

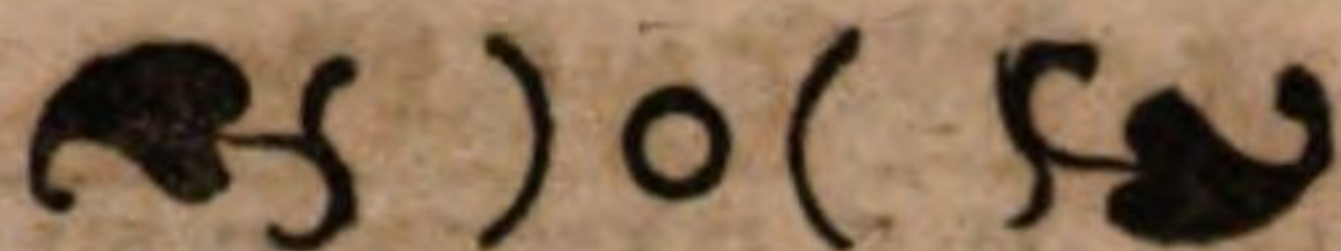
D. JUSTINIANI
SACRATISSIMI
PRINCIPIS, PP. A.
CODICIS
REPETITÆ PRÆLECTIONIS
LIBRI XII.

NOBILISSIMO CLARISSIMOQUE
VIRO
FABRO PYBRACIO,
REGII CONSISTORII CONSILIARIO,
SENATUS PARISIENSIS PRÆSIDI,
ILLUSTRISSIMI DUCIS ANDEGAVENSIS,
FRATRIS REGIS UNICI,
CANCELLARIO,
DIONYSIUS GOTHOFREDUS JC.
S. P. D.

Isi te scirem (vir clarissime) quantum autoritatis inter nostros, tantum sapientie, atque humanitatis a natura consecutum: vix auderem frontem hujus operis de tuo titulo atque nomine munire, aut in tuum patrocinium, tuamque tutelam aperte dare. Nam & hæc commentatio a me suscepta, præstantiorem artificem, plus temporis etiam atque otii, & ne quid omittam, potentioris extrarium præsidium postulabat. Neque ambigo, quin utilitati publicæ plus reipsa deberi possit, quam a me nunc præstetur. Sed tamen non ignoras, creditores vel oblatam debiti portionem accipere nonnunquam a Pratore compelli. Male audire solet fœnerator, si acerbe exigit. Quod si ita jure usurpatum, de reliquis posthac videro: quibus dissolvendis, quin idoneus fiam, non dubito: si vel tuum suffragium semel intervenerit. De meo in Codicem incepto ne quid dicam amplius, quam quod a me alibi jam scriptum, dictumque est: visum fuit & hoc inter cetera legentibus profuturum, Romanorum consulum temporibus, quæ singulis pene Codicis legibus addita, annos salutis nobis redonata, subjungi. Quoto enim spatio temporis singula cujusque Tituli leges a se, aliorumque Titulorum capitibus distent, facilius potest animadverti: meaque opinione id quoque conferret ad ea, quæ in speciem pugnare videntur, concilianda. Cujus observationis nec te latet, haud minimam inter nostros utilitatem esse. Qualecunque tandem illud sit, quod a me strictim Codici adnotatum, in eoque præstitum est, tuo nomini ultro ac libens dico, voveoque. Id cum dignitati, tum virtuti, ac sapientiæ tuæ, jure ac merito debetur: cujus monumenta ut breviter (veterum sapientum more) ita sempiterna posteris reliquisti. Certe eloquentia, ac prudentia civilis, sacrum Regis consistorium, senatus, nationes etiam exteras testes habuisti. Neque id mirum, cum inter majores atque gentiles tuos, infinitos prope Scævolas possis numerare, a quibus ut virtute superari noluisti; ita, felicitate summa, magnis honoribus illos antecelluisse videris, quos DEUS Optimus Maximus diutissime tibi conservet, prorogetque. Vale. Datum pridie Calendas Augusti MDLXXXIII.

IMPERA-

IMPERATORUM NOMINA, QUORUM CONSTITUTIONES DUODECIM LIBRIS CODICIS SUNT INSERTÆ.

Adrianus.
Antoninus Pius.
Divi fratres, sive M. Antoninus
& Verus.
M. Ælius Antoninus solus.
Ælius Pertinax.
Severus & Antoninus Caracalla
Antoninus Caracalla solus.
Antoninus Heliogabalus.
Alexander.
Maximinus.
Gordianus.
Philippus.
Decius.
Gallus & Volusianus.
Valerianus & Gallienus.
Gallienus & Valerianus juniores.
Gallienus solus.
Claudius.

Aurelianus.
Probus.
Carus, Carinus & Numerianus.
Carinus & Numerianus.
Diocletianus.
Diocletianus & Maximianus Herculeus.
Constantius & Maximianus Galerius.
Constantinus Magnus.
Constantinus junior, Constantius & Constans.
Constantius & Constans.
Constantius solus.
Constantius & Julianus.
Julianus.
Jovianus.
Valentinianus & Valens.
Idem & Gratianus.
Valens, Gratianus & Valentinianus II.
Gratianus & Valentinianus II.
Idem & Theodosius.

Valentinianus II. Theodosius & Arcadius.
Theodosius & Arcadius.
Idem & Honorius.
Arcadius & Honorius.
Idem & Theodosius junior.
Honorius & Theodosius junior.
Theodosius junior solus.
Idem & Valentinianus III.
Valentinianus III. solus.
Idem & Martianus.
Martianus solus.
Leo.
Idem & Anthemius.
Leo junior & Zeno.
Zeno solus.
Anastasius.
Justinus.
Justinus & Justinianus.
Justinianus solus.

LITERARUM NOTÆ,

QUÆ

PER XII. LIBROS CODICIS,

VEL

IN CONSTITUTIONUM INSCRIPTIONIBUS, VEL
TEMPORUM DENOTATIONIBUS HINC VISUNTUR, NE CUI
FORTE CALIGINEM OBJCIANT, AD HUNC MODUM
LEGI DEBENT.

A.
AA.
A. & C.
AA. & CC.
Accept.
C.
CC.
CC. Coll.
Czf.
Czf.
Civitat.
Cl. Czf.
Com.
Com. R. P. vel rer. priv.
Com. f. l. vel sacr. larg.
Cof.
Coff. vel Conf.
Conf.
Const. vel CP. vel Const. vel Constan.
tinopo.
Correct.
D.
Dat.
D. S.
D. PP.
D. N.
Dix.
Emiff.
Fl.
G.
Gen. PP.
Id.
Imp.
Imp.
In for. Tr.
IV.
Kalend.
L. Jul.
Lect.
Mag.
Mag. milit.
Mag. off.
N.
N. Czf.
NN. Czf.

Augustus.
Augusti.
Augustus & Cæsar.
Augusti & Cæsares.
Accepta.
Cæsar vel clarissimus.
Cæsares vel clarissimi.
Clarissimis consulibus.
Cæsar.
Cæsaribus.
Civitat.
Clarissimus Cæsar.
Comes.
Comes rerum privatarum.
Comes sacrarum largitionum.
Consule.
Consulibus.
Consularis.
Constantinopoli.
Correctori.
Data vel dicta.
Data.
Data subscripta.
Data proposita.
Domino vel domino nostro.
Dixerunt.
Emiffa.
Flavius.
Gesta.
Gennadio Præfecto Prætorio.
Idus vel Idibus.
Imperator.
Imperatores.
In foro Trajani.
Quarto.
Kalendis vel Kalendis.
Legem Juliam.
Lecta f. apud acta.
Magistro.
Magistro militum.
Magistro officiorum.
Nobilissimo.
Nobilissimo Cæsare.
Nobiliss. Cæsaribus.

Non.
N. P. vel Nob. P.
Off.
P. vel Pr.
Præf. proy.
PP.
Pf.
PP. G.
P. V.
P. vig.
P. V. R.
P. vel Pf. Aug.
Pp. emiss.
Pp. Gal.
P. A.
Pet.
Pleb.
Præf. ann.
Præf.
Pr. vel Prid.
Prop. vel proft. vel proposit.
Proconf.
Proconf.
Publ. judic.
Quæst.
R. P.
R. p. orient.
S.
S. D.
Subscr.
S. L.
Sacr. lit.
S. pet.
S. P.
S. PP.
Supp. vel suppos. vel supposit.
S. petir.
Tit.
Trib. pleb.
V.
V. C.
VV. CC.
Vic. vel vicar.
K. N.

Nonas vel Nonis.
Nobili vel Nobilissimo puero.
Officiorum.
Præfidi.
Præfidi provinciarum.
Proposito, vel perpetuo, vel Præfecto Prætorio.
Præfecto.
Proposita gesta.
Præfecto urbi, vel vigiliam.
Præfecto vigilum.
Præfecto urbis Romæ.
Præfecto Augustali.
Proposita emiss.
Præfecto Prætorio Galliarum, vel Prætoriorum
Galliarum.
Perpetuus Augustus, vel Perpetuo Augusto.
Petita.
Plebis.
Præfecto annonæ.
Prætoribus.
Pridie.
Proposita.
Proconsuli.
Proconsules.
Publicis judiciis.
Quæstori.
Rerum privatarum.
Rerum privatarum orienti.
Salutem, vel scripta, vel subscripta, vel supposita.
Salutem dicit vel dicunt, vel subscripta data.
Subscripta.
Sacrarum largitionum, vel sacrarum literarum.
Sacrarum literarum.
Subscripta petita.
Supposita.
Subscripta proposita.
Supposita.
Subscripta petita.
Titulo.
Tribunus plebis.
Viro.
Viro clarissimo.
Virtus clarissimis.
Vicario.
Karissimo nobis.

(0)

TITULI CODICIS REPETITÆ PRÆLECTIONIS DN. JUSTINIANI, SACRATISSIMI PRINCIPIS, PP. A. CONSTITUTIONUM IMPERIALIUM.

LIBER PRIMUS.

Fides.

De summa Trinitate & fide catholica, ut nemo de ea publice contendere audeat Tit. 1.
De sacrosanctis ecclesiis & de rebus & privilegiis earum 2.
De episcopis & clericis & orphanotrophis & brephotrophis & ptochotrophis & xenodochis, & ascetriis, & monachis, & de privilegiis eorum & castrensi peculio, & de redimendis captivis, & de nuptiis clericorum vetitis seu permisis 3.
De episcopali audientia, & de diversis capitulis, quæ ad jus curamque & reverentiam pertinent pontificalem 4.
De hæreticis & Manichæis & Samaritanis 5.
Ne sanctum baptismus iteretur 6.
De apostatis 7.
Nemini licere signum Salvatoris CHRISTI humi vel in filice, seu marmore aut sculperet aut pingere 8.
De Judæis & cælicolis 9.
Ne Christianum mancipium hæreticus vel Paganus vel Judæus habeat, aut possideat, aut circumcidat 10.
De Paganis sacrificiis, & templis 11.
De his, qui ad ecclesias confugiunt vel ibi exclamant 12.
De his, qui in ecclesiis manumittuntur 13.

Leges.

De legibus & Constitutionibus principum, & edictis 14.
De mandatis principum 15.
De Senatusconsultis 16.
De veteri jure enucleando, & de auctoritate jurisprudentium, qui in Digestis referuntur 17.
De juris & facti ignorantia 18.
De precibus Imperatori offerendis: & de quibus rebus supplicare liceat, vel non 19.
Quando libellus principi datus, litis contestationem faciat 20.
Ut lite pendente, vel post provocationem aut definitivam sententiam nulli liceat Imperatori supplicare 21.
Si contra jus vel utilitatem publicam, vel per mendacium fuerit aliquid postulatum vel impetratum 22.
De diversis rescriptis & pragmaticis sanctionibus 23.
De statutis & imaginibus 24.
De his, qui ad statuas confugiunt 25.

Magistratus.

De officio Præfeti prætoriorum Orientis & Illyrici 26.
De officio præfeti prætorio Africa, & de omni ejusdem diocesis statu 27.
De officio præfeti urbi 28.
De officio magistrorum militum 29.
De officio quaestoris 30.
De officio magistri officiorum 31.
De officio comitis sacrarum largitionum 32.
De officio comitis rerum privatarum 33.
De officio comitis sacri patrimonii (Constitutio Græca) 34.
De officio proconsulis & legati (De officio Comitis Sacri Patrimonii) 35.
De officio Comitis Orientis 36.
De officio præfeti Augustalis 37.
De officio vicarii 38.
De officio Prætorum 39.
De officio rectoris provinciarum 40.
Ut nulli provinciarum suarum administratio sine speciali permisso principis permittatur (Constitutio Græca) 41.
De quadrimestriis brevibus (Constitutio Græca) 42.
De officio præfeti vigilum 43.
De officio præfeti annonæ (Constitutio Græca) 44.
De officio civilium judicum 45.
De officio militarium judicum 46.
Ne comitibus rei militaris vel tribunis lavacra præstentur 47.
De officio diversorum judicum 48.
Ut omnes tam civiles quam militares iudices post administrationem depositam quinquaginta dies in civitatibus vel certis locis permanent 49.
De officio ejus, qui vicem alicujus judicis vel præsidis obtinet 50.
De assessoribus, & domesticis, & cancellariis judicum 51.
De annonis & capitatione administrantium, eorumque assessorum, aliorumve publicas sollicitudines gerentium, vel eorum, qui aliquas consecuti sunt dignitates 52.

De contrahibus judicum, vel eorum, qui sunt circa eos, & inhibendis donationibus in eos faciendis: & ne administrationis tempore proprias ædes ædificent (sine sanctione pragmatica) 53.
De modo multarum, quæ a iudicibus infliguntur 54.
De defensoribus civitatum 55.
De magistratibus municipalibus 56.
De officio Juridici Alexandria 57.

LIBER II.

Judicialia.

De edendo 1.

De in jus vocando 2.
De pactis 3.
De transactionibus 4.
De errore calculi 5.
De postulando 6.
De advocatis diversorum judiciorum 7.
(De advocatis diversorum judicum) 8.
De advocatis fisci 9.
De errore advocatorum, &c. 10.
Ut quæ de sunt advocatis partium iudex suppleat 11.
Ex quibus causis infamia irrogatur 12.
De procuratoribus 13.
Ne liceat potentioribus patrocinium litigantibus præstare, vel actiones in se transferre 14.
De his, qui potentiorum nomine titulos prædiis assignant, vel eorum nomina in litem prætendunt 15.
Ut nemo privatus titulos prædiis suis vel alienis imponat, vel vela regia suspendat 16.
Ut nemini liceat sine iudicis auctoritate signa rebus imponere alienis 17.
Ne fiscus vel respublica procuratorem alicui patrocinii causa in lite præstet 18.
De negotiis gestis 19.

Restitutiones in integrum.

De his, quæ vi metusve causa gesta sunt 20.
De dolo malo 21.
De in integrum restitutione minorum (xxv. annis) 22.
De filiofamilias minore 23.
De fidejussoribus minorum 24.
Si tutor vel curator intervenerit 25.
Si in communi eademque causa in integrum restitutio postuletur 26.
Si adversus rem judicatam (restitutio postuletur) 27.
Si adversus venditionem 28.
Si adversus venditionem pignorum 29.
Si adversus donationem 30.
Si adversus libertatem 31.
Si adversus transactionem vel divisionem 32.
Si adversus solutionem a tutore vel a se factam 33.
Si adversus dotem 34.
Si adversus delictum 35.
Si adversus usucapionem 36.
Si adversus fiscum 37.
Si adversus creditorem 38.
Si Minor ab hæreditate se abstineat 39.
Si ut omittam hæreditatem, vel bonorum possessionem, vel quid aliud acquirat 40.
In quibus causis restitutio in integrum necessaria non est 41.
Qui & adversus quos in integrum restitui non possunt 42.
Si minor se majorem dixerit vel (major) probatus fuerit 43.
Si sæpius in integrum restitutio postuletur 44.
De his, qui veniam ætatis impetraverunt 45.
Si major factus ratum habuerit 46.
Vbi & apud quem cognitio in integrum restitutionis agitanda sit 47.
De reputationibus, quæ fiunt in iudicio in integrum restitutionis 48.
Etiam per procuratorem causam in integrum restitutionis agi posse 49.
In integrum restitutione postulata ne quid novi fiat 50.
De restitutione militum & eorum, qui Reipublicæ causa absunt 51.
De uxoribus militum, & eorum, qui Reipublicæ causa absunt 52.
De temporibus in integrum restitutionis tam minorum & aliarum personarum, quæ restitui possunt, quam etiam hæredum eorum 53.
Quibus ex causis majores in integrum restituantur 54.
De alienatione mutandi iudicii causa facta 55.

Arbitria

Arbitria & Judicia.

De receptis (arbitris) 56.
De satisfaciendo 57.
De formulis & impetrationibus actionum sublatiis 58.
De iurejurando propter calumniam dando 59.

LIBER III.

De iudiciis 1.
De sportulis & sumptibus in diversis iudiciis faciendis, & de executoribus litium 2.
De pedaneis iudiciis 3.
Qui pro sua iurisdictione iudices dare, darive possunt 4.
Ne quis in sua causa iudicet, vel ius sibi dicat 5.
Qui legitimam personam standi in iudiciis habeant vel non 6.
Ut nemo in ius agere vel accusare cogatur 7.
De ordine iudiciorum 8.
De litiis contestatione 9.
De plus petitionibus 10.
De dilationibus 11.
De feriis 12.
De iurisdictione omnium iudicum: & de foro competenti 13.
Quando Imperator inter pupillos & viduas, vel miserabiles personas cognoscat, & ne exhibeantur 14.
Vbi de criminibus agi oportet 15.
Vbi de possessione agi oportet 16.
Vbi fideicommissum peti oportet 17.
Vbi conveniatur, qui certo loco dare promissit 18.
Vbi in rem actio exerceri debeat 19.
Vbi de hereditate agatur, & ubi heredes scripti in possessionem mitti postulare debeant 20.
Vbi de rationibus tam publicis quam privatis agi oportet 21.
Vbi causa status agi debeat 22.
Vbi quis de curiali vel cohortali aliave conditione conveniatur 23.
Vbi senatores vel clarissimi civiliter vel criminaliter conveniantur 24.
In quibus causis militantes fori præscriptione uti (non) possunt 25.
Vbi causæ fiscales, vel divinarum domus hominumque (ejus) agantur 26.
Quæ liceat unicuique vindicare se sine iudice vel publicam devotionem 27.

Vindicationes.

De inofficioso testamento 28.
De inofficiosis donationibus 29.
De inofficiosis dotibus 30.
De petitione hereditatis 31.
De rei vindicatione 32.
De usufructu & habitatione, & ministerio servorum 33.
De servitutibus, & aqua 34.

Damni injuriæ actio.

De lege Aquilia 35.

Mixta seu divisoria actiones.

Familia erciscunda 36.
Communi dividundo 37.
Communia utriusque iudicii, tam familia erciscunda, quam communi dividundo 38.
Finium regundorum 39.
De consortibus ejusdem litis 40.

Noxales actiones.

De noxalibus actionibus 41.
Ad exhibendum 42.
De aleatoribus & alearum lusu 43.
De religiosis, & sumptibus funerum 44.

LIBER IV.

Conditiones.

De rebus creditis, & iurejurando 1.
Si certum petatur 2.
De suffragio 3.
De prohibita sequestratione pecuniæ 4.
De conditione indebiti 5.
De conditione ob causam datorum 6.
De conditione ob turpem causam 7.
De conditione furtiva 8.
De conditione ex lege, & sine causa, vel injusta causa 9.

Obligationes & Actiones.

De obligationibus & actionibus 10.
Ut actiones ab herede & contra heredem incipiant 11.
Ne uxor pro marito, vel maritus pro uxore, vel mater pro filio conveniatur 12.
Ne filius pro patre, vel pater pro filio emancipato, (vel) libertus pro patrono, (vel servus pro domino) conveniatur 13.
An servus pro suo facto post manumissionem teneatur 14.

Quando fiscus vel privatus debitoris sui debitores convenire possit, (vel debeat) 15.

De hereditariis actionibus 16.
Ex delictis defunctorum in quantum heredes conveniantur 17.
De constituta pecunia 18.

Probationes.

De probationibus 19.
De testibus 20.
De fide instrumentorum & amissione eorum (& de Apochis) & antapochis faciendis: & de iis, quæ sine scriptura fieri possunt 21.
Plus valere quod agitur, quam quod simulate concipitur 22.

Conditiones quadam.

De commodato 23.
De pignoratitia actione 24.
De institoria & exercitoria actione 25.
Quod cum eo, qui in aliena potestate est, negotium gestum esse dicatur: vel de peculio, seu quod iussu, vel de in rem verso 26.
Per quas personas nobis acquiratur 27.

Exceptiones quadam.

Ad Senatusconsultum Macedonianum 28.
Ad Senatusconsultum Vellejanum 29.
De non numerata pecunia 30.
De compensationibus 31.

Usura.

De usuris 32.
De nautico fœnore 33.

Conditio.

Depositi (vel contra) 34.
Obligationes ex consensu.

Mandati vel contra 35.
Si servus extero se emi mandaverit 36.
Pro socio 37.
De contrahenda emptione & venditione 38.
De hereditate vel actione vendita 39.
Quæ res venire non possunt, & qui vendere vel emere vetantur 40.
Quæ res exportari non debeat 41.
De eunuchis 42.
De patribus, qui filios suos distraxerunt 43.
De rescindenda venditione 44.
Quando licet ab emptione discedere 45.
Si propter publicas pensiones venditio fuerit celebrata 46.
Sine censu vel reliquis fundum comparari non posse 47.
De periculo & commodo rei venditæ 48.
De actionibus empti & venditi 49.
Si quis alteri vel sibi sub alterius nomine, vel aliena pecunia emerit 50.
De rebus alienis non alienandis, & de prohibita rerum alienatione vel hypotheca 51.
De communium rerum alienatione 52.
Rem alienam gerentibus non interdici rerum suarum alienatione 53.
De pactis inter emptorem & venditorem (compositis) 54.
Si servus exportandus veneat 55.
Si mancipium ita venerit, ne prostituatur 56.
Si mancipium ita fuerit alienatum, ut manumittatur vel contra 57.
De ædilitiis actionibus 58.
De monopolis & conventu negotiatorum illicito, vel artificum ergo-
laborum, nec non balnearum prohibitis, illicitisq; pactioibus 59.
De nudinis & mercatoribus 60.
De vectigalibus commissis 61.
Vectigalia nova institui non posse 62.
De commerciis & mercatoribus 63.
De rerum permutatione & præscriptis verbis 64.
De locato & conducto 65.
De iure emphyteutico 66.

LIBER V.

Nuptia.

De sponsalibus & arrhis sponsalitiis & proxeneticiis 1.
Si Rector provincie, vel ad eum pertinentes sponsalitia dederint 2.
De donationibus ante nuptias, vel propter nuptias, & sponsalitiis 3.
De nuptiis 4.
De incestis & inutilibus nuptiis 5.
De interdicto matrimonio inter pupillum & tutorem seu curatorem filiosque eorum 6.
Si quacunque præditus potestate, vel ad eum pertinentes ad suppositarum iurisdictioni suæ aspirare tentaverint nuptias 7.
Si nuptiæ ex rescripto petantur 8.
De secundis nuptiis 9.
Si secundo nupserit mulier, cui maritus usufructum reliquit 10.
De dotis promissione & nuda pollicitatione 11.

Rubricæ Codicis.

De jure dotium 12.
De rei uxoriæ actione in ex stipulatu (actionem) transusa, & de natura dotibus præstita 13.
De pactis conventis tam super dote, quam super ante nuptias donatione, & paraphernis 14.
De dote cauta non numerata 15.
De donationibus inter virum & uxorem, & a parentibus in liberos factis, & de ratihabitione 16.
De repudiis, & judicio de moribus subiato 17.
Solutio matrimonii quemadmodum dos petatur 18.
Si dos constante matrimonio soluta fuerit 19.
Ne fidejussores vel mandatores dotium dentur 20.
Rerum amotarum 21.
Ne pro dote mulieris, bona quondam mariti addicantur, i. e. in solidum dentur 22.
De fundo dotati 23.
Divortio facto, apud quem liberi morari vel educari debeant 24.
De alendis liberis ac parentibus 25.
De concubinis 26.
De naturalibus liberis, & matribus eorum, & ex quibus causis iusti efficiantur 27.

Tutela.

De tutela testamentaria 28.
De confirmando tutore 29.
De legitima tutela 30.
Qui petant tutores vel curatores 31.
Vbi petantur tutores vel curatores 32.
De tutoribus vel curatoribus illustrium vel clarissimarum personarum 33.
Qui dare tutores vel curatores, & qui dari possunt vel non (possunt) 34.
Quando mulier officio tutelæ fungi potest 35.
In quibus casibus tutorem vel curatorem habenti tutor vel curator dari potest 36.
De administratione tutorum vel curatorum, & de pecunia pupillari fœneranda vel deponenda 37.
De periculo tutorum & curatorum 38.
Quando ex facto tutoris vel curatoris minores agere vel conveniri possunt 39.
Si ex pluribus tutoribus vel curatoribus omnes vel unus agere vel conveniri possint 40.
Ne tutor vel curator vestigal conducat 41.
De tutore vel curatore, qui satis non dedit 42.
De suspectis tutoribus (vel curatoribus) 43.
De in litem dando tutore vel curatore 44.
De eo, qui pro tutore negotia gessit 45.
Si mater indemnitate promissit 46.
Si contra matris voluntatem tutor datus sit 47.
Vt causa post pubertatem tutor adsit 48.
Vbi pupilli educari debeant 49.
De alimentis pupillo præstandis 50.
Arbitrium tutelæ 51.
De dividenda tutela & pro qua parte quisque tutorum conveniatur 52.
De in litem jurando 53.
De hæredibus tutorum (vel curatorum) 54.
Si tutor (vel curator) non gesserit 55.
De usuris pupillaribus 56.
De fidejussoribus (tutorum vel curatorum) 57.
De contrario judicio (tutelæ) 58.
De autoritate præstanda 59.
Quando tutores vel curatores esse desinant 60.
De actore a tutore seu curatore dando 61.
De excusationibus, & temporibus earum 62.
Si tutor falsis allegationibus excusatus sit 63.
Si tutor Reipublicæ causa aberit 64.
De excusatione veteranorum 65.
Qui numero liberorum se excusant 66.
Qui morbo (se excusant) 67.
Qui ætate (se excusant) 68.
Qui numero tutelarum se excusant 69.
De curatore furiosi & prodigi 70.
De prædiis & aliis rebus minorum (sine decreto) non alienandis, sive obligandis 71.
Quando decreto opus non est 72.
Si quis ignorans rem minoris esse sine decreto comparaverit 73.
Si major factus alienationem factam sine decreto ratam habuerit 74.
De magistratibus conveniendis 75.

LIBER VI.

Servi & liberti.

De fugitivis servis, & libertis, mancipiisq; civitatum, artificibus diverso operi deputatis & ad rem privatam vel dominicam pertinentibus. 1.

De furtis, & servo corrupto 2.
De operis libertorum 3.
De bonis libertorum & jure patronatus 4.
Si in fraudem patroni a libertis alienatio facta sit 5.
De obsequiis patronis præstandis 6.
De libertis & eorum liberis 7.
De jure aureorum annulorum, & de natalibus restituendis 8.

Bonorum possessiones.

Qui admitti ad bonorum possessionem possunt, & intra quod tempus 9.
Quando non petentium partes petentibus accrescant 10.
De bonorum possessione secundum tabulas 11.
De bonorum possess. contra tabulas, quam prætor liberis pollicetur 12.
De bonorum possessione contra tabulas liberti, quæ patronis liberisq; eorum datur 13.
Vnde liberi 14.
Vnde legitimi, & unde cognati 15.
De edicto successorio 16.
De Carboniano edicto 17.
Vnde vir & uxor 18.
De repudianda bonorum possessione 19.
De collationibus 20.
De testamento militis 21.

Testamenta vel quasi.

Qui testamentum facere possint, vel non 22.
De testamentis, & quemadmodum testamentum ordinentur 23.
De hæredibus instituendis, & quæ personæ hæredes institui non possunt 24.
De institutionibus, vel substitutionibus, & restitutionibus sub conditione factis 25.
De impuberum & aliis substitutionibus 26.
De necessariis servis hæredibus instituendis vel substituendis 27.
De liberis præteritis vel exhæredatis 28. (29.)
De posthumis hæredibus instituendis, vel exhæredandis (vel præteritis) 29.
De jure deliberandi, & adeunda vel acquirenda hæreditate 30.
De repudianda vel abstinenda hæreditate 31.
Quemadmodum testamentum aperiantur, describantur, & inspiciantur 32.
De edicto divi Hadriani (tollendo) & quemadmodum scriptus hæres in possessionem mittatur 33.
Si quis aliquem testari prohibuerit, vel coegerit 34.
De his, quibus ut indignis aufertur hæreditas: & ad Senatusconsultum Silanianum 35.
De codicillis 36.

Legata.

De legatis 37.
De verborum & rerum significatione 38.
Si omissa sit causa testamenti 39.
De indicata viduitate & lege Julia Miscella tollenda 40.
De his, quæ pœnæ nomine in testamentis vel codicillis (scribuntur vel) relinquuntur 41.
De fideicommissis 42.
Communia de legatis & fideicommissis, & de in rem missione tollenda 43.
De falsa causa adjecta legato vel fideicommissum 44.
De his, quæ sub modo legata seu fideicommissa relinquuntur 45.
De conditionibus insertis tam in legatis quam in fideicommissis, & libertatibus 46.
De usuris & fructibus legatorum seu fideicommissorum 47.
De incertis personis 48.
Ad senatusconsultum Trebellianum 49.
Ad legem Falcidiam 50.
De caducis tollendis 51.
De his, qui ante apertas tabulas hæreditatem transmittunt 52.
Quando dies legati vel fideicommissi cedit 53.
Vt in possessionem legatorum vel fideicommissorum servandorum causa mittatur, & quando satisfdari debeat 54.

Intestati successio.

De suis & legitimis liberis, & ex filia nepotibus ab intestato venientibus 55.
Ad senatusconsultum Tertullianum. 56.
Ad senatusconsultum Orphicianum 57.
De legitimis hæredibus 58.
Communia de successione 59.
De bonis maternis, & materni generis 60.
De bonis, quæ liberis in potestate constitutis, ex matrimonio vel alias adquiruntur, & eorum administratione 61.
De hæreditatibus decurionum, naviculariorum, cohortalium militum & fabriensium 62.

LIBER VII.

Manumissiones.

De vindicta libertate, & apud consilium manumissione 1.
De testamentaria manumissione 2.

De le-

Rubricæ Codicis.

De lege Fufia Caninia tollenda 3.
De fideicommissariis libertatibus 4.
De dediticia libertate tollenda 5. (nam transfusa 6.
De Latina libertate tollenda, & per certos modos in civitatem Roma-
De communi servo manumisso 7.
De servo pignori dato manumisso 8.
De servis Reipublicæ manumittendis 9.
De his, qui a non domino manumissi sunt 10. (tatur 11.
Qui manumittere non possunt, & ne in fraudem creditorum manumit-
Quinon possunt ad libertatem pervenire 12.
Pro quibus causis servi pro præmio accipiunt libertatem 13.
De ingenuis manumissis 14.
Communia de manumissionibus 15.
De liberali causa 16.
De assertione tollenda 17.
Quibus ad libertatem proclamare non licet: & de rebus eorum, qui
ad libertatem proclamare non prohibentur 18.
De ordine cognitionum 19.
De collusionem detegenda 20.

Præscriptiones & usucapiones.

Ne de statu defunctorum post quinquennium queratur 21.
De longi temporis præscriptione, quæ pro libertate, non adversus li-
bertatem competit 22.
De peculio ejus, qui libertatem meruit 23.
De senatusconsulto Claudiano tollendo 24.
De nudo jure Quiritum tollendo 25.
De usucapione pro emptore, vel transactione 26.
De usucapione pro donato 27.
De usucapione pro dote 28.
De usucapione pro hærede 29.
Communia de usucapionibus 30.
De usucapione transformanda & sublata differentia (rerum) mancipi,
& nec mancipi 31.
De acquirenda & retinenda possessione 32.
De præscriptione longi temporis, decem vel viginti annorum 33.
In quibus causis cessat longi temporis præscriptio 34.
Quibus non obijcitur longi temporis præscriptio 35.
Si adversus creditorem 36.
De quadriennii præscriptione 37.
Nerei dominicæ vel templorū vindictio præscriptione sumoveatur 38.
De præscriptione triginta vel quadraginta annorum 39.
De annali exceptione Italici contractus tollenda, & de diversis tem-
poribus & exceptionibus, & præscriptionibus, & interruptionibus 40.
De alluvionibus & paludibus, & pascuis ad alium statum translatis 41.

Sententiæ.

De sententiis præfectorum prætorio 42.
Quomodo & quando judex sententiam proferre debeat præsentibus
partibus, vel una absente 43.
De sententiis ex periculo recitandis 44.
De sententiis & interlocutionibus omnium judicum 45.
De sententiis, quæ sine certa quantitate prolata est 46.
De sententiis, quæ pro eo quod interest proferuntur 47.
Si a non competente iudice iudicatum fuerit 48.
De pœna iudicis, qui male iudicavit, vel ejus, qui iudicem vel adver-
sarium corrumpere curavit 49.
Sententiam rescindi non posse 50.
De fructibus & litis expensis 51.
De re iudicata 52.
De executione rei iudicatæ 53.
De usuris rei iudicatæ 54.
Si plures una sententia condemnati sunt 55.
Quibus res iudicata non nocet 56.
Comminationes, epistolas, programmata, subscriptiones, auctorita-
tem rei iudicatæ non habere 57.
Si ex falsis instrumentis vel testimoniis iudicatum sit 58.
De confessis 59.
Res inter alios acta, vel iudicata aliis non nocere 60.
De relationibus 61.

Appellationes.

De appellationibus, & consultationibus 62.
De temporibus & reparationibus appellationum seu consultationum 63.
Quando provocare non est necesse 64.
Quorum appellationes non recipiuntur 65.
Si pendente appellatione mors intervenerit 66.
De his, qui per metum iudicis non appellaverunt 67.
Si unus ex pluribus appellaverit 68.
Si de momentanea possessione fuerit appellatum 69.
Ne liceat in una eademque causa tertio provocare, vel post duas sen-

tentias iudicum, quas definitio præfectorum roboraverit, eas re-
Qui bonis cedere possunt 71. (tractare 70.
De bonis auctoritate iudicis possidendis, seu venundandis, & de se-
parationibus bonorum 72.
De privilegio fisci 73.
De privilegio dotis 74.
De revocandis his, quæ in fraudem creditorum alienata sunt 75.

LIBER VIII.

Interdicta.

De interdictis 1.
Quorum bonorum 2.
Quorum legatorum 3.
Vnde vi 4.
Si per vim vel alio modo absentis possessio turbata sit 5.
Vti possideris 6.
De tabulis exhibendis 7.
De liberis exhibendis (seu deducendis) & de libero homine exhibendo 8.
De precario & Salviano interdicto 9.
De ædificiis privatis 10.
De operis novi nuntiatione 11.
De operibus publicis 12.
De rationibus operum publicorum, & patribus civitatum 13.

Pignora.

De pignoribus & hypothecis 14.
In quibus causis pignus vel hypotheca tacite contrahitur 15.
Si aliena res pignori data sit 16. (hatur 17.
Quæ res pignori obligari possunt, vel non: & qualiter pignus contra-
Qui potiores in pignore habeantur 18.
De his, qui in priorum creditorum locum succedunt 19.
Si antiquior creditor pignus vendiderit 20.
Si communis res pignori data sit 21.
De prætorio pignore: & ut in actionibus etiam debitorum missio præ-
torii pignoris procedat 22.
Si in causa iudicati pignus captum sit 23.
Si pignus pignori datum sit 24.
De parte pignoris, & omni causa 25.
De remissione pignoris 26.
Etiam ob chirographariam pecuniam pignus teneri 27.
De distractione pignorum 28.
Debitorem venditionem pignoris impedire non posse 29.
Si vendito pignore agatur 30.
De luitione pignoris 31.
Si unus ex pluribus hæredibus creditoris vel debitoris partem suam
debiti solverit vel acceperit 32.
Si pignoris conventionem numeratio pecuniæ sequuta non sit 33.
De jure domini impetrando 34.
De pactis pignorum, & de lege commissoria in pignoribus rescindenda 35.

Exceptiones quædam.

De exceptionibus & præscriptionibus 36.
De litigiosis 37.

Stipulationes.

De contrahenda & committenda stipulatione 38.
De inutilibus stipulationibus 39.
De duobus reis stipulandi & promittendi 40.
De fidejussoribus & mandatoribus 41.
De novationibus & delegationibus 42.
De solutionibus & liberationibus 43.
De acceptilationibus 44.
De evictionibus 45.
Creditorem evictionem (pignoris) non debere 46.

Patria potestas.

De patria potestate 47.
De adoptionibus 48.
De emancipationibus liberorum 49.
De ingratilibus liberis 50.
De postliminio reversis, & de redemptis ab hostibus 51.
De infantibus expositis, liberis & servis, & de iis, qui sanguinolentos
nutriendos acceperunt 52.

Consuetudo.

Quæ sit longa consuetudo 53.
De donationibus 54. *Donationes.*
De donationibus, quæ sub modo vel conditione, vel certo tempore
conficiuntur 55.
De revocandis donationibus 56.
De donationibus causa mortis 57.
De infirmis pœnis cœlibatus & orbitatis, & decimariis sublati 58.
De jure liberorum 59. *LIBER*

L I B E R IX.

Judicia publica.

(De his,) qui accusare non possunt 1.
De accusationibus & inscriptionibus 2.
De exhibendis vel transmittendis reis 3.
De custodiareorum 4.
De privatis carceribus inhibendis 5.
Si reus vel accusator mortuus fuerit 6.
Siquis Imperatori maledixerit 7.
Ad legem Iuliam majestatis 8.
Ad legem Iuliam de adulteris & stupro 9.
Si quis eam, cujus tutor fuerit, corruerit 10.
De mulieribus, quæ iuris propriis se junxerunt 11.
Ad legem Iuliam de vi publica seu privata 12.
De raptu virginum, seu viduarum vel sanctimonialium 13.
De emendatione servorum 14.
De emendatione propinquorum 15.
Ad legem Corneliam de sicariis 16.
De his, qui parentes vel liberos occiderunt 17.
De maleficis & mathematicis, & cæteris similibus 18.
De sepulchro violato 19.
Ad legem Fabiam de plagiariis 20.
Ad legem Viselliam 21.
Ad legem Corneliam de falsis 22.
De his, qui sibi adscribunt in testamento 23.
De falsa moneta 24.
De mutatione nominis 25.
Ad legem Iuliam de ambitu 26.
Ad legem Iuliam repetundarum 27.
De crimine peculatus 28.
De crimine sacrilegii 29.
De seditiosis & his, qui contra Rempubl. audent plebem colligere 30.
Quando civilis actio criminali præjudicet, & an utraque ab eodem exerceri possit 31.
De crimine expilata hereditatis 32.
De vi bonorum raptorum 33.
De crimine stellionatus 34.
De injuriis 35.
De famosis libellis 36.
De abigeis 37.
De Nili aggeribus non rumpendis 38.
De his, qui latrones vel alios criminibus reos occiderint 39.
De requirendis (reis) 40.
De quaestionibus 41.
De abolitionibus 42.
De generali abolitione 43.
Ut intra certum tempus criminalis quaestio terminetur 44.
Ad senatusconsultum Turpillianum 45.
De calumniatoribus 46.
De pœnis 47.
Ne sine iussu principis certis iudiciis liceat confiscare 48.
De bonis proscriptorum seu damnatorum 49.
De bonis eorum, qui mortem sibi consciverunt 50.
De sententiam passis & restitutis 51.

L I B E R X.

Fiscalia.

De jure fisci 1.
De conveniendis fisci debitoribus 2.
De fide & jure hæstæ fiscalis, & de adjæctionibus 3.
De venditione rerum fiscalium cum privatis communium 4.
Ne fiscus rem, quam vendidit, evincat 5.
De his, qui ex publicis rationibus mutuam pecuniam acceperunt 6.
Pœnis fiscalibus creditores præferri 7.
De fiscalibus uturis 8.
De sententiis adversus fiscum lætis retractandis 9.
De bonis vacantibus, & de incorporatione 10.
De delatoribus 11.
De petitionibus bonorum sublatiis 12.
De his, qui se deterunt 13.
Si liberalitatis imperialis socius sine hærede decesserit 14.
De thesauris 15.
De annonis & tributis 16.
De iudiciis 17.
De superindictio 18.
De exactoribus tributorum 19.
De superexactionibus 20.
De capicendis & distrahendis pignoribus tributorum causa 21.

De apochis publicis, & descriptionibus curialibus 22.

De canone largitionum titulum 23.

Ne opera collatoribus exigantur 24.

De immunitate nemini concedenda 25.

De conditis in publicis horreis 26.

Ut nemini liceat in coemptione specierum se excusare, & de munere fitocomiæ 27.

De collatione donatorum, vel relevatorum, aut translatorum seu adaratorum 28.

De collatione æris 29.

De discussoribus 30.

Curie, Civitatum Munera, & eorum excusationes.

De decurionibus & filiis eorum: & qui decuriones habeantur: & quibus modis fortuna curiæ liberentur 31.

Si servus aut libertus ad decurionatum adspiraverit 32.

De prædiis decurionum sine decreto non alienandis 33.

Quando & quibus quarta pars debetur ex bonis decurionum: & de modo distributionis eorum 34.

De imponenda lucrativa descriptione 35.

De præbendo salario 36.

Si curialis relicta civitate rus habitare maluerit 37.

De municipibus & originariis 38.

De incolis, & ubi quis domicilium habere videtur, & de iis, qui studiorum causa in alia civitate degunt 39.

De honoribus & muneribus non continuandis inter patrem & filium, & de intervallis 40.

De muneribus patrimoniorum 41.

Quemadmodum civilia munera indicuntur 42.

De his, qui sponte munera subeunt. 43.

De his, qui a principe vacationem acceperunt 44.

De vacatione publici muneris 45.

De decretis decurionum super immunitate quibusdam concedenda 46.

De excusationibus munerum 47.

De quibus muneribus vel præstationibus nemini liceat se excusare 48.

Qui ætate (vel professione se) excusant 49.

Qui morbo se excusant 50.

De his, qui numero liberorum vel paupertate excusationem meruerunt 51.

De professoribus & medicis 52.

De athletis 53.

De his, qui non impletis stipendiis sacramento soluti sunt 54.

Quibus muneribus excusantur hi, qui post impletam militiam vel ad-vocationem per provincias suis commodis vacantes commorantur, & de privilegiis eorum, & de conductoribus vestigalium fisci 55.

De libertinis 56.

De infamibus 57.

De reipostulatis 58.

De his, qui in exilium dati, vel ab ordine moti sunt 59.

De filiis familias, & quemadmodum pro his pater teneatur 60.

De periculo successorum parentis 61.

De mulieribus, in quo loco munera sexui congruentia, & honores agnoscant 62.

De legationibus 63.

De excusationibus artificum 64.

De potioribus ad munera nominandis 65.

Si propter inimicitias creatio facta sit 66.

De sumptuum recuperatione 67.

Si post creationem quis decesserit 68.

De tabulariis, scribis, logographis, & censualibus 69.

De susceptoribus, præpositis, & arcariis 70.

De ponderatoribus & auri illatione 71.

De auri publici persecutoribus 72.

De his, quæ ex publica collatione illata sunt, non usurpandis 73.

De auro coronario 74.

De krenarchis 75.

De argenti pretio quod thesauris inferitur 76.

L I B E R XI.

Patrimonialia.

Hic agitur de Navigiis, v. tit. 1. 2. 3. 4. 5. Monetis, v. tit. 6. Vestibus, v. tit. 7. 8. Armis, v. tit. 9. Nummis, v. tit. 10. Frenis, sellis, baltheis & simili sumptu, v. tit. 11. Classicis, v. tit. 12. Corporibus & Collegiis, Universitatibus, Civitatibus v. tit. 13. ad 21. Frumento & annonis, v. tit. 22. ad 26. Municipiis, Rebus publicis, v. tit. 27. ad 39. Spectaculis, ludis, Aqueductibus, gladiatoribus, venatione, Majuma, armorum usu, v. tit. 40. ad 46. Censitis, v. tit. 47. ad 49. Colonis & rusticis, v. tit. 50. & deinceps. Agris, Fundis, pascuis, saltibus, prædiis, eorum mancipiis, conductoribus, procuratoribus, exactoribus, v. tit. 51. & deinceps. Domo Principis & Augustæ, grege, Palatiis & hortis v. tit. 71. ad finem usque. De

Rubricæ Codicis.

DE naviculariis, seu naucleris publicas species transportantibus & de tollenda lustralis auri collatione 1.
 De prædiis & omnibus rebus naviculariorum 2.
 De navibus non excusandis 3.
 Ne quid oneri publico imponatur 4.
 De naufragiis 5.
 De metallariis & metallis, & procuratoribus metallorum 6.
 De murilegulis & gynaciaris, & procuratoribus gynacii: & de monetariis, & de bastagariis 7.
 De vestibus holoberis & auratis, & de tinctione sacri muricis 8.
 De fabricensibus 9.
 De veteris numismatis potestate 10.
 Nulli licere in frenis, equestribus sellis & in baltheis margaritas & smaragdos & hyacinthos aptare: & de artificibus palatinis 11.
 De clafficiis 12.
 De decurialibus urbis Romæ 13.
 De privilegiis corporatorum urbis Romæ 14.
 De pistioribus 15.
 De suariis & susceptoribus vini & cæteris corporatis 16.
 De collegiatis, & chartopratis & nummulariis 17.
 De studiis liberalibus urbis Romæ & Constantinopolitanæ 18.
 De honoratorum vehiculis 19.
 De privilegiis urbis Constantinopolitanæ 20.
 De metropoli Beryto 21.
 De canone frumentario urbis Romæ 22.
 De frumento urbis Constantinopolitanæ 23.
 De annonis civilibus 24.
 De mendicantibus validis 25.
 De nautis Tiberinis 26.
 De frumento Alexandrino 27.
 De Alexandria primatibus 28.
 De jure Reipublicæ 29.
 De administratione rerum publicarum 30.
 De vendendis rebus civitatis 31.
 De debitoribus civitatum 32.
 De periculo nominatorum 33.
 De periculo eorum, qui pro magistratibus intervenerunt 34.
 Quo quisque ordine conveniatur 35.
 Ne quis liber invitatus actum Reip. gerere cogatur 36.
 Sumptus injuncti muneris ad omnes collegas pertinere 37.
 De his, qui ex officio, quod administraverunt, conveniuntur 38.
 De solutionibus & liberationibus debitorum civitatis 39.
 De spectaculis & scenicis, & lenonibus 40.
 De expensis ludorum publicorum 41.
 De aqua ductu 42.
 De gladiatoribus penitus tollendis 43.
 De venatione ferarum 44.
 De majuma 45.
 Ut armorum usus infcio principe interdictus sit 46.
 De agricolis & censitis & colonis 47.

Agricolæ, coloni, censiti.

De capitatione civium censibus eximenda 48.
 In quibus causis coloni censiti dominos accusare possint 49.
 De colonis Palæstinis 50.
 De colonis Thracensibus 51.
 De colonis Illyricianis 52.
 Ut nemo ad suum patrocinium suscipiat rusticanos, vel vicos eorum 53.
 Ne rustici ad ullum obsequium devocentur 54.
 Non licere habitatoribus metropolium loca sua ad extraneum transferre 55.
 Ut nullus ex vicaneis pro alienis vicanorum debitis teneatur 56.
 De censibus & censitoribus & peræquatoribus, & inspectoribus 57.
 De omni agro deserto, & quando steriles fertilibus imponuntur 58.
 De fundis limitrophis, & terris, & paludibus, & pascuis limitaneis, vel castellorum 59.
 De pascuis publicis vel privatis 60.
 De fundis patrimonialibus, & saltuensibus, & emphyteuticis, & eorum conductoribus 61.
 De mancipiis, & colonis patrimonialium saltuensium, & emphyteuticorum fundorum 62.
 De fugitivis colonis patrimonialibus, saltuensibus, & emphyteuticis 63.
 De collatione fundorum patrimonialium & emphyteuticorum 64.
 De fundis rei privatæ, & saltibus divinæ domus 65.
 De fundis & saltibus rei dominicæ 66.
 De agricolis & mancipiis dominicis, vel fiscalibus reipublicæ (vel rei privatæ) 67.
 De prædiis tamiacis, & de his, qui ex colonis dominicis, aliisque liberæ conditionis procreantur 68.
 De diversis prædiis urbanis & rusticis templorum & civitatum, & omni redditu civili 69.
 De locatione prædiorum civilium, || vel || fiscalium, sive templorum, sive rei privatæ || vel || dominicæ 70.
 De conductoribus & procuratoribus, sive actoribus prædiorum fiscalium domus Augustæ 71.
 Quibus ad conductionem prædiorum fiscalium accedere non licet 72.
 De collatione fundorum fiscalium, vel rei privatæ, vel dominicæ, vel civitatis, vel templi 73.
 De privilegiis domus Augustæ, vel rei privatæ, & quarum collationum excusationem habent 74.

De grege dominico 75.
 De palatiis & domibus dominicis 76.
 De cupressis ex luco Daphnenfi vel Perseis per Ægyptum non excindendis, vel vendendis 77.

LIBER XII.

Palatina: seu de personis, quæ sunt in dignitate, v. tit. 1. Senatoria (illustris, v. tit. 2. ad 6. Spectabiles, v. tit. 8. ad 15. Clarissima, v. tit. 16. ad 31.) Equestres, v. tit. 32. Perfectissima, v. tit. 33. Militares, v. tit. 34. ad 52. Apparitoria seu aliis apparentes, v. tit. 53. ad finem.

DE dignitatibus 1.
 De prætoribus & de honore præturæ, & collatione, & gleba, & folli, & septem solidorum functione sublatâ 2.
 De consulibus & non spargendis abiis pecuniis, & de præfectis & magistris militum, & patriciis 3.
 De præfectis prætorio, sive urbi & magistris militum in dignitatibus exquandis 4.
 De præpositis sacri cubiculi, & de omnibus cubiculariis, & privilegiis eorum 5.
 De quæstoribus, & magistris officiorum, & comitibus sacrarum largitionum & rei privatæ 6.
 De primicerio & secundicerio, & notariis 7.
 Ut dignitatum ordo servetur 8.
 De magistris scriniarum 9.
 De comitibus consistorianis 10.
 De comitibus & tribunis scholarum 11.
 De comitibus rei militaris 12.
 De comitibus & archiatris sacri palatii 13.
 De comitibus, qui provincias regunt 14.
 De professoribus, qui in urbe Constantinopolitana docentes, ex lege meruerunt comitivam 15.
 De silentariis & decurionibus eorum 16.
 De domesticis & protectoribus 17.
 De præpositis laborum 18.
 De proximis sacrorum scriniarum, cæterisque, qui in sacris scriniis militant 19.
 De agentibus in rebus 20.
 De præpositis agentium in rebus 21.
 De principibus agentium in rebus 22.
 De curiosis & Stationariis 23.
 De palatinis sacrarum largitionum & rerum privatarum 24.
 De litoribus 25.
 De castrensiis & ministerianis 26.
 De decanis 27.
 De mensoribus 28.
 De privilegiis eorum, qui in sacro palatio militaverunt 29.
 De privilegiis scholarum 30.
 De castrensi omnium palatinorum peculio 31.
 De equestri dignitate 32.
 De perfectissimatus dignitate 33.
 Qui militare possunt vel non possunt, & de servis ad militiam vel dignitatem aspirantibus: & ut nemo duplici militia vel dignitate (simul) utatur 34.
 Negotiatores ne militent 35.
 De re militari 36.
 De castrensi peculio militum & præfectianorum 37.
 De erogatione militaris annonæ 38.
 De excoctione & translatione militarium annonarum 39.
 De militari veste 40.
 De metatis & epidemeticis 41.
 De salgamo hospitibus non præbendo 42.
 De commeatu 43.
 De tyronibus 44.
 De litorum & itinerum custodia 45.
 De desertoribus & occultatoribus eorum 46.
 De veteranis 47.
 De filiis officialium militarium, qui in bello moriuntur 48.
 De oblatione votorum 49.
 De numerariis, actuariis, & chartulariis, & adjutoribus, scriniariis, & exceptoribus sedis excelsæ, cæterorumque judicum, tam militarium, quam civilium 50.
 De cursu publico, angariis & parangariis 51.
 De tractatoriis & stativis 52.
 De apparitoribus præfectorum prætorio, & privilegiis eorum 53.
 De apparitoribus præfecti urbis 54.
 De apparitoribus magistrorum militum & de privilegiis eorum 55.
 De apparitoribus proconsulis & legati 56.
 De apparitoribus comitis Orientis 57.
 De cohortalibus principibus corniculariis ac primipilariis 58.
 De apparitoribus præfecti annonæ 59.
 De diversis officiis & apparitoribus judicum, & probatoriis eorum 60.
 De executoribus & exactoribus 61.
 De lucris advocatorum, & concussionibus officiorum, sive apparitorum 62.
 De primipilo 63.
 Publicæ lartitæ vel consulum nuntiatores, vel insinuatores constitutionum, & aliarum sacrarum vel judicialium literarum, ex descriptione, vel ab invitis, ne quid accipiant immodicum 64.

INDEX TITULORUM CODICIS ORDINE ALPHABETICO DIGESTUS.

Prior numerus librum, posterior titulum indicat.

A.

De Abigeis 9. 37
De Abolitionibus 9. 42
de Acceptilationibus 8. 44
de Accusationibus & inscriptionibus 9. 2
de Actionibus empti & venditi 4. 49
de Actore a tutore, seu curatore dando 5. 61
Ad exhibendum 3. 42
Ad legem Corneliam de falsis 9. 12
Ad legem Corneliam de sicariis 9. 16
Ad legem Falcidiam 6. 50
Ad legem Fabiam de plagiaris 9. 20
Ad legem Juliam de adulteriis & stupro 9. 9
Ad legem Juliam de ambitu 9. 26
Ad legem Juliam de vi publica vel privata 9. 12
Ad legem Juliam majestatis 9. 8
Ad legem Juliam repetundarum 9. 27
Ad legem Viselliam 9. 21
de Administratione rerum publicarum 11. 30
de Administratione tutorum vel curatorum, & pecunia pupillari foeneranda vel deponenda 5. 37
de Adoptionibus 8. 48
de Adquirenda & retinenda possessione 7. 32
Ad Senatusconsultum Macedonianum 4. 28
Ad Senatusconsultum Orphitianum 6. 57
Ad Senatusconsultum Tertullianum 6. 56
Ad Senatusconsultum Trebellianum 6. 49
Ad Senatusconsultum Turpillianum 9. 45
Ad Senatusconsultum Vellejanum 4. 29
de Adsertione tollenda 7. 17
de Adfessoribus, & domesticis, & cancellariis judicum 1. 51
de Advocatis diversorum judicum 2. 8
de Advocatis diversorum judiciorum 2. 7
de Advocatis fisci 2. 9
de Aedificiis privatis 8. 10
de Aediliis actionibus 4. 58
de Agentibus in rebus 12. 20
de Agriculis & censitis, & colonis 11. 47.
de Agriculis & mancipiis dominicis, vel fisci libus reipublice vel private 11. 67
de Aleatoribus & alearum lusu 3. 43
de Alendis liberis ac parentibus 5. 25
de Alexandrie primatibus 11. 28
de Alienatione iudicii mutandi causa facta 2. 55
de Alimentis pupillo praestandis 5. 50
de Alluvionibus, & paludibus & pascuis ad alium statum translatis 7. 41
de Annali exceptione Italici contractus tollenda, & de diversis temporibus & exceptionibus & praescriptionibus: & interruptionibus 7. 40
de Annonis civilibus 11. 24
de Annonis & capitatione administrantium & eorum assessorum, aliorumve publicas sollicitudines gerentium, vel eorum, qui aliquas consecuti sunt dignitates 1. 52
de Annonis & tributis 10. 16
An servus pro suo facto post manumissionem teneatur 4. 14
de Apochis publicis, & descriptionibus curialibus, & de distributionibus civilibus 10. 22
de Apoptatis 1. 7
de Apparitoribus comitis orientis 12. 57
de Apparitoribus magistrorum militum & privilegiis eorum 12. 55
de Apparitoribus praefecti annonae 12. 59
de Apparitoribus praefectorum praetorio & privilegiis eorum 12. 53
de Apparitoribus praefecti urbis 12. 54
de Apparitoribus proconsulis & legati 12. 56
de Appellationibus & consultationibus 7. 62
de Aqueductu 11. 42
Arbitrium tutelae 5. 51
de Argenti pretio, quod thesauris infertur 10. 76
de Athletis 10. 53
de Auri publici persecutoribus 10. 72
de Auro coronario 10. 74
de Autoritate praestanda 5. 59

B.

de Bonis auctoritate iudicis possidendis, seu vendendis, & de separationibus bonorum 7. 72
de Bonis eorum, qui mortem sibi consciverunt 9. 50
de Bonis libertorum & jure patronatus 6. 4
de Bonis maternis, & materni generis 6. 60
de Bonis proscriptorum seu damnatorum 9. 49
de Bonis, quae liberis in potestate patris constitutis ex matrimonio vel alias adquiruntur, & eorum administratione 6. 61
de Bonis vacantibus & de incorporatione 10. 10
de Bonorum possessione contra tabulas liberti, quae patronis, liberisque eorum datur 6. 13
de Bonorum possessione contra tabulas, quam Praetor liberis pollicetur 6. 12
de Bonorum possessione secundum tabulas 6. 11

C.

de Caducis tollendis 6. 51
de Calumniatoribus 9. 46
de Canone frumentario urbis Romae 11. 22
de Canone largitionum titulorum 10. 23
de Capiendis & distraendis pignoribus tributorum causa 10. 21
de Capitatione civium censibus eximenda 11. 48
de Carboniano edicto 6. 17
de Castrensiis & ministerianis 12. 26
de Castrensi omnium palatinorum peculio 12. 31
de Castrensi peculio militum, & praefectorum 12. 37
de Censibus & censitoribus, & persequutoribus, & inspecturibus 11. 57
de Classicis 11. 12.
De Codicillis 6. 36
de Cohortilibus principibus, corniculariis ac primipilaribus 12. 58
de Collationibus 6. 20
de Collatione aris 10. 29
de Collatione donatorum, vel relevatorum aut translatorum seu adaratorum 10. 28
de Collatione fundorum fiscalium, vel rei privatae vel dominicae, vel civitatis, vel templi 11. 73
de Collatione fundorum patrimonialium & emphyteuticorum 11. 64
de Collegiatis, & chartopratibus, & nummulariis 11. 17
de Collusione detegenda 7. 20
de Colonis Illyricianis 11. 52
de Colonis Palaestinis 11. 50
de Colonis Thracensibus 11. 51
de Comitibus consistorianis 12. 10
de Comitibus & archiatris sacri palatii 12. 13
de Comitibus & tribunis scholarum 12. 11
de Comitibus, qui provincias regunt 12. 14
de Comitibus rei militaris 12. 12
de Comiteatu 12. 43
de Commercialibus & mercatoribus 4. 63
Comminationes, epistolae, programmata, subscriptiones, auctoritatem rei iudicatae non habere 7. 57
de Commodato 4. 23
Communia de legatis & fideicommissis, & de in rem missione tollenda 6. 43
Communia de manumissionibus 7. 15
Communia de successione 6. 59
Communia de usucapionibus 7. 30
Communi dividundo 3. 37
de Communium rerum alienatione 4. 52
de Comuni servo manumisso 7. 7
Communis utriusque iudicii tam familiae eriscundae, quam communis dividundo 3. 38
de Compensationibus 4. 31
de Concubinis 5. 26
de Conditione ex lege, & sine causa, vel injusta causa 4. 9
de Conditione furtiva 4. 8
de Conditione indebiti 4. 5
de Conditione ob causam datorum 4. 6
de Conditione ob turpem causam 4. 7
de Conditionibus insertis tam Legatis, quam fideicommissis & libertatibus 6. 45
de Conditis in publicis horreis 10. 26
de Conductoribus & procuratoribus, sive actoribus praediorum fiscalium domus augustae 11. 71
de Confessis 7. 59
de Confirmando tutore 5. 29
de Consortibus ejusdem litis 3. 40
de Constituta pecunia 4. 18
de Consulibus, & non spargendis ab his pecuniis, & de praefectis & magistris militum, & patriciis 12. 3
de Contractibus iudicum, vel eorum, qui sunt circa eos, & inhibendis donationibus in eos faciendis: & ne administrationis tempore proprias aedes adificent sine sanctione pragmatica 1. 53
de Contrahenda emptione & venditione 4. 38
de Contrahenda & committenda stipulatione 8. 38
de Contrario iudicio tutelae 5. 58
de Conveniendis fisci debitoribus 10. 2
Creditorem eviditionem pignoris non debere 8. 46
de Crimine expilatae hereditatis 9. 32
de Crimine peculatus 9. 28
de Crimine sacrilegii 9. 29
de Crimine stellionatus 9. 34.
de Cupressis ex loco Daphnenfi vel Perseis per Aegyptum non excidentis, vel vendendis 11. 77
de Curatore furiosi, vel prodigi 5. 70
de Curiosis & Stationariis 12. 23
de Cursu publico, & angariis, & parangariis 12. 51
de Custodia rerum 9. 4.

D.

de Debitoribus civitatum 11. 32
Debitorem venditionem pignoris impedire non posse 8. 29
de Decanis 12. 27

de De-

Index omnium Titulorum.

de Decretis decurionum super immunitate quibusdam concedenda 12. 46
 de Decurialibus urbis Romæ 11. 13
 de Decurionibus & filiis eorum, & qui decuriones habeantur, & quibus modis a fortuna curæ liberentur 10. 31
 de Dedititia libertate tollenda 7. 5
 de Defensoribus civitatum 1. 55
 de Delatoribus 10. 11
 Depositum vel contra 4. 34
 de Desertoribus & occultatoribus eorum 12. 46
 de Dignitatibus 12. 1
 de Dilationibus 3. 11
 de Discussoribus 10. 30
 de Distractione pignorum 8. 28
 de Diversis officiis & apparitoribus iudicum & probatoriis eorum 12. 60
 de Diversis prædiis urbanis & rusticis, templorum & civitatum, & omni redditu civili 11. 69
 de Diversis rescriptis, & pragmaticis sanctionibus 1. 23
 de Dividenda tutela, & pro qua parte quisque tutorum conveniatur 5. 52
 Divortio facto, apud quem liberi morari vel educari debeant 5. 24
 de Dolo malo 2. 21
 de Domesticis & protectoribus 12. 17
 de Donationibus 8. 54
 de Donationibus ante nuptias vel propter nuptias & sponsalitiis 5. 3
 de Donationibus causa mortis 8. 57
 de Donationibus inter virum & uxorem &c. 5. 16
 de Donationibus, quæ sub modo vel conditione, vel certo tempore conficiuntur 8. 55
 de Dote causa non numerata 5. 15
 de Doris promissione, & nuda pollicitatione 5. 11
 de Duobus reis stipulandi & promittendi 8. 40

E.

de Edendo 2. 1
 de Edicto divi Hadriani tollendo, & quemadmodum scriptus hæres in possessionem mittatur 6. 33
 de Emancipationibus liberorum 8. 49
 de Emendatione propinquorum 9. 15
 de Emendatione servorum 9. 14
 de Eo, qui pro tutore negotia gessit 5. 45
 de Episcopali audientia & diversis capitulis, quæ ad ius curamque & reverentiam pertinent pontificalem 1. 4
 de Episcopis & Clericis, & Orphanotrophis, & Xenodochis, &c. 1. 3
 de Equestri dignitate 12. 32
 de Erogatione militaris annonæ 12. 38
 de Errore advocatorum vel libellos seu preces concipientium 1. 10
 de Errore calculi 2. 5
 Etiam ob chirographariam pecuniam pignus teneri 8. 27
 Etiam per procuratorem causam in integrum restitutionis agi posse 2. 49
 de Evictionibus 8. 45
 de Eunuchis 4. 42
 de Exactoribus tributorum 10. 19
 de Exceptionibus seu præscriptionibus 8. 36
 de Excoctione & translatione militarium annorum 12. 39
 de Excusationibus artificum 10. 64
 de Excusationibus munerum 10. 47
 de Excusationibus tutorum & curatorum, & de temporibus earum 5. 62
 de Excusatione veteranorum 5. 65
 Ex delictis defunctorum in quantum hæredes conveniantur 4. 17
 de Executoribus & exactoribus 12. 61
 de Executione rei iudicatæ 7. 53
 de Exhibendis & transmittendis reis 9. 3
 de Expensis ludorum publicorum 11. 41
 Ex quibus causis infamia irrogatur 2. 12

F.

de Fabricensibus 11. 9
 de Falsa causa adjecta legato vel fideicommissio 6. 44
 de Falsa moneta 9. 24
 Familix circumsundæ 3. 36
 de Famosis libellis 9. 36
 de Feriis 3. 12
 de Fide & iure hæreditatis, & de adjectionibus 10. 3
 de Fideicommissariis libertatibus 7. 4
 de Fideicommissis 6. 42
 de Fide instrumentorum, & amissione eorum, & de apochis & antapochis faciendis: & his, quæ sine scriptura fieri possunt 4. 21
 de Fideiussoribus & mandatoribus 8. 41
 de Fideiussoribus minorum 2. 24
 de Fideiussoribus tutorum vel curatorum 5. 57
 de Filiis familias, & quemadmodum pro his pater teneatur 10. 60
 de Filiis familias minore 2. 23
 de Filiis officialium militarium, qui in bello moriuntur 12. 48
 Finium regundorum 3. 39
 de Fiscalibus usuris 10. 8
 de Formulis & impetrationibus actionum sublati 2. 58
 de Frustribus, & litium expensis 7. 51
 de Frumento Alexandrino 11. 27
 de Frumento urbis Constantinopolitanæ 11. 23
 de Fugitivis colonis, patrimonialibus, saltuensibus & emphyteuticis 11. 63
 de Fundo dotali 5. 23
 de Fundis & saltibus rei dominicæ 11. 66
 de Fundis limitrophis, & terris, &c. 11. 59
 de Fundis patrimonialibus & saltuensibus, &c. 11. 61
 de Fundis rei privatz, & saltibus divinz domus 11. 65
 de Furtis & servo corrupto 6. 2

G.

de Generali abolitione 9. 43
 de Gladiatoribus penitus tollendis 11. 43
 de Grege dominico 11. 75

H.

de Hæreticis & Manichæis, & Samaritis 1. 5
 de Hæreditariis actionibus 4. 16
 de Hæreditatibus decurionum [naviculariorum, cohortallium militum & fabricensium] 6. 62
 de Hæredibus instituendis, & quæ personæ hæredes institui non possunt 6. 24
 de Hæredibus tutorum vel curatorum 5. 54
 de Hæreditate vel actione vendita 4. 39
 de His, quæ ex publica collatione illata sunt, non usurpandis 10. 73
 de His, quæ pænz nomine in testamento vel codicillis scribuntur, vel relinquuntur 6. 41
 de His, quæ sub modo legata seu fideicommissa relinquuntur 6. 45
 de His, quæ vi metusve causa gesta sunt 2. 20
 de His, qui accusare non possunt 9. 1
 de His, qui ad ecclesiam confugiunt, vel ibi exclamant: & ne quis ab ecclesia extrahatur 1. 12
 de His, qui ad statuas confugiunt 1. 25
 de His, qui a non domino manumissi sunt 7. 10
 de His, qui ante apertas tabulas hæreditatem transmittunt 6. 52
 de His, qui a principe vacationem acceperunt 10. 44
 de His, quibus ut indignis hæreditates auferuntur: & ad senatusconsultum Silanianum 6. 35
 de His, qui ex officio, quod administrarunt, conveniuntur 11. 38
 de His, qui in exilium dati, vel ab ordine moti sunt 10. 59
 de His, qui ex publicis rationibus mutuam pecuniam acceperunt 10. 6
 de His, qui in ecclesiis manumittuntur 1. 13
 de His, qui in priorum creditorum locum succedunt 8. 19
 de His, qui latrones vel alios criminibus reos occultaverint 9. 39
 de His, qui non impletis stipendiis sacramento soluti sunt 10. 54
 de His, qui numero liberorum vel paupertate excusationem meruerunt 10. 51
 de His, qui parentes vel liberos occiderunt 9. 17
 de His, qui potentiorum nomine titulos prædiis assignant, vel eorum nomina in litem prætendunt 2. 15
 de His, qui per metum iudicis non appellarunt 7. 67
 de His, qui se deferunt 10. 13
 de His, qui sibi adscribunt in testamento 9. 23
 de His, qui sponte publica munera subeunt 10. 43
 de His, qui veniam ætatis impetraverunt 2. 45
 de Honoratorum vehiculis 11. 19

I.

de Immunitate nemini concedenda 10. 25
 de Imponenda lucrativa descriptione 10. 35
 de Impuberum & aliis substitutionibus 6. 26
 de Incertis personis 6. 48
 de Incestis & inutilibus nuptiis 5. 5
 de Incolis, & ubi quis domicilium habere videtur, & de his, qui studiorum causa in alia civitate degunt 10. 39
 de Indictionibus 10. 17
 de Indicta viduitate, & lege Julia Miscella tollenda 6. 40
 de Infamibus 10. 57
 de Infantibus expositis, liberis & servis: & de his, qui sanguinolentos nutriendos acceperunt 8. 52
 de Infirmis pænis coelibatus, orbitatis, & de decimariis sublati 8. 58
 de Ingenuis manumissi 7. 14
 de Ingratis liberis 8. 50
 de in Integrum restitutione minorum 25. annis 2. 12
 In integrum restitutione postulata, ne quid novi fiat 2. 50
 de Injuriis 9. 35
 de In ius vocando 2. 2
 de In litem dando tutore vel curatore 5. 44
 de In litem jurando 5. 53
 de Inofficiosi donationibus 3. 29
 de Inofficiosi dotibus 3. 30
 de Inofficioso testamento 3. 28
 In quibus casibus tutorem vel curatorem habenti, tutor vel curator dari potest 5. 36
 In quibus causis cessat longi temporis præscriptio 7. 34
 In quibus causis coloni censui dominos accusare possunt 11. 49
 In quibus causis in integrum restitutio necessaria non est 2. 41
 In quibus causis militantes fori præscriptione uti non possunt 3. 25
 In quibus causis pignus tacite contrahitur 8. 15
 de Institoria & exercitoria actione 4. 25
 de Institutionibus, & substitutionibus, & restitutionibus sub conditione factis 6. 25
 Inter alios acta vel iudicata, aliis non nocere 7. 60
 de Interdictis 8. 1
 de Interdicto matrimonio inter pupillam & tutorem seu curatorem filiosque eorum 5. 6
 de Inutilibus stipulationibus 8. 39
 de Irenarchis 10. 75
 de Iudicis & coelicolis 1. 9
 de Iudiciis 3. 1
 de Iure aureorum annulorum, & de natalibus restituendis 6. 8
 de Iure deliberandi, & de adeunda vel adquirenda hæreditate 6. 30
 de Iure domini impetrando 8. 34
 de Iure dotium 5. 12
 de Iure emphyteutico 4. 66
 de Iure fisci 10. 1
 de Iurejurando propter calumniam dando 2. 59
 de Iure liberorum 8. 59
 de Iure Reipublicæ 11. 29
 de Iurisdictione omnium iudicum & de foro competenti 3. 13
 de Iuris & facti ignorantia 1. 18

L.

de Latina Libertate tollenda, & per certos modos in civitatem Romanam transfusa 7. 6
 de Legationibus 10. 63

Index omnium Titulorum.

de Legatis 6. 37
 de Lege Aquilia 3. 35
 de Lege Fufia Caninia tollenda 7. 3
 de Legibus & constitutionibus principum & edictis 1. 14
 de Legitimis hæredibus 6. 58
 de Legitima tutela 5. 30
 de Liberali causa 7. 16
 de Liberis exhibendis seu deducendis: & de libero homine exhibendo 8. 8
 de Liberis præteritis vel exheredatis 6. 28
 de Libertinis 10. 56
 de Libertis & eorum liberis 6. 7
 de Litigiosis 8. 37
 de Litis contestatione 3. 9
 de Litorum & itinerum custodia 12. 45
 de Locatione prædiorum civilium vel fiscalium, five templorum, five rei privatæ vel dominicæ 11. 70
 de Locato & conducto 4. 65
 de Longi temporis præscriptione, quæ pro libertate & non adversus libertatem opponitur 7. 22
 de Luitione pignoris 8. 31
 de Lucris advocatorum, & consensionibus officiorum five apparitorum 12. 62

M.

de Magistratibus conveniendis 5. 75
 de Magistratibus municipalibus 1. 56
 de Magistris sacrorum scriniorum 12. 9
 de Majuma 11. 45
 de Maleficiis & mathematicis, & cæteris similibus 9. 18
 de Mancipiis & colonis patrimonialium, saltuensium, & emphyteuticorum fundorum 11. 62
 de Mandatis principum 1. 15
 Mandati vel contra 4. 35
 de Mendicantibus validis 11. 25
 de Mensuris 12. 28
 de Metallariis, & metallis, & procuratoribus metallorum 11. 6
 de Metatis & epidemeticis 12. 41
 de Metropoli Beryto 11. 21
 de Militari veste 12. 40
 de Modo multarum, quæ a iudicibus infliguntur 1. 54
 de Monopoliis, & conventu negotiatorum illicito, vel artificum ergo-
 laborum, nec non balnearum prohibitis, & pactionibus illicitis 4. 59
 de Mulieribus, in quo loco munera sexui congruentia, vel honores agnoscant 10. 62
 de Mulieribus, quæ se propriis servis junxerunt 9. 11
 de Muneribus & honoribus non continuandis inter patrem & filium, & de intervallis 10. 40
 de Muneribus patrimoniorum 10. 41
 de Municipibus & originariis 10. 38
 de Murilegulis & gynæciariis, & procuratoribus gynæcii: & de mone-
 tariis, & de bastagariis 11. 7
 de Mutatione nominis 9. 25

N.

de Naturalibus liberis, & matribus eorum, & ex quibus causis iusti ef-
 ficiantur 5. 27
 de Naufragiis 11. 5
 de Navibus non excusandis 11. 3
 de Naviculariis seu nauleris publicas species transportantibus, & de
 tollenda lustralis auri collatione 11. 1
 de Nautico fœnore 4. 33
 de Nautis Tiberinis 11. 26
 de Necessariis servis hæredibus instituendis vel substituendis 6. 27
 Ne Christianum mancipium hæreticus vel Judæus, vel Paganus habeat,
 vel possideat, vel circumcidat 1. 17
 Ne de statu defunctorum post quinquennium quærat 7. 21
 Ne fidei iussores vel mandatores dotium dentur 5. 20
 Ne filius pro patre, vel pater pro filio emancipato, vel libertus pro pa-
 trono, vel servus pro domino conveniatur 4. 13
 Ne fiscus rem, quam vendidit, evinceat 10. 5
 Ne fiscus vel Respublica procuratorem alicui patrocini causa in lite
 præster 2. 18
 Negotiatores ne militent 12. 35
 de Negotiis gestis 2. 19
 Ne liceat in una eademque causa tertio provocare, vel post suas senten-
 tias iudicium, quas definitio præfectorum roboraverit, eas retra-
 hant 7. 70
 Ne liceat potentioribus patrociniū litigantibus præstare, vel actiones
 in se transferre 2. 14
 Nemini licere signum Salvatoris CHRISTI humi, vel in silice, vel
 in marmore aut insculpere aut pingere 1. 8
 Ne pro dote mulieris bona quondam mariti addicantur, id est, in soli-
 dum dentur 5. 22
 Ne opera a collatoribus exigantur 10. 24
 Ne quid oneri publico imponatur 11. 4
 Ne quis in sua causa iudicet, vel ius sibi dicat 3. 5
 Ne quis liber invitus actum reipublicæ gerere cogatur 11. 36
 Ne rei dominicæ vel templorum vindictio temporis præscriptione
 summoveatur 7. 38
 Ne rei militaris comitibus vel tribunis lavacra præstentur 1. 47
 Ne rusticanti ad ullum obsequium devocentur 11. 54
 Ne sanctum baptismi iteretur 1. 6
 Ne sine iussu principis certis iudiciis liceat confiscare 9. 48
 Ne tutor vel curator vestigalia conducatur 5. 41
 Ne uxor pro marito, vel maritus pro uxore, vel mater pro filio con-
 veniatur 4. 12
 de Nili aggeribus non rumpendis 9. 38
 Non licere habitatoribus metropolitæ loca sua ad extraneum transfer-
 re 11. 55
 de Non numerata pecunia 4. 30
 de Novationibus & delegationibus 8. 42

de Novi operis nunciatione 2. 11
 de Noxalibus actionibus 3. 41
 de Nudo iure Quiritum tollendo 7. 25
 Nulli licere in frenis equestribus, sellis, & in baltheis margaritas & sma-
 ragdos & hyacinthos aptare: & de artificibus palatinis 11. 11
 de Numerariis, æuariis & chartulariis, & adjutoribus, scriuariis, & ex-
 ceptoribus sedis excelis cæterorumque iudicum tam militarium
 quam civilium 12. 50
 de Nundinis & mercationibus 4. 60
 de Nuptiis 5. 4

O.

de Oblatione votorum 12. 49
 de Obligationibus & actionibus 4. 10
 de Obsequiis patrono præstandis 6. 6
 de Officio civilium iudicum 1. 45
 de Officio comitis Orientis 1. 36
 de Officio comitis rerum privatarum 1. 33
 de Officio comitis sacrarum largitionum 1. 32
 de Officio comitis sacri palatii 1. 34
 de Officio comitis sacri patrimonii 1. 35
 de Officio diversorum iudicum 1. 48
 de Officio ejus, qui vicem alicujus iudicis vel præsidis obtinet 1. 50
 de Officio iuridici Alexandriæ 1. 57
 de Officio magistri militum 1. 29
 de Officio magistri officiorum 1. 31
 de Officio militarium iudicum 1. 46
 de Officio præfecti Annonæ 1. 44
 de Officio præfecti Augustalis 1. 37
 de Officio præfecti prætorio Africæ, & de omni ejusdem dioceseos sta-
 tu 1. 27
 de Officio præfecti prætoriorum Orientis & Illyrici 1. 26
 de Officio præfecti vigilum 1. 43
 de Officio præfecti urbi 1. 28
 de Officio Prætorum 1. 39
 de Officio proconsulis & legati 1. 35
 de Officio quaestoris 1. 30. 12. 6
 de Officio rectoris provinciarum 1. 40
 de Officio vicarii 1. 38
 de Omni agro deserto, & quando steriles fertilibus imponatur 11. 58
 de Operis libertorum 6. 3
 de Operibus publicis 8. 12
 de Ordine cognitionum 7. 19
 de Ordine iudiciorum 3. 8

P.

de Pactis 2. 3
 de Pactis conventis tam super dote, quam super donatione ante nuptias
 & paraphernis 5. 14
 de Pactis inter emptorem & venditorem compositis 4. 54
 de Pactis pignorum, & de lege commissoria in pignoribus rescindendis
 8. 35
 de Paganis & sacrificiis & templis 1. 11
 de Palatiis & domibus dominicis 11. 76
 de Palatinis sacrarum largitionum & rerum privatarum 12. 29
 de Partu pignoris, & omni causa 8. 25
 de Pascuis publicis vel privatis 11. 60
 de Patria potestate 2. 47
 de Patribus, qui filios suos distraxerunt 4. 43
 de Peculio ejus, qui libertatem meruit 7. 23
 de Pedaneis iudiciis 3. 3
 de Perfectissimatus dignitate 12. 33
 de Periculo ebrum, qui pro magistratibus intervenerunt 11. 34
 de Periculo & commodo rei venditæ 4. 48
 de Periculo nominatorum 11. 33
 de Periculo successorum parentis 10. 61
 de Periculo tutorum & curatorum 5. 38
 Per quas personas nobis adquiratur 4. 27
 de Petitionibus honorum sublati 10. 12
 de Petitione hæreditatis 3. 31
 de Pignoratitia actione 4. 24
 de Pignoribus & hypothecis 8. 14
 de Pistoribus 11. 15
 de Plus petitionibus 3. 10
 Plus valere quod agitur, quam quod simulate concipitur 4. 22
 de Poenis 9. 47
 Poenis fiscalibus creditores præferri 10. 7
 de Poena iudicis, qui male iudicavit: vel ejus, qui iudicem vel adversa-
 rium corrumpere curavit 7. 49
 de Ponderatoribus, & auri illatione 10. 71
 de Postliminio reversis & redemptis ab hostibus 8. 51
 de Posthumis hæredibus instituendis, vel exheredandis vel præteritis
 6. 29
 de Postulando 2. 6
 de Potioribus ad munera nominandis 10. 65
 de Præbendo salario 10. 36
 de Prædiis decurionum sine decreto non alienandis 10. 33
 de Prædiis & aliis rebus minorum sine decreto non alienandis, &c.
 5. 71
 de Prædiis & omnibus rebus naviculariorum 11. 2
 de Prædiis tamiacis, & de his, qui ex colonis dominicis aliisque libera
 conditionis procreantur 11. 68
 de Præfectis prætorio, five urbi, & magistris militum in dignitatibus
 exequandis 12. 4
 de Præpositis agentium in rebus 12. 21
 de Præpositis laborum 12. 18
 de Præpositis sacri cubiculi, & de omnibus cubiculariis, & de privilegiis
 eorum 12. 5
 de Præscriptione longi temporis, decem vel viginti annorum 7. 33
 de Præscriptione triginta vel quadraginta annorum 7. 39
 de Prætoribus & honore præturæ, & collatione, & gleba, & folli, & se-
 prem solidorum functione sublata 12. 2
 de Prætorio pignore, & ut in actionibus debitorum missio prætorii pi-
 gnoris procedat 8. 22

de

Index omnium Titulorum.

de Precario, & Salviano interdicto 8. 9
 de Precibus Imperatori offerendis: & de quibus rebus supplicari liceat vel non 1. 19
 de Primicerio & secundicerio, & notariis 12. 7
 de Primipilo 12. 63
 de Principibus agentium in rebus 12. 22
 de Privatis carceribus inhihendis 9. 5
 de Privilegiis corporatorum urbis Romæ 11. 14
 de Privilegiis domus Augustæ vel rei privatæ: & quarum collationum excusationem habent 11. 74
 de Privilegio dotis 7. 74
 de Privilegiis eorum, qui in sacro palatio militant 12. 29
 de Privilegio fisci 7. 73
 de Privilegiis scholarum 12. 39
 de Privilegiis iuris Constantinopolitanæ 11. 20
 de Probationibus 4. 19
 de Procuratoribus 2. 13
 de Professoribus & medicis 10. 52
 de Professoribus, qui in urbe Constantinopolitana docentes, ex lege meruerunt comitum 12. 15
 de Prohibita sequestratione pecuniæ 4. 4
 Pro quibus causis servi pro præmio libertatem accipiunt 7. 13
 Pro sociis 4. 37
 de Proximis sacrorum scriniorum, cæterisque qui in sacris scrinis militant 12. 19
 Publicæ lictitiæ vel consulum nuntiatores, vel insinuatores constitutionum & aliarum sacrarum vel judicialium literarum, ex descriptione, vel ab invitis, ne quid accipiant immodicum 12. 64

Q

de Quadriennii præscriptione 7. 37
 de Quadrimenstruibus brevibus 1. 42
 Quæ res exportari non debeant 4. 41
 Quæ res pignori obligari possunt vel non, & qualiter pignus contrahatur 8. 17
 Quæ res venire non possunt, & qui vendere vel emere vetantur 4. 40
 Quæ sit longa consuetudo 8. 53
 de Quæstionibus 9. 41
 de Quæstionibus & magistris officiorum, & comitibus sacrarum largitionum, & rei privatæ 12. 6
 Quando civilis actio criminali præjudicet, & an utraque ab eodem exerceri possit 9. 31
 Quando decreto opus non est 5. 72
 Quando dies legati vel fideicommissi cedit 6. 53
 Quando & quibus quarta pars debetur ex bonis decurionum, & de modo distributionis eorum 10. 34
 Quando ex facto tutoris vel curatoris minores agere vel conveniri possunt 5. 39
 Quando fiscus vel privatus debitoris sui debitores convenire possit, vel debeat 4. 15
 Quando Imperator inter pupillos vel viduas, vel alias miserales personas cognoscat: & ne exhibeantur 3. 14
 Quando libellus principi datus, liti contestationem faciat 1. 20
 Quando liceat ab emptione discedere 4. 45
 Quando liceat unicuique sine iudice se vindicare vel publicam devotionem 3. 27
 Quando mulier officio tutelæ fungi potest 5. 35
 Quando non petentium partes petentibus accrescant 6. 10
 Quando provocare non est necesse 7. 64
 Quando tutores vel curatores esse desinant 5. 60
 Quemadmodum civilia munera indicuntur 10. 42
 Quemadmodum testamenta aperiuntur, inspiciuntur, & describuntur 6. 32
 Qui accusare non possunt 9. 1
 Qui admitti ad bonorum possessionem possunt, & intra quod tempus 6. 9
 Qui ætate 5. 68
 Qui ætate vel professione se excusant 10. 42
 Qui bonis cedere possunt 7. 71
 Quibus ad conductionem prædiorum fiscalium accedere non licet 11. 72
 Quibus ad libertatem proclamare non licet: & de rebus eorum, qui ad libertatem proclamare non prohibentur 7. 18
 Quibus ex causis majores in integrum restituantur 2. 54
 Quibus muneribus excusentur hi, qui post impletam militiam vel advocacy per provincias suis commodis vacantes commorantur, & de privilegiis eorum, & de conductoribus vectigalium fisci 10. 55
 de Quibus muneribus vel præstationibus nemini liceat se excusare 10. 48
 Quibus non obijcitur longi temporis præscriptio 7. 35
 Quibus res judicata non nocet 7. 56
 Qui dare tutores vel curatores possunt, & qui dari non possunt 5. 34
 Qui & adversus quos in integrum restitui non possunt 2. 42
 Qui legitimam personam standi in judiciis habeant vel non 3. 6
 Qui manumittere non possunt, & ne in fraudem creditorum manumittantur 7. 11
 Qui militare possunt vel non possunt, & de servis ad militiam vel dignitatem aspirantibus, & ut nemo duplici militia, vel dignitate (simul) utatur 12. 34
 Qui morbo 5. 67
 Qui morbo se excusant 10. 50
 Qui non possunt ad libertatem pervenire 7. 12
 Qui numero liberorum se excusant 5. 66
 Qui numero tutelarum 5. 69
 Qui petant tutores vel curatores 5. 31
 Qui potiores in pignore habeantur 8. 18
 Qui pro sua jurisdictione iudices dare darique possunt 3. 4
 Qui testamenta facere possunt, vel non 6. 22
 Quod cum eo, qui in aliena potestate est, negotium gestum esse dicatur: vel de peculio, sive quod iussu, aut de in rem verso 4. 26
 Quomodo & quando iudex sententiam proferre debeat præsentibus partibus vel una parte absente 7. 43
 Quo quisque ordine conveniatur 11. 35
 Quorum appellationes non recipiuntur 7. 68

Quorum bonorum 8. 2
 Quorum legatorum 8. 3

R.

de Raptu virginum seu viduarum nec non sanctimonialium 9. 13
 de Ratiociniis operum publicorum, & de patribus civitatis 8. 13
 de Rebus alienis non alienandis, & de prohibita rerum alienatione vel hypotheca 4. 51
 de Rebus creditis, & iurejurando 4. 1
 de Receptis arbitris 2. 56
 de Reis postulatis 10. 58
 de re judicata 7. 52
 de Rei vindicatione 3. 32
 de Rei uxoris actione in ex stipulatu actionem transfusa, & de natura dotibus præstita 5. 13
 de Relationibus 7. 61
 de Religiosis, & sumptibus funerum 3. 44
 Rem alienam gerentibus non interdicti rerum suarum alienatione 4. 58
 de Re militari 12. 36
 de Remissione pignoris 8. 26
 de Repudianda bonorum possessione 6. 19
 de Repudianda vel abstinentia hæreditate 6. 31
 de Repudiis, & iudicio de moribus sublato 5. 17
 de Reputationibus, quæ fiunt in iudicio in integrum restitutionis 2. 48
 de Requirendis reis 9. 40
 Rerum amotarum 5. 21
 de Rerum permutatione, & præscriptis verbis 4. 64
 de Rescindenda venditione 4. 44
 Res inter alios acta, vel iudicata aliis non nocere 7. 64
 de Restitutionibus militum, & eorum, qui reipublicæ causa absunt 2. 51
 de Revocandis donationibus 8. 56
 de Revocandis his, quæ in fraudem creditorum aliter facta sunt 7. 75

S.

de Sacrosanctis ecclesiis, de rebus & privilegiis earum 1. 2
 de Salgamo hospitibus non præstando 12. 42
 de Satisfacendo 2. 57
 de Secundis nuptiis 5. 9
 de Seditiosis, & de his, qui plebem contra rempublicam audent colligere 9. 30
 de Senatusconsultis 1. 16
 de Senatusconsulto Claudiano tollendo 7. 24
 de Senatusconsulto Velleiano 4. 29
 de Sententiis adversus fiscum latis retractandis 10. 9
 de Sententiis & interlocutionibus omnium iudicum 7. 45
 de Sententiis ex periculo recitandis 7. 44
 de Sententiis passis & restitutis 9. 51
 de Sententiis præfectorum prætorio 7. 42
 de Sententiis, quæ pro eo quod interest proferuntur 7. 47
 de Sententiis, quæ sine certa quantitate proferuntur 7. 46
 de Sententiis rescindi non posse 7. 50
 de Sepulchro violato 9. 19
 de Servitutibus & aqua 3. 34
 de Servis fugitivis & libertis, mancipiisque civitatum, artificibus & ad diversa opera deputatis & ad rem privatam vel dominicam pertinentibus 6. 1
 de Servo pignori dato manumisso 7. 8
 de Servis reipublicæ manumittendis 7. 9
 Si adversus creditorem 2. 38
 Si adversus creditorem præscriptio opponatur 7. 36
 Si adversus delictum 2. 35
 Si adversus donationem 2. 30
 Si adversus dotem 2. 34
 Si adversus fiscum 2. 37
 Si adversus libertatem 2. 31
 Si adversus rem judicatam restitutio postuletur 2. 27
 Si adversus solutionem a tutore vel a se factam 2. 33
 Si adversus transactionem vel divisionem in integrum minor restitui velit 2. 32
 Si adversus venditionem 2. 28
 Si adversus venditionem pignorum 2. 29
 Si adversus usucapionem 2. 36
 Si aliena res pignori data sit 8. 16
 Si a non competente iudice iudicatum esse dicatur 7. 48
 Si antiquior creditor pignus vendiderit 8. 20
 Si certum petatur 4. 2
 Si communis res pignori data sit 8. 21
 Si contra jus vel utilitatem publicam, vel per mendacium fuerit aliquid postularum vel impetratum 1. 22
 Si contra matris voluntatem tutor datus sit 5. 47
 Si curialis relicta civitate tui habitare maluerit 10. 37
 Si de momentanea possessione fuerit appellatum 7. 69
 Si dos constante matrimonio soluta fuerit 5. 19
 Si ex falsis instrumentis vel testimoniis iudicatum sit 7. 58
 Si ex pluribus tutoribus vel curatoribus omnes vel unus agere pro minore vel conveniri possint 5. 40
 Si in causa iudicati pignus captum sit 8. 23
 Si in communi eademque causa in integrum restitutio postuletur 2. 26
 Si in fraudem patroni a libertis alienatio facta sit 6. 5
 de Silentiariis & decurionibus eorum 12. 16
 Si liberalitatis imperialis socius sine hærede decesserit 10. 14
 Si major factus alienationem factam sine decreto ratam habuerit 5. 74
 Si major factus ratur habuerit 2. 46
 Si mancipium ita fuerit alienatum, ut manumittatur, vel contra 4. 57
 Si mancipium ita venierit, ne prostituatur 4. 56
 Si mater indemnitate promissit 5. 46
 Si minor ab hæreditate se abtineat 2. 39
 Si minor se majorem dixerit, vel major probatus fuerit 2. 43
 Sine censu vel reliquis fundum comparari non posse 4. 47
 Si nuptiæ ex rescripto petantur 5. 8
 Si omnia sit causa testamenti 6. 39
 Si pendente appellatione mors intervenerit 7. 66
 Si per vim vel alio modo absentis turbata sit possessio 8. 5

Index omnium Titulorum.

Si pignoris conventionem numeratio pecuniarum secuta non sit 8. 33
 Si pignus pignori datum sit 8. 24
 Si plures una sententia condemnati sunt 7. 55
 Si post creationem quis decederit 10. 68
 Si propter inimicitias creatio facta sit 10. 66
 Si propter publicas penitationes venditio fuerit celebrata 4. 46
 Si quacunque præditus potestate, vel ad eum pertinentes ad supposita-
 rum jurisdictioni suæ aspirare tentaverint nuptias 5. 7
 Si quis aliquem testari prohibuerit vel coegerit 6. 34
 Si quis alteri vel sibi sub alterius nomine vel aliena pecunia emerit 4. 50
 Si quis eam, cuius tutor fuerit, corruerit 9. 10
 Si quis ignorans rem minoris esse sine decreto comparaverit 5. 73
 Si quis imperatori maledixerit 5. 7
 Si rector provinciarum, vel ad eum pertinentes sponsalitia dederint 5. 2
 Si reus vel accusator mortuus fuerit 9. 6
 Si sæpius in integrum restitutio postuletur 2. 44
 Si secundo nupserit mulier, cui maritus usufructum reliquit 5. 10
 Si servus aut liberius ad decurionatum aspiraverit 10. 32
 Si servus exportandus veneat 4. 55
 Si servus se extero emi mandaverit 4. 36
 Si tutor vel curator falsis allegationibus excusatus sit 5. 63
 Si tutor vel curator intervenerit 2. 25
 Si tutor vel curator non gesserit 5. 55
 Si tutor vel curator reipublicæ causa aberit 5. 64
 Si vendito pignore agatur 8. 39
 Si unus ex pluribus appellaverit 7. 68
 Si unus ex pluribus hæredibus creditoris vel debitoris partem suam de-
 biti solverit vel acceperit 8. 32
 Si ut omittam hæreditatem vel bonorum possessionem, vel quid aliud ac-
 quirat 2. 40
 de Solutionibus & liberationibus 8. 43
 de Solutionibus & liberationibus debitorum civitatis 11. 39
 Solutio matrimonii quemadmodum dos petatur 5. 18
 de Spectaculis & scenicis & lenonibus 11. 40
 de Sponsalibus & arctis sponsalitiis, & proxenetis 5. 1
 de Sportulis & sumptibus in diversis judiciis faciendis, & de executori-
 bus litium 3. 2
 de Statuis & imaginibus 1. 24
 de Stratoribus 12. 25
 de Studiis liberalibus urbis Romæ & Constantinopolitanæ 11. 18
 de Suariis & susceptoribus vini, & cæteris corporatis 11. 16
 de Successorio edicto 6. 16
 de Suffragio 4. 3
 de Suis & legitimis liberis & ex filia nepotibus ab intestato venientibus
 de Summa Trinitate, & fide catholica, & ut nemo de ea publice conten-
 dere audeat 1. 1
 Sumptus injuncti muneris ad omnes collegas pertinere 11. 37
 de Sumptuum recuperatione 10. 67
 de Superexactionibus 10. 20
 de Superindicto 10. 18
 de Susceptoribus, præpositis, & arcariis 10. 70
 de Suspectis tutoribus vel curatoribus 5. 43

T.

de Tabulariis, scribis, logographis, & censualibus 10. 69
 de Tabulis exhibendis 8. 7
 de Temporibus & reparationibus appellationum seu consultationum 7. 63
 de Temporibus in integrum restitutionis tam minorum & aliarum per-
 sonarum, quæ restitui possunt, quam etiam hæredum eorum 2. 53
 de Testamentaria manumissione 7. 2
 de Testamentaria tutela 5. 28
 de Testamentis, & quemadmodum testamenta ordinentur 6. 23
 de Testamento militis 6. 21
 de Testibus 4. 20
 de Theauris 10. 15
 de Tractatoriis & stativis 12. 52
 de Transactionibus 2. 4
 de Tutoribus vel curatoribus illustrium vel clarissimarum personarum
 5. 33
 de Tutore vel curatore, qui satis non dedit 5. 42
 de Tyronibus 12. 44

V.

de Vacatione publici muneris 10. 45
 Ubi causæ fiscales, vel divinæ domus hominumque ejus agantur 3. 26
 Ubi causa status agi debeat 3. 22
 Ubi conveniatur, qui certo loco dare promissit 3. 18
 Ubi de criminibus agi oporteat 3. 15
 Ubi de hæreditate agatur, vel ubi hæredes scripti in possessionem mitti
 postulare debeant 3. 20
 Ubi de possessione agi oporteat 3. 16
 Ubi de rationibus tam publicis quam privatis agi oporteat 3. 21
 Ubi & apud quem cognitio in integrum restitutionis agitanda sit 2. 47
 Ubi fideicommissum peti oporteat 3. 17
 Ubi in rem actio exerceri debeat 3. 19
 Ubi petantur tutores vel curatores 5. 32
 Ubi pupilli educari debeant 5. 49
 Ubi quis de curiali vel cohortali aliave conditione conveniatur 3. 23
 Ubi senatores vel clarissimi civiliter vel criminaliter conveniantur 3. 24
 de Vestigalibus & commillis 4. 61
 Vestigalia nova institui non posse 4. 62
 de Venatione ferarum 11. 44
 de Vendendis rebus civitatis 11. 31
 de venditione rerum fiscalium cum privatis communium 10. 4
 de Verborum & rerum significatione 6. 38
 de Vestibus holoberis & auratis, & de introductione sacri muricis 11. 8
 de Veteranis 12. 47
 de Veteri jure enucleando, & de autoritate jurisprudentium, qui in Di-
 gestis referuntur 1. 17
 de Veteris numismatis potestate 11. 10
 de Vi bonorum raptorum 9. 33
 de Vindicta libertate, & apud concilium manumissione 7. 1
 Unde legitimi, & unde cognati 6. 15
 Unde liberi 6. 14
 Unde vi 8. 4
 Unde vir & uxor 6. 18
 de Usucapione pro donato 7. 27
 de Usucapione pro dote 7. 28
 de Usucapione pro emptore, vel transactione 7. 26
 de Usucapione pro hærede 7. 29
 de Usucapione transformanda, & de sublata differentia rerum mancipi-
 & nec mancipi 7. 31
 de Usufructu & habitatione & ministerio servorum 3. 33
 de Usuris 4. 32
 de Usuris & fructibus legatorum, seu fideicommissorum 6. 47
 de Usuris rei judicatis 7. 54
 de Usuris pupillaribus 5. 56
 Ut actiones & ab hæredibus & contra hæredes incipiant 4. 11
 Ut armorum usus inscio principe interdictus sit 11. 46
 Ut causæ post pubertatem adfir tutor 5. 48
 Ut dignitatum ordo servetur 12. 8
 Ut in possessionem legatorum vel fideicommissorum servandorum cau-
 sa mittatur, & quando satisfari debeat 6. 54
 Ut intra certum tempus criminalis quaestio terminetur 9. 44
 Uti possideris 2. 6
 Ut litigante, vel post provocationem, aut definitivam sententiam
 nulli liceat Imperatori supplicare 1. 21
 Ut nemini liceat in coemptione specierum se excusare, & de munere si-
 tocomiarum 10. 27
 Ut nemini liceat sine iudicis auctoritate signa rebus imponere alienis
 1. 17
 Ut nemo ad suum patrocinium suscipiat rusticanos, vel vicos eorum 11. 53
 Ut nemo invitus agere vel accusare cogatur 3. 7
 Ut nemo privatus titulos prædii suis vel alienis imponat, vel vela re-
 gia suspendat 2. 16
 Ut nullus ex vicaneis pro alienis vicaneorum debitis teneatur 11. 56
 Ut nulli patriæ suæ administratio sine speciali permissu principis per-
 mittatur 1. 41
 Ut omnes iudices tam civiles quam militares post administrationem
 depositam quinquaginta dies in civitatibus vel certis locis per-
 maneant 1. 49
 Ut quæ defunctis advocatis partium iudex suppleat 2. 11
 de Uxoribus militum, & eorum, qui reipublicæ causa absunt 2. 52

PRÆFATIONES CODICIS TRES

IN NOMINE DOMINI NOSTRI

JESU CHRISTI

D. JUSTINIANI

SACRATISSIMI PRINCIPIS, PP. A.

CODICIS

REPETITÆ PRÆLECTIONIS

LIBER PRIMUS.

DE NOVO a CODICE b FACIENDO.

Imperator, Justinianus, Augustus ad Senatum urbis Constantinopolitane.

a Ad differenti-
am Gregoriani,
Hermogeni, &
Theodosiani; est
tamen vetus, ha-
bita ratione ad
eum, quo nunc
utimur: de quo
infra.

b Prudentes res-
ponsa sua char-
tis aut membranis
solebant conscri-
bere. Constitu-
tiones vero & res-
cripta Codicibus
& pagillaribus
chartaceis, li-
gneis, aeneis, vel
eburneis moris e-
rat perscribi: quæ
postea in scriniis
memoriae & dis-
positionum ser-
vabantur. Eo fa-
ctum est, ut li-
ber Constitutionum
potius Codici-
cis quam mem-
branarum nomen
obtinuerit. Cu-
jac.

c hi duo Codices
dominantur ab
autore, prior Co-
dex ab Adriano
ad Valerianum;
secundus a Clau-
dio ad Diocletia-
num latas leges
continebat.

d A Theodosio
Imp. in eo Codi-
ce leges Constani-
tini ad Theodo-
sium erant.

e Constitutiones
a Theodosio tem-
poribus ad suum
seculum latas in-
telligit.

f Continui leges.
9. non verba,
sed autores legum
mutatos notat:
quum a Justiniano
eversam Theodo-
sio legem, de in-
terdictis conso-
brinarum nuptiis:
& Arcadio falso
adscripti legem 19.
Cod. de nupt. tra-
dit. adde quæ de
facinoribus Tri-
boniani scripti ad
l. 5. §. 2. Digesti de
præscr. verb.

g v. quæ notavi
ad l. 4. C. de di-
versis rescriptis.

h v. l. 7. in pr. & §. 1. C. de diversis rescriptis & prægno. Sanctionibus.

Hæc, quæ necessario corrigenda esse multis retro Principibus visa sunt, interea tamen nullus eorum ad effectum ducere ausus est: in præsentibus rebus donare communibus auxilio Dei omnipotentis censuimus, & prolixitatem litium amputare: multitudine quidem Constitutionum, quæ tribus Codicibus, Gregoriano, Hermogeniano, atque Theodosiano d, continebantur, illarum etiam, quæ post eosdem Codices a Theodosio divina recordationis, aliisque post eum retro Principibus & a nostra etiam Clementia posita sunt, refecanda: uno autem Codice sub felici nostri nominis vocabulo componendo, in quem colligi tam memoratorum trium Codicum, quam e novellas post eos positas Constitutiones oportet.

1 ¶ Ideoque ad hoc maximum, & ad ipsius Reipublicæ sustentationem respiciens opus efficiendum, elegimus tanto fastigio laborum, tantæque sollicitudini sufficientes, Joannem, virum excellentissimum ex quaestore sacri nostri palatii, consularem atque patricium: Leontium, virum sublimissimum, magistrum militum ex Præfecto Prætorio, Consularem atque patricium: Phocam, virum eminentissimum, magistrum militum, consularem atque patricium: Basilidem, virum excellentissimum ex Præfecto Prætorio Orientis, atque patricium: Thomam, virum gloriosissimum quaestorem sacri nostri palatii, & ex consule: Tribonianum, virum magnificum, magisteria dignitate inter agentes decoratum: Constantinum, virum illustrem, comitem sacrarum largitionum inter agentes, & magistrum scrinii libellorum, sacrarumque cognitionum: Theophilum, virum clarissimum, comitem sacri nostri consistorii & juris in hac alma urbe doctorem: Dioscorum & Prasentinum, disertissimos togatos fori amplissimi Prætoriani.

2 ¶ Quibus specialiter permittimus (refecatis tam supervacuis, quantum ad legum soliditatem pertinet, præfationibus, quam similibus, & contrariis, præterquam si juris alia divisione adjuventur: illis etiam, quæ in desuetudinem abierunt) certas & brevi sermone conscriptas ex iisdem tribus Codicibus & novellis Constitutionibus leges componere, & congruis titulis subdere: adjicientes quidem & detrahentes. Imo & f mutantes verba earum ubi hoc rei commoditas exigeret: colligentes vero in unam sanctionem, quæ variis Constitutionibus dispersa sunt, & sensum earum clariorem efficientes: ita tamen ut ordo temporum earum Constitutionum non solum ex adjectis diebus consulibusque, sed etiam ex ipsa compositione earum clarescat, primis quidem in primo loco, posterioribus vero in secundo ponendis: & si quæ earum sine g die & consule in tribus veteribus Codicibus, vel in quibus novellæ Constitutiones receptæ sunt, inveniantur: ita his ponendis, nullaque dubietate super generali earum robore ex hoc oriunda, sicut & illas vim generalis Constitutionis obtinere palam est, quæ ad certas personas rescriptæ, vel per pragmaticam h sanctionem ab initio datæ, eidem novo Codici propter utilitatem sanctionis insertæ fuerunt.

3 ¶ Hæc igitur ad vestram notitiam ferre properavimus, ut sciatis, quanta nos diuturna, super rerum communi utilitate, cura sollicitet, studentes certas & indubitatas, & in

unum codicem collectas esse de cætero Constitutiones: ut ex eo tantummodo sub felici nostro nomine nuncupando Codice, recitatio Constitutionum in omnibus ad citiores litium decisiones fiat judiciis. Dat. Idib. Febr. CP. DN. Justiniano PP. A. 2. COS. anno Christi 528.

DE JUSTINIANO a CODICE CONFIRMANDO.

AD MENNAM I.

Imp. Justinianus Pius, felix, inclytus, victor ac triumphator semper Augustus, Menna præfecto prætorio, ex præfello hujus almae urbis CP. ac Patricio.

SUMMA Reipublicæ tutio de stirpe duarum rerum, armorum b scilicet, atque regum veniens, vimque suam exinde muniens, felix Romanorum genus omnibus anteponi nationibus, omnibusque gentibus dominari tam præteritis effecit temporibus, quam Deo propitio in æternum efficiet: istorum etenim alterum alterius auxilio semper eguit: & tam militaris res legibus in tuto collocata est, quam ipsæ leges armorum præsidio servatae sunt. Merito igitur ad primam communium rerum sustentationem, nostram sententiam & mentem laboresque nostros referentes militaria c quidem agmina multiplicibus & omnem providentiam continentibus modis correximus: & tam veteribus ad meliorem statum brevi tempore ductis, quam novis non solum exquisitis, sed etiam recta dispositione nostri nominis sine novis expensis publicis constitutis, primo servando posita, deinde nova ponendo, firmissima subjectis effecimus.

1 ¶ Sed cum sit necessarium multitudinem Constitutionum tam in d tribus veteribus Codicibus relatarum, quam post earum confectionem posterioribus temporibus adjectarum ad brevitatem reducendo, caliginem earum rectis iudicium definitionibus insidiantem, penitus extirpare: ad hoc commune præstandum beneficium Deo præfusa prono animo nos dedimus: & electis viris gloriosissimis, tam doctrina legum, quam experientia rerum, studioque Reipublicæ indefesso, & laudabili proposito polentibus, sub certis finibus magnum laborem commisimus: per quem tam trium veterum Gregoriani, Hermogeniani atque Theodosiani Codicum Constitutiones quam plurimas alias post eosdem Codices a Theodosio divina memoria cæterisque post eum retro Principibus, a nostra etiam Clementia positas, in unum Codicem felici nostro vocabulo nuncupandum colligi præcepimus. Tollendis quidem tam præfationibus nullum suffragium sanctionibus conferentibus e, quam contrariis Constitutionibus, quæ posteriore promulgatione vacuatae sunt: similibus etiam præter eas, quæ eadem pene faciundo, divisionem juris aliquam facere noscuntur, ex qua dividendo vetera novum aliquid nasci videtur, multis insuper aliis ad rectam hujus Codicis compositionem pertinentibus, iisdem prudentissimis viris a nostro numine mandatis: & nostro studio pro republica instituto, suum præsidium Deus omnipotens annuit.

2 ¶ Ad istum enim laborem, & tanti operis consummationem electi, vir excellentissimus ex quaestore nostri palatii, consularem atque patricium, Joannes: & vir sublimissimus ex præfecto prætorio consularis atque patricius Leontius: vir quoque eminentissimus magister militum consularis atque patricius, Phocas: etiam vir excellentissimus ex præfecto prætorio per Orientem, & patricius & nunc præfectus prætorio per Illyricum, Basilides: & vir gloriosissimus quaestor sacri nostri palatii, & Exconsule, Thomas: imo & vir magnificus magisteria f dignitate inter agentes decoratus, Tribonianus: & vir illustris comes sacrarum largitionum inter agentes, & magister g scrinii & libellorum & sacrarum cognitionum.

a Qui & novus etiam dictus est; Conf. 8. cod. alius ab emendato. J. de emendas. C.

b pr. Inst. proom.

c De constitu-
tionibus ad rem
militarem perti-
nentibus v. tit. 2.
Cod. Th. 34. ad 50.
et 49. ff. 16. 17. 18.

d de quib. const. l.
in pr. 8. cod.

e Pugnare tamen
lex 74. ff. ad Treb.
Antonini Pii cum
l. 48. ff. de cond. et
demonstr. Antoni-
ni Caracallæ, &
cum l. 3. Cod. quan-
do dies leg. l. 49. in
pr. ff. de leg. 1. quæ
sunt Alexandri.

f Nota de magi-
stro inter agentes.

g Qui & dñs-
reges &
princeps scrinio-
rum dicitur, a
Lampridio specta-
bilis, honore co-
mitis ornatus,
adfessor quodam-
modo principis,
differens a refe-
rendario. Utrius-
que musus in
Gallia, magistri
requestrarum com-
plectuntur. Cuj. l.
1. C. de magistris.

Con-

De novo Codice faciendo.

a & ita decem-
viri electi sunt ad
compositionem
veteris codicis
Justin.

b *Const. ad se-
natum. J. S. hunc
igitur. C. l. 25. l.
ult. ff. de falsis. l.
4. C. de falsis. adde
l. 1. ff. de concus-
sion.*

c v. l. 4. C. de di-
versis rescriptis.

d l. ult. §. ult. de
diversis rescriptis.

e v. in hunc lo-
cum Cujacium
15. obs. 37.

f Indictiones un-
de dicta & quid
significent expli-
cant Beda c. 48. de
matrua rerum.
Cujacius in intro-
itu. C. de Indictio-
nibus, & Matth.
Beroald. 4.
Chron. 4.

g Hac editione
hodie utimur.

h quæ ex Con-
sultu Lampadii
& Orestis & se-
quentibus digno-
scuntur.

Constantinus: & vir illustris ex magistro, & juris doctor
in hac alma urbe *Theophilus*: viri etiam disertissimi ro-
gati amplissimi fori tuæ sublimitatis *Dioscorus* atque *Pre-
sentinus*: omnia quæ eis mandavimus, cum sedula & per-
vigili industria, moderataque digestionem, cum Dei auxi-
lio ad prosperum tulerunt terminum, & eundem novum
Justinianum a Codicem nobis obtulerunt ita compo-
situm, ut & rebus profuturus esset communibus, & no-
stro convenisset imperio.

3 ¶ Hunc igitur in æternum valiturum iudicio tui
culminis intimare perspeximus, ut sciant omnes tam liti-
gatores quam disertissimi advocati, nullatenus eis licere
de cætero constitutiones ex veteribus tribus Codicibus,
quorum jam mentio facta est, vel ex iis, quæ Novellæ Con-
stitutiones ad præsens tempus vocabantur, in cognitiona-
libus recitare certaminibus, sed solum eidem nostro Co-
dici insertis Constitutionibus necesse est uti b, falsi cri-
mini subdendis his, qui contra hoc facere ausi fuerint:
cum sufficiat earundem Constitutionum nostri Codicis
recitatio, adjectis etiam veterum juris interpretatorum
laboribus ad omnes dirimendas lites, nullaque dubitatio-
ne emergenda, vel eo quod sine c die & consule quædam
compositæ sunt, vel quod ad certas personas rescriptæ
sunt: cum omnes generalium Constitutionum vim ob-
tinere proculdubio est. Sed & si quæ earum Constitutio-
num detractis vel additis vel permutatis certis verbis
(quod & ipsum præfatis excellentissimis viris specialiter
permisimus) composita sunt: nullis concedimus ex li-
bris veterum juris interpretatorum aliter eas habentes
recitare, sed solum juris interpretatorum sententiam
commendare: ut tunc teneat cum minime adversetur
ejusdem nostri Codicis Constitutionibus.

4 ¶ Si quæ vero pragmaticæ d sanctiones, quæ mi-
nime in eodem nostro Codice receptæ sunt, civitatibus
forte vel corporibus vel scholis, vel scriniis, vel officiis,
vel alicui personæ impertita sunt: eas, siquidem aliquod
privilegium speciali beneficio indulgent, omnimodo ratas
manere: si vero pro certis capitulis factæ sunt, tunc
tenere cum nulli nostri Codicis adversantur Constitutio-
ni, præcipimus. Sed & si quæ regesta e in tui culminis
iudicio in aliis civilibus vel militaribus vel apud princi-
pia numerorum, pro publicis expensis, vel quibuscunque
titulis ad publicum pertinentibus posita sunt: ea etiam
prout communis rei commoditas exigit, firma esse cen-
semus.

5 ¶ Illustris igitur & magnifica auctoritas tua, pro in-
nato sibi circa Rempublicam nostrasque dispositiones
explendas studio, ad omnium populorum notitiam eun-
dem Codicem Edictis ex more propositis pervenire fa-
ciat: ipso etiam textu Codicis in singulas provincias no-
stro subiectas imperio, cum nostra divina subnotatione
mittendo, ut eo modo ad omnium notitiam ejusdem no-
stri Codicis Constitutiones valeant pervenire, & ut ex-
tantibus festis diebus, id est, ex die sextodecimo Kalen-
darum Maji præsentis septimæ f indictionis, consultu
Decii viri clarissimi recitationes Constitutionum ex eo-
dem nostro Codice fiant. Dat. 7. Id. Apr. CP. Decio V. C.
Cos. 529.

DE EMENDATIONE CODICIS DOMI- NI JUSTINIANI ET SECUNDA EJUS EDITIONE.

*Imperator Caesar, Flavius, Justinianus, Alamanicus, Got-
thicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Vandalicus, Africa-
nus, Pius, felix, inclytus, victor ac triumphator, semper Augu-
stus, Senatui Urbis Constantinopolitanae S.*

Cordi nobis est, Patres conscripti, semper nostri
animi curas rebus communibus avidissime inpen-
dere, ut nihil a nobis inceptum, imperfectum re-
linquatur. Igitur in primordio nostri Imperii
sacratissimas Constitutiones, quæ in diversa volumina fue-
rant dispersæ & quam plurima similitudine nec non diver-
sitate vacillabant, in unum corpus colligere, omni-
que vitio purgare proposuimus: & hoc jam per viros excelsos,
& facundissimos perfectum est, & a nobis postea confir-
matum: quod geminæ Constitutiones nostræ, quæ ante
positæ sunt, ostendunt.

1 ¶ Postea vero cum vetus jus considerandum recepi-
mus, tam quinquaginta h decisiones fecimus, quam alias

ad commodum propositi operis pertinentes plurimas
Constitutiones promulgavimus: quibus maximus anti-
quarum legum articulus emendatus & coarctatus est,
omneque jus antiquum supervacua prolixitate liberum
atque enucleatum in nostris Institutionibus & Digestis
reddidimus.

2 ¶ Sed cum Novellæ a nostræ tam Decisiones b
quam Constitutiones, quæ post nostri Codicis confectio-
nem latæ sunt, extra corpus ejusdem Codicis divaga-
bantur, & nostram providentiam nostrumque consilium
exigere videbantur: quippe cum earum quædam ex
emeris postea factis aliquam meliorem consilio permuta-
tionem vel emendationem desiderabant: necessarium nobis
visum est per c Tribonianum virum excelsum magi-
strum ex quaestore & ex consule legitimum operis nostri
ministrium, nec non virum magnificum quaestorem & Be-
rytientium legum doctorem *Dorotheum, Memmiam* insuper
& *Constantinum* & *Joannem* viros eloquentissimos toga-
tos fori amplissimæ sedis, easdem Constitutiones no-
stras decerpere, & in singula discreta capitula, ad per-
fectarum Constitutionum soliditatem, competentibus
supponere titulis, & prioribus Constitutionibus eas ad-
gregare.

3 ¶ Supradictis itaque magnificis & prudentissimis
viris permisimus hæc omnia facere: & si qua emendatio-
ne opus foret, hanc facerent non titubante animo, sed
nostra auctoritate freti: Constitutiones vero superfluas,
vel ex posterioribus sanctionibus nostris jam vacuatas,
vel si quæ similes vel contrariæ invenirentur, circumduce-
re, & a proprii Codicis congregatione separare: & tam
imperfectas replere, quam nocte obscuritatis obductas,
nova eliminationis luce detegere: ut undique non solum
Institutionum & Digestorum via dilucida & aperta pa-
teat, sed etiam Constitutionum nostri Codicis plenum
jubar omnibus clareat: nulla penitus nec simili, nec di-
versa, nec inusitata relicta (Constitutione:) cum nemini
venit in dubium, quod repetita prælectio probavit, hoc
satis validum, satisque esse formosum. In antiquis et-
enim libris non solum primas editiones, sed etiam secun-
das (quas repetitas d prælectiones veteres nominabant)
subsecutas esse invenimus: quod ex libris Ulpiani viri
prudentissimi ad Sabinum scriptis promptum erat qua-
rentibus reperire.

4 ¶ His igitur omnibus ex nostra confectis senten-
tia, commemoratus Justinianus Codex a prædictis glo-
riosissimis & facundissimis viris purgatus & candidus fa-
ctus, omnibus ex nostra jussione & circumductis, & ad-
ditis & repletis, necnon transformatis, nobis oblatus est:
& jussimus (in) secundo eum ex integro conscribi, non ex
priori compositione, sed ex repetita prælectione: & cum
nostri numinis auctoritate nitentem in omnibus judiciis
solum, quantum ad divales Constitutiones pertinet, fre-
quentari ex die quarto Kal. Januarii, quarti nostri felicis-
simi consulatus & Paulini viri clarissimi: nulla alia extra
corpus ejusdem Cod. Constitutione legenda: nisi postea
varia rerum natura aliquid novum creaverit, quod nostra
sanctione indigeat. Hoc etenim nemini dubium est, quod
si quid in posterum melius inveniat: & ad Constitutio-
nem necessario sit redigendum, hoc a nobis & constitua-
tur, & in aliam congregationem referatur: quæ Novella-
rum nomine Constitutionum significetur.

5 ¶ Repetita itaque jussione nemini in posterum
concedimus, vel ex Decisionibus nostris, vel ex aliis Con-
stitutionibus, quas antea fecimus, vel ex prima Justinia-
nei Codicis editione aliquid recitare: sed quod in præsen-
ti purgato & renovato Codice nostro scriptum invenitur,
hoc tantummodo in omnibus rebus & judiciis & obti-
neat, & recitetur, cujus scripturam ad similitudinem no-
strarum Institutionum & Digestorum e sine ulla signo-
rum dubietate conscribi jussimus: ut omne, quod a no-
bis compositum est, hoc & in Scriptura, & in ipsa sanctio-
ne purum atque dilucidum clareat, licet ex hac causa in
amplio numerum summa hujus Codicis redacta est.

6 ¶ Ut igitur, sanctissimi & florentissimi Patres, no-
stri labores vobis manifesti fiant, & per omne tempus ob-
tineant, hanc præsentem legem ad frequentissimum or-
dinem vestrum duximus destinandam. Dat. 16. Kal. De-
cemb. Constantinopolis, Domino Justiniano PP. A. 4. & Theo-
doro Paulino Viris Clariss. Cos. 534.

a v. quæ scrip-
ta ad Novellarum
initium.

b harum pleris-
que jus Verus,
quod erat certum
emendavit: illa-
rum vero non-
nullis certum fe-
cit, quod erat
controversum.
Cujac. hic.

c Quinque viri
hic præfati sunt
emendationi Co-
dicis Justiniani.
Decem novo Co-
dici faciendis
septemdecim
Pandectis: tres
Institutionibus
componendis
præfuerunt.

d Prælectiones
erant lectiones
quibus Præcepto-
res viva voce aut
scripto discipulis
vias discendi
præmonstrabant.
Cujac. Idem hinc
colligit 4. ad
Africanum, Ve-
teres Juriscon-
sultos variasse &
quidem Papinia-
num, l. 6. §. 1. D. de
serv. expor. l. ult.
§. 3. C. de furtis.
Julianum, l. 19. in
fin. ff. ad Velleja-
num. & Scævola-
m, l. 25. §. ult. ff.
de adq. verum
dom.

e & Testamen-
torum, leg. 6. §.
ult. ff. de bon. pos-
sess. Nov. 107. c. 2.
non militarium
tamen, l. 41. ff. de
milit. test. de no-
tis & siglis vide
Cujac. 3. obs. 3. &
18. obs. ult.

D. JUSTINIANI SACRATISSIMI PRINCIPIS, PP. A. CODICIS,

REPETITÆ a PRÆLECTIONIS b,
LIBER PRIMUS

INCIPIT FELICITER
DE c SUMMA d TRINITATE ET FIDE e CATHOLICA f
ET UT g NEMO DE EA PUBLICE b CONTENDERE i AUDEAT.

TITULUS I.

De una Deitate & Trinitate. 1. De nomine eorum, qui veram
fidem amplectuntur, & de poena hæreticorum.
1. Imppp. Grat. Valent. & Theod. k Augustorum Edictum ad
populum urbis Constantinopolitanæ.

Unctos l populos, quos m Cle-
mentia nostra regit imperium,
in tali n volumus religione ver-
sari, quam Divum o Petrum p
Apostolum tradidisse Roma-
nis q. religio usque adhuc r
ab ipso insinuata declarat,
quamque Pontificem Dama-
sus s sequi claret, & Petrum t
Alexandriæ Episcopum, virum
Apostolicæ sanctitatis: hoc est,
ut secundum Apostolicam u disciplinam, Evangelicam-
que doctrinam, Patris & Filii & Spiritus sancti unam Dei-
tatem sub pari x maiestate & sub pia Trinitate credamus.
1 Hanc legem sequentes, Christianorum Catholi-
corum y nomen iubemus amplecti: reliquos vero demen-
tes z, velanosque judicantes, hæretici dogmatis infami-

am a sustinere b: divina c primum vindicta, post etiam
motus || animi || nostri d, quem ex cœlesti arbitrio sum-
pserimus ultione plectendos. Datum 3. Kal. Mart. Theff.
Gratiano A. 5. & Theodosio A. Confl. 380.

De hæreticorum & fidelium congregationib. 1. Summa concilii
Nican. 2. De hæreticis efficiendū & catholicis episco-
pis ecclesiæ restituendū.

2. Idem AA. Eutropio Præfecto pratorio.

Nullus e hæreticis ministeriorum locus f, nulla ad ex-
ercendam animi obstinationis g dementiam pateat
occasio. Sciant omnes, etiam si quid speciali quolibet re-
scripto per fraudem h elicit ab hujusmodi hominum ge-
nere impetratum sit, non valere. Arceantur cunctorum
hæreticorum ab illicitis congregationibus turba: unius i
& summi Dei nomen ubique celebretur. Nicanæ fidei du-
dum k a maioribus tradita, & divinæ religionis testimo-
nio atque assertionem firmata, observantia semper mansura
teneat. 1 Hæc autem Nicanæ adfector fidei, & Ca-
tholicæ religionis verus cultor accipiendus est: qui l omni-
potentem Deum & Christum Filium Dei uno m nomine
confitetur: Deum n de Deo, lumen de lumine: qui Spiritum
sanctum, quem ex summo rerum parente o & speramus
& accipimus, negando non violat: apud quem inte-
merata fidei sententia viget, & incorrupta p Trinitatis indi-
vifa q substantia, quæ Græco r verbo *ὁμοουσία* recte cre-
dentibus dicitur. Hæc profecto nobis magis probanda,
hæc veneranda sunt.

obtinenda, l. 3. in fin. c. Theod. de fide Catholica, vel colligendi (se scilicet) copia l. 4. c. Th.
ibid. c. l. 1. l. 1. 2. 6. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

1 nota *ὁμοουσίαν* symbol. Nicæn. m id est, pariter. n adde Victorini con-
fessionem de Trinitate hinc plane similem lib. 1. adversus Arrianum. sed & formulam fidei
apud Socratem l. 1. c. 5. & Cyrilli epistolam ad Nestorium apud Evagrium 2. cap. 18. Hæc
etiam formula utitur Marius Victor lib. 2. in fin. Deum in Deo, lumen in lumine: & Phoebe-
dus adversus Arrianos Deum ex Deo, lumen de lumine. o & filio. nam ab utroque
procedit. Datur a Patre, Joh. 14. vers. 16. mittitur, ibid. vers. 26. promittitur, Luca 24. v. 49.
Altorum 1. vers. 4. *ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκείνου*, Joh. 15. vers. 26. Inde appellatur *πνεῦμα θεοῦ*, Rom. 8.
vers. 14. *τὸ πνεῦμα θεοῦ*, Matt. 10. vers. 20. *τὸ ἅγιον πνεῦμα*, Gal. 4. vers. 6. *ἡμεῖς*, Ab. 1. Rom. 8. vers. 9. vers. 11.
& a filio accipere. Joh. 16. vers. 14. 15. Hujusmodi emanatio Theologis *processio* dicitur:
voce, meo iudicio, inventa non tam ad exprimendum modum emanationis, quam ut modus
ille distingueretur a generatione filii. Qui plura volet de processione Spiritus sancti, legat
Hugonem Eterianum. Ad hunc etiam locum vide quædam apud Cujacium 12. obs. 26.

p Incorruptam Trinitatem appellat, quam Proclus epistol. ad Arm. *ἀμείωτον τριάδα*
dixit. q non si tres personæ, tres ideo essentia. Male Arrius in divinis, a tribus
personis ad tres naturas: Male Sabellius ab una natura ad unam personam: Male quoque
Eutyches ab una Christi persona, ad unam naturam: male Nestorius a duabus naturis ad
duas personas duxerunt argumentum, qua de re v. Vigil. lib. 1. adversus Eutychem.
r Marius Victorinus lib. 2. adversus Arrianos. Magnum miraculum: verbum vos hæreti-
cos facit: vel potius sonus verbi quod Græce dicitur, *ἐκ ποσὶ*, verbum *ὁμοούσιον* non est
obscurum: nam & nos diximus quid significet. Contrarium non est, quia ad substantiam
pertinet, quam omnes fatentur. Sed minus aut amplius exprimit? corrigendum potius
quam auferendum. Supervacuum non est, quia constat, ubi & quomodo dicatur. Est utile,
quia excludit hæreticos, maxime Arrianos. Sed nuper est positum? quia nuper erupit vene-
rata cohors hæreticorum, probatum vero a patribus in Nicæna civitate, & ab Imperatore.

s Incorruptam Trinitatem appellat, quam Proclus epistol. ad Arm. *ἀμείωτον τριάδα*
dixit. q non si tres personæ, tres ideo essentia. Male Arrius in divinis, a tribus
personis ad tres naturas: Male Sabellius ab una natura ad unam personam: Male quoque
Eutyches ab una Christi persona, ad unam naturam: male Nestorius a duabus naturis ad
duas personas duxerunt argumentum, qua de re v. Vigil. lib. 1. adversus Eutychem.
r Marius Victorinus lib. 2. adversus Arrianos. Magnum miraculum: verbum vos hæreti-
cos facit: vel potius sonus verbi quod Græce dicitur, *ἐκ ποσὶ*, verbum *ὁμοούσιον* non est
obscurum: nam & nos diximus quid significet. Contrarium non est, quia ad substantiam
pertinet, quam omnes fatentur. Sed minus aut amplius exprimit? corrigendum potius
quam auferendum. Supervacuum non est, quia constat, ubi & quomodo dicatur. Est utile,
quia excludit hæreticos, maxime Arrianos. Sed nuper est positum? quia nuper erupit vene-
rata cohors hæreticorum, probatum vero a patribus in Nicæna civitate, & ab Imperatore.

s Incorruptam Trinitatem appellat, quam Proclus epistol. ad Arm. *ἀμείωτον τριάδα*
dixit. q non si tres personæ, tres ideo essentia. Male Arrius in divinis, a tribus
personis ad tres naturas: Male Sabellius ab una natura ad unam personam: Male quoque
Eutyches ab una Christi persona, ad unam naturam: male Nestorius a duabus naturis ad
duas personas duxerunt argumentum, qua de re v. Vigil. lib. 1. adversus Eutychem.
r Marius Victorinus lib. 2. adversus Arrianos. Magnum miraculum: verbum vos hæreti-
cos facit: vel potius sonus verbi quod Græce dicitur, *ἐκ ποσὶ*, verbum *ὁμοούσιον* non est
obscurum: nam & nos diximus quid significet. Contrarium non est, quia ad substantiam
pertinet, quam omnes fatentur. Sed minus aut amplius exprimit? corrigendum potius
quam auferendum. Supervacuum non est, quia constat, ubi & quomodo dicatur. Est utile,
quia excludit hæreticos, maxime Arrianos. Sed nuper est positum? quia nuper erupit vene-
rata cohors hæreticorum, probatum vero a patribus in Nicæna civitate, & ab Imperatore.

t Incorruptam Trinitatem appellat, quam Proclus epistol. ad Arm. *ἀμείωτον τριάδα*
dixit. q non si tres personæ, tres ideo essentia. Male Arrius in divinis, a tribus
personis ad tres naturas: Male Sabellius ab una natura ad unam personam: Male quoque
Eutyches ab una Christi persona, ad unam naturam: male Nestorius a duabus naturis ad
duas personas duxerunt argumentum, qua de re v. Vigil. lib. 1. adversus Eutychem.
r Marius Victorinus lib. 2. adversus Arrianos. Magnum miraculum: verbum vos hæreti-
cos facit: vel potius sonus verbi quod Græce dicitur, *ἐκ ποσὶ*, verbum *ὁμοούσιον* non est
obscurum: nam & nos diximus quid significet. Contrarium non est, quia ad substantiam
pertinet, quam omnes fatentur. Sed minus aut amplius exprimit? corrigendum potius
quam auferendum. Supervacuum non est, quia constat, ubi & quomodo dicatur. Est utile,
quia excludit hæreticos, maxime Arrianos. Sed nuper est positum? quia nuper erupit vene-
rata cohors hæreticorum, probatum vero a patribus in Nicæna civitate, & ab Imperatore.

u Incorruptam Trinitatem appellat, quam Proclus epistol. ad Arm. *ἀμείωτον τριάδα*
dixit. q non si tres personæ, tres ideo essentia. Male Arrius in divinis, a tribus
personis ad tres naturas: Male Sabellius ab una natura ad unam personam: Male quoque
Eutyches ab una Christi persona, ad unam naturam: male Nestorius a duabus naturis ad
duas personas duxerunt argumentum, qua de re v. Vigil. lib. 1. adversus Eutychem.
r Marius Victorinus lib. 2. adversus Arrianos. Magnum miraculum: verbum vos hæreti-
cos facit: vel potius sonus verbi quod Græce dicitur, *ἐκ ποσὶ*, verbum *ὁμοούσιον* non est
obscurum: nam & nos diximus quid significet. Contrarium non est, quia ad substantiam
pertinet, quam omnes fatentur. Sed minus aut amplius exprimit? corrigendum potius
quam auferendum. Supervacuum non est, quia constat, ubi & quomodo dicatur. Est utile,
quia excludit hæreticos, maxime Arrianos. Sed nuper est positum? quia nuper erupit vene-
rata cohors hæreticorum, probatum vero a patribus in Nicæna civitate, & ab Imperatore.

v Incorruptam Trinitatem appellat, quam Proclus epistol. ad Arm. *ἀμείωτον τριάδα*
dixit. q non si tres personæ, tres ideo essentia. Male Arrius in divinis, a tribus
personis ad tres naturas: Male Sabellius ab una natura ad unam personam: Male quoque
Eutyches ab una Christi persona, ad unam naturam: male Nestorius a duabus naturis ad
duas personas duxerunt argumentum, qua de re v. Vigil. lib. 1. adversus Eutychem.
r Marius Victorinus lib. 2. adversus Arrianos. Magnum miraculum: verbum vos hæreti-
cos facit: vel potius sonus verbi quod Græce dicitur, *ἐκ ποσὶ*, verbum *ὁμοούσιον* non est
obscurum: nam & nos diximus quid significet. Contrarium non est, quia ad substantiam
pertinet, quam omnes fatentur. Sed minus aut amplius exprimit? corrigendum potius
quam auferendum. Supervacuum non est, quia constat, ubi & quomodo dicatur. Est utile,
quia excludit hæreticos, maxime Arrianos. Sed nuper est positum? quia nuper erupit vene-
rata cohors hæreticorum, probatum vero a patribus in Nicæna civitate, & ab Imperatore.

w Incorruptam Trinitatem appellat, quam Proclus epistol. ad Arm. *ἀμείωτον τριάδα*
dixit. q non si tres personæ, tres ideo essentia. Male Arrius in divinis, a tribus
personis ad tres naturas: Male Sabellius ab una natura ad unam personam: Male quoque
Eutyches ab una Christi persona, ad unam naturam: male Nestorius a duabus naturis ad
duas personas duxerunt argumentum, qua de re v. Vigil. lib. 1. adversus Eutychem.
r Marius Victorinus lib. 2. adversus Arrianos. Magnum miraculum: verbum vos hæreti-
cos facit: vel potius sonus verbi quod Græce dicitur, *ἐκ ποσὶ*, verbum *ὁμοούσιον* non est
obscurum: nam & nos diximus quid significet. Contrarium non est, quia ad substantiam
pertinet, quam omnes fatentur. Sed minus aut amplius exprimit? corrigendum potius
quam auferendum. Supervacuum non est, quia constat, ubi & quomodo dicatur. Est utile,
quia excludit hæreticos, maxime Arrianos. Sed nuper est positum? quia nuper erupit vene-
rata cohors hæreticorum, probatum vero a patribus in Nicæna civitate, & ab Imperatore.

x Incorruptam Trinitatem appellat, quam Proclus epistol. ad Arm. *ἀμείωτον τριάδα*
dixit. q non si tres personæ, tres ideo essentia. Male Arrius in divinis, a tribus
personis ad tres naturas: Male Sabellius ab una natura ad unam personam: Male quoque
Eutyches ab una Christi persona, ad unam naturam: male Nestorius a duabus naturis ad
duas personas duxerunt argumentum, qua de re v. Vigil. lib. 1. adversus Eutychem.
r Marius Victorinus lib. 2. adversus Arrianos. Magnum miraculum: verbum vos hæreti-
cos facit: vel potius sonus verbi quod Græce dicitur, *ἐκ ποσὶ*, verbum *ὁμοούσιον* non est
obscurum: nam & nos diximus quid significet. Contrarium non est, quia ad substantiam
pertinet, quam omnes fatentur. Sed minus aut amplius exprimit? corrigendum potius
quam auferendum. Supervacuum non est, quia constat, ubi & quomodo dicatur. Est utile,
quia excludit hæreticos, maxime Arrianos. Sed nuper est positum? quia nuper erupit vene-
rata cohors hæreticorum, probatum vero a patribus in Nicæna civitate, & ab Imperatore.

y Incorruptam Trinitatem appellat, quam Proclus epistol. ad Arm. *ἀμείωτον τριάδα*
dixit. q non si tres personæ, tres ideo essentia. Male Arrius in divinis, a tribus
personis ad tres naturas: Male Sabellius ab una natura ad unam personam: Male quoque
Eutyches ab una Christi persona, ad unam naturam: male Nestorius a duabus naturis ad
duas personas duxerunt argumentum, qua de re v. Vigil. lib. 1. adversus Eutychem.
r Marius Victorinus lib. 2. adversus Arrianos. Magnum miraculum: verbum vos hæreti-
cos facit: vel potius sonus verbi quod Græce dicitur, *ἐκ ποσὶ*, verbum *ὁμοούσιον* non est
obscurum: nam & nos diximus quid significet. Contrarium non est, quia ad substantiam
pertinet, quam omnes fatentur. Sed minus aut amplius exprimit? corrigendum potius
quam auferendum. Supervacuum non est, quia constat, ubi & quomodo dicatur. Est utile,
quia excludit hæreticos, maxime Arrianos. Sed nuper est positum? quia nuper erupit vene-
rata cohors hæreticorum, probatum vero a patribus in Nicæna civitate, & ab Imperatore.

z Incorruptam Trinitatem appellat, quam Proclus epistol. ad Arm. *ἀμείωτον τριάδα*
dixit. q non si tres personæ, tres ideo essentia. Male Arrius in divinis, a tribus
personis ad tres naturas: Male Sabellius ab una natura ad unam personam: Male quoque
Eutyches ab una Christi persona, ad unam naturam: male Nestorius a duabus naturis ad
duas personas duxerunt argumentum, qua de re v. Vigil. lib. 1. adversus Eutychem.
r Marius Victorinus lib. 2. adversus Arrianos. Magnum miraculum: verbum vos hæreti-
cos facit: vel potius sonus verbi quod Græce dicitur, *ἐκ ποσὶ*, verbum *ὁμοούσιον* non est
obscurum: nam & nos diximus quid significet. Contrarium non est, quia ad substantiam
pertinet, quam omnes fatentur. Sed minus aut amplius exprimit? corrigendum potius
quam auferendum. Supervacuum non est, quia constat, ubi & quomodo dicatur. Est utile,
quia excludit hæreticos, maxime Arrianos. Sed nuper est positum? quia nuper erupit vene-
rata cohors hæreticorum, probatum vero a patribus in Nicæna civitate, & ab Imperatore.

a Id est, secundæ
editionis, §. 3. §. 8. de
emendatione Codici
cui Justiniani.

b Id est, editio-
nis. Est enim præ-
lectio, præcepto-
ris lectio.

c 1. Decret. 1. &
2. Sect. 1. & 1. Cle-
ment 1.

d Summa Trini-
tatis, de qua tunc
maximè erant in
Ecclesia contro-
versæ: vel quæ
humanam cogni-
tionem excedit: vel de summa Dei
Unitate in tribus
personis. Trinita-
tis Epitheton hoc
frequens veteri-
bus, ut *ἀγία*,
sancta dicitur.

e Athanas. *Dialect.*
θεὸς τὸς ἀγίας
πᾶσι &c. Dicitur
pia, l. 1. in fin. pr. Theod. & incorrupta. l. 2. §. 1. 7.

f Catholica fides, quæ semper, quæ ubique, quæ apud omnes:
quæ tempore, loco, multitudine, antiquitate, universitate, & consensu, novitate, parti, & pau-
corum errantium dissensionem præfertur. v. Vincentium Lyrensem ad u. *professiones* novationes.
Eadem Apostolica, l. 1. Theod. Tert. de præscript. Evangelicæ, d. l. 1. Christiana, l. 4. Theod. Eccl. 1.
Athanas. 11. vers. 26. Tertull. 2. Apolog. Euseb. 5. Hæst. 1. Orthodoxa, Eccl. ibid. & Romana.
de quo alibi dicam.

g 16. C. Th. 4. h v. l. 1. fin. Theod. i id est, contentiose
disputare. *diff. l. 4.*

k Hujus legis a Theodosio late meminit hæc eadem sententia So-
zomenus 7. *historia ecclesiastica*, 4. in fin. l. *enclitici*, omnes quidem, sed conjuncti: omnes,
etiam locis disjuncti, Fest. in *enclitici*.

l Relativum hoc, antecedens suum restringit:
quippe nec factio, nec iure (Semper enim liberi quidam populi, liberæque fuerunt civitates,
l. 7. d. 1. *fide captivæ*.) Byzantino, vel si mavis, Romano Imperio universi orbis ea tempe-
state paruit. precant etiam historiarum cognitione & iure, qui negant imperia suos habuisse li-
mites, & occasus, suæque decrements, vel ob justam inter plures coheredes divisionem,
etiam a parentibus testamentis factam, cuius extat exemplum Constantini magni. 2. Sozomen.
32.) vel æquam rationis & possibilibus vicissitudinem. Nullum universi orbis aut perpetuum
imperium, nisi Dei. Majora interire possunt. Romanum interitum prædixit Sybilla
apud Lactantium 7. cap. 15. in fine. Notum est illud Antonini lib. 4. de vita sua, *πρόσας δὲ*
πρόσας δὲ, *ἡν τὰς δυνάμεις*. Notum est & illud

2 Hæretici vocentur, non Orthodoxi vel Catholicæ, & vocentur quidem ab auctore scilicet fuz. l. 6. inf. de hæreticis.

3 v. quæ scripti ad l. 8. 5. 3. inf. de hæreticis.

4 adde l. 4. in fin. J. eod.

5 Constat hanc legem esse tertiam hujus tituli ex Evagrio. l. 1. c. 12.

6 Magistratus civilis munus est, non tantum Episcoporum, suis legibus divinas confirmare, l. 1. 5. eod. non tamen novas condere. Ador. 4. vers. 19. 26. Galat. 1. vers. 10.

7 Porphyrius, patria Tyrius, Græcus philosophus autor Isagoges, quæ Porphyriana dicitur, de quo v. Epiphanius lib. 1. tom. 2. hæres. 51. August. 10. de civ. 21. ad fin. lib. Socratem 5. hist. 19. Vincentium Lyrinensem adv. profanas novitas. Eius tamen encomia v. apud Euphriam lib. de vitis Sophistiarum. Suidam in Porphyrius.

8 Socrates 1. hist. 6. in 2. Constantini Epistola. v. tom. 1. Consil. in Epist. Constantini ad omnes episcopos. l. 6. in fin. 7. de hæreticis. Novell. 42. cap. 1. in fin. adde 5. 3. J. eod.

9 De Nestorio & Nestorianis. adde 5. 4. J. eod. l. 5. 2. l. 6. 5. 2. l. 7. 5. 1. l. 8. 5. 1. 5. 4. 5. 6. l. 6. l. 8. 7. de hæreticis. Nov. 115. c. 3. circa finem. Rusticum adversus Acephalos. Socratem lib. 7. passim. Evagrius 1. c. 6. & c. 12. ubi meminit hujus constitutionis: Vigilius 1. & passim. Suidam in Nestorius.

10 Quænam fuerit, dicitur suo loco.

11 Nicæna Synodus adversus Arrium anno 20. Constantini. Euseb. 4. de vita Constantini 47.

12 Ephesium concilium intelligit, coactum adversus Nestorium, anno Christi 430. v. Acta Concilii Ephesini tom. 1. conciliorum. Socratem 7. hist. 33. m vide 5. 1. sup. eod.

13 ultimum supplicium, mors. v. l. 28. l. 29. ff. de penis. o Irenæus hic Nestorianus Tyrius Episcopus, de quo v. Evagrius 1. c. 10. Nicephorus 14. c. 47. p Nestorii scilicet, Eutychem tamen fuisse reperio apud Evagrius d. loco. q v. can. 16. Canonum Apost.

14 Exat hæc constitutio in actis Concilii Chalcedonensis, act. 3. & in Synopsi Basilicon 1. tit. 1. cap. 4. Adde huc legi titulum integrum Codicis Theodosiani, de his, qui de religione contendunt lib. 16. tit. 4. f In Ecclesia Dei tentatio est populi, error magistr: & tanto major, quanto ipse est doctior, qui errat. Vincentius Lyrinensis d. l.

15 Vel monachus. Eclog. 1. cap. 4. u Adunatis, & adventibus. Acta Concilii Chalcedonensis.

16 Contendere, præsertim publice, de Christiana religione prohibetur, v. Theophrastus hujus tituli. contendere plus est quam tractare. Contendere enim, est tumultus & peridix occasionem requirere ex sua disputatione, ut hic, turbare populum l. 3. c. Theodof. de iis, qui de religione contendunt. profanare Judæis & Paganis mysteria Christiana disputando, Acta Concilii Chalcedonensis, ibid. hujusmodi disputationes merito reprehenduntur ab Apostolo 1. ad Timotheum 4. vers. 5. quibus adde l. 6. 5. 1. 7. de hæreticis. v. Ammian. lib. 23.

17 y & merito. Quisquis enim post veritatem repertam, aliquid ulterius disquirat, mendacium quærit. Acta Concilii Chalcedonensis ibid. z Religiosissimæ, Acta Concilii Chalcedonensis.

18 Fide statuta sunt juxta Apostolicas, & Acta Concilii Chalcedonensis ibid.

2 ¶ Qui vero non iisdem inserviunt, desinant affectatis dolis alienum veræ religionis nomen assumere, & suis apertis a criminibus denotentur, atque ab omni submoti Ecclesiarum limine penitus arceantur: cum omnes hæreticos illicitas b agere intra oppida congregationes vetemus. At si quid eruptio factiosa tentaverit, ab ipsis etiam urbium c moenibus exterminato furore propelli jubemus, ut cunctis orthodoxis episcopis, qui Nicænam fidem tenent, catholicæ ecclesiæ toto orbe reddantur. Dat. 4. Id. Januar. C. P. Fl. Eucherio & Fl. Syagrio C. C. Coss. 383.

Præfatio. 1. De libris Porphyrii contra Christianam religionem. 2. De Nestorianis puniendis. 3. De libris Nestorii & similibus comburendis. De synodo Nicæna & Ephesina. 4. De Irenæo. 5. Epilogus.

3. d Impp. Theod. & Valent. AA. Hormisdæ P. P.

¶ De eorum arbitramur nostrum Imperium, subditos nostros de religione commonefacere: Ita enim & pleniorum adquire Dei ac Salvatoris nostri Jesu Christi benignitatem possibile esse existimamus, si quando & nos pro viribus ipsi placere studuerimus, & nostros subditos ad eam rem instituerimus. 1 ¶ Sancimus igitur, ut omnia, quæcunque Porphyrius f sua pulsus infamia aut quivis alius contra religiosum Christianorum cultum conscripserit, apud quemcunque inventa fuerint, igni & mancipentur. Omnia enim provocantia Deum ad iracundiam scripta, & pias mentes offendunt, ne ad aures quidem hominum venire volumus. 2 ¶ Præterea sancimus, ut, qui affectant impiam Nestorii h opinionem, vel nefariam ejus doctrinam i sectantur, si Episcopi aut Clerici sint, ab ecclesiis ejiciantur: si laici, anathematizentur secundum ea, quæ jam a nostra divinitate sunt constituta: licentiam habituris orthodoxis, quicunque voluerint, secundum nostram legislationem, absque metu & damno ipsos propalare & accusare.

3 ¶ Quoniam vero pervenit ad pias nostras aures, quod quidam doctrinas quasdam conscripserunt & ediderunt ambiguas, & non per omnia ac præcise congruentes expositæ orthodoxæ fidei a Sancta Synodo eorum sanctorum Patrum, qui Nicææ & Ephesi i conveniunt, & a Cyrillo pæ memoratæ, qui fuerat magnæ Alexandria civitatis episcopus: jubemus, facta hujusmodi scripta, sive antea, sive nunc potissimum autem ea, quæ Nestorii sunt, comburi m, & perfectissimo interitui mancipari, ita ut in nullius cognitionem venire possint: his, qui talia scripta aut tales libros habere, aut legere sustinerint, ultimum n supplicium experturis. De cætero nulli patente licentia, præter expositam fidem (ut diximus) tam Nicææ quam Ephesi, aliud quid vel dicere, vel docere: transgressoribus nimirum hujus nostri divini præcepti, ei pænæ, quæ continetur lata adversus impiam Nestorii fidem, lege subjiçendis. 4 ¶ Ut autem omnes re ipsa discant, quantum nostra divinitas aversetur eos, qui impiam Nestorii fidem adfectant, præcipimus, Irenæum o dudum ob hancce p causam nostræ indignationi suppositum, & postea (nescimus quomodo) post binas q nuptias (ut didicimus) præter apostolicos canones, Tyriorum civitatis episcopum factum, ex Tyriorum quidem ecclesia dejici, in sua autem duntaxat patria degeret quiescentem omnimodo, & schemate atque nomine sacerdotis exurum. 5 ¶ Hæc igitur tua magnificentia, sequens nostræ religionis scopum observare & effectui dare studebit. Dat. 13. Kal. Mart. 449.

Ne quis de fide publice contendat.

4. Imp. Marcianus r A. Palladio Præf. præf.

Nemo clericus t, vel militaris, vel alterius cujuslibet conditionis, de fide Christiana, publice turbis coadunatis u, & audientibus, tractare x conetur in posterum, ex hoc tumultus & perfidia occasionem requirere. Nam & injuriam y facit iudicio Reverendissimæ z Synodi, si quis semel iudicata, ac recte disposita revolvere & publice disputare contenderit: cum ea, quæ nunc de Christiana fide a sacerdotibus, qui Chalcedo-

ne a convenerunt b, per c nostra præcepta statuta sunt, juxta Apostolicas expositiones, & instituta sanctorum Patrum trecentorum decem & octo || in Nicæa, || & centum d quinquaginta || in hac regia e urbe || definita esse noscantur. Nam in contemptores hujus legis pœna f non deerit: quia non solum contra fidem vere expositam veniunt, sed etiam Judæis & Paganis ex hujusmodi certamine prophant veneranda mysteria. Igitur, si clericus erit, qui publice tractare de religione ausus fuerit || a || consortio clericorum removebitur, si vero militia præditus sit, cingulo g spoliabitur: Cateri autem hujus criminis rei, si quidem liberi sint, de hac Sacratissima Urbe h expellentur, pro vigore iudicario etiam competentibus suppliciis subjugandi: || si vero servi, severissimis animadversionibus plectentur. || Dat. i 8. Id. Feb. Constant. Patricio & Richimer. Conf. 459.

Præfatio. 1. Summa catholica fidei. 2. Anathematizantur: Nestorius, Eutyches, Apollinaris, & sectatores.

5. k Imp. Justinianus A.

Cum recta atque irreprehensibilis fides, quam prædicat sancta Dei Catholica & Apostolica ecclesia, nullo modo innovationem l recipiat: nos sequentes sanctorum Apostolorum, & eorum, qui post eos in sanctis Dei ecclesiis conversati sunt, dogmata, iustum fore existimavimus, cunctis manifestum facere, qualiter de fide, quæ in nobis est, sentiamus, insistentes & adherentes traditioni & confessioni sanctæ Dei Ecclesiæ Catholicæ. 1 ¶ Credentes enim in Patrem & Filium, & Sanctum Spiritum, unam essentiam in tribus hypostasis m sen subsistentibus personis, adoramus unam deitatem, unam potestatem, Trinitatem consubstantialem. In ultimis autem diebus confitemur unigenitum Dei filium, Deum de Deo, Filium ex Deo, ante sæcula & sine tempore ex Patre natum, coeternum Patri, ex quo omnia, & per quem omnia, descendisse de cælis, incarnatum esse ex Spiritu sancto, & sancta gloriosa & semper virgine Maria, hominem factum esse, crucem pertulisse, sepultum n fuisse, & resurrexisse tertia die: unius & ejusdem miracula & passiones, quas sponte carne sustinuit, agnoscentes. Neque enim aliam Deum Verbum novimus, alium Christum: sed unum & eundem consubstantialem patri secundum divinitatem, & consubstantialem nobis secundum humanitatem. Mansit namque Trinitas etiam post incarnationem unum ex Trinitate Dei Verbum. Neque enim quartæ o personæ adjectionem recipit sancta Trinitas. 2 ¶ Hæc igitur cum ita se habeant, anathematizamus omnem hæresin, præsertim vero Nestorium Antropolatram p, dividendum unum Dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei & Deum nostrum; nec diserte & secundum veritatem confitemur sanctam gloriosam semper virginem Mariam theotocon q esse, hoc est, Deiparam: sed alium esse dicentem Deum ex Deo Patre, alium, qui ex sancta semper virgine Maria natus est: hunc r autem gratia & proximitate, quam habuit cum Deo verbo, Deum factum esse. † Neque vero Nestorium solum, sed & Eutychem f mente captum, phantasiam inducentem, negantem autem veram ex sancta semper virgine & Deipara Maria incarnationem, hoc est, nostram salutem: neque confitemem per omnia consubstantialem Patri secundum divinitatem, & consubstantialem nobis secundum humanitatem. † Simili modo & Apollinarem animicidam seu psychophthoron t, dicentem, Dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei, & Deum nostrum inanem esse, & confusionem seu perturbationem superducentem in humanationi unigeniti filii Dei. Sed & omnes, qui idem cum eis sentiunt. Si enim aliqui post hanc nostram præmonitionem, certo & liquido id cognoscentibus & comperientibus locorum Episcopis, Deo amantissimis, inventi fuerint posthac in contraria his opinione esse: hi nullius u indulgentiæ expectent veniam. Jubemus enim tales, tanquam confessos hæreticos, competenti animadversioni subjugari. Dat. 528.

Præfatio. 1. Summa catholica fidei. 2. Nestorius. 3. Eutyches.

4. Apollinaris & eorum sectatores anathematizantur.

6. x Idem Imp. Constantinopolitanis.

incarnationem verbi non accessit quarta persona, quod Marcellus & Photinus voluerit, Tisse Mario Victorino adversus Arrium lib. 1. fol. 196. non est quartum in Trinitate. vide Rusticum Diaconum adversus Acephalos fol. 745. 758. nullus unquam Christianorum dixit, quia quaternionem colimus, aut quinionem, vel senionem. Rusticus ibidem fol. 746. τριὰς ὁμοῦσιον μετὰ τὴν τριάδα, τὴν τριάδα τὴν ὁμοῦσιον. Procl. in epistol. ad Arm. p vide l. 6. 5. 2. J. eod. q χριστοτόκον, non θεοτόκον, hoc est, Christi genitricem, non Dei genitricem. Duas enim in Christo personas constituebant Nestorius, Christum seu hominem, & Deum; negabat autem Mariam Dei genitricem. Errant & alii, qui θεοτόκον hoc sensu adhibebant, quod hominem peperisset, qui postea Deus factus esset. Vincent. Lyrinensis. r Christus non proximitate aut gratia verbi Deus, sed quia ipse verbum. f hic differentiam naturarum, ille unitiorem earum abjurabat. Rustic. d. loco. t i. e. negantem animam in Christo fuisse. Fulgent. ad Traj. . saltem ratione præditam. Vincent. adv. profanas novitas. de Apollinar. adde Tert. lib. de patient. l. 5. l. 8. 5. 1. 5. 2. 5. 3. & seq. 7. de her. Epiph. l. 3. tom. 2. hæres. 76. Rusticum lib. 2. c. 20. Sozomenum 6. hist. 25. & 27. Theod. 5. c. 5. u penitentiam primo admitti vult Christus, sed tamen in perpetuos carceres detrudi: relapsus, non parci, ne quidem penitenti, 5. sent. 5. hæresis. vers. sed quare. x Contius hanc constitutionem Latinam fecit.

a Bithynia metropoli, in Ecclesia martyris Euphemie, v. Acta Concilii Chalcedonensis. hodie vicus est exiguus sine moenibus. v. Ortelium in synonymia Geographica.

b Adversus Eutychem, Dioscorum & Nestorium v. Acta Concilii Constantinopolitani. v. Evagrius 2. c. 3. 4.

c Synodes antiquas coactas Imperatorum decretis, hic locus ostendit, idque confirmant acta Concilii Chalcedonensis, act. 1. & præsertim illa verba apud Evagrius 2. hist. 18. modo placuerit divinis summo & sanctissimo nostro Imperatori.

d Sensus est: Nicæno Concilio 318. adfuisse Episcopos: Constantinopolitano 150. Chalcedonensis (de quo hic agitur) 630.

e Id est, Constantinopoli.

f Pœnam publice disputantium & contententium de religione observata.

g τὴν τετρακτὰς ἐκπρεσβύται. Synops. eod.

h Inter pœnas hæreticis indictas hæc satis usitata fuit, urbis expellere. v. l. 2. 8. eod.

i Alia extat subscriptio in actis Concilii Chalcedonensis, act. 3.

k Interpretatio Contii.

l vide Tertull. lib. de præscript. vide Vincent. Lyrinensem adversus profanas novitates.

m Hinc Christus dicitur χριστοῦ τῆς ὑποστάσεως τῆς πατρὸς. Hebr. 1. vers. 3.

n Hic omittitur descensus ad inferos, ut & alias in Nicæno, Constantinopolitano, Ephesino, Chalcedonensi & Romano, & Orientalibus symbolis.

o Trinitati per incarnationem verbi non accessit quarta persona, quod Marcellus & Photinus voluerit, Tisse Mario Victorino adversus Arrium lib. 1. fol. 196. non est quartum in Trinitate. vide Rusticum Diaconum adversus Acephalos fol. 745. 758. nullus unquam Christianorum dixit, quia quaternionem colimus, aut quinionem, vel senionem. Rusticus ibidem fol. 746. τριὰς ὁμοῦσιον μετὰ τὴν τριάδα, τὴν τριάδα τὴν ὁμοῦσιον. Procl. in epistol. ad Arm. p vide l. 6. 5. 2. J. eod. q χριστοτόκον, non θεοτόκον, hoc est, Christi genitricem, non Dei genitricem. Duas enim in Christo personas constituebant Nestorius, Christum seu hominem, & Deum; negabat autem Mariam Dei genitricem. Errant & alii, qui θεοτόκον hoc sensu adhibebant, quod hominem peperisset, qui postea Deus factus esset. Vincent. Lyrinensis. r Christus non proximitate aut gratia verbi Deus, sed quia ipse verbum. f hic differentiam naturarum, ille unitiorem earum abjurabat. Rustic. d. loco. t i. e. negantem animam in Christo fuisse. Fulgent. ad Traj. . saltem ratione præditam. Vincent. adv. profanas novitas. de Apollinar. adde Tert. lib. de patient. l. 5. l. 8. 5. 1. 5. 2. 5. 3. & seq. 7. de her. Epiph. l. 3. tom. 2. hæres. 76. Rusticum lib. 2. c. 20. Sozomenum 6. hist. 25. & 27. Theod. 5. c. 5. u penitentiam primo admitti vult Christus, sed tamen in perpetuos carceres detrudi: relapsus, non parci, ne quidem penitenti, 5. sent. 5. hæresis. vers. sed quare. x Contius hanc constitutionem Latinam fecit.

a Ita Paul. 1. Cor. 11. *μυστήριον καὶ θεοῦ καὶ ἁγίου*.

b *συγκατάβασις*. *συγκατάβασις* autem voce videtur intelligere docendi munus: mox enim sequitur: *Etiam post illos festinavimus, quæ sit res hæc Christianorum fides*, edocere. Quamquam scio & hac voce, Christi incarnationem intelligi apud Proclum, epist. ad Armenios.

c Hæresis, morbo & arque infamia. d Nestorius Christococon favebatur, ac si Deus de Maria nasci non potuisset in sacrosancto mysterio. *Ἀξιόφατος* Dei genitricem, ac si nihil humanæ naturæ post unionem in Christo remanisset. Rust. fol. 616. non alio modo quam Episcopi mater dicitur, quæ cum, qui episcopus factus est, peperit. Vincentius Lyrinensis, fol. 652. e in Fidei articulis nihil innovandum.

f Trinitas ex scripturis ita probatur: filius non solus, *μὲν* Joann. 5. vers. 16. sed est præterea pater. *ibid.* vers. 37. Illi duo dicuntur Joann. 10. vers. 7. Marci 18. ab utroque spiritus *ἄλλος*, id est, alius. Joann. 14. vers. 16. Hi *ἄλλοι*, i. e. tres esse dicuntur. 1. Joann. 5. vers. 7. & tamen unum. Augustinus de vera innocentia, cum ait, unum, Arrium percellit: cum ait, sumus, Sabellium stravit. Idem 5 de hæresib. 7. quod dico unum, audiat

Arrius: quod dico sumus, audiat Sabellius: non dividat unum Arrius, non confundat Sabellius, sumus. Vigil. 2. dicendo ego & pater, discernit quod Sabellius male confundit: addendo unum, unit, quod male Arrius discernit.

g vide l. 2. §. 1. sup. eod. h *ἐν ἀρχῇ*. Joann. 1. vers. 1. *πρὸ πάντων*, Col. 1. vers. 17. *πρὸ καταβολῆς κόσμου*, Eph. 1. vers. 4. 1. Pet. 1. vers. 20. *σήμερον*, i. e. hodie & semper, Psalm. 2. *Ἀύριον*, 13. vers. 33. Heb. 1. vers. 5. *χθὲς καὶ σήμερον*, Heb. 13. vers. 8. non fuit tempus quando non fuit. Hodie Dei seu in Deo, est ipsa æternitas. i fuit enim ante tempora, & ab eodem res omnes creatæ. Joann. 1. vers. 3. Coloss. 1. vers. 16. 17. Heb. 1. vers. 10. k *ἐν ὁμοῦ* *ἀμὴν* τῶν: ut incarnationis incuitu *ἀπ' αὐτοῦ*. Laetant. 4. c. 13. Augustinus 5. de hæresib. unus sine conjuge pater, alius sine matre filius. l nunquam pater sine filio, quia nunquam sine verbo, nunquam sine virtute, nunquam sine sapientia esse potuit. Eusebius Emislenus. Nec heri Deus tantum, hodie Deus & pater, sed semper Deus & pater, & semper filius, cujus esset pater. Agnellus ad Armenios.

m *ἀπὸ παρθένου*, semper virgine, ante partum, in partu, post partum. n Pontius

Verum Deum nostrum colamus per omnia, studemus etiam (quatenus datum est humanæ menti assequi) imitari a ejus condescensionem b seu demissionem. Etenim cum quosdam invenerimus morbo c atque infamia detentos impiorum Nestorii & Eutychetis, Dei & sanctæ catholicæ & Apostolicæ ecclesiæ hostium, nempe qui detrectabant sanctam gloriosam semper virginem Mariam theotococon sive Deiparam appellare proprie d & secundum veritatem: illos festinavimus, quæ sit recta Christianorum fides, edocere. Nam hi incurabiles cum sint, celantes errorem suum passim circumeunt, (sicut didicimus) & simpliciorum animos exturbant & scandalizant, ea astruentes, quæ sunt sanctæ Catholicæ ecclesiæ contraria. Necessarium igitur esse putavimus, tam hæreticorum vaniloquia & mendacia dissipare, quam omnibus insinulare, quomodo aut sentiat sanctissimi ejus sacerdotes: quos & nos sequuti, manifesta constituimus ea, quæ fidei nostræ sunt: non quidem innovantes e fidem, (quod absit) sed coarguentes eorum insaniam, qui eadem cum impiis hæreticis sentiunt. Quod quidem & nos in nostri imperii primordiis pridem satagentes cunctis fecimus manifestum. i ¶ Credimus itaque in unum Deum Patrem omnipotentem, & in unum dominum Jesum Christum filium Dei, & in Spiritum sanctum, unam essentiam in tribus f hypostasis, sive subsistentibus personis, adorantes unam deitatem, unam potestatem, trinitatem consubstantialem. In ultimis autem diebus confitemur dominum nostrum Jesum Christum unigenitum Dei filium, ex g Deo vero Deum verum, ante h sæcula & i sine tempore ex Patre k natum: coeternum l Patri, ex quo omnia, & per quem omnia, qui descendit de coelis, incarnatus de Spiritu sancto, & sancta gloriosa & semper m virgine Maria, & inhumanatus, sive homo factus est, & passus crucem pro nobis sub Pontio n Pilato, sepultus est, & resurrexit tertio die. Unius ac ejusdem passionis & miracula, quæ sponte pertulit in carne, agnoscetes. Non enim alium Deum Verbum, & alium Christum novimus, sed unum & eundem, consubstantialem Patri secundum deitatem, & consubstantialem nobis secundum humanitatem. Ut enim est in divinitate perfectus, ita idem ipse & perfectus est in humanitate. Nam ejus secundum hypostasim seu secundum personam unitatem suscipimus, & confitemur. Manet enim Trinitas, & post incarnatum unum ex Trinitate Dei Verbum. Neque enim quartæ o personæ adjectionem admittit sancta Trinitas. 2 ¶ His ita se habentibus, anathematizamus omnem hæresim, præcipue vero Nestorium anthropolatram p, & qui eadem cum ipso sentiunt, vel senserunt: qui dividunt q unum dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei & Deum nostrum: & qui non confitentur proprie r secundum veritatem sanctam gloriosam & semper s virginem Mariam theotococon seu Deiparam, i. e. Dei matrem: sed qui duos t filios dicunt, unum ex Deo patre Deum Verbum, alterum ex sancta semper virgine Deipara Maria, gratia & habitudine, & propinquitate, quam cum Deo verbo habet, natum esse: & qui negant, nec confitentur dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei & Deum nostrum incarnatum & hominem factum & crucifixum, unum esse ex sancta & consubstantiali Trinitate. Ipse enim solus est coadorandus & conglorificandus Patri & Sancto Spiritui. 3 ¶ Anathematizamus insuper & Eutychetem mente captum, & qui cum eo sentiunt, aut senserunt, qui phantasmam introducunt, negantque veram naturam seu generationem domini & Salvatoris nostri Jesu Christi ex u sancta virgine

Arrius: quod dico sumus, audiat Sabellius: non dividat unum Arrius, non confundat Sabellius, sumus. Vigil. 2. dicendo ego & pater, discernit quod Sabellius male confundit: addendo unum, unit, quod male Arrius discernit.

g vide l. 2. §. 1. sup. eod. h *ἐν ἀρχῇ*. Joann. 1. vers. 1. *πρὸ πάντων*, Col. 1. vers. 17. *πρὸ καταβολῆς κόσμου*, Eph. 1. vers. 4. 1. Pet. 1. vers. 20. *σήμερον*, i. e. hodie & semper, Psalm. 2. *Ἀύριον*, 13. vers. 33. Heb. 1. vers. 5. *χθὲς καὶ σήμερον*, Heb. 13. vers. 8. non fuit tempus quando non fuit. Hodie Dei seu in Deo, est ipsa æternitas. i fuit enim ante tempora, & ab eodem res omnes creatæ. Joann. 1. vers. 3. Coloss. 1. vers. 16. 17. Heb. 1. vers. 10. k *ἐν ὁμοῦ* *ἀμὴν* τῶν: ut incarnationis incuitu *ἀπ' αὐτοῦ*. Laetant. 4. c. 13. Augustinus 5. de hæresib. unus sine conjuge pater, alius sine matre filius. l nunquam pater sine filio, quia nunquam sine verbo, nunquam sine virtute, nunquam sine sapientia esse potuit. Eusebius Emislenus. Nec heri Deus tantum, hodie Deus & pater, sed semper Deus & pater, & semper filius, cujus esset pater. Agnellus ad Armenios.

m *ἀπὸ παρθένου*, semper virgine, ante partum, in partu, post partum. n Pontius Pilatus procurator Cesaris in Syria. Tacitus 15. Cuius. 19. c. 13. quam opinionem somnia tribuit Robertus 1. Animadv. 21. eo nomine notatus ab Anton. Mercatore 1. Notar. 2. o Vincentius Lyrinensis adversus profanas novationes Anathema a Nestorio, neganti ex virgine Deum natum, adferenti duos Christos, & explosa Trinitatis fide quaternitatem nobis introducenti. Rusticus Diaconus adversus Acephalos. Nullus nunquam Christianorum dixit, quia quaternitatem colimus aut quinionem vel senionem. Marius Victorinus 1. adversus Arrium. Marcellus & Phorians dicunt esse & Deum, & λόγον & Spiritum. Quartum autem filium, id est, hominem, qui ex Maria, quem assumpsit λόγος, & ut ministrum refert. p Homiolicæ, qui hominem colit. Ideoque non tanquam hominem cum verbo coadoramus, ne divisionis species inducatur. Cyrill. apud Vigil. 5. non coadorandus, ut alter alteri, sed ut unus uni. Rusticus. q Naturarum unionem dividebat, earum differentiam Eutyches negabat. Rusticus. r de eo dixi hujus legis initio. s *ἀπὸ παρθένου*. t Nota dogma Nestorii. u sed ex coelo, ut Valens & Marcion. v Tertull. adversus Marcionem & adversus Valentinianos. Vigil. l. 3.

& Deipara, hoc est, nostram salutem: & qui a non confitentur ipsum consubstantialem b patri secundum deitatem, & consubstantialem nobis secundum humanitatem.

4 ¶ Similiter autem anathematizamus & Apollinarium ptychophthoron c sive animicidam, & qui cum eo sentiunt, vel senserunt, qui dicunt inanitem, hoc est animæ humanæ expertem, esse dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei & Deum nostrum; & qui confusionem aut conturbationem introducunt & invehunt in unigeniti Dei Filii inhumanationem sive humanitatem: & omnes postremo, qui eadem cum ipso senserunt, aut sentiunt. Dat. Id. Martii, Constantinop. D. N. Justiniano PP. A. 3. Coss. 533.

Scriptum est superius edictum eodem d exemplo Ephesii, item Casariensis, item Cyzicenis, Amidenis, Trapezuntis, Hierosolymitanis, Apameis, Justinianopolitanis, Theopollitanis e, Augustanis, Tarsensibus, Ancyrenis. Prefatio. 1. Hæreticorum opinio & anathema. 2. Confessio Catholica. 3. De edicto Justiniani. 4. De quatuor conciliis. 5. Epilogus.

7. f Idem Imp. Epiphanius sanctissimo, ac beatissimo Archiepiscopo regio hujus urbis & Oecumenico Patriarchæ.

Cognoscere volentes tuam sanctitatem, ea omnia, quæ ad ecclesiasticum spectant statum, necessarium duximus, hisce ad eam uti divinis compendiis g ac per ea manifesta eidem facere, quæ jam moveri cœpta sunt, quamquæ & illa eandem cognoscere sumus persuasi. Cum itaque comperissemus quosdā alienos a Sancta Catholica & Apostolica Ecclesia, impiorum Nestorii & Eutychetis sequutos deceptionem, divinum antehac promulgavimus Edictum (quod & tua novit sanctitas) per quod hæreticorum furores reprehendimus, ita ut nullo quovis omnino modo immutaverimus, immutemus, aut prætergressi sumus (eum, qui nunc usque coadjuvante Deo servatus est) Ecclesiasticum statum (quemadmodum & tua novit sanctitas) sed in omnibus servato statu unieatis sanctissimarum ecclesiarum cum ipso h sanctissimo Papa i veteris Romæ, ad quem similia hisce perscripsimus. Nec enim k patimur, ut quicquam eorum, quæ ad ecclesiasticum spectant statum, non etiam ad ejusdem referatur beatitudinem; cum ea sit caput omnium sanctissimorum Dei sacerdotum, vel eo maxime, quod, quoties in eis locis hæretici pullularent, & sententia & recto iudicio illius venerabilis sedis coerciti sunt. Ideoque ex præsentibus divinis nostris brevibus l, sciet tua sanctitas, quæ a nobis proposita sunt, quam & quibus studio est, pessime interpretari, quæ a nobis statuta sunt, comprehenditur. 1 ¶ Pauci quidam infideles & alieni a sancta Dei Catholica & Apostolica Ecclesia contradicere Judæce ausi sunt adversus ea, quæ ab omnibus sacerdotibus recte observantur, probantur & annunciantur: negantes Dominum nostrum Jesum Christum unigenitum m filium Dei, & Deum nostrum incarnatum ex Spiritu sancto & sancta gloriosa semper virgine, & Deipara, & hominem factum & crucifixum, unum esse sanctæ, & consubstantialis Trinitatis, coadorandum & conglorificandum n Patri, & Sancto Spiritui, consubstantialem patri secundum Deitatem o, consubstantialem nobis eundem secundum humanitatem, passibilem carne, eundem impassibilem Deitate. Recusantes autem Dominum nostrum Jesum Christum unigenitum Filium Dei, & Deum nostrum fateri, unum esse sanctæ, & consubstantialis Trinitatis, manifeste deprehenduntur impii Nestorii sequi pravam doctrinam, secundum gratiam p eum dicentes filium Dei, & alium Deum verbum, & alium q Christum dicentes, quos anathemate dominamus, eorum etiam dogmata, eos etiam, qui eadem cum ipsis senserunt, aut sentiunt, ut alienos a sancta Dei Catholica & Apostolica Ecclesia. 2 ¶ Et Reverendissimi sacrorum monasteriorum archimandritæ r sequentes sanctorum Patrum traditionem (ea scilicet fide, ut nihil omnino antehac immutaverint, aut hodie immutent, ab eo, qui nunc usque, sicut dictum fuit, obtinet ecclesiastico statu) unanimiter fatentur & cum gloria annunciant Dominum nostrum Jesum Christum unigenitum filium s esse,

men autoritate (qua potiores urbis æternæ episcopi) firmari desiderio nitebatur ardenti.

l *συλλαβών*. m *μονογενὴς* ut Jo. 1. eod. 942. Joanni in Evang. 1. vers. 14. dicitur etiam *πρωτότοκος*. Luc. 2. vers. 7. Hebr. 1. vers. 6. id est, primogenitus, non quod post cum alios, sed quod ante eum, nullum Maria peperit. Sic in legibus *supremus* seu *primus* dicitur, etiam is, post quem nemo. l. 9. ff. de reb. dub. quem nemo sequitur. l. 92. ff. de verb. sign. & proximus, qui solus. l. 1. §. 2. ff. unde cognati. l. 155. ff. de verb. sign.

n *συνπροσκυνόμενον καὶ συνδοξάζόμενον*. Impie igitur negant Pneumatochi, Spiritum sanctum patri & filio conglorificandum. v Basilium lib. de Spiritu sancto cap. 27. 28. Sic alia in causa legimus Nestorium docuisse hominem verbo coadorandum tanquam alterum alteri, non sicut unum Rusticus contra Acephalos. o *θεότης*. Hinc illud, in quo Christo habitat *πλήρωμα τῆς θεότητος*. Coloss. 2. vers. 9. dicitur etiam de Deo *θεότης*. Paul. Rom. 1. vers. 20. p Verbum non sic filius, quemadmodum nos. Nos a optione filii: illud natura. Etiam quadam adoptione filius est Christus, sed secundum carnem. Mar. Victor. 1. ad ver. Arrian. q & dux. r Archimandrita. Tyrannus primos Christianos coegit, *ἐν ταῖς μανδραῖς*, i. e. speluncis *διδάσκειν*. Eorum primi seu præfati Archimandrita dicti. f Male Arrius de verbo: *fuit tempus, quando non fuit*.

a Nota dogma Eutychetis. b Negant consubstantialem, qui per unionem, potestate divina, confusionem naturæ introductam existimant.

c v. l. 3. §. 2. s. eod. alio sensu *Deici-da*, appellatur, quod ipsum Deum in carnem conversum & ita mortuum diceret. Rusticus.

d Mors erat exempli edictorum ad plures transmitti. Nov. 6.

e Nov. 42. c. 1. id est, Antiochenis. Nov. 123. cap. 3. quorum civitas eversa, restaurata a Justiniano, Theopollit nomen assumpsit. v. Cedrenum 2. anno Imperii Justiniani. v. Cui. 8. obs. 21. & ad Nov. 7. inf. f Latina interpretatio Græcæ constitutionis.

g *ἱεραὶς συλλαβαῖς*: (ut & inf. eod. *συλλαβών*) edicti compendii. Est enim hæc lex quasi compendium edicti alterius a Justiniano promulgati. Sacri apices qui sint, dicam alibi.

h Joannem intelligit, de quo l. 8. J. eod.

i Papa aliarum etiam ecclesiarum episcopi appellati sunt. hinc Cyprianus Papæ, presbyteri & diaconi Romæ consistentes, salutem. Cyprianus 2. e. p. 7. Sic & Athanasius in Apologia synodica Papa appellatur: & apud Epiphanium. vide quæ notavi ad Nov. 123. c. 3. Mito plures auctoritates in re notissima referre, videndus est passim Sidorius.

k Hinc illud Ammian. lib. 15. Id enim ille (Constantinus) intelligit Athanasio semper infestus, licet sciret impletum (i. e. Athanasium) sede sua jam dejectum ab Arrianis) tamen

a 2 & sine

a Ecce existen-
te. male Arrius
en. m. d. v. v. v.
b Nec filius inge-
nitus, nec duo in-
genita.

c Hebr. 1. vers. 1.
ex simili voce vi-
dentur habuisse
errorem suum,
qui Pauli xitate
docebat, diem
Christi instare, 2.
Thess. 2. vers. 2. in
fin. novissimum
diem intelligi ibi,
et. h. a. s. r. d.
πληρομα. 78
χρ. v. s. Gal. 4.
vers. 4.

d Epist. ad Ephes.
4. vers. 3-9. & ta-
men citra muta-
tionem loci.

e ὑπόστασις,
persona. Hebr. 1.
vers. 3. hinc unio
hypostatica. Ver-
bum proprie est
persona: caro
vero adsumpta,
aliam personam
et non adjicit, sed
ei unitur tantum
ac conjugatur.

f ἕνωσις, aliud
unitio, aliud uni-
tas: ἕνωσις unio
seu unitio,
ἕνωσις unitas.
In Christo est u-
nitio, non uni-
tas naturarum:
Hæc numerum
non demonstrat,
sed illa.

g Matth. 1. vers.
10. in fin. & hic &
illie particula ἐν,
virtutem Spiritus
sancti significat,
non substantiam.
Scholastici no-
tant particulam
de, hic significare
causam efficien-
tem: respectu Ma-
riæ, materiam.

h Hoc velle vi-
detur, Maria pro-
prio est Θεοτό-
κος, non quod
Deum ab æterno
genuit: non quod
hominem nudum
peperit, qui po-
tius Deus: sed
quod in ejus utero
per sacrosan-
ctum mysterium,
unionem natura-
rum indivisibili
facta, hominem
ita parere non
potuit, quin &
Deus quoque ex
ea nasceretur.

& sine tempore a ex Patre genitum b & in novissimis c die-
bus descendisse d ex cœlis, & incarnatum ex Spiritu sancto,
& sancta, gloriosa semper virgine, Deipara Maria, & ho-
minem factum, & crucifixum, unum esse sanctæ & consub-
stantialis Trinitatis: Consubstantialis enim ipsum scimus
Patri secundum Deitatem, & consubstantialem nobis eun-
dem secundum humanitatem, passibilem carne, eundem
impassibilem Deitate. Quemadmodum enim est in Deitate
perfectus, sic idem in humanitate perfectus. Ideoque eam,
quæ est secundum hypostasim e unionem amplectimur, &
confitemur: quemadmodum etiam unigenitus Filius Ver-
bum Dei ante sæcula & sine tempore ex Patre genitus. Idem
quoque in novissimis diebus descendit e cœlis, & carnem
assumpsit g ex Spiritu sancto, & sancta, gloriosa & Deipara
Maria, & homo factus, id est, Dominus noster Jesus Chri-
stus proprie & secundum veritatem Deus est, ita & sanctam,
semper virginem Mariam proprie & secundum veritatem
matrem Dei dicimus, non h quod Dei verbum principium
ex ipsa sumpsit, sed quia in novissimis diebus descendit ex
cœlis, & ex ipsa incarnatus, & natus, & homo factus est, quæ
confitemur, quemadmodum dictum est, consubstantiali
Patri secundum Divinitatem, & consubstantiali eundem
nobis secundum humanitatem, ejusdem miracula & passio-
nes, quas ultro sustinuit, carne confitentes. 3 ¶ Hæc igitur
sunt, in quibus per divinum nostrum edictum hæreticos co-
arguimus, cui divino Edicto, vel omnes reperti hic verissimi
Episcopi & reverendissimi Archimandritæ cum tua sancti-
tate subscripserunt. 4 ¶ Sequentes in omnibus sancta qua-
tuor concilia, & quæ ab unoquoque eorum constituta, id
est Nicænum i 318. Patrum, & hujus regis k 150. & Ephe-
sinum prius & Chalcedonense manifeste omnibus (qui una
nobiscum sentiunt) fidelibus sanctæ, Catholicæ, & Apo-
stolicæ Ecclesiæ traditam regulam fidei, hoc est, sanctam
formulam, seu symbolum tenemus, & custodimus a 318.
sanctis Patribus expositam, & illud quod in hac regia urbe
150. sancti Patres apertius exposuerunt: Non l quod de-
fectuosum esset prius, sed quoniam veritatis hostes partim
subvertere cœperant sancti Spiritus Deitatem, partim ex
sancta semper Virgine Maria, Deipara, veram incarnatio-
nem Dei Verbi negaverant. Propterea scripturæ testimoni-
is idem symbolum supradicti 150. sancti Patres apertius ex-
posuerunt: idque & alix omnes sanctæ Synodi, id est, Ephe-
sina prior, & Chalcedonensis eandem fidem sequentes sus-
ceperunt & custodierunt, sanctam, gloriosam, semper Vir-
ginem m Mariam Deiparam publicarunt, & non confiten-
tes eam Deiparam anathemate percusserunt: Similiter
anathematizarunt eos, qui aliud symbolum, aliamve san-
ctam formulam traderent, præter eam, quæ a 318. sanctis
Patribus exposita esset & explicata & corroborata a 150.
sanctis Patribus in hac regia urbe congregatis. Et quidem
Ephefinum prius impium Nestorium, & ejus dogma sustu-
lit, & anathematizavit. Ad hæc eos, qui cum eo senserunt, &
sentiunt, & qui consenserunt, & consentiunt. Chalcedo-
nense vero Sanctum concilium damnavit & ejecit e sanctis
Dei Ecclesiis, & anathematizavit impium Eutychem ejus-
que dogmata, & qui eadem cum illo senserunt & sentiunt,
& qui consenserunt eidem & consentiunt, & omnes hære-
ticos eorumque dogmata, & qui cum illis senserunt, & sen-
tiunt, anathematizavit: pariter anathematizavit Nestorium
scilicet ejusque dogmata, & eos, qui cum eo senserunt &
& sentiunt, eosque, qui cum eo consenserunt, & consen-
tiunt. Chalcedonense vero sanctum concilium, Magni
Procli ad Armenios conscriptam Epistolam, (quod oportet
at dicere Dominum nostrum Jesum Christum filium Dei,
& Deum nostrum, unum sanctæ Trinitatis per propriam n
relationem) suscepit & confirmavit. Quæ supradicta qua-
tuor sancta concilia, si negligimus, aut ea, quæ his consti-

tuta, damus licentiam damnatis ab iis hæreticis eorumque
dogmatibus suam pestem rursus in sanctis Dei Ecclesiis
ostendere. Optandum itaque, ut quod nondum contigit
fieri, hoc aliquando contingat. Idque eo magis, quod su-
pradicta quatuor sancta concilia, speciali confessione hæ-
reticos, eorumque dogmata damnavit. Ideoque, si quis
ab uno supradictorum sanctorum conciliorum dissentiat,
palam est, cum amplecti dogmata a sanctis illis Patribus
damnata, & anathematizata. 5 ¶ Nullus itaque frus-
tra nos turbet spe vana innixus, quasi nos contrarium a
supradictis quatuor conciliis fecerimus aut faciamus, aut
fieri a quibusdam permittamus, aut aboleri eorundem san-
ctorum quatuor Conciliorum piam memoriam ex dictis
Ecclesiis diptychis a sustineamus. Omnes enim, qui ab iis
damnati & anathematizati sunt, & damnatorum dogmata,
eosque, qui eadem ac ipsi senserunt aut sentiunt, anathe-
matizamus. 6 ¶ Itaque bene precetur nobis & nostro
imperio beatitas tua, omnes de nostra intentione, & nostro
erga irreprehensibilem fidem studio, docens & certiores
faciens. Dat. 7. Kal. Apr. C. P. DN. Justinian. PP. A. 3. Cos. 533.

Epistola Joannis b Archiepiscopi & sanctissimi Patri-
archæ urbis Romæ.

8. Gloriosissimo c & clementissimo filio Justiniano Au-
gusto Joannes Episcopus urbis
Romæ.

I nter claras sapientiæ ac mansuetudinis vestræ laudes,
Christianissime Principum, puriore luce tanquam ali-
quod sidus irradiat, quod amore fidei, quod charitatis
studio edocti ecclesiasticis disciplinis, Romanæ sedis reve-
rentiam conservatis, & ei cuncta subjecitis, & ad ejus de-
ductis unita, em, ad ejus auctorem, hoc est, Apostolo-
rum primum d, Domino loquente præceptum est: *Pasce
oves meas*. Quam esse omnium vere ecclesiarum caput e,
& Patrum regulæ & Principum statuta declarant, & pieta-
tis vestra reverendissimi testantur affatus. Paret igitur, in
vobis impletum fore, quod scripturæ f loquuntur: *Per
me reges regnant, & potentes scribunt iustitiam*. Nihil est i
enim, i quod lumine clariore præfulgeat, quam recta fides
in Principe: nihil est, quod ita nequeat g occasui subiacere,
quam vera religio. Nam cum auctorem vitæ vel luminis
utraq; respiciant, recte & tenebras respuunt, & nesciunt
subiacere defectui. Quam ob rem, Gloriosissime Principum,
votis omnibus exorabitur divina potentia, ut pietatem
vestram in hoc ardore fidei, in hac devotione mentis, in
hoc integræ religionis studio, sine defectu sui in longio-
ra tempora conservet: hoc enim & sanctis credimus eccle-
siis expedire. Scriptum h est enim: *Labiis regis rex: & ite-
rum: Cor regis in manu Dei est. & ubi voluerit, inclinabit il-
lud*. Hoc est enim, quod vestrum firmat imperium: hoc,
quod vestra regna conservat. Nam pax ecclesiæ, religionis
unitas, auctorem facti in sublime provectum grata sibi
tranquillitate custodit. Neque enim parva ei vicissitudo a
potentia divina tribuitur, per quem nullis rugis ecclesia
divisa secernitur, nullis insertis maculis variatur. Scriptum
est enim: *Quia cum rex iustus sederit supra sedem, non adver-
sabitur ei quicquam malignum*. Proinde serenitatis vestræ
apices, per Hypatium atque Demetrium sanctissimos viros,
fratres & coepiscopos meos, reverentia confecta suscepimus:
quorum etiam relatione comperimus, quod fidelibus
populis proposuistis Edictum amore fidei pro submo-
venda hæreticorum intentione, secundum Apostolicam
doctrinam, fratrum & coepiscoporum i nostrorum inter-
veniente consensu. Quod, quia Apostolicæ doctrinæ
convenit, nostra auctoritate confirmamus.

Textus autem epistola Imperatoris talis est.

Præfatio. 1. De hæreticorum opinione. 2. Catholica confessio.
3. De quatuor conciliis. 4. De legatis ad Papam missis. 5. Petitio.
6. Subscriptio.

Victor Justinianus, pius, felix, inclytus, triumphator, semper
Augustus, Joanni sanctissimo Archiepiscopo almæ
urbis Romæ & Patriarchæ k.

R eddentes honorem Apostolicæ sedi, & vestræ sancti-
tati, (quod semper nobis in voto & fuit, & est,) & ut
decer patrem, honorantes vestram beatitudinem, omnia,
quæ ad ecclesiarum statum pertinent, festinavimus ad no-
titiam deferre vestræ sanctitatis: quoniam semper nobis fu-
it magnum studium unitatem vestræ Apostolicæ sedis &
statum sanctarum Dei ecclesiarum custodire, qui hæte-
nus obtinet, & incommote permanet nulla intercedente
contrarietate. Ideoque omnes sacerdotes universi Orien-
talis tractus & subicere l & unire sedi vestræ sanctitatis
properavimus. In præsentem ergo, quæ commota sunt
(quamvis manifesta & indubitata sint, & secundum Apo-
stolicæ vestræ sedis doctrinam ab omnibus semper sacer-

a διπτυχον,
legitur diptychis
in 1. c. Theodof.
de expens. ludor.
lib. 15. abbas
14. Concilii Chal-
cedonens. & a-
ctione 4. quinta
synodi. Antiquus
etiam interpret
Horatii tabellas
interpretatur, e-
pistolæ dipty-
chas, vide Suidam
in verbo διπτυ-
χον. De poly-
ptichis dicam ad l.
2. j. de discessor.
lib. 10. tit. 30. v.
Cujac. 4. obs. 27.
b Huic Joanni
Archiepiscopo &
Patriarchæ urbis
Romæ Justinia-
nus primus defe-
rebat in Ecclesia.
Ideoque Joannis
epistolam suæ li-
dei professioni
idem adjunxit. v.
Cujac. 12. obs. v.
26.

c Episcopus Ro-
manus nomen
suum hic postpo-
nit Imperatorio.
Alciat. hic.
d Petrum intel-
ligit, ante quem
tamen Andreas
ejus frater a do-
mino vocatus est
Joan. 1. vers. 40.
41. 42. quem
Constantinopoli-
tana (Romanæ
æmula) suæ sedis
suxque Ecclesiæ,
sui denique thro-
ni auctorem facit
aque adserit.
e v. 40. dist. can-
nit. & rescriptum
Orientalium ad
Julium Papam, &
epistolam Conci-
lii Carthaginen-
sis (cui præfuit
beatus Augusti-
nus) ad Bonifa-
cium & ad Cæle-
stinum.

f Proverb. 8.
g Vera religio
occasui non sub-
jacet. Isai. 40.
Matth. 5. vers. 18.
h Pet. 1. vers. ult.
paucorum qui-
dem hominum
3. Reg. 19. vers. 18.
i Rom. 11. vers. 3. &
locorum esse pot-
est. Apocal. 12.
vers. 6. non est
tamen sola, si
Christum in fuga
semper comitem
habet. Cyprianus
ad Tiberianos a-
pud Fulgent. 2. ad
Thrasimund.
k Proverb. 22.
l Ad eundem
modum Petrus,
Seniores, qui in
vobis sunt obse-
ro, o σὺν πρε-
σβυτέρους ὑμεῖς
μὲν πρὸς 1. Pet.
5. vers. 1.

k alias Papæ. l.
7. sup. eod. Nov.
131. cap. 2.

l Plus est subjece-
re, quam unire.
Phoca Impera-
tori idem tribui-
tur, Ado Vien-
ensis in thronico.
604. lvo in Chro-

i Nicæna synodus Arrium sub Constantino: Constantinopolitana Macedonium, sub Theo-
dosio seniore: Ephesina Nestorium sub Theodosio juniore: Chalcedonensis Eutychem, Dio-
scorum & ipsum Nestorium sub Marciano, hæreticos damnavit. Hæc quatuor concilia
præcipua a veteribus existimata sunt. vide *Acta Concilii Chalcedonensis in princ. Nov. 115.*
c. 3. s. 14. k Constantinopolim intelligit. l Vincentius Lyriensis. Nullusne
in Ecclesia Christi profectus habebitur religionis? habeatur plane, & maximus: sed ita, ut
vere sit profectus fidelis, non permutatio: crescat in scientia, sed in suo duntaxat genere, eo-
dem dogmate, eodem sensu, eadem sententia, & post. Quid unquam aliud conciliorum de-
cretis enixa est Ecclesia, nisi ut quod antea simpliciter, sentius & securius credebatur, hoc
idem postea diligentius, instantius, & solentius crederetur? &c. quæ ibid. vide.

m αἰς πρὸ τῆς γένεως, ante partum & in partu (scriptum est enim: *virgo pariet sed & il-
lud, virum non cognosco*, & rursus: *primogenitum ipsi convenerunt, inventa uterum ferre*
Matth. 1. vers. 18.) a de & post partum: nec ferendi sunt, qui abuterentur illis locis, non
cognovissent carnem, donec peperit primogenitum: ecce mater tua, ecce fratres tui foris stant: &
quod Jacobus frater domini dicitur. Placent qui Ezechielis cap. 44. huc accommodant:
*Porta hæc clausa erit, & non aperietur, & vir non transibit per eam: quoniam Dominus
Deus Israel ingressus est per eam. ut merito eos, qui id negent ignorantia scriptorum habi-
Epiphanius scripserit lib. 3. tomo 2. hæres. 78. Et vero partus nihil derogat virginitati,
sed hominis conjunctio. n δὲ τὰς οὐσίας ἀνὰ ποσος. Hæc verba non reperio
in epistola Procli ad Armenios. Porro hic sensus est: Filius est unus ex Trinitate, non qua-
tenus substantia aut Deus, sed quatenus filius. Vox filii relativa ad patrem: vox Deus
idem cum patre. Tertullianus adversus Praxeam: Tres non statu, sed gradu: non sub-
stantia, sed forma: non potestate, sed specie. Hinc illæ enunciationes falsæ apud Schola-
sticos, Essentia essentiam, Essentia personam, Persona essentiam generat: sed illa vera est,
persona personam,*

a v. Gregorium
4. regit. ap. 21.
24. 36. 38. Porro
videtur hanc legi
contraria lex 24.
J. sit. prox. Huc
pertinet Nov. 131.
cap. 2. qua consti-
tutum, ut Roma-
nus ante alios se-
deat.
b Si verbum, Dei
filius esset per so-
lam gratiam, non
per naturam, non
unus ex Trinitate
esset.
c hinc CHRIS-
TUS dicitur,
πρωτότοκος
πατρὸς ὡς πρω-
τότοκος
coloss. 1. vers. 15.
d is fuit error
Nestorii: contra
Christiani, unus
CHRISTUS non
unum: in Chri-
sto non est aliud
& aliud, sed aliud
& aliud. At in
Trinitate aliud
est & aliud, non
aliud & aliud, nō
unus, sed unum.
e Quid dimidias
mendacio Chri-
stus? totus veri-
tas fuit. Tertull.
lib. de carne Chri-
sti.
f id est, ejus sub-
stantia. Christus
enim quatenus ex
patre genitus, ma-
trem non habet:
quatenus ex ma-
tre, patre caret.
g De miraculis &
passionibus Chri-
sti pie & sancte
Vigilans 2. contra
Eutychetem: huc
mibi visus est
comparasse: Ma-
nachius, inquit,
dum tantarum
virtutum mira-
cula respicit, qua
Dei filius opera-
tus est, non vult
eum hominem
confiteri: Photi-
nus, dum in eo
naturam nostri
corporis attendit,
Deum esse non ju-
dicat. Ille, ut se-
mita virtutes;
iste ut infirmita-
tes repleat, ille
deitatis praeconia;
iste humanitatis
allegat. Illum ma-
jestas sancti nomi-
nis ab humanita-
tis professione re-
vocat: istum hu-
mitas in iustitia
revertit, quod cer-
nit indignas, in
hominis tantum
confessione retra-
hit. Illum mira-
cula advocant: I-
stius passiones re-
tardant. Ille dei-
tate fallitur, iste
humanitate offen-
ditur. Ille dicit,
Deus est, iste dicit,
homo est. Grande
miraculum, ut ex
pugnatione sui
veritas constet,
ut verum n-
terque dicat, dum
necq; mentitur.
h Nov. 131. c. 1.
l. 23. 5. de episcop.
& cler.
i hoc addidit, ut
excluderet Ephe-
sinum secundum
conciliabulum veri,
quam concilium.

dotibus firme custodita & praedicata) necessarium duxi-
mus, ut ad notitiam vestrae sanctitatis perveniant. Nec e-
nim patimur quicquam, quod ad Ecclesiarum statum per-
tinet, quamvis manifestum & indubitatum sit, quod mo-
vetur, ut non etiam vestra innotescat sanctitati, quae ca-
put a est omnium sanctarum Ecclesiarum. Per omnia
enim (ut dictum est) properamus honorem & auctori-
tatem crescere vestrae sedis. 1 ¶ Manifestum igitur fa-
ciamus vestrae sanctitati, quod pauci quidam infideles, &
alieni sanctae Dei Catholicae atque Apostolicae Ecclesiae,
contradicere Judaice atque apostatice ausi sunt adversus
ea, quae ab omnibus sacerdotibus secundum vestram do-
ctrinam recte tenentur, & glorificantur, atque praedicantur,
denegantes Dominum nostrum JESUM Christum
unigenitum filium DEI, DEUM & Dominum nostrum
incarnatum de sancto Spiritu, & ex sancta atque glorio-
sissima semper Virgine DEI genitrice Maria hominem fa-
ctum, atque crucifixum, unum esse sanctae & consubstantia-
lis Trinitatis, & coadorandum & conglorificandum Pa-
tri & Spiritui sancto consubstantiali Patri secundum di-
vinitatem, & consubstantiali nobis eundem ipsum se-
cundum humanitatem, passibilem carne, eundemq; ipsum
impassibilem Deitate. Recusantes enim Dominum no-
strum JESUM Christum unigenitum filium DEI & Domi-
num nostrum fateri unum esse sanctae & consubstantialis
Trinitatis: Videntur Nestorii malam sequi doctrinam, se-
cundum gratiam b dicentis unum filium DEI, & a. ium di-
centis Dei verbum, & alium Christum. 2 ¶ Omnes vero
sacerdotes sanctae Catholicae atque Apostolicae Ecclesiae, &
reverendissimi Archimandrita sanctorum monasteriorum,
sequentes sanctitatem vestram, & custodientes statum, &
unitatem sanctarum DEI ecclesiarum, quam habent ab
apostolica vestra sanctitatis sede, nihil penitus immutan-
tes de ecclesiastico statu, qui hactenus obtinuit atque obti-
net, uno consensu confitentur & glorificant, praedicantes
Dominum nostrum JESUM Christum unigenitum filium
& verbum DEI & Dominum nostrum ante saecula & sine
tempore de Patre natum, in ultimis diebus descendisse de
coelis, & incarnatum de Spiritu sancto, & ex sancta atque
gloriosa Virgine & Dei genitrice Maria natum, & hominem
factum, & crucifixum, unum esse sanctae & consubstantia-
lis Trinitatis, & coadorandum & conglorificandum Patri
& sancto Spiritui: nec d enim alium DEUM verum, &
alium Christum cognoscimus, sed unum atque eundem
ipsum consubstantiali Patri secundum divinitatem, &
consusubstantiali nobis eundem ipsum secundum huma-
nitatem, passibilem carne, eundem ipsum impassibilem
Deitate. Ut enim est in divinitate perfectus, ita idem
ipse & in humanitate perfectus est. In una enim substantia
Deitatem suscipimus & confitemur, quod dicunt Graeci
τὴν καὶ ὑπόστασιν ἐν ὅντι ὁμολογούμεν. Id est, eam, quae se-
cundum personam est, unitatem confitemur. Et quoniam uni-
genitus filius & Verbum DEI ante saecula & sine tempore
de Patre natus, idem ipse, & in ultimis diebus descendens
de coelis, incarnatus de Spiritu sancto, & ex sancta atque
gloriosa semper Virgine & DEI genitrice Maria, homo fa-
ctus, DOMINUS noster JESUS CHRISTUS, proprie & e-
vere DEUS est: ideo & sanctam atque gloriosam Virgi-
nem Mariam proprie & vere DEI matrem esse dicimus:
non quia DEUS verbum, principium ex ipsa f sumpserit,
sed quia in ultimis diebus descendit de coelis & ex ipsa
incarnatus, & homo factus, & natus est. Quem confite-
mur & credimus (sicut dictum est) consubstantiali
esse Patri secundum Deitatem, & consubstantiali nobis
eundem ipsum secundum humanitatem: ejusdem mi-
racula g & passiones, quas sponte in carne sustinuit, agno-
scentes. 3 ¶ Suscipimus autem sancta quatuor h
Concilia: id est, trecentorum decem & octo sanctorum
Patrum, qui in Nicæna urbe congregati sunt: & centum
quingenta sanctorum Patrum, qui in hac regia urbe
convenerunt: & sanctorum Patrum, qui in Epheso primo i
congregati sunt, & sanctorum Patrum, qui in Chalce-
done convenerunt: sicut vestra apostolica sedes docet at-
que praedicat. Omnes ergo sacerdotes sequentes doctri-
nam Apostolicae sedis vestrae, ita credunt, & confitentur &
praedicant. 4 ¶ Unde properavimus hoc ad noti-
tiam deferre vestrae sanctitatis per Hypatium & Deme-
trium beatissimos Episcopos, ut nec vestram sanctitatem
lateat, quae a quibusdam paucis monachis male & Judaice
secundum Nestorii perfidiam denegata sunt. 5 ¶ Peti-
mus ergo vestrum paternum affectum: ut vestris ad nos
destinatis literis, & ad sanctissimum Episcopum hujus a-
mae urbis, & Patriarcham vestrum fratrem: (quoniam
& ipse per eosdem scripsit ad vestram sanctitatem, festi-
nans in omnibus sedem sequi Apostolicam beatitudinis
vestrae) manifestum nobis faciatis, quod omnes; qui
praedicta recte confitentur, suscipit vestra sanctitas; & eo-
rum, qui Judaice ausi sunt rectam denegare fidem, con-
demnat perfidiam. Plus enim ita circa vos omnium amor,

& vestra sedis crescit auctoritas; & quae ad vos est unitas
sanctarum Ecclesiarum, inturbata servabitur, quando per
vos, a didicerint omnes beatissimi Episcopi eorum, quae
ad vos relata sunt, sinceram vestrae sanctitatis doctrinam.
Petimus autem vestram beatitudinem orare pro nobis &
Dei nobis adquirere providentiam.

6 ¶ Item subscriptio talis fuit:

Deitas te conservet per multos annos sancte ac
religiosissime pater.

Sequitur residuum epistolae Papae.

Liquet igitur, Imperator gloriosissime, (ut lectionis te-
nor, & Legatorum vestrorum relatio patefecit) vos A-
postolicis eruditionibus studere, cum de religione Catho-
lica fidei ea sapitis, ea scripsistis, ea protulistis, ea populis
fidelibus publicastis, quae (sicut diximus) & sedis Apo-
stolicae doctrina, & sanctorum Patrum veneranda decrevit
auctoritas, & nos confirmavimus in omnibus. Opportu-
num est ergo voce exclamare prophetica b: *Jucundetur
tibi, & abundet calum desuper, & effundant montes jucun-
ditatem, & colles latitia latabuntur.* Hae igitur in tabulis cor-
dis fideliter scribere, hae, ut pupillas oculorum, convenit
observare. Neque enim quisquam est, in quo Christi cha-
ritas fervet, qui tam rectae, tam verae confessionis vestrae fi-
de refragator existat: cum evidenter impietatem Nestorii,
Eutychetisque, & omnium haereticorum damnantes, u-
nam c veram Catholicam fidem Domini & Dei nostri Sal-
vatoris Jesu Christi magisterio institutam, & prophetis
apostolicisque praedicationibus ubique diffusam, & San-
ctorum per totum orbem confessionibus roboratam, Pa-
trum atque Doctorum sententiis adunatam, & nostrae do-
ctrinae consentaneam, inconcussa atque inviolabiliter de-
vota Deo & pia mente servatis: Soli etenim professio-
nibus vestris adversantur, de quibus divina scriptura loquitur,
dicens d: *Posuerunt mendacium spem suam, & mendacio operiri
speraverunt.* & iterum qui secundum Prophetam e dicunt
Domino: *Recede a nobis, vias tuas scire nolumus.* propter
quod Salomon dicit: *Per semitas propriae cultura erraverunt;
colligunt autem manibus infructuosas.* Hae est igitur vera vestra
fides, haec certa religio: hoc beatae recordationis (ut dixi-
mus) patres omnes, praesulesque Romanae Ecclesiae, quos
in omnibus sequimur: hoc sedes apostolica praedicavit
hactenus, & inconcussa custodivit: huic confessioni, huic
fidei quisquis contraditor extiterit, alienum se ipse a
|| sancta || communione, alienum ab ecclesia judicabit esse
catholica. † Nos enim Cyrum cum sequacibus suis in Ro-
mana invenimus civitate, qui de Cumiteni f monaste-
rio fuit, quos Apostolicis suasionibus ad rectam fidem, &
velut oves, quae perierant errantes, ad ovile contendimus
revocare dominicum, ut agnoscant secundum prophetam
linguae balbutientes loqui, quae ad g pacem sunt. Ad
non credentes autem, per nos primus Apostolorum Esaiæ h
prophetae verbum dicit: *Amulate i in lumine ignis vestri,
& flammam, quam succendistis.* Sed obduratum est cor eo-
rum, ut scriptum est, ut non intelligerent, & pastorem vo-
cem oves, quae mea non erant, audire minime voluerunt:
In quibus observantes ea, quae ab ipsorum sunt statuta
pontifice, eos minime in nostra communione recipimus,
& ab omni Ecclesia Catholica esse iustum alienos: nisi, er-
rore damnato, doctrinam nostram quantocumque sequi ha-
bita regulari professione signaverint. Aequum quippe est,
ut qui nostris minime obedientiam accommodant statu-
tis, ab Ecclesiis habeantur extorres. † Sed quia gremi-
um suum nunquam k redeuntibus claudit l ecclesia:
obsecro Clementiam vestram, ut si proprio deposito
errore, & prava intentione depulsa, ad unitatem ecclesiae
reverti voluerint, in vestram communionem receptis, in-
dignationis vestrae removeatis aculeos, & nobis interce-
dentibus benigni animi gratiam condonetis. † Deum autem
& Salvatorem nostrum Jesum Christum exoramus, quate-
nus longavis & pacificis vos dignetur custodire tempori-
bus in hac vera religione, & unitate, & veneratione Apo-
stolicae sedis: cujus principatum, ut Christianissimi m &
pii, conservatis in omnibus. † Praeterea Serenissime Prin-
cipum laudamus Legatorum vestrorum personas Hypatii
& Demetrii fratrum & Coepiscoporum nostrorum, quos
Clementiae vestrae gratos fore ipsa manifestavit electio.
Nam tanta causa pondus non nisi perfectis in Christo po-
tuisse injungi: tanta vero pietas, tanta reverentiae ple-
nos affatus, nisi per amantes minime dignaremini destina-
re. † Gratia Domini nostri Jesu Christi, & charitas Dei
Patris & communicatio Sancti Spiritus sit semper vo-
biscum, Pissime fili. Amen. Item subscriptio. Omnipotens
Deus regnum vestrum & salutem vestram perpetua
protectione custodiat, gloriosissime & clementissime fi-
li n Imp. Auguste. D. Rom. 8. Kal. April. D. N. Justiniano
PP. A. (4.) & Paulino V. C. Consil. 334.

a Per nos. Hal.
b Psal. 95.
c Magna haec
sunt ad commen-
dationem Chri-
stianae fidei, quod
una, vera & Ca-
tholica: quod
instituta Christi
magisterio: quod
ubique diffusa a
Prophetis & Apo-
stolis: quod ro-
borata per totum
orbem sanctorum
(intelligit mar-
tyres) confesio-
nibus: quod ad-
unata patrum at-
que doctorum
sententiis: quod
Episcoporum ur-
bis Romae vete-
rum doctrinae
consentanea: quod
ab Imperatore
& pio magistra-
tu inconcussa &
inviolabiliter Deo
devota & pia
mente servetur.
d Esa. 28. vers.
35.
e Job. 22. vers.
17. adde Jerem.
44. vers. 16. 17.
f Acumitensi, Gra-
ci ἀκουμηνίται.
g Cujac. 12. obs. 26.
h Psal. 28. vers. 3.
i cap. 50. vers.
ult.
j Bellovisanue
torquet hunc lo-
cum, ut probet
haereticos esse
comburendos 2.
Pract. 13. numer.
10.
k Novell. 109.
l in fin. Contrici
cordis holocaustum
non patitur
repulsam. Cypr.
de carne Domini.
In ultimis Dei
Clementia poeni-
tentes non exclu-
dit, nec ulla hora
sera est, cui com-
punctio districta
occurrit, idem
de passione. adde
ex decreto diffin-
itionem de poeni-
tencia.
m Imo claudit a.
postatis. l. 3. inf.
de apust.
n Christianis-
simi epitheron
hodie sibi vindi-
cant reges Gal-
liae, unde & a
Pontifice aliis-
que Principibus
eistribuitur pas-
sim: ut & Catho-
lici, Regibus Hi-
spaniae.
o rerum sacra-
rum antistes so-
lenniter oves ap-
pellare Paul. 1.
Corinth. 4. vers.
14. ad Philem.
vers. 10.

DE SACROSANCTIS ECCLESIIS ET
DE REBUS, & PRIVILEGIIS EARUM.

TIT. II.

De rebus Ecclesiæ.

1. Imp. Constantinus August. ad Populum.

Habeat unusquisque licentiam e sanctissimo Catholico s. venerabilique concilio g. decedens bonorum, quod h. optaverit, relinquere i. & non sint cassâ iudicia || ejus. || Nihil enim est, quod magis hominibus debeatur, quam ut supremæ voluntatis, postquam jam aliud k. velle non possunt, liber l. sit stylus m. & licitum n. quod iterum non redit, arbitrium. PP. 5. Non. Jul. Romæ, Crispo 2. & Constantino 2. Cæs. Conf. 321.

De sede Apostolorum & Martyrum.

2. Imp. Gratian. Valent. & Theod. Augusti Pancratii Præf. urbi.

Nemo Apostolorum vel Martyrum sedem o. humanis p. corporibus q. existimet esse concessam. Dat. 3. Kal. Aug. Heraclea, Eucharion, & Syagrio Conf. 381.

De reliquiis Martyrum.

3. Imp. Honorius & Theod. Augusti.

Nemo martyres r. distrahat, nemo mercetur s. Dat. 3. Kal. Mart. CP. Honor. N.P. & Evodio Conf. 386.

De decanis Ecclesiæ Constantinopolitane.

4. Idem AA. Niceno P.P.

Non plures, quam nongenti quinquaginta r. decani u. sacrosanctæ hujus amplissimæ urbis deputentur Ecclesiæ: nullique his addendi, vel mutandi, vel in defuncti locum substituendi pateat copia: nulli alii corporatorum x. præter dictum numerum per patrocina y. immunitate z. concessa, negataque omni novationis facultate similia vindicandi his, quæ in honorem, vel necessaria obsequia sacrosanctæ Ecclesiæ indulta sunt. Dat. 7. Kal. Sept. Eudoxio-poli. 3. Hon. A. 8. & Theod. Juniore, A. Conf. 411.

De immunitatibus Ecclesiarum.

5. Idem Augusti Melitio P. F. P.

Placet a. rationabilis consilii tenore perpenso b. districta moderatione præscribere, a quibus specialiter necessita-

tibus singularum urbium Ecclesiæ habeantur immunes. Prima quippe illius usurpationis conrumelia depellenda est; ne prædia a. usibus ecclesiæ secretorum dedicata, sordidiorum b. munerum face vexentur. Nil extraordinarium c. abhinc superinductumve d. flagitetur: nulla translationum e. sollicitudo signetur: postremo nihil præter f. canonicam illationem, quam adventitiæ necessitatis sarcina repentina poposcit, ejus functionibus ascribatur. Si quis contraverit, post g. debitæ ultionis acrimoniam, quæ erga sacrilegos h. ||jure|| promenda est, exilio deportationis perpetuo subdatur. Dat. 8. Kal. Jul. Rav. Honorio 9. & Theodosio 5. Augustis Conf. 412.

De observatione & interpretatione canonum ecclesiasticorum.

6. Idem Augusti Philippo præfecto prætorio Illyrici.

Omni i. innovatione k. cessante, vetustatem & canones pristinos ecclesiasticos, qui l. usque nunc tenuerunt, etiam per omnes Illyrici provincias servari præcipimus: ut si quid dubietatis emerferit, id oporteat non m. absque scientia viri reverendissimi Sacrosanctæ Legis Antistitis || Ecclesiæ || Urbis Constantinopolitane, quæ Romæ veteris n. prærogativa o. latatur p. conveniri sacerdotali sanctoque iudicio reservari. Dat. pridie Id. Jul. Eustathio & Agricola Conf. 421.

De instructionibus itinerum & pontium.

7. Idem Aug. Asclepiodoto P.P.

Ad q. instructiones r. itinerum s. pontiumque t. etiam adivinas domus, & venerabiles ecclesias u. tam laudabili x. titulo libenter ascribimus: quia y. non est interfordida munera numeratum. Dat. 15. Kal. Mart. CP. Asclepiodoto & Mariniano Conf. 423.

De capitatione.

8. Imp. Carus Præsidore P.P.

Sacrosancta z. Thessalonicensis a. civitatis Ecclesia aperte sciat propria tantummodo capitationis b. modum beneficio nostri numinis sublevandum: nec extraneorum gravamine tributorum Republicam ecclesiastici nominis abusione c. lædendam. Dat. 6. Id. Octobr. CP. Victore V. C. Conf. 424.

De decanis, seu collegiatis titulo tenus.

9. Imp. Theod. & Valentin. AA. Cyro Præfecto Urbi.

Qui sub prætextu decanorum seu collegiatorum, cum id munus non impleant, aliis se muneribus conantur subtrahere, eorum fraudib. credimus esse obviandum: ne quis sub d. specie muneris, quod minus exequitur, alterius muneris oneribus relevetur: ne argentariorum vel numulariorum munera declinentur ab his, qui dici tantummodo collegiati vel decani festinant: ideoque si quis eorum subnuda e. appellationis velamine collegiatum seu decanum se appellat, sciat, pro se alium subrogandum f. qui prædicto muneri sufficiens approbetur: subrogatione videlicet loco memoratorum, vel eorum, qui moriuntur, primatum ejus, qui subrogatur, admissa g. iudicio: ab hac dispositione nemine se excusante Sacrosanctarum Ecclesiarum || reverentia ||. Dat. 10. Kal. Apr. Theod. 17. & Festo Conf. 439.

De navibus & embola.

10. Idem Augusti Florentio P.P.

Jubemus h. nullam navem i. ultra duorum millium modiorum capacem ante k. felicem embolam l. vel publicarum specierum transvectionem, aut privilegio dignita-

7. Xenoph. de vectig. Cæsar. 6. de bell. Gal. sic in Bocotia agri deorum excepti erant l. censoria: quam tamen legem publicam ad novos deos subtiliter pertinere negabant: eosve, qui alioprope Caystrum loca quædam Lunæ consecrata ad se rapuerunt. Strabo 14. g. & ita, duabus penis afficiuntur: excommunicatione scilicet & exilio. h. Sacrilegium committit, qui immunitatem Ecclesiæ violat. i. l. 46. C. Theod. de episcop. lib. 16. k. quæ forte obtinuerat tempore tyrannidis. l. 16. J. eod. l. 12. J. eod. Nov. 6. c. 1. Nov. 83. c. 1. Nov. 123. m. atque ad Imperatorem eundem videtur. l. 1. J. de legib. n. l. 5. in fin. J. de episc. ad differentiam novz. l. 4. de oper. public. est enim duplex Roma, l. ult. J. in quib. caus. pign. 7. Eclog. 17. c. 13. Constantinopolim Græci vocant *ἡ πόλις* Zonar. act. Concilii Chalced. c. 22. o. l. 45. C. Theod. 16. tit. 2. id est, patriarchatus. l. 16. J. eod. p. Imo ei antistat. l. 24. J. eod. q. pars legis 6. C. Theod. tit. de itinere muniendo. lib. 15. r. Ecclesiæ a muneribus, præsertim sordidis, immunes, ei *μὴ εἰς ἀναγκαστὶν ὑποβάλλας καὶ ὁδο-σῆμα* v. h. e. exceptis pontium & itinerum instructionibus. 5. Synops. Basil. 1. c. 5. l. 7. J. de oper. publ. l. 4. J. de priv. domus August. l. 6. C. Th. de itinere muniendo. Nov. 38. & 149. cap. 3. f. *ὁ δὲ σῆμα* v. h. e. 5. Ecl. 1. c. 5. t. Aratum. l. 6. C. Theod. 15. tit. 6. l. 4. J. de priv. dom. Aug. murorum civitatis, putei publici, & similitum. u. locupletes se. non si solz, aut destituta reditu. x. non sordido J. eod. y. Pontium & itinerum instructiones non censentur inter munera sordida. z. pars legis 33. C. Theod. de annon. & tribur. lib. 11. a. vide l. 12. J. de annonis. b. Capitationis voce, tributum soli interpretatur Moli-næus. c. Privilegii prætextu, illicitum non debet committi. l. 1. J. ubi senatores. d. pars l. 1. J. de collegiatis. e. l. 5. J. de iure immuni. f. Hæc lex non pertinet ad eum, qui se fingit clericum: nec enim se decanum mentienti, alius subrogari potest, cum non sit decanus, sensus est itaque: Non servientem Ecclesiæ privilegio carere, ejusque loco alium subrogari. g. admissio. h. Idem l. 2. J. de navib. non excusandis. i. vide l. 2. J. de navib. non excusandis. k. quo anni tempore fuerit felix hæc embola, vide Edictum Justiniani 13. cap. 6. l. Embola felix, transvectione specierum publicarum, vide Edict. Justin. 13.

tis,

a. 16. C. Theod. 2. Nov. 37. 3. Decretorum 43. Ecclesiæ sunt ad Deo consecratæ. Latini etiam Dominica appellantur, qua voce etiam Germani utuntur. *Δομὴ κυριακὴν, die Kirch.* b. 5. Eclog. 3. Nov. 46. 131. c. l. 4. C. Theod. can. futuram. 12. quest. 1. in futurum, imposterum scilicet, nam ante Constantinum forte, aut non licuit, aut parum ulitatum fuit: iustis vel præceptis, vel exemplis *Deuter. 10. d. can. futuram. can. videntes. can. habebat. 12. quest. 1. quin vetales nihil ex testamento capiebant, i. Gell. 12. Symmach. 1. Epistol. 40. & Judæorum collegia. l. 1. inf. de Judæis. & breviter collegia illicita. l. 8. J. de her. inf. Arcadius postea vetuit ecclesiasticis quicquid donari, etiam testamento, l. 20. l. 27. C. Theod. eod. addidit forte alludit Hieronymus ad Nepotianum. 7. part. 3. Pudet, inquit, dicere sacerdotes idolorum (facit. l. 20. ff. de annis legatis) aurigæ, mimi & scorta hæreditates capiunt: solis clericis & Monachis id lege prohibetur: & prohibetur, non a persecutoribus, sed a Principibus Christianis, (Valentinianum, Valencem & Gratianum perstringit, ejus lex ad Damasum extat l. 20. C. Theod. de Episcop.) nec de lege conqueror, sed doleo, cur meruimus hanc legem. Cauterium bonum est, sed quo mihi vulnus, ut indigeam cauterio? Provida, severaque legis cautio, & tamen nec sic refrænetur avaritia, per fideicommissa legibus illudimus. Apud Gallos novas possessiones, immobilia, feuda, & censuales redditus Ecclesiæ sine Regio diplomate nequeant adipisci, & nisi impetrato morticini jure, vel a rege, vel iis quibus id licet, vide Papon l. Arrest. tit. 4. d. amissionem. Nicephori Phocæ constitutione id videtur Ecclesiis remissum fuisse, vide ejusdem Constitutionem infra. d. Cui tamen testamentum licet facere. Ideoque furiosus, mutus, surdus, pupillus, damnatus ad mortem, deportandus, & bannitus non possunt pias etiam ad causas testari. An idem in excommunicato? vide *super ea re Socinum regul. 134.* Num & idem est in usurario manifesto, filiofamilias, dubitante de suo statu? vide Baldum hic. Testandi facultatem numerari inter actus voluntarios hinc etiam colligunt. vide Nov. 134. cap. 3. e. Testamenti ad pias causas privilegia ex hac lege colligas, quibuscumque videlicet personis, cuiusque collegio, quantas summas optaverit, quo voluerit stylo, relinquere licere, de quo vide Clarum 3. sentent. 5. testamentum. quest. 5. Tiraquellum tract. de privileg. pia causa. Grassum lib. 20. sentent. 5. testamentum. quest. 17. 18. 19. 20. 21. f. aliud in non catholico, & illicito, l. 1. J. de Judæis. An furio? non ultra alimenta, licet pia sit causa. Baldus hic. g. id est, loco. An ad fabricam templi? d. e. futuram, An templi habitatoribus, puta clericis, monachis? licet enim gentibus legare sacerdotibus & hyerophylacis, l. 20. ff. de annis. & Diis l. 1. §. 5. ff. ad leg. Falcid. Ulpian. tit. 22. §. Deos h. Demus, res inalienabiles ob piam causam legatas; Num debetur æstimatio? negat Baldus hic. Demus præteritis vel exhereditatis injuste liberis, piam causam esse institutum? Augustinum ita respondente audimus: *Querat, inquit, alevum qui suscipiat, non Augustinum. Imo Deo propitio nemini inveniet, qui suscipiat.* August. sermone de vita clericorum 17. quest. 4. §. ultim. ut hinc colligas: In bonis testatoris, testatori propinquiore esse liberos, quam sit Ecclesiæ: & in hac specie Ecclesiæ post liberos esse. i. Relinquendi verbum non ad donationes inter vivos pertinet, sed ad testamenta, & si quæ similia iudicia postrema, ibi, quam ut suprema voluntatis. k. mortuus velle non potest. l. Nov. 22. c. 2. & tamen adstrictus institutioni hæredis, non collatus in arbitrium hæredis, munitus solemnibus testium numero. Baldus hic. An pro parte testatus, pro parte intestatus quis ad pias causas mori potest? Bartolus ait. Baldus negat. m. de stylo v. quæ dicam J. quæ sit longa consuetudo. n. Baldus videtur legisse liberos, quæ de re v. Nov. 22. c. 2. o. martyrium. l. ultim. Cod. Theod. 17. *μὴ εἰς ἐκκλησίαν διατίθηται νεκρὸν*. Nullus in ecclesiâ sepeliat mortuum. Synops. Basil. 3. tit. 3. ex lib. 5. tit. 1. eam etiam templi partem intelligit. Baldus vero eam, quæ clericis assignata, cui adesse laico non licet. p. sepeliendis. 5. Ecl. 3. lib. 5. tit. 1. cap. 2. aut humanis. l. 6. C. Th. 9. tit. 17. §. 2. c. nullus. 19. c. non æstimator. 19. q. An collegiis, aut contractibus, electionibus magistratum, habendis, An habitationi, in jus vocationi, citationi, prehensione? J. de his, qui ad eccl. Video servum in iis manumitti posse, J. de his, qui in eccl. manumitti. tutorem dari arg. l. 3. §. 3. ff. de tutel. & jurari, l. 13. in fin. J. de rebus cred. protestationem fieri. Nov. 115. c. ultim. An sententia, an arbitrium, an examinatio testium fieri? sicputo, dummodo non repugnet usus. r. Martyrem, l. 7. 9. C. Theod. 17. *ἀπὸ τῶν ἀγίων*, id est, reliquias sanctorum. l. Eclog. 5. §. 1. 3. Harm. 3. eod. *πρὸς λαίαν ἀγίαν*. t. contractus ergo irritus fuerit, quænam poena constituta? extraordinaria. Bald. u. Imo octoginta. d. Nov. 59. u. Decani, hic sunt vespillones, copiatæ, & caricarii fossarii, Bagenæ aut Bagenæ *νικηφόροι*. adde Novell. 43. Nov. 59. x. Corporati, ejusdem corporis & collegii, vid. l. un. J. de collegiatis. y. Numerus ubi certus est, non valet impetratio supra numerum, utcumque patrocinio summi viri hat. z. Recepti supra numerum, non fruuntur privilegio ordinariorum. a. l. 40. C. Theod. 16. tit. 2. b. Princeps in dubio, omnia consilio agere præsumitur.*

a Rei ecclesiastici
omnibus casibus
dominium per-
mutari potest, ut
hic.

b i. e. cum Im-
peratore.

c Ecclesie scilicet
dominium.

d Relatum, est
in referente, adde
e. ut de reb. Eccl.

e Prædium propter
onus fiscale Ec-
clesie inuita a-
lienari possunt.

f i. e. quicunque,
sive privatus, sive
alia Ecclesia.

g continuum se-
triennium expe-
ctandum est inter
privatos. Nov. 7.

c. 3.

h Quid si lae-
rit Baldus præ-
senti usu, non
perpetuo privari
posse putat, l. 3. j.

de loco. Latio-
nem intellige non
modicam, circa
proprietatem do-
lo vel lata culpa
datam. Quid, si
colonus ignoret
vivat nec ne?

penio tamen Ec-
clesie solvatur ab
eius procuratore?

Expelli non pote-
rit, nisi probata
coloni morte, fal-
tem per famam
aut conjecturam.
Præsumitur enim
quis vivere. vide
Aleat. l. præ-
sumpt. 44.

i Qui re male
utitur, ea expelli
potest, quod in
Gallia locum non
habet. v. quæ no-
tavi ad l. 2. inf. de
jure emphyteu-
ticæ.

k nisi intra mo-
dicum tempus
moram purgave-
rit, modicum, pu-
ta diei unius.
Bald.

l 1. 2. c. de jure
emphyt. Nov. 7. c.

3. Nov. 120. c. 8.

alias si non fuisset
in culpa, repeti-
turus. l. 3. c. de jure
emphyt.

m i. e. directo.

n Contii interpretatio. Hanc autem legem edidit
Antonius Augustinus. Aliam editionem habet Cujac. l. 2. observ. 28. sumptam ex 3. Eccl. 3. fol. 35.

o δ συντηράμενος δωρεαστικῶς, &c. Ab eo, qui donationis instrumentum confici
curavit ad extruendum, vel oratorium, vel xenonium, vel nosocomium, promissa per epi-
scopos & oeconomicos exigantur: nihilominus tamen arbitratu suo rem administrat. 3. Synopsis
Basilic. 3. ex tit. 5. c. 8.

p nota hæc rerum genera κλητῶν, κληνῶν, αυτοκληνῶν,
δικαιῶν. quibus addi cupio quod scripsi ad l. 93. ff. de verb. sign. adde l. 30. ff. de usurpat.

q Instrumentum infirmatæ donationis Græci δωρεαστικόν, ut ἀντικλόν instrumentum
emptionis. v. Cui. d. loco.

r Res ita habet: Olim donatio re perficiebatur, hodie vero
consensu, l. 10. ff. de donationibus. sine acceptatione non est, l. 8. § 3. ff. de bon. liber. & in illo
loco Terentii: Dos Pamphile est decem talenta. Pamph. Accipio. Nisi dixisset, Accipio,
dos non esset, inquit Donatus. Debet igitur donatarius scire rem sibi donatam. Et hoc est,
quod Græci dicunt donationem μονομερῶς factam, non valere, excepto tamen casu hu-
jusce legis, quod donatio facta (infirma tamen) valet κατὰ μονομερείαν ex pollici-
tatione. v. Cui. d. loco.

s v. quæ scripsi ad l. 9. j. de incestu.

t i. e. quocunque mo-
do. vel die in Deum factum videri, quod in ejus Ecclesiam factum est.

u professio-
nem & recte. Intelligit autem suum profugium in Isauriam, metu Basilisci.

x l. 22. j. de episcopis.

y Tyrannidis tempore acta adversus Ecclesias, antiquantur.
De tyrannide hoc notatu dignum, sub Gallieno & Valeriano, 30. Tyrannos imperium Roma-
num dehonesta, & hinc inde disceperisse. Valeriano ipso, bellis Persicis occupato: Gal-
lieno ejus filio abbas, & ventri ita nato, ut dies ac noctes vino & stupris orbem terrarum
perderet, ut vel mulieribus eo melius imperarent. Trebellius Pollio in Gallien. & 30. Tyranni-
dis. Alii tamen temporibus, sui, hoc est, alii quocunque tyranni fuere, de quibus v. 2. Evagr. 7.
& 16.

z l. 6. sup. cod. Leo intelligit Bas. qui fere biennio Orientis Imperium tenuit, &
in eo Chalcedonenſe concilium ac Leonistomum condemnavit, missis ad universos episcopos
litteris, quas συναγωγῆς ἐγκυκλίως, Evagrius & Nicephorus vocant. Acacio Patriarchæ
Constantinopolitano multas subditas provincias ademitt, perumque abfuit quin ipsum expel-
leret. Suidas in voce βασιλικῶν. quemadmodum multos etiam Episcopos ex variis urbibus
expulſit, sed opera Armatii, Basilisco expulſo, Zeno imperium recipit. v. Niceph. Evagr. scho-
lasticum 2. c. 3. & seq. Theodorum anagnostem lib. 2. Zoraram in Basilisco, Procopium, Jorda-
nem, qui hanc legem constituit, quæ infirmantur acta Basilisci. De tyrannide Basilisci adde l.
ult. j. de incestu. De tyrannide Odenati v. l. 4. c. de ingen. manum. Trebell. Poll. in Odenato &
Zenobia. Avidii & Calli, l. 7. j. ad leg. Jul. Maj. Licinii, l. 1. c. Th. de infirmantibus his, quæ sub ty-
rannide. Maximii, 7. c. Th. de eis Herculanis, l. 13. c. Th. ib. De Totila adde Pragm. Justin. c. 15. his
adde Bartoli tract. de tyrannide: & Baldum hic explicantem qui fuit tyrannus. v. Cui. 3. obs. 19.

In auth. de non alien. & perm. §. Sinimus igitur. col. 2.

constit. 1. seu Novell. 7. c. 2.

Sed & permutare a Principi licet pro re majori, meliori
vel æquali, si Respublica hoc exposcit, & pragmatica forma
super hoc præcedente.

In auth. constitutio quæ ex adscriptio. §. quia igitur.

col. 5. tit. 9. al. 7. seu Nov. 54. c. 2.

Item sibi invicem recte permittunt c. cum utriusque indemnita-
te, eorum scilicet consensu interveniente, qui d. supradefertur.

In auth. de alien. & emph. §. Si vero quis de prædictis. col.

9. tit. 3. seu Novell. 120. c. 7.

Item prædium propter onus & fiscale inutile alienatur. gestus (ut
supra) conficiendus, eodem juramento præfesto, id est, quod
alia de causa non alienatur, nisi ut immunitas ejusdem ve-
nerandæ domus servetur.

Non solvens canonem per biennium vel rem deteriore faciens,
privatur emphyteusi.

In auth. de alien. & emph. §. Si vero quis aut locator. col. 9.

tit. 3. seu Nov. 120. c. 8. & de non alien. §. scire. col. 2.

tit. 1. seu Novell. 7. c. 3. & 120. c. 8.

Qui f. rem hujusmodi conductam, vel in emphyteusim acce-
ptam fecerit deteriore, aut emphyteuticum canonem per
biennium g. non solverit h. hac lege repellit i. potest k: ut tam-
en solvat totius temporis pensionem, & id, in quo rem laxat,
refarciat: non l. repetiturus, si quid impendit, nomine melio-
rationis.

In auth. de alien. & emph. §. Si vero aliquis voluerit.

col. 9. tit. 3. seu Novell. 120. c. 2.

Hæc usus præstatio locum habet in omni domo religiosa, quo
finito, res utraque pleno in jure perveniat in domum jam
dictam: nec tributis quidem gravata majoribus sit ea res, quæ
datur invicem, & ejusdem redditus sit.

15. n. Imp. Zeno **

Si quis donaverit oratorii seu xenodochii aut nosocomii aut
ptochii construendi causa.

Si quis donaverit aliquem rem mobilem p. vel immo-
bilem, vel se moventem, aut jus (aliquid) personæ
Martyris, aut Prophetæ, aut Angeli, tanquam ipsi postea
oratorium ædificaturus, & donationem infirmaverit q. apud
quos necesse est, cogitur opus, quamvis r. nondum in-
choatum fuerit, perficere per se vel per hæredes, & perfe-
cto operi dare ea, quæ donatione continentur. Idem & in
Xenodochiis, & Nosocomiis & Ptochiis obtinet, licentia
danda Episcopis & Oeconomicis convenire ipsos. His vero
adimpletis administratio secundum ea, quæ his, qui libe-
ralitatem exercuerunt, visa fuerunt, & secundum præscri-
ptos fines fiat.

Rescissio eorum, quæ tempore tyrannidis fuerant innovata.

16. Impp. Leo & Anthem. AA. Sebastiano f. P. P.

Decernimus, ut antiquatis ac infirmatis funditis iis,
quæ contra ipsum orthodoxæ religionis Deum quo-
dammodo t. facta sunt, in integrum restituantur universa
& ad suum ordinem revocentur, quæ ante professionem u
nostræ mansuetudinis de orthodoxæ religionis fide, & san-
ctissimarum ecclesiarum & martyriorum statu firmiter ob-
tinebant x: his, quæ contra hæc tempore y Tyrannidis z in-
novata sunt, tam contra venerabiles ecclesias, quarum sa-

cerdotium gerit beatissimus ac religiosissimus Episcopus
Patriarcha nostræ pietatis pater Acacius a, quam contra
ceteras, quæ per diversas b provincias collocatæ sunt, nec
non & reverendissimos earum antistites, seu de jure sacer-
dotalium creationum, seu de expulsionem cujusquam c. Epi-
scopi a quolibet his temporibus facta, seu de prærogativa
in Episcoporum concilio, vel extra concilium ante alios
residendi, vel de privilegio Metropolitano vel Patriarchi-
co d. sub iisdem impiis temporibus, penitus antiquandis:
ut cassatis e & rescissis, quæ per hujusmodi sceleratas jus-
siones aut pragmaticas sanctiones aut constitutiones im-
pias sive formas subsecuta sunt, quæ a divæ recordationis
retro Principibus ante nostrum imperium, & deinceps a
nostræ mansuetudine indulta vel constituta sunt, super f
sanctis ecclesiis & martyriis & religiosis episcopis & cleri-
cis aut monachis, inviolata servantur. † Sacrosanctam
quoque hujus religiosissimæ civitatis ecclesiam, & matrem
nostræ pietatis & Christianorum orthodoxæ religionis om-
nium, & ejusdem Regiæ Urbis sanctissimam sedem, pri-
vilegia & honores omnes super episcoporum creationi-
bus, & jure ante g. alios residendi, & cetera omnia, quæ
ante nostrum imperium, vel nobis imperantibus habuisse
dignoscitur, habere in perpetuum firmiter Regiæ Urbis
intuitu judicamus & sancimus. Dat. 16. Kal. Jan. Arma-
tio, V. C. h. Conf. 476.

De alienatione, oppignoratione & emphyt. rerum ecclesiæ.

17. i. Imp. Anastasius.

Privilegia magnæ Ecclesiæ Constantinopoleos k & sub
ipsa administratarum & sustentatarum venerabilium
domorum custodiuntur. i. q. Aliæ autem Ecclesiæ
& monasteria & ptochia & xenodochia & orphanotrophia
ejusdem civitatis & confiniorum ejus, & quæ sub ordina-
tione episcopi ejusdem sunt, quique ab eo ordinantur Me-
ropolitæ, aut qui ab illis, immobile quid, aut civiles l
panes ne alienant, nisi utilis sit venditio aut hypothe-
ca aut permutatio aut perpetua emphyteusis. Hoc est, quan-
do pretium ejus, quod venditur m, aut mutuum, quod sub
hypotheca sumitur, profuturum est ad liberationem debiti
ex successione contracti, aut ad usus alios necessarios loco
venerabili impendentes, aut ad aliam magis necessariam
rem redimendam n, aut ad imminentem venerabilis do-
mus restaurationem: & si permutationem o faciant, eam
faciant cum p. re magis necessaria, & reditum non mino-
rem eo, quod datur, habente, & emphyteusim q. quoque
(faciant) absque redditus diminutione, aut de re seu pos-
sessione minus idonea (seu scænea r:) nam quæ ob sterili-
tatem damnosa sunt, donari s. & concedi possunt.

2. q. Id vero, quod gestum erit, non aliter valeat, nisi
una ex supra dictis causis in actis manifestetur, Byzantii
quidem apud Magistrum t. census u, in provinciis autem
apud defensores (civitarum x) propositis sanctis scriptu-
ris y, & pro Ecclesiis quidem, presentibus oeconomicis z,
& qui in his morantur clericis: pro a. monasteriis autem
presentia requiritur Abbatum, & ceterorum monacho-
rum: pro ptochiis vero administratoris, & ministrorum, &
pauperum: pro xenonibus autem administratoris, & o-
mnium, qui invenientur, ministrorum gubernationis, &
similiter in orphanotrophiis observator b: ita ut obtineat,
quod pluribus c. placuerit, consentiente etiam episcopo
locorum, in quibus consuetum est fieri. Non valente Ma-
gistro census aut defensore se excusare, quo minus susci-
pant ac comprehendant venerabilem domum, in qua ta-
lis conficitur actio indemniter, & defendant ipsam: subji-
ciantur enim ob prætergressionem, poenæ auri librarum
viginti. Et post hæc fiant instrumenta mentionem facien-

posita, & similia tempore tyrannidis facta, de quibus v. l. 9. c. Theod. de infirmantibus his, & c. lib.
15. tit. 14. Bald. hic, etiam de statutis, processionibus & judiciis & contractibus & testimo-
niis, de electionibus Prælatorum factis sub tyrannide, agit. Valent etiam præscriptiones:
cujus rei extat elegans exemplum apud Cic. 2. officiorum, ubi de Arato Sicyonio loquitur:
cujus meminit Plutarchus in Arato. Alias, quæ tyrannidis tempore gesta sunt, tyrannide
sublata, nullius sunt momenti. unde dicendum videtur, Civitatem bello captam, si liber-
tatem suam recuperaverit, recuperare sua pristina jura, nomina, & actiones, ab ipso tyran-
no in alium, tempore tyrannidis translata, de quo vide Fabium 5. cap. 10. Hætom. quæst. 5.
g. dixi de Patriarchico sup. cod. h. adde & Basilisco, sed hic in factis omittitur ut ty-
rannus, & quod ejus memoriam damnaverit Zeno. Quod accidit etiam Eutropio sub Arca-
dio & Honorio, l. 17. c. Theod. de pen. & Heracliano, sub Honorio & Theodosio. l. 13. c. Theod.
de infirmantibus his, quæ sub tyrannide gesta sunt. l. 21. c. Theod. de pen. v. Cujac. 3. obs. 19. & 16. obs. 14.
i. interpretatio Contii. Hujus legis meminit Nov. 7. & specialem appellat, directam scilicet
tantum ad Ecclesiam Constantinopolitanam, non generalem. k. v. l. 14. §. cod. Nov. 7.
in princ.

l. πολιτικὴν στήθισιν. m. Res ecclesiastica vendi aut pignori ju-
tis de causis potest. n. puta captivos. Nov. 120. c. 9.

o Res Ecclesiæ permutari
potest, si id Ecclesiæ utile sit. p. Qui rem magis necessariam aut redditus non minoris
adquirat, non læditur. q. Res Ecclesiastica in Emphyteusim dari potest. Nov. 7. c. 3.

r. ἡ παντελὴς δωρεὰ οὐτὶ δ. hinc scænea possessio. δωρεὰς αἱς κτήσεσι. v. Nov. 7. c. 2.

s. Res Ecclesiastica interdum dari possunt, vel saltem non admitti. Nov. 7. c. 12.

t. de Magistro census vide Nov. Leon. 44.

u. Insinuationes fiebant apud Magistrum
census. x. v. j. de defensoribus civitatum. y. de hac consuetudine alibi dicam.

z. Nota de oeconomico, Abbate, & administratoribus ptochii, xenodochii, & orphanotrophii.

a. Abbatis & monachorum presentia requiritur in alienatione, pignore, & emphyteusi rei
jurisve ad monasterium pertinentis. b. orphanotrophii. c. Pluribus quod pla-

cet, sequendum.

a Patriarcha
Constantinopoli-
tanus, de quo su-
perius dixi.

b epistolas, ἐγ-
κυκλίως intelli-
git, de quibus dixi
sup.

c id perpetravit
Basiliscus apud
Antiochiam, Alex-
andriam, Ephe-
sum, Tarsum,
Chalcedonem,
Hierapolim, Con-
stantiam, Theodo-
siopolim, Mopsue-
riam.

d Prærogativam
vocat lex 6. §. cod.
Prærogativa hæc
addendi & Pro-
cedendi ante ali-
os fuit. inf. cod.
unde τοῦτο εἶπε
etiam dicitur. Ce-
debat uni Romæ
Constantino-
politano. Novell.
131. c. 2. Differt
autem privilegi-
um Patriarchæ a
privilegio metro-
politani. Sunt
enim infiores
metropolitani pa-
triarchis sive Ar-
chiepiscopis, su-
periores tamen
sunt episcopis. v.
Cujac. hic.

e adde authentic.

casta & irrita. §.

cod. Hinc Baldus.

Omnia facta tem-
pore tyrannidis,
justo domino ad-
veniente, cassari
debent. Bald. hic.

& Rolandus a
Valle 1. consil. 4.

n. 24. 25. negant
Tyrannum præ-
scribere posse do-
minium: seu do-
minium tyranni-
cum præscribi
posse. Eodem mo-
do intrusi unquam
præscribunt bene-
ficia, l. 2. §. 2. c. a-
lienationis. minus
legitime quæsitæ
dignitas, vel offi-
cium, etiam non
præscribitur. l. 55.
j. de decurionibus,
adde l. 11. j. de li-
berali.

f Valent tamen
emancipationes,
donationes infi-
rmatæ, venditio-
nes, sententiæ, ar-
bitria, compro-
missa, pactiones,
professiones, de-
positiones, & c.

g. v. l. 9. c. Theod. de infirmantibus his, & c. lib.

15. tit. 14. Bald. hic, etiam de statutis, processionibus & judiciis & contractibus & testimo-
niis, de electionibus Prælatorum factis sub tyrannide, agit. Valent etiam præscriptiones:
cujus rei extat elegans exemplum apud Cic. 2. officiorum, ubi de Arato Sicyonio loquitur:
cujus meminit Plutarchus in Arato. Alias, quæ tyrannidis tempore gesta sunt, tyrannide
sublata, nullius sunt momenti. unde dicendum videtur, Civitatem bello captam, si liber-
tatem suam recuperaverit, recuperare sua pristina jura, nomina, & actiones, ab ipso tyran-
no in alium, tempore tyrannidis translata, de quo vide Fabium 5. cap. 10. Hætom. quæst. 5.
g. dixi de Patriarchico sup. cod. h. adde & Basilisco, sed hic in factis omittitur ut ty-
rannus, & quod ejus memoriam damnaverit Zeno. Quod accidit etiam Eutropio sub Arca-
dio & Honorio, l. 17. c. Theod. de pen. & Heracliano, sub Honorio & Theodosio. l. 13. c. Theod.
de infirmantibus his, quæ sub tyrannide gesta sunt. l. 21. c. Theod. de pen. v. Cujac. 3. obs. 19. & 16. obs. 14.
i. interpretatio Contii. Hujus legis meminit Nov. 7. & specialem appellat, directam scilicet
tantum ad Ecclesiam Constantinopolitanam, non generalem. k. v. l. 14. §. cod. Nov. 7.
in princ.

l. πολιτικὴν στήθισιν. m. Res ecclesiastica vendi aut pignori ju-
tis de causis potest. n. puta captivos. Nov. 120. c. 9.

o Res Ecclesiæ permutari
potest, si id Ecclesiæ utile sit. p. Qui rem magis necessariam aut redditus non minoris
adquirat, non læditur. q. Res Ecclesiastica in Emphyteusim dari potest. Nov. 7. c. 3.

r. ἡ παντελὴς δωρεὰ οὐτὶ δ. hinc scænea possessio. δωρεὰς αἱς κτήσεσι. v. Nov. 7. c. 2.

s. Res Ecclesiastica interdum dari possunt, vel saltem non admitti. Nov. 7. c. 12.

t. de Magistro census vide Nov. Leon. 44.

u. Insinuationes fiebant apud Magistrum
census. x. v. j. de defensoribus civitatum. y. de hac consuetudine alibi dicam.

z. Nota de oeconomico, Abbate, & administratoribus ptochii, xenodochii, & orphanotrophii.

a. Abbatis & monachorum presentia requiritur in alienatione, pignore, & emphyteusi rei
jurisve ad monasterium pertinentis. b. orphanotrophii. c. Pluribus quod pla-

cet, sequendum.

b. orphanotrophii. c. Pluribus quod pla-

cet, sequendum.

b. orphanotrophii. c. Pluribus quod pla-

cet, sequendum.

b. orphanotrophii. c. Pluribus quod pla-

cet, sequendum.

b. orphanotrophii. c. Pluribus quod pla-

cet, sequendum.

b. orphanotrophii. c. Pluribus quod pla-

cet, sequendum.

b. orphanotrophii. c. Pluribus quod pla-

cet, sequendum.

b. orphanotrophii. c. Pluribus quod pla-

cet, sequendum.

b. orphanotrophii. c. Pluribus quod pla-

cet, sequendum.

b. orphanotrophii. c. Pluribus quod pla-

cet, sequendum.

a *ἀποστροφίας*.

b creditor, *ἀδ-
νείστης*.

c adde l. 2. §. 4. ff.

d nota de em-
phyteusi accepta.

e *ὑπὲρ τῆς ἰδίας*

ἐκείνης.

f v. l. 7. j. de le-
gibus.

g Si res ecclesia-

stica vendi neces-

se est, inchoan-

dum a mobilibus,

exceptis vasis sa-

cris, aut sacra su-

pellebile. Nec igitur

sacra vasa po-

terunt pignori?

Imo possunt apud

Gallios etiam a

monacho, igno-

rante, & invito

Abbate. vide Pa-

pionem 1. *Arrest.*

1. *Arrest.* §. 10.

g civilium scil.

v. in pr. §. eod.

h Interpretatio

Contii.

i Nov. 59.

k Exequiæ sine

sumptu & gratis

fieri debent. vide

Nov. 59. c. 13. q. 2.

ca. quæ sita est. c.

postquam. & se-

quent. v. Tertull.

c. 13. *Apolog.*

l de quibus vide

l. 8. j. de operibus

publicis.

m *Blachernæ*,

novum palatium

Constantinopoli-

tanum, unde *Blach-*

ernensis por-

tus, *Blachernense*

templum. Cedre-

nus in *Mithacle*

Balbo. *Blachern-*

ense suburbium

Nov. 59. male

apud *Vilhelum*

Tyrium 2. de bello

sacro 7. *Blasphem.*

n Is locus hodie

Pera appellatur,

v. Nov. 59. c. 5.

o Quid, si libera-

tio fiat fortis, non

usurarium? Quid

si remuneratio

juris quæriti non

quærendi? idem

dicendum. At non

idem in donatio-

ne facta, ob præmii

emancipationis, &

meritum specialiter

expressum, & confessione

judicialiter facta coram

judice infirmationis.

ria causarum, & monumentorum confectio, & appellationis a eorum, qui adfuerunt, & apud quem confecta sunt. 3 ¶ Si quid autem supra dictorum prætermisum fuerit: tam fœnerator b, quam emptor excidat ipsa re & credito & pretio: qui vero in permutationem accepit, & id c, quod dedit, & id, quod cepit, amittat: qui vero in emphyteusim super d propriam vitam accepit vel donationem vel concessionem prohibitam; reddat quod accepit, & quantitate in alteram, quanti est id, quod datum est.

4 ¶ Locum autem habent prædicta & in futuris Ecclesiasticis rebus, & in præteritis e aut præsentibus.

5 ¶ Existentibus autem rebus mobilibus extra f sacra vasa, & sufficientibus ad dictas causas, cesset necessitarum immobilium rerum, & panum g tam alienatio quam hypotheca.

De redditu ecclesie Constantinop. assignato, ut exequiæ gratis fiant.

18. h Imperator Anastasius i.

Magna, &c. Constitutio assignat magnæ ecclesiæ Constantinopoleos 70. librarum auri redditum, eam ob causam, ut sc. exequiæ k sine sumptu & gratis fiant in urbe Constantinopolitana, & usque ad novos l muros, & Blachernas m. Nam Syca (seu Sycorum n transitus) pars sunt civitatis. Statuit contra delinquentes, poenam quinquaginta auri librarum.

De insinuatione donationis.

19. Imperator Justinianus A. Mennæ P.P.

Illud, quod ex veteribus legibus (licet obscure positum) a quibusdam attentabatur, ut donationes o super piis p causis factæ, licet minus in actis intimata: q essent, tamen valerent; certo & dilucido jure taxamus: ut in aliis quidem casibus jura vetera super intimandis donationibus intacta maneant. Si quis vero donationes usque r ad 500. solidos in quibuscunque rebus fecerit, vel in f sanctam ecclesiam, vel in xenodochium, vel in nosocomium, vel orphanotrophium, vel in prochorotrophium, vel in gerontocomium t, vel in brephotrophium, vel in ipsos pauperes, vel in quancunque civitatem istæ donationes etiam citra u actorum confectioem convalescant x; sin vero amplioris quantitatis donatio sit, (excepta y sc. imperiali donatione) non x aliter valeat, nisi actis a intimata fuerit. Nulli danda licentia, quacunque alia causa, quasi pietatis jure subnixa, præter b eas, quas specialiter c exposuimus, introducenda, veterum scita super intimandis donationibus permutare. Dat. 528. Cont.

De annona militari.

20. d.

Nec e ex sacra forma vel Archiepiscopi f jussu annona militaris g ad oratoria, vel clericos, vel monasteria transferatur; quasi deficientibus numero corporibus.

Sequitur alia epitome a Contio in hunc codicem relata.

20. Imp. Justinianus A.

Neque h per sacras formas, neque per jussionem Magistratum, licet transferre militares annonas ad pisas domos, aut clericos.

De alienatione rei sacre.

21. Idem A. Demostheni Præfeto pratorio.

Sancimus i, nemini licere, sacratissima k atque arcana

judicialiter facta coram iudice infirmationis. Quid, si donator renuntiavit infirmationi, vel juravit ratum habiturum donationem, non infirmatam? hoc non proderit donatori, nam qui ita jurat vel renuntiat, donat.

p ut est redemptio captivorum. l. 36. j. de donat. Porro de privilegiis causæ v. hic Bart. & Bald. Socinum reg. 310 ubi enumerat 62. privilegia piz causæ. Tiraquellum in *tract. p. causæ*. ubi plura, hoc est 167. privilegia enumerat, Gratium lib. sentent. §. testamentum. q. 17. l. 19.

q id est, infirmata. r Donatio ecclesiæ, vel pauperibus usque ad 500. aureos facta, valet, etiam non infirmata sit. Jam fingamus ita donatum, centum ex fundo A ducenta ex fundo B trecenta ex fundo C dono. Hujusmodi donatio, etne infirmata? Si conjunctas summas inspereris, cœt, ut vult Bart. & Bald. infirmata: sin minus, non erit infirmata. Speculatoris sententia. Prior tamen sententia verior est, propter actus unitatem & fraudis vitacionem. v. Bald. hic.

f Piarum causarum genera observa. t l. 22. j. eod. u citra. Hal. adde l. 36. j. de donat. x nisi in fraudem alterius facta: possunt enim revocari, ut necne sint infirmata.

y v. l. 34. j. de donat. v. Nov. 52. c. 2. z Donatio facta pauperibus, non aliter valet, quam si facta sit præsentis alicui, qui donationem pauperum nomine ratam habeat. v. Socinum reg. 107.

a adde & donationem factam pro redemptione captivorum, ut & eorum, qui in custodia publica sunt, quibus facta donatio, etiam ultra 500. solidos, valet sine infirmatione. l. 36. j. de donat. c jura specialia non debent extendi, nisi ad similia, in quibus aut par, aut major est ratio. l. 10. §. 6. d. de excus. tunc. (fallit hoc in odiosis, l. 2. j. de patribus.) tunc enim non fit proprie extensio, sed inesse jure id dicitur.

d 54. Syn. Bas. 7. ex lib. 5. tit. 1. c. 10. e Interpretatio Leunclavii. f alii legunt *ἀρχοντων*. Cujacius legit *ἀρχιεπισκόπων*, l. 2. obf. 28. g Militaris annona ad oratoria, clericos, & monasteria non transferenda. h Interpretatio Contii. i Huc referenda est sanctissima Ambrosii sententia, quæ officiorum libris continetur velata in c. aurum. 12. q. 3. Aurum, inquit, habet Ecclesia, non ut servet, sed ut erogat, & subveniat in necessitatibus. Quid opus est custodire, quod nihil adjuvat? & poss. Nonne melius constat faceribus pro alimenta pauperum, si aliqua subsidia defunt, quam si sacrilegis contaminat & asportat hostis, & poss, melius fuerat, ut vasa viventium servares, quam metallorum. Dices, timuis ne templo Dei ornatus desset? Aurum sacramenta non quærent, neque auro placent, quæ auro non emuntur: ornatus sacrorum, redemptio est captivorum. & poss, in his tribus generibus (alimenta pauperum, captivorum redemptionem, & mortuorum sepulchram intelligit) vasa Ecclesiæ etiam initiata (hoc est consecrata) infringere, constare & vendere licet. Hæc S. Ambrosius. k 5. 8. Inst. de ver. div. l. 1. j. de sepulchris, Nov. 7. c. 2.

vasa, vel vestes, cæteraque donaria, quæ ad divinam religionem necessaria sunt. (cum etiam veteres leges ea, quæ juris divini sunt, humanis nexibus non illigari sanxerint) vel ad venditionem, vel hypothecam vel pignus trahere: sed ab his, qui hæc suscipere ausi fuerint, modis omnibus vindicari tam per a religiosissimos Episcopos, quam per Oeconomos, nec non, & sacrorum b vasorum custodes: nulla eis actione relinquenda, vel super recipiendo pretio, vel fœnore exigendo, pro quo res pignoratæ sunt: sed omnibus hujusmodi actionibus respuendis, ad restitutionem eorum omnibus modis coartari. Sin autem vel conflata sunt vel fuerint, vel alio modo immutata vel dispersa: nihilominus vel ad ipsa corpora, vel c ad ipsa pretia eorum exactionem competere, sive per in rem, sive per conditionem, sive per in factum actionem: cujus tenor in multis & variis juris articulis sæpe est admissus. Excepta d videlicet causa captivitatis, ¶ & famis ¶ in locis his, in quibus hoc (quod abominamur) contigerit: Nam si necessitas fuerit in redemptione captivorum, tunc & venditionem præfatarum rerum divinarum, & hypothecam, & pignorationes fieri concedimus: quoniam non absurdum est, animas e hominum quibuscunque vasis, vel vestimentis præferri. Hoc obtinente non solum in futuris negotiis, sed etiam in judiciis pendentibus f.

In authen. de alien. & emphyt. §. penult. in fin. col. 9. tit. 3. seu Nov. 120. c. 10.

Præterea si habeat ecclesia superflua g vasa, cum debitor sit, nec aliunde solvere possit, ne quid immobile alienetur, vel distrahatur: integra ea (gestis habitis coram eo, cujus est loci ordinatio) vel aliis locis venerabilibus oblata dentur, vel conflata cuilibet alii vendantur, quo magis debitum persolvatur. Qui autem acceperit hoc contra hanc observationem: eadem poenis subjaceat, quæ in rebus immobilibus sunt prædicta.

De lucrativorum inscriptionibus.

22. Idem A. Demostheni Præfeto Pratorio.

Sancimus, res ad venerabiles Ecclesias, vel xenones, vel monasteria, vel orphanotrophia, vel gerontocomia h, vel prochorotrophia, ¶ vel nosocomia, ¶ vel brephotrophia, vel denique ad aliud tale consortium descendentes ex quacunque curiali i liberalitate, sive inter vivos, sive mortis causa, sive in ultimis voluntatibus habita, a lucrativorum k inscriptionibus liberis immunes que esse: lege sc. quæ super hujusmodi inscriptionibus posita est, in aliis quidem personis suum robur obtinente: in parte autem Ecclesiastica, vel aliarum domuum, quæ hujusmodi piis confortiis deputatæ sunt, vigorem suum, pietatis intuitu, mitigante. Cur enim non faciamus discrimen l inter res divinas & humanas? & quare non comperens prærogativa cœlesti favori conservetur? ¶ i ¶ Quam oportet non solum in casibus, quos futurum tempus creaverit, sed etiam in adhuc pendentibus & judiciali termino vel amabili compositione, necdum m sopitis, obtinere.

2 ¶ Recitata septimo n miliario hujus inclytæ civitatis, in novo Consistorio palatii Justiniani.

De tempore actionis loco pio competentis; de actionibus ex legatis vel fideicommissis.

23. Idem A. Juliano P. P.

UT inter o divinum publicumque jus & privata commoda, competens discretio sit, sancimus: si quis aliquam reliquerit hereditatem, vel legatum, vel fideicommissum, vel donationis titulo aliquid dederit, vel venderit, sive sacrosanctis Ecclesiis, sive venerabilibus xenonibus p, vel prochorotrophis, vel monasteriis masculorum, vel virginum, vel orphanotrophis, vel brephotrophis, vel gerontocomiis, nec non q juri civitatum, vel donatorum, vel venditorum, vel relictorum, eis sit longæva exactio r, nulla temporum solita præscriptione coartanda.

† Sed & si in redemptionem captivorum quædam pecuniæ, vel res relictæ, vel legitimo modo donatæ sunt: & ea-

vendidisse. Ita Marius & Carbo adversus Syllam dissidentes aurea atque argentea templorum ornamenta constarunt. 7. Valer. 6. c Animas hominum, vitam sc. & corpora, vasis & vestimentis quibusvis præferre oportet. f v. l. 7. j. de legibus.

g Vasa superflua ecclesiæ distrahi possunt, ut hic. & Nov. 120. c. 10. lignea quædam olim constat fuisse, de quibus Bonifacius interrogatus, an liceret in vasculis ligneis sacramenta conferre, respondit: Quondam sacerdotes aurei, ligneis calicibus utebantur: nunc e contrario, lignei sacerdotes aureis utuntur calicibus. v. *acta Concilii Triburienfis* c. 18. & de consecratione distict. l. 1. c. 44. h l. 19. §. eod. i Nov. 131. c. 5. in fin.

k vide l. un. j. de imponenda lucra. de se. Lucrativi tituli sunt, hereditas, legatum, fideicommissum, donatio causa mortis, donatio inter vivos, dos, donatio propter nuptias: non emptio, non permutatio. v. Cujac. ad d. l. un. l. 1. 23. inf. eod. m l. 1. in fin. inf. de contrah. judic. adde Nov. 117. c. 11. n Nov. 118. in fin. Septimum miliarium palatium, quod fuit in suburbio Constantinopoleos, in quo Justinianus juri dicundo novum consistorium extruxerat: quod & simpliciter Septimum dicitur. v. Cuj. 20. obf. 3. o v. l. 22. §.

p *ἀρχοντων* reduci potest. Jus est publicum vel privatum. Publicum, aliud sacrum, aliud in magistratibus. v. Cuj. 15. obf. 33. q Xenonis voce, non modo peregrinorum hospitia, sed & ægrotorum, significantur. Imo & quælibet hospitia. Hefyc. Pollux 3. & 4. q v. quæ scripsi ad l. 16. ff. de verb. sign. r Cur ita? quia recta sine traditione dominium rerum emptarum, donatarum, legatarum, transit in Ecclesiam: dummodo tamen acquisitionem admittat. Potest enim Ecclesia abstinere, & renunciare beneficio hujus legis. v. Molin. 1. consuet. §. 22. n. 33.

a Episcopus potest pro rebus sacris sui Episcopatus agere.

b Vasorum sacrorum custodes *κλειμηνάρχης*: Novell. 40. cui *κλειμηνία* Ecclesiæ commissa, Theoph. 5. 8. Inst. de ver. div. l. 10. c. ubi ea vasa custodita: *κλειμηνάρχης* & *κλειμηνιοφύλακας*. Nov. 70. c. 4. in fin. l. 20. §. 1. j. de agricolis & censibus.

c Libellum observat: *περὶ τῆς*, si extat: alia, si non extat, affirmationem.

d d. c. 8. d. c. 10. Nov. 65. Nov. 120. c. 10. adde l. 2. q. 2. c. Augustinus. c. Apostolicos. c. & sacrorum. c. sacrorum. c. ficut. & q. 3. c. Aurum ecclesiæ habet non ut servet, etc. c. Gloria episcopi est, pauperum operibus providere, etc. Ob eam causam

Socrates 7. c. 21. narrat Acacium Amidenum episcopum constasse vasa omnia aurea & argentea, hoc clericis dicto palam o *θεός ἡμῶν* & *ἐπεὶ δὲ* *ἐδίδει*, & *τε πίνει*, & *τε μὴ* *μεροδένει* *ἐστίν*. Cui simile est illud Alexandri Imperatoris, in sacris quid facit aurum? Perlius satyr. 2. in fin. v. Cuj. ad Nov. 7. Extat & aliud exemplum elegans de venditis vasis Ecclesiæ, ob famem publicam a Cyrillo Hierosolymorum episcopo, cujus meminit Sozomenus 5. Trip. 37. Tradit quoque Victor lib. 1. de persecutione Vandalorum, Carthagenensem episcopum, ut captivos a Vandalis & Mauris liberaret, vasa aurea & argentea

2 l. 2. in fin. ff. de usufruct. legat. Nov. 9. adde 5. 2. J. eod. hinc colligitur nonnulli, quolibet praesumptum centum annis vivere. de qua praesumptione v. Ale. 1. praesump. 44. J. hic. C. de pollam cautela 118. Contra Decius in l. ult. J. de edit. D. Adriani, & ibi Molin. & Menochius 6. praesump. 45. ubi plenissime explicat, quamdiu homo vivere praesumatur: dixi ad l. 5. J. solus. marit. Ceterum quando quis praesumatur mortuus, vide l. 6. §. 2. ff. de senatuscons. Silvanio.

2 Nov. 19. quae ad Occidentales Ecclesias pertinet, ut hae ad Orientales, hodie sublata est. Huic praescriptioni centum annorum, quodraginta annorum, praescriptio substituta est per Novell. III. c. 1. & Nov. 131. c. 6. & ita quae privatis competunt actiones, excluduntur praescript. ann. 30. quae Ecclesiis 40. vide Cujacium §. observat. 5. & ad Nov. III. An hae correctio etiam pertinet ad legata captivorum redimendorum causa relicta? Theodorus in Nov. III. negat pertinere: movetur, quod id nominatum non est abrogatum, ut in Ecclesiis: verum id quoque abrogatum esse constat. 3. Bassi §. cap. 3. vide Cujacium cap. 37. de praescript.

6 Cur centum anni vitae hominis longissimum tempus hic constituantur? Dioscorides commentitiam hanc rationem addit, quod cor hominis ad annos 50. crescat, duobus drachmis in singulos annos: a 50. ad centesimum annum totidem drachmis decreseat. Inde fieri ut annum 100. homo non excedat. Eadem fuit opinio Aegyptiorum, relata a Plinio II. cap. 37. Varro 5. de lingua Latina, saeculum 100. annorum spatium longissimae vitae in homine esse refert. Inde in ludis secularibus praeco populum ad eodem ludos vocabat, quos nemo unquam vidisset aut visurus esset. 7 Plin. Festus in saeculares. Censorinus de die natali. Platina in vita Fabiani. Trebell. Poll. in Claudio dixit. 120. annos homini ad vivendum datos (quo loco etiam refert Mosen 125. annis vixisse) idque vitae spatium ei a Numine constitutum. adde Gen. 6. Staseas Peripateticus annos 84. vitae humanae spatium tribuit. eo absque spatio extra statum quasi vitae homines decurrere. Censorinus de die natali c. 14. Unde Varro 12. Hebdomadibus fatalem hominis vitam describit, Plato 31. Solon 70. annos tantum tribuit. Laert. in Solone, Alii 60. l. epigr. Gracorum. 3. c. v. l. J. comm. de legat. 3. vide 8. eod. in princ.

c 16. quest. 3. c. placuit. 15. §. quae actiones.

f Novella 9.

h Imo non Constantinopolitana, sed Romana. l. 2. ibi: Reddentes hominem. sup. de summa Trinitate.

i παροικισμός δικαιο. jus colonarium & παροικισμός, de quo hic. Nov. 7 Nov. 100. 13. est libellaria, alia ab emphyteusi. Libellaria venditio sit scriptura interveniente, certo pretio, & hoc amplius, certa pensione constituta, in annos singulos, & hac plerumque lege, ut statuto conductoque tempore, contractus renovetur, numerato certo pretio vel arbitrio: Emphyteusis vero non solet renovari, non mutato possessore. Eadem emphyteusis sub lege meliorandi praedii datur; Libellaria, non item: Libellaria, in perpetuum: emphyteusis, ad tempus. Ia libellaria aliqui interpretes volunt commissio locum esse post biennium, sicut in locatione: in emphyteusi post triennium. v. Cuj. l. 1. eod. 2. fol. 480.

k Imo ultra permittitur. Anth. perpetua. 14. §. eod.

l v. Nov. 7. c. 3.

m Epitome, interprete Cujacio.

n de quibus dicam. J. tit. de numerat. assignat. & charit.

rum exactionem longissimam esse censemus. † Et nobis quidem cordi erat, nullis temporum metis hujusmodi actiones circumcludi. Sed ne videamur in infinitum hanc extendere, longissimum & vitae hominum tempus eligimus, & non aliter eam actionem finiri concedimus: nisi a centum & annorum curricula exceperint: tunc enim tantummodo hujusmodi exactionem evanescere finimus. † Sive itaque memoratis religiosissimis locis vel civitatibus hereditas, sive legatum, vel fideicommissum fuerit relictum, sive donatio vel venditio processerit, in quibuscunque rebus mobilibus vel immobilibus, vel se moventibus, sive pro redemptione captivorum quadam fuerint derelicta, vel donata: sit eorum pene perpetua vindictio, & ad annos centum (secundum quod jam dictum est) extendatur: nulla alia exceptione temporis inhibenda, sive contra primas personas, sive contra haeredes vel successores eorum moveatur. 1 ¶ In his autem omnibus casibus non solum personales actiones damus, sed etiam in rem, & hypothecariam, secundum nostram Constitutionem tenorem, quae legatariis & fideicommissariis hypothecariam donavit: & supradictis omnibus unum tantummodo terminum & humanae vitae imponimus, id est, centum metas annorum. 2 ¶ Hae autem omnia observari sancimus & in his casibus, qui vel postea fuerint (nati,) vel jam in iudicium deducti sunt. D. D. N. Justiniano P. P. A. Cos. 528. Goth. 48.

De praescriptionibus in authent. de eccles. tit. 6. pro temporalibus autem. col. 9. tit. 14. al. 6. sen. Nov. 131. cap. 6.

Quas & actiones alias decennales, alias vicennales, alias tricennales praescriptio excludit, haec, si loco religioso competant, quadraginta annis excluduntur: usucapione triennii vel quadriennii praescriptione in suo robore durantes: sola & Romana Ecclesia gaudente centum annorum spatio vel privilegio.

De prerogativa eccles. Constantinop. 1. De jure colonario. 2. De magistratu vel Oeconocho rem ecclesiasticam accipiente. 3. De res ecclesiasticae locatione vel emphyte.

24. g Imp. Justinianus.

Constantinopolitana h ecclesia omnium aliarum est caput. 1 ¶ Jure colonario i facta concessio, irrita est in Ecclesiasticis, utpote neque jure cognita. 2 ¶ Si in actu magistratus Constantinopoleos, per se vel mediam personam a magna ecclesia immobile accepit, id quod gestum erit, irritum erit & dabit Ecclesiae restitutionem rei. Similiter & Oeconomi. Si vero & per alium modum perussaverit, aut coegerit pervenire ad se ecclesiasticam rem, & id, quod gestum fuerit, infirmum sit: & pro illo datum in personam ecclesiae restituitur ipsi, & praeterea subicitur poenae viginti auri librarum ipse, & ille, qui rem dedit, & qui accepit ob eam rem, quod curavit fieri contractum, datum ipsi, reddit duplum, & omnia adquiruntur ecclesiae.

3 ¶ Ultra & viginti annos res immobilis ecclesiae ne locator. 4 ¶ Solis locupletibus licet & oportet Ecclesiasticas res in emphyteusim dare propter restitutionem aspectus. Excedi autem non oportet vitam emphyteusim capientis, & i duorum deinceps ejus haeredum: neque relevari amplius sexta parte servati canonis in tempore traditionis. Si autem laxatur res instante tempore, expellitur, & damnum sarcit. Si vero negligenter versatus fuerit Oeconomi aut minus idoneis in emphyteusim dederit, ipse agnoscat damnum.

De chartulariis & Oeconomis.

25. m.

Chartularii n ecclesiae magnae, neque per interme-

diam personam possunt accipere rem immobilem ipsius per conductionem, aut emphyteusim, aut alium modum.

1 ¶ Fiunt chartularii, praecunte libello, & ferente subscriptionem tam Patriarcha, quam Oeconomo. 2 ¶ Et si quis ipsorum apparuerit surripuisse, aut transtulisse, aut alias inutilis esse, licet Patriarchae & Oeconomi eum expellere de catalogo.

3 ¶ Fiunt autem ad scribendum Orientis, chartularii XV. ad Asiana XVI. ad Ponti XV. ad a Domesticorum, XV. ad Thraciae VIII. ad Antiochi VI. ad Calopodii VI. ad expensarum X. ad Legatorum IX. 4 ¶ Et accipiunt ratione consuetudinum, pro emphyteuticis quidem instrumentis, quinquagesimas b, pro conductionalibus vero, & ceteris contractibus centesimam. 5 ¶ Si vero supra praefatum numerum chartularius fiat, ejicitur & dat ecclesiae XV. libras, & qui fecit illum, XX. 6 ¶ Cum inquisitione diligenti Oeconomi discutiuntur, sententia Patriarchae, factam impensam ab emphyteutis & conductoribus & administratoribus, unoquoque ex Oeconomis inquirente in sibi commissam administratione: reliquarum vero rationem inquirent ex iussione scripta Patriarchae, qui rationibus subscribet hoc, Relegi d; & quod extra hanc observationem discussum fuerit, de domo sua Oeconomi praestabunt.

7 ¶ Imputatae autem seu acceptolatae impensa & illatarum pecuniarum accipiunt Oeconomi e centesimas f, qui autem plus accipit, & ministerii chartularii & sacra dignitate excidit.

8 ¶ In continenti oportet Oeconomos singulis mensibus aut ad summum binis, rationes reddere apud arcarios g: sin minus, periclitabuntur.

Si quis Domino nostro Jesu Christo reliquerit. 1. Aut ali- cui archangelo vel martyri.

26. Imp. Justinianus A. Juliano P. P.

Quoniam in plerisque nuper testamentis invenimus ejusmodi institutiones, quibus ex assie quis scripserat Dominum h nostrum Jesum Christum haeredem, non i adjiciens oratorium, aut templum ullum, aut ipsum Dominum Jesum Christum ex semisse, vel aliis inaequalibus partibus, alium vero quempiam ex dimidia vel alia portione: jam enim in complura hujusmodi testamenta incidimus: cum videmus multam exinde incertitudinem secundum veteres leges exoriri. Nos hoc etiam emendantes sancimus, si quidem dominum nostrum Jesum Christum scripsit & quis haeredem vel ex assie, vel pro parte, manifeste videri ipsius i civitatis vel castelli, vel agri, in quo constitutus erat defunctus, Ecclesiam sanctissimam institutam esse haeredem & hereditatem peti debere per m Deo amantissimos ejus Oeconomos ex assie, vel pro parte, ex qua haeres institutus est: Eodem obtinente, & si legatum, vel fideicommissum relictum sit, ut ipsa competant sanctissimis Ecclesiis ad hoc quidem, ut ad pauperum n alimoniam conferant. 1 ¶ Si vero unius ex Archangelis meminerit, vel venerandorum Martyrum, nulla facta xdis mentione: (quod quidem etiam novimus a quodam factum, qui ex Illustribus erat & in omni verborum & legum doctrina spectatissimus) si o quidem aliquis sit in illa civitate, vel vicinia ejus, venerabilis locus in honorem illius reverendissimi Archangeli vel Martyris constructus, videri ipsum scriptum esse haeredem: si vero nullus talis locus est in illa civitate viciniave ejus, tunc venerabilia loca, quae in Metropoli ejus sunt, videri instituta: & si quidem in ipsa metropoli inventus fuerit talis aliquis locus, illi procul dubio videri relictam, vel hereditatem, vel legatum, vel fideicommissum: si vero illic nullus talis locus apparet, denuo Ecclesias, quae in illo loco sunt, capere id debere. Sane sanctissimis p Ecclesiis omnes aliae domus cedunt: nisi constet, defunctum aliud nomen sensisse & voluisse adiacere, & aliud dixisse: nam tale quid accidisse & nos scimus in ejusdam Pontici testamento, & tunc etiam constitutum fuisse, ut contra q scriptum veritas obtineret.

2 ¶ Si autem testator certum locum non apposuerit, multa r autem templa ejusdem tituli aut nominis in illa civitate inventa fuerint, vel ejus vicinia: siquidem in aliquo illorum defunctus frequenter s verlabatur, & majorem erga illud habebat affectionem r, illi templo videri legatum relictum: si vero nihil tale invenietur, maxime ei templo ex multis ejusdem nominis videatur relictum legatum vel hereditas, quod u est ceteris indigentius, & magis opis & elemosynae egens. Dat. 13. Kal. Nov. CP. Lampad. & Orest. VV. CC. Conf. 530.

pli, nunquam deficit tale legatum. adde l. 20. infra de episcop. tiam. q adde l. 4. J. de testamentis.

r Ambiguitas tollenda quantum fieri potest, ut actus sit in tuto. v. l. 22. ff. de rebus dubiis.

s Cur ita? Ea, quae sunt consuetudinis & moris, considerari oportet. l. 31. §. 20. ff. de edictis. l. 50. in fin. ff. de leg. 1.

t Ex frequenti conversatione major affectio colligitur. l. 4. J. de cast. precut.

n in dubio favendum pauperiori. Nov. 131. cap. 9. in fin. l. 49. §. 5. J. tit. prox.

b 2

DE

a hic τὸ ὁρί-
xioy. Sed Cujac.
legat. hic τὸ Αἰ-
γυπτίῳ 12. ob-
servo 28.
b & alio casu
centesimas J. eod.
c Chartularii
supernumerarii
esse non debent.
d ἀνέγκων.
non abfinitis sub-
scriptio Impera-
toria, de qua vi-
de, quae notavi ad
const. Justiniani de
filiis liberarum
in Africa.
e lege, Chartula-
rii.
f de quibus adde
§. 4. v. eod.
g Arcarii qui,
dicam ad titulum
de susceptoribus
praepositi & ar-
carii. infr.
h Dns haeredes
institutus sic apud
Gentiles pote-
rant. l. 1. §. 5. ff. ad
l. Falcid. non qui-
dem omnes, sed
certi. v. Ulp. 22.
§. deos. 6.
i hinc ratio du-
bitandi sumitur.
Videtur enim in-
certa institutio,
ideoque nulla.
certum enim esse
debet consilium
testantis. v. Ulp.
22. §. 4.
k v. Nov. Eman-
uelis Comneni
cap. 2.
l Piam in rem
si quid testator
jussit fieri, non
adscripto loco,
in ea civitate fieri,
in qua testator
domicilium ha-
buerit, l. 49. §. 2.
infra de episcop.
Nov. 131. c. 9. l. 39.
in fin. ff. de cond.
& demon. l. c. in
cujus Ecclesia, ut
vocat, parochia-
li.
m Oeconomis
competit actio
ad petenda legata
Ecclesiae facta:
economis re-
spondent Eccle-
siarum quætores,
provisores & ma-
tricularii, Galli
marguilliers.
n Res enim Ec-
clesiae ad Paupe-
res, non ad divi-
tes pertinent. 16.
qu. 1. c. n. l.
o Ex hoc loco
& sequentibus
nota, legatum D.
puta Paulo, de-
beri hoc ordine:
Primum Paro-
chiali, dein ur-
bano potius,
quam extraneo,
aut vicaneo, tum
metropolitano.
His deficientibus,
ecclesiis urbanis
alterius cognomi-
nis: & ita de-
fectu certi tem-
p nota senten-

a 16. C. Theod. 2. Nov. 123. Episcopi, primicerii presbyterorum, apices & Principes omnium, Opato, adde l. 6. j. iis. prox. iudem sacerdotum dicuntur. 3. Ecl. 1. & l. 7. l. 18. j. eod. b Synopsi Basilicon. 3. cap. 1. Nov. 123. c. 19. Clerici dicuntur, qui divino cultui ministeria religionis impendunt, l. 2. C. Theod. de episc. quz lex extat apud Eusebium lib. 10. Huiusmodi sunt presbyteri, diaconi utriusque sexus, subdiaconi, archidiaconi, lectores divinz scripturaz, exorcistaz, ostiarii, psalterii, Hermiaz lib. 5. v. προβαλεις. i. e. monitores vel potius interpretes, ut apud Niceam, qui omnes etiam ministri divinz legis in constitutionibus dicuntur: ab iis separantur juvenes, seu acolythi. v. l. 6. j. eod. Parabolani. vide Cuj. Nov. 3. Qui nulum habent clericorum χημα plebei appellantur, & laici, Lays. Tertullianus, lib. de exhort. ad castitatem. Differentiam, inquit, inter ordinem & plebem constituit Ecclesie auctoritas, c. Orphanotrophis, xenodochis, ascectis, Hal. & male: nec enim hic agitur de rebus (de quibus dictum est titulo superiori) sed de personis. Qui sunt orphanotrophii. v. l. 32. j. eod. d Xenodochi, qui advenas excipiunt. l. 49. §. 3. j. eod.

e Bephotrophii, qui infantes, recentesque a partu expositos, aut carentes parentibus natos alebant. l. 19. l. 22. §. tit. prox. Enfans trouvez. Plurima in eum finem Lateran. loca constituta sunt. f Prochorophi, d. l. 19. d. l. 22. qui pauperes alunt. g Ascectia, personz devotz sacris meditationibus, quod institutum Mr. orianus Nov. de sanctim. & vidui: vocat Philosophiam. vocatur a Nazianzeno & Hermia μοναχική φιλοσοφία, v. Cujac. hic. h Monachi alii sunt ab ascectis, ut ascecterium aliud a monasterio l. 54. j. eod. i de quibus v. l. 26. j. de decurionibus. k l. 33. §. 7. j. eod. l. 20. l. 50. j. eod. Nov. 123. c. 19. m l. 28. l. 46. §. 1. j. eod. n l. 2. §. 4. l. 19. j. eod. o l. 7. C. Theod. Synopsi Basilicon. 54. tit. 2. ex lib. 3. tit. 3. c. 5. p l. 5. §. tit. prox. q Clerici & eorum mancipia novis collationibus ne graventur: sed nec metata present. r i. e. familia, de qua v. Bald. s l. 6. §. 1. c. generaliter. §. novarum. i. e. extraordinariis. l. 2. §. 2. j. eod. t μὲν δὲ μὲν δὲ αὐτὰ δὲ ὁ νόμος αὐτὸς. Synopsi ibid. u c. 1. in fin. extra. de iure immunit. x id non servatur in Gallia. Buignion an traité des loix abrogées. y l. 14. C. Theod. eod. z illicitz. 2. feud. 53. §. 1. in fin. a Clerici ab exactionibus & sordidis muneribus, & extraordinariis, licet negotientur, immunes cum conjugibus & liberis sunt. Synopsi. d. l. b hinc colligit Baldus, Clericos immunes a tributis, venditioni bonorum impositis. c Clerici non remouentur a mercatura honesta. d officinis, atqui neminem clerico habere licet 44. diffinit. c. nulla. e i. e. ministris. Galli Buticlos vacant. Hominum vocabulo qui intelliguntur, v. l. 1. j. de commerciu. 16. C. Theod. 2. l. 10. f de qua alibi dixi. adde d. l. 10. g Parentibus concessz immunitates ad eorum liberos porriguntur, v. l. 1. §. de iure immunit. An etiam post mortem patris i negat Bald. hic. h Clerici olim conjugati. i Communitas delinquere potest. k Hinc colligit, ratione delicti laicum sortiri forum ecclesiasticum. l Imo, duplum. 2. fen. 53. §. 2. vers. illicitas. m Banniti bona confiscari, ut sapius solent. n ex contrario collige, Bannitum relaxari posse ex iusta causa. o pars ult. l. 13. C. Theod. eod. p subaudi privata & propria. Nam de Ecclesiasticis prædiis dictum est. l. 5. C. de sac. Ecl. Est vero hic sensus apud autorem Synopsi d. c. 5. Clericos, qui sunt in provinciis, non solum non aliena, sed ne quidem sua prædia excusare τῶν συνταλῶν a compulsionibus fiscalium & eorum translatione. q Ratione censuum & tributorum personz ecclesiasticæ conveniri debent apud iudicem laicum, adde l. 10. j. de annoniis. l. 12. j. de palatinis sacris. largit. r i. e. jugatione, atque ita clerici non sunt immunes a jugatione: quod ex Ambrosio in superioribus probatum est.

DE EPISCOPIS a, ET CLERICIS b, ET ORPHANOTROPHIS c, ET XENODOCHIS d, ET BREPHOTROPHIS e, PTOCHOTROPHIS f, ET ASCETIIS g, ET h MONACHIS i, ET PRIVILEGIIS k EORUM, ET CASTRENSI PECULIO l, ET DE REDIMENDIS m CAPTIVIS, ET DE NUPTIIS n CLERICORUM VETITIS SEU PERMISSIS.

TIT. III.

De novis collationibus. De hospitibus.

I. Imperator Constantinus A. clericis salutem dicit.

Iuxta o sanctionem p, quam dudum meruistis, & q vos & mancipia r vestra nullus novis s collationibus obligabit: sed vacatione gaudebitis: præterea neque t hospites u suscipietis x. Dat. 6. Kal. Sept. Placido & Romulo Conss. 343.

1. De muneribus sordidis, vel a negotiatoribus præstandis. 2. De muneribus extraordinariis. 3. De parangariis. 4. De clericis, & eorum uxoribus, liberis, ministeriis.

2. Imp. Constantinus A. || & Jul. Cæs. || Felici episc.

Omnis y a clericis indebita conventionis injuria, & iniqua z exactionis repellatur improbitas, nullaque conventio sit contra eos munerum sordidorum: & cum a negotiatores b ad aliquam præstationem competentem vocantur, ab his universis istiusmodi strepitus conquiescat. Si quid enim vel parsimonia, vel provisione, vel mercatura c (honestati tamen conscia) congesserint: id in usum pauperum atque egentium ministrari oportet: At id, quod ex eorumdem ergasteriis d vel tabernis consequi poterit & colligi, collectum id religionis existiment lucrum. i || Verum etiam hominibus e eorumdem, qui operam in mercimoniis habent, Divi Principis Genitoris mei statuta multimoda observatione caverunt, ut iidem clerici privilegiis pluribus redundarent. 2 || Itaque extraordinarium munus a prædictis necessitas atque omnis molestia conquiescat. 3 || Ad parangariam f quoque præstationem non vocentur, nec eorumdem facultates atque substantiæ. 4 || Omnibus clericis huiusmodi prærogativa succurrat, ut g conjugia h clericorum ac liberi eorum quoque, || & || ministeria, i. e. mares pariter & foeminae, eorumque etiam filii || & filiae || immunes semper ab huiusmodi muneribus perseverent. Dat. 9. Id. Dec. Mediol. Læta 5. Kal. Jan. apud acta, Constantio A. 9. & Juliano Cæs. 2. Conss. 357.

De collectis, exactionibus, angariis, parangariis.

Nova constitutio FRIDERIGI Imperatoris de statu & consuet. contra lib. eccl. col. 10. §. item nulla.

Item nulla communitas i, vel persona publica, vel privata, collectas, vel exactiones, angarias vel parangarias, ecclesiis, vel aliis piis locis, aut Ecclesiasticis personis imponere, aut invadere Ecclesiastica bona presumant: quod si fecerint, & requisiti ab k Ecclesia vel imperio emendare contempserint, triplum l refundant, & nihilominus bona imperiali banno m subiacent: quod absque n satisfactione debita nullatenus remittatur.

De fiscalibus.

3. Idem A. & Cæs. ad Taurum Præf. Præt.

De o his clericis, qui prædia p possident, sublimis auctoritas tua q non solum eos aliena iuga r nequa-

quam statuer excusare, sed etiam pro his prædiis, quæ ab ipsis possidentur, eosdem ad pendenda fiscalia a perurgeti: Universos namque clericos possessores duntaxat provinciales, pensionationes fiscalium translationesque b faciendas recognoscere iubemus. Data epistola Frid. Kal. Jul. Mediol. Constantio A. 10. & Jul. 3. Cæs. Conss. 360.

De officialibus rationalibus.

4. Idem A. ad Taurum P. P.

Officiales c rationales d, si exhibitione cursus seu principii e necessitate neglecta, interversa etiam ratione fiscali, ad clericatus honorem putaverint transcendendum, ad priorem conditionem retrahantur. Si vero obnoxii f ratio iniis vel necessitatibus non sint, sub notione Iudicium, Officialis consentientibus, si probabilis vita studium id postulaverit, transferantur, nec cessionem metuant facultatum. Quod si clandestinis artibus putaverint irrependum: duas partes suarum rerum concedant liberis, aut si proles defuerit, propinquis, ex propria substantia portionem tertiam sibi met retenturi: Sin vero propinquorum necessitudo defuerit, geminae portiones Officialis, in quibus militat, relinquatur, portione tantummodo tertia sibi retenta. Dat. 4. Kal. Sept. Taur. & Flor. Conss. 361.

De curialibus aut officialibus. De monachis.

Auth. ex Novell. 123. cap. 15.

Sed g neque curialem aut officialem, clericum fieri permittimus: ne ex hoc venerabili clero fiat injuria h. + Si vero tales personæ in clero constituantur, tanquam nec ad ordinationem perducta propria fortuna restituantur: nisi monasticam forsitan vitam aliquis eorum non minus 15. annis impleverit: tales enim ordinari precipimus, quarta propria substantia sibi retenta, reliquis partibus curia & fisco vindicandis, si in clero constituti monasticam & decentem vitam impleverint.

1 || Sed si post Clericatus honorem aliquis eorum uxorem aut concubinam acceperit, propria fortuna reddatur, licet tali Ecclesiastico gradu tenebatur, in quo quis constitutus uxorem ducere non prohibetur. Idem est & in omnibus aliis monachis, licet nulli fortuna prius subiecti fuerint. Et generaliter quicumque in quolibet Ecclesiastico gradu constitutus, ad i secularem vitam redierit, honore nactus, curiali fortunæ propria civitatis reddatur.

Si quis sacratissimam virginem rapuerit, vel attentaverit.

5. Imp. Jovinian. A. Secundo Præf. Præt.

Si quis non dicam rapere, sed attentare k tantum jungendi causa matrimonii sacratissimas virgines ausus fuerit, capitali poena feriatur. Dat. 11. Kal. Mart. Gratiano A. 4. & Merobaud. Conss.

De muneribus personalibus.

6. Imperatores Valentinianus, Valens, & Gratianus Augusti ad Cataphronium.

Presbyteros l, diaconos m, subdiaconos n, atque exorcistas o, & lectores p, ostiarios q, || & acolythos r || etiam, personalium s munerum t expertes esse precipimus. Dat. 3. Non. Mart. Gratiano A. 4. & Merobaud. Conss. 378.

De testimonio dicendo.

Pars actorum habitorum in consistorio apud Imperatores Gratianum, Valentinianum, & Theodosium, consilatu Syagrii & Eucherii virorum clarissimorum, die III. Kal. Januar. Constantinopoli in consistorio.

7. Imp. Theodosius dixit:

Nec u honore x, nec legibus Episcopus y ad testimonium || dicendum || flagitetur.

+ Item dixit, Episcopum ad testimonium dicendum admitti non decet, nam & persona oneratur z, & dignitas sacerdotis a exempta confunditur.

Auth. ex Novell. 123. c. 7.

Sed iudex mittat ad eos quosdam de suis ministris, ut propostis b sacrosanctis evangelii, secundum quod decet sacerdotes, dicant ea, quæ noverint, (non tamen jurent.)

Presbyteri occasione testimonii non torquentur, puniuntur tamen, si falsum dixerint.

8. Idem A. Paulino Præfecto Augustali.

q Ostiarii Ecclesie, de quibus v. Duarenus d. loco. Porro huius loci hæc sententia est: Omnis clericus ad ipsos usque ostiarios, a personalibus muneribus excusatur. Synopsi. Basilicon. 54. tit. 7. ex lib. 3. tit. 3. c. 5.

r Acolythi qui & juvenes l. 10. C. Theod. eod. Corrupte hic junguntur clericis, ut qui ex eorum numero non sunt, l. 24. Cod. Theod. ib. cereos & funalia deferabant, vetantur cerarium exigere ab hæredibus defunctorum Nov. 59. De acolythis pluraz v. apud Duaren. l. de sacris 14. f l. 2. C. Theod. de fide testium lib. 11.

t l. 52. j. eod. 3. Ecl. 1. c. 1. u l. 8. C. Theod. de fide testium lib. 11. In Gallia Episcopi etiam testimonium ferre, sicuti laici coguntur, non tamen jurant tactis evangelii, sed posita ad pectus manu. Fieri etiam possunt perjuri, vide Rebuffum in proemio cons. gloss. 5. num. 27.

x id est, nec volens, nec invitatus, sed domum mittitur, ut fit in l. 2. §. 1. j. de iure prop. calum. y hoc speciale. Nam reliqui cogi possunt. l. 7. j. de testibus.

z de honoratur. C. Theod. de fide testium lib. 11. a i. e. Episcopi, cui sacerdotis nomen læpius tribuitur. l. 18. j. eod. interdum clericis & omnibus Christianis, Tertull. exhortatione ad castitatem: Nonne & laici sacerdotes sumus scriptum est enim: Christus sacerdotes nos Deo & patri fecit. v. Cujac. hic. b Hoc non servatur in Gallia, ut supra dixi.

a Realia sc. non personalia. b de quibus alibi dicam. c Beneficarii vel officiales rationales, &c. ita legitur l. 7. C. Th. de cohors. v. c. un. extra de obligat. ad vario. d κατολικά- νοι. Αυτορ Πα- ραιτ. communica- τισ. Cujac. a P. Fabro, ut ille te- statur ad l. 5. j. de iure fisci. offici- ales procurato- ris Cæsaris. Nam procurator ipse catholicus sæpe appellatur. vide Cuj. ibid. adde l. pen. j. de bon. prof. e adde l. 27. j. eod. Nov. 123. c. 11.

f Rationibus red- dendis obnoxius, inutiliter sit cle- ricus. g hoc non serva- tur in Gallia: nam & cancellarii sa- cerdotes esse pos- sunt: quia & Cu- riales ingressuri monasterium de sua substantia possunt testari. Pet. de Bellaperti- ca, q. 238. Rebuff. in proemio cons. gloss. 5. n. 25. h Clero fit in- juria, si indignus ad clericatum ad- mittatur. i Apostata non fruitur beneficio cleri. Bald. k v. l. 20. j. de fur- tis. l. 1. n. j. de rap- tu: hac lege pu- nitur conatus: quod in Gallia non servatur. Re- buff. d. l. num. 28. ad 31. De ea re di- xi ad l. 12. ff. de pæn. Fatetur ta- men Rebuffus ib. num. 31. conatum puniri multa pe- cuniaria, quin & interdum capita- li poena: adde Bellosif. l. c. 13. Cuj. 5. observ. 25. l. 1. ff. ad l. Corn. de Sicar.

l de quibus di- cam ad l. 9. j. eod. m l. 24. Cod. The- od. de episc. de di- aconis vide Dua- renum l. de sac. Ecl. minist. 12. n de subdiaconis vide Duaren. l. de sac. 14. o Exorcista, de quibus v. Duaren. ibid. p Lectores, de quibus v. Duare- num ibid.

a d. l. 37. C. Th.
b v. l. 37. J. cod.
c Nov. 123. c. 17.

in fin.

d Substituto. l.

21. J. cod.

e Pars legis 42.

c. Theod. cod. adde

Nov. Leonis 86.

f Clerici non

possunt esse ad-

vocati aut procu-

ratores, adde l. 26.

l. 41. in fin. J. cod.

Nov. 123. cap. 6.

adde dist. 88.

g De quibus v.

l. 18. J. cod.

h 16. C. Theod. 2. l.

42. Nov. 123. c. 17.

Lactantius in E-

pist. c. 6. gladiato-

rum sceleribus

non minus cruo-

re pertinetur,

qui spectat, quam

ille, qui facit, &c.

i al. brevibus

parabolani, d. l.

42. C. Theod. cod.

Brevis, hic, matri-

cula est, in qua

parabolani in-

scripsi.

k τὰ βλῆται

v. l. 34. J. de epis.

and.

l dixi ad l. 17. §.

cod.

m l. 43. C. Th. cod.

adde l. 17. §. cod.

qui & parabola-

rii Julio Firmi-

co: parabolani,

16. C. Th. 2. l. 42.

43. utque inibi

notatum est in

marginibus, Parabola-

rii. Ceterum, ita

dicti, quod se co-

mittunt in magna

pericula propter

frequentem agro-

rum contactum.

v. Cuj. ad Nov. 3.

Sunt enim Græcis

παράβολα,

summis periculis

objecta. Canon. 2.

a. 10. n. 5. Tur-

neo. Advers. 13.

Alc. 4. diffinit. 9.

Tiraq. de nobili-

tate.

n Medici tamen

constituebantur

in municipiis non

ab episcopo, aut

præside, sed ab

ordine & posses-

soribus cujusque

civitatis, v. l. 1. ff.

de decretis ab or-

dine faciendis.

o Parabolani

medicos arbitrio

antistitis Alexan-

drini electos hic locus

apertissimo indicio est,

unde parabolani non

simpliciter medicos, aut

medicinam exercentes

fuisse suspicari possunt,

sed eos potius, qui certo

genere voti & quasi religi-

oso, curandis ægrotis

pauperibus destinati publice:

quales angusta Luteria, unde mihi origo,

paucis ab hinc annis, instituto sancto (neque dubito quin aliquando largius) ac certo numero

constituit. Alias medici eligendi ius civitatum ipsarum fuit. l. 1. ff. de decretis ab ordine faci-

end.

p De Medicis & studio medicinz in urbe Alexandrina, hoc scitu dignum refert

novam actum multuosa a conventicula extra Ecclesiam cele-
brantes suscepit. Dat. 4. Kal. Sept. CP. Honorio A. 6. &
Aristaneto Conf. 404.

De c. sibus.

16. Imp. Honorius & Theodosius AA. Anthemio P. P.

Quisquis centibus b fuerit adnotatus, invito agri domi-
no temperet ab omni Clericatu: adeo ut, etiam si in e
eo vico, in quo noscitur mansitare, clericatus fuerit, sub
hac lege religiosum adsumat sacerdotium, ut & capitatio-
nis sarcinam per ipsum dominum agnoscere compellatur,
& in ruralibus obsequiis, quo maluerit, subrogato d utatur:
ea scilicet immunitate indulgā, quæ certæ capitatio-
nerandis Ecclesiis relaxatur: nullo contra hanc Legem un-
quam valituro Rescripto. Dat. ** Honorio A. 8. & Theodo-
sio A. 3. Conf. 409.

De publicis actionibus, vel ad curiam pertinentibus &
publicis spectaculis. 1. De Parabolani.

17. Idem AA. Maximo P. P.

Placet nostræ Clementiæ, ut nihil commune Clerici cum
publicis actionibus f, vel ad curiam pertinentibus, || cu-
jus corpori non sunt annexi, || habeant. 1 ¶ Præterea his,
qui Parabolani g vocantur, neque ad quodlibet publicum
spectaculum h, neque curiæ locum, neque ad iudicium ac-
cedendi licentiam permittimus: nisi forte singuli, ob cau-
sas proprias & necessitates iudicem adierint, aliquem pul-
santes lite, vel ab alio ipsi pulsati, vel || in communes totius
corporis causas || syndico ordinato: Sub ea definitione, ut,
si quis eorum hæc violaverit, & brevibus i parabolani
eximatur, & competenti supplicio subijgetur, nec unquam
ad eandem sollicitudinem revertatur. Dat. 3. Kal. Octobr.
CP. Theod. A. 7. & Palladio Conf. 416.

De ludis & spectaculis.

Auth. ex Novell. 123. cap. 10.

Interdicimus sanctissimis Episcopis & presbyteris, diaconis, &
subdiaconis, & lectoribus, & omnibus aliis cujuslibet ordinis ve-
nerabilis collegii aut schematis constitutis, ad k tabulas ludere,
aut aliis ludentibus participes esse, aut inspectores fieri, aut ad
quodlibet spectaculum l, & edendi gratia venire. ¶ Si quis autem
ex his in hoc deliquerit, subemus, hunc tribus annis a venerabili
ministerio prohiberi, & in monasterium redigi, sed in medio tem-
pore, si se penitentem ostenderit, liceat sacerdoti, sub quo constitutus
est, tempus minuire, & hunc priori rursus ministerio reddere.

De parabolani.

18. Idem AA. Monaxio Præfecto Prætorio.

Parabolani m, qui ad curanda debiliū ægra corpora
deputantur, sexcentos constitui præcipimus: ita n ut
per o arbitrium viri reverendissimi Antistitis Alexandrinæ p
urbis de his, qui antea fuerant, & qui pro consuetudine cu-
randi gerunt experientiam, sexcenti parabolani ad hujus-
modi sollicitudinem eligantur: exceptis videlicet honora-
tis, & curialibus. ¶ Si quis autem ex his naturali forte fuerit
absumptus, alter in ejus locum, pro voluntate ejusdem q sa-
cerdotis (exceptis honoratis & curialibus) subrogetur, ita
ut hi sexcenti viri reverendissimi Sacerdotis præceptis ac
dispositionibus obsecundent, & sub ejus cura constant:
reliquis, quæ dudum latæ legis forma complectitur super
his parabolani, vel de spectaculis, vel de iudiciis, ceterisq;
(sicut jam r statutum est) custodiendis. Datum 3. Non.
Febr. CP. Honor. 12. & Theod. 10. Augustis Conf. 418.

Quæ mulieres cum clericis habitare possunt.

19. Idem AA. Palladio P. Urb.

Eum s, qui probabilem t saculo disciplinam agit, deco-
lorari u consortio sororia x appellacionis non decet:
Quicunq; g, itur cujuscunq; y gradus sacerdotio fulciuntur,
vel clericatus honore censeantur: extranearum z tibi mulie-

rum interdicta consortia cognoscant, hæc tantum eis facul-
tate concessa, ut matres, filias, atque germanas a, intra do-
morum suarum septa contineant: in his enim nihil sævi
criminis existimari b fœdus naturale permittit. Illas etiam
non relinqui castitatis hortatur affectio, quæ ante c sacer-
dotium maritorum, legitimum meruere conjugium: neq;
enim clericis incompetenter adjunctæ sunt, quæ d dignos
sacerdotio viros sua conversatione fecerunt. Dat. 8. Id. Maj.
Ravenna, DN. Theod. A. 9. & Constantio V. C. Conf. 420.

Auth. ex Nov. 22. cap. 42.

Multo magis e ergo cessant eorum conjugia: soli enim cantores
lectoresque nuptias contrahere permittuntur, aliis autem
omnibus penitus interdiciamus. Veruntamen si & ipsi ad secundas
per venerint nuptias, nequaquam ad sacerdotii culmen ascendant.

Auth. ex Nov. 6. cap. 5.

Episcopo f nullam mulierem secū habere permittitur: sed si ha-
bere probetur, ab Episcopatu deiciatur, quo se fecit indignum.
De bonis clericorum & monachorum.

20. Imp. Theod. & Valentinian. AA. ad Taurum

Præfectum P. & Patricium.

SI g quis presbyter h, aut diaconus, aut diaconissa, seu
subdiaconus, vel cujuslibet alterius loci clericus, aut
monachus, aut mulier, quæ solitaria vitæ dedita est, nullo
condito testamento decesserit; nec ei parentes utriusque
sexus, vel liberi, vel qui agnationis cognationisve jure
junguntur, vel uxor extiterit, bona, quæ ad eum vel ad
eam pertinerunt, sacrosanctæ i ecclesiæ vel monasterio,
cui || forte || fuerat destinatus aut destinata, omnifariam
socientur: exceptis k his facultatibus, quas forte censu-
bus adscripti, vel juri patronatus subiecti, vel curiali con-
ditioni obnoxii clerici, vel monachi, cujuscunque sint se-
xus, relinquunt. Neque enim justum est, bona, seu pecu-
lia l, quæ aut patrono legibus debentur, aut domino pos-
sessionis, cui quiscorum fuerat adscriptus, aut ad curias
pro tenore dudum latæ constitutionis sub certa forma per-
tinere noscuntur, ab Ecclesiis aut monasteriis detineri:
actionibus videlicet competentibus sacrosanctis Ecclesiis
vel monasteriis reservatis, si quis forte prædictis conditi-
onibus obnoxius, aut ex gestis negotiis, aut ex quibuslibet
aliis Ecclesiasticis actionibus obligatus obierit. Datum 14.
Kal. Jan. Ariovindo & Aspre Conf. 434.

Auth. ex Nov. 5. cap. 5.

Nunc autem, cum monachus factus est, hoc in ipso suas res
nomines obtulisse monasterio videtur, si prius testatus non sit, &
exinde de iudicio ejus cessante lege disponitur: ut, si liberos ha-
beat, in quos aut nihil aut minus legitima portione quoquo donan-
di titulo contulerit, eatenus substantia monasterio destinata detra-
hatur, ne quid contingat circa liberos iniquum n, salvo tamen
jure uxoris, & aliorum creditorum.

De muneribus curiæ.

21. Idem AA. Thomæ Præfecto Prætorio.

AD o similitudinem p tam episcoporum orthodoxæ fi-
dei, quam presbyterorum & diaconorum, hi, qui ho-
norario titulo illustrem dignitatem consecuti sunt, per
substitutos q, periculo r suarum facultatum: curiæ mu-
neribus satisfacere non vetentur. Dat. 4. Non. Apr. CP. Ili-
doro & Senatore Conf. 436.

De accusatione episcopi. 1. De privilegiis ecclesiarum.

2. De literis syrtaticis.

22. Idem Augusti Florentio P. P.

SI qua per calumniam s postulatatio super criminalibus cau-
sis apud competentem iudicem deposita exhibitionis
causa fuerit sacrosanctæ religionis antistiti, triginta pondo
auri condemnatione publicis r calculis inferenda, ut per-
cellatur, præcipimus. 1 ¶ Quin etiam omnia privile-
gia u, quæ sacrosanctis ecclesiis, confugarum, aut clericor-
um, diaconorum, aut aliorum ecclesiasticorum causa legi-
bus sunt præstita, intacta atque illibata servari. 2 ¶ Præ-
terea iubemus, ut omnes clerici atque monachi, qui de
suis x civitatibus, ad hanc almam urbem ecclesiastici ne-

h clericus aliud in episcopo, v. Cuj. ad Nov. 131. i Nov. 131. c. 13.

k Post liberos, agnatos, & cognatos, & uxorem, curiam, patronum, & dominum, in-
testati religiosi bona, ad monasterium deferuntur.

l l. 50. §. 2. J. cod. Nov. 123. c. 19.

m Hoc hodie ut verum sit apud Gallos, dixi ad Authent. Ingress. 13. §. sis. prox.

n Legitimam auferre filiis iniquum est.

o Sumpta hæc lex est ex l. 137. Cod. Theod. de decur. lib. 12. Igitur Curia muneribus per
substitutos, periculo suarum facultatum, satisfacere jubentur episcopi, presbyteri, diaconi,
illustres.

p Argumentum ab episcopis ad illustres personas nota, Episcopi similes illustribus, non
sunt tamen illustres: aliud in Cardinalibus Baldus existimat.

q Ob dignitatem supervenientem potest quis servire per substitutum.

r Substituens suo loco aliquem suo periculo substituit.

s Poenam calumniatoris episcopi observa.

t τὸ δὲ δημοσίον e. publico aut fisco. synopsis Basil. 60. tit. 1. ex lib. 1. tit. 1. c. 2. 6. Harm. 9.
§ 2. ut sit sensus, eum, qui in crimine aliquo episcopum calumniatus fuerit, 30. auri libras
fisco pendere.

u Privilegia καλλιστάσις firma esse debent. synopsis ibid.

x Clerici peregrini sine literis testimonialibus diocessani venientes, non habentur pro
clericis. adde Nov. 86. Cuj. ibid.

ex Chrysostomi
quodam sermo-
ne, quales ex mu-
lieres fuerint, di-
ligenter inter-
pretatus est, v.
Cuj. 2. obs. 29. ut
non male jacta-
retur in eos illud
Martialis, 12. epi-
gram. 20. Quare
non habeat, Fa-
bulle, quæris Ug-
orem, Themison?
habet sororem.
v. Cujac. ad Nov.
6. in fin. Tibullus,
Hæc tibi vir
quondam, nunc
frater, casta Me-
ceca mittit. Seneca
in Phædra: Me,
vel sororem, Hip-
polyte, vel famu-
lam voca. Petro-
nius, Recipies
nervos tuos, si
triduo sine fratre
dormieris. Idem:
Concilio tibi, o
juvenis, sororem.
Martialis 2. epi-
4. Fratrem te vo-
cat, & foror voca-
tur. Idem 10. epi-
65. Quare define
me vocare fra-
trem, Nete Car-
menion vocem
sororem.

a In Nicæno
Concilio additur
Deia & quilibet
hujusmodi
necessitudine cō-
iuncta mulier, ut
precat ablit ab
ea suspicio, adde
l. 7. ff. de usu &
habitu.

b Non præsumi-
tur fornicatio, in-
cestus, aut crimen
inter consanguine-
os, l. 34. J. de
adult. v. Alciat. 1.
presumpt. 34. l.
67. §. 1. ff. de ris.
VVumerum 1.
præst. 21. c. 2.

c Episcopus, sa-
cerdos aut cleri-
cus eam, quæ uxor
ante sacerdotium
fuit, domi habere
potest.

d Videtur allu-
dere ad vers. 14.

16. Epist. 1. ad
Cor. c. 7.

e Sensus est: Si
non permittitur
ad tempus alicui
mulierem domi
habere, multo
minus in perpetuum, jus enim
illud matrimonio
quis adipiscitur.

f l. 1. ff. de patr.
pot.

g 3. Eccl. l. c. 41.

h l. un. J. C. Th.
de bonis clericor.

lib. 5. §. 3.

a Executor specialiter est nominandus in testamento. De executoribus testamentorum vide Baldi tractatum in l. 24. §. eodem. Bart. ad l. 9. in p. num. 6. ff. de alim. Ferrarensem in forma libelli vendenda rationis tutela 35. in verbo, ac exco. 6.

b Executor ad pias causas agere potest adversus heredem gravatum.

c Executorem defuncti testamentarium vel legitimum, non posse alteri officium & munus suum committere, hinc colligitur. Imo ne quidem eius substituendi a testatore dari posse, nisi ad pias causas, notant. v. Tiraquell. privilegio 31. p. a. causa. d Executor legitimus testamenti ad pias causas Episcopus.

e v. l. 50. in fin. ff. de her. pet.

f Lege in qua testator moritur: ut in §. 3. inf. eod.

g Executor testamenti, inventarium rerum acceptarum facere tenetur, & rationem reddere. Si ita est, ejus bona tacite subduntur hypothecae, facit l. 20. in fin. sup. eod.

h An impio, injuria, an superstitio? v. l. 14. §. 5. ff. de religio. adde l. 5. §. 9. ff. de adm. tut. l. 1. §. 1. ff. ubi pupilli.

i Hinc illud: gratis accepitis, gratis date. Matth. 10. v. 8.

k Id est, fundus, adde l. 30. ff. ad municip.

l Cuilibet legatum ad pias causas deferre licet. m l. 2. in fin. inf. de jure fisci.

n Testatore etiam invito, episcopus se pro ejus voluntate exequenda ingerere potest. Salycet.

o Hujusmodi interdictio formam jure communi

constitutam mutare non potest. Bald. p. Qui negligit voluntatem defuncti implere, commodo sibi relicto privatur. l. 25. inf. de legatis.

q Iterata monitio per publicam personam facta, constituit debitorem in mora. r Quid si filius heres, moram committat in relictis ad pias causas prestandis, an hereditate privabitur? Non privabitur, neque ac si in libertate prestanda moram admittet. l. 1. §. fin. autem. inf. de comm. servo. Et ideo hic privari lucro dicitur, hereditas autem liberis quasi debita est. Præterea si id ita esset, onus legitimæ imponeretur a patre, contra l. quoniam. 29. inf. de inoffic. & exheredaretur filius instituta ecclesia, contra consilium Augustini 17. quæst. 4. can. ult. Atqui filius moram admittens in relictis ad pias causas prestandis, hereditate paterna privari dicitur, c. licet. extra de voto. Nempe quia in illa specie filius juraverat, se votum patris implerum. Deinde nihil vetat hereditate privari, & tamen legitimam consequi. Et hæc æquiora sunt, nimirum, ut ne filius moram admittens in legatis ad pias causas prestandis, hereditatem patris amittat. Imo nec jus primogenituræ, arg. l. 67. §. 1. ff. de leg. 1. vide Covarruviam in c. si hæredes, de testamento.

s Lucrum scilicet. t Interpretatio Contii.

u Hinc illud, Si cupis esse quod diceris, quid facis in urbe? 16. quæst. 1. c. Si cupis. adde l. 53. §. 3. inf. eod.

x Id est, responsum, vide Nov. 123. cap. 25.

y Adde l. 4. sup. de summa trinit.

z l. 15. in fin. sup. eod.

a Interpretatio Leonclavii, ex epis. Basilic. Michaelis Proconsulis Atalensis.

b Id est, non levibus de causis ut, quæst. 3. can. nullus sacerdos. & can. ceterum est pro his tribus criminibus.

c Episcopus mente pura, nuda conscientia, sincero iudicio eligendus.

dem testator designaverit, per quem desiderat redemptionem fieri captivorum, is, qui specialiter a designatus est, legati vel fideicommissi habeat exigendi b licentiam, & pro c sua conscientia votum adimpleat testatoris. † Sin autem, persona non designata, testator absolute tantummodo summam legati vel fideicommissi taxaverit, quæ debeat memoratæ causæ proficere: vir reverendissimus d Episcopus e illius civitatis, ex f qua testator oritur, habeat facultatem exigendi: quod hujus rei gratia fuerit derelictum, pium defuncti propositum sine ulla cunctatione, ut convenit, impletur. 2 ¶ Cum autem vir religiosissimus Episcopus hujusmodi pecunias pio relictas arbitrio fuerit consecutus: statim gestis g intervenientibus, earum quantitatem, & tempus, quo eas susceperit, apud Rectorem provincie publicare debebit. Post unius vero anni spatium & numerum captivorum, & data pro his pretia, cum manifestare præcipimus, ut per omnia impleantur || tam || pia h deficientium voluntates: Ita tamen, ut religiosissimi Antistites gratis i & sine ullo dispendio prædicta gesta conficiant: ne humanitatis obtentu relictæ pecuniæ, iudiciorum dispendiis erogentur. 3 ¶ Quod si testator, qui hujusmodi legatum vel fideicommissum non designata persona reliquit, Barbaræ sit nationis, & de ejus patria aliqua emergerit ambiguitas, vir reverendissimus Episcopus civitatis ejus, in qua || idem || testator defunctus est, ejusdem habeat legati seu fideicommissi petitionem, defuncti propositum modis omnibus impleturus.

4 ¶ Quod si in vico vel territorio testator mortem obierit, illius civitatis vir reverendissimus Episcopus exactionem habeat, sub qua vicus vel territorium k esse dignoscitur. 5 ¶ Et ne pium defuncti propositum improba fraudatorum calliditate celetur: quicquid pro hujusmodi causâ a testatore relictum fuerit, universi l, qui id quocunque modo cognoverint, vel in vii clarissimi Rectoris provincie, vel in urbis Episcopi notitiam deferendi liberam habeant facultatem: nec delatoris m nomen suspicionemque formident: cum fides atque industria eorum tam laude, quam honestate, ac pariter pietate non careat, cum veritatem in publicas aures lucemque deduxerint.

Auth. ex Nov. 131. cap. 11.

Licet n testator vel donator interdixerit o ei aliquid ad hoc participium in ea re habere. † Idem est in æconomis. 1 ¶ Sed si hi, qui facere iussi sunt, neglexerint p, semel vel bis ab Episcopo vel Oeconomo admoniti per q publicas personas, amittant lucrum r, quod eis contingebat ex voluntate defuncti: & Episcopus habeat licentiam vindicare illud lucrum: & illud s quod distribui debet, distribuere: quod si non fecerit, rationem reddere debet.

29. t Impp. Leo & Anthemius AA. Zenoni Stratego.

Qui in monasteriis degunt, potestatem inde exeundi ne habent, vel in Antiocheni civitate, seu aliis, quibuscunque civitatibus u conversandi: exceptis duntaxat apocryphis, quibus licentiam damus volentibus, ut apocryphon x solarum causâ exire possint. † Caveant autem hi, qui ita exhibunt, ne de religione vel doctrina dispuent y, vel conciliabulis z præfint, vel turba concitata simplici animos seducant: scituri, quod, si nostræ pietatis statuta neglexerint, legum austeritati subdiciuntur. Dat. Kal. Jun. CP. Leone & Probianus Coss. 466.

30. a De excommunicatione.

Episcopis interdiciamus, ne quem a sacrosancta Ecclesia vel communione sequeant, nisi b iusta causâ probata sit. Qui vero citra probationem hanc segregat, a sacra communione quoddam ad tempus arceatur.

De electione episcopi.

31. Idem AA. Armasio Præfeto Prætorio.

Si quemquam vel in hac regia urbe, vel in cæteris provinciis, quæ toto orbe diffusæ sunt, ad Episcopatus gradum provehi Deo auctore contigerit, puris c hominum mentibus, nuda electionis conscientia, sincero omnium iudicio proferatur.

Nemo a gradum sacerdotii preter venialitate b meretur: quantum quisque mereatur, non quantum dare sufficiat, aestimetur. Profecto enim quis locus tutus, & quæ causâ esse poterit excusata, si veneranda Dei templa pecuniis expugnentur? quem murum integritatis, aut vallum fidei providebimus, si auri c sacra fames in penetralia veneranda proferpat? quid denique cautum esse poterit, aut securum, si sanctitas incorrupta corrumpatur? Cesset altaris imminere profanus d ardor e avaritiæ, & a sacris adytis repellatur piaculare flagitium. Itaque castus & humilis nostris temporibus eligatur Episcopus: ut, quocunque locorum pervenerit, omnia vita propria integritate purificet f. Nec pretio g, sed precibus ordinetur antistes. Tantum ab ambitu debet esse sepositus, ut h quærat cogendus i, rogatus recedat, invitatus effugiat: sola illi suffragetur necessitas excusandi. Profecto enim indignus est sacerdotio, nisi fuerit ordinatus invitatus k: cum sane si quis hanc sanctam & venerandam antistitis sedem pecuniæ interventu subiisse, aut si quis, ut l alterum ordinaret vel eligeret, aliquid accepisse detegitur, ad instar publici criminis & læsæ maiestatis, accusatione propolita, a gradu sacerdotii retrahatur. Nec hoc solum deinceps honore privari, sed perpetuæ quoque infamiae damnari decernimus: ut eos, quos par facinus co inquinat & æquat m, utrosque similis pœna commitetur. Dat. 8. Id. Mart. Constantinop. Marciano & Zenone Coss. 469.

Auth. ex Nov. 123. cap. 2.

Quod pro hac causâ datum est, & pretium, quod expensum est, restituatur ecclesie, cujus sacerdotium voluit comparare.

De orphanotrophis.

32. Idem AA. Dioscoro Præf. Præf.

Orphanotrophos n hujus inclytæ Urbis, (nulla subtilitate juris obstitente) qui o quidem pupillorum sunt quasi tutores p, adolescentium vero quasi q curatores, si ne ullo fideiussionis gravamine in emergentibus causis, tam in iudicio, quam extra iudicium, (ut opus exegerit) ad similitudinem tutoris & curatoris, personas & negotia eorum (si qua possint habere) defendere ac vindicare jubemus: Ita videlicet, ut presentibus r publicis personis, id est, tabulariis s, aut t intervenientibus gestis, in hac quidem inclytæ urbe apud virum perfectissimum Magistrum census, in provinciis vero, apud Moderatores earum, vel defensores locorum res eorum eis tradantur, a quibus sunt custodiendæ: ut, si quas earundem rerum, propter fœnus forsitan, vel aliam urgentem causam, vel eo quod servari non possunt, alienandas esse perspexerint, prius habita æstimatione, liceat eis alienationis inire contractum: ut pretia eorum, quæ exinde colliguntur, ab eisdem personis custodiantur u. † Hujusmodi autem pium atque religiosum officium pro tempore Orphanotrophos ita peragere convenit, ut minime x ratiociniis tutelaribus seu curationibus obnoxii sint. Grave enim atque iniquum est, callidis quorundam (si ita contigerit) machinationibus eos vexari, qui propter timorem Dei, parentibus atque substantiis destitutos minores sustentare, atque velut affectione paterna y educare festinant.

1. De foro competentis. 2. De cautione iudicio sisti. 4. Quis conveniri debeat in causis ecclesiasticis. 5. De sportulâ. 6. Ne clerici vexentur ab executoribus. 7. De privilegiis prior. locor. & muneribus extraordinariis. 8. De pulsantibus ecclesiasticas personas sine iusta causâ & legitima petitione.

33. Idem AA. Eutropio P. P.

Omnes, qui ubique sunt, vel post hac fuerint orthodoxæ fidei sacerdotes & clerici, cujuscunque gradus sint, monachi quoque, in causis civilibus z ex nullius penitus majoris minorisve sententia iudicis || communitoria || ad extranea iudicia pertrahantur: aut provinciam, aut locum, aut regionem, quam habitant, exire cogantur: Nullus eorum Ecclesias, vel monasteria propria, quæ religionis intuitu habitant, relinquere a miserabili necessitate jubeatur, sed apud pretio, sed precibus ordinandus. h Quæri, cogi, rogari & invitari episcopus, non obtrudi debet. i Ste Alexander Severus, Præfeto urbis a Senatu accepit, alterum Prætorio præfecit, qui ne fieret, etiam fugerat, dicens: Invitos, non ambientes in Republica tolerandos esse. v. Lampridium in Alexandro Severo: adde omnino Novellam Martiani v. tit. 1. in princ. Felix res publica, si a nolentibus & ætus publicos repulsantibus administratur. l vide Nov. 6. cap. 1. m Par ubi delictum, ibi pœna æqualis esse debet. l. ult. inf. ad leg. Jul. re. per. n Ecl. 3. c. 12. o Orphanotrophos sunt, qui parentibus atque substantiis destitutos minores sustentant, & educant, veluti affectione paterna, hac leg. in fin. aut quasi tutores pupillorum & curatores adolescentum. p Et patres. q Orphanotrophos, quasi tutores & curatores. v. Nov. 131. c. 15. r Adde l. 24. §. de adm. tut. s Orphanotrophos inventarium facere tenentur: quinam alii, v. Roland. a Valle cons. 1. 49. Estne hic satis coram solo notario, sine testibus inventarium facere? Dixeris: quod in aliorum inventariis non est. v. Cuj. Nov. 1. t Nihil interest inventarium fiat apud Notarium, an apud iudicem, si tamen apud notarium fiat, iudicis confirmantis, & administrationem concedentis, autoritas requirenda erit. u Vel alias res pro eis emant, ut huic legi addunt Græci, Syn. Bas. 5. tit. 2. c. 12. x Orphanotrophos non tenentur ad rationes orphanis redditus, ut hic, seu episcopo. Nov. 123. cap. 23. Imo non tenentur reddere rationes, Nov. 131. c. 15. solve: Nov. 131. indefinite loquitur: ideoque potest ita intelligi, ut orphanotrophos teneantur reddere rationes, non ipsi orphanis arg. l. ult. §. 4. c. de bon. qua lib. sed Episcopo. y Educator ei, quem educavit, quasi pater, Theoph. in fin. pr. inf. de satis. tut. l. cum oportet. 6. §. cum a. rem. inf. de bon. qua lib. z l. 16. C. Th. 2. l. 23.

a l. 32. §. 4. ff. de arbitris.

b Episcopatus (ut & beneficii) incapax quis redditur ambitu seu Simonia, ut hic. cap. nobis. de simonia. cap. cum clericis. de pact. ut & alibi ob crimen hæreseos, cap. odit. 62. 1. quæst. 1. schismatis, c. inter hæreses. 24. quæst. 3. majestatis, c. falsici. de pœn. in 6. sacrilegii, c. venerabilem. de elect. falsi, c. ad falsariorum. de crimine falsi perjurii, cap. querelam de juven. homicidii, cap. Occidens. de accusat. c. ad aures. de etate & qualitate. c. ult. de temp. ord. ita incapax sit infamis, vel apud bonos tantum & graves viros, can. laic. 33. dist. c. ult. de furtis. delicti postulat, licet nondum damnatus, cap. ult. de testibus. cap. omni. potens. de accus. communione vel officio interdictus, neque restitutus. c. postulat. extra de cler. excomm. c. cum bonum. de etate & qualitate. c. cum dilectus. de consuet.

b Simonia quid, v. 1. quæst. 1. Nov. 6. c. 1. §. 9. sed omnino vide ad hunc locum Athalarici epistolam ad Joannem Papam, apud Cassiodorum 9. variar. 15. De annatis alibi dicam. adde l. unic. ff. de ambitu. Nov. 123. cap. 3.

c Quid non moralia peccata cogis, auri sacra fames? Virgilius 3. Æneid. vers. 55. 56.

d Avaritiæ ardor profanus. e Ardor, avaro tribuitur, vel alibi fervor: ut illo loco, fervet avaritia, miseraque cupidine pedus.

f Non episcopus a loco, sed locus episcopi vita purificandus est, vide ad hunc locum distinctionem 40. passim.

g Episcopus non debet.

i Ste Alexander Severus, Præfeto urbis a Senatu accepit, alterum Prætorio præfecit, qui ne fieret, etiam fugerat, dicens: Invitos, non ambientes in Republica tolerandos esse. v. Lampridium in Alexandro Severo: adde omnino Novellam Martiani v. tit. 1. in princ. Felix res publica, si a nolentibus & ætus publicos repulsantibus administratur.

k Magnum est, nudæ virtutis præmio relucantem ad honores promoveri. l vide Nov. 6. cap. 1. m Par ubi delictum, ibi pœna æqualis esse debet. l. ult. inf. ad leg. Jul. re. per. n Ecl. 3. c. 12. o Orphanotrophos sunt, qui parentibus atque substantiis destitutos minores sustentant, & educant, veluti affectione paterna, hac leg. in fin. aut quasi tutores pupillorum & curatores adolescentum. p Et patres. q Orphanotrophos, quasi tutores & curatores. v. Nov. 131. c. 15. r Adde l. 24. §. de adm. tut. s Orphanotrophos inventarium facere tenentur: quinam alii, v. Roland. a Valle cons. 1. 49. Estne hic satis coram solo notario, sine testibus inventarium facere? Dixeris: quod in aliorum inventariis non est. v. Cuj. Nov. 1. t Nihil interest inventarium fiat apud Notarium, an apud iudicem, si tamen apud notarium fiat, iudicis confirmantis, & administrationem concedentis, autoritas requirenda erit. u Vel alias res pro eis emant, ut huic legi addunt Græci, Syn. Bas. 5. tit. 2. c. 12. x Orphanotrophos non tenentur ad rationes orphanis redditus, ut hic, seu episcopo. Nov. 123. cap. 23. Imo non tenentur reddere rationes, Nov. 131. c. 15. solve: Nov. 131. indefinite loquitur: ideoque potest ita intelligi, ut orphanotrophos teneantur reddere rationes, non ipsi orphanis arg. l. ult. §. 4. c. de bon. qua lib. sed Episcopo. y Educator ei, quem educavit, quasi pater, Theoph. in fin. pr. inf. de satis. tut. l. cum oportet. 6. §. cum a. rem. inf. de bon. qua lib. z l. 16. C. Th. 2. l. 23.

a l. 32. §. 4. ff. de arbitris.

b Episcopatus (ut & beneficii) incapax quis redditur ambitu seu Simonia, ut hic. cap. nobis. de simonia. cap. cum clericis. de pact. ut & alibi ob crimen hæreseos, cap. odit. 62. 1. quæst. 1. schismatis, c. inter hæreses. 24. quæst. 3. majestatis, c. falsici. de pœn. in 6. sacrilegii, c. venerabilem. de elect. falsi, c. ad falsariorum. de crimine falsi perjurii, cap. querelam de juven. homicidii, cap. Occidens. de accusat. c. ad aures. de etate & qualitate. c. ult. de temp. ord. ita incapax sit infamis, vel apud bonos tantum & graves viros, can. laic. 33. dist. c. ult. de furtis. delicti postulat, licet nondum damnatus, cap. ult. de testibus. cap. omni. potens. de accus. communione vel officio interdictus, neque restitutus. c. postulat. extra de cler. excomm. c. cum bonum. de etate & qualitate. c. cum dilectus. de consuet.

b Simonia quid, v. 1. quæst. 1. Nov. 6. c. 1. §. 9. sed omnino vide ad hunc locum Athalarici epistolam ad Joannem Papam, apud Cassiodorum 9. variar. 15. De annatis alibi dicam. adde l. unic. ff. de ambitu. Nov. 123. cap. 3.

c Quid non moralia peccata cogis, auri sacra fames? Virgilius 3. Æneid. vers. 55. 56.

d Avaritiæ ardor profanus. e Ardor, avaro tribuitur, vel alibi fervor: ut illo loco, fervet avaritia, miseraque cupidine pedus.

f Non episcopus a loco, sed locus episcopi vita purificandus est, vide ad hunc locum distinctionem 40. passim.

g Episcopus non debet.

i Ste Alexander Severus, Præfeto urbis a Senatu accepit, alterum Prætorio præfecit, qui ne fieret, etiam fugerat, dicens: Invitos, non ambientes in Republica tolerandos esse. v. Lampridium in Alexandro Severo: adde omnino Novellam Martiani v. tit. 1. in princ. Felix res publica, si a nolentibus & ætus publicos repulsantibus administratur.

k Magnum est, nudæ virtutis præmio relucantem ad honores promoveri. l vide Nov. 6. cap. 1. m Par ubi delictum, ibi pœna æqualis esse debet. l. ult. inf. ad leg. Jul. re. per. n Ecl. 3. c. 12. o Orphanotrophos sunt, qui parentibus atque substantiis destitutos minores sustentant, & educant, veluti affectione paterna, hac leg. in fin. aut quasi tutores pupillorum & curatores adolescentum. p Et patres. q Orphanotrophos, quasi tutores & curatores. v. Nov. 131. c. 15. r Adde l. 24. §. de adm. tut. s Orphanotrophos inventarium facere tenentur: quinam alii, v. Roland. a Valle cons. 1. 49. Estne hic satis coram solo notario, sine testibus inventarium facere? Dixeris: quod in aliorum inventariis non est. v. Cuj. Nov. 1. t Nihil interest inventarium fiat apud Notarium, an apud iudicem, si tamen apud notarium fiat, iudicis confirmantis, & administrationem concedentis, autoritas requirenda erit. u Vel alias res pro eis emant, ut huic legi addunt Græci, Syn. Bas. 5. tit. 2. c. 12. x Orphanotrophos non tenentur ad rationes orphanis redditus, ut hic, seu episcopo. Nov. 123. cap. 23. Imo non tenentur reddere rationes, Nov. 131. c. 15. solve: Nov. 131. indefinite loquitur: ideoque potest ita intelligi, ut orphanotrophos teneantur reddere rationes, non ipsi orphanis arg. l. ult. §. 4. c. de bon. qua lib. sed Episcopo. y Educator ei, quem educavit, quasi pater, Theoph. in fin. pr. inf. de satis. tut. l. cum oportet. 6. §. cum a. rem. inf. de bon. qua lib. z l. 16. C. Th. 2. l. 23.

a l. 32. §. 4. ff. de arbitris.

b Episcopatus (ut & beneficii) incapax quis redditur ambitu seu Simonia, ut hic. cap. nobis. de simonia. cap. cum clericis. de pact. ut & alibi ob crimen hæreseos, cap. odit. 62. 1. quæst. 1. schismatis, c. inter hæreses. 24. quæst. 3. majestatis, c. falsici. de pœn. in 6. sacrilegii, c. venerabilem. de elect. falsi, c. ad falsariorum. de crimine falsi perjurii, cap. querelam de juven. homicidii, cap. Occidens. de accusat. c. ad aures. de etate & qualitate. c. ult. de temp. ord. ita incapax sit infamis, vel apud bonos tantum & graves viros, can. laic. 33. dist. c. ult. de furtis. delicti postulat, licet nondum damnatus, cap. ult. de testibus. cap. omni. potens. de accus. communione vel officio interdictus, neque restitutus. c. postulat. extra de cler. excomm. c. cum bonum. de etate & qualitate. c. cum dilectus. de consuet.

b Simonia quid, v. 1. quæst. 1. Nov. 6. c. 1. §. 9. sed omnino vide ad hunc locum Athalarici epistolam ad Joannem Papam, apud Cassiodorum 9. variar. 15. De annatis alibi dicam. adde l. unic. ff. de ambitu. Nov. 123. cap. 3.

c Quid non moralia peccata cogis, auri sacra fames? Virgilius 3. Æneid. vers. 55. 56.

d Avaritiæ ardor profanus. e Ardor, avaro tribuitur, vel alibi fervor: ut illo loco, fervet avaritia, miseraque cupidine pedus.

f Non episcopus a loco, sed locus episcopi vita purificandus est, vide ad hunc locum distinctionem 40. passim.

g Episcopus non debet.

i Ste Alexander Severus, Præfeto urbis a Senatu accepit, alterum Prætorio præfecit, qui ne fieret, etiam fugerat, dicens: Invitos, non ambientes in Republica tolerandos esse. v. Lampridium in Alexandro Severo: adde omnino Novellam Martiani v. tit. 1. in princ. Felix res publica, si a nolentibus & ætus publicos repulsantibus administratur.

z vide l. 6. j. de
modo mulierum.
a Theodorus le-
ctor, Novo jure
monachi, Nov. 79.
& clerici coram
suo episcopo con-
veniuntur. Nov.
83.

b id est, solita.
c Lares & domi-
cilium monachi,
monasterium.
d l. 25. j. eod. l. 13.
inf. de episc. aud.
Nov. 83.

e Clerico, quam-
vis litiganti, ho-
nor habendus est.
f Clerici non or-
thodoxi foriuntur
forum secu-
lare.

g Ecclesiarum defen-
sor idem, qui œ-
conomus Eccle-
siarum hic, & 53.
inf. eod. qui & dis-
pensator quoque
pauperum. 5. 4. j.
eod.

h Ea sunt vitia
executorum.
i Pauper fidejus-
sorem facile re-
perire non potest.
adde Nov. 89. c. 2.
5. 1. in med.

k Hæc juris de-
legatio non est
proprie delega-
tio, sed ordinaria
potestas. Bald.
l. hæc particula,
aut, pro id est, su-
mitur, ut sup.
m id est, mutuis.
Quoties enim
plures conveni-
untur, possunt vi-
ce mutua fidejus-
sores esse. l. 28. ff.
de tut. datu.

n l. 25. j. 1. 5. eod.
Novell. 123. c. 21. in
fin.

o Utique propter
inopiam
quis fideiussorem
dare non possit,
cogitur tamen pa-
tri bonorum suo-
rum hypothecam.
p Nov. 123. c. 28.

q In causis ecclesiarum,
conveniendus est
œconomus.

r Dispensator
pauperum est œ-
conomus ecclesiarum.
Idem postea vice-
dominus & major
dominus appella-
tus, dist. 89. can.
volumus. erat re-
rum ecclesiasticarum
administrator.

s procurator
ecclesiarum, minor
defensor & ad-
vocatus. 1. quasi. 3.
can. salvator. ar-
bitrio ejus epi-
scopum dispone-
batur, ex. diacono-
mus. dist. 89.
ex administrato-
re tandem iudex,
vilius tamen
causarum & quasi
pedaneus. Eam ta-
men dignitatem
quidam prin-
cipes non illibenter
involunt postea, vel
etiam adfuerunt: forte
vel pietatis vel utilita-
tis alicujus occultæ
causa. De vicedominis
adde Speculatorem inf. particula 3. rubr. de vicedominis.

t Id est, ab episcopo.
f De quibus v. l. 12. inf. de
prox. sacror. servm.
u hinc colligit Bald. & VVurms. 1. observ. 6.
cap. 9. Citationem verbalem in alieno territorio fieri
posse. Aliud tamen fore, si ter-
ritoria diversorum fuerint principum: vel si corporalis
fiat prehensio, adde l. 2. inf. de offic. pref. ubi v. Bald. hic.

x eos conveniri monuerit. Haloand.
y Executori, ve-
xationi indulgere non licet.
z Jubeat igitur Clericos
imunes esse a contumeliis,
impulsionibus, convitiis,
& corporalibus injuriis
executorum: quales ipsi
executores inferre
debitoribus solent, in ipso
exequendi officio.

a Corporales injurias hic
vocat, manus iniectionem.
b l. 22. sup. eod.
c l. 5. sup. de sacrosanctis.
d l. 2. sup. eod.
e Lucrosa. Equum enim,
est quemque temeritatis
suz, non alienæ, pœnam
pati. f Vidus victori
condemnatur ad expen-
sas. l. 4. inf. de fructibus. & l. 7. ff. de judiciis.

g Codex

apud suos Judices ordinarios z, id est, provinciarum a re-
ctores, in quibus locis degunt, ecclesiarum ministeriis ob-
secundent, omniumque contra se agentium excipiant
actiones: ut his horis saltem atque temporibus, quibus
religiosos viros a turbulenta observatione pratorii vacare
contigerit; cumque eos ad tempus petitorum intentio ca-
lumniosa laxaverit, ad sua se monasteria & venerabiles ec-
clesias conferentes, sapienti animo, precatione sollicita b,
faciliusque de proximo sacrosanctis altaribus obsecun-
dent, in suis laribus c domiciliisque constituti.

1 ¶ In hac autem regia Urbe, si quando, cujuscunque
rei causa, Episcopos, vel presbyteros, ceterosque clericos,
qui sacrosanctis ecclesiis obsequuntur, sive monachos, ex
aliis quibuscunque provinciis contigerit reperiri, quos ta-
men in litem quisquam vocare voluerit, in nullo alio sit
licitum memoratos cujquam pulsare iudicio, nisi d in tuæ
sublimitatis duntaxat examine, ubi eis & beatitudinis ho-
nor e debitus reservetur, & oratorum adfuentis in defen-
sionibus copia large præstetur.

2 ¶ Præterea cum in
provinciis, ex ejus, qui regit provinciam, fuerint sententia
vel interlocutione conventi: sive illi sacerdotes, sive cujuscun-
que gradus clerici, sive monachi habeantur, dummodo
approbentur orthodoxi f, qui in propriis causis contra-
dictibusve pulsantur, non alios, quam ecclesiæ propriæ defen-
sores, seu g quos Oeconomos appellant, fideiussores præbe-
ant: ne, dum executoris pertinax h & avara protervitas ex-
traneos & idoneos fideiussores flagitat, multiplex inno-
xia i paupertati infligatur incommodum.

3 ¶ In hac
autem inclita Urbe inventi, ex quacunque provincia veni-
entes, cum in tuæ amplitudinis iudicio (quod eis solum
delegavimus k) lite pulsati fuerint, reverendissimi ortho-
doxæ fidei sacerdotes seu certe Oeconomi, aut l ecclesiæ
defensores, seu clerici in causis civilibus suis, sive ecclesi-
asticis, nulla præbendi fideiussores molestentur injuria:
sed aut vicariis m fideiussoribus contradantur, quas ta-
men stipulationum solemnem cautela vallaverit: aut n cau-
tioni & professioni propriæ, aut o facultatum suarum ob-
ligationibus committantur.

4 ¶ Hoc nihilominus
observando, ut in causis ecclesiasticis nullum alium p con-
venire fas sit, nisi eum, quem dispensatorem pauperum,
id q est, œconomum Ecclesiæ, Episcopi tractatus elegerit:
hunc enim sine dubio a r sacerdote convenit ordinar-
i: quem tamen conventum defensoris Ecclesiæ fidei
committi præcipimus. 5 ¶ Executoribus s in mino-
ribus quidem iudiciis omnibus in ipsa conventione sacer-
dotum seu clericorum, non t amplius, quam unum semis-
sem aut sperantibus, aut etiam audentibus accipere. Ve-
rum si apparitor tuæ magnitudinis, ex sententia tuæ sedis
amplissima in u provincia degentes eos x commoverit:
jubeamus, non amplius eum, quam duos solidos, sportula-
rum nomine accipere. In hac vero urbe magnifica idem
apparitor tuæ magnitudinis uno aureo, sportularum gra-
tia, a provincialibus clericis contentus sit: quantalibet
summæ, qui conventus fuerit, exponatur obnoxius.

6 ¶ Præterea nullus executor vexare y contumeliis z
clericos ullos, nullis impulsionebus molestare, nullis ex-
probrare convitiis, aut corporalibus a injuriis fatigare co-
netur; his, qui hujusmodi aliquid aggressi fuerint, post
amissionem cinguli & patrimonii, ultima protinus anim-
adversione plectendis.

7 ¶ Privilegiis b sane sin-
gulis, quibuscunque sacrosanctis Ecclesiis orthodoxæ fi-
dei, xenodochiis, sive ptochotrophis, tam generaliter,
quam specialiter attributis, perpetuo observandis: nullis
eas c, earumque d sacerdotes, aut clericos, cujuscun-
que gradus sint, aut monachos, ptochotrophos, aut xe-
nodochos orthodoxæ fidei deputatos, extraordinariis mu-
neribus præcipimus prægravari. Eas etenim sarcinas
oneris, quas plerisque personis diversa ratione remitti-
mus, imponi beatissimis viris, nostro seculo inconveniens
esse judicamus.

8 ¶ Præterea, ne cui temeritas
sua lucrativa e concedatur, & ut impudens calumnian-
tium refranctur audacia, jubemus: quoties hi, qui sacerdo-
tes, seu clericos, ac monachos, ceterosque superiores de-
signatos, vel in tuæ magnitudinis examine, vel in provin-
ciali iudicio, proposita actione, convenerunt: si causa co-
gnita convicti fuerint, sine justa eos causa & legitima pe-
titione pulsasse; omnes eis legitimas expensas f sum-
ptusque, quos ab exordio coeptæ controversiæ ipsorum

ad idem adfuerunt: forte vel pietatis vel utilita-
tis alicujus occultæ causa. De vicedominis adde Speculatorem inf. particula 3. rubr. de vicedominis.

r Id est, ab episcopo. f De quibus v. l. 12. inf. de
prox. sacror. servm. u hinc colligit Bald. & VVurms. 1. observ. 6.
cap. 9. Citationem verbalem in alieno territorio fieri
posse. Aliud tamen fore, si ter-
ritoria diversorum fuerint principum: vel si corporalis
fiat prehensio, adde l. 2. inf. de offic. pref. ubi v. Bald. hic.

x eos conveniri monuerit. Haloand. y Executori, ve-
xationi indulgere non licet. z Jubeat igitur Clericos
imunes esse a contumeliis, impulsionibus, convitiis,
& corporalibus injuriis
executorum: quales ipsi
executores inferre
debitoribus solent, in ipso
exequendi officio.

a Corporales injurias hic
vocat, manus iniectionem.
b l. 22. sup. eod.
c l. 5. sup. de sacrosanctis.
d l. 2. sup. eod.
e Lucrosa. Equum enim,
est quemque temeritatis
suz, non alienæ, pœnam
pati. f Vidus victori
condemnatur ad expen-
sas. l. 4. inf. de fructibus. & l. 7. ff. de judiciis.

g Codex

vitio tolerasse eos constiterit, redhibere cogantur: ut hac
saltem censuræ justissimæ formidine revocati, qui impro-
bis assidue conflictationibus occupantur, acquiescant, jam-
que sopitis clamoribus jurgiorum, magistris deinceps ne-
cessitate, retinere se adfuecant.

De foro competenti.

Authent. ex Novell. 79. c. 1. & 4.

Causa, qua sit cum monacho, vel muliere qualibet in monas-
terio consistente, non a apud iudicem civilem ventiletur; sed
apud Episcopum, qui de persona præsentia, quod convenit, statuet:
sive per Abbatem, vel antistitem, vel per alios hoc fieri debeat:
qui secundum legem rem disponat & sacras regulas salva debita
persona reverentia. Si vero contra fiat, pœna, qua statuta sunt,
imminerebunt: Iudex enim, qui de his sententiam proferre præ-
sumpserit, ab administratione depulsus, tanquam divinitati con-
tumeliam faciens, pœna decem librarum auri una cum officio suo
multabitur, sacratissimo nostro arario inferenda: executoribus,
qui admonitionem facere præsumpserint, ab ipsis sanctissimis Epi-
scopis, in locis decanicis b detrudendus: de cetero nullam exactio-
nem facere permittendus.

Authent. ex Novell. 83. in princ.

Clericus quoque in lite pulsatus pecuniaria causa, prius apud
Episcopum conveniatur, per quem sine damno causa decida-
tur. Quod si natura causæ vel alia ratio faciat, ut negotium
apud eum decidi non possit, per civilem procedat iudicem, obser-
vatis clericorum privilegiis: nec mora circa talia fiat.

1 ¶ Sed in civili crimine civilis c præstet iudex, ut lis ul-
tra d duos non egrediatur menses: nec tamen puniatur, etiam si
reus sit inventus, priusquam per Episcopum sacerdotio spoliatur.

2 ¶ Si vero crimen sit ecclesiasticum e, episcopalis erit exa-
minatio, & castigatio.

De his, qui justitiam denegant ecclesiasticis personis.

Nova constitutio Friderici. Imperatoris de statutu. & con-
suetu. con. lib. ecc. 5. item statuiamus, ut nullus.

coll. 10. constit. fin.

Statuimus, ut nullus Ecclesiasticam personam in criminali qua-
stione vel civili f trahere ad iudicium seculare præsumat
contra Constitutiones Imperiales, & canonicas sanctiones. Quod
si attor fecerit, a suo jure cadat: iudicatum non teneat: & ju-
dex ex tunc potestate judicandi privetur. 1 ¶ Sancimus
etiam, ut si quis clericus, vel Ecclesiasticus personis justitiam de-
negare præsumpserit, tertium requisitus, jurisdictionem g suam
amittat.

De peculio clericorum.

34. lidem AA. Eutropio P. P.

Sacrosanctæ orthodoxæ fidei Episcopi atque presbyteri,
diaconi quoque, qui, semel probatis moribus integrita-
te castissima, ad hunc gradum meruerint pervenire, ea,
quæcunque in eodem clericatus gradu locoque viventes,
acquirere & habere potuerint, etiam si in patris avique aut
proavi potestate constituti sint h, & adhuc superstites ha-
beantur, tanquam i bona propria vindicent: de his (si
quando eis libitum fuerit) eis testandi, vel donandi, vel
quolibet alio titulo alienandi, libera k facultate concessa:
ut ea bona quoquo tempore || nunquam ad divisionem ve-
niant, || nunquam fratribus vel sororibus, aut ex his geni-
tis, conferantur: sed ad eorum filios, posteros, & quos-
cunque extraneos l hæredes perveniant, nec a patribus,
avis, aut proavis, sed ab ipsorum liberis tanquam præcipua
vindicerentur: || & || certe his lucro cedant, quibus ipsi id pe-
culium, vel inter vivos alienatione habita, vel mortis tem-
pore ultima & jure cognita voluntate concesserunt. Dat.
5. Kal. April.

De solutione patriæ potestatis.

Authent. ex Novell. 81.

Ed Episcopalis dignitas solvit in jus patriæ potestatis: sicut et-
iam & Consularis, & Præfectura sacrorum pratoriorum, &
Urbicaria, & Magisterium militare; & omnis dignitas valens
liberare a curia, liberat a patriæ potestate: cum hoc quodcunque
cingulum sue potestatis premium honoratis præstet: Ita tamen,
ut filii eorum post mortem avorum recidant in potestatem, ac si
contigisset, eos morte parentum, & non ex præsentis lege sua po-
testatis fieri.

De bonis clericorum.

Authent. ex Novell. 131. c. 13.

Licentiam n habeat Episcopus, quacunque ante Episcopatum
probatus fuerit habuisse, & quacunque post Episcopatum iure
cognitionis usque ad quartum gradum ad eum pervenerint,
ad quos voluerit, ultima voluntate transmittere: ceteris o re-
bus alio modo acquisitis ab eo, dominio ecclesiæ refer varis, nisi in
utilitatem ecclesiæ vel opera pietatis consumpta sint. Eadem di-
stinctione habita in administratoribus cujuscunque loci religiosi.

1 ¶ Item si quis Episcopus aut minister ecclesiæ, moriatur
sine testamento, & successore legitimo vel legitima, successio com-
petit ecclesiæ, in qua constituta sunt.

De peculio clericorum.

Authent. ex Novell. 123. c. 19.

Presbyteros, & diaconos, & subdiaconos, cantores & lecto-
res (quos p omnes clericos appellamus) res quolibet modo

34. sup. eod. ibi: & quoscunque extraneos.
p Clericorum appellatione comprehenduntur presbyteri, diaconi, subdiaconi.

a & ita abroga-
tur principium
legis 35. 5. eod.
b Decanica loca
quæ essent, dixi
Nov. 79. c. 4.

c hoc abrogatur
per Authenticam
proxime sequen-
tem.

d hoc speciale est
in clericis: nam in
ceteris instantia
criminalis non
excedit bienni-
um. l. 1. 2. 3. inf. ut
intra certum tem-
pus.

e Criminum alia
Ecclesiastica, alia
secularia, alia
mixta. Prioris ge-
neris hæresis ac
simonia: secundi
furtum & similia;
terti adulterium,
concubinarus,
mollities, v. Cla-
rum 5. sent. 5. 1.
quest. 1. vers. pra-
mittendum.

f & ita abroga-
tur 5. 1. Authenti-
cæ superioris. Is
tamen in usum
reductus est apud
Gallos, hac An-
thentica Friderici
desueta, qua de
re valde quæritur.
Rebus. in proce-
mio constit. gloss.
5. 2. 3.

g hoc item spe-
ciale est. in aliis
enim causis juris-
dictionem non a-
mittit, qui juris-
dictione abutitur,
sed extra ordinem
punitur, Nov. de
mandatis. 17. c. si
tibi. 3. Nov. ut li-
tigantes jurent.
124. c. 1.

h Hodie ipso ju-
re Episcopatus fi-
lios patriæ pote-
state liberat. Nov.
81. At non liberat
omnimodo a curia.
Nov. 123. c. 4.
i l. 50. inf. eod.
Nov. 123. c. 19.

k servata tamen
legitima parenti-
bus. Auth. presby-
teros. inf. eod. Nov.
123. c. presbyteros.
19.

l hodie non nisi
in certis bonis.
Auth. Licentiam.
inf. eod. Nov. 131.
c. 13. v. exiam l. 42.
5. 3. inf. eod.

m & ita abroga-
tur pars legis 34.
5. eod. ibi: criami
in patriæ potestate
sunt.
n Bald. hanc li-
centiam ita expli-
cat. Prælatum re-
gularem non pos-
se testari. Præla-
tum secularem de
propriis posse te-
stari, non de eccle-
siasticis. Eandem
distinctionem ser-
vandam, si de
communibus bo-
nis sint quæstia.
Quid si incertum
est unde quæstia:
Baldus putat in
dubio præsumi
quæstia ex rediti-
bus ecclesiæ, & ita
de his testari non
posse, adde
VVurms. 1. præf.
39. num. 3.

o & ita restrin-
gitur pars legis

a Interpretatio
Contil.

b αχρηστ.

c Græci αχρηστ.

κρηστ. hic, &

ad Tim. 3. v. 2. sic

Paul. ad Tit. 1. v. 7.

δὲ τὸν ἐπίσκο-

πον, ἀνέχων

τοὺς ἐν αὐτῷ ὄν-

τας αἰσχρολογί-

ας. nota munus E-

piscopis & ita Petr.

ad 6. v. 4. ἡ μὲν

δὲ τῇ προσευ-

χῇ ἡ τῇ δια-

κονίᾳ τῶ λόγῳ

προσκαρτερῇ-

σονται. adde 1.

34. J. de episc. aud.

Nov. 133. c. 5.

e hinc illud Leo-

nis: Nulla ratio

est, ut inter Epi-

scopum habeant

ur, qui nec a cle-

ricis sunt electi,

nec a plebibus ex-

pecti, nec provin-

cialibus Episco-

pis, si modo sint

cum metropolita-

ni iudicio conse-

crati, v. 62. dist. c.

nulla ratio. dist.

63. & Apostoli in

eligendis diaconis

advocata multi-

tudine discipulo-

rum, Difficile in-

quunt, ex vobis

vires septem, quos

praeficiamus, &

placuit hac ora-

tio toti praesenti

multitudini. Act.

6. vers. 2. 3. 4. 5.

f Nov. 123. cap.

1. Cur non dua-

budur. Act. 1. v. 23.

g 1. ad Timoth. 3.

vers. 7.

h sic inter cete-

ra Paulus ait, non

oportere Episco-

pum esse αχρη-

στῆν, sed αχρη-

στῆν, i. ad

Timoth. 3. vers. 3.

i 1. 48. J. cod. Imo

quibus liberi sint:

1. ad Tim. 3. & ad

Tit. 1. vers. 6. adde

Nov. Leon. 2. 3.

k quas προτι-

δας Græci Pau-

lus ἀνέχων. 1.

Cor. 7. v. 26. &

princ. vers. 32.

l volo vos esse α-

μειμαυτοὺς, huc re-

fer. vers. 33. 34.

m v. Nov. Leon. 3.

quos tamen pos-

sumus εχρησ-

τῶν ἐν αὐτῷ ὄ-

ντας αἰσχρολογί-

cessoribus. 9. Ne quis per largitionem ordinetur. 10. De psalmo-

dia, 11. conclusio.

42. a Imp. Justinianus A. Atarbio Praefecto

pratorio.

Omnem adhibentes providentiam circa sanctissimas

ecclesias in honorem & gloriam sanctæ & incorru-

ptæ & homousiæ Trinitatis, per quam & nos, & com-

mune rempublicam salvos fore credidimus: insistentes

etiam doctrinæ sanctorum apostolorum, de creandis irre-

prehensibilibus c. sacerdotibus, qui quidem ob id potissi-

mum ordinantur, ut d. suis precibus benignitatem huma-

nissimi DEI rebus adquirent communibus, praesenti legi

fancimus, ut quoties in qualicunque civitate sacerdotalem

sedem vacare contigerit, decretum fiat ab his e, qui eam

civitatem incolunt, super tribus f personis rectæ fidei, &

honestæ vitæ, aliorumque bonorum, & virtutum testimo-

nium g habentibus, ut ex ipsis idoneior ad Episcopatum

promoveatur: si enim sancti & gloriosi Apostoli sacerdo-

tium a Domino Christo DEO consecuti, & qui bonis

omnibus terram repleverunt, & ejus doctrinam omnibus

impartiti sunt, neque ipsi vitæ suæ, quam in hoc mundo

degebant, salutis nostræ causâ pepercere: quomodo

æquum non fuerit, ut qui subingrediuntur eorum ordi-

nem, & insituantur sanctissimarum Ecclesiarum sacerdo-

tes, purum habeant propositum, & pecunias h contemnant,

omnemque vitam suam ad clementissimum applicent

DEUM? 1 ¶ Convenit igitur huiusmodi eligi, & or-

dinari sacerdotes, quibus nec liberi sint, nec nepotes: et-

nim fieri vix potest, ut vacans huiusmodi vitæ cur-

ris k, quas liberi creant parentibus maximas, omne stu-

dium omnemque cogitationem circa divinam liturgiam

& res ecclesiasticas consumant. Nam cum quidam, sum-

ma in DEUM spe, & ut animæ eorum salvæ fiant, ad san-

ctissimas adcurrant ecclesias, & eis omnes suas facultates

adferant & derelinquant, ut in pauperes & egentes & alios

pios usus consumantur: indecense est, episcopos in suum

illas auferre lucrum, aut in propriam sobolem & cognat-

os impendere. Oportet enim Episcopum minime impe-

ditum affectionibus carnalium l liberorum omnium fi-

delium spirituales esse patrem. Has igitur ob causas m

prohibemus habentem natos aut nepotes, ordinari Epi-

scopum. 2 ¶ De his vero Episcopis, qui nunc sunt, vel

futuri sunt, sancimus, nullo modo habere eos facultatem

testandi, vel donandi, vel per aliam quancunque excogi-

tationem alienandi quid de rebus suis, quas, postquam n

facti fuerint Episcopi, possederint & adquisierint, vel ex

testamentis, vel donationibus, vel ex alia quacunque cau-

sa: exceptis o duntaxat his, quas ante Episcopatum ha-

buerint ex quacunque causa, vel quas post Episcopatum a

parentibus & thejis, hoc est, patris vel avunculis p, & a

fratribus ad ipsos pervenerunt, perventuraque sunt: quæ-

cunque enim post ordinationem ex quacunque causa ex-

tra q præfatas personas ad ipsos pervenerunt, ea jubemus

ad sanctissimam Ecclesiam, cuius Episcopatum tenuerint,

pertinere, & ab ea vindicari & evinci: nulla alia persona

potestatem habente, ex eo proprium quid auferre lucrum.

Quis enim dubitaverit eos, qui ipsis proprias res relin-

quant aut reliquerint, etsi in aliam personam transferunt

aut transtulerunt, non r potius ipsam sacerdotium con-

templantes, quam ejus personam & cogitantes, quia non

solum ab ipsis relicta pie insunt, sed & suas ipsorum res

adjiciunt, id fecisse? 3 ¶ Ab hac autem generali nostra

lege excipimus ea s sola, quæcunque & qualiacunque in

hunc usque diem fuerint Epiphani Archiepiscopi felices

huius civitatis & sanctissimi Patriarchæ. Nam super his,

quæ ab hoc tempore ei adquirentur, ea, quæ a nobis con-

stitutæ sunt, obtinere, & ipsa ad sanctissimam majorem ec-

clesiam pertinere jubemus. 4 ¶ Post mortem vero

DEO amantissimorum Episcoporum, jubemus, ut pro tem-

pore illarum Ecclesiarum Oeconomus rationes reddat ear-

um u, quæ ab illis relictae sunt, rerum: idque sanctissimis

Ecclesiis proficere, quod ex hac nostra lege eis debetur.

5 ¶ Et ipsos quidem Oeconomus cum iudicio & dili-

genti discussione creari præcipimus: scientibus ipsis, quod

singulis x annis rationem referent sanctissimo y Episcopo

sux administrationis: & quacunque in re videbuntur res

Ecclesiasticas minuisse, vel læsisse, vel proprium quæstum

que esse credidimus, etiam super his aliquid definire, qui

curam susceperunt suscepturive sunt venerabilium xeno-

num, & nosocomiorum, & ptochiorum, & orphanotro-

phiorum, & brephotrophiorum: nam a & ipsis omnem

licentiam auferimus, de adquisitis rebus post susceptas

huiusmodi curationes vel per testamentum, vel per alium

quemlibet modum vel machinationem quicquam in ali-

is b transferendi personas: exceptis, quæ prius habuerant,

vel postea a parentibus, vel thejis, vel fratribus ad ipsos

pervenerunt. Omnia enim, quæcunque ad sancta pertinent

loca, vel quæ ad ipsorum præpositos post susceptam hu-

jusmodi curam pervenerunt vel perventura sunt, ad c

ipsa venerabilia pertinebunt loca, eaque pie in eos distri-

bui & erogari volumus, qui in illis locis sunt, vel curantur.

Manifestum enim est, quod quisquis derelinquit vel do-

nat live in scriptis, live sine scriptis xenodochio, vel nos-

como, vel ptochotropho, vel orphanotropho, idcirco

dat, ut d. pie per ipsum dispensetur: ut qui multam e de

eorum pietate præsumptionem & occasionem habeat, qui

is locis præfati sunt: neque vero justum est, ipsum ea,

quæ sub prætextu f eorum, qui sub ejus cura sunt, acci-

pit, non in ipsos vel pro ipsis impendere, sed in propriam

personam auferre, & proprio g lucro applicare, timore

DEI contempto. Quis enim tali curæ præpositum non exi-

stimer idcirco eam suscepisse: ut non solum, quæ extrin-

secus ad eum pervenient, sed etiam omnia, quæ habere eum

contigerit, in eam rem impendant? 7 ¶ Amplius id quo-

que jubemus, ut quæcunque post necessariam erogatio-

nem in eos, qui eorum curæ commissi sunt, & debitam h

curationem rerum & ædificiorum, superesse contigerit,

ea ad redituum comparationem proficiant: undique enim

nostræ scopus nostræque intentio est, ad amplificationem

& augmentum adducere res ad pios usus segregatas: sic

enim quisquis pro sua anima quidquam facere voler,

promptius erogabit: si i crediderit, ea, quæ ab ipso data

fuerint, pie administranda esse. 8 ¶ Si autem contige-

rit aliquem ab administratione sua cessare, quam acceper-

at: sancimus, eum, qui in ejus loco constitutus est, cum ti-

more Domini rationum redditioni subijci gestu sub eo

administrationis, sicut divina nostra lege continetur:

sciente & eo, qui post ipsum constitutus est, quod Domi-

no Deo pro his rationem reddet. 9 ¶ Præterea sancim-

us, (quemadmodum & divinis k canonibus definitum

est) ne quis Episcopus, aut chorepiscopus l, aut m visita-

tor n, sive circuitor, aut presbyter, aut alius cujuscunque

dignitatis clericus per largitionem ordinetur. Sed nec

Oeconomus, nec ecclesiædicus o, nec xenodochus, nec

nosocomus, nec ptochotrophus, nec orphanotrophus, nec

brephotrophus, nec quisquis ptochio p præficiendus est,

per talem fiat largitionem: sed per iudicium & probatio-

nem eorum, qui in illis locis sunt, Deo amantissimorum

Episcoporum. Si vero quis inventus fuerit occasione præ-

dictarum ordinationum & administrationum aliquid de-

dixisse vel accepisse, sive Episcopus sit, sive clericus: & eum,

qui præbuit, & q eum, qui accepit extra sacerdotium, nec

clerum fieri jubemus: ut post hæc Domini Dei subiaceant

condemnationi. Si autem quis propter præfecturam de-

disse r quid compertus fuerit, eum, qui ita perfectus fa-

ctus fuerit, extra clerum esse jubemus: si vero Oeconomus

vel ecclesiædicus s, seu defensor, vel chorepiscopus, id est,

vel periodeuta t, visitator, vel xenodochus, vel nosoco-

mus, vel ptochotrophus, vel orphanotrophus, vel ptochio

præpositus, compertus fuerit præbuisse quid, ut sibi cura illa

committeretur: & hunc removeri ab huiusmodi cura, ju-

bemus. 10 ¶ Præterea sancimus, ut omnes clerici per singulas

Ecclesias constituti, per se ipsos psallant u nocturna x, &

matutina, & vespertina: ne ex sola ecclesiasticarum rerum

lia αχρηστ: iidem qui & archidiaconi: vel archipresbyteri fere, ut Leo ait, & ut est in

Synodo Neocesariensi, cap. 14. adde cap. 10. Antiochena synodi: Episcopus Episcopo ad Cher-

episcopos. αἱς συνλεγεμένοις εἰς τὸν πόντον. Siebertus, archidiaconi, qui dicuntur

chorepiscopi in antiquis monumentis, Abbas d. Irenæi & Justini apud Lugdunenses ita appellat-

tur. v. Cuj. hic datur chorepiscopo certo loco vel pago ab episcopo urbis. vide cap. 10. Sy-

nodi Antioch. & c. 13. Synodi Neocesariensis, & cap. 13. Ancyranæ. Papias regionarios vocat,

vide Cuj. ad l. 6. ff. de excusat. tut. dicti quasi χαρικοί, id est, rustici, vide Duaren. 1. de benef.

9. Video chorepiscopos conferri 72. discipulis. 68. dist. can. quamvis, ut merito possis dice-

re, a chorepiscopis cardinales suam dignitatem mutatos. m Idem fuisse videtur

χαρπίσκοποι & περιόδοι. n περιόδοι. de quo dicam J. cod.

o μήτε χαρπίσκοπον, μήτε περιόδοι. ut J. cod. p ἢ τὸν ἐπὶ τῆς πλῆ-

a Pierum loco-

rum administra-

tores adquisita

post susceptam

huiusmodi admi-

nistrationem, sive

testamento, sive

alio modo, in 2.

a Nomine tantum sunt clerici, qui clericis bona destinata adferantur, eaque consumunt, per se autem munia clericorum non implent: eo nomine indigni privilegio clericorum. l. 9. §. de sacros. eccl. l. 5. §. 12. ff. de iure immuni. sacra. De pseudo-clericis v. Duar. 1. de sacra 17.
b καὶ δὲ πρὸς τὴν ἐκκλησίαν & duobus proto-presbyteris seu primis presbyteris.
c καὶ τὰ καλὰ μέν ἐρχοῦντες ἡτοιχάμενοι τὸ εὐαγγέλιον ἀγαθὰς ἀγγελίας.
d id est, chorepiscopo, de quo dixi §. 9. §. cod. e ut sit actio, quasi popularis. l. 1. ff. de popular. f v. l. 2. §. de reb. cred.
g Interpretatio Contii.
h Ecclesiarum preces imperia principum sustinent, temp. mununt, & animas omnium servare student, i Liturgiæ nō impediendæ per absentiam episcoporum. k Novell. 6. c. 2. 3. Nov. 67. c. 3. Nov. 123. c. 9.
l Huc refer illud Synesi, ἡ ἐκκλησία τοῖς ὁσίοις τὰς οἰκείας ἐκκλησιαστικὰς ἀπειπάρχει, πᾶσαν ἐκκλησίαν ἀπειπάρχει.
m Poenam alterius peccato alteri infligi, iniquum est. l. 1. Sanctimon. 22. §. de poen.
n Contii interpretatio.
o Nov. 123. c. 29. & 36. & l. 19. §. cod.
p adde Nov. 133. cap. 3.

consumptione clerici appareant, nomen a quidem habentes clericorum, rem autem non implentes clerici circa liturgiam Domini Dei: Turpe enim est, pro ipsis scriptos, necessitate ipsis inducta psallere. Si enim multi laicorum, ut suæ animæ consulant, ad sanctissimas ecclesias confluentes studiosi circa psalmodiam ostenduntur, quomodo indecens non fuerit clericos ad id ordinatos non implete suum munus? Quapropter omnimodo clericos psallere jubemus, & ipsos inquiri a Deo amantissimis pro tempore episcopis & duobus presbyteris b in singulis ecclesiis, & ab eo c, qui vocatur archos vel exarchos d, & ab ecclico five defensore cujusque sanctissimæ Ecclesiæ: & eos, qui inventi non fuerint inculpatæ in liturgiis perseverantes, extra clerum constitui. Nam qui constituerunt vel fundarunt sanctissimas Ecclesias pro sua salute & communis reipublicæ, reliquerunt illis substantias, ut per eas debeant sacra liturgia fieri, & ut in illis a ministrantibus piis clericis DEUS colatur. † Licentiam autem concedimus omni e personæ, quæ quid horum prætermisum esse cognoverit, ea denunciare & publicare. 11 ¶ Ea vero, quæ a nobis sancta sunt, fini tradi & ad effectum perducere cum DEI benignitate jubemus: eos vero, qui in suspensionem venerint, aliquid horum ausu temerario prætermisisse, primum f quidem ex Domini DEI iudicio periculum, ac deinde positas in hac lege pœnas sustinere. Dat. Kalend. Mart. CP. DN. Justin. P. P. A. 2. Cos. 528.

Præfatio. 1. De Episcopis Constantinopolim proficiscentibus. 2. Sanctio. 3. Epilogus.

43. g Idem A. Epiphano Archiepiscopo Constantinopolitano & Patriarchæ.

Omnem semper adhibentes providentiam circa sanctissimas ecclesias h, per quas, & nostrum imperium sustineri, & communes res clementissimi DEI gratia muniri credidimus, nec non & nostras, & ceterorum omnium animas studentes salvare, & eam ob rem solliciti assidue, ne commoda sanctissimarum ecclesiarum, in quacunque civitate sint constituta, aliqua ratione minuantur: neve, quæ in ipsis fiunt, divinæ liturgiæ i ex DEO amantissimorum sacerdotum absentia impediantur, aut non conveniunt curentur, ac ne etiam sanctissimarum ecclesiarum consumantur res, tam propter iterum, quam etiam comitantium huc sacerdotum & comitantium clericorum impensas, unde sæpe & sub fœnore accipiendi necessitas emergerit, & ex ea re onus ad ipsas sanctissimas ecclesias venit: simul etiam ne ecclesiasticarum rerum non conveniunt procedat administratio per absentiam DEO amantissimorum episcoporum tempus, his ad tuam beatitudinem divinis apicibus uti oportere existimavimus. 1 ¶ Per quos ipsi jubemus, fieri omnibus manifestum, per singulas metropoles uniuscujusque provincie ipsi subiectis sanctissimis sacerdotibus: quoniam non decet aliquem ipsorum aut eorum, qui in aliis provinciarum civitatibus sub metropolitanis ordinati sunt, episcoporum, secundum propriam voluntatem absque divina nostra speciali iussione k, relinquere l quidem gubernatam a se sanctissimam ecclesiam, in hanc vero felicem commeari civitatem, qualiscunque emergat res: sed mittere oportere huc unum aut duos ex sibi subiecto pio clero: & facere manifesta nostræ pietati ea, quibus opus habent, aut per se ipsos, aut per intermediam tuam beatitudinem: sicque perfrui iusta & compendiarie nostra ope: si enim quippiam eorum, quæ ad nos relata fuerunt, tale nobis visum fuerit, ut indigeat ipsorum DEO amantissimorum sacerdotum præsentia, confestim tum proficiisci jubebimus ipsos: absque vero tali divina iussione, neminem proficisci concedimus.

2 ¶ Sciente horum transgressore, & recte ac pie introductam a nobis pro sanctissimarum ecclesiarum honore observantiam prætereunte: quod non parvam indignationem experietur: sed & sub excommunicatione fiet, si quidem Metropolitæ sit, a tua beatitudine: si vero civitatis sit Episcopus, quæ Metropolitæ subiecta sit ab ipso Metropolitæ: Pecuniariam namque poenam definire contra contemnentes divinam nostram dispositionem non necessarium esse putavimus, ne m inde ad sanctissimas Ecclesias, quod inde eveniret damni, redundet: quarum res ab omni deminutione liberas manere cupimus. 3 ¶ Hæc igitur ad singularem notitiam sub ipsa ordinatorum DEO amantissimorum Metropolitanorum Episcoporum perferre tua sanctitas studeat, & ab unoquoque missas responsiones tam per Metropolitæ, quam per ipsarum reliquarum provinciarum civitatum DEO amantissimos Episcopos de his, quæ hac de re didicerint, ad nostram religionem referre. Dat. 10. Kal. Mart. CP. DN. Justiniano P. P. A. 2. Cos. 528.

De monachis & monasteriis separandis.

44. n Idem A. Menæ P. P.

Sanctissimarum ecclesiarum & piissimorum monasteriorum decori consulentes, interdiximus omnibus habitantibus monasteria conversaricum o mulieribus monasteriis, aut occasionem aliquam excogitare, qua communicationem aliquam cum ipsis habeant. (hoc enim iustam suspicionem introducit, assidue, aut cum voluerint, cum ipsis congregandi) sed ita segregatos esse, ut nullam p participationem ad invicem ob quamcunque causam habeant ipsi, neque excogitari aliquam occasionem vel illis vel his mutua inter se commorationis: sed soli per se homines in

quolibet monasterio degant, a vicinis sibi per quamcunque causam monasteriis segregati: Solæ item per se mulieres non commistæ viris: ut omnis suspicio indecoræ a conversationis penitus tollatur b. Sed si viri fuerint plures, oportet providentia singularum civitatum Episcoporum, foeminas in alium convenientem locum transferri, & dari monasterium ipsis, in quo oporteat ipsas in posterum apud se ipsas honeste conversari: fin plures inveniantur foeminae, aut etiam pari numero: viros quidem transferri, foeminas autem in monasterio manere, ita ut res ipsius monasterii mobiles, & immobiles, & se moventes, hi, qui exeunt, cum his, qui manent, pro rata dividant. Necesse autem responis c apud se degentium separatim mulierum, unum senem d a Deo amantissimo Episcopo civitatis segregari: ad divinas vero peragendas liturgias & sancta e communione participandas unum presbyterum, & unum diaconum honestæ vitæ dari, qui hæc sola supradicta agere debeant, non etiam convesci & conversari aut cohabitare cum ipsis. His enim servatis, & ipsis felix vita erit, qui solitariam vitam elegerint, & communis nostræ reipublicæ res paratorem consequentur a DEO clementissimo opem. Quæ igitur super communibus rebus & nunc recte habere existimavimus, hujusmodi sunt. Sed & credidimus non parvam hinc visum iri additam esse his ex divina nostra Constitutione utilitatem.

1 ¶ Sed & observatione & cautela diligenti opus est, ne ullo modo prætereantur hæc: Quod non aliter continget, quam si DEO amantissimi cujusque civitatis Episcopi f inspiciant diligenter monachorum degentium in monasteriis sub sua cura ordinatis conversationes, & si quid senserint hujusmodi lapsus, omnibus modis compescant tale ipsorum inceptum: & pœnis subiciant eos, qui post nostram prohibitionem adhuc talia perpetrare: & cogant, ut eorum conversationes sint puræ, & separata ab omni commercio muliebri. Nam & ipsis DEO amantissimis Episcopis, si hoc recte æstimare voluerint, perspicuum est, quod ex observatione honestæ hujus devotissimorum monachorum conversationis, & si eis contigerit, nihil indecens aut inhonestum accidere: clemens DEUS propitius res communes nostræ reipublicæ secundabit. 2 ¶ Sed ne vel ipsi DEO amantissimi Episcopi supervacuum ducant hoc nostrum præceptum, nosse ipsos volumus, quod si quis ipsorum manifestus sit, non cum omni diligentia g hæc investigare, aut manifestum lapsum non secundum prædictos modos emendare: obnoxius quidem erit iudicio Domini DEI, & nunc in ipsum venit imperii nostri indignatio, & circa ipsum periclitabitur sacerdotium, neque alia majore opus erit indignatione. 3 ¶ Tua igitur excellentia divinam nostram hanc legis positionem manifestam faciat cujuscunque metropoleos DEO amantissimis Episcopis, & clarissimis Præsidibus provinciarum, addens & hoc: quod & ipsi, si opus sit, omne ferant h auxilium piissimis civitatum Episcopis ad hujusmodi (lapsus) coerceda, quæ tolli iustissimum est: & si qua negligentia eos usos esse invenerint, manifestam eam nobis proprio facient indicio, ut utique omnes cognoscant, & quoniam ab ipsis servari debeant, & ex negligentia i definitam k poenam. Curent autem & DEO amantissimi Metropolitæ, etiam aliis reverendissimis civitatum Episcopis ejusdem provincie facere manifestam divinam hanc nostram legem, & denunciare omnibus, ut vigili studio hæc custodiant, verentes definitam poenam. 4 ¶ Ac ne protrahatur plena observatio divinæ nostræ hujus legis: atque etiam ne ipsi reverendissimi monachi, qui in præsentia conversantur cum monasteriis, parvum putent tempus sibi dari ad debitam & iunctam ipsis separationem faciendam: anale l ipsis definimus decretum ab eo (die) quo manifesta divina nostra lex hæc facta fuerit: ita ut post anni curriculum, si appareant ea, quæ ad convictum attinent, in eodem manere schemate, locus sit omnimodo insertis divinæ huic nostræ legi pœnis. Dat. 15. Kalend. Febr. CP. Decio V. C. Cos. 529.

De filiis presbyterorum, diaconorum, subdiaconorum.

45. m Idem A. Juliano Præf. præf.

Sacris canonibus n neque DEO amantissimis presbyteris, neque reverendissimis diaconis aut subdiaconis nuptias contrahere o post hujusmodi ordinationem permittentibus, sed solis reverendissimis psaltis & lectoribus id concedentibus, animadvertimus quosdam despicientes quidem sacros canones, pueros autem generantes ex quibusdam mulieribus, quibus conjungi secundum sacerdotalem censuram non possunt. Quoniam igitur poena facinoris hujus in sola p sacerdotii erat amissione, sacros autem canones non q minus, quam leges, valere, etiam nostræ volunt leges: sancimus obtinere in illis, & quæ sacris visæ sunt canonibus, perinde ac si civilibus inscriptum esset legibus: & omnes istiusmodi homines tam r sacerdotio, quam divino ministerio, atque etiam dignitate ipsa, quam habent, nudari: Quemadmodum enim sacris canonibus prohibita sunt talia, sic f & secundum nostras leges, rem

a v. l. 19. §. cod. b quantumvis eos adoptaverint sibi fratrum, cognatorum, aut dilectorum loco. c Apocripharios intelligit. Nov. 123. c. 36. d Suspicionis enim minus est in senes, quam in juvenes: & eo magis, si non modo senex sit, sed etiam eunuchus, quod suadet Nov. 133. cap. 5. e Sancta communio liturgiam sequi solet, & sic solet communicare, qui liturgiæ adfuit. f Novell. 133. c. 4. g Episcopo indigna est negligentia. v. 8. 4. dist. h Seculari manu Episcopi sunt juvandi. Sic alibi Iudices manu militari utuntur in exequendis sententiis. l. 68. ff. de rei vind. i poena negligentis episcopi. k §. 20. §. cod. l alias tempus tace inesse huic imperio. l. 2. §. 6. ff. de eo, quod certo. loc. l. 1. in fin. ff. de cond. & demonstr. l. 2. 4. ff. de operis libervam. m Interpretatio Contii. n de quibus vide can. Nicæna Synod. dist. 31. 1. ad Timoth. 3. vers. 2. & 4. & cap. 4. v. l. 2. 3. ad Tit. 1. v. 6. & canonem 50. Apostol. 1. Corinth. 7. v. 7. & c. 9. v. 5. o Nuptiæ presbyteris, diaconis & subdiaconis, postquam in eos ordines sunt recepti, hic adeo interdictæ sunt, ut contrahentes nuptias hujusmodi, ministerio excidant, liberi ex hujusmodi complexu suscepi fiant spurii, adde Nov. Leonis 3. At forte permissi episcopi id fieri potuit, ut Synodus Ancyra-na voluit, cap. 10. sed Novell. Justin. 123. id vetat. Rationem vide apud Cuj. Nov. 22. fol. 383. p vide Novell. 123. cap. 42. q hac de re v. dist. 10. r Novell. 123. c. 1. s Canonibus ab aliquo actu prohibitus, prohibitus quoque intelligitur legibus: ut ita fiat illatio a canonibus ad leges.

1 Verisimile est id novo jure mutatum esse, jubentur enim clerici contrahentes nuptias, suis adhibere uxores. Nov. 21. c. 43.
2 Cujusmodi est. 2. hinc colligitur. Legatum a presbytero filio suum factum, pro non scripto haberi: quali incapaci relicto: idque verius est, si eam ex uxore alterius suscepit. Id ita quoque sentit Romanus confil. 16. Res ita est: Novo jure, (hoc est, Nov. 89. & Nov. 74. c. 6. spurius ex damnato concubitu susceptus usque adeo a progenitorum fortunis arceri, ut etiam parentes eos alere non teneantur. Jure tamen canonico, naturali pietate inspecta, pater tenetur eos alere: quin ipsi relinquere potest alimenta, aut ad ea usque legatum aliquod, non uterius c. non habere. 5. extra de eo, qui duxit in matrimonium quam per adulter. Eamque communem esse opinionem refert Rolandus a Valle confil. 74. num. 31. & seq. Idem refert Mich. Grassus lib. sent. 5. legat. qu. 6.
3 Leges non dedignantur sacros canones imitari. Nov. 83. cap. 1.
4 Cur ita collige ex can. constitutionibus, dist. 10.
5 Interpretatio Contii.
6 Nov. 1. cap. 1.
7 Nov. 1. c. 1. §. 1. si quis. c. 4.
8 Hæreditas, nisi adita, non transmittitur. l. 1. u. §. 5. J. de caducis.
9 Quorum oneri incumbit: personis ad id specialiter deputatis deficientibus, eo nomine agere. l. 25. §. 4. ad.
10 l. 19. §. 22. §. de sacros. ecclies.
11 Captivorum redemptio pias ioter causas numeraturus hic c. l. 28. in prin. c. §. ult. §. cod. l. si quis pro redemptione. 36. J. de donat. Quinimo legatum ad liberandos carceratos maleficii causa, pium dicitur, Bald. l. quamvis. J. de solut. c. Nov. 131. cap. 12. c. 13.
12 Nota de piarum actionum diocesis & curatoribus, adde §. 3. J. ad. in adde Nov. 1. c. 1.
13 παρὰ ποναρίσ. Hi erant villici, sive actores possessionum, ex eorum genere, quæ ecclesiasticas administrant: quamvis alias hi videantur appellari satellites, adscelæ, bucellarii. Est enim Nicetæ παρὰ ποναρίσ παλεοφύρος & ἀδελφός v. Cuj. hic.
14 si non amore, terrore saltem ac metu pœnæ homines a vitio abstinere debent. Brevis differentia legis & evangelii, amor & timor, adde August. 2. quæst. in Exod.

rem ipsam prohiberi: & præter supradictam excidendi ministerio pœnam, ne & legitimos quidem & proprios esse eos, qui ex hujusmodi inordinata constupratione nascuntur, aut nati sunt: sed eam, quæ ex talibus seminibus oritur, participari turpitudinem: tales enim eos esse disponimus, quales quos leges ex incestis aut nefariis natos nuptiis definiunt: ita ut neque naturales, aut nothi seu spurii intelligantur, sed prorsus & undique prohibiti, & successionis genitorum indigni, ac nec donationem a ab illis capere possint, neque hi, neque horum matres, nec per interpositas quidem personas, sed omnibus in hos collatis a patribus beneficiis ad sanctam ecclesiam, ex qua sunt, qui talia deliquerunt, revertentibus: Quod enim sacri canones prohibent, id & etiam & nos per nostras abolemus leges. Si vero simulata quadam obligatio specie mutui, vel alterius contractus instrumenti fiat, quæ obligatum faciat eum, qui hujusmodi constuprationis particeps factus est: hanc etiam infirmam esse volumus: & talium rerum donationem, non ad eam personam, in quam concepta sunt scripta, sed ad sanctissimam ecclesiam pervenire. Dat. 15. Kalend. Nov. CP. Lamp. & Oreste VV. CC. Coll. 530.

De relict. ad pias causas. 9. Annali.

46. d. Idem A. Juliano P. P.

Sancimus, si quis moriens piam fecerit dispositionem vel per institutionis modum, vel per legatum, aut fideicommissum, aut mortis causa donationem, vel alium quemcunque (modum) legitimum: sive injunxerit pro tempore Episcopo curam agere, ut impleantur, quæ ipse voluit, sive & hoc retinuerit, sive etiam in contrarium prohibuerit: necessitatem e habere hæredes id, quod ordinatum est, facere & adimplere omnimodo: Quod si id sponte non fecerint, confestim loci Deo amabiles Episcopos, curiosos esse circa hæc, & postulare, ut illi omnia impleant secundum voluntatem defuncti. Sed si quidem ecclesiæ ædificationem injunxerit testator, intra triennium instare eos, ut perficiatur: si vero xenonis ædificationem, intra unum annum duntaxat id fieri cogere: tanquam sufficiente tempore hoc constituto ad perficienda, quæ placuerunt testatoribus: cum sit possibile & domum conducere, & infirmos illic in lectis sternere, donec opus ædificationis xenonis seu hospitalis compleatur. Si vero quædam dari simul & una præstatione in pias causas damnati fuerint: confestim cogere eos facere, hoc est, post testamenti insinuationem, & post adprehensam hæreditatem vel legatum ab his, qui honorati sunt.

1 Si autem transierit prædictum tempus, ac neque Ecclesiæ, neque hospitale ædificatum fuerit: neque hospitalis aliquis sit, qui hoc ordinet: mox ipsos Deo amabiles Episcopos h exigere ea, quæ pro eo ordinata sunt, & in id convenienter quæsitæ, & facere ædificationes sanctissimarum ecclesiarum, & hospitalium, & gerontocomiorum, aut orphanotrophiorum præparationem, aut ptochotrophiorum, aut nosocomiorum constructionem, aut captivorum redemptionem, aut aliam quamlibet actionem piam, a testatore ordinatam: designare etiam seu præficere, qui hæc administrant, xenodochos, vel orphanotrophos, vel brephotrophos, gerontocomos, vel simpliciter piarum actionum diocetas & curatores, non amplius valentibus post dicti temporis lapsum & dictam indeversionem his, qui illa non fecerint, immiscere se prædictarum rerum administrationi, aut Deo amabiles Episcopos impedire ab illarum rerum administratione. 2 Clarissimis Præsidibus provinciarum necessitatem imponentibus hæredibus omnimodo ea perficere: namque & veteribus prædicatum est legibus, necessitatem imponi implere deficientium voluntates eis, qui habere permittuntur, quæ illi reliquerunt. 3 Sed Deo amabiles Episcopi, si quidem aliquos diserte hi, qui defecerunt, præposuerint rebus (veluti xenodochos, ptochotrophos, aut nosocomos, aut brephotrophos, aut orphanotrophos, aut gerontocomos, aut paramonarios, aut œconomos, aut, simpliciter dicendo, piarum actionum administratores) illos quidem permittant habere administrationem: ipsi vero non administrant quidem, sed administrationem illorum inspiciant aut observent: & recte quidem habentem laudent: in quibusdam autem aliquid prætergredientem corrigant: pessima autem administratione facta etiam eos expellant, & alios instituant, qui cogitent & animo concipiant magni Dei timorem, & terribilem magni & nunquam finiendi iudicii diem, ad quam illos respicientes convenit omnia facere cum ad Deum coordinata mente. Si vero neminem diserte hi, qui moriuntur, præstituerint administrationi, sed in hæredum potestate totum posuerint: hi

autem rem neglexerint: continuo ipsi Deo amabiles Episcopi & administrant, & præficient suprascriptas personas (ut ptochotrophos, aut nosocomos, & ceteros deinceps, qui etiam magni Dei honorem mente præferant) ut omnimodo & via & artificio ad effectum perducantur, quæ ordinata sunt.

4 Si supra autem omne tempus, quo distulerint facere disposita scripti hæredes, eos cogi solvere & fructus & redditus & omnem legitimam accessionem a tempore ejus, qui disposuit, mortis sancimus: non in inspecta mora a litis contestatione aut conventionem, sed ipso e jure intellecta (quod dicitur vulgo) mora præcessisse, & locum habente, fructuum & aliarum rerum accessione.

5 Hoc eodem obtinente, & si non ab hærede, sed a fideicommissario aut legatario relictum fuerit hujusmodi pium legatum, & illud acceperit is, qui legato honoratus est: & mox quidem licentiam esse Deo amabilibus Episcopis poscere tales personas quibusdam rebus honoratas facere disposita.

6 Si vero negligentes fuerint locorum Deo amabiles Episcopi id agere, forte gratia corrupti a scriptis hæredibus vel legatariis, vel fideicommissariis: licentia erit aut Metropolitano provinciarum, aut Archiepiscopo illius dioceseos, hæc cognoscenti, inquirere, & cogere, pium opus aut piam liberalitatem omnimodo impleri & cuicumque civium idem etiam facere licentia erit: cum sit enim communis pietatis ratio, communes & populares g decet etiam affectiones constitui harum rerum executionis: habituro unoquoque licentiam ex nostrâ hac lege movere ex h lege condictionem, & postulare relicta adimpleri, sciente, qui hæc neglexerit, Deo amabili Episcopo, quod & ipse, præter imminentes e celo pœnas, etiam Imperialem motum super hujusmodi contemptum experietur.

7 Ut autem adhuc majore metu terreantur hæredes morientium, vel harum rerum procurandarum, & faciendarum onere gravati: quo minus harum rerum effectum differant, & hoc sancimus: ut si impetiti a Deo amabilibus Episcopis, qui his rebus honorati sunt, postea cessaverint, seu distulerint, ita ut Præsidum exactione opus fuerit: confestim non solum ipsi simplum (quod dicitur) exigantur, sed omnino duplum. Si enim apud veteres erant quædam themata, in quibus, ex inficiatione, dupla condemnationis inducebantur, quomodo utique non etiam hic eos, qui non solum ne sponte fecerint, sed tempus præterea protraxerint, & postremo impetiti a Deo amabilibus Episcopis, ac deinde neque ipsis statim parentes, opus habuerint etiam Præsidali exactione, dupli exactione non convenit castigari? 8 Si vero morientes suos hæredes voluerint, quando morituri essent ipsi hæredes, actionem aliquam implere piam, non autem in ipso rum vita: & hoc custodiri, & non in medio hæredes cogi facere quid eorum, quæ testator post ipsorum mortem voluerit fieri, cum vero morientur ipsi, necessitatem habere omnimodo ista implere: dilatione autem aliqua ab ipsorum hæredibus facta, tunc necesse est, illa fieri, quæ ante disposuimus.

9 Si vero aliqua eorum, quæ vocantur annalia in legata, relicta fuerint aut donata clero forte, aut monasterio, aut ascetis, aut diaconis, aut ptochiis, aut xenonibus, aut nosocomis, aut brephotrophis, aut sanctissimarum ecclesiarum pauperibus, aut (simpliciter) cœtibz quibusdam piis, aut omnino non prohibitis n ex plebe collegiis: velint autem secundum aliquod tempus hi, qui tunc reperiuntur, aut accepto super tali actione transigere: non liceat id agere, neque quod factum fuerit, ratum esto: imo & p privationem rerum q, qui hæc redemit vel transigit, sustineat. Quandoquidem necesse erit, his quidem, qui aliqua parte temporis fuerint, esse pecuniarum copiam: his autem, qui futuri sunt, omnimodam relictorum privationem, sed nec ipsum Annaliorum nomen, neque perpetua defuncti memoria, ob quam & annum hoc reliquit, conservabitur, sed statim extinguetur una cum ipsa relictorum interiens alienatione. Manere igitur perpetuo r ipsos obnoxios hujusmodi dationibus sancimus: adeo ut, si qua fiat alienatio, & ipsa irrita sit: & hi, qui quandoque præerunt piis locis, licentiam habeant persequi, & exigere ipsa, nulla temporis præscriptione opponenda ipsis, cum sper unumquemque annum talis nascatur actio. Quinimo hypotheca subjecta sint ejus, qui reliquit bona, hujusmodi legatorum causa: ita ut licentiam habeant ex ipsis rebus satis piis operibus facere, non solum pro relictis, sed & pro fructibus ipsorum, & redditibus, & omni legitima accessione temporali (ut dictum est) nulla retinentibus præscriptione convenire queunt, quantumcunque quis numeraverit tempus. Nisi inter hunc annali legato oneratum, & eum, qui secundum sacros canones & nostras leges præsul constitutus est, istiusmodi exactionis factum fuerit pactum, quo placuerit, Ut redditus pro annuo legato daretur a gravata persona, semper vicens ac perpetuus, & non multis publicis oneribus obnoxius: sed & accessionem habens, omnino quidem non x minorem quarta parte puri redditus, aut amplius, quantum scilicet

a Nov. 131. c. 12. in fin.
b hic casus est specialis. Nov. 131. c. 11. Aliud enim in aliorum legatis. l. 23. ff. de leg. 1.
c Mora fit interdum ipso jure, vide l. 32. ff. de usur.
d & merito: sunt enim fideicommissa legatis exequata. l. 1. ff. de leg. 1.
e Episcopi curam gerit. Metropolitanus, Metropolitanus, Archiepiscopus.
f De metropolitano & archiepiscopo vide dist. 21. can. cleuos. Ceterum hic Episcopi, Metropolitanus, Archiepiscopi rectis verbis distinguuntur Episcopi locorum seu singularum urbium: Metropolitanus, provinciarum: Archiepiscopi, dioceseos totius curam gerebant.
g l. 1. & seq. ff. de popularib. action. h Cur ex lege condictionis collige ex l. unie. ff. de cond. ex lege.
i Piorum legatorum actio, non modo inficiatione duplicatur, sed ex mora.
k §. 1. §. 23. in fin. Inst. de acti. l. nec enim iuste agi potest ante conditionis eventum. l. 5. §. 2. ff. quando dies legatus.
l seu annua. v. tit. ff. de annuis legatis. adde l. ult. §. eodem.
m Collegio prohibito legari non potest. Quæ sint prohibita, v. l. 1. ff. quod cuiusque. c. l. 1. ff. de collegiis.
n Transigere monasterio de annuo legato non licet. p Emptor rei venditæ alienari, rem emptam restituere cogitur: nec datum pretium repetit, quasi indebitum, ut hic. §. ult. Inst. de oblig. quæ quasi ex cont.
q Χρηστέων d'invictos, hoc verbum intelligendum est pro subjecta quæstione, v. l. 1. ff. pro socio. Cur perpetuo collige ex l. 20. ff. de annuis.
r Quarum rerum actio singulis annis nascitur, earum perpetua petitio est, nulla præscriptio. t §. 4. §. eodem.
u atqui Ecclesiæ concessa est tantum permutatio, vel cum alia Ecclesiâ, Nov. 54. c. 2. vel cum principe, Nov. 7. c. 2. x adde l. 8. in fin. ff. de transact.

a Forma juris o-
missa actū vigiar.
b Interpretatio
Courtii.

c Hujus legis fir-
mentio in Novell.
d Abbatē non
proximate, sed me-
rito vitz conse-
rendū sunt. Sic
non etas, sed vi-
ta seniore facit.
Hinc illud, La-
queus juvenum
omnes vos: & rur-
sus, Maledictus
puer centum an-
norum. 2. quast. 7.
c. Paulus dicit,
Seniorem non in-
crepare vult. 28.
e nota formam
eligendi Abbatis.
f Dignitas aut
nomen non facit
episcopum, sed
vita: non episco-
pi nomen sed vi-
ta reverentiam
meretur. c. ple-
rumque. in f. can.
non omnis. can.
non omnis. 30. c. 2.
g. 7.

h Hinc illa pue-
rorum notia,
apud Horatium 1.
Epistol. 1. Rex
cris, ajunt, Si ve-
le facies. Hinc &
illud Actii apud
Varronem 4. de
lingua. Qui recte
consulas, consul
fias.

i Atqui sorte
Marthias electus
est. Act. 1. versic.
ult. Certe, quod-
dam sortibus su-
unt, de quibus di-
xit ad 3. J. com.
de legatis, nec in-
de tamen sortile-
gi artem suam
defendere debent.
26. quast. 2. can.
non statim. 2. c.
seg.

j sic Virgil. lib. 2.
Aeneid. vers. 201.
Laocoon ductus
Nepuni sorte sa-
cerdos.

k vide l. 31. §. cod.
l Interpretatio
Courtii.

m l. 42. §. 1. §. cod.
v. Nov. Leonis 2.
3. 1. Tim. 3.
n hinc illud
Pauli, Non ut
confundam vos,
hac scribo. ad Ro-
m. 1. c. 1. v. 14.

o id est, declina-
tus, aut tacite
prohibitus.

p Sensus est, qui
captivos in uni-
versum instituit
hæredes, totam
hæreditatem eis
conferens, nulli Fal-
cidie subiectam.
Qui volunt sua
bona ulli Falci-
die subijci, capti-
vos aut pauperes
hæredes institu-
ant, sed hoc aper-
tius exponam §.
4. §. cod.

q Captivi vox
est incerta, ideoq;
videbatur legatum non valere. J. de incert. person.
r Captivi hæredes institui pos-
sunt. f. id est, instituerit. An idem si substituerit Baldus ait. c. Captivis, quod relin-
quitur, non relinquitur incertis personis. l. 24. l. 28. §. cod. Nov. 131. c. 1. Cur ita dicitur firi-
do jure, instituti sunt captivi ac pauperes, quorum singulæ personæ incertæ: pietatis ra-
men ratio hæc est, ut jus & nomen hæredis tribuatur certis pauperum, & captivorum admi-
nistrantibus. Hi semper certi: nimirum episcopus, æconomus, xenon: licet ipsi paupe-
res, quibus vitz hanc distributio, incerti sint.

et inter eos placuerit. Si enim tale quiddam in scriptis fiat
pactum, & datus fuerit talis redditus & receptus in scri-
ptis, pactionibus & transactionibus, & id manifestum per
gesta monumentorum constitutum fuerit: cessare exactio-
nem annui legati contra eum, qui eo oneratus est, sancimus:
eum vero redditum pro legato constitui, perpetuo
ad id deputatum, & qui alienari a nemine, quocunque
alienationis modo, possit: nullo a autem horum subsequen-
to, subiacere perpetuo (ut antea a nobis dictum est) datio-
ni annuorum legatorum eos, qui his gravati sunt, sancimus:
ut & nomen & memoria defuncti, & ut annui redi-
tus in ipsis operibus perpetuo conserventur. Dat. 15.
Kal. Nov. Const. Lamp. & Orest. Coss. 530.

De electione 1. & confirmatione abbas, 2. Et abba-
tissæ, 3. Et ceterorum.

47. Idem A. Juliano P. P.

SActis e nostris legibus existimavimus oportere & hanc
addi: quæ ex virtute, non d autem ex temporibus, reli-
giosas Abbatis seu præfecturas tribuit, ita videlicet, ut in
piis monasteriis aut ascereriis, non omnimodo mortuo ab-
bate vel abbatissa, is vel ea, qui vel quæ tempore antiquior
est, aut secundus deinceps eligatur. Consenti-
mus enim naturæ, neque omnes similiter bonos, neque om-
nes in æquo facienti malos: sed quem utiq; & vita f
optima & mores honesti g & circa pium exercitium con-
stantia, & commune reliquorum monachorum comple-
mentum, aut maxima eorum pars, idoneum ad hoc puta-
verit, & sacris Evangeliiis propositis elegerit, ad præfectu-
ram vocari, ita ut, si quidem primus post defunctum utilis
sit, & monachis præesse dignus, ille aliis præferatur: si ve-
ro qui post illum est, similiter in ipsum feratur futuri
præfecti calculus. si vero nullus horum dignus videatur:
confestim is, qui ex omnibus idoneus erit, cujuscunque
gradus sit, præordinetur Abbas, qui sit videlicet & vitæ
honestæ, & honestæ conversationis, & qui servare credi-
tos sibi possit: cum sit conveniens, omnem principatum,
& omnem hominum præfecturam, non ex temporibus,
neque h ex sortibus i, neque ex fortuitis circumstantiis,
sed ex electione: & ex eo, quod præstantius est, fieri; &
bonum apud omnes testimonium & probationem esse,
fieri ordinationi ordinem. 1. ¶ Manifesta autem hæc
fieri Deo amabili Episcopo: ut, cum is didicerit eum, qui
electus est, & hoc se recte habere adprobaverit, consen-
tientem electoribus calculum ferat, & promoveat ipsum
ad hujusmodi Abbatis ordinem. Adprobare vero oportet
hanc ipsam electionem, & pro tempore Patriarcham,
& qui in his locis sunt, Deo amabiles Episcopos, habentes
& ipsos iudicium Dei, & futuram condemnationem
meruentes, si non per electionem, sed ad aliquam passi-
onem k seu affectionem respicientes humanam, promoti-
onem fecerint: habituris ipsis & in hac vita & in futura a
Deo immensam poenam: videlicet ipsorum negligentia ani-
mabus plurimis peccatorum causas præbente. 2. ¶ His
omnibus & in reverendissimis foeminis aut virginibus, quæ
piis monasteriis præfunt, obtinentibus. 3. ¶ Reliquo
omni sacro ordine, sacro ministerio secundum suos gra-
dus præidente, & nulla in re per præsentem nostram in-
novato legē. Dat. 15. Kal. Dec. CP. Lamp. & Orest. Coss. 530.

De electione Episcopi.

48. l. Idem A. Joanni P. P.

Sancimus, neminem ad Episcopum ordinari, nisi & in
saliis rebus utilis & optimus sit, & neque mulieri cohabi-
tet, neque m liberorum existat pater, sed loco uxoris, ad-
hæreat quidam & continens sit, circa sanctissimam eccle-
siam: loco n vero liberorum, omnem Christianum &
orthodoxum habeat populum, cognoscens, sic ab initio
ea, quæ de successione Deo amabilium Episcoporum sunt,
nos disposuisse, & cum eusmodi cogitatione processisse
nostram legem: & eos, qui præter hæc quid faciunt, aut
fecerunt, omni Episcopatu indignos esse: qui enim, post
hanc nostram constitutionem, facere aliquos Episcopos
præter ejus vim, aut fieri ausi fuerint, neque in Episcopis
numerabuntur, neque manebunt in sacris, sed expulsi ab
his, aliis dabunt locum ordinationis, cum in primis dili-
gentissimæ, tum etiam Deo per omnia placentis. Dat. 4.
Kal. Sept. CP. post Consul. Lamp. & Orest. 531.

De institutione captivorum aut pauperum.

49. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

SI quis ad o declinandam p legem Falcidiam, cum de-
siderat totam suam substantiam pro redemptione capi-
tivorum q relinquere, eos ipsos captivos r scripserit
hæredes f: ne videatur, quasi incertis t personis hæredi-
bus institutis, iudicium suum oppugnandum reliquisse:

sancimus, ejusmodi & talem institutionem pietatis z in-
tuitu valere, & non esse respuendam. 1. ¶ Sed & si pau-
peres a quidem scripserit hæredes, & b non inveniatur
tum prochorophium, vel certæ ecclesiæ pauperes, de
quibus testator cogitaverit, sed sub incerto vocabulo pau-
peres fuerint hæredes instituti, simili modo & hujusmodi
institutionem valere decernimus. 2. ¶ Et si quidem
captivos scripserit hæredes, civitatis, in e qua testator la-
rem d fovere ac degere noscitur, Episcopus & æcono-
mus hæreditatem suscipiant: & omnimodo in redempti-
onem captivorum procedat hæreditas, sive per annuos re-
ditus, sive per venditionem mobilium e seu se moven-
tium rerum sit: nullo penitus ex hoc lucro vel Oecono-
mo, vel Episcopo, vel sacrosanctæ Ecclesiæ relinquendo.
Si enim propter hoc a f speciali hærede recessum est, ut
non Falcidia ratio inducatur, quomodo ferendum est hoc,
quod in sacrum g venerit, per Falcidiam vel aliam occa-
sionem minui? 3. ¶ Ubi autem indistincte pau-
peres scripserit hæredes: ibi Xenonem ejus h civitatis
omnimodo hæreditatem nancisci, & per i Xenodochum k
in ægotantes fieri patrimonii distributionem, secun-
dum quod in captivis constituimus, vel l per redditu-
um annualem erogationem, vel per venditionem rerum
mobilium, vel sese moventium, ut ex his res immobiles
comparentur, & annuus victus ægotantibus accedat:
Quis m enim pauperior est hominibus, qui & inopia tenti
sunt, & xenone repositi, & suis corporibus laborantes,
necessarium victum sibi non possunt asserere?

4. ¶ Licentia omnino danda & in priore & in secunda
specie, & actionem movere, & debita exigere: ut in capti-
vos, vel in ægotantes consumantur. Si enim hæredum n
eis & jus o & nomen dedimus, sine p Falcidia tamen legis
emolumento, necesse est, eos debita exigere, & creditoribus
respondere. 5. ¶ Sin autem ampliores in civitate
xenones vel prochorophia sint: ne incerta videatur pe-
cuniarum datio, tunc ei xenoni vel prochorophio, qui pau-
perior q esse dignoscitur easdem res vel pecunias adsigna-
ri censemus: hoc videlicet discutendo a viro reverendis-
simo locorum Antistite, & sub eo constitutis clericis.

6. ¶ Sin autem nullus xenon in civitate inveniatur:
tunc, secundum de captivis sanctionem, pro tempore æ-
conomus sacrosanctæ Ecclesiæ vel Episcopus hæredita-
tem accipiat: & sine r Falcidia ratione pauperibus, qui
in civitate sunt, vel penitus mendicantibus, vel alia su-
stentatione egentibus, eadem pecuniæ distribuuntur.

7. ¶ Hæc tamen omnia locum habere sancimus, quando
non certi xenonis vel certi prochorophii, vel certæ eccle-
siæ nominatio a testatore subsequuta est, sed incertus est ejus
sensus. ¶ Sin autem in personam certam venerabilem-
ve certam domum respexerit, ei tantummodo hæredita-
tem vel legatum competere sancimus, nulla f Falcidia
nec in hac parte intercedente. 8. ¶ In omnibus au-
tem hujusmodi casibus caelestes iracundias sacrosanctæ
rerum administratores expectent, si quæcunque
lucrum ex hujusmodi gubernationibus sibi met acquie-
rint, vel si hoc committi ab alio consenserint, & non gra-
visima poena & interminatione, quod perperam factum
est, studeant corrigere.

De captivis redimendis.

Authent. ex Novell. 115. cap. 3.

SI t captivi u alicuius liberi seu cognati redemptionem ejus
neglexerint: non solum exheredari possunt, sed etiam
lege x denegatur eis successio: & si fuerint scripti hæredes,
tantum valeat testamentum in aliis y capitulis. Hæc ergo
successio defertur Ecclesiæ z civitatis ejus, expendenda sci-

m Sensus est: vox Pauperis a propria significatione non est detorquenda.
instituit, non tam eorum hospes quam ipsi hospitio excepti ac egeres, institui videntur.
n Testamentarius executor, actiones movere potest, sicut hæres. Bart. o Priorum locorum
administratores, si quid ipsis piis locis testamento sit relictum, ipsi, inquam, administratores,
eo casu jus & nomen hæredum sortiantur ac ferunt: nempe ut debita testatori exigant, & ejus
creditoribus satisfaciunt, & creditoribus dimissis, relicta ipsis pauperibus dividant seu distri-
buant. Hoc cum sit, videntur comparari hæredibus fideicommissi restitutioni obnoxii. Dicit
igitur aliquis, Trebellianicam aut Falcidiam ab iis deduci, eo magis quod hæc lege jus &
nomine hæredum accipiant: sed non ita jus est: alio enim sine hæredes instituantur, nempe non
ut lucrum faciant, sed ut integrum relictum distribuatur: nullo lucro eis relinquendo, §. 2. §.
cod. sine Falcidia ratione, §. 6. nulla Falcidia intercedente, §. 7. §. cod. p sic intelligo, Xeno-
dochum (idem sentiendum in similibus personis) hæredem institutum, universam hæreditatē
pauperibus distribuere teneri, nec ex ea deducere quartam jure institutionis, §. 6. §. cod. Alias
nimis generale est, quod ex hac lege colligi solet: Ex relictis ad pias causas non detrahi legi-
timam: cum legitima jure naturæ debita semper detraheunda sit, licet aliud sit in legitima de-
bita jure institutionis. v. Varron. 1. Præf. 39. c. 8. q Sensus est, Relictum certo xeno-
dochio, ei deberi, §. 7. §. cod. Incerto, civitatis xenoni debetur, §. 3. §. cod. Quid si plura sint
in civitate xenodochia? pauperiori. Quid si nullum sit in civitate xenodochium? Episcopus
relietum pauperibus distribuit integrum, nulla deducta quarta. r v. §. 4. §. cod. §. 7. §.
J. cod. Nov. 131. c. 12. t §. 7. §. cod. t usus hujus Authentice hic est apud Gallos, Capti-
vus de suis testari potest, si postea liberatus moritur intestatus, ei succedere, non ecclesia, sed
proximus: quamvis redemptionem captivi neglexerit, quia ipse ingratitude videtur ro-
misse, si non est in vita conquestrus l. ult. J. de revoc. donat. Quid si in ipsa captivitate mori-
tur intestatus? Bona ejus posse applicari fisco putat Rebuffus in proem. conf. §. 1. §. 8.
u subaudi a latronibus, furibus, hostibus, piratis & similibus: quinimo custodia publica clau-
si, etiam pro quantitate aliqua pecuniaria: modo non perperua sit custodia, aut iudicis sen-
tentia definita. Frustra namq; pro ejusmodi captivo redimendo laboratur. x ipso jure ne-
que sententia iudicis requiritur. y legata igitur ad pias causas hic præstantur, licet ex
testamento non adeatur hæreditas. z non proximis, vid. l. 1. J. de secund. nupt.

z Cujus maxi-
mus est favor.

a Captivis con-
cessa, & quæ supe-
rius dicta sunt de
captivis, eadem
locum habent in
institutione pau-
perum.

b Ratio dubi-
tandi ex l. 9. §. y.
ff. de her. insti-
t. c. v. l. 26. §. tit.
prox.

d de lare v. l. 1.
§. 2. ff. de agno-
scend.

e v. quæ notavi
ad l. 93. ff. de ver-
bor. sign.

f A speciali hæ-
rede interdum
ita recedere pos-
sumus, ut Falcidia
non utatur.

g Captivis aut
pauperibus, quod
relinquitur, sacro
corpori relinqui
intelligitur. Inde
fit, ut hujusmodi
relicta non mi-
nuantur per le-
gem Falcidiam.
Vetatur enim re-
rum sacrarum di-
minutio.

h Xenonem qui
hæredem insti-
tuit, in dubio suæ
civitatis Xenonem
instituisse intelli-
gitur. Etenim
suam quisq; ma-
gis quam alienam
civitatem dilige-
re præsumitur, &
ita recte judicari
potest ex præ-
sumpta voluntate
testatoris.

i Xenodochium
qui instituit, Xeno-
dochii nomine
ægotos advenas
institui videntur.

k Xenodochus
is est, qui advenas
ægotos, inopes,
debiles, invali-
dos, necessarium
sibi victum para-
re nequeunt
hospitio excipit.
l Sensus est, Xeno-
nes ita solene
institui, vel ut
certam summam
pauperibus semel
distribuatur, vel ut
redditu annuum
erogent, vel ut ex
mobiliu pretio
immobiliu em-
ptis annuum vic-
tum ægotanti-
bus præstent.

Ideoq; pauperibus
institui, non tam eorum hospes quam ipsi hospitio excepti ac egeres, institui videntur.
n Testamentarius executor, actiones movere potest, sicut hæres. Bart. o Priorum locorum
administratores, si quid ipsis piis locis testamento sit relictum, ipsi, inquam, administratores,
eo casu jus & nomen hæredum sortiantur ac ferunt: nempe ut debita testatori exigant, & ejus
creditoribus satisfaciunt, & creditoribus dimissis, relicta ipsis pauperibus dividant seu distri-
buant. Hoc cum sit, videntur comparari hæredibus fideicommissi restitutioni obnoxii. Dicit
igitur aliquis, Trebellianicam aut Falcidiam ab iis deduci, eo magis quod hæc lege jus &
nomine hæredum accipiant: sed non ita jus est: alio enim sine hæredes instituantur, nempe non
ut lucrum faciant, sed ut integrum relictum distribuatur: nullo lucro eis relinquendo, §. 2. §.
cod. sine Falcidia ratione, §. 6. nulla Falcidia intercedente, §. 7. §. cod. p sic intelligo, Xeno-
dochum (idem sentiendum in similibus personis) hæredem institutum, universam hæreditatē
pauperibus distribuere teneri, nec ex ea deducere quartam jure institutionis, §. 6. §. cod. Alias
nimis generale est, quod ex hac lege colligi solet: Ex relictis ad pias causas non detrahi legi-
timam: cum legitima jure naturæ debita semper detraheunda sit, licet aliud sit in legitima de-
bita jure institutionis. v. Varron. 1. Præf. 39. c. 8. q Sensus est, Relictum certo xeno-
dochio, ei deberi, §. 7. §. cod. Incerto, civitatis xenoni debetur, §. 3. §. cod. Quid si plura sint
in civitate xenodochia? pauperiori. Quid si nullum sit in civitate xenodochium? Episcopus
relietum pauperibus distribuit integrum, nulla deducta quarta. r v. §. 4. §. cod. §. 7. §.
J. cod. Nov. 131. c. 12. t §. 7. §. cod. t usus hujus Authentice hic est apud Gallos, Capti-
vus de suis testari potest, si postea liberatus moritur intestatus, ei succedere, non ecclesia, sed
proximus: quamvis redemptionem captivi neglexerit, quia ipse ingratitude videtur ro-
misse, si non est in vita conquestrus l. ult. J. de revoc. donat. Quid si in ipsa captivitate mori-
tur intestatus? Bona ejus posse applicari fisco putat Rebuffus in proem. conf. §. 1. §. 8.
u subaudi a latronibus, furibus, hostibus, piratis & similibus: quinimo custodia publica clau-
si, etiam pro quantitate aliqua pecuniaria: modo non perperua sit custodia, aut iudicis sen-
tentia definita. Frustra namq; pro ejusmodi captivo redimendo laboratur. x ipso jure ne-
que sententia iudicis requiritur. y legata igitur ad pias causas hic præstantur, licet ex
testamento non adeatur hæreditas. z non proximis, vid. l. 1. J. de secund. nupt.

licet

a Hereditas facilius eripitur extraneo heredi, quam conjuncto. b etiam extranei. c De recaptivi, redimendi ejus causa, contrahere etiam extraneus potest. d Minor 25. major 18. annis, pro majore habetur, ut captivi bona, pro eo redimendo possit obligare vel vendere atque ita pietatis causa, etas minoris suppletur. e etiam inviti captivi redimi possunt. arg. l. 6. ff. de appell. l. 3. T. de liber. causa. l. 52. §. 10. ff. pro socio. f redimere captivos liberos parentes debent, ut a liberis redimi debent. g Quid si legitimam captivus consecutus sit a patre? vel hoc etiam casu parens filium liberare cogitur, ne in huius legis poenam incidat. Nam ut maxime legitimam filio captivo jam dederit, pietatis tamen officia in filium exercere cogitur. Castrensis hic. Queri hoc utilis potest, utrum quod filii redimendi causa pater numeraverit, id in legitimam filii possit imputare necne? Bartolus negat recte imputare, pietatis favore. l. liber captivus. 17. T. de postliminio reversis. Bart. in l. Stichus. 16. in fin. ff. de peculio legato. Quid si filii captivi liberandi nomine se pater obligavit, necdum numeravit? solida obligatio legitimae filii non imputabitur, si pietate paterna, se pater obligavit: secus si necessitate statuti. Bald. l. filia. 18. num. 19. T. familia.

h Clerici peculium quasi castrense habent. l. 34. §. cod. i Puto hoc arrogatum esse per Nov. 123. c. 19. & Authent. Presbyteros. T. cod. k l. 29. T. de pactis. Hæc lex non servatur jure canonico. cap. si diligenti. 2. extra. de for. compet. l. puta clericus. m puta mutus. n ultro, vel pactis, vel per stipulationem. o qua alias uti possit, nisi ei renunciasset. p id est, exceptio. Paucis ita habet. Quilibet foro suo renunciare posse, si modo forum litigatoris favori attributum est, non honori iudicis. Sic vasalli, etiam inviti coguntur de feudo apud Pares Curie litigare. Causæ domaniales regis Gallie, etiam volentibus partibus apud alios iudices quam superiores Curie agi non possunt. Ad hæc, Privati jurisdictionem non habentes tribuere eam non possunt. vide Baldum hic. q Sacerdotii enim prerogativa jus fori speciale tribuit. Authent. statumimus. 33. sup. cod. r Renunciare potest quis etiam foro suo. Huiusmodi renunciationi Bartolus porrexit, ne aliquin adversus pacta veniatur, ut hic. Hodie clericus foro suo renunciare non potest. Cur? vide cap. si diligenti. 12. extra de foro compet. s prima ratio decidendi. t altera ratio decidendi. u de qua vide quæ notavi ad l. 29. de pactis. x Renunciare juri pro se introducto quisque regulariter potest, vide tamen exceptiones varias apud Socinum regula. Renunciare 339. & diff. 12. & c. 18. cod. titulo. y Hæc constitutio extat 16. quasi. 1. can. generaliter. 40. z Cl. rorum appellatione qui continentur, vide Nov. 133. cap. 19. a Monachi non sunt clerici, fieri tamen possunt clerici, l. 2. C. Th. de epis. 16. qu. 1. can. de monachis. ut Julianus Apostata ex monacho factus est clericus in Ecclesia Nicomedia. August. Epist. 76. v. Cuj. Novell. 6. b Clerici inviti tutores non dantur. c Quin tutores eos dari, concilia verant, ut Cyprianus scribit. Epist. 9. d adde Canon. Apost. 6. & 80. e v. Novell. 123. huc reter Novallum 123. Hieronymus ad Paulinum: si cupis esse quod diceris, id est si cupis monachus, seu solus esse, quid facis in urbibus? 16. qu. 1. c. si cupis. Eugenius Papa. Sicut pisces sine aqua cavent vita: ita sine monasterio monachus. 16. qu. 1. c. placuit communis. Duplex est opus monachi, aut divinis vacare scripturis, aut opera manuarum meditari. Nov. 123. c. 6. f l. 32. §. 4. ff. de arbit. Nov. 123. c. 6. g subaudi, quæ imperatori sit subjecta: alias extra territorium constitutio vim non exeret. l. ult. ff. de iurisdic. h non tamen inviti accipiunt, v. Cuj. Nov. 123. i v. Cuj. 16. de prescriptis.

licet in captivorum redemptionem. Multo a magis, si extraneos instituerit, qui redimere supersedeant. Excipitur minor octodecim annis. † Qui b autem redimere student, si proprias non habeant pecunias, super c quibilibet rebus ipsius in eam causam recte contrahunt; etiam si minores vigintiquinque anni sint, majores tamen octodecim, qui tamen pro d maioribus viginti quinque hic accipiuntur. Et captivi, si reversi fuerint, coguntur e habere ratum contractum. † Eadem f pœna est parentum, si redemptionem neglexerint liberorum g.

De peculio clericorum, & querela inofficij. 50. Idem A. Joanni Præfecto Prætorio. Cum lege Leonina viris reverendissimis Episcopis & presbyteris & diaconis peculium h habere quasi castrense concessum est: eo addito, ut & in ipso testari possint: dubitabatur, si huiusmodi testamenta debeant de inofficij querela expugnari: cum de omnibus personis, quæ huiusmodi peculium meruerunt, eadem fuerat quæstio exorta? Sancimus itaque, viris reverendissimis Episcopis & presbyteris & diaconis, qui tale peculium quasi castrense possident, super his tantummodo rebus, quæ quasi castrensis peculii sunt, non solum ultima condere secundum leges elogia licere, (quod ex Leonina constitutione descendit) sed etiam eorum ultimas voluntates super his tantummodo habitas, de inofficij querela minime i subiacere. Dat. Non. Febr. CP. post consulatum Lampadii & Orestis, anno 2. 532.

De prescriptione fori, & renunciatione juris sui. 51. Idem A. Joanni P. P. Si quis i in conscribendo instrumento m sese confessus n fuerit non o usum fori prescriptione p propter sacerdotii q prerogativam: sancimus non licere ei adversus r sua pacta venire, & contrahentes decipere s: cum t regula u sit juris antiqui: omnes x licentiam habere, his, quæ pro se indulta sunt, renunciare. Quam generalem legem in omnibus casibus obtinere sancimus, qui necdum per judicialem sententiam vel amicabilem conventionem sopiti sunt. Dat. Kal. Sept. CP. post consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 532.

De tutela & cura. 52. Idem A. Joanni Præfecto prætorio. Generaliter y sancimus, omnes viros reverendissimos Episcopos, nec non presbyteros, & diaconos & subdiaconos, & præcipue monachos, licet z non a sint clerici, immunitatem b ipso jure omnes habere tutelam c five testamentariam, five legitimam, five dativam; & non solum tutelam eos esse expertes, sed etiam curam d, non solum pupillorum, & adultorum, sed & furiosorum, & muti, & surdi, & aliarum personarum, quibus tutores vel curatores a Veteribus legibus dantur. i ¶ Eos tamen clericos & monachos huiusmodi habere beneficium sancimus, qui apud sacrosanctas ecclesias vel monasteria permanent, non divagantes e, neque circa divina ministeria desides: cum propter hoc ipsum beneficium eis indulgeamus, ut, aliis omnibus derelictis. Dei omnipotentis ministeriis inhaereant f. 2 ¶ Et hoc non solum in veteri Roma, vel in hac regia civitate, sed in omni g terra, ubicunque Christianorum nomen colitur, obtinere sancimus.

Auth. ex Novell. 123. c. 5. Presbyteros, diaconos, aut subdiaconos, jure cognationis ad tutelam vel curam vocatos, suscipere permittimus h: si tamen intra quatuor i menses, ex quo vocati sunt, apud iudicem competentem in scriptis declaraverint, talem administrationem propria se voluntate suscepisse. Si quis autem sic fecerit, nullum ex hoc præjudicium, circa alienam tutelam vel curam patiatur.

h Clerici peculium quasi castrense habent. l. 34. §. cod. i Puto hoc arrogatum esse per Nov. 123. c. 19. & Authent. Presbyteros. T. cod. k l. 29. T. de pactis. Hæc lex non servatur jure canonico. cap. si diligenti. 2. extra. de for. compet. l. puta clericus. m puta mutus. n ultro, vel pactis, vel per stipulationem. o qua alias uti possit, nisi ei renunciasset. p id est, exceptio. Paucis ita habet. Quilibet foro suo renunciare posse, si modo forum litigatoris favori attributum est, non honori iudicis. Sic vasalli, etiam inviti coguntur de feudo apud Pares Curie litigare. Causæ domaniales regis Gallie, etiam volentibus partibus apud alios iudices quam superiores Curie agi non possunt. Ad hæc, Privati jurisdictionem non habentes tribuere eam non possunt. vide Baldum hic. q Sacerdotii enim prerogativa jus fori speciale tribuit. Authent. statumimus. 33. sup. cod. r Renunciare potest quis etiam foro suo. Huiusmodi renunciationi Bartolus porrexit, ne aliquin adversus pacta veniatur, ut hic. Hodie clericus foro suo renunciare non potest. Cur? vide cap. si diligenti. 12. extra de foro compet. s prima ratio decidendi. t altera ratio decidendi. u de qua vide quæ notavi ad l. 29. de pactis. x Renunciare juri pro se introducto quisque regulariter potest, vide tamen exceptiones varias apud Socinum regula. Renunciare 339. & diff. 12. & c. 18. cod. titulo. y Hæc constitutio extat 16. quasi. 1. can. generaliter. 40. z Cl. rorum appellatione qui continentur, vide Nov. 133. cap. 19. a Monachi non sunt clerici, fieri tamen possunt clerici, l. 2. C. Th. de epis. 16. qu. 1. can. de monachis. ut Julianus Apostata ex monacho factus est clericus in Ecclesia Nicomedia. August. Epist. 76. v. Cuj. Novell. 6. b Clerici inviti tutores non dantur. c Quin tutores eos dari, concilia verant, ut Cyprianus scribit. Epist. 9. d adde Canon. Apost. 6. & 80. e v. Novell. 123. huc reter Novallum 123. Hieronymus ad Paulinum: si cupis esse quod diceris, id est si cupis monachus, seu solus esse, quid facis in urbibus? 16. qu. 1. c. si cupis. Eugenius Papa. Sicut pisces sine aqua cavent vita: ita sine monasterio monachus. 16. qu. 1. c. placuit communis. Duplex est opus monachi, aut divinis vacare scripturis, aut opera manuarum meditari. Nov. 123. c. 6. f l. 32. §. 4. ff. de arbit. Nov. 123. c. 6. g subaudi, quæ imperatori sit subjecta: alias extra territorium constitutio vim non exeret. l. ult. ff. de iurisdic. h non tamen inviti accipiunt, v. Cuj. Nov. 123. i v. Cuj. 16. de prescriptis.

i ¶ Episcopus autem vel monachos tutelam alicujus personæ subire non permittimus.

De curialibus & taxotis. 1. De clericis aut monachis suum ordinem deferentibus & in armatam militiam transeuntibus. 2. De substitutione aut fideicommissio sub conditione defectus liberorum. 3. De solutione matrimonii, & dote, ac donatione propter nuptias.

53. Idem A. Joanni P. P. Sancimus a, neminem omnino, neque curialem b, neque taxotam, Episcopum aut presbyterum de cætero fieri: nihil c attingente aut attingente hac lege eos, qui ante eam huiusmodi sacerdotio digni habiti sunt: de cætero vero neminem omnino, qui supradicta sit fortuna, ad prædictas consecrationes d ascendere: & maxime si & jam antea ministraverat, aut taxoticis servierat iustionibus: eum enim, qui enutritus est in executionibus vehementibus (seu asperis) & his, quæ ex ea re accidunt peccatis; non utique æquum fuerit, modo e quidem, & illico esse taxotam, & baleutam, & facere omnium acerbissima; mox autem sacerdotem ordinari, de humanitate & innocentia exponentem dogmata. † Præterquam si f ab infantia, & nondum quidem ephebiæ excedente ætate, ei contigit inter reverendissimos monachos connumerari, & morari in eo ipso schemate g: tunc enim permittimus ipsi, & presbyterum fieri, & ad Episcopatum venire: cum sit manifestum, simulatque tale quid evenerit & dignus sacerdotio apparuerit, quod confestim licentiam habeat manere in Episcopatu, & ministrare, dummodo quartam h partem suæ substantiæ universa præbeat decurionibus & fisco (secundum nuper i de quarta parte positam a nobis legem) aut soli fisco, si quidem taxotica fortuna ei esse contigerit. † Si vero & in reverendissimis Archimandritis censeatur, & manserit inter ipsos, & hoc etiam modo damus fortunæ liberationem, quartam & tunc partem suæ substantiæ (ut prædiximus) præbituro: aliter autem neque illi ordinari concedimus neque ordinato, tale quid agere permittimus. † Sciente tua excellentia, quia hæc observari debent ab omnibus Deo amabilibus Episcopis, poenam expectatoris circa ipsum sacerdotium, si quid tale fecerint: præter id, quod etiam nec ipse ordinatus sacerdotio fruetur, licet fuerit antea in aliquo gradu sacerdotii ordinatus, sed inter privatos redigetur, & ministeria k exequetur, quibus subiacebat prius. † Quæ omnia obtinere in futurum volumus tempus: quoniam nunc primum a nobis inventa sunt: non pertinente ullo modo hac lege (ut diximus) ad eos, qui semel hac dignitate sacerdotali decorati sunt: sed licentiam habentibus ipsis per substitutos ministrare, juxta Theodosii & Valentiniæ piæ memoriæ Constitutionem l, quæ ad Thomam rescripta est. i ¶ Ad hæc & illud iustum esse, & obtinere, & in usu esse sancimus, quod possumus ab initio, & usu observatum, nescimus, quoniam modo in dissuetudinem abiit. Meminimus enim, nos in Arcadii & Honorii piæ memoriæ Constitutionem m incidisse, volentem clericos, si neglexerint suum ordinem, & in qualemcunque armatam militiam transferint, vel depositi a Deo amabilibus Episcopis, militare ausi fuerint; mitri quidem ipsos militia adepti, tradi vero civitatum curiis ministraturos in posterum publico, quando & Domini Dei servitio, quamdiu militaverint, se abdicaverunt. † Quæ omnia obtinere ex hac nostra sancimus lege, jubentes, ipsos statim & confestim civitatis illius, ex qua sunt, fieri curiales: nisi vehementer curialibus abundet civitas, quo casu vicinæ n vel ulterioris etiam usque ad unam provinciam alteram, ubi maxime curialium constituta est penuria. Si vero latitantes o (ut probabile est) fiant: licentiam damus curialibus statim ingredi res eorum, eorum bona detinere, & satis sibi secundum legem inde facere. Hæc igitur super reverendissimis clericis cujuscunque gradus obtinere in perpetuum sancimus, & in his, quæ jam perpetrata sunt, obtinere legem eam volentes, quæ & prius erat. † Quoniam autem & quandam Constitutionem p invenimus de monachis differentem, & volentem ipsos non relinquere propriam monasteria, neque turbare civitates, quam & ad quoddam sancitam esse tempus quidam suspicantur oportere existimavimus occasionem inde accipientes, perfectiorem, & in omne tempus etiam hoc reformare, ita ut nemini de cætero reverendissimorum monachorum licentia sit, tale quid agere, & relinquere quidem monachicum habitum q, circumcingere autem qualemcunque militiam aut cingulum, aut dignitatem, aut eorum, qui in judiciis versantur, sequi vitam, & Dei servitio humanas occupationes præferre aut cognoscere: illo, qui tale quid fecerit, dando r curiæ civitatis illius, ex qua est, aut etiam alterius, ut prædictum est, & si quidem locuples sit, etiam pecuniaria subituro munera, sin minus, corporalia munera, & hic licentia danda curiis, (ut prædiximus) si invisibiles s fiant, occupare bona, & sibi ex his satisfacere secundum legem. In omnibus autem casibus, in quibus accipere ex his curias jubemus causis, volumus mediam quidem horum

a Interpretatio Conti. b βαλϋτην μήτε ταξωτήν. Græci hic, vide ταξωτικοί curiales, decuriones curiæ civitatis obnoxii ταξωτικήν τὴν χη, curialis conditio. diff. 51. 53. Nov. 123. c. 15. c Lex ad præteritos casus in dubio non extenditur. d ἱερτείας. e Hinc illud Hieronymi ad Oecumenum, Hæc cætechumenus, hodie pontifex: hæri in amphitheatro, hodie in ecclesia: vespere in circo, mane in altario: dudum fautor histrionum, nunc virginum confessor: adde quæ notavi ad Nov. 133. c. 1. in fin. & l. 7. §. 2. ff. de iur. iur. ibi, Hæri servus, hodie libertus. f Nov. 6. cap. 1. Nov. Leonis 6. g i. e. habitu. Plantus in Amphitheatro. Nunc ne huic ornatum vestimentum admiremur. Quod ego huc processit, sic cum servili schemate. h Quartam bonorum decurionis applicandam fisco observa. i i. e. anno 528. l. ult. T. quando & quib. quarta pars. adde Nov. 6. c. 1. k de quib. l. ult. T. de decurionib. l. 1. 2. i. cod. m l. 12. §. cod. n adde l. 16. §. 2. sup. de sacrosanctis. o poenam latitantis curialis notata. p forte l. 29. sup. cod. q μοναχικὸν σχῆμα. r Nov. 5. c. 6. Ex Novella Leonis huiusmodi deferretur non datur Curia, sed ad monachismum revocatur. Nov. Leonis 7. 8. s ei ἀπαρῆς γένοιτο, id est, si latitaverit. l. 7. ff. quibus ex caus. in poss. Alio sensu illud Lucæ 24. ver. 31. ἀφ' οὗτος ἐγένητο, accipitur.

a Praefectum prae-
torio alloquitur.
b Mora purgata
non nocet. l. 7. ff.
de in integ. l. 135.
ff. de verb. oblig.
l. 105. ff. de solu-
tionibus.
c vide l. 7. J. de
legibus.
d Substitutio pre-
caria facta sub
conditione. si sine
liberis heres in-
stitutus decesserit,
haerde transeun-
te in clerum aut
monasterium, sit
irrita.

e Demus filio
aliquid relicum
a patre sub ea
conditione, si
liberis successerit.
Demus filium
clericum fieri, &
ita spem imple-
re conditionis
amittere, an de-
beatur ei lega-
tum? utique. Re-
mittitur enim
clericis conditio
suscipiendorum
liberorum. Quan-
do legati petitio
erit? Statim ab
ingressu mona-
sterii, adde Nov.
123. c. 37. in fin.

f quod jus est in
conditionibus li-
beris masculis
religionem ali-
quam profectus
apposuit, idem
& ad foeminas
extenditur.

g Viro monaste-
rium ingredien-
te, dos uxori &
lucrum ex dona-
tione propter nu-
ptias, (de quo
convenit, in ca-
sum mortis, non
divortii) reddi-
tur, nisi ipsa soli-
tariam vitam
profiteatur.

h Professio mona-
chismi seu mo-
nachismus, morti
magis compara-
tur, quam divor-
tio, l. 56. in fin.
princ. J. eodem.
Nov. 22. c. 5. Ideo-
que quod pacti
sunt conjuges in
casum mortis, lo-
cum habet in ca-
sum & eventum
monachismi.

i etiam ratio-
ne habitationis,
quod non est in
clericis. l. 19. §.
eod.

k l. 1. ff. de his,
qui morantur.
l. Nov. 22. c. 4.
m Quid si mu-
lier virum rapi-
at? Tiraquellus
raro quidem fa-
tetur, id evenire,
idem tamen sta-
tuendum hic esse
putat. de ve-
trali. §. 18. gloss.
2. num. 4. Bald.
hic, eorum sen-
tentiam juvant
ea verba in fin. J.
eod. siue foeminae
sint.

n Poenam rap-
toris virginum
observa, &c. adde
l. 1. de raptu.

o Rebus negat in Gallia id observari, neque licere consanguineis puellae raptorem in-
terficere in praem. cons. gl. 5. n. 34. p Raptor virginis fori praescriptione uti non po-
test: potest enim ubique conveniri, vide plures species apud Socin. reg. delicta. 87.

rum partem curiales suscipere non in auro, sed immobili
possessione, vel quae subsit, vel quae sit comparanda secun-
dum prius a nobis emissam legem, aliam vero dimidiam
generali mensura tua excellentia inferri; ut tuus a etiam
thronus provideat vigilantem, ne quid tale (commisum)
lateat: sed, simulatque quid factum fuerit, conveniens
super hoc fiat medela, praeterquam si b nunc ipsi ultro &
sponte militiam reliquerint, vel simpliciter quod habent
schema, & ad monachicam rursus serio & vere revertan-
tur vitam, & inter reverendissimos clericos connumerari
festinent. Si enim hoc fecerint intra annum unum ab hac
lege lata, remittimus eis poenam, sufficere ipsis ex exer-
cicio putantes emendationem. † Hanc autem obtinere in
sequens volumus tempus, neque illos extra dictam relin-
quentes poenam, quotquot a nostro principatu monachi
facti, tale quid fecerint: id enim, quod praecessit c, simul
quidem ob humanitatem, simul etiam tempus verentes,
dimittimus, quando nihil diserte statutum prius erat.

2 ¶ Item illud statuimus: siue pater, siue mater, siue
alius quis ex defectu liberorum restitutionem, aut substit-
utionem d induxerit quibusdam, siue masculis siue foem-
inis, hi autem ad nuptias venire propter conversationis
non elegerint modum: rescindi tales restitutiones aut
substitutiones & habere ipsos potestatem, in quem volue-
rint modum, pium tamen, quae inde proficiantur, conse-
crare, & aut consumere superstitibus, aut relinquere morien-
tes, sicut & si sub conditione liberorum susceptionis e, ipsis
quid relictum fuerit: oportet & hoc ipsum habere eos, li-
beros suscipere minime coactos. † Eandem quoque leg-
is positionem & in mulieribus virginitatem f professis, &
uxores ducere omnimodo prohibitis reverendissimis cle-
ricis extendimus & reponimus, & hanc gratiam Deo pro
nostris temporibus dignam referimus.

3 ¶ Ad hanc sancimus, siue vir ad solitariam vitam venire
voluerit, siue mulier viro relicto ad exercitacionem mona-
chicam venerit: ne hoc damni causam praebet: sed ut sua
omnimodo recipiat, ita ut liceat uxori || & dotem recipere
suam g, & propter nuptias donationem ei, qui cum ea
cohabitaverat: & quod inde venit lucrum, non secundum
eam, quae per repudium sit, disjunctionem vindicare, aut
manere apud eum, qui non divertit, sed secundum quod
in casum h mortis factum est pactum; quasi videatur is,
qui divertit a communi alterius convictu, mortuus esse in
alterius contubernio, cum cohabitanti sit omnino inuti-
lis i: quicquid autem in dotalibus instrumentis receptum
fuerit, ex pactis in casum mortis, id debitum intelligatur.

† Non audente muliere ante anni lapsum in aliud respi-
cere matrimonium, propter k generationis (aut seminis)
incertitudinem. † Sed si quid tale futurum sit, statim
mitti divortium, quod idcirco Bona l. Gratia vocatur, ab ea,
quae conversionem non eligit persona, atque ita agat, quod
voluerit, lucris (ut ante dictum est) ad ipsam pertinenti-
bus. Sane eo quod lucrandum esset ex tali causa, omni-
modo, si & in prioribus nuptiis vel vir vel mulier mansis-
sent, communibus liberis ex eo matrimonio natis, si qui
fuerint, conservando. Datum 5. Kal. Decembr. CP. post
Coss. Lampad. & Orest. anno 2. 532.

De raptu mulierum Deo dedicatarum.
54. Idem A. Hermogeni Magistro officiorum.
Raptores virginum m vel viduarum, vel diaconissarum,
quae DEO fuerint dedicatae, pessima criminum peccan-
tes, capitis n supplicio plectendos esse, decernimus, quod
non solum ad injuriam hominum, sed & ad ipsius omni-
potentis DEI irreverentiam committitur. Qui itaque hu-
jusmodi crimen commiserint, & qui eis auxilium tem-
pore invasionis praebuerint: ubi inventi fuerint in ipsa
rapina, & adhuc flagrante crimine deprehensi a o paren-
tibus sanctimonialium virginum, vel viduarum, vel dia-
conissarum, aut earum consanguineis, vel tutoribus seu
curatoribus, convicti interficiantur. Sin autem post com-
missum tam detestabile crimen, aut potentatu raptor se
defendere, aut fuga evadere potuerit, in hac quidem
Regia Urbe tam viri excelsi Praefecti praetorio, quam glo-
riosissimi Praefectus urbi: in provinciis autem tam viri
eminentissimi Praefecti praetorio per Illyricum & Africam,
quam Magistri militum per diversas nostri orbis regio-
nes, nec non vir spectabilis Praefectus Aegypti, & Vicarii,
& Proconsules, & nihilominus viri spectabiles Duces,
& viri clarissimi Rectores provinciarum, nec non alii cu-
juslibet ordinis Judices, qui in locis illis inventi fuerint, si-
mile studium cum magna sollicitudine adhibeant, ut eos
possint comprehendere, & comprehensos in tali crimine,
post legitimas & juri cognititas probationes, sine p fori
praescriptione, durissimis poenis afficiant, & mortis con-
demnent supplicio. † Bona autem eorum, si hoc com-

missum fuerit in sanctimonialem virginem, quae vel in
asceterio vel monasterio degit, siue eadem virgo diaconis-
sa constituta sit, siue non, eidem z monasterio vel asceterio,
ubi consecrata est, addicantur: ut ex his rebus & ipsa so-
latium habeat, dum vivit, sufficiens: & res omnes sacro-
sanctum asceterium seu monasterium pleno habeat do-
minio: sin autem diaconissa cujuscunque Ecclesiae sit, in
nullo tamen monasterio vel asceterio constituta, sed per
se degit: raptoris ejus substantia ecclesiae, cujus diaconissa
est, assignetur: ut ex his facultatibus ipsa quidem usum-
fructum, dum superest, ab eadem ecclesia consequatur,
Ecclesia vero omnem proprietatem & plenam posses-
sionem earundem rerum nostra habeat beneficio: nemine
vel iudice vel quacunque alia persona hac audente conte-
mnere. † Poenas autem, quas praediximus, (i. e. mortis
& bonorum amissionis) constituimus non tantum adver-
sus raptores, sed etiam contra eos, qui hos comitati a in
ipsa invasione, & rapina fuerint. † Ceteros autem omnes
qui conscii b & ministri hujusmodi criminis reperti &
convicti fuerint, vel eos susceperint, vel quamcunque o-
pem eisulerint, siue masculi, siue foeminae sint, cujuscun-
que conditionis, vel gradus, vel dignitatis, poenae capitali
tantummodo subijcimus. † Ut huic poenae omnes sub-
jaceant, siue volentibus c, siue nolentibus sanctimonia-
libus virginibus, siue aliis supradictis mulieribus, tale fa-
cinus fuerit perpetratum. Dat. 15. Kal. Decemb. CP. DN.
Justiniano P. P. A. 3. Cos. 533.

De filiisfamilias.
55. Idem A.

UT non d liceat parentibus impedire, quo minus liberi
eorum volentes monachi aut clerici fiant, aut eam ob
solam causam exheredare: sed si ipsi testamentum con-
dant, necesse habento quadrantem illis relinquere: sin au-
tem hoc non fecerint, locus sit ab intestato.

1 ¶ Quod si illi monasteria aut ecclesias relinquant, at-
que mundani e fiant, omne ipsorum jus ad monasterium
aut ecclesiam pertinet.

De arrhis sponsalitiis. De dote, & donatione propter nuptias.
1. De filiisfamilias. 2. De his, qui sanctimonialem vitam deserunt.
3. Ne Judaei vel pagani vel haeretici servos Christianos habeant.
56. Idem A. Joanni P. P.

DEO nobis auxilium praebente, omnia, quae pro honore
sanctae ecclesiae catholicae ad Dei placitum fieri prope-
ramus, legibus constituere, & operibus adimplere deside-
ramus. Et jam quidem multa cum ejus auxilio statuimus,
quae ecclesiastica doctrinae atque statui conveniunt: in
praesenti vero hoc pia deliberatione duximus corrigen-
dum, quod haecenus contra Dei timorem fiebat. Cogni-
tum etenim nobis est: quod si quis sponsus, vel sponsa, post
datas & acceptas arrhas voluisset se divino f deputare ser-
vitio, & a seculari conversatione recedere, ac sanctimo-
nialem vitam vivere, atque in Dei timore permanere,
compellebatur vir quidem ea, quae arrharum nomine de-
derat, amittere, sponsa vero in duplum id, quod acceperat,
reddere, quod nostra Mansuetudini religioni contra-
rium esse visum est. Unde per praesentem legem in
perpetuum valituram jubemus: Ut si h quis sponsus vel
sponsa || desideraverit seculi istius vitam continere, &
in sanctimonialium conversatione vivere. || sponsas qui-
dem omnia, quae arrharum nomine, futuri causa conju-
gii, dedit, sine ulla deminutione recipiat, sponsa autem
non duplum (sicuti haecenus) sed hoc tantummodo spon-
so restituat, quod arrharum nomine acceperat, & nihil
amplius reddere compellatur, nisi, quod probata fuerit,
acceperat. Nam & maritis & uxoris, qui seculo renun-
tiant, jam anteriore i lege a nobis provisum est: ut, siue
maritus, siue uxor religionis causa a conjugio recesserit, &
solitariam vitam elegerit, unusquisque eorum res suas
recipiat, quas pro dote vel ante nuptias donatione praesti-
terat, & hoc tantummodo lucris nomine consequatur ab eo,
qui solitariam vitam elegerit, quod debuit legitime vel ex
pacto per casum mortis k exigere.

1 ¶ Hoc etiam cognitum nobis correctione nostra di-
gnum esse judicamus: ut, si quis in parentum potestate
constitutus, vel constituta, vel forsan hujusmodi jure ab-
solutus, vel absoluta elegerit se monasterio vel clero so-
ciare; & reliquum vitae suae tempus sanctimonialiter de-
gere voluerit, non liceat parentibus eosdem vel easdem
quocunque modo abstrahere l, vel propter hanc tantum-
modo causam quasi ingratum m vel ingratam a sua ha-
reditate vel successione repellere: sed necesse sit eis o-
mnimodo, cum ultimam voluntatem suam siue per scri-
pturam, siue alio legitimo modo perficiunt, quartam n
quidem portionem secundum leges nostras eis relinque-
re: sin autem & amplius voluerint eis largiri, hoc eorum
voluntati concedimus. Sin vero ultimam voluntatem
parentes neque testamento neque alio ultimo elogio de-
clarasse monstrati fuerint: omnem parentum substantiam
haeredes, quibus ab intestato competit, secundum leges

z 27. 7. qu. 1. cas.
Si quis raptum
30. c. excommu-
nicamus. 13. extra.
de haer. In Gal-
lia id negat ser-
vari Rebus d.
loco n. 34. sed
bona raptoris si-
co applicari, re-
servatis mona-
stio quibusdam
amendis, id est,
multis arbitrio
iudicum impo-
nendis. Ideoque
Gallis parum uti-
lis erit regula,
quam ex hoc tex-
tu quidam colli-
gunt, possessio-
nem raptoris mo-
nasterio sine ul-
la adprehensione
adquiri.

a Agentes &
consentientes pu-
niantur eadem
poena.

b Raptus con-
scii, ministri, su-
ceptores, eis
opem ferentes
capite puniendi,
siue masculi siue
foeminae.

c Etiam volenti
facta injuria pu-
niri potest, si id
publice expediat.

d Nov. 123. c. 41.
v. Cuj. 12. obs. 26.
in fin. ubi notat.
Monachismo de-
leri ingratitudi-
nem erga paren-
tes & e contra.

Colligi etiam po-
test: Invito pa-
rente liberis mo-
nachismum pro-
ficere posse, nec
eo praetextu, qua-
si ingratos exhe-
redari.

e v. Nov. 123.
c. 41. i. e. laici qui
& idcirco Nov. 6.
c. 1. seculari con-
versationis dediti.
l. 56. §. eod.

f l. 60. in fin. ff.
de donat. inter
vivos. Nov. 22.
c. 5. Nov. 117. c. 12.
Nov. 123. c. 39.
g vide Nov. 6.
cap. 1.

h nota regulam.
i l. 53. §. eod.
Nov. 123. c. 39.

k Monachismus
morti compara-
tur. l. 53. §. 3. §.
eod. Est enim
mors veluti civilis
vita solitaria.

l Liberi, a pa-
rentibus invitati
& monasterio non
sunt retrahendi.

m Hoc sonuit,
justam ingratitudi-
nis causam non
esse, solitariam
vitam, parentibus
invitatis, profiteri,
qua de re vide
Alciat. 4. §. 23. §.
19. quasi 3. c. ult.

n Nov. 123. c. 41. ubi
dixi. Harm. 9 in
fin.

o Liberi mona-
chismum profes-
sis, parentes quar-
tam relinquire
tenentur. Sed hoc
non servatur in
Gallia, vide Re-
bus. in praem.
consuet. gloss. 5.
num. 24.

z. Sanctionali
vitz hic opponi-
tur secularis con-
versatio. Secula-
ris nomine vitam
damnabilem ne
intelligas, sed
proclivem ad car-
nis vitia propter
frequentem homi-
num conversationem.
Alias verum
etiam esse
potest, quod ab
Aristotele dicitur
1. Politic. 3. Eum
qui sit absque ci-
vitate per natu-
ram, non per for-
tunam, aut ne-
quam esse, aut po-
tiorum hominem, ut
ab Homero nota-
tur, velut sine tri-
bu, sine jure, sine
domo.

a. Monachi pa-
rentibus succe-
dunt ad intestato,
sive soli sint, sive
cum aliis. Sed hoc
non servatur in
Gallia, nec enim
succedunt paren-
tibus tales liberi.
vide Rebuff. lib.
1. c. 22.

b. Pignam mona-
sterium suum de-
ferentis, & ad se-
culari vitam
transientis, ob-
serva.

c. vel de qua se-
pius dixit, vel
quia superiores
emendat, 5. 1. sup.
ead. eo sensu Co-
dex repetitur pre-
lectionis dicitur.

d. v. l. unic. inf. ut
Christiani mancipi-
e Christiana pro-
fessione, judo-
rum servi & gen-
tilium sunt libe-
ri; quod etate
Pauli non fuit
epist. ad Philemo-
nem versic. 10.

f. Semel impe-
trata libertas, in-
vito & innocenti
non potest adimi:
videbatur autem
res ad causam u-
tilem rediisse.
Christiani servos
Christianos habere
possunt: at non
Judæi.

g. Interpretatio
Contr.

h. Poenarum au-
gmentis principes
delectari non de-
bent. 1. 3. J. de ju-
dicio. l. 90. l. 1. 183.
ff. de reg. jur. v. Se-
necam 1. de ele-
mentis 3.

i. adde l. 9. ff. de
variis & extra-
ord. l. 16. §. 10. ff. de
pen.

k. l. 43. §. ult. 3.
cod.

l. l. 45 §. 2. 3. cod.
m. Transactio im-
probat, quæ sit
ideo, ut repræsen-
tata pecunia con-
sumatur. l. 3. §.
6. ff. de trans-
actionibus.

n. *Dei xori-
viti*, id est, de
quibus diximus
l. 46. sup. cod.

p. & quasi curiores vitz lampada tradunt.
Lucr. 2.

q. unus hic vitz status quid est?
statu, præscriptus, finitus ac certus.

r. *πείρας τῆ βίης*, οὐ δὲ βίαν τῆς
Nov. 22. c. 20. De morte v. Sebastianum Medicem in
victis, *Adversus omnia solvit.*

s. voto saltem: nam interdum diruuntur, l. 73. in pr.
ff. de cons. emp.

ges nostras sibi defendant: nullo eis impedimento ex san-
ctionali & conversatione generando, sive a soli, sive cum
aliis ad successionem vocantur. 2. ¶ Hujus autem per-
petua nostra legis beneficia eos volumus obtinere, qui in
monasterio vel clericatu perseveraverint. Nam si qui eo-
rum, de quibus præsentem legem posuimus, sanctionia-
lem vitam elegerint, ad secularem autem conversationem
postea remeaverint: jubemus & omnes eorum res ad jura
ejusdem ecclesiæ vel monasterii, a quo recesserint, pertine-
re. 3. ¶ His ita dispositis, repetita & lege jubemus, ut
nullus Judæus, vel Paganus, vel hæreticus servos d. Chri-
stianos habeat: Quod si inventi in tali reatu fuerint: sanc-
imus, servos omnibus modis liberos esse secundum ante-
riorem nostrarum legum tenorem. ¶ In præsentem autem
hoc amplius decernimus: ut si quis ex prædictis Judæis,
vel Paganis, aut hæreticis habuerit servos nondum catho-
licæ fidei sanctissimis mysteriis imbutos, & prædicti servi
desideraverint ad orthodoxam fidem venire; postquam
Catholica ecclesiæ sociati fuerint, in e libertatem modis
omnibus ex præsentem lege eripiantur: & eos tam judices
provinciarum, quam sacrosanctæ Ecclesiæ defensores, nec
non beatissimi Episcopi defendant, nihil pro eorum pretiis
penitus accipientibus dominis. Quod si forte posthac et-
iam ipsi domini eorum ad orthodoxam fidem conversi fu-
erint, non f. liceat eis ad servitutem reducere illos, qui eos
ad fidem orthodoxam præcesserunt. Sed si quis talia usur-
paverit, poenis gravissimis subiacebit. ¶ Hæc igitur
omnia, quæ pietatis intuitu nostra sanxit æternitas, omnes
Judices & religiosissimi Antistites, sive Africanæ diocæ-
seos (in qua maxime hujusmodi vitia frequentari cogno-
vimus) sive aliarum provinciarum, gnaviter & studiosissi-
me observari procurent. Nam contemptores non solum
pecuniaria multa, sed etiam capitis supplicio ferientur.

De legato annali.

37. g. Idem A. Joanni P.P.

Præfens lex in alterius legis scripta a nobis refertur
mentionem: quam procul dubio & denuo confirmare
cum quadam meliore putavimus oportere adjectione, ma-
jorem poenam contra delinquentes proferendo; non h. quia
augmentis delectemur poenarum, (nihil enim nobis tam
gratum est, quam humanitas) sed ut metu poenæ eos, qui
ad peccandum proclives i sunt, a peccando arceamus. Sci-
mus igitur nos scripsisse legem & decernentem, nullam esse li-
centiam sanctissimarum ecclesiarum Oeconomis, aut anti-
stites xenonum, aut nosocomiorum, aut ptichiorum,
aut monasteriorum, sive virorum, sive mulierum, aut alio-
rum talium corporum l. quorum præfata constitutio me-
minit, ea, quæ in perpetuum illis relicta sunt, quæ Annalia
vocant leges, secundum aliquod pactum aut auro distra-
here certo, aut alienare aliter per quemcunque modum, &
posteris adimere id, quod eis obveniret exinde, solatium:
& convenientes legi adjecimus rationes: ut quia non am-
plius propter tale commentum, nec appellatio quidem an-
nui conservetur, nisi per singulos annos contingat præstari,
sed semel representatum m, postea perfecte pereat. Hanc
iterum cum aliqua adjectione renovantes legem sanc-
imus: si quis aut Reverendissimorum Oeconomorum, aut
xenodochorum, aut nosocomiorum, aut ptichotropho-
rum, aut gerontocomiorum, aut brephotrophorum, aut
orphanotrophorum, aut archimandritarum, aut aliorum
contentorum n priore nostra divina constitutione perfo-
narum; id, quod in perpetuum relicta est venerabili-
bus domibus, quibus præfunt, sive in auro sive in aliis
rebus tentaverit transmutare, ne videatur esse perpetu-
um, sed transactionibus aut venditionibus, aut quibus-
dam aliis machinationibus, ut quod perpetuum manere
debeat, terminetur, tentaverit, præter vim a nobis nu-
per profecta in hujusmodi rebus divinæ legis, nullam ha-
bere ullo modo licentiam hoc facere; sed & si fecerit irri-
tum esse, quod factum fuerit: & licentiam esse ei o, qui
post ipsum eandem suscipiet curam, vel etiam eo neglige-
nte (ut fieri potest) ceteros deinceps omnes statim re-
vocare id, quod fuerit factum, & ita infirmum declarare,
atque si ab initio non processisset: ut & fructus medii tem-
poris, & usuras, & omnem utilitatem ad piam pertinere
omnimodo locum: omnibus, quæ medio tempore atten-
tata sunt, quiescentibus. Homini etenim cuique cursus p
unus q est vitæ ab opifice datus, cujus finis est omnino
mors r: venerabilibus vero domibus, & earum coetibus, in-
definenter a Deo custoditis, non est neque secundum ear-
um possessiones inducere aliquam metam: sed quousque
utique permanserint venerabiles domus; (manent f au-
tem in perpetuum, & usque ad hujus seculi consummatio-
nem, quousque Christianorum nomen apud homines erit &

coletur) æquum itidem a est manere & in perpetuum re-
lictas erogationes aut redditus immortales semper piis
actionibus nunquam cessaturis servituros. Eum igitur,
qui tale quid reliquerit, & transferre rem auro accepto aut
per aliam occasionem præsumperit, damnum quidem nul-
lum induci (secundum ea, quæ prædicta sunt) his, contra
quas talia perpetrarunt, domibus: sed illas quidem do-
mos & aurum, & b rem lucrari, quam acceperunt; & nihilo-
minus relictum exigere absque ulla quacunque diminu-
tione, tam ab ipso, qui hoc egit, quam ab ejus hæredi-
bus & successoribus, & illius res, & bona obligari ipsi, qui
eum eo contraxit; & ea ipse vindicet tam contra illius per-
sonam, quam bona ipsius, usque ad plenam & competen-
tem ipsi indemnitate: ne scilicet contra venerabilem do-
mum, quam contra fas fraudavit, ullam speret datorum
recuperationem, aut ejus, quod factum est, instaurationem:
quod autem ad ipsum, quo cum contraxit, attinet, omnem
habeat a legibus licentiam c regredi contra ipsum & hæ-
redes ejus, & ejus res, & quod datum est, si possit, exigere,
ut, si minus ob Dei meritum, metu saltem propriæ ipsorum
substantiæ & suorum hæredum tardiores fiant ad hujus-
modi pactiones, quas in confessio est eos nullius boni cau-
sa celebrare, sed vel pecuniis corruptos, vel affectionibus
quibusdam superatos. Quæ omnia per hanc divinam le-
gem prohibentes, & ipsam sacris nostris inscribi legibus
sancimus, & offerimus ipsi Domino univerforum Deo, &
Salvatori nostro Jesu Christo, pulchrum quoddam & con-
veniens ipsi sacrificium & ipsam adducetes. Dat. Frid. Id.
Sept. CP. DN. Justinian. P. P. AA. 4. & Paulino V. C. Confl. 534.

DE EPISCOPALI d AUDIENTIA e ET
DIVERSIS CAPITULIS, QUÆ AD JUS f CU-
RAMQUE g ET REVERENTIAM h PER-
TINENT PONTIFICALEM.
TIT. IV.

De modo mercandi.

1. Impp. Valentin. & Valens AA. ad Julianum Comi-
tem Orientis.

Negotiatores, || si || qui ad domum nostram perti-
nent, ne i modum k mercandi videantur excede-
re, Christiani l (quibus verus cultus est, adjuvare
pauperes, & positos in necessitate) provideant
|| episcopi. || Dat. 15. Kal. Mart. Constantino p. Valentiniano &
Valente AA. Confl. 368.

De clerico ante definitivam sententiam appellante.

2. Idem AA. ad Claudium P.P.

Silationis causa ad appellationis auxilium convolverit;
multam o quinquaginta p librarum argenti, quam contra
hujusmodi appellatores sanctio q generalis imponit, co-
gatur expendere. Hanc autem non fisco r nostro volu-
mus s accedere, sed pauperibus fideliter erogari. Dat. 6.
Id. Jun. Valentiniano N. P. & Victore Confl. 369.

Qui ex carceribus die Paschatis dimittuntur.

3. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. AAA.

Neotherio P.P.

Nemo r deinceps tardiores fortassis affatus nostræ pe-
rennitatis expectet: exequantur Judices u, quod indul-
gere consuevimus x: ubi primus dies y Paschalis extite-
rit, nullum teneat carcer inclusum, omnium vincula dis-
solvantur z. ¶ Sed ab his secernimus eos, a quibus con-
taminari porius gaudia lætitiæ que communem, si dimit-
tantur, animadvertimus: Quis a enim sacrilego diebus
sanctis indulgeat? quis adultero, || vel stupri, || incestive reo
tempore castitatis ignoret? quis non raptorem || virginis ||
in summa quiete & gaudio communi persequatur instan-
tius? nullam accipiat vinculorum requiem, qui quiescere
sepultos quadam sceleris immanitate non sinit: patiat b
tormenta veneficus, maleficus, adulter, violatorque mone-
at; homicida, || parricidaque || quod c fecit, semper expe-
det, reus etiam majestatis d, de domino e, adversus quem
talia molitus est, veniam sperare non debet. ¶ His ergo
tali sub adstrictione damnatis, indultum nostræ serenitatis
eo præcepti fine concludimus, ut remissionem veniæ cri-
mina nisi f semel commissa non habeant: nec in eos libe-
ralitatis Augusta referatur humanitas, qui impunitatem
veteris admitti non emendationi potius, quam consuetudi-
ni g deputaverint. Dat. Kal. Maji, Arcadio A. & Bautone
V. C. Confl. 385.

x Ubi jus deficit, ad consuetudinem Principis recurri potest.

y qui semper Chri-
stianis insignis fuit. adde l. 8. ff. ad Turpil.

z Hujusmodi liberatio, relaxatio est po-
tius, quam vera dimissio.

a l. 10. J. de feriis. adde l. 3. in fin. J. de aboli-
tionib. adde quæ not. ad l. 7. §. 2. ff. ad l. Jul. majestatis.

b Quæstio haberi potest die
feriato.

c Poenam rationis homicida sustinet, sine remissione, ut vult Bald.

d Lex de seditiosis quotidie queri jubet. Cic. pro M. Calio.

e i. e. a Principe, quam
appellationem recusavit Augustus. De Principis beneficio desperet, qui in Principe commi-
sit. arg. l. 37. §. 1. ff. de minorib.

f Geminatum delictum venia caret, v. quæ notavi ad
l. 15. in fin. ff. ad Turpil. l. 28. §. 3. ff. de pœnis. v. Bellov. 3. præf. c. 16. n. 7. & c. 19. num. 10. Pap.

g Arresto 10. n. 9.

h qui iterum deliquit post veniam semel impetratam, consuetudinem
quandam peccandi habere dicitur. Et tamen ne hinc colligas, consuetudinem ex bino actu
generari: agitur enim non de consuetudine juris, sed facti Baldus hic, loquitur ergo

u *περὸ ὁλίκα*, nec enim habitus ex uno aut altero actu generatur. v. Cujac. 20. obs. 1.

a Perpetua per-
petuam causam
habent.

b Nov. 7. cap. 6.
Galli, le drap &
& l'argent.

c Nov. 6. c. 6.

d De episcopali
judicio. C. Theod.
lib. 16.

e l. 25. §. 1. tit. prox.
16. C. Theod. 1. l.
ult. Audientia e-
piscopalis, non est
jurisdictio, ut vult
Accursius: non
est Diocesis, ut
vult Haloander,
quia ut foro, ita
apparitione & e-
xecutione carent
episcopi. Audien-
tia, judicium est
atque notio, quæ
episcopo in cleri-
cos & monachos
competit.

f l. 2. in fin. l. 31.
in fin. l. 32. J. cogni-
tionem. l. 3. J. cod.
g l. 8. J. cod. l. 18.
l. 46. §. 1. tit. prox.
& providentiam,
l. 1. J. cod. offici-
um. l. 5. J. cod.

h l. 8. J. cod. l. 14.
l. 7. §. 1. tit. prox.
i si modo mer-
candi videantur
exercere solerti-
am, ita refertur in
l. 5. C. Th. de iustia-
li colla. l. 13.

k Episcopalis pro-
videntia est, ne
mercatores carius
(quam par sit)
merces suas ven-
dant. Est enim
servandus modus
in pretio & ejus
officii pauperes
adjuvare.

l i. e. episcopi
præstent.
in hæc lex inter-
polata ex l. 2. C.
Th. quorum appel-
lationes non reci-
piuntur. lib. 11.

m Appellare fru-
stratorie ante de-
finitivam senten-
tiam non licet.

n quæ & præju-
dicialis dicitur. v.
Cujac. 12. obs. 6.

p l. 10. l. 15. l. 16.
l. 30. C. Th. lib. 11.
tit. 36.

q 11 C. Th. 56. l. 10.
non est lex 5. inf.
quorum appella-
tiones: quæ hac
posterior est. Est
potius lex 10. 15.
& 16. d. 5. C. Th.

r quod sit, si lai-
cus frustratorie
appellat.

s hoc non serva-
tur in jure cano-
nico. Bald. hic.

t l. 8. C. Th. de in-
dulgentiis crimi-
num lib. 9. tit.
33. Syn. Basil. 7. tit.
17. c. 16. 1. Harm.

u Convenit etiam
episcopis, id ut fiat,
adde 60. Ec. 35. c. 12.

a Hæc lex deest
in scriptis &
in Hilandri edi-
tione. Est autem
ultima. inf. de
off. præt.
b pars l. 12. c. 7b.
de sceniciis lib. 15.
c adde Nov. 6.
d Nov. 123. c. ult.
v. Pet. Greg. 38.
Synagm. c. 5. in
fin.

e ut & matrona-
rum. Tertull. c. 6.
apologetici. ve-
rantur ab eodem
Theodosio l. 11. c.
Th. de sceniciis l. 15.
uti geminis, sigil-
latis, ferulis &
textis, uti auratis.
f verantur etiam
ut aliis vestibus,
& inter ceteras
his, quæ crux
dicuntur. l. 11. c.
Th. l. 15. tit. 7. Cæ-
terum e Codice
Theodosiano, l.
12. cod. tit. sup-
plenda subscrip-
tio. Dat. 11. Kal.
Jul. Heracl. Ar-
cad. A. III. & Ho-
norio A. II.
Confl. i. e. a. 324
g l. 1. c. Theod. de
Alexandrina ple-
bis primatib. lib.
14. tit. 27. ii. qui
& dicere, fue-
runt defensores
Alexandrinæ ur-
bis: ne alioquin
puter cum Accu-
sato archiepiscopo,
aut archiepiscopo,
aut minores
sacerdotes fu-
isse. Notomanus
legit Archigero-
nes, quos Principes

fabrorum, qui regis ac publicis ædificiis præstant, interpretatur. Video eos vocari prin-
cipales Alexandrinos, l. 56. inf. de decurionibus. Summates ordinis Alexandrini. l. 57. dist. 11.
Alexandrinæ plebis primatibus, l. archigero. Cod. Theod. de Alexandrina plebis primatibus.
sane Archigeroates nihil aliud, quam *ῥαρχαῖοι*, i. e. senatus & curie primi: curie, inquam,
municipalis, seu senatorum municipalium, principales curie. Neque enim raro in iure
munera civitatis Alexandrinæ Græcis vocabulis exprimitur, exemplo sint, *ῥαρχαῖοι*,
ῥαρχαῖοι, *ῥαρχαῖοι*, *ῥαρχαῖοι*, *ῥαρχαῖοι*, *ῥαρχαῖοι*, *ῥαρχαῖοι*, *ῥαρχαῖοι*, *ῥαρχαῖοι*, *ῥαρχαῖοι*,
l. 59. C. Theod. de decur.
h hoc est, curatores corporis ergastionum. Iurunt enim ci-
vitatibus sua corpora, ut & curie. His, ditiores: illis, tenuiores adscripti. Harum pri-
mi, Archigeroates, ut paulo ante dictum est, summates & primates, l. 57. inf. de decur. & pro
urbis amplitudine interdum pauciores vel plures. Hinc tres primates, l. de creatione 27. 7.
cod. quinquæ summates ordinis, d. l. 57. decem primi curiales, l. 239. 5. ff. de U. S. Corp.
tum vero primi *ῥαρχαῖοι* hic ut & Novell. 128. c. 16. curatores corporis, l. 3. ff. de colleg. pa-
tronum corporum, l. 2. l. 12. C. Theod. de pistorib. l. 9. C. Theod. de suarum, reliqui corporati, l. ult. C.
Theod. de Alexandrina plebis primatibus. l. 14. tit. ult. hic itaque sunt ergastionæ: quibus cu-
ra præcipua frumenti comparandi injuncta est. Quod si roges, cur hos ex Christianis eligi
mandet Imperator? fortassis ea fuerit ratio, quod Alexandrini factiosi, Philo in Flaccum,
Dion. 39. quos & alias fidei Christianæ contemptu, commercia monasteriorum usurpasse
constat ex Novell. 7. cap. 11. i. ergastionum. Haloand. *ῥαρχαῖοι* *ῥαρχαῖοι* Alc.
3. dist. 18. quo nomine defensores principalis annonæ intelligit. Horum legit, *ῥαρχαῖοι*,
Ergastionæ intelligit operas, quæ in operibus publicis conductis ab aliquo, quasi
principi & magistro, gubernantur. Alii legunt, *ῥαρχαῖοι*. *ῥαρχαῖοι* vocabulo
Accusatus (ut est accusatus & felix in vocabulorum difficultate interpretatione) Christianos
intelligit damnatos ad metallum. Sunt enim ei *ῥαρχαῖοι* metallum. Ego vero legendum pu-
to, dicere Ergastionum, ac si dicas, Præfectos eorum, qui frumentum Alexandrinæ
comparant, *ῥαρχαῖοι* namque est curator frumento comparando. l. ult. ff. de munerib. Id
manus Justinianus appellat *ῥαρχαῖοι* *ῥαρχαῖοι* *ῥαρχαῖοι*, Edict. 13. de Alexand. cap. 4. c. 8.
in fin. quemadmodum & id quod Alexandria Romam mittebatur *ῥαρχαῖοι*; *ῥαρχαῖοι* *ῥαρχαῖοι*
lib. 6. c. 8. *ῥαρχαῖοι* *ῥαρχαῖοι*. Superiorem etiam sententiam confirmat l. 17. inf.
lib. 9. c. 157. C. Theod. de appell. lib. 11. m. lib. 11. C. Theod. tit. 30. l. 57. cœnobitas, 9. C.
Theod. 47. l. 16. Gennadius in Evagrio, composuit cœnobitis synodis doctrinam aptam vi-
te communi. Soz. 4. hist. 27. *ῥαρχαῖοι* *ῥαρχαῖοι* *ῥαρχαῖοι* *ῥαρχαῖοι* *ῥαρχαῖοι* *ῥαρχαῖοι* *ῥαρχαῖοι* *ῥαρχαῖοι* *ῥαρχαῖοι* *ῥαρχαῖοι*, Syno-
diti & cœnobiti sunt, quibus una & eadem domus & omnia communia sunt. v. Cujac. ad
Novell. 5.
n. Eam licentiam forte usurpant clerici exemplo Pontificum: quorum
occurus saepe servabat ductos ad supplicium. Cujac. hic. Qui ad verbera ducebatur, si ad
pedes flammis Diali provolvisset, eo die verberari periculum erat. 10. Gell. 15. Plur. in Num.
ubi de Vestalibus & problematum 3. ubi de flam. Dial. Quo, vinculum, si ad eas ejus flamen
Dialis introisset, solvi necessum erat: & ejus vincula per impietatem in regulas subditi at-
que inde foras eici, Gell. d. l. id Vestalibus etiam concessum, Plur. in Num. 1. v. Alexan-
drium ab Alexandro 5. genit. 12. ut & hodie, communis quorundam opinio, Cardinalibus.
Clarus 5. font. 4. 5. ult. quæst. 93. vers. ult. *ῥαρχαῖοι* *ῥαρχαῖοι* *ῥαρχαῖοι* *ῥαρχαῖοι* *ῥαρχαῖοι* *ῥαρχαῖοι* *ῥαρχαῖοι* *ῥαρχαῖοι* *ῥαρχαῖοι* *ῥαρχαῖοι*,
Eorundem domibus ac palatiis idem lib. 5. ult. quæst. 30. vers. item adde, jus asyli tribuit.
vide Corsetum Marit. in singularib. Cottam, Tiraq. de pœn. temperandis c. 55.
o. persequente. 9. Cod. Theod. 40. l. 16. vers. *ῥαρχαῖοι*, p. i. e. iudex.
q. Pœna arbitraria punitor is, qui condemnatum eripuit, quæ etiam capitalis esse potest.
vide Bald. hic. & Boilius tit. de captiv. 3. num. 15. 16. 17. & 18.
r. Episcopi minus populos Christianæ religionis insinuatione moderari.
f. Delicta monachorum ab episcopis sunt vindicanda.
t. v. l. 29. inf. de appellat.

De numero, electione, & officio Prætorum.
|| Imperator.

Tres a tantummodo Prætores electæ opinionis in hac
urbe per singulos annos iudicio Senatus præcipimus
ordinari: qui competentes causas & debitos actus integre
disceptare, atque tractare debeant.

De habitu virginum Deo dicaturum.

4. Imperatores Theod. Arcad. & Honor. Augusti
Ruffino Præfecto Prætorio.

Mima b, & quæ ludibrio e corporis sui quæstum fa-
ciunt, publice habitu d eorum virginum e, quæ Deo
dicata sunt, non utantur f.

De archigero, & dicere ergastionum.

5. Impp. Arcad. & Honor. AA. Gennadio Præfecto Augusti.
Archigeroentes g, dicere que h ergastionum i non
nisi & Christiani dirigantur: quod Officium tuum sol-
licitis observet excubiis. Dat. Non. Feb. Constantin. PP. Alex-
andria Eutycheo, Arcad. 4. & Honor. 3. AA. Confl. 396.

Ne qui damnatum eximet. De appellatione.

6. Iidem AA. Eutychiano.

Ad dictos l supplicio, & pro criminum immanitate da-
mnatos, nulli clericorum vel monachorum, eorum et-
iam, quos synoditas m vocant, per n vim atque usurpationem
vindicare liceat ac tenere. Sed & reos ad locum pœnæ
sub persecutione o pergentes nullus teneat aut defendat.
Sed sciat se Cognitor p triginta librarum auri multa, & pri-
mates Officii capitali esse sententia feriendos, nisi usurpa-
tio ista vindicetur. At si tanta clericorum aut monacho-
rum audacia est, ut bellum potius, quam iudicium futu-
rum esse existimetur: ad Clementiam nostram commissam
referantur, ut arbitrio q nostro mox severior ultio proce-
dat. Ad Episcoporum sane culpam (ut cetera) redun-
dabit, si quid forte in ea parte regionis, in qua ipsi populos
Christianæ religionis doctrinæ insinuatione moderantur r,
ex iis, quæ fieri hac lege prohibuimus, a monachis perpe-
tratum esse cognoverint, nec vindicaverint f. Quibus in
causa t criminali humanitatis consideratione, si tempora
suffragantur, interponenda provocationis copiam non ne-
gamus. Dat. 6. Kal. Aug. Mnyzo, Honorio A. 4. & Euty-
chiano Confl. 398.

De his, qui ex consensu litigant apud episcopum.

7. Iidem AA. Eutychiano P. P.

Si a qui ex consensu apud sacra b legis antistitem liti-
gare voluerint non verabuntur: sed experientur illius
in civili duntaxat negotio, more e arbitri, sponte residen-
tis iudicium. Quod his obesse non poterit, nec debet,
quos ad prædicti cognitoris examen conventos, potius ab-
fuisse d quam sponte venisse confiterit. Dat. 6. Kalend.
Aug. Mediol. Honor. A. 4. & Eutychiano Confl. 398.

8. Impp. Arcadius, Honor. & Theod. AAA. Theodoro
P. P.

Episcopale iudicium ratum sit omnibus, qui se audiri a
sacerdotibus elegerint, eamque e illorum iudicationi
adhibendam esse reverentiam jubemus, quam vestris f
deferri necesse est potestatis, a g quibus non licet pro-
vocare h. Per iudicium quodque officia, ne sit cassa episco-
pali cognitio, definitioni i executio tribuatur. Dat. 1d.
Decemb. Balfo & Philippo Confl. 408.

Auth. ex Nov. 123. c. 21.

Si qui litigantium intra decem dies contradicat k his, qua ju-
dicata sunt: tunc locorum Juxta examinet causam: & si in-
venit iudicium recte factum, etiam per sententiam suam pro-
prium hoc confirmet l, & executioni m propria tradat, qua ju-
dicata sunt: & non liceat victo iterum in tali causa appellare. Si
vero sententia iudicis contraria fuerit: tunc licet a sententia
iudicis appellare. Si tamen ex Imperiali iussione, aut iudicia-
li n præcepto Episcopus iudicat inter quoscunque personas: ap-
pellatio aut ad Principem, aut ad eum, qui transmisit negotium,
transferatur.

De custodiis.

9. Impp. Honor. & Theod. AA. Cæciliano P. P.

Judices o dominicis p diebus productos reos de custo-
dia q carcerali videant, & interrogent: ne his huma-
nitas clausis r per corruptos carcerum custodes negetur,
victualium substantiam non habentibus faciant ministrari
libellis f duobus, aut tribus diurnis, vel quot existimave-
rint Commentarienses t, decretis u: quorum x sumpti-
bus proficiant alimonia pauperum, quos ad lavacrum sub
fida custodia duci oportet: Multa iudicibus viginti libra-
rum auri, & Officiis y eorum ejusdem ponderis constituta.
Ordinibus quoque trium librarum auri multa proposita, si
saluberrima statuta contempserint. Nec deerit antistitem
Christianæ religionis cura z laudabilis, quæ ad observa-
tionem constituti iudicis hanc ingerat monitionem. Dat. 7.
Id. b. Feb. Ravenna, Honor. 8. & Theod. 3. a AA. Confl. 409.

De mathematicis.

10. Iidem AA. Cæciliano P. P.

Mathematicos b, nisi parati sint codicibus c erroris
proprii sub oculis episcoporum incendio concrema-
tis d Catholice religionis cultui fidem tradere, nun-
quam e ad errorem primum redituri: non solum Urbe
Romæ, sed etiam omnibus civitatibus depelli decernimus.
Quod f si hoc non fecerint, & contra Clementiam nostram
salubre constitutum in civitatibus fuerint comprehensi,
vel secreta erroris sui & professionis insinnaverint, depor-
tationis pœnam excipiant. Dat. Kal. Feb. Raven. Honor.
8. & Theodosio 3. AA. Confl. 409.

1. Sententia recte lata confirmanda. m ne dicas simpliciter. Eum, qui sententiam
confirmat, eam exequi. Secundus iudex hic sententiam exequitur, quia priori, i. e. episco-
po, nulla competeat executio. Etia magistratus secularis rogatus ab episcopali magistra-
tu sententiam exequi debet. facit l. 5. 7. de iurisd. adde Roland. a Valle 1. confil. 371. num. 1.
Quid, cuius iudicis fuerit tam sententiam exequi dic in criminalibus, ut sepius, remitti
reum ad locum delicti. In civilibus absolutam sententiam secum trahere executionem
& correctoriam executioni mandari a secundo iudice: quod ex ea jus oriatur. Confirmata
sententia iudicio secundo, non utriusque est executio, sed iudicis secundi, confirmata tem-
pore, seu deferente appellacionis prioris. vide Baldum hic.

n Seculares iudices possunt causas episcopos delegare. o Lex 7. C. Theod. de custodia
reorum. lib. 9. p. aliis etiam diebus episcopi tenentur id facere. l. 22. inf. cod.
q Diebus dominicis præfides debent custodias invisere: & curare ut commentarienses eos
tractent humaniter, eisque (nisi de suo vivant) præbeant & alimonia & lavacra.

r forte in intimis tenebris. l. 1. inf. de custod. reor. 9. C. Theod. 3. l. 7.
s d. l. 7. libelli, suntne libræ farris (ut vult lex 12. tabularum, apud Gell. 20. c. 7.) aut, ut
legi ibid. vult Fornerius 1. selest. 6. selibræ? Libella hic suntne libra (2 libo deducta) ut
vult Accursius? An potius vox Libellus a libro deducitur, ut putat Spigelius? An vero a plu-
rali libella (libra diminutivo) derivabitur? Hoc Alciatus putat 1. Parerg. 17. eo scilicet sensu,
ut chemicæ victualis substantiæ custodiis sit præstandus. An potius cum Forcatulo c. 23. pen-
ult. in fin. dicimus legendum Libellis duabus, in feminino: & illa voce nummos significari?
ut sit sensus: in carcerem conjecis, iisque egenis pecuniam ex publico dari, quanta ad re-
nuem alimoniam satisfacere possit, eamque custoditis emi a commentariensi, sumptibus
duarum aut trium libellarum. t ut commentariensi, d. l. 7. & male, sic lege commen-
tariensi. hac sententia: iudices decernant libellas duas vel tres diurnas commentariensi dis-
pensandas pauperibus custodiis. u decretis: quorum, &c. Hal. decretis quorum, &c.
d. l. 7. C. Theod. x Si vera est lectio Alciati & Forcatuli, legendum est quarum, nec
enim vox libellis, libri aut libelli diminutivum est, sed libra: nisi eo relativo intelligamus
iplos nummos, ut sit sensus: Commentariensi duas aut tres libellas diurnas, pauciores vel
plures, in usum custodiarum, quæ inopes sunt, decerni. Ego vero ita legendum puto, quæ
proficiant alimonia, & sumptibus pauperum, quos ad lavacrum, &c.

y i. e. ministris. z v. hñjus tit. Epigraphen. VIII. Kal. Febr. C. Theod.
a VI. sed male. d. l. C. Theod. b l. penult. C. Theod. de maleficiis & mathematicis, & hic fi-
milibus. l. 9. Syn. Basil. adde *μαθηματικῶν* c. 17. Mathematici sunt impostores, qui
mathematicorum liberali nomine adumbrantes ineptias suas, profitentur se fata cuiusque
nostræ, & natalitiorum siderum observationes: quibus similes arcoli, æuspices, augures, va-
ticinatores, somniorum interpretes; v. inf. de maleficiis. c hic libris.
d v. l. 6. inf. de hereticis. e i. e. ac iurejurando dato, se nunquam in eam errorem re-
lapsuros. f Tribonianus hic somniavit. Retius Græci ei *πᾶσι κατὰ ταῦτα*
i. e. si postea, ut sit sensus. Si post hanc legem latam,

a Sumpta hæc lex
videtur ex l. 10. C.
Theod. de iuridi-
catione, & ubi quæ
conveniri debeat.
lib. 2. Est enim
eorundem Impe-
ratorum & ad
eundem Eutychi-
anum: nisi quod
illa de iudicis, hæc
de Christianis lo-
quitur: illa Con-
stantinopolis, hæc
Mediolani scripta
est.

b Idem licuit Ju-
diciis apud suos
Patriarchas. d. l.
10. C. Theod.

c In civili nego-
tio laici possunt in
episcopum quasi
arbitrum & cog-
nitorem, compro-
mittere: ejusque
iudicium firum
est: latum tamen
adversus solos
præfentes.

d adfuisse. Hal-
e Episcop. com-
paratur Præfecto
prætorio, ut hic.
ut & alibi Con-
suli, in Auth. sed
episcopali. 34. 5.
tit. prox.

f Nostris defer-
ri.

g a Præfecto præ-
torio non appel-
lamus, sed suppli-
catur. l. 1. un. 7. de
sententiis Præfe-
cti. l. 19. 7. de
appell.

h Prorogatio ju-
risdictionis si sit,
hoc est, si consen-
titur in iudicem,
a cuius sententia
non appellatur, in
causa prorogata
appellari non po-
terit. Bart. hic. Lu-
dovicus Romanus
singul. 11.

i quid si ita le-
ges, definitio ex-
ecutioni tribuatur.
k Contradictio
animo appellan-
di, est species ap-
pellationis. Bald.

2 Pars ultima
legis ultima C.
Theod. de possi-
bilibus lib. 5. Por-
ro Christianorum
vixit hic maxi-
me intelligit E-
piscopos Chri-
stianorum.

b Sentus est, Sub-
diti Romani ho-
stium vicini, ope-
ram dare debent,
ut captivis Ro-
manis libera sit
ad suos redeundi
facultas. 5. C.
Theod. 5. l. 2.
c sub jure pigno-
ris.

d Pars legis 2. C.
Theod. de Lexoni-
bus lib. 15. Extat &
eadem huc lex in
l. 6. J. de specta-
culis lib. 11. tit. 40.
syn. Basil. 60. tit.
38. c. 1.
e sed & redem-
ptores, l. 7. J. de
possim. reversis.
f l. 6. J. de specta-
culis lib. 11. tit. 40.
35. C. Theod. 7. l.
ult.

g sunt sui juris,
patria potestate
hinc in modum
soluta. d. c. 1.
h Dat XI Kal. v.
l. ultim.
i addet. 25. S. de
episcopis.
k etiam laicus.
l l. 3. J. 5. 3. S. de
episcopis.
m d. 5. 3. huc lex
abrogatur. l. 29. in
prine. J. cod.
n Personam duo-
rum sustinere,
quis interdum
potest, sacerdotis
& judicis, ut hic.
o v. l. 25. l. 33. S.
de episcopis.
p Interpretatio
Antonii Augu-
stini.
q v. l. ult. J. de
napr.
r de quo vide l.
10. ff. de publicis.
l. 1. 33. J. cod.
t l. ult. J. de po-
stulando. Novell.
112.
u vid. l. 9. J. de
div. off. Non alia
ratione Justinia-
nus Glyceri ne-
gavit patricia-
tus dignitatem,
quam quod Ar-
rianus esset. Pro-
copius. Hinc col-
lige, non alios,
quam Christianos
orthodoxos ad
Reipublice cu-
ram vel admini-
strationem, vel
institutionem al-
mitti, addet l. 5. S.
cod. l. 19. J. cod. l.
12. J. de prax. No-
vell. 2. c. 3.
x pars 1. s. in fin.
J. de sponsalib.
y Sponsalia dis-
solvuntur, pro-
pter religionis
diversitatem, ut
hic, ante l. 6. J. de
Jure, Harm. 4.
tit. 2. S. 5. Item
Harmenop. 4. tit. 1.
S. 28. in speciem
magis huc lo-
cum refert, vult enim sponsalia solvi, *διὰ καὶ ποτὶ τὴν ἐπισκοπὴν ἀγνοῦντες τὸν καὶ τὸν ἀγνοῦντες* propter novum aliquid & ignotum religionis genus, & religio-
nem diversitatem.

z Hi *ἐπὶ τοῖς ἐκκλησίαις* dicuntur. Harmenop. d. 5. 5.
a Interpretatio Antonii Augustini.
b vide quae notavi ad l. 5. S. cod.

De reversis ab hostibus.

11. Idem AA. Theodoro praefecto praetorio.

Christianos a proximorum locorum volumus solici-
tudinem gerere, ut Romanos // captivos // qui reversi
fuerint, neino teneat e, nemo injuriis aut damnis afficiat.
Dat. 3. Idus Decemb. Honorio 8. & Theodosio 3. Augustis
Confl. 409.

De lenonibus.

12. Inpp. Theod. & Valent. Florentio Praefecto
Praetorio.

Si d lenones patres & domini e suis filiabus vel ancillis
Speccandi necessitatem imposuerint, liceat filiabus & an-
cillis, Episcoporum f implorato suffragio, omni miseria-
rum necessitate absolvi g. Dat. h Kal. Maji, Felice &
Tauro Confl. 428.

De clericis lite pulsantibus.

13. Imperator Marcianus A. Constantino P. P.

Decernimus, ut i quicumque k Catholicarum ecclesia-
rum, quae sub viro religioso Archiepiscopo hujus l al-
mae urbis sunt, reverendissimum Oeconomum, (sive de
ecclesiasticis, sive de propriis, & ad ipsum solum pertinen-
tibus causis) vel quemcumque alterum earundem ecclesia-
rum clericum aliqua voluerit lite pulsare: apud m memo-
ratum beatissimum Archiepiscopum causam dicat, in ne-
gotiis audiendis fidem ac sinceritatem geminam n prae-
biturum, & sacerdotis, & Judicis: Volentibus o tamen actori-
bus pateat Episcopale iudicium, ac nullus, qui hujuscemodi
intendit in sacrosanctas ecclesias, vel in praedictos clericos
actionem, ad religiosissimum Antistitem ducatur invitus.
Dat. 8. Aprilis Varari & Joanne Confl. 456.

De lenonibus. 1. Ne mulier invita conjungatur mimis aut cho-
ris, aut aliud spectaculum in theatro agat.

14. p Imperator Leo ad populum.

Neque servum neque liberum corpus, ut, qui q audeat
N in meretriciam vitam producere, aut prostituere, sive
thymelicus r fuerit, sive alio pacto scenica persona: ac, si
mancipium sit, quod prostat, in libertatem vindicetur a
quocumq; sine ullis sumptibus apud ejus oppidi magistrat-
um aut Episcopum. i Quibus cura erit, ne etiam
invit m mulierem liberam, aut ancillam conjungi patian-
tur mimis aut choris, aut aliud spectaculum in theatro f
agere invitam.

De advocatis.

15. Inpp. Leo & Anthemius AA. Nicoftrato P. P.

Nemo r vel in foro magnitudinis tuae, vel in provinciali
judicio, vel apud quemcumque judicem accedat ad to-
gatorum confortium, nisi u sacrosanctis catholicis reli-
gionis fuerit imbutus mysteriis. t Sin autem aliquid,
quoquo modo, vel quadam etiam machinatione factum,
vel attentatum fuerit; Officium quidem sublimitatis tuae
centum librarum auri iacturam pro condemnatione susti-
neat: idem vero, quicumque ausus fuerit, contra providum
nostrae Serenitatis decretum, officium advocacionis per
surrectionem arripere, & prohibitum patrociniū prae-
terit, ab advocacionis officio remotus, stylum proscriptio-
nis ac perpetui exilii specialiter sustinebit, scilicet etiam
provinciarum Receptoribus, quod is, sub ejus administ-
ratione aliquid hujusmodi fuerit attentatum, partis bono-
rum dimidia proscriptioem, & poenam exilii per quin-
quennium sustinebit. Dat. Pridie Kal. Aug. Constantinop.
Anthemio A. 2. Confl. 468.

De arrhis sponsalitiis.

16. Idem AA. Erythrio Praefecto praetorio.

Si legibus prohibita x non sint speata nuptiae, & post
Sarrhas sponsalitiis sponta conjugium sponsi propter re-
ligionis y diversitatem z recusaverint si quidem probatum
fuerit, ante datas easdem sponsalitiis arrhas, hoc idem mu-
lierem vel parentes ejus cognovisse, sibi debeant imputa-
re: si vero horum ignari, sponsalitiis arrhas suscepierint,
vel post datas arrhas talis causa poenitentiae intercesserit,
iisdem tantummodo redditis, super alterius simpli poena
liberi custodiantur. Quod simili modo etiam de sponsis
super recipiendis, nec non arrhis praestitis custodiri cen-
semus. Dat. Kalend. Jul. Martino & Zenone Confl. 471.

De curatore frumentario.

17 a.

Electio Episcopi & primorum civium Sitona b fiant
Lex militibus ordinibus, aut ex veteranis, aut ex tyro-
nibus, sive militaturis. Qui id transgressus fuerit, trigin-
ta libris mulctetur.

De annonis militum stationariorum.

18.

Milites, qui praesunt, & in custodia consistunt, in suis

annis solvi, *διὰ καὶ ποτὶ τὴν ἐπισκοπὴν ἀγνοῦντες τὸν καὶ τὸν ἀγνοῦντες* propter novum aliquid & ignotum religionis genus, & religio-
nem diversitatem. z Hi *ἐπὶ τοῖς ἐκκλησίαις* dicuntur. Harmenop. d. 5. 5.

a Interpretatio Antonii Augustini.

b vide quae notavi ad l. 5. S. cod.

(ut vocant) sedetis a five stationibus, species ad se perti-
nentes, ex civitatibus, aut ex ejus regionis agricolis ad suas
annonas arbitrari Episcopi, aut Magistratus, aut defensoris,
si desit magistratus, accipiant. Neque cogatur collator nu-
meratam pecuniam praestare.

De defensoribus civitatum.

19. Imperator Anastasius A. Eustachio P. P.

Jubemus, eos tantummodo ad Defensorum b curam per-
agendam ordinari, qui c sacrosanctis orthodoxae religio-
nis imbuti mysteriis, hac imprimis sub gestorum testifica-
tione praesente quoque religiosissimo fidei orthodoxae An-
tistite, per depositiones cum sacramenti religione cele-
brandas patefecerint. Ita enim eos praecipimus ordinari, ut
reverendissimorum Episcoporum, nec non clericorum, &
honoratorum, ac possessorum, & curialium decreto, consti-
tuantur. Dat. 13. Kal. Maji, Sabiniano & Theodoro
Confl. 505.

Auth. ex Novell. 15. cap. 1.

Praesides gentium per unamquamque civitatem prae parent ho-
mines non vilissimos, sed nobiliores ci civitatum habitatores, qui-
bus aliqua ratio est bona opinionis constituta, nominare defenso-
res per circulum: ut, eo expleto, rursus ad eandem sollicitudinem
revertantur: decreto facto cum jurejurando omnium possessorum
in ea civitate consistentium: electione facienda a Deo amabili
Episcopo, & venerabili clero, & aliis in civitate bona opinionis
studentibus. t Et nulli liceat defensoris ordinationem decli-
nare: alioqui quinque librarum auri poena coercetur, quae in d
opera civitatis impendetur: & post poena solutionem nihilominus
defensoris officium suscipere cogetur, & jurabit, omnia secun-
dum e leges & jus agere. t Et confirmabitur ex praecepto
gloriosissimorum Praefectorum nostrorum. t Et in biennio solo
administretur. t Et judex potius quam defensor esse videbitur:
ut etiam testamenta & donationes apud hunc insinuentur, & acta
apud eum componantur, & hab. at unum exceptorem, & duos offi-
ciales ex provinciis officiali officio. t Et judicet in causis pecuniariis
usque ad trecentos aureos. t Praeterea habeat defensor publi-
cam habitationem, in qua monumenta recondat, & unum homi-
nem, qui acta conserve.

De jurejurando a magistratibus praestando: de exterminan-
dis haereticis.

Nova constitutio Friderici Imperatoris, de statut. &
consuet. contra libert. eccl. 5. statuimus et-
iam. coll. 10. constit. fin.

Statuimus hoc edito in perpetuum valituro, r potestates, con-
sules sive rectores, quicumque fungantur officiis, pro defen-
sione fidei praesent publice juramentum f, quod de terris suae
jurisdictione subjectis universos haereticos ab ecclesia de-
notatos, bona fide proviribus suis exterminare studebunt,
ita ut a modo quodcumque quis fuerit in potestatem seu per-
petuam seu temporalem assumptus, hoc teneatur capitulum firma-
re juramento: alioqui neque pro potestatibus, neque pro consuli-
bus, neque pro rectoribus habeantur, eorumque sententias ex-
tunc irritas judicamus & inanes.

De jurejurando a militibus praestando.

20 g.

Nemo h militet, qui non apud acta testificatus cum
tribus sit, propositis sacrosanctis evangelis se esse Chri-
stianum orthodoxum, fiantque acta ad eum Magistratum,
sub quo militaturus est, & duo tantum aurei pro ea re pra-
beantur. Si vero id neglectum sit, dabit libras quinquag-
inta is magistratus, ejusque Officium viginti: qui vero mi-
litavit, x. atque a militia ejicietur: testes, qui pejeraverint,
in corpus punientur: illa vero multa Comitum periculo, re-
bus privatis inferentur.

De non numerata pecunia. 1. De doti.

21. Imperator Justinianus A. Menna P. P.

Si praesens i quidem sit, qui pecuniam numerasse, vel ali-
is res dedisse scriptus est; aliamque k vero administrationem
in provinciis gerat, ut difficile esse videatur, denuncia-
tione l eidem non numerata pecuniae mittere, licenti-
am damus ei, qui memorata exceptione uti velit, alios m
judices adire, & per eos ei manifestare, quia exceptionem
hujusmodi objicit, factam a se super non numerata pecu-
nia querelam esse. t Quod si non sit n alius administ-
rator civilis, vel militaris, vel per aliquam causam ei sit dif-
ficile, qui memoratam querelam opponit, eum adire, & ea
qua dicta sunt facere: licentiam damus o etiam per vrum
reverendissimum Episcopum p eandem suam exceptionem
creditori manifestare, & ita tempus statutum interrompere.

1 t Quod etiam in exceptione non numeratae dotis q
locum habere receptum est. Dat. Kal. Jul. Constant. DN.
Justiniano A. 11. Confl. 528.

De custodia reorum.

22. r Imperator Justin. A. Menna P. P.

o Addunt ex hoc loco propter absentiam iudicis episcopum adiri, eique a. r. m. conse-
crationem permittere. p Hinc colligunt, adiri episcopum posse, ubi contractus est usura-
rius, non ut cognoscat de contractu, sed ut advocet iudicem. q numeratur enim in-
ter pias & favorabiles causas. r Interpretatio Contii.

a Sed & hoc hic,
adde Theophilum
in 5. c. 1. in pr.
sic. Inst. de milite.
r. s. am. Sed etia e-
rant edes, Inst. de
milit. test. soluta,
vel statuta, A. d. u.
dicuntur in l. pe-
nult. de test. mi-
lit. l. ult. J. quib.
caus. cessat. inst. de
milit. test. in
pr. Veget. 3. c. 4.
Cuj. cons. 49.
notat, Eum, qui
in expeditione
fuerit, militem,
in castris, in fos-
sato, in hybernis,
in stativis, in
praesidiis, iure
militari testari
posse. Iure mili-
tari, inquam, vel
unico teste, ut
Theoph. scripsit,
vel nullo, dum-
modo aliis pro-
bationibus legiti-
mis constare
possit de militis
voluntate.

b v. l. 8. J. de de-
fens. civit.
c v. l. 9. J. de di-
vers. offic.
d adde l. 26. J. cod.
e v. Inst. de offic.
judic. in pr.
f Bart. negat hanc
Auth. consuetu-
dine receptam,
sed aliam for-
mam juramenti
introducendam esse,
g videtur esse
huc lex Justin.
Novell. 109.

h l. 9. J. de diver-
offic. Huc lex re-
novat, quod ante
Honorius consti-
tuerat, & ut Zosi-
mus refert, mox
mutaverat, pro-
pter Genericum
copiarum Dalma-
ticarum ducem.
v. Cujac. hic.

i Eadem verba
extant in l. 14. S.
4. ver. sed si qui-
dem praesens sit. J.
de non numer.
k puta magistra-
tum. l. 2. ff. de in-
jus vocando.
l citationem. Huc
denunciatio ma-
nifestationis &
intimationis vim
habet.

m ordinario, vel
episcopo. Bart.
ordinario, in-
quam, iudice con-
tractus, apud
quem partes for-
muntur forum.
Bald.

n aut sit susce-
ptus. Potest enim
quis suspectum
iudicem habere
συμπαροχὴν
*τῶν δικῶν λαμ-
βάνειν τὸν ἐπι-
σκοπὸν* Quod
si monitus ab e-
piscopo iudex
non obtempera-
verit, episcopus
rem omnem ad
Imperatorem de-
ferre debet. 3.
Fel. 3. ex lib. 6.
tit. 22.

a l. 6. inf. de cust.
reor.

b Εκείνην editio
Parisiensis.
ἐκείνης, ita le-
git Cujac. cap. 3.
de praescript.

c quam τῆς ἐξ-
δα vocant Graeci
hoc loco 60.
Ecl. 5. cap. 21.
quartus septima-
na dies est Mer-
curii, adde Nov.
137. cap. 4. Petrus
Alexandrin. c. 15.
τῆς ἐξδα γδ

καὶ παρὰ
σκυῖν ἡστέν-
τιαν. τὴ μὲν
διὰ τῆς Χρῆ-
στῆς τῆς πρὸς
δοξίας συμ-
βόλιον, τῇ δὲ
παρὰ σκυῖν
διὰ τὸ σπῆν-
ειον πᾶσι
vide Cujac. ibid.

d i. e. die Mercu-
rii, ut superius
dixi: idque ob
memoriam Chri-
sti passionis.
e Manus est epi-
scopi, custodias
visitare, & eorum
miseria causas
diligenter inqui-
rere.

f Interpretatio
Anton. Aug. 8.
g v. l. un. j. de pri-
vat. carcerib. adde
60. syn. Basil. 53.
ex lib. 55. c. 1.

h excipe certos
casus, de quibus
v. quae notavi ad
l. 25. ff. de adul.

i Hominum alii
ingenui, alii li-
bertini, alii servi.
k Hae verba ex-
stant in l. 3. j. de
infant. expof.

l sive ut servum.
Hinc colligere
possis, alios re-
vera nobis servie-
re, quia tales
sunt: alios agri-
colationis tan-
tum causa, qua-
les sunt adscri-
pti & coloni,
de quibus mox
dicetur.

m Adscriptitii
quasi servi sunt,
dominum habent,
ad quem eorum
peculium perti-
net: cui etiam
reddi solent. In-
specto vero fisco,
& aliis, liberi
sunt & proprio-
rum possessores,
v. Cujac. j. ad
tit. de agric.

n Coloni sunt li-
beri, & res pro-
prias habent, ter-
ram tamen di-
mittere non pos-
sunt, dominum
non habent. Ter-
ra potius coloni
domina est, quam
persona: colonus
redditur, terra,
vide titulos de agricolis, censitis & coloniis, de coloniis Palaestinis, de coloniis Thracensibus, de
coloniis Illyricanis. II, si praedium rusticum servant, coloni proprie dicuntur: si urbano, in-
quilini.

o alumnis.
p Interpretatio Antonii Augustini.

q vide synopsin Basilic. 3. tit. 1. πᾶσι κομιστῶν ἡτορ κυβιστῶν, l. 13. §. de Episcop.
Novell. Leon. 87. l. 17. §. de Episc. l. ult. §. 1. §. 3. j. cod. Nov. 123. cap. 10.

r Episcopi munus est in aleatores inquirere, eosque castigare. f Interpretatio An-
ton. August. r Cura frumentaria, & adificiorum, puta aquaeductuum, balnearum,
portuum, murorum, turrium, pontium, viarum & similium etiam ad episcopum pertinet.

u vide Basilic. Just. 2. c. 2. Id etiam curae esse debet praesidibus. l. 7. ff. de off. Praesid.

Neminem volumus in custodiam conjici absque a jus-
su gloriosissimorum, vel illustrium vel clarissimorum
magistratum hujus felicissimae urbis, vel provinciarum,
aut defensorum civitatum. r ¶ De his autem, quicunque
conjecti aut conjiciendi sunt, Deo amabiles locorum Epi-
scopos jubemus per unam b cujusque hebdomadae diem,
id est, feria quarta c, aut sexta, quae & Parasceve d appella-
tur, eos, qui in custodia habentur, visitare e, & diligenter
inquirere causam, ob quam detinentur: & si servi sint, si-
ve liberi, sive pro pecuniis sive pro aliis criminationibus si-
ve pro homicidiis conjecti, illusterrimos & spectabiles &
clarissimos magistratus admonere, tam eos, qui sunt in hac
felicissima Urbe, quam qui sunt in provinciis, ut ea exe-
quantur circa ipsos, quae divalis nostra Constitutio ad illu-
stres praefectos ea de re emissa praecipit: licentia data Deo
charissimis pro tempore Episcopis, si quam negligentiam
admissam cognoverint ab illusterrimis & magnificentissi-
mis atque clarissimis pro tempore magistratibus, vel iis,
quae illis parent Officiis, talem ipsorum negligentiam indi-
candi, ut conveniens adversus negligentem animi nostri mo-
tus infurgat. Dat. 15. Kal. Febr. CP. Decio Conf. 529.

23. Idem A. Mennae P. P. f

Privatos g carceres modis omnibus in urbibus atque in
vicis constitui vetamus h: ipsis, qui custodiuntur, Dei
amicissimorum loci Episcoporum providentia a detentio-
ne remissis. Dat. 12. Kal. Febr. CP. Decio Conf. 529.

De infantibus expositis.

24. Idem A. Demostheni Praefecto praetorio.

Nemini licere volumus, si ab ingenuis genitoribus
puer parvulus procreatus, sive a libertina progenie, si-
ve servili conditione maculatus, expositus k sit, eum pue-
rum in suum dominium vindicare, sive nomine domini l,
sive adscriptitiae m, sive colonaria n conditionis. Sed neque
his, qui eos nutriendos fustulerint o, licentiam concedimus
penitus cum quadam distinctione eos tollere. Se nullo
discrimine habito, hi, qui ab hujusmodi hominibus edu-
cati, vel nutriti, vel aucti sunt, liberi & ingenui appareant,
& sibi adquirant, & in posteritatem suam, vel extraneos
haeredes omnia, quae habuerint, quo modo voluerint, trans-
mittant. Hae observantibus non solum Praesidibus provin-
ciarum, sed etiam viris religiosissimis Episcopis. Dat. Chal-
cedone 8. Kal. Jul. Lampadio & Oreste VV. CC. Conf. 530.

De alea seu cottis.

25. p Idem A. Demostheni P. P.

Quae de alea q siue (ut vocant) cottis, ac de eorum pro-
hibitione a nobis sancita sunt, ea liceat Dei amicissi-
mis Episcopis r & perscrutari, & cohibere, si fiant, & flagi-
tiosos per clarissimos Praesides provinciarum & Patres de-
fensoresque civitatum ad modestiam reducere. Dat. 10.
Kal. Octob. CP. Decio Conf. 529.

De his, quae singulis annis ad civitates pertinent. 1. De discus-
sionibus, aut ratiocinationibus, aut exequationibus. 2. De sportulis.
3. De formis non emittendis a magistratibus. 4. De locis publicis
seu universitatibus. 5. De aquarum distributione. 6. De cautionibus.
7. De sportulis & descriptione. 8. De officio Episcopi. De meta-
torum exactione. De rapinis.

26. f Idem A. Juliano P. P.

De his, quae singulis annis ad civitates pertinent, (siue
civiles redditus sint, siue fructus, ex publicis, aut priva-
tis pecuniis, quae ab aliquibus eis, aut relinquuntur, aut do-
nantur, aut alio pacto excogitantur, aut instituuntur, siue
ad opera t, siue ad rem frumentariam, siue ad publicos
aqueductus, siue ad balnearum calefactionem, siue ad por-
tus, siue ad murorum aut turrium adificationem, siue ad
pontium atque viarum refectionem, siue ad publicas deni-
que causas pertineant, tam ex publicis, quam ex privatis,
ut dictum est, causis sancimus: ut in unum conveniant reli-
giosissimus Episcopus u, ac tres bonae estimationis, & qui
ceteris praestant in ea civitate, ac singulis annis inspiciant
opera facta, & curent, ut & metiantur, & rationem confici-
ant, qui ea administrant, aut qui administraverunt, & in
monumentorum gestione ostendant impletionem operum,
aut administrationem sitoricarum, & balneariarum pecu-
niarum, siue quae in viis muniendis, aut aquaeductibus, aut
aliis rebus consumuntur. Quae omnia nunquam omnino
minui volumus. In monumentorum vero gestione appa-
reat, si ne solutus, an obligatus, qui ea administravit, & an
quod debuit, solverit, atque ita erit cautum ei, qui eam cu-
ram suscepit. Mittemus enim nos, cum placuerit, quem

commodum erit, ut inspiciat a rationes ab eis factas: & cum
recte factas esse repererit, calculum feret, quo ipsis haeredi-
busque & successoribus consulatur: neque aliarum ratio-
num, aut controversiarum occasio relinquatur. Omnia ve-
ro, propositis sanctis Evangelii, diligenter fiant: nam in-
quisitionem nos cum libuerit fieri jubebimus. Oportet
itaque studere religiosissimum Episcopum, & qui cum eo ra-
tiones conficiunt, ut opera in ingentes sumptus praescripta,
singulis annis diligenter fiant ex publicis fructibus atque
reditibus reparanda. Sin autem noluerit rationibus sub-
esse, qui ea administrat, neque ferat sanctissimum ejus lo-
ci Episcopum, & illos possessores, qui ad eam rem conti-
nuant, & qui ad rationes reddendas eum vocant: cogat
b id agere per clarissimum provinciae Praesidem, & co-
hortem, qui ei parere solet: ac sine ullo damno compella-
tur, ut modis omnibus rationes submittat religiosissimo
Episcopo, & primis illius civitatis: quodque appareat ab
eo deberi, civitati reddatur.

¶ Omnem vero libertatem tollimus nostris Praesidi-
bus mittendi in agros discussores c, aut ratiocinatores, aut
exequatores ad publicarum rationum executionem. Sed
si quid hujusmodi nobis ignorantibus fiat, si quidem sacra
forma ad aliquos per subreptionem d emanaverit, liceat
religiosissimo Episcopo ejus civitatis suscipere quidem sa-
cram formam, renuntiare tamen nobis, ut nos cognosca-
mus, an ex nostra ad illum Praesidem iussione, an per e ob-
reptionem facta sit: ut si per subreptionem facta esse videat-
ur, quod factum sit, inutile fiat, & periculum subeat, qui
eam quassavit. Si vero ab aliquo e nostris Praefectis emis-
sum decretum aut commonitorium sit, aut praecceptum ali-
quod, aut rationum f scriptura, & de aliquo ex praedictis
capite permittatur: volumus ut modis omnibus non ejus
urbis Episcopus & primi g civitatum illis rebus praefician-
tur: sed liceat provinciae Praefidi, & ipsis possessoribus, ac ci-
vibus iussiones rejicere, ac ne obulum quidem ea de causa
praestare. Si vero in ea re sanctissimus Episcopus negligens
fuerit, habebit & Dominum Deum nostrum infensum, &
imperiale vindictam expectabit, si ea servili h silentio,
sacerdotalique licentia indigno, praeterierit.

¶ Si quis autem in provincia renuntiaverit Magistra-
tum aut Consulum processionem i, siue generales formas
gloriosissimorum Praefectorum, aut alicujus alterius e no-
stris magistratibus, siue Constitutionem, siue sacrum com-
monitorium k, siue generales literas, siue erectionem im-
perialium statuarum l indicaverit: non liceat amplius sex m
nummis aureis in singulas nuntiationes, aut in singulas
formas, aut constitutiones, aut sacra commonitoria, aut ge-
nerales literas, aut statuarum erectiones accipere in singulis
provinciis, ad quas literas accepit: ac, licet multa sint in ea
provincia Urbes, nihil amplius praestetur, quam illi n sex
nummi. Si quid vero amplius acceperit, ejus quadruplum
restituatur, liceatque ejus Urbis Episcopo hoc prohibere. Ea-
dem tamen poena decem lbrarum auri & provinciae Praesi-
di, & ei subdito Officio, & Episcopo imponitur, si illis per-
mittant plus petere, neque id modis omnibus prohibuerint.

¶ Nemini p enim omnino permittimus nostrorum
Magistratum hujusmodi formas q circa provincias emit-
tere de rivorum, aut de cloacarum purgatione, aut de amo-
litione adificiorum a muris, aut stationum a porticibus, aut
eorum, quae produlia r appellantur, aut de ruderum ac di-
midiatarum columnarum everfione, aut de imaginibus, aut
si quid alio pacto sit excogitatum, aut etiam de civilibus
quibuscunque controversiis. Sed liceat Episcopo, & iis s,
qui primi sunt ejus urbis, & Praesidibus provinciarum, &
possessoribus ac civibus, insinuata aliqua forma, ei quidem
non deferre, sed prohibere ac coercere omnem exactionem,
omnemque vim, quae ex eo eveniat. Eademque poena affi-
ciat sanctissimos Episcopos, nisi id prohibuerint.

¶ Sed & oportet Episcopum, ac patrem t civitatis, &
ceteros bonae opinionis possessores providere, ne locus ali-
quis civilis aut publicus juxta u muros urbis, aut in publi-
cis porticibus, aut in plateis, aut in quocunque alio loco ab
aliquo indebite possideatur, neve publicus locus alicui sine
nostra sacra forma tradatur. ¶ Idem inquirant de a-
quarum distributione, quae sacra aliqua forma cuique per-
tineat: ut ne hic plus, ille minus habeat, quam ei competit.

¶ Neque vero fidejussionis causa aut supra mandati
formam nostros subiectos affici pateremur, sed si quidem immobiles x res
habeant idoneas, iusjurandum tantum praestent, & conscribuntur: sin au-
tem non habeant, usque ad quantitatis aestimationem, fidejussionem sine
ullo damno praestent. Si vero dubitaverint y exactores de fidejussorum
fide, facultatibus, aut cautione, in eundem locum religiosissimus Episco-
pus, & patres z civitatis, ac defensor conveniant, & decernant, an idoneus
esse fidejussor videatur usque ad quantitatem, de qua agitur, & neces-
se habeat exactor suscipere eum in fidejussorem, qui nihil pro fidejussio-
ne, aut sacramento praestabit, praeterquam si privata nostra aut ejus-
quam Magistratus majoris iussione personam ducendam esse, fidejussori non
esse credendum decernatur. Tunc enim licebit exactori fidejussorem non
accipe-

a Iterata etiam
rationum reddi-
tio fieri potest.
b Episcoporum
sententias secula-
ris iudex exequi
solet.

c discussores ἢ
λογοθέτας ἢ ἐ-
ξιστώτας, Graeci
hic Nov. 17. c. 4.
d Augustinus in
Iosue: juris est so-
rensis, ut qui in
precibus menti-
tus fuerit, non il-
li proliat quod
impetraverit. v.
l. 29. ff. de falsis.
e κατὰ συναρ-
παγήν.

f λογοθέσιον.
g hos τὰς ἐν
τῇ πόλει πρὸς
τὸν οὐρανὸν ἀρ-
pellαντες Graeci, ut
hic 6. §. 3. j. cod.
h ad eorundem
παρρησίαν re-
ferri potest. l. 33-
§. 1. j. cod.

i θεωραγωγὰς
de quibus v. No-
vell. 105. c. 1.

k κομμονιτό-
ριον, editio Pa-
risiensis συμμο-
ναίον. Basil. apud
Cujac. 12. obs. 22.

l Statuarum in
civitate ponenda-
rum benefici-
um a Principe
tribuebatur. Hu-
jus sane rei cupi-
ditate summa te-
nebantur tum ci-
vitates, v. Cujac.
inf. de statu.

m & sic non im-
modico pretio. l.
un. j. publica la-
cisiis. adde Cujac.
12. obs. 22.

n de quib. supe-
rius dictum est.

o Episcopi multa
pecuniaria coer-
ceri possunt.

p l. ult. infra de
oper. publ.

q Nov. 17. c. 4.

r πρὸ τῶν κα-
λουμένων θεω-
ραγῶν.

s τὰς ἐν τῇ πό-
λει προσέουσι
ut §. 1. §. cod.

t τόντε πατέ-
ρα. Graeci hic,
ut §. 6. inf. cod.

u l. ult. §. pen. j.
de discussoribus. l.
9. §. pen. ff. de rer.
div.

x l. 15. in pr. ff.
qui satisfaciunt.

y Exactor & ap-
paritor, causa co-
gnitionem non
habet.

z τόντε πατέ-
ρα καὶ ἐκδικόν
τῆς πόλεως, ut
§. 4. sup. cod.

a i. impune, sine fraude.
 b De quibus § 2. ff. de No. rog. c. 1.
 c id est, d. §. 2. d. Adhuc ad honorem & decus urbium pertinent, l. 20. §. 10. in fin. ff. de oper. novi. l. 2. §. 17. l. 1. ff. de ne quid in loco publi.
 e Metatores sunt, quib. præparandi hospitii procuratio incumbit. Optatus libr. 3. Cum ante venturos milites metatores, ut fieri solent, mitterentur. metata sunt hospitia, quæ militibus provinciæ præbent, v. tit. de metatis.
 f Eadem verba extant in l. 7. §. 5. J. de curat. furios.
 g Tutor testamentarius non satisdat, ut hic, c. d. §. 5.
 h hoc videtur innuere, testamentarios non cogi ad satisfactionem præstandam. Hoc tamen in Gallia non servatur, ubi omnis tutor ex inquisitione datur. Solent enim confanguinei tutores promittere pupilli indemnitate, cum omnium bonorum suorum obligatio. R. d. ubi. in pro. am. conf. gloss. 6. n. 39. Neque satisdare solet mater vel avia, ut & quivis tutor, etiã si ad paupertatem devenit, idem Rebuff. in tract. de sententiis provisionibus art. 3. gloss. 2. n. 8.
 i Testimonium patris pro satisfactione sufficit, ut hic, ut quo testimonio nullum majus sit, aut esse debeat liberis. l. 7. §. 1. J. de cur. furios.
 k Exigitur jurandam a curatore furiosi.
 l Tutoris officium est & curatoris, utilia non prætermittere, inutilia non admittere.
 m Inventarium exactissimum curator furiosi facere debet, d. §. 5. quod ita verum est, ut præsumatur in dolo versari, si inventarium facere neglexerit, l. 7. ff. de admin. tut. v. Rolan. a Valle 1. conf. 49. n. 55. Curator ad litem ad inventarium faciendum estne obstrictus? Barr. ait, Accursius negat, quem omnes sequuntur: idque ita observari in Camera Imperiali refert Andr. Gallius 2. obs. 108. Cogi tamen ait ad satisfactionem, rem pupilli salvam fore. Aliud est in curatore, Gloss. 1. in fin. in verb. venior. ff. de curat. bon. dando. n. i. e. nullis omisiss.
 o Nec enim privata conscriptio aut notario sufficeret. p Scriptura in inventario requiritur, & proinde non auditur tutor testibus bona pupilli sui probaturus.
 q lege xii. Tabularum agnatorum tutelam, agnati sorciebantur, dixi ad l. 12. tab. tit. de m. cap. de curatorib.
 r Nota personas, a quibus dari tutor aut curator potest.
 s Sufficit enim datum fuisse ex inquisitione. t a dativo tutore, cum creatur, exigi iusta de causa potest fidejussio.
 u Tutores dativi ad hæc etiam cogantur: Jurare rem pupilli salvam fore: inventarium conscribere: bonorum propriorum hypothecam pati. l. ult. §. 6. inf. de curat. fur.
 x Demens alius est a furioso. y nullo discrimine habito inter masculos & foeminas, v. l. 25. J. de nupt.
 z fine metu exheredationis.
 a In quibus trias legitima semper requiritur b iam sc. constituto, aut si nullus, est curator, constituti debet, 61. ff. de jur. dot. c Non contrahentium, aut curatoris sed judicium, & earum personarum, quæ sequuntur arbitrio.
 d Dotis aut donationis propter nuptias quantitatem faciendæ liberis in furiosi parentis potestate positæ, iudices æstimare debent. e Dos & donatio propter nuptias constituta est, habita ratione mariti, ejusque uxoris. l. 60. ff. de jur. dos.

accipere, id vero agere sine a ullo detrimento. Caterum eadem multa adversus religiosissimum Episcopum, & clarissimum provincie Præsidentem imponitur: si quid eorum transgredi passi fuerint, aut si cum transgressum erit, non id statim renuntiaverint. 7 ¶ Neque etiam patiantur, ut plus definita parte a nostra Constitutione pro ipsorum accipiatur: neve descriptio ob aliquam causam in civitatibus fiat: nisi ob illas tantum, quas supra enumeravimus, renuntiationes processionum b, constitutionum, sacri & generalis commonitorii, aut formæ, aut literarum, & hujusmodi omnium rerum, de quibus antea c sanximus, item quæ propter suam conservationem, atque salutem cives facere voluerint ad opera forte publica, vel ad sitoniam, vel ad aliam quamvis causam, quæ omnibus placeat propter urbis honorem d fieri, ex quo Resp. adjuvetur. Contra eos vero, qui hæc transgredi tentaverint, & si ad nos religiosissimi Episcopi id non retulerint, ea servantur, quæ antea a nobis commonita sunt. 8 ¶ Atque oportet singularum urbium Dei amantissimos Episcopos, cum omnia cognoverint, quæ a nobis de his rebus disposita sunt, & de metatorum e exactione, & de rapinarum prohibitione, ac de cæteris rebus, quæ nostra sacra Constitutione continentur, quæ de omnibus edita est, finem competentem imponat. Dat. 8. Kal. Jul. Chalcedone Lamp. Cos. 530.

De curatore furioso.

27. Idem August. Jul. Præfecto præt.

DE creationibus curatorum, qui furiosis utriusque sexus dantur, necessarium nobis visum est constituere, quemadmodum eas celebrari oporteat. Et si f quidem pater curatorem furioso vel furiosæ in ultimo elogio hæredibus institutis vel exheredatis dederit, ubi & fidejussio nem cessare g necesse est, paterno h testimonio i pro ejus satisfactione iufficiente, ipse, qui datus est, ad curationem perveniat. ita tamen ut in provinciis apud Præsides eorum, præsentem eis tam viro religiosissimo locorum Antistite, quam tribus primaribus, actis intervenientibus tactis k sacrosanctis scripturis, depromat, omnia se recte & cum utilitate furiosi degere neque l prætermittere, quæ utilia esse furioso putaverit, neque admittere ea, quæ non utilia furioso esse existimaverit: & inventario m cum omni subtilitate n publice o conscripto p, res suscipiat, & secundum sui opinionem disponat sub hypotheca rerum ad eum pertinentium, ad similitudinem tutorum & curatorum adulti. † Sin autem testamentum quidem parens non confecerit, lex q autem curatorem, utpote agnatum, vocaverit: vel eo cessante, aut non idoneo forsitan existente, ex judiciali electione curatorem ei dare necesse fuerit: tunc sc. & in provinciis apud r præfides cujuscunque provincie, & virum religiosissimum Episcopum civitatis, nec non tres primates creatio procedat; ita ut, si quidem curator substantiam idoneam possidet, & sufficientem ad fidem gubernationis sine saliqua satisfactione creatio procedat. † Sin t autem non talis census ejus inveniatur: tunc & fidejussio, in quantum possibile est, ab eo exploretur: creatione omnino sacrosanctis scripturis propositis in omni causa celebranda: ipso autem curatore, cujuscunque substantia vel dignitatis sit, præfatum sacramentum pro utiliter rebus gerendis præstante, & inventarium publice conscribente: & hypotheca u rerum curatoris modis omnibus adhibenda, quatenus res possint furiosi undique utiliter gubernari. Dat. Kal. Sept. Constantin. Lamp. & Oreste VV. CC. Coss. 550.

De liberis furiosis, vel dementis nuptias contrahentibus.

28. Idem A. Juliano Præf. præt.

TAm dementis x, quam furiosi liberi, cujuscunque y sexus, possunt z legitimas a contrahere nuptias: tam dote, quam ante nuptias donatione a curatore b eorum præstanda c: æstimatione tamen in hac quidem Regia urbe excellentissimi Præfecti d urbi, in provinciis autem virorum clarissimorum eorum Præsidentum vel locorum Antistitum, tam opinione e personæ, quam dotis moderatio-

ne a, & ante nuptias donationis, statuenda; præsentibus, b tam curatoribus dementis, quam furiosi, nec non his, qui ex genere c eorum nobiliores sunt: ita tamen, ut nulla ex hac causa oriatur, vel in hac Regia urbe, vel in provinciis jactura substantiæ furiosi, vel dementis, vel mente capti: sed gratis d omnia procedant: ne tale hominum infortunium etiam expensarum detrimento prægraveretur.

De his, qui parentes, i. aut liberos furiosos negligunt.

Auth. ex Nov. 115. c. 3.

Liberi e furiosi, qui curam ejus negligunt præbere, tam ex h. ere. datione digni sunt, quam aliis pœnis legitimis. Nam si quis alius, attestatione ad eos missa, cum adhuc negligant, in domum suam eum susceperit, & procuraverit: ex hoc erit ejus successor legitimus, licet testatus esset etiam in liberos forte: manentibus tamen aliis testamenti ca. itulis. i ¶ Eadem pœna parentibus imponenda, si quidem de liberis in furore constitutis curare neglexerint.

De foro clerici & Episcopi accusati.

29. f Idem A. Juliano P. P.

Sancimus, ut nemo venerabilis clericus ab aliquo sive Sacerdote sive laico ab initio apud beatissimum provincie Patriarcham accusetur: sed prius g juxta sacra instituta apud Episcopum civitatis, in qua clericus versatur: tum, si is suspectus est, apud Metropolitanum Episcopum reum agat: sed si forte ne ei quidem accusatio placuerit: ad sacram ejus regionis Synodum accusatum deducat: & cum Metropolitano trib. convenientibus religiosiss. Episcopis, qui cæteris propter ordinationem præferuntur, de causa coram tota Synodo cognoscatur: & si quidem ei, quæ judicata erunt, placuerint, ab accusando discedat: Si vero se laici existimaverint, provocet illius provincie beatiss. Patriarcham, atque iis, quæ ipse judicaverit, omnino pareat: perinde ac si eum ab initio judicem esset consecutus Nam b contra horum Antistitum sententias non esse locum appellationi a majoribus nostris constitutum est.

† Hoc idem servandum est, si Episcopus ab aliquo laico, sive ab aliquo clerico, sive ab altero religiosiss. Episcopo accusatus sit. Nam i, ut statim accusatio ad sanctissimos Patriarchas deferatur, & ut accusati in aliam provinciam mittantur, omnino prohibemus k: præterquam si accusationem quis ob eam rem intulerit, quod causa illius regionis religiosiss. Episcopo commissa fuerit, quo casu licet ad ipsos quoque sanctiss. Patriarchas deferre accusationem. Literæ tamen conficiantur ad aliquem ex Episcopis eorum locorum, ut is causam audiat, ut antea a nobis dictum est. i ¶ Non vero ei liceat facere, ut descendant in provincias venerabiles clerici, & immodicas sportulas, dum accusantur, inferant, quæ in re hucusque peccatum esse cognovimus. Neque enim in singulas reorum personas l plus sexta aurei nummi parte pro sportulis dari concedimus iis, qui a sanctiss. patriarchis ac Metropolitanis mittuntur: aut si Episcopus missus est, sex tantum aurei ex quacunque quantitate ac causa, neque amplius præbeatur. Hoc in Metropolitanis etiam teneat, cum ad eos accusatio contra Episcopum, qui sub eo sit, aut ejus provincie clericum deferatur. Nam si in civilibus judiciis moderari sportularum m & sumptuum modum curavimus, eaque ex lege præstari volumus: multo magis in ecclesiasticis accusationibus modum servari sancimus.

2 ¶ Enimvero, si remissa causa ad sanctissimum Patriarcham, aut ad aliquem ex religiosissimis Metropolitanis, aut ad alium Dei amantissimum Episcopum sententia lata sit, quæ alicui parti displiceat, ac provocetur: ad Archiepiscopalem hanc sedem referatur appellatio, in qua (ut adhuc servatum est) lis cognoscatur. 3 ¶ Si vero quis ausus fuerit adversus hæc quicquam tentare; is quidem omne, quod accepit, cum altero n tanto ei, qui negotium passus est, præstabit, fietque ecclesiastica multa subjectus apud sanctissimum Patriarcham, aut religiosiss. Metropolitanum, qui tunc erit, ecclesiasticorum numero ejiciendus:

4 ¶ Has autem actiones si quidem ad ecclesiastica negotia pertinent, necesse fore jubemus, ut a solis religiosissimis Episcopis aut Metropolitanis, aut a sacris Synodis, aut a sanctissimis Patriarchis cognoscantur: si vero civilium rerum controversia sit, volentes o quæstionem apud Antistites instituere, patiemur, invitos p tamen non cogemus: cum judicia civilia sint, si ea adire malint, apud quæ licet etiam de criminibus cognoscere. 5 ¶ Quoniam vero quidam sunt sanctiss. Patriarchæ, qui in provinciis, in quibus existunt, Metropolitanorum officium gerunt: alii per totam diocesim, Episcoporum Metropolitanorum, atq; aliorum, qui sub eis sunt, ordinationes faciunt: ea de causa illud observari sancimus, quod de Metropolitanis antea disposuimus: is enim jure Metropolitanus vocatur, qui in Episcopos minores q ex sacris regulis eam potestatem habet. Dat. 15. Kal. Nov. CP. Lamp. Cos. 530.

q τὰν ὑπὸ τὴν μητροπολίαν ἐπισκοπῶν: ut sit sensus, metropolitanus is est, qui potestatem habet in minorum civitatum episcopos. Cui definitioni convenit, c. clericos §. ord. v.

a Nec enim x. quum est universa bona in dorem dari. l. 12. §. 2. ff. de admin. tut.
 b Dotem pupillo constituere solus judex non potest, absente curatore, nisi curator ultro latiter.
 c Dos mulieri quoties constituta, agnatorum præsentia requiritur, non omnium, sed nobiliorum ac proximiorum.
 d Vix est, ut id servetur hodie.
 e Exheredari iuste filius potest, si parentis furiosi curam neglexerit: & contra, v. Nov. 115. c. 3. quia potest filius patris & matris esse curator. l. 1. in fin. l. 4. ff. de cur. fur.
 f Interpretatio Antonii August.
 g Fori ecclesiastici gradus notent clerici: apud episcopum prima accusatio instituenda: ab eo ad metropolitanum provocatur, ab eo ad synodum, ab ea ad patriarcham, a Patriarcha ad nullum: quod notatu dignum est, adde §. 2. J. cod. Nov. 6. c. 8. Est igitur episcopus clericorum primus judex.
 h A Patriarcha ad nullum appellatur.
 i Autor tamen Synopsos Basil.
 3. tit. 1. c. πρὸς patriarchas scribit, posse quæ apud patriarcham primam accusatio nem instituere, ac petere per literas ejus, dari sibi judicem a locorum episcopis: cujus sententia si recusata fuerit, rursus patriarcha judicabit.
 k Potest tamen quis ut jam diximus etiam apud Patriarcham primam accusationem instituere, ac petere per literas ejus dari sibi judicem a locorum episcopis. 3. Eccl. l. c. 5. & J. cod.
 l Sportularum judicialium a clericis præstandarum quantitatem observat.
 m Sportulis modus adhibendus. l. 33. §. 5. & c. 200 tit. 7. de sport.
 n Imo, cum triplo, §. 24. Inst. de off. Imo, quadruplo, l. 2. J. de sport. o l. 25. §. de episc. inter volentes cujusvis judicis consensus est. l. 2. ff. de judiciis.
 p In invitos tamen judicium redditur, sed a suis iudicibus.

■ Fisco nostro ad corporandis, ita legitur *dist. l. 20.*
 b Litaniam faciendam. *d. l. 20.*
 Litaniz sunt preces, quæ vel die vel nocte fiunt. *Nov. 125. c. 32. vel processus facti. c. vel interdictum. d. l. 20.*
 d l. 40. c. Theod. eod. Manichæi a Manete velut nova & inopinata prodigia, in hunc mundum de genere Persico prodierunt. *Dioclet. & Maxim. in c. Greg. Fulgentius I. ad Trasim. Manes in Christo carnis sanctam credere maluit, quam naturam, de Manichæis v. Aug. 10. Epiph. 2. tom. 2. her. 66. e v. Aug. tom. 2. advers. Donatist. f etiam hæreticis, g Manetis hæresis & Donati publicum crimen est. h Religioni illata injuria, ad omnes pertinet, i cedente fisco? non cedunt, sed proximis ad secundum usque gradum. *dist. l. 40. idem quoque extare in Basilicis refert Cuj. 12. obs. 30. Solos liberos postea excipi animadverti in l. 15. J. eod.*
 k Manichæi & Donatistæ, donationum & successionum incapaces. De Donatistis vide Augustinum contra 1. epist. Parmenian. l. 54. c. Theod. de hæreticis. l Id est, post mortem. 6. Armen. 11. m Excommunicantur etiam nonnulli post mortem. 24. quæst. 2. c. sane. n Argumentum a maiestate terrena ad celestem sumptum observa. o Dummodo defuerint proximi ad secundum gradum. v. Cujac. 12. obs. 30. p l. ult. J. familia. q Ultimæ voluntatis plures sunt species. v. Manicam I. de Consecrationis ultimæ voluntatum. r Quod nomine proprio non possit exprimi. s Et ita forte intelligenda est lex 15. J. eod. Solet enim poenitenti ignosci J. eod. 4. quæst. 3. c. si habes. l. 28. J. de appellat. t plenior extat hic locus l. 40. c. Theod. eod. u Qui sciens Donatistam & similes domo excipit, punitur. x Ex hac Authentica Fridericum Imperatorem fuisse destructum a Papa refert Baldus hic. Ex hac namque authentica Papam regnum Siciliæ Carolo Andegavensi donasse. y Sumpta & interpolata hæc lex est ex l. 65. c. Theod. eod. z De quibus v. Epiph. 2. tom. 3. heres. 69. De Seminariis v. etiam eundem 3. tom. 1. heres. 73. a De Macedonio v. Theodorum 2. hist. 6. b De quibus v. Epiph. 1. 3. tom. 1. heres. 73. c De Apollinariis libris vide Euseb. 4. hist. 26. d De Novatianis vide Euseb. 7. hist. 7. e Qui & Sabatiani a Sabatio Novatianorum presbytero Socrat. 7. hist. 5. Soz. 7. c. 13.*

Ecclesiæ a Catholicæ vindicandis. 1 ¶ Ad hoc interdicitur his omnibus, ad litanias b faciendas nocte vel c die prophanis coire conventibus: statuta videlicet condemnatione centum libratum auri contra officium sublimitatis tuæ: vel Præsidiale quinquaginta. ¶ si quid hujusmodi fieri vel in publico, vel in privatis ædibus concedatur. Dat. 5. Non. Martii Arcadio 4. & Honorio 3. AA. Conf. 396.

De legibus & moribus. 1. De publico crimine. De publicatione bonor. 2. De liberalitate & successione. 3. De donatione & contrahibus. 4. De morte & memoria rei. 5. De ultima voluntate. 6. De liberis, de panitentia. 7. De his, qui hæreticos recipiunt. 8. De servis, hæreticorum.

4. lidein & Theod. Augusti ad Senatorem P. U.

Manichæos d seu Manichæas, vel Donatistas e meritisima severitate persequimur. Huic itaque hominum generi nihil ex moribus, nihil ex legibus commune sit cum ceteris f. ¶ Ac primum quidem volumus esse publicum g crimen: quia quod in religionem h divinam comittitur, in omnium i publicatione i persequimur. 2 ¶ Ipsos quoque volumus amoveri ab omni liberalitate k & successione quolibet titulo veniente. 3 ¶ Præterea non donandi, non eniendi, non vendendi non postremo contrahendi cuiquam convicto relinquimus facultatem.

4 ¶ In l mortem quoque inquisitio m extendatur. Nam n si in criminibus Maiestatis licet memoriam accusare defuncti non immerito & hic debet subire tale iudicium. 5 ¶ Ergo & suprema illius scriptura irrita sit: sive testamento, sive codicillo, sive epistola p, sive q quolibet r alio genere reliquerit voluntatem, qui Manichæus fuisse convincitur. 6 ¶ Sed nec filios hæredes eis existere, ut adire permittimus, nisi s a paterna pravitate discesserint. Delicti enim veniam poenitentibus damus.

7 ¶ In eos etiam auctoritatis nostræ aculei dirigantur, qui eos domibus u suis damnanda provisione defendunt.

8 ¶ Servos insuper extra noxam esse volumus: si dominum sacrilegum evitantes, ad Ecclesiam Catholicam servitio fidelior transierint. Dat. 8. Kal. Mart. Roma, Honorio 7. & Theodosio 2. Augustis Conf. 407.

Si dominus temporalis terram suam purgare neglexerit ab hæretica pravitate.

Nova constitutio Friderici Imperatoris de statutis & consuetud. §. si vero dominus. collat. 10. Constitut. fin.

Si vero dominus temporalis requisitus x & admonitus ab Ecclesiæ terram suam purgare neglexerit ab hæretica pravitate, post annum a tempore monitionis elapsam terram ipsius exponimus Catholicis occupandam: qui eam, exterminatis hæreticis, absque ulla contradictione possideant & in fidei puritate conservent: salvo jure domini principalis, dummodo su, ex hoc nullum præstet obstaculum, nec aliquod impedimentum apponat. Eadem nihilominus lege observata contra eos, qui non habent domos principales.

De credentibus, receptatoribus, defensoribus, & fautoribus hæreticorum.

Nova constitutio Friderici Imp. de statutis & consuetud. §. credentes. coll. 10. constit. fin.

Credentes præterea, receptatores, & defensores, & fautores hæreticorum damnamus, firmiter statuantes, ut si postquam quilibet talium fuerit excommunicatione notatus, satisfacere contempserit intra annum: ex tu c ipso jure sit infamis: nec ad publica officia, seu consilia, vel ad eligendum aliquos adhibeatur, neque ad testimonium admittatur. Sit etiam intestabilis, ut nec testandi liberam habeat facultatem, nec ad hereditatis successionem accedat. Nullus præterea ei super quocunque negotio, sed ipse alius respondere cogatur. Quod si r iudex extiterit, ejus sententiam nullam obtineat firmitatem, nec cause aliquæ ad ejus audientiam perferantur. Si vero fuerit advocatus: ejus patrocinium nullatenus admittatur. Si tabellio: instrumenta per ipsum confecta, nullius penitus momenti censeantur.

Ne hæretici in loco Romano conveniendi morandive facultatem habeant. De Manichæis pellendis, & ultimo supplicio tradendis. Confirmatio legum contra hæreticos latarum. De donationibus. De ultimæ voluntatibus. De ædificiis. De procuratore. De auxilio civili, militari, curiarum, defensorum Judicum. De militia, & variis poenis. De beneficio adversus leges impetrato.

s. Impp. y Theod. & Valentin. Cæs. Florentio Præf. præf. Riani, & z Macedoniana, Pneumatomachi b, Apollinariani c, Novatiani d, seu Sebastiani e, Eunomia-

ni a, Tetraditæ, seu Tessaresca decaditæ b, Valentiniani c,

Pauliani d, Papienistæ, Montanistæ e seu Priscillianistæ f,

vel Phryges g vel Pepuzitæ h, Marcionistæ i, Borboritæ k,

Messaliani l, Euchitæ m, siue Enthousiastæ n, Donatistæ o,

Audiani p, Hydroparastæ q, Tascodrogitæ r, Batrachitæ s,

Hermogeniani t, Photiniani u, Pauliniani, Marcelliani x,

Ophitæ y, Encratistæ z, Carpocratitæ a, Saccophori,

& qui ad imam usque scelorum nequitiam pervenerunt

Manichæi b, nusquam in Romanum c locum conveniendi

morandique habeant facultatem: Manichæis etiam de civitatibus pellendis, & ultimo supplicio tradendis: quoniam his

nihil relinquendum loci est, in quo ipsis etiam elementis fiat injuria. ¶ Cunctis quoque legibus, quæ contra eos,

ceterosque, qui nostræ fidei refragantur, olim diversisque temporibus lata sunt, semper viridi observantia valituri,

siue de donationibus in hæretic. conventicula, (quæ ipsi audacter Ecclesias nuncupare conantur) factis, siue ex ultima

voluntate rebus qualitercunque relictis, siue de privatis ædificiis, in quæ domino permittente vel connivente con-

venerint, venerandæ nobis catholicæ Ecclesiæ vindicandis: siue de procuratore, qui hoc nesciente domino fecerit, de-

cem libraram auri multam, vel exilium, si sit ingenuus, sub-

ituro: metallum vero post verbera, si servilis conditionis sit. ¶ Ita ut nec in publicum convenire locum, nec d ædificare sibi quasi e Ecclesias, nec ad eam inscriptionem legū

quicquam meditari valeant, omni civili & militari, curiarum etiam, & defensorum, & iudicum, sub viginti librarum

auri interminatione, prohibendi auxilio. Illis etiam omnibus in sua manentibus firmitate, quæ de militia, poenisque

variis, deq; diversis sunt hæreticis promulgata: ut nec speciale quidem beneficium adversus leges valeat impetratum.

Dat. Constantinop. 3. Kal. Jun. Felice & Tauro Conf. 428.

De nominibus hæretic. 1. De lib. Nestorii; De disputationibus; De conventiculis sanctis.

6. Idem AA. ad Leontium Præfectum urbi.

Damnato f portentosa superstitionis auctore Nestorio nova congrui g nominis ejus inuratur gregalibus, nec Christianorum appellatione abutantur: sed quemadmodum Ariani ab h Ario, lege divæ memoriæ Constantini ob similitudinem impietatis: Porphyriani a Porphyrio i nuncupantur: sic ubique participes nefariæ sectæ Nestorii, Nestoriani vocentur: ut cujus scelus sunt in deferendo Deum imitati, ejus vocabulum jure esse videantur sortiti.

1 ¶ Nec vero impios libros nefandi & sacrilegi Nestorii adversus venerabilem orthodoxorum sectam decretaque sanctissimi cœtus antistitem Ephesi habiti scriptos habere aut legere, aut describere k quisquam audeat: quos diligendi studio requiri, ac publice comburi l decernimus, ita ut nemo in religionis disputatione m aliquam supradicti nominis faciat mentionem: aut quibusdam eorum habendi concilii gratia, in ædibus, aut villa, aut suburbano suo aut quolibet alio loco conventiculum clam aut aperte præbeat, quos omnes catus celebrandi licentia privari statui-mus. Scientibus universis, violatorem hujus legis publicatione bonorum esse coercendum. Dat. 3. Kal. Aug. Constantinop. Theodosio 15. Valentiniano 4. Augustis Conf. 435.

De muneribus.

7. Idem AA. Florentio Præfecto prætorio.

Curiales n omnium civitatum onerosi, quin etiam militiæ, seu diversis officiis facultatum & personalium munerum obligatos, suis ordinibus cujuscunque sectæ o sint, inhærerere censemus, ne videamur hominibus execrandis contumelioso ambitu immunitatis beneficium præ-

m Idem qui & Messaliani, quasi dicas precatore, v. Epiph. d. loco.

d. l. 65. c. Theod. & male, Enthousiastæ dicti, quod se correptos numine fingerent, Theod. 4. hist. 11.

o v. l. 4. §. eod. qui & Donatiani, Epiph. 2. tom. 1. heres. 59. in fin.

p qui & Odiani. Epiph. 3. tom. 1. her. 70. adde Theod. 4. hist. 10.

q Hydroparastæ aquam pro vino ad communionem exhibebant: idem, Aquarii.

r Tascodrogitæ, qui & Tascodrugitæ, Epiph. 2. tom. 1. heres. 48. quasi diceret Perticonz-

fati, aut Perticonzofrati ibid. Idem, Alcodrogitæ in l. 18. J. eod.

f forte legendum Hydracitæ, de quibus v. Epiph. 2. tom. 2. heres. 67.

t Hermogeniani, v. Tertull. adversus Hermogenem d. capit. quidam. s. Hermogeniani.

u de quib. v. Epiph. 3. tom. 1. her. 71. a Photino Gallograciæ episcopo. d. c. quidam. s. Phosiniani.

x de Marcellianis, v. Epiph. 3. tom. 1. heres. 72.

y de Ophitis,

z qui & Encratistæ, de quibus vide Epiph. 1. tom. 3. heres. 46. & 2. tom. 1. her. 47.

a de quibus v. Epiph. 1. tom. 2. heres. 27. male apud Haloandrum legitur, Apocritæ.

b de Manichæis v. Epiph. 2. tom. 2. heres. 65.

c Romano loco. Extra suum territorium Imperator nihil juris habet, adde l. 1. §. de summa Trinitate.

d v. Molinum de usuris q. 20. n. 214.

e vide l. 9. §. 3. J. eod.

f l. ult. c. Theod. eod. adde c. fraterni-

tas. 4. in fin. extra de heret.

g Nestoriani Nestorio suo autore dicuntur.

h Hæretici a suis sectæ auctoribus nominantur: quod merito fuit constitutum. Nullum enim genus exortum est errorum, quod ita sit repertum Christianæ religioni adversari, ut non affectaverit atque ambiverit Christi nomine gloriar. August. som. 4. lib. de fide in-

visibili. adde Tertull. cap. 3. Apogestic. & Novellam 109.

i Novell. 42. c. 1. §. 2.

k de descriptione. vide l. 5. §. 9. ff. de injur.

l l. §. 1. 16. J. eod. l. 3. §. 1. de summ.

vers. 18. Livium 29. Paul. 5. sent. 23. §. 12. adde eundem lib. 5. tom. 2. §. ultim. l. 8. J. de

malef. Nov. 42. c. 1. & c. 59. Apostolorum

m vide sup. de summa Trinitate

n sumpta hæc lex est ex Novell. Theodosii de Ju-

dais, Samaritanis, hæreticis & Paganis. 3. §. & quon. decet.

o l. 6. inf. eod. & super-

Ritionis, l. 12. inf. eod. l. 49. de decurio. Novell. 45. ubi vide Cujac. ad Nov. 109. cap. 1.

a De Eunomia: is v. Ruff. 1. hist. 25. Theod. 4. hist. 29. Sozomen. 5. c. 27.

b De quibus vide Epiph. 2. tom. 1.

heres. 50. & 24. q. 3. c. quidam. s. Tes.

saressca decaditæ.

c vide Tertull.

advers. Va. ent. & de iisdem Ephi-

phantum 1. tom.

2. heres. 31. quos Gnosticos vocat.

d a Paulo Samo-

dateno 24. qu. 3. c.

quidam. s. Pauli-

ani. de quibus vi-

de Epiph. 2.

tom. 2. heres. 65.

e a Montano

dicti cap. quidam.

s. Montani, iidem

Phryges, seu

Phrygastæ & Ca-

taphryges, d. cap.

quidam. s. Cata-

phryges. v. Epiph.

2. tom. 1. heres. 48.

f a Priscilla, quæ

ut Prophetissam

habebat, cum

Maximilla, Epi-

phan. dist. loco.

heres. 49.

g sup. dixi.

h a Pepuza urbe,

in qua Priscilla,

de qua sup. dixi,

aut ut alii volunt

(Quintilla) suas

prophetias in-

choavit. vide Epi-

phan. 2. tom. 1.

heres. 49.

i d. c. quidam. s.

Marcionistæ. adde

Tertull. adversus

Marcionem. Epi-

phan. tom. 3. her.

42. Idem Marcio-

nistæ in l. 65. hæ-

reticor. 16. Cod.

Theod. 5.

k Qui & Borbo-

riani, 16. c. Theod.

l. Hæreticor. 65.

vel ut alii Codi-

ces habent. 36.

Coddiani, Stratio-

tici, Phibionitæ,

Zoaclei, Barbo-

litæ etiam appel-

lati sunt. v. Epi-

ph. 1. tom. 2.

her. 36.

l Idem Messa-

liani, de quibus

v. Epiph. 3. tom.

2. heres. 80.

forte legendum

Meletiani, de qui-

bus vid. Epiph.

2. tom. 2. her. 68.

n Enthousiastæ,

Theod. 4.

Id est, Constantinopolitana.
 b Adde l. i. s. de summa Trinitate.
 c Nov. 109.
 d Hoc videtur ianueri, utrosque carnis Christi veras proprietates sustulisse.
 e Proterio.
 f Hæretici ecclesias non habent, sed quasi, l. 5. in fin. sup. eod. non videntur, sed præcipue hæretici, ut hic. & J. eod. non baptizata, sed paraptizata, l. 14. inf. eod. Nov. 37. & 132. existimantur, sed non sunt ecclesie: congregatio enim eorum illicita dicitur, l. 2. s. de summa Trinitate. adde Cujacium.
 g Id est, non habent, vel ut mox sequitur, non colligant.
 h Domus in qua conventicula illicita habita sunt, monasterio addici solita, ut hic. & l. 3. s. eod. l. 10. J. eod. Nov. 38. & 131. c. 2. Gloss. dist. 30. c. si quis intra ecclesiam.
 i v. sup. eod.
 k Hæreticos non semper capitali supplicio affectos fuisse, hinc possis colligere.
 l v. l. 4. s. de summa Trin.
 m vide l. 6. s. 1. sup. eod.
 n Discens illicita, puniuntur.
 o Docens illicita, puniuntur. adde l. 2. J. de maleficiis.

stitisse, quos volumus hujus Constitutionis auctoritate damnari. Dat. Prid. Kal. Febr. Theodosio A. 16. & Felto Confl. 439.

De Apollinaristis seu Eutychnianis.

8. Imp. Valent. & Martiano AA. Palladio P.P.

Quicumque in hac sacra a urbe, vel Alexandrina, vel in omni Ægyptiaca diocesi, diversisque aliis provinciis, Eutychetis profanam perversitatem sequuntur, & ita non credunt, ut trecenti decem & octo sancti Patres traderunt, catholicam fidem in Nicæna civitate fundantes: centum quoque & quinquaginta alii venerabiles Episcopi, qui in alma urbe Constantinopolitana postea conveniunt: & sicut b Athanasius, & Theophilus, & Cyrillus sanctæ recordationis Episcopi Alexandrinæ civitatis credebant, quos etiam Ephesina synodus (cui beata memorie Cyrillus præfuit, in qua Nestorii error expulsus est) in universis secuta est, quos & nuper venerabilis Chalcedonen- sis synodus est secuta, prioribus conciliis sacerdotum ex omni prorsus parte consentiens, nihilque adimens sacro- sancto symbolo, neque adjiciens, sed Eutychetis dogmata funesta condemnans: sciant se esse hæreticos || Apollinaristas: || Apollinaris enim facinorosissimam sectam Eutyches & Dioscorus e mente sacrilega sunt secuti. i ¶ Ideo- que hi homines, qui Apollinaris vel Eutychetis perversita- tem sequuntur, illis poenis, quæ Divorum retro Principum Constitutionibus contra Apollinaristas, vel Serenitatis no- stra postmodum sanctiones contra Eutychnianistas, vel hac ipsa Augustissima lege contra eosdem decreta sunt, nove- rint se esse plectendos. 2 ¶ Idcirco Apollinaristas, hoc est, Eutychnianistas (quibus etsi est in appellatione diversitas, tamen est in hæresis pravitate conjunctio, & dis- par quidem nomen, sed idem d. sacrilegium) sive in hac alma urbe, diversisque provinciis, sive in Alexandrina ci- vitate, sive intra Ægyptiacam diocesin sunt, || & || neque ita credunt, ut prædicti venerabiles Patres credebant, ne- que viro reverendissimo Alexandrinæ urbis antistiti Proce- rio e fidem orthodoxam tenenti communicant, Episcopos, & presbyteros, aliosve clericos creare, & habere prohibe- mus: scientibus tam his Eutychnianistis & Apollinaristis, qui ausi fuerint cuiquam Episcopi, vel presbyteri, vel cle- rici nomen imponere, quam his, qui passi fuerint imposi- tum sibi nomen sacerdotale retinere, poenam exilii cum facultatum suarum amissione se subituros. 3 ¶ Univer- si præterea Apollinarista vel Eutychnianista non ecclesias, non monasteria sibi construant, parasynaxes f & conven- ticula tam diurna quam nocturna non contrahant g, neque ad domum vel possessiones cujusquam, neque ad mona- sterium vel quemcumque alterum locum operaturi sectæ funestissimæ congregentur. Quod si fecerint, & hoc fa- ctum fuisse domino volente constiterit: post rem in exa- mine judicis approbatam, domum h vel possessionem ejus, in qua conveniunt, vel monasterium ejus civitatis orthodo- xæ ecclesiæ, in cuius territorio est, jubemus addici. Si vero ignorante domi- no, sciente vero eo, qui pensiones domus exigit, vel actore || vel condu- ctore || prædii, parasynaxes, & conventicula interdicta collegerint, condu- ctor vel procurator, sive actor, vel quicumque eos in domum vel possessio- nem vel monasterium receperint, ac passi fuerint illicitas parasynaxes i conventusque celebrari, si vilis & abjectæ sint conditionis, fustibus k pu- blice & in poenam suam, & in aliorum coercerantur exemplum: si hone- sta vero sint personæ, 10. libras auri, multa nomine, fisco nostro cogantur inferre. 4 ¶ Nullum præterea Apollinaristam vel Eutychnianistam ad aliquam jubemus aspirare militiam. Et si inventi fue- rint militari cingulo soluti: honestorum hominum & palatii communione priventur. Nec in aliqua, nec in qua nati sunt civitate, vel vico, aut regione versentur. Si qui vero in hac alma urbe nati sunt, tam sacratissimo comi- tatu, quam omni per provincias metropolitana civitate pellantur. 5 ¶ Nulli insuper Eutychnianista vel Apollinarista publice vel privatim convocandi coetus, vel circulos contrahendi, & de errore hæretico dispu- tandi l ac perversitatem facinorosi dogmatis adferendi tribuatur facultas. ¶ Nulli etiam contra venerabilem Chalcedonensem Synodum liceat aliquid vel dictare, vel scribere, vel edere, atque emittere, aut aliorum di- cta vel scripta super eadem re proferre. Nemo hujusmodi habere libros m & sacrilega scriptorum audeat monumenta servare. Quod si qui in his criminibus fuerint deprehensi, perpetua deportatione damnentur. Eos vero, qui discendi n studio adierint de infanta hæresi disputantes, 10. li- brarum auri, quæ fisco nostro inferendæ sunt, jubemus subire dispendium. Ultimo autem supplicio coerceantur, qui illicita docere o tentaverint. Omnes vero hujusmodi chartæ, ac libri, qui funestum Eutychetis || f. c. || & Apollinaris complexi fuerint dogma, incendio concrementur, ut faci- norosæ perversitatis vestigia flammis combusta deperant. Equum nam- que est, ut immanissima sacrilegia par poenæ magnitudo percellat. ¶ Scientibus moderatoribus provinciarum, eorumque apparitoribus, defensoribus etiam civitatum: quod, si ea, quæ legis hujus religiosissima sanctione custodienda decernimus, aut neglexerint, aut aliqua permiserint temeritate violari: denarum librarum auri multam fisco || nostri || inferre cogantur: insuper etiam existimationis suæ periculum sustinebunt. Dat. Constantinop. Id. Aug. Constant. & Rufo Confl. 457.

De sepultura.

Hanc constitutionem edidit Cujac. lib. 12. observ. c. 30. Notatur in Nomocan. tit. 8. cap. 7. esse hujus tit. const. 8. al. 9. in qua caveatur, ut qui inopia premun- Codex

tur hæretici, & hæretici non accipiant a judiciis, vel ecclesiis.

9. a Imp. Martianus.

Humanum & pium hoc arbitrati, hæreticos permitti- mus b sepeliri c legitimis sepulchris. Dat. Constan- tinop. Id. Aug. Constant. & Rufo Confl. 457. d.

Epitome superioris constitutionis ex Nomocan. tit. 12. c. 2.

Hæretici legitimo modo, ut ceteri e, sepeliuntur.

De his, quæ in hæreticos conferuntur, de templis.

10. Imp. Anastasius A. Erythrio P.P.

Si qui orthodoxæ religionis emptione vera, vel fictitia, sicut quocumque alio jure, vel titulo prædii, vel possessio- nes, resque immobiles, in quibus orthodoxæ fidei Ecclesiæ vel Oratoria constituta sunt, in f hæreticæ sectæ, & contra- riæ orthodoxæ fidei sentientem quamcumque personam transferre voluerint: nullam hujusmodi vel inter vivos habitam vel secreto judicio compositam valere volumus voluntatem, etiam si ab orthodoxæ fidei venditore, vel quocumque modo alienatore commentitio sub qualibet occasione fuerint assignata: sed irrita omnia hujusmodi documenta, & tanquam nec penitus scripta esse censemus. Hæc enim prædii & possessiones, quæ in hæreticas perso- nas quocumque modo translata fuerint vel collata, fisci nostri juribus decernimus vindicari. Sive enim apud do- minos possessoresve orthodoxos ea prædii maneat, sive ad fisci g nostri jura pervenerint: necesse est, in his Eccle- siis & oratoria constituta diligentius & sollicitius instaura- ri. Nostra enim Serenitatis undique ad hunc exitum pro- videntia ducit, ut omnipotentis Dei templa (in quibus nostræ fidei instituta perdurant) cultu assiduo per omnia seculi reditiya h servantur. Nec enim dubitari potest, si in hæreticos tales veniant possessiones, in quibus veræ fi- dei ecclesiæ vel oratoria constituta sunt, & integritas co- litur, omnimodo ab his deferri, atque destitui, || & || omni cultu vacare, omnibus sacris & solitis viduari mysteriis, omni splendore privari, || nullis populorum conventioni- bus, || nullis clericorum observationibus celebrari: & ex hoc sine dubio easdem ecclesias penire, ruere, & compla- nari. Nec enim de earum instauratione hæretici potue- runt aliquando cogitare, quas penitus esse nolebant. Quæ omnia reserantes, ad præsentem legem pervenimus. Dat. s. Id. Aug. Boetio V. C. & Euthero Confl. 511.

De Manichæis supplicio afficiendis.

11. * Græca constitutio Anastasii, aut Justiniani.

Ejus epitome.

Ubiunque Manichæi inveniantur, capite i damndi sunt.

Alia epitome ex Ecl. Basil. lib. 1. tit. de Manichæis c. 25. Manichæo k in loco Romano degere deprehenso, ca- put amputator.

De Manichæis capite puniendis. De dignitatibus & militiis. De Gothis. 1. Si parentes diversa fidei & religionis sunt.

12. l.

Græca constitutio Justiniani Augusti. Ejus epitome ex col- lectione Græca constitutionum Ecclesiasticarum.

Manichæi undique expelluntur, & capite puniuntur.

¶ Reliqui autem hæretici (hæreticus n est omnis non orthodoxus) & Græci || seu pagani || & Judæi, & Sa- maritæ prohibentur magistratum gerere, & dignitatem habere, aut jus dicere, aut defensores o, aut patres civita- tum fieri, (ne habeant licentiam vexare, aut judicare Chri- stianos, aut Episcopos.) Item militare p quoque prohi- bentur, præterquam si ex genere cohortaliorum q sunt: hi enim manent onera r quidem sustinentes: non offen- dentes autem, neque in orthodoxos quid exequentes in publicis, vel privatis causis. Qui autem tentaverit quid horum facere, præterquam quod factum pro infecto erit, dabit etiam 20. libras, & qui publicis ipsos descriptionibus inferre conati fuerint, etiam 20. & præfides 50. & omnes hæ privatis rebus inferuntur. ¶ Excipiuntur Gothi- si qui sunt Foederati, & aliter, prout ipsum Imperatori fue- rit, honorantur.

Alia ejusdem pars ex Theodoro Hermopolita.

1 ¶ Parentibus i diversa fidei existentibus & religionis, illius sententiæ prævaleat, qui ad orthodoxam illos elegerit u perducere fidem: & quam- vis pater sit, qui contradicit: ne exinde succensendi materiam captans, ne- cessariis eos privet alimentis, aut aliis necessariis expensis.

13. x

De filiis orthodoxis patrum non orthodoxorum.

Græca constitutio Justiniani vel Justiniani. Ejus epitome.

Hæretici patres nihil habentes legitimum, quo accusent orthodoxos filios, coguntur præter facultates y suas etiam alimenta erogare illis, & reliqua necessaria, & conjungere (in matrimonium) orthodoxis, & dare dotes & antenuptiales donationes, providentia Præsidum & Episcopopo- rum. 1 ¶ Orthodoxi filii hæreticorum, qui z nihil deliquerint in pa- rentes, illibatum accipiunt & indemnatum, quod eis ab intestato com- petit, & adversus hæc facta ultima voluntas infirmatur: conservatis liber- tatibus, nisi aliqua lege prohibeantur. Si vero quid deliquerint in paren- tes, accusantur, & puniuntur. Habent autem, & cum deliquerint, quar- tam facultatem ipsorum (partem) testamento facto.

2 ¶ Eadem & in Judæis & Samaritis obtinent.

e

Quæ

a Interpretatio

Contii.

b v. tamen c. 12.

c de sepulchris.

d Sepultura jus

non ademptum

est hæreticis: hac

enim lege hæreti-

cus in familiæ &

gentilitum sepul-

chrum inferri po-

test. Igitur ab or-

thodoxo inferri

in id genus sepul-

chri non prohibe-

tur.

d Aliam subscri-

ptionem habet

Cujac. 12. obs. 20.

e Quidam hic

addunt negativam

ex Nomocanone.

adde c. Ecclesiam.

de consecratione.

f Nov. 13. c. 14.

g Hodie Ecclesiæ

Nov. 131. c. 14.

neque id novum:

plerumque enim

novæ constitutio-

nes dant Eccle-

siæ, quod veteres

fisco. v. Cujac. ad

d. Nov. 131. in fin.

h Reditiya. Redi-

tiva tamen secu-

la accipe, quæ

semper nova re-

deunt & perpetua

sunt.

i l. 12. J. eod.

k Synops. Basil. i.

tit. 1. ex Nov. 4. c.

4. adde l. 5. s. eod.

l Interpretatio

Contii.

m Nov. 109.

n Hæreticus quis?

v. l. 2. s. eod.

o ἡ ἐκδοκίαι, ἡ

πατέρες πρὸ-

λαβόν.

p l. 13. in princ.

cod.

q κορταλίον.

r v. l. 3. in fin. s.

de decur. l. 15. s. 6.

ff. de excus. int.

t Gothorum e-

nim plerique A-

riani erant, sed &

leges civiles exte-

ros non teneant.

u Parens ortho-

doxus alteri pa-

renti non ortho-

doko præferean-

das.

v l. 12. s. 1. s. eod.

x Interpretatio

Contii.

y Orthodoxis li-

beris plus præsta-

re coguntur hære-

tici patres, quam

hæreticis. Nov.

115. c. 2.

z l. 4. s. 6. s. eod.

adde l. 15. J. eod.

a Interpretatio

Contii.

b l. 8. §. 3. §. 100.

c Nov. 37 Bapti-

foni jus interdi-

ctum videtur hæ-

reticis, hæc lege.

d l. 20. §. 1. cod.

e Interpretatio

Contii.

f Synops. Basil. 1.

tit. 1. cap. 1. c. 1.

g Et ita restrin-

genda est lex 4. §.

6. §. 1. cod.

h d. l. 6. §. 1. 13.

i Gravior poena

contumaci hic

imponitur quam

in l. 10. §. 1. de epis.

aud.

k v. l. 6. §. 1. cod.

l Interpretatio

Contii.

m Samaritano-

rum fit mentio in

Nov. 129. 144. Edi-

cto Justiniani 9.

c. 2. apud Epiph.

1. tom. hæret. 9.

Horum varix se-

ctæ, alii namque

Esseni, Epiph. ibid.

hæret. 10. Sebuzi,

hæret. 11. Gottheti,

hæret. 12. Dosithei,

hæret. 13. Dosithei:

meminit Tertul-

lianus in lib. de

præscript. circ. fin.

n Hoc abrogatur

Nov. 129. revoca-

tur per Nov. 144.

o l. 15. §. 1. cod.

p Interpretatio

Contii.

q l. 17. sup. cod.

adde dist. cap. 2.

r De quibus lex

5. §. 1. cod. Epiph.

2. tom. 1. hæret. 48.

tax. quidam. 24.

quæst. 3. §. 1. Mon-

tan. Tert. in lib.

de Iuliano adver-

sus Psychicos in

pr. & in libro ad-

versus Praxam.

s Qui & Tascod-

rogitis l. 5. sup.

cod. l. 19. in fin. §.

1. §. 1. cod. l. 19.

in fin. §. 1. cod. dist.

quæst. 3. §. 1. Ophitæ.

de quibus v. Tert.

in lib. de præscrip.

circ. fin. Augusti-

num de hæresibus

ad Quadragesimam

Epiph. 1. tom. 3.

hæret. 37.

u l. 20. sup. tit.

prox.

x Nov. 144. cap. 1.

y v. l. 12. in fin. §.

1. §. 1. cod.

z Testamentum

inter liberos or-

thodoxos hæreti-

cus pater facere

potest.

a Hæretici non

succedunt patri

Quæ, interdicuntur hæreticis.

14. a

* Græca constitutio ejusdem Imperatoris. * Epitome ex Græca collectione constitutionum ecclesiasticarum, & Nomocano. tit. 12. cap. 2.

Hæretici synacteria seu collectas facere non possunt, aut parasynaxes b, aut synodos, aut ordinationes, aut baptisimata c, aut Exarchos habere, aut paternitates seu abbatias, aut defensiones instituire, aut curare seu administrare villas per seipso, aut per interpositas personas, aut quid prohibitorum facere. Qui transgressus hæc fuerit, ultimum d supplicium luit.

15. e *

De Manichæis habentibus liberos orthodoxos.

Græca constitutio. Epitome ex indice Basilicorum

ΚΑΤΑ ΤΙ ΧΕΙΡΩΝ.

Manichæi f liberos g quidem habentes orthodoxos h, in eos & solos ab intestato transmittant: nulli autem alii viventes aut morientes alienanto, (seu per institutionem, seu per legatum, seu per donationem,) omnimodo eorum facultatibus ad fiscalem reddituris rationem.

16.

De Manichæis, 2. Et eorum libris manifestandis.

Græca constitutionis epitome, ex collectione Græca Ecclesiasticarum constitutionum.

Ex Manichæo factus orthodoxus, si inventus fuerit ea, quæ (pristini) erroris erant, facere, aut saltem una degere duntaxat & conversari cum Manichæis, nec confestim prodiderit illa competenti judici, ultimo i supplicio puniatur. 1 ¶ Idem, qui in dignitatibus & militiis sunt, solliciti eos, qui in suo consortio sunt ejusmodi, inquirant, & prodant: quia si comprehensus Manichæus dixerit sciri se, & nosci talem a quibusdam, congrue illi puniuntur, ut qui eadem deliquerint, tamen si non sint tales: eadem enim delinquere videntur scientes quidem delinquentem, non facientes autem illum manifestum. 2 ¶ Qui habet libros Manichæicos, & non manifestat eos, ut comburantur k, puniatur.

De synagogis. 1. Successionibus, donationibus & aliis alienationibus Samaritanorum.

17. l. Græca constitutionis Justiniani epitome ex eadem collectione.

Sanctæ, &c. Samaritanorum m Synagoga destruantur, &c. si alias tentent facere, puniuntur. 1 ¶ Non n possunt successores habere ex testamento, vel ab intestato, præter o orthodoxos; neque donant, aut aliter alienant hi, qui non sunt orthodoxi: sed fiscus ipsa vindicat providentia Episcoporum & Præsidentum.

Productio superioris legis de Samaritis ad alios hæreticos.

18. Græca p Constitutionis ejusdem Justiniani epitome ex eadem collectione.

Quæ de Samaritis lege statuta sunt q circa synagogas & successiones, obtinent & in Monranistis r, & Ascodrogitis s, & Ophitis t. Soli enim orthodoxi succedunt ipsis ex testamento, & ab intestato, & legata capiunt: cæteri autem hæretici, id est, qui non sunt orthodoxi, & Græci, seu Pagani, & Samaritæ, non militant u, neque ulla dignitate decurantur, neque publicam adipiscuntur curam, neque docent, neque advocacionibus funguntur. Si vero quis ad ea obtinenda simulet se orthodoxum, & appareat uxorem habens aut liberos hæreticos, & non adducat ipsos ad orthodoxiam, ejicitur. Si vero etiam lateat, non potest quid suarum rerum donare, aut aliter alienare hæretico, sed hæc & hæreticam delatam ipsius successionem vindicat x fiscus: In universum enim, qui participes sunt militiæ, aut dignitatis, aut advocacionis, aut publicæ liberalitatis, aut applausus, solos orthodoxos habet successores, & res ipsorum quocunque modo ad hæreticum delatas, fiscus vindicat. 1 ¶ Si alter conjugum orthodoxus sit, & alter hæreticus, oportet y fieri liberos eorum orthodoxos: Quod si ex his alii orthodoxi fiant, alii hæretici maneat, soli succedunt utrique parenti orthodoxi. Si vero omnes sint hæretici, cognati orthodoxi succedunt, aut si non existentibus, fiscus. 2 ¶ Habet (constitutio) diversas poenas contra neglectores, & non persequentes aut indicantes Præsides & officia civilia, vel militaria, & Episcopos, qui quidem & de neglectoribus Præsidentibus referunt Principi: poenæ vero fisco applicantur.

De parentibus non orthodoxis habentibus vel non habentibus liberos orthodoxos.

19. Idem A. Juliano Præfecto prætorio.

Cognovimus multos esse orthodoxos liberos, quibus nec pater nec mater orthodoxæ sunt religionis. Et ideo sancimus: ut non tantum in casu, ubi alter || non || orthodoxæ religionis est, sed etiam in his casibus, in quibus uterque p. rens alienæ sectæ sit, id est, pater & mater: hi tantummodo liberi ad eorum successionem sive ex z testamento a, sive ab intestato vocentur, & donationes seu alia liberalitates his accedere possint, qui b orthodoxorum venerabili sunt nomine decorati: cæteris liberis eorum, qui

non Dei omnipotentis amorem, sed paternam vel maternam impiam affectionem secuti sunt, ab omni a beneficio b repellendis. ¶ Liberis autem orthodoxis non existentibus, ad c agnationem vel cognationem eorum (orthodoxos tamen) easdem res vel successiones pervenire. ¶ Quod si || nec || agnatio vel cognatio recta invenitur, tunc easdem res fisci nostri juribus vindicari. 1 ¶ Sed ne videamur, morientibus quidem genitoribus, liberis providere, viventibus autem nullam inferre providentiam: (quod etiam ex facto nobis cognitum est) necessitatem d imponimus talibus genitoribus orthodoxos liberos secundum vim e patrimonii alere, & omnia eis præstare, quæ ad quotidianæ vitæ conversationem sufficiant: sed f & dotes g pro filiabus & neptibus dare, & h ante nuptias donationes pro filiis vel nepotibus prescribere, in omni casu secundum i vires patrimonii hujusmodi liberalitatibus æstimandis: ne propter divini amoris electionem, paternam vel maternam sint liberi provisione defraudati. ¶ Omnibus videlicet, quæ nostra Constitutiones de poenis Paganorum k, & Manichæorum l, & Borboritarum m, & Samaritarum, Montanistarum, & Tascodrogitarum, & Ophitarum, cæterorumque hæreticorum jam constituerunt, ex hac nostra Lege confirmandis, & in perpetuum valituris.

Dat. Constantinop. 10. Kal. Dec. Lampadio & Oreste VV. CC. Confl. 530.

Auth. ex Nov. 115. cap. 3. §. 14.

Idem est de Nestorianis & Acephalis n: quia si quis ex his liberos habet Ecclesia sanctæ communicantes, his solis ex testamento vel ab intestato hæreditatem transmittere potest. Si vero permixti sunt, portio infidelium interim resideat penes orthodoxos: ipsis, si conversi fuerint, restituenda quidem, sed absque ratione fructuum & administrationis. Permanebit autem apud orthodoxos, si ipsi perseverent in nequitia. Si autem omnes liberi perverſi sint, vocentur agnati rectæ fidei. Quibus non inventis, si clericus fuerit, ab ecclesia intra annum admittatur: quo transacto si non fuerit clericus, succedat fiscus.

De poenis hæreticorum. 1. De suspectis.

In Auth. de statut. & consuetud. §. Gazaros. coll. 10. constit. fin.

Gazaros o, Patarenos p, Leonistas, Speronistas q, Arnoldistas r, Circumcisos, & omnes hæreticos utriusque sexus, quocunque nomine censeantur, perpetua damnamus infamia, diffidamus, atque bannimus: censentes, ut omnia bona talium confiscentur, nec ad eos ulterius revertantur: ita quod filii s eorum ad successionem eorum pervenire non possint: cum longe gravius sit, æternam, quam temporalem offendere majestatem.

1 ¶ Qui autem inventi fuerint sola suspitione notabiles, nisi ad mandatum Ecclesiæ juxta considerationem suspitionis, qualitatemque persona, propriam innocentiam congrua purgatione monstraverint, tanquam infames & banniti t ab omnibus habeantur: ita quod si sic per annum permanserint, ex tunc omnes, tanquam hæreticos, condemnamus.

De his, quæ interdicuntur hæreticis.

20. Const. Græca epitome ex eadem collectione.

Hæretici u communicantes aut synaxes x, aut baptisimata facientes puniuntur, ut qui leges transgrediuntur: & qui domos y ipsis ad hoc præbent, jam sanctis poenis subiciuntur. 1 ¶ Soli orthodoxi intra sacra septa habentes ergasteria utuntur privilegiis, non item hæretici, qui nec intra sacra septa negotiantur, ne divina audiant mysteria. 2 ¶ Montanistæ z vero neque commorantur cum his, qui ex his orthodoxi facti sunt: & qui dicuntur ex ipsis episcopi, aut clerici, expelluntur urbe Constantinopolitana. 3 ¶ Vetantur a mercari mancipia, neque erogationes percipiunt, qui ex his egentes sunt, eas, quæ dicuntur honoraria ex judiciis vel Ecclesiis: & qui tribuit eis irrationabilem præfecturam, decem libris multatur, & decem quoque libris Præsides ex negligentia, & Comes privatarum, & Officium eorum.

De testimoniis. De hæreticis, quibus omnis legitima conversatio interdicatur.

21. Idem A. Joanni P.P.

Quoniam multi iudices in dirimendis litigiis nos interpellaverunt, nostro indigentes oraculo, ut eis reseretur, quid de testibus b hæreticis statuendum sit: utrumne accipiantur eorum testimonia, an respuantur: sancimus, contra c orthodoxos quidem litigantes nemini hæretico, vel his etiam, qui Judaicam d superstitionem colunt, esse in testimonia communionem, sive utraque pars orthodoxa sit, sive altera. Inter e se autem hæreticis vel Judæis, ubi litigandum existimaverint, concedimus

ad Nov. 115. cap. 3. §. 14. Clarum §. sen. §. hæret. vers. Es scias.

a Interpretatio Contii. x l. 14. sup. cod.

y l. 15. sup. de episcopis & cler.

z In quorum etiam errorem Tertullianus incidit. v. Vincentium Lyrinensem adversus prophetas novationes.

a Nov. 144. cap. 2.

b v. Nov. 45. cap. 1. Synops. Basil. 21. tit. 1. cap. 43. 3. Harm. 6.

c Contra orthodoxos, hæreticus aut Judæus testis esse non potest. excipe casus infra enumeratos. d vide l. 3. in fin. §. de decur.

e Hæreticus (excipe hic enumeratos) hæretico testis esse potest.

a Inter vivos vel ultimo: ita ut ex testamento vel ab intestato non succedant.

b Etiam dotes.

c Liberis non orthodoxis, hæreticis, adgnati orthodoxi in successione ab intestato acquirenda præferuntur: & post adgnatos fisci.

d Hæretici parentes, liberos orthodoxos con-

guntur alere.

e Expensæ ad instar patrimonii semper redigendæ.

f Argumentum ab alimentis ad dotem observat.

g Quorum causa semper favorabilis.

h Tales enim donationes ex qua-

ta dotes.

i Dotes pro ratione patrimonii paterni, filiabus constituendæ. l.

60. ff. de jur. dot.

k De quibus dicam J. de paganis.

l De his omnibus dixi §. 1. l. 5. & l. 18.

m De Borboritis adde l. 5. sup. cod.

ubi dixi & l. 21. §. 1. cod.

n Qui & Acephalistas. c. quidam. 24.

quæst. 3. §. 1. Acephalistas. vide Rusticum

Diaconum adversus Acephalos. l.

idem Severitæ & Julianistæ (a Ju-

liano) & Conto-

babbitis & Ange-

litas, ut ait Damascenus. Acephali

dicti, quod nullos habent Episco-

pos, nullos pres-

byteros, nullos conventus. 12. Ni-

cephor. 45. 48. & lib. 17. c. 7. 8. & sic sine capite.

o Quos Gregorius Catharos ap-

pellat, cap. ex-

communicamus. 15. extra de hæret.

& recte tō in ?

mutato, ut & d.

mutatur in Z.

Ziabolus pro dia-

bolus.

p Patharenos. d. e.

15. Alii, Pathari-

nos, alii Patrinos,

in dist. c. excom-

municamus, ita legitur, Catha-

ros, Patarenos,

pauperes de Lug-

duno, Passaginos,

Tollepinos, Ar-

noldistas, Spero-

nistas.

q dist. cap. 15.

r Arnaldistas, d.

c. 15. ab Arnaldo.

Signonius ii. regni

Italiæ. Bernard.

2. ep. 195. Sabelli-

cus 9. Basil. 9.

s Etiam catholi-

ci, vide quæ dixi

t Banniti, exules.

a v. l. 5. t. 19. in
fm. 3. cod. Græcis
ἐκδομένη 11.
Eclog. 1. cap. 43.
b Samaritanæ non
abstinentes Paga-
nis, v. Nov. 129.
c Qui & ἀπο-
δοκίμαται. d. c.
43.
d An hic agitur
de iis actibus le-
gitimis, quorum
et mentio in l.
77. ff. de reg. iur.
Hortensius pu-
tat 32. l. i. ff. de
219. Cujac. negat
15. obs. 16. hūc
vocalibus intelli-
git conversatio-
nem forensē.
e Hæreticus ad-
versus orthodo-
xum in iudicio
testis esse non
potest.
f Orthodoxo hæ-
reticus testis esse
potest testamenti-
arius, & in con-
tractibus. v. Ol-
dead. cap. 4. de
testib. num. 17.
g. Χαλὴν τὴν
ἀποδοκίμασαν,
quo amplius sit
probationis fa-
cultas, Synops. di-
ctis loco. v. l. 5. &
l. 19. §. cod. v. l.
1. ff. de testib.
h Hæreticus in-
capax est hæredi-
tatis, legati & fi-
deicommissi, &
consequenter do-
nationis causa
mortis, de quibus
vide Cujacium
consul. 32.
i v. l. 5. j. de test.
milit.

k l. 16. C. Th. cod.
Baptisma iterari
non debet.
l l. 1. C. Theod. cod.
quæ est ad Julia-
num proconsulem
Africa: atque e-
piscopi jubentur
deponi, nisi pol-
lurum ab hæreti-
cis rebaptizantē
can. episcoporum
45. in canonibus
Apostol. Pollu-
tum intellige,
non baptizatum
in Trinitate. Idem
dicendum, si du-
bitatur de aliquo,
sit baptizatus
necne. Nam in
dubio non præsu-
mitur baptizatus,
v. Alciat. 2. præ-
sumpt. 4. c. de
quibus. 2. extr. de
baptismo.
m Odio contra-
riæ religionis id
fiebatur a quibus-
dam. c. ult. extra
de baptismo.

n Jam locum non
ravocamus ad
fontem, abste-
ne iteremus, quod semel est: aut duplicemus, quod unum est. Optat. de Donat. nec in ipsis
hæreticis baptisma commune rescinditur. Aug. de hæres. In modum semel nati hominis, ba-
ptisma semel conceditur a Deo. l. 58. C. Theod. de hæres. o l. 4. C. Theod. cod. p Qui
rebaptizatus, id aufert, quod geminat, l. 5. C. Theod. de hæres. Secundus baptismus non est purifi-
catio, sed incestus. q Pars l. 6. C. Theod. cod. r In hoc casu scilicet, alias pecu-
nariarum. l. ult. §. cod. s Pars ultima l. 65. C. Theod. de hæres. Synops. Basil. 1. tit. cap. 1.
¶ Et merito, quod enim Christiano non licet, l. 1. §. cod. id multo
magis hæretico permittitur. u Anabaptistæ testamenti faciendi, aut inter vivos do-
nandi jus non habent. An idem in reliquis hæreticis? v. l. 21. in fin. §. de hæres. i.

x l. 16. C. Th. cod. 2. Synops. Basil. 60. tit. 54. 6. Harm. 11. qui sunt, v. l. 4. §. cod.
y l. 3. C. Th. 10. de Judæis, Cariculis & Samaritanis lib. 1. Qui ex Christiano factuserit Judæus
dummodo professio, seu bona ejus publicantur. Synops. Basil. 60. tit. 54. c. 20. 6. Harm.
21. §. 1. z Apostata bona confiscantur. Salyc. a Pars ultima l. 3. C. Th. de apostatis.
b Mortuus desertæ religionis accusari potest, l. 4. §. 4. §. de hæres. i. Quod ad instantiam, id
est, petitionem Regis Franciæ factum fuisse adversus Bonifacium Papam, refert Clarus 5.
§. 1. hæres. i. v. l. 1. de crimine. c Crimen violatæ aut desertæ religionis,

fœdus permixtum, & dignos litigatoribus etiam testes in-
troducere, exceptis sc. his, quos vel Manichæus furor,
(cujus partem & Borboritas esse manifestum est) vel pa-
gana superstitio detinet: Samaritis nihilominus, & qui illis
non ab similes sunt, Montanistis, & Tascodrogitis & O-
phitis, quibus pro reatus similitudine omnis legitimus ac-
tus interdictus est. Sed his quidem, id est, Manichæis, Bor-
boritis, & Paganis, necnon Samaritis, & Montanistis, & Ta-
scodrogitis, & Ophitis omne testimonium, sicut & alias le-
gitimas conversationes, sancimus esse interdictum. Aliis
vero hæreticis tantummodo judicialia & testimonia contra
orthodoxos, secundum quod constitutum est, volumus
esse inhibita. Ceterum testamentaria testimonia eorum,
& f. quæ in ultimis elogiis vel in contractibus consistunt,
propter g utilitatem necessarij usus eis sine ulla distinctio-
ne permittimus, ne probationum facultas angustetur.
Dat. 5. Kal. Aug. Constantinop. post Consulatum Lampadii &
Orestis VV. CC. 532.

De testamentis militum.

22. Idem A. Joanni P. P.

Divinam nostram sanctionem, per quam jussimus nemi-
nem errore constrictum hæreticorum, hæreditatem h
vel legatum vel fideicommissum accipere, etiam in ulti-
mis: militum voluntatibus locum habere præcipimus,
sive communi jure, sive militari testentur. Dat. Kal. Sept.
post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. anno se-
cundo imperii Justiniani || 532.

NE & SANCTUM BAPTISMA ITERETUR. TIT. VI.

1. Impp. Valent. Valens & Grat. AAA. ad Flavianum
vicarium Africæ.

Anistitem l, qui m sanctitatem baptismatis illicita
usurpatione geminaverit n, sacerdotio indignum
esse censuimus. Eorum o enim condemnamus er-
rorem, qui Apostolorum præcepta calcantes, Chri-
stiani nominis sacramenta sortitos, alio rursus baptismo
non purificant, sed incestant p, lavacri nomine polluentes.
Dat. 16. Kal. Nov. Constant. Gratiano A. 4. & Merobau-
de Conf. 377.

2. Impp. Honor. & Theod. AA. Anthemio P. P.

Si quis rebaptizare quempiam de ministris catholicæ
sestæ fuerit detectus, una cum eo, qui piacular cri-
men commisit, (si tamen criminis per artem capax sit) &
hic, cui persuasum sit r, ultimo supplicio percellatur. Dat.
12. Kal. Apr. Constant. Lucio V. C. Conf. 413.

3. Impp. Theod. & Valent. AA. Florentio P. P.

Nulli f hæreticorum t danda licentia est, vel ingenuos
vel servos proprios, qui orthodoxorum sunt initiati
mysteriis, ad suum rursus baptismum deducendi, nec non il-
los, quos emerit, vel qualitercunque habuerint necdum sue
superstitioni conjunctos, prohibendi catholicæ sequi reli-
gionem ecclesiæ. Quod qui fecerint, vel, cum sit ingenuus,
in se fieri passus sit, vel factum non detulerit, exilio, ac de-
cem librarum auri multa damnabitur: testamenti u & do-
nationis faciendæ utrisque deneganda licentia. Quæ omnia
ita custodiri decernimus, ut nulli iudicium liceat delatum
ad se crimen minori aut nulli coercitioni mandare, nisi ipse
idem pati velit, quod aliis dissimulando concesserit. Dat.
3. Kal. Jun. Constantinopoli, Felice & Tauro Conf. 428.

DE APOSTATIS x. TIT. VII.

De publicatione bonorum.

1. Impp. Constant. & Julian. Cæss. ad Thalassium P. P.

Si quis lege venerabili constitutus, & ex Christiano
Judæus effectus, sacrilegis coëtitibus aggregetur: cum
accusatus fuerit approbata, facultates ejusdem domi-
nio fisci x jubemus vindicari. Dat. 5. Non. Jul. Me-
dial. Constantio A. 9. & Juliano Cæss. 2. Conf. 357.

De accusatione defuncti.

2. Impp. Gratian. Valent. & Theod. AAA. ad Hy-
patium P. P.

Si quis defunctum b violatæ c atque desertæ Christia-
næ religionis accusat, eumque vel ad sacrilegia templo-

rum, vel ad ritus Judaicos transisse contendit, eaque gra-
tia testari a minime potuisse confirmat: intra b iuge quin-
quennium, quod || de || inofficiosis actionibus constitutum
est, proprias exigit actiones, futurique iudicii hujuscemo-
di fortitur exordium. Dat. 12. Kal. Jun. Patavi, Merobau-
de 2. & Saturnino Conf. 383.

De testimonio, testamenti factione, successione, restitu-
tione, penitentia.

3. Impp. Theod. Valent. & Arcad. Flaviano Præfeto
prætorio.

Hic, qui sanctam fidem prodiderunt d, & sanctum e
baptisma hæretica superstitione profanarunt, a consor-
tio omnium segregati sint, a testimoniis alieni, testamen-
ti (ut ante jam sanximus) non habeant factionem, nulli in
hæreditate f succedant, a nemine scribantur hæredes g.
Quos etiam præcipimus procul abjici, ac longius aman-
dari, nisi h poenæ visum fuisset esse majoris, versari inter
homines, & hominum carere suffragiis. † Sed nec un-
quam in statum pristinum revertantur: nec flagitium ho-
rum obliterabitur poenitentia i: neque umbra aliqua ex-
quisita defensionis, aut muniminis obducetur: quoniam
quidem eos k, qui fidem, quam Deo dedicaverant, pol-
luerunt, & prodentes divinum mysterium in profana mi-
graverunt; tueri ea, quæ sunt commentitia, & concinnata,
non possunt. Lapsis etenim & errantibus subvenitur:
perditis vero, hoc est, sanctum baptismum profanantibus,
nullo remedio poenitentia (quæ solet aliis criminibus ad-
esse) succurritur l. Dat. 5. Id Maji, Concordia, Tatiano &
Symmacho Conf. 391.

De prescriptione temporis; De testamentis, donationibus,
venditionibus.

4. Impp. Theod. & Valent. AA. Basilio Præfeto prætorio.

Apostatarum m sacrilegum nomen, singulorum vox
continua accusatione incesset, & nullis n finita tem-
poribus hujuscemodi criminis arceatur indago. Quibus
quamvis præterita interdicta sufficiant, tamen etiam illud
iteramus, ne o, postquam a fide devierint, testandi aut
donandi habeant facultatem. Sed nec veritionis spe-
cie p facere legi fraudem sinantur, totumque ab intestato
Christianitatem sectantibus propinquis potissimum de-
feratur. † In tantum autem contra hujuscemodi sacri-
legia perpetuari volumus actionem, ut universis ab inte-
stato venientibus, etiam q post mortem peccantis, abso-
lutam vocem insinuationis congrua non negemus. Nec
id patiemur obstare, si nihil in contestationem prophano
dicatur vivente productum. † Sed ne hujus interpreta-
tio r criminis latius in incerto vagetur errore: eos præ-
sentibus infectamur oraculis, qui nomine Christianitatis
induti, sacrificia s sacrilega vel fecerint, vel faciendæ man-
daverint: quorum etiam post mortem comprobata perfidi-
a hac ratione plectenda est, ut donationibus testamentis-
que rescissis, hi, quibus hoc deferret legitima successio,
hujusmodi personarum hæreditate potiantur. Dat. 7. Id.
Apr. Ravenna, Theodosio 12. & Valentiniano A. 2. Conf.
426.

De eo, qui alium in nefandam sectam ritumve transduxit.

5. Idem AA. Florentio P. P.

Eum t, qui servum sive ingenuum invitum u, seu suasio-
ne plectenda, ex cultu Christianæ religionis in nefan-
dam sectam x ritumve transduxerit, cum dispendio fortu-
narum capite puniendum esse censuimus. Dat. Prid. Kal.
Feb. Theodosio 15. & Valentiniano 4. AA. Conf. 435.

De clericis vel monachis Apollinaristis, vel Eutychianis.

6. Impp. Valent. & Martian. AA. Palladio Præf. prætorio.

Eos y, qui catholicarum ecclesiarum clerici, vel ortho-
doxæ fidei monachi z, relicto vero orthodoxæ religio-
nis cultu, Apollinaris vel Eutychetis hæresim & dogmata
abominanda secuti fuerint: omnibus poenis, quæ priori-
bus legibus adversus hæreticos constitutæ sunt, jubemus
teneri, & extra ipsum quoque Romani Imperii solum re-
pelli, sicut de Manichæis præcedentium legum statuta san-
xerunt. Dat. Kal. Aug. Val. A. 7. & Aviano Conf. 450.

**NEMINI & LICERE SIGNUM b SALVA-
TORIS CHRISTI HUMI, VEL IN SILICE, VEL IN
MARMORE, AUT IN SCULPERE AUT PINGERE.**

TIT. VIII.

1. Impp. Theod. & Valent. AA. Eudoxio P. P.

m l. 7. C. Theod. de apostasia. n Quamdiu vivunt, l. 2. sup. cod. adde alios casus, l. 12.
j. de falsis. l. 13. §. de Silvaniano. l. ult. ff. ad legem Pompejam. l. 19. in fin. ff. de falsis.

o 50. Eclog. 54 cap. 23. p Venditionis species est, venditio ἐκνομίας ἐς ἀπάτην
τὴν νόμῳ contra d. c. 23. v. l. 16. ff. de reg. iur. q Intra quinquennium tamen.

l. 2. §. cod. r Apostata definitionem observa adde 60. Eclog. 54. & 6. Harm. 11. II.
dem dicuntur Margaritæ. Cujac. hic. s Harm. diff. loc. t Pars Novellæ Theo-

dosii de Judæis, Samaritanis, hæreticis & paganis. 3. §. hic adijcimus. videtur etiam hæc
lex interpolata, ex l. 18. in fin. C. de Judæis. u Poenam cogentis Christianum ad apo-

stasiam faciendam observa. x De Judæo mentem Christianam corrumpente, adde 6.
Harm. 11. §. 3. y Novella Martiani, quæ extat in actis Concilii Chalced.

z Poenam clericis & monachis in hæresim prolapsi, nota.
a Hic tit non observatur in Gallia, Autor legum in Gallia abrogat. b ὁ λαὸς τῶν τῶν
i, Eclog. 1. c. 15. venerabilem crucem, l. 26. §. de episc. Cur signum dicitur? dicam ad Nov. Leon. 72.

a v. c. 73. synodi
in Trullo. Paulum
Diaconum in Ti-
berio.

b Synops. Basil. 1.
tit. 1. cap. 11. 16. c.
Theod. 8. adde
Nov. 137. *πρὸς*
ἐπισκοπὴν. adde 5.
Decret. 6. & 5. Cle-
ment. 2. & 5. Extr.
2. de Judæis & Sa-
racenis. & Extra-
vag. Joann. 11.
3. de iudæis & Sa-
racenis. hic
titulus abrogatus
Nov. Leonis 55.
c De Coelicolis
v. l. 12. J. cod.

d v. Cujac. 7. obs.
30.

e Judæorum u-
niversitati legari
non potest.

f Judæis erant
hieretici, archisyna-
gogi, & patres syn-
agogarum, pres-
byteri, patriarchæ,
apostoli ad
exigendum au-
zum, l. 1. l. 2. di-
dascali, l. Hieretici.

g. l. 14. l. 23. c.
Theod. de Judæis.
h. *ἐκ τῶν* & pro-
ceres, l. 9. J. cod.

i. J. cod. primates, l. 17. J.
cod.

g Pars prior. l. 1.
c. Theod. cod.

h Coelicolis e-
rant majores &
patriarchæ, vide
quæ not. ad l. 12.
J. cod.

i Ferialis secta i-
gnis supplicio di-
gna, v. l. 6. in fin.
J. de maleficiis.

k l. 16. c. Theod. 8.
l. 5. 1. Synops. Basil.
1. c. 11. ex lib. 54.
c. 19.

l De pœna Judæi
in neophytum fe-
ditionem mo-
ventis. Hic tamen
notandum neo-
phytum non li-
berari Christiani-
smi professione
a delictis anteriori-
bus, vide Clar.
5. sent. 5. ult.
quæst. 5. vers. ul-
tima. quæst.

m Synagoga Ju-
dæorum immu-
nes ab hospitibus.

n Adde quædam ex l. 21. in fin. J. de operibus publicis. His ad-
denda lex Francica 1. cap. 144. quæ cautum fuit, ut nullus presbyter annonam vel forum in
ecclesiam mittat, adde Nov. Theod. 2.

o l. 99. c. Theod. de decur. lib. 12. p. l. 10.
inf. cod. Judæi non sunt a curæ muneribus immunes. Hinc collige, sedam Judæorum non
prohiberi. Circumcisio eis permittitur, l. 11. ff. de sic. Eclog. 1. cap. 11. ex lib. 60. sit. 39. cap. 11.
de curionibus possunt, l. 3. in fin. ff. de decur. muneribus civilia obire coguntur. l. 15. 5. 6. ff.
de excus. tur. Cives Romani sunt.

q l. 2. c. Theod. de nuptiis. lib. 3. l. 4. c. Theod. ad leg.
Jul. de adul. lib. 9.

r Etiam si publica & vulgaris sit mulier, v. Covarruviam in epis-
tole 4. decret. 2. par. 6. 5. 11. num. 3. Gomezium in cap. mulieres. num. 12. de Judæis in 6.

s Judæus neque Christianam ducere: neque Christiana Judæo nubere legitime potest: quin,
adulterii vicem id crimen obtinet. inf. cod. Eadem prohibitio locum habet in aliis etiam
fœdis: ut sic catholici cum impiis concubium non habeant, Genes. 6. Exod. 34. Deut. 7. 1.
Reg. 11. Efd. 9. & 10. Act. 2. cap. 15. 2. Cor. 6. 28. quæst. 1. can. non oportet. vide Concilium
Laodicenum cap. 31. Chalcedonense cap. 14. & Carthaginense cap. 21. Tertullianum 2. ad uxorem.
Cyprianum 3. ad Quirinum, Augustinum 1. de adul. conjug. Demus sponsalia contracta
esse? etiam contracta rescindi debent, l. pen. in fin. inf. de spons. Demus non orthodoxos inter
se matrimonium re ipsa contraxisse? utique constabit matrimonium: habent enim hæretici
sua conjugia, ut & Turcæ & Ethnici. Demus alterum conjugatorum orthodoxum fieri? de-
mus e contrario, unum ex duobus orthodoxis in hæresim labi? verat Paulus fidelem ab infi-
dels discedere, si tamen discadat, manere in nuptiis jubet. 1. Cor. 7. vers. 10. 11. 12. Potest ergo
fidelis sola thalami fidei thori ratione separari, dist. vers. 11. idque verum etiam voluit
cap. ult. extr. de convers. conjug. Hinc constat, propter hæresim, matrimonium vinculum non
separari, vide Synodum Tridentinam sessio penultima. Quod cum ita sit, abrogatur Ca-
non 76. Synodi sextæ Constantinopolitane habitæ in Trullo, qui jubet hujusmodi matri-
monium *ἀνυπόστατον* & *ἀδύνατον* irritum fieri, & illicitum dissol-
vi. Releamus ad thori separationem. Eane ulterio fieri a fidei potest? An vero judicium
Ecclesiæ requiritur? Urbanus negat requiri præcisè & cogi tamen eo casu mulierem rever-
ti ad virum præsentem: quæ alias invita non cogetur, si judicio Ecclesiæ divertisset cap. de
illa. 6. extr. de divor. Jam demus orthodoxum cum infideli (nunc enim non loquor de
Judæo, Saraceno, Pagano, & similibus, sed hæretico) qui Christum invocet scienter contra-
xisse, ac mox poenitere velle: num audietur dicere alibi. Et ita capitale crimen
erit. Quærit Alciatus 7. par. 123. quo supplicio afficiendus sit, qui cum Judæa rem habue-
rit: notat autem ut adulterum puniri, si animo contrahendi matri-
monii: sin minus, extraor-
dinaria pœna, quæ de re vide alia quædam apud Clarum 5. sent. 5. formæ. 5. vers. cum Judæa.

Cum sit nobis cura diligens per omnia superni Nu-
minis religionem tueri, signum Salvatoris Christi
nemini licere vel in solo, vel in silice, vel in marmo-
ribus humi a positis insculpere, vel pingere: sed
quodcumque reperitur tolli, gravissima pœna multando eo,
qui contrarium statutis nostris tentaverit, specialiter im-
peramus. Dat. 12. Kal. Jun. Hierio & Ardaburio Confl. 427.

DE JUDÆIS & ET COELICOLIS c. TIT. IX.

De legatis.

1. Imp. Antonin. A. Claudio Tryphonino.

Quod Cornelia Salvia Universitati Judæorum, qui
in Antiochiensium civitate constituti sunt, lega-
vit e, peti non potest. Dat. Prid. Kal. Jul. Anto-
nio A. 4. & Balbino Confl. 214.

De festivitibus.

2. Græcæ constitutionis epitome ex eadem collectione, &
Nomocan. t. 7. c. 4. & Eustathio de temporibus.

In festivitibus aut Sabbatis suis Judæi corporalia f mu-
nera non obeunt, neque quicquam faciunt, neque pro-
pter publicam privatamque causam in jus vocantur, aut
ipsi Christianos in jus vocant.

De his, qui conversos ad Christianismum injuria officiunt.

3. Imp. Constantin. A. ad Evagrium P. P.

Judæis g, & Coelicolis, & Majoribus h eorum, & Patri-
archis volumus intimari: quod, si quis post hanc legem
aliquem, qui eorum fœdalem i fugerit sectam, & ad Dei
cultum respexerit, saxis k, aut alio furoris genere (quod
nunc fieri cognovimus) ausus fuerit attentare, mox flam-
mis l dandus est, & cum omnibus suis participibus con-
cremandus. Dat. 15. Kal. Nov. Murgillo, Constantino A.
& Licinio 4. Confl. 315.

De militibus velut hospitibus merito irruentibus in synago-
gam Judaicam.

4. Imp. Valentinianus & Valens AA. Remigio Magi- stro officiorum.

In synagogam m Judaicæ legis, velut hospitii n merito,
irruentes milites jubeas enigrare: quos privatorum do-
mus, non religiosorum loca habitationum merito convenit
attingere. Dat. Prid. Non. Martii, Valentiniano & Valen-
te AA. Confl. 365.

De muneribus.

5. Imp. Gratianus, Valentinianus & Theodosius AAA. Hypatio P. P.

Iusio o, qua sibi Judaicæ legis homines blandiuntur, per
quam eis curialium munerum dabatur immunitas p, re-
scindatur. Dat. 18. Kal. Maji, Mediolani, Merobaudes 2.
& Saturnino Confl. 383.

De nuptiis.

6. Imp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. Cynegio Præfecto prætorio.

Ne q quis Christianam mulierem r in s matrimonium
Judæus accipiat: neque Judæa Christianus conjugium
fortiatur, nam si quis aliquid hujusmodi admiserit: ad alte-
rii t vicem commissi hujusmodi crimen obinebit: liber-
tate in accusandum publicis quoque vocibus relaxata.
Dat. Prid. Id. Mart. Theffalonica, Theodosio A. 2. & Cy-
negio Confl. 388.

n Adde quædam ex l. 21. in fin. J. de operibus publicis. His ad-
denda lex Francica 1. cap. 144. quæ cautum fuit, ut nullus presbyter annonam vel forum in
ecclesiam mittat, adde Nov. Theod. 2. o l. 99. c. Theod. de decur. lib. 12. p. l. 10.
inf. cod. Judæi non sunt a curæ muneribus immunes. Hinc collige, sedam Judæorum non
prohiberi. Circumcisio eis permittitur, l. 11. ff. de sic. Eclog. 1. cap. 11. ex lib. 60. sit. 39. cap. 11.
de curionibus possunt, l. 3. in fin. ff. de decur. muneribus civilia obire coguntur. l. 15. 5. 6. ff.
de excus. tur. Cives Romani sunt. q l. 2. c. Theod. de nuptiis. lib. 3. l. 4. c. Theod. ad leg.
Jul. de adul. lib. 9. r Etiam si publica & vulgaris sit mulier, v. Covarruviam in epis-
tole 4. decret. 2. par. 6. 5. 11. num. 3. Gomezium in cap. mulieres. num. 12. de Judæis in 6.
s Judæus neque Christianam ducere: neque Christiana Judæo nubere legitime potest: quin,
adulterii vicem id crimen obtinet. inf. cod. Eadem prohibitio locum habet in aliis etiam
fœdis: ut sic catholici cum impiis concubium non habeant, Genes. 6. Exod. 34. Deut. 7. 1.
Reg. 11. Efd. 9. & 10. Act. 2. cap. 15. 2. Cor. 6. 28. quæst. 1. can. non oportet. vide Concilium
Laodicenum cap. 31. Chalcedonense cap. 14. & Carthaginense cap. 21. Tertullianum 2. ad uxorem.
Cyprianum 3. ad Quirinum, Augustinum 1. de adul. conjug. Demus sponsalia contracta
esse? etiam contracta rescindi debent, l. pen. in fin. inf. de spons. Demus non orthodoxos inter
se matrimonium re ipsa contraxisse? utique constabit matrimonium: habent enim hæretici
sua conjugia, ut & Turcæ & Ethnici. Demus alterum conjugatorum orthodoxum fieri? de-
mus e contrario, unum ex duobus orthodoxis in hæresim labi? verat Paulus fidelem ab infi-
dels discedere, si tamen discadat, manere in nuptiis jubet. 1. Cor. 7. vers. 10. 11. 12. Potest ergo
fidelis sola thalami fidei thori ratione separari, dist. vers. 11. idque verum etiam voluit
cap. ult. extr. de convers. conjug. Hinc constat, propter hæresim, matrimonium vinculum non
separari, vide Synodum Tridentinam sessio penultima. Quod cum ita sit, abrogatur Ca-
non 76. Synodi sextæ Constantinopolitane habitæ in Trullo, qui jubet hujusmodi matri-
monium *ἀνυπόστατον* & *ἀδύνατον* irritum fieri, & illicitum dissol-
vi. Releamus ad thori separationem. Eane ulterio fieri a fidei potest? An vero judicium
Ecclesiæ requiritur? Urbanus negat requiri præcisè & cogi tamen eo casu mulierem rever-
ti ad virum præsentem: quæ alias invita non cogetur, si judicio Ecclesiæ divertisset cap. de
illa. 6. extr. de divor. Jam demus orthodoxum cum infideli (nunc enim non loquor de
Judæo, Saraceno, Pagano, & similibus, sed hæretico) qui Christum invocet scienter contra-
xisse, ac mox poenitere velle: num audietur dicere alibi. Et ita capitale crimen
erit. Quærit Alciatus 7. par. 123. quo supplicio afficiendus sit, qui cum Judæa rem habue-
rit: notat autem ut adulterum puniri, si animo contrahendi matri-
monii: sin minus, extraor-
dinaria pœna, quæ de re vide alia quædam apud Clarum 5. sent. 5. formæ. 5. vers. cum Judæa.

Nuptia inter Christianos prohibita, etiam inter Judæos
prohibentur, ipsorum lege cessante.

7. Imp. Theod. Arcad. & Honor. AAA. Infantio Comiti Orientis.

Nemo Judæorum morem a suum in conjunctionibus
retineat, nec juxta legem suam b nuptias fortiatur,
nec in diversa c sub uno tempore conjugia conveniat. Dat.
3. Jan. Theodosio A. 3. & Habundantio Confl. 393.

De judiciis & arbitris.

8. Imp. Arcad. & Honor. AA. Eutychemio.

Judæi d communi Romano jure viventes, in his causis,
quæ tam ad superstitionem eorum, quam ad forum &
leges ac jura pertinent, adeant solemniter more judicia, o-
mnesque Romanis legibus conferant, & excipiant actio-
nes. † Si e qui vero ex his communi pactione ad simili-
tudinem arbitrorum apud Judæos f in civili duntaxat ne-
gotio putaverint litigandum; fortiri eorum judicium jure
publico non vetentur. Eorū etiam sententias judices exe-
quantur, tanquam ex sententia cognitoris arbitri dati fue-
rint. Dat. 6. Non. Febr. Honor. A. 4. & Eutychemio Confl. 398.

De pretio rerum venalium.

9. Idem AA. ad Judæos.

Nemo g exterius h religionis Judæorum, Judæis pretia
statuer, cum venalia proponunt: Jussum i est enim sua
cuique committere. Itaque Rectores provinciarum vobis
nullum discussorem k aut moderatorem esse concedent.
Quod si quis sumere sibi curam (præter vos, proceresque l
vestros) audeat: eum, velut aliena appetentem, supplicio
coercere festinent. Dat. 4. Kal. Mart. Confl. Arcadio 4. &
Honorio 3. AA. Confl. 396.

De curia obnoxii.

10. Idem AA. & Theodosius A. Eutychemio P. P.

Quicunque m ex Judæis obnoxii curiæ n comproban-
tur, curiæ mancipentur. Dat. 3. Kal. Jan. Theod. A.
1. & Rumoridio Confl. 403.

De solemnibus. De sancta cruce.

11. Imp. Honor. & Theod. AA. Anthemio P. P.

Judæos o quosdam p festivitatis suæ solemnia q ad pœ-
na quondam recordationem r incendere s, & sanctæ
crucis adfunulatam t speciem in contemptum Christianæ
fidei sacrilega mente exurere, provinciarum Rectores pro-
hibeant: neve locis suis fidei nostræ signum immisceant,
sed ritus suos citra contemptum Christianæ legis retine-
ant, amissuri sine dubio permilla hætenus, nisi ab illicitis
temperaverint. Dat. 4. Kal. Jun. Confl. Basilio & Philippo
Confl. 408.

De coelicolis, & eorum adificiis.

12. Idem AA. Jovio P. P.

Coelicolarum u nomen inauditum quodammodo no-
vum crimen superstitionis vindicavit. Hi, nisi ad Dei

ptam, arg. 1. Tim. 3. & ab Atheniensibus. 15. Gell. 20. Polygamiam non repugnare necessariis
ad salutem: ultatam divortia ejus beneficio evitari: non in convenientem esse, ut uni capiti plura
sint membra? Resp. In rebus controversis ad initia recurrendum, Matth. 19. v. 8. ab initio ita
non fuisse constat evidenter. Nota sunt enim hæc. Erunt duo in carne una, Gen. 2. vers. 14.
Matth. 19. vers. 5. Luc. 16. Nov. Leonis 30. in fin. suam quisque uxorem, & proprium quæque
virum habeat. 1. Cor. 7. vers. 2. Quin si natura rationem querimus, ipsa generatio non per-
ficitur, nisi ex duobus: si amorem conjugalem, solidus inter duos tantum esse potest: nec sic
erit individua vitæ conjunctio, si utriusque pluribus adhæreere permittitur. Ad hæc si spe-
tabimus id, quod homo per se potest, unus pluribus non ita possit sufficere: si æquitatem,
plures mariti uxori permittendi essent: si libertorum & familiarum certitudinem, si parenti-
bus honorem debitum, tollendus maritorum aut uxorum ille numerus: si juris prudentes, &
eos quidem vel Ethnicos in consilium adhibueris, Polygamiam non probabunt, l. 1. inf. ff.
de his, qui narrant. si Imperatores, si dem Polygamiam veterunt, ut hic. l. 2. J. de incest. l. 18.
J. de adul. Nov. 18. cap. 5. vers. sicut enim quis legitime uxori conjunctus. Constat igitur, nec
eamdem duobus nuptiam esse posse, nec eidem licere eodem tempore duas uxores habere, &
6. Inst. de nupt. l. 15. 5. 4. ff. de manum. vind. ut jam dux Jacobi uxores, gregesque concubina-
rum Salomonis ad Christianos non pertineant. Quid, quod uxorem habenti, concubina-
rum Romanos habere non licuit, l. 1. inf. de concubinis. Paul. 2. sent. 20. 5. unic. & quod mag-
gis mirere, unicam tantum concubina, non plures? v. Cuiac. ad Nov. 18. cap. 5. Nov. 89. cap.
12. 5. 5. d. l. 10. c. Theod. de jurisdictione & ubi qui conveniri debeat. lib. 2. tit. 1. Judæi
secundum jura communia vivunt & conveniuntur, Synops. Basil. 1. *πρὸς* *ἰσθ' αὐτῶν* cap. 36.
e Judæi, si pactione communi apud Judæos in negotio pecuniario vel civili litigantur, va-
lebit sententia, tanquam legitimi cognitoris & arbitri dati, eamque judices exequantur.
Synops. Basil. dist. cap. 36. f Archisynagoga Judæorum, arbitri inter suos esse possunt,
huc refer. l. 7. 8. de episc. aud. g l. 10. c. Theod. de Judæis lib. 16. h Puta Chri-
stianus idemque privatus officialis. l. nemo. 16. c. Theod. de Judæis. 1. Eclog. 11. cap. 37. Et non
Præses, in fin. inf. cod. l. 1. 5. 11. ff. de off. Præf. urb. i Suz rei quisque justus est mode-
rator & arbiter, l. 70. ff. de rei vind. l. 2. J. mandati. l. 9. ff. ver. amot. l. 2. ff. si a parent. quis
maximiff. l. 13. 5. ult. ff. de injur. l. ult. ff. de annona. l. 8. 5. 3. ff. de acquir. ver. domin. 5. 40.
Inst. de verum div. hinc colligitur, hæredem prohiberi non posse a testatore, ne res pro-
ptias distringat, vide quæ notat ad l. 5. ff. de leg. 1. k Discussoris munus inter cæ-
tera fuit, rebus venalibus pretia statuere. l. *ἐξέτασ* vocat autor Synops. Basil.
confl. 1. tit. 1. *πρὸς* *ἰσθ' αὐτῶν* cap. 37. m l. 165. c. Theod. de decur. lib. 12. n l. 5.
8. cod. o l. 118. c. Theod. de Judæis lib. 16. p Quosdam. l. Judæi. c. Theod. cod.
q Solemni Aman ita legitur in c. Theod. l. Judæos. 11. de Judæis, de qua solemnitate vide
hystor. Esther. cap. 11. vers. 21. & Joseph. 11. r Sumptus scilicet de Amiano.
f Puto legendum *incedere*, ut speciem quandam ambarvalium demonstret. t Sensus
est, Judæi in memoriam crucifixi Amantis, annuatim crucem ligneam contumelia causa vi-
catum præferre, eamque postea exurebant: inde quidam ex Judæis irridentur passionis &
morsis Domini occasionem arripiebant. u Coelicolarum nomen inauditum & super-
stitiosum, ut hic, & in Epigraphæ hujus tituli, & l. 3. s. end. ad l. 9. Cod. Theod. de Judæis
in princ. lib. 16. Horum dogma novum appellant Imperatores in l. omnia. Cod. de har. Syn.
Basil. lib. 1. cap. *πρὸς* *ἐπιστολῶν* eos appellat *σοφιστὴς* τῶν *ἀρετῶν*, coelum colen-
tes. Sophistas reprehendit quosdam ex Judæis, qui militiam cœli volebant: ad quos
cultum

a Non omnem
tamen, Nam &
apud eos veteres
sunt nuptiæ inter
ascendentes & de-
scendentes, sed &
inter collaterales
certis gradibus:
morem itaque
intelliges eum,
qui sequitur: pos-
sis & addere jus
suscipendi semi-
nis fratri mortuo
Gen. 39. Deut. 25.
b Sed juxta leges
communes. Syn-
ops. Basil. 1. tit.
1. ex lib. 60. tit.
39. ex c. 33. 34. 35.
c Nov. 89. c. 2. 5.
5. 6. Harm. 4. cap.
πρὸς τῶν ἐκ τῶν
τῶν δύο γυ-
ναϊκῶν, l. 5. inf.
de don. ante nupt.
duz sunt polyga-
miz species. Pri-
or, quod dux
uno tempore ha-
bentur uxores.
Altera, quod
prior mortua,
altera ducitur.
De priori specie
hic agitur. de
qua si quæras, ju-
ro divino num
admitti debeat?
Respondet, non
admitti. At, in-
quies, nullibi
prohibitum. Di-
ces etiam dilectæ
& exoræ uxoris,
Deut. 21. vers. 15.
& plurium uxori-
um, 2. Sam. 12.
vers. 8. mentio-
nem fieri? Patri-
archis quoque
veteris testamen-
ti plures uxores
fuisse? Gen. 4.
Paralip. 15. Judic.
8. 2. Reg. 3. & 20.
3. Reg. 11. Polyga-
miam in ecclesia
Christiana rece-
ptam, arg. 1. Tim. 3. & ab Atheniensibus. 15. Gell. 20. Polygamiam non repugnare necessariis
ad salutem: ultatam divortia ejus beneficio evitari: non in convenientem esse, ut uni capiti plura
sint membra? Resp. In rebus controversis ad initia recurrendum, Matth. 19. v. 8. ab initio ita
non fuisse constat evidenter. Nota sunt enim hæc. Erunt duo in carne una, Gen. 2. vers. 14.
Matth. 19. vers. 5. Luc. 16. Nov. Leonis 30. in fin. suam quisque uxorem, & proprium quæque
virum habeat. 1. Cor. 7. vers. 2. Quin si natura rationem querimus, ipsa generatio non per-
ficitur, nisi ex duobus: si amorem conjugalem, solidus inter duos tantum esse potest: nec sic
erit individua vitæ conjunctio, si utriusque pluribus adhæreere permittitur. Ad hæc si spe-
tabimus id, quod homo per se potest, unus pluribus non ita possit sufficere: si æquitatem,
plures mariti uxori permittendi essent: si libertorum & familiarum certitudinem, si parenti-
bus honorem debitum, tollendus maritorum aut uxorum ille numerus: si juris prudentes, &
eos quidem vel Ethnicos in consilium adhibueris, Polygamiam non probabunt, l. 1. inf. ff.
de his, qui narrant. si Imperatores, si dem Polygamiam veterunt, ut hic. l. 2. J. de incest. l. 18.
J. de adul. Nov. 18. cap. 5. vers. sicut enim quis legitime uxori conjunctus. Constat igitur, nec
eamdem duobus nuptiam esse posse, nec eidem licere eodem tempore duas uxores habere, &
6. Inst. de nupt. l. 15. 5. 4. ff. de manum. vind. ut jam dux Jacobi uxores, gregesque concubina-
rum Salomonis ad Christianos non pertineant. Quid, quod uxorem habenti, concubina-
rum Romanos habere non licuit, l. 1. inf. de concubinis. Paul. 2. sent. 20. 5. unic. & quod mag-
gis mirere, unicam tantum concubina, non plures? v. Cuiac. ad Nov. 18. cap. 5. Nov. 89. cap.
12. 5. 5. d. l. 10. c. Theod. de jurisdictione & ubi qui conveniri debeat. lib. 2. tit. 1. Judæi
secundum jura communia vivunt & conveniuntur, Synops. Basil. 1. *πρὸς* *ἰσθ' αὐτῶν* cap. 36.
e Judæi, si pactione communi apud Judæos in negotio pecuniario vel civili litigantur, va-
lebit sententia, tanquam legitimi cognitoris & arbitri dati, eamque judices exequantur.
Synops. Basil. dist. cap. 36. f Archisynagoga Judæorum, arbitri inter suos esse possunt,
huc refer. l. 7. 8. de episc. aud. g l. 10. c. Theod. de Judæis lib. 16. h Puta Chri-
stianus idemque privatus officialis. l. nemo. 16. c. Theod. de Judæis. 1. Eclog. 11. cap. 37. Et non
Præses, in fin. inf. cod. l. 1. 5. 11. ff. de off. Præf. urb. i Suz rei quisque justus est mode-
rator & arbiter, l. 70. ff. de rei vind. l. 2. J. mandati. l. 9. ff. ver. amot. l. 2. ff. si a parent. quis
maximiff. l. 13. 5. ult. ff. de injur. l. ult. ff. de annona. l. 8. 5. 3. ff. de acquir. ver. domin. 5. 40.
Inst. de verum div. hinc colligitur, hæredem prohiberi non posse a testatore, ne res pro-
ptias distringat, vide quæ notat ad l. 5. ff. de leg. 1. k Discussoris munus inter cæ-
tera fuit, rebus venalibus pretia statuere. l. *ἐξέτασ* vocat autor Synops. Basil.
confl. 1. tit. 1. *πρὸς* *ἰσθ' αὐτῶν* cap. 37. m l. 165. c. Theod. de decur. lib. 12. n l. 5.
8. cod. o l. 118. c. Theod. de Judæis lib. 16. p Quosdam. l. Judæi. c. Theod. cod.
q Solemni Aman ita legitur in c. Theod. l. Judæos. 11. de Judæis, de qua solemnitate vide
hystor. Esther. cap. 11. vers. 21. & Joseph. 11. r Sumptus scilicet de Amiano.
f Puto legendum *incedere*, ut speciem quandam ambarvalium demonstret. t Sensus
est, Judæi in memoriam crucifixi Amantis, annuatim crucem ligneam contumelia causa vi-
catum præferre, eamque postea exurebant: inde quidam ex Judæis irridentur passionis &
morsis Domini occasionem arripiebant. u Coelicolarum nomen inauditum & super-
stitiosum, ut hic, & in Epigraphæ hujus tituli, & l. 3. s. end. ad l. 9. Cod. Theod. de Judæis
in princ. lib. 16. Horum dogma novum appellant Imperatores in l. omnia. Cod. de har. Syn.
Basil. lib. 1. cap. *πρὸς* *ἐπιστολῶν* eos appellat *σοφιστὴς* τῶν *ἀρετῶν*, coelum colen-
tes. Sophistas reprehendit quosdam ex Judæis, qui militiam cœli volebant: ad quos
cultum

a. l. 17. C. Theod.

cod.

b. Sacrificia superstitiosa Gentilium veritas, ac non voluptates, festique conventus, & festa convivia in iis observari solita, ut hic ut nec templa eorum ideo ever-

sa. l. 3. §. cod.

c. pars legis. 20.

C. Theod. cod.

d. occupabantur plerumque monachis, l. 26. §. de episcop. & cler. Igitur ex hoc loco positis colligere, Templum Paganorum Principis facta fuisse, non ecclesiam.

e. Dominium

Principis alienari, non posse, hinc colligunt: apud Gallos id ita observatur, & merito. Nam quæ provincie a populo regi adferuntur vel traduntur, dotis publicæ locum obtinent, ideoque, ut mulieris dos alienari non potest, ita nec Regis dominium. Atqui secundo genitis Regum liberis certæ provincie assignantur? Sic sane: sed earum dominium a Corona non abscedit. Quemadmodum etiam possessiones quædam patrimoniales in privatos transferuntur auctoritate curiæ Parisiensis accedente, salvo tamen semper Regis dominio, v. Papon. 5. Arrest.

10. Dominia

Regnorum inalienabilia ita censentur. Jus tamen belli nonnunquam ab ista regula discedit.

t. pars ultima l. 24. C. Theod.

g. Gentilismus

simplex capitis supplicio non punitur, sed certis tantum casibus, v. l. 1. §. 2. sup. cod.

l. 7. vers. Quia-

guis. l. 10. §. cod.

h. sub. Curiam,

de quibus dixi l. 5. §. de episcopali

audient.

i. Syn. Basil. tit. 1.

¶ 12. Tristit

c. 12.

k. Paganorum

supplicio hic funditus tollitur. Ju-

bentur enim de-

lubra claudi. Pro-

hibentur etiam

honores simulachris reddi, postea

templorum fertis

redimiri, ignes

aris accendi, thura

in aris adoleri:

victimæ cædi, vina

pateris libari. Pro-

hibet etiam hæc

constitutio religionem

vocari eo-

rum sacrilegium & pœnam

mortis in eum, qui

secus fecerit, indicit.

l. nota ceremonias &

cultus simulachrorum.

m. l. 1. §. 2. §. cod.

n. Fiscus bonorum

Principum non tantum

spoliis hostium, sed &

gentilium sacerdotum

damnis augetur.

o. Interpretatio

Concilii.

p. Hinc illa Symmachi

querela: Oro vos, justitiam

sacerdotes, ut urbis vestræ

sacris reddatur

privata successio, dicent

testamenta securi, &

sciant sub Principibus

non avaris stabile esse,

quod scripserint, &c.

q. videl. 16. in fin. ff. de usufruct. leg.

De ritibus & festis.

4. Iidem AA. Apollodoro Proconsuli Africæ.

UT a profanos ritus jam salubri lege submovimus, ita festos conventus civium & communem omnium latitiam non patimur submoveri. Unde absq; ullo sacrificio b, arque ulla superstitione damnabili, exhiberi populorum voluptates, secundum veterem consuetudinem, ministrari etiam festa convivia, quando exigunt publica vota, decernimus. Dat. 13. Kal. Sept. Patavii, Theod. V. C. Conf. 399.

De veteribus templis.

5. Imp. Honor. & Theod. AA. populo Carthaginensi.

Omnia c loca, quæ sacris error veterum deputavit, nostræ d rei jubemus sociari. Quod autem ex eo jure ubicunq; ad singulas quasque personas vel præcedentium Principum largitas, vel nostra Majestas voluit pervenire, id in eorum patrimonii æterna e firmitate perduret. Ea vero, quæ multiplicibus constitutis ad venerabilem Ecclesiam volumus pertinere, Christiana sibi merito religio vindicabit. Dat. 3. Kal. Sept. Ravennæ, Honorio 10. & Theod. 6. AA. Conf. 415.

De Judeis vel Paganis non ledendis.

6. Iidem AA. Asclepiodoto P. P.

Christianis f, qui vere sunt, vel esse dicuntur, specialiter ademandamus, ut Judæis, ac Paganis quiete g degentibus nihilque tentantibus turbulentum. legibusque contrarium, non audeant manus inferre, religionis auctoritate abusi. Nam si contra securos fuerint violenti, vel eorum bona diripuerint, non ea sola, quæ abstulerint, sed convicti in duplum, quæ rapuerint, restituere compelluntur. Rectores etiam provinciarum, & officia & principales h cognoscant se, si non ipsi talia vindicent, sed fieri a popularibus hæc permiserint, ut eos, qui fecerint, puniendos. Dat. 6. Id. Jun. Conf. Asclepiodoto & Mariniano Conf. 423.

De delubris, simulachris, sacrificiis & ritibus.

7. Imp. Valent. & Mart. AA. Palladio P. P.

Nemo i venerandi adorandique animo delubra k, quæ nolim jam clausa sunt, referet. Absit a seculo nostro infandis execrandisque simulachris honorem pristinum reddi, redimiri l fertis templorum impios postes, profanos aris accendi ignes, adoleri in hisdem thura, victimas cædi, pateris vina libari, & religionis loco existimari sacrilegium. Quisquis autem contra hanc Serenitatis nostræ sanctionem, & contra interdicta sanctissimarum veterum Constitutionum sacrificia exercere tentaverit: apud publicum Judicem reus tanti facinoris legitime accusetur, & convictus proscriptionem omnium bonorum suorum & ultimum m supplicium subeat. Consci etiam criminis ac ministri sacrificiorum eandem pœnam, quæ in illum fuerit irrogata, sustineant: ut hac legis nostræ severitate perterriti, metu pœnæ desinant sacrificia interdicta celebrare. Quod si vir clarissimus Rector provincie post accusationem legitimam, & post crimen in cognitione convictum, tantum scelus dissimulaverit vindicare: 50. libras auri ipse judex, quinquaginta etiam Officium ejus confectum fisco nostro inferre cogatur. Dat. Prid. Id. Nov. Martia. A. & Adelphio Conf. 453.

De his, quæ Paganis interdicta sunt, non pertentandis.

8. Imp. Leo & Anthemius AA. Dioscoro P. P.

Nemo ea, quæ sapius Paganæ superstitionis hominibus interdicta sunt, audeat pertentare, sciens, quod crimen publicum committit, qui hæc ausus fuerit perpetrare. In tantum autem hujusmodi facinora volumus esse refecanda, ut, etiamsi in alieno prædio vel domo aliquid tale perpetraretur, scientibus videlicet dominis: prædium quidem vel domus sanctissimis juribus ararii addicentur n: Domini vero pro hoc solo, quod scientes consenserint sua loca talibus contaminari sceleribus, si quidem dignitate vel militia quadam decorantur, amissione militiae vel dignitatis, nec non rerum suarum proscriptione plectentur: privata vero conditionis vel plebejæ constituti, post cruciatus corporis, operibus metallorum, aut perpetuo deputantur exilio.

De eo, quod paganis donatur, vel relinquitur. 1. De paganorum impietatis puniendis.

9. Græca constitutionis epitome ex præfata collectione & Nomoca. tit. 6. c. 3. & tit. 12. c. 9.

SI quid datum fuerit aut relictum locis, aut personis, Saut ad constructionem Paganici erroris: urbs illud accipiet p, in q qua personæ habitant, aut sub qua loca subjacent: & expendantur ad similitudinem imperialium reddituum. 1 ¶ Paganorum autem impietates puniunt

victimæ cædi, vina pateris libari. Prohibet etiam hæc constitutio religionem vocari eorum sacrilegium & pœnam mortis in eum, qui secus fecerit, indicit.

l. nota ceremonias & cultus simulachrorum.

m. l. 1. §. 2. §. cod.

n. Fiscus bonorum Principum non tantum spoliis hostium, sed & gentilium sacerdotum

damnis augetur.

o. Interpretatio Concilii.

p. Hinc illa Symmachi querela: Oro vos, justitiam sacerdotes, ut urbis vestræ sacris reddatur

privata successio, dicent testamenta securi, & sciant sub Principibus non avaris stabile esse,

quod scripserint, &c.

q. videl. 16. in fin. ff. de usufruct. leg.

Præsides, & quæ supra suam potestatem erunt, referent Imperatori.

1. De baptismo. 4. De sacrificiis. Ne pagani doceant.

De publica annona.

10. Græca Constitutionis epitome ex eadem collectione, & Nomoca. tit. 2. tit. 4. c. 4. & tit. 1. c. 10.

Qui a post sanctum baptismum in errore paganorum manent, ultimo b supplicio plectuntur. 1 ¶ Qui vero nondum sunt baptizati, ipsi cum liberis & conjugibus & omnibus suis perducant se ad sanctas ecclesias, & suos parvulos c liberos sine mora baptizari d curent: majores vero prius scripturas secundum canones doceantur.

2 ¶ Si vero propter militiam, vel dignitatem, vel facultates habendas, fingant e baptizari, & liberos, aut conjuges ipsorum, aut domesticos suos in errore relinquant, & eos, qui sibi attinent, & necessitudine juncti sunt: publicantur f, & competenter plectuntur, & rempubl. non attingunt.

3 ¶ Si vero non sint baptizati, nec participes erunt in ulla parte Reipublicæ, neque domini erunt rerum mobilium vel immobilium, sed fiscus ipsas vindicabit, & congrue punientur, & exulabunt.

4 ¶ Si autem apparuerint sacrificantes, aut idololatrantes, ut g Manichæi puniuntur. 5 ¶ Non docent autem pagani qualemcunque doctrinam, neque publica fruuntur annona, nec secundum sacram quidem formam.

DE h HIS, QUI AD ECCLESIAM i CONFUGIUNT k, vel ibi exclamant l, ¶ & ne m quis ab ecclesia extrahatur. ¶

TIT. XII.

De Judeis.

1. Imp. Arcad. & Honor. AA. Archelao P. Augustali.

Judei n, qui reatu aliquo vel debitis fatigati simulant se Christiana legi velle conjungi, ut ad Ecclesias confugientes evitare possint crimina o, vel pondera debitorum, arceantur: nec ante suscipiantur, quam debita universa reddiderint, vel fuerint innocentia demonstrata purgati. Dat. 5. Kal. Jul. Constantinop. Cæsario & Attico Conf. 397.

Ne confugientes ad sacras Ecclesias inde abducantur.

2. Imp. Honor. & Theod. AA. Jovino P. P.

Fideli devotaque præceptione sancimus, nemini licere ad sacrosanctas Ecclesias confugientes abducere p, sub hac videlicet definitione, ut si quisquam contra hanc legem venire tentaverit, sciat se majestatis q crimine esse retinendum. Dat. 10. Kal. Apr. Constant. & Conf. Conf. 416.

De spatio ad tuitionem confugientium concessio, & de armis.

Exstat quidem hæc constitutio Græca integræ in 3. synodi actibus, sed quæ Theodosius, & post eum Just. in suum Cod. retulit, demptis videlicet proæmii & epilogi, talem ex C. Theod. edidimus.

3. Imp. Theod. & Valen. AA. Antiocho P. P.

Pateant r summi Dei templa timentibus: nec s sola altaria t & oratorium u templi circumjectum, qui x ecclesias quadripartito parietum septu concludit, ad tuitionem confugientium sancimus esse proposita: sed usque ad extremas fores ecclesiæ, quas oratum gectiens populus primas ingreditur, confugientibus aram y salutis esse præcipimus: ut inter templum, quod parietum descripsimus cinctu, & post loca publica, ¶ & x ¶ januas primas ecclesiæ, quicquid fuerit interjacens sive a in cellulis, sive in domibus, hortulis, balneis, arcis, atque porticibus, confugas interioris templi vice tueatur. Nec in extrahendos eos conetur quisquam sacrilegas manus immittere: ne qui hoc ausus sit, cum discrimen suum videat, ad expetendam opem ipsi quoque confugiant. Hanc autem spatii b latitudinem ideo indulgemus, ne in ipso Dei

de crimine sacrilegii. Synops. Bas. 5. tit. 5. ex lib. 60. tit. 45. cap. 17. cod. Synops. Bas. 5. tit. 5. cap. 11. 2. Harm. 9.

f. Templi Constantinopolitani descriptionem observa. t. Συναγωγή.

u. ἡ τὸν ἐκτὴν ἐκ τῶν ναδῶν, lex Græca 5. C. Theod. alias τὸν ἐκτὴν ἐκ τῶν ναδῶν. v. Cuj. 2. c. 29. x. hoc innuit quatuor parietibus septum fuisse oratorium templi.

y. Nov. 17. c. 7. ἐλὲς βασιλῆος, i. e. misericordix, quæ fuit Athenis, Theoph. Inscr. de jure passus. 5. 1. in 3. Paulanias in Attica. Alibi etiam fit mentio arz salutis. Theod. & Val. imperatores, βασιλῆος σωτηρίας καὶ ἐν τοῖς ἡμετέροις ἀφιδρώμασι, ἢ ἀρχαιοῦς ἀνέδρα. hic refert illud Euripidis in Andromat. ἴσθι γὰρ καταφύγην τῆς μὲν πέτρας, δέλοι δὲ βοῆς θεῶν. Chremes apud Terentium. Hæmiontim. act. 5. scena 2. Nec in aram tibi, Neque precatorem paravis. De aris plura vide apud Ferrandum 2. explic. 14.

a. εἶτε ἐν οἰκίαις, ἢ κήποις, ἢ αὐλαῖς, ἢ λυτῆροις ἢ ἐν στέαις, ut hinc constet templi Constantinopolitani eam fuisse faciem, Priorem altaribus & oratoriis destinatam eamque quadruplici muro distinctam a posteriore, de qua mox. Posteriorem vero occupant cellulis sive domibus eorum, qui ecclesiæ ministrabant, sed & eorum hortulis, balneis, arcis & porticibus. Hanc posteriorem rursus partem fores & januas habuisse, quæ hic extreme fores Ecclesiæ, & januas primæ Ecclesiæ versus loca publica dicuntur. Fuerit igitur (ut lanet l. Eglise & le temple. Posterior, quam nos vocamus le Cloître. In utraquevis partem rei confugerant, ad Ecclesiam confugisse dicebantur: & confugii seu asyli jure fruebantur. b. Supradicti alterius fit mentio, puta 30. passuum a foribus Ecclesiæ in canon. definitio. 55. 12. q. 4. & ibid. c. 1. id confirmamus. domibus Episcopalis idem concessum.

tem.

z. Exstat apud auctorem synops. os 1. tit. 1. cap. 1. 2. Interpretatio Concilii.

b. Apostatae ultimi

mo supplicio puniuntur. v. 5. de

apostas. l. 5.

c. Pædobaptismus

hic probatur.

d. Baptismus gentilib.

imperatur.

e. adde l. 13. §. de

hereticis.

f. Pœna recusantis

baptismum,

adde §. 3.

g. i. e. summo supplicio.

l. 11. 12. §. de

hereticis.

h. 5. synops. Bas. 5. 9. c. 7. 34. c. 101.

disting. 87. 17. q. 4.

c. rem. 2. Harm.

9. hic titulus non

est in usu apud

Gallos. Solent etiam

iam delinquentes

& debitores in

Ecclesiis capi,

salvo jure redintegrandi,

si recte confugerint, v.

Lucium. 1. Plac. 2.

Papon. 1. Arrest. 1.

n. 18. 19. ad 24.

Rebuff. in proemio

conf. gloss. 5. n. 40.

Idem in tractatu

immunitatis ec-

clesiasticæ, tom. 2.

differit de immu-

nitatis etymo,

causis, locis, per-

sonis, pœnis, judi-

ce, & effectu.

i. Ecclesiæ cod.

Theod. cod. Hal.

k. Confugæ hi di-

cuntur, l. 22. §. 1.

§. de episc. refugæ.

l. 6. §. 1. J. cod.

l. v. l. 5. J. cod.

m. Asyli jus tri-

butum Ecclesiis

hoc titulo. de

Templorum vio-

lacione v. Dam-

houderium in

praxi crim. c. 106.

n. l. 2. C. Theod.

o. Judæi crimi-

num rei, vel de-

bitores jure asyli

non fruuntur.

p. An debitor in

loco sacro arre-

stari possit, vide

Peckium cap. 6. de

jurefessendi. n. 1. 2.

q. Confugam quæ

ex ecclesiâ abdu-

citur, tenetur maj-

estatis, alibi verbe-

ratur & deponitur

deportatur, l. 2. J.

l. 4. C. Theod.

a Confugas expensis ecclesie a-
tendos hic locus
ostendit.

b Bona ecclesie,
bona pauperum. l. 2.
§. de pise. & cler.

c Jus enim va-
riatur pro ratio-
ne circumstantia-
rum. v. l. 16. §. i. ff.
de pene.

d Interpretatio
Contii.

e v. l. 5. §. 40d.

f Interpretatio
Contii.

g v. l. 5. §. 40d.

h De manumis-
sionibus in eccle-
sia. C. Theod. lib. 4.
tit. 7. adde Ulp.
Tit. 1. §. 8. l. i. in fin.
l. 2. inf. comm. de
manumiss. & Ga-
jum 1. Inst. l. 1. §. 2.
Concilium Afri-
canum 1. Theophi-
l. de libertatis.
1. Harm. 18. §. 9.
Livium 2. Plutar-
chum in Poplico-
la.

i 4. C. Th. 7. Gajus
1. Inst. l. 1. §. 2.

k hoc tamen ge-
nus manumissio-
nis tribuitur Con-
stantinopoli Con-
stanti. l. hii vi-
part. 9. Niceph.
16.

l Civitas Roma-
na non nisi solen-
nibus securis
conferebatur, vel
in comitiis Ro-
manis, vel in tem-
plo Feronie Dux,
in quo servi, capi-
te raso pileum li-
bertatis insignie
accipiebant. Ser-
vius ad Virgilium
2. Bucidos. Id
autem valde mo-
lestum erat. 1.
Harm. 18.

m & antistitis,
l. unie. C. Theod.
eod. Manumissio-
nis hoc genus con-
stat successisse in
locum ejus, quæ
per centum he-
bat. adde l. 2. inf.
eod. §. 1. Inst. de li-
bert. adde Ulp. l.
5. §. 8.

n Sensus est, Ple-
na & iusta liber-
tas in ecclesiis
conferri potest,
recte populo &
signatore episco-
po. De servorum
in ecclesia manu-
missione v. Forn.
1. §. 1. l. 4.

o l. 1. C. Theod.
p Civitas Roma-
na, quo jure olim
certis solemnita-
tibus decursus de-
ferebatur, eodem
hodie deferri potest in Ecclesia.

q Clerici servos habere possunt,
nec enim pugnat cum libertate Christiana, quæ est spiritus, servitus corporalis. v. epist. ad
Philomon.

r Clericorum servi, quibusque verbis, quacunque scriptura, quocun-
que loco, etiam absente episcopo cives fieri possunt.

s 1. D. 3. l. 1. C. Theod. 1. Harm. 1.

t 1. D. 4. de l. 2. de novis con-
stitutionibus. adde Nov. 17. & 66. Constitutionum vocabulo intellige rescripta, subscriptiones,
adorationes pragmaticas, decreta, mandata, interlocutiones, edicta.

u de consti-
tutionibus Pontificum v. l. decret. 1. l. sext. 2. diff. 15. de Apostolorum canonibus, diff. 16. De
generalibus conciliis, diff. 17. de conciliis episcopalis, diff. 18. de epistolis decretalibus,
diff. 18. 19. 20.

x v. l. 9. §. 1. eod. y strictum, scil. z nec decreto opus est.

Arif. 5. Ethicor. 19. sensus est, ubi lex negotium quæsitum palam definit, iudex eam sequi
debet, quantumvis dura sit: solius Principis est eam mitigare, ut hic. l. 9. 11. 12. §. eod. Nov.
43. & l. 12. §. 1. in fin. D. qui & a quibus manumiss. verbis edicti inservire tutius est. l. 1. §. 1. licet
autem. D. de exercitoria. Ubi vero lex scripta palam negotium non definit, iudex potest ex
duarum vel diversarum legum sententia, & collectione, una scilicet stricti iuris, altera æqui-
tatis plena, argumentum ad facti controversiam decisionem ducere, & hanc illi præferre.
Huc etiam refer, quod de juris & constitutionum differentia utiliter Cujacius scripsit 7.
observ. 18.

a αναφοραν, μηνυσιν καὶ μηνυμένην δίκην vocat autor Synopses Basil. 2. tit. 6. c. 7.
relationem, suggestionem, motum litem, v. l. 3. §. 1. eod. precatio, relatio, lis mota,
relationibus v. de relationibus.

diutius enim eos in Ecclesiis non convenit morari: ne pa-
tronis seu dominis per ipsorum absentiam obsequia iusta
denegentur, & ipsi per a incommodum Ecclesie egentium
& pauperum b alantur expensis. 6 ¶ Inter hæc
autem quæ sedulo ad religiosi Oeconomi sive defensoris
Ecclesie sollicitudinem curamque respiciunt, erit etiam il-
lud observandum, ut singulorum intra ecclesias confugi-
entium personas c, causasque incessanter conquirant: de-
inde iudices, vel eos, ad quos causæ & personæ pertinent,
instantius instruant, & æquitati convenientia diligentius
exequantur. Dat. Prid. Kal. Mart. Leone A. 3. Col. 466.

De magistratibus adeundis, & ecclesiis non turbandis. De
Imperatore per Archiepiscopum instruendo.

7. Græcæ constitutionis epitome ex Græca collectione
Ecclesiasticarum Constitutionum.

Qui d habet actionem aut controversiam cum aliquo,
ne turbet e Ecclesias per se aut alium, sed adeat ma-
gistratus. Si vero Imperatore in criminibus opus habeat,
per Archiepiscopum ipsum instruat. Adversus hæc faci-
ens castigatur.

De exclamatione. 1. De eo, qui propter potentem per-
sonam ad ecclesiam confugit.

8. Græcæ constitutionis epitome ex eadem collectione.

Qui f Imperatore ad magnam ecclesiam in festo pro-
cedente exclamatione g usus fuerit: excidet re spe-
rata, & per Præfectum ejus castigabitur. 1 ¶ Qui
vero propter potentem personam ad Ecclesiam confugit,
doceat Imperatoriam Majestatem per Archiepiscopum &
ecclesie defensores.

DE b HIS, QUI IN ECCLESIIS i MA-
NUMITTUNTUR.

TIT. XIII.

1. Imp. Constantinus A. ad Protogenem Episcopum.

Amdudum k placuit, ut in Ecclesia l Catholica liber-
tatem domini suis famulis præstare possint, si sub aspe-
ctu plebis m, adstantibus Christianorum Antistiti-
bus, id faciant: ut n propter facti memoriam vice
actorum interponatur qualiscunque scriptura, in qua ipsi
vice testium signent. Unde a vobis quoque ipsis non im-
merito dandæ, & relinquendæ sunt libertates, quo quis-
que vestrum pacto voluerit, dummodo vestra voluntatis
evidens appareat testimonium. Datum 6. Id. Jun. Sabino
& Rufino Confl. 316.

2. Idem A. Osio.

Qui o religiosa mente in Ecclesie gremio servis suis
meritam concesserint libertatem, eandem eo p jure
donasse videantur, quo civitas Romana solemnitatibus
decursis dari consuevit. Sed hoc duntaxat his, qui sub aspe-
ctu Antistitiū dederint, placuit relaxari. Clericis autem
amplius concedimus, ut cum suis q famulis tribuant li-
bertatem, non solum in conspectu Ecclesie ac religiosi po-
puli plenum fructum libertatis concessisse dicantur, verum
etiam, cum postremo iudicio dederint libertates, seu qui-
buslibet r verbis dari præceperint: ita ut ex die publica
voluntatis sine aliquo juris teste, vel interprete competat
directa libertas. Dat. Kal. Maji, Crispo 2. & Constantino
2. Confl. 322.

DE LEGIBUS f, ET CONSTITUTIO-
NIBUS i PRINCIPUM u ET EDICTIS.

TIT. XIV.

De interpretatione inter æquitatem & jus.

1. Imp. Constantinus A. Basilio Præfecto urbi.

Inter x æquitatem, jusque y interpositam interpreta-
tionem nobis solis z & oportet & licet inspicere. Dat.
3. Non. Decembr. Sabino & Rufino Confl. 316.

De privilegiis.

2. Imp. Theod. & Valent. Cæsar. ad Senatum.

Quæ ex a relationibus b vel suggestionibus Judi-
cantium, vel consultatione in commune florentissi-
morum sacri nostri palatii procerum auditorium intro-

q Clerici servos habere possunt, nec enim pugnat cum libertate Christiana, quæ est spiritus, servitus corporalis. v. epist. ad
Philomon.

r Clericorum servi, quibusque verbis, quacunque scriptura, quocun-
que loco, etiam absente episcopo cives fieri possunt.

s 1. D. 3. l. 1. C. Theod. 1. Harm. 1.

t 1. D. 4. de l. 2. de novis con-
stitutionibus. adde Nov. 17. & 66. Constitutionum vocabulo intellige rescripta, subscriptiones,
adorationes pragmaticas, decreta, mandata, interlocutiones, edicta.

u de consti-
tutionibus Pontificum v. l. decret. 1. l. sext. 2. diff. 15. de Apostolorum canonibus, diff. 16. De
generalibus conciliis, diff. 17. de conciliis episcopalis, diff. 18. de epistolis decretalibus,
diff. 18. 19. 20.

x v. l. 9. §. 1. eod. y strictum, scil. z nec decreto opus est.

Arif. 5. Ethicor. 19. sensus est, ubi lex negotium quæsitum palam definit, iudex eam sequi
debet, quantumvis dura sit: solius Principis est eam mitigare, ut hic. l. 9. 11. 12. §. eod. Nov.
43. & l. 12. §. 1. in fin. D. qui & a quibus manumiss. verbis edicti inservire tutius est. l. 1. §. 1. licet
autem. D. de exercitoria. Ubi vero lex scripta palam negotium non definit, iudex potest ex
duarum vel diversarum legum sententia, & collectione, una scilicet stricti iuris, altera æqui-
tatis plena, argumentum ad facti controversiam decisionem ducere, & hanc illi præferre.
Huc etiam refer, quod de juris & constitutionum differentia utiliter Cujacius scripsit 7.
observ. 18.

a αναφοραν, μηνυσιν καὶ μηνυμένην δίκην vocat autor Synopses Basil. 2. tit. 6. c. 7.
relationem, suggestionem, motum litem, v. l. 3. §. 1. eod. precatio, relatio, lis mota,
relationibus v. de relationibus.

ducto negotio statuimus, vel quibuslibet corporibus, aut
Legatis, aut Provinciæ, vel civitati, vel curiæ donavimus:
nec a generalia jura sint, sed leges b faciant his c dun-
taxat negotiis atque personis, pro quibus fuerint promul-
gata, nec ab aliquo retractentur d: notam infamiam subi-
turo eo, qui vel astute e ea interpretari voluerit, vel im-
petrato impugnare Rescripto, nec habituro fructum per
surrectionem f elicit, & iudice, si dissimulaverit, vel ul-
terius litigantem audierit, vel aliquid allegandum admis-
erit, & sub quodam ambiguitatis colore ad nos retulerit g,
triginta librarum auri condemnatione plectendo. Dat. 8.
Id. Novemb. Theodosio A. 11. & Valentiniano Cæsare
Confl. 425.

Species constitutionum.

3. Idem AA. ad Senatum.

Leges h ut i generales ab k omnibus æquabiliter in
posterum observentur, quæ l vel missa a nobis ad ve-
nerabilem cœtum m Oratione conduntur, vel n inserto
Edicti o vocabulo nuncupantur: five eas nobis spontane-
us p motus ingesserit, five q precatio, five relatio, vel lis
mota legis occasionem postulaverit. Nam satis est Edicti
eas nuncupatione censerit, vel per omnes populos iudicum
programmatibus divulgari: vel expressius continere,
Quod Principes censuerint ea, qua in certis negotiis statuta sunt,
similium quoque causarum fata componere. ¶ Sed & si Ge-
nerali lex vocata est, vel ad omnes iusta est pertinere, vim ob-
tineat Edicti: interlocutionibus, quas in uno negotio iudi-
cantes protulimus, vel postea proferemus, non in commu-
ne prædicantibus: nec his, quæ specialiter quibusdam
concessa sunt Civitatibus, vel Provinciis, vel Corporibus,
ad generalitatis observantiam pertinentibus. Datum 8.
Id. Novemb. Ravenna, Theodosio A. 12. & Valentiniano
A. 2. Confl. 426.

De Principe soluto Legibus.

4. Idem AA. ad Volusianum Præfectum prætorio.

Digna f vox est maiestate Regnantis, legibus alligatum t
se Principem profiteri. Adeo de u auctoritate juris,
nostra pender auctoritas. Et revera majus x imperio est,
submittere legibus Principatum. Et oraculo y præsentis
Edicti, quod nobis licere non patimur, || aliis z || indica-
mus a. Dat. 3. Id. Jun. Ravenna, Florentio & Dionysio
Confl. 429.

De eo, quod est contra legem, vel in fraudem legis.

5. Idem AA. Florentio Præfecto prætorio.

Non b dubium est, in legem committere eum, qui ver-
ba legis amplexus, contra legis nititur voluntatem c.
Nec pœnas insertas legibus evitabit, qui se contra juris
sententiam favæ d prærogativa verborum fraudulenter
excusat. ¶ Nullum e enim pactum, nullam conventionem,
nullum contractum inter eos videri volumus subsecutum,
qui contrahunt lege contrahere prohibente. Quod ad
omnes etiam Legum interpretationes tam veteres, quam
novellas trahi generaliter imperamus: ut legislatori, quod
fieri non vult, tantum prohibuisse f sufficiat: cetera || que ||
quasi expressa ex legis licet voluntate colligere: hoc est,
ut ea, quæ lege fieri prohibentur g, si fuerint facta, non so-
lum inutilia, sed pro infectis etiam habeantur: licet legis-

mentur: si edicti vocabulo nuncupata, si iustæ divulgari: si ad omnes similes causas iustæ
extendi: si generales nuncupata: adde, si in corpus juris relata. v. Bald. hic.
m. i. e. Senatum. Senatus venerabilis cœtus, ut hic. gloriosissimus. l. 8. inf. eod.
n. i. e. si legem edicti vocabulo nuncupavit. o Edictum 12. c. 1. p Motus spon-
taneus Principis, qui hic, dicitur Theophilo & oineas & q & s. Inst. de iure naturali.
recentioribus motus proprius. vide l. 23. §. 5. similes. J. de Nuptiis. l. ult. inf. de crimine sacrile-
gii. l. 1. inf. de possessione bonorum sub. l. ult. inf. de cohort. q v. quæ scripti ad l. 2. sup.
eod. r facta. Hal. quam lectionem probat Cujac. 16. observ. 9. s Proprium
imperatoris, legibus vivere. l. 3. J. de rescriptis. Principem decet leges servare, l. 23. §. de legat. 3.
adde quæ scripti ad l. 4. J. ad l. Falc. & Nov. 105. c. 2. §. 4. t hinc illud Symmachi ad Im-
peratorum: Plus apud vos iustitia, quam licentia, valet. Symmachus in orat. pro veteri
decorum cultu. Illud certe multo elegantius, Principem legibus solutum non esse, sed vide-
ri, l. 23. §. de leg. 3. nam quod legibus solutus, l. 31. §. de leg. 3. τὸν νόμον ἐπ' αὐτῷ.
Chrysostom. κατὰ νόμους καὶ ἀντιπροσώπων, Plat. Nov. 105. de pœnis intellige: ἀμαρ-
τήρας γὰρ καὶ καὶ δόξαν, 1. Harm. 1. §. 48. v. Cujac. 15. obs. 30. u Principis auctoritas
a jure dependet. Ideoque si quid Princeps statuerit, iusta causa moveri præsumitur. vide
Alc. 3. præsumpt. 8. x Non est Princeps supra leges, sed leges supra Principem. Plin.
in Panegyric. ad Trajan. y Oraculum vocat sententiam hanc auro dignam & cedro,
ut apud Plin. 18. c. 6. z Antecessoribus, ut putat Accursius? An & aliis etiam non
successoribus qualescunque illi sint? quod & æquum est.

a honeste. Putemus tamen hoc sequentibus esse exemplo & præcepto. Vice versâ, Jus re-
gium, cuius sit mentio, 1. Reg. 8. vers. 11. bonis regibus nec præcepto nec exemplo. Illic
enim ostenditur, quid acturi sint reges reprobi, quid vitaturi sint boni. Gregor. 1. reg. 10.
exposit. 4. b Hæc lex sumpta est & interpolata ex Novella Theodosii, Ne civilis præ-
dictus alterius conducatur, aut fidei iussor conductoris existat. 4. in princ. adde c. 88. de regulis iur.
in 6. c Pars legis præcipua, ejus voluntas: qui contra hanc nititur, in illam com-
mittit: voluntas, sententia, l. 29. §. eod. l. 6. in fin. §. de verb. signif. d. 1. 30. §. eod.
d in d. v. scriptum, d. l. 30. verba, d. l. 2. d. l. 6. favæ verborum prærogativa.

e pacisci, convenire, aut contrahere lege prohibente non possumus. f Is speciem
fieri velle non videtur, qui genus prohibuit. Lex multa fieri non vult, quæ expressim non
vetuit. Fraus fit legi, ubi id fit, quod lex non vetuit, noluit tamen d. l. 30. Fraus fit a re ad
aliam, l. 3. §. 3. in fin. l. 7. §. 3. ff. de SC. Maced. a persona ad aliam, l. 5. §. ff. de don. inter vir. l. 26.
in fin. J. de usuris. l. 5. §. 3. ff. de auctor. tutorum. Nov. 22. c. 27. Nov. 123. c. 1. circ. fin. l. 1. §. 3. J. de pa-
ctis pignorum, a contractu ad alium, d. l. 5. §. 5. l. 22. l. ult. §. 1. J. mandati. a modo ad alium,
l. 2. §. 1. §. ff. ad Vellejan. de nomine ad aliud nomen, l. ult. J. de assessoribus. de tempore ad aliud
tempus, l. 3. §. 1. ff. de minor. l. 59. §. solutio. de quantitate ad aliam quantitatem. l. 4. §. 2. ff. de
hu. qui n. tant. l. 10. §. de iure patron. l. 26. vers. si quis autem. J. de usur. g Prohibita
si sunt, inutilia & pro infectis habenda, l. 102. §. de reg. iur.

h quæcum sit im-
mediate mentio.

i Etiam in per-
sonam Principis
locum habent
oi γενικοί ἡ γὰρ
oi καθολικοί νό-
μοι, Synopsi eod.
c. y. 1. Harmen. 1.
c. 39.

k nota ex hac le-
ge vim, effectum,
& notas legum ge-
neralium.

l Leges genera-
les esse his signis
deprehenduntur.
si ad Senatum
missæ, ut confir-
mantur.

m i. e. Senatum. Senatus venerabilis cœtus, ut hic. gloriosissimus. l. 8. inf. eod.
n. i. e. si legem edicti vocabulo nuncupavit. o Edictum 12. c. 1. p Motus spon-
taneus Principis, qui hic, dicitur Theophilo & oineas & q & s. Inst. de iure naturali.
recentioribus motus proprius. vide l. 23. §. 5. similes. J. de Nuptiis. l. ult. inf. de crimine sacrile-
gii. l. 1. inf. de possessione bonorum sub. l. ult. inf. de cohort. q v. quæ scripti ad l. 2. sup.
eod. r facta. Hal. quam lectionem probat Cujac. 16. observ. 9. s Proprium
imperatoris, legibus vivere. l. 3. J. de rescriptis. Principem decet leges servare, l. 23. §. de legat. 3.
adde quæ scripti ad l. 4. J. ad l. Falc. & Nov. 105. c. 2. §. 4. t hinc illud Symmachi ad Im-
peratorum: Plus apud vos iustitia, quam licentia, valet. Symmachus in orat. pro veteri
decorum cultu. Illud certe multo elegantius, Principem legibus solutum non esse, sed vide-
ri, l. 23. §. de leg. 3. nam quod legibus solutus, l. 31. §. de leg. 3. τὸν νόμον ἐπ' αὐτῷ.
Chrysostom. κατὰ νόμους καὶ ἀντιπροσώπων, Plat. Nov. 105. de pœnis intellige: ἀμαρ-
τήρας γὰρ καὶ καὶ δόξαν, 1. Harm. 1. §. 48. v. Cujac. 15. obs. 30. u Principis auctoritas
a jure dependet. Ideoque si quid Princeps statuerit, iusta causa moveri præsumitur. vide
Alc. 3. præsumpt. 8. x Non est Princeps supra leges, sed leges supra Principem. Plin.
in Panegyric. ad Trajan. y Oraculum vocat sententiam hanc auro dignam & cedro,
ut apud Plin. 18. c. 6. z Antecessoribus, ut putat Accursius? An & aliis etiam non
successoribus qualescunque illi sint? quod & æquum est.

a honeste. Putemus tamen hoc sequentibus esse exemplo & præcepto. Vice versâ, Jus re-
gium, cuius sit mentio, 1. Reg. 8. vers. 11. bonis regibus nec præcepto nec exemplo. Illic
enim ostenditur, quid acturi sint reges reprobi, quid vitaturi sint boni. Gregor. 1. reg. 10.
exposit. 4. b Hæc lex sumpta est & interpolata ex Novella Theodosii, Ne civilis præ-
dictus alterius conducatur, aut fidei iussor conductoris existat. 4. in princ. adde c. 88. de regulis iur.
in 6. c Pars legis præcipua, ejus voluntas: qui contra hanc nititur, in illam com-
mittit: voluntas, sententia, l. 29. §. eod. l. 6. in fin. §. de verb. signif. d. 1. 30. §. eod.
d in d. v. scriptum, d. l. 30. verba, d. l. 2. d. l. 6. favæ verborum prærogativa.

e pacisci, convenire, aut contrahere lege prohibente non possumus. f Is speciem
fieri velle non videtur, qui genus prohibuit. Lex multa fieri non vult, quæ expressim non
vetuit. Fraus fit legi, ubi id fit, quod lex non vetuit, noluit tamen d. l. 30. Fraus fit a re ad
aliam, l. 3. §. 3. in fin. l. 7. §. 3. ff. de SC. Maced. a persona ad aliam, l. 5. §. ff. de don. inter vir. l. 26.
in fin. J. de usuris. l. 5. §. 3. ff. de auctor. tutorum. Nov. 22. c. 27. Nov. 123. c. 1. circ. fin. l. 1. §. 3. J. de pa-
ctis pignorum, a contractu ad alium, d. l. 5. §. 5. l. 22. l. ult. §. 1. J. mandati. a modo ad alium,
l. 2. §. 1. §. ff. ad Vellejan. de nomine ad aliud nomen, l. ult. J. de assessoribus. de tempore ad aliud
tempus, l. 3. §. 1. ff. de minor. l. 59. §. solutio. de quantitate ad aliam quantitatem. l. 4. §. 2. ff. de
hu. qui n. tant. l. 10. §. de iure patron. l. 26. vers. si quis autem. J. de usur. g Prohibita
si sunt, inutilia & pro infectis habenda, l. 102. §. de reg. iur.

h quæcum sit im-
mediate mentio.

i Etiam in per-
sonam Principis
locum habent
oi γενικοί ἡ γὰρ
oi καθολικοί νό-
μοι, Synopsi eod.
c. y. 1. Harmen. 1.
c. 39.

k nota ex hac le-
ge vim, effectum,
& notas legum ge-
neralium.

l Leges genera-
les esse his signis
deprehenduntur.
si ad Senatum
missæ, ut confir-
mantur.

m i. e. Senatum. Senatus venerabilis cœtus, ut hic. gloriosissimus. l. 8. inf. eod.
n. i. e. si legem edicti vocabulo nuncupavit. o Edictum 12. c. 1. p Motus spon-
taneus Principis, qui hic, dicitur Theophilo & oineas & q & s. Inst. de iure naturali.
recentioribus motus proprius. vide l. 23. §. 5. similes. J. de Nuptiis. l. ult. inf. de crimine sacrile-
gii. l. 1. inf. de possessione bonorum sub. l. ult. inf. de cohort. q v. quæ scripti ad l. 2. sup.
eod. r facta. Hal. quam lectionem probat Cujac. 16. observ. 9. s Proprium
imperatoris, legibus vivere. l. 3. J. de rescriptis. Principem decet leges servare, l. 23. §. de legat. 3.
adde quæ scripti ad l. 4. J. ad l. Falc. & Nov. 105. c. 2. §. 4. t hinc illud Symmachi ad Im-
peratorum: Plus apud vos iustitia, quam licentia, valet. Symmachus in orat. pro veteri
decorum cultu. Illud certe multo elegantius, Principem legibus solutum non esse, sed vide-
ri, l. 23. §. de leg. 3. nam quod legibus solutus, l. 31. §. de leg. 3. τὸν νόμον ἐπ' αὐτῷ.
Chrysostom. κατὰ νόμους καὶ ἀντιπροσώπων, Plat. Nov. 105. de pœnis intellige: ἀμαρ-
τήρας γὰρ καὶ καὶ δόξαν, 1. Harm. 1. §. 48. v. Cujac. 15. obs. 30. u Principis auctoritas
a jure dependet. Ideoque si quid Princeps statuerit, iusta causa moveri præsumitur. vide
Alc. 3. præsumpt. 8. x Non est Princeps supra leges, sed leges supra Principem. Plin.
in Panegyric. ad Trajan. y Oraculum vocat sententiam hanc auro dignam & cedro,
ut apud Plin. 18. c. 6. z Antecessoribus, ut putat Accursius? An & aliis etiam non
successoribus qualescunque illi sint? quod & æquum est.

a honeste. Putemus tamen hoc sequentibus esse exemplo & præcepto. Vice versâ, Jus re-
gium, cuius sit mentio, 1. Reg. 8. vers. 11. bonis regibus nec præcepto nec exemplo. Illic
enim ostenditur, quid acturi sint reges reprobi, quid vitaturi sint boni. Gregor. 1. reg. 10.
exposit. 4. b Hæc lex sumpta est & interpolata ex Novella Theodosii, Ne civilis præ-
dictus alterius conducatur, aut fidei iussor conductoris existat. 4. in princ. adde c. 88. de regulis iur.
in 6. c Pars legis præcipua, ejus voluntas: qui contra hanc nititur, in illam com-
mittit: voluntas, sententia, l. 29. §. eod. l. 6. in fin. §. de verb. signif. d. 1. 30. §. eod.
d in d. v. scriptum, d. l. 30. verba, d. l. 2. d. l. 6. favæ verborum prærogativa.

e pacisci, convenire, aut contrahere lege prohibente non possumus. f Is speciem
fieri velle non videtur, qui genus prohibuit. Lex multa fieri non vult, quæ expressim non
vetuit. Fraus fit legi, ubi id fit, quod lex non vetuit, noluit tamen d. l. 30. Fraus fit a re ad
aliam, l. 3. §. 3. in fin. l. 7. §. 3. ff. de SC. Maced. a persona ad aliam, l. 5. §. ff. de don. inter vir. l. 26.
in fin. J. de usuris. l. 5. §. 3. ff. de auctor. tutorum. Nov. 22. c. 27. Nov. 123. c. 1. circ. fin. l. 1. §. 3. J. de pa-
ctis pignorum, a contractu ad alium, d. l. 5. §. 5. l. 22. l. ult. §. 1. J. mandati. a modo ad alium,
l. 2. §. 1. §. ff. ad Vellejan. de nomine ad aliud nomen, l. ult. J. de assessoribus. de tempore ad aliud
tempus, l. 3. §. 1. ff. de minor. l. 59. §. solutio. de quantitate ad aliam quantitatem. l. 4. §. 2. ff. de
hu. qui n. tant. l. 10. §. de iure patron. l. 26. vers. si quis autem. J. de usur. g Prohibita
si sunt, inutilia & pro infectis habenda, l. 102. §. de reg. iur.

h quæcum sit im-
mediate mentio.

i Etiam in per-
sonam Principis
locum habent
oi γενικοί ἡ γὰρ
oi καθολικοί νό-
μοι, Synopsi eod.
c. y. 1. Harmen. 1.
c. 39.

k nota ex hac le-
ge vim, effectum,
& notas legum ge-
neralium.

l Leges genera-
les esse his signis
deprehenduntur.
si ad Senatum

a Cassum & inutile est ipso iure, quod in lege interdicitur.

b Minus quam perfecta lex est, quod id, quod verum non rescindit, ut quondam lex Cinciae. Ulp. Tit. 1. Hodie qualibet lex est perfecta, ut hic. vide Cuj. 19. obf. 30. adde c. quae extra Jus. 64. de reg. in 6. adde Nov. 14. c. 1. in fin. ubi de lenocin.

c Facere, stipulari, mandare & jurare lege prohibente, non possumus.

d L. 7. §. 16. ff. de pactis. Jure Canonico mulier jurjuranda renuntians exceptioni dotis alienatae, non auditur. c. cum contingat. 28. extra. de jurjur. in 6. e L. 25. ff. cod. c. indultum 17 c. 28. c. quod ob graviam. 61. de reg. jur. in 6. adde quod mot. L. 2. ff. de lege commissi. L. 3. §. 5. in fin. ff. de Carb. v. L. 19. in fin. J. de fideiuss. v. Dymum ad d. c. 61. f vel lege, vel privilegio, vel contractu.

g Omnia constituta non praeferuntur calumniarum facilius, sed futuris regulam imponunt. l. 3. Cod. Th. de const. princ. lib. 1.

h v. L. 120. inf. de usur. l. 22. inf. de suis. l. 23. inf. mandati. adde species huius legi ex Nov. 73 c. 9. 115. c. 1158. c. 1. ult. in fin. inf. de Curatore furio. f. L. 1. §. 15. inf. de caducis. 2. Fund. 55. vers. nos autem. 5. Fund. 19. C. 3. Verrina. Nov. 39. i i. e. ea legum natura est, in dubio id legibus inesse creditur.

k Lex nominatim de praeterito potest disponere. v. l. un. J. de contrah. jud.

l Princeps potest etiam pendente negotio novam legem dare. l. 21. in fin. sup. de sacros. Eccles. v. Nov. 19. m v. l. 3. sup. cod. n Lex primum examinatur, dein scribitur, tertio recitatur, ut hic. o legem dictari. p adde l. 2. ff. de decret. ab ord. q leges a Principe confirmantur sunt. r Hac formula plerumque ipsi Principes edictis suis Senatui alloquebantur, ut in Nov. Th. 3. Principium vero rescripti plerumque ita inchoabat, si ex ipso exercitu mittebatur: si vos liberi vestri valetis, bene est: nos exercitusque noster valemus. Finis vero: Manu divina. Optamus vos felicissimos ac florentissimos nostrisque amantissimos, per multos annos bene valere, sanctissimi ordinis P. C. Ad hunc modum M. Lepidus Imperator ad Senatui rescribit apud Ciceronem 10. fam. 34. f vos liberi vestri valetis, bene est: ego quoque valeo. Deo hominesque restor. P. C. &c. f Senatus est imperii beatitudo & principis gloria. e Hac lex erat praefata Novellae Martiani, de matrimonio Senatorum: quae hodie extat integra in libro Novellar. Martiani & in breviario Alarici. u l. 12. inf. de jur. & fact. ignor. l. 1. §. 2. ff. de adl. v. Corasium 4. Miscell. 10. x ideoque praesumunt ab omnibus sciri. v. Alciat. 1. praesumpt. 31. v. Nov. Leonis 77. y Obscuram legem Princeps solet interpretari. 2. hanc subscriptionem Cujac. non probat 12. obf. 31. z hanc legem Cujac. restituit 12. obf. 31. b Novam est jus, contra rationem juris communis introductum. l. 14. §. 15. ff. cod. c Jus singulare usu in veterato praescribi potest. d L. 27. ff. de fideicom. libere. e Principis sententia (δὲν φασίς dicitur Graecis) inter duos lata, in similibus vim habet. Syn. Bas. 2. tit. 6. c. 20. f duabus scilicet auctoritate & reo. v. l. 5. §. 5. inf. de temp. appell. Princeps igitur non poterit sententiam ferre contra partem non audiam: eo quoque pertinet, quod a quibusdam dicitur, Constitutionem Principis iustitiam denegantem, nullam esse. v. Anton. Corfec. in verb. Princ. g alias non valent Principis sententiae, etiam in notoriis, sine citatione. V. Vurm. 1. praef. 22. m. 13. adde Olh. c. 30. de re jud. h Sententia principis jus dubium declarans, jus facit, etiam quoad omnes.

lactor fieri prohibuerit tantum, nec specialiter dixerit inutile esse debere, quod factum est. Sed & si quid fuerit subsecutum ex eo, vel ob id, quod interdicente lege factum est, illud quoque cassum & atque inutile b esse praecipimus.

i ¶ Secundum itaque praedictam regulam, qua ubiqueque || non || servari factum c lege prohibente censuimus, certum est, nec stipulationem huiusmodi tenere, nec mandatum ullius esse momenti, nec sacramentum d admitti. Dat. 7. Id. April. Constantinop. Theodosio A 17. & Festo Conf. 439.

De interpretatione constitutionis favorabilis.

6. lidem AA. Florentio P.P.

Quod e favore quorundam constitutum f est, quibusdam casibus ad laesionem eorum nolumus inventum videri. Dat. Kal. August. Theodosio A. 17. & Festo Conf. 439.

De negotiis praeteritis & futuris.

7. lidem AA. Cyro P.P. & Consuli designato.

Leges g & constitutiones futuris h certum i est dare formam negotiis, non ad facta praeterita revocari: nisi k nominatim & de praeterito tempore, & adhuc pendens l negotiis cautum sit. Dat. Non. April. Constantinop. Valentiniano A. 5. & Anatolio Conf. 440.

Qua observanda sunt in lege condenda.

8. lidem AA. ad Senatui.

Humanum esse probamus, si quid de cetero in publica privatave causa emerferit necessarium, quod formam generalem & antiquis legibus non insertam exposcat, id ab omnibus antea tam proceribus nostri palatii, quam gloriosissimo m coetu vestro, Patres Conscripti, tractari n: & si universis tam iudicibus, quam vobis placuerit, tunc legata o dictari, & sic ea denuo collectis omnibus recenseri: & cum omnes consenserint, tunc demum in sacro nostri numinis consistorio recitari: ut universorum p consensus nostrae Serenitatis auctoritate firmetur q. Scitote igitur, Patres r Conscripti, non aliter in posterum legem a nostra Clementia promulgandam, nisi supradicta forma fuerit observata. Bene enim cognoscimus, quod cum vestro consilio fuerit ordinatum, id f ad beatitudinem nostri Imperii, & ad nostram gloriam redundare. Dat. 16. Kal. Nov. Aetio 3. & Symmacho Conf. 446.

De scientia, interpretatione, & emendatione legum.

9. Impp. Valentinianus & Martinianus AA. ad Praefectum praetorio.

Leges t sacratissimae, quae constringunt hominum vitas, intelligi u ab omnibus debent x, ut universi praescripto earum manifestius cognito, vel inhibita declinent, vel permissa sectentur. Si quid vero in iisdem legibus latum fortassis obscurius y fuerit, oportet id || ab || Imperatoria interpretatione patefieri, duritiamque legum nostrae humanitati incongruam emendari. Dat. 6. Id. Febr. Anthemio z Conf.

Qui tenentur legibus.

10. a.

O mnes legibus regantur, etiam si ad divinam domum pertineant. Dat. 8. Id. Febr. Anthemio A. 2. Conf. 455.

Si de novo iure dubitetur.

11. Impp. Leo & Zeno AA.

Cum de novo b iure, quod inveterato usu non c adhuc stabilitum est, dubitatio emergat: necessaria est tam suggestio d iudicantis, quam sententia Principis auctoritas. Dat. 10. Kal. Maji, Leone Juniore A. Conf. 474.

De sententia Imperatorum. 1. De legum interpretatione & legislatione.

12. Imp. Justinianus A. Demostheni P.P.

SI e Imperialis majestas causam cognitionaliter examinauerit, & partibus f cominus constitutis g sententiam dixerit: omnes omnino iudices, qui sub nostro imperio sunt, sciant hanc h esse legem non solum illi cau-

sa, pro qua producta est, sed & omnibus similibus a. Quid enim majus b, quid sanctius c Imperiali est majestate? vel quis tanta superbix fastidio tumidus est, ut regalem sensum contemnat d: cum & veteris juris conditores, constitutiones, quae ex Imperiali decreto processerunt, legis vim obtinere, aperte dilucideque definiant?

i ¶ Cum igitur & hoc in veteribus legibus invenimus dubitatum, si Imperialis sensus legem interpretatus est, an oporteat huiusmodi regiam interpretationem obtinere: eorum quidem vanam subtilitatem e tam risimus, quam corrigendam esse censuimus. Definimus autem omnem Imperatorum legum interpretationem f, siue in precibus, siue in iudiciis, siue alio quocunque modo factam, ratam & indubitam haberi: Si enim in praesenti leges condere soli g Imperatori concessum est: & h leges interpretari, solo dignum imperio esse oportet. Cur i autem ex suggestionibus procerum, si dubitatio in litibus oriatur, & sese non esse idoneos vel sufficientes ad decisionem litis illi existiment, ad nos decurratur? & quare k omnes ambiguitates iudicum, quas ex legibus oriri evenit, aures accipiant nostrae, si non a nobis interpretatio mera l procedit? vel quis legum m aenigmata solvere, & omnibus aperire idoneus esse videbitur, nisi is, cui soli legislatorem esse concessum est? Explosis itaque his ridiculis ambiguitatibus, tam n conditor quam interpret legum solus Imperator iuste existimabitur: nihil hac lege derogante veteris juris conditoribus: quia & eis hoc majestas Imperialis permittit. Dat. 6. Kal. Novemb. Decio V. C. Conf. 529.

DE MANDATIS p PRINCIPUM. TIT. XV.

An mandata non scripta valeant.

1. Imppp. Grat. Valent. & Theod. Augusti ad Eusebium Praefectum praetorio.

SI q quis r adferat cum mandatis s nostris secretis se venisse: omnes sciant, nemini quicquam, nisi t quod scriptis u probaverit, esse credendum: nec ullius dignitate terreri, siue x ille Tribuni, siue Notarii y, siue Comitibus z proferat dignitatem, sed Sacras nostras literas esse querendas. Dat. 16. Kal. Jul. Heraclae, Merobaudes 2. & Saturnino Conf. 383.

2. Impp. a Justinianus b & Justinianus AA.

Sancimus c, ne quis clarissimorum nostrorum magistratuum maximorum, vel mediorum, in suis sententiis adferbat, nos divino verbo d iussisse aliquem in ius duci aut exhiberi, aut aliquid diversum iudicari ab eis, quae apud ipsos fiunt: nisi e si de iudicis adfessoris datione quaestio sit, aut de recta ferenda sententia. Id si acciderit, volumus ut iudices in suis sententiis mentionem faciant, se non de scripto, sed ore tantum illa aut a nobis accepisse, aut a gloriosissimo Quastore nostri palatii, aut aliquo spectabilium referendariorum. His tantum casibus sine scripto aliquo, iussioni nostrae fidem adhiberi volumus f.

DE SENATUSCONSULTIS g. TIT. XVI.

1. Imppp. Grat. Valent. & Theod. Augusti ad Senatui.

Quamvis SC. perpetuam per se obtineat firmitatem, tamen nostris legibus etiam idem prosequimur: adjicientes, ut si quisquam speciali supplicatione eliciendum aliquod Rescriptum tentaverit, ut transire ei formam liceat statutorum, tertia patrimonii parte multetur, & damnatus ambitus crimine, maneat infamis. Dat. 7. Kal. Aug. Heraclae, Richomere & Clearcho Conf. 384.

DE VETERI JURE ENUCLEANDO. ET DE AUCTORITATE h JURIS PRUDENTIUM i, QUI IN DIGESTIS k REFERUNTUR l. TIT. XVII.

1. Imperator Justinianus A. Triboniano viro eminentissimo Quastori sacri palatii.

scis & Nov. 25. q l. un. C. Th. de mand. Princip. r Nuntius & quidem absente Principe. f puta, privilegii, dignitatis, delegationis. e Pro jurisdictione delegata a Principe (aliud in privato, Bald. hic.) non praesumitur, nisi probetur. u Mandatum Principis scriptura probandum. l. 5. in fin. J. de iure fisci. Fides non habetur mandatis, quae secreta quis se habere adfirmat ex ore Principis sine scripto. x Hi extra ordinem in provincias mittebantur. v Cuj. Nov. 17. y Notariatus dignitas est: unde colligunt, infamem notarium esse non posse. arg. l. 1. J. de dignitatib. Praecipuum notarii munus est, fidem publicam facere: quod infamis vix facit. z consistoriani. v. l. 25. J. de procurat. v. Cuj. ad Nov. 17. & 71. a hanc legem Cujacius ex Basilicis restituit 12. obf. 31. & Nov. 124. c. 4. b Nov. 124. c. 4. c Latina interpretatio. d i. e. ore, sine scripto. e Mandata Principis, quibus iudex aut collega iudici datur, aut acta celesiter edict, & litem finiri Princeps jubet, non requirunt scripturam. f In quibusdam editionibus addita est huic titulo Nov. 17. sed male: cum ea sit emissis post editionem Codicis, Belisario consule. g l. 3. quae fieri vetat Nov. Leon. 78. h Aequali se, ut alter altero non sit prior & ita abrogatur lex 1. C. Th. de respons. prud. i adde d. l. 1. k Digesta sic dicuntur, ut Graecis σπράγματα, vel ut ipse Justinianus ait, διαπίρωσις καὶ διατυπώσις. Digesta etiam dicuntur, quae economiam habent. Cur digesta in hunc modum ff. veteres pinxerunt, frustra quaeritur ab Alciato 3. diffun. 16. notariarum enim inventum est, quod plerumque nullam habet rationem. Cujac 12. obf. ult. l in ipsarum legum non tantum inscriptionibus, sed & qui in ipso legum contextu a recentioribus laudantur, id est, allegantur.

a l. 1. §. cod. l. 12. l. 13. ff. cod.

b Nihil majus aut sanctius imperio.

c sancti Principes.

d notum est enim illud τὸν βασιλέα τιμᾶτε, i. Petr. 2. vers. 17. adde Rom. 13. 1. ad Timoth. 2. vers. 2. v. Canonis Apostoli in fin.

e Subtilitas vana repudianda. l. 47. §. 1. ff. de negot. l. 8. §. 16. ff. quib. mod. pign. l. 7. in fin. J. de instit. & subst. l. 7. J. de Senatus. Trebell.

f Ratz sunt & indubitatae legum interpretationes ab imperatoribus factae.

g Soli imperatori leges condere permittunt. Non igitur Duci, Comiti, Marchioni perpetuum dignitatem & jurisdictionem habent Rolandus a Valle licere putat, eorumque decreta jus civile nuncupari posse, 1. conf. 86. num. 11.

h Legis interpretatio ei tantum est permittenda, cui soli jus condendae legis est.

i Frustra consultatur is, cui consilium dare non licet.

k Argumentum a facto ad jus observatur: Fit, ergo jus est.

l mera interpretatio, id est, ius interpretandi.

m Hinc illud Juvenalis Satyr. 8. venit de plebe rogata, qui iura nodos, & legum aenigmata solvat.

n Princeps conditor & interpret legum unicus.

o l. 6. Th. 3.

p Nov. 17. Mandata Principum, sunt praepcepta, siue monita, quae certis personis dantur a Principe, veluti praefectis & procuratoribus. Dionys. 3. ἐντολὰς vocat, Graeci etiam παραγγέλματα & ἐντολικά & Nov. 26. ἀπαγγέ-

a l. i. c. de veteri
iure.
b id est, expeten-
dum.
c adde l. i. l. 2.
ff. de legibus. Nov.
164. in princip. &
Leonis 36.
d l. 10. in fin. ff. de
iust. & iur. olim,
legum interpre-
tandarum scien-
tia ad collegium
Pontificum perti-
nebat, l. 2. §. 6. in
fin. ff. de orig. iur.
ad quos de divi-
nis omnibus &
humanis etiam re-
ferebatur. Cicer.
3. de Orat.
e l. 2. §. 47. vers.
& ut obiter. ff. de
orig. iur.
f atqui Justinia-
ni Imperium in-
cipit ab an. 1280.
urbis, vide Con-
stit. ad Senat. in
prin.
g & sic abroga-
ta l. i. c. Theod. de
resp. prudentum,
Cujac.
h Livor Græcus
gloriæ Romanæ
ac Iuri plus de-
trimenti attulit,
quam Gothorum
incendia & vasa-
tiones. Salomo-
nius.
i Lex Regia, de
Imperio Principis.
§. 6. Instit. de
iure naturali.
k vide l. i. §. sed
in hoc studium.
vers. & nemo.
Cod. de veteri
iure.

DEo auctore nostrum gubernante Imperium, quod nobis a cœlesti Majestate traditum est, & bella feliciter peragimus & pacem decoramus, & statum Reipublicæ sustentamus: & ita nostros animos ad Dei Omnipotentis erigimus adiutorium: ut neque armis confidamus, neque nostris militibus, neque bellorum du- cibus, vel nostro ingenio: sed omnem spem ad solam re- feramus summæ providentiæ Trinitatis, unde & mundi totius elementa processerunt, & rerum dispositio in or- bem retrarum producta est.

1 ¶ Cum itaque nihil tam studiosum in omnibus rebus invenitur, quam Legum auctoritas, quæ & divinas & humanas res bene disponit, & omnem iniquitatem expellit: reperimus autem omnem Legum tramitem, qui ab Urbe Roma condita & Romuleis descendit temporibus, ita esse confusum, ut in infinitum extendatur, & nullius humanæ naturæ capacitate concludatur: primum nobis fuit studium a sacra- tissimis retro Principibus initium sumere, & eorum Con- stitutiones emendare, & viâ dilucidâ tradere: quatenus in unum Codicem congregatæ, & omni supervacua simi- litudine, & iniquissima discordia absolutæ, universis ho- minibus promptum suæ sinceritatis præbeant præsidium.

2 ¶ Hocque opere consummato, in uno volumine, nostro nomine præfulgente, coadunato: cum ex paucis & tenuioribus relevati ad summam & plenissimam juris emendationem pervenire properaremus, & omnem Ro- manam sanctionem & colligere & emendare, & tot aucto- rum dispersa volumina uno Codice indita ostendere, quod nemo aliis neque sperare, neque optare ausus est: res qui- dem nobis difficillima, imo magis impossibilis videbatur, sed manibus ad cœlum erectis, & æterno auxilio invocato, eam quoque curam nostris reposuimus animis, Deo freti, qui & res penitus desperatas donare, & consummare suæ virtutis magnitudine potest.

3 ¶ Et ad tuæ sincerita- tis optimum respeximus ministerium: tibi que primo & hoc opus commisi, ingenii tui documentis, ex nostri Codicis ordinatione acceptis: & iussimus, quos probaveris tam ex facundissimis Antecessoribus, quam ex viris dis- sertissimis togatis fori Amplissimi sedis, ad sociandum laborem eligere. His itaque collectis, & in nostrum pala- tium introductis nobisque tuo testimonio placitis, totam rem faciendam permisi: ita tamen, ut tui vigilantissi- mi animi gubernatione res omnis celebretur.

4 ¶ Jubemus igitur vobis antiquorum Prudentium, quibus auctoritatem conscribendarum interpretandarum- que Legum sacratissimi Principes præbuerunt, libros ad jus Romanum pertinentes & legere, & elimare: ut ex his omnis materia colligatur, nulla (secundum quod possibile est) neque similitudine, neque discordia derelicta: sed ex his hoc colligi, quod unum pro omnibus sufficiat. Quia autem & alii libros ad jus pertinentes scripserunt: quorum scripturæ nul- lis auctoribus receptæ, nec usitatæ sunt: neque nos eorum volumina no- stram inquietare dignamur sanctionem.

5 ¶ Cumque hæc materia summa nostri numinis liberalitate collecta fuerit, oportet eam pulcherri- mo opere extruere, & quasi proprium & sanctissimum templum Justitiæ consecrare: & in libros quinquaginta, & certos titulos totum jus digerere, tam secundum nostri Constitutionem Codicis, quam Edicti perpetui imi- tationem, prout hoc vobis commodius esse patuerit: ut nihil extra me- moratam consummationem possit esse derelictum: sed his quinquaginta libris totum jus antiquum & f. quadringentesimum pene annum confusum, & a nobis purgatum quasi quodam muro vallatum, ni- hil extra se habeat: omnibus auctoribus juris æqua & dignitate pollenti- bus, & nemini quadam prærogativa servanda: quia non omnes in omnia, sed certi per certa, vel meliores vel deteriores inveniuntur.

6 ¶ Sed neque ex multitudine auctorum, quod melius & æquius est, judicatore, cum possit unus // forsitan // & deterioris sententia & multas & majores in aliqua parte superare. Et ideo ea, quæ antea in notis Æmili Papiniani ex Ulpiano & Paulo, nec non Marciano adscripta sunt, quæ antea nullam vim obinebant propter honorem splendidissimi Papiniani, non statim res- puerit: sed si quid ex his ad repletionem summi ingenii Papiniani labo- rum, vel interpretationem necessarium esse perspexeritis, & hoc ponere legis vicem obtinens non moremini, ut omnes, qui relati fuerint in hunc Codicem prudentissimi viri habeant auctoritatem, tanquam si eorum stu- dia ex Principalibus Constitutionibus profecta, & a nostro divino fuerint ore profusa: omnia enim merito nostra facimus, quia ex nobis omnis eis impertietur auctoritas: nam qui (non) subtiliter factum emendat, laudabilior est eo, qui primus invenit.

7 ¶ Sed & hoc studiosum vobis esse volumus: ut si quid in veteribus non bene positum libris inveniatis, vel aliquid superfluum, vel minus per- fectum: (supervacua) longitudine semota, & quod imperfectum est, re- pleatis, & omne opus moderatum & quam pulcherrimum ostendatis. Hoc etiam nihilominus observando: ut, si aliquid in veteribus Legibus, vel Con- stitutionibus, quas antiqui in suis libris imposuerunt, non recte scriptum inveniatis, & hoc h. reformetis, & ordini moderato tradatis, ut hoc vi- deatur esse verum, & optimum, & quasi ab initio scriptum, quod a vobis electum, & ibi positum fuerit. Et nemo ex comparatione veteris voluminis quasi vitiosam scripturam arguere audeat. Cum enim lege antiqua, quæ Re- gia i nuncupabatur, omne jus omnisque potestas populi Romani & in im- peratoriam translata sunt potestatem: nos vero sanctionem omnem non dividimus in alias & alias conditorum partes, sed totam nostram esse vo-

lumus: quid possit antiquitas nostris legibus abrogare? Et in tantum eadem omnia, cum reposita sunt, obtinere: ut, & etsi aliter fuerant apud Veteres conscripta, in con- trarium autem in positione inveniantur, nullum crimen scripturæ imputeretur, sed nostra electioni hoc adscribatur.

8 ¶ Nulla h. itaque in omnibus prædicti Codicis mem-bris antinomia (sic enim a vetustate Græco vocabulo nun- cupatur) aliquem sibi vindicet locum, sed sit una concor- dia, una consequentia, adversario nemine constituto.

9 ¶ Sed & similitudinem, secundum quod dictum est, ab hujusmodi consummatione volumus exulare, & ea, quæ sacratissimis Constitutionibus, quas in Codicem no- strum redeimus, cauta sunt, iterum poni ex veteri jure non concedimus: cum Divalium Constitutionum sanctio sufficiat ad eorum auctoritatem: nisi forte vel propter di- visionem vel propter repletionem vel propter pleniorum indaginem hoc contigerit, & hoc tamen perraro, ne ex continuatione hujusmodi lapsus oriatur aliquid in tali pra- to spinosum.

10 ¶ Sed & si quæ leges in veteribus li-bris positæ jam in desuetudinem abierunt, nullo modo vo- bis easdem ponere permitimus, cum hæc tantummodo obtinere volumus, quæ vel judiciorum frequentissimus ordo exercuit, vel longa consuetudo hujus almae urbis comprobavit, secundum Salvii Juliani scripturam, quæ in- dicat: debere omnes civitates consuetudinem Romæ se- qui, quæ caput est orbis terrarum, non ipsam alias civita- tes. Romam autem intelligendum est non solum vete- rem, sed etiam regiam nostram d., quæ Deo propitio cum melioribus condita est & auguriis.

11 ¶ Ideo jube- mus, duobus istis Codicibus omnia gubernari: uno Con- stitutionum, altero juris enucleati, & in futurum Codicem compositi: vel si quid aliud a nobis fuerit promulgatum institutionum vicem obrinens, ut f. rudis animus studiosi simplicibus enutritus, facilius ad altioris prudentiæ redi- gatur scientiam.

12 ¶ Nostram autem consumma- tionem, quæ a nobis Deo adnuente componentur, Digesto- rum vel Pandectarum nomen habere sancimus, nullis Ju- ris peritis in posterum audientibus commentarios illi appli- care, & verborum sua supradicti Codicis compendium confundere: quemadmodum in antiquioribus factum est, cum per contrarias interpretantium sententias totum jus pene conturbatum est, sed sufficiat per indices g. tantum- modo & titulorum subtilitatem, quæ παραιτίλα nuncu- pantur, quædam admonitoria ejus facere, nullo ex inter- pretatione eorum vitio oriundo.

13 ¶ Ne autem per scripturam aliqua fiat in posterum dubitatio: jubemus non per siglorum h. captiones & compendiosa ænig- mata, quæ multas per se & per suum vitium i. antinomi- as & induxerunt, ejusdem Codicis textum conscribi, et- iam si numerus librorum significetur, aut aliud quicquam: nec enim per specialia sigla numerorum manifestari, sed per literarum consequentiam explanari concedimus.

14 ¶ Hæc igitur omnia Deo placido facere tua pru- dentia una cum aliis facundissimis viris studeat, & tam subtili, quam celerissimo fini tradere: ut Codex consum- matus, & in 50. libros digestus offeratur in maximam & æternam rei memoriam, Deique omnipotentis prudentiæ argumentum, nostrique imperii vestrique ministerii glo- riam. Dat. 18. Kal. Januariis, Lampadio & Oreste viris clarissimis Consulibus 530. FELICITER.

II. Imp. Cæs. Flay. Justinian. A. ad Senatum & omnes populos,

Tanta circa nos divina humanitatis est providentia, ut semper æternis liberalitatibus nos sustentare dignetur. Post bella enim Parthica æter- na pace sopita, postque Vandalicam gentem ereptam, & Carthaginem, imo magis omnem Lybiam Romano imperio iterum sociatam: & leges antiquas jam senio prægravatas, per nostram vigilantiam præbuit in no- vam pulchritudinem & moderatum pervenire compendium: quod nemo ante nostrum imperium unquam speravit neque humano ingenio possibile esse penitus existimavit. Erat enim mirabile, Romanam sanctionem ab Urbe condita usque ad nostri imperii tempora, quæ pene in mille l. & qua- dringentos annos concurrunt, interitis præliis vacillantem, hocque & in Imperiales Constitutiones extendentem, in unam reducere consonantiam, ut nihil neque contrarium, neque idem, neque simile in ea inveniantur, & ne geminæ leges pro rebus singulis positæ usquam appareant: namque hoc cœlestis quidem providentiæ peculiare fuit: humanæ vero imbecillitati nullo modo possibile. Nos itaque more solito ad immortalitatis respeximus præsidium, & summo Numine invocato, Deum auctorem & totius operis præfulem fieri optavimus: & omne studium Triboniano viro excelso, Magistro officiorum, & Exquæstore sacri nostri palatii & Exconsule credi- mus, eique omne ministerium hujusmodi ordinationis imposuimus, ut ipse una cum aliis illustribus & prudentissimis (viris) nostrum desiderium adimpleret: nostra quoque Majestas semper investigando & perseru- tando ea, quæ ab his componebantur, quicquid dubium & incertum inve- niebatur, hoc Numine cœlesti erecta emendabat, & in competentem for- mam redigebat.

1 ¶ Omnia igitur confecta sunt, Domino & Deo nostro Jesu Christo possibiliter tam nobis quam nostris in hoc satelliti- bus præstante. Et Principales quidem Constitutiones 12. libris digestas, jam ante in Codicem m. nostro nomine præfulgentem contulimus. Postea vero maximum opus adgredientes, ipsa vetustatis n. studiosissima opera jam pene confusa & dissoluta, eidem viro excelso permisi tam colli- gere,

a Crucis nomen,
de quo apud Pau-
lum 5. sent. 17. §.
2. & 12. 22. §. 1.
Tribonianus in
furca vocabulum
sic commutavit,
l. 28. §. 19. l. 38. §.
2. ff. de par.
b post Molinæum
Cujacius 9. ad
Africanum fol.
176. notat legem
11. & 14. ff. de reb.
cred. nulla rati-
one conciliari
posse cum l. 34. ff.
mandati. Idem
refert 5. obs. 38. in
fin. errore Tribon-
iani constatum
esse ἐναγνίστα &
inexplicabile in-
ter legem 7. in
fin. ff. de adilit. &
legem 7. ff. de
probat.
c adde l. 34. l. 35.
et seq. ff. de leg.
d Constantino
polim, quæ alibi
urbis æterna ap-
pellatur. l. 5. c. de
diver. præd. urb.
e Remi necem
subiunxit. Hoc, si
Zosimo credimus,
Constantianus Ro-
mulo non erit
prohibet ob uxoris
& filij necem.
f Institutionum
scopus.
g per indicem,
5. ultim. Instit.
de offic. judic.
dix. οὐντόμας,
Theoph. lib. v.
Cuj. 5. obs. 25.
h de siglis v. Con-
stit. ad Antecesso-
res. §. hæc autem.
i ex eo fonte vi-
tium in l. 57. in
fin. ff. de iudicio.
promanare tradit
Petrus Faber 1. Se-
mest. 13. in fin.
k & obscuritates
in contradicibus &
testamentis. vide
quæ not. ad Nov.
47. c. 2. in fin.
l v. Constit. ad
Tribon. §. 5.
m Codex.
n Pandectæ.

a v. 5. *Inf. Conf.*
ad *Senatum*.
b Hic locus o-
rendit verbum
vocalis leges &
paraphrasos in-
telligi non pos-
se, sed potius li-
neas, v. Continuum
1. *lib. 8. Duaren.*
d *lib. 6.*
e a 5. ad finem 11.
d qui a 12. inci-
piunt in 19. fi-
niunt.
e de qua *lib. 20.*
f nempe 21.
g *lib. 22.*
h nempe 23-24.
25.
i 26. 27.
k continens *lib.*
28. & 29.
l nempe 30. 31.
32-34.
m 35. *scil.* & 36.
quoniam trige-
simus quintus
institum ducat;
non a Tractatu
legis *Falcid.* sed a
tit. de condit. &
demonst.
n contra quam
in Codice, qui
hodie extat.
o 37-38.
p 39.
q 40.
r 41.
s 42.
t *lib. 43. & 44. a*
Titul. I. ad finem
6.
u Imo non liber,
sed *Tit. 7. lib. 44.*
x 45. 46.
y 47. 48.

gere, quam certo moderamine tradere. Sed cum omnia per-
contabamur, a præfato viro excelso suggestu est duo pene
millia librorum esse conscripta, & plus quam a trecenties
decem millia verbum a veteribus effusa, quæ necesse (esset)
omnia & legere & perscrutari & ex his, si quid optimū fu-
isset, eligere. Quod cœlesti fulgore & summa Trinitatis
favore confectum est, secundum nostra Mandata, quæ ab in-
itio ad memoratum virum excelsum fecimus, & in quin-
quaginta libris, omne quod utilissimum erat, collectu est:
& omnes ambiguitates decitæ, nullo seditioso relicto, no-
menque libris imposuimus Digestorum seu Pandectarum, qui
omnes disputationes, & decisiones in se habent legitimas,
& quod undique fuit collectu, hoc in sinus suos receperunt,
in centum 50. pene millia verbum totum opus consum-
mantes, & in septem partes eos digessimus non perperam,
neque sine ratione, sed in numerorum naturam & artem re-
spicientes, & consentaneam eis divisionem partium confi-
cientes. 2 ¶ Igitur prima quidem pars totius contextus,
quæ Græco vocabulo *πρώτη* nuncupatur, in quatuor li-
bros seposita est. 3 ¶ Secundus autem articulus c. 7. li-
bros habet, qui de iudiciis appellatur. 4 ¶ In tertia vero
congregatione omnia, quæ de rebus nominantur, contu-
limus, & octo libris eis deputatis. 5 ¶ Quartus autem
locus, qui de totius compositionis quasi quoddam invenit
umbilicum, 8. libris suscepit: in quibus omnia, quæ ad
hypothecam & pertinent, reposita sunt, ut non a pignora-
tia actione in libris de rebus posita inuicem distarent.
Alio f. libro eidem insecto volumine, qui ad iudicium Edi-
ctum, & redhibitoriam actionem & duplæ stipulationem,
quæ de evictionibus proposita est, continet: quia hæc
omnia titulis emptionum & venditionum consentanea
sunt: & prædictæ actiones, quasi pedisequæ illarum ab
initio processerunt, in vetustioris quidem Edicti ordina-
tione in loca devia & multo distantia devagantes, per no-
stram autem providentiam his congregatæ: cum oportu-
erit ea, quæ de eodem pene loquuntur, in confinio po-
nere. ¶ Alius itaque liber g. post duos primos nobis exco-
gitatus est de usuris & tractatibus pecuniis, & de instru-
mentis, & testibus, & probationibus, (necnon præsumptioni-
bus,) & memorati tres singulares libri iuxta compositionem
de reb. positi sunt. Post hos si qua de sponsalibus, vel nupti-
is, vel dotibus Legibus dicta sunt, repositimus, tribus h. libro-
rum voluminibus ea concludentes. De tutelis autem & cura-
tionibus geminos: libros conscripsimus. Et memoratam ordinationem
octo librorum mediam totius operis repositimus, omnia undique tam uti-
lissima quam pulcherrima jura continentem. 6 ¶ Quintus autem exoritur
nobis Digestorum articulus, in quem de testamentis & k codicillis
tam privatorum quam militum, omne quicquid antiquis dictum est, in-
veniat quis depositum, qui de testamentis appellatur. De legatis autem &
fideicommissis 5. l. librorum numerus adgregatus est. Cumque nihil tam
peculiare fuerat, quam (ut) legatis quidem legis *Falcidiae* narratio, fidei-
commissis autem SC. Trebelliani, singulis libris m. utrique eorum applica-
tis tota pars quinta in novem libros coadunata est. Solum autem SC.
Trebellianum ponendum esse existimavimus: captiosas etenim & ipsis ve-
teribus odiosas Pegasus Senatusconsulti ambages, & utriusque Senatus-
consulti inter se tam supervacuas quam scrupulosas diversitates respuen-
tes, totum jus super his positum Trebelliano SC. adjudicavimus. Sed in
his nihil de caducis a nobis memoratum est: ne causa, quæ in rebus non
prosperare gestis, & tristibus temporibus Romanis increbuit calamitatibus,
bello coalescens civili, nostris maneat temporibus, quæ favor cœlestis &
pacis vigor firmavit, & (super) omnes gentes in bellicis (victori) periculis
superposuit: ne luctuosum monumentum læta secula innumbrare conce-
datur. 7 ¶ Sexta deinde pars Digestorum exoritur, in qua omnes bono-
rum possessiones positæ sunt, quæ ad ingenuos, quæ ad liberrimos respi-
ciunt: ut & jus omne, quod de gradibus & ad finitibus descendit, legiti-
mæque hæreditates, & omnis ab intestato successio; & Tertyllianum, & Or-
phitianum SC. ex quibus mater & filii invicem sibi hæredes existunt, in ge-
minos a libris contulimus, bonorum possessionum multitudinem in com-
pendiosum & manifestissimum ordinem concludentes. ¶ Post hæc ea, quæ
de operis novi nuntiationibus, damni que infecti, & pro ædificiis dirutis,
& eorum insidiis, & quæ de aqua pluvia arcenda, veteribus auctoribus
placita sunt: nec non de publicanis & donationibus tam inter vivos quam
mortis causa conficiendis, cauta legibus invenimus, in librum singularem p.
deduximus. ¶ De manumissionibus autem & de liberali causa, alius q. liber
respondit: quemadmodum & de acquisitione tam domini quam posses-
sionis, & titulis, qui eam inducunt, multæ & variæ lectiones uni r. sunt
insectæ volumini, alio f. libro deputato his, qui iudicati, vel in iure con-
fessi sint, & de minorum detentionibus & venditionibus, & ut ne quid in
fraudem creditorum fiat. Postque hæc omnia interdicta glomerata t. sunt:
& deinceps exceptiones & de temporum prolixitatibus: & de obligatio-
nibus & actionibus liber u. iterum singularis extenditur: ut præfata sexta
pars totius Digestorum voluminis octo libris definatur. 8 ¶ Septimus
autem & novissimus articulus Digestorum libris formatus est: in quos
de stipulationibus (seu verborum obligationibus) & fideiussoribus, &
mandatoribus, nec non novationibus & solutionibus, & acceptilationibus,
& de prætorii stipulationibus, omne quod jus invenitur x. gemino
volumine inscriptum est, quod in libris antiquis nec numerari possibile
fuit. Et post hoc duo y. terribiles libri positi sunt de delictis privatis & ex-
traordinariis, nec non publicis criminibus, qui omnem continent severi-

tatem pœnarumque atrocitatem. Quibus permixta sunt
& ea, quæ de audacibus hominibus cauta sunt, qui se cœla-
re conantur, & contumaces existunt: & de pœnis, quæ con-
demnatis infliguntur, vel conceduntur: necnon de eorum
substantiis. Liber autem a singularis pro appellationibus
nobis excogitatus est, contra sententias, tam civiles quam
criminales causas finientes. Cætera autem omnia, quæ ad
municipales b, vel de decurionibus, & muneribus, vel
publicis operibus, vel nundinis, & pollicitationibus, & di-
versis cognitionibus, & (censibus) vel significationibus
verborum, a veteribus inventa sunt, quæque regulariter de-
finita, in sese recepit c. quinquagesimus, totius consum-
mationis perfectus. 9 ¶ Quæ omnia confecta sunt per d.
virum excelsum, necnon prudentissimum Magistrum, Ex-
quæstore & Exconsule Tribonianum, qui similiter eloquen-
tiæ & legitimæ scientiæ artibus decoratus, & in ipsis re-
rum experimentis emicuit, nihilque majus, nec carius no-
stris unquam iussu duxit: necnon per alios viros
magnificos & studiosissimos perfecta sunt, id est, *Constan-*
tinum virum illustrem, Comitem sacrarum largitionum,
& Magistrum scriinii libellorum, sacrarumque cognitionum,
qui semper nobis ex bona opinione & gloria sese com-
mendavit: necnon *Theophilum* * virum illustrem, Magi-
strum Juris; peritum in hac splendidissima civitate e. lau-
dabiliter optimam legum gubernationem extendentem:
& *Dorotheum* virum illustrem & facundissimum quæsto-
rium, quem in Berutiensi splendidissima civitate leges
discipulis f. tradentem, propter ejus optimam opinionem
& gloriam ad nos deduximus, participemque hujus operis
fecimus: sed & *Anatolium* virum illustrem Magistrum,
qui & ipse apud Berutienses juris interpres constitutus, ad
hoc opus allectus est, vir ab antiqua stirpe legitima proce-
dens, cum & pater ejus *Leontius* & avus *Eudoxius* * || qui
post Patricium inclytæ recordationis quæstorium & an-
tecessorem, & *Leontium* virum gloriosissimum præfecto-
rium consulare, atque Patricium filium ejus || optimam
sui memoriam in legibus reliquerunt: necnon *Cratinum*
virum illustrem, & Comitem sacrarum largitionum, &
optimum Antecessorem hujus almæ Urbis constitutum,
qui omnes ad prædictum opus electi sunt, una cum *Stephano*, *Menna*, *Pro-*
docio, *Eutolmio*, *Timotheo*, *Leonide*, *Leontio*, *Platone*, *Jacobo*, *Constantino*,
Joanne, viris prudentissimis, qui patroni quidem sunt causarum apud ma-
ximam sedem præfecturæ, quæ Orientalibus Prætoriis præsidet. Omne
autem suæ virtutis testimonium undique accipientes, & a nobis ad tanti
operis consummationem electi sunt: & cum omnes in unum convenerunt
gubernatione Triboniani viri excelsi, ut tantum opus nobis auctoribus
possint conficere, Deo propitio in prædictos quinquaginta libros opus
consummatum est. 10 ¶ Tanta autem a nobis antiquitati habita est
reverentia, ut g. nomina Prudentum taciturnitati h. tradere nullo patiamur
modo: sed unusquisque eorum, qui auctor legis fuit, nostris Digestis in-
scriptus est: hoc tantummodo a nobis effecto, ut si quid in legibus eorum
vel supervacuum, vel imperfectum, vel minus idoneum visum est, vel adje-
ctionem, vel diminutionem necessariam accipiat, & rectissimis tradatur
regulis, & in multis similibus vel contrariis quod rectius habere apparebat,
hoc pro aliis omnibus positum est, unaque omnibus auctoritate indulta:
ut quicquid ibi scriptum est, hoc nostrum appareat, & ex nostra voluntate
compositum: nemine audente comparare ea, quæ antiquitas habebat,
& quæ nostra auctoritas introduxit: quia multa & maxima sunt, quæ
propter utilitatem rerum transformata sunt, adeo ut et si Principalis Con-
stitutio fuerat in veteribus libris relata, neque ei pepercimus, sed & hoc
corrigendum esse putavimus, & in melius restaurandum: nominibus ete-
nim veteribus relictis, quicquid Legum veritati decorum & necessarium
fuerat, hoc nostris emendationibus servavimus, & propter hanc causam &
si quid inter eos dubitabatur, hoc jam in tutissimam pervenit quietem, nul-
lo titulo titubante relicto. 11 ¶ Sed cum prospeximus, quod ad portan-
dam tantæ sapientiæ molem non sunt idonei homines rudes, & qui in pri-
mis i. Legum vestibulis stantes intrare ad arcana eorum properant: & ali-
am k. mediocrem emendationem præparandam esse censuimus, ut sub ea
colorati, & quasi primitiis omnium imbuti, possint ad penetralia eorum
intrare, & formam Legum pulcherrimam non conniventibus oculis accepe-
re. Et ideo Triboniano viro excelso, qui ad totius operis gubernationem e-
lectus est, necnon *Theophilo* & *Dorotheo* viris illustribus & facundissimis
Antecessoribus accersitis, mandavimus, quatenus libris, quos veteres com-
posuerunt, qui prima legum argumenta continebant, & *Institutiones* voca-
bantur, separatim collectis, quicquid ex his utile & aptissimum, & undique
sit elimatum, & rebus, quæ in præfati ævo in usu vertuntur, consentaneum
inveniantur, hoc & capere studeant, & quatuor libris reponere, & totius l.
eruditionis prima fundamenta atque elementa ponere: quibus juvenes suffulti
possint graviora & perfectiora Legum scita sustentare. Admonuimus autem
eos, ut memores etiam nostrarum fiant Constitutionum quas pro emenda-
tione Juris promulgavimus, & in confectioe Institutionum etiam eadem
emendatione ponere non morentur: ut sit manifestum & quid antea vacil-
labat, & quid postea in stabilitatem redactum est. Quod opus ab his per-
fectu, ut nobis oblatum & relectum est, & prono suscepimus animo, & no-
stris sensibus non indignu esse judicavimus, & prædictos libros *Constitutionum*
vicem habere iussimus: quod & in oratione nostra, quam eisdem libris præ-
posuimus, apertius declaratur. 12 ¶ Omni igitur Romani juris disposi-
tione composita, & in tribus voluminibus, (id est, Institutionum, & Di-
gestorum seu Pandectarum, necnon Constitutionum) perfecta & m. in trib.
f. 2. annis

a 49.
b v. Cujac. 9.
c 50.
d Nota de se-
premodum viris,
electis ad compo-
sitionem Digesto-
rum.
e Constantino-
poli.
f eundem ante-
cessorem vocavit
sup. *Conf. ad ante-*
cessores, circa pr.
ur & *Theophi-*
lum, legum do-
ctorem. 5. 1. 3. com.
lit. ad *Senat.*
g quæ ubique
præterit, & ea
quidem nonnun-
quam sola, licet
ex eorum mente
sermoneve sub-
sequatur: nihil.
Cujac. & contra-
ria his, quæ ali-
quando scripse-
runt posteritati
tradat, vide *Con-*
tinuum 1. *scil.* 9.
h v. quæ scripsi
ad l. 9. 5. 2. ff. de
prescript.
i de Instituti-
onibus compositis a
Justiniano.
k Institutionum
usus.
l Institutionum
definitio.
m facit ea res, ut
merito suspectum
Triboniani opus
videatur.

a Eodem modo Flavius laudem meretur, quod cum mysteria juris a Pontificibus tanquam dies a Chaldeis peti oporteret: jus in penetralibus Pontificum abditum evulgavit. Cicero pro Murena. Liv. 9. Val. 2. Plin. 21.
b Theorix §. 13. J. Const. prox. v. l. 23. §. 15. ff. de per. har. al. Jussiones. c de Antinomis. d v. §. 8. §. 3. Const. ad Tribonianum. e Cujacius tradit, leges permultas in concordiam reduci posse: si alicuius ad jus constitutionum benigne, alii ad leges veteres & jus severum referantur. 7. obf. 19. ea; dissolvendi lege, idē 8. obf. utitur. Huic affine est, quod extat in l. 26. ff. de legib. l. ult. ff. de Constit. Princ. & §. 19. J. ad magnum Senat. um.
f de Prætermis. g adde l. 1. §. 3. §. 6. ff. de orig. jur. h huc facere potest, quod Ammianus lib. 30. de advocatis loquens, scribit: Hi, inquit, ut alius jura callere videntur, Trebatium loquuntur & Castellanum & Alfenum & Atrium. Sicano, cum jam diu leges ignoras, cum Evandri matre ab hinc seculis obitus multus. i adde l. 12. ff. de legib. l. 7. §. 2. in fin. ff. de Jurid. v. l. 11. ff. de gra. scrip. verb.

multæ leges fuerant positæ, tamen ex paucis lites perferebant, vel propter inopiam librorum, quos comparare eis impossibile erat, vel propter ipsam inscientiam, & g voluntate judicum magis quam legitima auctoritate lites dirimebantur. In præsentem autem consummationem nostrorum Digestorum e tantis leges collectæ sunt voluminibus, quorum & nomina antiquiores homines non dicimus nesciebant, sed nec unquam audiebant, quæ omnia collecta sunt substantia amplissima congregata, ut egena quidem antiqua multitudo inveniantur, opulentissima autem brevitatis nostra efficiatur. Antiquæ autem sapientiæ librorum copiam maxime Tribonianus vir excellentissimus præbuit, in quibus multi fuerant & ipsis eruditissimis hominibus h incogniti, quibus omnibus perfectis, quicquid ex his pulcherrimum erat, hoc semotum in optimam nostram compositionem pervenit. Sed hujus operis conditores non solum ea volumina perlegerunt, ex quibus leges positæ sunt: sed etiam alia multa, quæ isti, nihil vel utile vel novum in eis inveniunt, quod excerptum nostris Digestis applicarent, optimo animo respuerunt. 13 ¶ Sed quia * divina quidem res perfectissima est, sunt humani vero juris conditio semper in infinitum decurrit, & nihil est in ea, quod stare perpetuo possit: multas etenim formas edere natura novas depererat, non desperamus quædam postea emergi negotia, quæ adhuc legum laqueis non sunt innodata. Si quid igitur tale contigerit, augustum imploretur remedium: quia ideo Imperialem fortunam rebus humanis Deus proposuit, ut possit omnia, quæ noviter contingunt, & emendare, & componere, & modis & regulis competentibus tradere. Et hoc non primum a nobis dictum est, sed ab antiqua descendit profapia: cum & ipse Julianus Legum & Edicti perpetui subtilissimus conditor, in suis libris hoc retulerit, ut si quid imperfectum inveniantur, ab Imperiali sanctione hoc repleatur: & non ipse solus, sed & Div. Hadrianus in compositione Edicti & Senatusconsulto, quod eam secutum est, hoc apertissime definivit, ut si quid in Edicto positum non invenitur, hoc ad ejus regulas ejusque conjecturas & imitationes possit nova instruere auctoritas.

19 ¶ Hæc igitur omnia scientes, Patres Conscripti, & omnes orbis terrarum homines, gratias quidem amplissimas agite summæ Divinitati, quæ

vestris temporibus tam saluberrimum opus servavit: quo enim antiquitas digna divino non est visa iudicio, hoc vestris temporibus indultum est. Hæc itaq; leges & adorate & observate omnibus antiquioribus quiescentibus, nemoque vestrum audeat vel comparare eas prioribus, vel si quid dissonans in utroque est, requirere: quia omne, quod hic positum est, hoc unicum & solum observari sancimus. Nec in iudicio, nec in alio certamine, ubi leges necessariae sunt, ex aliis libris nisi ab iisdem institutionibus, nostrisque Digestis, & Constitutionibus a nobis compositis vel promulgatis, aliquid vel recitare vel ostendere conetur: nisi temerator velit falsitatis crimini subiectus, una cum iudice, qui eorum audientiam patitur, pœnis gravissimis laborare. 20 ¶ Ne autem incognitum vobis fiat, ex quibus veterum libris consummatio ordinata est, iussimus & hoc in primordiis Digestorum nostrorum inscribi: ut manifestissimum sit, ex quibus Legislatoribus, quibusq; libris eorum, & quot millibus hoc iustitiæ Romanæ templum ædificatum est. Legislatores autem, vel commentatores eos elegimus, qui digni tanto opere erant, & quos anteriores piissimi Principes admittere non sunt indignati: omnibus uno dignitatis apice impertito, nec sibi quoquam aliquam d prærogativam vindicante. Cum enim Constitutionum vicem & has leges obtinere censuimus, quasi ex nobis promulgatas: quid amplius, aut minus in quibusdam esse intelligatur, cum una dignitas, una potestas omnibus est indulta? 21 ¶ Hoc autem, quod & ab initio nobis visum est, cum hoc opus fieri Deo adjuvante mandabamus, tempestivum nobis videtur & in præsentem sancire, ut nemo neq; eorum, qui in præsentem juris peritiam habent, neque (qui) postea fuerint, audeat commentarios e iisdem legibus adnectere: nisi tantum si velint eas in Græcam vocem transformare sub eodem ordine, eademq; consequentia, sub qua & voce Romana positæ sunt: hoc quod Græci *κατὰ πρόβα* dicunt, & si quid forsitan per titulum subtilitatem adnotare maluerint, & ea, quæ paratitla nuncupantur, componere; alias autem legum interpretationes, imo magis perversiones, eos jactare non concedimus: ne verborum eorum aliquid Legibus nostris adferat ex confusione dedecus, quod & in antiquis Edicti perpetui commentatoribus factum est, qui opus moderate confectum huc atque illuc in diversas sententias producentes, (contrahentes,) in infinitum distraxerunt: ut pene omnis Romana sanctio esset confusa. Quos si passi non sumus, quemadmodum posteritatis admittatur vana discordia? Si quid autem tale facere ausi fuerint, ipsi quidem falsitatis rei constituentur, volumina autem eorum omnimodo g corrumpentur. Si quid vero, ut supra dictum est, ambiguum fuerit visum, hoc ad Imperiale culmen per iudices referatur, & ex auctoritate Augusta manifestetur, cui h soli i concessum est leges & condere & interpretari. 22 ¶ Eandem autem pœnam falsitatis constituimus & adversus eos, qui in posterum Leges nostras per siglorum & obscuritates ausi fuerint conscribere: Omnia enim, id est, & nomina Prudentum, & titulos, & librorum numeros, per consequentias literarum volumus, non per l sigla manifestari: ita ut, qui talem librum sibi paraverit, in quo sigla posita sunt, in qualemcunque locum libri vel voluminis, sciat inutilis se esse Codicis dominum. neque enim licentiam aperimus ex tali Codice in iudicium aliquid recitare, qui in quacunque sua parte siglorum habet malitias. Ipse autem librarius, qui eas inscribere ausus fuerit, non solum criminali m pœna, secundum quod dictum est, plectetur, sed etiam libri æstimationem in duplum dominus reddat, si & ipse dominus ignorans talem librum, vel comparaverit, vel confici curaverit: quod & antea a nobis dispositum est & in Latina Constitutione & in Græca, quam ad Legum Professores dimisimus. 23 ¶ Leges autem nostras, quæ in his Codicibus, id est, Institutionum seu Elementorum, & Digestorum vel Pandectarum posuimus, suum obtinere robur ex tertio nostro felicissimo sancimus Consulatu præsentis duodecimæ indictionis, tertio Kalendas Januarias, in omne ævum valituras, & una cum nostris Constitutionibus pollentes & suum vigorem in iudicio ostendentes in omnibus causis: sive n quæ postea emergerint, sive quæ in iudiciis adhuc pendunt, nec eas judicialis vel amicalis forma compescuit: * quæ enim jam vel judiciali sententia finita sunt, vel amicali pacto sopita, hæc o resuscitari nullo volumus modo. Bene autem properavimus in tertium nostrum Consulatum & has leges edere: quia maximi Dei & Domini nostri Jesu Christi auxilium felicissimum eum nostræ Reipublicæ donavit: cum in hunc & bella Parthica abolita sunt, & quieti perpetuæ tradita, & tertia pars mundi nobis adcrevit. Post Europam enim, & Asiam & tota Libya nostro imperio adjuncta est, & tanto operi legum caput impositum est, & omnia cœlestia dona nostro tertio Consulatu indulta. 24 ¶ Omnes itaq; Iudices nostri pro sua jurisdictione easdem leges suscipiant, & tam in suis iudiciis quam in hac regia urbe habeant, & proponant, & præcipue vir excelsus hujus almæ urbis Præfectus: curæ autem erit tribus excelsis Præfectis prætorii, tam Orientalibus quam Illyricis nec non Libycis, per suas auctoritates omnibus, qui suæ jurisdictioni suppositi sunt, eas manifestare. Dat. 17. Kal. Jan. Just. Domino nostro ter consule Feliciter. 533.

III. IN p NOMINE DOMINI ET DEI NOSTRI JESU CHRISTI. Imperator Caesar Flavius Justinus. Alamannicus Gothicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, pius, se i x, incl y 9, victor, triumphator, semper colendus. Augustus ad magni Senatui & populo & omnes orbis nostri civitates. Dedit

a Ad laudem scientiæ juris facit l. 1. §. 5. ff. de extra. cogn.
b §. 19. J. Const. ad magnum Senat. um.
c Quibus ex libris Pandectæ, excerptæ sunt.
d adde Const. ad Trib. §. 5. 3.
e De commentariis legum §. 21. J. Const. prox.
f juxta pelem, perinde ac si diceret, ea lege, ut iisdem vestigiis insistant & pedetentim subsequantur hoc opus. v. Alc. 11. Paver. §. 6. g adde l. 4. §. 1. ff. fam. cre. sc.
h v. quæ not. ad l. 1. c. de legib. i atqui Senatus jus facere potest. l. 9. ff. de legib. k leges siglis non esse scribendas observā.
l v. Const. ad Antecessor. §. 5. illud autem.
m Falsi. §. 22. in fin. Const. ad Senat. um. arg. l. ult. ff. de falsi. n adde l. 7. c. de legib. o l. 16. c. de trans. action.
p Hæc Constitutio Latina facta est ab Antonio Contio.

a v. Procop. de
bellis Persicis adae
5. pen. 7. ead.
b Kalendaris De-
cembribus mensis
superioris. Pro-
cop. de bellis Van-
dalicis. Cedrenus.
Paulus Aquilegen-
sis.

c hic numerus
annorum emen-
dat 5. 5. 5. conf. ad
Trib.

d Trices cente-
na 5. 4. ante. 8.
conf. ad Anteces-
sorem. Trecentis
decem millia ver-
sum, 5. 5. 5. sed
enim omnia. sup.
conf. ad senatum
e Pandectarum
ἐπιτομή.

f dicitur 5. 5. 5.
dicitur 5. 5. 5.
g Prima pars Pan-
dectarum.

h 4.
i Pars secunda
de judiciis.

k a 5. ad fin. 11.
l Pars tertia de
rebus.

m a 12. ad fin. 19.
n Pars quarta quæ
& hypothecaria.

o a 20. ad fin. 27.
p lib. 20.

q lib. 21.
r proposuerat ta-
men hunc ordi-
nem sequi. l. 2. in
fin. ff. de statu ho-
minum.

s lib. 22.
t lib. 23. 24. 25.

u 26. 27.
x Pars quinta de
testamentis.

y 28. 29.
z 30. 31. 32. 33.

a 34. tamen liber
initium non ducit
a tractatu legis
Falcidie, sed a Ti-
tulo de condit. &
demonstrat.

b i. e. 36.
c Cur in Codice
potius, quam in
Digestis Caduco-
rum mentionem
fecit?

d Cur in Codice
potius, quam in
Digestis Caduco-
rum mentionem
fecit?

e Cur in Codice
potius, quam in
Digestis Caduco-
rum mentionem
fecit?

f Cur in Codice
potius, quam in
Digestis Caduco-
rum mentionem
fecit?

g Cur in Codice
potius, quam in
Digestis Caduco-
rum mentionem
fecit?

h Cur in Codice
potius, quam in
Digestis Caduco-
rum mentionem
fecit?

i Cur in Codice
potius, quam in
Digestis Caduco-
rum mentionem
fecit?

k Cur in Codice
potius, quam in
Digestis Caduco-
rum mentionem
fecit?

l Cur in Codice
potius, quam in
Digestis Caduco-
rum mentionem
fecit?

m Cur in Codice
potius, quam in
Digestis Caduco-
rum mentionem
fecit?

n Cur in Codice
potius, quam in
Digestis Caduco-
rum mentionem
fecit?

o Cur in Codice
potius, quam in
Digestis Caduco-
rum mentionem
fecit?

p Cur in Codice
potius, quam in
Digestis Caduco-
rum mentionem
fecit?

q Cur in Codice
potius, quam in
Digestis Caduco-
rum mentionem
fecit?

r Cur in Codice
potius, quam in
Digestis Caduco-
rum mentionem
fecit?

s Cur in Codice
potius, quam in
Digestis Caduco-
rum mentionem
fecit?

t Cur in Codice
potius, quam in
Digestis Caduco-
rum mentionem
fecit?

u Cur in Codice
potius, quam in
Digestis Caduco-
rum mentionem
fecit?

v Cur in Codice
potius, quam in
Digestis Caduco-
rum mentionem
fecit?

w Cur in Codice
potius, quam in
Digestis Caduco-
rum mentionem
fecit?

Dedit nobis Deus post pacem cum Persis initam, post Vandalica trophæa, & totam Libyæ acquisitionem, postq; nominatissimam Carthaginem nostro iterum Imperio sociatam, ut veterum Legum renovationis opus ad optatum finem perduceremus: quod nemo Principum ante nostrum Imperium aut in mentem induci posse, aut humano ingenio possibile esse existimavit. Erat enim mirabile, omnem Romanam Sanctionem a condita vetere Roma usque ad nostri imperii tempora, quæ c. pene in 1300. annos concurrunt, non solum in variis suis partibus, sed in Imperialibus quoque præsertim sanctionibus inter omnem nutare consonantiam pariter ac discordiam: non tamen id solum, quod secum pugnat, tollere, sed etiam quod idem aut simile reperiebatur, expellere, variamq; ipsius pulchritudinis ideam tribuere, ita ut pro singulis rebus singulæ leges constitutæ viderentur. Quod proculdubio superioris numinis & fluentis inde benignitatis fuit, non humanæ cogitationis, aut incepti, aut potestatis. Nos itaq; more solito manibus ad Deum erectis, eoque, ut nos complecti dignaretur, invocato, & rem aggressi sumus & omnia tandem confecimus. Triboniano gloriosissimo Magistro, & Exquæstore sacri nostri palatii, & Exconsule ad omne ministerium usi, nec non aliis quibusdam illustribus & prudentibus viris, inquirentes temper ea, quæ ab eis componebantur: & id quod erat dubium perscrutantes, omnibus quoque secundum datam nobis a Domino D E O & Salvatore nostro J E S U C H R I S T O scientiam & intellectus vigorem imponentes competentem formam.

1 ¶ Et piissimas igitur Constitutiones jam ante in duodecim libris comprehensas, Codicem nostræ pietatis cognominæ fulgentem composuimus: nunc vero omnium veterum juris conditorum sententiis ex multitudine, quæ ad duo millia pene librorum, & trecentas d. myriadas versum pertingebat, in moderatum & perspicuum collegimus compendium. Quinquaginta igitur libris omnia complexi nunc sumus cœlesti favore, colligentes omne id quod erat utile, & omnes ambiguitates decedentes nullo seditionis relicto. Quos libros Digesta seu Pandectas appellavimus, ex eo, quod Legum habeant divisiones & decisiones, itemque ex eo, quod omne in unum congregatum receperint, hanc eis appellationem imponentes: nec ultra quindecim myriadam versum numerum eis dantes: & in septem eos disponentes tractatus: idq; non perperam, neque sine ratione, sed ad numerorum naturam & harmoniam respicientes.

2 ¶ Ea igitur, quæ apud omnes prætorum, id est, primordia g. nuncupantur, in h. quatuor libros seposuimus. 3 ¶ Deinceps i. ea, quæ de judiciis tractant, in alios septem & libros. 4 ¶ Item ea, quæ de rebus, non in plures, quam m. octo libros. 5 ¶ Sequentem vero operis partem, quæ quarta n. & media μέσων ἐστὶ τὰ πρῶτα est totius operis, in aliis o. octo libris deposuimus: in quibus est quidem p. hypothecaria, non longe admodum a pignoratitia actione distans: est Edictum & Edictum, & de evictionibus stipulatio: quæ duo

accessoria & consequentia constituta venditionum r. longe tamen admodum in veteri Juris ordinatione ab his devagantia, congregavimus propius propter mutuam inter se cognationem, ne, quæ de eodem pene loquuntur, longe a se distarent. Post hæc introduximus post duos illos libros ea, quæ sunt scripta de usuris tam terrestribus quam trajectitiis seu maritimis, & de probationibus, atq; præsumptionibus in unum librum s. hic autem tribus monobiblis, (singulis libris) post tractatum de rebus sibi invicem proximis depositis: & rursus ea, quæ de sponsalibus, & nuptiis, & de dote legibus dicta sunt, congregantes, his etiam t. tria habere in hac ordinatione volumina concessimus. De tutoribus autem minoris ætatis geminos libros, eos, inquam, qui de tutelis apud omnes nominantur, & hic etiam in compendium concidimus memoratam octo librorum ordinationem, & mediam (ut dictum est) hanc partem totius operis confecimus, pulcherrima & utilissima jura in his describentes. 6 ¶ De testamentis x. autem, & legatis, & fideicommissis omnia congregavimus in novem librorum numerum: quorum principatum obtinent ea, quæ sunt de testamentis, & codicillis, cum omnium, tum etiam militum, qui ea, ut volunt, faciunt y. duobus libris ordinata & de testamentis inscripta; quinq; x. autem sequentibus continentur ea, quæ de legatis & fideicommissis & omni eorum ambiguitate disputata sunt. Et quoniam Falcidie narratio continens & consentanea erat legatorum & fideicommissorum proprio tractatui: propterea & ipsam continuè legatorum supposuimus tractationi, libro integro a rei applicato, cum brevi quadam adjectione: & rursus, quia ad Falcidie imitationem (introducitur) erat Trebellianum Senatusconsultum in fideicommissis: & huic b. ultimum hujus ordinationis tribuimus locum, totum jus super his positum, Trebelliano Senatusconsulto attribuentes, & supervacuum esse Pegasiani Senatusconsulti positionem inventientes, & absurdas horum Senatusconsultorum inter se differentias, & communiones: quas sane & veteres perosi, captiosas & damnosas appellabant: simpliciore quadam narratione omne hoc schema congregantes, & ad unius Senatusconsulti Trebelliani ordinationem applicantes, & hanc quintam partem totius ordinationis novem his perfecimus libris: In quibus novem libris nihil de quondam e. caducis dictum a nobis est, quia propter usum quendam non prosperum cum increbuisse in republica, & luctuosum

monumentum bellorum civilium essent: non oportebat in his manere temporibus, in quibus, & Deus dedit pacem agere domi & foris, & cum oportuit bellum gerere, facile cum ipsius favore hostes superare & capere. 7 ¶ Sequitur deinde & exoritur nobis & sexta a pars totius compositionis, octo conclusa libris. Pulchre autem incipit ab his, quæ possessiones nominantur, quas nos similiter, ut cetera diligenter considerantes, tam eas, quæ ad ingenuos, quam quæ ad libertinos pertinent ex multa anteriorum temporum confusione & obscuritate in purum deduximus compendium, geminorum b. illis librorum numerum sufficere arbitantes. Adplicavimus autem ipsis & omnes ab inestato appellatas successiones & ipsos generum ordines, eorū gradibus etiam libro inscriptis, & circa omnium finē Ter-tyllianum & Orphicianū composuimus Senatusconsultum, ex quibus matres & libri invicem successores sunt. Procedit autem post hæc alius liber c, qui de ædificiorum operib. & de ea, quæ ob ruinosa & diruta ædificia (datur) satisfactio, & his, qui in his aliquid insidiarū aut fraudis admiserint, & de his, qui ex aquarum imperu vicinos læserint, & de publicorum vectigalium coactoribus, atque insuper de donationibus tam indefinitis (seu simplicibus) quam in cogitationem mortis relatis leges ac jura ordinant. Rursus autem quicquid de quacunque manumissione extat, vel de his, quæ super ipsa agitantur causis, & de hoc uni d. traditum est libro. Amplius autem & ea, quæ de possessione, & per ipsam acquisitione, & de causis eam introducentibus sunt, in e. unum seposuimus tractatum (seu librum.) Et quicquid etiam de judiciis extat sententiis, & his, qui in his aliqua contra se ipsos confessi sunt, & de bonorum cessione, & creditorum detentione & venditione, & de bonorum separatione & curatione, & ne quid patiantur creditores fraudis & id in f. unum similiter collatum est librum. Sed & interdictorum modum non pluribus quam g. uni dedimus libro. Inde h. autem & ad præscriptiones seu (exceptiones) & in his ordinata tempora venimus. Et obligationum quidem, & actionum seposuimus modos, & coegimus omnem hanc partem, cui præfunt possessiones (ut dictum est) octo librorum numero descriptam, sextam hanc partem totius voluminis seponentes. 8 ¶ Totius autem extrema pars, quæ & septima i. est totius tractationis, sex librorum numero demandata est, incipiens quidem k. a stipulationibus, procedens vero ad ea, quæ scripta sunt de fidejussione, & debitorum numeratione, solutione & liberatione ipsorum, & de introductis ex Prætorum jurisdictione stipulationibus: quæ omnia ductus a nobis contracta sunt libris: cum apud veteres nec dici posset, quot essent libri (ea de re.) Proceat & deinceps l. ad delictorum narrationem, & omnia recenset, quæ ad majora delicta pertinent, quæ vocantur privata: & item quæ ad ea, quæ necdum ordinaria appellantur, sed ipsis extraordinariis appellationem imponunt, descendit etiam & ad publica crimina, quæ atrocissima sunt, & magnam sibi advocant poenam. Duo m. autem & hic sunt libri, qui illa quidem, quæ ad delicta & crimina pertinent, complectuntur, quibus permixta sunt, & ea, quæ de reis criminum, qui se celare tamen conantur, scripta sunt, & de eorum bonis, & de ea, quæ infligitur condemnatis, poenâ, vel indulgentia. Initium autem nobis alterius rursus n. libri si narratio de appellationibus, quæ communis est profecto ad rescindendas tam pecuniarias (seu civiles) sententias quam criminales. Quæcunque autem de civibus (seu municipibus), & de decurionibus, & muneribus, & publicis operibus, & nudinis & redituum pollicitationibus, & variis cognitionibus (seu interrogationibus) & publica descriptione, veteribus inventa sunt, & quæcunque de verborum extant significatione, & de his, quæ pro regulis apud veteres dicta sunt: hæc omnia in sese recipit ultimus liber. Hujus igitur compositionis, cujus initium est a stipulationibus, hic liber est sextus quidem, si ad proprium principium comparatur: sed est quinquagesimus, si conferatur ad totam consummationis perfectionem (seu harmoniam.) 9 ¶ Quæ omnia composita sunt & elaborata peroptime, & ut nostra iussione dignum fuit, per o. Tribonianum p. illustrissimum: nec non prudentissimum Magistrum & Exquæstorem nostrorum palatiorum, & Exconsulem virum & in ipsis rerum experimentis, & in eloquentia, & in legibus scribendis satis spectatum, & qui nihil unquam nostrarum iussionum contempsit: necnon per alios (viros,) qui sub ipso nobis hoc opus elaborarunt: id est, Constantinum q. magnificentissimum Comitem sacrarum largitionum, & antigrapharium (seu Magistrum) sacri scrinii, & sacrarum libellorum & cognitionum Imperialium, qui nobis bonam opinionem in omnibus præbuit: nec non Theophilum r. magnificentissimum Magistrum, & leges (seu jura) in regia hac urbe laudabiliter s. & cum sumis vigiliis, & ut magisteria sedulitate dignum est, docentem: & Dorotheum t. magnificentissimum Quæstorem & Doctorem in legum civitate designatum: dicimus autem verendam & splendidam Berytiensium metropolim, quem de ipso optima opinio & gloria, & ad nos deduxit ipsam, & ut hujus operis participem faceremus, hortata est: sed & Anatolium u. magnificentissimum Magistrum, qui & ipse apud Berytienses ea, quæ ex legibus (proficiuntur,) pulchre docet, vir ex tertia stirpe laudabili juris apud Phœnices interpretum descendens: (refert enim Igenus) ad Leontium & Eudoxium, homines in legibus optimæ memoriæ, post Patricium inelytæ recordationis, quæstorium & anticonforem, & Leontium gloriosissimum, ex Præfecto & ex Consule, atq; Patricium ejus filios summæ admirationis viros) & Cratinum x. magnificentissimum atque prudentissimum Comitem sacrarum largitionum: (Se optimus quoque est is legum enarrator in regia hac urbe) & præter hos etiam Stephanum, Meniam, Prosdocium, Eutolmum, Timotheum, Leonidem, Leontium, Platenem Jacobum, Constantinum, Joannem, viros prudentissimos, qui universi Rhetores y. quidem sunt gloriosissimorum Præfectorum sacrarum nostrorum

a Pars sexta,
b 37. 38.
c 39.
d 40.
e 41.
f 42.
g 43.
h lib. 44.
i Pars septima.
k i. e. lib. 45. 46.
l lib. 47.
m lib. 47. 48.
n lib. 49. 50.
o Pandectarum
compositores.
p Tribonianus.
q Constantinus.
r Theophilus.
s Antecessoris
munus.
t Dorotheus.
u Anatolius.
x Cratinus.
y phœnices ver-

endum fuit ad-
vocati, nam apud
præfectum P. II.
lyrici advocatos
350. fuisse constat.
l. 17. Cod. de advoc.
divers. jud. ut &
apud Præf. Or.
150. l. 8. l. 11. C. cod.
ut apud Præfide
Syria 39. l. 5. C. de
advoc. divers. jud.
apud Præf. Or.
urbi 80. l. 7. C. cod.
a v. 5. cumque. 3.
const. ad Trib.
b de autoritate
Jurisprudendum.
c De institutio-
nibus compositis.
d Institutionum
usus. Institutiones
μετρία εἰσα-
γωγὴ, ut hic.
prima elementa
legitimæ sciētiæ.
3. de confirm. Inst.
5. 2. prima legum
argumenta, prima
fundamenta atq;
elementa. 5. const.
ad Senat. 5. 11.
e paulo aliter
Theophilus 5.
p. 1. proem. inst.
πρὸς τὴν εἰσα-
γωγὴν διατάζει
τὴν ἰσχυρὴν δι-
ανοητικὴν ἀνάγκην.
f de Triennio fac-
lici Justin.
g 5. 13. 3. Const. ad
Senat. 6. omnes
populos.
h de similibus.
i visiones. 5. 24.
3. Const. prox.
k de Antinomias.
l v. 5. 15. Const. ad
Senat. Sed Go-
veanus leg. 8. in
prin. ff. de Jurid.
cum leg. 22. in
prin. ff. ad l. Aqu.
non potest aliter
conciliare, quam
fiduciat in d. l. 8.
vel aliter vel ma-
le scriptum fuisse.
m de prætermis-
sis.
n de libris vete-
rum Jurisconsul-
torum.

adferentibus, & paratis, atque expositis omnibus (volentibus) ad g faci-
lem acquisitionem, nec amplius egentibus multis pecuniis, ut illorum
inutilium librorum congerant multitudinem: sed vilissima pecunia tam
ditioribus quam ex tenuiore profectis patrimonio, copiam sui comparan-
di præbentibus. 13 ¶ Si quid autem ex multitudine ea, quæ nunc conge-
sta est, & ex tantis myriadibus collecta, videbitur esse simile (& gemina-
tum, h) (hoc autem putamus rarum esse) attamen humanæ naturæ (imbe-
cillitatem) considerantibus non extra justam apologiam ne hoc quidem
videbitur esse: *In nullo enim aberrare, (seu in omnibus irreprehensibi-
lem seu inemendabilem esse) divinæ urique solius, non autem mortalis
est constantiæ (seu roboris,) quemadmodum & a majoribus dictum est:
deinde est, ubi & similitum adsumpsimus positionem: vel rebus subjectis
id exigentibus, ut oporteret idem pluribus applicari titulis: vel quia cum
extraneo loco esset commixtum id, quod simile superiori videbatur, im-
possibile fuit eam similitudinem detrahi: vel etiam, quia sæpe custodienda
fuit integra totius theoriæ (seu visionis) continentia, nec (separanda)
aut divellenda mens & intellectus (legentium) per eorum, quæ jam scri-
pta fuerant, ademptionem: quin & hoc scibi adsumptum est propter rei
necessitatem: tamen id breve est, nec unum fere sui sensum præbens.

14 ¶ Hoc etiam ipsum & in Constitutionibus jam inter Imperiales Con-
stitutiones relatis, & jure, quod ex his resultat, observavimus. nam quæ
in illis jam cauta erant, ea nec in hoc volumine poni concessimus, nisi ob
aliquam interdictam circumstantiam similitudinis aliqua causa relicta est.

15 ¶ Contrariam & autem aliis legibus legem ex his, quæ in hoc volumi-
ne posita sunt, non facile quis repererit, si modo ad omnes contrarietatis fi-
nes animum intendere festinet, sed / inest aliquid diversum: quod adsum-
ptum alterius generis forte hanc & illam legis positionem apparere faciat.

16 ¶ Sed & si quid forte prætermisum m est eorum, quæ poni debe-
bant (forte enim & aliquid tale contigit propter humanæ imbecillita-
tem naturæ,) multo sane melius est nostris subditis multis inutilibus libe-
rari (legibus) dum privantur forte paucis quibusdam, quæ videbantur
idonea, myriadibus prope infinitis defossa & deposita, & nemini forte
mortalium animadversa. 17 ¶ Hanc enim ob causam tot libris n (quos

antea scribi oportebat) destituti judices, facilius ex paucis-
simis juris actoribus & libris ad finem litium pervenie-
bant, & judicia decidebant, vel propter inopiam librorum,
vel quia non sufficiebant multis laboribus ad inveniendā
multa utilia necessariis, & viribus erant impares. In præ-
senti autem consummatione maximus legum obtinenti-
um congestus est numerus ex libris raris, & qui vix inve-
niri potuerint, & quorum nec nomina nec eruditissimi
quidem in legibus complures homines noverant. Quo-
rum (sane copiam (seu materiam) nobis uberrimam dictus
gloriosissimus Tribonianus præbuit, multorum librorum,
& qui vix numerari possunt suppeditata multitudine: qui-
bus omnibus perfecte lectis, congesta sunt hæc volumina;
sed ex horum multis & variis hi, qui a nobis ad hoc con-
gregati erant, cum nihil invenissent idoneum aut novum
ab his, quæ jam congregata erant, illationem ex his in hoc
opere faciendam optimo animo respuerunt. 18 ¶ Si
vero postea aliquid novi a contraverteretur, quod non ap-
parebit legibus his inscriptum: (*multa b enim novare
novit natura) sed Imperium DEUS propter hoc imposuit
hominibus, ut emergentia & legis egentia lege definiat, &
humanæ naturæ incertum repleat, & certis concludat le-
gibus ac regulis: neque hoc nostrum nunc dicimus: sed jam
omnium juris conditorum, qui olim clauerunt, pruden-
tissimus Julianus hoc ipsum videtur dixisse, qui & ab Im-
periali auctoritate implorat fieri legum repletionem in
emergentibus ambiguitatibus & questionibus, sed & Di-
vus Adrianus piæ memoriæ; quando ea, quæ a Prætoribus
quotannis Edicta fuerant, brevi complexus est libello, ad-
sumpto ad id optimo Juliano, in oratione, quam in com-
mune habuit in seniore Roma, hoc ipsum quoque ait; ut,
si quid præter id, quod jam ordinatum est, emergerit: con-
veniens est, eos, qui in magistratu sunt, illud conari deci-
dere, & remedium imponere secundum eorum, quæ jam
ordinata sunt, consequentiam (imitationem.)

19 ¶ Hæc igitur omnes (dicimus autem vos, magne Se-
natus & omnes nostræ Reipublicæ homines) cognoscen-
tes, gratiam quidem confitemini DEO, qui nostris tem-
poribus tantum bonum servavit: utimini vero nostris le-
gibus, nulli c earum, quæ veteribus libris inscriptæ sunt,
attendentes: neque ad ea, quæ nunc posita sunt, illas com-
parantes, quia etsi videantur quædam invicem non con-
sonare, tamen prius d illud & vetustius nobis, ut imperfectum displicuit,
nunc autem hoc visum est debere obtinere. Nam prohibemus, illis in po-
sterum uti: hæc autem sola observari in Republica, & obtinere concedi-
mus & sancimus, ita ut qui conatus fuerit ex prioribus libris, & non ex his
duobus solis & Constitutionum (libro) a nobis compositis, vel factis, uti
quibusdam legibus, vel eas in judiciis legere, vel si quis judicaverit ex his,
apud se recitari eas passus: falsi e reus erit & publicorum criminum judi-
catus, & poenæ addictus: quod etsi non diceremus, vel ex hoc ipso mani-
festum esset. 20 ¶ Sed & hoc optimum fore judicavimus, præponere
Digestorum volumini & veteres juris conditores, & illorum volumina f,
& unde collectio facta sit Legum nunc a nobis congestarum, quod & fieri
jussimus, & factum est: & simul ea, quæ de his rebus conscripta sunt,
supponi huic divinæ nostræ Constitutioni præcepimus: ut omnibus fiat
manifestum & quid prioris inexperience funil & incertitudinis esset, &
quid a nobis sit adinventum. Legislatores autem seu Legum interpretes
illos congestimus, qui apud omnes probati & recepti erant, & prioribus
Imperatoribus placuerant, & qui ab his nominari meruerunt. Si enim
aliquis nondum veteribus Legislatoribus cognitus est: nos & huic inter-
diximus hujus voluminis communicationem. Omnibus sane his positis
unum ordinem & dignitatem parem dedimus; nulli cuiquam majore,
quam ceteris, data prerogativa. Si enim his, quæ ab illis scripta sunt, omni-
bus Imperialium Constitutionum g dedimus robur: quid est, quod in his
amplius, quodque minus haberi debeat? 21 ¶ Illud autem quod sta-
tim, cum hanc compositionem Legum congregari mandavimus, jussimus:
iterum & nunc sancimus illud confirmando: omnibus similiter interdi-
cimus, ne quis audeat hominum, qui sunt nunc, aut in posterum erunt,
commentarios b scribere harum legum: præterquam si velit quis in Græ-
cam linguam hæc transferre, quem etiam volumus sola secundum pedem
seu cata poda nuncupata uti legum interpretatione: & si quid secundum
nominatorum paratitorum (ut conveniens est) adscribere voluerint
usum: aliud autem nihil omnino ne tantillum quidem circa ea facere, nec
rursus dare seditionis, & dubitationis, aut infinitæ multitudinis, legibus
occasionem, id k, quod antea in antiqui Edicti factum est ordinatione:
ita ut illud brevissimum constitutum, ex differentium commentariorum
differentia forte ambiguum fuerit visum vel litium certatoribus, vel his,
qui rebus judicandis præsent, hoc Imperator interpretatur recte: nam
hæc facultas illi soli l a legibus permittitur. Itaque quisquis ausus fue-
rit ad hanc nostram Legum compositionem commentarium aliquid adji-
cere, aliter atque nostræ hujus jussionis forma præscribit: is sciat, quod
& ipsi falsi reo legibus futuro, & quod composuerit, eripietur, & modis
omnibus corrumpetur. 22 ¶ Eadem poena imposita & adversus eos,
qui notis m (seu signis) quibusdam in scriptura utentur, (quæ signa sin-
glas n vocant) & qui per ea conturbare scripturam tentaverint, nec per to-
tam consequentiam literarum numeros, & nomina veterum Prudentum
& totam Legum positionem scripserint. Sciant etiam librorum ita scri-
ptorum comparatores se inutilis fore libri dominos: neque enim damus
licentiam talibus libris in judiciis uti, & aliquid agere: etiam si con-

a de novis ac su-
turis quæstioni-
bus & constitui-
onibus.
b Nov. 7. c. 2.
c de abrogatis ve-
terum Imperato-
rum legibus.
d v. 5. 19. 3. const.
ad Senat. 5. 11.
e arg. l. ult. ff. de
falsis.
f Quænam volu-
mina a veteribus
Jurisperitis com-
posita.
g ut 5. 11. 3. cod.
h Quales legum
commentarios es-
se oporteat. 5. 21.
3. Const. prox.
i κατὰ πόδα
videretur idem si-
gnificare hoc lo-
co quod περὶ
φαστικῶς.
k quod vitium
videretur Gajus
summo studio fu-
gere velle. l. 1. ff.
de orig. jur.
l Imo & Senatui,
l. 9. ff. de legib. &
subditis atque ju-
dicibus, l. 12. l. 13.
l. 37. l. 38. ff. de
legib. & Episcopis
l. 6. C. de sacros.
eccles. & populo,
l. 9. circa princ. ff.
de justitia & jure.
m libris legum
motis non esse de-
scribendos.
n v. 5. 6. 3. Const.
ad Antecessores.

a Falfi. §. 22. §. 1. ad Senatum.
b v. l. 7. C. de leg.
c Procopius de bello Persico.
d Procop. de bello Vandálico.

e 22. ff. 6. v. 6. m. 3. Synopf. Basil. 4. 1. Harm. 1. c. 1. de i. v. 6. m. 3. & c. Legis vocabu. lo intellige con- stituciones Prin- cipum, Senatus con- sulta, responsa prudentum, & si- milita.

f Idem dicendum in rustico, si non potuit consulere peritiores. l. 9. §. 3. ff. eod.

g agit etiam, qui excipit. l. 1. ff. de excep. v. Oldend. de iure singul. v. c. 11. m. 2.

h Pro milite hanc tria faciunt, quod omiserit, quod certet de damno evitando, & quod reus sit. Duo con- tra faciunt, res ju- dicata & juris ig- norantia.

i i. e. ignoran- tiam, qua defuitur, si peritiores consuluit, aut si ipse peritus juris habebat. Bald. hic. v. l. 3. inf. de test. milia.

k non idem in militia rogata. Vix est enim, ut in advocato juris ig- norantia excusetur. v. l. 1. de ad- voc. divers. judic. l. 1. puta exceptio- nem peremptori- am, veluti doli, rei judicatz, pacti de non petendo, §. 9. Inst. de excep.

quod est contra jus commune. l. 2. ff. sent. res. in Exceptio, quæ non excluditur per sententiam, excluditur per e- xecutionem sen- tentiæ.

n vide Socinum reg. 132. o i. e. allegare ju- ris ignorantiam. p Tria faciunt contra juvenalem (de quo hoc lege) quod major re- nunciaverit; quod jus ignoravit; quod de lucro certet.

q Minori 25. an- tis juris ignoran- tia prodest. v. l. 2. ff. eod.

r Seræ non sunt preces, quæ hinc intra annum, l. 6. ff. ad Tertill. quo iure non stricte, sed ex æquo & bo- no. Bald. hic.

s Tria quoque hic Marcellus ob- stat, quod major intra tempus non petierit, quod de lucro certet, quod jus ignoret.

t aliud in non emancipata, quia tunc intra triennium. v. l. ult. ff. de repud. vel abst. in hered.

u Cessatio annua petenda bonorum possessionis commissa ab emancipato, tacitam renuncia- tionem inducit.

y Præsumitur pro scriptura testamenti. Præterea negationem adseveranti, ad scripturam impugnantem, incumbit onus probationis.

z rectorem.

a hinc illa forte Gallorum regis clausula ad iudices, *A nosse aimé & feal.*

b Probata rei veritate, facti error ostenditur. c alias testamentum præsumitur sole- mne. d id est, quæ pro testamento. e l. 9. ff. eod. l. 15. ff. de liberali. Rerum verita- tem gestorum; (ita legit Horomanius, non gestorum, 15. Illustr. fol. 169.) error non viciat. l. 6. §. 1. ff. de off. Præsid. adde Cuj. 12. obs. 19.

f Responso, quæ iusta causa desinitur, non of- ficit respondentem, vel ita, qui falsam qualitatem rei per errorem attribuit, sibi non nocet.

tingat librum in ea ipsa parte, quæ recitatur, nullum habere tale signum (aut notam) sed in alia quacunque sui parte, quamvis semel tantum id admissum sit. Itaque ipse quidem eum librum pro non scripto prorsus habebit. Is au- tem, qui eum scripserit, & ignorantem emptori dederit: du- plum solvet ejus æstimationis ei, qui ita in quantitate da- mnus passus fuerit, nihilominus infligenda criminali a poena. Hoc etenim & in aliis Constitutionibus ea de re positum scripsimus, tam his, quæ Latina processerunt voce, quam ea, quæ Græcorum lingua, quam quidem ad Legum Professores rescripsimus. 23 ¶ Hæc igitur volumina (Institutorum, & Digestorum dicimus) ex fine tertii nostri felicissimi consularis suum robur obtinere sancimus, id est, ex ante tertium Kalendarum Januariarum præsentis duodecimæ Indictionis, in omne ævum valitura, & una cum Imperialibus Constitutionibus vigorem & locum habitura tam in his, quæ postea b emerferint, quam in his, quæ in iudiciis adhuc pendent, necdum amicalibus tra- dita sunt transactionibus, * quodcumque enim hæcenus vel iudicatum, vel transactum est, retractari non sustine- mus. Quem quidem consularum tertium nobis nomina- tissimum dedit Deus: quando & sub ipso c pax cum Persis confirmata est, & hoc tantum Legum volumen repositum est, quod a nemine majorum unquam excogitatum fuit, atque adhuc tertia pars mundi (dicimus, autem totam d Lybiam) nostris adjuncta est sceptris: omnia hæc a summo Deo & Servatore nostro IESU CHRISTO dona tertio no- stro Consulari indulta. 24 ¶ Omnes itaque lauda- tissimi nostræ Reipublicæ Magistratus divinam hanc no- stram suscipientes Constitutionem, ut utantur prædictis nostris Legibus, unusquisque in suo procurabit iudicio. Præponere autem eam in maxima & regia hac urbe & ejus gloriosissimus Præfectus. Curæ autem erit excellentissi- mo & laudatissimo nostro Magistro, & gloriosissimis atque beatissimis Præfectis sacrorum nostrorum Prætoriorum; tam his, quæ ad solem orientem, quam his, quæ in Illyri- de: necnon his etiam, quæ in Libya sunt: per sua Edicta his, qui sub ipsis ordinati sunt, ista facere manifesta, ad omnium nostrorum subditorum inexcusabilem notitiam. Dat. 17. Kal. Januar. Domino nostro Justiniano perpetuo Augusto 3. Consule 533.

DE JURIS & ET FACTI IGNORANTIA. TIT. XVIII.

De milite.

1. Imp. Antoninus A. Maximo Militi f. Quamvis, cum causam tuam ageres g, ignorantia h juris propter simplicitatem i armata k militia allegationes l competentes omiseris: tamen, si m nondum satisfecisti, permitto n tibi, si cœ- peris ex sententia conveniri, defensionibus tuis o uti. Datum 7. Kal. Maji, duobus Asperis Conf. 213.

De renunciatione hereditatis.

2. Imp. Gordianus A. Juvenali. Cum ignorantia p juris facile excusari non possis, si major q annis || viginti quinque || hereditati matris tue renuntiasti, fera r prece subveniri tibi desideras. Dat. 13. Kal. Maji, Ariano & Papo Conf. 244.

De bonorum possessione omissa.

3. Imp. Philippus A. Marcellæ. Si emancipata t a patre, intra annum bonorum posses- sionem petere cessasti u: prætere de juris ignorantiam nullis rationibus potes. Dat. 16. Kal. Jul. Peregrino & Aemiliano Conf. 245.

De divisione & testamenti vitio.

4. Imp. Diocletianus & Maximianus Augusti Julianæ. Si post divisionem x factam, testamenti vitium in incem emerferit: ex his, quæ per ignorantiam confecta sunt, præjudicium tibi non comparabitur. Ostende y igitur hoc apud Correctorem z Virum Clarissimum amicum a no- strum, testamentum vel fide veri b deficere, vel juris c ratione stare non posse: ut infirmata scriptura, quæ testa- menti d vice prolata est, solidam successionem obtineas. Datum 8. Id. Jul. Dioclet. 4. & Maximiano 3. AA. Conf. 290.

De falsa responsione.

5. Idem AA. & Constantinus & Maximianus Nobi- lissimi Cæs. Martiali.

Cum falsa e demonstratione mutari substantia verita- tis minime possit: respondendo f id, quod paternum

erat, ex maternis esse bonis, nihil a egisti. Dat. Prid. Kal. Jan. Diocletiano 5. & Maximiliano 4. AA. Conf. 293.

De promissione indebiti pro parte.

6. Idem AA. & CC. Tauro & Pollioni. Si non transactionis b causa, sed indebitam, errore facti, Solei materiam c vos Archantico stipulanti sponondis- disse d Rector provincie animadverterit: reddito e quod debetis, residui f liberationem condicentes audiet. Dat. 5. Kal. Maji, CC. Conf. 294.

De causa decisa vel non.

7. Idem AA. & CC. Zox. Error g facti h, necdum i finito k negotio, nemini Enocet. Nam causa decisa velamento tali l non instau- ratur. Dat. 6. Non. Jul. CC. 3. Conf. 300.

De testamentis.

8. Idem AA. & CC. Dionysiz. Cum testamentum nullo jure m constituit: ex ejus, qui ab intestato successit, professione n sola, veluti ex testamento libertos per errorem profitentis, orcinus o vel proprii p liberti, si non ipsius accessit iudicium, (cum er- rantis q voluntas nulla sit) effici non potuerunt. Dat. 5. Kal. Sept. CC. 4. Conf. 302.

De liberali causa.

9. Idem AA. & CC. Cajo & Anthemio. Non idcirco minus, quod a vobis velut r a liberis de- bitam accepisse pecuniam Sanjus dicitur, (cum nul- lus s sit errantis consensus) movere status quætionem prohibentur ejus hæredes. Dat. 6. Id. Decembr. CC. 5. Conf. 305.

De solutione indebiti.

10. Idem AA. & CC. Araphiz. Cum quis t jus ignorans, indebitam pecuniam solve- rit: cessat repetitio. Per ignorantiam enim facti tan- tum repetitionem indebiti soluti competere tibi notum est. Dat. 5. Kal. Januar. CC. 6. Conf. 306.

De sexu & ætate.

11. Imp. Constantinus A. Valeriano agenti Vicariam præfecturam. Quamvis u in lucro x nec fœminis y jus ignorantibus subveniri soleat: attamen contra ætatem adhuc imperfectam z locum hoc non habere, retro Principum statuta declarant. Dat. 3. Kal. Maji, Gallicano & Symma- cho Conf. 330.

De constitutionibus Principum.

12. Imp. Valent. Theod. & Arcad. Augusti Flaviano PF. Illyrici & Italiæ. Constitutiones a Principum nec ignorare b quenquam, nec dissimulare permittimus. Dat. 6. Kal. Jan. Vin- centia, Tatiano & Symmacho Conf. 391.

De mulieribus.

13. Imp. Leo & Anthemius AA. Erythrio P.P. NE passim liceat mulieribus omnes suos contractus re- tractare, in his, quæ prætermiserint, vel ignoraverint: statuimus, si per ignorantiam juris damnum c aliquod circa jus vel substantiam suam patiantur, in his tantum d casibus, in quibus præteritarum legum auctoritas eis suf- fragatur, subveniri. Dat. Kal. Jul. Martiano & Zenone Conf. 469.

DE PRECIBUS & IMPERATORI OFFE- RENDIS: ET DE QUIBUS REBUS SUPPLI- CARE LICEAT, VEL NON.

TIT. XIX.

De precibus a servis oblatis.

1. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. Firmianæ. Iacet servilis conditio deferendæ precis facile capax non f sit: tamen admissi sceleris atrocitas, & la- dabilis fidei exemplum super vindicanda g cade do- mini tui, nobis hortamento fuit, ut Præfecto præto- rio juxta annotationis h nostræ decretum demandemus, (quem adire cura) ut auditis his, quæ in libello contrulisti, & reos investigare, & severissimam vindictam juxta Le- gum censuram exigere curet. Dat. 8. Id. Octobr. Diocle- tiano 4. & Maximiano 3. AA. Conf. 290.

est, nocet ei tamen tantisper confessio, donec constet de errore. Molinæ de usuris, quæst. 20. n. 207. f l. 8. §. eod. l. 1. de errore calculi. l. 2. §. de errore advocat. l. 13. de probas. §. 33. inst. de ad. l. 37. ff. de auro. l. 57. ff. de oblig. & ad. l. 116. ff. de regulis jur. u l. 3. C. Th. de sponsalib. & antenuptias donat. x ut si ei accepto datum, aliud in damno. l. 9. §. eod. l. 7. §. ff. eod. l. 6. inf. qui admittit. 110. in fin. ff. de regul. jur. v. Cujac. 14. obs. 39. y de majoribus viginti quinque annis scilicet. z i. e. contra minorem.

a Synopf. eod. c. 21. 1. Harm. 1. c. 54. l. 2. C. Theod. de constitutionibus Principum lib. 1. b legum ignorantia non excusat, l. 9. §. de leg. præsertim in delictis, v. Clar. 5. sentent. §. ult. §. 60. c l. 11. §. eod. d aliud in lucro. d. l. 11.

e 2. Syn. Basilic. ἀπὸ ἀνθρώπων, βασιλεὶς προσφερόμενων, καὶ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων ἀρχόντων ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐπαρχίᾳ. De precibus imperatori offerendis, & de his, qui admini- strationem in sua provincia petunt, eas solent subsequi rescripta, subscriptiones, adnotationes. f est hodie l. 6. §. eod. g indicanda, Cujac. 12. obs. 22. & ita legendum esse ait in l. 7. inf. pro quibus causis serv. adde l. 3. §. 13. 14. ff. de Silan. l. 4. ff. de bon. lib. l. 197. ff. de verb. signif. h De adnotationibus, vide Duar. 1. diff. 8.

a Hinc Molinæ de usuris. n. 209. Simplex recogni- tio in Feudum vel emphyteusum, li- cet non semper disponat, tamen inducit probatio- nem: non tantum quoad illum a- ctum vel præteri- tam solutionem, sed etiam in futu- rum, donec con- trarium probetur.

b secus, si non animo transigen- di. l. 2. inf. de con- dict. indeb.

c id est, quanti- tatem.

d Sponsio per er- rorem facta, spon- denti non officit.

e soluto, ut in l. ult. §. ne fisco vel.

f Quatenus erra- tum est in promit- tendo, eatenus promissio revoca- ri potest. adde l. 7. §. ff. de leg. 2. l. 54. in fin. ff. ad Trebell.

l. 21. ff. de verb. oblig.

g adde l. 9. inf. ad l. falcid.

h Demus mino- rem absque tuto- re in iudicio deli- ctum aliquod con- fessum esse, pot- estne adversus confessionem, an- te latam senten- tiam restitui? pos- se ait Rol. a Valle

1. conf. 51. n. 39.

i finitur vero per transactionem, l. 6. §. eod. & rem judicatam, & ejus executionem. l. 1. §. eod.

k Error facti ne- gotiis decisis non prodest. Syn. Basil. 2. tit. 6. c. 16.

l i. e. erroris. m utpote desti- tutum solemnibus.

n Qui proficitur Titium testame- ro manumissum videtur testamen- tum agnoscere. Id ita est, si testa- mentum alias so- lemne fuit. Alias, talis professio ea, quæ testamento defunt, non sup- plet.

o Orcini liberti, defuncti: proprii vero hæredis.

p i. e. per erro- rem contentis.

q v. l. 9. §. eod. l. 15. ff. de iuridict.

r qui velut a li- beris pecuniam accepit, liberos quidem facit: si tamen vere non sunt liberi, mo- vere eis status quætionem pot- est.

s i. e. per erro- rem contentis.

t non minor ta- men.

u l. 3. C. Th. de sponsalib. & antenuptias donat.

x ut si ei accepto datum, aliud in damno. l. 9. §. eod. l. 7. §. ff. eod. l. 6. inf. qui admittit. 110. in fin. ff. de regul. jur. v. Cujac. 14. obs. 39.

y de majoribus viginti quinque annis scilicet.

z i. e. contra minorem.

a Synopf. eod. c. 21. 1. Harm. 1. c. 54. l. 2. C. Theod. de constitutionibus Principum lib. 1.

b legum ignorantia non excusat, l. 9. §. de leg. præsertim in delictis, v. Clar. 5. sentent. §. ult. §. 60. c l. 11. §. eod. d aliud in lucro. d. l. 11.

e 2. Syn. Basilic. ἀπὸ ἀνθρώπων, βασιλεὶς προσφερόμενων, καὶ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων ἀρχόντων ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐπαρχίᾳ. De precibus imperatori offerendis, & de his, qui admini- strationem in sua provincia petunt, eas solent subsequi rescripta, subscriptiones, adnotationes. f est hodie l. 6. §. eod. g indicanda, Cujac. 12. obs. 22. & ita legendum esse ait in l. 7. inf. pro quibus causis serv. adde l. 3. §. 13. 14. ff. de Silan. l. 4. ff. de bon. lib. l. 197. ff. de verb. signif. h De adnotationibus, vide Duar. 1. diff. 8.

a l. 2. ff. de loco publ. fruendo.
b fit infamis.
c id est, infamiz.
d l. unic. C. Theod. de f. cod.
e l. 15. C. Theod. 4. l. unic.
f Principis statuz non sunt adorandz. Ambros. 6. Hexamer. Hinc Tiberius, autē Suetonio, statuas inter ornamenta domorum, non inter simulachra deorum poni voluit.
g collationis, Na. loand.
h Præmia bene meritis tribuēda, i Honor unius, alteri damno esse non debet.
k sed et, cujus.

l l. 9. C. Theod. 44. statuz initio meritis postea tyrannicidiz, Harmodio & Aristogiton apud Athenienses. 34. Plinius 4. Arrianus 7. apud Græcos iis, qui olympico certamine vicissent. Excepta deinde res a toto orbe terrarū: nec hominibus modo, sed & diis in templis & mulieribus quoque publice postea 34. Plin. 4. 5. 6. Religio porro divinis statuis attributa. Plant. in Rudens Juſt. 20. in 3. l. 2. 8. de his, qui ad Ecclesias, ut & Principum statuis Philostratus 1. de vita Apollonii.
m l. unic. C. Theod. de f. cod.
n l. 2. ff. de his, qui sunt sui.
o vide l. 5. ff. de variis & extr. ord. crimin. l. 23. 5. 7. ff. de pœn. p subaudi ab injuria. Cic. 1. de finibus & Sapiencia sola nos a libidine imperi & formidine terrore vindicat.

q De origine, of. ficio, potentia & insignibus Præfectorum Prætorio, v. Petrum Fabrum 1. Sem. l. 2. 3. eorum potestas dicitur ἀρχὴ δυνάμει καὶ τιμῇ a Zosimo, secunda ab imperatore.
r Rolandus a Val. le 1. confil. 70. refert num. 16. Præfectis Prætorio exequari senatus & parlamenta. Forcatulus vero Conestabilem cap. 17. Penus juris civilis, m. 1. Sed Paponius censet conferri cum eo, quem nunc Cancellarium vocamus 3. notar. 7. fol. 475. & male. Præfecti namque Prætorio ad eos magis accedunt, quos olim Galli indigitarunt, M. du Palais, quorum dignitas temporibus Merovingiorum magna fuit. Si fas est comparare, veterem summamque illam dignitatem cum præsentia aliquarum Præfecti Prætorio vicem sustinere hodie videntur, qui ab Hispano rege regni liquor præfecti delegantur: quales denique possis dicere, vicereges provinciarum Hispanicarum ditionis, Lusitanos, Neapolitanos, Siculos, Mediolanenses, Belgicos, Indicos & his similes. f Duo in urbe fuerunt tempore Justiniani Præfecti Prætorio Orientis, l. 54. vers. Sin autem. 8. de episcop. & cleric. & sub earum cura dioceses quinq; Oriens, Ægyptus, Asiana, Pontica, Thracia, & cujusque dioceseos provinciarum variz, quibus præfidentes dabantur. Fuit & alius Præfectus Prætorio Illyrici, sub cujus dispositione dioceses dux fuerunt Macedonia & Dacia. Fuit etiam quodam tempore sub Justiniano Præfectus Prætorio Italiz, de quo Nov. 69. & 79.
c Aliud si Principi l. 1. 8. quando libellus præcipi. u Formas Præfectorum Prætorio Græci vocant πρæφῆτες, de quibus v. Cujac. 6. obs. 10. adde l. 16. j. de jud. l. 1. 26. j. de fidejuss. x Ob adversam valetudinem, negligentiam vel furtum, iudex removeri potest.
y adde l. 14. in fin. ff. de off. præf. z l. 39. j. de decur.

Si quis Judicem accepisse æneas vel argenteas, vel marmoreas statuas a, extra Imperiale beneficium, in administratione positus, detegatur: emolumenta, quæ accepit in ea positus dignitate, quam polluit, cum extortis titulis vel præsumptis, in quadruplum fisco nostro inferat: simulque noverit existimationis b suæ pœnam se subiturum. † Nec eos sane a periculo pudoris c haberi volumus immunes, qui adulandi studio, aut metu inconstantis ignavia transire, quæ sunt interdicta, tentaverint. Dat. 12. Kal. Jan. Mediolani, Honorio A. 4. & Eutychiano Confl. 398.

Quæ servantur in statuis, vel imaginib. Principib. erigendis.

2. Imperatores Theod. & Valent. Cæf. Actio Præfecto prætório.

Si quando e nostræ statuz vel imagines eriguntur, sive diebus (ut adsolet) festis, sive communibus, adfit iudex sine adorationis f ambitioso fastidio: ut ornamentum diei & loco, & nostræ recordationi sui probet accessisse præsentiam. Dat. 3. Non. Maji, Theodos. A. 11. & Valentiniano Cæsare Confl. 427.

De privata collatione.

3. Idem AA. & C. Florentio Præfecto Prætório.

In nostræ serenitatis imaginibus ac statuis erigendis privatæ collationis g injuriam propulsi præcipimus, ne quid in eis suum collator cognoscat. Dat. 3. Non. Aprilis Theodosio A. 17. & Festo Confl. 439.

De sumptibus.

4. Idem AA. & C. ad Nomum Comitem & Magistram officiorum.

Et virtutum præmia h tribui merentibus convenit, & aliorum honores aliis i damnorum occasionem fieri non oportet. Idcirco quotiens vel iudicibus nostris, vel cuilibet alii statua fuerit a quocunque collegio, seu officio, vel in hac sacratissima civitate, vel in provinciis postulata: nequaquam ex descriptione sumptus colligi patimur: sed ejus k, cujus ad honorem petitur, expensis propriis statum collocari præcipimus. Dat. 5. Kalend. April. Theodos. A. 18. & Albino Confl. 444.

DE HIS, QUI AD STATUAS I, CONFUGIUNT.

TITULUS XXV.

1. Imperatores Valent. Theod. & Arcad. Augusti Cynegio Præfecto prætório.

Qui m ad statuas i vel i vitandi metus n, vel creanda invidia o causa, confugerint: si certas habuerint causas, quibus confugere ad imperatoria simulachra debuerint, jure ac legibus vindicentur. Sin vero probati fuerint artibus suis invidiam inimicis creare voluisse: ultix in eos sententia proferatur. Datum Prid. Non. Jul. Constantinop. Honorio N. P. & Evodio Consulibus 386.

DE OFFICIO q PRÆFECTI r PRÆTORIORUM s ORIENTIS ET ILLYRICI.

TITULUS XXVI.

De libelli datione.

1. Imp. Alexander A. Theodoro.

Libellus Præfecto prætório t datus pro litis contestatione haberi non potest. Dat. Prid. Kalend. Octobr. Agricola & Clementino Confl. 231.

De formis Præfectorum prætório.

2. Idem A. Restituto.

Formam u a Præfecto prætório datam, etsi generalis sit, minime legibus vel constitutionibus contraria; si nihil postea ex auctoritate mea innovatum est; servari, æquum est. Datum Id. August. Severo & Quintiano Confl. 236.

De iudicibus mutandis, & furibus puniendis, & relatione ad Principem.

3. Imp. Valent. Theod. & Arcad. Augusti Tatiano Præfecto prætório.

Si quos Judices vel x propter adversam & longinquam Scorponis valetudinem, vel propter negligentiam y, aut furtum, vel simile aliquod vitium Sublimitas tua z inutile esse repererit: his ab administratione remotis, & vice

eorum aliis subrogatis, furibusque pœnis legitimis subactis, ad nostræ Mansuetudinis sententiam non crimina, sed vindicta referatur. Dat. 5. Idus Decembr. Cap. Arcad. & Bautone Confl. 385.

Cognitio de iudice ordinario.

4. Idem AA. Addeo Comito & Magistro utriusque militia.

De ordinario iudice semper illustris est cognitio Præfecturæ, licet militari viro ab eo facta fuerit injuria. Dat. Prid. Kalend. Jan. Constantin. Theod. A. 3. & Abundantio Confl. 393.

De rescriptis.

5. Imp. Arcad. Honor. & Theod. Augusti Anthemio Præfecto prætório.

Si qui posthac velut indebitis oneribus gravati, ad preces crediderint convolandum, sive de naviculariis rationibus, sive transvectionibus: rescripta, quæ de omnibus his atque hujusmodi ordinationibus emitti contigerit, ad sedem sublimitatis tuæ rescribantur. Dat. Idibus Decembris, Stilicone 2. & Anthemio Confl. 405.

Quidam libri notant hic desiderari Græcam constitutionem. Ejus epitomen ex Ecl. Basilicon putat Leunclavius hanc esse.

Præfectorum a prima sit ante universos sedes: post eos Senatorum.

DE OFFICIO PRÆFECTI PRÆTORIO AFRICÆ, ET DE OMNI EJUSDEM DIOE. CESEOS STATU.

TITULUS XXVII.

De iudicibus civilium administrationum, & officiis eorum.

In nomine Domini nostri Jesu Christi.

Imp. Cæsar Flavius Justinianus, Alamanicus, Gothicus, Germanicus, Franciscus, Anticus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, pius, felix, inclutus, victor, ac triumphator, semper Augustus, Archelaus Præfecto prætório Africa.

Quas gratias, aut quas laudes Domino Deo nostro Jesu Christo exhibere debeamus, nec mens nostra potest concipere, nec lingua proficere. Multas quidem & antea a Deo meruimus largitates, & innumerabilia circa nos ejus beneficia confitemur, pro quibus hoc, quod nunc omnipotens Deus per nos pro sua laude & pro suo nomine demonstrare dignatus est, excedit omnia mirabilia opera, quæ in seculo contigerunt, ut Africa b per nos tam brevi tempore reciperet libertatem, antea nonaginta quinque c annos a Vandalis captivata: qui animarum fuerant simul hostes, & corporum: nam animas quidem diversa tormenta atq; supplicia non ferentes, rebaptizando d ad suam perfidiam transferebant: corpora vero liberis natalibus clara, jugo barbarico durissime subjugabant. Ipsas quoque Dei sacrosantas ecclesias suis perfidiis maculabant: aliquas vero ex eis stabula e fecerunt. Vidimus f venerabiles viros, qui abscissis radicibus linguis pœnas suas miserabiliter loquebantur. Alii vero post diversa tormenta per diversas dispersi provincias, vitam in exilio peregrerunt. Quo ergo sermone, aut quibus operibus dignas Deo gratias agere valeamus, qui per me ultimū servum suū g, Ecclesiæ suæ injurias vindicare dignatus est, & tantarum provinciarum populos a jugo servitutis eripere: quod beneficium Dei antecessores nostri non meruerunt: quibus non solum Africam liberare non licuit, sed & ipsam h Romam viderunt ab eisdem Vandalis captam, & omnia Imperialia ornamenta in Africam exinde translata: Nunc vero Deus per suam misericordiam non solum Africam, & omnes ejus provincias nobis tradidit, sed & ipsa Imperialia ornamenta, quæ, capta Roma, fuerant ablata, nobis restituit. Ergo post tanta beneficia, quæ nobis divinitas contulit, hoc de Domini Dei nostri misericordia postulamus, ut provincias, quas nobis restituere dignatus est, firmas & illas custodiat: & faciat nos eas secundum voluntatem suam, ac placitum gubernare, ut universa Africa sentiat i hominipotentis j Dei misericordiam: & cognoscat ejus habitatores a quam durissima captivitate & jugo barbarico liberati, in quanta libertate sub felicissimo nostro imperio degere meruerunt. Hoc etiam deprecantes exoramus sanctæ & gloriosæ semper virginis & Dei genitricis Mariæ precibus, ut quicquid minus est reipublicæ nostræ, per nos ultimos servos suos restituat in suo nomine Deus, & dignos nos faciat servitium ejus adimplere. i ¶ Deo itaque auxiliante, pro felicitate reipublicæ nostræ per hanc divinam legem sancimus, ut omnis Africa, quam nobis Deus præstitit, per ipsius misericordiam optimum suscipiat ordinem, & propriam i habeat Præfecturam: ut sicut Oriens, atque Illyricum: ita & Africa prætoria maxima potestate specialiter a nostra Clementia decoretur. Cujus sedem jubemus esse Carthaginem k & in præfatione publicarum chartarum præ-

Didone & colonis Tyriis, Virgilius 1. Æneid. vers. 15. 16. Tertullian. libro de Monogamia

Æuris

a Interpretatio Leunclavii. extat autem hæc constitutio apud auctorem Synopses Basilicon lib. 6. tit. 1. 6. 12.

b Africa de Vandalis recepta a Justiniano.

c Quot annis a Vandalis Africa fuerit occupata. d Anabaptismo Vandalis polluti: hoc forte didicerant a Donatistis. e Ecclesiæ in stabula vertere & ex Ecclesiis stabula facere auri sunt Vandali, ut & Donatistæ. vide Optatum contra Donatistas.

f Nota Justinianum vidisse Christianos, quibus Vandalis linguam exciderant, nec tamen eis loquendi facultatem ademerant. Hac scilicet Honorius usus est adversus catholicos, cum ab iis impetrare non posset, ut Arrii doctrinam sequerentur. Legimus quoque multum quendam ita natum, post abscissam linguam statim loquutum refutasse Arrianorum hæresim, & de fide Christiana veras voces emisisse, quod & se vidisse Marcellus Comes retulit. Idem se vidisse in multis refert Aeneas Gæzus in Theophrasto. Idem visum fuisse Constantinopoli refert Procopius libro de bello Vandalico: & ex his duos cum se scortis miscuissent, loqui desisse. His adde Viderem Uticensem libr. de persecutionib. Africa. & Fulium Diaconum in Odonori. v. Cuj. 19. obs. 6. Forcatulus in Cupidine juris perito cap. ult. in fin. hoc quoque de Argo navi refert ex Valerio Flacco, Venturos, inquit, canit error, iras Vocibus humanis, stellati consociacoli. Nam quod de asina Balamia huc proferretur, Nam cap. 22. non magis huc pertinet, quam illud Livii, Bovem in Capitolio locutum.

g Magistratus servus Dei.

h Roma a Vandalis capta.

i Africa, tempore Justiniani, propriū habuit Præfectum Prætório.

k Hæc est illa Carthago Romanæ Imperii amula, Strabo lib. 17. in fin. condita a

Apologético adversus gentes, Strabo lib. 17. in fin. septuaginta duobus annis ante Romam, ut ex Trogo refert Justinus lib. 12. aut 112. ut vult Josephus. contra Apionem, eversa a Scipione 2. Flor. 5. restaurata ab Augusto. Strabo lib. ult. Pompon. Mela. l. 1. cap. de Africa. Plinius libro quinto. Plutarchus in Jul. Cesare. capta a Vandalis, Procopius 1. de bello Vandalico. recuperata a Bellisario Justiniani Præfecto, Procopius ibid. Principis olim Africæ Tertullian. libro de pallio in Princip. hodie vicus mediocris. Leo. 5. African.

a Zeugia a qua Zeugitana.

b a qua Byzacena provincia l. 2. §. 19. §. 23. J. eod. dux Byzacenæ, l. 2. inf. eod. male Bizantium: corruptius. Hieratium apud Sextum Rufum.

c l. ult. inf. de annis.

d Diocesis, multarum provinciarum administratio atque complexus.

e Notitia est brevis, aut libellus, in quo descriptio status administrationis & dioceseos alicujus continetur, l. 3. l. 5. C. de advoc. divers. l. an. inf. de excus. artif. l. peni. & l. ult. inf. de divers. offic. Hinc de statu imperii sub Imperatoribus Constantinopolitanis agens Liber, Notitia imperii Romani inscribitur: adde & aliam noticiam, quæ extat in l. 2. §. 2. inf. eod. in l. 7. inf. de palat. sacrar. largit. Novell. 3. cap. 1. §. 1.

f v. inf. tit. de annis & cap.

g Consiliario- rum.

h Concellarii, judicum secretarii, v. l. 3. l. 5. J. de assessoribus. domest. & cancell. judic. i Scrinia, quatuor hæc erant, memoriz, libellorum, epistolarum, dispositionum l. 20. inf. de fide instrumentorum l. ult. inf. de decurionibus l. 3. inf. de off. quæst. l. 3. 4. 11. inf. de proxim. sacrar. scrip. l. 2. inf. de priv. eorum, qui in sacro: Interdum scrinium dispositionum omittitur, l. 5. §. 6. 10. J. de proxim. sacrar. scrip. l. 1. J. de priv. eorum, qui in sacro palat. Erant & scrinia exceptorum, Tabulariorum, Canonum, numerariorum, mittendariorum, l. ult. inf. de vestib. holobris l. 7. J. de palatinis sacrar. largit. l. 10. inf. de privileg. Fabricarum, barbaricarum, l. 1. J. de prepos. agent. in rebus. auri ad responsum, d. l. 7. Hinc scriniarii, l. 16. inf. de testam. militum l. ult. inf. de castrens. pecul. l. 10. inf. de numerar. l. ult. inf. de appar. Præfecti prætor. Scrinii magister, Lampadius. k Subadjuvæ, id est, adjutoris adjutor, l. ult. inf. de agentibus in rebus, cujus munus τὸν βοηθὸν βοηθεῖν, Synesius epist. ad Herunianum Suidas l. 3. C. Theodos. de agentibus in rebus. Ea forma dicitur subcurator, l. 30. D. de negotiis & subdoctor ab Aufonio, ad Victorinum subdoctorem. Hic Græcis πρεσβυτέρων ordinarii doctoris vicarius, morum κοσμητής Josephus Scaliger lib. 1. l. 16. Aufonianorum cap. 15.

aturis aliis ejus nomen adjungi, quam nunc tuam excellentiam gubernare decernimus.

2 ¶ Et ab ea (auxiliante Deo) septem provinciæ cum suis iudicibus disponantur: quarum Tingi a & quæ proconsularis antea vocabatur, Carthago, & Byzacium b ac Tripolis Rectores habeant consulares: Reliquæ vero, id est, Numidia, & Mauritania, & Sardinia, a Præsidibus cum Dei auxilio gubernentur. 3 ¶ Et in officio quidem tuæ magnitudinis, nec non pro tempore viri magnifici Præfecti prætorio Africae, trecentos nonaginta sex viros per diversa scrinia & officia militare decernimus. In officiis vero Consularium ac præsidum quinquaginta homines per singula officia esse sancimus. 4 ¶ Quæ vero emolumenta live magnificentia tua, sive Consulares, & Præsides, & quod unusquisque ex officio eorum de publico consequi debeat, notitia subter annexa declarat. 5 ¶ Opramus ergo, ut omnes iudices nostri secundum voluntatem & timorem Dei, & nostram electionem atque ordinationem sic suas administrationes gubernare studeant, ut nullus eorum aut cupiditati sit deditus, aut violentias aliquas vel ipse inferat, vel iudicibus, aut officiis eorum, aut quibuscunque aliis collatoribus inferre permittat. Licet enim per omnes provincias nostras (Deo juvante) festinemus, ut illas habeant collatores; maxime tamen tributariis dioceseos Africanæ consulimus, qui post tantorum temporum captivitatem meruerunt (Deo juvante) per nos lumen libertatis adspicere. Ergo jubemus, omnes violentias & omnem avaritiam cessare, & iustitiam atque veritatem circa omnes nostros tributarios reservari. Sic enim & Deus placabitur, & ipsi possunt celerius, sicut collatores alij nostræ reipublicæ, vel relevari atque florere.

6 ¶ Sportulas c etiam ab officio tam viri magnifici, Præfecti prætorio Africanæ, quam reliquorum iudicum sic exigi jubemus, quomodo in nostris legibus est dispositum, & ab omni republica nostra custoditur: ut nullus audeat quocunque tempore, vel quocunque modo earum excedere quantitatem. 7 ¶ Hoc etiam præsentis sanctionis credimus ordinandum, ut non multa dispendia pro completionem chartarum, vel codicillorum, vel in nostro laterculo, vel in scriniis Præfecti prætorio per Africam iudices sustinere videantur: quia, si ipsi dispendiis læsi non fuerint, nullam habebunt necessitatem ejusdem nostræ Africæ tributarios prægravandi. Jubemus ergo, ut iudices dioceseos d Africanæ tam civiles, quam militares, in nostro laterculo pro codicillorum atque chartularum promotionis suæ consuetudinibus nihil ultra sex solidos præbeant: at vero in scrinio Præfectorum non ultra duodecim solidos cogantur inferre. Quem modum si quis excefferit, ipse quidem iudex triginta librarum auri dispendio subiacebit: officium vero ejus non solum simile dispendium, sed & capitale periculum sustinebit. Nam si aliquis ex quacunque parte ausus fuerit iussiones nostras excedere, & non festinaverit cum Dei timore eas servare: non solum dignitatis aut substantiæ periculum sustinebit, sed etiam ultimo supplicio subiacebit.

8 ¶ Et est notitia e Deo auxiliante. Pro annonis & capitu f pro tempore Præfecto prætorio per totam Africam auri libras centum. Pro annonis Consularium g auri libras xx. Pro annonis Cancellariorum h auri libras vii.

¶ Item officiis ejus ita. In scrinio primo hominibus decem pro annonis xvi. pro capitu. sol. x. i. Fiunt sol. cxlv. i. i. Item Numerario, pro annonis solid. v. & pro capitu. solid. iv. Fiunt sol. xlv. i. Secundo pro ann. i. i. an. sol. v. & pro cap. vi. i. cap. sol. v. & pro cap. i. i. cap. sol. iv. Fiunt solid. xvi. i. i. vero & iv. ad ann. l. an. sol. v. & ad cap. l. c. sol. iv. Fiunt. xx. iv. Reliquis i. i. ad ann. l. an. sol. v. & ad cap. l. c. sol. iv. Fiunt solid. xx. iv. In scrinio secundo ut supra scriptum est. In scrinio tertio, ut supra scriptum est. In scrinio quarto i, ut supra dictum est. In scrinio primi scrinii, quod est subadjuvæ k hominibus x. ann. xiv. cap. x. i. Fiunt solid. cxv. i. scilicet. Ita primi scrinii pro ann. i. i. an. sol. v. & pro capitu i. i. capitu sol. iv. Fiunt sol. xx. i. i. Secundo pro ann. i. i. an. sol. v. ut supra scriptum est, & pro capitu. solid. ut supra scriptum est, & fiunt solidi xv. i. Tertio & quarto pro ann. i. annona solidorum, ut supra scriptum est & pro c. i. cap. solidorum, ut supra scriptum est. Fiunt solidi xx. i. i. Reliquis hominibus vi. ad

ann. i. annona solidi v. & pro capitu capitu. solidi iv. Fiunt sol. Lxviii. In scrinio commentariensis a hominibus xii. ann. xvi. i. capitu. iv. Fiunt solidi clxii. Primo commentariensi ann. i. i. solid. v. pro capitu. ii. capitu. solid. iv. Fiunt solidi xxviii. Sequentes homines iiii. ad ann. i. i. ann. solid. v. pro cap. ii. capitu. solid. iv. Fiunt solidi xlvi. Reliqui homines vii. ad ann. i. i. ann. solid. v. & cap. i. cap. solid. iv. Fiunt solidi xxviii. In scrinio ab altis hominibus x. an. xiv. cap. xii. solid. cxviii. Ita primo ann. i. i. pro ann. i. solid. vi. cap. ii. capitu. solid. iv. Fiunt solid. xxviii. Secundo & tertio ad an. secund. an. sol. v. & ad capitu. ii. capitu. sol. iv. Fiunt sol. xxxii. Reliquis xvi. ad ann. i. solid. v. ad cap. i. capitu. solid. vii. Fiunt solid. Lxiv. ¶ In scrinio libellorum b hominibus vii. ann. vi. capitu. vi. Fiunt solidi v. pro cap. ii. cap. solid. iv. Fiunt solid. xvi. Secundo ii. pro ann. solid. x. pro capitu. i. solid. iv. Fiunt solidi x. i. Reliquis hominibus xiv. ad ann. i. ann. solid. v. & ad capitu. i. solid. iv. Fiunt solid. xxxv. i.

¶ In schola exceptorum c hominibus Lx. ann. Lxx. i. cap. Lx. i. solid. Dcxi. i. i. Ita primo & secundo i. i. pro ann. solid. v. & ad cap. capitu. solid. iv. Fiunt solid. xlv. Aliis hominibus vi. ad ann. ii. an. solid. v. ad cap. i. capitu. solid. iv. Fiunt solid. cxvi. Reliquis hominibus x. ann. i. ann. solid. v. & ad cap. i. cap. solid. iv. Fiunt solid. cxv. Reliquis hominibus xiv. ad ann. i. solid. v. & ad cap. solid. iv. Fiunt solid. ccc. lxxvi. ¶ In schola singularium d hominibus L. ann. iiii. cap. i. solid. ccc. lxxviii. Ita i. ann. ii. ann. solid. v. cap. i. cap. solid. iiii. Fiunt solid. xxxiv. Secundo, tertio, & quarto ad ann. v. ann. sol. v. & ad cap. i. cap. solid. iv. Fiunt solid. xxxiv. S. Reliquis xlv. ad ann. i. sol. v. & ad cap. i. cap. sol. iv. Fiunt sol. ccc. xvi. i. ¶ In schola mittendariorum e hominibus L. ann. Lxi. S. capitu. L. sol. ccc. xlii. Ita primo ann. ii. ann. sol. v. & ad capitu. i. cap. solid. iv. Fiunt solidi xlv. Secundo, tertio & quarto ad ann. i. ann. sol. v. & ad vii. cap. i. cap. solid. iv. Fiunt sol. xxxiv. S. Reliquis hominibus xlv. i. ad ann. i. ann. sol. v. & ad cap. i. capitu. sol. iv. Fiunt solidi, ccc. xiv. ¶ In schola cursorum f hominibus xxx. ann. xx. i. S. cap. xxx. solid. ccc. xxi. i. Ita primo anno an. sol. v. capitu. i. cap. solid. iv. Fiunt solidi xvi. i. Secundo, tertio & quarto ad ann. i. S. an. sol. v. & ad capitu. i. cap. solid. iv. Fiunt sol. xxx. i. S. Reliquis hominibus xxv. i. ad ann. i. ann. sol. v. & ad cap. i. capitu. solid. iv. Fiunt solid. ccc. xiv. ¶ In schola nomenclatorum g hominibus xxi. i. ann. solid. v. capitu. xi. i. sol. iv. Fiunt solidi cxv. Ita primo anno ann. solid. v. cap. i. S. capitu. solid. iv. Fiunt solid. xvi. Reliquis hominibus xi. ad ann. i. ann. solid. v. & ad cap. i. capitu. sol. iv. Fiunt sol. xc. i. x. ¶ In schola stratorum h hominibus vi. ann. vii. capitu. vi. solid. Lix. Ita primo anno ann. solid. v. cap. i. cap. sol. iv. Fiunt solidi xiv. Reliquis hominibus v. ad ann. i. ann. sol. v. & ad cap. i. cap. sol. iv. Fiunt solid. xlv. ¶ In schola pratorianorum i hominibus decem an. xi. i. cap. xi. sol. cxv. i. Ita primo annona pro ann. i. i. solid. v. pro cap. solid. iv. Fiunt solid. xvi. Reliquis hominibus ix. ad ann. i. pro ann. solid. v. cap. i. pro cap. sol. vi. Fiunt solidi Lxx. i. ¶ In schola draconariorum k hominibus x. an. xi. cap. x. S. solid. ccv. i. Ita primo anno pro ann. solid. x. i. v. cap. i. pro cap. i. solid. iv. Fiunt solid. xvi. Reliquis hominibus ix. ad ann. i. pro ann. sol. v. cap. i. pro capitu. solid. iv. Fiunt solidi Lxxx. i. ¶ In scrinio operum l hominibus xx. ann. xx. iv. cap. xxi. solid. ccc. xiv. Ita primo an. iiii. pro ann. sol. v. cap. i. i. pro cap. sol. vii. i. Fiunt sol. xx. i. v. Reliquis hominibus iiii. ad ann. i. i. pro ann. sol. v. & ad capitu. i. pro capitu. sol. iv. Fiunt solid. Lxi. i. Reliquis aliis hominibus vi. ad ann. i. pro ann. sol. v. & ad cap. i. pro capitu. sol. iv. Fiunt solid. xc. i. ¶ In scrinio arce m hominibus xx. an. xxv. i. i. c. xxi. sol. ccc. xiv. Ita primo ann. iiii. pro ann. sol. v. cap. i. i. pro cap. sol. iv. Fiunt solid. xx. i. Reliquis hominibus iv. ad ann. i. i. pro ann. solid. v. & ad cap. i. pro cap. sol. iv. Fiunt solid. xlv. i. Reliquis aliis hominibus vi. ad ann. i. i. solid. v. & ad cap. i. pro cap. solid. iv. Fiunt solid. Lxv. i. Reliquis aliis hominibus cx. ad ann. i. pro ann. solid. v. & ad capitu. i. pro capitu. sol. iv. Fiunt solid. xc. i. ¶ In schola n chartulariorum o hominibus L. ann. Lxv. i. cap. i. i. pro capitu. solid. iv. Fiunt solid. xx. i. v. Ita primo ann. i. i. pro ann. solid. v. capitu. i. i. pro capitu. solid. iv. Fiunt solid. xx. i. i. Reliquis hominibus iiii. ad ann. i. i. pro ann. sol. v. & ad cap. i. pro capitu. solid. iv. Fiunt solid. xlv. i. i. Reliquis aliis hominibus vi. ad ann. i. pro ann. solid. v. & ad capitu. i. pro capitu. sol. iv. Fiunt solid. xlv. i. Reliquis hominibus xl. ad ann. primum pro ann. solid. v. & ad capitu. i. pro capitu. solid. iv. Fiunt solid. ccc. lxx. i. Reliquis homines ccc. xiv. ann. ccc. xc. i. x. solid. i. i. ccc. xc. capitu. ccc. xx. Fiunt solid. xv. Lxx. i. i. i. Del. xxx. i. i. Item pro ann. & cap. censualium solid. ccc. xli. i. Officiorum ejus solidi clx. potest * medi hominibus v. an. xlv. i. i. cap. xvi. i. i. solid. ccc. xviii. Ita primo anno pro ann. xv. cap. v. solid. v. Secundo pro ann. x. cap. v. solid. Lxx. Reliquis hominibus i. i. i. ad ann. vi. i. i. & ad c. i. i. sol. cl. ¶ Grammaticis p hominibus i. i. ad ann. x. & ad cap. i. i. ad solid. Lxx. sortitas. ¶ Oratori- bus q hominibus i. i. ad ann. x. capitu. v. ad solid. Lxx.

a Commentariensis, cujus manu actus subnotantur. l. 25. §. 7. de iure fisci. b nota de scrinio libellorum. c l. 5. l. 12. de proxim. sacrarum scrip. l. 5. l. 7. l. ult. infra de palat. sacrarum largit. l. ult. inf. de remiss. l. 1. u. s. de cens. fisci. pecul. l. 5. J. de numerariis. d Singulares five singularii, qui singula five singula id est, abbreviaturas scribebant. Sic singula, singula, sigla, & tandem, vigla. Notæ distant a singulis vel siglis. Sigla vel Sigla sunt singulares literæ: notæ, non sunt literæ. A siglis singulariis, ut a notis notarii dicti sunt. vide Cujacium 12. c. 5. servat. ult.

e l. 3. l. 7. §. 3. J. de palat. sacrarum largit.

f Nota de schola cursorum.

g Alio sensu accipitur hic, quam in l. 7. §. 5. ff. de oper. liberiorum.

h Stratorum. vide J. de stratoribus.

i Prætoriani, milites præfectorum prætorio. Græcis δραπετάς, vide Petrum Fabr. 1. semestr. 3.

k Draconarii ferebant ad prælium Draconem signum militare cohortis. Primum signum totius legionis aquila, vide Vegetium 2. cap. 13. vide elegant exemplum apud Ammianum 20. ubi de Juliano loquitur a militibus in Imperatorem electo.

l Nota de scrinio operum.

m Hinc arcarii, præpositi his suscipiendis, quæ in arcam præfecti prætorio inferuntur, vide infra de susceptoribus præpositi & arcarii.

n Schola, corpus & collegium militum. Quidam interpretantur locum in quo militantes meo tamen iudicio male.

o De quibus dicam infra de numerariis, actuariis & chartulariis.

p adde l. 2. l. ult. inf. de proxim. sacrarum.

a *συνεργητής* *ὁ χαρτογράφος* *αὐτοῦ* *εὐμο-
λογικὸν* *χαρτὰ* *ἀπὸ* *τῆς* *ἐ-
παρχίας*, Suidas, *memorialis* *Præ-
fecti* *prætorio*, *magistri* *mili-
tium*, *comitis* *atri-
usque* *ararii*. *Pro-* *consul* *Aliz* & *Castrensis* *ac* *Pa-* *latii* *suos* *habuere* *scriuarios*. v. J. *de* *num. ad.* *chart. adjutori-* *bus*, *scriuariis*.
b Cohortales of-
ficiales præsidum,
consularium cor-
rectorum, v. J. *de* *cohortalib.*
c *ἀναγορά* fi-
gura dictionis,
cum in principio
multarum oratio-
num idem ver-
bum repetitur.
d Quæ Orolio &
Æticio Subven-
tana & Arzagus,
hodie forte Ga-
regare, v. Ortelii.
um. Quæ hodie
Africa Tripolis
nominatur, nova
est, ab Africanis
extructa circa ve-
terem destructam a
Mauris, v. Leon.
5 Africa.
e Lepti magnæ,
Leptis magna ho-
die Lebida.
f v. l. 1. §. 2. §. eod.
g Id est, parva,
quæ hodie Afri-
ca nuncupatur.
h Quæ hodie Bi-
ledulgerid, Johan
Leo in sua Afr.
i Constantina hæc
fuit a Romanis
ædificata, de qua
vide Leonem lib.
5. Africa.
k Mauritania,
Hal. Mauritania
(Hebræis *Plar*)
duplex, Tingita-
na, quæ etiam Bo-
gudiana, Mauri-
tania Sitifensis,
Hispania Trans-
fretana, Hispa-
nia Tingitana, in-
ferior Maurita-
nia. Hodie regnū
Marrochi nuncu-
patur, si Antonio
Curioni: regnum
Fezzæ, si Nigro
credimus. Altera
Cæfariensis, quæ
Maffilia & Maffylia, hodie regnum Tremessenum.
I Hanc hodie nuncupari Cabo
Figato refert Pinetus, v. Procopium lib. 8. de adificiis Justinian. m Hic tractus hodie
dicitur, *Esrois de Gibraltar*. & de *Marroch*. Thevetus dicit ab Æthiopibus Gebethon,
Gebethar & Zuchat nuncupari. quæ nomina valde mihi una cum auctore, suspecta.
n Franci tempore Justiniani Gallias occupabant, nec iis imperabat Justinianus, ut hic li-
quet: & seramen Francicum appellat multis locis & inscriptionibus: forte quod dux qui-
dam Francorum a Narsete Justiniani exercitus duce, prope Tarentum fuerat superatus:
cum 22. antea annis Franci Theodeberto rege duos instructissimos exercitus Justiniani &
Gothorum (qui in prociñduerant, ut inter se dimicarent de Mediolani possessione) fudi-
sent, v. Procop. lib. 1. de bello Gothor. o Dromones, navigii longioris & ad cursum
expediti genus. Isidor. 19. Etymologiar. 1. Castiodor. 5. variat. Dromoni contrarius mu-
sculus, cursum navigii genus. Zonar. rom. 3. in Mauritio & Justin. Rhinostomito. A Dromo-
ne, Dromonarii. Castiod. 2. & 4. variat. p §. 23. §. 19. in §. J. eod. q Clausuræ
quid? v. l. 4. J. de off. Magist. off. r Burgus Gr. voce *ἄρξ* & deducitur. Vegetius
lib. 4. Castellum parvum burgum vocat Paulus Orolius in Valentiniانو, crebra per limi-
tem habitacula constituta Burgos vulgo appellat. Eadem vox reperitur in l. penult. J. de
fundis rei privata. v. Cujac. 3. observ. 24. A burgis dicti Burgarii, hoc est, burgorum, qui in
limitibus erant custodes. De Burgariis Hispaniæ, v. l. un. c. Th. de burgariis lib. 7. tit. 14. Id-
que satis offenditur sequentibus. 15. 16. 17. quorum hæc est inscriptio, de terris limitaneis,
de litorum & itinerum custodia, de luforiis Danubii. Dictos Burgundiones a Burgis Pau-
lus, Luitprandus & Isidorus existimant, v. Pithæum 1. ad vers. 14. s Imperatores Ro-
mani habuerunt in limitib. *τὰ ὁχυράματα*, quæ ipsi *clausuras* appellant, id ab Hadri-
ano videtur institutum. Spartianus: Per ea tempora & alia frequenter in plurimis locis,
in quib. Barbari non fluminibus, sed limitib. dividuntur, stipitib. magnis in modum mura-
lis sepiis funditus jactis atque connexis barbaros separavit, Hæc ille. Harum clausurarum vel
clausorum vel clausurarum propugnacula castella (unde castellani milites) & burgi. De
ea re alibi dicam, v. Pithæum de his loco.

9 ¶ Hæc igitur, quæ pro dispendiis civilibus Judicibus
Africa, eorumque officiis, id est, tam scriniariis a amplissi-
ma ejus Præfectura, quam cohortalibus b, per hanc divi-
nam Constitutionem statuimus, tua magnitudo cognos-
cens, ex Kal. Sept. futura tertia decima Indictionis effe-
ctui mancipari, observarique procuret, atque edictis pu-
blicis omnibus innotescat: His scilicet, qui ordinati fuerint a
tua sublimitate secundum præsentem divinam Constitu-
tionem, firmitatem sui status in perpetuo habituris. Nam
Deo juvante de militaribus Judicibus, & de officiis eorum,
& de alio nostro exercitu per aliam sanctionem statuimus.
Dat. Constantini. Domino nostro Justiniano P. P. *

De Judicibus militaribus & de officiis eorum.

2. Idem A. Belisario Magistro militum per Orientem.

IN nomine Domini nostri Jesu Christi ad omnia consilia
omnesque actus semper progredimur: per ipsum enim
jura Imperii suscepimus, per ipsum pacem cum Persis in æ-
ternum confirmavimus, per ipsum acerbissimos hostes, &
fortissimos tyrannos dejecimus, per ipsum multas difficul-
tates superavimus, per ipsum Africam defendere, & sub
nostrum imperium redigere, nobis concessum est, per
ipsum quoque, ut nostro moderamine recte gubernetur,
& firme custodiatur, confidimus. Unde per ejus gra-
tiam etiam civilium administrationum iudices & officia
singulis Africanis provinciis constituimus: attribuentes
quidem emolumentum, quod unusquisque percipere de-
beat. Ad ejus igitur providentiam etiamnum animum no-
strum referentes & armatas militias, & duces militum or-
dinare disponimus. 1 ¶ Sancimus itaque, ut Dux mili-
tum Tripolitana d provincie in Leptimagnensi e civitate se-
des interim habeat. Dux vero Byzacena f provincie ¶ & ¶ in
Capfa & altera g Lepte civitatibus interim sedeat. Dux ve-
ro Numidia h provincie in Constantinensi i civitate sedes
interim habeat. Dux autem Mauritania k provincie in Cæ-
fariensi l civitate interim sedeat. 2 ¶ Jubemus etiam, ut
in tractu m, qui est contra Hispaniam, qui Septa dicitur,
quantos providerit tua magnitudo, de militibus una cum
tribuno suo homine prudente, & devotionem servante Rei-
publicæ nostræ, per omnia constituas, qui possint & ipsum
tractum semper servare, & omnia, quæcumque in partibus
Hispaniæ, vel Galliæ, seu Francorum n aguntur, viro specta-
bili Duci denunciare, ut ipse tuæ magnitudini referat. In
quo tractu etiam dromones o, quantos provideris, ordi-
nari facias. 3 ¶ In Sardinia p autem jubemus Ducem ordi-
nari: & eum juxta montes, ubi Barbaricæ gentes viden-
tur sedere, habentem milites pro custodia locorum, quan-
tos & ibi tua magnitudo providerit. 4 ¶ Et omnes diligen-
ter pro commissis suæ custodiæ provinciis invigilent: & ab
omni hostium incursione subjectos nostros tueantur illa-
sos: & festinent die nocteque Dei invocando auxilium, &
diligenter laborando, usque ad illos fines provincias Africa-
nas extendere, ubi ante invasionem Vandalorum & Mau-
rorum Respublica Romana fines habuerat, & ubi custodes
antiqui servabant: sicut ex clausuris q & burgis r ostendi-
tur: maxime autem civitates, quæ prope clausuras & fines
antea tenebantur, cum essent sub Romano imperio consti-
tutæ, auxiliante divina misericordia cum hostes per partes
expelluntur, festinent comprehendere atque munire: &
in illis duces & milites per partes accedant, ubi antea fi-
nes s & clausuræ provinciarum erant, quando integræ
Africanæ servabantur, sub Romano imperio provinciæ,
quod Deo annuente (cujus auxilio nobis restituta sunt)
speramus cito nostris provenire temporibus: & ut in secu-
ritate & pace provinciæ cum antiquis finibus integræ ser-

ventur, & vigiliis ac laboribus devotissimorum militum, &
cura spectabilium pro tempore Ducum custodiantur illa-
se: quoniam ita convenit, ut semper custodes fines pro-
vinciæ servant: ne detur hostibus licentia, incurrendi aut
devastandi loca, quæ nostri subjecti possident.

5 ¶ Quantos autem milites, sive pedites, sive equites,
per unumquemque limitem collocari oportet, ad custo-
diendas provincias & civitates, tua magnitudo, prout con-
sideraverit, ordinet, & nobis referat: ut, si praxiderimus
sufficientem esse ordinationem, confirmemus eam: sin au-
tem perspexerimus, & aliquid amplius fieri, ut eam aug-
mentemus. 6 ¶ Quid autem dux a stipendiorum no-
mine pro se suisque hominibus, & quid ejus officium con-
sequetur; hoc in subdita declaratur notitia. 7 ¶ Sicut
ergo prædictum est, interim nunc Duces ac milites secun-
dam nostram dispositionem in locis seu civitatibus, in qui-
bus jussimus, sedeant, donec Deo auxiliante nobis ac Rei-
publicæ nostræ per labores nostros in illis locis constitui
possint, in quibus uniuscujusque provinciæ antiquus limes
constitutus erat, quando florente Romana republica me-
moratæ provinciæ integræ tenebantur. 8 ¶ Pro limi-
taneis vero ordinandis necessarium nobis esse videtur, ut
extra Comitatenfes milites, qui b per castra sunt, milites
limitanei constituantur, qui c possint & castra & civitatis
limites defendere, & terras colere: & ut alii provinciales
videntes eos per partes d, ad illa loca se conferant. Et
exemplum e fecimus unius numeri limitaneorum: ut
secundum exemplum, quod nos misimus, per castra & lo-
ca, quæ providerit tua magnitudo, eos ad similitudinem
nostri exempli ordinet: sic tamen, ut si inveneris de pro-
vinciis idonea corpora, aut de illis, quos antea milites ha-
bebant, limitaneorum constituas in numero in unoquo-
que limite: ut, si aliqua forsitan commotio fuerit, possint
ipsi limitanei f sine Comitatenfibus militibus una cum
Ducibus suis adjuvare loca, ubi dispositi fuerint, non longe
limitem exeuntes, nec ipsi limitanei, nec duces eorum: ut
nullum etiam dispendium a Ducibus g vel ducianis prædi-
cti limitanei sustineant, nec aliquas h sibi consuetudines
de eorum stipendiis per fraudem ad suum lucrum conver-
tant. Hæc autem non solum in limitaneos volumus ob-
servari, sed etiam in Comitatenfes milites.

9 ¶ Et unumquemque Ducem & Tribunos eorundem
militum jubemus, ut semper milites ad exercitationem i
armorum teneant, & non concedant eos divagari, ut, si
quando necessitas contigerit, possint inimicis resistere, &
nullum audeant Duces aut Tribuni commeatalem k de
ipsis dimittere: ne, dum sibi lucrum student conficere, in-
custoditas nostras relinquunt provincias. Nam si usurpa-
verint memorati Duces, vel officia eorum, seu Tribuni,
commeatalem de militibus relinquere, aut aliquod lucrum
de eorum emolumentis sibi acquirere: hoc non solum in
quadruplum jubemus publico rependere, sed etiam digni-
tate eos privari. Magis enim debent & duces & Tribuni
supra deputata sibi emolumenta secundum labores suos
de nostra largitate remunerationem sperare, & non de
commeatibus l militum aut eorum stipendiis lucrum sibi
acquirere: quoniam ideo ordinati sunt milites, ut per ipsos
provinciæ vindicentur: præcipue cum sufficienter & ipsis
Ducibus & eorum officiis emolumenta præstitimus, &
semper providimus unumquemque secundum labores suos
ad meliores gradus & ad majores dignitates perducere.

10 ¶ Postquam vero Deo placuerit, & m per tuam ma-
gnitudinem limes omnis in antiquum statum pervenerit,
& bene ordinatus fuerit, tunc ubicunque necessitas emer-
ferit, viri spectabiles Duces invicem sibi, quando usus exe-
gerit, auxilium præbeant, ut provinciæ seu limites, eorum
vigiliis & laboribus (Deo juvante) illæsi custodiantur.

11 ¶ Sicut autem jubemus audaces & feroces contra
inimicos iudices ac milites nostros esse: sic volumus eos
mites & benevolos circa collatores n nostros existere, &
nullum damnum nullamque læsionem in eos efficere. Sin
autem quisquam de militibus ausus fuerit quamcunque
læsionem tributariis o nostris inferre: periculo viri spe-
tabilis Ducis seu tribuni & Principis digna vindicta affici-
atur, ut indomnes tributarii nostri custodiantur.

12 ¶ Si vero pro quibusdam causis interpellatio apud
nostros iudices facta fuerit: jubemus, non amplius spor-
tularum nomine, quam nostris Legibus definitum est, execu-
tores accipe-
re, poenam eisdem legibus insertam ex transgressione formidantes.

13 ¶ Cum autem Deo annuente Africanæ nostræ provinciæ per tuam
magnitudinem secundum nostram dispositionem ordinatæ, & limites in
antiquum statum reducti, & omnis Africa sic detenta fuerit, sicut erat: cum
ergo hæc omnia (Deo juvante) præsentem tua magnitudine disposita & per-
fecta fuerint, & per labores tuos p, ¶ antiquos ¶ fines omnes Africa rece-
perit, & docuerit nos de omni ordinatione totius Africanæ diceceseos, i. e.
quanti & qui milites in quib. locis vel civitatibus constituti sunt, & quanti
limitanei, & in quibus locis & militibus collocati sunt: tunc jubemus tuam
magnitudinem ad nostram Clementiam remeare. 14 ¶ Interea vero si
aliquas

a Ducis vocabu-
lum hic, nomen
dignitatis: hinc
dux militum Tri-
politanae provin-
ciæ, Byzacenæ,
Numidæ, Mau-
ritaniæ, §. 1. §.
eod. Sardinia, §. 3.
§. eodem.
b Nec enim om-
nes comitaten-
ses in castris: sed
in aula & comita-
tu Principis. l. 2.
inf. de priv. eo-
rum, qui in faci-
palat. l. 13. J. de re
milit.
c Limitanei mi-
lites unde dicti, &
eorum munus.
d Per partes, id
est, interdum: aut
dispositos in illis
partibus. Partes
enim pro regione
usurpavit superi-
us §. 2.
e Exemplum pos-
sis Gallie inter-
pretari un. effat.
f Limitanei a co-
mitatenfibus dif-
ferunt: Illorum
proprium munus
est, in limite tu-
endo versari: ho-
rum extra ordi-
nem, J. eod. ibi:
qui per castra
sunt. A Comitaten-
fibus comita-
tenfes legiones. l.
7. J. de Palat. sa-
crar. larg. Comita-
tenfes numeri.
l. 14. J. de re mili-
tari.
g Nota de duci-
bus vel ducia-
nis limitaneorum
militum.
h Aliqua sibi con-
suetudine de eo-
rum &c.
i vide Vegetium
de exercend. syron.
l. de re milit. 9.
& seq.
k Commeatalis
miles is est, cui in
stipendii partem
dantur alimenta
ex commeatu, ac
alimento publico.
l Alii legunt *com-
meatib.* Comme-
atus militum vel
commeatu sunt
cibaria, & ali-
menta exercitus.
m Belisarius li-
mitem omnem
imperiū restituit
recteque ordina-
vit.
n Collatores,
qui postea dicen-
tur tributarii,
conferentes tri-
butum, vide Novel-
lam de collatori-
bus 128.
o Qui tributa
conferunt.
p Fuit enim re-
cuperata a Van-
dalis Africa, duce
Belisario.

a vide 5. 4. 5. eodem.

b Civitates & castra hic junguntur ut superius civitates & castra. 5. 14. 5. eod.

c Scrinio sacri laterculi, five palatii. Sacro laterculo pro codicillis suarum dignitatum interebant Duces, de quibus 5. 2. 8. eod.

d Scriniis & officiis præfecti Prætorio, pro codicillis suarum dignitatum, prædes interebant.

e Militaris scil. Duces militares interebant, pro codicillis suarum dignitatum, seriniis magistri militum.

f Notitia quid sit v. l. 1. 5. 8. 8. eod. Galli, Ephr. Idem quod exemplum d. 5. 8. 8. eod.

g i. e. horum homines.

h vide 5. 8. 3. eod.

i Primicerium Græci definiunt, τὸν πρῶτον τῆς τράπεζας, v. J. de primicerio

k l. i. J. de lucris advocat. l. 4. J. de agentibus in reb. l. 1. J. de exat. tribus. Olim centuriones dicebantur.

l Veget. 13. Centena, ordo & dignitas promotionis, l. i. C. Th. de Casarianis, l. 1. Cod. Theod. de murileg. l. 5. Cod. Th. de decurion.

m Hi tabulariorum munere fungebantur v. J. de numerariis.

n Circitores vigiliis circumstant, & si qua emerisset culpa renuntiabant. 3. Veget. 8.

o Biarchi officiales sunt, victui præfecti, quorum meminit Hieronymus ad Pammachium, hinc Biarchis, l. i. J. de off. magistr. off.

p de quo 5. 3. 5. eod.

q Ducenarii, qui ducentis scholaribus præstant, l. 3. J. de agentibus in reb. l. 1. J. de lucro advocat. l. 1. J. de exat. trib. l. 9. C. Theod. de exat. tribus. Cyprianus 1. epist. 4. Ducenarii potius quam episcopi. Meminit huius muneris Nicephorus 6.

cap. 30. Ducenarius est Vegetio, qui ducentos homines ducebat 2. cap. 8. Hinc ducentarii, l. 1. J. de off. Magistr. off.

aliquas civitates, seu castella per limites constituta providerit tua Magnitudo nimis esse magnitudinis, & propter hoc non posse bene custodiri: ad talem modum ea constitui disponat, ut possint per paucos bene servari. 15. ¶ Cui autem magnitudo tua, omnibus dispositis, ad nos remeare iussa fuerit, tunc Duces unusquisque limitis, quotiens pro componendis civitatibus aut castris, & pro stipendiis suis, aut pro annonis aliquod opus habuerint, celerius ad virum magnificum Præfectum per Africam significent: ut ipse, quæ necessaria fuerint, festinet facere, ne aliqua protractio provinciis noceat. 16. ¶ Ea vero, quæ ipse fecerit, vel quæ adhuc necessario procuranda sunt postea, & memoratus vir magnificus Præfectus per Africam, & viri spectabiles Duces, & de aliis omnibus, quæ ibi aguntur, frequenter ad nos referant: ut bene facta confirmemus, & quæ opportunius debent fieri, ex nostra dispositione peragantur.

17. ¶ Hoc etiam decernimus, ut iudices, qui ordinandi sunt per Africanos limites, nihil amplius in sacratissimo palatio & cuilibet personæ, aut dignitati, vel in Prætorio & per Africam Præfecturæ & Magisteriæ & potestati præbeant, nisi quantum subter annexa declarat notitia f: nam si quis amplius, quam in subdita notitia taxatum est, usurpaverit, seu acceperit, triginta libras auri, multæ dependat nomine, cum quo & periculo indignationis nostræ Serenitatis subiacebit, nulla alia qualibet persona aut dignitate aut officio accipiente aliquid ab eis, præter illos, quorum nomina in subdita notitia continentur. 18. ¶ Ad hoc iubemus, ut (Deo juvante) unusquisque Dux seu eorum officia g, secundum quod notitia subter annexa continet, emolumenta sua ex tributis Africanæ provincie ex Kalend. Sept. instantis felicissimæ tertie decimæ indictionis percipiant. 19. ¶ Et hæc notitia h Deo volente, debet delegari Ducibus, & eorum officiis in Africa constitutis, pro annonis & capitu per singulos annos præbendis.

Ita Clarissimo Viro Duci Trapolitanæ provincie & hominibus ejus singulis sol. 5. cap. 159. singulis cap. sol. 783. Adfessori Ducis & officio ac hominibus ejus, 40. ann. 96. S. sing. ann. cap. sol. 6. Simul fiunt pro ann. & cap. sol. 674. Dividuntur sic, Adfessori in ann. 8. cap. 4. Primicerio i in ann. 8. cap. 2. Ducenariis 3. ad ann. 6. sol. fiunt ann. capitis fiunt capitum. cap. Centenariis k 6. ann. 5. fiunt. Fiunt ann. 4. & ad cap. 1. fiunt ann. 16. & ad cap. 3. fiunt cap. 8. Circitoribus l 9. semis. Aliis 11. ad ann. 1. S. fiunt ann. 14. fiunt. & ad c. 3. fiunt cap. 11. ¶ Item viro clarissimo Duci Byzacena Provincie & hominibus ejus ann. 190. singulis in ann. sol. 5. cap. 158. singulis cap. sol. 10. Simul fiunt pro ann. cap. sol. 670. omnes dividuntur sic, Adfessori in ann. 7. cap. 4. Primicerio in ann. 5. cap. 2. Numerario in ann. 6. cap. 3. Ducenario 4. ad ann. 3. fiunt cap. 3. Centenariis 6. ann. * ann. 15. & cap. 1. fiunt cap. 7. Circitoribus 9. ad ann. * fiunt ann. 13. & ad cap. 3. fiunt cap. 7. Circitoribus 9. ad ann. 2. fiunt 18. & ad cap. fiunt ann. * 13. * cap. 9. semis. Alii 11. ad ann. 3. * fiunt ann. 13. S. & ad cap. 11. ¶ Item viro clarissimo Duci Numidia Provincie, & hominibus ejus ann. 190. sing. ann. sol. 8. cap. 158. singulis cap. sol. 9. Simul fiunt pro ann. & cap. sol. 351. 34. Adfessori Ducis & officio ejus hominibus 40. ann. & cap. sol. 5. cap. 49. singulis cap. sol. 47. 2. singulis cap. sol. 3. Simul fiunt pro ann. & cap. sol. 164. S. Dividuntur sic, Adfessori in ann. 13. cap. 6. Primicerio * ann. cap. 3. Numerario m in annum 4. * fiunt ad ann. 16. & ad cap. 5. centenariis ad ann. 11. S. fiunt. 12. & ad cap. capita 6. Biarchis 8. Circitoribus n 9. ad ann. 2. fiunt ann. 127. & ad cap. 3. fiunt cap. 8. semis. Alii 11. ad ann. 2. fiunt ann. 16. fiunt 15. & ad cap. 3. fiunt cap. 11. ¶ Item viro clarissimo Duci Mauritania Provincie & hominibus ejus ann. 190. singulis ann. sol. 5. cap. sol. 200. 160. 35. Adfessori Ducis & officio ejus hominibus 40. ann. 96. S. * 3. S. fiunt simul pro ann. & cap. sol. 670. 3. S. Dividuntur sic, Adfessori in ann. 9. cap. 4. Primicerio in ann. 5. cap. 1. Numerario in ann. cap. 3. Ducenariis 3. ad ann. 3. S. fiunt ann. * & cap. 3. fiunt cap. 2. Centenariis 9. ad ann. 10. & ad cap. 3. fiunt capita 5. Biarchis o 8. Circitoribus ad ann. 8. fiunt ann. 18. & ad cap. 3. fiunt cap. 3. fiunt cap. 11. ¶ Item viro clarissimo Duci p Sardinia insulæ & hominibus ejus ann. 190. Singul. ann. sol. 282. Adfessori Ducis, & officio ejus hominibus 40. ann. 96. S. sing. ann. sol. * cap. 48. singulis cap. sol. 9. Simul fiunt pro ann. & cap. 150. 136. Dividuntur sic, Adfessori ann. 9. & cap. 3. Primicerio in ann. 2. cap. 3. Numerario in ann. cap. 3. Ducenariis q 4. ann. 3. fiunt ann. 16. & cap. 3. fiunt & cap. 9. Circitoribus. 9. ann. 3. fiunt ann. 29. cap. 3. fiunt cap. 9. Circitoribus 9. ann. 3. fiunt ann. 4. cap. 9. semis. Alii 11. ad ann. 16. fiunt & ad c. 3. fiunt. c. 11.

20. ¶ Notitia consuetudinum, quas in sacro laterculo, & in prætório amplissimæ Præfecturæ per Africam, & in officio Magistri militum, pro tempore Dux præbere debet unusquisque militis, sic: In sacro laterculo sol. 6. In officio Magisteriæ militum potestatis pro insinuandis administrationis suæ divinis nostræ Serenitatis adfatis sol. 12.

In officio amplissimæ Præfecturæ per Africam pro insinuandis ejusdem chartis sol. 12. 21. ¶ Gloria itaque tua, quæ per hanc pragmaticam sanctionem nostra statuit æternitas, effectui ea mancipari observarique præcipiat.

22. ¶ Emissa lex Idibus Aprilis CP. DN. Justiniano P. P. A. 4. & Paulino V. C. Confl. 4. 23. ¶ Et hæc notitia, DEO volente, debet delegari Judicibus, & eorum officiis in Africa constitutis pro annonis, & capitu per singulos annos præbendis. Item viro clarissimo Duci Trapolitanæ provincie, & hominibus ejus ann. * 90. singula annona solidos quinq; capit. centum quinquaginta novem singulis cap. solidos ducentos octoginta duos: adfessori Ducis, & officio ac hominibus ejus 40. annis nonaginta & septem. Item viro clarissimo Duci Byzacena, & hominibus ejus similiter. Item viro clarissimo Duci Numidia & hominibus ejus similiter. Item viro clarissimo Duci Mauritania provincie & hominibus ejus similiter. Idem Duci Sardinia & hominibus ejus similiter. 24. ¶ Item notitia consuetudinum, quas in sacro laterculo, & in prætório amplissimæ Præfecturæ per Africam, & in officio Magistri militum pro tempore Dux præbere solet unusquisque limitis, sic: In sacro laterculo sex solidos. In officiis Magisteriæ militum potestatis pro insinuandis divinis administrationibus seu divinis Serenitatis affatibus, solidos 12. pro officio amplissimæ præfecturæ per Africam pro insinuandis ejus chartis solidos duodecim. 25. ¶ Gloria itaque tua, quæ per hanc pragmaticam sanctionem nostram statuuntur, æternitatis effectui mancipari observarique præcipiat.

DE OFFICIO PRÆFECTI URBI c. TITULUS XXVII.

De cura annonæ.

1. Impp. Valentinianus & Valens AA. ad Volusianum Præfectum urbis.

Studentibus nobis statum Urbis, & annonariam rationem aliquando firmare: in animum subit, ejusdem annonæ curam, non omnibus deferri potestatibus. Et ne præfectura urbis abrogatum sibi aliquid putaret, si totum ad officium d'annonarij redundasset: Eidem e Præfecturæ sollicitudinis necessitatem mandamus: sed non ita, ut lateat officium annonariæ f Præfecturæ: sed ut ambæ potestates, in quantum sibi negotii est, tueantur civilem annonam: sitque societas muneris: ita ut inferior gradus meritis superioris agnoscat: atque ita superior potestas se exerat, ut sciat ex ipso nomine, quid Præfecto debeatur annonæ.

De personis advocandis, vel non.

Præfectus urbis in provinciis agentes non evocat, nisi duabus ex causis.

2. lidem AA. ad Ampelium Præfectum Urbis.

Quod promulgatis sanctionibus tua Sinceritas rescriptum esse non nescit, etiam ex præcepto nostro competenter observet, nec quasdam personas de provincia existimet advocandas: nisi g tantummodo suos officiales, & homines populares h huius almæ urbis seditioni obnoxios.

Collatio præfecturæ urbis, & aliarum dignitatum.

3. Imppp. Valens, Gratianus & Valentin. AAA. ad Rufinum Præfect. Urb.

Præfectura urbis i cunctis k, quæ intra urbem sunt, antecellat dignitatibus, tantum || ex omni parte derivatis, || quantum sine omni injuria ac detrimento honoris alieni / usurpat. Dat. 6. Kal. Jul. Valente A. 5. & Valentiniano Jun. Confl. 375.

Qui subjiunguntur Præfecto urbi.

4. Imppp. Theod. Valentinianus & Arcad. Augusti Severino Comiti sacrarum largitionum.

Omnia Corporatorum m genera, quæ in Constantinopolitana civitate versantur, universos quoq; cives ac populares n Præfecturæ urbane regi moderamine cognoscas.

De primicerio.

5. Imp. Theod. A. Constantino Præfecto Urbis.

Primicerius o adjutor tuæ sedis officij per biennium, quod in eodem gradu ex consuetudine præce ordinati-onis p meruit, curam insuper personarum q, usurpatione omni atque ambitione cessante, suscipiat, hoc etiam adjecto: ut si quis ex memorato ordine vel conditionis humane fine præventus, vel alia quacunque ratione, militia gradum propriæ amississe monstrabitur, solita ambitionis injuria vacante, locum is, qui juxta || matriculæ || r veritatem sequitur, obtineat.

DE OFFICIO MAGISTRI MILITUM f. TIT. XXIX.

De provincialibus. De præfectura.

1. Imppp. Valent. Gratian. & Theod. Augusti ad Enigium P. P.

r alii legunt matercula. De matricula alias dixi.

f Primus Constantinus (auctore Zosimo) disciplinam militarem transmutavit in magistrum militum a Præfectis Prætorio.

a id est, anno Christi 534.

b de sacro laterculo sibi dicam.

c l. ff. 12. παρὶ ἐπὶ δὲ καὶ πόλεως καὶ τὰς ἐκείνης πρὸς τὸν βασιλέα.

d i. e. ad munus Præfecti annonæ.

e adde l. 1. 5. 11. ff. eod.

f eadem annonaria potestas l. 22. Cod. Theod. de p. s. v. b.

g hanc vocem Cujacius hic 8. obs. 28. refert ad factiones agitatorum quatuor, quæ in urbe erant: Venetam, Prasinam, Albutam, Russiam quas Græci δὴ μὲς vocant.

h hanc vocem Cujacius hic 8. obs. 28. refert ad factiones agitatorum quatuor, quæ in urbe erant: Venetam, Prasinam, Albutam, Russiam quas Græci δὴ μὲς vocant.

i Nov. 13. & 17. & lib. 5. Epigram. hinc factionarii, l. 1. C. Theod. de equis tur. adde quæ not. ad l. 28. §. 3. ff. de panis.

k etiam Constantinopolitanæ. 6. synopses Basil. 4. cap. 11. adde 6. Harm. 1. 5. 7.

l ea de causa Capitolinus in Pertinace dicit, Præfectum urbi cum omnibus participasse sermonem.

m Corporati a corporibus. Corpora σωματῆς 6. synopses Basil. cap. 12.

n πολιτῆς dicuntur apud autorem synopses cod. c. 12.

o id est, primus, prior, antiquus adjutor.

p non intelligit legem 7. §. de advocat. d. ver. jud. quæ scripta est de advocatis Præfecturæ prætorie: non urbariæ, sed aliam quandam, vide Cuj. 13. obs. 1.

q curam epistoliarum, Cuj. ibid. nam hæc cura numeratur inter officia Præfecti urbi, & dicitur a Castodoro, Cura canoniarum epistoliarum lib. 12.

r alii legunt matercula. De matricula alias dixi.

f Primus Constantinus (auctore Zosimo) disciplinam militarem transmutavit in magistrum militum a Præfectis Prætorio.

1. l. i. γ. de παρ
tarchia ad Syriam pro
postea vocata a Jus
lidem, vide Cujac.

Græci appellant
se tra-

2 Prætoria non sunt villæ, ut putat Rhenanus apud Tertullianum lib. ad Scapulam, sed domus magnificæ Prætorum, quibusque causa in urbibus extruuntur, l. 33. in princ. sup. de episcopio & cler. l. 4. inf. de oper. publ. l. 3. inf. de met. l. ult. C. Theod. de off. p. m. jud. Nov. 24. Vopiscus in Aureliano, Forum nominis sui in Ostensi ad mare fundare cepit, in quo postea prætorium publicum constitutum. Prætorium etiam veteres appellabant partem villæ latius ædificatam, & patrisfamilias habitationi relictam, l. 12. ff. de usu. l. 2. ff. de servitutibus, v. l. 198. ff. de verb. sign. l. 3. inf. de met. l. 3. v. J. de conditio in publ. bon. d. Si quis Provincialis a Principe petierit administrationis officium in sua provincia, sacrilegii tenetur: nisi ultro Princeps eum magistratum fecerit, Synops. Basilic. 2. de c. c. n. r. c. v. l. 1. adde l. 14. sup. de crim. sacril. c. Etiam fiscalis & adfessoria, l. 10. inf. de assessoribus l. 1. C. Theod. cod. l. 3. inf. de div. off. adde l. 3. ff. de off. adfess. l. 38. ff. ex quibus causis major. sic legimus Cassiodorum patriæ suæ Lucaniæ & Brutorum correctorem fuisse. Calliodor. l. 2. var. g. Ne aut gratiosus aut calumniosus apud suos esse videatur, Paul. 5. sent. 12. 5. 5. Idem constitutum fuerat a Philippo Pulchro anno 1302. & Carolo Quinto anno 1366. Gallorum regibus, adeo ut ex eorum constitutione, multi privarentur senatorio munere, quod Parisienses essent, vide Papon. 3. notav. 8. cap. des provisions d'office fol. 604. id tamen hodie non observatur, videtur autem niti l. 17. §. 4. ff. ad municipal. quæ vult in dignitatibus conferendis originarium præferri. Cæterum extraneus dignitatis non est capax. l. ult. sup. de off. Prætor. Hoc ita est, si modo omnino extraneus sit: quales tamen non sunt, qui eidem Principi sunt subiecti. h. Ante Anastasium vetustissima lex reperitur Antonini apud Xiphilinum *μὴ δὲ να εἶν τὸν ὁμοῦ ὁμοῦ* τὸ δὲ πατρὸς ἐστὶν ὁμοῦ. i. Adde l. unic. C. Theod. de privileg. domus Augustæ lib. 10. tit. 25. k. l. 1. inf. de apochis. v. l. 1. sup. de off. Com. sacrar. largit. l. pen. C. de canone largit. tit. 10. Quadrimenstrui dicuntur, quod quarto quoque mense constituuntur. Tribus enim pensionibus anni ejusque indictiones solvebantur. leg. ult. inf. de annonæ. l. 15. l. 16. C. Theod. tit. 25. Cassiodorus, ut trina illatione devotus possessor suam compleat functionem. Idem 12. var. 7. Expensarum fidelem notitiam quatuor mensibus comprehendam. Hi breves a chartulariis conscribuntur, & ad officia palatini, aut Præfecti prætorio transmittuntur, vide Cuj. inf. de apochis. l. Breves, brevia, *βρέβια*, brevicula. Zonaras in Concilio Carthaginiensi. Anna, Alex. 6. Julianus epistola ad commun. Judæorum. l. ult. inf. de convencionibus fisci debitoribus. l. 1. inf. de apochis. sunt chartulæ breves. m. l. ff. 15. *ἀπὸ τῶν πραιτῶρων τὰ δὲ μὲν ἵτοι νυκτεπάρχων*. Nov. 13. *ἀπὸ τῶν πραιτῶρων ἵτοι πραιτῶρες δὲ μὲν*. 6. Eccl. 5. Ideo dicitur obscurus judex, arbiter silentiosus, incendiarius & furum indagator. Eleganter Cassiod. 7. var. 7. de Præfecto vigilum, Furta cum facere in furibus, dum illos noctu circumvenit. n. Gravioribus scilicet, & in liberis. v. Nov. 13. o. Præfectus annonæ extra ordinem pro tempore & necessitate exigente constituebatur. p. Præfectus annonæ inter cætera per officinas pistorum discurrebat, pensumque & munditiam panis exigebat. Cassiod. 6. var. 18. Cognoscebat etiam criminaliter de his, quæ ad annonam pertinebant. v. Cuj. in hunc sensum.

sibi iactaverit delatum fuisse. Dat. 7. Id. Aug. Leone A. 4. & Probiano Consil. 471.

Ubi rectores provinciarum habitare debent.

14. Idem A. eidem P. P.

Nulli judicum, qui provincias regunt, in civitatibus, in quibus sacra palatia aut prætoria a sunt, liceat his relictis, privatorum b sibi domos ad habitandum veluti prætoria vindicare: sed sacratissima modis omnibus inhabitare palatia seu prætoria || cogantur, || ut hac necessitate compellantur eorum reparationi providere. Ubi autem & palatium est, & prætorium: palatium quidem habitationi Prætoris, prætorium autem vel suscipiendis c conservandisque speciebus publicis horreorum vice, vel alii necessarii rei deputetur. Quod si quis aliquando dissimulare tentaverit: protinus eum atque officium ejus quinquaginta librarum auri multam ad reparandum sacrum, quod neglexerit, palatium, solvere sancimus. Dat. 6. Id. Febr. Clementino & Probo Consil. *

UT NULLI A PATRIÆ SUÆ ADMINISTRATIONE SINE SPECIALI PERMISSU PRINCIPIS PERMITTATUR.

TIT. XLII.

* Græca constitutio Anastasii h. Imp. ut scribit Jac. Cujac. ad Paul. lib. 5. sent. tit. 12. qui tamen putat esse const. ult. tit. De officio rectoris provincie. at nos aliter sentimus, moti & auctoritate librorum veterum, qui novam Rubricam minio scriptam post illum tit. descriptam habent, & Græcorum interpretatione consensu, qui ad leg. ult. infra de crim. sacrileg. hunc tit. numerant 41. lib. 1. C. In eadem est etiam nobiscum sententia præstantissimus Ant. August. Cæterum crediderim idem hac constitutione fuisse cautum, quod supradicta ult. const. 1. tit. de crim. sacrileg. continetur. Cont.

**DE QUARIMENSTRUIS & BREVI-
VIBUS.**

TIT. XLII.

* Græca constitutio deest.

Hunc titulum diserte ita scriptum in veteribus libris, & a nemine adhuc recentiorum animadversum intrepide restitui, ut qui & hoc loco oportune sit insertus: putat quidem Jacobus Cujacius vir doctissimus, eum fuisse additum tit. De apochis lib. 10. quia & quadrimenstruorum brevium l. 1. illius tit. mentio fit, sed idcirco non fuit additus, quia hic jam proprio fuerat loco collocatus. Extat similis tit. l. 11. C. Theod. tit. 25. De quadrimenstruis brevibus & sub eo Consil. sing. Theodosii, Arcadii, & Honorii AAA. Cont.

DE OFFICIO PRÆFECTI VIGILUM.
TIT. XLIII.

1. Impp. Theodosius & Arcadius AA. Nephidio Præfecto urbis.

Præfecti vigilum hujus urbis nihil de capitalibus causis n sua auctoritate statuere debent: sed si quid hujusmodi venerit, Culmini tuæ potestatis referre, ut de memoratis causis celsiore sententia judicetur.

DE OFFICIO PRÆFECTI ANNONÆ.
TIT. XLIV.

Græca constitutio sub hoc titulo miniato deesse notatur in manuscriptis. Hoc igitur pallo restitutus quinque titulis in hoc primo libro C. qui antea deerant, (id est, tit. de officio Comitum sacri patrimonii, tit. de officio Vicarii, qui in omnibus manuscriptis extat, tit. Ut nulli patriæ suæ administratio, &c. tit. De quadrimenstruis brevibus, & tit. De offic. præfect. annonæ.) per pulchre numerus tit. hujus libr. per omnia convenit cum numero

cap. des provisions d'office fol. 604. id tamen hodie non observatur, videtur autem niti l. 17. §. 4. ff. ad municipal. quæ vult in dignitatibus conferendis originarium præferri. Cæterum extraneus dignitatis non est capax. l. ult. sup. de off. Prætor. Hoc ita est, si modo omnino extraneus sit: quales tamen non sunt, qui eidem Principi sunt subiecti. h. Ante Anastasium vetustissima lex reperitur Antonini apud Xiphilinum *μὴ δὲ να εἶν τὸν ὁμοῦ ὁμοῦ* τὸ δὲ πατρὸς ἐστὶν ὁμοῦ. i. Adde l. unic. C. Theod. de privileg. domus Augustæ lib. 10. tit. 25. k. l. 1. inf. de apochis. v. l. 1. sup. de off. Com. sacrar. largit. l. pen. C. de canone largit. tit. 10. Quadrimenstrui dicuntur, quod quarto quoque mense constituuntur. Tribus enim pensionibus anni ejusque indictiones solvebantur. leg. ult. inf. de annonæ. l. 15. l. 16. C. Theod. tit. 25. Cassiodorus, ut trina illatione devotus possessor suam compleat functionem. Idem 12. var. 7. Expensarum fidelem notitiam quatuor mensibus comprehendam. Hi breves a chartulariis conscribuntur, & ad officia palatini, aut Præfecti prætorio transmittuntur, vide Cuj. inf. de apochis. l. Breves, brevia, *βρέβια*, brevicula. Zonaras in Concilio Carthaginiensi. Anna, Alex. 6. Julianus epistola ad commun. Judæorum. l. ult. inf. de convencionibus fisci debitoribus. l. 1. inf. de apochis. sunt chartulæ breves. m. l. ff. 15. *ἀπὸ τῶν πραιτῶρων τὰ δὲ μὲν ἵτοι νυκτεπάρχων*. Nov. 13. *ἀπὸ τῶν πραιτῶρων ἵτοι πραιτῶρες δὲ μὲν*. 6. Eccl. 5. Ideo dicitur obscurus judex, arbiter silentiosus, incendiarius & furum indagator. Eleganter Cassiod. 7. var. 7. de Præfecto vigilum, Furta cum facere in furibus, dum illos noctu circumvenit. n. Gravioribus scilicet, & in liberis. v. Nov. 13. o. Præfectus annonæ extra ordinem pro tempore & necessitate exigente constituebatur. p. Præfectus annonæ inter cætera per officinas pistorum discurrebat, pensumque & munditiam panis exigebat. Cassiod. 6. var. 18. Cognoscebat etiam criminaliter de his, quæ ad annonam pertinebant. v. Cuj. in hunc sensum.

Codez

Græcorum, quos duos numeros conciliare anxie studuit Ant. August. nec tamen præstare potuit. Cont.

**DE OFFICIO CIVILIVM
JUDICUM.**
TIT. XLV.

De honorat. litigantibus.

1. Impp. Arcadius, Theod. & Honor. AAA. Curtio Præfecto prætorio.

Honorati c, qui litem habere noscuntur, his horis || vel temporibus d, || quibus causarum vel merita vel fata e panduntur f, relidendi g cum judicibus non habeant facultatem. Dat. 3. Non. Febr. Ravenna, Ballo & Philippo Consil. 408.

De publicis functionibus.

2. Impp. Honor. & Theod. AA. Anthemio P. P.

Si quis pro publicis functionibus, quæ flagitantur, aliquo se defendere tentet munimine: adeat Judicem, & promat, quæ duxerit adferenda. Quem si Judex (quod non b arbitramur) minus audire maluerit, ipsi quidem administrator 30. librarum auri, apparitor vero ejus 50. feriat dispendio. Dat. 13. Kal. Aug. Constantinop. Honorio 8. & Theodosio 3. AA. Consil. 409.

DE OFFICIO MILITARIUM JUDICUM.
TIT. XLVI.

De negotiis privatorum.

1. Impp. Valent. Theod. & Arcadius AAA. Magistris & Comitibus utriusque k militiæ.

Nunquam l omnino in m negotiis privatorum n vel tutio militaris, vel executio tribuatur. Dat. Prid. Id. Febr. Constantinop. Theod. 3. & Habundantio Consil. 393.

De foro competenti.

2. Impp. Honor. & Theod. AA. Monachio P. P.

Præcipimus, ne o quando curiales p, vel privata conditionis homines ad militare exhibeantur judicium q, vel contra se agentium actiones excipiant, vel litigare in eo cogantur. Interminationem autem 50. librarum auri adversus Comitum r officium proponi decernimus, si quid contra hoc aliquando tentaverit. Dat. 6. Kal. Sept. Theod. A. 7. & Palladio Consil. 416.

De his, qui in virorum spectabilium ducum officiis militaverunt.

3. Impp. Theod. & Valent. AA. Anatolio Magistro militum.

Nemo de his, qui in virorum spectabilium ducum officiis militaverit, scholæ agentium in rebus quacunque subreptione post completam militiam societur, nec agendi vices viri clarissimi Principis accipiat facultatem. Si quis autem adversus hæc nostræ perennitatis decreta venire conetur: militia spoliatus, proscriptionis poena pro parte bonorum tertia constringatur. Dat. 5. Kal. Febr. Constantinop. Maximo 2. & Paterio Consil. 443.

De ducibus militum.

4. Idem AA. Nomo f Magistro officiorum.

Duces militum t, & præcipue, quibus gentes u, quæ maxime cavendæ sunt, appropinquant, in ipsis limitibus commemorari, & milites ad proprium redigere numerum imminutibus magistris potestatibus, diuturnisque eorum exercitationibus inhærere præcipimus. Castrorum quin etiam refectionis || lustrationisque x || curam habent. Quibus cum Principibus castrorum præpositis, pro laborum vicissitudine, limitaneorum militum duodecimam annonarum partem, distribuendam videlicet inter eos magisteria y potestatis arbitrio, deputamus. Dat. 2. Id. Sept. Constantinop. Maximo 2. & Paterio Consil. 443.

* Constitutio Græca.

**DE REI MILITARIS COMITIBUS
VEL TRIBUNIS LAVACRA PRÆSTENTUR.**
TIT. XLVII.

5. Impp. Arcadius, Honorius & Theodosius AAA. Anthemio P. P.

Omnem inquietudinem a curiis & civitatibus præcipimus prohiberi: nec ullam privata ab his succendi balnea ad Tribunorum, vel ducum, aliorumve a militarium comitum usus: nec adorationem aliquam pro hac causa profligari. Illustribus enim tantummodo viris comitibus, ac magistris militum (si tamen id voluerint) hoc ministerium indulgemus: dupli poena violatoribus hujus sanctionis imminente. Dat. 5. Kalend. Dec. Arcadio A. 6. & Probo Consil. 406.

in foro militari litigare. l. 1. §. eod. l. 1. §. de off. Magistr. mil. l. 42. §. de decur. Nov. 145. r Comitum officium hic, id est, comites militum, de quibus dixi in epigraphis, l. 1. sup. eod. officiales. f Nonio. v. l. 4. sup. de off. Magistr. off. t al. limitum, ut in l. 2. §. 20. sup. de off. Præf. prætor. pro limitibus legimus militis. u Ut Sophonemæ, Balbitemæ: & aliz, de quibus v. l. ult. sup. de off. Magistr. milit. x Quidam legunt, *insularum*: alii luxuriarum. Cujacius vero 3. obs. 24. clusuriarum ex l. 4. sup. de off. mag. off. y l. 6. inf. de jurid. l. ult. inf. ubi de decuriali l. 3. inf. ubi de senatoribus. l. 20. inf. de fide instr. l. 38. §. de appell. magisterium militare. l. 25. inf. de procuratoribus. Suidas *μαγιστῶν ἐκ τῶν ἀρχῶν*. z Dixi ad epigraphen legis 1. sup. tit. de off. mil. jud. a Aliorumve comitum, &c. l. 2. C. Theod. cod. v. Cujac. hic.

a Extat C. Theod.

1. tit. 7.

b Civiles judices opponuntur militibus: de quibus inf. tit. prox. adde l. C. Th. cod.

c l. 1. C. Theod. eod. dem.

d Nec enim omnibus temporibus judices adiri poterant, puta meridianis horis. l. unic. C. Th. cod.

e Idem autem constituerant Valens, Gratianus, & Valentinianus ibi.

f Ne quis domum judicis ordinarii postmeridiano tempore ex occasione secreti ingredi familiariter affectet. Hujusmodi leges judiciarias Augustus tulit, quas edicta Macrobius vocat. l. Saturn. 10. in iis inter cætera canum erat, ne reus vel accusator domum judicis ingrederetur. Idem observatum fuisse in aedore Cujacius existimat 6. obs.

g ubi tractat de legibus judiciariis.

h Facta, v. Cuj. 16. obs. 9.

i Penduntur. l. unic. C. Th. cod.

k Vide quæ dicam ad l. 3. ibid. Sedendi quoque in aliqua secretarii parte. inf. ubi de senatoribus.

l Præsumitur pro judicis fide: de qua præsumptione vide Alc. 3. præsumpt. 9.

m l. 1. C. Theod. 2. Militares judices opponuntur civilibus, de quibus dictum est titulo superiore.

n l. 1. unic. C. Theod. eod. videtur intelligere comites militum Orientis: quorum unus in Ægypto, alter per Æthiopiam. l. 1. sup. de off. vicar. l. 6. inf. de adfessoribus.

o tit. prox. inf. eod. dem. ne rei militaris comitibus. l. 1. unic. C. Theod. eod. dem.

p l. 2. inf. eod. dem. leg. 8. sup. de offic. rect. provinc. 1. Harm. 4.

q v. pragmatice Justiniani c. 23. l. 2. inf. si non a competente judice.

r Id est, ne unquam omnino. l. unic. C. Theod. cod.

s Id est, adscripti curiis civitatum.

t id est, forum, ut sit sensus: Paganum non cogi

DE

DE OFFICIO DIVERSORUM & JUDICUM.

TIT. XLVIII.

De mulieribus.

1. Imp. Const. A. ad Domitium Celsum Vicarium.

Nemo b iudex || alique[m] || officialem ad eam domum, in qua materfamilias c degit, cum aliquo precepto existimet esse mittendum, ut eandem in publicum protrahat: cum certum sit, debita ejus, quæ intra domum considerato sexu semet contineat, domus ejus vel cujuscunque rei habita distractione, publicis d necessitatibus posse servari. Quod si quis in publicum matremfamilias posthac crediderit protrahendam, inter maximos reos citra ullam indulgentiam capitali poena plectetur. Dat. 4. Id. Aug. Sabino & Rufino Coss. 316.

Auth. ex Nov. 134. cap. 9.

Sed hodie novo jure profiscalibus vel privati debiti nulla mulier debet includi, sed ad judicem venit per se, vel per procuratorem suum: vel mittat unum vel alterum, quatenus negotium legitime exequantur. Si contra factum fuerit, majores iudices viginti libris auri, minores decem puniantur. Obedientes autem eis, cingulo spoliabuntur, & pennis subiacebunt corporalibus, & in exilium damnabuntur.

De honore viri celsioribus deferendo.

2. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. ad Principium P.U.

Singuli quique iudices sciant, celsioribus viris, & his, quorum nonnunquam iudicio provehantur, honorificentiam e debitam esse præstandam, nec in proscriptionibus f suis fratres audeant nominare: apparitione multanda, cujus hæc est cura. Dat. Id. Feb. Richomere & Clearcho Coss. 384.

3. Idem AAA. Constantino P.P. Galliarum.

Sciant principes, & cornicularii g, & primates h officiorum, & iudices etiam, ternas libras auri a suis facultatibus eruendas, si honoratis i viris (quibus etiam confistorium k nostrum ingrediendi facultas præbetur) secretarii iudicum non patuerit ingressus, aut reverentia l non fuerit in salutatione delata, aut sedendi cum iudice societas denegata. Dat. 5. Id. Nov. Tyberiadæ, Timasio, & Promoto Coss. 389.

UT OMNES JUDICES TAM CIVILES, QUAM MILITARES, POST ADMINISTRATIONEM n DEPOSITAM, 50. DIES IN CIVITATIBUS o VEL CERTIS LOCIS p PERMANEANT.

TIT. XLIX.

1. Imp. Zeno A. Sebastiano P.P.

Nemo ex viris clarissimis Præsidibus provinciarum, Consularibus, aut Correctoribus, vel qui administrationis majoris insulas q meruerint r, id est, Viri spectabiles s Proconsules, aut Præfectus Augustalis, aut Comes Orientis, aut cujuslibet tractus Vicarius, aut quicumque Dux vel Comes cujuslibet t militis, vel divinarum u Comes domorum, postquam sibi successum fuerit, audeat excedere de locis, quos rexisse noscitur, antequam quinquaginta dierum constitutus numerus finiatur. Sed per id tempus Præsides quidem, & Consulares, nec non Correctores x in metropoli, Spectabiles vero iudices tam civiles quam militares in civitatibus administratæ dioceseos illustrioribus y, publice non domi, vel intra sacrosanctos z terminos, vel regiones, aut potentes domos latitantes, sed in celeberrimis locis ante omnium, quos nuper gubernaverant, ora versentur: ut pateat omnibus facultas libera super furtis, aut criminibus querimoniam commovendi: ita, ut ab omni defensus injuria provisione post eum administrantis, ac periculo Officii, nec minus curialium, & defensoris civitatis, juratoriarum tantum cautioni commissus, postquam fuerit in querimoniam devocatus, pulsare volentibus (ut dictum est) pro legum ratione respondeat. Nec ullam ante præfinitum tempus de provincia discedendi excusationem ei tribuat, vel divinæ a vocis copia, vel codicillis alterius administrationis oblati, vel præceptum Amplissimæ tuæ Sedis, ut alterius provincie moderatoris vices obtineat, aut præceptum præfata, vel alterius civilis vel militaris cujuscunque potestatis, ut quamcunque sollicitudinem publicam gerat, aut exhibea-

a Id est, & civilium & militarium omnium. 1. C. Theod. 9.

b l. 1. C. Theod.

c Vide ad hunc locum Socinum, reg. 259. Mares carcerem patiuntur. Mulieres in-

vitæ ab apparitoribus domo abstracti, & in publicum educi non possunt. In causa criminali fidei iussoribus committuntur, vel juratoriarum cautioni: vel si

grave crimen intetetur, custodiæ mulierum, vide Nov. 134. & ibi Cujacium. Ad hæc, e sua patria non trahendæ in

sacrum comitatum, v. l. unie. J. quando Imperator, hoc hodie de-

suetum.

d Quid si fisco debeat? vide Authentiam proximam J.

e l. 3. J. cod. l. 5. sup. de off. Receptor. provinc.

f Superscriptionibus.

g Græcis ὑπαρχαίται, Synops. Basil. 6. tit. 1. c. 15.

h Officiales, qui ad sunt cornibus secretarii. v. l. 2. inf. de prox. sac. servin.

i hi αἰσιματάκοι. Syn. Basil. ibid.

k Honorati confistorium Principis ingrediuntur. Porro confistorium ad συνέδριον Principis referatur, ab eo autem dicuntur confistoriani. l. 1. J. de comitibus confist.

l Confistoriani, i. e. comites confistorii.

m Idem lege Julia repetundarum cautum esse refert Cicero.

n ἐπεὶ δὲ κατὰ θένον τὴν ζώνην, postquam cingulum deposuerint. Synops. Basil. 6. tit. 1. c. 3. adde Nov. 8.

o ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ, Synops. Basil. ibid. id est, in provincia.

p ἐν τῷ δήμῳ, Eustathius lib. de temporibus. cap. 1. c. 1. c. 3. adde Nov. 8.

q Insulas. Haloand. & male. Insulas mereri, est honorem adipisci.

r Mereri hic, ut & veteribus, non est labore vel merito acquirere, sed aliquid adeptum esse & obtinuisse simpliciter.

s Spectabiles, qui sint observati.

t Cuiuslibet limitis.

u Quibus pars provinciarum demandata. l. 10. ff. de off. Præf. et.

y Civitates illustiores, metropoles. v. l. 6. ff. de off. Receptor. provinc.

z Subaudi, Ecclesiarum. Ita iudex in his locis sedem constituere jubetur, in quibus oportet omnibus præsto esse rectorem, nec diverticula religiosa sectari. l. 4. C. Theod. de officio Receptor. provincie.

a Divina, revocatoria, vel codicillis alterius administrationis, &c. Haloand. quam lectionem probat Cujacius Nov. 8.

tur, vel deducatur, aut postremo cujuslibet artis astutia, cujuscunque occasionis excogitata calliditas excludatur: ut modis omnibus, quæ pro universarum provinciarum salute sancimus, sortiantur effectum. Quod si quis temeritate puniendam saluberrimam legem circumscribendam vel violandam crediderit, licet & majestatis reus non immerito judicetur, attamen quinquaginta librarum auri multam publicis calculis inferre cogetur: Simili poena plectendo || eo, || qui post eum administratione suscepta minime eum curaverit honeste retinendum, aut super ejus fuga protinus referendum. 1. ¶ Administrationem autem deponere non volumus decessorem, antequam a successor ad provincie fines pervenerit: licet literis ad eum, seu programme, vel Edicto ad Officium & provinciales usus fuerit. 2. ¶ Ipse autem, qui præsentem fugiens b non observaverit legem, ubicunque reper- tiam fuerit, licet in hac florentissima civitate, ad provinciam sine ullo penitus obstaculo, præceptione tui Culminis, cura etiam viri clarissimi Receptoris provincie, in qua repertus fuerit, deducetur, per sex c mensium curricula ibidem moraturus: quatenus interea minime possint crimina vel furta celari. Officium etiam, quod eum, debito tamen honore servato, non prohibuerit contra legis tenorem discedere, triginta librarum auri dispendio feriat. 3. ¶ Quod si intra quinquaginta dierum numerum finita lis fuerit, civiliter quidem super furtorum sceleribus pulsatus, dato procuratore instructo, post quinquaginta dies protinus habeat licentiam discedendi: accusatione vero super criminibus facta, per inscriptionum laqueos irretitus, usque ad terminum causæ, ibidem necessario perdurabit. 4. ¶ Sciant autem universi iudices, apud quos vel administrationis jure, vel ex præcepto amplissimæ tuæ Sedis hujusmodi controversiæ civiliter vel criminaliter ventilantur, intra viginti dierum spatium debere se præfata litigia, postquam orta fuerint, terminare. Nam si supersederint, ipsos quidem decem d librarum auri condemnationem subire censemur: accusationem vero seu civilem intentionem semel in iudicium deductam, præfato modo legitime terminari. Dat. Id. Octobr. Constantinop. Zenone A. 2. Cof. 479.

Auth. ex Nov. 8. cap. 9.

Si vero, antequam compleantur 50. dies, fugiens capiatur: detineatur a provincialibus: & omne, quod datum fuit, ea occasione, furti actione exigatur: presente tamen Deo amabili Episcopo & causam ex non scripto examinante.

DE OFFICIO EJUS, QUI VICEM ALI- CUJUS JUDICIS VEL PRÆSIDIS OBTI- NET.

TITULUS. L.

De causis ad Rempublicam spectantibus.

1. Imp. Gord. A. Domitio P.P.

In causa, quæ spectat ad utilitatem Reipublicæ, eum, qui vice Præsidis provinciam administrat, potuisse cognoscere, in dubium non venit. Sane si in aliquo cap- tum est jus Reipublicæ: juxta scita Divorum Principum defensores Reipublicæ, si modo adesse fiduciam negotio putant, restitutionis auxilium possunt flagitare. Dat. 3. Non. Nov. Sabino 2. & Venusto Coss. 241.

De Jurisdictione.

2. Mandata Imperatorum Theod. & Valent. AA. missa Antiocho, ceterisque Præf. prætor. per referendari- um f: quæ sic habent.

Suggerente magnificentia vestra, docta imperialis aternitas, debere eos, qui g præceptione Principali h seu vestra Sedis amplissimæ tueri locum Receptorum provinciarum noscuntur, auctoritatem habere tutores i seu curatores petentibus dare, decretum etiam interponere k ad alienandas minorum similibusque eis personarum seu curialium l facultates, & emancipationes quoque legibus m celebrare, & omnia, quæ ad jurisdictionem Receptoris provincie pertinent, actitare, præcipere dignata est pro dispositione vestra Celsitudinis præfatas hujusmodi sollicitudines peragendi habere licentiam. Datum Prid. Idus Octobr. Constantinop. Hierio & Ardaburio Coss. 427.

DE n ADSESSORIBUS o, || ET || DOMESTICIS ET CANCELLARIIS p JUDICUM q.

for, ut res eo redeat: a Præsidibus mandari potuisse integræ provincie administrationem, sed & jurisdictionem, non tamen ab eo potuisse certis locis ac civitatibus defensores dari. l. 1. ff. de tutoribus datis. Ceterum vicem præsidis obtinens, hic est diversus a vicario (de quo §. tit. 38.) & legato eove cui mandata est a Præfide jurisdic- tio. f Referendarius est, qui recitat Principi supplicum desideria, & mandata Principis iudicibus infinuat. Nov. 10. Nov. 12. Nov. 24. Procop. de bello Persico. Ammian. 4. c. 41. Formulam Referendariorum v. apud Calliod. 6. Variar. 17. g Vicem iudicis vel præsidis quis obtinebat, iussu principis vel P.P. h l. 1. ff. de mandatis Princip. l. 1. §. 4. ff. de leg. 3. i l. 1. ff. de tutor. datis. k Inno, eam facultatem mandare Præf. potest. l. 2. in fin. ff. de eo, cui mandata. l Hinc & ex verbo, Decretum. §. cod. colligitur, Non valere venditionem prædiorum curialium, nisi fiat causa probata apud acta præsidis, v. Cuj. ad l. 1. J. de prod. curial. poterat etiam fieri apud acta vicarii, de quo hic agitur. m Hinc colligitur, Vicarios constitui, ut ea, quæ legibus specialiter Præsidibus data sunt, exequantur. v. Cuj. ad Nov. 8. n l. 1. ff. 22. & 7. Eccl. 1. o v. l. 1. J. cod. adseffores etiam vocantur. 1. C. Theod. 11. p v. l. 3. l. 8. J. cod. q omnium iudicum. l. 6. 11. 12. J. cod.

a l. 10. ff. de off. procons. l. un. ff. de off. Præf. et. Aug. l. 2. ff. ad leg. Jul. majest. Nov. 95. c. 1. in fin.

b οὐδὲν γὰρ non est fugitivus, sed reus, sensus est autem, ut Præf. qui finito magi- stratu contra præ- cepta legum ante dies 50. provincia excederit, reduca- tur, & in provin- cia remaneat per sex menses, pro- vincialium actio- nes excepturus.

c De sex mensibus, v. Cuj. c. 18. de præscript.

d Librarum decem auri poena.

e Vicem Præsidis obtinet quis? qui vicem Præsidis obtinet, ad tem- pus scilicet, idque iussu Principis vel Præf. prætoris, l. 2. J. cod. iudice vel præfide defun- cto: vel quia ad tempus ei provin- cia commissa est. Hoc munere non- nunquam funge- bantur procurato- res Cæsarum. l. 1. J. de pedan. l. 3. ubi causa fiscalis. l. 2. J. de pen. Sic Pon- tius Pilatus pro- curator Cæsarum erat in Syria vice præsidis, Cuj. hic. & 19. obs. 15. quod a Roberto non probatur, 1. anim. ad. 21. in fin. pro- batur vero ab An- tonio Mercatore 1. Notar. 21. Cuj. ad Nov. 8. putat derogatum huic titulo, verito præ- fide τοποτηρη- τῶν, seu vicarios in civitatibus (se absente) consti- tuere, utpote eo munere ad defen- sorem civitatis translati. Paucis sic sentio: Eum de quo hic agitur, vicem iudicis vel Præsidis obtinuis- se, ut hic. vice Præsidis provin- cia administrasse, l. 1. J. cod. locum Receptoris provin- ciarum tuorum, iussu principis vel ipsius præsidis. l. 2. J. cod. Unde con- stat, huic vicario, defuncto tantum præfide, locum non fuisse, l. 1. J. cod. τοποτηρη- τῶν. Nov. 8. c. 4. videtur autem hic fuisse locorum tantum quorum- dam non integræ provincie defen-

a. Jurisprudencia requiritur in adfessore, ut hic. & l. 1. j. cod. Nov. 82. At non in eo, cui adfessio: id est eoque adfessori imputatur imprudentia, non magistratu. l. 2. ff. quod quisque. h. si sunt juris prudentes. & $\chi\epsilon\gamma\tau\alpha\upsilon\sigma\acute{\iota}\mu\pi\omicron\upsilon\varsigma$ 7. Eclog. 1. c. 1. $\beta\omicron\omicron\tau\tau\omicron\iota$ Macarius Homil. 15. consiliarii, l. 3. j. 12. 13. j. 14. adfessores, Cod. Theod. eod. ubi quidam legunt adfessores. Ut differant a iudicibus, v. l. 2. & 13. j. cod. c. Alexander Severus adfessores salaria instituit: sepe dicens: Ad rempublicam esse promovendos, qui per se rempublicam gerere possent, non per adfessores, Spartianus in Alexander Severo. d. Adfessores non sunt iudices, nec enim possunt libellis subscribere. Nov. 60. e non per adfessorem. An cum adfessore potest? l. 13. j. cod. f. Nota, qui sunt domestici iudicum, de domesticis, adde l. 4. 5. 6. 8. j. cod. adde l. 1. j. ad l. Jul. repet. g. l. un. sup. ut omnes iudices. h. l. 1. 4. j. ad legem Jul. repet. i. sensus est, Quod duplum hic dividitur inter, fidei & spoliatum. k. v. l. 3. j. cod. l. v. l. 8. j. cod. m. v. l. 6. j. cod. n. v. l. 3. inf. cod. o. l. 5. j. cod. l. 1. j. ad l. Jul. de ambitu l. 1. in fin. j. de castrens. l. 13. ff. ad municip. l. 14. in fin. ff. de munere. p. Quod ex lucro legitimo adfessionis filiusfam. adquisivit, castrensis peculii privilegiis donatur. l. 2. c. Th. cod. l. 4. j. de advocat. divers. j. d. l. 1. 5. 16. ff. de collas. 5. ult. Inst. de milit. test. q. l. 2. c. Theod. cod. r. l. 3. l. 5. j. cod. l. 2. 5. 13. ff. de off. pref. Afr. Nov. 16. c. 1. Cancellarii a secretis iudicium, dabant operam scribendis & expediendis epistolis, iustionibus, edictis, relationibus, responsis, & sententiis, in loco quodam ut consistorio proximo, reticulis sive cancellis clauso, ut sit etiam hodie in curiis. Per eosdem fiebat ad iudices admissio, dictos ait Agathias lib. 1. $\epsilon\kappa\tau\alpha\upsilon\kappa\iota\chi\lambda\iota\delta\epsilon\omega\upsilon$ videntur etiam vocari viri epistolares. l. 5. 5. 2. inf. de temp. appell. l. 46. Ceterum hoc erant iudicibus, quod Principibus tribuni & notarii. f. v. l. 3. j. cod.

TIT. LI.
Ut consiliorum principes spe pramiorum provocentur, non metu cogantur.

1. Imp. Diocletianus & Maximianus AA. Paulino.

Studiorum a labor meretur, ut hi, qui in publicis administrationibus constituti, sociari sibi consiliorum b participes cupiunt, spe pramiorum c atque honorificentia sua provocent eos, quorum prudentiam sibi putant esse necessariam, non metu terribili, & necessitate incongrua libertati. Dat. Prid. Id. Jul. Tiberio & Maximo Consil. 291.

De subscriptionibus.

2. Imp. Constantinus A. ad Bassum P. U.

Praesides non d per adfessores, sed per se e subscribant libellis. Quod si quis adfessori subscriptionem inconsultis nobis permiserit: mox adfessor, qui subscripsit, exilio puniatur: Praesidis vero nomen ad nos referri iubemus, ut in eum severius vindicetur. Dat. 15. Kal. Septemb. Constantino A. 5. & Constantio Casare Coss. 329.

Ut consilarii, cancellarii & domestici post depositam administrationem quinquaginta dies in provincia resideant.

3. Imp. Arcad. & Honor. AA. Messala P. P.

Consilarios iudicum, & Cancellarios, & eos, qui domesticorum f funguntur officio, post depositam administrationem quinquaginta g dies in provinciis residere praecipimus. Pro confesso autem tenebitur, qui accusatus huiusmodi personam subtraxerit: Eaque in quadruplum restitui h iubemus, quae docebuntur ablata: ut duplum spoliatus accipiat, & i duplum noster fiscus adquirat. Datum 6. Kalendis Januarii, Mediolani, Theodosio & Rurordio Consil. 403.

De domestico iudicio a publicis actibus arcendo.

Domesticus k iudicis a publicis actibus arceatur. Quod si necessitatibus publicis sese convictus fuerit miscuisse, statim eum ad Majoris potestatis examen deduci oportet, ut competens in eum vindicta promatur. Dat. 6. Id. April. Honorio A. 6. & Aristeneto Consil. 404.

De ministeriis non iterandis.

5. Imp. Honorius & Theod. Augusti Seleuco Praefecto praetorio.

Nemo in provinciis, qui semel domestici vel Cancellarii l ministerium gesserit, ad m eandem observationem aliqua ambitione iterum remeare concedatur. Dat. 3. Id. Decemb. Raven. Augustis 10. & 6. Coss. 415.

6. Idem Augusti Vitaliano Duci Libyae.

Nemo de Domesticis n Ducum vel Comitum militarium, officiis eorum connumeratus, post completum sui temporis actum ad o eandem rursus sollicitudinem audeat aspirare: decem librarum auri condemnatione proposita, si quis hanc violare voluerit sanctionem: eadem poena officio quoque ejus coercendo, si per ambitionem, vel avaritiam ex his aliquid temerarie consenserit. Dat. 8. Kal. Nov. Honorio A. 11. & Constantio 2. Consil. 417.

De peculio quasi castrensi.

7. Idem AA. Eustathio Praefecto praetorio.

Velut p castrense peculium filiusfam. adfessores etiam post patris obitum vindicent, qui consiliis propriis administratores juvare consueverunt, si quid licitis honestisque lucris coadunare potuerint. Dat. Kal. April. Constantino. Hon. 13. & Theod. 10. Augustis Coss. 422.

De electione & accusatione domesticorum, vel cancellariorum, & de questionibus.

8. Idem Augusti Asclepiodoto P. P.

Nullus q iudicum ad provinciam sibi commissam quemquam secum ducere audeat, cui domestici vel cancellarii r nomen imponat, nec profectum ad se undecunque suscipiat, ne fama nota cum bonorum publicatione plebatur. Periculo enim Primatum Officii cancellarios sub fide gestorum ex eodem officio electos iudicibus applicari iubemus, ita ut post depositam administrationem, nec militiam deserant, & provincialibus praesentiam sui exhibeant, quo volentibus sit accusandi eos facultas. Si enim idonea causa exegerit, ad deregenda iudicis flagitia & questionem eos subdi oportet. Datum Prid. Kal. Jul. Asclepiodoto & Mariano Coss. 423.

De domesticis exhibendis.

9. Imp. Theod. & Valent. Augusti ad Taurum.

Si post depositam administrationem iudicum, praesentiam, vel exhibitionem domesticorum s, querimonia provincialium, aut curialium, vel aliqua publica necessitas postulaverit: per eosdem administratores, quorum domestici fuerunt, iudicio legibusque tradantur. Dat. 5. Non. Jul. Constantinop. Theo. A. 14. & Maximo Coss. 433.

De eo, qui ultra quatuor menses affedit in sua provincia.

10. Idem AA. Florentio P. P.

In a consiliariis observari censuimus, ut in eum, qui in sua provincia ultra b quatuor menses moderatoribus adfederit adversus leges antiquas, & divorum retro c Principum scita, proscriptio bonorum, & accusatio publici d criminis imminet, nisi per coeleste oraculum, vel amplissimae tuae sedis praecceptionem sese defendat. Dat. 13. Kal. Febr. Theodos. 17. & Festo Coss. 439.

De onere indictionis.

11. Idem AA. Zoilo P. P. Orientis.

Non minus adfessoribus Majorum Magistratum, quam ipsis iudicibus nostrae benevolentiae liberalitas tribuenda est. Ideoque consiliarios virorum illustrium Praefectorum tam praetoriorum, quam huius inclytæ urbis, eminentissimorumque Magistrorum militum, nec non etiam viri illustres Magistri officiorum, si praedicto officio iam functi sunt, seu funguntur in posterum, post depositum etiam officium ab e omni indictionis onere seu civilium seu militarium iudicium pro: fus immunes esse praecipimus: ut nec ab Amplissima quidem Sede tui culminis eis nulla molestia super suscipiendo quolibet gravamine penitus iungatur: quinquaginta librarum auri officio tui culminis condemnatione multando, si quid adversus statuta Clementiae nostrae innovari concesserit. Dat. 5. Kal. Mar. Theod. A. 18. & Albino Consil. 444.

De iisdem consiliariis sapius adjungendis.

12. Imp. Valent. & Mart. AA. Palladio P. P.

Liceat omnibus iudicibus illustri praeditis potestate, consiliarios sibi eosdem secundo, ac tertio, & sapius adjungere: quia, qui semel f recte cognitus est, non debet ob hoc solum, quod jam probatus est, improbari. Dat. Val. A. ***

De iure dicendo.

13. g.

Nunquam h sine i iudicibus consiliarii, eorum nomina ponentes, jus dicant.

Ne quis eodem tempore advocatus & adfessor sit: neve duorum magistratum adfessor sit. 2. Sanctio.

14. Imp. Justinianus A. Demostheni Praef. praet.

Nemo k ex his, qui Advocati causarum constituti sunt, vel fuerint, etiam in hac Regia Urbe, in quocunque iudicio deputati, & in aliis omnibus provinciis nostro subiectis imperio, audeat in uno l eodemque tempore tam advocacy uti, quam consiliarii cujuscunque Magistratus, quibus respubl. gerenda committitur, curam arripere: cum satis abundeque sufficiat, vel per advocacy nem causis perfectissime patrocinari, vel adfessoris officio fungi: ne, cum ad utrumque festinat, neutrum bene peragat: sed sive advocatus esse maluerit, hoc cum debita solertia implere possit: vel, si adfessionem elegerit in ea videlicet permaneat: Ita tamen, ut post consiliarii sollicitudinem depositam, liceat ei ad munus Advocacionis reverti. i ¶ Nec sit concessum cuiquam duobus Magistratibus adsidere, & utriusque iudicii curam peragere: (neque enim facile credendum est, etiam duabus m necessariis rebus unum sufficere, nam, cum uni iudicio adfuerit, alteri abstrahi necesse est: sicque nulli eorum idoneum in totum inveniri) sed altera adfessione penitus semota, unus Magistratus esse contentum iudicio.

2 ¶ Nec callidis machinationibus huiusmodi legem putet quis esse circumscribendam, etsi non consiliarii signum n, quod solitum est, chartis imponat, sed alias quasdam literas excogitatas adsimulaverit, existimans ei licere fungi quidem memorato officio, sub huiusmodi tamen umbra latere: cum * in legem committant & hi, qui vigorem ejus scrupulosi, & excogitatis artibus eludere festinant, Neque sibi blandiri quemquam oportet, quod praesentis ¶ etiam ¶ legis aculeos possit evadere, quemadmodum & anteriores leges super hac re positas deludebat. Si quis etenim in tali commissio fuerit inventus, sciat se de matriculis o Advocatorum penitus esse delendum, & decem p librarum auri multam nostris privatis largitionibus illaturum, per virum illustrem Comitem rerum privatarum exigendam: & aliam majorem Regalis Culminis subitum offensam: cum nec ipse iudex, qui hoc fieri passus est, & sciens prudensque commiserit, sine imperiali commotione remanebit. Eidem poenae quidem subijciendo etiam eo, vel eis, qui in his causis, quarum patrocinium adepti sunt, quibusque advocacy suam praestiterunt, adfessiones cujuscunque magistratus colore audeat, vel audeant vindicare, ne affectionis suae ¶ vel ¶ advocacy memor. incorrupti iudicis non possit nomen perferre. Dat. 5. Kal. Oct. Chalcedone Decio V. C. Coss. 529.

DE ANNONIS q ET CAPITATIONE r ADMINISTRANTIUM, ETEORUM ADSESSORUM, ALIORUMVE PUBLICAS SOLLICITUDINES GERENTIUM, VELEORUM, QUI ALIQUAS CONSECUTI SUNT DIGNITATES.

h 2

TIT. Just. 13. cap. 3.

a v. Brison. i. f. l. 12. b Adsidere Praesidi nemo in sua provincia potest ultra menses quatuor, ut hic. quod ideo constitutum, ut ne quid gratiose vel per calumniam in suos admittat, l. 37. l. 38. ff. ex quib. causis major. De quatuor mensibus, v. Cuj. c. 16. de praescript. c. Marci Antonini & Commodi auctoritatem huius legis, teste Zonara: vel Pescennii Nigri teste Spart. d. v. l. 1. j. de crimine sacrilegii. e Immunitas eorum, qui adfident majoribus magistratibus. f Semel bene probata, non sunt improbanda. g Hae lex sumpta est ex 7. Synops. Basilic. c. 1. h Leunclavii interpretatio. i possunt ergo cum iudicibus v. l. 2. 5. Nov. 60. k Adfessor pariter esse, & advocati munere fungi nemo potest, ut nec duobus magistratibus eodem tempore operam suam praestare. Id si quis fecerit, ab advocatorum ordine submovebitur, auri decem libras, ut hic. (2. apud auctorem Synops. d. l. c. 2. legitur, una auri libray largitionibus inferet, indignationem Principis subiturus. l l. 3. ff. cod. m l. ult. §. de adfessoribus. l. 9. ff. de pact. n Adfessores chartis judicialibus, signa sua imponebant, & quidem consueta. Verum ut fraudem huic legi facerent, quae vetat quencumque simul fungi adfessoris, & advocati officio, signum aliquod novum chartis judicialibus adscribebant, ut ipsi actis viderentur non interfuisse. o $\epsilon\iota\varsigma\beta\alpha\lambda\lambda\epsilon\delta\omicron\mu\tau\omega\upsilon\sigma\iota\gamma\iota\omicron\upsilon\tau\omicron\upsilon\varsigma$ p $\mu\eta\delta\epsilon\lambda\iota\tau\epsilon\chi\epsilon\mu\iota\alpha\varsigma$ Synops. Basil. 7. tit. 1. c. 1. q Annonae sunt, quibus vitam nostram toleramus. r & capitu. Hal. l. 1. §. 8. de off. Praef. praet. Afr. Capita sunt pabula equorum & jumentorum Helych. $\kappa\alpha\pi\iota\tau\omicron\upsilon\kappa\alpha\pi\iota\tau\omicron\upsilon\kappa\alpha\pi\iota\tau\omicron\upsilon$ βλημα αλόγων pabula jumentorum, quae vulgo dicuntur capita, Ammian. 22. ad equos capiti definita. Calliod. 7. $\tau\alpha\pi\alpha\upsilon\eta\kappa\omicron\upsilon\tau\alpha$ κάρτα. Edilb. Just. 13. cap. 3.

2 Comitum com-
merciorum cura
fuit, ne commer-
cia illicita exer-
cerentur. Eidem
soli a Barbaris
comparandi ser-
ci, in usum Prin-
cipis jus pote-
stasque fuit: & si-
ne eo cum bar-
baris ultra fines
constituere ne-
gociari non li-
cuit. l. 2. j. quæ res
venire.

a Delegationes,
quæ & delegato-
rix, Notitiæ sunt,
quæ singulis ad-
ministratores
& officiis dele-
gantur: quibus
annuus ei debetur
taxantur & capita
& pretia eorum:
quæ sumunt vel
ex tributis, vel ex
publicis horreis.
Sunt & alie dele-
gationes his con-
trariæ, quarum
meminit l. 1. j.
de indictionibus.
C. Nov. 128. cap. 3.

b Vide ad hunc
titulum Cuj. 16.
observ. 13. Cate-
rum hic titulus
non servatur in
Gallia, sed nec
apud eas gentes,
apud quas perpe-
tui magistratus
sunt. Guid. Pap.
decis. 195. Quin
Leo Nov. 84. per-
mittit urbanis
iudicibus nego-
tiari, edificare &
munera capere:
vetantur tamen
ab eo Præfides,
Nov. 23. in pro-
vinciis domestica
sponsalia contra-
here.

c Et urbanorum
& provincialium.
d v. l. 1. §. 3. j. cod.
l. 33. ff. de reb. cred.
e Synops. Basil. 9.
tit. 1. ex tit. 3. C.
19. tit. 1. & lib. 10.
tit. 2. c. 33. l. 1. j.
de his, quæ vi me-
tusque causa, l. 3.
Harm. 3. §. 11.
f 6. Ecl. 5. fol. 45.
g v. Cujac. 16. ob-
serv. 13.

h Melior est ur-
banorum in eo
conditio: quam
provincialium. §.
2. j. eodem. Quid si
paterna eorum
bona a fisco di-
strahantur: utique
emere possunt, l.
62. in princ. ff.
de contrab. emp.

i Etiam ex testamento, extranei tamen, ut ex Theophilo refert Anastasius bibliothecarius.
v. Cuj. hoc tit. k l. 46. ff. de contrab. emp. l. 8. ff. de leg. Jul. repes. l. 46. §. 2. ff. de ju-
re fisci. l. 1. d. l. 8. §. 1. m In eos durius agitur cum provincialibus, quam cum ur-
banis, §. 1. §. eodem. & merito. Major est enim in provinciis grassandi copia. n Ab-
rogatur. l. 5. C. Theod. de his, qui administrant, vel off. publ. o Cur ita? collige ex l. 29.
ff. de reg. jur. p An quæ dicuntur initio hujus legis, an quod §. 2. §. eod. continetur?
q Sunt enim iudicibus suppositæ personæ, l. 3. j. si certum. l. 1. u. si Reitor provincie.
r Quos Græci συμπονεῖς, παρὰ τῶν, συνέδρους, συγκλητικούς, συμβόλους. Latini
consiliarios. Lactant. 2. Plin. 4. epist. consiliarios, l. 12. C. Th. de legatis. participes, l. 1. u. j. si
Recl. prov. consiliarios, l. 5. ff. de off. adfess. adde Cujac. Nov. 119. f l. 13. ff. de vo mil. l.
3. j. de reb. cred. t Leges trahuntur etiam ad præterita, si hoc nominatum sit expres-
sum. l. 7. §. de legib. l. 1. j. de pact. pign. Nov. 113. Nov. 66. Nov. 115. c. 1. u l. 22. §. 1. §.
de sacros. ecl. adde Nov. 115. c. 1.

x παρὰ προστιμῶν, &c. 43. Ecl. 7. y Nec enim licet in infinitum, l. ult. j. cod. l.
5. j. quando provoc. z De quibus superioribus titulis dictum est, exceptis procurato-
re Cæsaris & curatore Reip. l. 2. l. 3. j. cod. & defensor plebis, l. 5. j. tit. prox. dixi plenius ea
dere, & ad quos pertineat jus multæ dicendæ in l. 13. ff. de verb. sign. adde l. 2. in fin. ff. de iudic.
a Multa damnum pecuniæ irrogat, non famæ, ut differat a poena, v. l. 13. §. 1. ff. de verb. sign.
b Meos, id est, rationales, quidam ita legunt. c Cur ita? v. l. 2. in fin. ff. de iudic.
d De quo l. ult. ff. de off. adfess. l. 37. ff. de pact. adde l. 46. §. 1. ff. de admin. sus. e Cura-
tor reipublicæ, id est, censor rerum ad civitatem pertinentium. idem κερτὴς δοκιμαστὴς
prædia publica & vœdgalia locat, pecuniam publicam tractat, opera & lœca publica curat,

TIT. LII.

1. Imp. Theod. & Valent. AA. Florentio Præfecto
prætorio.

Omnibus tam viris spectabilibus, quam viris claris-
simis Iudicibus, qui per provincias sive militarem
sive civilem administrationem gerunt, necnon comi-
tati commerciorum & magistro æris, sive privata
rei rationali per Ponticam atque Asianam dioceseim, item
& adfessoribus Iudicum singulorum in præbendis solatis
annonarum hic fixus ac stabilis servabitur modus, ut ea
pro annonis & capite dignitati suæ debitis pretia conse-
quantur, quæ particularibus delegationibus a solent con-
tingeri. Dat. 3. Kal. Jun. Constantinopoli, Theodosio 17. &
Festio Coss. 439.

DE b CONTRACTIBUS JUDICUM c VEL
EORUM, QUISUNT CIRCA EOS d, ET INHIBENDIS
DONATIONIBUS IN EOS FACIENDIS: ET NE AD-
MINISTRATIONIS TEMPORE PROPRIAS æ-
DES æDIFICENT (SINES ANCTIONE PRA-
GMATICA.)

TITULUS LIII.

Prætores & provinciarum Rectores non possunt per se, vel per
alios contrahere in loco sibi commissio, nisi pro necessitate
victus & vestitus. Salyc.

1. Imp. Justinianus A. Mennæ P. P.

Quicunque e administrationem in hac florentis-
sima urbe gerunt, emere quidem mobiles res
vel immobiles, vel domus extruere non aliter
possunt: nisi b specialem nostri numinis hoc eis
permittentem divinam rescriptionem meruerint.

1 ¶ Donationes i vero omnimodo recusent: scientes
non esse validas eas, in quibuscunque rebus, & quacunque
affimatione, nisi post administrationem depositam, vel
specialiter in scriptis donator eandem donationem ratam
habuerit, vel tempus quinquennale præterierit, in quo
nulla querela super iisdem donationibus, vel ab ipso do-
natore, vel ab ejus successoribus facta sit. 2 ¶ Provinci-
as k vero moderantibus, non solum donationes, sed l etiam
emptiones quarumcunque mobilium vel immobilium
rerum (præter eas, quæ ad alimoniam, vel vestes perti-
nent) & adificationes, licet m sacri apices aliquid eorum
permiserint, penitus interdiciunt. Nec ratum sit, quod
his donatione, vel venditione datum est, licet n quinquen-
nale tempus post depositam administrationem excesserit,
vel o consensus donatoris vel venditoris post eandem ad-
ministrationem adjectus sit. 3 ¶ Hæc p autem etiam ad
domesticos q & consiliarios eorum r trahi necessarium
duximus: illud etiam adicientes, ut nec per s interpofi-
tam personam aliquid eorum sine periculo possit perpetra-
ri. 4 ¶ Quæ etiam ad præterita t negotia referri sancimus,
nisi u transactionibus, vel iudicationibus sopita sint.
¶ Dat. 5. Id. Dec. Const. D. N. Justin. A. 2. Cof. *

DE x MODO y MULTARUM, QUÆ A JU-
DICIBUS z INFLIGUNTUR.

TIT. LIV.

De fama.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Firmo.

Multa damnum famæ a non irrogat. Dat. 5. Idus
Aprilis, Antonino A. & Geta utrisque 2. Coss.
206.

De Procuratore Cæsaris vel rationali.

2. Imp. Alex. A. Decimio P. P.

Procuratores meos, vel b rationales, multa indicendæ
jus non habere c, sæpe rescriptum est. Dat. 14. Kal.
Sept. Modesto & Probo Coss. 229.

De curatore Reipublicæ.

3. Imp. Gordianus A. Celeri P. P.

Curator d Reipublicæ (qui Græco vocabulo logista e
nuncupatur) multandi jus non habet. Dat. Idib.
Sept. Gordiano A. & Aviola Coss. 240.

i Etiam ex testamento, extranei tamen, ut ex Theophilo refert Anastasius bibliothecarius.
v. Cuj. hoc tit. k l. 46. ff. de contrab. emp. l. 8. ff. de leg. Jul. repes. l. 46. §. 2. ff. de ju-
re fisci. l. 1. d. l. 8. §. 1. m In eos durius agitur cum provincialibus, quam cum ur-
banis, §. 1. §. eodem. & merito. Major est enim in provinciis grassandi copia. n Ab-
rogatur. l. 5. C. Theod. de his, qui administrant, vel off. publ. o Cur ita? collige ex l. 29.
ff. de reg. jur. p An quæ dicuntur initio hujus legis, an quod §. 2. §. eod. continetur?
q Sunt enim iudicibus suppositæ personæ, l. 3. j. si certum. l. 1. u. si Reitor provincie.
r Quos Græci συμπονεῖς, παρὰ τῶν, συνέδρους, συγκλητικούς, συμβόλους. Latini
consiliarios. Lactant. 2. Plin. 4. epist. consiliarios, l. 12. C. Th. de legatis. participes, l. 1. u. j. si
Recl. prov. consiliarios, l. 5. ff. de off. adfess. adde Cujac. Nov. 119. f l. 13. ff. de vo mil. l.
3. j. de reb. cred. t Leges trahuntur etiam ad præterita, si hoc nominatum sit expres-
sum. l. 7. §. de legib. l. 1. j. de pact. pign. Nov. 113. Nov. 66. Nov. 115. c. 1. u l. 22. §. 1. §.
de sacros. ecl. adde Nov. 115. c. 1.

x παρὰ προστιμῶν, &c. 43. Ecl. 7. y Nec enim licet in infinitum, l. ult. j. cod. l.
5. j. quando provoc. z De quibus superioribus titulis dictum est, exceptis procurato-
re Cæsaris & curatore Reip. l. 2. l. 3. j. cod. & defensor plebis, l. 5. j. tit. prox. dixi plenius ea
dere, & ad quos pertineat jus multæ dicendæ in l. 13. ff. de verb. sign. adde l. 2. in fin. ff. de iudic.
a Multa damnum pecuniæ irrogat, non famæ, ut differat a poena, v. l. 13. §. 1. ff. de verb. sign.
b Meos, id est, rationales, quidam ita legunt. c Cur ita? v. l. 2. in fin. ff. de iudic.
d De quo l. ult. ff. de off. adfess. l. 37. ff. de pact. adde l. 46. §. 1. ff. de admin. sus. e Cura-
tor reipublicæ, id est, censor rerum ad civitatem pertinentium. idem κερτὴς δοκιμαστὴς
prædia publica & vœdgalia locat, pecuniam publicam tractat, opera & lœca publica curat,

De Præfectorum prætorio.

4. Imp. Gratianus, Valentinianus & Theodosius AAA.
Eutropio P. P.

Ilustres viros Præfectos prætoris usque ad 50. a libra-
rum auri multam, cum peccatum gravissimum erit, per-
venire sinimus. Dat. 8. Id. Januar. Gratiano 5. & Theodo-
sio AA. Coss. 380.

Cui quaritur multa.

5. Imp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. ad Prætexta-
rum Præfectum prætorio.

Multarum severa compendia arario nostro protinus
esse querenda, nullus ignoret: nisi b ipse iudex id,
quod ad poenam admitti facinoris exsculpitur, vel publicis
operibus, vel cursui publico, vel aliis necessariis causis spe-
cialiter deputaverit. Dat. 5. Id. Sept. Aquilejæ, Richome-
re & Clearcho Coss. 384.

De modo multarum.

6. Imp. Arcadius & Honorius AA. Messala P. P.

Eos, qui ordinario e provincias jure moderantur, erga
eorum personas, quos culpa reddit obnoxios, ultra d
duarum unciarum auri summam condemnare non pati-
mur. 1 ¶ Proconsularem vero potestatem, si multandi
necessitas imminet, senarum unciarum auri summa co-
hibebit: in qua e forma etiam Comes Orientis, atque
Præfectus Augustalis erit. 2 ¶ Cateri vero spectabiles
iudices, & qui vice f nostra administrationis gubernacula
iussu perierint, ultra tres auri uncias sibi intelligant licentiam
denegatam. 3 ¶ Id quoque observandum a moderatore
esse censemus g, ut in unius correptione personæ (si ad id
continuatio peccati impulerit) tria tantummodo in an-
no h condemnationis ius præstituta summa severitas ex-
erceatur. 4 ¶ Quod si quis prædictum modum i exces-
serit: hujus auctor admitti condemnatio k ad dupli resti-
tutionem, fisco vero nostro ad inferendam eam quantita-
tem, quam multa nomine inflixerit, tenebitur. 5 ¶ Nec l
tamen ad hujus legis moderationem pertinere se credant,
qui in peculatis aut manubiis, id est, deprædationibus,
aut concussionibus, furtis, aliisque flagitiis, quæ coeteri
severius conveniunt, fuerint deprehensi: scilicet ut scripta m
per iudices memoratos, in cuiuslibet fuerit dirigenda di-
spendium, sententia proferatur. 6 ¶ Nec putent factu
facile esse n, ut aut præcipiti persuasionem contemnent,
quem culpa non ingraverit, aut erubescenda o varietate ju-
dicii pro arbitrio proprio immutandum esse, quod iusse-
rint: nisi p paupertas condemnati hoc persuaserit. Dat.
12. Kal. Sept. Theodosio A. 2. & Cynegio Coss. 388.

DE q DEFENSORIBUS r CIVITATUM s.

TIT. LV.

De quibus causis defensores cognoscunt.

1. Imp. Valent. & Valens AA. Senecæ Defensori.

Si quis de tenuioribus t ac manuscularis u rebus in-
terpellandum te esse crediderit, in minoribus causis,
id est, usque ad quinquaginta x solidorum summam,
acta judicialia conficiat. scilicet, ut, si quando quis vel
debitum justum, vel servum, qui per fugam y fuerat elap-
sus, vel quod ultra delegationem dederat, postulaverit,
vel quodlibet hujusmodi tua disceptatione restituas. Cæ-
teras vero, quæ dignæ forensi magnitudine videbuntur,
ordinario insinuatō Reclori. Dat. 15. Kal. Jan. Terici,
Valentiniano & Valente AA. Coss. 365.

κτῆς. Græci. Ecl. 7. d. l. 1. adde l. 33. §. de epist. aud. l. 2. j. de prox. sac. scrip. Nov. 20. 31.
103. & 112. quasi infimi ordinis. Sic ordinarii milites gregales, & manipularii. ἐπὶ βασιλῆος
etiam dicuntur, v. Cuj. ad l. 4. j. de annonis. & ad tit. de off. Reclor. provincie. eodem.
d Iudex multam hic definitam excedere non potest, v. Socin. reg. 48. e Ecl. 7. d. l. 1.
loc. f καὶ οἱ ἐν ταῖς τῶν ὑπαρχῶν οὐκ ἐστὶν ἐκδοτέσι, Ecl. 7. d. l. 1. id est, & qui vicem
præfectorum gerunt. g Ecl. 7. d. l. 1. cap. 4. h κατὰ τὸν αὐτὸν κανὼν, id est,
id est, in eodem anno. Ecl. 7. d. l. 1. i Multarum judicialium modus certus esse debet, ut
hic: quid in stipulationibus & pactis? possumusne poenam infinitam stipulari? vide Cuj. 16.
observ. 4. adde l. panam. 44. ff. de usuris. Hæc interea regula notanda est: Neminem
posse poenam stipulari, ultra legitimam usuræ quantitatem. l. 15. j. de usuris 44. Ecl. 7. ex l.
23. tit. 3. c. 58. k Condemnatio: quidam ita legunt, Græci ita rem totam expresse-
runt, τὸ δὲ διπλάσιον ἀναδίδει τῷ προστιθέντι: vel ut ibidem alter legit,
προστιμῆνθῃ, ut sit sensus: Eum, qui modum in indicenda multa excesserit, teneri
duabus poenis: & ipsi condemnatio ad dupli restitutionem, & fisco ad parem multam, quam
indixit. l. 1. l. 1. j. de sententiis ex periculo. m Sibi scilicet. Nam superior
iudex poenam potest remittere. n Sensus est, Modum multarum, de quo hoc titulo
agitur, non pertinere ad sacrilegos, fures, & hujusmodi graviorum delictorum reos. 43. Ecl.
7. c. 4. Nos enim gravius multari posse. o Varietas in iudice erubescenda. v. l. 14.
ff. de re iudic. l. 15. j. de pan. p Iudex, contrario iudicio, multam moderari, & re-
mittere potest: non passim vel absque causa, sed iusta de causa, verbi gratia propter inopiam rei.
l. 6. in fin. ff. de off. Præsid. Plin. 4. Epist. Prætor senatori multam dixit, egit ille in sena-
tu causam suam, sic ut deprecaretur, remissa est multa. Interdum poena pecuniaria mutua-
tur in corporalem. l. 4. vers. quod si. j. de servis fugit. l. 1. in fin. ff. de panis. 2. Feud. 55.
5. qui vero.

q Extat tit. 1. C. Theod. 10. r 1. C. Theod. 10. Nov. 15. περὶ τῶν ἐνδικῶν.
s Defensores, hi defensores erant civitatum singularum, similes erant tribunis plebis ur-
bis Romæ. Idem locorum defensores, l. 3. j. cod. parentes plebis, l. 4. defensores plebis,
l. unic. in fin. j. de off. iudic. defensores disciplinæ. l. 6. j. cod. v. l. 4. §. 1. de defensor. ad-
de Alciat. 3. diff. 3. t Majores enim remittuntur ad Præsidem. l. 7. j. eodem.
u Manuscularis. Haloand.
x Paupertas hæc summa definitur in l. 10. ff. de accus. Hodie est 300. ex Nov. 13. cap. 3.
in fin. y l. 5. j. de fugit.

Ex qui-

z Id est, ex plebe.

a Quin, ne quidem illustres & milites hoc munus declinare possunt. Nov. 15. c. 1. b Rufficitas innocens & quieti patrocinio indiget, v. Renatum Choppium tractat. de privilegio rufficorum. c Defensoribus singularum civitatum, quidam ita legunt, & re. de.

d Forma defensoris civitatum: unde aliam ex Cassiodoro 7. Variarum 11.

e Hodie biennii, Nov. 15. c. 1. §. 1. f l. 2. Cod. Theod. cod. lib. 1.

g Nominis suo respondere magistratum, laus est, ut hic & l. 2. c. Th. cod. Cassiodoro 7. Variarum 11. seu in formula defensoris, nihil veniale, nihil improbum facere velis, qui tali nomine nuncuparis.

h Jus etiam prehensionis habuerunt, sicuti tribunum plebis, l. 12. §. de episc. aud. Nov. 15. quia illis denegata erat. l. 5. Cod. Th. de exhib. reu. v. Cuj. 9. de prescript.

i l. 13. c. Th. cod. k Latronum vita, periculi sui nescia: ut hic, & l. 3. c. Th. tit. 10. l. Impunitate. l. 3. c. Th. cod.

m Id est, convalescere, vel quidam legunt coalescere. n Hinc colligunt, Ob delicti qualitatem hereticis denegari de. linquntibus advocatum. Quidam negant hoc in Gallia servari.

Rebussus in prom. conf. gloss. 5. num. 45. negare videtur, nec enim moris est in Gallia delinquentibus advocatum dari: ut qui ore proprio respondere teneantur, quod omnia criminalia extraordinarie expendantur.

o l. 5. c. Th. de exhibendis vel transmissendis reu. l. 9. tit. 2. p l. 6. §. cod. l. 8. §. cod. Nov. 15. c. 6. §. 1. q Apud defensores acta edebantur, etiam adversus potentiores, l. 9. §. cod. qua de causa & archivum habebant, sive scribium & scribarium unum, & exceptorem, & officiales duos. Apud eos nemo emancipabatur, aut manumittebatur: hanc enim iudices exigunt, apud quos sit legis actio. Ideoque de his acta non conficiebant, vide Cuj. ad Nov. 15. in fin. r Prosecutione. c. Th. & recte. Inde prosecutores, l. 7. ff. de custod. idonea prosecutione mittere. Faire conduire le criminel, aucc seure & bonne garde. l. v. l. 18. §. de Judic. adde Nov. 15. cap. 1. l. 19. §. de episc. aud. l. 9. §. de div. offic. c. l. 19. in fin. §. de episc. aud. u De literis pratoris sedis, v. Cujac. ad Nov. 13.

De ordinatione. 1. De eo, quod sit in laesionem possessorum.

8. Imp. Honor. & Theod. AA. Cæcilio P. P.

Defensores ita precipimus ordinari, ut sacris orthodoxæ religionis imbuti mysteriis, reverendissimorum Episcoporum, nec non clericorum, & honoratorum & possessorum, & curialium & decreto constituentur: de quorum ordinatione referendum est ad illustrissimam Prætoriam potestatem: ut literis ejusdem magnificæ sedis eo-

rum solidetur auctoritas. 1. Quod si quid a qualibet persona contra publicam disciplinam in laesionem possessorum fieri cognoverint defensores, referendi habeant potestatem ad illustres & magnificos viros Præfectos prætoris, & illustres viros Magistros equitum & peditum, Magistros etiam officiorum, & Comites tam sacrarum largitionum, quam rerum privatarum. Dat. 15. Kal. Ravennæ, Honorio 8. & Theodosio 3. AA. Conf. 409.

De fraude suspectorum coercenda. 1. De actorum confessione injurias suas contestari cupientibus non deneganda.

9. Idem AA. Cæcilio P. P.

Jubemus a cura ac solertia defensorum minime possessorum majoribus & mensuris & ponderibus a suspectoribus prægravari, sed eos deprehensos, ad iudicium dirigi cum ipso commissæ fraudis indicio d. 1. Illud etiam fieri permitimus: ut, si provincialibus nostris contestari injurias seu laisiones suas cupientibus & actorum confessione defensoribus denegetur, licentia eis tribuatur querelæ propriæ libellum conscriptum, eo tempore, quo fuerat contestandum, in frequentioribus & civitatum locis proponendi b, conveniendique scribas, tabularios, & cætera officia publica commonendi, per quæ libellum colligi oportebit, atque invitis supra memoratis personis sub actorum confessione ingerendi, quorum quæstione fides possit inquiri: qua probata, in eos, quos gestorum petitam confessionem negasse constitit, vigor judicarius exeratur i. Dat. 11. Kal. Febr. Ravennæ, Honorio 8. & Theodosio 3. AA. Conf. 409.

De abdicatione.

10. Imp. Theodosius & Valentinianus AA. Cyro Præfecto Prætorio.

Nulli & defensorum licere decernimus, si de publica sollicitudine se voluerit liberare, nisi divinos affatus intimaverit tuæ Sublimitatis iudicio: 30. librarum auri poenam tam moderatoribus provincialium, quam cæteris iudicibus, vel temeratoribus sacri nostri oraculi, subituris, si neglecta fuerit auctoritas Principalis. Dat. 15. Kal. Sept. Constant. Cyro V. C. Conf. 441.

DE MAGISTRATIBUS MUNICIPALIBUS l. l. TIT. LVI.

De nominatione & excusationibus.

1. Constantinus A. ad Florentinum P. P.

Ex quibus eligendi defensores.

2. Idem Augusti ad Probum P. P.

Defensores civitatum, non ex decurionum, seu cohortalium & corpore, sed aliis idoneis a personis huic officio deputentur. Dat. 3. Non. Nov. iisdem Conf. 365.

De rufficis.

3. Idem & Gratianus AAA. ad Senatum.

Utile ratione perspectum est, ut innocens & quieta rufficitas peculiaris patrocinii, id est, defensoris locorum beneficio perfruatur, & apud eum in pecuniariis causis litigandi habeat facultatem. Dat. 4. Id. Aug. Hierapolis, Valentiniano & Valente AA. utrisque 2. Conf. 368.

De officio defensorum.

4. Imp. Gratianus, Valentinianus, & Theodosius AAA.

Theodoro defensori.

In defensoribus c universarum provinciarum erit administrationis hæc forma d, & tempus quinquennii e spatii metiendum: scilicet ut in primis parentis vicem plebi exhibeas: descriptionibus rusticis urbanosque non patiaris affligi: officialium insolentia, & iudicum procacitati (salva reverentia pudoris) occurras: ingrediendi, cum voles, ad iudicem, liberam habeas facultatem: superexigendi damna, vel spolia plus petentium ab his, quos liberorum loco tueri debes, excludas: nec pariaris quicquam ultra delegationem solitam ab his exigi, quos certum est, nisi tali remedio, non posse reparari. Dat. 11. Non. Jan. Constantinop. Arcadio & Bauto Conf. 385.

5. Imp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. Potamio Præfecto Augustali.

Defensores f nihil sibi insolenter, nihil indebitum vindicantes, nominis g sui tantum fungantur officio. Nullas infligant multas. Saviores non exercent quæstiones h: Plebem vel decuriones ab omni improborum insolentia, & temeritate tueantur: ut id tantum, quod esse dicuntur, esse non desinant. Dat. 3. Non. Mart. Constant. Arcadio A. 2. & Rufino Conf. 392.

6. Idem AAA. Tatiano P. P.

Per omnes regiones, in quibus fera & periculi sui nescia k latronum fervet infamia, probatissimi quique & districtissimi defensores ad sint disciplinæ, & quotidianis actibus præsent, qui non sinant crimina impunita l coalescere m: removeant n patrocinia, quæ favorem reis, & auxilium scelerosis impariendo, maturari scelera fecerunt. Dat. 5. Id. Apr. Arcadio A. 2. & Rufino Conf. 392.

7. Imp. Arcad. Honor. & Theod. AAA. Cæciliano P. P.

Defensores o civitatum oblatos sibi reos in ipso latrocinio p vel congressu violentia, aut perpetrato homicidio, aut stupro, vel raptu, vel adulterio deprehensos, & actis q publicis sibi traditos, expresso crimine cum his, a quibus fuerint accusati, mox sub idonea persecutione r ad iudicium dirigant. Dat. Prid. Kal. Jan. Mediolani, Stilichone 2. & Anthemio Conf. 405.

De ordinatione. 1. De eo, quod sit in laesionem possessorum.

8. Imp. Honor. & Theod. AA. Cæcilio P. P.

Defensores ita precipimus ordinari, ut sacris orthodoxæ religionis imbuti mysteriis, reverendissimorum Episcoporum, nec non clericorum, & honoratorum & possessorum, & curialium & decreto constituentur: de quorum ordinatione referendum est ad illustrissimam Prætoriam potestatem: ut literis ejusdem magnificæ sedis eo-

rum solidetur auctoritas. 1. Quod si quid a qualibet persona contra publicam disciplinam in laesionem possessorum fieri cognoverint defensores, referendi habeant potestatem ad illustres & magnificos viros Præfectos prætoris, & illustres viros Magistros equitum & peditum, Magistros etiam officiorum, & Comites tam sacrarum largitionum, quam rerum privatarum. Dat. 15. Kal. Ravennæ, Honorio 8. & Theodosio 3. AA. Conf. 409.

De fraude suspectorum coercenda. 1. De actorum confessione injurias suas contestari cupientibus non deneganda.

9. Idem AA. Cæcilio P. P.

Jubemus a cura ac solertia defensorum minime possessorum majoribus & mensuris & ponderibus a suspectoribus prægravari, sed eos deprehensos, ad iudicium dirigi cum ipso commissæ fraudis indicio d. 1. Illud etiam fieri permitimus: ut, si provincialibus nostris contestari injurias seu laisiones suas cupientibus & actorum confessione defensoribus denegetur, licentia eis tribuatur querelæ propriæ libellum conscriptum, eo tempore, quo fuerat contestandum, in frequentioribus & civitatum locis proponendi b, conveniendique scribas, tabularios, & cætera officia publica commonendi, per quæ libellum colligi oportebit, atque invitis supra memoratis personis sub actorum confessione ingerendi, quorum quæstione fides possit inquiri: qua probata, in eos, quos gestorum petitam confessionem negasse constitit, vigor judicarius exeratur i. Dat. 11. Kal. Febr. Ravennæ, Honorio 8. & Theodosio 3. AA. Conf. 409.

De abdicatione.

10. Imp. Theodosius & Valentinianus AA. Cyro Præfecto Prætorio.

Nulli & defensorum licere decernimus, si de publica sollicitudine se voluerit liberare, nisi divinos affatus intimaverit tuæ Sublimitatis iudicio: 30. librarum auri poenam tam moderatoribus provincialium, quam cæteris iudicibus, vel temeratoribus sacri nostri oraculi, subituris, si neglecta fuerit auctoritas Principalis. Dat. 15. Kal. Sept. Constant. Cyro V. C. Conf. 441.

DE MAGISTRATIBUS MUNICIPALIBUS l. l. TIT. LVI.

De nominatione & excusationibus.

1. Constantinus A. ad Florentinum P. P.

rum solidetur auctoritas. 1. Quod si quid a qualibet persona contra publicam disciplinam in laesionem possessorum fieri cognoverint defensores, referendi habeant potestatem ad illustres & magnificos viros Præfectos prætoris, & illustres viros Magistros equitum & peditum, Magistros etiam officiorum, & Comites tam sacrarum largitionum, quam rerum privatarum. Dat. 15. Kal. Ravennæ, Honorio 8. & Theodosio 3. AA. Conf. 409.

De fraude suspectorum coercenda. 1. De actorum confessione injurias suas contestari cupientibus non deneganda.

9. Idem AA. Cæcilio P. P.

Jubemus a cura ac solertia defensorum minime possessorum majoribus & mensuris & ponderibus a suspectoribus prægravari, sed eos deprehensos, ad iudicium dirigi cum ipso commissæ fraudis indicio d. 1. Illud etiam fieri permitimus: ut, si provincialibus nostris contestari injurias seu laisiones suas cupientibus & actorum confessione defensoribus denegetur, licentia eis tribuatur querelæ propriæ libellum conscriptum, eo tempore, quo fuerat contestandum, in frequentioribus & civitatum locis proponendi b, conveniendique scribas, tabularios, & cætera officia publica commonendi, per quæ libellum colligi oportebit, atque invitis supra memoratis personis sub actorum confessione ingerendi, quorum quæstione fides possit inquiri: qua probata, in eos, quos gestorum petitam confessionem negasse constitit, vigor judicarius exeratur i. Dat. 11. Kal. Febr. Ravennæ, Honorio 8. & Theodosio 3. AA. Conf. 409.

De abdicatione.

10. Imp. Theodosius & Valentinianus AA. Cyro Præfecto Prætorio.

Nulli & defensorum licere decernimus, si de publica sollicitudine se voluerit liberare, nisi divinos affatus intimaverit tuæ Sublimitatis iudicio: 30. librarum auri poenam tam moderatoribus provincialium, quam cæteris iudicibus, vel temeratoribus sacri nostri oraculi, subituris, si neglecta fuerit auctoritas Principalis. Dat. 15. Kal. Sept. Constant. Cyro V. C. Conf. 441.

DE MAGISTRATIBUS MUNICIPALIBUS l. l. TIT. LVI.

De nominatione & excusationibus.

1. Constantinus A. ad Florentinum P. P.

Ecuriones m ad Magistratum, vel exactionem annuam, ante n tres menses, vel amplius, nominari debent, ut si querimonia eorum iusta videatur, si ne impedimento in absolvendi locum alius subrogetur. Dat. Id. Apr. Constantinop. Severo & Rufino Conf. 323.

De actis conficiendis.

2. Imp. Valentinianus & Valens AA. ad Germanianum.

Magistratus o conficiendorum actorum p habeant potestatem. Dat. 3. Kal. Jan. Gratiano N. P. & Dagalaipho Conf. 366.

DE OFFICIO JURIDICI q ALEXANDRIÆ. TIT. LVII.

1. Imp. Leo & Anthemius AA. Alexandro Duci & Præfecto Augustali.

Jubemus, apud Alexandriam duntaxat clarissimæ civitatis Juridicum, licitū & concessum esse, singulis quibuscunque volentibus donationis conscriptæ solemniter instrumenta referare, eisdemque robor adjiciat gestorum series apud eundem confecta, tanquam si apud virum clarissimum Moderatorem r provinciarum, vel Magistratus s, vel Defensores t plebis habita fuisset dicerentur.

o Municipales sc. quibuscum hoc commune habent etiam defensores civitatum. l. 9. §. 1. sup. tit. prox. p De actis, adde l. un. §. tit. prox. & l. 2. §. de edendo. q l. 1. §. 20. r Id est, Rectorem provinciarum. l. 30. §. de donat. s l. ult. sup. tit. prox. t l. 9. §. 1. sup. de defensoribus civitatum.

ex a causa ad b Judicis officium pertinere solet. PP. 4. Kal. Oct. Sabin. 2. & Severo Conf. 156.

De actis publicis.

2. Imp. Severus & Antoninus Augusti Fausto.

transcriptio est editio. Producere ad album, est ἐπιδείξαι ἀπὸ τῆς χάρτης (quidam legunt χαρτίς) τὴν ἀγωγὴν. 7. Eclog. 18. c. 1. p. 69. id est, digito demonstrare ex albo Prætorio, qua actione sis usus.

a Reus non sine causa ad editionem rationum cogendus est. Causæ ex æquo & bono petuntur a iudice. Editionum causæ in æquitate fundantur. v. Menoch. 2. de arbit. casu 175. n. 5.

b Editio sit adversario iudicis officio nobili, non jure actionis. Qua de re v. Bellon. 2. supp. 11.

h 3

Is, apud

a l. ult. c. Th. 11. tit. 8. de superexactionibus.

b Defensoris inter cætera fuit, commerciis civitatum providere, ut hoc ex loco potest colligi, sed apertius ex formula ejusdem defensoris, quæ exstat apud Cassiodorum 7. Variarum 11. Commercia, inquit, civibus secundum temporum qualitatem æquali moderatione disponere: quia non est labor vendendi summas includere, nisi statuta pretia castissime custodieris.

c v. l. 9. §. de suspectoribus.

d Id est, cum ipsis ponderibus & mensuris.

e Nov. 15. c. 3. §. 1. f Vide quæ notavi ad l. 8. sup. cod. adde l. 30. §. de donat.

g Proscriptio sit de futura audito, proposita libellis in celeberrimis locis. Cicer. pro Quinctio. Theophil. c. τοῖς πρὸ φάσι τοῖς πόλεως μέρεσι. l. ult. §. de delator. h Adhærendi, l. ult. c. Th. 11. tit. 8. Nov. 120. c. 6. §. 2.

i Exerceatur.

k Defensor civitatis abdicare publicam sollicitudinem non potest, sine imperialis permissione: adde l. 20. ff. de off. Præsid. adde l. 2. §. quando duxiores esse desinant.

l Magistratus municipales ut plurimum erant duumviri, similes duobus consilibus populi Romani. Sumebantur duumviri ex ordine decurionum, dixi plura in l. 4. §. 4. ff. de damn. m l. 8. c. Theod. de decurionibus. lib. 12. tit. 1.

n l. 8. c. Th. 12. tit. 1.

o Municipales sc. quibuscum hoc commune habent etiam defensores civitatum. l. 9. §. 1. sup. tit. prox.

p De actis, adde l. un. §. tit. prox. & l. 2. §. de edendo.

q l. 1. §. 20.

r Id est, Rectorem provinciarum. l. 30. §. de donat.

s l. ult. sup. tit. prox.

t l. 9. §. 1. sup. de defensoribus civitatum.

u De literis pratoris sedis, v. Cujac. ad Nov. 13.

producere in l. 1. §. 1. sup. cod. non id significat rationes tumultuarie confectas in mundum redigere, ut ibidem notavi Alciatum sentire. Possumus domi, absente & ignorante adversario id facere, nec tamen ei credere. Nec omnis rationum

transcriptio est editio. Producere ad album, est ἐπιδείξαι ἀπὸ τῆς χάρτης (quidam legunt χαρτίς) τὴν ἀγωγὴν. 7. Eclog. 18. c. 1. p. 69. id est, digito demonstrare ex albo Prætorio, qua actione sis usus.

a Reus non sine causa ad editionem rationum cogendus est. Causæ ex æquo & bono petuntur a iudice. Editionum causæ in æquitate fundantur. v. Menoch. 2. de arbit. casu 175. n. 5.

b Editio sit adversario iudicis officio nobili, non jure actionis. Qua de re v. Bellon. 2. supp. 11.

h 3

Is, apud

CODICIS

LIBER SECUNDUS

DE EDENDO a.

TIT. I.

De deposito. An Reus rationes exhibere cogatur.

1. Imp. Antoninus Pius A. Æmilio.

IPSE dispice, quemadmodum b pecuniam, quam te deposuisse dicis, deberi tibi probes c. Nam quod consideras, ut rationes suas adversaria d tua exhibeat; id

c Deponenti, depositi incumbit probatio. d Id est, pars tibi adversa, ἵνα τὰς λόγους τὰς ἰδίας & ἀντιδικῶς παρὰ σοι, & post τὰ τῆς ἀντιδικῆς σὲ βεβῆκα, id est, adversaria tuæ breviter, synopsis Basil. 7. tit. 18. c. 14. Adversarium suum ad album

a 2. ff. 13. περὶ ἐκδόσεως. 7. Eclog. 18. fol. 96. De libello oblato 2. extra. 3. id est, de editione actionis. Quid sit edere, v. l. 3. inf. cod. & l. 1. ff. cod.

b Id est, quo genere probationum, alio tamen ab editione rationum.

c Deponenti, depositi incumbit probatio.

d Id est, pars tibi adversa, ἵνα τὰς λόγους τὰς ἰδίας & ἀντιδικῶς παρὰ σοι, & post τὰ τῆς ἀντιδικῆς σὲ βεβῆκα, id est, adversaria tuæ breviter, synopsis Basil. 7. tit. 18. c. 14. Adversarium suum ad album

a i.e. et per dicitur ad aliud forum. Syn.

b i.e. accusatum. c d. Nov. 53. e. 1. d. 2. ff. 14. 2. Cod. Theod. 9. 1. Paul. sent. 1. 11. Synops. Basil. 1. 5. 3. Inst. tit. de except. 1. ex. 35. 1. Sext. 18. 1. Harm. 9. e. Condicio hinc fuit: si sine liberis decesserit, hereditatem fratri restituit. Renunciari alias juri futuro simpliciter non potest, v. Socin. reg. 338.

f Est enim valde incertum, aliquos liberos quis sit habiturus necne. g Fingamus avum meum a patre meo petisse, ut si sine liberis decesserit, Titio patris meo hereditatem restitueret.

h i.e. duabus unciis, perinde ac si gravatus heres, fideicommissario dixisset: Si morior sine liberis, cogor quidem ex testamento patris meo hereditatem tibi restituere: si minus, non cogor: quin, ut condicio eveniat, possum usque ad quadrantis quantitatem retinere, vel alienare. Si tamen illi spei futuræ renunciare volueris, duas uncias ex supra dicta hereditate repræsentabo, ut in reliquis portionibus mihi sit libera alienandi facultas, utcumque sine liberis moriar. De hoc inter fratres (patrem videlicet patrumque meum) convenit. Queritur, quid juris sit? Philinus ego, Philini filius, patre meo mortuo, pactum id rescindi potius admitti audire non debeo.

i i.e. utcumque. k parens meus se, cuius nomen itidem fero. l mihi sc. id est, Conventionem superiorem factam a patre cum meo patre, non possum improbare. m hinc dubitandi ratio sumitur. Nam & antiquo jure, Rogatis invicem sibi, si sine liberis decessissent, hereditatem restituere: altero decedente sine liberis, hereditas ad eum perveniebat, qui supervixisset, nec ex eo pacisci poterant contra voluntatem testatoris. Paul. 4. sent. 1. 5. 13. Idem in hac specie dicendum videbatur. Præterea, videtur Licinius Fronto pacisci cum fratre vivente de ejus successione, quod prohibitum dicitur. l. ult. j. cod. n Creditor hereditatis, ea vendita, in ejus emptorem experiri potest, l. 2. §. 9. ff. de hered. vend. Queritur, an si neglecto venditore, in emptorem egerit, tacite videatur heredi pactum fecisse, de non petendo. o hinc ratio decidendi sumitur, & ex l. 14. §. 9. ff. de adl. l. 10. p An ipso jure, qui nostro nomine judicium excipit, nos liberat, quemadmodum is, qui nostro nomine solvit, l. 5. j. cod. non ipso jure. Nec enim emptor hereditatis actiones creditoris excipit venditoris nomine, sed proprio, vide Donellum hic. q atqui nullum pactum intercessit: dic tacitum intervenisse unde id colligitur? ex ipsa actione mota in emptor hereditatis, neglecto ejus venditore: in qua nec ipse emptor actorem suum laudavi, nec creditor ullam in agendo, venditoris mentionem fecit. Sponte creditor actiones suas moverat in emptorem. emptor sponte eas suscepit: utique scire debuit venditorem teneri: si id neglexit, facilitati suæ acceptum ferre debet. Demum pactum: negari tamen posse adhuc videtur pacto creditoris & emptoris exceptionem venditori adquiri, l. 1. in fin. j. per quas personas. r etiam si emptores non sint solvendo. Atqui tacita minus nocent, quam expressa: si ignorantia creditor facta fuisset expressa delegatio, delegato debitor non solvendo, in debitorem priorem daretur ei regressus. arg. l. 4. §. 3. ff. de jure dot. Ergo & hoc casu multo magis, creditor errasse deprehendatur. s vide quæ notavi ad legem 133. ff. de reg. jur. t Postquam semel liti motæ renunciatum est, nulla ratio permittit eam ex poenitentia instaurari. Synops. Basil. 11. tit. 1. c. 41. in fin. u Lis nulla est, nisi mota sit: mota confectur, etiam si solus actor egerit: contestatur ex actoris intentione, & rei depulsionem. Quid, liti contestatæ potestne renunciari? Aliud eo enim liti renunciare, & rei in litem deductæ, seu causæ. Causa a lite sejuncta est. x expresse vel tacito pacto, ut si cessasset, Non tantum re judicata, jurejurando & transactione litem finire, l. 1. in fin. ff. ad Terryll. sed & pacto. Hujusmodi renunciaciones fiebant apud acta. l. 3. inf. de repudiand. l. 18. inf. de donat. l. 11. inf. de falsis. y quia partem pecunie re ipsa solvisti. z quia pactum tibi factum est de non petenda altera parte. Pactum autem jure honorario, id est, a Prætoris defenditur. l. 7. §. 7. ff. cod. a Perpetua exceptio, perpetuum tollit actionem. b de non petendo. c quæ pacti subsidaria est. d Synops. Basil. cod. c. 45. 1. Harmen. 9. §. 27. & stipulationes. l. 4. inf. de inutilibus. e l. 7. §. 7. ff. cod. Paul. 1. sent. 1. §. 4. l. 30. inf. cod. l. unie. §. 16. c. de rei uxov. act. f dicit. §. 4. l. 4. inf. de inutilibus. stipul. l. 1. §. 7. ff. de positi. l. 14. §. 1. ff. soluto. l. 26. ff. de verb. oblig. vide c. 58. de regulis in 6. g l. 5. inf. de hered. act. vide l. 95. §. 2. ff. de solutionibus.

aliud a Judicem ob easdem causas vocaverit: & cum b indemnem c præstet, & causa cadat, etsi justam habuit actionem.

DE PACTIS d. TIT. III.

De fideicommissis conditionalibus.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Philino.

Conditionis e incertum f, inter fratres non iniquis rationibus conventionem finitum est. Cum igitur verbis fideicommissi petitem a patre tuo g profitearis, ut, si vita sine liberis decederet, hereditatem Licinio Frontoni restitueret: pactum eo tempore de sextante h || Licinio || Frontoni dando, cum i liberos Philinus k non sustulerit, interpositum, non idcirco potest iniquum videri l; quod facta (sicut placuit) divisione diem suum, te m filio ejus superstiti, functus esset. PP. 7. Kal. Decemb. Severo A. 3. & Victorino Conss. 201.

Si actum sit adversus emptores hereditatis.

2. Imp. Severus & Antoninus AA. Claudio.

Post venditionem hereditatis a te factam, si creditores contra emptores n actiones suas movisse probare poteris, eosque eas spontanea o voluntate suscepisse: exceptione p taciti pacti q non inutiliter defenderis r. PP. Prid. Id. Feb. Severo 4. & Antonino AA. Conss. 203.

De servo.

3. Idem AA. Restituto.

Servus creditoris meliorem f causam domini facere potest: in deterius autem reformare novo pacto non potest obligationem recte constitutam. PP. 8. Kalend. April. Severo 4. & Antonino AA. Conss. 203.

De liti renunciatione.

4. Idem Augusti Valeria.

Postquam t liti de prædicio motæ u renunciasti x, causam finitam instaurari || posse || nulla ratio permittit. PP. 4. Id. Febr. Albino & Emiliano Conss. 207.

De solutione partis, & pacto de parte non petenda.

5. Imp. Antoninus A. Demagora.

Creditori tuo si partem pecunie exolvisti, de parte vero non petenda inter te & eum convenit ob causas, negotiaque ejus tuo patrocinio fideque defensa: ea obligatione partim civili jure y, partim honorario z, liberatus es. Nam exceptio perpetua a pacti conventi b, vel doli c, residui petitionem repellit; cum & solutum per ignorantiam repeti potuisset. PP. 8. Kal. August. Roma, Anton. A. 4. & Balbino Conss. 214.

De pactis contrarius, vel bonos mores.

6. Idem A. Basilica.

Pacta d, quæ contra e leges constitutionesque vel contra bonos f mores sunt, nullam vim habere, indubitati juris est. PP. Kal. August. iisdem Conss. 214.

De creditore, qui successit debitori.

7. Idem Augustus Julio Maximo.

Debitori tuo si g hæres extitisti, actio, quam contra eum habuisti, adita hereditate confusa est. Sed si eam

hereditatem, posteaquam in judicio obtinuisti, ei a tradidisti, quem sententia superaveras ea conditione pacto- que, ut tam ceteris creditoribus b, quam tibi c in eo, quod tibi deberetur, si d eam hereditatem non adisses, satisfaceret: pacti conventionisque fides servanda est: quæ si non servatur, ex stipulatu e, si modo pacto subjecta est, dabitur actio: || vel præscriptis f verbis, si stipulatio non intervenit. || PP. 3. Kal. Aug. Anton. A. 4. & Balbino Conss. 214.

De pecoribus partiaris.

8. Idem A. Mucatraulio g.

Si pascenda h pecora partiaris i (id est, ut factus eorum portioibus, quibus placuit inter dominum & pastorem dividantur) Apollinarem suscepisse probabitur: fidem pacto præstare per judicem compelletur k. PP. 4. Kal. Octob. Alexandro A. 2. & Marcello Conss. 227.

De dolo.

9. Imp. Alexand. A. Dionysio.

Cum, posteaquam adversarius matris tuæ victus esset l, matrem tuam circumvenerit m, ut ei caveret nullam se controversiam de servis moturam: id pactum mala fide factum, irritum est: & cum ex ea conventionem cum n matre tua agi coeperit, judex eam liberabit. PP. Prid. Id. Sept. Alexand. 2. & Marcello Conss. 227.

De dote, differentia legis, & pacti nudi.

10. Idem A. Nicæ.

Legem o, quam dixisti, cum dotem pro alumna dares, servari oportet. Nec obesse tibi poterit, quod dici solet, ex p pacto actionem non nasci; tunc q enim hoc jure utimur, cum pactum nudum est: alioquin cum pecunia datur, & aliquid de reddenda ea convenit, utilis est conditio. PP. 3. Kal. Mart. Albino & Maximo Conss. 228.

De dote.

11. Idem A. Capitoni.

Ex r conventionem quidem, qua pactam novercam tuam cum patre tuo dicis, cum fundum in dotem daret f, ut creditoribus, quibus fuerant prædicia obligata, usuras solveret t, actio tibi adversus eam competere non potest, etsi pactum in stipulationem deductum proberetur. Sed si fundus æstimatus (ita ut pars instrumenti significat) in dotem datus est: ex vendito u actio, ut placitis stetur, competit x. PP. Non. Decemb. ipso A. 3. & Dione 2. Conss. 230.

De prioribus & posterioribus pactis.

12. Idem A. Flacilla.

Pacta y novissima z servari oportere, tam juris, quam ipsius rei æquitas postulat. Quapropter si conventionem, quæ præcessit, diversa pars usuram se non esse consensit, & maxime a si (ut proponis) id etiam apud acta Præsidis adseveravit: actionem, quæ super prima conventionem fuerat, exercere non prohiberis. PP. 3. Kal. Martii, Agricola & Clement. Conss. 231.

De contractibus bona fidei.

13. Imp. Maximinus A. Mario.

In bonæ fidei contractibus b ita demum ex pacto

l. 25. §. 6. ff. locati. Sed Hotomannus hic legit Partiaris adverbialiter. k Ratio dubitandi hinc orta est, quod saltem non ex locatione teneretur, cum locationis merces regulariter in pecunia numerata consistat, l. 1. §. 9. ff. de positi. l. 5. §. 2. ff. de præscript. verbis. sed neque ex societate, quia nulla hic pecoris societas est ratione dominii, l. 13. §. 1. ff. de præscr. verbis. non etiam ex pacto, quod pactum nullam pariat actionem, l. 27. j. locati. Quid juris? Donellus hic nudum esse pactum negat, cum sit adjunctum traditioni. At hanc conventionem esse societatis. Hotomannus præscriptis verbis actionem dari putat hic.

l idque ipse sciret. m ei persuadens, nondum eam judicio vicisse: & nondum in ejus favorem rem judicatum fuisse. n hic fingere five constituere debemus, servos (de quibus agebatur) in potestate mulieris. o Sensus est, Rebus certa lege datis, ex ea lege actionem dari. v. Cuj. 11. obs. 17. in fin. p v. ad hanc sententiam Socin. reg. 9.

q l. 7. §. 4. ff. cod. l. 27. in fin. j. de locato. l. 1. j. de pact. conv. l. 1. j. de contrah. stipul. Paul. 2. sent. 14. in fin. r hac lex extat in l. 1. j. sine censu vel reliquis. s tuo patri sc.

t ipsa Noverca scilicet, sit autem hæc hypothesi. Meus pater, idemque tuus maritus, usuras a te debitas, multis annis tuis creditoribus solvit, refunde. Actio: fundum ei dotalem dedi obstrictum supradictis usuris. Ad eum fructus ejus fundi pertinuerunt: onus itaque ejus sustinere debuit, l. 13. ff. de impensis. hæc Exceptio, fundum dedisti quidem, sed æstimatum. quæ dantur æstimata, dominium in accipientem transferunt: æstimatio namque locum venditionis obtinet. l. 3. ff. locati. l. 10. ff. de jur. dos. si quos itaque fructus ex eo percepit, ejus fuerunt, non tui. Ex re enim sua, non tua, percepit. Proinde cum usuras tuis creditoribus solverit, tuum negotium gessit, quo nomine teneri te æquum est, eo magis, quod cum dictum fundum patri meo venderes, ita conventum est, ut debiti tui usuræ solverentur: nam venditor id præstare debet, quod in venditione se præstiturum promissit. l. 2. l. 6. §. pen. l. 11. ff. de act. empt. Replicatio. Notum est jam quid judicari debeat. u ex empto. Hot. l. 13. §. 19. ff. de action. empt. x Non competit. l. 1. in fin. j. sine censu. & male. y ut & legata, l. 6. §. 2. in fin. ff. de jure cod. l. 12. §. 3. ff. de leg. 1. fideicommissa, l. 19. j. de fideicom. hæredum institutiones, l. 16. ff. de vulg. constitutiones Principum, l. ult. ff. de cons. princ. leges, unde illud 12. tabularum. U quodcumque postremum populus jussit, id jus ratumque sit. Livius 7 & 9. v. Hot. z i.e. ultima, adde l. 3. ff. de rescind. adde l. 13. j. de donat.

a Quod apud acta fit, violentius obligat, quam quod privatim. Hinc colligunt, Testamentum, quod alias septem testes exigit: donationem causa mortis, quæ alias quinque testes requirit, valere coram duobus apud judicem, si apud acta insinuetur. Præsumi namque omnem metum & dolum abesse, ubi judex suum decretum interposuit, v. Vvumserum 1. præst. 1. observat. 11. b de quibus v. §. 28. Inst. de actionibus. An idem est in stricti juris judiciis, Acc. ait arg. l. 27. 28. inf. cod. l. 40. versic. dicebam. ff. de reb. cred. Idem confirmat Cuj. 10. obser. 34. Donellus vero negat pacta stricti juris judiciis (puta stipulationi & mutuo) adjecta parere actionem, five ante, five post, five in continenti, seu in ipsa traditione facta sint. Movetur, quod supra quam datum sit, re contrahi obligatio non possit, l. 17. ff. cod. adde l. 5. j. de non numerata pecunia, quod pro omisso sit habendum, quidquid in stipulatione verbis expressum non est. l. 99. ff. de verb. obl. Hinc sequi, pacta sui natura, contractus stricti juris non ingredi, multo minus eos pacto informari. Si jus spectamus, posteriorem hanc sententiam veramputo: si usum, sublata utpote hodie discrepantia contractuum stricti juris & bonæ fidei, prior vera dici potest.

a i.e. tertio alii cui puta hæredi defuncti ab intestato, & legitimo, qui forte testamentum injustum, aut falsum, aut inofficiosum dicebat. b hereditaria scilicet. c qui ejusdem hereditatis erat creditor, d i.e. perinde ac si. Sit hæc hypothesi: Solve quod ex hereditate Titii defuncti mihi debetur: Actio: Si quæ tibi actio competit, ea sublata est, siquidem semel defuncto successisti ex ejus testamento: additione ejusmodi rum debitum sublatum, confusione, extinctum est, l. 95. §. 2. ff. de solutionibus. Exceptio: Hoc ita est, sed eandem hereditatem tibi restitui ea lege, ut mihi satisfaceres. Replicatio. Pacti hdes servanda: Decisio. Quæ actio eo nomine actori competit? dic ut j. cod.

e l. 14. inf. cod. f Stipulatio impedit præscriptis verbis actionem, quia stipulatio ipsa novatio est. g Mucatraulo. Cujac. adde l. 4. j. de jure fisci. h l. 13. §. 1. ff. de præscriptis.

i Pecora partiaris sunt, de quorum fœtu inter dominum & pastorem certis portionibus dividendo convenit. k Ratio

dubitandi hinc orta est, quod saltem non ex locatione teneretur, cum locationis merces regulariter in pecunia numerata consistat, l. 1. §. 9. ff. de positi. l. 5. §. 2. ff. de præscript. verbis. sed neque ex societate, quia nulla hic pecoris societas est ratione dominii, l. 13. §. 1. ff. de præscr. verbis. non etiam ex pacto, quod pactum nullam pariat actionem, l. 27. j. locati. Quid juris? Donellus hic nudum esse pactum negat, cum sit adjunctum traditioni. At hanc conventionem esse societatis. Hotomannus præscriptis verbis actionem dari putat hic.

l idque ipse sciret. m ei persuadens, nondum eam judicio vicisse: & nondum in ejus favorem rem judicatum fuisse. n hic fingere five constituere debemus, servos (de quibus agebatur) in potestate mulieris. o Sensus est, Rebus certa lege datis, ex ea lege actionem dari. v. Cuj. 11. obs. 17. in fin. p v. ad hanc sententiam Socin. reg. 9.

q l. 7. §. 4. ff. cod. l. 27. in fin. j. de locato. l. 1. j. de pact. conv. l. 1. j. de contrah. stipul. Paul. 2. sent. 14. in fin. r hac lex extat in l. 1. j. sine censu vel reliquis. s tuo patri sc.

t ipsa Noverca scilicet, sit autem hæc hypothesi. Meus pater, idemque tuus maritus, usuras a te debitas, multis annis tuis creditoribus solvit, refunde. Actio: fundum ei dotalem dedi obstrictum supradictis usuris. Ad eum fructus ejus fundi pertinuerunt: onus itaque ejus sustinere debuit, l. 13. ff. de impensis. hæc Exceptio, fundum dedisti quidem, sed æstimatum. quæ dantur æstimata, dominium in accipientem transferunt: æstimatio namque locum venditionis obtinet. l. 3. ff. locati. l. 10. ff. de jur. dos. si quos itaque fructus ex eo percepit, ejus fuerunt, non tui. Ex re enim sua, non tua, percepit. Proinde cum usuras tuis creditoribus solverit, tuum negotium gessit, quo nomine teneri te æquum est, eo magis, quod cum dictum fundum patri meo venderes, ita conventum est, ut debiti tui usuræ solverentur: nam venditor id præstare debet, quod in venditione se præstiturum promissit. l. 2. l. 6. §. pen. l. 11. ff. de act. empt. Replicatio. Notum est jam quid judicari debeat. u ex empto. Hot. l. 13. §. 19. ff. de action. empt. x Non competit. l. 1. in fin. j. sine censu. & male. y ut & legata, l. 6. §. 2. in fin. ff. de jure cod. l. 12. §. 3. ff. de leg. 1. fideicommissa, l. 19. j. de fideicom. hæredum institutiones, l. 16. ff. de vulg. constitutiones Principum, l. ult. ff. de cons. princ. leges, unde illud 12. tabularum. U quodcumque postremum populus jussit, id jus ratumque sit. Livius 7 & 9. v. Hot. z i.e. ultima, adde l. 3. ff. de rescind. adde l. 13. j. de donat.

a Quod apud acta fit, violentius obligat, quam quod privatim. Hinc colligunt, Testamentum, quod alias septem testes exigit: donationem causa mortis, quæ alias quinque testes requirit, valere coram duobus apud judicem, si apud acta insinuetur. Præsumi namque omnem metum & dolum abesse, ubi judex suum decretum interposuit, v. Vvumserum 1. præst. 1. observat. 11. b de quibus v. §. 28. Inst. de actionibus. An idem est in stricti juris judiciis, Acc. ait arg. l. 27. 28. inf. cod. l. 40. versic. dicebam. ff. de reb. cred. Idem confirmat Cuj. 10. obser. 34. Donellus vero negat pacta stricti juris judiciis (puta stipulationi & mutuo) adjecta parere actionem, five ante, five post, five in continenti, seu in ipsa traditione facta sint. Movetur, quod supra quam datum sit, re contrahi obligatio non possit, l. 17. ff. cod. adde l. 5. j. de non numerata pecunia, quod pro omisso sit habendum, quidquid in stipulatione verbis expressum non est. l. 99. ff. de verb. obl. Hinc sequi, pacta sui natura, contractus stricti juris non ingredi, multo minus eos pacto informari. Si jus spectamus, posteriorem hanc sententiam veramputo: si usum, sublata utpote hodie discrepantia contractuum stricti juris & bonæ fidei, prior vera dici potest.

b de quibus v. §. 28. Inst. de actionibus. An idem est in stricti juris judiciis, Acc. ait arg. l. 27. 28. inf. cod. l. 40. versic. dicebam. ff. de reb. cred. Idem confirmat Cuj. 10. obser. 34. Donellus vero negat pacta stricti juris judiciis (puta stipulationi & mutuo) adjecta parere actionem, five ante, five post, five in continenti, seu in ipsa traditione facta sint. Movetur, quod supra quam datum sit, re contrahi obligatio non possit, l. 17. ff. cod. adde l. 5. j. de non numerata pecunia, quod pro omisso sit habendum, quidquid in stipulatione verbis expressum non est. l. 99. ff. de verb. obl. Hinc sequi, pacta sui natura, contractus stricti juris non ingredi, multo minus eos pacto informari. Si jus spectamus, posteriorem hanc sententiam veramputo: si usum, sublata utpote hodie discrepantia contractuum stricti juris & bonæ fidei, prior vera dici potest.

c tuo patri sc.

d ipsa Noverca scilicet, sit autem hæc hypothesi. Meus pater, idemque tuus maritus, usuras a te debitas, multis annis tuis creditoribus solvit, refunde. Actio: fundum ei dotalem dedi obstrictum supradictis usuris. Ad eum fructus ejus fundi pertinuerunt: onus itaque ejus sustinere debuit, l. 13. ff. de impensis. hæc Exceptio, fundum dedisti quidem, sed æstimatum. quæ dantur æstimata, dominium in accipientem transferunt: æstimatio namque locum venditionis obtinet. l. 3. ff. locati. l. 10. ff. de jur. dos. si quos itaque fructus ex eo percepit, ejus fuerunt, non tui. Ex re enim sua, non tua, percepit. Proinde cum usuras tuis creditoribus solverit, tuum negotium gessit, quo nomine teneri te æquum est, eo magis, quod cum dictum fundum patri meo venderes, ita conventum est, ut debiti tui usuræ solverentur: nam venditor id præstare debet, quod in venditione se præstiturum promissit. l. 2. l. 6. §. pen. l. 11. ff. de act. empt. Replicatio. Notum est jam quid judicari debeat. u ex empto. Hot. l. 13. §. 19. ff. de action. empt. x Non competit. l. 1. in fin. j. sine censu. & male. y ut & legata, l. 6. §. 2. in fin. ff. de jure cod. l. 12. §. 3. ff. de leg. 1. fideicommissa, l. 19. j. de fideicom. hæredum institutiones, l. 16. ff. de vulg. constitutiones Principum, l. ult. ff. de cons. princ. leges, unde illud 12. tabularum. U quodcumque postremum populus jussit, id jus ratumque sit. Livius 7 & 9. v. Hot. z i.e. ultima, adde l. 3. ff. de rescind. adde l. 13. j. de donat.

a Quod apud acta fit, violentius obligat, quam quod privatim. Hinc colligunt, Testamentum, quod alias septem testes exigit: donationem causa mortis, quæ alias quinque testes requirit, valere coram duobus apud judicem, si apud acta insinuetur. Præsumi namque omnem metum & dolum abesse, ubi judex suum decretum interposuit, v. Vvumserum 1. præst. 1. observat. 11. b de quibus v. §. 28. Inst. de actionibus. An idem est in stricti juris judiciis, Acc. ait arg. l. 27. 28. inf. cod. l. 40. versic. dicebam. ff. de reb. cred. Idem confirmat Cuj. 10. obser. 34. Donellus vero negat pacta stricti juris judiciis (puta stipulationi & mutuo) adjecta parere actionem, five ante, five post, five in continenti, seu in ipsa traditione facta sint. Movetur, quod supra quam datum sit, re contrahi obligatio non possit, l. 17. ff. cod. adde l. 5. j. de non numerata pecunia, quod pro omisso sit habendum, quidquid in stipulatione verbis expressum non est. l. 99. ff. de verb. obl. Hinc sequi, pacta sui natura, contractus stricti juris non ingredi, multo minus eos pacto informari. Si jus spectamus, posteriorem hanc sententiam veramputo: si usum, sublata utpote hodie discrepantia contractuum stricti juris & bonæ fidei, prior vera dici potest.

b de quibus v. §. 28. Inst. de actionibus. An idem est in stricti juris judiciis, Acc. ait arg. l. 27. 28. inf. cod. l. 40. versic. dicebam. ff. de reb. cred. Idem confirmat Cuj. 10. obser. 34. Donellus vero negat pacta stricti juris judiciis (puta stipulationi & mutuo) adjecta parere actionem, five ante, five post, five in continenti, seu in ipsa traditione facta sint. Movetur, quod supra quam datum sit, re contrahi obligatio non possit, l. 17. ff. cod. adde l. 5. j. de non numerata pecunia, quod pro omisso sit habendum, quidquid in stipulatione verbis expressum non est. l. 99. ff. de verb. obl. Hinc sequi, pacta sui natura, contractus stricti juris non ingredi, multo minus eos pacto informari. Si jus spectamus, posteriorem hanc sententiam veramputo: si usum, sublata utpote hodie discrepantia contractuum stricti juris & bonæ fidei, prior vera dici potest.

c tuo patri sc.

d ipsa Noverca scilicet, sit autem hæc hypothesi. Meus pater, idemque tuus maritus, usuras a te debitas, multis annis tuis creditoribus solvit, refunde. Actio: fundum ei dotalem dedi obstrictum supradictis usuris. Ad eum fructus ejus fundi pertinuerunt: onus itaque ejus sustinere debuit, l. 13. ff. de impensis. hæc Exceptio, fundum dedisti quidem, sed æstimatum. quæ dantur æstimata, dominium in accipientem transferunt: æstimatio namque locum venditionis obtinet. l. 3. ff. locati. l. 10. ff. de jur. dos. si quos itaque fructus ex eo percepit, ejus fuerunt, non tui. Ex re enim sua, non tua, percepit. Proinde cum usuras tuis creditoribus solverit, tuum negotium gessit, quo nomine teneri te æquum est, eo magis, quod cum dictum fundum patri meo venderes, ita conventum est, ut debiti tui usuræ solverentur: nam venditor id præstare debet, quod in venditione se præstiturum promissit. l. 2. l. 6. §. pen. l. 11. ff. de act. empt. Replicatio. Notum est jam quid judicari debeat. u ex empto. Hot. l. 13. §. 19. ff. de action. empt. x Non competit. l. 1. in fin. j. sine censu. & male. y ut & legata, l. 6. §. 2. in fin. ff. de jure cod. l. 12. §. 3. ff. de leg. 1. fideicommissa, l. 19. j. de fideicom. hæredum institutiones, l. 16. ff. de vulg. constitutiones Principum, l. ult. ff. de cons. princ. leges, unde illud 12. tabularum. U quodcumque postremum populus jussit, id jus ratumque sit. Livius 7 & 9. v. Hot. z i.e. ultima, adde l. 3. ff. de rescind. adde l. 13. j. de donat.

a Quod apud acta fit, violentius obligat, quam quod privatim. Hinc colligunt, Testamentum, quod alias septem testes exigit: donationem causa mortis, quæ alias quinque testes requirit, valere coram duobus apud judicem, si apud acta insinuetur. Præsumi namque omnem metum & dolum abesse, ubi judex suum decretum interposuit, v. Vvumserum 1. præst. 1. observat. 11. b de quibus v. §. 28. Inst. de actionibus. An idem est in stricti juris judiciis, Acc. ait arg. l. 27. 28. inf. cod. l. 40. versic. dicebam. ff. de reb. cred. Idem confirmat Cuj. 10. obser. 34. Donellus vero negat pacta stricti juris judiciis (puta stipulationi & mutuo) adjecta parere actionem, five ante, five post, five in continenti, seu in ipsa traditione facta sint. Movetur, quod supra quam datum sit, re contrahi obligatio non possit, l. 17. ff. cod. adde l. 5. j. de non numerata pecunia, quod pro omisso sit habendum, quidquid in stipulatione verbis expressum non est. l. 99. ff. de verb. obl. Hinc sequi, pacta sui natura, contractus stricti juris non ingredi, multo minus eos pacto informari. Si jus spectamus, posteriorem hanc sententiam veramputo: si usum, sublata utpote hodie discrepantia contractuum stricti juris & bonæ fidei, prior vera dici potest.

b de quibus v. §. 28. Inst. de actionibus. An idem est in stricti juris judiciis, Acc. ait arg. l. 27. 28. inf. cod. l. 40. versic. dicebam. ff. de reb. cred. Idem confirmat Cuj. 10. obser. 34. Donellus vero negat pacta stricti juris judiciis (puta stipulationi & mutuo) adjecta parere actionem, five ante, five post, five in continenti, seu in ipsa traditione facta sint. Movetur, quod supra quam datum sit, re contrahi obligatio non possit, l. 17. ff. cod. adde l. 5. j. de non numerata pecunia, quod pro omisso sit habendum, quidquid in stipulatione verbis expressum non est. l. 99. ff. de verb. obl. Hinc sequi, pacta sui natura, contractus stricti juris non ingredi, multo minus eos pacto informari. Si jus spectamus, posteriorem hanc sententiam veramputo: si usum, sublata utpote hodie discrepantia contractuum stricti juris & bonæ fidei, prior vera dici potest.

c tuo patri sc.

d ipsa Noverca scilicet, sit autem hæc hypothesi. Meus pater, idemque tuus maritus, usuras a te debitas, multis annis tuis creditoribus solvit, refunde. Actio: fundum ei dotalem dedi obstrictum supradictis usuris. Ad eum fructus ejus fundi pertinuerunt: onus itaque ejus sustinere debuit, l. 13. ff. de impensis. hæc Exceptio, fundum dedisti quidem, sed æstimatum. quæ dantur æstimata, dominium in accipientem transferunt: æstimatio namque locum venditionis obtinet. l. 3. ff. locati. l. 10. ff. de jur. dos. si quos itaque fructus ex eo percepit, ejus fuerunt, non tui. Ex re enim sua, non tua, percepit. Proinde cum usuras tuis creditoribus solverit, tuum negotium gessit, quo nomine teneri te æquum est, eo magis, quod cum dictum fundum patri meo venderes, ita conventum est,

2 Non proprius: sed actio empti, si junctum est pactum emptio: locati vero, si locationi: idem dicitur in similibus.

b id est, pactum in continenti adjectum format actionem. l. 7. §. 5. ff. eod.

c adde l. Harm. 9. §. 21.

d ex continenti, l. 7. §. 5. ff. eod. seu tempore contractus, l. pen. §. de pactis inter emptum et locatum, l. 27. §. eod. in ingressu contractus, d. §. 5. ff. eod. §. 11. Ecl. 1. c. §. initio contractus, l. 5. inf. de pactis inter emptum et locatum, id est, antequam contractus perfectus, id est, nondum contractus perfectus, non post contractum jam perfectum, cum nondum lex contractui data esset.

e Pacta ex intervallo parum exceptionem. Ex intervallo fieri, est contractum subsequi: fieri *μετὰ χρόνον*, Ecl. d. l. re jam contracta, post contractum jam perfectum.

f Si pacta subiecta sit pœnz stipulatio, optio stipulatori datur, ut aut stipulatione utatur, aut exceptione, si modo accepto ferat pœnam: deque ea non petenda cautionem interponat, l. Harm. 9. §. 16. adde eundem *ibid.* §. 10.

g Pacto pœna promitti potest, ac peti non potest, nisi stipulatio sit subiecta.

h Stipulatione pacto subiecta, non ex pacto, quod antecessit stipulationem, sed ex stipulatione, quæ subsequuta est, agitur, l. 27. inf. eod.

i Et res debita, & pœna eius loco, simul peti non potest.

k *Mos iudiciorum* quid? qui receptus in ipsis iudiciis, nec improbat legibus.

l Quo iure nitebatur actor ad id postulandum: puto conventionem pœnali, de qua hic agitur, ut merito possit hinc colligere, neque pacto, neque stipulatione fieri posse, ut creditor propria autoritate bona debitoris in se transferat, citra solemnem juris observationem, idque ea de causa constitutum, ne via feneratoribus pateat. In hac quaestione lex hæc tota prolixius occupata est.

m Id est, non servato juris ordine, cum nulla sententia præcesserit, l. 58. ff. de re iudic.

n adde l. pactum dotali instrumento 3. §. de collat. l. ult. ff. de iur. o. Pactum hoc vestitum est literis.

o Pactum hoc vestitum est literis.

p huc res redit: An quis hereditatem suam contractum inter vivos, puta dotis vel societatis omnium bonorum in aliquid, præsertim in liberos, deferre possit? vel ita. An successiones pactis vel stipulationibus possint obstringi.

q Negatur, ut hic. §. l. 5. inf. de pactis conventis. l. 4. inf. de inutilibus stipul. Contrarium extat in l. ult. inf. eod. ibi: *nisi ipse forte*. Idem quoque negat Leonis cons. 19. sed & praxis teste Masuerio, & ita iudicatum fuisse in Senatu Tholosano & Parisiensi, Paponius retulit *ap. Arrest. 1.* Atqui hoc admissio, licita bonorum omnium donatio fuerit, & ea concessa, libertas testandi tollitur, quam tolli jus non patitur, inf. eod. Respondeo, libertatem non tolli, sed restringi, ut mox dicetur plenius.

r Donationem omnium bonorum, puta præsentium & futurorum, non valere hinc colligunt, *arg. l. stipulatio hoc modo concepta* 61. ff. de verb. oblig. live testamento fiat huiusmodi donatio, sive contractu, v. Clarus 4. sent. §. donatio. & Socinus reg. 108. Non idem est, si quis donavit bona sua, vel omnia bona sua mobilia & immobilia. His enim casibus tenet donatio, quia libertatem de bonis futuris testandi sibi non abstulit, sed ea sibi excepisse præsumitur. Quid si alieno meam hereditatem donavi? non valet donatio. hoc enim genere testandi facultatem mihi abstuli, quod jus non patitur. Bart. l. ult. inf. eod. Clarus d. loco. Quid si donavi tibi omnia mea bona & usufructum eorum mihi excepti, ut de eo non possim testari? Non valet donatio. Nam ut donatio omnium bonorum valeat, oportet, ut quod donator sibi reserveret, ejus conditionis sit, ut de eo testari possit, de quo Clarus 4. sent. §. donatio. quest. 19. Et hæc regula ita vera est, ut donatio omnium bonorum præsentium, & futurorum non possit confirmari juramento. Roland. a Valle l. cons. 39. n. 1. 2. f. adde l. 1. sup. eod.

s Precaria substitutio mutuo consensu remitti potest, l. 11. sup. eod. potest etiam remitti non mutuo, l. 1. sup. eod. & breviter: Spes futuræ successione, seu fideicommissum sub conditione relictum, pendente conditione, pacto remitti potest, si causa subsit.

t u Solemni tamen. Vix enim in Jurisconsultorum libris ulla renunciatio hereditatis reperitur, nisi formalibus & disertis verbis expressa, ut hic. §. l. 2. 3. 4. inf. de transact. v. Rotom. cons. 8.

x Synops. Basil. eod. c. 58.

y Pactum non requirit scripturam, ut hic. l. Harm. 9. §. 8. ut & divisio hereditatis, l. 21. inf. eod. l. 5. inf. de transact. vide l. 9. inf. de fide instrum. pignus, v. l. 4. inf. de fide instrum. venditio, l. 10. inf. de fide instrum. l. 3. inf. de fide instrum. locatio, l. 24. inf. de locato. nuptia, l. 9. §. de nuptiis. emancipatio, l. 11. §. de fide instrum. pignus, hypotheca, l. 4. ff. de pignoris. l. 4. ff. de fide instrum. Usurarium stipulatio, l. 1. inf. de usuris. societas, l. 4. inf. pro socio, & generaliter, Scriptura in nullo actu requiritur, Nov. 73. c. 8. Eos tamen excipe, in quibus scriptura more ac solemni, rite vel partium conventionem necessario requiritur, v. l. 17. inf. de fide instrum. velut in testamento scripto, l. 21. inf. de testam. emphyteusis, l. 1. inf. de iure emphyteutico. literarum obligatione, sententia definitiva, l. 2. inf. de sent. ex pœculo. in legitimandis per matrimonium liberis in concubinato susceptis, l. 10. 11. inf. de naturalibus. in nuptiis senatorum & honestorum persequarum. Nov. 74. c. 4. Idem in hypotheca mutui, ad emendat militis casum, Nov. 97. c. 4. vel si jus *πρωτοπρεξίας* seu prior in hypotheca esse affectat, Nov. 136. cap. 3. l. scripturas. inf. qui potiores, in arbitrii homologatione, l. 4. in fin. l. 6. inf. de arbit. in contestatione non numeratæ pecuniæ, l. 14. §. 4. inf. de non num. Nov. 100. cap. 1. in emancipatione, l. 2. l. ult. de emancip. in adoptione, l. ult. inf. de adopt. vide Speculatorem *tit. de instrum. edit. §. restat autem. vers. Arx vero*. Ferrariensem in forma productionis testamenti, l. 3. in *verb. coram*.

z *τὸ πρῶτον*, Synops. id est, venditoris, aut rei venditæ.

actio a competit b, si c in continenti d fiat; nam quod postea e placuit, id non petitionem, sed exceptionem parit. PP. 5. Id. Jan. Maximino A. & Africano Conf. 237.

De pacto pœnali & stipulatione subiecta.

14. Imp. Gordianus A. Cælio militi.

SI f pacto g, quo pœnam adversarium tuum promississe proponis, si placito non stetit, stipulatio subiecta h est, ex stipulatu ages: vel i id, quod in conventionem devenerat, ut fiat, consequeris: vel pœnam stipulatione comprehensam more k iudiciorum exiges: nam bona l adversarii tui in te transferri citra m solemnem ordinem frustra deprecaris. PP. Kal. April. Gordiano A. 2. & Pompeiano Conf. 242.

De futura successione.

15. Imp. Valentin. & Gallien. AA. & Valerianus Nobiliss. Cæs. Pactumejo.

Pactum n, quod dotali instrumento o comprehensum est, ut si pater vita fungeretur, ex aqua p portione ea, quæ nubebat, cum fratre hæres patri sui esset: neque ullam q obligationem contrahere, neque libertatem r testamenti faciendi mulieris patri potuit auferre. PP. 19. Kal. Martii, Æmiliano & Basso Conf. 267.

De precaria substitutione.

16. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. Diaphanto.

Cum proponas, filios testamento scriptos hæres rogatos esse, ut l, qui primus rebus humanis eximeretur, alteri portionem hereditatis restitueret: quoniam precariam t substitutionem fratrum consensu u remissam adferis, fideicommissi persecutio cessat. PP. 4. Id. Febr. Maximo 2. & Aquiliano Conf. 286.

De Scriptura.

17. Idem AA. Deximacho.

Pactum x, quod bona fide interpositum docebitur, etsi scriptura y non existente, tamen, si aliis probationibus rei z gesta veritas comprobari potest, Præses provincie secundum jus custodiri efficiet. PP. 9. Kal. Jul. Idem Conf. quibus supra 286.

De parte accepta ab uno ex correis debendi.

18. Idem AA. Julio & Æmilio.

f Si pacto subiecta sit pœnz stipulatio, optio stipulatori datur, ut aut stipulatione utatur, aut exceptione, si modo accepto ferat pœnam: deque ea non petenda cautionem interponat, l. Harm. 9. §. 16. adde eundem *ibid.* §. 10.

g Pacto pœna promitti potest, ac peti non potest, nisi stipulatio sit subiecta.

h Stipulatione pacto subiecta, non ex pacto, quod antecessit stipulationem, sed ex stipulatione, quæ subsequuta est, agitur, l. 27. inf. eod.

i Et res debita, & pœna eius loco, simul peti non potest.

k *Mos iudiciorum* quid? qui receptus in ipsis iudiciis, nec improbat legibus.

l Quo iure nitebatur actor ad id postulandum: puto conventionem pœnali, de qua hic agitur, ut merito possit hinc colligere, neque pacto, neque stipulatione fieri posse, ut creditor propria autoritate bona debitoris in se transferat, citra solemnem juris observationem, idque ea de causa constitutum, ne via feneratoribus pateat. In hac quaestione lex hæc tota prolixius occupata est.

m Id est, non servato juris ordine, cum nulla sententia præcesserit, l. 58. ff. de re iudic.

n adde l. pactum dotali instrumento 3. §. de collat. l. ult. ff. de iur. o. Pactum hoc vestitum est literis.

o Pactum hoc vestitum est literis.

p huc res redit: An quis hereditatem suam contractum inter vivos, puta dotis vel societatis omnium bonorum in aliquid, præsertim in liberos, deferre possit? vel ita. An successiones pactis vel stipulationibus possint obstringi.

q Negatur, ut hic. §. l. 5. inf. de pactis conventis. l. 4. inf. de inutilibus stipul. Contrarium extat in l. ult. inf. eod. ibi: *nisi ipse forte*. Idem quoque negat Leonis cons. 19. sed & praxis teste Masuerio, & ita iudicatum fuisse in Senatu Tholosano & Parisiensi, Paponius retulit *ap. Arrest. 1.* Atqui hoc admissio, licita bonorum omnium donatio fuerit, & ea concessa, libertas testandi tollitur, quam tolli jus non patitur, inf. eod. Respondeo, libertatem non tolli, sed restringi, ut mox dicetur plenius.

r Donationem omnium bonorum, puta præsentium & futurorum, non valere hinc colligunt, *arg. l. stipulatio hoc modo concepta* 61. ff. de verb. oblig. live testamento fiat huiusmodi donatio, sive contractu, v. Clarus 4. sent. §. donatio. & Socinus reg. 108. Non idem est, si quis donavit bona sua, vel omnia bona sua mobilia & immobilia. His enim casibus tenet donatio, quia libertatem de bonis futuris testandi sibi non abstulit, sed ea sibi excepisse præsumitur. Quid si alieno meam hereditatem donavi? non valet donatio. hoc enim genere testandi facultatem mihi abstuli, quod jus non patitur. Bart. l. ult. inf. eod. Clarus d. loco. Quid si donavi tibi omnia mea bona & usufructum eorum mihi excepti, ut de eo non possim testari? Non valet donatio. Nam ut donatio omnium bonorum valeat, oportet, ut quod donator sibi reserveret, ejus conditionis sit, ut de eo testari possit, de quo Clarus 4. sent. §. donatio. quest. 19. Et hæc regula ita vera est, ut donatio omnium bonorum præsentium, & futurorum non possit confirmari juramento. Roland. a Valle l. cons. 39. n. 1. 2. f. adde l. 1. sup. eod.

s Precaria substitutio mutuo consensu remitti potest, l. 11. sup. eod. potest etiam remitti non mutuo, l. 1. sup. eod. & breviter: Spes futuræ successione, seu fideicommissum sub conditione relictum, pendente conditione, pacto remitti potest, si causa subsit.

t u Solemni tamen. Vix enim in Jurisconsultorum libris ulla renunciatio hereditatis reperitur, nisi formalibus & disertis verbis expressa, ut hic. §. l. 2. 3. 4. inf. de transact. v. Rotom. cons. 8.

x Synops. Basil. eod. c. 58.

y Pactum non requirit scripturam, ut hic. l. Harm. 9. §. 8. ut & divisio hereditatis, l. 21. inf. eod. l. 5. inf. de transact. vide l. 9. inf. de fide instrum. pignus, v. l. 4. inf. de fide instrum. venditio, l. 10. inf. de fide instrum. l. 3. inf. de fide instrum. locatio, l. 24. inf. de locato. nuptia, l. 9. §. de nuptiis. emancipatio, l. 11. §. de fide instrum. pignus, hypotheca, l. 4. ff. de pignoris. l. 4. ff. de fide instrum. Usurarium stipulatio, l. 1. inf. de usuris. societas, l. 4. inf. pro socio, & generaliter, Scriptura in nullo actu requiritur, Nov. 73. c. 8. Eos tamen excipe, in quibus scriptura more ac solemni, rite vel partium conventionem necessario requiritur, v. l. 17. inf. de fide instrum. velut in testamento scripto, l. 21. inf. de testam. emphyteusis, l. 1. inf. de iure emphyteutico. literarum obligatione, sententia definitiva, l. 2. inf. de sent. ex pœculo. in legitimandis per matrimonium liberis in concubinato susceptis, l. 10. 11. inf. de naturalibus. in nuptiis senatorum & honestorum persequarum. Nov. 74. c. 4. Idem in hypotheca mutui, ad emendat militis casum, Nov. 97. c. 4. vel si jus *πρωτοπρεξίας* seu prior in hypotheca esse affectat, Nov. 136. cap. 3. l. scripturas. inf. qui potiores, in arbitrii homologatione, l. 4. in fin. l. 6. inf. de arbit. in contestatione non numeratæ pecuniæ, l. 14. §. 4. inf. de non num. Nov. 100. cap. 1. in emancipatione, l. 2. l. ult. de emancip. in adoptione, l. ult. inf. de adopt. vide Speculatorem *tit. de instrum. edit. §. restat autem. vers. Arx vero*. Ferrariensem in forma productionis testamenti, l. 3. in *verb. coram*.

z *τὸ πρῶτον*, Synops. id est, venditoris, aut rei venditæ.

SI creditores vestros ex parte debiti admisisse quemquam vestrum pro x sua persona solventem probaveritis: aditus Rector provincie, pro sua gravitate, ne alter pro altero exigatur, providebit. PP. 7. Id. Jan. Dioclet. 3. & Maximiano AA. Conf. 287.

De futura successione.

19. Idem AA. Victoriano militi.

LIcet a inter privatos b huiusmodi scriptum, quo comprehenditur, ut is, qui supervixerit, alterius rebus potiat, ne donationis quidem mortis causa gesta efficaciter speciem ostendat: tamen cum voluntas militum, quæ super ultimo vitæ spiritu, deque familiaris rei decreto, quoquo modo contemplatione mortis in scripturam deducitur, vim potremi iudicii obtineat: proponasque te ac fratrem tuum ad c discrimen prælii pergentes, ob communem mortis fortunam invicem d esse pactos, ut ad eum, qui superstes fuisset, res ejus, cui casus finem vitæ attulisset, pertinerent: existente conditione intelligitur e ex fratris tui iudicio, quod Principallum constitutionum prompto favore firmatur) etiam rerum ejus compendium ad te delatum esse. PP. 15. Kal. Decembr. Sirmis, ipsis 5. & 3. AA. Conf. *

De rerum dominio.

20. Idem AA. & CC. Marciali.

TRaditionibus f & usucapionibus g dominia h rerum non i nudis k pactis transferuntur l. PP. Kal. Jan. ipsis 5. & 4. AA. CC. Conf. 293.

De divisione & transactione.

21. Idem AA. & CC. Eusebio.

Cum proponas, inter vos sine m scriptura placuisse, fructuum suorum successiones aquæ ex partibus dividi, & transactionis causa probari possit hanc intercessisse conventionem: exceptione n te tueri potes, si possides. Quod si adversarius tuus teneat o: ex hoc placito nullam actionem natam esse, si tibi stipulatione non prospexisti, debes intelligere: nec adversario tuo transactione uti p concedendum est, nisi q ea, quæ placita sunt, adimplere paratus sit. PP. Kal. Maji, Fausto 2. & Gallo Conf. 298.

De tutoribus & curatoribus.

22. Idem AA. & CC. Archelao.

Pactum curatoris r recipere minorem quantitatem paciscentis, adultæ ætatis suffragium, ne noceat, efficiet:

v. Cujac. 16. observ. 39. & ad l. 26. ff. de verb. oblig. Valebit ergo huiusmodi conventio inter solos milites? Paponius 20. Arrest. 2. Arrest. 1. ait, usu hodie receptum esse in Gallia, præsertim inter nobiles, ut in societate omnium bonorum alter alterum hæredem polliceri institueret. Rotomanus cons. 1. scribit: Huiusmodi donationes inter vivos reciproce factas valere: præsertim, ut familiaris conferrentur, vel si inter cognatos & agnatos fiant fol. 7. & fol. 48. & seq. Idem ex communi opinione refert, hanc legem ad paganos extendi communem gentium usu. Huiusmodi confraternitatem in Germania initam & contractam anno 1373. inter ducem Saxonie & Landgravium Hassie: & aliam diverso tempore inter ducem Saxonie & Marchionem Brandenburgensem: & in Gallia quoque talem donationem initam inter dominos d' Alegré: in Italia inter dominos de Molza: & breviter passim valere huiusmodi conventiones refert Cynus, Baldus, Castrensis, Salyc. ad l. si pater. 5. inf. de inoff. Hypollitus singulari 150. & 333. Tirac. ad l. si unquam. n. 10. 11. §. de revocandis donat. Mynsing. 2. observ. 33. dixi ad l. 5. §. de pact. conventis. Imo pactum mutue successione non valet. l. 70. ff. de hered. instit. f subaudi, factis a domino ex iusta causa, idque jure gentium. l. 2. §. de crimine stellationis. l. 7. in fin. ff. pro emptore. 11. Ecl. 1. c. 61. 1. Ulpian. 70. l. 9. §. de donat. inter vir. & ux. l. 13. §. de distract. pign. i. c. traditione, eaque non nuda. Nuda non est, quæ causam habet ac titulum: non quemvis, sed alienationis causam continentem. l. 31. §. de acquir. rer. E contrario, solus titulus dominium non transfert, nisi sequatur traditio. l. 15. §. de rei vindic. Ad hæc, Traditio non fit cuiusvis rei, l. 70. ff. de contr. empt. l. 83. ff. de verb. oblig. l. 182. ff. de reg. jur. §. 8. Instit. de ver. divis. a quavis persona, l. 1. ff. de fundo dotali. l. 22. §. de administ. tut. Nov. de non alienandis reb. Eccles. 7. c. 1. & 120. c. 7. adde casum leg. 3. §. eod. aut quavis forma, de qua dicam ad l. 2. §. de acquir. poss. Effectus traditionis est. In adquirendo dominio tempus traditionis magis considerari, quam titulos, quæ de te dicitur ad l. 15. §. de rei vindic. Illud interim adiciendum, quibusdam casibus dominium transferri & ad nos redire sine traditione, quæ de re quoque dicitur ad l. 6. inf. quando dies legat. g Si traditio facta sit a non domino, idque sit jure civili, v. l. 3. ff. de usucap. de quibus dicam §. de usucap. transformanda. Hinc colligunt, Directum dominium præscriptione non transferri, sed utile tantum dominium, de quo v. Socinus reg. 97. h Dominium, est jus de re corporali perfecte disponendi, nisi lex obstat: estque unicum numero & substantia, l. 14. §. 2. ff. de exception. rei. habet tamen qualitates diversas, hinc directum, utile, vel quasi dominium. Utile interdum concurrebat cum directo (ut in Emphyteuta) aut ei repugnabat, v. Ferrariensem in forma libelli actionis realis, 2. in verb. jure domini vel quasi. 9. i & *μὲν δὲ ἀπὸ συμφωνίας*, i. e. non nudo pacto, Synops. d. cap. 60. & *μὲν δὲ ἀπὸ συμφωνίας* *ibid.* c. 61. & *ἀπὸ συμφωνίας* 69. i. e. non nudis tantum pactis. k Nuda pacta hic intellige, quæ traditione destituuntur: nuda, ut in l. 1. ff. de pign. action. §. 44. Instit. de ver. divis. l. 8. §. de action. empt. Pacta an obligationes dixeris, nihil interest, l. 3. ff. de oblig. & Action. l Transferuntur etiam aliis modis Sunt enim alii modi transferendi dominii, quam traditio & usucapio, v. l. ult. §. quando dies legat. sed hi modi, de quibus hac constitutione traditur, usitiores sunt aliis. Verum quæri potest, cur non dominia pactis transferuntur? Dic quia rerum dominia a naturali possessione coeperunt. v. Cujac. ad l. 1. §. de usucap. adde l. obligationem. §. de oblig. eod. l. 9. §. de fide instrum. Divisio fit interdum instrumentis interpositis, l. 35. ff. eod. n Possidenti ex causa transactionis, iusta competit exceptio. o v. l. 26. §. familia. p Cur ita? v. l. 45. ff. eod. q cum effectu scil. l. 28. §. de transact. Nemo mihi imputare potest, sibi promissum non servari, quando primus ipse promissum non servat, v. c. 75. de reg. in 6. Adversario fidem contractus servare non cogimur, si eam ipsemet non servavit: fides frangenti non servatur: sed nec juramentum (cui inest tacita conditio, si ipse fidem servaverit) quia pœna non committitur ei, qui hac de causa recusavit contractum servare. v. l. ult. §. de non numerata pecunia. l. 14. ff. pro socio. Quin, quod magis est, ad pœnam contra adversarium potest agere. Plura vide apud Rolandum a Valle l. cons. 37. n. 19. ad 24. Socin. regul. 149. Fidem frangenti fides frangatur eidem. r Idem in patre, qui in præjudicium filii renunciare successioni & hereditati 1200. aureorum pro summa mille aureorum non potest, l. 11. inf. de jure fisci. l. 26. inf. de fideicom. l. 10. ff. de transact. vide Rotom. cons. 8.

z Si uni ex correis debendi sit pro sua persona liberatio, tacite videtur creditor cum eo pactus, ne pro suorum correorum persona conveniatur: futurum alioqui ut si non ea formula liberatus sit, ob reliquos possit conveniri. l. 2. 3. §. de duobus reis.

a Synops. Basil. eod. cap. 60. 1. Harmen. 9. §. 30. & 1. tit. 16. §. 6.

b puta paganos, non milites.

c *ὅτι παρὰ τὰς*, ubi in aciem prodeunt. Syn. Harm.

d Non valet conventio inter duos facta de mutua successione. l. 4. §. de inutil. stipul. (eam Græci vocat *ἀλλήλοκληρονομίαν*) vide 1. Harm. 9. & *ἀλλήλοκληρονομίας*, nisi inter commilitones, ut hic, & l. 4. §. de inutil. stipul. in ipso præcedenti *ἀπὸ παρὰ τὰς* *ἐξιοῦτας*, 21. Ecl. 1. c. 60. Harmen. d. loco.

e Non valet inter virum & uxorem.

f *ἀπὸ παρὰ τὰς*, ubi in aciem prodeunt. Syn. Harm.

g *ἀπὸ παρὰ τὰς*, ubi in aciem prodeunt. Syn. Harm.

h *ἀπὸ παρὰ τὰς*, ubi in aciem prodeunt. Syn. Harm.

i *ἀπὸ παρὰ τὰς*, ubi in aciem prodeunt. Syn. Harm.

k *ἀπὸ παρὰ τὰς*, ubi in aciem prodeunt. Syn. Harm.

l *ἀπὸ παρὰ τὰς*, ubi in aciem prodeunt. Syn. Harm.

m *ἀπὸ παρὰ τὰς*, ubi in aciem prodeunt. Syn. Harm.

n *ἀπὸ παρὰ τὰς*, ubi in aciem prodeunt. Syn. Harm.

o *ἀπὸ παρὰ τὰς*, ubi in aciem prodeunt. Syn. Harm.

p *ἀπὸ παρὰ τὰς*, ubi in aciem prodeunt. Syn. Harm.

q *ἀπὸ παρὰ τὰς*, ubi in aciem prodeunt. Syn. Harm.

r *ἀπὸ παρὰ τὰς*, ubi in aciem prodeunt. Syn. Harm.

s *ἀπὸ παρὰ τὰς*, ubi in aciem prodeunt. Syn. Harm.

t *ἀπὸ παρὰ τὰς*, ubi in aciem prodeunt. Syn. Harm.

u *ἀπὸ παρὰ τὰς*, ubi in aciem prodeunt. Syn. Harm.

v *ἀπὸ παρὰ τὰς*, ubi in aciem prodeunt. Syn. Harm.

w *ἀπὸ παρὰ τὰς*, ubi in aciem prodeunt. Syn. Harm.

x *ἀπὸ παρὰ τὰς*, ubi in aciem prodeunt. Syn. Harm.

y *ἀπὸ παρὰ τὰς*, ubi in aciem prodeunt. Syn. Harm.

z *ἀπὸ παρὰ τὰς*, ubi in aciem prodeunt. Syn. Harm.

a Tutoribus pupilli decessu exigere concessum est: at non remittere, l. 28. §. 1. ff. de ad. do. nare, dimittendi causa transigere, l. 46. in fin. ff. l. 28. §. 5. de adm. tut. pupillum spoliare, l. 7. §. 3. ff. pro emptore, deteriorum ejus conditionem facere, l. 19. §. 1. ff. hoc vir.

b Imo remittere possunt: sunt enim dominorum vice, l. 56. §. 4. ff. de furtis, l. 157. ff. de regulis jur. Solve. Sunt domini loco, cum pupillum non spoliavit, dicta autem lex 56. agit de transactione litis dubie, cujus eventus dubius ac incertus, pupillo noceri esse poterat.

c adde l. 4. inf. si aliena res pignori, l. 30. ff. de solutio. Idem in affini vel quasi, sine mandato, vide Bald. hic.

d id est, pactum debitori patris faciens de non petendo. Quid si alimentorum vel etiam valetudinis causa, vel ut fundi liberalibus erudiretur, vel ut legatione fungeretur, mutuum accepit, num illis casibus pater obligabitur? Sic sane. Hoc ex pietate paternae colligimus, vide l. 5. inf. ad Macedonianum, & ipsa necessitate. Nemo enim vento vivere potuisse intelligitur, l. 2. in fin. ff. de adm. pupil.

e Maritus uxori legare & fidei committere potest, f. i. e. si probaveris te legata remississe alius, quam veris heredibus, vel si cum tibi mens ea fuisset legata remittendi veris heredibus, tu opinatis ac falsis remiseris: tale pactum veris heredibus non proderit. Cur ita? quia speciali quadam priorum affectione potuisti legatum remittere, veris heredibus tibi ignotis, nullaque affectione tibi conjunctis, aut forte inimicis.

f i. e. contra veros heredibus.

g unde superius dixi.

i Quantumvis debitores inter se paciscantur, creditori nihil deperit, l. 39. ff. de negotiis.

k sensus est, lege xii. tabul. singuli heredes pro portionibus, quae eis sunt quaeque, vide l. 1. in fin. inf. si coher. petas. tenentur. Quid si coheredi suo alieni, reliqui coheredes onus xris alieni dissolvendi injunxerint, ea lege, ut vicissim nomina hereditaria (chirographis ei traditis) exigat? possunt inter se quidem ita pacisci: non tamen in creditorum necem & fraudem, l. 3. ff. familia. Quid si haeres ille creditoribus non solvit? coheredes in eum agent, partim de chirographis communibus exhibendis, partim in id, quod sua interest.

l hic agitur de stipulatione pactum subsequente, ideoque male hinc colligunt, pactum ex continenti adjectum stipulationi inesse ex parte aitoris. Hotomanus tamen hic legit facta.

m id est, si in instrumento (pactum enim hic sumi oportet pro instrumento pactum continente) pacti narratio stipulationem subsequitur, vel pactum. Quod ut intelligatur, sciendum est, eam esse naturam stipulationis & pacti, ut pactum stipulationem inutiliter subsequatur. Stipulatio pacti adjecta obligat, at non e converso. At si scriptura seu instrumentum ordinem inturbatur, pacti narratio, & antecedere, & subsequi stipulationis narrationem poterit. Natura igitur pactum stipulationem non potest subsequi, sed scriptura, vide Donellum hic: & Cujac. 19. observ. 34. In eo tamen sunt diversi, quemadmodum & Hotoman. Cujac. d. loco in medio & p. m. pactum stipulationi adici posse in continenti tantum ait: idque in solam utilitatem rei non aitoris. Hotomanus vero quae. Illustr. 34. fol. 243. scribit, pactum confectum adpositum contractui stricti juris in adminiculis inesse ex parte aitoris: ex intervallo ex parte rei. Donellus vero, utrovis modo, id est, si ante, sive post adici inutiliter pro aitore existimat ad l. 13. §. eod. m. 33.

n Non si quis quid praestat saepius, ideo consentire intelligitur, seque in id obligare, ut idem in perpetuum praestet deinceps, Donellus, vel ita, Onus perpetuae praestationis pacto vestito etiam aliquot annorum praestatione adquiri non potest, sed stipulatione, l. 7. inf. de usuris, l. 31. ff. de oper. libert. vel ita: Rei indebitae per aliquot annos praestatio non obligat ad perpetuam praestationem, nisi praestatio uniformiter continuata est, ut debita (quod hic cessat) & tempore immemoriali: quo casu non est necesse allegare vel probare aliam causam: quia tanti temporis observatio habet vim constituti. Ubi constat de praestatione casuali, sufficiunt decem continuorum annorum praestationes, & ita intellige l. 6. ff. de usuris, ne alioquin cum hac dissideat. adde l. 1. inf. de agricola. vide Molin. in tract. de usuris, quae. 67. n. 200. §. quae. 20. n. 205. Triennii tamen tempus in casu legi i. ff. de fidei commissis, l. 1. tit. 1. ut & in reliquis praestationibus, quae causam evidentem habent.

o puta 50. aureos. Synops. Basil. tit. 1. cap. p. 68. Φίλος επ' αγγυλίας. 76.

p χωρίς επ' αρωτησας, sine stipulatione. Synops. Basil. eod.

q i. e. si quis in ipso contractu, aut in continenti contractus. Ex cujusmodi pacto jure civili nascitur actio: jure praetorio, exceptio & replicatio.

tutores a enim & curatores exigentes pupillis & adultis debitum, non etiam remittentes b, praestant obligationis liberationem. PP. 18. Kalend. Decembr. Sirmii ipsi 7. & 6. AA. 299.

De filio.

23. Iidem AA. & CC. Honorato.

Filius c, paciscendo d, aut debitum accipiendo, nihil detrahit patris obligationi. PP. 17. Kal. Dec. Sirmii, ipsi 7. & 6. AA. Confl. 299.

An pactum cum quibusdam factum aliis prosit.

24. Iidem AA. & CC. Domina.

SI actionem legari vel fideicommissi, quam adversus haeredes mariti e quondam tui habuisti, te adfectione f haeredum aliis rem fuisse probetur: exceptionem pacti contra debitores g instituenti, actiones nocere tibi minime posse intelligis h. PP. 17. Kalend. Januarii Sirmii, CC. 3. Confl. 300.

De pacto debitorum.

25. Iidem AA. & CC. Euhemero.

DEBITORUM PACTIONIBUS i, creditorum peritio nec tolli nec mutari potest. S. 4. Kalend. Maji, Sirmii, CC. 3. Confl. 300.

De pacto successorum debitoris.

26. Iidem AA. & CC. Cornelia.

PACTO successorum debitoris, ex lege k duodecim Tabularum as alienum hereditarium proportionibus quaevis singulis ipso jure divisum, in solidum unum obligare creditori non potest: Quod & in honorario succedentibus jure locum habet. De chirographis itaque communibus exhibendis cohaerem vel non perfectis in divisione placitis convenire, quanti tua interest, potes. PP. 3. Id. Octobr. Varii, CC. Confl. *

De stipulatione pactum confirmante.

27. Iidem AA. & CC. Aurelio Chresimo.

PETENS ex stipulatione, qua placiti servandi causa secuta l est: seu antecessit m pactum, seu post statim interpositum sit, recte secundum se ferri sententiam postulat. S. 6. Id. Novembr. Heraclae, CC. Confl. *

Si certis annis, quod convenerat, datum fuerit.

28. Iidem AA. & CC. Leontio.

SI certis n annis, quod o nudo p pacto convenerat, datum fuerit: ad praestandum in posterum indebitum solutum obligare non potuit eum, qui pactum fecit, nisi placitis stipulatio intercesserit. S. 3. Non. Decembr. Burdixi, ipsi 8. & 7. AA. Confl. 303.

De fori praescriptione, & juris sui renunciatione.

29. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

SI quis in q conscribendo instrumento sese confessus fue-

rit non a usum fori b praescriptione c propter d cingulum militis e sua, vel dignitatis f, vel etiam sacerdotii g praerogativam, licet antea dubitabatur h: si i oporteret eandem scripturam tenere: & eum, qui hoc pactus est k, non debere adversus suam conventionem venire: vel licentiam ei praestare, discedere quidem ab scriptura, suo autem jure uti: sancimus, nemini licere adversus pacta sua venire, & contrahentes decipere. Si l enim & ipso Praetoris Edicto m, Pacta conventa, quae neque contra leges, neque dolo malo inita sunt, omnimodo observanda sunt: quare & in hac n causa pacta non o valeant: cum p alia sit regula q juris antiqui, omnes r licentiam habere, his, quae pro se introducta sunt, renunciare? Omnes s itaque iudices nostri hoc in litibus observent, & hujusmodi observatio, & ad pedaneos r iudices, & ad compromissarios, & arbitros electos perveniat: scituri, quod si neglexerint, etiam litem u suam facere intelligantur. Dat. Kal. Septemb. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

Pactum de hereditate viventis.

30. Idem A. Joanni P. P.

DE quaestione tali a Casariensi x advocacione interrogati sumus: Duabus vel pluribus personis spes alienae hereditatis fuerat ex cognatione forte ad eos devolvenda: pactaque inter eos inita sunt pro y adventura hereditate, quibus specialiter declarabatur, si ille mortuus fuerit, & hereditas ad eos pervenerit, certos modos in eadem hereditate observari: vel, si forte ad quosdam ex his hereditatis commodum pervenerit, certas pactiones evenire. Et dubitabatur, si z hujusmodi pacta servari oporteret. Faciebat autem eis quaestionem, quia adhuc superstiti eo, de cujus hereditate sperabatur, hujusmodi pactio processit: & quia non sunt ita confecta, quasi omnimodo hereditate ad eos perventura, sed sub duabus conditionibus composita sunt, si ille mortuus fuerit, & si ad hereditatem vocentur hi, qui hujusmodi pactionem fecerunt. Sed nobis omnes hujusmodi pactiones odiosae esse videntur, & plena tristissimi & periculosi eventus. Quare enim quodam vivente a & ignorante de rebus ejus quidam paciscentes conveniunt? Secundum veteres b itaque regulas sancimus, omnimodo hujusmodi pacta, quae contra bonos c mores inita sunt, repelli, & nihil ex his pactionibus observari: nisi ipse forte, de cujus hereditate pactum est, voluntatem d suam eis accommodaverit, & in ea usque ad extremum vitae suae spatium perseveraverit: tunc enim sublata acerbissima spe, licebit eis illo sciente e & jubente hujusmodi pactiones servare: Quod etiam anterioribus || legibus & || constitutionibus f non erat incognitum, licet a nobis clarius est introductum. + Jubemus etenim, neque donationes talium rerum, neque hypothecae penitus esse admittendas, neque alium quencum contractum: cum in alienis g rebus contra domini voluntatem aliquid fieri, vel pacisci, secta temporum nostrorum non patitur. Dat. Kal. Novemb. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

DE TRANSACTIONIBUS h.

TIT. IV.

sacerdotium: igitur militi, magistratui, & sacerdoti competet. e Milites apud magistrum militum. l. pen. j. de iurid. Clerici apud Praesidem in provinciis, aut apud P. Praetorem in urbe conveniri possunt. l. 31. §. de episcopis. f v. l. 7. j. de iurid. g l. 51. §. de episcopis. Nov. 136. c. 1. h forte ex l. si conveneris. ff. de iurid. Verum ibi licuit ante aditum iudicem potestatem. Alias aditione sit competens. i Græca locutio si, pro An, ut l. 30. inf. k pacto renunciare foro possumus. l. prima decidentis ratio. m l. 7. §. 7. ff. de pactis. n Foro possumus renunciare. o Imo valere debet, praesertim re integra. l. 18. ff. de iurid. Solve, dicta lex 18. negat pactum nudum ad fori renunciationem sufficere: Aliud est autem in pacto vestito cohaerentia contractus, ut hic. p Secunda decidentis ratio satis infirma. Multis enim casibus renunciare non licet juri suo: puta dotis privilegio, l. 2. ff. de pactis dotalib. alimentis, l. 8. ff. de transact. cautioni usufructus. l. 1. j. de usufr. Verum dici potest, quemque juri pro se introducto posse renunciare, lege nominationis ad permittente, Vel si publica utilitas in eo non vertatur. q eodem pacto ex regulis juris, jus a se inductum confirmat Justinianus l. 30. inf. eod. r l. 7. l. 14. l. 31. l. 43. l. 46. in fin. ff. eod. l. 4. §. 4. ff. si quis cautionib. l. 41. ff. de minor. l. 24. §. 8. ff. de damno. l. 21. 27. ff. de reg. jur. s Nota genera iudicium, qui sequuntur Pedanei, compromissarii, arbitri, electi. t Iudicium alii pedanei, compromissarii, arbitri. u Litem suam facere quid, vide in l. ult. ff. de extraord. cognit. x ne dicas Casaris advocatum Accursio, sed urbis Casareæ Palæstinæ advocatos, unde Palæstina advocatio dicitur. l. 12. j. de legat. hered. l. pen. j. de fideiuss. y Corvina conventio est, pacisci de viventis hereditate, eo ignorante. l. 2. §. 2. ff. de vulgari. l. 1. §. 21. ff. de collat. bonor. z id est, an, ut l. 29. §. eod. a Viventis non est hereditas. Ideoque si quis ita emerit pro se suisque filiis & hereditibus, vel si quis ita concessit, mihi, & filiis, & hereditibus, vel ita heredem instituerit me, liberos meos, & heredes, liberi mecum non concurrunt, quia me vivo heredes non sunt. Aliud erit, si quis me & filios meos heredes instituerit. v. Grass. lib. sent. §. hered. quæst. 4. b Ita veteribus regulis suas decisiones confirmat Justinianus l. 29. §. eod. c l. 6. §. eod. d d. l. 46. ff. de hered. inst. e Eo, de cujus successione agitur, sciente, jubente, adde & ne quidem in mortis articulo revocante, de ejus hereditate, licet viventis, pacisci possumus. Imo non possumus, eo etiam permittente, confirmatur enim spes paciscentium, qui nihil non avari sunt in eum, ex cuius morte sperant aliquid. Ad hæc, is de cujus successione quis paciscitur, de sua hereditate transferenda paciscens non obligatur, l. 15. §. eod. l. 5. j. de pact. convent. l. 4. j. de inutil. ergo nec paciscentibus consentire. Solve, hoc nostro casu, qui consentit, hereditatem suam non promittit absolute, cum ante mortem suam voluntatem mutare possit. f l. 2. C. Th. fam. ereise. g l. 2. ff. de pign. & hypothec. l. 38. §. 4. ff. de verb. obl. Rem alterius donare non possumus. h 2. ff. 15. 2. C. Th. j. C. Gregoriano & Hermogeniano tit. de pact. & transact. t. 2. d. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. Transigere, est causam seu litem, l. 16. j. eod. rem, l. 2. ff. eod. controversiam, l. 14. ff. eod. vel futuram, l. 2. j. eod. vel pendentem, aut motam. l. ult. j. eod. dubiam tamen, l. 12. inf. eod. incertam, non-

a v. ad hunc locum Soc. reg. 339. b Foro quisque in suo conventus. Forum peculiare sortitur ratione militis, dignitatis, sacerdotis. Si alio loco convenimur, competit nobis exceptio. De exceptionibus declinatoriis adversus jurisdictionem vide Oldend. c. 6. Enchiridii except. 7. c i. e. exceptione. Porro fori praescriptioni renunciat, qui hoc adversario largitur, ubi conventus ab eo fuerit, se ad suum forum vel iudicem suum, litem non revocaturum: majus est expresse consentire, in quemvis iudicem, quam simpliciter polliceri, se ad eum iudicem non iturum, ad quem jure possit revocare. Prior casu in quemvis iudicem consentitur, posterior, non consentitur, sed in eos tantum, quos iudices jure communi haberes, si miles non esses, itaque in hac hypothese, tamen miles non possit revocare adversarium ad iudices privilegio datos, non ad quosvis, tamen trahatur ab adversario, sed ad eos tantum, quorum esset iurisdicatio, si donatus privilegio non fuisset. d i. e. occasione militum, &c. Fori praescriptio seu exceptio tribus ex causis hic competit, propter militiam, dignitatem, sacerdotium.

dum finitam, d. l. 1. 2. consensu, l. 13. d. 41. J. cod. certa condicione, l. 25. J. cod. certa lege, l. 14. ff. cod. i. e. 2. siquo dato, l. 6. l. 38. J. cod. l. 65. §. 1. ff. de cond. indeb. retento, l. 21. l. 38. J. cod. vel acceptio, l. 24. J. cod. vel promissio, l. 2. l. 37. l. 38. J. cod. finijre, l. 10. l. 16. l. 29. inf. cod. l. 1. ff. cod. ac decidere. l. 7. l. 17. J. cod.

a Idem si cum uno fidejussore. Pactum enim ab altero ex duobus fidejussoribus factum, nihil prodest, l. 15. §. 1. ff. de fidejussorib. b Curatores & tutores non modo tenentur ex male gestis, sed ex his quoque, quæ debent gerere. Quamquam is, etiam male gerere dicatur, qui, quæ gerere debeat, omittit.

c Qui transigit cum duobus sibi obnoxiiis, tertium tacite liberasse non censetur, l. 15. ff. de tut. & ratio nib. l. 3. ff. cod. l. 3. inf. res inter alios acta.

d Cur non prohiberis, cum obligentur plures tutores in solidum, & in eo sint sorores, l. 38. l. 55. ff. de adm. tutorum, l. 5. J. arbit. autel. & pactum unius correi, alteri prodest, l. 25. ff. de pactis, l. 3. §. 2. ff. de liber. legat. Pactum fuit personale, quod alteri non prodest, l. 25. ff. de pactis.

e De lite non duntaxat mota possunt transigere, l. 1. ff. cod.

f Imo non est transactio, nisi rei dubie, l. 1. ff. cod. l. 22. ff. de in jus vocando, l. 2. ff. si quis auar. g propter litem metum transactio loci est. Satis est ad transactionem litem metus. Hoc ipsum quod a lite disceditur, causa videtur esse transigendi, l. 65. §. 1. ff. de cond. indeb. h pecunia transactionis nomine cauta jure peti potest. i quid, quam summam, num dicemus vicissimam hereditatis, quæ fisco solvebatur, ut vult Cujac. g. observ. 24. Aut vero id, quod Lucatius ex transactione dare debuit forori suæ, cui fisco jam successerat, ut vult Accurs. & Hotom. aut certe, qui forori successisset, ut vult Donellus? k l. 23. inf. cod. Solutum transactionis causa non repetitur. l. promissum transactionis causa condici non potest. m hærede tui curatoris scilicet, n prima dubitandi ratio hinc sumitur. Nam litem per transactionem finita prætextu minoris quantitatis instaurari non potest, l. 78. in fin. ff. ad Trebell. o Altera dubitandi ratio hinc sumitur. Nam Aquiliana stipulatio actionem perimit, l. 4. ff. cod. p id est, acceptilatio. Solet enim Aquiliana stipulatio verbo acceptilatio, quæ illam sequitur, intelligi, l. 5. §. 15. ff. cod. & e contra, v. Cujac. g. observ. 36. q Decidendi ratio. r negotiorum gestorum actionem intelligit, §. 28. Instir. de act. l. 7. ff. de negot. l. 5. ff. de oblig. & act. f transactum esse quantitatem pecuniæ, quam ex administratione, &c. Hal. t Cur ira? vide l. 5. ff. cod. u Actio per acceptilationem extingui solet. Extincta semel actio resuscitari non potest altero invito. Atqui dixeris, eum, qui accepto tulit deceptum fuisse? Antiqua ei, non restituitur, sed ejus loco dabitur de dolo actio, nisi transigendo dolum quoque remiserit adversario. x Cur non tutelæ, & curæ? quia subtrahitur juris Aquiliana stipulatio licet dolo malo facta, tutelæ administrationi interposita, ipsius tutelæ actionem extinguit, l. 2. §. 2. ff. cod. l. 36. ff. de verb. obl. y Doli actio subsidaria est ei, qui dolo inductus reo debitori accepto tulit debitum, ut hic. & l. 1. §. 1. ff. quis. ff. de dolo. quemadmodum & metus causa actio ei datur, cui acceptilatio metu extorta, l. 21. §. 1. ff. de metus ff. quod metus caus. z Doli actio olim annua: jure novo, biennalis est, l. 1. inf. ff. de dolo.

a biennalis, l. 1. ff. de dolo. b Si de dolo transigendum, specialiter dolum remitti oportet. c Hæredes tutorum, tutelæ tenentur. d Transactio legitime facta a majore 25. annis non rescinditur. e de eo dixi ad l. 17. §. 1. ff. prox. adde l. 17. J. de fid. Instir. f Confessione adversarii nulla melior & efficacior haberi potest probatio, v. Rol. a Valle 1. confil. 21. n. 2. Idem præstat & operatur confessio, quod publicum instrumentum. Bald. g Instrumenta sunt in id inventa, ut probent. h Solet enim transactio interponi dato aliquo vel retento, l. 36. J. cod. i Negotium hic quoddam gestum est? Do ut des. Nam actor hic remittit actionem, ut ei pars hereditatis detur. k De querela inofficiosa potest transigi. l Justam defuncti transactionem hæredes rescindere non possunt.

De pactione vel transactione facta cum quibusdam ex tutoribus vel curatoribus.

1. Imp. Antoninus A. Celerio.

Nequē pactio, neque transactio cum quibusdam ex curatoribus a five tutoribus facta, auxilio ceteris est in his, quæ separatim communiterve gesserunt, vel gerere debuerunt. Cum igitur tres curatores habueris, & cum duobus c ex his transegeris: tertium convenire non d prohiberis. Datum Kal. Maji, Gentiano & Basso Confil. 212.

De metu litis.

2. Idem A. Lucratio.

Cum te proponas cum sorore tua de hereditate transigisse, & ideo certam pecuniam ei te debere cavisse: etsi e nulla f fuisset questio hereditatis, tamen propter timorem g litis transactione interposita, pecunia h recte cauta intelligitur: ex qua causa si fisco solvisses i, repetere k non posses: & si non l solvisses, tamen jure convenieris. PP. 3. Id. Aug. Ant. A. 4. & Balbino Confil. 214.

De actione administrata cura.

3. Imp. Alexander A. Tullia.

Age cum Geminiano m, quod pater ejus curator tibi datus negotia tua gesserit, & si apud judicem negabit se hac actione teneri, quoniam n transactio & o Aquiliana stipulatio p interposita est: judex contemplatione q judicii, quod bonæ r fidei est, quæret, de quantâ pecunia nominatim transactum sit: & si apparuerit de minore transactum f, quantam pecuniam reliquam ex administratione curæ deberi probatum fuerit, solvere eum jubebit t, quod non in stipulationem Aquilianam obligationis jure tantum deductum est, quanta erat quantitas pecuniæ, quæ debebatur. Dat. Prid. Id. Augusti. Maximo 2. & Aliano Confil. 224.

4. Idem A. Numidio.

Actione administrata curæ ab eo, qui legitimæ ætatis annos complevit, in Aquilianam stipulationem deducta, & per u acceptilationem extincta, nullam x aliam superesse y, nisi de dolo intra z concessa tempora a, non ambigitur: nisi specialiter b etiam de dolo transactum sit. PP. 2. Non. Martii, Alexandro A. 2. & Marcello Confil. 227.

De transactione cum hærede tutoris sine scriptura.

5. Idem A. Evocato.

Cum te transegeris cum hærede c quondam tutoris tui profitearis: si id post legitimam d ætatem fecisti, frustra desideras, ut a placitis recedatur, licet enim (ut proponis) nullum e instrumentum intercesserit: tamen si de fide contractus confessione f tua constat, scriptura, quæ g probationem rei gesta continere solet, necessaria non est. PP. Kal. Mart. Albino & Emiliano Confil. *

De Querela inofficiosa, de actione ex stipulatu, vel præscriptis verbis.

6. Idem A. Pomponius.

Cum mota inofficiosa querela matrem vestram cum diversâ parte transegeris, ita h, ut i partem bonorum susciperet, & a lite diceret, proponatis: instaurari quidem semel omisam k querelam per l vos, qui matri hæ-

redes extitistis, juris ratio non a finit: Verum si fides placitis præstita non est: in b id, quod interest, diversam partem recte convenietis. Aut c enim stipulatio conventioni subdita est, & ex stipulatu actio competit: aut, si omissa verborum obligatio est, utilis actio, quæ præscriptis verbis rem gestam d demonstrat, danda est. PP. 8. Id. Jun. Agricola & Clemente Confil. 231.

De procuratore.

7. Imp. Gordianus A. Junio militi.

Transactionis e placitum ab eo interpositum, cui causa actionem f, non g decisionem litis mandasti, nihil h petitioni tuæ derogavit. PP. 14. Kal. Jan. Gordiano A. & Aviola Confil. 240.

De alimentis.

8. Idem A. Licinio.

De alimentis i præteritis k si questio deferatur, transigi potest: De futuris autem sine l Prætoris seu Præsides interposita transactio, nulla auctoritate juris censetur. PP. 10. Kal. Jan. Pio & Pontiano Confil. 239.

De possessione.

9. Idem A. Agrippino.

Si super m possessione, quæ tibi quaesita est, cum quaestione patereris a fratre uxoris tuæ, pactum conventum, & stipulatio inter vos (ut allegas) interposita est, ut, si n intra diem certum idem adversarius tuus decem aureos tibi numerasset, possessione ei cederes: vel o, si eam inferre quantitatem non curasset, ulterius quaestionem non patereris: & is, qui ita spondit, promissio satis non fecit, consequens est, te, ad quem res pertinet, vim p ab eo pati non debere. Cujus q rei gratia Vir Clarissimus præses r provinciæ interpellatus f vim || fieri || prohibebit t: præcipue cum, etiam si in u rem diversæ parti actio competere, hujusmodi pactione x propter utilem exceptionem posset submoveri. PP. 6. Id. Apr. Gordiano Aug. 2. & Pompeiano Confil. 242.

De lite non revocanda.

10. Imp. Philippus A. Apolloniano.

Fratri tui filiis de paterna successione, ac statu etiam nunc contra y fidem sanguinis, itemque placitorum z, quaestionem inferre parum probe postulas: nullus etenim erit litium a finis, si a transactionibus bona fide interpositis cœperit facile discedi. PP. Prid. Kal. April. Peregr. & Amil. Confil. 245.

De fideicommissio reciproco.

11. Imp. Valerianus, || Galienus, || AA. & Valerianus Nobilis Caesar Cajano militi.

De fideicommissio a patre inter te & fratrem tuum vicissim b dato, si alter vestrum sine liberis exceperit vita, interposita transactio rata c est: cum fratrum concordia d remoto captanda mortis alterius e voto improbabiliter retinetur: & non potest eo casu rescindi, tanquam circumventus sis: cum pacto tali consenseris: neque eam f, cui subveniri solet, ætatem agere te proponas: g nec, si ageres, iisdem illis de h causis in integrum restitutionis auxilium impetrare deberes. PP. 15. Kalend. Dec. Valeriano & Gallieno AA. utrisque 2. Confil. 256.

De administratoribus civitatis.

12. Idem A. Primo.

Præses provinciæ existimabit, utrum de i dubia k lite transactio inter te & civitatis tuæ l administratores

g Actionem causæ habentis procuratoris, & decisionem litis habentis differentia. Hic, non, ille transigere potest. h Imo derogare videtur. Nam post litem contestatam, procurator efficitur rei dominus, l. 1. ff. de deli. except. solus procurator, de quo hic agitur, procurator ad negotia gerenda, non ad litis decisionem fuit. i De alimentorum transactione hoc paucis notandum: De alimentis testamento, codicillis, aut mortis causa donatione relictis, transigere non possumus, l. 8. §. 2. ff. cod. nisi præterita sint, ut hic. Atqui de futuris etiam pacisci possumus, vide hic Donell. num. 8. ergo & transigere. priores sunt homines ad transigendum, quam ad paciscendum: Paciscentes donant, l. 1. ff. cod. transigentes etiam aliquod modicum præfens accipiunt, vel retinent, l. 35. J. cod. k Cur de præteritis alimentis transigere licet, de futuris non licet? Nemo in præteritum vivit, licet jam vixerit, ea tamen nunquam ad præteritam vitam a defuncto fuerunt destinata, ideo, que hoc casu contra testatoris voluntatem recte non transiguntur. l. Cur de alimentis testamento relictis transigere veratur? non ut egeat legatarius (id enim falleret in divite, ac præterea alimenta legata potest quis gratis remittere) non ut honos præfise habeatur voluntati defuncti: nunquam enim transactio permittetur. Dicendum ergo est, prohiberi non præfise, sed causa cognita. m de Hal. n Transactio fieri potest sub conditione. o quin etiam possidendi causam nobis stipulari possumus. p Is, cui transactione libera fundi possessio cessat, vim pati non debet. q Minus aut vim inferentem repellit Prætor officio suo: vel potius interdico uti possideris, l. 1. ff. uti possideris. r l. ult. ff. quod metus causa. l. 1. ff. uti possideris. s Judex officium suum non imperit nisi rogatus. Vide tamen hic Decium. t l. ult. ff. quod metus. u ex hac pactione exceptio datur adversus actionem in rem, ut hic, recte. duplex enim retinenda possessio via est, aut exceptio, aut interdictum, l. 1. §. 3. ff. uti possideris. x Transactio potest fieri sola promissione, hoc est, etiam si nihil datum sit. y Patris nepotibus ex fratre contra fidem sanguinis quaestionem status, & successione paternæ movent. z De statu & successione transigere licet. a l. 16. inf. cod. b vide l. 16. §. de pactis & l. 1. cod. c & ita abrogata sententia apud Paulum 4. sent. 1. §. 13. d quæ, cum rata sit, summopere retinenda. e Votum mortis alterius, improbandum. f i. e. non es minor. g minor non restituitur adversus transactionem. h In reciproca remissione minor non restituitur, quia ubi par conventio est, lædi nemo intelligitur. i In eo transactio differt a pacto, l. 1. ff. cod. l. Harm. 10. §. 14. k Dubietas, nota causaque transactionis l. 1. ff. cod. l. Dubitandi ratio efficitur hoc ex loco: quoniam hic administrator pterumque tutor appellatur, & sicut tutor aut curator domini locum obinet, l. 27. ff. de admin. tutorum.

facta

a. i. e. gratiose, J. ad. l. 4. ff. de decr. ab ordi. facien. quodcumque sit gratiose in perniciem reipublice, nullus est momenti. b. Transigere ad ministrator Reipublice vel civitatis potest, ac non donare. Aliud est enim donatio & administratio. l. 7. ff. de donat. l. 7. §. si quis. ff. pro em. p. i. l. 2. §. ius reipublice. ff. de admin. verum. c. Civitatis administrator transigere potest de re civitatis, ac non debitum liquidum remittere. d. 10. Eclog. 2. ex lib. 11. tit. 2. c. 21. e. l. 1. ff. cod. l. 1. ff. quod met. f. in genere, at indefinite, videtur hinc edictum ad quemcumque metu pertinere. g. v. l. 2. §. de re. scind. hinc videtur metu reverentialis excludi ut sit sensus, Transactio inter patrem & filium habitam valere, nec rescindi metu reverentialis preterea: cum is tantum metu transactio. ni sit contrarius, qui salutis periculum &c. inferat, quod in filius verum esse negat Romanus confil. 7.

h. *Transactio*. Synops. Basil. d. 10. co. i. Imo, qualitas facti sufficit, l. 1. §. de rescind. solv. facti qualitas, i. e. atrocitas sufficit, l. 9. §. de his, quae v. causa, i. e. personarum qualitas, non sufficit. l. 6. d. tit. l. ult. ff. quod met. cau. Qualitas personarum, puta si patronatus, ut hic. k. nec enim falsis precibus Principes indulgent. l. Transactio inter dominum & servum non constituit, l. 6. §. an servus. l. 36. §. de liberali. l. 4. ff. de iudic. An idem in adscriptio? vide Cuj. 12. obs. 35. m. teneri posse videatur. Nam pacto naturalis obligatio constituitur l. 95. §. naturalis. l. 4. ff. de solut. Est vero servus naturalis obligationis capax. l. 13. l. 64. ff. de cond. indeb. l. 14. ff. de O. & A. n. i. e. adversa, quae transactio causa aliquid acceptat. o. adde, & sic ipsam non impediatur, quo minus, transactio irrita, causa ad priorem statum redeat. p. Imo diffiniet. Nam cum jus transactiois edito sit confirmatum, publicum videtur: Jus autem publicum pacto mutari non potest, l. 7. §. ait prator. ff. de pactis, posse, si edictum permittat. l. 41. ff. de min. q. Transactio rescissa mutuo pactum consensu quidquid aut ab uno, aut hinc & inde datum & acceptum fuit, restitui oportet. l. 17. §. cod. adde l. 40. §. cod. l. 96. §. 1. ff. de solut. r. Adversus transactioem, utroque consentiente instaurari lis potest. s. Transactio ipso iure tollitur per acceptilationem et subjectionem. l. 2. l. 3. §. de acceptil. l. 4. l. 32. hoc tit. Quid si non sit subjecta? per exceptionem tollitur, idque pratoris beneficio. l. 28. §. cod. Idem in re iudicata est. l. 11. ff. de except. rei iud. Alias transactio, ut re iudicata, finiri licet dicuntur, l. 20. §. cod. l. 1. in fin. ff. ad Veri. u. Acceptilatio perimit omnem transactioem. l. 4. §. cod. l. 32. §. cod. l. 2. §. de acceptilationib. l. 10. l. 13. §. cod. x. Syn. Basil. 11. tit. 2. c. 24. i. Harm. 10. §. 10. y. v. Papon. 3. Notar. 15. Descriptis contra transactioem. z. Cur non oportet, cum capite damnatos restituatur? l. 27. ff. de penis. l. 6. §. pen. ff. de injusto. Rescriptum illo casu nemini damnosum est, alias non admitteretur, l. 3. l. 7. §. de precib. l. 2. §. merito. ff. ne quid in loco publico. l. 12. ff. de religiof. l. pen. ff. de hered. inst. Imo transactioes rescindit princeps. l. 1. in fin. C. de abolit. a. l. 24. §. cod. b. Alternativa petitionis genus observat, vel pacto stari, vel datum restitui, adde l. 14. §. c. Possimus hanc clausulam transactiois adicere. Si quid contra hanc transactioem feceris, neque audieris & eo amplius, quod a me transactiois causa acceptis restitues. l. 16. ff. cod. Synops. cod. cap. 27. d. Ex stipulatione, actio ex clausula exceptio competit. e. si adversus transactioem quid molitur. f. Imo alterutrum tantum competere videtur: quoniam qui transactioem recedit, commodum ex ea percipere non debet: hac enim repugnat, actum oppugnare, & ex eo commodum querere. l. 8. §. memi. viffe. ff. de inoffic. l. 13. §. pen. ff. de iure fisci. Denique transactioem resoluta, datum eius causa condicatur. l. 23. ff. de condit. indebiti. Præterea, qui a transactioem recedit, fidem & naturalem quietatem violare videtur. l. 1. ff. de pactis. g. i. e. repetitionem. h. no. lenti scilicet a transactioem recedi. Sic itaque distinguendum. Indulget adversario restitutionem & restitueret a te pecuniam acceptam tenetur, l. 14. §. cod. l. 40. inf. cod. Non vis transactioem rescindi? dupliciter tibi consulunt: habes enim vel exceptionem & datorum repetitionem, si ejus repetitionem stipulatus sis, rata manente transactioe: aut si id non sis stipulatus, solam exceptionem. l. 23. §. pen. in fin. ff. de cond. indeb. Illud amplius est, iuramentum transactioem oppugnantem, infamia notari, l. 41. inf. cod. privati dignitate, l. 17. inf. de dignitatib. Restitutio tenetur: ideoque puniri exilio, aut ejus loco poena pecuniaria, arbitrio iudicis, v. Ferrar. in forma. Ut pacta serventur. 36. in verb. Transact. 7. n. 13. in fin.

facta sit: an ambitiose a id, quod indubitate deberi posset, remissum sit: nam priore b casu ratam manere transactionem jubebit: posteriore vero casu nocere civitati gratiam c non finet. PP. 16. Kal. Mart. A. miliano & Basso Confil. 260.

De metu & dolo. De domino & servo.

13. Imp. Diocletianus & Maximianus Augusti Proba.

Interposita d metu causa transactiones ratas non haberi, Edicto e perpetuo continetur f. Nec tamen quilibet metus ad rescindendum ea, quae consensu terminata sunt, sufficit: sed talem metum probari oportet, qui salutis g periculum, vel corporis cruciatum h contineat. † Ad vim tamen vel dolum arguendum qualitas causae principalis non i sufficit: Unde, si nihil tale probari potest, consensu quaestiones terminatas minime instaurari oportet. Sed quoniam eum, cum quo te transegisse commemoras, ex ancilla || tua || natum, servum tuum esse adseveras: si k vera sunt, quae precibus complexus es, alia ratio pactum reformat: nec enim dubii juris est, dominos cum l servis suis paciscentes, ex placitis teneri atque obligari non m posse. S. 4. Non. April. Byzantii, ipsis 4. & 3. Augustis Confil. 290.

Si a transactioem recedatur.

14. Idem Augusti Sopatra.

Si diversa n pars contra placitum agere nititur o, xquid statis ratio suadet p, refusa q pecunia (cum & r tu hoc desideras) causam ex integro agi. PP. 4. Non. Jul. ipsis 4. & 3. Augustis Confil. 290.

De Aquiliana stipulatione, & acceptilatione.

15. Idem Augusti Pontio.

UT s responsum congruens accipere possis, inferere t pacti exemplum: ita enim intelligemus, utrum sola conventio fuerit, an etiam Aquiliana stipulatio, nec non & acceptilatio secuta fuerit: quae si subdita esse illuxerit, nullam u adversaria tua petitionem hereditatis, vel in rem specialem competere palam est. PP. 15. Kal. Aug. ipsis 4. & 3. Augustis Confil. 290.

De hic non resuscitanda.

16. Idem Augusti & CC. Cocilio.

Causas x, vel lites transactionibus legitimis finitas, imperiali rescripto y resuscitari non x oportet. S. 5. Id. Mart. ipsis 5. & 4. Augustis Confil. 293.

Si is, qui quid transactionis causa accepit, de conventionem resiliat.

17. Idem Augusti & CC. Marcello.

Cum proponas, ab ea, contra quam supplicas, litem, quam tecum habuit, transactione decimas, eamque acceptis a his, quae negotii dirimendi causa placuerat dari, nunc de conventionem resiliisse: ac petas vel pacto stari, vel b data restitui: perspicis, si quidem de his reddendis manente c transactionis placito, statim stipulatione, si contra fecerit, prospexisti, & 25. annis major fuerit: quod exceptionem d pacti e, & f actionem g datorum habeas. Quod si nihil tale convenit: exceptio tibi h, non

etiam eorum, quae dedisti, repetitio competit, parta securitate. PP. 5. Id. Jun. ipsis Augustis 5. & 4. Confil. 293.

De publicis criminibus.

18. Idem Augusti & CC. Valenti.

Transigere z vel pacisci de crimine a capitali, excepto b adulterio c, prohibitum non est: in aliis d autem publicis criminibus, quae sanguinis poenam non ingerunt, transigere non licet citra e falsi f accusationem. S. 3. Kal. Sept. AA. Confil. 293.

De instrumentis post transactionem repertis.

19. Idem Augusti & CC. Irenaeo.

Sub g prae-textu instrumenti post reperti, transactionem bona fide finitam rescindi, iura non patiuntur. † Sane si per se vel h per alium subtrahitis instrumentis, quibus veritas argui potuit, decisionem litis extorsisse probetur, si quidem actio superest, replicationis auxilio doli mali patet exceptio removeretur: si vero iam perempta est, intra constitutum tempus tantum actionem de dolo potes exercere. Dat. 4. Kal. Oct. Sirmis, Augustis Confil. 293.

De vi transactionis. De nocte.

20. Idem Augusti & CC. Antistia.

Non i minorem k auctoritatem transactionum, quam rerum iudicarum esse, recta ratione placuit: Si quidem, Nihil ita fidei l congruit humana, quam ea, quae placuerant, custodiri. Nec m enim ad rescindendum pactum sufficit, quod hoc secunda n hora noctis intercessisse proponas: cum nullum tempus sanæ o mentis majoris viginti quinque annis consensum repudiet. S. 4. Kal. Octob. ipsis AA. Confil. 293.

De simulata emptione.

21. Idem Augusti & CC. Geminiano.

Cum ea, quae transactionis causa dari p aut retineri convenit, velut q emptorem eum, quem accipere placuerat, obtinere praescribitur: his, quae simulate r geruntur, pro infectis habitis, frustra ficti s pretii postulat numeratio. S. 5. Nonas Octob. ipsis Augustis Confil. 293.

vis modo sanguinem suum redimere, l. 1. ff. de bon. eor. licet etiam accusatori delictum: quia si non probaverit, puniendus est eadem poena, qua reus, l. ult. §. de accus. puniri tamen voluit poena pecuniaria, l. 3. in fin. ff. de praev. iudic. sed & a quovis potest accusari, l. 5. in fin. ff. de vi publ. Hartman. l. 1. praef. 20. obs. 1. Aliud omnino dicendum videtur, (& sic admitti huiusmodi transactionem) si iustam accusator defensionem habuerit, poterit enim probationes ei deesse: sin iustam neglexit, puniri. l. 2. §. de abolitioib. v. Alciat. 5. paradox. 11. e. Id est, nisi de falso, 11. Eclog. 2. cap. 26. & 1. Harm. 10. Accurf. hic Bart. hic num. 4. Bald. hic in princ. Salyc. Alexand. hic Cujac. 6. obs. 11. 19. & obs. 39. Delrio hic num. 14. Alii aliter interpretantur, hac nimirum sententia, Neminem de criminibus, quae poenam capitalem non ingerunt, posse transigere, quin falsum committat, Alciat. hic: quin in falsi accusationem incidat, Donell. hic num. 51. 56. & seq. nisi falsi accusationem subire velit, sine falsi crimine, Hotom. 21. Illust. fol. 142. Sans committere fausserit. Imbertus in Enchiridio in verb. En quel cas est permis de transiger. Sans soy sousmettre & estre accuse de faux. Pap. 1. Not. 6. c. des transactions. fol. 419. Circa, pro Sine, usurpatur in l. 3. de usuris. l. 1. §. si res alieni pignori. l. 7. ff. de servit. exportandis. l. 1. §. 1. ff. de usur. Posteriores notant hoc etiam servari in Gallia, ubi de falso transigere non licet. At forte de iure licet transigere de falso? Prioris sententiae interpretes, hoc voluerunt: posterioris, negant, quod de dicam suo loco ad l. 7. §. de falsis. Quid? pacisci licetne de falso? Ibidem dicam. Cur potius falsi hic tenetur, qui transigit de crimine non capitali, quam capitali? quia revera falsum committit. Quod falsum, seu quam falsi speciem? dum verum dissimulat, praev. iudicatur: dum defistit ab accusatione, tergiversatur, l. 1. ff. ad 55. Turp. & hoc quidem Azo animadvertit hic, & Accurf. in l. de crimine. 10. §. de adulterio: cuius sententiam video a Donello hic defendere num. 68. 69. f. Num omne falsi crimen capitale est? vide quae dicam ad l. 7. & 16. §. de falsis. g. Synops. Basil. 11. tit. 2. c. 27. & 1. Harm. 10. §. 14. h. Qui per se vel per alium instrumenta adversarii subtrahit, ut cum eo transigeret, utilius, transactione non juvatur, ut hic. An aliud, si iureque iusta ignorantia ductus, vel neuter in dolo? hoc velle videtur lex 29. §. cod. & ita forte est intelligenda l. 78. in fin. ff. ad Trebell. quae negat dari restitutionem adversus transactiones factas cum haerede (cujus iusta est ignorantia) gravato fideicommissi restitutione: utrumque quadrupli laesio ea continetur. Imo, ut si neuter in dolo, si tamen transactum est ex testamento, ac postea reperti sunt codicilli, competet actio ei, qui laesus erit, l. 3. §. hoc tit. Ad hoc, qui licet transigit, de suo iure non visis veris instrumentis decidit. Nulla est autem transactio non visis neque cognitis verbis testamenti, l. 6. ff. cod. l. 1. §. 1. in fin. ff. de testamentis quemadmodum. Solve, inter ignorantes transactio inita tenet, testamentarii causis exceptis, ut s. reipublica, l. 33. ff. de re iud. & pupilli, l. 3. §. de iure vii. pub. Ecclesiae, Bald. hic. Idem in iurejurando a iudice inopia probationum delato, l. 31. ff. de iurejur. in quibus propter instrumenta reperta litis a finitione receditur. i. Imo minor est. Nam ex re iudicata in factum & ex iurejurando datur actio, l. 8. §. de reb. cred. non ex transactioem. l. 27. §. de iurejur. k. An idem, si transactio iurejurando firmata? Gajus ait in d. l. 31. in fin. Rolandus a Valle, refert contrariam sententiam virorem communi interpretum opinione esse i. confil. 13. n. 27. hic refer Fornerium 2. select. 9. quod ex utraque nascitur exceptio, l. 23. §. cod. l. 1. §. de exceptionibus. Harme-nop. ait, transactioem maiorem auctoritatem esse, l. 1. tit. 10. l. 1. ff. de pactis. m. Noctu pacta, transactiones, stipulationes fieri possunt, ut hic. An & actus civiles, legitimi, & legis actiones? Hoc quidem negant, ideoque noctu testamentum fieri non posse, licet noctu signari possit, l. 22. in fin. ff. qui testam. quod non probat. Nam si nocte testamentum signari & subscribi potest, Synops. Basil. 35. tit. 1. c. 23. §. Harm. 1. §. 10. igitur & fieri nocte testamentum potest: uno enim & eodem actu testamentum fieri debet. l. 28. C. de testam. n. Secunda noctis est nobis septima post meridiem. Quae nobis hora septima post meridiem, ea Romanis secunda hora noctis: huc refer l. 8. ff. de servit. l. 5. in fin. ff. qui testam. l. 7. ff. de usufructu. l. 2. in fin. ff. de verb. sign. Transactio noctu fieri potest, si testamentum noctu signari potest. l. 22. §. 6. ff. qui testam. Potest etiam arbitrium ferri. An sententia? Oldendorp. negat. Arg. l. 2. §. 3. inf. de orig. iur. l. 1. §. 8. ff. quando appellandum. adde Socinum reg. 359. Nov. arg. c. 3. v. Oldend. d. c. 22. de re iud. v. Ripam tract. de Nocturno tempore. o. Hora quavis sanx mentis hominibus licet transigere. Tempus igitur transactioni non officit, fed mentis imbecillitas. p. Transactio fieri solet, re aliqua data vel retenta, l. 31. §. cod. q. Sensus est: Quoties in alio quo instrumentum, dicis causa, scribitur rerum transactionis causa debere, emptionis nomine pretium ab eo peti non potest, quia ficti, id est, simulati pretii, vel simulatae venditionis nulla petitio est, & ita veritas transactionis praevalet fictae venditioni. l. 55. de contr. empt. l. 54. ff. de oblig. & actionib. l. 16. ff. de reg. iur. Igitur ex transactione, cui venditionis nomen accommodatur, venditio actio non competit. r. Simulata pro infectis habetur. v. J. plus valere, quod agitur. l. 9. in fin. §. de contr. empt.

z Synops. cod. c. 26. 1. Harm. 10. §. 3. a non capitali. Hotom. 21. Illust. fol. 141. b haec verba de-functi in C. Gregor. Cuj. 6. obs. 11. Azo putat maritus hodie permissum transigere & pacisci cum suis uxoris adulterii nomine. Nov. 134. c. 10. c. Tribus quae-transactionibus res tota definiri potest. Primo, Num a-adulterii crimen capitale semper fuerit apud Romanos, de quo vide, quae notavi ad l. 30. in fin. §. de adult. Deinde, An de adulterio pacisci liceat. Postremo, An de eodem liceat transigere. De utraque quaestione dicam ad l. 10. §. de adult. d. Publicorum criminum, alia sanguinis poenam ingerunt, alia non ingerunt. In illis pacisci licet: in his, non licet. Cur tam varie? Licet cuique reo, quo-

2. Synops. Basil. 11. tit. 2. cap. 30. & 1. Harm. 10. §. 15.

3. 11. Eclog. 2. c. 30. i. e. Protestatio

facta extrajudicialiter paulo ante, vel paulo post cum amicis vel vicinis, absente eo, que cum transigitur, l. 19. §. de hiis, que vi.

(paulo post a mea tibi deditur, l. 1. Harm. 10. in fin.) trans-

actioni facta non obest.

c. Exceptio, Non sum hares, opposita creditoribus hereditariis, est exceptio intentionis, Bald. hic.

Intentionis dicitur, que in facto versatur. Ea juris exceptioni opponitur. Juris exceptio est, quoties æquitas stricto juri opponitur, v. Oldend. cap. 3. de except. n. 5.

d. Artemidori, Haloand.

e. te non possit, quidam ita legunt, & male: sensus est, Non heredes, non teneri pacto defuncti, nisi vel pro eo obligatus fuerit, vel nisi ut hares solverit.

f. i. e. nulla quantitate creditoribus defuncti a te numerata.

g. Argumentum observatur: Cui denegatur indebiti promissi exceptio, multo magis ei denegabitur indebiti soluti repetitio, l. 65. §. 1. ff. de cond. indeb. adde l. 3. ff. de confessis. l. 53. ff. de reg. jur.

h. Non presumitur igitur facta hæc confessio animo transigendi, i. Cui facta est promissio, nihil amplius peti, is debere definit: debere, inquam, ejus rei nomine, qua de agebatur: non aliarum, l. 31. inf. eod. Igitur partis confessio reliquam debiti partem non extinguit: neque transactionis vim obtruncat, ut hic: sic partis solutio, in reliquam debiti partem litem non extinguit, dixi l. 7. §. de except. l. 6. §. de solutio.

k. Sit hoc argumentum: Quinquaginta aureos debes, solve. Actio: Atqui vel chirographum vel mea confessio, qua niteris, nihil aliud arguit, quam me quinque redditarum. Exceptio: Tua confessio qualitates alias non excludit. Replicatio. Rei veritas, non opinio debitoris spectanda, Decisio. I. expressa, l. 7. §. de cond. ob. caus. m. regulariter enim ob causam datam, causa non secuta condicetur, l. 1. ff. de cond. ob. caus. dat. n. hinc illud interpretum, Propositum in mente retentum nihil operatur, l. 7. §. de cond. ob. causam dat. adde l. 1. Harm. 10. in fin.

o. l. 11. inf. de testam. milit.

p. Spei alicujus causa datum, spe non secuta, non condicetur, l. 3. §. de lib. aut spuriis. ff. eod. l. 12. §. de don. ante nupt.

q. Spes hæc inhonesta, l. pen. §. de pactis. r. Possit videbatur: quia mater ad liberalem causam exercendam admittitur, l. 3. §. 2. ff. de liberali causa.

s. l. 1. §. res inter alios acta, l. 13. §. de probat. l. 6. l. 10. inf. de lib. aut spuriis. l. 29. in fin. ff. de probat.

t. Cur notissimum f. ius libertatis pacto mutari non potest, l. 6. l. 10. c. de liberali causa. Mater liberorum suorum libertatem transigere minui non potest, u. adde l. 3. §. qui test. l. 2. ff. qui test.

x. alias, mente non sana consentire non potest, qui sentire non posse dicitur, l. 8. ff. de optio. legat.

y. alias, corpore affecto, mens affecta, minus sana est, l. 1. §. apud Vivianum, l. 4. ff. de aditio. l. 2. ff. qui test.

z. καὶ ἐν ὑπομνήματι καὶ χάρις ὑπομνήματων καὶ ἐν ἐλάφας καὶ ἀγρία φως, i. e. & apud acta & sine actis: & scriptura & sine scriptura transactio facta stabilis est, Synops. Basil. 11. tit. 2. c. 36. & 1. Harm. 10. §. 2.

a. Transactio extrajudicialiter fieri potest, 11. Eclog. 2. c. 36.

b. Transactio scripturam non requirit, v. l. 5. in fin. §. eod. quæ scripturam non exigant, dixi in l. 7. §. de pactis.

c. hoc sæpe evenit in transactionibus, l. 37. inf. eod.

d. Transactio scriptura munita, ex stipulatu actionem parit. e. Casus, Præstia, quod trans-

actione te mihi dare oportet, Actio: Tibi non teneor, pactum enim nudum intercessit, quod actionem non parit. Exceptio: Atqui parum te juvat ista exceptio, cum dolo facias fidem non adimplens. Replicatio: Promissor tenetur, Decisio, adde l. 21. §. de pactis. l. 27. ff. de inoff. l. 33. §. eod. f. Synops. Basil. eod. c. 30. g. i. e. instrumentorum. h. Generalis transactio propter instrumenta de novo reperta non rescinditur. Generalis est, quoties rerum omnium nomine debitori sit acceptilatio. Aliud erit, si acceptilatio sit reicere ac specialis, l. 1. in fin. §. de reb. cred. aut si contractus a iudice tibi accepto tali, l. 31. ff. de iurejurando. l. ult. §. de reb. cred. aut si instrumenta mihi subtraxisti, l. 19. §. eod. aut si ex falsis instrumentis sit transactum, l. pen. §. eod. alios casus addidi ad l. 19. Hoc addendum, quamvis transactionem, iusta de causa a Principe rescindi posse, l. 27. ff. de panis. adde l. 16. §. eod.

22. Idem Augusti & CC. Alexandro.

SI a major transegisti, ad rescindendam transactionem de dolo contestatio b non sufficit. S. Kal. Dec. ipsi Augusti Confl. 293.

De condictione indebiti.

23. Idem Augusti & CC. Tatiano.

Nec intentio c creditorum Archimedorum d, cui alios successisse proferis, si obligatus pro eo non fuisti, tenere te e potest: sed hoc integro f negotio tractari convenerat: nam cum jam questionem transactione decisam, & a te dari placitam, numeratam pecuniam proponas: huius indebiti soluti prætextu, improbe tibi petitionem decerni postulas: cum g etsi tantum in stipulationem fuisset deducta, indebiti promissi velamento defendi non posses. Dat. 8. Idus Mart. CC. Confl. 294.

De solutione partis.

24. Idem Augusti & CC. Victorino.

SI b quidem ex causa transactionis acceptis l his, l quæ instrumento continentur, nihil i amplius peti convenit, adversariam tuam exceptionis auxilio defendi perspicis.

† Sin vero certam quantitatem, quasi k solam ab ea debitam, reddere se debere, sine litis decisione confessi est: tam eam, quam residuum debiti partem petere minime prohiberis. S. 5. Non. April. Sirmii, CC. Confl. 294.

De transactione vel donatione ob spem futura successio-

nis facta.

25. Idem Augusti & CC. Marcellæ & Quirillæ.

SI majores vigintiquinque annis cum patruo five avunculo vestro transegisti, vel ei debita donationis causa sine aliqua conditione l remisistis: non idcirco m, quod n hoc ejus hæreditatis captanda o causa, id est, spe p futura q successio-

nis facta, vos fecisse proponatis, aliis ei succedentibus instaurari finita debent. S. 2. Id. Apr. CC. Confl. 294.

An transactio matris noceat liberis.

26. Idem Augusti & CC. Dionysiadæ.

Transactio matris, filios ejus non r posse servos f fieri, notissimum i juris est. S. Id. April. CC. Confl. 294.

De agrote.

27. Idem Augusti & CC. Catoni.

Sanum u mente x, licet y agrum corpore, recte transigere, manifestum est: nec postulare debueras improbo delictio, placita rescindi valetudinis corporis adversæ velamento. S. 7. Idus Maji, CC. Confl. 294.

De actis & feri iura.

28. Idem Augusti & CC. Sapparitæ.

SIve z apud acta Rectoris provincie, five sine a actis scriptura intercedente, vel non b, transactio interposita est: hanc servari convenit.

† Sed quoniam, Ut c certum quid accipias, convenisse te, licet sine d scriptura, proponis, nec huius rei causa stipulationem secutam esse: quamvis ex pacto non potuit nasci actio: tamen rerum vindicatione e pendente, si exceptio pacti opposita fuerit, doli mali vel in factum replicatione usâ, poteris ad obsequium placitorum adversarium tuum urgere. Dat. 3. Non. Jul. CC. Confl. 294.

De speciebus post transactionem repertis; & de errore.

29. Idem AA. & CC. Martiæ.

SUB f prætextu specierum g post repertarum: generali h transactione finita, rescindi prohibent jura. Er-

ror autem circa proprietatem a rei apud alium extra personas transigentium tempore transactionis constituta, nihil potest nocere. S. 4. Kal. Octob. CC. Confl. 294.

De dolo.

30. Idem Augusti & CC. Antonino.

Transactio finita: cum b ex partibus tuis magis dolum intercessisse, quam eorum, contra quos preces fundis, confitearis, instaurari grave, nec non criminofum tibi est. S. 5. Idus Octob. Crebro CC. Confl.

De clausula, Nihil amplius peti.

31. Idem Augusti & CC. Proculo.

SI de certa c re pacto transactionis interposito, hoc comprehensum erat, nihil d amplius peti: etsi e non additum fuerat, e nomine: de ceteris tamen questionibus integra permaneat actio f. PP. 4. Idus Octob. Byzantii, CC. Confl. 294.

De re judicata.

32. Idem Augusti & CC. Cyrillo.

SI g causa cognita prolata sententia, sicut jure traditum

est, appellationis, vel in integrum restitutionis solemnitate suspensa h non est, super i iudicato frustra transigi, non est opinionis incertæ. Proinde, si k non Aquiliana stipulatione & acceptilatione subsecuta competentem tibi actionem peremitti, Præses provincie usitato more legum rebus pridem judicatis effectum adhibere curabit. S. 8. Kal. Novemb. CC. Confl. 294.

De evictione.

33. Idem Augusti & CC. Euchrusio.

SI pro fundo, quem petebas, prædium certis finibus liberum l dari transactionis causa placuit, nec eo tempore minor annis vigintiquinque fuisti, licet m hoc prædium obligatum post, vel n alienum pro parte fuerit probatum: instaurari decisam litem prohibent jura. Ex stipulatione sane, si placita servari, secuta est: vel, si non intercesserit, præscriptis o verbis actione civili subdita, apud Rectorem provincie agere potes. Si p tamen res ipsas apud te constitutas, ob quarum questionem litis intercessit decisio, si scus vel alius a te vindicavit, nihil petere potes. S. 5. Id. Nov. Melantiada, CC. Confl. 294.

De administrata tutela obligatione. De hereditatis pollicitatione.

34. Idem Augusti & CC. Cyrillo & Prolomaidi.

CUM donationis seu q transactionis causa administrata tutela debiti scientes vos obligationem fratri vestro remisisse proponatis, nec unquam volentibus r dolus inferatur: frustra de dolo querimini. Nec ad implendum promissum hæreditatis propriæ pollicitatione s quisquam adstringitur. PP. 6. Idus Nov. CC. Confl. 294.

De presentia amicorum & de metu.

35. Idem Augusti & CC. Hammoni.

Transactio, quæ dominii translatione vel actione peracta r seu perempta, finem accepit: cum ea amicis u etiam intervenientibus severa ostenditur processibile, metus velamento rescindi postulantis professio detegit improbitatem. S. 9. Kal. Dec. Nicomedia, CC. Confl. 294.

Si quid convenit, nec datum sit, nec offeratur.

36. Idem Augusti & CC. Achillæ.

SI major annis viginti quinque transegisti, quamvis dari tibi placita representata x: necdum probentur, nec offerantur hi, qui conveniunt, ne y quid amplius ab his exigi possit, exceptionis proficit æquitas. S. 6. Id. Dec. CC. Confl. 294.

De stipulatione penali.

37. Idem Augusti & CC. Basilicæ.

PROMISSIS z transactionis causa non impletis, penam a in stipulationem deductam, si contra factum fuerit, exigi posse constat. S. 12. Kal. Januar. Nicomedia, CC. Confl. 294.

Quomodo transigitur.

38. Idem Augusti & CC. Theodotioni.

tum est) vel obligatum vel alienum fuerit, resolvi possit transactio, eo petente, cui talis fundus darus fuerit transactionis causa. o quia pro fundo, quem petebas, fundus tibi promissus evictus est. Est autem contracta hic permutatio. p sensus est, si fundus, quem a Titio petebas, re ipsa tibi restitutus, & is postmodum ab aliquo sit evictus, nullum habes regressum adversus eum, qui restituit. q Liberatio sit interdum donatione, interdum transactione. r Sciens & volens non decipitur, ideoque nec de dolo potest conque-

ri, l. 1. in fin. ff. de act. empt. l. 3. §. 5. ff. de homine libero. vide l. 109. l. 145. ff. de reg. jur. hinc colligitur: Venditori scienti verum rei suæ pretium non competere medium legis 2. §. de rescindenda. qua de re vide plura apud Roland. a Valle i. confil. 59. n. 10. & segg. f Pollicitatione hæreditatis nemo adstringitur, vide l. 30. §. de pactis. adde l. 61. ff. de verb. oblig. adde l. 25. §. eod. Vento pascit creditorem, qui hæreditatem suam ei pollicetur. r pacta

Hal. u Non presumitur decipi, qui presentibus amicis transegit. οπα φίλτα ἰστίγ, & φίλα τρανταίετα. 1. Harm. 10. §. 13. Amicorum presentia, securitatis, consilii, ac iudicii testimonium est. De hac presumptione vide Alciatum i. præsumps. 21. Plane si unus tantum intervenierit amicus, aliud esse dicendum existimat Tiracuellus in l. nunquam, in verb. suscepit liberos. n. 238. x i. e. oblata, Synops. Basil. eod. c. 44. & 1. Harm. 10. §. 7. y In contractum transactionis, tanquam obstricti juris, non veniunt usurae a tempore moræ. Alex. facit l. 13. §. de usuris. l. 32. §. 2. ff. de usuris. 11. Synops. Basil. 2. c. 44. 1. Harm. 10.

z Synops. Basil. eod. c. 45. in princ.

a Reo transactionis promissum non implente, penam promissa potest ab eo exigi. Quid si penam non fuit promissa? aliud. l. 6. §. eod. l. 6. §. de cens. stipui.

Trans-

a l. 18. inf. de res vind. 11. Eclog. 2. cap. 36.

b Qui dolum committit, transactionis rescissionem petere non debet. l. 20. ff. eod. l. 2. ff. ad Vellejan. l. 134. in fin. ff. de reg. jur. v. l. 4. §. de revoc. don.

c τρεῖς μῖνες ἀντίσ, i. e. de una re, Synops. eod. c. 39. & 20. Harm. 10. §. 20. ut certum sit hic idem, quod unum.

d dixi ad l. 24. §. eod.

e 11. Eclog. 2. c. 30. f Transactio generalis non extenditur ad ea, de quibus verisimiliter non est transactum, ut hic. Quid enim, si quis de deposito transegit, mutui autem actionem habebat? vide 1. Harm. 10. §. ult.

g Synops. Basil. eod. c. 40. & 1. Harm. 10. §. 4. l. 4. c. Gregoriano eod. h l. 7. §. eod. aut ignoretur, an sit iudicatum, l. 1. §. eod.

i super iudicato non subsequitur appellatione frustra transigi, non est opinionis incertæ, l. 4. c. Gregoriano eod. iudicatum est res certa. Transigitur autem de re dubia: ideoque super iudicata non potest transigi. 11. Eclog. 2. c. 40. & l. 23. §. 1. ff. de cond. indeb. potest tamen res adjudicata donari. Paul. i. sent. 1. §. ult.

k i. e. quia. Donellus hic, num. 27. 28. & seq. l. i. e. non pignoratium.

m i. e. licet is fundus sit evictus, hinc collige, Ratione evictionis, non rescindi transactionem, dari tamen actionem præscriptis verbis, adde l. 23. §. eod. v. omnino Joseph. Ludov. decis. 101.

n Dixi quæstiones hinc nascuntur, An si prædium (quod transactionis causa da-

2. Syn. Bas. 10. eod. cap. 43. in fin. & 1. Harm. 10. §. 1. 2. l. 21. §. eod. l. 1. in fin. ff. eod. adde l. 3. in fin. inf. de repud. dixi sup. in Epigrapha: adde 1. l. 2. c. 45. in fin. Harm. 10. in pr. b utrumque, unde colligunt, Transactio nem esse contractum nominatum, adde quod scripti l. 39. j. eod. c. Syn. eod. c. 27. d adde l. 5. j. de oblig. l. 12. in fin. j. de contr. empt. c. 11. Syn. Bas. 2. c. 47. 1. Harm. 10. in fin. adde l. 3. j. de rescindenda. f Transactio nem contractum esse nominatum hinc colligitur: qui si inominatus esset revocari posset, l. ded. 3. ff. de cond. causa data. l. 1. ff. quia ff. de pact. adde l. 38. sup. eod. Bartolus hoc esse verum existimat: verum, speciale liberationis minuentur: litem favore esse subiecit. Alii dicunt, reum perantem admitti, re adhuc integra, l. 5. j. de oblig. & adde Corrahius 1. Mis. 25. g debita ex stipulatione. l. 37. sup. eod. 1. l. 2. c. 48. h l. 14. §. eod. l. 41. j. eod. l. 10. ff. eod. l. 23. in fin. ff. de cond. indeb. Paul. 1. sent. 1. §. 3. i l. 8. c. Th. de pact. & trans. lib. 2. 1. Harm. 11. §. 11. Syn. Bas. 11. tit. 2. c. 43. hanc legem nimis duram esse refert Roland. 2. Valle 1. conf. 57. num. 46. 47. ideo, que vix ulla vel praxi obtinere, aut saltem locum non habere, nisi concurrant & verificentur omnia, quæ hic continentur. Requiritur autem, ut contrahens sit maior, ut qualitas ætatis allegetur, ut contractus nullo cogente imperio sit initus, ut juratus sit, ut de rei circumventionem & dolo constet. k Hac voce etiam comprehenduntur mulieres. Tiraq. de retract. gentilis §. 1. gl. 9. num. 213. Idem tamen in l. 6. unquam. 4. in verb. revertatur. 239. j. de revoc. tradit hanc legem locum adversus tertium non obtinere, si unus transigentium rem vendiderit. l. Nota modos, quibus peccat in non implenda transactio. m Eo nomine datur exceptio jurisjurandi v. Oldend. c. 38. de exception. juramento excludi facultatem moræ purgandæ hinc colligitur, aliud tamen esse jure canonico. gl. 32. qu. 1. c. 2. Romanus singul. 446. n Nota recentem a transactio nem jurata, quatuor pœnis subijci: fieri intamen, actionem amittere, pœnam promissam luere, & accepta restituere. o A transactio nem jurata recedens, notatur infamia 1. l. 2. c. 49. & Harm. 10. c. 2. Th. 9. p v. l. 1. §. 2. j. de adferione tollenda. q v. l. 40. sup. eod. r hoc respicit perjurum ipsum. f hoc reterendum ad eum, cui pœna & multa ejus, qui pejeravit, lucro cedit. t Per salutem Principum veteres jurabant, etiam Christiani, nunquam vero per Principis genium. Tertull. c. 32. Apolog. sic: sicut non juramus per genios Cæsarum, ita per salutem eorum, quæ augustior est omnibus genis. Ita Polycarpum jussu a proconsule per genium Cæsaris jurare legimus. Euseb. 3. histor. Eccl. 14. jurasse quoque veteres per Principum venerationem constat ex l. 2. c. de reb. cred. u adde j. si ex falsis instrumentis. x Transactio ex falsis instrumentis, interpositio jurisjurando confirmari non potest, ut hic, adde l. ult. j. de non numerata pecunia. y 11. Syn. Bas. 2. c. 2. vel 50. z Transigere de pluribus causis & capitulis simul possumus. a v. l. 5. in fin. §. de leg. Nov. 51. b Utile per inutile non semper vitatur. v. l. 20. ff. de usuria. c jurata transactio eatenus rescinditur, quatenus prætextu falsorum instrumentorum facta est. d Utile per inutile non vitatur. v. quæ scripti ad l. 12. j. de testamentis. e hic casus est diversus a superiori, aliud est enim ex falso instrumento transigere, aliud de eo, quod falsum dicitur. v. Cuj. 6. obs. 31. f Hinc tamen colligit Cuj. 9. obs. 11. & 19. obs. 39. de falso jure transigi posse. l. 18. §. eod. Hotomanus vero it. l. ult. admittit id videri, si criminaliter agitur, non si civiliter. l. 7. sup. eod. l. 16. l. penult. l. ult. inf. de falsis. vide plura apud Cujac. 11. obs. 35. adde l. 13. in fin. sup. eod. g 11. Eclog. 2. c. 52. & 53. tit. 3. & lib. 11. tit. 2. c. 52. v. Editum 9. c. 2. in fin. h Synops. Bas. 11. tit. 2. c. 52.

Transactio 2. nullo a dato, vel retento b, seu promisso, minime procedit. S. 8. Kal. Jan. Nicomedia CC. Conf. 294.

De penitentia.

39. lidem AA. & CC. Martiana.

Quamvis e eum, qui pactus est, statim d poeniteat e, transactio || tamen || rescindi, & his instaurari non f, potest: & qui tibi suavit, intra certum tempus licere a transactio nem recedere, falsum adseveravit. S. Kal. Januarii, Sirmii, CC. Conf. 294.

De scriptura. De Aquiliana stipulatione & acceptatione. De pena.

40. Imppp. Gratian. Valent. & Theod. Augusti Eutropio P. P.

Ubi pactum vel transactio scripta est, atque Aquilianæ stipulationis & acceptationis vinculis armitas juris innexa est; aut subsecutis secundum leges accommodandus est consensus, aut pœna g una cum his, quæ data b probantur, ante cognitionem causæ (si adversarius hoc maluerit) inferenda est. Dat. 3. Nonas Junii, Constant. Eucherio & Syagrio Conf. 381.

De iurejurando.

41. Impp. Arcad. & Honor. AA. Rufino Præf. præf.

Si quis major k annis || viginti quinque || adversus pacta vel transactiones nullo cogente imperio, sed libero arbitrio & voluntate confectas, putaverit esse veniendum, vel l interpellando Judicem, vel supplicando Principibus: vel non implendo promissa: eas autem, innovato m Dei omnipotentis nomine, eo auctore solidaverit: non n solum notetur infamia o, verum etiam actione privatus p restituta pœna q, quæ pactis probatur inferia, & rerum proprietate careat, & emolumento, quod ex pactione vel transactione illa fuerit consecutus: Itaque omnia eorum mox commodo deputabuntur, qui intemerata pacta jura servaverint. † Eos etiam hujus legis vel jactura r dignos esse jubemus, vel munere s, qui nomina nostra placitis inferentes, alutem t Principum confirmationem initurum juraverint esse pactionum. Dat. 5. Idus Octobris Constantin. Olybrio & Probino Conf. 395.

De falso. De iurejurando.

42. Impp. Leo & Anth. AA. Acrochirio P. P.

Si u ex falsis instrumentis transactiones vel pactiones sintra fuerint, quamvis x jusjurandum y || de || his interpositum sit, etiam civiliter falso revelato, eas retractari præcipimus: ita demum, ut, si de x pluribus causis, vel capitulis eadem pactiones seu transactiones initæ fuerint, illa a tantummodo b causa vel pars retractetur, quæ || x || falso instrumento composito convicta fuerit, aliis capitulis firmis manentibus d, nisi forte etiam de e eo, quod falsum dicitur, controversia orta decisa sopiatur. Dat. Kal. Jul. Constant. Martino & Zenone Conf. 469.

De questione super civili vel adscriptoria conditione.

43. Imp. Anastasius A. Thomæ P. F. P. per Illyricum.

Jubemus, in omnibus litigiis jam motis & pendentibus seu postea super servili vel adscriptoria f conditione movendis, transactiones celebrandas, vel jam celebratas (si non alio juri cognito modo eas vacillare contigerit) vires suas obtinere: nec ob id videri tempore earum titubare, quod pro conditione servili vel adscriptoria confectæ sunt. Dat. 15. Kal. Dec. Patricio & Hypatio Conf. 503.

DE ERRORE & CALCULI b.

TIT. V.

1. Impp. Dioclet. & Maxim. Augusti & CC. Aureliano Quarto.

Errorem calculi a live ex uno contractu, live ex plurib. emerferit, veritati non asferre præjudicium, sæpe constitutum est: unde rationes etiam sæpe computatas denuo b tractari posse, si res judicata c non sunt, vel transactio d non intervenit, explorati juris est. Sed & si e per errorem calculi, velur debitam quantitatem, cum esset indebita, promissisti: conditio liberationis tibi competit. Dat. 6. Kal. Mart. AA. Conf. 287.

DE POSTULANDO f.

TIT. VI.

De prohibitione Judicis.

1. Imp. Antoninus A. Artemidoro.

Cum a Præfecto Aegypti perpetuo g causas agere prohibitus non appellaveris, placitis obtempera. PP. 3. Kal. Aug. Sabino 2. & Anulino Conf. 217.

De libertinis.

2. Imp. Alexander A. Polydoro.

Nec cæterorum liberti h, nedum mei quidem, si ita sunt literis eruditi i, ut patrocinia desiderantibus præstare possint, prohibentur id facere. PP. Non. Mar. Juliano 2. & Crispino Conf. 225.

Si causa, ob quam promissum est, non sequatur.

3. Imp. Gordianus A. Flaviano.

SI k sub specie honorarii l, quod advocato usque ad Scertum m modum deberi potuisset, eam quantitatem, quam desiderio tuo complecteris, te daturum cavisti: & quasi mutuam pecuniam accepisses, eam te redditurum, promissisti, nec temporis spatio gesto negotio consensum ac fidem accommodasti: competenti exceptione non numeratæ pecuniæ tuius es, & ex hac causa cautionem interpositam usitato more potes condicere. PP. 5. Id. Jun. Sabino 2. & Venusto Conf. 241.

De absentia patroni.

4. Impp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Theodotioni.

Velamento absentia n patroni causæ, rursus ad finitas quæstiones redire quis frustra conatur. S. 4. Kal. Jan. Nicomedia, CC. Conf. 294.

Pactum de quota litis.

5. Imp. Constant. A. Helladio.

SI qui advocatorum existimationi o suæ immensa atque Sillicita compendia prætulisse sub nomine honorarium ex p ipsis negotiis, quæ tuenda susceperint, emolumenta sibi certæ q partis cum gravi damno litigatoris & deprædatione poscentes fuerint inventi: placuit, ut omnes, qui in hujusmodi favitate permanserint, ab hac professione penitus arceantur. Dat. 3. Kal. April. Paulino & Juliano Conf. 325.

De officio advocati.

6. Impp. Valent. & Valens Augusti ad Olybrium Præf. urb.

Quisquis r vult esse caudicus, non idem in eodem negotio sit advocatus s & judex: quoniam aliquem inter arbitros & patronos oportet esse delectum.

1. Ante omnia autem universi advocati ita præbeant patrocinia jurgantibus: ut non ultra, quam litium poscit utilitas, in licentiam conviciandi r, & maledicendi temeritatem prorumpant: agant, quod causa desiderat: temperent se ab injuria. Nam si quis adeo procax fuerit, ut non ratione u, sed probris putet esse certandum, opinionis suæ immutationem patietur: nec enim conniventia commodanda est, ut quisquam, negotio derelicto, in adversarii || sui || contumeliam aut palam pergat, aut subdole. 2. Præterea nullum x cum y eo litigatore contractum, quem in propriam recipit fidem, ineat advo-

off. adfess. An in judice? v. l. 1. §. de off. adfess. v. quæ dicam ad l. pen. j. de jud. huc pertinet illud Ammiani 30. adversus imperitos advocatos: E quibus (inquit) ita sunt rudes aliqui, ut nunquam se Codicem habuisse meminerint, & si in circulo doctorum, auctor veteris inciderit nomen, pistis, aut edulii, peregrinum nomen arbitrantur. k Advocato sibi qui de iis, quæ a l'ocationis nomine debentur est, quasi ex mutui causâ caverit, non numeratæ pecuniæ exceptione litatur, nisi tempus prætorierit, & cautionem suam condicat. Syn. Bas. eod. c. 13. l. Libros a typographo, ipsorum auctori pro corollario debentur hinc Hotomanus colligit conf. 3. m i. e. centum aureos, v. l. 1. §. 12. in fin. ff. de extraord. v. Lucium 5. Placitor. 1. arrest. ult. n Absentia advocati non vitiat sententiam, dixi ad l. 1. j. de repu. bonor. poss. adde speciem l. 6. j. de revoc. don. o Existimatio, i. e. honor, compendium pecuniario præfertur. p The dixit moietæ, hoc est, de accipiendâ post victoriam certâ parte litis. Syn. eod. c. 11. Hi non jure causæ, sed fundorum, pecuniarum, & mancipiorum qualitate, rationeque tractata clientum præcipua poscere dicuntur, coacta pactione. l. 1. c. Th. eod. q Advocatio, ut hic, l. 53. ff. de pact. l. 1. §. 12. ff. de extraordinariis. 8. Eccl. 1. c. 15. l. 6. §. 2. j. eod. procuratori, l. 53. ff. de pactis. de quota litis pacisci non licet, sunt enim conscelerata hujusmodi pactiones. i. c. Th. eod. De hujusmodi ergo labis litium v. Cuj. 2. obs. 31. r l. 2. c. Th. eod. f In eodem negotio nemo advocatus & judex. l. 14. §. de adfessorib. l. 5. ff. de off. adfess. l. 17. ff. de judic. quod olim prohibitum non fuit. Plin. 3. epist. poliss & hoc addere, advocatum meum mihi testem esse non posse. v. VVormserum 1. præf. 4. obs. 1. Syn. Bas. eod. c. 17. t hinc illud Ammiani 30. cum ad inopiam venerunt allegationum, ad extraneam delectant conviciandi licentiam, quo nomine ob assidua in personas honorabiles proba, diebus dictis sunt damosi. u Ratione, non probris, certandum. x Nullum neque pactum, neque contractum de hie aut mercede. Syn. Bas. 1. c. 12. y prædâ τὰ δίκαια πρὸς τὸν cum confugiente ad suum patrocinium. 2. Syn. 1. d. c. 18. ut & c. 15.

a i. e. computatio nis, quæ sæpissime in transigendo accidit. b Sæpe computata rationes denuo tractari possunt, etiam inter mercatores, quamvis peritos numerandi, quantumvis res sit minima: ut enim rescindatur calculus, non est quærenda latio ultra dimidiam, nisi judicari sit, aut transactum, v. Molinæ de usuris qu. 14. n. 182. Rol. 2. Vall. 1. conf. 42. n. 49. alias rationi & calculo stari debet, nisi de errore probetur. Ferrarientis in forma, Ut pacta serventur. 30. ibi. discus. 2. num. 4. c Nec sententia, nec transactio revocatur ob errorem calculi. Imo res judicata revocatur, l. 1. §. 1. ff. quæ sent. spec. appell. Solve. Si error calculi in sententia non exprimitur, non potest revocari, v. Old. c. 26. De sent. & re jud. v. hic. Bald. d Imo error impedit transactionis effectum. l. obligatum. 3. §. 1. ff. de obl. & act. & ita Raguerius putat. Alii valere transactionem errore factam censent: etiam si error exprimat. arg. l. sed & si quis. 4. D. l. si quis cautionib. l. 1. §. quæ postquam. 37. ff. de judic. & ita Per. Butri. & Bart. e Syn. eod. c. 52.

f 3. ff. 1. 2. c. Th. 17. l. Ext. 37. adde 8. Syn. Bas. 1. & Lucium 5. plac. 1. g l. 1. §. 13. ff. de off. præf. urb. l. 9. ff. de penia. h Liberti postulare possunt: ut hic, live principis live privatorum: non servi. i In patrono requiritur eruditio, l. 7. j. de professor. & medic. & in adfessore, l. 2. ff. de off. adfess. An in judice? v. l. 1. §. de off. adfess. v. quæ dicam ad l. pen. j. de jud. huc pertinet illud Ammiani 30. adversus imperitos advocatos: E quibus (inquit) ita sunt rudes aliqui, ut nunquam se Codicem habuisse meminerint, & si in circulo doctorum, auctor veteris inciderit nomen, pistis, aut edulii, peregrinum nomen arbitrantur. k Advocato sibi qui de iis, quæ a l'ocationis nomine debentur est, quasi ex mutui causâ caverit, non numeratæ pecuniæ exceptione litatur, nisi tempus prætorierit, & cautionem suam condicat. Syn. Bas. eod. c. 13. l. Libros a typographo, ipsorum auctori pro corollario debentur hinc Hotomanus colligit conf. 3. m i. e. centum aureos, v. l. 1. §. 12. in fin. ff. de extraord. v. Lucium 5. Placitor. 1. arrest. ult. n Absentia advocati non vitiat sententiam, dixi ad l. 1. j. de repu. bonor. poss. adde speciem l. 6. j. de revoc. don. o Existimatio, i. e. honor, compendium pecuniario præfertur. p The dixit moietæ, hoc est, de accipiendâ post victoriam certâ parte litis. Syn. eod. c. 11. Hi non jure causæ, sed fundorum, pecuniarum, & mancipiorum qualitate, rationeque tractata clientum præcipua poscere dicuntur, coacta pactione. l. 1. c. Th. eod. q Advocatio, ut hic, l. 53. ff. de pact. l. 1. §. 12. ff. de extraordinariis. 8. Eccl. 1. c. 15. l. 6. §. 2. j. eod. procuratori, l. 53. ff. de pactis. de quota litis pacisci non licet, sunt enim conscelerata hujusmodi pactiones. i. c. Th. eod. De hujusmodi ergo labis litium v. Cuj. 2. obs. 31. r l. 2. c. Th. eod. f In eodem negotio nemo advocatus & judex. l. 14. §. de adfessorib. l. 5. ff. de off. adfess. l. 17. ff. de judic. quod olim prohibitum non fuit. Plin. 3. epist. poliss & hoc addere, advocatum meum mihi testem esse non posse. v. VVormserum 1. præf. 4. obs. 1. Syn. Bas. eod. c. 17. t hinc illud Ammiani 30. cum ad inopiam venerunt allegationum, ad extraneam delectant conviciandi licentiam, quo nomine ob assidua in personas honorabiles proba, diebus dictis sunt damosi. u Ratione, non probris, certandum. x Nullum neque pactum, neque contractum de hie aut mercede. Syn. Bas. 1. c. 12. y prædâ τὰ δίκαια πρὸς τὸν cum confugiente ad suum patrocinium. 2. Syn. 1. d. c. 18. ut & c. 15.

a De his Ammi-
anus 30. Per mor-
borum simulatione
nem consulto ces-
santes, atque per-
vulgati juris pro-
feratur lectio
una, septem ven-
dibiles introitus
preparant, dila-
tationem examina
longissima con-
textentes, Mora-
tores dicebantur,
vide Cujac. 4. obs.
40.

b *ἀντιπροσέ-
δεια* in advocato
surpis, ut & ali-
as in Episc. 1. ad
Timoth. 3. vers. 3.
ad Titum 1. v. 7.
in philosopho. l.
8. §. 4. ff. de va-
cat. mun. l. 1. §.
5. ff. de extraord.
c. Judex honori
suo nihil detra-
hit, cum postulat,
& advocati mune-
re apud aliquem
judicem fungitur.
d. stat. advocatus,
sedet iudex. v. l.
3. §. ubi senatores.
Tam est honesta
causidicatus, ut ea
fungi iudici non
sit inhonustum.
e Judex causidi-
cos ex aequo par-
tibus tribuat, ut
non in una parte
eruditi, in altera
rudes & inexerci-
tati reperiantur.
Syn. cod. c. 22.

f Advocatos esse
nobiles hinc qui-
dam colligunt,
quod hic non di-
citur. Alii colli-
gunt, scientie ve-
tustatem homi-
nes nobilitare. Sed
verius est his par-
ticular, nobilissi-
mos, praestantissi-
mos, excellentes,
& primos signifi-
care, & ita nobilis
& nobilissimus
dicitur apud Ci-
ceronem 1. & 2.
de Oratore. 2. de
finibus, & pro Clu-
entio. Macrobi. 7.
satur. 15. sic nobi-
les scelere, Cicero
pro Roscio Ame-
rino. virgo nobi-
lis, Hor. 4. Car.
Nobiles agri, O-
vid. 3. Amor. 2.
nobiles feræ,
Claud. 3. panegy-
r. nobilissima pra-
edia, Cicero. pro
Roscio Amerino.
equulei argentei,
nobiles, Cicero 6.
in Verrem, bel-
lum nobile, Ho-
rac. adde Tiraqu-
e. 2. de nobilit.
c. l. 1. §. 4. ff. cod.
l. 9. §. 5. ff. de offic.
Proconsul.
h Potest quis et-
iam sub poena muneris & officii amittendi cogi ad patrocinium praestandum, vide quæ no-
tavi obs. 136. ff. de regul. iur. adde Novell. 17. c. 14. i De hoc poenæ genere, ut quis
foro abstinens vide l. 9. §. 4. ff. de poen. Myling. 4. obs. 32. k Paul. 5. sent. 25. §. 7.
l. 38. §. 9. ff. de poen. l. Hæreticus advocatus esse non potest, l. 15. §. de episc. aud.
Nov. 144. c. 2. ut & aliz per mulx personæ vide l. 9. §. de divers. offic.

m Advocatus est, qui in consilium advocat: patronus, qui causam agit. Acon. Modie
patroni & advocati, causidici etiam dicuntur, & oratores, Tacitus lib. de oratorib. sed & rhe-
tores & rogati: Annus porum causidicæ Anniano, & l. 18. C. Th. de decur. ea forma qua
juridicæ a Tertuliano in lib. de Pallio & indicia ab Apulejo 7. adde Cujac. 4. obs. 40.
n 8. Syn. Bas. l. c. 24. l. 11. §. de accus. l. 3. §. 13. ff. de hær. lib. l. 3. ff. ad Turp. adde d. l.
13. §. 1. ff. de munerib. o Advocatus prævaricator extraordinarie punitur. v. Cuj.
6. obs. ult. p prævaricatum, quidam ita legunt.
q adde l. 16. C. Theod. de decur. l. 12. r Statui advocati, suo foro nunquam ex-
cedant, supernumerarii obstant per fora omnia, vide Cujac. hic.

catus: nullam conferat pactionem. 3 ¶ Nemo ex his,
quos licebit accipere, vel decebit, aspernanter habeat,
quod sibi semel officii gratia libero arbitrio obtulerit li-
tigatorem. 4 ¶ Nemo ex industria protrahat a iurgium.

5 ¶ Apud urbem autem Romanam etiam honoratis,
qui hoc officium putaverint eligendum, eo usque liceat
orare, quousque maluerint, videlicet ut non ad turpe
compendium stipemque deformem hæc arripiatur oc-
casio, sed laudis per eam augmenta quærantur. Nam si
lucro b pecuniaque capiantur: veluti abjecti atque de-
generes inter vilissimos numerabuntur. 6 ¶ Quisquis
igitur ex his, quos agere permisimus, vult esse causidicus:
eam solam, quam sumet tempore agendi, sibi sciat esse
personam, quousque causidicus est: Nec e putet quisquam
honori suo aliquid esse detractum, cum ipse necessita-
tem elegerit standi d, & contempserit jus sedendi. PP. 10.
Kal. Sept. Valentin. & Valente Augustis 2. Conf. 368.

De aequitate in advocatis concedendis servanda.

7. Idem & Grat. Augusti ad Olybrium Præf. urbi.
Providendum est, ne e hi, quos in foro aut meritum
nobilissimos f fecerit, aut vetustas, in una parte consi-
stant, aliam a rudibus atque tyronibus necesse sit susti-
neri: atque ideo si in uno adiutorio duo tantum præ cæ-
teris fuerint, vel plures, quorum fama sit hilarior: in ju-
dicantis officio sit, ut par causidicorum distributio fiat:
& ex æquetur partibus auxilium singulorum, & æqua di-
visio procedat. Si quis vero monitus a iudice, ea excu-
satione, quæ nequeat comprobari, cuicumque parti pa-
trocinium denegaverit, careat b foro i: sciat etiam nun-
quam sibi ad agendum copiam posse restitui. Si quis au-
tem ex litigatoribus detectus fuerit separatim tractasse k
cum plurimis & adversario suo tali fraude subtraxisse
paris defensionis copiam: ostendat proculdubio iniquam
a se litem foveri, & auctoritatem iudicariam a se delu-
sam experietur. Dat. Kal. Martii Treveris, Valentiniano
& Valente Augustis utrisque 3. Conf. 370.

De eo, qui non est sacrosanctis Catholica religionis imbutus
mysteriis.

8. Imp. Leo & Anthemius AA. Nicoftrato P. P.
Nemo vel in foro Magnitudinis tuæ, vel in provinciali
iudicio, vel apud quemquam iudicem accedat ad To-
gatorum consortium, nisi l sacrosanctis Catholica reli-
gionis fuerit imbutus mysteriis. Sin autem aliquid quo-
quo modo vel quadam machinatione factum, vel atten-
tatum fuerit: Officium quidem Sublimitatis tuæ 100. li-
brarum auri jacturam pro condemnatione sustineat;
idem vero, quicunque ausus fuerit contra providum No-
stræ Serenitatis decretum officium advocacy per sur-
reptionem arripere, & prohibitum patrocinium præstite-
rit, ab advocacy officio remotus, stylium proscriptionis
atque perpetui exilii specialiter sustinebit: scituris
etiam provinciarum Rectoribus, quod is, sub cuius ad-
ministratione aliquid huiusmodi fuerit attentatum, par-
tis bonorum dimidia proscriptionem, & poenam exilii
per quinquennium sustinebit. Dat. Prid. Kal. April. Con-
stantinop. Anthemio A. 2. Conf. 468.

DE ADVOCATIS IN DIVERSORUM JUDICIORUM. TITULUS VII.

De prævaricatione.

1. Imp. Antoninus A. Doloni.

Si patronum causæ prævaricatum n putas, & imple-
veris accusationem, non deerit adversus eum pro
stemeritate o commissi sententia: atque ita de prin-
cipali causa denuo quæretur. Quod si non docue-
ris prævaricatum: & calumnia notaberis, & rebus judica-
tis a quibus non est provocatum p, stabitur. PP. 3. Kal.
Octobris, Antonino A. 4. & Albino Conf. 214.

De decurionibus.

2. Imp. Valens, Gratian, & Valens. Augusti ad
Antoninum P. P.

Qui necessario patriæ q suæ debent municipio fun-
ctiones, eos decurionibus aggregatos nolumus eva-
gari r: permittentes, ut in negotiis causidicorum fun-
gantur officiis, & in civitatibus propriis subeant munera

ut perpetui fiant, quæ de re v. Cujac. 36. obs. 22. Annus etiam de quo hic agitur, in bien-
nium etiam mutatus est. l. 12. §. cod.
t l. 4. §. cod. u Advocatus si ad officium aliquod assumitur, eo finito, potest ad ad-
vocationis officium redire ac reverti. x Duo olim fisci advocati,
y Fisci advocati, prioribus advocatis decernenda.
z Quando una dignitas duobus confertur, in solidum confertur.

curialium: ita tamen z, ut non a contra Rempub. civi-
tatis, in qua honorem hunc consecuti sunt, eis adesse per-
mittatur. Dat. 15. Kal. Septemb. Ravenna, Valente 6. &
Valentiniano 3. AA. Conf. 378.

De provincialibus functionibus.

3. Imp. Arcad. & Honor. AA. ad Africanum P. P.

N E b quis ex corpore Togatorum c || minime curiali-
bus nexibus illigatus || provinciales d suscipiat fun-
ctiones: sc. ut ambientibus claudatur ingressus, & iavitis
necessitas auferatur. Dat. 3. Non. August. Constant. Arca-
dio 4. & Honorio 3. AA. Conf. 396.

De peculio quasi castrensi.

4. Imp. Honor. & Theod. AA. Eustathio P. P.

Fori e tui culminis & universorum iudiciorum advo-
cati, quicquid ex huiusmodi professione, vel ipsius occa-
sione quæsierint, id || etiam || post patris obitum, præcipuum,
veluti f peculium castrense, ad exemplum militum, pro-
prio dominio valeant vindicare. Dat. 10. Kal. Apr. Constant.
DD. NN. Honorio 13. & Theodosio 10. AA. Conf. 422.

De muneribus, nec non privilegiis & immunitatibus.

5. Imp. Theod. & Valens. Augusti Cyro Præf. urbi.

Quicquid animi largitate, & munificentia Principali
præstitimus Togatis per Orientem eminentissimæ præ-
fecturæ reverentia g studiorum: id sibi præsentis sanctio-
ne præstitum esse cognoscant patroni causarum illustis
Urbicariæ præfecturæ. Dat. 7. Kal. Jan. Constantinop. The-
odosio 12. & Valens. 2. Augustis Conf. 426.

6. Idem Augusti ad Florentium P. P.

Sancimus h, ut advocatis, qui apud tuam Magnificen-
tiam causas acturi sunt, a nullo iudice, nec ab ipsa emi-
nentissima præfectura sollicitudo ulla penitus injungatur:
Sed nec advocatis provinciarum vel spectabilium iudi-
cium quiscumque existimet aliquid injungendum. Nulla
igitur Togatis inspectio, nulla peræquatio ingeratur, nulla
operis constructio, nulla discussio i, nullum ratiocini-
um imponatur, nullum denique aliud k eis mandetur,
præter arbitrium l in m eodem dantaxat loco, ubi advo-
cationis exercent officium: 50. n librarum auri || poena ||
officio feriendo si legis istius regulas temerare tentaverit.
Dat. 8. Kal. Mart. Conf. Theod. A. 17. & Felto Conf. 439.

7. Idem AA. Thalasio P. P. per Illyricum.

Idem privilegiis, iisdemque immunitatibus potiri ro-
gam o illustrissimæ per Illyricum præfecturæ, quibus
fruitur toga per Orientem Prætorianæ sedis excelssæ, de-
cernimus. Dat. 7. Id. Septembr. Constantin. Theod. A. 17.
& Felto Conf. 439.

De numero advocatorum. De curiali vel alia viliori con-
ditione. De quasi castrensi peculio.

8. Idem Augusti Cyro P. P. Consuli designato.

Cum advocatio prætoriana 150. p numero togatis mi-
nime vel minuendo vel augendo concludatur, iube-
mus eos, qui ex his ad fisci patronatum pervenerint, a
cohortis q vel alterius vilioris conditionis nexibus cum
liberis quandocumq; r genitis liberos custodiri: postque
tale officium depositum, annumque s completum, advo-
catorum consortio abscedere eum Comitiva consistoria-
na: omneque, quod togatis fori Celsitudinis tuæ quoli-
bet casu, quolibet adquiratur titulo, quasi t castrense
sibimet vindicare: nec patribus, nec avis paternis ea-
rum rerum commodum acquirere, legis istius auctori-
tate decernimus. His omnibus etiam ad Urbicariæ præ-
fecturæ advocacy onem trahendis. Dat. 3. Kal. Jan. Valen-
tiniano A. 5. & Anatolio Conf. 440.

De advocato, qui administrationem aliquam peregit.

9. Idem Augusti Apollonio P. P.

Si quis de togatis fori Celsitudinis tuæ, vel Illyricanæ,
sive urbicariæ præfecturæ, sive de his, qui in provin-
cialibus iudiciis causarum patrocinium proficiunt, ele-
ctione tuæ Sedis regendæ provinciæ munus potestatem-
que susceperit: post peractam integre ac fine ulla opi-
nionis labe administrationem, & ad illud officium, unde
abstractus, est, & unde sibi vitæ subsidia comparabat, re-
meandi n habeat facultatem: nec causas orare denuo
quadam prohibeatur invidia. Dat. 12. Kal. Septembr. Con-
stantinop. Eudoxio & Dioscuro Conf. 442.

De patronis fisci.

10. Imp. Valens. & Martiannus Augusti Palladio P. P.

Blnos x, qui priores y in tui Culminis sede inveniu-
ntur, ad patronatum fisci singulis quibusq; annis acce-
dere, paribus z dignitatis & privilegiorum insignibus
ambiendos || esse || præcipimus, quibus antehac utebatur
is, qui solus fisci creabatur patronus. Dat. 14. Kal. Julii
Constantia. Herculano & Asporatio Conf. 452.

ut perpetui fiant, quæ de re v. Cujac. 36. obs. 22. Annus etiam de quo hic agitur, in bien-
nium etiam mutatus est. l. 12. §. cod.

t l. 4. §. cod. u Advocatus si ad officium aliquod assumitur, eo finito, potest ad ad-
vocationis officium redire ac reverti. x Duo olim fisci advocati,
y Fisci advocati, prioribus advocatis decernenda.
z Quando una dignitas duobus confertur, in solidum confertur.

z & merito, est
enim indignum,
ut qui magistra-
tum, & salarium
a republica acci-
pit, contra rem-
publicam patro-
cinio fungatur.
l. 1. inf. de advo-
cat. fisci.

a Imo, contra
republ. possunt,
l. 6. l. pen. ff. cod.
solvent, possunt pro
affine & cognato,
vel conjuncta
persona: pro ali-
is non possunt, v.
l. 13. §. cod.
b 52. C. Th. de de-
curionib. lib. 12.
c id est, advoca-
torum.

d Advocatum ne-
dum cogi, sed ne
volentem quidem
admitti ad vesti-
galia exigenda
hinc colligunt.
e sumpta ex l. 2.
C. Th. de postulau-
do lib. 2.

f quæ sit ab ad-
vocatis filiis fami-
liæ ad inhar qua-
si castrensis pecu-
lii redacta. l. 7. §.
de off. adfess.
g Reverentia li-
terarum contem-
platione literarum
militariæ. Nov. Va-
lens. de postuland.
h Hæc lex defum-
pta ex Theodosio &
Valens. Novella
de postulando &
perpetuanda ad-
vocatione, quam
P. Pithæus inte-
gram edidit.

i Imo sollicitu-
do potest injungi.
l. ult. §. de discuss.
k Bald. his verbis
etiam innui pu-
tar, advocatos im-
munes esse ab ex-
cubitis faciendis.
l Advocati arbi-
tri dari possunt.
In Gallia abfutu-
ri præfecti ac ju-
dices regii iudi-
candi munus di-
gniori vel anti-
quiori advocato
solent: imo si
nulli consilarii
sunt, debent de-
legare.

m Extra forum
suum, advocatus
patrocinio fungi,
cogi non debet.
n Poenam obser-
va eorum, qui
violant advoca-
torum privilegia.
o i. e. togatis seu
advocati.
p In unoquoque
foro certus erat
advocatorum nu-
merus, certaque
matricula, adde
l. 11. §. cod. l. ult. §.
de adfessorib.

q l. ult. inf. cod.
l. 2. §. tit. prox.
hinc coh talis,
id est, vil.

r v. l. 66. inf. de
decur.
s Advocati non
erant olim perpe-
tui. Paucitas eo-
rum fecit postea,

a v. l. 13. §. 1. s. p. r. o. x.
 o i. e. uxor.
 e. i. e. uxor.
 v. j. de metatu.
 d. Notitia quid,
 dixim. s. alibi.
 e. l. 5. §. 4. J. cod.
 Olim quadriennium
 constitutum erat,
 hodie quinquennium
 Constit. ad antecessores. §.
 1. in fin. v. Cuj.
 12. obf. ult. in pr.
 i. l. 5. in fin. J. cod.
 l. 15. in fin. sup.
 sit prox.
 g. Advocacionis
 officium comen-
 datur, ex ipsa ho-
 nestate & neces-
 sitate.
 h. sic restituo, pa-
 tronos fori sui c.
 f. d. f. Kal. Jan.
 pro tempore ipsius
 tantummodo an-
 ni.
 i. Kalendarum Ja-
 nuariorum dies
 solemnis & festi-
 vus. Isetiam dies
 largitionum
 dies fuit. Nic-
 phor. 23. v. Cuj.
 J. de canone lar-
 gitionum. tit. 2.
 k. i. e. nostra libe-
 ralitate.
 l. Alii legunt pna-
 ta solatia. Alii
 puncti consequi
 solatia. Cujac. 13.
 obf. 2. monet legi
 posse, pacti sola-
 tium, aut pacta
 solatia. Pactum
 solatii ferre, pos-
 sumus interpre-
 tari, punctum seu
 mercedem hono-
 ris.
 m. Filii statuto-
 rum, nihil im-
 pendunt pro in-
 troitu, adde l. 6.
 J. cod. Doctorum,
 h. e. Professorum
 filios, gratis pro-
 movendos, hinc
 colligunt.
 n. hinc colligit
 Cuj. 13. obf. 4. per
 nuptias filios na-
 turales suos & le-
 gitimos fieri pos-
 se, etiam sine do-
 talib. instrumen-
 tis, quod repu-
 gnat alias. §. ult.
 Inst. de nupt. Nov.
 19.
 o. matrimonii.
 p. v. l. ult. J. de
 vind. manum.
 q. l. 3. sup. cod.
 r. l. 3. §. 1. §. cod.
 f. Jugalis, conjux.
 t. d. l. 3. §. 2.

ita ut, si qui superflui sunt, jam eidem consortio sociati, de
 advocacionis officio minime rejiciantur: nemine alio eis
 adjiciendo: ne quadraginta virorum numerum Advocato-
 rum consortium excedere contingat. 1 ¶ Ad hæc eos, qui
 (prout statutum est) fisci patroni deposuerint officium, post-
 ea quoque non prohiberi singulos tam pro se, quam pro
 jugali sua, & socero, & socru, nec non genero, & nuru,
 liberisque propriis, colonis & servis ad se pertinentibus ad-
 vocacionis fungi officio. 2 ¶ Nec ædículas eorum meta-
 torum c. onere molestari, si tamen in una tantummodo
 suæque domo singuli talem prærogativam sibi vindicare
 maluerint. 3 ¶ Pro f. artibus præterea modum, quem no-
 titia d. nobis porrecta declarat, tam pro his, quam pro colo-
 nis & eorum servis custodiri: neminique præberi licen-
 tiam eundem modum circa sportularum exactiorem con-
 tra eos excedendi. 4 ¶ Nec de cætero quenkam, ante-
 quam per statuta e. tempora legum eruditioni noscatur
 inhæsisse, supradicto consortio sociari.

5 ¶ Et filios advocatorum, vel adhuc in tali constituto-
 rum officio, vel eorum, qui fisci patronatum deposuerint,
 superstitum vel mortuorum, extraneis ad idem officium
 accedentibus anteponi: eique gratis & sine sumptibus so-
 ciari, si & ipsi (prout dispositum est) solito tempore legum
 doctrinam meruerint. 6 ¶ Ut autem his, qui fisci patro-
 ni officium adepti sunt, vel fuerint, non tantum superstiti-
 bus, sed etiam morte præventis prospiciatur: tum ad hæ-
 redes fisci patroni, qui semel ad talem gradum vocatus sit,
 solatia f. ejus transire, hisque servari: quam ipsos, qui fisci
 patronatum jam deposuerint, vel postea deposuerint, mi-
 nime cujuslibet actus publici sollicitudinem nolentes sub-
 ire compelli, nec exhibitionis seu deductionis onere (nisi
 speciali auctoritate nostra) molestari: & in provincia
 inculandos per sententiam viri spectabilis Comitum Orien-
 tis, utpote competentis judicis, conveniri atque litigare
 decernimus. Dat. Kal. Julii, Constantin. Sabin. & Theo-
 dor. Conf. 505.

De privilegiis patronorum fisci.

4. Idem A. Eustathio P. P.

Laudabile g. vitæque hominum necessarium Advocatio-
 nis officium, maxime Principalibus præmiis oportet re-
 munerari. 1 ¶ Ideoque jubemus, viros clarissimos fisci h.
 pro tempore patronos fori tuæ Celsitudinis, solemni die
 festivitatis Kalendarum Januarias ipsius tantummodo
 anni, per quem tale peragunt officium, inter spectabiles sa-
 cri nostri Consistorii Comites divina nostræ Serenitatis
 manu & puncti / consequi solatia. 2 ¶ Et postquam tale
 deposuerint officium, si quidem filios ingenuos habeant,
 eos clarissimorum Notariorum inferi consortio Tribuno-
 rum sacras solitas epistolas sine m. quadam suffragii soluti-
 one percepturos. 3 ¶ Et si quis per sententiam Sublimi-
 tatis tuæ monitus, super agnito debito vel agnita causa,
 quæ ingeritur ei, confessionem exponere paratus sit: eam
 non arbitrio delegato, sed tunc temporis fisci patronis,
 vel alterutri eorum, si alter adesse non possit, promovere
 tamen solito sub actorum testificatione intimari.

4 ¶ Quotiesque de nuptiis quilibet line n. dotalibus instru-
 mentis mutuo contrahendi matrimonium o. animo cele-
 bratis, super affectu suo liberis ex hujusmodi conjugio jã
 extantibus, vel necdum procreatis, legitimis allegationibus
 uti maluerit, eas apud eosdem pro tempore fisci patronos,
 vel alterutrum eorum (ut dictum est) gestis intervenienti-
 bus commendari, ita videlicet, ut jam cognitæ allegationes
 absentibus personis, si quæ competunt, servantur intactæ.

5 ¶ His insuper, quicunque apud viros gloriosos pro
 tempore consules p. mancipia sua libertate donare volu-
 erint: antelatos fisci patronos ad easdem libertates pera-
 gendas propriam advocacionis vocem accommodare.

6 ¶ Aliis nihilominus privilegiis, quæ jam pridem me-
 moratis vel fisci patronis, vel adhuc advocacionis pro tem-
 pore peragentibus officiis togatis, diversis modis indul-
 ta sunt, ex hac etiam sanctione nostra in sua stabilitate
 duraturis. Dat. 12. Kal. Decemb. Constantinop. Atiovinio
 & Messala Conf. 506.

De privilegiis patronorum fori Præsidialis secundæ Syriæ & fisci.

5. Idem A. Sergio P. P.

Petitiones virorum disertissimorum fori Præsidialis secundæ Syriæ pro-
 vinciarum Advocatorum cum competentem moderationem censuimus admit-
 tendas: & jubemus, pro tempore primatem eorum per biennium fisci pa-
 troni fungi officio, & solatia q. sibi communi consensu deputata, per idem
 biennium consequi: hocque transacto professionem advocacionis depo-
 nere, consortio videlicet eorundem Advocatorum ad triginta tantummo-
 do viros redigendo: ita ut si qui superflui sunt jam eidem consortio socia-
 ti, de advocacionis officio minime rejiciantur: nemine alio eis adjiciendo,
 ne triginta virorum numerum advocatorum excedere consortium con-
 tingat. 1 ¶ Ad hæc eos, qui (prout statutum est) fisci patroni deposuerint
 officium, postea quoque non prohiberi singulos tam pro se, quam pro
 jugali sua, & socero & socru, nec non genero & nuru, liberisque propriis,
 colonis & servis ad se pertinentibus advocacionis fungi officio.

2 ¶ Nec ædículas eorum metatorum onere molestari: si tamen in

una tantummodo suæque domo singuli talem prærogativam
 sibi vindicare maluerint. 3 ¶ Pro sportulis præterea mo-
 dum, quem notitia a nobis porrecta declarat, tam pro his,
 quam pro colonis, & eorum servis custodiri: neminique
 præbere licentiam eundem modum circa sportularum ex-
 actionem contra eos excedendi. 4 ¶ Nec de cætero quenkam,
 antequam per statuta b. tempora legum eruditioni nosca-
 tur inhæsisse, supradicto consortio sociari. 5 ¶ Et filios Ad-
 vocatorum, vel adhuc in tali constitutorum officio, vel eo-
 rum, qui fisci patronatum deposuerint, superstitum vel
 mortuorum, extraneis ad idem officium accedentibus, ante-
 poni: eique gratis & sine sumptibus sociari, si & ipsi (prout
 dispositum est) solito tempore legum doctrinam merue-
 rint. 6 ¶ Ut autem his, qui fisci patroni officium adepti
 sunt, vel fuerint, non tantum superstitibus, sed etiam morte
 præventis prospiciatur: tam ad hæredes fisci patroni, qui
 semel ad talem gradum vocatus sit, solatia ejus transire,
 hisque servari: quam ipsos, qui fisci patronatum jam depo-
 suerint, vel postea deposuerint, minime cujuslibet actus
 publici sollicitudinem nolentes subire compelli, nec exhibi-
 tionis seu deductionis onere (nisi speciali auctoritate no-
 stra) molestari: & in provincia inculandos per sententiam
 viri clarissimi provinciam, in qua degunt, moderantis, ut-
 pote competentis judicis, conveniri atque litigare decer-
 nimus. Dat. Kal. Dec. Anatholio & Agapito Conf. 508.

De privilegiis patronorum fisci.

6. Imp. Justin. A. Marino P. P.

Restituenda sunt clarissimis eloquentiæ luminibus, sexa-
 ginta auri libras, quos sub imperio Zenonis divæ me-
 moriæ pedaneis deputatas arbitris, nec non fidejussorum e
 vires ætımantibus tamē auferendas credidit præparea po-
 terioris subtilitas Principis, ut jam liberalitate nostri nu-
 minis, viri clarissimi fisci patroni præfata n. auri summa sine
 fraude f. annis singulis consequantur, ab amplissima tua
 sede pari lance in utrumque dividendam. Nam universis g.
 redditur, quod pro voto omnibus primatibus indulgetur.

1 ¶ Sacras insuper epistolas h. quib. approbantur viri cla-
 rissimi Tribuni prætoriani & Notarii, non unius tantum no-
 mine, sed alterius quoque utrius præstandas peripicimus,
 siue suos filios, siue alios quosdam duxerint illustrandos.

2 ¶ Ad hæc altiore beneficio codicillos, quibus illustres
 honoratur dignitas consequantur: quos unius solum no-
 mine ejusdem viri facundissimi n. daturus nos pollicemur,
 profuturos sc. alteri eorum altero concedente: seu qui ex
 provinciis suis, vel ex amicis voluerint, in provinciis tamen
 degentibus. 3 ¶ Licentiam eis præterea facimus binos
 homines singulis annis itidem offerendi, nostram adoratu-
 ros i. purpuram, statutis inferendos, præsentialibus & do-
 mesticis, unum equitum, alterum scholæ peditum, in va-
 cantem eorum locum, qui diem functi sunt: nullo dum
 supererunt, de militia venundanda l. pacto cum eis inter-
 posito, quorum ejusmodi conventiones inter sunt: ita ta-
 men, ut iidem viri facundissimi, cum offerendos eosdem
 crediderint homines, bina solidorum pro singulis millia,
 nihilque amplius, noverint dependenda viris magnificis Co-
 mitibus dicatissimorum m. domesticorum id est, equitum
 quidem pro eo, qui inter equites meritis est: peditum au-
 tem pro eo, qui inter pedites inferendus est: solitis videli-
 cet statim stipendiis, nec non etiam cæteris solatiis iis-
 dem tyronibus deputandis sine quolibet alio dispendio.

4 ¶ Aliis etiam privilegiis potiantur, quæ diversis tem-
 poribus consecuti sunt, siue per Augustos apices, siue per
 dispositiones & sententias Amplissimæ tuæ Sedis: nam
 qui nobis digni judicati sunt, hi multo magis in anteriori-
 bus quoque sunt adjuvandi. Dat. Kal. Decemb. Constant.
 ipso A. & Euthero Conf. 521.

De numero advocatorum. 1. De temporis ordine servando. 2.
 Ubi degendum. 3. Sanctio. 4. De sexcentis aureis. 5. De privilegiis
 olim indultis. 6. De sportulis, & sumptibus litis.

8. Idem A. Theodoro P. P. n

Per hanc legem decernimus, ne, antequam in octoginta
 tantum virorum numerum, fori tui Culminis Togatorum
 collegium deductum fuerit, aspirare quis qualibet arte
 concedatur, aut possit: nisi vel eorum filii, qui triginta prio-
 rum o. obtinent numerum, facundia stud. is eruditi, gratis p.
 videlicet, & sine ullo suffragio, aut fortasse exteri non ultra
 duos per annos singulos facundia & ipsi conspicui, taxati
 fuerint: nullo deinceps, postquam in octoginta virorum
 numerum redacti fuerint, superare qualibet rursus ambi-
 tione vel astutia quantatorem auro. 1 ¶ Interdicenda quoque cunctis li-
 centia prævertendi q. progressus seriem, quam ipsius temporis ordo suppe-
 ditat: & ut in mercatorum contractibus, loca permutandi: & adhuc tyro-
 nes jam interesse veteribus. 2 ¶ Hoc etiam pronuntiandum censemus,
 ne quis ex his in aliis degat regionibus, relicta observatione glorificæ tuæ
 Sedis. Noverint etenim, qui, post nomen impetratum patroni litium, ultra
 trium r. annorum spatium, ex sacratissima hac urbe morandum duxerint,
 nec nuncupationem togati, nec privilegia virorum hujusmodi conce-
 denda sibi: ut ne repetitis f. ex industria prædictæ Sedis auctoritatibus
 protrahantur, aut multiplicentur peregrinationis excursus. 3 ¶ Quo-
 rum

a. quid notitia. v.
 l. 1. §. 8. §. de off.
 Præf. præf. Afr.
 b. quinquennium
 sc. d. l. 3. §. 4.
 c. i. e. nihil im-
 pendunt pro in-
 troitu.
 d. d. l. 3. §. ult.
 e. Arbitri olim
 dabantur ad fide-
 jussores proban-
 dos. l. 9. qui sa-
 tidare. l. ult. ff.
 a. quibus appellare
 non licet. l. 7. §. 3.
 ff. de minoribus.
 f. i. e. sine dimi-
 nutione.
 g. universis reddi
 intelligitur, quod
 eorum primati-
 bus indulgetur de
 primatibus advo-
 catorum. adde l.
 3. in pr. §. cod.
 h. l. 4. §. cod. l. 45.
 i. Theod. de decur.
 Epistolæ sacre, de
 quibus h. c. dicuntur
 instrumenta,
 l. 7. inf. de fide in-
 strum. Testimoni-
 ales missionis, ho-
 norariæ epistolæ,
 l. 15. c. Th. de pro-
 fess. Veget. 2. con-
 tubernalibus. com-
 pletis stipendiis
 per testimoniales
 promovere di-
 missum, v. Cuj. ad
 l. ult. J. de profes-
 soribus.
 i. Adorabatur pur-
 pura principis, de
 qua adoratione
 purpuræ imperia-
 lis alibi dicam.
 Quin & Præfatus
 prætorio ingres-
 sus palatium, con-
 suetudine impe-
 ratoris adoraba-
 tur. Calliodor. 6.
 Variarum 3.
 k. presentibus. l.
 ult. inf. de dome-
 sticis & proci-
 rib. adde Edictum
 Justin. 13. c. 2.
 l. Militæ dome-
 sticorum vendi
 possunt, quædam
 etiam vendi non
 possunt. l. ult. J. de
 pig. v. quæ not. ad
 l. 5. inf. qui milit.
 adde Nov. 53. c. 5.
 & ibi Cujac.
 m. Domestici epi-
 theton nota, hic
 enim dicatissimus
 appellatur.
 n. Præfecto urbi.
 Cuj. 13. obf. 1.
 o. Priores advo-
 catorum sunt pri-
 micerii & prima-
 tes, §. 3. J. cod. &
 hac. l. in fin. prin.
 & l. 3. in pr. §. cod.
 p. l. 5. §. 5. §. cod.
 q. Ordine suo di-
 gnitates adipi-
 scendæ. l. 8. J. cod.
 r. v. Cujac. d. loco.
 f. petitis.

a Sententia temporalis habet effectum temporalem. l. 8. D. de poen. l. 1. J. de his, qui in exilium. l. mo, & ultra tempus vim suam exoritur. l. 6. J. eod. hinc etiam collige infamiam ad tempus iniri posse. b Biennii prohibitio, sequentium annorum indulgentia est.

c Exilium temporale non infamat.

d Nec severioris legis sententia infamat, ut hic, l. 10. in fin. D. de poen. nec mitioris. l. 3. J. eod. vid. Cujac. 20. obs. 38. e l. 9. J. de poen. l. 9. §. 12. D. de poen.

f Injuriz nominatim damnatus, fit infamis. l. 4. in fin. D. eod. §. 2. h. de poen. temere litigantium, adde l. 19. J. eod.

g i. e. libertatem & civitatem. Dammati vero in perpetuum opus, civitatem tantum amittunt, non libertatem. l. 17. in fin. D. de poen. v. Cujac. 15. obs. 12. in fin.

h Damnatio in opus publicum, relegatione in opus gravior. Hæc, tempore finito, non infamat. l. 4. §. eod. illa infamat, ut hic.

i Abstinere a bonis paternis, infamiam abstinere non infert.

k & furti damnatus, l. 6. D. de furtis. l. 1. D. hoc tit. & fustigatus fit infamis. v. l. 16. J. eod. l. ob non defensa. Haloand. & male, sensus aperte colligi potest ex l. 4. J. de delationibus. l. 2. D. de iure fisci. m sensus est, condemnatum injuriz factæ, etiam vili personæ, notari. adde l. 5. §. eod.

n Bonorum cessio, eorumque venditio infamiam non infert. l. 2. l. ult. J. qui bonis cedere. Id jure quidem verum est; nihilominus tamen bonorum cessio speciales est quadam ignominia. Nov. 3. 4. 135. adde Hottom. 24. Illust. in fin. præsertim si fiat cessio bonis decoctis. Hottom. ibid. Cujac. ad Nov. 135.

p Furtum simplex est quid improbum rexpilata hereditas, quid improbus, l. 1. §. 1. D. de effractionibus. Baldus ad furti rapinam esse improbitatem quid. v. Cujac. 6. obs. 2. q Non ideo infames liberi, quod a patre suo in testamento sunt notati, l. 3. D. de lib. & posthum. l. 29. §. 1. D. de probat. vel exheredati: licet exheredatio species sit quadam injuriz, l. 8. D. de inoff. l. 12. D. de verborum oblig. l. 10. J. de testam. milit. vide Cujac. ad Nov. 18. r sumpta ex Codice Gregoriano tit. de postul. f Fustigatio non infamat, sed causa, l. 22. D. eod. nisi publice facta sit, l. 16. J. eod. & inter cædendum, præco ita dixerit: Ne sis adeo vilis, ut sine iustitia causa accusationem infuturas. l. 1. §. 1. in fin. l. 11. D. eod. u De luctu (ut Philo- sophus) ita loquitur Seneca epist. 64. Nec peccat frons oculi amissa amico, nec sinuat. Lacrymans dum est, non plerumque. Durum tibi videtur legem ponere, cum Poetæ Græcorum maximus ius fletui dederit in unum duntaxat diem: cum dixerit, etiam Nioben de cibo cogitasse. Per lacrymas argumenta desideris querimus, & dolorem non sequimur, sed ostendimus. adde Paulum l. ad Theophrastum l. 3. vers. 4. x abstinere a conviviis, ornamentis & alia ve- re. adde Paulum l. sentent. 21. §. 3. hæc enim lugubria. Dixi ad l. 8. D. eodem.

y olim considebat luctus mulierum etiam in habitu

biennio abstinere iusserit, transacto a tempore non esse te in numero infamium, palam est: eo b quod post biennium remississe tibi prohibitionem decurionatus Iudex videtur. PP. 10. Kal. Jan. Laterano & Rufino Conf. 198.

De exilio temporali.

4. Idem Augusti Venustiano.

SI Possidonium in e tempus anni relegatum, sententiam non excessisse Proconsulis probaveris, quinque annis exilio temporali damnandum inter infames haberi non oportet: quoniam sententia severitas d cum cæteris damnis transigere videtur. PP. 6. Kalendas Martii, Saturnino & Gallo Conf. 199.

De fustibus & injuriis.

5. Idem Augusti Ambrosio.

Decuriones quidem, item filios decurionum fustibus e castigari prohibitum est. Verum si injuriam f te fecisse Proconsul vir clarissimus pronuntiaverit, ignominia notatus es. Kal. Julii, Saturnino & Gallo Conf. 199.

De condemnatione in opus publicum ad tempus.

6. Idem Augusti Iusto.

AD tempus in opus publicum damnati, pristinum quidem statum g retinent: sed damno infamiae post h impletum tempus subjiciuntur. PP. 7. Idus Decembr. Geta & Plautiano Conf. 204.

De eo, qui bonis paternis abstinit.

7. Idem Augusti Demetrio.

Nemo ob id, quod bonis paternis se abstinit i, infamis est. PP. 5. Id. Jan. Antonino A. & Geta 2. utrisque Conf. 206.

De furto, & de eo, apud quem res furtiva inventa est.

8. Idem Augusti Ulpia.

SI furti condemnata es, citra verbera quoque k fustium, famam damnum subiisti. Quod si res furtiva, quam alter furripuit, apud te ignorantem comperta est: non læsit existimationem tuam durior sententia. PP. 10. Kalend. Mart. Antonino A. & Geta utrisque 2. Conf. 206.

De publicis negotiis defensis.

9. Idem Augusti Lato.

Neminem sequitur infamia ob l defensa publica negotia patriæ suæ. PP. 12. Kal. Mart. Antonino A. & Geta utrisque 3. Conf. 209.

De injuriis.

10. Idem Augusti Severo.

INjuriarum ex m persona quoque servi damnatus, infamia notatur. PP. 4. Kalend. Augusti. iisdem Conf. 209.

De cessione & venditione bonorum.

11. Imp. Alexand. A. Herennio.

DEbitores qui bonis cesserint n, licet ex ea causa bona eorum venerint, infames non fiunt. PP. 10. Kal. Majas, Maximo 2. & Aliano Conf. 224.

De expilata hereditate.

12. Idem Augustus Donato.

SI te expilasse o hereditatem, sententia Præsidis constituit, non ex eo, quod non & alia poena tibi irrogata est, furti improbius p infamiam evitasti. PP. Kalend. Jul. Juliano 2. & Crispino Conf. 225.

De his, quæ pater in testamento filios increpans scripsit.

13. Idem A. Juventio.

Ea, quæ pater testamento suo filios increpans q scripsit, infames quidem filios jure non faciunt, sed apud bonos & graves opinionem ejus, qui patri displicuit, onerant. 13. Kalend. Novemb. ipso A. 3. & Dionysio Conf. 230.

De fustibus. De questione.

14. Imp. Gordian. A. Jovino.

NULLam r existimationis infamia avunculus tuus pertimescat iustibus fustibus subjectus // ob s crimen quæstione habita, // si sententia non præcessit, ignominia maculam irrogans. Dat. Kal. Septemb. Pio & Pontiano Conf. 319.

De luctu.

15. Idem A. Sulpitæ.

DEcreto Amplissimi Ordinis luctu r fœminarum deminutio a, tristior x habitus, cæteraque hoc genus insignia mulieribus remittuntur y: non etiam intra tem-

pus a, quo his elugere maritum moris est, matrimonium contrahere permittitur: cum etiam, si nuptias alias intra hoc tempus secuta est, tam ea, quam is, qui sciens eam duxit uxorem, etiam si miles sit, perpetuo Edicto labem pudoris contrahat b. PP. 17. Kalend. Jul. Gordiano A. & Aviola Conf. 240.

De fustibus caso, & super dicto εὐνοπαρτίας.

16. Idem A. Domitiano.

Fustibus casum, cui per præconem e ita dictum est, εὐνοπαρτίας d, id est, calumniatus es, ut calumniatorem videri notatum, ideoque esse famosum, manifestum est. PP. 3. Kal. Augusti. Sabino & Venusto Conf. 241.

De interlocutione Judicis sive causa cognitione.

17. Idem A. ad Magnum.

VERbum precibus interitum potius verecundiam onerare, quam ullam existimationis maculam videtur aspergere. Etenim cum non e causa cognita dictum est εὐνοπαρτίας f, sed ad postulatam patroni, interlocutione Judicis responsum sit: nequaquam hoc infamiam irrogat. PP. 8. Kalend. Octobr. Attico & Prætextato Conf. 243.

De injuriis, de pacto, transactione, jurejurando.

18. Imp. Valerianus & Gallienus Augusti Antiocho.

NON g damnatos quidem duntaxat injuriæ, sed pactos h quoque Perpetuum Edictum infamat. Verum pactos eos demum, qui ullos adversarii nummos pro mala conscientia ex transactione numerassent, in hac causa placuit intelligi. Cæterum simplex i ejus // rei // gratia integram pacti existimationem illibatamque conservat. Quod si jurejurando k decisa contentio sit: nemo dubitaverit, quin religionem absolutio judicantis sequatur. PP. 14. Kal. Jan. Seculare 2. & Donato Conf. 261.

De interlocutione Præsidis.

19. Imp. Carinus & Numerianus Augusti Aristocrati.

INTERlocutio l Præsidis, quæ indicta m est, infamem leum, de quo quæris, fecisse non videtur, cum non specialiter ob injuriam vel admittam viam condemnatus sit, sed ita Præsidis verbis gravatus & admonitus, ut ad meliorem vitam frugem se reformet. PP. 17. Kalend. Febr. Carino 2. & Numeriano Augusti Conf. 287.

De funerariis.

20. Imp. Dioclet. & Maximianus Augusti & CC.

Fortunato.

IMprobum n fornus o exercentibus, & usuras p usurarum illicite exigentibus, infamiae q macula irroganda r est. S. 17. Kal. Martii, ipso Augusti Conf. 284.

De minore, qui artem ludicram exercuit.

21. Idem Augusti & CC. Statio.

SI fratres tui minores s duntaxat ætate // in // ludicra t artis ostentatione spectaculum sui populo præbuerunt,

capere potest ex bonis prioris mariti: nihil ex donatione propter nuptias, l. 2. J. de secund. nupr. nihil ab extraneo potest capere: nullo titulo potest in secundum maritum ultra tertiam bonorum transferre, non existentibus liberis. Existentibus, non potest ultra virilem. l. 6. J. de secundis: non succedit cognatis, nisi usque ad tertium gradum. l. 1. J. de secundis. Sunt & alia poenæ, de quibus v. Cujac. ad Nov. 22. e Mos antiquus & a Platone probatus in legibus lib. 11. v. l. 13. in fin. ff. de jurejurando. Ad rem redeo: quod hic dicitur, per præconem: idem est quod præconis voce. Lamprius, in Alexand. Turium necari iussit, præcone dicente, Turio punitur: qui summum vendidit. Spartianus in Severo, Fustibus cum sub elogio præconis cecidit, legatum popul. Roman. homoplebeus temere amplecti noli. Aliæ quædam repetita ex antiquitatis Rore, v. apud Cujac. 8. observ. 7. ex Zonara in Valentiniæ, ex Xiphilino, in Juliano & Severo, ad hæc, ex more Vasconum. sed & alia ejusmodi refert 13. observ. 3. in fin. ex Ambrosii serm. 90. Petronio, Suida Pissistrato. Josepho in Machabæis. Arriano 3. ἀνακρίσεις. Niceta. d. l. 17. J. eod. εὐνοπαρτίας, ita legendum monet Cujac. 13. observ. 3. e l. 19. J. eod. l. 13. §. 6. ff. eod. f εὐνοπαρτίας. Haloand. Cujacius 13. observ. 3. Forcatulus in Sphæra legalis fol. 17. hinc ex l. 16. §. eod. l. 13. in fin. ff. de jurejur. l. 2. §. 8. ff. de poenit. colligit, Romæ Græcis verbis per multas sententias latas fuisse. Cæterum, qui jocos hic & risus audire volet, legat Accurhum hanc particulam explicantem. g Injuriz damnatus, aut injuriz sibi illatz nomine pecunia data transgens, fit infamis. Eam enim ob causam pecuniam dare videtur, quod sibi conscius sit: secus fuerit si simpliciter & absolute sine pecunia pactus fuero, & injuria adfectus in me injuriam non egerit, ex hujusmodi namque pacto remissa mihi injuria, infamis non ero. 26. syn. 2. ex tit. 3. cap. 16. & 6. Harm. 15. §. 8. Quid d. damnatus injuriz, an semper infamis? non fit infamis, si modica sit injuria. vide Gailium 2. obs. 102.

h Qui pacificetur, pretio accepto scilicet, J. eod. de injuria sibi illata fit infamis. l. 6. §. 3. ff. eod. i Harm. 10. Transigendi verbo utitur idem Harmenopolus 6. tit. 17. i Gratis possum injuria liberari, at non pretio dato. k l. 6. §. 4. ff. eod. l. 1. l. 17. §. eod. l. 13. §. 6. ff. eod. puta generalis. m dicta est. Haloand. n vide quædam ad hunc locum apud Cujac. 9. observ. 28. o 21. Eclog. 1. cap. 18. 3 Harmenop. 7. ubi tractat de usura ecclesiastica. & 6. tit. 15. §. 6. p Usuras usurarum exigere non licet. vide l. 28. J. de usuris. q Negat Accursius hic & Molinæus num. 46. de usuris, eam infamiam ipso jure fœneratori iniri, nisi usura simul cum principali legitimum usurarum modum excedant (licet contra sententiam multi hic & Geminianus conf. 77. Covarruv. 3. resolut. 3. Clarus 5. sentent. 5. §. usura) ibid. num. 614. fatetur, ipso jure fœnus improbum infamare. Quæri potest, An usurarius criminaliter sit puniendus? Clarus 5. §. usura. 20. versic. sed quæro, punitur extra ordinem censet: sed Molinæus d. loco. num. 156. rejecta Baldi opinione, amplectitur Bulgari, Cornei, Decii, Angeli, Socini opinionem, & criminaliter puniri & torqueri posse refert. licet id jure non sit cautum: & ita se in Senatu Parisiensi vidisse ait. Idem refert Paponius 2. Arrest. 7. num. 24. Movetur l. 9. §. 5. in fin. ff. de publica. ubi, qui exigunt aliquid illicitum extra ordinem puniuntur.

r quid, dominium usurarum perceptorum, num transit in usurarium? Allegat Theologi & Canonistæ summam Syntaxis in §. usura. quæst. 6. Covarruvias 3. resolut. 3. Clarus d. loco. Potestne usurarius testari vel mortis causa donare? Negat Clarus d. loco. nisi præctica cautione de usuris refrenandis. Oldendorpius etiam cap. 4. de testib. num. 9. 11. & cap. 66. de exceptionibus. num. 10. 11. 22. 13. negat testem esse posse, arg. l. 3. §. 5. d. 21. §. 2. D. de testibus. f aliud, si majores. t l. 2. in fin. Digestor. adde 6. Harmenop. 15.

a Tempus luctui mulieribus præstitutum olim, erant menses decem, nam & hoc fuit legitimum parienti tempus. Hodie præstitutum sunt menses duodecim, non ob confusionem modo sanguinis, sed ob reverentiam mariti: quandoquidem etiam si intra annum peperit, annu luctus peragere debet, nisi hoc a Principe vel Senatu impetraverit, ut sibi intra legitimum tempus nubere liceret. Quid si maritus hostis sit patriæ? quid si non mortuus, ab ea tamen diverti? Cum primum peperit, potest nubere, l. 11. §. 1. ff. eod. 4. Harm. 6. ubi tractat de adulterio. Post partum mulier ex τὸ πῆρες, alii non potest nubere. ἐν τῷ πῆρες potest. πῆρες est virorum luctu dignorum. πῆρες, ὁ πῆρες, indignorum. 4. Harm. 6. c. πῆρες μοι χεῖρας. Nov. 22. c. 40. v. Cuj. c. 20. de præscript. Eadem distinctione idem utitur. 6. observ. 32. adde 17. Eclog. 2. c. 5. & seq.

b nisi infamiam princeps remiserit. v. l. 4. J. ad Tertullian. Sunt & alia poenæ nubes intra tempus luctus. Nihil

a Condemnatus a
Ride pro socio sit
infamis. l. 1. ver-
f. ff. cod. 5. 2. Inst.
de pona remere
litig. 6. Harm. 15.
in p. 21. Syn. Bas.
1. cap. 20.
b 3. ff. 3. 2. ced.
Th. 12. Paul. 1. sent.
3. 8. Syn. Bas. 2. ex
lib. 15. 1. 4. 1. Exv.
38. 1. Sexto. 10. 6. 1.
Element. 10. Lucio-
us. 5. Pacit. 2. Pa-
pon. 6. Arvst. 4.
p. 5. 6. lib. 2. No-
sar. 2. c. des pro-
curatoris.

c Rati cautione
procurator sit le-
gitimus.
d Negatio rem
dubiam facit, vi-
de tamen Socin.
reg. 275.
e l. 39. 5. 1. ff. cod.
l. 2. 7. de consensu-
bus. 3. 3. Inst. de sa-
rud. Alios casus
vide apud Socin.
reg. 318.
f ergo a contra-
rio, si certum fue-
rit, de eo non ca-
vebit, vide Socin.
reg. 318.
g Maritus potest
esse uxoris procu-
rator ad litem. ad-
de l. 2. 7. qui da-
re auctores.
h d. 5. 3. l. unie. 3.
de fidei. 1. 21.
ff. ratam rem.
At in criminali-
bus non datur
procurator, sed
defensor. l. 33. 5.
2. ff. cod. Paul. 5.
sent. 16. 5. 11.
i hinc colligitur.
Causam initium
posse sumere a ci-
tatione admini-
stratoris, tutoris,
curatoris, & simi-
lium, adde l. 15. 5. 1.
3. de ep. & cler. v.
l. 4. 5. 2. ff. de admi-
nistr. l. 3. ff. de ali-
ment. vel lib. leg.
k l. 3. 7. quorum
appellationes.

l Procurator cog-
itur respondere.
m Suspectus ad-
ministratores, vel
tutor ob contum-
aciam potest re-
moveri.
n Missio ex pri-
mo decreto, non
fit sine causa co-
gnitione.
o domini scilicet.
Ob contumaciam
procuratoris fit
missio contra do-
minum, & tamen
hinc colligitur:
Procuratoris con-
tumacia irregulari-
ter domino non
nocere. v. Socin. reg. 321.

p Reo indefenso, actor in ejus bonorum possessionem mittitur, l. 2. in fin. 7. ubi in rem alio. l. 8. in fin. 7. quomodo. & quando iudex. l. 2. ff. quib. ex causis in poss.

q Non legitime defensus totam ad causam restituitur. r Absens non legitime defenditur per uxorem. f Nota regulam. t adde l. 55. ff. cod. Mulier in rem suam potest esse procu-
ratrix ex cessione mariti. u Non admittitur ad agendum absentis nomine, qui eum defen-
dere recusat. l. 15. in fin. l. 43. 5. 4. ff. cod. Datus ad agendum, defendere tenetur: at non e contra.
Datus ad defendendum, non cogitur agere. cap. constitutus. de procur. x Accusatus de cri-
mine capitali, non potest esse alterius procurator. Imo potest, l. 21. ff. de accusat. lib. 2. Solve,
potest, si ejus crimen suspensum est. y Syn. Bas. 8. Tati dicitur dicitur. cap. 79. z vide
quod notavi ad l. 6. 5. 4. 3. de his, qui ad eccles. a Nemo militum suum susceptor defen-
sorve causarum: nec ad cognitionem alieni iurgii suffragator accedat, ubi interpres. Mili-
tantes non permittuntur legibus lites suscipere alienas, nec Procuratores fieri possunt. l. 6. C.
Theod. cod. b Filius idemque miles, patris procurator esse non potest: etiam ex rescripto
principali. l. 9. 7. cod. l. 8. ff. cod. 5. ult. Inst. de except. c Ante litem contestatam, procurator
ad litem, alium suo nomine non potest substituere, l. 11. l. 23. 7. cod. l. 8. 5. 3. ff. mandati. l. 4. in
fin. ff. de appellat. nisi speciale substituendi ante litem mandatum habeat, vide VVurmser. 1.
p. 15. 5. 14. Aliud in procuratore ad negotia d. 5. 3. & in rem suam. l. 33. 7. de donationibus.
VVurmser. d. loco obs. 1. & 19. Verum dicta lex 33. loquitur de procuratore in rem suam.
d Procurator regulariter alium procuratorem suo loco substituere non potest, vide tamen
Socin. reg. 319. e sine offensa disciplina: Hal. militaris scilicet. f Qui mandatas adio-
nes exercet, alieno negotio non fungitur. l. 13. 7. cod. l. 8. 5. 2. l. 55. ff. cod.

inviolatam existimationem obtinent. Datum 5. Kalendas Septembris, ipis Augustis & CC. Confl. 287.

Pro socio.

22. Idem AA. & CC. Domitiano.

Eidem rumpens a societatis, cum infamiae periculo, suo nomine pro socio convenitur, ad faciendum satis urge-
tur. Dat. 6. Id. Decembr. Nicomediae, CC. Confl. 287.

DE PROCURATORIBUS b. TITULUS XIII.

Cautio de rato.

1. Divus Antoninus Pius A. Severo

Cautio rati habitationis e tunc d exigitur a procura-
tore, quoties e incertum fess, an ei negotium man-
datum sit. PP. 4. Idus Octobris, Gallicano & Venu-
ito Confl. 151.

De causa appellationis pecuniaria.

2. Divi Fratres Sextilia.

Cum rem pecuniariam esse dicas, potes per g maritum
ctuum solemnibus impletis, appellationi adversariae tuae
respondere: cum appellationes pecuniariae h etiam per i
procuratores exerceri ab utraque parte litigantium possunt.
Accepta 8. Kal. Aug. ipis 2. & 3. Augustis Confl. 163.

De fideicommissio.

3. Imp. Severus & Antoninus Augusti Pomponio.

Eum, qui res agit heredum, a quibus tibi deberi fidei-
commissum dicis, evoca k ad Praetorem virum clarissimum:
qui aut tibi respondere l cogetur, aut ab m admini-
stratione negotiorum secundum formam jurisdictionis
prohibebitur. † Deliberabit n autem Praetor, si non
defendantur heredes, an mittere te in possessionem o de-
beat, secutus jurisdictionem, qua exerceri adversus p
indefensos solet. PP. 10. Kalendas Septembris, Chitone
& Libone Confl. 205.

De absente. De mulieribus.

4. Idem Augusti Saturnino.

Quia absente te, iudicatum dicis, æquum est, tibi resti-
tui q causam defensionem. † Nec oberit tibi, quod uxor
tua interfuit iudicio, aut etiam adiecit sententiam: cum
aliena f negotia per mulieres non aliter agi possint, ni-
si t in rem suam, & proprium lucrum mandatae sint eis
actiones. PP. Prid. Non Jan. Apro & Maximo Confl. 208.

De reconventionione.

5. Imp. Antoninus A. Pancratiz.

Actionem ei, qui absentis nomine agere vult, si u non
defendat, denegari oportere. Jam Edicto Perpetuo
expressum est. 4. Kal. Mart. Duobus & Aspris Confl. 213.

De reo criminis.

6. Imp. Alexander A. Martiano.

Reum x criminis constitutum, defensionē causae suscipere
non y posse, antequam z purget innocentiam suam, in-
cognitum non est. Kal. Mart. Max. 2. & Aliano Confl. 224.

De milite.

7. Idem A. Macrino.

Militem a nec b pro patre, vel matre, vel etiam uxore,
nec ex sacro Rescripto, procuratorio nomine experiri
oportet: cum neque defensionem alienam suscipere, vel
redimere negotia, vel quasi suffragatorem accedere, utili-
tate publica permittatur. PP. 8. Idus Martii, Maximo 2. &
Aliano Confl. 224.

An procurator procuratorem facere possit.

8. Idem A. Mansuetio.

Quod quis sibi debitum exigere tibi mandavit, ante c
litis contestationem, tu alii d petendum mandare non
potes. PP. 8. Kal. Sept. Maximo 2. & Aliano Confl. 224.

De militibus.

9. Idem A. Aufidio.

Qui stipendia merentur, suis negotiis superesse, inof-
fensa disciplina e, possunt. Nec potest dici eum, qui
honesti & verocunda precedente causa mandatas f sibi

actiones exercuerit, alieno negotio fungi: cum, licet con-
tentio ex persona alterius bona fide sumatur, hunc tamen
rem suam gerere non ambigatur. Quod militibus meis in-
terdici non modo absurdum, verum etiam iniquum est. Si-
ne die & consule.

De finibus mandati. De fraude vel dolo.

10. Idem A. Castiz.

Si procurator ad a unam b speciem constitutus, officium
mandati egressus c est, id, quod gessit, nullum domino
præjudicium facere potuit. † Quod si plenam d potesta-
tem agendi habuit, rem iudicatam rescindi non oportet e:
cum si quid fraude vel dolo egerit, convenire eum more
iudiciorum non prohibearis f. PP. 3. Kal. Mart. Albino &
Maximo Confl. 228.

De pupillis, adultis, & eorum tutoribus vel curatoribus.

11. Idem A. Sebastiano.

Neque tutores, neque curatores ex sua persona in rem
pupilli vel adolescentis procuratorem facere possunt,
sed g actorem h constituere debent. † Pupillus autem,
vel pupilla, adultus, vel adulta, tam ad agendum, quam ad
defendendum, tutore seu curatore interveniente, procu-
ratorem ordinare possunt. Ipsi etiam tutores & curatores
post i litis contestationem a se factam, ad exemplum k
procuratorum, qui litem contestati sunt, dare procurato-
res non prohibentur. PP. Prid. Id. Maji, Alexand. A. 3. &
Dione Confl. 230.

Qui sine mandato admittuntur. De etate.

12. Idem A. Frontoni.

Exigendi a filio tuo mandati, qui se defensionem tuam offe-
rebat, duplici ratione necessitas non fuit: aut quod de-
fendere l quis, sive libertus sive extraneus sit, sine mandato
potest, satisfatione m tamen pro defensione præstita, & a-
lia procul dubio observatione subiecta: aut quod filius n e-
tiam si ultro actionem patris nomine dirigat, mandatum
probare non cogitur. † Sane, quod nec o dum legitimi-
mam p ætatem idem filius tuus compleverit, ob hoc qui-
dem depellere a procuratoris officio eum iudex non in-
iuste potuit: sed multo iustius q fuit, huiusmodi r defen-
sorem audire, quam te absentem quasi contumacem &
indefensum gravi condemnatione afficere. 5. Kal. Octobr.
Agricola & Clementino Confl. 231.

De prescriptione militiæ.

13. Imp. Gordianus A. Luciano militi.

Ita demum super lite persequenda, quam tibi mater man-
davit f, actionem intentare potes, si, cum primum litem
contestareris, non est tibi eo nomine opposita prescriptione
militiæ: quod nec cum u appellatio agitur, tibi obijci
potest. Nam si integra res est, ratio Perpetui Edicti acce-
ptam tibi non permittit alieno nomine actionem intende-
re. 3. Id. Jan. Gordiano A. & Aviola Confl. 240.

De minore viginti quinque annis.

14. Idem A. Sabiniano.

Non eo minus sententia adversus te lata, juris ratione
subsistit, quod adversaria tua minor x viginti quinque
annis constituta, causam suam marito y sine curatore a-
gendam mandavit. Minoribus z enim a ætas in damnis
subvenire, non in rebus prospere gestis obesse consuevit.
PP. 3. Non. Octobr. Gord. A. 2. & Pompeiano CC. Confl. 242.

De redemptione litis.

15. Imp. Diocletianus & Maximian. AA. &
CC. Cornificio.

Litem b te redemisse c contra bonos mores precibus
manifeste professus es: cum procuratorem quidem sus-
cipere (quod officium gratuitum d esse debet) non sit res
illicita: huiusmodi autem officia non sine reprehensione
suscipiuntur. S. 3. Non. April. CC. Confl. 294.

De venditione.

16. Idem Augusti CC. Paconiz.

Procuratorem e vel actorem prædii f, si non specialiter
distrahendi mandatum accepit, jus rerum domini ven-

tris nomine ultro agere potest. Satisfacere tamen debet, iudicatum solvi. l. 35. ff. cod. l. 3. 5. 3.

ff. iudic. solvi. o Minor viginti quinque annis eis poytisa & καλέται, in rerum

alienarum curam non vocatur. 1. Harm. 12. 5. 41. p Minor viginti quinque annis,

procurator non facile admittendus. l. 51. ff. cod. q E duobus malis, minus eligendum.

r i. e. minorem viginti quinque annis. f l. 9. 5. cod. l. 8. 5. 2. ff. cod. t i. e. exceptio.

u i. e. Exceptio declinatoria omisa in causa principali, non potest opponi in causa appel-

lationis. Bald. v. VVurmser. 1. præf. 8. obs. 10. x Sententia pro minore etiam indefenso

valetur hic, ita & pro filio indefenso, Gloss. l. 3. 5. Diu. 7. de iure fisci. Plateus. in l. si præf. C.

quomodo & quando iudex. ita & pro Ecclesia. Doctores hic & d. l. si præf. Panormit. in c. cau-

sam. de iudiciis. v. Everardum, loco a minorib. ad fscum 64. y Minor potest cause

vicariam obtinere, etiam per procuratorem minus legitime constitutum, nec eo prætextu

damnatu causam recte postulat. Ex contrario, si procuratorem illegitimum habet, non pot-

est damnari. l. 45. 5. 2. ff. de re iud. z Syn. Bas. 10. ex lib. 8. tit. 2. c. 84. a Nota regulam

b Nemo litem alterius redimat, gratis quidem procurator fiat, qui vult, nec data pecunia,

a actionem suscipiat: ita Græci hunc locum accipiunt apud autorem Syn. Bas. 8. c. πρὸς τὸ το-

ἀξιν 29. c l. 2. 7. mandati. l. 53. ff. de pact. l. 7. in fin. ff. mandati. l. 5. 8. de postulando.

v. Cuj. 3. obs. 31. d hinc colligere possis, Vetus procuratoris officium longe diversum

fuisse ab eo, quod nostro tempore procuratores exercent: quorum oculata manus nihil cre-

dunt, nisi quod tenent. e v l. 19. 7. cod. Generalis procurator nisi liberam potestatem

habeat, res domini immobiles vendere non potest. l. 58. l. 63. ff. cod.

f generalem sc. vide quæ notavi ad l. 9. 5. 4. ff. de administ. rer.

a Huic mox op-
ponitur procura-
tor plenam pote-
statem agendi ha-
bens.

b potest enim ad
unam tantum
constitui. l. 1. 5. 1.
ff. cod.

c Procurator fines
mandati egressus
domino non præ-
judicat.

d vel liberam ad-
ministrationem,
l. 7. in fin. ff. de
petulio, vel si ita
datus est, ut id o-

mnino agere possit,
quod præfatus do-
minus faceret, l. 1.
ff. de off. Procur.

e In huiusmodi
tam libero man-
dato non includit
ur potestas do-
nandi, l. 7. de de-
nat. & delegandi,
l. 6. 5. 2. ff. de cond.

indeb. l. 2. ff. de
his, qui in fraud.
Paponius 2. Not. 2.
cap. des procureurs
fol. 109. ad 113. vi-

ginti quatuor ca-
sus enumerat,
quos negat conse-
ri permittos pro-
curatoris libera.

f Quid si procu-
rator non sit sol-
vendo? non dabi-
tur actio interim,
nisi is cum procu-
ratore colluserit,

l. 3. 5. 1. ff. de eo, per
quem. l. 7. 5. 9. ff. de
dolo, aut si quid
procuratori sub-

traxerit. l. 12. 5. 2.
ff. de furtis. Hinc
constat nullo iu-
re, procuratore

non existente sol-
vendo, dominum
restitui adversus
eum, qui bona fi-

de cum procura-
tore contraxit:
quod tamen non
observari refert

Gailius 2. obs. 45.
g Actoris & pro-
curatoris diffe-
rentia.

h 5. ult. Inst. de
curatorib. l. 13. ff.
de tutel. l. 9. ff.
ratam rem.

i dixit ad l. 8. sup.
cod. Cur ita? quia
tunc domini lites
facti sunt.

k l. 23. in fin. cod.
l. Possimus alium
defendere sine
mandato.

m v. Novell. 128.
cap. 10.

n Filius etiam si
ne mandato, pa-

ne mandato, pa-

ne mandato, pa-

ne mandato, pa-

ne mandato, pa-

ne mandato, pa-

ne mandato, pa-

ne mandato, pa-

ne mandato, pa-

ne mandato, pa-

a l. 8. §. 1. l. 35. §. 2. ff. cod. l. 156. ff. de reg. jur.
b i.e. agendi potestatem: potest tamen interdum cogi defendere. l. 3. sup. eod. vide VVurms. l. 1. pract. 5. observ. 6.
c nisi pauperum causa. v. Myning. 4. obs. 32.
d l. 8. §. 8. ff. mandati. Cogiturne eā in iudicio appellacionis prosequi? non tenetur, si ad unam tantum causam datus est, vide VVurms. l. 1. Pract. 5. obs. 9. Potestne appellari ab executione? non potest sine speciali mandato, etiam si permissum fuerit appellare ab omni sententia, vel interlocutoria, vel definitiva, v. Roland. a Valle l. conf. 43. num. 11.
e Nullo pacto foemina aut amplius quam sibi competit agere, aut pro aliis possunt intervenire personis. l. 5. c. Theod. eod. l. 2.
f ideoque non cadit in foeminam, l. 2. ff. de reg. jur. adde l. 4. §. 1. cod. l. 21. §. 1. eod. ac forte cadit speciali iure in matrem? ne id quidem: vel ea pupillo curatorem tenetur petere. v. Bald. hic.
g Servus, qui res domini administrat, nec rem mobilem, nec immobilem, quæ est in bonis domini, alienare potest, citra domini voluntatem. Si vero in rem domini pretium processit, emptori pretium restituitur. Synop. Basil. 7. tit. 6. ex lib. 8. tit. 2. cap. 93.
h hinc oritur ratio dubitandi. l. 16. §. 1. eod.
i decidendi ratio.
k vel actione de in rem verso, vel negotiorum actione, vel condictione sine causa vel officio iudicis.

dendi non habere, certum ac manifestum est. Unde, si non ex voluntate domini, vendentibus his, fundum comparasti, pervides improbum tuum desiderium esse, dominium ex huiusmodi emptione tibi concedi desiderantis. S. Non. April. Byzantii, CC. Confl. 294.

De invito.

17. Idem Augusti & CC. Mardonio.

Invitus a procuracionem b suscipere nemo cogitur c: Inec eandem ultra, nisi provocacionis d causa, extendere. Sed nec defensionem absentis subire compellitur: cum si dem suscepam implere sufficiat. PP. Non. Jun. Philippopolis, Dioclet. 5. Max. Augustis Confl. 293.

De faminis.

18. Idem Augusti & CC. Dionysia.

A Lienam e suscipere defensionem virile f est officium, & ultra sexum muliebrem esse constat. Filio itaque tuo si pupillus est, tutorem pete. S. 14. Kal. Feb. Sirmis, CC. Confl. 294.

Si actor pretium in rem domini verterit.

19. Idem Augusti & CC. Firmo.

SI pretium quidem actoribus alienum fundum g vel servum citra h mandatum domini tibi distrahentibus dististi, & neque præcessisse, neque secuta contractum domini declaratur voluntas, in rem i autem ejus idem pretium processisse, provincie Præses causa cognita perspexerit, hoc tibi restitui jubebit k. Prid. Id. Mart. CC. Confl. 294.

De negotii transitu ad personam procuratoris.

20. Idem AA. ad Verinum Præsidentem Syriæ.

Nihil arbitramur interesse l, utrum ab initio, an coepta Nam lite, negotium ad personam procuratoris transitum fecerit. Dat. 10. Kal. Octobr. (Demessio CC. Confl.)

De faminis & de maritis.

21. Imp. Constantinus A. ad Concilium provincie Africæ.

M aritus citra mandatū in rebus uxoris cum m solemnī satisfactione & alia observatione intercedendi liberam habeat facultatem: ne foemina, persequenda litis obtentu in contumeliam matronalis pudoris n irreverenter irruant, & conventibus virorum vel iudiciis interesse o cogantur. Sin autem mandatum susceperit, licet maritus sit p, id solum q exequi debet, quod procuratio emissā præscripserit. Dat. 4. Id. Mart. Adrumeti, Constantino A. & Licinio Casare utrisque 2. Confl. 312.

De liti translatione.

22. Idem A. ad Bassum P. Urbī.

P rocuratoribus r institutis, & post contestatam litem dominis s effectis: hi, qui mandaverant, non habeant facultatem negotia persequendi, nisi capitales t inimicitia, vel morbus u, vel alia x necessaria causa intercesserit: tunc n. etiam invitis his, transferri lis potest. Dat. 13. Kal. Jul. Constantin. AA. & Licinio Cæs. 5. utrisque Confl. 319.

De jure procuratoris effecti domini litis.

23. Imp. Julianus A. Secundo Præfecto prætorio.

N ulla y dubitatio est, post z causam in iudicio agitatam, utpote dominum a litis procuratorem effectum, etiam post excessum b ejus, qui agendam vel defendendam litem mandaverat, posse inchoatam causam jurgiumque finire: quippe cum & procuratorem posse c eum instituere, veteris juris voluerint conditores. Lect. 2. Non. Feb. Jul. A. 4. & Sallustio Confl. 363.

De exceptione procuratoria.

24. Imp. Gratian. Valent. & Theod. Augusti Pancratio Præfect. Urb.

L icet d in principio e quæstionis persona f debeat inquiri procuratoris, an ad agendum negotium, mandatum

ne sine causa vel officio iudicis. I quod ad dandi facultatem. m Imo non cogitur satisfacere. l. ult. §. de pact. conventu, solve. Agitur hic de bonis uxoris, viro non traditis: non dote, aut paraphernalibus. Bart. Bald. n Pudorishabenda ratio. o l. ult. in fin. §. de arbitrio. p id est, quantumvis sit conjuncta persona. q l. 10. §. 1. eod. Imo, & ultra potest. l. 56. l. 62. ff. eod. solve: Potest, sed quod necessario cohereat mandato. I μστα προκίταρξιν, εγτολως, &c. Procurator post litem contestatam (perperam Leuclavius ita vertit, Qui post litem contestatam, procurator institutus est, neque enim hic agitur de procuratore instituto post litem contestatam, sed simpliciter de procuratoris jure post litem contestatam) a domino litis ne removeatur: nisi capitalis inimicitia, vel morbus, vel alia necessaria causa intercesserit, syn. Basil. 8. περὶ εγτολως, c. 95. f Pro. curator lite contestata, litis, non ipsius rei dominus efficitur. l. 23. §. 1. eod. t l. 8. §. 3. l. 14. l. 21. ff. eod. v. l. 6. §. 17. ff. de excus. tut. u l. 20. ff. eod. x l. 10. l. 23. ff. eod. adde, nisi procuratori contentiatur ab ipso domino. Bart. hic. y l. 1. c. Theod. eod. z l. 11. l. 12. §. 1. eod. a d. l. 22. b id est, mortem, obitum. Symmachus l. epist. Successit aliud, ut obitu Marcianæ clarissimæ foeminae mandatum diceretur extinctum: sed contra venerabilis Juliani sanctio stare jussit procuratorum officia, causarum dominis viventibus inchoata, vide Cujac. 2. obs. 31. adde quæ notavi ad l. 59. in fin. ff. de re jud. c. 1. §. 1. extra hoc. tit. Sed jam obtinuit, mortuo domino ejus hæredes ad causam reassumendam seu continuandam citandos esse. v. Myning. 6. respons. 51. num. 20. & seq. c v. l. 11. §. 1. eod. d l. 3. c. Theod. eod. interpolata. e Quacunque in requirendum est primo de personis, l. 4. ff. qui testam. l. 4. ff. de jure codic. & Inst. de jure person. in pr. f quid enim si mandati seu procuracionis incapax, si causæ præsentis, aut certe a constituyente non potuit dari? Quid si non cavet de rato? De exceptionibus adversus procuratores, v. Bart. hic. Oldendorpium cap. 3. de excep. Harum quædam ante & post litem contestatam proponi possunt. Ante, ut, Non carui de rato, Tu miles, tu minor, tu mulier: Post vero, non habes mandatum, tu furiosus, infans, servus, v. VVurms. l. 1. pract. 3. obs. 9. Si quid horum fuerit, illegitimi procuratoris processus efficitur nullus, v. Rol. a Valle l. conf. 71. n. 4.

a domino litis habeat: si tamen falsus z procurator inveniat, nec a dici controversiæ solent, nec potest esse iudicium b. Dat. 2. Kal. April. Constantin. Antonino & Syagrio Confl. 382.

De his, qui per se litigare non possunt.

25. Imp. Valent. Theod. & Arcad. Augusti Tatiano Præfecto prætorio.

Quicunque Prætorianæ c vel Urbanæ Præfecturæ sublimæ fastigium, vel Magisterium militare, vel consistorianæ Comitivæ d insignia meruerit dignitatis, vel Proconsulare jus dixerit, aut Vicarii fuerit administratione suffultus: si quod ab eo vel infertur jurgium e, vel refertur, procuratoris personam in negotii sui jura substituat.

† Quod si quis sanctionis hujus statuta transgressus, iudiciis sese jurgaturus ingesserit, careat ejus litis sorte, cujus non per procuratorē expectavit eventum: Iudex nihilominus, qui contra fecerit, noverit a se viginti libras auri item || ab Officio quoque suo tantundem ponderis exigendum. Dat. 18. Kalend. Octob. Arcad. A. 2. & Rufino Confl. 392.

In Auth. ut ab illustrib. coll. §. tit. 26. al. 18. seu Nov. 71.

H oc jus stabit inque ad Ilustres solos: ceteri enim commune jus amplectuntur.

De causis pecuniariis.

26. Imp. Arcad. Honor. & Theod. Augusti Anthemio P. P.

I n f pecuniariis controversiis, et si specialiter hoc præcepti vel sententiæ minime designat auctoritas, passim unicuique g (si h tamen ita maluerit) per procuratorem respondendi tribuimus facultatem: nisi forte quosdam, justiores nonnunquam ob causas vehementiores, maximi iudicis vocabit auctoritas. Dat. Prid. Id. Octob. *

Ne i quis in duobus foris procurator sit. περὶ μεταρ' ἀματό.

27. Imp. Zeno A. **

C onstitutio k prohibet duorum iudiciorum unum l eundemq; publicum procuratorem esse: sed alios quidem esse in maximis iudiciis gloriosissimorum magistratum procuratores, alios vero, qui eloquentissimis iudicibus pedaneis ministrent in litibus: ac neque eum qui litem inchoavit procuratorem apud Diatetam seu pedaneum, eundem ipsum terminare ipsam litem apud gloriosissimū magistratum, sed nec metentalma, id est, translationem mandati fieri ab ipso ad alium procuratorem, qui apud gloriosissimum magistratum adsideat: nulla impensa pro permutatione procuratoris facienda in hoc metentalmate m, neque communi n satisfactione pro hoc metentalmate exigenda, sed & iudicatum solvi, satisfactionem & de rati habitatione cautionem ita ab initio concipi, ut comprehendantur in his, & expensæ hujus metentalmatis, ut is, a quo exigitur alterutra harum satisfactionum, stipuletur, Quia spondeo me & hunc apud Diatetam procuratorem pro iudiciorum solutione aut satisfactione confirmaturum, & si contingat ex relatione Diatetæ aut ex appellatione data contra ipsius sententiam transferri causam ad maximum o iudicium, cui subest Diatetæ, etiam tum ex metentalmate futurum procuratorem in maximo iudicio simili modo confirmaturum me spondeo. Si non hæc omnia observata fuerint, si quidem circa maximum iudicium lex hæc translata fuerit, competenti scrinio quinque auri libras persolvat pœnam. Si vero circa diatetas hæc lex prætermissa fuerit, is, qui litem adimplet, qui apparet eloquentissimo Diatetæ, unius auri libra exigitur pœnam. Alii vero duo, qui ex officio segregati sunt, & attributi diatetæ sive ex scholis, duarum auri librarum exigentur multam: ipse vero procurator, a quo quid peccatum contra hanc legem fuerit, plagis castigetur a magistratu aut Diatetæ, interdictus in posterum procuratoris officio fungi in iudicio.

De fidejussore i. Si moriatur, aut alias non appareat procurator.

28. Constitutionis argumentum ex lib. Eustathii περὶ χρονιαὶν δαστημάτων.

S i p fidejussor procuratoris non definierit tempus, & dixerit forte, Ego fidejubeo pro ipso, & si mortuus fuerit, aut amplius non appareat: idque contigerit intra viginti dies, alius fidejussor dandus erit. ¶ Si moriatur, aut alias non inveniat, is, qui ad litem ab aliquo datus est procurator, post vicesimum diem a iudiciali decreto super alterius procuratoris datione interposito, sex mensium accessiorem seu terminum habeat principalis reus peregre degens in remota provincia, ad alium procuratorem dandum vel ad veniendum per se in iudicium: si enim in proxima, non autem in longinqua provincia absit, tunc iudicis arbitrio terminus, sive dilatio definiatur.

prator. stipul. sed qua in lege 4. ff. de separationibus, quod sit vulgaris & frequens. o Majus iudicium dicitur, cui adhæret iudex pedaneus: Singulis enim iudiciis certi adscripti erant iudices pedanei. Cuj. 13. obs. 5. in fin. Nov. 22. c. 1. Si non utebantur propria jurisdictione, nec sententias exquebantur, sed ad eas exequendas sumebant ex cohortalibus & scholis vel scriniis, vide Cujacium l. 2. obs. 1. in fin. p Interpretatio Contii.

z l. 1. §. quibus res iudicata non nocet. v. l. 19. §. de furtis. Falsus dicitur, qui non habet mandatum, aut si habet a non idonea persona, aut revocatum. Bald.
a Utrunque falsus procurator factus ipso sit admittus, jure non nocet. Bald. non valet lata sententia. v. Oldendorpium c. 28. de sent. & re judic.
b Iudicem nullo non præcluditur via exceptionis declinatoriæ. Bald.
c hæc lex corrigitur per Nov. 71 cap. 1.
d De comitibus v. l. 1. §. de mand. princ.
e pecuniarium: aliud tamen in criminali, v. l. 3. §. ubi senatores.
f Litigare per se in iudicio pecuniario nemo regulariter cogitur: in criminali vero, secus, ut hic & cap. pastor. de iudic. Fallit tamen in quibusdā personis, quæ per alium possunt: ut est magistratus, l. non solum. 39. ff. de procuratoribus. episcopus, §. quæst. 3. cas. qui episcopus. 3. universitas. l. 6. ff. quod cuiusque univers. illustris, argum. hujus legis, pupillus, furiosus, prodigus & similes. Butr. in cap. pastor. de iudic. excommunicatus, c. intelligimus. de iudic. qui custodia publica detinetur. Bald. in l. eos. 6. §. super his. inf. de appell. adde Socin. reg. 245.
g vide l. 3. ff. quibus ex caus. in poss. l. 6. §. 3. de huius, qui ad Eccl. h hinc colligitur in citatione simpliciter facta alterutrum tacite intelligi, ut citatus perse, vel per alium compareat. i hæc lex restituta a Cujacio l. 3. observ. 5.
k Contii interpretatio.
l adde l. 9. ff. eod. l. 14. §. de adfessionibus. l. 5. §. 2. ff. de auth. tut. l. 9. ff. de patris.

i v. Nov. 60. c. 1.
in princ.
k propria scilicet,
de regis dictum
est tit. 16. de po-
tentiorum titulis
dictum est tit. 15.
sup. eod.
l forte ut sibi de-
bitam vel obliga-
eod adde l. 22. §. 2.
los fiscales apponi-
t. v. Cujac. hic.
licis alienz fisci-
d. §. 2.
7. eod. l. 91. ff. de
cod. x Fraus
68. de iur. & facti.
n-

a. Syn. Basilic. 15.
v. 1. ex lib. 17.
v. 2. a. 18. & 5.
Harm. 11. 5. 19.

b. l. 19. § 4. ff. cod.
l. 37. ff. de usuris.

c. v. quæ notavi
ad l. 1. ff. de oblig.
d. id est, multo
magis, ut sit sen-
sus: Si, quis ultro
negotia gessit,
sumptuum a se
factorum usuras
potest petere, & is
multo magis, qui
ex necessitate
gessit.

e. si apud provin-
cia prædem cum
eis actione nego-
riorum gestorum
experieris. Synops.
d. loco.

f. adde l. 31. in fi. l.
42. ff. cod. l. 25. §.
16. ff. familia erse.
g. adde l. 1. in fi.

h. de rebus alien.
i. Post ratiabili-
tatem negotio-
rum gestorum a-
ctio competit. l. 9.
in fi. ff. cod.

j. Tutor, curator,
extraneus, alie-
num negotium
gerunt. Hic ultro,
illi necessitate.

k. l. 37. § 2. in fi.
ff. de adm. tut. v.
l. 82. § 5. ff. de le-
gat. 2. l. 1. in fi. C. ut
uxor pro marito.

l. Imo non suffi-
cit, tenetur enim,
si quidam non
gesserit. l. 6. in fi.
ff. cod.

m. Spontaneus
gestor tenetur de
dolo, lata & levi
culpa, l. 11. ff. cod.
v. l. 23. ff. de reg.
jur. interdictum de
casu l. 22. ff. e. d.
interdictum de dolo
tantum. l. 3. § 9.
ff. cod.

n. Negotiorum
gestor bonam fi-
dem & exactam
diligentiam re-
bus ejus, pro quo
intervenit, præ-
stare debet. Paul.
4. sent. 4. § 1. do-
lum & omnem
culpam, hoc est,
non tantum latam
culpam, sed & le-
vem, ut hic. In-
terdictum tamen
præstat dolum
duntaxat. l. 3. § 1. in
seru. ff. cod. in-
terdictum etiam ca-
sum, l. 1. ff. negotia.
11. ff. cod. adde quæ
scripti ad l. 3. § 9.
ff. de negotiis.

o. pecunia, quam apud se habuit, v. l. 23. in fi. ff. de usuris.

p. Gestor actiones non
movere potest, ideoque usuras non præstat eorum, quæ non exigit. l. 6. in fi. ff. cod. l. 31. § 4.

q. Inutilis est actio, quam elidit exceptio.

r. Non est
humanum ob rei pecuniarum quæstionem, libertati moram fieri. l. 37. ff. de fidei. lib. 1.

s. Sensus est, Servus ex negotio in servitute gesto liber factus, non tenetur d. l. 37. l. 17. § 8. ff.

t. Gestor casus non præstat. l. 23. ff. cod. l. 6. § 7. de act. pign.

u. licet ex re nascatur negotiorum actio & rem repetamus. hinc ratio dubitandi sumitur,

v. hic. Accursum.

x. Nolle dici, qui specialiter prohibet: vide quæ notavi ad l. 3. D. de reg. jur.

y. l. 40. D. mand. vide ad hunc locum Socin. reg. 137.

z. nota conflictum opinionum.

a. post domini prohibitionem ac denunciationem factos sumptus, gestor non repetit. Cur

ita? quia in alieno sciens sumptus fecit: aliud si in suo, quod suum existimabat. l. 13. D. pro

empt. de vi protestationis dixi ad l. 14. § 7. D. de religiosis & sumpt.

b. Imo, eo casu male fidei possessor & prædo sumptus repetit, adde l. 38. D. de rei vind. quid

juris? repetit ex æquo ut ibid. dixi. Dominus autem non censetur locupletior si sumptus facti,

negotium ejus assumunt. l. 38. D. de rei vind. & breviter, Male fidei possessor necessarias im-

pensas repetit. l. 5. in fi. de rei vind. & utiles. l. 38. D. de hered. pos. Voluptarias ita demum, si

tollit possunt, alias non recuperat. arg. l. 38. D. de rei vind. Hic adde Cujac. 10. obs. 2. &

33. obs. 2. 26. in fi.

c. Denunciationis ac prohibitionis effectus vires tantum capit a suo initio. Protestationem

trahitur retro. Bald. sed tamen videtur repugnare. l. 5. in fi. de adf. pri. var. Alios casus,

in quibus expensæ etiam contra voluntatem domini factæ, repetantur, v. apud Corsetum sin-

gulari Expensæ, ubi quinque casus adfert: adde Socin. reg. 137. ubi sex casus ponit,

d. Protestatio quæ admodum fieri debeat.

OB a negotium alienum gestum, sumptuum factorum
usuras b præstari bona c fides suasit: Quo jure contra
eos etiam d, quorum te necessitate compulsus negotium
gessisse proponis, per e judicium negotiorum gestorum
uteris. Dat. 9. Kal. Jan. AA. Confl. 293.

De re communi.

19. Iidem AA. & CC. Alexandro.

AB uno hærede pro solido re veluti communi f venun-
data, de pretio g cohæres v. nditoris negotiorum ge-
storum || actione || ratam h faciens venditionem agere pot-
est. Dat. Id. Feb. Sirmii, CC. Confl. 294.

Collatio tutoris vel curatoris & negotiorum gestor, de dolo,
& culpa, de his, quæ negotiorum gestor exegerit, vel non.

20. Iidem AA. & CC. Octavianæ.

Tutori, vel curatori similis non habetur, qui citra man-
datum, negotium alienum sponte gerit: quippe supe-
rioribus i quidem necessitas muneris administrationis
finem: huic autem propria voluntas facit, ac satis k a-
bundeque sufficit, si cui vel in paucis amici labore consu-
latur. Secundum quæ super his quidem, quæ nec tutor nec

curator constitutus, ultro m quis administravit, cum non n
tantum dolum, & latam culpam, sed & levem præstare
necesse habeat: a te conveniri potest, & ea, quæ tibi ab eo
deberi patuerit, cum usuris o compelletur reddere. De cæ-
teris vero, quæ ab aliis tui constituta juris detenta exacta
non sunt, ab hoc, qui nec p agendi quidem propter excep-
tionis q obstaculum facultatem habere potuit, exigi non
potest: & idcirco adversus eos, quos res tuas tenere dicis,
detorquere tuas petitiones debes. Dat. 8. Kal. Maji, Sir-
mii, CC. Confl. 294.

De manumissione.

21. Iidem AA. & CC. Michræ.

Si cognati tui servos manumiserunt: hoc, quod admini-
strasse eos rem tuam contendis, impedimento r eorum
libertati fieri non potuit. Quin autem ex actu præcedenti
post manumissionem s, si utriusque temporis administra-
tio non connexa, sed separata sit: conveniri non posse, pro-
cul dubio est. Dat. 6. Kalend. Octobr. Viminacii, CC.
Confl. 294.

De casu fortuito.

22. Iidem AA. & CC. Eulogio.

Negotium gerentes alienum non interveniente speciali
pacto, casum r fortuitum præstare non compelluntur.
Dat. 11. Kal. Decemb. CC. Confl. 294.

Utrum hac actio sit in rem, an in personam.

23. Iidem AA. & CC. Theodoro.

Negotiis gestis, non in rem u, sed in personam est actio.
Dat. 12. Kal. Decembr. Nicomedia, CC. Confl. 294.

De prohibitione domini.

24. Imp. Justinianus A. Joanni P.P.

Si quis, nolente, & specialiter x prohibente y domino
rerum, administrationi earum sese immiscuit: apud
magis auctores dubitabatur, si pro expensis, quæ circa
res factæ sunt, talis negotiorum gestor habeat aliquam
adversus dominum actionem. Quam quibusdam z polli-
centibus directam vel utilem, aliis negantibus (in quibus
& Salvius Julianus fuit) hoc decidentis sancimus. si con-
tradixerit a dominus & eum res suas administrare prohi-
buerit, secundum Juliani sententiam, nullam esse adver-
sus eum || vel directam, vel utilem || contrariam actionem,
scilicet post denunciationem, quam ei dominus transmi-
serit, non concedens ei res ejus attingere, licet b res bene
ab eo gesta sint. Quid deinde, si dominus aspexerit ab ad-
ministratore multas expensas utiliter factas, & tunc dolo-
sa adsimulatione habita eum prohibuerit, ut neque ante-
riores expensas præstet? quod nullo modo patimur: sed
ex c quo || ea || testatio ad eum facta est, vel d in scriptis,
vel sine scriptis sub testificatione aliarum tamen persona-

rum: ex eo die pro faciendis meliorationibus nullam a ei
competere actionem: super anterioribus autem, si utili-
ter factæ sunt, habere eum actionem contra dominum con-
cedimus sua natura currentem. Datum 14. Kal. Decemb.
Lampadio & Oreste Confl. 530.

DE HIS, QUÆ VI & METUSVE
CAUSA GESTA SUNT d.

TIT. XX.

De rei interitu.

1. Imp. Alex. A. Felici.

Persecutionem eorum, quæ vi vel furto ablata sunt,
etiam si postea interciderint e, integram esse, jure re-
sponsum est. PP. Kal. Decemb. Maximo 2. & Ae-
liano Confl. 224.

De eo, qui cavit, deinde solvit.

2. Idem A. Alexandro.

Cum te non solum cavisse, verum etiam solvisse pecu-
niam confitearis, qua ratione ut vim passus restitui f,
quod illatum est, postules, perspicere non potest: quando
verisimile g non sit, ad solutionem te properasse omnia
querela de chirographo, utpote per vim extorto, nisi & in
solvendo vim te passum dicas. PP. 6. Kal. Jul. Alexandro
A. 2. & Marcello Confl. 227.

De venditione, de hærede, de actione in rem, de longa
possessionis præscriptione.

3. Imp. Gordianus A. Cajo.

Si vi vel metu fundum avus tuus distrahere coactus est,
etiam si maxime emptor eum alii h vendidit: si tamen
tu avo tuo hæres i exististi, ut tibi reddito k a te pretio
restituatur, postquam placuit in rem l quoque dari actio-
nem secundum formam Perpetui Edicti, adito Præside
provincia poteris postulare, si m modo qui secundo loco
comparavit, longæ possessionis præscriptione non fuerit
munitus. PP. 6. Id. Aug. Pio & Pontiano Confl. 239.

De venditione, de anno, de causa cognitione, quid veniat in
hanc actionem.

4. Idem A. Primo & Euthydico.

Si n per vim vel metum mortis, aut cruciatus corporis
venditio a vobis extorta est, & non postea eam consen-
su o corroboraſtis: juxta perpetui formam Edicti, intra
annum quidem agentes, (quo experiundi potestas est) si res
non restituatur, quadrupli condemnationem referetis, sci-
licet reddito p a vobis pretio: post annum vero causa co-
gnita, eadem actio in simplum permittitur: Quæ causa co-
gnitio eo pertinet, ut ita demum decernatur, si q alia actio
non sit. PP. 3. Non. Aug. Gordiano A. & Aviola Confl. 240.

De venditione, de persona, a qua vis est adhibita.

5. Idem A. Rufo militi.

Non interest, a quo vis adhibita sit patri & patruo tuo,
utrum ab emptore, an vero, sciente r emptore ab alio,
ut vi metusve possessionem vendere cogerentur. Nam si
adhibita vi compulsi sunt possessiones suas, quæ majore
valebant, minimo s distrahere: jurisdictionis tenore, ut
id, quod improbe factum est, in r priorem statum revol-
vatur, impetrabunt. PP. 6. Kalend. Jan. Gordiano A. &
Aviola Confl. 240.

De dignitate Senatoria.

6. Imp. Diocletian. & Maximian. AA. &
CC. Pollia.

Ad invidiam alicui nocere nullam u dignitatem oportet:
Unde intelligis, quod ad metum arguendum, per
quem dicis iniuriam esse contractum, senatoria x dignitas
adversarii tui sola non est idonea. PP. 3. Kal. Maji, Hera-
cleæ, CC. Confl. 294.

De metu mortis, cruciatus corporis, capitalibus minis.

7. Iidem AA. & CC. Cotui.

Si donationis y, vel transactionis, vel stipulationis, vel
scujuscunque alterius contractus obligationis confectum
instrumentum, metu mortis, vel cruciatus corporis extor-
tum, vel capitales z minas pertimescendo, adito Præside
provincia probare poteris: hoc ratum haberi secundum
Edicti a formam non patietur. Datum 2. Non. Jan. AA.
Confl. 299.

De spe recipiendi, de metu civilium munerum.

8. Iidem AA. & CC. Tryphonio.

Cum te domus & horti venditionem fecisse sub spe re-
cipiendi, quod de frumento feceras, instrumentum,

demonstrat & arguit. Consensus geminatio tollit metus præsumptionem.

ad l. 3. sup. cod. q l. 14. § 2. ff. cod. r Vim adhibuisse is præsumitur, quo sciente

vis illata est, vel qui eam submisit, l. 9. § 1. l. 14. § 3. in fi. ff. cod. l. 15. in fi. de dolo. l. 1. § 12. ff.

de vi & vi. s v. l. 8. in fi. de restituenda. t Restitutio, res in priorem statum

resolvitur. l. 24. § 4. ff. de minorib. l. 1. in fi. de sent. passis. u etiam imperatoriam & pu-

blicam, l. 2. in fi. sup. ne fisci vel Reipubl. procur. x Ex sola dignitate senatoria non

præsumitur metus illatus, ut hic, multo minus Senatori præsumitur metus in urbe illatus.

l. 1. ff. cod. Quid reverentia paterna estne metus species? non est iusta, l. 26. § 1. in fi. ff. de

pignori. l. 22. ff. de ritu. Quid mariti? & ea quoque non est in dubio iusta, Bald. hic. Quid

patroni? v. l. 1. § 4. ff. quædam rerum actio. y ead. p. c. 2. 4. & 5. & 6. & 7. & 8. & 9. & 10. & 11. & 12. & 13. & 14. & 15. & 16. & 17. & 18. & 19. & 20. & 21. & 22. & 23. & 24. & 25. & 26. & 27. & 28. & 29. & 30. & 31. & 32. & 33. & 34. & 35. & 36. & 37. & 38. & 39. & 40. & 41. & 42. & 43. & 44. & 45. & 46. & 47. & 48. & 49. & 50. & 51. & 52. & 53. & 54. & 55. & 56. & 57. & 58. & 59. & 60. & 61. & 62. & 63. & 64. & 65. & 66. & 67. & 68. & 69. & 70. & 71. & 72. & 73. & 74. & 75. & 76. & 77. & 78. & 79. & 80. & 81. & 82. & 83. & 84. & 85. & 86. & 87. & 88. & 89. & 90. & 91. & 92. & 93. & 94. & 95. & 96. & 97. & 98. & 99. & 100. & 101. & 102. & 103. & 104. & 105. & 106. & 107. & 108. & 109. & 110. & 111. & 112. & 113. & 114. & 115. & 116. & 117. & 118. & 119. & 120. & 121. & 122. & 123. & 124. & 125. & 126. & 127. & 128. & 129. & 130. & 131. & 132. & 133. & 134. & 135. & 136. & 137. & 138. & 139. & 140. & 141. & 142. & 143. & 144. & 145. & 146. & 147. & 148. & 149. & 150. & 151. & 152. & 153. & 154. & 155. & 156. & 157. & 158. & 159. & 160. & 161. & 162. & 163. & 164. & 165. & 166. & 167. & 168. & 169. & 170. & 171. & 172. & 173. & 174. & 175. & 176. & 177. & 178. & 179. & 180. & 181. & 182. & 183. & 184. & 185. & 186. & 187. & 188. & 189. & 190. & 191. & 192. & 193. & 194. & 195. & 196. & 197. & 198. & 199. & 200. & 201. & 202. & 203. & 204. & 205. & 206. & 207. & 208. & 209. & 210. & 211. & 212. & 213. & 214. & 215. & 216. & 217. & 218. & 219. & 220. & 221. & 222. & 223. & 224. & 225. & 226. & 227. & 228. & 229. & 230. & 231. & 232. & 233. & 234. & 235. & 236. & 237. & 238. & 239. & 240. & 241. & 242. & 243. & 244. & 245. & 246. & 247. & 248. & 249. & 250. & 251. & 252. & 253. & 254. & 255. & 256. & 257. & 258. & 259. & 260. & 261. & 262. & 263. & 264. & 265. & 266. & 267. & 268. & 269. & 270. & 271. & 272. & 273. & 274. & 275. & 276. & 277. & 278. & 279. & 280. & 281. & 282. & 283. & 284. & 285. & 286. & 287. & 288. & 289. & 290. & 291. & 292. & 293. & 294. & 295. & 296. & 297. & 298. & 299. & 300. & 301. & 302. & 303. & 304. & 305. & 306. & 307. & 308. & 309. & 310. & 311. & 312. & 313. & 314. & 315. & 316. & 317. & 318. & 319. & 320. & 321. & 322. & 323. & 324. & 325. & 326. & 327. & 328. & 329. & 330. & 331. & 332. & 333. & 334. & 335. & 336. & 337. & 338. & 339. & 340. & 341. & 342. & 343. & 344. & 345. & 346. & 347. & 348. & 349. & 350. & 351. & 352. & 353. & 354. & 355. & 356. & 357. & 358. & 359. & 360. & 361. & 362. & 363. & 364. & 365. & 366. & 367. & 368. & 369. & 370. & 371. & 372. & 373. & 374. & 375. & 376. & 377. & 378. & 379. & 380. & 381. & 382. & 383. & 384. & 385. & 386. & 387. & 388. & 389. & 390. & 391. & 392. & 393. & 394. & 395. & 396. & 397. & 398. & 399. & 400. & 401. & 402. & 403. & 404. & 405. & 406. & 407. & 408. & 409. & 410. & 411. & 412. & 413. & 414. & 415. & 416. & 417. & 418. & 419. & 420. & 421. & 422. & 423. & 424. & 425. & 426. & 427. & 428. & 429. & 430. & 431. & 432. & 433. & 434. & 435. & 436. & 437. & 438. & 439. & 440. & 441. & 442. & 443. & 444. & 445. & 446. & 447. & 448. & 449. & 450. & 451. & 452. & 453. & 454. & 455. & 456. & 457. & 458. & 459. & 460. & 461. & 462. & 463. & 464. & 465. & 466. & 467. & 468. & 469. & 470. & 471. & 472. & 473. & 474. & 475. & 476. & 477. & 478. & 479. & 480. & 481. & 482. & 483. & 484. & 485. & 486. & 487. & 488. & 489. & 490. & 491. & 492. & 493. & 494. & 495. & 496. & 497. & 498. & 499. & 500. & 501. & 502. & 503. & 504. & 505. & 506. & 507. & 508. & 509. & 510. & 511. & 512. & 513. & 514. & 515. & 516. & 517. & 518. & 519. & 520. & 521. & 522. & 523. & 524. & 525. & 526. & 527. & 528. & 529. & 530. & 531. & 532. & 533. & 534. & 535. & 536. & 537. & 538. & 539. & 540. & 541. & 542. & 543. & 544. & 545. & 546. & 547. & 548. & 549. & 550. & 551. & 552. & 553. & 554. & 555. & 556. & 557. & 558. & 559. & 560. & 561. & 562. & 563. & 564. &

g l. 5. §. 3. ff. de pra.

Cripe. vide Forcatulum 3. Cupid. num. 5.

g vide inf. de tempo. in integr. adde l. l. inf. p. inter. No vell. 155. cap. 1. ver
stitu

propter causas.

De filiofamilias minore.

2. In Gallia rex solus restituit, id est minor non auditur in Gallia si e literis regis. Rebus in proem. consil. gloss. 5. n. 48. a. Gravior sc. & ita non in omnibus. l. ult. j. cod. l. 44. ff. de minoribus. b. An minori in cambat onus probandi. l. ult. de praed. v. l. 16. j. de praed. & aliu. reb. l. 13. §. 2. ff. de publiciana, adde l. 9. §. 4. ff. de jurejurando. c. l. in fin. inf. si minor se majorem.

d. Infamia restitutions in integrum transit ad heredem. e. Restitutio postulat nihil innovandum, nec executio impedienda, ut hic, nisi sententia lata sit a Principe, vel iudici appareat restitutio in fraudem petita, c. si fecerit, de in integr. restit. v. So. c. cum reg. 346. f. id est, cum falso te majorem esse probaveris, liberationem fecisti, adde l. ult. inf. si minor se major.

g. Actus testibus probari potest. h. l. 2. §. 2. inf. de jurejur. propter calumniam. i. Coniuncti sanguine praesumunt scire aetatem cognatorum. l. 9. in fin. ff. unde cognati. l. 37. inf. de liberali causa. Ea praesumptio tam efficax est, ut onus probandi transferatur. v. Roland. a Valle. l. conf. 19. adde l. 9. j. de nuptiis. alias ignorantia praesumitur. l. 6. inf. qui militavit.

k. l. 44. ff. eod. v. si inf. si ut omitt. l. Syn. Bas. 10. r. 4. c. 68. & l. Harmen. 12. §. 6. m. seu publico. l. 11. §. 3. de minor. ff. l. 5. §. 4. ff. de fideiussoribus. l. 47. in fin. ff. de solutio. nib. l. 116. §. 1. ff. de reg. jur. v. Molin. q. 13. de usur. n. 164. Cujac. 16. ob serv. 14.

n. restituendo sc. l. 3. §. 4. l. 38. in fin. ff. de minoribus. l. 8. §. 6. infra de bon. qua lib.

o. si adversus fideiussorem. l. 7. §. 3. ff. de minor. p. l. 8. inf. de filiis pro patre. l. 12. inf. de oblig.

stituta excessisse, ab adversario tuo comprobatum non fuerit: Praesides & provinciae in integrum restitutionis dare tibi auxilium debet. Dat. 6. Kal. Maji, Heraclia, AA. Conf. 293.

Si dolus adversarii non probetur: si ante impletum 25. annorum restitutio petatur.

5. Idem AA. & CC. Rufo.

Minoribus in integrum restitutio, in quibus se captos a proboare possunt, et si dolus adversarii non probetur, competit. 1. Ante c. impletum etiam quantum & vicissimum annum, de his, in quibus se captos existimant minores, posse in integrum restitutionem implorare, certissimi juris est. Dat. 5. Kal. Maji, Heraclia, AA. Conf. 293.

De morte adversarii.

6. Idem AA. & CC. Sententia.

Si intra aetatem, cui succurri solet, in integrum restitutionis [auxilio] his d. inchoata est, nec ea te renunciatum est: mors ejus, contra quem hac fuerit implorata, fraudi tibi esse non potest. Datum 5. Kal. Maji, Sirmii, CC. Conf. 294.

De tutore falso aetate probata liberato.

7. Idem AA. & CC. Severa.

De tutela avunculi ejusdemque tutoris, cui f. falso aetatis g. tux non fuisse tam officium h. tutela, quam san- guinis proximitas arguit i, si necdum statutum tempus excessit, ex causa in integrum restitutionis haeredes ejus convenire potes. Dat. 11. Kal. Augusti, CC. Conf. 294.

De praetermissis vel ignoratis.

8. Imp. Honor. & Theod. AA. Juliano Proconsuli Africae.

Minoribus in his, quae vel praetermiserunt & vel ignoraverunt, innumeris auctoritatibus constat esse consul- tum. Dat. Non. Maji, Constantio V. C. Conf. 420.

De eo, qui usus est jure communi.

9. Imp. Zeno A. Aeliano Praefecto praetorio.

Non videtur circumscriptus esse minor, qui jure sit- nus communi m. Datum Kal. Januar. Basilio V. C. Conf. 480.

DE FILIOFAMILIAS MINORE. n. TIT. XXIII.

De fideiussione.

1. Imp. Gordianus A. Gaudiano militi.

Filius familias, si minor viginti quinque annis pro extraneo fideiussit o, in integrum restitutionem im- plorare non prohibetur. Sed & si p pro patre suo fideiussor extitit, eique diem suum functo non q successit: in integrum restitutionem postulare potest. Dat. Kal. Jul. Gordiano A. 2. & Pompeiano Conf. 242.

De mutuo.

2. Idem A. Tryphoni militi.

Si frater tuus, cum mutuum r pecuniam acciperet, in pa- tris fuit potestate, nec iussu ejus, nec contra SC. contra- ctum est: propter lubricum aetatis, adversus eam cautionem in integrum restitutionem potuit postulare. PP. 3. Nonas Octobr. Ulpio & Pontiano Conf. 239.

DE FIDEJUSSORIBUS MINORUM. TIT. XXIV.

Restitutio concessa minori, non prodest fideiussori. Alex.

De evictione.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Mironi.

Postquam f in integrum aetatis beneficio restitutus es, periculum evictionis emptori, cui praedium ex bonis paternis vendidisti, praestare non cogeris. Sed ea res fideiussores, qui pro te intervenerunt, excusa- re non t potest. Quare mandati iudicio, si pecuniam sol- verint, aut condemnati fuerint, convenieris: modo si eo quoque nomine restitutionis auxilio non u juvaberis. 6. Kal. Octobr. Severo A. & Albino Conf. 195.

De obligatione fideiussoris ob venditionem, & de dolo.

2. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. Curioni.

Si ea, quae tibi vendidit possessor interposito decreto Praefidis, aetatis tantummodo auxilio juvatur: non est dubium, fideiussorem ex x persona sua obnoxium esse contractui: verum si dolo y malo apparuerit contractum

o si adversus fideiussorem. l. 7. §. 3. ff. de minor. p. l. 8. inf. de filiis pro patre. l. 12. inf. de oblig.

q Filius, qua filius est, pro patre non tenetur, sed qua haeres. l. 3. l. 4. inf. de filiis pro patre. l. 12. inf. de oblig.

r v. l. 1. inf. si advers. credit.

u id est, nolis uti.

v. l. 1. inf. si advers. credit.

De rebus coherentes exceptiones etiam fideiussori competunt. l. 7. §. 1. ff. de exceptionib.

Codex

interpositum esse: manifesti juris est, utrique personae, tam venditricis, quam fideiussoris, consulendum esse. S. 6. Kal. Maji, Diocletiano 3. & Maximiano AA. Conf. 287.

SI TUTOR VEL CURATOR INTERVENERIT. TITULUS XXV.

De aditione hereditatis.

1. Imp. Antoninus A. Martiana & aliis.

Si jam puberes utriusque sexus parentum hereditatem adiit: si etiam nunc in ea aetate estis, ut, eo quod paternae hereditati vos obligastis, in integrum restitutionis auxilium accipere debeatis: per b pro- curatores vestros adite Praefidem provinciae. Quod si legi- timam aetatem implestis, idque tempus c, quo in integrum restitui potestis, excessistis: curatores vestros, si adversus eos nondum experti estis, iudicio secundum formam juris, convenite. PP. 2. Non. April. Lato & Cereali Conf. 216.

De gestu in iudicio vel extra iudicium.

2. Imp. Alexand. A. Martiana.

Minoribus d annis 25. etiam in e his, quae praesentibus tutoribus, vel curatoribus, in iudicio, vel extra iudici- um gesta fuerint, in integrum restitutionis auxilium su- peresse, si circumventi sunt, placuit. PP. 3. Nonas Mart. Max. 2. & Aeliano Conf. 224.

De male gestu a tutore & de concurrentibus remediis.

3. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. Nicomedi.

Etiam in his, quae minorum tutores vel curatores male excessisse probari possunt f: licet personali actione a tu- tore vel curatore [ius] suum consequi possint, in integrum tamen restitutionis auxilium eisdem minoribus dari jam pridem placuit. Datum 4. Nonas Maji, Maximo & Aquilino Conf. 286.

De contractu cum curatoribus.

4. Idem AA. & CC. Iudoro.

Si creditor non vestram g personam h, sed curatorum secutus, cum ipsis contractum habuit, & ab ipsis stipu- latus est: nullam ei propterea adversus vos actionem compe- tere manifestum est. 5. Kal. Maji, Heraclia, AA. Conf. 293.

De concurrentibus remediis.

5. Idem AA. & CC. Valentino.

Etiam tutoribus vel curatoribus distrahentibus, vel i- alias contrahentibus, minores tam restitui rebus pro- priis, quam tutorum vel curatorum damna sequi, nullo eis praedicio per electionem k generando, placuit. 6. Idus Decembris, CC. Conf. 294.

SI [IN] COMMUNI EADEMQUE CAUSA IN INTEGRUM RESTITUTIO POSTULETUR. TIT. XXVI.

Pactum sororis fratri non praedicat, ut nec restitutio sorori fratri patrocinatur.

1. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC.

Aphobio & aliis.

Nec si major 25. annis soror vestra fuit, vobis non mandantibus l, nec ratam m transactionem ha- bentibus, de jure vestro quicquam minuire potuit. Nam si cognitis, quae gessit n, his consensum post 25. annos [aetatis] commodastis: quamvis illa o minor pro portione sua restitutionis auxilium implorare possit: vobis tamen ad communicandum Edicti Perpetui benefi- cium ejus aetas patrocinari non p potest. S. 3. Idus Augu- sti, CC. Conf. 294.

SI q ADVERSUS REM JUDICATAM [RESTITUTIO] POSTULETUR. TIT. XXVII.

De iudicio tutela.

1. Imp. Alexand. A. Viliis.

Minus ex tutela iudicio consecuti, de superfluo t habere actionem ita potestis, si tempore iudicii minores annis fuistis, & nunc beneficium aetatis vobis largitur. Caterum si post legitimam aetate sententia prolata est, iterato u eandem actionem de eisdem speciebus inferre non potestis. PP. 5. Kal. Febr. Pompeiano & Peligno Conf.

q Minores condemnati restituntur, ut litem rursus movere possint, Synopsi Basil. lib. 10. tit. 7. lit. y. Etiam adversus rem judicatam minoribus datur in integrum restitutio. l. 1. §. 1. ff. de minoribus. Restitui minor etiam potest, si provocat- tionem omittit, l. 7. §. 1. ff. de minor. vel allegationem, l. 36. d. sis. si contumax fuit, l. 53. §. 4. ff. de re jud. adversus sententiam cuiusque iudicis, etiam Principis, l. 3. inf. eod. l. 8. ff. de minoribus. etiam si de causa hatus agatur, l. 2. inf. eod. utcumque a tu- toribus defensu fuerit. l. ult. inf. eod. l. 47. ff. de minoribus.

u id est, nolis uti.

v. l. 1. inf. si advers. credit.

w. l. 1. inf. si advers. credit.

x. l. 1. inf. si advers. credit.

y. l. 1. inf. si advers. credit.

z. l. 1. inf. si advers. credit.

a. An restituendus minor? die ut inf. eod.

b. Per curatores vestros. Cujac. ad l. illud. 25. ff. de minoribus.

c. l. 4. sup. de in integrum.

d. Minores, qui sub tutela, vel sub curatione sunt, in iis, in quibus circumscripti fue- runt, etiam praesentibus tutoribus, vel curatoribus restituntur. Synopsi Basil. 10. tit. 10. c. 7. & l. Harm. 12. §. 34.

e. Minor circum- ventus in iudicio vel extra, praesen- te etiam tutore, vel curatore, re- stituitur. l. 4. j. si advers. rem jud. l. ult. ff. de in in- reg. l. 47. ff. de minoribus.

f. Personalis a- ctio, ordinaria re- stitutio, extraor- dinaria: utraque competit minori adversus tutores & curatores.

g. Id est, minoris, h. tutor spondens sui pupilli nomi- ne, non ut tutor, sed ut quisvis, spo- sione sua non ob- ligat pupillum.

i. hanc colligit differentiam in- ter distractum & contractum.

k. Minor restitui potest adversus electionem.

l. Gestum ab ali- quo, sit nostrum mandato, vel ra- tificatione.

m. ratam qui ha- bet venditionem rei suae, sibi pra- iudicat, ut hic. Imo non pra- iudicat. l. 9. ff. de negotiis.

n. In minori a- tate. Imo initium actus inspicitur. l. 3. §. 2. ff. de minoribus.

o. Factum unius ex fratribus non nocet alteri. l. 1. j. de comm. ver. alie- nar. l. 1. j. quibus res iudicata.

p. Restitutio mi- nori concessa non prodest majori, quamvis minori conforti & socio.

q. l. 47. §. 1. ff. de minoribus. Imo prodest in indi- viduis, puta ser- vicibus. l. 4. §. 3. ff. si servus vin- dicetur. l. 1. ff. si n- us ex pluribus. l. 10. D. quemadm. servitus. v. hic Barr.

r. l. 18. §. 1. l. 40. ff. de minoribus.

s. l. 18. §. 1. l. 40. ff. de minoribus.

t. l. 18. §. 1. l. 40. ff. de minoribus.

u. l. 18. §. 1. l. 40. ff. de minoribus.

v. l. 18. §. 1. l. 40. ff. de minoribus.

w. l. 18. §. 1. l. 40. ff. de minoribus.

x. l. 18. §. 1. l. 40. ff. de minoribus.

y. l. 18. §. 1. l. 40. ff. de minoribus.

z. l. 18. §. 1. l. 40. ff. de minoribus.

a. l. 18. §. 1. l. 40. ff. de minoribus.

b. l. 18. §. 1. l. 40. ff. de minoribus.

c. l. 18. §. 1. l. 40. ff. de minoribus.

d. l. 18. §. 1. l. 40. ff. de minoribus.

e. l. 18. §. 1. l. 40. ff. de minoribus.

f. l. 18. §. 1. l. 40. ff. de minoribus.

g. l. 18. §. 1. l. 40. ff. de minoribus.

De pa-

a l. 5. in fin. ff. de probationibus.

b l. 1. §. 1. ff. de minoribus. vide ad hunc locum Cujac. 16. obs. 2.

c vel Praefecti pratorio, l. 16. in fin. l. 17. ff. de minoribus. Quid si filius in Principis auditorio iudicatus?

iterum iudicari potest. l. 18. §. 1. ff. de minoribus.

d d. §. 1.

e Sententia lata contra minores indefensos, est ipso iure nulla: e contrario, Ubi legitime defensio, valet iudicium & sententia, l. 2. §. 1. in quibus causis in integr. restit. l. v. l. 2. §. 1. rater.

g Idem praestat atque efficit procurator legitimus, quod tutor & curator. Potestne autoritatem pupillo praestare? Baldus putat posse.

h vel a minore cum auctoritate tutoris, l. 23. in fin. ff. de minoribus.

i e. contra commodum minorum.

k Sententia lata contra tutorem in causa pupillari dicitur lata contra pupillum: ideo pupillus potest restitutionem petere.

l Quid? adversus emptionem potestne restitui? potest, non modo si eum emperit contra pactum, l. 1. §. 4. l. 27. §. 1. ff. de minoribus, sed si eam affecerit, l. 35. §. 3. ff. de minoribus. Potest etiam restitui adversus permutationem, l. 4. §. 1. de pradiis & aliis rebus minorum. c. in emptioni vicina, l. ult. in fin. de rer. perm. ejusque quasi mater, l. 1. ff. de contrah. empt. Plura de restitutionibus adversus emptionem, vide in l. 1. §. 13. ff. si quid in fraud. patroni.

m Minor restituitur adversus venditionem propriam, etiam si iurjurandum interposuerit. Synops. Basf. 10. tit. 10. & 12. & 1. Harm.

n Minor iurjurando potest sibi auferre restitutionis beneficium. Minores restituuntur adversus venditionem propriam, etiam si iurjurandum interposuerint, l. 10. Ecl. 10. & 12. adde l. ult. in fin. de non numer. pecun.

o l. 3. in fin. §. 1. minor se majorem. i. e. tactis sacros Evangelis, vel manu sublata, quod Balsamo vocat σφραγιστικὸν ὄρκιον. vide Cujac. ad Nov. §. 1. adde l. 9. §. 4. ff. de iurjur.

p dic tamen ut in authentica proxima. q his verbis Imperator denegat iurjurandi veniam. r his verbis denegat Imperator restitutionem in integrum. s 2. Fendorum §. 3. t hoc non servatur in Gallia. Minor enim gratiam sive dispensationem iurjurandi petit ab episcopo, vel eius vicario: quod non solet ei denegari: postea vero literas impetrat a rege vel eius cancellario, & ita servatur in curiis omnibus, etiam in restitutione majorum. Rebuff. in praemio consil. gl. 5. n. 50. Idem tit. 2. tract. de restit. & relevat. u v. Cujac. l. hac edit. l. 1. §. 1. ff. de minoribus.

x l. 1. §. 1. C. Theod. de in integr. restit. lib. 1.

y l. 7. §. 8. ff. de minoribus.

z 10. Ecl. 11.

a Minores restituuntur adversus venditionem pignorum suorum factam a suis creditoribus, si in ea magno detrimento sint affecti. Synops. Basf. 10. tit. 1.

b l. 9. l. 38. ff. de minoribus.

c adde l. 4. infra de rebus alienis non alienandis, l. 2. in fin. in fin. de pradiis & aliis rebus minorum.

De patria potestate.

2 Imp. Gord. A. Serenax.

SI cum pater tuus te in sua potestate esse, minimeque emancipationem a se factam valere diceret, Proconsul super causa cognoscens, te ejus potestati subiectam pronunciaverit: cum adversus eam sententiam in integrum restitui postules, is, qui provinciam regit, in impertienda cognitione suas partes secundum leges exhibebit. PP. 15. Kal. Dec. Ulpio & Pontiano Conf. 239.

De sententia ejus, qui vice Principis iudicavit.

3 Imp. Philippus A. & Philippus Cæs. Aelianæ.

Adversus sententiam ejus, qui tunc vice b Principis c iudicavit, in integrum restitutionis auxilium apud Praetorem seu Praesidem provinciae Clarissimum Virum flagitare nequaquam poteris: Nam adversus ejus sententiam, qui vice Principis cognovit, solus d Princeps restituet, PP. 18. Kal. Nov. Philippo A. & Titiano Conf. 246.

De minoribus defensio vel indefensio.

4 Imp. Dioclet. & Maximian. Augusti Urbino & aliis.

Cum & minores vos esse adfirmetis, & indefensos e, nullum vobis praedictum fieri Praeses provinciae pro sua gravitate curabit. Nam si iusta defensione tutorum vel curatorum vobis assistente f, aliquid statutum est: intelligitis in integrum restitutionis auxilium vobis esse necessarium: eodem g obtinente, etiam si per procuratorem vestrum legitime h ordinatum lis agitata est. Datum 16. Kalendis Maji, Maximo & Aquil. Conf. *

De sententia lata contra tutores vel curatores.

5. Idem Augusti & CC. Martiano.

In rem i pupilli vel adulti contra tutores seu curatores la Praeside lata sententia, restitutionis auxilium non minus, quam si quid adversus eos fuisset statutum, implorare minores posse constat. Dat. 10. Kal. Nov. AA. Conf. 293.

SI ADVERSUS VENDITIONEM l.

TIT. XXVIII.

De iurjurando.

1. Imp. Alex. A. Florentio militi.

Si m minor annis viginti quinque emptori praedii cavisti nullam de cetero te esse controversiam facturum, idque etiam iurjurando n corporaliter o praestito servare confirmasti: neque p perfidix q neque perjurii r me auctorem || tibi || futurum sperare debuisti. Dat. 6. Kal. Septemb. *

Nova constitutio Friderici I.

Sacramenta puberum sponte facta super contractibus rerum suarum, non retractandis, inviolabiliter custodiantur c. Per vim u autem vel per justum metum extorta etiam a majoribus, (maxime ne quae inoniam malefactorum commissorum faciant) nullius esse momenti jubemus.

De commentitiis venditionibus vel curatorum insidiis.

2. Imp. Constant. || Constantius & Constans Augusti || ad populum.

In x integrum restitutione minoribus adversus commentitias y venditiones, & adversus tutorum || seu curatorum || insidias, sanctionum praesidio cautum esse non dubium est. Dat. Id. Augusti. Sirmii, Constantio 2. & Constante CC. Conf. 340.

SI ADVERSUS VENDITIONEM

PIGNORUM x.

TIT. XXIX.

Si res minoris est vendita iure creditoris, minor non restituitur, nisi ob enorme damnum. Bald.

1. Imp. Dioclet. & Maximian. Augusti & CC. Sabina & aliis.

Etiam a adversus venditiones pignorum b, quae a c creditoribus fiunt, minoribus subveniri, (si tamen magno detrimento afficiantur) jam pridem placuit: Si igitur pignori captis praediis, ac d stratis, enorme damnum ex huiusmodi venditione passus vos ostenderit: praestitum cum hodie minores vos esse affirmetis, auxilium restitutionis vobis impertiatur. Dat. 10. Kal. Decemb. Sirmii, ipsis Augustis Conf. 293.

2. Idem Augusti & CC. Severa & Clementina.

De iurjurando potest sibi auferre restitutionis beneficium. Minores restituuntur adversus venditionem propriam, etiam si iurjurandum interposuerint, l. 10. Ecl. 10. & 12. adde l. ult. in fin. de non numer. pecun.

o l. 3. in fin. §. 1. minor se majorem. i. e. tactis sacros Evangelis, vel manu sublata, quod Balsamo vocat σφραγιστικὸν ὄρκιον. vide Cujac. ad Nov. §. 1. adde l. 9. §. 4. ff. de iurjur.

p dic tamen ut in authentica proxima. q his verbis Imperator denegat iurjurandi veniam. r his verbis denegat Imperator restitutionem in integrum. s 2. Fendorum §. 3. t hoc non servatur in Gallia. Minor enim gratiam sive dispensationem iurjurandi petit ab episcopo, vel eius vicario: quod non solet ei denegari: postea vero literas impetrat a rege vel eius cancellario, & ita servatur in curiis omnibus, etiam in restitutione majorum. Rebuff. in praemio consil. gl. 5. n. 50. Idem tit. 2. tract. de restit. & relevat. u v. Cujac. l. hac edit. l. 1. §. 1. ff. de minoribus.

x l. 1. §. 1. C. Theod. de in integr. restit. lib. 1.

y l. 7. §. 8. ff. de minoribus.

z 10. Ecl. 11.

a Minores restituuntur adversus venditionem pignorum suorum factam a suis creditoribus, si in ea magno detrimento sint affecti. Synops. Basf. 10. tit. 1.

b l. 9. l. 38. ff. de minoribus.

c adde l. 4. infra de rebus alienis non alienandis, l. 2. in fin. in fin. de pradiis & aliis rebus minorum.

Rem a, quam a b patre vestro quondam creditor ejus obligatam sibi distraxit, per aetatem vestram postulantium revocari desiderium non habet rationem: Quod juris est, etiam si extraneo successistis. Nam si creditor non bona fide verisatus est: ipsum magis, vel tutores, sive curatores vestros, qui hanc venundari passi sunt, convenite. Datum 13. Kal. Maji, Sirmii, CC. Conf. 294.

SI ADVERSUS DONATIONEM c.

TIT. XXX.

1. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. Theodora.

Si d quae res e ante nuptias congruenti f moderatione a minore annis viginti quinque marito sponsaliorum tempore, etiam curatore praesente, tibi donatae sunt, obtentu aetatis non revocabuntur. S. 3. Non. Nov. Diocletiano & Aristobolo Conf. 285.

Pater non potest alienare res donatas filiis emancipatis.

2. Idem Augusti & CC. Medea.

Si in te ac fratrem tuum emancipatos g pater vester donationem fecit: in alium postea transferendo portionem ejus, nihil vobis abstulit: nec, si frater tuus || sibi || quaz sit praedii rustici partem donanti patri consensit, dominium ab eo discedere potuit propter Senatusconsulti auctoritatem: nec auxilium in integrum restitutionis hac in re necessarium est. In aliis vero rebus, quae etiam sine decreti recitatione alienari possunt: si, postquam sibi donatae fuerint, postea alii donanti eandem patri voluntatem h in minori aetate commodavit, nec praestituta tempora restitutionis excessit, hoc auxilium implorare potest. Dat. 8. Kal. Januar. Augustis Conf. 293.

SI ADVERSUS LIBERTATEM i.

TIT. XXXI.

De sententia.

1. Imp. Severus & Antoninus Augusti Hamnia.

Si post decretum praetoris viri clarissimi, qui fideicommissariam libertatem debere pronunciavit, Secundus, (quem conditioni non paruisse conquereris) manumissus non est, aetas tua litis instaurationem admittit. Quod si k libertatem (quamvis indebitam) dedisti, non posse eam revocari intelligis: sed damnum l, quod ob eam causam illatum est, iudicio negotiorum gestorum a curatoribus tuis esse sarcindum. PP. 2. Kal. Jul. Laterano & Rufino Conf. 198.

De manumisso vindicta.

2. Imp. Gord. A. Solano.

Et si m minor viginti annis (ut allegas) constituta servum tuum, ab eo circumscripta, in concilio n manumissisti: tamen vindicta o impositio, qua libertas iusta munitur, nec obtentu quidem aetatis rescindi potest; indemnitate p vero tua a manumisso sc. sarcinda, ab eo, cujus iurisdicatio est, quatenus juris ratio permittit, consuli debet. PP. 6. Id. Mart. Gordiano A. 2. & Pompeiano Conf. 242.

Si vindicta vel alio modo manumissio facta sit; & de fraude curatoris.

3. Imp. Valer. & Gallien. AA. Marthone & Sabinilla.

Quos retrahi in servitutem postulat, si non q in concilio causa cognita, cum minores annis 20. fuissetis, manumissistis: non r per in integrum restitutionem, sed ipso jure persequi potestis. Quod si probata causa, libertas praestita est: restitutio in integrum contra libertatem locum habere non potest. Si tamen in ea re, culpa seu fraude liberti, ejusdemque curatoris, ratio vestra laesa sit: sarciri r damnum ab eo, qui hoc intulit, Praeses provinciae curabit, non dubitaturus etiam graviores executionem adhibere, si quid tam aperta fraude commissum est, ut puniendum in liberto crimen deprehendatur. PP. 8. Kal. Octobr. Seculare 2. & Donato Conf. 261.

De sententia.

4. Imp. Dioclet. & Maxim. Augusti & CC. Tatiano.

In u iudicio de liberali causa sententiam pro libertate laram, ne quidem praerogativa minoris aetatis sine appellacione x posse rescindi, ambigi non potest. Dat. 6. Id. Jan. ipsis Augustis 5. & 4. Conf. 293.

SI ADVERSUS TRANSACTIONEM y VEL DIVISIONEM x (IN INTEGRUM MINOR RESTITUI VELIT.)

TITULUS XXXII.

Minore restituto contra transactionem vel divisionem, restituitur adversarius ad veterem actionem. Bald.

1. Imp. Severus & Antoninus Augusti Antonio.

Cum in integrum pupilla restituta, rescindi transactionem a vel divisionem b placuit: tu quoque actionibus, quas pridem habuisti, uteris. PP. 15. Kal. April. Sirmii, Augustis Conf. 203.

dieta libertate, & apud Concilium manumissione 50. Ecl. 13. p v. l. 1. in fin. §. 1. ad. q Ecl. d. loco. r Cur ita? quia quod est nullum, rescindi non potest. s v. l. 2. in quibus causis restitutio. t v. l. 1. in fin. §. 1. ad. u Sententia pro libertate lata ne quidem praerogativa minoris aetatis rescindi potest. Syn. Basf. 10. tit. 10. & 12. adde l. ult. in fin. de non numer. pecun.

x l. 19. §. 1. de appell. y Transactione laesus minor restituitur, 10. Ecl. 14. z Divisione laesus minor restituitur, adde l. 17. de pradiis & aliis rebus minorum. a l. 96. §. 1. ff. de solut. minor tamen transigerit, restituitur. Synops. Basf. 10. tit. 14.

b l. pen. J. comm. divid. l. 17. §. 1. de pradiis & aliis rebus minorum. in fin. ff. de reb. cor.

2. Imp.

a Restituuntur minores adversus venditiones, pignorum a creditoribus factas: nisi forte eorum pater pignori ea obligavit creditoribus, non ipsi minores, 1. Harm. 12. §. 4. 9.

b Minor adversus distractiones eorum pignorum & fiduciarum, quas pater obligaverat (si non ita ut oportet distra- & sit) restitui in integrum potest. Paul. 1. sent. §. 5.

ult. adde l. 1. §. 2. l. 5. §. 3. ff. de reb. corum, & ita pignus hereditarium, i. e. successione ab minore delatum, potest a creditoribus distrahi. Conventionale, id est, a minore constitutum non potest.

c 10. Ecl. 12.

d Syn. Basf. 10. tit. 12. & 1. Harm. 12. §. 45.

e Mobiles. Nam immobiles non potest sine decreto alienare. l. 8. §. 1. de pradiis & aliis rebus minorum.

f Minor potest uxori moderate nuptiarum causa donare, curatore praesente: aliud si nimium ei donaverit. l. 4. in fin. de pradiis & aliis rebus minorum. l. 12. §. 3. ff. de admin. tut.

g Pater non potest res donatas filiis emancipatis alienare: vel ita, Donatum a patre minori emancipato, nequit alteri pater donare. Syn. Basf. d. e. 10. ne quidem minore i. p. 10. conficiente.

h Qui alienare non potest, non potest alienationi consentire. l. 160. ff. de reg. jur.

i 10. Ecl. §. 13.

k Minor adversus jam collatam libertatem restitui non potest: adversus competituram potest. l. 11. §. 1. l. 33. ff. de minoribus.

l l. 2. §. 1. §. 1. ad. l. 11. l. 48. §. 1. ff. de minoribus.

m Et si minor circumscriptus servum in concilio manumiserit, non restituitur, sed a manumisso indemnitate ejus consulti- tur: si sine concilio manumiserit, restituitur. Syn. Basf. 10. tit. 13.

n Et si minor circumscriptus servum in concilio manumiserit, restituitur. Syn. Basf. 10. tit. 13. v. inf. de vin.

o Dixit ad Ulp. l. 5. §. 7.

p v. l. 1. in fin. §. 1. ad. q Ecl. d. loco. r Cur ita? quia quod est nullum, rescindi non potest. s v. l. 2. in quibus causis restitutio. t v. l. 1. in fin. §. 1. ad. u Sententia pro libertate lata ne quidem praerogativa minoris aetatis rescindi potest. Syn. Basf. 10. tit. 10. & 12. adde l. ult. in fin. de non numer. pecun.

x l. 19. §. 1. de appell. y Transactione laesus minor restituitur, 10. Ecl. 14. z Divisione laesus minor restituitur, adde l. 17. de pradiis & aliis rebus minorum. a l. 96. §. 1. ff. de solut. minor tamen transigerit, restituitur. Synops. Basf. 10. tit. 14.

b l. pen. J. comm. divid. l. 17. §. 1. de pradiis & aliis rebus minorum. in fin. ff. de reb. cor.

2. Imp.

alt
pi,
pr
e
C.
p
z
n
t
E

ἀνταρὰ τὸ ἀπαρτημα. Contraheū, inquam, eoq; involuntario, v. Coll.
non excusata delicto: nisi tam imbecillis sit, ut non sit capax delicti. v. Molin.
et aliam rationem adfert, ne & filium & hereditatem ejus simul amit-
tente fatis loquitur Imperator: nec enim distinguit mobiles, an immobiles.
puilli mobiles, viles præsertim & tempore perituras, legitime a tutore dis-
adm. tut. easq; usucsp., sed & immobiles legis præscripto, & fine ultra læsione
causa fieri s. si adv. vend. Si alterutrum illegitime venditur addit. l. j. in fi. J. de
de minor. l. 48. ff. de adq. rer. adde l. ult. J. in quib. caus. in integ. l. j. in fi. J. de
Ecl. l. 4. tit. 18. u Etiam adversus fisci restituitur minor. adde l. Har. 12. §. 46.
x Ecl. 16. c. 19. y Dispensator Principis, qui ejus pecunias administrat,
um administrator contra exerts i. tit. 24. adde l. 4. J. de fide instr. & quæ scri-
. lib. 4. Non. 3. m. 18. Fest. in diffens. Th. S. recte. Inst. de mand. l. 51. 62. ff. de solut.
l. 45. §. 13. ff. de jure fisc. l. 2. B. J. de rescind. b i.e. communis. Mi-
etiā contra hunc, sicut adversus privatum. c atqui non videtur refici-
decepto competat ordinarium beneficium legi 2. inf. de rescind. Refructio
ari, quia non cogitur probare se deceptum ultra dimidium justi pretii. Bald.

i Res immobiles minorum decursis hactenus alienari debent. l. 2. *J. vend. pign.* k i.e. h
adversus mutuum. Minoribus etiam cum mutuum sumunt, & id male consumunt, vel simpliciter
restituunt. *Syn. Basf. 10. tit. 20.* l Minor non factus locupletior ex mutuo, vel simpliciter
usurario, creditori solutionem denegare potest, ut id faciat, prius integrum restituendus.
l. 2. *J. cod. l. 1. §. de filiis min. 1. 24. §. 4. l. 27. §. 1. ff. de minorib. nec interest extraneus.* m v. l. 1. *sup. cod.*
ipse tutor mutuum dedit. v. *Molin. de usur. qu. 37. §. 274. 280.* n l. 1. c. 21. 22.
Si ut se ab hereditate abstinere *vulgo*, si se abstinet hereditate. *Hal. Ecl. d. l. c. 21. 22.*
o adde l. 3. §. 2. ff. de minorib. p Minor restituitur, si non commodo suo hereditati se im-
miscuerit, vel eam adierit vel e contrario. *Syn. Basf. 10. tit. 21.* q In filio non est necessa-
ria verbalis hereditatis paternæ repudiatio. r Ubi de veritate constat, verbis non est
opus. Interdum tamen verba requiruntur, ut in stipulatione. l. 1. ff. de verb. obl. novatione
l. 1. in fin. *J. de novat.* in testamento nuncupativo. l. 29. *J. de test.* s l. 7. §. 5. ff. de minor.
t Creditores citandi, quoties neglecti laci possunt. l. 39. ff. de adopt. l. 47. ff. de re jud.
u Præsens in iudicio non est citandus. x Restitutio adversus hereditatem conceditur post
tres menses, si citandi citati non compareant, vide *Guidoné Papæ decis. 141. 143. Rotam dec. 19.*
y Iudex ex officio suo potest, parte non petente, providere atq; prospicere, ut bona pereant
minoris vel absentis. z Inventarium tutoris apud a&a consiciendum. Ita confectum dicitur
insinuatum. *Bald.* a' parte suo forte, vel exheredato, vel mortuo. b i.e. repudiasti, vel an-
no tacuisti. l. 1. *J. quando non petentium.* c Minor potest paternam hereditatem repudiare,
& avitam antea non aditam amplecti. d Minor si omiserit hereditatem, vel bonorum
possessionem, restituitur, *us hie.* Omittere est, non acquirere. Superiori titulo, de hereditate
male, hoc est, cum incommodo minoris acquisita, dictum est. adde l. 4. inf. *arbitr. iusla.*

2. *si vend. pign.*
& id male consumu
letior ex mutuo, vel
priori in integrum r
morib. nec interest e
4. 280. m v.
editate. Hal. Ecl. d.
commode suo hñre

TIT. XL.

1. Imp. Gordianus A. Prota.

Minores 25. annis non tantum in his, quæ ex bonis propriis amiserunt, verum etiam si hereditatem sibi delatam non a adierint, posse in integrum restitutionis auxilium postulare, jamdudum placuit. PP. Id Octob. Ulpio & Pontiano Confl. 239.

2. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Sarapiadi.

Ad bonorum possessionem b in paternis rebus omissam a minores in integrum restitutionis admitti beneficio jam pridem placuit. Restituti autem decreto, bona, quæ habuerant mortis c tempore patris, debent conferre || fratribus. || Dat. 16. Kal. Nov. Sirmii, CC. Confl. 294.

IN QUIBUS CAUSIS IN INTEGRUM RESTITUTIO NECESSARIA NON EST d.

TIT. XLI.

De morte defuncti non defensa.

1. Imp. Alexander A. Mutato.

Minoribus 25. annis (præsertim qui per tutores & curatores non defenduntur) non obesse, si e mortem defuncti parentis non ulciscantur, innumeris Divorum Parentum meorum ac meis rescriptis continetur. 3. Idus Maji. Alex. A. 3. & Dione Confl. 230.

De querela inofficiosa.

2. Imp. Valerian. & Gallien. Augusti Theodora.

Adolecentiæ tempus non imputari in id quinquenni-um liberis, cujus præscriptio fletam inofficiosa quæ- tionem moventibus opponi solet, manifeste ante descri- ptum. Impleta igitur ætate legitima, non est in integrum restitutio necessaria: quia non redintegratio h amissa causæ his datur, sed integra ipsa causa servatur i. PP. 2. Idus Aug. Tusco & Bassi Confl. 259.

De mora.

3. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Decimo.

In minorum persona k re ipsa || ex solo tempore tar- dx pretii solutionis l, recepto m jure moram fieri cre- ditum est: in his videlicet, quæ moram desiderant, i. e. in bonæ fidei contractibus, & fideicommissis n, & legatis.

De sententia lata contra tutorem, qui pro officio tutelari non caverat.

4. Idem Augusti & CC. Stratonice.

Si tutor tuus, qui pro tutelari officio non o caverat, ju- dicio expertus est; contra eum lata sententia, juri tuo of- ficere non potuit: nec ea, quæ ab eo gesta sunt, ullam firmi- tatem obtinent. Frustra ergo in integrum restitutionis auxilium desideras: quando ea, quæ ab eo gesta sunt, qui legitimi administratoris personam sustinere non potuit, ipso jure irrita sunt. 18. Kal. Nov. Nicomed. CC. Confl. 294.

De præscriptionibus.

5. Imp. Justinian. Joanni Præfecto prætorio.

Sancimus p favore imperfectæ q ætatis exceptionem non numeratæ r pecuniæ ab initio s minoribus t non currere; ne, dum in integrum restitutionem expectamus, (vel) aliquid emergat obstaculum, per quod hujusmodi beneficio minor uti non possit, ne substantia ejus subvertatur. Sed humanius est, latius eandem legis interpretatio- nem extendere, in omnibus casibus, in quib. vetera u jura currere quidē temporales præscriptiones adversus mino- res concesserunt; per in integrum autem restitutionem eis subveniebant, eas ipso jure non currere: Melius etenim est, intacta x eorum jura servari, quam post causam vulneratam, remedium querere: videlicet exceptionibus 30. vel 40. an- norum in suo y statu remanentibus. Dat. Kal. Nov. Con- stantinop. post Lampadium & Orestem VV. CC. Confl. 531.

a Omissam hereditatem minor a- dierit. ff. de minor. l. 7. ff. de minor. l. 8. §. 6. ff. de bon. qua. liber. o Ad bonorum possessionem o- missam, minores admitti possunt. c l. 6. ff. de collat. d i. e. non habet locum. e Pœna inultæ mortis defuncti, non habet locum in hereditas mi- noribus. Mortem defuncti non vindicasse, minoribus non nocet, aliis nocet, v. l. 6. ff. de his, quibus ut in- dign. Syn. Basilic. 10. tit. 23. f quinquenni. l. 8. in ff. de inoff. g Tempus novan- dæ querelæ de in- officioso, ipso ju- re non currit mi- noribus vel ita: Inofficiosa testa- menti querela le- gitimam ætatem adæquat, intra quinquenniū pe- rimitur. Minori- bus autem, nisi 25. annum impleve- rint, quinquenniū tempus non cur- rit. Syn. Basil. 10. tit. 23. adde l. 1. §. de in integr. resti- tutio. h i. e. in integrum restitutio, ita de- finitur a Paulo I. sent. 7. §. 1. i Quid hinc se- quitur? minores nō propofita que- rela inofficiosa, intra quinquen- niū, ipso jure defendi: Eorum silentio adverfa- riis nihil adquiri. Plus est integram causam servari, quam restitui. Hujusmodi silen- tium nullum est, si valuerit ad tempus, necessaria esset restitutio, non valuit: & ta- men minor juva- tur, manet igitur illi causa integra. k Favore mino- ris, re ipsa & sine tempore, sine in- terpellatione ulla (ut & in bonæ fi- dei contractibus & in testamentis) mora contrahi- tur: ideoque debitor minori præstat usuras. l. 5. ff. de act. empt. l. 5. ff. de minor. l. 1. §. ult. ff. de usur. l. 26. §. 1. ff. de fidejussor. Hujusmodi mora a Molino irregularis mora nuncupatur, 40. de usur. 2. 205. vel ita: Debitor legatum aut fideicommissum ultro ei non solverint, moram ei committunt. Denique mora fit minori re ipsa, sine interpellatione, ut hic & l. 27. §. 1. de leg. 2. ut & Fisco. Gloss. cum quidam. 17. §. ff. 5. in verb. inferunt. ff. de usur. Bald. & Jaf. l. 7. C. de his, quibus ut indignis, & Ecclesie pæve causæ. Gloss. 5. item mixta. ubi Jaf. Inst. de act. v. Everardum loco a minorib. ad fscum 64. l In bonæ fidei contractibus & quibusdam stricti juris judiciis, usuræ debentur ipso jure. m Recipi dicuntur, quæ moribus & consuetudine seu illiterato suffragio admittuntur. n Testa- menta sunt stricti juris, & tamen hic petuntur usuræ ex mora. Privilegium ætatis, quam propriæ acti omnis naturam magis spectari hinc colligunt. l. 3. §. 2. ff. de adm. leg. o Tutor (exce. testamentarium) qui rem pupilli salvam fore non cavit, rerum pupilla- rium administracionem non habet. 7. de iur. quæ satis non dedis. Lata sententia contra eum, qui administracionem tutelæ non habet, nulla est, ideoque minori talis sententia non nocet. p Sancimus. Daar. q minor ætas imperfecta. r Exceptio non numeratæ pe- cuniæ, minoribus non currit. Syn. Basil. 10. tit. 23. in fin. s i. e. ante hac. t aliud in non minoribus l. 3. ff. de præf. 30. annorum. l. 3. ff. quibus non obicitur. u Olim curre- bat quidem præscriptio adversus minores, sed adversus eam restituebantur. Hodie præscri- ptiones minores, annis 30. minoribus non currebant, ut sit sensus? Hodie non modo exceptio- nem pecuniæ non numeratæ opponi per minores, universo minoris ætatis tempore & quadri- ennio post, sed & alias exceptiones, quæ tempore solent præscribi. x l. 2. in fin. §. cod. Morbo præstat occurrere, quam præsentem depellere. adde Terentium in Eunuch. act. 4. scena 6. & l. 1. ff. quando liceat unicuique sine iudice vindic. y Quis status earum exceptio adversus minores? An ut currant adversus minores mox restituendos, ut vult Accursius? Aut non restituendos, ut vult apud eundem Aldricus? An vero, ut non currant pupillis, sed adultis, ut vult Bald. vide Bart. hic num. 11.

QUI, ET ADVERSUS QUOS IN INTE- GRUM RESTITUI NON POSSUNT.

TIT. XLII.

Si adolescens diligens & industrius esse dicatur; si decurio sit; si liberis susceperit.

1. Imp. Alexander A. Cononidi.

In consilio quidem cognoscentis de restitutione in in- tegrum esse oportet, num is, qui se minorem annis læ- sum esse dicit, diligens a pater familias fuerit, actibus- que publicis industrius b se docuerit, ut lapsum eum per ætatem verisimile non sit. Verum, si c causa cognita circumventus deprehendatur: propter hoc solum velut præscriptione a solito auxilio removeri non debet, scil. quod urgentibus patriæ necessitatibus d curio d minor annis creatus sit, vel propaganda e soboli liberorum edu- catione prospererit. PP. 10. Kalendas Octobris, Lupo & Maximo Confl. 233.

An contra parentes vel patronos detur restitutio.

2. Imp. Justinian. A. Joanni Præfecto prætorio.

Cum f apud veteres dubitabatur, an liberi g parentes suos, vel iberti patronos in querimoniam deducere possent, quasi non h rite in eos versatos: & quidam existi- mabant, nullam esse contra hujusmodi personas in inte- grum restitutionem, ponderenaturali, vel patronali re- verentia hujusmodi perulantia refragante; nisi i vel ex magna causa, vel adversus turpem eorum personam: alii autem personarum quidem vel causæ distinctionem re- spuendam || esse || censuerunt; tunc autem tantummodo dandam esse restitutionem putaverunt, cum minor ex sua simplicitate, se deceptum, non ex dolo patris vel patroni circumscriptum esse diceret. Sed ut maneat k in omnibus honor parentibus, || & || patrono, vel patronæ illibatus, at- que intactus: sancimus, nullo modo neque adversus pa- rentes utriusque sexus, neque adversus patronum vel pa- tronam dari restitutionem l: nam personarum reverentia omnem eis excludit m restitutionem: cum proculdubio sit, etiam ipsas personas cavere, ne quid suæ opinioni con- trarium existat. Dat. Kalendis Septembr. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

SI n MINOR SE MAJOREM DIXERIT, vel || major || probatus fuerit.

TIT. XLIII.

De errore.

1. Imp. Alexander A. Maximianæ.

Si, cum minor annis 25. eñes, tabulis o, quæ sunt tua- rum professionum p, oblatis tibi, ætatem quasi ma- jor annis 25. decepta q probasti, in integrum resti- tutionem intra statutum legibus tempus, etiam post impleram ætatem, de omnibus intra r || eam || ætatem ad- versus te getis, postulare apud eum, cui de ea re jurisdictio est, potes. PP. 12. Kal. Apr. Maximo & Paterno Confl. 234.

De dolo & fallacia minoris.

2. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Vitaliano.

Si is, qui minorem nunc te || esse || adseverat, fallaci ma- joris ætatis mendacio te deceperit, cum juxta statuta juris errantibus s non etiam fallentibus minoribus publica ju- ra subveniant, in integrum restitui non debet. Datum 3. Kal. Dec. Diocletiano 2. & Maximiano AA. Confl. 293.

De dolo minoris; De injuria & circumventionem adversarii; De jurejurando.

3. Idem Augusti & CC. Theodora.

Si alterius circumveniendi causa, minor ætate majorem ste probare, aspectu t laboraveris: cum malitia u sup- pleat ætatem, restitutionis auxilium, tam sacris Constitu- tionibus, quam Rescriptorum auctoritate denegari statu- tum est. Quod, si per injuriam vel circumventionem ad- versarii hoc fuerit factum: durabit beneficium, quo mino- ribus causa cognita subveniri solet. Aditus itaque Præses provincia, probationis ætatis examinata causa, si tuum dolum non repererit intercessisse, ac te minore tunc || fuisse || probaveris, causa cognita in integrum restitui provide- bit. Si x tamen in instrumento, per sacramenti y religio- nem, majorem te esse adseverasti: non ignorare debes, ex- clusum z tibi esse in integrum restitutionis beneficium: nisi palam & evidenter ex a instrumentorum probatio- ne b, non per restium depositiones, te fuisse minorem ostenderis. Hujusmodi autem sacramento corporaliter c præstito, nullum tibi superesse auxilium, perspicui juris est. Dat. 13. Kal. Octob. Sirmii, CC. Confl. 294.

mento adseveraverit, aut corporaliter juraverit, aliquando restituitur: aliquando non resti- tuitur. Syn. Basil. 10. tit. 25. in princ. y An minor adversus juramentum restituatur. v. l. 1. §. si adv. vend. l. 9. §. 4. ff. de jure. z Imo non videtur excludendus, l. 5. in ff. de leg. 1. solve. plus est corporaliter jurare, quam instrumento aut nuda voce. Corporaliter jurare, est talis sacrosanctis Evangelis vel altaribus, v. l. 1. §. si adv. vend. adde l. 10. Ecl. 4. tit. 25. c. 4. a Scri- ptum scripto plerumque; restitui, hinc colligit Cui ad Nov. 90. b prolatione. Hal. sic Græci συμφορατικῶς παρὰ τὸν ἐπὶ τῷ ὁρκῷ, corporaliter & ipsa veritate. 1. Harm. 12. §. 55. porro corpo- raliter jurare quid sit, dixi ad l. 1. ff. de adv. vendit.

a l. 11. §. 3. l. 4. ff. de minorib. Syn. Basil. 10. tit. 24. Harm. 12. §. 66. b Præsumitur pro indutrio. c Veritatis gratia receditur a verifi- mili, eove, quod tantum verisimi- le est. d l. 16. ff. de præd. & aliis rebus mi- norum. e v. l. 12. inf. de administ. tut. f Minor adver- sus patrem patro- numve querelam moventis, non re- stituitur. Syn. Basil. 10. tit. 24. in fin. ff. de minorib. g l. 27. in fin. ff. de minorib. h l. 1. §. 1. ff. de do- lo. l. 4. §. 16. ff. de doli except. l. 7. ff. de obseq. i Nov. 155. c. 1. k Nov. 155. c. 1. l datur tamen in factum actio. l. 5. §. de dolo. l. 11. in fin. ff. de dolo. m Imo, non ex- cludit. l. 2. §. ad- versus rem jud. l. 2. §. si adv. de- nationem. l. ult. ff. de bon. qua. liber. n 10. Ecl. 4. tit. 25. o adde l. 2. §. 2. ff. de leg. 1. l. 12. l. 16. ff. de probat. l. 2. §. 1. ff. de excep- tui. Actas libero- rum probari ex libro paterno po- test. v. l. 1. a Valle 1. conf. 31. m. 23. p si minor errore lapsus, fesse ma- jorem dixerit: ni- hilominus resti- tuitur. 1. Harm. 11. §. 53. q hujus generis sunt censuales li- bri. l. 3. ff. de censu- bus, & pædo- gægia. libri x- tatum, quos pa- rentes solent me- moriæ causa con- scribere. r l. 6. in fin. ff. de in integr. s l. 37. ff. de mino- rib. l. 2. §. 3. ff. ad Vellejan. t dixi τὴν οἰ- κείαν θύαν. Syn. Basil. 10. tit. 25. in fin. 1. Harm. 12. §. 54. id est, per proprium aspec- tum. l. 32. ff. de minor. v. quæ di- cam ad l. 3. ff. quæ- do auctores esse. u Malicia mino- ris ætatem iustam esse repræsentat, ac supplet, vel sic. Malitiam non suc- curritur. l. 38. ff. de rei vindic. l. 110. in ff. de reg. jur. x Si minor se ma- jorem dixerit, aut probaverit apud Præsidem aut per sacramenti reli- gionem in instru-

De er.

a Jurisdictio ordinaria & contentiosa territorio inhæret: limites jurisdictionis sunt limites territorii. Bald.

b Delegatus Principis ad audiendum, delegatus confertur ad definiendum: multo magis ad incidentia, quorum conciliationem specialem requirit negat Baldus.

c Hinc etiam colligitur, casum restitutionis non posse compromitti, adde l. 34. in fi. ff. de minor.

d 10. Syn. 4. ex tit. 30. id est, de his, quæ adolescenti petenti restitutionem in integrum imputantur, ut ea vel reddat, vel compenset.

e Omnis restitutio in integrum est reciproca aut iniquissima, si ex uno tantum latere consistat, l. 24. §. 4. sup. de minorib. excipe leg. pen. §. de his, quæ vi meturæ causa, adde Molinæ de usur. qu. 11. n. 157. §. Imo in lucro. l. 7. §. 8. ff. de minoribus.

g l. 48. l. ult. ff. de minoribus.

h Minor restitui potest adversus aditam hereditatem, sup. si minor ab hereditate.

i Dolus enim rem repræsentat.

k l. 25. §. 1. ff. de minoribus. Eclog. d. loc. 31. Harm. 12. §. 67. excipe causam l. 2. §. de his, qui veniant.

l Mandatum speciale habentem. An hoc perpetuum est? negat Baldus dominum præcise cogi ita constituere, Constitutio te procuratorem, ad petendam restitutionem in tali causa adversus N. Putat itaque sufficere, si generaliter ad petendam restitutionem datus sit, vide VVarmf. l. præf. 25. observ. 3.

m l. 3. §. de appell. n. Ideo qui tum crum sentit ex contractu vel sententia, non potest contractum vel sententiam exequi, adversus eum, cui concessa est restitutio. idem rem alienare minime poterit. Vis est ea restitutionis, ut negotii vires suspendat. l. 32. §. de transact.

p Hæres ex persona defuncti restitutionis beneficium potest petere. q Hodie intra quadriennium continuum. l. ult. §. de temp. in integr. r Hæres restituitur ex persona defuncti, dummodo beneficium restitutionis originem ex minoris persona sumpserit. s l. 1. ff. ex quib. caus. major. t Hodie intra quadriennium continuum. l. ult. §. de temp. in integr. u l. 40. ff. ex quib. caus. major. x Hodie intra quadriennium. d. l. ult. y Et eorum bonis curatores dare. quin etiam possideri quidem militis bona, donec in carceris esset, aliquando edixit consul Romanus, ut Livius scribit, lib. 2. sed extra ordinem: nam ex ordine possideri possunt, v. Cuj. 10. obs. 31. ubi tractat de causis possess. bonorum rei servandæ causa.

tummodo judicandi facultatem, putet hujusmodi extendi sanctionem: hos tantum generaliter volumus tales causas dirimere, qui vel certæ administrationi, cui & jurisdictio adhæret, præpositi sunt, vel ab his fuerint dati, & multo magis si a nostra Majestate delegata eis sit causarum audientia b. + Sed ne quid penitus dubitandum relinquatur, & hoc addendum esse censuimus, ut his tantum c, quos supra enumeravimus, liceat de in integrum restitutione disceptare, si hoc specialiter eis fuerit mandatum: (quod & veteribus non fuerat incognitum) vel si generaliter dati sunt iudices, vel in aliis speciebus inciderit quædam quæstio restitutionis. Dat. 3. Kal. Sept. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

DE REPUTATIONIBUS d, QUÆ FIUNT IN JUDICIO IN INTEGRUM RESTITUTIONIS. TIT. XLVIII.

Restitutio concessa minori omnia in pristinum statum restituit, tam pro, quam contra.

1. Imp. Antoninus A. Tatiano.

Qui restituitur in integrum, sicut e in damno morari non debet, ita nec f in lucro: & ideo quicquid ad eum pervenit vel ex emptione, vel ex venditione, vel ex alio contractu, hoc debet restituere. i § Sed & si intercessor g minor 25. annis interverit, in veterem debitorem debet restitui actio.

2 § Sed & cum minor adiit h hereditatem, & restituitur: mox quicquid ad eum ex hereditate pervenit, debet præstare: verum & si quid dolo i ejus factum est, hoc eum præstare convenit. Sine die & consule.

ETIAM PER PROCURATOREM & CAUSAM IN INTEGRUM RESTITUTIONIS AGI POSSE. TIT. XLIX.

1. Imp. Alexander A. Licinio.

Causam in integrum restitutionis, si qua competit, etiam per procuratorem l agi posse placet. Dat. 13. Kal. Octobr. Pompeiano & Peligno Conf. 232.

IN INTEGRUM RESTITUTIONE POSTULATA, NE QUID NOVI FIAT. TIT. L.

1. Imp. Gord. A. Secundino militi.

Postulata m in integrum restitutione, omnia in suo statu n esse debere, donec res finiatur, perspicui juris est, idque curabit is, ad cujus partes ea res pertinet. PP. 12. Kal. Jul. Gord. A. & Aviola Conf. 240.

DE RESTITUTIONIBUS MILITUM o, ET EORUM, QUI REIPUBLICÆ CAUSA ABSUNT. TIT. LI.

De bonorum possessione.

1. Imp. Severus & Antoninus Augusti Chiloni.

SI Valerianus centurio cohortis duodecimæ Alpiorum ante vita decessit, quam || bonorum || possessionem acciperet, hæres p ejus ex persona defuncti restitutionis auxilium intra annum q utilem ita recte imploret, si r Valerianus post exactos dies, quibus bonorum possessio deferretur, in militia defunctus est. PP. Kal. Nov. Laterano & Rufino Conf. 198.

De bonorum deminutione. De actione amissa.

2. Imperator Alexander A. Petronio Centurioni.

SI quid de bonis eorum, qui Reipublicæ s causa absentes sunt, deminutum est, actione ve, qua competente eis, aliquis liberatus fuit, in integrum restitutio perpetua jurisdictione in a annum t utilem permittitur. PP. 13. Kal. Nov. Alex. A. 2. & Marcello Conf. 227.

De usucapione.

3. Idem A. Flavio Aristodemo militi.

QUod tempore militiæ u de bonis alicujus possessum ab aliquo est, postquam is Reip. causa abesse desiit, intra annum x utilem amota præscriptione temporis medii possessionem vindicare permittitur: ultra autem jus possessoris lædere contra eum institutum non oportet. PP. Non. Jan. Maximo 2. & Aliano Conf. 224.

De possessione & distractione bonorum.

4. Imp. Gord. A. Mastriano.

IGNorare non debes, eorum, qui Reipublicæ causa sine dolo malo absunt, si absentes boni viri arbitratu non defenduntur, bona tantum possideri y: venditionem z autem in id tempus differri, quo Reipublicæ causa abesse desierint. Dat. 12. Kal. Jan. Gord. A. & Aviola Conf. 240.

o 10. Syn. Bas. 4. & tit. 33. & 4. ff. 6. adde Pap. 3. Not. 9. fol. 740. p Hæres ex persona defuncti restitutionis beneficium potest petere. q Hodie intra quadriennium continuum. l. ult. §. de temp. in integr. r Hæres restituitur ex persona defuncti, dummodo beneficium restitutionis originem ex minoris persona sumpserit.

s l. 1. ff. ex quib. caus. major. t Hodie intra quadriennium continuum. l. ult. §. de temp. in integr. u l. 40. ff. ex quib. caus. major. x Hodie intra quadriennium. d. l. ult.

y Et eorum bonis curatores dare. quin etiam possideri quidem militis bona, donec in carceris esset, aliquando edixit consul Romanus, ut Livius scribit, lib. 2. sed extra ordinem: nam ex ordine possideri possunt, v. Cuj. 10. obs. 31. ubi tractat de causis possess. bonorum rei servandæ causa.

z l. 6. §. 1. ff. quib. ex causis in poss. l. ult. ff. de reb. auct.

De quadriennii præscriptione.

5. Idem Aug. Secundino militi.

NEque Reipublicæ causa absentibus, neque aliis majoribus ad titulum in integrum restitutionis pertinentibus, præscriptionem quadriennii z post factam a fisco venditionem obesse || posse || manifestum est. PP. 6. Idus Maji, Sabino & Venusto Conf. 241.

De distractione hypothecæ.

6. Imp. Valerianus & Gallienus AA. Germano Centurioni.

SI, cum militaribus laboribus operam dares, creditoris tui hæreses possessiones sibi obligatas distraxerunt: poteris, adito Præfide provincie in integrum restitutionem impetrare, retractataque a venditione, recipies possessiones, oblato ante || debito, vel || pretio b, si minus debito fuisset. PP. 4. Non. April. Valeriano & Gallieno AA. Conf. 255.

De gestis a patre.

7. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Marina.

EA, || quæ c a patre geruntur, non decet pro disciplina militari a filiis ad irritum revocari: præsertim cum nec patrem tuum in rebus humanis agentem affirmes conquestum fuisse super hujusmodi contractu. Dat. Non. Feb. CC. Conf. 294.

De tempore expeditionis aliove.

8. Imp. Justinianus A. Mennæ Præfecto prætorio.

Sunt ea tantummodo tempora, quæ in eadem expeditione percurrunt, tam in exceptionibus declinandis, quam in petendis in integrum restitutionibus, eis opitulari: illis temporibus, per quæ citra expeditionis necessitatem in aliis locis vel in suis ædibus f degunt, minime eos ad vindicanda memorata privilegia adjuvantibus. Datum 6. Id. April. Constantinop. Decio V.C. Conf. 529.

DE Uxoribus militum, et eorum, QUI REIPUBLICÆ CAUSA ABSUNT. TIT. LII.

1. Imp. Alexander A. Secundina.

TEMPoralibus actionibus exclusis, mulieribus, quæ cum maritis Reipublicæ causa absentibus peregrinatae g sunt, ad exemplum militum subveniri solere, non est ignotum. PP. 3. Non. Decembr. Alexandro 2. & Marcello Conf. 227.

2. Imp. Dioclet. & Maximian. Augusti & CC. Quintiliano.

EI, quæ diutissime fuit cum marito, qui militiæ operam dabat, non officit præscriptio longi temporis: sed quia hujusmodi diutinae absentie commenta callide adhibita atque composita obesse omnino non debent: decernimus, ut si talis mulier domum ad se pertinere monstraverit, quæ in absentia ejus vendita est, refuso h pretio, quod revera solutum est, eandem recipiat. Datum 8. Kalend. Dec. ipsis Augustis & Conf. 293.

DE TEMPORIBUS i IN INTEGRUM RESTITUTIONIS TAM MINORUM, & ALIARUM PERSONARUM, QUÆ RESTITUI POSSUNT, QUAM ETIAM HÆREDUM EORUM. TIT. LIII.

De militibus & eorum successoribus.

1. Imp. Gord. A. Pudenti militi.

IN his, in quibus latus es, cum minor 25. annis esses, toto militaribus expeditionis tempore auxilium restitutionis postulare potes: tempus etenim post implem minorem ætatem præstitutum, ex die k missionis juxta rationem juris computari debet. PP. 3. Non. Octobr. Ulpio & Pontiano Conf. 239.

Si minor succedit majori causa militiæ absenti, toto tempore minoris ætatis tempus petenda restitutionis non currit. Bald.

2. Idem A. Secundino militi.

SI intra legitimam ætatem, vel ea impleta nondum exacto tempore præstituto, pater tuus in fata concessit, tuque ei hæres l extitisti, & intra 25. annos, vel post eam ætatem intra id tempus, quod ad in integrum restitutionem defuncto supererat, nomen militiæ dedisti, Præfides provincie, causa cognita, per in integrum restitutionem ex persona defuncti subveniri tibi providebit. Dat. 11. Kal. Nov. Ulpio & Pontiano Conf. 239.

3. Idem A. Mutiano militi.

SI intra annos, quibus in integrum restitutionis auxilium indulgetur, constitutus es, vel eo tempore nomen militiæ dedisti, & expeditione occupatus es, continuatum m beneficium restitutionis, per usucapionem, licet ante militiam suppleta sit, non patitur te dispendio rei familiaris affligi. Dat. Kal. Nov. Ulpio & Pontiano Conf. 239.

4. Imp. Diocletianus & Maximianus Augusti & CC. Dionysio.

EX persona fratrum, si tibi eorum quæ sita est successio n, potes, contra quem supplicas, agere: non ignorans, quod si minores 25. annis militaverint fratres tui, atque in militia diem functi sunt: in integrum restitutionis tempus eis non cesserit, sed omne ad successorem transmiserint. S. 3. Kal. Jan. Philippopoli, CC. Conf. 294.

z Olim quinquenni ex edicto D. Marci. Rebus alienis citra debiti causam a fisco venditis, earum domini intra quadriennium fisco licentem movere possunt: post quadriennium non possunt. §. ult. Inst. de usucap. nisi rei publicæ causa abfuerint, ut hic. Ec. d. loc. c. 5. a Retractaque.

b Putarem has duas voces, vel pærio, dispungendas esse, & post: si minus debitum fuisset.

c Privilegiū successoris legitimū factum prædecessoris non rescindit. Baldus d. v. l. pen. §. de testam. milit.

e Aliud, si milito præfente quid statutum, l. 15. §. 2. ff. quibus ex causis major. aut ejus procuratore. l. 39. d. tit.

f Sedibus, Hal. & τοῖς ὁμοῖς Græci. v. l. 18. §. de episc. aud.

g Quib. officium publicum damno esse non debet, ut nec eorum uxores. h l. 6. §. tit. prox. i 10. Eccl. 4. tit. 34. v. l. ult. §. cod.

k Ordinem temporis observa. Minoris ætatis, petendæ restitutionis ætatis causa, missionis a militia, unde possimus colligere,

Tempus restitutionis petendæ, quod alias effluxit, si ætatis privilegium spectemus, retineri propter novum privilegium ejusdem personæ, puta militis. Privilegium ætatis continuari cum alio privilegio. l. 3. §. cod.

l dic ut in l. 5. §. 1. 23. §. cod. m Dixi ad l. 1. §. codem.

n Beneficium restitutionis ex quacunque causa competens, successoris competit. Salycet.

2 Procurator rei
satisfat de judica-
to solvendo, l. 46.
5. 2. ff. de procur.
De cujus actionis
formula vide Ol-
dendorp. class. 1.
act. 7. & ff. judica-
tum solvi. 5. 4. 5.
5. Inst. de satisfat.
De satisfatione
procuratoris rei
v. VVurms. 1.
pract. 3.

2 L. 1. J. cod. vide
autorem ad Heres.
lib. 1. Causacade-
bat, qui non
quemadmodum
oportet, egisset.
Erant autem for-
mulae omnium re-
rum apud veteres,
Cicero pro Roscio
Comodo.

2 L. 2. J. cod.
i. e. de formulis
in actionibus uti-
tatis sublati. Sunt
etiam scrupulosae
hujusmodi solen-
nitates in stipula-
tionibus, l. 1. Inst.
de verb. oblig. dona-
tionibus, l. ult. ff.
de donat. & aro-
trius, l. 4. in fm. 8.
de arbit. testamen-
tis, l. quoniam. 15.
Inst. de test. bono-
rum possessioni-
bus, l. ult. inf. de
bon. poss. denun-
ciationibus, l. 1. ff.
quis. C. Theod. de de-
nunciatione inter-
dictis, l. ult. inf. de
interdict. adoptio-
nibus, l. 2. inf. de
adopt. emancipa-
tionibus, l. ult. J.
de emancip. subla-
ta.

d non tamen a-
ctiones sunt sub-
lati. l. 2. inf. cod.
Aliud enim actio,
aliud actionis for-
mula. Illa ad
agendi substantiam,
hanc ad for-
mam, & quidem
verba, eamque
scrupulosam ni-
mis refertur.
e ita ut hodie
actiones ex legi-
bus & edictis no-
bis ipso jure com-
petant, etiam si
non postulentur.
f de hoc jure ju-
rando calumniae
v. Socio. reg. 208.
209. Dixi plura in
praxi civili, tit. de
jurejur.

g nec remitten-
do, l. 2. J. cod. c. ca-
sorum. de juram.
calumn. & c. 1. 5. 1.
de juram. calumn. in 6. & 22. Eclog. 6. Nov. 49. Nov. Leonis 97. 107. v. VVurms. 1. pract. 14. Hoc
non servatur in Gallia, quia non solent, Galli uti calumnia. Hodie tamen hoc ob-
servari esset utile, v. Rebuff. in procem. constit. gl. 5. num. 50. Non servatur etiam jure Feudi-
stico. 2. Feud. 33. 5. 1. h. 1. 9. inf. de reb. credit. ult. inf. de fideicommissis. l. 34. l. 37. ff. de ju-
rejur. l. 1. 1. 5. per. ff. rev. amor. i Cur inventum juramentum calumniae. k hinc
colligunt, in causis voluntariis jurisdictionis, puta cum agitur de impetrando privilegio vel
impetranda dispensatione hoc juramentum locum non habere. l Demus judicem ex
officio aliquid facere, num (quasi litigant) jurabit de calumnia? non jurabit. Cur? cum
inquirat ex officio, non litigat. Bald. m Qui servos in quaestione petit, jurat de ca-
lumnia; sed & aliis se probationibus destituit. Tormenta probationum reliquarum subsidia
sunt. inf. cod. l. ult. inf. de quaest. n Qui jurat, corporaliter jurat. o Quastio non
expositur, nisi desperatis aliis probationibus. p Judices non admittunt litigatorum
causas, nisi prius litigatores juraverint. q Nov. 90. c. ult. in fm. r l. 13. 5. 4. inf.
tit. prox. 7. Eccl. 8. ex tit. 14. c. 16. f Advocatus munere suo fungi non potest, antequam
juret. t Leges imperatoris non obligant extraneos, dixi l. 1. sup. de sum. Triniz.

u Leges dant formam futuris negotiis. l. 7. sup. de leg. x Jurare de calumnia princi-
pales ipsa personae tenentur. v Soc. reg. 207. y i. e. reum, qui ut sepius judicium solet
desugere. l. 5. sup. de arb. ob id fugens dictus. z Petitio actoris, reique responsum,
praeferre solet exactionem juramenti. Quid, hujusmodi omisso vitiatne processum? v.
Rola Valle l. conf. 71. m. 7. 9. 31. Porethne remitti parentibus & patronis? remitti potest. v. For-
ner. 2. select. 14. Cujac. 9. obs. 37. 34. 5. 4. ff. de jurejur. Aliis ita remitti non potest, quia ju-
dices ex officio possunt exigere. Bald. hic. v. 5. 4. J. cod. a id est, litis
contestationem. b Confessio de credulitate &que praedictat, ac confessio de veritate.
v. Soc. reg. 63. c Nota ordinem jurandi. Priore loco, actor; secundo, reus; tertio
advocati jurant.

procurator vel defensor, etiam sub gestorum testificatio-
ne factus in ipso litis limine judicatum & solvi satisfatio-
nem in omnibus causis praestare cogitur. Dat. 9. Kal. No-
vemb. CC. Conf. 294.

DE FORMULIS & IMPETRATIONIBUS ACTIONUM & SUBLATIS.

TIT. LIX.

De formulis.

1. Imp. Constant. A. Marcellino Praefidi Phoeniciae.

Juris formulae d aucupatione syllabarum insidiantes
cunctorum actibus radicitus amputentur. Dat. 10.
Kal. Febr. Constantio 3. & Constante 2. AA. Conf. 342.

De impetratione actionis.

2. Inpp. Theod. & Valent. AA. Hierio P. urbi.

Nulli prius non e impetrata actionis in majore vel
minore judicio agenti opponatur exceptio, si apam-
rei & proposito negotio competentem eam esse constite-
rit. Dat. 10. Kal. Maii, Felice & Tauro Conf. 428.

DE JURE JURANDO PROPTER CALUMNIAM DANDO.

TIT. LIX.

De probationibus. 1. De quaestionibus.

1. Imp. Justinianus A. Demostheni P. P.

In omnibus causis, si propter literas fuerit apud te
certatum, si propter instrumenta, si propter quic-
quam aliud, in quo necessitas probationis incumbit:
lancimus, non h aliter easdem probationes praestare
compelli, nisi prius, qui eas exposcit, juramentum de ca-
lumniam praestiterit, quod non causa differendi hujusmodi pro-
posuit allegationes: nam sacramenti timore i contentiosa &
litigantium i instantia compescitur. i ¶ Ne autem
perperam in quaestionem m servorum quidam venientes,
sui animi crudelitatem exercent: non aliter concedi eis,
qui quaestionem servorum exposcunt, ad hoc venire, vel
a iudicibus audiri, nisi prius tactis n sacrosanctis scripturis
deponant, quod non odio servorum, vel propter offensam cohae-
dum ad hoc venerunt: sed quia aliter o rerum hereditarium
veritatem exquirere vel ostendere non possunt. Dat. 12. Kal.
Octobris Constantinop. Decio V. C. Conf. 529.

In authent. de his, qui ingred. ad appell. §. fin. col. 5.

tit. 4. al. tit. 11. seu Nov. 49. c. 3.

Hoc sacramentum hodie remittitur, cum in initio juret nihil
se calumniae in toto negotio exigere.

De litigatoribus & patronis causarum. Quid jurandum.

1. Ubi jurandum. 2. De administrantibus res alienas. Quid
jurandum. De aliis juramentis. 3. De absente. 4. De sacra-
mento non remittendo. 5. Si mandatum esse non constet. 6. Si actor,
7. Vel reus jurare noluerit. 8. De utilitate & usu hujus legis.
9. De litibus tempore hujus legis late pendentibus vel futuris.

2. Idem A. Joanni Praefecto pratorio.

Cum ¶ & ¶ iudices p non q aliter causas dirimere con-
cesserimus, nisi sacrosanctis r Evangelis propositis:
& patronos s causarum in omni orbe terrarum, qui t
Romano imperio suppositus est, prius jurare, & ita perfer-
re causas disposuerimus: necessarium duximus praetentem
legem ponere, per quam sancimus, in omnibus libris,
quae fuerint post u praesentem legem inchoatae, non aliter
neque x actorem, neque fugientem y in primordio litis ex-
ercere certamina, nisi post narrationem z & responsio-
nem a, antequam utriusque partis advocati sacramentum
legitimum praestent, & ipsa principales personae subeant
jusjurandum. Et actor quidem juret non calumniandi ani-
mo ¶ litem se ¶ movisse, sed existimando bonam causam habere:
Reus autem non aliter suis allegationibus utatur, n si
prius & ipse juraverit, quod putans b se bona instantia uti,
ad reluctandum pervenerit, & postea c utriusque partis vi-

ros disertissimos Advocatos (¶ secundum ¶ quod jam dis-
positum est a nobis) juramentum praestare, sacrosanctis a
videlicet Evangelis ante judicem positis.

Quid jurandum. In authent. De his qui ingred. ad appell.

§. fin. col. 5. tit. 4. al. 11. seu Nov. 49. c. 3.

In isto juramento adjiciendum est, Nullam in tota lite exa-
cturum probationem, nisi quam pro veritate putat quis
necessario esse exhibendam: ne sapius juretur in causa.

Ubi & coram quibus jurandum. In authent. ut litigantes
jurent. §. 1. col. 9. tit. 7. al. 5. seu Nov. 124. c. 1.

Principales personae, vel illa, ad quas negotium in medio mi-
graverit, coram iudicibus jurent. Quod nihil penitus causa
patrocini iudicibus, vel alii cuicumque personae pro hac
causa dederint, vel promiserint, vel postea dabunt, vel per
se, vel per aliam mediam personam: exceptis his, quae pro-
prie advocatu pro patrocinio praestant, aliisque personis, quibus
nostra leges, dari disponunt. i ¶ Sed si in sacro consistorio
lites vel consultationes intromittantur, sub praesentia sacri Sena-
tus praedictum jusjurandum praestetur. 2 ¶ Sed si qui
litigantium ad judicem venire nequeunt, praedictum jusjurandum
praestent coram officiis ab administrantibus directis ad eos
cum adversa parte. 3 ¶ Mulier honesta vita absente ad-
versario juret coram Officialibus. 4 ¶ Sed si partes in aliis
locis abesse contingat, vel una earum absens fuerit: juret sub
gestis monumentorum apud judicem provinciae vel apud defenso-
rem locorum. 5 ¶ Si quis autem litigantium praedictum
jusjurandum praestare noluerit: per sententiam iudicis actor ca-
sum actionis, reus condemnationem sustineat. 6 ¶ Tuto-
res & curatores in causis, quas agunt, praedictum jusjurandum
praestabunt.

Finis Authentica. Sequitur textus legis Codicis.

1 ¶ Sin autem vel dignitas, vel sexus personae non con-
cesserit eam ad judicem pervenire, in domo b litigatoris
sacramentum procedere: altera videlicet parte vel procu-
ratore ejus praesente. 2 ¶ Quod observari oportet,
& si c tutores, vel curatores, vel alia d quaedam sint per-
sonae, quae administrationem alienarum rerum auctoritate
legitima gerunt. Convenit enim & ipsos jurejurando affi-
ci e: Quia ipsi causam scientes, ita ad eam perveniunt: ne-
que enim pupillus f, neque adultus, vel alia hujusmodi
persona: sed ipsi, qui pro eis tutelam, vel curam, vel aliam
legitimam gerunt administrationem, scire g possunt cau-
sam, & ita ad judicium pervenire: eo quod ex animi sui
scientia h jurent. Et licet vera causa natura, alia forsitan
est: tamen, quod i quisque credit & existimat, hoc est ju-
randum. Omnibus aliis juramentis, quae vel ex praxeritis
descendunt legibus, vel a nobis disposita sunt, in sua firmi-
tate duraturis. 3 ¶ Sin autem abfuerit k alterutra
pars, & per procuratorem causa ejus agitur: non ante
licentiam habeat actor litem exercendam suo procuratori
mandare, nisi prius actis intervenientibus in l provincia,
in qua degit, sacramentum calumniae subeat. Similique mo-
do l reus abfuerit, & forsitan per judicatum solvi stipulatio-
nem procuratorem ordinaverit, vel defensor m pro eo in-
tervenit: & ipse vel praesente actore per se, vel per n in-
structum procuratorem o: vel etiam absente eo (si hoc ju-
dex perspexerit) inter acta juramentum praestet, quod reum
dare antea dispositum est. 4 ¶ Sed quia veremur, ne
forsitan quidam collusionem aliqua utentes, remittere p vi-
deantur inter se hujusmodi sacramentum, & ex praedicta
dissimulatione nostram sanctionem deludant: sancimus,
omnes iudices, licet ex compromisso q cognoscant, vigo-
rem suum exercentes (quia non pro commodo privato-
rum, sed pro r communi utilitate praesentem legem posui-
mus) minime s pati tale sacramentum remitti, sed omni-
modo hoc & ab actore, & a fugiente exigi: ne paulatim
videatur hujusmodi res defraudari, & sacramentum vel
principalium personarum, vel advocatorum ex quacunque
parte mutuari. 5 ¶ Hoc etiam huic legi addendum
esse censuimus: ut si quis pro alio litem movere t voluerit,
& nullo mandato prolato, sed per fidejussionem ratam rem
dominum habiturum, suam personam firmaverit: ne vel
ex hac machinatione lex circumferri videatur: sancimus,
si quid tale in posterum circumferri (sive pro una persona
quis litem movere voluerit, si pro aliquo corpore u, vel
vico, vel alia universitate) fidejussionem quidem x soli-

n dixi superius de hac re.

o An jurare de calumnia domini procurator possit, vide
quae notavi l. 34. 5. 3. ff. de jurejur. utique jurare posse hic ostenditur, & est exemplum apud
Livium 31. Demus principalem seu dominum jurasse de calumnia, an iterum procurator
de calumnia jurare cogitur? hoc interpretes volunt: eo tamen casu tantum, quo procuratoris
confessio & contumacia noceret domino, v. VVurms. 1. Pract. 5. obs. 8. Quid? haredi potestne
deferri juramentum calumniae? v. l. 12. inf. de reb. cred. p Juramentum calumniae utrum
remitti possit, v. Gail. 1. obs. 24. q Coram compromissario iudice juratur de calumnia.

r Quod ad communem utilitatem immediate pertinet ac refertur, pactis privatorum re-
mitteri non potest. f Juramentum de calumnia non est remittendum, dixi superius de hac quaestione, adde For-
ner. 2. select. 4. Ferrariensis tamen putat remitti & partem allegare, hoc est, dicere posse, se
simplici dicto adversarii stare velle. Ferrariensis in forma libelli de opposit. contra festes 2. in
verb. & non jurat. 9.

t id est, agere.

u Procurator admittitur ad jurandum de rato in causa privatorum, sed & in causa corpo-
rum, vicorum, universitatum. x id est, de rato.

a in pr. 5. cod.
b Nov. 123. c. 7.
124. c. 1. De depun-
tationibus ad do-
mum vide Cuj. 7.
obs. 15. v. Nov. 124.
c. 2. l. 15. ff. de ju-
rejur.

c Nov. 124. c. 2.
Legitimi admini-
stratores jurare
debent de calu-
mnia.

d etiam procu-
ratores ex officio
dari & fisci. Gail.
1. obs. 88. & 89.

e sic Suetonius
in Caligula c. 13.
circ. med. ut omni-
bus juramentis
adiceretur: ubi
tamen vulgo le-
gitur adiceretur.

f Pupilli iusta
ignorantia prae-
sumitur. Sciens
non praesumitur
pejorare aut fal-
lere, l. 26. ff. de ju-
rejur. Nihil posse
scire intelligitur,
l. ult. ff. de jur. &
fact. Hinc colligit
Bald. Personam
in qua nulla est
discretio juris &
facti, non jurare
de calumnia; &
tamen admitti ad
testimoniū, quod
in eo forendo non
exigatur scientia
juris, sed facti,
quae sensu corpo-
rali illi innotet
scit.

g l. 7. 5. de in in-
tegr. restit.

h sui sententia,
Cujac. 12. obs. 21. &
ita sunt locuti ve-
teres. Liv. 22. Cic.
in Acad. & 3. of-
fic. Gell. 4. c. ult.

i & ita, qui ju-
rat, potest excusa-
ri a perjurio, si id
juraverit, quod
crediderit. Jura-
mentum de calu-
mnia est creduli-
tatis: de quo &
ejus forma usitata
in quibusdam
Germaniae locis,
v. VVurms. 1.
pract. 14. obs. 15.

k Nov. 124. c. 1.

l Jurari alibi po-
est de calumnia
quam in foro, in
quo litigat reus,
id est, ad de ca-
lumniam jurare
poteat in loco sui
domicilii, non in
foro iudicis apud
quem experitur.

m Quid si sit con-
juncta persona?
quid si ignoretur,
ubi reus vivat?
curator bonis da-
bitur juraturus de
calumnia, facit
l. 15. ff. ex quibus
causis major. vide
Bald. hic.

n Quod ad communem utilitatem immediate pertinet ac refertur, pactis privatorum re-
mitteri non potest.

f Juramentum de calumnia non est remittendum, dixi superius de hac quaestione, adde For-
ner. 2. select. 4. Ferrariensis tamen putat remitti & partem allegare, hoc est, dicere posse, se
simplici dicto adversarii stare velle. Ferrariensis in forma libelli de opposit. contra festes 2. in
verb. & non jurat. 9.

g l. 7. 5. de in in-
tegr. restit.

h sui sententia,
Cujac. 12. obs. 21. &
ita sunt locuti ve-
teres. Liv. 22. Cic.
in Acad. & 3. of-
fic. Gell. 4. c. ult.

i & ita, qui ju-
rat, potest excusa-
ri a perjurio, si id
juraverit, quod
crediderit. Jura-
mentum de calu-
mnia est creduli-
tatis: de quo &
ejus forma usitata
in quibusdam
Germaniae locis,
v. VVurms. 1.
pract. 14. obs. 15.

k Nov. 124. c. 1.

l Jurari alibi po-
est de calumnia
quam in foro, in
quo litigat reus,
id est, ad de ca-
lumniam jurare
poteat in loco sui
domicilii, non in
foro iudicis apud
quem experitur.

m Quid si sit con-
juncta persona?
quid si ignoretur,
ubi reus vivat?
curator bonis da-
bitur juraturus de
calumnia, facit
l. 15. ff. ex quibus
causis major. vide
Bald. hic.

n Quod ad communem utilitatem immediate pertinet ac refertur, pactis privatorum re-
mitteri non potest.

f Juramentum de calumnia non est remittendum, dixi superius de hac quaestione, adde For-
ner. 2. select. 4. Ferrariensis tamen putat remitti & partem allegare, hoc est, dicere posse, se
simplici dicto adversarii stare velle. Ferrariensis in forma libelli de opposit. contra festes 2. in
verb. & non jurat. 9.

g l. 7. 5. de in in-
tegr. restit.

h sui sententia,
Cujac. 12. obs. 21. &
ita sunt locuti ve-
teres. Liv. 22. Cic.
in Acad. & 3. of-
fic. Gell. 4. c. ult.

i & ita, qui ju-
rat, potest excusa-
ri a perjurio, si id
juraverit, quod
crediderit. Jura-
mentum de calu-
mnia est creduli-
tatis: de quo &
ejus forma usitata
in quibusdam
Germaniae locis,
v. VVurms. 1.
pract. 14. obs. 15.

k Nov. 124. c. 1.

l Jurari alibi po-
est de calumnia
quam in foro, in
quo litigat reus,
id est, ad de ca-
lumniam jurare
poteat in loco sui
domicilii, non in
foro iudicis apud
quem experitur.

m Quid si sit con-
juncta persona?
quid si ignoretur,
ubi reus vivat?
curator bonis da-
bitur juraturus de
calumnia, facit
l. 15. ff. ex quibus
causis major. vide
Bald. hic.

n Quod ad communem utilitatem immediate pertinet ac refertur, pactis privatorum re-
mitteri non potest.

f Juramentum de calumnia non est remittendum, dixi superius de hac quaestione, adde For-
ner. 2. select. 4. Ferrariensis tamen putat remitti & partem allegare, hoc est, dicere posse, se
simplici dicto adversarii stare velle. Ferrariensis in forma libelli de opposit. contra festes 2. in
verb. & non jurat. 9.

g l. 7. 5. de in in-
tegr. restit.

a id est, ultra li-
tis contestatio-
nem.

b §. 3. §. cod.

c Actor jurare
potest de calu-
mnia: vel reo
præfente vel ab-
fente: & absente
vel præfente ejus
procuratore, vel
apud acta.

d Et in privato-
rum, & in univer-
sitatum causis ju-
randum est de ca-
lumniâ, v. l. ult. ff.
ad municip.

e Juramentum
calumniæ non
committit ipso ju-
re hinc colligitur,
v. Gail. l. obf. 86.

f Penam acto-
ris, nolentis jura-
re de calumniâ,
obferva.

g Actor nolens
jurare de calu-
mnia, præfumi-
tur improbus litigator.

h id est, severitas.

i Reus juramentum calumniæ re-
cusans, habetur pro confesso. l. 38. ff. de jur. jur. & §. 1. Instit. de poena temere litig.

k Judicia cum recte procedunt, æquitatis delubra: cum depravantur, foveæ fallaces &
cæcæ. Ammian. 30.

l in princ. sup. eod.

tam præstare; litem autem ulterius a minime proce-
dere, nisi intra a iudice statuendum tempus faciat perso-
nas principales b sacramentum subire, vel præfente ad-
versario, si hoc maluerit, vel alio pro eo agente, vel c peni-
tus altera parte cessante, inter acta apud defensorem loco-
rum hujusmodi sacramentum || calumniâ ||, vel ab ipso, pro
quo agitur, vel || a || plurima d parte vel idonea universi-
tatis procedat.

6 ¶ Quod si actor noluerit sacramen-
tum calumniæ subire, & hoc legitime fuerit approbatum e:
non liceat ei penitus ad litem pervenire, sed f cadat ab in-
stituta actione, quasi g improbus litigator, & tristitia h ju-
dicum ei cum summa interminatione occurrat, & a iudicio
eum quam longissime expellat.

7 ¶ Sin autem reus
hoc sacramentum subire recusat: in his capitulis, quæ
narratione comprehensa sunt, pro i confessio habeatur, &
liceat iudici sententiam proferre, quemadmodum ei ipsa
rei qualitas suggererit.

8 ¶ Sic enim non lites solum
sed etiam calumniatores minuentur: sic pro iudiciis pu-
tabant sese homines in sacriis k fisti. Si enim & ipsæ
principales litigantium partes per juramentum lites exer-
ceant, & causarum patroni præbeant sacramentum, &
ipsi l iudices propositis sacrosanctis scripturis tam causæ
totius faciant examinationem, quam suam proferant ar-
bitrium: quid aliud, nisi pro hominibus Deum in omni-
bus causis iudicem esse, credendum est? Antiqua itaque

calumniâ a quiescente, & ejus ambagibus, Constitutio
nostra dilucida & compendiosa in terris clareat omnibus,
& sit maximum dirimendarum b causarum remedium.

9 ¶ Sed prædictum sacramentum in litibus quidem,
quæ necdum sunt inchoatæ, præstari volumus in ipso c litis
primordio. Sin autem causæ adhuc pendentes invenian-
tur: vel post litem contestatam, & post solitas judiciales
cautelâs jam præstitas: si quidem præsto fuerit utraque
persona, & in eadem civitate, vel in territorio ejus mora-
tur, & in his litibus sacramentum locum habere, & in pri-
mo post hanc legem ingressum eum compelli jusjurand-
um præstare. ¶ Sin autem una pars abfuerit, ne videatur
propter absentiam personæ lis differri, & aliquod contra-
rium eveniat nostro proposito, & quod pro d compendio
litium introductum est, || protinus || hoc in adversariam
figuram transformetur: jubemus præsentem quidem per-
sonam omnimodo dare sacramentum, absenti e autem in
pendentibus duntaxat litibus (secundum quod prædictum
est) hoc concedi. Sin autem utraque principalis persona
abfuerit, ne diutius lites protolentur, etiam sine da i one
sacramenti lites pendentes suo decurrant tramite. P. P. 4.
Kal. August. Justiniano A. 4. & Paulino V. C. Confli. 334.

3. Idem *.

Pateat omnibus nostram rempublicam procurantibus conventiculam seu
conspirationem jurisjurandi religione, vel quoquo modo compositam,
a nostra maiestate prohiberi & detestari: Unde hujus rei fautores & socios
ab omni publico honore sibi commissio infamiæ nota privamus: non habenti-
bus autem ad ullum publici honoris gradum accedendi licentiam peni-
tus amputamus.

¶ Seu cognitio-
nibus iudicium
da orum a magi-
stratu vel princi-
pe. §. ff. 1. & 2. C.
Th. 12. & 7. Syn.
Bas. 1. & 2. De-
cret. 1. & 2. Sect. 1.
& 2. Clem. 1. &
2. Extrat. 1.

¶ Atque juris
fide usuras sti-
pulationi promi-
sas, & ita concilia
hanc l. cum l. 13.
in pu. j. de usur.
Ceterum, iudi-
cium exceptum di-
citur interdum,
lite contestata, in-
terdum sollicita-
tione.

c lite contestata
usuræ currunt.
l. 35. ff. de usur.
Sortis obligatione
(adde & præteri-
tarium usurarum)
in iudicium dedu-
cta, poena crescit.
l. 99. ff. de verb. obl.

d Petitio fortis non impedit cursum usurarum pendente iudicio. Bald.
Usuræ, quæ pendente iudicio emergunt, si non eodem iudicio, vel a principio litis petitz sint,
alio iudicio sunt petende.

e iudex acceptus delegatus ab ordinario. l. 5. inf. eod. l. 15. ff.
de re jud. Zaf. non ordinarius, ut vult Odofredus.

f Causa continentia non est dividen-
da. l. 16. inf. eod. Quæritur potest, quemadmodum hic ad eundem iudicem sit eundem, cum
confiter eum iudicasse, atque ita officio suo jam functum esse. l. 42. ff. de re jud. Aliter hic spe-
cies nobis est fingenda. Datus enim hic iudex fuit generaliter ad faciendam tunc actionem,
unicam autem ejus speciem hic definit ac decidit, ideoque officium ejus non extin-
ctum. l. 43. ff. de recept. arbit.

g Contra utilem exceptionem datur replicatio doli.
h Si petitio generalis, prosecutio specialis sit, & postea sententia generaliter feratur, ea
utique restringitur ad prosecuta & allegata tantum, non ad ea, quæ in iudicium non deducta
fuerint, adde l. 3. sup. de transact. l. 43. ff. de arb.

i nisi cum generaliter petisses, de una
tantum specie probaveris, l. 29. §. de transact. nisi id, quod nunc petis, continebatur prin-
cipali, ut sunt fructus, usuræ & evictions. l. 4. j. eod.

k Si questio status in contro-
versiam motam inciderit, neglecta principali, causa status priori loco cognoscitur. l. 6. inf.
de ord. cogn.

l id est, quo minus. Azu & Glossa interlinearis Cuj. ad l. 7. §. 2. ff. pro empi.
m Qui de re aliqua principaliter non potest cognoscere, si incidenter ea movebitur, de ea
cognoscet.

n a contrario collige. Eundem iudicem questionis principalis, iudicem esse
causæ & emergentis seu incidentis. Bald.

o dum illi rationem tutelæ tibi redderent:
possunt enim tutores & curatores contrario iudicio tutelæ pupillis suis reputare, quod eorum
nomine impenderint. l. 1. §. 4. inf. de contraria.

p sensus est, Popilium curatori suo
liem movisse, curatorem ei reputasse pretium fundi comparati, eamque emptionem ut pro-
baret, instrumenta emptionis in iudicium protulisse: mox, Popilium sententia iudicis damna-
tum, eam impensam curatoris agnoscere, curatorem emptionis instrumenta Popilio tradi-
disse: finita mox lite, Popilio fundum evictum fuisse: venditore non solvendo, mox adver-
sus curatorem egisse, eo scilicet nomine, quod cum supradictum fundum emeret, cautionem
omississet evictionis. Curator hujusmodi negligentiam nunquam sibi reputatam fuisse a Po-
pilio, vel in ipso iudicio, vel cum ei instrumenta emptionis traderentur negat. Contem-
nit itaque, hoc negotium & sententia iudicis, & spontaneo Popilii consensu finitum: semel fini-

TITULUS I.

De stipulatione usurarum.

r. Imp. Severus & Anton. AA. Clementi.

Iudicio excepto b, usurarum c stipulatio non est perem-
pta: Superest igitur, ut debitorem ejus temporis, quod d
non est in iudicium deductum, convenire possis. PP.
Kal. April. Antonino 2. & Geta 2. Confli. 206.

Si sapius tutela agatur.

2. Idem AA. Valerio.

Icet iudice accepto e, cum tutore tuo egisti, ipso || ta-
men || jure actio tutelæ sublata non est: & ideo si rursus
eundem f iudicem petieris, contra g utilem exceptio-
nem rei iudicatæ, si de specie h, de qua agis, in iudicio
priori tractatum non esse allegas, non inutiliter replica-
tione doli mali uteris i. PP. 6. Kal. Jan. Faustino & Ru-
fiano Confli. 211.

Si questio status bonorum disceptationi concurrat.

3. Imp. Alexand. A. Faustina.

Quoties questio status k bonorum disceptationi con-
currit, nihil prohibet, quo l magis apud m eum quo-
que, qui aliquin n super causa status cognoscere non pos-
sit, disceptatio terminetur. PP. 6. Id. Febr. Juliano 2. &
Crispino Confli. 225.

De questione evictionis omissa.

4. Idem A. Popilio.

Si, cum oibi pretium prædiorum a curatoribus comparato-
rum reputaretur, & instrumenta emptionis traderentur p,

cessorii fiet mentio, accessorium intelligitur remissum, & ita finitum, ut postea ejus nomi-
ne questio moveri non possit.

b jurisdictionem habente, i. e. a magistratu. Liv. 3.
& 7. de iurisdic. c Pedaneus iudex delegatus a iudice non a Principe, iudicem dare
non potest. l. ult. ff. de off. ejus, cui mandata. l. 5. ff. de iurisd. Cur tam varie? Principis delega-
tus habet apparitores, executores proprios, & adfessores, ad instar magistratus: quod ceteri
delegati non habent. v. Nov. 60. Cuj. 12. obf. 1. adde Hartmann. 2. præf. 1. obf. 8.

d Imo
habet, ut legatus Proconsulis, l. 12. §. 1. ff. eod. l. 12. ff. de off. Proc. solve. Speciale est in Procon-
sule. Accurs. Bald. Zaf. hic. An perpetuo verum est a delegato iudice non subdelegari? Zafius
ait hic n. 15. Idque ita verum esse, ut ne quidem ex causis necessariis impedimenti, vel post li-
tis contestationem, vel partium consensu, subdelegare possit.

e loco alterius sc. non
proprio. l. 3. ff. de off. ejus, cui mand. Quod proprium non habemus, dare alteri non possumus. At
Proconsulis legatus nihil proprii habet, l. 13. ff. de off. Proc. & tamen subdelegat, l. 12. d. i. solve.

In legato Proconsulis vestigia quædam sunt magistratus, ex quo lex ita censuit ac voluit, ut
mandare suam jurisdictionem & subdelegare possit. Ideoque Proconsul dicitur propriam iur-
isdictionem legatis dare, l. 4. ff. de off. ejus, cui mand. lex illa conciliari ita potest cum l. 13. ff. de
off. Proc. ut sit sensus: Legatus Proconsulis subdelegare potest: quia jurisdictionem habet, quæ
uti potest, quasi jure proprio: quod non ex autoritate ipsius Proconsulis, d. l. 13. sed legis id ita
statuentis ac volentis dependet. Itaque propriam non habet, si conditionem Proconsulis spe-
caveris: habet propriam, si legis vim ac potestatem consideraveris: cui id ita constituere li-
cet. Deinde cum dicimus: Legatus Proconsulis subdelegare potest: quia jurisdictionem habet, quæ
eam conferri in individuo, quam habet Proconsul (alioquin ea data nihil apud eum remane-
ret) sed eandem in specie: ut semper sit ea propria legati, eaque quasi jure proprio uti possit,
non voluntate ipsius Proconsulis, sed vi ac potestate legis id ita statuentis.

f Servus non
litigat, nec facta in eum condemnatio subsistit Syn. Bas. 7. l. 6. c. 1. de i. d. h. l. 6. c. 5. Har. 14. §. 7.
g fisti tamen potest iudicio. l. 81. ff. de verb. obl. h l. 13. ff. §. quis caution. l. 107. ff. de reg. iur.

a id est, calu-
mniæ actionem,
de qua Inst. de poe-
na temere litigan-
tium. §. utriusque.

b Juramentum,
remedium maxi-
mum expedien-
darum litium. l. 1.
ff. de jur. jur. Paul.
2. sent. 1. §. 1.

c Juramentum
de calumniâ, in
ipso litis primor-
dio præstandum.

d Ut litium com-
pendia sunt quæ-
renda, ita earum
fugienda est com-
perendinatio, sive
dilatio.

e vide quæ scri-
psi ad l. 15. ff. de ju-
rejurando.

tam litem non
instaurari. Quo
jure procuratore
iudicatum est.

Quo jure, in qui-
es? cum minor
adversus rem ju-
dicatam restituat-
ur, si se decep-
tum læsumve
probaverit. sup. si
adversus rem ju-
dicatam, & mino-
res juris ignora-
tione decepti re-
stituuntur. l. 11. §.
de jur. & fact. i-
gnor. Zafius res
ea movet hic
num. 4. ut diceret
minorem esse re-
stituendum, cui
non illibenter ac-
cedo, nisi dicas,
Popilium jam
majorem viginti
quinque annis
curatoribus iudi-
cium distasse.

a Evictio, est de
appendicibus &
appendix vendi-
tionis. Qui de
principali egit,
omisso accessorio,
si postea in sen-
tentia nulla ac-
cessorii fiet mentio,

accessorium intelligitur remissum, & ita finitum, ut postea ejus nomi-
ne questio moveri non possit.

b jurisdictionem habente, i. e. a magistratu. Liv. 3.
& 7. de iurisdic. c Pedaneus iudex delegatus a iudice non a Principe, iudicem dare
non potest. l. ult. ff. de off. ejus, cui mandata. l. 5. ff. de iurisd. Cur tam varie? Principis delega-
tus habet apparitores, executores proprios, & adfessores, ad instar magistratus: quod ceteri
delegati non habent. v. Nov. 60. Cuj. 12. obf. 1. adde Hartmann. 2. præf. 1. obf. 8.

d Imo
habet, ut legatus Proconsulis, l. 12. §. 1. ff. eod. l. 12. ff. de off. Proc. solve. Speciale est in Procon-
sule. Accurs. Bald. Zaf. hic. An perpetuo verum est a delegato iudice non subdelegari? Zafius
ait hic n. 15. Idque ita verum esse, ut ne quidem ex causis necessariis impedimenti, vel post li-
tis contestationem, vel partium consensu, subdelegare possit.

e loco alterius sc. non
proprio. l. 3. ff. de off. ejus, cui mand. Quod proprium non habemus, dare alteri non possumus. At
Proconsulis legatus nihil proprii habet, l. 13. ff. de off. Proc. & tamen subdelegat, l. 12. d. i. solve.

In legato Proconsulis vestigia quædam sunt magistratus, ex quo lex ita censuit ac voluit, ut
mandare suam jurisdictionem & subdelegare possit. Ideoque Proconsul dicitur propriam iur-
isdictionem legatis dare, l. 4. ff. de off. ejus, cui mand. lex illa conciliari ita potest cum l. 13. ff. de
off. Proc. ut sit sensus: Legatus Proconsulis subdelegare potest: quia jurisdictionem habet, quæ
uti potest, quasi jure proprio: quod non ex autoritate ipsius Proconsulis, d. l. 13. sed legis id ita
statuentis ac volentis dependet. Itaque propriam non habet, si conditionem Proconsulis spe-
caveris: habet propriam, si legis vim ac potestatem consideraveris: cui id ita constituere li-
cet. Deinde cum dicimus: Legatus Proconsulis subdelegare potest: quia jurisdictionem habet, quæ
eam conferri in individuo, quam habet Proconsul (alioquin ea data nihil apud eum remane-
ret) sed eandem in specie: ut semper sit ea propria legati, eaque quasi jure proprio uti possit,
non voluntate ipsius Proconsulis, sed vi ac potestate legis id ita statuentis.

f Servus non
litigat, nec facta in eum condemnatio subsistit Syn. Bas. 7. l. 6. c. 1. de i. d. h. l. 6. c. 5. Har. 14. §. 7.
g fisti tamen potest iudicio. l. 81. ff. de verb. obl. h l. 13. ff. §. quis caution. l. 107. ff. de reg. iur.

Cum

a Si bona debitoris tui servum tibi pignoris jure obligatum, bona domini sui quondam rebus humanis exempti tenere profitearis: adversus eum dari tibi actiones contra jus postulas: si quidem inter b servum & liberum consistere nullum possit iudicium. Ad possessionem itaque pignorum magis officio iudicis venire te convenit, quam illicita postulare S. 14. Kal. Maji, Sirmii, CC. Confl. 294.

De aequitate & stricto jure.
8. Imp. Constant. & Licin. AA. ad Dionysium.

PLacuit c in omnibus d rebus precipuam e esse f iustitiam aequitatisque, quam b stricti i juris k rationem. Dat. Id. Maji, Voluhiano & Anniano Confl. 314.

De re plene inquirenda, & de partibus interrogandis.
9. Imp. Constant. A. ad Maximum.

Judices l oportet imprimis rei qualitatem plena m inquisitione discutere n, & tunc utramque partem sapienter interrogare o, Num quid novi addere desideret: cum hoc ipsum ad alterutram partem proficiat, five definienda causa per iudicem, five ad maiorem potestatem referenda sit. Dat. 2. Id. Jan. Sirmii, Licinio s. & Crispo Confl. 318.

De allegationibus & dilationibus. In authent. ut cum de appell. cog. §. sed & hoc. col. 8. tit. 16. al. 11. seu Nov. 116. c. 2.

Uberius, ut, si quando una pars allegationibus suis renuntiaverit, alia vero pars se habere aliquid, quod proponat, dixerit: Iudex negotii modis omnibus eam partem, qua utitur dilatione, compellat intra triginta dies, postquam altera pars allegationibus renuntiaverit, quicquid velit, sine aliqua intermissione proponere. Quod si non fecerit, tunc ad ejus malitiam superandam alius mensis indulgeatur a iudice. Si vero adhuc distulerit, alterius mensis dilatio ei prebeatur: Ita ut si usque ad predictos tres menses suas non proposuerit allegationes, causa cognitor non amplius expectans, sententiam omnibus modis, legibus & moribus consonantem proferat: vel, si noluerit, referat ne litigatoribus male tractantibus liceat causarum exitus ultra protrahere.

De causa continentia non dividenda.
10. Idem A. ad Severum P. V.

Nulli p prorsus audientia prebeatur, qui causa continentiam q dividit r, & ex beneficii prerogativa id, quod in uno eodemque judicio poterat terminari, apud diversos iudices voluerit ventilare: poena ex officio iudicis imminente ei, qui contra hanc supplicaverit sanctionem: atque alium super possessione s, alium super principa-

l. 12. ff. qui & a quib. non in sententiis aut iudiciis. l. 1. §. de legib. Nullo igitur casu? Immo in omnibus, sed quae lege palam non sunt definita. e hinc aequitas vocatur summa ratio in l. 43. in fin. ff. de relig. f Cur? num iudicibus: si iudicibus, an omnibus? dixi ad l. 1. §. de legib. g l. 57. §. de episcopis. l. 90. ff. de reg. jur. Equitas, iustitia, ut hic, verum jus, germana iustitia. Cic. bona fides, l. 29. §. 4. ff. mandati. naturalis iustitia, l. 13. §. 7. ff. de excusator. humanitas, benignitas, aequum, bonum, bonum & aequum, l. 1. ff. de iustitia. l. 91. §. 3. ff. de verb. obl. d. iudicior. Syn. d. loco, utilitas communis, l. 51. §. 2. ff. ad leg. Aquil. To s. iustitiae, iustum quidem, sed non semper scriptum, & ita opponitur iusto legitimo ab Aristotele 5. Ethic. 10. Aequitas rationem personarum habet, l. 14. §. 6. ff. de religiosis. educitur ex ipsarum rerum natura, l. 14. §. 13. ff. de religiosis. iudici ante oculos esse debet, l. 4. in fin. de eo, quod dicitur, unde religio iudicantis dicitur, l. 13. ff. de testibus. juris scripti duriorem & asperitatem, habita ratione circumstantiarum mitigat. Quia via? veluti si deprehendens neque plus aut minus in facto esse quam in lege scripta, dixeris, scriptam legem facto contravenisse proprie convenire: si tamen legislatoris mentem, ipsamque facti contravenientem attentius spectaveris, legem facto consentire negaveris. Huc utique spectat ars boni & aequi, l. 1. in princip. ff. de iustitia & iure. vera philosophia non simulata, quae sui studiosos faceret doctos, ibid. §. 1. De aequitate alibi etiam dixi ad l. 21. ff. de interrog. Obiter interea notandum est, originem aequitatis ex universali lege: quippe legislatores non omnes casus definiunt, sed eos, qui plerumque accidunt. Arist. 5. Ethic. 8. Decisio casus omni in lege universalis, petenda non ex ipsa lege, sed ex eo, quod bonum & aequum dixerimus, ut aequitate ipsam possumus appellare, scriptae legis supplementum. h Aequitas, d. iudicior: jus strictum, d. iudicior. Syn. Bas. 7. tit. 3. extit. 6. c. 8. i Jus strictum hic non est jus scriptum, sed juris scripti praedicta & ab humanitatis regula aliena interpretatio: stricta ratio, l. 43. in fin. ff. de relig. Jus summum Ciceroni, aptes juris, l. 29. 4. ff. mandati. mera cognitio, l. 14. §. 13. ff. de religiosis. subtilitas verborum, l. 20. in fin. ff. de reb. cred. Opponitur aequitati (de qua supra dixi) ut homini politico & humano barbarus: ut spiritus litera dicitur & scrupulositas, nimiaque subtilitas, l. 12. §. de in iusto. cavillatio, subtilitas juris, l. 17. ff. de in iusto. auctoritas juris scientiae, l. 91. §. 3. ff. de verb. obl. ratio disputandi, l. 51. §. 2. ff. ad leg. Aquil. d. iudicior. Syn. d. loco. summum jus summa injuria. Terent. Heautontimor. summum jus summa crux: Columell. 1. Eam ob causam Coriolanus in exilium missus, ut nimis exactor legum, Halicarnass. 8. Jus nimis scrupulosum, & ideo non admittendum, l. 33. ff. de excusator. ius. subtilis ratio, l. 51. in fin. ff. ad l. Aquil. subtilis regula & humanitas opponuntur in l. 13. ff. de liber. & posthum. k Immo stricti magis quam aequitatis, d. l. 29. d. l. 20. d. l. 12. d. l. 17. dixi superius & ad legem primam.

I hac lex interpolata ex l. 1. C. Th. cod. lib. 2. tit. 18. m hoc locum non habet in rebus minimi momenti, & aliis causis, quae moram non admittunt, ut alimentorum & similia, de quibus v. Rebuffum tome 1. tract. de sent. praedictis lib. sen provisionibus.

n id est, cuncta terminari, l. iudicantem. 1. C. Th. lib. 2. tit. 18. quam vide & e iudicantem. m. 30. qu. 5. o ex officio, parte etiam non petente, vid. l. 11. ff. de interrog. atq.

p l. 2. C. Th. de iudiciis lib. 2. tit. 18. q l. 2. §. cod. ubi exprum iudicium, ibi finem accipere debet. l. 30. ff. cod. neque hodie in huius, cras in alterius foro lis finienda. v. quae notari ad legem tula.

r l. 2. §. cod. Cur id fieri non oporteat, dixi ad l. 1. ff. quibus de reb. ad eundem iudic. f Alia est enim proprietatis, alia possessionis causa, ut hic. In hac, de erepta possessione: in illa de proprietate agitur, utraque in uno eodemque iudicio debet cognosci. Greg. 7. epist. 100. & hae prius quam illa. An & simul? Symmachus 1. epist. refert id ab imperatoribus constitutum, iudices ad id non cogi: sed tamen, si velint, de possessione cognoscere posse etiam continuo, si casus tulerit, de proprietate cognoscere, quae de re plenius vide Cujac. 2. obs. 35. Superior quaestioni subcontraria est ea. An pendente iudicio petitorio, agi possessorio liceat, & rei vindicatione ad possessionis causam progredi? de qua vide l. 13. J. de rei vind. l. 37. ff. de iudiciis. Hotom. quaest. 29.

li a quaestione iudicem postulaverit. Dat. 3. Kal. Aug. Paulino & Juliano Confl. 325.

Ut iudex leges, non verba principis attendat.
12. b Graeca huius Constitutionis argumentum ex indice Basilicorum & Theod. Hermopolita.

Subtilitatem c legum iudex cura d habeat: non autem his, quae praeter jus dicta, vel prolata sunt ab Imperatore, attendens.

De dilationibus. 1. De recusatione iudicis.
12. e Imp. Zeno.*

Omnes f magistratus & divini iudices compendiose lites decident: & si quis litigantium crebro competentem iudicem adiens, sine iusta causa differatur, adeat Principem, auxilium ab eo expectans. i ¶ Sin recuset quis iudicem bona fide ante litem contestationem iudex alius ei ex divina aditione dabitur: Quod si & iuste recusare videbitur, post contestationem iudex alius aut conjudex ne b petatur: apud unum enim iudicem omne moveatur causa negotium; & si incompetens ille super aliquo videatur causa capitulo, ex propria sententia ad competentem iudicem illud capitulum remittatur. Secundo enim aut sapius conventus seu expertus quis: & ex secunda causa in duplum reponet damnum, & sine fide iussoribus, aut ejectione ex secunda conventionem apud primum intendit iudicem.

De litis triennio finiendis. De eremodicio & de sumptibus litis.
13. Imp. Justinian. A. Juliano P. P.

Properandum i nobis visum est, ne lites fiant pene immortales k, & vita hominum modum excedant: (cum criminales quidem causas jam nostra lex l biennio conclusit: & pecuniariae causa frequentiores m sunt, & saepe ipsa materia n criminibus creare noscuntur) praesentem legem super his per orbem terrarum, nullis locorum vel temporum angustis coarctandam, ponere. i ¶ Censemus itaq; omnes lites super pecuniis, quantacumque quantitates, five super conditionibus, five super iure civitatum, five privatorum fuerint illatae, five super possessione, vel dominio, vel hypotheca, seu super servitutibus, vel pro aliis quibusdam causis, pro quibus hominibus inter se litigandum est, (exceptis tantummodo causis, quae ad jus fiscale o pertinent, vel quae ad publicas respiciunt functiones) non ultra triennii p metas post litem contestatam esse protrahendas: sed omnes iudices five in hac alma Urbe, five in provinciis maiorem seu minorem peragant administrationem, five in Magistratibus positi, vel ex aula nostra dati, vel a nostris proceribus delegati: non esse eis concedendum ulterius lites, quam trienni spatio, extendere. Hoc etenim iudicialis magis esse potestatis, nemo est, qui ignoret: Nam si ipsi noluerint, nullus tam audax invenitur, qui possit invito q iudice litem protelare. 2 ¶ Et si quipem pars actoris cessaverit, quatenus multiplici dilatione reus fatigetur, & triennii meta post r litem contestatam jam prope s finem veniat. ut semestris tempus tantum ei supersit: licentia erit iudici t per executores negotii actorem requirere, parte fugiente u ex una x parte actoris absentiam incusante y: & iudicibus omnimodo suas aures huiusmodi quaestionibus referantibus: & si per z tres vices hoc fuerit subsecutum, decem a dierum spatio per unumquemque b introitum c destinato, & nec ita pars

pana temere litigant. I Instantia causarum criminalium non durat ultra biennium. l. 2. §. 3. ut intra cert. temp. crim. qu. lib. 9. a. 44. m Pecuniariae causa criminalibus frequentiores. n Pecuniariae lites saepe in criminales degenerant. o Causae fiscales & pertinentes ad publica munera, intra sex menses a lite contestata finiendae, v. l. ult. §. de iure fisci. p Lites civiles (quae tamen non pertinent ad fisci & publicas functiones, §. cod. & ad legata, fideicommissa, & libertates: sunt enim tales causae intra annum finiendae. Nov. 1. ubi v. Cujac. triennio finiendae, ut hic: quod & Manuclis Commenci Novella quadam confirmatum est. De triennio v. Cuj. c. 22. de prof. Hoc tempus legitimum appellatur in l. 32. in fin. ff. cod. Ubique gentium in veterat ab omnibus seculis morbo g lites diutius vivunt. Illud interim notandum. In Gallia sic instantiam perimi triennii spatio, computanda die ultimae termini de la dernière procedure, ut ab eo tempore nemo sine literis regis litem possit prosecui, vide Rebuff. in proem. constit. gloss. n. 51. q Invito iudice neutra pars litigant. um litem prorogare potest. At iudex post triennium sententiam ferre potest? non potest. Cur ita? triennio perimitur instantia: ea perempta, cessat citatio. Si quis diceretur, hoc fieret sine citatione. Est autem sine citatione sententia nulla. Post peremptam igitur instantiam, sententia nulla est. vide Oldend. c. 8. de sent. & re iudicata. r Tempus instantiae incipit currere post litem contestatam. s Prope triennium esse dicitur, quod a triennio, solo semestri distat. Proximitas temporis, hoc semestri definitur. v. Cujac. 17. obs. 4. in fin. t vide Jafredum decif. 333. u Uno litigatorum absente, lites persecutio continuanda ad alterius praesentis petitionem.

x მოკმევეს. v. Cujac. Nov. 9. y hinc colligunt, iudicem nunquam nisi ad instantiam partium procedere, quod nimis sane generale: iudex enim plerumque ex officio, procedit. Hinc etiam colligunt, Absentem non prius contumacem censeri, quam ejus absentia ab adversario praesente fuerit accusata. z vide l. 8. §. quomodo & quando iudex, a l. 69. ff. cod. hodie triginta dierum ex Nov. 112. c. 5. b Mos hic erat iudiciorum, ut si litem ceptam pars una deseruisset, altera iudicium ingrederetur ac postulatet adversus absentem Edictum primum: quod impetratum denunciabatur absenti, dato ei termino decem dierum. Eo non comparente, secundum Edictum postulabatur, quod mox eidem absenti denunciabatur, additis rursus aliis decem diebus. Eo rursus non comparente, tertium Edictum postulabatur dari, quod absenti denuo denunciabatur (trinx enim denunciationses fiebant) §. cod. ibi, per tres vices addito decendio. Eo non comparente, postulabatur Edictum quartum & peremptorium. Interdum tamen omisso quarto edicto, absens condemnabatur, l. 2. §. 7. quomodo & quando iudex: & ita reddebatur lites & huiusmodi v. Cuj. 9. obs. 21. c Introitus est, quo praesens adversarius absentem accusat, & de sumptibus lites, quos introitus fecit, conquisitur atque deplorat, qui tertio fieri solet. v. Cujac. d. loco.

a Causa principalis, id est, proprietatis, l. 1. C. Th. unde vi. quae & negotium principalem. l. 7. in fin. J. ad l. Jul. de vi. Calliodor. 4. variat. Si in causa momentanea (id est, possessionis) vel principali iustitiam adesse cognoscat, v. Cujac. 5. obs. 19. in fin. b Cujacius hanc legem restituit. 9. obs. 20. c Interpretatio Contrit: sententia haec est, iudices sequi jus strictum legum debere, at non ea, quae plenius; a Principe dicta prolatave τὰ πρὸς τοὺς, praeter jus syn. Bas. 7. tit. 6. c. 11. d l. 3. §. de sententia ex periculo. l. 20. §. de parric. e Cujacius hanc legem restituit. 9. obs. 20. extat 7. syn. Bas. 6. c. 12. f Interpretatio Contrit. g c. 6. de off. leg. in 6. Nov. 53. c. 3. h adde causam. l. ult. §. de in ius vocand. i Causae criminales biennio finiendae; Pecuniariae vero cujuscunque fuerint quantitates, a quacunque persona, in quacunque causa (excepta duntaxat causa fisci publicarum, quae functionum) solo triennio ab omnibus iudicibus quicunque fuerint finiendae, syn. Bas. 7. tit. 6. c. 3. k Litium immortalitas vitanda. l. 4. §. 1. ff. de alien. iud. mut. caus. l. 21. in fin. ff. de reb. cred. l. 1. §. 10. ff. de operu no. v. adde l. 1. de

a Huc refertur potest illud Seneca in Thyeste actus 3. quidquid a vobis minor expavescit, Major hoc vobis dominus minatur. adde Evangel. Luc. c. 6. b Sic agendum cum homine quasi si DEUS videat: Sic cum DEO loquendum, quasi homines videant. Seneca 10. epist. 10. 2. Paral. 29. Epictet. Heliad. ubi de Justitia. Demost. orat. contra Aristogitonem, ubi de Judicibus in seculis degentibus loquitur. Plautus in Rudens, ubi de falso iudicantibus. Pharnutius lib. 1. c. 1. ubi de iudicantibus. Pind. in Olymp. Harm. pref. oper. adde et Anthologia Græcorum poetarum distichon Luciani. c Ut utriusque partis advocati in ipsa liti contestatione per sancta Evangelia jurent, se in eligendis sui causa, nullam operam nullumque studium intermissuros: & causam bonam existimare, nec falsi patrocinii se bi confisos esse. Quod si interim dum cognoscitur causa, causam improbarerint, ab ea desistant: nec licentiam litigator habeat alterum patronum invitandi. Synops. Basil. cod. c. 14. adde §. 1. Instit. de pæda temere litigantibus. d v. l. 1. in fin. J. de lite contest. e Patroni causarum jurant de fide peragenda & omni integritate. adde l. 2. §. de iurjurando. propt. cal. §. 1. vers. utrimque. Instit. de pæda temere litig. f Quandoque advocatus dicit se litem habere conscientiam ex liti improbitate, potest a patrocinio desistere. Bald. g Melioribus contemptis ad improbos non est refugendum. h Reus e latibulis vel e fuga emergens integris omnibus, i. e. bonis non venditis, non recipitur aliter, quam si omnia damna actori restituerit, ac præterea satisfecerit iudicio fisci, cum de lite disceptatur plenissime. Nam summaria cognitio non definit, litem non consumpsit. Nov. 53. c. 4. in fin. ubi vide Cuj. i Nov. 18. hodie actor. Nov. 82. k Recusari potest iudex ante liti contestationem: si absque ratione quis & injuste recusaverit, hoc est, post contestationem liti, repellitur. Synops. Basil. 7. tit. 3. ext. tit. 6. c. 2. adde l. 4. J. de iurisdic. l aliud in ordinariis. Utus apud Gallos diversum obtinet. Possunt enim ordinarii recusari, vitata tamen calumnia. id enim multa pecuniaria & honoraria puniri solet apud eosdem Gallos, constitutione Francisci I. & Caroli IX. vide Papon. 2. Not. 2. cap. des procureurs, ubi: dixit sepe.

omnino iudices Romani juris disceptatores, non a liti primordium accipere, nisi prius ante sedem iudicalem sacrosanctè deponantur Scripturæ, & hæc permaneant non solum in principio liti, sed etiam in omnibus cognitionibus usque ad ipsam terminum & definitivam sententiam recitationem. Sic etenim attendenti ex Sacrosanctas Scripturas, & DEI præsentia consecrati, ex majore præsidio lites diriment, scilicet, quod non a magis alios iudicant, quam ipsi iudicantur; cum etiam ipsis magis, quam partibus terribile iudicium est: siquidem litigatores sub hominibus, ipsi autem DEO inspectore adhibito causas proferunt trutinandas. Er hoc quidem iusjurandum iudiciale omnibus notum sit, & Romanis legibus optimum a nobis accedat incrementum, & ab omnibus iudicibus observandum: & si prætereatur, contemptoribus periculosum sit.

In auth. de defen. Civit. §. Iusjurandum. col. 3. tit. 2. seu Nov. 15. c. 1. & in auth. Iusjurandum quod præst. ab his. §. pen. col. 2. tit. 3. seu in Iurejurando subiecto Nov. 8.

Hodie jurant se facturos, secundum quod eis visum fuerit iustius & melius, exceptis defensoribus civitatum, qui jurant omnia secundum leges & iura se facturos.

Finis auth. sequitur text. legis C.

¶ Patroni autem causarum, qui utrique parti suam præstant auxilium ingrediuntur, cum lis fuerit contestata, post narrationem propositam, & contradictionem obiectam d, in qualicumque iudicio majore vel minore, vel apud arbitros sive ex compromisso, sive aliter datos vel electos, sacrosanctis evangelii tactis iuramentum præstent. Quod e omni quidem virtute sua omnique ope, quod verum & iustum existimaverint, clientibus suis inferre procurabunt: nihil studii relinquentes, quod sibi possibile est: non autem credita sibi causa cognita, quod improba sit, vel penitus desperata, & ex mendacibus allegationibus composita, ipsi scientes prudentesque mala conscientia liti patrocinabuntur: sed & si certamine procedente aliquid tale sibi cognitum fuerit, a causa recedent. Et ab huiusmodi communionem sese penitus separantes.

¶ Hocque subsecuto, nulla licentia concedatur spreto litigator ad alterius Advocati patrocinium convolare: ne melioribus g contemptis, improba advocatio subrogetur.

¶ Sin autem pluribus patronis adhibitis & iuramento ab omnibus præstito, quidam ex his causa procedente patrocinandum esse crediderint, quidam recusaverint: exeant quidem recusantes, volentes autem remaneant: causæ etenim terminus manifestare poterit, qui timidus, qui que audacius iudicium vel reliquerunt vel protulerunt: nec in hac parte litigatoribus danda licentia alios pro recusantibus subrogare. Dat. 4. Kal. April. Lampadio & Oreste VV. CC. Confl. 530.

Si contumax postea appareat, & de impensis.

15. Idem A. Juliano P. P.

Sancimus, omnes iudices, (sive in hac florentissima civitate, sive in provinciis) si quando absens persona citata postea apparuerit, non aliter ei iudicalem aditum revelare, sed omnem claudere ei iudiciorum copiam, nisi h prius omnia damna restituat ex huiusmodi vitio adversariis e us inflicta, sive circa ingressus liti, sive circa honoraria Advocatorum vel alias causas, quæ in iudicio versantur: æstimatione iudicis i quantitate eorum definienda, postquam iuratum ab eo fuerit, qui fecit expensas: executoribus negotiorum modis omnibus dispositiones eorum adimplentibus: scilicet iudicibus nostris || & executoribus, || quod si hoc prætermiserint, ex sua substantia huiusmodi detrimentum latis refarcire compellentur. ¶ Quod & in pedaneis iudiciis observari censemus, licet non citati, sed requisiti litigatores mala conscientia abfuerint. Dat. 10. Kal. Maji. Lampadio & Oreste, VV. CC. Confl. 530.

In authent. de Judic. §. oportet. col. 6. tit. 11. seu

Nov. 82. cap. 10.

Post iusjurandum delarum & præstitum, non licet iudici amplius taxare. Sed & si hodie prius iudex taxaverit, & ita secundum quantitatem a iudice taxatam iuratum fuerit: non habeat licentiam iudex minus, quam iuratum fuerit, condemnare. Sed si viderit iudex neutrum litigatorum subdi debere rationi summptuum propter negotii varietatem, sua sententia hoc declarat.

De recusatione iudicis, & de appellacione.

16. Idem A. Juliano P. P.

Aperitissimi k juris est, licere litigatoribus iudices delegatos l, antequam lis inchoetur, recusare m: cum

etiam ex generalibus formis a Sublimissima tuæ sedis statutum sit, necessitatem imponi, iudice recusato, partibus ad eligendos arbitros venire, & sub audientia eorum sua iura proponere. Licet enim ex imperiali numine iudex delegatus est, tamen, quia sine b suspitione omnes lites procedere nobis cordi est, liceat ei, qui suspectum e iudicem putat, antequam lis inchoetur, eum recusare, ut ad alium curiatur, libello d recusationis ei e porrecto: cum post litem contestatam neque appellari f posse ante definitivam sententiam jam statuerimus neque recusari posse, ne g lites in infinitum extendantur: eodem h scilicet ex-ecutore necessitatem i partibus per ordinarium iudicem, & omne civile auxilium imponere, & arbitros eligere, & ad eos venire: & sic litem appetere k, quasi arbitri fuerint, ab imperiali culmine delegati. Quod, & si ab imperiali maiestate iudex delegatus non sit, sed ab alio culmine, obtinere censemus. Dat. 5. Cal. Maji, Constantinop. Lampadio & Oreste VV. CC. Confl. 530.

De episcopo iudici suspecto adjungendo.

Auth. ex Novell. 86. cap. 2.

In authent. ut differentes iudices audi. interpellant. allegatio. §. si vero contigerit. col. 6. tit. 15. al. Collat. 9. tit. 10. seu Novell. 86. cap. 2.

Si vero contigerit, aliquem subiectorum nostrorum in dubitationem habere iudicem: jubemus sanctissimum Archiepiscopum vel Episcopum locorum audire causam una cum clarissimo iudice l: ut ambo aut per amicabilem m compositionem dissolvant, quæ dubia sunt, aut per annotationem in scriptis factam, aut cognitionaliter iudicem inter litigantes: ne provinciales recedentes a patria, ad longinqua trahantur examina. Si autem iudex Episcopo parere noluerit: Principi scribat, qui de eo iudice summet vindictam.

De militibus hominibus.

17. Idem A. Joanni P. F. P.

Certi juris est, quod concessa n est etiam militibus hominibus iudicandi facultas. Quod enim obstaculi est, homines, qui alicujus rei peritiam habent, de ea re iudicare: cum sciamus, & militares magistratus, & omnes tales homines per usum o quotidianum jam esse approbatos, ut & audiant lites, easque dirimant, & pro sui p & legis scientia huiusmodi altercationibus finem imponant. Dat. Kal. Nov. Lampadio & Oreste VV. CC. Confl. 530.

De recusatione iudicis.

18. Idem A. Joanni P. P.

Cum specialis iudex sive ab augusta fortuna, sive a iudiciali culmine in aliqua provincia, in qua incusatus degit, datus est: & una pars suspectum q eum sibi esse dicit: ne forte absente persona iudicis, & in alia civitate ejusdem provincie commorante, compellatur longo itinere emenso recusationis libellum ei r incusatus offerre: sancimus, si quidem præsto est Præses provincie in illa civitate, ubi de ea re dubitatur, licere ei, qui suspectum sibi iudicem esse dicit, ipsum Præsidem adire, & hoc facere in actis manifestum. Si autem non est moderator provincie in præfato loco: hac eadem apud Defensorem locorum vel Duumviros municipales gestis f apud eos habitis & celebrare: & iudicem quidem eum recusare: illico t autem, || id est || intra triduum proximum sine ulla dilatione, compelli u arbitrum vel arbitros x eligere, & apud eos litigare: ne & datus iudex removeatur, & alter non eligatur: electione videlicet arbitri, si variatum y inter partes fuerit, simili modo vel Præsidis provincie, si adest, vel Defensoris locorum, vel magistratuum municipii arbitrio dirimenda: & executore negotii, cui mandata est huiusmodi causæ examinatio z, imminente: & statuta ab arbitris effectui mancipante, nisi fuerit provocatum a;

f l. 4. J. de iurisdic. vide l. ult. J. de sent. & interloc.

inter locutoria non appellatur. h In eo scil. Hal.

per se vel per ordinarium imminere, ut eligantur arbitri.

unde apparitores ab apparere, al. apparere, i. e. ordinare.

l i. e. Præside. m Transactio-

nis species est, arbitramentum, ut vocant. n l. 6. J. de iurisdic. omni. iud. & §. de offic.

mi. iud. Milites possunt esse iudices, ergo imperiti juris munere iudicandi fungi possunt,

dixi ad l. 1. §. de adfess. & l. 1. J. de postulando, adde Hotoman. 26. Illustr.

o Peritia

usu & praxi comparatur. p magis tamen ex legis conscientia quam sua iudicare de-

bet: legis conscientia, secundum acta & probata, l. 13. §. 2. §. cod. l. 6. §. 1. ff. de off. Præ-

vide ad hunc locum Hotom. 26. Illustr. q dixi ad l. 16. §. cod.

r iudicis recusa-

tio fit coram ipso iudice, qui recusatur: aut eo absente, coram iudice, ad quem, aut eo ab-

sente, coram municipali, adde VVirmf. 1. obs. 5. f Suspectus iudex recusatur per li-

bellum, vel apud acta, adde Cujac. 9. obs. 23. t Fit illico, quod fit intra triduum. vide

l. 3. §. de errore ad voc. De triduo vide Cujac. c. 5. de præscript.

u Recusatione oblata,

cognatur litigatorum optare arbitros. Huius generis arbitri, juris arbitri dicuntur, quo loco

notandum est. Tres casus in iure expressos, quibus eliguntur iuris arbitri. Primus casus est,

ut hic & cap. suspicio. 39. de officio delegat. c. cum speciali. 61. de appellat. secundus, quoties

ambigatur de revocatione literarum. c. pastoralis. 53. de appell. Tertius, de quo 11. quæst. 1. c.

clericus. adde Gl. in c. statutum. 11. de rescriptis. infexto, vide Schenckium 1. conclus. 49.

x Differt in eo ius civile a canonico, Canonico namque iure coguntur partes eligere arbitros

præfite, i. e. sine alternatione, c. secunda requirit. c. cum speciali. 61. de appell. c. licet,

de foro competente. y Si variatur inter partes de eligendo arbitro iudex arbitrum da-

re potest. l. 17. §. 6. ff. de arbitris. z exadio. Hal. c. c. 2. vide Cuj. 9. obs.

23. in fin.

a ad quem si Princeps vel Prætor iudicem recusatum dedit, recusati loco arbiter datur:

a cujus sententia, Princeps vel Prætor, i. e. is, qui dedit, appellabitur: potest enim ab ar-

a vide l. 2. §. de offic. Præf. præf. orient.

b l. 47. ff. cod.

c Recusari iudex

suspectus potest.

De exceptionibus

recusationis ad-

versus iudices, vi-

de Oldend. cap. 7.

Enchiridii exce-

ptionum 1. Hart-

mannus tamen

unicam tantum

esse causam recu-

sationis ait, quæ

varias causas ha-

beat. d. loco obs. 9.

quod interpreta-

tione indiget: Ob-

secutum est enim

illud, unica est

causa ex variis

causis insurgens.

De refutatione

iudicium vide

plura apud Cuj.

9. obs. 10. & 23.

Hoc adde, causas

recusationis at-

tendi, vel ex per-

sona solius iudi-

cis, vel iudicis ac

unius litigatorum

simul, vel ratione

territorii, vel ra-

tione causæ de

quibus v. Papon.

2. Notar. in pr.

d recusatur iudex

libello, ut hic:

vel apud acta, l.

ult. J. cod. libello

recusationis vel

actis inserta cau-

sa, l. 9. in fi. princ.

ff. de liberali cau-

sa: eaque legiti-

ma, non levi. v.

Hartman. d. l. obs.

11. Specialiter et-

iam causas expri-

mi usus obtinuit.

e. suspitionis. c.

cum speciali. ut

lite non contesta-

ta. Quid, si recu-

satus sententiam

dixit? nulla cen-

sebitur. Vide Ol-

dendorp. c. 5. de

sententiis & re

iudicata. Hart-

man. 1. præf. 1.

obs. 2. 10.

e non ut de causis

recusationis co-

gnoscat, sed ut

iudiciali munere

abstineat, non e-

nim ipse de causis

ipsi⁹ recusationis

suz cognoscit, le-

gitima sint nec-

ne, sed arbiter.

vide Hartmann.

2. obs. 1. obs. 13. ad-

del. ult. J. cod.

g Nota rationem, quare ab

i Recusatus delegatus, potest

k al. apparentes ab appare-

l i. e. Præside. m Transactio-

nis species est, arbitramentum, ut vocant. n l. 6. J. de iurisdic. omni. iud. & §. de offic.

mi. iud. Milites possunt esse iudices, ergo imperiti juris munere iudicandi fungi possunt,

dixi ad l. 1. §. de adfess. & l. 1. J. de postulando, adde Hotoman. 26. Illustr.

o Peritia

usu & praxi comparatur. p magis tamen ex legis conscientia quam sua iudicare de-

bet: legis conscientia, secundum acta & probata, l. 13. §. 2. §. cod. l. 6. §. 1. ff. de off. Præ-

vide ad hunc locum Hotom. 26. Illustr. q dixi ad l. 16. §. cod.

r iudicis recusa-

tio fit coram ipso iudice, qui recusatur: aut eo absente, coram iudice, ad quem, aut eo ab-

sente, coram municipali, adde VVirmf. 1. obs. 5. f Suspectus iudex recusatur per li-

bellum, vel apud acta, adde Cujac. 9. obs. 23. t Fit illico, quod fit intra triduum. vide

l. 3. §. de errore ad voc. De triduo vide Cujac. c. 5. de præscript.

a i.e. salariis, quæ conventus reus dat executoribus. Cur hæc salaria ita appellentur? v. Budzum ad l. f. mulier. ff. de donat. inter vir. Alciat. 3. disp. 17. Cujac. hic. lib. 17. obs. 12. l. 6. §. 1. ff. de decurionib. 7. Syn. Basil. 4. Ab his præstandis fisco est immunis; fisco enim semper litigat gratis, Julian. ad Nov. 17. & 21. J. & episcopi, Nov. 123. & personæ tenuiores, l. ult. J. de fruct. & lit. expens. Nov. 17.

b i. e. ductus ad iudicium.

c id est, qui alium *ἐκτελεστικὸν* seu executorem dederit. Synops. Basil. 7. tit. 4. cap. *πρὸς τὰς ἐκτελεστικὰς* 17.

d Hæc constitutio ex Basilicis restituta a Cuj. 12. obs. 22.

e Latina interpretatio.

f nota quantitatem sportularum. Cum hac constitutione convenit constitutio Attalariæ apud Cassiodorum lib. 9.

g Executores duo singulis iudicibus attributi erant. v. Cuj. ad Nov. 82.

h Executor, ob negligentiam officio suo potest privari.

i Multæ dicendæ jus usque ad sex & tres solidos.

k Executor delinquens, in officio corporali multa puniri a maiore iudice potest.

l Hanc legem ex Basilicis restituit Cuj. 12. obs. 22.

m Latina interpretatio.

n Pedanei iudices, quasi plano pede aut stantes iudicabant, non pro tribunali aut sedentes: imo collatio aut fortuito scamno vel cespiti. Nov. 71. c. 1. unde & a Græcis *καταμαρτυροί* dicuntur & *ἐκτελεστικὸι*, vide Nov. 32. & ibid. Cujac. Pedanei singulæ causæ cognoscendæ a magistratibus delegabantur: cognitionem habuerunt, non jurisdictionem, l. ult. sup. ubi & apud quam cognoscitur. adde l. 5. ff. de re iudic. l. 99. ff. de verbor. signific. humiliores causas disceptabant, l. ult. inf. eod.

tunc enim ipse, qui iudicem antea dedit, qui suspectus visus est, appellatione trutinata, formam causæ imponat legitimam. Dat. Id. Nov. Lampadio & Oreste Conf. 530.

DE SPORTULIS, ET SUMPTIBUS IN DIVERSIS JUDICIIS FACIENDIS, ET DE EXECUTORIBUS LITUM.

TIT. II.

Ut exhibitus ab apparitore, a quo traditus fuit, observetur.

1. Imp. Gratianus, Valent. & Theodosius AAA. ad Potitum Vicarium.

Quicquid fuerit exhibitus b usque ad negotii terminum ab eo apparitore, cui primum traditus fuit, observari eum decernimus: Si qua præsumptione fuerit hæc mansuetudinis nostræ posthabita præceptio, primis criminis, qui iusta temeraverit c, quinque librarum auri condemnatione multando. Dat. Kal. Jul. Mediolani, Antonio & Olybrio Conf. 379.

De his, qui edita perferunt in provincias.

2. d.

Quæ sacra pragmatica aut Edicta perferunt eorum, qui gesturi sunt magistratum civilem aut militare, quindecim f. solos aureos ex provincia referunt, & nihil amplius: quod si plures recipiant, quadruplum reddant, non valentes ad sui defensionem proponere, quod a volentibus id, quod amplius est, acceperunt. Sed huc usque generalis est constitutio: postea vero propriam definit poenam contra ducem Thebaidos, ad quem rescripta est, & eos, qui post hanc eundem adipiscuntur magistratum, nisi a transgressoribus legis definitam exegerint poenam.

De executoribus remouendis & puniendis.

3. Iidem AAA. Juliano P. P.

Omnes iudicibus licentiam præstamus, (sive his, quibus a nostro numine lites mandantur. Illustribus, vel Spectabilibus, vel Clarissimis, vel togatis fori cujuscunque Præfecturæ, vel aliis quibusque: vel his, qui ex nostris iudicibus delegandas lites accipiunt) executores g, si cessaverint, causas eis instructas offerre, & removere h ab executione eos, & alios idoneos supponere, vel etiam multis afficere: si quidem illustres sunt iudices, usque i ad sex solidorum summam: sin autem alii, usque ad tres tantummodo aureos: & ad iudices, quorum interest referre, quatenus militia exuti poenas luant corporales. Nostris autem amplissimis iudicibus licentia sit & majores poenas, & corporales k maculas executoribus imponere, si male fuerint circa lites versati: ut sciant, non esse causas a se deludendas, nec lucri gratia aliquod eis vitium imponendum. Dat. 5. Kal. April. Lampadio & Oreste Conf. 530.

De insinuatione, de edendo. 1. De cautione iudicio fisci.

2. De solatio ob editionem accipiendo.

4. Imp. Justinianus.*

Is m, cui commissæ sunt publicæ aut privatæ commoditates (sententiæ aut iussiones forte hoc loco) a Principe vel aliquo illustrissimorum magistratuum, conveniat quidem reum, & priusquam insinuet illi huiusmodi iussiones, (Interdum enim oportet eas ignorari) neque consuetas sportulas accipiat ab ipso, neque exigat ipsum, nisi exemplum divinæ aut maximæ iussionis ediderit ipse, ex qua comonuit ipsum. † Si vero alterius cujuscunque magistratus, publicæ aut privatæ præceptionem habeat aut Præsidis ejus loci, ne exigat conventum, neque consuetam accipiat: nisi insinuerit prius Præsidi provincie, ut inde possint assumere exemplum hi, qui conventi sunt, & libellus eis edatur aut inscriptio, in criminalibus. Si vero non observatis his conventionibus obulerit, aut consueta exegerit executor, liceat convento repellere eum. 1. Neque vero prætextu fidei iussionum sine causa damno adficiantur provinciales ab exactoribus vel pro constitutione procuratoris: sed si quidem immobilem possessionem habent, juratorium emittant scripturam: si vero non habent, fidei iussorem usque ad quinquaginta auri libras præstent indemnitate gratia. † Controversia autem orta de persona fidei iussoris vel de tenore juratoris cautionis: apud Episcopum civitatis & Patrem, & Ecdicum seu defensorem, ea dirimatur, necessitatem habente exactore accipere idoneum ab illis iudicatum fidei iussorem, aut cautionem acceptam. Si vero ex divina iussione aut maxima præceptione inoneatur omnimodo ipsam personam abducere, nec ipsam fidei iussori credere, tunc liceat ipsi non accipere fidei iussorem, sed ducere personam sine damno & cum omni moderatione. † Deo vero amabilis locorum Episcopus, si permiserit conculcari legem aut non minatus fuerit adversus transgressorem, & Dei offensionem incurrat, & Imperiali experietur animi motum. Similiter vero & Præses provincie si negligat legem, & carebit magistratu & publicatus in perpetuum relegabitur. 2. Ne accipiant aut exactores, qui edunt libellos, aut inscriptiones, aut conventiones, aut instrumenta, ultra quam sequente constitutione permittitur solatii loco, aut, si transgressi fuerint, subiaceant ei poenis. V.*** Dat. Kal. Jun. CP. DN. Just. perp. A. 3. Conf. 533.

DE PEDANEIS JUDICIBUS.

TIT. III.

De procuratore Caesaris.

1. Imp. Gordianus A. Vicanis.

Procuratori nostro non a vice Præsidis agenti, dandi iudices inter privatas personas non competere facultatem, manifestum est: & Ideo si (ut allegastis) inter privatas personas is, cujus meministis, arbitros dandos putavit: sententia ab eis prolata, nullo b jure subsistit. PP. Kal. Febr. Attico & Prætextato Conf. 243.

In quibus causis possunt Præsides iudices dare.

2. Imp. Diocletianus & Maximianus AA. & CC. Vicariis.

Placet nobis, Præsides de his causis, in quibus, quod ipsi non possent cognoscere, antehac pedaneos iudices dabant, notionis suæ examen adhibere: ita tamen, ut si vel propter occupationes publicas, vel propter causarum multitudinem omnia huiusmodi negotia non potuerint cognoscere, iudices dandi habeant potestatem. Quod non ita accipi convenit, ut in his etiam causis, in quibus solebant ex officio suo cognoscere, dandi iudices licentia eis permissa credatur. Quod usque adeo in Præsidum cognitione retinendum est, ut eorum iudicia non diminuta videantur: dum tamen & de ingenuitate c, super qua poterant d etiam ante e cognoscere, & de libertinitate Præsides ipsi dijudicent f. Dat. 15. Kal. Aug. CC. Conf. 294.

Ut iudex datus cognoscat, non ad iudicium Præsidae remittatur. De appellatione.

3. Exemplum sacrarum literarum eorumdem AA. & CC. ad Serapionem.

Placet, ut iudicibus (si quos Gravitas tua disceptatores dederit) insinues, ut delegata sibi negotia lata sententia terminent: nec g in his causis, in quibus pronunciare debent, & possunt, facultatem sibi patere remittendi ad iudicium Præsidae cognoscant: maxime cum, & si iudicatio alicui litigatorum parti injusta videatur, interponenda provocationis potestas a sententia ex omni causa prolata libera litigatoribus tribuatur. Dat. 8. Kalend. April. Antiochie, CC. Conf. 294.

De iudice subrogando.

4. Iidem AA. & CC. Firmino.

Placuit, quoties pedanei iudices dati, post litem contestatam, vel ad aliud iudicium necessario h diriguntur, vel publica utilitatis ratione in alias provincias proficiunt, vel diem i obierunt, atque his rationibus negotiis ceptis finis non potuit adhiberi, alium in locum eorum iudicem tribui, qui negotium examinet: ne huiusmodi casibus intervenientibus, impedimentum aliquod in persequendis litibus afferatur. Dat. 10. Kal. Tiberio & Maximo Conf. 295.

In quibus causis Præsides possunt iudices dare.

5. Imp. Julianus A. Secundo P. P.

Quædam sunt negotia, in quibus superfluum est, Moderatorem expectare provincie: Ideoque pedaneos iudices (hoc est, qui & negotia humilia l disceptant) constituendi damus Præsidibus potestatem. Dat. 5. Kal. Aug. Antiochie, Mamertino & Nevita Conf. 364.

Constitutio Græca Zenonis de pedaneis iudicibus, quæ certum numerum pedaneorum iudicum introducebat, quos diatetas vocabat i. e. (ut Latino vocabulo exprimam) arbitros. Sed non valde deploranda est ejus iactura, ut quam Justinianus in universum sustulerit, alii 12. pedaneis iudicibus in Zenonianorum locum instituit. Nov. 82. de iudicibus. §. vetus. Antoninus Contius.

QUI PRO SUA JURISDICTIONE JUDICES DARE, DARIVE POSSUNT.

TITULUS IV.

1. Imp. Theod. sius & Valentinianus AA. Cyro P. P.

In causarum delegationibus illud consultiissime precipimus observari, ut ita valeant, si n ad jurisdictionem pertineant delegantis. Quod si quis alienæ jurisdictionis causam crediderit delegandam, nec præcepto cognitorem datum patientiam o accommodare censemus. Et si contra leges obtemperaverit deleganti: omnia, quæ ab ea delegatione geruntur, ita pro p infectis haberi precipimus, ac si ipsi, qui delegaverant, alienæ jurisdictionis iudices resedissent: ut ne q appellandi quidem necessitas visis adversus eas sententias imponatur. Hæc teneant, nisi iudices a r nobis specialiter delegantibus dati, alii causas delegaverint iudicandas: nam his delegantibus, nullo personarum causarumve habito tractatu, appellatio ad eos jure iudicia remeabunt. Dat. 13. Kal. Jan. Valentiniano A. & Anatolio Conf. 440.

Delegati a Principe possunt subdelegare, vide l. 5. inf. de iudiciis.

a vide l. 23. §. 1. ff. de appellat.

b Sententia ejus, qui delegatus est ab incompetente iudice, ipso jure nulla est, facit l. ult. in fin. ff. de iurisdic.

c adde l. 32. §. 7. ff. de arbitris.

d l. 2. J. de libertis & cor. l. 6. J. de rebus creditis.

e v. Plin. lib. 19. epist. ad Trajan.

f non pedanei: ut hinc possis colligere, Pedaneos iudices humiliorum litium esse iudices. l. ult. inf. eod. vide tamen l. 6. inf. de rebus creditis.

g Delegati causas sibi delegatas debent iudicare, nec eas ad delegantem remittere.

h Revocatione delegati, non finitur instantia.

i Morte delegati, delegatio non finitur, sed ex eisdem actis per subrogatum iudicatur.

k facit l. 2. in fin. §. eod.

l Humilia negotia, puta tractatorum aut eorum, eaque Justinianus vult eos disceptare.

m Infamis potestine iudex dari non potest. l. 2. ff. de senatorib. l. 12. §. 2. ff. de iudiciis: potest tamen esse arbiter, vide VVirmf. 1. præf. l. 1. obs. 14.

n Delegare quis et tantum potest, quæ in sua jurisdictione habet.

o Patientiam, Cujac. 1. obs. 6 patientiam accommodare, est obtemperare, & ita locutus est Cassiodor. 7. formulærum, patientiam commodare. & Gellius 1. cap. 13. culpa impatiens.

p Delegatio facta ab incompetenti iudice, est ipso jure nulla.

q & merito: appellationes enim remedia sunt adversus injustam sententiam. Sententia nulla, non est sententia.

La

a Libellus estne
necessarius in o-
mnibus causis?
non est: potest e-
nim sine scripto
procedi, prae-
sertim summaris in
causis. Roland. d.
loc. num. 37. 38.
dixi plenius ad l.
ult. in fin. j. de
privilegiis scho-
larum, addo alias
exceptiones ex
Socio reg. 233.
Requiratur tamen
in omni iudicio
saltem verbalis
petitio. Alterutra
tam est necessaria
in iudiciis, ut
nullo modo possit
remitti consensu
partium. Quid, si
remissa sit? iudi-
cium cessat, nec
ullo perente, nul-
lo contradicente
sententia ferri
potest.
b aut ei, qui vo-
catus defenditur,
c aut ad arbitri-
um. Bald.
d de quibus v. §.
de sportulis.
e Reus cavere
teneatur iudicio
fieri, nec tamen ea
satisfactio in
iudicem consen-
tit: est enim ne-
cessaria; ideoque
consensum non
inducit. Bald. hic.
f in causis civilibus: in crimina-
libus aliud tem-
pus datur. l. 2. j.
de exhiben. reis.
Quid? ea dilatio
potestne a iudice
minui? non po-
test, datur enim
a lege, si minue-
retur, contra jus
diceretur senten-
tia, sup. si contra
ius. Potest autem
ea dilatio minui,
quae ab officio iu-
dicis dependet.
g Reo terminus
ad deliberandum
datur.
h Nota formam
agendi: Peto non
procedi sine iudi-
ce ad sociato vel
ad iudicem. Lex non
ad sociat vel ad-
sciscit, nisi peti-
tur. Bald.
i Qui aliquem
iudicem petit,
eum postea recu-
sare non potest.
k De lapsu termini potest constare partis confessione. I iudex
de lite non cognoscit intra tempus dilationis datum reo. m Confiteri intelligitur et-
iam is, qui subscripsit, ut hic. adde l. 26. §. 1. ff. de pignoriis. Possumus quoque hanc verba
referre ad subscriptionem actuarii. n Forma requisita omnia, actus sit nullus: inva-
lida contestatio nihil operatur. VVurmser. 1. praef. 13. obs. 2. o Per publicum offi-
cium alteri queritur actio in eo, quod pertinet ad eius officium. §. 3. Inst. de adoptione.
p Intra duos menses lites contestandae.

In auth. de exhib. & introdu. reis. §. Sancimus. col. 5.

tit. 8. al. 9. seu Nov. 53. cap. 3.

Offeratur a ei b, qui vocatur ad iudicium c libellus: &
exinde praebitis sportulis d, & data fideiussione e, viginti f
dierum gaudeat induciis: quibus deliberet g, cedatne an con-
tendat: aut iudicem alium ad sociari h petat, vel recuset eum:
nisi ille sit is, quem ipse alio recusato jam petierit i. + Denique
praesens interrogetur k, an l hoc tempus lites transierit: quod
non modo ex ipsius responsione, sed etiam ex libelli subscriptione m
manifestetur: quem in initio facere debet. Lites ergo contestatio
contra hoc indultum habita, promittit n habenda est.

In auth. de executoribus. §. 1. col. 7. tit. 8. al. 2. seu Nov. 96. c. 1.

Libellum vero non alias actor dirigat, nisi prius & in ipsum,
quem dixi obnoxium, & in negotii executorem o exponat
cautionem, se scil. vel intra p duos menses litem contesta-
turum, vel omne damnum ei, qui convenitur, contingens
restituturum in duplum, cautione tamen non transcendente
triginta sex aureos.

DE q PLUS PETITIONIBUS r.

TIT. X.

1. f Imp. Zeno.

Omnis actor t five u masculus five foemina ante de-
finitam dilationem debiti agens & per hoc reum
damno adficiens, aliud tantum expectet tempus,
nullam usuram in medio accipiens, quantum ipse
praevenire definitum solutioni diem conatus est: & hoc
vero tempore elapso, non aliter agat, quam si impendia
prima instantia circa lites praemonitionem facta, adversa-
rio solvat. 1 ¶ Si vero tutores aut curatores tempore
aut quantitate in plus enis fuerint exigere, eorum, qui suae
curae commisi sunt debitores in nullo laedantur, ut qui sub
aliorum tutela & cura sint; sed ipsi tutores & curatores
agnoscant subinde contingens damnum. 2 ¶ Qui ve-
ro hereditarias res petunt, aut rationes tutela aut curae
exigunt, & qui contra minores aut maiores de negotiis ge-
stis (seu de gesta) intendunt, aut deposita ab aliis data exi-
gunt, ut eorum, qui deposuerunt, successores facti, ni-
hil ex plus petitione damnificentur, veluti qui iustam ha-
beant ignorantia causam. + Tunc vero is, qui plus petit,
damnificetur, quando manifeste convictus fuerit per avari-
tiam delinquere. 3 ¶ Si vero quis minus quam re-
vera sit, taxaverit suam litem, nec ad hoc respiciat iudex,
sed in veram quantitatem calculum ferat.

2. Justinianus A. *

Zenonis Divae memoriae vestigiis insistentes, praesenti
lege decernimus; ut quicumque ante tempus debitum
exegerit, tanto x tempore ultra constitutum tempus ma-
nifesta plus petitione sine usuratum acceptione expectet:
nec tunc agere ante potest, quam omnia damna parti di-
versa restituat. Tutores vel curatores talia perpetrantes,
ipsi dampnabuntur: exceptis his, qui res hereditarias pe-
tunt aut rationes tutela vel curae, five negotiorum gesto-
rum agunt contra minores, seu maiores, vel qui depositum
repetunt, quasi ex successione. 1 ¶ Qui autem minus y
petit in iudicio, in nullo laeditur. 2 ¶ Si quis vero ma-
jorem, quam sibi debetur, quantitatem in libello conven-
tionis inseruerit, in triplum z parti adversa restituere
compellatur, quicquid ex hac causa sportularum nomine
executoribus amplius dedit.

Superioris constitutionis Epitome ex Basilicis a.

Si quis b actor in misso a se libello, maiore quantitate
inserta, maioris damni causa fuerit ei, quem in jus pro-
vocat: in triplum reddat damnum, quod propter eum pas-

tere non potest. k De lapsu termini potest constare partis confessione. I iudex
de lite non cognoscit intra tempus dilationis datum reo. m Confiteri intelligitur et-
iam is, qui subscripsit, ut hic. adde l. 26. §. 1. ff. de pignoriis. Possumus quoque hanc verba
referre ad subscriptionem actuarii. n Forma requisita omnia, actus sit nullus: inva-
lida contestatio nihil operatur. VVurmser. 1. praef. 13. obs. 2. o Per publicum offi-
cium alteri queritur actio in eo, quod pertinet ad eius officium. §. 3. Inst. de adoptione.
p Intra duos menses lites contestandae.

q Plus qui petebant, olim causa cadebant. Cic. 1. de oratore & pro Roscio Comodo. item
pro Roscio Amerino. Hic tu si amplius HS. nummo petisti, quam tibi debitum esset, cau-
sam perdidisti. Sueton. in Claudio 14. His, qui apud privatos iudices plus petendo formu-
la excidissent, restituit actiones. Paul. 3. sent. ult. Quoties de modo quartae retinenda qua-
ritur, propter periculum plus petendo, officio iudicis omnibus estimatis quarta facienda est,
quae apud haec rem remaneat. Idem 2. sent. 5. si totum petit, plus petendo causa cadet. Hoc
etiam plus petitionis periculum a Majoriano in Novellis perstringitur: cuius existant quo-
que exempla. l. 1. ff. de interrogat. in iure faciendis. l. 36. ff. de solutionib. §. si quis agens. 33.
Inst. de act. apud Paul. 1. sentent. 10. l. 1. & 2. C. Hermogen. de calumniatorib. Emissionem
Homilia de Paschate. r Paul. 1. sent. 10. & 2. Decret. 11. §. 33. Inst. de actionib.

s hanc lex a Cujacio restituta fuit 12. obs. 21. extat vero 7. Synop. Basil. c. παρὶς Χρὶς
ἀπὸ τῶν νόμων. c. 22. t Latina interpretatio. u Omnes qui agunt, five ma-
sculi, five foeminae sint, si ante definitum debiti tempus petierint, & hoc ipso damnum reo
aderint, tantum temporis expectent: (usuras interea nullas accipientes) quanto ipsi
praestitutum tempus anticipare conati sunt. Quod si tempus etiam hoc praeterlabatur, aliter
litem ne suscipiant, nisi sumptus primae additionis in litem factos adversario refuderint.
Synop. Basil. 7. tit. 6. ubi scholiastes excipit eum, qui debet inopi fisci debitori, ut a quo
possit fiscus etiam ante tempus debitum exigere. l. 1. j. de condition. ex lege. adde j. de con-
viciendis fisci debitorib. lib. 10. tit. 2. x Penam plus petentis tempore observa. §. 23.
in fin. Inst. de actionib. y Plus petere in iudicio non licet. §. 34. Inst. de actionib.

z Penam plus petentis quantitate nota. §. 33. in fin. Inst. de actionib.

a restituta a Cujacio 12. obs. v. 21. b Latina interpretatio.

sus fuerit adversarius. Vera autem quantitas actionis in-
telligatur, in quam iudex tulerit sententiam.

3. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

Odiosas contrahentium calliditates amputare prope-
rantes, censemus: Ut si quis, certa quantitate sibi met
debita, super ampliore z pecunia per dolum & machina-
tionem cautionem exegerit, & ad iudicium debitorem
vocaverit: siquidem a ante inchoatam litem calliditatis
eum poeniteat b, & debiti veram quantitatem confessus
fuerit, nullo eum dispendio praegravari: sin autem liti
praeiit exordium, & in certaminibus negotii permanens
arguatur de adiecta falsa quantitate: non solum ea, sed
etiam toto debito eum fraudari: transactionibus c sc. &
secundis confessionibus, five insinuatae sint, five non, etiam
in hoc casu suam obtrinentibus firmitatem: talibus enim
cautionibus hoc obicere non oportet. Dat. 15. Kal. Nov.
Lampadio & Oreste VV. CC. Confl. 530.

DE DILATIONIBUS d.

TIT. XI.

De causa & spatio.

1. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. dicunt:

Quoniam e plerumque evenit, ut iudex instru-
mentorum f vel perfonarum gratia dilationem
dare rerum necessitate cogatur; spatium instru-
ctionis exhibenda postulatam dari convenit.
Quod hac ratione arbitramur esse moderandum: ut, si
ex ea g provincia, ubi lis agitur, vel persona, vel instru-
menta poscantur, non amplius quam tres h menses indul-
geantur: si vero ex continentibus provinciis, sex i men-
ses custodiri, iustitia est. Intransmarina k autem dila-
tione novem l menses computari oportebit. + Quod ita
constitutum iudicantes sentire debebunt, ut hac ratione
non sibi concessum intelligant danda dilationis arbitri-
um m, sed eandem dilationem, si rerum urgentissima n
ratio flagitaverit, & necessitas desideratae instructionis
exegerit, non facile o amplius, quam semel, nec ulla tra-
hendi p arte sciant esse tribuendam. Dat. 15. Kal. Apr.
CC. Confl. 294.

De rescripto, quo quis ad extraordinarium Iudicem trahitur.

2. Imp. Constantinus A. ad Ursium Vicarium.

Si q quando quis Rescriptum r ad extraordinarium s judi-
cem reportaverit: dilatio ei penitus deneganda est.
Illi t autem, qui u in iudicium vocatur, danda est ad im-
probanda precum mendacia, vel proferenda aliqua in-
strumenta, vel testes: quoniam instructus esse non po-
tuit, qui praeter spem ad alienum iudicium trahitur. Dat.
2. Non. Mart. Volusiano & Anniano Confl. 314.

De satisfactione ab actore praestanda. Si actor reo non occurrat.

Auth. ex Nov. 53. c. 1.

Quod fieri non debet, nisi x actor satisfecerit y, certam pro-
mittens quantitatem se daturum, si litem non exequatur:
aut exequens non vineat causam. Si igitur post tempus a se
constitutum intra decem dies reo praesente non occurrat: dimit-
tatur z reus, exacto eo, quod promissum est, & si quid circa
litem plus impendisse cum taxatione iudicis juraverit.

De cessatione officii iudicis. De feriis.

3. Idem A. Profuturo Praefecto Pannoniae.

Sive pars, five integra dilatio fuerit data, eo usque judi-
cis officium conquiescat a, donec petiti temporis de-
fluxerint curricula. Feriae autem, five repentinae b, five
solemnnes c sint, dilationum temporibus non excipiantur,
sed his connumerentur. Dat. 7. Id. Febr. Sirmii, Licinio
5. & Crispo Confl. 319.

De iudice procedente vel confidente.

4. Idem A. ad Catullianum Proconsulem Africae.

Aprocedente d iudice dilationem non convenit postu-
lari, etiam si utraq; parte praesente tribuatur: cum non
alias nisi causa cognita, indulgeri queat: & cognitio cau-

h Dilatio testium vel instrumentorum ex eadem provincia exhibendorum causa, non plus
quam ad tresque menses proroganda, quae tribus mensibus perfici oporteat, vide Cujac.
c. 14. de praescript. i de sex mensibus v. Cujac. c. 19. de praescript. k l. 7. j. de ed.
l. De novem mensibus vide Cujac. cap. 19. de praescript. m summum scilicet, ac plene
voluntarium. Causa cognita, dilationem dari oportet. n l. 10. j. de feriis. o l. ult.
ff. de feriis. aliud si iusta causa sit, l. 7. ff. de feriis. l. 45. ff. de iudiciis, addo alias exceptiones ex
Socio reg. 312. p Dilationibus nimis causae non trahenda. q l. 2. C. Th. cod. syn. d. loco.
r puta Principis. Impetrato rescripto, non datur dilatio ad illud exhibendum. Actor venire
debet instructus, quam reus. f id est, delegatum. Extraordinarius iudex delegatus,
jurisdictio delegata extraordinaria can. inducia. 3. quasi. 3. t Dilationes plures dantur
reo quam actori. v. l. 125. ff. de reg. jur. u Melior est causa excipientis. l. 42. in fin. ff.
de reg. jur. x hanc formam consuetudine non servatur. Bald. y l. ult. ff. de stip. prat.

z Reo absoluto ab observatione iudicii, actor in expensis condemnatur. a Pendente dila-
tione nihil innovandum, adde l. unic. ff. nihil innovari appellatione interposita, v. Socin. reg. 93.
b Huiusmodi feriae res ob bene gestas, a solo Imperatore indicuntur: ob id imperiales dicitur,
v. l. 4. j. tit. prox. extraordinum indit. l. 26. §. 7. ff. ex quibus causis majores. c l. 26. §.
7. ff. ex quibus causis majores. ut dies divino cultui dedicati, ut messes & vindemix. l. 5. j. tit.
prox. d 3. quasi. 3. can. Inducta. ver. a iudice. Cur ita? qui procedit, vix est ut causam
recto dijudicare possit. hic autem requiritur causae cognitio, alii volunt a procedente iudice
sententiam proferri non posse: quod sententia iudice stante lata, nulla sit, j. cod. ibi. sed
confidente. v. Oldendorpium cap. 9. de sentent. & re jud. Non idem in manumissionibus est,
quae magistratu in balneum vel theatrum ineunte, possunt perferri, §. 1. Inst. de liberta. manu-
missio in transitu fieri potest, nec requiri tribunal. l. 7. §. ff. de manumiss. vindict.

z Quatuor con-
currere necesse
est, ut huius legis
poena locum ha-
beat? Primo ne-
cesse est, ut cautio
sit exacta majoris
summa: 2. ut pos-
sint vocari in iu-
diciis & lis con-
testata. 4. quod
convincatur. Syn.
Basil. 7. tit. 6. c.
22. & lib. 9. tit.
4. ex lib. 7. tit. 6.
c. 23.

a Nota quibus
modis huius legis
poena evitetur.

b huic poeniten-
tiae locus non est
iure Canonico. v.
Socin. reg. 44.

c Transactio fa-
cta bona fide (li-
cet super cautio-
ne dolo extorta)
valet. Bart.

d dilatio est pro-
latio diei, huc re-
fer 2. ff. 12. l. Th. 7.
παρὶς ὑπὲρ ἡμέ-
ρας. 7. Eclog. 17.
c. 7. & 7. c. παρὶς
ἡμερῶν. 5. μὲν
τὸν δὲ 10 ἡμερῶν
τοῖς δὲ 14 ἡμερῶν
τοῖς δὲ 14 ἡμερῶν
τοῖς δὲ 14 ἡμερῶν

e de iis spatis, quae li-
tigantibus a iu-
dicibus dantur,
adde 2. decretal.

f Extravag. 2.
§. 10. 11. Inst. de ex-
ceptionibus. v. Re-
buff. tom. 2. tit. 18.
de dilationib. An-
ton. Gail. 1. obs.

g l. 91. & seqq. Hart-
man. 2. obs. 12. Ol-
dend. in Emchir.
exceptionum c. 4.
n. 13. fol. 304. Re-
buff. in proem.
conflit. 5. n. 52.

h reteri stylo com-
muni & consue-
tutine curiarum,
non observari in
regno Franciae
dilationes juris:
sed ex stylo vel
curiae arbitrio
dari.

i Synop. Basil. 7.
tit. 17. ex c. 11. ad
18.

j Dilatio ex cau-
sa datur instru-
mento ut perso-
na exhibenda
gratia, adde l. 23.
ff. ex quibus causis
majores.

k Dilationes mo-
derandae sunt se-
cundum locorum
distantiam.

l l. 23. ff. ex quibus causis
majores.

m l. 23. ff. ex quibus causis
majores.

n l. 23. ff. ex quibus causis
majores.

o l. 23. ff. ex quibus causis
majores.

p l. 23. ff. ex quibus causis
majores.

q l. 23. ff. ex quibus causis
majores.

r l. 23. ff. ex quibus causis
majores.

s l. 23. ff. ex quibus causis
majores.

t l. 23. ff. ex quibus causis
majores.

u l. 23. ff. ex quibus causis
majores.

v l. 23. ff. ex quibus causis
majores.

w l. 23. ff. ex quibus causis
majores.

x l. 23. ff. ex quibus causis
majores.

y l. 23. ff. ex quibus causis
majores.

z l. 23. ff. ex quibus causis
majores.

is non

a planaria. Hal. planaria cogni-
tio, quæ sit de pla-
no, circa tribu-
nal.

b pro tribunali sc.
Tribunal sedile
judicis.

c In consistorio
Principis, dilatio-
nes non dantur.
Cur ita? quia im-
parati ad cogni-
tionem Principis,
necdum instructi
bene, non admit-
tuntur. l. 1. j. de re-
lationib.

d l. 1. c. Th. eod.

e i. e. & privato

f l. 4. c. Theod.

g. Synops. eod. in

fin.

h l. 1. in fin. sup.

i. l. unic. c. Theod.

eod. l. 3. c. Theod. de

jura fisci. l. 41. c.

Theod. de appell. l.

1. c. Theod. de re-
par. appellat.

i 2. ff. 12. c. 7. Ecl.

17. c. 2. c. Theod. 8.

c. 2. Decret. 9.

Nov. Leon. 34. v.

constitutionem 2.

Emanuelis Com-
muni de feriis,

ubi recensentur di-
es feriati apud

Græcos: & to-
mum 1. des ordon-

nances royaux tit.

16. du temps des

vacations, ubi de

feriis agit apud

Gallos receptis.

Oldend. c. 31. de

exceptionib. ubi

tractat de excep-
tione feriarum,

& feriis Augustæ

constitutis a Ca-
rolo V. anno 1548.

adde Vurmser.

l. pract. n. Feriz

porro dies quieti

a litibus inducit

litium sunt: Quæ

feriis agere liceat,

vide apud Macro-

bium 1. saturna-

liorum 16. Vir-

gilium Georgi-

cos. 1.

k Hujusmodi fe-
riz repentina di-
cuntur. l. 3. §. tit.

prox.

l Tempore feria-
rum appellatio

potest interponi.

m Feriatio die ad

aliquem actum

judicium proce-
di non potest.

Fallit tamen in

appellatione, quæ

die feriatæ potest

interponi, ut hic:

plures exceptione-
nes vide apud So-

cinum regula 92.

n actionem Hal.

o Contius hic,

negat hanc con-
stitutionem in ve-

rusto Codice extare

& ab Hunderico hic

inferat ex breviario

Alarici: non esse

Theodoric

Regis Francorum,

ut quidam putant:

reperiri apud Sozome-
num, 1. c. 9. extat tamen

fragmentum in l. 1. in fin. c. Theod. eod.

sa non interpellatione plenaria a, sed confidente b ma-
gis Judice legitime colligatur: ut, si forte dilationis pe-
titiio fuerit improbata, suscepta quæstio per sententiam
judicis dirimatur. Dat. 5. Id. Febr. Sirmis, Licinio 5. &
Crispo Confl. 318.

De rescripto Principis. Quando deneganda
dilatio.

5. Idem A. ad Maximum Præfectum Urbi.

Cum a nobis fuerit ad appellationem consultationem-
ve rescriptum: sive sit primo judicio petita dilatio, &
ea tributa non sit, sive ne petita quidem, eam dare cui-
quam non licebit, eadem ratione, quæ ne in judiciis c qui-
dem cognitionum nostrarum dilatio tribui solet. PP. Roma,
8. Kal. April. Probiano & Juliano Confl. 322.

De lite inter privatos & fiscum.

6. Imppp. Constantinus & Constantius, & Constans, AAA.
ad Petronium Vicarium
Africæ.

Inter d privatos & fiscum si aliqua lis mota fuerit, utri-
que e parti petendæ dilationis, per defensores suos co-
pia deneganda non est, si hoc commoditatis ratio postula-
verit. Dat. 5. Id. April. Aquileja, Acyndino & Proculo
Confl. 340.

De spatia.

7. Impp. Arcad. & Honor. AA. Messala P.P.

Nec f de statu ac patrimonio litigantibus in transma-
rina g etiam dilatione mensium novem h spatia egre-
di concedatur. Dat. 6. Kal. Decemb. Eutropio & Theo-
doro Confl. 399.

DE FERIIIS.

TIT. XII.

De appellationibus.

1. Impp. Constantinus & Maximian. AA. Severus &
Maximian. Nobb. CC. Vetino.

Quoniam consulis, an similis observantia a nobis
adiciendarum feriarum, quæ rebus k feliciter
gestis proveniunt, ad appellationum quoque tem-
pora porrigenda sit, Verine charissime: rescribi
placuit experientia tua, ut l in causis provocationum ju-
giter m & sine additamento hujusmodi dierum tem-
pora scias servari debere, & supradictorum dierum || ob-
servationi || in appellationum causis minime fieri adjectio-
nem n.

Enumeratio feriarum solemnium.

2. Imp. Theod. A. Viceno.

UT o in Die dominico p emancipare q ac manumittere r
liceat, reliquæ causæ vel lites s quiescant: & a die
octavo Kalendarum Julii t usque in Kalendarum Augusti
messis feria concedatur: & a Kal. Augusti usque in deci-
mum Kalendarum Septembris agendarum causarum tri-
buatur licentia. A decimo autem Kalendarum Sept. us-
que in Idus Octobris vindemialis feria concedatur. San-
ctum quoque diem Paschæ u, & diem Natalis x Domini,
& Epiphaniæ, septem qui præcedunt, & septem qui se-
quuntur, sine stepitu volumus observari. Et quod contra
hoc factum fuerit, omnibus modis irritatur.

De Die Dominico.

3. Imp. Constant. A. Elpidio.

Omnès judices, urbanæque plebes, & cunctorum artium
officia venerabili die Solis y quiescant. Ruri tamen
positi agrorum cultura libere licenterque inserviant z:
quoniam frequenter evenit, ut a non aptius alio die
frumenta fulcis, aut vineæ scrobibus mandentur, ne

occasione momenti x pereat commoditas cœlesti provi-
sione concessa. Datum Non. Mart. Crisp. 2. & Constanti-
no 2. Confl. 321.

Qui possit ferias indicere.

4. Idem A. ad Severum.

Nullus iudice præsumi || debet || ut auctoritate sua fe-
rias aliquas a condant. Nec enim Imperiales b ferias
vocari oportet, quas c administrator edixerit: ac per hoc,
si nomine eximuntur, etiam fructu carebunt. Dat. Id.
April. Sirmis. *

De causis publicis ac fiscalibus. 1. De causis
pistoriis.

5. Imppp. Valent. Valens & Grat. AAA. ad Olybrium.

Publicas d ac fiscales causas tua sinceritas etiam feriatis
geminis e mensibus, hoc est, sine aliqua intermissione,
distinguat. i ¶ Pistoriis f quoque causis iisdem die-
bus ratum in futurum examen adhibebit. Datum 4. Non.
Maji, Tiberiade, Valentiniano N. P. Confl. 368.

De tempore quadragesimæ.

6. Idem AAA. Luciano Vicario Macedoniæ.

Quadragesima g diebus, qui auspicio ceremoniarum
Paschale tempus anticipant, omnis cognitio inhibea-
tur h criminalium quæstionum. Dat. Kal. April. Theffalo-
nica. *

Enumeratio feriarum solemnium.

7. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. Albino
Præfect. || Urb ||.

Omnès i dies jubemus esse juridicos k. Illos tantum
manere feriarum dies fas erit, quos geminis l mensi-
bus ad requiem m laboris indulgentior annus excepit:
æstivos n fervoribus mitigandis & autumnos o fructibus
decerpendis: Kalendarum quoque Januariarum consue-
tos dies orio p mancipamus. His adjicimus Natalitios q
dies urbium maximarum Romæ r atque Constantinopo-
lis: in quibus debent jura differri, quia s & ab ipsis nata
sunt. Sacros t quoque Paschæ u dies, qui septeno x nu-
mero vel præcedunt, vel sequuntur. Dies etiam Nata-
lis atque Epiphaniarum y Christi & z quo tempore com-
memoratio Apostolicæ passionis totius Christianitatis ma-
gistræ a a cunctis jure celebratur: in quibus etiam præ-
dictis sanctissimis diebus neque spectaculorum b copiam
referamus. † In eadem observatione numeramus &
dies solis c quos Dominicos rite dixere majores, qui re-
petito in sese calculo revolvuntur: in quibus parem ne-
cesse est habere reverentiam: ut nec apud ipsos arbi-

bus pristinorum, qui Novell. 80. dicuntur *θεροστατες των αρτοποικων εργαστηριων*.
g 7. Syn. Basil. 17. c. 12. 1. Harm. 4. De quadragesima diebus v. Cujac. c. 11. de prescript. ceterum
serva, ceremonias hic esse jejuniis.

h Usus hanc legem antiquavit.

i Eclog. ibid. c. 13. l. 2. c. Theod. eod. v. ad hanc legem Brisson. in repet. leg. dominico. C. Theod.
de spectacul. sub finem. Qui ferias allegat, eas tenetur probare. Jurisdictio est rerum permis-
sarum, quovis tempore licita, nisi probetur excepta.

k Dies Juridicus, *εμπρακτοι*. 7 Eclog. 17. c. 13.

l l. 5. sup. eod.

m Theod. ad Senatam Nov. de decurionib. Osio vos frui quodam tempore patimur, ne labo-

re videamini defatigari continuo.

n æstivis fervoribus, l. 2. c. Theod. hæ sunt messium, & vindemiarum.

o autumnis fortibus decerpendis, l. 1. c. Theod. eod. sic Asclepiades, ex autumnali redolet

vindemia foetu. Hic sunt vindemiarum feriz: Minutius Felix in Octavio, Sane & ad vin-

demiam feriz judicariæ curam relaxaverunt.

p Dies orio mancipati. *απερακτοι, αρραι ημεραι, χολαζεσαι το δικαστηριον*.

Novell. 8.

q *γενεθλιακες*. Syn. ibid. Natalitia urbium suarum celebrabant veteres, Cicero 4. ad

Att. 1. ut & coloniarum deducarum, ibid. & ædium dedicatarum, ibid. porro festus dies na-

talis Romæ palilia vel parilia. v. Plutarchum in Romulo, Cicero 2. de divinatione, Fe-

stum in Pavilibus & in Populavia sacra. Ceterum Natalium (ut opinor privatorum) sacra

pulte illa confici solita refert Plin. 8. c. 18. die natali merum Genio fundebant, non autem ul-

la hostia faciebant: hoc ideo, quod (ut Varro in libro, cui Titulus est *Atticus*,) cum

munus annale Genio suo solvebant & manum eade ac sanguine abstinebant, ne die qua ipsi

lucem acceperant, alius dederent. Inde Deli ad Apollinis genitoris aram, ut Timæus au-

tor est, nemo hostiam eadebat, Censorinus c. 3. de die natali, ubi refert moris fuisse quem-

que suos tantummodo proprios coluisse natales. adde Martianum Cappellam 2. Philologia,

ubi de genio speciali & populari. r Paria.

s deferre. l. 2. c. Theod. eod. & male Græci *αργειν*, ut sit sensus, Equum esse diebus natali-

tiis utriusque Romæ jura differri ac quiescere, quodiam ab hisce duabus urbibus jura fun-

inventæ. Ecl. d. c. 4.

t Notitiam sacrarum feriarum v. in Nov. 1. Manuelis Comneni & c. 158. legum Francicarum.

u v. l. 2. sup. eod.

x De septem diebus v. Cujac. c. 6. de prescript. De numero septenario v. Forcatulum in

Sphæra legali fol. 120.

y l. 2. sup. eod. *οπιφανιων*. Eclog. d. loco. qui & *των φετων* dicuntur. v. Cujac. cap. 3. de

prescript. Ammianus de Jultano apostata illicente populi favorem specie Christianæ pro-

fectionis loquens lib. 21. Ut interim (inquit) hæce celarentur, feriarum die, quem (celebran-

tes mense Januario Christiani, Epiphaniam dicunt, progressus in eorum ecclesiam sole-

mniter numine orato discessit.

z Festos dies Apostolorum memoriz dicatos (ut opinor) intelligit: quibus apostolorum

παρηματα & mortem præcipue commemorabant Christiani.

a Apostolorum passio, Christianitatis totius magistra. Apostoli hinc magistri nationum

a Tertulliano lib. de resurrex. & martyrii, Idem in scorpiano. Sanguis etiam martyrum di-

citur serere & rigare ecclesiam. b 7. Ecl. 17. c. 13. c. 17. v. l. ult. §. 1. j. eod.

c l. 3. §. eod. Dies solis, dies Dominicus, ut hic & l. 3. c. Theod. de executorib. & exat. lib. 8.

a Hoc est, dies dominicus plerumque reperitur aptior *ωρος αρτοποιων*, η *ωρος των αμπελων γεωργιαν*, ad arandum vel ad culturam vitium, Synops. Basil. 7. tit. 17. c. 9.

1. Harmenop. 4. §. 6.

a v. l. ult. §. 1. J. eod.
b l. 2. in fin. C. Th. de iur. iur.
c l. 1. §. 1. J. eod.
d l. 1. §. 1. J. eod.
e adde casus l. 5. §. 1. J. eod.
f Syn. Basil. 7. tit. 17. c. 14.
g l. 7. in fin. §. 1. J. eod.
h l. 8. C. Theod. eod. i. l. 2. §. 1. J. eod.
i l. 1. §. 1. J. eod.
k d. l. 2. possunt etiam tutores d. r. l. 3. §. 3. ff. de iur. iur. Paulus 2. sent. 25. §. 1. l. 1. C. Th. hoc tit. 7. Eclog. 17. c. 14. & ita adus voluntarie iurisdictionis possunt explicari quolibet die, etiam feriato.

l. l. ult. C. Theod. de quaest. lib. 9. tit. 35.
m l. 3. §. 1. de episc. aud. l. 11. i. off. de accus. v. Duaren. disp. 12.
n l. 7. §. 1. C. Th. 35. l. 10. J. de vi public. 7. Eclog. 17. c. 15. 1. Harm. 4. §. 9. ubi in margine dicuntur poenitentes & Χορταίοι, apud Nicetam, παρσιπιοι sunt piratae, quos vocat Zonaras Εἰς τὸν κακιστόν, De Mauris plenius vide apud Dionem 35. Ammianum 14. Vopiscum in Prebe: Strabonem 12. Marcell. lib. 14. Alcianum 3. Disp. 20. Duarenum 3. Disp. 12. v. etiam Forcatuli Necyomanthiam dialog. 92. num. 12. Porro Isauros, latrones: Ofci opisci seu Obsconii. Fest.

o Quid? licetne debitorum fugientem die dominico, manu injecta sistere? v. l. 54. J. de decurionibus.

p Socius criminis adversus socium ejusdem criminis auditur hoc casu. l. 6. J. de custodia reor. q l. pen. ff. eod.

r Dei venia speranda, ubi multorum salus & incolumitas procuratur. c. eis tñy τὸ τὸν τιμὴν. 7. Eclog. 17. c. 17.
e l. 1. l. 3. C. Theod. de execratoribus & exactionibus lib. 3. tit. 3. l. 10. C. Theod. de exactionibus 11. tit. 7.

u Nota quæ diebus dominicis fieri vetita.
x Die dominica nulla executio, adminitio, fideiussionis exactio, apparitio, advocatio, cognitio, subhastatio, controversia disceptatio fieri debet, ut hic. Igitur die dominico nulla fiet executio? v. Guidonem Papæ decis. 210. De debitorum fugiente & an die dominico possit capi, vide Socinum regul. 78. An & propria auctoritate sine apparitore possit capi? collige ex l. 54. de decurio. l. 10. §. 16. ff. de hi, qui in fraud. cred. Huc referenda lex vetus Francica de e. 133. legum Francicarum. ut mercatus die dominico in nullo loco habeatur.

y Subhastationes opinor vetari, quæ fiebant præconis voce: quæ quia nexis & debitoribus molesta, horrida vox præconis hic dicitur: vel quia præcones ut sapius eliguntur, homines stentorea & horrida voce præditi: vocalissimi denique.

z Vicariam poenitudinem videtur vocare, quod per vices redire debeat: per vices, h. e. per dies dominicos: vel vicaria est poenitudo, quam ab alio vicissim expectas.

a l. ult. C. Theod. de spectaculis lib. 15. tit. 5.
b ἡντιον, Rel. ibid. eorum certamina.
c αὐνῆτον. Eclog. ibid. venatio ferarum.
d l. 7. in fin. sup. eod. Dignum attrahit ad se minus dignum.

e Die dominico spectaculis interesse vetitum. De derefactione munerum & Indi gladiatori v. Tertullianum lib. 1. de spectaculis, Cyprianum Epist. 1. Lipsium c. 12. Sagana.

f tros a vel a iudicibus flagitatos, vel sponte electos, ulla sit cognitio iurgiorum. Nostri etiam diebus, qui vel lucis b auspicia, vel ortus c imperii protulerunt. In quindecim d autem Paschalibus diebus compulsio annona- riae e functionis, & omnium publicorum privatorumque debitorum differatur exactio. Dat. 2. Id. Aug. Roma Timasio & Promoto Consil. 389.

g l. 1. §. 1. J. eod.
h l. 1. §. 1. J. eod.
i l. 1. §. 1. J. eod.
k l. 1. §. 1. J. eod.
l l. 1. §. 1. J. eod.
m l. 1. §. 1. J. eod.
n l. 1. §. 1. J. eod.
o l. 1. §. 1. J. eod.
p l. 1. §. 1. J. eod.
q l. 1. §. 1. J. eod.
r l. 1. §. 1. J. eod.
s l. 1. §. 1. J. eod.
t l. 1. §. 1. J. eod.
u l. 1. §. 1. J. eod.
v l. 1. §. 1. J. eod.
w l. 1. §. 1. J. eod.
x l. 1. §. 1. J. eod.
y l. 1. §. 1. J. eod.
z l. 1. §. 1. J. eod.

De quindecim diebus Paschalibus.
8. Idem AAA. Tatiano P.P.
ACTus f omnes seu publici sunt, seu privati, diebus quindecim g Paschalibus conquiescant. + In h his tamen & emancipandi i & manumittendi k cuncti licentiam habeant: & super his acta non prohibeantur. Dat. Kalend. Jan. Arcadio A. 2. Rufino Consil. 392.

9. * Græca constitutio.
Ejus epitomen restituit Ant. Augustinus. Quia tamen is putat eam potius esse epitomen l. 3. Latina supra de episcopali audientia, & nos idem arbitramur, ideo eam pratermissimus.
De latronibus & Isauris.
10. Imp. Honor. & Theod. AA. Anthemio Praefecto prætorio.

PRovinciarum l Præsides moneantur, ut in quaestioni- bus latronum m, & maxime Isaurorum n, nullum quadragesimæ || tempus || nec venerabilem Paschæ diem existiment excipiendum o: ne differatur sceleratorum pto- ditio p consiliorum, quæ per latronum tormenta q quærenda est: cum r facillime, & in hoc summi numinis speretur venia, per quod multorum salus & incolumitas procuratur. Dat. 5. Kal. Mart. Basso & Philippo Consil. 408.

De diebus festis. 1. De die dominico.
11. Imp. Leo & Anthemius AA. Armasio Praefecto prætor.

Dies festos majestati s altissimæ dedicatos, nullis volumus voluptatibus occupari, nec ullis exactionum t vexationibus profanari.
1. Dominicum u itaque diem ita semper honorabilem decernimus & venerandum, ut a cunctis executionibus x excusetur: nulla quemquam urgeat admonitio, nulla fideiussionis flagiteretur exactio, taceat apparitio, advocatio delitescat, sit ille dies a cognitionibus alienus, præconis horrida y vox filescat, respirent a controversiis litigantes, & habeant fœderis intervallum, ad sese simul veniant adversarii non timentes, subeat animos vicaria z poenitudo, pacta conferant, transactiones loquantur. Nec hujus tamen religiosi diei otia relaxantes, obstœnis quinquam patimur voluptatibus detineri. Nihil eodem die sibi vindicet scena a theatralis, aut Circense b certamen, aut ferarum c lachrymosa spectacula: & si in nostrum ortum d aut natalem celebranda solemnitas incidit, differatur. Amissionem militiæ, proscriptio- nemque patrimonii sustinebit, si quis unquam hoc die festo spectaculis e interesse, vel cujuscunque iudicis appa-

ritor a, prætore negotii publici seu privati, hæc, quæ hac lege statuta sunt, crediderit temeranda. Dat. Id. Decemb. Constantinop. Zenone & Mariano Consil. 469.

DE JURISDICTIONE b OMNIUM JUDICUM, ET DE FORO COMPE- TENTI c.

TIT. XIII.

De consensu litigatorum.

1. Imp. Antoninus A. Severo & aliis.

Non quidem fuit competens iudex Procurator d noster in lite privatorum: sed, cum ipsi eum iudicem elegeritis e, & is consentientibus adversariis sententiam tulerit, intelligitis, vos acquiescere f debere rei consensu vestro iudicata g: cum & Procurator iudicandi potestatem inter certas habeat personas: & vos incongruum eum esse vobis iudicem scientes, tamen audientiam ejus elegistis. Quod & in aliis similibus iudiciis tam in actionem proponentis, quam in exceptionem opponentis persona locum habebit. Dat. 2. Id. Jan. Messala & Sabino Consil. 215.

Ut actor forum rei sequatur.

2. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. Alexandro.

Juris ordinem converri postulas, ut non actor h rei forum, sed reus actoris sequatur. nam ubi domicilium reus habet, vel tempore contractus i habuit, licet hoc postea transtulerit, ibi tantum k eum conveniri oportet. Dat. 6. Id. Oct. *

De consensu privatorum.

3. Idem AA. Judex.

PRivatorum l consensus iudicem non facit eum, qui m nulli præest iudicio: nec, quod is statuit n, rei iudicata continet auctoritatem. Dat. 6. Kal. Jan. AA. Consil. 293.

Ne post litem contestatam ordinaria sedis decline- tur examen.

4. Imp. Constantinus A. ad universos provinciales.

Nemo o post p litem contestatam Ordinaria q sedis decline- tur examen: nec || prius || Præfecti prætorio, aut Comitibus Orientis, vel alterius Spectabilis iudicis, imploret auxilium: sed appellatione legibus facta ad sacrum auditorium r veniat. Dat. Kal. Octob. Basso & Ablabio Consil. 331.

apud eum contestatus est l. l. 12. aut in continenti contractus alicujus, se interposita etiam scriptura, subiecit. d. l. 29.

h Privatorum consensus iudicem quamvis incompetentem & incongruum, competentem facit, si modo eum adierint. Hujusmodi aditione vel facto, definit esse adeundi iudicis conventio.

i Actor rei forum sequitur. l. 5. J. eod. 1. Harm. 2. §. 1. §. 2. §. 3. ubi vide l. 4. Cod. Theod. de Jurisdictione lib. 2. l. 3. ubi in rem act. l. unie. J. ubi de heredit. l. 2. J. ubi de crim. l. 3. J. ubi causa statuit. Syn. Basilic. 7. tit. 5. c. 82. & tit. 3. c. 38. & tit. 3. c. 87. 1. Harm. 2. Fallit regula in evocationibus, vide l. 5. §. 1. J. eod. vide alias exceptiones apud Socinum regul. 10. Illud notandum, in regno Franciæ tria esse sigilla, quæ obligationi ac instrumento juncta, reum pertrahunt ad forum actoris. Sunt autem hæc: Parisiense, Montispeulanum parvum, & Nundinarum Briæ & Campaniæ, vide Rebuffum tom. 1. tract. de litteris obligationis gl. 6. Ad hæc, Privilegia scholasticis Parisiensibus lata sunt ea tantaque, ut ad suum & Parisiense forum reos suos pertrahant. vide tom. 4. des ordonnances tit. 11. Papon. tit. notat. c. Des Juges, ibi des Juges conservateurs: adde Socinum regul. 339.

k Forum in loco contractus regulariter quis sortitur. vide Socinum regul. 160.

l Fallit hæc regula, quoties fori privilegio renunciat. l. 51. sup. de episc. & cleric. l. 29. sup. de pactis.

m Sic Augustinus in quaestione veteris testamenti, Præfectus (inquit) potest agere vicem præfecti, & Prætor prætoris, non tamen Princeps potest agere vicem alicujus. Quæ sententia Augustini adeo vera est, ut neque sua auctoritate, neque consensu privatorum id possit. Potest enim aliqui ex mandato Prætoris vel alterius potestatis, vice ejus fungi privatus. l. n. l. ff. de officio ejus, cui mandata est Jurisdictio.

n Privatus consensu partium non fit iudex. l. 1. ff. de iudiciis.

o Nulla est sententia, quam privatus protulit. vide Oldendorp. c. de sententia & re jud.

p Nec post litem contestationem licitum est iudicem aliquem alicui recusare, nec ante sententiam appellare. Synops. Basilic. 7. tit. 8. ex lib. 9. tit. 1. cap. 78.

q Ordinaria jurisdictio non potest declinari post litem contestatam. l. 16. §. de iudiciis. l. 13. J. de exceptionibus. l. 52. ff. de iudiciis. Novell. 3. c. 3.

r Ordinariam autem sedem quidem hic interpretantur præsidalem, i. e. fori ordinarii, non iudicis. vide Cujac. ad Novell. 53.

a Citatio facta die feriato non valet, sed nec ad diem feriaturum. sed & si fiat, ut quis se sistat ad diem non feriaturum, non valet. vide VVurmferum l. obsequio. 6. obf. 4.

b 2. ff. 1. & 2. C. Theod. 1. & 7. Eclog. 1. & 2. Decr. 2. & 2. Sext. 2. & 2. Clement. 2. Inc. 11. Placit. 4.

c i. e. ubi quis conveniri debet. C. Theod. eod. Competens forum (dicitur etiam forum, ab Isidoro, Lucilio, Pomponio Atellanario & Marco Victorino) proprius, congruens, incompetens, incongruens, alienus. De exceptionibus declinatoriis adversus Jurisdictionem v. Oldendorpium c. 6. exceptionum.

d Caesaris procurator non iudicat inter solos privatos, sed inter privatos & fiscum. l. 1. sup. si advers. fiscum.

e Incompetens iudex (habens tamen jurisdictionem) partium consensu fit competentis. l. 14. ff. eod. l. 3. in fin. l. 4. ff. de arbitria. l. 1. ff. de iudiciis. l. 13. §. 4. ff. ad Treb. l. 28. ff. ad municipales.

f vide l. 29. §. de pactis.

g Imo potest poenitere is, qui consensu, aut se subiecit incompetenti iudici, l. si convenit. 18. ff. de Jurisdictione. Dic, poenitere posse, quia non plene se subiecit: non plene, si nondum eum adit aut litem

De ne-

UBI CONVENIATUR, QUI CERTO A LO-
CO DARE PROMISIT.

TIT. XVIII.

1. Imp. Alexander A. Heraclidæ.

Qui certo loco sese soluturum pecuniam obligat, si solutioni satis non fecerit: arbitraria b actione & in alio c loco potest conveniri, in qua venit æstimatorio, quod d alterutrius e interfuit suo loco porius quam in eo, in quo petitur, solvi. Dat. 6. Id. Mart. Fusco & Dextro Conf.

UBI IN REM ACTIO EXERCERI DE-
BEAT.

TIT. XIX.

De eo, qui rem emit, & de ejus auctore.

1. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Pancratio.

In rem actio f non contra venditorem, sed contra g possidentem h competit. Frustrataque desideras, non tecum i congredi, sed cum auctore k tuo dominum vindicantem, cum te possidere contendas. Nam si denunciasti l ei, qui tibi vendidit, intelligis evictione illi periculum imminere. Nec enim jurisdictionis forma, in m eadem provincia constitutis tam petitorum quam possessorum, ob auctoris personam, quem in alia provincia dicis consistere, debet immutari. Datum Id. Ap. AA. Conf. 293.

Si quis alterius nomine possideat.

2. Imp. Constantinus A. ad universos provinciales.

Si quis alterius n nomine quolibet modo possidens immobilem rem, litem ab aliquo per in rem o actionem sustineat, debet statim in iudicio dominum nominare p: ut si in eadem civitate degat, si in agro: si in alia provincia sit; certo q dierum spatio a iudice definiendo, eoque ad notionem r ejus perducendo, vel ipse in loco, in quibus prædium situm est, perveniens, vel procuratorem mittens, actoris intentiones excipiat. † Si vero post hujusmodi indultum tempus minime hoc quod dispositum est, facere maluerit: tanquam lite, quæ ei ingeritur, ex eo die, quo possessor ad iudicium vocatus est ad interrompendam s longi temporis præscriptionem, contestata: iudex utpote domino possessionis nec post hujusmodi humanitatem sui præsentiam faciente, edictis r legitimis proponendis cum citare curabit: & tunc in eadem voluntate eo permanente, negotium summam t discutiens, in possessionem x rerum actorem mitti non differet: omni allegatione absenti de principali y questione servata. Dat. 10. Kal. August. Basso & Ablabio Conf. 331.

Ut actor sequatur forum rei.

3. Imp. Valent. Theod. & Arcad. AAA.

Actor z rei a forum b, si in rem si in personam sit actio, sequitur. † Sed & in locis, in quibus res, propter quas contenditur, constituta sunt, jubemus in rem actionem adversus c possidentem moveri. Dat. 10. Kal. Jul. Arcadio & Bautone Conf. 385.

UBI DE HÆREDITATE AGATUR, VEL
UBI HÆREDES SCRIPTI IN POSSESSIONEM
MITTI POSTULARE DEBE-
ANT.

TITULUS XX.

1. Imp. Valerian. & Gallien. AA. Messalæ. d

a adde 13. ff. 4.
b l. ult. ff. de eo, quod certo loco.
c Debitor, ob moram solvendi promisso loco, ubi conveniri potest.
d Nota formulam actionis creditoris competentis adversus debitorem promisso loco non solventem. l. 2. 8. ff. de eo, quod certo loco.
e l. 2. ff. de eo, quod certo loco.

f sub, rei alienæ.
g Synopsis Basilicorum 7. tit. 5. c. 81.

h Rei vindicatio contra possidentem datur. l. ult. J. cod. l. 24. 36. l. ult. ff. de rei vind.

i Puta emptorem, Synopsis ibi.

k qui possidet sc. l. i. e. venditor, a quo rem emit.

l Emptor conventus a vero rei domino denunciare venditori & auctori suo actionem debet, ut evictionis ita teneatur.

Quid si non denunciavit? v. quæ notavi ad l. 2. 8. de pællis.

m sensus est, venditorem sequi forum rei venditæ, l. ult. J. de præscriptione longi temporis. vel ita, venditor emptoris iudicem sequi solet l. 49. ff. de iudiciis, l. 19. ff. de rei vind.

n Possumus alterius nomine rem possidere, verbi gratia velut coloni, depositarii, l. 7. §. 11. ff. de comm. divid. procuratores, actores, custodes.

o Possessor rei alienæ, conveniri potest rei vindicatione.

p Nominare auctorem suum debet rei alienæ possessor. Possessor rei alienæ, conventus, non tantum potest, sed etiam tenetur rei dominum nominare, Nov. 69. c. 2.

ut & proprio nomine conventus auctorem suum laudare, de diffinitione & nominationis an & quando ante litem contesta-

tam fieri debeant, & in quibus rebus & actionibus locum habeant, v. Marantam in praxi par-

te 6. membro 5. & 6. de ea laudatione auctoris dixi l. 7. J. de evict.

q d. l. 2. l. 1. l. ult. §. de dilationib. l. 3. C. Theod. de iure fisci. l. 41. C. Theod. de appell.

r Possessor rei alienæ, dilationem petere potest, ad nominandum seu vocandum autorem, puta venditorem, a quo causam habet, dixi ad Nov. 69. c. 2.

s Non comparens habetur pro contestato, ideoque interruptitur ejus præscriptio.

t l. 8. J. quomodo & quando iudex. l. 73. ff. de iudiciis. u Nov. 53. c. 3.

x l. 3. §. de procuratorib. Porro hic in Glosa interlineari, possessio accipitur pro proprietate.

y Contumax privatus possessione, postea comparens eam non recuperat: auditur tamen de principali questione de dominio actionem instituens, & sic contumacia suæ causa ex reo actor.

z Synopsis Basil. 7. tit. 5. c. 82. & 1. Harm. 2. §. 1. 2. 3.

a l. 2. §. de iurisdic. b l. 38. §. ff. de iudiciis.

c l. 1. §. cod. adde l. unic. J. de poss.

d Messalæ. Cujac, 5. obs. 19.

Illuc, ubi res hæreditarias esse proponis, hæredes in possessionem rerum hæreditariarum mitti postulandum est. Ubi autem domicilium habet, qui convenitur, vel a si ibi, ubi res hæreditaria sita sunt, degit: hæreditatis erit controversia terminanda. Dat. 7. Kal. Maji, Seculari & Donato Conf. 261.

UBI DE RATIOCINIIS b TAM PUBLICIS QUAM PRIVATIS AGI OPORTET.

TITULUS XXI.

1. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Gerontio.

Eum c, qui aliena negotia si ex tutela d, si ex quocunque alio titulo administravit: ubi e hæc gessit, rationem oportet reddere. Dat. 7. Kal. Aug. Annibalione & Asclepiodoto Conf. 292.

Ibi debet reddi ratio publica administrationis, ubi administratio gesta est. Bald.

2. Imp. Honor. & Theod. Macedonio Magistro militum.

Nemo post f depositum cingulum || sua || privata g vita redditus, ob negotium, quod militiæ causa est ei exortum, præstandi ratio cinii gratia ejus Numeri, in quo militavit, vel quem ipse gessit, a quocunque pulsatus, fori præscriptionibus utatur. Unumquemque enim super hujusmodi causis publicis, quas dum militaret, exercuit h, vel super ratio cinii militariis, per quæ suos contubernales afflixisse asseritur, in militari oportet iudicio respondere: in quo & instructio i sufficiens, & nota testimonia & verissima possunt documenta præstari. Dat. 2. Id. Jun. * Conf. *

UBI CAUSA STATUS k AGI DE-
BEAT.

TITULUS XXII.

De fugitiva.

1. Imp. Alexander A. Aurelio Aristocrati.

Ea, quæ a te, cum tibi serviret, fugit l, & in aliam provinciam se contulit libertatem tibi vindicans, non injuria eo loco litigare compellenda est, unde m quasi fugitiva recessit. Ideoque remittere eam in provinciam, in qua servivit. Præses provinciae, qui in eo loco jus repræsentat, curæ habebit: sed non ubi deprehensa est, audiri debet. PP. 13. Kal. Sept. Pompejano & Peligno Conf. 232.

De procuratore Caesaris.

2. Imp. Decius A. Felici.

Procuratores n nostros status causas examinare non posse, omnibus notum est. PP. Kal. Decemb. Decio A. 2. & Grato Conf. 251.

De ea, quæ in possessione libertatis constituta est.

3. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Zenonæ.

Si in possessione libertatis constituta es, cum in o status setiam quaestione actor p rei q forum sequi debeat: ibi causam liberalem agi oportet, ubi consistit, quæ ancilla dicitur, licet r senatoria dignitate actor decoretur. Dat. 2. Id. Maji, AA. Conf. 290.

De eo, qui est in possessione servitutis.

4. Idem AA. & CC. Sisinnæ.

Si ex possessione s servitutis in libertatem quis proclamet: ibi agi oportere status causam, ubi domicilium constitutum habet, qui se dominum dicit, non est ambigui juris. Datum 2. Nonas Martii Byzantii, CC. Conf. 294.

De causis, quæ in provinciis moventur.

5. Idem AA. & CC. Diogeni Præfidi insularum.

Jamdudum a nobis statutum est: Ut si quæ causæ libertinitatis u & servitutis in provinciis inter x fisci & privatos exorirentur, ad Rationalem y vel

libertinitate in ingenuitatem sit proclamatio. r Quilibet actor etiam Senator in causa status forum rei sortitur.

f l. 21. inf. de liberali. c Qui proclamat in libertatem forum ejus sortitur, qui se dominum dicit.

u Libertatis, Cujacius ita emendat hoc rit. x alias Simplex

procurator Caesaris non cognoscit de causis status. l. 2. sup. cod. y ad procuratorem

Caesaris, in urbe vero ad Consulem, l. 27. ff. de liberali. l. 4. ff. si ingen. vel Prætorum

liberalem. d. l. 4. l. 36. in fin. ff. de fideicom. libert.

Magistrum

a sensus est, Possessorium hæreditatis proponitur, ubi res sita. l. 2. J. de iurisdic. Peritorium vero in domicilio conventi. l. 2. §. de iurisd. Salyc.

b Ratiociniis obnoxii sunt tutores, negotiorum gestores, procuratores, loci.

c In eum, qui de administratione convenitur, in iis locis agitur, ubi res ipsas administravit. Syn. Basil. 7. tit. 5. c. 84.

d l. 54. in fin. ff. de procurat. l. 2. §. 3. 4. l. 19. §. 2. l. 36. in fin. l. 45. ff. de iudiciis. Nov. 69. c. 3.

e Vbi gesta administratio ibi ratio reddenda. l. 18. l. 19. §. 1. ff. de iudiciis. Nov. 51. c. 1. in fin.

f Quid sit Jus vocatus, postea miles factus est, aut alterius cuiuspiam fori non potest de eadem causa ad proprium forum appellare. Harmenop. 2. §. 5. l. si quis posteaquam. 7. ff. de iudiciis.

g Ratio dubitandi hinc sumitur. Iniquum enim videtur, cum, qui jam sit defunctus militæ, cogi rationes apud iudicem militare reddere.

h Contra hunc, negotia & delicta militaria, fori præscriptionibus leges subrahunt.

Miles eo loco cogitur rationes reddere, ubi eas exercuit, etiam si alterius fori factus sit.

i Ubi suppedit totius rei in iudicio amplior, ibi reddenda ratio.

k id est, libertatis præjudicialis.

l refugit. Hal.

m Servus fugitivus ad eum iudicem revocandus est, e cuius foro fugisse dicitur.

n vide l. 5. J. cod.

o Status quaestio πρὸς τὸν Χρὸς δίκην. Synopsis Basil. 7. tit. 5. c. 87.

p vide l. 2. sup. de iurisdic.

q Reus in causa status est is, qui in servitutem vel libertinitatem petitur, vel etiam adversus quem ex servitute in libertatem, vel ex

causa status forum rei sortitur.

r Quilibet actor etiam Senator in

2. Magister rei privatae, id est, procurator fisci, l. 1. §. de annona. & capitar. l. du- dam. C. Theod. de iure fisci: Vide Cujac. ad l. 5. inf. de iure fisci. vide quæ scripti ad eis. Digestorum, de of- ficio Procuratoris Casaria. a Id est, Præfide, l. 2. in fin. §. de pædanti. adde quæ notavi ad l. 2. sup. de ordine jud. b quinquennii dimissionem. Hal. c adde l. 2. ff. si ingenuus liber esse dicitur. d & ita abrogat- ur lex 2. §. 1. l. 4. ff. si ingenuus liber esse.

e Causæ status exigunt maximos iudices, l. 32. §. 7. ff. de arbitrio, a- deo, ut nec pæda- neis delegari pos- sint, nec compro- missariis, quin vel Præsidum olim de statu non fuit co- gnitio, l. 1. sup. de Ord. jud. Cuj. hic. v. tamen quæ scripti ad l. 1. Qui de libertate olim iudicarent, v. a- pud Forner. 2. se- lect. 230.

f Curiales curiæ muneribus adscri- pti: cohortales, ex cohorte Præsi- dis, apparitores, officiales, l. 34 ff. de reb. cred.

g puta corporis alieni, veluti na- viculariorum, pi- storum.

h hinc colligunt, licere propria auctoritate fugi- tivum capere.

i Fugitivus ubi- cunque inveni- tur, ibi iudicari potest.

k Corporibus quibusdam civi- tatum obnoxii conveniendi sunt coram Præfide.

l obnoxii mi- litie & civitatis alicujus corpori, duos habet iudices, Præsidem & Magistrum mili- tum: ad hunc tamen per illum remittitur. vide Wald.

m Ubi de fun- ctionibus publi- cis agitur, nemini datur fori præ- scriptio.

n Præses, iudex est generalis to- tius provincie.

o Qui declinat jurisdictionem competentis iudi- cis, pro contuma- ce ponitur.

p l. 1. C. Th. de accusat. lib. 9.

Magistrum & rei privatae, hoc est, unde motæ essent quæ- stiones, remitterentur: si quæ vero ingenuitatis essent, a Rectore a provincie examinarentur. Dat. 4. Non. Aug. CC. Conf. 294.

De quinquennii præscriptione sublata; de causis, quæ in pro- vincia vel in urbe Constantinopolitana oriuntur; De personis clarissimis.

6. Imp. Justinianus A. Mennæ Præfesto pratorio.

IN litibus, in quibus, utrum ingenuus an libertinus sit aliquis, quaritur, quinquennii b præscriptionem (post quod divino adjutorio opus esse veteres c leges præcipiebant) in posterum cessare d sancimus: & hujusmodi lites etiam post memoratum tempus, ad exemplum cæterarum, vel in provinciis apud earum moderatores, vel in hac alma urbe apud competentes maximos e iudices examinari. Quod, etiam si clarissima persona super tali conditione vel etiam servili quæstionem patiat, tenere censemus. Dat. 3. Non. August.

UBI QUIS DE CURIALI VEL CO- HORTALI, ALIAVE g CONDI- TIONE CONVENIATUR.

TIT. XXIII.

1. Imp. Arcad. & Honor. AA. Floro P. F. P.

SI quis vel curiæ, vel officiis iudicum, aut aliis quibus- cunque corporibus obnoxius, intra provinciam ab his erit, quos aufugit, comprehensus h, non expe- ctata ejusdem iudicis notione, sub quo per ambitum coeperat militare, penitusque emendicati honoris præscri- ptione sumpta, a iudice, qui i in locis aditus fuerit, au- diatur: manifestarumque rerum probatione convictus, eo- rum societati, quos declinaverat, aggregetur. Dat. 12. Kalend. August. Mediolani, Cæsario & Attico Conf. 399.

Homines, qui pro exactionibus vel concussionibus conveniuntur, non possunt fori præscri- ptionem opponere.

2. Imp. Theod. & Valent. AA. Cyro P. P.

HAc perpetua lege sancimus, provincialibus iudiciis non posse fori præscriptionem opponere eos, qui ad curias vocantur, vel cohortalibus debere dicuntur officiis, vel aliis corporibus k obnoxii sunt: Eos etiam, qui super exactiones vel concussiones perpetrasse firmentur: excep- tis videlicet his, qui armata militia præditi sunt, vel alias speciali beneficio Principali sese defendunt: ita tamen, ut cui ex militaribus viris curiæ nomen vel cohortalis officii quæstio ingeratur, Rector provincie super ejus nomine tam l ad Sedem tuæ magnificentie, quam ad Magiste- riam vel competentem referat potestatem, ut hi qui velut debiti postulentur, provinciali iudicio destinati, ibi even- tum iudicii expectent, ubi jura moveri præcipiunt hujus- modi quæstiones.

† Super publicis m autem functionibus & debitis ne- mini liceat fori præscriptionem opponere, præter eos, qui specialiter excepti sunt. Cæteros n Excelsæ tuæ Sedis, & Rectorum provinciarum in quolibet negotio declinare minime posse iudicium decernimus: ita ut qui tam salu- berrimam legem pertinaciter violare tentaverint, sciant a moderatoribus provinciarum adversus se tanquam contu- maces o sententiam proferendam. Dat. 12. Kal. Octobr. Cyro V. C. Conf. 441.

UBI SENATORES VEL CLARISSIMI CIVILITER VEL CRIMINALI- TER CONVENIANTUR.

TIT. XXIV.

De Causis criminalibus.

1. Imperator Constantinus A. ad Octavianum Comit. Hispan.

QUicumque p non Illustri sed Clarissima dignitate tantum præditus virginem rapuerit, vel fines ali- quos invaserit, vel in aliqua culpa seu crimine fu- erit deprehensus: intra provinciam, in qua faci-

nus perpetravit, publicis legibus subijetur, nec fori præscriptione utatur. Omnem enim hujusmodi a ho- nosem reatus excludit. Dat. 2. Non. Dec. Gallicano & Basso Conf. 317.

De causis pecuniariis.

2. Imp. Valens, Gratian. & Valentinian. AAA. ad Senatum.

Senatores in pecuniariis causis, live in hac || alma || urbe, live in suburbanis degunt, in iudicio tam Prætorianæ b quam Urbicariæ c præfecturæ, nec non Magistri officio- rum, (quoties tamen ad eum nostræ pietatis emanaverit iussio:) in provinciis vero, ubi larem d foveat, aut ubi majorem bonorum partem possident, & assidue versantur, respondebunt. Dat. Kal. Mart. Valentiniano A. & Neote- rio Conf. 369. vel 390.

De causis Criminalibus.

3. Imp. Zeno A. Arcadio Præfesto pratorio.

QUorians viro forte Patricio vel ex Patricio e, vel ei, quem Prætorianæ vel Urbicariæ amplissimæ Sedis ad- ministratio illustravit, vel Consulari viro, quem f tam or- dinaria professio, quam sacra nostræ pietatis pariter subli- mavit oratio, quive Magisteria, g potestatis sudoribus clarus factus est, vel ei, qui Magistri h officiorum vel Quæstoris i officio functus, aut sacro k nostræ pietatis cubiculo Præpositus, post depositam administrationem, Senatorio l ordini sociatus est, aut m cui nostra Serenitas Domesticorum Scholam regendam mandavit, cuive n sacros nostri numinis Thesauros o, aut p res privatas no- stræ pietatis vel serenissimæ Augustæ nostræ conjugis gu- bernandas injunxit: post q depositam videlicet admini- strationem, crimen publicum privatumve, cui tamen non r per procuratorem respondere liceat, in hac alma f urbe vel in provinciis commorante ingeratur: nullius t alterius iudicis, nisi nostræ pietatis hujusmodi esse cogni- tionem, vel sacri tantummodo cognitoris, cui nostra Sere- nitas hujusmodi negotii audientiam vice sua sacris apici- bus mittendis mandaverit: ita tamen, ut apud talem iudi- cem nullius officii vel scholæ intercedente ministerio, mo- re atque habitu sacrarum consultationum, absque ulla vi- delicet observatione u dierum fatalium introductæ cau- sæ, viris devotissimis sacri nostri scrinii libellensibus x so- lennia implentibus audiantur: eo, qui in crimen vocatus erit, (ne quas ante y probationes injurias patiatur) se- dendi z quoque in aliqua secretarii a parte, quæ iudici- bus inferior b, altercantibus c vero superior esse videat- ur, habituro licentiam.

1 ¶ Adeo autem tantarum honores dignitatum du- ximus augendos, ut ne sacro quidem cognitori d nostro, postquam crimen fuerit patefactum, contra hujusmodi

g στεγνιλάτης. Synops. ibid. h μάγιστρος τῶν δέων ὀφφικίων, magister sacrorum officiorum. Syn. Basil.

i ἡ κομιστὴς τῆς δέως παλατίου, quæstor sacri palatii. Syn. Basil. ibid.

k περιπόσιτος tantum dicitur apud autorem. Syn. ibid.

l v. l. 1. inf. de quæstoribus.

m ὁ ἀρχὴς τῶν δομestικῶν σχολῆς. Syn. ibid.

n κόμης παροχῶν, comes largitionum Syn. Basil. ibid.

o v. Cujac. ad l. 9. inf. de iure fisci.

p κόμης τῶν ἰδικῶν τῆς δέως τοῦ ἡ δέως τοῦ ἡ δέως τοῦ. Synops. Basil. ibid. Comes re- rum privatarum Principis vel Augustæ.

q v. quæ notavi ad l. 48. ff. de iudiciis.

r Aliud in criminalibus causis. l. 25. ff. de procuratoribus, excepta criminali injuriarum causa. v. l. ult. inf. de injuriis.

† ἐν τῇ βασιλείᾳ πόλει, in urbe regia seu imperatoria. Syn. eod.

t Jurisdictioni hujusmodi negativis verbis adhibetur renunciari non potest. adde l. 4. J. de Cassensiana. lib. 11.

u Magnus privilegium est, si alicui tempora fatalia non currant.

x Libellenses hic & l. 32. §. 4. J. de appellationibus, eadem forma dicuntur, qua Thesau- renses, l. 2. J. de palat. sac. largit. Comitantes, l. 7. d. tis. Fabricenses, J. de hered. decurion. Pseudo-Comitantes, l. 14. inf. de re militari.

y Accusatus, ante probatum crimen injuriam pati non debet.

z Illustribus ordinarie competit hoc privilegium, ut in criminalibus causis habeant jus se- dendi in secretariis iudicum inferiori parte, tam in urbe quam in provinciis: honorariis vero in provinciis tantum: hinc colligunt Clarissimis personis accusatis eum honorem de- ferri, ut sedentes etiam respondeant.

a §. ult. inf. eod. Secretarium, aula in quam iudices conveniunt, eadem forma & signifi- catione, qua auditorium, l. 40. ff. de reb. cred. Græce hic ἐν τινὶ μέρεϊ τῆς δικαστηρίου. Synops. Basil. ibid.

b τῶν δικαζομένων, litigantibus. Syn. Basil.

c Erant in auditoriis iudicum tres veluti gradus: unus, iudicum: alius, illustrium: po- stremus, altercantium, ut hic. Symmachus. Epist. in uno subselliorum capite regulariter, litigatores stant l. 1. §. de offic. civ. jud. & causidici: l. 6. in fin. §. de postulando. Plin. Epist. in tribunatu abstineri causis agendis, quod deforme arbitrabar, cui loco cedere omnes oportet, hunc omnibus sedentibus stare, & Ingens utrinque advocatorum universa subsellia præstantium corona. v. Cujac. ad Nov. 71. in fin. Huc referri potest, quod Lucius scripsit de ordine sedendi in Curia Parisiensi 4. Placis. 6.

d Cognitor sacer. id est, Principis delegatus, vice Principis auditurus, inf. eod. cui audientia vice Principis, sacris apicibus mittendis mandata, in princ. §. eodem. Iudex vice numinis Imperatoris auditurus. §. ult. inf. eod.

a Honor non ser- vatur indigno. l. 47. ff. de ritu.

b Id est, Præfetti pratorio.

c adde l. 8. J. de incolis. l. pen. ff. de senatoribus, l. 22. §. 5. 6. ff. ad municip.

d i. e. domicilium. Græci ἡ ὄψα δίαγξιν, ubi consistunt. Synops. Basil. 7. tit. 3. ex tit. §. c. 90. Domici- lium, pars major bonorum, & assidu- dus loci alicujus frequentatio, fori iustitiam.

e ἀπὸ πατρι- κίων, ἡ ἀπὸ ἐπαρχῶν πραι- τοριανῶν ἡ ἀπὸ ἐπαρχῶν πό- λεως. ex patri- bus, expressus pratorio, expressus urbi. Synops. ibid. c. 91.

f ὑπατικὸν ἔμ- πρακτον, vocat author Syn. d. l. Consularem in a- ctu constitutum & ordinarium. ibi- dem tamen apud Scholia. ita le- gitur hic locus ὑπατικός, ἔμ- πρακτος ἢ μό- νον τῇ τάξει τετιμημένος, consularis in actu constitutus, vel dignitate tantum honoratus, ut hi sint, qui hic di- cuntur in ordina- ria possessione & sacra imperato- ris pietatis subli- mati oratione.

a Omnis poena, si a Principe indicatur, arbitraria est. b cognitor facit illustres personas condemnare non potest, & tamen potest absolvere. Imo, posse videtur, l. 37. ff. de reg. jur. ille casus est specialis. c sensus est: Vir illustris si reus sit, live actor, a nullo iudice condemnari potest, ideoque Princeps eo casu consulendus est. facit l. 2. §. 1. l. 27. §. 1. l. 2. ff. de poen. d Nota apud Romanos moris fuisse quosdam decorari honorariis codicillis sine administratione. e Minor est dignitas proveniens ex fictione, quam ex veritate. f dixi §. 1. infra eod. g dixi §. eod. in fin. pr.

h Militum, alii armatae militiae, alii togatae. i Hec lex intergra extat inrer Novellas Theodosii editas a Pithoeo; adde l. 2. l. 3. C. Theod. de iuridict.

k d. l. 3. C. Th.

l Scholares magistris officiorum veluti agentes in rebus. Idem magistris.

m Militantes in curia Principis, fori praescriptione non utuntur, quoties agitur de publicis functionibus: earumque Praefidis est notio, adde l. 1. inf. de priv. scholar. l. ult. inf. de cast. & ministr.

n negotiantur, & recte, ut hic. De tribus casibus agitur. Si privatis negotiis occupantur, si negotiantur, si conductoris vocabulo defendant, & ita Basilica, et idem notat. xas ppoitidas doxohamvov n emporon mavoi n miodmvo. v. Cujac. hic.

o Militans fori, seu in foro aliquo, praedii alieni conductor esse potest, ut hic. (Aliud in armato milite, l. 15. §. de re militari) eo tamen casu non fruitur privilegio militari. p Milites ultra annum commearus accepti, privilegio militari non fruuntur. q Milites commearus dari potest ad res proprias componendas, de commeatu v. plura J. de commeatu lib. 12. tit. 43.

r Fornerius 2. select. 3. hinc collegit, Mercaturae deditos privari militia, quo nomine reprehenditur a Cujac. 9. obs. 37. fol. 257. in fin. quem hoc voluisse existimo, nimis hoc generaliter dici, cum sit falsum in militia non armata; verum, in armata. Baldus vero colligit, milites negotiatores in causa negotiationis conventos non habere privilegium militare.

f & militandi. Milites fori negotiandi licentiam a Principe possunt impetrare. Regulariter enim mercatores simul & milites esse non possunt. l. 1. J. negot. ne milis.

e Cause fiscales sunt, in quibus agitur de bonis, poenis aut iuribus fisco delatis.

u Domus divinx pertinent ad praedia Tamiaca, quae erant in Cappadocia sub dispositione & cura praepositi sacri cubuli, & Comitum domorum, vide Cujac. hic. Erant enim in Pontica dioecesi praecipue: in Cappadocia, domus & possessiones plures, propriae patrimoni Principis: & in eis coloni ac inquilini. Equitiae ejusdem juris. It omnes sub cura Comitum domorum. l. ult. §. eod. Nov. 20. Postea munus translatum ad Proconsules Cappadociae. Nov. 30. ubi vide Cujac. adde eundem ad tit. de praepos. sacri cubuli. §. 1. & obs. 4.

x Homines fiscales, actores, procuratores, conductores, coloni, inquilini, servi rei privat.

viros vel eorum substantias statuendi aliquid concedamus facultatem, sed hoc solummodo in huiusmodi viros vice quoque Principis auditori licebit, ut intentatum apud se crimen, si patefactum fuerit, ad Principalem referat notionem, ultionis autem tantis inferenda dignitatibus modus non nisi in Principis residebit arbitrio a: Cum sit certum oportere accusatoris calumniam, reo videlicet protinus absolvendo, inconsulta b quoque nostra Serenitate, prout leges sanciunt, coercere: nisi forte acculator quoque non minoris quam reus sit dignitatis: in hoc namque casu super coercenda huiusmodi accusatoris calumnia non immerito consulenda c erit Principalis auctoritas.

2 ¶ Viros autem Illustres in hac inclyta Urbe degentes, qui sine d administratione honorariis decorati fuerint codicillis, licet talem praerogativam nostrae iussionis meruerint, ut, quod non egerint, videantur e egisse: in criminalibus causis, magnifica tua sedis, & illustissima Urbicaria praefectura, nec non etiam viri magnifici Magistri officiorum, (quoties tamen ad ejus iudicium specialis nostrae pietatis emanaverit iussio) sententiis respondere decernimus: ita ut huiusmodi viri sedendi quidem in cognitionibus dicendis minime sibi vindicent facultatem: sciant autem ipsi quoque nec de se, nec de suis facultatibus iudicatos aliquid, nec probatis criminibus (nisi prius ad nostram pietatem retulerint) posse statuere.

3 ¶ Quoties autem viri illustres in provinciis constituti, non hi tamen, quorum cognitio ad nostram maiestatem, vel ad iudicem vice f nostri numinis auditorum pertineat, in querimoniam fuerint criminalem vocati & sedendi, cum celebratur cognitio, in secretariis g iudicantium ius consequantur: & iudices, patefactis quoque criminibus ferendis contra huiusmodi viros || illustres || vel facultates eorum sententiis abstineant, dum nostrae pietatis ad suas meruerint relationes responsum: supplicio videlicet, quod accusatoribus patefacta eorum calumnia ingerendum est, nec apud provinciales iudices, si non sic, ut superius dictum est, similem dignitatem habeant, differendo. Dat. Constantinop. *

IN QUIBUS CAUSIS MILITANTES FORI h PRÆSCRIPTIONE UTI NON POSSUNT.

TIT. XXV.

1. Imp. Theod. & Valent. AA. Florentio Praefecto praetorio.

O mnes i omnino domesticos || & || k agentes l in rebus, & quaecunque alia praetenduntur militia vel dignitas, sub Moderatoribus provinciarum pro m functionibus publicis respondere, nulla fori praescriptione valitura, sancimus: si hac, qui exiguntur publica debita, uti tentaverint. Imo & in aliis privatis actionibus occupatos volumus respondere, qui vel per provincias sociantur n, vel conductorum vocabulis, cum non armata militia praediti sint, defenduntur, siue domorum divinarum, siue virorum potentium, seu cuiuslibet conditionis sint conductores o: nisi || si || forte commeatum p ad q rem propriam componendam unius anni inducias ostenderit se accepisse. Eadem forma servanda in his etiam, qui mercandi r vel s militandi sacra beneficia meruerint, ut & ipsi Rectoribus provinciarum respondeant. Dat. 3. Kal. Constantinop. Theod. A. 17. & Festo Conf. 439.

UBI CAUSAE FISCALES t VEL DIVINAE u DOMUS, HOMINUMQUE x EJUS AGATUR.

o Militans fori, seu in foro aliquo, praedii alieni conductor esse potest, ut hic. (Aliud in armato milite, l. 15. §. de re militari) eo tamen casu non fruitur privilegio militari. p Milites ultra annum commearus accepti, privilegio militari non fruuntur. q Milites commearus dari potest ad res proprias componendas, de commeatu v. plura J. de commeatu lib. 12. tit. 43.

e Cause fiscales sunt, in quibus agitur de bonis, poenis aut iuribus fisco delatis.

u Domus divinx pertinent ad praedia Tamiaca, quae erant in Cappadocia sub dispositione & cura praepositi sacri cubuli, & Comitum domorum, vide Cujac. hic. Erant enim in Pontica dioecesi praecipue: in Cappadocia, domus & possessiones plures, propriae patrimoni Principis: & in eis coloni ac inquilini. Equitiae ejusdem juris. It omnes sub cura Comitum domorum. l. ult. §. eod. Nov. 20. Postea munus translatum ad Proconsules Cappadociae. Nov. 30. ubi vide Cujac. adde eundem ad tit. de praepos. sacri cubuli. §. 1. & obs. 4.

x Homines fiscales, actores, procuratores, conductores, coloni, inquilini, servi rei privat.

TIT. XXVI.

De morte non defensa.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Dioscoro.

Non defensa a mortis quaestionem, apud procuratores nostros non oportere tractari, nec bona || a || fisco peti posse b, priusquam de crimine constiterit apud eum c, cui convictis poenam irrogare licet, quis ignorat? Plane defunctis homicidii reis apud procuratores d quoque causam e agendam esse ratio permittit f. PP. 7. Idus Maji, Laterano & Rufino Conf. 198.

Si quis mortem sibi conscivisse dicatur.

2. Idem AA. Arista.

Non animadvertimus, cur causas ad g officium procuratorum nostrorum pertinentes, ad Proconsulis notionem advocare velis. Nam cum hoc quaratur, an pater tuus mortem sibi consciverit metu alicujus poene, ac propterea bona a fisco vindicari debeant: jam non de crimine, aut poena mortui, sed de bonis quaerendum est. Dat. 12. Kal. Oct. Apro, & Maximo Conf. 208.

De accusatione deserta.

3. Imp. Antoninus A. Helidoro.

Procurator meus, qui vice Praefidis provinciae non h fungitur, sicut exigere i poenam desertae accusationis non potest, ita iudicare, ut ea inferatur, sententia sua non potest. Dat. 10. Kal. Septemb. Lato & Cereali Conf. 216.

De eo, qui emit a procuratore Caesaris, mandato alterius.

4. Imp. Alexand. A. Maximæ.

Cum vendente k procuratore meo emisse te praedia dicas: pretium eorum necessario l solvere debes. Cum his vero, quibus mandantibus eadem praedia emisse te & tradidisse dicis, agente te, procurator meus (si ejus audientiam elegeris) cognoscet, ut pecuniam, quae pretii nomine tibi debetur, & usuras, quae fisco solvendae sunt, consequi possis. PP. 4. Id. Octob. Maximo & Paterno Conf. 234.

De causis fiscalibus.

5. Imp. Constantinus A. ad Ursulum.

Ad fscum m pertinentes causas Rationalis decidas, omnibus concussionibus prohibendis. Dat. Non. Feb. Constantinop. Feliciano & Titiano Conf. 337.

De conductore Caesaris.

6. Idem A. ad Italicum.

Si quis adversus conductorem n nostrum aliquid agendum crediderit, viro illustri Comiti rerum privatarum referri oportet: ne & iudici existimationis, & officio ejus salutis discrimen imminuat. Dat. Kal. Feb. * Conf. *

De dominici colonis & patrimonialibus.

7. Idem A. ad Bulephorum Rationalem summæ o rei.

Dominici colonis & patrimonialibus gravitatem tuam censemus disceptatricem esse debere. Duces enim & Praepositos militum p & castrorum, & Rectores provinciarum evocandis & arcessendis colonis abstinere oportet. Dat. 16. Kal. Mart. Licinio * Conf. 318.

De colono aut servo Principis.

8. Imp. Constantinus A. ad Taurum P.P.

Cum aliquid colonus q aut servus rei privatae nostrae contra disciplinam publicam adseratur perpetrare r, ad iudicium Rectoris provinciae venire cogendus est: sic videlicet, ut praesente Rationali vel Procuratore domus nostrae inter eum & accusatorem causa tractetur, & si facinus fuerit approbatum, juris severitas exeratur. Dat. 5. Non. Mart. Sirmis, Arbitione & Lolliano Conf. 355.

p al. limitum, sed & ita in Basilicis legitur. τὸν ἀπὸ πολεμίων ἀρπὸν ἀποσπαδόντων. vide Cujac. 13. obs. 35. q v. l. ult. §. eod. r l. 1. C. Theod. de actoribus & procur. & conductoribus rei privatae lib. 10. tit. 4.

De actore

a i. e. non vindicatur, neglecta, desertae. l. 1. J. de hiis, quibus, ut indigni.

b hoc casu sc. c i. e. Praefidem provinciae. Praefides cognoscit de homicidio & crimine, Procurator vero de bonis non de crimine: neuter vero potest servum in caput domini interrogare. Paul. 5. sent. 16. §. 5. d Caesaris. Hi cognoscunt de causis fiscalibus, inter fscum & privatos, e neglecta mortis sc. f ut ei, qui mortem defuncti non vindicaverit, hereditas auferatur.

g l. 5. §. eodem. h Procurator Caesaris, fungens vice Praefidis, potest cognoscere de causis criminalibus. l. 1. J. de praedantibus, l. 2. J. de poenis, l. 4. J. ad l. Feb. l. ult. ff. de offic. Procur. Caesaris, l. 23. §. 1. ff. de appell. adde Cujac. 19. obs. 25. Robert. 1. animad. 12. Anton. Mercat. Notar. 22. i vi sua sc. Exa-

ctio poenae irrogatae a Praefide, ad rationalem pertinet, non irrogatio.

k In venditione bonorum fiscalium, procuratoris Caesaris interventus necessarius. l. 5. in fin. ff. de iur. fisci, nec enim potest procurator Caesaris fidem habere de pretio. Quid privati procurator? vide l. 1. ff. de except. rei vendit.

m l. 2. §. eod. n adde l. 8. §. eod. o Rationalis summam quidam ita legunt, moti ex l. 7. C. Th. de iure fisci. & Notitia imperii Romani, & Suetonio in Domitian, ubi sit mentio auctoris summam: reprehensi a Cuj. 8. obs. 31. & recte. Nam in lege 3. inf. si procurator publicus, procurator Caesaris, procurator summæ rei appellatur, & in rescripto Galieni apud Eusebium 7. cap. 13. ο τὸ μιστὸν πειρματὸν προσταταύων & antiqua inscriptio, Val. Honoratus V. P. Rar. S. R. Tacitus 5. Neminem summæ rei imponere poterant.

p al. limitum, sed & ita in Basilicis legitur. τὸν ἀπὸ πολεμίων ἀρπὸν ἀποσπαδόντων. vide Cujac. 13. obs. 35. q v. l. ult. §. eod. r l. 1. C. Theod. de actoribus & procur. & conductoribus rei privatae lib. 10. tit. 4.

a l. 1. C. Theod. de
aerib. lib. 10.
b l. 1. C. Theod. de
aer. & procur.
& conductoribus
rei privatae. l. 10.
tit. 4.
c v. l. unic. J. de
conductoribus prae-
dictis. de vivicom-
burio, v. l. un. J.
de Nili aggerib.
d Chartularius,
chartis inservit
easque tractat.
e l. 6. l. 3. eod.
f de quo dixi ad
epigramm. hu-
juscultuli.

g hic titulus est
exceptio tituli 5.
S. eod. Ne quis in
sua causa.
h V. Damhoude-
rum cap. 13. & 14.
prae. ci. v. l. De
quo dixi in prae-
dicto Titulo de
Justitia & iure.
i i. e. ulcisci, ac
sibi quodammodo
jus dicere.

k Publica devo-
tio, id est, publice
devoti, ut milites.
Dicuntur enim
devotissimi. l. 17.
inf. de exhib. mi-
lit. ann. sacra-
mento militum obtri-
di. Miles defertor
publicae devotio-
nis a quovis obli-
deri, prehendi, &
si se telo defen-
derit, occidi pot-
est.

l l. 2. C. Theod. ad
l. Cornel. de fici-
ariis.
m hoc etiam jure
naturali permit-
titur. l. 3. ff. de J.
& J. adde l. ult.
vers. neque. J. de
diffusoribus.

n Quid in urbe?
Legib. 2. Tabul. id
permisum fuit.
Quasi diceret: O-
lim licuit furem
nocturnum quo-
quo modo occi-
dere, cum in agro,
tum in urbe: ho-
die vero in agris
tantum id permis-
sum est, quoquo
modo, si ei par-
cere non potueris
sine vitae pericu-
lo, siue potueris,
qua de re v. hic
Cujac. 14. obs. 15.

o l. ult. in fin. §.
in quib. caus. in
integ.
p Transugas, i. e.
qui a Romanis ad
hostes transfugi-
unt, eos tanquam
hostes licet cuius-
citra periculum
occidere. §. Harm.
8. §. 5.

q l. 2. J. de deser-
torib. 6. Harm. 3.
adde Nov. Theod.
44. de tyrantib. &
desertorib.

r Tertullianus in Apolog. In reos majestatis & publicos hostes omnis homo miles est,
& ita est, Cuique his casibus reum capiendi eumque interficiendi jus permittitur.

s 2. Inst. 18. §. ff. 2. & 2. C. Theod. 12. de inofficiosi querela. Paulus 4. sent. 5. *ὅτι τὸν κατὰ
δικαιοσύνην μεμψέας*, id est, de querela adversus testamentum, & quando & a quibus
ea possit institui, vel non possit, 39. *Eclog.* 1. vide formulam hujus actionis apud Oldendorpium
Class. 5. ad. 2.

t quo jure introduca est hae querela? non a Praetore, sed lege Glicia. Cujacius 2. obs. 21.
Movetur autem inscriptione l. 4. ff. hoc tit.

u Inofficiosum est testamentum, in quo parens, filius, vel frater sui officii oblitus, in quo li-
beri vel parentes, vel fratres germani immerito exheredati, praeteriti vel ita instituti, ut
pro exheredatis habeantur. Nov. 1. De formula hujus actionis dicam ad l. 22. J. eod. An ho-
die locum habeat, dixi ad l. 1. ff. eod. interim, quae sint hodie mutata circa hanc querelam
v. apud Oldendorpium clas. 5. ad. 1. num. 17.

De actore rerum privatarum seu procuratore Caesaris.

9. Imp. Valent. & Valens AA. ad Philippum Virum
clarissimum.

UNIVERSI fiduciam gerant, ut, || si a quis eorum ab b
actore rerum privatarum nostrarum, siue a procura-
tore vexatus fuerit || injuriis ||, super ejus contumeliis
vel depraedationibus de ferri querimoniam || sinceritari tuae,
vel Reptori provinciae || non dubitet. || & ad publicae senten-
tiam vindictae sine aliqua trepidatione convolare: || quae res
cum fuerit certis probationibus declarata, sancimus, || &
edicimus, || ut si in provincialem hanc audaciam quis-
quam moliri ausus fuerit, publice vivus concreme-
tur c. Dat. 3. Non. Jul. Heracleae, Valent. & Valente AA.
Conss. 368.

De officialibus Rationalis.

10. Imp. Gratian. & Theod. AAA.
ad Polemum P.P.

Nullum ex officio Rationalis, qui exactioni vel char-
tis d. inserviat, in aliud judicium adduci oportet: nisi
forte cujuspiam caput accusatio legibus instituta pulsaverit.
Dat. 3. Kal. Maji, Arcad. & Baurone Conss. 385.

De conductore aut servo Caesaris.

11. Imp. Theodosius & Valentinianus AA. Artaxi
Praeposito sacri cubiculi.

Hac lege sancimus, ut, siue agat domorum nostrarum
h. colonus e, inquilinusve aut servus, siue pulsetur ab
aliquo super criminali seu civili negotio, non alterius,
quam tui culminis ac viri spectabilis Comitum f domorum
petatur examen: nullius allegatione super fori praescriptio-
ne penitus admittenda. Dat. 5. Id. April.

QUANDO & LICEAT UNICUIQUE SI-
NE h JUDICE SE VINDICARE i, VEL
PUBLICAM k DEVOTIO-
NEM.

TIT. XXVII.

De nocturnis depopulatoribus & aggressoribus itinerum.

1. Imp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. ad
provinciales.

Liberam l resistendi m cunctis tribuimus faculta-
tem: ut quicumque militum vel privatorum ad
agros n nocturnus populator intraverit, aut itinera
frequentata insidiis aggressionis obsederit, permitta
cuicumque licentia digno illico supplicio subjugetur: ac
mortem, quam minabatur, excipiat, & id quod intendebat,
incurrat. Melius o enim est occurrere in tempore, quam
post exitum vindicare. Vestram igitur vobis permitti-
mus ultionem, & quod ferum est punire iudicio, subju-
gamus edicto: ut nullus parcat militi, cui obviare telo
oporteat, ut latroni. Dat. Kal. Jul. Tatiano & Symmacho
Conss. 391.

De desertoribus. De latronibus publicis.

2. Imp. Arcad. Honor. & Theod. AAA. Hadriano P.P.

Opprimendorum p desertorum q facultatem provin-
cialibus jure permittimus. Qui si resistere ausi fuerint,
in his velox ubique jubemus esse supplicium. Cuncti r
etenim adversus latrones publicos desertoresque militae,
jus sibi sciunt pro quiete communi exercendae publicae ul-
tionis indultum. Dat. 5. Non. Octob. Theodosio A. & Ru-
moridio Conss. 403.

DE s INOFFICIOSO t TESTAMEN-
TO u.

TIT. XXVIII.

De fideicommissario.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Victorino.

Cum de inofficioso matris suae testamento filius di-
cere velit adversus o eum, qui ex causa fideicom-
missi hereditatem tenet b: non est iniquum,
hoc ei accommodari c, ut perinde d fideicom-
missarius teneatur, ac si pro herede, aut pro possessore
possideret. PP. 5. Kalend. Jul. Falcone & Claro Conss.
194.

De bonorum possessione litis ordinandae gratia.

2. Idem AA. Lucretio.

Quamvis de inofficioso testamento acturum e te, bono-
rum possessionem f accepisse proponas, tamen scri-
ptis heredibus auferri possessionem incivile est. Datum 4.
Kal. Decemb. Dextro & Prisco Conss. 197.

De posthumo praeterito a matre.

3. Idem AA. Januario.

SI mater filiis duobus heredibus institutis, tertio post g
testamentum suscepto, cum mutare idem testamentum
potuisset, hoc facere neglexisset: merito utpote non justis
rationibus neglectus h de inofficioso querelam instituere
poterit. Sed cum eam in puerperio i vita decessisse propo-
nas: repentini casus iniquitas per conjecturam maternae
pietatis emendanda est. Quare filio tuo, cui nihil praeter
maternum fatum imputari potest, perinde vitilem k por-
tionem tribuendam esse censemus, ac si omnes filios ha-
redes instituisset. Sin autem heredes scripti extranei
erant: tunc de inofficioso testamento actionem instituere
non prohibetur. PP. 3. Kalend. Jul. Laterano & Rufino
Conss. 198.

De libertate fideicommissa.

4. Idem AA. Soterico & aliis.

Cum ex causa fideicommissi secundum Praetoris decre-
tum in libertate l morati sitis, filios etiam susceperis:
nam quavis postea domini vestri testamentum inofficio-
sum sit pronunciatum agente filio: non est aequum, fieri
vobis libertatis quaestionem. PP. 6. Id. Mart. Antonino 2.
& Geta 2. Conss. 206.

An querela transmittatur ad heredem.

5. Imp. Anton. A. Helio.

SI pater tuus post litem contestatam, vel postquam pro-
positum habuisset inofficiosum fratris testamentum di-
cere, te herede relicto decessit: causam coeptam m vel
quocunque modo illi placitam exequi non prohiberis.
PP. 2. Non. Octob. Gentiano & Basso Conss. 212.

De legitima portione.

6. Idem A. Ingenio.

Cum n quaritur, an filii de inofficioso patris testamento
possint dicere: si o quartam bonorum partem mortis
tempore testator reliquit, inspiciatur. PP. 7. Kal. Jul. Roma,
Duobus Aspris Conss. 213.

quentem rejici. Existimo hujus legis sententiam hanc esse: Querelam inofficiosi dari ad-
versus heredem. & eum, qui pro herede aut pro possessore possidet, in alios vero non dari.
argument. l. 10. J. eod. l. 7. §. 2. l. 9. ff. de hered. pet. l. 20. in fin. princ. ff. de bon. poss. contra tab.
Ceterum fideicommissarium proprie non esse hereditatis dominum (nam ex causis fideicom-
missi dominia non transferuntur, l. 3. in fin. ff. si usus fructus petat.) pro herede quoque non pos-
sident, qui non putat se heredem, quique scit se alium esse ab herede, l. 11. ff. de hered. pet.
pro possessore non est etiam: nec enim est praedo, d. l. 11. in fin. Ex his sequitur subtili jure
filios hic excludi. Verum subtilitas haec negligenda nobis est. Fideicommissarius enim ef-
fectu est heres: aequum est igitur filiis actionem in fideicommissarium adcommodari. Quid,
querela inofficiosi & petitio hereditatis, possuntne una & eadem actione unove judicio pro-
poni? Angelus negat, Zafius ait, vide quae notavi ad l. 20. ff. eod. idque ita sentit Cujacius
hic. Olim tamen non fuit necessitatis: nam inofficiosi querela moveri separatim poterat.
Paul. 4. sent. §. 4. hodie potest simul & consecutive, Ferrariensis ex communi opinione in
formula restitutionis in integr. 41. vers. dimittendum. 15. num. 2.
e id est, quamvis, cum es acturus, litis ordinandae gratia bonorum possessionem acce-
pisti. l. 8. ff. eod.

f Haec bonorum possessio gratia litis ordinandae dicitur in l. Papinianus. 8. in pr. ff. eod.
g Post matris testamentum natus, praeteritus (a matre praeteritus, habetur pro exhereda-
to) querelam recte instituit. vide Paul. 4. sentent. §. 5. 2.

h id est, praeteritus. Praeteritus a matre habetur pro exheredato.

i Quae in puerperio decessit, testamenti mutandi facultatem non habuisse praesumitur.

k sensus hujus legis hic est. Posthumus praeteritus a matre (quae mutandi testamenti facul-
tatem non habuit (quod in puerperio decessit) videtur cum aliis fratribus utiliter institu-
tus: ideoque testamentum non rumpit. Quid, si extranei fuerint instituti? rumpetur te-
stamentum.

l Rescisso testamento per querelam, libertates non revocantur.

m Querela praeparata transmittitur ad heredem.

n Potest filius adversus patris testamentum, vel donationem ab eo factam, querelam in-
stituere, nisi quod ei relicta est, omnino ad explendum trientem satis sit. Synopsis Basil. 41.
sit. 4. c. 17. & §. Harm. 9. §. 24.

o Habens legitimam, querelam movere non potest. l. 30. J. eod. l. 8. §. 8. ff. eod. Paul. 4. sen-
tent. §. 5. 6.

In au.

a Querela adver-
sus fideicommis-
sarium moveri
potest.

b id est, possidet.
Atqui in querela
agitur de heredi-
tate. Petitio au-
tem hereditatis
non datur con-
tra titulo possi-
dentem. l. 4. J. in
quibus causis ces-
sat longi temporis.
Fideicommissarius
vero titulo
possidet: dicam,
inf. eod. de vera
sententia hujus
legis.

c Accommodan-
di verbum obser-
va: Accommoda-
ri dicitur ea,
quae proprie ac
vere non compe-
tunt.

d ut exinde, Sa-
lycetus, Faber,
Castrensis, ita
hanc legem e-
mendant: eo sen-
su: Querelam pri-
mo, subsequenter
vero petitionem
hereditatis mo-
veri. Guilielmus
vetus interpres
putat, proponen-
tem querelam,
proponere heredi-
tatis petitio-
nem. Goveanus
1. variat. §. nul-
lam sibi videri in
toto Codice ob-
scuriorem Consti-
tutionem adferit:
nec tamen supe-
riores sententias
probat. Putat er-
go hic agi de pe-
titione heredita-
tis, non inofficio-
si querela: filium
perro laudandum
esse, qui hac ne-
glecta illam pro-
ponat. Nec enim
hereditatis peti-
tione honorem
parentum fuggil-
lar. Eo nomine
justum esse tam
modeste filio po-
sitionem heredi-
tatis accommoda-
ri. Si ita est, de-
buit haec constitu-
tio in titulum se-

a Nota quantita-
tem legitimæ li-
beris relinquen-
dæ. adde Nov. 22.
c. 48. Nov. 39. c. 1.
b Are alieno
deducto sc. d. l. 8.
§. 5.
c id est, quatuor
uncias.

d Legitima libe-
ris quoquo reli-
cti titulo relinqui
potest, ut hic, Imo
non potest quo-
quo titulo relin-
qui: jure namque
institutionis re-
linqui debet. No-
vell. 115. cap. 3. v.
Socium reg. 152.
Gratum lib. sent.
§. legitima. q. 32.
et §. testam. q. 35.

e In legitima bo-
norum, singulis
liberis virilis por-
tio competit.
f Legitima libe-
rorum gravari
non potest, etiam
in usufructu. adde
l. 30. j. cod.

g Immenſa dona-
tio in unum ex li-
beris collata, per
alios ad legiti-
mam usque revo-
catur: non ul-
tra.

h Filius donatione
a patre inter
vivos accepta, e-
jus hereditate
potest abstinere.
Quid, si illa dona-
tio legitimam re-
liquorum libe-
rorum exhauret?
Hujusmodi dona-
tio legitimæ re-
liquorum fraudi
esse non debet:
ideoque ex bonis
donatione acce-
ptis, fratribus le-
gitima supplebi-
tur.

i Neptis ex filio
(etiam emanci-
pato) querelam
inofficiosi potest
movere adversus
testamentum avi.
k Pater heredi-
tatem inter filios
dividere potest,
dum tamen (ei
quem minus dili-
git) legitimam
relinquat. l. 10. j.
famil.

l l. 35. §. 1. j. cod.
m Querelam in-
officiosi movere
adversus patris
testamentum non
potest, qui testa-
mentum ejus ag-
novit. ut hic,
Synopsis Basil. 45.
tit. 4. c. 17. §. Har-
mon. 6. §. 24.

n Tacite agnos-
cere & approba-
re testamentum
defuncti censetur,
qui ex eo testamento debita solvit. l. 35. §. 1. j. cod. adde l. 23. §. 1. ff. cod. l. 43. ff. de hered. pet.
o v. l. 2. inf. de jure delib.

p Qui testamentum defuncti semel probavit, querelam inofficiosi amittit. vide l. 20. inf. de oprio.

q Querela inofficiosi locum non habet in militis testamento: v. tamen Novell. 123. c. 19. et l. 34. et Auth. presbyteros. in fin. §. de Episc. et Cleric.

r Querela inofficiosi institui potest adversus fideicommissum occupantem bona defuncti.
s Nov. 115. c. 3. §. 10. Parens filium arenarium aut minimum potest exheredare, nisi ipse ejus.

t Mores quos quis in se approbat, in liberis reprobare non potest.

u Plena & pura esse debet legitima portio. Pura (inquam) ab omni onere fideicommissi, legati & usufructus. Authent. novissima. sup. cod. Qui l. si facta est mutua & reciproca sub-

In authent. de triente & semisse. §. 1. coll. 3. tit. 5. Nov. 18.
c. 1. Authent. ex Nov. 18. cap. 1.

**Novissima a lege cautum est, ut si quatuor sint filii vel pau-
ciores, ex substantia b deficientis triens c: si plures sint,
semis debeat eis quoquo d relictis titulo ex æquo e scilicet in-
ter eos dividendus: cujus portionis nec f usufructus defraudari
liberi a parentibus possunt.**

In authent. de immentis donati. §. 1. coll. 7. tit. 4. al. 3.
Novell. 92. cap. 1.

**Unde & si parens in quendam liberorum vel in quosdam do-
nationem g immensam fecerit: quisque tantum feret ex
h hereditate nomine Falcidia, quantum poterat ante donationem
deberi. Licet autem ei, qui largitatem h meruit, abstinere ab
hereditate, dum modo suppleat ex donatione (si opus sit) cate-
rorum portionem.**

De nepte ex filio emancipato.
7. Idem A. Secundo.

**Neptem i defuncti actione de inofficioso testamento,
quamvis pater ejus emancipatus fuerit defunctus, ex-
periri posse, ignorare non debes. PP. 6. Kal. Jul. Romæ,
Lato & Cereali Confl. 216.**

De hereditate a patre inter filios divisa. 1. De eo, qui
agnovit judicium defuncti.

8. Imp. Alexander A. Florentino.

**Parentibus arbitrium k dividendæ hereditatis inter libe-
ros adimendum non est: dummodo l non minus is,
qui pietatis sibi conscius est, partis, quæ intestato defun-
cto potuit ad eum pertinere, quartam ex judicio parentis
obteneat.**

**i Qui m autem agnovit judicium de-
functi, eo n quod debitum paternum pro hereditaria par-
te persolvit o, vel alio legitimo modo satisfecit: etiam si
minus, quam ei debebatur, relictum est, si is major vi-
ginti quinque annis est, accusate ut inofficiosam volunta-
tem patris, quam p probavit, non potest. PP. 7. Id. Febr.
Maximo 2. & Aliano Confl. 224.**

De testamento militis.

9. Idem A. Romanæ.

**De inofficioso testamento militis q, vel jure militari,
vel civili facto, vel Centurionis, vel Tribuni numeri,
nec filios posse queri, jus certum est. PP. Idus Maji, Maxi-
mo 2. & Aliano Confl. 224.**

De fisco.

10. Idem A. Quintiniano.

**SI heredum Quintiniani, quem patrem tuum esse dicis,
adversus quos de inofficioso testamento acturus eras,
jure successionis bona ad fiscum pertinent, vel ipsius
Quintiniani bona, utpote vacantia, fiscus r tenet: causam
apud Procuratorem nostrum agere potes. PP. 2. Id. Aug.
Maximo 2. & Aliano Confl. 224.**

De arenariis.

11. Idem A. Ingenue.

**IN arenam non damnato, sed sua sponte arenario consti-
tuto, legitimæ successiones integræ sunt, sicuti civitas
& libertas manet. Sed si testamentum parens ejus fecit:
neque de inofficioso testamento accusatio, neque bono-
rum possessio ei competit: nam talem filium merito quis
indignum s sua l successionem judicat: nisi t & ipse simi-
lis conditionis sit. PP. 4. Kal. Jan. Juliano & Crispino
Confl. 225.**

De fideicommissio.

12. Idem A. Liciniano & Diogeni.

**SI pater puellæ (cujus vos curatores esse dicitis) fi-
lio ex semisse, ipsa autem ex triente, & uxore ex
reliquo sextante scripsit heredibus, fidei filiorum
commisit, ut si u quis eorum intra 25. annis atatis decede-**

**ret superstitibus portionem l suam l restitueret, præterea uxo-
fi, ut id quod ex causa hereditatis ad eam pervenisset, filius post
mortem suam restitueret, fideicommissit: calumniosam in-
officiosi actionem adversus justum judicium testatoris in-
stituere non debetis: cum a ex hujusmodi fideicommissa-
ria restitutione tam matris quam fratris ejus portio ad eam
poterat pervenire. PP. Non. Dec. Alexand. A. 3. & Dione
Confl. 230.**

De testamento rescisso pro parte.

13. Imp. Gordianus A. Prisciano.

**Cum duobus heredibus institutis, uno ex quinque, al-
tero ex septem uncias, adversus eum, qui ex septem
uncias hæres scriptus fuerat, iusta querela contendisse, ab
altero autem victum b te fuisse alleges: pro ea parte, qua
resolutum est testamentum; cum jure intestati, qui obti-
nuit, succedat, neque c legata, neque fideicommissa debentur:
quamvis libertates & directæ competant, & fideicom-
missaria præstari debeant. PP. 3. Kal. Febr. Gordiano A.
& Aviola Confl. 240.**

De falsi accusatione.

14. Idem A. Prisco.

**Eum d, qui inofficiosi querelam delatam non tenuit e,
a falsi accusatione non summovei placuit. Idem obser-
vatur, & si f e contrario falsi crimine instituto victus,
postea de inofficioso actionem exercere maluerit. PP. 6.
Kal. Dec. Gordiano A. & Aviola Confl. 240.**

De filia præterita a matre.

15. Imp. Philippus A. Aphrodisiæ.

**Filiam g præteritam h a matre, ad successionem ejus
citra i inofficiosi querelam adspirare non posse, explo-
rati juris est. PP. 5. Kal. Aug. Philippo A. & Titiano Confl.
246.**

Si testamentum non jure factum dicatur.

16. Imp. Valerian. & Galien. AA. Valerian N.
Cæs. Theodora.

**Contra majores 25. annis duplicem k actionem inferen-
tes, primam, quasi testamentum non sit jure perfectum,
alteram quasi inofficiosum, licet l jure perfectum, præ-
scriptio ex prioris m judicii mora quinquennalis n tempo-
ris non nascitur, quæ officere non o cessantibus non potest.
PP. Id. Aug. Tusco & Basio Confl. 259.**

De matre a filio præterita.

17. Imp. Carinus & Numerianus AA. Floræ.

**Cum p filium q tuum, te præterita, sororem heredem
instituisse proponas: inofficiosi querelam apud Præsi-
dem provinciæ persequi potes. PP. Id. Febr. Carino 2. &
Numeriano AA. Confl. 284.**

De exheredata, quia noluit a viro divertere.

18. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. Faustina.

**Cum te pietatis r religionem non violasse, sed mariti
conjugium, quod fueras sortita s, distrahere noluisse,
ac propterea r offensum u atque iratum patrem ad ex-
heredationis notam prolapsum esse dicas: inofficiosi tes-
tamenti querelam inferre non vetaberis. S. Kal. Maji,
Maximo 2. & Aquilino Confl. 286.**

relam non amittit. l. 8. §. 12 ff. cod. n Post quinquennium querela inofficiosi moveri
non potest, ut hic adde §. Harm. 9. §. 24. hoc enim temporis decursu patris testamentum con-
firmasse liberi videntur. Syn. Basil. 41. tit. 4. c. 17.

o Non cessanti præscriptio non nocet. Non cessat in querela proponenda, qui in injus-
ti testamenti probatione occupatus est, & merito. Quoties enim competunt duo auxilia, qui
ia uno vigilar, alterum non amittit.

p Querelam inofficiosi adversus filii testamentum mater instituere potest, tametsi defun-
dus sororem suam instituerit. Syn. cod. c. 42.

q Frater sororem instituere non potest, matre præterita.

r Uxoris summa pietas est a marito suo non avelli.

t Parentibus in quibusdam citra mentem vitiumve ingratitude non obtemperamus, Fi-
lia non divertens a marito, parentis jussu, non meretur exheredari. adde Nov. 115. c. 3. l. 5. j.
de repud. u l. 23. inf. cod.

a Equitas o-
mnem fraudis su-
spicionem tollit.
ff. quod quisque
juris.

b Varietas per-
sonarum & meri-
torum elicet, ut
actor in uno jure
vincat: vincatur
autem in altero,
l. 15. in fin. l. 24. ff.
cod. l. 76. ff. de leg.
3. ut idem testa-
mentum pro parte
rescindatur, pro
parte confirme-
tur. Idque a judi-
ce statui ex com-
muni opinione
Hortianus refert
cons. 2. fol. 51. ad-
de Cujac. 10. obs.
20. in fin.

c i. e. hæres ab
intestato succe-
dunt.
d Querelam in-
officiosi testamen-
ti movere potest,
qui falsi testamen-
tum accusavit, nec
obtinuit: & e con-
tra. Synops. Basil. 39.
tit. 1. cap. 37.

e i. e. non obti-
nuit, l. ult. ff. de ex-
cept. rei jud. sen-
sus est, Is etiam
potest testamen-
tum falsum dice-
re, qui inofficio-
sum non proba-
vit, ut hic, et l. 3.
in fin. j. de per-
hered. adde ca-
sus l. 47. in fin. ff.
de per. her.

f v. l. 47. ff. de
per. hered.

g Querelam in-
officiosi recte in-
stituit filia a ma-
tre præterita, ut
hic, Synops. 10. c.
38.

h Liberi a matre
præteriti, habentur
pro exhereda-
tatis.

i Querela inof-
ficiosi, remedium
est adversus præ-
teritionem factam
a matre. Nec e-
nim præteritis a
matre datur bo-
norum possessio
contra tabulas.
adde l. 4. §. 2. ff.
contra tabulas.

k Alia est causa
injusti, alia inof-
ficiosi testamen-
ti.

l Inofficiosum te-
stamentum jus ci-
vile non tam fa-
cit, quam natura.
Querela inofficio-
si non impugnatur
solemnitatem, sed
inordinatam &
cæcæ defuncti
voluntatem, per-
sonam non juris
solemnia respi-
cit.

m Videtur injusti
testamenti actio-
ne, inofficiosi que-

De filia

De filia turpiter vivente.

19. Idem AA. Apollinari.

SI filiam tuam, eo quod turpiter a, & cum flagitiosa foeditate vivit, a successione tua excludendam putes: si non inconsulto b calore, sed ex meritis c ejus ad id odium incitatus es, postremi iudicii liberum arbitrium habebis d. Dat. 15. Kal. Sirmii, iplis AA. Confl. 293.

In auth. ut cum de ap. cog. §. Si vero usque ad viginti-quinque. col. 8. tit. 16. al. 12. Nov. 115. c. 3.

SEd si e post 25. annos te differente filiam marito copulare, ea in suum corpus peccaverit, vel sine consensu tuo, marito se, libero tamen, copulaverit, eam exheredare non potes f.

De filia nolente divertere.

20. Idem AA. & CC. Saviano.

Filia in orbitate patris relicta, cum marito, cui matre volente g nupsit, colens concordiam h, iustas i offensionis post ejusdem matris k poenitentiam causas non praestat, nec ex momentariis l voluntatibus matris nupta atque vidua jure esse compellitur. Dat. Non. Jan. Sirmii, CC. Confl. 294.

De transversalibus.

21. Idem AA. & CC. Alexandro.

FRatris m, vel sororis filii, patrui vel avunculi, amita etiam & matertera testamentum inofficiosum frustra dicunt: cum nemo n eorum, qui ex transversa linea veniunt, exceptis fratre & sorore o, ad inofficiosi querelam admittatur.

† De falso sane per accusationem criminis queri non prohibentur. Dat. * CC. Confl. 294.

De filia exheredata. De effectu rescissionis.

22. Idem AA. & CC. Tantilla.

SI maritus tuus facto testamento te quidem ex asseris-
pfit heredem, filia autem, quam habuit in potestate, exheredata // jure // facta minime perhibetur, nihilque ei relictum est, neque iustas p offensa causas praestitisse // expresse // convincitur: eam de inofficioso testamento patris quarentem, totam hereditatem obtinere posse non ambigitur. Quod si jam obtinuit, vel postea evincat, quodcumque maritus mortis suae tempore debuisset q tibi perhibetur, id ab ea reddi oportet. Dat. Id. Febr. Sirmii, CC. Confl. 294.

De eo, qui impedit testari.

23. Idem AA. & CC. Philippo & aliis.

TESTamenti factionem per testationem vos interdixisse r matris profitentes, iustam s causam offensa manifeste testamini. Dat. 5. Id. Sept. CC. Confl. 294.

De testamento militis.

24. Idem AA. & CC. Successo.

TESTamentum militis t filiifamilias in castrensi peculio factum, neque a patre, neque a liberis ejus per inofficiosi querelam rescindi potest. Dat. 3. Non. Dec. Nicomedia, CC. Confl. 294.

De filiis a matre instituendis sub hac conditione, si a patre emancipati fuerint.

25. Idem AA. & CC. Menodoto.

Filiis u matrem, quae de mariti moribus secus x suspicatur, ita posse consulere y jure compertum est, ut eos sub hac conditione z instituat heredes, si a patre emancipati fuerint, atque eo pacto secundum tabulas bonorum possessionem patrem cum re a accipere non videri, qui conditioni minime obtemperavit.

in hoc officioso iudicio, haec plerumque formulae sententiae dicenda fuerunt, iustas causas offensa, l. 18. l. 20. sup. eod. l. 23. l. 28. inf. eod. ut et in epistola. Plin. 1. epist. 5. Iustas irascendi causas patrem habuisse videri aut non videri.

Rescissa additione hereditatis per querelam, reviviscunt actiones per additionem confusa. Cessante causa confusionis, cessat confusio.

Qui parentem testari prohibet, iuste potest exheredari. Quid si a patre non exheredatus sit? hereditas velut indigno aufertur. vide l. 2. inf. si quis aliquem testari.

l. 22. sup. eod.

l. 9. sup. eod.

vide Cujac. in hanc l. 4. observ. 24.

Secus suspicari, est male suspicari.

Liberi de matre conqueri non possunt, si nullam mater eis facit injuriam, sed providet. Hinc collige, Posse bona mente conditionem & diem adjici testamento. Eadem ratione excusabitur substitutio pupillaris. l. 26. inf. eod. alias defendi vel excusari non poterit. l. 36. inf. eod.

vide l. ult. ff. de hered. pet.

id est, hereditate, vide quae scripti ad l. 8. ff. si tab. testam. null.

Codex

neque ei nomine filiorum inofficiosi a eo modo actionem posse competere, quibus nullam injuriam fecerit mater, sed potius putaverit providendum, & ideo restituere debet. Dat. 4. Non. Jul. Antiochia, Tiriano & Nepot. Confl. 301.

De filio impubere.

26. Idem AA. & CC. Serapioni suo salutem dicit.

EX b tribus uncis herede instituto filio, intra c pubertatis annos directam non d inutiliter a patre fieri substitutionem, certum est. Dat. 5. Kal. Septemb. Nicomedia, CC. Confl. 302.

De fratribus & sororibus.

27. Imperator Constantinus A. Verino.

FRatres e vel sorores uterini f ab inofficiosi actione contra testamentum fratris vel sororis penitus g arceantur: consanguinei h autem durante agnitione // vel non // contra testamentum fratris sui vel sororis de inofficioso quæstionem movere possunt, si i scripti heredes infamiae k vel l turpitudinis, vel m levis notae macula adspersantur, vel n liberti, qui o perperam & non bene merentes, maximisque beneficiis suum patronum adsecuti, instituti sunt: excepto p servo q necessario herede instituto r. Dat. Id. August. Sirmii, Constantino A. 5. & Licinio Cæs. Confl. 319.

De onere probandi, & de causis exheredationis.

28. Idem A. ad Claudium Praesidem provinciae Daciae.

Liberi s de inofficioso querelam contra testamentum parentum moventes, probationem debent t praestare, Quod obsequium debitum jugiter u, prout ipsius natura x religio flagitabat, parentibus adhibuerint: nisi scripti heredes ostendere maluerint y ingratos liberos contra parentes existisse. Sin autem mater contra filii testamentum inofficiosi actionem instituat, inquiri diligenter jubemus, utrum filius nulla ex iusta causa laesus matrem // in // novissima laeserit voluntate, // eo quod // neque lucuosam z ei & legitimam reliquerit portionem, ut testamento rescisso, matris successio deferatur.

† Si tamen mater inhonestis factis, atque indecentibus machinationibus filium forte obsedit, insidiisque a eum vel clandestinis vel manifestis appetit, vel inimicis b ejus suas amicitias copulavit, atque in aliis sic versata est, ut inimica ejus potius quam mater crederetur: hoc probato etiam invita acquiescat filii voluntati. Dat. 3. Id. Febr. Crispo 2. & Constantino Cæs. 1. Confl. 321.

De dote & donatione ante nuptias.

29. Imp. Zeno A. Sebastiano Praef. Prat.

QUoniam novella Constitutio divi Leonis c ante d nuptias donationem a filio conferri ad similitudinem e dotis, quae a filia confertur f, praecipit: etiam ante nuptias donationem filio in g quartam praecipimus imputari. Eodemque modo cum pater vel mater pro filio dotem, vel pro filio ante nuptias donationem, vel avus h paternus aut maternus, vel avia paterna aut materna pro sua nepte, aut pro suo nepote, vel proavus uterque paternus aut maternus, vel

m hic secundus casus pertinet ad infamiam facti, hinc colligitur, Infamiam quatuor sortiri effectus. Repellit enim a dignitate, testimonio & querela: quia inducit querelam. v. Bald. hic.

n Tertius casus, libertus ingratus patrono, habetur pro vili persona.

o Ingrati inter personas notatas hic recensentur.

p Querela inofficiosi fratres experiuntur adversus fratris testamentum, persona infami, turpi, notata, vel libertus ingratus hereditibus institutis. s. eod. Quid, si a defuncto servus heres institutus fuerit? cessabit querela, ut hic. Synops. d. c. 47. adde l. ult. j. de necessariis hereditibus. l. 3. C. Theod. de inofficioso.

q Dominus viliter servum purgat, cum eum heredem instituit, eo scilicet casu, quo suum heredem non solvendo esse videt: & ita hanc legem intellige: Alias, si frater praeritus fuerit a fratre, in bonis testati fratris praeretur libertus heredi instituto, nisi patronum, qui eum instituit, maximis beneficiis adsecutus sit: & praeretur eum quoque erit acquiescit libertus oreino, nisi agatur de conservanda fama & estimatione defuncti fratris. v. Cujac. 17. observ. ult.

r puta propter suspectam hereditatem. f. l. 2. C. Theod. eod.

t Exheredatus olim praesumebatur ingratus defuncto, nisi merentem se probaverit, & ita praefertur, pro iudicio defuncti, l. 5. ff. eod. hodie hereditibus incumbit probatio. l. 30. j. eod.

x Continuis obsequiis meritum probatur.

y id hodie non est positum in eorum arbitrio: coguntur enim probare iuste exheredatos. d. l. 30.

z v. l. ult. j. de instit. & substit. vide ad hunc locum elegantem praescriptionem apud Cujac. 8. observ. 23.

a Delus insidiis ita probatur. l. 6. sup. de dolo.

b Amicus inimici mei, in inimicus meus praesumitur. l. 1. §. 10. ff. de off. Praef. ubi. l. 3. ff. de testib. v. tamen l. 47. in fin. ff. de reg. jur. adde 2. Feudor. 57. v. Senec. 5. contror. 2. c. repellatur. extra de accusat. c. l. 17. j. de collat.

c Donatio propter nuptias dotem imitatur.

d Dos a filia conferenda.

e Quod filius a patre accepit donationis ante nuptias causa, id in suam quartam tenetur imputare.

f Collationi locus non est, praeterquam in sola adscendentium successione.

o

proa-

a Ulp. in fragm. tit. de bon. poss. Ambros. 75. Epist. b Ex 4. uncis impuberi filio heredi instituto, pater substituere directo potest: nec id esse detractio videtur. Ita Graeci hunc locum legunt, 41. Synops. 5. ex lib. 39. tit. 1. cap. 46. c dixi ad l. 25. sup. eod. Constitutio favorabilis instituto filio, locum inofficiosi querelae non facit. d aliud dicendum videbatur: quia filius hic substitutionem patitur in legitima, quae pura esse debet ab omni onere legati & fideicommissi. auhent. novissima. sup. eod. e l. 1. C. Theod. de inoffic. testament. lib. 2. Synops. 19. tit. 1. c. 47. Thalelei Scholion. l. Fratres uterini tantum, non habent querelam inofficiosi, Thaleus tamen ad d. cap. 47. Synops. differentiam non facit inter Uterinos & Germanos: illi εὐνομήλειος. Hi εὐνομήλειος. eodem autore. g Etiam infami persona instituta. h germani. l. 1. C. Theod. eod. Fratres ex eodem patre, vel utrinque conjuncti querelam inofficiosi movere possunt tribus casibus, j. eod. eoque casu consanguineis magis favetur, quam uterinis: adgnationi quam cognationi simplici. i hic primus casus pertinet ad infamiam juris. k adde l. 3. ff. de parente qui manumissus. l. Infamia, turpitudine, levis nota, ingratitude, hic conjunguntur.

a Conferuntur ea tantum bona, quæ ab eo ascenden-
te (de cuius
successione agi-
tur) sunt accepta.

b De conditio-
ne ex hac lege &
l. 36. inf. cod. qua
agitur ad supple-
mentum vide Ol-
dendorp. class. 5.
c. 1.

c Olim filius ha-
bens minus legi-
tima, querela in-
officiosi utebatur
ad testamenti re-
scissionem, hodie
non rescindit, sed
tantum agit ad le-
gitimam aut ad
ejus supplemen-
tum, ut hic.
d Qui minus le-
gitima consecutus
est agit ad il-
lius supplemen-
tum, Nov. 115. c. 5.

e Legitima, ple-
na, & sine ullo o-
nere relinquenda,
Authent. no. vi-
sima. sup. cod.

f Ingratus non
agit ad supple-
mentum legiti-
mæ.

g & merito.
Præsumuntur e-
nim iniuste liberi.
a parentibus ex-
hereditati cum na-
tura ad amandos
liberos feramur.
v. Alciat. l. præ-
sumpt. 16.

h l. 36. inf. cod.
Paganus testa-
mento patris le-
gatum accipiens
non censetur ex-
hereditatus: aliud
in milite. v. l. 10.
inf. de test. mil.

i Liberi præter-
iti agere possunt
ad testamenti re-
scissionem, quo
subsecuto ab inte-
stato succedunt,
Novell. 115. c. 3.
non pro modo le-
gitimæ, sed in
universum, vide
VVurm. in præf. 39. obs. 14.

k Filius in suam
legitimam impu-
tat, quæcunque a
patre occasione
militiæ, (alterius
quam silentiari-
um) l. 1. cod. & l. 5.
j. qui militare,) accepit, i. e. for-
tem & ejus redi-
tus, v. Papon. l. 1.
Notar. 7. c. de nul-
lit.

l Legitimæ non
alia imputantur,
quam quæ fue-
runt in bonis de-
functi.

m Militiarum
alix vendi pote-
rant, alix non po-
terant.

n id scholæ pla-
cium vel mili-
tum casus dicitur
in Nov. 97. c. 6.

o l. 7. l. 11. inf. de prox. sacror. servit.

p dixi sup. cod.

q l. ult. inf. de silentiariis.

r l. 30. in pr. sup. cod.

s d. l. 30.

t nota de quarta ab intestato successione. l. 8. sup. cod. Est ea legitimæ (omnibus liberis debita)

u d. l. 30.

x Quæ de institutione & supplemento quartæ dicta sunt, habent locum in quovis testamen-
to, si scripto l. 30. si non scripto, ut hic.

proavia paterna aut materna pro sua pronepte, vel pro suo pronepote dederit: non tantum eandem dotem vel dona-
tionem conferri, verum etiam in quartam partem ad
excludendam inofficiosi querelam, tam dotem datam,
quam ante nuptias donationem, præfato modo volumus
imputari, si ex a substantia ejus profecta sit, de cuius hæ-
reditate agitur. Datum Kalend. Maji ipso A. 2. Conf. 481.

De his quibus aliquid, 1. vel nihil relictum est. 2. De militibus
in legitimam portionem imputandis.

30. Imp. Justinianus A. Mennæ.

Omnimodo b testatorum voluntatibus prospicietas,
magnam & innumerabilem occasionem subvertenda
eorum dispositionis amputare censemus: & in certis casu-
bus, in quibus de inofficiosi defunctorum testamentis,
vel alio c modo subvertendis moveri solebat actio, certa
& statuta lege tam mortuis consulere, quam liberis eorum,
vel aliis personis, quibus eadem actio competere poterat:
ut, siue adiciatur in testamento de adimplenda legitima
portione, siue non, firmum quidem sit testamentum, liceat
vero his personis, quæ testamentum quasi inofficiosum,
vel alio modo subvertendum queri poterant, id quod mi-
nus portione legitima sibi relictum est, ad implendam d
eam sine e ullo gravamine vel mora exigere, si tamen non
ingrati f legitimis modis arguantur g, cum eos scilicet in-
gratos circa se fuisse testator dixerit. Nam si nullam eorum
quasi ingratorum fecerit mentionem, non licebit ejus hæ-
redibus ingratos eos nominare, & hujusmodi quæstionem
introducere.

† Et hæc quidem de his personis statuimus, quarum
mentionem testantes fecerint: & aliquam eis quantita-
tem in hæreditate vel legato h, vel fideicommissio, licet
minorem legitima portione, reliquerint.

1 ¶ Sin vero vel præterierint i aliquam eorum perso-
nam jam natam, vel ante testamentum quidem conce-
ptam, adhuc vero in ventre constitutam, vel exhereditatio-
ne, vel alia eorum mentione facta, nihil eis penitus reli-
querint: tunc vetera jura locum habere sancimus, nullam
ex præsentate promulgatione novationem vel permutatio-
nem acceptura.

2 ¶ Imputari vero filiis aliisque personis, quæ dudum
ad inofficiosi testamenti querelam vocabantur, in legiti-
mam portionem & illa volumus, quæ occasione k mili-
tiæ ex l pecuniis mortui iisdem personis acquisita, posse
lucrari eas manifestum est: eo quod talis m sit militia, ut
vendatur, vel mortuo militante certa n pecunia ad ejus
hæredes o perveniat: ita tamen, ut ille gradus ejusdem
militiæ inspicatur, quem in morte testatoris militans ob-
tinet: ut tanta ei pecunia in legitimam portionem com-
putetur, quantum dari constitutum est, si in eo gradu
mortuus esset is, qui militiam ex pecuniis testatoris ade-
ptus est: exceptis solis Viris Spectabilibus Silentariis p
sacri nostri palatii, quibus præstita jam specialia benefi-
cia q tam de aliis capitulis, quam de pecuniis super me-
morata militia a parentibus eorum datis, ne in legitimam
portionem eis computentur, rata esse præcipimus: in cæ-
teris vero personis prædictam observationem tenere volu-
mus. Dat. Kal. Jun. Constantinop. Justiniano A. 2. Conf. 528.

Productio superioris legis ad testamentum nuncupativa.

31. Idem A. Mennæ Præf. præf.

Quæ nuper ad testamentum conservanda nec facile retra-
standa sancivimus, ut, ratione Falcidiæ minime illis
personis derelictæ, quæ ad inofficiosi testamenti querelam
ex prioribus vocabantur legibus, non periclitentur r te-
stamenta, sed quod deest f legitimæ portioni, id est t,
quartæ parti scilicet ab intestato successione, tantum re-
pleatur: exceptis u illis, quibus nihil in testamento dere-
lictum est, in quibus præfata jura illibata servamus: etiam
ad testamentum sine x scriptis faciendum locum habere sanc-
imus. Dat. 2. Id. Dec. D. N. Justiniano A. 2. Conf. 528.

De gravamine tollendo.

32. Idem A. Mennæ Præf. Pr.

Quoniam in prioribus sanctionibus illud statuimus, ut
si quid minus legitima portione his derelictum sit, qui
ex antiquis legibus de inofficioso testamento actionem
movere poterant, hoc repleatur z, ne occasione minoris
quantitatis testamentum rescindatur, hoc in præfati ad-
dendum esse censuimus: Ut, si conditionibus a quibusdam,
vel dilationibus aut aliqua dispositione moram vel mo-
dum, vel aliud gravamen introducente, eorum jura, qui
ad memoratam actionem vocabantur, imminuta esse vide-
antur, ipsa conditio vel dilatio, vel alia dispositio moram
vel quodcunque onus introducens, tollatur b: & ita res
procedat, quasi nihil eorum testamento additum esset.
Dat. 2. Kal. April. Decio V. C. Conf. 529.

Pana hæredis nolentis legitimam filio solvere. 1. De in-
fante, ne quis ex persona alterius ingratus
dicatur.

33. Idem A. Demostheni Præf. præf.

SI quis suo testamento maximam quidem portionem li-
bero c relinquat, minusculam autem alii vel aliis de stir-
pe || sua || progenitis, ipsam tamen legitimam siue in hære-
ditate, siue in legato, vel fideicommissio, ut non possit lo-
cus inofficiosi testamenti querela fieri, & ille quidem, qui
ex parvulo genitoris sui consequitur substantiam, eam sus-
cipere maluerit: qui autem ex majore parte eam amplexus
est || siue unus, siue plures sint || non statim & sine conten-
tioso proposito, vel ulla mora eam restituere voluerit;
sed expectato judiciorum strepitu, & multis variisque
certaminibus habitis, post longum tempus ex sententia
judicis vix eam reddiderit, crudelitatem ejus compe-
tenti poena aggredimur: ut, si hæc fuerint subsecuta,
non d tantum in id, quod testator voluit eum restituere
e, condemnatur; || sed etiam aliam tertiam || partem
quantitatis, quæ fuerat in testamento derelicta, modis
omnibus reddere cogatur: ut avaritia f ejus legitimis
ictibus feriatur: aliis omnibus, quæ in eodem testamento
vel elogio scripta sunt, pro sui tenore ad effectum perdu-
cendis.

1 ¶ Legis autem veteris iniquitatem tollentes, ut non
diutius erubescat lex posita (quam Julius Paulus in suis
scriptis quæstionibus) hæc pessimam aggredimur san-
ctionem. Cum enim infans g suum non posse ingra-
tum a matre sua vocari scripsit, neque propter hoc ab ul-
tima suæ matris hæreditate repelli, nisi hoc odio h fece-
rit sui mariti, ex quo infans progenitus est, hoc iniquum
judicantes, ut alieno i odio alius prægravetur, penitus
delendum esse sancimus: & hujusmodi causam k liberis
non tantum infantibus, sed etiam quamcunque ætatem
agentibus opponi minime concedimus: cum possit sub l
conditione emancipationis hæreditatem suam mater filio
derelinquens & patris odium punire, & juri filii sui mini-
me nocere, nec suam naturam fallere. Satis enim cru-
dele nobis esse videtur, eum, qui m non sentit, ingratum
existimari. Datum 12. Kalend. Octob. Decio V. C. Conf.
529.

An querela transmittatur ad hæredem.

34. Idem A. Joanni Præf. præf. prætorio.

SI quis filium suum exhereditatum fecerit, alio scripto
Sharede; reliquerit autem ex eo nepotem || vel || vi-
rum, vel n in ventre natus suæ constitutum; delibe-
rante vero scripto hærede filius || exhereditatus || decesserit,
nulla hæreditatis petitione ex o nomine de inoffi-
cioso constituta vel præparata, omne adiutorium nepo-
tem dereliquit p, neque enim pater nepoti aliquid pos-
sum, cum decesserit, contra patris sui testamentum dereliquit:
quia postea & adita est ab extraneo hæreditas, & super-
vixit avo pater ejus: ut neque ex lege Velleja q possit in
locum patris sui succedere & rescindere testamentum.
Et hoc nonnulli Jurisconsulti r in medium proponentes,
inhumane reliquerunt. Sed nos, (qui omnes subjectos
nostros & filios & nepotes habere existimamus s affe-
ctione paterna & imitatione) secundum quod possibile
est, omnium commodis prospicientes, jubemus, in

pationis potest filium instituere. v. l. 25. sup. cod.

m Consensu ita non videtur, qui ne sentire quidem potest, l. 8. §. 2. ff. de optione. nec in-
juriam fecisse dici potest, quod sensu caret. Insti. si quadr. in fin. pr. Ingratitudo scientiam &
sensum præsupponit atque exigit.

n l. 9. §. 2. ff. de liber. & posthum. l. 6. ff. de injuste.

o i. e. ex causa de inofficioso, &c.

p l. 6. §. 2. l. 7. ff. de hoc infra emendatur.

q v. l. Callus. ff. de lib. & posthum.

r ut Papinianus. l. 7. ff. de liberis.

s Patres non soli, sed & avi ac omnes ascendentes ex seipsis descendentes liberos diligere
præsumuntur.

z actione ad sup-
plementum legi-
timæ. & ita pater
filium legitima
privare non pot-
est, ut hic, & l. 5.
35. §. 1. sup. cod. v.
tamen Socin. reg.
28.

a Legitima libe-
rorum (dic idem
in legitima patro-
nis debita, l. 21. §.
1. 2. ff. de jur. pa-
tron.) gravari non
potest conditione,
dilatione moræ,
modo aut alio
quovis gravami-
ne. v. Auth. no-
visissima. sup. cod.
Potest tamen gra-
vari quod est su-
pra legitimam. v.
Pap. 20. Arrest. 3.
num. 3. Fura igitur
esse debet le-
gitima a die &
conditione, ut hic,
l. 35. sup. cod. nisi
peculiari quadam
ratione testator
alterutrum adje-
cerit. v. l. 25. sup.
cod.

b v. ad hunc lo-
cum jus novum
apud Harm. §. 11.
9. §. 8. ubi refert,
externo quidem
hærede scripto, fi-
lium puram habere
Falcid. id est,
non deminutam:
alio filio instituto,
Falcid. suam par-
tem cum fratre in-
stituto.

c i. e. filio, vide
quæ scripsi ad
l. 34. ff. de pact.

d Poenam nota
hæredis nolentis
legitimam filio
relictam solvere.
e v. quæ not. ad
l. 5. inf. de quib. ut
indign.

f Poena avari.

g Infans ingra-
tus dici non pot-
est, ut hic. Sic ali-
bi, in parvulo nul-
la deprehenditur
culpa. l. 55. in fin.
ff. de fideic. liberis.
Innocentia confi-
lii in eo est. l. 12.
ff. de fideic.

h Merito hæc
Pauli sententia
est explosa. Est
enim iniquum
odio patris filium
prægravari. l. 26.
de panis.

i l. 22. §. 1. de pan.
l. 74. ff. de reg. jur.
l. 22. de regul. in 6.

k ingratus esse
qui non potest,
exhereditari non
potest, ideoque
nec infans exhe-
redari potest. Et
hodie quoque le-
gitimæ causæ esse
debent ingrati-
tudinis, Nov. 115. c. 3.
§. 4. quæ nullæ
sunt in infante.

l Mater sub con-
ditione emanci-

a Utrouque pater maus ab avo meo exheredatus, querelam inofficiosi adversus ejus testamentum non paraverit, & in ea negligentia decesserit, mihi tamen nepoti querela inofficio competit. l. pater in fin. j. cod.

b Hæredis scripti est, probare liberos juxta exheredatos.

c Vis est ea querela inofficio, ut qui ea vicerit, non succedat ex testamento, sed ab intestato. Multum autem interest, An hoc vel illo modo succedatur. Nec enim ab intestato ulla debetur legata.

d Nepoti non competit querela adversus avi testamentum, si patris minus legitima sit relicta: tunc enim agit ad supplementum legitimæ: proinde non tantum liberis prioris gradus, sed & ulterioris, actio ad supplementum legitimæ competit.

e l. 30. §. cod.

f i. e. veteribus jurisconsultis.

g Parente querelam inofficio repudiante, vel quinquennio tacente (adde & de ea transigente, l. 6. §. de transact.) nullum jus querelæ nepoti competit.

Hinc constat, quinquennio jus querelæ inofficio testamenti, ut hic, & inofficio donationis, l. ult. j. sit. prox. præscribi. An & jus legitimæ vel supplementum quartæ? Bart. ait. Baldus negat, quem interpretes pene sequuntur omnes, negantes hujusmodi jura tolli minori quam 30. annorum spatio: cum ea petantur actione personali, cui 30. tantum annis præscribitur. facit l. 8. j. de jure deliber. Doctores. Ang. in l. Papinianus. 8. §. si conditione. ff. de inofficio. Alex. 1. conf. 18. & 3. conf. 8. Aret. in princ. Insi. de inoffic. ubi dicunt communem opinionem esse. Et ita Camera Spirensis judicavit non tantum pro supplemento legitimæ, sed etiam pro ipsa legitima jure naturæ debita, Mysling. 2. observ. 72. v. Grassum lib. sent. §. legis. quæst. 47. v. Balbum tract. de præscr. 4. parte 4. q. 23.

h l. 8. §. i. l. 15. §. 11. ff. cod.

i vide quæ scripti ad l. 9. j. de test. ordin.

k puta libertino, ut is sensus sit, Principe dante libertino liberam testamenti factionem, remittere ei tantum videri legem Papiam, & editum Prætoris de bonis libertorum, l. 3. §. 2. ff. de bon. lib. non autem immunitatem servandi juris communis. Non enim omnia uno verbo solemnia juris remitti. v. Cujac. 8. obs. 2.

l Princeps, verbis generalibus non præsumitur id concedere, quod est iniquum, v. l. penult. §. de mandat. princ. adde l. 2. §. si quis a princ. ff. ne quid in loco publico.

m Princeps jura tueri præsumitur.

n Princeps juris custos.

o Quæ multis vigiliis excogitata sunt, retinenda.

p Falcidia adhuc vivis parentibus dari non potest, neque pactione aut stipulatione ulla teneatur filius ad hujusmodi conventionem habitam, servandam, v. §. Harm. 9. §. 1.

q Parensa filio efficaciter pacisci non potest, ne unquam de inofficio conqueratur, l. 8. §. cod. Paul. 4. sent. §. 8. adde Cujac. ad l. 26. ff. de verb. oblig. Quid si filia renunciavit jurejurando interposito hæreditati paternæ? succedere eam non posse jure Canonico statutum est. cap. quamvis. ext. de pactis, vide tamen Socin. reg. 150. dixi ad l. 3. j. de collas.

r Renuncians bonis paternis tacite hoc promittere intelligitur, si se vivo successio delata fuerit. l. 3. j. de collas.

s Nota rationem decidendi.

t Meritis & beneficiis filii, non pactionibus ad paternam obsequia adstringendi. Est enim mereri, benefacere: ut in illo versu Virgilii, Quique sui memores alios fecere merendo. n. facit lex 3. j. de collas. ibi. l. ult. j. de jure.

x Filius patre mortuo, hæredibus paternis jura quod per querelam inofficio consequi potuisset, transactione potest remittere. j. cod.

y Donare liberis pater eo nomine non præsumitur, ut res donatas in legitimam impotentur, v. tamen Socin. reg. 287.

z quædam in quartam impotentur, vide Grassum lib. sent. §. legitimæ. quæst. 19.

a Quid si vivo patre id fiat, patre præsentem? v. l. ult. §. de pact.

b Qui simpliciter summam aliquam paternæ hæreditatis agnoscit, alias sibi debitis, tacite non renunciat. Olim qualiscunque agnitio nocebat. l. 8. in fin. §. cod. l. 12. §. 2. ff. cod.

c Quod legitimæ deest, pacto & transactione remittere possumus.

nem: tunc enim, omni exclusâ querela, paternum amplecti compelleretur judicium.

3 ¶ Quæ omnis sanctio suas radices extendat, non solum ad filium vel filiam, sed etiam ad omnes a personas, quæ de inofficio querelam contra mortuorum ultima elogia possunt movere. Dat. Kal. Sept. Lampadio & Oreste Conf. 530.

De legitima ab initio, vel ex postfatto supplenda. 1. De fideicommissio conditionali vel in diem. 2. De tempore hujus actionis, & adeunda vel repudianda hæreditatis: an querela transmittatur ad hæredes.

36. Idem A. Joanni P. P.

Scimus, antea Constitutionem b relatum fuisse: quæ cautum est: Si pater minorem debita portione filio suo reliquisset, omnimodo, etsi c non adjiciatur, viri boni arbitrati repleti filio, attamen ipso d jure inesse eandem repletionem. Quærebatur itaque, si quis rem donatam vel inter vivos vel mortis causa (vel in legatis e) vel in testamento relictam agnovit, & pro parte sua habuerit: deinde eadem res evicta vel tota, vel pro parte fuerit; an debeat ex nostra Constitutione pars legitima post evictionem suppleri: vel si ex lege Falcidia minuantur legata, vel fideicommissa, vel mortis causa donationes, debeat tamen ex hoc casu supplementum introduci: ne dum totam Falcidiam accipere hæres nititur, etiam totum commodum hæreditatis amittatur. Sancimus itaque in omnibus istis casibus, si in totum evictio f subsequatur, si in partem, emendari vitium, || & || vel aliam rem vel pecunias restitui, vel repletionem fieri, nulla Falcidia g interveniente: ut si ab initio minus fuerit derelictum: si extrinsecus qualiscunque causa interveniens, aliquod gravamen h imponat vel in quantitate i vel in tempore: hoc modis omnibus repleti, & nostrum juvamen purum filiis inferri. Repletionem autem fieri ex ipsa substantia k patris, non si quid ex aliis l causis filius lucratus est, vel ex substitutione, vel ex jure accrescendi, || ut || pura usufructus: Humanitatis etenim gratia sancimus, ea quidem omnia quasi m jure adventitio || eum || lucrari, repletionem autem ex rebus substantia || patris || fieri.

1 ¶ Cum autem quis, extraneo hærede instituto, restituere eum filio suo hæreditatem suam, cum moriatur, disposuerit, vel in tempus certum restitutionem distulerit: quia nostra Constitutio n, quæ antea composita est, omnem dilationem, omnemque moram censuit esse subtrahendam, ut quarta pars pura o mox filio restituatur, in hujusmodi specie, quid faciendum sit, dubitatur. Sancimus p itaque quartæ quidem partis restitutionem jam nunc celebrari, non expectata nec morte hæredis, nec temporis intervallo: reliquum autem, quod post q legitimam portionem restat, tunc restitui, quando r testator disposuit. Sic etenim filius suam habebit portionem integram, & qualem leges, & nostra Constitutio definivit, & scriptus hæres commodum, quod ei testator dereliquit, cum

2. observ. 122. num. 11. Quin, quamvis statuto possit feudum ad agnatos deferri, licet tamen eo casu filiabus agere ad alimenta & dorem, quæ liberis, jure naturæ incommutabili, debentur. vide VVurm. 1. præf. 39. cap. 10. & breviter, Statutum est iniquum, quod ita legitimam liberorum minuit, ut quod eis sit legitimæ vice, non relinquat. Gail. d. l. num. 13. & seq. Quid, si liberi aliunde quam ex bonis paternis habent, unde vivere & se alere possint? Joannes Cyrensis, Covarruvias, Vasquius & Grassus lib. sent. §. legis. quæst. 2. ajunt, eo casu statuto posse omnimodo legitimam tolli: quod tamen minus probandum videtur. Vix est enim, ut statutum & sic jus civile dici mereatur, per quod jus naturæ impugnetur. Quid? potestne parens adu inter vivos legitimam liberis defraudare? Donatione non potest. vide j. de inoff. donation. l. 8. j. de revocanda donationibus, nec delicto, l. 7. in fin. princ. ff. de bon. lib. m. l. certis casibus, v. l. 5. j. ad leg. Jul. majest. Potestne lusu? sic sentio, & ludens animus & ludi qualiterem & modum substantiæ deperditæ spectari oportere. Potest esse patris animus liberis nocendi: potest esse & alicubi ludus, non improbus: potest una alea universa pars substantia disperdi atque everti. Quid contra? utique: nisi manifestam in liberorum fraudem, cum tertio colludente, initus a patre sit contractus. Quid, si cum legitimo emptore contractum est? venditio jure revocari non poterit, ne quidem ad legitimam usque: sed tamen ex æquo & bono dicendum aliud videretur nisi non usque. 2. ff. si a parente quis. Claro 4. sent. §. donationis. quæst. 24. vers. & hac quidem: & Grassus lib. sent. §. legitimæ. quæst. 14. num. 4. ubi uterque refert, hunc casum Cæsarea decisione indigere. Aequo igitur jure, consuetudo Parisiensis alienationem bonorum ab ascendens acceptorum, a parentibus factam liberorum causa rescindit.

i quomodo aut quando id fiet? Gravamen quantitatis tollitur per suppletionem temporis, per repræsentationem.

k l. 8. §. 11. ff. cod. id est, patrimonio, rebus hæreditariis.

l Duobus modis hæc sententia potest intelligi: Primo, Bona patri relicta ea lege, ut ad substitutionem filium deferrentur, non cogit filium imputare in suam legitimam. Idem dicendum, si usufructus pater legatus, proprias filio accrescens non imputatur in ejus legitimam. Altero, Bona in quibus filius a patre substitutus est, aut quæ jure accrescendi accepit a coheredibus suis paternis ei non imputari in legitimam: sed hujusmodi bona eum quasi jure adventitio lucrari. Quæ adventitio jure filius acquirit, ea in ejus legitimam non imputantur.

m id est, aliunde quam ex paternis bonis. n v. l. 32. §. cod.

o Legitima liberorum pura esse debet. Parum est, quod sine die, sine conditione debetur, quæ de re vide Grassus lib. sent. §. legis. q. 35. p Querelæ inofficio movetur tempus quinquennio tollitur idque non a morte testatoris currit, sed ab adita hæreditate per scriptum hæredem. Syn. Basil. 39. tit. l. c. 53. & 5. Harm. 6. §. 5. q non ultra, ut sit sensus: Quantumvis conjunctum hæredem, coheredi non præstare legata supra portionem legitimam.

r sensus est. De fideicommissio universalis relicto filio sub conditione, vel in diem, usque ad legitimam sibi delatam, detrahi conditionem vel tempus: ab inde conditionem & tempus expectari.

a descendentes, ascendentes, i. ff. cod. & collaterales certis gradibus v. Grassum lib. sent. §. legis. quæst. 39.

b l. 30. in pr. §. cod.

c §. 3. l. 1. ff. cod. C. Theod. 19. l. 4.

d Supplementum legitimæ fit ipso jure, ut hic. Ejus tamen adquisitio non fit nisi per agnitionem Bald.

e. e. dummodo filius supplementi beneficio vellet uti. Accursius.

f l. 30. in fin. pr. §. cod.

g Legitima, si per evictionem diminuitur, ad ejus supplementum potest agi.

h Falcidia non minuit legitimam. i. e. Falcidia non potest detrahi, ex eo, quod est relicta pro legitima hæc illa potentior est.

i. e. liberis magis debetur, quam illa hæredi. Grassus lib. sent. §. legis. q. 6.

j Legitima gravari nullo modo potest. Aushent.

Novissima & l. 30. §. cod. v. Grassum lib. sent. §. legis. quæst. 18. pacto etiam tolli non potest. l. 35. §. cod.

At consuetudine vel statuto forte potest minui vel tolli? Augeri potest, v. Grassus 16.

q. 42. num. 5. non potest tolli. Minui potest, sed tamen moderate.

Eamque sententiam velut communioram admittit Spirensis Senatus. Andr. Gail.

a non ante. l. 8. §. 10. ff. eod. & ita tempus querelæ incipit currere ab adita hæreditate.

b Observa diligentissime, legitimam esse aliquam, quæ jure naturæ debita sit. Quidam enim negant in toto jure civili fieri mentionem legitimæ jure naturali debite. adde Nov. l. in princ. §. 2.

c Tempus scripto hæredi statutum ad adeundam hæreditatem defuncti, hoc est, ut si in eadem sit provincia, hæreditatem adire debeat intra sex menses: si in alia, intra annum continuum a morte testatoris. Quod si intra id spatium non adeat, adire cogatur officio judicis. Syn. Basil. d. c. 53. in fin.

d Querela etiam non præparata, transmittitur ad hæredes suos.

e v. l. 7. ff. eod.

f l. 9. l. 24. §. eod. l. 50. §. de episc. & cleric.

g Peculii triplex causa. Aliud paganum, aliud castrense, aliud quasi castrense.

h l. ult. §. qui testam. §. ult. Inst. de milit. testam.

i Milites possunt testari, quo voluerint modo. v. l. 15. §. de test. milit. Inst. de milit. test.

k & Præsidum legatis. Contius Proconsulum legatis. Cujac. in Novis Inst. de milit. testam. Movetur non esse hic legendum Præfidi legationum, ex eo, quod præfidi legationum militent, l. 2. ff. qui notant. ac proinde nihil causa sit jus, ut quasi castrense tributur. Placent, qui ita legunt consulis proconsulis, legatis & præfidibus, &c.

l Quasi castrensis peculii jus quibus datum sit observa.

m De quasi castrensi peculio suo filii familias testari possunt. l. ult. §. qui testam.

n id est, an.

o Testari de castrensi peculio militibus & veteranis licet.

p Militari privilegio testantur milites in expeditione.

q Quasi castrense peculium patronis, memorialibus, agentibus in rebus, magistris studiorum liberalium, archiatris & aliis, qui salaria vel stipendia percipiunt publica, datum est.

r Theoph. §. de r. Inst. de milit. test.

f de archiatris dixi tit. Cod. de professor. & medicis lib. 10.

legitimo moderamine sentiet.

2 ¶ Illud præterea sancimus, ut tempora inofficiosi querelæ ab a adita hæreditate secundum Ulpiani opinionem currant, Herennii Modestini sententia reculata, qui a morte testatoris illico cursum de inofficioso querelæ temporibus dabat: ut non liceat hæredi, quando voluerit adire: ne per hujusmodi tramitem interim filius defraudetur debito b naturali. Sancimus itaque, ubi testator decesserit alio scripto hærede, & speratur de inofficioso querela, necessitatem c habere scriptum hæredem, si quidem præsto est in eadem commanens provincia, intra sex mensium spatium: sin autem seorsum utraque pars in diversis provinciis degit, tunc intra annale tantummodo spatium simili modo per continuum a morte testatoris numerandum, omnimodo adire hujusmodi hæreditatem, vel manifestare suam sententiam, quod hæreditatem minime admittat: expeditus etenim ita tractat9 inducitur filio memoriam movere querelam. Sin vero scriptus hæres intra statuta tempora minime adierit: per officium quidem judicis hæredem scriptum compelli hoc facere: in medio tamen tempore, id est, a morte quidem testatoris, sed ante aditam hæreditatem, si decesserit filius, hujusmodi querelam (licet se non præparaverit d) ad suam posteritatem transmittet: ad extraneos vero hæredes tunc tantummodo, quando antiquis libris e insertam facier præparationem. Dat. Kal. Sept. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis. VV. CC. 531.

De quasi castrensi peculio.

37. Idem A Joanni P. P.

Cum antiquis legibus declaratum est, Ut militaria f testamenta de inofficioso querelam evadant: multalini casus emergunt, in quibus dubitationes exortas sopiri necesse est. In castrensis etenim peculii introducta est & alia subdivisio, & peculii triplex g invenitur causa. Vel enim paganum est peculium, vel castrense, vel quod medietatem inter utrumque obtinet, quod quasi h castrense nuncupatur. † In tali igitur peculio quod quasi castrense appellatur, quibusdam personis licentia conceditur condere quidem testamenta, sed non quasi militibus quo i voluerint modo, sed communi & licito & consueto ordine observando, quemadmodum constitutum fuerat in Proconsulibus, & k Præfictis legionum, & Præfidibus provinciarum, & omnibus l generaliter, qui in diversis dignitatibus vel administrationibus positi a nostra consequuntur manu, vel ex publicis salariis quasdam largitates. † Sed hæc quidem personæ testamenti faciendi habent potestatem in m ipsis tantummodo peculii, quæ jam enumerata sunt, id est, quasi castrensis.

† Sed & veterani, qui tempore quidem militiæ sibi peculium acquisierunt, militiam autem deposuerunt, testari, licito tamen modo, non prohibentur. In his itaque omnibus quasi castrensis peculii dubitabatur, si n contra hujusmodi testamenta de inofficioso querelam extendi oporteret. Sed prior questio erat, si omnes, qui quasi castrense peculium habeant, testari in hoc possint: quia non omnibus passim, sed quibusdam personis hoc privilegii loco concessum est: quia militibus o quidem & veteranis testamenta facere in castrensi peculio undique concessum fuerat: sed militibus quidem in p expeditione constitutis jure suo; veteranis autem jure communi: de aliis autem personis omnibus quæ non per speciale privilegium hoc acceperunt, si possint testari, dubitatum fuerat: ut puta q viris disertissimis patronis causarum r, virisque devotissimis memorialibus, & Agentibus in rebus, nec non Magistris studiorum liberalium, Archiatris s quoque & t aliis omnibus omnino, qui salaria vel stipendia percipiunt publica. † ¶ In his itaque omnibus sancimus, (quia ad imitationem peculii castrensis quasi castrense peculium supervenit) omnes, qui tale peculium possident, super ipsis tantummodo rebus, quæ quasi castrensis peculii sunt, ultima condere

(secundum a leges tamen) posse elogia: hoc nihilominus ei addito privilegio, ut neque b eorum testamenta inofficiosi querela expungentur. Si c enim patronus adversus d res, quas libertus ejus ex castris acquisivit, sui juris indubitanter constitutus, etsi præteritus fuerit ab ingrato liberto, tamen contra hujusmodi peculium contra tabulas bonorum possessionem non habet secundum veterum legum sanctionem: quemadmodum oportet præfata peculia, quæ ad instar castrensis peculii introducta sunt, de inofficioso querelæ esse supposita.

2 ¶ Sed hoc obtinere oportet, donec in sacris parentum suorum constituti sunt hi, qui quasi castrense peculium possident. Si e enim sui juris efficiantur f, proculdubio est, eorum testamenta, & pro ipsis rebus, quas antea ex quasi castrensi peculio habebant, posse de inofficioso querelam sustinere, cum neque nomen g peculii permanet, sed aliis rebus confunditur, & similem fortunam recipit, quemadmodum & cæteræ res eorum, quæ in unum congregantur ex omnibus patrimonium. Dat. Kal. Sept. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. anno secundo 532.

DE INOFFICIOSIS h DONATIONIBUS.

TIT. XXIX.

Si mater filiis vel extraneis donaverit.

1. Imp. Philippus A. Nicanori & Papianæ.

SI (ut allegatis) mater vestra ad eludendam i inofficiosi querelam, pene k universas facultates suas, dum l ageret in rebus humanis, factis donationibus sive in quosdam liberos m, sive in extraneos n exhaustit, ac postea vos ex duabus uncis fecit hæredes, easque legatis & fideicommissis exinanire o gessit: non injuria juxta formam de inofficioso testamento constitutam subveniri vobis, utpote quartam partem non habentibus, desideratis. PP. 14. Kal. Sept. Philipp. A. & Titiano Conf. 246.

Si pater filio in potestate, vel emancipato donaverit.

2. Imp. Valer. & Gallien. AA. Acriæ.

SI pater omne patrimonium suum impera quodam immensa liberalitatis in filium effudit, aut p in potestate l ejus is permansit, & arbitrii familiæ eriscunda officio congruit, ut tibi quartam q l partem debita ab intestato portionis præster incolumem: aut si emancipatus r is fuerit: l & l quia donatio non s indiget alieno adminiculo, sed suis viribus nititur juxta constitutiones: is, qui provinciam regit, ad similitudinem t inofficiosi testamenti querelæ, auxilium tibi æquitatis impertiet. PP. 6. Kal. August. Maximo 2. & Glabione Conf. 257.

De testato vel intestato.

3. Idem AA. Aelianæ.

PRECIBUS quidem tuis proposita Rescripta eos parentes denotant, qui l cum l testamento facto vivi patrimonium suum immensis donationibus exinanissent, inane u nomen hæredum liberis reliquerunt: sed x ad intestatos y quoque eadem ratio æquitatis extenditur. PP. 10. Kal. Nov. ipsis 4. & 3. AA. Conf. 258.

Si sit locus restitutioni in integrum.

4. Imperatores Diocletian. & Maximian. AA. Aristinæ.

SI filius x tuus immoderate liberalitatis effusione patrimonium suum exhaustit, Præfidi a provinciarum auxilio uteris: qui discussa fide veri, si b in integrum restitutionem ex filii persona tibi competere ob im-

te. v. Covarruviam 2. Uniar. resolut. 4. q Quartam portionis debita ab intestato observa: quæ est alia a portione debita omnibus liberis ab intestato. Hæc, ut ita dicam, stirpis & descendentium simul conjutorum est illa, singulorum capitum sive singularum personarum, vel singulorum liberorum est. r Nihil refert, donatio inofficiosa a parente facta fuerit extraneo vel uni ex suis in potestate posito, vel emancipato. l. 5. §. eod. f vide Cujac. l. 3. obs. 33. t Donatio inter vivos immensa revocatur, ad similitudinem inofficiosi testamenti ut hic. u Inane nomen hæredis habetur, cum hæreditas relinquatur immensis donationibus exhausta. x Testari causa ad intestati causam ex æquo & bono producitur. y Sive parens mortuus sit testatus sive intestatus, revocari potest ejus immensa donatio. z Parentibus licet revocare immensas donationes a liberis factas.

a Adversus donationem immensam, Præfides solent restituere, non ipsi Principes.

b Querelæ inofficiosa donationis non competit adversus inofficiosam donationem si adversus eam donationem restitutio in integrum impetrari potest: atque ita restitutionis in integrum subsidia hæc erit actio.

probabi-

a v. l. 35. §. eod. b adde l. 9. l. 24. §. eod.

c v. Everardum in Topicis in loco. a legitima patroni ad legitimam filii. 72.

d v. ad hunc locum Cujacium 8. obs. 52. adde l. 3. §. 6. D. de bon. libert.

e Peculium proprie dicitur habere, qui sui juris non est: itaque sui juris factus, quod antea peculium erat castrense vel quasi, peculium esse definit, adde quæ scripti ad l. 1. §. 22. ff. de collat.

f Mutato statu personæ, rei statum mutari convenit.

g Cessante nomine, cessat privilegium nominis.

h Nov. 92. & 43. Synop. Basil. §. 49. 2. l. Th. 20. Cujac. §. obs. 14. ad hujus Tituli leges prope singulas vide Anton. Fabr. 3. Consequitur. 17.

i Qui universas pene facultates donat, inofficiose (respectu liberorum) donat.

k Ad intervertendam inofficiosa querelam patris suum patrimonium exinanire, cuius donatio non potest. l. 87. §. 3. ff. de leg. 2. adde l. 16. in fin. ff. de jura patronum. l. in eo disert hic titulus a superiore.

m l. 2. §. eod. vide Clar 4. sent. §. donatio, quasi. 24.

n Immensa donatio inter vivos a quovis parente, cuius facta, revocari potest a donatoris liberis. o d. §. 3.

p Donatio facta a patre, filio in potestate, non valet, v. tamen Socin. reg. 103. Valet igitur facta filio emancipato, vel a matre facta, vel filio naturali, vel filio conjugis, si loci consuetudine, conjuges pro emancipatis habentur: valet præterea donatio, si confirmetur morte.

a neque possibi-
le. Accurs. Bald.
b sensus est, ut ad
revocandum in-
officiosum testa-
mentum, sic & ad
donationes inoffi-
ciosas a Præside
restituatur.

c l. 2. §. eodem.
d Inofficiosa do-
natio propter li-
beros revocatur,
non in universum
sed ad finem legiti-
mæ liberis de-
bitæ, ut hic. Cur
non in solidum?
Quod licet patri
per testamentum,
hoc eidem licet
per contractum.
Testamento au-
tem plus legitima
relinquere non
cogitur. Quid?
ipse pater pote-
ritne a donatario
eatenus donatio-
nem revocare?
Quidam ita pu-
tant, Baldus ne-
gat: ne aliqui
tempore plus pe-
tatur, proinde a
donatoris liberis
donationem ea-
tenus revocari:
eiusque partis do-
minium ad ipsius
donatoris patri-
monium reverti-
ne hic.

e parens immen-
sam donationem
a se factam pro-
pter liberos re-
vocare potest. Li-
beri tamen non
consentunt, qui
sunt ingrati. Pos-
sis etiam collige-
re, ingratis libe-
ris non permitti
donationem a
patre factam re-
vocare.

f subaudi patre
eorum mortuo.
Propter natum
nepotem, parens
inofficiosam do-
nationem revo-
care potest. Pos-
sis etiam colligere,
Suis, etiam secundi gradus & ulterius, jus revocandæ immensæ patrum
donationis competere.

g Propter illegitimos liberos, parens donationem factam revocare non potest. Possis et-
iam colligere, illegitimis liberis, jus revocandæ donationis paternæ non competere.

h Legitima portio debitum bonorum subsidium, ut hic, debitum, Novell. 19. *υπερμισθον*
μὲρ τοῦ λαχοῦ ποστημόριον. Subsidium dicitur, quia iudicium patris lex supplet.
Debitum vero subsidium, quia vel jure naturæ debetur, l. 36. §. 2. §. de inoff. hinc etiam
colligunt, Donationes inofficiosas, non in solidum, sed ad finem tantum modumque legiti-
mæ revocari, idque etiam innuit, l. 2. l. 8. hoc Titulo. Imo totum, quicquid largitus est
parens, id revocare potest, & ad ejus patrimonium revertitur, l. 8. *infra de revocandis do-*
nationibus. Solve, Multum interest pater extraneis donaverit, an filiis quibusdam. Mul-
tum etiam refert, donaverit ante liberos susceptos, vel post. Dicitur lex octava locum habet
in donatione ante liberos susceptos, & extraneis facta. Hæc lex & lex octava *inf. eod.* &
lex 97. §. 3. ff. de leg. 2. agunt de donatione propriis liberis facta, & fortassis in defecta seu
decepta prorsus zitate. Licet autem superiores leges ita possint conciliari, vide tamen
Cujacium Novell. 92. Paponem l. Nosar. 6. cap. des donations fol. 357. 358. Notabis inter-
rim, inofficiosas donationes in eo differre ab inofficioso testamento: quod in hoc donata re-
vocentur in solidum? In illis autem id tantum rescindatur & revocetur, quo portio debita
liberis minuitur.

i Quis iudicium defuncti post mortem ejus comprobavit, qui divisioni bonorum a patre fa-
ctæ minor consentit, qui tantum in dote aut fideicommissio habet, quantum valet legitima,
donationes a patre cuius factas non revocat. Hanc igitur querelam excludit agnitio seu
comprobatio voluntatis defuncti, alia actio, legitimæ adeptio, ut hic. Quid, si legatum
agnovit? Non excluditur hæc querela, nisi renunciandi vel compensandi animo agno-
verit, vel si querela excludi dixeris, poteris addere, jure ad supplementum agendi, non ex-
cludi. Bald.

k l. 2. in fin. sup. eod.
l ex hoc loco legem 87. §. 3. in fin. ff. de leg. 2. expone.

m Collatas donationes in liberos, liberi postea suscepti non revocant in solidum: sed pro
ratione Falcidiæ tantum d. §. 3. l. 5. l. 7. sup. eod.

n Donatio inofficiosa revocatur quatenus, aut ea tantum parte, qua inofficiosa est.

o Donatio inofficiosa in fraudem ejus, quod testamento liberis coguntur parentes relin-
quere, fieri non debet.

p v. l. 9. inf. eod. l. un. inf. tit. prox.

q Constante matrimonio vir uxori donare non potest.
r Dominium rei a marito uxori donatæ constante matrimonio ab ipso marito non discedit.
4. §. 3. de don. inter vir.

probabilem donationis enormitatem animadvertit, in
removendis his, quæ perperam gesta sunt, tibi subveniet:
ideoque non est tibi necessarium a adversus immodicas
donationes auxilium ad b instar inofficiosi testamenti.
Dat. 6. Id. Feb. Maximo 2. & Aquilino Conf. 286.

De donatione in filios emancipatos collata & de liberis
supervenientibus.

5. Iidem AA. Cottabeo.

SI totas facultates tuas per donationes vacuas fecisti, quas
in emancipatos c filios contulisti: id d quod ad sum-
movendam inoff. test. querelam non ingratum e liberis re-
linqui necesse est, ex factis donationibus detractum, ut
filii vel nepotes f postea ex quocunque g legitimo ma-
trimonio nati, debitum h bonorum subsidium consequan-
tur, ad patrimonium tuum reverteretur. Dat. Kalend. 2.
Mart. Maximo 2. & Aquilino Conf. 286.

De eo, qui voluntatem agnovit. De restitutione in integrum.
De legitima portione.

6. Iidem AA. Demetrianæ.

CUM donationibus in fratrem tuum collatis facultates
patris tui exhaustas esse, eundemque patrem vestrum
ea, quæ superfuerant codicillis inter vos divisisse proponas:
si i voluntatem ejus non agnovisti, nec beneficio ætatis
adversus hæc juvari poteris, nec tantum dos a patre data &
fideicommissum continent, quantum ad summovendam
querelam sufficiat, de enormitate donationum ad k exem-
plum inofficiosi testamenti Præses provincie jurisdictionis
sue partes exhibebit. PP. Kal. Maji, Conf. ut supra 286.

Quatenus donatio revocatur.

7. Iidem AA. Ammiano.

SI mater tua patrimonium suum ita profunda liberalitate
in fratrem tuum evisceraris l opibus suis exhaustis, ut
quarta partis dimidium m, quod ad excludendam inoffi-
ciosi testamenti querelam adversus te sufficeret, in his do-
nationibus, quas tibi largita est, non habeas n, quod im-
moderate gestum est, revocabitur. PP. 5. Id. Maji, Conf.
ut supra 286.

De eo, quod uxor a marito sibi donatum filio communi
donavit.

8. Iidem AA. Auxanoni.

SI liqueat, matrem tuam intervertendæ quæstionis inof-
ficiosi causa patrimonium suum donationibus in unum
filium collatis exhaustis, cum adversus eorum cogitatio-
nes, qui consiliis supremum iudicium anticipare o contem-
dunt, & actiones filiorum exhauriunt, aditum quere-
læ ratio deposcat: quod donatum est, pro p ratione quar-
tæ ad instar inofficiosi testamenti convicti diminuetur.

i ¶ Nam quod uxor a marito in se matrimonii q
tempore donationis causa r collatum, emancipato filio

comuni, consentiente domino a donavit: velut b ex
bonis patris (d) cujus substantia prohibente matrimonio c
non potuit exire) datum accipi, rationis est: in cujus bo-
nis, si idem consilium & eventus comprehendatur, lex,
quam de patrimonio matris ediximus, observabitur. PP.
Id. Sept. CC. Conf. 294.

De tempore querelæ.

9. Imp. Constant. A. & Julian. Cæs. Olybrio.

NON d convenit dubitari, quod immodicarum dona-
tionum omnibus querela ad e similitudinem inof-
ficiosi testamenti legibus fuerit introducta: ut sit in hoc
actionis utriusque vel una f causa, vel similis existiman-
da, vel idem || & || temporibus g & moribus h. Dat. 14.
Kalend. Jul. Tauro & Florentio Conf. 361.

DE INOFFICIOSIS DOTIBUS i.

TIT. XXX.

1. Imp. Constantinus A. ad Maximum Præsidem
Ciliciæ.

CUM k omnia l bona a matre tua in dotem dican-
tur exhausta, || leges || legibus concordare prom-
ptum est: ut ad m exemplum inofficiosi testamen-
ti adversus dotem immodicam exercendæ actionis
copia tribuatur, & filiis conquerentibus emolumenta de-
bita n conferantur. Dat. 4. Kalend. Junii, Tatiano & Cereale
Conf. 358.

DE PETITIONE HÆREDITATIS o.

TIT. XXXI.

De fisco & privatis. 1. De usuris & fructibus.

1. Imp. M. Aelius Ant. A. Augurino Proconsuli
Africæ.

SENATUS CONSULTUM p auctore Divo Ha-
driano avo meo factum, quo cautum est, quid & ex
quo tempore evicta q hæreditate restitui debeat, non
solum ad fisci causas r, sed etiam ad privatos hære-
ditatis petitores pertinet. i ¶ Usuras s vero pecu-
niarum ante litis contestationem ex die venditionis t hæ-
reditarium rerum ab eo facta, qui antea possidebat, col-
lectas, nec non etiam fructus bonæ fidei possessores redde-
re cogendi non sunt, nisi ex his locupletiores u extite-
rint. Post x litem autem contestatam tam fructus || non ||
venditarum rerum, non solum quos perceperunt, sed y et-
iam quos percipere poterant, quam usuras pretii rerum
ante litis contestationem venditarum, ex die contestatio-
nis z computandas, omnimodo reddere compellantur.
PP. 6. Kalend. Febr. Claro & Cethego Conf. 171.

De emptore hæreditatis & fructibus.

2. Imp. Severus & Anton. AA. Marcello militi.

SI post motam controversiam Menecratis bonorum
Spartem dimidiam Musæus ab hærede scripto quæstio-
nis illatæ non a gnarus comparavit: tam ipse quasi malæ
fidei possessor, quam hæredes b ejus fructus restituere co-

quius, qua de re alibi dicam plenius.

i 2. C. Theod. 21. adde quæ notavi ad tit.
si adversus dotem sup. Dos inofficiosa quando dicatur, ut apud Campeglum tract. de dote
parte 1. g. 55.

k l. 1. C. Theod. eod.

l Dos omnium bonorum, propter liberos postea natos aut legitimatos, adde l. 29. §. 1. ff.
de inoff. revocari potest: non in solidum, sed pro ratione legitimæ. in fin. inf. eod. Nam
quæ jam liberos habet, non potest nisi certa quantitate, dotem secundo marito constituere.

m l. 6. inf. de secund. nups.

n Dotis inofficiosa, & testamenti inofficiosi, ut hic, & inofficiosa donationis similitudo,
ut l. ult. sup. tit. prox.

o i. e. Falcidia, quarta, legitima, ut l. 5. §. tit. prox. ibi. debitum bonorum subsidium.

p 5. ff. 3. 2. C. Th. 22. v. Oldend. class. 5. act. 5. Ea est generalis patrimonii vindicatio, quæ
datur hæredi scripto, & ab intestato, adversus eum, qui pro hærede vel possessore possidet.

q Nota de Senatus. Hadriani. l. 17. l. 20. §. 6. l. 25. §. 19. ff. eod. q d. l. 17.

r d. l. 20. §. 9. Fiscus & privatus interdum eorum jure utuntur. l. 1. §. 1. ff. quod cujunque.

s In dubio, utitur, jure communi fisci, Martin. Landensis tract. de fisc. num. 14. interdum
minus quam communi, ut cedat privato. l. 10. ff. de jure fisci.

t Hæreditarium rerum usuras possessor bonæ fidei non præstat ante litis contestationem:
sed nec fructus, nisi locupletior factus sit. Post litem vero contestatam fructus rerum hære-
ditarium non venditarum præstat, non modo eos quos percepit, sed & quos percipere po-
tuit: usuras vero rerum venditarum, ex die contestationis litis. Syn. Basil. 35. tit. 20. ex
lib. 42. tit. 1. c. 51.

u sensus est, Eum qui hæreditatem bona fide vendidit, non teneri ad fructus & usuras per-
ceptas ex pretio venditionis earundem rerum hæreditarium a se factas ante litem conte-
statam, nisi quatenus est locupletior. Post litem vero contestatam teneri fructus restituere,
quos percepit, quosque potuit percipere, sed & usuras proferre rerum hæreditarium a se
venditarum, computandas tamen, non a die venditæ hæreditatis, sed ejus ei evictæ.

x Quomodo id iudicabitur? puto computandos fructus ab eo perceptos cum usuris pecu-
niæ, emptoris causa numeratæ. Quando id spectandum? tempore rei iudicandæ. l. 36. §.
4. ff. eod. x l. 22. inf. de rei vind.

y l. 25. §. 4. ff. eod. l. 78. ff. de regulis juris.

z Nota effectum contestationis emptoris factæ. l. 20. §. 11. l. 25. §. 7. ff. eod.

a Qui hæreditatem litigiosam sciens comparat, cum ipse, tum ejus hæres fructus ex ea per-
ceptos restituit. l. 13. §. 2. ff. eod. l. 2. §. 17. ff. pro empt. l. 38. §. 7. in fin. ff. de usur. l. 8. ff.
de re judic. h l. 13. §. 3. ff. eod. v. Cujac. 9. obs. 25.

a Uxores mari-
tos solebant ap-
pellare dominos.
Potest etiam do-
minus appellari
rei respectu, ut J.
dicam.

b Si uxor rem
acceptam a ma-
rito, constante
matrimonio ali-
cui donaverit,
non tam ipsa,
quam ipse mari-
tus donasse intel-
ligitur. Atque ita,
non donat is mo-
do, qui verbis do-
nat, sed qui con-
sentit, unde collig-
as in hujus gene-
ris donationis in-
sinuatione non
loquentis, sed
consentientis præ-
sentiam & nomen
requiri.

c Male quidam
legunt, patrimo-
nio.

d d. l. un. C. Th.
eod. lib. 2. tit. 20.
21.

e Argumentum
seu extensio inof-
ficiosi testamenti
ad inofficiosam
donationem: in-
officiosi testa-
menti & inoffi-
ciosæ donationis
similitudo hæc
est, ut adversus
ea competat que-
rela.

f C. Th. 2. tit. 20.
21.

g Querela inof-
ficiosi, quinquen-
nio expirat. l. 34.
in fin. l. 36. §. 2. §.
de inoff. ergo &
inofficiosa dona-
tionis, quæ ei ex-
æquata, ut hic.

h i. e. conditione.
Quid? inofficio-
sum testamentum
revocari posse
certum est a fra-
tribus defuncti,
certis casibus. l.
21. §. tit. prox. Po-
teritne ergo iis-
dem casibus revo-
cari inofficiosa
inter vivos dona-
tio a fratre facta?

Puto id esse x.

h i. e. conditione.
Quid? inofficio-
sum testamentum
revocari posse
certum est a fra-
tribus defuncti,
certis casibus. l.
21. §. tit. prox. Po-
teritne ergo iis-
dem casibus revo-
cari inofficiosa
inter vivos dona-
tio a fratre facta?

Puto id esse x.

h i. e. conditione.
Quid? inofficio-
sum testamentum
revocari posse
certum est a fra-
tribus defuncti,
certis casibus. l.
21. §. tit. prox. Po-
teritne ergo iis-
dem casibus revo-
cari inofficiosa
inter vivos dona-
tio a fratre facta?

Puto id esse x.

h i. e. conditione.
Quid? inofficio-
sum testamentum
revocari posse
certum est a fra-
tribus defuncti,
certis casibus. l.
21. §. tit. prox. Po-
teritne ergo iis-
dem casibus revo-
cari inofficiosa
inter vivos dona-
tio a fratre facta?

Puto id esse x.

h i. e. conditione.
Quid? inofficio-
sum testamentum
revocari posse
certum est a fra-
tribus defuncti,
certis casibus. l.
21. §. tit. prox. Po-
teritne ergo iis-
dem casibus revo-
cari inofficiosa
inter vivos dona-
tio a fratre facta?

Puto id esse x.

h i. e. conditione.
Quid? inofficio-
sum testamentum
revocari posse
certum est a fra-
tribus defuncti,
certis casibus. l.
21. §. tit. prox. Po-
teritne ergo iis-
dem casibus revo-
cari inofficiosa
inter vivos dona-
tio a fratre facta?

a Hæreditatem nondum litigio-
sam ignari possu-
mus emere.
b An usuræ? Cu-
jacijs negat 14.
obs. 22.
c Bonæ fidei pos-
sessor, fructus a
litte contestata re-
stituere tenetur.
d Fructibus au-
getur hæreditas
respectu malæ fi-
dei possessoris. l.
20. §. 3. in ff. cod.
e i. e. a malæ fidei
possessore.
f i. e. singulari.
g An is sensus est,
Emptorem sin-
gularem rerum
hæreditatis, hæ-
reditione & rei
vindicatione te-
neri? An, cum ad
instar emptoris u-
niversitatis fru-
ctuum teneri? An,
emptorem hære-
ditatis vel uni-
versitatis, rerum
singularum no-
mine etiam con-
veniri? An, Peti-
tionem hæredita-
tis non dari ad-
versus titulo pos-
sidentem? Postre-
mum verum pu-
tant interpretes,
de qua sententia,
Socin. reg. 296.
h adde l. 8. ff. cod.
i Una & eadem
hæreditas nobis
deferri potest, di-
versis successio-
nibus.
k Exclusus ab
hæreditate vin-
dicanda per que-
relam inofficiosi,
non prohibetur
eandem alia ex
causa vindicare.
l. 15. ff. de inoff.
l nota de expen-
sa circa infirmum
factis.
m adde l. 50. §. 1.
ff. cod. adde l. 27.
ff. de religiosis.
n v. Cujac. 8. ob-
serv. 9.
o l. 31. ff. cod.
p Qui suum re-
cepit, id alteri
non restituit.
q Ratione dubi-
tationis agere
possumus cum le-
gitimo tutore.
r vid. Cuj. 9. O. 73.
s *ἡ κληρονομία κα-
τα τὴν αἰσθησιν
ἐστὶν ἀγαθὴν
διὰ κατὰ φύσιν
νομίαν*, &c.
id est, adversus
eos, qui quasi
hæredes, vel eos
qui quasi non bo-
næ fide possident,
rerum hæredita-
riarum petitio
exercetur: nec ei
prescriptio x. vel
xx. annorum ob-
stat. Personales
actiones decenniorum vicenniorum non tolluntur: Qui vero nec quasi hæredes, nec ut prædo-
nes possident, rerum hæreditariarum petitionem non habent, sed tantum in rem actionem
specialem: si nec usua ceperunt, nec longi temporis exceptionem adquisierunt. Synops. d. l.
cap. 57. §. 5. Harm. 3. §. 44. 45. t l. 9. 10. 11. ff. cod.
u Petitio hæreditatis prescribitur 30. annis.
x l. 4. inf. comm. de successioib. l. 26. l. 19. ff. qui test.
y nota de exceptione nullitatis testamenti.
z i. e. antequam hæreditas ejus petatur.

guntur. Si vero venditionem lite a antiquiorem esse,
liquido probetur, ex eo die fructus b restituantur, ex
quo c lis in iudicium deducta est. Fructibus d enim
augetur hæreditas, cum ab eo possidetur, a e quo peti
potest. Emptor autem, qui proprio f titulo possessionis
munitus est, etiam g singularium rerum jure convenitur.
Dat. Kal. Jul. Severo A. 2. & Victorino Consil. 201.

De exceptione rei judicata.

3. Idem AA. Epictetidi P.

Hæreditas matertera petita non b infringit alterius
hæreditatis petitionem, quæ venit ex i alia successio-
ne. Sed et si quæstionis titulus prior inofficiosi k testa-
menti causam habuisset, judicata rei prescriptio non ob-
staret eandem hæreditatem ex alia causa vindicanti. PP. 5.
Id. Aug. Geta & Plautiano Consil. 204.

De compensatione.

4. Imp. Antoninus A. Vitaliano.

IN restituenda hæreditate compensatio ejus habebitur,
Iquod te in mortui infirmitatem l, inque sumptum fu-
neris m bona fide ex proprio tuo patrimonio erogasse pro-
baveris. PP. Kalend. Mart. Antonino A. 4. & Balbino
Consil. 214.

5. Idem A. Posthumiæ.

DE n hæreditate, quam bona fide possidebas, si contra
te pronuntiatum est, in restitutione ejus detrahetur,
quod creditoribus ejusdem hæreditatis exolvisse o te bo-
na fide probaveris: nam repeti a creditoribus, qui suum p
repperunt, non potest. PP. 6. Kal. Junii, Antonino A. 4.
& Balbino Consil. 214.

De avo nomine neptis hæreditatem petente a tutoribus, quos non
jure datos esse contendit.

6. Imp. Alex. A. Firmino.

SI putas q non jure tutores datos nepotibus tuis, eo quod
Seos dicas in tua esse potestate petere ab his hæredita-
tem filii tui emancipati r non moreris, cujus commodum
ad te pertinere dicis, iudice statuturo, an a Prædialibus
actis discedendum sit, qui eis tutores dedit, cum in tua
potestate negarentur esse. PP. 10. Kalend. Jul. Juliano 2.
& Crispino Consil. 225.

De usucapione, & longi temporis prescriptione.

7. Imp. Diocletian. & Maximian. AA. & CC.

Restituta.

Hæreditatis petitionem, quæ f adversus r pro hærede
vel l pro l possessore possidentes exerceri potest, præ-
scriptione u longi temporis non summoverti, nemini in-
cognitum est, cum mixta personalis actionis ratio hoc re-
spondere compellat. A cæteris autem tantum specialibus
in rem actionibus vindicare posse manifestum est, si non
agentis intentio per usucapionem, vel longum tempus
explosa sit. PP. 2. Kalend. Aug. CC. Consil. 294.

De statu testatoris inquirendo.

8. Idem AA. & CC. Hasterio.

Liber necne fuerit testator x, ante y omnia disquiri
debet, cum z hæreditas petitur. Dat. 4. Kalend. Apr.
CC. Consil. 300.

Si scripti hæredes repudiaverint.

9. Idem AA. & CC. Demophilæ.

SI scripti hæredes delatam sibi successionem cognati l te i
repudiaverunt a, & hæc honorario vel civili jure quæ-
sisti: res hæreditarias, quæ in eadem causa durant, hære-
ditatis petitione vindicare potes. Dat. 3. Kal. Decemb.
Nicomedia, CC. Consil. 300.

Si filiusfam. hæreditatem per longum tempus detinuit.

10. Idem AA. & CC. Theodosiano.

SI filiusfamilias delatam sibi hæreditatem per longum b
Stempus detinuit: eo ipso (utpote c agnita hæreditate)
patri suo ejus commodum acquisisse videtur. Dat. 13. Kal.
Jan. CC. Consil. 300.

Qui vero nec quasi hæredes, nec ut prædo-
nes possident, rerum hæreditariarum petitionem non habent, sed tantum in rem actionem
specialem: si nec usua ceperunt, nec longi temporis exceptionem adquisierunt. Synops. d. l.
cap. 57. §. 5. Harm. 3. §. 44. 45. t l. 9. 10. 11. ff. cod.
u Petitio hæreditatis prescribitur 30. annis.
x l. 4. inf. comm. de successioib. l. 26. l. 19. ff. qui test.
y nota de exceptione nullitatis testamenti.
z i. e. antequam hæreditas ejus petatur.

a Scripto hærede repudiante, succeditur ab intestato. l. 2. D. qui ordo in bon. possess.
b Quod filiusfamilias longo tempore possedit, presumitur id sciente & jubente patre pos-
sedisse: & ideo ei adquisivisse, adde l. 6. §. 3. D. de acquir. hæred.
c Hæreditatem agnovisse intelligitur, qui eam per longum tempus detinuit.

An possessor cogatur titulum suæ possessionis dicere.

11. Imp. Arcad. & Honor. AA. Aternali
Proconsuli Asia.

Cogi a possessorem ab eo, qui expetit, titulum suæ pos-
sessionis dicere, incivile est, præter b eum l scilicet, l
qui dicere cogitur, utrum pro possessore, an pro hærede possi-
deat. Dat. 12. Kal. April. Arcadio 4. & Honorio 3. AA.
Consil. 396.

De præjudicio. 3. De bona fide.

12. Imp. Justinian. A. Juliano P. P.

Cum hæreditatis petitioni locus fuerat, exceptio adsu-
mebatur, quæ tuebatur hæreditatis petitionem, ne fie-
ret ei præjudicium. Magnitudo c etenim & auctoritas
centumvialis d judicii non patiebatur, per alios trami-
tes viam hæreditatis petitionis infringi. Cumque multa
varietates & controversiæ veterum exortæ sint, eas certo
fine concludentes, sancimus: Si quis hæreditatis petiti-
onem l vel suscepit e l vel suscipere sperat, vel movere:
alius autem superveniens, vel ex deposito, vel ex commo-
dato, vel ex legato, vel ex fideicommissio, vel ex aliis cau-
sis inquietare, vel reum, vel agentem ex persona defuncti
crediderit sibi esse necessarium: si quidem pro legato vel
fideicommissio hoc faciat, rem expedita quæstionis esse,
cum possit scriptus hæres cautione f interposita non dif-
ferre hanc petitionem, sed recte exigi vel legatum vel fi-
deicommissum sub ea cautela vel satisfactione pro qualita-
te personarum. Quod si g non obtinuerit ejus jura, resti-
tuit legatarius vel fideicommissarius ei datam pecuniam
cum usuris ex quarta h centesimæ parte currentibus, vel
agrum cum fructibus quos percepit i, vel domum cum
pensionibus: scilicet in utroque eorum expensis antea neces-
sariis k & utilibus deductis: vel, si ipse l maluerit litem
quidem contestari, expectare autem hæreditatis petiti-
onis eventum, hoc ei liceat facere, ut restitutio, si compe-
teret, cum legitimis augmentis m legatario vel fideicom-
missario accedat.

1. Sin autem ex contractibus defuncti agatur contra
possessorem hæreditatis vel ejus rei de qua agitur: si qui-
dem res sint vel deposita, vel commodata, vel pignori
data, vel alia, quæ extant: non n differri sub prætextu
hæreditatis petitionis memoratum judicium: quemad-
modum si pro fœnerata pecunia, vel alia personali actione
agatur contra possessorem vel petitem, non debet judi-
cium differri, sed exitum suum accipere. Postquam enim
hæreditatis petitionis judicium finem accipiat: tunc in-
ter petitem hæreditatis & possessorem rationibus con-
tractis, non aliter possessor, si victus fuerit, hæreditatem
restituere compellitur, nisi pro omnibus, quæ rite ab eo
gesta sunt, petitor ei satisfaciatur. Quod si petitor victus
fuerit, simili modo a possessore p iudicis officio ei satis-
fiat: vel, si hoc fuerit prætermisum, negotiorum q ge-
itorum, vel ex lege condictione r.

2. Sin autem libertates vel a possessore, vel a peti-
tore fideicommissariæ petantur, vel directæ ipso jure
dicantur competere: annale s tantummodo spatium
expectetur a morte testatoris numerandum. Et si qui-
dem hæreditatis petitionis judicium intra id spatium
terminum accipiat, secundum eventum judicii & liber-
tates vel effectum habeant vel evanescant. Sin autem
tempus annale emanaverit, tunc libertatis favore &
humanitatis intuitu competant r quidem directæ li-
bertates: ex fideicommissariis autem in libertatem ser-
vi eripiantur u: ita tamen, si non x falsum y testa-

g Cautionis & satisfactionis latior hæc explicatio est.

h ea est quadrans usuræ.

i non quos percipere potuit: quia bona fide accepit.

k Possessor hæreditatis, necessarias & utiles expensas deducit. l. 4. §. 3. cod.

l Hac via & præstante satisfactionis onere legatarius levabitur, & ei a tempore litis con-
testatæ secundum testamentum dicta sententia, usuræ & fructus legatorum debebuntur.

Cujac. d. loco.

m i. e. omni accessione.

n De exceptione, ne fiat hæreditatis præjudicium. v. Rebuff. tract. de excep. num. 585.

o l. 4. §. 3. cod. l. 39. §. 1. ff. de damno.

p si de eo petitor possessorve iudicem admonuerit.

q si iudicem non admonuerit, & hæreditario nomine solverit de suo: quia verum hære-
dem liberavit.

r si suo nomine solverit, quia et si verum hæredem ipso jure non liberaverit, exceptione
tamen is potest se tueri adversus creditores. l. si quis. 31. ff. cod.

s Cur etiam legata non differuntur in annum? legatorum, quam libertatum facilius est re-
petitio. Tarde concedenda, quæ data non adiunguntur. Tacit. 17.

t Libertates directæ competunt: fideicommissariæ debentur & præstantur, l. 36. in fin. ff.
ad leg. Falcid. legata et si directæ plerumque præstantur, non competunt. l. qui fundum. §.

si quis. ff. cod.

u Erapi dicantur in libertatem, quibus lex libertatem, quæ præstari debuit, repræsen-
tat.

x Quæ ex falso testamento repræsentata vel præstita est libertas, non revocatur, l. 47. ff.
de manumiss. testam. sed non videtur legere præsentata ex testamento falso, quod nun-
quam fuit.

y Cur non excipit etiam inofficiosum? secundum l. Papinian. in fin. ff. cod. petitio
hæreditatis de inofficioso hoc titulo non continetur, quæ proprium jus habet, quia re-
scissoria.

mentum

a Lex, in repræsentanda libertate, hanc injicit conditionem.

b id est, ei, qui ex testamento, vel ab intestato præstat libertatem debeat, si secundum eum pronuntiatur sit. Cujac. d. loco.

c Petitio hæreditatis a Justiniano fit bonæ fidei. §. 28. *Inst. de acq. v. Cuj. 3. obs. 17.* id proprium est constitutio- num. Idem 17. *obs. 4.*

d 6. ff. 12. C. Th. 23. Pap. 8. *Arrest. 13.* Oldend. *class. 3. act. 2.* Datur autem rei vindicatio domino directo vel utili adversus posses- sorem.

e l. 10. 23. ff. de acq. v. r. l. 1. §. 6. ff. de acq. v. poss. *Inst. per quas personæ cui- que. in pr. §. 1. Inst. per quas personæ nob.*

f l. 22. D. de acq. v. r. l. 1. §. 6. D. de acq. v. poss. l. 14. l. 34 in fin. ff. de si- mul. serv.

g l. 20. in fin. §. 1. *cod.*

h Hoc anno Se- verus, autor hu- jus legis, vallum crebris turribus munitum in Bri- tannia per cœ- tum triginta duo millia passuum de mari ad mare perduxit, ut par- tem provincie gravissimis præ- liis receptam se- curiorem faceret: & hinc primum leguntur inscri- ptiones, quibus Severus appella- tur Britannicus.

Max. Trib. Ponti- fex XVIII. & An- toninus Britan- nicus & P. sept. Geta pius Augu- stus Britannicus, ex uno latere & altera parte vi- toris Britanniz. Caliodor. in Chronico. Beda hist. Ecclesiastic. 1. c. 5. Paulus Dia- conus 8. cap. 1. Spart. Herodian. Dion. in Severo. i Synops. Basil. 15. tit. 1. c. 84. 2. Har. 1. §. 54. & 55.

i Adificium solo cedit. v. tamen exceptiones apud Socinum. *reg. 111. m* & re im- mobili. l. 2. in fin. *J. de servitutibus.* Adificium cedit solo §. 29. *Inst. de rerum divis.*

n An expensas deducit qui ædificavit: ita judicatum a senatu Parisiensi refert Lucius 11. *Plac. 16. Arrest. 2.* & Bugnonius in *legib. abrogatis.*

o Solutio ædificio, materia redit ad priorem dominum. d. §. 29.

p Imo diruto ædificio non fit ejus materia, l. 7. §. 12. ff. de acq. v. r. v. quæ notavi ad l. 38. ff. de hered. per. adde Molin. in *consuet. Paris. tit. 2. gloss. 5. num. 101. ad 110.* Cujac. 10. *obs. 1. 13. obs. 6.*

q id non præsumitur, nisi probetur. adde l. 14. ff. de donat. x. v. tit. *J. de reb. alien. non alienand.*

r l. 11. ff. de reg. jur. l. 4. *J. de rebus alienis non alienand.* l. 23. *J. cod.*

u Venditio nulla ratihabitione sit utilis. adde l. 17. *J. quod cum eo.* x i. e. in eam venditionem consensisti. y l. 1. *J. de reb. alienis non alienand.*

mentum approbetur: sub a ea sc. conditione, ut si actores sint vel alias ratiociniis suppositi, etiam postquam per- veniant in libertatem, necessitas eis imponatur res hære- ditarias & rationes reddere: jure patronatus videlicet competere ei, qui ex legibus ad id possit vocari.

3 ¶ Illo (ne a posterum dubitetur) observando, ut ¶ & ipsa hæreditatis petitio omnimodo bonæ & fidei iudiciis connumeretur. Datum Kal. Sept. Constantinop. Lampadio & Oreste Confl. 530.

DE REI VINDICATIONE.

TIT. XXXII.

De mancipiis bona, i. vel mala fide possessis.

1. Impp. Severus & Antoninus AA. Cæciliz.

Etiam per alienum servum bona e. fide possessum, ex re ejus, qui eum possidet, vel ex operis servi acquiri dominium, vel obligationem placuit. Quare si tu quoque bona fide possedisti eundem servum, & ex nummis tuis mancipia eo tempore compara- viti, potes secundum juris formam uti defensionibus tuis. 1 ¶ Mancipium autem alienum mala f. fide possidenti nihil potest acquirere: sed qui tenet, non tan- tum ipsum, sed etiam operas ejus nec non ancillarum par- tus g & animalium foetus reddere cogitur. PP. 3. Non. Maji, Eboraci h, Faustino & Rufo Confl. 211.

De ædificio.

2. Imp. Antoninus A. Aristeneto.

Si inferiorem k partem ædificii, quæ solum contingit, ad te pertinere probare potes, eam quam vicinus. ¶ tu- us ¶ imposuit, accessisse dominio tuo non ambigitur. Sed & id l quod in solo m tuo ædificatum est, quoad in eadem causa manet, jure ad te pertinet n. Si vero fuerit dissolutum o, ejus materia ad pristinum dominum redit: si bona fide, sive mala p ædificium extructum sit: si q non donandi animo ædificia alieno solo imposita sint. PP. 12. Kal. Nov. Antonino A. 4. & Balbino Confl. 214.

De venditione rei alienæ.

3. Imp. Alexander A. Dominiz.

Mater tua, vel maritus fundum tuum r invita vel igno- rante te vendere jure non f potuit, sed rem tuam a possessore vindicare etiam t non oblato pretio poteris. Sin autem postea u de x ea venditione consensisti, vel alio modo proprietatem ejus amisisti: adversus emptorem quidem nullam habes actionem: adversus y venditorem vero de pretio negotiorum gestorum actionem exercere non prohiberis. PP. 3. Kal. Novemb. Alexandro A. 2. & Marcello Confl. 227.

4. Imp. Gordianus A. Muniano militi Africæ.

Adversus eos qui a mala fidei possessoribus fundū bo- na fide comparaverunt, ita tibi actio competit, si pri- us z quam usucapionem a implerent, vel longæ possessio- nis præscriptionem adipiscerentur dominium ad b te per- venerit. PP. 12. Kal. Novemb. Pio & Pontiano Confl. 299.

De mala fidei possessione.

5. Idem A. Herafiano.

Domum c quam ex matris successione ad te per- tinere, & ab adversa parte injuria occupatam es- se ostendis: Præses provincie cum d pensionibus, quas percepit, aut percipere e poterat, & omni cau- sa damni dati restitui jubebit. Ejus f autem, quod im-

k Pars superior ædificii cedit inferiori. v. l. 28. ff. de acq. v. r. l. Adificium solo cedit. v. tamen exceptiones apud Socinum. *reg. 111. m* & re im- mobili. l. 2. in fin. *J. de servitutibus.* Adificium cedit solo §. 29. *Inst. de rerum divis.*

n An expensas deducit qui ædificavit: ita judicatum a senatu Parisiensi refert Lucius 11. *Plac. 16. Arrest. 2.* & Bugnonius in *legib. abrogatis.*

o Solutio ædificio, materia redit ad priorem dominum. d. §. 29.

p Imo diruto ædificio non fit ejus materia, l. 7. §. 12. ff. de acq. v. r. v. quæ notavi ad l. 38. ff. de hered. per. adde Molin. in *consuet. Paris. tit. 2. gloss. 5. num. 101. ad 110.* Cujac. 10. *obs. 1. 13. obs. 6.*

q id non præsumitur, nisi probetur. adde l. 14. ff. de donat. x. v. tit. *J. de reb. alien. non alienand.* l. 23. *J. cod.*

u Venditio nulla ratihabitione sit utilis. adde l. 17. *J. quod cum eo.* x i. e. in eam venditionem consensisti. y l. 1. *J. de reb. alienis non alienand.*

z Res aliena a bonæ fidei emptore potest usucapi, v. l. 3. *J. de præscr. longi temp.* a usucapere potest, qui a mala fidei possessore bona fide rem comparavit, ut hic & *Inst. de usuc. in pr. & ibi. §. quod autem ad eas res.* Synops. Basil. 15. tit. 1. c. 84. 3. Harms. 3. §. 45. b i. e. a te omisum non fuerit. c Mala fidei possessor domus, eam cum pensionibus & omni causa restituere debet. Synops. Basil. 15. tit. 1. c. 85. d l. 12. *J. cod. l. 17. §. 1. ff. cod. l. 19. in fin. pr. ff. de usur.* e l. 78. ff. de reg. jur. l. 1. in fin. §. de pet. hered. f Impensas in alieno factas mala fidei possessor non recipit, nisi necessarias: utiles tamen recipit, si sine lachione pristini status aufferre potest. Synops. Basilic. 15. tit. 1. c. 85. 2. Harmenop. 18. 45. & 121.

pendit, rationem haberi non a posse merito rescriptum est: cum mala fidei possessores, ejus, quod in rem alie- nam impendunt, non eorum negotium gerentes, quo- rum res est, nullam habeant repetitionem, nisi b necessa- rios sumptus fecerint. Sin autem utiles, licentia eis per- mittitur sine c lachione prioris status rei eos auferre. PP. 2. Id. Febr. Gordiano A. & Aviola Confl. 240.

De rebus emptis ex pecunia deposita.

6. Idem A. Ustronio.

Si ex l. ea d pecunia, quam deposueras, is apud quem collocata fuerat, sibi possessiones comparavit, ipique tradita sunt, tibi vel omnes tradi, vel quasdam ex his compensationis causa ab invito eo in te transferri, inju- riosum est. PP. 5. Julii Gordiano A. & Aviola Confl. 240.

De partu ancillæ.

7. Impp. Philippus A. & Philippus N. Cæf. Antonio.

Partum e ancillæ matris sequi conditionem, nec statum patris in hac specie considerari, explorati juris est. PP. 13. Kal. Novemb. Philippo A. & Titiano Confl. 246.

De re emptæ ex pecunia militis.

8. Idem A. & C. Philippo militi.

Si (ut proponis) pars adversa pecunia tua quædam nomi- ne suo comparavit, Præses provincie utilem vindica- tionem obtentu militiæ f tibi eo nomine impertiri de- sideranti, partes æquitatis non negabit. Idem mandati quoque, seu negotiorum gestorum actionem inferenti ti- bi jurisdictionem præbebit. PP. 2. Non. Mart. Præsente & Albino Confl. 247.

De re dotali.

9. Imppp. Carus, Carinus & Numerianus AAA. An- tonio.

Doce ancillam, de qua supplicas, dotalem g fuisse h in notione Præsidis: Quo patefacto, dubium non erit vindicari ab uxore tua nequivisse. PP. 3. Kalend. Mart. Caro & Carino AA. Confl. 283.

De servis & de probationibus.

10. Impp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Ja- nuario.

Cum super vernis mancipiis nulla instrumenta te habe- re adseveres, in judicio, in quo negotium cœptum esse proponitur, id, quod in precem contulisti, postulare debuisti. Judex enim non ignorat servorum dominia i etiam citra instrumentorum exhibitionem aliis proba- tionibus vel ipsorum interrogatione posse ostendi. PP. G. 2. Id. Feb. ipsis 4. & 3. AA. Confl. 290.

De satis, de plantis.

11. Idem AA. & CC. Gallano.

Si quis sciens alienum agrum sevit k, vel plantas l im- posuit, postquam ¶ hæ ¶ radicibus terram fuerint am- plexæ, solo cedere rationis est. Domini enim magis se- getem vel plantas, quam per hujusmodi factum, solum suum facit. Sane eum, qui bona fide possidens hoc fece- rit, per doli m mali exceptionem contra vindicantem dominium servare sumptus, juris auctoritate significatum est. Datum Kal. Mart. Sirmii, AA. Confl. 293.

De ancilla vendita & partu ejus.

12. Idem AA. & CC. Alexandro.

Incivile n atque inusitatum est, quod postulas, ut Mancipium, quod tradidisti, & eo o modo domi- nium ejus transfudisti invito eo, ex nostro Rescripto p tibi assignetur. Unde intelligis, ancillæ semel emptor- is factæ filios, etiam postea natos, ejus q dominium sequi, cujus mater eorum eo tempore fuerit.

nio sunt mariti, v. l. 7. §. 3. ff. de jure dot. adde l. 13. §. 10. ff. de hered. pet. sed vide l. in rebus. 30. *J. de jure dotum.* ideoque constante matrimonio, rem dotalem uxor vindicare non potest: Quid? num idem in rebus paraphernalibus? vide l. ult. *J. de pact. convent.* vide VVurmser. 1. præf. 37. cap. 7. h forte ita legendum, fuisse: in notione Præ- sidis, quo patefacto.

i Dominium potest probari per testes, vel per instrumenta: interdum per tormenta, l. 4. *J. de probat.* & interrogationes. Synops. Basil. 15. tit. 1. cap. 90.

k Sata & plantata solo cedunt. l. 53. ff. cod. l. 9. ff. de acq. v. r. §. 31. 32. *Inst. de rev. di- vis.* Amittuntur autem ab eo, qui mala fide sevit vel plantavit: ab eo vero, qui bona fide, servantur exceptione doli mali. Synops. Basil. d. loco cap. 9.

l d. §. 31. d. l. 9. l. 5. §. 3. ff. eodem.

m l. 27. §. 5. P. 48. ff. cod.

n Synops. Bas. 15. tit. 1. c. 92.

o Traditione dominium transfertur. l. 20. §. de passu. v. l. 9. §. 3. ff. de acq. v. r.

p v. l. 35. *J. de donat.* Alienatio seu res vendita non revocatur ex rescripto, licet agi possit ad pretium solutum. Syn. Basil. ibid.

q v. l. 7. §. 3. cod. l. ult. ff. de acq. v. r.

a Imo potest. l. 38. ff. de hered. pet. d. c. ult. *J. cod.* b Mala fidei pos- sessores necessa- riarum impensa- rum rationem habent. v. Cujac. 20. *obs. 1.* c l. 38. in fin. ff. cod. l. 32. §. 5. ff. de adm. tut. d Res emptæ ex pecunia deposita, non est deponen- tis: nisi de depo- sito apud argen- tarium agatur, & itares non succe- dit loco pecuniæ. v. l. 8. *J. si quis sub- vel alteri. l. 8. in fin. ff. de impensæ in rem. l. 8. J. cod.* Itaque prædia ipsa ex pecunia nummisque de- positis compara- ta, actori resti- tuere non cogi- tur, sed nummos ipsos. Synops. Ba- sil. 15. tit. 1. cap. 86. hoc est tantum- dem.

e Partus ventris conditionem se- quitur, quod ad ingenuitatem at- tinet. l. ult. *J. de liberali.* vel ser- vum. m. ut hic Synops. cod. cap. 87. l. Gregoriana l. 3. tit. de rei vindic. quod ad honores, & alia quædam onera, patris. l. ult. *J. de fugiti. v. l. 22. 36. 44. J. de decurio. v. l. ult. J. de mu- riles.* Huc refer l. 19. ff. de pact. ad- de casum legis §. 2. de rei vindic. l. 52. §. 20. ff. de furt. l. 19. §. 7. ff. locati. v. l. ult. ff. de acq. v. r. f Emptum pecu- nia militis (idem est in minore, l. 52. vers. plane. ff. de peculio. adde quæ notavi ad l. 5. §. 17. ff. de tri- but. l. 3. J. arbitri- um tutela.) ejus est, speciali favo- re, ut hic: regu- lariter, secus. l. 6. §. cod. An idem in re emptæ pecu- nia dotali? v. l. 12. *J. de jure dos.* l. 55. in fin. ff. de donat. inter vir.

g Partus ventris conditionem se- quitur, quod ad ingenuitatem at- tinet. l. ult. *J. de liberali.* vel ser- vum. m. ut hic Synops. cod. cap. 87. l. Gregoriana l. 3. tit. de rei vindic. quod ad honores, & alia quædam onera, patris. l. ult. *J. de fugiti. v. l. 22. 36. 44. J. de decurio. v. l. ult. J. de mu- riles.* Huc refer l. 19. ff. de pact. ad- de casum legis §. 2. de rei vindic. l. 52. §. 20. ff. de furt. l. 19. §. 7. ff. locati. v. l. ult. ff. de acq. v. r.

h In notione Præsidis: Quo patefacto, dubium non erit vindicari ab uxore tua nequivisse. PP. 3. Kalend. Mart. Caro & Carino AA. Confl. 283.

i Dominium potest probari per testes, vel per instrumenta: interdum per tormenta, l. 4. *J. de probat.* & interrogationes. Synops. Basil. 15. tit. 1. cap. 90.

k Sata & plantata solo cedunt. l. 53. ff. cod. l. 9. ff. de acq. v. r. §. 31. 32. *Inst. de rev. di- vis.* Amittuntur autem ab eo, qui mala fide sevit vel plantavit: ab eo vero, qui bona fide, servantur exceptione doli mali. Synops. Basil. d. loco cap. 9.

l d. §. 31. d. l. 9. l. 5. §. 3. ff. eodem.

m l. 27. §. 5. P. 48. ff. cod.

n Synops. Bas. 15. tit. 1. c. 92.

o Traditione dominium transfertur. l. 20. §. de passu. v. l. 9. §. 3. ff. de acq. v. r.

p v. l. 35. *J. de donat.* Alienatio seu res vendita non revocatur ex rescripto, licet agi possit ad pretium solutum. Syn. Basil. ibid.

q v. l. 7. §. 3. cod. l. ult. ff. de acq. v. r.

a Nondum tibi numerato : ut quia emptori si dem habuisti de pretio. v. l. 19. ff. de contrah. empt. §. 41. Infr. de ver. div. v. l. 1. ff. de iur. d. i. 3. J. de interd. c. rem alienam comparans rei vendicatione tenetur. Quid si rei dominus venditori successit pro qua parte hares est, ratam venditionem habere cogitur, Synops. cod. cap. 94. Har. m. 3. tit. 3. §. 99. d. Fundi dominus, ejusdem venditori succedens, factio eius obligatur, aliud si non succedit, l. 3. J. de reb. alien. l. 14. J. de evictio. l. 1. §. 1. D. de exception. rei vend. l. 149. ff. de reg. jur. & ita hares factum defuncti improbare non potest. 2. feud. §. 8. §. 2.

e v. quæ not. ad l. 56. §. 1. ff. de ver. oblig.

f l. 4. C. Greg. cod. Prior in traditione emptor vel donatarius, potior est in dominio rei : et si neque pretium solvit, neque instrumenta rei consecutus est. Syn. Basil. 25. tit. 1.

g *πρὸς τὸν πρῶτον εἰς δὲ τὸν δεύτερον ἀγρῶν*. i. e. de pradio duobus vendito. c. 95. 3. Har. m. 3. §. 93. Paul. sent. 11. §. 4. g Aurelia Philoxena prior rem emerat, pretium solverat, traditione fundum receperat, nondum tamen instrumentum fundi receperat. Quid juris in re sibi vendita habeat queri potest? Erit in ejus arbitrio fundum retinere vel pretium quod dedit cum usuris recipere, & fructus cum sumptibus compensare. Recte dixi, retinere. Nam is cui prior tradita est possessio, potior est. h Duobus si res simul vendita est, vel ab uno, duobusve non dominis (l. 9. §. 4. ff. de publican. cui tamen opponitur lex 14. C. qui potiores. l. 31. in fin. ff. de act. empt.) vel a vero rei domino, in ejus rei dominio præferendus is erit, cui res prius erit tradita. §. eod. adde l. 98. ff. de reg. jur. fin. diversis temporibus, qui prior traditione fuerit, licet emptione posterior, is erit iure potior. l. 6. J. de hered. vend. nec interest eo casu, verus dominus res distraxerit, an non dominus. l. 9. §. 4. ff. de public. Quid, si duobus simul vendita est, sed tamen res uni tradita, alteri vero ejus instrumentum, quis potior? An is qui rem accepit, an qui instrumentum? Utique is, qui rem accepit: & hic sensus genuinus videtur hujus legis, quem & Græci confirmant. Syn. & Har. d. loco. quod etiam ostensum legis hujusce principio: nisi & speciem ponas, ut paulo ante subjeci. Alium tamen v. apud Cujac. 18. obs. 31. Causa dubitandi nascitur ex l. 1. J. de donat. in qua tradito instrumento res ipsa censetur tradita. Quid, si Titius nondum rei dominus rem tibi tradidit: factus postea dominus, eandem alteri vendidit? Tunc illo potior, ut in transferendo dominio magis traditio tibi facta a venditore, quam dominium rei venditæ competens ei spectetur? Utique tu potior es. l. 72. ff. eod. Quid, si mihi a non domino res sit vendita & tradita: tibi a domino eadem vendita sit nec tradita? tu potior. l. 31. in fin. ff. de act. empt. Quid, si duobus donata? ut §. eod. Quid si duobus locata? v. quæ scripsi ad l. 9. J. de locato. Quid, si duobus pignorat? Contrarium jus est: semper enim potior est is in pignore, cum quo primum de pignore convenit. Nec habetur ratio traditionis prioris factæ vel creditoris vel emptori. l. 12. in fin. l. 14. ff. qui potiores. Cur tam varie? Pignus solo consensu contrahitur, l. 4. ff. de pignori. dominia vero non consensu, sed traditionibus transferuntur. l. 20. §. de pign. Ideoq; in pignori consensu, non traditionis: in dominis v. traditionis, non conventionis tempus spectatur. l. 3. J. qui potiores. Etne perpetuo verum in dominii causa, cum cui res prius tradita est, potior est esse? non est verum. Quid enim, si scivit rem esse jam venditam? Roland. a Valle conf. 9. num. 27. Quid si res primo emptori vendita fuerit cum hypotheca sine traditione? Tiraquellus de retr. conv. §. 3. n. 5. Quid, si priori jus quaesitum est a notario? hoc enim casu volunt interpretes adquiri priori actionem ipso jure sine cessione. v. Roland. a Valle 1. conf. 19. n. 16. & seq. Idem dicendum, si res vendita sit Ecclesie. l. ult. J. de sacros. eccles. Alias exceptiones adde ex Socino regula 118. Limita quoque hanc regulam in feudis, in persona Ecclesiastica vendente. Item quoties venditor potioris emptoris nomine constituit se precario possidere, vel si res vendita sit personæ privilegiatæ: quales ecclesiæ esse, & ecclesiasticam personam & Christi pauperes, notat Marfilus singulari 82.

i Re duobus vendita in ejus (cui ea tradita est) arbitrio positum est, eam vel retinere vel restituere. Postremo casu, ut pretium ejusque usus & sumptus potest potest: ita fructus ex re perceptos venditori restituit. k v. Paul. 5. sent. 11. §. 4. l. pen. C. Greg. de donat. Cujac. ibi. & ad l. 6. ff. de divers. temp. præscript. 9. ad Afric. in fin.

l Quod in communi fundo socius ædificat, commune facit, sumptus tamen partem a socio potest repetere. v. l. 4. J. de adif. privas. m Emens fundum a non domino, ipso domino denunciante ne emeret, fundum una cum fructibus restituere cogitur. Syn. cod. c. 97 n. v. l. 10. §. 3. ff. quæ in fraud. cred.

Sane de pretio a, si non hoc ante probatum fuerit te recepisse, conveni adversarium tuum. G. Id. April. CC. Confl. 293.

De judicio petitorio & possessorio.

13. lidem AA. & CC. Cytichio.

Ordinari juris est, ut, mancipiorum orta questione, prius exhibitis mancipiis de b possessione judicetur; ac tunc demum proprietatis causa ab eodem iudice decidatur. Dat. Id. April. AA. Confl. 293.

De domo filii emptæ a matre.

14. lidem AA. & CC. Septianæ.

Cum c a matre domum filii, te sciente, comparasse proponas, adversus eum dominium vindicantem, si matri non d successit, nulla te exceptione tueri potes. Quod si venditricis obinet hæreditatem, doli mali exceptione, pro e qua portione ad eum hæreditas pertinet, uti non prohiberis. Datum 3. Kal. Jul. AA. Confl. 293.

De duobus emptoribus in solidum.

15. lidem AA. & CC. Aureliæ Philoxenæ.

Quotiens f duobus in solidum prædium jure distrahitur: manifesti juris est, eum, cui priori traditum est, in detinendo dominio esse potiorum. Si igitur antecedente g tempore te possessionem emisit, ac pretium exolvisti apud Præsidem provinciæ probaveris: obtentu h non datorum instrumentorum expelli te || a || possessione non patietur. Erit sane in arbitrio i tuo, pretium quod dedisti, cum usuris recipere: ita tamen, ut perceptorum fructuum ac sumptuum ratio habeatur: cum, & si ex causa donationis k utrique dominium rei vindicetis, eum cui priori possessio soli tradita est, haberi potiorum conveniat. Dat. 2. Kal. Octob. AA. Confl. 293.

De ædificato in area communi.

16. lidem AA. & CC. Januario.

SI in area communi l domum aliquis extruxit, hanc vobis communem juris fecit ratio: cujus portionem ab eo, qui bona fide possidens ædificavit, si velis vindicare, sumptus offerre debes, ne doli mali possis exceptione submoveri. Dat. Id. Nov. Sirmii, AA. Confl. 293.

De eo, cui a domino denunciatum est, ne emeret.

17. lidem AA. & CC. Sabino & aliis.

SI m fundum vestrum, vobis per denunciationem n admonentibus volentem ad emptionem accedere, quod distrahentis non fuerit, non recte is, contra

quem preces funditis, comparavit, vel alio modo mala fide contraxit: tam fundum vestrum constitutum probantibus, quam fructus a, quos eum mala fide percepisse b fuerit probatum, aditus Præses provinciæ restitui jubebit. Datum 12. Kal. Decemb. Sirmii, AA. Confl. 293.

De errore.

18. lidem AA. & CC. Claro.

RE t tua apud alium manente, proprietatis error d nihil tibi nocere potuit, nisi alia contra te causa intervenierit. G. 3. Kal. Jan. AA. Confl. 293.

De probationibus.

19. lidem AA. & CC. Callistrato.

INDICIA e certa f, quæ jure non respuuntur, non minorem probationis, quam instrumenta, continent fidem: Quo jure, si de proprietate domus ambigis, negotiumque ingrum est, uti non prohiberis. G. 2. Kal. Jan. Sirmii, CC. Confl. 293.

Si servus detineat.

20. lidem AA. & CC. Quartilla.

NON servum g, quem res tuas detinere adseveras, sed ejus dominum h de rebus repetendis conveniendum esse perspicis. G. Kal. Mart. CC. Confl. 293.

De in litem jurando.

21. lidem AA. & CC. Herocli.

A Possidentibus vindicata mancipia, quorum dominium ad vos pertinere intenditis, si, posteaquam impleveritis intentionem, hæc non restituantur, jurisjurandi k solemnitate secuta condemnatio procedere debet. Petita 6. Id. Octob. CC. Confl. 294.

De fructibus.

22. lidem AA. & CC. Diodotæ.

Certum est, mala fidei possessores omnes l fructus solvere cum ipsa re præstare: bonæ fidei vero, extantes m: post autem litis contestationem, universos. Datum 3. Kal. Novemb. CC. Confl. 294.

Si emptor conveniatur.

23. lidem AA. & CC. Magnifero.

SI n mancipium tuum per vim, vel furtum ablatum, alii sex nulla justa causa distraxerunt, vindicanti tibi dominium solvendi o pretii nulla necessitas irrogetur. 10. Kal. Decemb. CC. Confl. 294.

De possessione sine justo titulo.

24. lidem AA. & CC. Juliano.

Nullo p justo titulo præcedente possidentes ratio juris nuquiere dominium prohibet. Idcirco cum etiam usucapio q cesset, intentio domini nunquam absumitur. Unde hoc casu possimilio r reverio citra beneficium actionis s rescissoriæ directæ permanet integra vindicatio. G. 10. Kal. Decemb. AA. Confl. 294.

ff. de rei vindic. extantes, l. 22. §. 2. ff. de pignorat. perceptos, live sint, non sint consumpti, §. 35. Infr. de ver. div. quos percipere potuit, l. 1. in fin. J. de fide & Jure hæstæ. §. 2. Infr. de off. jud. ante & post litem contestatam, l. 1. in fin. §. de per. har. omnes denique, l. 25. ff. de usuru. Sed tamen expensæ in colligendis fructibus factæ ei restituantur. ut & omnes sumptus, quibus res ipsa facta est melior. Vide quæ scripsi ad l. 38. ff. de per. hered. m Lex est difficilis, si quæ hoc titulo alia. Contrarias sententias ita conciliabo paucis. Bonæ fidei possessor fructus extantes, ut hic: stantes, l. 27. ff. de usufr. & quem adm. pendentes, l. 44. ff. de rei vindic. restituit. v. quæ not. ad l. 8. in fin. ff. de annu. at non eos, quos percipere potuit, §. 2. Infr. de off. jud. hoc sit dictum generaliter. Si magis specialia querimus. Naturales jam consumptos suos facit, & ita l. 48. ff. de acquir. ver. accipe, quæ ait bonæ fidei possessorem suos facere, non modo artificiales, sed omnes (eam tamen vocem nota a quibusdam referri, ad fructus ab alio factos, alterius opera provenientes) sed cum jurisconsultus particulam omnes, opponat industrialibus, necesse est, ea intelligi naturales: Naturales enim artificialibus opponuntur, non sati, nisi locupletior factus sit. & huc etiam refer l. 1. §. 1. §. de per. her. Naturales v. perceptos tantum, nondum tamen consumptos suos non facit: ad hunc casum refer l. 45. in fin. ff. de usuru. Quid artificiales quos cultura & cura, §. 35. Infr. de ver. div. diligentia, opera, l. 48. ff. de acq. ver. factioque suo percipit, l. 45. in fin. ff. de usuru. eos lucratur: etiam simul atque a solo separati sunt l. 78. ff. eod. l. 48. ff. de acquir. ver. neque refert a quo separati sint. Satis est enim, ut quoquo modo fuerint a solo separati. l. 25. §. 1. ff. de usuru. Quid, si a solo separavit fructus ab aliquo tertio factos? idem dicendum tueri. l. 25. §. 1. ff. de usuru. Et hæc quidem de fructibus perceptis ante litis contestationem. Post litis vero contestationem perceptos, universos restituit, ut hic: l. 1. in fin. §. de per. her. Quid? superiori sententia num intelligimus fructus dotis mariti fieri simul atque percepti sunt? Minime. Dividuntur enim solum matrimonium, inter maritum & uxorem, ejusve hæredes pro rata temporis, quo matrimonium constitit. l. 7. §. 1. ff. de ut.

n Vindicare rem suam vi vel furto ablatam dominus potest, etiam pretio rei possessori, non restituito. ut hic, adde Syn. Bas. 15. tit. 1. c. 103. o Qui rem vindicat, pretium possidentis non restituit. l. 3. §. eod. l. 2. J. de furtis. l. 2. J. ne rei dom. l. 1. in fin. J. de præscr. 30. an. adde speciem leg. 32. §. 4. ff. de a. m. tut. v. tamen exceptiones apud Socinum regula 439. p Titulus injustus usucapiendi conditionem vel dominium non confert. Injusto titulo usucapimus, nec dominium adquirimus. l. 7. J. de a. l. poss. l. ult. J. ne de statu. q Prohibita usucapio dominium rei non absumit. r Cujacius hinc adversus Goveanum colligit: Absentibus rei publica causa actionem rescissoriam dari. 7. obs. 31. s v. l. 18. infra de possimilio. Actio rescissoria, directæ subsidiaria: hæc ubi competit, illa non est necessaria.

a l. 3. §. eod. b & de his etiam tenetur, quos percipere potuit. l. 1. in fin. J. de fide & Jure hæstæ.

c Dominium rei c m apud alium quem manet, error nihil obest. Syn. Bas. 15. tit. 1. c. 103. d Qui rem suam ignorans conducit, vel pignori accipit, ejus dominium non abjurat. l. 29. in fin. §. de transact. l. 2. J. commun. divid. l. 20. l. 23. in fin. de locato. l. 7. in fin. ff. de rescindenda. l. 35. ff. de acquir. ver.

e Indicum (probationis) est species a iudice admittenda; dominium probat. An quaecunque? Minime, sed si certum indicium fuerit, ut hic: ad probationem indubitatam. l. ult. J. de probationib. argumentum liquidum. l. 2. in fin. J. de in litem. f ceteraque quæ jure. & c. Hal. potest etiam tolerari hæc lectio. l. 1. J. de fide inst.

g Servus detinens res alienas non ipse convenitur sed ejus dominus. Synops. cod. c. 100. h Servus rem meam detinens, non convenitur: sed ejus dominus. i l. 2. J. de probas. k Adversus eum, qui rem vindicatam non restituit, jurat dominus in litem. l. 1. 2. ff. de in litem. & J. de in litem jurando. l. puta naturales, industriales, l. 48. ff. de acquir. ver. pendentes, l. 44.

l Naturales jam consumptos suos facit, & ita l. 48. ff. de acquir. ver. accipe, quæ ait bonæ fidei possessorem suos facere, non modo artificiales, sed omnes (eam tamen vocem nota a quibusdam referri, ad fructus ab alio factos, alterius opera provenientes) sed cum jurisconsultus particulam omnes, opponat industrialibus, necesse est, ea intelligi naturales: Naturales enim artificialibus opponuntur, non sati, nisi locupletior factus sit. & huc etiam refer l. 1. §. 1. §. de per. her. Naturales v. perceptos tantum, nondum tamen consumptos suos non facit: ad hunc casum refer l. 45. in fin. ff. de usuru. Quid artificiales quos cultura & cura, §. 35. Infr. de ver. div. diligentia, opera, l. 48. ff. de acq. ver. factioque suo percipit, l. 45. in fin. ff. de usuru. eos lucratur: etiam simul atque a solo separati sunt l. 78. ff. eod. l. 48. ff. de acquir. ver. neque refert a quo separati sint. Satis est enim, ut quoquo modo fuerint a solo separati. l. 25. §. 1. ff. de usuru. Quid, si a solo separavit fructus ab aliquo tertio factos? idem dicendum tueri. l. 25. §. 1. ff. de usuru. Et hæc quidem de fructibus perceptis ante litis contestationem. Post litis vero contestationem perceptos, universos restituit, ut hic: l. 1. in fin. §. de per. her. Quid? superiori sententia num intelligimus fructus dotis mariti fieri simul atque percepti sunt? Minime. Dividuntur enim solum matrimonium, inter maritum & uxorem, ejusve hæredes pro rata temporis, quo matrimonium constitit. l. 7. §. 1. ff. de ut.

m Lex est difficilis, si quæ hoc titulo alia. Contrarias sententias ita conciliabo paucis. Bonæ fidei possessor fructus extantes, ut hic: stantes, l. 27. ff. de usufr. & quem adm. pendentes, l. 44. ff. de rei vindic. restituit. v. quæ not. ad l. 8. in fin. ff. de annu. at non eos, quos percipere potuit, §. 2. Infr. de off. jud. hoc sit dictum generaliter. Si magis specialia querimus. Naturales jam consumptos suos facit, & ita l. 48. ff. de acquir. ver. accipe, quæ ait bonæ fidei possessorem suos facere, non modo artificiales, sed omnes (eam tamen vocem nota a quibusdam referri, ad fructus ab alio factos, alterius opera provenientes) sed cum jurisconsultus particulam omnes, opponat industrialibus, necesse est, ea intelligi naturales: Naturales enim artificialibus opponuntur, non sati, nisi locupletior factus sit. & huc etiam refer l. 1. §. 1. §. de per. her. Naturales v. perceptos tantum, nondum tamen consumptos suos non facit: ad hunc casum refer l. 45. in fin. ff. de usuru. Quid artificiales quos cultura & cura, §. 35. Infr. de ver. div. diligentia, opera, l. 48. ff. de acq. ver. factioque suo percipit, l. 45. in fin. ff. de usuru. eos lucratur: etiam simul atque a solo separati sunt l. 78. ff. eod. l. 48. ff. de acquir. ver. neque refert a quo separati sint. Satis est enim, ut quoquo modo fuerint a solo separati. l. 25. §. 1. ff. de usuru. Quid, si a solo separavit fructus ab aliquo tertio factos? idem dicendum tueri. l. 25. §. 1. ff. de usuru. Et hæc quidem de fructibus perceptis ante litis contestationem. Post litis vero contestationem perceptos, universos restituit, ut hic: l. 1. in fin. §. de per. her. Quid? superiori sententia num intelligimus fructus dotis mariti fieri simul atque percepti sunt? Minime. Dividuntur enim solum matrimonium, inter maritum & uxorem, ejusve hæredes pro rata temporis, quo matrimonium constitit. l. 7. §. 1. ff. de ut.

n Vindicare rem suam vi vel furto ablatam dominus potest, etiam pretio rei possessori, non restituito. ut hic, adde Syn. Bas. 15. tit. 1. c. 103. o Qui rem vindicat, pretium possidentis non restituit. l. 3. §. eod. l. 2. J. de furtis. l. 2. J. ne rei dom. l. 1. in fin. J. de præscr. 30. an. adde speciem leg. 32. §. 4. ff. de a. m. tut. v. tamen exceptiones apud Socinum regula 439. p Titulus injustus usucapiendi conditionem vel dominium non confert. Injusto titulo usucapimus, nec dominium adquirimus. l. 7. J. de a. l. poss. l. ult. J. ne de statu. q Prohibita usucapio dominium rei non absumit. r Cujacius hinc adversus Goveanum colligit: Absentibus rei publica causa actionem rescissoriam dari. 7. obs. 31. s v. l. 18. infra de possimilio. Actio rescissoria, directæ subsidiaria: hæc ubi competit, illa non est necessaria.

De pen-

a Ususfructus, e-
jusque nomine
actio morte per-
it: non utendo,
non perit, *ut hic.*
Curia? v. *ut sup.*
cum multis. J. cod.
b Ratio deciden-
di.

c Ususfructus e-
jusve actio sola
morte usufruc-
tuarii, & rei in-
teritu perit. An
& non utendo?
non perit, nisi
longi temporis
spatio, *ut hic.* &
l. 15. J. *de pex.*
adde Paul. 3. *sent.*
6. §. 22. & 30.

d sed per medium
& maximam, non
minimam. §. 1.
*fin. Instit. de ad-
quis. per aucto-
r.* Ususfructus
in castrensi pecu-
lio filii pater non
habet.

f est enim eman-
cipatio capitis
diminutionis
species.

g Ususfructus ex-
tinguitur morte
fructuarii, re per-
empta & ea capi-
tis diminutione,
qua vel libertas
vel civitas amit-
titur.

h Minima capi-
tis diminutione,
familiam rati-
onem: Media fa-
miliam & civita-
tem: Maxima fa-
miliam, civita-
tem & quod ma-
jus est, liberta-
tem amittitur.
*l. ult. ff. de cap. mi-
nutis.*

i v. Paul. 3. *sent.*
6. §. 29.

k Ususfructus
quæritur per ser-
vum vel filium,
servi vel filii ca-
pitis minutione
non extinguitur,
ut hic. Quid, si pa-
ter servus aut
peregrinus factus
fuerit, aut mor-
tuus sit? apud fi-
lium talis usufruc-
tus manet, et
iam si hæres a pa-
tre relictus non
fuerit. *vers. Ne-
que si.* Cur ita?
v. vers. cum plerumque.

tierit usufructuarius, si personalis actio tollatur, altercan-
tibus.

1 ¶ Sed & nos hoc decidentes sancimus, non solum
actionem, quæ de usufructu nascitur, sed nec ipsum usufruc-
tum non utendo cadere, nisi tantummodo morte usufruc-
tuarii, & ipsius rei interitu: sed usufructum, quem
sibi aliquis acquisivit, hunc habeat, dum vivit, intactum:
cum & multa & innumerabiles causæ rebus incidant mor-
taliū, per quas homines jugiter retinere, quod habent,
non possunt. Et est satis durum, per huiusmodi difficul-
tates amittere, quod semel possessum est: nisi & talis excep-
tio usufructuario opponatur; quæ, etiam si dominium
vindicare, possit eum præsentem vel absentem excludere.

2 ¶ Sed neque per omnem d. capitis deminutionem
huiusmodi detrimentum imminere nostris patimur subje-
ctis. Quare enim si filiusfamilias fuerit is qui usufructum
habet, forte ex castrensi peculio, ubi & nec patri usufruc-
tus acquiritur, ei possessum, per emancipationem f eum
amittat? sed secundum quod definitum est, tunc eum tan-
tummodo desinere, cum usufructuarius, vel res pereat, &
tantummodo eum cum anima g vel rei substantia expirare:
nisi prædictæ exceptionis vigor reclamaverit, excepta vi-
delicet tali capitis deminutione, quæ vel b libertatem vel
civitatem Romanam possit adimere; tunc etenim usufruc-
tus omnimodo ereptus, ad suam revertatur proprietatem.
Dat. Kal. Octob. Constantinop. Lampadio & Oreste VV.
CC. Conf. 530.

De usufructu filiosam. vel servo relicto.

17. Idem A. Johanni P. P.

EX libris Sabinianis quæstio nobis relata est, per quam
dubitabatur: Si usufructus per servum acquisitus, vel
per filiumfamilias, capitis diminutione i filii magna, vel
media, vel morte, vel emancipatione, vel servi quacunque
alienatione, vel morte, vel manumissione possit adhuc re-
manere? Et ideo sancimus & in huiusmodi casibus, neque,
si servus vel filiusfamilias in præfatos casus inciderit, in-
terrupti patri, vel domino usufructum, qui per eos
acquisitus est, sed manere intactum. Neque si pater ma-
gnam capitis diminutionem vel mediam passus fuerit, vel
morte ab hac luce fuerit exemptus, usufructum perire:
sed apud filium remanere, etiam si hæres a patre non re-
linquatur. Ususfructum enim per eum acquisitum, apud
eum remanere etiam post patris calamitatem oportet: cum
plerumque verisimile i sit testatorem contemplatione i i ma-
gis i filii, quam patris, usufructum ei reliquisse. Dat.
15. Kal. Novemb. Constantinop. post Consulatum Lampa-
dii & Orestis VV. CC. 531.

DE SERVITUTIBUS ET AQUA.

TITULUS XXXIV.

De eo qui edificando luminibus officit. De longi tem-
poris consuetudine.

1. Imp. Antoninus A. Calphurnia.

SI quas actiones adversus eum, qui ædificium con-
tra veterem o formam extruxit, ut luminibus p tu-
is officeret, competere tibi existimas: more solito
i per iudicem i exercere non prohiberis. Is, qui ju-
1 In dubio contemplatione filii relictum præsumitur.

m Paul. 1. *sent.* 17. & 2. *Inst.* 3. & 8. D. 1. 2. 3. 4. 5. 6. *περί δ' ἀεὶ κ' αὖ.* 58. *Ecl.* 1. & 2. *Harm.*
περί δ' ἀεὶ κ' αὖ. De actione in rem confessoria pro servitutibus, vid. Ferrariensem in forma
libelli actionis confessoria pro servitutibus. 30. Oldend. *class.* 1. ad. 5. De negatoria v. Ferrari-
ensem in forma libelli in actione negatoria 31. Oldend. *class.* 3. ad. 5. De utraque v. §. 2. *Inst.*
de act. & ibi interpretes.

n ne dicas, arcenda, ut sit. ff. de aqua & aq. plu. sed de servitutibus aquæductus, aquæchan-
Aus. Cujac. notat. hic & *περί δ' ἀεὶ κ' αὖ* legendum esse. De aqua & aliis servitutibus ut l.
3. J. cod.

o Hanc legem difficilem & utilem sic interpretor: Ubi neque servitus ex-
pressim, vel tacite acquisita est, nobis licet tollendo ædes vicini obsecrare: nec eo nomi-
ne ulla competit ei actio. l. 8. l. 9. J. cod. l. 9. ff. de servitutibus. adde l. 26. ff. de damno. v.
Cujac. obs. 17. Idem dicendum, si in area ædificem, eo tamen casu legitimum spatium a
vicina insula servandum est. l. 14. D. de servit. urb. Ubi vero servitus luminis expressim
acquisita, non licet in eam quidquam committere, l. 5. l. 9. J. cod. (lumen est autem, ut cæ-
lum videatur. l. 16. ff. de servit. urb.) Quid si, tacite: vetus enim ædificiorum forma vicem ser-
vitutis obtinet, ut hic: jubet imperator veterem formam servari. ut hic. l. 7. J. cod. l. 12. J.
de adific. l. 11. D. de servitutibus. urb. vetat: tollendo luminibus vicini officii dat enim da-
mam, qui tollendo officit. l. 25. D. de damno. Hinc consequitur, cuius tollere permitti-
dum vicino non officit: Ceteram officiat necne, non ex actoris opinione vel æstimatione
corrupta: sed ex æquo bonoque diluabitur. Ac primum quidem ex civitatum statutis.
His deficientibus res erit finienda iudicis officio qui in rem præsentem se conferet. Idem
accidet, res dijudicata vix poterit melius, quam si vicinarum ædium altitudinem, spatia, in-
tervallum, ac fundamenta, diligenter iudex inspexerit. l. 12. §. 2. J. de adificiis privatis.

p Nam quo magis distabit noster a vicino paries, eo liberior ædificandi in eo facultas fue-
rit: & in eo ædificantes minus luminibus vicini officiemus. Possunt & ædes ipsius vicini
spectari, cui vicinus injuriam tollendo non facit, si tantum luminis ei relinquit, quantum
ipse sibi sua reliquisse in area repertus fuerit. Est enim periniquum, vicinus ut a vicino lu-
men uberius exigit, quam ipse sibi suo in ædificio, & area interiore reliquit. Potest etiam
cognitio hac a forma vicinorum, vel reliquorum urbium ædificiorum educi: ut & publicarum
viarum intercapedine vel altitudine: ut quo spatio, quæve altitudine ceteris ædificare
communiter ante licuit, vel cujus & hoc volenti, tollere & sit concessum. Sine invidia

dex erit, longi temporis a consuetudine, vicem b servitutis
obtinere solet: modo si is, qui pulsatur, nec vi, nec clam,
nec precario possidet. PP. 3. Id. Novemb. Gentiano &
Basso Conf. 212.

De eo, qui sciente domino aquam duxit.

2. Idem A. Martialis.

SI e aquam d per e possessionem f Martialis eo scien-
te g duxisti, servitutem exemplo rerum immobilium h
tempore i quæstisti. Quod si ante id spatium ejus usus
tibi interdictus est, frustra k sumptus in ea re factos præ-
stari tibi postulas: cum in aliena possessione l operis m
facti dominium, quoad in eadem causa manet n, ad eum
pertineat, cujus est possessio. PP. Kal. Jul. Latio & Cerea-
li Conf. 216.

De pradio provinciali.

3. Imp. Alexand. A. Ricana.

ET in provinciali o pradio constitui servitus aquædu-
ctus, vel alia servitutes possunt, si ea præcesserint, quæ
servitutes constituunt. Tueri enim placita inter contra-
hentes debent. Quare non ignorabis, si p priores possessio-
res aquam duci per prædia prohiberi jure non potuerint,
cum eodem q onere perferenda servitutis transire ad em-
ptores r eadem prædia posse. PP. Kal. Maji, Maximo 2.
& Aliano Conf. 224.

De aqua invito domino non ducenda.

4. Idem A. Corneliano.

A Quam f, quæ in alieno loco oritur, sine t voluntate
ejus, ad quem usus ejusdem aquæ pertinet, prætoris
edictum non permittit ducere. PP. Idib. Aug. Maximo 2.
& Aliano Conf. 224.

De eo, quod contra servitutem debitam extructum est.

5. Imp. Philippus A. & Philippus Cæsar
Luciano militi.

SI quid pars adversa contra servitutem ædibus tuis debi-
tam injuriose extruxit: Præses provincie revocare u ad
pristinam formam, damni etiam ratione habita pro sua
gravitate curabit. PP. Kal. Febr. Præsente & Albino
Conf. 247.

De aqua invito domino non ducenda.

6. Imp. Claudius A. Prisco.

PRÆses provincie usu aquæ, quam ex fonte juris tui pro-
fluere allegas, contra statutam x consuetudinis formam
carere te non permittet: cum sit durum y & crudelitati
proximum, ex tuis prædiis aquæ agmen ortum, sitienti-
bus z agris tuis ad aliorum usum vicinorum injuria propa-
gari. PP. 7. Kal. Maji, Claudio A. & Paterno Conf. 270.

strologi commendatur, v. Cujac. 17. obs. 35? Possit verius est, nisi jus servitutis obstabit,
Nam ubi non obstabit, qui jure quid in suo fecerit, licet cum vicini damno, v. quæ notavi ad
l. 26. D. de damno. & ad l. 3. §. 7. D. de incendio.

a cujus non est memoria. b l. 1. in fin. l. 2. ff. de aqua & aq. plu. id ut intelligi-
dum sit, dixi. §. cod. c l. 10. ff. si servitus. d hanc legem pertinere ad provin-
cialia, non ad Italica prædia notat Cujac. ad l. 2. ff. de usucap. e Servitutem aquæ
ducendæ per triennium, consentiente domino, aquam ducentes, adquirimus: ante trien-
nium perfectum ducere, a domino prohiberi possumus: neque sumptus in eam rem factos
ab eo petimus. Syn. Basil. 58. tit. 7. c. 2. & 2. Harm. 4. §. 118. f id est, fundum.

g atque ita non clam. l. 10. ff. si servitus vindicetur. l. 5. §. sed & ff. quod vi.

h Græci legunt, *mobiliū*. Sed melius forte legemus, *Immobiliū*. 58. *Ecl.* 1. c. 14.
ut immobilibus servitutibus comparemus potius, quam mobiliis, ut & panes civiles, Nov. 7.
v. Cujac. 22. de divers. temp. præscript. & temp. adde eund. 2. *Fend.* 1. fol. 504. et si Panor-
mitanus eos faciat neque mobiles neque immobiles. Sed præstat immobilibus adnumerari,
adhærent enim immobilibus, vide Gail. 2. obs. 1. num. 11.

i triennii, ut voluit Græci, Syn. d. loco, teste Cujac. c. 22. de præscr. decennii, Inter præ-
sentes: vicennii inter absentes: quia sic est in immobilibus, l. 1. J. de usucap. transfer.
ubi Accur. nisi ex publico flumine ducatur. Nec enim, nisi tempore cujus non extat me-
moriam, præscribitur. l. 3. §. 4. ff. de aqua quot. Quid si ex prædio Ecclesiæ? annorum 40.
præscriptio requiratur. Bald. hic adde Vurm. 1. præscr. 27. obs. 7.

k v. tamen quæ dixi ad l. 38. ff. de hered. pet.

l i. e. fundo alieno. m i. e. ædificii, canalium, & similium.

n i. e. quoad jus, non est diversum. v. l. 2. §. de rei vindic. o i. e. non solum in Ita-
lico. v. Cujac. 7. obs. 3. Provincialia prædia, tributaria, stipendiaria, unde & ratio deci-
dendi sumitur. Videtur enim constituta servitute, tributum deterior causa fieri. adde Cujac.
ad l. 4. ff. de usuc. in fin.

p Quod auctor non potuit prohibere, successor prohibere non potest.

q l. 23. §. 2. ff. de servit. rustic. v. quæ not. ad l. 20. §. 1. ff. de acqu. rer.

r add. l. 10. in fin. ff. si servitus. l. 1. §. 25. ff. de aqua quotidiana.

s Aquam nemo ducere potest ex alieno fonte citra voluntatem ejus, qui fundi domine

est. Syn. cod. c. 4.

t v. l. 8. ff. de aqua & aqua plu.

u & tollere. l. 1. J. cod. l. 14. l. 15. in fin. D. si servitus.

x l. 1. §. cod.

y hinc colligit Alciat. 1. præsumpt. 52. Quemlibet præsumi rem suam primum curare,
deinde alienam: & sic ordinatam charitatem incipere a se ipsa. Bald.

z sic, aures sitire. Cicero 2. ad Atticum 14. fontes sitire. Idem 3. epist. ad Quintum fra-
trem. herbe sitiant. Virg. Ecl. 7. & 4. Georgic. prata bibunt. Virg. Ecl. 3. in fin. Apud
Anacreontem πᾶντα δίψῃ.

De vetere consuetudine.

7. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC.
Juliano & P. P. ||

SI manifeste doceri possit, jus aquæ ex vetere a more atque observatione per certa loca profluentis utilitatem certis fundis b irrigandi causa exhibere; Procurator c noster, ne quid contra veterem || formam || atque solemnem morem innovetur, providebit. PP. 4. Non. Maji, Maximo 2. & Aquil. Conf. 286.

De edificio altius sublato. De fenestra in pariete vicini facta.

8. Idem AA. & CC. Aniceto.

Altius quidem ædificia tollere d, si e domus servitutem non debeat, dominus ejus minime prohibetur f. In pariete vero tuo si fenestram Julianus vi vel clam fecisse convincatur: sumptibus suis opus tollere g, & integrum parietem restituere compellitur. Datum Kal. Januar. Sirmii, AA. Conf. 293.

De edificio altius sublato.

9. Idem AA. & CC. Zosimo.

SI in ædibus vicini tibi debita servitute, parietem altius ædificavit Heraclius: novum opus suis sumptibus per Præsides provinciarum tollere h, compellitur. Sed si te servitutem habuisse non probetur, tollendi altius ædificium vicino non i est interdictum. PP. 5. Kal. Julii, Sirmii, AA. Conf. 293.

Si servitus aquæ ducenda deberi negetur.

10. Idem AA. & CC. Nymphydio.

SI tibi servitutem aquæ k || ducenda || deberi Præsides animadvertit, nec hac te non utentem spatio l temporis amisisse perspexerit, uti te iterum jure proprio providebit. Nam si hoc minime probetur loco proprio facto opere, dominus fundi continere aquam, & facere m, quo minus ager tuus irrigari possit, non prohibetur. PP. 11. Kal. Febr. Sirmii, CC. Conf. 294.

De itinere, actu, via.

11. Idem AA. & CC. Aureliano.

Per agrum quidem alienum, qui servitutem non debet, ire vel agere, n vicino minime licet: Uti autem via publica o nemo recte prohibetur. Dat. 11. Kal. Nov. Sirmii, CC. Conf. 294.

De termino aquæ ducendæ.

12. Idem AA. & CC. Valerio.

Non p modus q prædiorum r, sed servitus aquæ ducendæ s terminum t facit. PP. 3. Kal. Jan. CC. Conf. 294.

An servitus non utendo amittatur.

13. Imp. Justinianus A. Joanni Præfecto prætorio.

Sicut usum fructum u, qui non x utendo per biennium in soli rebus, per annale autem || tempus || in mobilibus vel se y moventibus diminuatur, non passi sumus hujusmodi sustinere compendiosum interitum, sed ei decennii z vel viginti annorum dedimus spatium: ita a &

h d. l. 5. l. 8. j. cod. i dixi ad l. 8. k Aquæductus, ut & fillicidi servitus, cum primum est constituta, quasi continua est. Continuat enim factio naturæ citra factum hominis. Tigni & oneris ferendi, continua: ut quidem continuo naturæ factio citra factum hominis. Iter, actus, via & similes servitutes, discontinuæ: in his enim requiritur factum hominis, non tamen perpetuum, v. VVarm. 1. præf. 27. obs. 1. l. quod v. l. 13. l. 14. j. cod. m v. l. 6. s. cod. v. l. 30. ff. de damno. n ut & aucupari l. 16. D. de servit. rustic. piscari, ingredi. l. 13. in fin. D. de injuriis. o alia exempla vide in d. l. 13. & l. 2. s. D. de quid in loco publico. p Aquæconcessio modum eam ducendo excedere non debemus. Syn. Basl. 58. tit. 7. c. 10. q i. e. quantitas, spatium quantitas agri D. f. mensur. falsum modum. l. 40. D. de contr. empt. l. 4. in fin. D. de act. empt. l. 64. D. de evictio. r de novo adquirentium, post constitutam uni fundo servitutem.

f ab initio scilicet constituta. t limitat jus aquæ ducendæ ut sit sensus: Non, si meus fundus novis emptioibus auctus est, ideo amplioris aquæ modum alia parte in agros de novo comparatos ducere per agrum vicini licebit. l. 24. D. de servit. rustic. l. 1. s. 15. D. de aqua quotid. nec enim possumus servitutem deteriore facere. u Nota jus vetus de præscriptione usufructus. x l. 16. s. tit. prox. v. Paul. 3. sent. 6. s. 30. y v. l. 93. D. de verb. sign. z Ususfructus & servitutes urbanæ & rusticæ, decennio inter præsentem, vicennio inter absentes, non utendo amittuntur, ut hic l. 14. j. cod. l. 16. s. 1. in fin. s. tit. prox. s. 3. Inst. de usufr. Quid si servitus discontinua sit? Idem dicendum fuerit, modo constituta sit sine aliquo temporis, mensium, vel annorum intervallo: Secus si intervalla annorum, mensium & temporum habuerit. l. 14. in pr. j. cod. l. 7. D. quemad. servit. amit. Eo casu interpretes ex d. l. 14. volunt, tam inter præsentem, quam inter absentes, hujusmodi servitutes 20. annis præscribi. v. Ferrar. in forma libelli servitutem confessoria 30. in verb. servitus aquæ ductus. G. 26. 27. VVarmserum 91. præf. 20. 27. obs. 3. Schneidv. vin. 5. fin. num. 27. Inst. de servitutibus. Cujacius ad l. 4. D. de usufr. fol. 269. distinctionem adhibet inter servitutes urbanas & rusticas, atque rusticas non utendo amitti usufructu libertatis. In urbanis opus esse factio ejus qui servit. In rusticis ejus cui servit cessatio sufficere. l. 6. D. de servit. urb. l. 14. in fin. D. quemad. servit.

a ex quo Justiniane hæc servitutum & usufructus, ut usufructus & servitutes non utendo decennio inter præsentem, vicennio inter absentes amittantur: rejecta bicennii utriusque servitutis præscriptione ut hic. adde Synop. 7. c. 10. & 2. Harm. 4. s. 137.

in ceteris servitutibus obtinendum esse censuimus, ut omnes servitutes non utendo amittantur, non biennio, (quia tantummodo soli rebus annexæ sunt) sed decennio contra præsentem, vel viginti spatio annorum contra absentes. ut sit in omnibus hujusmodi rebus causa similis, differentiis a explosis. Dat. 15. Kal. Novemb. Constantin. post Consulatum Lampadii & Orestis, VV. CC. Conf. 531.

Ne ita adificetur, ut accessus venti ad aream & concussio fructuum impediatur.

14. Idem A. Joanni P. P.

Cum talis quaestio in libris Sabinianis verteretur: quidam enim pactus erat cum vicino suo, ut b liceret ei, vel per se, vel per suos homines, per agrum vicini transitum facere, iterque habere uno c tantummodo die per quinquennium, quatenus d ei licentia esset in suam sylvam inde transire, & arbores excidere, vel facere, quicquid || necessarium || ei visum fuisset: & quaereretur, quando hujusmodi servitus non utendo amitteretur? Et quidam putarent, si in primo vel secundo quinquennio per eam viam iterum non eliet, eandem servitutem penitus tolli quasi per biennium ea non utendo deperdita, singulo die quinquenni pro anno numerando: Aliis || autem || aliam sententiam eligentibus, nobis placuit ita causam dirimere, ut quia jam per legem e latam a nobis prospectum est, ne servitutes per biennium non utendo deperiant, sed per decem vel 20. annorum curricula & in proposita specie, si per quatuor f quinquennia, nec uno die, vel ipse, vel homines ejus eadem servitute uti sunt, tunc eam penitus amittat 20. annorum desidia, Qui enim in tam longo prolixoque spatio suum jus minime consecutus est, sera poenitentia ad pristinam servitutem reverti desiderat.

i || Cum autem apertissimi juris est, fructus aridos g concussione, quæ in area h fit, suam i naturam & k utilitatem ostendere: aliquis vicinum suum vetabat, ita adificium extollere juxta aream suam, ut ventus excluderetur, & palea ex hujusmodi obstaculis secerni a frugibus non possent, quasi vento vento suam vim per omnem locum inferre ex hujusmodi ædificatione, cum secundum situm regionis, || & || auxilium venti aream accedit. Sancimus itaque nemini licere sic edificare, vel alio modo versari, ut idoneum l ventum & sufficientem ad præfatum opus infringat, & inutilem domino aream, & fructuum inutilitatem faciat. Dat. 11. Kal. Nov. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

DE LEGE AQUILIA m.

TIT. XXXV.

De sylva combusta vel excisa.

1. Imp. Alexander A. Glyconidi.

Damnum per injuriam n datum, immisso o in sylvam igne, vel excisa ea p, si probare potes, actione q legis Aquiliæ utere. PP. 7. Id. Nov. Alex. A. 2. & Marcello Conf. 227.

De domo deposita vel concremata. De aqua alio derivata.

2. Imp. Gordianus A. Mutiano.

Legis Aquiliæ actione expertus adversus eum, quem domum tuam deposuisse r, vel incendio concremasse s damnoque te afflixisse proponis, ut id damnum faciat, competentis judicis auctoritate consequeris.

† Quin etiam, si aqua per injuriam alio t derivata sit, ut in priorem statum restituatur, ejusdem judicis cura impetrabis. PP. 8. Id. Nov. Gordiano A. & Aviola Conf. 240.

non potest. Nemo denique sic edificare debet, ut eo ventum in aream vicini tendentem impediatur. Syn. Basl. 58. tit. πρὸς καυοτομῶν ex tit. 7. c. 11. in fin. 2. Harm. 4. s. 26. in fin. Idem dicendum de Sole vide Joannem Ancharanum 3. q. 23. ubi notat, in prædio rustico non posse edificari in damnum vicini, propter fructuum ipsorum utilitatem.

m 4. Inst. 3. q. 9. ff. 2. Eccl. 19. tit. 10. c. πρὸς ζημιώσεων ἀνδράπων, &c. l. 28. s. 12. ff. de penis. 6. Harmen. 1. πρὸς ζημιώσεων & in Gregor. 6. tit. 5. & 5. Extra 36. Oldend. clas. 6. act. 12. n ne dicas affectam: Hujusmodi namque injuriam qui dedit, ut incendiarius punitur. Injuria est, incuria, Paul. 5. sent. 3. s. ult. potest enim accidere, ut per incuriam, ignem in sylvam vicini immitamus. Deut. 22. eamque incendamus.

o l. 2. j. cod. l. 27. s. 7. & 9. 10. 11. l. 30. s. 3 ff. cod. 6. Har. 12. p l. 27. s. 15. 26. ff. cod.

q lege vero Moysis, æstimatione, Deut. 22. cap. 11. Colla. leg. Moysæ. i. e. ad duplum. Paul. ibi. quæ actio civilis est, l. 28. s. 12. ff. de penis. quæ incendiarum ædium (ob incensas ædes) actio. l. 7. s. 13. ff. de patris.

r diruisse, l. 27. s. 31. in fin. ff. cod. devolvit. l. 50. ff. cod. Nunquam igitur licebit impune domum alterius demoliri, deponere? Imo, certis casibus licet impune. v. l. 3. s. 7. D. de incendio.

f v. l. 1. s. cod. An conductor domus de incendio teneatur, dixi ad l. 11. in fin. ff. de periculo & comm. An vicinus vicino de incendio teneatur? Tenetur: si incendium ipsius vel domesticorum culpa accidit. v. Gail. 2. obs. 22.

t Aquam vicini alio derivare non licet, adde l. 27. s. 32. ff. cod.

De

a d. l. 1.

b Mynfingerus tamen respondit, privatum posse vivarium urbi vicinæ aliquo modo utile in agrum frumentarium, vel similem mutare Resp. 81. An præoccupare aquam fluminis, vel molendini in flumine, ut præjudicium fiat inferioribus? vide Ferrar. in serv. libel. servi conf. 30. ibi: Servitus aquæ ad 6.

c Ne quidem si scus servitutem, quæ semel est constituta, tollere potest. Syn. Basl. 58. tit. 7. c. 5. d & obscurare vicina. l. 9. j. cod. l. 9. ff. de servit. urb. dixi s. ad l. 1. l. 24. 26. ff. de damno.

e alias exceptiones vide apud Socinum regu. 102. f Cur ita? Res præsumitur ab origine sua esse libera. v. Alciat. 2. præsumpt. 3. Nec enim servitutes habent causas naturales, sed conventas vel præscriptas: & quisque in suo, ad cælum usque (si ita licet dicere) ædificare potest. l. 1. in fin. pr. l. 24. ff. de servit. urb. l. ult. s. 4. D. quod vi. Hinc etiam inferunt rem præsumi liberam, allodialem non feudalem. Feudum enim speciem servitutis esse, quæ regulariter præsumenda non sit, nisi probetur: probari tamen intelligerem feudalem esse, si semel talis fuerit: v. Gail 2. obs. 69. num. 2. 3. 4. 5. 6.

g l. 1. s. cod. h d. l. 5. l. 8. j. cod. i dixi ad l. 8. k Aquæductus, ut & fillicidi servitus, cum primum est constituta, quasi continua est. Continuat enim factio naturæ citra factum hominis. Tigni & oneris ferendi, continua: ut quidem continuo naturæ factio citra factum hominis. Iter, actus, via & similes servitutes, discontinuæ: in his enim requiritur factum hominis, non tamen perpetuum, v. VVarm. 1. præf. 27. obs. 1. l. quod v. l. 13. l. 14. j. cod. m v. l. 6. s. cod. v. l. 30. ff. de damno. n ut & aucupari l. 16. D. de servit. rustic. piscari, ingredi. l. 13. in fin. D. de injuriis. o alia exempla vide in d. l. 13. & l. 2. s. D. de quid in loco publico. p Aquæconcessio modum eam ducendo excedere non debemus. Syn. Basl. 58. tit. 7. c. 10. q i. e. quantitas, spatium quantitas agri D. f. mensur. falsum modum. l. 40. D. de contr. empt. l. 4. in fin. D. de act. empt. l. 64. D. de evictio. r de novo adquirentium, post constitutam uni fundo servitutem.

f ab initio scilicet constituta. t limitat jus aquæ ducendæ ut sit sensus: Non, si meus fundus novis emptioibus auctus est, ideo amplioris aquæ modum alia parte in agros de novo comparatos ducere per agrum vicini licebit. l. 24. D. de servit. rustic. l. 1. s. 15. D. de aqua quotid. nec enim possumus servitutem deteriore facere. u Nota jus vetus de præscriptione usufructus. x l. 16. s. tit. prox. v. Paul. 3. sent. 6. s. 30. y v. l. 93. D. de verb. sign. z Ususfructus & servitutes urbanæ & rusticæ, decennio inter præsentem, vicennio inter absentes, non utendo amittuntur, ut hic l. 14. j. cod. l. 16. s. 1. in fin. s. tit. prox. s. 3. Inst. de usufr. Quid si servitus discontinua sit? Idem dicendum fuerit, modo constituta sit sine aliquo temporis, mensium, vel annorum intervallo: Secus si intervalla annorum, mensium & temporum habuerit. l. 14. in pr. j. cod. l. 7. D. quemad. servit. amit. Eo casu interpretes ex d. l. 14. volunt, tam inter præsentem, quam inter absentes, hujusmodi servitutes 20. annis præscribi. v. Ferrar. in forma libelli servitutem confessoria 30. in verb. servitus aquæ ductus. G. 26. 27. VVarmserum 91. præf. 20. 27. obs. 3. Schneidv. vin. 5. fin. num. 27. Inst. de servitutibus. Cujacius ad l. 4. D. de usufr. fol. 269. distinctionem adhibet inter servitutes urbanas & rusticas, atque rusticas non utendo amitti usufructu libertatis. In urbanis opus esse factio ejus qui servit. In rusticis ejus cui servit cessatio sufficere. l. 6. D. de servit. urb. l. 14. in fin. D. quemad. servit.

a ex quo Justiniane hæc servitutum & usufructus, ut usufructus & servitutes non utendo decennio inter præsentem, vicennio inter absentes amittantur: rejecta bicennii utriusque servitutis præscriptione ut hic. adde Synop. 7. c. 10. & 2. Harm. 4. s. 137.

a i. e. vel eo maxime, ut nullam aliam rationem adferamus, hæc tamen sufficiat, ut non minore spatio amittantur.

b Pactus cum vicino suo, ut si liceat in sylvam suam per agrum vicini semel tantum per quinquennium transire: si neque per seipsum neque per homines suos ea servitute xx. continuis annis usus est, jus amittit, ut hic. Synops. Basl. 58. tit. 7. c. 11. c Hujusmodi servitus discontinua causam temporis habet.

d Sylvas quoque quinquennio cædi solitas hic locus indicio est.

e l. 13. s. cod. f i. e. vicennio, de quo dixi ad l. 13. sup. cod. in verb. decennii. l. 7. D. quemad. servit. amit.

g vide l. ult. D. de jure fisci.

h De area adde l. 14. in fin. D. de alim. natu.

i hoc est, aridi fructus tritura-tione exprimuntur ex spicis: ut eruti, naturam suam, vim, & utilitatem hominibus exhibeant.

k inutilitatem, Cujac. ad l. 2. C. de fide & jure hæc: & 16. obs. 29. & ita quoque extat in l. 1. s. 4. in fin. D. de positi. eo nomine a Roberto reprehenditur.

l. recep. 31. 2. animad. 26. Defenditur tamen ab Antonio Mercatore 2. notat. 26. Verbum inutilitatis reperitur apud Ciceronem, Calliodorum, & Lucretium.

m Ventum areæ vicini sui auferre, vicinus jure non potest, & eam in inutile reddere. Ventus necessarius & solitus ad tritura-tionem frumenti tolli

z Nota actionem
e tendentem, ut
damnum sarcia-
tur. addel. 2. sup.
eod.

a l. 23. §. 9. ff. eod.
§. 11. Inst. eod.

b Imbertus ne-
gat, hanc legem
servari in Gallia.
in Enchir. in ver-
bis Peines pecu-
niaires. Abrogari
etiam videtur per
Nov. 13. c. 8.

c v. l. 2. §. 1. ff.
eod. adde Paul. 1.
sent. 19. §. 1. Nov.
18. c. 8.

d l. 14. in fin. ff.
de prescript. ver-
bis dixi ad leges
xii. Tab. tit. de
pactis.

e §. 16. Inst. eod. l.
9. §. 5. qui homo-
nemo. l. 29. §. pen.
l. 39. §. 1. ubi di-
xi ff. eod.

f §. 16. Inst. eod.
l. 9. §. 2. l. 27. §. 7.
ff. eod. adde l. 4. ff.
de agnoscend. l. 2.
§. 23. in fin. ff. vi
bonor. 6 Har. 14. c.

g *πρὸς ἑρσικουν-
δῆν* interea
notandum est,
Corpori a non
corpore noceri:
quo nomine tri-
tis Aquilia: si
corpore a corpo-
re, directa: si ne-
que a corpore, ne-
que in corpus da-
mnum datum sit,
in factum actio
competit. §. ult.
Inst. l. 27. §. 21. ff.
eod.

h quia verba le-
gis Aquiliae con-
cepta sunt de his,
quæ per injuriam
nobis sunt illata,
h actio de pactu
pecoris. v. Paul. 1.
sent. 15. §. 1. l. 14.
in fin. ff. de prescrip.

i §. 20. Inst. de act.
§. 4. Inst. de offic.
jud. 10. ff. 2. 1.
Paul. sent. 13. 2.
C. Theod. 24. de
familia erciscun-
da. adde Oldend.
claf. 5. c. 8. Da-
tur hæc actio co-
hæredi volenti a
communione dis-
cedere. l. 2. ff. eod.

k Ob res indivi-
sas agitur hæc ac-
tio. l. 20. §. 4.
ff. eod.

l ita repetendam.
l. 1. §. 10. ff. de rei
serv. v. l. 20. §. 2.
l. 46. l. 51. ff. eod. l.
65. ff. pro socio. l.
85. ff. ad l. falc.

m Inst. de off. jud.
o v. l. ult. inf. de crim. expil.

p Donata a patre filiofamilias militatum abeunti mobilia, castrensis peculii sunt, neque fratribus conferuntur. Synop. Basil. 31. tit. 20. c. 57. Quid si immobilia sint? dic ut inf. eod.

q v. l. 93. ff. de verb. sign.

r v. l. 3. de cast. pec.

s Immobilia donata a patre, filiofamilias militatum abeunti, castrensis non sunt.

t Castrensis peculium est, quod in castris acquiritur: vel quod proficiscenti in militiam datur. Paul. 3. sent. 4. §. 3.

u Immobilia aliunde quam a patre quæ sita filiofamilias occasione militæ castrensis sunt.

x Testator potest suo testamento purgare officium servorum, v. l. 2. ff. de Silaniar. Hinc colligitur, Didio mortentis credi oportere, & merito: agitur enim de liberandis servis. Aliud futurum, si de his onerandis ageretur. v. l. 3. §. 3. ff. de Silan. Quid? confessio facta in testamento de debito solvendo, potestne tanquam per errorem facta, vel ad instar le-

EX morte ancillæ, quam casam conquestus es, tam legis Aquiliæ damni & sarcendi gratia actionem, quam criminalem a accusationem adversus obnoxium competere || tibi || posse non ambigitur. PP. 3. Kal. April. Gordiano A. 2. & Pompejano Conf. 242.

De ancilla occisa.

3. Idem A. Dolenti.

Contra negantem b, ex lege Aquilia, si damnum per injuriam dedisse probetur, dupli c procedit condemnatio. Dat. 15. Kalend. Maji, Heraclia, AA. Conf. 293.

De pecoribus inclusis & fame necatis, vel interfectis.

5. Idem AA. & CC. Claudio.

DE pecoribus d tuis, quæ per injuriam inclusa e fame necata sunt, vel interfecta, legis Aquiliæ actione in duplum agere potes. Dat. 15. Kal. Nov. AA. Conf. 293.

De pastu.

6. Idem AA. & CC. Plenio.

DE his, quæ per injuriam depasta f contendis, ex sententia g legis Aquiliæ agere minime prohiberis b. PP. 5. Kal. Nov. CC. Conf. 294.

FAMILIÆ ERGISCUNDÆ i.

TIT. XXXVI.

Si non omnis paternæ hæreditas divisa est. De sententia.

De transactione.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Martiano.

SI non k omnem paternam hæreditatem ex consensu divisisti, nec super ea re sententia dicta, vel transactio subsecuta est, iudicio familiæ erciscundæ experiri potes. PP. 8. Kal. Oct. Laterano & Rufino Conf. 198.

De dote.

2. Imp. Antoninus A. Vitiano.

UXOR tua, si mortuo patre tuo, cui dotem numeraverat, cum hæres ei extiteris, adhuc in matrimonio tuo fuerit: familiæ erciscundæ actionem ad exequendam l dotem secundum juris || pridem || placitum, adversus cohæredes tuos nactus es: eamque retines, etiam si postea, dum tibi nupta est, decesserit. PP. 2. Id. Feb. *

De rebus a cohærede sublatis.

3. Idem A. Rufo.

ADversus cohæredes tuos dividendæ m hæreditatis iudicio secundum juris formam experire. Iudex datus, si quid a cohærede etiam tuæ portionis ex hæreditate sublatum n fuerit probatum, factis adjudicationibus secundum juris formam cum tibi condemnabit. Expilata enim hæreditatis crimen frustra cohæredi intenditur, cum o iudicio familiæ erciscundæ indemnitati ejus prospiciatur.

De castrensi peculio.

4. Imp. Alexander A. Antonio.

SI p filiusfamilias fuisti, & res mobiles vel se q moven-tes, quæ castrensis r peculii esse possunt, donata tibi a patre sunt, eas quoque in cetero peculio castrensi non communes cum fratribus tuis habes.

+ Prædialia s autem licet eunti t tibi in castra filio pater donaverit, peculii || tamen || castrensis non sunt. + Diverso u jure ea prædialia habentur, quæ ex occasione militiæ filiisfamilias obveniunt, hæc enim castrensi peculio cedunt.

De mutatione ultimæ voluntatis.

5. Idem A. Statiliæ.

IN ipsius mariti tui fuit potestate mutare, quod in ser- vos suos iratus x testamento caverat, Ut unus quidem

m hic enim spectat hæc actio. l. 2. ff. eod. n l. 19. inf. eod. §.

in perpetuis vinculis a moretetur, alter vero exportandus ventu- daretur. Proinde si offensam istam clementia flexit: (quod licet scriptura b non probetur, aliis tamen rationibus do- ceteri nihil impedit, præsertim c cum posteriora eorum ta- lia merita deprehenduntur, ut ira domini potuerit mitiga- ri) novissimam ejus voluntatem arbitri familia: erciscun- dæ sequetur.

De nominibus.

6. Imp. Gordianus A. Pomponio militi.

EA d, quæ in nominibus sunt, non e recipiunt divisio- nem: cum ipso f jure in portiones hæreditarias ex le- ge duodecim tabularum divisa sint.

De fideicommissis.

7. Idem A. Aeliano.

SI qua fideicommissorum g petitio inter cohæredes con- sistat: Prætor vel Præses provinciæ ejus rei disceptator constitutus, vel iudex familiæ erciscundæ iudicio aditus, ut voluntas testatricis servetur, suas partes accommodare debet.

De bonis paternis vel maternis.

8. Idem A. Telephoro.

Bona quæcunque h tibi sunt communia cum fratre tuo Bex hæreditaria successione patris vel matris, cum eodem familiæ erciscundæ iudicio experiens, ut dividantur, im- petrabis.

De bona fide. De fructibus.

9. Idem A. Verino.

NON est ambiguum, cum familiæ erciscundæ titulus in- ter bonæ i fidei iudicia numeretur, portionem hæredi- tatis, si qua ad te pertinet, incremento fructuum k augeri.

De divisione a testatore facta.

10. Idem A. Telephoro.

QUotiens inter omnes hæredes testator successionem- || tuam || dividit l: ac singulos certis possessionibus cum man- cipii, qua in eadem sunt constituta, jubet esse contentus, vo- luntati m ejus (salva legis Falcidiæ auctoritate) obtem- perandum esse manifestum est. Nec mutat, quod in se- quentibus verbis mancipia sua universa, nulla facta eorum discretione, commendanda putaverit hæredibus: cum- utique his ea videtur insinuas, quibus etiam testamento relinquenda esse decrevit.

De bonis parentum intestatorum.

11. Imp. Philippus A. & Philippus C. Antonio.

INTER filios & filias bona intestatorum parentum pro vi- trilibus portionibus a quo n jure dividi oportere, explo- tati juris est.

De divisione sine scriptura.

12. Imp. Gallienus & Valerianus AA. Rufo.

NON ideo divisio inter te, & fratrem tuum (ut proponi-) n facta, irrita habenda est, quod eam scriptura o secu- ta non est, cum fides rei gestæ ratam divisionem satis affir- met.

De peculio.

13. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. Saturnino.

CERTum est p, liberorum peculia q post mortem patris in hæreditatem dividendam, ad communionem esse revocanda. Frater autem & cohæres tuus, ob contractus, quibus vivente patre etiam ignorante ipso obligatus fuit, convenire te & alterum fratrem tuum cohæredem vultum ultra r non potest s, quam t ut de peculio suo recipiat tantam quantitatem, in quantam condemnatus est his, cum quibus ipse contraxit.

De evictione.

14. Idem AA. Hermiano.

SI u familiæ erciscundæ iudicio, quo bona paternæ Sinter te, ac fratrem tuum, a quo x jure divisa sunt,

l. 1. inf. comm. de successione. Feudalis consuetudo aliud admittit. ditionis non requirit scripturam, dixi ad l. 17. sup. de pactis.

p Familæ erciscundæ iudicio peculia paganica liberorum cum bonis paternis communi- cantur seu conferuntur (Græcis κατὰ φύσιν τὰν.) Quid, si unus liberorum patre vivente & ignorante quid debuit, & conventus eo nomine damnatus fuerit? tantum ex peculio a suis cohæredibus accipere debet, in quantum condemnatus est, iis, cum quibus contraxit. Syn. Basil. 35. tit. 20. c. 65.

q profectitia non castrensis. l. 4. sup. eod. l. 12. in fin. J. de collationib.

r nisi fuerit in rem patris verum, aut ejus jussu contractum: tunc enim solidum ex pa- tris substantia præstandum. l. 20. §. 1. ff. eod.

s potest tamen peculio tenus. l. 18. §. 5. ff. eod.

t Frater a fratribus cohæredibus suis tantum iudicio familiæ erciscundæ recuperat, quan- tum ab his creditor actione de peculio consequi potuisset. l. 38. ff. de cond. ind.

u Iudicio familiæ erciscundæ, omnia evictionis stipulato præstat hæredi a cohærede. Syn. Basil. eod. c. 66.

x l. 11. sup. eod.

a l. 18. §. 2. ff.
eod. l. 17. §. 19. ff. de
adil.

b Maleficium scri-
ptura non proba-
tur. Fallit in fal-
so & mandato de-
linquendi.

c alias, olim ami-
cus, hodie inimi-
cus præsumitur.
v. Alciat. 2. præ-
sumpt. 11.

d τὰ κληρο-
νομία χρεῖα
&c. Hæreditaria
nomina in iudi-
cium communi
dividendo non
deducuntur, nam
ipso jure in por-
tiones hæredita-
rias dividuntur,
Syn. Basil. eod. c. 58.
adde l. 25. §. 9. §.
13 ff. eod. l. 1. J. de
except. l. ult. J. de
hæred. act. dixi ad
l. 11. tabb. hoc
tit.

e Nomina, indi-
vidua.

f Nomina ipso
jure inter hære-
des divisa. l. 51.
ff. eod. l. 11. l. ult.
ff. de dist. pign.

g Iudex dividen-
dæ hæreditatis, de
prælegatis cognos-
cit. adde l. 89. §.
4. ff. de leg. 2.

h v. l. 1. §. eod.

i §. 28. inst. de
act.

k Fructus augent
hæreditatem, l. 17.
inf. eod. l. 56. ff.
eod. l. 2. sup. de
per. hæred. hinc
colligitur: Hære-
dem scriptum te-
neri restituere li-
beris defuncti le-
gitimam, ejusque
fructus, a tempo-
re mortis testato-
ris.

l Id enim potest.
l. 8. §. de inoff.

m v. l. 16. in fin.
inf. eod.

n Jure Romano
liberi ab intestato
parentibus succe-
dunt æqualibus
portionibus, l. 27.
inf. eod. l. 32. ff.
eod. l. 3. J. comm.
nisi in q. jud. l.
ult. vers. fin. au-
tem. inf. ad Terr.
Nov. 113. c. 3. in
fin. 35. Eclog. 20.
ex tit. 3. cap. 72.

o Divisio hære-

z Testamentum
motis factum a pa-
rente pagano, in-
ter liberos valet.
ut hic. l. 1. c. Th.
cod. respectu ex-
tranei non valet.
l. 40. ff. de testam.
lis. adde l. 6. ff. de
bon. poss. ff. Hodie
jure novo patris
voluntas ultima,
licet inter liberos
ὁ νόμος πατρός
esse debet.
Novell. 107. c. 1. v.
Cujac. 3. observ. 3.

z id est, notis.
Notas Græci ὁ-
μολογία appellant,
v. Cujac. cons. 1.
b Testamentum
patris non subli-
gnatum, nec sub
scriptum a testi-
bus, valet inter li-
beros. v. l. 6. ff. de
fals. An etiam sine
testibus? Cujac.
negat valere d.
loco. Certe hica-
gitur de testa-
mento minus so-
lenni. Testes per-
tinent ad solennia
testamenti. Possit
id colligi ex 5. 3.
inst. de test. ord. et
leg. 20. §. 7. ff. de
qui test. Cujac.
tamen 2. ad Afr.
fol. 14. in fin. ne-
gat testes pertine-
re ad testamenti
solennia.
c Testamentum
minus solenne
valet inter solos
liberos. Igitur le-
gata, fideicommis-
sa, libertates non
debetur reliquis
personis extraneis
in eo compre-
hensis. Sed tamen
Cuj. ad Nov. 107.
excipit uxorem,
propinquos, aliu-
mam, & similes,
arg. l. 38. ff. de fidei-
comm. libere.

d §. 26. Inst. de
act. §. 5. Inst. de off.
jud. 10. ff. de 2. c.
Th. 25. et 12. Eclog.
2. Oldendorp.
class. 4. tit. 22.
e Socius solam
portionem aliena-
vit, ut hic & obli-
gat. l. 3. in fin. ff.
qui possit.
f Quid si convenerit, rem communem vel nondum, vel nunquam dividi? v. l. 14. §. 2. §. 3.
ff. de l. 16. in fin. ff. pro socio.
g In quemcumque socium inciderimus, communi dividundo possumus experiri. l. 3. §. cod.
h Si res dividi nequeunt, uni καὶ ὁ πρὸς τὴν μερίδα μὲν, per licitationem adjudicantur:
sin alter litigantium ad inopiam licitatione vincere (id Græcis ὁ πρὸς τὴν μερίδα μὲν, 3. Harm.
3. §. 108. et deinceps) nequeat, extraneus admittitur, qui licitationem faciat. l. 3. inf. cod. Syn.
Euf. 12. tit. 2. c. 3. 3. Harm. 20. §. 14.
i Si res communis dividi non potest, distrahenda est, ejusque pretium inter socios, pro rata
portionum dividendum est. Si vero res potest dividi, partem suam quisque possidebit.
k Vincit in licitatione qui plus offert.
l Lult. ff. de alien. jud. mutandi: nisi ex causa necessaria. l. 13. l. 14. ff. familiae.
m Dux negationes non semper affirmant, sed negant magis, ut hic: interdum duo abnutiva
magis negant, ut Nemine nihil faciente. l. 24. ff. de damno. Nihil neminem habere. Lucil. 6.
Non miseret neminis. Caro. v. Cujac. 10. obs. 26.
n nec donare. l. 12. inf. de don.
o Partem communem fratris, eo ignorante, non possumus obligare. l. un. inf. si comm. res
pign. oblig. l. 3. in fin. ff. qui possit.
p Adversus fratris successores, datur communi dividundo actio.
q In arbitrio judicis est, vel ipsi venditoris fratri, vel emptori rem totam adjudicare. Is
tamen cui res adjudicatur, pretium partis socio prestat.
r Arb. ter communi dividundo, pretium rei adjudicatae statuere potest. l. 10. in fin. ff. cod.
f Juxta delegatus ad res communes dividendas, de rebus aliis, ut hic. & personis non co-
gnoscit, adde l. 13. in fin. ff. de usufr. & usufr.
t l. 1. l. 2. sup. cod.
u Quot socii, tot libellis opus est.
x v. quæ scripti ad l. 1. sup. cod. & huc refer, quæ ex Græcis adscripti.
y l. 7. §. 10. ff. cod. l. 1. inf. finium. l. 2. ff. de rei vind. l. 6. ff. quemadm. serv. l. 13. §. 17.
ff. de act. empt. l. 64. ff. de viciis. l. 31. ff. de usufr. legat. l. 29. ff. de adq. rer. §. nls. Institut.
de off. jud.

quocunque alio modo scripturæ quibuscunque verbis
vel iudiciis a inveniantur relicta, iudicio familiæ erci-
scundæ (licet ab intestato ad successionem liberi vocen-
tur) servato senatusconsulti auxilio, defuncti dispositio
custodiatur, etiam si solennitate b legum hujusmodi dis-
positio fuerit destituta. Si vero in hujusmodi voluntate
designatis liberis alia sit mixta persona c: certum est, eam
voluntatem, quantum ad illam duntaxat personam per-
mixtam, pro nulla haberi. Dat. Rome Kal. *Crispo 2. & Con-
stantino Cæs. 2. Conf. 321.

In authent. de trient. & semiss. §. & quod sæpe. coll. 3.
rit. 5. Nov. 18. c. 7.

Si modo subjiciatur huic scripturæ, vel ipsius parentis, vel
Sommium, inter quos sit partitio, liberorum subscriptio.

COMMUNI d DIVIDUNDO.

TIT. XXXVII.

De eo, qui partem suam distraxit.

1. Imp. Antoninus A. Lucano.

FRATER tuus si solam e portionem prædii ad se perti-
nentem distraxit, venditionem revocari non f oportet,
sed adversus eum, cum quo tibi idem prædium
commune esse cepit g, communi dividundo judi-
cio confiste: & h ea actione aut i universum prædium, si
licitatione k viceris, exsoluta socio parte pretii obtinebis:
aut pretii portionem, si meliorem alius conditionem obtu-
lerit, consequeris: Quod si divisio prædii sine cujusquam
injuria commode fieri poterit, portionem suis finibus tibi
adjudicatam possidebis, hoc videlicet custodiendo, ut
post l litis contestationem nemo m nec partem suam, cæ-
teris ejusdem rei dominis non consentientibus, alienare n
possit. PP. Kalend. Mart. Antonino A. 4. & Balbino
Conf. 214.

De eo, qui rem communem pignora verit.

2. Imp. Alexander A. Avito militi.

SI probatum fuerit Præsidi provinciae, fratrem tuum vi-
sneas communes pignori dedisse, cum partem tuam,
quam in vineis habes, creditori obligare o non potuerit:
Præses provinciae restitui tibi eam jubebit cum fructibus,
quod creditor de parte tua perceperit. Idem Præses pro-
vinciae de divisione vinearum inter te p, & creditorem fra-
tris tui cognoscet, & jubebit eum q accepta pecunia, quan-
ti r statuerit partem fratris tui valere, eam partem, quam
de fratre tuo accepit, tibi restituere: aut æstimata tua par-
te, ad creditorem fratris tui data pecunia quanti eam æsti-
maverit, transferre. PP. 2. Id. Sept. Alexandro A. 2. &
Marcello Conf. 227.

De his, quæ communia manent, vel alienata sunt.

1. De rebus, quæ commode dividi non possunt.

3. Idem A. Verecundiano.

AD officium arbitri, qui inter te & fratrem tuum || pro ||
dividendis bonis datus fuerit, ea sola pertinent, quæ
manent f communia tibi & illi. Namea, quorum pai-
tem vendidit, cum t emptoribus communia sunt, & ad-
versus singulos u arbitrium petere debes, si ab illorum
quoque societate discedi placeat.

i ¶ Cum x autem regionibus y dividi || commode ||
aliquis ager inter socios non potest, vel ex pluribus singulis

æstimatione z iusta facta, unicuique sociorum adjudican-
tur, compensatione pretii invicem facta: eoque cui res
majoris pretii obvenit ceteris condemnato, ad licitatio-
nem nonnunquam etiam a extraneo b emptore admissio,
maxime si se non sufficere ad iusta pretia alter ex sociis sua
pecunia vincere vilis e licitantem profiteatur. PP. 5. Non.
Maji, Juliano & Crispino Conf. 225.

De divisione facta inter fratres.

4. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Herodæ.

SI major quinque & viginti annis soror tua tecum res
communes divisit, quamvis non d instrumentis, sed
aliis probationibus earum direptam e communionem esse
probetur, stari tamen finitis convenit. Quod si minor
fuit, nec f tempus in integrum restitutioni præfinitum
adhuc excessit, an in integrum propter divisionem g re-
stitui debeat, causa cognita h Præses i provinciae æsti-
mabit.

† Idem eorum etiam, quæ vobis permanent k com-
munia, fieri divisionem providebit: tam sumptuum l, (si
quis de vobis in res communes fecit) quam fructuum.
Item doli m & culpæ (cum in communi dividundo judi-
cio hæc omnia venire non ambigatur) rationem, ut in
omnibus æquabilitas n servetur, habiturus. Datum 8. Id.
Feb. CC. Conf. 294.

De nolente in communiione manere.

5. Idem AA. & CC. Secundino militi.

IN communiione vel societate nemo compellitur invitus o
detineri. Quapropter aditus Præses provinciae, ea, quæ
communis tibi cum sorore perspexerit, dividi providebit.
Dat. 8. Kal. Sept. CC. Conf. 294.

COMMUNIA UTRIUSQUE JUDICII, TAM FAMILIÆ ERISCUNDÆ, QUAM COMMUNI DIVIDUNDO.

TIT. XXXVIII.

Collatio divisionis & emptionis.

1. Imp. Antoninus A. Marco.

Divisionem prædiorum, vicem p emptionis obtine-
re placuit. PP. 6. Kal. Decemb. Gentiano & Basso
Conf. 212.

Si litigantes divisionem a non competenti iudice factam
probaverint.

2. Imp. Alexander A. Euphratæ.

ETiam si is divisioni arbitrum dedit, cui dandi jus non
fuit: tamen q si socii quondam divisioni consensum
dederint, quod quisque eorum secundum placita possi-
det, pro parte socii dominium nactus est. PP. 16. Kalend.
Dec. Alex. A. 3. & Dione Conf. 230.

De divisione per fraudem vel dolum, vel perperam facta.

3. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Aureliæ Septi-
miæ 7.

Majoribus f etiam, per fraudem vel dolum vel perpe-
ram r sine u iudicio factis divisionibus, solet subve-
niri: quia in x bonæ fidei iudiciis y, quod inæqualiter z
factum esse constiterit, in melius reformabitur. PP. 16.
Kal. Jul. iplis AA. || & Constantino 3. || Conf. 293.

De re emptæ ex pecunia communis.

4. Idem AA. & CC. ad Maximianum.

Si patruus tuus ex a communibus b bonis res compara-
vit, sibi e negotium gerens, non d omnium bonorum
sociis constitutus, pro competentium portionum modo
indemnitati tuæ consuli oportet: & ideo rem emptam
communicare e eum contra juris formam postulas. PP. 16.
Kal. Novemb. iplis 4. & 3. AA. Conf. 293.

consultationis fragmento, quæ una cum C. Theod. hodie impressa. exstat quoque in certis le-
gibus Cod. G. eg. plenior.

t Major etiam restituitur adversus inæqualem divisionem. v. Papon. 3. Not. 9. c. Des restitu-
tiones contra privilegia fol. 664.

u Non dabitur igitur restitutio adversus divisionem in iudicio factam. Ceterum hæc verba,
sine iudicio, non sunt in C. Gregoriano: ut a Treboniano censeamus addita, sed & sine iudi-
cio. idem videri, quod sine consilio.

x l. 3. sup. ex quib. caus. maior. l. 6. in fin. ff. de iur. dot. v. Cuj. 13. obs. 24.

y ut est locatio, l. 14. inf. de usufr. & venditio. l. 2. inf. de rescind.

z i. e. ultra dimidiam. Cur ita? divisio vicem emptionis sustinet. l. 1. sup. cod. In emptio-
ne restitutio non datur, nisi de deceptione ultra dimidiam iusti pretii constiterit. l. 2. inf. de
rescind. hoc ita quoque sentit Accursius, quod Gallia Curiis non probatur. Datur enim
restitutio deceptis, vel ad quadrantem pretii. Pap. d. loc. Imbert. in Enchir. in verb. Divisio,
& ita servatur in Gallia.

a v. inf. si quis alteri vel sibi. Molin. de usufr. q. 23. n. 628.

b l. 8. inf. si quis alteri vel sibi sub alterius nomine vel pecunia emerit.

c i. e. suo nomine non communi: extra causam societatis & communionis. v. Ferrar. in
forma libelli in causa venditionis 37. in verb. vendit. 3. in fin.

d Socius omnium bonorum quod acquirit, communicare cogitur, v. quæ not. ad l. 81. ff. pro
socio.

e Imo communicat. l. 74. ff. pro socio.

z Æstimationis
præstatio vicem
rei sustinet, rem-
que repræsentat.
a l. 1. §. cod.
b Minus enim fa-
vendum extraneo
quam propinquo.
facit l. 19. ff. de
test. inst.

c l. 22. §. 1. l. 55.

ff. familiae.

d l. 21. §. de pass.

e direptam.

h. l. 1. §. de lictio-

nem probat Cuj.

13. obs. 35.

f Restitutio in-
tra certa tantum
tempora concedi-
tur. v. §. de temp.

in integ.

g v. l. 1. §. si ad-

vers. transact.

h l. 3. de in integ.

i In Gallia, resti-

tutiones non 2

iudiciis, sed a

Principe conce-

duntur, de quo a-

lias dixi.

k l. 3. §. cod.

l In actione com-

muni dividundo,

sumptuum & fru-

ctuum habetur

ratio l. 3. l. 11. l. 14.

5. l. ff. cod.

m l. 23. ff. de reg.

n Æquitas inter

fratres servanda.

l. 7. §. de coll. l. 6.

§. 2. §. de bonis, quæ

liberis, ut & in iu-

diciis inter acto-

rem & reum, l. 6

ex pers. 2. §. si ad-

vers. transact. in-

ter maritum &

uxorem. l. non

tantum. 20. ff. de

re judic.

o l. 1. ff. famil. l.

26. §. 4. ff. de cond.

indeb. l. 1. l. 35.

l. 70. ff. pro socio.

adde quæ notavi

ad l. 69. l. 156. ff. de

reg. iur. v. Roland.

a Valle 1. conf. 84.

et conf. 84. n. 1.

Nov. Leo. 102.

p Divisio quasi

emptio ut hic.

l. 20. §. 3. ff. fam.

q Arbitri illegi-

timi divisio rati-

habitione confir-

mari potest. An

idem in sententia

& processu nullo?

VVurmserus ita

probat 1. præf. 12.

c. 6.

r al. Severæ: ut

in fragm. C. Th.

s Lex hæc sum-

pta ex lib. 3. C. Gre-

gor. uti constat ex

veteris ejusdam

De

a facit lex 16. §. 2. ff. de pœn.

b Alea militibus olim permilla in castris, ne torperet otio, ut hic: *Acron. ad Horat. 2. Carminum 16. Periculosa ple-nam opus alea trahit. Non im-pune tamen mili-tes etiam in ludo arma amittunt. argum. l. 3. §. 13. ff. de re milit. vide Forcatul. 20. Cu-pid. num. 7. Erat & permilla De-cembre mense & saturnalius 14. Mart. & ibi in-terpretis.*

c Juven. Satyr. 7. neq; enim locu-lis comitantibus itur ad casum ta-bulæ, posita sed luditur arca.

d l. ult. §. 1. de episcope.

e etiam clerico. *Novell. Leon. 87. v. l. 34. §. 1. sup. de episcope. aud.*

f l. 1. sup. eod.

g Alea amissi re-petitio est intra annos quinquaginta: ut ex Ana-tolio refert Eusta-thius libr. πρὸς Ἱερωνίμω δια-στυλάτωρ, ne-que tollitur tri-cenio, Epitome quæ extat 13. No-tacionem. 29. li-cet Thaleus tri-cenio tolli putet, quod in contextu Basilicōn non est adjectum. Eusta-thius l. loco. Hoc tamen non servat in Gallia, te-ste Rebuff. in pro-tem. confis. gloss. 5. num. 56.

h spiculo ἱερὸς τὸς πορνῆς. l. 1. sup. eod.

i collationem. d. l. 1. j. cod.

k l. e. Trojam, Pyrrhicam. d. l. 1. j. cod.

l i. e. aureum. m Ludicras res or-dinare vel ipsi Principes non dedignantur. v. Cassiod. 3. Variar. 5. l. in fin. 7. Variar. 11.

n Res etiam ludicræ a magistratu curantur.

o facit l. ult. j. de episcope. aud.

p quid sint, vide l. 2. sup. eod.

q alias pœnas vide in l. 1. ff. eod.

r l. 2. §. eod.

s Novell. 77. c. 1.

t adde tit. C. Theod. de sepulchr. violat. lib. 9. tit. 17.

u ff. 7. πρὸς μνηστειῶν, id est, de monumentis. 59. Eclog. 3.

x ἡγὰρ σαπῶνς τῶν φῶς. Eclog. ibid. adde 3. Decret. 28. de sepulchris. & 3. Sect. 12. & 3. Clement. 7. & 3. Extravag. 6. & 13. quæst. 2. can. ubique, & sequens. adde Paul. l. sent. 21. de sepulchris & legendis. De actione funeraria vide Oldendorp. class. 5. ult. ult.

y Ob incursum fluminis, vel metum, corpus jam perpetuè sepulture traditum, solemnibus redditis sacrificiis, per noctem in alium locum transferri potest. vide Paul. l. sentent. 21. §. 1.

z Transferebantur autem corpora per noctem. Paul. d. loco, efferebantur interdum: quo referenda est Juliani Constitutio 5. C. Theod. de sepulchris violatis. Efferr, inquit, cognovimus cadavera mortuorum per confectam populi frequentiam & per maximam infestitatem densitatem: quod quidem oculos hominum insansis incessat aspectibus. Qui enim dies bene auspiciatus a funere, aut quomodo ad deos & templa venietur? Ideoque quoniam & dolor in exequiis secretum amat, & diem fundis, nihil interest, utrum per noctes an per dies efferrantur liberari: convenit populi totius aspectus, ut d. lor esse in funeri-bus, non pompa exequiarum nec ostentatio videatur. Hæc Julianus d. loco, gent. li more: quæ miror a Theod. in Codicem relata fuisse.

Imperatorem gravem quondam disputationem, quibudam asserentibus, illum ludum significari, quo pueri extra circum amigando pro equis utuntur hominibus, aliis vero contra contendentes ligneam esse fabricam per scalas ligneas exaltatam, habentem in medio diversa foramina: nam qui hoc genere ludebant, quatuor globulos diversorum colorum superjacebant ex superiori parte: & qui primus globulorum per foramina ex ultimo foramine egrediebatur, hic victoriam dabat ei, qui projecerat.

Nunc veterem harum legum translationem a nobis, quoad fieri potuit, ex libris manuscriptis emendatam subjiciemus. Cont.

3. Imp. Justinianus A. Joanni P.P.

Aleam usum antiqua a res est, & extra b operas pugnatorias concessas; verum pro tempore abiit in lachrymas, multa millia extraneorum nationum suscipiens. Quidam enim nec ludentes, nec ludum scientes, sed numeratione c tantum proprias substantias perdiderunt die noctuque ludendo, argento, apparatu lapidum, & auro. Consequenter autem ex hac inordinatione blasphemare d || Deum || conantur, & instrumenta conficiunt. Commodis igitur subjectorum prospicientes, hac generali lege decernimus, ut nulli e liceat in publicis vel privatis domibus vel locis ludere, neque in genere, neque in specie, & si contra factum fuerit, nulla sequatur condemnatio, sed solum f reddatur, & competentibus actionibus repetatur ab his qui dederint, vel eorum hæredibus, aut his negligentibus a patre aut defensoribus illius civitatis: vel recipiat fiscus, non obstante nisi quinquaginta g annorum præscriptione: Episcopis vero locorum hoc providentibus & Præsidiū auxilio utentibus. † Deinceps vero ordinet quinque ludos Monobolon, Contomonobolon, Quintanum contacem sine fibula h, perichiten i, & hippicem k, quibus sine dolo atque callidis machinationibus ludere permittimus.

† Sed nec permittimus etiam in his ludere ultra unum solidum l, si multum dives sit, ut si quem vinci contigerit, casum gravem non sustineat. Non enim solum bella bene ordinamus, sed m & res || sacras || ludicras n. Sed istam interminantes pœnam transgressoribus, potestatem dando episcopis o hoc inquirendi, & Præsidiū auxilio sedandi.

† Prohibemus etiam, ne sint equi || seu equestres || lignei p, & ut si quis ex hac occasione vincatur, hoc ipse recuperet, domibus eorū publicatis q, ubi hæc reperiuntur. † Si autem noluerit recipere is qui dedit, procurator noster hoc inquireat, & in opus r publicum convertat. Similiter & iudices prohibeant, ut a blasphemis & s perjuriis, quæ ipsorum inhibitionibus debent comprimi, omnes homines penitus conquiescant.

DE RELIGIOSIS ET SUMPTIBUS FUNERUM.

TITULUS XLIV.

De translatione reliquiarum.

1. Imp. Antoninus A. Doritz.

Si vi y fluminis reliquæ filii tui continguntur, vel alia justa & necessaria causa intervenit: existimatione Rectoris provincie transferre z eas in alium

locum poteris a. PP. 8. Kalend. Novemb. Antonino A. 4. & Balbino Confl. 214.

De illatione in locum alienum. De alienatione & ob-ligatione.

2. Idem A. Hilariano.

Invito vel ignorante te ab alio illatum corpus in puram b possessionem tuam, vel lapidem, locum religiosum facere non potest. Sin e autem voluntate tua mortuum aliquis in locum tuum intulerit, religiosus iste efficitur. Quo facto, monumentum neque venire d, neque obligari a quoquam prohibente juris religione posse, in dubium non venit. PP. Kal. Maji, Aquilino 2. & Anulino Confl. 217.

De legato & sumptu funeris.

3. Imp. Alexander A. Rimo.

Legatum a defuncto tibi relictum, & e quod in funus vel morbum ejus erogasse te boni viri arbitratu probaveris, Præfex provincie solvi tibi jubebit. PP. 5. Non. Jul. Maximo 2. & Aeliano Confl. 224.

De dominio, vindicatione, divisione.

4. Idem A. Luciano.

SI sepulchrum monumenti f appellatione significas, scire debes, jure domini id nulum vindicare posse: sed si familiare g fuit, jus ejus ad omnes hæredes pertinere, nec divisione ad unum hæredem redigi potuisse. Profana tamen loca, quæ circa h id sunt, si semper vicinis adificiis usui hominum destinatis cesserint, ejus sunt, cui illa, quorum partes esse visæ sunt, ex divisione obtigerunt. PP. 6. Non. Novemb. Maximo 2. & Aeliano Confl. 224.

De voluntate defuncti servanda.

5. Idem A. Cassio militi.

Militis voluntatem, quam circa monumentum sibi faciendum testamento expressit, & pater & mater ejus hæredes negligere non debent. Nam etsi delatio hoc nomine præteritis i constitutionibus amara est, invidiam tamen & conscientiam circa omittum supremum ejusmodi officium, & contemptum judicium defuncti, evitare non possunt. PP. 8. Kalend. Maji, Juliano & Crispino Confl. 225.

De inscriptionibus monumentorum. De longi temporis præscriptione.

6. Idem A. Primitivo & aliis.

MONUMENTORUM inscriptiones k, neque sepulchrorum jura, neque dominium loci puri ad libertos transferrent l. Præscriptio m autem longi temporis, si justam causam initio habuit, vobis proficiet. PP. 8. Kal. Jul. Julian. & Crispino Confl. 225.

De statuis & ornamentis.

7. Imp. Gordianus A. Claudio.

Statuas sepulchro superimponere, vel monumento, quod s a te || extructum || profiteris, ornamenta quæ putas, superaddere non prohiberis: cum jure suo eorum, quæ n minus prohibita sunt, unicuique facultas libera non denegetur. PP. 3. Kalend. August. Gordiano A. 2. & Pompeiano Confl. 242.

De jure familiarium sepulchrorum.

8. Imp. Philippus A. Julia.

Jus familiarium o sepulchrorum ad affines seu proximos cognatos non hæredes institutos minime pertinet. PP. 16. Kal. Jul. Peregrino & Aemiliano Confl. 245.

De venditione.

9. Idem A. & Philippus C. Faustina.

Locum quidem religiosum distrahi p non posse manifestum est: verum agrum purum q monumento coherentem r profani juris esse: ideoque efficaciter venditari, non est opinionis incertæ. PP. 6. Kal. Decemb. Philippo A. & Titiano Confl. 246.

De translatione corporis.

10. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Aquiliana.

chri eo vivo, qui inscripsit vel inscribi iussit, non transfert, ut hic. sed eo proximante: ut ita vim habeat ultimæ voluntatis, & ita hunc locum accipit Forcatulus 1. dialogo Nectomancia. num. 34. m l. 4. D. de mortuo. In sepulchris longa possessio non prodest ei, qui nullum jus habet. Synops. Basil. 59. tit. 2. cap. 4. n Prohibita, quæ non sunt concessa intell guntur. Instit. de his, qui sunt sui. adde l. q. inf. de jure dotum. l. 27. j. de testam. l. 25. in fin. D. ad municipl. o l. 5. l. 6. vers. liberis. D. cod. p l. 2. in fin. sup. eod. q Purus ager quid sit, v. l. 2. §. 4. ff. eod. adde Cujac. 10. obs. 37. r l. 4. C. cod.

a In hujusmodi translatione, red-denda erant so-lennia sacrificia. 2. Paul. sentent. 21. §. 1. Genti-les enim pro mortui sacrificia-bant. Anniversa-ria quoque eam in rem sacrifica-erant, quæ a Graecis diceban-tur. v. Plutarch. in Antonio. b Pura possessio, purus locus, qui neque sacer ne-que religiosus, sed profanus. l. 4. inf. eod. l. 2. §. 4. ff. eod. c l. 2. ff. eod. §. 9. Instit. de ver. di. vis. l. 6. §. 4. ff. de di-vis. ver. d Monumentum vendi aut obliga-ri non potest, ne-que legari. l. 9. j. cod. l. 14. inf. de legat. An idem in re sacra? v. Ri-pensem ad l. 6. j. 8. 9. ff. de pignori-num. 47. & seq. e Legatario le-gatum l. cet pete-re, & expensas, quas in personam fecit defuncti. l. 1. l. 2. §. 2. ff. eod. f l. 2. §. 6. ff. eod. g 59. Eclog. l. c. 2. g v. l. 5. ff. eod. h l. 9. j. cod. l. 2. §. 5. ff. eod. i l. 5. j. de his, qui-bus ut inaigna-vide Paul. 3. sent. §. 5. 10. ubi vide Cujac. & Nov. 1. in pr. k l. 6. ff. eod. adde l. 10. ff. de probat. Publice incisa in xs, vel in mar-mor, vel in lapi-des, non probare, si cum non facore, ex hujusmodi sculptionibus jus nulli competere: hinc nonnulli colligunt: quod falsum puto. A-gitur enim hic specialiter de mo-numentorum in-scriptionibus: a-lias, hujusmodi inscriptiones probationem in-ducunt. l. 10. ff. de prob. l. 27. ff. de cond. & d. monst. l. 11. in fin. D. fin. regund. Antiquis in factis scriptu-ram privatam hæ-dem facere hinc colligunt Myn-sing. 5. observ. 79. & scripturam privatam reper-tam & productam ex archivo pu-blico fidem face-re. Authens. ad hæc. j. de fide in-strum. adde hic Socin. reg. 118. l. Inscriptio mo-numenti a defun-cto facta jus au-tem nunc sepul-

a seu aternæ se-
di. l. 40. ff. eod.
b d. l. 40. l. 1. l. 2.
ff. de cadav. pun.
c excipe casum
legis i. sup. eod. ex
loco Pauli a me
citato.

d l. 1. l. 3. ff. de ca-
dav. punitor. ni-
si damnatos ma-
jestatis. d. l. 1. r.
Jure Gallico hæc
ex servatur, teste

Rebuff. in præam. consl. gloss. num. 54. 55. e Reliquia mortuorum hic corpus, Paul.
1. sent. 21. §. 2. Græci, λέγειν, l. 3. §. 8. de sacros. ossa, l. 8. ff. eod. cineres. d. l. 1. in fin. Reliquia
etiam dicuntur, l. 42. l. 44. in fin. ff. hoc tit. ut & reliquæ. l. 30. ff. fam. l. 27. ff. de cond. insti.
Animalia bruta habent etiam sua λέγειν, l. 53. §. 5. ff. de leg. 1. Neutra significatione, Re-
liquia sunt simulachra. De osuario dixi ad l. 2. ff. de sepulchro. f Corpus in civi-
tatem inferri non licet, ut sacra civitatis tuerentur: qui contra fecerit extra ordinem pu-
nitur. Paul. 1. sent. 21. §. 2. l. 6. C. Theod. de sepulchro violat. Virgilius II. & corpora par-
sim, Multa vivum terra infodit advectaque parvis finisimos tollunt in agros, urbiq;
remittunt. Cicer. de legib. hominem mortuum in urbe ne sepelito, neve urito. Idem ve-
toit Antoninus Pius, teste Spartiano. Idem servatur apud Athenienses, ut refert Sulpitius,
apud Cicer. 4. epistol. de M. Marcello loquens. Eadem pene de causa Plar 12. de legibus, ve-
luit, sepulchra in loco fecundo & ad culturam apto poni. Nobis Christianis non in urbibus
modo, sed & in templis jus etiam sepulture est.

SI necdum perpetua a sepultura corpus traditum est,
translationem b ejus facere non c prohiberis. PP. 8.
Id. Februar. Diocletiano 4. & Maximiano 3. AA. Confl. 290.

De supplicio affectis.

11. Idem AA. & CC. Gaudentio.

O Bnoxios d criminum digno supplicio subjectos, sepul-
tura tradidit non vetamus. PP. 8. Id. April. ipsis 4. & 3.
AA. Confl. 290.

Ne reliquia intra civitatem condantur.

12. Idem AA. & CC. Victorino.

Mortuorum reliquias e, ne sanctum f municipio-

rum jus polluat, intra a civitatem condi, jam pridem ve-
ritum est. PP. 3. Kalend. Octobr. ipsis 4. & 3. Confl. 290.

Collatio sepulchri familiaris, & hereditarii.

13. Idem AA. & CC. Dionysio.

Jus sepulchri tam familiaris b quam hereditarii c, ad ex-
traneos etiam hæredes: familiaris autem ad familiam,
etiam si nullus ex ea hæres sit, non etiam ad alium quem-
quam, qui non est hæres, pertinere potest. S. 3. Id. No-
vemb. Sirmii, CC. Confl. 294.

De translatione reliquiarum.

14. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. Cynegio P. P.
Nemo humanum d corpus ad alium e locum || sine Au-
gusti f assensibus || transferat. Dat. 3. Kal. Mart. Con-
stantinop. Honorio, Nobili puero, & Evodio Confl. 386.

In solo Auredani libro manuscr. notatur hic deesse Graciam
Constitutionem, quam ex Basilicis edidit Cujac. lib. 11. obs. c. 21.

15. * g.

IN nullo quopiam loco vestigial h ab aliqua persona
pro corporibus ex uno in alium locum translatis præ-
stetur.

a Paul. d. loco.
b l. 5. ff. eod.
c l. 5. 6. ff. eod.
d humatum. l. 7.
e Theod. de sepul-
chro.
f l. 10. sup. eod.
g vel pontificum
l. 8. ff. eod. hæc au-
tem inclusa de-
sunt in l. ult. C.
Theod. de sepul-
chro violat. ex
qua hæc lex sum-
pta est.
h Latina inter-
pretatio.
i Vestigial pro
corporibus ex
no loco in alium
translatis obser-
va. Hujus vesti-
galis meminit lex
37. ff. eod.

D. JUSTINIANI SACRATISSIMI PRINCIPIS, PP. A. CODICIS, REPETITÆ PRÆLECTIONIS, LIBER QUARTUS.

DE REBUS CREDITIS a ET JURE JURANDO b.

TITULUS PRIMUS.

An causa retractari possit perjurii prætenu.

1. Imp. Antoninus A. Herculiano.

Causa c jurejurando ex consensu d utriusque
partis, vel adversario inferente, delato &
præstito, vel remisso e decisa: nec perjurii f
prætenu retractari potest: nisi g specialiter h
hoc lege excipiat. PP. 15. Kal. Jul. Anto-
nino A. 4. & Balbino Confl. 223.

De perjurii pana.

2. Imp. Alexander A. Felici.

Jurisjurandi k contempta religio satis l Deum ulto-
rem habet m. Periculum autem corporis, vel maje-
statis crimen secundum Constituta divorum Parentum
meorum, etsi per n Principis venerationem quodam ca-

lore a fuerit pejeratum, inferri non placet. PP. 6. Kal.
April. Maximo 2. & Aliano Confl. 224.

De inopia probationum.

3. Impp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Severæ.
IN bonæ b fidei contractibus, nec non || etiam || in ceteris
causis, inopia c probationum, per d judicem jurejuran-
do causa cognita res decidi oportet. PP. 10. Kal. Septemb.
Maximo 2. & Aquilino Confl. 286.

De tutela actione.

4. Idem AA. & CC. Maximæ.

SI ad excludendam tutelæ actionem pupillus e jusju-
randum tutori detulerit, postea eandem litem exer-
cere non prohibetur. PP. Kalend. Jul. ipsis 4. & 3. AA.
Confl. 290.

a Calor, est in-
consultus animi
motus, l. 9. in
pr. ff. de publican.
l. 22. in fin. ff. de
adult. l. 7. in fin.
ff. repetund. l. 1. §.
5. ff. ad Turpil. ut
sit sensus, si per
Deum juratum
est, Deus ipse
vindex est: si per
Principem, Prin-
ceps ipse. Quid si
consulto consilio
per Principem sit
juratum? qui pe-
jeravit, tenetur
majestatis: ma-
jestatis, inquam, non absque, sed quodam modo tantum: ideoque pœna reorum majestatis
ei non infligitur, sed fustigatio, d. l. 13. Et hinc tamen constat, gravius eum puniri, qui
per Caesaris genium juravit, quam qui per Deum. Tertul. c. 18. Apolog. in fin. Citius
(inquit) apud vos per omnes deos, quam per unum genium Caesaris pejeratur. Minucius
Felix in Octavio. Tutius eis est, per Jovis genium pejerare, quam regis. Illud interim
notandum, Eum, qui per Deum juraverit, & pejeraverit, fieri infamem: dixi ad leges 12.
Tab. & aliis pœnis civilibus subijci. l. 41. sup. de transact. l. 2. in fin. J. de indicta viduit.
lib. 1. LL. veterum Francicarum. c. 61. perjurus neque in sua neque in alterius causa jurare
potest. Qua lege & illud cavetur præterea, Eos, qui rationabilis ætatis non sunt (rationa-
bilem appellat eam, in quam rationis seu ratiocinandi usus aliquis cadit) non cogendos esse
jurare. Item, ut qui in sanctis (opinor scripturis vel Templis) juraturi sint, jurent jeju-
ni. Idem esse jurare per charitatem & veritatem ac per Deum: cum Deus sit charitas & ve-
ritas. Juramentum Pharisaicum esse, jurare per aurum & altare templi. Huc refert Gell. 7.
Noct. 18. ubi tractat de observata custodiaque apud Romanos jurisjurandi sanctimonia. ad
de Cujac. 8. obs. 7. Forcat. 18. Cupid. n. 2. 3. Clarum §. sent. §. perjurium. ubi refert per-
jurum removeri ab agendo testimonio dicendo, jurando. Excusari a pœna civili, si sine do-
lo pejeravit, l. ult. ff. de in litem jur. si propter impedimenta iusta juramento satisfacere
non potuit, si perjurium nulli noceat: si interrogatus super crimine, pejeravit, si delatum
ab adversario in iudicio fuerit. b v. l. 5. ff. de in litem jurand. c 22. Syn. Bas.

a Hæc tituli par-
ticula generalis
est ad sequentes
aliquot, nec ta-
men hic tractat de
rebus creditis, sed
de jurejurando,
nisi dixeris, jusju-
randum creditis
speciem esse. arg.
l. 2. in fin. ff. de
rebus creditis. &
ita conceptus est
Titul. 1. lib. 2. a.
pud Paulum sent.

b Jurejurando li-
tes decidentur
tam in actionibus
in rem quam per-
sonam. Paul. d.
loco. §. 4. Inst. de

exceptis. 12. ff. 2. Ecl. 5. & 1. Harmen. 7. & 2. Decret. 24. & 2. Sext. 11. & 2. Clement. 9. &
22. quass. 1. Ferrar. in forma juramenti quod præstat a parit. 16. Oldend. class. 1.
aff. 9. jururandum quid est? fidei atque religionis exhibitio. l. ult. J. de fideicom. libert.
Deum testem & vindicem perjurii vocare. Juramentum an semper servandum sit, v. apud
Socin. reg. 206. l. ult. J. de non numerata pecunia. de observata custodiaque apud Roma-
nos jurisjurandi sanctimonia, vide Gellium 7. c. 18.

c Synopsis. Basil. 22. sis. §. c. 40. d 22. Ecl. §. c. 40. e Remissum jusjurandum

pro præstito jubetur. Paul. 2. sent. 1. §. 3. f l. 21. de dolo. 1. Harm. 7.

g Quid, si statuto caveatur juramento alicuius stari? valere juramentum quidam putant:

sed tamen probationes in contrarium admitti: verum ea de re videndus est Socinus. reg. 380.

h puta favore ultimæ voluntatis, l. ult. J. eod. Idem dicendum, si juratum fuit solo iudice

deferente, adversario non petente. l. 31. ff. eod. adde quæ scripti ad l. 17. J. de contrab. empt.

i subaudi ut retractetur. Igitur juramenti gratiam lex facere potest. adde l. ult. ff. qui

satiat. l. 38. in princ. ff. ad municip. k per Deum sc. concepti, non per salutem Principis,

ut dicam infra.

l 1. Harm. 7. Imo non satis. l. ult. ff. de crimine stellion. solve: ibi, stellionatus pœna

imponitur, non perjurio. v. Cujac. 2. obs. 9. m Harmen. ibid. Hinc Tiberius

apud Tacitum lib. 1. Annalium: decorum injurias diis curæ esse.

n κατά βασιλέως. Harmen. ibid. per genium Principis. l. 13. in fin. ff. de jurejur.

jurabant per Genium Principis Gentiles: l. si duo. 13. in fin. ff. de jurejur. Tertull. ad Scap-
ulam & 28. Apolog. et. aut quod tantundem τὸ ἅν τὸ καὶ αὐτὸς, Dion. 44. Arrian.
Epictetus lib. 4. c. 1. Joseph. 16. antiquis. 16. Christiani per salutem Principum, at non per
genium, 3. Euseb. hist. 14. quod salus augustior sit genio. Tertull. Apolog. c. 32. adde
l. si quis major. 41. sup. de transact. Sane qui pejerasset, jurans per genium Principis, Ti-
berio crimen non fuit. Dion. 57. Contra crimini Cajo fuit, non jurasse per genium Prin-
cipis. Suet. in ejus vita c. 27. qui & auctor fuit, ut omnibus juramentis hoc adderetur:
Neque me liberosque meos castiores habeo, quam Cajum & sorores ejus, Suet. in Cajo c. 33.
Dion. 18.

a Relictum a tu-
tore, relictum vi-
detur a pupillo, de
quo si dubitatur,
tutori defertur
juramentum, &
ita tutor jurat in
causa pupillo mo-
ta. l. 20. inf. de fi-
deic. l. 69. §. 2. ff. de
leg. 2. adde Cuj.
3. 66. 27.

b Fideicommissa
in provinciis a
pud Praefidem, ut
Romae apud Con-
sulem, vel Praeto-
rem fideicommis-
sarium peteban-
tur. Ulp. 25. §. 12.
c Super causa Ra-
tus, potest jure-
jurandum deferri.
d i. e. iudicis dati.
v. l. 2. §. de iud. l.
2. inf. §. de pen-
dente v. l. 2. §. de
libertu.

e v. l. 4. sup. si
aliena res pign.
f v. l. 3. §. 3. in fin.
ff. de jurejurando.

g Jurejurando
delato, reus debet
vel jurare, vel
solvere, vel jure-
jurandum referre.
Syn. Basil. 22.
tit. 5. c. 48. Quid,
si ipse actor de ca-
lumniis prior ju-
rare nolit? reus
jurare non cogi-
tur. l. 1. infra cod.

quippe si qui jure-
jurandum defert,
prius jurare de
calumniis hoc for-
mula cogitur,
ὅτι καὶ ὁ συ-
κοφάντων τε,
βόλομαι λα-
θεῖν παρὰ σὺ
τὸν ὄρκον, ἀλλ'
ὡς νομίζων δι-
καίως ἐλάττειν:
hoc est, juro me
non calumnie
jusejurandum exi-
gere, sed quod ju-
re me putem ex-
petiri. Synop. Basil.
22. tit. 5. c. 48. 1.
Harm. 7. §. 6. unde
apud Paulum le-
gitimus 2. sent. 1. §.
2. Jurejurandum
deferre prior a-
ctor potest, con-
trarium autem de
calumniis jure-
jurandum reo com-
petit. adde l. 34.
§. qui jurejurand-
um. & l. si non
fuerit. 37. ff. de
jurejurando.

h quin jurejuran-
dum majus quid-
dam est, quam res
judicata. 22. Elog.
5. c. 1.

i Ex juramento nascitur actio in factum, de qua v. Oldendor. class. 1. 46. §. nisi super aliquo
facto nominatim est juratum, puta vendito; tunc enim competet utilis venditi. l. 13. §. 3. ff.
de jurejur.

k dixi ad l. 1. §. cod. ex Paul. 2. sent. 1. §. 2.

l Qui defert jurejurandum, prius de calumniis jurat. l. 34. §. 4. l. 37. ff. cod. l. ult. inf. de
fideic. d. §. 2. v. l. 1. §. de jurejur. propt. calumnia. l. 11. §. 1. ver. amotar. Remittitur tamen
quibusdam personis, puta patrono, non liberto: & in causis feudalibus, tam vasallo quam
domino. v. Cuj. 4. feud. 36. fol. 548. 2. feud. 33. §. 1. m. l. 34. §. 6. ff. cod.

m Cui defertur juramentum, tenetur jurare, vel referre. o adde l. 4. §. ad exhib.

p l. 3. §. cod. q Jurejurandum inopia probationum tibi detuli: nactus alias probatio-
nes, delationem jurejurandae tenendum praestiti, revocavi, quaeritur, an secundo non li-
ceat, ad jurejurandae delationem confugere? non licet. Syn. Basil. 22. tit. 5. c. 50. 1. Harm. 7. §. 8.
v. l. 75. ff. de reg. jur.

r Iniquum est hoc casu, ἀποτυχία τῶν ἀλλων ἀποδεί-
ξιν παύειν εἰς τὸν ὄρκον ἀποστρέφειν, ob desperationem alias probationes, ad jurejuran-
dum religionem denuo confugere. Synop. Basil. cod. c. 50. e Jurejurandum delatum,
nec dum praestitum, is qui delulit revocare potest, ὥς ὅτι ἀπόφασις ἐξ ἰδῆ ἐπιτε-
ρασα δὲ τῶν τῶν ὄρκον, quousque sententia lata fuerit, quae jurejurandum praestare
jubeat. Igitur non post sententiam a qua non appellavit, non denique post sententiam ab
appellationis iudicio confirmatam. Syn. d. loco.

u Delatum juramentum, antequam sit juratum, vel pronunciatum, revocari potest.
x id est, finis primi negotii, secundae litis exordium faciat. Syn. ibid.

De fideicommissis.

5. Iidem AA. & CC. Juliano.

Cum etiam a a pupillorum tutoribus velut ab ipsis pu-
pillis relictis fideicommissa videantur, super fideicom-
missis Praefes b provinciae cognoscet, & si id tibi relictum
esse constiterit, reddi tibi efficitur. Idem, si inficietur, ad
jusejurandum (ut desideras) tutorem adiget. PP. 4. Kal.
Dec. ipsis 4. & 3. AA. Conf. 290.

De generis & ingenuitatis questione.

6. Iidem AA. & CC. Bessio.

Cum proponas partibus placuisse, jurejurandi religio-
ne, generis c & ingenuitatis questionem decidi: Prae-
ses provinciae juxta decretum arbitri d ad voluntatis ve-
stra placitum amittit tuae filiis consulat. PP. 5. Idus Febr.
Tiberiano & Dione Conf. 291.

Ne alteri per alterum prejudicetur.

7. Iidem AA. & CC. Eutyrianæ.

Nec filius e, nec quisquam alius f, nec litigando, nec
paciscendo, sed neque jurejurandum citra voluntatem
dominae rei deferendo, praedictum ei facere potest. Un-
de si citra mandatum tuum aliquid erga rem tuam filius
tuus gessit, nec hoc ratum habuisti, nihil tibi oberit. S.
Idib. Nov. AA. & Conf. 293.

De actione & jurejurando actoris.

8. Iidem AA. & CC. Alexandro.

Actori g delato vel relato jurejurando, si juraverit, vel
rei remissionem sit sacramentum, ad similitudinem h judi-
catis in i factum actio competit. S. 12. Kalend. Maji, CC.
Conf. 294.

De conditione jurejurandi reo delata.

9. Iidem AA. & CC. Martiano.

Delata k conditione jurejurandi, reus (si l non per
actorem, quo minus de calumnia juret, steterit) per
judicem solvere m vel jurare, nisi n referat jurejurandum,
necesse habet. S. 5. Kalend. Maji, Sirmii, AA. Conf. 299.

De deposito.

10. Iidem AA. & CC. Protogeni.

In actione etiam depositi o, quae super rebus quasi sine
scriptis datis movetur, jurejurandum ad exemplum cate-
rorum bonae p fidei judiciorum deferri potest. S. 5. Kal.
Dec. CC. Conf. 300.

De revocatione jurejurandi.

11. Imp. Justinianus A. Demosth. P. P.

Si quis jurejurandū intulerit, & necdum eo praestito, post-
ea (utpote sibi allegationibus abundantibus) hoc re-
vocaverit: fancimus q nemini licere penitus iterum ad
sacramentum recurrere, (satis enim absurdum est redi-
re r ad hoc, cui renunciandum putavit, & cum despera-
vit aliam probationem, tunc denuo ad religionem convo-
lare) & iudices nullo modo || eos || audire ad tales iniqui-
tates venientes. † Si quis autem sacramentum intulerit,
& || hoc || revocare maluerit, licere quidem || ei || hoc face-
re & alias probationes, si voluerit, praestare: ita tamen,
ut hujusmodi licentia usque u ad litis tantummodo ter-
minum ei praestetur. Post definitivam autem sententiam
quae provocatione suspensa non sit, vel quae, postquam fuit
appellatum, corroborata fuerit: nullo modo revocare
juramentum, & iterum ad probationem venire cuiquam
concedimus: ne repetita lite, finis x negotii, alterius

causa fiat exordium. Dat. 15. Kal. Octob. Chalcedone, Decio
V. C. Conf. 529.

Jurejurandum ad decisionem litis quando praestandum. 1. De
jurejurando praestando, vel referendo. 2. De provocatione, si quis
jurare noluerit. 4. De absentibus. 5. De loco & forma jura-
di. 6. De priorum legum confirmatione.

12. Iidem A. Demostheni Praefecto praetorio.

Generaliter de omnibus juramentis, quae in litibus offe-
runtur vel a a iudice vel a partibus, definiendum est.
Cum enim jam increbuit iudices in plenissima definitione
sacramentū imponere, evenit, ut provocatione lite suspen-
sa b, hi quidem, qui jurejurandum praestare jussi sunt, ab
hac forte luce subtrahantur, probationes autem rerum
cadant c: cum d multum e discrepet juramentum here-
ditarium f a principali g sacramento. Necessitate ita-
que rerum coacti & probationibus pinguius subvenientes,
ad hujusmodi venimus sanctionem. Omne igitur juramen-
tum, si a iudicibus si a partibus illatum, vel in prin-
cipio litis, vel in medio, vel in ipsa definitiva sententia, sub
ipso iudice h detur, non expectata vel ultima definitio-
ne, vel provocationis formidine.

1 ¶ Sed juramento illato, cum hoc a partibus factum
fuerit, & a iudice approbatum i, vel ex auctoritate judi-
cis cuicunque parti illatum: si quidem is, cui imponitur
sacramentum, nihil ad hoc fuerit reluctatus, hoc praeste-
tur, vel referatur: necessitate ei imponenda, cui jure re-
fertur, relationis sacramentum subire: vel si hoc recusa-
verit, quasi illato sacramento praestito, causa k vel capi-
tulum l decidatur, nullo loco provocationi relinquendo.
Quis enim ferendus est ad appellationis veniens auxilium
in his, quae ipse facienda procuravit?

2 ¶ Sin autem is, cui sacramentum est illatum, vel a
parte, vel a iudice, hoc subire minime voluerit, licentiam
quidem habeat sacramentum recusare: iudex autem si hoc
omnimodo praestandum existimaverit m, sic causam diri-
mat, quasi volente eo sacramentum sit recusatum: & ita
cetera si capitula, si totius negotii summa examinen-
tur, & lis suo Marte percurrat, nullo ei obstaculo obviante.
Ipse autem, qui sacramentum sibi illatum dare recusave-
rit: vel hoc attestetur, vel si forte non audeat, habeat n
sibi in ultima o provocatione repositum auxilium, & si
iudex appellationi praesidens, bene quidem illatum jurejuran-
dum, non rite autem recusatum pronuntiaverit, res secun-
dum quod iudicatum est, permanebit. Sin autem non rite
quidem illatum, recte autem recusatum sacramentum pronun-
ciaverit, tunc ei licebit emendare p sententiam iudicis,
quae quasi ex recusato sacramento processit, & nihil peni-
tus nec praedicti nec iniusti dispendii q cuicunque incur-
ret: sed & causa cursus ab initio usque ad novissimum
terminum non impeditur, & lis aequa lance trutinabitur.

3 ¶ Sive autem illatum juramentum praestitum fuerit,
sive recusatum: ipsi parti, quae hoc intulit, nullum r pro-
vocationis remedium in hoc reservabitur: cum nimis cru-
dele est, parti quae hoc detulit, propter hoc ipsum quod ju-
dex ejus petitionem securus est, superesse provocationem.

4 ¶ His de praesentibus s personis statutis, nec abien-
tes nos fugiunt, sed etiam eos huic legi subjugamus: & si
persona praesens non inveniatur, cui sacramentum illatum
est, lite forte per procuratorem ventilata, necesse est, vel
ipsam principalem personam datis certis induciis t ad ju-
dicem venire, ut ea quae de sacramentis statuta sunt, im-
pleat, vel (si iudex existimaverit) in provincia u ubi de-
git, sub actorum testificatione juramentum ab ea vel dari,
vel referri, vel recusari, hoc procedere, ut singulis casibus
eventus jam definitus imponatur: licentia danda etiam
parti alteri, vel per se, vel per procuratorem super hoc
ipsum ordinatum, adesse his, quae de juramento aguntur:
vel si neutrum facere maluerit, & ex una parte x, sub fide
tamen gestorum, juramentum praestari vel referri, vel re-
cusari y iudicis trutinandis, an ab utraque parte, an ab al-

m Contumax non habetur ipso jure pro confesso: cum ejus contumacia iudicis arbitrio
sit definienda.

n Intentio non allegata in causa principali, potest in causa appellationis allegari. Bald.

o In appellatione a definitiva, discutiendum gravamen interlocutoriae.

p hinc illa usitata formula iudicandi in curiis, & apud iudices ad quos appellatur, En
emendans le jugement, &c.

q Sententia emendata non parit dispendium, potest tamen arbitrio iudicis condemnari in
expensis primi iudicii, qui in priore causa vicerit.

r Delator juramenti non appellat. An idem in eo qui refert? Idem: omnis enim jura-
menti relator, est delator. Accurs.

s quasi diceret, Et haec de juramento delato & relato inter ipsas partes praesentes.

t Absenti certus comparendi terminus praestandus.

u Jurari potest, extra provinciam iudicis, apud quem litigatur.

x μονομερής.

y Officio iudicis expensae trutinantur.

a Juramentum
deferretur vel a ju-
dice vel a parte.

b Appellatione
suspenditur sen-
tentia.

c Probationum
vix non sunt co-
artandae, l. quo-
niam. c. de heredi-
cie, unde colligit
Accursius in Nov.
94. arg. Nov. de
testib. debitorem
pacto vel conven-
tione cogi non
posse, ad unicam
tantum probatio-
nis speciem, ut ita
possit debitor
quovis genere
probationis, si
per testes, si
per instrumenta,
si per jurejuran-
dum, debiti solu-
tionem probare,
neque se ad unum
tantum genus
probationis ad-
stringere.

d Juramentum
heredis multum
differt a defuncti
juramento. l. 11.
§. 2. ff. rerum a-
motar.

e 2. Feud. 58. §.
cum datur. Co-
guntur tamen
heredes interdum
jurare, dummodo
verisimiliter pos-
sint jurare: vide-
licet nota eis ve-
ritate facti defun-
cti, quam liberi,
tacita quadam
praesumptione,
nosse intelligun-
tur, vide ad hunc
locum Rolandum
a Valle i. conf. 52.
adde Anchara-
num quae. 55.
num. 8. Mynsing.
1. 66. 13.

f de procuratore.
v. l. 2. §. 1. §. 2.
§. de jurejur. pro
per calumnia.

g hoc est, defun-
cti.

h Potest jurari,
etiam appellatio-
ne pendente. Sa-
lyc.

i Delatio jura-
menti parti non
concludit, nisi
per iudicem ap-
probata sit.

k De qua agitur
scil. unde colli-
gunt, Contuma-
cia in uno capi-
te, non haberi pro
confesso in alio.

l i. e. articulus
ille litis.

m Contumax non habetur ipso jure pro confesso: cum ejus contumacia iudicis arbitrio
sit definienda.

n Intentio non allegata in causa principali, potest in causa appellationis allegari. Bald.

o In appellatione a definitiva, discutiendum gravamen interlocutoriae.

p hinc illa usitata formula iudicandi in curiis, & apud iudices ad quos appellatur, En
emendans le jugement, &c.

q Sententia emendata non parit dispendium, potest tamen arbitrio iudicis condemnari in
expensis primi iudicii, qui in priore causa vicerit.

r Delator juramenti non appellat. An idem in eo qui refert? Idem: omnis enim jura-
menti relator, est delator. Accurs.

s quasi diceret, Et haec de juramento delato & relato inter ipsas partes praesentes.

t Absenti certus comparendi terminus praestandus.

u Jurari potest, extra provinciam iudicis, apud quem litigatur.

x μονομερής.

y Officio iudicis expensae trutinantur.

a significata.

b Dilatio pen-
dendi super uno
capite, non impe-
dit processum su-
per alio, diverso
tamen. Bald.c Juramentum ei
deterendum, qui
rei veritatem ma-
gis perspicuum
habet. vide Mynf.
1. obs. 13.d Jurari potest,
vel in iudicio, vel
domi.e Acta ex causa
possunt fieri in
domo privata,
hinc colligit Bal-
dus, xgroti do-
nantis aliquid in
domo sua coram
iudice, donatio-
nem pro infirma-
ta censeri.f Corporaliter ita
juratur.g In Ecclesia ju-
rari potest, vide
quæ notavi ad l.
2. §. de sacrosanctis.h Septime. Cujac.
2. obs. 3. hoc
quid sit dixi ad l.
20. in fin. sup. de
sacrosanctis.i Negativam in-
terdum probari
hinc colligitur,
quia de re dice-
tur ad l. 23. inf. de
probat.k Obstat l. 1. sup.
ead. quam vide, &
Forcatulum 18.l Cup. num. 7. Pau-
cis interm tradi-
tur, restitutionem
adversus ea, quæ
juramento non
voluntario sunt
decisa, dari pro-
pter species de
novo repetat. l.
31. ff. cod. l. 29. §. de
transact.m Lucrum ex de-
lictis sperare, im-
pium.n petatur de chi-
rographis, C. Th.
l. 2. tit. 27. §. 1. i.
id est, de mutuo,
trægi d'aveis. 3.o Harm. 5. Instit.
quibus modis re
contrah. in prin.
Formulam actio-
nis vide apud Ol-
dendorpium, clas.
4. tit. 17. Ferrari-
ensem in formula
actionis hypothec-
ariae 43. ibi: Me-
tuo 2.p Hæredes tenen-
tur ad onera hæ-
reditaria, pro hæ-
reditariis portio-
nibus, etiam si in
prælegatis sit in-
æqualitas, l. 26.
§. de pactis. l. 6.
l. 11. §. familiae.
l. 2. §. de hæredis.
act. l. 2. §. finis
ex pluribus l. 1. §.
de exceptionibus:

l. 10. inf. de iure delib. l. 35. §. 1. ff. de hæred. inst. l. 85. §. 1. in fin. ff. de verb. obligat.

e. 2. in fin. ff. de stipul. prat.

o Personalis obligatio & instantia ad hæredes non transit, vide Socin. reg. 177.

p Hinc ratio dubitandi sumebatur. Videbatur enim dicendum ex inæquali prælegatorum
quantitate, eos inæqualiter etiam teneri. l. 1. inf. de exceptionibus. l. 20. inf. de iure delib.

q xii. tabularum.

r Qui pecuniam alienam suo nomine credit, sibi stipulando jus quærit, quod tamen cedere
tenetur. l. 1. inf. de reb. alien. adde l. 41. vers. quod si stipulatus. ff. cod. l. 6. §. 2. ff. ad
Se. Trebell.

f vide l. 16. inf. de pignori.

i c ἀρχὴν ἢ ὁποῖον ἐν ἀρχῇ πρᾶξις, qui magistratum vel officium in pro-
vincia gerit, neque per se neque per mediam personam (δὲ μὲν πρὸς τὴν) magistra-
tus sui tempore foris exercere potest. Synops. Bas. 6. tit. 1. ex lib. 23. tit. 1. cap. 45.

m l. 33. ff. cod. Synops. d. loco. vide l. 1. §. de contract. iudic.

tera oporteat eas dependi: nullo tamen ex hoc litibus im-
pedimento generando: sed, donec ea procedunt, aliis vel
capitulis vel litis membris a iudice examinandis, & post-
quam fuerint ei intimata a gesta super iuramento subse-
cuta, tunc iterum ad hoc capitulum iudice redeunte, &
eo adimpleto ad cetera perveniente: omnibus aliis quæ de
præsentibus sancita sunt, & in absentium parte observan-
dis.

§ In omnibus autem casibus, in quibus sacra-
menta præstantur, observationem judicalem permanere
censemus secundum personarum qualitatem c. si sub d
ipso iudice præstari oportet iuramentum, si in domi-
bus e, si in sacris scripturis tactis f, si in sacrosanctis
oratoriis g.

6 ¶ Similique modo in sua firmitate manere, quæ de
calumniæ iurejurando vel relato sacramento legibus cautæ
sunt, vel a nobis, vel a retro divis Principibus introductæ,
non enim, ut aliquid derogetur antiquioribus legibus, hæc
prolata sunt: sed ut, si quid deesse eis videatur, hoc replea-
tur. Recitata septies h in novo consistorio Palatii Iuliani.
Dat. 3. Kalend. Nov. Decio V. C. Conf.*

De legatis & fideicommissis.

13. Idem A. Joan. P. F. P.

Cum quis legatum vel fideicommissum, utpote sibi re-
lictum exigeret, & testamento forte non apparente pro
eo sacramentum ei ab hærede delatum esset, & is religio-
nem suam præstasset, affirmans sibi legatum, vel fideicom-
missum derelictum esse, & ex huiusmodi testamento id
quod petebat, consecutus esset: postea autem manifestum
esset factum, nihil ei penitus fuisse derelictum: apud
antiquos quærebatur, utrum iurejurando standum esset,
an restituere deberet, quod accepisset: vel si re vera ei de-
relictum fuisset legatum vel fideicommissum, an daremus
licentiam hæredi Falcidiam, si comperat, ex hoc retinere.
Nobis itaque melius visum est, repeti k ab eo legatum
vel fideicommissum, nullumque ex huiusmodi perjurio
lucrum ei accedere. Sed si verum fuerit inventum, quar-
tæ detentionem introduci, si tamen locum habeat, ne cui
ex delicto l impium sibi lucrum || afferre || nostris legibus
concedatur. Dat. 15. Kal. Nov. Constantinop. post consula-
tum Lampadii & Orestis VV. CC. 532.

SI CERTUM PETATUR m. TIT. II.

De re alieno hereditario.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Modestino.

Neque æquam neque usitatam rem desideras, ut æs
alienum patris tui non n pro portionibus hæredi-
tariis exolvatis tu & frater coheres tuus, sed pro
æstimatione rerum prælegatarum: cum sit explo-
rari juris, hæreditaria onera ad o scriptos hæredes pro p
portionibus hæreditariis, non pro modo emolumenti per-
tinere. Quod nec tu ipse ignorare videris: cum credito-
ribus secundum formam || veteris || q juris, pro portione
tua caveris. Dat. Kalend. Jul. Chilone & Libone Coss. 205.

De eo, qui nummos alienos creditit & stipulatus est.

2. Imp. Antoninus A. Hermogeni.

Quamvis pecuniam tuam r Asclepiades suo nomine
crediderit; stipulando tamen, sibi s jus obligationis
quæsit, quam pecuniam ut possis petere, mandatis tibi
ab eo actionibus consequeris. PP. 7. Kalend. Maji, Messa-
la & Sabino Coss. 215.

De his, qui officia administrant.

3. Imp. Gordianus A. Sempronio.

Eos r, qui officia administrant, neque per se, neque per
suppositas personas, tempore officii sui in provincia fœ-
nus u agitare posse, sæpe rescriptum est. PP. 8. Kalend.
Sept. Gordiano A. & Aviola Coss. 240.

De pecunia absentis, nomine ejus credita.

4. Imp. Philippus A. & Philippus Cæs. Maximo.

l. 10. inf. de iure delib. l. 35. §. 1. ff. de hæred. inst. l. 85. §. 1. in fin. ff. de verb. obligat.

e. 2. in fin. ff. de stipul. prat.

o Personalis obligatio & instantia ad hæredes non transit, vide Socin. reg. 177.

p Hinc ratio dubitandi sumebatur. Videbatur enim dicendum ex inæquali prælegatorum
quantitate, eos inæqualiter etiam teneri. l. 1. inf. de exceptionibus. l. 20. inf. de iure delib.

q xii. tabularum.

r Qui pecuniam alienam suo nomine credit, sibi stipulando jus quærit, quod tamen cedere
tenetur. l. 1. inf. de reb. alien. adde l. 41. vers. quod si stipulatus. ff. cod. l. 6. §. 2. ff. ad
Se. Trebell.

f vide l. 16. inf. de pignori.

i c ἀρχὴν ἢ ὁποῖον ἐν ἀρχῇ πρᾶξις, qui magistratum vel officium in pro-
vincia gerit, neque per se neque per mediam personam (δὲ μὲν πρὸς τὴν) magistra-
tus sui tempore foris exercere potest. Synops. Bas. 6. tit. 1. ex lib. 23. tit. 1. cap. 45.

m l. 33. ff. cod. Synops. d. loco. vide l. 1. §. de contract. iudic.

Si absentis pecuniam, nomine ejus, fœnori dedisti, ac re-
sprobo nomine a. mandatis actionibus experiris: Præ-
ses provincie jurisdictionem suam præbebit. 1 ¶ Idem
si cessare mandatum animadverit, utilem tibi adversus
debitorem, actionem eo nomine competere non negabit 6.
Propos. 15. Kal. Mart. Præsente & Albino Coss. 247.

De instrumento.

5. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Aristode-
mo & Proculo.

Si non singuli in e solidum accepta mutua quantitate,
vel stipulanti creditori sponte vos obligastis, (licet d
uni numerata sit pecunia) vel intercessionis nomine hanc
pro reo suscepistis obligationem: frustra veremini, ne eas
pecunia nomine vos convenire possit, quam alii mutuo
dedit, si intra præstitutum e tempus rei gesta quæstionem
detulistis. ¶ Ac multo magis inanem timorem geritis,
si f pecunia numerata, oleum susceptum instrumento sit
collatum: cum si reddendi stipulatio nulla subiecta est, &
huius rei est habita solennis contestatio, in suo statu rema-
nente eo, quod vere factum intercessit, ex olei accepti scri-
ptura nihil deberi manifestum est. S. 5. Non. Maji. AA.
Coss. 293.

De novatione, de instrumento simulato, de usuris.

6. Idem AA. & CC. Nicandro.

Si ex pretio debite quantitate, facta novatione, per sti-
pulationem usuras licitas ab eo, contra quem supplicas,
stipulatus es: falsa g mutuo data quantitate demonstra-
tio præmissa, cum obligationis substantia non defecerit,
quo minus usque ad modum placitum usuræ possint exigi,
nihil nocet. ¶ Si vero, citra vinculum stipulationis, tan-
tum mutuam pecuniam datam conscriptum est, & ejus
præstari fœnus convenit: simulatis pro infectis habitis,
huiusmodi placitum nihil de præcedenti mutavit obliga-
tione. S. 15. Kal. Dec. AA. Coss. 293.

De origine pecunie credite, de persona cujus nomine
creditum est spectanda.

7. Idem AA. & CC. Pactumejo.

Non unde h originem pecunia, quæ mutuo datur, ha-
beat; sed qui contraxit, si ut propriam numeravit; in
huiusmodi obligationibus requiritur. S. 5. Non. Octob.
Simii. AA. Coss. 293.

De re æstimatedata mutui causa, de stipulatione usura ille-
gitima, de pignore non idoneo.

8. Idem AA. & CC. Proculo.

Si pro i mutua pecunia quam a creditore poscebas, ar-
gentum, vel jumenta, vel alias species utriusque con-
sensu æstimatedas k accepisti, dato auro pignori, licet ul-
tra usuram centesimam usuras stipulanti spondidisti: ta-
men l fors, quæ æstimatione placito partium definita est,
& usurarum titulo legitima m || summa || tantum recte
petitur. Nec quicquam tibi prodesse potest, quod mino-
ris n esse pretii pignus quod dedisti, proponis, quo o mi-
nus huiusmodi quantitate solutioni pareas. S. 17. Kal.
Jan. AA. Coss. 293.

Si duo simul crediderint.

9. Idem AA. & CC. Alexandro.

Cum te in Gallia cum Syntropho certum auri pon-
disse, itemque numeratam pecuniam mutuo de-
disse, ut Romæ solveretur, precibus adseveras: adi-
tus competens iudex si duos reos stipulandi p, vel re

Paponius, non magni facio: eam tamen vide apud eundem. 3. Notar. 9. c. De restitutione.
de major sol. 678.

h Potest enim esse aliena, sed & adquisita ex turpi quæstu, vide l. 11. ff. solut. matrim.

i Species potest æstimari & exinde converti in causam mutui, puta pecunie, & ita usura
exigi. l. 11. ff. cod. l. 12. 25. inf. de usur. adde Molin. de usur. quest. 23. num. 229. quæst.
85. n. 559. 561. & seg. Et ita suppletur loco pretii dari potest, & in pecuniam converti,
& pro alia re, quam pecunia numerata facti huiusmodi conversione (legitime tamen, cui
contraria est illegitima) usuras legitimas stipulari possumus.

k legitime tamen & iusto pretio, citra fraudem & affectum usurarium, utriusque consensu
probata. inf. cod. alias id genus mutui contrahi a Gallis dicitur, a perre de finance.

l Utilis stipulatio usuræ, per inutilem non vitatur, l. 29. ff. de usuris. nec fors, l. 20. ff.
de usur. l. 26. §. 1. vers. si quis autem. inf. de usuris.

m centesima. sup. cod. l. 40. ff. cod. Paul. 2. sent. 14. §. 2. Est autem legitima usura, cen-
tesima. sup. cod. ibi: licet ultra usur. centes. & hic, legitima.

n puto legendum esse, non minoris, vel majoris, ut sit sensus, Debitorem non ideo legiti-
mas usuras creditori denegare, quod ei non minoris pretii pignus dederit, quam summa ab
eo accepta valeat, adde edict. Just. 9. c. 4. nisi speciem ita aperte exponamus. Mutuum
proprie in pecunia numerata consistit. Loco pecunie jumentum utriusque consensu iusto
pretio æstimatedatum est. Id pretium conversum est in causam mutui & majores cente-
simis usuræ promissæ. Securitatis causa creditori debitor aurum dignum forte 10. pignori
dedit. Quæritur quid juris sit? creditor pactam sortem recte petit: aut non illegitimas
usuras, sed legitimas tantum. Neque juvat debitorem, quod pignus dignum 10. tantum
dederit, ut inde colligit, se non in maiorem quantitatem, quam pignus valeat obligari.
Nam ut non idoneum pignus dederit creditori, superest tamen ei adversus debitorem in id
quod superest actio, ut hic, l. 3. l. 5. l. 6. de distract. pignori. l. 8. in fin. ff. de distr. pignori. l.
28. ff. de reb. credit. l. 10. inf. de obligat.

o vide l. 3. inf. de distract. pignori.

p Duo rei credendi in solidum, verbis, aut rei vera numeratione constituuntur.
pro

a Nomen est ipsa
obligatio, ipse co-
tractus iniurus.b Cur ita colligi-
ge ex l. 32. in fin.
ff. cod. vid. Cujac.
5. obs. 29.c Numeratio in
persona unius
non obligat alios:
nisi confiterint
se reos debendi in
solidum, re vel
verbis, vel chiro-
grapho, vel bien-
nium sit elapsum,
vel invicem fidei-
iustitiam, vide Mo-
linum quasi. 7.
de usur. num. 132.
& seg.d l. 4. inf. de in-
iuriis. ff.e biennium scil.
vers. multum. inf.
dedit. obligat.f Is, cui pecunia
revera munata
est, non tenetur
ad oleum instru-
mento compre-
hensum. Talis
enim mutui con-
tractus est usura-
rius, & naturam
mutui excedit,
nisi in stipulatio-
nem oleum dedu-
ctum fuerit, ne
hic: l. 7. inf. cod.g Nicander ma-
jorem summam
stipulatus a suo
debitore, quam
ei mutuasset, pau-
lo post ab eodem
ex eadem summa
usuras licitas sti-
pulator. Primus
contractus usura-
rius est, vide l. 11.
§. 1. ff. cod. l. 3. ibi
decem. 17. ff. de
pactis. ar non se-
cundus, nisi pro ea
parte quæ debito-
ri vere numerata
non fuit. Quid si
usuræ pacto tan-
tum fuerint pro-
missæ, non ex so-
lemnī stipulatio-
ne? usuræ non
debentur, l. 34. ff.
mandati. l. 1. l. 3.
7. de usur. quæ
noxe huc attulit
interpretationem

a Libello in eodem potest quis agere partim suo nomine, partim alieno. l. 3. ff. familiae.

b Uno contractu possunt plurimum personarum obligationes contineri.

c Una subscriptio, unumque signum tabellionis potest plures contractus praecedentes, authenticos reddere.

d Pro pecunia, quam mutuum tibi dedi, potes vianum mihi stipulanti promittere: & sic aliud solvere quam accepisti. l. 17. j. de solutionibus.

e adde l. 7. j. de condition. inferio.

f & merito. Debitor enim mutui, genus debet, quod nunquam perit. Quod in genere debetur, perire non potest. S. 2. vers. & de quidem. Instit. quib. modis re. l. 1. §. 4. ff. de oblig. adde Molin. q. 3. de usur. n. 114.

Cur? Genera, materiale aliquid non sunt, sed intellectuale quid, quod passionem & sic interitum, non recipit.

g excipe l. 5. ff. de nautico. alias exceptiones vide hic apud Bald.

h Qui pro alio solvit, etiam si sit ejus correus, potest ab eo repetere.

i εἰς οὐκ ὀφείλουσιν ἰταρε προτάει, licet in utilitatem alterius personae. Schol. Syn. Basil. 7. tit. 6. §. 5. ex lib. 23. tit. 1. cap. 55.

k l. 6. §. 1. ff. de negotiis, sensus est, In mutui obligatione considerari quid contrahentes inter se egerint, non quid debitor cum tertio egerit.

l non anxie aut curiose rei negotium inquirendus. Hæc verba addit Syn. Basil. cod. & 3. Harm. §. 5. 68. ut sit sententia, Eum qui mutuum pecuniam sumpserit, teneri: licet in res alienas sumpserit. Nec enim curiose hoc inquirendum esse, in quas aut ejus utilitates sumpserit, sed quis sumpserit.

m Subscribens tantum ut testis, non obligatur ex mutuo. l. 21. j. de oblig. l. 15. j. de adm. tut. v. l. 6. j. de fideiussoribus. adde l. 12. ff. de eversionibus.

n Creditor non cogitur crediti nomine, relicto debitore, experiri adversus debitorem debitoris sui. l. 13. j. de oblig. l. 49. ff. de condi. indeb.

o hoc est, recepturus ab eo pecuniam cum in provinciam, cui præs. venerit, ut sit sensus: Is, qui Præsidi provinciae fœnebrem pecuniam mutuaverit, recepturus ab eodem εἰν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἢ ἀρχῇ παραγίνεσθαι, si vel cum in eam provinciam cui præs. est ipse creditor venerit, exilio multatur εἰς αὐτὸν πρὸς τὸν αὐτὸν γίνεσθαι κλοπῆς ὡς ἀγοράστῃς τῶν νόμων. quod furti auctor ei fiat, quasi emptor legum: ita hunc locum accipiunt. Synops. Basil. cod. c. 58. Quid si d'averes τὴν δόσιν τῆς ἀρχῆς, i. e. mutuum dederit nondum Præsidi, sed futuro Præsidi, ut pecunia accepta magistratum emerget? tam ipse, quam Præsides exilio multatur. Synops. disto loco.

p vide quædam ad hunc locum apud Cujacium Novell. 8.

q ibid. Eclog. 6. ex lib. 23. c. 85. sol. 74. Collectarii verbouitur Cicero lib. de Oratore, estque ἀρχυραμοὶδης, τραπεζίτης. Alicatus. 4. disunct. 22. vertit, argentarium & camporem. & lib. 4. de verb. signif. Collectarios eos actores esse putat, quibus pro more erat in auctionibus reliqua publicanorum emere, quæ illi vel ob graviores curas vel ob debitorum procrastinationem nequiverant expungere. Coactorum autem meminisse Horatium, Suetonium in Vespasiano & Senecam, adde eundem i. parergon. 24. Cujac. 10. observ. 14. ex Donato & Acronæ, nummularios, coactores, collectarios, facit minores argentariis, & majores ministris & mercenariis: per eos namque pecunias coegisse, & quas acceperant, per partes occupasse fœnori, vel quæ alia ratione erogasse. Partes κέρματα.

pro solido tibi quaesitam actionem, sive ab hæredibus Syn-trophii procuratorem a te factum animadverterit, totum debitum, alioquin, quod dedisti, solum restitui tibi jubebit. S. 15. Kal. Jan. AA. Conf. 293.

De uno instrumento plurimum obligationum, de stipulatione mutuo adjecta, de penitentia.

10. Idem AA. & CC. Crispino.

EO quod a multis b proprii debiti singulorum obligationis uno c tantum instrumento probatio continetur, exactio non interpellatur. Nam si pro pecunia, quam mutuo dedisti, tibi vinum stipulanti d qui debuerant, sponderunt: negotii gesti penitentia contractum recte habitum non constituit irritum. S. 2. Non. Febr. Sirmii, AA. Conf. 299.

De incendio.

11. Idem AA. & CC. Maximiano.

Incendium e are alieno non f exiit debitorem g. S. 2. Id. Febr. Sirmii, AA. Conf. 299.

De his, qui in rem communem mutuati sunt.

12. Idem AA. & CC. Theophanio.

Si in rem communem cum Jone mutuum sumpseris pecuniam, nec re, nec solennitate verborum vos obligastis in solidum: & si eam post integram solvisti h, de restituenda tibi parte contra Jonem experiri, ut debitum posscens, iudice cognoscente, potes. S. 15. Kal. Septembr. CC. Conf. 300.

De eo, qui mutuatus est in res alienas.

13. Idem AA. & CC. Frontoni.

Eum, qui mutuum sumpserit pecuniam, licet i in res alienas, creditore non contemplatione k domini rerum eam fœnori dante, principaliter obligatum, obnoxium remanere oportet l. S. 17. Kal. Novemb. Nicomedia, CC. Conf. 300.

De eo, qui instrumento subscripsit.

14. Idem AA. & CC. Hadriano.

Mutuum pecuniam quam aliis dedit creditor, citra solennitatem verborum subscribentem m instrumento [te] non habet obligatum. Sine die AA. Conf.

Si mutuatus credidit.

15. Idem AA. & CC. Charidemo.

Non adversus te creditores, qui mutuum sumpserint pecuniam, sed ejus, cui n hanc credideras, hæredes experiri, contra juris formam evidenter postulas. S. 5. Kal. Decemb. CC. Conf. *

De eo, qui iudici, vel honorem ambienti mutuavit.

16. Imperatores Honorius & Theodosius AA. Theodoro P. P.

Quisquis iudici fœnebrem pecuniam mutuaverit o, si in provincia fuerit versatus, quasi p emptor legum atque provinciae, vel si quis collectarius q honoris pretium dederit ambienti: exili pœna una cum ipso iudice plectetur. Datum 17. Kalend. Novemb. Basso & Philippo Conf. 410.

De chirographis.

17. Imp. Justinianus A. Mennæ P. P.

1 μὴ περὶ ἐργαζομένων ἡμῶν τὴν δίκην, nobis non anxie aut curiose rei negotium inquirendus. Hæc verba addit Syn. Basil. cod. & 3. Harm. §. 5. 68. ut sit sententia, Eum qui mutuum pecuniam sumpserit, teneri: licet in res alienas sumpserit. Nec enim curiose hoc inquirendum esse, in quas aut ejus utilitates sumpserit, sed quis sumpserit.

m Subscribens tantum ut testis, non obligatur ex mutuo. l. 21. j. de oblig. l. 15. j. de adm. tut. v. l. 6. j. de fideiussoribus. adde l. 12. ff. de eversionibus.

n Creditor non cogitur crediti nomine, relicto debitore, experiri adversus debitorem debitoris sui. l. 13. j. de oblig. l. 49. ff. de condi. indeb.

o hoc est, recepturus ab eo pecuniam cum in provinciam, cui præs. venerit, ut sit sensus: Is, qui Præsidi provinciae fœnebrem pecuniam mutuaverit, recepturus ab eodem εἰν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἢ ἀρχῇ παραγίνεσθαι, si vel cum in eam provinciam cui præs. est ipse creditor venerit, exilio multatur εἰς αὐτὸν πρὸς τὸν αὐτὸν γίνεσθαι κλοπῆς ὡς ἀγοράστῃς τῶν νόμων. quod furti auctor ei fiat, quasi emptor legum: ita hunc locum accipiunt. Synops. Basil. cod. c. 58. Quid si d'averes τὴν δόσιν τῆς ἀρχῆς, i. e. mutuum dederit nondum Præsidi, sed futuro Præsidi, ut pecunia accepta magistratum emerget? tam ipse, quam Præsides exilio multatur. Synops. disto loco.

p vide quædam ad hunc locum apud Cujacium Novell. 8.

q ibid. Eclog. 6. ex lib. 23. c. 85. sol. 74. Collectarii verbouitur Cicero lib. de Oratore, estque ἀρχυραμοὶδης, τραπεζίτης. Alicatus. 4. disunct. 22. vertit, argentarium & camporem. & lib. 4. de verb. signif. Collectarios eos actores esse putat, quibus pro more erat in auctionibus reliqua publicanorum emere, quæ illi vel ob graviores curas vel ob debitorum procrastinationem nequiverant expungere. Coactorum autem meminisse Horatium, Suetonium in Vespasiano & Senecam, adde eundem i. parergon. 24. Cujac. 10. observ. 14. ex Donato & Acronæ, nummularios, coactores, collectarios, facit minores argentariis, & majores ministris & mercenariis: per eos namque pecunias coegisse, & quas acceperant, per partes occupasse fœnori, vel quæ alia ratione erogasse. Partes κέρματα.

Super chirographariis & instrumentis hæc pro communitate facienda duximus: Ut si quis pecunias credere supra quinquaginta libras auri voluerit, vel super reddito debito securitatem accipere, cum amplius sit memorata quantitate; sciat, non aliter debere chirographum a debitore vel creditore recipere quam si testimonium trium b testium probata opinionis per eorū subscriptiones [idem] chirographum capiat. Nam si contra hujusmodi observationem chirographum super pecuniis memoratam auri quantitatem excedentibus proferatur, minime hoc admitti a iudicantibus oportet. Quod & in futuris creditis, vel debitorum solutionibus locum habere oportet. Dat. 10. Kal. Junii, Constantinop. DN. Justiniano A. 2. Conf. 528.

In authent. de instrument. caus. & fide. §. oportet vero. col. 6. tit. 2. al. 3. seu Nov. 73. c. 8.

Sed novo jure quinque testes adhibendi sunt, si fiat ab imperito literarum contractus in scriptis, & in civitate c, & excedat libram auri: nam si quis facere quemlibet contractum ex non scripto voluerit, manifestum est, quia aut per testes, aut per iurjurandum fidem percipiet, actore quidem testes deducente, pulsato autem jurante aut referente, sicut iudex disposuerit. In agris autem, quæ hactenus valuerant apud eos, & nunc sint firma.

DE SUFFRAGIO d.

TIT. III.

1. Imppp. Theodos. Arcad. & Honorius AAA. Rufino P. P.

Si qui desideria f sua explicare cupientes, ferri sibi a quoquam suffragium postulaverint, & ob referendam vicem se sponcione constrinxerint, promissa restituant g; cum ea, quæ optaverint, consequantur, si artibus moras nectant, ad solutionem debiti coartandi sunt.

1 ¶ Et si quid eo nomine in auro, vel argento, vel ceteris [rebus] mobilibus datum fuerit, traditio sola sufficiet, & contractus habebit perpetuam firmitatem: quoniam collatio rei immobilis h inita, integra fide ac ratione cumulat.

2 ¶ Quod si prædia rustica vel urbana placitum continebit: scriptura, quæ ea in alium transferat emittatur: sequatur [¶] & traditio corporalis, & rem fuisse completam gesta sententur: aliter enim ad novum dominum transire non possunt, neque de veteri jure discedere.

3 ¶ Quod si quis, dum solo commonitorio i suffragio nititur, bona duxerit occupanda: reus temeritatis ac violentiæ retinebitur, ac in statum pristinum possessio reduceretur, eo a petitione excluso, qui non dubitavit invadere, quod petere debuisset. Datum 3. Non. Mart. Arcadio 3. & Honorio 2. AA. Conf. 394.

DE PROHIBITA & SEQUESTRATIO-NE l. PECUNIÆ.

permittitur Justinianus vetuit Novell. 8. de magistratib. non vendendis, & d' ὁρίσιν δ' ἀέντες, & τὴν προφάσει τῶν καλῶν μὲν suffragiū. Tiberius post vetuit Nov. 161. v. Cujac. hic. & Duar. 2. diff. 12. Robert. 2. sens. 1.

c l. 2. C. Theod. cod.

f necessitates, interpret ad l. 2. C. Theod.

g hoc est, præsent.

h Suffragii causa in auro, argento, & in re mobili promissum, firmum est, sine ulla scriptura, ut hic. quia res mobiles in suffragiis non requiruntur, sed sola traditione firmantur. Interpres l. 2. C. Theod. cod. ubi tamen veretur ne legendum sit, solq. conventionis. In immobilium promissis, scriptura necessaria est & traditio.

i i. e. sola adnotatione & scriptura conventionis. Vincentius Lirinensis adversus prophanas: Oblivionis meæ gratia commonitorium mihi met parasse sufficit. Eodem verbo utitur Augustinus epist. 129. & 158. Commonitorii formula extat apud Cassiodorum 7. var. Symmachus pro eodem Monitorium usurpat, video tamen interpretem d. l. 2. C. Theod. cod. solum commonitorium suffragium interpretari, suffragium sine scriptura promissum seu non scriptum.

k Sequestrationem ne hinc colligas omnino prohiberi: Certis enim casibus, puta si populationis sive dissipationis vel rixarum imminet periculum, permittitur sequestratio. l. 5. infr. quorum appellatio. l. 7. in fin. ff. qui satisfaciunt. l. fin. in fin. ff. de appellat. Alias præterea novem exceptiones adfert, Ferrariensis, quas vide in forma sequestrari seu laxamenti 9. vers. sapiens vir. adde alias ex Socino reg. 37.

l l. 2. C. Theod. 28. & 2. Decret. 17. & 2. Clement. 6. De sequestratione possessionis & fructuum vide Ferrariensem in forma sequestrari seu laxamenti 9. adde Rebuffum tomo 3. tract. de sequestris seu commissariis rei capta & falsis deputariis. Paponem 8. Arrest. 10. de sequestris & vstabliismentis. & 5. Notar. 3. c. d' interdits & actions possesseurs, ibi, laqueation du sequestre comme est conduite, & seq. Oldendorpium 50. de except. ubi tractat de exceptione sequestrari. Sequestrare est securum ponere. Sequestratio possessionis, rei litigiosa in tertium translatio. l. 9. §. 3. ff. de dolo. Sequester est is, apud quem res litigiosa deponitur, vide l. 110. ff. de verb. sign. qui & a veteribus Sculna dicebatur, 20. Gell. 10.

TIT.

z Nota de actione si certum petatur ex chirographis. l. 1. C. Theod. 57.

a Chirographo aut apochæ, continenti summam quinquaginta libras auri excedentem, non creditur, nisi tres testes adfuerint, & ei subscripserint. v. Nov. 73. c. 8. ibid. Cujac. vide ad hunc locum diligentissime Harmenopolium l. c. 6.

b vide l. 11. j. qui possidet. v. Harmenopolium d. loco. Nov. 73. c. 1. Nov. 90. & ibid. Cujac. l. 11. in fin. j. qui possidet. Novo jure quinque testes adhibendi, Anth. pro. inf. cod.

c Major in contractu solennitas requiritur in urbibus, quam ruri, ut hic. Idem jus est in testamentis. l. ult. inf. de testam.

d Si certum petatur, de suffragiis. l. 2. C. Theod. 29. Idem iur. Hæc constitutio, suffragium in aula unicuique e blandiri & pecunia elicere, & suffragium (modo non sit fumosum) vendere permittit, ideoque promissorem eo nomine teneri. A huius iure ante hanc constitutionem fuit, cum soluti suffragii repetitio daretur, ut & alia constitutione Juliani l. 2. C. Theod. cod. nec fuit soluti repetitio, nec petitio non soluti. Ammianus 22. etiam refert, Julianum tulisse legem, ne liceret quidquam dare suffragatoribus, sicque quod hic

TIT. IV.

1. Imp. Honor. & Theod. AA. Joanni P.P.

Quotiens a ex quolibet contractu pecunia postulat, sequestrationis necessitas conquiescat. Oportet enim debitorem primo b convinci, & sic deinde ad solutionem pulsari: Quam rem non tantum juris ratio, sed & ipsa æquitas persuadet, ut probationes secum adferat, debitoremque convincat pecuniam petiturus. Dat. 6. Id Julii, Ravenna, Honorio 13. & Theodosio 10. AA. Conf. 422.

DE CONDICTIONE INDEBITI c.

TIT. V.

De causa judicati, de hærede, de usuris.

1. Imp. Antoninus A. Mutiano.

Pecuniam indebitam per errorem, non ex causa judicati d soluta, esse repetitionem jure conditionis, non ambigitur. Si quid igitur probare potueris patrem tuum, cui hæres exististi, amplius debito creditori suo persolvisse, repetere potes. Usuras e autem ejus summam præstari tibi frustra desideras: actione enim conditionis ea sola f quantitas repetitur, quæ indebita soluta est. PP. 3. Kalend. August. Antonino A. 4. & Balbino Conf. 223.

De delegatione.

2. Idem A. Secundinæ.

Si citra ullam transactionem g pecuniam indebitam alieno creditori promittere delegata h es, adversus eam, quæ te delegavit, conditionem habere potes. PP. 14. Kal. Januar. Anton. A. 4. & Balbino Conf. 223.

De quantitate. De cautione.

3. Imperatores Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Pamphilo.

Cum & soluta indebita quantitas ab ignorante repeti possit: multo i facilius quantitatis indebitæ interposita scripturæ k conditio competit, vel doli l exceptio m agenti opponitur. S. 3. Non. April. Byzantii, AA. Conf. 293.

De his quæ per inficiationem in lite crescunt.

4. Idem AA. & CC. Heraclio.

Ea quæ per inficiationem in lite crescunt n, ab ignorante etiam o indebita soluta repeti non p posse, certissimi juris est. Sed si cautio indebitæ pecuniæ ex eadem causa interponatur, conditioni locum non esse constar. S. 5. Id. April. Byzantii AA. Conf. 294.

De hærede.

5. Idem AA. & CC. Attalo.

Si a patre emancipatus, ei non intra tempora præstituta jure honorario q successisti: quidquid indebitum postea per errorem r (ut f pote patris successor) dedisti, ejus conditionem tibi competere, non est incerti juris. S. 14. Kalend. Maji, AA. Conf. 293.

De solutione pro alio.

6. Idem AA. & CC. Mnaseæ.

Si per ignorantiam facti non debitam quantitatem pro alio solvisti t, & hoc, adito Rectore provinciarum fuerit probatum, hanc u ei, cujus nomine soluta est restitui eo agente providebit. S. 6. Id. August. AA. Conf. 293.

De fideicommissio vel legato.

7. Idem AA. & CC. Dionysia.

a l. un. C. Theod. cod.
b Possessio reo competens, non est ei auferenda, nisi convicto: Decem exceptiones vide apud Ferrarensem d. l.

c S. 1. Inst. quibus modis re. & 12. ff. 6. & 52. Elog. 3. Formulam hujus actionis vide ap. Oldendorp. class. 6. act. 6.

d Indebiti per errorem, non ex causa judicati soluti repetitio est. Synops. Basil. 52. tit. 3. ex lib. 24. tit. 1. cap. 17. l. 29. S. 5. ff. mandati. Sententia facit, ut indebitum debeatur, nec condici possit, de quo vide Molin. 16. de usu. qu. 186.

e Promutui usurarum non debentur. v. Cujac. 8. ob serv. 14. Indebitum solutum promutuum est. Promutuum, quasi mutuum.

f Non quid hac actione petatur.

g Indebitum transactionis causa datum non repetitur. l. 65. §. 1. ff. eod. l. 6. sup. de juri & facti ignor. l. 1. sup. de pact. l. 16. l. 27. S. de transactionib. l. 78. ff. ad Treb.

h Solvit, qui delegat. Ideoque, ut indebiti soluti, ita indebite delegati conditio est.

i Argumentum a majori ad minus observa. Cui soluti repetitio est, ejus multo magis tantum cauti conditio est, aut petiti exceptio. l. 31. ff. eod.

k Cautiones, & chirographa indebita condici possunt, excipe l. 4. in fin. j. eod.

l l. 5. in fin. ff. de act. empt.

m Favetur, magis exceptioni, quam actioni. l. 125. ff. de regul.

n ut ea, quæ duplicantur, vide Paul. l. sent. 19. §. ult.

o Cur indebita vocant? nempe quia per inficiationem debiti, pœnz loco debentur. Ea igitur, quæ per inficiationem duplicantur, licet indebita soluta fuerint, non repetuntur. Syn. Basil. ibid. c. 20.

p S. ult. Inst. de oblig. quæ quasi ex contractu.

q Honorarium jus, prætorium est. 7. Inst. de jure naturali.

r Debitum hæreditarium per errorem a non succedente solutum repetitur.

s legendum est, ut patris, quasi dicat: Quod quis (quasi ipsam ob successionem deberet) solvit, repetere potest. l. 65. in fin. ff. eod. Et vere Græci hunc locum ita exprimunt. Qui non est hæres, si tanquam hæres solverit, repetere solutum potest, sicut & legata revertuntur & repetuntur. Syn. ibid. c. 22. adde l. 7. j. eod.

t vel ex ejusdem pecunia, l. 46. ff. eod. vel per errorem facti tibi demandati.

u Ideoque debitor non auditur si dixerit, male se conveniri ab eo cujus nomine facta fuerit indebiti solutio: alias distinctiones v. apud Cujac. 8. obs. 9.

v S. ult. Inst. de oblig. quæ quasi ex contractu.

w S. ult. Inst. de oblig. quæ quasi ex contractu.

x S. ult. Inst. de oblig. quæ quasi ex contractu.

y S. ult. Inst. de oblig. quæ quasi ex contractu.

z S. ult. Inst. de oblig. quæ quasi ex contractu.

aa S. ult. Inst. de oblig. quæ quasi ex contractu.

ab S. ult. Inst. de oblig. quæ quasi ex contractu.

ac S. ult. Inst. de oblig. quæ quasi ex contractu.

ad S. ult. Inst. de oblig. quæ quasi ex contractu.

ae S. ult. Inst. de oblig. quæ quasi ex contractu.

Fideicommissum a vel legatum indebitum per errorem facti b solutum, repeti posse c, explorati juris est. S. 5. Idus Sept. AA. Conf. 293.

De falso procuratore.

8. Idem AA. & CC. Zyparo.

Creditoris falso d procuratori solvendi, adversus eum indebiti repetitio, non obligationis liberatio competit. S. Pet. 15. Kal. Novemb. AA. Conf. 293.

De eo, qui indebitum sciens solvit, de re a non domino distracta.

9. Idem AA. & CC. Gratianæ.

Indebitum solutum sciens e, non || recte || repetit.

1 ¶ Citra mandatum autem ab alio re distracta, dominus evicta re, vel ob præcedens vitium satis f emptori faciens, non indebitum prætere || potest ||, sed per ejusmodi factum ratum contractum habuisse probans, a se debitum ostendit esse solutum. S. 4. Non. Decemb. Nicomedia, CC. Conf. 293.

De debitore rei alternatæ, qui utrumque solvit.

10. Imp. Justinianus A. Juliano Præfecto prætorio.

Si quis servum certi nominis, aut g quandam solidorum quantitatem, vel aliam rem promiserit; & cum licentia || ei || fuerat unum ex his solvendo liberari, utrumque per ignorantiam dependerit: dubitabatur, cujus rei daretur a legibus ei repetitio, utrumne servi, an pecuniæ, & utrum stipulator, an promissor habeat hujus rei facultatem? Et Ulpianus h quidem electionem ei præstat, qui utrumque accepit, ut hoc reddat, quod sibi placuerit, & tam Marcellum quam Celsum sibi consonantes refert. Papinianus autem ipsi, qui utrumque persolvit, electionem donat, qui & antequam dependat, ipsam habet electionem, quod velit præstare, & hujus sententiæ sublimissimum testem adducit Salvium Julianum i summæ auctoritatis hominem, & Prætorii Edicti || perpetui || ordinatorem. Nobis hæc decidentibus, Juliani & Papiniani k sententia placet, ut ipse || habeat || electionem recipiendi, qui & dandi habuit. Dat. Kal. August. Constantinop. Lamp. & Oreste, VV. CC. Conf. 530.

De eo, qui mente titubante & ancipiti solvit.

11. Idem A. Juliano Præf. prætor.

Pro dubietate eorum, qui mente l titubante indebitam solverint pecuniam, certamen legumlatoribus incidit, idne quod ancipiti animo persolverint, possint repetere, an non: Quod nos decidentes, sancimus, omnibus, qui incerto m animo indebitam dederint pecuniam, vel aliam quandam speciem persolverint, repetitionem non denegari, & præsumptionem n transactionis non contra eos induci: nisi hoc specialiter ab altera parte approbetur. Dat. Kal. Octobr. Constantinop. Lampadio & Oreste VV. CC. Conf. 550.

DE CONDICTIONE OB CAUSAM o DATORUM.

TITULUS VI.

De causa dotis.

1. Imp. Anton. A. Callisthenidi.

Pecuniam, quam te ob dotem accepisse pacto interposito (ut fieri, quum jure matrimonium contrahitur, adsolet) proponis, impediende p quocunque modo juris auctoritate matrimonium || constare, nullam q de dote actionem habes: & propterea pecuniam, quam eo nomine accepisti, || jure conditionis restituere debes r: & pactum, quod ita interpositum est, perinde ac si interpositum non esset, haberi oportet. PP. 6. Kal. August. Læto 2. & Cereale Conf. 216.

ob causam, causa non secuta, revocari potest. vide Clarum 4. sent. §. donatio. quasi. ult. adde Oldendorp. class. 6. act. 4.

p Deficiente causa ad effectum producendum necessaria, deficit effectus.

q Solutio matrimonio, mulieri competit, dotis nomine, actio de dote: Impedito vero matrimonio propter juris auctoritatem, conditio ob causam.

r Imo non debes auctori restituere, ut hic, sed fisco. l. 4. j. de incestu.

a Dixi ad l. 4. §. cod.

b non juris. l. 10. ff. de juri & facti.

c S. 5. ff. de juri & facti.

d Imo non potest. v. 24. Ulp.

e Quod solvit debitor falso procuratori, solvendi non liberat. Id tamen potest condicere.

f Qui sciens indebitum solvit, non repetit. Synops. cod. c. 25. §. Harm. §. 5. 73. v. l. ult. j. eod. l. 1. §. 50.

g S. 1. ff. de inoff. l. 6. ff. de condict. ob caus. l. 43. ff. de adm. tut. l. 29. ff. de donat. l. 53. ff. de reg. juri.

h Aliud si animo condicendi, l. 2. ff. eod. l. 14. j. de sol. tut.

i Dominus solvens ex contractu falsi procuratoris, contractum ejus probasse præsumitur.

j Debitor obligatus alternative ad duo solvenda, solvens utrumque, electionem repetendi quod eorum voluerit habet: sicut habebat antequam solveret. Salycet.

k l. 26. §. 13. ff. eod.

l cujus sententiæ vestigium extat l. 32. ff. eod.

m & ita pro Juliano & Papiniano adversus Ulpianum, Marcellum, & Celsum sententias respondet Imperator. De Juliani, & Celsi dissensione vide Cujacium 8. obs. 15.

n Dubitans, medius est inter scientem & ignorantem. Negat quidem, sed erranter & inscienter. l. 5. qui testam. mentum. 41 ff. ad leg. Aquil. Ideoque pro errante, & ignorante habetur, ut hic, & l. 2. ff. qui ordo in bonor. possess. non habetur pro inficiatore.

o Dubitans, non præsumitur donare vel transigere, sicut nec errans. l. 2. ff. eod. l. 14. ff. de solutio. nib.

p Præsumi transactio vel donatio non solet, nisi probetur.

q honestam scilicet, ut hic titulus differat a titulo 7. j. eod. nec tamen secutam, l. 2. ff. 4. Donatio.

r Imo non debes auctori restituere, ut hic, sed fisco. l. 4. j. de incestu.

De do-

a Pacto resolu-
to, oriatur con-
ditiones ob cau-
sam dati.

b Donator recte
paciscitur, ne do-
natus alienet.
Vide quæ notavi
ad l. 122. §. 3. ff. de
verb. oblig. Quid,
si donatorius alie-
naverit? Cujaci-
us refert ex Gra-
corum opinione,
fieri alienationem:
sed tamen dona-
tarius in id, quod
interest, vel con-
ditione ob rem
datam teneri. Vi-
de reliqua apud
eundem ad d. §. 3.

Accursius idem
quoque existimat,
quem multi se-
quuntur. Forca-
ulus autem 13.
Capit. 5. condi-
tionem domino
ideo competere
ait, quod eam ele-
gerit, qua in re
multa possunt
objici. Cur enim
dicemus fieri a-
lienationem? cum
tali pactione id
hic effici dicatur,
ut dominum
propter alienetur.
Si vis est hæc pa-
cti, quomodo do-
natori dominum
abscessurum di-
cemus? Si non
abscesserit, quo
jure domino rei
vindictio dene-
gabitur? l. 9. in
fin. ff. de rei vind.
vel cur ei non li-
ceat rem empro-
ri auferre, l. 28. ff.
de contrab. empt.
eo magis, quod
cuique sit permis-
sum, tradendo,
rei suæ legem di-
cere? l. 48. ff. de
pactis, & lege ita
dicta, facto tertii
res aliter quam
cum sua causa
alienari non pos-
sit. vide l. 67. ff. de
contrab. empt.
l. 46. ff. de statulib.
l. 13. §. 1. ff. de ac-
quir. poss. Cur
hic quoque jus
aliud erit, quam si
vel a lege, l. 10. §.
de sacrosanct. vel
testamento pro-
hibita sit rei alie-
natio? v. Nov. 39.
c. 1. Pactum autem
ut ne rem tuam
alienes, an valeat?
vide l. ult. infra
de rebus alienis
non alienand.
inf. l. penult. ff. de
pactis.

c Cautio potest eatenus condici, quatenus pecunia non est numerata. l. 1. l. 3. ff. de condic. fidei causa.

d l. 3. sup. de postul. l. 3. sup. de transact.

e l. 4. ff. de condic. causa data non sec. l. 1. §. 10. D. de var. & extraord.

f adde l. 7. sup. de procuratorib. l. 8. §. 2. ff. de procurat.

g Ancilla data, ut dantis filia manumittatur, si non manumittitur, repetitur.

h nota regulam l. 7. in fin. inf. cod.

i i. e. Quo casu ancilla donata fuerit, ut manumitteretur l. 1. §. 1. ff. de cond. caus.

k l. 12. inf. de donat. ante nuptias.

l Propositum in mente retentum nihil operatur: sicuti nec animus aut intentio intrinseca condicendi, l. 25. sup. de transact. l. 50. ff. de cond. indeb.

m l. 6. sup. cod.

n Datum ob causam non impossibilem, causa consequuta condicatur. Possibilis causæ de-
fectus parit conditionem. Bald. adde 10. Syn. Basil. de l. 1. §. 10. D. de var. & extraord.

o Datum ob causam, cui recipiens non paruit, cum posset, repetitur per conditionem ob causam. l. 1. penult. inf. cod.

Codex

De donatione.

2. Imp. Alexander A. Asclepiadi.

SI (ut proponis) pater tuus ea lege sorori tuæ prædixit, ex-
traque, quorum meministi, donavit, ut creditoribus ipsa
satisfaceret, ac, si placita non observata essent, donatio re-
solveretur a, eaque contra fidem negotii gesti versata est,
non est iniquum, actionem conditionis ad repetitionem
rerum donatarum tibi, qui patri successisti, decerni. PP.
14. Kal. Decemb. Albino & Maximo Conf. 228.

3. Imp. Valer. & Gallien. AA. Aurelio & Alexandræ.

EA lege in vos collata donatio, ut neutri alienanda b sua
portionis facultas ulla competeret, id efficit, ne alteruter
vestrum dominum prorsus alienet: vel ut donatori, vel
ejus hæredi conditio, si non fuerit conditio servata, quæ-
ratur. PP. Kal. April. Valeriano 4. & Gallieno 3. AA.
Conf. 258.

De conditione liberationis.

4. Idem AA. & Valerianus C. Æmiliz.

SI cum exiguum pecuniam revera susciperes, longe ma-
jorem c te accepisse cavisti, eo quod tibi patrocinium d
adversarius repromitteret: cum dicas fidem promissi non se-
cutam e, ut libereris obligatione ejus, quod non accep-
tum propter speratum patrocinium spondesti, per con-
ditionem consequeris. PP. 5. Kal. Maji, Æmiliano &
Basso Conf. 260.

De milite dato procuratore.

5. Imperatores Diocletianus & Maximianus AA. & CC. Martiali.

SI militem f ad negotium || tuum || procuratorem feci-
sti, cum hoc legibus interdictum sit, ac propter hoc pec-
uniam ei numerasti: quicquid ob causam datum est,
causa non secuta restitui tibi competens iudex curæ habe-
bit. PP. 10. Kal. Octobr. ipsis 4. & 3. Conf. 290.

De ancilla data, ut manumittatur.

6. Idem AA. & CC. Cyroni & Plotoni.

Cum ancillam patrem vestrum ei, contra quem sup-
plicatis, dedisse proponatis: interest multum, utrumne
donandi animo dederit, an ob manumittendam filiam,
quam g ancillam existimabat: cum perfecta quidem do-
natio revocari non h possit, causa vero donandi non secu-
ta i, repetitio competat. S. 2. Idus Maji, A. Conf. 293.

De donatione.

7. Idem AA. & CC. Gerontio.

SI repetendi k, quod donabas uxori ejus, quem ad pro-
ficiendum tecum hujusmodi liberalitate provocare
proposueras l, nullam addidisti conditionem, remanet in-
tegra donatio: cum levitati perfectam m donationem re-
vocare cupientium jure occurratur. S. 7. Kal. Septemb.
AA. Conf. 293.

8. Idem AA. & CC. Flaviano.

DIctam legem donationis, si non n impossibilem conti-
neat causam, ab eo, qui hanc suscepit, non impletam
conditioni facere locum, juris dictat disciplina. Quapro-
pter si titulo liberalitatis res tuas in sponsam conferendo,
certam dixisti legem; nec huic illa, cum o posset, paruit,
successores ipsius de repetendis, quæ dederas, si hoc tibi
placuerit, convenire non prohiberis. S. 3. Idus Feb. AA.
Conf. 293.

De eo, qui accepit, ut manumitteret.

9. Idem AA. & CC. Bibulo.

SI liber constitutus, ut filia tua manumittatur, aliquid
S dedisti, causa non secuta, de hoc || tibi || restituendo
conditio competit: nam si quid servus de peculio domi-
no dederit, contra eum || quidem || nullam actionem

habere potest: sed dominum, qui semel accipere pecu-
niam pro libertate passus est, a provinciæ Rector hor-
tabitur a, salva b reverentia, favore scilicet libertatis,
placito suo stare. S. 3. Id. Febr. Sirmii, AA. Conf. 299.

De culpa & casu fortuito.

10. Idem AA. & CC. Canonianæ.

PECuniam a te datam, si hæc causa, pro qua data est, non
culpa accipientis c, sed fortuito casu d non est secuta,
minime repeti posse certum est. S. 3. Non. Decemb. Nico-
medie, CC. Conf. 300.

De advocacionis causa.

11. Idem AA. & CC. Stratonice.

ADVocationis causa datam pecuniam, si per e eos, qui ac-
ceperant, quo minus susceptam fidem impleant, ste-
tisse probetur: restituendam esse convenit. S. 17. Kal. Jan.
CC. Conf. 300.

DE CONDICTIONE f OB TURPEM g CAUSAM.

TITULUS VII.

De cautione ob turpem causam interposita.

1. Imp. Antoninus A. Ingentio.

SI ex cautione tua conveniri cœperis: nullam pecu-
niam te accepisse, sed ob turpem h causam & quam
fieri prohibitum est, interpositam || cautionem, || ei,
qui super ea re cogniturus est, probandum est; & eo
imposito absolutio i sequetur. Sine die & Consule.

De dato propter turpem causam.

2. Idem A. Longino.

Cum te propter turpem causam, contra disciplinam
temporum meorum, domum adversaria dedisse profi-
tearis: frustra k eam tibi restitui desideras, cum in pari l
causa possessoris conditio melior habeatur. PP. 15. Kal.
Decemb. Lato 2. & Cereale Conf. 216.

De dato evitandi tyrocinii causa.

3. Imp. Diocletian. & Maximian. AA. Dizonti militi.

Q Uod evitandi m tyrocinii causa dedisse te, apud com-
petentem iudicem, ei, de quo quereris, indubia pro-
bationis luce constiterit, instantia ejus recipies n. Qui me-
mor censuræ publicæ, post restitutionem pecuniæ, etiam
concussionis crimen inultum esse non patietur. PP. 3. Kal.
Aug. ipsis 4. & 3. AA. Conf. 290.

De turpi causa accipientis tantum, & usuris.

4. Idem AA. & CC. Rufino.

Q Uotiens o accipientis, non etiam dantis turpis inve-
nitur causa: licet hæc secuta fuerit, datum condici p
tantum, non etiam usuræ peti possunt q. S. 7. Id. Jan.
Sirmii, AA. Conf. 293.

De lenocinio mariti.

5. Idem AA. & CC. Bichoporo.

Mercalem r te habuisse uxorem proponis: unde intelli-
gis, & confessionem s lenocinii preces tuas continere,
& cautæ t quantitatis ob turpem causam exactioni locum
non esse. Quamvis u enim utriusque x turpitudine ver-
satur, ac soluta quantitas cessat repetitio, tamen ex hu-
jusmodi stipulatione y contra bonos mores interposita,
denegandas esse actiones juris auctoritate demonstratur.
S. 6. Id. Maji, CC. Conf. 294.

De furto.

6. Idem AA. & CC. Euvychia.

O B z restituenda || ea || quæ subtraxerat, accipientem
pecuniam, cum ejus a tantum interveniat turpitudine,
conditione conventum, hanc restituere debere convenit.
Dat. 15. Kal. Jun. CC. Conf. 294.

De pecoribus abactis.

7. Idem AA. & CC. Zenoni.

Eum, qui ob b restituenda, quæ t abegerat, pecora, pe-
cuniam accepit, tam hanc, quam ea, quæ per hoc com-
missum tenuit, restituere debere convenit: licet mortua,
vel alio fortuito casu periisse d dicantur: cum hoc casu

ab eo accipitur: ideo condici potest. adde l. ult. infra cod.

b l. 6. inf. cod.

c Turpitudine quoque solius accipientis hac parte continetur, dixi ad l. 4. §. cod.

d Fur tenetur de re furtiva ea etiam extincta. l. 1. sup. de his, quæ vi met. caus. l. 2. inf. tit. 20.

e l. 9. inf. de furt. l. 8. ff. de cond. furt. l. 1. §. 34. d. 19. ff. de vi & vi. l. 46. ff. de furt.

a sic in l. 2. §. de liberali.

b v. Cuj. 2. Feud. 22. in fin.

c l. 8. §. cod. l. ult. inf. cod. l. 5. ff. de cond. causa data.

d Syn. Basil. d. loco 2. 36.

e l. 8. §. 5. cod.

f 10. Syn. Basil. r. πρὸς τὸν δὲ δόμεινον, ἢ δὲ δόμεινον, fol. 126.

g vel injustum.

h ff. 5. adde Ol- dendorp. class. 6. ad 7.

i v. l. 27. ff. de verb. oblig.

j Promissum tur- pi ex causa peti non potest. d. l. 27.

k par cum est causa dantis & accipientis, tur- piter datum non repetitur. l. 3. l. 4. §. 3. l. 3. ff. cod. Ecl. d. l. ex tit. 2. c. 2. c. 5. c. 8. l. ult. ff. de condic. sine causæ.

l l. 5. §. 1. ff. de ca- lumniarioribus.

m l. 12. ff. de reg. jur.

n v. l. 12. §. 1. ff. de pollicitis.

o quia in acci- pientis tantum causa turpitudi- versatur. l. 4. inf. cod. d. l. 5. §. 1.

p ut l. 3. sup. cod. Syn. Basil. d. tit. 2. c. 10. l. 6. 7. cod. l. 1. in fin. l. 2. ff. cod.

q excipe l. 5. inf. cod.

r sicut in fure, qui pecuniam ac- cepit, ob ea resti- tuenda, quæ sub- texerat, vel in eo, qui abegerat pecora. Syn. Basil. ibid. c. 10. quæ spe- cies est l. 6. & ult. J. cod.

s Mercalis uxor est, quæ scortatur, id Syn. autor d. lo. c. c. 11. ita reddit, Qui scit uxorem suam scortari & taceret, lenocinium facit.

t Allegans tur- pitudinem, non auditur.

u l. 1. §. cod. l. 26. 27. ff. de verb. obl.

x Turpi ex causa dantis promissa, non petuntur: sed repetuntur, hoc est, ea, si soluta sint, non possunt repeti: si non sunt soluta, peti non possunt.

y l. 4. §. cod.

z l. 23. Inf. de inutilib. stipul.

a Turpitudine ac- cipientis non er- iam dantis in hac hypothese versa- tur. ideo restitui- tur. l. 4. §. cod. Syn. cod. c. 12.

b Datum furi, ne rem subreptam restituat, turpiter

r

in

De emptione nominis, & de pignoribus.

7. Iidem AA. & CC. Dionysio.

Si a creditore nomen & comparasti, ea pignora, quæ venditor nominis persequi posset, apud Præsidem provincie vindicare: nam si debitum ex ejus persona res || tibi || obligatas tenentes non transferant, jure communi pignora distrahere non prohiberis. Sane si creditoribus in ordine pignorum antecedentibus & venundantibus, qui possident, comparaverunt, vel longi temporis præscriptione muniti perhibentur, pignorum distrahendorum & facultatem te non habere perspicis. Subscript. 3. Kalend. Jan. Sirmii, AA. Confli. 293.

De donatione. De mandato. De mutuo.

3. Iidem AA. & CC. Crescentio.

Si quidem donationis causa ei, quem adfectione d patris te dilexisse proponis, tuam accipere pecuniam permisisisti, & hanc tuam liberalitatem || ille || remunerans e te a procuratore suo aliam pecuniam sumere præcepit f, rebusque humanis g ante perceptionem fuit exemptus h, nec quod dederas, recuperare cum perfectam i habuit donationem: nec & quod || tibi || dari mandavit, necdum tibi traditum petere potes a procuratore. † Quod si mutuo dedisti, nec a delegato dari novandi causa stipulatus es, successores ejus solutioni parere compellantur. Dat. 13. Kal. Feb. CC. Confli. 294.

De exactione.

9. Iidem AA. & CC. Glyconi.

Negantes debitores, non oportet armata vi n terri, sed petitor quidem non o implere suam intentionem, vel exactione submoto, absolvi: convictos autem condemnari, ac juris remediis ad solutionem urgeri convenit. Dat. Id. Feb. CC. Confli. 294.

De pignore.

10. Iidem AA. & CC. Ruffino.

Adversus p debitorem electis q pignoribus || personalis || actio non tollitur: sed eo, quod de pretio servari potuit, in debitum computato, de residuo r manet integra. Dat. 3. Non. Aprilis, CC. Confli. 294.

An dominus ex persona coloni teneatur.

11. Iidem AA. & CC. Paulæ.

Nimia credulitate & circumventa es, cum, quod colonis in rem suam mutuo dedisti, a domino prædii postulare te posse credidisti u: Nec ad eum obligandum actum x ipsius adjuvat te præsentia y. Datum 8. Kal. Augusti. CC. Confli. 294.

Ne quis ob as alienum servire cogatur.

12. Iidem AA. & CC. Jovino.

Obas & alienum servire a liberos b creditoribus, jura compelli non patiuntur. Dat. 13. Kalen. Novemb. CC. Confli. 294.

In auth. ut nulli judi. lice. habere lo. Servat. §. quia vero. col. 9. tit. 17. al. 9. Nov. 134. c. 7.

Imo a debito creditor cadit, tantundem dando, vel retento, vel ejus parentibus: ipso quoque creditore corporalibus penis subdendo.

q Electio unius, non est alterius repudiatio; qui pignoras tiam eligit, non renunciat personali actioni.

r l. 3. l. 9. J. de distract. pign. l. 3. §. 4. J. de jure domini. l. 26. ff. de solutionib.

s Colonis, quod mutuum datur, ab eorum dominis non potest exigi, etiam si ipsis dominis præsentibus mutuum datum sit. Syn. cod. cap. 13. l. 4. vers. sane. J. de agricolis.

t Credulis nimis facile decipiuntur. vide Accursium l. 14. sup. si certum.

u & e contra. l. 3. §. eod.

x i. e. etiam si actores ejus præsentibus fuerint. Synopsi vero Basilien. ibidem. ita habet, etiam si præsentibus domino.

y dixi ad l. 14. sup. si certum.

z As alienum est, quod quis debet: qui in xre alieno, ἀποροι χρεώσται Græcis dicuntur, Synop. Basil. cod. c. 15. §. 3. Armen. 3. §. 70. Igitur qui solvendo non sunt, creditoribus suis servire non coguntur: Neminem enim ingenuorum lex ea facere vult, quæ sunt servilia. Synopsi & Scholasticis ibid. unde colligunt, hoc jure, debiti causa neminem manu injecta capi posse, nisi aliud expresse sit conventum. vide Socrum reg. 174.

a hinc colligunt, Neminem posse ad præcisam servitutem se obligare: & obligationem ad carceres non valere, nisi consuetudo id permittat. vide Molinæ de usur. questione trigesima sexta num. 27.

b Novella 134. cap. sept. Ambrosius lib. de Tobia. Vidi, inquit, miserabile spectaculum, liberos pro paterno debito in actionem deduci, id est, auctionem. & Basilii Psal. 14. εἰδὼν ἐγὼ ἐλεεινὸν θέαμα, πᾶδας ἐλευθέρους ὑπὸ χρεῶν πατέρων ἐκωλύμενους εἰς τὸ πρᾶτῆριον. v. Cujac. ad Nov. 134. adde 7. Eclog. 6. ex lib. 23. tit. 2. cap. 2. fol. 76. Verum autor Synopsos d. loco. liberos appellat hanc lege non intelligi filios aut filias, sed ἐλευθέρους, id est, ingenuos. Quemadmodum eidem autori & Marti. d. loco. as alienum non est as a patre contractum, sed a seipso.

De mutuo.

13. Iidem AA. & CC. Barfomio.

Eum, cui mutuum dedisti pecuniam, ad solutionem urgere competenti debes actione: nam adversus negotiatores y, quos ex mercibus pecunias abstulisse tuo debitori proponis, nullam habes actionem. Dat. 11. Kal. Apr. CC. Confli. 300.

De concurrentibus actionibus.

14. Iidem AA. & CC. Hermodoro & Nicomacho.

Est & in arbitrio vestro, personali debitoris hæredes actione, an eum, qui ab his distracta sibi tradita pignora tenet, in rem Serviana, si non a longi temporis præscriptione munitus sit, an utrosque conveniatis. Dat. 5. Kal. Decemb. Nicomedia, CC. Confli. 300.

In auth. de fidejuss. §. sed neque ad res. coll. 1. tit. 4.

Nov. 4. c. 3.

Sed hodie novo jure prius b conveniendi sunt omnes fidejussores c, & mandatores, & sponsores, quam ad pignorum perveniat possessores.

UT D ACTIONES ET AB HÆREDIBUS, ET CONTRA HÆREDES INQUIANT.

TITULUS XI.

1. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

Cum stipulationes f, & legata g & alios contractus post mortem compositos, antiquitas quidem respuebat, nos autem pro communi hominum utilitate recipimus: consentaneum erat etiam illam regulam h, qua vetustas utebatur, more humano emendare: Ab hæredibus enim incipere actiones, vel contra hæredes, veteres non concedebant, contemplatione stipulationum ceterarumque causarum post mortem conceptarum. Sed nobis necesse est, ne prioris vitii materiam relinquamus, & ipsam regulam de medio tollere: Ut liceat & ab hæredibus, & contra hæredes incipere actiones || & obligationes i: || ne propter nimiam subtilitatem verborum latitudo voluntatis contrahentium impediatur. Dat. 15. Kal. Novemb. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

NE UXOR PRO MARITO & VEL MARI- TUS PRO UXORE, VEL MATER PRO FILIO CONVENIATUR.

TITULUS XII.

Ne uxor pro marito: ex contractu.

1. Imperatores Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Asclepiodotæ.

Frustra disputas de contractibus cum marito tuo habitis, utrumne jure steterint, an minime: cum tibi sufficiat, si proprio l nomine nullum contractum habuisti, quo minus pro marito tuo conveniri possis: Quod nec si sponte pro eo intercessisses, quicquam a te propter Senatusconsultum m exigi jure poterit. Dat. Prid. Id. April. Diocletiano 3. & Max. AA. Confli. 287.

Ex delicto.

2. Iidem AA. Terentia.

Ob maritorum n culpam uxores inquietari o leges vetant. Proinde Rationalis p || noster || si res, quæ a fisco occupata sunt, domini tui esse probaveris, jus publicum sequetur r. Datum 3. Non. Septemb. Dioclet. & Maximiano AA. Confli. 287.

Ne socr pro genero, ne mater pro filia, ne maritus pro uxore.

3. Iidem AA. & CC. Carpophoro f.

Cum t te possessiones non in dotem pro filia tua dedisti, sed ad sustentandam u eam extra dotis

hac l. Cujus regulæ meminit etiam Theophil. §. 35. Inst. de leg. adde 1. Feud. 3. e quæ non cœperunt a defuncto scil. vel contra defunctum.

f v. l. 11. J. de contrahenda stipul. g d. §. 35. h Hæc constitutio & regula, contraria est veteri regulæ, de qua l. Dubium. 7. C. Theod. de divers. rescript. & Theoph. in §. post mortem. 35. de leg. tollitque veterum differentiam verborum: Cum moriar, cum mortuus fuero, post mortem meam dari, vel pridie quam moriar, ut l. 11. J. de contr. stipul. i Per pactum hæreditas post mortem dari potest. v. Guid. Pap. sing. 342.

k mariti contractu delicto. l. 1. l. 2. inf. eod. l. i. e. utilitatem. l. 24. J. locati. m Vellejanum. n Confiscatis mariti bonis, res uxoris ejus confiscatæ non intelliguntur. Synopsi. Basil. 7. tit. 6. ex lib. 24. tit. 4. c. 2. l. 24. inf. de donat. int. vir. l. 1. inf. ad l. Jul. de vi. l. 32. inf. de penis. uno tamen casu dos uxoris retinetur. l. 4. J. in quib. caus. pign. tacite. l. 3. inf. de primip. non alia ejus bona. l. 1. inf. de priv. fisc. Sic maritus ob culpam uxoris interdum tenetur. l. 4. §. 2. D. de off. Procons. o In bonis suis.

p Rationalis, procurator Cæsar. q non dotales. d. l. 1.

r & ita auditur tertius opponens, de quo dixi ad l. 13. §. 3. §. de Jud. f τὰ ἐκτετακτα τῆς γυναικὸς &c. Extradotalia mulieris pro viri oneribus onerata non sunt: nec matres pro filiis: nec uxor pro marito. Syn. Basil. 50. ex lib. 24. tit. 4. c. 3.

t al. Carpophoræ: ut sit hypothesis in matre. u Res traditæ filia ad eam sustentandam, hoc est, alendam, non præsumuntur dotales.

I 2

causam

z Nomen vendi potest, ut hic: ut & in dotem dari. l. 2. sup. eod.

a l. 6. §. eod.

b d. l. 6.

c aut revocandum.

d Donatio ex adfectione præsumitur. l. 58. ff. de hæredibus inj.

e Mandatum remunerandi, re integra, morte mandantis finitur. l. 15. J. mand.

f l. 2. §. 5. l. 6. ff. de donat.

g Mandatum morte finitur. v. l. 26. ff. mandati.

h Accursi. in l. 35. in verb. portionibus. ff. de donat.

i l. 6. sup. de condit. ob causam.

j Donatio perfecta revocari non potest. l. 7. §. de condit. ob causam.

k hoc videtur abrogari per l. 33. inf. de donat.

l l. 1. J. de donationibus.

m Antestatis, ut vocant, regulariter prohibita: nisi lex vel consuetudo permittat. vide Accursi. in l. 4. sup. de edendo. l. extat. 13. ff. quod metus causa. l. si quis instantem. 7. C. unde vi.

n vide l. 13. ff. quod met. caus.

o l. 4. sup. de edendo. l. 2. inf. de probationibus. l. 9. inf. de exceptionibus.

p Personalis adversus debitorem actio non tollitur, etiam si pignora creditor obligat, sed pretium pignoris in debitum computatur, & residuum actione personali petitur. Synopsi eod. c. 14. quædam modum & in eundem personalem actio competit, ita & de hæreditate, legatis, venditione, locatione, societate &c. Scholasticis ibid.

q Electio unius, non est alterius repudiatio; qui pignoras tiam eligit, non renunciat personali actioni.

r l. 3. l. 9. J. de distract. pign. l. 3. §. 4. J. de jure domini. l. 26. ff. de solutionib.

s Colonis, quod mutuum datur, ab eorum dominis non potest exigi, etiam si ipsis dominis præsentibus mutuum datum sit. Syn. cod. cap. 13. l. 4. vers. sane. J. de agricolis.

t Credulis nimis facile decipiuntur. vide Accursium l. 14. sup. si certum.

u & e contra. l. 3. §. eod.

x i. e. etiam si actores ejus præsentibus fuerint. Synopsi vero Basilien. ibidem. ita habet, etiam si præsentibus domino.

y dixi ad l. 14. sup. si certum.

z As alienum est, quod quis debet: qui in xre alieno, ἀποροι χρεώσται Græcis dicuntur, Synop. Basil. cod. c. 15. §. 3. Armen. 3. §. 70. Igitur qui solvendo non sunt, creditoribus suis servire non coguntur: Neminem enim ingenuorum lex ea facere vult, quæ sunt servilia. Synopsi & Scholasticis ibid. unde colligunt, hoc jure, debiti causa neminem manu injecta capi posse, nisi aliud expresse sit conventum. vide Socrum reg. 174.

a hinc colligunt, Neminem posse ad præcisam servitutem se obligare: & obligationem ad carceres non valere, nisi consuetudo id permittat. vide Molinæ de usur. questione trigesima sexta num. 27.

b Novella 134. cap. sept. Ambrosius lib. de Tobia. Vidi, inquit, miserabile spectaculum, liberos pro paterno debito in actionem deduci, id est, auctionem. & Basilii Psal. 14. εἰδὼν ἐγὼ ἐλεεινὸν θέαμα, πᾶδας ἐλευθέρους ὑπὸ χρεῶν πατέρων ἐκωλύμενους εἰς τὸ πρᾶτῆριον. v. Cujac. ad Nov. 134. adde 7. Eclog. 6. ex lib. 23. tit. 2. cap. 2. fol. 76. Verum autor Synopsos d. loco. liberos appellat hanc lege non intelligi filios aut filias, sed ἐλευθέρους, id est, ingenuos. Quemadmodum eidem autori & Marti. d. loco. as alienum non est as a patre contractum, sed a seipso.

y i. e. mercatores, ad quos pecunia propter mercimoniam pervenit. adde l. 15. §. si cert. per. l. 8. J. de positi. adde l. 44. 49. ff. de cond. indeb. z l. 14. J. de pig. Hodie non est. Novell. 4. cap. 3. Auth. proxim. J. eod. & merito. Nam fiscus hanc electionem sibi non adrogabat, l. 1. inf. de conven. fisc. debitor. l. 47. ff. de jure fisci.

a & ita restringuntur multæ leges, quæ nimis generaliter transgunt, Usucapione jus pignoris non perimit. adde l. 7. in fin. §. eod. l. 1. §. 2. D. de pign. l. 12. D. pro empt. l. 2. D. pro har. l. 7. J. de pign. b Primum conveniendus est reus, tum intercessor, deinde possessor hypothecarius & hoc beneficium discussionis appellatur, fidejussoribus utile. Aliud etiam habent, quod & divisionis & pistolæ divi Hadriani nuncupant, de quo v. l. ult. inf. de consensu. Vix ullus contractus apud Notarios periclitatur, in quo fidejussores, utrique beneficio non renunciant. Et ita frequentes obhujusmodi renunciationes, hæc authentica parum utilis, de qua v. Oldend. tract. de jure sing. c. 6. ibi: de priv. fidejuss.

c Tertius possessor hypothecarius conveniri non potest, nisi discussio principali & ejus fidejussoribus, v. Negusantium tract. de pignor. parte 3. membr. 1. num. 1.

d Vetus regula abrogatur, quæ cavebatur, actorem quæ adversus nos non crepisset, neque adversus hæredes nostros transire,

a adde l. 11. §. de decurionibus.
b v. l. 9. D. de mun.
c l. 4. J. cod.
d l. 11. inf. de dam.
e Fallit certis casibus. vide Gailium. 2. obs. 90.
f Maritus pro uxore potest fidei-jubere, at non vice versa. l. 1. §. g v. l. 3. §. cod.
h Partem debitorum filii si mater solvit, residuum partem solvere non cogitur, ut hic Synops. Basil. 7. tit. 6. ex lib. 24. c. 4. 4. Harm. 9. §. 25. 26. adde l. 7. §. 15. D. ad Maced. l. 28. §. de pactis. l. 7. inf. de usuris. v. tamen l. 1. inf. de fidei. Nov. 2. c. 3. l. 6. D. de in rem ver. l. 18. inf. de agri. culis. Cur ita collige ex l. 88. §. 5. D. de leg. 2. l. 20. §. de negot.
i Qua actione teneatur, qui personam aut alterius indebite arreptam fecit, v. Peckium. c. 18. de jur. p. s. De re p. s. v. hic Baldum.
k Imo actionem tantum amittit. l. extas. D. quod metus causa. Imo & penam corporalem sustinet. Novell. 53. c. 1.

l l. 2. 4. inf. cod. adde l. 7. in fin. l. 9. D. de fent. l. 8. in fin. D. de in ju. vocando. l. 26. D. de penis.
m l. 1. l. 3. v. 12. men lib. 10. tit. 60. J. cod.
n l. 5. J. cod.
o Ut quia creditur pecunia est. l. 6. §. ad Maced.
p l. 57. D. de judi. c. 10. inf. de actionib.
q l. 3. inf. qui bonis cedere.
r l. 4. inf. cod. ob ejus debitorum. l. 5. §. 16. ff. de agnoscendis. id. que vivo patre. l. 4. inf. cod. l. 1. §. de filiofam.
s Pater pro filii oneribus non tenetur. Synops. Basil. 7. tit. 6. ex lib. 24. tit. 4. c. 7. 4. Harm. 9. §. 26.
t l. 5. inf. de decurionib. l. 1. inf. de filiofam. & quomodo. l. 1. quod. 2. ff. ad municip.
u l. 2. §. cod.
v l. 7. §. de judi. c. 1. l. ult. §. de noxalib. l. 14. ff. de oblig. l. 7. tutelae. §. 2. D. de ap. min. Synops. d. tit. 4. c. 9. Harm. d. loco.

a De privilegiis, quæ bonarum literarum professoribus & studiosis data sunt, v. Oldend. in trakt. de jure singulari cap. 10. Idem hanc repetit latissime dom. v. fol. 580. Rebutus hanc repetit etiam latius lib. 3. de priv. scholasticorum. Eorundem privilegia ad 100. usque Horatius Lucius enumerat tract. de priv. scholast. Rebutus vero 180. d. loco. Quando & in quibus cessat hoc privilegium, & an ei possit renunciari, v. Oldend. d. loco. num. 1. & sequentibus.
b Nuncii & consequenter Bidelli fruuntur studioforum privilegiis.
c l. e. sunt exempti a vectigalibus portoriis, & aliis oneribus, alias non tantum studiosis, sed & omnibus secure vivendi, & habitandi datur potestas, & hoc primum caput privilegiis scholasticis est.

causam filia tua prædicia assignasse proponas: civilium a munerum vel onerum municipalium b obtentu, ex persona mariti ejus, quomodo matres ex persona c filiorum, interpellari non d possunt: cum neque e maritum pro uxoris obligatione conveniri posse constet, nisi f ipse pro ea se obnoxium fecit. Certissimum enim est, ex alterius contractu neminem obligari. 3. Id. Septemb. Sirmii, AA. Conf. 293.

Ne mater pro filio.

4. Idem AA. & CC. Philothetæ.

Cum te ideo ex persona filii g tui commemores conveniri, quod pro debitis ejus aliquid h intulisse videaris: defensionibus tuis uti apud eum, cujus super ea re notio est, minime prohiberis, ut is ad solutionem alieni debiti urgeri te non patiat. Dat. 10. Kal. Septemb. Titiano, & Nepotiano. Conf. 301.

Pena exigentis alium pro alio.

Ut auth. ut non fiant pig. pro aliis. §. 1. coll. 6. tit. 7. al. Nov. 52. c. 1.

Sed omnino, qui alium pro i alio secundum formam pignorationis exigit, totum id ipsum, quidquid sit, in quadruplum k vim passio reddet: nec non & ab actione pro qua talia præsumit, cadet.

NE FILIUS PRO PATRE VEL PATER PRO FILIO EMANCIPATO, VEL LIBERTUS PRO PATRONE, VEL SERVUS PRO DOMINO CONVENIATUR.

TITULUS XIII.

Ne pater pro filio.

1. Imp. Gordianus A. Candido Militi.

Neque ex ejus filii persona, qui cum sui juris esset, mutuum pecuniam accepit, pater ejus, si non fidem suam obstrinxit, conveniri potest: neque ex ejus, quem in potestate habet: si sine jussu ejus contractum est: neque l. filii contra o Senatusconsultum Macedonianum mutua pecunia l. data est, amplius p. quam de peculio actionem sustinere cogitur. Quapropter pater tuus, si ei pecunia a creditore fratris tui extorta est, ad quam reddendam non tenebatur, Præsidis provinciae auctoritate eam recuperabit. PP. 3. Non. Octob. Pio & Pontiano Conf. 239.

Ne filius pro patre.

2. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. Neotherio & Eutolmi.

Ne contra juris auctoritatem ab eo, qui patrem vestrum, a quo emancipatos q vos dicitis, ad manus r civile devocaverat, inquietemini s, Præsides provinciarum providebit. Dat. 8. Kal. Feb. Maximo 2. & Aquilino Conf. 286.

Ne pater pro filio.

3. Idem AA. & CC. Theogeni.

Si r filius familias invito patre decurio u creatus sit, pro Deo patrem inquietari non posse, jure manifestissimo cautum est. G. 10. Kal. Maji, CC. Conf. 294.

Ne filius pro patre.

4. Idem AA. & CC. Achivæ.

Patris x nomine superstitis filium, nec munerum y civilium, nec debiti causa, personali posse conveniri actione constat. S. 12. Kal. Mart. Sirmii, CC. Conf. 300.

Ne libertus pro patrono. Ne servus pro domino.

5. Idem AA. & CC. Lampetio.

Ex patroni vel domini z contractu, liberti, vel servi conveniri non possunt. Dat. Id. Apr. CC. Conf. 300.

De Scholaribus.

Nova Constitutio Friderici a.

Habita quidem super hoc diligenti inquisitione Episcoporum, Abbatum, Ducum, omnium Judicum, & aliorum Procerum sacri nostri Palatii examinatione: omnibus, qui causa studiorum peregrinantur, Scholaribus: & maxime divinarum atque sacrarum Legum Professoribus, hoc nostra pietatis beneficium indulgemus, ut ad loca, in quibus literarum exercentur studia tam ipsi quam eorum nuncii b veniant, & in eis secure c habitent. Dignum namque existimamus, ut, cum omnes bona facientes, nostram laudem & protectionem omnimodo

x Filii pro patris oneribus non tenentur. Synops. & Harm. d. loco. y l. 2. §. cod.

z l. 7. §. de judi. c. 1. l. ult. §. de noxalib. l. 14. ff. de oblig. l. 7. tutelae. §. 2. D. de ap. min. Synops. d. tit. 4. c. 9. Harm. d. loco.

a De privilegiis, quæ bonarum literarum professoribus & studiosis data sunt, v. Oldend. in trakt. de jure singulari cap. 10. Idem hanc repetit latissime dom. v. fol. 580. Rebutus hanc repetit etiam latius lib. 3. de priv. scholasticorum. Eorundem privilegia ad 100. usque Horatius Lucius enumerat tract. de priv. scholast. Rebutus vero 180. d. loco. Quando & in quibus cessat hoc privilegium, & an ei possit renunciari, v. Oldend. d. loco. num. 1. & sequentibus.

b Nuncii & consequenter Bidelli fruuntur studioforum privilegiis.
c l. e. sunt exempti a vectigalibus portoriis, & aliis oneribus, alias non tantum studiosis, sed & omnibus secure vivendi, & habitandi datur potestas, & hoc primum caput privilegiis scholasticis est.

mereantur: a quorum b scientia totus illuminatur mundus, & ad obediendum Deo & nobis ejus ministris, vita subditorum informatur: quadam speciali dilectione eos ab omni injuria defendamus. Quis enim eorum non misereatur, qui amore scientie exules facti, de divitiis pauperes, semeti, se exinanunt, vitam suam multis periculis exponunt, & a vilissimis saepe hominibus (quod graviter ferendum est) corporales injurias sine causa perferunt? Hac igitur generali & in perpetuum valitura lege decernimus, Ut nullus de cetero tam audax inveniatur, qui aliquam Scholaribus injuriam inferre præsumat, nec c ob alterius cujuscunque provincia delictum sive debitum, (quod aliquando ex perversa consuetudine factum audivimus) aliquod damnum eis inferat: scituris hujusmodi sacra Constitutionis temerariis, & etiam ipsis locorum Rectoribus, qui hoc vindicare neglexerint, restitutionem rerum ablatarum ab omnibus exigendam in quadruplum: notaque infamia eis ipso jure irroganda, dignitate sua se carituros in perpetuum. Verum tamen si litem eis quispiam super aliquo negotio movere voluerit: hujus rei optione d data Scholaribus eos coram e domino vel magistro suo, vel ipsius civitatis Episcopo (quibus hanc jurisdictionem dedimus) conveniat. Qui vero ad aliam judicem eos trahere tentaverit: etiam si causa iustissima fuerit, a tali conamine cadat. Hanc autem legem inter Imperiales Constitutiones, sc. sub titulo: Ne filius pro patre, &c. inseri jussimus. Datum apud Roncaliam, anno Domini 1158. mense Novemb.

AN g SERVUS PRO SUO FACTO POST h MANUMISSIONEM TENEAUR.

TIT. XIII.

De contractu cum statulibero.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Juventiano.

Quamvis cum statulibero contraxeris, tamen ex ante i gesto te non habere cum eo, post impletam conditionem libertatis, actionem, scire debes. PP. 4. Idus Decembr. Dextro 2. & Prisco Conf. 197.

De legato.

2. Imp. Antoninus A. Bexico.

Creditoribus k tuis, qui tibi in servitute l mutuum m pecuniam crediderunt, nulla adversus te actio competit, maxime cum l peculium n tibi non esse legatum proponas. PP. 3. Kal. Septemb. Lato & Cereale Conf. 216.

De pecunia ob libertatem promissa.

3. Imp. Alexander A. Herodi.

Promissa n tibi pecunia a servo tuo o, ut eum manumitteres, si posteaquam manumissisti, stipulatus p ab eo non es, adversus eum petitionem per in factum actionem habes q. PP. Id. Septemb. Alexandro A. Conf. 227.

De fuito.

4. Imp. Gordian. A. Hieroni.

Et cet r servitutis tempore l ea, l quæ pecuniam matris tuæ surripuisse s dicitur, ob hujusmodi admissum conveniri non poterat: ad t libertatem tamen perducta, (nam caput u noxa x sequitur) furti actione tenetur y. PP. Id. Septemb. Pio & Pontiano Conf. 239.

De eo, qui fundos domini coluit.

5. Idem A. Chresto.

SI (ur allegas) antequam a domino manumitteris, fundos ejus coluisti z, posteaque adempto peculio, libertate donatus es: ob reliqua, si qua pridem a contracta sunt, res bonorum, quas postea propriis laboribus quæ sisti, inquietari minime possunt. PP. 16. Cal. Decemb. Ariano & Pappo Conf. 244.

De delicto in dominum commissio.

6. Imp. Dioclet. & Max. AA. & CC. Feliciano.

Sive servi sint hi, quorum precibus fecisti mentionem, domi eos conveni: quia inter b dominos ac servos judicium constare nullum potest: sive post delictum c manumissisti: ex antecedentibus post datam libertatem eos nulla ratio juris a dominis quondam conveniri patitur d. Sane si post e manumissio-

n Syn. Basil. d. tit. 3. c. 3. o i. e. cum esset servus. l. 77. D. de solutionib. Pecunia ob libertatem promissa, petitur per actionem in factum.

p l. 1. §. 4. D. quæ ver. act. adde l. 104. D. de verb. oblig.

q Imo, non habet. l. 17. §. de negot.

r Ex contractibus in servitute gestis, post manumissionem nemo tenetur. Ob delicta tamen convenitur, propter regulam, Caput noxa sequitur. Syn. d. tit. 5. c. 4. 1. Harm. 18. §. 19.

s l. 14. D. de oblig.

t Servi delictum, quod non parit actionem in servitute, parit in libertate.

u l. 1. in fin. D. de priv. delict. §. 5. Inst. de noxal. act.

x i. e. noxalis actio. d. §. 5.

y Imo non tenetur. l. ult. J. cod.

z Servus, qui coluit prædicia dominica, liber factus, non tenetur.

a l. 1. §. eodem.

b v. l. 13. in fin. §. de transact.

c ex delicto in dominum commissio, servus non tenetur, liber factus.

d Imo patitur. l. 4. §. cod.

e l. 17. §. 1. verf. placet. D. de furt.

a Meritis præmia & honores debentur. l. 1. §. de assessoribus, Honor, præmium virtutis. Aristotel. 4. Ethic. 3. Cicero 1. officior. & 3. de republ. ca. 5. Lactantius 19.
b Laus studioforum.
c secundum caput hujus privilegii est, ne possint capi jure repræsentationum.
d Tertium caput privilegii studio. tis hic datur, ut eis sit optio, utrum apud præceptorem suum, an apud episcopum loci conveniantur. Possunt etiam & tertium eligere. §. 10. in fin. Const. ad Antecessoris.
e Forum sortimur ratione studii. v. Accursium in l. hares. 19. §. proinde. in verb. debet. ff. de judic.
f Roncalia, hic: & 2. Feudorum 33. §. 1. tit. 40. tit. 52. five Roncalia, campi, supra. Badium non procul a Placentia, in quibus solebant olim imperatores conveniri agere solentem. Roncalia meminit Abbas Urspergensis, & Guntherus 2. Lixguri.

g Synops. Basil. 7. tit. 6. ex lib. 24. §. 1. tit. 5. & 52. tit. 1. ex lib. 24. tit. 5. adde Accursium ad l. 15. in verb. ab initio. in fin. ff. de negotiis. l. tum actum. 17. in verb. reddere. ff. de negotiis. h l. 146. ff. de reg. jur.
i l. 2. l. 5. J. cod. l. 21. §. de negot. l. 4. J. de restitut. manumiss. l. 17. de negot. l. 24. §. 7. in fin. ff. de liber. legat.
k Synops. d. tit. 5. c. 2.
l v. l. 11. J. de peculio ejus, qui libertatem meruit.
m An libertus possit conveniri ex contractu in servitute facto, peculio ei legato, v. l. 1. §. 10. ff. de dos. preleg.

n Syn. Basil. d. tit. 3. c. 3. o i. e. cum esset servus. l. 77. D. de solutionib. Pecunia ob libertatem promissa, petitur per actionem in factum.

p l. 1. §. 4. D. quæ ver. act. adde l. 104. D. de verb. oblig.

q Imo, non habet. l. 17. §. de negot.

r Ex contractibus in servitute gestis, post manumissionem nemo tenetur. Ob delicta tamen convenitur, propter regulam, Caput noxa sequitur. Syn. d. tit. 5. c. 4. 1. Harm. 18. §. 19.

s l. 14. D. de oblig.

t Servi delictum, quod non parit actionem in servitute, parit in libertate.

u l. 1. in fin. D. de priv. delict. §. 5. Inst. de noxal. act.

x i. e. noxalis actio. d. §. 5.

y Imo non tenetur. l. ult. J. cod.

z Servus, qui coluit prædicia dominica, liber factus, non tenetur.

a l. 1. §. eodem.

b v. l. 13. in fin. §. de transact.

c ex delicto in dominum commissio, servus non tenetur, liber factus.

d Imo patitur. l. 4. §. cod.

e l. 17. §. 1. verf. placet. D. de furt.

a. Fiscus utiles
ad omnes in debi-
torem sui debito-
ris habet. adde l.
1. sup. de cond. ex
lege.

b. Cur ita? vide
Nov. 52. cap. 1.
possunt tamen
propter contu-
maciam propri-
am res tutoris
capi. l. 1. §. 2. ff.
si quis ius dicen-
ti.

c. Quod non est
controversum, so-
let prius capi. l.
35. §. 4. in fin.
ff. de re iud. idque
etiam creditor
utilitas.

d. v. Accurs. in
l. 5. §. de excus.
rei iudicata.

e. In subsidium
pignorum, deve-
nitur ad nomina
debitorum debi-
toris.

f. huius legis sen-
sus petendus est
ex l. 4. §. cod.
§. fisci sc.

h. Fiscus a debito-
ris sui debitori-
bus nihil petit,
nisi quum prin-
cipalis reus sol-
vendo non esse
deprehenditur.

Syn. Basil. 7. tit. 6.
ex l. 24. tit. 6.
cap. 65. Causam
hanc adfert scho-
lastes Synopsos
illa loco. quod fi-
scus erubescat a-
lienum quid pe-
tere. l. 3. §. cod. l.
3. §. 8. ff. de iure
fisci. Et ita ex-
actor publicorum
tributorum excu-
sari exigit: ex-
cuse prius prin-
cipalem, quia fi-
scus electionem
non habet. l. 1. §.
de conveniendi, ff.
de iure fisci. Exi-
git debitorem de-
bitoris fisci, quia
habet rati-
onem hypothecam.
l. 1. §. de condi-
ti. ex lege.

§. v. l. 6. C. de ob-
ligationib.

§. v. l. 7. §. sup. de
her. vel act.

l. i. e. quæ coepe-
runt ex persona
vel in personam
defuncti & trans-
ierunt ad hære-
dem.

m. Creditor suc-
cedens pro parte
debitori, omne
debitum non a-
mittit, sed pro ea
parte tantum, qua
succedit: alteram
a suis cohæredibus
repetit. l. 6. §. 7. l. 14. §. ad l. Falcid. l. 7. §. de bon. auth. l. 3. ff. de fideicommiss. har. petit.

n. Etiam cum fisco debetur, actio quidem personalis adversus omnes hæredes debitoris competit: hypothecaria vero adversus eum, qui pignora detinet. Syn. Basil. 24. cap. 1. v. l. 1. §. si certum.

o. sensus est, hæreditariis actionibus personalibus, ne funeraria quidem excepta l. 22. 23. ff. de religiof. hæredes tenentur pro sua parte: realibus ipsi non tenentur, sed ipsarum re-
rum possessores. l. 2. §. si unus ex pluribus. l. 55. ff. de rei vindic. l. 5. §. 12. in fin. ff. ad exhib. l. 35. ff. de hered. inst. l. 2. §. 2. vers. sed si unus ff. de pætor. stip. Quid si, quæ pro-
ponitur, personalis actio, sit individua? tunc quilibet hæredum tenetur in solidum. l. 85. §. 2. in fin. ff. de verb. obl. Idem dicendum, si res instituenda, ab uno hæredum teneatur in
solidum. l. 3. §. 2. ff. commodati. l. 22. ff. depositi. si agitur de pollicitatione facta reipubli-
cæ, l. 9. ff. de pollic. de alimentis, l. 3. ff. de aliment. de eo quod ab uno tantum hærede re-
lictum. l. 53. ff. de legat. 2.

p. l. 9. inf. soluto.

q. De dote actio contra hæredes mariti, non contra debitores eius dirigitur. Imo, contra
debitores, cum omnia bona mariti sint ratiæ pro dote obligata. l. 1. §. 1. §. 1. de rei uxor.
act. Solve. Datur contra debitores hypothecaria, non personalis.

nem quid illicite commiserint, hoc apud Præsidentem pro-
vinciæ argue, accepturus ex iure sententiam. Dat. 2. Id.
Apr. Byzanti, AA. Conf. 287.

QUANDO FISCUS VEL PRIVATUS DEBITORIS SUI A DEBITORES CONVENIRE POSSIT VEL DEBEAT.

TITULUS XV.

De are alieno pupilli.

1. Imp. Sever. & Antonin. AA. Valeriano.

Propter b æs alienum pupilli, res tutoris, qui ni-
hil ex bonis ejus tenet, pignori capi non oportet.
PP. 2. Kalend. Junii. Laterano & Rufino Conf.
198.

Si condemnatus non est solvendo.

2. Imp. Anton. A. Marco.

Si in causa judicati Valentis, quem tibi condemnatum
fuisse proponis, nihil est, quod sine c quæstione d pi-
gnoris a loco capi, & distrahi possit: debitores ejus con-
venti, ad solutionem auctoritate Præsidentis provinciæ com-
pellantur.

Si debitor debitoris fisci fateatur vel neget.

3. Imp. Gord. A. Primiano.

Si debitum non f inficiantur hi, quos obnoxios debito-
ribus fisci esse proponis, potest videri non esse iniquum
quod desideras, ut ad solutionem per officium Procurato-
ris g compellantur. Nam si quæstio aliqua refertur, id
concedi non oportere || etiam || ipse perspicis. PP. 6. Kal.
Februarij. Sabino & Venusto Conf. 241.

Si principis debitor fisci solvendo sit vel non.

4. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. || & CC. || Zosimo.

Non h prius ad eos, qui debitoribus fisci nostri sunt
obligati, actionem fiscalem extendi oportere, nisi pa-
tuerit principales reos idoneos non esse, certissimi juris est.
S. 12. Kal. Maji, AA. Conf. 293.

De nomine in solutum dato.

5. Idem AA. & CC. Nanidæ.

In i solutum nomine dato, non aliter nisi mandatis a-
ctionibus ex persona sui debitoris adversus ejus debito-
res creditor experiri potest: suo autem nomine, utili & acti-
one recte utitur. Dat. Kal. Jan. CC. Conf. 294.

DE HÆREDITARIIS ACTIONIBUS.

TIT. XVI.

De creditore, qui ex parte successit debitori.

1. Imp. Gord. A. Hermeroti.

Pecuniam, quam tibi a matre debitam fuisse dicis, ab
hæredibus ejus, cohæredibus m tuis, pro parte tibi
competente petere debes. Sed & res, si quæ tibi ob
idem debitum obligata sunt, persequi non prohibe-
ris. PP. 2. Kal. Mart. Gordiano A. 2. & Pompeiano Conf. 242.

De oneribus dividendis pro hæreditariis partibus.
de pign. & hypoth.

2. Imp. Decius A. Thelemachæ.

Pro n hæreditariis partibus hæredes onera hæreditaria
agnoscere etiam in fisci rationibus placuit, nisi o inter-
cedat pignus vel hypotheca, tunc enim possessor obligata
rei conveniendus est. PP. 14. Kal. Nov. Æmiliano & A-
quilino Conf. 250.

De exactione dotis.

3. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. || & CC. || Maximæ.

Hæredem p mariti quondam tui de q dote tibi red-
denda conveni: personalem || enim || actionem con-

tra debitores hæreditarios tibi decerni frustra postulas. PP.
14. Kal. Maji, AA. Conf. 293.

De pupillo hærede.

4. Idem AA. & CC. Crispo.

Sub a prætextu b atatis pupilli debitoris hæreditarii
creditorum exactionem differri non posse, nimis evi-
dens est. Unde, cum te tutorem proponas, quemadmo-
dum a pupillis creditoribus satisfiat, eniti c debes. Dat.
10. Kal. Decemb. Sirmii, AA. Conf. 293.

Si creditor debitori successerit.

5. Idem AA. & CC. Julio.

Ut debitum tibi ante d aditam hæreditatem solvatur,
actum, si ad te pertineret || hæreditas || quæri jubea-
mus, præpostera e petitio est. Etenim cum tibi foci
successionem quæritam patuerit: debiti petitionem extin-
gui per confusionem f non ambigitur. Dat. Prid. Non.
Mart. Sirmii, CC. Conf. 294.

De adulta, quæ debitori successit ex parte.

6. Idem AA. & CC. Domno.

Si adulta, cuius curam geris, pro triente patruo suo,
quem etiam tutelam || ejus || administrasse proponis,
hæres extitit g, nec ab eo quicquam exigere prohibita h
est: debitum a cohæredibus ejus pro besse petere non pro-
hibetur i, cum ultra k eam portionem, qua successit, pe-
titio non confundatur. Nam adversus l adultam tuam re-
sindi postulas testamentum, si quidem cohæredes ejus
adeuntes m hæreditatem se etiam obligant; & si non sol-
vendo constituti probentur, postulata separatione n, nul-
lum ei damnum Præsides provinciæ fieri patietur. Datum
Kalend. Decemb. AA. Conf. 299.

Qui conveniendi sunt vel non.

7. Idem AA. & CC. Apolausto.

Creditorum o hæreditarios adversus legatarios p non
habere personalem actionem convenit: quippe cum
evidentissime lex q 12. tabularum hæredes huic rei r faciat
obnoxios. Dat. 6. Id. Decemb. Nicomedi, CC. Conf. 300.

EX DELICTIS DEFUNCTORUM IN QUANTUM HÆREDES CON- VENIANTUR.

TITULUS XVII.

Actiones ex delicto post litem contestatam transeunt ad
hæredes. Bald.

1. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC.
Macedoni.

Post u litem contestationem, eo, qui x vim fecit, vel
concussionem y intulit, vel aliquid deliquit, defun-
cto, successores ejus in solidum, alioquin in quan-
tum ad eos pervenit, conveniri juris absolutissimi
est, ne alieno x scelere ditentur. Datum 5. Kalend. Maji,
Sirmii, CC. Conf. 294.

DE A CONSTITUTA b PECUNIA.

TIT. XVIII.

De eo, qui constituit, & de ejus hæredibus.

1. Imp. Gordianus A. Felici.

85. D. de leg. 2. k Confusio ultra portionem hæreditariam non fit. l. 3. §. de negot. l.
3. §. de contrar. jud. l. 14. §. ad l. Falc. l. 7. inf. de bon. aut. jud. l. 1. e. adversus uti-
litate ejus. v. l. Polla. 2. inf. de his, quibus ut indignis. m Hæres adeundo se obligat.
n v. l. 2. §. de bon. auth. & ff. de separationib. o Hæredes debitorum nomine tenen-
tur, non legatarii. Syn. Basil. 7. tit. 6. ex lib. 24. tit. 7. c. 7. & 3. Harm. 5. §. 85. l. 1. §.
16. ad Sc. Treb. l. 15. §. de donat. l. ult. in fin. ff. de contrahenda emptione. p Creditor
adversus debitores hæreditarios agere personali actione non potest, l. 3. in fin. §. cod. sed nec
adversus legatarios, ut hic: ergo hypothecaria potest: licet ipsi legatarii creditorum loco
fin. l. 40. ff. de obligat. q l. 26. §. de pat. l. 1. §. familia.

r i. e. personalibus actionibus. l. 3. sup. cod. f Poena ex delicto adversus hæ-
redem non transit, hoc titulo. Vi e quinque exceptiones apud Socinum reg. 291.
t l. 20. ff. de accusationib. Huc refer, quod Clarus ait, l. 5. sent. §. ult. quæst. 86. alium
pro alio: dominum pro delicto famuli, vel familiar, patrem pro filio non puniri corporali-
ter. Statuto tamen posse fieri, ut quis pro alio, vel infamia, vel amissione omnium bono-
rum, l. 5. C. ad l. Jul. majestatis. vel certa quantitate (puta legitimæ) puniatur. Eodem
modo fieri posse, ut civitas teneatur pro maleficio in ejus territorio.
u Defuncto, qui deliquit, post litem adversus eum contestatam mortuo, in hæredes ejus
in solidum actio transmittitur. Ante litem contestatam mortuo, hæredes ejus conveniuntur
in id duntaxat, quod ad eos pervenit. Nec enim æquum est, hæredem alieno scelere ditari.
Synops. Basil. 24. tit. 7. c. 7. §. 1. vers. pænaliter. Inst. de perpet. & temp. l. 33. l. 58. ff. de
obl. l. 1. ff. de priv. vat. delict.

x non rapinam. l. 1. l. 2. D. de concussionib. y Non metum. Cujac. ad l. 16. in fin.
D. quod metus caus. ubi refert, hanc legem sumptam esse ex rescripto quodam Codicis Her-
mogeniani, quod integrum apud eundem vide.
z Nemo ex dolo auctoris lucrum debet facere. d. l. 33. l. 16. in fin. ff. quod met. l. 39. 44.
ff. de reg. jur.

a §. 9. Inst. de actionib. Paulus 2. sent. 2. & 13. ff. 5. περὶ ἀντιπροσώπων. 26. Ecl. 3.
περὶ ἀντιπροσώπων. 1. Harm. 3. §. 47. adde & eundem 3. tit. 6. §. 5. Oldendorp. class.
4. act. 8. 16. Gell. 61.

b Constitui hac formula solet τὸ ἱκανὸν σοὶ ποιεῖν ἱκανὸν σοὶ γενήσεται, satisfiet tibi,
genēsetai σοὶ τὸ ἱκανὸν παρ' ἐμοῦ ἢ παρὰ τῶνδε. Satisfiet tibi a me, & ab hoc, &
ab illo. Ecl. d. loco. ἀντιπροσώπων Gallivocant Respondans. D. Paulus ita se constituit debi-
torem pro Philemone. Si quo laxit te, aut debet, τὸ τοῦ ἐμοῦ ἀλλόγει. Extat & hæc for-
mula. l. 26. ff. cod. Habes penes me.

a Hæres tametsi
pupillus sit, hæ-
reditaria debi-
ta solvere cogi-
tur, neque æta-
tem causari, aut
prætexere debet.
ad dilationem so-
lutionis debito-
rum. Synops. Basil.
& ibi scholiastes
d. lib. 24. tit. 7.
c. 4. 3. Harm. 5.
§. 80.

b Atas minor de-
bitoris non au-
fert ius agendi
creditori. l. 8. in
fin. inf. de non
num. l. 8. §. man-
dati. v. l. 34. in
fin. D. de neg. l.
3. in fin. priat. ff.
quibus ex causis
in possess. proto-
gat tamen & su-
spendit in causa
status. l. 6. §. 30.
ff. de Carbonar.
c. l. 5. §. 9. de
reb. eorum.

d Hæres ante adi-
tam vel repudia-
tam hæreditatem,
non potest con-
veniri.

e Præpostera pe-
titio non admic-
tatur. l. 16. l. 13.
ff. de excus. præ-
postera tamē scri-
ptio non nocet in
testamentis, &
contractibus l. 25.
§. de testamentis.
Interim nota de
exceptione præ-
postestationis.

f Confusio debi-
ti petitio extin-
guatur. l. 7. sup.
de pactis. l. 50. ff.
de fidejuss.

g l. e. si creditrix
successit debitori.
h l. 7. §. de bonis
aut. judicis
possid. l. 12. ff. ad
l. Falcid. addel. 19.
in fin. ff. de reg. jur.
i Quænam hic ra-
tio fuit dubitan-
di? Hæc scil. Te-
statorum, in du-
bio, animo com-
pensandi debiti
legasse intelligi:
sed non ita est. l.

j Quænam hic ra-
tio fuit dubitan-
di? Hæc scil. Te-
statorum, in du-
bio, animo com-
pensandi debiti
legasse intelligi:
sed non ita est. l.

k l. e. si creditrix
successit debitori.
h l. 7. §. de bonis
aut. judicis
possid. l. 12. ff. ad
l. Falcid. addel. 19.
in fin. ff. de reg. jur.
i Quænam hic ra-
tio fuit dubitan-
di? Hæc scil. Te-
statorum, in du-
bio, animo com-
pensandi debiti
legasse intelligi:
sed non ita est. l.

j Quænam hic ra-
tio fuit dubitan-
di? Hæc scil. Te-
statorum, in du-
bio, animo com-
pensandi debiti
legasse intelligi:
sed non ita est. l.

k l. e. si creditrix
successit debitori.
h l. 7. §. de bonis
aut. judicis
possid. l. 12. ff. ad
l. Falcid. addel. 19.
in fin. ff. de reg. jur.
i Quænam hic ra-
tio fuit dubitan-
di? Hæc scil. Te-
statorum, in du-
bio, animo com-
pensandi debiti
legasse intelligi:
sed non ita est. l.

l. e. si creditrix
successit debitori.
h l. 7. §. de bonis
aut. judicis
possid. l. 12. ff. ad
l. Falcid. addel. 19.
in fin. ff. de reg. jur.
i Quænam hic ra-
tio fuit dubitan-
di? Hæc scil. Te-
statorum, in du-
bio, animo com-
pensandi debiti
legasse intelligi:
sed non ita est. l.

m Hæres adeundo se obligat.
n v. l. 2. §. de bon. auth. & ff. de separationib. o Hæredes debitorum nomine tenen-
tur, non legatarii. Syn. Basil. 7. tit. 6. ex lib. 24. tit. 7. c. 7. & 3. Harm. 5. §. 85. l. 1. §.
16. ad Sc. Treb. l. 15. §. de donat. l. ult. in fin. ff. de contrahenda emptione. p Creditor
adversus debitores hæreditarios agere personali actione non potest, l. 3. in fin. §. cod. sed nec
adversus legatarios, ut hic: ergo hypothecaria potest: licet ipsi legatarii creditorum loco
fin. l. 40. ff. de obligat. q l. 26. §. de pat. l. 1. §. familia.

r i. e. personalibus actionibus. l. 3. sup. cod. f Poena ex delicto adversus hæ-
redem non transit, hoc titulo. Vi e quinque exceptiones apud Socinum reg. 291.
t l. 20. ff. de accusationib. Huc refer, quod Clarus ait, l. 5. sent. §. ult. quæst. 86. alium
pro alio: dominum pro delicto famuli, vel familiar, patrem pro filio non puniri corporali-
ter. Statuto tamen posse fieri, ut quis pro alio, vel infamia, vel amissione omnium bono-
rum, l. 5. C. ad l. Jul. majestatis. vel certa quantitate (puta legitimæ) puniatur. Eodem
modo fieri posse, ut civitas teneatur pro maleficio in ejus territorio.
u Defuncto, qui deliquit, post litem adversus eum contestatam mortuo, in hæredes ejus
in solidum actio transmittitur. Ante litem contestatam mortuo, hæredes ejus conveniuntur
in id duntaxat, quod ad eos pervenit. Nec enim æquum est, hæredem alieno scelere ditari.
Synops. Basil. 24. tit. 7. c. 7. §. 1. vers. pænaliter. Inst. de perpet. & temp. l. 33. l. 58. ff. de
obl. l. 1. ff. de priv. vat. delict.

x non rapinam. l. 1. l. 2. D. de concussionib. y Non metum. Cujac. ad l. 16. in fin.
D. quod metus caus. ubi refert, hanc legem sumptam esse ex rescripto quodam Codicis Her-
mogeniani, quod integrum apud eundem vide.

z Nemo ex dolo auctoris lucrum debet facere. d. l. 33. l. 16. in fin. ff. quod met. l. 39. 44.
ff. de reg. jur.

a §. 9. Inst. de actionib. Paulus 2. sent. 2. & 13. ff. 5. περὶ ἀντιπροσώπων. 26. Ecl. 3.
περὶ ἀντιπροσώπων. 1. Harm. 3. §. 47. adde & eundem 3. tit. 6. §. 5. Oldendorp. class.
4. act. 8. 16. Gell. 61.

b Constitui hac formula solet τὸ ἱκανὸν σοὶ ποιεῖν ἱκανὸν σοὶ γενήσεται, satisfiet tibi,
genēsetai σοὶ τὸ ἱκανὸν παρ' ἐμοῦ ἢ παρὰ τῶνδε. Satisfiet tibi a me, & ab hoc, &
ab illo. Ecl. d. loco. ἀντιπροσώπων Gallivocant Respondans. D. Paulus ita se constituit debi-
torem pro Philemone. Si quo laxit te, aut debet, τὸ τοῦ ἐμοῦ ἀλλόγει. Extat & hæc for-
mula. l. 26. ff. cod. Habes penes me.

c Constitui hac formula solet τὸ ἱκανὸν σοὶ ποιεῖν ἱκανὸν σοὶ γενήσεται, satisfiet tibi,
genēsetai σοὶ τὸ ἱκανὸν παρ' ἐμοῦ ἢ παρὰ τῶνδε. Satisfiet tibi a me, & ab hoc, &
ab illo. Ecl. d. loco. ἀντιπροσώπων Gallivocant Respondans. D. Paulus ita se constituit debi-
torem pro Philemone. Si quo laxit te, aut debet, τὸ τοῦ ἐμοῦ ἀλλόγει. Extat & hæc for-
mula. l. 26. ff. cod. Habes penes me.

d Constitui hac formula solet τὸ ἱκανὸν σοὶ ποιεῖν ἱκανὸν σοὶ γενήσεται, satisfiet tibi,
genēsetai σοὶ τὸ ἱκανὸν παρ' ἐμοῦ ἢ παρὰ τῶνδε. Satisfiet tibi a me, & ab hoc, &
ab illo. Ecl. d. loco. ἀντιπροσώπων Gallivocant Respondans. D. Paulus ita se constituit debi-
torem pro Philemone. Si quo laxit te, aut debet, τὸ τοῦ ἐμοῦ ἀλλόγει. Extat & hæc for-
mula. l. 26. ff. cod. Habes penes me.

e Constitui hac formula solet τὸ ἱκανὸν σοὶ ποιεῖν ἱκανὸν σοὶ γενήσεται, satisfiet tibi,
genēsetai σοὶ τὸ ἱκανὸν παρ' ἐμοῦ ἢ παρὰ τῶνδε. Satisfiet tibi a me, & ab hoc, &
ab illo. Ecl. d. loco. ἀντιπροσώπων Gallivocant Respondans. D. Paulus ita se constituit debi-
torem pro Philemone. Si quo laxit te, aut debet, τὸ τοῦ ἐμοῦ ἀλλόγει. Extat & hæc for-
mula. l. 26. ff. cod. Habes penes me.

a. Harm. 3. d. c. *παρ' ἀντιφω-
ντων. Idem 3.
tit. 6. Eclog. d. lo-
co. tit. 3.*
b. Constituta pec-
cuniarum actio (quæ
Grecis *πρωτὶ τῷ
ἀντιφώνῳ* et ἀ-
γῶνῃ.) etiam in
hæredes perpetuo
competit. *Synops.
Basil. 26. tit. 3.
cap. 1. & Harm.
3. §. 47. & 3. tit.
6. §. ult.*
c. τὸ ἰκανόν
στοι τοῖς. Sum-
ptum ex Nov. 15.
c. 6. *Syn. Basil. 26.
tit. 2. c. 3.*
d. Non omnis no-
minatus in instru-
mento est obliga-
tus, sed is tantum
qui consentit.
e. Cur non in so-
lidum? quia *ἐν
παρτί*, obligati-
onem in viriles
partes distribuit.
l. 1. §. 1. ff. de
duob. reis.
f. Qui hoc dicit,
satisfiet, certam
personam non ex-
primit, ideoque
neminem obligat.
g. Impersonalitas
viciat.
h. Cur in solidum?
Particula *ἄν*,
cuiuslibet nomina-
to obligationem
in solidum attri-
buit, si potest:
si minus est, qui
potest obligari.
i. Hæc compete-
bat *τῷ ἀντιφώνῳ* et
cum argentarius
constituebat: & in
eo differebat re-
ceptitia ab actio-
ne de constituta
pecunia ratione
personarum, quod
prior tenebatur
soli argentarii:
posterior reliqui
omnes. *Theoph. §.
8. Inst. de act. Ideo
dicebatur recepti-
tia, quod argen-
tarius contrahen-
tibus apud suam
mensam, recipe-
ret soluturum se
quod hic vel ille
cavisset. In qui-
bus rebus fieret, v.
inf. eod.*
k. Potest tamen
hodie constitu-
tum contrahi per
epistolam, v. Pau-
li *Epist. ad Phi-
lomon. l. 26. ff. hoc. tit.*
l. Receptitia actio a constituta pecunia actione olim in eo
quoque differebat, quod actioni de constituta pecunia locus erat, constitutis iis, quæ nume-
ro, pondere vel mensura constarent: receptitia etiam immobilibus constitutis, dum tamen
argentarius constituit. *Theoph. d. §. 8.*
m. sub. immobilibus.
n. Actio de constituta pecunia olim incerto tempore finiebatur, certis casibus perpetua,
aliis annalis erat.
o. Res omnes constitui possunt, ut hic: quod olim non erat. *J. eod. ibi, Res, quæ pondere.*
p. Quod in stipulationem deduci potest, potest constitui, vel, ut Bald. ait, Quicquid est sti-
pulabile, est constitutibile.
q. Actiones personales annis 30. extinguuntur, ut hic & l. 26. *J. de usuria.*
r. Actio constitui durat annis 30. ut hic: olim erat annalis. *S. eod. ibid. Annalis.*
s. Constitui potest pure, in diem, sub conditione ut hic: quæ de re olim dubitabatur, *S. eod.
ibi: & dubitabatur.*
t. Constituti actio stipulationi non assimilis. *in fin. §. eod.*
u. Naturalia privilegia actionum, sunt earum formæ & effectus eis attributi a lege, hinc
etiam colligunt, Ratione novi privilegii, antiquum non tolli.
x. Constituti actio datur hæredibus & in hæredes. l. 27. §. 3. *ff. ad Sc. Trebell.* Hæc fortassis
fuit ratio, ut hic Titulus jungeretur superioribus, in quibus agitur in actionibus hæreditariis
tit. 16. 17.
y. Constitutum non est, nisi antecedentis debiti: *in fin. J. eod. l. §. 2. ff. eod.* Ex merito
quia ut constitutum obliget, naturalem & civil. rationem exigit.
z. Recipi olim poterat res etiam non debita.
a. Absurdum omnibus temporibus tale.
b. dixi *sup. eod. ibi: ut pro jam debito.*
c. dixi *S. eod. ibi: quæ in stipulationem;*

Si a pro alieno debito te soluturum constituisti, pecu-
niæ constitutæ actio non solum adversus te, sed & et-
iam adversus hæredes tuos perpetuo competit. Dat.
7. Kalend. Julius Sirmii, CC. Confli. *

In auth. ut, cum de appellat. cog. §. ad hoc, aliud. Coll.
8. Tit. 16. al. 12. Nov. 113. cap. 6.

Si quando quis pro se vel pro alia persona pecuniam se solvere
constituerit vel sponderit: sic dicens, satisfaciam tibi,
tenetur pro quantitate, quam promissit.

† Sin autem sic dixerit, Satisfiet a me, & ab illo & illo:
illis quidem, quos nominavit, non d. consentientibus, solus pro e
rata tantum portione persolvit.

† Sin autem dixerit, Satisfiet f, verbo impersonaliter g
prolato, non tenebitur.

† Sin autem sic dixerit, Erit tibi satisfactum aut a me aut
ab illo: illo, quem nominavit, non consentiente, solus in soli-
dum h. tenebitur.

De receptitia actione in de constituta pecunia actionem transfu-
sa. Quæ res constitui possunt. De tempore actionis. Pro quo
debito constituatur, & de indebito: De omnibus casibus, qui per
stipulationem explicari possunt. 1. De nomine pecunie. 2. De ar-
gentariis & aliis negotiatoribus.

2. Imp. Justinianus A. Joanni P.P.

Receptitia i actione cessante, quæ solemnibus verbis &
composita inusitato recessit vestigio, necessarium no-
bis visum est magis pecuniæ constitutæ naturam ampliare.
Cum igitur præfata pecuniæ constitutæ actio in his tan-
tummodo casibus a veteribus conclusa est, ut l. exigeret res,
quæ pondere, numero, mensura constunt, in aliis m. autem
rebus nullam habere communionem; & neque n. in
omnibus casibus longæva esset constituta, sed in speciebus
certis annali spatio concluderetur, & dubitaretur, an pro
debito sub conditione, vel in diem constituto eam possibile
esset fieri, & an pure constituta pecunia contracta valeret:
hac apertissima lege definimus, ut liceat omnibus || con-
stituere || non o. solum res, quæ pondere, numero, mensu-
ra constunt, sed etiam alias omnes, sive mobiles sive im-
mobiles, sive sese moventes, sive instrumenta, vel alias
quascunque res, quas p. in stipulationem possunt homines
deducere: neque sit in quocunque casu annalis: sed sive
pro se quis constituat, sive pro alio, sit || & || ipsa in tali vi-
tæ mensura, in qua omnes q. personales actiones positæ
sunt, i. e. || in || annorum metris triginta r. & liceat pro debito
pure, vel f. in diem, vel sub conditione constitui: & non
absimilem r. penitus stipulationi habeat dignitatem, suis
tamen naturalibus u. privilegiis minime defraudata sit, sed
|| & || hæredibus & contra hæredes competat: ut neque
receptitiæ actionis, neque alio indigeat respublica in hu-
jusmodi casibus adminiculo, sed sit pecuniæ constitutæ ac-
tio per nostram Constitutionem sibi in omnia sufficiens:
ita tamen, ut hoc ei inhæreat, ut y. pro || jam || debito fiat
constitutum, cum secundum antiquam receptitiæ actio-
nem res z. exigebatur, etiam si quid non fuerat debitum:
cum satis absurdum a & tam nostris temporibus quam
iustis legibus contrarium sit, permittere per actionem re-
ceptitiæ res indebitas consequi, & iterum multas propo-
nere conditiones, quæ & pecunias indebitas, & promissio-
nes corrumpi & restitui definiunt. Ut non erubescat
igitur tale legum iurgium, hoc tantummodo constitutur,
quod b. debitum est: & omnia, quæ de receptitia in diver-
sis libris legumlatorum posita sunt, aboleantur, & sit pec-
uniæ constitutæ actio omnes casus complectens, qui c. &
per stipulationem possunt explicari.

† Sin neminem moveat, quod sub nomine pecuniæ et-
iam omnes res exigi definimus: cum in antiquis libris
Prudentium, licet constituta pecunia nominabatur, tamen

non pecuniæ tantum per eam exigebantur, sed omnes res,
quæ pondere, numero, mensura constitutæ erant: Sed &
possibile est omnes res in a. pecuniam converti: si enim
certa domus, vel certus ager, vel certus homo, vel alia
res, quæ expressa est, in constituendis rebus ponatur, quid
distat a nomine ipsius pecuniæ? Sed ut subtilitati eorum
satisfiat, qui non sensum, sed vana b. nominum vocabula
amplecti desiderant: ita omnes c. res veniant in constitu-
tam || actionem || tanquam si fuisset ipsa pecunia constitu-
ta: cum etiam veteres pecunia d. appellatione omnes res e
significari definiant, & huiusmodi vocabulum & in libris
juris auctorum, & in alia antiqua prudentia manifestissime
inventum sit. 2. ¶ His videlicet, quæ argenti f. distra-
ctores & alii negotiatores indefense constituerint g, in sua
firmitate secundum morem usque adhuc obtinentem du-
rantibus. Dat. 10. Kalend. Mart. post consulatum Lampa-
dii & Orestis VV. CC. 531.

De beneficio divisionis.

3. Idem A. Joanni P.P.

Divi Hadriani epistolam b, quæ de periculo dividen-
do i. inter mandatores & fideiussores loquitur, locum k
habere in his etiam, qui pecunias l. pro aliis simul consti-
tuunt, necessarium est. Æquitatis enim ratio diversas
species m. actionis excludere nullo modo debet. Dat. Kal.
Nov. post Lampadii & Orestis VV. CC. consulatum 531.

DE PROBATIONIBUS n.

TIT. XIX.

De credito & solutione.

1. Imp. Severus & Anton. AA. Faustino.

Ut creditor, qui pecuniam petit numeratam, imple-
re o. cogitur: ita rursus debitor, qui solutam p. affir-
mat, ejus rei probationem præstare debet. PP. Prid.
Kalend. Julii Dextro 2. & Prisco Coss. 197.

De possessore & petitore.

2. Imp. Antoninus A. Aulizano.

Possessiones, quas ad te pertinere q. dicis, more judici-
porum persequere. Non enim possessori incumbit ne-
cessitas probandi eas ad se pertinere: cum te in probatione
cessante r. dominium apud eum remaneat. PP. 15. Kal. Dec.
Lato & Cereale Coss. 216.

De collegæ quod solvendo fuerint.

3. Imp. Alexand. A. Leana & Lupo.

Ex persona collegæ avi vestri conveniri non debetis, si
eundem collegam tempore f. depositi officii || solven-
do r. || fuisse ostenderitis. PP. 5. Kal. Jan. Pompeiano & Pe-
ligno Coss. 232. u.

Dominium ut probetur.

4. Idem A. Vito.

Proprietatis x. dominium non tantum instrumento em-
ptionis, sed & quibuscunque aliis legitimis probatio-
nibus ostenditur. PP. Kal. Nov. Alexandro A. 3. & Dione
Coss. 230.

Domestica & privata scriptura sola sine adminiculo non probant.

5. Imp. Philippus A. & Philippus Cæf. Sertorio.

Instrumenta y. domestica z, seu privata a. testatio seu ad-
probationem sola non sufficiunt adminiculis adjuvantur, ad
probationem sola non sufficiunt. PP. 7. Id. April. Philippo
A. & Titiano Coss. 246.

De rationibus defuncti & ultima voluntate.

6. Idem A. & C. Romulo.

Rationes defuncti c. quæ in bonis ejus inveniuntur,
ad probationem sibi debita quantitatibus solas suffi-
cere non posse, sæpe rescriptum est. † Ejusdem
juris est, & si in ultima voluntate d. defunctus

n. v. 12. ff. 3. adde 1. Harm. 2. & 2. Clem. 7. o. i. e. probare. Perenti mutuum, onus
probandi incumbit. l. 2. ff. eod. Eccl. d. loco. c. 2. p. l. 2. ff. eod. l. ult. inf. de solut.
Reus suam exceptionem probare cogitur, & merito, cum excipiendo hæc actor. l. 1. ff. de
except. Eccl. d. loco. c. 17.

q. Petitori possessionis, non ei qui possidet, onus probandi incumbit, idque veteris juris de-
finitione hac regula continetur, l. 1. C. de fide instr. adde l. 24. in fin. ff. de rei vind. l. 21. §. 5.
de rei vind. l. 4. §. 5. de edendo. l. 9. in fin. priv. §. de oblig. & act. l. 9. §. 7. de except.
f. Qui (ne conveniatur) excipit, collegam fuisse solvendo, probare tenetur cum idoneum
fuisse tempore depositi officii. Et ita ex persona contatoris, qui erat solvendo tempore fi-
niti officii, nemo potest conveniri. Parum ad rem Accursius & Bald. hic colligunt, ex præ-
terito ad præsens. Dic melius, Qui debitorem non convenit, quo eum tempore potuit con-
venire, sibi præjudicat, l. 11. ff. eod. l. 1. §. 12. 15. ff. de tutel. & rationib. l. 1. §. 12. ff. de
magist. conuen. l. 11. ff. ad municip. l. ult. J. in quib. caus. habenti tut. l. 1. J. de divid. tut.
vel ita: tutor vel officialis ex persona collegæ conveniri potest, ut si probaverit tempore fi-
niti officii, collegam fuisse solvendo: adde l. 51. §. 1. ff. de fidejuss.

c. l. 1. §. 10. §. 12. J. de tutel. & rat. diff.

u. Hæc lex transposita est, ut ex hac subscriptione apparet. Ideoque quarta hujus tituli in
editione Haloandri recte collocatur: Id quod sæpe in hac editione accidisse video.

x. Dominium probari potest instrumentis & testibus. l. 10. in fin. §. de rei vind.
y. puta rationes. l. 6. inf. eod.

z. i. e. quæ domi ac privatim, non adscito tabellione, testibus aut adversario sibi quisque
facit. l. 3. ff. de jure fisci.

a. ἡ τὰ εὐτὴς ἐπὶ ὁμολογίας 1. Harm. 8. §. 8. propria subnotatio. l. 7. J. eod.
b. l. 7. inf. eod. vel professio, adseveratio l. 5. inf. de testib. brevis. l. ult. J. de conven. fisci.
c. v. l. 5. sup. eod.

d. i. e. testamento, hoc ut verum esset, dixi ad l. 5. sup. familia. & l. 10. sup. comm. utrius-
que, adde l. 37. §. 5. in fin. ff. de leg. 3.

certam

a Quarta produ-
ctio testium re-
quirat solemnita-
tem.
b Juramento
probatum animi
qualitas.
c Non continuo
qui in libertatem
proclamat ex in-
strumentis suis
emptions (idest,
quibus constat
suam libertatem
quondam vendi-
disse) quæ penes
se habet, præsu-
mitur liber: præ-
sumitur potius ea
subtraxisse, nisi a
domino redditis,
animo manumit-
tendi, probaverit.
Diversum erit, si
in libertatem ul-
tro non procla-
met, sed cum in
servitutem domi-
nus asserat, tunc
enim sola produ-
ctione instrumen-
ti præsumitur li-
ber, nisi subtra-
ctum probetur. v.
12. *Eclog. 1. c. 10.*
ἀναπόδωτον
ἔκ. ex tit. 9. 20.
21. Interim nota
veteris moris ve-
stigia, quo in
usu fuit manu-
mille instrumenta
servitutis red-
di.
d. 2. *ff. 1. 1. 1.*
e. 1. 5. *l. 1. 1. inf. de*
fide instrum.
f. Furi non pro-
dest instrumen-
tum subtrahum.
g. v. *Zasium 2.*
Respon. 12.
h. instrumentum
nihil aliud pro-
bat, quam quod in
eo continetur:
non juvat reci-
tantem, sed eum,
quem tenor scrip-
tura designat.
i. 4. *in fin. 7. si quis*
alteri vel sibi.
i. indicia valent
ad probationem.
v. *l. ult. 7. cod.*
k. non ideo si ex
mea pecunia fun-
dum emisti, fun-
dus meus est. v. *l. si*
quis alteri vel sibi.
l. At habeo pe-
nes me emptionis
istius instrumen-
ta, ut hinc possit
præsumi, empto-
nem meo nomine
factam non est ef-
ficax hæc præsumptio. Quid juris? ejus erit fundus, cujus nomine fundum emptum fuisse
instrumentum demonstrabit. 1. Non si mater aut frater servilia fecit ministeria, ideo
filii aut fratres servi præsumuntur. m. facit *l. 17. sup. cod.*
n. *l. 1. sup. de pet. hered.*
o. Negativa facti probari non potest, *l. 10. in fin. inf. de non numer. juris potest, l. 5. in fin. ff.*
cod. sed & ea quæ tempus & locum habet adjunctum veluti si te vel adversarium abfuisse pro-
baveris, l. 14. in fin. inf. de contrah. stip. 5. item verborum, inf. de inutilibus stipulationibus.
Nujusmodi negatio non est pura vel simplex, adde *l. 5. inf. de codicillis.* Martinum de fano &
Franciscum Herculem Perachinum *tratt. de negatiua probanda*: & Lanfrancum de Oritano in
e. quoniam de probat. num. 3.
p. *l. 3. C. Theod. de fide testium & instrumentorum.* ubi Scholiastes & interpretes hanc senten-
tiam proponit. Eos, qui scripturam in audientiam protulerunt, veritatem ejus probare ju-
beri: quod in omnibus causis hoc statutum sit, ut scripturam probator affirmet. Nam si is
qui scripturam protulit, ejus non adstruxit veritatem, ut falsitatis reus retinebitur. Neque
obscure auctor *Dyn. 12. tit. 1. c. 57.* refert eum, qui scripturam protulerit, ipsum eam veram esse
probare cogi, ac nisi id doceat, falsi iudicium sustinere. Itaque ut lucem his autoribus ad-
feramus, proferre scripturam, aut (ut hic legitur) scripturam suspectam comminisci, & pro-
mere in iudicio, nihil aliud est, quam scripturam adversarii, ut commentitiam, suspectam,
& falsam accusare.
q. i. e. qui ajunt falsam scripturam producam.
r. al. promiserint.
s. adstrinxerint. Haloand.
t. nefarix. Hal. *C. Theod. 12. 39. 7.*
u. Qui accusat instrumentum de falso, nec probat, punitur tanquam falsarius, adde *l. 2. inf.*
de fide instrum. l. 22 inf. de falsis. l. 3. 5. 4. ff. de suspectis. merito, nec enim de suspicionibus iudi-
candum. l. 16. inf. de pan.
x. recte hoc additur, non enim omni testis est idoneus.

Si vero hoc non egerit, tunc danda est quarta a productio testium,
sacramento b ab eo prius dando. Quod neque subtraxerit,
neque percontatus est ipse testificationes, vel aliquis ad-
vocatorum ejus, vel alius pro eo agens: nec per dolum,
nec per machinationem, vel artem, quartam productio-
nem testium petat fieri.

Si ea, quæ de statu suo litigat, instrumenta subtraxisse
dicatur.

20. Iidem AA. & CC. Phronimæ.

SI de possessione servitutis, emptionis & instrumentis
subtrahitis, in libertatem proclamat Eurychia, cum pe-
titori d probationis onus incumbat, intentione sua defe-
cta, his juvari minime potest. Nam si in servitutem petat-
ur, ad emptionis probationem non est indicia aliis opus,
sed instrumentorum furtum & monstrare sufficit. 4. Non.
Decemb. Nicomediae, CC. Confl. 300.

De rei vindicatione.

21. Iidem AA. & CC. Crispo.

AD probationem domini, aliena subrahentes f in-
strumenta, his uti minime possunt: quippe cum
horum lectio h non recitanti, sed quem tenor scriptura
designat, adjuvet. Cum itaque nec cetera probationum
indicia i reprobentur, jure competentis, prædiorum, quæ
in questionem veniunt, dominium ad te ostende pertine-
re: nam res vindicantem, ab emptore k, suos numeratos
nummos adseverantem, erga probationem laborare non
convenit: siquidem hujusmodi, licet probetur factum,
|| tamen || intentioni nullum præbet adminiculum. S. 6.
Id. Decemb. Singiduni AA. Confl. 303.

De causa status.

Per media impertinentia non fit probatio. Bald.

22. Iidem AA. & CC. Agathocleæ.

AD probationem servitutis Glyconis, matrem ejus ac
fratrem l servilia fecisse ministeria, non sufficit: cum m
neque ingenuorum conniventia conjunctis necessitudine
præjudicat: neque de servis ex eadem matre natis liber-
tatem unus adipisci prohibeatur. Dat. 9. Kal. Jan. ipfis
CC. Confl. *

De actore & reo.

23. Iidem AA. & CC. Menelao.

ACTOR, quod adseverat, probare se non posse profiten-
do, reum n necessitate monstrandi contrarium non
adstringit: cum per rerum naturam factum negantis o proba-
tio nulla sit. Dat. 8. Kal. Januar. CC. & Confl. 304.

De scriptura suspecta.

24. Imppp. Valens, Gratian. & Valent. AAA. ad Antonium
Præfectum prætorio post alia.

JUBEMUS p omnes, qui scripturas suspectas commin-
iscuntur q, cum quid in iudicio promiserint r, nisi ipsi
adstruxerint s veritatem, ut nefarix t scripturæ reos, &
quasi u falsarios esse detinendos. Datum Prid. Id. Januar.
Tiberiade, Valente s. & Valentiniano Jun. Confl. 376.

De judiciis criminalibus.

25. Imppp. Grat. Valent. & Theod. AAA. Floro Præfecto
prætorio.

SCiant cuncti accusatores eam se rem deferre in publi-
cam motionem debere, quæ munita sit x idoneis || te-
stibus, vel || instructa apertissimis documentis, vel in-

diciis z ad probationem indubitatis & luce a clariori-
bus expedita.

DE TESTIBUS b.

TIT. XX.

De scripta testatione, & nuda voce.

Hanc legem restituit ex Basilicis Cujacius lib. 13. observ. c. 38.
quam Antonini esse existimat. illius autem ea est sententia, Ne
testes recipiantur adversus tabulas vel instrumenta, quæ etiam te-
stium subscriptionem habent: & eam expressit Harmenopolus his
verb. lib. 1. tit. 6. "Ἀγέστος μαρτυρεῖται κατὰ ὑπὸ ἑαυτοῦ μαρ-
τυρίας ἰσχύϊν & δύναται."

I. * c

CONTRA scriptum testimonium non scriptum testimo-
nium non fertur d.

De ingenuitate.

2. Imp. Alexander A. Carpo.

SI tibi controversia ingenuitatis fiat, defende causam
|| tuam || instrumentis e & argumentis, quibus potes.
Soli f enim testes ad ingenuitatis probationem non suffi-
ciunt. PP. 10. Kal. Maji, Maximo 2. & Aliano Confl. 224.

De testimonio domestico.

3. Impp. Valerianus & Gallienus AA. Rosæ.

ETIAM jure civili domestici g testimonii fides improba-
tur h. PP. 3. Kal. Septemb. Valeriano 3. & Gallieno 2.
AA. Confl. 256.

De testatione sola.

4. Imppp. Carus, Carinus & Numerianus AAA. Valerio.
SOLA i testatione prolata, nec aliis legiti-

genus? Olendorp. putat in Topicis c. 3. de plena & semiplena probatione. Cuj. negat hoc titulo.
Sed admittit tantum esse adminiculum infirmæ probationis. Edicto Justiniani 7.

a Hyperbole: sic continuo fieri dicitur, quod tamen explicari potest aliquo actu interposito,
l. 137. j. de verb. oblig. sic adoranda æternitas Imperatoris, l. 2. j. de fabricis. Imperator,
totius mundi dominus. *l. 9. ff. ad l. Rhodium.* Sunt & alie similes in jure non infrequentes.

b Paul. 5. sent. 15. 2. ff. 5. Nov. 90. 2. 21. *Ecl. 1. 1. Harm. 6. 3. q. 4. 5. 9. 14. q. 2. 2. Decret.*
20. 2. 2. *sex. 10. 2. Clem. 8. v. Old. in tract. de test. Rebuff. com. 3. tract. de test.*

c Latina interpretatio. d sic distingue, Aut de testimoniis adversus tabularum fidem
admittendis agitur, aut de tabularum ex post facto inutilitate. Quod ad postremum attinet,
Tabulæ, cautiones, syngraphæ testibus munitæ nudis testibus potiores videntur, ut in illas
nudi testes non audiantur. Quid, si quinque testes adhibiti rogatique solutionem esse factam
respondeant? audientur, *l. 18. inf. cod. Nov. 90.* alias chirographum, apocha, vel alio scripto
tantum refellitur, non testibus. *l. 25. in fin. ff. de probat.* Videamus de priori specie, quoties
sc. de fide tabularum dubitatur, instrumenti falsitas testibus probari potest. Paulus 5. sent. 15.
§. 4. adde *l. 14. in fin. inf. de contrah. stipul.* Sed iidem possunt etiam alii in casu legis 14. in fin.
inf. de contrah. stipul. testes, qui in instrumentum interfuerant, ejus falsitatem possunt arguere.
Paul. 5. sent. 15. §. 4. eoque casu viva vox (quam tamen vult munitam esse jurejurando Justi-
nianus Nov. 73. c. 3. Harm. 1. tit. 6. c. 1. *πρὸς ἀγροφῶν*) præfertur scripturæ. Quid, si testes
omnes non consentiant? majoris partis depositioni habetur. Quid, si sint aequales? ex eorum
depositione, quæ instrumenti narrationi conformis fuerit, judicandum erit. Quod diximus
de tabulis & chirographis, an idem obtinet in testimoniis? testamentum alio testamento
estne præcise revocandum, an potius revocatio testibus probari poterit? Sic sane. *l. 27. inf.*
de testam. Quia in specie si quævis quot testes requirantur, verius dixeris tres sufficere, si de
decennali testamento agatur, *l. 27. inf. de testam.* hoc cessante, totidem requiri testes, quot in
testamento faciendi requiruntur. adde Cujac. 13. obs. 35. 2. 16. obs. 25.

e Acta ordinatoria iudicii coram arbitro facta, coram iudice fidem non facere hinc colli-
gunt, de quo vide Socin. reg. 8. f. Ne dicas ingenuitatem testibus solis probari non posse,
sed potius, non tantum testibus, sed & instrumentis & argumentis probari, *l. 6. inf. de fide*
instrum. l. 16. de liberati. l. 10. sup. tit. prox. Soli testes non sufficiunt, i. e. non solummodo,
adde *l. 10. 13. 17. sup. tit. prox.* Porro videbatur dicendum, Testibus ingenuitatem probari
non posse. Nam ingenuitas, ut nascitur conscribi solet, *l. 2. ff. de exens. l. 3. ff. de censibus.*
Videri exinde ad probationem ingenuitatis scripturam præcise requiri, quæ ab ejus nativitate
sit exacta. Alio ratio sumi potest ex causa sanguinis. *l. 3. 5. 3. ff. cod.*

g Domestica testimonia. *κυριακαὶ μαρτυρίαι*, 21. *Ecl. 1. c. 24.* testis de domo, *l. 24. ff. cod.*
puta pater, filius. v. *l. 6. inf. cod.* uxor, servi, & similes personæ, de quibus vide, quæ notavi
ad *l. 24. 2. l. 4. 5. d. tit. mercenarius, l. 11. §. 1. ff. de panis.* hoc addendum, domesticum tem-
pore testimonii dicendi spectari, nisi is, in quem agitur, data opera testem emerit: & ita
servum suum fecerit, ne testimonium ejus audiretur: ut eum alteri vendiderit: ut vendi-
ditionis occasione adversus tertium eo uteretur. *l. 1. §. 12. ff. de questionib. v. Oldend. l. 4. de tes-*
tib. num. 5. h adversus tertium sc. ubi testium domino, vel patri aliquid adquisitur.

i. Harm. 6. c. 1. *πρὸς κερκωλυμένον μαρτυρεῖται*. *l. 9. de testib.* Quid, si tertius ultro petierit
domesticos interrogari? Accursius putat forte cogendos, distingue melius: nam parentes,
& liberi, etiam in iudicio non coguntur alii in alios testimonium ferre, *l. 4. l. 5. ff. cod.* Servi
certis casibus coguntur. *l. 1. j. de quest. 21. Eclog. 1. 7. in fin.* Reliquæ perso-
næ non ita conjunctæ etiam admittuntur: si sunt honestæ. v. Joannem Ancharanum 2. quæ. 69.
num. 7. Lego apud Paponem duos infantulos adversus parentem suum interrogatos, & pa-
rentem eorum iudicio pene sublatum 24. *Arrestor. 9. num. 7.* Quin & de nece domini adver-
sus tertium, servi interrogantur. *l. 1. ff. de Silaniæ.* Quid, si de injuria alicui illata agatur,
domestica estne fides adhibenda adversus tertium? potest adhiberi, si modo cessent alie pro-
bationes & testes inter se consent. Nam ex probata domesticorum constantia & simplicitate
efficitur sufficere.

i. solam vulgat. Quæri potest, quid hic sit sola testatio. Ne dicas, Testimonium non valere,
sine juramento, seu non interposito jurejurando, (potest remitti juramentum) *l. 6. l. 37. l. 4. 1.*
ff. de jurejur. aut sine iudicis presentia (id enim non generale est. *l. 15. ff. de jurejur.*) aut si-
ne sententia (id enim Barolo merito displicet.) Ne dicas, nihil confer testationem apud
extraneas personas illegitime factam, *l. 13. j. de fide instrum.* (hæc enim interpretatio, sequen-
tem ad titulum magis pertinere videtur.) Ne dicas solam testationem sine publicatione, fidem
non facere apud alium iudicem (hoc enim non perpetuo verum est) aut sine ratione testimo-
nium non valere (nam ne hoc quoppe perpetuum est c. *secus. de re jud.* unde ex hoc loco notat
Socin. reg. 401. 402. Testem, testimonii sui causam non reddentem recte testari: ejusque tes-
timonium valere, casibus illis exceptis, in quibus causam reddere tenetur) Loricus putat,
Torum iudiciale negotium a citatione ad executionem usque ex solis testationibus sine alio
titulo, substantiam capere non posse, ut quemadmodum ex scriptura contractus non nascitur,
l. Publica. 26. ff. de positi. ita ex sola testatione nasci non possit, *l. 2. ff. de doli except.* quamvis
vere ita sit, non tamen iudicis sententiam confirmat, si falsæ sit sententiæ causa. Quare
nihil agatur, si sententia nullam aliam causam, quam testationem testium continebit, cum hoc
præterea scire iudex debeat, quo titulo reus debeat.

mis

a Testis legiti-
mis adminiculis
causam non ap-
probat, qui dicit
sui causam non
reddidit. Quia si
testis, sola est de
nuda, i. e. qui ita
testatur, non pro-
bat, quia de re v.
Oldend. c. 7. de test.
num. 4. VVurms.
a. praet. 1. obf. 4.
potest tamen in-
terrogari de novo.
Idem obf. 2.
b Suspecti gratia
testes non audi-
untur. 5. Paul.
sent. 15. § 1. Ami-
cus gratiosus ve-
lis. l. 3. in princ.
tit. cod. quibus
probetur amicitia
alibi. adde
et amici socios
non admitti. 1.
Harm. d. c. 1. § 6.
c Potentatus
d. 1. 2. § 2. 21.
Ecl. 1. c. 26. Poten-
tatus, vis species.
Etque mariti in
uxorem (vide Ol-
dend. c. 4. de
test. n. 3. ubi pro-
bat, uxorem pro
marito testem es-
se non posse: quia
sunt una caro, &
una domus, nisi in
majestatis crimi-
ne. 1. Harmen. 6. c.
d. 1. § 1. 2. 21.
e. 1. § 1. 2. 21.
f. 1. § 1. 2. 21.
g. 1. § 1. 2. 21.
h. 1. § 1. 2. 21.
i. 1. § 1. 2. 21.
k. 1. § 1. 2. 21.
l. 1. § 1. 2. 21.
m. 1. § 1. 2. 21.
n. 1. § 1. 2. 21.
o. 1. § 1. 2. 21.
p. 1. § 1. 2. 21.
q. 1. § 1. 2. 21.
r. 1. § 1. 2. 21.
s. 1. § 1. 2. 21.
t. 1. § 1. 2. 21.
u. 1. § 1. 2. 21.
v. 1. § 1. 2. 21.
w. 1. § 1. 2. 21.
x. 1. § 1. 2. 21.
y. 1. § 1. 2. 21.
z. 1. § 1. 2. 21.

mis a adminiculis causam approbatam, nullius esse mo-
menti, certum est. PP. 8. Kal. Decemb. Caro & Carino
AA. Confl. 283.

De qualitate testium.

5. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Candido.

Omnes testes ad veritatem iuvandam adhiberi oportet, qui
omni gratia b & potentatui c fidem religioni judica-
riae debitam possint praestare. PP. 5. Kal. Maji, Maximo
2. & Aquilino Confl. 286.

De parentibus & liberis.

6. Idem AA. & CC. Tertullo.

Parentes d & e liberi f invicem adversus g se nec vo-
lentes h ad testimonium admittendi sunt. PP. 4. Non.
Dec. Nicomediae, CC. Confl. 294.

De exhibitione.

7. Idem AA. & CC. Diogeni & Ingenue.

Nimis i grave est, quod peritis, urgeri partem diver-
sam ad exhibitionem k eorum l, per quos sibi m ne-
gotium fiat: unde intelligitis, quod intentionis n vestrae
proprias adferre debetis probationes, non adversus se ab
adversariis adduci. Dat. 6. Kal. Maji, CC. & Confl. 294.

De servo.

8. Idem AA. & Caesares Deruloni.

Servos pro domino, quemadmodum o adversus eum,
interrogari non posse: pro facto autem suo p interro-
gari posse, non ambigitur. Datum Kal. Novemb. Nico-
mediae, CC. Confl. 294.

De iurejurando, de qualitate testium. 1. De uno teste.

9. Imp. Constantinus A. ad Julianum Praesidem.

Iurisjurandi q religione testes, prius r quam perhibe-
ant testimonium, jamdudum arctari praecipimus: & ut
honestioribus potius testibus fides adhibeatur.

i Simili modo sanximus, ut unus s testimonium
nemo iudicum in quacunque t causa facile patiat
admitti. Et nunc manifeste sancimus, ut unus o-
mnino testis responsio u non audiat, etiam si praecla-

d Parentum vocabulo ascendentes, cum masculos, tum feminas intellige. Ecl. d. loco.
e l. 9. ff. cod. 5. Paul. sent. 15. § 3. 21. Ecl. 1. c. 29. vide Oldend. 4. de testib. n. 1. & c. 66. de except.
num. 12.
f An laicus adversus clericum testis esse potest? v. Socin. reg. 499.
g fecus adversus alios. l. 17. ff. cod. l. 11. ff. de falsis. Imo liberi adversus parentes a quibusdam
audiri, ut dixi l. 3. sup. cod.
h Ecl. d. loco. Renunciare igitur huic beneficio non possunt. Sunt & talia pleraque, quae
jure prohibita, fieri vel geri non possunt, etiam si maxime ea velimus ac permittimus. l. 7. ff.
de postul. l. 1. ff. de iur. iur. 8. § 1. veterani. 2. ff. de procurat.
i l. 10. § 4. ff. de questionib. l. 4. sup. de edend.
k ne dicas, ad eos alendos, ut l. 11. inf. cod. sed ad producendos, unde Graeci speciem huius
legis ita exponunt, Neminem cogi testes in seipsum πρὸς αὐτὸν. Syn. 21. tit. 1. cap. 27. vel
πρὸς αὐτὸν id est producere. 1. Harm. 6. § 57. & huius legis alioqui finis, hanc interpreta-
tionem admittit.
l testimonium scilicet.
m Nemo adversus se testes producere cogitur. d. § 4. Harm. d. loco.
n de 36. l. 2. d. 1. Graci illo loco. Ador arbitrata suo probationes suas instituere debet.
o d. § 4. Paul. 1. sent. 12. § 4. & 5. sent. 16. § 5.
p in se scilicet. l. 15. inf. de questionib. Paul. 2. sent. 17. § 13. in fin. & 5. sent. 15. § 1. l. 7. ff. de
probat.
q l. 19. inf. cod. Quid jurant? de veritate dicenda non modo super articulis datis, sed & in
his omnibus, quae ad causam faciunt. vide VVurms. 1. praet. 18. obf. 9. alias eorum testimonium
nullum, vide Oldend. c. 5. de testib. n. 2. Juratur autem parte adversa citata & praesente. v. l. 18.
inf. de fide instrum. alias eorum testimonia carent fide. v. Oldend. ibi n. 3.
r Testis iuratus fidem non facit, vide tamen Socin. reg. 424. unde notant, Testium depo-
sitionem duobus constare, ipsi testimonio & iuramento, quorum alterum sine altero non va-
leat. c. fraternitatis. c. 1. de testib. & attest.
s Unus testis, nullus testis Unus testimonium non admittitur. Vox unus, vox nullus est,
Harm. 6. d. c. 2. alde l. 20. ff. de questionib. adde quae dixi ad l. 14. ff. de dote praet. l. 1. in fin. ff. de
verb. oblig. l. 1. § 4. l. 20. ff. de questionib. adde Aegid. Boff. in tract. opposit. contra testes n. 70. &
seq. vide Socin. reg. 423.
t sic depositio unius testis, confirmata etiam sigillo non admittitur. Harm. d. c. idem tamen
ait, solum rebellionem sufficere ad ferendum testimonium super comparationem eorum in-
strumentorum, quae proferuntur. l. 1. inf. de falsis. idem eide in nummulariorum rationibus, &
in emphyteusibus, ut unus testis illis casibus sufficiat.
u Excipe l. 3. sup. de reb. cred. ubi creditor iuramento debitoris. Adde, nisi testator ita volue-
rit. l. 14. ff. de dote. Item, si dubitatur de instrumento, an sit publicum, solum tabellio facit
fidem. l. 21. in fin. de falsis. Nov. 73. Statut etiam de iuramento creditoris super residuo pretii
pignoris venditi, l. ult. § 5. vers. fin. autem. de iure domini imper. In terminis fundo appo-
sitis statut depositioni venditoris. l. 1. ff. fin. reg. ad. Unus testis neque sigillum suum inducit
praesumptionem, & facit instrumentum duplum. l. 2. in fin. de test. quomodo. m. aper. Confutire
quoque possumus in nudum iuramentum adversarij. l. 1. § 1. de iudic. com. l. 1. § 1. de sent. passis.
militi ad hostibus reverso creditur iuramentis vix prioris meritis, l. 5. § 6. ff. de re milit.
Creditur etiam uni extra iuramentum seu tanquam socio, ubi nullus agitur praedictum, 22. q.
4. c. innocens. 23. Uni etiam creditur cum tanta. Spec. tit. de test. § 11. vers. 11.

Codex

12 a Curia honore praefulgeat. Datum 8. Kal. Septemb.
Naisso, Oprato & Paulino Confl. 334.

Dere propria.

10. Imp. Valent. Grat. & Valentin. AAA. ad Gra-
chum P. Urbi.

Omnes in re propria b dicendi testimonii c faculta-
tem jura summo verunt. Dat. 5. Kal. Dec. Valente
5. & Valentiniano Jun. Confl. 376.

De statu testium, ut socii vel participes criminis non sint:
de sumptibus.

11. Imp. Honor. & Theod. Augusti Caeciliano P.P.

Quoniam liberi d testes ad causas postulatur alienas,
si socii & participes e criminis non dicantur, sed fides
ab his notitia f postuletur, in exhibitione g necessaria-
rum h personarum, hoc est, testium, talis debet esse cau-
tio i judicantis, ut his venturis ad iudicium, per accusa-
torem, vel ab his, per quos fuerunt postulati k, sumptus l
competentes dari praecipiat.

† Idem juris est, & si in pecuniaria causa testes ab al-
terutra parte producendi sunt. Dat. 13. Kal. Febr. Raven-
nae, Honorio 8. & Theod. 3. AA. Confl. 411.

De statu testis.

In auth. de testib. §. si vero dicatur. coll. 7. tit. 2. Nov.
90. c. 6.

Si testis productus dicatur servilu m esse fortuna & testari vo-
luerit, ipse vero se liberum esse affirmet, si quidem ex nativitate
impleatur testimonium ejus: ut, si is habita disputatione ser-
vus esse apparuerit, respuatur ejus testimonium. Si vero liber-
tinum se dixerit: prius instrumentum sua manumissionis osten-
dat, quam testificetur: nisi juraverit se alibi probationes habe-
re: quo facto, testificatio quidem scribatur: sed nisi instrumen-
tum monstraverit, respuatur testimonium ejus. Si vero dicatur
odiosus ex lite criminis inter eos mota, & hoc apparuerit: non
ante audiat, quam de crimine iudicetur. Si vero ex lite pe-
cuniaria vel aliter est odiosus, procedat quidem testatio, tem-
pore n vero disputationum serventur huiusmodi questiones.

De libertis.

12. Idem AA. Georgiaz.

Libertorum adversus o patronos illicitas atque impro-
bas voces poenae objectione pracludimus: atque ita,
ut non solummodo sponte prodire non audeant, sed
ne vocati quidem in iudicium venire cogantur. Datum 4.
Id. Aug. Ravenna, Mariniano & Alepiodoto Confl.
423.

De falsis testibus.

13. p. Imperator Zeno.

Qui q falsa in testimonio protulerit, primum quidem
de perjurio r, deinde falsi crimine convenitur. Quod
si eum in ipso testimonio tempore mentiri suspicio sit, ver-
beratur s. Quod si is, qui ex falso testimonio damnatus
est, civiliter t agere contra testem voluerit, quidquid da-
mini fecit ab eo recipiet, ac praterea falsus ille testis defi-
nitam legibus poenam sustinebit. Quod si etiam in ipsa
lite principali convictus mendacii fuerit, officium iudicis
esto, ut eum, vel in totam litem, quae illi mota est, contra
quem testimonium dixit, vel in minus condemnet, vel et-
iam poenis subiciat: servatis omnibus, quae jam statuta
sunt de his, qui falsum testimonium perhibent.

14. Imp. Zeno A. Arcadio P.P.

Nullum u penitus, cum semel ad iudicem quem-
libet, licet non suum, dicendi gratia testimo-
nium fuerit ingressus, armatam forte militiam, vel
quamlibet aliam fori praescriptionem ad evadendum
iudicis motum x: quem vel testimonii verborum im-
probis y, vel rei qualitas flagitaverit, posse praten-
dere praecipimus: sed omnes qui in civili scilicet

p hae lex sumpta est ex lib. 3. synops. 1. ex lib. 21. tit. 1. r. 34. restituta est etiam a Cujac.
13. obf. 38.
q Interpretatio Leunclavii.
r non enim audiuntur, nisi jurati, l. 9. sup. cod. De aliis poenis testis perjury. vide omnino
VVurms. 1. praet. 18. obf. 17.
s βασανισμός τῶν κηρυκῶν, id est, tormentis subicitur, nec enim audiuntur huiusmodi
personae sine tormentis, si suspexa fidei sint. l. 21. § 2. ff. cod. & Nov. 90. c. 1. § 1.
t Potest etiam criminaliter agere. l. 5. § 11. 16. 17. pen. & n. r. inf. de falsis. l. 1. inf. quam civilis
accusat.
u l. 21. inf. de falsis.
x id est, indignationem. l. 20. ff. com. divid.
y id est, vacillatio. l. 2. in fin. l. 16. ff. cod. & 1. Harmen. 6. d. c. in fin. ut si dicat se nescire,
mox scire. Bald. Quid si dubiter? potest tempus & spatium deliberandi ac respondendi a
iudice petere, quae de re vide VVurms. 1. praet. 18. obf. 3. f

causa

a Etiam si sit se-
nator. Harm. d. lo-
co. Syn. Bas. 21. tit.
1. c. 30. More ma-
jorum hoc com-
paratum scribit
Cicero pro Ro-
scio Amerino.
b l. 10. ff. cod. 1.
Harm. 6. d. c. adde
Oldend. c. 66.
c de except. n. 2. 21.
d & 4. de testib. n.
20.
e adde & feren-
da sententia. J. ne
quis in sua causa.
f Id est, ingenui.
g l. 1. Theod. 14. l. 7.
h Servus testis esse
non potest. d. § 1. 20.
i μαρτυρεῖ. 1.
Harm. 6. d. c. l. 20.
j § 7. ff. qui testa-
mentum.
k vide quae no-
tavi ad l. 16. in
fin. ff. de question.
adde l. ult. § de ac-
cus.
l Testis depone-
re non debet, nisi
de eo quod sibi
notum est.
m id est, alimen-
tis exhibere enim
interdum signifi-
cat alere. adde l. 7.
sup. cod.
n hic non agitur
de cognatorum
aut adfinium de-
positione, ut apud
Paul. 5. sent. 15. § 3.
o Oldend. c. 4. de
testib. n. 2. & alibi
c. 66. de except. n.
3. Sed ita tantum
enunniatur, Testes
conferri necessari-
os ut superius in
quavis lite.
p id est, confide-
ratio.
q Testes d bene
produci & rogari:
alias dictum eo-
rum nullius est
momenti: adde
VVurms. 1. praet.
18. obf. 17.
r impendia. l. 3.
§ 4. ff. cod. l. 6. § 1.
s de appell. l. 1. § 1.
t ff. ad exhib. 21.
u Ecl. 1. c. 3. in fin. 1.
Harm. 6. d. c. Am-
operatum amissa-
rum a teste, ha-
benda sit ratio,
sumptus ut eo no-
mine ei ad iudicem
tur aliqui, v. apud
Gail. l. obf. 99.
m v. Soc. reg. 129.
n i. e. d. de testi-
monio considera-
bit apud se iudex,
an fides adhibenda
sit testationi.
o Libertus in pa-
tronum nec vo-
lens nec invitatus
testimonium di-
cit, l. 4. in fin. ff.
cod. Synops. d. loco
c. 33. 1. Harmen. 6.
d. c. 9. C. Theod. 6.
l. 4. Paul. 5. sent.
15. § 3. in fin.

a Falsus testis non iuratur fori praescriptione.

b Testis nunquam interrogandus praesentibus partibus.

c aliam interpretationem Contii. v. in nova editio. ne Parisiensis.

d Probari genus ubi nulla sunt instrumenta, quinque testibus potest: ubi ad sunt instrumenta privata, tres testes sufficiunt, ubi instrumentum publicum, nulli requiruntur testes. Synops. Basil. 21. tit. 1. c. 36.

e Testis instrumentarius, cogitur de instrumentis, quoties rogatus eo nomine fuerit, testimonium dicere. Synops. Basil. 21. tit. 1. c. 36.

f Hanc legem Cujacius restituit 13. obs. 38. ejusdem facit mentionem 8. obs. 13. existat autem apud autorem Synops. 21. tit. 1. c. 37.

g Interpretatio Contii.

h adde Nov. 90. c. 8.

i id fallit in personis legibus exceptis.

k i. e. quae percipit sensu aliquo. Estne testis audiendus deponens de actu mentali seu praesumpto, puta de voluntate alienius? audiri potest. huiusmodi tamen testimonium minus firmum est. v. VVurms. 1. praef. 18. obs. 8.

l Audiatne testis de credulitate deponens? audiat, dummodo credulitas sit conjuncta sensui, & munita ratione. v. VVurms. d. loco. obs. 16. v. Socin. regula 429.

m Ea nosse quis non dicitur, quae duntaxat per transennam ac iter faciens audivit. vide 1. Harm. 6. d. c.

n Testimonium inviti dicere, qui non coguntur.

o l. 9. §. 1. cod. v. l. 4. §. ff. cod.

p quid? in scriptis non deponent? possunt deponere. l. cod. ibi, deponant: nisi praecise iudex uti eorum praesentia velit, quae ad veritatem explorandam potissimum requiritur. l. 3. §. 1. 2. 3. ff. cod.

q dicitur eis dicitur, dixi ad l. 11. in fin. sup.

r dicitur eis dicitur, dixi ad l. 11. in fin. sup.

s dicitur eis dicitur, dixi ad l. 11. in fin. sup.

t dicitur eis dicitur, dixi ad l. 11. in fin. sup.

u dicitur eis dicitur, dixi ad l. 11. in fin. sup.

v dicitur eis dicitur, dixi ad l. 11. in fin. sup.

w dicitur eis dicitur, dixi ad l. 11. in fin. sup.

x dicitur eis dicitur, dixi ad l. 11. in fin. sup.

causa suum praebent testimonium, separato, & tanquam ante iudicium interim deposito exceptionis fori a privilegio, huiusmodi praesidio denudatos, ita ad iudicantis intrare secretum b, ut quicumque aures ejus offenderint, non dubitent sibi metum formidandum, data cunctis iudicibus absque ullo praescriptionis obstaculo (sicut saepe dictum est) in testes, quorum voces falsitate, vel fraude non carere perspexerint, pro qualitate videlicet delicti, animadvertendi licentia. Dat. 12. Kal. Jun. Decio & Longino Confl. 486.

1. De cognitione & genere. 2. De fori praescriptione.

15. Imp. Zeno.

Hanc c legem restituit ex Basilicis Cujacius lib. 33. observ. 38. & illius argumentum his fere verbis explicat: XV. Græca, quæ dat in primis pedaneis iudicibus testes falsos corrigendi & tormentis subijciendi, si plebei sint, ius potestatemque adhibito Praefecto vigilum. Quod si testes decuriones sint, vel in aliqua dignitate positi, ut non possit in eos iudex pedaneus animadvertere, debet rem omnem ad Magistratum a quo datus est, referre, ita ut pro insinuatione relationis nihil inferatur; & si res aperta sit, sententiam a magistratu ferri de testium fide suscipienda vel rejicienda oporteat: sin autem majori indagatio ne indigere videatur, rursus ejus rei cognitionem iudici delegari, non obstante ulla praescriptione fori, ulloque privilegio. Nam cum ultro testimonium dixerint, suo privilegio testes renunciassent videntur.

1 ¶ Qui falso negavit adversarium suum esse cognatum, exegitque ab eo probationes generis aut gentis, quam is se habere dicebat, non habere ius vindicandorum bonorum intestati, (ejus scilicet quem suum esse cognatum negavit, cum intestatus decesserit.) Sed non audiatur, qui ab adversario probationes generis exigit, nisi prius ipse juret de calumnia, & jurato conservetur ius legitimæ successionis. Requiritur d vero ad generis probationem testes quinque, si desint instrumenta, vel tres, si illis instrumenta suffragentur. Quod si huiusmodi sint instrumenta, quæ omnium probationum vice esse possint, illa etiam sine testibus sufficiunt.

2 ¶ Ultimam e autem huius constitutionis caput illud est, ut qui instrumento testis adfuit, & qui deposuit tanquam testis quæ sciebat, post, lite mora, non possit defugere testimonium, & uti praescriptione fori.

De testibus cogendis testimonium perhibere, vel non. 1. De sumptibus.

16. f Imp. Justinianus.

Constitutio g jubet non solum in criminalibus judiciis sed etiam in pecuniariis h unumquemque i cogi testimonium perhibere de his, quæ novit k, cum sacramenti præstatione; vel jurare, se nihil compertum habere (exceptis l tamen personis, quæ legibus m prohibentur ad testimonium cogi, & etiam illustribus, & his qui supra illustres sunt, nisi sacra forma interveniat) & si quidem in Regia urbe testes habitent, cogit eos propria n voce testimonium ferre: si vero non adfuerint, mitti ad eos jubet procuratores partium, ut apud eos deponant, quæ o noverint, vel dejerent, quæ ignorant. Eodem proculdubio observando, & in testimonio quod in gestis sit, nempe ut eadem personæ ab ejus necessitate excipiantur.

1 ¶ Omnibus autem testibus sine damno & impendio p suo vult factas de his interlocutiones q & productiones procedere.

Si adversus eum, qui testibus usus fuerit, iidem testes in alia lite producantur.

17. Imp. Justinian. A. Mennæ P.P.

Si quis testibus usus r fuerit, iidemque testes adversus eum in alia lite producantur: non s licebit ei personas eorum excipere t, nisi ostenderit u, inimicitias x inter se & illos postea emeruisse, ex quibus testes

repelli a leges præcipiunt: non adimenda scilicet ei licentia, ex b ipsis depositionibus testimonium eorum arguere. ¶ Sed & si liquidis probationibus datione e vel promissione d pecuniarum e eos corruptos esse ostenderit, etiam eam allegationem integram e servari præcipimus. Dat. 7. Kal. Jun. D. N. Justin. A. 2. Conf. 528.

De solutione.

18. Idem A. Mennæ P.P.

Testium facilitatem f, per quos multa veritati contraria perpetrantur, prout possibile est, rescantes: omnibus prædicimus, ut qui g in scriptis a se debita retulerint, non h facile audiantur, si dicant omnis debiti vel partis solutionem sine scriptis se fecisse, velintque viles & fortitan redemptos i testes super huiusmodi solutione producere: nisi quinque k testes idonei, & summæ atque integre opinionis præsto fuerint solutioni celebratæ, hique cum sacramenti l religione deposuerint sub m præsentia esse debitum esse solum: ut scientes omnes ita ea statuta esse, non aliter debitum, vel partem ejus persolverant, nisi vel securitatem in scriptis capiant, vel observaverint præfatam testimonium probationem: His scilicet qui jam n sine scriptis debitum vel partem ejus solverint, a presenti sanctione merito excipiendis.

¶ Sin vero facta quidem per scripturam per securitas sit, fortuito autem casu vel incendio, vel naufragii, vel alterius infortunii perempta o, tunc liceat his, qui hoc perperam sunt, causam peremptionis probantibus, etiam p debiti solutionem per testem p probare, damnumque ex amissione instrumenti effugere. Dat. Kalend. Jun. D. N. Justin. A. 2. Conf. 528.

Ut testes rogati adhibeantur

in auth. de testib. §. & licet. collat. 7. tit. 2. Nov. 90. c. 2.

Rogati q, ut in testamentis, non fortuiti vel transeuntes r veniant f.

¶ Idem est, si post solutionem rogati inter sint confessioni creditoris, dicentis pecuniam sibi debitam solutam fuisse.

De testibus cogendis testimonium perhibere, & intra quindecim dies interrogandis.

19. Idem A. Juliano P.P.

Si quando invitos t testes in pecuniariis causis ex nostra u lege aliquis trahere maluerit, si quidem sua sponte fiduciam suæ personæ sine damno præstare velint, hoc fieri: sin autem noluerint, non x carcerali custodia detruhi, sed sacramento eos committi censemus. Si enim pro toto litis certamine iurjurando testimonium credendum esse putaverint hi, qui eos producerint: multo magis præsentiam suam testibus sacramento eorum credere debent.

¶ Sed cum minime oporteat testes in huiusmodi casibus protelari, & pro alienis commodis suas invenire difficultates: disponimus, non amplius testes observare compelli iudices, postquam fuerint admoniti, nisi tantum quindecim y dies: intra quos iudices provideant quatenus cognitionem suscipiant, in qua testes necessarii visi fuerint: ut omnino licentia eis concedatur, & alterutra z

impune dari posse, verum ut fateantur: cuique enim permitti parare sibi non probat. v. l. 2. in fin. ff. de condit. ob turpem causam.

d l. 1. §. 1. ff. de falsis.

e Pecuniarum vocabulum late patet. v. l. 2. §. 1. ff. de pecunia constituta.

f Faciles ad testimonium ferendum, facile mentiuntur. videntur enim operas suas ultro ingerere atque ita suspecti. l. 2. ff. de procurat. d. 21. in fin. ff. de tutorib. datis.

g Testibus quinque idoneis & iuratis probare solutionem chirographi solidam, ejusque partem, possumus. Alias scripto obligatus, de scripto solutionem a se factam probare non cogitur. Præsentem autem testes esse debent τῇ καταβολῇ ἢ τῇ καταθέσει, eo tempore quo solutio creditori facta est: aut quo ipse creditor confessus fuit sibi satisfactum.

Quid si debitori facta fuit ἀπόδειξις ἐν γράμῳ, hoc est, per scripturam liberatio aut recepti confessio, eaque scriptura calu fortuito veluti incendio perierit? Debitor solutio-

nis a se factæ ἀσφάλειαν, i. e. quantitatem scriptam sibi periisse casu fortuito probare poterit. Synops. Basil. lib. d. 39. adde 1. Harm. 6. §. 3.

h Nov. 90. cap. 2. Cautionis scriptæ dissolutio per apocham probanda est.

i Redempti testes: de quibus v. l. 17. §. cod.

k Dixi ad l. 1. §. cod. adde: quinque testes habere vim scripturæ. Hac lege permotus Senatus Spirensis censuit, Quinque testibus rem quamlibet probari posse, quantumvis statutum prohibeat, probationes nisi scriptæ sint admitti v. Mynsing. 1. obs. 5. adde Cujac. 13. obs. 38.

l 1. Harm. 6. in fin.

m ita ut sensu perceperint. l. 20. §. pen. ff. qui test. Testes tenentur deponere de sua præsentia in actu. Bald. n l. 7. sup. de legib.

o Apocha deperdita, fortuito vel casu, duobus testibus probare possumus solutam credito-

ri fuisse pecuniam. p duos. l. ubi. ff. cod.

q Testis an præsumatur rogatus, vide Mantica 2. de conjecturis 21. §. 2.

r Vana aut per transennam, ἐκ τῶ παρήκοντο sumpta testimonia non valent. v. 1. Harm. 6. §. 37. Nov. 90. c. 2.

s subaudi quoties debitor scripto obligatus satisfacit creditori.

t Invitus quis cogitur etiam in pecuniaria causa testimonium dicere.

u l. 16. sup. cod. x Testis in custodiam non conjicitur: sed ei iuramentum de exhibendo se in iudicio deferatur.

y Testes 15. duntaxat dierum spatio iudicio, ubi causæ civiles sunt, assistere coguntur. 1. Harm. 5. §. 34. De 15. dierum præscriptione v. Cujac. c. 8. de tempor.

z Nov. 90. c. 2.

a Inimicum lex repellit a testimonio, ut hic, inimicum, inquam, non levem, sed capitalem. v. l. 3. ff. cod.

Quid, si testis inimicitia, ab eo ipso, in quem testis producitur orta est? Bartolus putat eo casu testimonium admitti posse. l. 1. §. cum quis. ff. de quasi. adde VVurms. 1. praef. 13. obs. 12.

b Testis ex sua depositione potest argui: ut si sit varius, contrarius, perjurus, vacillans, repugnantia deponens, singularis, non iuratus, si in facto proprio testetur: si nullam testimonii rationem reddat, si publicis testimoniis receptus. v. Ferrar. formula opposita contra testes 10.

c Satis est, ad elevandam testis fidem, si probetur ei data vel promissa pecunia: adde l. 2. ff. de concussione. l. 1. §. 1. c. concussione. l. 1. §. 2. ff. de falsis. addunt nonnulli, preces eo sensu, Corruptos testes pecunia vel precibus vel promissione, fidem amittere, etiam si suis in testimoniis non mentiantur. v. Oldend. c. 66. except. n. 26. Galli concepta formula ita recitant testem quasi corruptum, par dons, promesses, ou argent. Idem dicendum de testibus instructis ab ipso litigatore, procuratore, aut ejus advocato. v. Old. c. 4. de testib. n. 18. adde Hartm. 2. praef. 15. obs. 16. ubi tamen scribit, testibus pecuniam

probationes, quod

probationes, quod

probationes, quod

probationes, quod

probationes, quod

probationes, quod

probationes, quod

probationes, quod

probationes, quod

probationes, quod

probationes, quod

probationes, quod

probationes, quod

probationes, quod

probationes, quod

probationes, quod

probationes, quod

probationes, quod

probationes, quod

probationes, quod

probationes, quod

probationes, quod

probationes, quod

probationes, quod

probationes, quod

a Ciranda pars est, quoties testium depositiones recipiuntur. vide Socin. reg. 406.

b Testium productio non fit per compromissum, nisi altera pars ab sit, d. cap. 9. pars præsens testes interrogari petere potest, non tamen præsens est interrogatio: cum in secreto fieri debeat interrogatio. l. 14. §. eod.

c Judex negligens parti ad omnem actionis tenetur, nam ex quasi maleficio, litem suam facit. Insti. de oblig. ex quasi delicto. l. ult. ff. de extr. cognit.

d Quando producendi testes, v. Oldend. c. 3. de testib.

e Publicatio testium quomodo fiat.

f i. e. ut scitur testium depositioni compromissaria, etiam in ipso iudicio.

g Conventiones compromissariae servandae.

h subaudi omnes.

i Nemo tenetur stare depositioni testium factae coram arbitro, nisi sint mortui. §. eod. ibi, ab hac luce subtrahit. adde l. 5. in fin. §. de arbitrio.

k i. e. petere.

l Testium igitur depositio facta in compromisso, invito eo, qui testimonio operatur, fidem in iudicio non facit, nisi conventum ita fuerit expresse, ut etiam in iudicio fide faceret: item nisi omnes mortui sint. Quid si qui mortui sunt, alii non mortui?

adversus superfluum personam & testimonia excipi poterit: adversus autem mortuorum personas non poterit: sed adversus eorum testimonia tantum, m. dixi §. eod.

n 22 ff. 4. & 11. C. Theod. 14. Nov. 73 & 1. Ecl. 2. 3. & 1. Harm. 8. & 2. Decret. 22. Quid? ignotis literis & sigillis, etne fides statim adhibenda? est, si cum his plura concurrant: cujus sententiae vide exceptiones apud Socin. reg. 374.

o l. 1. 4. 5. 6. 7. 8. 13. §. eod. p. Apocha, quitancia, Antapocha, contre-promesse. l. 14. inf. eod. Prior debitor: posterior creditori est utilis.

q l. 9. 10. 11. 12. r l. 1. C. Gregoriano, tit. si amissis, vel debitori redditus instrumentum creditum petatur, & indicis. l. 19. §. de rei vind.

t Amissione instrumenti, debitum non perit creditori. adde l. 5. inf. de pign.

u l. 1. l. 2. 3. l. 4. inf. quib. res iudicata non nocet.

x l. 24. §. de probat.

y v. quæ notavi ad l. 7. ff. de accus.

parte cessante, & minime eos observare volente, si per executores admoniti a venire noluerint, testes accipere, & alterutra parte præsente b quæ eos introducit, testimonia eorum capere.

† His autem diebus effluentibus, liceat quidem testibus discedere || a || iudice, nullam habente licentiam eos, postquam abfuerint, iterum retrahere. † Ipsum autem iudicem si per eum steterit quo minus testimonium præstetur, parti læsa omnem c jacturam pro hujusmodi causa illatam ex suis facultatibus resarcire || disponimus. || Dat. 12. Kal. April. Lampadio & Oreste Confl. 530.

An testium productio fieri debeat præsente adversario. In auth. de testib. §. & hoc vero quia multoties. col. 7. tit. 2. Novell. 90. c. 9.

Sed & si quis ab aliquo aliquid patiatur contra leges, aut aliter lasus, aut damnum patiens, & testes apud iudicem producere d voluerit, & eorum testimonia publicare e: adversarius moneatur a iudice, & sic eo præsente iudex attestaciones recipiat. Quod si venire noluerit, etiam eo absente attestaciones recipiat: & perinde valebunt, ac si eo præsente recepta fuissent: nec opponere poterit, quod ex una parte data sunt.

De testibus apud compromissarios iudices productis. 20. Idem A. Juliano P. P.

Cum apud compromissarios iudices testes fuissent producti, variatum erat, utrum deberet eorum depositionibus in iudicio litigator uti, an non esset audiendus? Sancimus igitur, si quidem in compromissis aliquid pro f hujusmodi causa statutum est, hoc observari. † Sin autem nihil conventum est in hujusmodi casibus: siquidem superflui testes h, licentiam habere eum contra quem depositiones eorum proferuntur, si eas recusaverit i, concedere k testes iterum adduci, & non l opponi eis quod jam testimonium suum dederint. Vel si hoc concedere minime maluerit, depositiones eorum quasi factas accipere: omni jure legitimo quod ei competit adversus eas, servato. † Sin autem ab hac luce omnes subtrahit m sint, tunc necessitatem ei imponi, fide scripturæ approbata, in qua depositiones eorum referuntur, eas quasi factas accipere. † Si vero res permixtae fuerint, & quidam ex his mortui, alii viventes: tunc in superstitum quidem testimoniis eandem electionem servari litigatori, adversus quem testimonia proferuntur: in morientium autem personas depositiones eorum non esse respuendas: omni (secundum quod jam prædiximus) adversus eas & testes legitimo jure, quod ei competit adversus quem proferuntur, integro reservato. Datum 6. Kal. April. Lampadio & Oreste Confl. 530.

DE FIDE INSTRUMENTORUM, ET AMISSIONE EORUM, (ET DE APOCHIS,) ET P ANTAPOCHIS FACIENDIS, ET DE HIS QUÆ SINE SCRIPTURA FIERI POSSUNT.

TITULUS XXI.

De amissione instrumentorum.

1. Imp. Antoninus A. Septimiae Martiae.

Debitores r tuos quibuscunque rationibus f debere tibi pecuniam si probaveris, ad solutionem compeller aditus Praefes provinciae: nec oberit tibi amissio i instrumentorum, si modo manifestis probationibus eos debitores esse apparuerit. PP. 5. Id. Sept. Antonino A. 4. & Balbino Confl. 214.

Si quis utatur instrumento, de quo alius accusatus falsi victus est.

2. Imp. Alexand. A. Mabiliano.

Si uteris instrumento, de quo alius accusatus falsi u vitus est, & paratus est (si ita visum fuerit) a quo pecuniam petis, ejusdem x criminis te reum facere, & discrimen y periculi || poenæ || legis Corneliae subire, non oberit sententia, a qua nec is contra quem data est, appellavit: nec tu, qui tunc crimini non eras subjectus, appellare z debuisti. PP. 3. Kalend. Octob. Maximo 2. & Aeliano Confl. 224.

o l. 1. 4. 5. 6. 7. 8. 13. §. eod. p. Apocha, quitancia, Antapocha, contre-promesse. l. 14. inf. eod. Prior debitor: posterior creditori est utilis.

q l. 9. 10. 11. 12. r l. 1. C. Gregoriano, tit. si amissis, vel debitori redditus instrumentum creditum petatur, & indicis. l. 19. §. de rei vind.

t Amissione instrumenti, debitum non perit creditori. adde l. 5. inf. de pign.

u l. 1. l. 2. 3. l. 4. inf. quib. res iudicata non nocet.

x l. 24. §. de probat.

y v. quæ notavi ad l. 7. ff. de accus.

z l. 5. ff. de appell.

De eo, qui non usurum se instrumento contestatus est.

3. Idem A. Aeliano.

SI adversarius tuus apud acta Praefidis provinciae, cum fides instrumenti quod proferebat, in dubium revocaretur, non a usurum se contestatus est: vereri non debes, ne ex ea scriptura, quam non esse veram etiam professione ejus constitit, negotium denuo repetatur. PP. 3. Non. Decemb. Maximo 2. & Aeliano Confl. 224.

De amissione instrumenti.

4. Imp. Gordian. A. Marciano.

ILLata dispensatori b pecuniae, si ob amissionem instrumentorum casum probatione defeceris, inspectio rationum c fiscalium || fidem || demonstrabit. Dat. 2. Id. Febr. Gordiano A. & Aviola Confl. 240.

5. Idem A. Prisco & Marco militibus.

Sicut iniquum est, instrumentis vi d ignis consumptis, debitores quantitatum debitarum renuere solutionem: ita non e statim casum conquerentibus facile credendum est. Intelligere itaque deberis, non existentibus instrumentis, vel aliis argumentis, probare || debere || fidem precibus vestris adesse. PP. 3. Kal. Jun. Sabino 2. & Venusto Confl. 241.

6. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Lucido.

Statum tuum, natali f professione g perdita, mutilatum non esse, certi juris est. Dat. 12. Kal. Febr. Nicomediae, Maximo 2. & Aquilino Confl. 286.

7. Idem AA. & CC. Zinimæ.

SI solemnibus stipendiis & honeste sacramento h solutus ses, licet super hujusmodi re instrumenta i (ut dicis) facta perdita sint: tamen si aliis evidentibus probationibus veritas ostendi potest, veteranorum k privilegia etiam te usurpare posse, dubium non est. Dat. 15. Kal. Jun. Maximo 2. & Aquilino Confl. 286.

8. Idem AA. & CC. Alexandro.

SI constiterit proprietatem possessionis, de qua agitur, apud vos esse, providebit iudex ex persona fructuarii l, nullum præjudicium dominio vestro comparari, propter amissionem instrumentorum. Dat. 15. Kal. Mart. Dioclet. 3. & Maximiano AA. Confl. 287.

De divisione.

9. Idem AA. & CC. Aristaneto.

Instrumentis etiam non m intervenientibus, semel divisio n recte facta non habetur irrita.

De venditione.

10. Idem AA. & CC. Victorino.

Cum instrumentis etiam non intervenientibus venditio o facta rata maneat: consequenter amissis etiam, quæ intercesserant, non tolli substantiam veritatis placuit. Dat. 8. Kal. Novemb. Retinassi, AA. Confl. *

De emancipatione.

11. Idem AA. & CC. Theagenæ.

Emancipatione facta, etsi p actorum tenor non existat, si tamen aliis indubiis probationibus, vel ex personis, vel ex instrumentorum incorrupta fide factam esse emancipationem probari possit: actorum interitu veritas convelli non solet. Dat. 3. Id. Nov. AA. Confl. *

De inductione in vacuum possessionem donationis causa.

12. Idem AA. & CC. Dionysiae.

Non idcirco minus in vacuum q inductus prædii possessionem donationis causa, quod ejus facti prætermisum instrumentum adseveratur, hanc obtinere potes. Dat. Id. Dec. Nicomedia, AA. Confl. *

De testatione amissionum instrumentorum.

13. Idem AA. & CC. Leontio.

A pud eos r, qui rem gestam f ignoraverunt, amissionum instrumentorum habita testatio t nihil ad probationem veritatis prodesse potest. Dat. 16. Kal. Jan. Nicomedia, AA. Confl. *

ead. l. 7. §. de præscr. long. m l. 25. inf. de liberali. n l. 17. §. de pact. l. 1. §. si major. factus varum. o dixi ad l. 17. §. de pact. adde l. 3. §. de jure & fide hære. 2. Paul. 17. §. 14. l. 2. in fin. ff. de contrah. empr. l. 12. §. de probat. scripturam non requirit: adde quæ scripti ad l. 17. §. de pact. q Vacua possessione traditio probari potest testibus. l. 15. §. de rei vind. l. 12. §. de contrah. empr. l. 2. §. de acquir. poss. l. 29. inf. de donat. r puta testes, vicinos, iudices: vel ad quos negotium non pertinet. f id est, negotium quod mihi cum alio intervenit. t l. 22. §. de transact. l. 9. sup. de his, quæ vi metuntur.

a Qui contestatur se non usurum instrumentum, tacite contestatur instrumentum falsum esse, vel inutile.

b v. l. 1. sup. si adversus fiscum. c l. 5. §. de eden. l. 2. §. de discuss. vib.

d l. 1. §. eod. e l. 13. §. eod. l. 18. in fin. §. sit. prox.

f Naturali professione perdita, status non amittitur. v. l. 5. §. de testamentis. l. 2. ff. de excus. tut.

g Professionum duæ species apud Jurisconsultos, natales sc. & censuales libri. Natales, quibus natos sibi liberos apud acta parentes profitebantur, l. 13. sup. de probat.

Apul. Apolog. 4. cujusmodi acta tabularia vocat Virg. 2. Georg. libros actorum, Juvenal. Satyr. 9.

Reponebantur ea in templo Saturni quod οὐλακτῆριον τῶν συμπελαίων, dicebatur teste Plutarcho. Censuales vero libri sunt, quibus census, patrimonium, & ætates apud censores & censitores profitebantur antiqui. l. 3. l. ult. §. sine censu. l. 4. ff. de censib. l. 15.

l. 22. l. 39. inf. de lib. caus. l. 16. l. 29. §. 1. ff. de probat. l. 7. §. de donat. l. ult. §. 16. ff. de muner. Siculus Flaccus lib. de const. agror. Higenus de limit. agror. ut & apud ærarium, Varro 4. de ling. in fin. Macrobi. 1. Saturnal. 8. Festus in Ærarii.

h sacramentum militare intelligit, de quo vide Vegetium 2. de re milit. 5.

i quæ testimoniales literæ etiam dicuntur. Vegetius 2. v. Cuj. ad l. 11. §. de professorib. & medicis.

k Instrumento missionis honorarie amissio, miles non amittit jus veterani.

l sensus est, Non si proprietarius instrumentum proprietatis amittit, ideo proprietatis usufructuario adcrevit. adde l. 6. §. eod. l. 10. inf.

m l. 17. §. de pact. l. 1. §. si major. factus varum.

n l. 17. §. de pact. l. 1. §. si major. factus varum.

o dixi ad l. 17. §. de pact. adde l. 3. §. de jure & fide hære.

p Emancipatio Vacua possessione traditio probari potest testibus. l. 15. §. de rei vind. l. 12. §. de contrah. empr. l. 2. §. de acquir. poss. l. 29. inf. de donat.

q Vacua possessione traditio probari potest testibus. l. 15. §. de rei vind. l. 12. §. de contrah. empr. l. 2. §. de acquir. poss. l. 29. inf. de donat.

r puta testes, vicinos, iudices: vel ad quos negotium non pertinet.

f id est, negotium quod mihi cum alio intervenit.

t l. 22. §. de transact. l. 9. sup. de his, quæ vi metuntur.

a Constantinus II. C. Theod. 14. l. 1.
b Nemo potest proferre de una eademque re diversas sententias: unam condemnationem, absolutioem aliam vel unum instrumentum

pure concipere, alterum sub conditione: vel contraxisse. Kal. Jan. Romæ, & eadem die Chartagini: licet eisdem Kalendis & Romæ possit contrahi, & decimo ab ea mihario. Sunt & hæc diversa, eundem fundum, mibi soli emptum: & mibi, & uxori.

c ab altera parte prolata, & c. Cod. Theod. eod. d neutra scriptura, fidem facit.

e 3. Non. Maji Constant. Dalmatio & Zenosilo Coss. ita scripta extat in C. Theod. d. tit. si ita est, hæc lex lata est an. 333.

f v. Zof. 2. Respons. 23. ubi notat quibus fundamentis instrumenta firmentur & infirmantur.

g id est, ad iustam probationem.

h id est, ubi præcise non requiruntur scriptura, nihil interest, quid probetur testibus aut scripto. Eadē enim est, & testium & instrumentorum autoritas.

Quid, si inter se pugnent? distinguere, nam ei instrumentum, ad quod testes fuerunt admitti, testes præferuntur, vide Nov. 73. c. 3. autoritas enim instrumenti & fides magis a testibus quam a nudo per scriptore dependet. Quid, si instrumentum, testium subscriptione sit munitum? testibus potius non permitti

factum id reprobare, cui semel subscripserint, l. 13. J. de non numerata pecunia: vide l. 75. ff. de reg. jur. nisi se deceptum in subscribendo docuerit, l. ult. J. plus valere quod agitur, l. 2. J. de reb. alienis non alienandis. quid si impugnandum sit instrumentum, per alios testes, quam qui ei interfuerunt? Mynsingerus putat testibus scripturam præferri, merito.

Præsumitur enim in pari causa, & pro actus validitate, & pro ipso reo. Quid si testes vincant numero? distingue, aut enim agitur de his impugnandis, quæ continentur in instrumento, aut de ipsa instrumenti fide. Priore casu, Testes qui iuramento non interfuerunt non admittuntur, l. 8. §. de testib. ibi: sub præsentia, & ita accipe, l. 1. §. de testib. tacit. l. 13. in fin. J. de pecunia numerata. nisi post instrumentum perfectum, contrahentes de contractu jam habito ejusque sententia inter se colloquuntur plenissime audierint. Altero possunt audiri, l. 14. in fin. J. de contrahend. stipulat. quemadmodum & de solutione facta, dixi ad l. 1. §. de testib. Quid, testes suntne potiores censuibus liberis & monumentis? dixi ad l. 10. ff. de probationib. & dicam ad l. 1. J. de censu.

i Imo, non obtinent. d. l. 10.

k hanc legem Cujacius restituit. Io. observ. 8.

l Interpretatio Latina.

m *ἐν ἀγῶνι*, si reus. Synops. Basl. 22. tit. 1. c. 73. Agitur enim hac lege de poena rei ex proprio vel alieno contractu conventi, manum propriam negantis in pen. & §. 1. Item de poena actoris negantis suam manum. §. 2. J. eod.

n Poena negantis propriam scripturam.

o *ἐν γραμματεῖα ἐν ποινῇ ἢ ἐν ἑτέρᾳ χάριτι*, & c. Synops. Basl. c. 22. tit. 1. c. 73.

p v. l. 20. J. eod.

q l. c. de quibus in scripturam redigendis conventis, alias quilibet actus sine scriptura perfici potest, nec requiritur in ullo contractu insinuatio. dixi ad l. 17. §. de pact. nisi lex vel ius commune nominatim scripturam exigat, c. 1. de censu. vel conventio contrahentium. J. eod. ibi. *placuit, consuevit.*

De contrariis scripturis.

14. Idem a AA. & CC. ad Severum Comitem Hispaniarum.

Scripturæ diversæ b fidem sibi invicem derogantes, ab e una eademque parte prolata, nihil d firmitatis habere poterunt. Datum 4. e Kal. Maji, Viminacii, CC. Coall. *

Collatio instrumentorum & testium.

15. Imp. Constantin. A. ad populum.

IN f exercendis litibus g eandem vim h obtinent: tam fides instrumentorum, quam depositiones testium. Dat. Roma, 12. Kal. Aug. Gallicano & Basilio Coss. 317.

De his, qui scripturam suam inficiantur.

16. k.

SI l conventus m quis negaverit n manum propriam prolata in libello o aut alia charta, si quidem ex comparatione is convincatur, hoc est, alia ejus prolata manu & comparata cum ea, quæ est in libello, det is poenæ nomine actori pro mendacio solidos 24. Si vero aut tabellio productus fuerit, apud quem instrumentum scriptum est, aut alii quidem testes pro veritate deponentes, tunc ipse præter poenam 24. aureorum non possit habere licentiam obijcienda: exceptionis pecuniæ non numeratæ, ut dicat, quamvis instrumentum factum fuerit, ea tamen, quæ in eo scripta sunt non fuisse data: sed omnimodo condemnatur etiam si nihil ipsi revera solutum est.

1 ¶ Hæc quidem obtineant, si conveniatur quis ex proprio contractu. Si vero tutor est, aut curator unius earum, quæ sub cura esse solent personarum, masculus aut foemina secundum Constitutiones tutelam gerens propriorum liberorum, & manum propriam prolata in contractu eorum, qui sub tutela aut cura sunt, inficiatus fuerit, tunc si quidem ex sola comparatione p convincantur mentiri, præstent ipsi 24. aureos. Si vero ex productione tabellionis aut testium, pecuniæ quidem non numeratæ exceptio ne adimatur his, qui sub tutela vel cura sunt (neque enim peccarunt illi) sed ipsi tutores aut curatores alios 24. aureos poenæ nomine dent actori, habentibus his, qui sub tutela aut cura sunt, salvam sibi pecuniæ non numeratæ exceptionem. Neque enim æquum est ipsos ex alienis peccatis damno adfici.

2 ¶ Hæc de reis conventis ubi dixit constitutio, transitum fecit & ad agentium personam. Jubens ut si actor manum propriam inficietur positam in charta contra ipsum prolata, forte, in ea quæ de suscepta dicitur confessione, & ipse similiter, si quidem ex sola comparatione convincatur, præstet 24. aureos: si vero ex productione tabellionis aut testium, tunc modis omnibus imputet & agnoscat contenta in illa charta, etiam si re vera non sunt accepta ab ipso. Hæc si proprio nomine agat. Si vero tutor est, aut curator, dat quidem duplam poenam 24. aureorum. Is vero qui sub tutela aut cura est, possit obijcere probationi exceptionem non numeratæ pecuniæ.

Si contractum vel transactionem in scriptis fieri placuit.

De arrhis.

17. Imp. Justinianus A. Mennæ P. P.

Contractus venditionum, vel permutationum vel donationum, quas intimari || non || est necessarium q: dationis etiam arrharum, vel alterius cu-

juscunque causæ, || quas tamen || in scriptis fieri placuit: transactionum a etiam, quas in instrumento recipi convenit: non b aliter vires habere sancimus, nisi instrumenta in mundum c recepta, subscriptionibusque partium d confirmata, etsi per tabellionem conscribantur, etiam ab ipso completa, & postremo a partibus absoluta sint: ut nulli liceat prius quam hæc ita præcesserint, vel a scheda e conscripta (licet literas unius partis vel ambaram habeat) vel ab ipso mundo, quod necdum est impletum vel absolutum, aliquod jus sibi ex eodem contractu vel transactione vindicare: adeo ut nec illud in hujusmodi venditionibus liceat dicere, quod prærio statuto f necessitas venditori imponatur, vel contractum venditionis perficere, vel g id quod temporis interest, ei persolvere. Quæ tam in postea conficiendis instrumentis, quam in his quæ jam scripta, nondum h absoluta sunt, locum habere præcipimus: nisi jam super his transactione sit i vel iudicatum, quæ retractari non possunt, exceptis emptionalibus tantum instrumentis jam vel in scheda, vel in mundo conscriptis, ad quæ præsentem sanctionem non extendimus, sed præcajura in his tenere concedimus. Ilud etiam adjicientes, ut & in posterum si quæ arrhæ super faciendæ emptione cujuscunque rei datæ sunt, siue in scriptis, siue sine scriptis: licet non sit specialiter adjectum quid super iisdem arrhis non procedente contractu fieri oporteat, tamen & qui vendere pollicitus est, venditionem recusans in duplam k eas reddere cogatur, & qui emere pactus est, ab emptione recedens, datis a se arrhis cadat, repetitione earum deneganda. Dat. Kal. Junii, D. N. Justiniano A. 2. Conf. 528.

De testium vel instrumentorum, receptione committenda judici alterius territorii.

18. Idem A. Mennæ P. P.

JUDICES, siue in hac inclitya urbe, siue in provinciis, || secundum || ea quæ disposuimus l, ut possint si hoc perpererint, occasione testium in aliis m locis degentium litigantes vel procuratores eorum ibi destinare, ut depositionibus n sub utriusque o partis præsentia factis, res ad eos referatur p, etiam in illis servare volumus: qui prolatis instrumentis fidem adhibere exiguntur, ut si poposcerint, in aliis locis id eis facere permittatur: & hoc si iuste peti iudex invenerit, similis proferatur sententia: ut postquam in locis opportunis fides instrumento data vel minus data fuerit, referatur negotium ad priorem judicem. Dat. 8. Id. Aprilis, Decio V. C. Conf. 529.

In authent. de testib. §. & quoniam. vers. hæc omnia. coll. 7. tit. 2. Nov. 90. c. 5.

Apud eloquentissimum aliquem judicem vel defensorem civitatis, siue a provincia in provinciam, vel ab urbe in urbem, siue ab urbe in provinciam hæc petantur, sed hoc in civilibus tantummodo causis: Nam in criminalibus testes apud q iudices representandi sunt, & cum res exegerit, tormentis i subijciendi.

De apochis & antapochis.

19. Idem A. Demostheni P. P.

PLURES apochis, vel redituum vel usurarum perceptis, si quando super his fuerit dubitatio exorta, eas habere || se || negando, jus agentium faciunt vacillare, cum coloni adversus dominum certantes, & sibi

emtionis, lege Rhodia. cap. 19. & in sponsalibus in quibus sponsus venditoris locum obtinet, sponsa emptoris vicem tenente, l. ult. J. de sponsalib. (apud Thuriot aliter observatum, teste Theophr. in lib. de legib. apud Strobeum, apud quos venditor plectebatur exactione tantæ pecuniæ, quanta rem venderat.) Ergo dispar emptoris & venditoris conditio, siue poena? non est. Quia venditor de suo dat tantundem: alterum vero non dat, sed reddit. Quæro amplius, An arrhæ imputentur venditori in pretii partem? imputantur, si in nummis sint, adeo ut qui eas accepit, eas non reddat ad instar pignoris, sed desideret plenitudinem. Idior. l. ult. ff. de lege commissor. plura vide apud Cujac. 4. obs. 17.

l l. 16. §. sit. prox.

m Examinatio testium absentium potest committi judici illius territorii, in quo testes degunt. Id est, requirendus est vicinus iudex, ut testes in suo territorio degentes, interroget. adde l. 7. ff. testam. quemadmodum. fallit in causis criminalibus. Authent. proxima.

n Hujusmodi depositiones Græci *ἐπομνήματα* & *καταθέσεις* vocant.

o Testes jurant præsentem parte adversa. v. VVarmf. 1. præf. 18. obs. 19. & ad eorum examinationem pars citanda. Hartmann. 2. præf. 18. observ. 6.

p Iudex, cui examinatio committitur, non publicare, sed remittere allegationes clausas debet.

q ut remissio examinationis testium fieri non debeat.

r Testis torqueri potest. l. 13. §. de testib. An id perpetuo verum est? non est verum in civilibus causis & criminalibus, nisi certis tantum casibus, puta si vacillet, l. 15. ff. de quest. si negotio aut delicto interfuisse dicatur, l. 18. §. 3. ff. de quest. Hartm. 3. præf. 8. obs. 9. addit, si sponte dicendum ad test monium movetur, Novell. 90. cap. 1. §. 1. non bene: nec enim dicitur aliud ibi quam quod ignoti & corrumpere veritatem festinantes, torqueri possunt. Idem dicit de arsenario & similibus personis. l. 21. §. 2. ff. de testib.

iniquam

a v. l. 17. §. de p. a. l. 5. sup. de transact.

b Ex contractu scripto non oritur jus, nisi scriptura in mundum sit recepta & subscripta, & c. l. 15. in fin. J. de contr. empt.

c *χαρτῆν καὶ διαφ. Nov. 44.*

d c. 2. l. c. chartam puram. Hieronymus adversus Rufinum, Schedulis nondum emendatis, nondum ad purum digestis.

e Quid, si partes contrahentes scribendi sint ignaræ? Quidam ex Nov. 73. c. 8. colligunt, duos notarios exigere, qui pro imperio literarum subscribant, v. Alciat. 6. d. 8. p. v. sed unus sufficit. Nov. 44.

f Res ita habet: Solent tabelliones primum contractum referre extra ordinem in schedam, scheda dicitur *ἀπὸ τῆ*

σχιζῆν a scindendo) deinde eum redigunt in mundum.

g i. e. convento.

h Agentes ex empto, præstare rem venditam petimus, aut eo deficiente id quod nostra interest, adde l. 11. §. 1. & seq. ff. de act. empti.

i Lex trahitur ad actus præteritos, nondum plene perfectos.

j Transacta, iudicata, non retractantur, v. l. 229. l. 230. J. de verb. sign. l. 1. in fin. J. ad Trebell.

k Non impletur contractu culpa venditoris, venditor restituit duplum: culpa emptoris, emptor arrhas amittit. Idem in locatione, quæ *ἀντί*

στέφανος est

l *ἐπὶ τῇ*

m *ἐπὶ τῇ*

n *ἐπὶ τῇ*

o *ἐπὶ τῇ*

p *ἐπὶ τῇ*

q *ἐπὶ τῇ*

r *ἐπὶ τῇ*

s *ἐπὶ τῇ*

t *ἐπὶ τῇ*

u *ἐπὶ τῇ*

v *ἐπὶ τῇ*

w *ἐπὶ τῇ*

x *ἐπὶ τῇ*

y *ἐπὶ τῇ*

z *ἐπὶ τῇ*

a Canonem: vel sic, uturas solve, Actio: neutrum tibi debetur. hunc enim iudicium triennio mihi possedi, vel sic: Agitur de mutua pecunia post triennium. Exceptio. Restituta est, sed eo intervallo tu fundi canonem: ille uturas mutui, et solvit. Solutione uturarum, vel pensionum, praescriptio interrupta: parum te, tuamque possessionem juvare potest. l. pen. §. ult. j. de praescript. 30. Replicatio: si ita est, doce pensionis & uturarum solutionem. Duplicatio, quid iuris? Uteriusque solutio per antapocham commodum probari potest, vel hinc potest colligere; Antapochas dominis & creditoribus necessarias.

b Apocha, professio est pecuniae solutae, quae datur debitori a creditore.

c Antapocha, est instrumentum solutionis, censuale probans debitum in futurum. Molin. de usur. q. 20. num. 208. vel sic, est professio pecuniae solutae, quae datur creditori a debitore. Antapochae v. c. m. sustinet, exemplar apochae subscriptae datum creditori. formula antapochae potest ita concipi: Lucius Titius factor C. Sejo, aut illi, die illa tot solvisti annui redditus nomine, quem ei debeo ob fundum vel possessionem illam: vel tot uturarum nomine ob creditam mihi pecuniam. v. Cujac. hic.

d Apocham, qui tantum vocant, solutae pecuniae mihi fieri postulo. Actio. Non recuso si tu vicissim antapocham mihi non dederis, exceptio. Quid iuris? iusta est exceptio. e l. 6. §. de leg. l. 5. in fin. j. de secund. nupt. l. 25. ff. de test. l. 3. §. 5. in fin. ff. de Carboniano. f Ad comparationes istas decurritur, quoties accidit debitorem synographam suam denegare. g Quid in ea scriptura quam quis in iudicio, iussu iudicis scripsit? Bartolus ait, non fieri ex ea comparationem. Baldus ait fieri. Sed Bartolus defendit Zalius 2. Respons. 25. h Actor postulat adversus reum.

i Aliis scilicet. ipsius debitoris *en idio Xetipoy*. i. Harm. 8. §. 10. k aliorum scilicet. i sic puto legendum, ut non prius h. e. i. quam ipsi hoc deponentibus, &c. m literas testium vocat, chirographum ab eis subscriptum.

n Sic lego, quam ipsi hoc deponentibus, &c. o quid si se subscripsit id chirographum, ex cuius comparatione arguitur chirographum controversum in debitorem conscriptum. p Autor chirographi (cui plures testes interfuerunt) probari potest vel per duos eorum tantum. Inde colligunt, Testamenti solennitatem probari duobus testibus, licet in eius confessione septem requirantur: adde quae dicam ad l. ult. j. de B. P. secund. tabul. q Sic lego, ex his, & tunc comparatione literarum testium procedente, ex huiusmodi chartula iam probata, comparatio fiat. &c. r Ideoque mortuus testibus non fiet comparatio. s utilem vero reo. t i. e. actor. u puta antapocham.

x *en τὴν ἀποχάων*. Harm. d. l. Forensia & publica instrumenta ἀποχάων dicuntur. Novell. 40. §. 73. 117. 142. diversa ab *idio Xetipoy* quorum fit mentio in l. 11. j. qui potior. y Comparatio literarum seu scripturarum fieri debet iurejurando prius praestito. Syn. Basil. 22. tit. 1. cap. 73. in fin. adde Novell. 49. cap. 2. in fin. z Id est, actoribus imponatur.

a Idque fieri desiderant ac postulant.

b Jurare arbitrum seu iudex comparandarum literarum debet, se iudicaturum non lucrum aut inimicitiam, aut gratiam causa.

c Fit etiam comparatio scripturae judicialiter productae ab adversario, ut hic, & desumptae ex archivo publico. j. eod. d de archivo alias dixi.

e dicam ad Nov. 73. c. 8. & 9.

iniquam forte libertatem a vindicantes, vel debitores creditoribus suis temporalem praescriptionem opponere cupientes, ad easdem infirmitates perveniunt. Quod resecantes, jubemus, ut in praefatis casibus, vel aliis privatis similibus, si voluerit is qui apocham b conscripsit, vel exemplar cum subscriptione ejus, qui apocham suscepit, ab eo accipere, || vel antapocham c suscipere, || omnis ei licentia hoc facere concedatur, necessitate d imponenda apochae susceptori antapocham reddere: ita tamen, ut si hoc is, qui apocham conscripserit, facere neglexerit, vel non curaverit: nullum ei praedictum ex eo quod antapocham non recepit, generetur, cum hoc quod pro quibusdam introductum e est, inferre eis iacturam minime rationi conveniat aequitatis. Dat. 12. Kalend. Octobr. Chalcedone, Decio V. C. Conf.

De comparatione literarum.

20. Idem A. Juliano P. P.

Comparationes f literarum ex chirographis fieri, & aliis instrumentis quae g non sunt publice confecta, satis abundeque occasionem criminis falsitatis dare, & in iudiciis, & in contractibus manifestum est. Ideoque sancimus non licere h comparationes literarum ex chirographis i fieri; nisi trium k testium habuerint subscriptiones, ut prius l literis m eorum fides imponatur n, vel || ex || ipsis hoc o deponentibus, sive cunctis, sive omnimodo duobus p ex his q sine comparatione literarum testium procedente: & tunc ex huiusmodi chartula iam probata comparatio fiat: aliter r etenim fieri comparationem nullo concedimus modo; licet in semetipsum s aliquis t chartam u conscriptam proferat, sed tantummodo ex forensibus x vel publicis instrumentis, vel huiusmodi chirographis quae enumeravimus, comparationem trutinandam. Omnes || autem || comparationes non aliter fieri concedimus, nisi y iuramento antea praestito ab his z, qui comparationem faciunt a, fuerit affirmatum, quod neque lucrum b causa, neque inimicitia, neque gratia tenti, huiusmodi faciunt comparationem: & hoc observari tam in omnibus sacris nostris scriniis, quam in apparitione omnis sublimissimae Praefecturae, nec non Magistratibus potestatis, ceterisque omnibus iudiciis, quae in orbe nostro constituta sunt, his omnibus in posterum observandis. Comparationes enim iam antea factas retractari, extra periculum minime est. Dat. 14. Kal. April. Lampadio & Oreste Conf. 530.

In auth. de his, qui ingrediuntur ad appell. §. illud etiam iudicavimus. col. 5. tit. 4. al. 11. Nov. 49. c. 2.

Ad haec, ex his literis quibus adversarius tuus utitur c, & profert: recte petis examinationem fieri. Item & charta qua profertur ex archivo d publico, testimonium publicum habet.

In auth. de instrumentor. caut. & fid. §. oportet vero. §. seq. col. 6. tit. 3. al. 2. Nov. 73. cap. 8. & 9.

At si contractus fiat in civitate e, & unam libram auri exacerasset, omnimodo collationi adsit argumentum quodlibet, nec credatur ei soli.

Non recuso si tu vicissim antapocham mihi non dederis, exceptio. Quid iuris? iusta est exceptio. e l. 6. §. de leg. l. 5. in fin. j. de secund. nupt. l. 25. ff. de test. l. 3. §. 5. in fin. ff. de Carboniano. f Ad comparationes istas decurritur, quoties accidit debitorem synographam suam denegare. g Quid in ea scriptura quam quis in iudicio, iussu iudicis scripsit? Bartolus ait, non fieri ex ea comparationem. Baldus ait fieri. Sed Bartolus defendit Zalius 2. Respons. 25. h Actor postulat adversus reum.

i Aliis scilicet. ipsius debitoris *en idio Xetipoy*. i. Harm. 8. §. 10. k aliorum scilicet. i sic puto legendum, ut non prius h. e. i. quam ipsi hoc deponentibus, &c. m literas testium vocat, chirographum ab eis subscriptum.

n Sic lego, quam ipsi hoc deponentibus, &c. o quid si se subscripsit id chirographum, ex cuius comparatione arguitur chirographum controversum in debitorem conscriptum. p Autor chirographi (cui plures testes interfuerunt) probari potest vel per duos eorum tantum. Inde colligunt, Testamenti solennitatem probari duobus testibus, licet in eius confessione septem requirantur: adde quae dicam ad l. ult. j. de B. P. secund. tabul. q Sic lego, ex his, & tunc comparatione literarum testium procedente, ex huiusmodi chartula iam probata, comparatio fiat. &c. r Ideoque mortuus testibus non fiet comparatio. s utilem vero reo. t i. e. actor. u puta antapocham.

x *en τὴν ἀποχάων*. Harm. d. l. Forensia & publica instrumenta ἀποχάων dicuntur. Novell. 40. §. 73. 117. 142. diversa ab *idio Xetipoy* quorum fit mentio in l. 11. j. qui potior. y Comparatio literarum seu scripturarum fieri debet iurejurando prius praestito. Syn. Basil. 22. tit. 1. cap. 73. in fin. adde Novell. 49. cap. 2. in fin. z Id est, actoribus imponatur.

a Idque fieri desiderant ac postulant.

b Jurare arbitrum seu iudex comparandarum literarum debet, se iudicaturum non lucrum aut inimicitiam, aut gratiam causa.

c Fit etiam comparatio scripturae judicialiter productae ab adversario, ut hic, & desumptae ex archivo publico. j. eod. d de archivo alias dixi.

e dicam ad Nov. 73. c. 8. & 9.

De instrumento iterum producendo.

21. Idem A. Juliano P. P.

Cum quidam a instrumentum protulerit, vel aliam chartulam, eique fidem imposuerit b, postea autem persona c contra quam ista chartula vel instrumentum prolaturum est, quali falsum hoc constitutum redarguere nitatur: ne diutius dubitetur, utrum necessitatem ei qui protulit, imponi oporteat repetita vice hoc proferre, an sufficiat ei fides iam approbata: sancimus, si quid tale eveniat, eum d qui petit iterum eam chartam proferri, prius sacramentum e praestare, quod existimans se posse falsum redarguere quod prolaturum est, ad huiusmodi veniat petitionem. Quid enim, si f cum nosset deperditam esse chartam, vel forte concrematam, vel alio modo deminutam, hanc requiri adsimulans, & ad difficultatem productionis respiciens, huiusmodi faciat petitionem?

† Et postquam hoc ab actore vel petitore fuerit juratum & inscriptionum pagina apud competentem iudicem deposita g: tunc necessitatem h imponi ei qui protulit chartam de qua quaeritur, iterum eam apud iudicem, criminis i proferre, quatenus possit apud eum crimen falsitatis ventilari. Sin autem dicat non esse sibi possibile eam ostendere, quia per fortuitos casus huius copia ei abrepta sit: tunc k subeat sacramentum, quod nec habeat eandem chartulam, nec alii eam dederit, nec apud alium voluntate ejus constituta sit, nec dolo malo fecerit, quo minus appareat || ea, || sed || re vera || ipsa chartula sine omni dolo sit deperdita, & productio ejus sibi impossibilis sit: & si tale subeat sacramentum, ab huiusmodi necessitate relaxetur.

† Quod si praedictum iusjurandum subire minime maluerit l: tunc quasi falsa chartula nullas habeat vires adversus eum contra quem prolata est, sed sit penitus evacuata. Neque enim ulterius poenam produci contra eos qui non iuraverint, volumus: cum forsitan quidam subtili m reverentia tenti, nec verum sacramentum praestare patiuntur.

† Eandem autem copiam ei praestamus, donec n causa apud iudicem ventilatur. Si enim jam plenissimum finem accepit, & neque per appellationem o suspensa est, neque per solitam tractationem p adhuc lis vivere speratur: tunc satis durum est huiusmodi querelae indulgeri, ne in infinitum q causa retractetur, & sopita jam negotia per huiusmodi viam iterum aperiantur, & contrarium aliquid nostro eveniat proposito. Dat. 5. Kalend. Mart. Lampadio & Oreste, VV. CC. Conf. 530.

De edendo.

22. Imp. r Justinianus.

SI s postuletur ab aliquo in iudicio, ut instrumentum, non t advertis seipsum, sed alium quandam producatur, quod alteri profit, idque producere recuset, ut qui damnum inde metuat; verum is qui exhiberi chartam petit, nequaquam eum laedendum dicat, sed pecuniam ipsum ab illis accepisse, qui per instrumentum exhibendum coarguendi sunt: vult Constitutio, ut is qui habet instrumentum, id ipsum proferat, siquidem ex illius prolatione nihil ipse damni sensurus sit. Sin reapse detrimentum ei prolaturum instrumentum adferat, nequaquam eum cogi ad proferendum debere: cum ei magis expediat, id occultare, quam publicare. Quod si affirmat is, cui opus est instrumento, nihil ei fraudis ex eo futurum: duntaxat iusjurandum praestet. Quod existimando se fidei sua detrimentum pati propter instrumenti exhibitionem, eam ipsam ob causam proferre chartam recuset: Et quoniam sibi damno id fore putat, curiosius sacramentum praestet atque dicat, Se non quia pecuniam acceperit, vel quid aliud, non proferenda charta causa, vel quid muneris promissionem habeat, nec metu illius, contra quem instrumentum requiratur, nec ejusdem amore, charta exhibitionem recusare, sed quia magnum ex eo circa facultates suas detrimentum capiet. Nam quemadmodum is, qui quadam in causa verum scire putatur, invitus u quoque testimonium dicere cogitur, neque x si pecuniam promissam habet ob non perhibendum testimonium, neque si y adversus amicos testimonium dicturus venit, re-

r Hanc legem Cujacius restituit ro. obs. 8. Eius etiam meminit Justinianus editio novo & Synops. Basil. 19. ex lib. 22. tit. 3. cap. 7.

s Interpretatio Leunclavii.

t adde l. 7. sup. de testib.

u v. quae notavi ad l. 156. ff. de reg.

x Testimonium etiam invitus dicit is, qui pecunia corruptus fuit, ne testimonium dicere.

y Testimonium etiam adversus amicum inviti dicere cogimur.

f 3

cusare

a puta actor.

b i. e. idque verum esse, neque constitum in iudicio semel probaverit.

c i. e. reus.

d In omni instrumento primum ab eo, qui protulit, ut hic: deinde vero ab eo, qui falsum arguit, probationes exigimus. vers. & postquam. inf. 1. Harm. 2. §. 4.

e vide l. r. §. de iur. iur. propter calumniam.

f reus scilicet.

g depositum, id est, juratum.

h Si quis pro se instrumentum in iudicio produxerit, & exemplar apud acta reliquerit, licet illud exemplar fidei faciat: si tamen pars altera velit Authenticum falsi accusare, pars quae semel Authenticum produxit, tenetur authenticum iterum proferre: vel sic. Quando quis produxit instrumentum solenniter publicatum, ad exhibendum authenticum non cogitur, nisi petitor id ex inspectione velit falsi redarguere. vide Roland. & Valle 1. conf. 44. numer. 3.

i apud quem de falsi crimine agitur.

k vide quae notavi ad l. 6. §. 4. ff. de his, qui ad ecclesiam.

l Poena nolentis jurare.

m id est, metu divini numinis ad superstitionem usque. l. 8. ff. de cond. inst. Sunt his alii contrarii, qui contemptu religionis jurant facile. d. l. 8.

n Hanc restrictionem diligenter observa.

o Appellatio suspendit sententiam.

p de qua v. lult. inf. de tempor. & repar. appell.

q Litium insolitas vicanda. l. 13. §. de iudiciis.

b l. 21. §. cod.
c In quem testi-
monium dicere
possumus, in eum
possumus codi-
cem proferre.
d l. 4. §. 19. ff. de
testib.
e d. l. pen. in fin.
§. cod.
f Sumptibus peti-
toris editur in-
strumentum, ut
hic: & testimoni-
um dicitur l. 11.
in fin. l. 16. in fin.
§. de testib.
g d. l. pen. in pr.

h De exceptione
simulationis, v.
Oldendorp. c. 60.
de exceptionibus:
Papou. 3. Notar.
9. de simulatione.
Non valent istæ
simulationes cum
donatio sit sub
prætextu vendi-
tionis, l. 9. J. de
contrah. emp. pi-
gnus, sub colore
emtionis, l. 3. J.
cod. dotis datio
sub conventionem
depositi, l. 27. ff.
depositi. venditio,
sub specie inve-
stitionis, sit. de
prohib. fido.
alienan. §. calli-
dia. illicita pactio
sub specie mutui,
l. 3. c. de postul. ad-
de quæ alibi scri-
psi de simulatione
ad l. 5. §. de legib.
l. 21. §. de trans-
act. l. 7. J. de con-
trah. emp. adde
l. 54. ff. de oblig.
i in instrumento
scilicet.

k ἡ τὴν πρὸς
ἡμᾶς ἀλη-
θεῖαν rerum ve-
ritas. Syn. Bas. 21.
sit. l. c. 79. & 1.
Harm. 8. §. 2.
l. res gesta, l. 6. J.
si quis sibi: veri-
tatis substantia,
l. 2. J. cod. l. 17. in
fin. J. ad Sc. Velleja.
veritas rerum, l.
6. §. 1. ff. de offi-
cio Præsid. fides
facti, interceden-
te veritate, l. 54.
ff. de oblig.
m in qua potest
esse error, l. 92.
ff. de reg. jur.

n Simulatio ab
una persona ad al-
iam non valet.
Prohibitus quid
facere, per uxore-
rem, id etiam ipse
facere non potest,
l. 6. J. si quis al-
teri, nec enim u-
xoris nomine ab-
uti oportet, l. 11. in fin. §. de his, quæ vi metuer. vel interposita uti persona, ad id effi-
ciendum quod legibus est prohibitum, l. 1. in fin. §. de contrah. judic. l. 46. ff. de contrah.
emp. l. 5. §. 3. 4. 5. ff. de aut. sur.

o Ex facto jus oritur, l. 52. §. 1. ad l. Aquil.

p Simulatio ab uno contractu ad alium non valet. Interim ne dicas cum Baldo, pignoris
causa emptionem fieri, quoties creditoris gratia, res ei vendita, in instrumento refertur,
quæ tantummodo ei pignoriata est, ut emptionis prætextu creditor fructus rei lucratur,
ut ille putat. Est enim hic contractus ἀντιχρηστικός, & quidem licitus, l. 11. §. 1. ff. de
pignori. Ne dicas cum Bartolo, non præsumi veram venditionem, cui est appositum pa-
ctum de retrovendendo. Idem enim expressam nec illicitam formam continet, cui statim oportet.
Ne dicas quia Accursius id pertinere ad legem commissariam pignoris, ex l. 1. 2. 3. inf.
de pact. pign. cum nondum lex ea fuerat. Exemplum tituli emptionis pete ex l. 5. in fin.
l. 6. ff. de distract. pign. adde Cuij. 16. obs. 16. obs. 26. v. tamen l. 3. l. 9. in fin. inf. de contrah.
emp. Pignoris autem causa emptio sit, quoties re ipsa pignus accipimus: simulate emimus,
sic in d. l. 3. & d. l. 9. donationis causa sit venditio, cum re ipsa donatur, simulate vero
res venditur, sic in l. 23. inf. mandati. aut re ipsa venditur, pro parte vero donatio simu-
late sit.

q Simulatio ab una persona ad aliam non valet. Eo casu solent inspicere personæ, quæ
re ipsa contrahunt, & quibus prodest contractus, non ea, cujus nomen simulationis causa
commodatur.

cusare testimonium potest: ita nec is recusare potest, a
quo instrumenti exhibitio desideratur, vel propterea quod
aliquid acceperit, aut accepturum se speret, vel ob amici-
tiam cum illo, cui damno futurum est instrumentum.

† Sed si quis juret, se instrumentum, quod desideratur,
non habere: prorsus id proferre, quod non habet, haud
cogitur: sin ejusmodi sacramentum præstare non sustinet,
omnino cogitur desideratum instrumentum exhibere.
Quod si semel occurrerit, quasi qui nec jurare, nec in-
strumentum edere velit: omne damnum, quod hinc emer-
get, ei cui opus est instrumento, de suo compenlet: iis-
dem obtinentibus etiam in argentariorum aliorumque
brevibus.

† Caterum illi codices, vel instrumenta proferre cogun-
tur, qui c & testimonium dicere adversus aliquem cogun-
tur. Nam in quas personas invitus quis testimonium non
dicit, adversus easdem nec codices, vel instrumenta, vel
quid aliud tale proferre cogitur. Notissimi sunt autem ex
legibus, qui d adversus aliquos inviti testimonium dice-
re non coguntur, sicut & ii, contra quos aliqui testimo-
nium perhibere non coguntur.

† Nec ulli licet aliter cogere ut exhibeantur instrumen-
ta, nisi eodem e in judicio, in quo causa agitur.

† Idque sumptibus f ejus, qui codicis, aut instrumen-
torum exhibitionem fieri desiderat.

† Oportet autem semel dumtaxat eorum ostensionem
fieri: ac si prolatum semel instrumento, desideret is, cui opus
est, exhiberi denuo, siquidem rationi consentaneum vi-
sum fuerit judici, ut iterum quoque charta proferatur, ille
vero qui eam jam proutit, secundam exhibitionem recu-
set g, quod se dicat chartam perdidisse, vel alioqui non habere
facultatem ejus exhibendi: juramento tantum fidem faci-
to, nec amplius ad proferendum cogitor: lisdem obti-
nentibus non in urbe dumtaxat imperatrice, verum etiam
in universa republica.

PLUS VALERE QUOD AGITUR, QUAM QUOD SIMULATE h CONCIPITUR i.

TITULUS XXII.

1. Imp. Valerian. & Gallien. AA. Ruffino.

IN contractibus rei & veritas l potius, quam scriptura m
perspici debet.

Cum objicitur simulatio, debet inquiri veritas
facti. Bald.

2. Imp. Dioclet. & Max. AA. & CC. Soteria.

Acta simulata, velut non ipse, sed n ejus uxor compa-
raverit, veritatis substantiam mutare non possunt.
Quæstio itaque facti o, per || Judicem vel || Præsidem pro-
vinciæ examinabitur. Datum 10. Kalend. Maji, CC.
Confl. 293.

3. Idem AA. & CC. Maximæ.

Emptione pignoris p causa facta, non quod scriptum,
sed quod gestum est, inspicitur. Datum Kalend. Maji,
Sirmii, CC. Confl. 293.

4. Idem AA. & CC. Decio.

SI quis gestum a se, alium q egisse scribi fecerit, plus
factum, quam scriptum valet. Dat. 8. Kalend. Decemb.
CC. Confl. 293.

5. Idem AA. & CC. Victorii.

SI falsum instrumentum emptionis conscriptum tibi ve-
lur a locationis, quam fieri tibi mandaveras, subscri-
bere non relegentem, sed fidem habentem, suavit: neu-
trum contractum (in utroque alterutris consensu defici-
ente) constituisse, procul dubio est. Datum. 13. Kal. Jan.
CC. Confl. 294.

DE COMMODATO b.

TIT. XXIII.

De vi majore & casu fortuito.

1. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Sciola.

Ea quidem, quæ vi c majore auferuntur, detrimento
eorum, quibus res commodantur, imputari non so-
lent. Sed cum is, qui a te commodari sibi bovem postu-
labat, hostilis incurisionis contemplatione periculum amis-
sionis, ac fortunam futuri damni in d se suscepisse e pro-
ponatur: Præfles provinciæ, si probaveris eum indemni-
tatem tibi promississe, placitum conventionis implere eum
compellet. Datum 6. Kalend. Jun. ipsis AA. Confl. 287.

De ancilla.

2. Idem Augusti Aulizano.

Cum eum, qui temporalis f ministerii causa suscepit
ancillam, ad restitutionem g ejus bona h fides urge-
at: consequens est, socerum tuum hujus rei causa tradi-
disse ancillam, adito Præfide provinciæ, probare, ut fi-
dem i susceptam is, adversus quem supplicas, compel-
larur agnoscere. Datum Prid. Non. Novemb. ipsis AA.
Confl. 287.

De rebus datis ad pignorum.

3. Idem AA. Soteria.

DEstituendis rebus, quas || marito || obligandas k pro-
se dederas, postquam debitum fuerit extenuatum,
commodati actionem etiam adversus hæredes ejus exer-
cere potes. Datum 3. Id. April. Sirmii, ipsis & Confl. 287.

De compensatione.

4. Idem AA. & CC. Faustina.

PRætextu l debiti restitutio commodati m non pro-
babiliter recusatur. Datum 12. Kalend. Decemb. ipsis
AA. Confl. 293.

DE PIGNERATITIA n ACTIONE.

TIT. XXIV.

De fructibus pignoris.

1. Imp. o Severus & Antoninus AA. ad Metrodorum.

EX p pignore percepti fructus imputantur q in debi-
tum: qui si sufficiunt ad totum debitum, solvitur actio,
& redditur pignus. Si debitum excedunt, qui supererunt
redduntur r, videlicet mora actione pigneratitia. PP. Id.
Octob. Apro & Maximo Confl. 208.

De operis ancillæ & de pensionibus domus.

2. Imp. Alexand. A. Demetrio.

QUod ex operis f ancillæ, vel ex pensionibus domus,
quam pignori detineri dicis, perceptum est: debiti
quantitatem relevabit t. Dat. Kalend. Octob. Antonino
4. & Alexandro Confl. 223.

nz fidei. §. 28. Inst. de act. adde l. 23. ff. de regul. jur. §. 2. Instit. quib. mod. re contrah. obl. i Fidem susceptam cogimur agnoscere. k l. 5. §. 12. ff. cod. l. 18. in fin. ff. cod. Quid si expensæ in rem commodatam factæ sint? l. 18. §. 2. ff. cod. retenti-
oni locus esse potest, adde l. 7. in fin. ff. cod. l. 20. in fin. ff. de acqu. pos. l. 15. in fin. ff. de furtis. m Commendati, Cujac. apud Paul. 2. sent. 12. §. ult. reprehensus a Fornerio 2. select. 14. a seipso defensus. 9. obs. 37.

n §. ult. Instit. quib. mod. re. & 13. ff. 7. & 3. Harm. 5. Hic titulus tantum differt a titulo de pignori. J. quantum rei traditio a conventionem rei traditæ, §. 7. in fin. Instit. de act. dixi ad sit. ff. de pignori. De actione pigneratitia directæ. v. Oldend. class. 3. act. 12. con-
traria. act. 13.

o hanc legem Cujacius restituit. 11. obs. 31.

p Interpretatio Latina.

q Pignoris fructus in debitum suum creditor imputare cogitur, ut hic. l. 11. J. de usuria. Quid
i creditor, occasione creditæ pecuniæ, laboris operæque multum sustinuit? contemplatione
operarum fructus eum lucrari tradit Hostiensis in summa titulo de usur. §. in aliquo. vers.
12. Joan. Andr. in c. conquestus. de usur. c. ad nostram. de reb. Ecclesie non alien. Panormi-
tanus in d. c. conquestus. Romanus singulari, 538.

r v. l. 4. inf. cod.

f Operæ ex pignorato servo perceptæ a creditore, creditum minuant, 3. Harmenop. §. 5. 4.
v. l. 2. J. de pact. pign. vide Paul. 2. sentent. 13. §. 2. Hinc colligunt, extra sortem nihil
accipi jure posse, & usuras esse quidquid præter sortem capitur, v. tamen Socin. reg. 3.
t. 1. c. minuet.

3. Idem

a Sic hæc hypo-
thesis: Procura-
tor cum tuo man-
dato domum lo-
care posset, ven-
didit. Instrumento
venditionis (cum
putares locatio-
nis esse instru-
mentum) ignarus
fraudis subscripsi-
sti. Quid juris?
negatur actus sub-
scribere. Non est
venditio, quia
locare voluisti: non
est locatio, quia
accipiens emere
voluit. Et sic
erronea subscri-
ptio vitiat actum,
nec obligat scri-
bentem: & actus
ab ipso subscri-
bente interdum
falsus potest argui.

b 2. Paul. sent. 4.
& 13. ff. 6. & 13.
Eclog. 1. & 2.
Harm. 10. Oldend.
class. 4. act. 15.
c Casus regulari-
ter non præstat
a commodatario.
l. 5. §. 4. ff. cod.
v. Paul. 2. sent. 4.
§. 2. 3.
d Casus interdum
præstat ob con-
ventionem, ut
hic, & 2. Harm.
10. §. 1. l. 23. ff. de
reg. jur. adde l. 1.
§. 35. ff. de pignori.
l. 22. §. de negot. l.
6. in fin. J. de pign.
act. l. 7. §. 15. ff. de
pact. l. 5. §. 2. ff.
commodati. l. 39.
ff. mandati. ob
moram, l. 3. in fin.
ff. de act. emp. ob
culpam, d. l. 3. §. 5.
7. & l. 18. ff. hoc
tit. l. 22. §. de ne-
got. l. 4. §. 8. ff.
de deli mali ex-
ceptio. §. 2. ff. quib.
mod. re.

e Atqui hæc a
nullo præstatur.
l. 23. in fin. ff. de
reg. jur.
f ut ad tempus
ministret. Finito
utendi tempore,
commodatum fi-
nitum intelligi-
tur. l. 17. §. 3. ff.
cod.

g Commodatum
non est alienatio,
l. 9. ff. cod. tene-
tur enim commo-
datarius de re
quam accepit re-
stituenda.

h Commodatum,
contractus est bo-
mod. re contrah.

3. Idem A. Victorino.

a 3. Harm. 8. §. 5.
b Fructus pignoris percepti a creditore, mutuum minuant. v. l. 2. J. de pact. pign.
c Creditor de fructibus perceptis, & iis quos percipere debuit, tenetur.

d l. 7. J. eod.
e Vulgare dicitur, quod vulgo solet adici, ut in l. 1. J. de pact. pign. §. 1. Inst. quib. alien. & ita pactum vulgare dicitur in alio casu. l. 30. D. de pact. dotal. v. Cujac. 4. obs. 34.
f nam si pignus plus debito sit venditum, creditori lucro non cedit, sed debitori. l. 1. §. 1. eod. l. 6. §. 1. l. 7. D. eod.

g 3. Harm. 8. §. 23.
h Creditor non tenetur de pignore perduto sine sua culpa, vicio rei. l. 13. ff. eod. l. 6. D. de naut. fau. tor. Et ita creditor debitum non probat petere, etiam si pignus non reddat. §. ult. Inst. quibus mod. du re.

i Pignori quod casu fortuito accidit, debitoris, hoc est, domini, periculo est: non creditoris: itaque si quid tale pignori acciderit, neque pignus debitori creditori praestabit: neque a petitione debiti submovetur. 3. Harm. 5. §. 21.

k Fortuiti casus dicuntur, qui praevideri non possunt, ideoque nec pertinent ad creditorem. l. 9. J. eod. §. ult. in fin. l. 21. §. 2. D. de pign. l. 23. D. de reg. jur. adde l. 23. J. mandati. l. 5. §. 4. D. commod. l. 1. §. 35. in fin. ff. de pign. l. 41. D. locati. l. 12. in pr. D. de cust. l. 1. §. 7. D. de administr. rer. l. 135. in fin. D. de verb. sign.

l Latronum aggressura fortuitus casibus annumeratur.

m Casus ipso jure nullo bonae fidei iudicio praestantur.

n §. ult. Inst. quib. mod. re.

o cum nemine personalis actio ei competit. Synops. Basil. 25. tit. 1. cap. 42. 3. Harm. 5. §. 28.

p Pacto conveniri potest, ut pignoris amissionem creditor praestet: & pignore amisso liberetur debitor, atque jure conventionis casus praestari potest fortuitus, adde l. 1. §. commodari. l. 23. ff. de reg. jur.

q In pignore dolum, culpam & custodiam creditor praestare cogitur. 3. Harm. 5. §. 22. §. 2. Inst. quib. mod. re. d. l. 23. ff. de reg. jur. r l. 3. in fin. §. eod.

s obligatur, pignoratitiam. t is est effectus restitutionis. v. l. 38. §. 4. D. de usur.

u l. 8. ff. eod. l. 6. J. de pign. non tamen immoderatos. l. 25. ff. eod. x l. 4. §. 2. ff. de doli mali except.

y facit l. 10. J. de distract. pign. z l. 15. in fin. ff. eod. l. 6. ff. de naut. fau. tor. §. 1. Inst. quib. alien. l. 12. ff. de distract. pign. l. 17. §. 11. ff. de adilitio.

a dixi ad l. 6. §. eod. l. 6. ff. de nautico sen. l. 29. ff. qui ex a quib. manumiss.

b v. quae de horreis scripti ad l. 7. ff. de instrum. l. 21. §. 6. ff. de fure. c i. e. utitatum.

d atqui si res pignoratitiam locum fuisset delata, non perisset: tenetur itaque creditor. arg. l. 28. ff. de adm. tut. l. 34. in fin. ff. de damno. Solve, Qui facit quod fieri consuevit, non peccat. Exemplum & consuetudo in non delictis excusat.

Creditor a, qui praedium pignori sibi nexum detinuit, fructus b, quos percepit, vel percipere c debuit, in rationem exonerandi debiti computare necesse habet: & si agrum deteriorem d constituit, eo quoque nomine pignoratitia actione obligatur. PP. 6. Id. Decemb. Antonino 4. & Alexandro Confl. 223.

Pactum de venditione pignoris.

4. Idem A. Hermo & Maximilla.

Pactum vulgare e, quod proposuisti Ut, si intra certum tempus pecunia soluta non fuisset, praedia pignori vel hypotheca data venderet liceret: non adimit debitori adversus creditorem pignoratitiam actionem f. PP. 12. Kal. Maji. Maximo 2. & Aliano Confl. 224.

De casu fortuito, de culpa, de probatione.

5. Idem A. Dioscorida.

SI g creditor sine h vitio suo argentum pignori datum sperdiderit, restituere id non cogitur: sed si culpa reusprehenditur, vel non probat manifestis rationibus se perdidisse: quanti debitoris interest, condemnari debet. PP. 13. Kal. Maji. Julian. 2. & Crispino Confl. 225.

De casu fortuito.

6. Idem A. Trophima.

Quae i fortuitis k casibus accidunt, cum praevideri non potuerint, (in quibus etiam aggressura l latronum est) nullo m bonae fidei iudicio praestantur: & ideo creditor pignora, quae hujusmodi casu interierint, praestare non compellitur: nec n a petitione debiti o submovetur: nisi p inter contrahentes placuerit, ut amissio pignorum liberet debitorem. PP. Id. April. Fusco & Dextro Confl. 226.

De deterioratione & sumptibus.

7. Imp. Gordianus A. Juliano.

Creditor q, qui fundos & domos pignori vel hypotheca accepit, damnum r in decidendis arboribus domibusque destruendis ab eo datum, in rationem debiti deducere cogitur. Et si dolo vel culpa rem suppositam s deteriorem fecerit, eo quoque nomine pignoratitia actione tenebitur, ut talem t restituat, qualis fuerat tempore obligationis. Creditor autem necessarios u sumptus, quos circa res pignoratitias fecit, exigere non prohibetur. PP. 13. Kal. Aug. Gordiano A. 2. & Pompejano Confl. 242.

De amissione pignoris vera, vel simulata.

8. Imp. Philippus A. & Philippus Cels. Saturnino.

SI nulla x culpa seu segnitia creditori imputari potest: pignorum amissionum dispendium ad periculum ejus minime pertinet.

+ Sane si simulata y amissione etiamnum eadem pignora (ut adseveras) a parte diversa possidentur: adversus eum experiri potes. PP. 8. Kal. Mart. Praesente & Albino Confl. 247.

De dominio & periculo pignoris.

9. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Georgio.

Pignus in z bonis debitoris permanere, ideoque ipsi a perire in dubium non venit. Cum igitur adseveras in horreis b pignora deposita, consequens est, secundum jus perpetuum c pignoribus debitori percipientibus (si tamen in horreis, quibus & alii solebant d publice uti, res depositae sint) personalem actionem debiti reposcendi causa integram te habere. PP. 6. Non. Maji, Mediolani, AA. Confl. 293.

p Pacto conveniri potest, ut pignoris amissionem creditor praestet: & pignore amisso liberetur debitor, atque jure conventionis casus praestari potest fortuitus, adde l. 1. §. commodari. l. 23. ff. de reg. jur.

q In pignore dolum, culpam & custodiam creditor praestare cogitur. 3. Harm. 5. §. 22. §. 2. Inst. quib. mod. re. d. l. 23. ff. de reg. jur. r l. 3. in fin. §. eod.

s obligatur, pignoratitiam. t is est effectus restitutionis. v. l. 38. §. 4. D. de usur.

u l. 8. ff. eod. l. 6. J. de pign. non tamen immoderatos. l. 25. ff. eod. x l. 4. §. 2. ff. de doli mali except. y facit l. 10. J. de distract. pign. z l. 15. in fin. ff. eod. l. 6. ff. de naut. fau. tor. §. 1. Inst. quib. alien. l. 12. ff. de distract. pign. l. 17. §. 11. ff. de adilitio.

De longi temporis praescriptione. De probatione & lutione pignoris.

10. Idem AA. & CC. Apollodoræ.

Nec creditores, nec qui his successerunt a, adversus debitores pignori quondam res nexas petentes, reddita b jure debiti quantitate, vel his non accipientibus, oblata c & consignata & deposita, longi temporis praescriptione muniri possunt. Unde intelligis, quod, si originem rei probare potes, adversario tenente vindicare dominium debes. Ut autem creditor pignoris defensione d se tueri possit, extorquetur ei necessitas probandi debiti: vel si tu teneas, per vindicationem e pignoris, hoc idem inducitur: & tibi non erit difficultis, vel solutione, vel oblatione, atque solemnem de positione pignoris liberatio. Dat. Non. Maji, iplis & CC. & Confl. 294.

De debito soluto. Pignoratitia competit soluto debito.

11. Idem AA. & CC. Ammiano.

Pignoris causa res obligatas, solute f debito restitui debere, pignoratitia actionis natura declarat: Quo jure, si titulo pignoris obligasti mancipia, per eandem actionem uti potes: nec creditor citra g conventionem vel Praesidalem iussionem debiti causa, res debitoris arbitrio suo auferre potest. Dat. 5. Kal. Jan. Sirmii, iplis CC. & Confl. 294.

De longi temporis praescriptione.

12. Idem AA. & CC. Herisco.

Quominus fructuum h, quos creditor ex rebus obligatis accepit, habita ratione, ac residuo debito soluto, vel si per creditorem factum fuerit, quo minus solveretur, oblato i, & consignato, & deposito, pignora, quae in eadem causa durant, restitui debitori: nullo spatio longi temporis defenditur. Dat. 12. Kal. Dec. Confl. CC. 294.

DE INSTITORIA & ET EXERCITORIA ACTIONE.

TITULUS XXV.

De mutuo.

1. Imp. Antoninus A. Hermeti.

Servus m tuus pecuniam mutuam accipiendo, ita demum te institoria actione obligavit, si cum eum officio alicui, vel negotiationi exercenda praepones, etiam ut id faceret n, ei permissum a te probetur. Quod si hac actio locum non habeat: si quid in rem tuam versum o probabitur, actione in eam rem proposita, cogaris exsolvere. PP. 8. Kal. Sept. Duobus Aspris Confl. 213.

De contractibus servorum.

2. Imp. Alexander A. Callisto.

EX contractibus servorum, quamvis de peculio p duntaxat domini teneantur: de eo tamen, quod in rem eorum versum q est, vel cum institore ex causa cui praepositus fuit, contractum est: etiam in solidum conveniri posse dubium non est. PP. Kal. Maji, Alexandro A. 2. & Marcello Confl. 227.

De deposito.

3. Idem A. Martia.

Institoria tibi adversus eum actio competit, a quo servum mensae praepositum dicis, si ejus negotii causa quod per eum exercebatur, depositam r pecuniam, nec redditam, potest probari. PP. Nonis Maji, Agricola & Clementino Confl. 231.

De muliere.

4. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Antigonæ.

ET si a muliere t magister u navi praepositus fuerit: Ex contractibus ejus ea exercitoria actione ad x similitudinem institoriae tenetur. PP. 13. Kal. Novemb. Sirmii, CC. Confl. 293.

q l. 1. §. eod. r Ex deposito facto apud institorem, tenetur institoris dominus. l. Synops. Basil. 53. tit. 1. c. 39. Cum exercitor aut Magister vau κληρος Græcis) a muliere navi praepositus fuerit, si quid is deliquerit, tenetur ipse non mulier. 2. Harm. 1. §. 2. ex contractu vero magistri, mulier teneri potest, ut hic, quia in res mulieris hic contrahit. Scholastes Synops. Basil. 18. tit. 1. c. 13.

t l. 1. §. 16. ff. de exercitoria ar. u προνοητής τῶν πραγμάτων αὐτῆς, curator rerum ipsius mulieris. Synops. d. loco.

x quippe si institorem mulier praeponat, institoria tenetur. Synops. ibid.

a Pignoratitia datur in hare-dem. l. 19. ff. de per. hared. Paul. 2. sent. 13. §. 6.

b v. l. 3. J. de lutione pign.

c Nota horum trium ordinem, oblationis, consignationis, & de positionis. v. l. ult. J. eod. l. ult. ff. eod. adde l. 19. J. de usur. l. 20. J. de pignori. l. 3. J. de inst. pign. l. 9. J. de solutionib. l. 6. ff. de pignori. l. 11. in fin. ff. qui prior. l. 28. in fin. ff. de adm. tutor.

d puta retentione.

e Creditor vindicat pignus actione qua si Serviana. §. 7. Inst. de action.

f Pignus soluto debito restitui debet.

g extra. Hal. v. l. 3. inf. de pignori. adde l. 6. §. 2. ff. de re judic. v. l. 7. inf. de distr. pign.

h l. 2. §. eod. l. 2. J. de pact. pign. i l. 10. §. eod.

k §. 2. Inst. quod cum eo. l. 14. ff. §. 2. Paul. sent. 8. c. 8. Eclog. 1. v. Oldend. class. 4. tit. 5.

l §. 2. Inst. quod cum eo. l. 14. ff. §. 2. Paul. sent. 6. Syn. Basilis. 53. l. 16. adde Harm. 2. tit.

II. c. πρεπὶ ναυτικῶν. adde Oldend. class. 4. tit. 4.

4. Exercitor, navis dominus, qui ab eo praepositur navi, cuique navis custodia committitur, magister navis dicitur. l. 1. §. 1. ff. eod. πρεπὶ ναυτικῶν Harm. d. loco.

Potest etiam dici maritimus institor.

m Servus negotiationi praepositus a domino, ex mutuo dominum obligat, id ei si permiserit dominus, ut mutuum acciperet: si non, apparet, id permissum, de peculio & in rem domini verso quaeritur. Synops. Basil. 18. tit. 1. c. 13.

n Institor quod ex suo facit officio, dominum obligat: quod ultra, non obligat, nisi in rem & utilitatem domini verterit. §. 2. Inst. quod cum eo.

o l. 2. inf. eod.

p Peculio tenus, domini obligantur ex servorum contractu.

a l. 19. ff. de insti.
207.
b v. l. 2. in fin. §.
ead.

c 4. Insti. 7. &
14. ff. 5. adde Of-
dend. c. 4. ff. 4. ad.

d 5. 4. Insti. quod
cum eo. §. 15. ff.
1. 2.

e §. 1. Insti. quod
cum eo. §. 15. ff. 4.
f §. ult. Insti. quod
cum eo. §. 15. ff. 3. &
18. Ecl. 7.

g & decurio. l. 1.
sup. ne filius pro
patre.

h secus, si invito.
d. l. 1.

i Imo de pecu-
lio tantum, & de
in rem verso. l. 3.

k ult. ff. de pecul.
l. 1. in fin. ff. de
magist. conven. l. 1.

l 2. §. pen. D. ad
municip. Sed hic
tacite rem pupil-
li salvam fore:

ibi Rem. salvam
fore tantum pro-
misit, v. in hanc
d. 1. 2.

m Paria sunt;
mandare, jubere,
& subscribere.

His enim perinde
pariterque obli-
gamur: paria sunt
effectus; diversa,
nomine.

n Subscriptio
vim habet man-
dati. l. 1. §. 4. ff.
quod iussu.

o Nudus mini-
ster ac nuntius,
gerendo non obli-
gatur.

p Filius familias
major fidei jubere
potest pro alio. l.
3. §. 5. §. 9. D. de
peculio. facit l. 39.

q Quid si pro pa-
tre? v. l. 8. §. de
fideiussorib.

r de antichresi
vide l. 11. l. 14. l.
17. §. de usuris. l.
33. ff. de pign. act.

s. l. 1. §. 1. ff. de pi-
gnoribus. Cuj. 3.
obf. 35.

t Servus in præ-
judicium domini
non transfert
possessionem rei
dominice.

u Milium in pos-
sessionem facto
servi potest au-
toritate dominus
expellere.

Mandatum de mutua pecunia accipienda.

5. Idem AA. & CC. Cajo.

SI mutua pecuniam accipere a te Demetrio Do-
mitiano mandavit, & hoc posse probare confidis, ad a
exemplum institoria eundem Domitianum apud
competentem judicem potes convenire. Dat. 4. Kal. Nov.
ipsis CC. & Confl. 294.

De voluntate domini.

6. Idem AA. & CC. Onesimo.

Qui secutus domini voluntatem, cum servo ipsius ha-
buit contractum: ad instar actionis institoria recte
in solidum dominum convenit. Dat. 14. Kal. Decemb.
CC. Confl. 293.

**QUOD CUM EO, QUI IN ALIENA PO-
TESTATE EST, NEGOTIUM GESTUM ESSE DI-
CETUR, VEL DE PECULIO, SIVE QUOD JUS-
SU, AUT DE IN REM VERSO.**

TIT. XXVI.

De filiof. tutore, vel curatore.

1. Imp. Severus & Antoninus Augusti Aelio.

Cum filius familias tutor g aut curator datur, pater
tutela, vel negotiorum gestorum judicio de pecu-
lio & de in rem verso conveniendus est. Quod si
voluntate h ejus filius decurio sit creatus, & a ma-
gistratibus tutor constitutus, pater in solidum i satisfacere
cogitur: cum id onus exemplo ceterorum munerum
civilium introductum intelligatur. Dat. 7. Id. Nov. Dex-
tro 2. & Prisco Confl. 197.

De filio, qui abstulit hereditate paterna.

2. Idem AA. Anpio.

Eius rei nomine, de qua cum filiofamilias contractum
est, siue sua voluntate, siue ejus, in cuius potestate fuit,
siue in peculium ipsius, siue in rem patris ea pecunia reda-
cta est, si paterna hereditate abstulit, actionem, nisi in k
id, quod facere possit, non dari perpetui Edicti i inter-
pretatione declaratum est. PP. 8. Kal. Decemb. Dextro
2. & Prisco Confl. 197.

De mutuo.

3. Imp. Antoninus A. Artemoni.

Etiam si non mandante m, neque jubente, neque sub-
scribente n domina, pecuniam mutuam servo Priscæ
dedisti, tamen ea quantitas, si in rem dominæ ejus justis
erogationibus versa est, de in rem verso apud eum judi-
cem eam conveni: consecutus secundum juris formam
id quod tibi deberi apparuerit. Dat. 3. Kal. Jul. Lato &
Cereale Confl. 216.

De filio, qui abstulit hereditate paterna.

4. Idem A. Lucio.

Si ex contractu patris iussu o ejus mutuam pecuniam ac-
cepisti, teque ejus hereditate abstines, frustra vereris,
ne a creditoribus ejus conventaris. Dat. 5. Kal. Jan. Mes-
sala & Sabino Confl. 215.

De fidejussione.

5. Imp. Alexander A. Asclepiadi.

Nulla res prohibet filiosfamilias p, si pro aliis q mayo-
res vigintiquinque annis fidejusserint, actione com-
petenti adversus eos teneri. Sed si duntaxat de peculio re-
cum agatur, defensionibus, si qua tibi competunt, uteris.
PP. Idus Decemb. Maximo 2. & Aeliano Confl. 224.

De habitatione a servo mutuam accipiente concessa.

6. Imp. Valer. & Gallien. AA. & Valerian.
Cæf. Matrono.

Servus tuus sine permissu tuo accepta pecunia mutua,
in i usurarum vicem habitandi facultatem creditoribus con-
cessit, nullo jure adversarius tuus hospitium s ex hac cau-
sa sibi vindicat: cum te servi factum non obligaverit, &
ingrediens r rem tuam, contra vim ejus, autoritate com-
petentis judicis protegeris. Dat. 12. Kal. Jul. Aemiliano
& Basso Confl. 260.

De mutuo.

7. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC.
Crescenti.

Et a qui servo alieno dat pecuniam mutuam, quamdiu
superest b servus, item post mortem ejus i intra an-
num de peculio in dominum competere actionem: vel, c
si in d rem domini versa sit hæc quantitas, post annum
etiam esse honorariam actionem, non est ambigui juris.
Quapropter si quidem in rem domini pecunia versa est:
hæredes a ejus convenire potes de ea summa, quæ in rem
ipsius processit. Si vero hoc probari non poterit: conse-
quens est, ut superest quidem servo dominum de pecu-
lio convenias: vel si jam servus rebus humanis exemptus
est, vel distractus: seu manumissus, nec annus excessit, de
peculio quondam adversus eum experiri possis.

i Alioquin f si cum libero res ejus agente, cujus
precibus meministi, contractum habuisti, & g ejus h per-
sonam elegisti: pervides contra dominum nullam te ha-
buisset actionem, nisi vel in rem ejus pecunia processit,
vel hunc contractum ratum i habuit. Dat. Non. April.
Byzantii, AA. Confl. 287.

Si pater mandavit, vel iussit, vel fidejussit.

8. Idem AA. & CC. Diogeni.

Si mandator k pro filio tuo extitisti, vel iussu tuo cum eo,
quem in potestate tunc habuisti, contractum est: intel-
ligis & forti & usuris te parere oportere, si te his omnibus
obligasti, ut res, quæ pignoris jure detinentur, liberari
possint. Quod si fidejussor creditæ pecuniæ intercessisti:
teneri te ex ea obligatione, explorati juris est. Dat. 3. Kal.
Maji, CC. Confl. 293.

De contractu filiofam.

9. Idem AA. & CC. Isidoro.

Si ex l alio contractu, non ex illicita mutui datione de-
bitor extitisti, vel quod patrem m tuum in fidem susce-
pisti: tam in patris positus potestate jure teneris, quam
etiam morte genitoris tui juris effectus. Et si quidem pa-
tri hæres extitisti, in solidum: alioquin in quantum facere
potes, secundum Edicti formam, sed & si per emancipa-
tionem n tui o juris effectus es: similiter conveniri te pos-
se, debes intelligere. Dat. 6. Idus April. Byzantii, CC,
Confl. 293.

De venditione.

10. Idem AA. & CC. Diogeni & Aphrodisio.

Si p liberam q peculii administrationem habentes, equas
de peculio cum scetu servi vendiderunt, reprobandi
contractum dominus nullam habet facultatem. Quod si
non habentes liberam peculii administrationem, rem do-
minicam eo ignorante distraxerunt: neque dominum,
quod r non habent, in alium transferre possunt, neque
conditionem eorum servilem scientibus i emptoribus i
possessionis justum afferunt initium. Unde non immerito
nec longi temporis præscriptionem hujusmodi possessoribus
prodesse manifestum est.

† Ideoque res mobiles ementes i a servo i etiam furti s
actione tenentur. Dat. 5. Non. Octob. Sirmii, CC. Confl.
293.

De contractu cum ancilla.

11. Idem AA. & CC. Attalo.

Cum ancilla t contrahenti (quam jure non obligari i pos-
se i constat) adversus dominum in quantum locuple-
tius u ejus peculium factum est, ea superest, ac post mor-
tem i ejus i intra utilem annum dandam actionem non
ambigitur. Dat. Prid. Kal. Decemb. CC. Confl. * 293.

m l. 8. §. de fidejuss. l. 10. §. 1. ff. de fidejussor. n v. l. 2. §. eod.

o Liberi per emancipationem sunt sui juris. vide l. ult. §. de emancipat.

p Liberam peculii administrationem servus qui habet, rem peculii vendere potest: secus

est in eo, qui non habet: quippe is ne justum quidem possessionis initium adfert ei, qui in

publico loco emit. Quod si res mobilis erat, etiam furti in duplum actio adversus emptor-

em competit. ita Græci hanc legem reddunt. Synops. Basil. 7. tit. 6. τὰ ἐκ δόλου ἐκ τῆς

13. tit. 2. cap. 15.

q adde l. 18. in fin. D. de pignorat. act.

r Res pecularis, res domini est, potest enim per dominum adimi. l. 40. in fin. ff. de peculio.

s vide Cujac. §. obf. 18.

t l. 50. §. 3. ff. de furtis.

u l. 5. §. 2. ff. de tributor. l. 1. §. 3. l. 27. de pecul.

i i. e. eo detracto, quod domino debetur. l. 12. §. eod.

a Qui servo alie-
no mutuam dat,
superest quid-
em servo per-
petuo: post mor-
tem servi, intra
annum de pecu-
lio actionem ha-
bet. Quid si ser-
vus mutuam in
rem domini ver-
tit, perpetuo, hoc
est, etiam post
mortem servi a-
get creditor. Sy-
nops. Basil. 18. tit.
2. c. 11.

b i. e. quamdiu
vivit, d. in v. c. 11.
id est, perpetuo.
Synops. Basil. 18.
tit. 2. c. 11.

c Actio de pecu-
lio, interdum an-
nalis, interdum
annum excedit.
est perpetua,
quamdiu servus
vivit. mortuo ve-
ro, alienato, vel
manumisso, est
annalis, addet. 5.

inf. ad Macedo-
niam.

d l. 41. ff. de pecu-
lio.

e Hæredes tenen-
tur de in rem
verso.

f Pars enim pri-
or hujus legis de
mutuo per ser-
vum accepto tra-
ctat.

g καὶ τὴν παρὰ
αὐτοῦ τὸν

φροντιστὴν
διαβέβαιον ἐδ-
είκται. & adde-
ctione erga i-

psum procurato-
rem mutuam de-
disti. Synops. ibid.

h in rem versio-
ne, & rati habitio-
ne, mutuam no-
stro nomine fa-
ctum conciliatur.

i l. 1. §. 6. ff. quod
iussu.

k Rati habitio-
factum alienum,
notrum facimus.

l. 3. §. de rei vici-
dit. l. 7. §. ad Ma-
cedon. l. 4. §. de

usurap. pro empt.

l. 1. §. de evict. v.

l. 12. in fin. ff. de
solutionibus.

k l. 1. §. 3. ff. quod
iussu.

l Filiusfamilias
licet mutuat
vel fidejussione

pro patre præsti-
ta, tam in pote-
state positus in

solidum tenetur,
quam post mor-
tem patris. Quod

si hæres scriptus
est, rursus in soli-
dum: sin minus,

in quantum face-
re potest, tenetur.

Synops. Basil. 18.
tit. 2. cap. 13.

An & quatenus dominus per servum obligetur.

12. Iidem AA. & CC. Victori.

a Dominus suo nomine non obligatur, quum servus contraxit, sed actione de peculio tenetur, deducto scilicet eo, quod naturaliter ei servus debebat: de quo in rem verso. *Synops. Basil. 18. tit. 2. c. 17.*

b *l. 1. in fin. ff. de peculio. §. 10. Inst. de act.*

c Tunc dominus ex contractu servi tenetur, quum specialiter quantitate definitur, quae vel servo, vel conductori sive colono vel auctori fundi (*δοικην τῆς γῆς ἀγρῶς*) mutuo dari debeat. Quippe non datur in eum actio, si per epistolam creditori servum suum vel conductorem vel auctorem fundi commendavit. *Syn. Basil. 18. tit. 2. c. 17. adde & quae ibid. Scholias. annotavit.*

d Actio quod iussu, praetoria.

e Dominus non obligatur per colonum in iis, quae non pendunt ex mandato domini.

f Commendatitiae litterae, in dubio non praesumuntur emissae, animo obligandi, sed commendandi tantum. de commendatione adde *l. 4. ff. de contrah. empt. l. 11. §. si quis ita ff. de legat. 3.*

g *2. Inst. 9. c. 3. Inst. 29.*

h *l. 1. §. 6. ff. de pign. action. l. 20. in fin. ff. de acquir. rer. §. 5. Inst. per quas personae acquirunt.*

i Possessionis causa, esse dominium? ut Azo (& post eum alij) existimavit: An plus, hoc ostenditur, *τοῦτο μόνον* possessionem solam nobis per liberam personam quae sui juris sit, acquiri: ut Graeci hoc caput reddunt

apud autorem Synops. 16. tit. 9. cap. 12.

k *Paul. 5. sent. 2. §. 2.*

l Si strictum ius spectemus, non equum: competit enim utilis. An & directus? vide *Homom. 3. obs. v. 31.*

m id est, de lictis redintegratione pactus est: καὶ συμφωνήσας πρὸς τὸν ἀγοραστὴν ἀναθεῖναι τὰ τε πρᾶγματα διὰ ζῆλον, *Synops. Basil. d. c. 12.* Procurator igitur lictis redintegrationem domino non acquirit per stipulationem: licet per traditionem rei dominum acquirat dominus.

n *l. 9. §. 2. ff. de rebus credit.*

o *l. 2. in fin. d. §. 8. ff. de reb. cred. l. 126. §. 2. ff. de verb. oblig.*

p Per liberam personam conditio, hypothecaria actio & pignus nobis acquiruntur ipso iure, sine cessione.

q *l. c. directio, sine cessione.*

r Procurator cogitur cedere actiones domino.

s Servus communis acquirat omnia dominis suis pro dominicis portionibus: exceptis iis, quae alterius ex domini iussu, stipulatur. *Synops. Basil. 16. tit. 9. cap. 13.*

Dominum a per servum obligari non posse, ac tantum b de peculio (deducto scilicet quod naturaliter servus domino debet) ejus creditoribus dari actionem, vel si quid in rem ejus versum probetur, de in rem verso, Edicto perpetuo declaratur. Dat. 13. Kal. Feb. Sirmii, CC. Confl.

Quod iussu.

13. Imp. Honor. & Theodos. AA. Joanni P.P.

Dominos c ita constringi manifestum est actione Praetoria d, quae appellatur, Quod iussu, si certam numerari praeeperint servo actorive pecuniam. Igitur h hac in perpetuum edictali lege sancimus: ut qui servo, colono e, conductori, procuratori actorive possessionis, pecuniam mutuum dat; sciat dominos possessionum cultoresve terrarum obligari non posse. Neque familiares epistolas, quibus homines plerumque commendant f absentem, in id trahere convenit, ut pecuniam, quam rogatus non fuerat, impendisse pro praediis mentiatur: cum nisi specialiter, ut pecuniam praestet, a domino fuerit postulatus, idem dominus teneri non possit: Creditaque quantitate multari volumus creditores, si huiusmodi personis non iubente domino, nec fideiussoribus specialiter acceptis, fuerit credita pecunia.

† Sane creditori damus licentiam: ut si liber a rationibus, quas gerebat, fuerit inventus actor, servus, procuratorve praediorum, utilis actio pateat de peculio. Dat. 5. Id. Jun. Ravenna, Honorio 10. & Theodosio 6. AA. Confl.

PER & QUAS PERSONAS NOBIS ACQUIRATUR.

TITULUS XXVII.

1. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Marcella.

Excepta h possessionis i causa, per k liberam personam, quae alterius juri non est subdita, nihil acquiri posse, indubitari l juris est. Si igitur procurator non sibi, sed ei, cujus negotia administrabat, redintegrata rei m vindicationem pactus est, idque pactum etiam stipulatio insequuta est, nulla domino obligatio acquisita est. Servis autem res tradita, dominis acquiruntur. Dat. Kal. Jul. ipsis & Confl.

Quaestio personali sine cessione, similiter queritur hypothecaria. Bald.

2. Imp. Justinianus A. Juliano Praef. praet.

Cum per liberam personam, si pecunia alterius nomine fuerit numerata n, acquiratur quidem ei o, cujus nomine pecunia credita est, per huiusmodi numerationem conditio; non autem hypotheca vel pignus eorum, quae procuratori data vel supposita sunt, dominis contractus acquiruntur: talem differentiam expellentes, sancimus & conditionem p & hypothecariam actionem vel pignus ipso q iure & sine aliqua cessione ad dominum contractus pervenire.

† Si enim procuratori r necessitas legibus imposita est, domino contractus cedere actionem: quare quemadmodum ab initio in personali actione cessio supervacua videbatur, non etiam in pignoribus & hypothecis simili modo dominus contractus habeat hypothecariam actionem, seu pignoris vinculum, vel retentionem sibi acquisitam? Datum Kalend. Novembr. Lampadio & Oreste VV. CC. Confl. 530.

3. Idem A. Juliano P. P.

Si s duo vel plures communem servum habeant, &

unus ex his iusserit, ut suo nomine servus ab aliquo stipuletur decem (puta) aureos, vel aliam rem: ipse autem servus non ejus, qui iussit, sed alterius ex dominis suis fecit mentionem, & nomine illius stipulatus est: inter antiquam sapientiam quaerebatur, cui acquiratur actio, vel lucrum, quod ex hac causa accidit? utrum ei, qui iussit, an ei, cujus servus fecit mentionem: an ambobus? Cumque ex omni latere magna pars auctorum multum effuderit tractatum: nobis verior eorum sententia videtur, qui domino, qui iussit a, asserunt stipulationem, & ei tantummodo acquiri dixerunt, quam aliorum, qui in alias opinioniones deferuntur: neque enim b malignitati servorum indulgendum est, ut liceat eis, domini iussione contempta, sua libidine facere stipulationem, & ad alium dominum, qui eum forsitan corrupti, alienum lucrum transferre: quod neque ferendum est, si servus impius domino quidem, qui iussit, minime obediendum existimaverit, alii autem, qui forsitan ignorat & nescit, repentinum adducat solatium. Quod enim saepe apud antiquos dicebatur, iussione c domini non esse ab similem nominationi: tunc debet obtinere, cum servus iussus ab uno ex dominis stipulationem facere sine nomine, stipulatus est. tunc enim ei soli acquirat, qui iussit. Sin autem expresserit alium dominum: soli illi necesse est acquisitionem celebrari: multo enim amplius oportet valere dominici nominis mentionem, quam herilem iussione. Dat. 15. Kal. Decemb. Lampadio & Oreste VV. CC. Confl. 530.

AD SENATUSCONSULTUM MACEDONIANUM d.

TITULUS XXVIII.

De eo, qui se patremfam. dixit.

1. Imp. Aelius Pertinax A. Atilio.

Si filius || familias || cum in potestate patris esset, mutuum a te pecuniam accepit, cum se e patremfamilias diceret, ejusque affirmationi credidisse te iusta ratione edocere potes: exceptio f ei denegabitur. PP. 10. Kal. April. Falcone & Claro Confl. 194.

Quibus casibus non est locus Senatusconsulto.

2. Imp. Severus & Antoninus AA. Sophiae.

Zenodorus si, cum g sui juris esse publice videretur, aut patris voluntate h contraxit, aut in eam rem pecuniam accepit, quae patris oneribus incumberet, vel suae potestatis constitutus novatione facta fidem suam obligavit, vel alias agnovit debitum: non esse locum decreto amplissimi ordinis, rationis est. PP. 5. Kal. Mart. Saturnino & Gallo Confl. 199.

De emptione & promissione pretii cum usuris.

3. Idem AA. Macrino.

Si i filiusfamilias aliquid mercatus, pretium stipulanti svenditori cum usurarum accessione spondeat: non esse locum Senatusconsulto, quo foenerare filiosfamilias est prohibitum, nemini dubium est: Origo k enim potius obligationis, quam titulus actionis considerandus est. PP. Id. Mart. Saturnino & Gallo Confl. 199.

De consensu patris de pignore.

4. Idem AA. Cyrillae.

Si, permittente l patre, filiofamilias pecuniam mutuum sdedisti: Senatusconsulti potestas non intervenit. & id eo persecutio pignoris, quod in bonis patris fuit, non denegabitur: praeterea cum & eidem filius haeres extiterit: modo si nullus alius iure conventionis, || vel || ratione temporis & ordinis potior apparuerit. PP. 12. Kal. Maji, Fabiano & Mutiano Confl. 202.

quid enim eo nomine promissum erit, recte ab iisdem petetur. *Synops. Basil. & ibid. Theod. Scholias. 18. tit. 4. c. 16.*

k *l. 3. §. 3. ff. cod.*

l adde *l. 2. sup. cod. l. 5. vers. sane ff. iussu. inf. cod.*

a Servus communis acquirat ei, qui iussit contrahi, non ei, cujus nomine adquisivit, & ita iussus praevalet nominationi. vide *l. 5. ff. de stipul. serv.*

b Malitiam non est indulgendum. *l. 38. ff. de rei vind. c. avaritia. de elect. in 6.*

c Iussio non ab simile est nominationi: Hoc est, cum unus dominorum servum communem jubet suo, id est, jubentis nomine stipulari, plus non valet iussio, quam nomen: hoc est, servus, si alteri domino qui non iussit, stipuletur, ei acquirat, non ei qui iussit: ut plus valeat nominis dominici mentio, quam sterilis iussio, ut hic, in fin. plus valere nomen quam iussione. Quid si simpliciter servus, nullo dominorum nominato stipulatus est? tunc ei soli acquirat, qui iussit, ut hic. Quidam tamen aliter hunc locum accipiunt: hoc sensu: cum unus dominorum servum communem jubet suo, hoc est, jubentis nomine stipulari, plus valet iussio quam nomen. Cum jubet simpliciter stipulari, plus valet nomen quam iussio: & ita post Azonem hunc locum interpretantur.

d *§. 7. Inst. quod cum eo. 14. ff. 6.*

e Qui se sui juris affirmat, non juvatur Macedonianum. *l. 2. 19. ff. cod.*

f De exceptione Macedoniana v. Oldendorp. c. 49. de except.

g *l. 3. ff. cod.*

h *l. 4. ff. cod.*

i Senatusconsultum Macedonianum locum habet in mutuo filiosfamilias dato: igitur non in emptione per eos contracta: non denique, si quid mercati, vel si pretium cum usuris stipulanti promiserint: Quid-

De legationis vel studiorum causa; de jussu patris.

5. Imp. Alexander A. Septimix Musæ.

a. ἐλευθερίων
σπουδασιμίων
i. e. liberalium
studiorum. Synops.
d. tit. c. 13. l. 7. §. 13.
ff. eod. l. 47. in fin.
ff. de solutionibus.

b. & merito id re-
ceptum: nec enim
ventre vivitur. v.
l. ult. j. de alim.
De expensis factis
in eruditionem
puerorum, v. l. 15.
ff. de negot. l. 27.
28. 29. 30. ff. de rei
vind. l. 25. ff. de
pignorat. act. vide
plenius, quæ nota-
vi ad l. 79. §. 1. ff.
de verb. sign.

c. l. 2. 4. j. eod. l. 7.
ff. quod cum eo.
d. l. 1. §. 1. 2. ff.
quando de pecu-
lio.
e. l. 1. ff. eod. l. 1. §.
ne filius pro pa-
tre.
f. l. 14. ff. eod. v.
l. 84. ff. de verb.
signif.

g. l. 7. §. 1. ff. eod.
h. Testimonium
paternum non
potest, nisi inique
respon. dixi l. 7.
§. ult. j. de curat.
furios.

i. vide l. 7. in fin.
ff. quod cum eo. d.
l. 1. §. 14. ff. de vi
et vi.

k. Ratihabitio pa-
tris, Macedonia-
num excludit.
l. Ratihabitio re-
trahitur, l. 25.
in fin. j. de donat.
inter vir. de hac
regula dixi: & a-
lias dicam. adde
l. 16. §. 1. ff. de pign.

l. 4. §. 1. ff. de us-
ur. cap. ratihabi-
torem. de regul.
jur. in 6.

m. in Macedonia-
no, ut hic. & l. 1.
in fin. l. 2. ff. eod. in
testamento. l. ult.
j. de test. milit.

n. non abfinitia
presumptio est in
l. 22. inf. ad Vel-
lejan.

o. hinc colligunt,
Maritum præsumi
mutuum accipere
in rem, utilita-
tem, commo-
dum & augmen-
tum societatis seu
communione.

p. 16. ff. 1. & 2.
Paul. sent. 11. & 1.
Harm. 13. Oldend.
c. 48. de exceptione.
Paponius 12. Ar-
rest. 5. Moribus
Gallix, mulier
potest pro marito
mutuum accipi-
ente vel aliter se obligante, cum ejus auctoritate, etiam heredia sua antiqua hypothecæ sub-
jicere. Num inde Vellejanum in Gallia defunctum dixeris? Molinæus negat: sed id in Gal-
lia receptum ideo esse, quod inter virum & uxorem plerumque omnium bonorum commu-
nio sit. Hinc præsumi maritum obligari, & mutuum accipere in communis societatis au-
gmentum. Aliud fore, si inter eos communio pactis quibusdam matrimonialibus vel dota-
libus non fuerit, vel si jam facta bonorum separatio sit, vel si mulier obligari pro tertio vo-
luerit, vel si pro viro intercesserit non societatis causa, sed in rem mariti, eorumque qui
marito sunt conjuncti, vel in aleam profutura. Vellejano mulier etiam non juvatur, si
mutuum maritus acceperit pro negotio uxoris gerendo: verbi gratia pro ejus hereditibus ex-
onerandis, vel a commissio liberandis, & similibus. Et ita Vellejanum retineri servarique
in Gallia, Molinæus censet: quem vide tractatu de usur. quæst. 38. num. 292. adde Papon. 12.
Arrestorum 9. num. 4.

q. l. e. qui contrahunt cum muliere.
r. Mulier solvens, non juvatur Vellejano, l. 4. in fin. inf. eod. l. 4. §. 1. 2. §. 5. ff. eod.

q. l. e. qui contrahunt cum muliere.
r. Mulier solvens, non juvatur Vellejano, l. 4. in fin. inf. eod. l. 4. §. 1. 2. §. 5. ff. eod.

q. l. e. qui contrahunt cum muliere.
r. Mulier solvens, non juvatur Vellejano, l. 4. in fin. inf. eod. l. 4. §. 1. 2. §. 5. ff. eod.

q. l. e. qui contrahunt cum muliere.
r. Mulier solvens, non juvatur Vellejano, l. 4. in fin. inf. eod. l. 4. §. 1. 2. §. 5. ff. eod.

q. l. e. qui contrahunt cum muliere.
r. Mulier solvens, non juvatur Vellejano, l. 4. in fin. inf. eod. l. 4. §. 1. 2. §. 5. ff. eod.

q. l. e. qui contrahunt cum muliere.
r. Mulier solvens, non juvatur Vellejano, l. 4. in fin. inf. eod. l. 4. §. 1. 2. §. 5. ff. eod.

q. l. e. qui contrahunt cum muliere.
r. Mulier solvens, non juvatur Vellejano, l. 4. in fin. inf. eod. l. 4. §. 1. 2. §. 5. ff. eod.

q. l. e. qui contrahunt cum muliere.
r. Mulier solvens, non juvatur Vellejano, l. 4. in fin. inf. eod. l. 4. §. 1. 2. §. 5. ff. eod.

q. l. e. qui contrahunt cum muliere.
r. Mulier solvens, non juvatur Vellejano, l. 4. in fin. inf. eod. l. 4. §. 1. 2. §. 5. ff. eod.

q. l. e. qui contrahunt cum muliere.
r. Mulier solvens, non juvatur Vellejano, l. 4. in fin. inf. eod. l. 4. §. 1. 2. §. 5. ff. eod.

q. l. e. qui contrahunt cum muliere.
r. Mulier solvens, non juvatur Vellejano, l. 4. in fin. inf. eod. l. 4. §. 1. 2. §. 5. ff. eod.

q. l. e. qui contrahunt cum muliere.
r. Mulier solvens, non juvatur Vellejano, l. 4. in fin. inf. eod. l. 4. §. 1. 2. §. 5. ff. eod.

De principaliter debitrice.

2. Idem A. Nepotianæ.

FRustra a SC. exceptione, quod b de intercessionibus
fœminarum factum est, uti tentasti: quoniam princi-
paliter c ipsa debitor fuit, ejus enim SC. exceptio tunc
mulieri datur, cum principaliter ipsa nihil debet, sed pro
alio debitore apud creditorem ejus intercessit. Sin autem
pro creditore suo alii se obligaverit, vel ab eo se vel debi-
torem suum delegari passa est; hujus Senatusconsulti au-
xilium non habet. PP. 3. Id. Aug. Antonino A. 4. & Balbi-
no Conf. 214.

De matre intercedente pro filio.

3. Idem A. Servato.

SI d cum ipse mutuum pecuniam acciperes, mater e tua
Scontra amplissimi Ordinis consultum fidem suam inter-
posuit: exceptione se tueri potest. PP. 3. Id. Aug. Anto-
nino A. 4. & Balbino Conf. 214.

De obligatione vel solutione pro alio.

4. Imp. Alexander A. Alexandriæ.

Senatusconsultum locum habet; si eam obligationem,
quæ in alterius persona constituit, mulier in se transtu-
lit f, vel participavit; si eam cum alius pecuniam acciperet,
ipsa se ab initio ream constituit: quod in rerum earum
|| habitis || pro aliis obligationibus admittitur est.

† Sed si g prædia tua annis major viginti quinque ven-
didisti h, & pro i marito pecuniam solvisti k: deficit l
auxilium Senatusconsulti. PP. 6. Kal. Jan. Maximo 2. &
A. liano Conf. 224.

De marito res uxoris op. ignorante.

5. Idem A. Popiliæ.

SI sine voluntate tua res tua a marito tuo pignori data
sunt, non tenentur. Quod si consensisti m obligationi,
sciente n creditrice: auxilio Senatusconsulti uti potes.
Quod si patientiam o præstiteris, || ut || quasi tuas res ma-
ritus obligaret, decipere p voluisti mutuum pecuniam
dantem, & ideo tibi non succurratur Senatusconsulto;
quo infirmitati, non q calliditati mulierum consultum
est. Dat. 15. Kalend. Julii, Juliano 2. & Crispino Conf.
225.

De matre, qua tutoribus filiorum promissis in-
demnitatem.

6. Idem A. Torquato.

SI mater, cum filiorum suorum patrimonium gereret,
tutoribus r eorum securitatem promiserit, & fidejussio-
rem præstiterit, vel pignora dederit: quoniam quodam-
modo suum negotium gessisse videtur, Senatusconsulti
auxilio neque ipsa t, neque fidejussor ab ea præstitus, ne-
que res ejus pignorate adjuvantur.

1 ¶ Sin autem tutore se excusare volente, ipsa se inter-
posuit u, indemnitate ei repromittens, auxilio Senatus-
consulti uti minime prohibetur.

2 ¶ Si vero tutores petiit, & sponte periculum susce-
pit, quo minus teneatur, auctoritas x eam juris tueretur.
PP. 6. Idus Octob. Modesto & Probo Conf. 229.

Si maritus fundum uxoris obligaverit.

7. Imp. Gord. A. Viviano.

SI sciens y creditor a marito propter z proprium de-
bitum obligari fundum mulieris, licet ea consen-

refert, mulierem quæ acceptum ab aliquo argentum dederit, ut e custodia virum liberaret,
obligari, neque ei subveniri, quamvis causetur se intercessisse, vel in patris potestate fuis-
se. Hæc eo sententia descendit: quod eam ob causam mulier dotem alienare possit. l. sed
est. 2. ff. solus maritum. i. Si propter viri obligationem mulier in alieni contractus vin-
culum se coniecit, propriisque facultatibus maritum obligatione liberare studuerit, si qui-
dem pollicita non solverit, ne solvere quidem cogetur: quod si solverit, solum condice-
re non poterit: præsertim si absolutæ legitimæque sit ætatis. 1. Harm. 13. §. 17.

k. l. 1. §. eod. l. 1. Imo non deficit, l. 32. §. 2. ff. eod. solve, mulier ibi sollicita et emptor-
es, non hic. adde Papon. d. loco. num. 2. ibi, Femme qui est occasion du prêt, n'a l'exception du Vel-
leien. & num. 3. ibi, Femme ayant pris le créancier de prêter n'a l'exception du Vel-
leien. potest etiam hæc lex referri ad mulierem quæ fundum tanquam suos in usus vendi-
dit. m. l. 7. j. eod. §. 8. ff. eod. n. non ignorante res esse mulieris quæ pignori da-
rentur. l. 8. §. 7. ff. eod. o. Res invix uxoris pignori non possunt. §. ibi: si sine vo-
luntate: nec volentis, ibi: si consensisti. p. Mulier decipiens non juvatur Velleja-
no. v. l. 18. j. eod. q. Calliditati mulierum non succurritur, sed infirmitati. v. Papo-
nium d. loco. num. 11. r. l. 8. §. 1. ff. eod. s. Mulier suum negotium gerens non ju-
vatur Vellejano. v. l. 2. §. eod. suum gerit negotium, cum res alterius administravit, veluti
si res liberorum gerat & eorum tutoribus securitatem promittat & fidejussorem det.

t. Mulier cum effectu, i. e. utiliter & cum suo commo obligata, fidejussorem, resque ejus
recte obligat. u. Aliud est, matrem filiorum tutoribus excusare se tutela volentibus
indemnitate promittere, ut hic: aliud ipsorum pupillorum negotia administrare & eorum
tutoribus securitatem promittere. §. eod. Priore casu, mulier Vellejano juvatur: altero
non juvatur. Hinc collige, corrigendum esse §. 2. apud Paul. 22. sent. 11.

x. auctoritate juris tueretur. Cujac. ad l. 17. ff. de injus. ut verbum tueretur, accipiat passivè.
y. & ita malæ fidei.
z. Ratio decidendi.

x. auctoritate juris tueretur. Cujac. ad l. 17. ff. de injus. ut verbum tueretur, accipiat passivè.
y. & ita malæ fidei.
z. Ratio decidendi.

x. auctoritate juris tueretur. Cujac. ad l. 17. ff. de injus. ut verbum tueretur, accipiat passivè.
y. & ita malæ fidei.
z. Ratio decidendi.

x. auctoritate juris tueretur. Cujac. ad l. 17. ff. de injus. ut verbum tueretur, accipiat passivè.
y. & ita malæ fidei.
z. Ratio decidendi.

x. auctoritate juris tueretur. Cujac. ad l. 17. ff. de injus. ut verbum tueretur, accipiat passivè.
y. & ita malæ fidei.
z. Ratio decidendi.

x. auctoritate juris tueretur. Cujac. ad l. 17. ff. de injus. ut verbum tueretur, accipiat passivè.
y. & ita malæ fidei.
z. Ratio decidendi.

x. auctoritate juris tueretur. Cujac. ad l. 17. ff. de injus. ut verbum tueretur, accipiat passivè.
y. & ita malæ fidei.
z. Ratio decidendi.

x. auctoritate juris tueretur. Cujac. ad l. 17. ff. de injus. ut verbum tueretur, accipiat passivè.
y. & ita malæ fidei.
z. Ratio decidendi.

a. 1. Harm. 13. §. 13.
b. Vellejanum
pertinet ad inter-
cessionem mulie-
rum. l. 2. §. 1. l. 29.
ff. eod. Mulier pro
alio intercedens
juvatur Velleja-
no.

c. Mulier in rem
suam obligata,
non juvatur Vel-
lejano. l. 6. l. 10. 13.
j. eod. l. 4. 11. 17.
24. 27. ff. eod. In
rem suam obli-
gata est, quum
obligata est

ἐγγυητοῦ πρὸς
principaliter, id
est, cum primaria
est debitor, neque
alterius nomine
in se obligatio-
nem suscipit. Al-
terius porro no-
mine non obliga-
tur, quæ pro suo
creditore se aliis
obligavit: ejusve
nomine se vel de-
bitorem suum de-
legari patitur.

Har. d. §. 13.
d. Etiam cum pro
filio mulier fide-
jubes, exceptione
SC. Vellejani uti
potest. Syn. Basf. 7.
tit. 19. ex lib. 26.
tit. 7. c. 67. 1. Harm.
13. §. 32.

e. Mater pro filio
quoque fidejue-
bens, Vellejano u-
titur, ut hic: nisi
mariti jussu mu-
tuum filio datum
sit. v. Arrest. apud
Papon. d. loco. n. 3.
in fin.

f. l. 14. j. eod. l. 1.
ff. eod.
g. v. Papon. d. lo-
co, num. 4. ibi,
Quinto, le pareil
feroit: & ibi,
Oùavo, femme
comme peut ven-
dre son immeuble
pour la dette de
son mari.

h. Quid si se, suas-
ve res obligavit
pro marito, ut
cum carcere cu-
stodiæ publicæ
redimeret? Papo-
nium ibi, num. 8.
refert mulieri Vel-
lejano consultum.
Plus est igitur
vendidisse & sol-
visse, quam se ob-
ligasse. Contra-
rium refert Har.
1. tit. 13. §. 14. ubi

i. l. 1. §. 1. ff. eod. l. 1.
ff. eod.
j. v. Papon. d. lo-
co, num. 4. ibi,
Quinto, le pareil
feroit: & ibi,
Oùavo, femme
comme peut ven-
dre son immeuble
pour la dette de
son mari.

k. Quid si se, suas-
ve res obligavit
pro marito, ut
cum carcere cu-
stodiæ publicæ
redimeret? Papo-
nium ibi, num. 8.
refert mulieri Vel-
lejano consultum.
Plus est igitur
vendidisse & sol-
visse, quam se ob-
ligasse. Contra-
rium refert Har.
1. tit. 13. §. 14. ubi

l. l. 1. §. 1. ff. eod. l. 1.
ff. eod.
m. l. 7. j. eod. §. 8. ff. eod. n. non ignorante res esse mulieris quæ pignori da-
rentur. l. 8. §. 7. ff. eod. o. Res invix uxoris pignori non possunt. §. ibi: si sine vo-
luntate: nec volentis, ibi: si consensisti. p. Mulier decipiens non juvatur Velleja-
no. v. l. 18. j. eod. q. Calliditati mulierum non succurritur, sed infirmitati. v. Papo-
nium d. loco. num. 11. r. l. 8. §. 1. ff. eod. s. Mulier suum negotium gerens non ju-
vatur Vellejano. v. l. 2. §. eod. suum gerit negotium, cum res alterius administravit, veluti
si res liberorum gerat & eorum tutoribus securitatem promittat & fidejussorem det.

t. Mulier cum effectu, i. e. utiliter & cum suo commo obligata, fidejussorem, resque ejus
recte obligat. u. Aliud est, matrem filiorum tutoribus excusare se tutela volentibus
indemnitate promittere, ut hic: aliud ipsorum pupillorum negotia administrare & eorum
tutoribus securitatem promittere. §. eod. Priore casu, mulier Vellejano juvatur: altero
non juvatur. Hinc collige, corrigendum esse §. 2. apud Paul. 22. sent. 11.

x. auctoritate juris tueretur. Cujac. ad l. 17. ff. de injus. ut verbum tueretur, accipiat passivè.
y. & ita malæ fidei.
z. Ratio decidendi.

x. auctoritate juris tueretur. Cujac. ad l. 17. ff. de injus. ut verbum tueretur, accipiat passivè.
y. & ita malæ fidei.
z. Ratio decidendi.

x. auctoritate juris tueretur. Cujac. ad l. 17. ff. de injus. ut verbum tueretur, accipiat passivè.
y. & ita malæ fidei.
z. Ratio decidendi.

x. auctoritate juris tueretur. Cujac. ad l. 17. ff. de injus. ut verbum tueretur, accipiat passivè.
y. & ita malæ fidei.
z. Ratio decidendi.

x. auctoritate juris tueretur. Cujac. ad l. 17. ff. de injus. ut verbum tueretur, accipiat passivè.
y. & ita malæ fidei.
z. Ratio decidendi.

x. auctoritate juris tueretur. Cujac. ad l. 17. ff. de injus. ut verbum tueretur, accipiat passivè.
y. & ita malæ fidei.
z. Ratio decidendi.

x. auctoritate juris tueretur. Cujac. ad l. 17. ff. de injus. ut verbum tueretur, accipiat passivè.
y. & ita malæ fidei.
z. Ratio decidendi.

x. auctoritate juris tueretur. Cujac. ad l. 17. ff. de injus. ut verbum tueretur, accipiat passivè.
y. & ita malæ fidei.
z. Ratio decidendi.

a l. 5. §. eod.
b Ex inutili alienatione, dominium non transfertur.

c Emptori rem alienam scienti, pretium non restituitur.

d l. 8. §. de fideiuss.

e Inter eos qui nominatim obligantur, dividitur in vires partes obligatio.

f Quoties masculi & feminae permixti obligantur, obligatio pro parte feminarum non valet. Et ita contractus interdu pro parte tantum tenet.

g novante.

h Dubium ex eo nascitur, quod in obligatione posteriori ac novante, pignus datum reperitur pro antecedente obligatione inutili.

i Quae igitur ratio decidendi est? Huiusmodi pignus magis ad causam, quam ad titulum obligationis referendum esse.

j refectionem, ut in l. 16. §. eod.

k Mulier pro alio solvens, non juvatur, ut hic: quemadmodum & si donat. l. 4. in fin. ff. eod.

l i. e. ob praecedentem obligationem. l. 8. §. 2. ff. eod.

m l. 2. §. eod.

n Solvens ob non efficacem obligationem mulier juvatur Vellejano.

o Si contrahitur principaliter cum muliere, negotium ad eam spectat, ideoque non juvatur.

p Mulier conducentis praedia, obligatur: pro marito conducente fidejubeus, non obligatur.

q quod mulieri competit in rebus mariti. l. 8. ff. eod.

r l. 11. ff. quib. mod. pign. l. 1. §. pen. §. de rei uxoria.

s Mulier potest remittere marito jus hypothecae.

t Hoc aliud est quam fidejubeo.

u Mater se obligans pro dote filiae, non juvatur Vellejano. Dotis favor Vellejanum excludit. l. ult. §. eod. l. 4. ff. de jure dotium.

v Mulier dorem pollicita non juvatur Vellejano, sed eam praestare cogitur. u. Har. 13. §. 21. & 32. Syn. Basf. 6. tit. 36. ex lib. 26. tit. 7. c. 87.

w Aliud si conluforie, ut qui non obligatam sibi mulierem fore spondendo sciebat, mutuum dando eam obligaret. l. 11. §. 29. ff. eod. v. Papon. 12. Arrest. §. num. 4. ibi: Septimo.

x v. Molinæ de usur. q. 30. num. 203. & l. 19. §. 5. ff. eod.

y Vellejani exceptione fidejussor juvatur, l. 6. 30. in fin. ff. eod. nisi successerit principali.

z Mulier mandans fidejuberi, non tenetur ex mandato. Quid, qui promisit? ne is quidem tenetur. ut hic.

tiente a eum pignori acceperit: propter Senatusconsulti auxilium vendendo eum, dominium b mulieri auferre nequirit: nec tibi necesse est (praestito c pretio emptori) vindicare, si matri haeres extitisti. PP. 12. Kal. Octob. Pio & Pontiano Confl. 239.

Si paternam obligationem filii & filia in se receperunt.

8. Idem A. Triphoni.

SI a paternam obligationem non tantum masculini sexus filii verum etiam filiae emancipatae in se receperunt: quamvis filiae virilibus e obligationibus eximantur propter exceptionem, quae ex Senatusconsulto Vellejano descendit; tamen f filios in id, quod se obligaverunt, teneri, filiarumque subducta persona patrem in id conveniri posse, in quo conveniretur, si filiae non intercessissent, dubium non est. Pignora tamen patris etsi in posteriore g obligatione accepta sunt, sine h dubio tenentur. Sed & si in priore fuerint obligatione, quatenus ad patrem per refectionem i actionem redit, eatenus tenebuntur. PP. Non. Octob. Pio & Pontiano Confl. 239.

De solutione.

9. Idem A. Proculo.

QUAMVIS mulier pro alio kolvere possit, tamen, si praecedente l obligatione, quam SC. m de intercessionibus efficacem n esse non finit, solutionem fecerit, ejus SC. beneficio munitam se ignorans; locum habet repetitio. PP. Nonis Julii, Gordiano A. & Aviola Confl. 240.

De conductione.

10. Imp. Philippus A. & Philippus Cael. Triphona.

SI adversarius tuus non cum marito o tuo, sed tecum p negotium gessit, reliqua conductionis, quae dicis esse contracta, obtentu huiusmodi obligationum non potes recusare. Enimvero si cum eisdem fundos non tibi, sed marito q tuo locaret, personam tuam ut idoneam secutus est: beneficio amplissimi ordinis, quod factum est de intercessionibus foeminarum, te tueri potes. PP. 18. Kal. Septemb. Peregrino & Aemiliano Confl. 245.

De jure hypothecario, seu pignoris remissione.

11. Idem A. Heboræ.

ETIAM constante matrimonio jus hypothecarum seu pignorum r marito s remitti posse, explorati juris est. PP. 8. Kal. Octob. Peregrino & Aemiliano Confl. 245.

De matre res suas obligante pro dote filiae.

12. Imp. Valerianus & Gallien. AA. Sepidura.

SI dotare t filiam volens, genero res tuas obligasti: pertinere ad te beneficium SC. falso putas. Hanc enim causam ab eo beneficio esse removendam, prudentes viri putaverunt. PP. 9. Kal. Martii, Tufco & Basilio Confl. 259.

De sanore.

13. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. Condiana.

SI foenebris pecunia juxta fidem veri u a creditore tibi data est: five tota quantitas foenoris, five pars ejus in usum mariti processisse proponatur: decreto patrum non adjuvaris, licet x creditor causam contractus non ignoraverit. Dat. 3. Kal. Septemb. iplis AA. & Confl.

De muliere, & ejus fidejussore.

14. Idem AA. & CC. Basilissa.

Mulierem contra Senatusconsulti Vellejani auctoritatem non posse intercedere, eademque exceptione fidejussorem y ejus uti posse, juris auctoritas probat. Unde si mater tua marito quondam suo haeres non extitit, satis idonea exceptionis remedio tuta est. PP. 8. Kal. April. Byzantii, CC. Confl.

De eo, qui mandato mulieris promisit.

15. Idem AA. & CC. Agrippino.

SI uxor pro marito contra SC. intercessura, te rogavit z mandatario nomine, ut pro ea tuam fidem obstringeres: initio contractus per exceptionis auxilium obligationi tuae adhæsit securitas, qua conventus defendi potes. PP. 18. Kalend. Junii, Sirmii, CC. Confl.

De novatione.

16. Idem AA. & CC. Rufino.

SI mulier alienam suscepit obligationem: cum ei per exceptionem Vellejani SC. succurratur, creditori contra priores a debitores rescissoria actio datur. PP. 17. Kal. Febr. Sirmii, CC. Confl.

De simulate gestis.

17. Idem AA. & CC. Alexand. & aliis.

SI cum pater vester a Callistrato mutuum sumpsisset pecuniam, velut b hanc ejus uxor accepisset, instrumentum conscriptum est: nec ad exceptionis tractatum ex SC. venientem pervenire necesse est: cum eam veritatis c substantia constituta potius quam simulata gesta tueretur. 3. Idus Martii, CC. Confl.

De muliere decipiente.)

18. Idem AA. & CC. Zotico.

FOEMINIS alienas vel vel veteres d vel novas obligationes aliqua ratione suscipientibus subvenitur, nisi creditor aliqua ratione per mulierem deceptus e sit: nam tunc replicatione doli, SC. exceptionem removeri constitutum est. Dat. 5. Id. Novemb. Antiochia, CC. Confl.

De obligatione, quae ex persona mulieris initium sumpsit.

19. Idem AA. & CC. Faustina.

CUM ad eas etiam obligationes, quae ex mulieris persona calliditate f creditoris sumpserunt primordium, decretum patrum, quod de intercessione foeminarum factum est, pertinere Edicto perpetuo declaratur: Si ||tamen|| creditor, qui contrahere cum alio proposuerat, mulieris g personam elegit: exceptione contra petitores h secundum ea, quae asseveras, defendi potes. Dat. 18. Kal. Januar. Nicomedia, CC. Confl.

De hereditibus.

20. Idem AA. & CC. Theodotiano.

HAEREDES quoque mulieris adversus creditores ||eadem|| exceptione, quae ex SC. introducta est, uti posse, dubium non est. Datum 9. Kal. Jan. iplis CC. Confl.

De jure hypothecarum remissione.

21. Imp. Anastasius A. Celeri magistro officiorum.

IUBEMUS i licere mulieribus & pro uno contractu, vel certis contractibus: seu, pro una vel certis personis seu rebus, juri hypothecarum sibi competenti per consensum proprium renunciare k: quodque ita gestum sit, hac auctoritate nostra firmum illibatumque custodiri; ita tamen, ut ||&|| si generaliter l tali renuntiatione pro uno (ut dictum est) contractu, seu certis contractibus, vel ad unam, vel ad certas res seu personas consensum proprium accommodantes usque sunt, vel fuerint: eadem renuntiatione ad m illos contractus & illas res seu personas, quibus consensum ||suum|| proprium accommodaverunt vel accommodaverint, coarctetur, nec aliis quibusdam contractibus, quibus minime mulieres consenserunt vel consenserint, praetendentibus eam, opponendi licentia praebeatur. His sc. omnibus, quae in praesenti per hanc consultiſſimam legem statuiamus, ad praeteritos n nihilominus contractus pro negotiis & controversiis necdum o transactionibus, vel definitivis sententiis, seu alio legitimo modo sopitis, locum habituris. Dat. Kal. April. Anatolio & Agapito Confl.

De donatione propter nuptias. I. De dote.

In authent. ut immobilia antenuptial. donat. §. Si quis igitur. collat. §. tit. 16. al. 14. Nov. 61. c. 1.

SIVE a me, sive ab alio pro me fiat donatio propter nuptias: quod ea ex causa est immobile, neque p alienare valeo, neque obligare: In hoc ergo contractu mulieris consensus nihil proficit, quo minus demus mulieri in rem actionem in sponsalitia largitate soluto matrimonio: nisi & secundo q post biennium profiteatur, & alia res viro sint, ex quibus ei consuli possit. Absque his enim neque si frequenter consentiat, ledatur: vir tamen obligabitur in aliis rebus suis huius obligationis seu alienationis occasione: quae, quantum ad mulierem, pro non dicta, & pro non scripta habetur.

n Lex ad praeteritos casus referri potest, si legislator expressim hoc voluerit.

o & ita lex ad imperfecta negotia tacite refertur.

p Res immobilis donata propter nuptias, alienari non potest, neque obligari, etiam muliere consentiente, nisi &c. §. eod. ibi: nisi. &c.

q dicam ad l. 22. in fin. §. eod.

a adde l. 8. §. 2. ff. eod.

b Si nomen uxoris simulate instrumento insertum pro mariti nomine fuerit, obligatio ipso jure nulla est, simulationis gratia: ideoque locus non est Vellejano, sed nullitati.

c v. l. 1. sup. plus valere, quod agitur.

d l. 2. §. 4. ff. eod.

e l. 5. §. eod. l. 2. §. 2. l. 23. l. 30. ff. eod. l. 11. §. de distract. pign. l. 100. in fin. ff. de reg. jur.

f Adversus calliditatem creditoris mulieri subvenitur.

g l. 8. §. 14. l. 12. l. 28. in fin. l. 29. ff. eod.

h petitores.

i Huius legis hic mentio in l. un. §. licet enim. §. de rei uxoria.

k Renunciare Vellejano mulier potest. l. 11. sup. eod. l. 23. §. 2. §. eod. l. 32. §. 4. ff. eod.

l Renunciari generaliter potest Vellejano a muliere, fuerit tamen melius vim & naturam Vellejani mulieri a notario indicari. v. Papon. 12. Arrest. §. 5. n. 1. ibi: Renuntiationis aut Vellejani sans declaration sufficit.

m Renunciatio generalis non extenditur ad extraneas personas: atque ita, filia renuncians paternae successioni, non censetur renunciare frateris hereditatibus: videlicet, ut ne vis & effectus renuntiationis unius & quidem odiosae ad alium casum extendatur, quam qui expressus sit. arg. l. si domus. 21. ff. de servit. urban. l. suum. 13. de jure deliber. l. 1. §. sed videndum. 11. ff. de successorio edicto. l. si ita stipulatus. 126. §. Chrysogonus. ff. de verb. oblig. l. ad probationem. 22. §. de probat. Capella Tholozana. decis. ne 45. Ludov. Roman. consil. 168.

a Argumentum a minori ad maius observa: & sic a donatione propter nuptias ad dotem. Donatio propter nuptias privilegiata, multo magis & dos. Quidam hac verba referunt ad alienationem dotis, quasi nullo iure possit dos alienari, & male. Nov. 61. c. 1. Hoc tantum lex demonstrat, maiorem esse causam prohibende alienationis dotis quam propter nuptias donationis. Alias, differunt in privilegio dos & donatio propter nuptias, v. Cuj. ad Nov. 61. in fin.

b Secunda intercessio mulieris, post biennium facta (pro extraneo scilicet Authent. si qua mulier. J. cod.) aufert mulieri beneficium Vellejani. Nov. 6. c. 1. §. 2. Nov. 134. adde Papon. 12. Arrest. 5. ann. 7. ibi de Vellejani n. aliam contravenisse geminee. Excep. Authent. proximam J. cod.

c Error committenti imputatur.

d Hac praesumptio juris est, & de iure, contra quam non admittitur exceptio. l. ult. §. ad Sc. Maced. l. ult. J. arbit. tur. l. 15. §. 3. ff. de re jud.

e dixi §. cod. Geminatus actus evidenter consensum inducit. Et vero sententia hac, Mulierem pro marito vel sepius intercedentem, non obligari: pro extraneo obligari, si primam obligationem post biennium confirmaverit. adde l. 21. l. 32. sup. cod.

g Hac authentica, proprie pertinet ad obligatas mulieres maritorum causa.

h alud est in causa extranei. l. 23. §. cod.

i Nota exceptionem, quae locis in illis fallit, in quibus mulier communionem bonorum cum marito suo habet: tunc enim, si quid uxor cum marito acceperit, praesumitur in rem suam vertisse aut saltem vertere debuisse. Huiusmodi vehementi praesumptione munitus creditor, potest utiliter mulieri credere, inique vero eum decipere mulier non debet. Quid, si mulier vel uxor sponsonem suam iurejurando firmavit? c. ex rescripto. 9. de iur. iurand. mulier intercessione iurata pro aliquo facta, non iuvatur Vellejano. sicut nec minor auditur, si iuraverit. Auth. sacramenta puberum. §. si advers. vend. aliud tamen receptum apud Gallos Papon. 9. Arrest. 6. n. 23. & 12. Arrest. 5. n. 9. ibi: Vellejani re-venabile, non obstante sententia. quod tamen refero ad uxores aetate minores, ut solae adversus iuramentum restituantur.

k Mulier intercedens cum marito vel extraneo, non praesumitur fieri locupletior. Praesumitur pro marito & extraneo potius intercedere, quam suo nomine. Quod ad maritum attinet, cessat ea praesumptio in his locis & contractibus, in quibus uxor communionem bonorum habet cum marito: tunc enim vel solus maritus mutuum accipiens obligat uxorem in communibus bonis, & in eorum utilitatem praesumitur mutuum accipere. multo magis valebit ea praesumptio, cum ipsa uxor mutuum accipit. An & in aliis bonis uxorem suam maritus obligabit? non obligabit mulierem, si solus contraxit obligabit, si cum ea contraxit & merito. Potest enim mulier mutuum accipere & obligari in solidum, ad ea bona conservanda, quae cum marito communia habet. Huiusmodi bona uxoris dici possunt. Nam quod est commune, nostrum dicere merito possumus. His casibus, aequum est, mulierem in solidum obligari posse, rei communis servandae causa, v. Molin. de usur. q. 38. n. 291. licet ea iuxta & ignorante, maritus communionis dominus censetur, resque communes in solidum alienare possit contra societatum vulgarem naturam. l. 68. ff. pro socio. quod tamen Parisiensis consuetudine receptum est.

l sensus est, Mulierem mercede accepta, nec gratis fidejudentem Vellejano non iuvari. l. 6. §. 7. ff. mandati. m Instrumento publice confecto creditur.

n vel a tribus etc. & male. §. 2. J. Nam instrumentum publicum quod ad hanc causam specialiter attinet, requirit subscriptionem trium testium: verum hac solennitas in Gallia non servatur. v. Bugnionem in legib. abrogatis.

o Instrumento a tribus testibus subscripto creditur. adde l. scripturae. 11. J. qui postiores. reg. 314. q. alius legitimis probationibus.

r i. e. non gratis, sed pretio recepto. Pecunia accepta fidejubens mulier, Vellejano non iuvatur: quae tamen gratis fidejubens, iuvatur.

† Et multo a magis idem in dotibus locum habet, ut non aliquid immobile pro ea alienetur vel obligetur: omnibus tamen privilegiis doti datis, in sua firmitate durantibus, siue agat mulier, siue nomine ejus alius.

De secunda intercessione.

22. Imp. Justinianus A. Juliano Praefecto pratorio.

Si mulier perfectae aetatis constituta, post intercessionem, vel cautionem conscripserit, vel pignus aut intercessorem praestiterit: sancimus, antiqua legum varietate cessante, si quidem intra biennale iuge tempus post priorem cautionem numerandum, pro ea eadem causa fecerit cautionem, vel pignus aut intercessorem dederit: nihil sibi praedjudicare, quod ad huc ex consequentia suae fragilitatis in secundam jacturam inciderit. Sin autem post biennium hac fecerit: sibi e imputet, si, quod saepius cogitare poterat & evitare, non fecit, sed ultro firmavit: videatur d. etenim ex huiusmodi temporis prolixitate non pro aliena obligatione se illigare, sed pro sua causa aliquid agere: & tam ex secunda cautione sese obnoxiam facere, in quantum hoc fecit, quam pignus aut intercessorem utiliter dare.

De muliere, quae proprio viro consensit.

In auth. ut nulli Judi. lic. ha. loci serva. §. & illud. collat. 9. Tit. 17. al. 9. Nov. 134. c. 8.

Si f. qua mulier crediti instrumento consentiat proprio viro, aut scribat, & propriam substantiam, aut seipsam obligatam faciat: jubemus, hoc nullatenus valere: siue semel siue h. mulieris huiusmodi aliquid pro eadem re fiat: siue privatum, siue publicum sit debitum: sed ita esse, ac si neque factum quicquam, neque scriptum esset: nisi i manifeste probetur, & quod pecuniae in propriam ip. us mulieris utilitatem expensa sit.

Si mulier aliquid accepisse dicatur, ut intercederet.

23. Idem A. Juliano P. P.

Antiquae jurisdictionis retia, & difficillimos nodos resolvantes, & supervacuas distinctiones exulare cupientes: sancimus, mulierem, si intercesserit, siue ab initio siue postea aliquid accipiens ut sese interponat: omnimodo teneri, & non posse SC. Vellejani uti auxilio: siue sine scriptis, siue per scripturam sese interposuerit. Sed si quidem in ipso instrumento intercessionis dixerit sese aliquid accepisse, & sic ad intercessionem venisse, & hoc instrumentum publice m confectum inveniat, & n a tribus o testibus consignatum: omnimodo p esse credendum, eam pecunias vel res accepisse, & non esse ei ad SC. Vellejani auxilium regressum.

† Sin autem sine scriptis intercesserit, vel instrumento non sic confecto, tunc, si possit stipulator ostendere q eam accepisse pecunias, vel res, & sic r subiisse obligationem; repelli eam a SC. juvamine.

f Hac authentica notariis est frequentissima in usu. Et vero sententia hac, Mulierem pro marito vel sepius intercedentem, non obligari: pro extraneo obligari, si primam obligationem post biennium confirmaverit. adde l. 21. l. 32. sup. cod.

† Sin vero hoc minime fuerit ab eo approbatum: tunc mulieri superesse auxilium, & antiquam actionem adversus eum servari, pro quo mulier intercessit, vel ei actionem parari.

1 ¶ Sed si minus idonea mulieri constituta aliquis pecunias vel res dederit, ut pro eo sese obligaret: mulieri quidem, qua revera hac accepit, nullus pateat aditus ad SC. auctoritatem, creditori autem liceat adversus eam venire: &, quod a potest, ab ea exigere, & in reliquum, antiquum debitorem aggredi vel in partem, si aliquid a muliere possit accipere: vel in totum, si ea penitus inopia fatigetur.

2 ¶ Ne autem mulieres perperam sese pro aliis interponant, sancimus, non b aliter eas in tali contractu posse pro aliis se obligare, nisi instrumento publice confecto, & c a tribus testibus subscripto, accipiant homines a muliere pro aliis confessionem d: tunc enim tantummodo eas obligari, & sic omnia tractari, quae de intercessionibus foeminarum, vel veteribus legibus cauta, vel ab imperiali auctoritate introducta sunt. Sin autem extra eandem observationem mulieres acceperint intercedentes: pro e nihilo habeatur huiusmodi scriptura, vel sine scriptis obligatio, tanquam nec confecta, nec penitus scriptura: Jut nec Senatusconsulti auxilium imploretur, sed sit libera & absoluta, quasi penitus nullo in eadem causa subsecuto.

De intercessione pro libertate.

24. Idem A. Juliano P. P.

Veterum ambiguitatem decidentes, sancimus, si quis, ut servo f suo manumissionem imponat, mulierem acceperit obnoxiam sese pro certa quantitate facientem, si in libertatem servum perduxerit, siue principaliter mulier sese obligavit, siue pro servo hoc fecit, teneri eam recte omnimodo, Senatusconsultum Vellejanum in hoc casu tacere imperantes. Satis etenim acerbum est, & pietatis rationi contrarium, dominum servi, qui credidit mulieri, siue soli, siue post servi promissionem, & libertatem servo imponere, & suum famulum perdere, & ea minime accipere, quibus fretus ad ejusmodi venit liberalitatem.

De dote.

25. Idem A. ad Populum urbis Constantinopolitanae, & universos provinciales.

Generaliter sancimus: ut g, si quis major viginti quinque annis, siue masculus, siue foemina, dotem h pollicitus sit vel sponderit pro qualibet muliere, cum qua matrimonium licitum est, omnimodo compellatur i suam confessionem adimplere: neque enim ferendum est, quasi casu fortuito & interveniente mulierem fieri indotatam, & sic a viro forsitan repelli l & diffrahi matrimonium. Cum enim scimus, favore m dotium & antiquos juris conditores severitatem legis sapius mollire merito & nos ad huiusmodi venimus sanctionem. Nam si spontanea voluntate ab initio liberalitatem suam ostendit, necesse est eum, vel eam suis promissionibus satisfacere: ut quod ab initio n sponte scriptum, aut in pollicitationem deductum est, hoc ab invitis postea compleatur: omni auctoritate Vellejani Senatusconsulti in hac causa cessante.

DE NON • NUMERATA PECUNIA.

TITULUS XXX.

De pignore & de probatione.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Hilario.

Si pecuniam tibi non esse numeratam, atque ideo frustra cautionem emissam adseris, & Pignus p datum probaturus es; in rem experiri potes: nam intentio dati pignoris, nec numerata pecunia, non aliter te-

n Contractus ab initio voluntatis: ex post facto necessitatis. l. 5. sup. de oblig. & action.

o Inst. de liser. oblig. §. 2. Inst. de except. l. 4. §. 3. ff. de doli mali except. d. v. a. p. p. 23. Dyn. Bas. 1. 2. Har. 2. Oldend. 52. de except. v. omnino Rebuff. tom. 1. tra. 1. de chirographis & schedularum recognit. art. 1. fol. 128. n. 10. & seq. ad 73. eundem tom. 2. tra. 1. de rescript. contr. art. unie. gl. 19. n. 26. Hac refertur possit titulum de dote causa non numerata lib. 5. sis. 15. J. & titulum, si pignoris conventionem numeratio pecunia secuta non sit, lib. 8. sis. 33. & Nov. 100. de non numerata dote. In Gallia ut hac exceptio servetur, & in ea cui onus probandi incumbat, dicam ad l. 14. J. cod.

p v. l. 1. J. si pignori conventionem.

a Delegata mulier si non solvendo sit, creditor superfluum ab antiquo debitore potest petere.

b Si Vellejano, ejus beneficii seu auxilii non admonita, mulier renunciaverit, Vellejano juvabitur: neque ei obstat renuntiatio. v. tamen Socin. reg. 271.

c dixi §. cod.

d i. e. cautionem, & μολογία.

e Instrumentum factum contra solennitatem legis, ipso jure nullum est.

f Mulier intercedens pro servo, ut consequatur libertatem, non iuvatur hoc SC.

g Dyn. Bas. 29. sis. 1. ex lib. 28. tit. 7. c. 84. q. Har. 8. §. 22.

h v. l. 12. §. cod.

i Vellejanum cessat sex casibus, favore dotis, ne hic. libertatis, l. 24. §. si mulier renunciet Vellejano, l. 21. §. cod. aut pretium fidejussionis causa accipit, l. 23. §. cod. si secundo cavit, l. 22. §. cod. si decipit, l. 5. in fine l. 18. §. cod.

k Dotem promissam omnimodo promissor praestare cogitur: neque casu fortuito deminutis facultatibus, ab ea praestanda liberatur: ne fiat alioquin indotata mulier & a viro repudium, dotis non solutae aut deperditae nomine patitur: aut patius color alius ad eam rem quaeratur.

l hodie non fit divortium ob non solutam dotem. l. 11. §. 1. J. de repudiis. Nov. 22. c. 18. v. Socin. reg. 258.

m l. 70. ff. de iure dot. v. l. 85. ff. de reg. iur. & ibi Decium.

nebit

a Sive nulla, si-
ve minor pecu-
nia quantitas sit
numerata, potest
ἀναγνώρις op-
poni. Syn. Bafil.
cod. c. 60. §. 2.
b exceptionem
pecuniarum non nu-
meratarum obijcere
debitor potest, et
iam si pignora
jam vel hypothec-
as creditoribus suis
dederit. Syn. cod. c.
62. imo et si iura-
verit. l. ult. inf.
cod.

c l. 10. in fin. J.
cod. l. 37. cod. in-
terim Cujac. Nov.
100. colligit, Con-
testatione trans-
ferti onus pro-
bandi in actorem.
Quidam etiam
cautionis vocabu-
lo hic intelligunt,
instrumentum pri-
vatum vel publi-
cum, in quo men-
tio sit receptae pec-
uniae, non tamen
numeratae.

d Exceptioni
τῆς ἀναγνώρις
renunciat, qui
cepit usuras vel
partem fortis sol-
vere. Synop. cod.
c. 63. 2. Harm. 1.
§. 3. vide Molin.
quasi. 20. de usur.
num. 208. ibi:
sexto solvendi ex
intervalllo.

e Poena falso ne-
gantis propriam
scripturam, vel
numerationem.

f Poenam menti-
entis & inficien-
tis observa. Si
quis mutuum se
accepisse inficia-
tus convictus sit,
hanc poenam pa-
titur, ut univer-
sum debitum ex-
solvere cogatur,
licet cautiones
quasdam proferat
solutionis a se in
partem debiti fa-
cto. Harm. 5. §.
65. En etiam per-
tinere potest,
quod apud eun-
dem Harmen. 5.
scholias 2. tit.
2. §. 10. scribit,
Eum, qui partem
debiti inficiatur,
quod alteram sol-
utam esse excipiat,
onus probati-
onis sustinere:
aliter quam si to-
tum debitum fuisset
inficiatus.

g i. e. ubi vere
credita pecunia
petitur, ut hinc
colligere possis,
hanc poenam
non absumit ex-
ceptiones in pi-
gnore & dote.

h putavenditionis.
i Suscipiens alterius in se obligationem, exceptionem oppone-
re non numeratae pecuniae non potest. l. 4. J. de duobus reis.

k Cautio dari chirographi condici potest, si ex eo numerata non sit pecunia: & ita actio,
non tantum exceptio competit ei, cui non est numerata pecunia. l. 3. §. de cond. indeb. l. ult.
§. de condit. ex lege. l. 15. J. de fidejuss. l. ult. J. de solution. l. 3. §. de cond. sine causa. l. 2.
J. ad exhibendum. l. 1. l. 2. C. Gregoria. tit. si debito persoluto.

l v. l. 14. J. cod.

m Exceptio non numeratae pecuniae transmittitur ad heredem, nisi tempus sit finitum.

n Contestatio locum facit perpetuae petitioni. l. 87. l. 139. §. de reg. jur.

o Exceptio non numeratae pecuniae datur in heredem.

p Haeres etiam pupillus tenetur debito patris. dixi ad l. 4. §. de hered. aff.

nebit, quam si de fide debiti constiterit. † Eademque
ratione veritas servetur, si te possidente pignus, adver-
sarius tuus agere coeperit. || PP. Kalend. Sept. Laterano, &
Rufino Conf. ||

De parte non numerata.

2. Imp. Antoninus A. Maturio.

Minorem pecuniam te accepisse, & majoris a cautio-
nem interposuisse, si apud eum, qui super ea re co-
gniturus est, constiterit: nihil ultra quam accepisti cum
usuris in stipulatum deductis restituere te jubebit.

De hypotheca.

3. Idem A. Demetrio.

Si ex cautione tua, licet b Hypotheca data, conveniri co-
eperis exceptione opposita ita doli, seu non numeratae
pecuniae, compellitur c petitor probare pecuniam tibi es-
se numeratam: quo non impleto, absolutio sequeretur.

De eo, qui solvit.

4. Idem A. Bassano.

Cum fidem cautionis agnoscens, etiam d Solutionem
portionis debiti, vel usurarum feceris: intelligere te de
non numerata pecunia nimium tarde querelam deferre.

De eo, qui scripturam propriam vel numerationem negat. In
authent. de trien. & Semiss. §. studium v. coll. 3. tit. 5.
Nov. 18. c. 8.

Contra, qui propriam scripturam, qua convenitur, abnegat,
vel numerationem inficiatur, convictus in duplum e con-
demnetur, nisi sacramento illato confiteatur: tunc enim non pu-
nitur, nisi in expensas circa probationes factas, aliorum juramen-
to declaranda. At si post numerationis inficiationem praten-
dat solutionem: omnino solidum exigitur, nec prodest jam sa-
cra solutio.

† Contra si actor literas suas a reo prolatas abneget, eadem sit
et poena et iururandi forma.

† Hac poena curatori infligenda, si de suis literis questionem
referat in causa ejus, quem curat.

De causa debiti precedente.

5. Imp. Alexand. A. Haustiano.

Adversus petitiones adversarii, si quid juris habes, uti
eo potes. Ignorare autem non debes, non numeratae
pecuniae exceptionem ibi locum habere, ubi quasi g cre-
dita pecunia petitur. Cum autem ex precedente causa
debiti h in chirographum quantitas redigitur, non requi-
ritur, an tunc, cum cavebatur, numerata sit: sed an iusta
causa debiti praecesserit.

De eo, qui obligationem alterius suscepit.

6. Idem A. Justino.

Frustra opinaris exceptione non numeratae pecuniae te
esse munitum, quando (ut fateris) in i ejus vicem,
qui erat obligatus, substitueris te debitorem.

De conditione & exceptione.

7. Idem A. Juliano & Ammiano.

Si quasi accepturi mutuum pecuniam adversario cavistis,
Siqua numerata non est: per Conditionem k obligatio-
nem repetere, || & || si actor non petat, vel Exceptione non
numeratae pecuniae adversus agentem uti poteris.

De heredibus.

8. Idem A. Materno.

Si intra legibus definitum l tempus, qui cautionem ex-
posuit, nulla querimonia usus defunctus est: residuum
tempus ejus Haeres m habebit tam adversus creditorem,
quam adversus || ejus || heredem.

† Sin autem questus n est, exceptio non numeratae
pecuniae haeredi & adversus o heredem ejus perpetuo com-
petit.

† Sin vero legitimum tempus excessit, in querimonia
creditore minime deducto, omnimodo haeres ejus, etiam si
pupillus p sit, debitum solvere compellitur.

i Suscipiens alterius in se obligationem, exceptionem oppone-
re non numeratae pecuniae non potest. l. 4. J. de duobus reis.

k Cautio dari chirographi condici potest, si ex eo numerata non sit pecunia: & ita actio,
non tantum exceptio competit ei, cui non est numerata pecunia. l. 3. §. de cond. indeb. l. ult.
§. de condit. ex lege. l. 15. J. de fidejuss. l. ult. J. de solution. l. 3. §. de cond. sine causa. l. 2.
J. ad exhibendum. l. 1. l. 2. C. Gregoria. tit. si debito persoluto.

l v. l. 14. J. cod.

m Exceptio non numeratae pecuniae transmittitur ad heredem, nisi tempus sit finitum.

n Contestatio locum facit perpetuae petitioni. l. 87. l. 139. §. de reg. jur.

o Exceptio non numeratae pecuniae datur in heredem.

p Haeres etiam pupillus tenetur debito patris. dixi ad l. 4. §. de hered. aff.

De parte non numerata.

9. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. Zoilo.

Cum ultra a hoc, quod accepit, re obligari neminem
posse constet, || & || si stipulatione interposita, placita
creditor non dederit: in factum || esse || dandam exceptio-
nem convenit. Si b necdum tempus intra quod hujus rei
querela deferri debet, transiit; vel c si intra hoc in
testando juri paritum sit: nihil ultra hoc, quod accepisti,
sortis a te nomine || aditus Rector vel || Praeses provinciae
exigi patietur.

De probatione & de longi temporis praescriptione.

10. Idem AA. Mezentio.

Adseveratio debitum d solum contententis, tempo-
ris diuturnitate non excluditur: Nec huic obloqui-
tur, quod exceptio non numeratae pecuniae certa die e
non delata querela prius evanescat: cum inter eum, qui
factum adseverans f, onus subiit probationis, & negan-
tem numerationem, (cujus naturali ratione probatio g
nulla est) & ob hoc ad h petitorum ejus rei necessitatem
transferentem, magna sit differentia.

De transactione.

11. Idem AA. Eutychemio.

Si transactionis i causa dare Palladio pecuniam stipula-
sti spondisti: exceptione non numeratae pecuniae de-
fendi non potes.

De mandatore & fidejussore.

12. Idem AA. Severiano.

Tam mandatori k quam fidejussori non numeratae pec-
uniae exceptio exemplo rei principalis competit.

De causa probatione & de confessione debitoris.

13. Imp. Justinus A. Theodoro P.P. 1.

Generaliter sancimus: Ut, si quid scriptis cautum fue-
rit, pro quibuscunque pecuniis ex antecedente m cau-
sa descendentibus, eamque causam specialiter promissor
edixerit, non jam ei licentia sit causae probationem stipu-
latorem exigere, cum suis n confessionibus acquiescere
debeat: nisi certe ipse e contrario per apertissima o re-
rum argumenta scriptis inserta, religionem iudicis possit
instruere, quod in alium quemquam modum, & non in
eum, quem cautio perhibet, negotium subsutum sit.
Nimis enim indignum p esse iudicamus, quod sua quis-
que voce dilucide protestatus est, id in eundem casum in-
firmare, testimonioque proprio resistere.

De tempore hujus exceptionis proponenda. 1. De deposito, de
securitatibus publicarum functionum vel dotis. 2. & ceteris. 3. de
jurejurando. 4. qua observanda sunt in hac querela proponenda.

14. Imp. Justinianus A. Mennae Praefecto pratorio.

In contractibus, in quibus q pecunia vel alia res nume-
rata vel data esse conscribuntur, non intra quinquen-
nium (quod antea constitutum erat) non numeratae pecu-
niae exceptionem obijcere possit, qui accepisse pecunias
vel alias res scriptus sit, vel successor ejus: sed r intra so-
lum biennium s continuum: ut eo elapso nullo modo
querela non numeratae pecuniae introduci possit: his scilicet,
qui propter aliquas causas specialiter legibus expres-
sas etiam elapso quinquennio in praeteritis temporibus ad-
juvabantur, etiam in posterum (licet biennium pro quin-
quennio statutum est) eodem auxilio potituris.

i ¶ Sed quoniam securitatibus & instrumentis de-

confessionibus meis acquiescere debeo. Tu non cogendus es probare mihi aliquid vendidis-
se, vel te centum illa mihi numerasse: sed ipse probare debeo, nihil te olim mihi vendi-
disse. Hoc (inquam) probare debeo, non perfunctorie, sed per apertissima tantum rerum
argumenta scriptis inserta. Tantisper dum id probavero, confessioni meae praescriptae
haeretur, ut hic: adde §. ult. Inst. de fidejussor. l. 30. ff. de verb. obl. l. 2. in fin. J. de qua-
drien. praescript. l. 25. ff. de probat. ex reo partes actoris sustinet. l. 1. ff. de except. adde
authorem Synop. cod. c. 71. & 3. Harm. 5. §. 74. Cujac. ad Nov. 100.
n Sux confessioni quisque debet acquiescere, confessionem legitime factam nemo potest
revocare. v. Dynam ad c. 21. de regul. in 6. v. etiam diligenter Molin. q. 29. de usur. num.
208. in pr.

o Fallitas instrumenti testibus potest argui. v. l. 3. in fin. §. si min. se. major.

p quibusdam casibus hoc non est indignum. v. Mynsing. 4. obs. 51.

q i. e. non alius, quam in mutuo.

r δ. ἀναγνώρις τῆς ἀναγνώρις protestatio seu exceptio non numeratae pecuniae in-
tra biennium continuum opponi debet: olim quinquennio, hodie biennio continuo extin-
guitur: exceptis iis, quibus iure speciali olim concessum erat, etiam post quinquennium
eam exceptionem opponere, ut hic, Synop. cod. c. 72. 2. Harm. 2. c. 8.

s Inst. de literarum obligationibus. §. 2. Inst. de except. Hodie semper in Gallia, auditur ex-
cipiens non numeratam pecuniam, sed ei incumbit onus probandi. Rebuff. som. 1. consil. in
procur. num. 59.

a Gratuitum hinc
colligunt mutu-
um esse, & mutui
debitorem non
obligari ultra id
quod accepit, l.
17. ff. de pactis. l.
11. §. 1. ff. de reb.
cred. idem in pe-
cuniam constitu-
ente pro alio, l.
11. in fin. ff. de pe-
cun. const. Idem
in fidejussore. l.
8. §. 7. ff. de fide-
jussorib. An idem
in pactis & stipu-
lationibus? v. quae
dixi ad l. 13. sup.
de pactis. An idem
in traditionibus
rerum? v. l. 48.
ff. de pactis.

b l. 14. J. cod.
c Negans nume-
ratam sibi pecu-
niam, exceptione
pecuniae non nu-
meratae intra bi-
ennium uti por-
est. Imo, & post
biennium, si mo-
do intra illud
tempus d. i. i. i. i.
tr. l. 1. c. 67. &
68. 2. Harm. 2.
§. 4. Protestatio-
ne igitur perpe-
tatur ius excep-
tionis ἀναγνώ-
ρις.

d Exceptio non
numeratae pecu-
niae, biennialis: so-
lutae, perpetua.
e i. e. biennio. l.
14. J. cod.
f Qui factum ad-
severat, probare
tenetur: qui fa-
ctum negat, non
tenetur. l. 23. §. de
prob.

g dixi ad l. 23. in
fin. §. de probat.
h l. 3. §. cod. v. l.
13. J. cod.
i Potenti ex
transactione non
obijciatur exceptio
ἀναγνώρις.

k Synop. cod. c. 69.
l Reus principa-
lis, mandator, &
fidejussor, ἀναγ-
νώρις possunt
obijcere.

m Praefecto urbi.
Cujac. 3. obs. 1.
n Cavi me cen-
tum tibi debere
ex antecedente
causa aliqua, ver-
bi gratia emptio-
nis, & hoc specia-
liter edixi, id est,
scripti? Probatio-
nem a te exigere
non possum. Cur?

o Cavi me cen-
tum tibi debere
ex antecedente
causa aliqua, ver-
bi gratia emptio-
nis, & hoc specia-
liter edixi, id est,
scripti? Probatio-
nem a te exigere
non possum. Cur?

p Cavi me cen-
tum tibi debere
ex antecedente
causa aliqua, ver-
bi gratia emptio-
nis, & hoc specia-
liter edixi, id est,
scripti? Probatio-
nem a te exigere
non possum. Cur?

q Cavi me cen-
tum tibi debere
ex antecedente
causa aliqua, ver-
bi gratia emptio-
nis, & hoc specia-
liter edixi, id est,
scripti? Probatio-
nem a te exigere
non possum. Cur?

r Cavi me cen-
tum tibi debere
ex antecedente
causa aliqua, ver-
bi gratia emptio-
nis, & hoc specia-
liter edixi, id est,
scripti? Probatio-
nem a te exigere
non possum. Cur?

s Cavi me cen-
tum tibi debere
ex antecedente
causa aliqua, ver-
bi gratia emptio-
nis, & hoc specia-
liter edixi, id est,
scripti? Probatio-
nem a te exigere
non possum. Cur?

t Cavi me cen-
tum tibi debere
ex antecedente
causa aliqua, ver-
bi gratia emptio-
nis, & hoc specia-
liter edixi, id est,
scripti? Probatio-
nem a te exigere
non possum. Cur?

u Cavi me cen-
tum tibi debere
ex antecedente
causa aliqua, ver-
bi gratia emptio-
nis, & hoc specia-
liter edixi, id est,
scripti? Probatio-
nem a te exigere
non possum. Cur?

v Cavi me cen-
tum tibi debere
ex antecedente
causa aliqua, ver-
bi gratia emptio-
nis, & hoc specia-
liter edixi, id est,
scripti? Probatio-
nem a te exigere
non possum. Cur?

a Non numerata pecuniarum exceptio nem nemo opponit adversus apocham seu instrumentum, quo confessus est, se depositum accepisse: sed nec adversus securitatem (ἀποδείξις ἢ ὁμόλογος) Græci vocant) d. 1. de rebus fisci vel publicis functionibus & tributis, h. κατὰ ὁμολογίας ἀποδείξις ἢ ὁμόλογος. hoc est, adversus cautionem scriptam, receptam de dote seu dotis recepta. Synops. d. loco.

b In deposito confesso, vel (ut loquuntur Interpretes) confessionato non admittitur exceptio non depositæ pecuniarum, v. Roland. a Vall. i. confil. 17. n. 7.

c v. l. ult. inf. de apochis. adde l. 2. in fin. de quadrienn. præscript.

d Exceptionem non numeratæ dotis locus non est, si præter instrumentum dotis etiam apocha caveat maritus se dotem accepisse. v. Cujac. ad Nov. 102. in fin.

e Exceptionem non numeratæ pecuniarum intra dies triginta potest opponere creditor adversus ἀποδείξις seu apocham solutæ sibi pecuniarum a se debitori factam, alio nomine quâ depositi, tributorum & dotis. atque ita differt spatium 30. dierum a biennio, de quo §. quod datur, quum quis habet chirographum tanquam creditor, & alter postea dicit se nihil accepisse. Tringinta vero dierum, cum creditor securitatem fecerit, veluti qui solidum vel partem accepit. Syn. & Scholias. ibi. Dic apertius, Biennii exceptio competit reo seu debitori: Tringinta dierum, creditori.

f in quibus non agitur de deposito de tributis, de dote, ut §. 1.

g Spei futuræ solutionis si creditor apocham debitori tradidit, dabitur etiam ei exceptio non numeratæ.

h v. quæ not. ad l. 7. in fin. ff. de publ.

i In quibus causis pecuniarum non numeratæ exceptio opponi non potest, aut intra 30. dies duntaxat potest, nec iurandum deferretur. 2. Harm. 2. §. 9. Synops. d. loco.

k Excipere cui non licet, iurandum deferre non potest. v. l. 35. in fin. ff. de iurejur.

l v. tamen. Novell. 136. c. 6.

m Exceptionem pecuniarum non numeratæ qui habet, nec eam opponere, propter merum adversarii sui potest, protestatione (Græcis διαμαρτυρία) apud Præsidem vel apud Episcopum interposita, tempus interruptit. Scholias. Synops. d. loco.

n l. 14. de contrah. stipul. o l. 21. §. ac episc. aud. p. v. inf. de dote non num.

positarum rerum vel pecuniarum talem exceptionem opponere litigatores conantur, iustum esse perspeximus, huiusmodi potestatem in certis quidem casibus prorsus amputare, in aliis vero brevi tempore concludere. Ideoque sancimus instrumentis a quidem depositionis b certarum rerum, vel certæ pecuniæ, securitatibusque publicarum c functionum, sive in solidum sive ex parte soluta esse conscribantur, illis etiam securitatibus, quæ post confectio- nem dotium d instrumentorum de soluta dote ex parte vel in solidum exponuntur, nullam exceptionem non numeratæ pecuniarum penitus opponi.

2 ¶ Super e cæteris f vero securitatibus, quæ super privatis debitis a creditore g conscribuntur, partem debiti sortis vel usurarum nomine solutam esse significantes, vel adhuc fœneratitia cautione apud creditorem manente, solidi tamen debiti solutionem factam esse demonstrantes, vel etiam futuram esse redhibitionem instrumenti fœneratitii promittentes, vel si qua alterius cuiuscunque contractus gratia, in quo numeratio pecuniarum, vel datio certarum specierum scripta est, securitas similiter data sit, depensas esse pecunias, vel alias res, vel partem earum significantes: intra triginta h tantummodo dies post huiusmodi securitatis expositionem connumerandos, exceptionem non numeratæ pecuniarum posse objici: ut, si hi transacti fuerint, eadem securitas a iudicantibus omnibus modis admittatur: nec ei liceat, qui securitatem exposuit, post excessum memoratorum || triginta || dierum non esse sibi solutas pecunias vel alias res dicere.

3 ¶ Illo i videlicet || semper || observando: ut, in quibus non permittitur exceptionem non numeratæ pecuniarum opponere, vel ab initio, vel post taxatum tempus elapsum: in his k nec iurandum offerre liceat l.

4 ¶ In m omni vero tempore, quod memoratæ exceptioni taxatum est, ei licebit, cui talis exceptio competit vel denunciationibus scripto missis querelam non numeratæ pecuniarum manifestare || ei || qui numerasse eam, vel alias res dedisse instrumento scriptus est: vel si n abesse eum his locis, in quibus contractus factus est, contigerit, in hac quidem alma urbe apud quemlibet ordinarium iudicem, in provinciis vero apud viros clarissimos rectores earum, vel defensores locorum eandem querelam manifestare, eoque modo perpetuam sibi exceptionem efficere. Sed si præsens quidem sit, qui pecunias numerasse, vel alias res dedisse scriptus est, aliquam vero administrationem in hac alma urbe vel in provinciis gerat, ut difficile esse videatur denunciationem ei mittere: licentiam damus ei, qui memorata exceptione uti velit, alios iudices adire vel in hac alma urbe, vel in provinciis, & per eos ei manifestare, cui exceptionem huiusmodi objicit, factam a se super non numeratæ pecunia querelam esse.

¶ Quod si in provinciis || vel || non sit alius administrator civilis vel militaris, vel propter aliquam causam difficile sit ei, qui memoratam querelam opponit, adire eum, & ea, quæ dicta sunt, facere: licentiam ei damus per virum reverendissimum Episcopum o eandem suam exceptionem creditori manifestare, & ita tempus statutum interrumpere.

¶ Quæ etiam in exceptione non numeratæ dotis p locum habere certum est. Dat. Kal. Jul. Constantinop. D. N. Just. A. 2. Confil.

In auth. de temp. non sol. pec. super dot. §. fin. autem. coll. 8. tit. 1. al. col. 7. tit. 11. Nov. 100. cap. 1.

Hanc autem querelam in scriptis fieri oportet, & si quis eam in iudicio faciat: oportet eam mulieri, vel omnimodo ei, qui dotem conscripsit, innotescere.

Qui possunt hac exceptione uti.

15. Idem A. Mennæ P. P.

SI cui non numeratæ pecuniarum competere possit exceptio: etiam eo supersedente tali auxilio uti, vel

1 In quibus causis pecuniarum non numeratæ exceptio opponi non potest, aut intra 30. dies duntaxat potest, nec iurandum deferretur. 2. Harm. 2. §. 9. Synops. d. loco.

k Excipere cui non licet, iurandum deferre non potest. v. l. 35. in fin. ff. de iurejur.

l v. tamen. Novell. 136. c. 6.

m Exceptionem pecuniarum non numeratæ qui habet, nec eam opponere, propter merum adversarii sui potest, protestatione (Græcis διαμαρτυρία) apud Præsidem vel apud Episcopum interposita, tempus interruptit. Scholias. Synops. d. loco.

n l. 14. de contrah. stipul. o l. 21. §. ac episc. aud. p. v. inf. de dote non num.

præsentem, vel absente, creditores ejus (sive ipsi coveniantur, utpote res ejus detinentes, ab his, qui debita ejus exigunt, cui competit huiusmodi exceptio, vel dotis vel alterius causæ nomine: sive contra alios possidentes aliquam actionem ipsi moveant) || possint || in examinando negotio suis adversariis eandem non numeratæ pecuniarum exceptionem opponere: nec a eo prohibeantur, quod principalis debitor ea nunquam usus sit: ita tamen, ut neque principali debitori, neque fideiussori ejus aliquod præjudicium generetur, si is, qui eam exceptionem opposuerit, victus fuerit: sed possint illi postea si conveniantur, intra statuta scilicet tempora, eadem se exceptione tueri.

De iurejurando.

16. Idem A. Joanni P. P.

Indubitati juris est, non numeratæ pecuniarum exceptionem locum habere & in talibus nominibus, || vel || fœneratitiis, vel aliis cautionibus, quæ etiam b sacramenti habent mentionem.

¶ Quæ enim differentia est in huiusmodi exceptione, sive iurandum positum est, sive non, tam in fœneratitiis cautionibus, quam in aliis instrumentis, quæ talem exceptionem recipiunt.

DE COMPENSATIONIBUS c. TIT. XXXI.

Fisco petenti, ex eadem non ex aliena statione fit compensatio.

1. Imp. Antoninus A. Dianensi.

ET Senatus censuit, & sæpe rescriptum est, compensationi in causa fiscali ita demum locum esse, si eadem d statio e quid debeat, quæ petit. Atque hoc juris propter confusionem diversorum officiorum tenaciter servandum est. Si quid autem tibi ex ea statione, cujus mentionem fecisti, deberi constiterit: quam primum recipies.

Judicata rei solvenda non soluta compensatio recte petitur.

2. Idem A. Asclepiadæ.

EX f causa quidem iudicati || si debitum || solutum repeti g non potest, ea h propter nec compensatio i ejus admitti potest.

¶ Eum vero, qui iudicati convenitur k, compensationem pecuniarum sibi debita implorare posse, nemini dubium est.

Reipublica debitor certis casibus compensationem non objicit.

3. Imp. Alexander A. Capitoni.

IN ea, quæ reipublicæ te debere fateris, compensari ea || quæ || invicem || ab l eadem tibi debentur, is, cujus de ea re notio est, jubebit: si m neque ex Calendario, neque ex vestigalibus n, neque ex frumenti vel olei publici pecunia, neque tributorum, neque alimentorum, neque ejus, qui statutis sumptibus servit, neque fideicommissi civitatis debitor sis.

Quantitatis & pecunia compensatio ipso jure fit & ad concurrentem quantitatem usura sistuntur.

4. Idem A. Luciano.

SI constat pecuniam invicem o deberi, ipso p jure spro soluto q compensationem haberi oportet ex eo

24. observ. 37. non ipsas mansiones, in quibus officia fiscalia consistunt, vide Cujac. ad l. i. §. ne fiscus. non officium stationarii, sed ipsum stationarium, & curatorem fiscalem. His ita cognitis discamus, fisco agenti compensationem objici posse: sed tunc tantum, cum eadem ex statione debet, non alia. Nam cujusque stationis ratio separata est: verbi gratia Alexandriæ debitum fiscale petit: Reus seu debitor contra, sibi tantundem a fisco Antiochiæ deberi ait: quum alia statio sit, exceptionem non habebit: si aliter compensationes petuntur, συγχρόνως αἱ προϋπάρχοντες καὶ οἱ λόγοι τῶν καθολικῶν cura- tionum ipsæ & rationes generalium confunduntur. Synops. Bas. & ibi Scholias. 7. tit. 6. extr. 10. c. 125.

Judicati ex causa qui convenitur, compensare potest: qui tamen si ex eadem causa jam solvit, quamvis iniqua sententia sit, neque solum repetit, neque in compensationem alterius debiti: ejus nomine conventus, opponit se indebitum aliquod ante solvisse, ut hic: εἰ μὴ προϋπάρχει χρεὼς ἀνὰ τὴν τῆς δίκης γυμνασίῃ, i. e. nisi usus accessione, lis jam antea quoque fuerit exercita. Synops. & ibi. Scholias. c. 126.

g Solutum iudicati causa non repetitur nec compensatur, licet iudicatum iniquum fuerit.

h Compensari non potest, quod solum repeti non potest.

i Compensationis exceptio potest in executione sententiae opponi.

k i. e. dum sententia mandatur executioni.

l l. ult. ff. eod. l. 46. §. 5. ff. de iure fisci.

m Reipublicæ potest objici compensatio.

n Compensatio fisco objici non potest petenti tributa, ut hic. adde l. aufertur. 46. §. ut debitoribus. §. ff. de iure fisci. Quid, decimas petentibus compensationum recte potest objici? Negat objici posse Romanus singulari 547. argument. huius legi, eo magis, quod decimæ Deo debeantur. c. tria nobis de decimis. Idem notat gl. 16. q. 1. c. decima. 66.

o l. 10. §. 2. ff. eod.

p l. 5. §. eod. l. 4. ff. eod. l. 7. §. de solutionibus.

q Compensationis vis hæc est, ut solutionis similitudinem habeat. i. e. ut qui compensare possit, solvissæ videatur. Proinde qui totius debiti compensationem habet, integrum debitum: qui partis, eam partem solvissæ & ejusdem partis usuras legitime debitas solvissæ intelligitur. Syn. Basil. & ibi Scholias. 7. tit. 6. ex tit. 10. c. 27. Solvit qui compensat, v. l. f. debitor. 4. in fin. ff. qui potiores.

a adde l. 15. ff. de fideiuss. b v. l. ult. ff. ad municip. adde Speciem l. penult. §. de transact. & ita, non obstante juramento potest excipi de non numerata pecunia: hoc est exceptio non numeratæ pecuniarum locum habet etiam in jurata cautione. Syn. Bas. d. loco c. 76. jurata porro cautio Græcis ἐναιμαρτὸς ὁμολογία. De gratia iurandi dixi ad d. l. ult. a quo fit petenda v. Roland. a Valle 1. confil. 6.

c §. 39. Instit. de actionibus. & 16. ff. 2. adde Paul. 2. sent. 5. §. 3. Ol. dend. de except. compensat. c. 47. de exceptionibus. In Gallia consuetudinaria compensatio, apud iudicem, sine literis regis non admittitur: quod ad compendium sigilli Regis exco- gitatum refert Rebuffus tomo 1. in proem. confil. gloss. §. n. 57.

d Si unus fisci stationarius mihi debet, alii sum debitor, petere non possum compensationem, adde l. 12. ff. eod. e στατῖον. Fiscus in diversis provinciis quosdam habuit, qui res ipsius curarent, Curatio quælibet, appellatur statio. 7. Synops. 6. ex lib. 24. tit. 10. c. 25. & ibi dem Scholias. Stationis fiscalis sit alibi mentio in l. 1. §. ne fiscus rem, quam vendidit lib. 10. l. 9. §. de susce- ptoribus. l. 2. §. de solutionibus. & li- berationibus. Cum rationem hic vo- co, non locum stationis v. Cujac.

a quando sub-
stat. v. l. 88. D. de
reg. jur. & ibi De-
cium.

b Debitum ex te-
stamento potest
compensari.

c §. 29. Instit. de
act. Hoc quid est?
ipso jure fit com-
pensatio. l. 4. sup.
eod.

d Patris admit-
titur compensa-
tio, ac non solu-
tio. l. 12. sup. eod.
v. Negantium
trahat. de pign.
memb. 5. part. 3. m.
24.

e l. 13. inf. de so-
luc.

f Nuda mutui
cautio, destituta
numeratione, non
obligat.

g l. 8. inf. eod.
h Venditor (nisi
sit fidei) petens
pretium, patitur
compensationem.
l. 46. §. 5. ff. de jure
fisci. Syn. Bas. eod.
c. 31.

i Fructuum con-
sumptorum debi-
tor, compensatio-
nem patitur.
l. 6. §. 5. eod.

l Creditor com-
pensare non cogi-
tur, quod alii,
quam debitori
suo debet. l. 16.
ibi, ab alio. l. 38.
ff. eod. v. tamen
l. 5. ff. eod. An
procurator in rem
suum compensare
possit, quod ad
domino debet, v.
Cujacium 24. ob-
serv. 37.

m Venditor te-
netur fundum lu-
ere & tradere li-
berum, non solum
a servitutibus, sed
etiam a credito-
ribus.

n Emptor quod
solvit, empti fun-
di liberandi cau-
sa, imputare por-
est in id pretium
quod debet ven-
ditori.

o Quantum ad
te: debite, quan-
tum ad vendito-
rem attinet.

p Magistratus
potest onus no-
minandi tutoris,
alicui mandare.

q pupillis scil-
ique absentibus
tutoribus quos
nominasti.

r v. l. 4. §. de pri-
mipilo.

s Qui tutorem
nominavit a pu-
pillo potest con-
veniri.

t Principalis
quod imputare
potuit, id ejus
successor ac sub-
diarius imputat.

u Qui tutorem
nominavit, ejus in
subsidium, in eum
quantitatem,
quam is debuit,
tenetur.

x Si tutor plus impendit quam accepit, pupillo imputat: ergo & is qui tutoris loco quid impendit, id imputabit.

y l. 2. sup. eod.

z l. 5. sup. eod.

a Partis qui compensationem petit, residuum offerre, consignare, & deponere tenetur.

b Quod solemnium ac publicarum pensationum nomine debeo, compensare non possum cum eo, quod mihi a curatore reipublice privatim debetur.

tempore, ex quo ab utraque parte debetur, utique quo-
ad concurrentes quantitates: ejusque solius, quod am-
plius apud alterum est, usurae debentur: si modo petitio
earum subsistit a.

Ex testamento debitum ira compensari potest, ut ejus usura
non debeatur, quod compensari potest.

5. Idem A. Honoratæ.

ETiam si fideicommissum tibi ex ejus bonis deberi
constat, cui debuisse te minorem quantitatem dicis:
æquitas & compensationis, usurarum excludit computa-
tionem: petitio autem ejus, quod amplius tibi deberi
probaveris, sola relinquitur.

Ut pecunia cauta non numerata, non est necesse compensatio-
nem opponi: ita rerum amotarum nomine recte petitur
compensatio.

6. Idem A. Pollidentis.

NEque scriptura e, qua cautum est accepta, quæ f ne-
gas tradita, obligare te contra fidei veritatem potuit:
& compensationis æquitatem jure postulas. Non enim
prius ex ovi, quod debere te constiterit, æquum est, quam
petitioni mutæ g responsum fuerit: eo magis, quod ea
te persequi dicis, quæ a muliere divortii causa amota que-
reris. PP. Dat. Kalend. Decemb. Alex. A. 3. & Dione
Consul.

Venditor privatus pretium petens compensationem
patitur, non fiscus.

7. Idem A. Euzosio.

SI ex venditione pretium venditori debetur, compensa-
tionis ratio opponitur. Adversus fiscum h enim solum-
modo emptores petitioni pretii compensationem objicere
prohibentur.

De fructibus perceptis, & de legato.

8. Imp. Gord. A. Emerito.

SI propter fructus i ex possessione tua perceptos vitricus
Stuus debitor tibi constitutus est: cum id, quod a matre
tua ei legatum est, a te petere coeperit: mutuæ k debita
quantitatis apud eum, qui super ea re iudicaturus est, com-
pensationem non immerito objicies.

Alteri quod debes, non mihi, compensare mihi non cogeris.

9. Idem A. Eumenidi.

EJus, quod non ei l debetur, qui convenitur, sed alii,
compensatio fieri non potest.

De indebito soluto.

10. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC.
Nicandro.

QUoniam liberum m fundum distractum tibi proponis:
post vero, veluti præcedente emptionem obligatione,
certum quid solvisse n: si debitum a te apud Præsidem
provinciæ petatur: compensationem ejus, quod indebite o
solvisi, potes opponere.

De nominatoribus tutorum.

11. Idem AA. Juliano & Paulo.

SI tutores pupillis officio magistratus urgente nomina-
stis p, ac pro his q propter onus primipili r pecuniam
solvistis, superstitiosam geritis sollicitudinem, ne ab pps
conventi s hanc eis imputare t minime possitis, vel a
vobis quicquam amplius exigatur, si tantum u quantum
eis tutores debuerunt, vel vos nomine ipsorum majorem x
quantitatem dedisse probetur.

De parte compensata & de pignoribus.

12. Idem AA. Corneliano.

INvicem y debiti compensatione habita, si quid ampli-
us z debeas, solvens, vel accipere creditore nolente
offerens a, & consignatum deponens, de pignoribus agere
potes.

De publicis pensationibus.

13. Idem AA. & CC. Basso.

SI velut in id debitum, quod solemnium b publicarum
spensationum nomine s debueras, compensatu-

ro tibi, nihil || te || petiturum postea Mutiano a scripsisti:
redditis b his, quæ venerant in compensationem, non
indebiti soluti repetitio, sed ante debiti competit ex-
actio.

De actionibus in rem, vel in personam. 1. De debito liquido vel
non liquido. De deposito. 2. De possessione
occupata.

14. Imp. Justinian. A. Joanni P. P.

COMPensationes c ex omnibus d actionibus ipso e jure
fieri sancimus, nulla differentia in rem f vel personali-
bus actionibus inter se observanda.

1 ¶ Ita tamen compensationes objici jubemus, si cau-
sa, ex qua compensatur, liquida sit g, & non multis amba-
gibus innodata, sed possit judici facilem exitum sui præ-
stare: satis enim miserabile est post multa forte variaque
certamina, cum res jam fuerit approbata, tunc ex altera
parte, quæ jam pene convicta est, opponi compensatio-
nem jam certo & indubitato debito, & moratoris amba-
gibus spem condemnationis excludi. Hoc itaque iudices
observent, & non procliviores ad admittendas compen-
sationes existant: nec molli animo eas suscipiant: sed h
jure stricto utentes, si invenerint eas majorem & amplio-
rem exposcere indaginem, eas quidem alii iudicio refer-
rent; litem autem pristinam jam pene expeditam, sen-
tentia terminali i componant: excepta actione depositi k
secundum nostram sanctionem, in qua nec compensationi
locum esse disposuimus.

2 ¶ Possessionem autem alienam l perperam occu-
pantibus, compensatio non datur.

DE USURIS m.

TIT. XXXII.

Stipulatio parit usuras nec scripturam exigit.

1. Imp. Anton. Pius A. Evocato.

SI n interrogatione præcedente promissio usurarum
recte facta probetur: licet instrumento conscripta o
non sit, tamen optimo jure debentur.

Mora emptoris parit usuras venditori.

2. Imp. Severus & Anton. AA. Lucio.

USuras emptor, cui possessio rei tradita p est, si pretium
venditori non obtulerit q, quamvis pecuniam obli-
gnatam in r depositi causam habuerit, æquitatis ratione
præstare cogitur.

Nuda conventio parit interdum usuras, si vel soluta sint,
vel pignus in eas datum.

3. Idem AA. Juliano.

QUamvis usurae foenebris pecuniæ citra s vinculum sti-
pulationis peti non possint: tamen ex pacti conven-
tione soluta, neque ut indebita repetuntur t, neque in
sortem accepto ferenda sunt.

De pignore.

4. Idem AA. Honorio.

PER retentionem u pignoris usuras servari posse, de
quibus præstandis convenit, licet x stipulatio inter-

Compensatio denique non fit nisi debiti liquidi, confessi, præsentis, non controversi, non
incerti, quod & ante Justinianum fuit. l. 22. ff. eod. l. 3. ff. de tut. & rat. distrab. adde huic loco
Socin. reg. 61. h Non hoc dicit, Compensationes jure stricto niti, sed hoc potius, judi-
cium in compensationibus admittendis vel non admittendis magnam potestatem esse.

i Terminalis sententia est, quæ causæ terminum adfert: sic terminalis lapis, qui agrum, fi-
nit. Ammian. Marcell. 38. qui & finalis apud antores de limitib. agror.

k Res deposita non potest prætextu compensationis retineri. i. e. Ubi depositum repetitur,
non admittitur petitio compensationis, l. 11. ff. de positi. hoc etiam ante Justinianum fuit. Paul.
2. sent. tit. de deposito. l. Spoliato autem non objicitur compensatio. Spoliatus ante omnia
restituendus est, non obstante compensationis exceptione. v. Forn. 2. select. 14. vel ita, in actio-
ne momenti, compensationis locus non est, quod olim quoque obtinuit. Nam momentanea
impediri possunt.

m 22. ff. 1. & 2. C. Theod. 33. & 2. Paul. sent. 14. & 23. Ecl. 3. & 3. Harm. 7. & 5. Extr. 39. v. Pap.
12. Arrest. 7. des contraiets usuraire, &c. adde de usuris rei iudicata lib. 7. tit. 54. §. de nant.
fem. 22. ff. 2. Nov. 121. Molin. in tract. de usur. De usuris pupillaribus v. lib. 5. tit. 56. An licitum
sit aliquid extra sortem accipere, dixi ad l. 2. sup. de de pign. action. & omnium maxime ad l.
placuit. 29. ff. de usur.

n Usurae ex promissione non debentur, nisi stipulanti sint pro-
missæ. o Usurarum stipulatio scripturam non requirit. Stipulatio a jure & q,
i. e. non scripta usurarum valer. 3. Harm. 7. §. 2. p Emptor usuras debet pretii, a die
traditionis rei ei factæ. l. 5. inf. de act. empt. l. 13. §. 20. ff. de act. empt. q & eatenus fue-
rit in mora. Mora emptoris, in pretio solvendo parit usuras i. e. usuris eum subjecit.

r Sola destinatio & voluntas deponendi, emptorem, cui res jam tradita est, non excusat ab
usuris. Differunt hæc deposuisse & deponere voluisse. f Paul. 2. sent. 14. §. 1. excipe
l. 4. inf. eod. usura ex pacto (hoc est, sine stipulatione promissæ) soluta repeti non possunt:
nec in sortem a creditore computantur. Syn. Bas. eod. c. 47. 3. Harm. 7. §. 14. Quæ verba intel-
ligenda sunt de legitimis usuris: nam illicitæ usurae in sortem computantur. Schol. Syn. d. c.
47. l. 26. §. 1. in fin. inf. eod.

t Nuda conventio parit usurarum solutarum retentionem
& ad usuras solutas retinendas sufficit. l. 26. sup. de cond. indeb. u Non modo sortis,
sed usurarum causa pignus potest retineri. Retinere pignus possum mihi traditum in usuras
nudo pacto mihi promissas. x Ratio dubitandi sumpta ex l. 1. l. 3. sup. eod.

posita

a curatori Rei-

publicæ.

b i. e. solutis: ut

fit sensus: Dicis

te debitorem pu-

blicarum functio-

num coactum fu-

isse a novo Rei-

publicæ curatore

solvere quod an-

tea cum Mutiano

ejus decessore (pri-

vati ejus, non fi-

scalit debiti cau-

sa) compensave-

ras: & quavis, num

a novo illo cura-

tore solutum pos-

sis repetere? non

potes, potes ta-

men a Mutiani

hærede id quod

tibi debitum est,

exigere.

c Nihil novum

induci hac consti-

tutione notat Cu-

jac. 8. obs. 16.

d Compensatio-

nes ex omnibus a-

ctionibus ipso jure

fiunt, ut hic, ex

omni contractu

naturali vel civi-

li, l. 4. ff. eod. natu-

rality tantum, l. 6.

ff. eod. testamentis,

l. 5. sup. eod. con-

testatione judicia-

li, l. 8. sup. eod.

a actionibus in rem

& in personam;

inf. eod. ac non in

facti obligationi-

bus: est enim in-

ter artifices lon-

ga differentia, l.

31. ff. de solut.

nec facta functio-

nem solutionis

recipiunt. l. 2. §. 7.

ff. de eo, quod cer-

to. De aliis ex-

ceptionibus dice-

tur alibi. His inte-

rim adde quæ

scripsi ad l. 36. ff.

de admin. tut.

nempe compensa-

tionem, quæ fit

ipso jure, solas ad

usuras usurarum

odio restringi.

Accur. in l. 10. ff.

eod.

e §. 30. Instit. de

act. l. 4. ff. eod. l. 10.

ff. eod.

f d. §. 30. v. Cuj.

15. obs. 12.

g non liquidi ad

liquidum non

fit compensatio.

a Ratio deciden-
di. l. 22. J. cod.

b Pactum de u-
furis traditioni
pignoris adun-
tum ad usuras
petendas, valet.
l. 48. ff. de pactu.
Conventionem nu-
da promissa usurae
non exiguntur, l.
3. S. cod. promissis
nudo pacto, & eo
nomine pignore
dato seu obligato,
pignus usurarum
ita promissum
nomine retineri
potest, etiam si pi-
gnus debito vilius
sit. Syn. cod. c. 47.
& ibi Anatolius
Scholasticus. l. 11.
§. 3. ff. de pign. act.
adde l. ult. debito-
rem venditionem
pignoris, atque ita
multa possunt per
retentionem fer-
vari, quae peti non
possunt. Alex. ad l.
non solum. §. 5.
mortis. 6. ff. de no-
vi operu nuntiat.
Garzias ad l. idem.
25. §. 2. ff. de pa-
ctis.

c Casus diversus
a superiore.

d i. e. post tem-
pus contractus.

e i. e. cum pi-
gnus contrahere-
tur in sortem
duntaxat. Agitur
enim hic de chi-
rographariis usu-
ris. Usurae chiro-
graphariae sunt,
cum pignus con-
tractum est in sor-
tem duntaxat. Hae
taxatio si defue-
rit, pignus datum
in sortem duntaxat
sortis ratione (Ca-
pitale Itali vocant
quod Galli le sort
principal) tacite
quoque usuris
subiicitur. Harm.
apud Cujac. §. ob-
serv. 28.

f Usura, sortis
adjectio, ut hic
incrementum. l.

28. inf. cod. Huiusmodi augmentum, non ex ipsa pecuniae substantia (sicut factus ovium aut
partus ancillae) sed ex usu rei oritur. v. l. 34. ff. cod. Adificii urbani, & mobilia rerum
merces, usura dici potest, sed huiusmodi tamen, ut sortis rei locatae semper aliquid depe-
reat: in mutuo vero, non idem.

g Minimas usuras, qui per certos annos sciens ac-
cepit, tacite fatetur maiores sibi non deberi. Imo non fatetur. l. 5. ff. de in rem verso.

h v. l. 2. J. cod. l. 13. ff. cod.

i & ita remissio tacita aliquando valet, ut hic: quae alias
tacite non valeret, ut l. 37. ff. de pactis, nec ad praestandas maiores obligatur. l. 102. in fin. ff. de
solut.

k i. e. spatio triennii, arg. l. 7. de fideicom. vult enim Bald. hanc particulam
veram esse in triennio, vel saltem in decennio vel vicennio. Harm. ita hanc legem exponit
3. tit. 7. §. 9. Qui ex liberalitate longo tempore (ὅτι πολλὸν χρόνον) usuras non petiit,
non recte superioris temporis usuras exigit: adde 2. Feud. 2. §. 1. l. 1. J. de fideic.

l Quinquaginta usurae, l. 17. ff. cod. Cinq pour cent: estque 240. pars sortis: unde sortis ex qua-
tur in 240. mensibus sive 20. annis. v. Molin. tract. de usur. n. 53.

m alias nudum propositum offerendi non excusat. l. 2. sup. cod.

n In publico, vel ad sacra. l. 19. J. cod. Plus est deponere quam offerre. Est enim ordine
hoc prius tempore: illud posterius. Porro, non hic agitur de oblatione verbali, quae non
est ad petendas usuras efficax: nec de reali, nuda tamen, sed de ea, quae duo habet adun-
cta: puta quae facta fuit coram testibus, & re ipsa, & quam secuta sit in publicum vel ad
sacram depositio. Aliter Molinæus hanc explicat, quæst. 39. de usur. n. 297.

o hoc sc. modo, de quo hic agitur: quemque superius explicavi.

p nota cautionem debitori utilem ad evitandas usuras.

q h. e. καὶ τὸ χρεὶν καὶ τὴν τόκων ἐνστάτησιν, & sortem & usurarum stipula-
tionem. Synops. cod. c. 51. 3. Harm. 7. §. 15.

r ὅτι τὴν χρὸν, per aliquod tempus.
Harm. ibi. Quod aliquando factum est, in perpetuum non trahitur necessitate. l. 28. §. de
pactis. Quod longo tempore factum est, l. 6. ff. cod. aut per multos annos, l. 13. ff. cod. trahi-
tur & quidem adversus hunc, l. 7. §. cod. ibi: semper. Et ita non continuo usuras promississe
intelligitur, qui eas aliquando solvit, nec a solutione brevis temporis, ad perpetuam pro-
missionem & obligationem infertur. Minimum tempus non est modus adquirendae obliga-
tionis. l. 44. §. 1. ff. de oblig. & action. s. & ποιεὶ δεχόμενα τὸ χρεὶν ὅτι.

s & ποιεὶ δεχόμενα τὸ χρεὶν ὅτι. Creditori.

t Creditori.

u l. 40. ff. de reb. creditis. Synops. d. c. 47. x l. 1. §. 3. ff. de pign. & hypothec. l. 17. ff.
h. t.

y i. e. minores.

z puto legendum, ac per hoc recessisse eum a maiorum pra-
statione, ut sit sensus, Cui ex eodem contractu minores vel maiores usurae debentur, si mi-
nores eligit, maiores tacite remississe intelligitur. Si non ita legendum est, saltem legis
sententia huc refertur.

a Hanc particulam legit Haloander; legerunt & veteres optimo sensu, Si debitor minores
usuras tempore congruo obtulit, cursum majorum evitat.

posita non sit, merito constitutum est, & rationem ha-
bet: cum a pignora conventionione b pacti etiam usuris ob-
stricta sint.

† Sed c enim in causa, de qua agis, hae ratio cessat,
siquidem tempore contractus de minoribus usuris petendis
convenit: postea d autem, cum se debitor praestitutum
maiores repromisit, non potest videri rata pignoris reten-
tio: quando eo tempore, quo instrumenta e emitteban-
tur, non convenit, ut pignus etiam ad hanc adjectionem f
teneatur.

Remittit maiores usuras, qui minores certis annis exegit.

5. Idem AA. & CC. Sabino & aliis.

A Dversus creditorem usuras maiores ex stipulatu pe-
tentem, si probetur per g certos annos minores h postea
consecutus, utilis est pacti exceptio: secundum quod iuri
causam potestis etiam adversus i defensores civitatis ma-
iores petentes ex cautione, si probaveritis semper k quin-
cunces l amitam pupillorum vestrorum, quae maiores ca-
verat, dependisse.

Oblatio, obsequatio depositioque sortis & usurarum ut sa-
cienda sit & quam vim habeat.

6. Imp. Anton. A. Antiaeneo.

SI creditrici, quae ex causa pignoris obligatam sibi rem-
tenuit, pecuniam debitam cum usuris testibus praesenti-
bus m obtulisti; eaque non accipiente, obsequatam eam
deposuisti n, usuras ex eo tempore. quo obtulisti o, pra-
stare non cogaris: absente p vero creditrice, Praesidem
super hoc interpellare debueras.

Praestita aliquando usura per perpetuam obligationem usurarum
non pariunt.

7. Idem A. Aristeo.

CReditor instrumentis suis probare debet, quae inten-
dit q, & usuras se stipulatum, si potest. Nec enim si
aliquando r ex consensu praestita sunt, obligationem f
constituunt.

Remittit maiores usuras, qui minores sciens postea exegit.

8. Idem A. Theophoro.

Q Uamvis Bassa, cum pecuniam mutuam acciperet, mi-
nores usuras Menophani r sponndit; & nisi intra cer-
tum tempus eas solvisset, ampliores u (licitas x tamen) pro-
misit: tamen si post tempus cautioni praefinitum creditor
easdem y accepit, nec maiores sibi dari postulavit, ac per z
hoc non recessisse eum a minorum praestatione probari
potest: eas usuras computari oportet, quarum in exactio-
ne creditor perseveravit.

Oblatio debiti facta tutori creditoris liberat a majoribus usu-
ris: depositio vero ab omnibus.

9. Idem A. Probo.

SI per te non stat, quominus intra tempora praefini-
ta pecuniam minorum solveres || usurarum a ||, sed

per z tutores filiorum creditoris, qui eam accipere nolue-
runt, idque apud iudicem datum probaveris: ejus tempo-
ris, quo per te non stetit apparuerit, usurae maiores non
exigentur.

† Quod si etiam sortem deposuisti, exinde ex quo id
factum apparuerit, in usuras a non convenieris.

De dupli computatione.

10. Idem A. Donato.

U Surae per b tempora solutae c non proficiunt reo ad
dupli d computationem. Tunc enim ultra sortis
summam usurae e non exiguntur, quoties tempore solu-
tionis summa usurarum excedit eam computationem.

Post oblatum sibi debitum fructus pignoris percipiens creditor
eos in sortem imputare cogitur.

11. Idem A. Popilio.

E X praediis pignori obligatis creditor post oblatam f si-
bi g iure pecuniam, quam non suscepit, si fructus h
accepit i, exonerari k sortis debitum, certum est l.

De nudo pacto.

12. Imp. Alexand. A. Tyranno.

F Rumenti m vel hordei mutuo dati accessio, etiam ex
nudo n pacto praestanda est.

De iudicii bona fidei. De re iudicata.

13. Idem A. Eustachia.

I N bonae fidei iudiciis o (quale est negotiorum p[ro]letiam)
gestorum) usurarum rationem haberi certum est.

† Sed si finitum est iudicium sententia, quamvis mino-
ris condemnatio facta est, non q adiectis usuris, nec pro-
vocatio secuta est, finita retractanda non sunt: nec r ejus
temporis, quod post rem iudicatam fluxerit, usurae ullo
jure postulantur, nisi ex causis iudicati.

De antichresi.

14. Idem A. Aurelio.

SI ea pactione uxor tua mutuam pecuniam dedit, ut f
vice t usurarum || domum || inhabitaret, pactoque ita, ut
convenit, usa est, non etiam locando domum pensionem
redegit: referri quaestionem, quasi plus domus redigeret,
si locaretur, quam usurarum legitimarum ratio colligit,
minime oportet.

† Licet enim uberiore sorte potuerit contrahi locatio:
non ideo tamen illicitum foenus esse contractum, sed vili-
us u conducta habitatio videtur.

De pena inserta in contractu mutui.

15. Imp. Gord. A. Claudio.

C UM allegas uxorem tuam ea venditione mille aureo-
rum || numero || quantitatem sumptisse, ut, si intra di-
em certum debito solvi non fecisset, cum x pena quadrupli red-
deret, quod accepit: juris forma non patitur legem contra-
ctus istius ultra y poenam legitimarum usurarum posse
procedere.

usuras, nec permiserunt passim centesimas indulcis levioribus. v. Molin. ibi. Ita quoque ii-
dem id quod interest moderati. l. 100. J. de sententia, quae pro eo quod interest.

e Usurae exiguntur, in vulgatis ita legebatur. f a debitore sc. De oblatione v. l. 9. J.
de solut.

g sibi in iure: quidam ita legunt. h ἀντιχρησις solvitur oblatio-
ne debiti: hoc est, debitor sortem & usuras creditori offerendo efficit, ut creditor jus suum
ἀντιχρησις amittat: h. e. ut ne fructus pignoris suos faciat. Quid, si eos percipit? ex-
onerabitur sortis debitum. de antichresi adde l. 14. l. 17. J. cod. l. 11. §. 1. ff. de pign. & hypothec.

i. 6. §. quod cum eo. l. 33. ff. de pign. i ἀντιχρησιν sola oblatio solvit, ut hic: non
usuras. l. 6. §. cod. k v. l. 2. de pact. pign. l Cur ita? quia post non acceptam
debiti solutionem bona fide praedii alieni fructus suos facere non potest.

m Pro fructibus aridis usuras pacisci licet, sed & pro liquidis, l. 23. J. cod. quin & pro ve-
ste. l. 27. J. cod. Et breviter pro fructibus mutuo datis etiam usura potest ex pacto peti. Synops.
cod. c. 54. Harm. cod. c. 23.

n atque pecuniae usurae non debentur, nisi ex stipulatione,
l. 3. §. cod. suo iure id receptum, δὲ τὸ ἀδελφὸν τῶν καρπῶν, Syn. Bas. cod. c. 66. 3. Harm.
7. §. 24. ob incertum & inconstans frugum pretium, l. 17. J. cod. quod etiam efficit, ut maio-
res stipulemur usuras in frugibus, quam in pecunia. v. l. 23. J. cod.

o l. 32. §. 2. ff. de usur. veluti locato. l. 54. ff. locati. p Negotiorum gestorum actio bo-
nae fidei est: ideoque in ea usurae exiguntur. l. 24. J. cod. l. 19. §. 4. l. 31. §. 3. l. 37. §. 1. ff. de neg.

q v. l. 3. vers. si enim novatur. J. de usur. rei iud. r l. 1. §. 2. in ff. cod. adde l. 1. J. de sent.
quae sine certa quant.

s ea est ἀντιχρησις, de qua vide l. 17. J. cod. l. 11. §. 1. ff. de pign.
3. Harm. §. c. τὸ δὲ ἀντιχρησις, Antichresis, estne idem quod emptio reddituum, cuius sit
mentio in c. 1. & 2. Ext. de empt. Hot. 2. obs. 1. negat: movetur, quod ibi creditor suaduna
pro domino possidet, ejusque periculo sit; hic non sit.

t Vice usurarum permissum est
mihi abs te tuas aedes habitare. Sed ablocavi & plus redegi ex mercede, quam legitimus
modus usurarum ferret. quid iuris? quod amplius erit sortis imputabo, ut hic, sumpto ar-
gumento a contrario sensu. adde 3. Harm. §. c. τὸ δὲ ἀντιχρησις. Quid, si habitavi?

servatur conventio, etiam si plures ea habitatio censetur, quam modus legitimus usurarum
facit, & vilius mihi conducta domus potius, quam illicitum foenus contractum videbitur.
J. cod. ibi, licet enim. adde Cujac. 8. obs. 17. v. tamen l. 11. §. 1. ff. de pign.

u Quid, si deceptio sit ultra dimidium iustae mercedis? Accuratus putat debitori competere
remedium legis 2. J. de rescindenda. Idem sentit Paponius 3. Nosar. §. c. de restitutione contra
louages & conditionis. adde l. 3. §. comm. utriusque iud. facit l. 16. in fin. ff. de minorib. l. 2.
l. 22. in fin. ff. locati d. c. de quo tamen dubitari potest propter incertam spem mercedum, quae
solum decrescere. moveor l. 17. & 23. J. cod. adde glossam Accursii, ubi scripsi in l. 14. J. de
locato.

x v. quae not. ad l. 98. §. 5. ff. de solut. adde l. 44. ff. hoc tit. l. 13. §. 26. ff. de ab-
empt.

y Poenam ultra legitimam usurarum modum stipulari non licet.

z Mora tutoris
pupillo nocet.

a i. e. in nullas
usuras, sive mi-
nores dicas, sive
maiores. l. 7. §. 2.
ff. de minorib.

b i. e. per partes,
diversis temporibus
per intervalla
temporum. l. 29.
l. 30. J. cod.

c i. e. non con-
currunt nec in
duplum compu-
tantur. Nov. 121.
& 138. Cetera ad
hanc legem vide
apud Alciat. 1.
parerg. 33. Molin.
n. 46. 47. de usur.
Hot. 2. de usur. 16.

d Lex vetus fuit,
etiam Aegyptio-
rum, teste Diodor.
2. ne creditor
ἀσφάλειον, i. e.
caput aut sorte
majorem faceret
duplo. Idem Ro-
mani veterunt,
exigi usuras ultra
duplum, in quo
(duplo sc.) sim-
plum inerat, ita
ut cum usura se-
mel ad quantita-
tem sortis adscen-
dissent, non exi-
gerentur. Hinc il-
lud Harm. 3. tit. 7.
§. 6. τὸν τόκον
τὸ κεφάλαιον
διπλασιαζόν-
των ὁ τόκος
πλάττει. Usura-
rum sortem du-
plicantium, usura
cessat. v. Molin.
uxum d. l. 1. §. 43.
Et ita duplum il-
lud est alterum
tantum, sorte am-
plius, l. 26. §. 1. ff.
de cond. indeb. l. 4.
in fin. ff. de nant.
favor. Edit. 9. l.
27. in fin. l. pen. l.
ult. J. cod. l. ult. J.
de fideicom. id-
que licitum voca-
tur in l. 19. inf. de
mandat. adde Cu-
jac. ad Nov. 121.
Eo pacto Romani
moderati sunt u-

e i. e. non con-
currunt nec in
duplum compu-
tantur. Nov. 121.
& 138. Cetera ad
hanc legem vide
apud Alciat. 1.
parerg. 33. Molin.
n. 46. 47. de usur.
Hot. 2. de usur. 16.

f Lex vetus fuit,
etiam Aegyptio-
rum, teste Diodor.
2. ne creditor
ἀσφάλειον, i. e.
caput aut sorte
majorem faceret
duplo. Idem Ro-
mani veterunt,
exigi usuras ultra
duplum, in quo
(duplo sc.) sim-
plum inerat, ita
ut cum usura se-
mel ad quantita-
tem sortis adscen-
dissent, non exi-
gerentur. Hinc il-
lud Harm. 3. tit. 7.
§. 6. τὸν τόκον
τὸ κεφάλαιον
διπλασιαζόν-
των ὁ τόκος
πλάττει. Usura-
rum sortem du-
plicantium, usura
cessat. v. Molin.
uxum d. l. 1. §. 43.
Et ita duplum il-
lud est alterum
tantum, sorte am-
plius, l. 26. §. 1. ff.
de cond. indeb. l. 4.
in fin. ff. de nant.
favor. Edit. 9. l.
27. in fin. l. pen. l.
ult. J. cod. l. ult. J.
de fideicom. id-
que licitum voca-
tur in l. 19. inf. de
mandat. adde Cu-
jac. ad Nov. 121.
Eo pacto Romani
moderati sunt u-

g i. e. non con-
currunt nec in
duplum compu-
tantur. Nov. 121.
& 138. Cetera ad
hanc legem vide
apud Alciat. 1.
parerg. 33. Molin.
n. 46. 47. de usur.
Hot. 2. de usur. 16.

h Lex vetus fuit,
etiam Aegyptio-
rum, teste Diodor.
2. ne creditor
ἀσφάλειον, i. e.
caput aut sorte
majorem faceret
duplo. Idem Ro-
mani veterunt,
exigi usuras ultra
duplum, in quo
(duplo sc.) sim-
plum inerat, ita
ut cum usura se-
mel ad quantita-
tem sortis adscen-
dissent, non exi-
gerentur. Hinc il-
lud Harm. 3. tit. 7.
§. 6. τὸν τόκον
τὸ κεφάλαιον
διπλασιαζόν-
των ὁ τόκος
πλάττει. Usura-
rum sortem du-
plicantium, usura
cessat. v. Molin.
uxum d. l. 1. §. 43.
Et ita duplum il-
lud est alterum
tantum, sorte am-
plius, l. 26. §. 1. ff.
de cond. indeb. l. 4.
in fin. ff. de nant.
favor. Edit. 9. l.
27. in fin. l. pen. l.
ult. J. cod. l. ult. J.
de fideicom. id-
que licitum voca-
tur in l. 19. inf. de
mandat. adde Cu-
jac. ad Nov. 121.
Eo pacto Romani
moderati sunt u-

i Lex vetus fuit,
etiam Aegyptio-
rum, teste Diodor.
2. ne creditor
ἀσφάλειον, i. e.
caput aut sorte
majorem faceret
duplo. Idem Ro-
mani veterunt,
exigi usuras ultra
duplum, in quo
(duplo sc.) sim-
plum inerat, ita
ut cum usura se-
mel ad quantita-
tem sortis adscen-
dissent, non exi-
gerentur. Hinc il-
lud Harm. 3. tit. 7.
§. 6. τὸν τόκον
τὸ κεφάλαιον
διπλασιαζόν-
των ὁ τόκος
πλάττει. Usura-
rum sortem du-
plicantium, usura
cessat. v. Molin.
uxum d. l. 1. §. 43.
Et ita duplum il-
lud est alterum
tantum, sorte am-
plius, l. 26. §. 1. ff.
de cond. indeb. l. 4.
in fin. ff. de nant.
favor. Edit. 9. l.
27. in fin. l. pen. l.
ult. J. cod. l. ult. J.
de fideicom. id-
que licitum voca-
tur in l. 19. inf. de
mandat. adde Cu-
jac. ad Nov. 121.
Eo pacto Romani
moderati sunt u-

j Lex vetus fuit,
etiam Aegyptio-
rum, teste Diodor.
2. ne creditor
ἀσφάλειον, i. e.
caput aut sorte
majorem faceret
duplo. Idem Ro-
mani veterunt,
exigi usuras ultra
duplum, in quo
(duplo sc.) sim-
plum inerat, ita
ut cum usura se-
mel ad quantita-
tem sortis adscen-
dissent, non exi-
gerentur. Hinc il-
lud Harm. 3. tit. 7.
§. 6. τὸν τόκον
τὸ κεφάλαιον
διπλασιαζόν-
των ὁ τόκος
πλάττει. Usura-
rum sortem du-
plicantium, usura
cessat. v. Molin.
uxum d. l. 1. §. 43.
Et ita duplum il-
lud est alterum
tantum, sorte am-
plius, l. 26. §. 1. ff.
de cond. indeb. l. 4.
in fin. ff. de nant.
favor. Edit. 9. l.
27. in fin. l. pen. l.
ult. J. cod. l. ult. J.
de fideicom. id-
que licitum voca-
tur in l. 19. inf. de
mandat. adde Cu-
jac. ad Nov. 121.
Eo pacto Romani
moderati sunt u-

k Lex vetus fuit,
etiam Aegyptio-
rum, teste Diodor.
2. ne creditor
ἀσφάλειον, i. e.
caput aut sorte
majorem faceret
duplo. Idem Ro-
mani veterunt,
exigi usuras ultra
duplum, in quo
(duplo sc.) sim-
plum inerat, ita
ut cum usura se-
mel ad quantita-
tem sortis adscen-
dissent, non exi-
gerentur. Hinc il-
lud Harm. 3. tit. 7.
§. 6. τὸν τόκον
τὸ κεφάλαιον
διπλασιαζόν-
των ὁ τόκος
πλάττει. Usura-
rum sortem du-
plicantium, usura
cessat. v. Molin.
uxum d. l. 1. §. 43.
Et ita duplum il-
lud est alterum
tantum, sorte am-
plius, l. 26. §. 1. ff.
de cond. indeb. l. 4.
in fin. ff. de nant.
favor. Edit. 9. l.
27. in fin. l. pen. l.
ult. J. cod. l. ult. J.
de fideicom. id-
que licitum voca-
tur in l. 19. inf. de
mandat. adde Cu-
jac. ad Nov. 121.
Eo pacto Romani
moderati sunt u-

l Lex vetus fuit,
etiam Aegyptio-
rum, teste Diodor.
2. ne creditor
ἀσφάλειον, i. e.
caput aut sorte
majorem faceret
duplo. Idem Ro-
mani veterunt,
exigi usuras ultra
duplum, in quo
(duplo sc.) sim-
plum inerat, ita
ut cum usura se-
mel ad quantita-
tem sortis adscen-
dissent, non exi-
gerentur. Hinc il-
lud Harm. 3. tit. 7.
§. 6. τὸν τόκον
τὸ κεφάλαιον
διπλασιαζόν-
των ὁ τόκος
πλάττει. Usura-
rum sortem du-
plicantium, usura
cessat. v. Molin.
uxum d. l. 1. §. 43.
Et ita duplum il-
lud est alterum
tantum, sorte am-
plius, l. 26. §. 1. ff.
de cond. indeb. l. 4.
in fin. ff. de nant.
favor. Edit. 9. l.
27. in fin. l. pen. l.
ult. J. cod. l. ult. J.
de fideicom. id-
que licitum voca-
tur in l. 19. inf. de
mandat. adde Cu-
jac. ad Nov. 121.
Eo pacto Romani
moderati sunt u-

m Lex vetus fuit,
etiam Aegyptio-
rum, teste Diodor.
2. ne creditor
ἀσφάλειον, i. e.
caput aut sorte
majorem faceret
duplo. Idem Ro-
mani veterunt,
exigi usuras ultra
duplum, in quo
(duplo sc.) sim-
plum inerat, ita
ut cum usura se-
mel ad quantita-
tem sortis adscen-
dissent, non exi-
gerentur. Hinc il-
lud Harm. 3. tit. 7.
§. 6. τὸν τόκον
τὸ κεφάλαιον
διπλασιαζόν-
των ὁ τόκος
πλάττει. Usura-
rum sortem du-
plicantium, usura
cessat. v. Molin.
uxum d. l. 1. §. 43.
Et ita duplum il-
lud est alterum
tantum, sorte am-
plius, l. 26. §. 1. ff.
de cond. indeb. l. 4.
in fin. ff. de nant.
favor. Edit. 9. l.
27. in fin. l. pen. l.
ult. J. cod. l. ult. J.
de fideicom. id-
que licitum voca-
tur in l. 19. inf. de
mandat. adde Cu-
jac. ad Nov. 121.
Eo pacto Romani
moderati sunt u-

n Lex vetus fuit,
etiam Aegyptio-
rum, teste Diodor.
2. ne creditor
ἀσφάλειον, i. e.
caput aut sorte
majorem faceret
duplo. Idem Ro-
mani veterunt,
exigi usuras ultra
duplum, in quo
(duplo sc.) sim-
plum inerat, ita
ut cum usura se-
mel ad quantita-
tem sortis adscen-
dissent, non exi-
gerentur. Hinc il-
lud Harm. 3. tit. 7.
§. 6. τὸν τόκον
τὸ κεφάλαιον

a Nota de reditu specierum in vino, frumento & similibus data pecunia constituto. Quæritur quæ proportione talis reditus sit emendandus ut in proxima Authentica.

b i.e. certus modiorum numerus.

c l. 23. inf. eod. i.e. maiorem modulationem. l. 44. ff. eod.

d Sive usura consistat in nummis, sive in fructibus, ut hic: utrobique ad legitimum modum reducantur. v. Molin. q. 2. de usur. num. 68.

e q. 21. num. 215. Papon. 12. Arrest. 17. num. 17.

f Fructus aridi, ut melle. l. 1. c. Th. eod. l. ult. in fin. ff. de iure fisci l. 15. c. de susceptorib. An idem in liquidis? idem d. l. 1. l. 23. ff. eod.

g Nota proportionem ad quam redigenda est emptio reditus frumentarii. Hodie puto considerandam esse rationem usurarum receptarum in singulis provinciis. Exemplum summam a Gallis, apud quos regis constitutionibus reditus constituitur ad alios analogiam an denier denze. Itaque modio valente 10. aureos, reditus modii emendus erit 120. Quid si modii valor augeatur? Molinæus 21. q. de usur. num. 122. Papon. 12. Arrest. 17. c. 17. refert debitori electionem permitti usuras ut solvat in pecunia: refertque ita iudicatum in Curia. Admitto equidem favendum esse reo debitori. sed si ita est, æquitas etiam postulabit, ut decreverit modii pretio, creditori iusta merces suppleatur a debitore, ne alioquin claudicat contractus. Sed ea de re dicam l. seq. inf. eod.

h Modio mutuo dato debitori, usura vice, Octavam modii partem, i.e. duos sextarios, possum ab eo stipulari, eaque usura est centesima, ut constat ex Nov. 130.

i i.e. pro singulis solidis 72. solidi libram auri efficiunt. 3. Harm. Zonar. c. 17. Synod. Nycenæ.

j Triens est usura, unam filiquam pro solido dari: tertia centesima, quæ 300. mensibus aut 25. annis forti exæquatur: paritque annuatim quatuor in centum, quatre pour cent. de qua v. Nov. Leo 83. Cujac. tamen ad Nov. 12. refert, ob centenos aureos recte stipulari solidos quatuor & filiquas quatuor: successisse postea maiorem usuram, quæ reddat solidos 16. semissem & 4. filiquas, id est, in libram auri solidos duodenos: & Nicephorum, usura nomine exegisse in singulas auri libras 12. solidos, id est, in singulos solidos quatuor filiquas, ad rationem sc. centesimæ.

k l. 11. §. 1. ff. de pign.

l dixi ad l. 14. sup. eod.

m i.e. prætextu. Ratio dubitandi pro debitore hinc sumitur.

n Ratio decidendi hinc sumitur pro creditore. Et tamen aliter iudicatum fuisse a Senatu Parisiensis ostendi ad l. 16. sup. eod. Sic sentio, in omni venditione (ergo & reditus annui, de quo hic agitur, spectandam esse quantitatem iusti pretii, quod est tempore venditionis, l. 8. in fin. inf. de rescind. eoque admissio non esse querendum, res emptæ creverit: an decreverit: cum certo iure periculum & detrimentum rei ad emptorem pertineat.

o l. 23. inf. eod.

p Usura indebitæ solutæ ante sortem, sortem minuit. Quid, si post sortem solutam deperisset fuerint? stricto iure, sortem minuire non possunt (quia fors soluta hic proponitur) ex quo tamen repeti possunt: nam sorte soluta nihil superest, in quod imputentur. Syn. eod. c. 61. 2. Harm. 7. §. 6.

q Olim plerisque visum fuit; Usurarum indebitarum conditionem non esse, licet omnes imputationem admittent. Hodie & imputatio admittitur, & indebitæ solutæ condicuntur. l. 26. §. 1. ff. de cond. indeb.

r Molinæus n. 296. 297. de usur. negat hanc depositionem requiri. Movetur l. 122. §. 5. in fin. ibid. iure ff. de verb. oblig. de qua questione ibid. dixi, ut & in l. 6. sup. eod. quo nomine reprehenditur a Cujac. ad d. §. 5. Eandem sententiam probat etiam Rolandus a Valle l. conf. 33. n. 34. & seq. & ibi. conf. 63. num. 24. & seq. Sunt & alii loci juris apertissimi in l. 2. c. sup. eod. l. 7. 18. in fin. ff. eod. l. 10. sup. de pign. l. 9. inf. de solut. l. 28. in fin. ff. de admin. tut. l. 82. ff. de cond. & demost. Aliter Cuj. d. loco distinguit, usuras ex mora, oblatione fisci, non eas, quæ ex stipulatione debentur.

s In publico deponere est in æde facta, vel ubi iudex super ea re aditus deponi iussit.

t Antiquum fuit, res communes, l. 4. in fin. ff. fam. vel alterius, ut hic, vel proprias in æde sacra deponere. hinc Eucio in Aulularia act. 4. Tu modo cave, cuiquam iudicasset aurum meum esse istius fides. & post. Fides etiam atque etiam, nunc salvam ut Aulam abs te auferam, Tui fidei concedidi aurum, in tuo loco & fano modo est fuit.

u Publicus locus fit, etiam iudicis dispositione: publicus, i.e. tutus. v. l. 9. §. 8. de pign.

x Depositione legitima sortis & usurarum facta, debitor usurarum cursum sistit, periculum rerum a se depositarum in creditorem suum transfert, pignoratitiam acquirit, ut hic. antichresim liberat. l. 11. sup. eod.

y de qua v. §. 7. inf. de act.

De pecunia data, ut triticum reddatur.
16. Idem A. Sulpitio.
Cum non frumentum, sed pecuniam foenori te accepisse alleges, Ut a certa modiatio b tritici præstaretur, ac nisi in modius sua die fuisset oblatus, mensurarum additamentis c in d fraudem legitimarum usurarum gravatum te esse contendas: potes adversus improbam petitionem competenti uti defensione.

De agricolis.
In auth. nullum credentem agricolæ tenere. §. Sancimus itaque. coll. 4. tit. 13. al. 5. Nov. 34. c. 1.

Ad hæc, qui fructus aridos e credidit agricolæ, vel pecuniam in unoquoque anno pro f modio octavam g partem modii, pro solido h filiquam unam i usurarum nomine accipiens: terram sive aliquid aliud, quod pignori accepit, omnimodo reddat. Si aliquid præter hoc commiserit: ab actione cadat omnimodo.

De fructibus.
17. Imp. Philippus A. Euxeno.
Si k ea lege possessionem mater tua apud creditorem suum obligavit, Ut fructus in l vicem usurarum consequeretur, obitu m maioris percepti emolumenti propter n incertum o fructuum proventum rescindi placita non possunt.

De solutione indebiti.
18. Idem A. Cassori.
Indebitas usuras, etiam si ante sortem solutæ non fuerint, ac p propterea minuire eam non potuerint, licet post sortem redditam creditori fuerint datæ, exclusæ || veteris || juris q varietate repeti possent, perpena ratione firmatum est.

De oblatione debiti & consignatione & depositione.
19. Idem A. Hyrenia.

Acceptam mutuo sortem cum usuris licitis creditori, bus post contestationem offeras: at si non suscipiant, consignatam in publico deponere r, ut cursus legitimarum usurarum inhibeatur: in hoc autem casu publicum s intelligi oportet, vel sacratissimas ædes t, vel ubi competens u iudex super ea re aditus deponi eas disposuerit: Quo subsecuto, etiam x periculo debitor liberabitur, & jus pignoris tollitur: cum Serviana y etiam actio manifeste declaret, pignoris inhiberi persecutionem, vel solutis pecuniis, vel si per creditorem steterit, quo minus solvantur.

Codex

† Quod etiam in tractatibus a servari oportet.
† Creditori scilicet actione utili ad exactionem earum, non adversus debitorem, nisi forte eas receperit, sed contra depositarium, vel ipsas competente pecunias.

De mandatoribus & fidejussoribus.
20. Idem A. Aelio.
Constitutionibus b sacris, quæ ultra certum modum usuras foenebris pecuniæ exigi prohibent, mandatoribus c etiam vel fidejussoribus subventum est: quibus quasi mandator vel fidejussor conventus uti potes.

De soluto simpliciter.
21. Idem A. Chresimo.
Si usuras præstari pignore dato convenerat, & in continenti numeratione facta, postea vel ante d, propter quod debitum solutionem feceras, non e designasti: habuit f creditor in usuras tibi accepto ferendæ solutæ quantitatis facultatem.

De pignoribus.
22. Idem A. Carino.
Pignoribus quidem intervenientibus, usura, quæ sine g stipulatione peti non poterant, pacto h retineri i possunt k.
† Verum hoc iure constituto, cum hujusmodi nullo interposito pacto tantummodo certæ summæ præstari pecuniam convenisse proponas: nec peti, nec retineri quicquam amplius potest, & ad pignoris solutionem urgeri te disciplina juris perspicis.

De oleo & quibuscunque fructibus.
23. Idem A. Jafoni.
Oleo l quidem, vel quibuscunque fructibus mutuo datis, incerti m pretii ratio additamenta n usurarum ejusdem materiæ sualit admitti.

De negotiis gestis.
24. Idem A. Lucio.
Si mater o tua major annis constituta, negotia p, quæ ad te pertinent, gesserit: cum omnem q diligentiam r præstare debeat: usuras s pecuniæ tuæ, quam administrasse fuerit comprobata, præstare compelli potest.

De auro, argento, veste.
25. Imp. Constantinus A. ad Populum.
Pro t auro & argento & veste facto chirographo licitas solvi vel promitti usuras iussimus.

De præscriptione triginta vel quadraginta annorum.
1. De modo usurarum.

26. Imp. Justinianus A. Mennæ P. P.
Eos u, qui principali actione per exceptionem triginta x vel quadraginta annorum, sive personali sive hypothecaria ceciderunt, || jubemus || non posse super usuris, vel fructibus præteriti y temporis aliquam movere quæstionem, dicendo ex iisdem temporibus eas velle sibi persolvi, quæ non ad triginta vel quadraginta præteritos annos referantur, asserendo singulis annis earum actiones nasci: principali z enim actione non subsistente, satis supervacuum est, super usuris vel fructibus adhuc iudicem cognoscere.

† Super usurarum vero quantitate etiam generalem sanctionem facere necessarium a esse duximus, veterem duram & gravissimam earum molem ad mediocritatem

maiores usuras stipulari, δια τὸ ἀδύλον τῶν καρπῶν, propter incertitudinem fructuum. Synops. Bas. c. 66. 3. Harm. 7. §. 24. Quippe nonnunquam accidit, ut mutuum centum modios, pactum usura nomine modium unum in singulos menses, quod usura est centesima: sed fortasse cum mutuo darem 100. illos modios, uno aureo modii sex veniebant: verum fertilitate sequuta, quum debitor mensuram mihi modium solvit, non centesimam, sed bessem mihi centesimæ præstat. Hoc enim facti æstimatio modii, propter insequentiam annorum copiam. Ita Scholiast. Syn. illo loco. dixi ad l. 17. sup. eod.

n l. 16. sup. eod. Cujac. hinc colligit, fruges recepisse immodicas usuras, adde Nov. 32. vel supra legitimum modum, idque confirmat Græcorum autoritate 3. 65. 35. sed ea de re dixi ad l. 17. sup. eod.

o Paul. 1. sent. 4. §. 4.

p v. l. 13. sup. eod. Paul. ib. §. 3. §. 4.

q Paul. 1. sent. 4. §. 4. dixi ad l. 3. §. 9. ff. de negot. gest.

r Paul. ib. §. 1.

s d. l. 13. d. §. 3. l. 37. §. 1. ff. eod.

t Omne debitum rei fungibilis sive mutuabilis, nudo pacto, vel consensu, sive incontinenti, sive ex quocunque intervallo, mutuum fieri, seu in mutuum converti potest. Molin. de usur. q. 85. n. 660. l. 12. sup. eod. l. 8. sup. f. c. 1.

u Sors (ut & omnis actio personalis) triennio præscribitur. An & sortis usura? o ἡ πόρρα πρὸς τριῖν, i.e. heros patricius, putabat non præscribi tricennio, quum usura singulis annis nascantur. Nam 30. annis sortis ratione elapsis, inveniuntur usurarum nomine anni primi, decursum anni, 29. secundi anni, 29. atque ita deinceps? Idem in fructibus causebat patricius: verum hæc sententia reprobat: hac constitutione: cum sit absurdum, causa principali sortis sublata, de usuris & fructibus contendere. Syn. Bas. eod. c. 69.

x Triginta vel quadraginta annis personales & hypothecaræ actiones intereunt. l. 2. sup. de pecunia constituta.

y l. 28. inf. eod.

z dixi ad l. 12. in fin. ff. de reg. jur. Actione sortis sublata, iniquum est de usuris & fructibus contendere.

a fuerat e. im incertus usurarum modus ante Justinianum, v. Molin. de usur. num. 42. aut saltem gravis & durus, idem num. 54.

a i.e. nauticis.

b usuris modus iure injectus est.

v. quæ scripsi ad l. 1. §. 3. in fin. ff. de pign.

c Beneficia debitoribus usurariis concessa, ad eorum mandatores & fidejussores pertinent.

d hinc colligit Cujac. l. 3. obs. 31. ante gestum negotium autoritatem interpositam tutoris valere.

e v. l. 1. §. de solut. l. 5. §. 2. ff. de solut.

f Sortem & usuras debens, si quas quantitates creditori solvit, nulla facta mentione, quo nomine solveret, facultatem habet creditor, si velit, in usuras duaxat acceptam facere solutionem. Syn. eod. l. 1. c. 64. ubi tamen Scholiast. speciem hanc ponit, sortem & usuras debentem, si libras 50. solvat, pro rata 40. quidem in sortem; 20. vero in usuras dedisse videri.

g Usura sine stipulatione ex nudo pacto non petuntur, nisi & pignora in usuras ex pacto dantes, detineantur: Tunc enim & sine stipulatione petuntur, ut hic, Scholiast. Syn. Bas. 7. tit. 6. ex lib. 26. tit. 5. c. 1. l. 3. l. 4. sup. eod. l. 17. §. 4. ff. eod. l. 24. ff. de præscript. verb.

h l. 4. sup. eod. v. Cujac. 8. obs. 17. in fin.

i per exceptionem doli. l. 2. §. de fiscalib. usur.

k modo legitima sint. l. 27. in fin. §. eod.

l i.e. re liquida, idem in aridis, dixi ad l. 12. sup. eod.

m Fructibus mutuo datis, licet &

a creditorem.
b ob pactum con-
gruum scilicet.
c aliis personis
scilicet ab his, quæ ma-
ri negotiantur.

d *Σαλον*, seu
Salonia, navale
Dalmatiz. Stra-
boni 7. nec enim
ad Saloniæ me-
diterranæ Bi-
thyniæ hic locus
referendus, unde
Salonites caesus
dictus. vide Stra-
bonem 2.
e Illicite merces
confiscantur.

f Si vitio debito-
ris pecunia nau-
tica confiscata
est, creditori non
competit in debi-
torem actio: &
merito. Nam est
maris periculum
in se suscepit, ca-
sus supervenien-
tes culpa debito-
ris non recipit.
g Trajectitia seu
nautica pecunia,
periculo credito-
ris mutuo daban-
tur.

h vide 16. ff. 3. ad-
de Oldend. class.
4. ff. 23. 3. Harm.
9.

i Depositarius
dolum duntaxat
& latam culpam
præstat: ac non
fortuitum casum,
nisi aliter conve-
nit. Syn. 13. tit. 2.
c. 35. 3. Harm. 9. §.
15.

k 1. 20. D. cod. 13.
Synopses 2. c. 35.
5. Harm. 9. c. 1. 2. 3.
Τὸν ἑρμῆν, πρὸς
τὴν ἀποκρίσιν.

l non levem ali-
as, culpæ, i. e.
delictæ aut ne-
gligentia non te-
netur, §. 3. Inst.
quib. mod. re. So-
lius doli nomine
tenetur. l. 23. ff. de
reg. jur.

m d. 3. d. l. 23. l.
1. §. 6. l. 20. D. hoc
tit. l. 7. §. 14. l. 27.
§. 3. D. de pactis.
n l. 1. §. 32. D. cod.
καὶ τὴν πρὸς ἀ-
ποκρίσιν.

o *παραγμάτων
ἀγῶν κατέ-
χευται*, id est,
actione rerum ce-
laturarum, amotarum. Syn. Basil. cod. Dixi in Nomenclatore meo ad Harmenopolium 1. tit. 3.

p Ex mora, depositi usura, l. 24. in fin. ff. cod. &
fructus debentur. Paul. 2. sent. 12. §. 2. p. l. 28. in fin. ff. cod. l. 32. §. 2. ff. de usur. puta
locati, l. 54. ff. locati. pro socio, l. 60. ff. pro socio, negotiorum gestorum actione, l. 38. ff. de
neg. & alius, quorum sit mentio in §. 28. Inst. de act. q. Idem dicendum si depositarius,
re deposita fuerit usus, v. l. 3. §. 4. inf. cod. r Humanitatis est, deteriore uti actione.

f Concurfus actionis furti admittitur cum actione depositi, l. 29. ff. cod. pro socio, l. 45.
46. ff. pro socio. & mandato, l. 22. §. 7. ff. mand. vide Cujac. 17. obs. 12. t. l. 4. §. cod. l. 28.
in fin. l. 25. §. 1. l. 29. D. cod. adde l. 1. §. 1. D. de usur.

u Depositarius, si ve ex deposito usuras accipit: si ve ipse deposito sit usus, usuras præstat.
3. Harm. 9. §. 4.
x vide l. 3. §. cod. l. 8. §. ad exhibendum.

y Non tenetur etiam lucrum ex deposito factum restituere, potest enim fieri, ut lucrum ex
pecunia deposita fecerit? Teneri videtur, cum iniquum sit ex re mea fieri locupletiores,
cum gratuitam, integram, & abstinentem ab omni lucro fidem debeat. l. 38. circa fin. D. de
negotio, & cum dolo faciat, qui id quod ad se pervenit, non reddat. l. 1. in fin. ff. cod. Sed
non ita est, nec enim statim meum est, quod ex mea pecunia comparatur. l. 1. inf. si quis
sibi vel alteri. Quin sololastic negant usurarium ad restituendum lucrum ex usuris ac-
ceptis factum, teneri: sed ad eas tantum pecunias, quas illicite exegit, qua de re vide ple-
nius apud Molinæum de usuris quæst. 83. num. 627. 628. lucrum huiusmodi superlucrum
appellatur.

z etiam si mea sit mora.
a adde l. 3. vers. si cui vis. inf. de usuris rei jud. l. 49. in fin. ff. de ar. emp.

b Imo duæ sunt, l. 8. vers. ibi enim dicitur. D. de eo, quod certo. Solve, Usurarum promiss-
sorum ex stipulatione, duæ sunt obligationes: usurarum ex mora unica obligatio. Hæ peri
non possunt, priores possunt. l. 23. D. except. rei jud.

c l. 5. §. 6. D. de except. rei jud.

ex navigatione maris metui solet, ad te a pertinuisse b
profitearis, non est dubium, pecuniæ creditæ ultra lici-
tum c modum te usuras exigere non posse.

3. Iidem AA. Junia.

Cum proponas te nauticum fœnus ea conditione dedis-
se, Ut post navigium, quod in Africam dirigi debitor adse-
verabat, in Salonitarum d portum nave delata, fœnebris
pecunia tibi redderetur, ita ut navigii duntaxat, quod in
Africam destinabatur, periculum susciperes: perque
vitium debitoris, nec loco quidem navigii servato, illicitis
e comparatis mercibus, quæ navis continebat, fiscum
occupasse; amissarum f mercium detrimentum, quod
non ex marinæ tempestatis discrimine, sed ex præcipiti
avaritia, & incivili debitoris audacia accidisse adsevera-
tur, adscribi tibi juris publici ratio non permittit.

4. Iidem AA. Eucharisto.

Trajectitiæ quidem pecuniæ, quæ g periculo credito-
ris mutuo datur, casus, antequam ad destinatum lo-
cum navis perveniat, ad debitorem non pertinet. Sine
huiusmodi vero conventionione, infortunio naufragii debi-
tor non liberabitur.

DEPOSITI h, VEL CONTRA.

TIT. XXXIV.

De rei interitu; de concurrentibus actionibus.

1. Imp. Alexander A. Mesteno.

Si i incurfu latronum vel alio fortuito casu ornamen-
ta deposita apud interfectum perierint: detrimentum
ad heredem ejus, qui depositum accepit, qui dolum k
solum & latam l culpam (si m non aliud specialiter
convenit) præstare debuit, non pertinet. Quod si præ-
teritum latrocinii commissi, vel alterius fortuiti casus, res,
quæ in potestate hæredis sunt, vel quas dolo desit possi-
dere, non restituitur; tam depositi, quam n ad exhi-
bendum actio, sed & in rem vindicatio competit.

De usuris.

2. Imp. Gordianus A. Celso.

Usuræ in o depositi actione, sicut in cæteris bonæ fi-
dei iudiciis p, ex mora q venire solent.

De usuris & de furti actione.

3. Idem A. Austerio.

Si depositi experiaris, non immerito etiam usuras r
tibi restitui flagitabis: cum tibi debeat gratulari, quod
furti s eum actione non facias obnoxium. Si quidem qui
rem depositam invito domino sciens prudensque in usus t
suos converterit, etiam furti delicto succedit.

De usuris.

4. Idem A. Timocrati.

Si u deposita pecunia is, qui eam suscepit, usus x est,
non dubium est, etiam usuras y debere præstare z.
Sed si cum depositi actione expertus es, tantummodo a
fortis facta condemnatio est: ultra non potes propter us-
ras experiri. Non b enim duæ sunt actiones, alia totius,
alia usurarum, sed una: ex qua condemnatione facta, ite-
rata actio rei iudicata exceptione c repellitur.

o Ex mora, depositi usura, l. 24. in fin. ff. cod. &
fructus debentur. Paul. 2. sent. 12. §. 2. p. l. 28. in fin. ff. cod. l. 32. §. 2. ff. de usur. puta
locati, l. 54. ff. locati. pro socio, l. 60. ff. pro socio, negotiorum gestorum actione, l. 38. ff. de
neg. & alius, quorum sit mentio in §. 28. Inst. de act. q. Idem dicendum si depositarius,
re deposita fuerit usus, v. l. 3. §. 4. inf. cod. r Humanitatis est, deteriore uti actione.

f Concurfus actionis furti admittitur cum actione depositi, l. 29. ff. cod. pro socio, l. 45.
46. ff. pro socio. & mandato, l. 22. §. 7. ff. mand. vide Cujac. 17. obs. 12. t. l. 4. §. cod. l. 28.
in fin. l. 25. §. 1. l. 29. D. cod. adde l. 1. §. 1. D. de usur.

u Depositarius, si ve ex deposito usuras accipit: si ve ipse deposito sit usus, usuras præstat.
3. Harm. 9. §. 4.
x vide l. 3. §. cod. l. 8. §. ad exhibendum.

y Non tenetur etiam lucrum ex deposito factum restituere, potest enim fieri, ut lucrum ex
pecunia deposita fecerit? Teneri videtur, cum iniquum sit ex re mea fieri locupletiores,
cum gratuitam, integram, & abstinentem ab omni lucro fidem debeat. l. 38. circa fin. D. de
negotio, & cum dolo faciat, qui id quod ad se pervenit, non reddat. l. 1. in fin. ff. cod. Sed
non ita est, nec enim statim meum est, quod ex mea pecunia comparatur. l. 1. inf. si quis
sibi vel alteri. Quin sololastic negant usurarium ad restituendum lucrum ex usuris ac-
ceptis factum, teneri: sed ad eas tantum pecunias, quas illicite exegit, qua de re vide ple-
nius apud Molinæum de usuris quæst. 83. num. 627. 628. lucrum huiusmodi superlucrum
appellatur.

z etiam si mea sit mora.
a adde l. 3. vers. si cui vis. inf. de usuris rei jud. l. 49. in fin. ff. de ar. emp.

b Imo duæ sunt, l. 8. vers. ibi enim dicitur. D. de eo, quod certo. Solve, Usurarum promiss-
sorum ex stipulatione, duæ sunt obligationes: usurarum ex mora unica obligatio. Hæ peri
non possunt, priores possunt. l. 23. D. except. rei jud.

c l. 5. §. 6. D. de except. rei jud.

De sequestro.

5. Imp. Valent. & Gallienus. AA. & Valerianus
Cæsar Claudiano.

Propter instrumenta quidem, quæ te deposuisti cum
adversario tuo dicis, Ut a residua pecunia, qua ex con-
ductione debebatur b soluta, ea reciperes: si c id, quod pla-
cuerat implesti, sequestrum d potes convenire. Quam-
vis e autem hæc reddita non fuerint: tamen adversus
eum, a quo fundum conduxeras, si omne, quod ex con-
tractu debebatur, reddidisti; ipsis solutionibus f tutus es.

6. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC.
Alexandro.

IS g, penes h quem utramque i partem transactionis
vel alia instrumenta commendasse k dicis, Legem, qua
hæc suscepit, servare l necesse habet m.

De pecunia deposita & a depositario credita.

7. Iidem AA. Attico.

Desiderium tuum cum rationibus juris non congruit:
nam n si custodiam o pecunia suscepisti, quam aliis a
te p mutuo q datam p, conscriptum instrumentum, quo
hanc tibi reddi profiteris, arguit q: solutionem ejus com-
petentem improbe reculas r.

8. Iidem AA. Alexandro.

Si is, qui depositam a te pecuniam accepit, eam suo no-
mine vel cujuslibet alterius mutuo dedit, tam ipsum
de implenda suscepta fide, quam ejus successores s tene-
ri tibi certissimum est. Adversus eum autem, qui t acce-
pit, nulla actio tibi competit, nisi nummi extent: tunc
enim, contra possidentem uti rei vindicatione u po-
tes.

De rebus commendatis a servo hereditario.

9. Iidem AA. Menophilo, & cæteris.

Cum x hereditas personam y domini sustineat, ab hæ-
reditario z servo, priusquam patri vestro successerit,
res commendatas, secundum bonam fidem ab ejus,
qui suscepit, successoribus a apud Rectorem Provincie
petere potestis.

De infamia & condemnatione.

10. Iidem AA. & CC. Septimæ.

Qui depositum non restituit, suo nomine conventus &
condemnatus ad ejus restitutionem cum infamia b
periculo urgetur. S. Id. Decemb. Nicomedia, CC. Coss.

De compensatione, deductione, doli exceptione. 1. De at-
tentione depositario ab alio facta, ne depositum
reddat.

11. Imp. Justinianus A. Demostheni P. P.

Si quis vel pecunias, vel res quasdam per depositionis
accepit titulum c: eas volenti ei, qui deposuit, red-
dere illico d modis omnibus compellatur: nullamque e
compensationem f vel deductionem g, vel doli exceptio-
nem opponat: quasi & ipse quasdam contra eum, qui de-
posuit, actiones h personales vel in rem, vel hypotheca-
riam præstendens: cum non sub hoc modo depositum ac-
ceperit, Ut non concessa ei retentio generetur, & contractus,
qui i ex bona fide oritur, ad k perfidiam retrahatur. Sed &
si ex utraque parte aliquid fuerit depositum: nec in hoc
casu compensationis præpositio oriatur: sed deposita
quidem res vel pecunia ab utraque parte quam celerrime l
sine aliquo obstaculo restituantur, ei videlicet primus,
qui primus m hoc voluerit, & postea legitimæ actiones

o Depositarius, custos. p Nugatur, qui hac voce intelligit depositum. Reus hic co-
gitur ad solutionem. in fin. 7. cod. ibi, solutionem. Depositarius non solvit, sed restituit.

q forte quia in eo adscriptum erat, pecuniam Titii, Sejo creditâ fuisse ab Attico depositario.
r & ita, qui deposuit, si nullam depositi cautionem habet, potest in subsidium probationes
querere, etiam ex instrumento depositarii cum alio facto. Quod hic legimus depositarium
conveniri, an ideo excluditur actio adversus eum, qui meam pecuniam a depositario mutuo
accepit? v. l. 8. in fin. 7. cod. l. 1. §. in fin. 7. cod. l. 12. §. 2. l. 25. ff. cod. t. dixi ad l. 13. §. de obl.
u v. l. 9. in fin. ff. de rei vind. x Depositum ab hereditario servo, hæres actione conse-
qui & vindicare potest. 3. Harm. 9. §. 10. y vide l. 31. D. de her. inst. z l. 1. §.
29. D. cod. l. 16. D. de oblig. a l. 8. §. cod. b l. 1. §. 6. D. de his
qui notant.

c i. e. de quibus depositum constat aliquo instrumento. Quaritur autem
an id locum habeat in deposito confessato? locum habere ostendit Rol. a Valle. i. conf. 17. n. 2.
3. 4. 5. de seqq. quod consilium omnino vide; est enim & perelegans & varia doctrina refer-
sum. d quam celerrime, vers. sed & ff. cod. prima fronte, vers. quod obtinere. in fin.
quam ocyslime, in fin. hinc colligit, Instrumentum depositi habere executionem paratam.
v. Rol. a Valle d. conf. num. 2. e Depositarius, deponenti suum depositum repetenti,
objicere hæc non potest, compensationem, deductionem, doli exceptionem, actionem perso-
nalem, in rem hypothecariam. f Compensationis locus non est in causa depositi. Paul.
2. sent. 12. §. 3. l. 14. in fin. §. de compensationibus. Nov. 88. c. 1. §. 30. vers. sed nostra. Inst. de actio-
nib. 3. Harm. 9. §. 32. §. in bona fidei. Inst. de ar. g Deductio est partis: compensatio,
totius, interdum & partis. h d. l. 14. in pr. i Hæc verba significant, bonæ fidei
accessionem esse. v. Cujac. 17. obs. 4. k Quod bonæ fidei est, ad perfidiam non est tra-
hendum. l prima fronte, id est, illico, in pr. §. cod. & 7. cod. quam ocyslime.

m facit l. 29. D. de iudiciis.

u 2 integræ

a Sequester is est,
apud quem plu-
res in solidum
rem deposuerunt
certa conditione
custodiendam &
reddendam. l. 14.
Beleg. 2. cap.

b *πρὸς μισθῶ-
ν ἑνὸς*, id est,
de sequestris: ad-
de l. 6. inf. cod. l.
12. §. 1. l. 17. §. 1.
ff. de positi. l. 110.
ff. de regulis jur.
b a te scilicet.
c ante conditio-
nem sequestri
impletam, agi
non potest. l. 1. §.
2. in fin. de positi.
d quid sequester
supra dixi.

e l. 4. 19. 23. inf. de
solutionibus. Ra-
tio dubitandi hic
sumitur, nondum
enim plene libe-
ratus videbatur,
cui obligatio

instrumentum
nondum erat red-
ditum. sed non
ita est, constat e-
nim e contrario,
non continuo
censeri reum li-
beratum, etiam si
penes eum sit ob-
ligationis instru-
mentum. vide l.
20. §. de prob.

f Cur? solutione
extinguitur obli-
gatio. Inst. quib.
mod. toll. oblig. l.
107. ff. de solus.
g i. e. sequester.
l. 5. §. cod.

h Qui ab utraque
parte vel transa-
ctionis vel ejus-
vis alterius con-
tractus instru-
menta depositi
nomine accepit,

necesse habet pa-
dis stare, quibus
ea suscepit. 3.
Harm. 9. §. 20.

i id est, actorem
& reum.
k i. e. deposuisse.
l l. 9. §. 3. ff. de
dolo.

m nisi sponso sit
inhonesti. l. 17.
in fin. ff. de præf.
n Qui rem apud
se depositam apud
alium quempiam
adhibita scriptu-
ra deposuit, haud
recte, quæ acce-
pit, restituere re-
cusat, cautionem
proferens, qua
se ostendit apud
alium deposuisse.

3. Harm. 9. §. 22.

a illico. §. cod.
b Proestatio ter-
tium facta deposti-
tario, non potest
remorari vel impe-
dire depositi
mei restitutionem.

c Illico. vide §. cod.

d in aliis causis
potest debitori
fieri denuncia-
tio, ne solvat cre-
ditori. vide l. 2.
D. de leg. commis-
sor.

e Differentia vi-
detur in eo fuisse:
Pecuniam nu-
meratam deposti-
tam, pro parte
hereditaria res-
titui uni herede-
m deponentis
posse quidam ex-
istimabant: ne-
que eo nomine
coheredem a re-
liquis coheredi-
bus conveniri
posse, aliis parti-
bus pecuniarum, casu
fortuito, apud
depositarium

peremptis, sibi
denique recte
partem suam ac-
cepisse: & in ea
accipienda vigi-
lasse. Mallam ve-
ro auri, argenti
facti vel infecti,
massam, inquam,
vel speciem ar-
genti depositam
recte quidem re-
stitui pro parte
hereditaria ha-
redi putabant:
verum si partes
reliquae casu for-
tuito perissent
apud depositari-
um, censabant
eum heredem
qui partem suam
in specie vel
massa ita accepis-
set, recte conve-
niri a coheredibus.
Hanc differenti-
am tollit Justinia-
nus, hoc con-
stituto, ut ne qui
hæres sibi vigila-
verit in parte
sua depositi reci-
pienda, eo nomi-
ne a coheredibus
conveniat aliis
partibus casu per-
emptis apud de-
positarium: si ve
pars restituta de-
positi in pecunia,
sive in massa, sive
in specie consti-
tat: non hoc ma-
gis, quam illo
modo, heredem
coheredibus suis
obnoxium esse.

f l. 1. §. 36. D. cod.

g vide l. 1. §. cod.

h Summ qui re-
cepit, coheredi
aut socio non ob-
ligatur. l. 38. D.

i Quid si legamus, hæres. Est enim species hujus constitutionis, in hærede partem suam depositi recipiente.

k Industrii poenas negligentium non solvunt.

l vide l. 17. ff. 1. adde l. 4. §. 1. Oldend. class. 4. art. 24.

m Mandati directa competit ei, qui mandavit: Contraria, ei, cui mandatum est, vide l. 4. §. cod.

n Contraria mandati datur ia mandatore.

o Procurator potest a tertio quodam mutuum pecuniam accipere, explicandi mandati negotii causa.

p l. 12. §. 9. ff. cod. Paul. 2. sent. 15. §. 2.

q l. 17. §. cod. l. 7. ff. cod.

r Fidejussor pro reo potest solvere.

s Hæredibus fidejussoris competit contraria adversus reum principalem.

t i. e. detrimentum aut damnum datum pignoris, quæ creditor dederat debitoris prin-
cipalis causa.

u id est, ante litem contestatam. l. 16. ff. de procur.

integræ quoque ei reserventur. Quod obtinere (sicut jam dictum est) oportet, & si ex una parte depositio celebra est, ex altera autem compensatio fuerit opposita: ut, integra omni legitima ratione servata, depositæ res vel pecuniæ prima a fronte restituantur.

¶ Quod si in scriptis attestatio b non per dolum vel fraudem fuerit ei, qui depositum suscepit, ab alio transmissa, ut minime depositum restituat; hocque per jusjurandum affirmaverit: liceat ei, qui deposuit, sub defensionis cautela idonea præstita, res depositas quam c ocysime recuperare.

In auth. de deposito, & denunciatione inquilinorum. §.

1. col. 6. tit. fin. Nov. 88. c. 1.

Sed jam cautum est, ne quis extrinsecus depositario interdicat depositi restitutionem: qua subsecuta, depositor possidens pulsari poterit ab eo, qui interdixit.

† Si contra factum fuerit, damnum, quodcumque acciderit ei, qui vim passus est, præstabitur ab eo, qui interdixit, nec non & tertia centesima usurarum nomine, ex quo facta est hujusmodi contestatio.

† Quibus poenis subjacet, qui vel inquilino d dationem pensionum, vel publica persona panis interdicat administrationem.

De heredibus.

12. Idem A. Joanni P. P.

Supervacuum veterum differentiam e e medio tollentes, si quis certum pondus auri vel argenti confecti vel in massa constituti deposuerit, & plures scripserit hæredes; & unus f ex his contingentem tibi portionem a depositario acceperit, alter superfederit, vel alias fortuito casu impeditus hoc facere non potuerit; & postea depositarius in adversam inciderit fortunam, vel sine g dolo depositum perdiderit: sancimus, non esse coheredi ejus licentiam venire contra eum coheredem suum, & ex ejus parte avellere, quod ipse ex sua parte consequi minime potuit, quasi eo, quod coheres accepit, communi constituto: cum si certæ pecuniæ depositæ fuerint, & suam partem unus ex heredibus accepit, nemini veniat in dubium bene h eum accepisse partem suam, & non debere aliam partem attingere: nobis etenim non videtur esse homo i obnoxius, neque in massa, neque in specie, neque in pecunia numerata, qui suam partem suscepit, ne industria k poenas delicti solvat: si enim & alius hæres tempora opportuna, quemadmodum coheres ejus, observasset: & suam uterque reciperet, & sequentibus alterationibus minime locus relinqueretur.

MANDATI VEL CONTRA m.

TIT. XXXV.

De sumptibus & de salario.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Leonidæ.

Aversus n eum, cujus negotia gesta sunt, de pecunia, quam de propriis opibus vel ab aliis o mutuo acceptam erogasti, mandati actionem pro forte & usuris p potes experiri. De salario q autem quod promissit, apud Præsidentem provinciae cognitio præbebitur.

2. Idem Augusti Marcello.

Cum ex causa fidejussionis pecuniam patrem tuum exsolvisse r proponas; habes s mandati actionem: qua non solum pecuniam, sed etiam pignora r in obligationem deducta, potes consequi.

Si is, qui actionem mandavit, egerit.

3. Idem AA. Germano.

SI pater tuus tibi sui juris constituto actionem adversus debitores suos mandavit: potuit & ipse præsens adversus eos re u integra experiri. Si quid itaque ab eo apud judicem actum est, rescindi nulla ratio patitur.

¶ Quid si legamus, hæres. Est enim species hujus constitutionis, in hærede partem suam depositi recipiente.

k Industrii poenas negligentium non solvunt.

l vide l. 17. ff. 1. adde l. 4. §. 1. Oldend. class. 4. art. 24.

m Mandati directa competit ei, qui mandavit: Contraria, ei, cui mandatum est, vide l. 4. §. cod.

n Contraria mandati datur ia mandatore.

o Procurator potest a tertio quodam mutuum pecuniam accipere, explicandi mandati negotii causa.

p l. 12. §. 9. ff. cod. Paul. 2. sent. 15. §. 2.

q l. 17. §. cod. l. 7. ff. cod.

r Fidejussor pro reo potest solvere.

s Hæredibus fidejussoris competit contraria adversus reum principalem.

t i. e. detrimentum aut damnum datum pignoris, quæ creditor dederat debitoris prin-
cipalis causa.

u id est, ante litem contestatam. l. 16. ff. de procur.

De sumptibus.

4. Imp. Alex. A. Vulnerato.

ETIAM a si contrariam sententiam reportaverunt, qui te ad exercendas causas appellationis procuratorem constituerunt: si tamen nihil culpa tua factum est, sumptus b, quos in litem probabili c ratione feceras, contraria d mandati actione petere potes.

De bonorum possessione a procuratore neglecta.

5. Idem A. Gulliano.

SI maritus sororis tuæ tibi procurans petere bonorum possessionem noluerit, eum ipso tibi congregiendum est: quam querelam ita cum effectu habes, si mandasse te, ut peteretur bonorum possessio, eumque neglexisse e arguas.

De tacito mandato.

6. Imp. Gordian. A. Sosibio.

SI fidejussor pro reo patiente f fidem suam adstrinxerit, mandati g cum eo post exolutam pecuniam vel factam condemnationem, potest actionem exercere.

De pecunia credita.

7. Idem A. Aureliano.

SI literas ejus secutus h, qui pecuniæ actor i fuerit, ei, qui tibi literas tradidit, pecunias credidisti: tam conditio adversus eum, qui a te mutuam sumpsit pecuniam, quam adversus eum, cujus mandatum secutus es, mandati actio tibi competit k.

De pecunia credita, & de pignoribus.

8. Imp. Valer. & Gallien. AA. & Valer. Cæs. Lucio.

SI tibi pupillorum pater, ut pecuniam in rem suam servis ejus crederes, mandavit l, & in hanc rem || æque || ipso præcipiente pignora m sunt obligata: & mandati actione pupillos n post mortem patris convenire, & exequi jus o obligationis pignorum poteris, si in solutione cessabitur.

De causa per procuratorem laesa.

9. Imp. Dioclet. & Max. Augusti Marcello.

Cum per procuratorem causam tuam laesam p esse dicas, mandati actio adversus eum tibi competit.

An intercessor, qui nondum solvit, mandati agere possit.

10. Idem AA. Papio.

SI pro ea, contra quam supplicas, fidejussor seu mandator intercessisti; & neque condemnatus q es, neque bona || sua || eam dilapidare || postea || cepisse comprobare possis, ut || tibi || justam r metuendi causam præbeat; neque ab initio ita te obligationem suscepisse, ut eam possis & ante s solutionem convenire: nulla juris ratione, antequam satis creditori pro ea feceris, eam ad solutionem urgeri certum est. Fidejussorem vero seu mandatorem exceptione munitum & injuria r judicis damnatum, & appellatione u contra bonam fidem minime usum, non posse mandati x agere, manifestum est.

De gestis vel non gestis, de dolo, & culpa, de sumptibus.

11. Idem Augusti Cajo.

PROCURATOREM non tantum pro his, quæ gessit, sed etiam pro his, quæ gerenda suscepit y, & tam propter exactam ex mandato pecuniam, quam non z exactam, tam dolum a, quam culpam, sumptuum b ratione bona c fide habita, præstare necesse est.

De tenore mandati servando.

12. Idem AA. Firmo.

Cum mandati negotii contractum certam d accepisse legem adseveres: eam integram secundum bonam e fidem custodiri convenit. Unde si contra mandati tenorem procurator tuus ad te pertinentem fundum vendidit, nec venditionem postea ratam f habuisti: dominium tibi auferre non potuit.

De dolo, culpa, casu.

13. Idem Augusti Zosimo.

A Procuratore dolum g & omnem h culpam, non etiam improvisum i casum præstandum esse, juris autoritate manifeste declaratur.

x Mandati agimus, adversus eum, cujus nomine fidejussimus.

y adde, neci gessit.

z vide l. 5. in fin. §. cod. l. 21. in fin. §. cod.

a l. 13. inf. cod. b v. l. 4. §. cod. l. 14. §. cod. l. 10. §. 9. l. 27. §. 4. ff. cod.

c vide l. 122. §. cod. d i. e. aliam a vulgari & communi.

e l. 11. §. cod. l. 16. l. 59. §. 1. in fin. D. cod.

f Ratihabitione confirmatur alias inutilis venditio.

g l. 11. §. cod. h etiam levem dixi ad l. 23. D. de reg. jur.

i Casus a nemine præstatur. Hoc ut verum sit, dixi ad l. 6. §. de pignorat. & l. 15.

§. 2. D. locati.

a Ratio dubitan-
di hæc fuit in l.
56. ff. cod. l. 10. §.
1. ff. de negot.
b d. l. 56. in fin. l.
46. §. 6. ff. de pro-
cur.

c l. 27. §. 4. ff.
cod. l. 38. ff. de rei.
vind. l. 3. ff. de
contr. lit.

d l. 1. §. cod. l. 10.

§. 9. l. 12. §. 9. ff.
cod. l. 46. §. 5. ff. de
proc.

e Mandatarius, si
quid in rem do-
mini necessari-
um, aut jam co-
muni, neglexit,
tenetur. l. 11. §.

cod. l. 5. §. 1. in
fin. l. 8. §. 4. §. 10.

l. 22. in fin. l. 27. §.

2. ff. cod. l. 17. §.

3. ff. commodati.

f qui patitur pro
se fidejungere, vi-
detur mandare.

l. 6. §. 2. ff. cod. pa-
tientia mandati
species est.

g l. 2. §. cod.

h qui mandavit
credi, l. 8. §. cod.

l. 27. in fin. ff. cod.

i. §. 5. de exercit.

l. 13. ff. de fidejuss.

qui simplici-
ter commenda-
vit. l. 12. §. 12. ff.

cod. l. ult. §. quod
cum eo. l. 65. ff. de
acquir. rer.

i id est, dispen-
sator.

k ordine tamen
servato discussio-
nis & divisionis.

Nov. 4. c. 1.

l. 1. §. cod.

m ut l. 2. in fin. §.

cod.

n hæredes se. l.

4. in fin. ff. de fi-
dejussorib. dixi ad

l. 4. §. de her. act.

o vide l. 17. inf.

de fidejussorib.

p l. 8. §. 1. ff. cod.

l. 10. §. de procur.

q Fidejussor non
agit actione man-
dati, nisi conde-
mnatus sit, aut

reus bona sua di-
lapidet & ever-
tat. l. 38. in fin. ff.

cod. l. 45. ff. de fi-
dejussor.

r Fidejussionis
longæ periculis
ab ea se liberari
recte potest pete-
re: & eo nomine
adversus eum, cu-
jus causa fidejus-
sit, agere: ut fi-
dejussionis onere
liberetur: vide

Socin. reg. 147. l.

Lucius. 38. ff.

mandati.

s vide Socin. reg.

148.

t l. 67. ff. de fi-
dejussorib.

u Fidejussor con-
demnatus appel-
lare debet: alias,
si citra appella-
tionem opposi-
tam solverit, non
repetet. l. 8. §. 8. l.

25. l. 48. ff. cod.

2 Quod uni socio traditur alterius voluntate, etiam alteri illi videtur traditum. Salye. b Morre haurit mandatum re integra: dixi ad l. 26. §. 3. ff. cod. l. 8. §. de obl. l. ult. ff. de solutionib. §. item si adhuc. Inst. mandati. alius etiam causis finitur. c fallit in pia causa, arg. l. si ego. §. 5. l. ff. de iure dotium: si mandator tenebatur id facere, quod mandavit. Gloss. in l. fundi venditor. 33. ff. de acq. possess. c. si super gratia. de officio delegati in 6. fallit quoque favore pacis, unde Marfil. notat singul. 44. Procuratorem ejus, qui vulneratus fuit, constitutum ad pactum incundum, vulnerato postea mortuo, cum adversario defuncti recte transigere & pacisci posse. Bald. in addit. Speculat. tit. de homicidio. d l. 8. §. 6. ff. cod. e vide l. 1. in fin. §. cod. l. 56. §. 3. ff. cod. f d. l. 1. g puta duplum, v. l. 27. §. de usur. h ο ερχολαζονσας ταν αλλοτριαν δεικνυ &c. Qui alienam rem redemit, impleri promissa in hac causa recte non petit: nec enim mandati actionem habet. Qui vero mandati nomine, litem alicuius suscepit, sumptus factos repetere potest. Syn. Basil. 14. περ ει ερχολαζον: ubi ερχολαζον definit, eum, qui pecuniam praestat, ut alienae actionis in se fiat cessio: quod & Harmenopolus confirmat. lib. 6. tit. de verb. sign. §. 30. vide l. 15. §. de procur. vide §. tit. ne liceat potentioribus patrocinio adde Cujac. 8. observ. 31. i v. l. 11. §. cod. k l. 1. l. 6. §. 5. ff. de his, qui morant. l. v. l. 8. §. de fundis. Ciceronem pro Balbo, & Roscio Amerino: v. Rolandum a Valle. l. conf. 21. num. 9. id est, cum omni diligentia. n dixi l. 1. §. cod. o & quasi vorantes, vide l. 2. sup. ne liceat potentioribus. p praeprare, vide Cujacium 16. obs. 24. q Redemptores litem sunt, qui lites alienas sibi cedi faciunt. Res litigiosa vendi non potest. v. Cujacium 8. obs. 31. r Cessione empti nemois nemo ulterius uti potest, quam ad quantitatem soluti pretii, hoc est, Redemptor, sive is, in quem alienae lites facta cessio est, amplius recipere, quam pro pecuniarum praestitarum & usurarum competentium quantitate non potest. Syn. Basil. cod. cap. 83. In Gallia haec Constitutio locum non habet, ubi cessionarius integrum debitum potest petere. Imbertus in Enchiridio in verb. peines pecuniarum. adde Cujac. 10. obs. 3. s Cessio juris non valet, nisi in instrumento causa cessionis adjiciatur: puta venditionis, ut hic: hoc tamen locum habere negat Marfilus sing. 45. quoties debitor adversus quem jus cedo, praesens est, nec contradicit, ut eo casu non possit simulationis exceptionem obijcere adversus huiusmodi cessionem: atque ita retulisse Baldum in l. cum essent. 33. in fin. ff. de servit. rustic. praediorum.

De eo, quod duorum voluntate uni eorum datum est.

14. Iidem Augusti Hermiano.

SI secundum mandatum Triphonis & Felicis equos tui Specunia comparatos, vel in solutum a proprio debitore tibi traditos, uni a de his utriusque voluntate dedisti: ad parendum placitis eos mandati iudicio conventos bona fides urget.

De morte domini.

15. Iidem AA. Precatio.

Mandatum re integra domini morte b finitur c.

Si mandataris fidem rumpat.

16. Iidem Augusti Uranio.

AD comparandas merces data pecunia, qui mandatum suscepit, fide rupta, quanti d interest mandatoris, tenetur.

De salario.

17. Iidem AA. Gorgonio.

Salarium e incertae pollicitationis peti non potest.

De eo, pro quo intercessum est, & de ejus successonibus. De mora, & de usuris.

18. Iidem AA. Tusciano.

Post solutionem a se factam, qui dari mutuo mandavit, ab eo, pro quo intercessit, vel successoribus ejus, quod solutum est, etiam cum usuris f post moram recte postular.

De usuris & pignoribus.

19. Iidem Augusti Eugenio.

PREtium rerum distractarum, quas venales praecedente mandato acceperas, ultra licitum g usuras ex stipulatione vel mora praestare (licet pignora data probentur) compelli non potes.

De eo, qui incertum litis redemit. 1. De sumptibus.

20. Iidem AA. Epagatho.

SI contra licitum, litis h incertum redemisti: interdicta conventionis tibi fidem impleri frustra petis.

1 ¶ Quod si gratuitum mandatum suscepisti, secundum bonam fidem sumptus i recte postulas.

De pecunia, fama, & culpa.

21. Imp. Constantinus A. Vol. Lusiano P.F.P.

IN re mandata non pecunia solum, cujus est certissimum mandati iudicium, verum etiam existimationis k periculum est. Nam suae quidem quisque rei moderator l atque arbiter, non omnia negotia, sed pleraque ex proprio animo facit: aliena vero negotia exacto m officio geruntur: nec quicquam in eorum administratione neglectum n ac declinatum culpa vacuum est.

De redemptionibus litium.

22. Imp. Anastasius A. Eustachio Praefecto praetorio.

PER diversas interpellationes ad nos factas, comperimus quosdam alienis rebus fortunisque inhiantes o, cessiones aliis competentium actionum in semet exponi properare p: hocque modo diversis personas litigatorum vexationibus afficere: cum certum sit, pro indubitatis obligationibus eos magis, quibus antea suppetebant, ¶ jura ¶ sua vindicare, quam ad alios ea transferre velle. Per hanc itaque legem jubemus in posterum huiusmodi conamen inhiberi: nec enim dubium est redemptores q litium alienarum videri eos esse, qui tales cessiones in se confici cupiunt: ita tamen, ut si quis datis pecuniis huiusmodi subierit cessionem, usque r ad ipsam tantummodo solutarum f pecuniarum quantitatem, & usurarum ejus

actiones exercere permittatur: licet a instrumento cessionis, venditionis b nomen insertum sit: exceptis c scilicet cessionibus, quas inter cohæredes pro actionibus hæreditariis fieri contingit: & his quascunque vel creditor, vel is, qui res aliquas possidet, pro debito, seu d rerum, apud se constitutarum munimine ac tuitione accepit: nec e non his, quas inter legatarios seu fideicommissarios, quibus debita, vel actiones seu res aliae relictæ sunt, pro his fieri necesse sit. Nulla etenim tali ratione intercedente, redemptor (sicuti superius declaratum est) magis existit, qui alienas pecuniis praestitis subiit actiones. Si autem per donationem f cessio facta est: sciant omnes huiusmodi legi locum non esse, sed antiqua jura esse servanda: ut cessiones tam pro exceptis & specialiter enumeratis, quam aliis causis factæ seu faciendæ secundum actionum, quacunque cessæ sunt vel fuerint, tenorem, sine quadam imminutione obtineant.

23. Imp. Justinianus A. Joanni P.P.

AB Anastasio divæ memoriæ Principe justissima Constitutio g conscripta est tam humanitatis quam benevolentiae plena: Ut ne quis alienum subeat debitum cessione in eum facta, & ne h amplius a debitore consequatur his quæ praestitit cessionis auctori, exceptis quibusdam casibus, qui specialiter illa sanctione continentur. Sed cum hi, qui circa lites morantur, eandem piam dispositionem in sua natura remanere minime concesserint, invenientes machinationem, ut partem quidem debiti venditionis titulo transferant in alium creditorem, reliquam autem partem i per coloratam cedant donationem: generaliter Anastasianæ Constitutioni subvenientes, sancimus, nulli licere partem quidem debiti cedere pecuniis acceptis, ¶ & ¶ venditione actionum habita, partem autem donationis titulo videri transferre: sed si voluerit debitum totum k pure donare, & per donationem actiones transferre: non occulte, nec per artes clandestinas pecunias suscipere, publice autem simulatam donationem celebrare, sed undique puram & non dissimulatam facere donationem: huiusmodi enim cessionibus non adversamur.

1 ¶ Si quis autem occulte aliud quidem agere conatur, & pecunias pro parte accipit, & vendit particulatim actiones, partem autem donare simulat, vel ipsi, qui emptio-nem actionis ¶ partim ¶ subit, vel forsitan alii per l suppositam personam: (quia & hoc sæpius perpetratum esse didicimus) huiusmodi machinationem penitus amputamus, ut nihil amplius accipiat, quam ipse vero contractu re ipsa persolvit: sed omne, quod superfluum m est, & per figuratam n donationem, translaturum, inutile o esse ex utraque p parte censemus: & neque ei, qui cessit actiones, neque ei, qui eas suscipere curavit, aliquid lucri vel fieri vel remanere, vel aliquam contra debitorem, vel res ad eum pertinentes, esse utrique eorum actionem.

2 ¶ Sed & si quis donationem quidem omnis debiti facere adsimulaverit, ut videatur esse tota donatio, aliquid q autem occulte susceperit: & ¶ in ¶ hoc casu tantummodo exactionem sortiri ¶ ejus ¶ quod datum esse comprobetur; & si hoc a debitore persolvatur, nulla contra eum vel substantiam ejus ex dissimulata donatione oriatur molestia.

3 ¶ Et justum quidem fuerat hoc remedium debitoribus ab Anastasianis temporibus impertiri, ex quibus etiam lex data est, quam homines astute lacerandam esse existimaverunt. Sed ne videamur in tanta temporum nostrorum benevolentia aliquid acerbius admittere: in futuris r post præsentem legem casibus ¶ hæc ¶ observari censemus: ut omne quod contra legem Anastasianam excogitatum est, hoc in posterum nostro perfruatur remedio.

24. f.

PRæfens t Constitutio mentionem facit Constitutionis Anastasii divæ memoriæ, quæ facta est de cessionibus, quæque vult ei, qui pecunias dederit, actiones cedi: nihil

p Justinianus hoc addit Constitutioni Anastasianæ. Ea enim superfluum iusti pretii numerati ex re litigiosa, auferebat emptori, non venditori.

q pretii scilicet aut pecuniarum.

r dixi ad l. 7. sup. de legibus.

f hanc Constitutionem restituit Cujac. 16. obs. 16.

t Latina interpretatio.

a De huiusmodi fraudibus dixi ad l. 5. sup. de legib. & ad l. 26. sup. de usuris.

b Venditio praesumitur fraudulenta, si de re litigiosa facta fuerit, hinc colligunt: non Rari confessioni partium causa prohibitionis & suspicionis manente, v. Molin. de usur. num. 34.

c Nota primam exceptionem regulæ, cujus sensus hic est. Res litigiosa inter hæredes potest dividi. d Secunda exceptio ad pignora pertinet, hoc sensu: Res litigiosas pignori posse, & in solutum dari.

e Tertia exceptio, cujus hæc sententia est: Possessori rei alienae inferenti æstimationem litis, dominum cedere actionibus suis posse, ut l. 63. ff. de rei vind. v. Cujac. 16. obs. 16.

f Quarta exceptio, cujus hæc sententia: Res litigiosa donari potest. Tres alias exceptiones enumerat Paponius 1. Notar. 2. c. des ventes fol. 87. quæ meo iudicio in superiores induunt.

g l. 22. §. cod. h id ut observetur in Gallia, dixi ad l. 22. §. cod.

i Colorata donatio non confirmat inutilem venditionem. k Res litigiosa in totum donari potest, pro parte vendi non potest, hoc ante Justinianum licuit.

l Alia persona abuti in fraude legis non possumus.

m Utile per inutile non viciatur. l. 8. sup. si certum. l. 20. l. 29. ff. de usuris.

n Figurata donatio, ut hic, colorata, sup. cod. o In Gallia non est inutile, ut dixi supra ad l. penult. addit Paponius 1. Notar. 2. cap. des ventes. fol. 6. & seq. huiusmodi cessiones in Gallia in quovis permitti, dummodo non sint potentiores, quod in nobilibus, scholasticis, officialibus regis, quibus fori privilegium competit, maxime apparet.

u 3 tamen

a Tutor si res pupillares palam potest emere, multo magis ejus uxor: Si jure non potest rem pupillarem emere, nec per uxorem ideam facere licitum fuerit. vide l. 5. §. 3. ff. de aut. tut. v. l. 5. sup. de legibus. dixi ad auctores. Quibusdamque. 14. sup. de sacros. eccles. v. l. ult. inf. de rescind.

b vel donationis. l. 24. ff. de don. inter vir. & uxor. c. Donatio perfecta non vitatur, licet perveniat ad casum, a quo non posset oriri, d. l. 24.

d idem si a primo. c. Fraudulenter admodum donat, qui rem propriam ab eo, cui donare studet, sibi donatam constituitur.

f v. l. 1. §. plus valere.

g Venditio non ideo rescinditur, quod pretium solutum non sit (nisi ab initio, donationis causa facta sit) Synops. Basil. 19. tit. 5. c. 16. §. 3. Harm. 3. §. 38. non enim rem repetere debet venditor, sed ad pretium agere. Schol. Syn. 16. v. l. 3. sup. eod. adde l. 9. in fin. j. eod.

h l. 12. in fin. §. de rei vind. l. 14. §. de rescind.

i retentio tamen potest competere. l. 19. D. eod.

k n τῆς ἀγορασίας πίστις. Synops. eod. c. 16. Harm. eod. §. 39. l. 1. e. sine pretio. l. 2. §. 1. D. eod. Institus. eod. in fin. prin. Recte notat Cujacius 8.

ad Afric. fol. 192. ex Galeno. 11. de differentiis puls. Nummum esse σύμβολον ἀντὶς καὶ πρὸς αὐτὸν: & ex Platone 13. de repub. σύμβολον τῆς ἀλλαγῆς. Non idem in locutione, quæ certa ponderatione aut modulatione fieri potest. Plin. 9. epist. non nummo, sed parvis locum. m Venditor emptori rei possessionem tradit, de pretio inter contrahentes convenit: pretium venditori emptor non numeravit, potestne emptor irritam habere venditionem, invito adversario: eoque invito ab emptione discedere? Imo, potestne creditor ejus rem ab emptore avocare, quasi nondum plene perfecta venditione? non potest, hac l. in pr. Quin emptor, malæ fidei possessor eo casu non videtur, etiam si pretium non solvit. verum, nec idcirco. Quid, si donationis gratia seu donandi animo speciem vendidisti, & rem tradidisti? qui ita tradidit, ad pretium, quasi venditor, experiri non potest: cum re ipsa, ab initio non vendiderit, sed donaverit, adde Synops. eod. d. c. 16. Harm. d. §. 39.

n nec numerato: puto commodius ita legi. o Solutio pretii non facit venditionem, sed consensus. potest enim fides haberi de pretio. l. 19. D. eod. adde l. 8. D. de periculis. p dixi ad l. 3. §. eod. q valet. v. l. ult. D. pro donato. l. 21. in fin. j. de transact.

r Nemo rem propriam emere potest: adeo ut, quamvis εἰς ἀντικτὸν, i. e. imaginarie videatur emere, nullum tamen præjudicium patitur. Synops. eod. d. c. 16. t dixi ad l. 4. §. eod. t l. 2. §. plus valere. u sensus est, ne rescripto quidem Principis posse impetrari, ut quis iuvitus cogatur rem emere vel vendere, facit l. 13. in fin. l. 14. j. eod. Ideo coacta venditio rescindi solet. v. l. 1. j. de rescind. potest tamen quis testamento damnari vendere, l. 66. D. de legat. 1. vel ad id ratio e. communione cogi, l. 13. §. 17. D. de off. empt. vel ut fami. publica consulatur, l. 1. §. 8. D. de off. Praefecti. urbi. sed & ratione scivimus, §. ult. Institus. de his, qui sunt sui. l. 2. D. de his, qui sunt sui. vel favore quodam speciali rei abalienatæ. l. 2. j. de patrib. qui fil. suos distrax. adde quæ dixi de invito ad l. 69. l. 156. de reg. jur. Hæc quidem dictum, non tamen intelligamus res suas quencumque cogi injusto pretio distrahere. l. ult. D. de annona.

x Fidejussor & instrumentum traditæ possessionis ad substantiam emptionis non pertinet: ut hæc non sint, potest ea subsistere, v. l. 12. §. de fide instrumenti. l. 17. §. de pact. Aliud est in venditionibus, quas de scripto fieri convenit. in his enim scriptura requiritur. Institus. eod. in pr. l. 17. §. de fide instrum. Venditio in scriptis non est, hoc ipso solo, quod scripta sit, ut hodie fere omnes scriptura munantur: sed quas scripto fieri conventum est, aut in quibus lex scripturam requirit. v. Ferraricus in forma libelli causa venditionis. 37. in verb. vendidit. 3. num. 2.

De tutore & ejus uxore.

5. Iidem AA. Gratia.

Cum ipse tutor nihil ex bonis pupilli, quæ distrahi possunt, comparare palam & bona fide prohibetur: multo a magis uxor ejus hoc facere potest.

Si emptrix venditori nupsit.

6. Iidem AA. Lucretio.

SI Gaudenti in matrem tuam titulo venditionis b sine Squadam fraude dominium mancipii transfuit: non e idcirco, quod postea inter eos matrimonium & divortium secutum dicitur, juri ejus quicquam derogatum est: quod vindicare, te matris tuæ successisse probans, minime prohiberis.

De simulatione.

7. Iidem AA. Pisoni.

SI ancillam ex emptione sibi quasitam mater tua donatione a secundo d marito postea e se simulavit accepisse, tituli falsi f figmentum. // donationis // dominium ei duplicare vel auferre non potuit.

Si pretium solutum non sit.

8. Iidem AA. Diogeni.

SI non donationis g causa, sed vere vineas distraxisti, nec pretium numeratum est: actio tibi pretii h, non eorum, quæ dedisti, repetitio i competit.

De pretio.

9. Iidem AA. Severo.

EMPTI k fides ac venditi sine quantitate l nulla est. Placito m autem pretio non n numerato, sed solum tradita possessione, istiusmodi contractus non habetur irritus: nec idcirco is, qui comparavit, minus recte possidet, quod soluta o summa, quam dari convenerat, negatur. Sed // & // si donationis p gratia prædii factam venditionem traditio sequatur: actione pretii nulla competente, perficitur q donatio.

De emptione simulata rei propria.

10. Iidem AA. Georgio.

SI mater tua velut ex patris // tui // bonis prædium suum comparavit: cum rei r propriæ s non consistat emptio, & hanc simulatam proponas, hujusmodi placitum mutare substantiam t veritatis, & ei nocere non potuit.

De invito.

11. Iidem AA. Paterio.

INVITUM comparare vel distrahere u postulantis desiderium, justam causam non continet.

De fidejussore, de instrumento, de petitione pretii, de penitentia.

12. Iidem AA. Paterno.

NON idcirco minus emptio perfecta est, quod emptor fidejussorem x non accepit, vel instrumentum testationis vacuæ possessionis omisum est: nam secundum consensum auctoris in possessionem ingressus, recte possidet.

det: pretium sane, si eo nomine satisfactum a non probetur, peti potest: nec enim, licet b in continenti facta, penitentia c contestatio consensu finita rescindit.

De conditione collata in arbitrium contrahentis.

13. Iidem AA. Juliano P. P.

IN vendentis d vel ementis voluntatem collata conditione comparandi, quia non adstringit e necessitate contrahentes, obligatio nulla est: idcirco dominus invitus f ex hujusmodi conventionem rem propriam vel quilibet alius distrahere non compellitur.

An cuivis persona vendi possit.

14. Imp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. Fabiano P. P. Illyrici & Italiae.

DUDUM g proximis consortibusque h concessum i erat, ut extraneos k ab emptione l removerent, neque homines suo arbitratu vendenda distraherent: sed quia gravis hæc videtur injuria, quæ inani honestatis colore velatur, ut homines de rebus suis facere aliquid cogantur invitati m: superiore lege cassata, Unusquisque suo arbitratu quærere vel probare possit emptorem: nisi n lex o specialiter quasdam p personas q hoc facere prohibuerit. // Dat. 6. Kalen. Junii, Vincentia, Tatiano & Symacho Coss. 391.

De quantitate pretii collata in arbitrium, vel declarationem tertii.

15. Imp. Justinianus A. Juliano P. P.

SUPER rebus venundandis r, si quis rem ita comparaverit. Ut res venditæ esset, quanti s Titius t aestimaverit, magna dubitatio exorta est multis antiquæ prudentiæ cultoribus u: quam decedentes sancimus x, cum hujusmodi conventio super venditione procedat, quanti ille aestimaverit, sub hac conditione stare venditione, ut, si quidem ipse qui nominatus est, pretium definierit, omnimodo secundum ejus aestimationem & pretia persolvat, & venditione ad effectum

tutionem Friderici, inscriptam de jure προτιμήσεως: adde Novell. Romani senioris c. 3. h Consortes dicti, qui eundem agrum sortiti, eundem postea regionibus dividerunt, dixi ad 3. Uerrinam & 5. Feud. 13. Dicam & mox nonnulla alia.

i Interest nostra, res majorum nostrorum non nobis eripi. l. 22. j. de admin. tut.

k Præsumitur enim affectio in conjunctis pro retinenda possessione affini & gentilitia, quæ fuit majorum, adfinium, vel gentilium five agnatorum. v. Alciat. 1. præsump. 20. adde l. 35. ff. de minorib. Interim non puto hac lege derogari, leg. 3. j. de jure emphys. qua dominus præfertur extraneo in emendis emponematis coloni: quemadmodum non puto quidquam derogari titulo, non licere habitatoribus metromicæ loca sua ad extraneum transferre. lib. 11. tit. 58.

l sic potior est propinquus extraneo in emphyteusi, conductione & rerum soli antichresi ex Nov. Cæsaris Romani & Manuelis 3. Har. 3. §. 118. ad §. 122.

m dixi ad l. 11. §. eod. n Vendendi libertas, lege civili coerceri potest: ut ne cuique quisque possit pro animi sui sententia res vendere. Testator etiam potest prohibere, ne hæres alienet. l. 69. §. 3. l. 88. §. 15. ff. de legat. 2. Judex quoque potest prodigo interdiciere alienationem. l. 18. D. qui testam.

o adde l. amic. j. non licere habitatoribus metromicæ loca sua ad extraneos transferre: adde quæ scripti ad l. 1. §. de reb. creditis.

p Novella Romani (cujus sit mentio 3. Harm. 3. §. 118.) & Constantini Porphyrogenne, cognato rem immobilem vendente, ad eam comparandam primo ordine vocantur συγγενεῖς ἀναμίξ καί μενοι ἢ συγκαίμενοι. ἢ τοὶ ἔχοντες μεμιζμένην κοινότητα, &c. i. e. cognati promiscue conjuncti, habentes inter se rem (hoc refero ad rem ipsam de qua agitur) communem. Post cognatos admittuntur alii ἔχοντες κοινότητα καὶ συμπληγμένοι κοινῶν, qui rem communem habent seu confortes. Post hos οἱ μόνοι ἀναμιζμένοι, εἰ καὶ ἔνοι, i. e. qui tantum permixti (ceux qui ont leurs terres enclavées dedans & parmy celle, qui se vend.) licet extranei sint. Post hos rursus (hæc parte durior est Harmenopuli locus quam Nov. 1. Constantini, quæ ea parte lacunam habet) οἱ συμπληγμένοι ἢ συμπαρακαίμενοι ὁμοτελεῖς, i. e. simul conjuncti confortes. Post hos denique οἱ ἀπλῶς ἐν τινὶ μέρεϊ συναπτῶς ἡνόμενοι, i. e. qui simpliciter aliqua ex parte rei alienandæ uniti sunt & vicini (ὁμοτελεῖς autem illo loco iidem Græci interpretantur, omnes quotquot sub eodem censitore, qui ὑποτεταγμένοι, descripti, licet diversis in locis tributa sua solvant.) Et hoc quidem ordine & gradu ad rem venditoris privati, admittuntur hæc personæ: multo magis ἐπὶ τῆς ὁµόδοος τῶν καλαίμενων χαρίων ἢ ἀρχιδίων, ubi agitur de venditione fundi alicujus, certi corporis seu certæ universitatis: hoc enim casu οἱ κτήτορες αὐτῶν πρὸς ἀλλήλους προτιμῆνται: illorum possessores, alii (ita interpretor hunc locum) præferuntur: forte (ut opinor) quod eorum interfit, prædia suæ universitatis sui que corporis, ad alterius universitatis homines transferri. Et hæc ratio veteribus illis fuit κατὰ τὰς ἐν προτιμήσεως, hoc est, prærogativæ suo gradu & ordine inter venditores & emptores, rerum immobilium servandæ. Hodie moribus quibusdam Gallorum, proximæ adgnati & cognati admittuntur intra certum tempus ad bona proximorum immobilia alienata, retrahenda: de quo jure inter ceteros Tiraquellus plenissime scripsit libro de utroque vetera. Est enim alius a lignagerio, i. e. lineari gentilitio seu cognatitio, retrahens patritius seu conventionalis.

q Ut quibusdam casibus cogimur emere & vendere, v. quæ scripti ad l. 11. §. eod. ita certis casibus cogimur non alienare, invitati non alienamus, nisi lex vetet alienari, l. 1. §. ne Christian. mancip. potest etiam consistere prohibitio, rerum ipsarum incuitu, puta alienarum, l. ult. j. de reb. alien. communium, post litem contestatam. l. 1. in fin. §. communis divid. l. 13. ff. familia.

r Emptionis pretium in alterius arbitrium conferri potest, ut & locationis, §. 1. Inst. de locatione. l. 25. ff. locat. sic in alterius arbitrium conferri potest rei restitutio, l. 43. ff. de verb. oblig. matrimonium. c. sup. eod. §. de conditionib. apposit. divisio. l. 75. ff. pro socio. t §. 1. vers. sed nostra decisio. Inst. eod. u extraneus sc. non emptor, non venditor. l. 13. §. eod. x qui & prudentes. l. 2. §. 5. ff. de origine juris.

y Nota regulam.

a v. d. l. 12.

b l. 19. in fin. ff. eod.

c dixi ad l. 5. in fin. §. de oblig. l. 39. §. de transact.

d l. 7. ff. eod.

e Obligationis vis est in astringendo seu vinciendo, l. oblig. rionum. 44. ff. de oblig. unde obligatio juris vinculum. Inst. de oblig. l. quidquid astringenda. 99.

f de verb. obl. ut hinc colligas obligationem improprietatem esse, quæ non adstringit necessitate.

g dixi ad l. 11. §. eod.

h l. 6. C. Theod. de contrah. empt. lib. 3. i. e. olim nemo poterat rem immobilem extraneæ personæ vendere extraneæ, i. e. non proximo, non consorti:

i quod hac lege abrogatur. postea tamen jus antiquum revocatum in feudis, 2. feud. 13. saltem excogitatum jus προτιμήσεως seu retractus, de quo dicam ad conti-

tutionem Friderici, inscriptam de jure προτιμήσεως: adde Novell. Romani senioris c. 3. h Consortes dicti, qui eundem agrum sortiti, eundem postea regionibus dividerunt, dixi ad 3. Uerrinam & 5. Feud. 13. Dicam & mox nonnulla alia.

i Interest nostra, res majorum nostrorum non nobis eripi. l. 22. j. de admin. tut.

k Præsumitur enim affectio in conjunctis pro retinenda possessione affini & gentilitia, quæ fuit majorum, adfinium, vel gentilium five agnatorum. v. Alciat. 1. præsump. 20. adde l. 35. ff. de minorib. Interim non puto hac lege derogari, leg. 3. j. de jure emphys. qua dominus præfertur extraneo in emendis emponematis coloni: quemadmodum non puto quidquam derogari titulo, non licere habitatoribus metromicæ loca sua ad extraneum transferre. lib. 11. tit. 58.

l sic potior est propinquus extraneo in emphyteusi, conductione & rerum soli antichresi ex Nov. Cæsaris Romani & Manuelis 3. Har. 3. §. 118. ad §. 122.

m dixi ad l. 11. §. eod. n Vendendi libertas, lege civili coerceri potest: ut ne cuique quisque possit pro animi sui sententia res vendere. Testator etiam potest prohibere, ne hæres alienet. l. 69. §. 3. l. 88. §. 15. ff. de legat. 2. Judex quoque potest prodigo interdiciere alienationem. l. 18. D. qui testam.

o adde l. amic. j. non licere habitatoribus metromicæ loca sua ad extraneos transferre: adde quæ scripti ad l. 1. §. de reb. creditis.

p Novella Romani (cujus sit mentio 3. Harm. 3. §. 118.) & Constantini Porphyrogenne, cognato rem immobilem vendente, ad eam comparandam primo ordine vocantur συγγενεῖς ἀναμίξ καί μενοι ἢ συγκαίμενοι. ἢ τοὶ ἔχοντες μεμιζμένην κοινότητα, &c. i. e. cognati promiscue conjuncti, habentes inter se rem (hoc refero ad rem ipsam de qua agitur) communem. Post cognatos admittuntur alii ἔχοντες κοινότητα καὶ συμπληγμένοι κοινῶν, qui rem communem habent seu confortes. Post hos οἱ μόνοι ἀναμιζμένοι, εἰ καὶ ἔνοι, i. e. qui tantum permixti (ceux qui ont leurs terres enclavées dedans & parmy celle, qui se vend.) licet extranei sint. Post hos rursus (hæc parte durior est Harmenopuli locus quam Nov. 1. Constantini, quæ ea parte lacunam habet) οἱ συμπληγμένοι ἢ συμπαρακαίμενοι ὁμοτελεῖς, i. e. simul conjuncti confortes. Post hos denique οἱ ἀπλῶς ἐν τινὶ μέρεϊ συναπτῶς ἡνόμενοι, i. e. qui simpliciter aliqua ex parte rei alienandæ uniti sunt & vicini (ὁμοτελεῖς autem illo loco iidem Græci interpretantur, omnes quotquot sub eodem censitore, qui ὑποτεταγμένοι, descripti, licet diversis in locis tributa sua solvant.) Et hoc quidem ordine & gradu ad rem venditoris privati, admittuntur hæc personæ: multo magis ἐπὶ τῆς ὁµόδοος τῶν καλαίμενων χαρίων ἢ ἀρχιδίων, ubi agitur de venditione fundi alicujus, certi corporis seu certæ universitatis: hoc enim casu οἱ κτήτορες αὐτῶν πρὸς ἀλλήλους προτιμῆνται: illorum possessores, alii (ita interpretor hunc locum) præferuntur: forte (ut opinor) quod eorum interfit, prædia suæ universitatis sui que corporis, ad alterius universitatis homines transferri. Et hæc ratio veteribus illis fuit κατὰ τὰς ἐν προτιμήσεως, hoc est, prærogativæ suo gradu & ordine inter venditores & emptores, rerum immobilium servandæ. Hodie moribus quibusdam Gallorum, proximæ adgnati & cognati admittuntur intra certum tempus ad bona proximorum immobilia alienata, retrahenda: de quo jure inter ceteros Tiraquellus plenissime scripsit libro de utroque vetera. Est enim alius a lignagerio, i. e. lineari gentilitio seu cognatitio, retrahens patritius seu conventionalis.

q Ut quibusdam casibus cogimur emere & vendere, v. quæ scripti ad l. 11. §. eod. ita certis casibus cogimur non alienare, invitati non alienamus, nisi lex vetet alienari, l. 1. §. ne Christian. mancip. potest etiam consistere prohibitio, rerum ipsarum incuitu, puta alienarum, l. ult. j. de reb. alien. communium, post litem contestatam. l. 1. in fin. §. communis divid. l. 13. ff. familia.

r Emptionis pretium in alterius arbitrium conferri potest, ut & locationis, §. 1. Inst. de locatione. l. 25. ff. locat. sic in alterius arbitrium conferri potest rei restitutio, l. 43. ff. de verb. oblig. matrimonium. c. sup. eod. §. de conditionib. apposit. divisio. l. 75. ff. pro socio.

t §. 1. vers. sed nostra decisio. Inst. eod.

u extraneus sc. non emptor, non venditor. l. 13. §. eod.

x qui & prudentes. l. 2. §. 5. ff. de origine juris.

y Nota regulam.

a id accidit, quod-
cies vel lege, vel
partium consensu
scriptura requi-
ritur, ut non a-
lias venditio va-
leat, nisi fiat scri-
ptura. l. 17. §. de
fide instrum.
b hac testibus
probat, nun-
quam gigitur scri-
pto; Imo & scri-
pto: potest enim
extra necessitatem
contrahenda
venditionis scri-
ptura ad nudam
venditionis pro-
bationem adhi-
beri. l. 4. ff. de pi-
gnorib. & hypo-
thec. Sunt enim
diversa scriptu-
ram requiri ad
substantiam actus,
& ad ejus proba-
tionem, v. Ferrar.
in forma libelli
venditionis. 37. in
verb. vendit. 3.
num. 2.
c v. l. 17. §. de fide
instrum.
d d. l. 17.
e l. 75. ff. pro so-
cio.
f v. ad hunc lo-
cum Hotom. 5
obs. 10
g §. 1. Instit. de
emprionibus &
venditionibus l. 25.
ff. locati & alius,
ut hujusce legis
initio dixi.

h dixi ad l. 13. ff.
4.
i Hæreditas, a-
ctio, & ita jus
vendi potest.
k hoc speciale est
in fisco. l. 41. ff.
de jure fisci. Secus
in aliis. l. 2. §. co-
dem. De jure &
privilegiis fisci,
v. §. Tit. de pri-
vilegiis fisci, &
Bal. hic.
l l. 2. §. de qua-
drigenarii præser.
m Creditores hæ-
reditarii, vendi-
torem ipsum hæ-
reditatis prius
convenire de-
bent: nam ad
emptorem invitu-
tum non veniunt,
ut hic, & l. 2. §.
de pact. l. 94. §. 1.
ff. de leg. 1. l. 1. §.
5. §. de jure delib.
præterquam si a
fisco vendita hæ-
reditas fuerit, l. 1.
§. eod. tunc enim
creditor hære-
ditarii non fi-
scum, sed empto-
rem hæreditatis
convenire de-
bent.
n quia fideiussorem postulas. l. 6. ff. de damno. quem invenire difficile est. l. 2. §. 6. ff. de
judic. aliud esset, si nuda cautio peteretur, l. 41. d. tit. merito. nam quoties futurum da-
mnum metuitur, satisfactio potest exigi, l. 27. in fin. l. 38. ff. pro socio. num omnia? etiam
omissa. Causa cognita etiam ex integro alia cautiones exiuntur. l. 8. §. 3. l. 10. in fin. ff.
qui satisfactio. l. 4. ff. ut in poss. l. 20. §. 14. ff. de oper. nov. Dicamus breviter, vendito-
rem hæreditatis non de eversione, sed de facto suo satisfacere. l. 2. ff. eod.
o volens tamen potest.
p Omne jus, omnisque actio cedi potest, invito etiam eo, in quem ceditur, ut hic. Synops.
Basil. 19. tit. 4. c. 25. l. 7. §. eod. l. 1. in fin. §. de novat.
q v. l. 1. in fin. §. de novat. r v. l. 9. ff. de dolo.
l l. 2. ff. eod. l. 155. §. 3. ff. de reg. jur.
t Idem in re quavis vendita. Nam si duo rem eandem seorsum in solidum emerint, qui
prior eam acceperit, potior fuerit: etsi neque pretium solvit, neque instrumentum rei ven-
ditæ obtinuit. l. quoties duob. 15. §. de rei vind. 3. Harm. 2. §. 94.
u Venditor, re tradita, dominium amittit: adde l. 21. ff. eod. v. l. 11. §. de act. empt.
x d. l. 21.
y Si venditor rem emptori non potest tradere, præstando ei, quod intere, liberatur. v. l.
4. §. de act. empt.
z Nomen potest pignori & vendi. l. 3. §. eod. l. 4. §. quæ res pignori.
a l. 8. §. eod. l. 1. §. de oblig. l. 5. §. quando fisco. l. 16. ff. de pact.

pervenire, si in scriptis a, si sine b scriptis contra-
ctus celebratur: scilicet si hujusmodi pactum, cum in
scriptis fuerit redactum, secundum nostræ c legis defini-
tionem per omnia completum d & absolutum sit. Sin au-
tem vel ipse noluerit e, vel non potuerit pretium definire:
tunc f pro nihilo esse venditionem, quasi nullo pretio sta-
tuto: nulla conjectura (imo magis divinatione) in po-
sterum servanda, utrum in personam certam, an in boni
viri arbitrium respicientes contrahentes ad hæc pacta ve-
nerint: quia hoc penitus impossibile esse credentes, per
hujusmodi sanctionem expellimus. Quod etiam in hu-
jusmodi locatione g locum habere censemus.

DE HÆREDITATE VEL ACTIONE VENDITA.

TITULUS XXXIX.

De hæreditate.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Geminio.

Alienum, hæreditate nomine fisci vendita, ad
onus emptoris k bonorum pertinere, nec l fi-
scum creditoribus hæreditariis respondere, cer-
tum & absolutum est.

2. Imp. Antoninus A. Floriano.

Ratio juris postulat, ut creditoribus hæreditariis & le-
gataris seu fideicommissariis te convenire volentibus,
tu respondeas: & cum eo, cui hæreditatem vendidisti,
tu experiaris suo m ordine. Nam ut satis tibi detur, sero n
desideras: quoniam eo tempore, quo vendebatur hæ-
reditas, hoc non est comprehensum. Quamvis enim ea
lege emerit, Ut creditoribus hæreditariis satisfaciat: exci-
pere tamen actiones hæreditarias invitus cogi non po-
test o.

De actione.

3. Imp. Alexander A. Timotheo.

Nominis p venditio etiam ignorante q vel invito eo,
adversus quem actiones mandantur, contrahi solet.
PP. 5. Id. Feb. Maximo 2. & Aliano Consil.

De hæreditate.

4. Idem A. Diogeni.

Qui nondum certus de quantitate hæreditatis, persua-
dente r emptore, quasi exiguum quantitatem eam
vendidit: bona fidei iudicio conveniri, ut res tradat, vel
actiones mandet, non compellitur. || nam || suo quoque
jure eorum persecutionem habet.

5. Idem A. Onesimo.

Empor hæreditatis, actionibus mandatis, eo s jure uti
debet, quo is, cujus persona fungitur, quamvis uti-
les etiam adversus debitores hæreditarios actiones empto-
ri tribui placuit.

6. Idem A. Pomponio.

Qui tibi hæreditatem t vendidit, antequam u res hæ-
reditarias traderet, dominus earum perseveravit, &
ideo vendendo x eas aliis, dominium transferre potuit.
Sed quoniam contractus fidem fregit, ex empto actione
conventus; quanti y tua interest, præstare cogetur.

De actione.

7. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. Manassæ.

Postquam eo decursum est, ut cautiones z quoque de-
bitorum pignori dentur: ordinarium visum est, post
nominis venditionem utiles a emptori (sicut responsum
est) vel ipsi creditori postulanti dandas actiones.

n quia fideiussorem postulas. l. 6. ff. de damno. quem invenire difficile est. l. 2. §. 6. ff. de
judic. aliud esset, si nuda cautio peteretur, l. 41. d. tit. merito. nam quoties futurum da-
mnum metuitur, satisfactio potest exigi, l. 27. in fin. l. 38. ff. pro socio. num omnia? etiam
omissa. Causa cognita etiam ex integro alia cautiones exiuntur. l. 8. §. 3. l. 10. in fin. ff.
qui satisfactio. l. 4. ff. ut in poss. l. 20. §. 14. ff. de oper. nov. Dicamus breviter, vendito-
rem hæreditatis non de eversione, sed de facto suo satisfacere. l. 2. ff. eod.

o volens tamen potest.
p Omne jus, omnisque actio cedi potest, invito etiam eo, in quem ceditur, ut hic. Synops.
Basil. 19. tit. 4. c. 25. l. 7. §. eod. l. 1. in fin. §. de novat.
q v. l. 1. in fin. §. de novat. r v. l. 9. ff. de dolo.
l l. 2. ff. eod. l. 155. §. 3. ff. de reg. jur.
t Idem in re quavis vendita. Nam si duo rem eandem seorsum in solidum emerint, qui
prior eam acceperit, potior fuerit: etsi neque pretium solvit, neque instrumentum rei ven-
ditæ obtinuit. l. quoties duob. 15. §. de rei vind. 3. Harm. 2. §. 94.
u Venditor, re tradita, dominium amittit: adde l. 21. ff. eod. v. l. 11. §. de act. empt.
x d. l. 21.
y Si venditor rem emptori non potest tradere, præstando ei, quod intere, liberatur. v. l.
4. §. de act. empt.
z Nomen potest pignori & vendi. l. 3. §. eod. l. 4. §. quæ res pignori.
a l. 8. §. eod. l. 1. §. de oblig. l. 5. §. quando fisco. l. 16. ff. de pact.

8. Idem AA. & CC. Juliano.

Ex nominis emptione dominium rerum obligatarum ad
emptorem non transit, sed vel in rem suam procurato-
re facto, vel utilis a, secundum ea, quæ pridem constitu-
ta sunt, exemplo creditoris persecutio tribuitur.

9. Imp. Justinian. A. Joanni Præf. præf.

Certi & indubitati juris est, ad similitudinem ejus, qui
personalem redemerit actionem, & utiliter eam mo-
vere suo nomine conceditur, etiam eum, qui in rem
actionem comparaverit, eadem uti posse facultate. Cum
enim actionis b nomen generale sit omnium, si in rem si-
ve in personam actionum, & apud omnes veteris juris con-
ditores hoc nomen in omnibus pateat: nihil est tale, quod
differentiam in hujusmodi utilibus actionibus possit in-
troducere.

QUÆ RES VENIRE & NON POSSUNT: ET QUI VENDERE VEL EMERE VE- TANTUR.

TITULUS XL.

De purpura.

1. Imp. Gratianus & Valentin. & Theodosius AAA. Fau- sto Comiti sacrarum largitionum.

Fucandæ e atque distringendæ f purpuræ, vel g in
serico, vel in lana, quæ blatta h vel oxyblatta i at-
que hyacinthina k dicitur, facultatem nullus possit
habere privatus. Sin autem aliquis supradicti mu-
ricis l vellus vendiderit, fortunarum m suarum & capi-
tis sciat se subiturum esse discrimen.

De serico.

2. Idem AAA. Toriobando duci Mesopotamiæ.

Comparandi serici n a Barbaris facultatem omnibus (si-
cut jam præceptum est,) præter Comitem commercio-
rum o, etiamnum jubemus auferri.

De frumento publici canonis.

3. Imp. Arcad. & Honor. AA. ad Senatum & Populum.

Quianonnumquam in diversis p litoribus distrahi pu-
blici canonis q frumenta dicuntur, vendentes &
ementes sciant capitali poenæ || se || esse subdendos, & in-
publicam fraudem commercia contracta damnari.

De frumento exercitui missio.

4. Imp. Honorius & Theodosius AA. Fausto P. P.

Ne frumentum, quod devotissimo exercitui mit-
tatur, in prædam lucrumque vertatur, hac sanctio-

blattofericum apud Vopiscum in Aureliano: sericoblatta. l. 10. §. de murileg.

i oxobaptia, l. c. rubro tincta: oxobapta lana, blatta rubro tincta: ὄξ & enim Suidæ
ἐξ ἡπτόν τὸ ἀπὸ τῶν φοινίκων. Oxobapta diversa ab Janthina, de qua J. eod.

k Janthina & recte, ut sit purpura violacei coloris, quæ ideo Rhodina dicitur in l. 3. §. de
vestib. hol. & expressis verbis purpura Janthina in l. 70. in fin. ff. de leg. 3.

l Murex, piscis genus tingendis vestibus utile: inde murileguli dicti J. de murileg. Isi-
derus 12. c. 16. cohx aut conchæ genus fuit. vide 1. Calliod. 2. adde quæ scripti ad Ac-
curs. l. 9. §. de murileg.

m δημύεται καὶ κεφαλῆκας τιμωρεῖται, proscibitur & capitaliter punitur.
Synops. ibid.

n hinc colligunt, Gratiani tempore conficiendi serici rationem Romanis incognitam fuis-
se: Sericum sane, res pretiosa æstimata est. l. 37. §. 1. ff. de eversionibus. adeo ut Vopi-
scus referat libram auri, libram serici fuisse. Et lex Rhodia ἐλοτήρικα ὁμοία τῷ
χρυσίῳ. quod de his tantum dicitur, pro quibus aurum dependitur ad sacoma. vide Cuj.
hic. Sericum etiam numeratur inter species pertinentes ad vestigal. l. 16. §. 7. ff. de pu-
blicanis. Sericum autem quid fuerit, dubitatur a populis Orientis, qui Seres, dicitur constar serici-
cum. Alciatus 6. parerg. 25. putat seres vermiculos fuisse, quorum semina ovis piscium si-
mile in Græciam fueris allatum a monachis ex Serinda India civitate, sub Justiniano, ut tra-
dit Procopius: cui rei Pollux assentitur lib. 7. c. 17. ait enim se audivisse ex certis animalibus
Seras telas suas collegisse. est enim ὄξ, Pausaniz, vermis. Sidonio vero, populus Assyrius
gemmas, Ser vellera, thura Sabæus. Aufonius in monachis, in pelago volitat mercator
vestibus Ser. Constat ex Solino c. 53. Seras vellera ex arboribus aquæ adminiculo carpsisse.
Huc illud Virgilii pertinet. 2. Georg. Velleraque ut foliis depeccant tenuia Seres, & illud
Senecæ in Hypolyto. Quæ fila ramis ultimi Seres legunt. Sea operæ pretium est de
re Plinium audire 6. c. 17. Seres, inquit, laucio sylvarum nobiles perfusa aqua depeccan-
tes frondium canit em. unde geminus formis noster labor redordiendi fila, rursusque te-
xendi. Tam multiplici opere, tam longinquo orbe petitur, ut in publicum matrona trans-
luceat. An est lana, quæ de ligno dicitur, quamque ἐπίοχλον appellant, l. 70. §. 9. ff. de
leg. 3. Minime: ut ibi dicemus. A serico, vestes sericæ, olofericæ, vel oloberæ: nam
serica veteres dixerunt ὀξ & sericeæ, de quibus dicam J. de vestibus oloberis. v. interim
Pet. Fab. 1. semest. 15. Sericum autem album fuisse ex Calliodoro potest colligi: crines enim
lacteos & albescentes comas serici appellat, & muricis rub. cunctis fontibus bis terque solitas sa-
tiari, ut pulcherrima ebrietate ruberent; adjicit etiam colorem illum regnantem discre-
ville & conspicium fecisse, præstitisseque humano generi, ne de aspectu Principis posset erra-
ri. 1. Calliodor. 2.

o de quo dixi ad legem 1. §. de annon. & capis. adde legem 4. & ultim. §. de commerciis.
p l. 7. §. de naviculariis.
q Qui ex canone publico frumentum emit aut vendit, capitaliter punitur. Synops. Basil.
dist. c. 71.

a l. 7. §. eod.
b §. 1. Instit. de act.
l. 25. 27. l. 28. ff. de
oblig. l. 178. ff. de
verb. signif.

c vendi. Haloand.
d & quæ. Cujac.
hic. de reb. enim,
non de personis
est hic titulus.

e quidam legunt.
tingendæ.

f μὲν δὲ κα-
πνέουσαν, nemo
cauponeatur. Syn.
Basil. 19. tit. 1. c.
71.

g Hoc innuitur.
Nulli privato
permitti sericum,
lanam, vel blat-
tam, vel oxy-
blattam, vel hya-
cinthinam tin-
gere atque dis-
trahere, aut po-
tius, Nemini per-
mitti cauponari
aut distrahere
purpuram, μήτε
ἐν μετὰ ξη μὲ-
τε ἐν ἐρίῳ vel in
serico vel in
lana. Syn. Basil. 19.
tit. 1. c. 71.
h ὁλοτήρια δι-
κόλα καὶ τρι-
κόλα νήμα-
τα χρυσῶν.
Nicetas. Lampri-
dus in Helioga-
balis: παρανεύει
funes blatta &
serico & cocto in-
sortes. Eutropius
in Nerone, Ρερί-
βου αὐτοῦ, (lege
αὐτοῦ) piscaba-
tur, quæ blattæ
funtibus extrahe-
bat. adde Sueton.
Hinc blattarii
in l. 2. C. Theod. de
excus. arif. lib.
13. tit. 4. & blatta
serica, l. ultim.
Cod. Theod. de mu-
rileg. lib. 10. tit.
20. & pallium

a & ita durius
punitur vilis,
quam nobilis; du-
rius in pecnis
corporalibus, mi-
nori in pecunia-
riis.

b id est, transfer-
ri extra fines Ro-
mani imperii.

c eis τὸν βαρ-
βαρικόν, 19. Syn.

1. c. 37. ad Barbari-
cum, l. 3. inf. de fu-
gis. adde l. 2. inf. de
commerc. ad na-
tiones barbaras, l.

1. inf. de licoribus
et itinerum cu-
stod. lib. 12. tit. 45.

ad solum barba-
rum, l. 2. inf. de
Eunuch. Ammian.

18. visus in Barba-
rico miles: Festus.

Barbari antiqui-
tas omnes gentes
exceptis Græcis: unde Plautus Na-

vium poetam La-
tinum, barbarum
dixit. Ita Paulus

Græcos & barba-
ros opponit epist.

ad Rom. c. 1. vers.

14. Idem Festus:
Barbaricum, cla-

mor est exercitus,
quod eo genere
Barbari utantur.

d liquamen γά-
ρον, 19. Eccl. 1. c. 73.

Gari facit mentio
in l. 3. §. 1. ff. de
pen. leg. Cælius

Aurelianus, 2. Chro-
nic. Garum quod
appellatur liqua-

men ex pisce silu-
ro confectum. &
paulo post. Ex ga-

ro quod vulgo li-
quamen appellatur.

Calliodorus in
calce Geoponicon

λίαν. Vo-

piscus in Aure-
liano, liquamenis
sextarium unum.

Liquamen Syro-
rum lingua Muria
dicitur, Acron.

Oxygarum liqua-
men acetosum.

Apitius. v. Cujac.

9. obs. 9. in fin.

Garum autem di-
ctum, a gario pisce,

ex quo primum fieri coepit, licet postea fieri coepit ex infinito genere piscium. Liquamen autem dictum, quod soluti in salsamento pisciculi, eundem humorem liquant, cuius liquor appellatur salsugo & muria.

Muria autem aqua sale commixta, effectaque gustu in modum aquæ maris, 20. Isidor. 3. A garo γάρη, salsamentarii, 3. Harmon. 4. §. 13.

e ne aliquin degustationis causa illicti promptius invadant fines Romanorum. Hoc enim modo Longobardos legimus a Narsete in Italiam pellectos & Gallos ab Etruscis. Livius 5. ad de Alciat. 4. diffinit. 11.

f μὲν οὖν τῇ χρεῖσιν αὐτῶν τῶν ἐμπορέων, i. e. ne quidem ad usum ipsorum mercatorum, qui commercii causa ad barbaros proficiscuntur. Synops. d. c. 73.

g Barbari, qui sint dixi paulo ante & ad l. 6. in fin. ff. de bon. damnat.

h Constantinopolim intelligit, quam & sacram appellat in l. 2. §. de nautic. senor.

i v. l. 4. ff. ad l. Jul. majest. Procop. 1. de bello Pers.

k adde & aurum, l. 2. §. de commerc. & mercat.

l Armæ vel ferrum barbaris vendens proscribitur, & capitali supplicio punitur, ut hic. & Synops. d. c. 73.

m Nov. 142. Nov. Leon. 60.

n l. 3. §. 4. ff. de fideiuss. Nov. 142. c. 1.

o hodie fit liber. Nov. Leon. 60. vers. Bona.

p Castretur ut ne quis Romanus vetat hæc constitutio, ne quidem extra solum Romanum, neve quis ullum Romanum calstratum emat: sed ut emptor, venditor, tabellio, qui id ge- nus emptionis conscripsit, & publicanus qui pro eo vectigal suscepit, puniantur. Synops. Basil. 19. tit. 1. τὸν εὐνύχων c. 74. §. 2.

q Barbarum solum, non Romanum: In barbaro solo est, ἔξω τῶ βαρβαρικῆ ἐδάφους, extra solum Romanum. Syn. Basil. 19. tit. 1. τὸν εὐνύχων.

r Tabellio publicorum contractuum scriptor. l. 17. sup. de fide instr. l. 24. sup. de testam. l. 1. inf. ut nemo ad suum patrocinium, συμβολαιογράφον appellat autor. Synops. d. §. 2.

ne decernimus, ut quicumque hoc fuerint forte mercati, honestiores quidem styllum proscriptionis, & omnium bonorum amissionem // incurrant // inferiores autem vi- lioresque personæ capitali & supplicio subiaceant.

QUÆ RES EXPORTARI & NON DEBEANT.

TIT. XLI.

1. Imp. Valens & Grat. Augusti ad Theodorum Magistrum militum.

AD c Barbaricum transferendi vini, olei, & liqua-
minis d nullam quisquam habeat facultatem,
nec gustus e quidem causa, aut f usus commer-
ciorum.

Non licet vendere arma hostibus Pop. Rom. nec co-
rum legatis. Sal.

2. Imp. Marcianus A. Aulo P. P.

Nemo alienigenis Barbaris g cujuscunque gentis ad
hanc urbem sacratissimam h sub legationis specie, vel
sub quocunque alio colore venientibus, aut in diversis
aliis civitatibus vel locis, loricas i, scuta, & arcus, sagit-
tas, & spathas, & gladios, vel alterius cujuscunque gene-
ris arma k audeat vendundare: Nulla prorsus iisdem tela,
nihil penitus ferri vel facti jam, vel adhuc infecti, ab ali-
quo distrahatur. Perniciosum namque Romano Imperio &
proditioni proximum est, Barbaros, quos indigere conve-
nit, telis eos, ut validiores reddantur, instruere. Si quis
autem aliquod armorum genus quarumcunque nationum
Barbaris alienigenis contra pietatis nostræ interdicta ubi-
cunque venderit: bona l ejus universa protinus fisco
addici, ipsum quoque capitalem poenam subire decerni-
mus.

DE EUNUCHIS m.

TIT. XLII.

1. Imp. Constantinus A. Aurelio Duci Mesopotamiæ.

SI quis post hanc sanctionem in Orbe Romano eunu-
chos fecerit, capite n puniatur: mancipio tali, nec
non etiam loco, ubi hoc commissum fuerit, domino
sciente & dissimulante confiscando o.

2. Imp. Leo A. Viviano Praefecto prætor.

Romanæ p gentis homines sive in q Barbaro, sive in
Romano solo eunuchos factos nullatenus quolibet
modo ad dominium cujuscunque transferri jubemus: po-
ena gravissima statuenda adversus eos, qui hoc perpetrare
ausi fuerint: tabellione r videlicet, qui hujusmodi em-
ptionis sive cujuscunque alienationis instrumenta
conscripterit, & eo f, qui octavam vel aliquid vectigalis
causa pro his suscepit, eidem poenæ subijciendo.

† Barbaræ autem gentis eunuchos extra loca nostro
imperio subiecta factos, cunctis negotiatoribus t vel qui-
buscunque aliis emendi in commerciis, & vendendi,
ubi voluerint, tribuimus facultatem.

DE PATRIBUS, QUI FILIOS SUOS DISTRAHERUNT.

TIT. XLIII.

1. Imp. Dioclet. & Maximian. Augusti Papinianæ.

Liberos b a parentibus neque venditionis c, neque
donationis titulo, neque pignoris d jure, aut ali-
quo e quolibet modo, nec sub pretextu signoran-
tiæ accipientis in alium transferri posse manifestissi-
mi juris est.

Propter nimiam paupertatem egestatemque pater vendere pot-
est & pignori filium seu
filiam.

2. Imp. Constantinus A. Provincialibus salutem.

Si g quis propter nimiam paupertatem egestatemque
Svictus h causa filium filiamve languinolentus i vendi-
derit k, venditione in l hoc tantummodo casu valente,
emptor obtinendi ejus servitii habeat facultatem: Liceat
autem ipsi, qui vendidit, vel qui alienatus est, aut cui-
bet alii ad ingenuitatem eum propriam repetere: modo m
si aut pretium offerat, quod potest valere, aut mancipi-
um pro ejusmodi præstet.

DE RESCINDENDA n VENDITIONE.

TIT. XLIII.

De vi extorta.

1. Imp. Alexand. Augustus Maroni.

Si o pater tuus per vim p coactus domum vendidit,
ratum non habebitur, quod non bona fide gestum est:
malæ fidei q enim emptio irrita est. Aditus itaque
nomine tuo Praefes provinciae, auctoritatem suam in-
terponet: maxime cum paratum te proponas id, quod
pretii nomine illatum est, emptori refundere.

De quantitate pretii.

2. Imperatores Dioclet. & Maximian. AA. Lupo.

Rem f majoris pretii t si tu u vel pater x tuus
R minoris y distraxerit z: humanum a est, ut

qui sanguinolentes emptos, vel nutriendos acceperint. lib. 3. tit. 8. ἔξ ἀδελφῶν τῶν μὴ ἀδελφῶν
2. Alianus 7. a matre videntes. Juvenal. satyr. 7. a matre sanguinolenti. Donatus in An-
driam. Sanguinolentorum etiam meminit Prudentius adversus Symmachum, Julius Capi-
tolinus in Albino. Exemptus utero, quod contra consuetudinem puerorum qui nascuntur
& solent rubere, esset candidus, Albinus dictus est. Hæc ille. Qui puer ita exponebatur
ἀπογεννῶντο. 1. Harm. ult. quasi neglectus v. apud Cujac. 5. Paul. sent. 1. §. 1. veterem for-
mulam de infante sanguinolento a matriculariis (Gallice Marguilliers) invento. adde de ex-
positis. l. 4. ff. de agnoscendis.

k Potestne pater egestatis causa filium pignori d posse videtur, arg. l. 9. in fin. ff. de pign.
l. 2. c. Theod. de aliment. qua inopib. parentib. de publico. alias neutrum potest. l. 1. §. cod. l. 12.
§. de obligat. & act.

l Vendi liber homo regulariter non potest, ut hic. nec obses dari: nisi pro publica causa:
alias exceptiones v. apud Felinum in c. ex rescripto. de jurejur. Socin. reg. homo liber. 174.
& 267.

m Lex l. c. Th. hoc tit. negat remunerationem & sic legendum est potius quam remunerationem
) pretii exposcendam. alii volunt reddi pretium cum adjunctione quintæ. Nov. Valens.
de patribus, qui filios distraherint, sed hanc legem Constantini Justinianus prætulit.

n dixi 18. ff. 5.

o Qui per vim coactus vendidit, potest restituito pretio quod accepit, venditionem per vim
factam rescindere: nec id tantum ipse, verum etiam ipsius hæredes. Synops. Basil. 19. tit. 10.
c. 57. 3. Harm. 4. §. 79.

p l. 6. ff. de off. Praef. l. 8. §. cod. l. 11. §. de contrah. empt. 3. Harm. 3. l. 10. §. de distr. pign.

q Malæ fidei emptio non est emptio, l. 6. §. de præscr. longi temporis. aliud in stipulatione:
nam malæ fidei stipulatio, est stipulatio: nec nisi per exceptionem excluditur, l. 36. ff. de
verb. obl. v. Cujac. 8. obs. 10. summo itaque jure valet stipulatio: ex quo tamen & bono ex-
ceptione opposita eliditur.

r huic legi conjunge l. 8. §. cod. Novellam Romani. Harm. 3. tit. 2.

f An mobilem? dicam ad l. 8. §. cod.

t quod quidem tempore venditionis spectatur. l. 8. in fin. §. cod.

n major annis sc. vel minor, cum decreto tamen. l. 11. §. de præd. min.

x Beneficium hujus legis secundæ competit hæredibus.

y ita ut nec dimidia pars veri pretii accepta sit.

z Beneficium hujus legis 2. competit venditori, ut hic. An etiam emptori? dixi ad l. 1. §.

sed si emerit. 13. ff. si quid in fraud. patro. Cujacius certe negat beneficium hujus legis ad em-
ptorem porrigi. 16. obs. 8. Quo nomine reprehensus a Roberto 2. Animad. v. 13. defensio ab
Antonio Mercatore 2. notat. 13. Objection potest ita concipi, Datur hoc beneficium in omni-
bus bonæ fidei contractibus, l. 3. in fin. sup. communia utriusque judicii. datur ei, qui rem æsti-
matam accepit. v. l. 5. inf. soluto. Ergo & emptori d. §. 13. l. 46. in fin. ff. de solut. An & ei, qui
permutavit? dixi ad d. §. 13. An locatori? dixi ad l. 14. sup. de usur. An conductori? dixi
ad d. §. 13. An transigenti? dicam inf. cod. An ei, qui fundum nimis æstimatum in solutum
accepit, datur? v. not. ad l. 6. inf. soluto. An in omnibus bonæ fidei contractibus? datur
l. 3. in fin. sup. comm. utriusque jud. An dividenti? v. l. 3. sup. comm. utriusque. An aliis et-
iam casibus? v. Molin. quæst. 14. de usuris. An & in feudi concessione, vel emphyteusi, & ad-
judicatione facta creditori? Minime. Socin. reg. 2. c. de rescind. vend. an & quando locum non
habet. 226 & regul. 4. venditio ultra dimidiam iusti pretii regulariter non valet. 436.

a aliud enim dicendum stricto jure videtur, prepterea, quod venditor semper nosse verum
pretium rei suæ præsumitur. l. 15. inf. cod. verum humanitas repugnat. l. 18. in fin. ff. soluto.

Quid? num id perpetuo verum est, ut ob inæqualem dimidii rationem rescindatur venditio?

negatur perpetuum. ideoque dicitur non admitti rescissio, quotiescunque alienatio facta
fuerit decreto judicis, l. 1. §. de præd. l. 2. §. de fide instrum. non admitti quoque post annos

x

vel

30. Sed tamen Harm. ex Novel. Romani. C. 3. tit. 3. §. 80. & 83. refert, actionem ex hac lege intra quadriennium instituendam esse. Item non admitti propter auctum (a tempore venditionis) rei valorem, l. 8. in fin. J. Mynsing. 2. respons. 12. num. 30. vel si res iusta testatoris sit vendita, v. quæ scripti ad l. 49. §. 8. ff. de leg. 1. Tiraquell. de retrac. §. 4. gl. 1. num. 4. si transactione res alienata. Idem ibi. gl. 9. num. 107. Idem Soc. reg. 226. & 436. adde l. 65. ff. de cond. indeb. l. 15. §. 3. ff. de re iud. quod ultimum non probat Speculator lib. 4. parte 3. rubr. de rescind. vend. num. 34. Movetur autem, quod in transactionibus receptum sit, ut pro modico magnum amittamus. arg. l. 8. ff. de transact. Hoc etiam improbat ab Imberto in enchiridio. Movetur l. 26. in fin. ff. de verb. obl. adde l. 5. sup. de dolo. Tiraquelli sententia usus Gallie & edictum Caroli 9. accedit, latum an. 1563. teste Papone 2. Notar. c. de except. fol. 628. Volunt etiam non competere beneficium huius legis ei, qui rem alienavit, cum iuramento de re nunquam revocanda. l. 8. §. 3. ff. de cond. inst. Rol. a Valle l. conf. 59. num. 5. & num. 18. Soc. d. loco. sed nec ei, qui sciens verum reus suum valorem, deceptus sit ultra dimidium iusti pretii. Cur id ita receptum? vide eundem ibi. n. 10. & seq. sed nec ei, qui donavit emptori residuum pretii (Galli appellant, la plus value) Idem si ad publicum incantum, hoc est, publice & decursu habitis res vendita sit, l. 6. l. 8. inf. de remiss. pign. super iudicem res debitoris creditori adjudicata, l. 15. §. 3. ff. de re iud. si ab alio, quam ipso rei domino, res ipsa vendita est: Idem esse, si venditor renunciavit beneficio huius constitutionis. arg. l. 14. in fin. ff. de adilitio. l. si quis in conscribendo. 29. sup. de pactis. Socin. d. reg. 226. & 436. a Alternativum libellum & alternativam petitionem observa, venditionem rescindi possulant. b acceptum. c Hæc particula, ut & l. 8. inf. eod. innuit, Non quamvis rerum venditionem, ob inæqualitatem pretii rescindi; sed immobiliam. An & mobiliam? Cujacius negat l. 6. obs. 18. in fin. Molin. §. 2. n. 47. consuet. hanc legem ait admitti in rebus mobilibus pretiosis duntaxat, non aliis. Quam sententiam usu Gallie receptam, etiam adversus minores, defendit Mercator elegantissime, Notar. 12. in fin. Robertus 2. animadvers. 12. in omnibus rebus mobilibus locum habere ait. Fateor tamen propter rem vel summam minimam restitutionem non concedi. l. 4. ff. de restitu. in integr. l. 1. l. 11. l. 12. ff. de dolo. l. 54. ff. de contrah. empt. d Quid, si chasinate fundus perit aut deterior casu factus? non liberatur debitor sed æget emptor, si volet, ad supplementum iusti pretii. Abbas Siculus in cap. cum dilecti. ext. de emptio. Cremenis singul. 34. e non proprio venditoris arbitrio nec ipso iure rescinditur iniqua emptio, sed autoritate iudicis intercedente. f Idem in ejus liberis. Syn. Basf. 19. tit. 10. cap. 58. 3. Harm. 3. §. 80. g Datur electio emptori, ut vel fundum comparatum restituat recepto pretio, quod numeravit: vel venditori id, quod deest iusto pretio, refundat, & ita electio emptori auferri non debet a venditore, quantumvis rei suæ recuperanda cupidus. l. 8. in fin. inf. eod. h Iustum pretium reducendum est ad tempus venditionis. l. 8. in fin. inf. eod. Iustum pretium rei, non est ejus dimidium, sed integrum & verum, adde quæ dixi ad l. 50. ff. de furtis. vide Fœrnerium 2. select. 19. Quod deest iusto pretio, hic supplendum est: ideoque non audiendus est emptor dimidium iusti pretii offerens. At obijciat illa Harmen d. loco. d. v. τὸ πρὸς τοῦ πωλῆταις (loquitur de emptore) τὸ πρὸς τοῦ πωλῆταις τὸ ἡμίσεος id est, id quod deest dimidio, & ita iudicatum refert Masuerius apud Ferrariensem in forma libelli in causa venditionis 17. summ. 4. in verbis, quæ & qualis. fol. 317. ab ea sententia videtur non abluere Robertus. d. l. c. 13. Mercator d. 13. notat mendum esse apud Harmenop. legendum esse ex Nov. Rom. τὸ πρὸς τοῦ πωλῆταις τὸ τμήματ' hac proportionem, ut si res digna XX. vendita fuit VIII. non satis sit duo restitui, ut decem compleantur, id est, dimidia efficiatur, sed XII. ut verum pretium, i. e. summam XX. efficiat. An eadem proportio in emptore? v. Scholiastem Harmenopolid. loco. v. Mynfingerum 4. obs. 73. i Ob non dimidiam iusti pretii, contractus rescinditur: nec tamen satis est id, quod dimidio deest, suppleri, ut superius dixi. k l. 7. inf. eod. l. 5. sup. de oblig. l. 12. sup. de rei vind. l. 35. inf. de donat. m Princeps, subito invito, a contractu cum eo inito, recedere non potest. adde l. 7. J. eod. n non si rem magno pretio comparavi, vili distraxi, ideo rescissioni locus dabitur. o l. 8. inf. eod. l. 1. in fin. inf. de distr. pign. p Dolus contrarius bonæ fidei. q Bonæ fidei in emptione exigitur. r quid, si a minore? distinguendum est, an ipse, an cum decreto vendiderit. s Symmachus 2. epist. 25. vox iuri & legum est, Bonæ fidei contractum non rescindit. t Synops. eod. c. 62. Harmen. eod. §. 85. u Harmen 3. adde l. 63. ff. ad leg. Falc. v pretium conventum & tantundem. x Mucratulo. v. Cujac. ad l. 4. inf. de iure fisci. y l. 3. sup. eod. l. 54. ff. de contrah. empt. z propter metum rationis, a v. l. 3. sup. eod.

vel a pretium b te restituentem emptoribus, fundum c vendendum recipias d, auctoritate e iudicis intercedente: vel si emptor f elegerit g, quod deest iusto h pretio, recipias. * Minus autem pretium esse videtur, si nec i dimidia pars || veri || pretii soluta sit.

De alterutro contrahentium invito, & de fisco.

3. Idem Augusti Martiani.

DE contractu venditionis & emptionis iure perfecto, alterutro invito k, nullo recedi tempore bona fides patitur: nec ex Rescripto l nostro: Quo m iure fiscum nostrum uti, sape constitutum est.

Si quis fundum magno pretio comparatum minoris distraxerit.

4. Idem Augusti Eudoxio.

AD rescindendam venditionem, & malæ fidei probationem, hoc solum non sufficit, quod n magno pretio fundum comparatum, minoris distractum esse commemoras.

De dolo, de bona fide, de majori 25. annis.

Idem Augusti Rufo.

SI dolo o adversarii deceptum venditionem prædii te fecisse Præses provinciæ aditus animadvertit, sciens contrarium p esse dolum bonæ fidei (quæ in q huiusmodi maxime contractibus exigitur) rescindi venditionem iubebit. Quod si iure perfecta venditio est a maiore r vigintiquinque annis, intelligere debes, consensu mutuo perfectam venditionem resolvi f non posse.

Si venditor duplum offerat pretii.

6. Idem AA. Gratiano.

Non t est probabilis causa, propter quam rescindi consensu factam venditionem desideras. Quamvis enim duplum u offeras pretium emptori: tamen invitatus ad rescindendam venditionem urgeri non debet.

De militibus.

7. Idem AA. Muracolo x, & aliis Militibus.

Retiam interest z: nam si oblato pretio rescindere venditionem facile permittatur: eveniet, ut || & || si quid vos || de || laboribus vestris a fisco a nostro vel a privato

comparaveritis, eadem a lege conveniamini quam vobis tribui postulatis.

De dolo, de metu, de quantitate pretii.

8. Idem AA. Euodia.

SI voluntate tua fundum b tuum filius tuus venundedit, dolus ex calliditate atque insidiis c emptoris argui debet, vel metus mortis, vel cruciatus corporis imminens detegi ne habeatur rata venditio. Hoc enim solum, quod paulo d minore pretio fundum venditum significas, ad rescindendam venditionem invalidum est. Quod si videlicet contractus emptionis atque venditionis cogitasses substantiam e, & quod emptor viliori comparandi, venditor cariore, distrahendi votum f gerentes, ad hunc contractum accedant, vixque post multas contentiones, paulatim venditore de eo, quod petierat, detrahente, emptore autem huic, quod obtrulerat addente, ad certum consentiant pretium: profecto perspiceres, neque bonam g fidem, quæ emptionis atque venditionis conventionem tuetur, pati, neque ullam rationem concedere, rescindi propter hoc consensu finitum contractum, vel statim, vel post pretii quantitatæ disceptationem: nisi h minus dimidia iusti i pretii, quod fuerat tempore venditionis, datum esset, electione k || jam || emptori præstita servanda. Dat. Kal. Decembr. CC. Confl.

De pecoribus pro pecunia in solutum datis.

9. Idem AA. Domitio.

Pretii causa non pecunia numerata, sed pro ea pecoribus l in solutum consentienti datis, contractus non constituitur irritus.

De dolo.

10. Idem AA. Severo.

Dolus emptoris qualitate m facti, non quantitate n pretii æstimatur o. Quem, si fuerit intercessisse probatum: non adversus eum, in quem emptor dominium transfudit, rei vindictio venditori: sed contra illum, cum quo contraxerat, in integrum restitutio competit.

De pretio non soluto. De compensatione per errorem facta.

11. Idem AA. Magnæ.

Venditor p factum emptoris, quod eum tempore contractus latuit, post arguendo, non quod eo tempore scierit q, quo id ageretur, & consensit, de dolo quæri potest. Igitur cum patrem tuum, ut majus comprehenderetur instrumento pretium, quam rei, quæ distrahebatur, esse convenerat, consensisse profitearis, propter hoc solum de circumscriptione frustra queritur.

1. ¶ Sane, si placitum pretium non probetur solutum, vel in quantitatē debiti per errorem facti compensari cautum fuerit: hoc reddi recte postulat.

De eo, qui urgente debito distraxit.

12. Idem AA. Antiocho.

Non ideo minus venditio fundi, quod r hunc s ad munus sumptibus necessariis t urgentibus, non viliori pretio u, vel urgente x debito te distraxisse contendis, rata manere debet. || Ab || illicitis itaque petitionibus abstinendo, ac pretium, si non integrum solutum est, petendo, facies consultus.

Si socer venditoris ementi denunciaverit, ne compararet.

13. Idem AA. & CC. Nicæ.

procuratorem vendidit. v. Socin. reg. 226. 436. Bart. in l. si societatem. 76. vers. arbitrorum. l. unde. 79. ff. pro soc. v. l. 3. sup. commun. utriusque iudicii.

i de iusto pretio v. l. 50. ff. de furtis. k augmentum rei venditæ post tempus venditionis emergens, restitutioni, siue rescissioni venditionis locus non facit: his adde quæ dixi ad l. 16. l. 23. sup. de iur. Facit etiam ad questionem augmenti & decrementi monetarum, quoties de mutuo reddendo, vel redditu annuo præstando in pecunia vel frumento agitur, adde Rolandum a Valle l. conf. 49.

l dixi ad l. 2. §. eodem.

m v. l. 17. inf. de solutionib.

n v. l. 8. sup. eod.

o i. e. vilitate pretii.

p Imo æstimatur, v. l. 13. sup. de transact.

q Venditor de dolo emptoris tum queri potest, quum dolum tempore contractus ignoravit: quippe si dolum sciens contraxit, non amplius ei succurri potest. Si vero pretium de quo convenit, non solutum probetur, vel cautum fuerit, ut in quantitatē debiti per errorem facti compensaretur, recte hoc reddi postulat. Synops. Basf. 19. tit. 10. c. 67.

r Scienti & consentienti non inferitur injuria. l. 145. de R. J.

s ὅτι χρὴν ἢ λειστηρίων ἐπικειμένον πῖπρακας, hoc est, Non potest venditor hoc prætextu irritam facere venditionem, si dicat, se debitis aut oneribus functionum publicarum urgentibus vendidisse. Synops. eod. c. 68.

t ita legerem hunc locum, quod hunc non viliori pretio, sed ad munus, sumptibus necessariis urgentibus, vel urgente debito: ut muneris voce λειστηρίων intelligamus debiti voce χρέος.

u Venditio facta viliori pretio propter munus publicum, vel urgens debitum, non rescinditur: ea tamen est causa propter quam solet restitutio indulgeri. l. 16. §. eod. l. 1. inf. de præd. decur. l. 2. inf. sine censu. v. Cujac. 16. obs. 18.

x l. 4. inf. de pignori.

a v. ff. quod quisque iuris. l. 41. ff. de reguli. iur.

b dixi superius, hanc legem pertinere ad res mobiles pretiosas, quæ sunt margaritæ, bona mobilia per averfionem vendita, emptio sectionis nemorum. Molin. 3. consuet. 22. n. 47. c Dolus ex insidiis probari debet: ex insidiis, l. 6. supra de dolo d. πὸ ἐπιβουλῇ. Syn. Basf. 10. tit. 3. c. 46. qualitate facti, l. 10. inf. eod. adde l. 4. sup. eod. adde l. 10. 11. inf. eod. v. l. 13. sup. de transact. l. 5. sup. de his, quæ vi metueve.

d Substantia contractum est, sine qua non constitunt. v. l. 54. ff. de contrah. empt.

e Circumscribere alius alium in emptione & venditione μετὰ

φύσιν natura & iure potest, l. 16. §. 4. ff. de minorib.

f. 22. in fin. ff. locati. non tamen ultra dimidium iusti pretii, & hoc in majoribus: minor enim deceptus infra dimidium iusti pretii restituitur. 3. Harm. 3. §. 81. 32. Syn. Basf. 19. tit. 10. c. 64.

g Circumscripção porro huiusmodi non est dolus, sed prudentia quædam æconomica in acquirendo consistens.

f Votum venditoris & emptoris observa.

h dixi ad l. 2. §. eod. Deceptio ad dimidiam usque iusti pretii inter majores permessa, cum minore non permessa, ut 8. dixi. Interdum tamen dominum deceptum in sexta parte pretii sufficit: veluti si per

a l. 2. c. Th. de distr. pign.
b Adversus infantes & minores ita agi solet. Infans citari non potest, sed ejus curator. l. 1. §. 2. ff. de adm. tut. Supra infantiam & septimum annum constitutus, citari potest: sed cum tutore, si habet. d. §. 2. Si non habet, actor compellit adolecentem ad petendos sibi curatores. l. 7. §. 2. ff. de minor. aut potius iudex interpellandus, ut det curatorem, nisi ipse jam ex officio dederit. v. quæ notavi ad l. 4. §. 6. D. de damno. ne alioquin pro absente habeatur. l. 10. ff. ex quib. caus. vel peremptorium impetratum nullius sit momenti. l. 54. ff. de re judic. ideoque dispensationem negationem in l. 5. ff. de reb. aut jud. existimo: eo sensu, Bona pupilli præfente defensore & quidem a iudice dato possunt distrahi. c. Hæc fiscalis vis est hæc & fides, ut si recte facta sit, nec rescripto Principis, nec beneficio atatis, aut ulla alia ratione convelli possit. l. 8. j. de remiss. pign. nisi minor sit indensus, & ita restringit. l. 5. j. de fide & jure hæc. d. Summæ rei, procurator, Cæsaris procurator, ο τῆς μεγίστης προσηγορίας, dixi ad l. 7. C. ubi causa fiscal. e. tuctor d. l. 2. c. Th.

SI a quis fundum, vel mancipium || aliamve rem || ob S cessationem tributorum, vel etiam ob vestium, auri argentique debitum, quæ annua exactione solvuntur, occupata, convento debitore, & apud iudicem interpellatione celebrata, cum solutio cessaverit, sub hasta distracta comparaverit: perpetuam emptionis accipiat firmitatem. Sin autem minoris b forte persona fuerit inserta, necesse c sit legitima defensionis venditioni personam adesse: nihilque intersit, utrumne officium summæ rei d Procuratoris, an certe Rectoris e provinciæ id, quod debitum fuerit, proposuerit f. Dat. pridie Id. Decemb. Feliciano & Titiano Conf. 337.

SINE g CENSU b VEL RELIQUIS FUNDUM COMPARARI NON POSSE.

TIT. XLVII.

1. Imp. Alexan. A. Capitoni.

EX conventionem quidem, qua pactam novercam tuam cum patre tuo dicis, cum fundum in dotem daret, Ut i ipsa k tributa agnosceret, actio tibi adversus eam competere non potest, etiam si pactum in stipulationem deductum probetur. Sed & si fundus æstimatus, ita ut pars instrumenti significat, in dotem datus est: ex vendito l actio, ut placitis stetur, non m competit. PP. Non. Decemb. ipso A. 3. & Dione Conf. 230.

Comparans fundum ea lege, ne solvat censum vel tributum, tali pacto non excusatur, quin solvere compellatur, quod pro ipsa possessione debetur. Bald.

2. Imp. Constantinus A. ad Marcellum.

REi n annonaria emolumenta tractantes o, cognovimus hanc esse causam maxime reliquorum, quod nonnulli captantes p aliquorum q momentarias r necessitates, sub hac conditione fundos s comparant t, Ut u nec reliqua eorum fisco inferant, & immunes eos possideant. Ideoque placuit; ut si quem consisterit huiusmodi habuisse contractum, atque hac lege x possessionem esse mercatum; tam pro solitis censibus fundi comparati, quam pro reliquis universis y ejusdem possessionis obnoxius teneatur: cum z necesse sit eum, qui comparavit, censum rei comparatæ agnoscere, nec a liceat cuiquam rem sine censu comparare, vel vendere. Dat. Kal. Jul. Agrippina, Constantino A. 5. & Licinio C. Conf. 319.

In authen. de mand. Prin. 6. non permittas itaque. coll. 3. tit. 4. Nov. 17. c. 8.

Sed & periculum in se recipere potest b, si examinatione ante traditionem facta emptor minus idoneus inventus fuerit: tunc enim venditor apud gesta profiteri cogitur, quia periculo suo transpositio fit fiscalium tributorum.

3. Imp. Julianus A. Secundo P. P.

OMnes c pro his agris, quos possident, publicas d pensitationes agnoscant, nec pactionibus e contra- riis adjuventur, si venditor aut donator apud se collationis farcinam pactione illicita voluerit retinere: & si necesse fore debi- verint conditione juris expressa. d. l. 2.

g 11. C. Th. 3. De fundo vendito sine censu: ἀνευ τέλεος 19. Eclog. 14.
h Censum est tributum vectigal: publica pensitatio, onus agrorum non personarum. l. 3. j. de annonis & tributis. l. 7. ff. de publican. adde quæ dicam §. de censib. vid. Ferariensem in forma libelli ad facti præstationem, in verb. factum. i Eadem pene verba extant in l. 11. §. de pact. sed in illa sic legitur, ut creditoribus, quibus fuerunt prædia obligata, usuras solverent. Differt itaque casus d. legis 11. ab hac lege. dicta lex 11. refertur ad usuras creditoribus privatis præstandas: hæc lex ad tributa fisco persolvenda. k Venditoris effici pactione non potest, ne emptor tributa fundi agnoscat. l. 42. ff. de pact. l. 3. j. cod. l. ult. j. de fundis rei priv. l. 5. j. de divers. præd. l. ex empto. Not. ad l. 11. §. de pact. m hanc negationem expunge, ex A. l. 11. in fin. v. Not. ibid. n l. 1. C. Th. cod. o hic interpolatur integra pene sententia. l. 1. C. Th. sine censu. lib. 11. tit. 3. p captati d. l. 3. C. Theod. q aliquorum nomen. d. l. 1. C. Th. r Nam venditor plerumque necessitate rei familiaris compellitur vendere pretio minore. l. 2. 12. l. 16. §. de rescis. l. 1. j. de præd. decur. Salvianus §. de providentia, inopiam penes venditorem esse. eamque ob causam volunt beneficium. l. 2. §. de rescis. ad solos venditores pertinere, non ad emptores: quæ de re ibi dixi. adde Cujac. 16. observ. 18. s fundos primos. d. l. 1. C. Th. t comparant & electos. d. l. 1. C. Th. u v. l. 1. §. cod. x hoc genere. d. l. 1. C. Th. y etiam præteritis, eo sensu, Emptorem fundi fisco obnoxium esse, tributorum etiam præ- veritorum causa. l. 7. §. de publicanis. z Hæc quæ sequuntur desunt d. l. 1. C. Theod. desumpta sunt tamen ex l. 2. C. Th. de cons. empt. lib. 3. tit. 1. in pr. a nota regulam. b 1. e. debet. eo sensu, Conveniri primo loco emptorem fundi tributarii, tanquam possessoris; secundo venditorem, quasi fideiussorem, & ita absque fisci præjudicio collatores inferunt, quæ diu præstiterunt. c l. 3. C. Theod. hoc tit. d τὰ δημόσια τέλεσµατα. Syn. Bas. l. 19. tit. 14. e l. 42. l. 52. §. 2. ff. de pact.

dum translata sit professio a censualis, sed apud priorem fundi dominum forte permaneat, dissimulantibus ipsis, ut non possidentes pro possidentibus exigantur. Dat. 14. Kal. Mart. Antiochia, Juliano A. 4. & Sallustio Conf. 363.

DE b PERICULO c ET COMMODO REI VENDITÆ.

TITULUS XLVIII.

De eo, quod contingit post venditionem perfectam.

1. Imp. Alexand. A. Apollonio.

Post perfectam venditionem omne commodum & incommodum, quod rei venditæ contingit, ad d emptorem pertinet. Auctor e enim ex his tantum causis suo f ordine tenetur, quæ ex præcedente g tempore causam evictionis b parant: & ita i, si ei denunci- atum est, ut causæ agendæ adesset, & non absente em- ptore contra eum pronunciatum est.

De emptione per singulas mensuras, vel per aversionem.

2. Idem A. Juliano.

Cum convenit, ut singula k amphoræ vini certo pretio ve- neant: antequam tradantur imperfecta etiam tunc venditione, periculum vini mutati emptoris, qui mo- ram l mensuræ faciendæ non interposuit, non fuit m. Cum autem universum, quod in horreis n erat positum, ve- nisse sine mensura, & claves o emptoribus traditas, al- leges: post perfectam venditionem, quod vino mutato damnum accidit, ad emptorem pertinet.

† Hæc omnia locum habent, non solum si vinum, sed etiam si oleum, vel frumentum, vel his similia venierint, & ea aut deteriorata, aut penitus corrupta fuerint.

De dolo auctoris.

3. Idem A. Diaphaniz.

Dolum auctoris p bonæ fidei emptori non q nocere r, certi s juris est.

f 1. e. postquam res empta alterius esse quam venditoris pronuntiata fuerit, & hoc be- neficium ordinis, venditori competens diligenter notandum.
g l. ult. j. cod. l. 3. j. de adilit. ad. venditor enim de evictione ex causa præcedente, ut hic, non subsequente tenetur: Hujus generis est evictio facta Principis auctoritate. l. 11. D. de evict. h v. tit. de evictionibus.
i Denunciare venditori, Summa a garent son vendeur. Notanda est diligenter hæc cautio emptoribus, cujus etiam fit mentio in l. 8. j. de evictioib. & localis de quibus ibi dicam. k Venditionis pretium interdu constituitur in singulas amphoras, singulas metretas, & in singulas libras, in singulos modios, l. 35. §. 5. D. de contrah. empt. in singula dolia. l. 1. §. 1. in fin. ff. hoc tit. Cui venditionis speciei contraria est venditio, quæ fit uno pretio, d. §. 5. quæ non fit ad mensuram, j. cod. & d. §. 1. quæ fit universim, in fin. cod. quæ fit aversione. l. 4. §. 1 & 2. D. cod. l. 62. in fin. D. de contr. empt. Aversione vendere, vendere en gros, en bloc. Est autem hujus rei notanda differentia, ut j. dicemus.
l l. 14. ff. cod.
m Cur ita? quia huiusmodi venditio videtur sub hac conditione fieri, ut in singula me- tretas, aut singulos modios, quos quasve ad mensuram fueris, aut in singulas libras, quas ad- penderis, aut in singula corpora, quæ adnumeraveris, pretium solvas, d. §. 5. id est videtur ita conventum, non prius perfectam esse venditionem, quam ad mensio, ponderatio, vel nu- meratio facta fuerit.
n De horreis & eorum usu apud veteres, dixi in l. 7. D. de instrum.
o cellæ vinariæ, adde l. 1. j. de crimine expilat. l. 74. D. de contrah. empt. Res ita ha- bet: Vinj in singula dolia venditi periculum acoris & mucoris pertinet statim ad empto- rem post degustationem, & approbationem, ejus nota est consignatio, l. 1. §. 2. l. 14. in fin. D. cod. nisi venditor de bonitate vini affirmavit, cujstamen bonitatem sciebat paucos in- tra dies mutata iri. Eo casu, ni emptore vitiis admonuerit, venditoris erit pericu- lum. l. 15. D. cod. quam speciem non invitus extenderem ad debitorem, qui sciens edito publico monetam sublatam iri, paulo ante editi promulgationem creditoris suæ solutionis causa, eam obtulit, ut ita restringas legem 102. D. de solutionibus. Periculum etiam eo casu effusionis, furti, & similia ad emptorem pertinet, nisi venditor in se custodiam ad certum usque tempus receperit, l. 1. ff. cod. post tempus, non tenetur. d. l. 1. §. 3. & se- quentib. Quid, si custodiam simpliciter & indefinite recepit, nullo tempore adjecto? In in- finitum eam non præstabit. l. 4. §. 2. ff. cod. Ideoque post testationem & denunciationem tollendi factam emptori, venditor nihil præstabit. l. 1. §. 4. in fin. ff. cod. Ergo perpetuo ante ad mensuram & degustationem periculum ad venditorem pertinebit, mucoris per- tinebit omnimodo: quin etiam substantiæ vini, nisi tale damnum vi magna acciderit? l. 2. in fin. ff. cod. l. 31. ff. de act. empt. l. 14. ff. de furtis. vel emptori denunciaverit, ut adme- tiretur. Vis magnæ appellatione, intellige, vim latronum. Fatale sane damnum est, si cella vinaria chafmate perit: si in eam ignis ab aliquo injectus sit: si extraordinaria vi aquarum, aut tempestate, vini navigium in portu fuerit submersum. His casibus vinum venditori non peribit, nisi moram degustationi fecerit. l. 4. ff. cod. Quid, si dies adme- tendi condita, emptoris mora præterierit? mucoris periculum ad emptorem pertinebit. §. cod. l. 5. ff. cod. Quid, si vinum universum, quod in cella vinaria erat, venditum fuit? pe- riculum vini ad emptorem pertinebit statim, post traditas ei claves cellæ vinariæ, ut hic. l. 74. ff. de contrah. empt. Quid, si vinum enavi sit venditum? vice traditionis clavium, custodia appositio sufficit. l. 51. in fin. ff. de acquir. poss. aut quid simile.
p τὰ πρῶτα, Synopsis 19. tit. 6. c. 13. 3. Harm. 3. §. 48 id est, venditoris, ut l. 1. §. cod. & l. 2. in fin. l. 5. l. 16. in fin. ff. cod. l. 37. ff. de actionib. empt. l. 4. §. 27. §. 31. ff. de doli malis except. §. 3. vers. quidquam Inst. de empt.
q nisi rem dolus respiciat: veluti, si res sit furtiva, vel vi possessa, emptor eam non usua- piet. §. 2. Inst. de usur. Aliud fuerit, si dolus rem non respiciet, sed ipsum tantummodo contractum, & ita accipe legem 13. in fin. ff. de Publiciana. l. 21. §. 2. ff. de peculio. l. 5. ff. de di- vers. temp. præscript.
r Potest enim emptor agere ex contractu habito cum fraudulento venditore, ut vel ste- tur venditioni vel ab ea discedatur, l. 1. §. 27 ff. de action. empti. agit etiam ad retraditio- nem, l. 34. §. 3. in fin. D. de contrah. empt. & quanto pluris emit, l. 13. §. 4. ut & ad interesse, & ad omnia detrimenta. d. l. 13. in pr. l. 15. in fin. ff. hoc tit. l. 30. §. 1. ff. de act. empt. f Cur? Emens a quocunque, quem esse rei dominum putat, bona fide emit. Scholaster d. l. 13.

De

a De professione censuali dixi ad l. 6. sup. de fide in- strum.

b dixi ad 18 ff. 6.
c Periculi ap- pellatione in ho- mine, mors intel- ligitur, Inst. inf. cod. l. 13. ff. cod. fuga, §. 3. Inst. de empt. vulnus, d. §. 3. furtum, l. 35. §. 4. ff. de contrah. empt. In agro chafma, inunda- tio, l. 10. in fin. ff. cod. alluvio, seu potius deluvio, l. 7. ff. cod. arborum defectio, l. 9. ff. cod. In vino acor & mucor, l. 1. §. 6. ff. cod. l. 12. j. 112. prox. In adibus, incendium, l. 5. j. cod. l. 11. ff. cod. d eis ἀγοράς & χημῶν τὰ δ- νοροῦν, ad lu- crum & damnum emptoris Synops. Bas. c. 19. tit. 16. §. 12. & 3. Harm. 3. §. 17. l. 5. j. cod. l. 5. l. 7. l. 8. ff. cod. §. 3. Inst. tit. de empt. l. 12. j. tit. prox. e ο πρῶτα, i. e. venditor. Synops. & Harm. d. loco ut l. 3. j. cod.

a Rei venditæ periculum ad emptorem pertinet, nisi venditor in mora rei tradendæ fuit. *Syn. Basl. ibid. c. 14. & 3. Har. 3. §. 17. in fin.*
 b Includit defuncti in quibusdam de sumpta forte ex l. 17. *sup. de fide in fin.*
 c Moram committit venditor in tradendo, si die traditionis, signationis, mensurationis, ponderationis & similium non dicta, emptorem ad eas res perficiendas non vocavit. l. 1. §. 3. l. 4. in fin. l. 14. ff. *cod. Hujusmodi denunciatione venditor moram excludit, & in eam incurrit emptor. d. l. 2. §. eod.*
 d Incendium rei emptæ, spectat ad emptorem: nisi incendium lata culpa vel dolo venditoris acciderit. l. 11. ff. *cod.*
 e Si ante conditionis evenum res sub conditione vendita perierit, venditori perit: nisi hoc ipsum convenit, ut res periculo emptoris servaretur. l. 10. ff. *cod.*
 f Venditorem scilicet ancilla vendita, si necdum tradita moritur sine culpa venditoris, aut non ex vitio aliquo ante venditionem contractam, emptori perit, ejusque pretium a venditore emptori condicatur. §. 3. *Instit. de empt. Syn. Basl. cod. c. 16. & 3. Harm. 3. §. 17.*
 h Vicia rei venditionem præcedentia præstantur a venditore. l. 11. *sup. cod.*
 i dixi ad l. 17. ff. l. *cod.*
 k v. l. 11. ff. *cod.*
 l v. l. 11. *inf. cod.*
 m Venditor adversus emptorem actionem de pretio habet. Nam in rem actionem postrem emptori traditam habere non potest. *Syn. Basl. 19. tit. 8. c. 30. & 3. Harm. 3. §. 49.* An saltem hypothecariam in rem ipsam venditam, adhuc extantem habet? Habere non videtur.
 n i. e. actione venditi, de qua v. l. 2. & 6. j. *cod.*
 o venditam scilicet l. 8. *sup. de contrah. empt.*
 p sed ad pretium. Venditor rem traditam non vindicat, sed ejus pretium. l. 6. j. *cod. d. l. 8. & 9. in fin. d. tit.*
 q Venditor agit ad pretium, l. 1. *sup. cod.* ergo ad ejus residuum, quo nomine permittitur rei retentio. l. 11. §. 8. *D. cod. ad l. 21. in fin. §. de pact. l. 85. §. 6. D. de verb. obl. Rol. a Valle 1. conf. 53. num. 17. & seq.*
 r Compensatio per errorem adprobata, non nocet venditori residuum pretii petenti. f Majoribus dolo deceptis subvenitur. ff. *quibus ex causis major.*
 s Justus error excusat.
 t Indebiti liberatio condicatur. l. 51. *D. de pact.*
 u Potest id evenire fructibus tempore venditionis a solo separatis, necdum collectis a venditore. z Hujusmodi enim fructus venditioni non accedunt: ut nec ruta & cæsa. l. 17. §. 6. ff. *cod.*
 a seu arrabonico. b i. e. contractum. Pañumarehale, quod donatione arrharum sumptus esset. c Arrhæ repetuntur conditione sine causa. l. 11. §. 6. ff. *cod. v. l. ult. §. quando liceat ab empt. Arrhæ datio nobis etiam præparat personalem actionem. ut hic.*
 d Aliud est præparare, aliud parare: hoc illo majus est. v. Cujac. 10. obs. 24. e Id est, contumaci mora. f adde quæ notavi ad l. 6. ff. *us legatorum.*
 g addit quæ notavi ad l. 6. ff. *us legatorum.*
 h Emptor a tempore rei sibi traditæ, usuras pretii debet. *Syn. Basl. cod. c. 54. 3. Harm. 3. §. 60. l. 2. sup. de usuris.*
 i Emptor, percipiens fructus rei, tenetur venditori ad usuras pretii. l. 13. §. 21. *D. cod. l. 2. sup. de usur.*
 k l. 3. *inf. in quibus causis in inst.*
 l debentur usuræ ex casu recepto jure. d. l. 3.

De emptione perfecta & de mora.

4. Imp. Gord. A. Siluro.

Cum a inter emptorem & venditorem b, contractu sine scriptis inito, de pretio convenit, mora que c venditoris in traditione non intercessit: periculo emptoris rem distractam esse, in dubium non venit.

De incendio.

5. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Leontio.

Cum speciem venditam per violentiam ignis d absumptam dicas: si venditionem nulla conditio e suspenderit, amissa rei periculum te f non adstringit.

De morte ancillæ distractæ.

6. Iidem AA. Cerulo.

Mortis casus ancillæ distractæ etiam ante g traditionem sine mora venditoris dilatatam, non ad venditorem, sed ad emptorem pertinet: & hac non ex præterito h vitio rebus humanis exempta, solutionem pretii emptor non recte recusat.

DE ACTIONIBUS EMPTI & VENDITI I. TITULUS XLIX.

Utrum agendum sit in rem, an in personam.

1. Imp. Antoninus A. Delianæ.

Aversus m eum, cui agrum vendidisti, iudicio n venditi consistit. Nec enim tibi in rem o actio cum emptore, qui personaliter tibi sit obligatus, competit p.

De residuo pretii vel compensatione erronea, de fructibus.

2. Imp. Valerian. & Gallien. AA. & Valer. Cæf. Domitiano.

Venditi actionem ad recipiendum residuum q pretium intendere adversario tuo poteris. Nec quod in compensatione r venerit, quasi & tu invicem deberes, id obesse tibi poterit, si in bonæ fidei contractu (in quo majores s etiam 25. annis officio iudicis in his, quæ dolo commissæ sunt, adjuvantur) iusto t errore te ductum, vel fraude u adversarii captum, quasi debitum id esset, quod revera x non debebatur, pepigisse monstraveris.

† Fructus quoque perceptos ante y venditionem contractam, quos, cum venditioni non z accessissent, eundem emptorem invasisse proponis, eodem iudicio reposces.

De arrhali pacto.

3. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Serpodoro.

Ex arrhali a pacto b personalis c duntaxat actio paciscentibus præparatur d.

Si venditor rem non tradat.

4. Iidem AA. Mutiano.

Si traditio rei venditæ juxta emptionis contractum proscacia e venditoris non fiat: quanti interesse f compleri emptionem fuerit arbitratus Præses provinciæ, tantum in condemnationis taxationem g deducere curabit.

De emptore qui ante totum pretium solutum fructus percepit.

5. Iidem AA. Decimæ.

Curabit Præses provinciæ compellere emptorem, qui cunctus possessionem fructus percepit, partem pretii, quam penes se habet, cum h usuris restituere: quas & perceptorum i fructuum ratio, & minoris k atatis favor, licet nulla l mora intercesserit, generavit.

Quid veniat in actionem venditi.

6. Iidem AA. Neratio.

Venditi actio, si non ab initio aliud convenit, non facile ad a rescindendam perfectam venditionem, sed ad pretium exigendum competit.

De nummis venditoris ei solutis.

7. Iidem AA. Diodoro.

Si servos distraxisti, ac pretium de peculio b eorum, quod ad te pertinebat, nesciens unde solveretur, accepisti: consequens est, integram te habere actionem pretii: cum c proprii d venditoris nummi soluti non præsent emptori liberationem.

Si emptor rem non tradita se pro domino gesserit.

8. Iidem AA. Eusebio.

Si pater tuus venundedit portionem suam, nec e induxit f in vacuum g possessionem prædii, ius omne penes se eum retinuisse certum est. Neque enim velut traditionis facta ve g al h exolutum, si simulatum i factum intercessit, veritatem mutare potuit. Quapropter aditus Præses provinciæ, si animadverterit in vacuum k possessionem neque patrem l tuum, neque successores ejus emptorem m vel hæredes ipsius quocunque loco factos induxisse, non dubitabit nihil n esse translatum o pronunciare. Et si te p ex empto ad inducendum || eum || in vacuum possessionem prædii perspexerit conveniri: existimabit q, an pretium sit solutum: ac si repererit non esse pretio satisfactum, hoc r restitui tibi providebit.

De onere prædii venditi.

9. Iidem AA. Antipatri.

Si minor a venditore five sciente five ignorante dicebatur f capitatio i prædii venditi, & major inventa sit: in tantum convenitur, in quantum, si u scisset emptor ab initio, minus x daret pretii. Sin vero hujusmodi onus & gravamen functionis cognovisset y, nullam adversus venditorem habet actionem z.

De carne tempore placito non tradita.

10. Iidem AA. Attalo.

Cum venditorem carnis, fide conventionis rupta, tempore placito hanc non exhibuisse proponas: ex empto actione, eum, quanti a interfit b tua, si tunc tibi præstita fuisset, apud Præsidem provinciæ convenire potes.

De ancilla a venditore manumissa.

11. Iidem AA. Bucarpia.

Si ancillam tibi ex causa venditionis traditam venditor s manumisit: libertatem alienæ factæ præstare non c potuit. Quod si d post venditionem ante traditionem manumisit, pleno jure dominus constitutus, Civem Romanam facere non prohibetur: tibi personali propter e ruptam fidem contra venditorem actione competente.

id est, quod ejus nomine tributum solverit. potuit enim rei nomine censum solvere, & tamen alieno nomine.

i Simulatio veritatem mutare non potest. l. 15. j. *de liberali.* sicut nec error. l. 6. §. 1. ff. *de off. Præsid.* nec fallitas. l. 5. c. *de juris & facti.*

k In vacuum possessionem inducitur dominus. l venditorem scilicet.

m Singularis successor non potest propria autoritate possessionem ingredi. aliud est in hærede universali. v. Bald. *hic.*

n hinc colligitur: Sententiam proferri posse verbis negativis.

o Venditor emptorem in vacuum possessionem inducens transfert dominium.

p hæredem scilicet. Datur enim empti actio adversus hæredem venditoris.

q Judex actorem se induci in possessionem postulantem, ex officio condemnare potest, ut reo prius pretium exsolvat. l. 13. §. 8. ff. *cod. l. 31. in fin. ff. de reb. cred.* Judex enim emptionis id omne facit, quod emptioni est annexum.

r i. e. residuum pretii.

s hinc illa clausula contractibus emptionis adponi solita. *Es serva tenu ledit adquevenit payer le cens a rei seigneur, monnant par thacun an a N.*

t Venditor five scientis five ignorans ignorantem minorem fundi συγγελασ, hoc est, capitationem dixit, quam debeatur, in tantum ab emptore, qui ignorans ita emit, convenitur: quanto rem minoris empturus erat, si modum fecisset τὴς συγγελασ, i. e. capitationis, sin autem minorem modum dici a venditore scivit, & tamen emit, nullam actionem habet.

u nota finem actionis, Quanto minoris, de qua v. l. 39. ff. *cod.*

x i. e. tenetur actione, Quanto minoris.

y finge dominum colonum quondam suo prædii vendidisse. Solent locationes prædiorum persæpe fieri ea lege, ut colonus tributum & census persolvat; eo casu colonus non præsumitur talium censuum ignarus fuisse emptionis tempore.

z Cur ita? fraudi non sit scienti. l. 145. ff. *de reg. juris.* Certiorari non debuit, qui non ignoravit. l. 1. in fin. ff. *cod.* a v. l. 4. *sup. cod.* b emisse alias carnes ab alio scilicet. Alias, in hoc interesse, de quo hic agitur, lucrum non venit, quod emptor ex carne facere potuit: non veniet etiam damnum, seu æstimatio servorum fame mortuorum ob non traditas carnes, sed illa tantum omnis utilitas, quæ circa rem consistit. l. 21. §. 3. ff. *cod.*

c l. 5. j. *de hiis, qui a non dem.* d l. 6. §. 8. *de hæred. vend.* Venditor ancillam, quam nondum emptori tradidit, potest utiliter manumittere. Tenetur tamen emptori in quod ejus interest. l. 2. 3. j. *de hiis, qui a non dem.* Quid eo casu ejus quod interest appellatione contineatur. v. l. 23. ff. *cod.* e d. l. 6.

De vino.

12. Iidem AA. Crispino.

Sicut a periculum vini mutati, quod certum b fuerat comparatum ad emptorem, ita commodum c aucti pretii pertinet. Utque hoc verum est, sic certæ qualitatis d ac mensuræ distracto vino, fidem placiti servandam esse convenit. Quo non restituto, non pretii quantitatis, sed quanti interest e emptoris, competit actio.

De fructibus & onere functionis. De pretio & usuris.

13. Iidem AA. Alexandro.

Fructus f post perfectum jure contractum, emptoris spectare personam convenit, ad quem & functionum g gravamen pertinet. Venditor quoque pretium tantum, ac h si mora intercessisse probetur, usuras i officio iudicis exigere potest.

De servis.

14. Iidem AA. Rufoni.

Emptor k servorum certe de his tradendis l, & de eorum fuga m, itemque sanitate n, erroneque o non esse, aut noxa p solutos, || repromitti sibi recte postulat.

De tritico.

15. Iidem AA. Antonio.

Ultra modum tritici distracti citra pactum, in solutione mora q non facta, nihil emptor exigere potest.

De pecoribus.

16. Iidem AA. Cyrillo.

Post perfectam venditionem foetus r quidem pecorum emptori, venditori vero sumptus s, si quos bona fide fecerit, restitui debere notissimum est.

De emptore expulso a tertio.

17. Iidem AA. Hermiano & Lupo.

Expulsos t vos de fundo per violentiam a Nerone, quem habere jus in eo negatis, profitentes, nullam u vobis adversus eum, ex cuius venditione fundum possidetis, actionem competere probatis. Igitur ad instar interdicti x seu actionis y permissæ experiendum esse perspicitis.

SI Z QUIS ALTERI VEL SIBI SUB
ALTERIUS NOMINE a, VEL ALI-
ENA b PECUNIA EMERIT.

TIT. L.

De re pecunia mariti, nomine uxoris empta.

1. Imp. Anton. A. Secundino.

Si pecunia patris fundus mancipiaque comparata sunt, tamen, cum emptiones matris c tua nomine d factas esse proponas, ignorare non debes traditione matrem tuam dominam fuisse constitutam. Plane, si pecuniæ petitionem competere tibi propter numerationem pretii existimas, civiliter e contende.

Si pater nomine filiorum emerit.

2. Imp. Alexand. A. Septimæ & aliis.

Si emancipatis f vobis fundos, quos nomine vestro, cum sin potestate ageratis, pater emerit, tradidit, vel in g possessione eorum voluntate patris fuistis, dominium acquisistis.

Si mater pro filiis pecuniam numeraverit.

3. Idem A. Patrimo.

n d. l. 11. §. 4. ff. eod. o d. l. 17. §. 14. p d. l. 11. §. 8. q Mora efficit, ut plus emptori tribuatur, quam sit ei venditum. r Paul. 2. sent. 17. §. 9. de fructibus alias dixi. adde l. 13. §. 18. ff. eod. l. 31. §. 6. ff. de adilit. f l. 13. §. 22. l. 39. §. 1. ff. eod. l. 40. §. 1. ff. de cond. & dem. t & re vobis violenter ablata. Syn. eod. c. 65. & 3. Harm. 9. c. 64. u De vi emptori illata venditor non tenetur: hoc est, emptor, cui per vim res ablata est, nullam eo nomine adversus venditorem actionem habet. Syn. & Har. d. loco, licet nec de injuria ei illata. l. 51. de evict. nec de casu, aut vi regia, facta du e Prince, l. 11. ff. de evict. sed nec de eo quod ei ablatum alio quam per sententiam modo. l. 57. ff. d. tit. x Possessionem reperimus per interdictum unde vi. y actionis promissæ. Cujac. 17. obs. 6. actionis inquam. l. 1. §. 4. D. uti possid. forte in tactum, l. 4. §. 2. ff. de damno. l. 3. §. 2. ff. de vi fac. vel incerti. Utriusque enim & interdicti & actionis, idem effectus, licet formula diversa. v. Cujac. 5. obs. 17. z 10. Syn. 15. c. 6. a puta uxoris, l. 1. l. 5. filiorum in potestate, l. 2. defuncti, l. 3. sororis, l. 4. mariti, l. 6. J. eod. b puta communi. l. 8. J. l. 4. §. comm. utriusque. mandatoris. l. 7. inf. c & ita uxoris ementis. l. 5. J. d Res ejus esse videtur, non cuius pecunia, sed cuius nomine empta est. Paul. 2. sent. 17. §. 15. cuius nomen in instrumento emptionis continetur, l. 21. §. de probat. v. l. 8. J. e Accursius videtur legisse similiter. Similiter (inquit) negotiorum gestorum actione, si gesta negotia: mandati, h ex mandato, &c. f Parens frustra aliquid comparat filio in potestate posito, ut ei adquirat dominium: nam quod filio in potestate posito adquiritur, patri adquiritur. Sed tamen inutilis illa emptio convalescit, si rem emptam, filio jam emancipato tradit. adde l. 16. sup. de prob. g v. l. 2. inf. de acquir. hered.

Mancipia, quorum meministi, si (ut proponis) nomine tuo, itemque fratris tui, cui successisti, empta, vobis tradita sunt: licet instrumento emptionis matrem tuam pecunias numerasse a contineatur, persequi ea more iudiciorum non prohiberis.

De simulatione.

4. Imp. Valerian. & Gallien. AA. & Valer. Cels. Cyrillo.

Quamvis instrumento emptionis socius nomen inscriptus b: tamen, si c possessionem tenens dominus effectus es, ob eam rem frustra calumniam mulieris, quamvis ipsa d contractus tabulas habeat, reformidas.

De viro & uxore.

5. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Vero.

Cum propria pecunia tua te comparante possessionem, quondam uxoris e tua nomen tantummodo accommodasse dicas, || eandemque occasione custodia suæ commissorum instrumentorum contra bonam fidem proprietatem ejusdem fundi usurpasse dicas: Rector provinciae pro sua exercitatione cognitum habens, donationem a non f domina uxore tua in filiam suam collatam, nullum præjudicium dominio tuo attulisse: docenti tibi veritatem g precibus tuis adstistere, restituere eandem possessionem, habita etiam fructuum h taxatione i curabit.

6. Iidem AA. Dionysio.

Multum interest, utrumne uxore tua comparante pecuniam numerasti k, eique possessio tradita est: an contractu emptionis a te nomine tuo habito, tantum uxoris nomen post instrumentis inscribi feceris? Nam si quidem uxor tua nomine suo emit, eique res tradita sunt, nec in te quicquam de his processit, non nisi de pretio adversus eam in quantum tu pauperior l, & illa locupletior facta est, habes actionem.

+ Quod si m tu quidem emisisti, & tibi tradita est possessio, tantum autem nomen uxoris quondam tuæ instrumento inscriptum est, res n gesta prior quam scriptura habetur. Si vero ab initio o negotium uxoris gerens comparasti nomine ipsius empti actionem nec illi, nec tibi quæstisti, dum || quæ || tibi non vis, nec illi potes.

+ Quare in domini quæstione ille potior p habetur, cui possessio a domino tradita est.

Si emptor pretio suscepto fidem ruperit.

7. Iidem AA. Gerontio.

Cum per eos, qui negotia tua gerebant, olei materiam te comparasse, contractusque fidem pretio suscepto rupisse venditorem proponas: si quidem ex empto, his qui iuri tuo subiecti fuerant, contrahentibus: tibi quæsitæ est actio, vel per te, || vel per eum || cui mandaveris: sin q vero sui juris constituti, secundum mandatum tuum hunc contractum habuerunt, ac sibi empti quæsierunt actionem: per eos, vel quibus r illi dederint mandatum, adi competentem iudicem, qui secundum bonam fidem s, quæ in huiusmodi contractibus observari solet, satisfieri providebit.

De eo, qui pecunia aliena vel communi emit.

8. Iidem AA. Valentinæ.

Qui aliena pecunia comparat, non ei, cuius nummi fuerunt, sed t sibi tam actionem empti, quam dominium, si ei fuerit tradita possessio, quærunt. Cum itaque, de rebus communibus u fratrem patruelem tuum quædam comparasse contendas: de tua pecunia hunc conveniendo, facies consultus. Nam in rem de rebus ab eo comparatis, tibi contra eum petitio non competit.

xoris nomine concipitur. Cujus est res? mariti. Cur ita? quia constat ab initio maritum proprium negotium gerere voluisse.

n Veritas rei scriptura potior. o Maritus rem ab initio comparat uxoris nomine, cui res quæritur? ne dicas marito: quia uxoris nomine assumpto contraxit, ne dicas uxori, quia alterinemo stipulari potest. Cui nam igitur? ei cui prius possessio a domino tradita fuerit: uxori vel marito scilicet.

p In domini quæstione ille potior habetur, cui possessio tradita est a vero domino. q Non tantum sui juris constituti, ut hic: sed in potestate constituti, ut liberi, procuratorio munere fungi possunt. sup. eod. ibi: qui iuri tuo subiecti. adde l. 8. in fin. princ. D. de procuratoribus. Procurator mandatoris potestati subiectus, mandatori non sibi actionem acquirit: sui vero juris procurator, sibi actionem acquirit: pereum, tamen ejusve substitutum dominus augere & rem petere potest.

r Procurator alium suo loco potest ad agendum substituere. s Est enim emptio contractus bonæ fidei. t Aliena pecunia quod comparatur, sit comperantis, non ejus cuius fuit pecunia, facit. l. 1. sup. eod. l. 7. inf. Paul. 2. sent. 17. §. 15. l. 21. sup. de probat. v. Socin. regula 141. Fallit id in pecunia militis, l. 8. sup. de R. V. minoris, l. 3. inf. arbit. ius. uxoris seu dotali. v. l. 54. ff. de iur. dot.

u Res emptæ communi pecunia, non sunt communes. l. 4. sup. comm. utriusque iud. De

a None, qui numeraverit pretium, sed ei cuius nomine res empta est, rei dominium acquiritur, i. e. ministro numerationis pretii, res empta non acquiritur, sed domino.

b simulate sc. c recte hoc additum est. Nec enim presumitur simulatio, nisi probetur. Proinde cum dux res hic pro pupilli matre faciantur, quod fundus ejus nomine emptus reperitur, & emptionis titulus penes se habeat, filius non præsumitur rei dominus, nisi simulationem contrahens probaverit. d Tenor instrumenti non juvat recitantem vel tabellarium, sed eum tantum, quem tenor scripturæ designat. l. 21. §. de probat.

e si vir nomen uxoris emptioni accommodaverit, f is, cuius nomen simulata emptionis instrumento adscriptum est, rem emptam alteri donare non potest.

g Inest tacite hæc conditio omnibus re scriptis. l. 7. §. de divers. re scriptis.

h Fructus veniunt in actionem rei vindicationis, i de taxatione v. quæ notavi ad l. 6. ff. ut legat.

k Res ejus continuo non est, qui pecuniam numeravit. Notandum est hic casus: Uxor emit suo nomine, vir pecuniam numerat, res traditur uxori. Cujus est res uxoris. Marito tamen tenetur de pretio, ut hic Syn. Bas. 19. tit. 15. cap. 6.

l Qui quid suo nomine ex alterius pecunia comparat, & quantum ea re locupletior factus est, & id quo alter pauperior factus est, restituere debet.

m Maritus rem emit, res marito traditur, contractus emptionis uxoris nomine concipitur.

a l. 1. in fin. §. de contrah. empt. l. 2. §. 2. §. de oblig. & action.

b Absentes emimus, vel per epistolam, vel per nuncium. nuncium enim ministerium praestat nuntius, l. 15. ff. de consuet. pecun. fungiturque epistolae vice: ut & e contra: Epistola mutus est nuntius. Inde volunt, nuncium in personam domini verba concipere: procuratorem vero in personam suam domino nominato, Bald. ad l. 6. §. cod.

c l. 3. sup. de rei vind. l. 5. §. de ad. quiv. poss. l. 25. ff. de contrah. empt. l. 11. ff. de reg. iur.

d Alienam rem qui sciens emit, nunquam sit ejus dominus: si ignorans emit, ipse quidem usucapit, verum is qui rem vendidit, domino tenetur. Syn. Bas. 19. tit. 8. c. 66. & 3. Har. 3. §. 29. & l. 2. §. si servus l. 7. §. qui bona fide ff. pro emptore.

e Sciens rem alienam, eam non acquirit.

f Sciens rem alienam, eam non usucapit: quin restituere eam domino cogitur: ignorans emens, usucapit. Consul-tum est tamen domino adversus venditorem pretii nomine.

g Re praescripta, pretium a venditore condicatur: ut quod succedat loci rei. Bald. l. 15. §. de reg. l. 3. in fin. §. de rei vind. l. ult. ff. de negotiis. v. Vurmser. 1. praef. 3. §. 7.

h Maritus rem uxori (in negotiis) adra-

trahit, hoc est, non dotalem, inestimabilem. Scholiast. syn. 19. tit. 2. c. 68.) vendidit: uxor decepta a marito venditionis instrumentum signavit, quaeritur utrum sibi praedictet mulier? non praedictat: nam adhuc (soluta sc. matrimonio, vel marito adinopiam redacto. d. Scholiast.) emptori vel usucapione (si res mobilis vendita sit, d. Scholiast.) vel longi temporis praescriptione (si res sit mobilis, d. Scholiast.) opus est. Syn. ibi. ad c. 3. Har. 3. c. 65. Quid si consensus praestitit mulier? rata est venditio: nisi fundus fuerit dotalis. Porro mulier a marito ita decipi potuit, si mulieri chartam unam pro alia subsignandam obtulit. d. Scholiast.

i Consentire videtur alio instrumento, qui sigillum suum ei adponit.

k v. l. 126. ff. de verb. obl. Signans igitur per errorem actum vel instrumentum, id confirmare non intelligitur: alias praesumitur instrumentum confirmare, qui signum ei apponit. l. 26. §. 1. ff. de pign. quin signo nonnunquam ipsam possessionem adprehendimus. l. quod si. 14. ff. de peric. o.

l v. exemplum l. ult. sup. plus valere, quod agitur.

m v. l. 3. inf. de praescript. long. temp.

n v. l. 19. inf. de evictioib.

o Filius factum patris mutare non potest: vel ita, haeres non potest revocare factum defuncti, si vult esse haeres. l. 4. sup. de rei vind. l. 7. inf. de liberali. l. 75. ff. de evictio. Eodem modo: Haeres necesse habet stare ei investituræ, quam pater fecerit. l. 7. c. Longobar. de ult. volunt. q. Fen. 70. Quid, si pater legitimæ filii onus imposuit? Filius non cogitur onus illud sustinere. Authen. Novissima. c. l. omnimodo. 10. sup. de inof. Nov. 12. c. 1. cum legitima filius debeat legis, non solius parentis voluntate, eamque ut sibi debitam a patre accipere videatur, non titulo penitus lucrativo. ut superior regula sit vera in eo, qui hereditatem a defuncto percipit sibi non debitam.

p i. e. pro mercede debita fundi conducti.

q l. 3. sup. de rei vind. l. 1. ff. de reg. iur.

r Rati habitio inutiliter gesta conciliat. v. l. 60. in fin. ff. de regulis.

s Creditor mancipia jure pignoris sibi obligata vendere potest. l. 1. l. 2. Cod. si adversus vendit. pign. l. 1. l. 2. l. 3. inf. si autem quior creditor pignus vendiderit, & inf. de distract. pignorum. l. 4. ff. de pign. §. 1. inf. quibus alienare licet.

t Defunctus rem successuri potest alienare, alias filius potest patris facto contradicere, jure proprio, non hereditario.

u l. 3. inf. de praescript. longi temporis.

De dominio in non numerantem transferendo, & de absentibus.

9. Idem AA. Rufina.

Nihil prohibet, altero pecuniam numerante, in alium vel utriusque contrahentis consensu, vel certe venditore tantummodo volente, dominium transferri, eo etiam manifeste constituto, ut inter absentes a per mediam personam, veluti per nuncium b vel per epistolam, talis contractus perfici possit.

DE REBUS ALIENIS & NON ALIENANDIS, ET DE PROHIBITA RERUM ALIENATIONE VEL HYPOTHECA.

TIT. LI.

De re aliena vendita.

1. Imp. Alexand. A. Cantiano.

Si d. Praefidi Provinciae probatum fuerit, Julianum nullo jure munitum servos tuos scientibus e vendidisse: restituere tibi emptores servos jubebit. Quod si si ignoraverint, & eorum facti sunt, pretium g eorum Julianum tibi solvere jubebit.

Si marito rem uxoris distrahente, ea instrumentum signaverit.

2. Imp. Gord. A. Graciz.

Distrahente b marito rem tui juris, si consensum ei non accommodasti: licet i sigillo k tuo venditionis instrumentum fraude l conquisita signaveris, hujusmodi tamen commentum emptori usucapione m non subsequuta, vel longi n temporis praescriptione minime munito, nullam praestitisse securitatem potest.

De herede.

3. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Valeriano.

Venditrici succedenti o hereditario jure perfectam recte venditionem rescindere, ac dominium revocare non licet.

† Sed & si hac ex persona sua vindicet: vel exceptione te doli mali, si hanc viam elegeris, tueri, vel evicta re, si defensione monstrata uti nolueris, quanti tua interest, poteris experiri.

De matre, quæ rem filii in solum dedit.

4. Idem AA. Affabili.

Mancipia patris, qui fundum a Philippo conduxerat, successione tibi quaesita, domino fundi pro debitis p in solum mater tua dando, nihil q tibi auferre potuit. Ideoque si tu major viginquinque annis effectus, ab ea negotium gestum non fecisti ratum r: oblato debito, si s non hac locator jure pignoris sibi obligata vendidit, petere poteris.

Si pater fundum filii emancipati vendiderit.

5. Idem AA. Aegro.

SI fundum tuum pater post emancipationem te non consentiente venundedit, neque ei successisti t, neque possidens longi u temporis praescriptione munitus est: tibi agenti cum Rector provinciae reddi efficiet.

De re aliena vendita.

6. Idem AA. Rufo.

Nemo res ad te pertinentes, non obligatas a sibi, nec ex officio b vendendi potestatem habens, distrahendo, quicquam tibi nocere potuit.

De prohibita alienatione.

7. Imp. Justinian. A. Joanni P. P.

Sancimus, si lex d alienationem inhibuerit, si testator e hoc fecerit, si pactio f contrahentium hoc admiserit, non solum domini g alienationem, vel mancipiorum manumissionem h esse prohibendam, sed etiam ususfructus dationem, vel hypothecam, vel pignoris i nexum penitus prohiberi. Similique modo & servitutes k minime imponi, nec emphyteuseos l contractum, nisi in his tantummodo casibus, in quibus Constitutio-nis auctoritas, vel testatoris voluntas vel pactio tenor, qui alienationem interdixit, aliquid tale fieri permiserit.

DE COMMUNIUM IN RERUM ALIENATIONE.

TIT. LII.

1. Imp. Antoninus A. Apollodoro.

SI n nulla usucapionis prerogativa, vel diuturni silentii praescriptio emptorem possessionis, quam a cohæredibus o patri tui distractam suggeris, pro portione tua munit: in rem actio incolumis perseverat. At si receptum jus p securitatem emptori praestiterit, arbitrium est tibi liberum conveniendi eos, qui pro portione tua satis illicitam venditionem celebraverunt.

2. Idem A. Terentiano.

Multum interest, utrum cohæredes tui possessionem communem distraxerunt; an vero fiscus q, cum partibus dominus esset, soliditatem juxta proprium r privilegium vendidit. Etenim si a fisco facta sit venditio, fidem ejus infringi, minime rationis est. Si vero cohæredes s soliditatem vendiderunt: licet t emptor ab his delegatus, partem pretii fisco solverit, alteramque in cautionem deduxerit, tamen portioni tuæ ea venditio non potest obfistere.

3. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. Eusebio.

Falso tibi persuasum est, communis pradii portionem pro indiviso u, antequam communi dividendo judicium dicatur, tantum socio, non etiam extraneo posse distrahi.

4. Idem AA. Ulpiano militi.

Nov. 159. Prohibitio autem alienationis sit aut ratione personæ, aut rei respectu.

f v. §. si mancipium ita fuerit alienat. ut manum. vel contra. adde l. 61. ff. de pact.

g Alienare non tantum is intelligitur, qui dominium alienat, sed etiam qui manumittit, qui dat in usufructum, qui dat hypothecæ vel pignori, qui servitutem imponit, qui dat in emphyteum.

h Manumissio est alienatio. l. 9. §. 1. ff. de autor. tutor.

i Argumentum observa: Qui non potest alienare, idem nec pignori dare potest. Et tamen qui emere prohibetur, pignori accipere non prohibetur. l. 24. ff. de pign.

k sit enim servitutis constitutione deterior fundus.

l sed nec in feudum dare, v. Cuj. 2. Feud. tit. 4.

m de communi. Hal. Communes sunt res, quas cum hæredibus, sociis, fratribus & similibus communes habemus: in quibus cohæres, socius, frater vel similis partem aliquam habet.

n Socius rem communem, totam prorsus, non recte vendit. Itaque socius alter, si emptor, necdum dominus factus sit, usucapione vel praescriptione, in rem agere poterit. Synops. Basl. 19. tit. 4. c. 73.

o Vendens rem communem, non praedictat socio, qui partem suam possit vindicare: nisi si res sit usucapta vel praescripta: tunc enim potest contra socium agere ad pretium. Salyc. adde quæ not. ad l. ult. pro dote.

p i. e. usucapio vel praescriptio.

q Fiscus si rem communem vendiderit, emptorem in solidum dominum facit, quamvis enim prorsus rem alienam vendiderit, (ut ex Institutionibus disci potest. §. ult. Inst. de usuc.) dominum facit emptorem: tenetur tamen ei, qui jus domini vel hypothecæ in illa re habere se dicit, & quidem intra quadriennium. Quod autem alienæ rei pretium ad fiscum provenierit, id venditionem firmam ratamque facit. Tunc enim hoc privilegium fiscus habet, quum speciali privilegio rem ipsam vendidit. Synops. Basl. ibid. c. 74.

r Ut a privato res aliena solida vendi non potest, ita nec pars ejus, i. e. communis. Potest tamen fiscus singulari privilegio rem communem vendere, eo scilicet effectu, ut qui ab eo rem communem emerit, statim securus fiat. vide l. unic. c. de vendit. rer. fiscal.

s Privati scilicet.

t Fiscus rem communem potest vendere, privatus non potest. Quid, si privatus vendiderit, & pretium fisco per emptorem solverit. Idemne hic erit dicendum in fisco pretium rei communis percipiente, quod superius dictum est de fisco rem communem alienante, ejusque pretium accipiente? non idem est.

u In indivisa res non tantum sociis, sed & extraneo vendi potest, vide l. 12. §. de donat. l. 1. §. comm. divid. potest & in feudum dari, 2. feud. §. 2. donari, d. l. 12. legari, l. 5. §. 1. ff. de legat. l. obligari, l. 1. §. cod. merito: Nam quod mihi cum alio commune est, quasi meum est. l. 46. ff. de ritu. l. 5. §. 1. ff. de leg. 1.

a Res nobis obligatas, ex pacto possumus alienare. l. ult. §. de jure domini. d. l. 4.

b Officii jure rem alienam vendere quis potest: veluti tutor, curator, l. 56. §. 4. ff. de furtis. ex-cutor judicii, l. 50. ff. de evictioib. procurator specialis, l. 63. ff. de procuratorib. centitor, l. 5. in fin. ff. de censib. at non maritus, Bald. quibus alienare quia lex Julia fundum dota-lem alienari vetat.

c Le. testatoris iussu, vel conventionione partium, res inalienabilis effici potest.

d veluti favore ecclesiæ, l. 14. sup. de Sacros. Eccles. Novell. 7. cap. 1. vers. alienationis. doris, Institut. quib. alien. licet. vel non. minoris. l. 1. ff. de rebus eorum.

e Testator rei alienationem prohibere potest. l. 7. §. de adm. tut. l. 4. §. de fideic. l. 7. §. de test. manum. l. 2. §. qui non possunt ad libertatem perduc. l. 77. §. 27. ff. de leg. 2. Nov. 119. c. 11. Nov. 120. c. 9. Prohibitio hujusmodi num effectum in infinitum tempus obtinet? Non obtinet sed ad quantum tantum gradum ejus, qui alienare prohibitus est.

a Socius partem socii alienare non potest: multo minus & socii militis partem alienare poterit: ut hac in milites fieri non possunt, ita miles socii partem alienatam, pretio quantumvis oblato, retrahere non potest. Vel ita: Socius communem rem totam si alienaverit: Socius alter partem suam tantum recte vendicabit: at non eam quæ venditoris fuit: etiam si socius miles sit, & partem socii venditam retrahere velit. *Synops. cod. c. 76.*

b Prædia ut propria atque tua, quæ communia erant, ignorant vendidisti, pars emptori evicta est: teneris emptori pro parte, in quod interest. c aliud si sciens rem communem emit, vide l. 27. §. de evictio. d de evictione. & ita evictionis nomine agitur, licet evictio non sit promissa. vide l. 6. inf. de evictio.

e seu onere. l. 67. ff. de contrah. empt.

f & de his etiam testari. l. 17. inf. de administr. tut.

g Argumentum a venditione permissa, ad pignoris constitutionem observari. Qui potest alienare, potest pignori dare. l. 18. in fin. ff. de pignoratitia. l. 9. §. 1. ff. de pignori. & hypothec. valetne argumentum a contrario sensu, Non potest alienare, ergo nec pignori dare? non valet. Conditio emphyteuscos vendi non potest domino non denuntiante, l. ult. c. de iure emphyte. pignori tamen potest. l. 16. in fin. ff. de pignorat. vide Cujac. 5. Feud. cap. Imperialem.

h Argumentum a privato ad fisco, ut quod inter privatos iure liceat, id cum fisco facere sit permissum.

i adde l. 18. ff. de indic. additione (quo pertinet lex 7. §. cod.) & titulum 3. de lege commissoria, quo pertinet lex 1. lex 3. infra.

k Pactum observa, Ut emptor arrhas amittat, si pretium intra certum tempus non solverit. l. 8. ff. de leg. commissor.

l Pacisci possumus, ut res nobis retrovendatur: seu ut eodem pretio nobis transcribantur. l. 12. ff. de praescript.

m Retrovenditionis pactum ad hæres extendi potest.

n Indefinita vox satis ostendit, pactum de retrovendendo certo tempore non circumscribi.

o d. l. 12. vide ad hunc locum Forcatulum *Dialog. Nemyomant.*

p Duas actiones dari observa ex hoc pacto incontinenti appposito. l. 6. §. de rerum permut. l. 9. §. de donat.

q in quod interest. r & tradidit scilicet.

s Pactum valet, ut res ad venditorem revertatur, si residuum pretium non solvatur. Bald.

t Fundum tibi vendidi, & tradidi ea lege, ut eum precario a me possideres, quoad certa die solvisses residuum pretii. Residuum non est solutum? rem possum vindicare, quia precario a me possidisti. l. 15. §. 4. ff. de precar. Quid si precarii clausula non fuit adjecta? mihi competet actio ex vendito. §. cod. vide Cujac. 16. obs. 39.

u Qui rei pretium, & pretii usuram maluit sequi, pacto legis commissoriae uti non potest. l. 6. in fin. l. 7. ff. de leg. commissor. l. 28. vers. dicebam. ff. de minoribus. x v. l. 13. §. de act.

y Usuræ incontinenti contractus alicujus, non tenebris, l. 1. §. de usur. promissæ, debentur ex natura ejusdem contractus. l. 13. §. de pact. l. 26. §. 1. ff. de positi. Post contractum promissæ non ex pacto, sed officio iudicis debentur.

Portionem quidem tuam militantis a frater tuus alienare non potuit: ejus autem partem pretio soluto tibi restitui postulare, nec militari gravitati convenit.

5. Iidem AA. & CC. Olympiano.

SI major annis 25. veluti b propria nescienti c communia cum fratribus tuis prædia distaxisti, licet nullum instrumentum intercesserit, nec quicquam specialiter convenerit d: alienæ portionis evictione secuta, quanti interest, emptori solves.

REM ALIENAM GERENTIBUS NON INTERDICI RERUM SUARUM ALIENATIONE.

TIT. LIII.

1. Imp. Severus & Anton. Augusti Publicæ.

NON est interdictum tutoribus vel curatoribus, etsi ex eo titulo iudicati debitores sunt constituti, cum sua e causa res suas alienare f. Potuit ergo g curator tuus fundum suum cum suo onere obligare fisco nostro: nani h & privato potuisset.

DE PACTIS: INTER EMPTOREM ET VENDITOREM COMPOSITIS.

TIT. LIV.

De arrhis.

1. Imp. Antoninus A. Diotima.

SI ea lege prædium vendidisti, Ut, nisi intra certum tempus pretium fuisset exsolutum, emptrix arrhas k perderet, & dominium ad te pertineret: fides contractus servanda est.

De re retrovendenda.

2. Imp. Alexander A. Charisio.

SI fundum parentes tui ea lege vendiderunt; || ut || i sive sippi, sive hæres m eorum emptori pretium quancumque n. vel intra certa tempora obtulissent, restitueretur; teque parato satisfacere conditioni dictæ, hæres emptoris non parer, ut contractus fides servetur, actio præscriptis o, verbis, vel p ex vendito q tibi dabitur: habita ratione eorum, quæ post oblatam ex pacto quantitatem ex eo fundo ad adversarium pervenerunt.

De lege commissoria.

3. Idem A. Felici militi.

QUI ea lege prædium vendidit r, Ut nisi reliquum s pretium intra certum tempus restitutum esset, ad se revertetur: si non precariam t possessionem tradidit, rei vindicationem non habet, sed actionem ex vendito.

4. Idem Augustus Juliano.

COMMISSORIA venditionis legem exercere non potest, qui u post præstitutum pretii solvendi diem non vindicationem rei eligere, sed usurarum pretii petitionem sequi maluit.

De usuris.

5. Imp. Gordianus A. Longino.

INITIO x venditionis si pactus es, Ut is, cui vendidisti possessionem, pretii tardius exoluti || tibi || usuram pensaret: non immerito existimas etiam eas tibi, adito Præsidi || provincie ||, ab emptore præstari debere. Nam si initio y contractus non es pactus: si coeperis experiri, deberi ex

mora duntaxat a usuris, tam ab ipso debitore, quam ab eo b, qui in omnem causam empti suam fidem adtrinxit, de jure postulabis.

Si pactum non servetur.

6. Imp. Carus, Carinus & Numerianus Augusti Rimulo.

CUM te fundum tuum certæ c rei contemplatione inter eos habita, exiguo pretio in alium transfuisse commemorares, poterit tibi ea res non esse fraudi: quando non impleta d promissi fide, dominii tui jus in suam causam reverti e conveniat. Et ideo aditus competens iudex fundum, cujus mentionem facis, restitui tibi cum f fructibus suis sine ulla ludificatione, sua auctoritate perficiet: præcipue cum & adversa pars receptis g nummis suis, nullam passam videri possit injuriam.

De pacto, ut intra certum tempus restituto pretio sis res inempta.

7. Imp. Dioclet. & Maximian. Augusti Musæo.

SI a te comparavit is, cujus meministi, & convenit, Ut si h intra certum tempus soluta fuerit data quantitas, sit res inempta, remitti i hanc conventionem rescripto nostro non jure petis. Sed si se subtrahat k, ut jure dominii eandem rem retineat: denunciationis l & obsequationis depositionisque remedio contra fraudem potes juri tuo consulere,

De conventionem servanda; de posteriore pacto.

8. Iidem AA. & CC. Auxanoni.

TEMPORE contractus inter emptorem & venditorem, habitam conventionem, integram servari, si ab eo posteriore m pacto non recedatur, certum est n.

De pacto, ne liceat novo domino rem humano juri eximere.

9. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

SI quis ita paciscatur in venditionis vel alienationis contractu, Ut o novo domino nullo modo liceat in loco vendito, vel alio modo sibi concessio, monumentum extruere, vel alio modo humano juri eum eximere: Sancimus, licet hoc apud veteres p dubitabatur q, tale pactum ex nostra lege esse fovendum, & immutatum permanere. Foritan enim multum ejus intererat, ne ei vicinus r, non solum quem noller, aggregaretur, sed || etiam || pro quo specialiter interdictum est. Cum etenim venditor, vel alter alienator non alia lege jus suum transferre passus est, nisi tali fretus conventionem: quomodo ferendum est, aliquam captionem ex varia pati eum interpretatione?

SI SERVUS EXPORTANDUS S VENEAT.

TIT. LV.

De manus injiciione.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Petronia.

LEGE venditionis exportata mancipia sub denunciatione t manus injicienda, libertatem ab emptore u vel qui successit in locum ejus, antequam fides rumpatur, accipere possunt. Quæ tamen a fisco x post manumissionem vindicantur & in perpetuam servitutem eadem lege veniunt, cum in his civitatibus conversantur, quas contrahentes exceperunt: Ante manumissionem vero injiciendæ manus facultas non denegatur, atque ideo non petuntur in publicum.

Pana conventionali debet quis esse contentus: nam legalis applicatur fisco. Bald.

2. Iidem AA. Nediemo.

o Nota genus pacti.

p Pomponium intelligit autorem l. 51. ff. de pactis.

q Ea dubitatio hic sublata, & abrogatur l. penult. ff. de pactis.

r vide quæ de vicino dixi ad Novellam 63. c. 1.

s dixi ad titulum de servis exportandis 18. ff. 7. Solent plerumque domini ita vendere mancipia, vel quod ipsi venditores eadem lege servos emerint, l. 7. ff. cod. vel servorum odio, quorum conspectum ferre non possunt. Exportandus venit, qui ita venit, ut ex loco venditionis amoveatur. Ea lege vendere Græcis est ἐπὶ ἐξαγορῇ Demosthen. in Timocratem. Alianus in epistol. Dion. 54. id est, ἐξω τῆς πόλεως. Ulpian. Sic poenæ causa servi ex urbe in villam ablegantur a dominis. l. 35. §. 3. ff. de hered. instit. adde l. 4. §. 9. ff. de manumiss.

t nota pactum, de quo in l. 2. in pr. inf. cod.

u Emptor servum exportandum manumittere potest: Manumissus servus, si in locum emptionis reducit, libertatem amittit, & fisco cedit.

x Omne delictum fisco habet ultorem. Bald.

a cum nec fructus perceperit. l. 16. in fin. ff. de usur.

b id est, quam a fidejussore. l. 24. §. 1. ff. de usur. l. 18. §. mandati.

c Si substantiale pactum contrahens non servatur, contractus rescinditur. Substantiale autem est quod causam dedit contractui. Bald.

d vide Roland. a Valle 1. consil. 59. num. 7.

e Imo non revertitur. l. 14. §. de rescindenda.

f l. 8. in fin. princ. ff. de periculo.

g Emptor receptis nummis suis nullam patitur injuriam a venditore.

h Potest res ita vendi, ut refuso pretio intra certum tempus res venditori restituatur. l. 2. §. cod. l. 1. inf. quando decreto opus non est. Hujusmodi pactum Galli vocant, Pact. de remere, ou Faculté de rachapt.

i id est, prorogari. Pactum redimendi, (de quo l. 2. §. cod.) intra certum tempus venditori competit: neque Principis rescripto prorogari potest.

k emptor scilicet.

l Venditor, cui pactum redimendi intra certum tempus competit, emptori fugienti denuncians jus redimendi, obli-gnando & depen-dendo pretium, rem recuperat. l. 2. in fin. §. de iure emphyte.

m Pactum pacto contrario tollitur. vide l. 3. §. de rescind.

n ratio dubitandi fumitur ex l. 48 ff. de pactis.

2 Manus in-
jectionem pacisci
possumus, hoc est,
ut ut pareatur legi
contractus, rei a
nobis vendita
manum injicere
liceat. l. 1. in pr. &
in fin. §. cod. d. 9. ff.
de l. 1. §. tit. prox.
l. 2. §. 2. ff. de ma-
nucipio. l. 7. ff. qui
sine manumissio. l. 1.
l. 1. §. 1. ff. de in jus
vocand.

b l. 1. ff. cod. l. 16.
§. 4. ff. de public.
c velut.

c Contra pactum
agilla non potest
manumitti.

d Servi, qui do-
minum suum ven-
diderunt, capite
plecti jubentur,
ut hic. Synops. Bas.
7. tit. 6. ex lib. 19.
tit. 7. c. 14.

e Execrabile de-
lictum est, si do-
minus a servis
suis venditus fue-
rit, & proinde qui
id fecerint, capite
plecti jubentur. 7.
Eclog. 6. ex lib. 19.
§. 7. (etiam xvii.)

f Nemo prae-
sumitur a suis ven-
ditus, nisi vendi-
tionem probave-
rit: non prae-
sumitur atrox deli-
ctum, nisi probe-
tur. l. 51. ff. pro so-
cio.

g l. 5. ff. cod.
h Quae ratio ur-
bis Romae ad ca-
teras, ea Italiae est
ad reliquas pro-
vincias. Interdicta
civitate, interdi-
citur Roma. In-
terdicta certa pro-
vincia, interdicta
quoque Italia cen-
setur.

i l. 1. §. 8. ff. de off.
Praef. urb. l. 10. §. 1.
ff. de in jus vocan-
do. l. 7. ff. de iure pa-
tron. l. 6. in fin. ff.
qui sine manu.

l. 1. §. 5. similique
modo. 7. de Latina
libertate. l. 1. §. qui.
56. ff. de contrah.
empr. l. 1. §. vendi-
tor. 6. ff. de servis
export.

k d. §. 2.
l. 1. §. 3. tit. prox.
m Nemo potest
remittere pactum,
ubi remissio pacti
continet deli-
ctum. l. 10. §. 1. ff.
de in jus vocand.

n Patientia sola
plerumque delin-
quitur. Tenetur
enim qui ancil-
lam prostitutione
eximere potuit,
nec eximit. l. 7.
qui sine manu.

o Per quascun-
que manus res
ambulat, suam tamen conditionem servat. v. l. 15. ff. de minorib. l. 25. §. si opor. ff. de usufr. l. 25. §. perinde ff. de hered. petis. p. l. 7. ff. de iure patron. q. Iudicis officium est, inquirere in delicta, etiam si nullus sit accusator. r. i. e. etiam si non tabulis, &c. unde colligunt, hanc conditionem valere interpolatam ex intervallo. f. quamvis sine epistola. Accurs. u. quamvis epistola non sine scriptis. ita videtur legendum ex interpretatione Azonis. u. l. 4. §. 2. ff. de his, qui notantur. Prohibitum una via, altera non debet admitti. l. 21. §. 1. ff. de suscip. dat. l. 8. §. 5. ff. de condit. instis.

x l. 3. ff. de servis export. adde 19. Eccl. 17. & Cujac. 1. obs. 29.
y Suetonius in Augusto, c. 21. Barbaros crebrius aut perfidius rebellantes non graviore unquam multatus est poena, quam ut captivos sub lege venundaret, ne in vicina regione fervirent; neve intra 30. annum liberarentur.

z l. 5. inf. cod.

SI, ut a manus iniectionem haberes, cavisti tibi: jure tuo Suti potes. Quod si hoc omisisti, & poenam stipula- tus es: homo quidem sisco commissus est, tu vero na- ctus es ex stipulatu actionem. In omnibus tamen qua- ritur, an b domini voluntate in locum prohibitum ve- nerit.

De manumissione.

3. Imp. Alexand. A. Nonio.

ANcilla, quae exportanda venit, nec exportata est, sed ab emptore in eadem civitate morante empta & ma- numissa est; adversus c legem venditionis libera fieri non potuit: & ideo aditus a te Procurator meus, partibus suis iungetur.

Si quis a servis suis se venditum fuisse dicat.

4. Idem A. Papia.

MOveor: quod te a d servituis dominum eorum ve- niisse affirmas sub ea lege, Ne in patria moreris, & ab eo, cui te emptor prior vendiderat, manumissum esse dicis: Quare competens iudex adversus eum, quem praesentem esse dicis, cognitionem suam praebet: & si veri- tas accusationis aderit, execrabile e delictum in exem- plum capitali poena vindicabit. Sed quoadusque f pro- baveris quae intendis, status tuus esse || is || videtur, qui in te post manumissionem deprehenditur.

De pacti interpretatione.

5. Idem A. Seraphiano.

QUI exportandus a domino de civitate sua venit, nec g in urbe Roma morari debet. Qui autem de provincia certa, nec h in Italia. Si itaque contra legem constitutam factum probare potes, utere jure quod propterea tibi competit.

SI MANCIPIUM ITA VENIERIT, NE I PROSTITUATUR.

TIT. LVI.

Vendita ne prostituatur, si contra sit, redit ad venditorem, nisi consenserit, eam prostituui. Bald.

1. Imp. Alexand. A. Socrati.

PRaelectus mihi k amicus noster, eam quae ita venit, Ut, si prostituta fuisset, abducendi l potestas esset, ei, cui secundum Constitutionem divi Hadriani id compe- tit, abducendi impertiet facultatem. Quod si m eum patientiam n accommodasse contra legem, quam ipse dixerat, ut in turpi quaestu mulier haberetur, anuadver- tit: libertate competente secundum interpretationem ejusdem Principis, perducere eam ad Praetorem, cujus de liberali causa jurisdictio est, ut || ibi || lis ordinetur, jube- bit. Nec enim tenor legis, quam semel comprehendit, intermittitur, quod dominum per o plures emptorum p personas ad primum, qui prostituit, line lege simili per- venit.

2. Idem A. Severo P. P.

Mulierem, quam ita venisse allegas, Ne prostituatur, aut si prostituta fuerit, libera esset: per officium q mi- litare exhiberi apud tribunal oportet: ut si controversia referatur || de || pacto. (quod tamen si verum est, liber- tas mulieri existente conditione competit) agatur causa apud eum, cujus de ea re notio est. Hae autem lex & r nisi tabulis venditionis inserta sit, quamvis s epistola vel t sine scriptis facta ostenditur, valet.

3. Idem A. Aurelio.

EAm, quae ita venit, Ne corpore quatum faceret, nec u in scaupona sub specie ministrandi prostituui, ne fraus legi dictae fiat, oportet.

SI MANCIPIUM ITA FUERIT ALIE- NATUM, UT x MANUMITTATUR, VEL y CONTRA z.

SI quis a manu iniectionem haberes, cavisti tibi: jure tuo Suti potes. Quod si hoc omisisti, & poenam stipula- tus es: homo quidem sisco commissus est, tu vero na- ctus es ex stipulatu actionem. In omnibus tamen qua- ritur, an b domini voluntate in locum prohibitum ve- nerit.

SI quis a manu iniectionem haberes, cavisti tibi: jure tuo Suti potes. Quod si hoc omisisti, & poenam stipula- tus es: homo quidem sisco commissus est, tu vero na- ctus es ex stipulatu actionem. In omnibus tamen qua- ritur, an b domini voluntate in locum prohibitum ve- nerit.

Codex

TIT. LVII.

De pacto ut manumittatur.

1. Imp. Alexand. A. Patricensi.

SI Patroclus posteaquam te Hermia donationis a causa dedit lege dicta, Ut si quindecim annis continuis servisses, ad libertatem perducereris, ita ut civis Roma- nus esses tempore peralto: si modo Patroclus non b contraria voluntatis fuerat, aut || etiam || si jam decesse- rat, ad libertatem pervenisti: quoniam placuit non so- lum ad venditos, sed c etiam ad donatos eam legem, ut manumitterentur, pertinere. Nec d te potuit, semel trans- lato dominio in Hermiam, postea alii Patroclus vendere: & ideo non de praestanda tibi libertate, quam ex constitu- tione jam fueras adeptus, litigare debuisti: sed libertatem quam obtinueras, defendere.

2. Idem A. Eutylichiano liberto.

SI ea lege Crestes servum suum, sed naturalem e filium Svenumdedit, Ut emptor eum manumitteret, quamvis f non est manumissus, ex Constitutione g divorum Mar- ci & Commodi ad Ausidium Victorinum, liber est.

De manumissione inutili.

3. Idem A. Fulgino.

SI Justa Saturnino puellam, nomine Firmam, agentem Stune annos septem, hac lege vendiderit, Ut cum haberet annos viginti quinque libera esset: quamvis factum ab empto- re praestanda libertatis pacto non sit insertum; sed ut li- bera esset, expressum: tamen Constitutioni h Divorum Marci & Commodi in semestribus || scripta || locus est: ideoque impleto vicesimo quinto anno Firma libera facta est: Nec obest ei, quod vicesimo septimo anno manumis- sa est, quae jam ex Constitutione libera erat. Et is, quem post i vicesimum quintum annum ex te conceptum enixa est, ingenuus est.

De mora.

4. Imp. Gordianus A. Jocundae.

SI is, qui pretium pro k te acceperat, Ut statuto tempore || te || libertate donaret, moram repromissae libertati praes- titit: ex l ea tempore || te || liberam esse effectam mani- festum est, ex quo, cum m posset dari libertas, non est praestita: & ideo ex te natos, ingenuos videri procreatos, non incerta opinionis est.

De pacto, ne ad libertatem perducatur.

5. Idem A. Martino.

EAm quidem mancipia, quorum venditio eam legem ac- cepit: Ne n ad libertatem perducantur, etiam si manu- mittantur, nancisci libertatem non possunt. Neque enim conditio, quae personae ejus cohaerit, immutari o facto ejus, qui ea lege comparavit, potest. Nec tamen poena exa- ctio, si qua addita est conditioni non servata, justam exi- gendi tribuit causam. Qua igitur ratione te poterit revo- care ad officium Procuratoris p, qui eam legem venditio- ni dedit, perspicere non potest: cum nec q in privatorum contractibus fiscus se interponere debeat, & litera ad te missa, personae factum, (si non ipse manumiseris,) non contineant.

De pacto manumittendi non servato.

6. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Rufinae.

SI puellam ea lege vendidisti, ut r manumitteretur, & si manumissa non esset, centum s aurei t praestarentur: non u servata fide, nihilominus eam raptam ex x vestigio ser- vitutis ad libertatem, quae praestari potuit, constitit: nec pecunia quasi rupta fide suscepta, recte petetur: cum (non y mutata venditoris voluntate) conditionis potesta- tem z, post manumittentis factum a repraesentari, opti- ma ratione placuit.

DE ADILITIIS b ACTIONIBUS.

TIT. LVIII.

1. Imp. Antoninus A. Decensio.

SI quis a manu iniectionem haberes, cavisti tibi: jure tuo Suti potes. Quod si hoc omisisti, & poenam stipula- tus es: homo quidem sisco commissus est, tu vero na- ctus es ex stipulatu actionem. In omnibus tamen qua- ritur, an b domini voluntate in locum prohibitum ve- nerit.

SI quis a manu iniectionem haberes, cavisti tibi: jure tuo Suti potes. Quod si hoc omisisti, & poenam stipula- tus es: homo quidem sisco commissus est, tu vero na- ctus es ex stipulatu actionem. In omnibus tamen qua- ritur, an b domini voluntate in locum prohibitum ve- nerit.

SI quis a manu iniectionem haberes, cavisti tibi: jure tuo Suti potes. Quod si hoc omisisti, & poenam stipula- tus es: homo quidem sisco commissus est, tu vero na- ctus es ex stipulatu actionem. In omnibus tamen qua- ritur, an b domini voluntate in locum prohibitum ve- nerit.

SI quis a manu iniectionem haberes, cavisti tibi: jure tuo Suti potes. Quod si hoc omisisti, & poenam stipula- tus es: homo quidem sisco commissus est, tu vero na- ctus es ex stipulatu actionem. In omnibus tamen qua- ritur, an b domini voluntate in locum prohibitum ve- nerit.

a Cujac. d. loco. l. 2. ff. qui sine ma-
numissio.

b vide l. 6. in fin. J. cod. & d. l. 8.

c v. Cujac. d. lo-
co. Et ita consti-
tutio favore li-
bertatis disponens
in venditione tra-
hatur ex interpre-
tatione ad dona-
tionem.

d l. 56. ff. de con-
trah. empr.

e vide quae scri-
psi ad Novell. 78.
cap. 4. ad l. 5. ff. de
prescript.

f Quod non fie-
re per hominem, lex
interdum pro fa-
cto habet. l. ult. §.
cod. l. ro. ff. de in
jus vocand. l. 3. §.
2. ff. de legitimis
tutorib. l. 84. §. 1.

g ff. de her. institut.
l. 3. in fin. ff. de ju-
re patronat. l. 3. ff.
qui sine manu-
missio.

h de qua vide l.
2. supra.

i Quod ex ea, quae
post annum 25.
manumitti debet,
nascitur, ingenu-
um est, adde quae-
dam ex Cujac. 10.
obs. 21. in fin.

k vide l. 38. ff. de
liberali. vid. Cu-
jac. d. loco.

l Qui post tem-
pus libertatis ma-
tri necessario con-
ferenda nascitur,
liber est.

m id quando
committatur, vi-
de l. ult. ff. qui sine
manumissio.

n l. 7. §. de testam.
manumissio. 44. §.
7. ff. de legat. l. 1. §.
5. §. 2. ff. qui & a
quibus manumissio.

o Theoph. §. 1. instit.
de his, qui sunt
sui. adde l. ult. §. 7.
de rebus alienis.

p Emptor legem
rei venditae im-
positam mutare non
potest.

q fisci scilicet.

r Procurator fi-
sci cognoscitur de
causis inter fiscum
& privatum.

s ὅτι ἐλευθε-
ρεῖται ἐκ τῆς
ἐλευθερίας, ut
ad cōstitutum di-
em manumittere-
tur. Synops. l. 1. tit.
17. c. 21.

t l. 10. §. 2. ff. de
manumissio.

u ὁμοτιμον, poenam. Synops.
ibid.

v si quis puel-
lam vendiderit, ne
ad constituendum di-
em manumittere-
tur. Synops. l. 1. tit.
17. c. 21.

x l. 10. §. 2. ff. de
manumissio.

y ὁμοτιμον, poenam. Synops.
ibid.

z si quis puel-
lam vendiderit, ne
ad constituendum di-
em manumittere-
tur. Synops. l. 1. tit.
17. c. 21.

a l. 10. §. 2. ff. de
manumissio.

b ὁμοτιμον, poenam. Synops.
ibid.

c si quis puel-
lam vendiderit, ne
ad constituendum di-
em manumittere-
tur. Synops. l. 1. tit.
17. c. 21.

d l. 10. §. 2. ff. de
manumissio.

e ὁμοτιμον, poenam. Synops.
ibid.

f si quis puel-
lam vendiderit, ne
ad constituendum di-
em manumittere-
tur. Synops. l. 1. tit.
17. c. 21.

g l. 10. §. 2. ff. de
manumissio.

h ὁμοτιμον, poenam. Synops.
ibid.

i si quis puel-
lam vendiderit, ne
ad constituendum di-
em manumittere-
tur. Synops. l. 1. tit.
17. c. 21.

j l. 10. §. 2. ff. de
manumissio.

k ὁμοτιμον, poenam. Synops.
ibid.

l si quis puel-
lam vendiderit, ne
ad constituendum di-
em manumittere-
tur. Synops. l. 1. tit.
17. c. 21.

a Si quis servum fugitivum prius vendiderit, tam in pretium quam in damnum extrinsecus accidens convenitur: ut si mancipium aliud sollicitavit, aut re quadam subrepta auferit. *Syn. Bas. 19. tit. 10. c. 52.*
b l. 13. §. 1. ff. de act. imp. l. 16. §. 2. ff. de evict.
c l. 23. §. 1. ff. de adil.
d d. l. 54. ff. cod.
e Redhibitoria (Græci ἡ ἀναστροφὴ τοῦ πρᾶξιν ἀγού) sex mensium spatium, vel quanti minoris (ἡ μείωσις καὶ ἐλάττωσις τοῦ τιμήματος) anno excluditur. *Synops. illo loco.*
3. *Harm. 3. §. 68.* Currunt autem emptori sex menses, ex quo rei vitium cognovit aut cognoscere debuit. *Harm. ib. §. 69.*
f l. 19. in fin. l. 55. ff. cod.
g l. 54. ff. cod. Magna in servo præsumptio est integritatis, si apud priorem dominum non fugit.
h Fuga post venditionem interveniens ad emptorem pertinet, nisi venditor, nunquam fugitivum fore servum reprobavit, ut hic: vel nisi ante venditionem fugisse enim probetur. *Syn. Bas. 19. tit. 10. c. 54.*
i Servus fugitivus, vitiosus.
k Temere quod quis promittit, suæ temeritati imputare debet.
l Qui promittit servum fugitivum non fore, rem pene impossibilem promittere intelligitur, promittit enim factum alienum. hinc ratio dubitandi sumitur in hac lege ex §. 3. *Inst. de inut. stip.* Ratio decidendi potest adferri in eo. Dominum scilicet factum servi promittentem obligari, æque ac in proprium factum promississet.
m Pacta contractum antecedere & subsequi possunt. v. l. 27. ff. de pactis.
n v. l. 1. c. l. n. l. 5. de periculo & commodo.
o l. e. ad venditorem. Si servus venditus ad venditorem revertitur, restituendus est.
p l. 31. §. 22. ff. cod. l. 3. ff. de contrah. empt. adde Rol. a Valle 2. consil. 62. in fin.
q l. 49. ff. cod. Cujac. legit, 16. obs. 24. pestilis fundus. Pestilis, i. e. pestibulus herbas, vel lethiferas habens. Pestibulus, naticum serpentumque pestes, ut loquitur Columella confectio nomine, ex peste, ut naustibuli, ex navi, auctore Festo. Odore solo fit pestilis locus. vide quæ notavi ad l. 2. §. 29. ff. de quid in loco publico: & ita Columella 18. Serpentis odorem pestilentem esse. Ita pestilens ager Salapinorum. Cicero 2. *agraria*, quem vide.
r Pestibulus. Cujac. d. loco. ut sup. cod.
s l. 19. §. 1. ff. locati.
t l. 1. c. l. Theod. cod. *Syn. cod. c. 56.*
u Quid, si venditio non bona fide facta sit: & venditor sciens prudens servum fugitivum vendiderit? emptor a venditore pretium quidem recipit: præstare tamen cautionem duntaxat debet, ut si servum invenerit, eum reddat. *Scholias synopses d. c. 56. l. 21. in fin. ff. de adil. adil.*
x Redhibitoria agens emptor, fugitivum exhibere & restituere debet.
y hunc numerum expunge, ut sit annus 386.
z Sensus apud *synopses* autorem hic est: De negotiatoribus, qui annonæ insidiantur, dum emunt & supprimunt merces, aut falsis ponderibus utuntur: & quod non liceat inter se pacisci de speciebus, ne minoris vendant, quam inter se statuerunt & ne sint monopolia. 19. *Eclog. 18.*
a Monopolii verbo utitur, & quidem Græco, deficiente Latino. Ita Suetonius c. 71. scribit, Tiberium in Senatu abstulisse sermone Græco: adeo ut monopolium nominaturus, prius veniam postularet, quod sibi verbo peregrino utendum esset. Caterum monopolium, est jus vendendæ certæ mercis, quod unus certive homines sibi vindicant, permisso Principis, sub vectigalis onere.
b Pars secunda tituli de conventibus, i. e. conventionibus & pactis negotiatorum illicitis.
c Pars tertia tituli.
d vel artificum ergolaborumque. Cujac. hic, artificum ergolaborum. Hal.
e qui opus conducunt faciendum.

SI a non simpliciter, sed consilio fraudis servum tibi nescienti fugitivum b, vel alio modo vitiosum quis vendidit, isque || idem || fugitivus abest, non solum in pretium servi venditorem conveniri, sed etiam damnum c, quod per eum tibi accidit, competens iudex (ut jam pridem placuit) præstari jubebit.

2. Imp. Gordianus A. Penthilio.

Cum d proponas servum, quem pridem comparasti, post anni tempus fugisse: qua ratione eo nomine cum venditore ejusdem congruere quæras, non possum animadvertere. Etenim redhibitoriam e actionem sex f mensium temporibus, vel quanto minoris, anno concludi, manifesti juris est.

3. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. Mutiano.

SI g apud priorem dominum fugisse mancipium non doceatur: fuga post h venditionem || interveniens, || ad damnum emptoris pertinet. Sin autem venditor non vitiosum i etiam in posterum fieri servum temere k promiserit: quamvis hoc impossibile l esse videatur, tamen secundum fidem antecedentis m vel in continenti secuti pacti experiri posse non ambigitur. Posteriores n enim casus non venditoris, sed emptoris periculum expectant. Verum cum servum quem comparaveras, ad eum o, qui distraxerat, rediisse contendis: comperens iudex perspectis omnibus, pro reperiæ rei qualitate proferre curabit sententiam.

4. Idem AA. Falso.

SI prædium quis sub ea lege comparavit, Ut p, si displicuerit, inemptum sit, id, utpote sub conditione venditum resolvitur, & redhibitoriam actionem adversus venditorem competere, palam est.

† Idem observatur, & si pestibilis q fundus, (i. e. pestibiles r herbas s vel lethiferas habens) ignorante emptore distractus sit: nam & in hoc || etiam || casu per eandem actionem eum quoque redhibendum esse || constat ||.

In redhibitoria actione debet probare emptor servum fugitivum esse. Salyc.

5. Imp. Gratian. Valent. & Theod. AAA. Nebridio P. V.

Habito t semel bonæ u fidei contractu, mancipioque suscepto, & pretio soluto, ita demum, repetendi pretii potestas est ei, qui mancipium comparavit, largienda: si x illud quod dixerit fugitivum, poterit exhibere. Hoc non solum in Barbaris, sed etiam || in || provincialibus servis jure præscriptum est. Dat. 3. Kal. Jul. CP. Honorio A. 9. y & Evodio V. C. Consil.

DE z MONOPOLIIS a ET CONVENTU b NEGOTIATORUM ILLICITO, VEL c ARTIFICIO d ERGOLABORUM e, NEC NON BALNEATORUM, PROHIBITIS, ET PACTIO-

NIBUS ILLICITIS.

TIT. LIX.

1. Imp. Zeno A. Constantino P. P.

Iubemus a, ne quis cujuscunque vestis vel piscis, vel pectinum b forte, aut echini c, vel cujuslibet alterius ad victum vel ad quemcunque usum pertinentis speciei, vel cujuslibet materiæ, pro sua autoritate, vel sacro jam elicto aut in posterum eliciendo Rescripto d, aut pragmatica sanctione, vel sacra nostra pietatis adnotatione, monopolium audeat exercere: neve quis illicitis habitis conventionibus e conjuret, aut paciscatur, Ut f species diversorum corporum negotiationis, non minoris quam inter se statuerint, vendantur.

† Aedificiorum quoque artifices, vel ergolabi g, aliorumque diversorum operum h professores, & balneatores penitus arceantur pacta inter se componere, Ut ne i quis, quod alteri commissum sit, opus impleat, aut injunctam alteri sollicitudinem alter intercipiat: data licentia unicuique ab altero inchoatum & derelictum opus, per alterum sine aliquo timore dispendii implere, omniaque hujusmodi facinora denunciandi sine ulla formidine, & sine judicariis sumptibus.

† Si quis autem monopolium ausus fuerit exercere, bonis k propriis exspoliatus, perpetuitate damnetur exilii.

† Caterarum prætereaprofessionum l primates, si in posterum aut super taxandis rerum pretiis, aut super quibuslibet illicitis placitis, ausi fuerint convenientes hujusmodi sese pactis constringere, quadraginta librarum auri solutione percelli decernimus: officio tux sedis quinquaginta librarum auri condemnatione multando, si in prohibitis monopolis, & interdictis corporum actionibus commissas forte (si hoc evenerit) saluberrimæ nostræ dispositionis condemnationes, venalitate interdum, aut dissimulatione, vel quolibet vitio minus fuerit executum.

DE NUNDINIS m ET n MERCATIONIBUS.

TIT. LX.

1. Imp. Valens & Valent. AA. ad Probum Praefectum prætorio.

Qui exercendorum mercatum aut nundinarum licentiam vel veterum o indulto, vel nostra autoritate meruerunt: ita beneficio Rescripti potiantur, ut nullum in mercatibus atque nundinis ex negotiatorum mercibus convenient, vel in venalitiis p aut locorum temporali quæstu & commodo privata exactione sequestentur, vel sub prætextu privati q debiti aliquam ibidem r concurrentibus molestiam s possint inferre.

DE VECTIGALIBUS t ET COMMISSIS u.

TITULUS LXI.

De manumissione.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Victorino.

Si x jure manumissus es ante y quæstionem commissi motam; statum tuum vectigalis nomine convelli non est æquum.

o Nundinæ πανήγυρις, statis temporibus sunt eis locis, in quibus eas habendi jus datum est, longa consuetudine, vel beneficio Principis, vel senatus, vel consulum: vel (ut est in Novella Valentiniani & Martiani de siliquarum actionibus) decreto ordinarum, honoratorum, & civium præsentem moderatore provinciarum. Ex his notari potest, quibus potestas jus nundinarum concedendi competat, quibus adde l. 1. ff. cod.

p venalibus: sensus est, Ne quid exigatur ex mercibus aut venalibus servis, & ex quæstu temporali locorum, in quibus exponuntur merces.

q Nundinæ publicæ habent securitatem, v. Molin. de usuris. q. 3. n. 92. ut qui earum causa conveniunt, non interpellentur privati debiti causa, l. 3. in fin. ff. de servis. publici tamen delicti causa possunt interpellari, d. l. 3. ut & banniri, arg. l. 4. ff. de pænis. etiam injuste, Bald. hic. sed & rei criminum. Nov. 17. c. 7. adde l. 2. versic. Et vero. in fin. j. de exhib.

r & intra dies nundinarum, quos plures fuisse indicat l. 138. ff. de verb. oblig.

s Repræfaliarum seu clarigationis jus cessat nundinarum tempore. Bald. hic.

t 11. c. Theod. 11. §. 56. Eclog. 4. & κλαπτοτελονήματα: 12. Harm. 3. c. & ἐλ λειτεργίων τελῶν δὲ κομμάρις. dixi ad 39. ff. 4. Vectigal quid sit, v. l. 6. inf. cod.

u Commissum, casus mercium improffessorum apud publicanum. Pæna omittit professio, nis, publicatio mercium, aut venalium improffessorum.

x Qui suis ex mercibus aliquid celare voluerit, ne vectigal pendat, & deprehensus fuerit, merces amittit. Similiter si servum celavit, dominum amittit. Sed si quis celatum servum manumissit, postquam libertas semel competere cepit, non amplius eum fuscus vindicare potest. *Synops. Bas. 56. & κλαπτοτελονήματα, tit. 4. c. 1.*

y Servus improffessus manumitti potest ante quæstionem commissi motam.

De

a *Synops. Bas. 19. tit. 18. c. 1.*

b ἡ κλέψις. *Eccl. d. loco.* Pectinum, quibus univertur vel deducuntur capilli. Cujac. hic. Alii Pectinis vocabulo piscis genus intelligunt, de quo Horat. 2. *serm. 4.* Pectinibus patulis jactat se mole Tarentum: quod mihi sit verisimilius.

c ἡ χέρις. *Eccl. d. loco.* Cujacius hic videtur legisse herinacei, quorum cute vestes poliri norat, & in iis fraudem & monopolium magnum lucrum invenisse, Plinius scribit lib. 8. c. 37.

d Monopolii jus, privatus a Principe impetrare non potest. e Pars secunda tituli.

f Monopolii forma hæc est.

g ἐργολάβος *Synops. ibid. cap. & ἐλ τεχνιτῶν ἡ ἐργολάβων.* Idem Græci ἐργολήτης, Pollux: ἐργολάβοντες, quibus contrarii ἐκδιδόντες. Gloss. ἐργολάβος, redemptor, ut ex l. 39. ff. de rei vind.

h ἐργολάβος καλός. *Eclog. d. loco.*

i l. 12. §. 8. j. de edificiis privatis.

k Monopolium exercentis pæna.

l Professio primates, Les maiîtres invec, quasi collegii iudices. l. ult. §. de jurisd. O. j.

m *Nundina quid, dixi ad lib. 50. ff. 11.*

n Nundinæ celeberrime mercatus, Mercationes, aut mercatus, parvæ nundinæ, *Assembles*: vetitæ celebrari die dominico. 1. *legum Francicarum 139.*

De quinquennio elapso, de re non existente.

2. Idem AA. Linuo.

Neque commissum, quod ante quinquennium a falsum dicitur, si lite res anticipata non est, vindicari potest: neque pro re, quæ in commissi causam cecidit, si ipsa non existat, nec dolo supprimatur, pretium peti potest c.

De militibus.

3. Idem Augusti Ingenuo militi.

Omibus militibus a nostris prospeximus, ne ob omnes las professiones poena commissi tenerentur. Proinde deposito hoc metu, si qua portoria debere te apparuerit, exsolve.

De litatione.

4. Imp. Constantinus A. ad Rufum.

Penes e illum vectigalia manere oportet, qui superior in litatione extiterit: ita ut non minus quam triennii g sine locatio concludatur, nec ullo modo interruptum tempus exigendis vectigalibus præstitutum. Quo peracto tempore litationum iura conductionumque recreari oportet, ac simili modo aliis collocari. Dat. 10. Kal. Jul. Crispo Cæs. 2. & Constantino Consil. 321.

Pro quibus rebus vectigal solvitur vel non.

5. Idem A. Menandro.

Universi provinciales pro his rebus quas ad usum proprium vel ad fiscum inferunt, vel exercendi furis gratia revehant, nullum vectigal a stationariis exigatur. Ea vero, quæ extra prædictas causas, vel negotiationis gratia portantur, solita præstationi vel pensationi subjugamus: capitali poena proposita stationariis & urbanis militibus, & cæteris personis, quorum avaritia id tentari firmatur.

De aequalitate in publicis functionibus servanda.

De naviculariis.

6. Imp. Valens & Valent. AA. ad Florentinum Comitem sacrarum largitionum.

Omnia rerum & ac personarum, quæ privatam degunt vitam, in publicis functionibus æqua debet esse inspectio. Hoc ideo dicimus, quia nonnulli privatorum elicatas p suffragio præferunt sanctiones, quibus vectigalia vel cætera huiusmodi, quæ inferri fisco moris est, sibi adserant esse concessa. Si quis ergo privatorum huiusmodi rescriptione nitatur, cassâ eadem sit. Vectigalium enim non parva functio est, quæ debet ab omnibus, qui negotiationis seu transferendarum mercium habent curam, æqua ratione pendere: exceptis naviculariis, cum sibi gerere rem probabuntur. Dat. 10. Kal. Mart. Valentinian. & Valent. AA. Consil. 368.

De octava vectigalium nomine solvenda.

7. Idem AA. & Gratianus A. ad Archelaum Comitem Orientis.

Ex præstatione vectigalium nullius omnino nomine quicquam minuitur, quin octavas r more solito constitutas omne hominum genus, quod commerciis voluerit interesse, dependat: nulla super hoc militarium personarum exceptione facienda.

De legatis.

8. Imp. Grat. Valent. & Theod. AAA. Palladio Comiti sacrar. largit.

Legatis gentium & devotarum, ex his tantum speciebus, quas de locis a propriis unde conveniunt, huc deportant; octavarum vectigal accipiant: quas vero ex

Romano solo, quæ sunt tamen lege concessæ, ad propria deferunt, has habeant a præstatione immunes ac liberas.

De vectigali alabarchie per Egyptum & Augustanicam.

9. Idem AAA. eidem Comiti sacrarum largitionum.

Surpationem totius licentiæ summamovemus circa vectigal Arabarchie & per Egyptum atque Augustanicam constitutum, nihilque super traductione animalium quæ sine prohibitione & solita minime permittenda est) temerarie per licentiam vindicari concedimus.

De vectigalibus ad angustiarum solatia quæstis.

10. Imp. Arcad. & Honor. AA. Ruino P. P.

Vectigalia quæcunque qualibet civitates sibi ac suis curiis ad angustiarum suarum solatia quæsierunt, si ve illa functionibus curialium ordinum profutura sunt, si ve quibuscunque aliis earundem civitatum usibus designantur: firma his atque ad habendum perpetua manere præcipimus, neque ullam contrariam supplicantium super his molestiam formidari.

De salibus.

11. Idem AA. Lampadio P. P.

Si quis sine persona mancipum (i. e. salinarum conductorum) sales emerit, vendere tentaverit, si ve propria audacia, si ve nostro munitus oraculo: sales ipsi una cum eorum precio mancipibus addicantur.

De rescriptis.

12. Imp. Honor. & Theod. Augusti Cusoni Comiti sacrarum largitionum.

Quicquid contra vectigales largitionum titulum vel pragmatice, vel sacris adnotationibus fuerit elicitum g, effectu & viribus carere censemus.

Quibus vectigal penditur, & de jure locandi.

13. Imp. Theod. & Valent. AA. Flaviano P. P.

Exceptis his vectigalibus, quæ ad sacrum patrimonium nostrum quocunque tempore pervenerunt, cætera h Reipublicæ civitatum atque ordinum, æstimatis dispendiis, quæ pro publicis necessitatibus tolerare non desinunt, reserventur: cum duas portiones æratio nostro conferri præfca institutio disposuerat: atque hanc tertiam jubemus adeo in ditione urbium municipumque consistere, ut proprii compendii curam non in alieno potius quam in suo arbitrio noverint constitutam. Designatæ igitur consortium portionis eatenus juri ordinum civitatumque obnoxium maneat, ut etiam locandi, quanti sua interest, licentiam sibi noverint contributam.

VECTIGALIA NOVA INSTITUI NON POSSE.

TITULUS LXII.

1. Imp. Severus & Anton. AA. Victorino.

Non quidem temere l permittenda est novorum vectigalium exactio, sed si adeo tenuis est patria tua, ut extraordinario auxilio juvari debeat, allega Præfidi provincie, quæ in libellum contulisti: qui re diligenter inspecta, utilitatem communem intuitus, scribe nobis, quæ compererit. Et an habenda sit ratio vestri, & quatenus, existimabimus.

2. Idem AA. Callistiano.

Vectigalia nova nec decreto civitatum institui possunt.

3. Imp. Gordianus & Valerianus AA. Tusco & aliis.

Non solent nova vectigalia inconsultis Principibus institui. Ergo & exigi a aliquid, quod illicite poscatur, competens iudex vetabit; & id, quod exactum videtur, si contra rationem juris extortum est, restitui iubebit.

4. Imp. Constant. A. ad Felicem P. P.

Si provincialium nostrorum querela de conductorum aviditate extiterit, & probatum fuerit ultra

e Salerni a conductoribus salinarum singuli cogebantur. Unde & in hioris feudorum, inter regalia salinarum redditus computantur, tit. quæ sunt regalia. Salinas publicas intellige, nam privatis etiam salinas possidere licuit. v. l. 4. §. 7. ff. de censibus. adde Cujac. 3. obs. 31. f. Publicani maximas familias in salinis habebant, l. 59. §. 1. ff. de hered. inst. l. 1. §. ff. de publicanis. l. 17. in fin. ff. de verb. sig. v. Cujac. 7. obs. 4. in fin. Damabatur etiam nonnulli ad salinas. l. 8. §. 8. ff. de pœnis. l. 3. §. 1. sit. prox. h cæpium: nisi sit vectigal Principi reservatum. Salyc.

k l. 10. ff. de publicanis. l. ult. ff. ad l. Jul. de vi public. Nov. 43. c. 1. §. 1. l. i. e. inconsulto Principe. l. 4. §. 1. d. l. 10. §. 6. l. 1. c. 9. m d. l. 10. in monarchica gubernatione sc. in democratica vero, citra populi consensum. n l. ult. §. sit. prox. o perisso. περυσιας τελωνος, &c. Publicanus, qui amplius quam par sit, exegerit, exilio perpetuo punitur: & alius pro eo constituitur: litatione (quæ Græcis υπερεμβατισμός) vectigalis in conspectibus Præfidi facta. Synops. Basil. 56. tit. 4. c. 10.

a l. 4. in fin. d. 9. s.
b l. 3. s. eod.
c Hi ἀρχοὺς
Præfides. Synops. d.
loc.
d Interpretatio
Leuclavii. Est
autem hæc lex
desumpta ex 56.
Ecl. 4. c. 17.

e *Commercium*
quid, v. ap. Ulp.
19. §. 5. Theoph.
§. 2. Inst. de in-
vil. stipul.

f l. 5. c. Th. de in-
strali collatione
lib 13. tit. 1. l. 1.
§. de episc. aud.
g *Hominum vo-*
cabulo in iure
nonnunquam in-
telliguntur pro-
curatores, actores,
custodes, condu-
ctores, emphy-
teutarii, char-
tularii, vasalli.
vide l. 2. §. 1. §. de
episc. l. 1. l. 4. §. de
dignitatib. l. 1. §.
de conductib. &
productib. vide
Cujac. 8. obs. 14.
h adde quædam
ex oratione Cic.
pro L. Flacco.

i Negotiatores
pro mercibus
quas emunt cy
τὰ βαρβαρικά,
n Barbarico, non
perfolvant au-
rum, sed alias
species reddant:
qui secus faxit,
plebendus: Ju-
dex, qui id faci-
entem non punie-
rit, tanquam con-
scius punietur.

Quippe Barbaris
aurum non solum
non præbendum,
sed etiam quid-
quid apud eos
auri est, auferen-
dum. Syn. Basil.
36. tit. 12. τὰ
βαρβαρικά.

cap. 20. Nobis itaque cum
Barbaris (finge
Turcis & simili-
bus) permittitur vi-
detur tantum
permutatio, non
emptio.

k Negotiatores,
pro mercibus quas
emunt in Barba-
rico, non perfol-
vunt aurum, sed
alias species red-
dunt 56. Eclog.
τὰ βαρβαρικά.

add. l. 2. §. qua res ex-
portari.

l Judex sceleris
conscius punietur.
vide Bellovis. 2. præf. 6. n. 40.

m Nobiliores arcantur a mercatura, non quod mer-
catura sit res illicita (est enim contractus jure gentium) sed quia plebejo difficile est
commercium cum nobili. Molinæus de usur. n. 59. Quo quisque honestior est, eo minus
debet eum negotiari & scenerari.

n Mercatura trius hominum generibus interdici videtur, nobilibus, magistratu fungen-
tibus aut fundis, ditioribus: nempe ut facilius sit emendi vendendique commercium,
μεταξύ τῶν ἰδιωτῶν καὶ πραγματούχων, inter plebejos & negotiatores, ut hic, syn-
ops. Basil. 19. tit. 18. ex lib. 56. tit. 1. c. 21. quod postea sublatum videtur aut certe desue-
tum. Nam teste Harm. 2. tit. 5. §. 19. οἱ πάντες ὀφείλουσι κομμενεύειν, omnibus
commercium exercendi potestas est.

o l. ult. §. eod. p Nibis: quæ Philoni Nabis (& columnas significat) Ouranio,
Nabis, quæ vox Phœnicum lingua significat lapidum comportatorum cumulum, Stephanus
de urbibus.

q Gallinifus dicitur Anniano tit. 23. id est, munimentum robustum, commercandi opi-
mitate gratissimum. r Artaxata Armeniæ urbs est, Strabo 11. ab Artaxia rege Arme-
niæ sic dicta. Stephan. de urbibus.

f Legatis, eorumque comitibus multa indulgentur.

t Legationis privilegio neminem abuti oportet.

antiquam a consuetudinem, & nostræ b terminos julio-
nis aliquid eos profligasse, rei tanti criminis perpetuo exi-
lio puniantur. Sub conspectibus autem tuis vel eorum,
quæ tuæ gravitati succedunt c, litationis cura servetur.

5.

Illorum d, qui publica sive fiscalia debent, omnia bo-
na sunt obligata.

DE COMMERCIIIS e, ET MER- CATORIBUS.

TITULUS LXIII.

De debitis pensionibus agnoscendis.

1. Imp. Valens & Valent. AA. ad Julianum
Comitem Orientis.

Negotiatores, si qui s ad domum nostram pertinent,
potentiorum quoque homines g necessitatem de-
bitam pensionum (ut honestas postulat) agnosce-
re moneantur: ut per cunctos, qui emolumenta
negotiationibus caprant, tolerabilis fiat agnoscenda de-
votionis effectus. Dat. 15. Kal. Maji. Constantinopoli, Di-
vo Joviano & Varroniano Consi. 364.

De barbaris.

2. Imp. Gratian. Valentin. & Theodos. Augusti
Tatiano Comiti sacr. larg.

Non h solum Barbaris aurum minime præbeatur: sed
etiam si apud eos inventum fuerit, subtili auferatur
ingenio. Sed i si ulterius aurum pro mancipiis vel qui-
buscunque speciebus ad Barbaricum k fuerit translatus a
mercatoribus: non jam damnis, sed suppliciis subjugen-
tur. Et si id iudex repertum non vindicat, tegere ut con-
scius l criminosa festinat.

De nobilioribus & ditioribus.

3. Imp. Honor. & Theod. Augusti Theodoro P. P.

Nobiliores m natalibus n, & honorum luce conspicuos,
& patrimonio ditiores, perniciosum urbibus mer-
cimonium exercere prohibemus, ut inter plebejos & ne-
gotiatores facilius sit emendi vendendique commercium.

De Persis.

4. Idem Augusti Anthemio P. P.

Mercatores tam imperio nostro, quam Persarum Regi
subjectos, ultra o ea loca, in quibus foederis tem-
pore cum memorata natione nobis convenit, nundinas
exercere minime oportet: ne alieni regni (quod non
convenit) scrutentur arcana. † Nullus igitur post-
hac Imperio nostro subjectus ultra Nisibin p, Calli-
nicum q, & Artaxatam r emendi seu vendendi species
causa proficisci audeat: nec prater memoratas civitates
cum Persa merces existimet commutandas. Sciente utro-
que qui contrahit, & species, quæ præter hæc loca fue-
rint venundata, vel comparata, sacro arario nostro vin-
dicandas: & præter earum rerum ac pretii amissionem,
quod fuerit numeratum, vel commutatum, exilii se-
pœnæ sempiternæ subdendum. Non defutura contra ju-
dices, eorumque apparitores, per singulos contractus,
qui extra memorata loca fuerint agitati, triginta libra-
rum auri condemnatione, per quorum limitem ad
inhibita loca mercandi gratia Romanus vel Persa com-
meaverint.

† Exceptis videlicet his, qui legatorum Persarum
quolibet tempore ad nostram Clementiam mittendorum
iter comitari merces duxerint commutandas: quibus
humanitatis s & legationis f intuitu extra præfinita t et-
iam loca mercandi copiam non negamus: nisi sub specie r

m Nobiliores arcantur a mercatura, non quod mer-
catura sit res illicita (est enim contractus jure gentium) sed quia plebejo difficile est
commercium cum nobili. Molinæus de usur. n. 59. Quo quisque honestior est, eo minus
debet eum negotiari & scenerari.

n Mercatura trius hominum generibus interdici videtur, nobilibus, magistratu fungen-
tibus aut fundis, ditioribus: nempe ut facilius sit emendi vendendique commercium,
μεταξύ τῶν ἰδιωτῶν καὶ πραγματούχων, inter plebejos & negotiatores, ut hic, syn-
ops. Basil. 19. tit. 18. ex lib. 56. tit. 1. c. 21. quod postea sublatum videtur aut certe desue-
tum. Nam teste Harm. 2. tit. 5. §. 19. οἱ πάντες ὀφείλουσι κομμενεύειν, omnibus
commercium exercendi potestas est.

o l. ult. §. eod. p Nibis: quæ Philoni Nabis (& columnas significat) Ouranio,
Nabis, quæ vox Phœnicum lingua significat lapidum comportatorum cumulum, Stephanus
de urbibus.

q Gallinifus dicitur Anniano tit. 23. id est, munimentum robustum, commercandi opi-
mitate gratissimum. r Artaxata Armeniæ urbs est, Strabo 11. ab Artaxia rege Arme-
niæ sic dicta. Stephan. de urbibus.

f Legatis, eorumque comitibus multa indulgentur.

t Legationis privilegio neminem abuti oportet.

legationis diutius a in qualibet provincia residentes, nec
legati reditum ad propria comitentur. Hos enim merca-
tura insistentes, non immerito una cum his, cum quibus
contraxerint seu resederint, pœna hujus sanctionis per-
sequetur.

De numero collegiatorum & substituendo aliquem
in locum defuncti.

5. Idem Augusti Aëtio P. P.

Cessante omni ambitione, omni licentia, quingento-
rum || sexaginta trium || collegiatorum b numerus
maneat, nullique his addendi, mutandive, vel in de-
functi locum substituendi pateat copia: ita ut iudicio tuæ
sedis sub ipsorum præsentia corporatorum, in eorum lo-
cum, quos humani subtraxerint casus, ex c eodem, quo
illi fuerant, corpore, subrogentur: nulli alii corporato-
rum præter dictum numerum per patrocina immunitate
concessa.

De civitates vetustis legibus inclytas transgredientibus vel
peregrinos negotiatores suscipientibus.

6. Idem AA. Maximo Comiti sacrar. largit.

Si qui inclytas nominatim vetustis legibus civitates d
transgredientes ipsi, vel peregrinos negotiatores sine
comite commerciorum suscipientes fuerint deprehensi:
nec proscriptionem bonorum, nec pœnam perennis exilii
ulterius evadent. Ergo omnes pariter, sive privati, sive
cujuspiam dignitatis, sive in militia constituti, sciant si-
bi, aut ab hujusmodi temeritate penitus abstinendum, aut
supradicta supplicia subeundum.

DE RERUM PERMUTATIONE e, ET PRÆSCRIPTIS f VERBIS.

TIT. LXIV.

De evizione.

1. Imp. Gord. A. Therasæ.

Si, cum patruus tuus venalem possessionem haberet,
pater tuus pretii nomine (licet non taxata quantitate)
aliam possessionem dedit; idque || quod || comparavit,
non injuria iudicis, nec patris tui culpa evictum est:
ad exemplum ex empto actionis non immerito id, quod
tua interest, si in patris jura successisti, consequi desideras.
At enim si cum venalis possessio non esset, permutatio
facta est, idque quod ab adversario præstitutum est, evi-
ctum g est: quod datum est, si hoc elegeris, cum ratione
restitui h postulabis.

Collatio emptionis & permutationis.

2. Imp. Dioclet. & Maxim. Augusti Primitivæ.

Permutationem i, utpote || re ipsa || bonæ fidei consti-
tutam, sicut commemoras, vicem k emptionis obti-
nere, non est juris incogniti.

De actione.

3. Idem AA. & CC. Leontio.

Ex placito l permutationis, nulla re secuta, constat ne-
mini actionem competere m: nisi n stipulatio subje-
cta ex verborum obligatione quæsierit partibus actio-
nem.

Si is qui fundum causa permutationis accepit, eum ven-
diderit.

4. Idem AA. & CC. eidem Leontio.

Cum precibus tuis expresseris, placitum inter te & ali-
um permutationis intercessisse, eumque fundum a
te datum vendidisse: contra emptorem quidem te nullam
habere actionem perspicis, cum ab eo suscepit domini-
um, cui te tradidisse titulo permutationis non negas. Sed
si secundum fidem placiti stipulatio subiecta est: successores
ejusdem, cum quo contractum habuisti, convenire
non prohiberis. Si vero nulla stipulatio intercessit, præ-
scriptis verbis actio est, ut o vel fides placiti tibi servetur, vel
quod alterius accipiendi fundi gratia dedisti, causa p non
secuta restituatur.

De fundo dato ut accipiam domum.

5. Idem AA. & CC. Theodolanæ.

Quoniam ad severas, patrem tuum ei, contra quem pre-
ces fundis, hac conditione dedidisti fundum, ut in vicem
domum certam acciperet: aditus Præses provinciæ placitis
eum parere; vel si causam q propter quam fundus datus
est, sequi non perspexerit, conditionis ratione datum || a
te || restituere, sicut postulas, jubebit.

De

a Frequenti de-
dicto pœnam au-
geri hinc colligi-
tur, quæ de re vi-
de Bellov. 3. præf.
16. num. 7.
b v. J. de colleg.
collegari hic sunt
copiaræ, l. c. Th.
de instrali collat.
c v. Forn. 2. se-
lect. 21.
d d. 4. §. eod.

e dixi ad 15. ff. 4.
f 20. Syn. 3. Gra-
cia d. 1. d. 2. d. 3. d. 4.
g Permutata res
si evincitur, in
factum competit
actio, qui reser-
vatur, l. 1. §. 1. ff.
de rev. perm. l. 1.
§. 5. 2. in fin. ff.
de præf. verb.
in quod interest.
l. 29. inf. de evi-
zion.
h vide Papon. 3.
notar. 9. de reser-
v. consue. schan-
ge.

i Permutatio bo-
na sive contracta,
venditioni & em-
ptioni assimilatur.
Syn. d. tit. 3.
c. 4.

k Permutatio vi-
cia emptio. l. 1.
2. ff. de rev. per-
mut. instar em-
ptionis, Novell.
Valent. de conf.
his, quæ administ.
quali emptio, l. 1.
62. ff. de jur. dos.
Qui permutat,
emptori similis,
l. ult. c. quib. ex
causis in posses-
s. 19. Eclog. 3. c.
4. non tamen i-
dem, l. 1. ff. de re-
rum perm. Per-
mutatio fit rebus,
d. l. 1. non em-
ptio, l. pen. §. eod.

Interdum pecunia
cum facto per-
mutatur, l. ult. ff.
de consens. causa
data. veluti si
quis pecuniam
accipiat, ut ma-
numentat. Hujus-
modi species non
est emptio, sed
vel permutatio
vel locatio. l. 5.
§. 2. ff. de præf.
l. v. Cujac. obs. 17.

m Differt in eo
permutatio ab
emptione: Hæc,
nudo consensu:
illa re perficitur.
l. 1. §. 2. ff. eod. i
n Stipulatio ad-
nexa contractui
innominato, facit
ut non sit locus
penitentia. l. 5.
§. 1. de contrah. sti-
pul.

o l. 5. in fin. inf.
eod.
p l. 7. in fin. J.
eod. l. 1. in fin. ff.
de rev. perm. l. 1.
q l. 4. in fin. §. 5
eod.

a Horrearius custodia extracti horrei non debet, nisi speciale custodia reprobemur, l. 5. l. 6. in fin. ff. eod. & vim. l. 15. §. 1. ff. eod.

b i. e. si expressum & nominatum conventum, ut illa essent pignori locatori. v. l. 11. §. 2. D. qui possidet.

c inducta, inventa, illata in urbium pradium, vacite obligantur domino, etiam ignorantibus, ut hic: l. 4. D. de pactis. l. 4. D. in quibus causis pignus rusticum, scienti tantum, §. eod. §. 7. Inst. de actionibus. i. e. ei, qui id stipulatus fuerit.

d i. e. si potior. Cujus rei differentiam Cuj. ad solos po. uli Romani mores refert, vide quendam alia apud Forcatulum dialogo 23. Necymant. Ceterum id privilegium tacite hypothecae, mutari nulla conductoris qualitate non potest.

v. Papon. 10. Ar. rest. 3. num. 4. §. d quo vocabulo, communi opinione, interpretes negant intelligi merces, arg. l. 32. §. 2. D. de usufructu. vide VVurms. 1. praef. 30. cap. 1. 20. Eclog. 1. cap. 66. l. 7. l. 48. l. 60. D. eod.

e τὸν ἀγρὸν fundum. Syn. Basil. 20. tit. 1. c. 66. f personae, scilicet idoneae, l. 7. ff. de usu & habit. arg. Nov. 14. c. 1. l. 27. §. 1. ff. de usufructu. l. 19. C. de episc. & clericis.

g Conveniri potest, ne conductor rem conductam alii locet.

h Qui conductit ad certum tempus, si temporis expleto spatio permanferit, videtur in alium annum conducere. Verum fidejussor ipsius eo, quod remissum sit tempus conductionis, non amplius adstringitur, nisi de integro conduxerit. Synops. Basil. ibid. cap. 67.

i octavarum. Haloand. vide l. 7. l. 3. §. de vestigal. Octavarum vel octavarum vestigal observa k Fidejussor conductoris vestigalium, finito tempore non tenetur: licet is, pro quo fidejussor de novo reconduxit. Salyc. l. 13. §. 11. vers. Sed hoc ita verum est. vers. Eadem causa erit. ff. eod. l Sterilitas, quae vitio coeli accidit, non est periculo coloni, nisi vel aliud convenit, vel mos regionis id postulet. Ad priorum tamen annorum ubertates, sterilitatem, quae accidit, repensari convenit: atque ita in sublevando residuo damno, post fertiles annos, coloni rationem haberi. Syn. 20. tit. 1. c. 68.

m Lues aut vis tempestatis calamitosa, sed & ea, quae aliquo coeli vitio accidit, aut incur. su hostium, aut uredine, aut solis fervore non aduerso, aut lascivia exercitus praeteruentis, aut terrae motu vel chasmate vel vi, cui resisti non possit, puta fluminum, graculorum, fluminum, aut incendio: idem est si labes omnes fructus tulerit, l. 15. §. 2. §. eod. conductor. si remissionem parit: nisi (ut in quibusdam regionibus fieri solet. §. ibi: ut mos regionis postulabat. adde l. 19. inf. eod. conductor casus in se receperit. sap. eod. ibi: si tamen expressum non est, etc. (Hoc obiter notant casibus in se receptis, casus insolitos non intelligi: etiam si conductor cum juramento casus in se receperit: volunt enim quidam praecise & nominatim casus insolitos recipi oportere, l. 78. in fin. ff. de contr. empt. vide Gail. 2. obs. 23. num. 18. eamque communem esse opinionem refert Joannes Ancharanus 1. quest. 36. num. 4. quod notandum, si verum: quis enim casus, nisi insolitus? tacit l. 78. in fin. ff. de contrah. empt. Possis tamen dicere, inter casus alios alios usitatos vel frequentiores esse, nisi etiam sterilitas ex huiusmodi lue aut coeli vitio nascens, ubertatibus aliorum annorum repensata sit, inf. eod. ibi, ubertate aliorum annorum repensata. l. 15. §. 4. ff. eod. cessat igitur compensatio in locationibus ad annum tantum vel ad biennium factis, in quibus superiores ob causas sit remissio pro rata percepti redditus, cum in novennialibus detur tantum dilatio & solvendi terminus prorogetur. Molin. §. 40. consueg. num. 3.) nisi colonus agat de fructuum a solo separatorum consumptione. perit enim res sua domino, id est, conductori, l. 61. §. 8. ff. de fursis. nisi colonus sit partiarus, partem enim damni sustinere debet, ut & lucris, l. 25. §. 6. in fin. ff. eod. nisi sterilitas aut damnum vitio negligentiae colendi vel culpa coloni evenierit: veluti si sciens, belli tempore fundum aliquem conduxit. Id enim imputandum conductori, qui conditionem rerum & tempus novit, nec sibi propevit vel cavet. Cotta in Memorabilibus in verb. conductor, ibi, Secundo adde: nisi agatur de modico damno, non intolerabili, l. 25. §. 6. ff. eod. nisi conductor ex lege locationis debuit fructus, quoscunque perciperentur. v. l. 18. inf. eod. An idem in emphyteuta & eo, qui ad longum tempus conduxit? v. l. 1. inf. de iure emphyteutae. Quid de eo dicendum est, qui metu belli aut pestis domo fugit, quamvis neutrum sit secutum? Cotta d. loco. putat remissionem pensionis faciendam esse pro rata temporis: cum sint paria, fieri aliquid propter metum, vel propter probabilem suspicionem metus. l. 7. §. 1. ff. quod falso tutor. Superioribus adde quod idem Cotta ibid. ex Alberico refert, propter grandines & tempestates nunquam remitti pensionem his in locis, si grando fructus semper verberare solita fuerit, l. 15. §. 2. vers. si vero nihil extra consuetudinem cadit. ff. eod.

n Sterilitas quibusdam videtur esse, quoties semen in terram projectum non colligitur: Alias vero quoties sumptibus deductis conductor decipitur ultra dimidiam iustae mercedis. Alii iudicis arbitrio committunt. Gail. 2. obs. 23.

bit. Sed quia domini horreorum nominatim a l etiam ipsi custodiam repromiserunt, eidem exhibere debent.

De rebus a colono inductis.

5. Idem A. Petromax.

Certi juris est, ea, quae voluntate b dominorum coloni in fundum conductum induxerint, pignoris jure dominis praediorum teneri. Quando autem domus c locatur, non est necessaria in rebus d inductis vel illatis scientia domini: nam ea quoque pignoris jure teneantur.

Si conductor rem fruendam alii locet.

6. Idem A. Victorino.

Nemo prohibetur rem e, quam conduxit, fruendam alii f locare: si nihil aliud convenit g.

De vestigalibus.

7. Idem A. Terentiano.

SI h, cum Hermes vestigal octavarum i in quinque-
nium conduceret, fidem tuam obligasti: posteaque k
spatio ejus temporis expleto, cum idem Hermes in con-
ductione, ut idoneus detineretur, non consensisti, sed cau-
tionem tibi reddi postulasti: non oportere te de postero-
ris temporis periculo adstringi, competens iudex non
ignorabit.

De lue, tempestate, vel alio coeli vitio.

8. Idem A. Higinio.

Licet certis annuis quantitatibus fundum conduxeris:
L si tamen expressum non est in locatione, (ut l mos regionis
postulabat) ut, si qua lue m tempestate, vel alio coeli vitio
damna accidissent, ad onus tuum pertinerent & quae even-
erunt sterilitates n, ubertate aliorum annorum repensata
non probabuntur: rationem tui juxta bonam fidem ha-
beri recte postulabis: eamque formam, qui ex appellatio-
ne cognosceret, sequetur.

leg. vide VVurms. 1. praef. 30. cap. 1. 20. Eclog. 1. cap. 66. l. 7. l. 48. l. 60. D. eod.

e τὸν ἀγρὸν fundum. Syn. Basil. 20. tit. 1. c. 66. f personae, scilicet idoneae, l. 7. ff. de usu & habit. arg. Nov. 14. c. 1. l. 27. §. 1. ff. de usufructu. l. 19. C. de episc. & clericis.

g Conveniri potest, ne conductor rem conductam alii locet.

h Qui conductit ad certum tempus, si temporis expleto spatio permanferit, videtur in alium annum conducere. Verum fidejussor ipsius eo, quod remissum sit tempus conductionis, non amplius adstringitur, nisi de integro conduxerit. Synops. Basil. ibid. cap. 67.

i octavarum. Haloand. vide l. 7. l. 3. §. de vestigal. Octavarum vel octavarum vestigal observa k Fidejussor conductoris vestigalium, finito tempore non tenetur: licet is, pro quo fidejussor de novo reconduxit. Salyc. l. 13. §. 11. vers. Sed hoc ita verum est. vers. Eadem causa erit. ff. eod. l Sterilitas, quae vitio coeli accidit, non est periculo coloni, nisi vel aliud convenit, vel mos regionis id postulet. Ad priorum tamen annorum ubertates, sterilitatem, quae accidit, repensari convenit: atque ita in sublevando residuo damno, post fertiles annos, coloni rationem haberi. Syn. 20. tit. 1. c. 68.

m Lues aut vis tempestatis calamitosa, sed & ea, quae aliquo coeli vitio accidit, aut incur. su hostium, aut uredine, aut solis fervore non aduerso, aut lascivia exercitus praeteruentis, aut terrae motu vel chasmate vel vi, cui resisti non possit, puta fluminum, graculorum, fluminum, aut incendio: idem est si labes omnes fructus tulerit, l. 15. §. 2. §. eod. conductor. si remissionem parit: nisi (ut in quibusdam regionibus fieri solet. §. ibi: ut mos regionis postulabat. adde l. 19. inf. eod. conductor casus in se receperit. sap. eod. ibi: si tamen expressum non est, etc. (Hoc obiter notant casibus in se receptis, casus insolitos non intelligi: etiam si conductor cum juramento casus in se receperit: volunt enim quidam praecise & nominatim casus insolitos recipi oportere, l. 78. in fin. ff. de contr. empt. vide Gail. 2. obs. 23. num. 18. eamque communem esse opinionem refert Joannes Ancharanus 1. quest. 36. num. 4. quod notandum, si verum: quis enim casus, nisi insolitus? tacit l. 78. in fin. ff. de contrah. empt. Possis tamen dicere, inter casus alios alios usitatos vel frequentiores esse, nisi etiam sterilitas ex huiusmodi lue aut coeli vitio nascens, ubertatibus aliorum annorum repensata sit, inf. eod. ibi, ubertate aliorum annorum repensata. l. 15. §. 4. ff. eod. cessat igitur compensatio in locationibus ad annum tantum vel ad biennium factis, in quibus superiores ob causas sit remissio pro rata percepti redditus, cum in novennialibus detur tantum dilatio & solvendi terminus prorogetur. Molin. §. 40. consueg. num. 3.) nisi colonus agat de fructuum a solo separatorum consumptione. perit enim res sua domino, id est, conductori, l. 61. §. 8. ff. de fursis. nisi colonus sit partiarus, partem enim damni sustinere debet, ut & lucris, l. 25. §. 6. in fin. ff. eod. nisi sterilitas aut damnum vitio negligentiae colendi vel culpa coloni evenierit: veluti si sciens, belli tempore fundum aliquem conduxit. Id enim imputandum conductori, qui conditionem rerum & tempus novit, nec sibi propevit vel cavet. Cotta in Memorabilibus in verb. conductor, ibi, Secundo adde: nisi agatur de modico damno, non intolerabili, l. 25. §. 6. ff. eod. nisi conductor ex lege locationis debuit fructus, quoscunque perciperentur. v. l. 18. inf. eod. An idem in emphyteuta & eo, qui ad longum tempus conduxit? v. l. 1. inf. de iure emphyteutae. Quid de eo dicendum est, qui metu belli aut pestis domo fugit, quamvis neutrum sit secutum? Cotta d. loco. putat remissionem pensionis faciendam esse pro rata temporis: cum sint paria, fieri aliquid propter metum, vel propter probabilem suspicionem metus. l. 7. §. 1. ff. quod falso tutor. Superioribus adde quod idem Cotta ibid. ex Alberico refert, propter grandines & tempestates nunquam remitti pensionem his in locis, si grando fructus semper verberare solita fuerit, l. 15. §. 2. vers. si vero nihil extra consuetudinem cadit. ff. eod.

n Sterilitas quibusdam videtur esse, quoties semen in terram projectum non colligitur: Alias vero quoties sumptibus deductis conductor decipitur ultra dimidiam iustae mercedis. Alii iudicis arbitrio committunt. Gail. 2. obs. 23.

De emptore fundi locati.

9. Idem A. Fusco.

EMptorem a quidem b fundi necesse non c est stare
Ecologo, cui prior dominus locavit: nisi d ea lege emit.
Verum si probetur aliquo pacto concessisse, ut in eadem
conditione maneat, quamvis sine e scripto, bona fidei judi-
cio, || ei || quod placuit, parere cogetur.

De heredibus.

10. Imp. Gord. Augustus Pomponio.

Viam veritatis ignoras, in conductionibus non succede-
re heredes f conductoris existimans: cum live perpe-
tua conductione est, etiam ad heredes transmittatur: live
temporalis, intra tempora locationis heredi quoque onus g
contractus incumbat.

De invito in conductione non retinendo.

11. Imp. Philippus A. Theodoro.

Invitos h conductores seu heredes eorum post i tempo-
ra locationis impleta non k esse retinendos saepe rescri-
ptum est.

De aggressura latronum.

12. Idem A. Nica.

Damnum, quod per aggressuram l latronum in posses-
sionibus locatis rei tuae illatum esse proponis, a domi-
na earundem possessionum, quam nullius m criminis ream
facere te dicis, refarciri tibi nulla ratione desideras.

De pluribus conductoribus.

13. Imp. Valerian. & Gallien. AA. & Valerian. Caf. Heraclida.

SI divisa n conductione fuit, & in singulis pro partibus facta:
S alieno nomine conveniri vos non oportet. Si autem o-
mnes, qui conducebant, in solidum locatori sunt obligati,
jus ei competens conveniendi, quem velit, non debet au-
ferri. Habetis sane vos facultatem locatori offerendi p de-

fin. ff. si ager vestigialis. pignus. Idem dicendum, si conductoris ad securitatem, bona sua
locator obligavit. Bart. hic. Imol. cons. 118. Jaf. ad l. 15. §. de rei vind. Bona, inquam,
non tantum universa, sed rem ipsam locatam specialiter. Nec enim generalis hic hypo-
theca sufficeret, & ita a Senatu Parisiensi multoties judicatum, v. Papon. 10. Arrest. 3. num.
1. Idem 1. Notar. 2. c. de louage. Imbert. in enchiridio, in verb. Un acherpien n'est rem.
Quid, si conductor locator aut etiam emptor quanti ejus interfuit, onerat, esse audiendus?
audiendus videtur. Nam qui pignoris jure rem persequitur, a rei venditione remouetur, si
qualiscunque possessor debitum offerat, l. 13. in fin. ff. quib. mod. pign. v. Rol. a Valle hanc
quasi. explicantem 1. cons. 6. num. 10. & seq. Quae tamen sententia displicet Guiljelmo
Onciato 7. Acad. 16. num. 22. Displicet etiam Socino. Verum contraria opinio commu-
nior est, de qua v. Negusantium tract. de pign. ubi de differentia generalis & specialis hypo-
thecae tractat. facit etiam l. 5. ff. de distract. pign. Cur? In id quod interest obligatio, suc-
cedit in locum facti obligationis & patientiae. Quid, si locator juravit conductorem expul-
sum non iri? Rol. d. loco n. 29. putat locatorem expresse obligari ad factum & patientiam
fructuum praestandam: quod juramentum servari debeat in forma (velut loquuntur) specifi-
ca, cum non recipiat aequitatem, seu tantundem. Alex. in l. stipulationes non dividuntur.
72. ff. de verb. obligat. Jaf. in l. si pecunia. §. ff. de cond. causa data. Quid, si locationis con-
tinuatio promissa fuerit? Idem, quod de prima locatione dicendum est. Quid, si locator
promisit se domum locatam non alienaturum, inque eam rem domum ipsam obligavit? Jus
retentionis conductoris competere eo casu putant. arg. l. 7. in fin. §. de distr. pign. de quo v.
Negus. tract. de pign. in pr. Quid in emphyteuti? aliud: cogitur enim emptor proprietatis
stare emphyteutae. Soc. reg. 327. Quid, si colonus impensas fecit & eas repetit? ante
receptas impensas cum expelli posse negat Soc. d. loc. arg. l. colonus. 12. ff. de vi. Quid, si
in longum tempus conduxit? Idem quoque. l. 15. quod autem. C. de superfl. & ibi Bar. Bald.
hac l. Soc. ibi. Successor enim singularis vel emptor expellere se non possunt cui in longum
tempus fundus locatus est. Emens etiam fundum a fisco, colonum ejus expellere non pos-
sum, l. cognovimus. §. de mancipiis & colonis. ut nec colonum municipii vel Reipub. licet
ad modicum tempus conduxerit. l. 1. ubi Gloss. & Bart. ff. de loco publico fruendo. Quid, si
colonus partiarus sit? Idem in eo dixeris. Nam hic quasi socius est, l. si merces. 25. §. via
major. 6. ff. eod. l. 63. §. in heredem. 8. ff. pro socio. Quid, si emptor sit fructuum? Idem
plane. Bald. in d. l. emptor. Quid, si duobus res locata est? volunt primum praeferrri secu-
do, etiam si secundo conductor facta sit traditio. Jaf. adde d. l. 15. C. de rei vind. Quod ta-
men legi valde repugnat: mihi quae magis ea placet opinio Alexandri & Socini cons. 29. &
ita quoque Papae judicatum fuisse refert Cotta in Memorial. in verb. locatio.

d quod plerumque solet fieri: ne aliquis locator, qui domum suam vendidit, teneatur
conductor. l. 25. §. 1. ff. eod. Locatorem cum dico, si cum excipe venditorem. l. ult. ff. de
jure fisci. e l. 24. §. eod. l. 14. ff. eod. f Morte conductoris non expirat con-
ductio. §. ult. Inst. eod. l. 19. §. 8. l. 6. §. 1. ff. eod. l. 13. §. de jure dos. §. 36. in fin. Inst. de
ver. divis. Morte usufructuarii perit usufructus: ut hinc constet, fructuarii aliam in eo
esse conditionem quam conductoris. §. 36. Inst. de ver. divis.

g Haeres tenetur ex contractu patris. h vide quae notavi de invito ad l. 11. §. de com-
mod. empt. l. 69. l. 156. ff. de reg. jur. i Igitur haec lex locum non habet in his, qui
perpetuo agis sunt addicti. l. 23. §. 1. §. de agric. & censu. k Imo sunt retinendi. v.
l. 11. in fin. ff. de public. & vestig. l. v. l. 1. §. eod. m aliud dicendum, si propter ejus
inimicitias id ab aliquo commissum fuerit. l. 25. §. 4. ff. eod. l. 66. ff. solus.

n Divisio contractus, inducit divisionem obligationis. o duo enim rei locationis in solidum esse possunt. l. 15. §. 9. l. 47. ff. eod. l. 5. in fin. l. 6.
ff. commod. l. 9. ff. de duobus reis.

p Correus debendi, partem correi nomine, creditori offerre potest.

bitum:

a Res paulo la-
xius interpretan-
da: Successor u-
niversalis (aliud
in particulari, ut
hic) cogitur stare
locationi a de-
fundo factae, l. 59.
inf. de reg. jur.
sed & minor lo-
cationibus a tu-
tore factis, arg. l.
2. ff. de admini-
str. ut & creditor
missus in posses-
sionem crediti ser-
vandi causa, stare
cogitur locationi
a debitore suo (ci-
tra fraudem tam-
en) factae, l. 8. §.
1. ff. de reb. auct.
judic. Aliud est
in proprietario,
qui non cogitur
stare locationi
fundi ab usufru-
ctuario factae, l. 9.
§. 1. ff. eod. Aliud
etiam in uxore,
quae praecise non
cogitur stare lo-
cationi a marito
factae, v. quae dixi
ad l. 25. in fin. ff.
solus.

b Si quis fun-
dum vendiderit,
cum in eo colo-
num haberet, non
cogitur emptor
colono potesta-
tem ejus fruendi
& colendi facere,
nisi forte fundum
ea lege emit. Syn.
Basil. ib. c. 69. §.
Herm. 8. §. 37.

c nisi conducto-
ri jus in rem ad-
quisitum sit, ver-
bi gratia, superfi-
cies, l. 1. §. 1. in
fin. §. 6. ff. de su-
perficiis. emphy-
teutis l. 1. §. 1. in
fin.

d Si quis fun-
dum vendiderit,
cum in eo colo-
num haberet, non
cogitur emptor
colono potesta-
tem ejus fruendi
& colendi facere,
nisi forte fundum
ea lege emit. Syn.
Basil. ib. c. 69. §.
Herm. 8. §. 37.

e nisi conducto-
ri jus in rem ad-
quisitum sit, ver-
bi gratia, superfi-
cies, l. 1. §. 1. in
fin. §. 6. ff. de su-
perficiis. emphy-
teutis l. 1. §. 1. in
fin.

f Si quis fun-
dum vendiderit,
cum in eo colo-
num haberet, non
cogitur emptor
colono potesta-
tem ejus fruendi
& colendi facere,
nisi forte fundum
ea lege emit. Syn.
Basil. ib. c. 69. §.
Herm. 8. §. 37.

g Haeres tenetur ex contractu patris. h vide quae notavi de invito ad l. 11. §. de com-
mod. empt. l. 69. l. 156. ff. de reg. jur. i Igitur haec lex locum non habet in his, qui
perpetuo agis sunt addicti. l. 23. §. 1. §. de agric. & censu. k Imo sunt retinendi. v.
l. 11. in fin. ff. de public. & vestig. l. v. l. 1. §. eod. m aliud dicendum, si propter ejus
inimicitias id ab aliquo commissum fuerit. l. 25. §. 4. ff. eod. l. 66. ff. solus.

n Divisio contractus, inducit divisionem obligationis. o duo enim rei locationis in solidum esse possunt. l. 15. §. 9. l. 47. ff. eod. l. 5. in fin. l. 6.
ff. commod. l. 9. ff. de duobus reis.

p Correus debendi, partem correi nomine, creditori offerre potest.

bitum:

bitum:

bitum:

a Beneficium hoc
cedendum a
fionem vocat.

b Locans operas
aut vecturam (pu-
ta plautarius
vel ciliaris) an-
tequam meten-
dem acceperit, o-
peras præstare
non cogitur: si-
dem fallere non
aut præsumitur.

c publica sc.
d l. 3. §. cod.

e l. 15. ff. cod. An
& in quod inter-
est? Quid si con-
ductor a locatore
ex secunda causa
legis 2. §. cod. ex-
pulsus sit, ob ean-
dem causam con-
ductorem suum
expellere cogitur,
num tenebitur
conductor in
quod interest?

f Paponius 10. Ar-
rest. 5. num. 3. re-
fert, non tene-
re, quia necessitate
expellit, jure id
permittente.

g Canonem au-
gere dominus ne-
quit, aut colo-
num expellere
quamdiu tempus
conductionis du-
rat. Verum exa-
cto tempore, pot-
est hoc facere, nisi
vel nominatim,
vel tacite locatio
reintegrata sit.

h Synops. Basil. 20.
tit. 1. §. 75. l. 25. §.
3. ff. cod.

i Tacite recon-
ductio in rusticis
etiam præstis lo-
cum habet, ut hic,
& in urbanis quoque: diverso tamen jure: Nam in rusticis, præsumitur conductori tacite
indulgeri annalis conductio. In urbanis prout quisque tantum habitavit. l. 13. in fin. ff. cod. Cur ita? quia fructus ex rustico prædio, annuatim tantum percipiuntur: in urbano, quot diebus, v. Ferrarensem in formula libelli, quo agitur ad faciendam præstationem, in verbo investivit. 2. num. 8. Papon. 1. Notar. 2. c. du donage. Petrum Ancharanum 1. q. 62. Apud Parisienses, locator prædia urbana tacite relocare videtur ad trimestre tantum. Cur? Dies pensionum ibi quater in anno cedunt. Papon. d. loco. ubi quædam alia vide, de tacita stagni reconductione.

j l. 13. §. 11. l. 14. ff. cod. Cur ita sit? non præsumitur mutata voluntas. Alciat. 2. præ-
sumpt. 17. Quid si locatio in scriptis præcise habita fuerit? Locatoris patientia non con-
fert conductori tacitum jus reconductionis. l. 13. in fin. ff. cod. Tunc enim mens contra-
hentium fuisse videtur, ut non aliter quam scriptura renovaretur locatio: eaque perfecta.

k Alciat. d. loco. Petr. Anch. d. loco num. 6.

l Tacitis in reconductionibus ut ipsa conductio commodo conductoris convalescit, ita
lex pignorum, quæ tenebatur locatori, reviviscit: & breviter, Relocatio censetur fieri re-
petita locationis lege, id est, repetita qualitate, quæ erat in priori. Alciat. d. loco.

m Locatio, contractus bonæ fidei. l. 2. §. cod.

n Conductor post moram usuras debet. d. l. 2. l. 54. ff. cod. l. 17. §. 4. ff. de usuris.

o id est, deducto. Ponamus primo anno fertilitatem: secundo sterilitatem, tertio pa-
rem fertilitatem fuisse.

p Remissio pensionis fit, propter edacitatem vermium: ut & graculorum, sturnorum. l. 15.
§. 2. ff. cod. Ad locustas illud Arnobii 1. adversus gentes, pertinet: A locustis, & mumbus
arroditur omne genus frugum: & Orpheus de corallio loquens vim habente servandæ
segetis, ἐν τῇ μὲν ἀγρῶς ἐν τῇς ἀκρίδος ἀπλοῦν εἶδος. v. Cujac. 15. obs. 38.

q De locustis placet hoc ex Plinii 11. c. 19. addere: Deorum, inquit, iræ, pestis ea intelligitur.
Namque & grandiores cernuntur, & tanto volant pennarum stridore, ut alix alites credan-
tur: soleque obumbrant, foliis suspectantibus populis, ne suas operiant terras. Suffi-
ciunt quippe vires: & tanquam parum sit maria transisse, immensos tractus permeant di-
raque mellibus contegunt oves, multa contactu adurentes: omnia vero morsu erodentes,
& fores quoque tectorum. Italiam ex Africa maxime coortæ infestant, sæpe populo ad Si-
byllina remedia confugere coacto inopix metu. In Cyrenaica regione lex etiam est, ter
anno debellandi eas; primo ova obtinendo: deinde factum, postremo adultas, desertoris
pœna constituta in eum, qui cessaverit. Et in Lemno insula, certa mensura præfixa est,
quam singuli enecatarum ad magistratus referunt. Graculos quoque ob id colunt, ad
verso volatu concurrentes earum exitio. Necare & in Syria, militari imperio coguntur.
Tot orbis partibus vagatur id malum. Idem autor 8. c. 29. Nec minus, inquit, clara ex-
itii documenta sunt, etiam ex contemendis animalibus. Ut Varro autor est, a cuniculis
suffosum in Hispania oppidum: a Talpis, in Thessalia: ab ranis civitatem in Gallia pulsam:
ab locustis in Attica: ex Gyaro insula, incolæ a muribus fugatos: in Italia Amyclas a
serpentibus delatas. Citra Cynamogus Arhiopas, late deserta regio est a scorpionibus &
solpugis gente sublata: & a scolopendris abactos Trierenses autor est Theophrastus.

r Consuetudo in pensionibus servanda.

s id est, lex contractus. l. 25. §. 3. ff. cod.

t alias ex consuetudine sumeretur præsumptio & in tacitis semper statutum videtur inesse,
l. 31. §. 20. ff. de adilitio. Cujacius tamen ex Græcis hic legit affirmativum, si specialiter,
ἐν μὲν ἰδιωτῶν, &c. Robertus vulgatum defendit 1. animadvers. 14. Græcorum lectio,
nisi fallor, ut genuina & proba defendi potest, ut sit sensus. Id etiam servandum, quod
inter contrahentes convenit, etiam si vulgo aliter contrahi moris sit, possunt ea quæ sunt
consuetudinis omitti. J. cod. l. 8. §. cod.

bitum: & ut transferantur a in vos ea, quæ ob hanc con-
ductionem ab his, quorum nomine inquietamini, obliga-
ta sunt, postulandi.

De annona.

14. Iidem AA. & CC. Juliano & aliis.

SI hi, qui a vobis redemerant b frumentum & hordeum
annonæ c inferendum, accepta pecunia fidem fefelle-
runt: ex locato agere eum eis potestis.

De conductrice expulsa.

15. Iidem AA. & CC. Euphtosynæ.

SI de fundo a locatore expulsa d es, || cum eo || agere
Sex e conducto potes: pœnamque || a locatore, || quam
præstari rupta conventionis fide placuit, exigere, ac reti-
nere potes.

De lege conductionis servanda, de tacita renovatione.

16. Iidem AA. & CC. Timotheo.

Legem f quidem conductionis servari oportet, nec pen-
sionum nomine amplius quam convenit, reposci. Sin
autem tempus, in quo locus fundus g fuerat, sit exa-
ctum, & || in || eadem || locatione || conductor permanse-
rit: tacito h consensu eandem locationem una i cum
vinculo pignoris renovare videtur.

De bona fide, de usuris.

17. Imp. Dioclet. & Maxim. Augusti Hosalio.

PRæses provinciæ ea, quæ ex locatione debentur, ex-
olvi sine mora curabit: non ignarus, ex locato & con-
ducto actionem, cum sit bonæ k fidei, post moram l usu-
ras legitimas admittere.

De sterilitate.

18. Iidem AA. Anno.

EXcepto m tempore, quo edaci locustarum n pernici-
e sterilitatis vitium intercessit, sequentis temporis fru-
ctus, quos tibi juxta præteritam consuetudinem o deberi
constiterit, reddi tibi Præses provinciæ jubebit.

De fide servanda & consuetudine.

19. Iidem AA. Valerio.

CLrca locationes atque conductiones maxime fides p
contractus servanda est, si q nihil specialiter exprima-

bitum: & ut transferantur a in vos ea, quæ ob hanc con-
ductionem ab his, quorum nomine inquietamini, obliga-
ta sunt, postulandi.

bitum: & ut transferantur a in vos ea, quæ ob hanc con-
ductionem ab his, quorum nomine inquietamini, obliga-
ta sunt, postulandi.

bitum: & ut transferantur a in vos ea, quæ ob hanc con-
ductionem ab his, quorum nomine inquietamini, obliga-
ta sunt, postulandi.

bitum: & ut transferantur a in vos ea, quæ ob hanc con-
ductionem ab his, quorum nomine inquietamini, obliga-
ta sunt, postulandi.

bitum: & ut transferantur a in vos ea, quæ ob hanc con-
ductionem ab his, quorum nomine inquietamini, obliga-
ta sunt, postulandi.

bitum: & ut transferantur a in vos ea, quæ ob hanc con-
ductionem ab his, quorum nomine inquietamini, obliga-
ta sunt, postulandi.

bitum: & ut transferantur a in vos ea, quæ ob hanc con-
ductionem ab his, quorum nomine inquietamini, obliga-
ta sunt, postulandi.

bitum: & ut transferantur a in vos ea, quæ ob hanc con-
ductionem ab his, quorum nomine inquietamini, obliga-
ta sunt, postulandi.

bitum: & ut transferantur a in vos ea, quæ ob hanc con-
ductionem ab his, quorum nomine inquietamini, obliga-
ta sunt, postulandi.

bitum: & ut transferantur a in vos ea, quæ ob hanc con-
ductionem ab his, quorum nomine inquietamini, obliga-
ta sunt, postulandi.

bitum: & ut transferantur a in vos ea, quæ ob hanc con-
ductionem ab his, quorum nomine inquietamini, obliga-
ta sunt, postulandi.

bitum: & ut transferantur a in vos ea, quæ ob hanc con-
ductionem ab his, quorum nomine inquietamini, obliga-
ta sunt, postulandi.

tur contra consuetudinem a regionis. Quod si b alii re-
miserint contra legem contractus, atque regionis consue-
tudinem, pensiones: || hoc || aliis præjudicium afferre non
potest.

De conductione rei propria.

20. Iidem Augusti Carpophoro.

QUI rem propriam e conduxit, existimans alienam, do-
minium non d transfert, sed inefficacem conductionis
contractum facit.

Si alius majorem pensionem offerat.

21. Iidem AA. & CC. Antonia.

SI olei certa f ponderatione fructus anni locasti g: de
contractu bona fide habito, propter hoc solum, quod al-
ter majorem h obtulit ponderationem, recedi non
oportet.

De operis.

22. Iidem AA. & CC. Papiniano.

SI hi, contra quos supplicas, facta locatione certi tem-
poris, suas tibi locaverint i operas: quatenus bona fi-
des patitur, causa cognita, competens judex conventio-
nem servari jubebit.

Si conductor rem suam esse dicat.

23. Iidem AA. & CC. Prisco.

AD probationem k rei propriæ sive defensionem non
sufficit locatio ei facta, qui post de dominio coeperit
contendere: cum inscientia l domini proprii & errantis
nullum habeat consensum. sed ex eventu m, si victus fue-
rit, contractus locationis non constiruisse magis declaratur:
nemo enim sibi n jure possessionem mutare potest.

De instrumentis, de heredibus, & de vidua conductoris.

24. Iidem AA. & CC. Antonino.

CONtractus locationis conductionisque, non o interve-
nientibus etiam instrumentis, ratus habeatur: Secun-
dum quod heredes p conductoris, etsi non intervenerint
instrumenta, non q uxorem convenire debes. Sane de
posteriore tempore, quo conductricem ipsam proponis
fuisse, adesse fidem precibus tuis probans, pensiones in-
tegras ab ea pete.

De judicio petitorio & possessorio.

25. Iidem AA. & CC. Epagatho.

SI quis conductionis titulo agrum vel aliam quamcun-
que rem accepit: possessionem prius r restituere debet,
& tunc de proprietate litigare.

De conductionis fide impleta.

26. Iidem AA. & CC. Opioni & Hermogeni.

SI conductionis implettis fidem, ejusdem rei gratia fa-
ctum instrumentum s evanuit. Quod si quid vestrum
in fundo fuit, vel vi t direptum est, hoc restitui vobis
Præses provinciæ jubebit.

De mercede prorogata.

27. Iidem AA. & CC. Neroni.

SI tibi, quæ pro colonis conducti prædii prorogasti u, do-
minus fundi stipulanti dare spondit, competens ju-
dex reddi tibi jubebit: Nam si x conventio placiti sine
stetit: ex nudo y pacto perspicis actionem jure nostro na-
sci non posse.

o l. 9. §. cod. l. 14. D. cod. p l. 10. §. l. 29. l. 34. §. l. 19. §. 2. D. cod.

q Mariti ex conductione non tenetur uxori. v. l. 1. §. ne uxor pro marito.

r l. 11. §. 3. D. cod.

s Solutione creditoris facta, debiti instrumentum ipso jure nullum, ideoque condici pos-
est. l. 5. in fin. §. de pign. l. ut. §. ad exhib. l. 2. §. de cond. ex lege.

t l. 12. §. l. 25. §. 4. §. 5. D. cod.

u prorogasti: Græci vocant τὴν δολοίαν πρὸς χρεῖαν τοῖς γεωργεῖν, hoc sen-
su: si fundi dominus ea, quæ fundi conductor colonis prorogavit, illi stipulanti dare spo-
ndit, tenetur: sed si nudo tantum pacto promiserit, non tenetur. Synops. Basil. tit. 1.
ex lib. 20. tit. 1. cap. 87.

x l. 10. §. de pact. Paul. 2. sent. 14. §. 1. in fin.

y l. 7. §. 4. D. de pact.

a id est, adver-
sus ea, quæ vulgo
fieri licet, l. 8. §.
cod. alias adver-
sus statuta con-
trahere non licet.
l. 7. §. 7. ff. de pact.
& J. ne fidejussu-
res dosium desin-
tur.

b Non, si qui-
dam locatores
pensionem colo-
nis uno anno
ultra remiserint,
id ceteros loca-
tores obligabit.
facit l. 1. §. res in-
ter alios acta.

c l. 28. ff. de ad-
quir. possess. v. l.
45. ff. de reg. jur.

d sicut e con-
trario, locatio ne-
cessario fecit do-
minium rei loca-
re spectare ad lo-
catorem. l. 1. §. J.
cod.

e Non potest
aliquis propter
ea duntaxat ex-
pellere condu-
ctorem, quod a-
lius venerit, qui
majorem pensio-
nem præstaturum
se pollicetur. Sy-
nops. Basil. 20. tit.
1. c. 85.

f Nummis sem-
per non fit loca-
tio. Merces loca-
tionis consistere
potest in his, quæ
pondere con-
stant.

g proprie: hoc
verbum intellige
cum Cujacio 8. ad
Afric. fol. 192. &
Corratio 2. Mi-
ssellan. II. non
translatitæ, cum
Accursio, pro in-
usum concelestit.

h l. 23. ff. cod.
i adde l. 14. §.
cod.

k adde l. 18. §. de
rei vind.

l Inscentia &
error nullum ha-
bet consensum.
l. 15. ff. de juris-
d. l. 2. ff. de judiciis.

m Ex eventu
multa judican-
tur. l. 16. §. 8. ff.
de pænis.

n sibi ipse. Cuj.
ad l. 33. D. de u-
surp. facit l. 3.
§. 19. D. de ad-
quir. possess. d. l.
33. §. 1.

a v. l. 23. ff. de reg. jur.

b 5. 5. ff. de iud.

c l. 25. §. 6. ff. cod.

d Destructa per conductorem, debent per eundem restitui. Salyc.

e v. l. 24. sup. cod.

f decurio, ex Nov. Theod. ne curialis.

g l. 34. C. de cur.

h l. 4. ff. de cur.

i etiam publicorum. l. 6. §. 2. ff. de decur. l. 97. C. Th. de decur. l. 2. §. 1. ff. de administr. rer. quod Adriani constituisse Xiphilinus scribit.

k Miles neque conductor, neque procurator (dionysius est Græcis,) fideiussor, vel mandator fieri potest: ne & ipse circa hæc occupetur: ac vicinis ob cinguli, id est, militie privilegium gravis existat. Syn. Basil. 20. tit. 1. cap. 90. adde l. 1. Harmon. 16. §. 3. l. ult. 7. cod. l. 50. ff. cod. 20. Synops. Basil. l. c. 90. l. 13. 15. & 16. inf. de re militari. Nov. 116. 2. Tim. 2. vers. 36. Ambr. 1. off. 36. Sidonius 1. epist. 18. Vegetius, militibus privata negotia non mandantur. Florus xi. l. Posthumius consularis, quoniam cum exercitui suo præfess opera quorundam militum usus esset, damnatus est. Idem de fœderatis constituitur l. ult. inf. cod. Lege Gallica, Nobiles conductores esse fundorum vetantur.

De dolo, custodia, & casu.

28. Idem AA. & CC. eidem Neroni.

IN iudicio tam locati quam conducti, dolum & custodiam, non etiam casum b cui c resisti non potest, venire constat.

De edificiis a conductore destructis.

29. Idem AA. & CC. Juliano.

Cum conductorem ædificia, quæ suscepit integra, destruxisse d proponis, hæc etiam hæredes e ejus Præf. provincie instaurare, ædificiorum inter vos habitatio, jubebit.

De curialibus.

30. Imp. Theod. & Valens. AA. Florentio Præf. præf.

Curialis f neque procurator g, neque conductor h alienarum i rerum, nec fideiussor aut mandator conductoris existat: alioquin nullam obligationem neque locatori, neque conductori ex hujusmodi contractu competere, sancimus.

De militibus.

31. Imp. Leo Augustus Aspari Magistro militum.

Milites k nostros alienarum rerum conductores, seu procuratores l, aut fideiussores m, vel mandatores conductorum fieri prohibemus: ne, omisso armorum usu, ad opus rustice n se conferant, & vicinis graves præsumptione cinguli militaris existant. Armis o autem, non privatis negotiis occupentur: ut numeris p & signis suis jugiter inhaerentes, Rempublicam a q qua aluntur, ab omni bellorum necessitate defendant.

Dominus, finita locatione prioris, potest locare rem alteri, nec potest primus secundo conductori molestiam vel litem inferre. Salyc.

32. Imp. Zeno A. Adamantio Præf. præf.

Ne cui liceat, qui aliquam domum alienam, vel locum aut ergasterium r nomine conductionis accepit, alteri, qui post eum domini voluntate ad eandem conductionem accessit, litem inferre, quasi rem illicitam, aut agenti damnosam tentaverit: sed patere facultatem s dominis domos || suas || vel ergasteria vel loca, cui voluerint locandi: ipsis nihilominus qui conduxerint, ab omni super hoc molestia liberis conservandis: nisi t forte pacta per scripturam specialiter inita cum dominis, vel cum his qui postea conduxerint, legibus videlicet cognita, agentis intentionibus suffragentur.

† Quod si quis hujusmodi controversiam sacris iussionibus u interdictam, crediderit commovendam: si privatus est, acriter casus exilii subeat poenam: si militat, decem librarum auri dispendio feriatur.

33. N.

Hæc y Constitutio permittit utrique, tam locatori quam conductori, ut liceat intra z annum conductionem solvere, tam in Italia, quam in omnibus provinciis: ac ne poenam quidem velut ex transgressione præstare: nisi si contractus initio specialiter huic legi valedixerint, aut citra scripturam renunciarint.

De re aliena.

34. Idem Augustus Sebastiano Præf. præf.

Conductores a alienarum rerum, seu alienam cujuslibet rei possessionem precario detinentes, seu

l l. 8. §. 2. ff. de procur. Ambrosius 1. off. 36. Si is, qui Imperatori militat, a susceptionibus litium, ac negotiorum forensium, venditione mercium prohibetur humanis legibus, quanto magis qui fidei exercet militiam? Sidonius 1. epist. 8. Negotiatores militant, milites negotiantur, student pila senes, alex juvenes, adde eam. J. Negotiatores non militent. m l. 8. §. 1. ff. qui faciunt. n Huc refer constitutionem Francisci l. 1540. Que les gens d'armes & gens d'ordonnance, ne peuvent prendre ne tenir aucune ferme. r m. 3. ordinar. Gall. 5. o Armorum peritos milites esse magis oportet, quam negotiatorum, ut hic. vel legum. l. 1. C. de jur. & fact. ignor.

p ad quos remittantur. Nov. 116. 2. 1.

q Alii a republica milites, æquum est. r id est, officinam.

f Nemo invitus res suas uni semper & eidem locare cogitur.

e Stipulatio hæc permittit, ne locatori liceat fundum alteri relocare, quam conductori: quin stipulari possum, ne tuum fundum vendas alteri, quam mihi. l. 75. ff. de contrah. empt. l. 21. §. 5. ff. de act. empt. l. 122. §. 3. ff. de verb. obl. ut quo modo coerceri libertas alienandi. v. d. §. 3. cod. eodem & locandi possit.

u Rescripto Principis, jus privati mutari non potest.

x hanc constitutionem ex Basilicis restituit Cujacius 83. obs. 31. extat autem apud authorem Synops. Basil. 20. tit. 1. c. 93.

y Interpretatio Lenoclavii 20. Ecl. 1. c. 93.

z ex hoc loco Cujacius probat ædilitium ædificum pertinere ad locationes 12. obs. 18. quod tamen negat Ulpianus in l. 63. ff. de ædilit.

a Qui rem conduxerunt & post finitum conductionis tempus eam non restitunt ante condemnationem, sed usque ad definitivam sententiam expectant, & rem ipsam reddere, & æstimationem præterea rei præstare tenentur. Syn. cod. c. 92.

hæredes a eorum, si non eam dominis recuperare volentibus restituerint, sed litem usque ad definitivam sententiam expectaverint: non solum rem locatam, sed etiam æstimationem ejus, victrici parti ad similitudinem invasoris b alienæ possessionis præbere compellantur.

De militibus.

35. Imp. Justin. Augustus ad Senatum.

Licet retro Principes multa de militibus c, qui alienas possessiones vel domos conductionis titulo procurandas suscipiunt, sanxisse manifestum est: tamen quia res sic est contempta, ut neque interminationis sacratissima Constitutio milites memores ad hujusmodi sordida d audeant venire ministeria, & relictis studiis e publicis, signisque victricibus, ad conductiones alienarum rerum prosilire, & armorum atrocitatem non in hostes ostendere: sed f contra vicinos, & forsitan etiam adversus ipsos miseros colonos, quos procurandos susceperint, convertere: necessarium duximus ad hanc sacratissimam venire Constitutionem, altius & plenius hujusmodi causam corrigentes. Jubemus itaque, omnes omnino, qui armis militat, sive majores, sive minores (Milites g autem appellamus tam eos, qui sub excelsis Magistris militum tolerare noscuntur militiam, quam qui in undecim h devotissimis scholis i taxati sunt, nec non eos qui sub diversis optionibus k Fœderatorum l nomine sunt decorati) saltem in pœrum ab omni conductione alienarum rerum temperare: scituros, quod ex ipso contractu ab initio sine aliquo facto vel aliqua sententia cadant m militiam, & non sit regressus eis ad pristinum gradum, neque beneficio Imperiali, neque consensu vel permisso judicis, sub quo tolerandam sortiti sunt militiam: ne, dum alienas res conductionis titulo esse gubernandas existimant, suas militias suamque opinionem amittant, ex n militibus pagani, ex decoratis infames o constituti: & quod post hujusmodi conductionem (quam penitus interdiximus) a publico susceperint, & hoc sine aliqua mora, vel procrastinatione reddere compellantur. Scituris & ipsis, qui suas facultates post hanc legem eis ad conductionem permiserint, nostra lege eorum conamine violata, quod nulla eis exactio contra eas concedatur: || ut || qui p alieni appetens, constitutus militem procuratorem q elegerit, & || a suis || cadat redditibus.

† Pateat autem omnibus hujusmodi copia apud competentes iudices accusationis, ut qui in hac causa delator existat, laudandus magis quam vituperandus intelligatur: poena, quam contra milites nostrorum præceptorum contemptores, & ipsos, qui eis conductiones rerum ad se pertinentium permiserint, statuimus, in futuris causis obtinente.

DE JURE EMPHYTEUTICO s. TIT. LXVI.

1. Imp. Zeno Augustus Sebastiano Præf. præf.

Jus t emphyteuticarium u neque x conductionis, neque alienationis esse titulis adjiciendum, sed hoc jus tertium esse consti-

contractum significat. Est ergo emphyteusis, contractus, quo dominus fundi sui, defectu forte & squalidi, usum & fructum plenissimum & quasi dominium alteri concedit, ea lege, ut inferendo, plantando, possidendo, colendo meliorem faciat: proque eo pendat pretium seu vectigal annuum. Cujac. hic. ut libellaria & contractus colonario seu παροικια differat, dixi ad l. 24. §. 1. C. de sacros. vel. & ad Novell. 7. Hoc addendum in libellaria, in introitu contractus, offerri summam quandam pecunie, quæ a Gallis entrage. v. Pap. in d. loco in pr. Ut ad emphyteutium revertar, ejus species sunt variae. Nova est, quæ habet originem in ejus persona, quæ vult de ea disponere. Antiqua quæ ab aliquo ascendente. Hereditaria, quam quis stipulatus est pro se & hæredibus quibuscunque, vel pro se & hæredibus si tamen est accepta a privato. Non hereditaria, quam aliquis stipulatus est pro se & descendentibus nulla facta mentione hæredum. v. Clar. ib. q. 16.

t Censualis contractus quid est? Differt ab emphyteusi, ideoque census, debitor, etiam si non solvat censum per biennium, imo per centum annos, jure suo vel re censuali non excidit, text. cum glo. inc. constitutus, de relig. domib. Bald. in l. 2. §. 1. ff. de publiciana. & tit. de pace Constantia, in verb. persolvere solum. & Auth. & qui. J. de bon. aut. judic. Imol. in c. propter. extr. de locato. Jas. l. 2. hoc tit. Quibus addendum, eum, qui singulis annis certam frumenti moderationem præstare teneatur, in dubio censuarius, non emphyteutam censeri, ut ea ratione biennii mora jure suo non excidat. Alberic. l. 2. hoc tit. arg. d. c. constitutus. Hippolytus de Marf. sing. 94. de Censuario contractu vide Everardum in loco ab Emphyteusi ad censum 31.

u ἐμψυτεύσις neque conductionis est, neque alienatio, sed jus proprium. Synops. Basil. 20. tit. 2. c. 1.

x definitio κατὰ ἀπόφασιν ἱερῶν,

tuimus

a l. 24. §. 1. cod. b l. 10. in fin. J. unde vi. c l. 31. §. 1. cod. d Militibus sordida est possessio alienarum rerum. e studia. f Armorum atrocitas non ostendenda in vicinis, sed in hostes. g Milites qui. h Scholæ sunt undecim: videlicet scutatorum tres: Agentium in rebus: Armaturarum seniorum: Armaturarum juniorum: Gentilium seniorum: Gentilium juniorum: Scutatorum sagittariorum: Scutatorum clibanariorum: Fabricæ, Novitia imperii.

i Scholares sub primiceriis scholarum.

k Auxilia fœderatorum optiones.

l Fœderati sunt sub optionibus, vide Nov. 116.

m Poena militis conducentis alienam possessionem.

n Ex milite pagani fieri, ex decorato infamem, nota est.

o de facto sc.

p Poena delicti similis.

q l. 31. §. 1. cod.

r §. 3. inf. de locato. Eclog. c. 2. πρεβ. ἐμψυτεύσις. 3. Harm. 3. c. πρεβ. ἐμψυτεύσις. & tit. 4. Clar. lib. 4. §. emphyt. Papon. 1. Notar. 2. c. d' emphyteuse albergarion, benevis, & baults perpetuels.

f ἐμψυτεύσις, ἐν τῇ ἐμψυτεύσει, ab institutione. Inde Nov. Valer. de præditiis pist. institutionis nomine hunc

a Pro emphyteusi conditio ex lege competit. Cur? emphyteusis non fuit contractus, perque potens, ut actionem vi sua pareret: nisi lex accessisset. vide Clar. *ibid.* 3. 47.

b & quidem nominatum. Clar. d. loco *quasi*. 2. ex communi opinione.

c Scriptura in contractu emphyteutico necessario ab initio requiritur: alias non valet. Clar. d. l. 9. 4. ex communi opinione. quod in aliis multis contractibus non requiritur. v. l. 17. 5. de pact. Contrarium tamen putat Molinæus ad consuetudines Parisien. l. 5. 33. num. 38.

d Hoc volunt interpretes, ob quamcumque sterilitatem, emphyteuticarium non excusari a canonibus, ob chasma, labem, & inundationem integre rei, non ob labem partis. *inf. eod. ibid.* ex quo non ipsa rei penitus ledatur substantia. Iudex tamen æquus poterit eo casu pensionis quantitatem fructibus, qui ex residua parte rei emphyteuticariæ colliguntur, conferre: & ita pensionis solutionem moderari. Cessante vero belli causa canonem solvere, excusari quidem a caducitate emphyteuseos, at non a pensionis præstatione: præsertim si pensio exigua sit. Clar. *dist. quasi*. adde Gail. l. 2. observ. 23. num. 23. Quid, si domus & aliquot jugera agri in emphyteusim dentur, sitque domus incendio consumpta? Emphyteuta domum reherere cogitur & pensionem solvere, quia adhuc durat emphyteusis per aream remanentem, quæ est maxima rei pars, nisi pensio magna debeatur, eaque propter fructus solvatur: non autem modica propter utile dominium. vide Per. Anchar. 3. q. 78. num. 12. Finge me dedisse Ecclesiæ domum, ut me aleret: eandem domum exultam vel alio casu fortuito destructam? tamen si causa designat, ob quam Ecclesiæ alere debeat, alere tamen adhuc tenetur: quia translatio dominio periculum est donatarii, seu accipientis. l. Lucina. 11. ff. de *re iud.* l. necessario. 8. ff. de periculo. l. si pecuniam. 5. §. 1. ff. de *condict. causa data*. Aliud igitur est in emphyteusi, ut in qua res non transeat in accipientis dominium. Crenensis *frag.* 1.

e Clades (ὄρεσις βλάση) totius rei emphyteuticariæ ad dominum rei ὅς ἐπὶ πρᾶξι, sicut in venditione sit. *Syn. d. c. 1.* Igitur ad emphyteutam non pertinet.

f μερικὴ βλάση, cui opponitur κατὰ παντὸς τῆς πραγμᾶτος, ut sit sensus: emphyteuticarii peticulo accidere particulare damnum. eleganter autor *Syn. d. c. 1.* adjicit, ὅς ἐπὶ μισθώσεως, sicut in locatione: ut in superiore casu totius rei interitum ὅς ἐπὶ πρᾶξι: nisi aliæ conventiones speciales de rei damno intervenireint, d. c. 1.

g Quid si rei emphyteuticariæ per alluvionem aliquid accesserit? non augebitur pensio. Nam cum ad emphyteutam damnum pertineat, ad eundem deferri commoda oportet, vide Clar. d. loco q. 41.

h Pactiones in emphyteusi servandæ, sive ad ipsam emphyteusim, sive ad ipsum emphyteutam, ejusve rejectionem pertineant. Quid, si nihil de eo rejiciendo nominatim dictum sit? si per triennium canonem emphyteuticum non solvit, neque domino dederit τῶν δημοσίων ἀποχάς, publicorum tributorum apochas, nulla meliorationis vel emponematum, quæ dicuntur, ratione habita, omnibus modis, i. e. omnimodo rem ipsam amittit. Neque proferre ad sui defensionem poterit, quod, verbi gratia, propter emphyteutam non fuerit inquietatus. Nam hoc ipsum voluntate spontanea, non ex inquietatione præstitum oportuit. *Syn. ibid. c. 2.*

i τῶν δημοσίων ἀποχάς, v. *inf. eod.* Quid, si thesaurus rei repertus? est enim fortuitus, ut loquuntur, donum? l. 63. §. 1. ff. de *acq. rer. dom.* vel potius Dei beneficium. *l. 1. inf. de thesauro.* Quidam putant emphyteutam fieri. Doctores in 5. *Thezauros*. 39. *Inst. de rer. div.* Choppinus 2. de *dominio* §. num. 20. Sed æquius est, ut emphyteuta tantum cedat pro dimidia parte, ac si in fundo totali fuisset repertus. l. 7. §. 12. ff. *solatio*.

k l. 32. in fin. c. de *episc. aud.* olim biennium, ut in conductione, l. 56. ff. *locati*. Cujac Nov. 7. quod in emphyteusis ecclesiastica obtinet. Nov. 7. c. 3. §. 2. Nov. 120. c. 8. cap. *Potius extr. de locato*. Emphyteuta cessans in solutione canonis per triennium, cadit ab Emphyteusi privati hominis: ecclesiæ vero, per biennium. vide Clar. d. loco q. 8. ex communi opinione. per triennium dixi, non antea, etiam si emphyteuticarius juraverit se annuatim soluturum. Clar. *ib. contra communem*. Triennio vero elapso semper privari potest, etiam si pensio inferenda minime sit pretii, cum eo casu, non tam de lucro vel commodo, quam de recognitione utilis dominii agatur. Clar. *ib. ex communi opinione*. Idem dicendum, si sciens, non si ignorans, puta si successit defuncto, tunc enim juvenis est. l. 1. *ibid.* si qua mihi iusta causa. ff. *quibus ex caus. major l. ult. in fin. ff. de leg. 2.* adde Gail. 2. obs. 48. n. 4. nec paupertatis prætextu, minus dimidia pensionis intulit, tunc enim ab universa emphyteusi cadere dicitur. Clar. *ibid.* Non idem dicendum est, si aliud convenerit, aut si tantum emphyteuta debeat dominum, quam pensionis sit quantitas, tunc enim æquo jure admittitur compensatio. Socin. *reg.* 114.

l Ipse vel ejus procurator. l. 57. ff. de *solutione*. Quid, si re ipsa obtulit & consignavit satisfecisse intelligitur. Nov. 91. cap. 2. in fin. Quid, si unus hæredum tantum partem suam obtulit omnes jure suo cadunt: alioquin præstatio emphyteuseos confunderecur. l. 7. ff. *comm. præd.* ad eundem modum cessatio parentis nocet successoribus, si in eorum quoque gratiam emphyteusis data sit: nisi statim seu modico post triennium intervallo, obulerit: idque æquius videtur in fin. *l. eod.* c. *Potius de locato*. quod tamen Allicius non admittit *decis.* 74.

m τῶν δημοσίων ἀποχάς 20. *Ecl. tit. 1. cap. 3.* μετὰ ἐμφυτεύσεως hinc constat, Emphyteutam, ad solutionem veteris, ratione prædii emphyteutici teneri. l. 2. ff. *si ager vendigali*. v. Clar. *ib. q. 4.* An & ad rejectionem ædificii emphyteuticarii? tenetur. Per. Anchar. 3. *quasi*. 78. n. 2.

tuimus a, ab utriusque memoratorum contractuum societate seu similitudine separatim: conceptionem || item || definitionemque habere propriam, & justum esse validumque contractum b: in quo cuncta, quæ inter utrasque contrahentium partes super omnibus vel etiam fortuitis casibus, pactionibus, scriptura c interveniente habitis, placuerint, firma illibataque perpetua stabilitate modis omnibus debeant custodiri: ita ut si interdum ea, quæ fortuitis casibus eveniunt, pactorum non fuerint conventionem concepta, si quidem tanta d emerferit clades, quæ prorsus e etiam ipsius rei, quæ per emphyteusim data est, faciat interitum: hoc non emphyteuticario, cui nihil reliquum permansit, sed rei domino, qui quod fatalitate ingruerat, etiam nullo intercedente contractu habiturus fuerat, impuretur. Sin vero particulare f vel aliud leve contigerit damnum g, ex quo non ipsa rei penitus ledatur substantia: hoc emphyteuticarius suis partibus non dubitet adscribendum.

Pacta emphyteutica servanda sunt: quibus cessantibus, servanda est natura contractus. Bald.

2. Imp. Justinian. A. Demostheni P. P.

IN emphyteuticariis contractibus sancimus, siquidem aliquæ pactiones b in emphyteuticis instrumentis fuerint conscriptæ: easdem & in omnibus aliis capitulis observari, & de rejectione ejus, qui emphyteusim suscepit, si solitam pensionem, vel publicarum functionum i apochas non præstiterit.

+ Sin autem nihil super hoc capitulo fuerit pactum, sed per totum triennium k neque pecunias solverit l, neque apochas domino tributorum m reddiderit: volenti ei li-

cere cum a prædii emphyteuticariis repellere, nulla ei in posterum allegatione nomine meliorationis a, vel eorum, quæ emponemata dicuntur, vel poena opponenda: sed omnimodo eo (si b dominus voluerit) repellendo c, neque prætendente quod non est super hac causa inquietatus: cum neminem oporteat conventionem vel admonitionem expectare, sed ultro sese offerre, & debitum spontanea voluntate persolvere, secundum quod & anteriore lege nostri numinis generaliter cautum est.

+ Ne autem ex hac causa dominis facultas oriatur emphyteutas suos repellere, & redditum d minime e velle suscipere, ut ex hujusmodi machinatione triennio elapso, suo jure is, qui emphyteusim suscepit, cadat f: licentiam ei concedimus, attestacione præmissa, pecunias offerre g, hisque obsignatis, & secundum legem depositis, minime dejectionis timere periculum.

3. Idem A. Juliano P. P.

Cum dubitabatur, utrum emphyteuta debeat cum domino voluntate suas meliorationes, quæ Græco vocabulo ἐμποιήματα dicuntur, alienare, vel jus emphyteuticum in alium transferre, an ejus expectare consensum? Sancimus, si quidem emphyteuticum instrumentum super hoc || casu || aliquas pactiones habeat, eas observari.

+ Sin autem nullo || modo hujusmodi || pactio interposita est, vel forte instrumentum emphyteuseos deperditum est: minime licere emphyteuta sine consensu domini meliorationes suas aliis vendere, vel jus b emphyteuticum transferre i.

+ Sed ne hac occasione accepta, domini minime concedant emphyteutas suos accipere prætia meliorationum, quæ invenerunt, sed eos deludant, & ex hoc commodum emphyteutæ depereat: disponimus k attestacionem l domino transmitti, & prædicere, quantum pretium ab alio || revera || accipi potest. Ex si quidem dominus hoc dare maluerit m, & tantam præstare quantitatem, quantum ipse revera emphyteuta ab alio recipere potest, ipsum

d qui solet communiter præstari in fine anni. *arg. l. 42. ff. de verb. obl. l. 9. l. 17. ff. de reg. jur. Speculator de locato.* Clar. ex comm. opin. *quasi*. 12.

e Quid, si emphyteuta trium annorum pensionem prærogare velit? dominus eam recipere cogi non potest, nec etiam debet, cum invito beneficium non detur. l. 69. ff. de *reg. jur. facit* l. 36. §. 16. l. 122. ff. de *verb. obl.*

f Emphyteuta, statim a triennio moram canonis non soluti purgans, auditur. cap. *potius de locato.* Nov. 91. c. 2. in fin. l. 7. sup. de *pact. int. empt. l. 32. sup. de episc. aud.* Cur? si oblatus emphyteutam purgat, purgabit multo magis ipsa canonis acceptilatio: ut in dubio censetur caducitas ei remissa, cum de injuria sibi facta dominus protestatus non fuerit, §. *ult. Inst. de injur.* promissores enim sumus ad reum liberandum. l. 47. ff. de *oblig. & action.* vide tamen Clar. *quasi*. 10.

g Emphyteusis finitur culpa emphyteutæ, ut hic: adde, & tempore (ad quod data est) huius, ut & extincta generatione, in cuius favorem concessa est. vide Clar. *quasi*. 42.

h Emphyteuta jus emphyteuticarium alienans sine consensu domini jure suo cadit: nec in eum sententia requiritur. sed tamen ante realem traditionem non dicitur perfecta alienatio: hoc est, nondum censetur emphyteusim alienasse. VVumf. 1. *pract.* 34. *observ. ult. ex communi opin.* (nisi clausula constituti vel precarii sit adposita, idque strido jure, non ex quoquod Delphinales sequuntur. Guid. *decis.* 101.) Idem dici volunt, si facta sit traditio sub hac protestatione *salvo & reservato consensu domini & non aliter* (nisi forte res emphyteutica magis sit momenti: ut castrum, & traditio facta sit potentioribus) vide Capollam *censela* 22. Idem etiam dici volunt, si emphyteusim quis pro se acceperit, & pro his, quibus dederit. Idem, si emphyteuta prohibitus sit alienare in potentiorum: nam prohibitio in quibusdam, inducit tacitum consensum in reliquis: tunc enim volunt irrequisito domino alienare vel cedere posse emphyteusim inferioribus & æqualibus. Idem quoque dicendum erit, si alienandæ emphyteuseos jus habuit, pacto in eam rem nominatim, cum ipso domino directo inito. Romanus *frag.* 471. Idem esse existimatur, si ignorans vendidit, *arg. c. 1. de controvers. in dom. l. ult. §. fin. autem Anth. res quæ c. comm. de legatis l. ult. in fin. & ibi Gloss. & Bart. ff. de legat. 2.* quemadmodum per contrarium, directus dominus per ignorantiam canonem recipiens post commissam emphyteusim, non remittit jus commissæ emphyteuseos. Socin. *reg.* 115. Idem censetur, si alienatio non solemnis: hoc est, si solemnitas statuto vel consuetudine requisita, in ea servata non fuerit. Socin. *ibid.* Plures exceptiones apud eundem v. in *reg. Vasallus*. 434. Quid, si partem tantum alienavit? emphyteutam cadere tantum parte alienata judicatum fuit in Consilio Neapolitano. Quid si integram emphyteusim alienatam emphyteuta recuperavit? poenam caduci non evitat. Putant itaque colonum a tali injuria poenitentia sua nocentem esse non desinere. *facit l. 1. §. 25. ff. de usurp. l. 65. ff. de furtis.* idque communis probat opinio, de qua vide Clar. d. loco *quasi*. 13. a qua Myndingerus dissentit 3. *Respons.* 38. num. 27. 28.

i dic, ut *infra eodem.*

k Emphyteuta jus emphyteuseos (agitur tamen hic de meliorationibus) vendere volens, tenetur διαμαρτυρεῖν πρὸς τὴν πρωτοτύπην δεσποτείαν, attestacionem transmittere primario domino, eumque de pretio certiores facere. Qui si emere noluerit, liberum est emphyteuta jus suum elapso bimestri spatio transferre. Quin & emptorem cogitur admittere dominus, ubi primum duo menses expleti fuerint. 3. *Harmen.* 3. §. 117.

l Nota & adde l. 32. c. de *episc.*

m Datur domino directo intra bimestre tempus jus προσημύσεως (de quo dicam ad constitutionem Friderici, de jure προσημύσεως.) vide interea Papouem 1. *Notar.* 2. cap. 2. *emphyteuse*, ibi, *droit de retenue au Seigneur direct*: & ibi, *le Prince n'a droit de retenue fors qu'en certain cas*, jure Feudali intra annum. 2. *Fend.* 9. ubi vide Cujacium.

a Finita emphyteusi culpa emphyteutæ, ipse emphyteuta ἐμποιήματα seu meliorationes amittit. si minus, non amittit: e jusque hæredibus eo nomine actio competit. Clar. *ibid. quasi*. 45. VVumf. 1. *pract.* 34. *observ.* 2. & ita differunt emphyteuticarii a colonis. l. 61. ff. *locati*. Quid, si domum ædificavit? in eactione domini positum est, ædificii æstimationem solvere, vel ut ædificium tollatur pati. vide Clar. l. 4. §. *scilicet*. *quasi*. 28.

b Communi opinione dicitur, eo casu sufficere nudam voluntatem directi domini de ejiciendo emphyteuta, adeo ut emphyteuta statim ipso jure cadat, neque ulla requiratur judicis sententia. Clar. d. loco, *quasi*. 9.

c Officio tamen judicis, non privata autoritate: & ita communiter ab omnibus tenetur. v. Clar. q. 11. VVumf. 1. *pract.* 34. *observ.* 1.

a potentioribus aut vetitis capere. l. 135. §. 3. ff. de verb. oblig.

b Emphyteuta jus emphyteuticum (domino tamen prius requisito) alienare potest, id est, non potest jus emphyteuticum simpliciter alienare, sed prohibetur, nisi adhibeatur solennitas, de qua inf. vide Roland. a Valle l. conf. 3. num. 85.

dominum omnimodo hanc comparare. Sin autem duorum mensium spatium fuerit emensum, & dominus hoc facere noluerit: licentia emphyteutæ detur, ubi voluerit, & sine consensu domini meliorationes suas vendere: his tamen personis a quæ non solent in emphyteuticis contractibus vetari ad hujusmodi venire emptionem.

† Necessitatem autem habere dominos, si aliis melioratio secundum præfatum modum vendita sit, accipere emphyteutam: vel si jus emphyteuticum ad personas non prohibitas, sed concessas & idoneas ad solvendum emphyteuticum canonem transponere emphyteuta maluerit b:

Novus emphyteuta laudimia seu εἰσδημία solvere tenetur, pro nova investitura. Clar. q. 15. Laudimia, inquam, i.e. quinquagesimam partem pretii. inf. cod. v. v. & ne avaritia, quod onus locum etiam habet in rebus donatis, quarum solvenda est eo nomine aestimatio, etiam si emphyteutæ licuerit emphyteuticum alienare. Clar. q. 23. Permutare (cui tamen rei strictum jus repugnare videtur. Clar. q. 17.) pignori dare, vel hypothecæ dare. idem q. 18. l. 16. in fin. ff. de pignoratitia. locare ad modicum tempus. q. 15. E contrario: non post eandem rem in emphyteusim dare; est enim datio emphyteuseos alienationis species, q. 20. aut in ea servitutem constituere in præjudicium domini. q. 11. licet in sui præjudicium possit, ut tantisper, dum emphyteusis durabit, teneatur eam servitutem pati. arg. l. 1. §. pen. in fin. ff. de superficibus. & arg. §. quid ergo. de inv. & iura de re aliena facta. l. Statius Florus. 48. ff. de jure fisci. Capella Tholosana & ib. Auzerius, decis. 461. intervertere possessionem ejusdem, q. 25. aut rem deteriorem facere, arg. Nov. 120. c. 3. Auth. Qui rem. 14. c. de sacros. quibus casibus emphyteuta cadit iure suo. Clar. ib. q. 26. ut & arbores excindendo, vel formam rei mutando. Gail. 2. præf. 67. & 12. Restat dispicere, num emphyteuta possit jure testari, vel intestari, emphyteusim transferre. Quod ad testati causam attinet, potest emphyteuta novam emphyteusim, i.e. a se adquisitam pro se & quibus dederit, vel pro se & filiis, vel pro se, filiis & hæredibus, jure suo in quemcunque voluerit filiorum: quin in extraneum, dispositione testamentaria conferre. Antiquam autem, i.e. ab ascendentibus acceptam emphyteusim: acceptam, inquam, sub ea formula Pro adquirente ejusque liberis, parens tenetur filiis relinquere. Clar. ibid. q. 16. Superest causa intestati: Emphyteusis indehære accepta, ad filios adquirentis deferretur: ad certam generationem accepta, generationem conventam non excedit: Ad certum tempus accepta potest ad extraneos etiam hæredes, i.e. ad non legitimos, transferri: ad conventum tamen tempus duntaxat. In perpetuum vero tempus collata, si ita concepta fuit Teneat pro se & filiis, ad solos descendentes deferretur: si ita, Pro se & hæredibus extraneis, etiam ad extraneos: si ita Pro se & hæredibus in extraneum quemcunque deferretur, nisi sit emphyteusis ecclesiastica Novell. 7. c. 3. Imo etiam si ecclesiastica, si modo solenniter facta fue-

rit, ut communiter major pars interpretum scribit, qua de re vide Roland. a Valle l. conf. 96. n. 20. quod ultimum Clarus d. loco. q. 28. v. v. & quinquagesimam partem pretii, non admittit, nisi expresse facta sit pro extraneis hæredibus aut in ipsa investitura talia verba sint adjecta, quæ tantumdem præstent, puta pro se & quibus dederit, vel pro se & hæredibus quibuscunque. Extraneos cum dico, fiscoem etiam intellige. Nam si emphyteusis ejus conditionis fuerit, ut ad extraneum transiret, delicti causa jus emphyteuticum ad fiscoem deferretur, l. 4. §. de fundis parvum. nisi emphyteusis sit ecclesiastica, idque favore religionis. l. 17. ff. de usufr. Clar. ib. q. 29. Quod de fisco dictum est, ad correos accipiendæ emphyteuseos Clarus negat pertinere, inter quos jus adcrendi non est, q. 39. sed nec ad ecclesiam extendi. Ideoque tametsi emphyteuta monasterium ingrediatur, jus tamen emphyteuticum ad ecclesiam non transfertur. merito, Nulla namque spes caducitatis esset. v. Clar. d. loco q. 33. Dictum est superius, filios interdum succedere in jus emphyteuseos. An naturales? si emphyteusis sit privata, naturales succedent. Clar. q. 30. ut & legitimati (nihil enim differunt a legitimis. Nov. 89. cap. 3. Clar. d. q. 31.) & forinxi, nisi emphyteusis accepta pro filiis, l. 22. ff. de verb. sign. aut statuto repellantur forinxi a successione, tantibus masculis. Quid nepotes ex filia? Si emphyteusis accepta pro se & filiis & nepotibus masculis, vel pro descendentes suis virilis sexus, non succedent, secus si accepta in tertiam generationem. Clar. q. 36. Quid, filii abstinentes patris hæreditate? succedent, si emphyteusis accepta pro se, filiis, & hæredibus. vide Clar. d. loco. q. 37. Gail. 2. præf. 128. n. 18. & obs. 154. n. 17. An emphyteusis transeat ad institutum in re certa. vide eundem ib. q. 33.

† Et ne avaritia tenti domini, magnam molem pecuniarum propter hoc efflagitent: (quod usque ad præsens tempus perpetrari cognovimus) non amplius eis liceat pro subscriptione || sua || vel depositione, nisi quinquagesimam partem pretii, vel æstimationis loci, qui ad aliam personam transfertur, accipere. Si autem novum emphyteutam, vel emptorem meliorationis suscipere minime dominus maluerit c, & attestazione facta, intra duos menses hoc facere superfederit: licere emphyteutæ, etiam non d consentientibus dominis, ad alios suum jus, vel emphyteutam e transferre. Sin autem aliter fuerit versatus, quam nostra Constitutio disposuit, jure emphyteutico cadat.

conditionis fuerit, ut ad extraneum transiret, delicti causa jus emphyteuticum ad fiscoem deferretur, l. 4. §. de fundis parvum. nisi emphyteusis sit ecclesiastica, idque favore religionis. l. 17. ff. de usufr. Clar. ib. q. 29. Quod de fisco dictum est, ad correos accipiendæ emphyteuseos Clarus negat pertinere, inter quos jus adcrendi non est, q. 39. sed nec ad ecclesiam extendi. Ideoque tametsi emphyteuta monasterium ingrediatur, jus tamen emphyteuticum ad ecclesiam non transfertur. merito, Nulla namque spes caducitatis esset. v. Clar. d. loco q. 33. Dictum est superius, filios interdum succedere in jus emphyteuseos. An naturales? si emphyteusis sit privata, naturales succedent. Clar. q. 30. ut & legitimati (nihil enim differunt a legitimis. Nov. 89. cap. 3. Clar. d. q. 31.) & forinxi, nisi emphyteusis accepta pro filiis, l. 22. ff. de verb. sign. aut statuto repellantur forinxi a successione, tantibus masculis. Quid nepotes ex filia? Si emphyteusis accepta pro se & filiis & nepotibus masculis, vel pro descendentes suis virilis sexus, non succedent, secus si accepta in tertiam generationem. Clar. q. 36. Quid, filii abstinentes patris hæreditate? succedent, si emphyteusis accepta pro se, filiis, & hæredibus. vide Clar. d. loco. q. 37. Gail. 2. præf. 128. n. 18. & obs. 154. n. 17. An emphyteusis transeat ad institutum in re certa. vide eundem ib. q. 33.

a Quid si emphyteusis sit finita citra culpam emphyteutæ, isque desideret renovari contractum emphyteuticarium? Clarus ex communi opinione refert, injuria affici, nisi renovetur ei emphyteusis: eoque nomine ad superiorem appellari posse. d. loco q. 43. Gail. 2. obs. 148. n. 24.

b Laudimia a novo emphyteuta, quæ debeantur domino directio, observa.

c de hoc jure προτιμήσεως sup. dictum est. d i. e. invitis.

e εἰς πονήματα, sup. cod. meliorationes. sup. cod.

a Arrhas pro filia vel nepte accipiens pater, mater vel avus, si matrimonium puellae impediverit, duplas arrhas praestant ut hic. Quid, si matrimonium non impediant, sed matrimonium aliter constare non possit? ipsas tantum arrhas restitunt. *vers. quia ita. Syn. ibi.* Quid, si ante contracta sponsalia matrimonium iusta de causa contrahi non posse sciverunt, & tamen arrhas receperunt? duplas arrhas quoque restituent. Est enim quod sibi imputent, qui scientes prudentes arrhas receperint ejus matrimonii nomine, quod contrahi non posse sciebant: fecerunt enim, si ignorabant. *vers. hic. Illud. Synop. ibi. Mar. ib. 5. 8.*

b Lege jubente, quae dirimuntur sponsalia, poenam non merentur.

c Haec verba extant in l. 16. §. de episc. aud.

d Repudii causas nota: adde Nov. 22. c. 15. & ita corporis, bonorum & animi ratione repudio locus est. Corporis, ut quia turpis sponsus, ut hic: l. 12. in fin. ff. eod. Bonorum, quia prodigus. Animi, quia impudicus, & improbare fecit.

e d. l. 16. v. l. 15. J. de Judaeis. Nov. Leonis 95. f. adde l. 14. §. 7. ff. de adilitio, Nov. 27. c. 12. g. puta absentiam biennii, vel triennii, l. 2. §. eod. lepra, nisi sponsalia sint de praesenti, extra de conjugio leproso. v. VVurms. 1. praet. 35. obs. 2. vel quia virgo putabatur, quae tamen mulier despondit. arg. l. 11. in fin. ff. de act. empt.

h Arrhas etiam dari a sponsa sponso hic locus inquit, quod & Accurs. notavit. J. *vers. quia omnia.* Id tamen Cujacius 4. obs. 26. negat: atque in sponsalibus sponsum, non sponsam arrhas dare. i. Arrhas acceptas sponsum quemadmodum restituat. k Sciens prudens quae cum turpi, cum prodigo, cum haeretico, cum impotente vel simili, sponsalia contrahit, & arrhas eidat, etiam si iustam repudiij causam habeat, arrhas tamen non repetit ut hic: & d. l. 16. §. de episc. audientia: Sic creditores, qui scientes inopem heredem passi sunt in hereditate morari, ab eo satisfactionem non exigunt. l. 31. §. 2. ff. de reb. auct. Ind. Sic in emptioibus, scienti vitium non succurritur, l. 1. in fin. ff. de act. empt. Prutes emisti vitiosum, dicta tibi est lex. Horat. Huic vicinum est, quod Jafon ad l. 24. ff. soluto. negat, constante matrimonio, uxorem dotem repetere posse, quae scienter cum viro inope vel prodigo vel obzato contraxit aut mox non idoneo futuro: eamque opinionem Gaius probat 2. obs. 84. arg. l. 145. ff. de reg. jur. c. Scienti, de reg. in 6. l. 34. c. de transact. Idem dicendum esse de creditoribus minus idoneos fideiussores probantibus, v. l. 10. in fin. ff. qui satisd. l. 3. in fin. ff. ut in poss. sed & eo, qui sciens luminibus effosis hominem emit, l. 43. §. 1. ff. de contr. empt. quod ad uxorem atinet, superiora vix probare possum, Bartolum & Ripensem in eo secutus, quae de re v. quae dixi ad l. 24.

l Quae de sponso dicta sunt, ad sponsam accommodantur. m l. 6. C. Th. eod. l. un. C. Th. si provincia vellet. l. un. C. Th. si nuptiae. n Quadruplum regulariter ipsum principalem seu ipsam rem principalem in poenis continet. o atqui poenis legum contenti esse debent. l. 19. ff. de verb. obl. Solve, Quadruplum hic licet stipulari, quia iure veteri, etiam in hanc rem legitima fuit poena quadrupli, d. l. 6. d. l. un. C. Th. si provincia. d. l. un. C. Th. si nuptiae. Quadrupli poena hodie tantum ex conventionem valet. * Cujac. 36. obs. 34. & 4. obs. 22. & 10. obs. 17. p Liberæ nuptiae esse debent. l. 12. 14. J. de nupt. Quid? metus summo pudore patri exhibitus (reverentialem metum quidam appellant) vitium nuptiarum? non vitiat. Talis enim metus non cadit in virum constantem, nisi causa cognita constet ob nimiam reverentiam parentum, liberos tacuisse. v. Gail. l. 2. obs. 39. Quid? huiusmodi matrimonium potestne convalescere? VVurms. 1. praet. 36. obs. 1. ait, spontanea cohabitatione & copula matrimonium convalescere: eoque casu iudicem quantitatem morae, & amorem conjugum inter se considerare. c. ad id, quod de sponsalibus. c. de fisionem tuam. de eo, qui cognovit consanguineam. Huiusmodi subseque copula novum consensum induci, metum tolli. l. 2. C. de his, quae vi metus. Idque maxime in eo perspicitur, qui a parentibus puellae deprehensus, coactus est cum puella matrimonium contrahere. Gaius d. loco.

q 4. tit. 3. nls. extat eadem constitutio apud autorem. Syn. Basil. 54. tit. 13. πρὸς πρὸς

r interpretatio Lennclaji.

s τὸν πρὸς ἐννέα γάμον.

t quid proxeneta. v. l. 3. ff. de proxenetis.

competenti iudicio comprobata, huiusmodi arrhas suscepit. In simplum autem, i. e. tantummodo in id quod accepit, si minoris aetatis est: sive virgo, sive vidua sit, sive per se, sive per tutorem aut curatorem, vel aliam personam easdem arrhas acceperit.

† Patrem a vero vel matrem legitimam aetatis constitutos, sive simul, sive separatim arrhas pro filia suscepit: avum etiam, vel proavum, sit pro nepte vel pronepte, in duplum tantummodo convenit teneri. Quae ita custodiri censemus, si non propter personam, vel conditionem, vel aliam causam, legibus vel generalibus constitutionibus interdictam, futurum matrimonium constare prohibetur: Tunc enim quasi nullo facto, utpote sine causa easdem arrhas praestitas, tantummodo reddi consequens esse praecipimus.

† His illud quoque adjicimus: ut etiam si e legibus prohibita non sint sperata nuptiae, post arrhas autem sponsalitates sponsa conjugium sponsi propter d turpem, vel prodigam vel impudicam conversationem. aut religionis e vel sectae diversitatem recusaverit, vel eo quod quasi vir coitum f (ex quo spes sobolis oritur) facere non potuerit, vel ob aliam g iustam excusationem causam: si quidem probatum fuerit, ante datas easdem arrhas sponsalitates hoc idem mulierem h vel parentes ejus cognovisse, sibi debeant imputare. Sin vero horum ignari sponsalitates arrhas suscepit, vel post arrhas datas aliqua iusta causa poenitentiae intercesserit, iisdem tantummodo redditus, super alterius simpli poena liberi custodiantur.

† Quae i omnia simili modo k etiam l de sponsis super recipiendis necne arrhis praestitis custodiri censemus: quadrupli m videlicet poena, quae in anterioribus legibus definita erat, in n qua & arrharum quantitas imputabatur, cessante: nisi o specialiter aliud ex communi consensu inter contrahentes de eadem quadrupli ratione placuerit.

† Extra definitionem autem huius legis si cautio poenam stipulationis continens fuerit interposita, ex utraque parte nullas vires habebit: cum in contrahendis nuptiis libera p potestas esse debeat. Dat. Kal. Jul. Martiano & Zenone Consl. 469.

De proxenetis.

Huius legis epitomen retulerat ex Harmenopulo q Contius, sed eam integram ex Basilicis edidit Cujac. lib. 2. obs. c. 18.

6.

Constitutio r vult, ne s proxeneta seu conciliator t nuptiarum quidquam capiat. Si tamen omnino sustineat aliquid accipere, si quidem nihil de ea re convenit, nihil omnino consequatur: sin pactum intercesserit, non ultra vicefimam partem dotis & ante nuptias donatio-

nis exigit, si dos ad ducentas usque libras auri pertingit: minus autem, si quidem volet, ut accipiat, liberum ei facit.

† Sin vero cujuscunque majoris quantitates dos fuerit, ultra decem a libras auri proxenetam accipere non permittit, neque si perfecta est dos, vel ante nuptias donatio.

† Quod si praeter haec aliquis pactus sit, ne exigatur, sed & solum reddatur, sive pecuniam accepit, sive res, darave est ei confessio debiti, aut omnino accepit aliquid mobile, vel immobile, vel se movens: interdictis actionibus, non solum contra accipientem, sed etiam contra ejus haeredes: nec solum ab eo, qui dedit, sed etiam ab ejus haeredibus, poena decem librarum auri definita adversus eos, qui praeter haec aliquid agere tentaverint.

SI RECTOR b PROVINCIAE, VEL AD REM PERTINENTES SPONSALITIA c DEDERINT.

TITULUS II.

1. Imppp. Gratian. Valent. & Theod. AAA. Eutropio P. P.

Si d quis in potestate publica positus atque honore administrandarum provinciarum, qui parentibus, aut tutoribus, aut curatoribus, aut ipsis, quae matrimonium contracturae sunt, potest esse terribilis e, arrhas sponsalitates dederit, jubemus f, ut deinceps sive parentes sive eadem mutaverint voluntatem: non modo juris laqueis liberentur, poenaeque || statuta || expertes sint: sed extrinsecus data pignora lucrativa g habeant h si ea non putent esse reddenda. Quod ita late patere volumus, ut non i solum circa administrantes, sed etiam circa administrantium filios k, nepotes ac propinquos, || & || participes l i. e. consiliarios || domesticosque locum habeat: quibus tamen administrator operam dedit.

† Impleri autem id postea matrimonium non vetamus, quod tempore potestatis ob eas personas, de quibus locuti sumus, arrhis fuerat obligatum, si sponsarum consensus accedat. Dat. 15. Kal. Jul. Theodosiana, DD. NN. Gratiano A. 5. & Theodos. A. 1. Consl. 380.

DE DONATIONIBUS m ANTE n NUPTIAS, VEL PROPTER o NUPTIAS, ET SPONSALITATIBUS.

TITULUS III.

De muneribus sponsalitiis, si ea qua donat vir futurus, tradiderit uxori, vel donandi animo dotem auxerit.

1. Impp. Severus & Anton. AA. Metrodoro.

e φοβερός. 4. Har. 2. §. 13. f l. 38. l. 63. ff. de rit. l. un. J. si quacunque prae. potest. g καὶ κερδαίνειν τὸς ἀρραβώνας. 28. Ecl. 1. c. 20. h Imo non lucratur. l. 38. ff. de ritu. Quidam abrogari putant d. legem 38. Cyrillus Græcus interpret legem 38. refert ad nuptias ab officiali Praesidum contractas, qui ut Praesidibus lege inferior nuptias contrahendo levius peccare praesumitur. Hanc vero legem refert ad ipsos Praesides, eorum filios, nepotes, propinquos, domesticos, participes ejus, seu adfessores, quibus ipse Praeses constituendis nuptiis operam navaverit. Alia hic, etiam adferunt emplastrum, quae Cuj. refutat hic & 4. obs. 21.

i Sponsalia in sua provincia Praeses contrahere non potest: quod si contraxerit, liberum est puellae, ejus parentibus tutoribus & curatoribus nuptias recusare, & acceptas arrhas lucrari. Quid filii, nepotes, cognati, domestici, consiliarii ipsius Praesidis? eadem ratione in eadem provincia sponsalia contrahere vetantur. ut hic. 4. Har. 2. §. 10. & 11. Quid dicendum de Praesidum filiabus? Idem ex Constitutione Leonis 23. Har. 16. §. 14. Quid si Praeses ipse potestate exiit & puella nuptias ejus detrectet? Stabile conjugium ejus fuerit. *vers. implevi.* J. eod. Har. 16. §. 12. k Nov. Leo. 23. addit filias. 4. Harm. 2. §. 14.

l συγκατάθετος Græci Ecl. d. loc. i. e. adfessoris pertinentes. Cuj. hic, qui Græcis προσήκοντες, adde l. un. §. 3. §. de contrah. iudicium. l. 3. sup. si cert. petas.

m Donatio propter nuptias hodie est contractus specialis. Nov. 119. c. 1.

n §. 3. Inst. de donat. 3. C. Th. 5. πρὸς μνηστέρους δωρεάν. 8. Ecl. tit. 4.

o Donatio ante nuptias vel propter nuptias. Idem. Fit enim propter nuptias: plerumque, ante nuptias: interdum post nuptias §. penult. Inst. de donat. Quod ita donatur a marito uxori in vicem dotis ἀντὶ τέρψης. l. ult. J. eod. Eiusdem juris est haec donatio, cujus & dos, eadem pacta recipit, eandem quantitatem. Nov. 97. Eadem, quoniam supra dotem, mortuo marito, uxori redditur ὑπὸ βόλον, i. e. dotis incrementum. Demetr. Chartophylax 9. 55. & 4. Har. 10. Est enim Græcis ὑπὸ βόλον, adicere. Dotalitium dicitur in c. plurimumque extra de donat. int. vir. c. si autem. 36. §. 2. & Roberto in Chronica. VVilhelmus, inquit, Rex Sicilia fecit chartam Johanna Regina de dotalitio suo. In Constitutionibus Neapolitanis dotalitium, a Longobardis Morgangheba. v. Cuj. 2. Feud. 9. a Gallis Douaire. quod tamen Cujacius plene non probat §. obs. 4. in fin. Ex Græcis alii reddidere dimidiam, alii tertiam, nisi aliud contractum fuisset. 4. Harm. 10. Moribus Tholoanis redditur dimidia: more Longobardorum, quarta pars bonorum mariti. l. 11. C. Longobard. de his, quae a viro. Romano jure, tertia dotis. 2. Feud. 8. §. 2. Constitutionibus Neapolitanis tertia bonorum mariti lib. 3. tit. 13. §. 15. & 16. & consuetudine Normanniae. Gothicum jure, decima bonorum mariti. Porro, ὑπὸ βόλον, non debebatur uxori, nisi in cubiculum mariti venisset, & hoc est, quod dicitur, *An coucher gagne la femme son douaire.* Virgini, ut Harm. 4. tit. 10. docet, non dicitur ὑπὸ βόλον, quod erat tertia pars dotis: sed τετάρτηρον, quod erat duodecima. Id Græci quoque dixerunt ἀνακαλύπτειον. v. Cujac. 2. Feud. 9. Apud Gallos Doarium aliud est consuetudinarium, sive statutarium, aliud conventionale, seu praefixum. Hoc legem accipit a contrahentibus, illud a lege vel statuto: utrumque tamen plerumque conjungitur, daturque alterutris uxori electio. His adde Clar. 3. sent. §. donatio. §. 11.

Multum

a i. e. 720 aureos, & ita certus hic modus proxenetis nuptialibus datur, ut & advocato plerumque centum aurei. l. 1. §. 12. ff. de extra. ord. Interdicuntur omnino proxenetica Praepositis ecclesiasticis. Nov. 123. c. 6.

b ἀρχων praeses. 4. Har. 2. §. 10. Idem in quocunque magistratu, & administrante officium. l. un. §. si quacunque potestate praedictus. l. 38. ff. de ritu. Synop. Basil. 28. tit. 5. c. 39. 42. & titulo 4. c. 19. c sponsalia, Cod. Th. eod. lib. 3. tit. 6. Sponsalitates dederint arrhas, Hal. Sponsalitates, ut hic, & l. ult. J. de ingenuis manumissis. pignora, l. 6. C. Theod. de sponsal. & antenupt. arrharum nomine data. l. un. J. si nuptia ex rescripto Græci μνηστέρων Hieronym. in virginitatis laude: Huiusmodi sponsalitorum pignora subarrhantur. Arrhae in sponsalibus non erant nummi, sed vel annulus pronubus, vel monilia, ut in Maximino juniore apud Capitolinū & apud Hesychium. Inde καὶ τὸ ἄρμα καὶ ἐνὸρμα, περιδμήματα ἀρραβωνία v. Cuj. 11. obs. 17. d l. un. C. Th. eod.

a Dotem non accepit, potest maritus interdotum utiliter in dotem convertere, veluti si ante nuptias contractas mille uxori donavit, eaque etiam tradidit, maritus poterit eam summam a se ita profectam, ab uxore, dotis nomine rursum accipere: & dotis iudicio utiliter obligari.

Quid, si id tantum scripsit, animo dotis augendae, se mille ab uxore accepisse, cum vel nihil, vel centum tantum accepisset? Donatio hanc impeditur: nihil, inquam, actum est ea donatione. Itaque hoc casu, id tantum, quod re ipsa in dotem datum fuerit, repetetur: quod datum non fuerit, non repetetur hac lege. *Syn. Basf. 28. tit. 3. cap. 1. & 4. Harmen. 3. §. 1.*

Quid, si quidem non tradidit, sed conscripsit mille, citra animum augendae dotis, sed ut revera donaret, deinde eadem mille cautione comprehensa, mulier viro in dotem attulerit, una cum ceteris chirographis & nominibus, & vir sciens prudens, inter cetera dotis eam cautionem mille continentem, dotis nomine se accepisse conscripserit? Puto idem fore, ac si eadem mille re ipsa tradidisset. Novo enim iure promissae animo donandis, necessitate traditionis continent, l. si quis argentum. 35. §. de donat. hinc legi intelligendae omnino adde Constantinum Rogerium tract. de dote. c. Quinto oportet videre.

b. i. e. sponsae nam quod uxori quis fargitur, etsi donationis nomine tradiderit, debet maritus in eadem voluntate ad mortem usque permianere. *Schol. Harm. 3. tit. 3. §. 4.*

c. hanc donationem contractus est specialis. *Nov. 119.* Idque ita colliges: donatio propter nuptias comparatur dote, §. penult. *Instit. de donat.* Dos autem est contractus. l. 65. ff. de iudiciis. l. 23. ff. de reg. iur. d. Donationem ante nuptias dominia ab ipso quidem initio donationis recte constituuntur seu adquiruntur: sub conditione tamen revocantur, si non subsecuta fuerint nuptiae. *Harm. ibid. §. 2.*

e. Res tantum promissae a suo sponso, sponsa in suam dotem redigere non potest. *Pap. 1. Notar. 4. c. de contract. de marriage.* Cur ita? v. l. 4. inf. cod. sibi donatas & traditas potest. l. 5. inf. de secund. nupt. ad se missas citra donationis animum (qui in dubio non praesumitur) non potest, cum eas accepisse praesumatur, ut ornator ad virum accederet: non utiis dotem suam auget. *Clar. 3. sent. 5. de donat. quast. 10.* Constante vero matrimonio, quae ornamenta a marito usus sui necessarii causa mulier accepit, marito mortuo, in dubio, ea lucratur. *Clar. ibid. Anton. Gail. 2. obs. 91.* nisi contraria sit consuetudo. *Roll. a Valle 1. consil. 10. n. 12.*

f. Donata sponsae parentibus a sponso, ut nuptiae fiant, nuptiis non secutis, ea recte repetuntur. *Synop. ibid. c. 2. Harm. ibid. §. 7.*

g. Datum ob causam matrimonii futuri, causa non secuta, condicatur. *Sponsalia. l. 8. inf. de prae. & alia verba minor. Nov. Valentinian. de episc. jud. seu ἀντιπρόσθεν, seu sponsalicia largitas. l. 4. inf. de secund. nupt. dotis est, ἀντιπρόσθεν. Scholiast. Syn. Basf. 26. tit. 1. περί γαμικῶν, amissis, levamentum atque facoma.*

h. Stipulatio iuxta pollicitationem non dolosam firmat.

i. Sponsalicia largitas, amplius dotis contemplatione facta condicatur, si dos est minor, quam promissa.

k. Doli exceptio actorem repellit. l. 36. ff. de verb. oblig.

l. i. e. in tempus matrimonii. l. 32. §. 22. ff. cod. l. 97. §. 2. ff. de verb. oblig. Donaturus aliquid uxori futurae, dominii translationem in tempus nuptiarum rejicere non debet. & ita, non inspicitur initium promissionis: sed tempus effectus & executionis. *Bald. hic.*

m. Paria sunt, aliquid fieri tempore prohibito, vel conferri in tempus prohibitum, ut hic. Ratio igitur constitutionis huius hanc est: quod donatio referatur ad tempus matrimonii, quo tempore ratum non sunt donationes inter conjuges factae: multum igitur interest, quis ut sponsa donet, an ut uxori. *4. Harm. 3. §. 5. l. 5. §. 1. ff. cod. Retro: paria sunt aliquid fieri tempore permissio, & conferri in tempus permissum. l. in tempus. 62. ff. de hered. instit.*

n. Cur ita? Ante matrimonium non transit dominium, quia non fuit res tradita. l. 2. sup. cod. Post matrimonium, etiam non transit, quia, licet tradit, transferre etiam non potuit. *vide l. 8. inf. de donat. int.* Quoties enim transferri dominium non potest, ex eo non oritur obligatio.

o. Qui uxorem habens fingit se coelibem, atque ita aliam despondens quid promissit, ex ea promissione conveniri non potest, si quid tamen dederit, non poterit repetere. *28. Eclog. 4. cap. 5.*

Multum interest, si ea, quae donat vir futurus, tradiderit a uxori b & postea c in dotem acceperit: an vero donandi animo dotem auxerit, ut videatur accepisse, quod non accepit: priore enim casu donatio non impeditur, & res, quae in ea causa sunt dotis effectus, iudicio de dote peti possunt: posteriore || autem casu || nihil actum est donatione: & quod in dotem datum non est, repeti non potest.

De nuptiis non secutis.

2. Imp. Alexand. A. Attalo.

Si d Praefidi provinciae probaveris, ut e Eutychiam uxorem duceres, munera f te parentibus ejus dedisse: nisi Eutychia tibi nupserit, || tibi || restitui, quod dedisti, jubebit.

De dolo.

3. Idem A. Marcellae.

Pollicitatione a fratre quondam tuo sponsalium g causa facta, etsi h in stipulationem deducta sit, ideo praestanda non fuit, quoniam in dote uxor maritum fecellit: Exceptionem k || itaque doli || adversus actionem ex stipulatu recte objicies.

De donatione collata in tempus nuptiarum.

4. Imp. Gordian. A. Marcello.

Quod sponsae ea lege l donatur, Ut || tunc || in dominium ejus adipiscatur, cum nuptia fuerint secuta, sine effectu est n.

Si nuptia sequi non possunt.

5. Imp. Valentin. & Gallien. AA. Theodorae.

Ea, quae tibi ut sponsa daturum se promissit is, qui te fecto o coelibatu, cum aliam matremfamilias domi reliquisset, sollicitavit ad nuptias, petere cum effectu non potes, cum tu sponsa, uxore domi posita, non p fuisti.

De donatione die nuptiarum facta.

6. Imp. Aurelianus A. Donatæ.

Cum q in te simplicem donationem dicas factam esse & nominibus, & vir sciens prudens, inter cetera dotis eam cautionem mille continentem, dotis nomine se accepisse conscripserit? Puto idem fore, ac si eadem mille re ipsa tradidisset. Novo enim iure promissae animo donandis, necessitate traditionis continent, l. si quis argentum. 35. §. de donat. hinc legi intelligendae omnino adde Constantinum Rogerium tract. de dote. c. Quinto oportet videre.

b. i. e. sponsae nam quod uxori quis fargitur, etsi donationis nomine tradiderit, debet maritus in eadem voluntate ad mortem usque permianere. *Schol. Harm. 3. tit. 3. §. 4.*

c. hanc donationem contractus est specialis. *Nov. 119.* Idque ita colliges: donatio propter nuptias comparatur dote, §. penult. *Instit. de donat.* Dos autem est contractus. l. 65. ff. de iudiciis. l. 23. ff. de reg. iur. d. Donationem ante nuptias dominia ab ipso quidem initio donationis recte constituuntur seu adquiruntur: sub conditione tamen revocantur, si non subsecuta fuerint nuptiae. *Harm. ibid. §. 2.*

e. Res tantum promissae a suo sponso, sponsa in suam dotem redigere non potest. *Pap. 1. Notar. 4. c. de contract. de marriage.* Cur ita? v. l. 4. inf. cod. sibi donatas & traditas potest. l. 5. inf. de secund. nupt. ad se missas citra donationis animum (qui in dubio non praesumitur) non potest, cum eas accepisse praesumatur, ut ornator ad virum accederet: non utiis dotem suam auget. *Clar. 3. sent. 5. de donat. quast. 10.* Constante vero matrimonio, quae ornamenta a marito usus sui necessarii causa mulier accepit, marito mortuo, in dubio, ea lucratur. *Clar. ibid. Anton. Gail. 2. obs. 91.* nisi contraria sit consuetudo. *Roll. a Valle 1. consil. 10. n. 12.*

f. Donata sponsae parentibus a sponso, ut nuptiae fiant, nuptiis non secutis, ea recte repetuntur. *Synop. ibid. c. 2. Harm. ibid. §. 7.*

g. Datum ob causam matrimonii futuri, causa non secuta, condicatur. *Sponsalia. l. 8. inf. de prae. & alia verba minor. Nov. Valentinian. de episc. jud. seu ἀντιπρόσθεν, seu sponsalicia largitas. l. 4. inf. de secund. nupt. dotis est, ἀντιπρόσθεν. Scholiast. Syn. Basf. 26. tit. 1. περί γαμικῶν, amissis, levamentum atque facoma.*

h. Stipulatio iuxta pollicitationem non dolosam firmat.

i. Sponsalicia largitas, amplius dotis contemplatione facta condicatur, si dos est minor, quam promissa.

k. Doli exceptio actorem repellit. l. 36. ff. de verb. oblig.

l. i. e. in tempus matrimonii. l. 32. §. 22. ff. cod. l. 97. §. 2. ff. de verb. oblig. Donaturus aliquid uxori futurae, dominii translationem in tempus nuptiarum rejicere non debet. & ita, non inspicitur initium promissionis: sed tempus effectus & executionis. *Bald. hic.*

die a nuptiarum, & in ambiguum possit venire, utrum a sponso, an a marito donatum sit: sic distinguendum est, ut, si in tua b domo donum acceptum est, ante nuptias videatur facta esse donatio: Quod si penes c se dedit sponso, retrahi possit: uxor enim fuisti d.

De verbo remanere.

7. Imp. Carus, Carinus, & Numerianus AAA. Lucianae.

Si, cum ante nuptias munera darentur, ita conventum est, atque huiusmodi conscripta est pactio, ut, si qua fore extitisset contra voluntatem ejus, & matrimonium distraxisset, tunc quae data erant, apud eum, qui dedisset, heredemve remanerent e: potest, qui hereditatem ejus accepit, cui pacta puella munera lege praedicta susceperat, eadem jure postulare.

De jure alienandi.

8. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Euphrosynae.

Si ante matrimonium major 25. annis constitutus, sponsa suae, licet ante sponsalia, fundum donavit, eamque in vacuum induxit f possessionem: postea nullo titulo superstitem, vel testamento eundem relinquentem, alienare potuisse, certi ac manifesti juris est.

De rescriptis.

9. Idem AA. & CC. Juliano.

Cum te sponsa g filii tui quendam donasse confitearis: perfectam donationem rescindi nec nostro oportet Rescripto h, quam tua voluntas jurisque auctoritas fecit ratam.

De nuptiis non secutis.

10. Idem AA. & CC. Dionysio.

Si i filiae tuae sponsus ei mancipium donavit, ac tu in eam sumenta liberalitatis ratione contulisti, nec nuptiis secutis, contra juris rationem, quod dederat, abstulisti k: non invicem datorum restitutio, sed ejus, quod illicite rapuit, repetitio competit l.

De morte sponsi, qui donavit.

11. Idem AA. & CC. Neae.

Si tibi res proprias liberalitatis causa sponsus tuus tradidit, eo, quod ab hostibus postea interfectus m est, irrita donatio fieri non potest.

De divortio.

12. Idem AA. & CC. Timotheae & Cleotimae.

Si n mater vestra filiae suae sponso vel marito pradia sine o Sulla repetendi lege donavit, & eum in vacuum possessionem induxit: nuptiis divortio solutis, perfecta non dissolvitur donatio.

De creditoribus donatoris.

13. Idem AA. & CC. Alexandro.

De rebus in sponsam donationis gratia collatis, credi-

tione donentur. *Doctores in l. 91. ff. de leg. 1. Movetur etiam, quod donata reipublicae legatis, donentur occasione reipublicae. Doctores in l. 64. §. 5. ff. soluto. Movetur quoque, quod donatio facta uxori a consanguineis mariti, marito non quaxatur, ut cui nulla facta sit promissio, nulla traditio. l. 20. Cod. de pact. Movetur etiam l. 12. inf. l. 7. sup. de condit. ob causam. in qua, quod simpliciter donatur alicujus uxori, simpliciter donatum valet, neque praesumitur datum occasione mariti: alias septem objectiones vide apud Rolandum a Valle 1. conf. 10. n. 89. Donatum adrogato ab adrogatoris amico vel cognato, ipse adrogatus beneficio ipsius adrogatoris habere intelligitur, ideoque huiusmodi res donatae ad eum, quem adrogato suo adrogator substituerit, pertinebunt, l. 10. §. 6. ff. de vulgar. sic donatum vel promissum viro a cognato, vel ab alio, uxoris iussu, non fiat mariti. l. 7. ff. de condit. ob causam. Donatum a viro servus uxoris, non fit uxoris, aut servorum ejus, l. pen. §. 1. ff. soluto. sic donatum sponsae, vel uxori, ut cultiore esset, repeti potest. l. 5. §. 10. ff. commodat. Datum servus, non ut semper, sed ad certum usum certis temporibus utatur, non est peculiis, l. id vestimentum. 25. ff. de peculio. sic vestimentum ex lana viri mulieri confectum, ipsius etiam mulieris cura, viri est. l. sed si vir. 31. ff. de donat. inter virum.*

h. v. l. 5. inf. de revocandis donat. Neque enim decet Principem in alicujus detrimentum vana & inania conferre beneficia. *4. Harm. 3. §. 10.*

i. Sponsus sponsae quendam donavit: vicissim quendam a patre suae sponsae accepit. Nuptiis non sequutis, sponsus res a se donatas abstulit: quaxitur an sponsae pater eo nomine, donationem a se factam revocare possit? non potest: sed rapta a sponso filiae suae, quem generum fore sibi existimabat, repetere. *ut hic. Synop. 28. tit. 3. c. 10. 4. Harm. 3. §. 12.*

k. de facto. l. 27. Eclog. 4. c. 10. Imo non competit. l. 15. inf. cod.

m. Morte sponsi donatio propter nuptias non fit irrita.

n. Donare genero suo socrus potest: adeo, ut etsi matrimonium solum fuerit cum donatricis filia, donatario non possint condici res donatae. *Synop. Basf. 28. tit. 3. c. 12.*

o. l. 23. inf. de donat. inter vir. Quod simpliciter donatur, simpliciter valet. l. 7. sup. de condit. ob causam. Ideoque donata uxori a consanguineis mariti, uxoris fieri debent, dixi ad l. 9. sup. cod.

a Valer donatio facta uxori die nuptiarum, cum in sua domo esset: secus, si cum esset in mariti domo.

b Quod mulieri in ejus domo die nuptiarum donatur, nondum uxori donatur, sed sponsae, ut hic. *28. Eclog. 4. c. 6.*

c Domus viri domicilium est matrimonii. l. 5. in fin. ff. de vir. in ea absenti mulier nubere potest per nuntium sc., in sua non potest. vide Paul. 2. sent. 19. §. 5.

d Uxor censetur, quae in domum viri deducta, ut hic. licet virgo. l. 7. ff. de ritu. l. 3. inf. de incestu.

e Verbum remanere, hic fumitur. & ita mentem magis, quam verba spectamus.

f Perfecta donatio revocari non potest etiam testamento. *Nov. 61.*

g Quod socer nurui dedit, rescripto Principis revocare non potest, ut hic. *28. Syn. 4. c. 9.* & ita donatio credit in nurus commodum; nisi constet ipsum socerum vel consanguineos mariti alio animo donasse, quam ut nurui acquireretur. l. 12. inf. cod.

h Alias in dubio res donatae uxori a consanguineis mariti, sunt mariti, cum ejus contemplatione donata sint. *Bart. arg. l. 10. §. 6. ff. de vulgari. v. Rolan. a Valle 1. consil. 10. n. 10. 11. & passim cod. consil. nu. 8. 9.*

i Clar. 4. sent. 5. de donat. quast. 10. vers. sed nunquid. quod Alciat. non probat 2. praesum.

k Movetur, quod donata per avum nepoti, patri non adquirantur, licet patris contemplatione donentur. *Doctores in l. 91. ff. de leg. 1. Movetur etiam, quod donata reipublicae legatis, donentur occasione reipublicae. Doctores in l. 64. §. 5. ff. soluto. Movetur quoque, quod donatio facta uxori a consanguineis mariti, marito non quaxatur, ut cui nulla facta sit promissio, nulla traditio. l. 20. Cod. de pact. Movetur etiam l. 12. inf. l. 7. sup. de condit. ob causam. in qua, quod simpliciter donatur alicujus uxori, simpliciter donatum valet, neque praesumitur datum occasione mariti: alias septem objectiones vide apud Rolandum a Valle 1. conf. 10. n. 89. Donatum adrogato ab adrogatoris amico vel cognato, ipse adrogatus beneficio ipsius adrogatoris habere intelligitur, ideoque huiusmodi res donatae ad eum, quem adrogato suo adrogator substituerit, pertinebunt, l. 10. §. 6. ff. de vulgar. sic donatum vel promissum viro a cognato, vel ab alio, uxoris iussu, non fiat mariti. l. 7. ff. de condit. ob causam. Donatum a viro servus uxoris, non fit uxoris, aut servorum ejus, l. pen. §. 1. ff. soluto. sic donatum sponsae, vel uxori, ut cultiore esset, repeti potest. l. 5. §. 10. ff. commodat. Datum servus, non ut semper, sed ad certum usum certis temporibus utatur, non est peculiis, l. id vestimentum. 25. ff. de peculio. sic vestimentum ex lana viri mulieri confectum, ipsius etiam mulieris cura, viri est. l. sed si vir. 31. ff. de donat. inter virum.*

l. Movetur, quod donata per avum nepoti, patri non adquirantur, licet patris contemplatione donentur. *Doctores in l. 91. ff. de leg. 1. Movetur etiam, quod donata reipublicae legatis, donentur occasione reipublicae. Doctores in l. 64. §. 5. ff. soluto. Movetur quoque, quod donatio facta uxori a consanguineis mariti, marito non quaxatur, ut cui nulla facta sit promissio, nulla traditio. l. 20. Cod. de pact. Movetur etiam l. 12. inf. l. 7. sup. de condit. ob causam. in qua, quod simpliciter donatur alicujus uxori, simpliciter donatum valet, neque praesumitur datum occasione mariti: alias septem objectiones vide apud Rolandum a Valle 1. conf. 10. n. 89. Donatum adrogato ab adrogatoris amico vel cognato, ipse adrogatus beneficio ipsius adrogatoris habere intelligitur, ideoque huiusmodi res donatae ad eum, quem adrogato suo adrogator substituerit, pertinebunt, l. 10. §. 6. ff. de vulgar. sic donatum vel promissum viro a cognato, vel ab alio, uxoris iussu, non fiat mariti. l. 7. ff. de condit. ob causam. Donatum a viro servus uxoris, non fit uxoris, aut servorum ejus, l. pen. §. 1. ff. soluto. sic donatum sponsae, vel uxori, ut cultiore esset, repeti potest. l. 5. §. 10. ff. commodat. Datum servus, non ut semper, sed ad certum usum certis temporibus utatur, non est peculiis, l. id vestimentum. 25. ff. de peculio. sic vestimentum ex lana viri mulieri confectum, ipsius etiam mulieris cura, viri est. l. sed si vir. 31. ff. de donat. inter virum.*

m. Movetur, quod donata per avum nepoti, patri non adquirantur, licet patris contemplatione donentur. *Doctores in l. 91. ff. de leg. 1. Movetur etiam, quod donata reipublicae legatis, donentur occasione reipublicae. Doctores in l. 64. §. 5. ff. soluto. Movetur quoque, quod donatio facta uxori a consanguineis mariti, marito non quaxatur, ut cui nulla facta sit promissio, nulla traditio. l. 20. Cod. de pact. Movetur etiam l. 12. inf. l. 7. sup. de condit. ob causam. in qua, quod simpliciter donatur alicujus uxori, simpliciter donatum valet, neque praesumitur datum occasione mariti: alias septem objectiones vide apud Rolandum a Valle 1. conf. 10. n. 89. Donatum adrogato ab adrogatoris amico vel cognato, ipse adrogatus beneficio ipsius adrogatoris habere intelligitur, ideoque huiusmodi res donatae ad eum, quem adrogato suo adrogator substituerit, pertinebunt, l. 10. §. 6. ff. de vulgar. sic donatum vel promissum viro a cognato, vel ab alio, uxoris iussu, non fiat mariti. l. 7. ff. de condit. ob causam. Donatum a viro servus uxoris, non fit uxoris, aut servorum ejus, l. pen. §. 1. ff. soluto. sic donatum sponsae, vel uxori, ut cultiore esset, repeti potest. l. 5. §. 10. ff. commodat. Datum servus, non ut semper, sed ad certum usum certis temporibus utatur, non est peculiis, l. id vestimentum. 25. ff. de peculio. sic vestimentum ex lana viri mulieri confectum, ipsius etiam mulieris cura, viri est. l. sed si vir. 31. ff. de donat. inter virum.*

n. Movetur, quod donata per avum nepoti, patri non adquirantur, licet patris contemplatione donentur. *Doctores in l. 91. ff. de leg. 1. Movetur etiam, quod donata reipublicae legatis, donentur occasione reipublicae. Doctores in l. 64. §. 5. ff. soluto. Movetur quoque, quod donatio facta uxori a consanguineis mariti, marito non quaxatur, ut cui nulla facta sit promissio, nulla traditio. l. 20. Cod. de pact. Movetur etiam l. 12. inf. l. 7. sup. de condit. ob causam. in qua, quod simpliciter donatur alicujus uxori, simpliciter donatum valet, neque praesumitur datum occasione mariti: alias septem objectiones vide apud Rolandum a Valle 1. conf. 10. n. 89. Donatum adrogato ab adrogatoris amico vel cognato, ipse adrogatus beneficio ipsius adrogatoris habere intelligitur, ideoque huiusmodi res donatae ad eum, quem adrogato suo adrogator substituerit, pertinebunt, l. 10. §. 6. ff. de vulgar. sic donatum vel promissum viro a cognato, vel ab alio, uxoris iussu, non fiat mariti. l. 7. ff. de condit. ob causam. Donatum a viro servus uxoris, non fit uxoris, aut servorum ejus, l. pen. §. 1. ff. soluto. sic donatum sponsae, vel uxori, ut cultiore esset, repeti potest. l. 5. §. 10. ff. commodat. Datum servus, non ut semper, sed ad certum usum certis temporibus utatur, non est peculiis, l. id vestimentum. 25. ff. de peculio. sic vestimentum ex lana viri mulieri confectum, ipsius etiam mulieris cura, viri est. l. sed si vir. 31. ff. de donat. inter virum.*

o. Movetur, quod donata per avum nepoti, patri non adquirantur, licet patris contemplatione donentur. *Doctores in l. 91. ff. de leg. 1. Movetur etiam, quod donata reipublicae legatis, donentur occasione reipublicae. Doctores in l. 64. §. 5. ff. soluto. Movetur quoque, quod donatio facta uxori a consanguineis mariti, marito non quaxatur, ut cui nulla facta sit promissio, nulla traditio. l. 20. Cod. de pact. Movetur etiam l. 12. inf. l. 7. sup. de condit. ob causam. in qua, quod simpliciter donatur alicujus uxori, simpliciter donatum valet, neque praesumitur datum occasione mariti: alias septem objectiones vide apud Rolandum a Valle 1. conf. 10. n. 89. Donatum adrogato ab adrogatoris amico vel cognato, ipse adrogatus beneficio ipsius adrogatoris habere intelligitur, ideoque huiusmodi res donatae ad eum, quem adrogato suo adrogator substituerit, pertinebunt, l. 10. §. 6. ff. de vulgar. sic donatum vel promissum viro a cognato, vel ab alio, uxoris iussu, non fiat mariti. l. 7. ff. de condit. ob causam. Donatum a viro servus uxoris, non fit uxoris, aut servorum ejus, l. pen. §. 1. ff. soluto. sic donatum sponsae, vel uxori, ut cultiore esset, repeti potest. l. 5. §. 10. ff. commodat. Datum servus, non ut semper, sed ad certum usum certis temporibus utatur, non est peculiis, l. id vestimentum. 25. ff. de peculio. sic vestimentum ex lana viri mulieri confectum, ipsius etiam mulieris cura, viri est. l. sed si vir. 31. ff. de donat. inter virum.*

p. Movetur, quod donata per avum nepoti, patri non adquirantur, licet patris contemplatione donentur. *Doctores in l. 91. ff. de leg. 1. Movetur etiam, quod donata reipublicae legatis, donentur occasione reipublicae. Doctores in l. 64. §. 5. ff. soluto. Movetur quoque, quod donatio facta uxori a consanguineis mariti, marito non quaxatur, ut cui nulla facta sit promissio, nulla traditio. l. 20. Cod. de pact. Movetur etiam l. 12. inf. l. 7. sup. de condit. ob causam. in qua, quod simpliciter donatur alicujus uxori, simpliciter donatum valet, neque praesumitur datum occasione mariti: alias septem objectiones vide apud Rolandum a Valle 1. conf. 10. n. 89. Donatum adrogato ab adrogatoris amico vel cognato, ipse adrogatus beneficio ipsius adrogatoris habere intelligitur, ideoque huiusmodi res donatae ad eum, quem adrogato suo adrogator substituerit, pertinebunt, l. 10. §. 6. ff. de vulgar. sic donatum vel promissum viro a cognato, vel ab alio, uxoris iussu, non fiat mariti. l. 7. ff. de condit. ob causam. Donatum a viro servus uxoris, non fit uxoris, aut servorum ejus, l. pen. §. 1. ff. soluto. sic donatum sponsae, vel uxori, ut cultiore esset, repeti potest. l. 5. §. 10. ff. commodat. Datum servus, non ut semper, sed ad certum usum certis temporibus utatur, non est peculiis, l. id vestimentum. 25. ff. de peculio. sic vestimentum ex lana viri mulieri confectum, ipsius etiam mulieris cura, viri est. l. sed si vir. 31. ff. de donat. inter virum.*

a Creditores vel hypothecarii antiquiores res sponsae donatas avocare possunt. *Syn. d. loco c. 11. l. 2. §. de reuoc. his, qua in fraud. E contrario, res donatas sponsae, maritus alteri obligare non potest. Bald. hic. vel ita, Donatum sponsae a sponso anteriores sponsi creditores conferre non possunt, nisi hypothecam habeant; ut Harm. 4. tit. 3. §. 13. notat, nisi specialiter res ita donatas obligatas habuerint. Neque tamen hinc collige, mulierem in rebus ita donatione acceptis (ὁ προσδότης Graeci vocant) jus tacite hypothecae habere. *Schol. iust. Harm. ibid. §. 14. nec enim habet. l. affidui, 2. in §. 5. qui potiores.**

b Filius res matris donare propter nuptias potest, ea consentiente; res ita donatas, mater reuocare non potest, etiam si pretium rei donatae offerat. *l. 41. ff. de rei vind. Potest enim quidam in re donata esse utilitas, quae pretio deficiat, ut eo pacto pretium non semper rerum ipsarum vicem sustineat.*

c l. 1. §. 1. ff. de except. rei vend.

d l. 2. C. Theod. de spons.

e Donationes in sponsam factae parentum consensu, nuptiis non secutis culpa ipsius mulieris, restituendae sponso, non secutis culpa donatoris, donatarum non modo rem ipsam retinere potest, (si eam iam habeat) sed & nondum acceptam aut sibi traditam potest condicere. *adde Syn. Basil. 28. tit. 3. c. 15.*

f Imo repeti potest. *l. 10. in fin. sup. cod.*

g Osculi sponsae a sponso dati vim observa. Donavit sponsus sponsae, eamque tempore sponsaliorum osculatus est: mortuo sponso, dimidiam partem rerum donatione acceptarum sponsa lucratur: alteram restituit sponsi heredibus. *Quid si eodem casu, sponsa praemortua est? sponsae heredes dimidiam partem rerum donatione acceptarum lucrantur, dimidiam restitunt sponso superstiti vel ejus heredibus. hac lege in pr. Quid si osculum non intervenit? utrinque res donatione acceptae restituntur. vers. oscula. Quid si sponsa sponso donavit, & alterutrum horum mori contigit? ἀναδιδόναι πάντας τὸν δαγέδα, i. e. omnino restituitur donatio: omnino, inquam, i. e. non quaximus, in osculum intervenit, nec ne. *Synop. d. loco, c. 16. 4. Harm. 4. περί φιλημάτων & μυστήριον, de osculo sponsaliorum. §. 11.**

h Osculi sponsae a sponso dati vim observa. *28. Eslog. 4. c. 16. Per osculum & dexterarum signatur pudor spiritu. Tertullianus lib. de uelando uirginib. Ovidius: Oscula si dederis spes manifestus amator. Reguinarum fuit is error, osculum mortale esse peccatum, ut merito postea damnatus is error fuerit. c. ult. Clem. de hereticis. Illud de osculo adiciendum est: Solo osculo non contrahi propinquitatem, c. lex divina. 27. quest. 2. & jure Longobardico, propter solam osculationem uxoris domini, vasallum feudum amittere. *tit. quib. modis feud. amitt. Sed hae omnia loquuntur apud Gallos non obtinent, apud quos osculo pudicitia delibari non creditur, ne quidem in sponsa: adeo ut sponsa Tholosana SC. anno 1575. Julii 12. sponsalicia munera restitueret iusta lit. Quod tamen in sponsalibus per verba de praesenti contractis loquor habere non videtur. v. Antonium Guibertum in tract. de spons. c. de effectu spons. in fin. Bollius in tit. de extr. crimin. 2. 3. refert, quendam capite plexum fuisse, quod osculum per vim nuptiarum mulieri rapuisset. Benignius est tamen poenam in huiusmodi casibus arbitrio iudicis relinqui, quam tam severam sententiam imitari. v. Clar. 5. sent. §. ult. quest. 83. vers. osculum inferens. De osculo alienae mulieri dato vindicari v. etiam Valer. 6. cap. 1. & vindicando, v. August. 21. de civit. 11. de eo praesertim, quod Graeci καταλάττισμα (quoties vir) ὁ κατὰ τῆς συνουσίας τὴν γλῶτταν αὐτῆς τῶ τῆς γυναίκος καὶ δάλλει στόματι, hoc est, osculum columbarum. Senece. 20. epist. 15. Quid, si quis foeminae labris columbatur? adde c. nec aliqua. 27. quest. 1. De aliis ad osculum pertinentibus, v. Petrum Greg. 8. synag. 8. & 36. synag. 12. in fin. Petrum Costanum in Polyhistor. c. 4. Addamus & hae raptim: Moris fuisse veteribus dexteram aversam osculari. Plin. 46. Catoni de provincia decedenti, mulieres manum osculatae, quod genus honoris Imperatoribus modo, & quidem per paucis id temporis tribuebatur. Plutarch. in Catone. Principes Romani peregre profecturi, vel urbem repetentes, Senatores osculo excipiebant, quod a Nerone neglectum. Sueton. in Nerone. & Diocletiano, qui pedes osculandos praebuit. Pomp. Latus in Dion. Osculum inter Christianos familiare fuisse, reperio apud veteres, cujus vel abstinentia, & subtractione agnoscebantur jejunes Christiani. Tertull. de oratione. Adorantes manum deosculari solitos, colligi potest ex illo loco Hieronymi: Qui adorant, inquit, manus solent deosculari & capita submiscere, quod se Job beatus, elementis & idolis fecisse negat.**

tores a mariti facti, si non prius obligatas eas sibi probent, eam convenire minime possunt.

Si consentiente matre sponsus donaverit,

14. Idem AA. & CC. Aureliae.

Si consentiente b matre sua sponsus filiae suae mancipia donavit: & his acceptis in dotem non aestimatis, in matrimonio post decessit: mater eademque haeres c ejus pretium offerens, restitutionem eorum improbe recusat.

De nuptiis non secutis.

15. Imp. Constantinus A. ad Maximum Praefectum urbi.

Cum d veterum sententia displiceat, quae donationes e in sponsam nuptiis quoque non secutis decrevit valere, ea, quae largiendi animo inter sponso & sponsas jure celebrantur, redigi ad hujusmodi conditiones jubemus: ut siue || ad finitatis coeunda causa, siue non ita, vel in potestate patris degentes, vel ullo modo proprii juris constituti, tanquam futuri causa matrimonii aliquid sibi ipsi, vel consensu parentum mutuo largiantur: si quidem sponsus, || vel || parentes ejus (fortiori) filium || noluerint || uxorem: id quod ab eo donatum fuerit, nec f reperatur traditum: & si quid apud donatorem resedit, ad sponsam || & heredes ejus || summotis ambagibus transferatur. Quod si sponsa, vel is, in cuius agit potestate, causam non contrahendi matrimonii praeberit, tunc sponso ejusque heredibus sine aliqua diminutione || per conditionem aut per utilem actionem in rem || redhibeantur. Quae similiter observari oportet, & si ex parte sponsae in sponsum donatio facta sit. Dat. 16. Kal. Nov. PP. 16. Kal. Septemb. Roma, Constantino A. 5. & Licinio Consl. 319.

De morte & osculo.

16. Idem A. ad Tiberianum Vicarium Hispaniarum.

Si a sponso rebus sponsae donatis interveniente g osculo h, ante nuptias hunc vel illam mori contigerit, dimidiam partem rerum donatarum ad superstitem pertinere praecipimus, dimidiam ad defuncti vel defunctae heredes, cujuslibet gradus sint, & quocunque jure successerint: ut donatio stare || pro || parte dimidia, & res solvi pro parte dimidia videatur. Osculo vero non interveniente, siue sponsus siue sponsa obierit, totam infirmari donationem, & donatori sponso vel heredibus ejus restitui. Quod si sponsa, interveniente vel non interveniente osculo, do-

nationi titulo (quod raro a accidit b) fuerit aliquid sponso largita, & ante nuptias hunc vel illam mori contigerit: omni donatione infirmata, ad donatricem sponsam, siue ejus successores, donatarum rerum dominium transferatur. Accepit. 13. Kal. Maji, Hispani, Nepotiano & Pacato Consl. 336.

De donatione propter nuptias.

17. Imp. Theod. & Valent. AA. Hierio P. P.

Minoribus c & pte foeminis, etiam actorum testificatione d || in ante nuptias donatione ad eas facta omittae. || si patris auxilio destituta sint, iuste consulitur, ut firma donatio sit. Dat. 10. Kal. Mart. Constantinop. Tauro & Felice Consl. 428.

18. Imp. Zeno A. Sebastiano P. P.

Si liberis ex priore matrimonio procreatis pater ad secundas migraverit nuptias, vel non migraverit: nihil omnino filis prioris conjugii ex donatione f ante nuptias, quam ipse, vel alius pro ipso uxori quondam ejus matrimonium liberorum donaverit, servare cogitur: quoniam & mater liberis ex priore matrimonio extantibus, post secundas nuptias, multoque amplius si non fuerit alteri marito sociata, nihil iisdem filiis ex dote g, quam patri eorum ipsa, vel alius pro ea h obrulerit, servare compellitur.

19. Imp. Justinus i A. Archelao P. P.

Si constante matrimonio consilium augenda dotis k inierit vel uxor forte, vel ejus nomine quilibet alius: nihilominus marito quoque liceat, seu pro marito quilibet alii, tanto donationem l ante nuptias additamento majorem facere, quanto dotis augetur titulus. Nec m oblit in huiusmodi munificentis interdictas esse liberalitates n tempore nuptiarum. Indulgendum o est namque consensui communi partium: ne, cum negetur augenda potestas donationis, dotis etiam pigrius constituatur augmentum. Idemque licere praecipimus etiam in his matrimoniis, in quibus interdum p accidit ante nuptias quidem donationem nullam esse, solam vero dotem marito mulierem obtulisse: ut etiam tunc muliere dotem augente, liceat q marito quoque donationem in uxorem suam ejusdem r quantitatis facere, quantum aucta dos continere dignoscitur: pactis s videlicet de redhibitione vel retentione aucta dotis, vel donationis (prout partes consenserint) pro iam statuto modo ineundis, siue in iungen- dis veteribus t pactis, quae initio nuptiarum de ante nuptias donatione & dote principaliter constituenda inita sunt. Jura etiam hypothecarum u, quae in augenda dote vel donatione fuerint, ex eo tempore initium accipiant, ex quo eadem hypotheca contracta sunt, & non x ad prioris dotis vel ante nuptias donationis tempora referantur.

+ Sed & si e contrario maritus & uxor ad deminutionem dotem & ante nuptias donationem consenserint: licere eis ad similitudinem y diminutionis, quae in dote sit, etiam ante nuptias minuire donationem: ut pacta de amborum deminutionibus z ineunda, firma & legitima esse intelligantur: exceptis videlicet his casibus, in quibus aut maritus ex priore matrimonio liberos habens, ad secundas migraverit nuptias: aut uxor similiter ex anteriore matrimonio liberis extantibus, secundo marito se junxerit: in hoc enim secundo

tor appellatus est. k Dotem constante matrimonio mulier, vel alius ejus nomine augere & ampliare potest. Nov. 97. c. 2. Quid? statuta de dotis lucro, num locum habitura sunt, in huiusmodi dotis augmento facto constante matrimonio? ita putat Roland. a Valle, eamque sententiam novem rationibus confirmat tractat. de dote. quest. 100.

l Auctus quanto fuerit constante matrimonio titulus dotis, tanto donatio propter nuptias a marito potest augeri. l. 20. vers. sancimus. J. cod. Nov. 97. c. 2.

m Remota ratio dubitandi sumpta ex l. 1. ff. de donat. inter vir. & similib.

n i. e. donationes.

o Indulgendum est communi partium consensui.

p Valer contractus dotis sine donatione ante nuptias.

q Mulierem dotem suam augente, non est necesse marito donationem propter nuptias augere, ut hic, & Nov. 22. c. 31. Hodie necesse est. Novell. 97. c. 2. vers. 1. ibi. sed utrumque celebrare omnino augmentum. adde Authenticam proximam.

r non majoris, minoris fecus. Cur autem major dote donatio propter nuptias fieri non possit, hae est ratio, Ne fraus fiat legibus prohibentibus donationes inter virum & uxorem.

s l. unic. §. 6. inf. de rei uxore.

t pacta dotis vetera prorogari possunt.

u Mulier potest renunciare juri hypothecae.

x Pacta in augmento dotis vel donationibus adposita valent: sed ab eo tantum tempore, quo fuerint interposita, non a prima dotis aut donationis propter nuptias constitutione.

y Argumentum a dote ad donationes propter nuptias observa. adde l. 20. J. cod.

z Dos & donatio propter nuptias constante primo matrimonio deminui, mutuo consensu potest: in secundo matrimonio liberis existentibus ex primo, deminui non potest: ne fraus fiat legibus. J. de secund. nups.

matri-

a Mulieres raro donant, sunt enim avarae.

b accidit tamen. l. 10. ff. de condit. causa data.

c 3. C. Theod. 5. l. 8. in fin.

d olim donatio propter nuptias erat infirmanda, nisi collata fuisset in matremfamilias minorem, ut hic, & l. ult. §. 1. J. de jur. dot. l. 34. §. 1. J. de donat. aliud in dote fuit. v. l. 31. §. 1. inf. de jur. dot. Constitutionibus Gallicis etiam dos insignari debet, ut falsitatis nulla sit occasio, quod est longe diversum a Novella Leonis 50. quae remittit infirmationem cuiusvis donationis scriptae. vide quae dixi ad Nov. 127. cap. 2.

e Infirmandi tempus non currit minor, nec filiofamilias, qui patris auxilio destituitur. Bald.

f Mater donationem propter nuptias, servare cogitur liberis primi matrimonii.

g Mater dotem liberis primi matrimonii servare non cogitur, adeoque potest ea dote in secundo matrimonio fungi, ut hic, nisi ex aliis bonis suis tantum praestiterit aut praestitura sit liberis, quantum dotis praestiterit secundo marito: sed si praeter eam dotem nihil habet in bonis, virilem tantum ex ea conferre in secundum maritum potest, & ita accipienda est lex 6. in princ. J. de secund. nups.

h Paria sunt, fieri pro me & per me. Bald.

i Justinianus tamen hanc legem se fecisse profiteatur, ut l. ult. §. 1. J. sed jam imperantem cum patre: quo vivo nobilissimus Caesar & Imperator

z vide dictam l. 6.

a & ita abrogatur pars legis superioris, ibi: licet marito.

b Viri facile decipiunt uxores.

c Hodie propter nuptias donationes dicuntur, inf. eod.

d Nominem emendato, emendatur vitium, quod ex qualitate nominis nascebatur.

e Quod olim donatio ante nuptias dicebatur, hodie propter nuptias donatio appellatur, Novell. 97. c. 1.

f & quidem specialiter esse contractum, Nov. 119. in princ.

g Argumentum a dote ad donationem propter nuptias observatur. Licet dorem constituere constante matrimonio, licet ergo marito donationem non tantum ante nuptias, sed post nuptias facere. Quod si post nuptias licet, impropria erit appellatio donationis ante nuptias, adde l. 19. sup. eod.

h Mulieribus magis indulgetur propter fragilitatem sexus, quam viris.

i Dos sit propter nuptias.

k Dos non potest esse sine matrimonio.

l Matrimonium potest esse sine dote, l. 11. inf. de repudiis. & merito. Consensus enim nuptias facit, non dote, d. l. 11. Nov. 22. Majorianus tamen omnimodo dorem exigit.

m Constante matrimonio maritus donare propter nuptias potest.

n Quia dos: avtrpwpv dotis compensatio, quasi contraria dos ex parte mariti, dixi initio hujus tituli.

o Quia sit remunerandi causa donatio, non est simplex donatio.

p Dos ab antiquis inter donationes numeratur. Non est tamen simplex donatio, sed contractus & quidem specialis, Nov. 119. Cujus distinctionis utilitas summa est: Contractus non infirmantur, donationes infirmantur, l. sancimus. 34. inf. de donationib.

q Donatio propter nuptias, ante & post nuptias celebrari potest.

r i. e. constante matrimonio, l. 19. sup. eod. ut hinc etiam tacite intelligas, donationem propter nuptias non esse simplicem donationem; quia si esset simpliciter donatio, prohiberetur constante matrimonio.

s Donatio propter nuptias non est simpliciter donatio, sed propter dorem & nuptias facta.

t Donatio propter nuptias, propter dorem datio.

u ergo mulieris propria, l. 1. ff. de rei vind. & tamen res donatæ propter nuptias, dicuntur obligatæ mulieri, l. 19. vers. jura, sup. eod. Sux vero rei nullum pignus consistit, l. 45. ff. de reg. jur. Solve: Favore dotis actiones con rariæ admittuntur.

x Donationes simplices cur vetitæ sunt inter maritum & uxorem, v. l. 1. ff. de donat. int. vir.

y l. 11. inf. de naturalib. liber.

z Donatio propter nuptias constante matrimonio facta dotis quantitatem excedere non debet, v. l. 10. inf. de pactis conventis.

matrimonio, vel a parte mariti, vel a parte mulieris, vel ab utraque (si hoc etiam acciderit) interdictam esse deminutionem dotis, vel ante nuptias donationis, ne & aliquid adversus filios prioris matrimonii machinari videatur, censemus.

In authent. De æqual. dot. & propter nupt. don. §. aliud. collat. 7. tit. 9. al. 8. Nov. 97. c. 2.

Sed jam necesse est, si alia pars augmentum præstat, alteram a quoque partem incrementum celebrare: & si quidem vir alienare non impediat, in rebus quibuscumque procedat augmentum. At si debitor sit, ne fraudis erga creditores suspicio subesse possit, omnino res immobiles incremento dotis proficiant. Si enim mulier immobilis substantia demina, res mobiles in augmentum dederit: in hac parte dotis nullo utetur adversus alios creditores privilegio.

Donatio ante nuptias, seu potius propter nuptias, potest fieri constante etiam matrimonio.

20. Imp. Justinianus A. Joanni Præf. prat.

Cum multæ nobis interpellationes factæ sint adversus maritos, qui decipiendos suas uxores, faciebant donationes, quas ante nuptias & antiquitas nominavit, insinuare autem eas actis intervenientibus supersedeant, ut infectæ maneant, & ipsi quidem dotis commoda lucrentur, uxores autem sine nuptiali remedio relinquuntur: Sancimus, nomine d prius emendato, ita rem corrigi, & non e ante nuptias donationem eandem vocari, sed propter nuptias || donationem f ||. Quare g enim dorem quidem etiam constante matrimonio mulieri marito dare conceditur: donationem autem marito, nisi ante nuptias facere non permittatur: & quæ hujus rei differentia rationabilis potest inveniri: cum melius erat mulieribus propter fragilitatem h sexus, quam maribus subveniri? sicut enim dos propter i nuptias fit, & sine k nuptiis quidem nulla dos intelligitur, sine l dote autem nuptiæ possunt celebrari: ita & in donationibus, quas mariti faciunt, vel pro his alii, debet esse aperta licentia & constante m matrimonio talem donationem facere: quia quasi antiphrasa n hæc possunt intelligi, & non simplex o donatio. Ideo enim & antiqui juris conditores inter p donationes etiam dotes connumerant. Si igitur & nomine & substantia nihil distat a dote ante nuptias donatio: quare non etiam ea simili modo & matrimonio contracto dabitur? Sancimus itaque omnes licentiam habere, siue q prius quam matrimonia contraxerint, siue postea r. donationes mulieribus dare propter dotis donationem: ut non s simplices donationes intelligantur, sed propter dorem & t propter nuptias factæ.

In authent. ut imo, ante nupt. dot. §. si quis. collat. 5. tit. 16. al. 14. Nov. 61. c. 1.

Permissa est & in rem u actio pro tali donatione mulieri adversus omnes possessores.

Finis Authentica.

Sequitur textus Legis Codicis.

† Simples etiam donationes non x propter nuptias sunt, sed propter nuptias vetitæ sunt: & propter alias causas, & libidines forsitan, vel unius partis egestatem, non propter ipsarum nuptiarum affectionem y efficiuntur. Si igitur dote jam præstita, maritus nulla ante nuptias donatione facta donare mulieri res maluerit, ita z tamen ut dotis quantitatem non excedant, & hoc ipsum significaverit a, Quod non simplicem faciat donationem, sed propter dorem jam conscriptam, & ipse ad donationem venerit, licebit hoc ei facere, & supponatur b pactis dotalibus hujusmodi donatio: & si quidem hoc specialiter fuerit expressum,

pressum, pacta conventa servari a oportet. † Sin || autem || donatio quidem talis facta sit, utpote dotali instrumento antecedente, nulla b autem pacta tali donatione post nuptias inferantur: re ipsa c videatur hoc esse pactum, ut secundum d dotalis conventiones intelligantur, & in tali donatione pacta fuisse conventa, ut æquis e passibus utraque ambulet, tam dos, quam donatio: ita tamen ut Leoniana Constitutio f (quæ super exauratione pactiorum loquitur, non in quantitate, sed in partibus) maneat in his casibus intacta, & non solum ea immutata custodiatur, sed etiam nostra g quam de interpretatione ejus fecimus, ambiguitatem ejus tollentes; disparibus enim pactioribus factis, majorem lucris partem ad minorem deducendam esse censemus, ut eodem modo uterque minorem partem lucretur.

In authent. ut exact. iusta dot. §. illud. coll. 7. tit. 3.

al. 5. Nov. 91. c. 2.

Dos data donationem propter nuptias meretur h: præterea si i pars mulieris dorem solvere sit parata, cum ex diverso recusetur, & mulier hoc contestetur: cumque sit res mobilis k, signaculo imposito recondat l, aut m ingrediens iudicium hoc petat fieri, ut parti viri denunciatur: & sic nequaquam declinanda est donationis exactio. At si per n dilationem dos viro non detur: etiam donatio prorsus denegetur.

Finis Authentica.

Sequitur textus Legis codicis.

I || Similique modo, si facta quidem fuerit talis donatio, quæ antea o quidem ante nuptias vocabatur, nunc autem propter nuptias, non autem fuerit actis intervenientibus insinuata: licebit etiam constante matrimonio eam insinuare, nullo penitus obstaculo ex nuptiarum intervenitu faciendi. si p enim fieri eas post nuptias concedatur, multo magis insinuari. Similique modo, & ea q Constitutio, quam pro augendis tam dotibus, quam ante nuptias donationibus fecimus r, intacta illibataque conserveatur: Omnibus videlicet, quæ de simplicibus donationibus inter maritum & uxorem constante matrimonio, vel a veteribus, vel a nobis statuta sunt, in suo robore duraturis.

In authent. ut spon. lar. in pr. coll. 9. tit. 2. Nov. 119. c. 1. & in authent. ut frat. filii. §. illud quoque. col. 9. tit. 10.

al. 7. Nov. 127. cap. 2.

EO decursum est, ut sponsalitia largitas s specialis sit contractus, nec insinuationem desideret, etiam si ab alio detur, licet in viri personam donatio fiat, quatenus ipse in hunc contractum conscribat. hoc quantum ad mulierem. At si vir vel alius, qui dederit eam, non insinuet, cum ea sit quantitas, & pacta dotalium concedant parti viri: nullam super eis habeat vir actionem.

Pater donationem propter nuptias, quam contulit in uxorem, non cogitur servare liberis prioris matrimonii, etsi ad secundas nuptias migraverit: Aliud est, si apud maritum aliquid ex dote, vel apud mulierem ex donatione resedit. Illud enim servare liberis prioris matrimonii debet.

In authent. de æqualit. dot. §. aliud. col. 7. tit. 9. al. 8.

Nov. 97. c. 2.

Nunc t inhibetur deminutio, ne fraus fiat liberis prioris matrimonii, quorum unicuique, etiam cui minus datum est, dare tantum cogitur, quantum secunda uxori: ita etiam a parte uxoris.

DE NUPTIIS u.

TIT. IV.

Si inter puella tutorem, & matrem, & propinqui non convenit.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Portio.

pacta de lucranda dote vel dotis parte. Superioribus tamen hæc addenda sunt, multis in locis non fieri tales donationes, uti notat Baldus hæc lege.

i Si mulier dorem non dederit, sed tantum promiserit, eamque postea velit dare, maritus vero recuset: mulier dorem, si ea consistit in rebus mobilibus, deponet ac consignabit: si minus, offeret tantum.

k si res sit immobilis.

l i. e. offerat. Nam immobilium oblatio habetur pro datione.

m Res mobilis ut offeratur.

n Mulier differens dotis præstationem, non meretur propter nuptias donationis præstationem, Bald. §. penult. Instit. de donationib.

o Donatio ex intervallo infirmatur. valet a tempore donationis non infirmatur, quasi retro factum trahatur ad præsens. v. Hor. ii. conf. in fin.

p Si post nuptias donatio potest perfici, multo magis insinuari poterit.

q l. 19. sup. eod.

r d. lex 19. est Justinian. de ea re dixi ibid.

s i. e. donatio propter nuptias.

t & ita abrogatur l. 19. in fin. sup. eod.

u dixi ad l. 23. ff. 1.

a l. 7. §. 7. ff. de pactis.

b Dotis pactum extenditur ad donationem propter nuptias: hoc est, eadem pacta in donatione propter nuptias repetita intelliguntur, quæ in dote constituta continentur, ut hic: Azo in summa tit. de don. ante nupt.

c i. e. tacite ex natura contractus.

d Pacta dotalia tacite repetita intelliguntur in donatione propter nuptias, nisi aliqua fuerint expressa in ipsa donatione. Expressum remouetur præsentia taciti: tacitum venit suppletive: expressum vero suppletionem non recipit.

e Receptum in uno correlativorum extenditur ad aliud, de rebus alibi diximus.

f l. 9. §. de pactis convent.

g l. 10. inf. de pactis convent.

h Dote data seu constituta mulier potest maritum cogere ad constituendam donationem æquali quantitate, qualitate & pactis. Quin, mulier putant, donationem ipso jure constitutam intelligi: arg. hujus authent. hæc similitudine: ut quemadmodum maritus dotis dominus est: ita mulier donationis propter nuptias (licet usufructum habeat maritus.) Item sicut dos soluto matrimonio uxori redditur, l. 2. ff. soluto. Ita hæc donatio, Nov. de æqualitate dotis. 97. §. 1. Item, quantum maritus ex pacto lucrari potest ex dote, tantundem uxor lucretur ex dicta donatione, ut æqualitas in omnibus servetur, licet nullum pactum in lucro talis donationis interveniret, vers. fin. autem donatio. sup. eod. Quæ si ita sunt, parum profunt

Cum

a τῆς ἀνδρὸς ἢ
ἐκ τῆς γυναικὸς
ἀμφότεροι
impuberes puellæ
& pupillæ dissen-
tiant. 4. Harm. 4.
5. 22.

b Tutoris arbi-
trium quæritur in
nuptiis puellæ.

c Matris arbitri-
um quæritur in
eligendo filiam ma-
rito. l. 20. inf. eod.
Augustinus epist.
133. Rogatus sum
ut confirmarem
nuptias puellæ,
faciem, inquam,
sed mater puellæ
non adest: & tu
scis ad nuptias
contrahendas vo-
luntatem ejus ne-
cessariam. adde
Cujac. 3. obs. 15. dxi
ad l. 25. ff. de rit.
d. l. 18. l. 20. inf.
eod.

e facit l. 3. in fin.
ff. de adm. tut.

f Potestne parens
committere ali-
cujus arbitrio po-
testatem elocandæ
filie? potest. l. 14.
ff. de dote puleg.

g Consensus pa-
tris requiritur in
nuptiis libero-
rum: at non ejus
subscriptio ad ta-
bularum nuptiales.
patris subscriptio
non ad substan-
tiam nuptiarum
pertinet.

h Nubere hone-
ste liberto mariti
mulier non pot-
est, ut hic. 4. Harm.
m. 6. §. 49. l.
Quamquam in 62.
§. mulier. l. ff. de
rit. nupt. Paul.
2. sent. 19. §. ult.
i hoc abrogatur.
l. 15. §. eod.

k adde l. 14. §. 2.
ff. de ritu. l. 1. §. 2.
ff. de concub.

l & honestam. l.
1. §. 3. ff. de concub.
Nov. 115. c. 1. §. 6.

m Nuptiis filii
pater, qui non ad-
versatur, consen-
tire intelligitur:
& natum ex eo
nepotem alere co-
gitur. Syn. 28. t. 4.
c. 30.

n aliud si igno-
ret. l. 11. ff. de statu.
o l. 7. in fin. ff. de
statu.

p Jussum igitur
præcedere non est
necesse: cum suffi-
ciat, post cognitam
nuptias, non con-
tradecere, hoc est,
ratum habere.

q l. 38. l. 63. l. 65.
in fin. ff. de ritu
nupt. 28. Syn. 4. c.
30.

r contempit, Con-
tius ita restituit. l.
1. c. 7. ex Thaleleo & Ulpiani fragmento 5. & l. 11. ff. de statu. Græci legunt τὸν ἀφθόνον.

Postumus itaque non minus interpretari susceptos conceptos, l. 17. ff. ad Treb. v. Cujac. 13. obs. 25.

t l. 18. ff. de ritu.
u non pœnitente. Contius l. c. 7. non renitente. Cujacius 13. obs. 25. non parente. Auredanus.

x l. 20. ff. de ritu.
y Imo potest. l. 20. in fin. inf. eod.

z Nati ex ea, quæ præsumitur uxor, præsumuntur legitimi. his adde l. 6. ff. de hie, qui sui. l. 11. §. 9. ff. de adn. Gail. 2. obs. v. 79. ut hinc etiam colligas, Ignorantiam non præsumi in vicino, l. 55. ff. locari. alias præsumitur ignorantia. l. 6. inf. qui milit. Quid, si testis interro-
gatus eam rationem reddidit testimonii, quod videlicet fuerit vicinus, an fidem faciet? v. Bald. in l. con. v. p. 15. sup. de episc. & cleric. v. Bartim. l. 1. ff. si certum.

Cum de nuptiis puellæ a quaritur, nec inter tuto-
rem b & matrem c & propinquos d de eligendo
futuro marito convenit: arbitrium e Præsidis pro-
vinciæ necessarium est f.

Si pater puellæ instrumento non subscripsit.

2. Iidem AA. Trophimæ.

Si nuptiis pater tuus consensit: nihil oberit tibi, quod
sinstrumento ad matrimonium pertinenti non subscri-
psit g.

De liberto.

3. Iidem AA. Valeriæ.

Libertum h, qui patronam, seu patroni filiam, vel con-
jugem, vel neptem, vel proneptem uxorem ducere au-
sus est, apud competentem judicem accusare poteris i:
moribus temporum meorum congruentem sententiam
daturum: quæ hujusmodi conjunctiones odiosas esse me-
rito duxerunt.

Ne liberi concubinas parentum ducant.

4. Imp. Alexander A. Perpetuo.

Liberi concubinas k parentum suorum || uxores || duce-
re non possunt: quia minus religiosam & probabilem l
rem facere videntur. Qui si contra hoc fecerint, crimen
stupri committant.

De tacito consensu patris.

5. Idem A. Maximæ.

Si m (ut proponis) pater quondam mariti tui, in cujus
sfuit potestate, cognitis n nuptiis vestris, non o con-
tradixit p: vereri non debes, || ne || nepotem suum non
agnoscat.

De matrimonio in provincia contra mandata Principum
contracto.

6. Imp. Gordianus A. Valeriæ.

Et si contra q mandata Principum contractum sit in
provincia consentiente muliere matrimonium, tamen
post depositum officium, si in eadem voluntate perseve-
raverit, iuxta nuptiæ efficiuntur: & ideo postea liberos
susceptos r, natosque ex iusto matrimonio, legitimos esse,
responsum s viri prudentissimi Pauli declarat.

Si pater non consenserit.

7. Idem A. Apro.

Si (ut proponis) post querelam de marito a filia || tua ||
Sad te delatam dissolutum est matrimonium, nec te con-
sentiente ad eundem regressa t est: minus legitima con-
junctio est, cessante patris voluntate, in cujus est potesta-
te: atque ideo non petente u filia, petitionem dotis repe-
tere non prohiberis.

Quorum consensus requiritur vel non.

8. Idem A. Romano.

In copulandis nuptiis, nec curatoris x, qui solam rei fa-
miliaris sustinet administrationem, nec cognatorum vel
adfinium ulla auctoritas potest y intervenire: sed spe-
ctanda est ejus voluntas, de cujus conjunctione tra-
ctatur.

De nuptiis contra mandata contractis.

Quidam ajunt se hanc constitutionem in quibusdam exempla-
ribus reperisse. Quam tamen in nullis libris reperi, nec Græci
eam habuerint, ne quid desideretur, adscripsi.

Idem A. Rationalibus.

Manifestum est, nuptiis contra mandata contractis, do-
tem, quæ data illo tempore, cum traducta est, fuerat,
iuxta sententiam D. Severi fieri caducam; nec, si consen-
su postea coepisse videatur matrimonium, in præteritum
commisso vitio potuit mederi. Dat. Kal. April. Antiochia,
Gordiano A. & Aviola Consil. 240.

De tabulis nuptialibus vel ad filios pertinentibus.

9. Imp. Probus A. Fortunato.

Si vicinis z vel aliis scientibus, uxorem liberorum pro-
creandorum causa domi habuisti, & ex eo matri-
monio filia suscepta est: quamvis neque nuptiales tabu-

læ a neque ad natam filiam pertinentes b factæ sunt, non
ideo minus veritas matrimonii, aut susceptæ filia, suam
habet potestatem.

De nuptæ dignitate.

10. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC.

Paulinæ.

Cum te non ex Senatore patre procreatam, sed ob e ma-
trimonium cum Senatore contractum, clarissimæ d
foeminæ nomen adeptam dicas: claritas, quæ beneficio
mariti tibi parata est, si secundi e ordinis virum postea
fortira es, redacta ad prioris dignitatis statum deposti-
ta f est.

De uxore a parentibus retenta.

11. Iidem AA. & CC. Alexandro.

Si invita detinetur g uxor tua a parentibus suis: inter-
pellatus Rector provinciæ amicus noster, exhibita h
muliere, voluntatem ejus secutus, desiderio tuo mede-
bitur.

De filiofamilias.

12. Iidem AA. & CC. Sabino.

Nec filium i quidem familias invitum k ad uxorem
ducendam cogi, legum disciplina permittit. Igitur,
sicut desideras, observatis juris præceptis sociare conju-
gio tuo, quam volueris, non impedieris: ita tamen, ut
contrahendis nuptiis patris tui l consensus accedat.

De instrumentis.

13. Iidem AA. & CC. Onesimo.

Neque sine m nuptiis instrumenta facta ad probatio-
nem matrimonii sunt idonea, diversum veritate con-
tinente: neque non n interpositis instrumentis, jure
contractum matrimonium, irritum est: cum ommissa o
quoque scriptura, cetera nuptiarum indicia p non sint
irrita.

De libertate contrahendi vel distrahendi.

14. Iidem AA. & CC. Titio.

Neque ab initio q matrimonium contrahere, neque
dissociatum reconciliare r quisquam cogi s potest:
unde intelligis liberam t facultatem contrahendi atque
distrahendi u matrimonii transferri ad necessitatem non
oportere.

De liberta.

15. Iidem AA. & CC. Tatiano.

Uxorem libertam suam manumissori, si x non sit ex his
personis, quæ y specialiter prohibentur, ducere non
est interdictum, & ex eo matrimonio iustos patri filios na-
sci certissimum est.

In auth. ut liberti de cetero. §. si quis autem. coll. 6.

tit. 7. al. 6. Nov. 78. c. 3.

Sed novo jure nulla dignitas prohibet cum liberta nuptias con-
strahi, dotalibus instrumentis confectis.

De filia a patre exposita, & ab alio nutrita.

16. Iidem AA. & CC. Rhodoni.

Patrem, qui filiam exposuit z, hanc nunc adultam
sumptibus & labore || tuo || factam, matrimonio con-
jungi filio tuo desiderantis favere voto convenit: qui si re-
nitatur, alimentorum a solutioni || in hoc solummodo ca-
su || parere debet.

De cognatis & affinibus.

17. Iidem AA. & CC.

Nemini b liceat contrahere matrimonium cum
filia c, nepte, vel pronepte: itemque cum ma-
tre d, ayia, vel proavia: & ex latere e amita f ac ma-

ἀμφότεροι τὰ συγγενεῖς. Cujac. 17. obs. 6. utrumque dici potest, Omisam vel amissam
scripturam non vitare reliqua indicia nuptiarum.

p Matrimonium indicio probari potest.

q De nuptiis nunc primum contractis.

r De nuptiis reconciliatis & redintegratis. v. l. 17. inf. de repud.

s l. 12. sup. eod.

t l. 12. in fin. sup. eod. l. 21. l. 28. ff. de ritu. l. 134. ff. de verb. oblig.

u De nuptiis distractis. l. 19. ff. de verb. obl.

x sublata est hodie hæc distinctio, Authens. Sed novo. inf. eod.

y Generalis permissio non continet casus specialiter prohibitos.

z Titius pater filiam exposuit: Cujus expositam educavit: Cujus requiritur consensus in
exposita elocanda? Naturalis patris.

a Educator patri filiam suam vindicanti imputat alimenta: Senec. contro. 6. Pete quan-
tum vis pro disciplinis, imputa quantum vis pro alimentis. & educator apud Quintil. de-
clamat. 278. Recipere illud, nisi solutis alimentis non potuisti. & post, alimenta solvisti,
computasti mecum ut expositam reciperes. adde l. 1. inf. de infancibus exposit. Ergo, quæ
miseri cordis causa dantur, interdum repetuntur. l. 7. in pr. ff. de calumniator. Cujac. 16.
obs. v. 36.

b Nuptiæ prohibita inter ascendentes & descendentes, ut hic, etiam si naturales tantum
vel adoptivi sint, quod etiam obtinet dissoluta potestate. pudori enim sit avi appellatio ei,
quæ quondam neptis fuerit. 4. Harm. c. 5. 21. adde legem Salicam antiquam Francorum huic
pene similem. l. 14. c. 12.

c v. l. 53. l. 68. ff. de ritu. v. Ulp. §. 5. v. 6. Harm. 4.

d §. 1. inf. de nupt.

e l. 68. de ritu.

f l. 17. §. 2. ff. de ritu. §. 5. inf. de nupt.

a l. 13. l. 20. inf.
eod. l. 7. ff. de non-
sal. l. 11. inf. de re-
pud. Nov. 22. Nov.
74. Nov. 117.

b Nativitatis scri-
ptura ad natos li-
beros pertinentes.

γαιος ὁ πατήρ,
de quibus l. 2. §. 1.
ff. de excus. tutor.

c Uxor senatoris
clarissima. Sena-
tores igitur cla-
rissimi. l. 13. C. de
dignis. Nov. 22. c.
36. v. l. 100. ff. de
verb. sign. l. fami-
lia. §. ff. de sena-
tor.

d v. quæ scripti
ad l. 5. ff. de curat.
furios. l. 8. ff. de sa-
natorib.

e i. e. inferioris.
d. c. 36. l. 5. in fin. ff.
de senatorib.

f Quæ iterum
nubit, non utitur
privilegiis prio-
ris mariti. d. c. 36.
l. 22. §. 1. ff. ad mu-
nicipalem.

g Poena detinen-
tis uxorem alte-
rius: adde l. 8. inf.
de divortis.

h De uxore ex-
hibenda & ducen-
da agi potest ad-
versus focerum.
l. 2. ff. de liber. ex-
hib.

i l. 14. inf. eod.
l. 21. ff. de ritu.

k Matrimonium
metu contractum,
non subsistit, &
impune dissolvi-
tur. l. 14. inf. eod.

l si novo consen-
su confirmetur.
vide VVurmser. 1.
pract. 36. cap. 1.
Gail. 2. pract. 93.

m Nuptiæ abs-
que dotalibus in-
strumentis con-
trahi possunt, dum
ea servantur, quæ
leges servari præ-
cipiunt. 4. Harm.

n Matrimonium
non requirit in-
strumenta dota-
lia. Nuptiæ pos-
sunt esse, licet te-
stationes in feri-
tis non sint. l. 4.
in fin. ff. de pign.

o amissa, sic Græ-
ci legunt ἀπολα-

a d. 5. 5.

b 5. 2. *Inst. de nupt. l. 35. §. 1. ff. de verb. obl.*c 4. 56. ff. *de ritu. l. 2. §. 1. nuptia ex rescripto. l. ult. §. de inst. Gajus*d Neptem ex forore tamen ducere plebiscito quondam permissum fuisse refert Plutar. *Probl. 6. verum id postea sublatum, adeo ut ne proneptem quidem sororis ducere liceat. l. 39. ff. de ritu: Alexius Comnenus lib. juris orientalis in constitutione Alexii*e *Inst. 4. §. 4. d Neptem ex forore tamen ducere plebiscito quondam permissum fuisse refert Plutar. Probl. 6. verum id postea sublatum, adeo ut ne proneptem quidem sororis ducere liceat. l. 39. ff. de ritu: Alexius Comnenus lib. juris orientalis in constitutione Alexii*f *Inst. 4. §. 4. d Neptem ex forore tamen ducere plebiscito quondam permissum fuisse refert Plutar. Probl. 6. verum id postea sublatum, adeo ut ne proneptem quidem sororis ducere liceat. l. 39. ff. de ritu: Alexius Comnenus lib. juris orientalis in constitutione Alexii*g *Inst. 4. §. 4. d Neptem ex forore tamen ducere plebiscito quondam permissum fuisse refert Plutar. Probl. 6. verum id postea sublatum, adeo ut ne proneptem quidem sororis ducere liceat. l. 39. ff. de ritu: Alexius Comnenus lib. juris orientalis in constitutione Alexii*h *Inst. 4. §. 4. d Neptem ex forore tamen ducere plebiscito quondam permissum fuisse refert Plutar. Probl. 6. verum id postea sublatum, adeo ut ne proneptem quidem sororis ducere liceat. l. 39. ff. de ritu: Alexius Comnenus lib. juris orientalis in constitutione Alexii*i *Inst. 4. §. 4. d Neptem ex forore tamen ducere plebiscito quondam permissum fuisse refert Plutar. Probl. 6. verum id postea sublatum, adeo ut ne proneptem quidem sororis ducere liceat. l. 39. ff. de ritu: Alexius Comnenus lib. juris orientalis in constitutione Alexii*k *Inst. 4. §. 4. d Neptem ex forore tamen ducere plebiscito quondam permissum fuisse refert Plutar. Probl. 6. verum id postea sublatum, adeo ut ne proneptem quidem sororis ducere liceat. l. 39. ff. de ritu: Alexius Comnenus lib. juris orientalis in constitutione Alexii*l *Inst. 4. §. 4. d Neptem ex forore tamen ducere plebiscito quondam permissum fuisse refert Plutar. Probl. 6. verum id postea sublatum, adeo ut ne proneptem quidem sororis ducere liceat. l. 39. ff. de ritu: Alexius Comnenus lib. juris orientalis in constitutione Alexii*m *Inst. 4. §. 4. d Neptem ex forore tamen ducere plebiscito quondam permissum fuisse refert Plutar. Probl. 6. verum id postea sublatum, adeo ut ne proneptem quidem sororis ducere liceat. l. 39. ff. de ritu: Alexius Comnenus lib. juris orientalis in constitutione Alexii*n *Inst. 4. §. 4. d Neptem ex forore tamen ducere plebiscito quondam permissum fuisse refert Plutar. Probl. 6. verum id postea sublatum, adeo ut ne proneptem quidem sororis ducere liceat. l. 39. ff. de ritu: Alexius Comnenus lib. juris orientalis in constitutione Alexii*o *Inst. 4. §. 4. d Neptem ex forore tamen ducere plebiscito quondam permissum fuisse refert Plutar. Probl. 6. verum id postea sublatum, adeo ut ne proneptem quidem sororis ducere liceat. l. 39. ff. de ritu: Alexius Comnenus lib. juris orientalis in constitutione Alexii*p *Inst. 4. §. 4. d Neptem ex forore tamen ducere plebiscito quondam permissum fuisse refert Plutar. Probl. 6. verum id postea sublatum, adeo ut ne proneptem quidem sororis ducere liceat. l. 39. ff. de ritu: Alexius Comnenus lib. juris orientalis in constitutione Alexii*q *Inst. 4. §. 4. d Neptem ex forore tamen ducere plebiscito quondam permissum fuisse refert Plutar. Probl. 6. verum id postea sublatum, adeo ut ne proneptem quidem sororis ducere liceat. l. 39. ff. de ritu: Alexius Comnenus lib. juris orientalis in constitutione Alexii*r *Inst. 4. §. 4. d Neptem ex forore tamen ducere plebiscito quondam permissum fuisse refert Plutar. Probl. 6. verum id postea sublatum, adeo ut ne proneptem quidem sororis ducere liceat. l. 39. ff. de ritu: Alexius Comnenus lib. juris orientalis in constitutione Alexii*s *Inst. 4. §. 4. d Neptem ex forore tamen ducere plebiscito quondam permissum fuisse refert Plutar. Probl. 6. verum id postea sublatum, adeo ut ne proneptem quidem sororis ducere liceat. l. 39. ff. de ritu: Alexius Comnenus lib. juris orientalis in constitutione Alexii*t *Inst. 4. §. 4. d Neptem ex forore tamen ducere plebiscito quondam permissum fuisse refert Plutar. Probl. 6. verum id postea sublatum, adeo ut ne proneptem quidem sororis ducere liceat. l. 39. ff. de ritu: Alexius Comnenus lib. juris orientalis in constitutione Alexii*u *Inst. 4. §. 4. d Neptem ex forore tamen ducere plebiscito quondam permissum fuisse refert Plutar. Probl. 6. verum id postea sublatum, adeo ut ne proneptem quidem sororis ducere liceat. l. 39. ff. de ritu: Alexius Comnenus lib. juris orientalis in constitutione Alexii*v *Inst. 4. §. 4. d Neptem ex forore tamen ducere plebiscito quondam permissum fuisse refert Plutar. Probl. 6. verum id postea sublatum, adeo ut ne proneptem quidem sororis ducere liceat. l. 39. ff. de ritu: Alexius Comnenus lib. juris orientalis in constitutione Alexii*w *Inst. 4. §. 4. d Neptem ex forore tamen ducere plebiscito quondam permissum fuisse refert Plutar. Probl. 6. verum id postea sublatum, adeo ut ne proneptem quidem sororis ducere liceat. l. 39. ff. de ritu: Alexius Comnenus lib. juris orientalis in constitutione Alexii*x *Inst. 4. §. 4. d Neptem ex forore tamen ducere plebiscito quondam permissum fuisse refert Plutar. Probl. 6. verum id postea sublatum, adeo ut ne proneptem quidem sororis ducere liceat. l. 39. ff. de ritu: Alexius Comnenus lib. juris orientalis in constitutione Alexii*y *Inst. 4. §. 4. d Neptem ex forore tamen ducere plebiscito quondam permissum fuisse refert Plutar. Probl. 6. verum id postea sublatum, adeo ut ne proneptem quidem sororis ducere liceat. l. 39. ff. de ritu: Alexius Comnenus lib. juris orientalis in constitutione Alexii*z *Inst. 4. §. 4. d Neptem ex forore tamen ducere plebiscito quondam permissum fuisse refert Plutar. Probl. 6. verum id postea sublatum, adeo ut ne proneptem quidem sororis ducere liceat. l. 39. ff. de ritu: Alexius Comnenus lib. juris orientalis in constitutione Alexii*aa *Inst. 4. §. 4. d Neptem ex forore tamen ducere plebiscito quondam permissum fuisse refert Plutar. Probl. 6. verum id postea sublatum, adeo ut ne proneptem quidem sororis ducere liceat. l. 39. ff. de ritu: Alexius Comnenus lib. juris orientalis in constitutione Alexii*ab *Inst. 4. §. 4. d Neptem ex forore tamen ducere plebiscito quondam permissum fuisse refert Plutar. Probl. 6. verum id postea sublatum, adeo ut ne proneptem quidem sororis ducere liceat. l. 39. ff. de ritu: Alexius Comnenus lib. juris orientalis in constitutione Alexii*ac *Inst. 4. §. 4. d Neptem ex forore tamen ducere plebiscito quondam permissum fuisse refert Plutar. Probl. 6. verum id postea sublatum, adeo ut ne proneptem quidem sororis ducere liceat. l. 39. ff. de ritu: Alexius Comnenus lib. juris orientalis in constitutione Alexii*ad *Inst. 4. §. 4. d Neptem ex forore tamen ducere plebiscito quondam permissum fuisse refert Plutar. Probl. 6. verum id postea sublatum, adeo ut ne proneptem quidem sororis ducere liceat. l. 39. ff. de ritu: Alexius Comnenus lib. juris orientalis in constitutione Alexii*ae *Inst. 4. §. 4. d Neptem ex forore tamen ducere plebiscito quondam permissum fuisse refert Plutar. Probl. 6. verum id postea sublatum, adeo ut ne proneptem quidem sororis ducere liceat. l. 39. ff. de ritu: Alexius Comnenus lib. juris orientalis in constitutione Alexii*af *Inst. 4. §. 4. d Neptem ex forore tamen ducere plebiscito quondam permissum fuisse refert Plutar. Probl. 6. verum id postea sublatum, adeo ut ne proneptem quidem sororis ducere liceat. l. 39. ff. de ritu: Alexius Comnenus lib. juris orientalis in constitutione Alexii*ag *Inst. 4. §. 4. d Neptem ex forore tamen ducere plebiscito quondam permissum fuisse refert Plutar. Probl. 6. verum id postea sublatum, adeo ut ne proneptem quidem sororis ducere liceat. l. 39. ff. de ritu: Alexius Comnenus lib. juris orientalis in constitutione Alexii*ah *Inst. 4. §. 4. d Neptem ex forore tamen ducere plebiscito quondam permissum fuisse refert Plutar. Probl. 6. verum id postea sublatum, adeo ut ne proneptem quidem sororis ducere liceat. l. 39. ff. de ritu: Alexius Comnenus lib. juris orientalis in constitutione Alexii*ai *Inst. 4. §. 4. d Neptem ex forore tamen ducere plebiscito quondam permissum fuisse refert Plutar. Probl. 6. verum id postea sublatum, adeo ut ne proneptem quidem sororis ducere liceat. l. 39. ff. de ritu: Alexius Comnenus lib. juris orientalis in constitutione Alexii*aj *Inst. 4. §. 4. d Neptem ex forore tamen ducere plebiscito quondam permissum fuisse refert Plutar. Probl. 6. verum id postea sublatum, adeo ut ne proneptem quidem sororis ducere liceat. l. 39. ff. de ritu: Alexius Comnenus lib. juris orientalis in constitutione Alexii*

tertera a, forore b, sororis filia c, & ex ea nepte d: præterea e fratris || tui || filia f, & ex ea nepte. itemque ex affinibus g privigna h, noverca i, nuru k, socru l, ceterisque quæ jure antiquo prohibentur, a quibus cunctos volumus || se || abstinere.

De vidua transeunte ad secundas nuptias.

18. Impp. Valent. Valens & Gratian. AAA. ad Senatū.

Vidua m intra n quintum & vicesimum annum degentes, etiam si o emancipationis libertate gaudent, tamen in secundas nuptias sine patris sententia non conveniant.

† Quod si in conventionis delectu, mulieris voluntas patris p repugnat sententiæ, & propinquorum q; placet admodum (ut in virginum r conjunctionibus sancitum est) habendo examini auctoritatem quoque judicariæ cognitionis adjungi: ut, si pares s sint genere ac moribus competitores, is potior existimetur, quem sibi consulens mulier approbaverit.

† Sed ne forte hi, qui gradu proximo t ad viduarum successionem vocantur, etiam honestas nuptias impediunt, si hujus rei suspicio præcesserit, eorum volumus auctoritatem judiciumque succedere, ad quos etiam si fatalis fors intercesserit, tamen hæreditatis commodum pervenire non possit. Dat. 17. Kalend. Aug. Gratiano A. 2. & Probo Conss. 371.

De consobrinis.

19. Impp. Arcadius & Honorius AA. Eutychiano. P. P.

Celebrandis inter consobrinis u matrimoniis licentia legis hujus salubritate indulta est: ut revocata prisci x juris auctoritate, restinctisque calumniarum fomentis, matrimonium inter y consobrinos z habeatur legitimum: siue ex duobus fratribus, siue ex duabus fororibus, siue ex fratre & forore nati sunt: & ex eo matrimonio editi, legitimi, & suis patribus successores habeantur. Dat. Stilicone 2. & Anthemio Conss. 405.

De puellis.

20. Impp. Honor. & Theod. AA. ad Theodorum Præfectum pratorio.

IN conjunctione filiarum a in sacris b positarum, patris c expectetur arbitrium. Sed si sui juris puella sit intra d quintum & vicesimum annum constituta, ipsius quoque adfensus exploretur. Si patris auxilio destituta, matris e & propinquorum f, & ipsius g quoque requiratur adulta judicium. Si || vero || utroque orbatâ parente, sub curatoris h defensione constituta sit, & inter honestos competitores matrimonii oriatur forte certamen, ut quæritur cui potissimum puella jungenda sit, si puella cultu verecundia i propriam noluerit voluntatem depromere coram positis propinquis, judici k deliberare permissum est, cui melius adulta societur.

Ac vix uno interposito die, Claudium concessisse nuptias: non repertis, qui sequerentur exemplum excepto libertino quodam & altero principali.

e Quæ sequuntur a Triboniano addita sunt ex Constantini & Constantis lege.

f 5. 3. *Inst. de nupt. l. 2. §. si nuptia ex rescripto.* g Nuptiæ prohibentur certis casibus inter alios. 5. 6. *Inst. de nupt. Qui adlines, v. l. 4. §. 3. ff. de gradib. h d. 5. 6. l. 14. in fin. ff. de ritu. l. ult. in fin. ff. de cond. sine causa. l. 38. ff. de adult.*

i 5. 7. *Inst. de nupt. l. 14. §. 4. vers. quidam novercam. ff. de ritu. Nov. 115. c. 3. §. 6. & c. 4. §. 3. l. 5. ff. ad l. Pomp. de parricid. k d. 5. 4. vers. nuru. 5. 6. *Inst. de nupt. l. 7. l. 1. Olim idem primum obtinuit in pupillis, deinde in virginibus puberibus. l. 20. §. cod.**

m aliud erit, si majores 25. ann. o aliud in filio emancipato. l. 25. ff. de ritu nupt. p matris: ita emendat Cujac. 3. obs. 5. q l. 1. §. cod. r pupillarium, Cujac. d. loco ita legit.

s Pares inter corivales mulier unum eligere potest. t Personæ interduum proximiorum in ordine succedendi proximo nocentiores, magisque metuendæ sunt ac suspectæ. facit l. 1. §. ubi pup. u Duorum fratrum liberi inter se conjungi possunt, ut hic. 5. 4. *Inst. de nupt. l. 2. §. de inst. & subst. l. 3. ff. de ritu. adscripta tamen negatio est apud Theoph. & Gaj. l. 1. Inst. 4. §. 7. & ita quoque scriptum reperitur l. 1. C. Th. de incest. nupt.*

v Sed & Harm. 4. tit. 6. §. 32. testatur non licere uxorem ducere τὴν ἐξ ἀδελφῆν, patruelem suam, i. e. filiam patris aut amitz. Paterant tamen conjungi rescripto Principis. l. 1. C. Th. si nupt. ex rescripto. Paul. Monach. in Theod. Ambr. 8. epist. ad Paternum. Cass. 7. Var. 46. Quæ ratione permotus Contius l. 1. l. 5. 9. scribit, hanc legem a Triboniano corruptam. Ut sit, constât inter consobrinis nuptias modo permissas, modo prohibitas fuisse.

w adde Canon. 18. Apost. Aug. 15. de civit. 16. x d. l. 3. y Inter consobrinis matrimonium permissum. z Hic advertendæ leges de nubendo in familia & tribu. Num. 36. Tobia 7. de nubendo ei, qui primus esset genere, cæjasmodi lex Solonis fuit apud Athenienses. Pollux. 3. Onomast. 3. Hujus legis meminit Terentius in Phormione: Lex est (inquit) ut orba, qui sint genere proximi sibi nubant, & illos ducere eadem hæc lex jubet: Idem in Adelphiis: Hæc virgo orba est patre. Hic meus amicus illi genere est proximus. Huic leges cogunt nubere hæc. Fortunat. l. Rhebet. Lex est, orba proximo nubat, vel si eam noluerit in matrimonium ducere, det decem millia. Veram, proximitatis nomine circumscriptæ ac definitæ legibus sunt nuptiæ apud Romanos, vide l. 17. §. cod.

a adde l. 18. §. b non sui juris. c Novell. 115. c. 3. §. 11. d l. 18. §. cod. e l. 1. §. cod. f d. l. 1. & d. l. 18. §. cod. g vide l. 8. §. cod. h d. l. 2. in fin. i Verecundam & consequenter silentem decet esse mulierem. Propter verecundiam naturale est mulierem tacere. l. 1. §. 5. ff. de postulando. k d. l. 1. in fin. §. cod.

Codex

De militibus.

21. Impp. Theod. & Valent. AA. Basso P. P.

Caligato a milite usque ad Protectoris b personam sine aliqua solennitate matrimoniorum liberam, cum ingenuis duntaxat mulieribus contrahendi conjugii permittimus facultatem.

De donatione ante nuptias. De instrumento dotis. De pompa & celebritate nuptiarum.

22. Idem AA. Hierio Præfecto præt.

SI c donationum ante nuptias, vel dotis d instrumenta defuerint, pompa e etiam, aliæque nuptiarum celebritas omittatur: nullus existimet ob id deesse recte alias f inito matrimonio firmitatem, vel ex eo natis liberis jura posse legitimorum auferri: inter g pares honestate personas nulla lege impediende consortium, quod ipsorum consensu, atque amicorum fide firmatur. Dat. 10. Kal. Mart. Constantinop. Felice & Tauro Conss. 428.

De scenicis mulieribus & eorum liberis. 7. De instrumentis dotalibus. 8. De casibus futuris vel præteritis.

23. Justinianus A. Demostheni P. P.

Imperialis benevolentia proprium h hoc esse judicantes, ut omni tempore subjectorum commoda tam investigare, quam eis mederi procuremus: lapsus quoque mulierum, per quos indignam honore conversationem imbecillitate sexus elegerint, competenti moderatione sublevandos esse censuimus, minimeque eis spem mellioris conditionis adimere: ut ad eam respicientes, improvidam & minus honestam electionem facilius derelinquant. Nam ita credimus Dei benevolentiam, & circa genus humanum nimiam clementiam (quantum nostræ naturæ possibile est) imitari i, qui quotidianis hominum peccatis semper ignoscere dignatur, & poenitentiam suscipere nostram, & ad meliorem eam statum deducere. Quod si circa nostros subjectos imperio nos etiam facere differamus: nulla venia digni esse videbimur.

1 ¶ Itaque cum injustum sit, servos quidem libertate donatos posse per divinam indulgentiam natalibus k suis restitui, postque hujusmodi Principale beneficium ita l degere, quasi nunquam servissent, sed ingenui || nati || essent: mulieres autem, quæ scenicis || quidem || ludis sese || ante || immiscuerunt, postea vero sprete mala conditione ad meliorem migrare sententiam, & inhonestam professionem effugerunt, nullam spem Principalis habere beneficii, quod eas ad illum statum reduceret, in quo si nihil inhonesti peccatum esset, commorari potuerunt: Præsentis sanctione clementissima Principale beneficium eis sub ea lege condonamus, ut, si m derelicta mala & inhonestæ conversatione commodiorem vitam amplexæ fuerint, honestatique sese dederint, liceat eis nostro supplicare numini, ut divinos affatus sine dubio mereantur, ad matrimonium eas venire permittentes legitimum: his, qui eis conjungendi sunt nullo timore tenendis, ne scitis præteritarum legum infirmum esse videatur || tale || conjugium, sed ita validum hujusmodi permanere matrimonium confidentibus, quasi nulla præcedente inhonestæ vitæ uxores eas duxerint, siue dignitate præditi sint, siue alio modo scenicas in matrimonium ducere prohibeantur: dum n tamen dotalibus o omnimodo instrumentis non sine scriptis tale probetur conjugium. Nam omni p macula penitus direpta, & quasi suis natalibus hujusmodi mulieribus redditis neque vocabulum inhonestum eis inharere de cætero volumus, neque differentiam aliquam eas habere cum his, quæ nihil simile peccaverunt.

2 ¶ Sed & liberos ex tali matrimonio procreandos, suos & legitimos patri esse: licet q alios ex priore matrimonio legitimos habeat: ut bona ejus

Quod de scenica diximus, idem exigebatur in ancilla: Hieronymus ad Oceanum: Si ad Imperatore stolam illæ, id est, ancillæ, meruerint, inter uxores eas recipere cogentur, &c.

n Probatur conjugium seu matrimonium dotalibus instrumentis: ut inter quos dotis instrumentum intercessisse probatum erit, inter eosdem matrimonium intercessisse & contractum probetur, ut hic: Romanus singul. 448. putat, dotis instrumento plene ac perfecte probari, dotis restitutionem faciendam esse: at non plene probari matrimonium, sed semiplene & præsumptive tantum. §. illud. Nov. ut fratrum filii. 127. Gloss. in l. in concubina. 3. ff. de concubina, & in l. per. C. de fidejussoribus.

o Dotalia instrumenta requiruntur in nuptiis scenicæ a Principe restitutæ.

p Effectus restitutionis natalium inde colligitur, infamem famæ restitutum a testimonio dicendo non arceri.

q Legitimati succedunt cum legitime natis.

a i. e. vile. l. 9. in fin. ff. de custod.

b Præfecti cohortali. ita legit Prætejus in voce Caligatus. De protectoribus dicam ad tit. de domesticis & protectoribus. J. cod.

c Donatio propter nuptias, ad substantiam matrimonii nihil pertinet. l. 3. Cod. Theod. de nupt. l. 3. C. Theod. de sponsalib.

d Dotis instrumenta non sunt de substantia matrimonii: dicam plenius ad Anthem. Maximian. J. cod.

e Pompa hujusmodi, & nuptiarum celebratio non est de substantia matrimonii. adde quæ dixi ad Nov. Leon. 89.

f Matrimonium consistere potest, siue donatione propter nuptias, siue dotis instrumento, siue pompa.

g Hoc innuit, inter impares honestate personas (veluti si senator scenicam ducat permissu Principis) exigi tabulæ nuptiales.

h Proprium Principis, subditorum commodis prospicere.

i Deum imitatur, qui ignoscit.

k Servi natalibus restitui possunt a Principe.

l Effectus restitutionis natalium.

m Scenicæ mulieres, vitæ poenitentes, Principis rescripto cuiusvis, etiam illius, possunt nubere. Hodie non requiritur Rescriptum. Nov. 89. & Nov. 117. Antiqua porro hujus rescripti formula extat apud Cassiodorum epist. 8.

22

tam

a Remittitur jus-
jurandum illegi-
timum, v. l. ult.
ff. qui sariunt.

b i.e. etiam si ces-
set causa finalis
privilegi impe-
trati.

c Dignitatis nu-
da adeptio, fa-
mam interdum
restituit. Ratio
potest hanc esse,
quod concessa di-
gnitate nobili, o-
mnino impedimen-
tum famæ subla-
tum videatur. In-
de putat Baldus,
Tacite famæ re-
stitui, quem Im-
perator suos in-
ter consiliarios
adscivit. Principi-
ps enim comita-
tum illustrem es-
se. l. i. §. de propo-
sita laborum.
d de proprio mo-
tu. c. finem pro-
prio. de pnbendis.
in 6. v. Bald. bit.

e ergo illicitum
matrimonium fa-
mam restitutione
non conueniatur.

f Privilegiū ma-
tris non prodest
filiz ante privi-
legium nate, hinc
concludit Baldus,
non dici filium
regis, qui natus
ante ejus corona-
tionem sit. arg. l.
25. ff. de test. mi-
lis. l. 2. §. 2. ff. de
decur. v. Hoto-
mannum Illustri-
um questionum 2.

g Interdum libe-
ri post mortem
parentum possunt
legitimari.

h l. 22. §. eod. -
i nefarii coitus
damna. v. Nov.
12.

k *μὴν ἐν τῇ
τῇ πρὸς τὴν
τῇ 4. Herm.
4. πρὸς ἀξίω-
ματιαν & Sy-
nopsi 28. tit. 3.
c. 16.*

l Olim tabula nup-
tiales require-
bantur, ut per nu-
ptias liberi, sui fi-
erent uel legitimi.
Nov. 12. Nov. 13. &
inter impares ho-
nestate personas,
l. 22. §. eod. Hodie
non exiguntur,
nisi illustri uxore
non ducat non
illustrem: nisi
sint barbari. Mi-
tius enim cum
Barbaris agitur
propter eorum
simplicitatem
Nov. 17. c. 4. in
reliquis nuptiis
non exiguntur
instrumenta do-
talit, sufficit enim
ut testator fiat a-
pud defensorum
ecclesiarum, quæ ta-
men observatio
remittitur tenuioribus & gregariis militibus, & his, qui nuptias iurejurando confirmant
palam in æt. sacra, vel tactis divinis scripturis. Nov. 74. m Confirmatio matrimo-
nio confirmatur status liberorum, non e contra.

tam ab intestato quam ex testamento isti quoque sine ullo
impedimento percipere possint.

3 ¶ Sed & si tales mulieres post divinum Rescriptum
ad preces earum datum ad matrimonium venire distule-
rint, salvam eis nihilominus a existimationem servare
præcipimus tam in aliis omnibus, quam ad transmitten-
dam, quibus voluerint, suam substantiam, & suscipien-
dam competentem sibi legibus ab aliis relictam, vel ab in-
testato delatam hereditatem.

In auth. Scenicas non solum si fidejussores. §. 2.
coll. 5. tit. 6. al. 4. Nov. 51.

Q uod eis permittetur, etiam si b juraverint in tali professione
se perseveraturas: quia legibus expressum est, illicitæ rei jus-
jurandum servari non oportere: & pœna perjurii, si qua est, in
eum convertenda est, qui exigit.

Finis Authentice, Sequitur textus Codicis.

4 ¶ Similes vero tale merentibus ab Imperatore bene-
ficiū mulieribus, illas etiam esse volumus, quæ digni-
tatem c aliquam || habent, || etsi non Serenissimo Pri-
ncipi supplicaverint, ultroneam d tamen donationem ante
e matrimonium meruerint: ex qua dignitate & aliam
etiam omnem maculam, per quam certis hominibus le-
gitime conjungi mulieres prohibentur, aboleri penitus
oportet.

5 ¶ His illud adjungimus, ut & filia hujusmodi mulie-
rum, si quidem post f expurgationem prioris vitæ ma-
tris suæ nata sint, non videantur scenicarum esse filia,
nec subiacere legibus, quæ prohibuerunt filias scenicarum
certos homines in matrimonium ducere. Sin vero ante
procreata sint, liceat eis preces offerentibus invictissimo
Principi, sacrum sine obstaculo ullo mereri Rescriptum:
per quod eis ita nubere permittatur, quasi non sint sceni-
cæ matris filia: nec jam prohibeantur illis copulari, qui-
bus scenicæ filias vel dignitatis vel alterius causæ gratia
uxores ducere interdicitur, ut tamen omnimodo dotalia
inter eos etiam instrumenta conficiantur.

6 ¶ Sed & si a scenica matre procreata, quæ usque ad
mortem suam in eadem professione duraverit, post g ejus
obitum preces Imperatoris clementiæ obtulerit, & divi-
nam indulgentiam meruerit, liberationem maternæ inju-
riæ, & nubendi licentiam sibi condonantem: istam quo-
que posse sine metu priorum legum in matrimonio illis
copulari, qui dudum scenicæ filiam uxorem ducere pro-
hibebantur.

7 ¶ Imo etiam illud removendum esse censuimus, quod
in priscis legibus (licet obscurius) constitutum est: ut
matrimonia inter b impares honestate || personas || contra-
henda, non aliter quidem valeant, nisi dotalia instrumen-
ta confecta fuerint: his vero || etiam non || intercedenti-
bus, omnimodo firma sint, sine aliqua distinctione perso-
narum: si modo libera sint & ingenuæ mulieres, nulla-
que nefarium vel incestarum conjunctionum suberit sus-
picio. Nam nefarios i & incestos coitus omnibus mo-
dis amputamus, sicut & illos, qui præteritarum legum
sanctione specialiter vetiti sunt, exceptis videlicet his,
quos præsentis lege permittimus: legitimique matrimo-
nii jure muniri præcipimus.

In auth. Ut lic. mat. & avia. §. quia vero legem. coll. 8.
tit. 18. Novell. 117. cap. 4.

M aximis decorati dignitatibus usque k ad Illustres, non
nisi dotaliibus instrumentis l conscriptis, rite contrahunt
nuptias: licet ante contractus retineant: exceptis Barbaris reli-
qui omnes affectu solo recte contrahunt matrimonium.

Finis Auth. Sequitur textus Cod.

8 ¶ His itaque per hanc generalem legem ita constitu-
tis, & de cetero conservandis, præteritas etiam hujusmo-
di conjunctiones ex subiecto tempore factas secundum
prædictam dispositionem judicari præcipimus: ut si m
quis talem uxorem ab initio nostri imperii (prout dictum
est) jam duxerit, & liberis ab ea procreaverit, justos eos
& legitimos, & tam ab intestato quam ex testamento pa-
tris successores habeat, & legitima in posterum nihilomi-
nus ea uxore permanente, procreati quoque liberi legi-
timi sint.

9 ¶ His itaque per hanc generalem legem ita constitu-
tis, & de cetero conservandis, præteritas etiam hujusmo-
di conjunctiones ex subiecto tempore factas secundum
prædictam dispositionem judicari præcipimus: ut si m
quis talem uxorem ab initio nostri imperii (prout dictum
est) jam duxerit, & liberis ab ea procreaverit, justos eos
& legitimos, & tam ab intestato quam ex testamento pa-
tris successores habeat, & legitima in posterum nihilomi-
nus ea uxore permanente, procreati quoque liberi legi-
timi sint.

Verbum nuptiarum quomodo accipitur.

24. Idem A. ad Senatum.

S ancimus, si quis nuptiarum fecerit mentionem in quali-
cunque pacto a, quod ad dandum vel ad faciendum vel
non dandum vel non faciendum concipitur, & si ve nu-
ptiarum tempus dixerit, si ve nuptias nominaverit: non b
aliter intelligi conditionem esse adimplendam, vel || non ||
extenuandam, nisi ipsa nuptiarum accedat festivitas c: &
non esse tempus inspiciendum, in quo nuptiarum ætas vel
fœminis post duodecimum annum accesserit, vel maribus
post 14. annum completum, sed ex quo vota nuptiarum
re ipsa d processerint. Sic enim & antiqui juris contentio
dirimetur, & immensa librorum volumina ad mediocrem
modum tandem pervenient.

De liberis furiosi vel mente capti.

25. Idem A. Juliano ¶ Præf. præf.

S i furiosi parentis liberi, in cujus potestate constitui
sunt, nuptias possint contrahere, apud veteres agitata-
tur: & quidem filiam e furiosi marito posse copulari,
omnes pene juris antiqui conditores admiserunt: suffice-
re enim putaverunt, si pater non contradicat. In filio au-
tem familias dubitabatur: & Ulpianus quidem reulit
Constitutionem Imperatoris Marci, quæ de furioso non lo-
quitur, sed generaliter de filiis mente f captis si ve masculi,
si ve fœminæ sint, qui nuptias contrahunt: ut hoc facere
possint etiam non adito Principe. Et aliam dubitationem
ex hoc emergentem, si hoc, quod de mente capto Consti-
tutio induxit, etiam in furiosis obtinendum sit, quasi ex-
emplo mente capti & furiosi filios adjuvantes. His ita-
que dubitatis, tales ambiguitates decedentes sancimus, hic
repleri, quod divi Marci Constitutioni deesse videtur,
ut g non b solum dementis, sed etiam furiosi liberi cu-
juscunque sexus i possint legitimas contrahere nuptias,
tam dote, quam ante nuptias donatione a curatore eor-
um præstanda, æstimatione k tamen in hac regia urbe
excellentissimi Præfecti urbis, in provinciis autem viro-
rum clarissimorum eorum Præsidum, vel locorum Anti-
stitum, tam opinione l personæ, quam moderatione do-
tis & ante nuptias donationis constituenda, præsentibus
tam curatoribus dementis vel furiosi, quam his, qui ex
genere eorum nobiliores m sunt: ita tamen, ut nulla ex
hac causa oriatur vel in hac regia urbe, vel in provinciis
jactura substantiæ furiosi, vel mente capti, sed gratis n
omnia procedant: ne tale hominum infortunium etiam
expensarum detrimento prægravetur.

De alumna, de suscepta a sacro baptismo.

26. Idem Augustus Juliano Præf.
præf.

S i quis alumnam o suam libertate donaverit, & in ma-
trimonio suo collocaverit: dubitabatur apud antiquos,
utrumne hujusmodi nuptiæ legitimæ esse videantur, an
non? Nos itaque verustam ambiguitatem decedentes,
non esse vetitum matrimonium censuimus: si enim ex
affectu omnes introducuntur nuptiæ, & nihil impium,
nec legibus contrarium in tali copula expectamus: quare
prædictas nuptias inhibendas existimemus? nec enim
homo sic impius invenitur, ut quam ab initio loco fi-
liæ p habuit, eam postea in suo collocet matrimonio:
sed ei credendum est, quia eam & ab initio non ut fi-
liam educavit, & libertate donavit, & dignam esse post-
ea suo putavit matrimonio.

† Ea videlicet persona omnimodo ad nuptias venire
prohibenda, quam aliquis, si ve alumna sit, si ve non, a
sacro sancto suscepit baptismo q: cum nihil aliud sic in-
ducere potest paternam affectionem, & justam nuptiarum
prohibitionem, quam hujusmodi nexus, per quem Deo
mediante animæ eorum copulata sunt.

p Adoptio hæc anonyma est: quia nec vere adoptio, nec vere adrogatio est. v. Zasium. 2.
Responsorum 7. ubi de anonymis in jure tractat.

q Nemo eam ducere potest, quam ex sacro baptismo i suscepit. Ratio hic affertur, quasi
paternitatis, ut hic & 28. Syn. Bas. 5. c. 17. c. 53. Synodus in Trullo apud. 4. Havm. 6. πρὸς
τὸν ἐν τῇ ἀγίᾳ βαπτισμῶς. Balsamon ad distum c. 53. Potest hæc etiam adferri,
ætatis latum discrimen. Quin Harmenopolus loco superiore negat contrahi posse nuptias
cum ejusce mulieris matre aut filia. Demetrius Chomatensis, Archiep. Bulgaria, lib. 3. Juris
Orion. tit. de Secl. cognat. ubi adfert. c. 56. sext. Synodi. Quæ etiam hodie obtinent inter
Ruthenos & Moscos. Sig smund. L. B. ab Herb. in rerum Moscov. commentario. Inter con-
firmatam & patrem ejus qui confirmationi ejus adhibetur, velut sponsor, & pater, cognatio
& prohibicio constituitur. cap. si quis filiam. 30. quest. 1. ex concilio Tridentino 8. ses-
sione cap. 2. Hic etiam locus ostendit, pueros & infantes ad sacramentum baptismatis ob-
latos ab extraneis fuisse. An & a parentibus offerri justum est? v. August. epist. ad Bonifa-
cium. An baptismo in continentia post delictum suscepto pœna delicti minuenda sit? vid.
apud Tiraquel. vass. de panis caus. 26.

De ala-

a ut si ita pactum
sit: Dabis vel fa-
cies si nupserit?

b adde l. 30. §. 1.
ff. de statuliberis.

c puta sacra be-
nedictio, dixi ad
Nov. Leon. 89. ad-
de quæ scripti ad
l. 66. §. 1. ff. de do-
nat. inser vir.
Hotom. 13. l. i. ff.
d. Conditio nu-
ptiarum impletur
per actum & rem
ipsam, non per
habitum & po-
tentiam. Salyet.

e v. Theoph. Inst.
de nuptiis.

f vide Testum in
mente captis.

g Argumentum a
mente capto ad
furiosum.

h Dementis &
furiosi filii, cu-
juscunque sexus
sint, nuptias con-
trahere possunt,
dotem constitue-
re, & donare pro-
pter nuptias, cu-
ratore & judice
adhibitis. l. 28. §.
de episc. aud.

i Inst. de nupt.
in princ.

k l. 43. ff. de le-
gat. 3.

l Quo quisque
dignioris est fa-
milie, majorem
dotem meretur.
l. 28. §. de episc.
aud. l. 60. ff. de ju-
re dot.

m Præsumitur
pro nobilioribus.
d. l. 28. l. 1. J. de
cond. in hœr.

n hinc conclu-
dunt, Pauperum
advocatis nullum
deberi honora-
rium.

o Alumnam du-
cere possumus.
Collectaneam
vertit interpres
Basilicon tit. de
nupt. & collecta-
neæ exemplum
ponit in ancilla
patris. Possis &
alumnam inter-
pretari eam quam
quis ab alio ex-
positam aluit. v.
Festum in Alie-
lus. adde de alu-
mino quæ scripti
ad l. 1. J. quæ res
pignor.

Pæna incestuorum & vetitarum nuptiarum.

6. Imp. Arcadius & Honorius AA. Euty-
chiano P.P.

SI quis incesti & vetitæ conjugii sese nuptiis funestave-
rit: proprias, quandiu vixerit, teneat facultates: sed
neque uxorem neque filios ex ea editos, habere cre-
datur.

† Nihil prorsus prædictis e, neque per interpositam
quidem personam vel donet superstes vel moriturus dere-
linquat: dos si qua forte solemniter aut data aut promissa
fuerit, juxta jus antiquum filii nostri commodis cedat:
testamento suo extraneis h nihil derelinquat: sed (sive
testato sive intestato) legibus ei & jure succedant, si qui
forte ex justo & legitimo matrimonio editi fuerint: hoc
est, de descendantibus filius, filia, nepos, neptis, prone-
pos, proneptis: de ascendentibus autem, pater, mater,
avus, avia: de latere, frater, soror, patruus, amita.

† Testandi sane ita demum habeat facultatem, ut his
tantummodo personis pro juris ac legum, quod voluerit,
arbitrio relinquat, quas succedere imperialis præcepti te-
nore mandavimus: ita tamen, ut ab hæreditate de-
functi penitus arceatur, si quis ex his k, quos memoravi-
mus, in contrahendis incestis nuptiis consilium inisse
monstrabitur, successuro in locum illius, qui post eum
gradu proximus invenitur.

† Ea sane, quæ de viris cavimus, etiam de foeminis,
quæ prædictorum sese consortiis commaculaverint, custo-
diantur.

† Memoratis vero personis non extantibus, || nostro ||
fisco locus pateat. Dat. 6. Id. Decemb. Constantinop.
Arcadio 4. & Honorio 3. AA. Confl. 396.

*In auth. de incestis & nefariis nuptiis. §. 1. collat. 2.
tit. 7. al. 6. Nov. 12. c. 1.*

Incestas nuptias contrahentis pæna est, confiscatio l bonorum
tam caterorum, quam dotis: exilium m etiam & cinguli (si
quo potitur) spoliatio: verberatio quoque, si vilis est; scæmina
quoque talia scienter peccante, simili pæna subjungenda. Suc-
ciantia sic amissa n, liberis hoc ipso sui juris effectis, si quos
habet legitimos, applicetur, ut tamen pater ab his alatur: qui-
bus non extantibus, fisco desertur.

*In auth. quib. mod. nat. efficiantur sui. §. fin. coll. 7.
tit. 1. Nov. 89. c. ult.*

Ex o complexu nefario aut incesto, seu damnato liberi nec p
naturalis sunt nominandi, omnis paternæ substantiæ indi-
gni beneficio, ut nec alantur q a patre.

De humilibus & abjectis foeminis, nec non de Senatoribus.

7. Imp. Valentin. & Martianus r AA.
Palladio P. P.

Humilem s vel abjectam t foeminam minime eam ju-
dicamus intelligi, quæ licet pauper u, ab ingenuis ta-
men parentibus nata sit. Unde licere statuimus Senatori-
bus & quibuscunque amplissimis dignitatibus præditis,
ex x ingenuis parentibus natis, quamvis pauperes, in
matrimonio sibi accipere, nullamque inter ingenuas &
opulentiores ex divitiis & opulentioris fortuna y esse di-
stantiam. Humiles z vero abjectasque personas eas tan-
tummodo mulieres esse censemus; ancillam, ancillæ fili-
am, libertam a, libertæ filiam || scenicam, scenicæ filiam,
tabernariam, tabernariæ vel ||, lenonis aut arenariæ filiam;
aut eam, quæ mercimoniis publice præfuit. Ideoque hu-
jusmodi inhibuisse nuptias Senatoribus b harum foemi-
narum, quas modo enumeravimus, æquum est. Datum
Prid. Non. April. Constantinop. Aetio & Alterio c Confl. 454.

De uxore fratris.

8. Imp. Zeno A. Epinico P. P.

Licet quidam Ægyptiorum d idcirco mortuo-

† Nihil prorsus prædictis e, neque per interpositam
quidem personam vel donet superstes vel moriturus dere-
linquat: dos si qua forte solemniter aut data aut promissa
fuerit, juxta jus antiquum filii nostri commodis cedat:
testamento suo extraneis h nihil derelinquat: sed (sive
testato sive intestato) legibus ei & jure succedant, si qui
forte ex justo & legitimo matrimonio editi fuerint: hoc
est, de descendantibus filius, filia, nepos, neptis, prone-
pos, proneptis: de ascendentibus autem, pater, mater,
avus, avia: de latere, frater, soror, patruus, amita.

rum a fratrum sibi conjuges b matrimonio copulaverint,
quod e post illorum mortem mansisse virgines diceban-
tur, arbitrati scilicet (quod certis d legum conditoribus
placuit) cum corpore e non convenerint, nuptias non
videri || re || esse contractas; & hujusmodi connubia tunc
temporis celebrata, firmata sunt: tamen præsentis lege
sancimus, si quæ hujusmodi nuptiæ contractæ fuerint, eas
earumque contractores, & ex his progenitos, antiquarum
legum tenori subjacere, nec ad exemplum Ægyptiorum
(de quibus supra dictum est) eas videri fuisse firmas, vel
esse firmandas.

*Abrogatio Rescriptorum vel Pragmaticarum formarum,
aut Constitutionum, quæ tyrannidis tempore ince-
stas nuptias permiserant.*

9. Imp. Anastasius f A. Severiano P. P

A incestis nuptiis universi, qui nostro reguntur impe-
rio, noverint temperandum: nam rescripta g quo-
que omnia, vel pragmaticas formas, aut Constitutiones
impas, quæ quibusdam personis tyrannidis tempore per-
miserunt scelestis contubernio matrimonii nomen impo-
nere, ut fratris filiam h, vel sororis i, vel eam, quæ cum
fratre quondam nuptiali jure habitaverat, uxorem legi-
timam turpissimo consortio liceret amplecti, aut ut alia
hujusmodi committerentur, viribus carere decernimus:
ne dissimulatione culpabili nefanda licentia corroboretur.

DE INTERDICTO & MATRIMONIO INTER PUPILLAM ET TUTOREM SEU CURATOREM FILIOSQUE EORUM.

TIT. VI.

De rusticitate & imperitia.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Marino.

Senatusconsulti m auctoritatem, quo inter pupillam
& tutoris filium connubium saluberrime sublatum
est, circumveniri rusticitatis & imperitiæ velamen-
tis non oportet.

De matre pupilla.

2. Imp. Alexand. A. Byrrho.

Mater pupillæ cum n tutore filia suæ, vel filio tutoris
nuptias contrahere non prohibetur.

De curatore post nuptias dato.

3. Idem A. Rogatiano.

Cum proponas, ei, quam matrimonio tuo junctam
suggeris, post liberos susceptos curatorem patrem o
tuum datum, quem contendis, nec te in potestate habuis-
se: cum rite contractum matrimonium ex post p facto vi-
tari non potuerit, justam interpretationem mittere non
debes, ne liberi, quos habetis, non ex justo matrimonio
suscepti videantur. Ut autem omnis scrupulus q auferatur,
insistere pater tuus debet, nec non & uxor tua, ut
alius loco ejus detur: habebit enim facultatem repetendæ
rationis negotiorum gestorum, ab eo qui fuerit substitui-
tus.

De filio liberti tutoris.

4. Imp. Philippus A. Higinæ.

Libertinum, qui filio suo naturali r, quem in servi-
tute suscepit, postea manumisso pupillam suam,
eandemque patroni sui filiam in matrimonio collo-
cavit, ad sententiam amplissimi Ordinis, qui hujus-

l. 38. §. 1. ff. de adult. De sororis filia, nepte & pronepte loquuntur autores, non de fra-
tris filia, & in legentissima ff. de cond. sine caus. l. 57. §. 1. ff. de ritu. de avunculo, non de pa-
truo: Quare quod Dion scribit, Nervam vetuisse, Ne quis ἀδελφίδην duceret, de sorori-
s non de fratris filia intelligitur, ne duceretur, cujus mater duci non poterat. Postea id immu-
ratum: neque hodie licet tertio gradu ullam ducere, ut hic. l. 17. §. de nupt. §. 3. Inst. de nupt.

k Jure canonico hujusmodi matrimonium subsistit. v. VVirmf. 1. præf. 36. c. 2.
l. 15. ff. de spons. l. 59. l. 60. ff. de ritu. l. ult. ff. de leg. 1. l. 2. §. 1. ff. de his, qui in indig. 4. Hartm.
6. c. 1. p. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

m d. l. 59. l. 60. §. 1. l. 14. J. de excus. tut. n Privigni sui tutor quis esse potest.
l. ult. J. de contr. jud. tut. o Socer non prohibetur dari curator nuri. l. 17. J. de ex-
cus. tut. p Titius Cajam duxit, Titii pater Cajæ datus est tutor: estne dirimendum
matrimonium? non est. Nam rite contractum matrimonium ex post facto non vitatur.
adde l. 28. §. de nuptiis q Suspicionem etiam vir bonus cavere debet: sic Julius Cæ-
sar: Meos tam suspitione, quam crimine judico cavere oportere: Suet. in Julio 74. sic Livia
apud Dionem: Oportet et Auguste non modo non peccare, sed ne videri quidem peccasse.
r Eroti Pamphilus nascitur, Eros manumissus, tutor Cajæ filia patroni datur. potestne
Eros Pamphilus suo naturali pupillam suam elocare? non potest, & sic appellatione filio-
rum naturales filii continentur. adde l. 64. ff. de R. N.

modi

a cum consobri-
na, sorore, fratris
filia, ejusve uxore.
Hæc enim ex-
empla ponuntur
in l. 3. c. Th. cod.
Unde lex desum-
pta est.
b Olim pæna in-
genium & proscripti-
onis erat. d. l. 3.
c Prima pæna in-
cestuorum nuptia-
rum. §. 12. Inst. de
nuptiis.
d Secunda. d. §. 12.
vers. itaque.
e Tertia. Novell.
143. vers. Sanci-
mus.
f Quarta.
g l. 4. §. cod. l. 52.
ff. de ritu. l. 3. ff. de
jure dot. §. 12. Inst.
de nuptiis.
h Quinta.
i Sexta.
k personis.
l v. J. cod.
m i. e. deporta-
tio, facit lex §. ff.
de quaestioib. Se-
ptima pæna.
n Octava pæna,
honorum priva-
tio.
o Spurius jure ci-
vili neque inter
vivos, neque ultra
voluntate
quidquam ex bo-
nis paternis ca-
pere potest. Cu-
jus sententiæ am-
pliationes qua-
tuordecim, excep-
tiones decem vi-
de apud Duena-
zum. reg. 366.
p Nona pæna.
Nov. 74. c. 6. alias
pænas vide apud
Clarum §. sent. §.
incestus. 9.
q v. Nov. 89. c.
15.
r Fit hujus con-
stitutionis a Mar-
tiano latæ men-
tio Nov. 117. c. 6.
s Pars Novellæ
Martiani de ma-
trimoniis Senato-
rum. §. humiles.
t d. c. 6.
u Non ideo quis
humilis aut ab-
jectus, quia pau-
per. v. omnino d.
Nov. Martiani.
x Ex ingenuis
parentibus na-
scentur interdum
pauperes liberi.
y hinc illud Ho-
ratiæ lib. Epodon,
ode 4. Fortuna
mores non mutat
genus.
z Humiles & ab-
jectæ personæ,
quæ vide l. 1. J. de
natur. liber.

a Id abrogatum
Nov. 89. c. 1. §. 1.
b l. 23. l. 44. ff. de
ritu. id abrogatur
Nov. 78. c. 4. Nov. 117. c. 6.
c Studio. d & Judiciorum & veterum. l. 3. c. Th. de
incest. Quin ipsi Ægyptii sorores eodem patre vel eadem matre genitas ducere poterant: La-
cedæmonii eadem matre: Athenienses eodem patre genitas. Phil. Judæus lib. de specialib.
legib. Anob. 8. contra gentes. & huc pertinet, quod apud Æmilium Probum in Cimone &
proximo vitatur legitur, priscorum Atheniensium more licitum fuisse sorores ducere
(Androcides tamen oratione contra Alcibiadem. Athenæus lib. 13. & Suidas in verb. Ci-
mone & οστρακισμός, referunt, Cimone ideo ostracismo a sua civitate ad tem-
pus relegatum fuisse, quod sororem suam Elpinicem duxisset). Sane sororis ducendæ
jus Persarum legibus non fuit: unde Cambysem legitur apud Herodotum lib. 3. cum amore
sororis captus fuisset, nec liceret sororem lege Persarum ducere, interrogasse regis judi-
ces, apud quos legum interpretatio & custodia erat, Num lex id permitteret? responsi ac-
cepisse. Nullam legem se invenire qua fratri filicium nubere sororem: quandam tamen
invenire, qua liceat Regi Persarum facere, quod libeat. Sororis nuptias quoque vetitas
apud Priscos testis Phocylides in illo versu, μηδὲ κατηγγήτης εἰς ἀπότροπον ἐλ-
θῆς μὲν εὐνήν, i. e. ne stratum vetitum genitricis sororis inito.

a Mortui fratris
uxorem frater su-
perstes ducere ita
jubebatur lege
Mosis. Deut. 25. v.
5. Luc. 20. v. 28.
b His ita evenie-
bat, ut una duo-
bus fratribus es-
set conjuncta,
quod est contra
legem §. 8. cod. l.
9. J. cod.
c Eam ob causam
Judæi & Ægyptii
ducebant viduas
fratrum.
d antiquis, quo-
rum sententia ex-
plofa est.
e Explofa vete-
rum quorundam
opinio existiman-
tium, solo con-
sensu nuptias non
contrahi ac nun-
quam perfici, nisi
re ipsa sequente
concubitu: adde
l. 6. §. de don. in-
ter. vir. Nov. 22.
c. 3. l. 30. ff. de
reg. jur.
f Idem A. Seba-
stiano PP. Cujas
ita restituit
8. obs. 28. vult-
que hanc legem
esse Zenonis. Est
etiam ad eundem
Sebastianum alia
Zenonis constitui-
tio, qua Basilisci
acta rescinduntur.
l. 16. §. de sacros.
ecclæs. Sebastianus
hunc, mori-
bus prædictum Tri-
boniano similli-
mis, Suidas scri-
bit in Zenone.
g dixi ad d. l. 16.
h ἀδελφίδην
Græci. Hujusmo-
di nuptiæ ante
Constantinum &
Constantium mo-
do permixtæ (ut
ex Cornelio Tac-
ito 12. constat)
modo multis
constitutionibus
inhibent. l. 35. l.
57. §. 1. ff. de ritu.
Xiphilinus in
Nervæ. v. legem
Constantini apud
Cujac. 8. obs. 28.
i v. l. ult. J. de nu-
ptiis ex rescripto.
Adde consil. Dio-
cles. quæ exstat
apud Rutilium 6.
collat. leg. Moysæ.
& Papian. ibid.
Permissum erat
matrimonium
cum fratris filia:
vetitum cum so-
roris filia, etiam si
in eodē gradu es-
sent. Ulp. §. §. 6.
& ideo in l. 39.
l. 56. ff. de ritu.

2. Curator potest
adulto suo filiam
suam matrimo-
nio jungere. Fi-
lium autem adul-
tæ, cuius curam
gerit, absque jus-
su Principis non
potest: alioquin
notatur infamia.

4. *Harm. 6. 5. 52.*
adde *l. 1. 7. 50d.*
b potest enim ad-
ultus sine ullo
metu rationem
rei suæ ab uxore
sua ejusque hære-
dibus exigere.

c Etiam si tutor
curatori rationes
reddiderit, pupil-
lam tamen cuius
tutela gessit,
non potest ante-
quam ea 25. æta-
tis annum attige-
rit, & concessum
restitutioni qua-
dringenti effluxerit,
uxorem ducere,
et si jam ex al-
tero matrimonio
liberos suscepit.

4. *Harm. 6. 5. 50.*
d Quod est pro-
hibitum tempore
minoris ætatis
idem durat tem-
pore utilis auri,
& ita restringe le-
gem 19. *vers. Idem*
que est in minore,
ff. de no. variatib.
e Exceptio regu-
lar superioris.
l. 36. ff. de ritu
nupt. l. 28. 5. 3.
ff. de lib. & postu-
lum. l. 7. ff. de
adult. l. 1. in fin.
inf. s. nupt. ex re-
scripto.
g *l. 36. ff. de ritu*
nupt.

h *l. 64. ff. de ritu*
nupt.
i Prohibitio nu-
ptiarum ad tuto-
rem & curatorem
pertinens, non ex-
tenditur ad pro-
tutorem & pro-
curatorem seu ge-
storem: alioquin
paulatim omnis,
qui rationibus
reddendis esset
obnoxius, prohibe-
retur sibi vel filio
suo conjugere
eam, cui obligatus
esset. *l. 67. 5. 5.*
ff. de ritu nupt.

k Tentasse illicitum,
crimen est.
adde 28. *Syn. 5. c.*
39. & 3. l. Th. 11.
l Si quis quem-
cunque magistratu
gerens, quam-
cunque puellam
invitam, vel in-
vitis parentibus
ducere præsum-
pserit: decem au-
ri librarum mul-
ta pro isto cona-
mine præstare co-
gitur. *Syn. Basil.*
28. tit. 5. c. 39. l.
unic. C. Theod.
cod. l. un. sup. si
Reff. prov. l. 1.
38. l. 63. ff. de
ritu.

m Magistratus justum metum infert.
n Conatus punitur. *v. l. 5. inf. ad l. Jul.*
majest. l. 20. inf. de furtis. adde Cujac. 15. obs. 25.
o *v. tit. de interditi.*

p Recusari, suspicionis ob causam, iudex ordinarius potest.
q Non si ordinarius iudex est, ideo vicarius ejus suspectus postulatur.
r Ordinarius suspecto, itur ad ejus vicarium & contra, *ne hic, si uterque ad majus tribu-*
mal. vers. fin. hinc inf.

modi nuptiis interdendum putavit, pertinere, dubitari non oportet.

De filia curatoris.

5. Idem Philippus A. & Philippus Cæf. Apulejo.

Curatorem a adulto suo filiam suam nuptui collocare non posse, falso tibi persuasum est b.

De filio tutoris.

6. Imp. Valerianus & Gallienus AA. Lucio.

Si c patris tui pupillam nondum reddita tutela ratione, vel post redditam nondum exacto quinto & vicesimo anno, nec non utili d anno, uxorem duxisti: nec matrimonium cum ea habuisti, nec filium ex hujusmodi conjunctione procreasse videri potes. Sane e, si hoc pater puellæ, cum f decederet, postulavit, & nuptiæ rite contractæ, & filius videtur jure susceptus.

De infamia & dotis conditione.

7. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Paragonio.

Si tutor vel curator pupillam vel adultam quondam suam sibi g, vel filio h suo, nullo divino impetrato beneficio, in matrimonio collocaverit: manet infamia contra eum, veluti confessum de tutela: quia hujusmodi conjunctione fraudem administrationis tegere laboravit: & dos data per conditionem repeti potest.

De eo, qui pro tutore seu curatore vel negotiorum gestore administravit.

8. Imp. Leo & Anthemius AA. Erythrio P. P.

Si quis tutoris vel curatoris nomine usurpato, id est, spro i tutore seu curatore negotiorumve gestore res pupillæ administraverit, eamque sibi filiove suo copulaverit: tales nuptias stare, & non ad exemplum tutorum infirmari sancimus: ne ex hujusmodi subili vel maligno tractatu matrimonia, seu proles ex his progenita, vel dos super his data, vel promissa aliquam læsionem vel calumniam patiantur.

SI QUACUNQUE PRÆDITUS POTE-
STATE, VEL AD EUM PERTINENTES
AD SUPPOSITARUM JURISDICTIONI
SUÆ ASPIRARE TENTA-
VERINT & NUPTIAS.

TIT. VII.

1. Imp. Gratian. Valent. & Theod. AAA. Theodoro P. P.

Si i quis ordinaria vel qualibet præditus potestate, circa nuptias invitis ipsis vel parentibus j earum j contrahendas (sive pupillæ, sive apud patrem virgines, sive viduæ erunt, sive sui juris viduæ, denique cujuscunque fortis) occasione potestatis uratur, & minacem m fervorem suum invitis his, quorum utilitas agitur, exhibere aut exhibuisse dategatur: hunc licet prohibitas nuptias non peregerit, atramen pro tali conamine n multa librarum auri decem obnoxium statuimus: & cum honore abierit, peractam dignitatem usurpare prohibemus, tali scilicet poena, ut si circa honorem eum, quo male usus est, vindicandum, nostris statutis parere noluerit: eam provinciam in o qua sibi usurpaverit, habitare per jure biennium non sinatur. Illo videlicet addicendo, ut & in potestate adhuc constituto, liceat personæ, quam hujusmodi ambitu circumvenire tentaverit, confestim contestatione proposita, cum sua suorumque domo jurisdictionem ejus evitare: curaturis hoc uniuscujusque civitatis defensoribus & ejusdem judicis apparitoribus. Et quidem si hæc privatas Ordinarii p judicis erit, universa domus ejus ratio, atque omnia vel civilia vel criminalia negotia, quamdiu idem in administratione fuerit, Vicario q competant. Sin autem Vicarius vel similis potestatis, vim j in j hujusmodi matrimonio contrahendo molietur: vicissim r Ordinarius iudex intercessor existat. Sin j autem j erunt utrique suspecti, ad illustrem Præfecturam specialiter talium domorum, quamdiu ibidem administraverint, tuitio pertineat. Dat. 15. Kalend. Jul. Thessalonica, Gratiano A. 5. & Theod. A. 1. Conf. 380.

m Magistratus justum metum infert. n Conatus punitur. *v. l. 5. inf. ad l. Jul. majest. l. 20. inf. de furtis. adde Cujac. 15. obs. 25.*

o *v. tit. de interditi.*

p Recusari, suspicionis ob causam, iudex ordinarius potest.

q Non si ordinarius iudex est, ideo vicarius ejus suspectus postulatur.

r Ordinarius suspecto, itur ad ejus vicarium & contra, *ne hic, si uterque ad majus tribu-*
mal. vers. fin. hinc inf.

SI NUPTIÆ EX RESCRIPTO
PETANTUR b.

TITULUS VIII.

1. Imp. Honor. & Theod. AA. Theodoro P. P.

Quidam c vetusti juris ordine prætermisso, obreptione d precum e nuptias, quas se intelligunt non mereri, a nobis existimant postulandas, sæpe habere f puellæ g consensum confingentes: Quapropter tale sponsalium genus præsentis legis definitione prohibemus. Si quis igitur contra hanc definitionem nuptias precum subreptione f meruerit: amissionem bonorum, & poenam deportationis subiturum se esse non ambigat, & amisso jure matrimonii, quod prohibita usurpatione meruerit, filios se ex hac conjunctione susceptos, justos non habiturum, nec unquam postulatæ indulgentiæ, annotationisve indulto efficacem se veniæ effectum meruisse: exceptis his, qui parentum g sponsionem de nuptiis filiarum implere desiderant, vel sponsalitia h, hoc est, artharum data nomine, reddi sibi præcepto legum cum statuta poena deposcunt. Dat. Kal. Febr. Honor. 8. & Theod. 3. A. Conf. 409.

2. Imp. Zeno Augustus Basilio P. P.

Nefandissimum scelus fratris sororisve filia i nuptiarum, quod sacratissimis Constitutionibus sub gravissimæ poenæ interminatione damnatum est, iterato præsentis divinæ Sanctionis tenore modis omnibus prohibemus. Precandi quoque in posterum super tali conjugio (imo potius contagio) cunctis licentiam denegamus: ut unusquisque cognoscat impetrationem quoque rei, cuius est denegata petitio, nec si per subreptionem k post hanc diem obtinuerit, sibi met profuturam.

DE I SECUNDIS m NUPTIIS.

TIT. IX.

Pœna nubentis intra tempus luctus.

1. Imp. Gratianus, Valentin. & Theodosius Augusti Eutropio P. P.

Si n qua mulier nequaquam luctus o religionem priori viro nuptiarum festinatione præstitit, ex jure quidem novissimo sit p infamis q: præterea r secundo viro ultra tertiam partem bonorum in dotem non det, neque ei ex s testamento plus quam tertiam partem relinquit. Omnium præterea t hereditatum, legatorum, fideicommissorum, suprema voluntate relictorum, mortis causa donationum sit expers: hæc namque omnia ab hæredibus vel cohæredibus, aut ab intestato succedentibus vindicari jubemus: ne u in his, in quibus correctionem morum induximus, fisci videamur habere rationem. His etiam x amittendis, quæ prior maritus ei suprema voluntate reliquerit: quanquam hæc, quæ mulieri a priori viro relinquuntur, & per immaturum y matrimonium vacuata esse coeperunt, primo a decem personis Edicto Prætoris enumeratis, id est, ascendentibus, & descendentibus, ex latere autem usque ad secundum gradum, scilicet gradibus z servatis, deinde a præsumi a fisco jubemus. Eandem quoque mu-

Idem 220 (inquit) nunt voce proclamo libera, non damnari in ecclesia bigamiam, imo nec tri-
gamiam, & ita licere quinto, & septimo & ultra. Hæc ille, adde 31. q. 1. can. aperiant. 11.
Gratian. 27. q. 2. can. additur. v. l. 4. j. de bon. qua lib. quod eo magis est notandum, quod
nonnulli sint, qui secundas nuptias honestam fornicationem appellant, 31. q. 1. c. hæc ratione,
unde Tertullianus lib. de monogamia: Unum matrimonium novimus sicut unum Deum, sed
& quidam (falso tamen) putant legatum relictum uxori, si honeste nupserit, ei non deberi, si
secundo vel tertio nupserit, quemadmodum & illi decipiuntur, qui legatum mulieribus elo-
candis relictum, ad viduarum elocationem pertinere negant. Nam ut recte Phanutius de
Phanutio in commentar. de luctu dicit. Gloss. 6. post Decium, Nevizanum, Angelum Castren-
sem & Raynerium scribit, poenæ contra secundo nubentes sunt hodie correctæ ex Apostoli au-
toritate, testantis, Conjugium honorabile esse inter omnes, ubi cetera notat Romæ habitum
honorem fuisse mulieri, quæ 22. q. 1. & marito, qui 20. mulieres extulisset. Hieron. 3. epist.
26. Boer. decis. 186. adde Hieronymum in c. additur. 27. q. 2. adde l. 4. j. de bon. qua lib.
m Secundæ dicuntur, quæ post priores sive proprie secundæ sint, sive tertiz, sive quartæ: se-
cundū dici potest, quod primum sequitur quoquo modo mediate vel immediate, deniq; quod
iteratum, v. Rol. a Vall. 1. conf. 72. num. 20. & seq. n Eadem verba extant in l. 4. j. ad
Tertill.

o dixi ad l. 15. 8. ex quib. caus. infam. adde 4. Harm. 6. c. πρὶ μοι χεῖρας, ubi inter cetera explicatur, quid sit τὸ πέρβειν & πέρβειν & χέρβειν, adde Nov. 22. c. 40.
p Prima poena mulieris nubentis intra tempus luctus. q d. l. 15. d. l. 4. adde l. 2. j. cod. l. 1. in f. l. 8. & seq. ff. de his, qui not. nisi impetraverit jus nubendi a Principe. l. 10. de his, qui not.
r Secunda poena. s hinc constat, infames testamentum facere posse.

t Tertia poena. u v. l. 1. 5. 14. inf. de caduc. tollend. x Quarta poena.
y Immaturum ἀσθεν. Nov. 22. c. 40. Plin. 4. epist. Nuptias quorum alterum immaturum, alterum serum est. z Quoties lex defert jus diversis gradibus, intelligit secundum ordinem graduum.

a Fiscus est post omnes. v. Nov. 1. c. 1. vers. inordinatum, l. 4. j. de bon. vacant.

aa 3

licem

a 3. C. Th. 10. 28.
Ecl. 5. c. 40.
b seu reconcilia-
entur: quod Gra-
cis est πρὶ μοι χεῖρας
τὰς ἑσθλὰς ὁμο-
ἡν. 28. tit. 5.
cap. 40. 4. Harm.
4. 5. 71.
c l. un. C. Theod.
cod. Nuptias sibi
concilians Prin-
cipis rescripto
proscribitur, li-
beri ex ea con-
junctione nati li-
beri non sunt, et-
iam si precibus
συγγενῶν
i. e. ut id sibi in-
dulgeretur, obti-
nuerit. d. c. 40.
e d. 5. 17.
d Non valet re-
scriptum obre-
ptium, vel illicitum
impetratum.
l. ult. inf. cod. l.
ult. sup. de diver.
rescript. adde l.
29. ff. de fals.
e l. ult. sup. de
incest. nupt.

f Subreptionem
hic vocat, quam
superius obrepti-
onem i confun-
duntur tamen sæ-
pe illa duo inter
se. v. l. 29. ff. de
falsis.

g l. 6. in fin. 5. de
interdict. matr.
h l. un. 5. ff. Re-
f. proutina vel
ad eum pertin.

i dixi ad l. 17. 5.
de nupt. l. ult. sup.
de incest. l. 39. ff. de
rit. 5. 3. hinc de
nupt.

k v. l. 1. 5. cod.

l 3. C. Theod. 3. &
28. Eclog. 12. cap.
πρὶ τῶν δούλε-
ργα μὲν τῶν
& c. adde 4. Harm.
7. de pœnis secun-
darum nuptiarum
v. Nov. 22. c. 20.
23. & seq. Gall.
2. obs. 98. VVar.
1. pract. 36. c. 5. c.
9. de tertis &
quartis v. Novell.
Leon. 90. Constan-
tini Porphyrogen-
eta c. 1. & quæ
ib. dixi. His illud
Hieron. ad Pam-
machium, con-
jungatur: Non
damno, inquit,
bigamos, imo nec
trigamos & si dicit
potest, obligamos.

l 3. C. Theod. 3. &
28. Eclog. 12. cap.
πρὶ τῶν δούλε-
ργα μὲν τῶν
& c. adde 4. Harm.
7. de pœnis secun-
darum nuptiarum
v. Nov. 22. c. 20.
23. & seq. Gall.
2. obs. 98. VVar.
1. pract. 36. c. 5. c.
9. de tertis &
quartis v. Novell.
Leon. 90. Constan-
tini Porphyrogen-
eta c. 1. & quæ
ib. dixi. His illud
Hieron. ad Pam-
machium, con-
jungatur: Non
damno, inquit,
bigamos, imo nec
trigamos & si dicit
potest, obligamos.

l 3. C. Theod. 3. &
28. Eclog. 12. cap.
πρὶ τῶν δούλε-
ργα μὲν τῶν
& c. adde 4. Harm.
7. de pœnis secun-
darum nuptiarum
v. Nov. 22. c. 20.
23. & seq. Gall.
2. obs. 98. VVar.
1. pract. 36. c. 5. c.
9. de tertis &
quartis v. Novell.
Leon. 90. Constan-
tini Porphyrogen-
eta c. 1. & quæ
ib. dixi. His illud
Hieron. ad Pam-
machium, con-
jungatur: Non
damno, inquit,
bigamos, imo nec
trigamos & si dicit
potest, obligamos.

l 3. C. Theod. 3. &
28. Eclog. 12. cap.
πρὶ τῶν δούλε-
ργα μὲν τῶν
& c. adde 4. Harm.
7. de pœnis secun-
darum nuptiarum
v. Nov. 22. c. 20.
23. & seq. Gall.
2. obs. 98. VVar.
1. pract. 36. c. 5. c.
9. de tertis &
quartis v. Novell.
Leon. 90. Constan-
tini Porphyrogen-
eta c. 1. & quæ
ib. dixi. His illud
Hieron. ad Pam-
machium, con-
jungatur: Non
damno, inquit,
bigamos, imo nec
trigamos & si dicit
potest, obligamos.

l 3. C. Theod. 3. &
28. Eclog. 12. cap.
πρὶ τῶν δούλε-
ργα μὲν τῶν
& c. adde 4. Harm.
7. de pœnis secun-
darum nuptiarum
v. Nov. 22. c. 20.
23. & seq. Gall.
2. obs. 98. VVar.
1. pract. 36. c. 5. c.
9. de tertis &
quartis v. Novell.
Leon. 90. Constan-
tini Porphyrogen-
eta c. 1. & quæ
ib. dixi. His illud
Hieron. ad Pam-
machium, con-
jungatur: Non
damno, inquit,
bigamos, imo nec
trigamos & si dicit
potest, obligamos.

l 3. C. Theod. 3. &
28. Eclog. 12. cap.
πρὶ τῶν δούλε-
ργα μὲν τῶν
& c. adde 4. Harm.
7. de pœnis secun-
darum nuptiarum
v. Nov. 22. c. 20.
23. & seq. Gall.
2. obs. 98. VVar.
1. pract. 36. c. 5. c.
9. de tertis &
quartis v. Novell.
Leon. 90. Constan-
tini Porphyrogen-
eta c. 1. & quæ
ib. dixi. His illud
Hieron. ad Pam-
machium, con-
jungatur: Non
damno, inquit,
bigamos, imo nec
trigamos & si dicit
potest, obligamos.

l 3. C. Theod. 3. &
28. Eclog. 12. cap.
πρὶ τῶν δούλε-
ργα μὲν τῶν
& c. adde 4. Harm.
7. de pœnis secun-
darum nuptiarum
v. Nov. 22. c. 20.
23. & seq. Gall.
2. obs. 98. VVar.
1. pract. 36. c. 5. c.
9. de tertis &
quartis v. Novell.
Leon. 90. Constan-
tini Porphyrogen-
eta c. 1. & quæ
ib. dixi. His illud
Hieron. ad Pam-
machium, con-
jungatur: Non
damno, inquit,
bigamos, imo nec
trigamos & si dicit
potest, obligamos.

l 3. C. Theod. 3. &
28. Eclog. 12. cap.
πρὶ τῶν δούλε-
ργα μὲν τῶν
& c. adde 4. Harm.
7. de pœnis secun-
darum nuptiarum
v. Nov. 22. c. 20.
23. & seq. Gall.
2. obs. 98. VVar.
1. pract. 36. c. 5. c.
9. de tertis &
quartis v. Novell.
Leon. 90. Constan-
tini Porphyrogen-
eta c. 1. & quæ
ib. dixi. His illud
Hieron. ad Pam-
machium, con-
jungatur: Non
damno, inquit,
bigamos, imo nec
trigamos & si dicit
potest, obligamos.

l 3. C. Theod. 3. &
28. Eclog. 12. cap.
πρὶ τῶν δούλε-
ργα μὲν τῶν
& c. adde 4. Harm.
7. de pœnis secun-
darum nuptiarum
v. Nov. 22. c. 20.
23. & seq. Gall.
2. obs. 98. VVar.
1. pract. 36. c. 5. c.
9. de tertis &
quartis v. Novell.
Leon. 90. Constan-
tini Porphyrogen-
eta c. 1. & quæ
ib. dixi. His illud
Hieron. ad Pam-
machium, con-
jungatur: Non
damno, inquit,
bigamos, imo nec
trigamos & si dicit
potest, obligamos.

l 3. C. Theod. 3. &
28. Eclog. 12. cap.
πρὶ τῶν δούλε-
ργα μὲν τῶν
& c. adde 4. Harm.
7. de pœnis secun-
darum nuptiarum
v. Nov. 22. c. 20.
23. & seq. Gall.
2. obs. 98. VVar.
1. pract. 36. c. 5. c.
9. de tertis &
quartis v. Novell.
Leon. 90. Constan-
tini Porphyrogen-
eta c. 1. & quæ
ib. dixi. His illud
Hieron. ad Pam-
machium, con-
jungatur: Non
damno, inquit,
bigamos, imo nec
trigamos & si dicit
potest, obligamos.

l 3. C. Theod. 3. &
28. Eclog. 12. cap.
πρὶ τῶν δούλε-
ργα μὲν τῶν
& c. adde 4. Harm.
7. de pœnis secun-
darum nuptiarum
v. Nov. 22. c. 20.
23. & seq. Gall.
2. obs. 98. VVar.
1. pract. 36. c. 5. c.
9. de tertis &
quartis v. Novell.
Leon. 90. Constan-
tini Porphyrogen-
eta c. 1. & quæ
ib. dixi. His illud
Hieron. ad Pam-
machium, con-
jungatur: Non
damno, inquit,
bigamos, imo nec
trigamos & si dicit
potest, obligamos.

l 3. C. Theod. 3. &
28. Eclog. 12. cap.
πρὶ τῶν δούλε-
ργα μὲν τῶν
& c. adde 4. Harm.
7. de pœnis secun-
darum nuptiarum
v. Nov. 22. c. 20.
23. & seq. Gall.
2. obs. 98. VVar.
1. pract. 36. c. 5. c.
9. de tertis &
quartis v. Novell.
Leon. 90. Constan-
tini Porphyrogen-
eta c. 1. & quæ
ib. dixi. His illud
Hieron. ad Pam-
machium, con-
jungatur: Non
damno, inquit,
bigamos, imo nec
trigamos & si dicit
potest, obligamos.

l 3. C. Theod. 3. &
28. Eclog. 12. cap.
πρὶ τῶν δούλε-
ργα μὲν τῶν
& c. adde 4. Harm.
7. de pœnis secun-
darum nuptiarum
v. Nov. 22. c. 20.
23. & seq. Gall.
2. obs. 98. VVar.
1. pract. 36. c. 5. c.
9. de tertis &
quartis v. Novell.
Leon. 90. Constan-
tini Porphyrogen-
eta c. 1. & quæ
ib. dixi. His illud
Hieron. ad Pam-
machium, con-
jungatur: Non
damno, inquit,
bigamos, imo nec
trigamos & si dicit
potest, obligamos.

l 3. C. Theod. 3. &
28. Eclog. 12. cap.
πρὶ τῶν δούλε-
ργα μὲν τῶν
& c. adde 4. Harm.
7. de pœnis secun-
darum nuptiarum
v. Nov. 22. c. 20.
23. & seq. Gall.
2. obs. 98. VVar.
1. pract. 36. c. 5. c.
9. de tertis &
quartis v. Novell.
Leon. 90. Constan-
tini Porphyrogen-
eta c. 1. & quæ
ib. dixi. His illud
Hieron. ad Pam-
machium, con-
jungatur: Non
damno, inquit,
bigamos, imo nec
trigamos & si dicit
potest, obligamos.

a Quinta poena.
b Baldus idem di-
cendum putat de
ea, quæ intra an-
num luctus cum
aliquo rem ha-
buit.

c De ea, quæ
parit undecimo
mense, dixi ad
Nov. 39.

d Negativa filia-
tionis probatur
tempore, l. 29. ff.
de liber. & posth.
e hoc defum-
pum est ex Nov.
22. c. 40.

f Nov. 24. c. 2.
g l. 1. c. Th. cod.
h duorum scilicet
mensium, & ita
duo menses par-
vum tempus. l.

19. j. de legat.
i Lugendi legiti-
mum tempus an-
nus quidem fuit,
& tamen decem
menses, idque ad
Theodosii usque
tempora. Ovid. l.

Fastor. Romulus
anno constituit
menses quinque
his esse suo: Per
totidem menses a
funere conjugis
uxor sustinet in-
vidua tristitia si-
gna domo. Numa
quidem auxit an-
num duobus men-
sibus, ac non an-
num luctus toti-
dem auxit. Ita
decem tantum
mensibus matro-
nae Brutum lucte-
re, Livius 2. Plu-
nius de viris illu-
stribus. Seneca 8.
epist. Annum fœ-
minis ad lügen-
dum constituere
maiores. Idem
lib. de consolatio-
ne. Maiores de-
cem mensium spa-
tium lugentibus
viris dederunt.
Haud dubie hoc
postremo loco,
annum, priore il-
lo decem menses
intelligens. Post-
ea propter Cannensem cladem & frequentiam lugentium, institutum fuit, ut non amplius
30. diebus lugeretur. Festus in Gratia sacra. Valerius 1. cap. 1. quod spatium temporis in-
dubie ad habitum tristitiorum referendum, non ad id spatium, quod mulieribus vitandæ san-
guinis perturbationi præscriptum. lugebatur maritus lugubribus, elugebatur anni spatium.
etiam sine lugubribus, ob sanguinis perturbationem. l. 8. & l. 11. ff. de hie, qui notantur.
Mortuo marito intra legitimum tempus partum edens mulier, maritum lugebat, non eluge-
bat. d. l. 11. lugebantur parentes, non elugebantur. d. l. 11. de qua differentia lugendi &
elugendi scriptum ad d. l. 11. k Olim luctui agendo præfinito erant decem menses. Ovid.
l. Fastor. Per totidem menses a funere conjugis uxor sustinet invidua tristitia signa domo. Se-
neca de consolatione. Maiores decem mensium spatium lugentibus viris dederunt. Tempo-
re legis Juliz Miscellæ Nov. 22. c. 43. nondum præfinitus erat annus. Primus Theodo-
sius annum præfinit, ut hic: quem qui secuti sunt auctores, non de decem mensibus. Sidonius 4.
epist. si decessisset ager, tribueret hereditibus anni luctus tempus immune. Apuleius 8. si lu-
ctus legitimo miserrima femina necessarium concessisset tempus, quoad residuum mensibus spa-
tium aliquantum compleatur anni. v. Cujac. c. 3. de præscriptionibus.

g Nov. 24. c. 2.
h duorum scilicet
mensium, & ita
duo menses par-
vum tempus. l.

19. j. de legat.
i Lugendi legiti-
mum tempus an-
nus quidem fuit,
& tamen decem
menses, idque ad
Theodosii usque
tempora. Ovid. l.

Fastor. Romulus
anno constituit
menses quinque
his esse suo: Per
totidem menses a
funere conjugis
uxor sustinet in-
vidua tristitia si-
gna domo. Numa
quidem auxit an-
num duobus men-
sibus, ac non an-
num luctus toti-
dem auxit. Ita
decem tantum
mensibus matro-
nae Brutum lucte-
re, Livius 2. Plu-
nius de viris illu-
stribus. Seneca 8.
epist. Annum fœ-
minis ad lügen-
dum constituere
maiores. Idem
lib. de consolatio-
ne. Maiores de-
cem mensium spa-
tium lugentibus
viris dederunt.
Haud dubie hoc
postremo loco,
annum, priore il-
lo decem menses
intelligens. Post-
ea propter Cannensem cladem & frequentiam lugentium, institutum fuit, ut non amplius
30. diebus lugeretur. Festus in Gratia sacra. Valerius 1. cap. 1. quod spatium temporis in-
dubie ad habitum tristitiorum referendum, non ad id spatium, quod mulieribus vitandæ san-
guinis perturbationi præscriptum. lugebatur maritus lugubribus, elugebatur anni spatium.
etiam sine lugubribus, ob sanguinis perturbationem. l. 8. & l. 11. ff. de hie, qui notantur.
Mortuo marito intra legitimum tempus partum edens mulier, maritum lugebat, non eluge-
bat. d. l. 11. lugebantur parentes, non elugebantur. d. l. 11. de qua differentia lugendi &
elugendi scriptum ad d. l. 11. k Olim luctui agendo præfinito erant decem menses. Ovid.
l. Fastor. Per totidem menses a funere conjugis uxor sustinet invidua tristitia signa domo. Se-
neca de consolatione. Maiores decem mensium spatium lugentibus viris dederunt. Tempo-
re legis Juliz Miscellæ Nov. 22. c. 43. nondum præfinitus erat annus. Primus Theodo-
sius annum præfinit, ut hic: quem qui secuti sunt auctores, non de decem mensibus. Sidonius 4.
epist. si decessisset ager, tribueret hereditibus anni luctus tempus immune. Apuleius 8. si lu-
ctus legitimo miserrima femina necessarium concessisset tempus, quoad residuum mensibus spa-
tium aliquantum compleatur anni. v. Cujac. c. 3. de præscriptionibus.

g Nov. 24. c. 2.
h duorum scilicet
mensium, & ita
duo menses par-
vum tempus. l.

19. j. de legat.
i Lugendi legiti-
mum tempus an-
nus quidem fuit,
& tamen decem
menses, idque ad
Theodosii usque
tempora. Ovid. l.

Fastor. Romulus
anno constituit
menses quinque
his esse suo: Per
totidem menses a
funere conjugis
uxor sustinet in-
vidua tristitia si-
gna domo. Numa
quidem auxit an-
num duobus men-
sibus, ac non an-
num luctus toti-
dem auxit. Ita
decem tantum
mensibus matro-
nae Brutum lucte-
re, Livius 2. Plu-
nius de viris illu-
stribus. Seneca 8.
epist. Annum fœ-
minis ad lügen-
dum constituere
maiores. Idem
lib. de consolatio-
ne. Maiores de-
cem mensium spa-
tium lugentibus
viris dederunt.
Haud dubie hoc
postremo loco,
annum, priore il-
lo decem menses
intelligens. Post-
ea propter Cannensem cladem & frequentiam lugentium, institutum fuit, ut non amplius
30. diebus lugeretur. Festus in Gratia sacra. Valerius 1. cap. 1. quod spatium temporis in-
dubie ad habitum tristitiorum referendum, non ad id spatium, quod mulieribus vitandæ san-
guinis perturbationi præscriptum. lugebatur maritus lugubribus, elugebatur anni spatium.
etiam sine lugubribus, ob sanguinis perturbationem. l. 8. & l. 11. ff. de hie, qui notantur.
Mortuo marito intra legitimum tempus partum edens mulier, maritum lugebat, non eluge-
bat. d. l. 11. lugebantur parentes, non elugebantur. d. l. 11. de qua differentia lugendi &
elugendi scriptum ad d. l. 11. k Olim luctui agendo præfinito erant decem menses. Ovid.
l. Fastor. Per totidem menses a funere conjugis uxor sustinet invidua tristitia signa domo. Se-
neca de consolatione. Maiores decem mensium spatium lugentibus viris dederunt. Tempo-
re legis Juliz Miscellæ Nov. 22. c. 43. nondum præfinitus erat annus. Primus Theodo-
sius annum præfinit, ut hic: quem qui secuti sunt auctores, non de decem mensibus. Sidonius 4.
epist. si decessisset ager, tribueret hereditibus anni luctus tempus immune. Apuleius 8. si lu-
ctus legitimo miserrima femina necessarium concessisset tempus, quoad residuum mensibus spa-
tium aliquantum compleatur anni. v. Cujac. c. 3. de præscriptionibus.

g Nov. 24. c. 2.
h duorum scilicet
mensium, & ita
duo menses par-
vum tempus. l.

19. j. de legat.
i Lugendi legiti-
mum tempus an-
nus quidem fuit,
& tamen decem
menses, idque ad
Theodosii usque
tempora. Ovid. l.

Fastor. Romulus
anno constituit
menses quinque
his esse suo: Per
totidem menses a
funere conjugis
uxor sustinet in-
vidua tristitia si-
gna domo. Numa
quidem auxit an-
num duobus men-
sibus, ac non an-
num luctus toti-
dem auxit. Ita
decem tantum
mensibus matro-
nae Brutum lucte-
re, Livius 2. Plu-
nius de viris illu-
stribus. Seneca 8.
epist. Annum fœ-
minis ad lügen-
dum constituere
maiores. Idem
lib. de consolatio-
ne. Maiores de-
cem mensium spa-
tium lugentibus
viris dederunt.
Haud dubie hoc
postremo loco,
annum, priore il-
lo decem menses
intelligens. Post-
ea propter Cannensem cladem & frequentiam lugentium, institutum fuit, ut non amplius
30. diebus lugeretur. Festus in Gratia sacra. Valerius 1. cap. 1. quod spatium temporis in-
dubie ad habitum tristitiorum referendum, non ad id spatium, quod mulieribus vitandæ san-
guinis perturbationi præscriptum. lugebatur maritus lugubribus, elugebatur anni spatium.
etiam sine lugubribus, ob sanguinis perturbationem. l. 8. & l. 11. ff. de hie, qui notantur.
Mortuo marito intra legitimum tempus partum edens mulier, maritum lugebat, non eluge-
bat. d. l. 11. lugebantur parentes, non elugebantur. d. l. 11. de qua differentia lugendi &
elugendi scriptum ad d. l. 11. k Olim luctui agendo præfinito erant decem menses. Ovid.
l. Fastor. Per totidem menses a funere conjugis uxor sustinet invidua tristitia signa domo. Se-
neca de consolatione. Maiores decem mensium spatium lugentibus viris dederunt. Tempo-
re legis Juliz Miscellæ Nov. 22. c. 43. nondum præfinitus erat annus. Primus Theodo-
sius annum præfinit, ut hic: quem qui secuti sunt auctores, non de decem mensibus. Sidonius 4.
epist. si decessisset ager, tribueret hereditibus anni luctus tempus immune. Apuleius 8. si lu-
ctus legitimo miserrima femina necessarium concessisset tempus, quoad residuum mensibus spa-
tium aliquantum compleatur anni. v. Cujac. c. 3. de præscriptionibus.

g Nov. 24. c. 2.
h duorum scilicet
mensium, & ita
duo menses par-
vum tempus. l.

19. j. de legat.
i Lugendi legiti-
mum tempus an-
nus quidem fuit,
& tamen decem
menses, idque ad
Theodosii usque
tempora. Ovid. l.

Fastor. Romulus
anno constituit
menses quinque
his esse suo: Per
totidem menses a
funere conjugis
uxor sustinet in-
vidua tristitia si-
gna domo. Numa
quidem auxit an-
num duobus men-
sibus, ac non an-
num luctus toti-
dem auxit. Ita
decem tantum
mensibus matro-
nae Brutum lucte-
re, Livius 2. Plu-
nius de viris illu-
stribus. Seneca 8.
epist. Annum fœ-
minis ad lügen-
dum constituere
maiores. Idem
lib. de consolatio-
ne. Maiores de-
cem mensium spa-
tium lugentibus
viris dederunt.
Haud dubie hoc
postremo loco,
annum, priore il-
lo decem menses
intelligens. Post-
ea propter Cannensem cladem & frequentiam lugentium, institutum fuit, ut non amplius
30. diebus lugeretur. Festus in Gratia sacra. Valerius 1. cap. 1. quod spatium temporis in-
dubie ad habitum tristitiorum referendum, non ad id spatium, quod mulieribus vitandæ san-
guinis perturbationi præscriptum. lugebatur maritus lugubribus, elugebatur anni spatium.
etiam sine lugubribus, ob sanguinis perturbationem. l. 8. & l. 11. ff. de hie, qui notantur.
Mortuo marito intra legitimum tempus partum edens mulier, maritum lugebat, non eluge-
bat. d. l. 11. lugebantur parentes, non elugebantur. d. l. 11. de qua differentia lugendi &
elugendi scriptum ad d. l. 11. k Olim luctui agendo præfinito erant decem menses. Ovid.
l. Fastor. Per totidem menses a funere conjugis uxor sustinet invidua tristitia signa domo. Se-
neca de consolatione. Maiores decem mensium spatium lugentibus viris dederunt. Tempo-
re legis Juliz Miscellæ Nov. 22. c. 43. nondum præfinitus erat annus. Primus Theodo-
sius annum præfinit, ut hic: quem qui secuti sunt auctores, non de decem mensibus. Sidonius 4.
epist. si decessisset ager, tribueret hereditibus anni luctus tempus immune. Apuleius 8. si lu-
ctus legitimo miserrima femina necessarium concessisset tempus, quoad residuum mensibus spa-
tium aliquantum compleatur anni. v. Cujac. c. 3. de præscriptionibus.

g Nov. 24. c. 2.
h duorum scilicet
mensium, & ita
duo menses par-
vum tempus. l.

19. j. de legat.
i Lugendi legiti-
mum tempus an-
nus quidem fuit,
& tamen decem
menses, idque ad
Theodosii usque
tempora. Ovid. l.

Fastor. Romulus
anno constituit
menses quinque
his esse suo: Per
totidem menses a
funere conjugis
uxor sustinet in-
vidua tristitia si-
gna domo. Numa
quidem auxit an-
num duobus men-
sibus, ac non an-
num luctus toti-
dem auxit. Ita
decem tantum
mensibus matro-
nae Brutum lucte-
re, Livius 2. Plu-
nius de viris illu-
stribus. Seneca 8.
epist. Annum fœ-
minis ad lügen-
dum constituere
maiores. Idem
lib. de consolatio-
ne. Maiores de-
cem mensium spa-
tium lugentibus
viris dederunt.
Haud dubie hoc
postremo loco,
annum, priore il-
lo decem menses
intelligens. Post-
ea propter Cannensem cladem & frequentiam lugentium, institutum fuit, ut non amplius
30. diebus lugeretur. Festus in Gratia sacra. Valerius 1. cap. 1. quod spatium temporis in-
dubie ad habitum tristitiorum referendum, non ad id spatium, quod mulieribus vitandæ san-
guinis perturbationi præscriptum. lugebatur maritus lugubribus, elugebatur anni spatium.
etiam sine lugubribus, ob sanguinis perturbationem. l. 8. & l. 11. ff. de hie, qui notantur.
Mortuo marito intra legitimum tempus partum edens mulier, maritum lugebat, non eluge-
bat. d. l. 11. lugebantur parentes, non elugebantur. d. l. 11. de qua differentia lugendi &
elugendi scriptum ad d. l. 11. k Olim luctui agendo præfinito erant decem menses. Ovid.
l. Fastor. Per totidem menses a funere conjugis uxor sustinet invidua tristitia signa domo. Se-
neca de consolatione. Maiores decem mensium spatium lugentibus viris dederunt. Tempo-
re legis Juliz Miscellæ Nov. 22. c. 43. nondum præfinitus erat annus. Primus Theodo-
sius annum præfinit, ut hic: quem qui secuti sunt auctores, non de decem mensibus. Sidonius 4.
epist. si decessisset ager, tribueret hereditibus anni luctus tempus immune. Apuleius 8. si lu-
ctus legitimo miserrima femina necessarium concessisset tempus, quoad residuum mensibus spa-
tium aliquantum compleatur anni. v. Cujac. c. 3. de præscriptionibus.

g Nov. 24. c. 2.
h duorum scilicet
mensium, & ita
duo menses par-
vum tempus. l.

19. j. de legat.
i Lugendi legiti-
mum tempus an-
nus quidem fuit,
& tamen decem
menses, idque ad
Theodosii usque
tempora. Ovid. l.

Fastor. Romulus
anno constituit
menses quinque
his esse suo: Per
totidem menses a
funere conjugis
uxor sustinet in-
vidua tristitia si-
gna domo. Numa
quidem auxit an-
num duobus men-
sibus, ac non an-
num luctus toti-
dem auxit. Ita
decem tantum
mensibus matro-
nae Brutum lucte-
re, Livius 2. Plu-
nius de viris illu-
stribus. Seneca 8.
epist. Annum fœ-
minis ad lügen-
dum constituere
maiores. Idem
lib. de consolatio-
ne. Maiores de-
cem mensium spa-
tium lugentibus
viris dederunt.
Haud dubie hoc
postremo loco,
annum, priore il-
lo decem menses
intelligens. Post-
ea propter Cannensem cladem & frequentiam lugentium, institutum fuit, ut non amplius
30. diebus lugeretur. Festus in Gratia sacra. Valerius 1. cap. 1. quod spatium temporis in-
dubie ad habitum tristitiorum referendum, non ad id spatium, quod mulieribus vitandæ san-
guinis perturbationi præscriptum. lugebatur maritus lugubribus, elugebatur anni spatium.
etiam sine lugubribus, ob sanguinis perturbationem. l. 8. & l. 11. ff. de hie, qui notantur.
Mortuo marito intra legitimum tempus partum edens mulier, maritum lugebat, non eluge-
bat. d. l. 11. lugebantur parentes, non elugebantur. d. l. 11. de qua differentia lugendi &
elugendi scriptum ad d. l. 11. k Olim luctui agendo præfinito erant decem menses. Ovid.
l. Fastor. Per totidem menses a funere conjugis uxor sustinet invidua tristitia signa domo. Se-
neca de consolatione. Maiores decem mensium spatium lugentibus viris dederunt. Tempo-
re legis Juliz Miscellæ Nov. 22. c. 43. nondum præfinitus erat annus. Primus Theodo-
sius annum præfinit, ut hic: quem qui secuti sunt auctores, non de decem mensibus. Sidonius 4.
epist. si decessisset ager, tribueret hereditibus anni luctus tempus immune. Apuleius 8. si lu-
ctus legitimo miserrima femina necessarium concessisset tempus, quoad residuum mensibus spa-
tium aliquantum compleatur anni. v. Cujac. c. 3. de præscriptionibus.

g Nov. 24. c. 2.
h duorum scilicet
mensium, & ita
duo menses par-
vum tempus. l.

liorem infamem redditam, hereditates ab intestato a,
vel legitimas, vel honorarias, non ultra tertium gradum
sinimus vindicare. PP. 15. Kal. Jan. Gratiano 5. & Theod.
AA. Conf. 380.

In auth. de nupt. §. fin autem tutelam. coll. 4. tit. 1. Nov. 22.
cap. 40. & 2. pars hujus auth. habetur coll. 4. tit. 18. al. tit.
16. de restit. & ea quæ parit xi. mens. §. fin.
Nov. 39. cap. 2.

Eisdem pœnis subjicitur etiam ea, quæ b parit intra c luctus
tempus, si modo indubitatum sit sobolem hanc ex defuncto non
existere d: nam & usufructu antenuptialis donationis privatur.
Item e & ea, quæ suscepta liberorum tutela, contra sacramen-
tum, secundo nubit, non prius tutorem petens, & rationem red-
dens, & exolvens omne quicquid debet. Sed hodie f ulteriore
jure sacramentum ab ea non exigitur, sed contractus nuptialis a tu-
tela repellitur.

2. Idem Augusti Eutropio P. P.

Si g qua ex fœminis perditio marito, intra anni spatium
alteri festinaverit nubere, (parvum enim tempus h post
decem i menses k servandum adjicimus: tamen id
ipsum exiguum putemus) probrosus l inulta notis, ho-
nestioris nobilisque personæ decore & jure privetur: at-
que omnia, quæ de prioris mariti bonis, vel jure sponsa-
lium m, vel iudicio defuncti conjugis consecuta fuerat,
amittat. Dat. 3. Kal. Jun. Constantinop. Eucherio & Sya-
grio Conf. 381.

De his, quæ reservanda sunt liberis primi matrimonii, & de suc-
cessionem in bonis eorum, & quibus modis transientes ad se-
cundas nuptias coercentur.

3. Idem AAA. Floro P. P.

Fœminæ n, quæ susceptis ex priore matrimonio filiis,
ad secundas || post tempus luctui statutum || transie-
rint nuptias, quicquid ex facultatibus priorum marito-
rum sponsalium jure, quicquid etiam nuptiarum solen-
nitatem perceperint, aut quicquid mortis causa donationi-
bus factis, aut testamento jure directo, aut fideicommissi
vel legati titulo, vel cujuslibet munificæ liberalitatis præ-
mio ex bonis (ut dictum est) priorum maritorum o
fuerint adsecutæ: id totum ita ut perceperint, integrum
ad filios, quos p ex præcedente conjugio habuerint,
transmittant, vel ad quemlibet ex filiis (dummodo ex
his tantum || sit, || quos tali successione dignissimos judi-
cavimus) in quem contemplatione meritorum liberalita-
tis suæ judicium mater crediderit q dirigendum. Nec
quicquam eadem fœminæ ex iisdem facultatibus alie-
nandum in quamlibet extraneam personam, vel succes-
sionem ex alterius matrimonii conjunctione susce-
ptam, præsumant: atque habeant potestatem possi-
dendi tantum || atque fruendi || in diem vitæ, non

ea propter Cannensem cladem & frequentiam lugentium, institutum fuit, ut non amplius
30. diebus lugeretur. Festus in Gratia sacra. Valerius 1. cap. 1. quod spatium temporis in-
dubie ad habitum tristitiorum referendum, non ad id spatium, quod mulieribus vitandæ san-
guinis perturbationi præscriptum. lugebatur maritus lugubribus, elugebatur anni spatium.
etiam sine lugubribus, ob sanguinis perturbationem. l. 8. & l. 11. ff. de hie, qui notantur.
Mortuo marito intra legitimum tempus partum edens mulier, maritum lugebat, non eluge-
bat. d. l. 11. lugebantur parentes, non elugebantur. d. l. 11. de qua differentia lugendi &
elugendi scriptum ad d. l. 11. k Olim luctui agendo præfinito erant decem menses. Ovid.
l. Fastor. Per totidem menses a funere conjugis uxor sustinet invidua tristitia signa domo. Se-
neca de consolatione. Maiores decem mensium spatium lugentibus viris dederunt. Tempo-
re legis Juliz Miscellæ Nov. 22. c. 43. nondum præfinitus erat annus. Primus Theodo-
sius annum præfinit, ut hic: quem qui secuti sunt auctores, non de decem mensibus. Sidonius 4.
epist. si decessisset ager, tribueret hereditibus anni luctus tempus immune. Apuleius 8. si lu-
ctus legitimo miserrima femina necessarium concessisset tempus, quoad residuum mensibus spa-
tium aliquantum compleatur anni. v. Cujac. c. 3. de præscriptionibus.

l Nubens intra tempus luctus, infamis est, & alias pœnas patitur. de quib. hic: gloss. c.
omnes. 7. q. 1. nisi mulier consensu liberorum prioris matrimonii nubat. v. Nov. de non eli-
gendo, in verbo copulativo. Angel. in l. mater. §. j. ad Tertullianum. vel consensu prioris
mariti: potest enim fieri ut testamento suo prior maritus uxori eam potestatem fecerit.
Bald. in l. filium. 24. §. familia. & in l. 1. c. cod. fallit quoque in muliere minore 25. an.
Glos. in l. 2. §. si advers. delict. argum. l. pen. §. de his, qui not. infam. fallit quoque hæc
sententia jure canonico. Glo. l. 1. sup. cod. & in l. liberorum. 11. §. non solent autem. 3. ff. de
his, qui not. infam. licet contrarium teneat Glos. in l. de heretico. 15. sup. ex quibus causis in-
famia. & cap. ult. de secund. nupt. & cap. ex parte. de appellat. Baldus in l. 1. sup. cod.
Socin. reg. 272. m id est, donationis propter nuptias, & ita accipitur in Novella Va-
lentiniana. de episc. n l. 2. c. Theod. cod. vide Guid. Papæ decis. 228. o Quid, si
alius pro viro quid mulier dederit? idem dicendum. Authent. in donat. j. cod. p Lu-
crorum nuptialium, hoc est, eorum, quæ mulier titulo lucrativo consequitur ex bonis ma-
riti proprietatem, ad secundas nuptias transiens, tenetur servare liberis communibus, alie-
natione in extraneos penitus prohibita, ut hic. Quid, si mariti contemplatione res varix uxori
donatæ sint æque mortuo marito alteri nubat? Quidam putant hujusmodi quoque lucra
servanda liberis esse primi matrimonii: quia cum mariti contemplatione ejus uxori donata
hic constituantur, videntur ex bonis ipsius mariti profecta. l. sed si. 10. §. in arrogato. 6. ff.
de vulgar. l. aditio. 45. ff. de acquir. hered. l. cum oportet. 6. ubi glo. inf. de bon. qua
liber. Contrarium tamen sentit Ludovicus Romanus conf. 423. Movetur autem, quod hæc
lex sit pœnalis mulieri ei secundo nubenti; pœna autem in actu ficto locum non habet. l. 3.
§. hac verba. ff. de negot. l. 1. §. hoc interdictum. ff. de fonte. Ad hæc pœnas extendi non
debere, vide Clemensem singul. 82. q lucrum hoc æqualiter distribuitur inter li-
beros. Novell. 2. cap. 1. Novell. 22. cap. 25. inf. cod.

ea propter Cannensem cladem & frequentiam lugentium, institutum fuit, ut non amplius
30. diebus lugeretur. Festus in Gratia sacra. Valerius 1. cap. 1. quod spatium temporis in-
dubie ad habitum tristitiorum referendum, non ad id spatium, quod mulieribus vitandæ san-
guinis perturbationi præscriptum. lugebatur maritus lugubribus, elugebatur anni spatium.
etiam sine lugubribus, ob sanguinis perturbationem. l. 8. & l. 11. ff. de hie, qui notantur.
Mortuo marito intra legitimum tempus partum edens mulier, maritum lugebat, non eluge-
bat. d. l. 11. lugebantur parentes, non elugebantur. d. l. 11. de qua differentia lugendi &
elugendi scriptum ad d. l. 11. k Olim luctui agendo præfinito erant decem menses. Ovid.
l. Fastor. Per totidem menses a funere conjugis uxor sustinet invidua tristitia signa domo. Se-
neca de consolatione. Maiores decem mensium spatium lugentibus viris dederunt. Tempo-
re legis Juliz Miscellæ Nov. 22. c. 43. nondum præfinitus erat annus. Primus Theodo-
sius annum præfinit, ut hic: quem qui secuti sunt auctores, non de decem mensibus. Sidonius 4.
epist. si decessisset ager, tribueret hereditibus anni luctus tempus immune. Apuleius 8. si lu-
ctus legitimo miserrima femina necessarium concessisset tempus, quoad residuum mensibus spa-
tium aliquantum compleatur anni. v. Cujac. c. 3. de præscriptionibus.

g Nov. 24. c. 2.
h duorum scilicet
mensium, & ita
duo menses par-
vum tempus. l.

etiam alienandi a facultate concessa. Nam si quid ex
iisdem rebus in alium quemlibet fuerit ab ea translacum:
ex maternis redintegretur facultatibus, quo illibata ad
eos, quos statuimus liberos, bona & incorrupta perve-
niant.

¶ Illud etiam addimus || huic || legi, ut si aliquis ex
iisdem filiis, quos ex priore matrimonio susceptos esse
constabit, forte decesserit, matre jam secundis nuptiis fu-
nestata b, aliis etiam ex eodem matrimonio progenitis
liberis superstitibus, id, quod per eandem successionem
ab intestato, vel ex testamento suæ posteritatis mater vi-
debitur consecuta, in diem vitæ suæ pro sibi debita por-
tione sola c tantum possessione delata, omne his, qui su-
pererunt, ex priore susceptis matrimonio filiis relinquat:
nec super istiusmodi facultatibus testandi in quamlibet
extraneam personam, vel quicquam alienandi habeat po-
testatem.

† Quod si nullam ex priore matrimonio habuerit suc-
cessionem d, vel natus native decesserint: omne quod
quoquo modo perceperit, pleno proprietatis jure obineat,
atque in his nascendi e dominii, & testandi circa quem
voluerit, liberam habeat facultatem. Dat. 6. Kal. Jun. Con-
stantinop. Antonio & Syagio Conf. 382.

In authent. de nupt. §. si vero expectet. coll. 4. tit. 1.
Novell. 22. cap. 23.

In donatione propter nuptias, etiam si alius pro viro dederit,
deserit eam proprietatem.

In authent. coll. constit. & §. quibus supra. versic. ve-
nient autem talia. Nov. cod. c. 25.

Utrum hoc æqualiter f inter liberos lege distribuitur, non
Larbitrio parentis permittitur.

In auth. de nupt. §. hinc nos. collat. 4. tit. 1. Nov. 22. cap. 46. &
de non elig. secun. nuben. §. cum igitur. colla. 1. tit.
2. Novell. 2. cap. 3.

Ex testamento quidem succedit mater liberis suis, quæ convo-
lavit ad secundas nuptias, sicut institutus quilibet. Ab in-
testato quoque vocatur, si ante mortem filii siue postea secundas
ineat nuptias: Sed ab intestato eorum solum usumfructum perci-
pit, quæ ex g paterna substantia ad filium pervenerunt: Quan-
tum vero ad antenuptialem donationem pertinet, erit similiter,
ut in residuo: omnino ingratitudine & hoc contra matrem fra-
tresque inspecta.

In auth. de non elig. §. hoc autem. collat. 1. tit. 2. Nov. 2.
c. 2. & de nupt. collat. 4. tit. 1. §. quoniam autem
infirmas. Nov. 22. cap. 26.

Sed & si quis ex his præmoriatur absque progenie, redit ad ma-
trem dominium: quantum acquiritur ex pacto non existentium
liberorum: residuum autem conceditur quibuslibet defuncti ha-
redibus: Si quid ergo ex his alienaverit: pro superscripta por-
tione confirmatur alienatio: quare si sola hæres existerit, in soli-
dum ad ipsam redit, vel alienationem sequitur.

Ex quocunque conjugio suscepti filii, a suis parentibus colla-
tas sponsalicias largitates sibi vindicant præ-
cipuas. Bald.

4. Impp. Honor. & Theod. AA. Mariniano P. P.

Cum aliis h sanctionibus jussimus materna bona in-
tegra ad lib

a Pater lucra donationum communibus liberis servare tenetur.

b Donata propter nuptias uxori, plerumque a muliere in dotem rediguntur.

c Pater, bonorum filii legitimus est administrator.

d l. 3. sup. eod. l. 8. inf. de repud. Hodie adempta licentia est. Nov. 2. c. 1. Nov. 22. c. 25.

e l. 19. in fin. sup. de pd. instrum. c. 6. de reg. in 6.

f Secundas nuptias, qui non contrahunt, lucrum nuptialium commodorum in solidum consequuntur, ut hic. l. 8. §. 5. inf. eod. Hodie pro virili portione. Nov. 127. c. 3.

g Albino.

h hanc legem Justinianus allegat. Nov. 22. c. 8.

i Potestne hanc lex statuto tolli? posse existimat & probat Rol. a Valle tract. de lucro nuptiali. q. 24. Quæ vera, si statuto cautum fuerit, ut maritus dotem lucratur, existens etiam liberis ex eo matrimonio. Quid fiet, si nominatum statuto id expressum non fuerit, sed ex sententia tantum statuti colligi poterit? Idem dicendum putat Rolandus quod superiore casu dictum est, posse enim non modo expresse, sed & tacite huic legi derogari. q. 25. Quid? huic legi tacite num videtur derogatum, si statuto cavebitur, maritum dotem lucrari, uxore præmorte sine liberis, hoc non addito ex primo vel secundo matrimonio? Idem autor putat, formula superiore, non derogari huic legi. q. 26. Quid? statutum lucrandæ dotis habetne locum in dote constituta secundo marito ab extranea mulieris persona? locum habebit: nec liberis primi matrimonii revocatoria actio ex hac lege competet. Cur? Is qui dotem dat, potest dotis restitutionem stipulari uti velit, & cui velit. ibid. quæst. 27. Quid? num præfertur secundus maritus liberis prioris matrimonii, si statuto ita caveatur, ut maritus dotem uxoris omni casu lucratur? præfertur. Idem quæst. 28. Idem fuerit, si cautum ita fuerit, ut moriente uxore sine filiis ex eo matrimonio susceptis, maritus dotem lucratur, quæst. 29. ut nihil teneatur de dote restituere quæst. 30. ut uxore præmorte sine liberis communibus, quæst. 31. vel sine filiis amborum duorum, dotem lucratur, quæst. 32. si permittente ita statuto dotem integram marito dederit & tradiderit: secus si eo casu neque dederit, neque tradiderit. quæst. 34. Quid si statuto lucrum dimidia dotis deferatur marito, uxore sine liberis præmorte, & altero capite statutorum, iudicatur statuta stricte intelligi. An hoc posteriore prius interpretandum erit: ut in lucro dotis superstiti marito deferendo, sequamur hanc legem civilem, quæ non vult maritum lucrari dotem extantibus liberis prioris matrimonii? Ita censet Rolandus a Valle ibi. quæst. 35. Pone, statuto marito lucrum dotis deferre in præjudicium liberorum prioris matrimonii, quæritur utrum statuto locum habeat adversus dictos filios in aliena juris-

ad eum devoluta sunt, morte mulieris matrimonio dissoluto, communibus a liberis servare. Nec interest, si alter pro marito donationem ante nuptias, vel pro muliere dotem crediderit offerendam. Hoc observare præcipimus, licet res ante nuptias donata (ut adsolet fieri) in dotem a muliere redigantur. Dominium autem rerum, quæ liberis per huius legis, vel præteritarum Constitutionum auctoritatem servantur, ad liberos pertinere decernimus. Itaque defuncto eo, qui eas liberis servabat, extantes ab omni possessore liberi vindicabunt: consumptas vero ab hæredibus ejus exigent, qui eas servare debuerant. Alienandi sane, vel obligandi suo nomine eas res, quæ liberis servari præceptæ sunt, eis, qui reservati sunt, adempta licentia est. Negotia vero liberorum patri utiliter administrare concedimus. Dividendi quoque res inter eos liberos ipsis parentibus pro suo arbitrio, vel eligendi quem voluerint, licentiam a non denegamus.

¶ In his autem casibus, in quibus res ut paternas mater liberis communibus servare præcepta est, (hoc est, ubi morte mariti matrimonio dissoluto, mulier ad alias nuptias pervenerit) vel ubi res ut maternas patrem liberis communibus servare censuimus: (hoc est, ubi morte mulieris matrimonio dissoluto, vir ad alias nuptias venerit) si hæreditatem ejus parentis, qui prior mortuus est, non adierint liberi, licebit eis tanquam ejus tantum res fuerint, qui posterior moritur, ea sibi vindicare, scilicet si ejus, qui posterior moritur, hæreditatem crediderint adeundam: ne e quod favore liberorum indutum est, quibusdam casibus ad læsionem eorum videatur inventum.

In auth. de nupt. §. si vero expectet. & §. quoniam autem infirmas, & §. deinceps. vers. soluto. col. 4. t. l. Nov. 22. c. 23. 26. & 20.

Hæres lucro cedunt liberis, licet hæredes non sint patris, aut matris, aut utriusque, nisi fuerint ingrati, & probetur ingratitude.

Finis Authentica.

Sequitur textus Codicis.

¶ Illud etiam humanis sensibus huic legi credimus inferendum, ut eo quoque casu, quo lucratur vel mulier res, quæ ad eam a marito perveniunt, vel maritus eas, quæ ex bonis mulieris ad eum transeunt: hoc est, ubi primum matrimonium alterius morte dissolvitur, nec superstitis ad secundas nuptias pervenit, si res vel maritus, vel uxor, hoc est, qui superstitis est, non consumpserit, vel alienaverit, (quod eis ad secundas nuptias non venientibus, quasi rerum dominis concessum esse non dubium est) liberis liceat res a patre profectas, ut paternas, a matre, ut maternas accipere. Dat. 7. Id. Septemb. CP. Theod. A. 18. & Festo g, Confli. 444.

In auth. neque virum quod ex dote. §. propterea igitur. col. 7. tit. 10. al. col. 8. tit. 1. Novell. 98. c. 1.

Uxor mortua, quod vir ex dote lucratur, filiis communibus omnimodo reservatur, quantum ad proprietatem, usufructu patri concessio. Idem est ex parte mulieris, si lucratur ex sponsalitia largitate. Item si aliter matrimonium solvatur, super iisdem lucris loquitur hac etiam Constitutio.

In auth. ut fratrum filii. §. quia vero mulieres. col. 9. tit. 10. al. 7. Nov. 127. c. 3.

¶ Si tamen abstineat mater a secundis nuptiis, habebit & ipsa proprietatis portionem pro numero liberorum. Idem in patre obtinet & in omnibus ascendentibus a secundis nuptiis abstinentibus.

6. Imp. Leo & Anthemius AA. Erythrio P.P.

HAC h Edictali i Lege in perpetu-

um & valitura sancimus, si ex priore matrimonio a procreatis liberis pater matre ad secunda, vel tertia, aut ulterius b repetiti matrimonii vota migraverit: non sit ei licitum noverca, vel vitrico, testamento, vel sine scriptura seu codicillis, hæreditariis jure, sive legati, sive fideicommissi titulo plus c relinquere, nec dotis, aut ante nuptias donationis nomine, seu mortis causa habita donatione, conferre, nec inter vivos conscribendis donationibus, (quæ etsi constante matrimonio civili jure interdictæ sint, morte tamen donatoris ex certis causis confirmari solent) quam filio vel filia, si unus, vel una extiterit.

¶ Quod si plures liberi fuerint: singulis æquas partes habentibus, minime plus quam ad unumquemque eorum pervenerit, ad eorum liceat vitricum novercamve transferri. Sin autem non ex æquis portionibus ad eodem liberos memorata transferint facultates: tunc quoque non liceat plus d eorum noverca vel vitrico testamento relinquere vel donare, seu dotis vel ante nuptias donationis titulo conferre, quam filius vel filia habet, cui minor portio ultima voluntate derelicta vel data fuerit, aut donata: ita tamen, ut quarta pars, quæ eisdem liberis debetur ex legibus, nullo modo minuat, nisi ex his causis, quæ de inofficio excludunt querelam. Quam observationem in personis etiam avi, vel avia, proavi & proavia, nepotum vel neptium, item pronepotum vel proneptum, sive in potestate, sive emancipati emancipatae sint, ex paterna, vel materna linea venientibus, custodiri censuimus.

¶ Sin vero plus quam statutum est, aliquid noverca vel vitrico relictum, vel donatum, aut datum fuerit, id, quod plus relictum vel donatum aut datum fuerit, tanquam non scriptum neque derelictum, vel donatum, aut datum sit, ad personas deferri liberorum, & inter eas dividi jubemus: omni circumscriptione, si qua per interpositam personam, vel alio quocumque modo fuerit excogitata, cessante.

¶ His illud adjungimus, ut mulier in his casibus, in quibus ante nuptias donationes, ceteras etiam res a marito ad se devolutas, secundum priorum legum statuta liberis communibus e, ut paternas, servare compellitur: hoc est, ubi morte f mariti matrimonio dissoluto ad alias nuptias venerit, immobilium rerum & mancipiorum g, annuarum quoque civilium h usufructu duntaxat vitæ suæ temporibus potitur, alienatione earum penitus interdicta. Mobilium vero rerum, justis pretiis aestimatione i habita per eos, quos utraque pars elegerit arbitros judicatos, interposito sacramento, simili modo usufructum habeat, si k idoneam fidejussionem præbuerit, quod easdem res mobiles, vel earum precium filii & filia ex eodem matrimonio procreatis, vel post mortem eorum nepotibus & neptibus ex iisdem liberis procreatis, sive omnibus, sive uno unave superstiti mori contigerit, secundum legum l modum restituat: vel certe si fidejussiones idoneas præstare distulerit, aut nequiverit: prædictæ res mobiles nondum matri a liberis traditæ, apud eosdem manebunt. Solutæ vero eidem matri, vel ab eadem detentæ restituentur liberis, si tamen ab his fidejussio idonea matri fuerit oblata, qua cavere debet, quod eidem superstiti rro usufructu earundem rerum mobilium, vel pretio, quo taxata sunt, usufructum nomine centesima partem tertiam m annis quibuscumque temporibus præstare non different: ita tamen, ut in eadem fidejussione hoc quoque caveatur, quod a filiis filiabusve vel ex his progenitis liberis, si ante eandem

uni ex filiis primi matrimonii, cui minus reliquerit: & quod ultra reliquerit, non valet, sed inter liberos æqualiter dividitur. Salycet. Pone plus legatum esse marito ab uxore, & bonorum divisionem ex hac lege ad æqualitatem inter vitricum & privignos redigi: quæritur, an in viriles partes inter eos bona defunctæ mulieris dividantur: An vero, liberi prioris matrimonii prius detrahere suam legitimam possint, ut ea detracta in eo, quod supererit, fiat inter eos & vitricum divisio? Rolandus a Valle tract. de lucro nupt. quæst. 17. num. 3. censet argum. Novell. de nupt. c. optime. 27. liberos prius detrahere legitimam: exinde bona defunctæ inter eos dividi & vitricum. Movetur etiam quod liberi unum auxilium habeant jure naturæ: alterum, quod mater secundo nubat: ubi plura vide apud eundem: quo loco & hanc sententiam multis confirmat & contrariam evertit.

d dixi ad l. 18. sup. de donat. ante nupt.

e Liberis prioris matrimonii res ab eorum patre propter nuptias donante acceptas mater servare debet.

f Nov. 68.

g Rusticorum, ut in l. 3. ff. de divers. temp. præscript.

h Annona civiles comparantur rebus immobilibus, ut hic. Idem interpretes statuunt imeditibus annis, nisi tempus ad modicum constituti sint: alias immobilibus comparari volunt, nec alienari sine decreto, v. Molin. de usur. quæst. 37. m. 173. adde Gail. 2. obs. v. 19.

i Aestimatio facit venditionem. l. 1. ff. de estim. act. l. 10. ff. de jur. dot.

k Nov. 22. c. 4.

l secundum legum moderationem. inf. eod.

m i. e. usuras trientes.

n i. e. satisdabant se reddituros res omnes, quas ex causis auctoris mater lucratur. Cetera transmittuntur ad hæredes suos.

ditione existentes? locum non habet. Id. q. 36. Idem si maritus prioris sit dotem restituere in omnem casum & eventum dotis restituenda, ibid. quæst. 37. vel totam & integram dotem, ibid. 38. aut si lucro dotis, etiam statuario renuntiaverit q. 39. (ita ut huiusmodi renunciatio lueri dotalis non possit ab ipsis mariti creditoribus revocari ex Edicto, ff. de his, quæ in fraud. cred. q. 40.) Idem, si maritus de dote restituti uxori permiserit (adeo ut huiusmodi permissionem ipse maritus retractare non possit) ibid. q. 41. Idem fuerit, si lucrum dotis statuario interposito maritus promiserit restituere in omnem casum & eventum dotis restituenda, renunciando præterea omnibus juris & legum auxiliis: hoc enim casu statuto de lucro dotis renunciante aperte intelligitur. Ibidem quæst. 42.

z Corrigitur hæc lex per statuta. v. Menoch. 6. præsumpt. 48. num. 31.

a Aliud si vulgo concepit: hæc enim authentica hac parte locum non habet in filiis vulgo conceptis. Bald. in l. cum pater. 77. §. mater. 2. ff. de legat. 2. Roman. singul. 231. Cremenis singul. 88.

b vide Novellam Constantini Porphyrogenetæ, c. 2.

c Coniunx transiens ad secunda vota non potest ullo titulo in secundum conjugem transferre plus quam reliquerit

a ut & supra secundum legum modum. Hæc verba videntur adjecta a Triboniano propter constitutionem Justiniani, quæ vult, deduci id, quod ex casu mortis liberorum mater lucratur.

b mater præfertur filiis in administratione rerum donatarum propter nuptias.

c Tacitis hypothecis continentur etiam futura bona. In tacitis hypothecis veniunt etiam futura seu adquirenda bona, ut hic. An & jura & nomina veniunt. Cyn. & Bald. hic.

d Lucra nuptialia matres liberis servare tenentur: quin pro eorum restitutione bona ipsarum matrum præsentia & futura tacite obligata sunt. Bona matrum liberis sunt obligata pro rebus ab eorum patre ad eam translatis.

e v. l. 3. in fin. §. eod.

f Amat liberos quæ ad secundas nuptias non transiit.

g Secundas ad nuptias, qui non transiit, potest pro suo arbitrio de lucris nuptialibus disponere. Nov. 22. c. 1. non alienata tamen, pertinent ad liberos, etiam si patrum hæredes non existant.

h l. 3. in fin. sup. eod.

i l. 8. §. 1. inf. eod.

k Proprietas rerum donatarum propter nuptias a matre ad liberos transferenda. Quid, si unus liberorum moritur? ejus liberi patrem repræsentant & in ea fratres defuncti excludunt, l. 3. inf. eod. & ita præmortuis filiis, si nepotes existant, succedunt in lucra nuptialia jure hæreditario in stirpes. Novell. 22. c. 25. l. 3. inf. de bon. qualib.

l Lucra nuptialia parentes liberis in infinitum tenentur servare: In liberis tamen unum eligere possunt & in eum id genus lucris conferre. m Datur electio filio, ut partem, quam habet in donatione propter nuptias matri facta, transferat in quem velit liberorum suorum. n Sed ad liberos, ut l. 7. sup. eod. o Rerum propter nuptias matri donatarum proprietas spectat ad ejus liberos. Unus liberorum moritur relicta matre & liberis, quid juris? liberi matrem, id est, suam aviam excludunt in ea parte. p l. 4. inf. de bon. qualib.

matrem omnes eos obire contigerit, omnes res prædictæ mobiles secundum legum moderationem a matre, ut ad eandem lucrosiorem lucrum redeat, restituantur.

† Erit itaque licitum utrilibet parti, quæ fidejussionem præbuerit, si sibi commodum esse perspexerit, his rebus mobilibus uti frui, easdemque dare mutuo, vel obligare, vel vendere, ut ex his maxime liberi acquirentes possint materno affectui sine suo incommodo deferre.

† Sin autem utraque pars prædictam fidejussionem dissimulaverit, aut forte offerre nequiverit, eadem res apud b mulierem usque in diem vitæ suæ manebunt.

In authent. de non eligen. §. aliud, colla. 1. tit. 2. Nov. 2. cap. 4. & in authent. de nupt. §. & quia parum. col. 4. tit. 1. Nov. 22. c. 45.

Sed si aurum fuerit in donatione propter nuptias scriptum: Scautio usurarum exponitur, non autem aurum exigitur: nisi forte viri substantia habeat aurum, & cetera, quæ scripta fuere.

Finis Authentica,
Sequitur textus Codicis.

2 ¶ Omnibus videlicet iisdem maritalibus facultatibus, his etiam, quas habet habituræ c est tanquam si jure pignoris d vel hypothecæ suppositæ sint, super eadem ante nuptias donatione vel rebus aliis ad eam ex marito substantia devolutis, ex eo die, quo eadem res ad eam pervenerint, liberis obligatis: ut si quis post traditam matri, vel detentas ab ea res (si ita contigerit) contractum aliquem cum eadem muliere inierit, quæ se repetitis nuptiis copulaverit: in vindicandis e iisdem suppositis rebus posteriores habeantur: liberis, qui ex eodem matrimonio procreati sunt, & nepotibus neptibusque, qui ex iisdem liberis geniti sunt, sine dubio præponendis.

3 ¶ Sin vero liberorum suorum affectione f servata pater, materve ad alias nuptias migrare noluerit: neque vir his, quæ de bonis uxoris ad se transeunt, neque mulier rebus, quæ ex substantia mariti ad se pervenerunt, pro g suo arbitrio uti, vel eas vendere, aut quocunque jure vel modo alienare, vel pignoris jure seu hypothecæ, si voluerint, obligare, utpote domini earum, prohibebuntur. Extantes autem prædictas res, si non fuerint alienatae vel consumptæ, vel suppositæ, licebit liberis vindicare h, etiam i non adeuntibus hæreditatem parentum. Dat. 2. Kal. Mart. Martino & Zenone Consil. 469.

Filius transmittit ad descendentes jus vindicandi lucrum sibi proveniens propter secundas nuptias patris vel matris, ascendentibus & collateralibus exclusis: sed electionem habet, in quem volet liberorum suorum lucrum illud transferendi. Non est igitur hæc lex abrogata Nov. 2. Justiniani, quæ matri electionem admittit, non autem ejus filio. Char.

7. Imp. Zeno A. Sebastiano P.P.

IN quibus casibus pater dotem, mater ante nuptias donationem, vel alias res ad se ex altera parte devolutas, filiis utriusque sexus servare præcepti sunt: si quem ex filiis vel filiabus ante patris vel matris obitum mori contigerit, (sive ante secundas nuptias, sive postea) filio vel filia, nepote vel nepte, vel pluribus, patre suo adhuc vivo, vel matre superstite, derelictis: portionem quæ defuncto filio vel filia debebatur, vel lucrum ex ea, non ad fratres vel sorores mortui, sed ad k filios ejus, vel filias, vel nepotes utriusque sexus, aut l pronepotes, avis vel proavis superstites, pervenire decernimus: eligendi m videlicet, quos voluerint ex liberis superstites, non adempta licentia. Dat. Kalend. Mart. Ello V. C. Conf. 478.

8. Imp. Justinian. A. Menna P.P.

SI quis prioris matrimonii filiorum ante secundas nuptias patris vel matris mortuus fuerit, filiis a se, vel nepotibus, vel pronepotibus relictis, partem ejus non n ad fratres, vel, si nullus alius frater vel soror sit, ad patrem o, vel matrem ejus pervenire, sed p ad filios, vel nepotes, vel l pronepotes q ejusdem mortuæ personæ, sancimus: ut si.

ve unus, sive plures sint, eam a tantummodo partem vindicare possint, quæ mortuo competiit.

1 ¶ Illud b etiam certa sanctione definire censemur, ut si quis vel si qua ex alio matrimonio filiis procreatis, minime ad secundas c nuptias venerit, eodem modo liceat quidem genitori || vel genitrici || res ex prioris conjugio sibi acquisitas, quomodo d voluerit, alienare vel administrare: Si quæ vero earum minime sint alienata, possunt liberi etiam e non adeuntes paternam vel maternam hæreditatem eas vindicare.

2 ¶ Certum esse sancimus, quod etiam illa de cetero videbitur earundem fuisse rerum alienatio, quæ in f testamento g genitoris, vel genitricis, vel specialiter relinquendo, vel generaliter hæredem instituendo, facta sit.

In authent. de nupt. §. deinceps. & §. solut. col. 4. tit. 1. Nov. 22. cap. 20.

Nunc autem, nisi expressim h transponat in alios, presumitur ipsis conservare talia lucra.

Finis Authentica,
Sequitur textus Codicis.

3 ¶ Talem vero licentiam || datam || filiis, ut etiam non i adeuntes paternam vel maternam hæreditatem, lucra vindicarent, quæ parens eorum ex matrimonio quod secundo toro minime mutavit, sibi acquisita non alienavit, nullo modo eis concedimus, si paternam vel maternam hæreditatem ab intestato ex parte (si forte alii etiam ex anteriore matrimonio morienti parenti filii sunt) sibi acquisierint.

4 ¶ In illo etiam veterem sanctionem adimplentes, præcipimus exemplo k matris, cujus res post secundas nuptias filiis ex prioris matrimonio patris || in hypotheca || suppositæ sunt, ad conservanda eis lucra, quæ ex prioris matrimonio ad eam pervenerunt: patris quoque bona, quæ habet habiturusque est, filiis ex prioris matrimonio natis post secundas ejus nuptias, ad ea conservanda, quæ ex eorum matre lucratus est, supposita esse. §. 5. Illius etiam patris, qui in sua potestate talem liberum l vel liberos habens, maternam eis substantiam, vel ex materna linea ad eos devolutam servare compellitur: bona iisdem liberis m supposita esse ad conservandas easdem maternas res decernimus: ita tamen, ut occasione talium hypothecarum, neque patris, neque matris administrationem filii valeant perferunt n, vel aliquam eis movere super hoc quaestionem: cum perspicui sit juris, etiam si alienata fuerint eorum bona, quæ extra memorata lucra, vel maternas res sunt, jus hypothecæ integrum iisdem manere filiis. Dat. 3. Id. Decemb. DN. Justiniano A. 2. Conf. 528.

Totum, quod ultra modum secunda conjugii datur vel relinquitur, tanquam non datum liberis utriusque matrimonii applicatur. Bald.

9. Idem A. Menna P.P.

QUoniam præteritæ o leges omnia, quæ liberis ex prioris matrimonio procreatis, mulier quidem secundo marito, vir autem secunda uxori dotis vel ante nuptias donationis nomine, vel alio quocunque modo dederit, vel reliquerit, his ampliora, quæ uni filio, vel filia ex anteriore matrimonio progenitis danda vel relinquenda sunt, revocata ad solos filios, || vel filias || ex anteriore matrimonio natos pervenire constituerunt, nullaque in hac parte filiorum ex secundo matrimonio natorum mentio facta est: hoc quoque corrigentes, omnia quæ memorato modo revocantur, non solum ad filios prioris matrimonii, sed p etiam ad eos, qui ex secundis nuptiis nati fuerint, pertinere & in capita inter omnes dividenda sancimus.

1 ¶ Ad hæc lucra, quæ marito vel uxori ex dote, vel ante nuptias donatione occasione repudii accedunt, indistincte post secundas eorum nuptias liberis ex prioris conjugio procreatis ad similitudinem q ma-

k Ut bona matris secundo nubentis liberis (quibus lucra nuptialia reservari debent) tacite obligantur, l. 6. §. 2. sup. eod. ita & patris, ut hic. Hoc tamen speciale est, Patrem non cogi ad reddendam liberis rationem superiorum nomine. inf. eod.

l Liberum dixi numero unitatis, ut l. 33. ff. de pact.

m l. 12. §. 1. vers. Exceptis. inf. qui prior.

n Nota casum, in quo parens non tenetur ad reddendam rationem.

o l. 6. sup. eod.

p abrogatur eo pacto lex 6. sup. eod. Verum hæc nostra lex postmodum abrogatur per authent. Ad eos. inf. eod. reducto usu d. l. 6.

q Statuta de lucris nuptialibus, soluto per mortem matrimonio, locum etiam habent matrimonio per divortium soluto. l. 6. d. ult. inf. de repud. Novell. 98. cap. 1.

trimonii

a Nepotes succedunt in stirpes.

b Subrogati melioris non sunt conditionis, quam hi sunt, quibus subrogantur.

c Qui non transit ad secunda vota, potest de lucris nuptialibus disponere. Bald. Est, qui ita interpretatur: Caja suscepit ex Titio liberos, eadem postea nupsit Sempronio, 2 quo res varias donatione propter nuptias accepit. Mortuo Sempronio manit viqua? Potest Caja alienare, quo voluerit modo, res donatione propter nuptias a Sempronio acceptas, etiam si liberos ex Titii nuptiis habeat.

d etiam per testamentum: quæ de re vide §. 2. j.

e l. 6. inf. §. eod.

f Alienationis verbo etiam intelligitur alienatio per testamentum, seu testamentaria. l. 69. §. 3. ff. de leg. 2. l. 1. ff. de fundo dotali. l. 28. l. 67. ff. de verb. signif. Imo institutio non continetur. l. 38. ff. de legat. 3.

g olim parens non transiens ad secunda vota, lucra nuptialia alienare poterat non tantum inter vivos, sed etiam testamento, per legatum aut fideicommissum aut generalem institutionem. §. 1. §. eod. l. 5. in fin. sup. eod. Hodie specialiter tantum non per generalem institutionem, Authent. prox. inf. eod. & ita hic §. abrogatur.

h Alciatus hinc colligit, Parentes alienantes bona, generaliter præsumi reservasse lucra matrimonii filiis suis: nisi expressim ea alienent. i. præsumpt. 5.

i Liberi adeuntes pro parte hæreditatem paternam vel maternam, lucra nuptialia alienata revocare non possunt.

a Qui injuriam passi sunt. Res ita habet: Qui ad secundum matrimonium transit, non potest ad secundam conjugem, dotis vel sponsalitiz donationis, vel quo alio titulo plus transferre, quam in unum ex liberis prioris matrimonii cui minus reliquerit. Quid, si plus datum sit? Id quod ultra modum erit, revocabitur, pertinebitque non ad liberos primi & secundi matrimonii, sed eos tantum liberos, qui offensi sunt per transitum ad secundam vota, i. e. ad priores liberos. Bald.

b Ingrati liberi merito exheredantur.

c l. 6. sup. eod.

d Ingrati liberi non admittuntur ad lucra nuptialia liberis primi matrimonii a lege data. Ideoque iuste exheredati liberi in superflui partem non veniunt, neque ex parentis bonis tantum, quantum vitrico aut novercæ parens dedit: imo, nihil vindicare possunt. Exhereditatio enim extinguit omnem jus filii, idque adjicitur l. 6. sup. eod. quæ vetat filio relinqui minus legitima: hæc vero ne minus quam vitrico aut novercæ utrumque admittit exhereditato.

e Innocens potestatis nullis afficienda est injuriis.

f Persæpe id evenit, ut parentes secundi, quam prioris matrimonii liberos magis diligant.

g Ingratitudo intelligitur cum effectu. Novell. 22. c. 27.

h Ingratum qui dicit, probare tenetur, Nov. 115. nec enim statim nudo patris testamento. arg. l. 4. ff. de inoffic. test.

i Justinianus meminit hujus Constitutionis Nov. 22. c. 68.

k Casus orbitatis sive mortis liberorum, dotis vel donationis propter nuptias lucranda pro parte vel in totum. Casus ii sunt, divortii, mortis, orbitatis, sive mortis liberorum. Inde casus absolute pro lucro nuptiali, l. ult. inf. de jure dot., ut casus dotis, casus militiz.

trimonii morte dissoluti servari, nec de cætero repudiium causam requiri, vel aliam in ea || re exquisitionem || fieri. Datum Id. April. Constantinopol. Decio V. C. Conf. 486.

In auth. de nupt. §. 1. & §. nec illud, & §. optime. col. 4. tit. 1. Novell. 22. cap. 1. 29. c. 27.

Ad eos solos a etiam nunc pertinet: & si quis ex eis pramortitur relicta sobole, portio ejus ad eam defertur.

10. Idem A. Demostheni P. P.

Cum apertissime legibus caveatur, ingratos & liberos a majorum suorum hæreditate merito esse repellendos, si hoc idem in suis elogiis conscripserint, & revera hoc fuerit revelatum: reclamare videtur hujusmodi sanctioni divalis Constitutio c Leonis inclytæ recordationis, quam super filiis ex prioris matrimonio procreatis conscripsit. Nam cum necessitas est patri, vel matri, qui ad secunda vota migraverit, tantum præstare per quamcunque causam secundo marito, vel novercæ, quantum filio vel filia ex anterioribus nuptiis progenitis, qui partem minimam habiturus est, reliquerit: maxima iniquitas ex hac sanctione contra genitores effieciatur. Liberi etenim scientes, quod omnimodo aliquid sibi a genitoribus suis etiam nolentibus relinquendum est, & tantum, quantum secundus maritus, vel novercæ acceperit, omni licentia & lascivia suos genitores injuriis adficiant. Quapropter sancimus, ingratos & revera liberos neque hoc beneficium, quod divalis Constitutio Leonis Augustæ memoriæ eis præstitit, in posterum posse sibi vindicare, sed quasi ingratos ab omni hujusmodi lucro repelli.

† Quam observationem in personis etiam avi & avia, || proavi & proavia ||, neporum, vel neptium, item pronepotum, vel proneptium, sive in potestate, sive emancipati emancipatæ sint: ex paterna vel materna linea venientibus, custodiri censuimus.

† Sed quemadmodum genitoribus providemus, ita & innocuam & posteritatem nullis affici injuriis patimur: ut non genitores, qui sese secundis nuptiis devoverint, irrationabile odium ad priores & liberos forsitan habentes, sine justa ratione eos ingratos || vocare || concedantur.

† Eos etenim liberos hujusmodi beneficio defraudari volumus, qui re & ipsa ingrati circa suam antiquitatem ab hæredibus genitorum liquidis & indubitatis probationibus convicti fuerint, ex ejusmodi casibus, qui antea præcis legibus enumerati sunt. Dat. 15. Kalend. Octob. Chalcedone, Decio V. C. Conf. 486.

In 28. lib. βασιλικῶν fit mentio XI. Constitutionis hujus tituli, quæ ipsius quidem est Justiniani, sed ab eo abrogata Novell. 2. in qua etiam illius meminit: illam vero tum ex ipso βασιλ. libro, tum ex Novell. Justiniani fuisse constat de hæreditatibus filiorum, quorum matres ad secundas venerant nuptias, si ipsi ante eas intestati decesserint.

† In eodem βασιλ. libro fit etiam mentio XIV. Constitutionis hujus tituli, quæ ipsius est Justiniani; eam Cujacius Latinam edidit in Comment. ad Nov. Justiniani: quem secuti, illam sic restituimus. Char.

11. Idem A. * i

SI filii, quorum parentes ad secundas venerant nuptias, ante eos decesserint, proprietates lucrorum nuptialium ad filiorum hæredes etiam extraneos testamento scriptos perveniet: deducto eo, quod in casum & orbitatis parentem lucrari convenit; quod etiam pro rata observatur uno ex pluribus filiis ante parentem mortuo. Sed si parens lucra nuptialia alienaverit, & ad secundas nuptias venerit, nec cum liberi hæredem instituerint, valebit alienatio ad finem ejus, quod in casum mortis liberorum lucrari parens, qui alienavit, debuit, & reliquum revocabitur ab hæredibus defunctorum liberorum. Dat. *

Cum recitat primum hujus legis caput Cujacius, hæc adjicit quæ tamen potius pro interpretatione accipienda videntur: Nam pars, quæ ei competebar, transit ad hæredes ejus, sive fratres sint sive extranei, deducto tantum eo pro rata quod apud parentem ex casu orbitatis sive morte liberorum remanere debet.

Verum Græcam hujus Constitutionis epitomen ab Ant. Augustino editam relinquimus. Char.

Codex

Græca Constitutio. Ejus particulam hanc retulit Ant. August.

Secundo nubens aut uxorem ducens, prioris matrimonii lucra ipsius liberis præmortuis habeat, & vindicet ab his, qui habent.

SI A SECUNDO NUPSERIT MULIER, CUI MARITUS USUMFRUCTUM RELIQUIT.

TITULUS X.

1. Imp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. ad Tatianum Præfectum prætor.

SI usumfructum maritus rerum & suarum decedens uxori reliquerit, eaque in secundas nuptias consortiumque convenierit: usumfructum, quem ex prioris marito consecuta fuerit, amittat: atque eum filii ex eo die, quo nupserit, mature restituat. Quod si liberos ex prioris matrimonio adhuc imbecillitas habebit infantiæ, nec muniat || eos || tutoris auxilium, ac per hujusmodi occasionem mater, quæ relicta fuerant, usurpaverit, omnia legitime repetantur, || & || cum competentibus fructibus ad liquidum deducta ratione restituat. Hæc de usufructu, quem vir extremam constituens voluntatem, de rebus propriis uxori reliquerit.

† De usufructu vero rerum ante nuptias donatarum ea observari, quæ anteriores Constitutiones decreverunt, sancimus. Dat. Idib. Martii. Arcad. A. 2. & Rufino Conf. 392.

In authent. de nupt. §. si vero solum. col. 4. tit. 1. ex Novell. 22. c. 32.

Hoc locum habet, si datus vel relictus fuerit ea lege, ut ex secundis nuptiis interiret: alioquin perseverat, sive relictus esset: sive donatus, quibus casibus licuit. Sed usufructus in dote, sive ante nuptias donatione lege permissus, non potest a testatore derogari.

DE DOTIS & PROMISSIONE & ET NUDA POLLCITATIONE §.

TIT. XI.

De quantitate ommissa.

1. Imp. Alexand. A. Claudiz g.

FRustra existimans actionem tibi competere, quasi promissa dos tibi, nec præstita sit, cum & neque species ulla, neque quantitas promissa sit, sed i hæcenus nuptiali instrumento adscriptum, Quod ea quæ nubebat, dotem dare promiserit. PP. Kal. Aug. Pompeiano & Peligno & Conf. 232.

De usuris.

2. Imp. Gord. A. Herodoto P. P.

SI pro dote promissa usuras 1 dare socer tuus sponndit: id, quod deberi ostenderit, competens judex solvi tibi præcipiet. PP. 12. Kal. Septemb. Pio & Pontiano Conf. 239.

De quantitate commissa in arbitrium stipulatoris.

3. Idem A. Claudio || P. P. ||

SI cum ea, quæ tibi matrimonio copulata est, nuberet, sis m, cujus meministi, dotem tibi non addita quantitate, sed quodcumque n arbitratus fuisset, pro ea daturum se rite promissit, & interposita stipulationis fidem non exhibet: competentibus actionibus usus, ad repromissi emolumentum jure judiciorum pervenies. Videtur enim boni & viri arbitrium stipulationi insertum esse. PP. Kal. Jan. Sabino & Venusto Conf. 241.

Verum hæc sententia Accursio displicet & Forcatulo 2. Cupidin. n. 8. & 9. putat itaque maritum hac lege indefinitæ dotis promissionem ad omnium bonorum dotem extendere (cum id nulla lege prohibeatur. l. 4. §. de jure dot.) voluisse: ac si Imperator diceret, valet promissio dotis: sed frustra nimiam dotem tibi esse præstandam opinaris. Alii putant hac lege id inani, indefinitam dotis promissionem nullius fore momenti, nisi privilegio vel beneficio Principis adjuvetur promissio. sed Fajus apud Paponem, i. Notar. 4. cap. du contrat de mariage, Harmenopuli distinctionem tenet, cujus hanc esse rationem putat: Interesse mulieris quoties ipsa dotem promissit, dotis promissionem ad quantitatem minimam redigere, ut reliqua bona sint ei paraphernalia. Contrarium eveniret, quoties aliquis dotem mulieris nomine marito promissit, ne alioquin indotata maneat. Sincerior est, & æquior, meo judicio, Forcatuli sententia, minus tamen textui videtur respondere.

i Dotem promittere, & dotem dare promittere, seu solemniter dicere hic distinguuntur. adde Forcatulum in Cupidine Jurisperito, Costanum tractat. de dotibus, cap. 4. in fin.

k Feliciano, ita legi oportet. 1 Usuras dotis qui promittit, dotem ipsam promittere videtur. l. 21. §. 1. ff. de donat. inter virum. m subaudi, extraneus ut Theodorus Græcus interpretat. n vide l. 1. sup. eod. l. 69. §. 4. ff. de jure dot. o l. 22. in fin. ff. de reg. jur.

a l. an. 3. c. Theod. 9.

b Usumfructum rerum suarum maritus uxori relinquit, vel rerum ante nuptias donatarum. Priore casu veteri jure mulier secundo nubendo usumfructum amittit, qui ad filios defuncti revertitur. Posteriore, non amittit, sed post obitum ejus ad filios ejusdem defuncti redit. Hodie, usumfructum ita demum amittit mulier, si ita relictum accepit, ut per secundas nuptias eum amitteret. Auth. prox.

c Secundas qui olim nuptias contraheret, relictum vel concessum sibi a priore conjugis usumfructum bonorum omnium amittebat, & liberis prioris matrimonii integrum restituebat. id quidem abrogatur Authentica proxima.

d de dotibus 3. c. Theod. 13. c. 4. Harm. 8. Ulp. 6. e De ditione dotis vide Ulp. 6. §. 2.

f ex qua nascitur actio. l. 4. §. per. 7. eod. l. 1. §. per. c. de collat. dos.

g Claudio: ita legendum est. scribit enim ad maritum Imperator.

h Dos incerta, re & genere, ex padu nudo peti non potest, etiam si nudum padum in scriptis sit redactum, cum possit mulier vel vilissima quædam dotis nomine exhibere. vel ita: Dotem promittente muliere non adjecta quantitate, aut certa expressa, quæ in dotem detur, inutilis est promissio, cum possit mulier, vel vilissimum quidpiam dotis loco dare.

4. Harm. 8. §. 44. Imo peti potest. l. 3. inf. eod. l. 69. §. 4. ff. de jure dot.

Harmenopulus d. §. 4. refert ad patrem pro filia dotem pollicentem: hanc legem ad ipsam filiam.

5. Harm. 8. §. 44. Imo peti potest. l. 3. inf. eod. l. 69. §. 4. ff. de jure dot.

6. Harm. 8. §. 44. Imo peti potest. l. 3. inf. eod. l. 69. §. 4. ff. de jure dot.

7. Harm. 8. §. 44. Imo peti potest. l. 3. inf. eod. l. 69. §. 4. ff. de jure dot.

8. Harm. 8. §. 44. Imo peti potest. l. 3. inf. eod. l. 69. §. 4. ff. de jure dot.

9. Harm. 8. §. 44. Imo peti potest. l. 3. inf. eod. l. 69. §. 4. ff. de jure dot.

10. Harm. 8. §. 44. Imo peti potest. l. 3. inf. eod. l. 69. §. 4. ff. de jure dot.

11. Harm. 8. §. 44. Imo peti potest. l. 3. inf. eod. l. 69. §. 4. ff. de jure dot.

12. Harm. 8. §. 44. Imo peti potest. l. 3. inf. eod. l. 69. §. 4. ff. de jure dot.

13. Harm. 8. §. 44. Imo peti potest. l. 3. inf. eod. l. 69. §. 4. ff. de jure dot.

14. Harm. 8. §. 44. Imo peti potest. l. 3. inf. eod. l. 69. §. 4. ff. de jure dot.

15. Harm. 8. §. 44. Imo peti potest. l. 3. inf. eod. l. 69. §. 4. ff. de jure dot.

bb

De

De parte non soluta.

4. Imp. Diocletian. & Maximian. AA. & CC. Rufo.

SI voluntate dotantis in dotali instrumento plura a tibi Stradita scripsisti, quam suscepisti: intelligis de b his quæ defunt, petendis, pactum esse consecutum. S. Nonis Aprilis, AA. Confl.

Cui datur actio.

5. Idem AA. & CC. Dasumianæ.

SI pater marito tuo stipulanti promiserit dotem, non tibi, sed c marito contra successores soceri competit actio. Dat. 8. Kal. Decemb. AA. Confl.

De verbis, de scriptura, de nudo pacto.

6. Imp. Theod. & Valent. AA. Hierio P.P. post alia.

AD d exactionem dotis, quam semel præstari placuit, Aqualiacunque sufficere verba censemus, || si scripta fuerint, siue non, || etiam si e stipulatio f in pollicitatione rerum dotalium minime fuerit subsecuta. Dat. Kal. Mart. Constantinop. Felice & Tauro Confl. 428.

Ex quibus bonis dotem filia dedisse pater intelligatur.

7. Imp. Justinus A. Joanni P.P.

SI pater dotem pro filia simpliciter dederit, vel || pro || filio ante nuptias donationem fecerit, habeat autem filius vel in potestate constitutus, vel forte emancipatus res maternas, vel || ex || alio modo tales, quæ acquisitionem effugiant, quarum ususfructus solus apud patrem remanet, vel quocumque modo poterat quasdam actiones contra patrem habere: dubitatur apud veteres, utrumne videretur pater ex ipso debito, dotis vel ante nuptias donationis fecisse promissionem vel dationem, ut sese ab huiusmodi nexu liberaret; an debitum quidem remaneret in sua natura, liberalitas autem paterna dotem vel ante nuptias donationem dare suggesserit. Et in tali dubitatione multa pars legumlatorum sese divisit: alio etiam incremento huiusmodi quæstioni addito, si forte dixerit in instrumento dotali, ex rebus paternis & maternis dotem vel ante nuptias donationem dare: utrum pro dimidia parte videatur datio vel promissio facta esse, an pro rata portione utriusque substantiæ. Utramque igitur dubitationem certo fini tradentes, sancimus, si q quidem nihil addendum existimaverit, sed simpliciter b dotem vel ante nuptias donationem dederit, vel promiserit: ex sua liberalitate hoc fecisse intelligi, debito in sua figura remanente. Neque enim leges incognita sunt, quibus cautum est, omnino paternum i esse officium, dotem vel ante nuptias donationem pro sua dare progenie. Liberalitas itaque talis remaneat vera & irrevocabilis k, ut puro nomine & liberalitas & debitum suam sequantur fortunam.

† Ubi l autem ex rebus tam suis, quam maternis, vel aliis, quæ non acquiruntur: vel ex suis debitis dixerit fecisse huiusmodi liberalitates: tunc si quidem penitus inopia tentus est: ex illis videri rebus dotem vel ante nuptias donationem esse datam, quæ ad filios vel filias pertinent. Si vero & ipse substantiam idoneam possideret, in hoc casu quasi de suo patrimonio dotem vel ante nuptias donationem dedisse intelligatur. Poterat enim secundum suas vires, dotem pro filia, vel ante nuptias donationem pro filio dare, & consentire filiis suis, quando voluerint partem, vel forte totam suam substantiam, quam habent, paternæ liberalitati pro dote, vel ante nuptias donatione aggregare: ut revera m appareat, quid ipse velit dare, & quid de substantia filiorum proficiatur: ne dum effuso sermone sese jactet, in promptum incidat sui periculum. Dat. Kal. Novemb. Lampadio & Oreste, Confl. 530.

a Plus ex causa dotis, qui se recepisse constituitur, quam recepit ad supplementum dotis, agere potest. v. Synops. Basf. 29. tit. 1. cap. 38. & 4. Harm. 8. §. 15. wēd τὰν εἰς τὴν δότῃ δαδέντων.
b facit lex 12. §. 3. in fin. ff. de pact. dot.
c Ex promissione dotis agit maritus non mulier, secus in legato. l. 69. §. 2. ff. de leg. 1.
d Ex nuda promissione dotis petere dotem debet, 4. Harm. 8. §. 13. ex quavis promissione petitionem dos habet, etiam si stipulatio non præcedat. Synops. ib. cap. 85.
e l. 3. C. Theod. eod. adde Harm. d. loco.
f etiam si dictio vel stipulatio, &c. d. l. 3. Tribonianus verbum, dictio, sustulit propter sublatam solemnitatem dotis dicendam. idem factum in l. 1. §. de jur. dot. Dos autem dicebatur solemnibus verbis sine stipulatione. v. l. 48. ff. de jur. dot. veluti ita: decem doti tibi erunt, l. 59. ff. de jur. dot. aut, quod mihi debes, doti tibi erit. l. 44. §. 1. l. 46. §. 1. l. 57. ff. de jur. dot. & dixi ad Ulp. 6. §. 1. & seq. f. l. 35. §. 5. inf. de don.
g aliam distinctionem vide in Nov. Leon. 21.
h Pater dotans filium vel donans propter nuptias, suis ex bonis in dubio dotare aut donare intelligitur, non ex bonis filii, filiaque, cui donat, quantumvis ipsi liberi sint locupletes. l. 5. §. 12. ff. de iure dot. & 4. Harm. 8. c. wēd τὰν εἰς τὴν δότῃ δαδέντων, Synops. d. l. 1. Imo non intelligendus est de suo dotare, l. 43. §. 1. ff. de adm. tut. sed potius animo compensandi debiti (quod cuius debitori, etiam patri, solet accidere, l. 22. §. 3. in fin. ff. soluto.) & nomine curatorio. l. 34. ff. de neg. An id receptum est ideo, quod præsumatur pater se obligatione naturali voluisse liberare, ut vult Baldus? An potius, quod pater durius obligatur ex officio suo paterno, quod ex lege est, quam ex gestione & administratione bonorum filia? ut ita in duriore casu videatur promittere & solvere, l. 4. l. 5. ff. de solut. ut vult Myns. 5. obs. 32. An potius, quod inter conjunctissimas personas donatio facile præsumitur? An quia dans vel promittens, in dubio intelligitur promississe de suo, ut vult Alciatus 1. præsumpt. 26. Placet summopere de huius Leonis Nov. 21. Patrem solum conveniri, quoties solus promiserit: si cum filio, aequaliter teneri, nisi inæqualiter promiserit. Alii notant patrem in dubio præsumi sui ex bonis dotasse filiam, nisi inops sit, nisi filia legitime consentiat, nisi pater gerat negotia filia, nisi pater sit naturalis tantum: his enim casibus præsumi, non ex propriis bonis, sed ipsius filia, filiam ipsam dotare, adde Campegium tract. de dos. par. 1. q. 16. i Paternum officium est, dotare filias vel donationem propter nuptias dare. v. quæ dixi ad legem 19. in fin. ff. de ritu l. 3. ff. pro socio.
k Dos semel data revocari non potest. l. Pater qui ex suis & maternis filia bonis filiam dotat, dotis causa suo nomine tenetur, nisi sit inops. m v. Hot. §. 6. conf.

DE a JURE b DOTIUM c.

TIT. XII.

De evictione & de dolo.

1. Imp. Severus & Anton. AA. Nicephoro.

VIcta d re, quæ fuerat in dotem data, si pollicitatio e vel promissio fuerit interposita: gener contra socerum vel mulierem, seu hæredes eorum f, conditione, vel ex stipulatione agere potest. Sin autem nulla pollicitatio vel promissio intercesserit: post evictionem ejus, si quidem res æstimata g fuerit, ex empto competit actio. || Sin vero hoc non est factum: si quidem bona h fide eadem res in dotem data est, nulla marito competit actio ||. Dolo autem dantis interposito, de dolo actio adversus eum locum habebit, nisi a muliere dolo interpositus sit: tunc enim, ne famosa actio adversus eam detur, in factum actio competit. PP. Dat. Kalend. August. Mutiano & Fabiano Confl. 202.

De eo, qui stipulatus est dotem sibi reddi.

2. Imp. Antoninus A. Alluviadi.

SI stipulatio de restituenda portione dotis data subjecta est, Sconditioque i ejus extitit: habet ex ea actionem is, in cuius personam utiliter concepta commissaque est: Secundum quod si Polla soror tua de restituenda sibi parte dotis habet actionem, eo quod mater vestra donandi animo passa est partem dimidiam dotis post obitum matris filiam stipulari: metuere k non debet doli exceptionem, quod matri suæ, quæ pactum interposuit, hæres ex minore quam dimidia portione extitit: nisi liquido probatum fuerit, matrem ejus mutasse l dotis pacti voluntatem, contentamque esse || voluisse || filiam || suam || proportionem hereditatis prælegationibus, maritumque suum m exactione liberari voluisse. PP. Dat. 3. Kalend. August. Antonino A. 4. & Balbino Confl. 214.

De manumissione servi dotalis.

3. Imp. Alexand. A. Euphemio.

ET si dotis exactio n, defuncta in matrimonio filia, potuisset ad patrem pertinere: dotalibus tamen servis maritus o testamento directam & fideicommissam libertatem jure dedit, & præstita revocari non debuit: cum & inter vivos manumittendi mancipia dotalia constante matrimonio, liberam habeat maritus facultatem. PP. 6. Id. Decemb. Antonino & Alexandro Confl. 223.

De universis bonis mulieris.

4. Idem A. Valenti.

Nulla p lege prohibitum q est, universa r bona in dotem marito fœminam dare. PP. 4. Id. Jul. Maximo 2. & Aliano Confl. 224.

De æstimatione.

5. Idem A. Statia.

Quotiens res s æstimata t in dotem dantur: maritus dominium consecutus, summæ velut pretii debitor efficitur. Si itaque non convenit, ut soluto matrimonio restituerentur, & jure æstimata sunt: retinebit eas, si pecuniam tibi offerat. Dat. 3. Id. April. Alexandro A. 2. Marcello Confl. 227.

De nudo pacto.

Imp. Maximinus A. Sulpitio.

AVia tua eorum, quæ pro filia tua in dotem dedit, etsi Averborum obligatio non intercessit, actionem ex fide conventionis ad re, si hæres extitisti, transmittere potuit. Nec u enim eadem est causa patris & matris paciscentium: quippe matris pactum actionem præscriptis verbis consti-

l Id enim potest l. 72. in fin. ff. eod. m v. l. 11. ff. de dot. præleg.
n Dotis exactio an ad patrem redeat, filia in matrimonio defuncta superstitibus liberis. v. l. dos a patre. 4. inf. solut. matr.
o Dotalis servus potest per maritum in testamento & inter vivos manumitti, l. 21. ff. de manumissionib. raturque ejusmodi libertas est, etiam si socero competeat dotis exactio, filia in matrimonio defuncta. Synops. Basf. 38. tit. 1. c. 89.
p Permissa intelliguntur, quæ nulla lege prohibita sunt, v. l. 7. sup. de religiosis. proinde facile libertatem præsumimus.
q Imo, prohibitum minori, l. 9. §. 1. ff. de minorib. l. 1. §. si advers. dot. & in fraudem alicujus liberorum, sup. de inoff. dos. vel prioris matrimonii, l. 6. sup. de secund. nupt. idem dicendum si mulier decepta. l. 6. in fin. l. 12. §. 1. in fin. ff. eod. adde Forcatul. 27. Necyoman.
r l. 72. ff. eod. etiam immobilia, l. 62. ff. eod. v. ult. in fin. §. si major fact. alienat. non solum præsentia, sed & futura. Bald. hic.
s Dotem æstimatam accipiens, non res ipsas, sed earum pretium consequutus intelligitur. Ideoque soluto matrimonio non res ipsas, sed earum æstimationem reddere potest. Synops. ibid. c. 92 & 4. Harm. §. 8. si modo nihil de electione conventum fuerit, ut hic. l. 10. §. ult. ff. eod. v. l. 10. inf. eod.
u Pater dotans filiam, non potest sibi querere actionem, nisi per stipulationem. ceteri etiam possunt nudo pacto, ut hic. Hodie videtur patri dari actio ex stipulatu, etiam si nulla interposita sit stipulatio. Nam stipulationes & hypothecæ inesse dotibus intelliguntur. l. 1. m. §. 1. §. 6. J. de rei ux. act.

a dixi ad l. 23. ff. 3.
b id est, causa, conditione, natura.
c De dotium origine, notatione: An dos sit quid universale: An dos promissa, vel soluto matrimonio, vel modica, sit dos. vide Constantium tract. de dotib. l. 12. An dos, filia tantum naturali debeatur, & inhoneste viventi: An pater filiam locupletem dotare teneatur: An dotanda sit filia, quæ infans patre nupsit, vel patri ingrata fuit, vide eundem ibi.
e 3. Quid res extradotales, seu extradotem, vel paraphernalia? vide l. 29. §. eod. l. 9. §. 3. ff. de jure dot. 4. Harm. 4. Synops. Basf. 29. tit. 1.
f vide l. 16. ff. eod. ut hinc colligas esse actionem de evictione ex dote, ut hic. & l. 1. m. §. 1. J. de rei ux. act. & ex venditione, permutatione, in solutum datione, adjudicatione, articulo Do ut facias, l. 52. ff. de evict. ex donatione, si est æstimatione quis donaverit, l. 2. Longobard. de evict. est & ex investitura, 2. Feud. 8. ubi vide Cuj.
g dictio: ita scriptum fuisse Cujacius refert ad 6. Dip. causam dixi ad l. 6. sup. de dot. promiss. in fin. l. 79. ff. de jure dot. f. l. 13. §. eod.
h sensus legis hic est, ubi constitutio dotis incipit a promissione, re evicta potest agi de evictione: ubi incipit a traditione, de evictione non agitur, nisi res æstimata data sit, vel dolo dantis vel tradentis intercesserit.
i l. 69. §. 7. ff. de jure dot.
j Conditionis eventus nascitur actio.
k v. l. 9. ff. de reg. jur.

tuit:

An dos revertatur ad eum, qui dedit.

24. Iidem AA. & CC. Aurelio & Lyfimacho.

Si dotem marito libertæ vestræ dedistis, nec eam reddi soluto matrimonio vobis incontinenti pacto vel stipulatione prospexitis: hanc, culpa a uxoris dissoluto matrimonio penes maritum remansisse constitit: licet eam ingratam circa vos fuisse ostenderitis. Dat. 6. Kal. Nov. Antiochia, CC. Confl.

Si mulier stipuletur dotem sibi reddi, testandi causa.

25. Iidem AA. & CC. Eutychniano.

Si mulier dotem a viro dari stipuletur, ut b de testari possit: cum ordinationis testamenti cogitatio, mortis antecedens e tempus significet, nec d conditionem, sed causam contineat, intestata e quoque muliere defuncta, stipulationem committi proficiet. Dat. 3. Id. Novembr. Antiochia, CC. Confl.

Si pater dotans stipuletur extraneo.

26. Iidem AA. & CC. Demostheni.

Si genero dotem dando pro filia pater communis f eam reddi tibi extraneo g constituto stipulatus est, nec sibi cessante voluntate, nec tibi prohibente jure, quærere potuit actionem. Dat. 6. Kal. Jan. iplis CC. & Confl.

De oneribus Hereditariis.

27. Iidem AA. & CC. Pompejano.

Licet dos jure penes maritum remanserit: pro rebus tamen hereditariis successores, non maritus h quondam, solemnibus pensitationibus parere debent. S. 6. Kal. Januar. Sirmis, CC. Confl.

De muliere minore vigintiquinque annis.

28. Imp. Zeno i A. Aliano Praefecto pratorio.

Mulier in minori ætate constituta, dotem marito, consentiente generali k vel speciali curatore, recte dare & exigere l potest: licet ipse tempore creationis fidejussorem in minorem m, quam dos est, quantitatem dicitur præstitisse.

† Hoc idem observatur, & si minor ante nuptias donationem consentiente (ut dictum est) curatore fecerit. Dat. Kal. Jan. Basilio 2. & Armatio n Confl. 476.

De viro vergente ad inopiam.

29. Imp. Justinianus A. Mennæ P.P.

Ubi o adhuc p matrimonio constituto q maritus ad inopiam r sit deductus, & mulier sibi prospicere f velit, resque sibi suppositas pro dote, & ante nuptias donatione, rebusque extra t dotem constitutis tenere, non tantum mariti res ei tenenti u, & super his ad iudicium vocata, exceptionis x præsidium ad expellendum ab hypotheca

secundum creditorem præstamus: sed etiam si ipsa contra detentatores rerum ad maritum suum pertinentium, super iisdem hypothecis aliquam actionem a secundum legum distinctionem moveat, non b obesse ei matrimonium adhuc constitutum sancimus, sed ita eam posse c easdem res vindicare vel a creditoribus posterioribus d, vel ab aliis, qui non potiora jura legibus habere noscuntur, ut potuisset si matrimonium eo modo dissolutum esset, quo dotis & ante nuptias donationis exactio ei competere poterat: ita tamen, ut eadem mulier nullam habeat licentiam eas res alienandi vivente marito, & matrimonio inter eos constituto: sed fructibus earum ad sustentationem tam sui e, quam mariti f, filiorumque g, si quos habet, abutatur. Creditoribus sc. mariti contra eam ejusque res, si quas postea forte acquisierit, integra sua jura habentibus: ipsis etiam marito & uxore post matrimonii dissolutionem super dote, & ante nuptias donatione pro dotalium instrumentorum tenore integro suo jure potituris. Dat. b 3. Idus Decemb. DN. Justiniano A. 2. Confl. 528.

In auth. de æquali. dot. §. illud. Coll. 7. tit. 9. al. 8. Nov. 97. c. 6.

Donationem quoque propter nuptias in hoc casu constante matrimonio vindicare potest i.

De rei venditione & donatione hypothecaria.

30. Idem A. Demostheni P.P.

In rebus dotalibus five mobilibus five immobilibus k, seu se moventibus // si tamen exant l, // five æstimate, five inæstimate sint, mulierem in his vindicandis omnem habere post dissolutum matrimonium prærogativam // jubemus, // & neminem creditorum mariti, qui anteriores m sunt, posse sibi potiorē causam in his n per hypothecam vindicare, cum eadem res & ab initio uxoris fuerint, & naturaliter o in ejus p permanserint dominio. Non enim, quod legū subtilitate q transitus earum in patrimonium mariti videatur fieri; ideo rei r veritas delata vel confusa est. Volumus itaque eam in rem actionem in hujusmodi f rebus quasi propriis habere, & hypothecariam r omnibus anteriorem possidere: ut five ex naturali u jure ejusdem mulieris res esse intelligantur, five secundum legum subtilitatem ad mariti substantiam pervenisse videantur, // per utramque viam, five in rem, five hypothecariam, ei plenissime consulatur.

† Omnis autem temporalis exceptio, five per usucapionem inducta, five per decem, five per 20. annorum curricula, // five per 30. vel 40. annorum metas, // five ex alio quocunque tempore majore, vel minore sit introducta: ea mulieribus ex eo // tempore // opponatur, ex x quo possunt actiones movere, i. e. opulentis quidem maritis constitutis, post dissolutum matrimonium: minus autem idoneis, ex quo hoc infortunium eis illatum esse clauerit: cum constante etiam matrimonio posse mulieres contra maritorum parum y idoneorum bona hypothecas suas exercere, jam nostra lege humanitatis intuitu definitum sit:

habentibus? dixi ad Nov. 109. c. 1. & in l. assiduis. 12. J. qui potiores. ris ab uxore præstandi observa, ut se maritum & liberos alar. Charitas bene ordinata incipit a seipsa.

f Sive dos sit apud virum, five apud mulierem, oneribus matrimonii debet inservire: Femine separata de bonis, est tenne de nourrir la famille de son mari, si elle a dequoy.

g & merito. Nam licet separationem bonorum postulet, non renunciat tamen affectui materno, i. e. alendis liberis.

h Theodorus vetus interpretes in l. 1. §. 3. J. de rei uxoris. aff. refert in extremo hujus legis dici, mulierem posse renunciare his, quæ sibi competunt hypothecis: quo nomine Contru 1. l. 7. monet superiora Theodori verba hic adjicienda, quod Cujacio displicet 13. obs. 25. Negat enim a Theodoro constitutionem, ut vocat πρεκαταμην intelligi hanc legem, sed eam ipsam in quam scripsit, v. l. 1. §. 3. J. de rei uxoris. aff. quæ circa finem ex Anastasiana constitutione tradit, mulieribus licere renunciare hypothecis, lege introductis propter causam dotis, i ut dominus. k v. l. 93. ff. de verbor. signif.

l Mulier res suas extantes vindicat.

m De prærogativa dotis dixi ad Nov. 97. c. 6.

n rebus sc. mulieris extantibus.

o i. e. naturali jure. J. eod. jure gentium. Dotis igitur dominium constante matrimonio naturaliter est uxoris.

p l. 75. ff. eod. l. 21. §. 4. ff. ad municipal.

q Res dotalis inæstimate manent uxoris: æstimate, subtili jure sunt mariti: naturali mulieris, si tamen extent, ut hic. Imo, jure naturali res hujusmodi sunt mariti, dominium earum rerum per traditionem adepti. l. 20. §. de pact. §. 40. Inst. de ver. signif. Si traditionis initium spectamus, res ita fuerit; si exitum, puta quod res dotalis plerumque redeant ad mulierem soluto matrimonio morte aut divortio, falsum. v. Cujac. 10. obs. 32.

r Fictio & subtilitas non mutat rei veritatem.

s extantibus sc.

t si res hujusmodi sunt mulieris, quæ pignori eidem mulieri esse possunt? l. 45. ff. de reg. jur. Favore dotis id receptum dicimus. Nam si juris subtilitatem spectamus, mulier hypothecaria utetur in res suas extantes, juris subtilitate (i. e. æstimatione earum) mariti factas: si jus naturæ, quo res ejus dotalis extantes ejus esse dicuntur, vindicatione: & ita diverso respectu diversis plane actionibus utetur mulier.

u naturaliter, ut s.

x Nulla dotis nomine currit præscriptio, antequam agi possit. l. 7. §. 4. in fin. J. de præscr. 30.

y l. 9. §. eod. l. 24. ff. soluto.

ficti

a Dos culpa mulieris amissa non revertitur ad eum qui dedit, nisi id sibi stipulatus sit, adde l. 69. §. 6. ff. de jure dos.

b Dedit mulier dotem, ut de ea testari posset, non est testata? committitur stipulatio: quia non fuit conditio superioribus verbis appositæ, sed causa efficiens & impulsiva. Defectus causæ impulsivæ jus agendi non impedit.

c Testamentum mortem antecedit, neque locum habet nisi mortuo testatore.

d Do tibi aliquid, ut de eo testari possis? Datio non est condicionalis, sed causalis. e vide l. 4. J. de contr. stipul.

f Titius, nomine Cajæ filiz, Sempronio genero dotem constituit, eamque reddi Demostheni emancipato stipulatur? non est utilis stipulatio, cum pater non possit stipulari filio emancipato. Nam emancipatus patri est extraneus. Extraneo non possumus stipulari. l. 19. §. eod. adde l. 4. l. 7. J. de pactu convento. l. 45. ff. soluto.

g emancipato.

h Maritus dotem uxoris, pacto lucratus est: mortua uxore, hereditatis ejus nomine pensitationes sunt præstandæ, uxoris heredes conveniendi, non maritus, & ita onera hereditaria spectant ad heredes uxoris, non ad maritum dotem uxoris lucrantem. adde l. 72. ff. eod.

i Hæc constitutio Zenonis ad Alianum scripta, discissa a Triboniano fuit in tres partes: quarum una hic continetur, altera in l. ult. §. de in integ. tertia in l. ult. J. de magistratib. conveniendis.

k Curator dotis constituendæ causæ generalis vel specialis constitui potest. l. 63. ff. eod.

l & exigi. ita legendum esse Cujacius monet. 16. obs. 14. m in eo minor mulier læditur: ut cui cautum non sit in integram dotem. vitium hoc ne dicas accidisse dolo curatoris, sed scribz. l. ult. J. de magistratib. conveniendis. Res ergo ita habet: Minor mulier centum dedit in dotem curatore adhibito & consentiente. Curatoris non vitio, sed scribz (hoc supplendum ex d. l. ult.) fidejussor accipitur a mulieris minoris marito in go. & ita minorem in quantitatem. Minor dotem inutiliter datam esse contendit, petitque restitui? non est audienda, cum jure communi usa sit. l. ult. §. de in integ. l. 51. §. 4. in fin. ff. de fidejuss. l. 116. §. 1. ff. de reg. jur. dotem enim constituit adhibito curatore: & tamen subvenit data ei actione inscribam, cujus vitio fidejussor in minorem quantitatem acceptus est. Ex his itaque tribus legibus coactis in unam, alia ex alia clarissimam lucem accipit: adde Cuj. 16. obs. 14.

n male adjungitur Basilio Armatus, quia non cum Basilio, sed cum Basilisco fuit Consul, cujus memoria damnata. l. 16. §. de sacrosanctis: adeo ut solum Armatus nomen in inscriptione ponatur, non Basilisci. Scribe itaque Dat. Kal. Jan. CP. Basilio V. C. Cos. Nam is Basilius consul fuit solus. adde Cujac. 16. obs. 14.

o Dotis, donationis ante nuptias, & extra dotalium rerum nomine, mulier etiam constante matrimonio, res mariti inopis (hæc causa five circumstantia maxime hic servanda est) tanquam ex hypotheca tenere potest. Nam five conveniatur a creditoribus mariti, exceptionem habet: five agat, vincere debet. Neque ei obstat, quod nondum solutum sit matrimonium: nam hoc casu res mariti ita accipere potest: quasi si matrimonium solutum foret: atque ipsi, dotis petitio competisset. Cæterum creditores, si quas actiones habere se putant, iis experiri debent, adversus virum, vel res ipsius quas postea forte adquisivit. Mulier nihil interea potest alienare, dum maritus vivit: quippe nullam aliam ob causam res eas mulier consequitur, quam ut fructus earum percipiat, & se cum marito communibusque liberis alar. Syn. Basil. 29. tit. 1. c. 113. & 4. Harmen. 8. §. 38.

p Ante diem agi non potest. l. 1. §. de plus petit. c. unic. extra de plus petit. fallit si maritus ad inopiam vergat, ut hac lege, fallit si debitor fugit, l. ait Prator. 10. §. fidejussorem. 16. ff. de his, qui in fraudem aut suspectus est. l. si fidejussor. 7. in fin. ff. de his, qui faciunt Joan. Andr. in cap. unico de plus petit. q id est, constante. Nov. 97. c. 6.

r Paraphernalia intelligit, de quibus v. l. 8. l. ult. J. de pactu convento. l. 9. §. 3. ff. de jure dos. Dos, donatio propter nuptias & res paraphernales, diversæ. u Voluntate etiam mariti. Nov. 22. c. 39.

x Uxor mariti res tenens, exceptione adversus agentes mariti creditores juvatur. Possidendi datur exceptio, non possidendi actio.

a Eum olim in finem, falsa dissimulatione divor-
tium utebantur con-
juges.

b septimo milia-
rio urbis, ut l. 22.
in fin. sup. de sa-
crof. eccles. l. pen.
sup. de reb. cred.
v. l. ult. sup. de
legitima tutela. l.
19. inf. de iure
delib. l. 30. inf.
de fideicom. l. 6.
inf. de bon. qua-
lib. l. 3. inf. de
bon. libert. l. 20.
inf. de agricol. &
conf. l. 34. inf. de
donat. Eadem
forte ratione di-
citur qua deci-
mum suburbium
Carthaginis, quod
aureo Procopio
ab eadem distabat
stadis 70. v. Cuj.
22. obs. 3.

c i. e. lucrum do-
tis vel donationis
propter nuptias.
dixi ad l. 14. sup.
de secund. nupt.

d Mulier indota-
ta infelix, ut quae
nec se nec liberos
possit alere.

e Dos nunquam
infinitate in-
dignit: aliud in
donatione pro-
pter nuptias. l. 17.
sup. de donat. ante
nupt. l. 19. sup. de
sacrof. eccles.

f Quoties extra-
neus dans dotem
sibi stipulatur e-
am reddi, ex ea
stipulatione agi-
tur, existentibus
etiam liberis ex
eo matrimonio.

g Olim donatio
propter nuptias
fuit indistincte
infundenda, nisi
collata fuisset in
matremfamilias
minorem 25. an-
nis. d. l. 17.

h Acta volunta-
ria jurisdictionis
nunquam exten-
duntur ad eum
cum quo non sunt,
celebrata, etiam si
ejus interfit.

i Promissor dotis,
post biennium
praestat ejus redi-
tus, pensionem &
usuras trientes,
quae non solent
alias ex stipula-
tione deberi, nisi
in stipulationem
sint deductae, l. 1.
l. 2. l. 3. sup. de
usur. ut nec redi-
tus nisi post litem
contestatam.

k id est, usuras.
Interdum usurae debentur sine stipulatione ex nudo pacto, veluti pecuniae trajectory. l. 5. §. 1. ff. de nautico fœnore. l. etiam. 30. ff. de usur. pecuniae civilis & earum rerum, quae men-
sura constant. l. 12. l. 23. sup. de usur. interdum sine pacto *αὐτομάτως*, ut hic d. l. 3.
§. 2. ff. de usur. & in actione ex testamento, quomvis sit stricta, dixi ad Novell. 136. c. 6.

l Dotis sponsor, post biennium a contracto matrimonio usuras praestat ad tertiam usque
centesimam usurae partem. 4. Harmonop. 4. §. 25. quatre pour cent.

m Coadunatio calculi multarum rerum, facit, ut res diversae separatim aestimatae sint una
tantum res. Distincta enim pretia rerum multarum in uno & eodem instrumento res di-
versas non constituunt. Bald. hic.

n Mora legibus introducta ei comparatur, quae per litem contestationem inducitur.

ficti divortii falsa a dissimulatione in huiusmodi causa,
quam nostra lex amplexa est, stirpitus erucenda. Recitata
septies b in novo consistorio palatii Justiniani. Dat. 3. Kal.
Nov. Decio. V. C. Conf. 529.

Cum extraneus dat dotem pro muliere, ea datio respectu viri di-
citur donatio ob causam, respectu mulieris donatio simplex:
nec indiget infirmatione: licet olim secus.
Salyc.

De infirmatione dotis, & donationis ante nuptias.
2. De mora & de usuris.

31. Idem A. Juliano Praefecto praetorio.

Cum quidam dotes pro mulieribus dabant, sive matres,
sive alii cognati, sive extranei: recte quidem eas ma-
riti sine monumentorum observatione suscipiebant. Cum
autem mulier redhibitionem casus c stipulabatur, & hu-
jusmodi fortuitus casus evenisset: ipsa mulier, utpote a
se non facta donatione, propter hoc quod monumenta de-
erant, necessitatem habebat actionem in huiusmodi casu ad
eum, qui dotem dedit, per cessionem transferre, vel ipsas
res reddere: & ita inveniebatur forsitan post prolixa ma-
trimonii annorum curricula, & liberos forte editos infel-
ix d mulier indotata. Sancimus itaque in || omnibus
huiusmodi casibus || nullis monumentis e rem indigere,
sed in omni persona ratas esse huiusmodi donationes: &
mulierem ipsam dotem suam habere, (cum fortuitus casus
hoc lucrum ei addiderit) & firmiter hoc apud eam
permanere: nisi ipse, qui ab initio dotem dedit, sibi dari
in huiusmodi casum stipulatus sit: tunc etenim cum ne-
que ab initio suspicio aliqua liberorum concurrat, sed sibi
omnem f rem ille, qui dotem dedit, pepigerit, huiusmo-
di tractatus habere locum non potest: atqui in aliis omni-
bus casibus, in quibus ipse non est stipulatus, tristitia suae
mulier hoc proprium habeat solatium per actionem do-
tis.

1 ¶ Simili quoque modo si quis extraneorum, (id est,
qui eum, pro quo dat, non in potestate habeat) pro alio
ante nuptias donationem nuptiarum mulieri dederit, & ne-
cessaria monumenta adhibuerit: cum excedat summam
legitimam donatio, vel non minor g materfamilias nu-
ptura sit, non solum ad eam, cui ante nuptias donatio
datur, monumenta suam adhibeant firmitatem, sed b et-
iam ad illum pro quo dedit: ut si lucrum ei ex dotalibus
pactis accesserit, hoc non cedat donatori, sed in suum lu-
crum hoc maritus convertat, firmumque & irrevocabile
habeat: nisi donator & hoc || sibi || reddi huiusmodi casu
fuerit stipulatus, ne & in praefato casu simile anteriori vi-
tium oriatur. Sin autem minor quantitas sit, vel ita res
gesta sit, ut monumentorum ex omni parte nulla sit utili-
tas: tunc & donatio ad utramque personam valeat, & ma-
ritus causam lucretur: nisi & hic donator eam sibi stipu-
latus sit.

2 ¶ Praeterea sancimus, si quis in dotem vel praedia, vel
certum redditum, vel aedes, vel panes civiles sponderit
vel promiserit: si ex tempore matrimonii biennium i
transactum sit, illico redditum vel pensionem, necnon
panis civilis quantum k eum praestare, etiam si non fue-
rint adhuc res principales traditae: & si tota dos in auro sit,
itidem post biennium usuras l usque ad tertiam partem
centesimam praestari. Sin autem aliae res praeter immobi-
les vel aurum fuerint in dotem datae, sive in argento, sive
in muliebribus ornamentis, sive in veste, sive in aliis qui-
buscunque, si quidem aestimatae fuerint, simili modo post
biennium & earum usuras ex tertia parte centesimae cur-
rere: aestimatione earum (quia & hoc apertius declarari
oportet) ea intelligenda, quae pro singulis speciebus facta
est, vel pro uno quoque genere dotalium specierum, id
est, pro argento, vel ornamentis, vel veste, vel aliis spe-
ciebus, & non esse expectandam post singulas aestimatio-
nes unam m coadunationem totius calculi: quod satis
scrupulosum & per nimiam subtilitatem perniciosum est.
Sin autem minime res mobiles fuerint aestimatae, ea post
biennium observari, quae leges post litem n contestatam
pro omnibus huiusmodi rebus definiunt.

† Sin vero res permixtae fuerint, & partim in auro,
partim in aliis rebus mobilibus vel immobilibus, pro jam
facta divisione a omnia procedere: licentia minime de-
neganda marito, quando voluerit, dotem petere.

† Nec is, qui debet b, putet sibi licentiam esse, redditus
vel pensiones vel usuras vel alias accessiones solventi c, do-
tis solutionem protelare: sed sive ante biennium, sive post-
ea voluerit: dotem pars mariti petere queat, & secundum
leges eam exigere. Dat. 12. Kal. April. Lampadio & Oreste
V. C. Conf. 530.

DE d REI UXORIAE e ACTIONE f IN
EX STIPULATU ACTIONEM TRANS-
FUSA g, ET DE NATURA DOTI-
BUS PRÆSTITA.

TITULUS XIII.

Pro dote bona sunt tacite obligata. Bald.

1. Imp. Justinian. A. ad Populum urbis Constantino-
politanae, & ad universos provinciales.

R Em in praesenti non minimam aggredimur, sed in
omni pene Corpore Juris effusam, tam super rei
uxoriae actione, quam ex stipulatu: earum com-
munionem & differentias rescantes, & in unum
tramitem ex stipulatu actionis totum rei uxoriae jus, quod
dignum esse valere censemus, concludentes. Rei uxoria
itaque actione sublata h, sancimus, omnes i dotes per ex
stipulatu actionem exigi, sive scripta fuerit stipulatio, sive
non: ut k intelligatur re l ipsa stipulatio esse subsecuta.
Eodemque modo & si m inutiliter n facta est stipulatio:
adjuvari enim eam magis, quam evanescere oportet. Si
enim cum una in instrumento stipulatio valida invenitur,
aliis etiam inutilibus suam noscitur praestare fortitudi-
nem o: quare p non ex nostra lege huiusmodi stipulatio-
nibus robur accedat legitimum? Est enim consentane-
um nobis, qui censemus, & ubi stipulatio supposita non
est, intelligi q eam fuisse adhibitam: & multo r magis,
etiam si inutilis est, validam eam effici.

1 ¶ Et ut plenius f dotibus subveniat: quemadmo-
dum in administratione t pupillarium rerum, & in aliis
multis juris articulis tacitas hypothecas inesse accipimus:
ita & in huiusmodi actione damus ex utroque latere hypo-
thecam, sive ex parte u mariti pro restitutione dotis, sive
ex parte x mulieris pro ipsa dote praestanda, vel rebus do-
talibus evictis y: sive z ipsae principales personae dotes
dederint vel promiserint, vel susceperint, sive aliae pro
his personae: & dos sive adventitia, sive profectitia sit, se-
cundum veteris juris nominationem. Ita enim & impe-
ritia hominum & rusticitas a nihil eis poterit afferre pra-
judicii: cum nos illis ignorantibus & nescientibus in hoc
casu nostram induxerimus providentiam. Sicut enim &
stipulationes & hypotheca inesse b dotibus intelliguntur,
& inutiles c stipulationes emendantur: sic & in posterum
causa invenietur valida & perfecta, quasi omnibus dotali-
bus instrumentis a prudentissimis viris confectis.

† Et nemo putet nos hoc sancire in his tantummodo do-
tibus, quae instrumentis receptae sunt. Nihil enim pro-
hibet & si sine d scriptis dos vel detur, vel promittatur,
vel suscipiatur: simili modo intelligi factam stipulatio-
nem & hypothecam ex utraque parte, quasi e fuerit scri-
pta. Et natura f quidem ex stipulatu actionis hanc intel-

l i. e. ipso jure. Stipulatio dotibus inesse intelligitur. v. §. 1. inf.

li stipulatione agi potest: quod omnino singulare.

n Inutilis dotis stipulatio habetur pro utili.

o Inutilis stipulatio per utilis stipulationis adjectionem confirmatur.

p Potest aliquid stipulatio, ergo & lex.

q v. §. 1. inf. eod.

r Ex inutili magis fieri potest quid utile, quam ex eo ipso quod penitus non est. Entis
enim ad id quod est, transitus facillimus est: difficilius enim est nunc primum aliquid de no-
vo inducere, quam in melius reformare.

s Dotibus subvenitur.

t l. 20. inf. de admin. tut.

u Bona mariti tacite obligata sunt uxori pro restituenda dote.

x Bona mulieris tacite marito obligantur pro praestanda ei dote.

y Si res dotalis marito evincitur, uxor marito evictionis nomine tenetur. adde l. 1. sup.
de iure dos.

z Dos a quibus personis constituatur.

a Rusticitati lex succurrit. Provisio legis facit, ut error atque imprudentia non noceat
contractui. Provisio hominis inutilis non tollit utilem legis provisionem. Bald.

b v. v. rei uxoriae. v. est enim. imp. sup. eod. §. 6. inf. eod.

c d. v. est enim.

d Dotis promissio, & susceptio dotis, scripturam non requirit. l. 6. sup. de dos. promiss. l.

15. sup. de iure dos.

e Ficta legitima stipulatio vim habet instrumenti & stipulationis.

f Natura actionis ex stipulatu.

a i. e. ut de sin-
gulis secundum
naturam suam
judicetur.

b i. e. promissor
dotis.

c solvendo. De-
bitor non potest
offerendo annu-
um redditum, rem
retinere in tem-
pus futurum in-
vito creditore.
Bald.

d Dote repeten-
da tres actiones
jure civili com-
paratae sunt: ex
stipulatu, hypo-
thecaria, & vin-
dicatione. adde
Coffanum tract.
de dote c. 6.

e Actio rei ux-
oriae Graecis η πρε-
πι της ἀγαθή-
της προκοπής
ἀγαθῆς, de resti-
tutione dotis a-
ctio: ex stipulatu
actio, η τῆς
προκοπῆς ἀπαι-
τήσεως ἀγαθῆς.
Dotem exigens a-
ctio. Synops. Basil.
29. tit. 1. c. 117.
§. 4. Harm. §. 5.
50. quarum actio-
num adaequatio
fit nova hac lege.

f §. 29. Inst. de
actionib. seu de
repetitione dotis.

g ut rei uxoriae
actio hodie sit
sublata. l. 12. §. 1.
inf. qui potior.

h Rei uxoriae a-
ctio hodie subla-
ta.

i Pro dote com-
petit actio ex sti-
pulatu.

k Dos ita stipu-
latione constitui-
tur, ut etiam si
non intervenierit
stipulatio, singu-
lar tamen inter-
venisse, ut hic.
Quin nudo pacto
& simplici polli-
citatione promissa
exigi potest iure
speciali. l. ad
exactionem. 6. §.
de dotis promiss.

m Ex dotis inuti-

a Rei uxoris a-
ctio sublata.

b Actio ex stipu-
lato stricti juris
est.

c Actio ex stipu-
lato pro dote, est
bonae fidei. §. 29.
Inst. de act.

d Quod utile e-
rat in actione rei
uxoris, id in ac-
tione ex stipu-
lato translatum.

e Vetustati, de-
cor suus inest.

f Editum Praeto-
ris de alterutro
observa. hujus e-
dicti sit mentio in
L. ult. C. Th. de test.
ibi. Sic mulier in
Edito, quod de
alterutro est: cum
suam explanave-
rit opinionem, ne
penitentia possit
ad aliud transire,
etiam satisfactione
cogitur precau-
ere, nisi si actus
junctus auxilio,
etc. Hoc autem
Edito cavebatur,
ut si quid maritus
uxori heredita-
tis, vel legati, vel
fideicommissi ti-
tulo reliquisset,
alterutro conten-
ta esset mulier: re-
liquo scilicet vel dote,
actione ex testa-
mento, vel rei
uxoris actione,
qua in re deterio-
r erat mulieris
conditio, quam
creditorum qui-
bus quid legatum
erat. v. aliaque
damus Cujac.
3. obs. 16.

g Vir legans u-
xori, in dubio non
intelligitur lega-
re pro dote. Cui
mulieri ita lega-
tur, ea non pot-
est ex testamento
& ex stipulato a-
gere. Pro dote,
est animo dotis
compensandae le-
gare. l. 46. ff. solu-
to. l. 53. l. 77. §. 5.
ff. de legat. 2. ideo-
que in dubio mu-
lier utrumque
consequatur, do-
tem scilicet & reliqua.

h Quia in dubio non intelligitur esse onus, ex quo legatum est simplex. i Actio ex stipulato actionem & promissionem transmittit in heredes. l. 6. sup. de jure dot. l. 27. ff. soluto. k Ob mores retentionem, ut hic. §. 6. Ulp. 9. l. Ob res donatas retentionem, ut hic. §. 9. m Ob res moras retentionem, ut hic. §. 9. n Ob liberos retentionem, ut hic. §. 9. o l. 1. §. 3. ff. de iustitia. p Ob impensas retentionem, ut hic. §. 9. l. 23. ff. soluto. l. 1. §. 2. l. 5. l. 15. ff. de impos. Ulp. 6. l. 9. l. 14. l. 15. l. 16. l. 17. Theoph. §. 37. Inst. de actionib. q Necessariae impensae dorem minuunt. d. l. 5. d. l. 15. r Utiles impensas, voluntate mulieris factas, maritus servat mandati actione: citra voluntatem mulieris factas actione negotiorum gestorum. ad del. 7. in fin. l. 8. ff. de impos. f i. e. ablatio. l. 9. ff. de impos. t dos ad mulieris heredes revertitur muliere mortua constante matrimonio: nisi sit aliud conventum. l. 19. §. de donat. ante nupt. l. 18. de jure dot. u v. §. 1. sup. eod. x Dotem exigens actio olim & illico & in solidum dotem exigebat. De restitutione vero dotis actio (παρὶ τῆς ἀναλήψεως προκείμενῃ ἀγωγῇ) non illico, sed per tres annos, petit σταθμίσμενα, ἀριθμίσμενα, μετρημένα. non etiam in solidum, sed in quantum facere poterat, adversus maritum proponebatur. Verum hodie ἡ τὴν προκείμενὰ ἀπαιτῶσα ἀγωγῇ, dotem exigens actio, seu ex stipulato actio ad instar rei uxoris actionis non in solidum movetur, sed in quantum facere potest maritus: hac tamen lege, ut maritus uxori cautionem exponat, futurum, ut si quid adquisierit, ei satisfaciat. Exactio vero non per tres annos (ut in restitutione dotis seu rei uxoris actione) nec illico sit: sed annuo quidem die solvuntur ea, quae mensura constant: cetera vero statim. Quod si maritus illico vel post anni decursum restituere superfederit: etiam rerum mobilium usus & immobilium fructus a soluti matrimonii tempore, cum pensionibus, navium vecturis (Græc. ἐνοίκια, καὶ τὰ ναύλα) & fructibus ceteris praestat. Syn. Basil. 29. tit. 1. c. 117. 4. Herm. 8. §. 52.

ligatur: re uxoria in posterum cessante a. 2 ¶ Sed etiam non ignoramus ex stipulato actionem stricto b jure esse vallatam, & non ex bona fide descendere: tamen quia novam naturam de dote stipulatio sibi invenit, accommodatur ei natura rei uxoris, & bonae fidei beneficium: & omnes quidem eventus, quos dos ex stipulato habet, maneat pro sua natura exercens. Si quid autem optimum d ex rei uxoris actione invenimus, hoc in praesenti specialiter ei addimus: ut sit & nova ista ex stipulato, quam composuimus, & non propria tantum, sed etiam veteris actionis pulchritudine e decorata.

3 ¶ Primum itaque quid naturale sit ex stipulato actionis, exponatur: ita si quid ex actione rei uxoris supervenerit, addatur. Sciendum itaque est, Editum Praetoris, quod de f alterutro introductum est, in ex stipulato actione cessare: ita ut uxor & a marito relicta recipiat, & dotem consequatur: nisi g specialiter pro dote ei maritus ea dereliquit: cum manifestissimum sit, testatorem, qui non hoc addiderit, voluisse eam utrumque consequi h.

4 ¶ Maneat ex stipulato actionis jus ad i successores & sine mora transmissionis incorruptum.

5 ¶ Taceat in retentionem verbositas. Quid enim opus est inducere k ob mores retentionem, alio auxilio ex Constitutionibus introducto? vel ex qua causa ob l res donatas retentio introducat, cum sit donatori facultas per actionem in rem directam, vel per utilem, vel per conditionem suo juri mederi? Sed nec retentio ob m res amotas necessaria est, cum pateat omnibus maritis rerum amotarum judicium. Sileat ob n liberos retentio, cum ipse naturalis o stimulus parentes ad liberorum suorum educationem horretur: ne varium genus culpa mariti contra uxores excogitent, ut possint eadem retentione contra eas uti, cum & iam imperialibus Constitutionibus statutum sit, si culpa mulieris dissolutum matrimonium fuerit, quid fieri oporteat. Sed nec ob p impensas in res dotis factas retentio nobis satis videtur esse idonea. Cum enim necessaria q quidem expensae dotis minuant quantitatem, utiles autem non aliter in rei uxoris actione detinebantur, nisi ex voluntate mulieris: non abs re est, si quidem mulieris voluntas intercedat, mandati r actionem a nostra auctoritate marito contra uxorem indulgeri: quatenus possit per hanc, quod utiliter impensum est, adservari: vel si non intercedat mulieris voluntas, utiliter tamen res gesta est, negotiorum gestorum adversus eam sufficere actionem. Quod si voluptariae sint, licet ex voluntate ejus expensae: deductio s operis quod fecit, sine latione tamen prioris speciei, marito relinquatur: ut sit omnium retentionum expeditus tractatus, & ex stipulato actio merito secundum sui naturam nullam accipiat retentionem.

6 ¶ Illo proculdubio in ex stipulato actione servando, ut si t decesserit mulier constante matrimonio, dos non in lucrum mariti cedat, nisi ex quibusdam pactionibus, sed ad mulieris heredes ex stipulato actio secundum sui naturam transmittatur, siue expressa fuerit, siue ex hac lege inesse u intelligatur.

7 ¶ Cum autem in x exactioe dotis ex stipulato

quidem actio naturaliter restitutionem dotis a parte mariti uxori illico a & in solidum fieri jubebat, rei uxoris autem annua, bima, trima die in his, quae pondere, numero, mensura consistunt, exactioem pollicebatur, & non in solidum, sed in quantum maritus facere potest, si non dolo malo suam deminuerit substantiam: in hac parte rudem figuram ex stipulato damus actioni: ut si matrimonium fuerit dissolutum, nullo pacto adhibito: in tantum quidem maritus condemnatur, in quantum b facere potest: quia hoc aequissimum est, & reverentiae debitum maritali, si c non dolo versatus est: cautione d videlicet ab eo exponenda, Quod si ad meliorem fortunam pervenerit, etiam quod minus persolvit, hoc restituere procuret.

+ Exactio e autem dotis celebretur non annua, bima, trima die, sed omnimodo intra f annum in rebus mobilibus, vel se moventibus g, vel in corporalibus: ceteris videlicet rebus, quae solo continentur, illico restituendis: quod commune h utriusque fuerat actionis.

+ Sin autem superfederit res mobiles vel se moventes vel incorporales post annale tempus restituere, vel ceteras res statim post dissolutum matrimonium: etiam i usuris k aestimationis omnium rerum, quae extra immobilis sint, usque ad tertiam partem centesimae ex bona fide introducendas maritus praestet: fructus l videlicet immobilium rerum parti mulieris ex tempore dissoluti matrimonii praestandis: similique modo pensionibus, vel vecturis navium siue jumentorum, vel operis fervorum, vel quaestu civilium annonarum, & aliis, quae sunt eis similia, parti mulieris restituendis.

s ¶ Igitur & in sequenti capitulo sua ex stipulato actio utatur natura: ut si mulier a marito fuerit haeres instituta m, & legis Falcidia ratio emerferit, etiam dotis debitum liceat ei, sicut alia debita ex substantia marito subtrahere, & sic quartam partem deducere.

9 ¶ Cumque ex stipulato actio in his casibus, quos enumeravimus, propriam naturam habeat: necessarium est in sequenti tractatu ea exponere, quae || vel || communia sunt utriusque actionis, vel quae in solam ex stipulato actionem colligi oportet: vel propria quidem rei uxoris actionis, exinde || autem || ex stipulato actioni accommodanda: Itaque partus n dotalium ancillarum, i. e. quae aestimatae non sunt, vel quae servi dotalis ex quacunque causa (nisi ex re mariti, vel operis suis, adquisierunt: ad mulierem pertinere utraque actio similiter voluit. Foetus o autem jumentorum, & omnia quae fructuum nomine continentur, ad lucrum mariti pertineant pro tempore matrimonii, siue aestimata, siue non aestimata sint. Sed & novissimi p anni, in quo matrimonium solvitur, fructus pro rata temporis portione utrique parti debere assignari, commune utriusque actionis est, in rebus scilicet non aestimatis. Aestimatarum enim rerum maritus quasi q emptor, & commodum sentiat, & dispendium subeat, & r periculum expectet.

10 ¶ Cautione videlicet defensionis in specie, in qua dotem suam s uxoris vel nurus t, in familiae erciscunda judicio praecipuam u filius defuncti detrahit, secundum propriam naturam ex stipulato actionis cohaereditibus suis praestanda.

milibus. m Uxor haeres instituta a marito legatis onerata ante omnia dotem deducit, de residuo vero solvit legata, deducta Falcidia. n Partus dotalium ancillarum in aestimatarum dotis sunt portio. l. 10. §. 2. l. 69. in fin. ff. de jure dot. o Foetus dotalium jumentorum sunt mariti ut hic. §. 1. l. 10. §. 3. D. de jure dot. Partus ancillarum dotalium, non sunt, vers. itaque, sup. eod. cur tam varie? partus ancillae non est in fructu. l. 28. §. 1. ff. de usuris. p Fructus rerum non aestimatarum percepti, anno dirempti matrimonii pro rata dividuntur inter maritum & uxorem. l. 7. §. 1. l. 11. ff. soluto. ejusque heredes. v. Cujac. 14. obs. serv. 22. q Aestimatio, quasi emptio. l. 1. ff. de aestimatoria. Ideo fundus aestimatus proprie dotis non est, ejusque omnes fructus etiam post divortium ad maritum pertinent: redditusque dotis aestimatione liberatur: ejus etiam commodum dispendium & periculum sustinet, vel ut dominus.

r l. 10. l. 12. §. 1. ff. de jure dot. d. l. 1. f Finge patri tuo dotem uxoris tuae numeratam, ut l. 2. sup. fam. l. f Finge patri tuo dotem nurus tuae numeratam, ut l. 7. ff. de dote praeg. u In familiae paterna erciscunda judicio, dotem uxoris, nurusque nostrae praecipuam deducimus. l. 20. §. 2. D. familia. v. l. 2. sup. familia.

a Differentiam actionis, ex stipulato & Rei uxoris observa. Priore maritus cogitur dotem restituere illico & in solidum. Posterior vero, annua, bima, trima die. Galli, A ma, deux & trois payemens, & in quantum maritus facere possit.

b Actione de dote maritus convenitur, in quantum facere potest. v. l. 173. ff. de reg. jur. nisi mala fide facere potest defuerit.

c Dolus omnem reverentiam tollit. l. 1. sup. ubi senatores. l. 18. §. 1. ff. sol. l. 17. ff. de jure dot.

d Etiam si maritus convenitur in id tantum quod facere potest, cavet tamen uxori de integra solutione facienda, quoties ad meliorem fortunam pervenerit. facit l. 47. §. 2. de peculio.

e v. Socin. reg. 389.

f Mobilia, moventia, incorporalia, intra annum maritus restituere cogitur. Res soli, seu immobiles, illico. Quod de anno dictum est, locum non habet, si dos mulieri legata sit, dotis enim legatum commodum representationis habet. l. 1. §. 2. ff. de dote praegata.

g l. 93. ff. de ver. sign.

h Similitudo & communio actionis, ex stipulato & Rei uxoris.

i Poena mariti res dotalis suo tempore non restituens.

k De usuris dotis praestandis.

l De dotis fructibus, pensionibus, usuris, operis, quaestu civilium annonarum & similibus.

a Dotem a patre vel avo constitutam filia consequitur, etiam si sit exheredata vel emancipata: hoc est, dos cum restituitur, ad ipsam filiam redit, si emancipata sit: si sub potestate patris & dos a patre data sit, dos communis ei cum patre, ut hic. 4. *Harmon.* 8. §. 53.

b Mulier dotem suam præcipuam accipit, etiam si a patre emancipata vel exheredata sit vel cum hæredibus scripta.

c Dos de inofficioso actionem potest excludere, si sufficit ad quartam.

d Dos, quæ ad filiam revertitur, imputatur ei in legitimam.

e Filia hæres instituta a patre, dotem fratribus non confert, nisi pater specialiter hoc ipsum designarit. l. 7. §. de collationibus.

f Extraneus dans dotem, nisi sibi redditionem paciscatur, donare censetur. ideoque dotis restitutio non fit extraneo, nisi redditionem sibi pactus sit. Injuste enim id repetitur, quod donatum esse præsumitur. l. 6. l. 31. l. 36. *verf. sancimus.* §. de jure dot. l. 9. §. *tit. prox.* l. 43. *verf. plane.* ff. de jure dot.

g adde l. ult. §. de dot. promiss.

h Dos ab extraneo data, citra stipulationem redditionis, mulieri reddenda; præsumitur enim eo casu mulier sibi dotis redditionem stipulari, nec videtur extraneus tacite stipulari. (Extraneus autem est, omnis persona extra virilis sexus ascendentes & eos, qui personam dotatam in potestate non habent.) Ascendentes masculi & in potestate dotatam filiam habentes, tacite stipulari intelliguntur: cum & olim rei uxoria actionem habuerint. *Synopsis* ibid. c. 117.

i Gratiosa & favorabilia in dispendium non vertenda. l. 6. §. de legib. v. c. 61. *de reg. in 6.*

k Extraneus dotem donare videtur. Pater qui in potestate habet, non videtur.

l Extraneus omnis citra parentem virilis sexus.

m Mater ergo extranea est, Extraneus non intelligitur stipulari. §. *eod.*

n Si est in potestate filia, pater habet tacitam ex stipulatu actionem, tacitam dixi, quam tamen intendere debet, filia voluntate, quia communis res est. l. 2. l. 3. ff. *soluto.* l. 34. §. 6. ff. *de solationib.* si est emancipata, pater non habet, nisi expressam ex stipulatu actionem, alioquin sola emancipata agit. l. 22. §. 5. l. 34. ff. *solut.*

o v. l. 6. ff. de jure dot.

p Dotem soluto matrimonio mulier ipsa potest exigere. *Syn. Bas.* d. c. 117. *in fin.*

q v. l. 2. inf. *solut.*

r Actio de dote, patre mortuo etiam post contestationem, ad mulierem tota pertinet; igitur lite contestata interdum non transit actio ad hæredes. l. 2. inf. *soluto.* l. 29. ff. *de oper. liber.*

s l. 30. *sup. de jure dot.* l. 3. §. 5. *in fin.* ff. *de minorib.*

t post litem contestatam scilicet.

u non ad solam filiam.

x Patri non licet deminueret dotem filia ad se reversuram, nisi proprium patris patrimonium fortuito deminutum fuerit.

11 ¶ Videamus igitur, quali incremento ei de rei uxoria actione accedente, formari decet ex stipulatu actionem: Cumque juris certiatque indubitati sit, si a parens per virilem sexum ascendens, dote pro filia vel nepte præstita emancipaverit eam, vel ipse decesserit, in rei uxoria actione dotem omnimodo ad mulierem pertinere, etiam si fuerit exheredata: (quod non erat in ex stipulatu actione: ibi etenim velut alia actiones in omnes cohæredes actio dividebatur) æquissimum nobis visum est, & in ex stipulatu actione mulierem b dotem suam præcipuam accipere, etsi emancipata vel exheredata sit, vel cum aliis hæredibus scripta.

12 ¶ Quo a nobis recepto, & alia multa species promptum accipient exitum: cum dos c possit & de inofficioso actionem excludere, (maxime si sufficit d ad quartam) & in collationem ferri, si intestatus paterfamilias decesserit, & testamento facto, quando e hoc testator dixerit, quæ omnia ex stipulatu actio a rei uxoria actione accipit.

13 ¶ Accedit ei & alia species ab rei uxoria actione, si quando etenim extraneus dotem dabat, nulla stipulatione vel pacto pro restitutione ejus in suam personam facto, quisquis is fuerat, mulier habebat rei uxoria actionem: quod antea in ex stipulatu actione non erat. Stipulatione autem, vel pacto interposito, stipulator, vel is, qui pacificebatur, habebat vel ex stipulatu, vel præscriptis verbis civilem actionem. In præsentem autem non sic esse volumus, sed si f non specialiter extraneus dotem dando in suam personam dotem stipulatus sit, vel pactum fecerit: tunc præsumatur g mulierem ipsam stipulationem h fecisse, ut ei dos ex hujusmodi casu accedat. Neque || enim || in hac specie volumus videri extraneum tacitam stipulationem fecisse: ne i quod pro mulieribus introduximus, hoc adversus mulieres convertatur.

† Imo magis in hujusmodi dotibus, quæ ab extraneis dantur, || vel promittuntur. || ipsa mulier fecisse videatur tacitam stipulationem: nisi expressim || extraneus || sibi dotem reddi pactus fuerit, vel stipulatus: cum donasse k magis mulieri, quam sibi aliquod jus servasse extraneus non stipulando videatur.

† Extraneum l autem intelligimus omnem citra parentem per virilem m sexum ascendentem, & in potestate n dotatam personam || non || habentem: parenti o enim tacitam ex stipulatu actionem damus.

14 ¶ Et hoc ex rei uxoria actione simili modo ex stipulatu actioni accommodandum est: si p quando etenim post dissolutum matrimonium dos a patre ejus petebatur: si quidem rei uxoria fuerat actio, non poterat solus pater sine q consensu filia suæ agere: & si necdum actione mota ab hac luce fuerat substractus, & r si lis contestata esset, ad filiam quasi proprium s patrimonium dos revertebatur: quod non erat in ex stipulatu actione: ibi enim & solus actionem habebat, consensu filia non expectato: & si decebat r, ad suos hæredes u trans mittebat: Sed rei uxoria jus, & in ex stipulatu actionem transponere, satis humanum, satis pium, satis utile matrimonii est.

In *authen. de aequal. dot.* §. quia vero jam. *col. 7. tit. 9. al. 8. Nov. 97. c. 5.*

Sed quamvis dos potestatis sive pactionis jure ad patrem reddat, non tamen licet ei, filia denuo nubente, deminueret x priorem dotis mensuram, nisi forte substantia sua decreverit aliqua fortuita clade: tunc enim amplius secundo marito in dotem præstare non cogitur, nisi quantum facultates ejus patiuntur.

cum & olim rei uxoria actionem habuerint. *Synopsis* ibid. c. 117.

1 Gratiosa & favorabilia in dispendium non vertenda. l. 6. §. de legib. v. c. 61. *de reg. in 6.*

k Extraneus dotem donare videtur. Pater qui in potestate habet, non videtur.

l Extraneus omnis citra parentem virilis sexus.

m Mater ergo extranea est, Extraneus non intelligitur stipulari. §. *eod.*

n Si est in potestate filia, pater habet tacitam ex stipulatu actionem, tacitam dixi, quam tamen intendere debet, filia voluntate, quia communis res est. l. 2. l. 3. ff. *soluto.* l. 34. §. 6. ff. *de solationib.* si est emancipata, pater non habet, nisi expressam ex stipulatu actionem, alioquin sola emancipata agit. l. 22. §. 5. l. 34. ff. *solut.*

o v. l. 6. ff. de jure dot.

p Dotem soluto matrimonio mulier ipsa potest exigere. *Syn. Bas.* d. c. 117. *in fin.*

q v. l. 2. inf. *solut.*

r Actio de dote, patre mortuo etiam post contestationem, ad mulierem tota pertinet; igitur lite contestata interdum non transit actio ad hæredes. l. 2. inf. *soluto.* l. 29. ff. *de oper. liber.*

s l. 30. *sup. de jure dot.* l. 3. §. 5. *in fin.* ff. *de minorib.*

t post litem contestatam scilicet.

u non ad solam filiam.

x Patri non licet deminueret dotem filia ad se reversuram, nisi proprium patris patrimonium fortuito deminutum fuerit.

Finis Authentica.

Sequitur textus legis Codicis.

15 ¶ Et cum lex Julia a fundi dotalis Italici alienationem prohibeat fieri a marito, non b consentiente muliere, hypothecam autem nec si mulier consentiebat: interrogati sumus, si oporteat hujusmodi sanctionem non super Italicis tantummodo fundis, sed pro omnibus locum habere. Placet itaque nobis eandem observationem non tantum in Italicis fundis, sed e etiam in provincialibus extendi. Cum autem hypothecam d || ei || etiam ex hac lege donavimus, sufficiens habet remedium mulier & si maritus fundum alienare voluerit. Sed ne & consensu mulieris hypotheca ejus minuantur, necessarium est & in hac parte mulieribus subvenire hoc tantummodo addito, ut fundum dotalem e non solum hypotheca titulo dare nec consentiente muliere maritus possit, sed nec alienare: ne fragilitate f naturæ suæ in repentinam deducatur inopiam. Licet enim Anastasiana g lex de consentientibus mulieribus, vel suo juri renunciantibus loquatur: tamen eam intelligi h oportet in rebus mariti, vel dotis quidem æstimatis, in quibus dominium & periculum mariti est. In fundo autem non æstimato, qui & dotalis proprie i nuncupatur, maneat jus intactum, ex lege quidem Julia imperfectum, ex nostra aurem auctoritate plenum, atque in omnibus terris effusum, non tantum Italicis, & sola hypotheca conclusum.

16 ¶ Illud etiam generaliter præsentem addere sanctioni necessarium esse duximus, ut si qua pacta k interceserint vel pro restitutione dotis || vel || pro tempore l vel pro usaris m, vel pro alia quacunque causa, quæ nec contra n leges, nec contra constitutiones sunt, ea observentur. Sin autem repudio matrimonium fuerit dissolutum, omnia jura, quæ ex Theodosiana o vel nostra p lege descendunt, immutata custodiantur.

† Similique modo ea, quæ Anastasiana q lege pro his quæ bona gratia r separantur, enumerata sunt, firma illibataque permaneant. Et generaliter quicquid sacratissimis Constitutionibus, vel libris prudentium cautum est, quod non contrarium huic legi inveniat: & hoc in sua maneat firmitate, & ex stipulatu actioni aggregetur, licet in re uxoria tractatum est.

† Quæ omnia in his tantummodo dotibus locum habere censuimus, quæ post hanc legem data fuerint, vel promissa, vel etiam sine scriptis habitæ: instrumenta s enim jam confecta viribus carere non patimur, sed suum expectare eventum. Dat. Kalend. Novemb. Lampadio & Oreste Coss. 530.

DE PACTIS & CONVENTIS TAM SUPER DOTE, QUAM SUPER DONATIONE ANTE NUPTIAS, ET PARAPHERNIS.

TIT. XIV.

De lege dotis servanda.

1. Imp. Severus & Antoninus Augusti Nicæ.

L Egem u, quam dixisti, cum dotem pro alumna dares, servari oportet; nec x obesse tibi debet, quod dici solet, ex pacto actionem non nasci: tunc y enim hoc dicimus, cum pactum nudum z est: alioquin a cum pecunia datur, & aliquid de reddenda ea convenit, utilis est conditio b. PP. 7. Kalend. Febr. Albino & Æmiliano Coss. 207.

De fructibus.

2. Imp. Antoninus A. Theodotæ.

FRUCTUS prædiorum in dotem datorum, si secundum

et *Novell.* 98. communi consensu, d. l. 9. dulciter, sine querela, sine libello repudii μετ' εὐφημίας. Plutarch. Bona gratia matrimonium sine causa dissolvi non potest. *Nov.* 117. sunt autem bona gratia dissolvendi matrimonii certæ causæ, ut repudii, certa causa sterilitas. l. 60. §. 1. ff. *de donat. inter virum.* Lex Aufonia id vetabat. Palladius 2. *Epig.* & δὲ ναυαγῶν δ' ἀλόχῃ τῆς ἀνδρὸς πομπῆς ἀναχαιπεῖν, εἴργει γὰρ χάρτης καὶ νόμος. *Αὐσόνιος.* adde Cujac. ad *Nov.* 22.

f Lex nova non refertur ad instrumenta jam confecta. l. ult. inf. *de prædii decurion.* adde l. 27. *sup. de usuru.*

t v. 23. D. 4. adde Paul. 2. *sent.* 12.

u v. l. 10. §. de pact. l. ult. §. de ver. permitt. l. un. in fin. §. de uxov. act.

x Ratio dubitandi sumpta ex l. 7. §. 5. ff. *de pactis.* et *similib.*

y Pacta quæ de restituenda dote sunt, valent, quippe non nudum hoc pactum est, quod de rerum jam datorum restitutione sit. *Syn. Bas.* 29. tit. l. ex tit. §. c. 30.

z Pactum nudum actionem non parit. Nudum esse definit, quoties datio ne sumpsit effectum.

a l. 18. ff. *eod.* l. 8. §. de ver. permitt. b Hoc innuit. Rebus certâ lege datis, ex ea lege dari actionem; datio non conventio, facit hunc contractum pactumque iussu dationi vel contractui. non igitur nudum pactum, cum sit contractus,

a Cujus sit mentio multis locis. *pr. Inst.* quib. alienare licet. l. 1. §. de fundo dotali. l. 4. ff. *de fundo dotali.* l. 16. ff. *de milit. test.* l. 77. §. 5. ff. *de leg.* 2. l. 42. ff. *de usucapionib.* Paul. 2. *sent.* 21. §. 2. lata fuit ab Augusto.

b l. 23. *sup. de jure dot.*

c Fundus dotalis, ubicunque sit positus, alienari vel obligari a marito consentiente etiam muliere non potest.

d §. 1. §. *eod.*

e Inæstimatum scilicet.

f nam mulier facile a viro seducitur. *Nov.* 61. c. 1. §. 2.

g dixi ad l. 29. in fin. §. de jure dot. adde l. 21. *sup. ad Uellejan.*

h Lex Anastasiana mulier juri suo renunciare potest d. l. 21. ergo & dotis inæstimatæ alienationi & hypothecæ consentire non ita est. Eo non pertinet Anastasii constitutio, sed ad dotem tantum æstimatam, & alias res mariti, quæ mariti periculo sunt. v. l. 11. §. ad Uellejanum.

i Fundus æstimatus non proprie dotalis, cujus etiam fructus ad maritum pertinent soluto matrimonio.

k Pacta dotalia, quæ dotis causam non minuant, sunt servanda. l. 1. inf. *de pact. convent.*

l Puta, ut ante annum reddatur res mobilis. §. 7. *ver. ex actio.* *sup. eod.*

m Majoribus forte, quo casu maritus sua die dotem non reddiderit.

n Talia enim pacta non valent. l. 6. §. de pactis.

o l. 8. §. de repudiis.

p l. 11. §. de repudiis.

q l. 9. §. de repudiis.

r Bona gratia matrimonia dissolvi dicuntur hic

a Pacifici mulier potest, ut ex dotis fructibus se suamque familiam alar. l. 4. in fin. l. 12. §. 1. D. eod. l. 21. in fin. ff. de donationib. inter virum. Id si convenit, fructus a marito condici non poterunt. b Pactum cum socero inicum, ut si constante matrimonio superstitibus liberis se se decedere contingerit dimidia duntaxat dos restituantur, inutile est. l. 1. Harm. §. 35. Syn. 16. c. 32. c e contrario conveniri potest, ut moriente filia, pars ejus liberis restituantur. l. 1. ff. de dote prelegata. d Pactum patris non valet, ut filia mortuo ejus marito, contenta sit certa dotis parte, neve integra ad eam revertatur, aut ut pars ejus cedat liberis ex eo matrimonio natis, & ita favor mulieris favori liberorum, quantumvis pacto interposito preferatur. l. 30. ff. eod. e l. 2. l. 16. ff. eod. l. 1. ff. de dote prelegata. f Mater liberis emancipatis stipulari non potest. Aristo jure (& ita hanc legem accipe) utiliter, secus l. 7. inf. Paulo aliter Bald. id exprimit, matrem non posse verbis directis liberis stipulari: obliquis, posse, quoties scilicet sibi stipulatur pro filiis. g Cur ita? v. quæ dixi ad l. 38. §. 17. ff. de verb. oblig. h Rite, ut quæ ab eo interponatur, qui stipulatur, non sit rite ab absente, l. 1. ff. de verb. oblig. sensus est ergo, Filiam emancipatam a patre stipulari sibi posse dotis maternæ restitutionem. i Pactum ut præmortuæ uxori maritus succedat, irritum est. Neque enim pactis hæreditas datur. Pactum non est modus jure civili introductus ad querendas aliorum hæreditates: Id enim sit tantum vel testamento, vel lege ab intestato. adde 4. Harm. §. 7. §. 14. Extraneum porro hic intelligi, omnem, qui ab intestato succedit: & nota sponsum vel maritum hoc casu sponzæ & uxori extraneum censeri. k Non pactis. v. l. 30. sup. de pactis. l. 61. ff. de verb. oblig. adde quæ scripsi ad l. 15. sup. de pactis. l. 1. Pactus cum uxore, ut ejus defunctæ hæres esset, nihil pacificetur: hoc est, id genus pacti inutile est. Non enim pacto de hæreditate nostra disponere possumus: quum extraneus sine testamento nequeat alterius hæres esse. Syn. eod. c. 15. Harm. d. §. 34. m Id est, parapherna, l. 8. inf. eod. quasi diceret: Pactum non valere, ut vir uxori in paraphernalibus succedat. Aliud est, si idem de dote convenerit. n In Gallia id observari Paponius refert 20. Arrest. 2. §. 1. ibi, & sont journellement tant es pays de droit écrit que de coutumes, futures institutions d'héritier légitimement faites en contrats de mariage, société de tous biens, & autres: & ainsi à eux sont venus juri par arrest de Thoulouse & Paris: notamment entre nobles, abrogata hac lege & l. 15. §. de pactis. Chassancus in consuet. Burgund. rub. 4. §. 7. in verb. constant. leur mariage: Ita judicatum quoque ab Alesioribus curiæ Spirensis, Mynsing. 2. obfer. v. 3. adde Cynum, Baldum, Salycetum, Castrensem ad l. 1. §. pater. l. 2. §. de inofficio. Maluer. Tit. de societate. n. 5. & 10. & tit. de successione. n. 57. Benedictus in c. Raynat. 16. n. 198. ext. de test. Tiraq. de jure primogenitorum q. 6. n. 8. Mynsing. 5. Resp. 49. Hippolytus de Marfilis singulari 50. & 333. Boer. in cons. Bituricensis. rub. des coutumes concernant les mariages §. 1. Valet autem maxime id pactum de succedendo si factum a patre liberis, Nov. 19. (abrogata, l. pact. 15. §. de pact.) si juratum. Gabr. 3. Communium tit. de don. si vicissitudinarium, mutuum & reciprocum (hæc enim institutio captatoria non est, ubi duorum similis est affectus l. captatorius. 70. ff. de hered. inst. v. Nov. Valent. de test. alioquin mutua donatio aliis privilegiis fruitur: neque infortunione indiget, uti notat Marfil. d. sing. 333.) si tabulis nuptialibus adjectum (idque favore matrimonii & nuptiarum, quarum causa pater etiam filiarum familias donare potest.) Item si non omnis hæreditas datur, sed pars tantum, vel ususfructus. Chassancus d. loco. Pactum vero de non succedendo est jure civili non valet. l. si quando. 35. §. 1. §. de inofficio. l. pactum dotale. 3. §. de coll. l. ult. ff. de snia. jure tamen Canonico jurejurando confirmatum utile est. c. quævis. de pact. in 6. o Si pactum fuerit ut priore defuncta uxore dos apud virum permaneat, si modo a patre (hic enim non est extraneus) profecta dos est, valet pactum & excluditur pater. Nihil enim prohibet pacto deteriore dotis causam, præsertim ubi ad solum patrem ejus repetitio pertinet, fieri. l. Harm. §. 35. l. 9. l. 11. §. de hered. inst. p Pater potest juri (quod in dote filiarum profecturæ habet) renunciare. q Quibus casibus dotis condicio deterior fieri possit, r Avus maternus nepotibus dotem restitui utiliter pacifici potest. l. 45. ff. soluto. s non directa, dixi ad l. 4. §. eod. t Galli peculium vocant. v. l. 9. §. 3. ff. de jure dot. u Nihil juris marito datur in paraphernis, nisi hæcenus quatenus patitur mulier, l. 5. sup. eod. l. 11. §. eod. l. 17. §. de donat. ins. U. & U.

pactum a sumptibus tuis tuorumque servierunt, repeti non posse, ambigere non debes. Dat. 11. Kal. April. Antonino A. 4. & Balbino Coss. 214.

An pactum patris noceat filia.

3. Imp. Gord. A. Torquata.

Quamvis b pater tuus, cum te nuptui collocaret, pactus sit, Ut, si maritus c tuus superstitibus filiis communibus in matrimonio decessisset, pars d dotis liberorum nomine retineatur: ejusmodi e || tamen || conventio, quo minus actionem integræ dotis habeas, proficere non potest. Datum 6. Id. Januar. Gordiano A. & Aviola Coss. 204.

An pactum matris prodest filio.

4. Idem A. Agatho.

Pactum dotale, quo matrem convenisse cum patre tuo proponis, Ut, si in matrimonio decessisset, tibi & fratribus tuis dos restitueretur: si stipulatio ex persona vestra, cum f in potestate patris constituti non essetis, minus legitima intercessit g, defuncta ea in matrimonio, actionem vobis querere non potuit. || Sed || si obligatione verborum rite h intercedente, dotis petitionem habere potuisti, maxime si adhuc vinculis potestatis patriæ non attigeris, petitionem exequi non prohiberis. PP. 5. Id. Jun. Sabino & Venusto Coss. 241.

De pacto interposito vice testamenti.

5. Imp. Diocl. & Maxim. Augusti Claudio.

Hæreditas extraneis i testamento k datur. Cum ligitur adfirmes dotali instrumento pactum interpositum esse vice testamenti, || Ut || post mortem mulieris bona ejus ad te pertinerent, quæ m dotis titulo tibi non sunt obligata: intelligis nulla n || te actione || posse convenire hæredes seu successores ejus, ut tibi restituantur, quæ nullo modo debentur. PP. Non. Febr. ipsi AA. & Coss.

De pacto patris dotantis.

6. Idem AA. & CC. Rufo.

SI o convenit Ut in matrimonio uxore defuncta, dos penes maritum remaneret p: profectitæ dotis repetitionem hujusmodi pactum inhibuisse, explorati juris est: cum deteriore causam dotis, in q quem casum soli patri repetitio comperit, pacto posse fieri, auctoritate juris sapissime sit responsum. Dat. 5. Non. Maji, ipsi AA. Coss.

An pactum avi prodest nepotibus.

7. Idem AA. & CC. Phileto.

Pater pro filia dotem datam genero, ea prius in matrimonio defuncta, nepotibus r pactus restitui: licet his actionem querere non potuit, tamen utilis f eis ex æquitate accommodabitur actio. Dat. 14. Kal. Januar. Nicomedia, CC. Coss.

De paraphernis.

8. Imp. Theod. & Valent. AA. Hormisdæ P.P.

Hac lege decernimus, ut vir in his rebus, quas extra dotē mulier habet, quas Græci parapherna t dicunt, nullam u

uxore prohibente habeat communionem, nec aliquam ei necessitatem imponat. Quamvis enim bonum erat mulierem, quæ seipsam a marito committit, res etiam ejusdem pari arbitrio gubernari: attamen quoniam * conditores legum æquitatis b convenit esse fautores, nullo modo (ut dictum est) muliere prohibente virum in paraphernis se volumus immiscere. Dat. Idib.

De æqualitate dotis & donationis propter nuptias.

9. Imp. Leo c & Anthemius Augusti Nicostrato P.P.

EX morte cujuscunque personæ, sive mariti, sive mulieris, eandem partem d, non pecuniæ quantitatem, tam virum ex dote, quam mulierem ex ante nuptias donatione lucrari decernimus: veluti si maritus mille solidorum ante nuptias donationem confecerit, licebit e mulieri & minoris & amplioris quantitatis dotem offerre, & marito similiter ante nuptias donationem.

† Hoc autem observandum est, ut quantum partem mulier stipuletur sibi lucro cedere ex ante nuptias donatione, si priorem maritum mori contigerit, tantam & maritus ex dote partem, non pecuniæ quantitatem f stipuletur sibi, si constante matrimonio prior mulier in fata collapsa fuerit: & si pactum contra vetitum fuerit subsecutum, infirmum atque invalidum hoc esse, ut nulla ex eo procedere possit exactio, præcipimus. Eadem custodiri censemus, sive pater pro filio, sive mater, sive ipse ducturus uxorem sui juris constitutus, sive quilibet alius pro eo ante nuptias donationem nupturæ dederit || seu promiserit ||.

† Similique modo sive pater pro filia, sive mater, sive ipsa pro se, sui juris videlicet constituta, sive quilibet alius pro ea uxorem ducturo dotem dederit, seu promiserit, quoniam & alio g pro ea offerente dotem, ipsa eam pro se videtur offerre.

† Quod adeo verum est, ut || & || ipsa ab alio pro se oblatam dotem in lucrum suum reposcat: nisi forte is, qui eam obtulerit, statim h (i. e. tempore oblationis seu promissionis) stipulatus vel pactus sit, ut sibi dos prædicta reddatur. Datum 15. Septembr. Anthemio A. 2. Coss. 468.

In auth. de æqual. dot. §. 1. coll. 7. tit. 9. al. 8. Nov.

97. c. 1.

Æqualitas i omnimodo servanda est k in dote & in donatione ante nuptias: non tantum in lucris exinde proventuris, sed etiam in præstatione & constitutione utriusque.

† Augmentum quoque vel prorsus non fiat, vel ab utraque parte celebretur, pari sc. quantitate: ne vel eo modo subvertatur æqualitas.

In authen. de non elig. secund. nub. §. fin. coll. 1. Tit. 2. Nov. 2. c. ult.

Sed quæ nihil ex dote conscripta præstitit, nihil omnino viro mortuo percipiet ex donatione.

† Item quæ minus quam professæ est, dedit: pro quantitate præstitæ & lucrum sentiat.

10. Imp. Justinianus A. Mennæ P.P.

LEge Leonis l divæ memoriæ, pacta lucrorum dotis & ante nuptias donationis paria esse sanciente, nec adjiciente, quid fieri oporteat, si hoc minime observatum sit: nos omnia clara esse cupientes, præcipimus, disparibus eis factis, majorem lucri partem ad m minorem deduci, ut eo modo uterque minorem partem lucretur. Dat. 8. Idus April. Constantinop. Decio V. C. Coss. 529.

De paraphernis.

11. Idem A. Joanni P.P.

SI mulier marito suo nomina n (i. e. foeneratitias cautiones) quæ extra o dotem sunt, dederit p, ut loco paraphernalium q apud maritum maneat, & hoc dotali instrumento fuerit adscriptum: utrumne habeat aliquas ex his actiones maritus, sive directas, sive utiles, an penes uxorem res omnes remaneant, & in quem eventum dandæ sint marito actiones, quærebatur? Sancimus itaque, si quid tale evenit, actiones r qui-

inter virum & uxorem permitteretur, quod tamen prohibitum est, l. 1. ff. de don. inter virum. alias ante contractum matrimonium, hujusmodi pacta inæqualia valent. Innoc. in c. dou. extr. de don. inter virum, & uxorem & ibi Butrigar. Angelus hic: Socin. reg. 106.

k nisi alia sit, ut in Delphinatu patriæ consuetudo, Guido Pap. decisio 363. vel nisi juvenis senem: nobilis ignobilem ducit: his enim casibus inæquale pactum & inæqualitas toleratur, velut adjecta a muliere ad mariti sui juventutem vel nobilitatem pensandam ac velut remunerandam. Guido d. loco.

l l. 9. sup. eod. l. 20. vers. fin. autem. ibi: ita tamen ut Leonina consi. §. de don. ante nuptias. Nov. 12. c. 20.

m inæqualis lucri portio ad æqualitatem reducitur.

n Nomina, i. e. foeneratitias cautiones.

o v. l. 9. sup. de rei vind.

p v. l. 8. sup. eod.

q Maritus cui tradidit uxor instrumenta, præsumitur procurator uxoris. Alciat. 1. præsumpt. 33.

r Maritus potest movere actiones paraphernalium bonorum, quorum tradita habet instrumenta, eaque debita exigere citra satisfactionem rati, v. tamen l. 21. ff. de procur.

dem

^a Ufuras paraphernalium bonorum maritus potest in suam & uxoris utilitatem convertere: forte vero tenetur uxori servare.

^b v. l. 8. §. eod.
^c Pro reituen-
dis paraphernali-
bus, bona mariti
tacite uxori obli-
gantur. l. 29. §. de
jur. dot.

^d Maritus in pa-
raphernalibus sibi
commisiss ean-
dem diligentiam
quam in rebus suis
præstare debet.

^e His adde titu-
lum de pecunia
non numerata, &
si pignori conven-
tione numeratio
pecunie secuta
non fuerit.

^f Nov. 100. c. 23.
El. 3. c. 1. 33. tit. 3.
c. 4. c. 116. 29 tit. 3.
e. c. 1. d. v. p. u.
eas propositos.

^g Dos numerata,
dos propria ac ve-
ra est, non ea, quæ
tantum cauta est.
Igitur, ut dos pos-
sit repeti, non suffi-
cit cautam, oportet
numeratam fuisse.
Nuda cau-
tio non obligat,
sed numeratio. l. 1.
§. de donat. ante
nupt. l. 1. §. de bon.
proscript. 4. Har-
men. §. 5. 14.

^h c. 1. d. v. p. u.
αλυσία απο-
δεικνύει τὰ
ἐσθ' ἢ μὴ ἐν χάρ-
τῃ μόνον, ἀλλ'
ἴνα καὶ ἐν τῷ
αὐτῷ περὶ γμα-
τι ἢ προὶς ἐπα-
δόθῃ, hoc est,
si dotem a te re-
vera datam pro-
baveris: id est,
si non in charta
tantum, sed reapse
dos data fuerit.
Syn. Bas. 29. tit. 1.
c. 41.

ⁱ Quid, si post di-
vortium? v. l. 21.
ff. de verb. obl.
^k v. Roland. a
Valle l. conf. 90.
n. 14.

^l Morte confi-
tentis convalescit
concessio dotis fa-
cta donandi ani-
mo, ut hic. l. 59.
D. de donationibus
inter virum.

^m Moris est dota-
libus instrumen-
tis conferri dote-
tas esse.

ⁿ Cautioni fal-
sa dotis obijciatur
prescriptio anni
numerandi a so-
luto matrimonio,
quam Novell. 100.
valde immutavit.

Vult enim, ut so-
luto matrimonio
exceptio dotis non
numeratæ op-
ponatur intra an-
num, si matrimo-
nium biennium
tantum duravit: alioquin, intra tres menses tantum certis casibus, alias nullo modo.

^o Donationes simpliciter inter virum & uxorem prohibita constante ipso matrimonio, ut
hoc sinito. Quid mutæ? hodie valent, ut notavi ad l. 5. §. de pactis conuentis.

^p dixi ad librum 24. ff. 1. adde Clar. 4. sent. 5. donatio. q. 9.

dem omnimodo apud uxorem manere, licentiam autem marito || dari || easdem actiones movere apud competen-
tes iudices, nulla rati habitatione ab eo exigenda: & usu-
ras a quidem eorum circa se & uxorem expendere: pec-
unias autem sortis, quas exegerit, servare mulieri, vel in
causas || ad || quas ipsa b voluerit, distribuere: & si quidem
in dotali instrumento hypothecæ || pro his || nominatim a
marito scriptæ sint, his esse mulierem ad cautelam suam
contentam.

† Sin autem minime hoc scriptum inveniatur: ex præ-
senti nostra lege habeat c hypothecam contra res mariti,
ex quo pecunias ille exegit. Ante enim habeat mulier
ipsa facultatem, si voluerit, sive per maritum, sive per
alias personas easdem movere actiones, & suas pecunias
|| percipere ||, & ipsas cautiones a marito recipere, securi-
tate ei competente facienda.

† Dum autem apud maritum remanent eadem cautio-
nes: & dolum, & d diligentiam maritus circa eas præ-
stare debet, qualem & circa suas res habere invenitur:
ne ex ejus malignitate vel desidia aliqua mulieri accedat
jactura. Quod si evenierit, ipse eandem de proprio refar-
cire compelletur. Dat. Kalend. Nov. Lampadio & Oreste
VV. CC. Coss. 530.

DE DOTE & CAUTA NON NUMERATA f.

TIT. XV.

De numeratione & scriptura.

1. Imp. Severus & Anton. AA. & CC. Dionysia.

Dotem numeratio g, non scriptura dotalis instru-
menti facit: & ideo non ignoras, ita demum te ad
petitionem dotis admitti posse, si dotem a te re h
ipsa datam probatura es. Dat. 13. Kalend. Augusti,
Chilone & Libone Coss. 205.

De donatione.

2. Imp. Alexand. A. Papinianæ.

Quod de suo maritus constante i matrimonio donandi
animo in dotem adscripsit: si eandem donationem le-
gitime confectam non revocavit k, qui incrementum doti
dedit, & durante matrimonio mortem l obiit: ab hære-
dibus mariti, quatenus liberalitas interposita munita est,
peti potest. PP. Nonis Decemb. Alexand. A. 3. & Dione
Coss. 230.

De tempore exceptionis.

3. Imp. Justinianus A. Mennæ P. P.

In dotibus, quas datas esse dotalibus instrumentis con-
scribi moris m est, cum adhuc nulla datio, sed pollicita-
tio tantum subsecuta sit, liceat non numeratæ pecuniæ
exceptionem opponere, non solum marito contra uxorem,
vel ejus hæredes, morte mulieris vel repudio dissoluto
matrimonio, sed etiam hæredibus mariti, cujus morte dis-
solutum est matrimonium: socero etiam, vel ejus hære-
dibus, si cum filio suo dotem suscepisse dotalibus instru-
mentis scriptum sit: omnique personæ, quam dotem sus-
cepisse una cum marito conscribitur, & ejus similiter hæ-
redibus, ita tamen, ut intra n annum tantum continuum
a morte mariti, vel mulieris, vel missione repudii com-
putandum, ea licentia detur. Datum Kalend. Jun. DN.
Justiniano A. 2. Coss. 528.

In auth. de temp. non solut. pec. super dote. §. generaliter.
col. 8. tit. 1. al. coll. 7. tit. 10.
Nov. 100. c. 2.

Quod locum habet, si intra biennium solvatur matrimonium:
si autem ultra biennium usque ad decimum annum extenda-
tur: & ipsi marito, & hæredi ejus intra tres menses querela per-
mittitur. Sed si decennium transcurrit, omnino querela dene-
gatur, permessa restitutione in integrum præfinita, & specialiter
si minor ætas interveniat.

DE DONATIONIBUS • INTER p VI- RUM ET UXOREM, ET A PARENTIBUS IN LIBEROS FACTIS, ET DE RATI- HABITIONE.

tantum duravit: alioquin, intra tres menses tantum certis casibus, alias nullo modo.

o Donationes simpliciter inter virum & uxorem prohibita constante ipso matrimonio, ut
hoc sinito. Quid mutæ? hodie valent, ut notavi ad l. 5. §. de pactis conuentis.

p dixi ad librum 24. ff. 1. adde Clar. 4. sent. 5. donatio. q. 9.

Codex

TIT. XVI.

De bonis a fisco occupatis.

1. Imperator Antoninus A. Triphenæ.

Bona a quondam mariti tui fiscus b, si nemine || ei ||
successore existente, ut vacantia occupaverit: do-
nationes ab eo factæ, si usque c ad finem vitæ in
eadem voluntate permansit, revocari non possunt.
PP. 3. Idus Jan. Duobus & Aspris Coss. 223.

De militibus.

2. Idem A. Marco militi.

Si ancillam nummis tuis comparatam esse Præfidi pro-
vinciæ probaveris, donationisque causa focariæ d tuæ
nomine instrumentum emptionis esse conscriptum: eam
|| tibi || restitui jubebit. Nam licet cessante jure matrimo-
nii donatio perfici potuerit, milites tamen || meos || a fo-
cariis suis hac ratione fisciisque adulationibus spoliari no-
lo. PP. 12. Kalend. Mart. Antonino A. 4. & Balbino Coss.
214.

De donatione facta ab uxore, aut socero.

3. Idem A. Epieteto.

Donatio mancipiorum aliarumque rerum, quas tibi ab
uxore tua donatas dicis: si modo suæ potestatis cum
donaret, fuit: vel patris || sui || voluntate id fecit, & || in ||
eadem voluntate donationis usque e ad ultimum diem
vitæ perseveravit: & ex mea & ex divi Severi Patris mei
Constitutione confirmata est. Sin autem post mortem fi-
liæ facta est donatio a quondam socero f tuo, etiam inter
vivos ea perfici potuit. PP. 4. Non. Mart. Antonino A. 4.
& Balbino Coss. 214.

De his, in quorum potestate sunt vir & uxor, quæ in eo-
rum potestate fieri possunt.

4. Idem Augustus Claudiano.

Nec g inter h eas quidem personas, quarum juri sub-
jecti sunt vir & uxor, || qui || i quæve in eorum pote-
state sunt, donationes jure civili fieri possunt. PP. 3. Idus
August. Duobus & Aspris Coss. 213.

De divortio.

5. Imp. Alexander Augustus Quintillæ.

Si (ut proponis) pater tuus, in cujus potestate fuisti, ma-
trito tuo genero k suo instrumentum debitoris donatio-
nis causa dedit, isque matrimonio durante vita functus
est, ac postea a marito divertisti: quod gestum est, non
valet. PP. Idibus Februar. Albino & Maximo Coss.
228.

De morte uxoris donatariæ.

6. Idem A. Nepotiano.

Etiam si uxoris tuæ nomine l res, quæ tui juris fuerant,
deposita sunt, causa proprietatis ea ratione mutari non
potuit, etsi donasse te uxori res tuas ex hoc quis intelligat,
cum donatio in matrimonio facta, prius m mortua ea, quæ
liberalitatem excepit, irrita sit: nec est ignotum, quod
cum probati non possit, unde uxor matrimonii tempore
honestè n quæsierit, de mariti bonis eam habuisse veteres
juris auctores merito crediderint. PP. Non. Decemb. Alex-
and. A. 3. & Dione Coss. 230.

potest. l. 3. §. 6. ff. eod.

i l. 3. §. 2. ff. eod.

k Morte soceri non confirmatur donatio

genero facta ab eodem socero, si filia supervivat. Bart. l. Vir deponens rem aliquam
nomine uxoris, non amittit rei depositæ dominium. l. 8. in fin. §. de inoffic. donation.

m Morte donatarii extinguitur donatio, & ad eum res revertitur, qui donavit. l. 18. l. 29.
in fin. §. eod. l. 32. §. 14. ff. eod. l. 9. ff. de reb. dub.

n Præsumitur uxor constante matrimo-
nio quidquid adquisivit, de bonis mariti adquisivisse, turpis quæstus evitandi causa, ut hic.
l. 51. ff. eod. c. significavit. de donat. Plautus in Casina. Nam peculi probam nihil habere ad-
decet clam viro: & quod habet parum, ei haud commodi est. Quin viro aut subtrahat, aut
stupro invenerit. Hoc viri censeo omne, quidquid tuum est. Idem est in rerum ecclesia-
sticarum curatore. Hic enim præsumitur omnia parasse ex rebus ecclesiæ, quæ non patet ei
obvenisse jure cognitionis. Nov. 123. Ea quoque ratione gastaldus, i. e. actor præsumitur
ex re domini parasse, quod adquisivit. l. 1. legum Longobardic. tit. 3. de adq. et reg. Quid? Tu-
tor qui antea pauper, post administrationem rerum pupillarum, dives factus est? Præsu-
mitur tutor vel curator ex sua potius industria dives factus, quam ex bonis pupilli vel adu-
ti. l. 10. §. arbitrium tutela. Præsumitur enim quis ex sua potius industria quam ex alienis
bonis locupletari. Ad eundem modum, quidquid frater adquisit, præsumitur suo labore
potius, quam ex communibus bonis adquisivisse. dixi ad l. 51. ff. eod. adde Cremonensem sing. 6.
Quid, qui officio aliquo fungitur? tunc ex suo officio adquisivisse præsumitur? v. l. defen-
sionis facultas. 7. §. de jur. fisci lib. 10. Quid filia vel filiusfamilias? præsumitur filia patris, ex
bonis adquisivisse, at non filius: nisi alia conjectura accedat, ut ex Bartolo refert Masue-
rius tit. de præsumpt. 19. num. 7. Aliud ergo, si longe post matrimonium, i. e. non intra an-
num lucus mulier quæsierit. (Nam ex his quæ in continenti fiunt, præsumptio colligitur.
l. si ventri. 24. §. in bonis. 2. ff. de rebus auctoritate judic. l. si quis posthac. 9. §. de bonis proferri-
ptorum.) aliud etiam si maritus inops fuit, uxor vero dives. major enim præsumptio mino-
rem debet vincere. Aliud autem est in concubina, v. Corraf. 3. Miscell. 5. (Idem tamen
putat esse in concubina. Baldus. v. l. 1. §. de naturalibus liberis.) aliud quoque si uxori bona
paraphernalia multa fuerint, aut si negotiatrix mulier erat. nam quæ in domo marito repe-
riuntur, ejus esse præsumuntur, non uxoris. Cetera quæ ad hanc regulam pertinent, vide
apud Alciatum 2. Præsumpt. 26. Zaf. l. conf. 5. num. 21. Mynsing. 2. obs. 92. ubi inter cetera no-
tat, hanc præsumptionem mulieri non tantum a marito ejusve hæredibus, sed & ab extraneis
posse obijci.

^a Si quum mari-
tus donasset, ad
finem usque vitæ
donationi adque-
verit, rata sit do-
natio: Quapro-
pter, si fiscus ma-
rito successerit,
tamen nulloz
hæredes habenti,
donationes factas
rescindere non
potest. Syn. Bas.
30. tit. 1. c. 50. c.
4. Harm. 11. §. 4.

^b Confiscatio
bonorum mariti
non infirmat fa-
ctas uxori dona-
tiones a marito.
c l. 14. §. eod. l. 32.
§. 2. ff. eod.

^d Miles focariæ
donare non pot-
est. Focariæ mili-
tum amicæ: quæ
focum eis struunt.
dixi ad l. 12. §. 6.
ff. de instrumto.

^e Paulus 3. sent. 6.
§. 57. adde quæ
scripti ad l. 5. ff. de
donationib. Ro-
land. a Valle l.
conf. 98. id ad cle-
ricos extendit: re-
cte, militum enim
clerici vel quasi
militant. v. l. 10.
sup. de Episcopis.

^f Everardus in To-
picio, loco amilite
armata militia
ad militem cele-
stis militia. 59. &
amilite ad Ecce-
siam 57.

^g Donatio facta
ab uxore, morte
ejusdem, aut si ea
in potestate erat
patris, ejus morte
confirmatur.

^h Socer quondam
genero donare
potest. l. 26. in fin.
ff. eod.

ⁱ Nec qui virum
& uxorem suæ
potestati subiectos
habent, nec qui
sunt in uxoris aut
viri potestate sibi
donare possunt,
hoc est, nec socer,
confoceri: nec fi-
lius viri servo
mulieris donare
possunt. Syn. Bas.
ibid. c. 39. adde 4.
Harm. 11. §. 7.

^k Socer confoce-
ro donare non
potest. l. 3. §. 6. ff. eod.

^l Vir deponens rem aliquam
nomine uxoris, non amittit rei depositæ dominium. l. 8. in fin. §. de inoffic. donation.

^m Morte donatarii extinguitur donatio, & ad eum res revertitur, qui donavit. l. 18. l. 29.
in fin. §. eod. l. 32. §. 14. ff. eod. l. 9. ff. de reb. dub.

ⁿ Præsumitur uxor constante matrimo-
nio quidquid adquisivit, de bonis mariti adquisivisse, turpis quæstus evitandi causa, ut hic.
l. 51. ff. eod. c. significavit. de donat. Plautus in Casina. Nam peculi probam nihil habere ad-
decet clam viro: & quod habet parum, ei haud commodi est. Quin viro aut subtrahat, aut
stupro invenerit. Hoc viri censeo omne, quidquid tuum est. Idem est in rerum ecclesia-
sticarum curatore. Hic enim præsumitur omnia parasse ex rebus ecclesiæ, quæ non patet ei
obvenisse jure cognitionis. Nov. 123. Ea quoque ratione gastaldus, i. e. actor præsumitur
ex re domini parasse, quod adquisivit. l. 1. legum Longobardic. tit. 3. de adq. et reg. Quid? Tu-
tor qui antea pauper, post administrationem rerum pupillarum, dives factus est? Præsu-
mitur tutor vel curator ex sua potius industria dives factus, quam ex bonis pupilli vel adu-
ti. l. 10. §. arbitrium tutela. Præsumitur enim quis ex sua potius industria quam ex alienis
bonis locupletari. Ad eundem modum, quidquid frater adquisit, præsumitur suo labore
potius, quam ex communibus bonis adquisivisse. dixi ad l. 51. ff. eod. adde Cremonensem sing. 6.
Quid, qui officio aliquo fungitur? tunc ex suo officio adquisivisse præsumitur? v. l. defen-
sionis facultas. 7. §. de jur. fisci lib. 10. Quid filia vel filiusfamilias? præsumitur filia patris, ex
bonis adquisivisse, at non filius: nisi alia conjectura accedat, ut ex Bartolo refert Masue-
rius tit. de præsumpt. 19. num. 7. Aliud ergo, si longe post matrimonium, i. e. non intra an-
num lucus mulier quæsierit. (Nam ex his quæ in continenti fiunt, præsumptio colligitur.
l. si ventri. 24. §. in bonis. 2. ff. de rebus auctoritate judic. l. si quis posthac. 9. §. de bonis proferri-
ptorum.) aliud etiam si maritus inops fuit, uxor vero dives. major enim præsumptio mino-
rem debet vincere. Aliud autem est in concubina, v. Corraf. 3. Miscell. 5. (Idem tamen
putat esse in concubina. Baldus. v. l. 1. §. de naturalibus liberis.) aliud quoque si uxori bona
paraphernalia multa fuerint, aut si negotiatrix mulier erat. nam quæ in domo marito repe-
riuntur, ejus esse præsumuntur, non uxoris. Cetera quæ ad hanc regulam pertinent, vide
apud Alciatum 2. Præsumpt. 26. Zaf. l. conf. 5. num. 21. Mynsing. 2. obs. 92. ubi inter cetera no-
tat, hanc præsumptionem mulieri non tantum a marito ejusve hæredibus, sed & ab extraneis
posse obijci.

cc

Si ma-

a & ita iuste.

b v. l. 6. in fin. l. 7.

c de interdicti ma-

trium. l. 66. l. 67. ff.

de ritu.

c quia donatio

constante matri-

monio facta, non

valet etiam inter

vivos conjuges,

ut hoc casu.

d Donatio inter

conjuges putati-

vos, licet teneat

ipso iure, non te-

net tamen in ef-

fectu, potestque

revocari. Uxor et-

iam illicita, viro

non donat.

e adde l. 10. §. 12.

in fin. j. de cadu-

cia.

f Fructuum et-

iam donatio non

valet inter conju-

ges, nisi sint con-

sumpti.

g Fructus uxori

donati & consum-

pti non repeten-

tur, nisi facta sit

locupletior. l. 28.

§. 2. ff. eod.

h Eatenus revo-

catur donatio in-

ter conjuges fa-

cta, quatenus re-

cipiens locupleti-

or efficitur. l. 28.

§. 3. l. 32. §. 9. l. 50

in fin. ff. eod.

i Maritus ex sua

pecunia rem uxori

potest emere.

k Traditio trans-

fert dominium.

l. 20. §. de pactis.

l. Licet maritus

rem uxoris emat

propria pecunia,

res tamen uxoris

est, si ei tradita sit.

m Rei uxori tra-

ditæ pretium ma-

ritus condicere

potest, vel ut ge-

stor, vel ut dona-

tor.

n si tradidisti, ut

gestor.

o si tradidisti, ut

donator. l. 8. in

fin. §. eod.

p Alias hæc lex

est xi. apud Hal.

recte: ut ex die

subscriptionis ap-

paret.

q l. 32. §. 1. ff.

eod.

r Spoliatus ante

omnia restituend-

us est. l. 1. inf. si

per vim. l. si quis

ad se fundum. inf.

ad l. Juliam de vi

privata §. 3. §. 1. c.

redintegranda.

§. c. conquirente.

ext. de restitut. spo-

liat.

s veneficiis.

t Etiam si reus

qui spoliavit, cri-

Si matrimonium valuit, vel non.

7. Idem Augustus Theodotus.

SI ex voluntate a patris tui filio b tutoris nupta es, collata in maritum donatio ipso iure irrita est c. Sed si matrimonium iure non d valuit; licet ipso iure donatio teneat: quia tamen indigna persona ejus fuit, qui nec maritus potest dici: utiles actiones super revocandis e his tibi competunt. PP. Kalend. Octobr. Lupo & Maximo Confl. 233.

De fructibus.

8. Idem Augustus Leoni.

SI fructus f || eorum || prædiorum, quæ in dotem accepisti, matrimonii tempore uxorem tuam percipere passus es, eosque uxor tua consumpsit g: restitui tibi post divortium oportere, nulla ratione contendis. Sin autem ex his locupletior h facta est, in tantum potest conveniri. PP. 5. Kalend. Octobr. Maximo & Paterno Confl. 234.

De rebus uxori comparatis ex pecunia mariti.

9. Imp. Gordian. Augustus Origeni.

ET si de tua i pecunia mancipia uxori tuæ comparata sunt: tamen si ei tradita k sunt, eorum dominium non ad te, sed ad eam pertinet: pecuniæ autem tantummodo repetitionem habes, siue l negotium ejus gerens numerationem fecisti, siue in eam donationem conferens quantitatem pretii largitus es m. Et enim vel in solidum n, vel quatenus locupletior o facta est, actione cum ea competentem experiri poteris. PP. 7. Kalend. Octobr. Pio & Pontiano Confl. 239.

De confirmatione donationis, ne res donata iniuriose auferatur.

10. p Idem A. Valeriano.

SI maritus quondam uxoris tuæ, cum sui juris esset, in Seam prædia vel donationis titulo contulit, & in ea voluntate usque ad mortem suam duravit: ex Oratione q Divi Severi confirmata est donatio. At si eas res pater defuncti iniuriose abstulit: per Præsidem provinciæ eas restituere r cogetur. Nec enim quasi maleficiis f ejus sit maritus extinctus, crimen intendens, sub prætextu t accusationis, quæ donata sunt, auferre debuit: cum causa liberalitatis u acriminatione sepatata x sit. PP. 7. Kalend. Febr. Ariano & Pappo. Confl. 244.

De petitione & repetitione.

11. Idem A. Maximo.

Sicut cessat petitio quantitatis, quam de suo maritus uxori in y menses singulos, vel annos z || singulos || proprii a usus ejus gratia promittit: ita || & || ex ea causa nummi soluti erogatique non dari repetitionem manifestum est. PP. 5. Kalend. Jul. Gord. A. 2. & Pompeiano Confl. 242.

De obligatione rei donata.

12. Idem Augustus Secundinæ.

SI maritus tuus creditores sortitus, post b factam in te donationem, fundum, quem ex donatione juri tuo vindicatis, iisdem specialiter obligavit: eandem obligationem defensionis tuæ firmitatem interrumpere, intelligere debes: cum sit c manifestum, non solum hujusmodi obligatione, sed etiam donatione vel venditione vel alio quolibet modo rebus alienatis, revocatam esse a viro in mulierem factam donationem. PP. 3. Kal. Febr. Ariano & Pappo Confl. 244.

Donatio valida facta uxori non præjudicat creditori anteriori, sed sequenti. Sal.

13. Imp. Diocl. & Maxim. Augusti Rufinæ.

SI quidem ante donationem possessionis in te jure || ut di- || Scis || a marito collatam, prædium ab eodem creditori obligatum d fuerit: alienationem ejus salvo e jure debiti, si tamen juris ratio actionem ejus || creditoris || non excludit, factam esse non dubium est. Quod si donatione f jure celebrata, eo quod vel ante nuptias facta est, vel in iisdem casibus, in quibus etiam constante matrimonio donatio procedere potest, obligatio insecure est: factum mariti, quem diem suam obiisse memorasti, juri tuo offic-

re non posse, certum est a. PP. 12. Kal. Julias Maximo 2. & Aquilino Confl. 286.

De confirmatione donationis facta in testamento.

14. Idem Augusti Octavianæ.

EX verbis, quæ in postremis judiciis b inferuntur, licet ad fideicommissum vel legatum utilia sint, non tamen omnino legati vel fideicommissi persecutio datur: sed ita demum, si relinquendi studio hujusmodi verba fuerint adscripta. Unde te voluntatis c, non juris questionem in preces tuas contulisse, palam est. Cum igitur testamento lecto animadvertimus maritum tuum ex præcedente donatione dominium tibi reservasse, securitatemque tuæ ad obtinendam proprietatem cavisse: inditorum verborum conceptio non fideicommissum relictum ostendit, sed ex SC. d auctoritate liberalitatem mariti tui, cui custodienda etiam moriens prospexit, quatenus firmare potuit dominium, moris tempore tibi esse addictam. PP. 3. Non Octobr. ipsi & AA. Confl.

De venditione simulata, & de fisco creditore mariti donanti.

15. Idem Augusti Justinæ & aliis.

SI e non verum contractum pater vester gessit, sed sub f specie g venditionis donationem || possessionis || in matrem vestram contulit, nec ex bonis, quæ in persona patris vestri permansisse videbantur, ob h principium indemnitati fiscali i satisfieri potuit: licet in eadem donandi voluntate perseveraverit: ex eadem tamen possessione ad supplendam pecuniam, quæ ex bonis ab eo relictis colligi nequiverit, conferendum est. Quod si liberalitatis tenorem mutata voluntate pater tuus interrupit k: in hæreditate ejus dominium resedisse, nulli dubium est. PP. 4. Kal. Febr. Tyberiano & Dione Confl. 291.

De reempta ex pecunia mariti.

16. Idem Augusti Theodoro.

SI filii tui emancipati matris hæreditatem sibi acquisierunt: proba l apud Præsidem provinciæ non donandi animo te nomine uxoris tuæ prædia comparasse, sed nominis duntaxat ejus titulo m || usum || per possessionem rerum a venditoribus tibi traditarum n dominum esse effectum, ut comprehensa filiorum tuorum injuria, proprietatis jus incolume perseveret. Nam si largiendi o proposito id te fecisse constiterit: pecuniæ tibi persecutio competit. PP. Id. Mart. Tyberiano & Dione Confl. 291.

De paraphernis a marito consumptis.

17. Idem Augusti & CC. Capitolinæ.

DE p his, quæ q extra dotem || in domum || illata a marito erogata commemoras: si r quidem te donante consumpta sunt, intelligis adversus hæredes non nisi in quantum locupletior fuit, habere te actionem: Si f vero contra voluntatem tuam: omnia tibi restitui oportere. PP. 8. Kal. Mart. Heraclia AA. Confl.

An donatio initio vel ex post facto valeat.

18. Idem Augusti & CC. Maternæ.

A Marito in uxorem donatione collata matrimonii tempore, nec t initio dominium transferri potest: nec post, || si || divortium intercesserit u, vel prior persona, quæ x liberalitatem accepit, rebus humanis fuerit exempta, vel ab eo qui donavit fuerit revocata y; potest convalescere. Dat. 4. Kal. Sept. AA. Confl.

Si mater donet filio communi.

19. Idem Augusti & CC. Dionysiæ.

Syn. Bas. 19. tit. 5. ex lib. 30. tit. 1. c. 69. f l. 20. inf. eod. l. 32. §. 5. ff. eod. g εἰς οὐκὸς πρεσβυτέρων ἐδωκεν. i. e. Imaginariæ vendens donavit. h ἀπὸ πρὶν πρὶν, Syn. ibi. ubi in ora legitur ἀπὸ δυνάστεως. ex causa fiscali ex principio, v. inf. de principio. i Maritus in fraudem fisci, cui est obligatus, donare uxori non potest, aut donationem venditione simulata adumbrare. k i. e. revocavit. Revocata donatione, res donatæ revocari in hæreditatem donatoris intelliguntur. l præsumitur enim pro instrumento. l. 18. §. de probat. m Si maritus honoris gratia nomen uxoris adscribi curavit in instrumento emptionis quod fecit, ipsum fundum potest vindicare. Salycet. Præsumitur emptio simulata, si titulus in persona uxoris adjectus est, & traditio facta est ipsi marito. v. l. 4. l. 5. sup. si quis alteri vel sibi. Bald. n Maritus rem emptam sibi traditam ait: uxor suo nomine rem emptam adfirmat, quis potior in domino? mulier, etiam si maritus ex traditione sibi facta se usum duntaxat titulo ac nomine uxoris probare velit. o Quod vir uxoris nomine comparavit, eique tradidit, non repetit, sed pretium tantum. nam quoties titulus & traditio in persona uxoris concurrunt, acquiritur uxori dominium. p Syn. Bas. 29. tit. 1. ex lib. 30. tit. 1. c. 30. §. 4. q. 4. Har. 9. §. 22. q Parapherna intelligit, de quibus l. 9. §. 3. ff. de jure dot. quæ Gr. ἐξ ὧν ποικίλα. r Parapherna uxoris si maritus ea consentiente consumit, præsumitur donatio, & repetit uxor, quatenus maritus est locupletior. f Si maritus consumit uxoris parapherna, ea invita, tenetur in solidum. l. 8. sup. de pact. convent. t Rei donatæ inter conjuges dominium non transfertur. facit l. 4. §. de don. ante nups. l. 22. ff. de don. int. vir. u Donatio inter virum & uxorem divortio facto tacite evanescit. x Res donata inter conjuges donatario præmoriens tacite fit irrita. l. 6. §. eod. y Donatio facta constante matrimonio potest a donatore revocari. Quid, si jurata sit donatio? Roland. a Valle negat revocariposs. l. Confl. 77. §. 8. & passim dict. confl. Si con-

a Cur ita? v. l. 2.

inf. si aliqua res

pign.

b i. e. in testa-

mentis: hoc in-

nuit, Donatione

inter vivos per

maritum uxori

facta, & in ejus te-

stamento confir-

mata, rem ejusque

affirmationem non

deberi, sed rem

tantum, ex dona-

tionem, morte con-

firmata, ut confir-

matio donationis

inter virum & u-

xorem facta in te-

stamento, non in-

telligatur esse no-

va dispositio: sed

veteris tantum

corroboratio, &

retrotrahatur. Id-

eoque si donator

mibi legat, quod

antea mibi dona-

vit, id confirma-

tionis jure capie-

tur, non legat, ut

habeat confect, ver-

bum Lego, non

semper facere le-

gatum, uti nec

verbum Dono, do-

nationem, l. 25. §.

4. ff. de acq. v. Cra-

vettam in repeti-

tione rubrica ff. de

legatu.

c Voluntatis &

juris quæstiones

diverse.

d l. 32. ff. eod.

e Donavit uxori

maritus, ne tam-

en donasse vide-

retur, in instru-

mentum contulit

se vendidisse: re-

apse igitur dona-

tio fuit imagi-

naria, venditio:

queritur, an hu-

jusmodi donatio

substat? sic sane,

si res donatas ante

mortem non re-

vocavit maritus,

Pone, non revo-

casse, & cum de-

beret fisco ex cau-

sa principii, mor-

itum esse: & ad

solutionem reli-

quum ejus patri-

monium non suf-

ficere? etiam fi-

scus in res ita do-

natas experiri

potest. Quid? si

superstes, dona-

tionem revoca-

vit? ne quidem

rei dominium a-

lienavit, sed illud

moriens hæredi

reliquit, ut hic.

a Donare filia-
suz constante e-
jus matrimonio,
mater potest. *Syn.*
Baf. 30. tit. 1. c.
73. & 4. Har. 11.
5.6.

b Donatum ux-
ori alicujus con-
stante matrimo-
nio ab ejus con-
sanguineis, frui-
xoris, non mariti.

c non mariti.

d l. 18. §. cod.

e l. 15. sup. cod.
Res ita habet. Li-
bero meum pi-
gnus a meo cre-
ditore, eique sa-
tisfactio. Post-
modum clam ad-
simulo me pignus
creditori vendi-
disse, ut deinde
creditor uxori
meo pignus do-
neret: donatur pi-
gnus meo uxori:
talis donatio in
fraudem legis ex-
cogitata non va-
let. Nam licet non
possum donare ux-
ori, ita nec alii
rem meam do-
nanti colludendo
consentire.

f v. l. 6. §. cod.

g dixi ad l. 40.
42. ff. cod. v. Ulp.
7. §. 1.

h Donare servum
mulieri maritus
potest, ut acce-
ptum manumit-
tat. *Syn. Baf. ibi.*
c. 75.

i Patronatus ju-
re non censetur
locupletior do-
natus factus. l.
7. in fin. ff. cod. l.
109. ff. de leg. 1.
Locupletior fa-
ctus non videtur,
qui libertum ad-
quisivit.

k l. 12. §. de don.
ante nupt.

l Donatio valet
inter socrum, &
nurum. l. 7. §. 3. ff.
cod. vel ita, Do-
nare socrum gene-
ro recte potest.
Syn. Baf. ibi. c.
*76. vel ita, so-
crus nuri, &
nurus socri da-
mare non prohi-
betur: nec enim
jus hic potestatis
vertitur. 4. Har.
11. §. 13.*

m in legitima
donatione poeni-
tere non licet.

n l. 1. C. Th. de bonis proscriptorum lib. 9. tit. 42.

p l. 13. §. 1. ff. cod.

q Alieni criminis infortunio nemo adstringitur. v. l. 22. §. de poe-
nis. r Religiosum est permittique suus bonis frui. l. 9. §. de iudicis. f Post
contractum crimen capitale, vir uxori donare non potest, ante potest: ideo, ut si vir dona-
tionem ante supplicium non revocaverit, uxor donationem consequatur. adde l. 15. ff. de
donat. l. 48. in fin. ff. de iure fisci. t Donatio viri in uxorem, pudicitia premium.
u Deportatione donatio uxori facta ipso jure actacite non censetur revocata: pendet ta-
men jus donationis ex mariti voluntate. x Matrimonium non dissolvitur aque &
ignis interdictione & deportatione. Nov. 22. c. 8. & 13. l. 1. §. de divor. Imo dissolvitur. l. 56.
ff. soluto. Solve, nuptia manent jure gentium, non jure Quiritum. Jus gentium in nuptiis
potissimum spectatur. l. 14. §. 2. ff. de ritu. & ita solvit Cujac. Novell. 22. y Donatio-
nes patris in liberos filios familias convalescebant, si in ea voluntate perseverantes decessis-
sent. Paul. §. sent. 11. §. 3. sola patris morte non confirmabantur. l. 1. §. 1. ff. pro don. l. 2.
in fin. ff. pro har. sed si iudicio patris extremo confirmata, l. pen. ff. de collat. l. 2. Greg.
Famili. eris. Hodie silentio confirmantur. ut hic.

SI a constante matrimonio tibi mater b domum tradi-
dit: hanc in tuis c bonis fecit. Datum Id. Jul. Philip-
popoli CC. Coss.

Si creditor mariti consentientis rem uxori donaverit.

20. Idem Augusti & CC. Claudia.

Creditor debito soluto de pignore liberato nihil ad ux-
orem debitoris quondam transferre potuit. Sed nec
consensus ejusdem debitoris accedens per eum, || qui ||
creditor fuit, imaginaria d facta venditioni ad domini-
um transferendum prodesse quicquam potuit: cum tam
ea, quæ simulate aguntur, quam quæ in uxorem a ma-
rito donationis causa tempore matrimonii procedunt, pro-
pter juris civilis interdictum e (cum proponas uxorem
superstite f marito rebus humanis exemptam) pro infe-
ctis habeantur. Dat. 5. Id. August. Viminacii, CC. Coss.

De uxore expendente pro marito.

21. Idem Augusti & CC. Maucalia.

SI propnis habitis contractibus, quam acceperas mutu-
sam pecuniam, pro marito donationis causa erogasti:
cum hæc ad dignitatem g profuerit, nec locupletior sit
factus: intelligis nullam tibi contra eum competere
actionem. Dat. 3. Id. August. Viminacii, CC. Coss.

De servo manumissionis causa donato.

22. Idem Augusti & CC. Archinoz.

Martus b manumissionis i causa servum mulieri con-
stante matrimonio donare potest. S. Kal. Aug. Sir-
mii, CC. Coss.

Si socrus nurui donaverit.

23. Idem Augusti & CC. Cæciliana.

SI te in vacuum k possessionem prædii socrus l tua titu-
lo donationis ante matrimonium vel post induxit: ad
rescindendam donationem poenitentia m nihil proficit. S.
Kal. Novemb. Brundisii, CC. Coss.

De condemnatione mariti donatoris.

24. Imp. Constant. Augustus Petronio Probino.

RES n uxoris, quæ vel successione qualibet, vel em-
ptione, vel etiam || largitione viri in eam ante o rea-
tum jure pervenerant, damnato p || ac mortuo ex poena
marito, vel in servilem conditionem ex poenæ qualitate
deducto, || liberas esse præcipio, nec alieni q criminis infor-
tunio adstringi uxorem: cum paternis maternisve ac pro-
priis bonis frui eam integro legum statuto religiosum r
sit: & donatio maritalis ante s tempus criminis ac reatus
collata in uxorem, quia pudicitia t præmio cessit, ob-
servanda sit, tanquam si maritum ejus natura, non poena
subdlexerit. Sin autem aqua & igni || ei || interdictum
erit, vel deportatio illata, non tamen mors ex poena sub-
secuta: donationes a viro in uxorem collatæ, adhuc
in pendentia u manent: quia nec x matrimonium in hu-
jusmodi casibus dissolvitur, ita ut si usque ad vitæ suæ
tempus maritus eas non revocaverit, ex morte ejus con-
firmantur: fisco nostro ad easdem res nullam in posterum
communione habituro. Dat. 3. Kal. Mart. Sardinia,
Crispo & Constantio Coss. 321.

In auth. de nupt. §. quod autem. coll. 4. tit. 1. Nov.

22. c. 8.

SEd hodie nemo bene natus a principio, ex supplicio sit servus,
& ideo matrimonium non dissolvitur.

De insinuatione & confirmatione donationum.

25. Imp. Justinian. Aug. Mennæ P. P.

DONATIONES, quas parentes y in liberos cujuscun-
que sexus in potestate sua constitutos confe-
runt, vel uxor in suum maritum, vel maritus in suam
uxorem vel alteruter eorum in aliam personam, cui
constante matrimonio donare non licet, vel alia per-

sona, in || eam || cui donare non poterant, ita firmas
esse per silentium a donatoris vel donatricis sancimus,
si b usque ad quantitatem legitimam, vel eam exce-
dentes, actis fuerint intimata c. Nam amplioris d quan-
titatis donationem minime intimatam, nec per silentium e
ejus, qui donavit, confirmari concedimus. Sin vero spe-
cialiter eas in suprema voluntate donator vel donatrix
confirmaverit, sine ulla distinctione rata habebuntur: ita
tamen, ut si quidem ultra lege definitam quantitatem ex-
posita, minime in actis insinuata fuerint: specialis earum
confirmatio ex eo tempore vim habeat, ex quo eadem
donationes confirmata || sunt ||. Si vero vel non amplior
sit donatio, vel cum amplior esset, in actis insinuata sit:
tunc & silentium donatoris vel donatricis, & specialis
confirmatio ad f illud g tempus referatur, quo donatio
conscripta sit: sicut & alias rati habitationes h negotiorum
gestorum ad illa reduci tempora oportet, in quibus con-
tracta sunt. Nec in ceterum subtilem divisionem facti
vel juris i introduci posse. Dat. Id. Decemb. DN. Ju-
stiniano A. 2. Cof. 528.

De Imperatore vel Augusta.

26. Idem Augustus Mennæ Præfecto pratorio.

DONATIONES, quas divus Imperator k in piamam Re-
ginam suam conjugem, vel illa in Serenissimum
maritum contulerit, illico l valere sancimus, & plenis-
simam habere firmitatem: utpote Imperialibus contra-
ctibus leges m vicem obtinentibus, minimeque opitula-
tione quadam extrinsecus egentibus. Datum 8. Idus
April. Decio V. C. Cof. 529.

De captivitate.

27. Idem A. Joanni P. P.

SI unus ex his, qui matrimonio fuerant copulati, in alium
donatione facta, ab n hostibus captus esset, & in ser-
vitutem deductus, & postea ibi || morte || peremptus:
quarebatur, an hujusmodi liberalitas, quam ante fecit, ex
hoc roborari videretur, an vacillare? & iterum si dona-
tor quidem in civitate Romana constitutus decessisset,
mortis autem ejus tempore is, qui donationem accepisset,
in captivitate degeret, & post reversus esset, an videretur
& tunc donatio rata haberi? Cum itaque in utroque ca-
su oporteat augusto remedio causam dirimi: cum nihil o
tam peculiare sit Imperialis majestatis, quam humanitas,
per quam solam Dei servatur imitatio p, in ambobus
casibus firmam esse donationem censemus. Dat. Kal.
Dec. Lamp. & Oreste VV. CC. Coss. 530.

DE q REPUDIIS r ET JUDICIO DE MORIBUS s SUBLATO.

etiam id verum esse, quoties ante mortem mariti intervenit traditio vera vel ficta: vel ali-
quid traditionis vice: veluti constitutum & confessio recepti alias, si sola promissio inter-
venit, morte non confirmatur. Clarus id ita communiter intelligi ab omnibus, interpreti-
bus notat. 4. sent. §. donatio. q. 9. vers. scient autem.

f l. 20. ff. cod. l. 20. ff. de pign. l. 40. ff. de mort. causa donat.

g Idem Clarus ibi. ex communi opinione refert, hujusmodi donationem morte mariti
confirmantis, respectu domini non retrahit ad tempus factæ donationis: sed fructuum
perceptorum respectu. Idem sentit Bald. hic.

h v. l. 7. in fin. pr. l. 1. §. de SC. Maced. l. 16. §. 1. ff. de pign. l. 20. ff. de pign. l. 44. ff. de
usu.

i Quæ juris sunt retrahuntur, non quæ sunt facti. arg. l. 7. ff. de iure codicill.

k Princeps constante matrimonio uxori suæ donare potest.

l Ita ut mors Principis non expectetur, quod in ceteris non est.

m Contractus initii cum Imperatore & Augusta vicem legis obtruncat. facit l. 7. §. de bon.
qua liber. l. ult. in fin. §. de quadr. præscr.

n l. 32. §. 14. ff. cod.

o Principis nihil tam peculiare, quam humanitas.

p Humanitatem observantes, Deum imitantur.

q dixi ad l. 24. ff. 2. C. Th. lib. 3. tit. 16. de formulis repudii v. l. 2. ff. de divor. de iustis cau-
sis divortii v. Nov. 117. c. 8. §. 9.

r Repudium, divortium est sponsaliorum: Divortium, repudium matrimonii. Interdum
tamen confunditur vox utraque. l. 8. §. Divortium primus Romæ fecit Sp. Carvilius Ruga,
quod ejus uxor corporis vitio ei non pareret, & apud censores juraverat se liberorum
tollendorum gratia uxorem ducere, anno urbis 523. 4. Gell. 3. ex eo tempore cautiones
rei uxoris necessarias vixit, ut ex Ser. Sulpicii libro de dotibus refert Gellius d. loco. Et
tamen Plutarchus in Romanis quaestionibus refert Domitianum primum repudia permisisse.
De divortio hoc etiam addatur, Flaminicæ, hoc est, uxori Flaminis non licuisse divortium
facere. Fest. in Flaminicæ. 10. Gell. 15. ibi Matrimonium Flaminii nisi morte dirimi jus
non est.

s propter mores retentio ex dote fiebat. Ulp. in frag. tit. 6. §. 9. mores, inquam pra-
vos & inhonestissimos uxori, de quibus l. 11. §. 2. §. cod. verum hoc iudicium postea sub-
latum, d. §. 2. ver. iudicio, ut & retentio ob mores. l. un. §. 5. vers. quid enim opus est
inducere ob mores retentionem. §. de rei uxori. De morum iudicio adde l. 5. ff. de pall.
dotal. l. 39. & l. 47. ff. solut. matr. Ulp. §. 1. in fin. ff. ad l. Jul. de adul. l. 8. ff. de
captiv. & post. revers. l. 1. C. Th. de dot. l. 4. C. Theod. de inc. nup. de censoribus morum
apud Romanos, v. Alconium erat in Pisonem: auctorem ad Herennium lib. 1. Donatum
in Terentium. Varronem 5. de lingua. & Gellium 4. c. 20.

a Donatio in con-
juges silentio do-
natoris confirma-
tur: hoc est, si eam
superstes non re-
vocavit, ut hic.
Quid, si donatio
sit reciproca &
mutua? Hipp.
Marsilius singula-
ri 50. notat id
genus donationis
morte confirma-
tionem non re-
quirere, valere
denique sine tra-
ditione, idque ita
notatum esse a
Cyno & Castren-
si in l. si pater. §. 8.
de inofficio. §. 8.
v. quæ scripta
ad l. 27. §. de don.
c Insinuationem
donationis inter
virum & uxorem
observa.

d Nota regulam:
Quid? hujusmodi
donatio nū pror-
sus inutilis est? An
potius ad sum-
mam 500. solidor-
um sustinenda?
ex l. 34. §. de do-
nat. Salycetus ne-
gat: probat enim
in hujusmodi do-
natione defe-
ctum esse in re:
quod videlicet
insinuata non
fuerit, & in per-
sona, quod inter
conjuges non va-
leat donatio: sed
tamen Clarus 4.
sent. 4. §. donatio:
q. 17. vers. sed hic
notat Salyceti o-
pinionem com-
muniter reproba-
ri, contrariamque
opinionem æqui-
orem esse.

e Sustinetur hu-
jusmodi donatio-
nes jure relinqui
potius, quam con-
tractus, ideoque
ex illis detrahatur
Falcidia, sicut de
legatis. additur

TIT. XVII.

De deportatione, & aqua & ignis interdictione.

1. Imp. Alexand. A. Abutinianæ.

Matrimonium quidem deportatione a, vel aqua & ignis interdictione non b solvitur, si casus, in quem maritus incidit, non metuit uxoris adfectionem. Ideoque dotis exactio c ipso d iure non competit: sed indotatam eam esse, cujus laudandum propositum est, nec ratio æquitatis, nec exempla permittunt. PP. Nonis Novemb. Alexand. A. 3. & Dione Confl. 230.

De absentia sponsi.

2. Imp. Valerianus & Gallienus AA. & Valerian. Cæf. Paulinæ.

Liberum est filia tuæ, si sponsum suum post tres e peregrinationis annos expectandum sibi ultra non putet, omiſſa spe hujus conjunctionis, matrimonium facere: ne oportunum f nubendi tempus amittat: cum posset nuntium g remittere, etiam si præſente illo consilium mutare voluisset. PP. 7. Kal. April. Amiliano & Baffo Confl. 260.

De ficto repudio in fraudem dotantis.

3. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Tullio.

Dubium non est, omnia omnino, quæ h consilio recte geruntur, iure meritoque effectu & firmitate niti. Quare si tu dotem pro muliere dedisti, & ex i morte ejus repetitionem stipulatus es, circumscribendi autem tui causa ficto k repudio matrimonium brevi l tempore rescissum est: res dotales, quas ante nuptias obtulisti, Præses provinciae recipere te non dubitabit. Certum est enim, daturum operam Moderatorem provinciae, ut quæ contra fas gesta sunt, fructum m calliditatis obtinere non possint: cum nobis hujusmodi commenta displiceant. Imaginarios n enim nuntios, id est, repudia nullius esse momenti, siue nuptiis fingant se renunciassent, siue sponſalibus, l etiam veteribus l juris auctoribus placuit o. Datum 2. Kal. Sept. Tyberiadæ, AA. & CC. Confl.

De potestate matris.

4. Idem Augusti & CC. Pisoni.

Filia divortium in potestate matris p non est. Dat. Kalend. Januar. Sirmii, CC. Confl.

De potestate patris.

5. Idem Augusti & CC. Schyroni.

Dissentientis patris q, qui initio consensit matrimonio, cum marito concordante r uxore filiafamilias s, ratam non haberi voluntatem, divus Marcus Pater noster, religiosissimus Imperator, constituit: nisi magna & iusta u causa interveniente hoc pater fecerit. Invitam x autem ad maritum redire, nulla juris præcipit Constitutio. † Emancipata y vero filia pater divortium in arbitrio suo non habet. Dat. 5. Kal. Sept. Nicomedia CC. Confl.

In authent. de nupt. §. est quoque. coll. 4. tit. 1. Nov. 22. c. 19.

Contra si filiafamilias distrahunt parente nolente z, quid juris sit, exprimit nova Constitutio de nuptiis, scilicet, ne matrimonia distrahantur in laſionem a parentum, qui dotem vel ante nuptias donationem obtulerint aut susceperint soli, aut cum filiis: quia sicut in contrahendo matrimonio consensus parentum exigitur, ita & in dissolvendo.

Si repudii libellus non fuerit traditus, vel cognitus marito.

6. Idem AA. & CC. Pharbo.

Licet repudii libellus non b fuerit traditus vel cognitus marito, dissolvitur matrimonium. Dat. 18. Kal. Januar. Nicom. CC. Confl.

a Deportatione viri vel amissione civitatis, matrimonium non solvitur: dos tamen ex æquo potest repeti.
b v. quæ dixi ad l. 24. §. de don. int. vir. adde l. 5. ff. de bon. damnat. Nov. 22. c. 13. l. 13. §. 1. ff. de don. int. vir. c. actio. Hal. d. sed ex æquitate infra. Nam actio de dote constante matrimonio competit hoc casu, ut & alio. l. 24. ff. solut.
c Præſens sponsus expectatur per biennium, l. 2. §. de sponſalib. absens per triennium, ut hic.
d Oportunum nubendi tempus puellis non aucterendum.
e Sponſalibus renunciari potest. l. 2. §. 1. ff. eod. l. 1. §. de sponſ.
f Effectus consilio gesti.
i ut l. 59. ff. solut. Nov. 22. c. 19.
k Fictum repudium, non impedit pactum in casum mortis collatum.
l Resita habet: Stipulatus sum dotem tuæ uxoris mihi reddi in casum mortis, non divortii: matrimonium solutum est divortio, non morte? deficit conditio stipulationis: postea reintegratum est matrimonium: An etiam reintegratur stipulatio? sic sane, si fictum divortium fuit, non verum. l. 26. in fin. ff. de pactis dot. quia nec tali divortio solvitur matrimonium, nec extinguatur stipulatio, atque ideo ex morte committitur stipulatio, perinde ac si nullum divortium intercessisset, adde Cujac. l. 13. obs. 25.
m Calliditas fructum non meretur.
n Imaginarii nuntii, seu imaginaria repudia nullius sunt momenti.
o Continus 1. l. 8. 7. hoc addendum putat ex Græcis, unde si iterum conjuncti fuerint, non potest in secundis nuptiis locum habere stipulatio, quod Cujacio displicet l. 13. obs. 25. p. l. 20. §. de inoff. idem in patre. l. 5. §. eod.
q v. l. 32. §. 19. ff. de don. int. vir. de matre dictum est lege superiore.
r Parens bene concordans matrimonium liberorum in potestate positorum dissolvere non potest, d. l. 20. d. §. 19. l. 18. §. de inoff. l. 1. in fin. ff. de liber. exhib. nisi sit magna causa. J. eod.
s Ideo recte queritur filia apud Ennium in hunc modum. apud auctorem ad Hæren. lib. 1. Injuria abs te afficior indigna pater. Nam si improbum esse Cresphontem existimaveris, cur me huic locas nuptias? Sin est probus, cur talem invitam invitam cogis linquere? & in Plauti Stichio: filia ad patrem, aut olim (nisi tibi placebat) non datum oportuit: Aut nunc, non æquum est abduci, pater: adde Cujac. Nov. 22. t puta furoris & similibus. l. 4. l. 5. ff. eod. Nov. 22. c. 19. in fin. l. 22. §. 9. ff. soluto. u cui mul-tum solet a iudicibus tribui. l. 1. in fin. l. 26. §. ult. ff. ex quib. causis major. x v. l. 69. ff. de reg. jur.
y Contraſum ab emancipato filio matrimonium pater dissolvere nullo modo potest.
z Cujus consensus requiritur in contrahendo matrimonio, ejus consensus etiam requiritur in dissolvendo.
a Factum filii patri non nocet. b Sufficit repudium mitti per nuntium vel libellum conjugi datum, missumve ad domum ejus.

De uxore militis.

7. Imp. Constantinus Augustus Dalmatio.

UXor, quæ in militiam profecto marito, post intervntum annorum quatuor z, nullum sospitatis ejus potuit habere indicium a, atque ideo de nuptiis aliis cogitavit, nec tamen ante nupti, quam libello Ducem super l hoc suo l voto convenit; non videtur nuptias iniisse furtivas b, nec dotis amissionem sustinere, nec capitali c poenæ esse obnoxia, quæ post tam magni temporis iugitatem non temere, nec clanculo d, sed publice contestatione deposita nupſisse firmatur. Ideoque observandum est, ut, si adulterii suspicio nulla sit, nec conjunctio furtiva detegatur, nullum periculum ab his, quorum conjugio erant copulata, vereatur: cum, si conscientia maritalis tibi furtim esset violata, disciplina ratio poenam congruam flagitaret. Datum Nesso e, Feliciano & Titiano Confl. 337.

In authent. ut lic. mat. & avia. §. quod autem a nobis. coll. 8. tit. ult. Nov. 117. c. 11.

Hodie quantiscumque annis maritus in expeditione manserit, mulier sustinere debet, licet neque literas neque responsum ab eo acceperit.

† Sed si mortuum audierit: non prius nubat, quam per se vel per alium, cum, sub quo militabat, adiens interrogavit; si pro veritate mortuus est: ut apud gesta deponatur cum iuraturando, si mortuus sit: quo subsecuto, post annum nubat.

† Si vero præter hoc nupserit: tam ipsa, quam qui eam duxerit, veluti adulteri puniantur. §. Sed qui juraverit, si falso jurasse convincatur: militiam nudatus, decem libras auri solvet illi, quem mortuum fuisse mentitus est: eo licentiam habente, si voluerit, suam uxorem recipere.

De modo contrahendi ac dissolvendi matrimonium. 1. De causis repudii 4. Pena repudiantium sine causa. 8. De pactis.

8. Imp. Theodos. & Valent. AA. Hormisdæ Præfecto Prætorio.

Consensu f licita matrimonia posse contrahi, contraſta g non nisi misso repudio dissolvi, præcipimus: Solutionem h etenim matrimonii difficiliorem i debere esse, favor k imperat liberorum.

1 ¶ Causas autem repudii l hac saluberrima lege apertius designamus. Sicut enim sine m justa causa dissolvi matrimonia iusto limite prohibemus: ita adversa necessitate n pressum vel pressam, quamvis infausto o, attamen necessario auxilio cupimus liberari.

2 ¶ Si qua p igitur maritum suum adulterum q, aut homicidam, aut veneficum, vel certe contra nostrum imperium aliquid molientem, vel falsitatis crimine condemnatum invenerit, si sepulchrorum dissolutorem, si sacris ædibus aliquid subtrahentem, si latronem, vel latronum susceptorem, vel abactorem, aut plagiarium, vel ad contemptum l sui l domusve suæ ipsa inspiciente cum impudicis mulieribus (quod maxime etiam castas r exasperat) cœtum ineuntem, si suæ vitæ veneno, aut gladio, aut alio simili modo insidiantem, si se verberibus s (quæ ingenuis aliena sunt) afficientem probaverit, tunc repudii auxilio uti necessario ei permittimus libertatem, & causas dissidii legibus comprobare.

In authent. ut lic. mat. & avia. §. causas coll. 8. tit. ult. alias. §. quia vero quadam. in fin. Nov. 117. c. 9. al. c. 13.

Sed novo jure vir, qui sine causa hoc fecerit, ex alia substantia sua etiam constante matrimonio tantum dabit uxori, quantum tertia pars facit antenuptialis largitatus: sed matrimonium ob id non solvitur.

Finis Authentica.

Sequitur textus l. Codicis.

3 ¶ Vir t quoque pari fine claudetur, nec licebit ei sine causis apertius designatis propriam repudiare jugalem u. Nec ullo modo expellat nisi x adulteram, vel veneficam, aut homicidam, aut plagiarium, aut sepulchrorum dissolutricem, aut ex sacris ædibus aliquid subtrahentem, aut latronum faultricem, aut extraneorum virorum, se ignorante vel nolente, convivia appetentem; aut ipso invito sine justa & probabili causa foris scilicet pernoctantem, vel Circensibus, vel theatralibus ludis, vel l arenarum l spectaculis l in

q Plures hic causæ divortii enumerantur, quam in l. 1. C. Th. eod. ubi uxori licet repudium mittere marito homicidæ, medicamentario, (hoc est, venefico) & sepulchrorum dissolutrici sic ut si præter superiores causas repudium mittat, usque ad aculeum in domo mariti deponere debeat, & in insulam deportari.

r Nihil est, quod æque uxorem exasperet, quam viri impudicitia.
s Eam ob causam hodie matrimonium non dissolvitur. Nov. 117. c. 14. Quæ marito in uxorem sint permilla, v. apud Romanum, frag. 4. t De causis repudii viri permilla, dixi ad Nov. 22. c. 15. §. 2. Nov. 117. c. 8. u i. e. uxorem. x Pauciores quoque causas in viro enumerat lex l. 1. C. Th. eod. causas nimirum repudii in viro hasce esse, ut vel moxham, vel medicamentariam, vel consiliatricem repudiet,

z v. quæ dixi de hujus loci abrogatione. Nov. 117. c. 11.

a οὐ μὲν οὖν Nov. 22. quidam legebant Judicium.

b Furtivæ nuptiæ.

c Furtivarum nuptiarum poenæ capitalis.

d hinc colligere possumus, Nuptias palam fieri debere teste populo. Apulejus 6. Nuptia in villa sine testibus legitimæ non possunt videri. in villa, est in secessu & secreto l. 8. ff. de manu. mis. vint. In concubinato idem vitium non notatur, nisi mulier sit ingenua, claraque, l. 3. ff. de concub. adde, quæ scripti ad Nov. Leonis 89. Græci nuptias clandestinas κλεψιδάμους vocant.

e l. un. §. 16. §. de rei uxor. act. f v. l. 30. ff. de reg. jur.

g Nov. 117. c. 10. & simplici consensu Nov. 140. adde l. 35. ff. de reg. jur.

h Plus est igitur repudio dissolvi matrimonium, quam consensu.

i Nuptias facile dissolvi non permittit favor liberorum.

k Liberis multum favetur.

l De repudii causis adde Nov. 22. c. 15. Nov. 117. c. 8. 9. Syn. Bas. 29. tit. 2. c. 1. & 4. Hav. 12. §. 13. & seq. Zonar. & Balsam. in c. 5. apost.

m Matrimonia dissolvi sine legitima causa non possunt.

n Interest matrimonium dissolvi, siad necessitas exigat.

o Divortii infantum auxilium.

p Quibus de causis maritus possit repudiari, dixi ad Nov. 22. c. 15. §. 1. Nov. 117. c. 9.

a Poena iniusti repudii. Non mittitur repudium, nisi iustus de causis: alioquin iniusti repudii actio est. Nov. 117. c. 13. l. 38. ff. solut. l. 8. in fin. ff. de captiv.

b Gravior interdum poena contra datur uxori a marito, si intra quinquennium nubendi habeat denuo potestatem: quum est enim eam interim carere connubio, quo se monstravit indignam. Quod si praeter hanc nupserit, erit ipsa quidem infamis: connubium vero illud nolumus nuncupari. Insuper etiam arguendi hoc ipsum volenti concedimus libertatem. Si vero causam probaverit intentatam, tunc eam & dotem recuperare & ante nuptias donationem lucro habere, aut legibus vindicare censemus, & nubendi post e annum [si] (ne d. quis de prole dubitet) permittimus facultatem.

c Si virum etiam, si mulierem interdicta arguerit e attentantem, tam dotem, quam ante nuptias donationem sibi habere seu vindicare, uxoremque (si velit) statim fducere, hac iusta definitione sancimus. Sin autem aliter uxori suae renunciare voluerit, dotem redhibeat, & ante nuptias donationem amittat.

d Si mulier intra annum luctus nubet, de prole dubitatur. l. 11. §. 1. ff. de his, qui notant. Eam ob causam inducitur illi luctus annuus: quin & propter reverentiam & memoriam mariti, quandoquidem etiam si intra annum peperit, annum luctus peragere debet, nisi hoc a Principe impetraverit. l. 10. ff. de his, qui notant infamem, id quod praegnanti nunquam concedit Princeps. Tacit. l. 1. Dion. 48. 58. Plutar. in Anton.

e Contrario remittitur luctus, si maritus luctu indignus fuerit. d. §. 1. adde Cui. 6. observ. 32. ubi de luctu mulierum & festinatis nuptiis tractat. & ad Nov. 22. & ad c. 20. de praescriptionib. Quid, si divortio, aut bona gratia matrimonium sit solutum? v. l. 10. in fin. inf. eod.

f Maritus secundam uxorem statim ducere potest, quocunque divortio solum sit matrimonium. l. 1. in fin. ff. de adulteriis.

g Servis & ancillis creditur adversus dominos certis criminibus. l. 32. §. 1. de adulteriis. l. 1. inf. de quaest. v. quae dixi ad Nov. Leon. 49. h d. l. 32. d. l. 1. i d. l. 1.

i v. §. 2. sup. eod. l. Domesticus testis interdum admittitur: interdum, i. e. in domesticis factis. dixi ad Nov. 90. c. 1. adde l. 3. §. 1. de usufructu. adde l. 6. §. 1. qui militare.

m l. 11. §. 1. vers. filii autem. inf. eod. l. 9. in fin. sup. de secund. nupt.

n Azo & Hugolinus existimant hanc electionem denegari ex Nov. 2. c. 1. hoc est, ut lucrum nuptiale, quod acquiritur per matrimonium morte vel quasi morte (puta monachismi professione, vel servitute) dissolutum, possit superfluo conjugum in quem voluerit liberorum conferre: sed inter vivos divortium citra causas superiores acciderit: idque Cujacius probat. Nov. 2. c. 1. & Nov. 22. c. 25.

o alias si adit, factum patris non posset reprobare, l. cum a matre. l. 4. sup. de rei vind.

p l. 1. in fin. C. de rei uxori. act.

q Id abrogatur Nov. 117. c. 12. reducitur postea. Nov. 140.

r Quid, si mulier ante annum luctus peperit, potestne statim nubere? Cujacius ad Nov. 12. c. 20. de praescriptionibus & 6. observ. 37. putat posse, quoties matrimonium dissolvitur inter vivos, puta mutuo consensu, servitute, electione solitariae vitae; aliud fore, si morte matrimonium sit dissolutum.

s Locus licet. Nov. Justin. 140.

ipsis locis, in quibus hac adsolent celebrari, se prohibente, gaudenter, vel sibi veneno, vel gladio, aut alio simili modo insidiaricem, vel contra nostrum imperium aliquid machinantibus conficiam, seu falsitatis se crimini immiscentem invenerit, aut manus audaces sibi probaverit ingerentem: tunc enim necessario ei discedendi permittimus facultatem, & causas dissidii legibus comprobare.

4 ¶ Hanc nisi vir & mulier observaverint, ultrice providentissimae legis poena a plecentur. Nam mulier si contempta lege repudium mittendum esse tentaverit, suam dotem, & ante nuptias donationem amittat, nec b intra quinquennium nubendi habeat denuo potestatem: quum est enim eam interim carere connubio, quo se monstravit indignam. Quod si praeter hanc nupserit, erit ipsa quidem infamis: connubium vero illud nolumus nuncupari. Insuper etiam arguendi hoc ipsum volenti concedimus libertatem. Si vero causam probaverit intentatam, tunc eam & dotem recuperare & ante nuptias donationem lucro habere, aut legibus vindicare censemus, & nubendi post e annum [si] (ne d. quis de prole dubitet) permittimus facultatem.

5 ¶ Virum etiam, si mulierem interdicta arguerit e attentantem, tam dotem, quam ante nuptias donationem sibi habere seu vindicare, uxoremque (si velit) statim fducere, hac iusta definitione sancimus. Sin autem aliter uxori suae renunciare voluerit, dotem redhibeat, & ante nuptias donationem amittat.

6 ¶ Servis g etiam seu ancillis puberibus, si crimen adulterii h vel majestatis i ingeritur, tam viri quam mulieris, ad examinandam causam repudii, quo veritas aut facilius eruatur, aut liquidius detegatur, si tamen alia documenta defecerint, quaestionibus subdendis. Super plagis etiam (ut dictum e est) illatis ab alterutro commovendis, easdem probationes (quoniam non facile, quae l domi geruntur, per alienos poterunt confiteri) volumus observari.

7 ¶ Si vero filio vel filiis, [i] filia [i] vel filiabus extantibus repudium missum est, omne, quicquid ex nuptiis lucratum est, filio seu filiis, filiae seu filiabus post mortem accipientis servari m: id est, si pater temere repudium miserit, donationem ante nuptias a matre servari: si mater, dotem, ipsam eidem [i] vel eisdem [i] filio seu filiae patre moriente dimitti censemus: patri videlicet vel matri in scribendis filiis haeredibus, [i] [i] unum seu unam vel omnes scribere, vel uni ex his donare velit, electione n servata: nec ullam alienandi seu supponendi memoratas res permittimus facultatem. Sed si aliquid ex iisdem rebus defuerit, ab haeredibus seu earum detentatoribus (si tamen non ipsos haeredes scripserit, aut scripti filii non o adierint) resarciri praecipimus: ut etiam hoc modo inconsulti animi a repudio mittendo detrimento retrahantur.

8 ¶ Pautiones p sane, si quae adversus praesentia scita nostrae majestatis fuerint attentata, tanquam legibus contrarias, nullam habere volumus firmitatem. Dat. 5. Id. Jan. Protogene & Actorio Consil. 449.

De communi consensu.

9. Imp. Anastasius A. Theodoro Praef. prat.

SI constante matrimonio, communi q consensu tam viri, quam mulieris, repudium sit missum, quo nulla causa continetur, quae consultissimae Constitutioni divae memoriae Theodosii & Valentiniani infera est: licebit mulieri non quinquennium expectare, sed post r annum ad secundas nuptias convolare. Dat. 15. Kal. Martii, Anastasio A. 2. Conf. 497.

In auth. ut lic. mat. & avia. §. quia vero ex consensu. coll. 8. tit. ult. Nov. 117. c. 10.

Q Uod hodie non f licet, nisi castitatis concupiscentia hoc fiat: tam dote, quam ante nuptias donatione filiis conservatis:

Domestici testes interdum admittuntur: interdum, i. e. in domesticis factis. dixi ad Nov. 90. c. 1. adde l. 3. §. 1. de usufructu. adde l. 6. §. 1. qui militare.

Azo & Hugolinus existimant hanc electionem denegari ex Nov. 2. c. 1. hoc est, ut lucrum nuptiale, quod acquiritur per matrimonium morte vel quasi morte (puta monachismi professione, vel servitute) dissolutum, possit superfluo conjugum in quem voluerit liberorum conferre: sed inter vivos divortium citra causas superiores acciderit: idque Cujacius probat. Nov. 2. c. 1. & Nov. 22. c. 25.

alias si adit, factum patris non posset reprobare, l. cum a matre. l. 4. sup. de rei vind.

Id abrogatur Nov. 117. c. 12. reducitur postea. Nov. 140.

Quid, si mulier ante annum luctus peperit, potestne statim nubere? Cujacius ad Nov. 12. c. 20. de praescriptionibus & 6. observ. 37. putat posse, quoties matrimonium dissolvitur inter vivos, puta mutuo consensu, servitute, electione solitariae vitae; aliud fore, si morte matrimonium sit dissolutum.

Locus licet. Nov. Justin. 140.

Qua si alias postea nuptias contrahere, vel luxuriose vivere inveniantur, liberi tradenda sunt earum facultates, delinquentibus earum proprietatem amittentibus: Filiis autem non extantibus fisco applicantur. Et qui talia deliquerint, legitimis subiciuntur poenis.

De impotentia coeundi.

10. Imp. Justinianus A. Mennæ P.P.

IN causis jamdudum specialiter definitis, ex quibus recte mittuntur repudia, illam addimus, ut, si maritus uxori ab initio matrimonii usque ad duos z annos continuos computandos coire a minime propter naturalem imbecillitatem valeat, possit mulier vel ejus parentes sine b periculo dotis amittenda repudium marito mittere: ita tamen, ut ante nuptias donatio eidem marito servetur. Dat. 3. Id. Decemb. DN. Justiniano A. 2. Conf. 528.

In auth. de nupt. §. per occasionem. coll. 4. tit. 1. Nov. 22. c. 6.

Sed hodie non biennium solum, sed triennium enumerari volumus ex ipso tempore copulationis computandum.

De matrimonio sine dote constituto, & iudicio de moribus sublato.

11. Idem A. Hermogeni Magistro officiorum.

Iubemus, ut quicumque mulierem cum voluntate parentum: aut si parentes non habuerit, sua voluntate, maritali affectione in matrimonium acceperit: etiam c si dotalia instrumenta non intercesserint, nec d dos data fuerit: tanquam si [i] cum [i] instrumentis dotalibus tale matrimonium processisset, firmam conjugium eorum habeatur: non e enim dotibus, sed adfectu f matrimonia contrahuntur.

1 ¶ Si quis autem eam, quam g sine dote uxorem acceperat, a conjugio suo repellere voluerit: non aliter ei hoc facere liceat, nisi talis culpa intercesserit, quae nostris legibus condemnatur. Si vero sine culpa [i] eam [i] rejecerit, vel ipse talem culpam contra innocentem mulierem commiserit: compellatur ei quartam h partem propriae substantiae pro rata portione persolvere: ut si quidem quadringentarum librarum auri vel amplius vir substantiam habeat, centum i libras auri mulieri praestet, & nihil amplius, etsi quantamcumque substantiam possideat. Si vero minus quadringentis libris auri pura substantia ejus fuerit, tunc quarta k pars computatione facta purae l substantiae ejus usque ad minimam quantitatem mulieri detur. Eodem modo servando & in mulieribus m, quae indotatae constitutae, [i] si [i] sine culpa mariti Constitutionibus cognita eos repudiaverint, vel ipsae culpam innocentis mariti praebuerint: ut ex n utraque parte aequa lance & aequitas & poena servetur. Hoc lucto quartae partis, filiis quidem non extantibus, ipsi viro & mulieri competente, & ab his quomodo voluerint, disponendo: Filiis autem & deinceps personis ex eodem matrimonio intervenientibus, ei servando ad o similitudinem dotis, & propter nuptias donationis per omnia, quae super his statuta sunt.

2 ¶ Inter culpas autem [i] viri & [i] uxoris Constitutionibus enumeratas, & has adijcimus, si forte uxor sua ope vel industria abortum p fecerit, vel ita luxuriosa q est, ut commune lavacrum r [i] cum [i] viris libidinis causa habere audeat: vel, dum s est in matrimonio, alium maritum sibi fieri conata fuerit: & in his enim casibus locum habere Constitutiones sancimus, quae de culpa tam mariti quam uxoris loquuntur: ut quemadmodum dos vel donatio propter nuptias perit, ita & mulieres indotatae in quartam partem, quam & viris & mulieribus ex hac lege destinavimus, amissionis periculum sustineant: Iudicio de moribus t (quod antea quidem in antiquis legibus positum erat, non autem frequentabatur) penitus abolito. Omnibus etenim causis requisitis, & perfectis, quas antiquitas introducebat, nihil validum praeter eas, quas anteriores Constitutiones, & praesens Dispositio introduxit, invenimus. Dat. 12. Kal. Decemb. DN. Justin. A. 2. Conf. 528.

Substantia est soluta tributis, l. 20. C. de agricolis & censitis. m Mulier indotata discordiae causam praestans, marito praestat quadrantem bonorum suorum liberis communibus servandum.

n Poenarum aequitas. o l. 8. §. 7. §. eod. l. 6. in fin. §. de secund. nupt.

p De uxore abortum procurante. v. Nov. Leon. 11. Nov. Just. 32. c. 6.

q Mulier olim etiam poterat repudiari, si temetum, i. e. merum bibisset, v. quae scripsi ad Nov. 22. c. 16. & ad l. XII. tab. l. 2. §. de nupt. §. 5.

r de uxore cum viris libidinis causa levare. v. Nov. 22. c. 16.

s De muliere, quae vivo marito alios de matrimonio compellat v. c. 16. adde Nov. Leon. 30.

t Ulp. 6. §. 9. 12. 13. Actio de moribus poenalis. l. un. §. 5. vers. quid enim opus est inducere ob mores vetent. §. de rei uxoria ad l. 5. ff. de pactis dotal. l. 15. §. 1. l. 39. ff. soluto. l. 1. de morib. 4. C. Th. de incest. nupt. l. 3. C. Th. Violum ci-viliter agere criminaliter posse. Non dabatur haeredi & in haeredem. d. l. 4. l. 15. §. 1. Mores alii erant graviores, alii leviores. Ulp. d. l. 5. 12. l. 2. C. Th. de repud.

z hodie tres. Nov. 22. c. 6. Auth. prox. inf. a dixi ad Nov. 22. c. 6. Nov. 117. c. 11. adde l. 60. §. 1. l. 61. l. 62. ff. de donat. inter viv.

b Causam observat, ex qua mulier repudium mittit sine dotis amissione.

c Dotalia instrumenta ad nuptiarum substantiam nihil pertinent. l. 20. vers. quare. §. de don. ante nuptias. dixi ad l. 9. l. 13. l. 22. §. de nupt. v. tamen Nov. 74. c. 5. Nov. 117. c. 3. c. 4.

d Matrimonium sine dote esse potest. v. l. ultimi. §. ad Vellejan. adde Nov. 22. c. 18.

e Affectu, non dotibus matrimonia contrahuntur.

f Nov. 74. c. 4. v. l. 30. ff. de reg. jur.

g Ob nullam acceptam dotem uxori a marito repudiari non potest. Nov. 22. c. 18.

h Quid, si promissam dotem maritus non accepit? dixi ad l. ult. §. ad Vellejan. Quid, si inopem uxorem maritus expulit & locupletis postea tactam recipere velit. v. quae scripsi ad l. 2. inf. Ne fideiuss. dos.

i Qui sola affectione indotatam uxorem accepit discordiaeque causam dedit, praestat conjugui quartam partem bonorum suorum: ita tamen ut non excedat ea pars centum libras auri.

v. Nov. 22. c. 18. Idem quadrans debetur conjugui superstiti egeno, vel egenae morte soluto matrimonio, siue extent liberi, siue non extent. Nov. 53. c. 6. Nov. 74. c. 5.

j Dotis maximae modus, centum auri libras, ut hic. Nov. 22. c. 18. qui fuit olim decies centenorum milium numerum. l. 6. in fin. ff. de usufructu. l. 2. epig. 65. Centena decies, quae tibi dedit dori. Juven. Satyra 10. circa fin. Et vixit decies centena dambuntur antiquo.

k v. vers. si vera. §. eodem.

l i. e. soluto & re alieno, ut Nov. 22. alias, pura

Substantia est soluta tributis, l. 20. C. de agricolis & censitis.

m Mulier indotata discordiae causam praestans, marito praestat quadrantem bonorum suorum liberis communibus servandum.

n Poenarum aequitas. o l. 8. §. 7. §. eod. l. 6. in fin. §. de secund. nupt.

p De uxore abortum procurante. v. Nov. Leon. 11. Nov. Just. 32. c. 6.

q Mulier olim etiam poterat repudiari, si temetum, i. e. merum bibisset, v. quae scripsi ad Nov. 22. c. 16. & ad l. XII. tab. l. 2. §. de nupt. §. 5.

r de uxore cum viris libidinis causa levare. v. Nov. 22. c. 16.

s De muliere, quae vivo marito alios de matrimonio compellat v. c. 16. adde Nov. Leon. 30.

t Ulp. 6. §. 9. 12. 13. Actio de moribus poenalis. l. un. §. 5. vers. quid enim opus est inducere ob mores vetent. §. de rei uxoria ad l. 5. ff. de pactis dotal. l. 15. §. 1. l. 39. ff. soluto. l. 1. de morib. 4. C. Th. de incest. nupt. l. 3. C. Th. Violum ci-viliter agere criminaliter posse. Non dabatur haeredi & in haeredem. d. l. 4. l. 15. §. 1. Mores alii erant graviores, alii leviores. Ulp. d. l. 5. 12. l. 2. C. Th. de repud.

a ex veteri interprete, alia etiam circumfertur interpretatio.

b Hujus constitutionis meminit Justinianus. Nov. 22. c. 18. Extat autem lib. 28. *Βασικὴν*.

c pr. Inst. de nuptiis.

d Filii non possunt sine consensu patris matrimonium dirimere. d. Nov. 22. c. 18.

e *Φιλοσοφία* dicitur, quem & religiofinum possit interpretari. l. 5. sup. eod.

f dixi ad 24. ff. 3.

g Dos soluto matrimonio quo tempore restituenda, & quæ in restitutionem dotis veniant, v. apud Costanum tract. de dote c. 6.

h Dotis petitio certis casibus impeditur: ex pacto, l. si pater. 12. ff. de pactis dotal. l. un. §. llo. proculdub. 6. §. de rei uxorie act. Nov. de sanct. epif. 123. c. 39. si maritus dotem non accepit, l. maritus. 52. ff. soluto matrim. si matrimonium distractum culpa mulieris ipsius, l. Lucius. 38. ff. eod. l. si dotem. 24. §. de iure dotium. l. consensu. 9. §. de repud. quoties sine causa mulier diverit, d. l. consensu. 8. si dos evicta sine culpa & dolo mariti, l. Marcia. 49. in fin. ff. eod. propter adulterium uxoris. d. l. consensu. 8. l. pante. in fi. §. ad 2. Jul. de adult. g. plerumque. de don. int. virum. l. miles. 11. §. facer. 3. ff. ad l. Jul. de adult. Quid dos hoc ultimo casu potest retineri ab heredibus mariti? non posse censet Bar. Bald. Raphael. Imols. Castrensis in l. rei. 15. §. 1. ff. eod. Campegi. de dote parte. 3. q. 216. v.

i Titia dedit marito ancillas æstimatas, ea lege, ut si soluto matrimonio extant, reddantur. Extant ancillæ, extant & earum partus, debentur ne etiam Titia partus debentur. k l. 31. ff. eod.

k Successor omnis mariti, etiam fiscus, dotis ad restitutionem tenetur. m l. 7. §. eod. l. 34. ff. eod. l. un. §. 14. sup. de rei uxorie act. l. 14. ff. ad l. Falc. l. 34. §. 6. ff. de solut. dixi ad Ulp. §. 4. n l. 22. in fin. ff. eod.

o nota ex hac lege quod uxor ducit virum.

p Spuri sunt, quibus pater est incertus. §. 12. Inst. de nupt. Incerta est patris conditio in hoc themate: igitur liberi spurii. Est tamen in voce incertum, manifesta *ὁμολογία*.

q Nati ex libera, & ex eo qui liber esse existimabatur, spurii ingenui. v. l. 6. §. de suis.

r v. ad hanc legem Costanum tract. de dote. c. 6. n. 3.

s An & adventitia? dicam in l. 5. inf.

t Nullis relictis liberis hanc additionem recepit usus, ut mox dicam.

u Idem in matrefamilias (i. e. filia emancipata) obtinet, ut Theodorus adnotavit, facit l. 5. §. 11. ff. de iure dot. l. 5. ff. de divor. l. 10. l. 59. ff. sol. matr. Quidam etiam hic expungunt vocem familias.

x Solutio morte filii matrimonio, profectitia dos ad patrem, qui eam dedit, redire debet, l. ult. sup. commun. utriusque iudicii. l. 6. ff. de iure dot. Quid, si filia relictis liberis mortua? Bulgarus ad patrem, qui dotem dedit, dotem eo casu reverti putat. Martinus negat: cuius opinio prævaluit, favore liberorum, quorum interest ali. de ea questione dixi ad Ulp. §. 4. His adde Foreaculum 7. *Cupidin.* 2. 3. 4. Quid, si divorcio solutum est matrimonium? dixi ad Ulpianum d. leg.

Ne liberi matrimonium distrahant in fraudem parentum. 12. Imp. Justinian.

Vult a Constitutio b, neque sub potestate constitutos, neque sui juris filios, neque masculos, neque foeminas posse distrahere matrimonia in suorum læsionem patrum aut matrum, qui dotes aut antenuptiales donationes obtulerunt vel susceperunt. Sed sicut in contractu nuptiarum expectamus patrum c consensum, ita neque transigere d matrimonia finimus in parentum læsionem citra illorum voluntatem. Sed & si mittatur repudium, competere contra eos exactionem pœnarum non finimus, si ipsi dederint hoc, vel susceperint, si etiam cum aliis susceperint: parentem quidem contra voluntatem filii non posse transigere matrimonium, filiis autem permittere & in minori ætate constitutis & neque quid utile sit scientibus, citra patrum voluntatem solvere matrimonium, & ex hoc parentes lædere. Hoc autem bene quidem inchoans philosophissimus e sancivit Marcus: Diocletianus autem hunc secutus est: nos autem similiter approbavimus.

SOLUTO f MATRIMONIO QUEM- ADMODUM g DOS RESTITUTUR h.

TIT. XVIII.

De ancilla & partu ejus.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Gemillæ.

Dubium non est, post æstimationem dotis, pactio-
ne vel stipulatione interposita, Ut i si ipsa res dis-
soluto matrimonio extaret, uxori reddantur: & an-
cillas cum partu ex stipulatu iudicio restitui oportere. PP. 3. Idus Aprilis. Laterano & Rufino Conf. 198.

De patre mulieris, & de fisco.

2. Idem AA. Aquiliæ.

Secundum rationem juris existimas restitui tibi debere
dotem a fisco, qui bona damnati h patris tui suscepit. l.
Licet enim viro quondam tuo pater tuus hæres extiterit,
attamen juri tuo hoc derogare non potest: cum & ipse pa-
ter sine m voluntate tua, nec exigere, nec accipere dotem
poterat. Dat. Prid. Non. April. Apro & Maximo Conf. 208.

De matrimonio opinato.

3. Imp. Antoninus A. Hostiliæ.

Si ignorans n statum Erotis, ut liberum duxisti o, & do-
tem dedisti, isque postea servus est judicatus: dotem
ex peculio recipies: & si quid præterea cum tibi debuisset
apparuerit. Filii autem tui, ut ex libera nati, incerto p
tamen patre, spurii q ingenui intelliguntur. PP. 3. Kal.
Septemb. Læto & Cereale Conf. 216.

De dote profectitia, & morte mulieris.

4. Imp. Alexand. A. Apollonio.

Dos r a patre profecta s, si in matrimonio decesserit t
mulier filiafamilias u, ad x patrem redire debet. PP.
18. Kalend. Septemb. Fusco & Dextro Conf. 226.

De captivitate uxoris, & morte ejus.

5. Imp. Valerian. & Gallien. AA. & Valer.
C. Tauro.

Si quidem vivit apud hostes uxor tua: nondum fra-
ster ejus quasi hæres dotem repetere potest. Si vero

diem functa est a, & hæreditatem ejus possit vindicare:
dotis quoque repetitio ei jure competit, cum b in stipu-
latum deducta sit. PP. 2. Non. Maji. Æmiliano & Ballo
Conf. 260.

Tam marito quam uxori in rei dotalis æstimatione decepto
succurritur. Salye.

6. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Alexandræ
& Neroni.

Si circumscripta matre vestra, vilior e pretio dotales
res æstimatae sunt: quid super hujusmodi contractuum
vitio statutum sit, vulgo patet d. Proinde si dolosis arti-
bus mariti circumventam matrem vestram, inque ea æsti-
matione || circumscriptam, || apud Præsidentem provinciæ
evidentibus probationibus ostenderitis: quando vobis
possidentibus ad obtinenda prædia etiam doli mali excep-
tionis potestas opikuletur: sciet quatenus religionem
judicationis suæ temperare debeat.

† Sin autem etiam maritus e in æstimatione gravatum
se alleget; veritate examinata, non amplius quam preti-
um justum restituere compelletur. Hæc tum locum ha-
bent, cum res f in natura sunt: si tamen extinctæ sint,
pretium, quod dotali instrumento inditum est, considera-
bitur. PP. 7. Kalend. Novemb. ipsis AA. Conf.

An pater possit pecuniam vel dotem adimere.

7. Idem AA. & CC. Erorio.

Filia pecuniam g adimere, quam habes in potestate,
minime prohiberis. Nam si pro ea dotem dedisti: hanc
constante matrimonio, ne h consentiente quidem ipsa:
matrimonio autem dissoluto || eadem || invita repetere
non i potes. S. 5. Id. Febr. Sirmii, CC. Conf.

In quantum maritus vel ejus hæredes conveniantur.

8. Idem AA. & CC. Salustia.

Nec maritus, licet post divortium, in quantum k face-
re possit, condemnandus est; postea l idoneus factus,
qui non reddiderat integrum, residui probabiliter solutio-
nem recusat. At cum ejus hæredes m in solidum conve-
niendos non ambigatur, ne cum his solvendo factis expe-
riri non possis, superstitiosam geris sollicitudinem. Dat.
13. Kalend. April. Sirmii, CC. Conf.

De successoribus mariti.

9. Idem AA. & CC. Martia.

Dotis actione successores n mariti super eo, quod ei
dotis nomine fuerat datum, convenire debes. Ingre-
diendi enim possessionem o rerum dotalium, hæredibus
mariti non consentientibus, sine p auctoritate compe-
tentis judicis, nullam q habes facultatem. S. Dat. 8. Kal.
Novemb. CC. Conf.

De dote socero data.

10. Idem Augusti & CC. Epigono.

Si socero r filia tuæ dotem dedisti: licet in ejus posi-
tus potestate gener tuus rebus humanis exem-

jac. 9. observ. 4. c Deceptis in æstimatione dotis mulieribus succurritur. l. 12. ff. de
jure dot. 28. *Eclog.* t. c. 3. d datur enim beneficium legis 2. sup. de rescind. vendit.
Nam qui rem dat æstimatam, vendit, & æstimatio venditio est. l. 1. ff. de æstimatoria. l. un.
§. 9. in fin. sup. de rei uxorie act.
e Beneficium legis 2. sup. de rescindenda, datur emptori, ut hic, *cy. l. 46. in fin. ff. de solut.*
Emptori, inquam, seu marito, cui dos pluris æstimata data est. Nam qui rem æstimatam
accipit, emptoris loco habendus est. l. 22. ff. ver. amotar. Est enim æstimatio venditionis
similis. l. 7. §. 1. ff. de publician. Imo emptio est, l. 10. §. 4. ff. de jure dot. his adde quæ dixi
ad l. 1. §. 13. ff. si quid in fraud. pat. Sed tamen Cujacius 17. observ. 1. negat simpliciter
verum esse quod dicitur, Emptori dari beneficium legis 2. Concedit hoc nostro casu dari res-
tutionem: in aliis, negat, notatq; eo nomine differentiam hæc inter venditionem simpli-
cæ & venditionem dotis causa; datur enim hoc themate restitutio venditrici mulier i & emptori
marito non tantum ultra dimidium, sed etiam modice deceptis. vide eundem 16. *cl. 18.*
f Res in natura esse dicitur, quæ extat: alibi in rerum natura. l. 17. §. 1. ff. ver. amot.
adde l. 26. ff. de statu. Galligenus hoc etiam loquendi observant, *La chose est encore en nature.*
g Peculium ut in l. 31. §. 2. ff. de donat. & ita legit Thalelaus: nisi pecunia singulariter
hic accipitur pro peculio, v. Cujac. 17. observ. 6.
h Dotem profectitiam constante matrimonio pater repetere non potest etiam consentiente
filia: dissoluto vero, ea invita.
i l. 28. ff. de jure dot. l. 34. §. 6. ff. de solutio.
k l. 12. ff. eod.

l Dotis residui nomine convenitur maritus locupletior factus: atque ita novæ facultates
marito supervenientes efficiunt, ut ad residuum dotis denuo conveniri possit. Bald. adde l. un.
§. 7. sup. de rei uxorie act. adde l. 63. §. 8. ff. pro socio.
m Executio, Ne quis teneatur ultra quam facere possit, ad hæredes non transit. l. 12. 13. ff.
eod. l. 7. ff. de exceptionib.
n dixi ad l. 3. sup. de hered. act.
o Solutio matrimonio, dominium rei dotalis revertitur ipso jure, non possessio.
p aliud erit, si prædialis jussio vel conventio accessit. l. 11. sup. de pign. l. 3. inf. de pign.
q l. 5. ff. de acquirend. possess. vide l. 6. §. 2. ff. de re judicat.
r Comperit de dote actio adversus socerum, cui dos data est: competit, inquam, in soli-
dum, non nisi peculii. l. 28. §. 12. ff. eod.

ptus

a l. 3. C. Th. de dos.
b Mortuo marito, dos ad uxorem revertitur.

c Lex ultima superioris tituli, & lex istius tituli, partes duae sunt unius ejusdemque constitutionis, ut constat ex lege 3. C. Theod. de dotib. Lex superioris tituli est de marito mortuo; haez de uxore mortua.

d vel socero, l. 1. §. 3. ff. de dose praet. leg.

e Causas legitimas vide in Nov. 22. c. 39. & l. 73. §. 1. ff. de iure dos. l. 20. ff. soluto.

f l. 1. §. 9. ff. de dose praet. leg.

g Manente matrimonio, vir uxori donare non potest, non potest igitur matrimonio constante dotem eidem restituere. Talis enim restitutio, donationis instar obtrinet. Nov. 22. c. 39. h Extraneus scilicet, ut mulier hoc themate videatur extraneus heredes fecisse, liberis relicta portione legitima. Cujac. hic.

i Dos constante matrimonio restituta uxori, cum suis fructibus restituenda est marito, d. c. 39.

k Dotis fidejussorem, cum dotem accepit, maritus dare non cogitur, nisi antequam sponsalia contraherentur, id convenerit, adde l. 1. Cod. Theod. de fidejuss. dotum.

l vide C. Theod. de fidejussor. dot. adde l. 7. ff. de exception. Hinc illud Macrobi. 1. Saturn. 6. Cum a Principe gentis Cornelie Scipionum sponsalia pesserentur, alicum cum pecuniis onere proximo in forum, quasi pro sponsalibus praesens pignus.

m Cur ita? vide l. 2. inf. eod.

n Fidejussorem dotis servandae (ἐπὶ τῷ φυλάξαι τὴν προίκα) maritus dare non cogitur: etiam si maxime lex aut consuetudo id fieri permittat. Synops. Basilic. 29. tit. 1. ex lib. 29. tit. 9. c. 2. Nulla est huiusmodi satisfactio. l. 2. inf. eod. Putat tamen Duarenus tractatu de soluto matrimonio, cap. 4. fidejussorem datum obligari, & hoc Titulo dandi fidejussoris necessitate tantum remitti. Sunt & qui existimant dotis servandae fidejussorem non dari, ut hic. restituendae tamen dotis fidejussorem utiliter dari: sed vide certiora apud Baldum Novellum tractatu de dose, parte 6. privilegio 21. & Campegium tractatu de dose quasi. 73. ad 23.

p five ex lege. Pet. Faber. Semess. 24. putat ita legendum esse.

q Dotis fidejussor vel mandator neque a marito, neque ab ejus patre datur. Synops. ibid.

r Argumentum a majori ad minus. vide l. 21. ff. de regul. jur.

s Iniquum est, ut cum mulier suum animam suamque vitam marito credat, bona non committat: fidemque magis, alieno homini, id est, fidejussori habeat, quam amicitiae fideique communi. l. 2. §. 3. Eadem ratio adfertur in l. 8. sup. de pactis conventis. adde Molinæum de usu. 254. ubi scribit, fidejussores dotum propter frequentiam matrimoniorum non admitti: quod his admittis, brevi possit contingere, civitatis unius vel provinciae cives, aut incolae omnes, mutuis fidejussionibus institutos esse: quae ex re lites in immensum, dubio procul orirentur.

t dixi ad 25. ff. 2. adde l. ult. in fin. inf. de furt. adde l. 52. ff. de furtis.

u haec actio nascitur ex delicto, l. 21. §. 5. ff. de delictis. §. 2. ff. de re iudic. ex divortio, id est, a divortio, l. 17. ff. de regul.

ptus sit: tamen non de peculio, sed in solidum a te, consentiente filia, conventum eum satisfacere oportet. S. 7. Id. Nov. Heracliae, CC. Confl.

De morte mariti.

II. Impp. Honorius & Theodosius AA. Mariniano P. P.

SI a constante matrimonio maritus fatali fuerit sorte consumptus: dos, quae data dicitur, vel promissa, ex ejus uxoris facultatibus, ad b eandem revertatur: nihilque sibi ex hoc defuncti haeres audeat vindicare, quod ad mulierem recurrere fecit obitus maritalis. Datum Non. Decembr. Ravennae, Honorio 8. & Theodosio 3. AA. Confl. 409.

Hic notatur in vet. lib. manu sc. Graecae Constitutiones desiderari, quod etiam ex 28. lib. βασιλ. constat: cum vero earum sententia nondum sit nobis satis perspecta, nec etiam ordo, satius est expectare a Cujacio ipsorum, quos habet, βασιλικὸν librorum editionem, ex quibus illa, ut alia plures, quae in hoc Codice desunt, peti poterunt.

SI DOS CONSTATE MATRIMONIO SOLUTA FUERIT.

TIT. XIX.

I. Impp. Honor. & Theodos. AA. Mariniano Praefecto praetorio.

SI c constante matrimonio a marito d uxori dos || sine e causa legitima || refusa est, (quod legibus stare non f potest, quia g donationis instar perspicitur obtinere) eadem uxore defuncta, ab ejus haeredibus h cum i fructibus ex die refusa dotis marito restituatur: ita ut proprietates ejusdem liberis ex eadem susceptis || competens || alienari contra leges a marito non possit. Dat. 5. Non. Nov. Honor. 8. & Theodos. AA. 3. Confl. 409.

NE k FIDEJUSSORES l || VEL MANDATORES m DOTIUM DENTUR n.

TIT. XX.

I. Impp. Gratian. Valentinian. & Theodos. Augusti Cynegio Praefecto praetorio.

SI o ex jure p, sive || ex || consuetudine lex proficiscitur, ut vir uxori fidejussorem servandae dotis exhibeat: || tamen || eam jubemus aboleri. Dat. 8. Nonas Septembr. Eucherio & Syagrio Confl. 381.

2. Imp. Justinianus Augustus Juliano Praefecto Praetorio.

GENERALI definitione constitutionem pristinam ampliantes, sancimus nullam esse satisfactionem, vel mandatum pro dote exigendum vel q a marito, vel a patre ejus, vel ab omnibus, qui dotem suscipiunt. Si r enim credendam s mulier sese, suamque dotem patri mariti existimavit: quare fidejussor, vel alius intercessor exigitur, ut causa perfidia in connubio eorum generetur? Dat. 10. Kal. August. Lampadio & Oreste VV. CC. Confl. 530.

RERUM t AMOTARUM u.

m Mandator dotis dicitur, cujus mandatu uxor dat viro dotem:

TIT. XXI.

I. Imp. Alexand. A. Polydeuca.

COMPENSATIONIS a aequitatem jure postulas: non enim prius exolvi, quod debere te constiterit, æquum est, quam petitioni mutua b responsum fuerit: eo magis, quod ea te persequi dicis, quæ divortii causa amota querens. Cum igitur apud competentem judicem ex stipulatu conveniaris: apud c eundem doce tui juris res ablatas esse. PP. Dat. 5. Kal. Decemb. Alexandro A. 3. & Dione Confl. 230.

Actio rerum amotarum non competit, nisi soluto matrimonio. Bald.

2. Impp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Sereno.

DIVORTII d causa rebus uxoris a marito e amotis, vel ab uxore mariti, rerum amotarum Edicto perpetuo permittitur f actio. Constante g etenim matrimonio neutri eorum neque pœnalis h neque i famosa actio competit, sed de damno k in factum datur actio. Datum 5. Kalend. Octobris ipsis AA. Confl.

3. Idem Augusti & CC. Quartino.

DE rebus, quas divortii causa quondam uxorem tuam abstulisse proponis, rerum amotarum actione contra l successores ejus non in solidum, sed in quantum ad eos pervenit: quod si res extent m, domini vindicatione uti non prohiberis. Dat. 5. Non. Decemb. ipsis AA. Confl.

NE PRO DOTE MULIERIS BONA QUONDAM MARITI ADDICANTUR n, ID EST, IN SOLIDUM DENTUR.

TIT. XXII.

I. Impp. Diocletian. & Maximian. Augusti Apollinatis.

UT uxori pro dote addicantur bona quondam mariti, jure prohibitum est. Sane si o nullo relicto successore non idoneus decessit: secundum juris formam p quatenus successionis modus patitur, indemnitati tua consulere non prohiberis. Dat. 5. Non. Dec. AA. Confl.

DE FUNDO q DOTALI.

TIT. XXIII.

I. Impp. Sever. & Anton. Augusti Didiz.

SI æstimata prædia in dotem data sunt, & convenit, Ut electio r mulieri servetur, nihilominus lex Julia s locum habet. Est autem alienatio t omnis actus, per quem dominium transfertur. PP. Dat. 12. Kal. Mart. Antonino A. 4. & Balbino Confl. 214.

2. Imp. Gordianus A. Domitiz.

MARITI, qui fundum communem cum alio in dotem minæstimatum acceperunt, ad communi dividendo judicium provocare non possunt u, licet ipsi possint provocari x. PP. 5. Non. Octob. Gordiano A. 2. & Pompejano Confl. 242.

DIVORTIO FACTO APUD QUEM LIBERI MORARI, VEL EDUCARI DEBEANT.

TIT. XXIV.

In arbitrio judicis est, apud quem alantur liberi facto divortio. Salyc.

possid. P l. 12. ff. de rebus auctorit. judicat.

q dixi ad 23. ff. 5.

r l. 11. ff. eod. l. 1. sup. soluto, aliud futurum est, si nihil de electione convenit. l. ult. ff. de pactis dotal.

s Lex Julia vetat fundum dotalem alienari. l. unic. §. 15. sup. de rei uxoria act.

t Alienationis verbo omnis actus intelligitur, per quem dominium transfertur, ut hic. ad de l. 28. l. 67. ff. de verb. sign. quin continetur quoque testamentum. l. 8. §. 2. §. de secund. nups.

u id etiam fit sponte & ad alienationem eo actu pervenitur. l. 18. §. 2. ff. de castrens. peculio.

x id fit necessario. idem accidet in provocatione communi dividendo, quæ fit pupillarium rerum causa. l. 17. inf. de prad. nups. l. 7. ff. de reb. cor. qui sub tutela. vide quædam in hunc locum apud Cujac. 7. obs. 23.

a Compensationes æquitare nuntuntur. l. 7. ff. eod. l. 24. §. 6. ff. soluto.

b Mutua petitionis obiectio compensatio est, & proinde quarum rerum inter se compensatio non est, nec reventio nec mutua petitio est.

c De mutuis petitionibus apud eundem judicem vide l. 11. §. 1. ff. de iurisdic. l. 34. ff. de procurat. l. 38. ff. mandati. l. 15. ff. de except. rei jud. l. 1. in fin. ff. de extraord. cognitionibus. Nov. 96.

d Rerum amotarum actio post divortium datur. l. 17. in fin. ff. de divortio.

e Actio rerum amotarum datur etiam in maritum, dixi ad Ulp. 7. §. 2.

f promittitur. Cujac. ita legit l. 7. obs. 6.

g l. 25. ff. eod.

h idque in sim. plurim. l. ult. in fin. ff. de servo corrupto.

i vide l. ult. in fin. §. de furtis.

k facit l. 27. §. 30. ff. ad leg. Aquil.

l In heredem conditio furtiva pœnalis non datur, sed in id tantum, quod ad eum pervenit, qua de re vide Cujac. 7. obs. 37. & 13. obs. 37.

m si non extabunt, condicentur. l. 17. §. 2. l. 25. ff. eod.

n Addicere verbum est Praetoris: ut & do, dico: Addicere bona, est collocare penes alium, eumque bonorum possessorem facere.

o Addici dotis causa bona mariti mulieri non debent, si relictis haeredibus maritus decesserit. Si vero nullo relicto haerede decesserit, tunc secundum jus indemnitati mulieris, quantum fieri potest, consulatur. Syn. Basil. 29. tit. 1. ex lib. 28. tit. 11. c. 28. & 4. Harm. 8. §. 42. dixi de hoc casu ad l. 6. inf. de bon. auctorit. jud.

I. Impp.

a Per sexus divisione sit, puta ut mares apud maritum, foeminae apud uxorem aiantur.

b In arbitrio iudicis est, statueret an apud patrem, an apud matrem, liberi sint educandi. apud eum tamen esse debeant semper, cuius innocentia probata fuerit. Nov. 117. cap. 7. & apud matrem interdum factus fuerit liberis educari, quam apud patrem. l. 1. §. 3. ff. de liber. exhibend. vel apud fratrem. dicitur ad l. 11. §. commun. nriusq; iudicij. De his vide plura apud Menochium 2. de arbit. iudic. ca. su 168.

c adde Novell. 98. cap. 1.

d dixi ad 25. ff. 3. de agnos. & alend. liber.

e alimentis. l. 2. inf. l. 8. §. 5. inf. de bon. qua. liber. l. 5. §. 7. de patria potestate. Est enim iniquissimum patrem indigere, cum filius sit in facultatibus. l. 5. §. 4. ff. de tutela & rationib. Non cogitur tamen filius ad alienam patris dissolvere. l. 5. §. 16. ff. eod. l. 2. l. 4. C. de filiis pro patre. etiam si pro patre in carcerem coniecto fideiussionem negare impune non possit. Novell. 115. c. 3. §. 8. An munera nuptialia parentibus pupilli tutores possint mittere. vide l. 12. §. 3. de adm. tut. l. 1. §. 5. ff. de tut. & rat. adde Fore. 2.

f l. 1. §. eod.

g Uxor agere potest adversus maritum pro alimentis communis filio praestandis.

h Pater tenetur alere filium non ingratum.

i Liberi a parentibus alendi. l. 1. §. 5. vers. sileas. §. de rei ux. act. l. 8. §. 5. §. de bon. qua. lib.

k dixi ad 25. ff. 7.

l Huius Constitutionis meminit Sozomenus l. hist. 8. & Martianus Novell. 4. tit. 4. de matrimoniis Senatorum.

m Concubinatus iure civili licita fuit consuetudo, ut hic. & l. 5. in fin. inf. ad Orph. & ff. de concubin. l. 5. §. de nat. lib. non tamen constante matrimonio, id est, eo tempore, quo quis uxorem habet. l. ult. in fin. §. commun. de manumiss. Paul. 2. sent. 20. Novell. 18. cap. 5. Novell. 89. cap. 12. §. 5. l. ult. in fin. ff. de repud. l. 12. ff. de verb. obligat. multo minus duas uxores uno tempore habere licet. l. 7. C. de iudic. Leo Nov. 91. Constantinus Porphyrogeneta apud Harmen. 4. tit. 7. in fin. praecipit agere: Concubinatum enim penitus damnat & vetat. Quae cum eo consuevit, qui uxorem habet, pellex dicitur, vide l. 144. ff. de verbor. signif. de concubina. vide Cujac. 5. obs. 6.

n πρὸς πατὶν φύσιν 28. Eclog. 4. Naturales liberi hic dicuntur nati ex concubinis. o dixi ad Novell. 74. 89. v. 4. C. Th. 6. Papon. 3. nov. 6. c. de legitimations. p Novell. 89. cap. 15.

1. Impp. Diocletian. & Maximian. Augusti & CC. Caesertinae.

Licet neque nostra, neque Divorum Parentum nostrorum ulla Constitutione caveatur, ut per a sexum liberorum inter parentes divisio celebretur: competens tamen iudex aestimabit & utrum apud patrem, an apud matrem matrimonio separato filii morari ac nutriri debeant. S. 8. Kal. Jul. Verone, CC. Conf.

In authent. ut liceat matri & avia. §. illud. col. 8. Tit. 18. al. 13. Nov. 117. cap. 7.

Si c pater causam divortii praestiterit, apud matrem ad secundas nuptias non venientem liberi nutriantur patris expensis. Si vero contra, tunc apud patrem, matris locupletis expensis: nisi pater minus idoneus sit: tunc apud matrem locupletem nutriantur. Nam quemadmodum locupletes filii matrem alere coguntur egentem: ita iustum decernimus & a matre filios pasci. Quod de matre & filiis indigentibus dictum est, hoc quoque in omnibus ascendentibus & descendentibus personis utriusque natura decernimus observari.

DE ALENDIS & LIBERIS AC PARENTIBUS.

TITULUS XXV.

De alendis parentibus.

1. Imperator Antoninus Pius Augustus Basilio.

Parentum necessitatibus & liberos succurrere iustum est. Sine die & consule.

2. Divi fratres & AA. Celeri.

Competens iudex a filio te alijubeat, si in ea facultate est, ut tibi alimenta praestare possit. Dat. Id. April. ipsis & Conf.

De alendis liberis.

3. Idem Augusti Titianae.

Si competenti iudici eum, quem g te ex Claudio enixam esse dicis, filium ejus esse probaveris: alimenta ei pro modo facultatum praestari jubeat. Idem, an apud eum educari debeat, aestimabit. PP. 13. Kal. Mart. Roma, Rustico & Aquilino Conf.

4. Impp. Sever. & Anton. AA. Sabino.

Si patrem tuum officio debito promerueris h: paternam pietatem tibi non denegabit. Quod si sponte non fecerit: aditus & competens iudex alimenta i pro modo facultatum praestari tibi jubeat. Quod si patrem se negabit: questionem istam in primis idem iudex examinabit. PP. Non. Febr. Laterano & Rufino Conf. 198.

DE CONCUBINIS &

TIT. XXVI.

1. Imp. Constantinus Augustus ad Populum.

Nemini licentia concedatur, constante matrimonio concubinam penes se habere. Dat. 18. Kalend. Jul. Constantinis, patre & filio, Conf. 321. aut 324.

DE NATURALIBUS & LIBERIS, ET MATRIBUS EORUM, ET EX QUIBUS CAUSIS JUSTI & EFFICIENTUR.

TIT. XXVII.

De his, qui dignitate pradi sunt.

1. Imp. Constantinus Augustus ad p Gregorium.

Senatores & seu Praefectos & vel quos in civitatibus Duumvirilias, vel Sacerdotii & id est, Phoeniciarchia & vel Syriarchia ornamenta condecorant; placet & maculam subire infamia, & alienos a Romanis legibus fieri, si ex ancilla, vel ancillae filia, vel liberta, vel libertae filia, vel scenica d, vel scenica filia, vel tabernaria, vel tabernariae filia, vel humili, vel abjecta persona, vel lenonis, aut arenarii filia, vel quae mercimoniis publice praefuit, susceptos filios in numero legitimorum habere voluerint, aut proprio iudicio, aut nostri praerogativa Rescripti: ita ut quicquid talibus liberis pater donaverit, (seu illos legitimos, seu naturales dixerit) totum retractum legitimae soboli reddatur, aut fratri, aut sorori, aut patri, aut matri.

† Sed & si uxori tali quodcumque datum quolibet genere fuerit, vel emptione collatum: etiam hoc retractum reddi praecipimus: ipsas etiam, quarum venenis inficiuntur animi perditorum (si si quid quaeritur h, vel commendatum dicitur, quod his reddendum est, quibus iussimus, aut i fisco nostro) tormentis & subijci jubemus. Sive itaque per ipsum donatum est, qui pater dicitur, vel per alium, sive per interpositam personam, sive ab eo emptum, vel ab alio, sive ipsorum nomine comparatum: statim retractum reddatur, quibus iussimus: aut si non existant, fisci iuribus vindicetur. Quod si existant, & in praesentia rerum constituti agere noluerint, pacto vel iurejurando m exclusi: totum sine mora fisco invadat. Quibus tacentibus & dissimulantibus ad defensionem fiscolem duorum mensium tempora limitentur: intra quae, si non retraxerint, vel propter retrahendum Rectorem provinciae non interpellaverint; quicquid talibus filiis vel uxoribus liberalitas n impura contulerit, fisco noster invadat, donatas vel commodatas res sub poena quadrupli severa quaestione perquirens. Dat. 12. Kal. August. Carthagine, Nepotiano & Facundo Conf. 336.

In auth. ut lic. mat. & avia. §. quia vero legem. coll. 8. tit. 18. al. 13. Nov. 117. c. 4.

Sed novo jure hujusmodi mulieres cum omnibus hominibus contrahere nuptias possunt, etiam cum pradiis magnis dignitatibus, dum tamen dotalia instrumenta super hoc conscribantur ab illustribus. Reliqui vero citra eos, qui majoribus decorati sunt dignitatibus, solo adfectu nuptias contrahere possunt, dum tamen liberae sint, cum quibus licet nuptias celebrare.

Quantum naturalibus liberis, vel eorum genitrici relinquere possit.

2. Impp. Arcad. & Honorius Augusti Anthemio Praefecto praetorio.

Matre, vel legitimis filiis, vel nepotibus, aut pronepotibus, cujuscunque sexus, uno pluribusve existentibus: bonorum suorum unam & tantum p unciam pater naturalibus filiis seu filiabus, eorumque genitrici: vel si sola sit concubina, semunciam q largiendi vel relinquendi habeat potestatem. Quicquid vero ultra r modum concessum relictum sit, legitimis filiis, vel matri, vel ceteris successoribus jure reddatur. Dat. Id. Novemb. Stilichone 2. & Anthemio Conf. 403.

In auth. quib. mod. natur. eff. sui. §. ne igitur. coll. 7. tit. 1. Novell. 89. cap. 12.

Nunc soli liberi naturales & legitimi ad hunc modum coarctant: non etiam mater.

De legitimatione per oblationem curiae.

3. Impp. Theod. & Valent. Augusti ad Apollonium Praefectum praetorio.

Si quis naturalis f duntaxat foecunditatem sortitur, seu liber ipse, seu Curiae sit nexibus obligatus: & tradendi filios naturales, vel omnes, vel quos quemve maluerit: ejus civitatis Curiae t, unde ipse oritur, & in solidum haeredes scribendi liberam ei concedimus facultatem. † Quod si cui non ex urbe,

q Liberalitas impura. o Qui liberos legitimos habet, non potest liberis naturalibus eorumque matri una plus uncia relinquere, ut hic. soli vero concubinae, semunciam. Idem si solos parentes, nullos vero liberos legitimos habet, ut hic. Hodie, deducta portione parentibus aut liberis debita, legitimi liberi eorumque mater reliquum capere possunt, Nov. 87. si nullos liberos aut parentes habet, olim semissem, l. 6. §. ad. hodie assem, Nov. 89. p vide Socinum, reg. 285. q v. Nov. 89. c. 12.

r Relicta ultra modum revocantur. s Inclusa videntur esse defuncta (& perperam) ex Novell. Theodosii de bonis decurionum v. Cujac. Novell. 74. t Legitimantur liberi curiae oblatione: hoc est, si curiae a patre re ipsa oblata, aut ejus testamento curiae destinati fuerint. l. 5. in fin. §. eod. Nov. 89. c. 1. c. 3. Inf. de nupt. in fin. Offerbantur autem Curiae civitatis, teste populo vel adas intervenientibus.

y id remissum senatoribus. Nov. 117. cap. 4. Anthem. prox. inf.

z perfectissimos. Haloand. quam lectionem probat Antonius Augustinus lib. ad Modest. & Cujacius ad 13. Ulp. & ita extat in Novella quadam Marciani, de matrimonio senatorum. Perfectissimos Graeci, διασημότες.

a Sacerdotia hae Gentilium Phoeniciarchae & Syriarchiae observant, de quibus alibi diximus.

b dixi ad l. ult. §. de off. comis. Orim. Nov. 89. c. ult. & adde l. 6. §. 14. ff. de excus. tut. l. 8. ff. de vacat. mna.

c Quod de Syriarchis & Phoeniciarchis dixi superius, postea displicuit Justiniano. Nov. 89. c. ult.

d l. 7. in fin. §. de incestu.

e Rescripto jus non confertur spuris instituenti, nisi forte jus id impetratum fuerit & Princeps adjecerit, se id concedere non obstantem lege.

f De revocandis donationibus in concubinam factis.

g i. e. illecebris.

h Praesumitur concubina res suas adquisivisse ex bonis ejus, cujus concubina est. Bald. Cremenis singul. 6.

i Spurio quod auferitur, deficientibus quibusdam personis, applicatur fisco.

k Ut rerum expilatarum quantitas agnoscat, concubina torqueri potest.

l De emptionibus factis a patre spurii nomine.

m Jusjurandum nihil adversus leges potest: vide l. 5. §. 1. §. de legib.

Codex

a dixi ad l. 2. §. cod.

b Dotes naturalium filiorum eis imputantur in legitimam? adde l. uxorem q. 5. pater. ff. de leg. 3.

c Alimenta liberis naturalibus debentur non modo a patre, ejusque liberis legitimis aut legitimatis, sed etiam a patris naturalis successoribus seu heredibus: & quidem ex bonis ipsius testatoris: adde c. cum haberet extra de eo, qui duxit in matr. quam possit per adult.

d Pater & filius pari jure tenentur in permissionibus & prohibitionibus: ut quemadmodum pater spurium filium non instituit, ita nec patrem filius.

e Alimenta jure civili non debentur liberis ex damnato coitu procreatis, adde auth. ex complexu. §. de incestu.

f Nov. 89. c. 2. c. 3. c. 4.

g Legitimati per matrimonium liberis justis consanguineis sunt, at non illi, qui per oblationem tantum. Cur ita? Legitimi sunt ut hic & Nov. 89. Illi omni cognationi omnibusque cogatis legitimi sunt: hi legitimati tantum, non aliis cognatis, cur? Prior legitimatio naturam imitatur, at non posterior. unde notat Bart. statuto civitatis legitimatum, non haberi pro legitumato, in bonis extra territorium positus. Cujus differentie vis hanc est: ut prior casu legitimatus, legitimis fratribus succedat, non posteriore casu. Quid, si quis legitimatus est Principis rescripto extra territorium quoque civitatis legitimatus censetur. Cur? propter summam Principis potestatem, si ve personas ipsas species, si ve res: hoc est, legitimatus habebitur omnibus patris cognatis, & extra territorium quoque fux civitatis, ut per Principem legitimatio ea parte, legitimatorem, quæ matrimonio fit, imitetur: & eam superet, quæ sit tantum per curiæ oblationem: causam si quis fueris, hac adferri poterit, quod potestas Principis non in unius civitatis tantum pratorium, sed in totius Principatus fufum sit & extensum.

h hæc verba delenda. v. Cujac. 17. obs. 6.

i hæc verba delenda esse Cujac. monet 27. observ. 6. est enim iniquum & falsum, patrem naturalem non succedere ascendentibus naturalibus: hoc est, patri suo vel proavo.

Quantum possint naturales capere.

8. Imp. Justin. A. Mennæ P. P.

Humanitatis intuitu naturalibus patribus hoc indulgemus, ut liceat eis nulla legitima sobole vel matre subsistente, naturalem vel naturales filios, matremque eorum non tantum ex tribus uncias, (quod præterita leges permittebant) sed etiam ex duplici portione, i. e. sex a uncias heredes scribere: ut licet ab intestato nullam communionem ad patris naturalis successionem habeant, ex suprema tamen ejus voluntate permittatur eis usque ad prædictas sex uncias (si hoc scilicet naturalis pater voluerit) hereditatem ejus capere: ita tamen ut memoratam sex unciarum quantitatem in omnibus naturalibus filiis & matre eorum minime testator excedat: quam & in legatis & in fideicommissis eis relinquendis, & dotibus b & donationibus tam aliis, quam ante nuptias usque ad sex unciarum æstimationem liberam & similiter & naturalibus eorum patribus damus potestatem.

† Hæc autem in futuris tantummodo testamentis, vel ultimis voluntatibus, vel dotibus, vel donationibus locum habebunt. Dat. Kal. Jan. Constantinop. DN. Justiniano. A. 2. Cof. 528.

In auth. quib. mod. naturales eff. sui. §. Si vero filios. & §. fin. si. col. 6. tit. 1. Nov. 89. c. 12. & c. 15.

Licet patri sine legitima prole seu parente, cui relinqui necesse est, decedenti, naturalibus totam substantiam suam vel inter vivos largiri, vel in testamento transmittere. Quod si parentes duntaxat ei supersint: legitima parte parentibus relicta, reliquum inter naturales distribui permittitur. Ab intestato vero, cum desit soboles civilis, nec supersit conjunx legitima: si naturales ex concubina extant, quæ sola fuerit ei indubitato affectu conjuncta, in duas paternæ substantiæ uncias succedant, ut matri inter eos virili portio (si superest) detur. Hujusmodi enim naturales filios pasci boni viri arbitrio est necesse, si ve legitimi extant, & succedunt: si ve conjuge viva quilibet alii c sint heredes. Hi ergo & parentibus parem d præstent, si opus sit, pietatem.

† Sed qui ex damnato e sunt coitu, omni prorsus beneficio secludantur.

De legitimatis per oblationem curiæ.

9. Idem A. Mennæ P. P.

Communium rerum esse utilitatem recte judicantes, lucidis & omni ambiguitate segregatis legibus uti nostro subiectos imperio, ad præsentem sanctionem venimus: per quam omni dubitatione amputata, quæ usque adhuc obtinebat, certissimum facimus, ut quoties naturales filii curiali f fortunæ patriæ suæ genitoris assignantur, vel adhuc vivente patre, vel post ejus obitum, pro dispositione testamenti ab eo conditi; & eo modo legitima jura in paternæ successionem adipiscantur, & ut (quod recte fieri minime dubium est) licet illustrem dignitatem, ex qua curialis fortunæ liberatio competere non potest, naturales filii antea meruerint: ne permittatur eis contra substantiam ab eodem naturali patre descendenti g, vel ascendenti h, vel ex latere agnationis, vel cognationis jure eidem patri conjunctorum (licet ipsi legitimi successores eidem naturali patri per memoratam fortunam efficiantur) aliquod jus sibi vindicare.

† Quod & in his locum habebit, qui jam a naturali patre curiali conditioni traditi, & adhuc superstites sunt: eodem scilicet modo nec illis contra substantiam ejusdem naturalis filii, vel ex eo descendenti, & vel i ascendenti, & vel a latere conjunctorum, aliquod sibi jus vindicare valentibus. Sed si quidem iste naturalis filius, si ve postquam legitimus successor patri effectus sit, si ve in antecedente tempore, filios ex legitimo matrimonio, vel alios descendentes liberos habeat: eos modis omnibus ad ejus successionem, sine testamento morientis vocari, nec curiæ locum esse, præterquam si quarta portio bonorum ejus eidem curiæ debeatur, eo quod nullus forte ex mortui liberis curialia munera peragere cogitur: illo videlicet observando, ut hi quos iste & naturalis filius, postea-

quam a fortunæ curiali datus est, procreaverit, & decuriones sine dubio sint, & curialia peragere munia compellantur.

1 ¶ Si vero sine liberis cujuscunque gradus intestatus decesserit: si quidem matre superstiti, tertiam quidem partem bonorum ejus matrem habere, duas vero alias partes curiam, cui a patre datus est. Sin autem mater quidem defuncti non superest, alii vero cognati ex materna linea descendentes, vel ascendentes, vel ex latere venientes ad ejus vocentur successionem: tunc ea quidem, quæ a patre naturali ad eum pervenerunt, eidem curiæ competere. Si quid vero filio postea legitimo successor effectus, vel a matre sua: vel aliunde quocunque legitimo modo acquisitum sit, hoc ad proximos maternos ejus cognatos pervenire. Illo videlicet observando, ut si ve matre ejus superstiti, si ve ea ante filium mortua, aliquis ex ejus genere ejusdem curiæ fortunam subire paratus sit: liceat ei offerenti se eidem curiæ, bona mortui, quæ de substantia patris ad eum pervenerunt, capere, muniaque peragere curialia: quo accidente, mater defuncti (si adhuc superstiti) non solum tertiam partem eorum, quæ extra paternam substantiam filius ejus aliunde acquisiverit, sed etiam omnia ea, vel ipsa sola, vel cum cohæredibus suis capiet.

2 ¶ Ea vero, quæ de successionem naturalis filii post curialem conditionem morientis constituimus, non tantum in his locum habere debent, qui postea a patre suo naturali curiæ dati fuerint: sed etiam in illis, qui jam dati sunt, si tamen adhuc supersunt. Quod si ante præsentem sanctionem mortui b sunt, minime ad eorum successionem eandem nostram sanctionem extendimus.

3 ¶ Et quoniam omnimodo favendum est curiis civitatum: illud etiam in hanc partem addendum esse censuimus, ut liceat c patribus naturales filios curiæ d patriæ suæ tradere, non e solum nulla f eis legitima sobole existente, sed etiam si filios, vel alios liberos ex legitimis matrimoniis procreatos habeant, & eo modo naturales quoque filios sibi legitimos successores efficere: ita tamen, ut g minime eisdem patribus liceat per donationem, vel ultimam voluntatem amplius h eidem filio naturali dare, vel relinquere, quam h uni filio ex legitimo matrimonio procreato dederit, vel reliquerit, cui minima portio data vel relicta sit. Dat. Kal. Jun. DN. Justiniano A. 2. Cof. 523.

De legitimatione per subsequens matrimonium.

10. Idem A. Demostheni P. P.

Cum quis a muliere libera, & cujus matrimonium non est legibus interdictum, cujusque consuetudine gaudebat, aliquos liberos habuerit, minime dotalibus instrumentis compositis, postea autem ex eadem adfectione i, etiam ad nuptialia pervenerit instrumenta k, & alios iterum ex eodem matrimonio liberos procreaverit: ne posteriores liberi, qui post dotem editi sunt, sibi omne paternum patrimonium vindicare audeant, quasi justis & in potestate effecti, fratres suos, qui ante dotem fuerant nati, ab hereditate paternæ repellentes: hujusmodi iniquitatem amputandam censuimus. Cum enim adfectio prioris sobolis & ad dotalia instrumenta efficienda & ad posteriorem filiorum edendam progeniem præstitit occasio, quomodo non est iniquissimum, ipsam stirpem secundæ posteritatis l priorem m quasi injustam excludere: cum l gratias m agere fratribus suis posteriores debeant, quorum beneficio ipsi sunt justis filii, & nomen & ordinem consecuti? Neque enim verisimile est, eum, qui postea vel donationem vel dotem conscripserit, ab initio talem adfectionem circa mulierem non habuisse, quæ eam dignam esse uxoris nomine faciebat. Quapropter sancimus in hujusmodi casibus omnes n liberos, si ve ante dotalia instrumenta editi sint, si ve postea, una o eademque lance trutinari, & omnes p filios p suos in potestate suis existere genitoribus, ut nec prior nec junior ullo habeatur discrimine: sed qui ex istis matrimoniis procreati sunt, simili perfruantur fortuna. Dat. 15. Kal. Octob. Chalced. Decio. V. C. Cof. 529.

Per sequens matrimonium filii nati ex concubina legitimantur, etiam si ex eo matrimonio nullus postea nascatur: vel natus vivens non reperiatur tempore mortis patris. Sal.

11. Idem

a hoc jure patre facto curiali, liberi postea suscepti sunt curiales: ante suscepti non sunt, hodie etiam ante suscepti curiales sunt. Nov. 101. c. 4.

b hæc Constitutio locum non habet in jam mortuis, sed morituris.

c l. 3. §. cod.

d Legitimos habens liberos potest filios suos naturales, si quos habet, curiæ offerre: sed & eis relinquere & donare, non plus tamen, quam uni libero, cui minus dederit.

e Legitimare per oblationem curiæ filios naturales pater potest, licet alios legitimos jam habeat.

f Nov. 89. c. 2. §. 1.

g Legitimato filio pater plus relinquere non potest, quam legitimis & legitime natis.

h Nov. 74. & ita derogatur Nov. 89. Theod. de bonis decur.

i l. 11. §. cod. l. 20. vers. sancimus. §. de don. ante nupt. Instit. de nuptiis. in fin. Nov. 89. c. 2. in fin.

k Legitimatio per matrimonium, tabulas & scripturam requirit jure civili, ut hic. & Instit. de nupt. in fin. non tamen jure canonico c. tanta. extra qui filii sunt legitimi.

l Autor beneficii alteri conferendi ipse beneficio non est accedendus, sed adiuvandus potius, adde l. amicissimos. 36. §. Lucius. ff. de excusat. tut.

m Hinc videtur defendi posse communis illa opinio: Legitimatum per nuptias non tantum legitimum fieri, sed jus primogenituræ etiam consequi adversus fratres justis nuptiis susceptos. dixi ad Nov. 89. c. ult.

n d. §. ult. Instit. de nupt. in fin. Nov. 19.

o Legitimati per matrimonium æquali jure censentur, & succedunt patri una cum aliis ante & post matrimonium legitime susceptis.

11. Idem A. Juliano P.P.

a Legitimus filius naturalis per subsequens matrimonium, ut hic. Cujus regulæ extensiones viginti, exceptiones 14. v. apud Duenazium reg. 350.

b Affectio maritalis nuptias facit, ut hic. l. 10. §. 1. ad. c. d. ad Novell. 74. & Nov. 89. c. 2. d. Si ita est, qui mortis periculo instans, concubinam, uxorem vocat, liberos ex ea susceptos non legitimos, vel le videtur Baldus in hac lege.

c Anterioribus liberis fortuitus posteriorum casus nihil derogat, & ita per matrimonium legitimum liberis, etiam si post alii non nascantur, vel nascantur & moriantur.

f Ut sciri possit, quis legitime natus sit, non inspicitur tempus conceptionis, sed partus.

g Verbum procreari non modo locum habet in natis, sed etiam in conceptis, & adhuc in utero existentibus, ut concepti & nondum nati possint per rescriptum legitimum, vide Rub. a Valle 1. conf. 51. n. 37. h adde l. 7. l. 26. ff. de stat.

i De legitimis per rescriptum.

k Legitimam statum, vel a Comitibus (quem Palatinum Comitum interpretes nostri appellat) liberi naturales succedere parentibus suis non possunt, existentibus legitimis, ut hic.

l Nisi forte ipsi legitimi contenti legitatione: ne alioquin ipsi legitimi in iure successionis fiat præjudicium.

m De legitimis per testamentum.

n Legitimam a patre videtur filius naturalis, si instrumentum publico, vel scriptura manu propria rescripta, & subscriptionem trium testium habente dignorum habente, filius nominatur seu appellatur, ut hic.

o Quam sententiam quatuor exceptionibus proponitur & rescriptum Duenazium regul. 348.

p De trium testium subscriptione, e jusque vi & effectu, l. scripturas, l. 1. qui potiores.

Nuper legem conscripsimus, qua iussimus, si a quis mulierem in suo contubernio collocaverit, non ab initio adfectione b maritali (eam tamen cum qua poterat habere connubium), & ex ea liberos susceperit, postea vero adfectione procedente, etiam nuptialia instrumenta cum ea fecerit, filiosque vel filias habuerit: non solum secundos liberos, qui post dotem editi sunt, iustos, & in potestate esse patribus: sed etiam anteriores, qui & his, qui postea nati sunt, occasione legitimi nominis præstiterunt. Quam legem quidam putaverunt sic interpretari, siue non c progeniti fuerint post dotem conscriptam liberi, siue jam ab hac luce subtracti: non anteriores filios iustos haberi, nisi utroque tempore viventes & superstitibus liberi inveniantur: quorum supervacuum subtilitatem penitus inhibendam censuimus. Sufficiat etenim talem adfectionem habuisse, ut post liberorum editionem & dotalia efficiant instrumenta, & spem d tollendæ sobolis habeant: licet enim hoc, quod speratum est, ad effectum non pervenerit, nihil anterioribus liberis fortuitus e casus derogare concedatur: & multo magis si quis mulierem quam in contubernio suo habuerat, prægnantem f fecerit, postea autem adhuc gravis muliere constituta, dotalia fecerit instrumenta, & puer vel puella editus vel edita sit, iusta patri soboles nascatur, & in potestate efficiatur, & hæres existat morienti, siue ab intestato, siue ex testamento. Satis enim absurdum est, si filii post dotem progeniti anterioribus liberis adiutorium adferant, & ipsum puerum, vel puellam sibi opitulari non possent. Et generaliter definimus, & quod super huiusmodi casibus variabatur, definitione certa concludimus: ut semper in huiusmodi questionibus, in quibus de statu liberorum est dubitatio, non g conceptionis, sed partus tempus inspicatur: & hoc favore facimus liberorum, ut editionis tempus statuamus esse inspectandum: exceptis his tantummodo casibus, in quibus conceptionem h magis approbari, infantium conditionis utilitas expostulat. Dat. 15. Kal. April. Lampadio & Oreste VV. CC. Conf. 530.

In auth. de incest. nupt. §. Dubitatum. col. 2. tit. 7. al. Nov. 12. c. 4.

Q uod ius locum habet & si ante hoc consortium legitimorum pater sit ex alia conjuge, a qua separatus sit legitime, vel ea mortua.

In auth. de trien. & semis. §. pen. col. 3. tit. 5. Nov. 18. c. ult.

Sed nova Constitutio non permittit hoc in ancilla, nisi ei, qui sine legitimis aliis reperitur.

In auth. ut liber. de cat. §. si quis autem. col. 6. tit. 7. al. 6. Novell. 78. c. 3.

Nova alia constitutio hoc generaliter inducere videtur, & in his, qui ex ancilla sunt, ut ex ipsa dotali inscriptione simul & libertas tribuatur, & ius suorum.

De legitimatione per Principem.

In auth. quib. mod. nat. eff. legit. §. si vero is qui. & §. sed & aliud. col. 6. tit. 3. al. 1. Nov. 74.

P ræterea qui legitimam non habet prolem, sed ex huiusmodi consuetudine duntaxat naturalem: potest ab eo precibus i Principi datus, legitimos sibi constituere, & sine k matrimonio, si mulier jam defuncta sit, vel deliquerit, vel occultetur, vel alias venire prohibeatur, vel quoquo modo matrimonium impediatur, ut sacerdotio.

De legitimatione ex testamento.

In auth. quib. mod. nat. eff. legit. §. illud autem. coll. 6. tit. 3. al. 1. Nov. 74. c. 2.

I tem sine legitimis decedens, in testamento l scribens velle se naturales filios fore legitimos successores. licentiam habeat, ut post mortem ejus filii Principi supplicent, testamentum ostendentes, & Principis & legis dono fiant hæres: si tamen filii voluntatem patris amplectantur. Quod generaliter observatur. Sed si alii quidem volunt legitimi fieri, alii non: volentes fiant, ceteri in iure naturali remaneant.

De eo, qui in aliquo instrumento nominatus est filius.

In auth. ut liceat matri & avia. §. ad hoc autem. col. 8. tit. 18. al. 13. Nov. 117. c. 2.

S i quis liberos habens naturales ex muliere libera, quæ uxor Sei poterat esse, dicat in in instrumento siue publice siue pro-

pria manu conscripto habente subscriptionem trium testium siue de dignorum, siue in testamento, siue in gestis monumentorum, hos suos esse, nec adiecerit naturales, huiusmodi filii ei legitimi successores erunt.

† Et si uni ex multis filiis testimonium quodlibet ex prædictis modis praverit, ceteris ex eadem muliere natis ad legitima jura sufficiet.

De nepote naturali.

12. Idem A. Joanni P. P.

C udam, qui iustum filium habebat, a nepos accessit naturalis. Si nepotis b nomen huiusmodi soboli legibus accomodandum esset, quærebatur. Volebat enim tali c naturali nepoti ex suo legitimo filio jam defuncto progenito totam || suam || substantiam relinquere, quasi sacris Constitutionibus tantummodo in filiis naturalibus prohibentibus totum patrimonium, siue quantam partem voluerit, eis relinquere, & certo sine partes eorum conclusionibus? Huiusmodi autem dubitatio & in alia || dubitationis || specie ventilata est. Quid enim, si ex naturali filio nepotem habeat avus legitimum patri suo, vel naturalem? In omnibus itaque talibus dubitationibus cum nulla legitima consequentia in huiusmodi personis custoditur, sed interventu sobolis naturalis nullum d jus legitimum subesse potest, ut necessitas relinquendi aliquid eis ex legibus imminet: liceat eis, quantum voluerint suæ substantiæ in eos conferre: scilicet nulla legitima sobole subsistente. Filiis enim naturalibus relinqui Constitutiones, quantum voluerint, ideo prohibuerunt, quia e vitium paternum refranandum esse existimaverunt. In nepotibus autem non eadem observatio in præfatis speciebus custodienda est, ubi legitima soboles minime facit impedimentum. Ea enim subsistente: veterum Constitutionum tenorem in naturalibus filiis statutum, & in nepotes extendimus. Sed hoc in his tantummodo sancimus, in quibus voluntate aliquid consecuti sunt. Iura etenim ab intestato f in avi successionem nemini eorum penitus aperimus: & hæc non solum eis accedere censuimus a substantia avi paterni naturalis, sed etiam proavi, vel ejus cognationis: si quis saltem huiusmodi vocabulum in tam degeneres g homines extendere maluerit. Dat. Kal. Nov. Lampadio & Oreste VV. CC. Conf. 530.

DE TESTAMENTARIA b TUTELA.

TIT. XXVIII.

De testamento patrona.

1. Imp. Sever. & Anton. A. Sperata.

Q uem dicis tibi tutorem in testamento patrona i datum, si administrationi se non k immiscuit, nulla actione tibi tenetur: neque enim iure l datus tutor fuit. Quod si administraverit m sponte restuas, experiri adversus eum actione negotiorum gestorum potes. PP. Kal. Aug. Apro & Maximo Conf. 208.

De testamento & codicillis.

2. Imp. Antoninus A. Sabiniano.

E t si a patre tuo testamento iure tibi tutor datus. Leo n tempore, quo hæres extitisti, in rebus humanis fuit: tamen codicillis alius tutor recte datus est, & uterque o propter voluntatem testatoris tutor erit: nisi testamento datum pater alium codicillis dando reprobaverit, tunc enim posterior solus tutor erit. Dat. Id. April. Duobus & Alpris Conf. 213.

Si ex pupillis unus in suam tutelam venerit.

3. Imp. Alexander A. Gordio & aliis.

S i tutores testamento p vobis dati sunt, quan-

7. J. cod. l. 1. in fin. ff. de confirmand. tutor. quia lex xii. tabularum de tutela loquitur, non de curatore. datus tamen confirmatur a Patre. d. l. 1. adde Cujac. 7. observ. 6. An & adoptio? sic videtur. Velleius Patriculus 2. Eutrop. 7. Sueton. in Tiber. Cicer. in Bruto. Nepos in Asinio. Imo non recte, propter superioris legis xii. tab. rationem: sed tamen confirmatur, dixi ad l. 63. §. 10. ff. de Trebell. An & contractus? dixi ad l. 21. ff. qui test. Hoc interim notandum est, in Gallia neque lege, neque testamento tutores, sed tantum ex inquisitione dari. vide Lucium 8. Placit. 3. n. 1.

i Idem in patrono. l. 28. in fin. ff. eod.

k l. 1. in fin. ff. de eo, qui pro tutor.

l Cessatio injuncti perperam officii neminem obligat. l. 5. J. qui dare tutor.

m Tutor iure non datus, si se tutelæ miscuerit, actione gestorum tenetur.

n Eodem tempore quo confirmantur, simul fieri videntur. Bald. nihil prius aut posterius æstimatur in his, quæ sunt eodem tempore.

o & ita pater dando posteriorem tutorem, non intelligitur priorem removere. Bald. vel sic, tutor testamentarius non excluditur per codicillarem, sed ambo simul tutores sunt. Sal. adde l. ult. in fin. ff. eod.

p Tutor testamento datus, legitimum excludit: legitima tutela testamentaria cedit. l. 9. §. 1. in fin. ff. de tut. & rationib.

dd 2

quam

a Utrum nepos naturalis avo succedat.

b Filii appellatione in odiosis nepos non continetur: si ratio odii, quæ erat in filio, cessat in nepote: ut filii certe qualitates mentione facta, nepos alterius qualitates non continetur.

c Legitimo nepoti ex filio naturali: vel naturali ex legitimo: vel, naturali ex naturali, legitimis non existentibus, potest avus universa bona relinquere: licet eorum parenti non possit nisi semissem relinquere, l. humanitatis. §. 3. eod. forte quod nepos censetur jure extranei, vel pro extraneo habeatur: ut quod extraneo, & eidem testator possit relinquere.

d Legitima nulla debetur liberis naturalibus: Naturales tantum liberi, non agunt de inofficio. ad. de l. i. §. 1. ff. de bon. poss. contra tabul.

e sub. incontinentia.

f Nepos ceterique liberi naturales, avo vel proavo nullo modo succedunt.

g Est hoc natis ex concubinato vitium, ut degeneres sint, nothi & obliqui. Lucanus, obliqui maculat qui sanguine regnum, & Bassarion vulgo a Germanico, hōg. 217. id est, degeneris ingenui. vide Cujac. ad Nov. 118.

h Dixi ad 26. ff. 2. Tutela alia legitima, alia naturalis, alia testamentaria, ut hic. alia Antiana, ut ut sit, tutor dari testamento potest. An & Curator? non datur, l.

a. Sux ætatis fieri, est puberem fieri. Dion. 53. 785. *et qñ. alia.* Puberes vocantur, qui nondum pervenerunt ad annum 25. ætatis, vide Cuj. 6. obs. 3. ubi varias ætatis significationes explicat.

b. Mater non dat tutorem filio, nisi eum heredem instituat: datum tamen iudex, cum inquisitione confirmat. Non confirmatus, tenetur pro tutela, si gesserit. l. 4. ff. cod. c. Cuj. ad tit. Inst. de tutel. hanc negationem expungendam monet. Nunquam enim tutor datur a matre, nisi instituto. d. l. 4. l. 69. §. 2. ff. de legat. 2.

d. l. 39. §. 9. ff. de administr. tut. e. Si servus alienus cum libertate tutor datur, servus redimendus est, & ut curator vel tutor alteri adiungitur. Salyc.

f. Tutor negligentiam præstat: & de negligentia tenetur. l. 2. §. ff. tutor non gesserit. l. 60. §. 3. ff. de ritu. l. 1. ff. de administr.

g. Curator testamenti inutiliter datur, licet confirmetur. l. 1. in fin. ff. de confirmando tutor. l. 6. §. de negoti. gest. vide Cuj. 6. obs. 6.

h. Novella Theodosii, de testamentis. i. Tutor Græcis verbis dari potest, ut hic. Quinam actus Græcis verbis fieri possint, dixi ad l. 11. ff. de legat. 3.

k. 26. ff. 3. l. & ita inutiliter. l. 2. ff. cod.

m. Tutor inutiliter datus, nisi a die confirmationis suæ, excusatione non indigeat.

n. Cur magis inquiritur tutor a matre dat, quam a patre? matris, ut & omnium mulierum consilium fragile est. l. 4. ff. de testament.

o. Per epistolam dari tutor non potest, ut hic, ut nec hereditas (nam epistola ne vim quidem codicillorum habet. l. 17. ff. de iur. codicill.). sic epistola, qua quis sibi coheredem cavit, petitionem non habet. l. 52. ff. de pass. fideiussor tamen epistola dari potest. l. 22. §. de fideiussor. Quin epistola nonnunquam vicem instrumenti obtinet. l. 29. ff. de probat.

p. Ratio dubitandi hæc esse potuit, quod imperfectum patris testamentum inter liberos valeat. l. 21. §. 1. ff. de testam.

q. Excusationis tempus non cedit tutori inutiliter dato, antequam confirmetur. l. 1. l. 3. ff. cod. l. 58. §. 2. ff. de administr. tut. Antequam tutor inutiliter a patre datus confirmetur, potest per iudicem alius dari: interim dum tutor confirmetur, potest per iudicem alius dari. tutor confirmandus non impedit, quin alius possit dari. f. a iudice. a Legitime facta non revocantur, adde c. 73. de regul. in 6. l. 85. §. 1. ff. de reg. iur. u. a iudice.

quam unus vestrum suæ ætatis factus sit, i. e. pupillarem ætatem excesserit, tutela tamen vestra ad eum non pertinet. Dat. 5. Kal. Jan. Maximo 2. & Aliano Confl. 224.

De testamento matris.

4. Idem A. Felicianæ.

Mater & testamento filiis tutores dare non potest, nisi eos hæredes instituerit.

† Quando autem eos hæredes non instituerit, solet ex voluntate defunctæ datus tutor a Præsidibus confirmari.

† Nullo vero ex his interveniente, si res pupillares, qui dari sunt, administraverint d: pro tutelæ actione tenentur. PP. 7. Kal. Jun. Juliano 2. & Crispino Confl. 225.

De servo alieno.

5. Imp. Valerian. & Gallien. AA. Daphnæ.

Si pupillorum pater alienum & servum, de quo postulas, & tutorem esse voluerit, & liberum, manente tamen alio tutore pupillis ante dato: & redimi & manumitti hunc apud Præsidem provinciæ, & curatorem adiungi oportet. PP. 3. Kal. Martii, Seculari & Donato Confl. 261.

De administratis & neglectis.

6. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Donna.

Si tibi pater avunculum testamento recte tutorem dedit, nec is excusatus est: eum tutelæ iudicio tam de administratis, quam de neglectis f. cum administrari deberent, apud competentem iudicem convenit, secundum bonam fidem tibi satisfacere iussurum. Subscripta Non. April. Sirmii CC. Confl.

De differentia tutoris & curatoris.

7. Idem AA. & CC. Triphenæ.

Tutelæ actione contra tutorem mota, quem in testamento patris, in cuius fuisse potestate, datum proponis: reddi tibi, si quid deberet, competens iudex aditus jubebit. Curatorem g. enim inutiliter in testamento dari non ambigitur. Datum 17. Kal. Maji, Sirmii, CC. Confl.

De verbis Græcis.

8. Imp. Theod. & Valent. AA. Florentio P. P.

Tutores h. etiam Græcis i. verbis licet in testamentis relinquere: ut ita tutores dari videantur, ac si legitimis verbis eos testator dedisset. Dat. Prid. Id. Sept. Theodosio A. 17. & Festo Confl. 439.

DE CONFIRMANDO & TUTORE.

TIT. XXIX.

De testamento matris.

1. Imp. Alexander A. Prisco.

Testamento matris i. tutores dati, excusare m. se necesse non habent, nisi decreto secundum voluntatem defunctæ, & quidem inquisitione n. habita, dati fuerint. PP. 3. Non. Mart. Juliano 2. & Crispino Confl. 225.

De epistola & imperfecto testamento.

2. Idem A. Valerio.

Neque per epistolam o. neque ex imperfecto p. testamento tutorem recte dari, indubitati juris est: Sed voluntas patris in constituendis tutoribus vel curatoribus in huiusmodi casibus a iudice, ad cuius officium hæc res pertinet, servari solet. Secundum quæ vereri non debes, ne tempus antequam q. confirmareris, tibi cesserit. PP. Id. Augusti. Alexandro A. 2. & Marcello Confl. 227.

Si ante confirmationem alius tutor datus fuerit.

3. Idem A. Sossiano P. P.

Si (ut proponis) pupillo, cuius meministi, pater inutiliter testamento tutores dedit; & priusquam r. hi confirmarentur, alii ab eo, cuius interest, dati sunt, id quidem, quod t. jure gestum est u. revocari non potest. † An autem qui iudicium patris habent,

† sic epistola, qua quis sibi coheredem cavit, petitionem non habet. l. 52. ff. de pass. fideiussor tamen epistola dari potest. l. 22. §. de fideiussor. Quin epistola nonnunquam vicem instrumenti obtinet. l. 29. ff. de probat.

p. Ratio dubitandi hæc esse potuit, quod imperfectum patris testamentum inter liberos valeat. l. 21. §. 1. ff. de testam.

q. Excusationis tempus non cedit tutori inutiliter dato, antequam confirmetur. l. 1. l. 3. ff. cod. l. 58. §. 2. ff. de administr. tut. Antequam tutor inutiliter a patre datus confirmetur, potest per iudicem alius dari: interim dum tutor confirmetur, potest per iudicem alius dari. tutor confirmandus non impedit, quin alius possit dari. f. a iudice. a Legitime facta non revocantur, adde c. 73. de regul. in 6. l. 85. §. 1. ff. de reg. iur. u. a iudice.

curatores eidem pupillo constitui z. debeant, aditus competens iudex peripetis a utilitatibus ejus æstimabit. PP. 3. Id. April. Modesto & Probo Confl. 229.

De parentibus naturalibus.

4. Imp. Justinianus A. Juliano Præf. præf.

Naturalibus b. liberis providentes, damus licentiam patribus eorum in his rebus, quas quocunque modo eis dederint, vel reliquerint (¶ scilicet ¶ intra præfinitum nostris legibus modum) & tutorem eis relinquere: qui debet apud competentem iudicem confirmari, & ita res gerere pupillares. Dat. 15. Kal. April. Constantinop. Lampradio & Oreste Confl. 530.

DE LEGITIMA & TUTELA.

TIT. XXX.

De avunculis & patruis.

1. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. Firminæ.

Avunculos d. nec masculorum tutelæ ex lege duodecim Tabularum deferuntur: cum solummodo patruis, si non se excusaverint, id jus tributum sit. PP. 8. Kalend. Jun. iplis AA. 4. & 3. Confl. 290.

De agnatorum & cognatorum differentia sublata, de sexu, ætate & gradu.

In auth. de hered. ab intest. §. ex his. col. 9. tit. 1. Nov. 112. c. 5.

Sicut hereditas agnatione non inspecta proximis defertur, sic & tutela onus comitatur emolumentum, si masculi & perfectæ sint ætatis, & nulla lege prohibeantur suscipere. Quod si plures sint ejusdem gradus & ad tutelam vocantur: jubemus communiter apud iudicem convenientibus, unum vel plures eligi, & eum vel eos administrare: ut magis idoneo vel idoneis committatur tutela, periculo tutela omnibus imminente, qui ad tutelam vocantur: & substantiis eorum minoribus tacite subjacentibus pro huiusmodi gubernatione.

De capitis deminutione.

2. Idem AA. & CC. Asclepiodoto.

Agnatos pupilli jure & legitimo sollicitudinem tutelæ pertinere, nisi capitis f. deminutionem sustinuerint, manifestissimum est. S. 3. Non. April. AA. Confl.

De faminis impuberibus.

3. Imp. Leo A. Erythrio P. P.

Constitutione divæ memoriæ Constantini g. lege Claudia h. sublata, pro antiqui i. juris auctoritate, salvo & manente agnationis jure, tam consanguineus, id est, frater, quam patruus l. cæterique legitimi ad pupillam fœminarum tutelam vocantur. Dat. Kal. Jul. Martino & Zenone Confl. 469.

De fratre emancipato.

4. Imp. Anastasius A. Polycarpo P. P.

Frater emancipatus m. qui in germani sui vel sororis successione omnes inferiores seu prolixiores gradus non tantum cognatorum n. sed etiam agnatorum antecedere a nobis pro nostra dispositione iussus est; etiam ad legitimam fratrum & sororum, nec non liberorum fratrum tutelam: quasi minime patris potestate per ius emancipationis relaxatus, si non alia juri cognita excusatione munitus sit, vocari: nec sub prætextu capitis deminutionis alienum ab huiusmodi onere semetipsum esse contendere sancimus. Dat. Kal. April. Joanne & Paulino Confl. 498.

De minore viginti quinque annis.

5. Imp. Justinianus A. Demostheni P. P.

Nemo neque frater, neque alius legitimus in tutelam sive ingenui, sive liberi vocetur, antequam o. quintum & vicesimum suæ ætatis annum impleat. Immineat enim cuique pro p. sua tantummodo administratione periculum, ne alieno q. onere alius prægravetur. Sic etenim & pupillis & adultis competens gubernatio inducitur, & naturalis ordo per omnia conservabitur. Cui enim ferendum est eundem esse tutorem, & sub tutela constitui; & iterum, eundem esse curatorem, & sub cura agere; Hæc certe & nominum & rerum fœda confusio t. est. Discretis itaque omnibus, vel dativi, vel legitimi fiant tutores

§. 13. Inst. de excus. tut. §. Harm. IX. §. 37. §. ult. Inst. de fiduciaria tutela.

p. Quisque suæ administrationis causa obligatur.

t. Naturalis ordo conservandus.

f. Incivile est, eundem esse tutorem & in alterius tutela constitui. d. §. 13.

t. Nominum & rerum fœda est confusio: verbi gratia, eundem tutorem & curatorem esse, & sub tutela vel cura constitui.

2. Tutor confirmandus, dato a iudicibus tutori ut curator adiungi potest.

a. Confirmatio tutoris in iudicis deliberatione consistit.

b. Pater naturalibus liberis tutorem dare potest, confirmandum tamen a iudice. l. 3. J. quando mul. tutel. Nov. 89. c. 14.

c. dixi ad l. 26. ff. 4. & 1. Inst. 15. & 11. Ulp. 23. & seq.

d. Legitimæ tutelæ deferuntur ad agnatos, & ita ad patruos, non ad avunculos. §. 1. Inst. cod. l. 1. l. 6. ff. cod. Hodie cognati si modo proximiores sint, tutelam obtinent. Authent. prox. J. Nov. 113. c. 5.

e. i. e. lege XII. tabul. Nam hic quibus testamentum tutor datus non erat, ex lege XII. Tab. agnati erant tutores: eaque tutela ideo legitima dicebatur. Inst. cod. l. 1. §. ff. de legitimis tutoribus Ulp. 11. §. 3.

f. Minima capitis deminutio agnatum excludit a tutela. l. 5. in fin. ff. cod. §. ult. Inst. cod.

g. l. 2. C. Theod. de iur. & iur. creand.

h. de qua vide Ulp. 11. §. 8. in fin.

i. v. Ulp. d. loco.

k. i. e. tantisper dum manet ius agnationis. l. 2. §. cod.

l. Lex 2. C. Theod. de tutoribus ita habet, in fœminis tutelam legitimam consanguineus patruus non recusat.

m. Frater emancipatus vocatur ad curam & tutelam fratris, ut hic & l. 5. de curatore furiosi. quemadmodum & ad legitimam ejus hereditatem ex constitutione Anastasii. §. 1. Inst. de success. cognator. §. ult. in fin. Inst. de servitiis cognat. l. ult. J. de leg. hered.

n. quo vocabulo proprie intelliguntur fratres sororesque ex eodem patre prognati, prognatæve, vide Cuj. 11. obs. 26.

o. tutoris aut curatoris munere minor 25. annis fungi non potest.

a hinc colligunt, Bona minoris viginti quinque annis non obligari, si forte tutelam alterius gesserit. Alii si decreto iudicis gesserit obligari putant: alii eo tantum casu, quo tutelae gestioem sacramento interposito susceperit.

b Bona tutoris pupillo tacite obligata. l. 20. J. de administr. tut.

c Tutores majores omnino viginti quinque annis esse debent, ut etiam res ipsorum obligatae sint, nullo hinc praedictio successione patrum aut cognatorum generando. Synops. Basil. 37. tit. 4. cap. 2.

d primum. Instit. de legitima. patron. tutel.

e Ubi onus tutelae, ibi successioneis emolumentum. vide l. 73. ff. de reg. jur.

f Septimo, dixi ad l. 30. sup. de iure dos.

g 26. ff. 6. & 3. l. Theod. 18.

h subaudi, tu creditor pariter, ut l. 7. inf. de iur. & contra minorem moneri debet uti curatorem ad lites postulet: qui si monitus non petierit, etiam absenti eidem & invito dabitur. Baldus.

i l. 2. §. 4. ff. eod.

k Curatores ad litem minores licet inviti accipiant, ut hic, servato tamen huius legis ordine.

l Id est, ut etiam invito curator detur.

m Libertus omittens petere tutores filii patroni, periculo deserti obsequii subiacet. Salyc. l. 2. §. 1. ff. eod. l. 15. ff. de iure patron.

n l. 7. §. pen. J. de curator. furiosi.

o de matre v. l. 6. §. 9. ult. J. eod.

p l. 5. J. qui dare tut. l. 3. ff. de tutoribus, & curatoribus datis ab his. l. 1. in fin. l. 13. in fin. ff. de excus. tut. p. tutorum pupillo debitoris sui dari. l. 2. §. 3. ff. eod. l. ult. §. 2. inf. de administr. tutor.

r l. 1. inf. de legitim. her. f. l. 3. sup. eod. l. 8. J. eod. l. 2. §. 1. ff. eod. l. ult. §. 2. J. de administr. tut. l. 2. §. 23. ff. ad Tertulian.

t Tutores a sepetitros filio mater observare cogitur, at non legitimos aut testamentarios, ut notatur in l. matres. 3. inf. ad Tertulian. Cynus in l. ult. §. personis. 2. inf. de admin. tut.

u Mater punitur, si tutorem impuberi non petat, non si curatorem puberi non petat. l. 2. l. 29. ff. ad Tertulian. & in eo magnum discrimen est tutoris & curatoris. De reliquis differeat. v. Cujac. 17. obs. 7.

vel curatores hi, qui talis aetatis sunt, cui suarum rerum administratio committitur, quorumque res possunt a plenissimo jure hypothecarum b teneri. Omnibus e, quae de successioneibus tam ingenuorum, quam libertorum prioribus legibus disposita sunt, in suo robore duraturis, nec aliquam immutationem ex praesentis legis sanctione accepturis: maxime in libertorum d successioneibus: ne videantur ex eo, quod ad e tutelae gravamen non veniunt, successioneis emolumentum amittere. Recitata septies f in novo consistorio Palatii Justiniani. Dat. 3. Kal. Novemb. Decio V. C. Conf. 529.

QUI PETANT & TUTORES VEL CURATORES.

TITULUS XXXI.

De litigatore cum minore.

1. Imp. Antoninus Aug. Chrysantha.

Admone h adolescentem, adversus quem consistere vis, ut i curatores sibi dari postulet, cum quibus secundum juris formam consistas: qui si in petendis his cessabit, potes tu competentem iudicem adire, ut k in dandis curatoribus officio suo fungatur. l. PP. 2. Non. Feb. Messala & Sabino Conf. 215.

De liberto.

2. Idem A. Epaphrodito.

Patroni tui filii si ejus aetatis sunt, ut res eorum per tutores administrari debeant: cura adire Praetorem, & nomina edere, ex quibus tutores constituentur, ne, si cessaveris, obsequii deserti periculum subeas m. PP. 3. Non. Jul. Messala & Sabino Conf. 215.

De matre.

3. Idem A. Atalanta.

In locum tutoris defuncti n, vel in perpetuum relegati, alium dari tutorem filiis o tuis idoneum ex eadem p provincia a iudice competente postula: qui secundum Officium suum utilitatibus eorum providebit. PP. 4. Idem Jul. Lato 2. & Cereale Conf. 216.

De creditore.

4. Idem A. Domnino.

Si filiis debitoris q tui non sunt necessarii, qui tutores sperant, potes & ipse curare, ut accipiant, per quos legitime defendantur. PP. 3. Id. Jul. Lato 2. & Cereale Conf. 216.

De amita.

5. Idem Alexander A. Fuscianus.

Amita r tutores petere filiis fratris sui non prohibetur. APP. 5. Kal. Jul. Maximo 2. & Aliano Conf. 224.

De matre.

6. Idem A. Otacilia.

Matris f pietas instruere te potest, quos tutores filio tuo petere debes. Sed & observare r, ne quid secus quam oportet, in re || filii || tui pupilli agatur.

+ Petendi autem filiis curatores r necessitas matribus imposita non est, cum puberes minores annis viginti quinque ipsi sibi curatores, si res eorum exigit, petere debeant. PP. 10. Kalend. Octob. Juliano 2. & Crispino Conf. 225.

De tutore.

7. Imp. Gordianus A. Dionysio.

Creditor in subsidium tutorum pupillo debitoris sui dari. l. 2. §. 3. ff. eod. l. ult. §. 2. inf. de administr. tutor.

r l. 1. inf. de legitim. her. f. l. 3. sup. eod. l. 8. J. eod. l. 2. §. 1. ff. eod. l. ult. §. 2. J. de administr. tut. l. 2. §. 23. ff. ad Tertulian.

t Tutores a sepetitros filio mater observare cogitur, at non legitimos aut testamentarios, ut notatur in l. matres. 3. inf. ad Tertulian. Cynus in l. ult. §. personis. 2. inf. de admin. tut.

u Mater punitur, si tutorem impuberi non petat, non si curatorem puberi non petat. l. 2. l. 29. ff. ad Tertulian. & in eo magnum discrimen est tutoris & curatoris. De reliquis differeat. v. Cujac. 17. obs. 7.

Admone a eam, quae quondam pupilla tua fuit, cum eam non tantum viripotentem esse, sed etiam nupsisse proponas, ut sibi petat curatorem. Quod si ea petere neglexerit: quo maturius possis b rationem reddere administrationis, adito eo, cujus super ea || re || notio est, petere curatorem non vetaberis. PP. 6. Id. Januar. Gordiano A. & Aviola Conf. 240.

De matre.

8. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Musico.

Cum a matribus c sedulum petendi tutoris officium exigitur, nec fortuiti d casus impedimentis e adscribantur: proponasque procuratorem f, qui ad petendum pupillo tutorem a matre fuerat constitutus, a latronibus interfectum g, petitionem ex necessitate demoratum esse: ab hereditatis successione matrem repelli, cujus h nullum vitium intercessisse afferis, perquam durum est. PP. 5. Id. Mart. Tiberiano & Dione Conf. 291.

De habente tutorem.

9. Idem AA. Asclepiodoto.

Cum iure habenti i tutorem tutor k dari non possit: intelligis l matrem m non officium pietatis in petendo tutore deseruisse, sed iure unitam, merito filio suo tutorem non postulare. S. 3. Non. April. Byzantii, AA. Conf.

De patruo magno.

10. Idem AA. & CC. Prisco.

Nepotibus fratris tui n si eorum mater in petendis tutoribus debito non fungatur officio, petere tutores solenniter potes. S. prid. Kal. Maji, Sirmis, CC. Conf.

De matre.

11. Imp. Zeno A. Dioscoro P. P.

Matres naturalibus o || etiam || filiis ad similitudinem eorum, qui ex iustis ac legitimis nuptiis sunt procreati, petendorum tutorum necessitati subiaceant: nulla p eis ignorantia juris ad evitanda legibus vel sacris Constitutionibus definita, si petitionem tutorum minus curaverint, profutura. Dat. Kal. Sept. Constantinop. Zenone A. 2. Conf. 479.

UBI q PETANTUR TUTORES, VEL CURATORES.

TIT. XXXII.

1. Imp. Antoninus A. Aristobula.

Magistratus ejus civitatis r, unde filii tui originem per conditionem patris ducunt, vel ubi s eorum sunt facultates, tutores vel curatores his quamprimum secundum formam perpetuam dare curabunt. Quod si filii tui neque possident quicquam in provincia ubi morantur, neque inde originem ducunt, restituti r apud patriam suam, & ubi patrimonium habent,

bet, qui nullo vitio laborat. l. 22. J. de pœnis. i l. un. vers. quod tamen. inf. de tutoribus vel curatoribus illustr. l. 9. inf. qui dare tutor. l. 4. inf. in quibus causis tutor. habent. l. 27. ff. de testam. tutel. l. 13. §. 5. ff. de excusat. tutor. §. 5. Instit. de curatoribus.

k curator tamen dari potest. l. 20. in fin. ff. de tutoribus datis.

l quia petitio adversus juris constitutionem fuisset.

m Imputari matri non debet, si tutorem filio tutorem jam habenti non petit.

n Negligente matre, patruus magnus potest petere tutorem dari. facit l. 2. ff. eod.

o Mora priorum & proximorum in petendo tutore proximo adgnato, vel cognato, primis & proximis non nocet. Mater naturalibus liberis, sicuti & legitimis, tutorem petere debet: alias eis non succedit.

p Error juris matrem non excusat, Juris sc. naturalis. l. 2. sup. de in ius vocand.

q 26. ff. 6.

r De pupillo, qui originem paternam habet in una civitate, in alia domicilium, in alia patrimonium: Si quæras, quis iudex sit competens in dando ei tutorem vel curatorem. Sic sentio, Originis & domicilii simul iudicem competentem esse, & originis ira hic vocabulum accipio: ut in l. 17. §. 4. ff. ad municip. domicilii vero, a patre ultro electi, non fortuito delati iudicem præferri iudici originis: multo magis, patrimonii iudici: ut ejus administratio ad omnia bona extendatur, & tamen a rerum pupillarum iudicibus curatores bonis dari, ut quot iudices rerum pupillarum fuerint, totidem curatores possint constitui. ut l. 27. ff. de tutoribus & curatoribus datis. l. 21. §. 2. ff. de excusat. tutor. ad curatores referas. Quid, si datus tutor in loco domicilii, puta Romæ: idem alibi, puta in provincia, bonis pupillaribus curator datus fuerit, eoque præfente provincialium honorum alienatio Romæ facta sit? Iudicium valet, l. 5. §. 12. ff. de reb. eorum, qui sub tut. ut hinc etiam colligas, præfentiam & interventum curatoris bonorum provincialium requiri, quoties de bonorum provincialium alienationibus domicilii in loco agatur. Solent autem in ea re iudices urbani literis uti requisitoriis, de quibus dixi ad l. a di. vo. 15. §. 1. ff. de re iudicata. Ceterum ut decretum de bonis provincialibus distrahendis Romæ fieri possit, hæc tamen solennitatem, apud rerum provincialium iudicem celebrari oportebit.

f Domicilium etiam patrimonii ratione pupillus habet.

g Nota de restituendis patriæ atque origini defunctorum liberis.

dd 3

mora-

a sub. tu debitor, (nam mox sequitur, quo maturius possis rationem reddere) ut in l. 1. & 4. sup. eod. creditor.

b Tutor vel venditor volens reddere rationem administrationis, potest petere a dulto curatorem dari, cui reddatur ratio. facit l. 7. §. 2. vers. permittitur etiam. ff. de minor. adde l. 2. §. 3. ff. qui per. tutor.

c l. 6. sup. eod.

d Fortuiti casus impedimenti non adscribuntur: ut casus fortuitus ei non obicit, qui quantam potuit diligentiam negotio adhibuit, ut l. 2. §. 1. & seq. si quis cautionibus.

e i. e. fortuiti casus inter impedimenta voluntaria non censentur: alias fortuiti casus impedimentum præstant, & quidem excusatione dignum, ut hic. Casus fortuitus superveniens procuratori excusat dominum a contumacia.

f Tutor peti potest per procuratorem. adde l. 2. in fin. ff. eod. l. mutua. 43. §. 1. qui. 3. ff. de procurat.

g Impedimentum superveniens procuratori, ad tutorem petendum missio, matre excusat. Salyc. Diligentiam adhibenti quam adhibere debuit, casus fortuitus non debet obesse. Bald. l. 2. §. 43. ff. ad Tert.

h Puniri non de-

a Huc pertinet
lex 2. §. cod. l. 7.
§. 6. vers. sed si
§. de curatore fu-
rioso. Nov. 22. c.
40. in fin.

b Clarissimarum
personarum ap-
pellatione intel-
liguntur plerum-
que tres senato-
rum, ordines, Il-
lustres, Spectabi-
les & Clarissimi,
ut l. 2. inf. quan-
do mulier. Est e-
nim clarissimo-
rum nomen gene-
rale & speciale,
dixi l. 100. ff. de
verb. sign.

c Illustri Præf. &
ita scriptum in l.
3. C. Theod. de tu-
torib. & curat.

d d. vers. sed si l.
2. in fin. §. quan-
do mulier. Præfe-
cti urbis Princi-
pes erant senatus.
Ceterum hoc pri-
mo capite legis a-
gitur, de tutori-
bus creandis in
urbe, ut & inf. in
fin. in provinciis.

e His fiebat con-
siliium. §. ibi, qui
consilio affuerint,
de quo dixi ad
Ulpian. l. 5. 13.

f Prætor tutela-
ris.

g Libertum judi-
cium hic Baldus
interpretatur ra-
tionibus reddendis non obnoxium:
unde mox
sequitur, exper-
tei damni: & post
remoti a metu.

h Plures tutores
& curatores dari
possunt, unus ubi
sufficere non pot-
est.

i Græcis προπαι-
δευτες & παρο-
δοκτοι dicuntur,
qui ita plures eli-
gantur.

k Idem sit in epi-
scopo creando.
Nov. 123. c. l. 42.
C. de episc. & cle-
ricis. Sic & apud
Cornelium Tacitum
4. Annal.
Patricii tres no-
minabantur, ex quibus unus Flamen
dialis eligebatur. adde l. 23. ff. de
tutoribus datis.

l Ordo hic tutore servatur, eligitur,
confirmatur, decernitur ei administratio:
quem adeo præfice servandum post
Accursum putat Baldus, ut is ordo
nisi servetur, inutilis sit
tutoris datio.

m Hæc lex agit de clarissimis ut & l. 2. inf. de illustribus, qui & nobiles. l. ult. §. 6. vers. sed si
quidam nobilis. inf. de curatore furioso.

n Tutores & curatores clarissimis, hoc est, nobilibus, in urbe sic constituuntur. Si multi
sine testamentarii vel legitimi, ex quocunque ordine senatorio, vel equestri sumuntur ab
illustri Præfeto urbi, qui est Princeps senatus, adhibitis in consilium decem Senatoribus &
prætor tutelari: plures nominantur: deinde unus idoneus pronuntiatur sententia Præfe-
cti urbi: ut ille postea solenniter detur, decernatur, prodatur, inauguratur, confirmetur
auctore Prætor tutelari: atque ita sententia Præfeti præcedit decretum Prætoris. l. ult. §. 7.
de magistr. conveniendis. l. tutores. §. ff. de confirm. tutore.

o l. 5. inf. tit. proxim.

p In provincia clarissimis tutores vel procuratores dantur & nominantur a Præsidibus de-
creto decurionum, & eorum periculo, qui adfuerint.

q Sensus est, Ut si tantum, qui Curie civitatis suæ obstricti non sunt, tutores dentur illu-
strium senatorum liberis impuberibus sui juris.

r De illustrium tutoribus, vel curatoribus.

f Nec enim omnium judicium est tutores dare. v. l. 26. ff. 5. de tutoribus & curatoribus
dati, ab his, qui ius dandi habent. l. 7. in fin. ff. de confirm. tut.

t Subaudi, quibuscunque: alias tamen ab illustribus & clarissimis: de quibus dictum est. ti-
tulo superiore. ad hanc questionem refert l. 1. l. 11. l. 22. ff. hoc titulo.

u d. l. 7. in fin. Novell. 72.

z v. l. 17. ff. de int. datis.

morabuntur, & ibi defensores legitimos sortientur. PP.
Kal. Octob. Lato 2. & Cereale Consil. 216.

DE TUTORIBUS VEL CURATORIBUS ILLUSTRIUM & VEL CLARISSIMA- RUM & PERSONARUM.

TIT. XXXIII.

1. Imp. Valent. Theod. & Arcad. Augusti Proculo
Præfeto urbi.

Illustribus c Præfetus urbi d adhibitis decem e vi-
ris e numero Senatus amplissimi & Prætor f clarissi-
mo viro, qui tutelaribus cognationibus præfideat, tu-
tores || curatoresve || ex quolibet ordine idoneos faciat
retentari: & sane id libero g iudicio, expertesque damni
constituent judicantes. Et h si in regendis pupillaribus
substantiis singuli creandorum pares esse non possunt, plu-
res i ad hoc || secundum veteres leges || conveniet advo-
cari: ut k quem cœtus ille administrandis negotiis pu-
pillorum dignissimum iudicabit, sola sententia obtineat
Præfecturæ, || super cujus nomine solennitate servata post-
ea l per Prætorum interponatur decretum: || Itaque hoc
modo remoti a metu, qui consilio affuerint, permanebunt.
& parvulis adultisque Clarissimis m iusta defensio sub
hac Prudentium deliberatione perveniet.

† Quod n tamen circa eorum personas censuisse nos
palam est, quibus o neque testamentarii defensores, ne-
que legitimi, vita, ætate, facultatibus suppetunt: Nam
ubi forte huiusmodi homines offeruntur, si nihil ad de-
fensionem suis privilegiis comparabunt, ut teneri possint,
jure præscribimus.

† Ceterum alia quæ in causis minorum antiquis legi-
bus cauta sunt, manere inemerata decernimus.

† In provinciis p autem Curiales in nominandis tuto-
ribus & curatoribus clarissimarum personarum exhibeant
debitam cautionem, & discriminis sui memores cogno-
scant indemnitati minorum obnoxias etiam suas deinceps
esse facultates. Dat. 3. Kal. Januar. Mediolani, Timasio &
Promoto Consil. 389.

Occupati circa majora, non vocantur ad minora. Bald.

2. Imp. Valentinian. Theod. & Arcad. Augusti Aure-
liano Præfeto urbi.

Generali lege prospectum est, ne q qui ad illustrium &
Senatorum tutelam curialibus occupati necessitatibus
vocentur. Dat. 8. Kal. Aug. Theodosio A. 3. & Abundan-
tio Consil. 393.

QUI DARE & TUTORES VEL CURA- TORES POSSUNT, ET QUIDA- RI & NON POSSUNT.

TIT. XXXIV.

De status controversiam passo.

1. Imp. Alexander A. Amphibulo.

Cum tibi in ea ætate constituto, ut si de statu x || tuo ||
constaret, per tutores sive curatores negotia tua ad-

ministrari deberent, libertatis controversiam fieri alle-
ges: non || ideo || oportuit impediri, quo magis a liberali
causa ordinata, quia interim pro libero habebaris, curator
tibi daretur, per quem defendi causa tua potest. PP. Kal.
Nov. Alexandro A. Consil. 223.

De marito.

2. Idem A. Artemisia.

Maritus b, etsi rebus uxoris suæ debet affectionem, ta-
men curator ei c creari non potest d. PP. Kal. Julii,
Fusco 2. & Dextro Consil. 226.

De cæco.

3. Imp. Philippus A. Dolenti.

Luminibus e captum curatorem haberi debere fal-
so tibi persuasum est. PP. 13. Kal. August. Peregrino,
& Amiliano Consil. 245.

De milite.

4. Idem A. Emerito.

Militia f armata muneribus occupatus, neque si legi-
timus sit, neque si ex testamento datus fuerit, nec a-
lio modo, etsi voluerit, tutor vel curator fieri potest: sed
si errore ductus, res administraverit; negotiorum g ge-
storum actione convenitur. PP. 10. Kalend. August. Pe-
regrino & Amiliano Consil. 245.

De eo, qui dantis iurisdictioni subiectus non est.

5. Imp. Diocletianus & Max. AA. & CC. Ami-
liana.

Neque a Præfide alterius h provinciæ, neque || a || ma-
gistratibus municipalibus tutorem ortum ex alia civi-
tate, nec domicilium, ubi nominatur, habentem, jure da-
ri posse ab eo, cujus iurisdictioni subiectus non est, certissi-
mi juris est. Neque cessatio injuncti perperam i officii,
ad periculum ejus pertinet. S. 12. Kal. Maji, AA. Consil.

De negligentia matris.

6. Idem AA. & CC. Leontio.

Quod dicis, matrem k filiis tutores nolle petere, super
hac re adi Præfide provincie: qui si eam neglexisse
perspexerit, etiam ipse magistratus dare tutores, vel no-
mina l mittere, ut ab ipso decreto tribui possint, jure non
prohibetur. PP. 2. Kal. Maji, AA. Consil.

De servo.

7. Idem AA. & CC. Rufo.

In servili m conditione constitutum tutorem || vel cu-
ratorem || a Præfide n dari non posse, nullam habet
juri dubitationem. S. 2. Non Jul. Philippopoli, AA.
Consil.

De creditore pupilli.

8. Idem AA. & CC. Evelpisto.

Creditorem o debitoribus p tutorem datum, non
tantum petitionem non amittere, sed etiam ipsum
sibi posseolvere q, non ambigitur. PP. 5. Non. Jul.
CC. Consil.

gistratus ex vicinis civitatibus honestissimum quemque inquirere, & nomen Præfidi provin-
ciæ mittere, non ipsum dandi arbitrium vindicare. l. 6. inf. cod. l. 24. ff. de tutoribus &
curatoribus dat. Interdum etiam non municeps dari potest. l. 10. ff. de tutelis. Fallit etiam
lex nostra in testamentario tutore. Possimus enim alienæ civitatis civem liberis tutorem
dare l. 32. ff. de testament. tut. quanquam & eo casu tutore dato competit excusatio. l. 11.
inf. de excusat. tutor.

i l. 1. sup. de testam. tut. l. 8. ff. de fideiuss. tut.

k dixi ad l. 3. l. 6. l. 8. inf. qui petant. tut. l. 2. §. 23. ff. ad Tertyll.

l v. l. 24. ff. de tutoribus datis.

m Servus non potest dari a iudice tutor vel curator. Synops. d. tit. cap. 33.

n nam a testatore potest. §. 1. Inst. qui test. dar. tut. poss.

o Olim creditor debitori tutor dari poterat, ut hic. l. 7. inf. de excusat. tut. l. 78. §. 1. ff.
de contrah. empr. l. 5. §. 5. ff. de administ. tutor. ut & is, qui licet habebat cum pupillo vel
adolescente, nisi lis esset de omnibus bonis, vel maxima parte, vel de statu. l. 6. §. 8. l. 20.
l. 21. ff. de excusat. tut. §. 4. Inst. de excusat. tut. Hodie huiusmodi personæ non modo
exculantur, sed etiam remouentur, Nov. 72. c. 1. nisi sit mater vel avis, Nov. 94. etiam si
post susceptam administrationem adquirent obligationem adversus pupillum. Quo nomi-
ne intellige non permitti tutoribus vel curatoribus testionis jure obligationes in pupillum
adquirere, uti olim licuit. l. 12. ff. de rebus eorum, qui sub. tut. dict. Nov. 72. In Gallia cre-
ditor vel debitor conditionem suam evulgare non cogitur, si a testatore tutor datus fuerit;
& ita iudicatum a Gratianopolitano Senatu anno 1461. Febr. 6. refert Buguonius in legibus
aerogatis.

p Debitor potest etiam tutor esse pupilli creditoris. l. 5. §. 4. ff. de administ. tut.

q d. l. 9. §. 5.

a id est, quomi-
nus: Cujacius ita
interpretatur, uti
scripsi ad l. 7. ff.
pro emptore.

b De tutela for-
minarum dictum
est alias in l. 3. su-
pra de legitim.
tut. & ad Ulp. 11.
§. 11. adde Cujac.
7. obs. 11. adde
quoddam ex l. 2. §.
de procuratorib.

c l. 4. §. de excu-
sat. tutor. §. 19.
Inst. de excuf.
tutor. puta furio-
sa. l. 14. ff. de cu-
ratoribus furio-
so.

d quia si vir ma-
le gereret, tacite
mulier ei negli-
gentiam remitte-
ret.

e Oculo utroque
orbatus curator
esse non potest. l.
un. §. qui morbo.
uno potest. l. 9. §.
de excuf. tut.

f Miles armata
militia neque tu-
tor, neque cura-
tor dari potest. §.
14. Inst. de excusa-
tionib. ac de l. 8.
ff. de excusat. tu-
tor. procurator. l.
31. §. de locato. l.
13. l. 8. §. de lega-
tu. §. Harmon. 11.
§. 30. Quid, si e-
rrore ductus res
administraverit?
negotiorum ge-
storum actione
convenitur. Sy-
nops. Basil. 37. tit.
7. ex tit. 5. cap. 53.

g Pro tutore, qui
negotia gessit et-
iam negotiorum
gestorum actione
conveniri potest.
Paul. 1. sent. 4. §.
ult. l. 1. in fin. §.
de testam. tut. l. 6.
sup. de negot. l. 3.
§. 10. ff. de nego-
tiu.

h In tutore dan-
do, magistratum
servare oportet
fines territorii &
iurisdictionis suæ
l. 3. ff. de tutoribus
dat. l. 3. §. qui pe-
tant tutores. Si ta-
men defuerint
idonei, potest ma-

De

De creditore vel debitore ejus, qui in curatione est.

In auth. ut hi, qui obl. se hab. perh. §. sed & si quis. col. 6. tit. 1. al. 2. Nov. 72. c. 2.

Minoris a debitor b, vel is cui minor tenetur c, aut qui minoris res tenet, a curatione prohibetur. Nam & a te curator d, si minoris creditor efficiatur, non sine adjuncto curatore administrabit. Hoc autem ab initio vel probet, vel jure se credere minorem obligatum, vel res ejus habere. Nam si taceat, actionis sustinebit iacturam. Item si debitor taceat: nec redhibitione, nec alia tempore curationis solutione juvabitur. Sed si actionis cessionem e adversus minorem suscipiat, nec post curam quidem depositam ea permittitur uti: nec is qui cesserit, agere debet: cum in legem commiserit, licet cessio pro justis causis facta sit, sed minor lucrabitur. His valentibus in omni cura prodigiorum sorte, aut furiosorum, aut dementium, & omnium quas introducunt leges.

De tutorem habente.

9. Idem AA. & CC. Maximiano.

Si sororis tuæ filius tutore legitimo patruo constituto, nec ullo excusato privilegio, tutor datus es: cum habenti f tutorem litem dari jura prohibeant: necessitatem administrationis ad eum pertinere, nec te datione teneri, non ambigitur. S. 3. Kal. Feb. Sirmii, CC. Conf.

De habente curatorem.

10. Idem Augusti, & CC. Florentino.
|| militi || g.

Curatorem b habenti neque adjungi nisi i causa cognita, neque in locum ejus alium substitui, nisi ante priore remoto, ambigui juris non est: te quoque abfuturum k, damni quod in medio tempore negotiis pupillaribus contigit, esse succedaneum: cum actorem periculo l tuo constituere debueras: nec jure Magistratum in absentia tua alium creasse, certum est. PP. 3. Kal. April. Cæs. Conf.

De litibus.

11. Imp. Constant. m A. & Constantin. Cæs. ad Bas-
sum Praefectum urbi.

In universis n litibus o placet non prius puberem justam habere personam, nisi interposito decreto, aut administrandi patrimonii gratia, aut p in litem fuerit curator datus: ut juxta praecedentia nostrae pietatis statuta legitime initiatae litis agitata in judiciis controversia finiatur. Dat. 3. Id. Octob. Aquileja, Constant. A. & Licinio Conf. 312.

12. Imp. Valentinianus, Gratian. & Theod. Augusti
Eutropio.

Curator adolescenti ordinatus, post inchoatam litem non potest sub q preextu specialis curatoris a se nominati aut litem contestatam deferere, aut ab administratione se subtrahere. Dat. 4. Kalend. Octobr. Constantinop. Eucherio & Syagrio Conf. 381.

De Principis colono aliisque privilegium habentibus.

13. Imp. Honor. & Theod. AA. Monaxio
Praefecto urbi.

NE Magistratum ulterius procedat licentia: plenius designamus, ne patrimoniale r colonum sive alium, qui privilegio f ab hac nuncupatione defenditur, tutelae munus adstringat officium. Dat. * Honorio 8. & Theodosio 3. AA. Conf. 409.

QUANDO MULIER TUTELAE OFFICIO FUNGI POTEST.

ff. de tutel. in locum absentis ex alia causa, neque tutor, neque curator datur. l. 11. ff. de tutoribus & curatoribus datis, quatenus in ea fuerit, id est, abfuerit. v. Cujac. d. loco.

l. v. l. un. §. de actore & tutore.

m Constantinus l. 1. C. Theod. de tutoribus & curatoribus creand.

n Excepta momentaria possessione. l. ult. sup. qui legitim. personam.

o Minor datur curator ad lites, alioquin legitimam personam in judicio standi non sufficit. p l. 4. §. si advers. rem jud. l. 2. §. qui legitim. person. l. 45. in fin. ff. de re judicata.

q Generalis curator a lite desistere propter specialem curatorem datum ad lites non debet. Bart.

r Principis colonus, vel alius privilegiatus tutor dari non potest. vide l. 8. inf. de excusat. tutor.

s Ut miles. l. 4. sup. cod.

t Novell. 94. Nov. 118. c. 5. hoc autem adjectum videtur, quoniam ipsae mulieres olim perpetua tutela aut potestate viri continebantur. dixi ad leges XII. tabul.

TIT. XXXV.

Mulier de jure communi non potest tutela officio fungi. Salyc.

1. Imp. Alexander A. Otaciliae

Tutelam administrare virile a munus est b, & ultra sexum foeminae infirmitatis tale officium est. PP. 10. Kalend. Octobr. Juliano 2. & Crispino Conf. 225.

2. Imp. Valentinianus, Theod. & Arcad. AAA.

Tatiano P. P.

Matres c quæ amissis viris tutelam administrandorum negotiorum in liberos postulant, priusquam confirmatio officii talis in eas jure eveniat, fateantur actis sacramento praestito d, || ad alias nuptias se non venire.

† Sane in optione hujusmodi nulla cogatur, sed libera in conditiones, quas praestituerint, voluntate descendat: nam si malunt alia optare matrimonia, tutelam administrare non debent.

† Sed ne sit facilis in eas post tutelam jure susceptam irruptio, bona ejus primitus, qui tutelam gerentis affectaverit nuptias, in obligationem e venire, & teneri obnoxia rationibus parvulorum praecipimus: ne quid incuria, ne quid fraude depereat.

† His illud adjungimus, ut mulier, si ætate major est, tunc demum petendæ tutelae jus habeat, cum tutor || vel testamentarius vel || legitimus f defuerit, vel privilegio a tutela excusetur, vel suspecti genere summoveatur, vel ne suis quidem pro animi aut corporis valetudine administrandis facultatibus idoneus inveniat.

† Quod si foeminae tutelae refugerint, & praoptaverint nuptias: tunc demum Vir Ilustri Praefectus urbi g, accito Praetore, qui impertiendis tutoribus praesidet, sive iudices, qui in provinciis jura restitunt, de alio ordine per inquisitionem dari minoribus defensores jubebunt. Dat. 12. Kal. Febr. Mediolani, Valentiniano A. 4. & Neothero Conf. 390.

In auth. de hered. ab intest. §. ex his. col. 9. tit. 1. Nov. 118. c. 5.

Matri h & avia i secundum k ordinem tutelam l etiam ante agnatos subire permittimus, si in inter gesta nuptiis alius & SC. Vellejani auxilio renuntiaverit: solis testamentariis tutoribus, eas praecedentibus, legitimis n & dativis postpositis. Defuncti namque voluntatem praeponi volumus. Praeter has autem aliis mulieribus interdiximus officium tutelae subire.

In authent. ut sine prohib. mat. debit. §. propterea igitur. col. 7. tit. 6. al. 4. Nov. 94. c. 2.

Sacramentum quidem non o exigitur, sed contractis secundis nuptiis expelli eam a tutela convenit: salva minoribus omni alia (prout juris est) cautela.

In authent. col. & conf. ut supra.

Ad hac & si debitum inter ipsam & filios quoquomodo vertitur, tutela materna non ideo minus admittitur, debito p in sua natura durante. Potest etiam mater naturalium filiorum tutelam agere, omnia q agens quaecunque in legitimis definita sunt filius.

3. Imp. Justinianus A. Juliano Praef. Praet.

Si pater secundum nostram Constitutionem naturalibus r liberis in his rebus, quæ ab eo in eos profectæ sunt, tutorem non reliquerit, mater autem voluerit, eorum (sive masculi sint, sive foeminae) subire tutelam, ad exemplum legitimæ sobolis liceat ei hoc facere, quatenus actis sub competenti iudice intervenientibus, juramentum antea praestet, quod ad nuptias non perveniat, sed pudicitiam suam intactam conservet: & renunciet f Senatusconsulti Vellejani praesidio, omnique t alio legi

verum novo jure secundis nuptiis renunciare non coguntur: cum tacite ipsi secundis nuptiis a tutela removeantur. Auth. prox.

n Derogatur legi 2. v. ff. Hu illud ibi: vel legitimi defuerint. §. cod.

o Derogatur legi 2. in pr. ibi: Sacramento praestito. §. cod. & Nov. 22. c. 40.

p Exceptio ad l. 8. sup. tit. prox.

q Puta ut inventarium faciat. l. 24. §. de administ. tut.

r Naturalibus etiam liberis matres possunt esse tutrices. l. ult. inf. de confirmando tutore. Novell. 89.

s Mater tutelam liberorum adfectans, renunciare Vellejano cogitur. Nov. 118. cap. 5. In Gallia locum id non habet: & ita placito Senatus Burdegalensis decretum, anno 1521. Julii 26. ut Bugnonius in legibus abrogatis refert.

t Renunciationem quæ sit omni legum auxilio & juri introductam in favorem sexus

a l. 16. ff. de tutel. l. 11.

b Regula est generalis, quæ exceptiones admittit: olim ita usitata, ut vel a iudice, l. 21. ff. de tutoribus datis, vel patris testamento matri liberorum tutela inutiliter mandaretur. l. 26. ff. de test. tut.

c Nov. 94. cap. 1. Hodie extensum, id est, ad avias. Authent. Matri & avia. infra.

d Hodie remissum hoc est. Authent. Sacramentum. infra.

e Mater si contra jurisjurandi fidem iterum nubuit, non redditis rationibus, nec petito alio tutore, filii habent tacitam hypothecam, tam in vietricum, quam in matris bonis. add. l. 5. §. 1. in quibus causis pignus vel hypotheca tacite contrahitur.

f Id hodie abrogatur: praefertur enim matres & avia tutoribus datis & legitimis. Auth. matri & avia. infra.

g l. 1. §. de tut. illust.

h Tutelam filiorum matres sine ullo impedimento gerere possunt, verum simul atque ad secundas nuptias transierint, pelluntur a tutela. §. Harm. 11. §. 54.

i Ampliatur lex 2. in princ. sup. cod. ad avias.

k Mater praefertur avia in tutela liberorum administranda, ut pote propinquior.

l In tutela liberorum gerenda mater praefertur quibuscunque agnatis liberorum.

m Tutelam liberorum gerere matri & avia licet, dum SC. Vellejano & secundis nuptiis renuntiant, ut hic l. Harm. 1. §. 27.

observa: ea re-
nunciatio mul-
ieres rediguntur
ad iure commu-
nia masculorum,
nec habent ali-
quod beneficium
in praeiudicium
pupillorum.
Quid, si talis re-
nunciatio fuerit
omissa? Baldus
in Auth. Matris
et aviae. §. negat
valere decretum
interpositum su-
per tutela matris
et aviae, nec eas
praesumi renun-
ciasse, ideoque
juvari iuris igno-
rantia. l. ult. §. de
iuris et facti.
quod paulo vide-
tur durius. Re-
quiores existimq;
quibus id placet:
Mulieres tutelam
suscepit tacite
videri supradic-
tis iuribus re-
nunciasse: sed &
ea omnia praesi-
tisse, quibus ad
tutelam perveni-
tur. facit l. 77. ff.
de acquir. hered.
l. 30. ff. de verb.
oblig. Adde Ro-
landus a Valle l.
1. c. 13. n. 6. et
seqq. ad 22. a
multis existima-
ri, ex clausula
(qua videlicet
renunciamus o-
mnibus iuris legum-
que auxilio) vi-
deri renunci-
atum, l. 6. et 12. ff. de
transact. de non
visis & cognitis
verbis testamenti
(quam tamen o-
pinationem non
probat, n. 26.) ad
hanc beneficio iu-
ris municipalis,
item beneficio ne
in solidum con-
veniantur, bene-
ficio inventarii,
cedendarum, ex-
cussionis, ordi-
nis, divisionis,
beneficio non ab-
strahendi de do-
mo, revocandae
donationis, ob
non factam infu-
nationem, beneficio non incarcerationi, simulationis. Ad hanc tolli purga-
tionem morae, conductori denegari remissionem occasione belli supervenientis. Denique
his & similibus renunciatum videri.

**IN A QUIBUS b CASIBUS c TUTOREM d
VEL CURATOREM e HABENTI TUTOR
VEL CURATOR DARI POTEST.**

TIT. XXXVI.

De absentia & reversione tutoris.

1. Imp. Antoninus A. Tiberiano & Rufo.

SI in f locum ejus tutoris ad tempus dati estis, qui rei-
publicae g causa aberat, isque jam finito munere,
quod ei in iunctum est, abesse desit b: quin ad ejus
officium curamque pertineant negotia pupillae, am-
bigere non debetis. Sed consultus feceritis, si Praesidem
provinciae virum clarissimum adieritis, ut is administratio-
nem tutelae compellatur. PP. 8. Kal. August. Antoni-
no A. 4. & Balbino Conf. 214.

De curatore dato impuberi.

2. Imp. Alexander A. Valentiniano.

POTUIT quidem & debuit competens iudex in locum ex-
cusati i tutoris, licet pupillus alios quoscunque ha-
beret tutores, curatorem k dare. Quamvis autem cu-
rator cum aliis in locum excusati tutoris substitutus sis:
tamen periculo administrationis ultra pubertatis l teni-
pora non adstringeris. PP. 5. Id. Jun. Modesto & Pro-
bo Conf. 229.

De curatore tutori adjungendo.

3. Idem A. Hylae.

PROPTER m late diffusum, i. e. in diversis locis consti-
tutum patrimonium, vel quod solus administrationi
non sufficiens, an tibi tutelam administranti adjungi ali-
quos curatores oporteat, Praeses provinciae, si te non
sufficientem deprehenderit, aestimabit. PP. 8. Id. De-
cemb. Pompeiano & Peligno Conf. 232.

De tutore suspecto, vel excusato, vel defuncto, vel relegato.

4. Imp. Valerianus & Gallienus, AA. Euplojo.

Licet tutorem n habenti tutor dari non potest o:
tamen certis p ex causis alius idoneus substitui
potest. Ad hanc tolli purga-
tionem morae, conductori denegari remissionem occasione belli supervenientis. Denique
his & similibus renunciatum videri.

a Tutorem habenti cur non omnibus casibus tutor dari possit, dicam j. eod.
b Dic, in locum absentis Reipub. causa, l. 1. j. eod. excusati, l. 2. j. eod. suspecti, remoti,
defuncti, relegati. l. 4. j. eod.
c Causis, tutorem habenti tutor vel curator dari potest. ut l. 4. j. eod.
d l. 1. l. 2. & l. 4. j. eod. l. 9. supra qui petant tutor. l. 9. qui dare tutor.
e l. 3. & l. 5. j. eod. l. 10. infra qui dare. l. 20. in fin. ff. de tutorib. datis.
f In locum absentis reipublicae causa, licet is tutor esse non debeat, alius tutor dari potest,
hanc lex exceptio est ad l. 4. j. eod.
g l. 12. ff. de tutel. l. 15. in fin. ff. de tutoribus datis ab his. l. 3. §. 10. ff. de suspectis. l. 4.
de excusationib. l. 9. ff. de tut. & rationib. distraben.
h Curator in locum datus absentis, eo reverso, seu finita absentia deponit officium. facit
l. 14. §. 1. ff. de tutel.
i In locum tutoris excusati, potest curator dari. l. 4. in fin. j. eod. l. 11. §. 1. l. 28. ff. de te-
stam. tut. Ulp. 11. §. 23. & hac vox exceptio est ad legem 4. j. eod.
k Imo tutorem ex SC. dare oportuit. l. si quis sub condicione. 11. ff. de testam. tut. Dic
curatorem hinc iustar esse tutoris: cum ultra pubertatem non daretur hac lege. Unde tutela
five protutela eum teneri quidam existimabant. l. 3. j. arbit. tutela
l. 1. j. quando tutores vel curatores. l. 25. ff. de tutoribus datis. Inf. quibus modis tutela
finitur in princip.
m Propter diffusum patrimonium, tutori curator adjungi potest.
Hanc lex exceptio est ad l. 4. j. eod. l. 11. in fin. j. de excusat. tut.
n l. 9. §. 8. qui petant tutores. l. 9. §. qui dare tut. Paul. 4. sent. 13. §. 3.
o Curatorem habenti potest. l. 20. in fin. ff. de tut. & curat. datis. Cur tam varie? An
quia datio tutoris est ex inquisitione atque decreto, actus autem legitimi semel peragun-
tur, nec iterantur? An quod pupillus in tutoris potestate sit, & nemo possit in duorum pote-
state esse, ita ut sit potestas cujusque in solidum, nisi pro uno habeantur, ut cum sunt conjun-
ctim dati duo, pluresve. curatoris autem nulla sit potestas in personam?

p Tutorem habenti certis ex causis alius substitui a iudice potest: puta in locum absentis
reipublicae causa, l. 1. excusati propter diffusum patrimonium, l. 2. §. 8. eod. rerum alia-
rum, l. 21. in fin. ff. de excusat. tutor. in locum furdi, muti, furiosi. l. 17. ff. de tutel. adde
casum legis 15. ff. de tutel. & alium ex l. 17. in fin. ff. de appellacionibus.

sententia competentis iudicis solet in locum suspecti a,
qui convictus ac remotus b est, & in locum excusati c,
vel defuncti d vel relegati e tutoris. PP. Id. Mart. Se-
culare 2. & Donato Conf. 261.

De tutore curatori adjuncto.

5. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Zenoni.

Cum ob augmentum f facultatum curatores adjungi g
soleant, non prius dati tutores || ab || administratione
eorum liberantur. Sane si is, qui administravit, tempo-
re finita tutelae fuit solvendo h: secuti temporis pericu-
lum ad te pertinere non i potuisse, manifestum est. Dat.
3. Kal. April. CC. Conf.

**DE ADMINISTRATIONE k TUTORUM,
VEL CURATORUM, ET l PECUNIA PU-
PILLARI FOENERANDA, VEL DE-
PONENDA.**

TIT. XXXVII.

De pecunia pupilli vel minoris.

In auth. ut hi, qui oblig. se hab. §. quoniam. col. 6. Tit.
1. al. 2. Nov. 72. c. 6.

NOVISSE m cautum est, a curatore pecuniam pupil-
larem non esse sanerandam: Quod si fecerit, mutui
jacebit periculo: nisi mobilis sit ejus substantia, cujus
cura administratur: tunc enim curator illud solum
mutuare cogatur, quod ad dispensationem sufficit adolescentis,
ejusque rebus: quod vero plus est, caute recondatur: vel nisi
ex necessitate hoc fecerit, veluti propter expensas in pupillum
faciendas.

Curatorem non teneri pro tutoribus praecedentibus.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Modesto.

FRUSTRATIMES administrare res adolescentis, cujus cu-
rator es, ne ex hoc aliquis existimet commune
periculum prioris temporis te recepisse, sed ea quae agen-
da putas, age: & (quod magis interest n omnium par-
tium) iusta, ut iudex inter o te, & tutores datus p,
quam primum partibus suis fungatur. PP. 12. Kal. O-
ctob. Albino & Aemiliano Conf. 207.

Curatorem administratione durante, collega non conveniri.

2. Idem Augusti Timoni & Elpidophoro.

ADVERSUS curatorem adolescentis, cui collega q dati
estis, quamdiu administratio communis durat, ex-
erceri iudicium non potest. PP. 2. Kal. Maji, Apro & Ma-
ximo Conf. 208.

De sumptibus.

3. Imp. Antoninus A. Eumoso.

SUMPTUS r in pupillum tuum necessario s, & ex iustis ho-
neis que causis iudici, qui super ea re cogniturus
est, si probabuntur t || facti || accepto ferentur: etiamli u
Pratoris decretum de dandis eis non sit interpositum. Id
namque quod x a tutoribus five curatoribus bona fide
erogatur, potius iustitia y quam aliena auctoritate firma-
tur. 14. Kal. Septemb. Duobus & Aspriis Conf. 213.

De liberto tutore.

4. Idem A. Procula.

Nisi eam pecuniam, quam constiterit libertum z
paternum tutorem filiae tuae rationi ejus debere,
vel depoluerit a, vel in praediorum comparationem
converterit, remittitur ad Praefectum urbi, secundum
ea, quae constituta sunt, arbitrio ejus puniendus. PP.
12. Kal. Octobr. Antonino A. 4. & Balbino Conf. 214.

p Datos. q Plures cum tutelam gerunt, alter in alterum non agit, ut unius veralis ad-
ministrationis ratio reddatur. l. 12. l. 18. l. 32. in fin. ff. eod. Pro universalis curatione non
potest agi: nisi finito officio. Bal. v. Cujac. 17. obs. 7. in fin.
r l. 33. in fin. ff. eod. Potestne tutor salarium exigere? potest d. l. 33. in fin. vide
VVurms. 1. praet. 38. obs. 11.

f Puta in alimenta. l. 2. j. de aliment. pupil.

t Probare sumptus debet is, qui sumptus se fecisse ait. facit l. si quis pro redemptione. 36.
j. de donat. l. 1. §. 3. ff. de tutela & rat. distr.

u nam exped t quodcumque non interponi. d. l. 2.

x Naturali iustitia quod confirmatur, non eget alia confirmatione. Bald.

y Probatione alia non indigent, quae naturali iustitia confirmantur. l. 3. §. 7. ff. de condit. causa data. l. 13. §. 7. ff. de excusat. tutorum.

z l. 10. inf. eod.

a Tutor debitor pupilli, pecuniam debitam pupillo deponere debet ad praediorum compa-
rationem. Minus est depoluisse, quam comparasse, alterutrum tamen exigitur ut hic: adde
l. 5. §. 4. ff. eod.

De

a Vide l. ult. §. 10.
j. de curatore su-
prio.

b l. 2. §. eod.

c l. 11. §. 1. ff. de te-
stam. tutela.

d l. 3. §. qui pe-
tant tutores.

e Relegatio ex-
cusationis spe-
cies. d. l. 3. l. 11. in
fin. l. 3. §. 9. ff. de
legitim. tutorib.
Cuj. emendavit
deportati: nisi
forte vox Relega-
ti hinc accipienda
sit pro Deportati,
Cujac. ad l. 8. §. 9.
et c. ff. de excusat.
tutor. ab ea ta-
men emendatione
discedit. adde
Paul. 2. sent. 25.
§. 8.

f Propter auctas
pupilli facultates
tutori curator so-
let adjungi. l. 9.
in fin. ff. de admi-
nist. tutor.
g Alius licet tu-
tor adjungitur,
prior non libera-
tur.
h l. 39. §. 16. ff.
de administ. tut.
i Cur ita? collige
ex l. 1. in fin. j.
de divid. tut.

k 26 ff. 7. & 3. c.
Theod. 19. Nov. 72.
c. 6. & 7.

l Tutorum admi-
nistrationis par-
tes sunt hae: in-
ventarium face-
re: pecuniam o-
rtiofam ad pra-
diorum rustico-
rum emptiorem
deponere: si pra-
dia nulla occur-
runt emenda, for-
nerari: ceteras
res diligenter cu-
stodire: in iudi-
ciis pupillos suos
& adultos defen-
dere.

m i. e. ex Novell.
72. c. 6.

n adde l. cum Sei-
chus. 29. ff. de so-
lus.

o Curator adulti
pro tutoribus an-
tecedentibus non
tenetur, nisi ne-
gligentia in exi-
gendo possit ei
imputari. vide
j. quando ex fa-
cto tutoris.

De tutoribus condemnatis.

5. Idem Augustus Rufino.

Frustra tutores quondam adolescentium, quorum curam administras; iudicium facere detrectant, cum exacta pecunia possit auctoritate Prædis in depositi causam haberi. PP. Kal. Jun. Lato 2. & Cereale Coss. 216.

De calumpniis actionibus non intentandis.

6. Imp. Alexander A. Pacionio.

Non est ignotum, tutores vel curatores adolescentium, si nomine pupillorum vel adultorum scientes calumpniosas b intendant actiones, eo nomine condemnari oportere: ne sub præte tu e nominis eorum propter suas simultates secure d lites suas exercere possent existiment e. PP. 6. Id. Maji, Maximo 2. & Aeliano Coss. 224.

De forma alienandi testamento data.

7. Idem Augustus Valerio.

Tutela pupillorum tuorum sic administrare debes, ne adificium, quod his relictum est, contra formam f alienandi testamenti datam vendas. PP. 6. Id. Jul. Maximo 2. & Aeliano Coss. 224.

De curatore, qui non administravit.

8. Idem Augustus Aprili.

Et si scisses g te curatorem datum nec administrasses: ceteris curatoribus, & administrationem peragentibus, & sufficientibus b damno præstando, contra te actio dari non potest. Sin i autem nescisses k te curatorem datum, etiam si solvendo ceteri non sint, damni periculum ad te non redundat. PP. 7. Kal. Decemb. Alexandro A. 3. & Dione Coss. 230.

De dote constituenda.

9. Idem Augustus Inclitæ.

Si curatores habes, hique dotare l te bonis tuis m cessant: adito Præside provinciæ impetrabis, ut quod moderatum n est honestæ personæ, præstare cogantur. PP. 17. Kal. Maji, Agricola & Clementino Coss. 231.

De liberto curatore.

10. Idem Augustus Rufinæ.

Si liberti o ejusdemque curatoris culpa, vel fraude ratio vestra laxa sit: sarciri damnum ab eo, qui dedit, Præses provinciæ curabit: Non dubitaturus etiam gravio-rem executionem adhibere, si quid tam aperta fraude commissum est, ut puniendum in liberto crimen deprehendatur. PP. 2. Kal. Aug. Agricola & Clementino Coss. 231.

De tutore, qui non appellavit, vel appellationem non prosecutus est.

11. Imp. Gordianus Augustus Cæcilio.

Si bonam p causam ea, cujus tutor es, habuit, & adversus latam sententiam non q appellasti, seu post appellationem provocationis solennia implere cessaveris: tutela iudicio indemnitate pupillæ præstare debes. PP. Id. August. Gordiano A. & Aviola Coss. 240.

De fraude tutorum, de negligentia curatorum, de scemina minore vixitiquinque annis.

12. Idem Augustus Octavianæ.

De his, quæ in fraudem administrationis a tutore gesta, vel negligenter acta a curatoribus eorum, quibus successisti, allegas, agere debes: si modo annos legitimæ ætatis implesti. Neque enim ignoras non r multum patrocinari fecunditatem liberorum foeminis ad rerum suarum administrationem, si intra ætatem legitimam sint constitutæ. PP. 3. Non. Octobr. Gordiano A. 2. & Pompeiano Coss. 242.

De fraude tutorum, de negligentia curatorum, de scemina minore vixitiquinque annis.

Dotare de suis & propriis bonis curator adultam non cogitur.

d. l. 43. l. 6. ff. de jure dot. l. 22. §. 4. ff. ad Trebell.

Libertus male administrans removetur a tutela, eaque privatur. l. 4. §. eod.

Cui contraria est calumpniola & supervacanea. l. 6. sup. eod.

Tutor in bona causa cogitur appellare & appellationem prosecui, alioquin lites nomine tenetur. Est enim officium tutoris utilia non prætermittere, inutilia non admittere. l. 27. sup. de episcop. audientia.

Defectus ætatis non suppletur numero liberorum. l. 2. sup. de in integr. restit. l. 1. in fin. sup. qui & adversus quos. l. 2. ff. de minor.

Satisfactio de rato.

13. Idem Augustus Longino.

Tutores debita pupillaria, seu deposita reposcentes, ad satisfactionem a compelli non posse, manifestum est. PP. 8. Kalend. Maji, Arianio & Pappo Coss. 244.

De rationibus reddendis.

14. Imp. Philippus Augustus & Philippus C. Clementi.

Rationes b curæ c administratæ ante impletum quintum & vicesimum annum durante d officio polci jure non posse, manifestum est e. PP. Prid. Non. Aug. Philippo A. 2. & Titiano Coss. 249.

De eo, qui signavit ut curator.

15. Imp. Diocletian. & Maximian. AA. Licinio.

Si non subscripsisti f quasi fidejussor: frustra vereris, ne ex ea intercessione, qua signasti, ut curator g, olim liberatus (ut affirmas) sententia Prædis, ex officio curatoris conveniri possis. PP. Prid. Non. Mart. Diocletiano 3. & Maximiano AA. Coss. 287.

De alienatione rerum pupillarum.

16. Idem AA. & CC. Proculo.

Non omni b titulo res pupilli potestatem alienandi i neutores habent: sed administrationis tantum causa distrahentes, quæ eis venundare licet, justam causam k possidendi comparantibus præstant. Cum itaque donandi l nulla m ratione res eorum, quorum administrant negotia, potestatem habeant: vindicare dominium a possidentibus non prohiberis. Dat. 10. Kal. Maji, Heraclia, AA. Coss.

De testamenti factioe vel donatione.

17. Idem AA. & CC. Martiali.

De successione sua n tutores frustra timent: cum his qui tutelam administraverunt, testamenti factio non denegetur, nec de bonis suis donare aliquid prohibeantur. S. 16. Kal. Novemb. Sirmii, AA. Coss.

De periculo nominum, & de pignoribus.

18. Idem AA. & CC. Soterico.

Debitoribus pupillæ pro officii ratione tutorem te constitutum adleverans, ad te nominum o periculo pertinente, parere solutioni p denuncia q. Qui si satis non fecerint: in venditione r pignorum uti l communi l jure potes. S. prid. Kal. Jan. Sirmii, AA. Coss.

De absente tutore dato.

19. Idem AA. & CC. Vindiciano.

Tutor, licet absens f, decreto datus, si sciens t solenniter se non excusaverit, administrationi constituitur obnoxius. S. 3. Id. Februar. Sirmii, CC. Coss.

De tacita hypotheca in bonis tutoris vel curatoris.

20. Imp. Constantinus Augustus Eufemianæ.

Pro u officio administrationis tutoris vel curatoris bona, si debitores existant, tanquam pignoris x titulo obligata, minores sibi vindicare minime prohibentur.

+ Idem est, & si tutor, vel curator quis constitutus, res minorum non y administraverit. Dat. 7. Kal. April. Treveris, Volusiano & Anniano Coss. 314.

De donationum conditione neglecta.

21. Idem Augustus Maximo Præfecto prætorio.

ficet, quominus tutor de suis testari suaque donari possit. l. un. sup. rem alienam gerentibus.

o Periculum nominum spectat ad tutorem.

p v. l. 2. §. arbitrium tutela.

q Officio tutoris incumbit debitoribus pupilli denunciare ut solvant.

r l. 14. inf. de distr. pign.

f Tutor absens potest dari. Bald.

t l. 8. sup. eod. l. 1. §. 1. l. 5. in fin. ff. eod.

u l. 1. C. Theod. eod.

x Bona tutoris & curatoris tacite pupillo & adolescenti obligantur. l. unica sup. rem alienam gerentibus. l. un. §. 1. sup. de rei uxori act. l. ult. vers. discretis. sup. de legitim. tut. Nov. 118. c. 5. v. Neguzantium 2. de pign. 4. num. 5. Quid, si ipse minor sit adhuc annis viginti? v. d. vers. discretis.

y Bona tutoris vel curatoris non modo pro male gestis, sed etiam pro non penitus gestis, tacite obligata sunt pupillo vel adulto.

a Tutor agens pupilli nomine non tenetur cavere de rato. l. 23. ff. eod.

b Rationes a curatore antequam 25. annum minor expleverit, non exiguntur tantisper dum curator gerit. 5. Harm. u. §. 37.

c Curator tenetur ad rationes reddendas, ut & quivis alienam administrationem suscipiens. vide Roland. a Valle 1. conf. 49.

d l. 2. §. eod.

e Imo non est manifestum, sed falsum. l. 4. in fin. l. 16. in fin. ff. de tut. & rationibus.

f vide quæ dixi ad l. 14. sup. si cert. per.

g De eo quod quis facit, ut tutor, vel curator vel procurator, vel gestor alterius, suo nomine conveniri non potest. l. ult. ff. de Instit. act. vide VVurmf. 1. præf. §. 8. c. 10.

h ergo aliquo sunt enim alienationis variaz species & causæ.

i hoc inquit, Certis causis, alienandi facultatem tutoribus permitti: in reliquis alienantes justam causam possidendi non transferre. Male autem alienat, qui donat. l. 22. in fin. l. 4. in fin. ff. eod. l. 1. ff. de tutel. & rationibus. nonnunquam tamen donare potest. l. 12. in fin. ff. eod.

k Tutor iusta de causa, hoc est, ex causis jure permittis res pupilli sui potest alienare.

l Non administrat, qui donat.

m Potest igitur iustus de causis donare. d. l. 12.

n Tutela non est.

a l. 2. C. Th. eod.
l. 1. C. Th. de donat.
l. 25. J. de donat.

b Pura faciendi
vel non faciendi.
v. l. 25. J. de donat.
ita tutor non im-
plens conditio-
nem utilem pu-
pillo, tenetur ei,
in quod interest.

c Donationes
novopropos non
hant. dixi ad l. 25.
J. de donat.
d i. e. non quafi-
ca. l. 7. J. arbit. in-
tel.

e Orationem Se-
veri intelligit,
quæ extat in l. 1.
§. 2. ff. de reb. eor.
f Mobilia pre-
tiosa immobili-
bus comparantur.

g v. l. 1. §. 2. ff. de
reb. eor.
h v. l. 3. J. de prad.
decur.

i mobilia sc. &
prædia urbana ac
rustica. Rustica
& suburbana a-
lienari non pos-
sunt, quod hic
vetatur. vide quæ-
dam ad hunc lo-
cum apud Cujac.
7. obf. 23.

k Tutor vel cu-
rator nihil ex re-
bus minorum
vendere potest

nisi ex iusta &
probabili causâ.

Quin iusta causa
alienandi non
sufficit. Nec enim

res eas sine decre-
to iudicis aliena-
re potest, excepta

velle usu detrita,
& iis, quæ servan-
do servari non

possunt, exceptis
etiam animanti-
bus pupillorum

ut sup. servacuis.

l Quibus ex causis
prædia minorum alienari possunt.

m Tut. inf. si maior fact. alienat.

n Quibus solennitatibus res minorum alienari oporteat.

o de qua v. l. 5. §. 9. ff. de reb. eor.

p De urbanis mancipiis non vendendis sine decreto, ut hic & vers. ult. inf. eod. de que eo-
rum utilitate. Quid rustica? Vendi multo minus possunt. Hac enim lege Constantinus ni-
hil mutat orationi Severi, quæ rustica mancipia vetabat alienari. sup. eod. in pr. facit l. 3. inf.
de prad. decur.

q Boni servi utilitas.

r l. 34. ff. eod. & ita per familiares & domesticos probantur ea quæ sunt in domo i. e. domes-
tica. v. l. 8. §. 6. sup. de repudiis.

s possunt enim res huiusmodi facile subtrahi ac mutari.

t Occurrit objectioni, ut ex duobus malis minus eligatur. l. 200. ff. de regulis.

u Præsumitur servus pupillaris fugisse ob negligentiam vel servitiam tutoris.

x De rebus paternis pupilli non distrahendis a tutore sine decreto, ut hic & vers. ult. inf.

eod. facit l. 35. ff. de minor.

y adde l. 35. Interest nostra, res majorum nobis servari, facit l. dudum. 14. sup. de cont.

empt. l. 35. ff. de minor. l. 26. in fin. ff. de bonis liberorum. l. 1. §. 25. ff. quid in fraudem patron. 3.

Regum 21. ubi de Nabotho, & ejus vinea. Plinius 2. epist. ad Valerianum. Me prædia mater-
na parum commode tractant, delectant tamen ut materna. Idem lib. 7. ad mabatam: Ma-
terna cedere, ne Cornelia quidem possum. Ideo Brutus notatus est, quod paterna bona man-
cipasset. quia de re locus extat Crassi oppido elegans apud Ciceronem 2. de orat. & oratione
pro A. Cluentio. 6. Quinil. 3. Horat. l. 1. ferm. 2. Rem patris oblimare malum est, ubicunque.

Idem 1. epist. Marius ut rebus maternis atque paternis fortiter absumptis, urbanis capis
haberi Scurra. Cicero 6. in Verrem, Graci turpitudinem summam arbitrabantur referri in
litteras publicas precio parvo ea quæ a maioribus quis accepisset vendidisse. Heraclides 1.

πολὺς τῶν, refert turpe habitum apud Lacedæmonios, terram vendere: ut & apud Locros
teste Aristot. 2. politic. 5. unde lege Solonis τὰ πατρῶα κατεδιδόκατες, αἱ τιμοὶ
qui bona paterna decoxissent, ab administratione Reip. remoti. Laetius in Solone. his ad-
de Tiraquellum de retractu q. 46.

z De rebus immobilibus pupillorum non alienandis sine decreto, ut hic & vers. ult. inf.

Porro immobilium appellatio, pecunia destituta in prædiorum emptionem continetur.

v. Romanum conf. 188. Forcatulum Necyomantia c. 39. num. 5.

a Immobilia minorum sine decreto tutor alienare non potest ut hic: ne quidem consensu
pupilli ipsius. Quid? adventitia filii potestne pater sine decreto alienare? vide Jafonem ad
l. singularia ff. de certum. Ripam ad l. obligatione. 6. num. 56. ff. de pignor.

b Tutor domum pupilli prætextu instauracionis, destruere non debet, ut materias dis-
trahat: nisi indubie ruinam minentur, & instauracione indigeant. Quid, si parens
pupilli, vel alius, qui hæreditatem suam ad pupillum transmisit, quum demoliri vel
reducere partem domus cepisset, decessit? Χρη τὸν ἐπιτρόπον περὶ τῆς δι-
μαρτυρίας χρῆσθαι de hoc ipso, attestacione uti tutor debet. Synopsis Basili-
en d. c. 30.

c Quemadmodum tutores servis pupillaribus uti debeant.

Pupillorum a seu minorum defensores, si per eos do-
nationum conditio b neglecta c est, rei amissæ d pe-
riculum præsent. Dat. 3. Kal. Feb. Romæ Sabino & Ru-
fino Conf. 316.

De alienatione rerum pupillarum.

22. Idem A. ad Populum.

Ex e, quæ tutores curatoresque necessitate adstrinxit,
Lut aurum, argentum, gemmas, vestes, cæteraque mo-
bilia pretiosa f, urbana etiam g prædia, & g mancipia, do-
mos, balnea, horrea, atque omnia, quæ intra civitatem
sunt, venderent, omniaque ad nummos redigerent, præ-
ter g prædia & mancipia h rustica, multum minorum uti-
litati adversa est. Præcipimus itaque, ut hæc omnia i nul-
li tutorum curatorumve liceat vendere: nisi k hac forte
necessitate & lege, qua rusticum prædium atque manci-
pium vendere, vel pignori, vel in l donationem m pro-
pter nuptias n, vel in dotem dare in præteritum licebat:
scilicet per n inquisitionem o iudicis & probationem cau-
sæ, interpositionemque decreti, ut fraudi locus non sit.

† Ante omnia igitur urbana p mancipia, quæ totius su-
pellestilis notitiam gerunt, semper in hæreditate & in do-
mo retineantur: nam boni q servi fraudem fieri prohibe-
bunt: mali, si res exegerit, sub quæstione r positi, pote-
runt prodere veritatem: atque ita omnia observabunt, ut
nec inventarium s minuere nec mutare, vel subtrahere
aliquid tutor valeat: Quod in veste, margaritis, gemmis,
& vasculis, cæteraque supellestili necessarium est. Et to-
lerabilius r est (si ita contigerit) servos mori suis domi-
nis, quam servire extraneis: quorum fuga u potius tutori
adscribitur, sive negligentia dissolutam esse patiatur disci-
plinam, sive duritia, vel inedia atque verberibus eos affi-
ciat. Nec enim dominos execrantur, sed magis diligunt:
ita ut hæc lex per hoc quoque melior antiqua sit. Tunc
enim remota servorum custodia, etiam vita minorum sæ-
pius prodebat.

† Nec vero domum x vendere liceat, in qua defecit pa-
ter, minor crevit, in qua majorum y imagines aut l non l
videre fixas, aut revulsas videre, satis est lugubre. Ergo
& domus, & cætera omnia mobilia z in patrimonio mi-
norum permaneant a: nullumque b ædificii genus, quod
integrum hæreditas dabit, collapsum tutoris fraude depe-
reat. Sed & si patens vel ille, cujuscumque hæres est mi-
nor, reliquerit deformatum ædificium: tutor testificatio-
ne operis ipsius, & multorum fide, id reficere cogatur: ita
enim annui redditus plus minoribus conferunt, quam per
fraudes pretia deminuta.

† Servi c etiam, qui aliqua sunt arte præditi, operas

syn. Basil. 72 tit. 11. ex lib. 36. tit. 9. c. 30. & 5. Harm. 41. §. 49.

l Quibus ex causis prædia minorum alienari possunt.

m Tut. inf. si maior fact. alienat.

n Quibus solennitatibus res minorum alienari oporteat.

o de qua v. l. 5. §. 9. ff. de reb. eor.

p De urbanis mancipiis non vendendis sine decreto, ut hic & vers. ult. inf. eod. de que eo-
rum utilitate. Quid rustica? Vendi multo minus possunt. Hac enim lege Constantinus ni-
hil mutat orationi Severi, quæ rustica mancipia vetabat alienari. sup. eod. in pr. facit l. 3. inf.
de prad. decur.

q Boni servi utilitas.

r l. 34. ff. eod. & ita per familiares & domesticos probantur ea quæ sunt in domo i. e. domes-
tica. v. l. 8. §. 6. sup. de repudiis.

s possunt enim res huiusmodi facile subtrahi ac mutari.

t Occurrit objectioni, ut ex duobus malis minus eligatur. l. 200. ff. de regulis.

u Præsumitur servus pupillaris fugisse ob negligentiam vel servitiam tutoris.

x De rebus paternis pupilli non distrahendis a tutore sine decreto, ut hic & vers. ult. inf.

eod. facit l. 35. ff. de minor.

y adde l. 35. Interest nostra, res majorum nobis servari, facit l. dudum. 14. sup. de cont.

empt. l. 35. ff. de minor. l. 26. in fin. ff. de bonis liberorum. l. 1. §. 25. ff. quid in fraudem patron. 3.

Regum 21. ubi de Nabotho, & ejus vinea. Plinius 2. epist. ad Valerianum. Me prædia mater-
na parum commode tractant, delectant tamen ut materna. Idem lib. 7. ad mabatam: Ma-
terna cedere, ne Cornelia quidem possum. Ideo Brutus notatus est, quod paterna bona man-
cipasset. quia de re locus extat Crassi oppido elegans apud Ciceronem 2. de orat. & oratione
pro A. Cluentio. 6. Quinil. 3. Horat. l. 1. ferm. 2. Rem patris oblimare malum est, ubicunque.

Idem 1. epist. Marius ut rebus maternis atque paternis fortiter absumptis, urbanis capis
haberi Scurra. Cicero 6. in Verrem, Graci turpitudinem summam arbitrabantur referri in
litteras publicas precio parvo ea quæ a maioribus quis accepisset vendidisse. Heraclides 1.

πολὺς τῶν, refert turpe habitum apud Lacedæmonios, terram vendere: ut & apud Locros
teste Aristot. 2. politic. 5. unde lege Solonis τὰ πατρῶα κατεδιδόκατες, αἱ τιμοὶ
qui bona paterna decoxissent, ab administratione Reip. remoti. Laetius in Solone. his ad-
de Tiraquellum de retractu q. 46.

z De rebus immobilibus pupillorum non alienandis sine decreto, ut hic & vers. ult. inf.

Porro immobilium appellatio, pecunia destituta in prædiorum emptionem continetur.

v. Romanum conf. 188. Forcatulum Necyomantia c. 39. num. 5.

a Immobilia minorum sine decreto tutor alienare non potest ut hic: ne quidem consensu
pupilli ipsius. Quid? adventitia filii potestne pater sine decreto alienare? vide Jafonem ad
l. singularia ff. de certum. Ripam ad l. obligatione. 6. num. 56. ff. de pignor.

b Tutor domum pupilli prætextu instauracionis, destruere non debet, ut materias dis-
trahat: nisi indubie ruinam minentur, & instauracione indigeant. Quid, si parens
pupilli, vel alius, qui hæreditatem suam ad pupillum transmisit, quum demoliri vel
reducere partem domus cepisset, decessit? Χρη τὸν ἐπιτρόπον περὶ τῆς δι-
μαρτυρίας χρῆσθαι de hoc ipso, attestacione uti tutor debet. Synopsis Basili-
en d. c. 30.

c Quemadmodum tutores servis pupillaribus uti debeant.

suas commodo minoris inferant, & reliqui, qui in usu mi-
noris domini esse non poterunt, quibusque ars nulla est,
partim labore suo, partim alimoniarum taxatione pascan-
tur: lex enim non solum contra tutores, sed etiam con-
tra a foeminas immoderatas atque intemperantes prospe-
xit minoribus: quæ plerumque novis maritis non solum
res filiorum, sed etiam vitam b addicunt.

† Huic accedit, quod ipsius pecunia c (in d qua robur
omne patrimoniorum veteres posuerunt) foenerandi e
usus vix diuturnus, vix continuus & stabilis est: quo sub-
secuto, intercedente sæpe pecunia, ad nihilum minorum
patrimonia deducuntur.

† Jam ergo venditio tutoris nulla sit sine f interposi-
tione decreti. Exceptis his duntaxat vestibus g, quæ de-
trita usu, seu corruptæ servando h servari non potuerint.

† Animalia i quoque supervacua, quamvis minorum,
quin veneant, non vetamus. Dat. Id. Mart. Constant.
A. 7. & Constantino C. Conf. 326.

De canone non soluto.

23. Idem Augustus Felici.

SI k tutoris vel curatoris culpa vel dolo, eo quod vesti-
gal l prædio emphyteutico impositum minime depen-
dere voluissent, minoris l prædium l fuerit amissum: da-
mnum, quod ei contigit, ex substantia eorum refarciri
necesse est. Dat. 13. Kal. Maji, Constantinop. Dalmatio &
Xenophilo Conf. 333.

De inventario faciendo.

24. Impp. Arcad. & Honor. August. Eutychiano P. P.

Tutores m vel curatores, mox n quam o fuerint ordi-
nati, sub p præsentia publicarum q personarum r
inventarium s rerum omnium t & instrumentorum so-
lenniter facere curabunt u. Aurum, argentumque, &
quicquid vetustate x temporis non mutatur, si in pupil-
li substantia reperiatur, in tutissima custodia y collocent:
ita tamen ut ex mobilibus aut prædia idonea comparen-
tur z; aut si forte (ut adsolet) idonea non potuerint
inveniri, juxta antiqui juris formam usuturam a crescat b
accessio: quarum exactio ad periculum c tutorum per-
tinet. Dat. 7. Kal. Mart. Constantinop. Arcad. 4. & Ho-
norio 3. AA. Conf. 396.

Si debitor pupilli solvat.

25. Imp. Justinianus Augustus Joanni Præfecto prætorio.

Sancimus: creatione tutorum & curatorum cum omni
precedente cautela, licere debitoribus pupillorum vel
adultorum ad eos solutionem facere: ita tamen, ut prius
sententia d judicialis sine omni damno celebrata hoc
permiserit: quo subsecuto, si & iudex l hoc l pronuncia-
verit, & debitor persolverit: sequitur huiusmodi causam
plenissima securitas, ut nemo e in posterum inquietetur:

in fin. ff. eod. l. 78. §. 2. in fin. ff. de legat. 2.

m 4. C. Theod. eod. De inventario a tutoribus & curatoribus faciendo. l. 7. ff. eod. l. 27. inf. de
episc. aud. l. 3. inf. arbit. int. l. 9. §. 6. in fin. inf. de cur. furios. Nov. 94.

n i. e. cum primo poterunt Accurs. 6. hic. εἰσπραττὼν μὴ τὸν μετὰ τὴν τελευτὴν

5. Harm. 11. §. 35. περὶ προσηνέσεως ἐπιτρόπων. Idem tempus hæredi præsentati ad in-
ventarium faciendum præscribitur: absenti auctus. l. ult. inf. de jure deliberandi. Idem spa-
tium 3. mensium datur a Leone N. no. inventario rerum dotialium faciendo.

o Quo tempore inventarium rerum minoris a tutoribus & curatoribus inchoandum? Dic,
quamprimum potest fieri. l. tutor, qui repositum. 7. ff. eod.

p Quibus præsentibus inventarium pupillare fieri oportet, an pluribus notariis præsentibus
id fieri necesse est? an vero uno tantum præsentem satis sit? Dic unius præsentem suffi-
cere. His addendum, in inventario minoris faciendæ creditores non evocari: licet suffe-
rit in inventario, quod sit ab hærede, sed & illud observandum inventarium pupillare in ju-
dicio fieri oportere, ut notat Accurs. Bart. & alii, hoc est, præsentem iudicem: id enim in jure
fieri censetur. l. 11. in fin. ff. de iustitia. l. 4. in fin. ff. de interr. in jure faciend.

q i. e. tabulariorum. l. 32. sup. de episc.

r Ergo plures requiruntur tabelliones? Accurs. unicum sufficere ait. In inventario hære-
dis præter tabularium tres requiruntur. Nov. 11.

s ἀπογραφὴν τῶν πραγμάτων τελευτήσαντες, Har. ib. descriptionem rerum
defuncti, adde l. 7. ff. eod.

t Quorum rerum fieri debeat inventarium.

u alioquin ut suspecti remouantur, aliisque pœnis subjacent: nisi testator inventarii confe-
ctioem specialiter remiserit. l. ult. inf. arbit. intela.

x dixi ad l. 22. in fin. sup. eod.

y Pecuniæ pupillares, quæ commode servari possunt, custodiendæ a tutoribus, ut prædia
idonea comparentur, vel foenori occupentur.

z De prædiis ex pecunia pupillari comparandis.

a De pecuniis pupillaribus foenori occupandis.

b Hodie tutores non coguntur pecunias pupillares foenori dare. Athen. novissime. sup.
eod. Nov. 72. c. 6.

c Quomodo periculum nominum ad tutores pertineat, v. l. 16. in fin. ff. eod.

d Iudicis decreto quævis pecunia solvi potest. §. ult. ibi: ut prius judiciali sent. inf. quib.
alienare licet. l. 7. §. 2. ff. de minoribus. adde sup. si ad vers. solut.

e Cur ita? collige ex l. 4. in fin. inf. ad l. Jul. de adult.

a Tutorum no-
mine hac etiam
lege intelligun-
tur matres tute-
lam filiorum ad-
ministrantes.
b non tantum
liberorum, sed &
suam. l. 12. J. qui
postiores.
c De pecuniæ
utilitate dixi ad
N. Leonis 52.

d Imo in pecu-
dibus robur vete-
rum fuit: vide pecu-
culum & pecu-
nia. Festus. Col. 6.
Varro. Plin.
e Foenerandi us-
us vix diuturnus,
vix continuus, vix
stabilis.

f Nulla mino-
rum bona vendi
possunt sine de-
creto, sive mobi-
lia sint, sive im-
mobilia: nisi talia
dixeris, ut diu
commode servari
non possint, ut
sunt vestes detri-
tæ & similes: ad
hæc animalia su-
pervacua. J. eod.

g l. 4. §. 8. quando
decur. opus non est.
l. 53. ff. de her. pe-
tit.

h Sine decreto
iudicis, minorem,
mensam suam
mercatoriam i. e.
negotiationem, &
ut barbari quidam
loquuntur, trahi-
cam distrahere
non possit, hinc
colligitur: cum
negotio dicatur
earum rerum, quæ
servando servari
possunt. v. Simon-
cellus 2. de decre-
tis. 6. inf. 4.

i l. 56. ff. de adm.
tut.

k l. 3. C. Th. eod.

l Imputatur tu-
tori, si res em-
phyteutica pro-
pter canonem
non solutum, ad
dominum redie-
rit, facit l. 5. §. 6.

a Recte facta non revocantur. c. 73. de regulis. in 6.

b Debitor sine iudicio decreto annuos redditus annuasque pensiones pupillo potest solvere. l. 27. J. cod.

c Fœnerati tunc pecuniæ pupillis citra iudicis decretum solvi non possunt. d. 5. ult. Inst. quib. alien. licet vel non.

d i.e. exheredasset. Nam matris præteritio pro exheredatione habetur. §. 7. Inst. de exheredat. lib.

e Res ita habet: Titia Maxium filium, eundemque tutorem Gaji, in testamento præterit, Gajo hæredem instituit: quo se vertet hic Maxius? si Gajo auctoritatem suam vel consensum de adeunda hereditate præterit infelix, videbitur propriam exheredationem adprobasse, & matris hereditatem abdicasse. Si non præterit, verendum est ei, ne Gajo tutelæ iudicio utili obstrin-gatur.

f Hoc dicit respectu pupilli. ut J. cod.

g v. Anton. Mercatorem l. 208. 2.

h Hoc dicitur respectu pueris. J. cod.

i Sine decreto iudicis, curatoris tamen consensu, adultus hereditatem adire potest, hac lege. vide Simoncellum tract. de decretis 2. Tit. 6. in fine.

k l. 17. §. de negot.

l l. 12. l. ult. ff. de inofficio.

m Observa hanc sententiam & adde l. 1. J. quando ex factis tutoris l. ult. in fin. ff. si quis cautionibus.

n Necessitas officii excusat. sic advocato non nocet necessitate facta accusatio. l. ult. ff. de postulando. l. 14. §. 9. ff. de bon. libere.

p Argumentum ita ducitur: Finita tutela vel cura transeunt actiones in pupillum & adultum. Potest itaque pupillus vel adultus a suo tutore vel curatore, post finitam tutelam conveniri.

q Licet tutor consentiat ut tutor, non tenetur tamen jure proprio. l. 14. §. 9. ff. de bon. libere. r d. l. 25. §. cod.

s d. l. 25. in fin.

t Tutor, ut curator, adultum in lite pupillum defendere tenetur. l. 30. ff. cod.

u Tutor litem susceptam deferere non potest.

x d. l. 30.

y Pœna tutoris vel curatoris pupillos vel adultos suos non defendentis.

Non enim debet, quod rite & a secundum leges ab initio actum est, ex alio eventu refutari.

† Non autem hanc legem extendimus etiam in his solutionibus, quæ vel ex rebus vel ex pensionibus vel aliis huiusmodi causis pupillo vel adulto accedunt: sed si extraneus debitor ex fœneratitia & forsitan cautione, vel aliis similibus causis solutionem facere, & se liberare desiderat: tunc enim eam subtilitatem observari censemus. Datum 10. Kal. Mart. Constantinop. post consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

No auctoritas interposita noceat tutori, vel curatori.

26. Idem Augustus Joanni P.P.

Cum quædam mulier testamento condito filium suum præterisset d, idem autem filius, qui præteritus erat, vel fratris vel extranei esset tutor vel curator, qui scriptus a matre tutoris fuerat hæres: in præsentis specie manifestissimum erat, stare tutorem vel curatorem in præcipiti e loco: si enim auctoritatem f suam vel g consensum h de adeunda i hereditate præstare pupillo aut adulto minime voluerit, ne ex hac causa sua jura aliquod patiantur præjudicium, (satis enim imminet periculum tutelæ, vel utilis negotiorum k gestorum actionis, ne pupillus vel adultus, utpote ex illius tarditate latus, litem ei ingerat) si huiusmodi timore perterritus auctor fuerit pupillo vel adulto, periculum emergebat: dum l enim alii consentit, ipse sua jura perdit: videbatur etenim confirmare matris suæ iudicium, quod oppugnandum esse existimabat: & multa alia insuper species oriuntur m, ex quibus verendum est tutori vel curatori circa suas res præjudicium n parari: ¶ puta in hypothecis, & aliis variis causis. Invenimus autem generaliter definitum, post officium depositum omnes actiones, quas tutor vel curator ex necessitate n officii subierit, in quondam pupillum vel adultum transferri o. Quare tam optimo exemplo argumentari p, ¶ necnon ¶ & aliis omnibus casibus, in quibus veretur tutor vel curator, ne præjudicium ei aliquod fiat, timorem ejus removemus. Damus igitur eis cum summa fiducia res pupillorum vel adultorum gubernare: scituris, quod lex nostra sua eis jura immutata reservat, nihil q ex huiusmodi auctoritate vel consensu præjudicii subituris. Dat. 10. Kal. Septemb. Constantinop. post consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

Ad l. 25. sup. h. t. de usuris.

27. Idem A. Joanni Præfecto prætorio.

Constitutionem, quam nuper r fecimus, disponentes, quemadmodum debent solutiones in contractibus minorum fieri, si ex rebus s, si ex pensionibus, si ex aliis similibus causis, etiam in usuras extendimus: quæ tamen non summam neque ex multis annis collectæ jam debentur, biennales metas, & centum solidorum quantitatem minime excedentes. Dat. 10. Kal. Nov. Constantinop. post consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

De eo, qui in tutela vel curatione est defendendo, §. de rerum ejus alienatione.

28. Idem A. Joanni Præfecto prætorio.

Sancimus, neminem tutorum vel curatorum pupilli, vel adulti, vel furiosi, aliarumque personarum, quibus tam ex veteribus, quam ex nostris ¶ legibus vel ¶ constitutionibus creantur curatores, defensionem t, quam pro lite u susceperunt, recusare: sed ab initio litis modis omnibus memoratas personas defendere, & litem præparatam secundum leges instruere: scientes, quod hoc munus necessarium x est tam tutelæ, quam curationi. Et si hoc recusaverint, vel subire distulerint: non solum utpote suspecti y amoveantur, amissa eorum existimatione, sed etiam ex substantia sua omne detrimentum, quod an-

telata personæ ex recusatione defensionis sustinent, refarcire cogantur.

1 ¶ Sed & si quis ex quadam interpellatione admonitus pro litis instructione consuetam cautelam exposuerit, vel post litem contestatam, quam per se, non per procuratorem susceperit, vel demens a vel furiosus factus fuerit: sancimus, continuo b curatorem ei in competenti iudicio c ordinari, cura & provisione tam iudicis, sub quo lis vertitur, quam cognatorum & propinquorum, & actoris, si voluerit: ut non ab eo instituta lis diutius protrahatur: necessitatem habente creato curatore defensionem subire, & cætera litis adimplere.

2 ¶ Personis d etiam, quæ periculo proprio vel suæ substantiæ tutores vel curatores petierunt (si matres e ¶ forte ¶ fuerint, si quidam alii) compellendis eos, quos ordinaverint f tutores vel curatores, præparare talem subire defensionem: vel si illi noluerint hoc facere, & propter huiusmodi defensionis recusationem a tutela vel curatione removeantur: necessitatem imponimus memoratis personis alios tutores vel curatores ordinare in ipsis gestis, in quibus tutores vel curatores creantur, ex sua confessione declarantes talem subire defensionem. Ne autem tales personæ sine provisione debita relinquantur, vel contra eos agentium jura diutius protelentur, sancimus, continuo, i. e. post recusationem defensionis, in casibus videlicet, in quibus (sicut dictum est) hoc fieri possit, creationem aliorum tutorum vel curatorum celebrari: cognatis g, aliisque propinquis & adfinibus, vel creditoribus h vel aliis quorum i interest adeuntibus, vel admonentibus eos, qui secundum leges jus habent tutores vel curatores constituere.

3 ¶ Defensionem autem, & nomen ejus in hoc casu apertius declarantes, ne forte putaverint tutores vel curatores gravamen sibi imponi, illam decernimus defensionem eos subire, quæ non k satisfactione pro eventu litis constituitur, sed ut tantummodo litem secundum legum ordinem pro pupillo vel adulto aliisque personis instruant, licentiam ex hac nostra auctoritate habentes, si ne l decreto res, quarum gubernationem gerunt, pro cautela litis subsignare.

4 ¶ Omnem autem dubitationem pro defensione pupillorum & adultorum, aliarumque personarum penitus amputantes, sancimus m, omnes tutores vel curatores non n alias creari, nisi prius cum aliis solennibus verbis, quæ pro gubernatione rerum tam in gestis quam in cautionibus ab his conscribuntur, & hoc specialiter expresse- rint, quod omnimodo sine ulla dilatione defensionem pro pupillis & adultis aliisque supra memoratis personis, subire eos necesse est.

5 ¶ Hisque adjicimus, nullam, ¶ neque ¶ in hoc capitulo ambiguitatem relinquentes, tutoribus & omnibus curatoribus licere o fructus, si ex rebus p prædiorum colliguntur, si ex substantia personarum, quarum gubernationem habent, inventi fuerint, (id est, vinum, oleum, & frumentum, vel cujuscunque speciei sunt) sine decreto distrahere justo p pretio, quod in his q locis, in quibus venditio celebratur, tunc temporis no- scitur obtinere, & quæ ex venditione eorundem fructuum colliguntur pecuniæ, cum alia pupillorum vel adultorum aliarumque personarum substantia administrantur. Dat. 12. Kalend. Novemb. Constantinop. post consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

DE PERICULO TUTORUM ET CURATORUM.

non cogitur: sed tantum iudicio sisti. l. 1. §. 2. ff. cod. eoque nomine immobilia pupilli sine decreto obligare.

1 Observa casum, in quo per tutorem & curatorem possunt immobilia pupilli & adulti citra decretum obligari.

m Quenam cautio exigatur a tutoribus creandis.

n Tutelæ hac nominatim cautione deferri solent, nempe, ut tutor promittat, defensionem pupilli sui ultro & sponte suscipere, ut hic: Quid? hæc cautio estne nominatim instrumentato tutelari inferenda? Baldus ita putat.

o Tutores vel curatores possunt fructus pupillares, licet servando possint servari, sed & juncta animalia superflua sine decreto distrahere, pretiis tamen forensibus, & justis, id est, usitatis eo loco, in quo distrahantur, ut hic: neque cogitur ea parte tutor annuæ caritates expectare vel aucupari, ut eos fructus carius vendat, sed nec tenetur in longinqua & distita loca fructus pupillares mittere, ut eos pretio majore distrahat: sufficit enim tutori, ut, quo loco fuerit, eos justo pretio divendat.

p adde l. 2. §. de rescis.

q i. e. forensi pretio. l. 63. ff. ad l. Falcid.

r 26. ff. 7. & Nov. 113. c. 5. in fin.

a Tutoribus vel curatoribus litem coepta, furiosis factis, alius substituitur, qui lites exequatur.

b Lite etiam coepta, curator ad lites indigentibus datur.

c Curator ad lites ab ipso causæ litisque iudice datur. facit c. ult. de iudicio. in 6.

d Ad curam eorum, qui tenentur pupillis tutores petere, pertinet, ut a tutoribus pupilli defendantur: & si fuerint remoti, alii constituantur. adde l. tutores vel curatores. 24. §. cod.

e Matris officio atque muneri incumbit, non tantum tutores petere, sed etiam extorqui, ut per eos pupilli recte defendantur. adde Nov. 117. c. 1.

f Cautio, qua de hic agitur, non præstat a matribus, testamentariis & legitimis tutoribus gerentibus, sed dativis, hoc est, non coguntur matres in id incumbere, vel in id curam suam intendere, tutores ut liberorum omnes tutelam gerant, sed ut ii, quos liberis suis tutores petierint, gerant: ut negligentia petiti a matre tutoris, ad ipsam matrem pertineat, at non testamentarii aut legitimi tutores.

g l. 10. J. qui petant tutor.

h l. 4. J. qui petant tutor.

i vide l. 7. J. qui petant tutor.

k Tutor defensionem pupilli promittens, satisfare iudicatum solvi, vel de rato

TIT. XXXVIII.

De tutore notitiz causa dato.

1. Imp. Alexander A. Quarto.

a Tutor notitia causa datus, licet non administraret, tenebatur tamen, si contutores non instruxit, aut suspectos postulavit. Notitia causa datur plerumque illi, qui actores fuerunt, ut instruant tutores & curatores de fortunis pupilli. l. 32. §. 1. ff. de test. tut. l. 14. §. 1. §. 6. ff. de solutionib.

b Tutor unius provincie, non tenetur de factis tutoris alterius provincie. Bald. Si administratio est divisa a testatore vel a iudice, periculum unius non spectat ad alium. Salyc. l. 2. inf. de divid. tut. l. 4. l. 47. in fin. l. 51. ff. de administ. tut.

c Tutor qui servavit non servanda, tenebatur de casu (Pone tutorem distulisse vinum vendere, quod post acuit: quodque ante potuit commodum vendere) hoc est, rei pretium præstat, alias non tenetur. l. 4. §. 1. cod.

d *τὸν ἰδίῳ αἴτιῳ*, in sua domo: ita Græci legunt, hac sententia: si tutor res eas, quas in horreo conditas aut venundatas esse oportuit, in domo sua servaverit, easque contigerit igni absumi: velut ex culpa segnitiaque in sua convenitur. *Syn. Basil. 17. tit. 7. cap. 79.* Tutor cogitur res pupilli tuto in loco deponere. l. 9. §. de pign. l. 27. ff. de administ. tut. l. 34. ff. de dam.

e Tutor de casibus fortuitis non tenetur. l. 32. §. 1. l. 50. ff. de administ. tut.

f Excipe l. 3. §. 1. cod.

g Negligentia remissior, est supina negligentia: privata denique, hoc est peculiaris & affectata, quæ non in alios, aut paucissimos solum cadit.

h Iusta est ignorantia, quæ cuius communiter accidere solet. Alias scientia arguitur ex illis, quæ communiter fieri solent. vide Roland. a Valle l. conf. 19. num. 38. ad 44.

i Negligentia non adscribitur ignorantia. l. 8. §. de administ. tut.

k Probationes juris & de iure, liquidæ sunt: ut hinc colligas: Probare eum liquido, qui negotium vel litem præsumptionibus aut probationibus juris confirmat. adde Jacob. Arcetium in l. licet. 74. ff. de legat. 1. Probationis liquidissime exemplum ponunt interpretes in testimoniis & scripturis, quibus statim lex jubet. Id enim genus probationis (juris scilicet & de iure) certum ac liquidissimum est, si modo vox statim in probationum questione posita fuerit, non in quaestione disputativa: hoc enim casu, adversus id genus probationis, probationem in contrarium admittit: famam ita reprobari & reprobam, nullius effectus esse: cum fama reprobat, fama censenda non sit.

l Omnes probandi hic iunguntur tutori, quod tamen pupillo iungitur in l. 6. ff. de administ. tut.

m Periculum temporis ignoti non præstat.

n Tutela finita, finitur periculum administrationis. l. 11. §. arbit. tutela.

o 26. ff. 9.

ET qui notitia a causa liberti tutores dantur, quamvis soli administrandorum negotiorum pupillorum sive adutorum facultatem interdum non accipiant, propter tenuitatem sui patrimonii, periculo tamen omnes sunt obligati: sive ea, quæ scire debent, ex utilitate eorum tutores sive curatores dissimulaverint, sive fraudem aliquam adhibuerint, vel cum aliis participaverint, aut cum suspectos facere deberent, vel in officio muneris, vel debito obsequio cessaverint. PP. 9. Kal. Febr. Alexand. A. 2. & Marcello Conf. 227.

De his, qui in diversis Provinciis administrant.

2. Idem A. Saturo.

AD eos, qui in alia b provincia tutelam administrant, periculum administrationis ex persona tutorum, qui in alia provincia res pupilli gerunt, non porrigitur. PP. Non. Jul. Alexandro A. 2. & Marcello Conf. 227.

De his, quæ servari non debent.

3. Imp. Philippus A. & Philippus Cæf. Gratiano.

Sres pupillares, quas in horreo conditas habere, aut Seriam venundare debuisti c, in hospitio d tuo (ut adseveras) vi ignis absumptæ sunt: culpam seu segnitiam tuam non ad tuum damnum, sed ad pupilli tui spectare dispendium, minus probabili ratione deposcis. PP. 3. Kalend. April. Philippo A. & Titiano Conf. 246.

De casibus fortuitis.

4. Idem AA. & CC. Floro.

Tutoribus vel curatoribus fortuitos e casus, adversus quos caveri non potuit, imputari non oportere, sæpe rescriptum est. PP. 12. Kal. Septemb. Philippo A. & Titiano Conf. 246.

De eo, qui se tutorem esse ignoravit.

5. Imp. Dioclet. & Maximian. Augusti Severo.

Si tutor petitus, vel testamento datus, tutorem te constitutum esse, non ex remissioris g negligentia vitio, sed iusta h ignorationis i ratione non didicisti, idque liquidis k probationibus ostenderis l: periculo ejus temporis m, quod ignorante te transmissum est, non teneberis. PP. 3. Id. Septemb. ipsis 4. & 3. AA. Conf. 290.

De tempore post tutelam finitam.

6. Idem AA. & CC. Episteto.

Temporis, quod n insequitur post tutelæ translationem, administrationis officio finito, ad eos, qui fuerunt, tutores, gerendæ rei non pertinere periculum, rationis est. S. 5. Kal. Decemb. CC. Conf.

QUANDO O EX FACTO TUTORIS VEL CURATORIS MINORES AGERE VEL CONVENIRE POSSUNT.

TIT. XXXIX.

1. Imp. Antoninus A. Septimio.

Juliana, cujus l tibi l curatores condemnati sunt, si 25. annum ætatis egressa est, actio a iudicati utilis adversus ipsam bonaque ejus l tibi l exercenda est. Nam tutores curatoresque finito b officio non esse conveniendos ex administratione pupillorum vel adolescentium, sæpe decretum est. PP. 8. Kal. Jul. Romæ, Antonino A. 4. & Balbino Conf. 214.

2. Imp. Alexander A. Sorarcho.

Et si tutores tui, cum pecuniam pupillarem crederent, ipsi stipulati e sunt, utilis actio tibi dabitur.

3. Imp. Gordianus A. Prudentiano.

Si in rem minoris pecunia profecta sit, quæ curatori vel tutori ejus nomine minoris mutuo d data est, merito personalis in eundem minorem actio danda est. PP. Non. Septembr. Gordiano A. & Aviola Conf. 240.

4. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Maximianæ.

Si hi, qui te in pupillari ætate constituta tutores fuerint, postea e in administratione perseverantes, vel curatores constituti, tua prædia locaverint f: eos competenter conveni: sed l & l ex eorum contractu utilis tibi quæri potuit contra successores conductoris actio. S. 3. Non. Mart. AA. Conf.

5. Idem AA. & CC. Onesimæ.

Per g tutorem pupillo actio, nisi certis ex causis h quæri non potest. Dat. Id. Dec. Cæsari Conf.

SI I EX PLURIBUS & TUTORIBUS VEL CURATORIBUS OMNES VEL UNUS AGERE PRO MINORE VEL CONVENIRE POSSINT.

TITULUS XL.

1. Imp. Antoninus A. Cassio militi.

AB uno l ex tutoribus vel curatoribus causam posse minorum defendi, cum m alii tutores vel curatores eam defendere noluerint, ignorare non debes. PP. Nonis Novembris, Messala & Sabino Conf.

215.

2. Imp. Constantinus A. & Licinius C. ad Symmachum.

Si n divisum administrationis periculum per provincias sit: his o tantum omnibus insinuari p convenit, & ab ipsis inferri litem, qui in ea provincia tutela vel curæ officium sustinent, ne de aliis q provinciis defensores minorum ad judicia perducantur. Dat. Prid. Non. Febr. Constantino A. 5. & Licinio Cæf. Conf. 319.

NE TUTOR VEL CURATOR VECTIGALIA CONDUCAT.

i i. e. An et Genus loquendi græcicum. k Frustra hoc non dicitur. Nam simul plures tutores dari possunt. l. 23. ff. de tutoribus dat. l. 3. l. 24. in fin. ff. de administ. tut. Huc referri potest pars extrema epigraphæ tituli de administratione tutorum. D. & l. 3. in fin. & 4. d. tit. l. 1. ff. de administ. tut. l. 3. l. 24. in fin. ut unius tutoris auctoritas pro omnibus sufficiat, dixi ad l. 5. §. de auctor. præstan. n. pars posterior. l. 1. §. Theod. de denunciatione vel editione rescripti. o Si ita est, facto tutoris ius creditorum mutabitur, quod tamen negat l. 36. l. 47. in fin. ff. de administ. tut. Solve, Lex præfens agit de denunciatione apud veteres recepta, nunc explosa: ut nunc dicemus, & ita Cujacius solvit Paravito C. & 17. obs. 8.

p i. e. denuntiari. Olim qui actionem in personam impetrabat, eam confestim non poterat exercere: sed denunciationem litis solennem præcedere, & eam quidem fieri oportebat apud acta, vel editione rescripti, cum ex rescripto aliquis causam erat introducturus, & a denunciatione vel editione rescripti, utrique parti erant constituta tempora certa ad litem excedendam & contestandam. exceptæ erant causæ ecclesiasticæ, & modicæ, i. e. quæ non excedebant centum aureos, & momentariæ possessionis, tutelæ, negotiorum, de chirographis, de querela inofficiosi. l. 3. l. 5. §. 6. 7. Theod. d. tit. l. 1. C. Th. utrum vi. l. quicumque. C. Th. de iis, quæ administratores, vel publicum negotium gerentibus distracta sunt. Intra tempora superioribus constituta, qui non egerat, præscriptione temporis submovebatur post hunc tamen lapsum per indulgentiam Principis dabatur redintegratio denuntiationis intra menses quatuor. Post hunc secundum lapsum non erat locus restitutioni. l. 2. C. Theod. de temp. & repar. denunc. Symmach. epist. ad Theodos. Hodie omnes causæ agenda sunt statim, remoris denuntiationum ambagibus. §. 15. Inst. de actionib. l. ult. §. de interdictis. v. Cujac. 16. obs. 7. & 17. O. 8.

q l. 4. l. 47. §. 2. l. 51. ff. de administ. tut.

r adde l. ult. §. qui perant tut. l. 49. ff. locati. l. 9. ff. de confirmando tut. l. 9. §. 3. ff. de publicanis. l. 1. §. 9. ff. de falsis.

a Si tutor minoris condemnatur, minor convenitur iudicati actione, l. 2. ff. de administ. tut. non ipse tutor: sententia fertur quidem in tutorem: at non in eum sit executio, in eum, inquam, hoc est, ejus bona.

b Finito officio, tutor vel curator ex administratione non convenitur.

c Ex tutoris stipulatione in rem pupillarem, pupillo quæritur utilis actio. Agunt minores actione ex stipulari de pecunia sua a tutore vel curatore vel curatore credita: live constante officio, live post ex officio consequentia vel muneris, ipsi tutores vel curatores stipulati fuerint.

d mutuo a tutore accepto & in rem pupilli verfo, datur in pupillum utilis actio. l. 2. §. de curat. furio. §. l. 4. §. 1. cod. adde l. civitas. 27. ff. §. certum. l. ult. ff. de exercit. l. §. pupilli. 6. §. 1. ff. de negotiis.

e Officio finito si tutor perseverat in administratione, ipse obligatur.

f Agunt minores actione locati ex locatione prædiorum suorum a tutore facta.

g Regulariter pupillo per tutorem non quæritur actio. l. 11. §. 6. ff. de pign.

h ex quibus quæritur utilis actio. l. 2. l. 4. §. 8. cod. l. 2. ff. de administ. tutor.

TIT. XLI.

Tutor vel curator prohibetur vectigalia conducere, tutela non finita vel ratione non reddita, sub poena falsi. Salye.

1. Imp. Antoninus A. Sexto.

Competens iudex non ignorat: a non esse admittendos ad vectigalia conducenda || eos, || qui pupillorum vel adolescentium tutelam, seu curam administrant, vel qui ejus administrationis rationem nondum reddiderunt. Sed quamvis contra interdictum ad vectigal conducendum accesseris, tamen quoniam ultio b me adiisti c, si tam vectigali, quam pupillis satisfeceris, falsi d crimine carebis.

† Cum autem fisco te jam obstrictum, postea tutorem esse factum dicas: periculo te excusare poteris. PP. 8. Kal. August. Romæ, Antonino A. 4. & Balbino Conf. 214.

DE TUTORE & VEL CURATORE f, QUI SATIS g NON DEDIT.

TIT. XLII.

Tutor vel curator, qui non satis dedit, dum debet, administrare prohibetur, & ad satisfaciendum compellitur. Salye.

1. Imp. Valerianus & Gallienus AA. Titio & Flaviano.

Si nondum vobis ætas legitima completa est, satisfactio ab his, quos minas idoneos curatores vobis ab adversario, cum Magistratu fungeretur, datos dicitis, postulate: Prohibentur h enim ab administratione, nisi securitati vestra satisfactio prospexerint. PP. Non. Jul. A. miliano & Basso Conf. 260.

2. Iidem AA. & Valerian. C. Euplojo.

Eum tutorem, qui superest, si secundum Prædis præceptum & juris formam satis non dat: removeri i a tutela, si inopia k hoc facit, sine infamia: si fraude, etiam cum nota, aditus Rector provincie jubebit: & in l locum defunctorum alios idoneos substitui præcipiet: præsertim cum patrimonium pupilli nova hæreditate auctum m esse proponas. Tutores autem dati n ab hæredibus eorum, quos decessisse dicis, rationem tutelæ deposcent. PP. Idib. Maji. Seculare & Donato Conf. 261.

Gesta a tutore, qui non satis dedit, sunt ipso jure nulla in præjudicium minoris.

3. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Stratonice.

In dubium non venit, tutores, qui testamento o dati non sunt, administrandi potestatem, nisi satisfactio emissâ salvam p tutelam fore, non habere. Si igitur tutor, qui pro tutelari officio non caverat, iudicio expertus est: adversus eum lata sententia juri tuo officere non potuit: nec ea, quæ ab eo gesta sunt, ullam firmitatem obtinent. Frustra igitur in integrum restitutionis auxilium desideras, quando ea, quæ ab eo gesta sunt, ipso jure q irrita r sunt. PP. 18. Kalend. Jan. Nicomedia, Dioclet. 3. & Maximian. AA. Conf. 287.

4. Iidem AA. & CC. Tertullo.

Non omnium tutorum par similisque causa est. Quapropter cum exemplo s testamentarii t confirmatum a Præside u, vel datum x ex inquisitione, non onerari satisfactio rem pupillorum salvam fore manifestum sit: pluribus y tamen datis ex inquisitione tutoribus, illum, qui satis secundum formam Edicti rem pupilli salvam fore dedit, in administratione præferri jamdudum obtinuit. S. Idib. Decemb. Nicomedia, CC. Conf.

5. Imp. Constantinus & Maximian. AA. Severo & Maximo CC.

Tutor, qui satisfactioem, cum satisfacere debuit, minime interposuit: nihil z omnino ex bonis pupilli alienare potest. Posteaquam autem ad tutelæ administra-

tionem electus a est, & bonorum b possessionem pupilli nomine agnoscere eum potuisse, & cætera, || ejus || quæ tempore c arceantur, persequi debuisse, aperte claret. Dat. 11. Kalend. Jan. Constantio & Maximiano AA. Conf. 305. vel 306.

DE SUSPECTIS d TUTORIBUS || VEL CURATORIBUS ||.

TIT. XLIII.

De liberto tutore.

1. Imp. Antoninus Augustus Domitia.

Libertum tuum, & tutorem filii tui, si fraudulenter res ejus administrare existimas, suspectum facere potes, modo si officium ejus pubertate pupilli finitum e non est. Nam si eo jure tutor esse desit, || is || iudicio tutelæ conveniendus est. PP. Idib. August. Romæ, Duobus & Aspris Conf. 213.

De curatoribus cessantibus gerere.

2. Idem Augustus Longino.

Curatores f quidem suo periculo, quanto tardius g ad eos tutela transfertur, cessant. Quod h si in fraudem id || esse || factum existimas, suspectos eos postula: qui si summo meruerint, in locum eorum alios accipies. PP. Id. Januar. Lato 2. & Cereale Conf. 216.

De tutoribus nolentibus gerere.

3. Imp. Alexander A. Fortunata.

Præses provincie tutores i filiorum tuorum, strictioribus remediis k adhibitis, omnimodo administrationis officium compellet agnoscere. Quod l si in eadem contumacia m perseveraverint n: suspectos o postulare, ut alii in locum eorum petantur, non prohiberis. PP. Id. Jan. Alexand. A. 3. & Dione Conf. 230.

De testamentario tutore.

4. Idem A. Thalidæ.

Etiam testamentum p patris tutorem datum suspectum, epostulare potes, si fraudem tutoris argueris. PP. 8. Kalend. Januar. Maximo 2. & Paterno Conf. 234.

Quid spectatur in accusatione suspecti.

5. Idem A. Asclepiadi.

In postulandis suspectis tutoribus seu curatoribus non q i vires patrimoniorum principaliter, sed an nihil || segniter, nihil || fraudulenter r geratur, perpendi oportet. PP. 6. Kalend. Januar. Maximo 2. & Paterno Conf. 234.

De removendo suspecto, & adjungendo curatore pauperi.

6. Imp. Gordian. A. Felici.

Pietatis f funderis munere, qui fratris tui filios (ut necessitudo sanguinis suadet) protegere conaris. Si igitur tutores vel curatores eorum non recte administrant: suspectis eis postulatis atque ostensis, ut alii in t locum eorum constituantur, facile impetrabis. Quod si nihil in fraudem egerunt, verum ita egei u sunt, ut in eorum administratione fratris tui filiorum substantia periclitetur: an eis adjungendus sit curator, qui idoneus facultatibus sit, Rector provincie æstimabit.

† Removendi x autem licentia non y solum parentibus utriusque sexus, sed etiam cognatis, & extraneis, & affinibus, & ipsi cujus res administrantur, si non impubes z sit, arbitrio cognatorum bonæ opinionis constitutorum conceditur. PP. 5. Idus Nov. Pio & Pontiano Conf. 239.

De administratione.

7. Idem A. Gorgonia.

nolens administrare, removetur ut suspectus: quin ut loquitur Bald. banniri & in carcerem conjici potest, qui officium ac munus necessarium sibi impositum, non suscipit.

n. Ex contumacia tantum inchoata tutor non removetur, sed ex continuata & contumaci plane. o videt 4. in fin. l. 7. in fin. ff. eod. p etiam testamentarius tutor suspectus postulari potest. l. 1. §. 5. ff. eod. §. 2. Inst. eod. q Non inopia, sed fraus segnem tutorem suspectum facit. l. 8. ff. eod. §. ult. in fin. Inst. eod. r Suspectus potest postulari, qui res pupilli fraudulenter administrat.

s Pietas fratris in filios exercenda t In locum suspecti tutoris alius constituendus. u Paupertas non est idonea causa, ut quis removeatur a tutela. Justa tamen causa est, ut inopia alius adjungatur. facit l. 5. sup. eod. l. 1. ibi: propter tenuitatem. sup. de periculo tutorum. x Suspectos tutores remove

posunt & ascendentes & cognati, & extranei, & ipsi, quorum res administrantur, si non impubes sint. Synops. Basil. 37. tit. 10. c. 19. y Suspecti actio quasi publica: vide l. 1. §. 6. ff. eod. §. 3. Inst. eod. z Impuberibus non permittitur tutores suos suspectos facere. l. 7. ff. eod. l. 4. c. eod.

a Hujus prohibitionis duæ rationes: una, ne pupillus oneretur ex causa fiscali, d. 5. 3. altera, ne pupillis prælati fisci taceant hypothecæ amittantur. b Poena minuitur contenti ultro, necdum convicto. De quo vide plura apud Tiraque tract. de poenis. causa 30. c & veniam petiit, facit l. 15. §. 1. ff. de falsis. d Falsi tenetur tutor & curator, qui vectigalia publica conducit: cum duobus in solidum bona sua obligare videatur, quod in tutore & curatore speciale est. Nam in alio crimen bellionatus esset. l. 1. c. ult. inf. de crim. falsi.

e Legitimo vel dato sine inquisitione, quippe satisfactio non exigitur a testamentariis tutoribus, aut confirmatis a Prætoribus: ab aliis exigitur. l. 3. inf. eod. §. 5. Inst. de Atiliano. l. 30. c. de episc. aud. f l. Inst. 24. g rem pupilli salvam fore. h v. l. 5. inf. eod. i atqui nondum administrationem habet? An dicemus removeri non ab actu administrationis, sed omnimodo? An potius removeri ab administratione futura? k Inopia succurritur. §. ult. Inst. de suspectis. l. 3. ff. de suspect. Inopia enim causa non satisfaciens, eoque nomine remotus tutor, non sit infamis: qui ex superioribus causis infamis fieret, si dives remotus esset. l. In locum defuncti tutoris alius substituendus. m l. 3. l. ult. §. in quib. casib. tut. hab.

n Substitutus tutor ab hæredibus defuncti tutoris rationem exigere debet. l. 39. §. 16. ff. de administ. tut. o Testamentarii tutores non satisfaciunt. l. 17. ff. de re. fam. princ. Inst. de satisfact. p Salvam tutelam fore promittit, qui salvam rem pupilli fore promittit. hæc enim duo paria. adde l. 2. ff. de præ. stip. q Quidquid tutor vel curator gerit non præstata satisfactioe, ipso jure nullum est. r Ob administrationis & exercitii defectum. l. 2. J. de eo, qui pro tutore. f Simile nullum idem est. adde l. quod Nervæ. 32. ff. de pos. t. Exemplo testamentarii confirmatus tutor non satisfaciunt. u Confirmatus a iudice tutor a patre datum emancipato: confirmatur sine satisfactioe, quia patris approbatio pro satisfactioe est. x Datus ex inquisitione, non satisfaciunt. l. 5. ff. de confirm. tut. l. ult. §. 7. ff. de administ. rer. y l. 17. l. 18. 19. ff. de re. fam. tut. l. 7. ff. rem. pupill. l. 53. §. 3. in fin. ff. de falsis. §. 1. Inst. de falsis. z l. 3. sup. eod. l. 7. §. 2. ff. de curat. furios.

a Tutor simpliciter electus, i. e. etiam si non satisfaciunt, aut inventarium fecit, si modo scivit se tutorem datum esse, bonorum possessionem pupilli nomine potest agnoscere. m hic. An & transmittere pupillis jus deliberandi? ita putat Bartol. arg. l. cum in antiquiorib. 19. J. de jur. delib. randi. l. sequitur. §. si pupilli. x ff. de usucap. Est præterea jus deliberandi res quæ tempore perire potest: cum tantum duret, d. l. cum in antiquioribus. vers. ideoque, sed nec id damnosum pupillo esse potest: ut id facere possit videtur tutor, etiam si nondum satisfecerit rem pupilli salvam fore, vel inventariū fecerit, facit l. tutor, qui reperiuntur. 7. ff. de administ. tut. v. Bart. in l. qui duos. 9. ff. de reb. dubiis.

b Tutor etiam non præstata satisfactioe, bonorum possessionem nomine pupilli agnoscere debet.

c Tutor antequam satisfecerit, non exercet, aut administrat res pupillares, nisi res tempore perituras. l. 7. in fin. princ. ff. de administ. tut.

d dixi 26. ff. 10.

e huic actioni locus est manente, non finita tutela, l. 7. J. eod. l. 11. ff. eod. aliter quam tutelæ actioni, cui locus est finita, non manente tutela. l. 3. §. 6. in fin. ff. eod.

f de curatore negligente.

g Periculum curæ negligetæ spectat ad curatores.

h l. 3. inf. eod.

i de tutore negligente.

k pignoris capis. Inst. de satisfact. tut. l. 9. ff. de muneribus. l. 1. 2. sup. eod.

m Contumaciter

z Tutor pendente causa suspensus, res pupilli jure administrare non potest. Itaque alius ejus loco substituendus est. §. 7. *Inst. eod. l.*

24. §. 1. in fin. ff. de solut. a l. 4. §. in quib. causis. *tut. hab.* b Tutor durante adhuc tutela, non potest administrationis, id est, tutelae rationem a collega suo exigere, suspectum tamen eum postulare potest. l. 2. sup. de admin. tut. l. 12. l. 32. in fin. ff. de admin. tut.

c Suspectus tutor accusatus, si ob dolum remotionis sit, infamia notatur: si ob negligentiam, non fit infamis. *Syn. d. tit. 10. c. 22.* d §. 6. *Inst. eod. l. 7. §. 1. ff. eod.* e Quid, si tutor ob dolum suum iudicis tantum inquisitione, ac nemine eum accusante remotionis sit? non fit infamis: hoc est, condemnatus per inquisitionem, non est infamis, etiam si ex dolo condemnatus sit. l. un. in fin. §. si tutor vel curator non gesserit. l. 3. §. praterea. 4. ff. eod.

f l. 19. ff. de auct. tutor. §. 5. ult. *Inst. de auct. tutor. c. Ulpian. ii. §. 24.* g. Hodie curator datur, non tutor pratorius, ut olim d. §. 3. d. §. 24. h Altero tutore auctore, cum altero agi potest. Est igitur eo casu supervacuum curatorem litis causa postulari. l. 3. §. 2. D. de tutel. v. l. 24. D. de test. tutel.

i Tutoris hanc esse cura debet, ut ne pupillus in poenam contractus incidat. k Res ita habet, Tuus frater fundum communem vendidit, & dupl. nomine emptori repromisit. Fratre mortuo tutor liberorum ejus, partem tuam emptori evincis. Emptor a te conventus, dupl. sibi promissae nomine expeditur in pupillos, quibus defensionem debes: Quid juris? Praestat te compensatione uti, i. e. te partem tuam a fratre tuo venditam fratris tui filii iudicio tutelae imputare, ne alioquin tui pupilli in poenam dupli incidant: fin minus curator in tutelae pupillis tuis eligendus est, qui eos in causa evictionis defendat. l. id est, venditoris fratris. m l. 3. de contrario iud. tut. l. 1. §. 4. D. de contr. tut. n l. 5. inf. o protegendum. *Uulg. Hal.*

p Curator certus rei vel litis datus, alterius rei litisve nomine non tenetur: quippe certa ac definita, fines suos non excedunt. q Curator in litem non subicitur periculo administrationis. r Curator in litem sumptus repetit. l. 3. inf. de contr. iud. l. 30. D. de negot. t l. 2. sup. eod. u d. l. 2. l. 3. §. 2. D. de tutel. §. 3. *Inst. de auct. tut.* x Curator ad litem pupillis & minoribus constituendus est, tutore vel curatore adversus eos litigante. Dandus, inquam, curator ad litem est jure ordinario. l. 17. D. de auct. praestand. l. 17. in fin. D. de appellat. Ius enim legitimum non vult tutorem, nec simplicem curatorem. Ulp. ii. §. 24. v. Cujac. 17. obs. 7.

Eum, quem ut suspectum tutorem vel curatorem accusas, pendente & causa cognitionis abstinere ab administratione rerum || tuarum. || donec causa finiatur, Praeses provinciae jubebit. Alius tamen interea a in locum ejus in administratione rerum ordinandus est. PP. 7. Kalend. Mart. Sabino 2. & Venusto Confl. 241.

De administratione. De contutore.

8. Imp. Philippus A. & Philippus C. Procuro.

SI b non suspectum contutorem tuum postulare ac removere ab administratione bonorum pupilli curaveris: admitti nequaquam potest ratio desiderii tui, jam nunc postulantis tutelam tibi nomine ejusdem pupilli restitui. PP. 14. Kal. Nov. Peregrino & Aemiliano Confl. 245.

De infamia.

9. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Ammiano.

Suspectos c tutores ex d dolo e non etiam eos, qui ob negligentiam temoti sunt, infames fieri, manifestum est. S. 8. Kal. Maji, CC. Confl.

DE IN f LITEM DANDO TUTORE VEL g CURATORE.

TIT. XLIV.

Tutor potest agere contra pupillum, alio contutore auctore. Salyc.

1. Imp. Antoninus A. Miltiadi.

SI quas petitiones adversus pupillos tuos habes, dirigere eas potes, adfidentibus causamque defendentibus contutoribus h tuis, cum & si alios tutores non haberent, ad hoc genus litis defendendae curatores accipere deberent. PP. 13. Kal. Aug. Antonino A. 4. & Balbino Confl. 214.

2. Imp. Alexand. A. Evaresto.

AN tibi partis fundi paterni vindictio competat, is, cuius de ea re notio est, asstimabit. Respicere autem debes officium, in quo te esse tutorem dicis: ne i ob ejusmodi petitionem evictione k secuta, ultra pretii quantitatem auctoris l heredem pupillum tuum oneres, qui laudatus per te defendi debeat: cum aut compensationis m rationem habere, aut contrario tutelae iudicio experiri possis. Sed ne tuum jus (si quod habes) impediatur: ad eam rem defendendam, quae n adversus te vindicantem agenda erit, curatores pupillo petantur. PP. 12. Kal. Maji, Juliano 2. Crispino Confl. 225.

3. Imp. Gallienus A. Valerio.

AD protegendam o causam tutor five curator datus, Aconveniri non p potest administrationis q periculo, cum sola suscepti negotii tutela mandata est. Si nihil igitur (ut allegas) praeter negotium gessisti, frustra conveniris. PP. Kalend. April. Valeriano & Luciano Confl. 266.

4. Idem A. Irenzo.

AD litem datus tutor, si quid bona fide erogasti r, a contutoribus s more solito exigere potes. PP. Kalend. Nov. Paterno & Arcesilao Confl. 263.

Ubi tutor testamentarius vel legitimus est cum pupillo litigaturus, debet ei de curatore ad litem facere provideri. Salyc.

5. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Tigrani.

Sive ex testamento, sive || ex || jure legitimo, fratris t Stui filiorum tutelae onus ad te perveniat: vereri non debes de his quaestionibus, quas adversus fratrem tuum quondam tibi fuisse dicis: cum si n qua emerferit lis, procuratore dato, & illis curatore ad litem constituto, & solennitati x juris (ubi tutor exigitur) & indemni-

tati utriusque prospici possit. Script. 4. Kal. Maji, CC. Confl.

DE EO, QUI PRO a TUTORE NEGOTIA GESSIT.

TIT. XLV.

1. Imp. Valerianus & Gallienus AA. Marcello.

ET iam mulieres b si res pupillares pro tutore administraverint, ad praestandam rationem tenentur. PP. Aemiliano & Basso Confl. 260.

2. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Marco.

NON utiliter c nominatus tutor pupillorum nomine agendo, licet ex eorum persona injunctas impleat intentiones, exceptione d (si tutor non est) summovetur. Dat. Non. Decemb. CC. Confl.

SI MATER e INDEMNITATEM PROMISIT.

TITULUS XLVI.

1. Imp. Alexand. A. Brutia.

SUO potius periculo magistratus tutores, quos petisti, dederunt, quam tu contra sexus conditionem alicui ex ea obligatione f obstricta es, quod tuo periculo tutores filiis tuis dari postulaisti. PP. 3. Id. Martij, Maximo 3. g & Urbano Confl. 235.

2. Imp. Philippus A. & Philippus C. Asclepiadi & Menandro.

QUAEDAM pupillorum vestrorum a matre, itemque avo materno administrata, eorumque nomine indemnitate vobis promissam adseveratis: Quae si ita sunt, & iidem pupilli legitima aetatis effecti, non adversus matrem suam, neque avum, sed contra vos congredi malunt h: non immerito indemnitate ab his praestari desiderabitis, quos & administrationem suo periculo pridem suscepisse proponitis. PP. 4. Idus Julii, Praesente & Albino Confl. 247.

3. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Cajano.

OB tutorem non idoneum a matre petitem, frustra vobis eam teneri contenditis, cum non nisi i specialiter ejus periculo dari decreto fuerit comprehensum, ex ea obligatione obstricta sit. S. Kal. Decemb. AA. Confl.

SI CONTRA k MATRIS VOLUNTATEM TUTOR DATUS SIT.

TIT. XLVII.

Contra matris voluntatem tutor dari non potest. Bald.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Tertio.

SI l contra matris ultimam m voluntatem Fusciniun silio communi tutorem datum probaveris: eum sine damno existimationis a tutela removendum Praetor decerner: Quae rescriptio, si n in fraude convictus fuerit, non suffragabitur o. PP. 13. Kalend. Mart. Laterano & Rufino Confl. 198.

UT p CAUSAE POST q PUBERTATEM ADSIT TUTOR.

TIT. XLVIII.

1. Imp. Philippus A. Dextro.

ris. l. 9. inf. arbit. tutela: Qua igitur actione? negotiorum gestorum actione. l. 24. §. de usuria. & ita Paulus intelligendus est 2. sent. ii. §. 2. i dixi ad l. 1. sup. eod.

k Quemadmodum iudex tutorem confirmare solet, quem mater liberis haredibus institutis dederit. l. 4. §. de testam. tut. item reprobare solet, quem mater reprobat, ut hic. cui convenit l. 21. §. 2. ff. de tutorib. dat. l. Tutor liberis contra matris ultimam voluntatem dari non debet. m Quid, si vivens ac superstes mater tutorem aliquem liberis petiit? Eum, qui petitus ita fuerit a matre, ceteris omnibus praeferrere, putat Baldus: magnam enim esse praesumptionem pro matre: cui superstiti ac sanae merito id permittendum videtur, quod in extremis positae aut testamento suo facere conceditur: ut nullam sit discrimen, an mater tutorem liberis testamento suo petierit, an vero superstes, vel alio actu, quam testamentario. n Fraus in tutela convictus, notatur. l. 1. ff. de his, qui notant. l. 2. sup. de tut. vel curat. qui non satisd. l. ult. sup. de suspect. o subaudi, ut ne teneatur fraudis admittit: nam tamen si removeatur citra infamiam, fraudis tamen admittit teneri merito debet. Removeatur, at non liberatur. p l. 5. §. 6. ff. de admin. tut. q Causa disputandi hac esse potuit, Tutela pubertate finitur, ideoque post pubertatem oau- iz adeo tutor non cogitur.

a 27. ff. 5. b Nov. 135. c. 1. quidam hanc vocem referunt ad mulieres tutelae gerendae capaces: ut ea ratione negent, non capaces tutelae, si gesserint, teneri pro tutelae. l. cum a matribus. 8. sup. qui petant tutores, verius est tamen omnem, qui res pupillares gerit pro tutore, rationibus reddendis obnoxium esse. Tacita hypotheca nam eorum in bona competit? Vide Gl. in l. pro officio. 20. §. de administratione. l. damnumque. 19. §. 1. ff. de rebus auct. judic. possid. c puta a matre. l. 47. §. 3. ff. de administratione. tut. d Exceptio tutoris illegitimi, potest opponi in quacunque parte iudicii, sicut exceptio falsi procuratoris. adde l. Paulus. 221. ff. de V. S.

e Paul. 2. sent. ii. §. 2. l. 6. §. ad Vellejano. l. 8. §. 1. ff. ad Vellejano. f Mater si suo periculo tutores filiiis suis dari postulat fidejubeat, ejus intercessio infirmatur Senatusconsulto Vellejano. l. 6. §. 1. ff. ad Vellejano. nisi specialiter decreto comprehensum sit, Periculo matris, quae tutorem petit, tutorem dari. l. ult. inf. eod. Aliud futurum est, si ut re ipsa tutelam filiorum administraret, tutoribus filiorum repromissit. Sui enim non alterius causa repromissit. d. l. 6. in princ. g Maximo III. Hal. & recte. h Meus tutor matri meae & avo meo materno rerum mearum administrationem permittit, exacta ab eis cautione indemnitate. Quid dicendum? Est in arbitrio meo, agere adversus tutorem, ergo & adversus matrem? sic sane: non tamen ex stipulatu tutore.

a Causa decidendi hanc est: Etiam si tutela pubertate finitur, periculum tamen administrationis non ante finitur, quam si rationes a tutore redditae sint. Non dum rationes redditae intelligitur, qui litis instrumenta retinet.

b Tutor omnem rationem curator non restituit, qui litis instrumenta non dum transtulit, facit d. 5.6.

c 27. ff. 2. d. Pupilli dicuntur, qui patre orbati, ut hic titulus differat a titulo, Divortio facta apud quem liberi vocari & educari debeant. Est enim titulus ille de liberis patrem habentibus.

e Educatio propriam personam apud pupilli spectat: qua voce videtur, veltutarius habitatio, l. ult. ff. de alim. vel cib. institutio morum & liberalium artium continetur, l. 2. inf. de alim. est enim ingenii quoque educatio Terent. bene & pudice doctum, atque educatum ingenium.

f Nov. 22. c. 38. Nam ut Menander ait, ἑστὶν δὲ μὴ τὴν φιλοσοφίαν, ἀλλὰ τὴν μάθησιν πᾶν τὸν ἄνθρωπον, ὃς δὲ αἰεταί.

g i.e. si secundas non contrahat nuptias. Nov. 22. c. 38. ut hinc constet nuptiis secundis matres liberorum apud se educandorum jus amittere. Cui & hoc recte additur, legatum matri relictum quamdiu cum filiis steterit, matrem ipsam nubendo amittere. l. sed si hoc. 62. in fin. ff. de cond. & dem.

h & tamen vitrico privigni educatio & tutela permitti potest. l. ult. inf. de contrar. jud. tut. l. 32. in fin. ff. de adopt. sic Cajus Octavius apud vitricum educatus. Dion. De educatione, Bart. Bald. & Specul. & VVurmsero non convenit. v. VVurmsero. l. 1. praet. 38. c. 4. Cujac. G. obs. 29. contra, putat recte argumentum a tutela ad educationem duci. l. 1. §. ult. ibi: exemplum tutoris. ff. ubi pupilli: at non e contra. Nam jure antiquo matri tutela filii non permittebatur, nisi a principe eam impetrasset, educatio vero permittebatur. Seneca de consolatione ad Marciam. Pupillus relictus sub tutoris custodia usque ad 14. annum fuit sub matris custodia.

i quaedam dixi ad l. 13. sup. de nuptiis.

k Arbitrarium est decernere, apud quem filius educaretur: quod tamen causa cognita, citatis, ut loquuntur, citandis, fieri debet. l. pen. ff. eod. v. Menoch. 2. de arbitr. jud. 168.

l Judex non decernit temere educatorem eum, qui pupilli successionem sperat, l. 1. §. 2. in fin. ff. eod. licet eadem ratione ad eum redierit tutela legitima.

m huc referenda est pars postrema epigraphes tituli, ubi pupillus educari vel morari debet: & de alimentis ei praestandis.

n l. 5. ff. eod. §. 9. test. de success. l. 3. §. 14. ff. de success.

o Alimenta pupillo decernuntur, etiam si de statu bonisque paternis fiat ei controversia.

p l. 3. in princ. §. 1. ff. eod.

q & ita sine decreto. l. 3. sup. de administr. tut. d. l. 3.

r Interest pupilli, secreta patrimonii ejus, &que suspectum alienum non evulgari apud acta, l. 1. inf. de contr. stipul. l. 7. ff. de admin. tut. Edit. Justin. 7. c. 2. sic, qui secretum alienum sub commissum evulgar, injuriam tenetur. l. 1. §. 38. ff. de test. Eo jure, si lis pupillo sit cum aliquo, inventarium integrum pupillo adversario non exhibetur, sed ea tantum capita, quae in controversia posita sunt, facit l. ult. sup. de precibus imperat. d. l. 3. l. 2. ff. eod.

Tutores, qui a necdum administrationem ad curatores transtulerunt, defensionem causarum pupillarium adfistere oportere, saepe rescriptum est. Et ideo si (ut proponis) instrumenta b quibus asseri possunt causa provocationis, etiamnum hi quorum meminit, apud se detinent, aditus Praeses provinciae periculi sui eos admoneri praecipiet. PP. 12. Kal. Nov. Philippo A. & Titiano Conf. 246.

UBI & PUPILLI & EDUCARI & DEBEANT.

TIT. XLIX.

Pupilli educari debent apud matrem, nisi ad secunda vota transferit. Bald.

1. Imp. Alexand. A. Dionysodoro.

Educatio pupillorum tuorum nulli magis, quam f matri eorum, si g non vitricum h eis induxerit, committenda est. Quando autem inter eam & cognatos & tutores super hoc orta fuerit dubitatio: aditus Praeses provinciae, inspecta personarum qualitate & conjunctione i, pendet k ubi puer educari debeat. Sin autem aestimaverit apud quem educari debeat, is necessitatem habebit hoc facere, quod Praeses jusserit. PP. 7. Id. Feb. Maximo 2. & Aliano Conf. 224.

2. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Grata.

Utrum nepos tuus ex filia apud te, an apud patrum suum morari debeat, ex singulorum affectione, & qui magis ad suspicionem ex spe l successionis propior sit, aestimabitur. S. 18. Kal. Novemb. Nicomedia, CC. Conf.

DE ALIMENTIS & PUPILLO PRAESTANDIS.

TIT. L.

1. Imp. Antoninus A. Faustino.

Pupillus, si ei alimenta n a tutore suo non praestantur, Praesidem provinciae adeat: qui, ne in alimentorum praestatione mora fiat, partibus suis fungetur.

† Idem est, & si de statu o pupilli seu adulti, & de bonis ejus controversia pendeat. PP. 6. Id. Jul. Roma, Lato 2. & Cereale Conf. 216.

Pupillus praesumitur alimentatus a tutore, & non praesumitur de nihilo vixisse, vel sine sumptibus studuisse. Bald.

2. Imp. Alexand. A. Euphido.

Quod plerumque postulat, ut arbitrio Praetoris alimenta pro modo p facultatum pupillis vel juvenibus constituentur, pro officio suo, qui aliena negotia gerunt, ne apud judicem controversiam habeant, faciunt. Ceterum si bonus vir & innocens tutor arbitrio q suo aluit pupillos (quod interdum etiam necesse est fieri r, ne secreta s patrimonii & suspectum as alienum || pandatur: || quod melius est interum taceri, quam cum de modo bonorum quzeritur, ultro proferri, & apud acta jus dicentis contra utilitatem pupillorum designari) non dubie accepto r ferre debebunt ea, quae vir bonus arbitratur merito ad exhibitionem educationis, ministeria, studiaque erogata esse. Nec ferendus est juvenis, qui cum praesens esset,

matrem ipsam nubendo amittere. l. sed si hoc. 62. in fin. ff. de cond. & dem.

h & tamen vitrico privigni educatio & tutela permitti potest. l. ult. inf. de contrar. jud. tut. l. 32. in fin. ff. de adopt. sic Cajus Octavius apud vitricum educatus. Dion. De educatione, Bart. Bald. & Specul. & VVurmsero non convenit. v. VVurmsero. l. 1. praet. 38. c. 4. Cujac. G. obs. 29. contra, putat recte argumentum a tutela ad educationem duci. l. 1. §. ult. ibi: exemplum tutoris. ff. ubi pupilli: at non e contra. Nam jure antiquo matri tutela filii non permittebatur, nisi a principe eam impetrasset, educatio vero permittebatur. Seneca de consolatione ad Marciam. Pupillus relictus sub tutoris custodia usque ad 14. annum fuit sub matris custodia.

i quaedam dixi ad l. 13. sup. de nuptiis.

k Arbitrarium est decernere, apud quem filius educaretur: quod tamen causa cognita, citatis, ut loquuntur, citandis, fieri debet. l. pen. ff. eod. v. Menoch. 2. de arbitr. jud. 168.

l Judex non decernit temere educatorem eum, qui pupilli successionem sperat, l. 1. §. 2. in fin. ff. eod. licet eadem ratione ad eum redierit tutela legitima.

m huc referenda est pars postrema epigraphes tituli, ubi pupillus educari vel morari debet: & de alimentis ei praestandis.

n l. 5. ff. eod. §. 9. test. de success. l. 3. §. 14. ff. de success.

o Alimenta pupillo decernuntur, etiam si de statu bonisque paternis fiat ei controversia.

p l. 3. in princ. §. 1. ff. eod.

q & ita sine decreto. l. 3. sup. de administr. tut. d. l. 3.

r Interest pupilli, secreta patrimonii ejus, &que suspectum alienum non evulgari apud acta, l. 1. inf. de contr. stipul. l. 7. ff. de admin. tut. Edit. Justin. 7. c. 2. sic, qui secretum alienum sub commissum evulgar, injuriam tenetur. l. 1. §. 38. ff. de test. Eo jure, si lis pupillo sit cum aliquo, inventarium integrum pupillo adversario non exhibetur, sed ea tantum capita, quae in controversia posita sunt, facit l. ult. sup. de precibus imperat. d. l. 3. l. 2. ff. eod.

studiisque eruditus atque alitus esset: si a ea per alium se consecutum non probet, sumptus recuset, quasi venio b vixerit, aut nullo liberi hominis studio imbui meruerit. PP. Non. Dec. Maximo 2. & Aliano Conf. 224.

ARBITRIUM & TUTELA.

TIT. LI.

De verbis testatoris.

1. Imp. Antoninus A. Leoni.

Cum tutela administrata ratio a te peti coeperit: neque veritati d, neque justis probationibus officit, quod (ut e dicis) testator modum f patrimonii sui verbis testamenti ampliavit g vel minuit. PP. 5. Kalend. Octobr. Duobus & Aspris Conf. 213.

De nominibus.

2. Idem A. Praesentino.

Nomina h paternorum i debitorum si idonea fuerint initio susceptae tutelae, & per latam culpam tutoris minus idonea tempore tutelae esse coeperunt, judex, qui super ea re datus fuerit, dispiciet: & si palam dolo tutoris vel manifesta k negligentia l cessatum est, tutelae iudicio damnum, quod ex cessatione accidisset, pupillo praestandum esse, statuere curabit. PP. Non. Jul. Antonino A. 4. & Balbino Conf. 214.

De re empti a curatore ex pecunia minoris.

3. Idem A. Vitalio.

Si curator m post decretum Praesidis, sublata n pecunia, quae ad comparationem possessionis fuerat deposita, sibi praedium comparavit: elige o, utrum malis in emptione negotium tibi eum gessisse, an, quia in usus suos pecuniae conversae sunt, legitimas p usuras ab eo accipere: secundum quae judex tutelae iudicio redditus, partem religionis implebit. PP. 3. Kal. Jul. Lato 2. & Cereale Conf. 216.

De eo, qui bonis paternis absentus est.

4. Imp. Alexand. A. Aglao.

Eum, qui bonis paternis secundum Edicti formam absentus q est, hereditariis actionibus conveniri nulla ratio suadet. Nec r ad rem facit, quod adversus curatores vel tutores, si non consulte absentus sit, actio ei competat: Nihil quippe in ea || actione, || quae ex officio gesta sunt vel geri debebunt, veniet: sed culpa solummodo, quantae f interfuit ejus non fuisse absentem, aestimabitur. Cui consequens t est, ut si propter eam causam transegerit u cum tutoribus vel curatoribus, nulla adversus te creditoribus parris tui petitio competat x. PP. 3. Kal. Maji, Alexandro A. Conf. 223.

tionem, sed secundum veritatem, tutor reddere rationem tenetur.

f v. Nov. 48. de eo, qui moriens juravit, quantum haberet in bonis.

g Voluntates defuncti dispositivae servantur, non enunciativae, l. 6. inf. de testam. nisi sit juratum. d. Nov. 48.

h Si debitor pupilli solvendo fuerint initio inchoatae tutelae, seu inchoante administratione tutore, postea vero lata tutoris negligentia non solvendo esse coeperint, eorum inopia periculo tutoris est. Synops. Basil. 37. tit. 11. ex lib. 38. tit. 3. c. 30.

i De nominibus paternis. De nominibus contractis a tutore agitur in l. 18. l. 21. sup. de administr. tut. l. 7. §. 2. ff. de administr. tut. adde l. 35. ff. de reb. c. ed.

k Lata culpa est, quae excusari non potest: quae potest, minor culpa est.

l In nominibus paternis exigendis tutor tenetur tantum de lata culpa. l. 57. ff. de administr. tut.

m Quid daturne directa tutelae actio in curatorem universalem saltem pro tutelae? Dari videtur, quia tutoris vicem sustinet. Thalelaus hic putat, τὸν τῆ ἀνὴρος κληρονομήσαντα τῆς τῆ ἀνὴρος κατὰ χάριν. quod Ulpiani sententiae repugnat. l. 1. §. 7. ff. de eo, qui pro tut.

n Depositam apud alium pupillarem pecuniam ad praediorum comparationem tutor ab ipso depositario invito repetere potest, licet non emat praedia, quod fortassis verum est: nisi nominatim ea lege ipsi depositario data pecunia est, ut apud eum esset, tantisper dum praedium pupillo emeretur, quod merito notari potest & debet adversus tutores, qui praetextu tutelae, privatas injurias ulcisci volunt adversus hujusmodi depositarios.

o Minoris est electio, utrum rem petat empram sua pecunia (licet non suo nomine) an pecuniam ipsam cum usuris centesimis. Salye.

p De usuris pupillaribus vide l. 7. §. 10. ff. de administr. tut. l. 1. inf. de usur. pupillarib.

q Absinens hereditate, hereditariis actionibus non tenetur. l. 4. sup. quod cum cad. l. 3. §. de revocand. hui, quae in fraud. cred. l. 18. ff. de tut. & rat. l. 20. §. 4. ff. de adquir. hered.

r Pro herede non gerit, qui actionem exercet adversus tutores & curatores, quod incon-sulte eorum ductu, patris hereditate abstinerit.

s In actionem tutelae venit id, quod interest pupilli vel adulti non fuisse absentem. adde l. 1. l. 2. sup. si ut omissam.

t Argumentum recte duci a contractibus ad delicta hinc colligit Bald. ut in l. omnem. 20. ff. de judic.

u Transactiois causa, quod quis consequitur a tutore vel curatore, ob inconsultam hereditatis paternae abstentionem, non videtur consequutus nomine hereditario, ideoque conveniri a creditoribus paternis non poterit. Baldus. Quod filius, inquit, quare ex contractu, vel quasi, non cum facit heredem patri. Filius transiens de patri necesse, non propter ea se immiscet.

x Cur nulla competit? An hoc ideo, quod quae filius patre mortuo, proprio contractu vel quasi acquirit, ea filium heredem, patris non efficiunt: quo jure existimant eum, qui de patris morte cum adversariis transegerit, pro herede non gerere: pacem denique (sic enim nostri loquuntur) de morte patris tacere, non esse actum hereditarium. Bart. Ang. in l. si filius, qui patri, 12. ff. de vulgari.

a Praesumitur in dubio pupillus alimentatus a tutore percipisse: non de nihilo vixisse, aut sine sumptibus vixisse.

b Praesumitur nemmo vento vixisse. vid. Alciat. l. praesumpt. 50.

c i.e. de actione tutelae. Cui respondet titulus D. de tutela & rationibus distringendis, & utili curatorem causa actionis lib. 27. tit. 3.

Hanc actionem vocat Arbitrium, quod omnis hujus iudicii potestas sit in arbitrio judicantis, qui excussis tutelae rationibus ex bona fide statuit, quae tutorem pupillo praestare aut reputare oporteat. Eadem contraria actio opponitur, de qua J. tit. 58.

d Veritati & hereditibus suis, vel extraneis, nihil officit, quod defunctus modum patrimonii sui declaraverit, l. 10. §. communia utriusque iudicii. l. 6. §. de prob. l. 6. §. de testam. l. 31. §. 4. ff. de leg. l. 1. §. 30. ff. de leg. 2. l. 15. in fin. ff. ad l. Falcid. nisi defunctus juraverit. Descriptionem enim defuncti coguntur sequi, nisi malint hereditate multari. dixi ad Nov. 1. Nov. 48. Quod de hereditibus dictum est, ad creditores non pertinet. d. Nov. 48.

e Non secundum testatoris aestima-

Ut ad eundem judicem eatur.

5. Imp. Gordianus A. Victorino.

OMnes tutores, seu hæredes eorum, qui administraverunt tutelam, ad eundem a judicem ire debere, jampridem constitutum est. Cum igitur patrem tuum cum alio tutelam administrasse alleges: Præses provinciae eundem judicem adversus te atque hæredes contutorum patris tui dare debet, quatenus quisque condemnari debeat, examinaturum. PP. 10. Kal. August. Pio & Pontiano Conss. 239.

Si minor contractum approbet.

6. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC.

Cononi & aliis.

Cum interdicta e venditionis vitium, etiam pretii fraude tutor vester cumalasse d proponatur: non dubitabit Præses provinciae, quando venditionem e confirmare f voluistis g, residuum pretium cum usuris venditæ a h tutore possessionis celeriter vobis restitui jubere. Quod autem petitis ab hæredibus ejus, qui vendidit, pretium vobis exolvi, superfluo i a nobis desideratis: quia nec Præsidis, experientiam possit hoc latere, tutores qui gesserunt, si eorum hæredes ob ea negotia, quæ per eos administrata sunt, principali k loco conveniri debere: ceteris l ob culpæ rationem non servati detrimenti periculo substitutis: vel si pariter m administrasse doceantur, etiam adversus unum, liberum experiendi arbitrium competere: ita ut actiones, quas adversus alios habetis, ad electum transferantur. PP. 4. Kal. Sept. ipsis 4. & 3. AA. Conss. 290.

De dolo & culpa tutoris.

7. lidem AA. & CC. Alexandro.

Quicquid n tutoris dolo vel lata o culpa p, aut levi seu curatoris, minores amiserint q, vel r, cum possent, non s adquisierint: hoc in tutela seu negotiorum gestorum utile iudicium venire, non est incerti juris. S. prid. Id. Apr. AA. Conss.

De longi temporis præscriptione.

8. lidem AA. & CC. Dalmatio.

Tutores tutelæ conveniri, longi temporis præscriptio non prohibet: Unde si his transactione vel novatione u aut acceptatione liberationem non præstitisti: apud Rectorem provinciae, quæcumque tibi debentur, repetere non prohiberis. S. 14. Kal. Maji. AA. Conss.

Utrum tutor an hæres promittentis indemnitate conveniri debeant.

9. lidem AA. & CC. Juliano.

Tutorem quondam, ut tam rationem, quam si quid reliquorum x nomine debet, reddat, apud Prætozem convenire potes: quamvis enim matrem tuam susceptis bonis vestris indemnitate y pro hac administratione tutori s præstituram promississe proponatur: tamen adversus tutorem tibi tutelæ, non z adversus matris successores ex stipulatu competit actio. S. Prid. Kal. Jan. AA. Conss.

Hinc constat quoque, Actum, qui mei contemplatione nullus sit, ratum haberi & confirmari posse. adde l. Julianus. 13. §. 27. ff. de act. empt. f. Ratum habere contractum tutoris, & ex eo ejusve nomine experiri pupillus potest. g. In electione minoris positum est, ratam habere venditionem invalidam a tutore factam. h. Minor si venditionem tutoris invalidam confirmavit, potest pretium iuste petere ab ipso tutore. i. In his, quæ jure communi sunt permixta, Principis scriptura supervacua est. supervacuo & frustra petitur a Principe, quod jure facere conceditur. l. 1. §. nam in suis. vers. ut supervacuum. inf. de thesauris. l. 30. ff. de reb. aut. jud. possid. k. Tutor qui gessit, ejusque hæredes prius conveniendi sunt, quam qui non gesserunt. v. inf. de divid. tut. l. qui non gesserunt. sc. v. l. 1. inf. si tutor non gesserit. m. Quemadmodum sit agendum adversus eos, qui pariter tutelam administrant, melius explicatur in l. 1. §. 10. 11. 12. ff. de tut. & rationib. distrah. n. Synops. Basil. 37. tit. 11. ex lib. 38. tit. 3. c. 30. o. l. 2. sup. cod. p. l. 7. ff. de adm. tut. l. 23. ff. de reg. jur. q. l. 21. sup. de adm. tut. l. 4. ff. quando ex facta tut. r. Damnum in amissis: in non quæsitis, lucrum consideratur: utrumque tutor pupillo præstat, quantum se minori abest, quantumque lucrari potuit. l. 13. ff. rat. rem. licite sc. non illicite. arg. auth. novissime. sup. de adm. tut. dist. 46. c. siue non suo. 10. f. d. l. 21. §. 15. inf. in l. 16. l. 17. l. 18. ff. locati. t. Actio tutelæ non præscribitur, i. e. Tutelæ actio perpetuatur. l. 5. in fin. inf. quibus non obicitur. l. 3. in fin. ff. de contr. tutel. Hodie præscribitur annis triginta. l. 3. in fin. inf. de præscript. 30. l. 2. sup. de constituta. u. δὲ μεταβέσας, καὶ ἀποχῆς, libri Basilic. apud Cujac. 17. obs. 6. in fin. Haloander legit, transactione atque acceptatione. Synops. Basil. d. tit. 3. c. 31. δὲ τῆς μεταβέσας καὶ ἀποχῆς. Liberandi modos interim observa, transactionem, novationem & acceptationem. x. Minoribus competit in tutores actio ad rationes & reliqua, v. l. 82. in fin. ff. de cond. & demonst. y. dixi ad l. 1. sup. si mater indemnitate. z. Contra tutorem debet pupillus agere non adversus eum, qui indemnitate promissit.

Qua actione tutor vel ejus hæredes conveniri debeant.

10. lidem AA. & CC. Pomponio.

Si defunctus tutelam vestram administravit: non rerum s ejus dominium a vindicare vel tenere potes: sed tutelæ contra ejus successores tibi competit actio.

† Debitum autem alius indicis comprobati oportet: nam quod b neque ipse neque uxor ejus quicquam ante administrationem habuerunt: non donec hujus continer indicium c. Nec enim pauperibus industria d vel augmentum patrimonii, quod e laboribus & multis casibus quæritur, interdicendum est. S. 10. Kal. Febr. Sirmii, Cæsarib. Conss.

De tempore post tutelam finitam.

11. lidem AA. & CC. Chrusiano.

Tutor post puberem ætatem puellæ, si in administratione connexa f perseveraverit g, tutelæ actione totius temporis rationem præstare cogitur. Sin autem post h finitam administrationem in isdem rebus minime se immiscuerit: temporis quod insequitur, periculum ad eum non pertinet. S. Kal. Decemb. Anchilæ, Cæsarib. Conss.

De successoribus.

12. lidem AA. & CC. Quintiliz.

Tutelæ actio tam hæredibus i, quam etiam j con- tra k successores l competit. S. 10. Kal. Decemb. Sirmii, Cæsaribus Conss.

De confessione tutoris extra inventarium, & de inventario consiciendo.

13. Imp. Justinianus A. Juliano P. P.

Veteris juris dubitationem decedentes sancimus, si quidem tutor vel curator pro substantia pupilli vel adulti m aliquid ubicunque n dixerit ad majorem quantitatem eam reducens, si ve pro utilitate pupilli vel adulti, si ve per suam simplicitatem, si ve per aliam quamcunque causam: nihil veritati præjudicare, sed hoc obtinere, quod ipsius rei inducit natura, & mensura pupillaris vel adulti ostendit substantiæ.

† Sin o autem inventario publice facto res pupillares vel adulti inscripserit p, & ipse per hujusmodi scripturam confessus fuerit ampliozem quantitatem q substantiæ: non esse aliud incipendum, nisi hoc, quod inscripserit, & secundum vires ejusdem scripturæ patrimonium pupilli vel adulti exigi: neque r enim sic homo simplex (imo magis stultus) invenitur, ut in publico inventario scribi contra se aliquid s patiatur.

rum tutelam administravit, adquisivisse. Nec ob stare legem t. sup. si quis alteri vel sibi. quæ liberis negat vel vindicationem rei traditione matris quæsitæ, post mortem mariti, cum mater eo casu traditione dominium adquisierit. Superiorum opinionem confirmari, quod Accursius ad l. 6. inf. de jure psci. & Bald. in l. 1. sup. de hered. vel act. vend. scribat: Regios officarios præsumi res suas de bonis fisci quæsisse. c. non idoneum iudicium. d. Sensus est: Quemque præsumi sua potius industria, quam alienis bonis citari, qua de præsumptione vide Alciat. 2. præsumpt. 27. n. 3. adde quæ scripti ad l. 6. sup. de don. int. vir. & ad d. l. 7. e. facit l. 4. §. 1. ff. de muner. f. Administrata post tutelam finitam prioribus connexa, veniunt in actionem tutelæ, ut hic adde l. unic. sup. ut causa post pubertatem. l. 17. ff. de negot. l. 5. §. 5. ff. de adm. tut. l. 13. ff. de tut. & rat. distrah. l. 27. ff. de appell. g. Tutor vel curator tenetur perseverare in connexis ante translationem, non post. h. v. l. 6. inf. de peric. tut. i. l. 1. §. 17. ff. de tut. & rat. l. 2. §. com. de success. k. l. 1. §. 16. l. 7. de tut. & rat. l. 42. §. 5. in fin. sup. de episc. l. 3. inf. de hered. tut. l. natæ κληρονοµαὶ contra hæredes. Synops. Basil. d. tit. 3. c. 35. & 5. Harm. 11. §. 47. m. Exemplum ponunt in curatore adulti sui facultates commendante, ut eo facilius ditiorum uxorem reperiret. n. Confessio tutoris profitentis (citra inventarium tamen) majorem quantitatem patrimonii pupilli, non præjudicat veritati: non nocet denique ipsi confidenti. Quid, si inventario facta hujusmodi confessio fuerit? præjudicat tutori confidenti: adeo ut contrarium probare deinceps non possit. vers. fin. autem. o. Confessio rerum pupilli in inventario facta a tutore, adeo tutori præjudicat, ut non possit contraria probatione uti. p. Quid, si res proprias inventario pupilli tutor adscripserit? Salycetus existimat præsumptionem juris & de jure esse, res eas pupilli esse, aut saltem eas tutorem pupillo donasse, adeoque tutorem si in inventario descripserit rem sibi a patre pupilli legatam, videri legato renunciasse, quod Alciat omnimodo non placet: quem vide parte 2. præsumpt. n. 11. q. Aliud erit, si tutore ignorante tale quid adscriptum fuerit. r. adde quæ scripti ad l. ult. sup. ad Vellejan. s. Mobile præfatum: id enim occultari facile potest. l. lex. 22. sup. de administ. tut. Quid, si immobile seu prædium aliquod inventario pupillari tutor adscripserit, quos pupilli non esset? Aretinus putat id pupilli non fieri: negat denique ea re veritate præjudicium fieri. arg. l. cum falsa. §. sup. de jur. & fact. ignor. quod rationi consentaneum videtur Baldo. Quid, si inventario quædam a scripserit tutor, hac protestatione adjecta, ut si pupilli non sint, pro adscriptis non habeantur? Protestatio hæc tutorem non juvabit: nisi post causa cognita iudicis autoritate res eiusmodi in inventario dispunctæ fuerint. Idem erit, si dubius, aut cum ira se credere diceret, aliquid aliud inventario pupilli adjecerit. Nam cum istiusmodi confessio apud acta in ipso iudicio fiat, idem præstat ac reddit credendi verbum, quod pura ac præcisa enuntiatio seu affirmatio. ut not. l. 2. §. quod observari. §. de jur. & fact. propter calumniam. Quid, si testibus res ita inventario pupillari adscripserit, suas ac proprias, aut alterius esse probare velit? Raynerius Forlivianus putat, testes non admitti adversus hoc genus scripturæ, juris & legis cautione interpositum: non ipsorum contrahentium voluntate. Contra Richardus Salinienus putat testibus locum esse, arg. l. testium. 18. §. de testib. atque ita Venetiis iudicatum, refert Baldus. facit gloss. l. pupillus. 4. inf. de usu- rari pupilli.

a Tutor quod acquirit, sibi, non pupillo, suæque ex industria, non ex bonis pupilli adquisivisse præsumitur, b Nec hodie, nec semper recte pauper fuisse præsumitur, qui olim pauper fuit. vide Alciat. 2. præsumpt. 27. num. 3. Ideoque licet pauper bona divitis administraret, non præsumitur tamen ex ejus bonis adquisivisse, sed ex sua potius industria, quod in tutore & quovis privati administratore locum habet: non tamen in publicæ rei administratore, ut notant in l. 7. inf. de jure psci. An idem dicemus in matre tutrice? Alexand. consil. 26. vol. 4. ita putat. Nam ut lex non distinguit, ita videtur ad omnes omnino tutores pertinere. Idque evidentius appareat ex his, quæ de bonis a vidua post mariti mortem quæsitæ diximus ad l. 6. in fin. §. de don. int. vir. Corrahus 2. Misell. 5. n. 7. negat locum habere in ea matre, cui nulla fuit industria nullumque patrimonium. Hoc enim casu honestissimum esse, turpis quæstus vitandi gratia dicere, eam præsumi ex eorum bonis, quorum

2 Tutor ante-
quam inventari-
um rerum pupil-
larium fecerit: ni-
hil quod pupilli
sit, attingere vel
administrare pot-
est, & breviter tu-
toria administratio
tutori decerni
non potest, nisi in-
ventario solenni-
ter facto, & eoque
precedente, *vers.*
nisi. J. cod. l. 24. §.
de administ. tut.
l. 7. J. de curatore
furiis.

a Testator potest
tutori inventarii
faciendi necessi-
tatem remittere.
Idque procedit si-
ve expresse prohi-
bit, si ve tutori
remisit. Verbalis
enim tantum dif-
ferentia est, utrum
quis dicat. *Veto*
feri inventari-
um; Vel, Remitto
confessionem in-
ventarii. Bart. ad
l. 55. ff. de legat. l.
& ita communiter
sentiunt interpre-
tes. Clarus §. Te-
stamentum. q. 66.
vers. quod ad ter-
tium versic. sed
hoc qui iam. Quid?
voluntate testato-
ris non obstante,
poteritne iudex, si
minori id expedi-
re deprehenderit,
tutorem ad in-
ventarii confe-
ssionem cogere?
Poterit. Bart. d.
loc. eamque com-
muniem esse opi-
nionem refert
Covarruvias 2
Variaz. resolut.
54. num. 4. & Cla-
rus d. loco versic.
sed si quis ubi no-
tat statuto Genu-
ensium aliter re-
ceptum. Quid? si
fructuario potest-
ne remitti a testa-
tore onus inven-
tarii conficiendi?
dixi ad l. 1. sup. de
usufructu. Quid?
hæredi potestne
remitti? Posse ait
Cujacius ad Nov. l. 1. obf. 1. Clarus paulo aliter
distinguit: in præjudicium
videlicet creditorum non posse: in legatariorum, fideicommissariorum & cohæredum præ-
judicium, posse. Idque pro communi opinione adversus Baldum Clarus defendit d. loco ver-
sic. quod ad primum. Quid? testator potestne cuiusvis tutori inventarii conficiendi necessi-
tatem remittere? Cuiusvis potest: etiam legitimo & dativo: nisi aliter causa cognita definierit
iudex. arg. l. tutores. 24. §. de administ. tut. l. 1. §. ubi pupilli educat. Quid, si statuto neces-
sitas inventarii faciendi, tutori mandetur? vel hoc etiam casu testatorem tutori, eam neces-
sitatem posse remittere censet Bald.

† Sin vero ipsi & inter se res administrationis diviserunt:
non prohibetur adolescens unum ex his in solidum conve-
nire, ita ut actiones, quas adversus alios habet, ad electum
transferat. PP. emissâ 12. Kalend. April. Carino 2. & Nu-
meriano. AA. Conf. 284.

† In divisionem autem administratione deducta, si ve n
a Præsede, si ve testatoris voluntate: unumquemque pro
sua administratione convenire potest: periculum invicem
tutoribus || seu curatoribus || non o sustinentibus: nisi per
dolum aut culpam suspectum non removerunt, vel tarde p
suspicionis rationem q moverunt, cum alter eorum non
solvendo effectus sit, vel suspicionis causam agendo sua
sponte jura pupilli prodiderunt. Nec prodest eis dicenti-
bus || eum || contutorem suum non administrasse res pu-
pillares.

b Sive expresse prohibeat fieri inventarium, si ve remittat inventarii necessitatem.

c l. 7. ff. de admin. tut.

d Quid, si factum quidem inventarium est, ignorantia tamen quasdam res tutor non ad-
scripsit: si cum primum earum rerum notitiam tutor habuerit eas adjecerit, non removebitur.
arg. l. cum ancillis. 3. §. de incestu.

e Poena tutoris non conficiendis inventarium hæc est, ut removeatur tanquam suspectus,
ut hic: & poenis legitimis subiacet & infamix. J. cod. Juratur etiam adversus eum in li-
tem. d. l. 7. VVurni. 1. pract. 38. num. 8.

f Gravior animadversio, l. 1. §. 7. ff. de off. Praef. urb. adde l. 3. §. 15. in fin. ff. de suspect. in
vincula detradi posse, VVurniserus ait d. loco, modo conditionis humilis sit.

g d. §. 7.

h l. 10. J. de fidejussorib.

i Tutor non tenetur ex facto contutorem, qui solvendo tempore finitæ tutelæ fuit. l. 3. §. de
probat. l. ult. §. in quib. causis tutor habenti. l. 39. §. 10. l. 53. ff. de administ. tut. l. ult. ff. rem pu-
pil. salu.

k l. ult. in fin. sup. in quib. causis tut. tab. l. 39. §. 10. l. 53. ff. de admin. tut. I Divisione
non dum inter tutores facta, potest pupillus in solidum unum eligere, cessis actionibus ad-
versus alios. l. 6. in fin. sup. tit. prox. m l. 2. de contrar. judicio tutela. l. 1. §. 18. ff. de tut.
& rat.

n Si divisa est in partes, seu regiones, vel provincias tutelæ administratio, a
iudice vel testatore, pro ea quisque parte tantum convenitur, quæ ei adtributa est, non pro
parte collegarum, nisi dolus aut magna culpa arguatur, quod collegam suspectum non
fecerit, aut fecerit quidem, sed vel lutorio vel everlis jam facultatibus.

o Tutor de ea re, quæ extra suam regionem est, ad iudicium vocari non potest. l. 51. ff. de
admin. tut. l. 2. §. de periculo. p puta everlis tutoris facultatibus.

q i e. cur suspectus sit.

r Si divisa sit tutela, sola tutorum conventionione sine iudice, singuli tenentur in solidum
cum hac conditione, ut quem pupillus elegerit, ei cedat actiones suas adversus alios, adde
l. 5. ff. de magistratib. conveniendis.

Codex

1 ¶ Illo proculdubio observando, ut non audeat tutor
vel curator res pupillares vel adulti aliter attingere, vel
ullam sibi communionem ad eas vindicare, nisi & prius
inventarium publice facto, secundum morem solitum res ei
tradantur: nisi testatores, qui substantiam transmittunt,
specialiter inventarium conscribi vetuerint a. Scituris
tutoribus & curatoribus, quod si inventarium b facere c
neglexerint: & quasi suspecti d || ab || officio removebun-
tur, & poenis legitimis e, quæ contra eos interminatæ sunt,
subiacebunt: & postea perpetua macula infamix f nota-
buntur g, neque ab Imperiali beneficio absolutione hujus
notæ fruituri. Datum Id. Aug. Constantinop. Lampadio &
Oreste VV. CC. Conf. 530.

DE DIVIDENDA b TUTELA, ET PRO QUA PARTE QUISQUE TUTORUM CONVENIATUR.

TIT. LII.

Si tutor, qui tenebatur, tempore officii depositi est solvendo,
collega non tenetur. Bald.

1. Imp. Gordianus A. Optato.

SI post finitum administrationis officium, collega tui
indemnitati præstandæ idonei i fuerint, posteaque
dum non conveniuntur, minus idonei effecti sunt,
vitium alienæ k cessationis ad dispendium tuum per-
tinere, juris ratio non patitur. PP. 6. Idib. Mart. Gord.
A. 2. & Pompejano Conf. 242.

2. Imp. Carinus & Numerianus AA. Pri- migenio.

SI divisio administrationis inter tutores si ve curatores in
Seodem loco seu provincia constitutos facta necdum l
fuerit, licentiam habet adolescens & unum eorum elige-
re, & totum debitum exigere: cessione m videlicet ab eo
adversus ceteros tutores seu curatores actionum ei com-
petentium faciendâ.

† In divisionem autem administratione deducta, si ve n
a Præsede, si ve testatoris voluntate: unumquemque pro
sua administratione convenire potest: periculum invicem
tutoribus || seu curatoribus || non o sustinentibus: nisi per
dolum aut culpam suspectum non removerunt, vel tarde p
suspicionis rationem q moverunt, cum alter eorum non
solvendo effectus sit, vel suspicionis causam agendo sua
sponte jura pupilli prodiderunt. Nec prodest eis dicenti-
bus || eum || contutorem suum non administrasse res pu-
pillares.

† Sin vero ipsi & inter se res administrationis diviserunt:
non prohibetur adolescens unum ex his in solidum conve-
nire, ita ut actiones, quas adversus alios habet, ad electum
transferat. PP. emissâ 12. Kalend. April. Carino 2. & Nu-
meriano. AA. Conf. 284.

† In divisionem autem administratione deducta, si ve n
a Præsede, si ve testatoris voluntate: unumquemque pro
sua administratione convenire potest: periculum invicem
tutoribus || seu curatoribus || non o sustinentibus: nisi per
dolum aut culpam suspectum non removerunt, vel tarde p
suspicionis rationem q moverunt, cum alter eorum non
solvendo effectus sit, vel suspicionis causam agendo sua
sponte jura pupilli prodiderunt. Nec prodest eis dicenti-
bus || eum || contutorem suum non administrasse res pu-
pillares.

b Sive expresse prohibeat fieri inventarium, si ve remittat inventarii necessitatem.

c l. 7. ff. de admin. tut.

d Quid, si factum quidem inventarium est, ignorantia tamen quasdam res tutor non ad-
scripsit: si cum primum earum rerum notitiam tutor habuerit eas adjecerit, non removebitur.
arg. l. cum ancillis. 3. §. de incestu.

e Poena tutoris non conficiendis inventarium hæc est, ut removeatur tanquam suspectus,
ut hic: & poenis legitimis subiacet & infamix. J. cod. Juratur etiam adversus eum in li-
tem. d. l. 7. VVurni. 1. pract. 38. num. 8.

f Gravior animadversio, l. 1. §. 7. ff. de off. Praef. urb. adde l. 3. §. 15. in fin. ff. de suspect. in
vincula detradi posse, VVurniserus ait d. loco, modo conditionis humilis sit.

g d. §. 7.

h l. 10. J. de fidejussorib.

i Tutor non tenetur ex facto contutorem, qui solvendo tempore finitæ tutelæ fuit. l. 3. §. de
probat. l. ult. §. in quib. causis tutor habenti. l. 39. §. 10. l. 53. ff. de administ. tut. l. ult. ff. rem pu-
pil. salu.

k l. ult. in fin. sup. in quib. causis tut. tab. l. 39. §. 10. l. 53. ff. de admin. tut. I Divisione
non dum inter tutores facta, potest pupillus in solidum unum eligere, cessis actionibus ad-
versus alios. l. 6. in fin. sup. tit. prox. m l. 2. de contrar. judicio tutela. l. 1. §. 18. ff. de tut.
& rat.

n Si divisa est in partes, seu regiones, vel provincias tutelæ administratio, a
iudice vel testatore, pro ea quisque parte tantum convenitur, quæ ei adtributa est, non pro
parte collegarum, nisi dolus aut magna culpa arguatur, quod collegam suspectum non
fecerit, aut fecerit quidem, sed vel lutorio vel everlis jam facultatibus.

o Tutor de ea re, quæ extra suam regionem est, ad iudicium vocari non potest. l. 51. ff. de
admin. tut. l. 2. §. de periculo. p puta everlis tutoris facultatibus.

q i e. cur suspectus sit.

r Si divisa sit tutela, sola tutorum conventionione sine iudice, singuli tenentur in solidum
cum hac conditione, ut quem pupillus elegerit, ei cedat actiones suas adversus alios, adde
l. 5. ff. de magistratib. conveniendis.

3. Imp. Diocletian. & Maximian. AA. & CC. Zotico.

LIcet tutorum conventionione a mutuum periculum mi-
nime finiatur: tamen eum, qui administravit, si sol-
vendo sit, primo b loco, ejusque successores conveni-
endos esse, non ambigitur. S. 4. Kalend. Octob. CC.
Conf.

DE IN c LITEM JURANDO. TIT. LIII.

Contra hæredem tutoris ob dolum vel latam culpam instru-
menta non restituentem, juratur in li-
tem. Salyc.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Asclepio.

Dversus hæredes tutoris ad transferendam tute-
lam iudicem accipiens, tempore litis instru-
ta d ad puberem pertinentia restitui desiderabis.
Quod si dolo non exhibeantur, in litem e jurandi
tibi facultas erit: modo si quondam pupillo debitam
adfectionem ad vincula f quoque religionis extendere
volueris. PP. Kalend. Aug. Antonino 2. & Geta 2. Conf. 206.

2. Imp. Antoninus A. Severo.

IS, qui rationem tutelæ seu curæ reposcit, invitus g in
litem jurare compelli non potest: sed volens ita demum
audiendus est, si hæres per h longam successionem tuto-
ris instrumenta pupillaria dolo vel circumveniendo pu-
pilli gratia exhibere non vult. Sin vero neque dolus i,
neque lata culpa, neque fraus hæredis convincitur, omnia
jurisjurandi facultate iudex de veritate cognoscet: quæ
etiam argumentis liquidis k investigari potest. PP. 11. Ka-
lend. Octobr. Duobus & Aspris Conf. 213.

Pupillus vel adultus non potest liquidum debitum gratis re-
mittere. Bald.

3. Idem A. Prisciano.

SUMma sententia comprehensa l, quam cessantibus cu-
ratoribus quondam tuis iudex secutus jurisjurandi a te
prolati religionem, condemnationem deduxit, minui m
pacto non potuit. PP. Kal. Jul. Lato 2. & Cereale Conf. 216.

4. Imp. Gord. A. Mutiano.

ALio n jure est tutor, alio hæres ejus: Tutor o enim in-
ventarium ceteraque instrumenta p si non proferat in
litem jusjurandum adversus se potest admittere: at q enim
hæres ejus ita demum, si reperta in hæreditate, dolo ma-
lo non exhibeat. Sed cum adversus ipsum tutorem litem r
contestatam esse dicatis: transferentibus vobis in hæredi-
tate ejus actionem, Præsides provinciæ partes suas exhibe-
bit: non ignorans, nisi exhibeantur instrumenta, quate-
nus juxta formam constitutionum partes suas debeat
moderari. PP. 7. Kalend. Octob. Pio & Pontiano Conf. 239.

Propter dolum defuncti non juratur contra hæredes. Bald.

5. Imp. Diocletian. & Maximian. AA. & CC. Artemidoro.

LIcet f adversus hæredes ob non factum inventarium
jusjurandum t in actione tutelæ prætermitti placuerit,
iudicem tamen || datum || velut ex dolo tutoris aliis indi-
ciis instructum, adversus eos ferre sententiam convenit.
S. 8. Kalend. Jan. Nicomedia, CC. Conf.

DE u HÆREDIBUS & TUTORUM VEL CURATORUM.

facere videtur, quum reperta in hæreditate instrumenta supprimit. Si vero post litis con-
testationem tutore defuncto hæredes iudicium actionis tutelæ non impleverint, & ipsi in
litem jurejurando tenentur. Synops. Basil. 37. tit. 5. ex lib. 38. tit. 25. c. 4

p l. 1. & 2. §. cod. l. 10. ff. cod. l. 4. §. ad exhibendum.

q Res ita habet, In tutorem semper, id est, etiam ex levi culpa, in litem jurari ob non exhi-
bita instrumenta. In hæredem tutoris ob non exhibita instrumenta nunquam jurari in li-
tem, nisi dolo proprio vel lata culpa, l. 1. J. de hæred. tutor. l. 4. §. 1. ff. de fidejussorib. tutor. in-
strumenta non exhibeat. Ex dolo defuncti non jurari, nisi lis contestata fuerit cum defuncto
An & ex levi culpa tutoris, lite cum eodem contestata in hæredem jurabitur? Salycet.
ait.

r Effectus litis contestatæ. l. 1. inf. tit. prox.

s Tutoris hæres ob non factum inventarium, non tenetur ille quidem, sed alio tamen
modo convenitur. Nam quia dolo malo tutoris factum videtur, quod nullum conscriptum
sit inventarium: velut ex dolo tutoris hæres tenetur. Synops. Basil. 37. tit. 5. ex lib. 38. tit.
3. cap. 36.

t in litem.

u vide l. 1. inf. tit. prox.

x huc refer partem tituli de fidejussoribus, & nominatoribus & hæredibus tutorum vel cu-
ratorum. 27. ff. 7.

a Conventio tu-
torum non potest
in fraudem pupil-
li dividere officii
um tutelæ pericu-
lumque commu-
ne. l. 25. l. 26. §. de
pactis. l. 1. §. 8. ff. de
adm. rer.

b Pacto tutorum
non obstante, pri-
us convenitur ge-
rens, & ejus hæ-
redes, quam qui
non gessit. l. 8. §.
de admin. tut. l. 2.
J. si tutor non ges-
ser. l. 6. sup. tit.
prox. l. 55. ff. de ad-
min. tut.

c 12. ff. 3. Nepi
opus ex d. iux-
ta. 22. Synops.
Basil. 6. c. 1.
d adde l. 1. §. 3. ff.
de tutela & ratio-
nibus.

e Contra hære-
dem tutoris jurari
in litem potest, ob
non restituta in-
strumenta. l. 2. J.
cod. l. 10. ff. cod.

f Jusjurandum,
religionis est vin-
culum.

g Invitus nemo
jurat in litem, vi-
de quæ notavi ad
l. 156. ff. de reg.
jur.

h Contra hære-
dem tutoris, et-
iam si sit hæres hæ-
redis, jurari potest
in litem, si sit in
dolo vel lata cul-
pa. l. 1. §. cod.

i adde l. 5. §. 3. ff.
cod.

k l. 4. §. penult.
ff. de in lit. ju-
rand.

l & ita debitum
liquidum a pupil-
lo vel adulto re-
mittere non potest.

m Minor non
potest pacto re-
mittere conde-
mationem latam
ex juramento in
litem a se præsti-
to.

n Hæres & de-
functus censetur
alio jure (unde
notant, fœnerato-
ris hæredem codi-
ces defuncti fœ-
neratorios habe-
re non præsumi.

Clement. 1. de usu-
ru. nisi lis conte-
stata fuit cum de-
functo. l. quasitum.

o in fin. ff. de pre-
cario.

p Tutor, qui in-
ventarium non
fecit, in litem ju-
rejurando tene-
tur, similiter & is
qui instrumenta
non profert. Nam
hoc ipsum dolo

ff

TIT.

a Tutor ob con-
tutoris culpam
condemnatus, si
soluerit, actiones
in contutorem si-
bi cedi postulare
potest.
b h. e. non appel-
lasti.
c i. e. cedi. vide
l. 2. §. de divid. l.
20. ff. de int. &
rat. l. 4. §. de in-
lit. dando.
d Tutori adver-
sus contutorem
utilis est actio, ut
hic 2. & dum-
viro adversus
collegam. l. 2. §.
9. ff. de admin.
ver.
e Vitricus privi-
legio tutor esse
potest. l. 2. §. de
interdicto ma-
xim. l. 32. ff. de
adopt. dixi ad l.
1. §. ubi pupilli.
quod verum Bal-
dus existimat, si
ei curator adun-
gatur. Cur? vide
eundem.
f l. 6. §. de hered.
act.

g De auctoritate
tutorum. l. 1. §. 1.
21. de auctoritate
& consensu tuto-
rum. 26. ff. 8.
h Pupillus sine
tutore libi stipu-
lari potest. l. 9. ff.
eod. Inst. eod. in pr.
l. 7. §. de contrah.
stip.
i hxc negatio
deest. l. 101. ff. de
verb. oblig.
k Pupillus sine
tutore actionem
remittere non
potest.
l Emens a pu-
pillo suo tutor
non præscribit.
m Minor non
potest esse in ju-
dicio criminali
sine tutoris au-
thoritate. Salyc.
pupillus, tutore
adultus, curatore
ea in re indiget.
Possit quoque di-
cere: In iudicio
criminali & ad li-
tem criminalem,
curatorem pupillo dari. arg. l. 1. propter. 7. §. de adulterio. Quid, si lis instituta contra mi-
nores 25. annis fuerit, nullo prius illi dato curatore? ipso jure nulla fuerit. Boliis tit. si
adversus rem judicatum. Roland. 1. conf. 31. num. 1. idque receptum in regnis Hispaniis
esse. Placa retulit l. delict. 32. num. 12. In Italia diversum. Ferrar. in forma inquisitionis
in verb. & in Gallia. Imbert. in Enchiridio, in verb. Autoritas. Rebuff. in proam. conf. gl.
5. num. 71. Moventur Itali & Galli quod in delictis minor 25. annis, major tamen 14. ha-
beatur in omnibus pro majore, præcipue si delictum constituitur. Boli. l. de confessis. num. 69.
adde l. un. §. si advers. delict. l. 37. §. 1. ff. de minorib. Potest tamen ætas ad elevationem
pæne ei prodesse. Clar. 5. sent. §. ult. quasi. 50. in pr. v. tamen quæ mox dicuntur.
n i. e. auctoritatem interponere. Jure veteri præsentia vel consilium tutoris sufficiebat
pupillo volenti accusare. l. 7. §. de adult. l. 2. §. 1. ff. de accusat. Paul. 5. sent. 12. §. 4.
o An hæc sententia est: Accusari non de omnimodum adulti & pupilli possunt? an po-
tius hæc, de quocunque possunt, & in eo ab impuberibus differunt? In criminali causa pu-
pillis tutor: adultis curator minoribus tutor & curator datur. Bald.
p Suasio perfectissima, hic est auctoritas tutoris vel curatoris: nempe quali suadeat
pupillo suo tutor. Auctoritas ergo suasio est.
q Confessio minoris in iudicio criminali sine auctoritate curatoris non obligat ipsum mi-
nores. Quid, si curatorem non habeat? Idem: explosa Petri opinione: qui putabat eo
casu valere minoris confessionem, licet restitueretur, l. certum. 6. §. 5. ff. de confessis. Ita-
que minor in iudicio sine curatoris auctoritate confessionem suam obligari non poterit, ut qui
neque testes producere, neque alios adus sibi præjudiciales, sine curatoris auctoritate pos-
sit in iudicio facere. Quid? eademne est ea in re adulti & pupilli ratio? eadem: explosa
quoque Dyni sententia: Nam hic pupillus & adultus comparatur, si non idem sunt. Quid,
si non de iudicii solemnitate, sed de veritate persequenda agitur? Nicolaus Matharellus
putat hoc posteriore casu citra curatoris auctoritatem confessione sua minorem in criminali
iudicio obligari. arg. l. si fideiussor. 29. §. quodam. 4. ff. mandati. Quid, si confessio mi-
noris qua de agitur, non sit voluntaria, sed tormentis elicitæ? Confessione adulti stari præ-

judicati poteris convenire. PP. 7. Kal. Mart. Fabiano
& Mutiano Conf. 202.

2. Imp. Antoninus A. Primitivo.

SI non ex propria culpa solus pupillus condemnatus es-
sed absens & indefensus acquievisti b: cum ex causa ju-
dicati satisfacere cœperis, actiones adversus contutores
tuos mandari c tibi a pupilla desiderabis, vel utili d ac-
tione uteris. PP. 2. Id. Octob. Duobus & Aspris Conf.
213.

Pro illa parte, ad quam pupillus succedit tutori, extingui-
tur actio tutela. Ex Salyc.

3. Imp. Diocletianus & Maximianus AA.
Thesidi.

SI pater tuus, quem privignus e sui tutelam administrasse
proponis, testamento recte facto, pupillo etiam quon-
dam suo hærede instituto, decessit: quoniam non nisi f
pro portione hæreditaria tutelæ petitionem confusione
constet extingui, pro residua parte succedentem patri, tu-
telæ te convenit apud competentem judicem reddere ra-
tionem, qui secundum bonam fidem, eorum etiam, quæ
patrem tuum in rem ejus erogasse dicis, admittit compen-
satione, reliqui (si quid amplius debetur) faciet conde-
mnationem. Quod si sciens amplius in rem suam ero-
gatum, agendum propterea tutelæ non putaverit: eum
contrario iudicio conveniri potes. S. 18. Kal. Jan. CC.
Conf.

DE AUCTORITATE & PRÆSTANDA.

TIT. LIX.

Imp. Diocletianus & Maximianus AA. & CC.
Antoniano.

NEque tutoris neque curatoris absentia quicquam
stipulationi b pro pupillo // vel i adulto // habitæ
nocet. Sine die, AA. Conf.

2. Idem AA. & CC. Serenæ.

NEque actiones sine tutoris auctoritate in ætate pupil-
lari constituta remittendo k, quicquam amittere po-
teris. S. 17. Kal. Maji, CC. Conf.

3. Idem AA. & CC. Cajo.

Eum, qui a pupillo sine tutoris auctoritate distrahente
comparavit l, longi temporis spatium non defendet. S.
3. Kal. Decemb. CC. Conf.

4. Imp. Justin. A. Joanni P. P.

CLarum posteritati facientes, sancimus: Omnino de-
bere & agentibus & pulsatis in criminalibus m causis
minoribus 25. annis adeste n tutores vel curatores, in
quibus o casibus // adultos & // pupillos leges accu-
sari concedunt: cum cautius & melius sit cum suasionem p
perfectissima & responsa facere minores, litemque inferre,
ne ex sua imperitia vel juvenili calore aliquid vel dicant q,

curatorem pupillo dari. arg. l. propter. 7. §. de adulterio. Quid, si lis instituta contra mi-
nores 25. annis fuerit, nullo prius illi dato curatore? ipso jure nulla fuerit. Boliis tit. si
adversus rem judicatum. Roland. 1. conf. 31. num. 1. idque receptum in regnis Hispaniis
esse. Placa retulit l. delict. 32. num. 12. In Italia diversum. Ferrar. in forma inquisitionis
in verb. & in Gallia. Imbert. in Enchiridio, in verb. Autoritas. Rebuff. in proam. conf. gl.
5. num. 71. Moventur Itali & Galli quod in delictis minor 25. annis, major tamen 14. ha-
beatur in omnibus pro majore, præcipue si delictum constituitur. Boli. l. de confessis. num. 69.
adde l. un. §. si advers. delict. l. 37. §. 1. ff. de minorib. Potest tamen ætas ad elevationem
pæne ei prodesse. Clar. 5. sent. §. ult. quasi. 50. in pr. v. tamen quæ mox dicuntur.

n i. e. auctoritatem interponere. Jure veteri præsentia vel consilium tutoris sufficiebat
pupillo volenti accusare. l. 7. §. de adult. l. 2. §. 1. ff. de accusat. Paul. 5. sent. 12. §. 4.
o An hæc sententia est: Accusari non de omnimodum adulti & pupilli possunt? an po-
tius hæc, de quocunque possunt, & in eo ab impuberibus differunt? In criminali causa pu-
pillis tutor: adultis curator minoribus tutor & curator datur. Bald.

p Suasio perfectissima, hic est auctoritas tutoris vel curatoris: nempe quali suadeat
pupillo suo tutor. Auctoritas ergo suasio est.

q Confessio minoris in iudicio criminali sine auctoritate curatoris non obligat ipsum mi-
nores. Quid, si curatorem non habeat? Idem: explosa Petri opinione: qui putabat eo
casu valere minoris confessionem, licet restitueretur, l. certum. 6. §. 5. ff. de confessis. Ita-
que minor in iudicio sine curatoris auctoritate confessionem suam obligari non poterit, ut qui
neque testes producere, neque alios adus sibi præjudiciales, sine curatoris auctoritate pos-
sit in iudicio facere. Quid? eademne est ea in re adulti & pupilli ratio? eadem: explosa
quoque Dyni sententia: Nam hic pupillus & adultus comparatur, si non idem sunt. Quid,
si non de iudicii solemnitate, sed de veritate persequenda agitur? Nicolaus Matharellus
putat hoc posteriore casu citra curatoris auctoritatem confessione sua minorem in criminali
iudicio obligari. arg. l. si fideiussor. 29. §. quodam. 4. ff. mandati. Quid, si confessio mi-
noris qua de agitur, non sit voluntaria, sed tormentis elicitæ? Confessione adulti stari præ-

vel taceant z quod si fuisset prolutum vel non expressum,
prodesse eis poterat, & a deteriore calculo eos eripere.
Dat. 10. Kal. Mart. Constantinop. post consulatum Lampa-
dii & Orestis VV. CC. 331.

In omnibus actibus sufficit auctoritas unius tutoris, nisi
administratio sit divisa. Bald.

5. Idem A. Joanni P. P.

VEterem dubitationem amputantes, per quam testa-
mentarii quidem vel per inquisitionem dati tutoris &
unius auctoritas sufficiebat, licet plures fuerant, non ta-
men diversis regionibus destinati: legitimi autem, vel
simpliciter dati omnes consentire compellebantur: sancimus,
si plures tutores fuerint ordinati, sive in testamen-
to a paterno, sive ex lege b vocati, // sive // a iudice c,
vel ex inquisitione vel simpliciter dati, unius d tutoris
auctoritatem // pro // omnibus tutoribus sufficere, ubi e
nondum divisa est administratio, vel pro regionibus, vel
pro substantiæ partibus. Ibi etenim necesse est singulos
pro suis partibus, vel regionibus auctoritatem pupillo
præstare: quia in hoc casu non f absimiles esse testamen-
tariis, & per inquisitionem datis legitimis, & simpliciter
datos jubemus: eo quod fideiussionis onere prægravantur,
& subsidiaria g actionis adminiculum speratur.

† Sed hæc omnia ita accipienda sunt, si non res quæ
agitur, solutionem b faciat ipsius tutelæ, ut puta si pu-
pillus in i arrogationem se dare desiderat. Etenim ab-
furdum est solvi tutelam non consentiente, sed forsitan
ignorante eo, qui tutor fuerat ordinatus. Tunc etenim,
sive testamentarii, sive per inquisitionem dati, sive legi-
timi, sive simpliciter creati sunt: necesse est omnes suam
auctoritatem præstare: Ut quod k omnes similiter tangit, o-
mnibus comprobetur.

† Quæ omnia simili modo & in curatoribus observari
oportet. Dat. Kal. Septemb. Constantinop. post consu-
latum Lampadii & Orestis VV. CC. 331.

QUANDO TUTORES VEL CURA- TORES ESSE DESINANT l.

TIT. LIX.

Finitur officium adjuncti simul cum officio ejus, cui
adjungitur. Bald.

1. Imp. Antoninus A. Hernulæ.

SI curatores tutoribus adjuncti sunt: pubertate m pu-
pilli, tam tutorum quam curatorum // adjunctorum n //
officium finiri: ideoque alios propter ætatis infirmi-
tatem curatores esse dandos, manifestissimum est.
PP. 4. Kal. Aug. Roma, Antonino A. 4. & Balbino
Conf. 214.

Pupillus non potest cassare tutorem. Salyc.

2. Imp. Diocletianus & Maximianus AA. & CC.
Menippo.

Tutoris officium ex sola voluntate pupilli non finiri,
certissimum o est. S. 13. Kalend. Feb. Caff. Conf.

3. Imp. Justinianus A. Mennæ P. P.

Indecoram p observationem in examinanda ma-
tium pubertate rescentes, jubemus quemadmo-

d In omnibus causis sufficit unius tutoris vel curatoris auctoritas: nisi auctoritas sit divisa,
vel actus sit, quo tutela finitur. l. 4. ff. eod. Ulp. 11. §. 26. l. 1. & 2. §. si ex pluribus. l. 3.
l. 24. ff. de administ. tut. l. 7. in fin. ff. de cur. fur. l. 5. §. 7. ff. judic. solvi. adde
Cujac. 17. observ. 83. e Prima exceptio.

f olim erant absimiles. v. Ulp. 11. §. 26.
g in magistratus municipales. h Secunda exceptio.
i l. 8. l. 17. ff. de adopt. l. 14. ff. de tutel. §. 1. Inst. quibus mod. tut. finit. §. Gell. 19.
k facit l. 8. ff. de aqu. plu. c. quod omnes de reg. jur. in 6.

l Quibus modis tutela finitur. l. Inst. 22.

m Tutela pubertate finitur, ut hic. & Inst. eod. in pr. l. 2. §. in quibus casibus tut. hab. l.
25. ff. de int. dat. l. 4. ff. de tut. & rat. Sed tamen generali quadam locorum consuetudi-
ne præsertim Germaniæ, tutoris & administratoris officium, & per consequens ejus pericu-
lum, ad legitimam usque ætatem adultorum, puta 25. annum continuatur, cujus consuetu-
dinis rationem vide apud Gail. 2. præf. 96.

n Finito principalis officio, finitur officium adminiculi & adjuncti. adde l. quæstum.
12. ff. de tutel.

o certis enim tantum modis, iisque per legem introductis finitur, facit l. 10. ff. de off. Pro-
conf. & inviti tutela continentur.

p de qua mox dicam.

ff 2

dum

cedentibus indi-
ciis putat Jacob.
Butrigarius, quod
non alias verum
putat Baldus,
quam si præsen-
te curatore cau-
sa cognita ante
quæstionem fue-
rit interrogatus.
In hac enim spe-
cie consequen-
tem quæstionem,
executionem
quandam antec-
edens cognitio-
nis videtur arg. l.
si postulare veris.
27. §. quæstioni. 7.
ff. de adult. Quid,
si non in se, sed in
alium minor in
iudicio criminali
fateatur? non est
necessaria cura-
toris auctoritas.
arg. l. ult. §. ad
Silan. Quid, si ex-
tra iudicium ve-
risimiliter quid
in se minor con-
fessus est? In ea-
dem permanere
in iudicio cogi
potest. l. quæro.
58. in fin. ff. de ad.
l. 25. ff. de adult.
l. 1. §. si quis im-
perator. 2. mili-
tes. 8. §. oportet. §.
de quæst. Quid, si
confessus sit co-
ram iudice in-
competenti? E-
andem confirma-
re coram iudice
competente co-
gitur: si modo ex
eali confessione
orta est suspicio
vel fama. c. ac si
extra de judic. c.
Innocent. cap. per
inquisitionem. ex-
tra de elect. cap.
cum sup. de con-
fessis.

z Confessus auc-
tor pro confesso mi-
nor ex contuma-
cia non habetur,
nisi interveniat
curatoris auctori-
tas, ut hic.

a Tutores testa-
mentarii.

b Legitimi tu-
tores a lege vo-
cantur.

c Dantur tuto-
res a iudicibus
vel ex inquisitio-
ne vel simplici-
ter.

a l. 13. ff. de tutor. dat. quod quamquam iustitiam lib. tribuatur, videtur tamen aliunde sumpisse. Tertullianus lib. de velandis virginibus: Tempus, inquit, Ethnici observant, ut ex lege natura iura sua acerbis reddens. Nam feminas quidem a 12. annis, masculos a duobus amplius annis ad negotia mittunt.

b fuit & id quod desumptum aliunde ex Proculi scilicet schola. Ulp. 11. §. ult. Hinc Tertull. lib. de anima c. 20. Pubertatem, inquit, animalium cum carnali dicitur concupiscere: pariterque & illam suggestu sensuum, & istam processu membrorum exurgere a 14. fere annis, quia Asclepiades inde sapientiam supputat, nec quia iura civilia ab hinc agendis rebus obtemperant: sed quod & hanc de primordio ratio est. Hanc etiam definitionem fuisse pubertatis iure receptam Macrobius refert 7. Saturn. 7. Idem 1. in forma. 6. Post annos bis septem ipsa aetate necessitate pubescit. Ideo tutela pueris quasi virile iam robur absoluitur, de qua tamen foeminae propter votorum festinationem maturius biennio legibus liberantur.

c Pubertas igitur in masculo 14. in foemina 12. annis definitur, ut hic: c. l. 5. ff. qui testam. l. 2. ff. de vulgari. §. 1. Inst. de nupt. Nov. 119. Ulp. 11. §. ult. Tertull. lib. de anima c. 20. & lib. de velandis virginibus. Macrobi. 1. in summa. 6. & 7. Saturn. 7. Huius definitionis cognitio utilis est: quippe impubes nuptias contrahere non potest, ut hic. testari. l. 4. §. qui testam. testimonium dicere. l. 19. in fin. ff. de testib. torqueri. l. 10. ff. de quaest. obligari sine tutoris autoritate. l. 3. §. de autor. Plena vero pubertas in masculo 18. in foemina 14. anno finitur, l. 40. §. 1. ff. de adopt. l. 1. §. 3. ff. de postul. l. 14. §. 1. ff. de alim. l. 57. ff. de iud. §. 3. §. ult. Inst. quib. ex caus. manumitt. Nov. 115. c. 3 in fin. l. 19. C. Theod. de decur. Plura vero aetas in masculo 20. annis, in foemina 18. l. 2. in pr. & §. 1. C. de his, qui ven. aetate. Nov. Leon. 18. d. olim pubertas probabatur ex habitu, Ulp. 11. §. ult. Inst. eod. in pr. vel aspectu, l. 3. §. si minor se maior. l. 32. ff. de minor. ex aspectu, ut Cuiacius putat d. sis. si minor. necessarii patris, Aristophanes: ὁρῶντες παλίδων δονιμαζομένων αἰδοία παρὶσι δαδῶν, Plato 11. Legum: τὴν τῶν γάμων χρόνους συμμετρίαν τε ἢ ἀμυτρίαν ἢ δικαστὴς σκοπῶν, κρινέτω χρόνους πέν τὸς ἀρρένας, γυναικὸς δὲ ἐμφαλὲς μέχρι δώδεκα τῶν. Synesius. Quintil. declam. 279. Pecten nudari filium atque in conspectu iudicis constitui eogit. Idem in Basilie. quaestione hanc centumviralem esse ait, pubertatem annis, an habitu affirmatur. Habitu Diocletianus videtur appellare vigoris vestigium. l. 4. §. qui testam. Verum Ruyardus 4. Variar. 10. Veteribus Romanis indecoram hanc corporis inspectionem in usu non fuisse putat: & Justinianum, illo Platonis loco deceptum, quod de habitu, hoc est, dispositione, figura & forma corporis honeste dicta erant, ad hanc indecoram inspectionem inepte transiisse. Quo etiam loco notat masculos anno 14. etiam si generare non possent, ipso tamen facto puberes fuisse declaratos. solebant enim masculis ad annum usque decimum quartum comae nutriri. Martialis 3. Epigr. 58. Et padagoga non iuben- te parere gaudeat villico capillati. Et elapso statim, coma insignis pubertatis praecedebantur. Porphyrio in Horatium. Martialis. 6. Epigr. 52. Hic jacet in tumulo raptus puerilibus annis Pantagathus domini cura dolorque sui. Vix tangente vagos ferro refecit capillos Doctus, & hirsutus excouisse genas. Persius Satyr. 3. Quibus indecorosa iuventus Inuigilat siliquis, & grandi pasta polenta. Scribit etiam Julius Sabinus in Virgilium, alicujus Dei detonsas tempore pubertatis comas fuisse consecratas.

e tutor propter absentiam, non dat curatorem, sed actorem, l. 10. in fin. §. qui dare tutor. qui & adjutor. l. 13. in fin. ff. de tutel. f. Tutor potest tutelam administrare per actorem, non per curatorem. Bartolus etiam si pater tutor filii esse proponatur. hac l. Bald. g Actor appellatur, quia plerumque litis causa datur, l. 10. §. de appel. l. 31. §. 6. ff. de neg. l. 24. ff. de admin. int. l. 6. ff. quando ex facto tutoris. §. ult. inst. de curatoribus.

h dixi ad 27. ff. 1. i. Eunuchus tutor datus immunitatem non habet. Syn. Basil. 38. sis. l. c. 46. l. 15. ff. eod. k Adventiano. v. Cuj. 15. obs. 3. l. Curator generaliter datus, intelligitur etiam datus ad bona extra provinciam sita, ut eorum nomine etiam teneatur, sed tamen facile ab illis obtinere solet liberationem. m Atqui videtur neminem posse curatorem dare bonis, quae sita vel posita sunt extra provinciam suam. l. pupillo. 27. ff. de tutoribus datis. An hic dicemus cum Accursio, curatorem a Principe datum, vel ab alio ejus mandato: atque ita ab eo, qui jurisdictionem quoque in provincia habet? An potius cum Bartolo, provincialibus etiam bonis curatorem recte dari ab eo, qui jurisdictionem habeat in personam adulti: exemplo tutorum, qui si ab eo dati sunt, qui jurisdictionem habeat in personam pupilli, dati quoque intelliguntur, ut ad ministrant bona pupilli, in quacunque provincia posita. l. 1. sup. ubi per. int. l. 1. ff. de tutoribus. n l. 19. l. 21. in fin. ff. eod. adde l. 27. ff. de admin. int.

dum foemina post impletos duodecim a annos omnimodo pubescere judicantur, ita & mares post excessum quatuordecim b annorum puberes existimantur: indagatio d corporis inhonesta cessante. Datum 8. Id. April. Constantinop. Decio. V. C. Confl. 329.

DE ACTORE A TUTORE SEU CURATORE DANDO.

TIT. LXI.

Etiam pater tutor filii non constituit procuratorem, sed actorem ante litem contestatam.

Bald.

1. Imp. Dioclet. & Maxim. A A. & CC. Alphocrati.

Si sui juris constituti filii tui, matri successerunt: licet e te tutorem eorum esse probetur, tamen non f per procuratorem, sed actorem g decreto constitutum a te, res eorum te absente peti convenit. S. Non. Jan. Sirmis, CC. Confl.

DE EXCUSATIONIBUS h (TUTORUM ET CURATORUM,) ET DE TEMPORIBUS EARUM.

TITULUS LXII.

De spadone.

1. Imp. Severus & Anton. AA. Aviola.

Falsa suasionem credis te propterea, quod spado i sis, immunitatem a tutelis habere. PP. Kal. Maji, Chilone & Libone Confl. 205.

De rebus provincialibus.

2. Idem AA. Habentiano & Cosconio.

Si curatores dati estis generaliter l, nec m decreto significatum est, Italicarum tantum rerum vobis munus injunctum: adire debetis competentem judicem, ut vos a provinciali administratione liberet n: Quod si factum fuerit, petent sibi in provincia curatores adolescentes. PP. 8. Kal. Septemb. Chilone & Libone Confl. 205.

Si ingenuus libertino tutor datus sit.

3. Idem AA. Crispino.

Excusationis quidem tuae, si ingenuus a libertino tutor datus es, certa causa est. Sed cum te Praeses provinciae audiendum non putaverit propter praescriptionem, quasi tardius adires, nec a decreto provocaveris: intelligis parendum esse sententiae. PP. Idib. Mart. Albino & Aliano Confl. 207.

De marito adulta.

4. Imp. Antoninus A. Agatho || Dæmoni. ||

Amplissimi Ordinis consulto b, qui e pupillam suam uxorem ducit, nuptias contrahere non d intelligitur, & tamen infamis e constituitur. Sed si tu Deme- tria f, cum eam in matrimonio haberes, absens & ignorans curator constitutus es: potes esse securus, dum tamen alius substituatur. Non enim || debet || ignorantiae maritorum, amplissimi Ordinis consulto fraus quæri. PP. 11. Kal. Jul. Sabino & Aemiliano Confl. 207.

De libertis.

5. Imp. Alexander A. Basilio.

Libertos g a tutela vel cura liberorum patroni seu patronae nullam excusationem impetrare || posse || amplissimus Ordo, auctore Divo Marco, censuit. Et ideo nec illud eis prodesse debet, quo minus curatores etiam inviti patroni seu patronae liberis dentur, quod eorumdem tutelam administraverunt.

De termino intra quod excusationes proponi debent.

6. Idem A. Maximiano.

Quinquaginta h dies, qui praefiniti sunt ad professionem excusationis iis, qui tutores seu curatores dati sunt, ex eo die cedere, ex quo decretum Praetoris, aut testamentum parentis notum i factum fuerit ei, qui ad munus vocatus fuerit, ipsa Constitutio, quae hoc induxit, sanxit. Sed si quis in ejus temporis computatione ab eo, cuius de ea || re || notio fuerit, injuriam passus, non provocavit: acquiescere || rebus || judicatis debet. PP. 3. Non. Maji, Juliano 2. & Crispino Confl. 225.

De creditore vel debitore.

7. Idem A. Antonio.

Neque a tutela neque a cura ideo quis excusatur, quod creditor k sive debitor ejus est, cui tutor sive curator datus est: sed participem in munere habere debet, ut, si res exegerit, is, qui alieno auxilio eget, defendatur. PP. 3. Id. Jul. Juliano 2. & Crispino Confl. 225.

De colonis fisci.

8. Idem A. Maximo.

Coloni (id est conductores praediorum ad fiscum l per- tinentium) hoc nomine m excusationem a muneribus civilibus non n habent: ideoque injuncta o tutelae munere fungi debent. PP. 4. Kalend. Febr. Fusco & Dextro Confl. 226.

De oculo amisso.

9. Idem A. Romano.

Frater || tuus || non ideo a tutela vel cura excusari debet, quod oculum p amisit: proinde intelligis munus susce- ptum eum deferere non posse. PP. Kal. Febr. Modesto & Probo Confl. 229.

De exactoribus tributorum.

10. Idem A. Crispino.

Exactores q tributorum tanto tempore, quanto ratio- nem tributariam tractaverint, non solum ab oneribus, sed etiam a tutelis vacationem habere, dubitare non debui- sti. Datum Id. August. Alexandro. A. 3. & Dione Confl. 230.

De bonis existentibus in alia provincia.

11. Idem A. Hylæ.

Testamento tutor datus, ut a bonis his excusare- ris, quæ pupilli tui in alia r provincia, quam un-

a Ingenuus excu- satur a tutela li- bertini. l. 1. §. 4. l. 44. ff. eod. quod si rejicitur excu- satio, appellare debet: alias te- netur. l. 27. in fin. ff. de tut. dat.

b l. 1. §. de inter- dict. matr. Imo oratione D. Mar- ci. l. 15. ff. de spon- sal. l. 60. §. 5. ff. de ritu. v. quæ scripti ad l. 7. §. de prad. minor.

c v. §. de inter- dict. matr. in- ter pupillum & tutorem.

d l. 7. ff. de adul.

e l. 7. §. de inter- dicto.

f Uxor. Si mari- tus ignorans cu- rator datur uxori, a poena Sena- tus consulti excu- satur: si tamen al- lium subditui pe- tuerit. v. l. 2. §. qui dare tutor.

g Libertus nul- lo modo excusa- tur a tutela vel cura filiorum pa- troni, adeo ut quamvis eorum tutor fuerit, ab eorum cura ge- renda non excu- setur. l. 1. §. 4. l. 14. ff. eod. l. 14. ff. de tutor. datis. v. tamen Paul. 2. sent. 29.

h Quinquaginta dies excusatio- num incipiunt cedere postea- quam tutor de- cretum Praetoris aut testamentum, quo tutor datus est, cognoverit. Syn. Basil. tit. 1. c. 50. Igitur i- gnoranti, non currit aut elabi- tur tempus excu- sationis consti- tutum a lege, ut hic. & l. 13. §. 1. ff. eod. Eadem ratione Bartolus in l. quando. §. §. qui admitti. ne- gat, ignorantem tempus jurisju- randi currere.

i Tempus se ex- cusandi a tutela non currit igno- ranti.

k l. 8. §. qui dare tutores. Hodie creditores & de- bitorum pupilli excusantur, ab e- jus tutela. Nov. 72. c. 1. 2.

l l. ult. §. qui dare tutor: adde l. un. §. de tutor vel curat. vel lig. Aliud in conductore vestigialium civitatis alicujus. l. 15. §. 10. ff. eod.

m Praesertim si praesentes negotium exercent, l. 8. §. 1. ff. de vacat. muner. in aliis libe- rantur. l. 5. §. 11. ff. de juve immunitate. Dicamus, muneribus fungi posse, sed tamen sine damno fisci, quod ut recte possit, Praesidis notionem esse. l. ult. §. 1. ff. ad municipal.

n Adde l. ult. §. qui dare tutores. l. 1. §. ne rusticani ad nullum obsequium. l. 1. §. de agricolis.

o A Praeside. d. §. 11.

p dixi ad l. 3. §. qui dare tutores, aliud in cæco. l. 40. ff. eod. l. 1. §. qui morbo.

q facit l. 22. in fin. l. 41. ff. eod. §. 1. Inst. eod.

r Tutor testamentarius tenetur bona administrare etiam extra provinciam constituta, praeterquam si ab his se excusaverit: quo nomine curator ei adjungi solet: dixi ad l. 5. §. qui dare int.

a l. 3. *supr. in quibus casib. sui. habent.*

b Voluntaria, Ha- loand.

c l. 30. §. 2. l. 31. in fin. ff. eod. facit. l. 7. *supr. de usuris. l. 28. ^{supr.} de pact. l. 1. mlt. ^{supr.} ne uxor pro marito. adde quæ scripti ad l. 6. ff. de usuris. l. 1. §. de fideiussoribus. Novell. 1. cap. 1. l. 19. §. de agricolis.*

d Privilegium iuvæ excusandi se ab officio tutelæ vel curæ qui habet: si munus subit, exinde non potest (quantum ad munus sponte susceptum) se excusare. An & ab aliis similibus in futurum? potest. vide VVurmser. 1. *pract.* 38. *observ.* 6. Per actum uni rei tantum contrarium, non amittitur privilegium in aliis.

e Aliud in liber- to uxoria senato- ris. Libertus enim non excusatur, quantumvis res uxoris admini- stre. l. 15. §. 8. ff. eod.

f Liberti non ex- cusantur a tutela, quod gerant pa- tronorum suorum negotia: nisi pa- tronus sit senator, & quidem masculus, & tunc, unus tantum excusat. Quid, si libertus ius aureorum an- nulatorum impe- travit? non ex- cusabitur, etiam si patroni gerat negotium, ut eo- dem iure censetur, quo reliqui ingenui. l. 43. l. 44. in fin. ff. eod. l. 17. §. 1. ff. ad municip.

g Idem dicen- dum, si filiorum patroni tutelam gerunt. l. 43. ff. eod.

h Eadem ratio e- rit, si plurium patronorum ge- rant negotia.

i Inquisitores criminaliter te- nentur, si in in- quirendo malo more versati sunt. Bald. malo more versatur in- quisitor, qui ab innocente, in oxio & immerito, pecuniam extorquet. k Nominans aliquem ad mu- nera, eo sine, t se a nominatione redimat, criminaliter tenetur. l. 3. l. 4. ff. ad l. jul. ve- pesundar. l. Nominans aliquem ad tutelam, ut lite fatigetur, ei ad expensas tenetur. m Appellari potest, si iudex non admittit admittenda. Baldus. n Accessoria litis in- ceptæ terminanda sunt, etiam si lis principalis intereat. o vide l. 20. ff. de administ. *insor.* p l. 21. ff. eod. §. 4. *Inst. eod. l. 7. ^{supr.} eod.* q l. 6. *supr. eod.* r Curator nurui datus debet se excusare. l. 3. *supr. de interditi.* alias in infamiam incidit. s Eadem ubi requiritur, ibi ius idem esse debet. t Lucilio. Castiodorus & omnes sa- *serm.* autores. u A creatione tutoris non appellatur, sed excusatio proponitur. l. 13. ff. eod. §. 16. *Inst. eod. l. 1. §. 10. ff. quando appellandum.* sed tamen Cuiacius ad l. 4. ff. eod. a datione tutelæ appellari posse putat. Nominato excusatio permittitur: excusatione non recepta, d. §. 1. l. 16. ff. eod. appellabatur iure antiquo, hodie excusatio nuda sufficit, sine appellatione, aut potius appellationis genere, excusatio proponitur, dixi ad l. 4. ff. eod. x Inopis pupilli non excusatur a tutela. Salyc. y ut hoc pacto filius inops censetur. Hodie filii legitima usufructus etiam onere gra- vari non potest. Nov. 13. c. 3.

de es, ubique moraris, possident, intra quinquagesimum diem postulare debuisti. Quod si facere cessasti, excusa- tio quidem temporis præscriptione summovetur: sed pro- pter a late diffusum patrimonium, an tibi adjungi aliquos curatores oporteat, Præses provinciæ, si te insufficientem deprehenderit, æstimabit. PP. 8. Id. Decemb. Pompejano & Peligno Conf. 232.

De tutela voluntaria.

12. Imp. Gordianus A. Valentino.

Voluntariæ b tutelæ munera privilegiis c nihil dero- gant d. PP. 2. Kalend. Novemb. Pio & Pontiano Conf. 239.

De libertis.

13. Idem A. Apollinari.

NE senatorum e quidem liberti f, nedum cæterorum, propterea quia patronorum negotia gerunt g, a mu- neribus civilibus habent immunitatem: tantummodo ete- nim unus b Senatoris libertus, qui patroni negotia gerit, a tutela sive cura vacationem habet. PP. 10. Kalend. Febr. Gordiano A. & Aviola Conf. 240.

De tutore nominato, ut injuriam redimat vel litiget.

14. Idem A. Heraclidæ.

SEve rter Præses provinciæ exequetur, si animadverterit Savunculum tuum propterea nominari tutorem, ut metu hujusmodi creationis a i Magistratibus injuriam redi- mat k. Quin etiam si aliqua ei excusatio competit, & non alia causa nominatus est, quam ut l lite fatigetur: quod in eam rem absumptum fuerit, is, qui eum nominavit, juxta formam Constitutionum ei reddere cogetur. PP. Idi- bus Septemb. Gordiano A. & Aviola Conf. 240.

Si iudicio excusationis pendente tutela finiatur.

15. Idem A. Tauro.

QUanquam in tutela detentus, eo quod excusatio, quam objiciebas, non est admissa m, provocationis auxilium flagitaveris; & in medio tempore hi, quorum meministi, in adulta ætate agere cœperint n: tamen non o eo minus causa interpositæ provocationis propter pericu- lum administrationis ejus temporis iudiciorum more exa- minanda est. PP. 8. Kalend. Novembr. Ariano & Pappo Conf. 244.

Lis de hereditate.

16. Imp. Philippus A. Theodoto.

SI (ut allegas) tutor his datus es, cum quibus discepta- tionem p hereditatis tibi esse proponis, & tempora q antiquitus excusationibus præstituta, etiam nunc opitulan- tur: adire Præsidem provinciæ potes, formæ super ea ||re|| statutorum principalium obtemperari pro sua gravitate iustum. PP. 10. Kalend. August. Peregrino & Æmiliano Conf. 245.

De dato curatore nurui sua.

17. Impp. Gallienus & Valerianus AA. Epagatho.

Licet Orationis sub Divo Marco habitæ verba deficiant: Lis tamen, qui post contractas nuptias nurui r suæ cura- tor datur, excusare se debet, ne manifestam sententiam f ejus offendant, & labem pudoris contrahat. Dat. 6. Id. Jan. Valeriano 2. & Luciano t Conf. 256.

Non appellari, sed excusationem proponi, si pupilli pater usumfructum omnium bonorum uxori sua reliquerit.

18. Impp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Sabino & aliis.

Tutores nominatos appellationem u interponere ne- cesse non habere, certissimi juris est. Quapropter licet non appellasti: si quam te excusationem habere con- fidis, intra tempus, quod Divi Marci Constitutione præscri- ptum est, hac apud Præsidem provinciæ uti non prohiberis. Nam quod x omnium y bonorum patrem pupilli usum-

fructum reliquisse quondam uxori suæ proponis, ad excu- sandos vos a tutela non est idoneum. Dat. Non. April. CC. Conf.

De eo, qui matrem pupilla convenire vult.

19. Idem AA. & CC. Dionysio.

INusitatam rem desideras, de tutela filia: te dimitti postu- lans, quod a te posse contrario tutelæ iudicio matrem b ejus convenire contendis. Sine die & Conf.

Si is, qui tutor fuit, curator detur.

20. Idem AA. & CC. Cratino.

Curator adultis nominatus, quorum tutor antea fueras, c in invitum e in administratione teneri non potes d. Pro- inde si dies e excusationibus præfinitus nondum excessit, uti competenti defensione potes. S. 10. Kal. Decemb. Nico- media, CC. Conf.

De communione.

21. Idem AA. & CC. Parammoni.

QUod res cum uterinis fratribus tibi communes f esse profitearis, ad excusationem tutelæ non est idoneum: cum harum divisio curatore dato fieri possit. S. 18. Kal. Jan. Nicomedia, CC. Conf.

De excusatione approbata.

22. Idem AA. & CC. Hermodoro.

SI tutor nominatus decreto Præsidis, habens excusatio- nem absolutus g es, ad te non pertinere periculum ad- ministrationis, manifestum est. Dat. 13. Kal. Jan. Nicome- dia, CC. Conf.

De lite, quam soror vel filii sororis tutoris habent cum pupillo.

23. Idem AA. & CC. Neophyto.

HUMANITATIS ac religionis ratio non permittit, ut ad- versus h sororem, vel filios sororis actionum necessi- tates i tutelæ occasione suscipias: cum & ipsius etiam pupilli, cui tutor datus es, aliud videatur exigere utilitas: scilicet ut eum tutorem potius habeat, qui ad defensio- nem ejus non inhibeat affectu k. Juxta formam igitur quam consulti dedimus, Prætorum adiri oportet: ut & justo tuo desiderio, & pupilli ipsius commodo consulatur. S. 6. Kal. Feb. Sirmii, Tusco & Anulino Conf. 295.

De naviculariis.

24. Impp. Arcadi. & Honor. AA. Flaviano P.P.

Excusationem naviculariis l tutelæ sive curæ hæcenus e ipsiis tribuimus, ut in hujusmodi officiis minoribus sui tantum corporis obligentur. Dat. 3. Non Mart. Mediolani, AA. Conf.

De silentiariis.

25. Imp. Anastas. A. Antiocho Præposito sacri cubiculi.

VIros clarissimos sacri nostri palatii Silentarios m circa vlatum nostrum militantes, de tutelis & curationibus excusari sancimus. Dat. Kal. Jan. Joanne & Asclepione Conf. 300.

SI TUTOR VEL CURATOR FALSIS ALLEGATIONIBUS EXCUSATUS SIT.

TITULUS LXIII.

Imp. Alexand. A. Symmacho & Diotimo.

SI absentibus o necessariis personis, vel his, qui sua sponte vos defendere volebant; non p competentibus allegationibus, qui vobis tutores aut curatores dati erant, liberati esse a munere jussi sunt: ne eis circumvenisse iudicis religionem profit, Præses provinciæ audiet vos: & si injustum q decretum extorquisse eos ap- paruerit, exinde ad eos periculum administrationis perti- nere pronunciabit, ex quo dati sunt. PP. 12. Kal. Maji, Ma- ximo 2. & Æliano Conf. 224.

Post sumptam administrationem frustra se quis excusat. Salyc.

2. Impp. Philippus A. & Philippus C. Aulizano.

& curationibus. Nov. 53. c. 4. l. 5. l. ult. inf. de silens. de ritu nupt.

o l. 45. in fin. ff. de re judic. p Falsis allegationibus excusatus tutor pupillo obligari non desinit, unde notat Bart. jure singulari, sententiam ex falsis allegationibus litam adversus minores ipso jure nullam esse, cum in aliis valeat, licet per restitutionem rescindatur. adde l. 1. 2. 3. 4. inf. si ex falsis in- strum. vel testimon. judicatum sit. q Injuste iudicis decreto excusatus tenetur de pe- riculo tutelæ. l. 37. ff. eod. l. 11. §. 2. ff. de minor.

a Mater a tutela filii non excusat, licet filio de- beat

b Nemo ideo ex- cusatur a tutela, quod matri futuri pupilli pecuniam crediderit.

c S. 18. *Inst. eod.* Paul. 2. *sent.* 27. §. ult.

d fallit hoc in li- berto. l. 5. §. eod. e l. 6. *supr. eod. l.* 16. ff. eod.

f Communio non excusat a tutela. facit l. 7. *supr. eod.* l. 2. §. de in licen- danti. int. §. ult. *Inst. de auct. int.*

g Periculum tu- telæ non spectat ad eum, cuius ex- cusatio fuit ad- probata.

h Tutelam vel patrocinium mi- noris suscipere contra sororem propriam, vel so- roris filios nemo cogitur. Ob hanc igitur causam potest quis a tu- tela se excusare, ne ob tutelæ ne- cessitatem pro pupillo causas di- cere contra per- sonam tanta sibi propinquitate junctam cogatur. Autor Synop. Bas. 39. tit. 1. c. 67. adde hoc jus esse *ἐξον κῆ θαν- ματόν*, novum & admirabile. Hoc etiam ex loco no- tant, non præsu- mi inter fratres odium: Imo ve- rissimile esse, alte- rum ab altero di- ligi, de qua præ- sumptione v. Alciat. 1. *presum.* 23.

i Potest tamen quis adversus proximos & co- gnatos, pupillum suum defendere. v. 5. Gell. 13. ut & advocatus fisci pupillos suos de- fendere adversus fiscum potest. l. 1. *pen. ff. de postul.* k Generali ser- monem nemo præ- sumitur quid- quam in eorum detrimentum, quos habet con- sanguineos con- stituere, de qua presumptione v. Alciat. 1. *presum.* 27.

l Navicularii a tutelis extraneis, i. e. non navicu- larium excu- santur. facit l. 17. §. 2. l. 41. in fin. ff. eod.

m Silentarii ex- cusantur a tutelis n S. ult. *Inst. eod. l.* 60. ff.

Tutores excusatione prius uti debent, quam res administrant. Quod si res minorum jam administrare coeperint, non amplius se excusare poterunt, nisi certis ex causis, ut cum Reipub. causa abfuerint. *Syn. Basil. 38. tit. 1. c. 71.*

2 Suscepta jam administratione frustra quis se excusat. *l. 17. §. 5. ff. de excus. facit l. 3. sup. tit. prox. excipe. l. ult. inf. l. 30. l. 40. ff. de excus. l. 11. §. 2. ff. de minor. l. 1. in fin. ff. cod. §. 19. Inst. cod. l. 2. sup. qui dave. v. VVurms. l. 1. prael. 38. obs. 7.*

2 Sententia contra jus minoris lata minori non prejudicat. *l. 2. sup. cod. l. 6. sup. tit. prox.*

b Ambitiosa excusatio non excusat. adde *l. 4. ff. de decr. ab ordine.*

c §. 2. Inst. de excus. l. 3. §. 10. ff. de suspensis.

d Tutela excusatur, qui Reipub. causa abest.

e Absens reipub. causa, periculo medii temporis non obstringitur, si se excusavit. *v. quæ dixi ad l. 10. §. qui dave tutor.*

f Absentes reipub. causa reverli a nova tutela suscipienda habent anni vacationem. *l. 10. ff. de excusat. tut.*

g d. l. 10.

h l. 4. §. qui dave tutor. Veterani qui sint, *v. l. 3. §. 6. ff. de excus. tut. v. tit. integr. inf. de veteranis. l. 9. §. quando provoc. non est necess.*

i De sacramento militari dixi ad l. 2. ff. de veteranis.

k l. 2. §. 2. ff. de his, qui notant.

l Iustum tempus militæ (20. annorum sc.) præstat munerum excusationem, *d. l. 9. l. 3. §. 2. ff. de excusat. l. 3. §. 7. de his, qui non implet. l. 1. c. de professorib. v. quæ scripsi ad l. 2. §. de re militari.*

m Nota genus privilegii veteranis dari.

n Nota aliud genus privilegii veteranis dari.

p Invitum non cogendum ex statuto, ita intelligimus, ut non cogendus sit, quoties utitur suis defensionibus: alias cogi potest.

q Probare privilegium suum debet, qui eo nititur: atque ita præsumi non solet privilegium, nisi probetur.

r l. 2. §. 2. ff. de excusat. Inst. de excus. tut. in prin. adde quæ notavi ad l. 7. §. 3. ff. de bon. damm.

s d. §. 2. Inst. cod. d. loco. adde l. 3. inf. de his, qui nam. lib.

t v. l. 2. §. 4. ff. de excus. & princ. Inst. de excus. tut. versic. Filiis autem superstitibus.

u §. 7. Inst. de excusat.

x Dixi ad l. 3. §. qui dave tutores. l. 9. §. de excusat. l. 1. §. qui morbo se excusat. l. 40. ff. de excus. l. 16. ff. de auct. prael.

y De surdo adde l. 7. §. 1. ff. de decurion.

z l. 10. §. ult. versic. si quis autem in insaniam. l. 12. versic. furor. ff. de excusat.

z l. 10. l. 11. & 12. ff. de excus. §. 7. Inst. de excus. tut.

Tutores y, quos postea z quam bona pupillorum administraverunt, a Præfide provinciæ quasi re integra excusari se impetrasse a adleveras, periculum administrationis evitare minime posse, manifestum est. PP. 14. Kalend. Jun. Philippo A. & Titiano Conf. 246.

3. Idem A. & C. Octavio.

SI (ut proponis) pars diversa ab administratione tutelæ seu curæ tuæ, itemque fratris tui ambitione b potius quam juris ratione se excusavit: periculo juncti muneris minime liberata est. Sine die & consule.

SI TUTOR VEL CURATOR REIPUBLICÆ CAUSA ABERIT.

TIT. LXIV.

1. Imp. Gordianus A. Guttio.

Qui tutores || vel curatores || dati Reipub. d causa abfutura sunt, ad tempus se excusare debent a tutela, ne etiam medii e temporis periculo obstringantur. Quod quidem si tu fecisti, ejus intervalli quo abfuisti, periculum non debes pertimescere. Quod si id prætermisisti, ut priore loco is conveniatur, qui administravit, || de || jure postulabis. PP. Id. Mart. Gordiano Aug. & Aviola Conf. 240.

2. Idem A. Reginio.

Certum est eos, qui Reipub. || causa || abesse desierunt, ab omni nova f tutela anno g vacare debere. PP. 5. Kal. Mart. Gordiano A. 2. & Pompejano Conf. 242.

DE EXCUSATIONIBUS VETERANORUM h.

TITULUS LXV.

1. Imp. Antoninus A. Saturnino.

Qui causaria i missione sacramento k post viginti l || annorum || stipendia solvuntur, & integram famam retinent, ad publica privilegia m veteranis concessa pertinent. PP. 7. Id. August. Antonino A. 4. & Balbino Conf. 214.

2. Imp. Gordianus A. Celeri Veterano.

Quod placuit veteranos || tantummodo || conveterani n filiorum seu militum, & quidem unam o tutelam seu curam eodem tempore administrare compelli: eo p pertinet, ut q si alius dati fuerint, intra solemnia tempora causas excusationis ad competentem judicem deferant. PP. 3. Kal. Jul. Gordiano August. & Aviola Conf. 240.

QUI NUMERO r LIBERORUM SE EXCUSANT.

TITULUS LXVI.

1. Imp. Sever. & Anton. AA. Herodiano.

Qui ad tutelam vel curam vocantur, Romæ quidem trium f liberorum incolumium numero, de quorum etiam statu non ambigitur: in Italia vero quatuor, in provinciis autem quinque, habent excusationem. PP. Non. April. Geta & Plautiano Conf. 204.

2. Imp. Antoninus A. Marcello.

Neque filia amissa r numero prodest ad declinanda municipalia munera, neque nepotes numerantur, quorum pater superest: cum suo nomine patri profint. Dat. Id. Jun. Antonino A. 4. Balbino Conf. 214.

QUI MORBO u.

TIT. LXVII.

1. Imp. Philippus A. & Philippus C. Sabino.

Luminibus captus x, aut surdus y, aut mutus, aut furiosus z, aut perpetua a valetudine tentus, tutela seu curæ excusationem habet. PP. 13. Kal. April. Præsente & Albino Conf. 247.

Inst. ult. m l. 1. ff. cod. de furoris speciebus dicam ad l. 6. §. cod. parant mutum & surdum, quem intellectu carere ob superiora vitia contigerit: alias mutus vel furdo curator non datur. l. 8. inf. ff. de tut. dat. v. VVurms. l. 1. prael. 38. obs. 5.

o l. 1. ff. de reb. cor. qui sub tut. v. l. 12. §. de adm. tut. p adgnato. Hal. & generaliter ad omnes administratores similium personarum, ut hic ad hospitalarios, & similes. Castrensis in l. Orphanotrophos. 32. sup. de episcopis.

q Res furiosi alienari ab ejus adgnato tutore non possunt, sicut nec res pupilli. r Argumentum a minore ad furiosum & prodigum observat, & jura in minoribus constituta ad furiosos & prodigos extendi. l. 3. §. 1. l. 1. in fin. ff. de reb. eorum. v. Oddum. rael. de restit. part. 1. q. 1. art. 4. adde Everhard.

s Topicis loco a minoribus ad furiosos &c. 73. t l. 3. sup. quando ex factio tutoris.

u Filius potest petere curatorem patri furioso dari: quin patri ipse furioso dari curator potest, dixi ad l. 1. in fin. l. 2. in fin. l. 4. ff. cod. adde Nov. 115. c. 3. §. 12.

v contro. Nullum patri curatorem dari, quod iniquus pater sit & impius: sed quia furiosus x Qui tutor non est, res pupilli distrahere non potest. l. 8. ff. de reb. eorum. y matrem sc. Ma-

ter jus administrationis bonorum liberis competentium non habet. l. 83. in fin. de solutione.

z l. 4. §. de legie. a Fratres emancipati vocantur ad successionem fratrum fororumve &

& ad tutelam, si minores illi sint, d. l. 4. sive majores, furiosi tamen & prodigi,

QUI ETATE a.

TIT. LXVIII.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Severo.

Pater tuus si major est annis septuaginta b, ad tutelam seu curam evocatus, excusare se solenniter potest. PP. 5. Id. Septemb. Chilone & Libone Conf. 205.

QUI NUMERO c TUTELARUM.

TIT. LXIX.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Pompejano.

Sitres d tutelam vel curam eodem tempore non defunctorie e susceptas administras: onere f quarta tutelæ seu curationis pupillorum seu adolescentium non gravaberis.

+ Finito g autem officio pubertate pupillorum, vel ætate adolescentium, aliæ substitui possunt: licet nondum ratio tutelæ seu curæ administratæ reddita sit: Sed imperfectæ h diversæ species vacationis, licet permixtæ, ad excusationem non proficiunt.

+ Scire igitur debes eum, qui duos filios habet, & duas tutelam administrat, excusationem non mereri. PP. 4. Id. Octob. Antonino A. 2. & Gera 2. Conf. 206.

DE CURATORE FURIOSI i.

VEL PRODIGI k.

TIT. LXX.

De ætate prodigi vel furiosi.

1. Imp. Antoninus A. Marinianæ.

Curatores impleta l legitima ætate prodigis m vel furiosis n solent tribui. PP. 4. Kalend. Aug. Messala & Sabino Conf. 215.

De rebus sine decreto non alienandis.

2. Imp. Gordianus A. Avitio.

Orationis o divi Severi beneficium, quo possessiones rusticæ sine decreto Præfidis pupillorum seu adolescentium distrahi vel obligari prohibitum est, non injuria etiam ad agnatam p furiosi q porrigitur r. Si igitur citra decretum Præfidis fundus mente capri etiam ab agnato ejus tibi pignori nexus est, vinculum pignoris in eo non consistit: utilem tamen adversus eum personalem actionem, si ob ejus utilitatem s pecunia mutua accepta est, poteris habere. PP. Kal. Jan. Pio & Pontiano Conf. 239.

De patre mente capto.

3. Idem A. Aureliæ.

Si pater t tuus mentis compos non est, pete ei curatores, sper quos, si quid gestum est, quod revocari oporteat, causa cognita in pristinum statum restitui possit. PP. 7. Id. April. Gordiano & Aviola Conf. 240.

De matre furiosa.

4. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Asclepiodoto.

Cum repudiante furiosa u sui juris constituta maritum, qui solus repudiare potuit, quædam matrem furiosæ marito quondam ejus instrumenta confecisse significes: intelligis nihil x eam contra furiosam disponere || potuisses || cum ejus ad eam y jure non pertinuerit defensio. S. Idib. April. Byzantii, AA. Conf.

De fratre furioso vel furiosa.

5. Imp. Anastasius A. ad Populum.

Ne lucrum quidem antea indebitæ successionis emancipato z vel emancipatis deputasse, nihil vero de oneribus tutelæ prospexisse videamur: curatores nihilominus eos a pro duodecim tabularum lege furiosis fratribus & sororibus utpote legitimos existere, hac legis sanctione decernimus.

Inst. ult. m l. 1. ff. cod. de furoris speciebus dicam ad l. 6. §. cod. parant mutum & surdum, quem intellectu carere ob superiora vitia contigerit: alias mutus vel furdo curator non datur. l. 8. inf. ff. de tut. dat. v. VVurms. l. 1. prael. 38. obs. 5.

o l. 1. ff. de reb. cor. qui sub tut. v. l. 12. §. de adm. tut. p adgnato. Hal. & generaliter ad omnes administratores similium personarum, ut hic ad hospitalarios, & similes. Castrensis in l. Orphanotrophos. 32. sup. de episcopis.

q Res furiosi alienari ab ejus adgnato tutore non possunt, sicut nec res pupilli. r Argumentum a minore ad furiosum & prodigum observat, & jura in minoribus constituta ad furiosos & prodigos extendi. l. 3. §. 1. l. 1. in fin. ff. de reb. eorum. v. Oddum. rael. de restit. part. 1. q. 1. art. 4. adde Everhard.

s Topicis loco a minoribus ad furiosos &c. 73. t l. 3. sup. quando ex factio tutoris.

u Filius potest petere curatorem patri furioso dari: quin patri ipse furioso dari curator potest, dixi ad l. 1. in fin. l. 2. in fin. l. 4. ff. cod. adde Nov. 115. c. 3. §. 12.

v contro. Nullum patri curatorem dari, quod iniquus pater sit & impius: sed quia furiosus x Qui tutor non est, res pupilli distrahere non potest. l. 8. ff. de reb. eorum. y matrem sc. Ma-

ter jus administrationis bonorum liberis competentium non habet. l. 83. in fin. de solutione.

z l. 4. §. de legie. a Fratres emancipati vocantur ad successionem fratrum fororumve &

& ad tutelam, si minores illi sint, d. l. 4. sive majores, furiosi tamen & prodigi,

a §. 13. Inst. de excusat. l. 2. ff. cod. l. 74. §. 1. ff. ad Treb. b Anni 70. excusant a muneribus civilibus d. §. 13. d. l. 2. d. §. 1. l. 10. §. de decurionib. l. 3. inf. qui ætate vel professi l. 3. §. 6. §. 12. ff. de munerib. l. 3. ff. de jure im. munitat. l. 15. §. 11. ff. de excus.

c §. 5. Inst. de excusat. l. 2. in fin. l. 15. §. 15. ff. de excus.

d d. §. 5. d. l. 2. e Defunctorie est imaginarie, simulate, affectare, infraudem juris.

f Recte hoc adjectum. Nec enim quilibet tutela onus est.

g d. §. 5.

h Diversæ excusationis species imperfectæ, nihil proficiunt, v. l. 15. §. 11. ff. de excusat.

int. l. 1. in fin. ff. de vac. mun. unde notant, Imperfecta plura diversi generis & formæ, unum perfectum non constituere: adde l. ubi fidejussor. 24. ff. de solution. secus si ad eundem finem tendant & colliment. tunc enim juncta & multa juvant, quæ singula & disjuncta non juvant. l. instrumenta. §. sup. de probat. Quid rectes singulares duo pluresve, si demne faciunt? non faciunt, nisi in genere sint contestes. v. l. ob carmen. 21. in fin. ff. de testib. veluti si testis unus dixerit, se audivisse Titium dicentem, se in Deum non credere: alius eundem Titium dixisse, se non credere Ecclesiam catholicam.

i dixi ad 27. ff. 10. §. 3. Inst. de curat. v. l. 12. §. 2. & 3. l. 8. in fin. ff. de tutorib. datu.

k i. e. etiam post impletam legitimam ætatem, licet majores. §. 3. Inst. cod.

l Prodigus quis censetur, v. l. 1. ff. cod. Ulp. 2. §. 3. §. 3. Gajum 1.

n Cui com-

o l. 1. ff. de reb. cor. qui sub tut. v. l. 12. §. de adm. tut. p adgnato. Hal. & generaliter ad omnes administratores similium personarum, ut hic ad hospitalarios, & similes. Castrensis in l. Orphanotrophos. 32. sup. de episcopis.

q Res furiosi alienari ab ejus adgnato tutore non possunt, sicut nec res pupilli. r Argumentum a minore ad furiosum & prodigum extendi. l. 3. §. 1. l. 1. in fin. ff. de reb. eorum. v. Oddum. rael. de restit. part. 1. q. 1. art. 4. adde Everhard.

s Topicis loco a minoribus ad furiosos &c. 73. t l. 3. sup. quando ex factio tutoris.

u Filius potest petere curatorem patri furioso dari: quin patri ipse furioso dari curator potest, dixi ad l. 1. in fin. l. 2. in fin. l. 4. ff. cod. adde Nov. 115. c. 3. §. 12.

v contro. Nullum patri curatorem dari, quod iniquus pater sit & impius: sed quia furiosus x Qui tutor non est, res pupilli distrahere non potest. l. 8. ff. de reb. eorum. y matrem sc. Ma-

ter jus administrationis bonorum liberis competentium non habet. l. 83. in fin. de solutione.

z l. 4. §. de legie. a Fratres emancipati vocantur ad successionem fratrum fororumve &

& ad tutelam, si minores illi sint, d. l. 4. sive majores, furiosi tamen & prodigi,

a Curator furiosi habentis dilucida seu sana intervalla, eo etiam tempore curator esse intelligitur, quo is, de quo agitur, dilucida aut sana intervalla habet, hoc est, quo non est in furore. Quid? ut sit tutor eo tempore, potestne eodem tempore administrare? non potest. Fuit igitur in hac specie, cura ipsa, continua: administratio, discontinua. Interest autem hoc casu scire, cura cesset necne: nam si furore cessante, cura statim finitur: furore redeunte, novo curatore opus esset, aut certe prior ille curator nova excusatione uti posset: posset & novum inventarium fieri, incerto admodum eventu: & sic cum summo furiosi discrimine extingueretur & restitueretur cura.

b Furor alius est perpetuus, ut hic. l. 7. in pr. §. 2. inf. eod. l. 14. ff. de off. Præsid. l. 12. §. 2. ff. de iudiciis. l. 32. §. 7. ff. soluto. aliter habet intervalla, d. §. 7. dilucida intervalla. l. 9. §. 7. qui testam. fac. seu intermissionem, l. 20. §. 4. ff. qui testam. A demente leparantur furiosi. l. 6. ff. eod. l. ult. §. 1. §. de administr. tut. l. 27. §. 5. ff. de arb. l. 2. ff. de inoff. l. 8. §. 1. ff. de tut. dat. vide quæ de furioso dixi ad l. 13. ff. de off. Præsid. c Dilucido furiosi pupilli intervallo curatoris administratio suspenditur. d Morbus ex antiqua causa renascens, sanatus esse non intelligitur, facit ad l. Martius. 59. ff. locat. e Presumptum semper furiosus, qui semel furiosus fuit, vide Alciat. 2. præsumpt. 18. f Curatorem hic habet, & tamen omnia perinde agit, ac si non haberet? hoc ideo, quod curatorem (ut est hæc πρόεδρος) habuit tantum habeat, non actu. g Tempore dilucidi intervalli, furiosus sanis comparatur: sic interdicti & bannisuspensi tempore, qui in eo statu sunt, ea omnia gerere possunt, quæ qui non interdicti. h Ludibrio est frequens personæ mutatio. i Perpetuum aliquid interdum constituitur, vitandæ nimis frequentis causa. k De furore perpetuo dixi ad l. 6. sup. eod.

l Sacripotenti parentis. Hal. Filliam, in sacris parentum erant, l. ult. sup. de inoff. l. 20. sup. de nupt. l. 3. inf. de bon. matern. l. ult. inf. ad Tert. l. 2. inf. de bon. qua. lib. l. 12. §. de collat. l. pen. inf. de adopt. ut & adoptati, §. Valer. 7. at non emancipati, l. 31. inf. de fideicom. l. 1. inf. de annali except. l. 13. infra de legitim. hered. Sacra parentis, patria potestas. His adde, quæ dixi ad lib. 1. XII. tabb. c. de sacris privatis. Glossis, in sacris parentum esse, est ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ πατρὸς εἶναι.

m Pater filiofamilias furioso curator legitimus.

n Castrense hoc peculium filii pater non administrat ut pater, & usumfructum in eo habens, sed ut curator filii furiosi.

o Nullus affectus vincit paternum, facit l. 27. §. de episc. aud. l. 9. §. de impub. & aliis. l. 67. §. 1. in fin. D. de ritu. l. quidam cum filium. 46. D. de hered. instit.

p Tertullianus is est (qui & Septimius Florens Tertullianus) natione Afer, patria Carthaginiensis, qui de religione Christiana complures libros antiquissimus scripsit: quemque & exercitatum in legibus Romanis fuisse scribit Eusebius 2. histor. 2. cuius rei ejusdem libri indices clari sunt, translationibus ex iure sumptis refertissimi. Vixit autem sub Severo & Antonino: libros quæstionum octo composuit, ut ex indice colligere possumus τὰ πρῶτα; Quæstionum βιβλία οκτώ. Citatur quæstionum ejus liber primus in l. 27. ff. de leg. l. 28. ff. de acquir. poss. quartus in l. 30. §. 6. ff. de acquir. hered. Citatur etiam liber ejus de peculio, mox ut dicitur. Citantur & alii incerti in l. 3. §. 2. ff. de hered. inst. l. 2. §. 44. ff. ad SC. Tert. Quidam consulem eum fuisse scribunt. Fuerunt præter Tertullianum alii jurisconsulti Christiani, veluti Licius, Rufinus, & Aurelius Arcad. Charisius. v. Cujac. 7. observ. 2. in fin. Ant. August. lib. de nominibus propriis τὰ πρῶτα Florentini.

q Citatur a nostris Tertulliani liber singularis de castrensi peculio in l. 23. ff. de testam. m. l. 4. §. de castrensi. pecul.

De dilucidis intervallis.

6. Imp. Justinian. A. Juliano Præf. præf.

Cum a aliis quidem hominibus continuum b furoris infortunium accidat, alios autem morbus non sine laxamento aggrediarur, sed in quibusdam temporibus quadam eis intermissio perveniat, & in hoc ipso multa sit differentia, ut quibusdam breves inducatur, aliis majores ab hujusmodi vitio inducantur: antiquitas disputabat, utrumne in mediis furoris intervallis permaneret eis curatoris intercessio, an cum furore quiescente finita, iterum morbo adveniente redintegraretur? Nos itaque ejus ambiguitatem decedentes, sancimus (cum incertum est in hujusmodi furiosis hominibus, quando resipuerint, sive ex longo, sive ex propinquo spatio, & impossibile est, & in confinio furoris & sanitatis eum sæpius constitui, & post longum tempus sub eadem esse varietate, ut in quibusdam videatur etiam pene furor esse remotus) curatoris creationem non c esse finiendam, sed manere quidem eam, donec talis furiosus vivit: quia non d est pene tempus, in quo hujusmodi morbus desperatur: sed per intervalla, quæ perfectissima sunt, nihil curatorem agere, sed f ipsum posse g furiosum, dum sapit, & hereditatem adire, & omnia alia facere, quæ sanis hominibus competunt. Sin autem furor stimulis suis iterum eum accenderit: curatorem in contractu suo conjungi, ut nomen quidem curatoris in omne tempus habeat, effectum autem, quotiens morbus redierit: ne crebra vel quasi ludibriosa fiat curatoris creatio, & frequenter tam nascatur i, quam definire videatur. Dat. Kal. Sept. Lampadio & Oreste VV. CC. Consil. 530.

De furioso in potestate patris constituto. 1. De hereditate furioso acquirenda. De curatore dando & cautione ab eo præstanda & inventario consiciendo.

7. Idem A. Juliano P. P.

Cum furiosus, quem morbus detinet perpetuus k, in sacris l parentis m sui constitutus est: indubitate curatorem habere non potest: quia sufficit ei ad gubernationem rerum, quæ ex castrensi n peculio, vel aliter ad eum pervenerunt, & vel ante furorem || ei acquisita sunt, vel in furore obveniunt, vel in his, quorum proprietas ei tantummodo competit, paterna verecundia. Quis enim talis adfectus extraneus inveniat, ut vincat o paternum? vel cui alii credendum est res liberorum gubernandas, parentibus derelictis? Licet Tertullianus p juris antiqui interpres, libro singulari, quem de castrensi q peculio condidit, tali tractatu proposito videatur obicere eandem attingere sententiam, nos tamen hoc apertissime introduximus.

1 ¶ Sin autem parentes ab

hac luce decedere contigerit: nostra Constitutio a, quam promulgavimus de his, quæ in testamento furioso b relinquenda sunt, vel substitutione c eorum, in suo robore permaneat.

2 ¶ Sin vero d perpetuo furiosus sui juris sit: tunc in paterna e quidem hereditate, quæ quasi debita f ad posteritatem suam devolvitur, nulla est juri veterum dubitatio: cum illico g appareat, & suus h hæres existat suis parentibus.

3 ¶ Sin autem ex alia quacunque causa hereditas ad eum vel successio perveniat: tunc magna & inextricabilis vetustissimo juri dubitatio exorta est: sive adire hereditatem, vel bonorum possessionem petere furiosus possit, sive non; & si curator ejus ad bonorum possessionem petendam admitti debeat; & juris auctores ex utroque latere magnam habuere certamen. Nos itaque utramque auctoritatem certo foedere compescentes, sancimus furiosum i quidem nullo modo posse vel hereditatem adire, vel bonorum possessionem agnoscere: curatori autem ejus licentiam damus (imo magis necessitatem imponimus,) si utilem || ei || esse successionem existimaverit, eam bonorum possessionem agnoscere, quæ antea ex decreto dabatur, & ad similitudinem bonorum possessionis habere: cum k petitio bonorum possessionis Constantiniana l lege sublata m sit, & ab eo introducta observatio || quæ pro || antiqua sufficit petitione.

4 ¶ Sed cum antiquitas in curatore furiosi multas ambages constituit, quemadmodum ab eo cautio vel satisfactio detur: vel pro quibus rebus, & quibus personis, & si omnis curator talem præstet cautelam: necessarium nobis visum est, ut humano generi consulentes, omnem quidem obscuritatem, & inextricabilem circuitum n tollamus, compendioso autem & dilucido remedio totum completamur. Et prius de creatione curatoris, qui furiosis utriusque sexus datur, sancientes, tunc & aliis certum finem imponemus.

5 ¶ Et si quidem parens o curatorem furioso vel furiosæ in ultimo elogio hereditibus institutis vel exhæredatis dederit, ubi & fideiussionem p cessare necesse est, paterno q testimonio pro || ejus || satisfactione sufficiente: ipse, qui datus est, ad curationem perveniat: ita r tamen, ut in hac florentissima civitate apud Urbicariam Præfecturam deducatur: in provincia autem apud Præsidem ejus, præsentem etiam tam viro religiosissimo locorum Antistite, quam tribus Primaribus, & actis intervenientibus, tactis sacrosanctis evangelii, edicat omnia se recte & cum utilitate furiosi agere, & neque prætermittere ea, quæ utilia furioso esse putaverit, neque admittere, quæ inutilia existimaverit.

In auth. ut hi, qui obligat. §. pen. coll. 6. tit. 1. al. 2. Nov. 72. c. ult.

Q uod nunc generale est circa omnes curatores, ut jurent quidem, non tamen a ratiociniis sint exempti. † Idem est in tutore.

Sequitur textus Codicis.

¶ Et || inventario f cum omni subtilitate publice scripto, res suscipiat, & eas secundum sui opinionem disponat sub hypotheca rerum ad eum pertinentium, ad similitudinem tutorum & curatorum adulti.

6 ¶ Sin autem testamentum quidem parens || ejus || non confecerit, lex r autem curatorem utpote agnatum vocaverit, vel eo cessante, aut non idoneo forsitan existente, ex judiciali u electione curatorem ei dare necesse fuerit: tunc secundum præfatam divi-

verum Baldus putat furiosum recte hereditatem quoque transmitti: ut in l. apud. 8. inf. de suæ. Et tamen idem Baldus in §. tali. §. eod. differentiam facit hereditatis paternæ furioso delatæ, ab extranei successione. Priorem transmitti putat, non posteriorem. Non posteriorem, inquam, licet legata & fideicommissa transmittantur. Diversitatis in eo rationem constituit, quod hereditas extranei non acquiratur ipso jure: legata vero, ipso jure acquirantur: Ideoque, ubicunque hereditas ipso jure acquiratur (ut in suo) ibi transmissionem quoque fieri: & hanc communem interpretum opinionem esse.

i Si hereditas extranei delata est furioso, furiosus non petit bonorum possessionem: sed ejus curator. Idem in pupillo l. 9. §. 3. l. 11. ff. de aut. tut. §. 1. inf. de aut. tut.

k Formularis scil.

l l. 8. l. ult. §. qui admissi ad bon. poss. §. ult. inf. de bon. poss.

m v. d. l. 8.

n Circuitus inextricabiles vitandi: sit enim male per plura, quod potuit fieri per pauciora.

o Parens liberis majoribus 25. annis furiosis, testamento curatorem dare potest.

p Curator testamentarius furiosi non satisfat. l. 27. sup. de episc. aud.

q d. l. 27. Testimonium paternum pro satisfactione sufficit. Instit. de satisf. tut. in pr. non potest honeste a liberis respui. l. ult. sup. de Senat. Macedon.

r Quam solennitates observandæ a curatore testamentario furiosi.

f Inventarium exactum curator furiosi facere debet. d. l. 27. l. 7. D. de adm. tut.

e Lege XII. Tabularum furiosi sunt in agnatorum tutela, d. l. 27. vers. fin. autem. dixi ad leges XII. Tab. lib. 2. tit. de tutor. & curat. & de curatore furiosi. 7.

u Post testamentarios, §. 5. sup. eod. & legitimos, sup. eod. dativi succedunt curatores.

tionem

a l. 9. inf. de impub. & aliis substituit.

b Pater potest furioso substituire pupillariter eique curatorem relinquere.

c Substituere exemplariter filio furioso pater potest: sed & curatorem ei relinquere.

d Hereditas patris intestati defertur ad filios, quantumvis furiosos.

e In extraneam non idem. l. 63. ff. de acq. hered.

f l. ult. §. pen. inf. de codicillis. l. 1. §. de imponend. l. 7. princ. ff. de bonis damnatis.

g l. 8. §. de jure delib.

h Suis hæres patris mortuo, filius etiam furiosus censetur, ut hic: adeo ut curatorei testamento a patre relicto, curam ejus gerat, neque opus sit novum a magistratu petere, nisi, ut Baldus notat, substitutum vulgarem, vel cohæredem extraneum haberet: cum in pupillo ita sit. l. 1. sup. de testament. tut. Quid? furiosus filius, ut ita patris sit hæres, transmittit: hoc est, potestne moriens in furore, eam hereditatem transmittere? Accurrit negat: putat enim, filium furiosum in his sum hæredem censeri, ut curator ejus possit administrare: sine immixtione: sic ut necesse non habeat bonorum possessionem nomine furiosi petere:

y v. l. un. §. de tur.
vel curat. illustr.

z l. ut fiat. v. d.
l. no. in pr.

a Idoneus atque
honestus non sa-
tisdat. l. 15. ff. qui
satisdat.

b Censui pro bo-
na hic accipitur.

c Fidejuben-
tium curatores,
quorum non est
idonea seu locu-
ples persona.

d Creatur cura-
tor sacris scri-
pturis propositis.

e Curatores ju-
rant de recta ad-
ministracione &
re pupilli salva.

f Curator furiosi
inventarium re-
rum furiosi pub-
lice conscribere
tenetur. vers. in
provincia. in fin.
J. l. 27. in fin. §.
de episc. aud. l.
24. §. de admin.
str. l. 13. §. 1. §. ar-
bitr. tut. l. 7. ff.
de adm. tut. Nov.
94. in fin.

g Curatorem fu-
rioso sine præ-
sentia episcopi &
primatum hodie
recte dari notat
Bartolus ex §. fu-
rioso. 3. Instit. de
curator. quod li-
ber Institutionum
hoc Codice pos-
terior sit, hoc
amplius adjicit,
hac parte præsen-
tem legem con-
suetudine non
servari. c. 2. ex-
tra de trega &
pace.

h Furiosi, in bo-
nis curatorum
suorum tacitam
habent hypothe-
cam. d. l. 27. in
fin. l. 20. §. de ad-
min. tut.

i Curator dela-
tam furioso hæ-
reditatem potest
agnoscere.

k Curator in-
ventario tenetur
addere novas hæ-
reditates furioso
delatas. facit l. 9.
§. ult. ff. de admin. tutor.

l Furiosus si respuerit, agnitam hæreditatem a curatore
repudiare vel admittere potest, ut hic, & §. 8. J. Quid si non admiserit, sed antequam
admitteret, in furore decesserit? dic. ut §. 8. J. eod.

m §. 7. §. eod. n Hæreditatem extranei sibi delatam furiosus non transmittit ad
hæredes. Hic enim hæreditas extranei furioso delata, eo in furore moriente, defertur ad
ejus substitutos: vel ad hæredes ab intestato extranei defuncti, ut hic. Quid legata & fi-
deicommissa? transmittuntur. vers. legata. J. Cur tam varie? dixi ad §. 2. in fin. §. eod.

o v. l. 16. J. de jure deliber.

p l. 51. ff. de hered. pet.

q v. l. 12. in fin. ff. de bonor. possess.

r Proximus ut quis dicatur, mortis tempus spectatur, §. 6. Inst. de legitima adgnat. dixi ad
leges XII. Tabul. tit. de hered. ab intest.

s Et ita abrogatur pars legis 1. ff. de bon.
possess. fur. &c.

t Furiosus legata sibi delata recta via ab intestato transmittit ad hæ-
redes: hæreditatem nisi aditam non transmittit. Ratio hæc esse potest: recta via domi-
nium legati acquiritur, l. 64. in fin. ff. de furtis: in adeunda vero hæreditate animo opus
est. Inst. de hered. qualis. in fin.

u Hæres furiosi, res ei delatas repudiare potest.

x In subrogato curatore furiosi constituendo, eadem solennitas requiritur, quæ in eo ser-
vata est, cui sit substitutio: quod in subrogationum variis generibus (sunt enim multa &
varia) summe observandum.

y In locum mortui curatoris furiosi, creatur alius, adde l. 3. §. qui petant. tut. l. 4. §. in
quibus casibus tut. hab.

z l. 2. l. 3. l. 6. ff. de successio.

a dixi ad l. 7. §. de legib. adde l. ult. §. mandati: Nov. 158. c. 1.

sionem in hac quidem florentissima civitate apud glorio-
sissimam Urbicariam Præfecturam creatio procedat. Sed
si quidem nobilis y sit furiosi persona: etiam florentissimo
Senatu & convocando, ut ex inquisitione curator optimæ
atque integræ opinionis nominetur. Sin vero non talis
persona sit: etiam solo viro gloriosissimo Præfecto Urbi
præsidente hoc procedat. Et si quidem curator substan-
tiam idoneam a possideat, eo sufficiente ad fidem guber-
nationis, & sine aliqua satisfactione nominationem ejus
procedere. † Sin autem non talis ejus census b invenia-
tur: & tunc fidejussio c, in quantum possibile est, ab eo
exploretur, creatione omnimodo sacris Scripturis d pro-
positis in omni causâ celebranda: ipso autem curatore,
cujuscunque vel substantiæ vel dignitatis est, præfatum
sacramentum e pro utiliter rebus gerendis præstante, &
inventarium f publice conscribente, quatenus possint
undique res furiosi utiliter gubernari. † In provinciis
etiam his omnibus observandis, ut apud Præsidentem cujus-
cunque provinciæ, & virum g religiosissimum Episcopum
civitatis, necnon tres primates, memorata creatio proce-
dat: eadem observatione & pro jurejurando, & pro in-
ventario, & satisfactione & hypotheca h rerum curatoris,
modis omnibus adhibenda. 7 ¶ Tali itaque ordina-
tione in curatore furiosi disposita, si quid postea ad furio-
sum pervenerit, sive ex hæreditate i, vel successione, vel
legato, vel fideicommissio, vel alio quocunque modo, hoc
furioso accedat: & cum alia ejus substantia manibus cu-
ratoris tradatur, inventario etiam super k his omnibus
rebus l scilicet m faciendi: & sub ejus cura custodiat,ur,
quatenus si quidem resipuerit furiosus, & acquisitionem
admiserit l, ipsi restituatur.

8 ¶ Sin autem in furore diem suum finierit, vel ad su-
am sanitatem perveniens eam repudiaverit m: siquidem n
successio est, ad eos referatur (volentes o tamen) id est,
vel ad substitutum p, vel ab intestato hæredes, vel ad no-
strum ærarium q: eo scilicet observando, ut hi veniant
ad successionem, qui mortis r tempore furiosi propin-
quiores existant ei, ad ejus bona vocabuntur, si non in
medio esset furiosus, omni satisfactione vel cautione, quam
per inextricabilem s circuitum veteris juris auctores in-
dlexerunt, radicatus excisa: legatis t autem proculdubio
& fideicommissis, ceterisque acquisitionibus furioso ac-
quirendis, & substantiæ ejus aggregandis.

9 ¶ Sin autem ipse resipuerit, & ea admittere nolue-
rit, & aperte hæc respuerit, vel hæres u ejus hoc fecerit:
a substantia ejus illico separandis, quasi nec fuerint ab
initio ad eum devoluta: & per legitimum tramitem am-
bulantibus, substantiam furiosi neque prægravantibus
neque adjutantibus.

10 ¶ Sin autem curator furiosi secundum nostram le-
gem nominatus decesserit: sub eodem modo, eademque x
observatione alius y creabitur. quemadmodum & si su-
spectus z reperiatur, alter surrogetur: quod & veteri-
bus legibus placuit.

11 ¶ Hæc autem omnia, quæ de creationibus curato-
rum per novam definitionem introducta sunt, futuris a
casibus imponantur: & neque antea facti curatores remo-
veantur, neque aliquid eis novum accedat, sed antiquo
ordine statuti in antiquos (quantum ad creationem) per-
manent terminos: cautione videlicet, vel satisfactione,
quæ antiquitus fuerat introducta, super postea venienti-
bus ad furiosos successionebus minime præstanda. Dat.
Kalend. Septemb. Constantinop. Lampadio & Oreste VV.
CC. Confl. 530.

1 Furiosus si respuerit, agnitam hæreditatem a curatore
repudiare vel admittere potest, ut hic, & §. 8. J. Quid si non admiserit, sed antequam
admitteret, in furore decesserit? dic. ut §. 8. J. eod.

n Hæreditatem extranei sibi delatam furiosus non transmittit ad
hæredes. Hic enim hæreditas extranei furioso delata, eo in furore moriente, defertur ad
ejus substitutos: vel ad hæredes ab intestato extranei defuncti, ut hic. Quid legata & fi-
deicommissa? transmittuntur. vers. legata. J. Cur tam varie? dixi ad §. 2. in fin. §. eod.

o v. l. 16. J. de jure deliber.

p l. 51. ff. de hered. pet.

q v. l. 12. in fin. ff. de bonor. possess.

r Proximus ut quis dicatur, mortis tempus spectatur, §. 6. Inst. de legitima adgnat. dixi ad
leges XII. Tabul. tit. de hered. ab intest.

s Et ita abrogatur pars legis 1. ff. de bon.
possess. fur. &c.

t Furiosus legata sibi delata recta via ab intestato transmittit ad hæ-
redes: hæreditatem nisi aditam non transmittit. Ratio hæc esse potest: recta via domi-
nium legati acquiritur, l. 64. in fin. ff. de furtis: in adeunda vero hæreditate animo opus
est. Inst. de hered. qualis. in fin.

u Hæres furiosi, res ei delatas repudiare potest.

x In subrogato curatore furiosi constituendo, eadem solennitas requiritur, quæ in eo ser-
vata est, cui sit substitutio: quod in subrogationum variis generibus (sunt enim multa &
varia) summe observandum.

y In locum mortui curatoris furiosi, creatur alius, adde l. 3. §. qui petant. tut. l. 4. §. in
quibus casibus tut. hab.

z l. 2. l. 3. l. 6. ff. de successio.

a dixi ad l. 7. §. de legib. adde l. ult. §. mandati: Nov. 158. c. 1.

DE 4 PRÆDIIS b ET ALIIS c REBUS
MINORUM SINE d DECRETO NON A-
LIENANDIS e VEL OBLIGANDIS f.

TIT. LXXI.

De distracione pignoris.

1. Imp. Antoninus A. Minutiano.

V Enditio quidem prædii, quod jure pignoris g, vel
in causa judicati h captum & distractum est, ad
Senatusconsultum i quod de non alienandis
prædiis pupillorum vel adolescentium, nisi an-
ctore Pratore vel Præsidente provinciæ factum est, non per-
tinet: sed k si etiamnum in ea ætate es, cui subveniri so-
let, aditus competens judex, ante in integrum restitue-
re debeat, præfente l diversa parte, causa m cognita dis-
piciet. PP. 13. Kal. Decembr. Duobus & Aspris
Confl. 213.

Si tutor vel curator sine decreto vendiderit.

2. Imp. Gord. Aug. Clearcho & aliis.

N On est vobis necessaria n in integrum restitutio, si
tutores o vel curatores vestri possessionem, licet pi-
gnorinexam, vendiderunt || sine decreto. || Quod si credi-
tores p id fecerunt: ita demum juxta formam Edicti be-
neficium tibi impertietur, si fraudulenta q venditione,
participante r consilio emptoris, damnum tibi inflictum
esse doceatur. PP. 3. Kal. Feb. Gordiano A. & Aviola
Confl. 240.

Pater non potest alienare rem filii sine decreto. Bald.

3. Imp. Valer. & Gallien. AA. Theodo-
siano & aliis.

C um emancipatis vobis prædium acquisitum foret,
alienari a patre s eodemque curatore sine Prætidis
auctoritate non potuit: maxime si tanquam || suum r es-
set, non tanquam || pupillare, vendiderit: itaque illibata
vobis persecutio u ejus ma et PP. 3. Non. Jan. Tufco
& Basio Confl. 259.

De venditione, transactione, permutatione, donatione, &
aliis modis alienandis.

4. Iidem AA. Mithridati.

N on solum x per venditionem rustica prædia, vel sub-
urbana pupilli, vel adolescentes alienare prohiben-
tur: sed neque transactionis ratione, neque permutatio-
ne, & multo y magis donatione z, vel alio a quoquo
modo ea transferre sine decreto a dominio suo possunt.
Igitur & tu si fratribus tuis per transactionem fundum de-
disti, vindicare eum potes: || sed & || si quid invicem ab
eis ex eodem pacto consecutus es, id mutuo b restituere
debes. PP. 15. Kal. Maji, Seculari 2. & Donato Confl. 261.

De obreptione.

5. Iidem AA. Sereno.

E t si Præfex provinciæ decreverit alienandum vel obli-
gandum pupilli suburbanum c vel rusticum prædium:
tamen actionem pupillo, si falsis d allegationibus circum-
ventam religionem ejus probare possit, Senatus reserva-
vit: quam exercere tu quoque non veraberis. PP. 3. Kal.
Maji, Seculari 2. & Donato Confl. 261.

De causa alienationis probanda.

6. Imp. Carus, Carinus, & Numerianus
AAA. Varo.

M inorum possessionis venditio, per procurato-
rem delato ad Pratorem vel Præsidentem provin-

hit, ut mirum non sit decretum aliud non exigi, cum sufficiat semel, tempore obligatio-
nis scilicet cum res ei obligaretur, decretum interpositum fuisse. Hæc ratio magis pro-
banda est. Nam si vera Vasquii ratio esset, ne quidem creditor sine decreto rem minoris
alienaret hac lege, quam tamen recte distrahit.

q aut si citra fraudem multum detrimenti passi sint minores. l. 1. sup. ff. advers. vend. pign.

r Fraudulenta venditio est, quoties venditor cum emptore colludit. l. 9. ff. eod. v. l. 46. ff.

s Curator (etiam si pater sit) filii prædia alienare sine decreto non potest. l. 7. §. 2. ff. eod.

t Curator rem pupilli, nomine pupillari sine decreto alienare non potest: multo minus proprio nomine.

u vindicatio. l. 2. J. si quis ignorans rem min.

x Alienationis verbo continetur transactio, permutatio, donatio. l. 16. de fundo dotali. adde l. 28. l. 67. ff. de verb. signif.

y Cui non licet de prædio transigere, aut permutare, eidem prædium donare non licet.

z etiam propter nuptias, dotem, munus sponsalium. Ob has etiam causas curator alie-
nare non potest sine decreto. l. ult. J. si major fact. alien.

a Renunciare juri hypothecæ minorem non posse hinc colligitur.

b l. un. §. de re-
putat.

c Quid in urbano? dixi ad l. 22. §. de administ. tut.

d l. 1. §. si
falsæ allegation. Falsæ allegatio, obreptio. l. 1. §. 2. in fin. l. 5. §. 15. ff. eod.

a Procurator non potest constitui ad petendum interponi decretum super alienatione rei minoris. Accursius, Baldus hic. & Rolandus a Valle l. conf. 35. m. 21. facit l. 9. ff. de off. Procons. aliud est in petenda restitutione l. 25. in fin. ff. de minor. & excusatione tutoris proponenda l. 25. ff. de excus. tutor.

b Alienationis causas proponi coram iudice non sufficit: est enim præterea necesse, ut apud acta causæ alienationis probentur. l. 5. §. 14. ff. eod.

c Causa cognita d. §. 14. l. 11. ff. eod. d. Id est, repudiandam. Quæ minor alienare non potest sine decreto, ea nec repudiare sine decreto potest. Sed verisimilius, imo verius est hic agi de pacto resolutorio donationis: hoc sensu, Filiusfamilias non potest ex intervallo se obligare sine consensu patris ad retro donationem faciendam donatori: quia cum semel ius quæritum minori fuerit in re immobili, ius aliud a se abdicandi sine decreto amplius non habet l. 1. in fin. l. sed ff. pecunia. 3. §. si ius. 4. l. magis puto. §. fundum. §. ff. de rebus eorum.

c Cautio prædii donati, res immobilis: rei vero mobilis, inter mobilia refertur. Et ita actio, cautio, obligatio & instrumentum, res mobilis vel immobilis dici potest, ut res est, quæ in obligationem, nomen, cautionem vel instrumentum deducta. l. 1. sup. eod. Imo id tribuitur orationi D. Severi. l. 1. ff. eod. Senatus auctoritas etsi ab unius dominatu per Julium Cæsarem occupata valde fracta & immutata est, a bonis tamen Principibus interdum servata, quod quæ constituti essent, oratione complexi, de his censendi arbitrium senatui relinquerent: quemadmodum videre possumus in variis Principum orationibus. l. 8. ff. de transact. l. 1. l. 2. D. de feriis. l. 1. ff. de fugiis vir. l. 16. ff. de sponsalib. l. 32. ff. de don. int. vir. l. 1. §. 3. ff. ne de statu defuncti. l. 4. ff. si libertus ingenuus esse dic. Eas orationes SC. sequebantur. dixi ad l. 16. ff. de ritu. Hinc fit, quod uno loco oratione inductum traditur, id alio loco SC. introductum dicatur: ut ne quis illis locis ullam ἀντινομίαν putet. Sic oratione & SC. introductum dicitur. Ne quis sine auctoritate Prætoris transigat de alimentis testamento relicto, l. 8. ff. de transact. l. 23. §. 2. ff. de cond. indebiti: ne res minorum distrahantur, ut hic. l. 1. l. non sit. 12. ff. eod. Ad eum modum oratione constituta, tribuantur SC. Ulp. 26. l. pen. ff. ad Tert. & contra l. 1. C. de interdicto matrimonii. l. 4. §. de excus. tut. l. SC. §. 9. l. libertum. 64. §. 1. l. si quis tutor. 60. §. quamvis. 5. l. non solum. 67. §. sed videamus. 3. ff. de ritu.

g Immobilia minoris donari non possunt l. 4. §. eod. possunt tamen donari propter nuptias cum decreto Prætoris, l. 22. §. de adm. tut. l. ult. in fin. inf. si maior. fact. vend. sine decreto non possunt, ut hic: adde quæ dixi ad l. 3. §. de don. propter nupt. Quid? mobilia, possuntne donari propter nuptias sine decreto? possunt. moderate tamen, & ita accipe l. 1. sup. si ad vers. donat. Quippe d. lex cum nostra lege, unius constitutionis dux sunt partes: quarum hæc est de prædiis: altera de rebus mobilibus. His etiam congruit l. 1. C. Greg. si ad vers. donat. ff. de off. fac. Potest & illud addi, Minori xv. annis per-
mitteri donationem ejus, a quo hæres institutus est, ab hostibus redimendi causa. Nov. 115. a. 1. de Cuj. 7. obs. 25. adde quæ scripti ad l. 3. in fin. §. si maior factus. h l. 1. ff. eod.

i Tutor rem pupilli sine decreto alienans, venditionis nomine res proprias obligat. Pupillus eo casu rem suam recte evincit: nec tamen curatoris obligatio dissolvitur. unde colligunt, Accessorium non sequi suum principale, ubi in accessorio eadem non est ratio. k i. e. versam fuisse.

l Minor vindicans sua prædia non jure alienata, pretium restituere tenetur, quatenus in ejus utilitatem versum probatur. l. 32. §. 4. ff. de adm. tut.

m Versum fuisse, probare emptor tenetur: non fuisse versum dicere, ipsi minori satis est. adde l. 16. inf. eod. Apertius dicendum est, Emptori probationis onus incumbere, si tutori vel curatori, ut hic: non si ipsi pupillo pecunia est soluta l. 16. §. l. 9. §. 4. ff. de iur. iurando. Quod de emptore dictum est, locum non habet in creditore, cui sine distinctione probandi onus incumbit. l. 1. l. 2. sup. si ad vers. cred. Placet & illud, Si contractus ipso jure nullus fuit, creditoris esse probationem; si jure valuit, minoris. v. Molin. de iur. q. 38. n. 284.

n Venditio quoties solennitate destituitur, non pretii dati utilitas spectatur: sed ipsius tantum venditionis vitium, v. l. 2. sup. eod. Venditorem, priori quam secundo casu restitui utilis est.

o Solennitate prædii minoris venditio destituitur, quæ sit sine decreto. p Aliud est, venditionem jure non fieri, aliud minore pretio. q Minor adversus venditionem restituitur. l. 27. §. 1. ver. item ex diversa. ff. de min. v. l. 1. l. 2. sup. si ad vers. vend.

cia libello a, fieri non potuit: cum ea res confici recte aliter non possit, nisi b apud acta causis probatis c, quæ venditionis necessitatem inferant, decretum solenniter interponatur. S. Non. Maji, Caro & Carino AA. Conf. 283.

De resolutione donationis.

7. Idem AAA. Isidoro.

SI ad resolvendam d donationem, quam in emancipatum te pater contulerat, minor || 25. || annis cautionem e ei emisisti: cum hujusmodi scriptura contra SC. f auctoritatem data sit, non oberit juri tuo. PP. 6. Idus Decembris, Caro & Carino AA. Conf. 283.

De donatione propter nuptias.

8. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Theodotæ.

PRædia rustica, quæ contra SC. data esse ante g nuptias sponsaliorum nomine, precum tuarum confessio ostendit: cum proprietates ad te propter juris interdictum transire non potuerit, in domino mariti permansisse palam est. PP. 3. Non. Novemb. Diocletiano & Aristobolo Conf. 285.

Si curator prædium distraxerit, & res suas evictionis nomine obligaverit.

9. Idem AA. Mutiano.

ET si is, quem prædium rusticum minoris distraxisse affirmas, curatoris officio functus id fecit: venditio tamen contra divi Severi h Orationem facta, Præsidis sententia non immerito rescissa est. Pignora sane, quæ ob evictionis periculum idem curator, ex rebus propriis i tibi obligavit, non prohiberis persequi. PP. Non. Novemb. Diocletiano & Aristobolo Conf. 285.

De rei vendita vindicatione, & pretii restitutione.

10. Idem AA. Grato.

PRædiorum, quæ sine decreto alienata sunt, dominium tibi persequenti Præses opem feret: apud quem si illuxerit, non universa pretia, quæ curatori tuo data sunt, in patrimonium tuum processisse k, pro l ea duntaxat pecuniæ parte || te || conveniri permittet, quam in facultates tuas erogatas esse constiterit m. S. 6. Id. Aug. ipsis AA. Conf.

De decreto & de pretii quantitate.

11. Idem AA. Trophimo.

SI quidem sine n decreto o minor annis patronus tuus rusticum prædium venundedit: supervacuum est de vili pretio tractare, cum Senatusconsulti auctoritas retento dominio alienandi viam obstruxerit. Si vero jure p interposito decreto venditionem q vili pretio ejus possessio-

nis, cujus vires ignorabat, fecit, juxta perpetui Edicti auctoritatem in integrum restitutio, causa || tamen || cognita, præbetur. S. 12. Kal. Dec. ipsis AA. & Conf.

De are alieno.

12. Idem AA. & CC. Leontio.

Ob a æs alienum b tantum c causa cognita Præsidiali decreto prædium rusticum minoris provinciale distrahi permittitur. Dat. 2. Kal. Maji, Heraclia, CC. Conf.

De prædio veltigali, vel patrimoniali sive emphyteutico.

13. Idem AA. & CC. Zenophila.

ETiam d veltigale e, vel patrimoniale f sive emphyteuticum g prædium sine decreto Præsidis distrahi non licet. Dat. 8. Kalend. Septemb. Sirmii, CC. Conf.

De pretio restituendo.

14. Idem AA. & CC. Phrominio.

UTere viri prudentissimi Papiniani responso, ceterorumque quorum precibus fecisti mentionem, sententiis, ac doli h mali exceptionem oppone, pretium ob i eorum k debitum solutum l probans, si sortem m cum n usuris, quæ fisco deberentur, pupilli non offerentes o, fundos || provinciales || citra decretum Præsidis venundatos cum fructibus petant. Dat. 9. Kal. Decemb. ipsis CC. Conf.

De prædio in solutum dato.

15. Idem AA. & CC. Sabino.

SI minor 25. annis prædium rusticum, cum aliud p deberes, sine decreto in solutum q dedisti: dominium a te discedere non permittit SC. auctoritas. Dat. 8. Kal. Dec. CC. Conf.

De rei vindicatione, vel conditione, & pretii restitutione.

16. Idem AA. & CC. Eurychia.

SI prædium rusticum vel suburbanum (quod ab urbanis r non loco, sed qualitate s discernitur) in pupillari atate constituta, tutore autore; vel adulta sine decreto Præsidis provincie, in r qua situm est, venundedisti: secundum sententiam SC. dominium ejus, sive u jus a te discedere non potuit, sed vindicationem ejus, & fructuum x, vel his non existentibus y, conditionem competere constitit. Emptor autem si probare z potuerit ex ceteris facultatibus a obedire te muneribus b sive oneribus non potuisse, ad utilitates c præterea tuas cessasse pecuniam, quam pretii nomine sumpseras: doli d exceptionis auxilio pretium e cum usuris, quas præstitura esses, & sumptus meliorati prædii servare tantummodo potest. Dat. 6. Id. April. Anchialo, CC. Conf.

De prædio communi.

17. Idem AA. & CC. Philippo.

INTER omnes minores nec commune f prædium sine decreto g Præsidis sententia Senatusconsulti distrahi patitur h: nam ad divisionis i causam provocante tantummodo majore socio, ejus alienationem & sine decreto fieri jam pridem obtinuit. Datum 7. Idus Decem. CC. Conf.

ment. inf. de fund. patr. quorum alii privatis dantur in emphyteusim, alii locantur. g Emphyteuticarii fundi, qui emphyteutico jure privatis dantur a Principe, qui tamen patrimoniales sunt & dici possunt, quod ex patrimonio privato Principis sint. l. 12. §. de fund. patrini. h Doli mali exceptio datur interdum adversus pupillum. l. 16. in fin. §. eod. i Si tutor ex pretio fundi pupilli creditoribus satisfecit, fundum alienatum pupillus vindicare non potest, nisi sortem cum usuris emptori restituat. l. pen. in fin. §. eod. k i. e. pupillorum. l. 13. in fin. §. eod. m quod se. pupillo profuit. n l. 16. in fin. inf. eod. o l. 4. in fin. sup. eod. p Immobilia pro alio debito non possunt in solutum dari sine decreto l. 4. sup. eod. q Qui solvit, alienat. r Prædium rusticum ab urbano, non loco, sed qualitate differt. s Qualitas prædii, quæ hic dicitur, alibi dicitur materia, v. l. 198. ff. de verb. sign. l. 2. Ecl. 2. c. 197. genus, v. l. 166. ff. de verb. sign. obscure: dicendum apertius, Qualitas est, qua quales dicimur, id fit autem non ex qualitatibus omnibus, sed his tantum, quæ facile non mutantur. t Auctoritas interponenda est per judicem, ubi res sita est: interdum sufficit interposita a iudice domicilii. l. 5. §. 12. ff. eod. u Non tantum domini pupillaris, sed & juris, puta servitutis vel emphyteusis, alienatio prohibetur, l. 3. §. 5. ff. eod. idque commune fundus pupillaris habet cum doctali, v. Cujac. 7. obs. 23. x Pupillaris fundus alienatus sine decreto iudicis non tantum petitur, sed & fundi fructus. y Conditio, vindicationis subsidiaria. z dixi ad l. 16. sup. eod. cui adde, negativam directo probari non posse. l. 23. §. de prob.

a mobilibus. l. 5. §. 9. ff. eod. b adde l. 1. in f. §. qui & ad vers. quos. c l. 14. §. eod. d d. l. 1. l. 7. §. 1. sup. de curat. fur. e d. l. 14. f l. 1. §. 2. in fin. l. 5. in f. l. 6. l. 7. ff. eod. g Sine decreto minor commune etiam prædium distrahere non potest: majore socio provocante, sine decreto dividere potest, ut hic. Quid, si major ad divisionem non provocet, & interim bona sua profundat? Possit etiam minorem immobilia sua dividere (etiam si non provocet a socio annis majore) putat post Cuncum Socin. reg. 228. Idem quoque existimat, quoties minor suam conditionem meliorem facit: facere autem meliorem intelligitur, quoties rixosum vel damnosum habet socium & cum eo nihil quidquam commercii habere vult. avg. l. si non venerit. 14. ff. pro socio. Bald. in l. 1. §. si ad v. trans. Quid? major ipse bonis interdictus poteritne minorem ad divisionem provocare? non poterit. l. ex castrensis. 13. ff. de cast. pec. Soc. d. loco. h passive sumitur hoc verbum.

i d. l. 1. in fin. d. l. 7. l. 20. ff. de anst. tut. j g g De

a l. ult. §. eod. l. 5. §. 9. §. 14. ff. eod. b sub. & similes casus, de quibus v. Accurs. Nec enim ut nostri loquuntur interpretes, taxativa dictio- nes, excludunt casus similes, in quibus par aut major sit ratio.

c Imo, non sufficit, ut sit æs tantum alienum, sed etiam requiritur, ut creditores cum effectu, i. e. re ipsa solutionem urgent, ut usura ratio id exigat, ut iudici constet minori non extare res alias ex quibus possit satisfieri, d. §. 9. ut res minus damnosae distrahantur: ne res magni momenti pro exiguo debito vendatur, l. 7. §. 8. D. de minor. tutoris quoque auctoritas requiritur, l. 2. l. 3. §. de au- Hor. causæ cogniti- o, l. 6. §. eod. de- cretum iudicis, l. 22. §. de adm. tut. & ut post decre- tum interveniant subastationes, l. 7. §. 8. D. de minor. legitimo tempore factæ. arg. Auth. Hoc jus porrectum, sup. de sacrosan. Eccl. l. 4. §. de fide & jure hista. v. Roland. a Valle. conf. 33.

d i. e. non modo minorum propria prædia, sed & veltigalia, i. e. emphyteutica a civitate vel a Principe in emphyteusim accepta vel conducta, sine decreto alienari non possunt. e Veltigalia prædia civitatum prædia, emphyteutica, quæ quis in emphyteusim a civitate aliqua accepit. l. 1. §. si ager veltigalis. f Patrimoniales fundi sunt, qui ad Principis patrimonium perti-

a Prima exceptio regulæ: minor donare propter nuptias potest: ut possit, dixi ad l. 8. §. de pradiis. An & dotis causa minor sua prædia donare potest? dixi ad l. 4. §. de jure dot.

b Secunda exceptio, Donatio facta a minore silentio longi temporis firmatur, i. e. decennio inter præsentem: vicennio inter ab-

c Silentium hæredis idem operatur, quod silentium defuncti.

d Eiusdem ætatis hæredum minoris silentio &c. & ita legit Accursius: quod ita Græci recte hic interpretantur, *ἡνὰ τὸ λοιπὸν τῆς χροῖας διαστήμα δὲ αὐτῆς τῆς χρονίας αὐτῆς σιωπῶντος*. v. Cujacium apud Paul. i. sent. 9. §. 4.

e v. 27. ff. 8.

f sub. municipilibus vel duumviris, qui tutores vel curatores dederunt, aut nominaverunt, nec ab iis satisfactionem exegerunt, rem minoris salvam fore: ut hinc constet, hanc actionem pertinere ad tutores & curatores qui satisfacere teneantur, ut sunt legitimi & dati sine inquisitione: non ad testamentarios, eosque, qui inquisitione dati sunt.

g Non est hic titulus usitatus apud Gallos, vide Bugnon. in legibus abrogatis. duobus locis.

h Subsidiaria est hæc actio, quia priusquam eatur ad Duumviros, discutit oportet bona tutoris vel curatoris, & revocari actione Pauliana, si quæ tutor vel curator alienavit in fraudem minoris: item executi bona fidejussorum, & collegas tutorum, qui ipsos tutores suspectos non fecerunt, ut hic & l. 4. l. 5. inf. cod.

i Judicem non corrumpit, qui indemnitate ei pollicetur: per contrarium, iudex corruptus non censetur, qui indemnitate sibi præstari stipulatur. adde l. si quis uxori. 52. §. si fugitivum. 12. ff. de furtis. l. cum pro quo. 7. ff. de in ius vocando.

k Utilem actionem, legis cautione habens, directas quoque sibi mandari recte potest petere. l. 1. §. 1. vers. fin. autem ab actio. ff. de superficibus.

l v. quæ pot. ad l. 1. l. 4. ff. rem pupilli.

m l. 1. §. 7. l. 4. l. 6. ff. cod. §. 2. in fin. Inst. de furtis. tut.

n hanc negativam Cujacius 13. obs. 39. expungit: ut & in l. 2. sup. de hered. tut.

o Collega quid? v. l. 173. ff. de verb. sign.

tis rem immobilem donationis titulo in alium (excepta a propter nuptias donatione) transcripserit, non b aliter hoc firmitatem habebit, nisi post viginti quinque annos impletos, inter præsentem quidem decennium, inter ab-

sentes autem vicennium donatore acquiescente effluxerit: ut tamen in hæredis e persona illud tantummodo tempus accedat, quod post ejusdem d hæredis minoris ætatem silentio transactum sit. Dat. Id. April. Decio V. C. Conf. 529.

DE MAGISTRATIBUS CONVENIENDIS.

TITULUS LXXV.

1. Imp. Antoninus A. Muriano.

Si magistratus a tutoribus seu curatoribus, quos tibi dederint seu nominaverint, stipulati b sunt se eo nomine indemnes i futuros, & si quid præstitissent, reperiuros, inque eam rem fidejussorem acceperunt: extra rem salvam fore satisfactionem actio, quam adversus tutores seu curatores tuos instituisti, alienam obligationem non resolvit. Sed adversus Magistratus, qui curatorem dederunt, actio utilis ita k demum competit, si universis bonis excussis, revocatisque quæ eum in fraudem alienasse constiterit, indemnitate tua in solidum satisfieri non potuit. Quam si exercueris, mandatistibi ab eis actionibus adversus fidejussorem quos acceperunt, consistere potes, licet utilem actionem sine l cessione habeas. Accepta Non. Januar. Duobus & Aspris Conf. 213.

2. Imp. Alexand. A. Paterno.

In hæredes m magistratus cujus non n lata culpa idonee cautum pupillo non est, non solet actio dari. PP. 3. Non. Jul. Juliano 2. & Crispino Conf. 225.

Magistratus qui sunt solvendo, habent beneficium divisionis.

3. Imp. Gordianus A. Probiano.

Si tu & collega o tuus cum magistratu fungeremini, minus idoneum tutorem dedistis, cautionemque idoneam non exegistis, nec alias servari pupillo

indemnitas potest, & utrique solvendo estis, pro a virili parte in vos actionem dari, non injuria postulabis. Dat. 8. Kal. Novemb. Pio & Pontiano Conf. 239.

Contra magistratum agitur in subsidium, id est, excussis tutoribus, collegis & fidejussoribus. Salyc.

4. Idem A. Aruntiano.

Adversus nominatorem tutoris vel curatoris minus idonei non ante perveniri potest, quam b si bonis nominati, itemque fidejussoris ejus, nec non collegarum ad quorum periculum consortium administrationis spectat, excussis, non sit indemnitate pupilli vel adulti satisfactum. PP. Id. Martii, Attico & Prætextato Conf. 243.

Sufficit tutores fuisse solvendo, tempore depositi officii, ut ad magistratum non possit perveniri.

5. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Eugenix.

In Magistratus municipales c tutorum nominatores, si administrationis d finito tempore non fuerint solvendo, nec ex cautione fidejussionis solidum exigi possit, pupillis quondam in subsidium e indemnitate nomine actionem utilem competere ex Senatusconsulto, quod auctore Divo Trajano, Parente nostro, factum est, constituit. Dat. 7. Id. Decembr. ipsis AA. Conf.

6. Imperator Zeno A. Aliano Præfeto pratorio.

Cum sit adjecta Prætoris f sententia, generalem curatori administrationem mandantis, & quod eam pro more sequitur g decretum pariter sit compositum: manifestum est non curatoris dationem fuisse invalidam: sed in æstimanda h adultæ substantia, Scribæ i vitium, qui tanquam non k amplius ducentis libris auri patrimonium valeret, fidejussorem acceperat, intercessisse: in quo casu non l curatoris erit ratio reprehendenda, si qua læsio rebus minoris illata fuisse adversus legum ordinem comprobetur: sed super negligentia m vel dolo Scribæ, qui veram substantiæ taxationem passus est occultari, legibus n erit agendum. Dat. 5. Kal. Jan. Basilio V. C. Conf. 476.

datus fidejussor. Verum sciendum est hanc legem pertinere ad magistratus majores, puta Prætores & Præfides: in quos, tametsi a dato tutore vel curatore satisfactionem non exegerint, rem pupilli salvam fore, non datur tamen hæc subsidia actio: sed in scribam, qui non idonee satis exegerit: & in eo itaque Magistratus majores a municipalibus magistratibus differunt. h Si scriba (qui inventarium composuit) minorem æstimationem fecit, & ex ea fidejussorem recepit, tenebitur ministratione in factum, neque eo tamen datio curatoris vitabitur. facit l. 1. §. 8. ff. cod. dixi ad l. 28. sup. de jure dotium.

i Præfides vel Prætoris &c. non cujusvis judicis, clarissimus enim appellatur in Nov. 94. in epil. & evidentius in Novella Constantini Porphyrogenetæ *πρὸς τὸν συνθητικὸν τῶ ἀρχιεπίσκοπ* v. Cujac. 16. obs. 14.

k Inventario rerum minoris, æstimationem earum adiciendam esse ex hoc loco notant. arg. l. si quis intra. 7. de bonis proscriptis. Sed tamen Baldus æstimationem præcise non exigit, sed earum designationem certam tantum, forte quod in rebus minorum æstimandis, ipsi tutores possent decipi.

l Vendens curator rem sui pupilli, vel adulti, uti ea in inventario publica autoritate (hoc est, a personis publicæ ad id destinatis vel a iudice datis) æstimata est, non tenetur, licet eam minoris vendiderit, quam re ipsa valeat, ut hic: nisi eam æstimationem injustam esse, ex publica vicinis & adjacentibus in locis fama constare ei potuit. arg. l. si tutor. 5. §. de periculo tutorum.

m Notarius de dolo & imperitia tenetur. n Notarius omittens exscribenda deforibere vel in inventarium referre, in id quod interest parci tenetur.

a Simul delinquentes collegæ, viriliter tenentur, si ambo sint solvendo: vel ita, Magistratus, qui sunt solvendo, habent beneficium divisionis. adde l. 1. §. 9. l. 7. in fin. ff. cod.

b Contra magistratum agitur in subsidium, i. e. excussis tutoribus, collegis & fidejussoribus. l. 5. ff. cod.

c l. 2. ff. cod. l. 2. §. pen. ff. ad municipalem.

d Sufficit tutores fuisse solvendo tempore depositi officii, ut ad magistratum non possit perveniri: adde l. 5. in fin. ff. de confirm. tut. c. l. 4. §. cod.

e sub. tutelaris, de quo vide quæ scripti ad l. 1. sup. de tutoribus & curatoribus illis. ff. in fin.

g Præposteratorem dubitationem facere in hac lege quidam putant, in quibus Baldus: quasi administratio generalis ante decreta fuerit, quam inventarium factum fuerit, aut

D. JUSTINIANI SACRATISSIMI PRINCIPIS, PP. A. CODICIS,

REPETITÆ PRÆLECTIONIS,
LIBER SEXTUS.

DE
SERVIS FUGITIVIS ^a ET LIBERTIS ^b MANCIPIISQUE
CIVITATUM, ARTIFICIBUS ^c, ET AD DIVERSA OPERA ^d DE-
PUTATIS, ET AD REM PRIVATAM, VEL DOMINICAM ^e
PERTINENTIBUS.

TITULUS PRIMUS.

^a II. ff. 4. Fugitivus condemnatus comparatur, sicutque accusator dicitur. l. 15. §. de probationibus. Nov. 51. c. 4. princ. vers. illum vero. l. 7. §. 2. ff. de suscit. l. 26. in fin. ff. de bonis liberis. adde l. ult. ff. de statu. b l. 5. vers. liberis. J. cod. c l. 5. J. cod. d l. ult. J. cod. e i. e. ad dominum Principis sive fidei. l. 7. J. cod. f l. 60. ff. de furtis. 7. Syn. Bas. 6. ex lib. 60. tit. 7. c. 6. licet aliis in rebus, aliud sit furtum, aliud res furtiva. Cujac. 17. obs. 10. g 5. l. in fin. Inst. de usucap.

h Corpolla hanc legem ad nauseam usque repetit, quem vide. i Barbari an hostes? an exteri? l. 2. §. de commerciis. l. pen. in fin. J. de captivis. l. nulli. 28. §. quod si. 3. §. de episc. k ἐπὶ τὸ βαρβαρικόν Eccl. d. loco c. 8. ut & in l. 1. §. quæ res exportari. l. Penam deprehensum delicto nondum perfectum, etiam patiuntur, ut hic: quoties nimirum voluntas certa vel non conjecturata delicti perficiendi est, de quo v. quæ scripti in l. cogitationis. 18. ff. de pen. m Alternativa pœnæ constituitur possunt a lege: ut hic, tres pœnæ alternativæ constituuntur. Quid, hoc casu, cuius erit electio, an debitoris seu rei, ut minimam possit eligere? an potius iudicis? hoc verius. Cynus: Jacob. de Ravenna. Pet. Neque distinctio Bartoli placet existimantis iudicis esse electionem, si ad eum legis verbapœnam imponentia, dirigantur: contra ei, si ad reum: si ad neutrum, in corporalibus pœnis, iudicis: in pecuniariis, rei esse electionem. l. 1. §. 1. ff. de off. iud. l. ult. ff. de injur. l. plerumque. 10. ff. de iure dos. Gl. in l. Lucio. 21. ff. de leg. 2. Nec Andreas Pisanus placet, existimans pœnis pluribus impositis, si pœnis in illis servitus pœnæ reo constituitur: reum, utpote servum pœnæ, non posse eligere fecus posse. Corpolla aliter distinguit, unam eamque certam pœnam, licet dura sit imposita a lege, iudicem imponere cogi: nisi magna admodum causa suadeat remittendam vel minuendam esse. Quid, si incerta pœna est? arbitri: suo pœnam iudex imponet ex æquo & bono, ex eo quod benignius est, non severius: ut ne capitale faciat, quam ex æquo & bono pecuniariam esse sufficit. Quid, si plures sint lege impositæ? si utraq; pecuniariae sunt, & verba referuntur ad iudicem, iudicis: si ad reum vel neutrum, rei erit electio: si utraq; corporales vel una corporalis, alter pecuniaria, iudicis erit electio. n unico non duobus sic falsario manus amputatur Nov. 17. Nov. 42. Nec enim quis ita damnari potest, ut utraque manus vel pes uterque ei abscindatur. Novell. 134. cap. 13. o Qua parte quis peccavit, eadem quoad ejus fieri potest, multari & puniri debet: Fugitivo pes hic ita amputatur: ut abbi manus falsario, blasphemio lingua. p simili velextraordinaria: capitali etiam interdum. l. 3. in fin. ff. de scariis. l. 38. §. 1. ff. de pœnis. l. 3. §. 10. ff. de re milit. Cur ita? in atrocissimis motus ad delictum habetur pro confecto. l. 5. §. de episc. l. 7. J. de scariis. v. tamen Nov. Leon. 67. q v. ad hanc authenticam Bartholomæi Corpollæ repetitionem. r Membri appellatione manus continetur, ut hoc loco. s Pœna manus amputationis imposita, quæri solet, quæ manus amputari debeat: an qua reus minus potest, puta sinistra, ut vulg. Accursius, Bartolus, Baldus, Corpolla? An qua plus potest? arg. l. 1. quæritur. 10. ff. de statu: An qua deliquit, ut Odofredus? Prima verior. arg. l. si Praes. 32. l. interpretatio. 42. ff. de pœnis. etiam si ea prorsus sit debilis, aut manus non similis, Castrensis, Angelus, Corpolla, rejeta Baldi opinione. Quid, si reo nulla sit manus? in alia parte corporis puniendum esse censet Baldus. Quid, si vulneranti pœna manus imposita, reus autem duo vulnera intulit? manus unius amputatio sufficit: quia vulnera simul sunt allata, ideoque unicum tantum delictum censetur. Quid, si ex uno delicto manus amputationem meretur, ex alio pœnam capitale? manus prius abscindi: deinde capitis pœna affici debet. Bart. Cast. Ang. Corpoll. adde quæ scripti 2. Fendorum 55. §. callidis. in verb. manum. In falsi scriptore singulare hoc videtur, ut ei dextra manus amputetur. ibid. dextræ.

De furto, de usucapione, & longi temporis præscriptione.

1. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. Familæ.

Servum fugitivum sui f furtum facere, & ideo non habere locum nec usucapionem g, nec longi temporis præscriptionem, manifestum est: ne servorum fuga dominis suis ex quacunque causa fiat damnosa. S. Id. Decemb. Maximo 2. & Aquilino Confli. 286.

De fugitivis requirendis.

2. Idem AA. & CC. Pompejano.

Requirendi fugitivos potestatem fieri dominis, Præsidialis officii est. Dat. Kalend. Maji, Cassi. Confli.

De servis transeuntibus ad barbaros.

3. Imp. Constantinus A. ad Probum.

Si h fugitivi servi deprehendantur i ad k Barbaros i transeunt: aut m pede n amputato o debilitentur, aut metallo dentur, aut qualibet alia p pœna afficiantur. Sine die & Confli.

In auth. q ut nulli iudicium. §. quia vero nos oportet.

coll. 9. tit. 17. al. 6. Nov. 134. c. ult.

Sed novo jure si criminis qualitas membri i abscissionem exigat, una sola manus i abscindetur; sed pro furto nec mo-

rietur a, nec aliquod membrum abscindetur, sed aliter castigabitur. Fures autem vocantur, qui occulte & sine armis hujusmodi delinquant. Qui autem violenter aggrediuntur, aut cum armis, aut sine armis, aut in domibus, aut in itineribus, aut in mari, pœnis legalibus subiciantur.

De servo fugitivo suscepto.

4. Imp. Constantinus A. ad Valerianum.

Quicunque b fugitivum servum in domum vel in agrum inficio domino ejus suscepit e, eum d cum alio pari vel viginti solidis e reddat. Si vero secundo vel tertio f eum suscepit, præter ipsum duos vel tres alios vel prædictam æstimationem pro unoquoque || servo || domino representet. In minorum persona tutoribus vel curatoribus pœna simili imminente. Quod si ad prædictam pœnam solvendam is, qui suscepit, minime sufficiat, æstimatione competentis iudicis castigatio g in eum procedat. Quod si servus fugitivus ingenuum se esse mentitus, sub h mercede i apud aliquem fuerit: nihil k is, qui eum habuit, poterit incusari. Sane mancipium torqueri l oportet, ut manifestet, utrum propter lucrum capiendum callide || a domino || ad domum vel ad agrum ejus, qui eum suscepit, immixtus sit, an non. Quod si maligne factum esse ex servi interrogatione patuerit, servo etiam suo eum, qui hoc fecerit, privari oportet, & ad fiscum pertinere mancipium. Dat. 5. Kal. Jul. Gallicano & Bassio Confli. 317.

De mancipiis libertisve artificibus pertinentibus ad rempub. & ad fugam sollicitatis.

5. Idem A. ad Januarium.

Mancipia m diversis artibus prædita, quæ ad rempublicam pertinent, in iisdem civitatibus placet permanere: ita ut si quis tale mancipium sollicitaverit n, vel avocandum crediderit, cum servo altero || sollicitatum || restituat, duodecim solidorum summa inferenda Reipublicæ illius civitatis, cujus mancipium abduxerit. Libertis quoque artificibus, si sollicitati fuerint, cum eadem forma civitati reddendis: ita ut pro fugitivo servo, si sollicitudine Defensoris o non fuerit requisitus & revocatus, idem Defensor duo vica-

propria superiorum vocum natura. c sub dolo malo. Nam ut quis puniri possit de recepto servo, dolo requiritur. est enim ipsa receptatio per se honesta, qua nimirum alius alium juvat. Dolus tamen præsumitur in eo, qui scire potest, ut quia res in publica fama est & notoria, in vicinia maxime. d Pœna fugitivum servum recipientis. 6. Har. 13. e Æstimatio hæc vulgaris fuit servi sive mancipii. l. 1. §. 5. J. d. com. servo. f Geminata & iterata delicta gravius puniuntur. v. Tiraquellum tract. de pœnis. g Pœnam in corpore patitur, qui in ære nihil habet. ut hic. l. 6. C. de modo multarum. l. 1. in fin. ff. de pœnis. quod Bartolus, Baldus & Imola verum esse putant, etiam si in uno numero habere in contrariis, in delictis levioribus, vel quoties adversarius id non postulat: postremo, ubi reus ipse nobilis est, Socinus reg. 21. h Errantem excusat contractus licitus: quo jure moti nonnulli negant eum delicto teneri, qui mercede conductus & ignorans in aliena sylva arbores ceciderit. Quæ opinio Accursii in l. 23. ff. de rei vindic. ab omnibus communiter approbatur. volunt enim toties mandatarium excusari, quoties res ei mandata licita fuerit. Bald. ad l. 5. J. de accusat. v. Rol. a Valle conf. 54. n. 6. 7. 8. 9. 10. i Titulus justus excusat a dolo præsumptio. k Cur ita? pœna remittitur bona fide facientibus. sive rem alienam vel uxorem recipiant, sive res suas commodent, & commodatarius past eis abutatur. l Ad torturam interdum, ad condemnationem nimirum & liberationem pervenitur probationum penuria, in secretis tractatibus & consiliis. m i. e. libertos, ut in l. ult. J. eorum artificio & operis respublica utebatur. n sollicitans ad fugam, punitur. o l. 1. §. de defensoribus civis.

a Furi vita non admittitur, sed latroni. Quid, si furbis, tervē furtum commiserit? Baldus capitaliter suspensio puniri posse putat, eamque communem opinionem esse scribit Clarus 5. sent. 5. furtum. 16. quin, pro unico tantum furto, modo sit enorme: a quo Rolandus a Valle dissentit. i. conf. 91. Hoc constat, jure civili furtum interdum capitale fuisse ex l. 15. ff. de cond. causa data. Præstat tamen locorum consuetudinem in ea re sequi, & in dubio ad hanc Authenticam recurri, etiam si quis sæpius furtum commisisse dicatur. vide Clarum d. loco. Nam Constitutio Frederici de quinque solidis lata, ob violatam pacem, specialis est. 2. Fenu. 27. §. 8. b Mas vel femina: hac enim voce sexus uterque continetur. Nam si lex dixisset, quæcunque persona, masculi continerentur: non generis ipsius vocis vi, sed ex

a Vicaria mancipia quæ vicem alterius repræsentant.

b Iudex in officio suo negligens, ne quidem Principis rescripto absolvi potest: ut & maxime sit absolutus, regressum tamen in eum, cui favit iniuste non habet & merito: ut ne quam proprio nomine poenam exsolvit, eam ab alio repetat.

c Hi servi, qui sunt in fuga, nec vendi possunt, nec donari. v. Cujac. 17. obs. 10. adde l. 6. j. de plag.

d Comes Hispania.

e An conditione ex l. 4. §. eod. An officio iudicis, ut vult Cynus? An rei vindicatione, ut vult Accursius? prior verior est: nam agitur hic ad poenam & illico. Rei autem vindicatio neque poenalis est, neque ita momentaria.

f Dominii quæstio agenti referri potest: & ut hinc colligitur de iure tertii potest excipi.

g Illico, ubi agitur, summarie agitur.

h Eadem vox repetitur in l. un. j. de mulier. qua se prope. serv. l. 12. j. de agric. adde Cuj. 16. obs. 10.

k De poena servum fidelem occultantis.

l Atqui poena quadruplum excedere non potest. §. omnes. Inst. de act. v. Bald. hic. m De servis publicis populi Romani. n v. tit. de fabricensibus. lib. 11. o Poena servi publici P. Romani nuptias cum ancilla contrahentis. p Partus hic sequitur conditionem patris. Atqui matris conditionem sequi debet, l. partus. 7. §. de rei vind. hoc fit mediate per matrem, quæ ipsum virum sequitur: virum uxor: liberi matrem sequuntur, atque ideo patrem. q v. 47. ff. 2. optime coheret hic titulus superiori. Vix enim servus ut fugiat, quin secum rem aliquam pecuniamve domini auferat, ut dixi l. 12. j. ad l. Fab. de plagiaris. r v. 11. ff. 3. Inde est δολοπατείας δίκη. s Agi ex delicto & contractu simul non potest: nam contraria cumulari non possunt: & est iniquum rem & pretium simul consequi. t Ex pluribus actionibus contrariis una eligenda est: qua electa actor variare non potest. l. 28. ff. eod. Imo concursus furti & mandati admittitur. l. 22. §. 7. ff. mandati. v. Cujac. 17. obs. 12. sed & Baldus hic varios casus profert in quibus contraria cumulari posse demonstrat. u Mandatum intelligit & ita dominus actionem ex servi mandato acquirit. x Furto res subreptas, earum emptor vero domino restituere cogitur, etiam non recepto pretio: ut hic. G. Harm. 6. §. 6. y Possessor rei furtivæ, rem domino restituere cogitur etiam non recepto pretio, l. 23. §. de rei vind. facit l. 27. ff. de capti. vie. Imo pretium recipit, si quis rem alienam a latronibus emerit. l. 6. in fin. ff. de capti. vie. Idque volunt æquum ex eo esse, quod dominus nulla alia actione suam consequi a latronibus potuisset. atqui d. l. 27. negat servum ita emptum usucapi posse? Ut ita sit, eadem etiam negat pretium emptori restituendum, & ita d. l. 27. conciliandam esse. Ad hæc, emptori pretium a domino restitui volunt, si emptor tempore venditionis protestatus fuerit se rem ea mente comparasse, ut eam domino redderet, Cæpolla cautela 10. v. v. m. f. 1. pract. 31. c. 1. a quo tamen Natta d. sententia conf. 436. Clarus lib. 5. §. furum. 6. vers. sed hinc incidenter. dubiushæc inter utrumque. Natta sententiam Alciatus probat: quam & confirmat l. id quod nostrum. 11. ff. de reg. iur. quin protestatio emptoris, nimiam diligentiam continens, dolum ejus arguit. l. 7. ff. de cond. inst. cui sententia liberius accedo. Idem præterea volunt esse, si pretium rei venditæ in rem domini versum fuerit, l. 19. sup. de procur. si dominus ultro pretium restituerit, l. 36. ff. de cond. indeb. si consuetudo contraria existeret. v. Alciat. 3. præsumpt. 29. Quid, si emptor auctorem laudaverit? v. l. 5. inf. eod. Quid, si in taberna publica, vel in foro, ubi res ejusmodi vulgo vendi solent, bona fide quis emerit? puto pretium restituendum emptori, arg. l. 3. ff. de senatus. Macedon. l. 52. §. 15. ff. de furt. quin, eo casu admittitur ad agendum cum ipso domino, si forte res ei subrepta sit, & huc refero l. 74. ff. de furt. Quid, si eo tantum nitatur emptor, quod imprudens emit, & alias laudatæ famæ sit? tali exceptione emptorem juvare non puto, ut quem caute negotiari lex velit. ut hic. Interea tamen sciendum, ei qui ignorans emit, dari actionem furti, non tamen adversus dominum. l. 52. §. 10. ff. de furt. z l. 19. ff. de reg. iur.

ria a mancipia exigatur: nec beneficio b Principali, nec venditione c in ejus persona || jam || de cætero valituris. Dat. 16. Kalend. Martii, Constantino Aug. 5. & Licinio C. Conf. 319.

Si repetenti servum fugitivum proprietatis opponatur.

6. Idem A. ad Tiberianum Comitem d Hispaniarum.

Cum servum quispiam repetit e fugitivum, & alius f Civitandæ legis gratia, quæ in occultantes mancipia certam poenam statuit, proprietatem opponit, vel in vocem libertatis eum animaverit: illico g nequissimus verbero h, super quo ambigitur, tormentis subiciatur, ut i aperta veritate, disceptationis terminus fiat. Quod non solum utrisque jurgantibus proderit, sed etiam servorum animos a fuga poterit detertere. Dat. 15. Kal. Septemb. Patatiano & Hilariano Conf. 332.

De servo fiscali.

7. Imp. Valens, Valentin. & Gratian. AAA. ad Felicem Consularem.

Si quis servum fiscalem k putaverit occultandum, non solum eum restituere, sed etiam duodecim l libras argenti poenæ || nomine || fiscali iuribus dependere compellatur. Dat. 2. Id. April. Gratiano 2. & Probo Conf. 371.

Si servus publicus operibus deputatus connubium contrahat cum ancilla.

8. Imp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. Albino Præfecto urbi Romæ.

Si qui publicorum m servorum fabricis n, seu aliis operibus || publicis || deputati, tanquam propria conditionis immemores, domibus se alienis, & privatarum ancillarum confortiis adjunxerint, tam ipsi, quam uxores o eorum & liberi p, confestim conditioni pristinae laborique restituantur. Datum 8. Kal. Augusti. Timasio & Promoto Conf. 389.

DE FURTIS q ET SERVO CORRUPTO r. TIT. II.

De concurrentibus actionibus.

1. Imp. Sever. & Antonin. AA. Theogeni.

Si pecunia tua mandantibus servis || tuis || quidam prædia comparaverunt: eligere f debes, utrum furti actionem || & conditionem, || an mandati potius inferre debeas: neque t enim æquitas patitur, ut || & || criminis causam persequaris, & bonæ u fidei contractum impleri postules. Dat. 11. Kal. Maji, Severo & Albino Conf. 195.

Si dominus pretium rei furtivæ non solvat.

2. Idem AA. Negotiatoribus.

In civilem x rem desideratis, ut agnitas res furtivas a dominis. Curate igitur cautius z negotiari, ne

non tantum in damna hujusmodi, sed etiam in criminis suspicionem a incidatis. PP. Kal. Dec. Chilone & Libone Conf. 205.

De re nondum dedicata.

3. Imp. Antoninus A. Secundo.

Si nondum b rem templo divino dedicatam vitricus tuus furto abstulit: habes c adversus eum furti d actionem. PP. 6. Id. Septemb. Læto 2. & Cereale Conf. 216.

De servo sollicitato.

4. Imp. Alexander A. Aurelio || Herodi. ||

Aversus eum duntaxat, quem servum tuum sollicitas se e dicis, si eum deterioris animi fecerit, servi corrupti agere potes. Quod si sollicitatum f occultaverit, etiam furti cum eodem agere potes. Quas actiones etiam per g procuratorem exercere minime prohiberis. PP. Idib. Septemb. Alex. A. Conf. 223.

De venditore exhibendo.

5. Idem A. Cornelio.

Civile h est, quod i || a te || adversarius tuus exigit, ut rei, quam apud te fuisse k fateris, exhibeas l venditorem: nam a transeunte & ignoto m te emisse, dicere non convenit, volenti evitare alienam bono viro suspicionem n. PP. 3. Kal. Maji, Maximo 2. & Aeliano Conf. 224.

De alienatione, contrectatione, detentione servi alieni.

6. Idem A. Pythidoro.

Alienum o servum sine voluntate domini qui sciens vendiderit p, seu donaverit q, vel alio modo alienaverit r: nihil domino deminuere potest. Et si contrectet s, vel apud se detinuerit, etiam furtum t facit. PP. Kal. Maji, Juliano 2. & Crispino Conf. 225.

De eo, qui pecuniam perferendam accepit & in suos usus convertit.

7. Idem A. Dato.

Si is, cui te pecuniam ad matrem tuam perferendam u dedisse proponis, parva quantitate numerata reliquam in usus suos x convertit, furtum fecit. PP. Idib. Jun. Modesto & Probo Conf. 229.

De exactore tributorum.

8. Idem A. Valentino.

Etiam furti actione y tributorum z exactor tenetur, si te non a cessante in tributoria exactione, sciens b, quod nihil debetur, ancillam tui juris abduxit, aut vendidit: quæ res facit, ut nec emptor usucapiat, vindicatioque tibi || ipsius || competat. PP. 10. Kalend. Mart. Pompeiano & Peligno Conf. 232.

De rei interitu.

9. Imp. Diocl. & Maxim. AA. Aedilio.

Subtracto furto, vel vi abrepto mancipio, quamvis hoc rebus humanis non c oblatum d fuerit exemptum e: tam ad raptorem, quam ad furem periculum redundabit, & uterque eorum poena legitima coercetur. S. 7. Kal. Feb. Sirmii *.

De usucapionibus, de successoribus.

10. Idem AA. & CC. Valerio.

Si abducta mancipia furto vel f plagio g, venundata

Præses provinciae perspexerit, cum nec ab emptore f l. 2. in fin. ff. de priv. delict. l. 36. in fin. ff. de furtis. g Per procuratorem delictorum actiones civiliter moveri possunt. l. 2. in fin. j. ad l. Fab. de plag. h At non necessarium. Accurs. hic. l. 4. §. 4. ff. de cond. ob turp. Imo necessarium, si magistratus exhiberi jubeat. l. 12. ff. de off. Præsid. i Titulum suæ possessionis in iura dicere quisque cogitur. k Confessio præteriti, præsumptionem in præsentem inducit. l & nomines. m Furti suspicionem non evitat, qui dicit se ab ignoto emisse. Da notum hominem judicatum fuisse, num precium emptori restitui oportebit? restituendum esse non puto, nisi patrocinetur aliud, dixi ad l. 2. §. eod. n l. 2. §. eod. de furti indicio. v. Baerium apud Bellovisanum 3. pract. c. 5. o §. 3. in fin. Inst. de usucap. p d. l. 16. j. eod. l. 1. l. 6. pro emptore. q l. 2. j. pro donato. r l. 54. §. 1. ff. eod. s Animo amovendi. l. 52. §. 19. ff. eod. t & plagium. l. 12. de plagiaris. u Furti tenetur qui pecuniam, quam ad alium perferendam accepit, suos in usus convertit. l. 14. §. 9. l. 4. §. 1 ff. eod. l. 38. in fin. ff. de noxalib. l. 22. §. 7. ff. mand. 15. Ecl. 2. ex lib. 60. tit. 6. c. 20. quo nomine furti competit actio mittenti, nisi recepturi magis interlit. l. 14. in fin. ff. eod. Mis sequentia conjungamus? Rem certo loco debuisse, tabellarius in itinere eam consumpsit, quid juris? tibi perit. arg. l. 2. ff. de eo, quod certo. l. 11. §. de reb. cred. Si certo loco non debuisse, tibi remonui, ut remitteres, si non monui, tibi non perit, si idoneo homini vel publico tabellario perferendam dedisti. l. 20. ff. commod. Num etiam idoneus is est, qui te monuit ut rem ad me mitteres? minime: nisi jussu tuo ei rem ad me perferendam dares. l. 10. in fin. l. 11. & 12. in pr. & in fin. ff. commod. x Quid, si cum tibi pecunia data esset, ut cui velles dares, & post eam consumpseris? teneris mandati? l. 22. §. 7. ff. mandati. y Nisi conventus sit alia actione, puta in factum l. 2. §. ex quib. causis. in fin. alias furti actione conventus, sit infamis. l. 63. ff. eod. z Tributorem iniquus exactor, teneretur furti. 15. Ecl. 2. ex lib. 60. tit. 6. c. 21. a adde l. 73. ff. eod. b Aliud si ignorans, aut non vana persuasione ductus. l. 2. §. 20. ff. vi bon. c Rei furtivæ, vel vi possessæ periculum ad furem & raptorem pertinet, l. 4. §. 6. ff. eod. l. ult. §. de cond. furt. nisi moram purgaverit oblatione, ut hic & l. 17. ff. de cond. furt. vel novatione, d. l. 17. vel stipulatione, d. l. 17. l. 29. in fin. ff. de verb. obl. vel si intra judicati tempora res furtiva perierit, sine dolo malo furis condemnati, l. 14. §. 11. ff. de eo, quod met. alias, quisvis raptor est in mora. d. l. ult. l. 1. §. 3. ff. de vi & vi. d Moram semper admittit, quisquis ex maleficio tenetur. e l. 50. ff. eod. f Plagio res exportata usucapi non potest. g hic & male, Græci videntur legisse Fuga pro Plagio, ut ostendit Cujac. 7. ad Africanum fol. 127. adde l. 60. ff. de furt.

a Male fidei sc. l. 5. j. eod. l. 12. in fin. j. eod. Negant tamen interpretes, possit furem rei furtivæ furem præsumi, nisi concurrentibus aliis in id coniecturis, ut furti non teneatur possessor, nisi scienter rem alienam emisse probatus fuerit, d. l. 12. vel male & illaudatæ famæ sit: quo casu quæstionem haberi posse existimant: idemque dicendum in eo, apud quem falsa moneta reperta fuerit. v. Hyppolit. de Marfil. ad l. qui falsam num. 121. & seq. j. de falsis. Redde Bartolus monet, inspiciendum esse quo pretio res emptæ sit, & utrum clam vel palam, ut ex hujusmodi indicio doli arguatur. l. 6. §. de dolo. Clam emisse videtur, qui ignotum venditorem nominat. l. 5. j. eod.

b Destinatione sola dedicationis, non transit res privata in sacram, non sit sacra, neque templo quæritur actio. Imo sola destinatione dedicatur. l. cum pater. 77. §. surdo. 3. ff. de leg. 2.

c i. e. tibi, non templo vel Pontificibus competit actio. l. 35. ff. de liberali. l. 2. ff. de pollicitis.

d non sacrilegii: ut hinc colligas, in delictis qualitatem rei considerari, quæ tempore delicti est in actu, non quæ est in potentia, aut via ad actum.

e l. 5. §. 3. vers. qui igitur servum. ff. de ser. v. corrupto.

f At non necessarium. Accurs. hic. l. 4. §. 4. ff. de cond. ob turp. Imo necessarium, si magistratus exhiberi jubeat. l. 12. ff. de off. Præsid.

g Per procuratorem delictorum actiones civiliter moveri possunt. l. 2. in fin. j. ad l. Fab. de plag.

h At non necessarium. Accurs. hic. l. 4. §. 4. ff. de cond. ob turp. Imo necessarium, si magistratus exhiberi jubeat. l. 12. ff. de off. Præsid.

i Titulum suæ possessionis in iura dicere quisque cogitur. k Confessio præteriti, præsumptionem in præsentem inducit. l & nomines.

m Furti suspicionem non evitat, qui dicit se ab ignoto emisse. Da notum hominem judicatum fuisse, num precium emptori restitui oportebit? restituendum esse non puto, nisi patrocinetur aliud, dixi ad l. 2. §. eod.

n l. 2. §. eod. de furti indicio. v. Baerium apud Bellovisanum 3. pract. c. 5.

o §. 3. in fin. Inst. de usucap. p d. l. 16. j. eod. l. 1. l. 6. pro emptore.

q l. 2. j. pro donato. r l. 54. §. 1. ff. eod. s Animo amovendi. l. 52. §. 19. ff. eod.

t & plagium. l. 12. de plagiaris. u Furti tenetur qui pecuniam, quam ad alium perferendam accepit, suos in usus convertit. l. 14. §. 9. l. 4. §. 1 ff. eod. l. 38. in fin. ff. de noxalib. l. 22. §. 7. ff. mand. 15. Ecl. 2. ex lib. 60. tit. 6. c. 20. quo nomine furti competit actio mittenti, nisi recepturi magis interlit. l. 14. in fin. ff. eod.

Mis sequentia conjungamus? Rem certo loco debuisse, tabellarius in itinere eam consumpsit, quid juris? tibi perit. arg. l. 2. ff. de eo, quod certo. l. 11. §. de reb. cred. Si certo loco non debuisse, tibi remonui, ut remitteres, si non monui, tibi non perit, si idoneo homini vel publico tabellario perferendam dedisti. l. 20. ff. commod.

Num etiam idoneus is est, qui te monuit ut rem ad me mitteres? minime: nisi jussu tuo ei rem ad me perferendam dares. l. 10. in fin. l. 11. & 12. in pr. & in fin. ff. commod.

x Quid, si cum tibi pecunia data esset, ut cui velles dares, & post eam consumpseris? teneris mandati? l. 22. §. 7. ff. mandati.

y Nisi conventus sit alia actione, puta in factum l. 2. §. ex quib. causis. in fin. alias furti actione conventus, sit infamis. l. 63. ff. eod.

z Tributorem iniquus exactor, teneretur furti. 15. Ecl. 2. ex lib. 60. tit. 6. c. 21. a adde l. 73. ff. eod.

b Aliud si ignorans, aut non vana persuasione ductus. l. 2. §. 20. ff. vi bon.

c Rei furtivæ, vel vi possessæ periculum ad furem & raptorem pertinet, l. 4. §. 6. ff. eod. l. ult. §. de cond. furt. nisi moram purgaverit oblatione, ut hic & l. 17. ff. de cond. furt. vel novatione, d. l. 17. vel stipulatione, d. l. 17. l. 29. in fin. ff. de verb. obl. vel si intra judicati tempora res furtiva perierit, sine dolo malo furis condemnati, l. 14. §. 11. ff. de eo, quod met. alias, quisvis raptor est in mora. d. l. ult. l. 1. §. 3. ff. de vi & vi. d Moram semper admittit, quisquis ex maleficio tenetur. e l. 50. ff. eod.

a vel quasi: puta
tutorem l. 4. §. 1.
ff. de usufr.
b Saltem fidei,
puta si rei zima-
tionem nacti fue-
rimus, l. 4. §. 13. ff.
de usufr. si rem pro-
tradita habuerim-
us, l. 32. ff. de u-
suar.
c Quid? actio fur-
ti daturne suc-
cessori? vindictio
datur successor
etiam singulari, l.
2. §. de pec. hered.
l. 1. §. de leg.
Condictio uni-
versali tantum
successori datur,
l. 14. ff. de con-
dict. fur.
d Dominium ejus
venditum fuit a
testatore, l. 10. §. 2.
d. si. non singula-
ri, l. 11. d. si. A-
ctio vero furtiva
universali datur,
l. 47. ff. cod. non
singulari, nisi ex
nova contractati-
one, & ita Rolan-
dus a Valle acci-
pit l. 47. §. ff. cod.
l. 8. ff. de servo
corrupto, l. 35. ff.
de usufr. eo etiam
moveretur, quod
actio personalis
non servatur ad
singularem suc-
cessorem. Quid,
si proprietas her-
editatis sit reli-
ctus, quis agat?
v. l. 35. ff. de u-
suar.
d Atqui furti ac-
tio datur ei, qui
possidet, l. 1. §. 15.
ff. si quis res lib-
er, l. 35. ff. de u-
suar. nostro au-
tem themate suc-
cessor non possi-
det, v. Bald. hic.
e Uxor mortui
mariti bona, ab
herede adprehen-
sa subripientis, fur-
ti tenetur, ut hic:
si nondum adpre-
hensa, non tene-
tur, l. 17. §. cod.
multo minus, si
constante matri-
monio subripue-
rit, l. 1. ff. de u-
suar.

Propter coherens vitium, antequam ad dominum a pos-
sessio revertatur b, || hac || usufructu possint: & te ei, cuius
fuerint, successisse c repererit, restitui tibi providebit d.
Sine die & Consule.

De noverca, de furto manifesto vel nec manifesto.

11. Idem AA. & CC. Demostheni.

DE his, quæ subtraxisse novercam e pupilli tui, preci-
bus significas, Rectorem adi provinciam: qui si eam,
posteaquam f dominus remanet is, pro quo supplicas, fa-
ctus est, aliquid furatam cognoverit: non ignorat in qua-
druplum furti manifesti; nec manifesti || vero || dupli
actione furti constituta, condemnationem formari. Dat. 7.
Kal. Septemb. Viminacii, CC. Coss.

De partu ancilla furtiva, & de concurrentibus actionibus.

12. Idem AA. & CC. Quintæ.

ANcellæ subtraxit partus g apud furem editi, prius-
quam a domino possideantur, usufructu nequeunt: ma-
tris furem, etiam horum causa furti actione teneri conve-
nit: quapropter furti h actione & condictione i vel ad-
versus possidentem || rei || vindicatione k de mancipiis uti
non prohiberis, cum altera pœnam l continens alterius
electione minime tolli possit. Nam extra m pœnam rei
persecutionem esse, nulla juris questio est, cum etiam hi,
qui aliena mancipia comparaverunt n, si hanc causam non
ignorent, furti actione teneantur. Dat. Idibus Octob. Sir-
mii, CC. Coss.

De transactione.

13. Idem AA. & CC. Domno.

POST decisionem o furti leges p agi prohibent. Quod
si non transigisti q, sed de sublati partem tantum ac-
cepisti, residuum vindicare, vel condicere, & actione fur-
ti apud Præsidem || provinciam || agere potes. Datum Kal.
Dec. Sirmii, CC. Coss.

De res ablatas suscipiente.

14. Idem AA. & CC. Dionysio.

EOS, qui a servo r furtim ablata s scientes t suscep-
erint u, non tantum de susceptis convenire, sed etiam
pœnali furti actione potes. Dat. 8. Kal. Jan. Sirmii, CC.
Coss.

De successoribus.

15. Idem AA. & CC. Socrate.

Furti actione x minime teneri successores y, ignorare
non debueras. De instrumentis z autem ablati, in
rem actione tenentes convenire potes. Dat. 3. Kal. Jan.
Sirmii, CC. Coss.

De servo alieno vendito.

16. Idem AA. & CC. Arthemidoro & aliis.

SI servum vestrum a nutriendum qui b suscepit, ve-
lundedit c: furtum commisit. Dat. Kal. Octob. Vimi-
nacii, CC. Coss.

De uxore.

17. Idem AA. & CC. Cononi.

QUamvis || etiam || expilata d hereditatis criminis
promiscuus usus exemplo actionis furti ream-

f Nam hereditati jacenti, i. e. priusquam heres sit possessor, non dicitur fur-
tum fieri, l. 2. in fin. l. ult. ff. expilata heredit. l. 35. ff. de usufr. nisi tribus casibus, l. 68. l.
69. ff. cod. g dixi ad l. 48. §. 5. l. 60. ff. cod.

h Partus rei furtivæ, actione furti peti potest. i furtiva, ff. de condit. fur.

k Vindictio de mancipiis. l Pœnalis actio rei persecutionem non tollit & e con-
tra, l. 54. §. 3. ff. cod. l. 7. ff. de condit. fur.

m Extra pœnam rei persecutio est. n l. 37. ff. de condit. indebiti. o d. l. 7. l. 61. §. 1. ff. de furtis. l. 113. §. de donationibus.

p XII. tabularum sc. dixi ad leg. XII. tab. arum lib. 2. tit. 24. c. 5. q Transigere de fur-
to licet. r Num idem si a libero homine? Marcellus consilio criminali 53. n. 26. negat

idem esse: Differentia rationem hanc esse putat, quod hac lege nuda furtivæ rei receptio
non spectetur, sed & servi corruptio. l. 20. §. cod. l. 1. ff. de servo corrupto. ut hac ratione cesset

huius legis dispositio, si a libero homine res furtivas quis receperit. s hoc est, res a
servo subreptas. An aliud in recipiente latronem vel furem? At Marcellus d. consilio, di-
xi ad l. 1. ff. de receptis, & j. de hiis qui latrones, aliud quoque in recipiente rem raptam. l. 3.

§. non tantum, ff. de incendio. l. crimen. 9. §. ad l. Julianam de vi. Aliud item in recipiente
adulterii damnatam. l. 9. §. de adul. Aliud quoque in receptatore servi rerumque furtiva-
rum simul. l. si quis. 12. §. ad l. Fab. de plagiaris. Sed & aliud in receptante fisci pecunias.

l. un. §. de crimine peculatus. Hos enim receptatores furti non teneri. Uno verbo, Mar-
cellus illo loco existimat, Eum, qui sciens res furtivas recepit, nulla lege civili, furti pœna te-
neri. Ne hanc legem obstat: ut quæ generaliter non loquatur de quocunque rem fur-
tivam recipiente, sed de eo, qui rem a servo subreptam recepit. Hunc enim singularem iure
furti teneri, quod videlicet præter rem receptam, servum corrumperit. Ceterum hanc ra-
tionem cessare in ceteris, qui rem furtivam a libero homine sibi traditam recipiunt.

t l. 35. ff. cod. l. 1. ff. de receptatoribus. l. 11. ff. de servo corrupto. l. 6. §. in fin. ff. ad l. Jul. de pecul.

u Qui sciens res a servo subreptas recipit, furti tenetur. §. 4. in fin. Inst. de obl. quæ ex deli-
cto. l. 10. §. quod cum eo. l. 12. §. de plagiaris. l. 14. ff. commodati. v. Roland. a Valle l. conf. 45.

x 6. Harm. §. 5. l. pœnali sc. §. 1. Inst. de perper. & temp. dixi ad l. 11. §. 1. ff. de reg. jur.

y ex furto delictoque defuncti. his adde quæ superius dixi de actione furti successoribus
competente ad l. 10. in fin. sup. cod.

z l. 27. l. 30. ff. cod. a & ita alienum. l. 6. sup. cod.

b Hinc non illepide Baldus, si pastor, inquit, lupus efficiatur, furti tenetur.

c aut constituit se emptoris nomine possidere, sufficit enim ad furtum, rem alienam fide
contractasse. Salyc.

d Uxor expilata hereditatis non tenetur. l. 5. ff. expilata.

uxorem a fieri non patitur: tamen heredes, itemque
filii super his, quæ de patris bonis possidet; adversus eam
in rem actione b experiri non prohibentur. Dat. Idibus
Dec. CC. Coss.

De naufragio vel incendio.

18. Idem AA. & CC. Dionysiodoro.

IN eum, qui ex naufragio c vel incendio cepisse, vel in
his rebus damni quid dedisse dicitur; intra annum uti-
lem d ei, cui res abest, quadrupli e: post f annum in
simplum actionem proditam, præter pœnam olim statu-
tam, Edicti forma perpetui declarat. Datum Kal. Jan.
Nicomedia, CC. Coss.

Nova Constitutio Friderici Imperatoris de statutis &
consuetudinibus contra eccl. libertatem editis tol-
lendis: coll. 10.

NAVigia quocunque locorum pervenerint, si quo casu comin-
gente rupta fuerint, vel alias ad terram pervenerint, tam g
ipsa navigia quam navigantium bona illis integra reserventur h,
ad quos spectabant antequam navigia huiusmodi periculum in-
currissent: sublata i, penitus omnium locorum consuetudine,
quæ huic adversatur sanctioni: nisi & talia sint navigia, quæ
iraticam l exercent pravitatem, aut sint nobis sive Christia-
no nomini inimica.

+ Transgressores autem huius nostre Constitutionis, bonorum
suorum publicatione m multentur: & si res exegerit, eorum
audacia juxta mandatum nostrum modis aliis compefcatur.

De falso procuratore.

19. Idem AA. & CC. Nestiao.

FALsus n procurator depositum recipiendo, vel as alie-
num exigendo citra domini voluntatem, furtum facit;
ac præter rei restitutionem actione || dupli. || nec manifesti
furti convenitur. Sine die & consule.

De eo, qui servum alienum corrumpere conatus est.

20. Imp. Justinianus A. Juliano P.P.

SI o quis servo alieno suaverit, ut aliquam rem domini sui
surriperet, & ad se deferret, servus autem hoc domino
manifestaverit, & domino concedente p, res ejus ad ini-
quum huiusmodi suasionis auctorem pertulerit, & ipse in-
ventus fuerit rem detinens: quali teneatur actione is, qui
res suscepit, utrumne q pro occasione furti, an pro servo
|| corrupto, || quia eum corrumpere voluerit: an non so-
lum furti, sed etiam servi corrupti || is || obligetur, vete-
res dubitaverunt? Nobis itaque eorum altercationes de-
cidendis placuit non solum furti actionem, sed etiam
servi corrupti contra eum dari: licet enim servus minime
deterior factus est, tamen consilium r corruptoris ad per-
niciem probitatis servi introductum est, & quemadmo-
dum s secundum juris regulas furtum quidem non est
commisum, quia is t videtur furtum committere, qui
contra domini voluntatem res ejus contrectat, ipse autem
furti actione propter dolum suum tenetur: ita & servi
corrupti contra eum actio propter suum vitium non abs re
extendatur, ut sit ei pœnalis actio imposita tanquam u re
ipsa fuisset servus corruptus, ne ex huiusmodi impunita-
te, & in alium servum, qui || facile || possit corrumpi, hoc
facere pertenter. Dat. Kal. August. Lampadio & Oreste,
VV. CC. Consi. 530.

Si servus bona fide possessus furtum committat.

21. Idem A. Juliano.

AN a fide possideat, furtum commiserit alienarum
rerum, vel ipsius, apud quem constitutus est: an ipse, qui
|| eum || bona fide detinet, noxalem furti actionem ad-
versus verum dominum habeat, vel ipse ab eo, qui
furtum passus est, prædicta conveniatur actione.
Cumque generalis regula y ab antiqua prudentia
exposita est, huius hominis gratia, pro z quo noxalem
furti actionem suscipere quis compellitur, adversus alium furti

terdum volenti, ut hic. q videtur legendum, utrumne furti: an pro servo, quem
corrumpere voluit? non solum furti, sed etiam servi corrupti, is obligatur, & ut hæc sine
in questione, an furti, an servi corrupti, an utriusque nomine teneatur. r l. 47. ff.
de reg. jur.

s Hæc ævriδσσις obscura est: nos ita explicamus: Singularia duo hæc
lege proponuntur, Reus, de quo hic agitur, furti tenetur quamvis proprie furtum non fe-
cerit: & servi corrupti, quamvis proprie servum non corrumperit. Non furtum fecit, quia
rem volente domino contrectavit: passus enim dominus rei est, rem apud eum (nimirum
sollicitatorem servi) deferri, ut delata apud eum interciperetur & in furto deprehenderetur.
Non servum corripit, quia servus ipse sollicitatorem domino indicavit, & communi-
cato cum hero consilio apud sollicitatorem rem domini derulit, ut sollicitator in furto
deprehenderetur. His cogitis res ita confertur, quemadmodum adversus sollicitatorem
in hac hypothese datur furti actio, licet proprium furtum non fecit, hoc est, invito domino rem
contrectavit: ita adversus eundem datur servi corrupti actio, licet servum ipsum (frugi &
fidelem domino) non corrumperit: hoc ideo, quia lex consilium corruptoris considerat, non
factum. t §. 6. Inst. de obl. ex delicto. 2. Gaj. 10. §. 4. u Tangam particula,

actionis nota est. Delicta facta & animo deliquentis perfecta puniuntur, etiam si vera de-
licti definitio perspicua non sit perfecta, v. quæ dixi ad l. 18. ff. de penis, l. un. §. si quicum-
que prædictis potest, vel, adde quæ dixi ad Nov. 134. c. 10. l. 5. §. de episc. l. 5. §. ad l. Jul. ma-
jest. l. 1. ff. de exor.

x Pro servo bona fide possessore conveniuntur bonæ fidei possessores,
furti noxali actione. l. 11. ff. de noxalib.

y Regula antiquæ prudentiæ.

z Regula hoc innuit, pro quo noxalem quis actionem suscipere cogitur, ejus domine ad-
versus alium actionem non habet, v. qui hab. 3. §. cod.

a dixi ad l. 11. §.

cod.

b l. 2. ff. expilata.

c l. 1. ff. de incend.

d v. Cuj. 2. obs. 18.

e d. l. 1. l. 44. ff. de

adquirendo re-

rum.

f Anno post annum

non datur. l. 2. in

fin. §. de naufrag.

g Naufragio pri-

vati res suas iure

non amittunt. Id-

emque res naufra-

giorum neque a

privato, neque a

publica persona

invitis earum do-

minis retineri

possunt. Crude-

litatis genus est,

ultra naufragium

velle deservire, &

illos ad dispendia

cogere, quibus in-

opem vitam pro-

batur immensia

elementa dedisse.

Calliodor. 4. va-

riarum 7.

h l. ult. ff. de in-

cendio. l. 4. l. 5. §.

de naufrag. §. 48.

Inst. de rer. di-

vis. l. 8. ff. ad l.

Rhod.

i Clausula gene-

ralis, non obstan-

tes, &c. in con-

stitutionibus. Prin-

cipum sufficit &

neque enim sin-

gulas consuetudi-

nes & singula sta-

tuta scire Prin-

ceps cogitur. c. 2.

de cons. in 6.

k Subripere licet

impune res nau-

fragia pirata, vel

hoste imperii, vel

ab hæretico facti:

ab alio facti non

licet.

l Pirata compa-

rantur reis maje-

statis divinx &

humanæ.

m Pœna subripi-

entis aliquid ex

naufragio.

n Falsus procura-

tor furtum facit.

l. 43. §. l. 1. §. 6.

ff. cod. l. 24. §. de

procuratoribus. l. 18.

in fin. ff. de solut.

o §. 8. Inst. de ob-

lig. quæ ex delicto.

p Furti sit invito

domino. §. cod. in

terdum volenti, ut hic.

q videtur legendum, utrumne furti: an pro servo, quem

corrumpere voluit? non solum furti, sed etiam servi corrupti, is obligatur, & ut hæc sine

in questione, an furti, an servi corrupti, an utriusque nomine teneatur. r l. 47. ff.

de reg. jur.

s Hæc ævriδσσις obscura est: nos ita explicamus: Singularia duo hæc

lege proponuntur, Reus, de quo hic agitur, furti tenetur quamvis proprie furtum non fe-

cerit: & servi corrupti, quamvis proprie servum non corrumperit. Non furtum fecit, quia

rem volente domino contrectavit: passus enim dominus rei est, rem apud eum (nimirum

sollicitatorem servi) deferri, ut delata apud eum interciperetur & in furto deprehenderetur.

Non servum corripit, quia servus ipse sollicitatorem domino indicavit, & communi-

cato cum hero consilio apud sollicitatorem rem domini derulit, ut sollicitator in furto

deprehenderetur. His cogitis res ita confertur, quemadmodum adversus sollicitatorem

in hac hypothese datur furti actio, licet proprium furtum non fecit, hoc est, invito domino rem

contrectavit: ita adversus eundem datur servi corrupti actio, licet servum ipsum (frugi &

fidelem domino) non corrumperit: hoc ideo, quia lex consilium corruptoris considerat, non

factum. t §. 6. Inst. de obl. ex delicto. 2. Gaj. 10. §. 4. u Tangam particula,

actionis nota est. Delicta facta & animo deliquentis perfecta puniuntur, etiam si vera de-

licti definitio perspicua non sit perfecta, v. quæ dixi ad l. 18. ff. de penis, l. un. §. si quicum-

que prædictis potest, vel, adde quæ dixi ad Nov. 134. c. 10. l. 5. §. de episc. l. 5. §. ad l. Jul. ma-

jest. l. 1. ff. de exor.

x Pro servo bona fide possessore conveniuntur bonæ fidei possessores,

furti noxali actione. l. 11. ff. de noxalib.

y Regula antiquæ prudentiæ.

z Regula hoc innuit, pro quo noxalem quis actionem suscipere cogitur, ejus domine ad-

versus alium actionem non habet, v. qui hab. 3. §. cod.

actio-

a Occasione rei nostrae orta; non semper nostra sunt.

b Papinianus variavit, ut hic: & l. 6. §. 1. ff. de servit. exp. variat. variant & alii iureconsulti, v. quae scripsi ad l. 75. ff. de reg. iur.

c v. l. 10. ff. de reg. iur.

d Confinium dubitationum.

e Si marito res commodata ab uxore subtrahitur, uxor a rei domino furti conveniri potest: a marito, furti non potest: sed in factum actione.

f l. 2. ff. verum amos.

g aliud est post divortium. l. 3. ff. ver. amos.

h Atrox actio furti.

i Atroces actiones in personas conjunctissimas non damus.

k Coniuncta persona viro mulier est: quod in accusationibus, atrocioribus actionibus, & testimoniis servandum.

l Commodatam rem marito ab extraneo quodam, uxor furto furripuit: quaeritur, an a domino rei mulier possit conveniri furti actione: An potius maritus ipse commodati conveniendus est? Potest alteruter conveniri: uti rei domino feditur, seu visum fuerit. Pone maritum conventum esse: poteritne maritus adversus uxorem, in hac specie, furti agere? Non poterit, sed rerum amotarum tantum propter matrimonii pudorem, ut hic.

Quod, si commodator maritum elegit, neque ab eo solidum possit consequi? furti actionem instituere adversus mulierem commodator non poterit. *vers. Dominus.* j.

m §. 2. §. 3. cod.

n Propter matrimonii pudorem uxor constante matrimonio furti a marito non convenitur.

o l. 2. l. 3. §. 3. ff. verum amos.

p Commodator furtum rei commodae ab uxore commodarii passus, uxorem commodarii prius convenire non potest, quam marito in idoneo iudicio. adde l. 28. ff. verum amos.

q 38. ff. i.

r Operae tempore manumissionis impositae sunt praestandae. Tempore manumissionis dicuntur imponi, quoties nisi operae promissae essent, libertas data non esset. l. 77. ff. de solutionib.

s l. 24. ff. cod.

t I. e. aliquod pretium, ut inf.

u Pro futuris operis pretium non potest exigi a patrono, nisi conventum sit, vel necessitas id exigat. l. 24. ff. cod.

x Charitativum subsidium (sic enim nostri loquuntur interpretes passim) suis subditis necessitatis tempore dominum imponere posse hinc colligitur: & quidem personalium servitiorum loco, & ad eorum tantum estimationem. *arg. l. si libertus. 17. ff. cod.*

y I. e. de minutis aut consumptis.

z Alere patronum inopem libertus cogitur. l. 5. §. 18. ff. de agnoscend. lib. 47. Ecl. 3. c. 51.

a l. 32. ff. cod. l. 1. §. 5. ff. quarum rer. actio.

b Cur ita? non praestat beneficium, qui debitum reddit. l. 13. ff. cod. Operas potest imponere, qui ultro tantum, non ex necessitate manumisit.

c Erronea promissio operarum non valet.

d Qui manumisit, acceptis ab extraneo nummis, operas imponere non potest,

rei venerit omnem condemnationem accipere desiderans, utpote ex suae rei occasione a ortam: alia dubitatio incidit veteribus, utrumne rem tantum suam, vel ejus aestimationem consequatur, an etiam summam poenalem? Et licet ab antiquis variatum est, & ab ipso Papiniano in contrarias declinante sententias: tamen nobis hoc decidentibus, Papinianus, licet b variaverit, eligendus est, non in prima, sed in secunda ejus definitione, in qua lucrum statuit minime ad dominium rei pervenire: ubi e enim periculum, ibi & lucrum collocetur: ne sit damno tantum deditus, qui rem commodatam accepit, sed liceat ei etiam lucrum sperare.

4. ¶ Cum autem in confinio d earum dubitationum tertia e exorta est || quaestio ||: quare non & eam decidimus? Cum enim apertissimi juris sit, non f posse maritum constante g matrimonio furti actionem contra suam uxorem habere, quia lex || ita || atrocem h || actionem || dare in i personam ita sibi conjunctam k erubuit: ejusmodi incidit veterum sensibus quaestio. Quidam l et enim re sibi commodata, hujusmodi rei furtum a sua muliere passus est: & dubitabatur, utrumne domino rei furti actio contra mulierem praestaretur, an propter necessitatem causae, & maritus ejus, utpote actioni commodati suppositus, possit habere furti actionem? Et auctores quidem juris satis & in hac specie contra se jurgium exercuerunt. Ex praesenti autem lege & anterioribus nostris decisionibus, quae in ista positae sunt Constitutione, potest & hac species apertius dirimi. Si enim domino dedimus m electionem ad quem voluerit pervenire: sive ad eum qui rem commodatam accepit, sive contra eum, qui furtum commisit, & in hac specie maritus quidem propter matrimonii n pudorem, non furti, sed rerum o amotarum actionem habeat, si ipsum dominus elegerit: Dominus autem omnem licentiam possideat, sive adversus maritum commodati, sive adversus mulierem furti actionem extendere: ita tamen, ut si ipse p, qui rem commodatam accepit, solvendo sit, nullo modo adversus mulierem furti actio extendatur: ne ex hujusmodi occasione inter maritum & uxorem, qui non bene secum vivunt, aliqua machinatio oriatur & forsitan marito volente uxor ejus extrahatur, & furti patiatur poenalem condemnationem. Dat. 15. Kalend. Sept. Lampadio & Oreste VV. CC. Coss. 530.

DE OPERIS q LIBERTORUM. TIT. III.

De operis tempore manumissionis impositis. De pretio.
De alimentis.

1. Imp. Severus & Anton. AA. Romano.

SI tempore r manumissionis operae tibi impositae sunt, scis te eas praestare debere. Solet s autem inter patronos & libertos convenire, ut pro operis ali- quid t praestetur, licet pretium u peti non possit, nisi x quando propter inopiam pro alimentis id extra ordinem peti necessitas fuaserit: cum etsi operae non erant impositae, defectis y tamen facultatibus patroni, eum alere z cogetur. PP. 3. Kalend. Jan. Chilone & Libone Coss. 205.

De manumissionis causa tradito.

2. Idem AA. Eutycheti.

Manumissionis causa traditus, neque a in servitutem reduci a manumissore potest b, neque impositas operas praestare cogitur c. PP. 6. Kalend. Maji, Antonino A. 2. & Gera 2. Coss. 206.

De eo, qui nummis acceptis manumisit.

3. Idem AA. Quintiano.

Qui nummis acceptis d ab extraneo, servum suum

manumisit, & pro operis pecuniam ab eo accepit: sive fuerant operae impositae, sive non, ut indebitam a solutam reddere cogitur. PP. Kal. Nov. Albino & Aemiliano Coss. 207.

De venditione operarum.

4. Imp. Anton. A. Valeriano.

SI quam tibi pecuniam a liberto tuo ex venditione b Operarum deberi probaveris: restitui tibi a liberto tuo Praeses jubebit: Ex hoc enim liberam c testamenti factionem libertus habet, modo si non oneranda d libertatis gratia emissam || esse || cautionem probabitur. PP. 14. Kal. Maji, Duobus & Aspris Coss. 213.

De manumittente ante tempus, quo tenetur manumittere.

5. Idem A. Terentio.

Mater tua ab eo, quem ex causa fideicommissi manumisit, operas impositas petere non e potest: nisi ejus tantum temporis, quo eum ante f manumisit g, quam dies fideicommissae libertatis existeret. sed nisi h ei honorem patronis debitum exhibuerit: adeat competentem judicem pro modo admissi vindicaturum. PP. 3. Id. Maji, Duobus & Aspris Coss. 213.

De pecunia. 1. De duobus filiis.

6. Imp. Alexander A. Minicio.

Nec patronis pro operis mercedem accipere licet, quamvis si indicata opera praestata non i sint, ad pecuniae exactionem obsequii non praestiti aestimatio convertatur.

1. ¶ Qui autem duos k filios in potestate, vel diversis temporibus habuit, lege Julia de maritandis ordinibus obligatione operarum liberatur. Dat. 12. Kal. Jun. Juliano 2. & Crispino Coss. 225.

De emptio suis nummis.

7. Idem A. Augustino.

Si tuis l nummis emptus es ab eo, a quo manumissus es: nec operas ei debes, nec puniri ab eo, ut ingratus, potes: patronum tamen tuum esse m eum, negari non oportet. Dat. 3. Idus Septemb. Juliano 2. & Crispino Coss. 225.

De liberta, qua patrono nupsit.

8. Idem A. Licitorio.

Liberta tua, ducendo n eam uxorem, dignitatem auxisti: & ideo non est cogenda operas tibi praestare, cum possis legis beneficio contentus esse, quod invito o te alii non possit iuste nubere. Dat. 10. Kalend. Mart. Fusco & Dextro Coss. 226.

Si cui relinquatur libertas in diem cum onere aliquid praestandi.

9. Idem A. Herculiano.

Titius, si || cum || testamentum faceret, servo suo Cajo p libertatem cum conditione hac dedit, Cajum servum meum a die mortis meae annis tribus peractus manumitti volo: ita || tamen || ut praestet q haeredibus meis, sicut me vivo praestabat: & cum idem servus testatori diurnum quiddam praestaret, & post mortem ejus usque ad diem praestanda libertatis etiam haeredibus praestiterit: manifestum est, quod adeptus libertatem, ad eandem praestationem compelli non possit. Dat. 7. Id. August. Fusco & Dextro Coss. 226.

De extraneis haeredibus, & de maritis patronarum.

10. Imp. Alexander A. Caecilio.

Liberti libertaeque defunctorum, operas neque extraneis r haeredibus patronorum, neque maritis s patronarum debent. PP. Kal. Novemb. Alexandro A. Coss. 227.

De natis ex liberta. Si patronus liberta permiserit nubere.

11. Imp. Gordianus A. Africano.

Quod r ex liberta muliere nascitur, ingenuum est. 1. ¶ Is autem, qui liberta suae nubendi commodavit ad sensum u, quamvis x operas ab ea exigere non possit, jura || tamen || patronatus non amittit. PP. 3. Non. Aug. Pio & Pontiano Coss. 239.

Ubi morandum. De ingratis libertis.

12. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Veneriae.

Qui manumittuntur, liberum y, ubi voluerint, commodandi arbitrium habent: nec a patronorum filiis, quibus solam z reverentiam debent, ad redibus.

f Patrona mortua, liberti ejus marito operas non debent: honorem tamen debent: dixi ad l. 2. §. de in jure vocand.

t Ingenui sunt libertorum liberi. *Inst. de ingenuis. l. 9. inf. manumissis.*

u l. 2. inf. de obsequiis.

x Matrimonium potentius est, quam jus patronatus.

y Libertus ubi voluerit, morari potest, dum tamen operas praestet, quas debet.

z Patroni libertis liberti solum reverentiam debent, non operas.

2 Operarum indebita praestatio condicuntur.

b I. e. dum ei revenderes operas tibi debitas. l. 37. ff. de bonis liberti.

c dixi ad l. 1. 37.

d d. §. 5. hinc colligit Baldus, Rusticos & vasallos in libertatis suae praedictum obligari non posse. adde l. 6. ff. de off. Praesid.

e l. 95. in fin. ff. de leg. 1.

f Manumittens ante tempus, quo manumittere tenetur, temporis anticipati ratione operas imponere potest, non ultra. Salyc.

g l. 32. ff. de dolo, atqui videtur manumittere non posse. l. 31. §. 1. ff. ad Treb.

h v. l. ult. j. de obsequiis.

i Pro praeteritis operis mercedem accipere licet. l. 13. §. 2. l. 24. ff. cod.

k Duo filii ab operarum praestatione liberant. l. 37. ff. de bon. liberti. de jure libero- rum v. plura in l. 1. l. 2. j. de jure libero- rum.

l l. 4. ff. de manumissionib.

m Imo non est. l. 10. ff. de in jure vocando.

n Liberta uxor patroni sui facta, non tenetur ad operas. l. 46. ff. cod.

o l. 45. ff. de ritu nuptiarum.

p Alciatus. 6. parerg. 9. aliquando putavit hanc constitutionem adulterinam esse, quod Caji nomen hic servo tribuitur: quodque veteres consueverint Graecis non Latinis nominibus servos appellare.

q An in infinitum? an potius triennii tantum spatii postremum verius est, & ita tempus triennii adjectum libertatis praestationi, intelligitur restringere onus indefinitum servo impositum.

r Liberti operas non debent extraneis patroni ha-

redibus.

serviendi

2 Imo cum patrono morari cogi possunt, l. 38. ff. de p. ff. cod. & ex provincia Romam venire cogi, ut operas reddant, l. 20. in fin. ff. cod. quin peregre cum eo proficisci, d. l. 38. si modo per orbem terrarum temere non vagetur, d. l. 20. quod ex longinquis & brevibus excusationibus definitur, l. 13. in fin. ff. de p. ff. cod. legat. Quid, si certo loco morari iussi sint servi libertate donati? voluntati defuncti obtemperandum est, l. 18. in fin. ff. de alim. l. 44. ff. de manumissis test. Qui, si extraneo place sub ejusmodi conditione sit relicto, ut certo loco habitet? jus libertatis ejus tali jussione non potest infringi, l. 71. §. 2. ff. de condit. & demonstrat. Ad certum domicilium & locum adstringi servitutis species est. Hoc constat, sententia judicis certum assignari posse reo domicilium, l. 7. §. 1. ff. de interdictis. An subdito licet patriam mutare, vide Papon. 3. Notar. 6. fol. 462. de additis glebe colonis & censitis alibi dictum est.

b Qui alienum libertum occupat, loco ipsius tenetur ad operarum prestationem, l. unie. in fin. ff. de colon. llyr. lib. 11.

c dixi ad 38. ff. 2.

d dixi ad 37. ff. 14. Juris patronatus hæc præcipua capita sunt. Ne a libertis in patronum proponatur turpis actio, l. 2. l. 5. ff. de obsequiis. vel doli exceptio, l. 4. §. 16. ff. de except. doli. ut reverentia & officium, l. 26. §. 12. ff. de condit. indeb. & alimenta præstentur, l. 5. §. 18. ff. de agnosce. & alend. liber. ut ingratus libertus revocetur in servitutem, l. 3. vers. Reverentia. ff. cod. ut patronus liberti succedat, l. 4. §. cod.

e l. 4. §. de obsequiis.

f Qui servum meum ejusdem pecunia a me redemit & manumisit, jus in ejus bona succedendi non habet.

g Etiam si a servo meo pecuniam manumissionis causa accepero, nihilominus tamen ei succedo.

h Hostis publici bona fisco cedunt.

i l. 9. ff. ad leg. Jul. majest.

k v. quæ dixi ad l. 9.

l Diffimulans pro consentiente habetur, jusque suum remittere intelligitur.

m i. e. fiscalibus.

n & ita jus patronatus a patrono libertis remitti potest, ut hic. l. 13.

o Remittens jus patronatus, jus omne in libertum, reverentia excepta, amittit. Nov. 78. c. 2.

p Natalium restitutione jus omne patronatus tollitur, ita ut libertus nec obsequium, nec honorem patrono debeat, nec ingratus accusari possit. vers. cum etiam hæc. inf. cod. l. 10. §. 3. ff. de in jus voc.

q Remissiones factæ in ultima voluntate & inter vivos inter se comparantur.

r hoc est, remissum jus patronatus.

s & libera testamenti factio, l. 47. §. 2. ff. de bon. libert. & ita abrogatur. d. §. 2.

t Mera libertas.

u Ingenuis potius, quam libertis hominibus rempublicam frequentari interest.

x Remissione generali quædam tacite excipiuntur.

y Ingrati actio datur adversus eum, cui jus patronatus remissum est, l. 2. inf. de libert. Nov. 78. c. 2. non datur adversus restitutum natalibus. dixi sup. cod. Plus est ergo natalibus restitui, quam jura patronatus remissa habere. Quod ad actionem tamen ingrati attinet datur adversus donatarium.

z Natalium restitutio pene inducit ingenuitatem, l. 2. l. 3. ff. de natalib. restituend.

serviendi necessitatem redigi possunt: nisi ingrati probentur: cum neque cum a patrono habitare libertos jura compellant. S. 9. Kal. Jun. iplis AA. & Coss.

De eo, qui libertum alienum recepit.

13. Impp. Valens & Grat. AAA. ad Probum Praefectum pratorio.

IN redhibitione b operarum maneat poena in eum, qui libertum alienum recipiendum esse duxerit. Dat. 3. Id. Jul. Gratiano A. 2. & Probo Conf. 371.

DE BONIS c LIBERTORUM, ET JURE d PATRONATUS.

TIT. IV.

1. Impp. Severus & Antoninus AA. Secunda.

Multum e interest, utrum quis suis nummis emptus ac manumissus sit ab emptore, an a domino suo data pecunia mereatur libertatem? Priore f enim casu ad || bona || ejus contra tabulas admitti patronum non placet; posteriore g || vero || omnia jura patronatus retinet. Et ideo cum Sabiniani patroni filii, qui plenum || jus || habuit, ut hostis b publici bona fisco vindicata sint: secundum ea, quæ divo Pertinaci placuerunt, & nos secuti sumus, in i jura libertorum ejus fisco || noster || successit k. PP. 5. Nonas Jul. Faustino & Rufino Conf. 211.

2. Impp. Valens & Valentinian. AA. ad Florianum Comitem rerum privatarum.

SI liberti convenientibus l patronis consortium cum Sancillis colonisve nostris m elegerint: sciant || illi || se deinceps commoda patronatus amissuros n. Dat. 3. Id. Octob. Treveri, Lupicino & Jovino VV. CC. Conf. 367.

3. Imp. Justinianus A. Demostheni P. P.

SI quis patronorum in posterum hujusmodi narrationem S conceperit, vel in libertatibus, quæ inter vivos actitantur, vel in his, quæ ex testamento vel codicillis scriptis || vel sine scriptis || habitis proficiuntur, ut o liberti eorum a jure patronatus liberentur: antiqua interpretatione semota, non dubitet etiam patronatus jus ex sola tali verborum conceptione libertis esse remittendum: nec || eorum || successione, quæ ab intestato descendunt, quas veteres etiam post hujusmodi actus servari in libertorum bonis decreverunt, a nobis patronis integris servandis. Sed quemadmodum in natalium p restitutione omne jus tollitur patronatus, ita & in hujusmodi verbis eandem vim esse observandam omnes non ignorant. Idemque q juris est, si inter vivos manumissione imposita, in ultimis voluntatibus concessio r data fuerit patronatus s: ita tamen, ut in omnibus natalium restitutiones, ex quibus pene solis ingenuitas mera t libertis competit, tam obtineant, quam in nostra Republica polleant: cum nobis cordi est, ingenuis u magis hominibus, quam libertis eam frequentari. Reverentia x tamen, quæ a libertis || patronis || debetur, & jure quod adversus ingratos y libertos patronis competit, integris reservandis, & si per verborum conceptionem secundum a nobis inductum modum jus patronatus fuerit amissum: cum etiam hæc ingenuitatis præmio tollantur, quam pene z sola natalium

restitutio inducit: his videlicet casibus, per quos pœnalibus modis jus patronatus quasi ab indignis patronis eripitur, in suo robore duraturis. Recitata septies a in novo consistorio palatii Justiniani. Dat. 3. Kal. Novemb. Dec. V. C. Conf. 529.

4. b Αυτοκράτωρ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΣ. deest.

Varia capita Græca constitutionis Justiniani de jure patronatus ex variis locis in unum congesta per Antonium Contium.

1 ¶ Multi modi in ea enumerabantur, quibus cessat jus patronatus, ut passim ajunt Græci interpretes.

2 ¶ Volens patronus remittit ei, qui manumittitur, jura patronatus, lib. 48. βασιλικ. tit. ult.

3 ¶ Qui suis nummis est emptus, liber fit, & solutus omni jure patronatus etiam jure veteri, lib. 48. βασιλικ. ο κλέφας ἀποῖα πράγματα, καὶ διὰ τῶν τοικῶν κλοπιμαίων πραγμάτων II. σιωπαγῶν, καὶ διὰ ταῦτα ὑπὲρ τῆς ἐαυτοῦ ἐλευθερίας ἐλευθερεῖται. ο δὲ II. κλέφας, ὁ δύναται δῶνα ταῦτα καὶ ἐλευθερεῖσθαι, ἀλλὰ δὲ οὐ μένει, καὶ τέτῳ ἀφαιρέμενον ἀπ' αὐτοῦ.

Id est,

Qui alienas res furatus est, & ex earum distractione decem puta redegit, eaque dedit pro sua libertate, liber fit: qui vero decem furatus est, non potest ipsa dare & liber fieri, sed servus manet etiam iisdem decem ei ablati.

4 ¶ Ο ἀπορρόνησθαι ἐλευθερεῖται, ἀπορρόνησθαι δὲ ἐστίν, ἢ ὁ μὴ ἐνα τὸν παρὸν μένον ἔχων αὐτῶν, ἢ ὁ μὴ δυνάμενος ἐαυτοῦ παρὸν εἶναι. ο ποῖσθαι ἐστὶν ὁ παρὰ φρον καὶ ὁ μανόμενος.

5 ¶ Servus ægrotus c nisi ejus curam dominus gerat, fit liber, & dominus amittit in eo jus patronatus.

Item ne filii adoptivi patroni libertos patris adoptivi habeant.

6 ¶ Δεῖλθαι στερηθῶμεν εἰδήσει τῶ οἰκείῳ δεσπότη ἐλευθερεῖται.

Id est,

Servus sciente domino militiam adeptus, potestate domini liberatur, & ingenuus fit cessante jure patronatus.

† Idem cautum fuisse videtur de servo Episcopatum, vel clericatum, vel aliquam dignitatem sciente domino, adepto, ut ita concipi debeat hæc epitome: Δεῖλθαι στερηθῶμεν ἢ ἀξιοματικὸς γινώμεν εἰδήσει, &c.

7 ¶ Ancillas nostras in concubinaru habere possumus. Qui habet uxorem legitimam, non potest habere concubinam. Si quis sine uxore constitutus ancillam suam sub nomine habeat concubinæ, & in eadem usque ad mortem suam consuetudine perseveraverit: illa cum liberis suis in ingenuitatem rapietur, & supra legitimam portionem pecuniam, quod dominus, cum moreretur, habebat, capiet: neque liberi aut heredes, aut cognati defuncti in illam jus patronatus habebunt.

8 ¶ Intestato liberti mortuo, ad ejus successionem primum vocantur descendentes, id est, veteri d quidem jure liberi post libertatem parentum concepti; ex hac vero lege etiam liberi in servitute parentum concepti, & postea manumissi, & post liberos hujusmodi vocantur, deinde ceteri ascendentes, & parentes liberti, & fratres, si modo sint liberi, id est, manumissi, patronatus jure in hac parte sopito.

9 ¶ Placebat e in eo genere percipiendarum hereditatum (loquitur de legitimis hereditatibus) successionem non esse, id est, ut quamvis proximis, qui secundum ea, quæ diximus, vocatur ad hereditatem, aut sprevit hereditatem, aut antequam adeat, decesserit, nihilo magis legitimo jure sequentes admittantur. Quod iterum Prætores imperfecto jure corrigentes, non in totum sine adminiculo relinquebant, sed ex cognatorum ordine eos vocabant, utpote agnationis jure eis recluso. Sed nos nihil perfectissimo juri deesse cupientes, nostra Constitutione, quam de jure patronatus humanitate suggerente protulimus: sancimus, successionem in agnatorum hereditatibus non esse eis denegandam: cum satis absurdum erat, quod cognatis a Præatore apertum est, hoc agnatis esse reclusum: maxime cum in onere quidem tutelarium & primo gradu deficiente sequens succedit: & quod in onere obtinebat, non erat in lucro permisum.

10 ¶ Illud f certum est, ad serviles cognationes illam partem Edicti, quæ proximitatis nomine bonorum possessio promittitur, non pertinere: nam nec ulla antiqua lege talis cognatio computabatur. Sed nostra Constitutione, quam pro jure patronatus fecimus (quod jus usque ad nostra tempora satis obscurum, atque nube plenum & undique confusum fuerat) & hoc humanitate suggerente concessimus, ut si quis in servili constitutus consortio, libe-

a Septimo. dixi ad l. 30. §. de jure dot.

b hanc constitutionem Cujacius 20. obs. 34. restituit, p. 21. ex Latina quadam & veteri translatione, partim ex Basilicis.

c v. l. un. §. 3. de Latina libere. Nov. 153. c. 1. l. 2. D. qui sine manu missi.

d id est, lege XII. tabb.

e Insit de legitima agnat. success.

f Insit de servili cognatione.

a id est, filium,
ut l. 34. ff. de pa-
tri.

b An iure veteri
libertorum liberi
jus mutue succes-
sionis habuerunt
excluso suo patro-
no? Robertus vi-
detur hoc voluisse
2. recept. 24. quo
nomine reprehen-
sus a Cujac. 17. obf.
13. defenditur a se
ipso 3. Anim.
advers. 2. repre-
henditur iterum
ab Antonio Mer-
catore 1. Notat 25.
adde Cujac. 20.
obf. 34.

c Insti. de success.
libert.

d S. 4. vers. cum-
quo. Insti. de bon.
pos.

rum a vel liberos habuerit, sive ex libera, sive ex servilis conditionis muliere, vel contra serva mulier ex libero vel servo habuerit liberos cujuscunque sexus, & ad libertatem his pervenientibus, & ii, qui ex servili ventre nati sunt, libertatem meruerint: vel dum mulieres liberae erant, ipsi in servitute eos habuerint, & postea ad libertatem pervenerint, ut hi omnes ad successionem patris vel matris veniant, patronatus iure in hac parte sopito. Hos enim liberos non solum in suorum successionem, sed etiam alterum in alterius successionem mutua b vocavimus, ex illa lege specialiter eos vocantes, sive soli inveniantur, qui in servitute nati, & postea manumissi sunt: sive una cum aliis, qui post libertatem parentum concepti sunt, sive ex eodem patre, vel eadem matre, sive ex aliis qualicunque copulatione nati sunt, ad similitudinem eorum, qui ex iustis nuptiis procreati sunt.

¶ Sed nostra Constitutio quam pro omni natione Graeca lingua compendioso tractatu habito composuimus, ita huiusmodi causam definiuit, ut si quidem libertus vel liberta minores centenariis sint, id est, minus centum aureis habeant substantiam (sic enim legis Papiae summam interpretati sumus, ut pro mille fœtentiis unus aureus computetur) nullum locum habeat patronus in eorum successionem, si tamen testamentum fecerint. Sin autem intestati decesserint nullo liberorum relicto, tunc patronatus ius (quod erat ex Lege duodecim Tabularum) integrum servavit. Cum vero maiores centenariis sint, si haeredes vel bonorum possessores liberos habeant, sive unum, sive plures cujuscunque sexus, vel gradus, ad eos successiones parentum deduximus, patronis omnibus modis una cum sua progenie semotis. Sin autem sine liberis decesserint, si quidem intestati, ad omnem hereditatem patronos patronasque vocavimus. Si vero testamentum quidem fecerint, patronos autem & patronas praeferant, cum nullos liberos haberent, vel habentes eos exhæredaverint, vel mater sive avus maternus eos praeferant, ita quod non possint argui inofficiosa eorum testamenta, tunc ex nostra Constitutione per bonorum possessionem contra tabulas non dimidium ut antea, sed tertiam partem bonorum liberti consequantur, vel quod deest, eis ex Constitutione nostra repleatur, si quando minus tertia parte bonorum suorum libertus vel liberta eis reliquerit, ita sine onere, ut nec liberis liberti libertave ex ea parte legata vel fideicommissa praestentur, sed ad cohæredes eorum hoc onus redundet: multis aliis casibus a nobis in praefata Constitutione congregatis, quos necessarios esse ad huiusmodi dispositionem juris perspeximus, ut tam patroni patronaeque quam liberi eorum, necnon qui ex transverso latere veniunt, usque ad quintum gradum ad successionem libertorum libertarumque vocentur, sicut ex ea Constitutione intelligendum est: & si ejusdem patroni vel patronae, vel duorum duarumque pluriumve liberi sint, qui proximior est, ad liberti vel libertae vocetur successio: & in capita, non in stirpes, dividatur successio: eodem modo & in iis, qui ex transverso latere veniunt, servando. Pene enim consonantia iura ingenuitatis & libertinitatis in successione fecimus.

Cumque d ante fuerat septimo loco bonorum possessio, Tum quem ex familia: & octavo, unde patroni patronaeque & parentes eorum: utramque per Constitutionem nostram, quam de iure patronatus fecimus, penitus evacuavimus. Cum enim ad similitudinem successionis ingenuorum, libertinorum successiones posuimus, quas usque ad quintum gradum tantummodo coartavimus, ut sit aliqua inter ingenuos & libertinos differentia, sufficit eis, tam contra tabulas bonorum possessio, quam Unde legitimi & unde cognati: ex quibus possunt iura sua vindicare omni scrupulositate & inextricabili errore istarum duarum bonorum possessionum resoluta.

Contius. Videri posset & hac lege constitutum fuisse id, quod ait Justinianus Instit. quibus manumitt. non licet. ne masculus in testamento manumittere posset, nisi decimum septimum implevisset annum & decimum octavum attigisset: & vice versa, ne femina testamento manumitteret, nisi decimum sextum implevisset, & decimum septimum attigisset: ut utroque casu tam in masculo quam in femina media via electa sit inter annos pubertatis & viginti annorum aetatem. Sed quia Graeci numeri hac in re depravati sunt, nec hanc constitutionem diserte exprimant, nihil hic ea de re affirmare audeamus. Sequatur quisque quod probabile videtur, donec certiore confirmatione vel refutatione certior fiat, quid necessario sequi debeat.

SI IN y FRAUDEM PATRONI A LIBERTIS ALIENATIO & FACTA SIT.

TIT. V.

Alienata in fraudem patroni revocantur usque ad legitimam portionem. Bald.

1. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Claudio.

SI in fraudem patroni libertus aliquid alienaverit a: quatenus legitima pars diminuta est, revocandi tributam convenit esse potestatem. Dat. Kal. Novemb. Sirmii, Cæs. Confl.

2. Idem AA. & CC. Julæ.

Defuncto quidem liberto patronus intestato b succedens, per actionem Calvisianam in ejus fraudem alienata revocare potest. Verum cum patronum post liberti sui mortem ab eo fundi collatam donationem habuisse ratam c adseveras: manumissoris factum infirmare successores ejus minime possunt. Dat. 8. Kal. Jan. Sirmii, Cæs. Confl.

DE OBSEQUIIS d PATRONO
PRÆSTANDIS.

TIT. VI.

De actione famosa.

1. Imp. Alexander A. Zoticus.

Contra patronum tuum famosam e actionem instituere non potes. PP. 2. Idus Maji, Maximo 2. & Aelian. Confl. 224.

De nuptiis.

2. Idem A. Leontogono.

Libertæ, quæ voluntas: patroni, aut iure nuptæ f sunt, non coguntur officium patronis suis præstare. Dat. 14. Kal. Aug. Maximo 2. & Aeliano Confl. 224.

De his, qui pactione data manumittuntur.

3. Idem A. Xantho.

ETiam, qui pactione g data a dominis manumittuntur, Emerico h iure omne eis obsequium debent.

De lite.

4. Idem A. Victorino.

SI manumissori tuo vim & audaciam objecisti, ei, qui te beneficio suo ex servitute liberando, ut adversarium || te || haberet, fecit: Praeses provinciae, quatenus coercere ejusmodi temerariam licentiam debeat, astimabit. Nam si qua tibi pecunia debebatur, sive de rebus adversus patronum disceptatio fuerat: non protinus ad litigandum i currere debueras: maxime autem si hoc facere auderes, sine k atrocitate || certe || verborum aequitatem petitionis tuæ commendare judici potuisti, omni honore patrono debito reservato. PP. 2. Kal. Octobr. Juliano 2. & Crispino Confl. 225.

De liberis damnatorum.

5. Imp. Gordianus A. Sulpitæ.

ETiam liberis l damnatorum consuetum obsequium libertos paternos præstare debere m, in dubium non venit. Proinde si non agnoscunt reverentia debita munus: non immerito videntur ipsi adversus se provocare severitatem. PP. Non. Sept. Sabina. 2. & Venusto Confl. 241.

Quale obsequium præstandum, & de vinculis.

6. Idem A. Cornelio.

Libertos sive libertas, maxime quibus impositæ opera non sunt, consuetum n potius obsequium quam servile ministerium manumissoribus exhibere debere, neque vincula o perpeti, non est opinionis incerta. Dat. 3. Kal. April. Aruco & Prætextato Confl. 243.

De privignis, & filiis patroni.

7. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Metrodoro.

Neque libertis noverca, injuria inferenda privignis p ejus libera faculas esse debet, paternos etiam libertos (sicut dicis) injuriosos tibi fuisse, ferendum non est. Praeses igitur provinciae vindictam tibi personarum conditioni congruentem impetiri non dubitabit. Dat. 5. Id. Maji, Maximo 2. & Aquilino Confl. 286.

De patrona.

8. Idem AA. Hermia.

Neque

y dixi ad 38. ff. 5.
z Quid, si manu-
milio facta sit?
ipso iure nulla
est.

a Alienata in
fraudem patroni
revocantur usque
ad legitimam. l. 1.
D. eod.

b Patronus, alie-
nata a liberto in-
testato mortuo re-
vocat per Calvi-
sianam, l. 3. S. 3. ff.
eod. l. 16. S. 6. D. de
per. hered. testa-
to vero, per Fa-
bianam.

c Patronus alie-
nationem factam
a libertis, si ratam
habuerit, ipse e-
jusque haeredes
eam revocare non
possunt.

d dixi ad 37. ff. 15.
e l. 1. in fin. sup. ff.
tutor non gesserit.
49. Eccl. 2. c. 1.

f l. 1. in fin. sup.
de oper. lib. l. 4. S. ff.
de oper. lib.

g id est, canone.
Factum enim hic
sumitur pro ca-
none, ut Nov. 120.
c. 8.

h Jus merum.
i Libertus patro-
num in jus non
vocat sine venia.
l. 4. l. 8. S. 1. l. 9. S.
ff. de in jus
vocand.

k Libertus ad-
versus patronum
litigare sine atro-
citate verborum
debet. vide l. 11. S.
3. ff. de delo.

l l. 5. S. 20. ff. de
agnoscend. liber.
Nov. 78. c. 2. S. 1.
l. 4. l. 19. in fin. ff.
de iure patronat.
etiam privignis.
l. 7. S. de heredib.
l. 3. S. 1. S. prox.

m Imo non de-
bet. l. 3. ff. de in-
terdictis. l. 1. S. de
bon. liber.

n obsequio con-
traria sunt opera
non imposita,
durum servitium,
& similia.

o Vincula suis
libertis imponere
patronus non pot-
est, ut hic: nec
patris liberis, nec
maritus uxori.
Baldus. adde quæ
dixi ad l. 12. sup. de
oper. liber.

p Liberti debent
reverentiam pri-
vignis patroni. l.
5. sup. eod. adde
quæ notavi de no-
verca l. 4. ff. de in-
offic. multa magis
libertis patroni. l.
7. in. ff. de oper.
libert.

a ut patrono, ita patronus debetur obsequium. *L. 5. §. de oper. libert. l. ult. ff. de obsequiis. l. 7 in fin. ff. de oper. libert.*
 b & eorum moribus. *4. C. Th. 11. c. De actione ingrati, vide l. 3. §. de bon. lib. Nov. 78. cap. 2.*
 c Ingrati enim actio legibus non est prodita: aut si prodita est, vel nti lege Alia Sentia, in defuncti nem abiit, post illam legem Senatusconsultis & constitutionibus de ingratitudine liberorum agi extra ordinem coepit. *ut hic.*
 d *L. un. C. Th. cod. f. Ob levem offensam in violato obsequio, non de servo, commissam, non revocatur in servitutem liberti.*
 g Liberti revocantur in servitutem ob vitium ingrati. *l. pen. §. de oper. libert. l. 6. in fin. ff. de re sit. in integr. l. 6. ff. de agnos. l. 79. ff. de verb. signif. §. 1. Instit. de capis. deminut. Nov. 74. cap. 2. Tacit. 13. 2. Valer. 1. Ambros. de Jacob & beata vita.*
 h Ingratitudo patris non nocet liberis ante ingratitudinem natis: post ingratitudinem natis nocet: ideoque, qui ita nascuntur, cum parentibus in servitutem revocantur.
 i vide *l. 2. §. de pedaneis iudicib.*
 k Natus ex ingrato, ut ingratus in servitutem reducitur.
 l Delicta parentum regulariter liberis non nocent, vide tamen *l. quisquis. §. 5. §. 1. J. ad l. Juliam mar. test.*
 m Cornelius Tacitus tamen *lib. 13.* ait (Neronis tempore) viandicta liberatos non potuisse in servitutem retrahi.
 n Datum 6. Kal. August. Colonia Agrippinae. *C. The. cod.*
 o Pacatiano & Hilariano Consulibus.
 p Liberti scilicet *l. 5. §. 1. J. prox. Novella Valentiniani* de libertis: *etiam filiis actionem ingrati ademit.* vide Cujac. ad *Nov. 73.* puto tamen id etiam ad extraneos heredes pertinere. *l. 2. §. de in jus vocando.*
 q Servus, ergo nequam est & fur. vide Bald. *hic.* Ita solent libertini ad nequitiam servilis ingenii redire. *Plautus in Persa. Act. 5.* Ita pars libertinorum est, nisi patrono, qui adversarius est. Nec satis liber sibi videtur, nec satis frugi, nec satis honestus. Ni quid efficit, ni ei maledixit, ni grato ingratus repertus est.
 r facit. *l. 1. §. 3. ff. de obsequiis.*
 f Hinc, anno 1542. Tholosano Senatusconsulto cautum fuisse refert Paponius: Literas status in criminibus & delictis non concedi. *Lectres, d' estat: ne s' obroyent delict, & en crimes.* 2. Notar. 8. c. des lectres d' estat. Idem 10. *Arrest. 8. num. ult.* de literis status & Justitiae aliis diximus.

Neque patronus a tuar obsequiis refragari te fas est. Datum 12. Kal. Febr. Dioclet. & Maxim. AA. Conf.

DE LIBERTIS b ET EORUM LIBERIS.

TIT. VII.

1. Imp. Antoninus A. Daphno.

Non est ignotum, quod ea, quae ex causa fideicommissi manumisit, ut ingratum c libertum accusare non potest: cum id iudicium extra d ordinem praebeatur ei, qui voluntate servo libertatem gratuitam praestitit, non qui debitam restituit. PP. 5. Kal. Maji, Metalla & Sabino Conf. 215.

2. Imp. Constantinus A. ad Maximum Praefectum urbi.

Si manumissus ingratus circa patronum suum extiterit, & quadam jactantia e vel contumacia cervicem adversus eum erexerit, aut levis offensae contraxerit culpam: a patrono rursus g sub imperium ditionemque mittatur, si in iudicio vel apud pedaneos b iudices patroni querela extorta ingratum eum ostendat: filiis i etiam qui postea k nati fuerint, servitutis: quoniam illis delicta l parentum non nocent, quos tunc esse ortos constituerit, dum libertate illi potirentur. † Sane si is, qui in nostro consilio vindicta liberatus est, post coercionem m ex pœnitentia dignum se praestiterit n, ut ei civitas Romana reddatur: non prius fruatur beneficio libertatis, quam si hoc patronus ejus oblati precibus impetraverit. Dat. Idib. n. Apr. Roma, Constant. o A. 5. & Constante Cæs. Conf. 319.

3. Imp. Honor. & Theod. AA. ad Senatum.

Liberti non modo adversus patronos non audiantur, verum etiam eandem, quam patronis ipsis debent, reverentiam praestent heredibus p patronorum: quibus ingrati actio, sicut ipsis manumissoribus deferetur, si illi data sibi libertatis immemores, nequitiam receperint q servilis ingenii. Dat. 8. Id. August. Ravenna, Mariniano & Asclepiodoto Conf. 423.

4. Imp. Honor. & Theod. AA. Basilio P. P.

Libertinae conditionis homines, vel eorum filii, etiam si militantes r || docebuntur || ingrati: ad servitutis nexum proculdubio reducuntur s. Dat. Kal. April. Raven. Theodos. 11. & Valent. AA. Conf. 427.

DE JURE AUREORUM u ANNULORUM x, ET DE NATALIBUS, RESTITU. ENDIS.

TITULUS VIII.

1. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Philadelpho.

Natales antiquos, & jus ingenuitatis non Ordo praestare Decurionum, sed a nobis z peti potuit. Dat. 15. Kal. April. Ravenna, ipsis AA. Conf.

2. Idem AA. & CC. Eumeni.

Aureorum usus annulorum beneficio Principali tribuitur a, libertinitatis b quoad vivunt imaginem c, non statum ingenuitatis praestat d. Natalibus

autem antiquis restituti liberti, ingenui a nostro constituantur beneficio. Datum 13. Kal. Sirmii, CC. Conf.

In authent. ut liberti de cetero. §. 1. & §. illud. coll. 6. tit. 7. al. 6. Nov. 78. c. 1. & 2.

Sed hodie, quia manumittentes servos suos, cives denunciant Romanos: (non enim aliter licet) ex ipsa manumissione aureorum annulorum, & regenerationis jus habent: ut sint quidem liberti & ingenui, sed jure patronatus illoso.

QUI b ADMITTI AD BONORUM POSSESSIONEM c POSSUNT: ET INTRA d QUOD TEMPUS.

TITULUS IX.

De filiofamilias.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Macrinæ.

Bonorum possessio filiofamilias delata, cum ignorante e quoque patre possit peti emolumentum etiam patri allatura, si ratam f petitionem pater habuerit, amittitur g transacto tempore h. Sine die & consule.

De bonorum possessione, quae defertur proximitatis nomine.

2. Idem AA. Crispino.

Si bonorum possessio tibi dumtaxat competit proximitatis nomine, habuisti spatium centum i dierum utilium, ex quo eum defunctum k scisti l, ad bonorum possessionem amplectendam. Dat. 3. Non. Novemb. Geta Conf.

De infante.

3. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Crescentio.

Infantis m nomine agnitam bonorum possessionem, & antequam n loqueretur diem functi, recte competere o, nulla dubitatio est. S. Kal. Januar. Maximo 2. & Aquilino Conf. 286.

De emancipata.

4. Idem AA. & CC. Marcello.

Emancipata p si non agnovit intra q annum Unde liberi bonorum possessionem, nullam r ad heredes vindicationem successionis transmittere potuit. Dat. 3. Kal. Maji, Heraclia, CC. Conf.

De ignorantia facti.

5. Idem AA. & CC. Maximo.

habito. *l. 25. §. 4. ff. de acquir. hered.* nihil saltem operari rati habitio dicitur, *l. 6. §. 6. ff. de negotiis.* aliud in hereditate: aliud in bonorum possessione. Cur aliud? Ne dicas cum Accursio, hereditatis additionem juris esse civilis, quo patris potestas maxime attenditur. Bonorum possessiones, juris esse praetorii, eoque patriam potestatem neglige. Nam rati habitio, bonorum possessio acquiritur patri, jure praetorio, ut hic. Potest commodius dici, jure civili perpetuum & liberam esse potestatem adeundi. *l. 8. J. de jure delib.* In bonorum possessione petenda tempus angustius: & in eo proinde filium privari: ut filio non sit necesse patris jussu praecedere: quemadmodum in plerisque aliis cernitur, ut ubi lis tempore petitura sit, a regulis discedamus: & habiles fiant personae, quae antea idoneae non erant.

g Renunciatio tacita facta per filium patri nocet, ut hic. Imo nocere non potest. *l. 13. in fin. l. 14. ff. de acquir. hered. l. 8. J. de bon. qua lib.* An cum Iasono dicemus id ita fieri, quod expressa renunciatio plus noceat, quam tacita? vel quod ex silentio, lapsu temporis intercedente pater filio consentire praesumatur, arg. e. illud. de praes. e qui tacet. de reg. in §. (de quo tamen vide *l. 10. §. de petis hered.*) An potius jus esse diversum, hereditati: an vero bonorum possessioni renunciaret filius: ut leges contrariae (de quibus paulo ante) loquantur derepudianda hereditate: haec nostra de bonorum possessione intelligenda sit: Hujus autem differentia hanc esse rationem, videlicet, ut hereditatem injussu patris repudiare non possit, quod eam patris injussu non possit adire. *l. 86. ff. de acquir. hered.* Injussu patris, eoque invito bonorum possessionem possit petere, proinde & repudiare: & ita patri obesse. haec lege.

h legitimo, de quo vide *l. 2. J. cod.* i Centum dies utiles dantur extraneo, puta cognatis & agnatis ad petendam bonorum possessionem, ut hic. *l. 3. ff. unde cognati. §. 1. §. 8. de §. ff. de successorio. §. 4. in fin. Instit. de bon. poss. liberis annus datur, l. 1. §. 12. & 15. ff. de success. edict. l. 4. in fin. ff. quis ordo in bon. poss. §. 4. in fin. Instit. de bon. poss. Ulp. 28. §. 10. Eodem centum dierum spatio plerumque adeunda hereditas erat ex solenni testatoris lege, Ulp. 22. §. 27. l. 3. §. 8. ff. de minorib. l. 22. §. 1. ff. quando dies legati. quod spatium, dies additionis dicitur in *l. 9. §. 1. ff. de jur. & fact. ignor. l. 46. ff. de acquir. hered.* Hodie a Principe annus datur: a ceteris iudicibus, novem menses, *l. ult. §. 13. in fin. J. de jure delib.* in casu singulari dantur adversus exheredatum praesentem sex menses: absentem, duodecim. *l. 36. in fin. §. de inoff. Inventario vero conficiendo tres menses. l. ult. 2. J. de jure delib.**

k De transmissionis jure vide quae scripsi ad *l. un. §. 3. J. de caducis tollendis.* l Tempora bonorum possessionis, scientibus tantum, morte alterius debitam sibi hereditatem, currunt. *l. 10. ff. de bon. poss. l. 2. ff. quis ordo.* Quid, si tutor scivit? scientia tutoris nocet impuberi, *l. ult. ff. de jur. & fact. ignor. ut & aliis casibus. l. 3. in fin. ff. de tributoria. l. 22. §. 5. ff. de liberali. l. 4. §. 23. ff. de dol. mali.* Quid, si actor vel syndicus reipublica? nocet reipublicae. *l. 14. ff. ad municip.* Quid si parens? non nocet filio. *l. 1. ff. de bon. poss. ff. jurisfo. l. 3. ff. quis ordo.* Major ergo erit in ea re tutoris autoritas quam patris? sic sane. Cur? ille quasi dominus est. *l. 27. ff. de administ. int.* potest etiam bonorum possessionem petere pupillo majori infante, *l. 3. J. cod. l. 7. ff. de bon. poss. pater infanti tantum. d. l. 7. l. 18. J. de jure delib.* Foemina testamentum facere potest tutore auctore. Ulpian. *l. 20. §. pen. at non pater auctore. l. 6. ff. qui testam.* Pupilli obligantur tutore, non patre auctore. *l. ult. §. 2. ff. de verb. oblig. adde Cujac. l. 4. obs. 4.* m *l. 7. §. 1. in fin. ff. de bon. poss.* n Infans, qui nondum loquitur. vid. *l. 1. ff. infanti. l. 18. J. de jur. delib.* o heredi infanti. p emancipati debent agnoscere intra annum bonorum possessionem unde liberi. q i.e. intra tempus legitimum. *l. 69. in fin. ff. de adq. hered.* r Nisi liberi bonorum possessionem intra annum petierint, eam non transmittunt ad heredes, *l. ult. §. 13. in fin. de jure delib. Ulp. 28. §. 10.*

a De facti ignorantia, adde l. 8. ff. de bon. poss. l. 2. D. quis ordo.
b Ignoranti tempus petendae bonorum possessionis non cedit, l. 2. §. eod.

c l. 1. l. ult. sup. de iur. & facti ignor. l. 8. D. de iur. & facti ignor. d. id est, in lucro mulieribus non subvenitur ignorantia lapsis: in damno subvenitur, vide Cujac. l. 4. obs. 38. 39.

e at non repudiare, l. 8. D. de bonor. poss. f. l. 7. §. 1. D. de bon. poss.

g l. 5. j. de iur. delib.

h Impubes, causa cognita, bonorum possessionem sine tutore postulare potest, & ita restringe §. 1. Inst. de auct. tut.

i Impubes conditionem scilicet, l. 7. D. de bonor. poss. & ita volunt, iudicem ex sua conscientia iudicare posse, l. 3. in fin. D. de offic. Prætor. & hic tam iudicis, quam tutoris auctoritatem prodelle, l. 7. §. 2. v. quid tamen, D. de minor.

k Constantinus, l. 7. §. 2. de curat. furios.

l i. e. juris imperitiam, l. 3. §. 12. ff. de Silianar. m vide l. 5. §. eod. hæc verba facti vel absentiam Cuj. expungit 17. obs. 19. Græci ita legunt, ἐν δὲ αὐτοῖς ὁ νόμος

n hoc innuit, nullum excludi commodo bonorum possessionis ob id solum, quod intra tempora, bonorum possessionem solenniter non petierit a Prætoribus: modo eam interim agnoverit.

o Constantinus sc. l. 7. §. 3. de curat. fur. petendis: idem in cretionibus, l. 17. §. de iure delib.

q Bonorum possessio factum requirit.

r Olim apud municipales magistratus peti bonorum possessio non poterat: municipalium imperium non habuit: datio bonorum possessionis, misti est imperii, dare bonorum possessionem erat prætorium vel prædiale, non duumvirale, v. Cujac. 17. obs. 19.

s Olim solennis petitio datioque requirebatur, l. 1. j. com. de success. l. 20. in fin. ff. de except.

t Post Constantinum Theodosius & Valentinianus, etiam circa testamentum existimant sufficere quaecunque iudicium admittendæ bonorum possessionis, l. 1. c. Theod. de cretionib. vel bon. poss. live ut Græci interpretes ajunt οὐδὲν ἄλλοτε ἐμφασιν τῆς καταδοχῆς, quod & Justinianus probat §. 6. Inst. de bon. poss.

u Olim præmatura agnitio, i. e. facta intra tempus datum propinquiore cognato, eo deficiente, recte facta non intelligebatur, l. 42. §. 2. ff. de bon. libert.

x bonorum possessionem sc. 40. Eclog. 7.

y jure adcrendi portio deficientis alteri adcrevit, i. e. adjungitur, l. 3. in fin. ff. de bonor. poss. v. ff. de usufructu adcrendendo, l. 20. ff. de leg. 2. l. 89. ff. de leg. 3. l. 142. ff. de verb. signif. l. 67. ff. de acquir. hered. l. un. §. 10. j. de cad. vid. Duarenum lib. 30. l. 1. & 2. de jure adcrendi. vide Michaellem Grassum lib. sent. §. jns adcrendi.

z i. e. non petentibus. Omittit bonorum possessionem & hereditatem, est ab ea tempore exclusi, id est, intra tempora constituta eam non accipere. Amittit, genus: Omittit, species est: & hoc sensu semper hereditas aut bonorum possessio, omitti dicitur, non alio, v. Anron. Mercatorem 3. Nesar. 20. in fin. Græci ita legunt, ὅτι τινες παρατήσανται, Eclog. d. loco. s. 1.

Quamdiu per facti a questionem incertum b est, utrumne secundum tabulas, an ab intestato, & ex quo capite possessio sit delata, ne tibi tempus agnoscendæ bonorum possessionis præfinitum cedat, superfluitosam geris sollicitudinem.

De ignorantia juris.

6. Idem AA. & CC. Frontinæ.

Juris e ignorantiam nec mulieribus prodesse in Edicti perpetui cursu de d agnoscenda bonorum possessione, manifestum est. Dat. 3. Kal. Maji, Sirmii, Cæsariibus Consl.

De pupillo & tutore.

7. Pars epistolæ Constantii & Maximiani Augustorum & Severi & Maximiani Nobilissimorum Cæsarium.

Bonorum quidem possessionem pupilli nomine agnoscere e tutorem f potuisse, aperte declaratur: ipse autem pupillus g bonorum possessionem sine tutoris auctoritate amplecti non potest, nisi etiam impuberi sine b tutoris auctoritate hoc postulanti, sciens i hoc competens iudex dederit bonorum possessionem: tunc enim emolumentum successionis videtur ei || Prætorio jure quæsitum esse. 6. Id. Sept. Constantio & Maximiano Consl. 306.

De rusticitate, ignorantia, absentia, vel alia ratione.

8. Imp. Constantius k A. ad Dionysium.

Quicunque res ex parentum vel proximorum successione jure sibi competere confidit: sciat sibi non obesse, si per rusticitatem l, vel ignorantiam || facti m, vel absentiam, || vel quancunque aliam rationem intra præfinitum tempus bonorum possessionem minime n petiisse noscat: quoniam hæc sanctio hujusmodi consuetudinis necessitatem mutavit. Datum Prid. Idus Mart. Heliop. Constantio A. & Constante Cæs. Consl.

Quomodo & quando agnoscenda successio.

9. Idem o A. ad Populum.

Ut verborum inanum excludimus p captiones: ita hoc observari decernimus, ut q apud quemlibet r iudicem, vel || etiam || apud Duumviros, qualiscunque f testatio t amplectendæ hereditatis ostendatur, statutis præfinito jure temporibus coarctanda: eo addito, u ut etiam si intra alienam vicem, id est, prioris gradus, properantius exeratur, nihilominus tamen efficaciam parem quasi suis sit usa curriculum, consequatur. Dat. Kal. Feb. Laodicea.

QUANDO NON PETENTIUM x PARTES PETENTIBUS ADCRESCANT y.

TIT. X.

In successibus non petentium portiones accrescunt petentibus. Alex.

1. Imp. Gordianus A. Marthanz.

Quotiens pluribus liberis, cessante legitima successione, bonorum possessio defertur: || beneficium || Edicti perpetui quibusdam z omittentibus, his solis, qui bonorum possessionem agnoverunt, portionem non petentium accrescere, in dubium non venit. Datum Id. Jan. Peregrino & Amiliano Consl. 245.

Constantinus sc. l. 7. §. 3. de curat. fur. p In bonorum possessionibus

petendis: idem in cretionibus, l. 17. §. de iure delib.

q Bonorum possessio factum requirit.

r Olim apud municipales magistratus peti bonorum possessio non poterat: municipalium imperium non habuit: datio bonorum possessionis, misti est imperii, dare bonorum possessionem erat prætorium vel prædiale, non duumvirale, v. Cujac. 17. obs. 19.

s Olim solennis petitio datioque requirebatur, l. 1. j. com. de success. l. 20. in fin. ff. de except.

t Post Constantinum Theodosius & Valentinianus, etiam circa testamentum existimant sufficere quaecunque iudicium admittendæ bonorum possessionis, l. 1. c. Theod. de cretionib. vel bon. poss. live ut Græci interpretes ajunt οὐδὲν ἄλλοτε ἐμφασιν τῆς καταδοχῆς, quod & Justinianus probat §. 6. Inst. de bon. poss.

u Olim præmatura agnitio, i. e. facta intra tempus datum propinquiore cognato, eo deficiente, recte facta non intelligebatur, l. 42. §. 2. ff. de bon. libert.

x bonorum possessionem sc. 40. Eclog. 7.

y jure adcrendi portio deficientis alteri adcrevit, i. e. adjungitur, l. 3. in fin. ff. de bonor. poss. v. ff. de usufructu adcrendendo, l. 20. ff. de leg. 2. l. 89. ff. de leg. 3. l. 142. ff. de verb. signif. l. 67. ff. de acquir. hered. l. un. §. 10. j. de cad. vid. Duarenum lib. 30. l. 1. & 2. de jure adcrendi. vide Michaellem Grassum lib. sent. §. jns adcrendi.

z i. e. non petentibus. Omittit bonorum possessionem & hereditatem, est ab ea tempore exclusi, id est, intra tempora constituta eam non accipere. Amittit, genus: Omittit, species est: & hoc sensu semper hereditas aut bonorum possessio, omitti dicitur, non alio, v. Anron. Mercatorem 3. Nesar. 20. in fin. Græci ita legunt, ὅτι τινες παρατήσανται, Eclog. d. loco. s. 1.

DE BONORUM POSSESSIONE SECUNDUM a TABULAS b.

TIT. XI.

Donec causa falsi per appellationem discutitur, bonorum possessio agnosci non potest. Baldus.

1. Imp. Alexand. A. Vitali.

Pendente c appellatione a sententia, qua falsum d testamentum pronunciatum est: incerto e adhuc, an defunctus intestatus decesserit: proximitatis nomine bonorum possessioni locus non est. Dat. 3. Kal. Maji, Maximo 2. & Aliano Consl. 224.

2. Imp. Gordian. A. Cornelio.

Bonorum quidem possessionem ex Edicto Prætoris non nisi secundum eas f tabulas, quæ septem g testium signis signatæ sunt, peti posse, in dubium non venit. Verum si eundem numerum adfuisse sine h scriptis testamento condito, doceri potest: jure civili testamentum || factum || videri, ac secundum nuncupationem i bonorum possessionem deferri, explorati juris est. PP. 12. Kal. Mart. Attico & Prætextato Consl. 243.

DE BONORUM POSSESSIONE CONTRA k TABULAS, QUAM PRÆTOR LIBERIS l POLLICETUR.

TIT. XII.

1. Imp. Alexand. A. Rufo.

Liberi, contra tabulas parentum bonorum possessione admissa, solis m parentibus & liberis legata præstare secundum Edictum debent. PP. 4. Id. Octob. Maximo 2. & Aliano Consl. 224.

2. Idem A. Clara.

Posthumus n nato, qui o neque hæres institutus a patre, neque nominatim exheredatus est, testamentum rumpitur. Et si contra p tabulas bonorum possessio infantis nomine a tutore petita est: secundum tabulas || bonorum || possessio locum habere non potest. Dat. Kalend. Mart. Juliano 2. & Crispino Consl. 225.

DE BONORUM POSSESSIONE CONTRA TABULAS LIBERTI q, QUÆ PATRONIS LIBERISQUE r EORUM DATUR.

TITULUS XIII.

1. Imp. Gordianus A. Herculiano.

Licet ex causa fideicommissi s manumissus sit || is, || quem ex voluntate patris cum sorore || tua || te manumississe proponis: tamen, si extraneos scripsit hæredes, partis t legitimæ contra tabulas ejus bonorum possessionem petendo, vel contra nuncupationem, si testamentum sine scriptis conditum est, intra tempora Edicto præstituta eam partem poteris obtinere. PP. 6. Kal. Decemb. Gordiano A. & Aviola Consl. 240.

6. Imp. Anastasius u A. Asclepiodoro.

Patronus, liberti muneribus x electis y, & operis z, a contra tabulas bonorum possessione repellitur. Dat. 13. Kal. Mart. Viatore a & Amiliano Consl.

hæredibus, l. 2. in fin. D. eod. l. ult. in fin. §. de codicill.

k dixi ad l. 37. D. 4. adde 45. Eccl. 17. l. præteritis scilicet, m Petita bonorum possessione contra tabulas, emancipati certis personis præstant legata, ut hic: sui, nullis, l. 20. §. 2. D. eod. l. 6. §. 9. D. eod. l. 2. D. de legat. præstand. contra tab.

n Posthumi adgnatione testamentum rumpitur, l. 1. j. de posthum. l. 1. l. 3. §. 3. D. de injust. §. 1. Inst. de exhered. lib.

o i. e. præteritis: eaque præteritionis est definitio. Sic apud Festum Præteriti senatores dicuntur negligi a Censoribus, quod erat ignominiosum. sic ipsa quoque patris præteritio ignominiosa, l. 31. j. de fideicom.

p Bonorum possessio contra tabulas datur præterito, ut hic. Atqui testamentum, in quo præteritis est filius, ipso jure nullum est? Nullum sane: sed stricto jure, l. 1. in fin. D. si tabula testamenti nulla extrab. §. 1. Inst. de exhered. liber. ex æquo tamen non est nullum: cum per filium approbari possit, l. 17. D. de injusto.

q l. 6. D. de bon. poss. l. 23. D. de bon. lib.

r Nam liberi patronorum, sunt patroni. f l. 29. D. de bon. lib. l. 3. §. 1. D. de suis. & ita ex necessitate.

t d. l. 6. Interdum totorum bonorum possessio petitur: scripto scilicet hærede omittente. u Theodosio cui hæc lex tribuitur, l. ult. c. Theod. de testam. & codicill. nam & eadem lex ultima extat interpolata in l. ult. j. de codicill. & ibi Theodosio adscribitur.

x l. 37. D. de bon. libert.

y Illectus. l. ult. c. Theod. de testib. & codicill.

z quondam impositis. l. 20. D. de jure patron.

a Viatore V. C. consule: ita scriptum in l. ult. j. de codicill. & d. l. ult. c. Theod. ut sit annus 424. non 495.

a dixi ad 37. ff. 14. De bonorum possessionibus, hoc paucis tenendum est: Dari vel testamento facto, vel ab intestato. Prior casu, dupliciter, vel scilicet ipsi hæredibus, ut hic vel præteritis liberis, quæ & contra tabulas. Inst. prox. 12. h. s. adde Carbonianam tit. 17. quæ datur liberis impuberibus præteritis, quibus sit controversia status & bonorum paternorum. adde & eam, quæ competit patrono, & jusve liberis. tit. 13. Ab intestato, ut unde liberi 14. unde legitimi & cognati 15. unde vir & uxor 18.

b Quid? secundum nuncupationem potestne dari bonorum possessio utilis? potest, v. l. 2. j. eod.

c Quoties de jure testamenti questio est, toties bonorum possessio ab intestato peti non potest.

d l. 46. ff. de adq. hered.

e l. 84. ff. de adq. hered.

f Quibus ex tabulis bonorum possessio secundum tabulas datur.

g l. 7. D. eod. l. 12. j. de test. adde, quæ dixi l. 20. §. de fide instr.

h Bonorum possessio secundum tabulas non tantum datur ex testamento scripto, sed & ex nō scripto, ut hic: Causam dubitandi faciebat, vox tabulas: vix enim, aut certe improprie videntur dici tabule testamentum sine scripto seu nuncupativum: ut hinc constet tabularum appellatione nuncupativum testamentum contineri.

i Utilis bonorum possessio datur nuncupativis

hæredibus, l. 2. in fin. D. eod. l. ult. in fin. §. de codicill.

k dixi ad l. 37. D. 4. adde 45. Eccl. 17. l. præteritis scilicet, m Petita bonorum possessione contra tabulas, emancipati certis personis præstant legata, ut hic: sui, nullis, l. 20. §. 2. D. eod. l. 6. §. 9. D. eod. l. 2. D. de legat. præstand. contra tab.

n Posthumi adgnatione testamentum rumpitur, l. 1. j. de posthum. l. 1. l. 3. §. 3. D. de injust. §. 1. Inst. de exhered. lib.

o i. e. præteritis: eaque præteritionis est definitio. Sic apud Festum Præteriti senatores dicuntur negligi a Censoribus, quod erat ignominiosum. sic ipsa quoque patris præteritio ignominiosa, l. 31. j. de fideicom.

p Bonorum possessio contra tabulas datur præterito, ut hic. Atqui testamentum, in quo præteritis est filius, ipso jure nullum est? Nullum sane: sed stricto jure, l. 1. in fin. D. si tabula testamenti nulla extrab. §. 1. Inst. de exhered. liber. ex æquo tamen non est nullum: cum per filium approbari possit, l. 17. D. de injusto.

q l. 6. D. de bon. poss. l. 23. D. de bon. lib.

r Nam liberi patronorum, sunt patroni. f l. 29. D. de bon. lib. l. 3. §. 1. D. de suis. & ita ex necessitate.

t d. l. 6. Interdum totorum bonorum possessio petitur: scripto scilicet hærede omittente. u Theodosio cui hæc lex tribuitur, l. ult. c. Theod. de testam. & codicill. nam & eadem lex ultima extat interpolata in l. ult. j. de codicill. & ibi Theodosio adscribitur.

x l. 37. D. de bon. libert.

y Illectus. l. ult. c. Theod. de testib. & codicill.

z quondam impositis. l. 20. D. de jure patron.

a Viatore V. C. consule: ita scriptum in l. ult. j. de codicill. & d. l. ult. c. Theod. ut sit annus 424. non 495.

UNDE

UNDE a LIBERI b.

TIT. XIV.

1. Imp. Dioclet. & Max. AA. Sarpedoni.

SI avus tuus relictis tribus emancipatis c filiis decesserit, hique bonorum possessionem unde liberi acceperint: pro rata portione heredes d eos extitisse, palam est. Dat. 4. Nonas * Maximo 2. & Aquilino Conf. 286.

2. Iidem AA. & CC. Zosimo.

Ex testamento e vel ab intestato existente filio vel nepote suo f herede, nemo g potest ab intestato heres existere. Dat. 3. Id. Mart. iplis AA. & Conf.

3. Imp. Constant. A. ad Leontium Comitem R. P. Orientis.

Qui h se patris post avum intestatum i defuncti negat heredem: mortui avi paterni suscipere facultates non potest: maxime k emancipatus, nisi l per bonorum possessionem ad hujusmodi beneficium pervenerit. Dat. 8. Id. April. Limenio & Catulino Conf. 349.

UNDE LEGITIMI m, ET UNDE COGNATI n.

TIT. XV.

De consobrinis.

1. Imp. Alexand. A. Ulpio.

Consobrinorum o tuorum intestatorum bona, si ad prioris necessitudinis neminem jure pertinuerint: tu, qui eorum possessionem agnovisti, persequi non prohiberis. Dat. 3. Id. August. Juliano 2. & Crispino Conf. 225.

De propiore sobrino.

2. Imp. Diocletianus & Maximianus AA. Zenoni.

Cum propiorem p sobrinum, (id est, natum ||a|| consobrina,) rebus humanis intestatum defunctum proponas: intelligis sine q auxilio bonorum possessionis, ejus te successionem vindicare non posse. Dat. 7. Kal. Jun. Laodicea, AA. Conf.

De nepotibus avi materni.

3. Iidem AA. & CC. Felici.

Nepotibus r avi materni pro virili s portione etiam jure honorario successio defertur. Dat. Id. Octobr. Sirmii, CC. Conf.

Probatio debet esse necessario concludentibus.

4. Iidem AA. Syrista.

Non t hoc, an tenuerit quis res hereditarias, necne, || sine voluntate acquirenda sibi hereditatis ||, querendum est: sed an admiserit u hereditatem, vel bonorum possessionem. Dat. 2. Kalend. Jan. Sirmii, CC. Conf.

De cognatis.

5. Iidem AA. Platoni.

Certum quidem est, cognationis jure citra x admissio- nem bonorum possessionis neminem posse succedere: defuncti vero cognati succedere nolentes, bonorum possessionem petere non y urgentur. Dat. 12. Kal. Mart. Sirmii, CC. Conf.

DE SUCCESSORIO z

EDICTO.

TIT. XVI.

1. Imp. Alexand. A. Juliano.

Si merito pro una parte adire, pro altera non adire nequeat. l. 1. ff. de acquir. hered.

m dixi ad 38. ff. 7. **n** dixi ad 38. ff. 8. **o** Consobrinis datur bonorum possessione. l. 6. §. commun. de success. **p** Propiori consobрино, id est, nato a consobrina, datur bonorum possessio. Propior sobrinus quis? dixi ad l. 10. §. 16. ff. de gradib.

q l. ult. inf. eod. **r** Instis. de hered. inst. §. 1. Inst. de servil. cognat. Nov. 118. c. 1. in fin. **s** l. 11. sup. fam. erisc. **t** Heres non continuo dicendus est, qui bona hereditaria possidet. dixi ad l. 1. inf. de repud. her. l. 20. ff. de acquir. hered.

u l. 5. inf. eod. Admittimus hereditatem & bonorum possessionem sola animi demonstratione. l. 6. inf. de juve delib. **x** l. 2. l. 4. sup. eod. **y** Invisis bonorum possessione non defertur. l. 3. §. 3. ff. de bon. poss.

z dixi ad 38. ff. 2.

Si mater a tua propter furorem suum patrii b sui bonorum possessionem non accepit: tu filius ejus ad eorundem bonorum patrii magni possessionem ex Edicto, quo prioribus c non petentibus, sequentibus d permittitur, admissus es. PP. 3. Id. Decemb. Maximo 2. & Aliano Conf. 224.

2. Imp. Diocletian. & Maximian. AA. Firmo.

Si avia eorum frater, de quorum successione agitur, velut e ex testamento adiit hereditatem, quos intestatos decessisse, ac falsum testamentum prolatum contendis, & ab intestato non petita bonorum possessione, vita functus est: ac tu, licet quinto f gradu constitutus, ex successorio capite petisti bonorum possessionem, vel necdum exclusus petas: eorum successionem potes vindicare. Nam si g is, quem quarto gradu constitutum || esse || non ambigitur, ex Edicto petiit, nec hoc te latuit: frustra nobis supplicasti. Dat. 6. Id. Ap. Sirmii, CC. Conf.

DE b CARBONIANO i

EDICTO.

TIT. XVII.

1. Iidem AA. & CC. Floræ.

Si tibi ac filio tuo ab his, contra quos supplicas, status movetur questio: perspicis premature rerum, quas velut de patris successione filius tuus vindicat, restitutionem postulari: cum si in pupillari k permaneat ætate, secundum formam Edicti Carboniani data bonorum possessione l. satisfactione impleta, tunc demum in possessionem eum constitui conveniat: vel hac non m oblata, portionem ab omnibus, quam vindicat, possideri: servitutis n vero questionem in tempus pubertatis differri. Dat. 12. Kal. Nov. Sirmii, CC. Conf.

Ex summaria cognitione pervenitur ad Carbonianum. Bald.

2. Imp. Theod. o Arcad. & Honor. AAA. ad Rufinum Præf. præf.

Carbonianum Edictum, sub p personis legitimis || ex || indubitato matrimonio custodito q partu, & probata legitima successione, defertur: scilicet ut in possessione novus heres constitutus r, usque s ad pubertatis annos sine inquietudine rebus utatur interdum alienis. Dat. 3. Kalend. Octobr. Theod. A. 3. & Habundantio Conf. 392.

UNDE r VIR ET UXOR.

TIT. XVIII.

1. Imp. Theod. & Valent. AA. Hierio PP.

Maritus & uxor ab intestato invicem sibi in solidum u pro antiquo jure x succedant, quotiens y deficit omnis parentum liberorumve seu propinquorum legitima vel naturalis successio, fisco z excluso. Dat. 12. Kal. Mart. Hierio & Ardaburio Conf. 427.

In auth. de exhibend. & introduc. reis. §. quoniam vero. in fin. col. 5. tit. 8. al. 6. & col. 8. tit. 18. al. 13. ut lic. matri & avia. §. quia vero. 2. Novell. 117.

c. §.

Praterea si matrimonium sit absque dote, conjunx autem pramoriens locuples sit: superstes vero laboret inopia: succedat ei, facilia sunt omnia: legitimas porro personas intellige, de quibus l. 1. §. 10. ff. de veniv. inf. Ex indubitato autem matrimonio legitimam successionem deferri, argumento est l. 9. sup. de nupt. l. 6. ff. de his, qui sunt sui.

q l. 2. ff. de infirmando ventre. **r** vocatus. C. Theod. eod. **s** l. 1. §. 11. l. 3. §. 2. ff. eod.

t dixi ad l. 38. ff. 11. adde Ulpian. 15. 16. **u** vide Ulp. sit. 16. de solidi capacitat.

x lege Papia decimarum Thalelæus lib. 45. Βασιλικών. sit. 5. & male. Nam lex Papia decimarum ad testati tantum successionem pertinet. l. 2. inf. de infirm. pen. calib. Jus antiquum hic a Triboniano dicitur, habita ratione constitutionis novæ, latæ ab iisdem imperatoribus, a quibus hæc lata est, cujus meminere in l. ult. C. Theod. de legitim. hered. quæ non liberis quidem, sed parentibus aut propinquis extantibus conjuges ad certam partem: nullis autem extantibus, in solidum ab intestato invitabat. vide Cujac. 3. obs. 12.

y alias est extraneus uxoris. l. 3. inf. quorum bonor. nisi conjunx, qui superstes est, inops fuerit, defunctus vero locuples. Novell. 55. cap. 6. Nov. 117. cap. 5.

z & ita in d. l. ult. C. Theod. de legitim. heredibus: fisco nostro jura matrimonii præponimus.

a παρὰ τῶν πατρὸς καὶ μητρὸς τῶν υἱῶν καὶ θυγατέρων ὅτι οὐκ ἔστιν ἡ ἐκείνων ἀποδομή. 4. Ecl. 8. b In repudiā da bonorum possessione non requiritur presentia advocati. l. 4. §. de postulando, in causa filii requiritur. l. 7. ff. de iure fisci, hoc etiam addendum, Propter absentiam advocati datur dilatio. l. 15. in fin. l. 23. in fin. ff. ex quibus causis major.

c l. ult. vers. san-
emus. inf. de bon.
que liber.

d bonorum sci-
licet inter libe-
ros, parentibus
mortuis, facien-
dis. dixi ad 37. ff.
6. adde Nov. 18.
c. 6. Nov. 97. c. 6.

e Olim instituti
nihil conferrebat,
ut hic. l. 7. inf.
ead. l. 1. §. 6. ff.
ead. l. ult. sup.
commun. utrius-
que iud. nisi col-
lationem praece-
pisset testator, ut
hic. l. 7. l. 8. ff.
de dot. collat.
hodie emancipati
emancipatis, ac
suis: & e contra
sui sui & eman-
cipatis profecti-
ria & adventitio-
rum ususfructu-
um conferunt,
nisi testator col-
lationem prohibe-
verit. Authent.
proxima. & Nov.
18. c. 6. Idem ab
intestato jus est.
Eo enim casu li-
beri conferunt,
nisi testator col-
lationem prohibe-
verit. l. 39. §. 1.
ff. familia. Possit
inter ea notare
non agi hic sim-
pliciter de dona-
tis emancipato:
sed de rebus testamento donatis emancipato.

cedat una cum liberis communibus alteriusve matrimonii in quartam, si tres sint vel pauciores. Quod si plures sint, in virilem portionem: ut tamen ejusdem matrimonii liberis proprietatem servet, si extiterint: his vero non extantibus, vel si nullos habuerit, potestur etiam dominio, & imputabitur legatum in talem portionem.

DE REPUDIANDA BONORUM POSSESSIONE.
TITULUS XIX.
1. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. Theodosiano.
E Mancipatus, repudiata bonorum possessione, absentis b patroni causa velamento rursus ad eandem redire quaestionem frustra conatur. Sine die & Consule.

2. Idem AA. & CC. Theodoro.
Filio delatam bonorum possessionem, patri ad fraudem filii repudiare c non licet. Dat. 6. Kal. Decembr. Nicomediae, CC. Confl.

DE COLLATIONIBUS d.
TIT. XX.
De eo quod pater filio emancipato donavit.
1. Imp. Alexand. A. Deuteria.
E Mancipatos liberos testamento e haeredes scriptos, & ex eo successionem obtinentes, a patre donata fratribus conferre non oportere, si pater, ut hoc fiat, supremis judiciis non cavit, manifesti juris est. PP. 3. Id. Jul. Juliano 2. & Crispino Confl. 225.

Si pater ut conferatur caverit, vel non.
In authen. de trien. & semiss. & §. illud quoque bene.
col. 3. tit. 5. Nov. 18. c. 6.

Ex testamento & ab intestato cessat dotis & aliorum datorum collatio, ita demum f, si parens hoc designavit g expressim: aliu, qua de collatione dicta sunt, suum robur obtinentibus.

De dote.
2. Idem A. Primo.
Si pater intestatus decesserit relictis duobus filiis, & filia cujus nomine dotem promiserat h: portiones hereditatis aequa sunt. & dos nihilominus ita conferenda est, ut pro portionibus fratres ejus a necessitate praestandae ejus || dotis || liberentur. Dat. 13. Id. Septemb. Juliano 2. & Crispino Confl. 225.

3. Idem A. Alexandro.
Pactum i dotali & instrumento comprehensum l, ut m

f Collationi non sunt obnoxiae res a patre liberis donatae, si parens ea conferri vetuit. adde §. Harm. 8. §. 37.

g id est, vetuit.

h Dos a patre filia promissa, nec soluta, confertur, l. 1. §. 8. ff. de dot. collat. sed per liberationem. d. l. 1. §. 8. id est, liberandi sunt fratres, live sorores a promissione pro sua parte: liberandi sunt coheredes pro rata. est & illud obiter notandum, non hic agi simpliciter de dote, sed de dote promissa a patre.

i vide §. Harm. 8. §. 10. & 90.

k Pone dotatam filiam statuto excludi patris successionem? masculo extante excluditur: puta aliis filiabus non dotatis existentibus idem esse. Quid, si masculus non extabit aut esse defuerit? si dum extabit masculus exclusa est, eo mortuo non censetur exclusa: si simpliciter exclusa, semper exclusam esse existimant interpretes Bart. in l. ult. ff. ad Trebell. si modo filius haeres semel fuerit, secus si haeres esse noluerit, aut esse non potuerit. vide Capell. Tholosana decif. 459.

l Quid, si renunciatio bonorum paternorum, non ipsi patri, sed uni fratri, vel extraneo, favore tamen fratri facta fuerit? an ei soli cui facta est? an & aliis ejus coheredibus proderit? etiam aliis prodesse quidam censent (quod Hotomanus consil. 2. amplectitur, Dynum & Baldum sequutus) & eo quidem magis si jurata hujusmodi renunciatio fuerit. Putant enim animae interitum aequo versari in iuramento fratri & extraneo non servato, ac si ipsi patri juratum esset. C. quamvis. 2. de pactis. in 6. Imo eo magis renunciationem ejusmodi juratam sc. fratri vel extraneo servandam esse, quo minus reverentia paternae in ea cessavit: hoc est, quod patris metus non intervenerit. Capella Tholosana decif. 458. & ibid. Auterius. Verum placet mihi magis sententia Raphaelis in d. stipulatio ista. 38. ff. de verb. obligat. existimantis decretalem illam in d. c. quamvis. effrenem esse & exorbitantem, ut ea de causa extendi extra propriam facti speciem non debeat. Porro illam facti speciem referri ad renunciationem patri factam a filia: non esse igitur extendendam ad renunciationem fratri vel extraneo factam. argum. c. quae a jure. 28. de reg. in 6. Pone filiam paternae hereditati renunciasse? Castrensis censet conf. 311. eam renunciationem tantum prodesse ejus fratri, non sorori: de quo tamen dubitari posse censo.

m Pactum ut filia contenta sit dote, ceterisque bonis renunciet, jure civili non valet, ut hic. l. 35. §. 1. sup. de inoffic. l. ult. ff. de suis. l. 94. ff. de acquir. hered. nisi forte dos data legitimae portioni satis sit ac sufficiat. argum. l. 8. sup. de inoffic. l. 1. §. 3. ff. si quis a parente manumissus. Sed moribus nostris haec conventio recepta est, Papon. 16. Arrist. 4. §. 2. & lib. 20. Arrist. 2. §. 1. dixi ad l. 15. sup. de pactis. praesertim si filia jurata renunciet hujusmodi quoque renunciatio valet jure canonico. c. quamvis. de pactis in 6. quod caput

contenta dote 2, quae in matrimonio collocabatur, nullum b ad bona paterna c regressum haberet, juris auctoritate improbat: nec intestato patri d succedere e filia f ea ratione prohibetur.

† Dotem sane, quam accepit, fratribus, qui in potestate manserunt, conferre g debet. Dat. 14. Kal. Jul. Agricola & Clementino Confl. 231.

4. Imp. Gordianus A. Marino.

Filia h dotem i in medium ita demum conferre coguntur, si vel ab intestato succedant, vel contra tabulas petant: nec dubium est profectitiam seu adventitiam k dotem a patre datam vel constitutam, fratribus, qui l in potestate fuerunt, conferendam esse. His etenim, qui in familia defuncti m non sunt, profectitiam tantummodo dotem post varias Prudentium opiniones conferri placuit. PP. 4. Idus Mart. Gordiano A. & Aviola Confl. 240.

Dos data confertur constante matrimonio, minus accipiendo de portione hereditatis. Bald.

5. Idem A. Alexandro n.

do. 35. §. 1. §. de inoffic. l. ult. ff. de suis. jure Canonico valet, si juratum sit. d. c. quamvis. adde Guid. Pap. decif. 126. 192. 224. Boer. quest. 62. Capella Tholosana decif. 456. Rotam decif. 850. Papon. 16. Arrist. 4. Quid, si beneficii civilis filia a notario monita non fuerit? Paponius d. §. 2. refert, in Gallia quae scripto jure utitur, filiam eo casu non restitui. Sed tamen jus canonicum civili in hac hypothese praeferi non oportere, Hotomanus multis probat conf. 22. Ratio potest esse: quod hujusmodi pactum vel renunciatio jus naturae impugnet primum. Deinde multis casibus jusjurandum non confirmat ea, quae geruntur: verbi gratia, cautio non numerata pecuniae juramento confirmari non potest, l. ult. sup. de non numerata. sed nec ex falsis instrumentis transactio. l. pen. sup. de transact. l. ult. ff. ad municip. Quid, si quae renunciavit filia, vivopatre mortua est? Bart. in l. 94. ff. de adquirend. hered. Baldus hic & Rolandus a Valle l. conf. 1. num. 4. communem, ut ait, opinionem sequutus & aequitatem, negat tali renunciatione praedictum fieri nepotibus, l. 10. in fin. ff. de bon. liber. l. 6. ff. de inoffic. & merito: cum successio avita nepotibus debeat, non ex paterna, sed legis & Edicti providencia, ut a patre filiis seu liberis auferri non possit. argum. l. si adrogator. 22. §. 1. ff. de adopt. Movetur, quod ejusmodi renunciatio tacitam conditionem habeat. Si successio filia defuerit: & consequenter tacita illa conditio deiciente, renunciatio pro non facta sit habenda. l. 14. in fin. ff. de donationibus, facit l. 34. sup. de inoffic. ut hinc constet, parentes vel pacificando vel etiam renunciando, jus representationis liberis aliquando acquirendum eis auferre non posse, alias hujusmodi renunciatio propter natos tantum liberos non revocatur ex l. 8. inf. de revoc. Roland. a Vall. d. l. num. 17. & 23.

a profectitia. l. 17. inf. eod.

b Pactum de hereditate amittenda vel non succedendo jure civili non valet. vide tamen Socinum reg. 280. Quid si pactum factum est, in ipso matrimonio contractu, ut filia aequaliter cum fratribus succedat, vel primogenitus ex eo matrimonio nasciturus in omnibus bonis succedat? Pactum jure civili non valet: pactis enim hereditas non datur, l. hereditas. §. 9. de pact. conven. liberam testandi facultatem auferret promissori contra l. ex eod. inf. de inutil. stipul. l. stipulatio hoc modo concepta. 61. ff. de verb. oblig. l. cum donationibus. 34. §. de transact. l. ult. ff. de suis. l. 1. sup. de sacros. eccles. votum etiam inducit captandae mortis ejus, qui promittit, ut subsistere ea ex causa non debeat. l. de fideicommissis. 11. sup. de transact. cap. ne captanda. c. de rescrip. de concess. prob. in 6. proinde nec juramento, & non est obligatorium. de regul. jur. in 6. nec statuto vel consuetudine confirmari potest: nam quod pacto fieri non potest, neque statuto potest fieri. Imola in l. cum Arsenidoram. 4. J. ut in poss. legat. in l. 2. inf. quae sit longa consuetudo. ut in hac specie libertas ultimae voluntatis potentior sit dote & successionem. Verum consuetudine jam recepta, hujusmodi conventio valet inter nobiles, Capella Tholosana decif. 452. valet Leonis jure, ut filius ex aequo sit haeres. Nov. 19. Valet jure feudorum pactum tale, ut ne filii nati ex eo matrimonio succedant: aut ne in majori parte succedant, quam quae data fuerit. c. filius. si de feudo defuncti contentio sit. c. unico. de filiis natis ex matrimonio ad morgaticam contractis. Pone hujusmodi pactum initum, potestne pater in eo poenitere? potest: quia post tempus mortis refertur. vide plura apud Capellam Tholosanam decif. 453.

c quibus bona postea a patre quaesita comprehendere negant Dynus & Bald. arg. l. 1. ff. testam. quemadmodum. aper. Idem Baldus negat filiam tali renunciatione jus ea testamento patris succedendi remittere, hoc est, quae jurato renunciat filia in hac specie, licet successionem ab intestato renunciet, non tamen renunciat juri succedendi patri ex ejus testamento: ne hoc renunciationis genere libera testamenti factio patri praeripatur. Bart. l. ult. sup. de pactis. Capella Tholosana decif. 456.

d Quid? filia renuncians bonis paternis, fraternis num etiam renunciat? Finge filiam ob hujusmodi renunciationem non successisse: Pone patris hereditatem ad fratres filiae renunciantis delatam. Pone rursus unum ex fratribus ejus mortuum: quzri potest, an superior filia fratri ita mortuo, cum reliquis defuncti fratribus succedat, ut superior renunciatio ei non obstat? Non obstat. Cur? uno casu facta renunciatio, renunciationem in alio non inducit. l. si domus. ff. de servit. verb. l. si quis suis. §. ff. de jure delib. l. 1. §. 1. Sed videndum. ff. de success. edict. Igitur facta eum in modum patri renunciatio, fratri facta non intelligitur. vis enim & effectus unius contractus ad alium, quam qui expressus est, non extenditur. l. si ita stipulatus. 126. §. Chrysogonus. ff. de verb. oblig. l. ad probat. sup. de probat. vide Guid. Pap. decif. 191. 211. & Capell. Tholos. decif. 457. Roman. conf. 162.

e non fini legitimae, hoc est, non ut simpliciter nudam legitimam ejusve supplementum petat, sed in universum. Quid si testator sit pater? ad solam legitimam ejusve supplementum erit filia actio. argum. l. 8. l. 35. §. 1. sup. de inoffic.

f multo minus & ejusliberi prohibetur.

g An idem, si filius renunciavit hereditati paternae propter expensas studiorum causa factas? Baldus hic negat, nisi filius juramento renunciaverit.

h non modo suae, sed etiam emancipatae. Nam omnes liberi siue sui non sint siue in potestate, dotem conferunt: sui, suis & emancipatis: emancipati, suis & emancipatis. vide l. 17. inf. eod.

i Quid donatio propter nuptias? confertur quoque: est enim quaedam veluti dos & dotei confertur. Novel. 12. c. 6. Quid donatio simplex? vide l. pen. inf. eod.

k Dos adventitia confertur, ut hic. l. 1. §. 7. ff. de dot. collat. hodie non confertur. l. ult. inf. eod. utque hodie sola profectitia dos confertur, ita & adventitiorum ususfructus. d. l. ult.

l vide quae dixi ad l. 17. inf. eod.

m v. d. l. 17.

n Haloand. Alexandræ: ut alloquatur mulierem.

Dotis

proprie pertinet ad renunciationem juratam: non ad pactum juratum promissae stipulanti hereditatis. Pactum succedendi seu de succedendo juratum quo quis nobis stipulanti- bus hereditatem suam promittit, jure civili non obtinet (hoc enim pacti genere, libera testamenti factio promittenti tollitur. l. pactum. 15. §. de pactis) constitutione Leonis valet. Novel. Leonis 19. Contra pactum de non succedendo, jure civili non valet, ut hic. l. si quan-

y al. portio. male. nam mox sequitur, actio. z legendum videatur, eam. a l. 9. sup. de re iudic. l. 7. ff. de iur. l. 20. ff. famil.

b Liberi acceptam de promissa vide l. 2. sup. eod. dotem conferunt, vel re ipsa, id est, vera divisione, l. 1. §. 11. ff. eod. vel cautione collationis. l. 1. §. 9. ff. eod. l. 20. ff. 14. milie. vel cautione defensionis, l. 2. sup. eod. vel tanto minus accipiendo ex parentum bonis ut hic. & Novell. 97. cap. 6. Galli, Rappozzer, ou moins prendre. l. 1. §. 20. ff. eod.

c §. Harm. 8 §. 25. d §. Harm. 8. §. 33. e id est, suis. f & ita profectitia & advenitia. Hodie hoc immutatum est. l. ult. inf. eod. g l. 13. l. 15. §. eod. l. 15. §. 17. ff. eod. l. ult. §. 5. ff. de iur. & Ulpian. 28. §. Emancipatus. 4. vide Cujacius. 3. obfer. 34. ubi ostendit momentum mortis sive morientis, vitæ potius, quam mortis tribui.

h Quid, si quid postea adquisiverint? non conferunt. §. Harm. 8. §. 33. adde l. 15. inf. eod. i i.e. deducto xre alieno. l. 2. §. 1. ff. eod.

k Filia succedens ex testamento, dotem olim non conferebat, nisi testator iussisset: hodie confert, nisi testator expressam collationem prohibuerit. Novell. 18. cap. 6. dixi ad l. 1. §. eod. adde l. un. §. 11 in fin. §. de rei uxori.

l Fallit cohæredem, qui cum eo hæreditatem dividit, nec a patre accepta confert. m Collatio omissa condici potest. l. 13. in fin. ff. famil.

n Sive divisio familie fiat præsentis arbitrio, ut hic: sive absente, ut sup. eod. omissa collatio condicitur. v. d. l. 16. in fin. o Emancipatus emancipatio non confert, ut hic. suo confert, si ipse ab intestato succedat. inf. eod. l. 9. ff. eod. l. 1. ff. de cõiungen. cum emancip. liberis. p vide l. 6. §. eod. q Legatum. Liberi prælegata non conferunt. vide l. 16. inf. eod. l. 4. ff. de dot. collat.

r Extero jure a patre filia capit, quod ut extranea, non ut filia accipit. f Posthumis hic collatio etiam ad emancipato. l. ult. ff. eod. e Non conferenti, denegantur actiones hæreditariæ. l. 14. inf. eod.

Dotis quidem petitio y perseverante matrimonio tibi non competebat: quamvis enim eam x intestato patre defuncto, fratri conferre debueras; non a tamen eo nomine adversus maritum tibi actio potuit esse: cum eo minus b || in || partem tibi delatæ successionis patris auferre potueris. Dat. Non. Septemb. Gordiano A. & Aviola Consi. 240.

In auth. de æqualitate dotis. §. illud quoque. coll. 7. tit. 9. al. 8. Nov. 97. cap. 6.

Quod locum habet sive c pars viri sit idonea, sive mulieri possit imputari, quare marito ad inopiam vergente ex le e Justiniani etiam constante matrimonio non exegerit dotem. Quod ei licet, cum & sui juris sit, & legitima ætatis, & cum mater obtulerit dotem, & pater ei consentiat agenti. His cessantibus solam actionem (licet inanem) conferens, partem ex hæreditate ferret: hoc, cum dos parva sit. Sed dotem magnam, qua conferri speratur, in vivo etiam patre filia exire potest. Hac observantur, ubicumque collationis ratio emergit, etiam si avita sit successio.

Quæ conferat emancipatus.

6. Idem A. Claudio.

EA d demum ab emancipatis fratribus, his, qui remanserunt in potestate e, conferri consueverunt, quæ in bonis eorum fuerunt f eo tempore g, quo pater fati munus implevit h: exceptis || his || videlicet, quæ ab ipsis aliis debentur i. Dat. 7. Kalend. Maji, Peregrino & Emiliano Consi. 245.

De dote.

7. Imp. Philippus A. Tyrannix.

Filiam testamento k patris institutam hæredem, fratribus iisdemque cohæredibus, dotem conferre non oportere, nisi pater hoc ipsum specialiter designaverit, explorati juris est. PP. 6. Kal. Maji, Præsente & Albino Consi. 247.

8. Imp. Dioclet. & Maximian. Augusti Calippo.

Si soror tua in paternorum bonorum divisione te fefellit i; nec dotem, quam acceperat a patre vestro intestato diem functo, contulit m: Præses provincie, examinis partium allegationibus, cum bonis dotem confundi jubebit, & quod deducta ratione plus apud eam || esse || animadvertit, tibi restitui jubebit. Item est, & si arbitro n dato divisio celebrata est. S. 6. Id. Jul. ipsis AA. Consi.

Emancipati quibus conferunt.

9. Idem AA. & CC. Onesimo.

Si emancipati utrique o a patre fuistis, collatio cessat. Sin autem frater tuus in potestate p || patris || mortis tempore fuerat, nec ullum testamentum relictum est, vel novissimum iudicium communis patris, teque emancipatum probatum fuerit: ab intestato || te || ad successionem paternam venientem, ad collationem forma Edicti perpetui certo jure provocat. S. 6. Kalend. Maji, Heraclea, CC. Consi.

De dote.

10. Idem AA. & CC. Hirenæ.

A patre verbis precariis in codicillis relictum q, extero r jure capiens filia, ad collationem dotis urgeri non potest. S. 6. Kal. Decemb. Sirmii, CC. Consi.

Quibus emancipatus confert.

11. Idem AA. & CC. Artemia.

Posthumus f || præterito || patris testamentum rumpent, atque intestato succedenti, emancipatum petita bonorum possissione conferre debere bona sua, perpetuo Edicto cavetur: cum his etiam, qui sui futuri essent, si vivo patre nati fuissent, conferre debere manifeste significatur: & emancipatis, si legi datæ collationis non pareant, denegandas t actiones, non est ambigui juris. §. Kal. Jan. ipsis AA. & CC. Consi.

f Posthumis hic collatio etiam ad emancipato. l. ult. ff. eod. e Non conferenti, denegantur actiones hæreditariæ. l. 14. inf. eod.

De dote & de peculio.

12. Idem AA. & CC. Philantæ.

Filiæ, licet maneat a in sacris b, si dotem c non conferat, quam mortis tempore communis patris habuit, fratribus in eadem familia constitutis, actiones d hæreditarias denegari non ambigitur. Unde consulte ac pro juris ratione collationem fratribus tuis, quos in patris communis mortis tempore fuisse potestate proponis, offeres. Cum autem fratres tui durantes in familia patris, peculium e (si hoc neque castrense f, neque relictum g eis doceatur) præcipuum habere non possint, sed in divisionem paternæ veniat hæreditatis, nec quicquam miter, penes quem res ex hoc proficiscentes, & in eadem causa durantes, constituta reperiantur, absoluti manifestique juris est. Dat. 2. Kal. Feb. Sirmii, CC. Consi.

De qua sitis post vel ante mortem patris.

13. Idem AA. & CC. Antistia.

Si donatione tibi post h mortem patris fundum quæstisti: si soror || tua || portionem ejus vindicare non potest. Nam si is filia familias constituta i tibi a patre donatus est: cum sorore patri communi succedens k, eum præcipuum l habere contra jura postulas. Dat. 6. Id. Feb. Sirmii, iisdemque CC. Consi.

De hæredibus.

14. Idem AA. & CC. Stratonice.

Si maritus quondam || tuus || ab intestato patri suo hæres m extitit, & ei posthumus n a te editus successit: actiones hæreditarias amittit o filii vestri, (quas habuit patris sui mortis tempore,) dotem non conferenti, denegare Præses non dubitabit. PP. 7. Kal. Mart. Trimontii, Tusco & Anulino Consi. 295.

De emancipatis.

15. Idem AA. & CC. Philippo.

Nec p emancipati q post mortem communis patris quæstita conferre coguntur: sed hæc retinentes, ejus bona pro hæreditaria dividunt portionem. Dat. Id. Dec. ipsis CC. Consi.

De codicillis.

16. Idem AA. & CC. Socrati.

Filiam cum fratribus suis cohæredibus intestato patri succedentem, ultra r relictum codicillis s non conferentem dotem, iudicio familie eriscundæ nihil posse consequi, summa cum ratione placuit. Dat. 5. Kal. Jan. ipsis CC. & Consi.

De dote & ante nuptias donatione.

17. Imp. Leo A. Erythrio Præfecto prætorio.

Ut liberis tam masculini quam foemini sexus, sive sui juris t, sive in potestate constitutis, quocumque jure intestatæ successionis, id est, aut testamento penitus non condito, aut si factam fuerit contra tabulas bonorum possessione petita, vel inofficiosi querela x mota rescisso, æqua x lance parique modo prospici possit, hoc etiam æquitate studio præsentis legi credidimus inferendum, ut y in dividendis rebus ab intestato z defunctorum parentum, tam dos a, quam ante nuptias donatio b conferatur, quam c pater vel mater, avus vel avia, proavus vel proavia, paternus vel maternus, dederit vel promiserit pro filio vel filia, nepote vel nepte, pronepote vel pronepte, nulla d discretionem intercedente, utrum in ipsas sponfas pro

q i. e. & emancipati, ut hic i & sic l. 13. sup. eod. res post mortem patris quæstitas non conferunt. l. 6. ff. eod. r Hoc innuit, Filias ab intestato succedentes, nisi cetera conferant, relictæ tamen in codicillis non conferre. f l. 10. sup. eod.

t Omnes liberi, sive sui juris sint, sive in potestate, profectitiam a parentibus dotem vel donationem propter nuptias inter se conferunt. l. 4. sup. eod. u Adrogator. l. 6. l. 7. ff. de dot. coll. x Æqualitas inter fratres servanda, vide l. 4. sup. commun. divid.

y adde §. Harm. 8. §. 36. z vide Cujac. 17. obs. 3. a Dos profectitia conferri debet. b Donatio propter nuptias a parentibus profecta conferenda, l. 29. §. de inoffic. an & id quod studiorum causa a patre impensum est? non confertur, nisi credendi animo pater erogaverit, quod in dubio præsumitur. l. 50. ff. familie. Alciat. l. 1. præsumpt. 7. c Profectitia quæ vide l. 4. sup. eod. l. 1. §. 1. & 7. ff. de dos. collat. d Nihil inter-

est, sponso sponse nomine: an sponse sponso nomine doneatur.

a Solis nuptiis liberi non solvuntur patria potestate. l. 5. §. de condit. insert. l. 7. sup. de nupt. §. secunda. Inst. de SC. Tertull. l. 1. §. de bon. qua lib. Atque ita mulier sub duorum est potestate patris nimirum & mariti. Marito acquirit ex operis diurnis: patri vero usufructum ceterorum bonorum. inf. de bon. qua lib.

b Sacra paterna & in sacris paternis esse, constitui, retineri, manere vel ab his dimitti, absolvi, dici plenissime ad l. 10. §. 1. §. de adopt. & ad l. ult. in fin. inf. ad SC. Tertull.

c Filie dotes conferunt, alioquin denegatur eis ad hæreditatem paternam actio, adde l. 3. sup. eod. d l. 11. in fin. sup. eod.

e Peculium profectitium collationi obnoxium. l. 13. sup. familia. f Peculium castrense non confertur l. 21. in fin. inf. eod. l. 3. §. de castrensi peculio.

g Peculium a patre legatum non confertur. l. 65. §. 1. ff. de rei vind. l. 38. vers. adeo ne si prælegatum. ff. de cond. indeb.

h Patre mortuo adquisita, liberi sui non conferunt ut hic: sed nec emancipati. l. 19. inf. vide l. 6. in fin. sup. eod.

i Sui liberi res a patre inter vivos acceptas conferunt. k Sui patri non succedens, donationem a patre factam non confert.

l Sui ab intestato donationem simplicem conferunt, ut hic. ex testamento instituti præcipuum habent l. 18. §. familia. & ita utramque legem conciliat Cujacius 3. obs. 39. m Jus petendæ collationis transit ad hæredem. n Etiam posthumus hic collatio facit l. 11. §. eod. l. 2. ff. eod.

o Amitæ, fratrum filius conferre debet. l. 19. §. eod. p §. Harm. 8. §. 33.

liberis

z Forte legendū,
ut per eas eadem
in sponſos donatio
celebretur.

a In collationi-
bus donorum non
conſiderantur ex-
tranæ dotes &
donationes pro-
pter nuptias.

b Proſectitia an-
te vel poſt eman-
cipationem qua-
ſita, emancipati
conferunt.

c Corredio ſeu
mutatio legum
non præſumitur,
dixi ad l. 32. inſ.
de appellat.

d Solet pater in
emancipando ſi-
lio aliquid dona-
re. l. ult. inſ. de
emancip. liber. l.
5. inſ. de bonis
proſcriptis. l. 37. in
ſu. ff. de negot.

e Proſectitia poſt
emancipationem
conferunt eman-
cipati. Proſecti-
tia, id eſt, res
donatas a patre
& ita ſimplex et-
iam proſectitia
donatio confer-
tur. vide l. 20. j.
cod.

f Pars legis it. j.
de legiti. hered.
l. pen. inſ. de e-
mancip. Omnium
enim harum le-
gum una inſcri-
ptio & ſubſcri-
ptio.

g Filii emanci-
pati ex reſcripto
Principis, reſer-
vato jure legiti-
marum heredita-
tum (quod genus
emancipationis
introducitur Ana-
ſtaſius l. pen. inſ.
de emancipat. au-
ctor hujus legis)
vocantur ad legiti-
mam heredita-
tem patris cum
fratribus in ſami-
lia reſeratis: ſic
tamen, ut bona
propria confe-
rant. vide Cui-
cium 18. obſerv.
18.

h id eſt, ſolenni-
bus veterum ad-
hibitis ex legibus
12. tabul. vide l.
ult. inſ. de eman-
cip.

i ut ita quoquo
modo liberi ſint
emancipati, ad
collationem vo-
centur.

k l. 9. ff. de ſuis.
5. 15. inſ. de hered. que ab inſeſt. vide Novell. 18. c. 4. l. 4. C. Theod. de legiti. hered.
5. 15. inſ. de hered. ab inſeſt.

l l. nepotes. C. Theod. de legiti. hered.

m Dos & donatio propter nuptias conferuntur. l. 17. ſup. cod. l. 20. j.

n Patruus, & amicus, avunculus & materteræ dotes & donationes propter nuptias liberis fra-
trum ſorumve conferunt l. 14. ſup. cod.

o Nepotes & nepes, ſuis patruis, avunculis, amitis & materteris dotem & donationem
propter nuptias conferunt.

p Collatione ſit commixtio.

q Hodie id abrogatum. Novell. 18. c. 4.

liberis ſuis memorati parentes donationem contulerint,
an in ipſos ſponſos earum, ut per eos & eadem in ſponſas
donatio celebretur: ut in dividendis rebus ab inſeſtato
|| defuncti || parentis, cujus a de hereditate agitur, eadem
dos vel ante nuptias donatio ex ſubſtantia ejus proſecta
conferatur: emancipatis b videlicet liberis utriusque ſe-
xus, pro c tenore præcedentium legum || ea || quæ in ipſa
emancipatione || a parentibus ſuis || (ut adſolet d fieri)
conſequuntur, vel poſt e emancipationem ab eiſdem
parentibus acquiſierint, collaturis. Dat. 5. Kal. Mart.
Buſæo & Joanne Conſſ. 467.

De emancipatis vel alio modo ſui juris effectis.

18. Imp. Anaſtaſius A. Conſtantino Præſecto
pratorio.

Liberos f. qui per noſtræ legis auctoritatem, per ob-
lationem precum g & Imperiale Reſcriptum ſui
juris effecti fuerint, ad ſimilitudinem cæterorum, qui e-
mancipati ex antiquo h jure ſunt, collationes facere
jubemus i compelli ſecundum ea, quæ ſuper cæteris e-
mancipatis ſtatuta ſunt. Dat. 12. Kal. Auguſt. Conſtanti-
nop. Probo & Avieno juniore Conſſ. 503.

De dote, & ante nuptias donatione.

19. Imp. Juſtinianus A. Mennæ P.P.

Illam merito dubitationem amputare duximus, quæ ſu-
per collatione dotis, vel ante nuptias donationis inter
certas perſonas ſatis jam ventilata eſt. Nam ſi inſeſtatus
quis defunctus eſſet, filio vel filiis, || aut || filia vel filiabus
relictis, & ex mortua filia || vel filio || cujuſcumque ſexus
aut numeri nepotibus: vel ſi qua inſeſtata defuncta eſſet,
filio quidem vel filiis, filia vel filiabus ſimiliter relictis, ex
mortuo vero filio vel filia itidem nepotibus cujuſcumque
ſexus aut numeri: de modo quidem ſucceſſionis minime
dubitabatur, ſed palam erat, quod huiusmodi nepotes
duas k partes paternæ vel maternæ portionis tantum
haberent, tertiam partem patruis ſuis vel avunculis, vel
amitis vel materteris, pro jam poſita conſtitutione con-
cedentes: de collatione vero dotis, vel ante nuptias dona-
tionis, quam defuncta perſona pro filio vel filia ſuperſti-
tibus, & pro mortuo vel mortua filio vel filia dediſſet,
multa dubitatio orta eſt: ſuperſtitibus quidem filiis de-
functæ perſonæ non debere ſe dotem, vel ante nuptias dona-
tionem pro ſe datam a ſuo patre vel matre, conferre ſi-
liis mortui fratris || ſui ||, vel mortuæ ſororis ſuæ conten-
dentibus, eo quod nulla conſtitutio ſuper huiusmodi col-
latione poſita eſſet: nepotibus vero mortuæ perſonæ non
tantum huic reſiſtentibus, ſed etiam adſerentibus, quod
onus collationis conſtitutione Arcadii & Honorii l. di-
væ memoriæ ſibi impoſitum, in perſonis tantummodo
ſuorum avunculorum, non etiam patruorum, vel amita-
rum, vel materterarum locum habere poſſet. Talen-
igitur ſubtilem dubitationem amputantes, præcipimus
tam filios vel filias defunctæ perſonæ dotem m vel ante
nuptias donationem a parentibus ſuis ſibi datam conferre
nepotibus n vel nepotibus mortuæ perſonæ: quam eoſdem
nepotes o vel nepes patruis ſuis aut avunculis, amitis et-
iam & materteris dotem, vel ante nuptias donationem
patris ſui, vel matris, quam pro eo vel ea mortua perſona
dedit, ſimiliter conferre: ut commixtis p huiusmodi
collationibus cum bonis mortuæ perſonæ, duas q qui-
dem || partes || nepotes vel nepes habeant illius portionis,
quæ patri vel matri eorum, ſi ſuperſeſſet, deferrebat: ter-
tiam vero ejusdem portionis partem una cum || ſibi || com-
petentibus portionibus filii vel filia defunctæ perſonæ, cu-
jus de hereditate agitur, capiant. Dat. Kal. Jun. Conſtan-
tinopoli, DN. Juſtiniano. A. P. P. 2. Conſſ. 528.

In auth. de trien. & ſem. §. neque illo. coll. 3. tit. 5.
No. 18. c. 4.

Quæ tertia portionis diminutio correctionem novo jure capit,
ad æqualitatis juſtitiam redacta in omnibus talibus perſo-
nis.

De his, quæ imputantur in quartam. 1. De dote & ante
nuptias donatione.

20. Idem A. Mennæ P.P.

Illud ſineratione a quibusdam in dubietatem deductū,
plana ſanctione revelamus: ut omnia a, quæ in quartam
portionem ab inſeſtato ſucceſſionis b computantur his, qui
ad actionem de inofficio teſtamento vocantur: etiam ſi
inſeſtatus is deceſſerit, ad cujus hereditatem veniunt: om-
nimodo cohæredibus ſuis conferant. Quod tam in a-
liis, quam in his, quæ occasione militiæ c uni hæredum ex
defuncti pecuniis acquiſitæ lucraturis, qui militiam me-
ruit, locum habebit: ut lucrum quod tempore mortis de-
functi ad eum pervenire poterat, non ſolum teſtamento
condito quartæ parti ab inſeſtato ſucceſſionis compute-
tur, ſed etiam ab inſeſtato conferatur. Hæc autem
regula, ut omnia quæ portioni quartæ computantur, etiam
ab inſeſtato conferantur: minime e d contrario tenebit,
ut poſſit quis dicere etiam illa, quæ conferuntur omnimo-
do in quartam partem his computari, qui ad inofficioſi
querelam vocantur. Ea enim tantummodo ex his, quæ
conferuntur, memoratæ portioni computabuntur, pro
quibus ſpecialiter legibus, ut hoc fieret, expreſſum
eſt.

1 ¶ Ad hæc cum ante nuptias donatio e vel dos a patre
data, vel matre vel aliis parentibus pro filio vel filia, nepote
vel nepte, cæterisque f deſcendentibus conferatur: ſi unus
vel una liberorum ante nuptias tantummodo donationem
vel dotem, non etiam ſimplicem g donationem accepit vel
acceperit, alter vero vel altera neque dotem neque dona-
tionem ante nuptias a parente ſuo ſuſcepit, vel ſuſceperit,
ſed ſimplicem tantummodo donationem: ne ex eo inju-
ſtum h aliquid oriatur, || ſi || ea quidem perſona, quæ ante
nuptias donationem vel dotem ſuſcepit, conferre eam co-
genda || ſit || illa vero quæ ſimplicem tantummodo dona-
tionem meruit, ad collationem ejus minime coarctanda eſt:
ſi quid huiusmodi acciderit, jubemus ad i ſimilitudinem
ejus k qui ante nuptias donationem vel dotem conferre
cogitur, etiam illam perſonam, quæ nulla dote vel ante nu-
ptias donatione data, ſolam ſimplicem donationem a pa-
rentibus ſuis accepit, conferre eam: nec l recuſare colla-
tionem || ex || m eo quod ſimplex donatio non aliter con-
fertur, niſi huiusmodi legem donator tempore donationis
ſuæ indulgentiæ impoſuerit. Dat. 8. Id. Aug. Conſtanti-
noli, Decio V. C. Conſſ. 529.

De peculio adventitio.

21. Idem A. Joanni P.P.

UT nemini de cætero ſuper collatione dubietas oriatur:
neceſſarium duximus Conſtitutioni n, quam jam fa-
vore liberorum fecimus, hoc addere: ut o res, quas pa-
rentibus acquirendas eſſe prohibuimus p, nec collationi
poſt obitum eorum inter liberos ſubſeant. Ut enim ca-
ſtrenſe q peculium in commune conferre in hereditate
dividenda, & ex præſci juris auctoritate minime cogeban-
tur: ita & alias res, quæ r minime parentibus acquiruntur,
proprias || liberis || manere cenſemus. Dat. 15. Kalend.
Novembr. Lampadio & Oreſte VV. CC. Conſſ. anno 2.
530.

1 Simplex donatarius, etiam in viuis, ad collationem cogitur. m Nota vanum ar-
gumentum donatarii. Ne dicas itaque cum interpretibus, Donatarium ad collationem fa-
ciendam non obſtrungi, niſi expreſſim donator collationem vetuerit. Nam ſic fallitur hic
donatarius cum ita colligit: Ideo ſe ad collationem non teneri, quod lex collationis ei di-
ſta non fuerit, ut hic: E contrario collige, Donatarium a collatione facienda prius non
excusari, quam expreſſim collatio ei remiſſa ſit.

n l. 6. inſ. de bon. que liber.

o Collationi non ſunt obnoxie res, quæ parentibus per liberos non acquiruntur: quæ
autem ſunt illæ, quæ parentibus non acquiruntur per liberos, v. inſ. tituli. de bonis, que
liberis in poteſtate patris conſtituta, ex matrimonio vel alias acquiruntur & eorum admi-
niſtratione.

p l. 6. l. 7. l. 8. inſ. de bon. que lib.

q Caſtrenſe peculium non conferitur. l. 12. ſup. cod. l. 1. §. 15. ff. cod. l. 3. inſ. de caſtr.
pecul.

r Hinc collige adventitia non conferri, ut ita abrogetur l. 4. ſup. cod. l. 1. §. 7. ff. de dot.
coll. nam adventitiorum nudus uſufructus parentibus acquiruntur. l. 6. ſup. de bon. que lib.
5. 1. inſtit. per quas perſonas cuique.

a Quæcumque in
legitimam impu-
tari ſolent, ea-
dem ab inſeſtato
conferri debent.

b Quam habitu-
rus eſſet ab inſe-
ſtato.

c Militia confer-
tur. adde l. omni-
modo. 30. §. impu-
tari. ſup. de inof-
ficioſo. imo non
conferitur. l. 1. §.
16. ff. de collat.

d Quæ condito
teſtamento legi-
timæ impurantur,
ab inſeſtato con-
feruntur: at non
e contra. Nam
quæ conferuntur
ab inſeſtato in legi-
timam, factio
teſtamento non
imputantur, niſi
id expreſſe cau-
tum reperitur.

e Dos & donatio
propter nuptias
proſectitia, con-
feruntur.

f l. 19. in ſu. j.
cod.

g De donationis
ſimplicis collati-
one. v. inſ. cod.

h Si quis dotem
vel donationem
propter nuptias
proſectitiam ha-
beret, eam ſimpli-
ci donatario con-
ferret: viciliam ju-
ſtum fuerit, ut
ſimplex donata-
rius donationem
ſimplicem eidem
conferat.

i Ut dos & dona-
tio propter nu-
ptias conferatur,
ita & ſimplex do-
natio: dicamus a-
perius, quem-
admodum cohæ-
res meus dotem
& donationem
propter nuptias,
proſectitiam mi-
hi conferat: ita &
ſimplicem dona-
tionem proſecti-
tiam eidem con-
fero.

k Lex diſtinguit
liberorum condi-
tionem, ut hinc
colligas, Hodie
ſuis ſuis & eman-
cipatis: emanci-
patis emancipa-
tis, & ſuis proſe-
ctitia conferre.

DE TESTAMENTO MILITIS
TIT. XXI.

De milite pro parte testato, pro parte intestato.

1. Imp. Antoninus A. Floro militi.

Fater tuus miles, si te specialiter in bonis, quæ in paganico b habebat c, hæredem fecit: bona, quæ in castris reliquit, petere non d potes, etiam si is, qui eorum hæres institutus est, adire e ea noluerit, sed ab intestato succedentes veniunt: modo si in ejus loco substitutus non es, & liquido probetur fratrem tuum castrensia bona ad te pertinere noluisse. Nam voluntas f militis || in expeditione occupati || pro jure g servatur. Accepta 5. Id. Septemb. Duobus & Aspris Conf. 213.

2. Idem A. Septimo militi.

Miles si castrensium tantummodo h bonorum commilitonem suam instituit hæredem: cætera bona ejus, ut intestati defuncti, mater ejus jure possidebit. Quod si extraneum scripsit hæredem i, isque adiit hæreditatem: bona ejus in te transferri non jure desideras. PP. 11. Kal. Mart. Antonino A. 4. & Balbino Conf. 214.

Utrum testamentum valeat jure communi, an jure militari.

3. Idem A. Vindiciano.

Quamquam militum testamenta juris k vinculis non subiciantur, cum propter simplicitatem l militarem, quomodo m velint, & quomodo possint, ea facere his concedatur: tamen in Valeriani quondam centurionis testamento institutio etiam jure n communi accepit auctoritatem. Nam o cum paterfam. filiam ex duabus uncis, uxorem ex uncia hæredes scripserit, nec de residuis portionibus quicquam significaverit: in tres partes divisisse eum apparet hæreditatem, ut duas habeat, quæ sextantem accepit, tertiam, quæ ex uncia hæres est instituta. PP. Kal. Novemb. Antonino A. 4. & Balbino Conf. 214.

De manumissione.

4. Imp. Alexand. A. Junio.

Si Rufinus, vir clarissimus tribunus p, laticlavius q major annis || lege || definitis r faciens testamentum, te manumisit: justam tibi libertatem competisse, scire debes. Quod si minor annis ex lege constitutus fuerit, cum faceret testamentum: lege impediente nullam libertatem adeptus es, quæ in hac parte nec s militibus remissa est. Quod si idem testator causam manumittendi te habuit, quæ probabilis vivo manumittente consilio futura r esset: quia per fideicommissum data libertas a quolibet minore annis ei, cujus causa u probari potuit, præstari debet: ex testamento militis hujusmodi servus justam libertatem competere, consequens est. Dat. 16. Kal. Decemb. Alexandro A. Conf. 224.

Qui ex testamento militis capere possunt.

5. Idem A. Sozomeno.

Ex testamento militis, siue adhuc in militia, siue in-

tra a annum missus honeste decessit, hæreditas & legata omnibus, quibus relicta sunt, debentur: quia inter cætera, quæ militibus concessa sunt, liberum b arbitrium, quibus velint, relinquendi supremis || judiciis suis || concessum est: nisi c lex specialiter eos prohibuerit. Dat. 17. Kal. Feb. Juliano 2. & Crispino CC. Conf. 225.

De substitutione.

6. Idem A. Valentino.

In testamento quidem ejus, qui non d miles fuit, si duobus hæredibus institutis, altero e cui f potuit usque ad tempus pubertatis parens facere testamentum, altero g cui posteaquam hæres extitit, substituere non potuit, invicem substitutio ejusdem verbis facta est: in eum solum casum eam locum habere sententiis prudentium virorum, & Constitutionibus Divorum Parentum h meorum placet, quo utrique pari ratione potuit substitui. Sed cum ex testamento militis contrarium esse proponas, defuncta parvula ejus filia, posteaquam hæres extitit patri, cum qua simul æquis partibus hæres institutus eras, substitutione invicem i facta: & mater quidem intestata filia sibi successionem defendat, tu autem ex substitutione ad te pertinere contendas, juris quidem ratio manifesta est, licere militibus proprio privilegio etiam hæredibus extraneis k, posteaquam l hæredes extiterint, mortuis substituere: Sed tibi probandum est, an ita frater tuus senserit. PP. 11. Kal. Maji Fusco 2. & Dextro Conf. 226.

De verbis, Fortunato liberti meo do, lego.

7. Idem A. Fortunato.

Ex his verbis, Fortunato liberti meo do, lego, vindicare tibi libertatem non potes, si pagani m testamentum proponatur. At enim cum testatorem militem n fuisse proponas: si non errore o ductus libertum || te || credideris, sed danda libertatis animum habueris: libertatem equidem directam competere tibi, sed & legati vindicationem habere te, prærogativa militaris privilegii præstat. Dat. 12. Kal. Jan. Alexandro A. 2. & Marcello Conf. 227.

De institutione ad tempus.

8. Imp. Gordianus A. Aeterno militi.

Certi juris est, militem p ad q tempus etiam hæredem instituere posse. PP. 3. Kal. Octobr. Pio & Pontiano Conf. 229.

De præteritione.

9. Idem A. Valerio.

Sicut certi juris est, militem, qui scit r se filium habere, aliosque scripsit hæredes, tacite s eum exhæredare intelligi: ita si ignorans t se filium habere, alios scribat hæredes, non obesse filio ademptam hæreditatem, sed minime valente testamento, si sit in potestate, eum ad successionem venire, in dubiis non habetur. PP. 5. Non. Octobr. Pio & Pontiano Conf. 239.

Posthumus vel jam natus a milite ignorante præteritus, ab intestato ei succedit: eo sciente, habetur pro exhæredato. Sal.

10. Imp. Philippus A. & Philippus u C. Justiniano militi.

Si cum vel in utero haberetur filia infcio patre x milite, ab eo præterita sit: vel cum in rebus humanis y eam non esse falso z rumore perlato pa-

1 Miles, verbis directis, etiam post pubertatem, liberis substituere potest. l. 8. inf. de impuber. paganus, per fideicommissum tantum & verbis fideicommissariis. l. 41. §. 1. ff. de vulgari. §. ult. Inst. de pupillari. v. Cujacium 12. observ. 27.

n Paganus servum cui legatum adscripsit, manumississe non videtur, ut hic. §. l. 65. ff. de hered. Inst. aliud in milite. inf. cod.

n Miles servum, cui scienter ut liberti legatum adscripsit, manumississe videtur, ut hic. l. 40. §. 1. ff. cod. de apertis. Si miles servum suum sciens, libertum nuncupaverit, eique legatum adscripserit, manumittit. Novell. 78. c. 4. vers. si enim Paganus non manumittit l. 2. inf. de necessar. l. 65. ff. de hered. institut. Quid, si Paganus sub appellatione liberorum, servos hæredes instituerit? manumittit. d. l. 2. Plus igitur in institutione est, quam in legato.

o Excidit sæpe nobis falsa demonstratio in hærede instituendo. l. 33. ff. de condit. & demonstr.

p Aliud in pagano. l. 34. ff. de hered. inst.

q l. 15. §. 4. l. 19. in fin. l. 41. ff. cod.

r l. 10. inf. cod. l. 36. §. 2. inf. cod. l. 16. §. 5. ff. de testam. tut.

s Militis, id est, facta a milite præteritio exhæredatio est, l. 47. in princ. ff. de bon. liber. miles non cogitur filium nominatim exhæredare. Miles silentio exhæredat. l. 12. ff. de bon. liber. §. 6. Inst. de exhæred. liber.

t Miles ignorans se filium habere, non jure eum præterit.

u al. Gordianus.

x v. l. 9. sup. cod.

y Mortuus non est in rebus humanis: mortuus, homo esse desinit.

z Quid, si sciens nullam filiam in testamento mentionem fecit? patris silentium habebitur pro exhæredatione, adde §. penult. Inst. de exhæred. liberorum.

a l. 21. l. 26. l. 38. ff. cod. l. 40. l. 92. ff. ad l. Falc.

b l. 1. sup. cod.

c Exempla prohibitionum vide in l. 13. §. 3. l. 41. §. 1. ff. cod. l. ult. sup. de hæreticis. l. 7. §. 1. ff. de legat. 3.

d Paganus filium impuberem & fratrem puberem hæredes instituit, eosque invicem substituit? mortuo impubere succederet pubes.

e Puta filio vel filiam, cui parentes possunt substituere pupillariter.

f v. Inst. de pupillari substituit.

g Puta fraire, cui vulgariter substitui solet, non pupillariter.

h Severi & Antonini. l. 4. §. 2. ff. de vulgari. Parentes autem vocat, quos habuit imperii antecessores.

i Miles filiam impuberem & fratrem puberem instituit, eos invicem substituit, mortua intra pubertatem filia, mater filia, patruus ejus præfector, nisi patruus probaverit testatoris voluntatem mutata fuisse: ut etiam in pupillarem casum valeat substitutio. Alias, reciproca substitutio factæ diversæ conditionis vel ætatis liberis, valet tantum in vulgari casu d. §. 2. l. 2. inf. de vulgari. v. Cujac. 17. observ. 20.

k l. 5. l. 28. in fin. l. 41. §. 3. 4. ff. de vulgari.

a dixi ad l. 25. ff. t. adde 35. Eclog. 21. fol. 26.

b paganis hic opponuntur castrensia.

c id est, in bonis paganis, paganica opponuntur castrensibus.

d Et ita hæredi instituto in paganis non adre-sunt bona militaria defuncti. videntur enim quodammodo duæ duorum hominum hæreditates. l. 17. §. 1. ff. cod. Id. eoque, hærede militarium bonorum non aduente, pars eorum ad hæredes ab intestato militis deferretur: Ut ita pro parte testatus, pro parte intestatus moriatur. l. 6. ff. cod.

e adire bona. Symmachus in epist. Additione bonorum successit. Lucianus περὶ δόγματος τὴν ἑστίαν. & ita quoque dicimus, Adire hæreditatis institutionem, nomen, testamentum, v. Cujac 7. obs. 18.

f l. 5. l. 14. l. 15. J. cod. l. 1. ff. cod.

g Si modo de ea confiter. l. 24. l. 25. in fin. ff. cod.

h Institutio facta in castrensibus, ad se paganica non trahit. l. 6. l. 11. l. 12. ff. cod.

i Simpliciter, nam institutio simpliciter facta comprehendit omnia.

k Juris vinculis testamenta militum non subiciuntur.

l Simpliciter militaris, ut hic: armata militis, l. 1. sup. de jur. & fact. ignor. imperitia. l. 40. ff. de admin. tut. Arma magis quam leges scire miles præsumitur. l. ult. in fin. inf. de jure delib. Tacitus in agricola, Credunt plerique militibus ingenia subtilitatem deesse, quia castrensis jurisdictionis securi & obtusior, ac plura manu agens, calliditatem fori non exercet. adde l. pen. ff. de falsis.

m Miles quomodo vult & potest testatur, ut hic, & l. 15. inf. cod. prius arbitrii: alterum necessitatis est.

n An privilegiatus testamentum faciens præsumatur in dubio potius uti jure communi, quam speciali, vide Aiciatum 3. præsumpt. 36.

o Miles filiam ex duabus uncis: uxorem, ex unica uncia instituit, nec de residuis novem uncis quidquam disposuit: Quæritur, cui cedant reliquæ novem uncie? jure communi paganorum receptum est, ut eo casu testator videatur filiam instituisse ex duabus partibus hæreditatis, uxorem ex tertia, l. 13. §. 2. l. 47. §. 1. ff. de hered. inst. §. 5. Inst. de heredib. inst. ergo & miles. Nam testamentum militis, quoad ejus fieri potest, salva ratione resti sermonis ad jus commune reducitur, Bald. & institutio per quotam, trahitur ad omnia bona. Salicet.

p Horatius l. Sermon. 6. Sumere depositum clavum, fierique tribunum.

q Laticlavii. Hal. Tribunorum alii laticlavii, alii angusticlavii. Senatores omnes, laticlavii, equites angusticlavii, ut merito hæc separentur in l. 42. ff. de donat. inter vir. laticlavium clavum impetrare, vel equestri ordinis fieri. De lato & angusto clavo dixi ad d. l. 42. fatuum est alioqui, quod Accursius & Baldus hic nugantur de clava ferrea, a tribunis mediis inter hostes projici solita, ut ad eam hostibus eripiendam, sed & eos in fugam vertendos milites suos accederent.

r id est, major annis 20.

s Minor annis viginti, l. 5. inf. de fideicommiss. liber. l. 4. §. 18. ff. de fideicommiss. liber. quantumvis miles sit, servum testamentum manumittere non potest, l. 29. §. 1. ff. cod. l. 3. ff. de manumiss. testamento. nisi causa cognita, inf. cod. habetur ergo potior ratio legis prohibentis minore manumittere: quam privilegii militibus quidvis permittentis.

t Quod inter vivos causa cognita fieri potest, idem & testamento fieri conceditur.

de causis v. l. 11. 12. 13. 14. ff. de manumiss. vind.

Codex

Ii

tec

a Qui a patre exheredatur, quia si notatur. Exhereditatio species injuriæ est. Ex ea tamen causa filius non fit infamis, dicitur ad l. 13. *sup. ex quib. caus. infam.*

b Quem miles non exhereditat, instituit: quem non instituit, exhereditat. Miles autem filium heredem non instituit, si filium tantum appellavit, aut si eidem ut filio tantum legavit. Paganus si filio legaverit, nec instituerit, non censetur filium exhereditasse. l. 30. in *prin.* l. 36. *sup. de inoff. test.*

c l. 70. l. 71. ff. de *hered. inst.*

d l. 70. l. 71. ff. de *hered. inst.* Captator est aucupari lucrum. Hinc captatoris scriptura, l. 64. ff. de *legat. i.* captare hereditatem, l. 25. *sup. de transact.* l. 1. ff. si quis aliquem testari. Captatoria institutio vocatur *hereditas* vocat

e Armenopolus 5. tit. 8. Hoc modo, si Titius me: vel, Quia ex parte Titius me heredem instituerit: vel, si Titius Cajum sibi heredem instituerit, mihi heres esto. His formulis referimus gratiam, quam captamus: nec tantum accipimus, sed repositimus, nobis vel aliis hereditatem captantes. idque aucupium hereditatis secretum voluntatis alienæ seu testatoris appellatur. l. 70. ff. de *hered. inst.* Idem aucupium in l. 71. in *fin.* d. tit. captio appellatur. Captatoria autem non est, quæ remunerandæ jam factæ institutionis causa sit, l. 71. ff. de *hered. inst.* quæ sit mutuas affectionibus: ita enim forte legendum in l. 70. ff. de *hered. inst.* id est, placata testatoris offensæ, l. 3. ff. si quis aliquem testari & l. ult. inf. eod. ut mutuari affectionem testatoris sit, placabilibus verbis testatorem provocare ad mutandam exheredationem: ad legatum relinquendum penitenti. Huic interpretationi adijunge, quæ de ea tres præstantissimi viri scripserunt Alciat. 2. *Parerg.* 31. Ant. Augustinus 4. *emendat.* 15. Cujacius 26. *obs.* 11. & ex hoc loco illustrari d. l. 70. adde etiam quædam ex Mynsingero l. *observat.* 8. Addantur & hæc, mutuis affectionibus iudicia provocare permitti, l. 70. ff. de *heredibus inst.* ut & offensam testatoris placare, l. ult. ff. si quis aliquem testari. & l. ult. inf. si quis aliquem testari. quanta ex parte me heredem scriptum habueris, ex ea parte heres esto, l. 29. ff. de *heredibus inst.* l. 20. in *fin.* ff. de *cond. inst.* (cui contraria hæc est: quia ex parte me heredem scriptum in tabulis recitaveris, ex ea parte heres esto: hæc habetur pro non scripta. l. 1. in *fin.* ff. de *his, que pro non scriptis.*) quia ex parte Titius me heredem scripserit, ex ea parte Mævius heres esto. l. 71. ff. de *hered. inst.* Quia ex parte me a Titio scriptum heredem recitaveris, ex eadem parte Sempronius mihi heres esto. Hæc non est captatoria, l. 31. in *fin.* ff. de *heredibus inst.* Contra hæc captatoria est: Titius si Mævium tabulis testamenti sui heredem a se scriptum ostenderit, heres esto. l. 71. in *fin.* ff. de *hered. inst.* Non valet quoque ad secretum alienæ voluntatis conditio institutionis collata, hoc est, in alienam voluntatem, l. 70. in *fin.* ff. de *heredibus inst.* Non valet hæc institutio, quem Titius voluerit, instituo, l. 32. ff. de *heredibus inst.* si Mævius voluerit, Titius heres esto, l. 52. in *fin.* ff. de *cond. & dem.* l. 64. in *med.* de *hered. inst.* si heredem me non feceris, centum dare spondes, l. 61. ff. de *verb. obl.* l. 34. *sup. de transact.* l. 4. ff. de *inutilibus stipul.* l. 5. *sup. de pactis convent.* (licet ita valeat, si me vel filium exheredaveris, centum dabis l. 132. ff. de *verb. obl.* nam qui sic stipulatur, hereditatem non directe sibi stipulatur, sed potius notam exheredationis fugit.) Quid si ita: si Titius Capitolium ascenderit, Cajus heres esto: Cajo lego centum? Valet hujusmodi institutio ac legatum: confertur quidem utrumque in alterius, puta Titii, voluntatem, sed tacite, non expresse. Hujusmodi institutio toleratur, quia palam & aperte non confertur in alterius voluntatem, sed tacite & per consequentias tantum: multa autem expressa nocent, quæ non expressa non nocent, l. si quis Sempronius. 68. ff. de *heredibus inst.* l. nonnunquam. 52. ff. de *cond. & demonstr.* & breviter captatoria institutio non est, quæ sit mutuas affectionibus, l. captatoria. 70. ff. de *heredibus inst.* ubi duorum similis est affectus. *Novell. Valens. de testam.* sicut in mutuis inter vivos duorum vel plurium inter se donationibus cernitur: adde l. 64. ff. de *leg. i.*

d Aliud in pagani testamento, & militis, jure communi factum, l. penult. inf. eod. & tamen veterani. l. 40. ff. ad l. *Falcid.*

e Falcidia in testamento militis cessat, ut hic. & l. 17. in *fin.* ff. eod. l. 7. inf. ad l. *Falcid.* l. 17. in *fin.* l. ult. ff. ad *leg. Falcid.*

f d. l. 17. d. l. 7. l. 92. & ult.

g l. 1. §. 18. ff. ad *Trebell.*

h Heres, ultra quam ad eum pervenerit, non tenetur, l. 22. §. 5. *de jure deliber.* l. 1. §. 17. ff. ad *Trebellian.* si tamen inventarium fecerit, d. l. 22. §. 14. ideoque legata ab eo facta, qui non solvendo fuit, inutilia sunt. l. 15. inf. de *legat.* l. 16. inf. ad l. *Falcid.* l. 17. ff. de *m. c. don.* §. ult. *test.* ad l. *Falcid.*

i secus, si ob commune delictum. Tunc enim cognati militis fiscum excludunt. l. 1. ff. de *veter. & milit. succ.*

k Miles ob flagitium militare damnatus, potest testari de rebus castrensis, ut hic. & l. 11. ff. eod. in paganis fiscum habet heredem, ut hic.

l lege scilicet: alias permitti ei potest, l. 32. §. 8. ff. de *donat. inter vir.* l. 1. ff. de *veter. & milit. succ.* vel a Principe, l. 6. §. 6. ff. de *injunct.* vel ab ipso iudice, dum condemnat. l. 22. §. 1. ff. de *legat. 3.*

m In militari testamento non requiritur juris communis observatio, ut hic: Nam voluntas militis in expeditione occupati pro jure servatur. l. 1. in *fin.* *sup. eod.*

ter putavit, nullam ejus in || testamento fecit mentionem, silentium hujusmodi, exheredationis a notam nequaquam infligit. Is autem miles, qui testamento filiam b suam appellavit, eique legatum dedit: non instituendo eam heredem, exheredavit. PP. 12. Kal. Jun. Præsente & Albino Conss. 247.

De captatoria institutione.

11. Idem A. & C. A. miliano militi.

Captatorias c institutiones etiam in militis testamento nullius esse momenti, manifestum est. PP. 7. Kal. Jul. Præsente & Albino Conss. 247.

De lege Falcidia, si quid ultra vires hereditarias petatur.

12. Idem A. & C. Domitia.

In testamento militis d legem e Falcidiam, & in legatis f & fideicommissis g cessare, explorati juris est. Sane si quid ultra h vires patrimonii postuletur: competenti defensione tueri te potes. PP. 6. Non Jul. Præsente & Albino Conss. 247.

De flagitio militari.

13. Imp. Valerianus & Gallienus AA. Claudia.

Et militibus nostris, centurionibus quoque ob flagitium militare i damnatis k, non aliarum quam castrensis rerum testamentum facere permittitur l, & intestatis jure proprio succeditur a fisco. Prop. Non. August. Valeriano & Gallieno AA. 3. & 2. Conss. 256.

De solennitatibus non servatis.

14. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. heredibus Maximi.

Si a fratre suo militante mater vestra scripta hæres successione || ejus sibi || quæsit: quamvis testamenti scriptura non continet juris m observationem, hanc || ta-

men || hereditatem fratrem testatoris vel ejus filios ab intestato evincere non potuisse, jure constitit. PP. 5. Non. Maji, ipfis AA. & Conss.

De degentibus in expeditione.

15. Imp. Constantinus A. ad Populum.

Milites in expeditione a degentes, si uxores, aut filios, aut amicos, aut commilitones suos, postremo cujuslibet generis homines amplecti voluerint supremæ voluntatis affectu, quomodo possint b, ac velint, testentur: nec uxorum, aut filiorum eorum, cum voluntatem patris reportaverint, meritum aut libertas dignitasve quaratur. Proinde sicut juris rationibus licuit, ac semper licebit, si quid in vagina c, aut clypeo, literis sanguine suo rutilantibus adnotaverint, aut in pulvere inscripserint d gladio suo, ipso tempore quo in prælio vitæ e sortem derelinquant, hujusmodi voluntatem stabilem esse oportet. Dat. 3. Id. Aug. Nicomedia, Optato & Paulino Conss. 334.

De scriiniariis & apparitoribus.

16. Imp. Anastasius A. Hierio P. P.

Scriniarios f vel apparitores, qui g virorum magnificorum magistrorum militum iussionibus vel actibus obtemperant: etsi nomina eorum matriculis h militaribus referri videantur i, nullatenus || tamen || in ultimis a se conficiendis voluntatibus juris militaris habere facultatem decernimus. Datum Id. Feb. Constantinop. Paulo V. C. Conss. 496.

Quando miles testetur quomodo vult.

17. Imp. Justinianus A. Mennæ P. P.

Ne quidam putarent in omni tempore licere militibus testamenta, quoquo modo voluerint, componere: sancimus his solis k, qui in expeditionibus l occupati sunt, memoratum indulgeri circa ultimas voluntates conficiendas beneficium. Dat. 4. Id. April. Decio V. C. Conss. 529.

De pupillo.

18. Idem A. Joanni P. P.

Licet antiquis m legibus promittebatur n pupillis o, si tribunatum p numerorum q merebantur r, ultimum elogium conficere posse: attamen indignum nostris temporibus || esse || videtur, eum qui stabilem s mentem nondum adeptus est, propter privilegia militum, sapientium t hominum jura pertractare, & in || tam || tenera ætate ex tali

g Scriiniarios olim habuerunt Præfeti prætorio, Magistri militum, Comites utriusque ærarii, Proconsul Asiæ, & Castrensis sacri palatii, item duces.

h Matricula militem sola non facit, ideoque, qui militum effectu carent, & militum munere non funguntur, carent & privilegio. c. un. de *vasal. milit.*

i aliud est videri, aliud esse: Nomina scriiniariorum videntur esse in matriculis militibus, non sunt tamen, i. e. videntur milites, non sunt tamen vere milites, etiam si jus castrensis peculii habeant. l. 6. inf. de *cast. penul. milit.* Fit eorum militum mentio in l. 8. inf. de *numeratione.*

k l. ult. de *testam. milit.* Miles jure militari per id tantum tempus uti vel testari potest, quo militat & in castris degit. §. 3. *Inf. eod.*

l *ἐν στρατοῦν ἐδοῖς.* *Synopsis ibid.* c. 52. idque sive sit in castris, sive in fossato, sive in hybernis, sive in prædiis, sive in statuis seu sedibus, federis ac ædibus. d. l. ult. l. 18. *sup. de episc. aud.* Sufficit ergo ut fiat in expeditione, licet non in procinctu, alioquin nihil aut parum distabit miles a pagano. Nam paganus in procinctu & hostico, jure militari testari potest, l. ult. ff. eod. quod in illis locis, de quibus dixi, inter mortua sit quodammodo memoria legum, vide Cujac. *consult.* 49.

m forte ante Adrianum Imperatorem. Valerianus apud Vopiscum in *Probo.* *Mirari, quod ego imberbem Tribunum fecerim contra consuetudinem D. Adriani.* & de eodem Adriano Spartianus: Nullum tribunum, nisi plena barba fecit, aut ejus ætatis, quæ prudentia & annis tribunatus robur impleret.

n Olim permissa fuit testamenti factio impuberi tribuno numerorum, quasi dignitate suppleta ætatem, ut hinc quoque possis colligere, tribunatum numeri, aliasque dignitates militares impuberibus permittas. 1. Veget. 4. Plin. 8. *epist.* Corraffius 5. *Miscell.* 21. ideo testamenti factionem pupillis permittam putat, quod tribunatus nomen esset honoris, non officii, iis maxime qui ex illustri familia essent: & quod possent majores natu vicarios, adjutores & consiliarios habere. vide Cujac. 17. *observ.* 36.

o Si in tribunatu numerorum. Rævardus 4. *variæ.* 8. ita emendat: ortum errorem putat ex ea scriptura *tribunatu in numerorum.* Tribunus ergo numerorum est, qui alias Romanorum cohorti vel legioni præpositus fuit. Tribunatus numerorum, munus ipsum. Cohortes enim, ut & legiones, suos tribunos habuerunt. Plin. 3. *epist.* l. 25. ff. eod. In tribunatu igitur numerorum mereri, est tribunus officio ac munere fungi.

p Numeri interdum cohortem vel legionem significant. Sozomen. 1. *histor. tripart.* l. 14. ff. de *remilit.* Hinc in numeros referri l. un. ff. de *bon. poss. ex testam. milit.* interdum a legionibus separantur numeri. l. 13. inf. de *re milit.*

q Ad eundem modum, lege Constantini, impuberibus profectibus coelibatum, dabatur jus testamenti faciendi in ipso monasterii ingressu. 1. Sozom. 9. quod tamen Leo mutavit *Novell.* 16.

r Et per consequens non permittatur patri, in ejus potestate erant, eis substituere.

s Impuberis mens non est stabilis.

t Factio testamenti sapientibus tantum & stabilem mentem habentibus permittitur.

licentia

a l. 1. in *fin. sup. eod.* c. *στρεπτό-πρῶτο.* *Synopsis.* Basil. 35. tit. 3. c. 21. cap. 51. §. Harm. l. 5. 48.

b l. 3. *sup. eod. l. ult. ff. eod. l. 37. §. de inoff.*

c Militibus testamentum facturis in ipso pugnae tempore vagina, clypeus, pulvis, humus, chartæ vel tabularum loco esse possunt, adde *Novell. Leonis* 40. ut & notæ pro literis, l. 40. ff. eod. sanguis pro agramento: ensis pro stylo, penna, ac calamo, ut hic, *Synopsis & Harm. ibid.*

d Præsente aliquo scilicet. Vix est enim, ut cujusquam manus ex hujusmodi scriptura agnoscere possit. Quot testes requirantur in militis testamento, dixi ad *Novellam Leonis* 41.

e Sors vitæ, vita ipsa.

f *σχεῖν δὲ* auctor etymolog. *χαρτογράφος.* Forcat. 12. Aviar. 2. scriiniarius hodie comparari posse putat secretarius & scribas Ducum & Tribunalium. Quinam scriiniarios habuerint, mox dicam.

z Et ita abrogatur antiqua leges, quibus permissum erat impuberi tribuere numerum testamenti factio.

a Qui sequitur tractatus, maximam & evidentem utilitatem in se continet: Testamentis enim inferuntur institutiones, substitutiones, exheredationes, legata, fideicommissa, tutelae, libertates, adsignationes libertorum, mortis causa donationes, mortis causa capiones, auctoritates, ademptiones, confirmationes, codicillorum, praecepta, consilia, damnationes, injunctiones: quae omnia patent latissime.

b dixi ad 28. ff. de accusato v. l. 8. & 9. l. 13. ff. de exco. & g. l. 3. ff. de Augusti l. 7. ff. de bannito vide Clar. 3. sent. 5. testam. q. 19. (ubi differentiam facit inter bannitum simpliciter, & bannitum simul & damnatum ad mortem, & inter bona interdicti in loco fixa & extranea, & inter leges loci interdicti & alias) de captivo

l. 8. 12. & 13. ff. eod. c. 60. l. 8. ff. eod. Nov. Leo. 69. de eo, qui rem indivisam cum alio habet, l. 1. in fin. ff. eod. damnato ad metallum, ad ferrum, ad bestias, l. 8. 5. 4. ff. eod. ad perpetuos carceres, Clar. 3. sent. 5. testam. q. 23. ad mortem (Clarus 3. sent. 5. testam. q. 21. consuetudine receptum esse refert, ut is testari possit in illis bonis, in quibus bonorum confiscatio locum non habet, contra legem 6. §. 6. ff. de in iusto) ob carmen famosum, l. 18. ff. eod. ex militari delicto l. 6. §. 6. ff. de in iusto. de deportato l. 8. §. 2. ff. eod. de sui status dubio, l. 15. ff. eod. Nov. Leo. 33. de eunuchis l. 5. ff. de excommunicato nihil definitur, potest itaque testari, vide Clar. 3. sent. 5. testam. q. 24. de filiofamilias l. 11. & 12. ff. eod. de furioso, l. 9. ff. eod. de heretico v. l. 17. l. 18. l. 19. c. de heres. Nov. 144. c. 1. v. l. 3. ff. eod. de sui status incerto, l. 14. & 15. eod. de infami, l. 1. c. de secund. nups. Clar. 3. sent. 5. testam. q. 27. Principe, l. 6. l. 7. ff. eod. peregrino, l. 31. 32. ff. de iure fisci. Ulp. 20. §. 14. in fin. prodigo, l. 18. ff. eod. §. 2. Inst. quib. non est perm. re. legato, l. 8. §. 3. ff. eod. sene, l. 3. ff. eod. servo privati vel Principis, l. 16. ff. eod. Leon. Nov. 36. locio omnium bonorum, l. 1. ff. eod. furdo, muto, l. 10. ff. eod. spurio, Nov. 89. c. 12. c. 15. Aut. lices. in fin. §. de natur. lib. v. Clar. d. loco q. 31. sui interfectore l. 2. ff. eod. valedudinario, l. 3. eod. vafallo, c. 1. de success. feud. usurario, c. ult. de usuris in 6. v. Clarus 3. sent. 5. testam. q. 26.

c Socius omnium bonorum testari potest, l. 4. in fin. §. pro socio. l. 52. §. 2. ff. pro socio. d. Rem indivisam cum alio communem habens testari potest, d. l. 4. l. 3. §. de commun. rer. alien. §. Harm. 1. §. 36. Commune quippe mihi cum alio, meum est, meumque esse dici potest: ut in ea parte iure domini uti possim. adde l. 51. §. pro socio.

e Tunc enim requiritur sanitas mentis: neque supervenient ex irrito & nullo validum facit. f Perfecit ac plene. Nec enim coeptum tantum testamentum, furore post superveniente, pro perfecto habetur, l. 9. ff. eod.

g Quod semper praesumitur. Sensus & ratio naturalis praesumitur in quolibet homine, nisi probetur contrarium, v. Alciat. 1. praesumpt. 38.

h l. 32. §. 7. ff. de don. inter vivos.

i ἡ ὥς τὴν ζωὴν ἀποστρέφουσιν. i. e. qui quasi vitam averfaretur. Syn. Basil. 35. tit. 3. c. 2. §. Harm. 1. §. 41. k l. 6. §. 7. v. ff. de in iust. l. 43. ff. de edict. l. 5. §. 7. ff. de reus vel accusator. dixi ad l. 3. §. 4. ff. de bonis totum.

l ἡ μανίας ἢ λύπης, ἢ πολλῶν μέγαν νόσων. hoc amplius addit §. Harm. 1. §. 41.

m Aut furore, vel rabie confectus, aut diuturno morbo detentus. Syn. d. loco.

n Aut pudore xris alieni. l. 45. §. 2. ff. de iure fisci.

o Sui interfectore, ob metum poenae futurae, capitalis tamen, testari non potest, ut hic. v. l. 3. §. 1. 2. 3. 4. ff. de bon. eor. qui ante sent. Bellovisanum 3. praef. 38. in pr.

p De senibus dixi ad l. 5. ff. de iure immunit.

q l. 2. ff. eod. l. 27. §. de trans. An & qui Elephantiasi seu lepra laborat potest: ut qui expresse non prohibetur, & ita iudicatum fuisse refert Papon. 29. Arrest. 1. n. 16.

r Filiusfamilias de profectiis & adventitiis, ne quidem patre permittente testari potest, l. 6. & 16. ff. eod. de adventitiis, quorum usufructus patri non quiritur, potest. l. ult. §. 5. v. ff. de bon. que lib. Nov. 98. c. 1. §. 1. v. Vurmser. 1. praef. 30. obs. 16. Potest etiam de castrensis & quasi, testari, l. 7. §. 6. ff. de don. Paul. 3. sent. 4. §. 3. ut & donare causa mortis, patris consensu, l. 7. §. 5. ff. de don.

licentia parentibus forte suis vel aliis propinquis nocere, propriam substantiam extraneis relinquendo. Ideoque hoc fieri nullo & modo concedimus. Dat. Kal. Novemb. post consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. anno 2. 532.

QUI TESTAMENTA FACERE POSSINT, VEL NON.

TIT. XXII.

De socio omnium bonorum.

1. Imp. Gordianus A. Petronio militi.

Quaquam omnium bonorum socer tuus, itemque frater ejus, socii c fuerint: tamen non eo minus idem frater ejus cum fati munus impleat, testamento suo potuit sibi heredem instituere quem vellet. † Item non idcirco minus is testamenti factionem habet, quod d indivisam successionem cum sorore sua dicatur habuisse. P. P. 12. Kal. Aug. Ariano & Pappo Conf. 244.

De eo, qui sibi mortem conscivit.

2. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Viatori & Pontiz.

Si is, qui te cum uxore tua heredem scripsit, quando e testamentum ordinavit f, sanæ g mentis fuit, nec postea alicujus sceleris h conscientia obstrictus, sed i aut impatiens k doloris, aut aliqua l furoris m rabie n confectus, se praecipitem dedit, ejusque innocentia liquidis probationibus commendari potest a te, adscitæ mortis obtentu, postremum ejus iudicium convelli non debet. Quod si futura o poenæ metu, voluntaria morte supplicium anteverterit, ratam voluntatem ejus conservare leges vetant. P. P. Kal. Decemb. ipsis AA. & Conf.

De sene, de ægroto. 1. De filiofamilias.

3. Idem AA. & CC. Licinio.

Senium p quidem ætatis, vel ægritudinem q corporis, sinceritatem mentis tenentibus, testamenti factionem certum est non auferre.

† Filius autem qui in potestate est r, testamentum facere non posse, indubitati juris est. Dat. 4. Non. April. Sirmii, CC. Conf.

l. 8. 12. & 13. ff. eod. c. 60. l. 8. ff. eod. Nov. Leo. 69. de eo, qui rem indivisam cum alio habet, l. 1. in fin. ff. eod. damnato ad metallum, ad ferrum, ad bestias, l. 8. 5. 4. ff. eod. ad perpetuos carceres, Clar. 3. sent. 5. testam. q. 23. ad mortem (Clarus 3. sent. 5. testam. q. 21. consuetudine receptum esse refert, ut is testari possit in illis bonis, in quibus bonorum confiscatio locum non habet, contra legem 6. §. 6. ff. de in iusto) ob carmen famosum, l. 18. ff. eod. ex militari delicto l. 6. §. 6. ff. de in iusto. de deportato l. 8. §. 2. ff. eod. de sui status dubio, l. 15. ff. eod. Nov. Leo. 33. de eunuchis l. 5. ff. de excommunicato nihil definitur, potest itaque testari, vide Clar. 3. sent. 5. testam. q. 24. de filiofamilias l. 11. & 12. ff. eod. de furioso, l. 9. ff. eod. de heretico v. l. 17. l. 18. l. 19. c. de heres. Nov. 144. c. 1. v. l. 3. ff. eod. de sui status incerto, l. 14. & 15. eod. de infami, l. 1. c. de secund. nups. Clar. 3. sent. 5. testam. q. 27. Principe, l. 6. l. 7. ff. eod. peregrino, l. 31. 32. ff. de iure fisci. Ulp. 20. §. 14. in fin. prodigo, l. 18. ff. eod. §. 2. Inst. quib. non est perm. re. legato, l. 8. §. 3. ff. eod. sene, l. 3. ff. eod. servo privati vel Principis, l. 16. ff. eod. Leon. Nov. 36. locio omnium bonorum, l. 1. ff. eod. furdo, muto, l. 10. ff. eod. spurio, Nov. 89. c. 12. c. 15. Aut. lices. in fin. §. de natur. lib. v. Clar. d. loco q. 31. sui interfectore l. 2. ff. eod. valedudinario, l. 3. eod. vafallo, c. 1. de success. feud. usurario, c. ult. de usuris in 6. v. Clarus 3. sent. 5. testam. q. 26.

c Socius omnium bonorum testari potest, l. 4. in fin. §. pro socio. l. 52. §. 2. ff. pro socio. d. Rem indivisam cum alio communem habens testari potest, d. l. 4. l. 3. §. de commun. rer. alien. §. Harm. 1. §. 36. Commune quippe mihi cum alio, meum est, meumque esse dici potest: ut in ea parte iure domini uti possim. adde l. 51. §. pro socio.

e Tunc enim requiritur sanitas mentis: neque supervenient ex irrito & nullo validum facit. f Perfecit ac plene. Nec enim coeptum tantum testamentum, furore post superveniente, pro perfecto habetur, l. 9. ff. eod.

g Quod semper praesumitur. Sensus & ratio naturalis praesumitur in quolibet homine, nisi probetur contrarium, v. Alciat. 1. praesumpt. 38.

h l. 32. §. 7. ff. de don. inter vivos.

i ἡ ὥς τὴν ζωὴν ἀποστρέφουσιν. i. e. qui quasi vitam averfaretur. Syn. Basil. 35. tit. 3. c. 2. §. Harm. 1. §. 41. k l. 6. §. 7. v. ff. de in iust. l. 43. ff. de edict. l. 5. §. 7. ff. de reus vel accusator. dixi ad l. 3. §. 4. ff. de bonis totum.

l ἡ μανίας ἢ λύπης, ἢ πολλῶν μέγαν νόσων. hoc amplius addit §. Harm. 1. §. 41.

m Aut furore, vel rabie confectus, aut diuturno morbo detentus. Syn. d. loco.

n Aut pudore xris alieni. l. 45. §. 2. ff. de iure fisci.

o Sui interfectore, ob metum poenae futurae, capitalis tamen, testari non potest, ut hic. v. l. 3. §. 1. 2. 3. 4. ff. de bon. eor. qui ante sent. Bellovisanum 3. praef. 38. in pr.

p De senibus dixi ad l. 5. ff. de iure immunit.

q l. 2. ff. eod. l. 27. §. de trans. An & qui Elephantiasi seu lepra laborat potest: ut qui expresse non prohibetur, & ita iudicatum fuisse refert Papon. 29. Arrest. 1. n. 16.

De impubere.

4. Idem AA. & CC. Radoni.

SI frater patruelis tuus ante a decimum quartum b ætatis suæ annum decessit, cum facere non potuit testamentum: nihil recte ex ejus postremo iudicio postulat. Nam si hanc ætatem egressus, licet vigoris c nondum emerissent vestigia, suum solenniter ordinavit iudicium: hoc evellere frustra conaris. S. 6. Id. Novemb. Pantichi, CC. Conf.

De Eunuchis.

5. Imp. Constantinus A. ad Rufinum PP.

Eunuchis d liceat e facere testamentum, componere postremas exemplo omnium f voluntates, conscribere codicillos g, salva testamentorum observantia h. Dat. 5. Kal. Mart. Sirmii Constantin. A. 5. & Constante Cæs. Conf. 339.

De eo, qui Imperatorem heredem instituit.

6. Idem A. ad Volusium Praefectum urbi.

SI quis Imperatorem forte heredem instituerit i, habeat k murandi l iudicii facultatem, & quemcunque voluerit, secundum leges in testamento suo heredem scribendi. Dat. 12. Kal. Mart. Mediolani. Arbitione & Loliano Conf. 355.

Si Imp. vel Augusta haeres instituitur, vel testetur.

7. Imp. Valens, Valent. & Grat. AAA. Maximo.

Cum haeredes instituuntur Imperator seu Augusta: jus commune m cum ceteris habeant. Quod n & in codicillis & fideicommissariis n epistolis o iure scriptis observandum erit. † Et sicuti p iuris legibus cautum est, Imperatori quoque p & Augusta testamentum facere liceat, & mutare q. Dat. 7. Id. Aug. Gratiano A. 2. & Probo Conf. 371.

De cæcis.

8. Imp. Justinus A. Demostheni Praefecto præt.

Hac consultissima lege sancimus, ut carentes oculis r, seu morbo [vitio]ve, seu ita nati, per s nuncupationem t suæ condant moderamina voluntatis: ||sc.|| praesentibus u septem x testibus, quos alii quoque testamenti interesse juris est, tabulario etiam y, ut cunctis ibidem collectis, primum ad se convocatos omnes, ut sine scriptis z testentur, edoceant: a deinde exprimant nomina b specialiter heredum, & dignitates c singulorum, & indicia, ne sola d nominum commemoratio quicquam ambiguitatis pariat: & ex quanta parte, vel ex quot uncis in successionem admitti debeant: & quid unumquemque legata-

denegavit. 7. Val. 7. f i. e. eadem ætate. Olim anno 18. tantum eunuchis testari licuit, cum eo tempore plerique pubescant. Paul. 3. sent. 4. §. 2.

g Eunuchus testamentum facere potest, §. eod. codicillos, ut hic. adoptare. Nov. Leon. 26. Potest etiam episcopus esse, dixi c. 20. 21. Can. Apost. non potest uxorem ducere, Nov. Leon. 98. adde alia quædam de eunuchis ex lege 128. ff. de verb. sign. & ex ris. de eunuchis sup.

h i. e. solennitate. Principes, licet indulgeant testamenti factionem, non tamen remittunt iuris solennia, facit l. 3. §. 2. ff. de bon. lib. l. 35. §. de inoff. test.

i Potest enim Princeps hæres institui. l. 16. ff. de testam. Possunt etiam iactare nos Principem heredem facturos. cuiusmodi iactatio pro institutione non habetur. l. ult. ff. qui testam.

k Princeps in multis iure privatorum utitur, v. l. 7. ff. eod. l. 3. ff. de testam. l. 4. ff. ad l. Falcid. l. Harm. 5. §. 39.

l Principem institutum a nobis heredem possumus revocare seu exheredare, l. 19. v. ff. ne quid. ff. de testam. tametsi ea inconstantia, Princeps videtur injuria quodammodo affici & ludibrio haberi. m v. l. 6. §. eod. n Ab imperatore herede instituto fideicommissum & legatum dari potest. Paul. 4. sent. 1. §. 3. o Per epistolam fideicommissum Principi relinqui potest, ut hic & l. 16. ff. de test. Principes fideicommissa ex codicillis, ex epistolis non admittunt. l. 2. c. Theod. de testam. & codicill. Justinianus hanc Valentis prætulit. Quædam hic adjecta ex Symmacho v. apud Cujac. 5. obs. 7.

p Imperatori & Augusta testamentum mutare licet. q Ratio dubitandi fortasse potuit hæc esse, quod mutatio videatur Principi indigna. r Cæcus testamentum facere potest, ut hic. Cur ita? quia accire potest adhibitos testes, & audire sibi testimonium perhibentes, Paul. 3. sent. 4. §. 4. v. quæ de cæco dixi ad Nov. Leon. 69.

s ἀγράφως, citra scripturam. Syn. Basil. 35. tit. 3. c. 3. t Cæcus nuncupativum testamentum facere potest, si tamen fari potest, adde quæ dicam ad l. 21. ff. de testam.

u Testari ad pias causas cæcus an possit hac forma non servata, v. apud Tiraquellum 20. privilegio pia causa. x §. 2. Inst. de testam. ἐπτα ἢ ἑ. i. e. septem aut quinque.

y Ut sint octo. Totidem enim requiruntur in cæci testamento. De numero testium in testamento necessariorum dixi ad Nov. Leonis. 42.

z Cæcus sine scripto testari potest ut hic: Leonis vero constitutione secreto testamentum facere potest. Nov. Leon. 69. ἀγράφως, 35. Synopsis 3. c. 8. in fin. §. Harm. 1. §. 34.

a Formularum veterum verba hodie in testamentis non requiruntur, l. 26. in fin. ff. de test. b τὸ ὄνομα, ἢ τὰ σημεῖα, καὶ τὰ ἀξιώματα τῶν κληρονόμων. i. e. nomen, indicia & dignitates heredum. Synop. Basil. d. c. 8. Cæcus enim debet heredem nuncupare κατὰ σημεῖα, δὲ τὸ μὴ πλάγχθηται hoc est, certis & indubitatis signis heredem exprimere, ut ne ullus error in ea institutione oboriatur. §. Harm. 1. §. 31.

c add. l. 17. ff. de cond. & demonst. l. 14. ff. de fideicom. lib. l. 37. in fin. ff. de stip. servor.

d Propter solum nomen potest ambiguitas oriri. l. 30. ff. de testam. tutor. l. 106. ff. de V. O.

a Palam quid sit, v. l. 21. ff. eod.

b i. e. sub praesentia.

c Humana fragilitas mortis cogitatione perturbatur.

d Morti vicinum non esse examinandum in testem hinc colligunt: quod tamen examinantis arbitrio praestat relinqui. Morientem quoque non recte testari, neque eam facultatem in mortis articulo constitutis permittendum esse, ut de suis testentur, hinc colligunt.

e Codicillos cæcus facere, ut & testamentum potest.

f Forte chartula depromatur, unde de mox sequitur, quam susceptam.

g Testamentum animi sententia.

h Octo testes (si tabularius desit) requiruntur in cæci testamenti, dixi ad Novellam Leonis 41.

i Unus testis hic subrogatur in locum tabellionis. An ideo dicendum est, tabellionem testem esse? Baldus negat tabellionem connumerari inter testes. Nam alioquin, uno teste adhibito, testis alterius vicem sustineret notarius: si tamen in iudicio de sua scriptura deponit, audiri potest ut testis, non ut tabellio.

k Testamentum uni testium custodiendum dari potest.

l Ea lege, ut quories eo opus fuerit, id exhibeat. l. 24. j. de fideicommissis.

m Oculis & auribus.

n Hoc est, subscriptionibus.

o De furiosi testamento. v. De mente capto v. l. 17. ff. eod. Neuter enim, i. e. furiosus vel demens tempore adversæ valetudinis testari potest. l. 16. §. 1. l. 17. j. eod. l. 2. ff. de inoff. l. 1. §. 8. ff. de B. P. secund. tab.

p i. e. dilucidis intervallis. j. eod.

q Eo sensu antiqui animi dicuntur, quo veteres animi in l. 3. j. de posth. hav. insis. l. 23. j. de legatis.

r *ἐν αὐτῇ τῇ διατίθεσθαι*. 33. Eccl. 3. c. 9.

s *ἐν τοῖς διαλείμμασι*. 35. Eccl. 3. c. 9. 5. Harmon. 1. §. 15. quæ & intervalla dicuntur simpliciter in l. 14. vers. Si vero. ff. de offic. Præsid. 2. Gajus 2. §. 4. §. 5. confinia furoris & sanitatis in l. 6. vers. Nos itaque. §. de curat. fur. tempus intermissi furoris a Paulo j. sens. 4. §. 5. §. 1. & Inst. eod. induciæ. sup. eod.

t codicillos, mortis causa donationes.

u Solennitates intelligit in aliorum testamentis requisitas.

x Non habet quo referatur hæc oratio, nisi legas de discretis.

y Mutus & surdus simul a natura, testamentum, aut codicillos, aut mortis causa donationem facere non potest, imo nec libertatem conferre, ut hic. Syn. Basil. 35. tit. 3. c. 10. 5. Harmon. 1. §. 17. 18. Ne dicis cum interpretibus, Paganis testamenti factionem a Principe

seu fideicommissarium adsequi velint: omnia denique palam a edicant, quæ ultimarum capit dispositionum series lege concessa. Quibus omnibus ex ordine peroratis, uno eodemque loco & tempore, sed & tabularii manu conscriptis sub obtutu b septem (ut dictum est) testium, & eorundem testium manu subscriptis, dehinc consignatis tam ab eisdem testibus, quam a tabulario, plenum obtinebit robur testantis arbitrium. Quæ in eundem modum erunt observanda, quamvis non hæredes instituere, sed legata solum vel fideicommissa, & in summa, quæ codicillis habentur congrua, duxerint ordinanda. † At cum humana fragilitas mortis præcipue cogitatione perturbata c, minus d memoria possit res plures consequi: patet eis licentia, voluntatem suam, sive in testamento, sive in codicilli e tenore compositam, cui velint scribendam credere: ut in eodem ||loco|| postea convocatis testibus & tabulario, re etiam (ut dictum est) patefacta cujus causa convocati sunt, etiam chartulare f promatur, quam susceptam testatori recitabit tabularius, simul & testibus: ut ubi tenor eorum cunctis innotuerit, elogium ipse suum profiteatur agnoscere, & ex animi g sui quæ lecta sunt, disposuisse sententia; & in fine subscriptio sequatur testium, nec non omnium signacula tam testium (prout dictum est) quam tabularii. Sed quia tabulariorum copia non in omnibus locis datur quærentibus: Jubemus, ubi tabularius reperiri non possit, octavum h adhiberi testem i: ut quod tabulario pro supradicto modo commissum, id per octavum testem effectum capiat: libera potestate concedenda voluntates suas in prædictum modum ordinantibus, chartulam ita subscriptam, ita denique consignatam, ut antelata formæ declarant, cui k velint ex testibus custodiendam || mandare l. || Sicnamque fieri confidimus, ut non recipiat se tantum in cæcis testandi licentia, sed ne locum quidem ullum relinquant insidiis, tot oculis spectata, tot insinuata sensibus m, tot insuper in tuto locata manibus n. Dat. Kal. Jun. Constantinopoli Justiniano & Valerio Conss. 521.

De furiosis.

9. Imp. Justinianus Augustus Juliano P. P.

Furiosum o in suis induciis p ultimum condere elogium posse, licet ab antiquis dubitabatur, tamen & retro Principibus & nobis placuit. † Nunc autem hoc decidendum est, quod simili modo antiquos q animos movit, si cæpto testamento furor eum invasit. Sancimus itaque || tale || testamentum hominis, qui in ipso r actu testamenti adversa valetudine tentus est, pro nihilo esse. Si vero voluerit in dilucidis s intervallis aliquod condere testamentum, vel ultimam voluntatem, & hoc sana mente incæperit facere, & consummaverit, nullo tali morbo interveniente: stare testamentum sive quamcumque t ultimam voluntatem censemus: si & alia u omnia accesserint, quæ in hujusmodi actibus legitima observatio requirit. Datum Kal. Sept. Constantinopoli Lampad. & Orestis VV. CC. Conss. 530.

De surdis & mutis.

10. Idem A. Joanni PP.

Discretis x surdo & muto, quia non semper hujusmodi vitia sibi concurrunt: sancimus, si quis utroque morbo simul laboret, i. e. ut neque audire, neque loqui possit, & hoc ex ipsa natura y habeat:

neque z testamentum facere a neque codicillos, neque fideicommissum b relinquere, neque mortis causa donationem celebrare concedatur, nec libertatem c five vindicta d five alio e modo imponere: eidem legi tam masculos quam foeminas obedire imperantes. † Ubi f autem & hujusmodi vitii non naturalis, sive masculo, sive foemina accidit calamitas, sed morbus g postea superveniens & h vocem i abstulit, & aures conclusit: si ponamus hujusmodi personam litteras scientem: omnia quæ priori interdiximus, hæc ei sua manu k scribenti permittimus. † Sin l autem infortunium discretum est, quod ita raro m contingit: & surdis, licet naturaliter hujusmodi sensus variatus est, tamen omnia facere & in testamentis, & in codicillis, & in mortis causa donationibus & in libertatibus & in omnibus aliis permittimus. Si enim vox n articulata ei || a || natura concessa est: nihil prohibet eum omnia quæ voluerit facere: quia sciimus quosdam jurisperitos & hoc subtilius cogitasse & nullum esse exposuisse, qui penitus non exaudiat, si o quis supra cerebrum illius loquatur, secundum quod Jubenio Celsi placuit. In eo autem, cui morbus postea superveniens auditum p tantummodo abstulit, nec dubitari potest quin possit omnia sine aliquo obstaculo facere. Sin q vero aures quidem apertæ sint, & vocem recipientes, lingua autem ejus penitus præpedita: licet a veteribus auctoribus sapienter de hoc variatum est: attamen si hunc peritum r litterarum esse proponamus, nihil prohibet eum scribentem hæc omnia facere, sive naturaliter s, five per intervntum morbi hujusmodi infortunium ei accesserit: nullo t discrimine, neque in masculis neque in foeminis in omni ista constitutione servando. Dat. 15. Kal. Mart. Constantinopoli. post consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

De filiisfamilias.

11. Idem A. Joanni Præfecto pratorio.

Nemo ex lege, quam nuper u promulgavimus, in x rebus quæ parentibus acquiri y non possunt, existimet aliquid esse innovandum, aut permittum causas testamentum facere? Quidam ajunt: alii negant, de quo vide Tiraquellum privi-legio 9. p. causa.

a Nec ei interesse ut testis. v. Oldend. c. 4. de testib. 15. Est enim optima illatio, testimoniis dictionem ei denegari, cui testamentum facere non liceat. v. l. 18. vers. merito. ff. eod. b Quidni possit, cum fideicommissum nutu relinqui possit? l. 21. ff. de leg. 3. Solve, Nutu relinqui potest, ad eo, qui loqui non potest, non a muto simul & surdo a natura, ut hic. c Mutos & surdos a natura bona alienare inter vivos etiam non potest, ex quo libertatem servis inter vivos non confert. ideoque curator ei dari solet. arg. l. 2. ff. de curat. fur. d Simpliciter tamen surdus, non mutus, potest. l. 1. ff. qui & a quib. manum. e Olim inter amicos per epistolam licuit. Paul. 4. sent. 12. §. 2. sed præstat verba Pauli de eo intelligi, qui vitio aliquo surdus & mutus factus est, quippe qui natura talis est, scribere non potest.

f Surdus & mutus vitio vel morbo non natura, si literas novit, literis testari potest.

g Paul. 4. sent. 12. §. 2. h Ut mutus sit & surdus.

i Vox ablata, mutum: aurium conclusio surdum efficit.

k Mutus & surdus vitio aliquo, sciens tamen literas, testari sua manu potest.

l Surdus natura, non tamen eadem natura simul mutus, testari potest: Quid si vitio talis sit? idem 3 potest enim vel voce vel scriptura testari.

m Leges interdum statuunt de his, quæ raro fiunt: & ita restringitur l. 4. §. 6. ff. de legib.

n Surdus, qui mutus a natura non est, testari potest. An idcirco accidere possit, mox dicetur.

o Surdus a natura nemo sic est, quin si supra cerebrum illius quis loquatur, non audiat. sed tamen Plin. 10. c. 69. refert, ei cui primo negatus sit auditus, huic & sermonis usum ablatum, & ideo marina ostrea, quod surda sint, muta esse quoque natura. Alexander Aphrodisiensis problematis putat, ideo fieri, quod una sit nervorum conjunctio, quæ ad linguam & aures pertineat, & ea ratione contingere, ut affecto aurium nervo, nervus quoque lingue afficiatur. Cur vero qui muti sunt non a natura, audiunt? Idem Alexander id ex eo fieri putat, quod oritur proprium nervorum πλάσις: five, ut Politianus vertit, localis nervorum passio. p Surdus ex morbo testari potest.

q Mutus tantum natura vel morbo non surdus testari scripto potest, si literarum sit peritus.

r Mutus non surdus literarum sciens testari potest.

s Natura vel morbo quidem muti esse possunt, non tamen surdi. exemplum extat apud Herodotum lib. 1. & Gellium 5. c. 9. de Cræsi filio, qui cum mutus a puero fuisset, articulate ad hostis impetum exclamavit: αὐτῶν πρὸς μὴ κτείνε Κροισόν: sed & quispian Samius Athleta, nomen illi fuit αἰγλῆς, cum antea loquens non fuisset, ob similem causam loqui coepit. Gell. d. loco. qui nunquam id potuisset, nisi audita prius sermonem accepisset, didicissetque.

t De muto & surdo quod hac lege dictum est, idem obtinet in foeminis mutis & surdis.

u i. e. anno 529. intelligit autem l. 6. j. de bonis, quæ liber. intelligit etiam legem ult. de collat. quæ lata est anno 530.

x i. e. ne quidem in rebus, quæ parentibus acquiri non possunt, & ita Græci μὴδ' ἐν τοῖς ἀπερροπιστοῖς 35. Syn. 3. c. 11. ut hinc dubitandi ratio sumatur: sunt vero ἀπερροπιστοῖς adventitia, aliunde filio quam a patre vel patris liberalitate quærita, quorum proprietates liberis, ususfructus patri competit: imo & proprietates, si moriantur ipsi liberi: Scholiastes Synopsos illo loco τῶν ἀπερροπιστοῖς, quædam exempla ponit rerum, quæ liberis acquiruntur, veluti ex testamento alterius, vel ex militia, vel ex scientia, in quibus filiusfamilias possit testari: in cæteris non possit.

y d. l. ult. Filiisfamilias de adventitiis & propriis testari non potest, etiam si in illis patet nullum habeat usumfructum. v. Clarum 3. sent. §. testamentum. q. 18. de peculia eo. strenu vel quasipotest. Inst. princ. eod.

eo casu permitti ex l. 7. ff. eod. ipso vero jure militi, §. 2. Inst. de milit. test. utrobique enim agi existimandum est, de his, qui simpliciter vel surdi vel muti sunt. Nam quæ ratione paganus mutus & surdus a natura, Principi facienti causa supplicaverit? quo motu quibusve gestulationibus mutus eodem casu hæredem institueret? dicendum est igitur, Paganos mutos vel surdos simpliciter, testamenti factionem olim a Principe petere debuisse, d. l. 7. militibus a lege permittum fuisse, d. §. 2. hic autem, omnibus surdis vel mutis permitti. Quod de surdo diximus, ne sumas de eo, qui tarde vel exaudit, vel loquitur: sed de eo, qui nihil omnino natura exaudit, quique nihil penitus eloqui potest. §. 3. Inst. eod. adde Ulp. 20. §. 13. l. 3. ff. de adl. l. iio.

z Quid? surdus & mutus simul, potestne pias ad

a v. 5. Harm. 2 in
hunc locum. v.
Clarum 3. sent. 5.
test. quasi 18.
b atque filiis fami-
lias donare mor-
tis causa potest
patris consensu. l.
25. in fin. ff. de
mort. caus. donat.
Cur tam varie?
Faponius l. no-
tar. 7. c. des testa-
mentis. negat ve-
ram varietatis
hujusce causam
adferri posse. Alii
donare posse pu-
tant, quod mortis
causa donatio,
contractum imi-
tetur, & presen-
tem obligatio-
nem adferat. dic
melius: Eum, qui
testatur, sui juris
esse debere: & te-
stamentum ex a-
lienno arbitrio
pendere absur-
dum esse. vide
Clarum d. 9. 18.
Inter se vero re-
pugnare, ut unus
& idem filiis fa-
milias & sui juris sit. Majorem autem esse auctoritatem patris potestatis, quam ut sola te-
stamenti factio filius sui juris fieri censeatur. Donare vero, ministerii nudi est. Nam &
per servum dominus donare potest, vide Bald. Instit. hoc. tit. Quid? ad pias causas de pro-
fectu, potestne testari filius consentiente patre? potest constitutione Bonifacii, & ita ac-
cipe calicet: 4. de sepulchris in 6. ubi per metonymiam eligere sepulchrum dixit, pro legare se-
pulchra causa, vide Clarum 3. sent. 5. test. quasi. 5. Quid, valetne statutum ut filiis familiis
possit testari? valere videtur. Quid, si interim dum pater captus ab hostibus & testetur
ejus filius? patre postliminio redeunte testamentum filius evanescit. v. l. ult. vers. ita sa-
men. J. de sent. passis.

c 4. 6. & 16. l. 19. ff. eod. Cur sine patris consensu? Testamenti factio, publici non privati
juris est. l. 3. ff. eod. Jus autem publicum exigit, ut qui testatur paterfamilias sit, & ut de re
sua testetur. Jure civili vero filiusfamilias proprium nihil habet. Ulp. 20. §. 10. Constitu-
tionibus, peculia castrensis vel quasi propria habet, etiam usufructu tenus: adventitiorum
vero proprietatem. §. 1. Instit. per quas personas cuique. De castrensis autem jure mili-
tari testari potest: de quali castrensis communis jure. l. ult. §. 3. §. de inoff. testam.

d Filiisfamilias potest, consensu patris, bona possidere.
e Quid, si quis filiisfamilias testatus est, postea juris sui factus decessit? Testamentum
ejus ab initio ipso jure nullum, tacite confirmari non poterit, l. 1. §. 8. ff. de B. P. secund.
tab. expresse poterit, l. 1. §. 2. ff. de B. P. secund. tab. valet tamen eo casu testamentum solo
jure fideicommissi, l. 1. §. 1. ff. de leg. 3. quasi defunctus, ad causas fideicommissi & codi-
cillorum vim prioris testamenti traxerit. l. 19. vers. sed in proposito. ff. de jure milis. l. 12.
§. 1. ff. de inoff. test. v. Cujac. quasi. Academ. ult. f. v. Ulp. 20. §. 10.

f i. e. in castrensi vel quasi castrensi. l. ult. §. 1. ff. eod. Instit. eod. in prin.
g Filiisfamilias testari potest, de quali castrensis. Castrensis ad imitationem castren-
sum. l. ult. §. 1. §. de inoff. testam. Castrense quod Græci ἰδιόκτητον, Synops. ibi c. 11.
quod in castreis acquiritur vel proficiscienti ad militiam datur. v. l. 4. sup. familia. l. 4.
l. 11. ff. de castrensi peculio. Paul. 3. sentent. 4. §. 3. quoniam eo privilegio fruuntur.
v. d. l. ult.

i Inofficiosi querela non proponitur adversus testamentum ejus, qui de quali castrensi pe-
culio testatus est. vide d. l. ult.

k seu variis generibus testamentorum. sunt enim vel scripto, l. 21. inf. eod. nuncupatione
sine scriptis, l. 21. §. 2. l. 26. inf. eod. precibus Imperatori oblati, l. 19. inf. eod. munici-
palibus gestis habitis, l. 19. inf. eod. l. 21. inf. eod. Per as & libram. (sed hoc in usu esse
desiit, l. 15. inf. eod.) Et aliud posterius, l. 20. l. 21. §. 3. l. 27. inf. eod. est & cuius
signacula incisa vel ablata, l. 30. inf. eod. Est & imperfectum, irritum, ruptum, l. 3. l. 21.
§. 2. inf. eod. quod prociptum Teste, tactum inter liberos, d. §. 1. & ad pias causas, v. anth.

Similiter Falcidia cessat, inf. ad l. Falc. & holographum, l. 28. in fin. inf. eod. factum tem-
pore contagionis, l. 8. inf. eod. factum in agro & aliis locis, ubi pauci sunt testes, l. ult. inf.
publicatum, l. 2. l. 18. l. 23. inf. eod. est & cuius authenticum interdictit, l. 2. l. 11. inf. eod.
cujus scriptura interlita, in quo etiam quædam supra scripta, l. 12. inf. eod. in quo falsa de-
monstratio, l. 4. & §. 5. inf. eod. falsa enuntiatio, l. 6. J. in quo error subiectus recipitur, l.
7. inf. de quæstis aperiendis & apud acta publicandis a testatore, l. 18. l. 23. inf. eod. ut si quan-
do intercederint, sit unde eorum fides peti possit.

l i. e. de solennitatibus & regulis juris, quas in testamentis servari opus est, quas multis
vigiliis excogitatas refert Imperator. l. 35. sup. de inoffic. Huc referre possis contextus &
actus unitatem, l. 28. inf. eod. subscriptionem, l. 28. §. 1. inf. eod. testes, eorumque nu-
merum, l. 12. & 31. vers. In illis. inf. eod. literarum consequentiam & notas. Anth. quod
fne. inf. subscriptionem, l. 21. inf. eod. Idioma, l. 21. in fin. inf. eod. superflua testamenti
& necessaria, l. 17. inf. ambiguitatem, l. 24. inf. præposteratorem, l. 25. inf. hæredis institu-
tionem, l. 14. inf. ejusque qualitatem & statum, l. 3. & 16. inf. eod. hæredis scripturam vel
nuncupationem a testatore faciendam, l. 29. vers. Quod si. inf. eod. genibus tabularum, l. 15. vers.
Et in. inf. eod. Formam testamenti hodie ulitatem vide apud Speculatorem in sis. de instru-
mentorum editione. §. compendiose: apud Rolandum a Valle l. consil. 36. ubi post Bartolum
in l. 2. testam. quemadmodum. notat formam testandi in scriptis admodum periculosam esse,
nempe quod, si testum unus moriatur ante testatorem, vel ante apertas tabulas, inte-
grum testamentum irritum fiat. Ideoque his temporibus raro reperiri solennia in scriptis
testamenta.

m i. e. hant, dixi ad l. 28. ff. eod. adde etiam de eorum effectu, l. 10. 13. & 16. in fin. inf.
eod. & quemadmodum infirmantur. l. 27. inf. eod. n. Catoni. §. 7. Instit. eod.

o l. 22. §. 1. eod. Testes testamentarii idonei esse debent eo tempore, quo testamentum
ordinatur: aut saltem idoneos tum fuisse habitos communi opinione sufficit: ut hic? Quid?
dicemusne satis non esse testes testamentarios reprobari, quod tum servi vel infames, nisi
& hoc addatur, communi opinione, tum pro servis habitos? Imo satis est dici infames
tum fuisse, ut contra Bartolum tenet Bald. Fulgos. Castrensi Roman. Alex. Cornus, Jaf.
Imola, Cumanus, Aretinus, quod vel ex hac lege elicatur satis. Hæres agit ex testamen-
to: excipitur adversus testamentum, testes tum fuisse servos. Hæres hac replicatione
utitur, ut servifuerint, pro liberis tamen omnium consensu habitos. Pone testem hodie
probari servum, non præsumitur autem servus retro fuisse: hoc est, tempore testamenti
videretur non præsumi. v. Cast. in l. ad testam. l. 2. §. conditionem. 1. ff. eod.

p seu variis generibus testamentorum. sunt enim vel scripto, l. 21. inf. eod. nuncupatione
sine scriptis, l. 21. §. 2. l. 26. inf. eod. precibus Imperatori oblati, l. 19. inf. eod. munici-
palibus gestis habitis, l. 19. inf. eod. l. 21. inf. eod. Per as & libram. (sed hoc in usu esse
desiit, l. 15. inf. eod.) Et aliud posterius, l. 20. l. 21. §. 3. l. 27. inf. eod. est & cuius
signacula incisa vel ablata, l. 30. inf. eod. Est & imperfectum, irritum, ruptum, l. 3. l. 21.
§. 2. inf. eod. quod prociptum Teste, tactum inter liberos, d. §. 1. & ad pias causas, v. anth.

Similiter Falcidia cessat, inf. ad l. Falc. & holographum, l. 28. in fin. inf. eod. factum tem-
pore contagionis, l. 8. inf. eod. factum in agro & aliis locis, ubi pauci sunt testes, l. ult. inf.
publicatum, l. 2. l. 18. l. 23. inf. eod. est & cuius authenticum interdictit, l. 2. l. 11. inf. eod.
cujus scriptura interlita, in quo etiam quædam supra scripta, l. 12. inf. eod. in quo falsa de-
monstratio, l. 4. & §. 5. inf. eod. falsa enuntiatio, l. 6. J. in quo error subiectus recipitur, l.
7. inf. de quæstis aperiendis & apud acta publicandis a testatore, l. 18. l. 23. inf. eod. ut si quan-
do intercederint, sit unde eorum fides peti possit.

l i. e. de solennitatibus & regulis juris, quas in testamentis servari opus est, quas multis
vigiliis excogitatas refert Imperator. l. 35. sup. de inoffic. Huc referre possis contextus &
actus unitatem, l. 28. inf. eod. subscriptionem, l. 28. §. 1. inf. eod. testes, eorumque nu-
merum, l. 12. & 31. vers. In illis. inf. eod. literarum consequentiam & notas. Anth. quod
fne. inf. subscriptionem, l. 21. inf. eod. Idioma, l. 21. in fin. inf. eod. superflua testamenti
& necessaria, l. 17. inf. ambiguitatem, l. 24. inf. præposteratorem, l. 25. inf. hæredis institu-
tionem, l. 14. inf. ejusque qualitatem & statum, l. 3. & 16. inf. eod. hæredis scripturam vel
nuncupationem a testatore faciendam, l. 29. vers. Quod si. inf. eod. genibus tabularum, l. 15. vers.
Et in. inf. eod. Formam testamenti hodie ulitatem vide apud Speculatorem in sis. de instru-
mentorum editione. §. compendiose: apud Rolandum a Valle l. consil. 36. ubi post Bartolum
in l. 2. testam. quemadmodum. notat formam testandi in scriptis admodum periculosam esse,
nempe quod, si testum unus moriatur ante testatorem, vel ante apertas tabulas, inte-
grum testamentum irritum fiat. Ideoque his temporibus raro reperiri solennia in scriptis
testamenta.

m i. e. hant, dixi ad l. 28. ff. eod. adde etiam de eorum effectu, l. 10. 13. & 16. in fin. inf.
eod. & quemadmodum infirmantur. l. 27. inf. eod. n. Catoni. §. 7. Instit. eod.

o l. 22. §. 1. eod. Testes testamentarii idonei esse debent eo tempore, quo testamentum
ordinatur: aut saltem idoneos tum fuisse habitos communi opinione sufficit: ut hic? Quid?
dicemusne satis non esse testes testamentarios reprobari, quod tum servi vel infames, nisi
& hoc addatur, communi opinione, tum pro servis habitos? Imo satis est dici infames
tum fuisse, ut contra Bartolum tenet Bald. Fulgos. Castrensi Roman. Alex. Cornus, Jaf.
Imola, Cumanus, Aretinus, quod vel ex hac lege elicatur satis. Hæres agit ex testamen-
to: excipitur adversus testamentum, testes tum fuisse servos. Hæres hac replicatione
utitur, ut servifuerint, pro liberis tamen omnium consensu habitos. Pone testem hodie
probari servum, non præsumitur autem servus retro fuisse: hoc est, tempore testamenti
videretur non præsumi. v. Cast. in l. ad testam. l. 2. §. conditionem. 1. ff. eod.

p seu variis generibus testamentorum. sunt enim vel scripto, l. 21. inf. eod. nuncupatione
sine scriptis, l. 21. §. 2. l. 26. inf. eod. precibus Imperatori oblati, l. 19. inf. eod. munici-
palibus gestis habitis, l. 19. inf. eod. l. 21. inf. eod. Per as & libram. (sed hoc in usu esse
desiit, l. 15. inf. eod.) Et aliud posterius, l. 20. l. 21. §. 3. l. 27. inf. eod. est & cuius
signacula incisa vel ablata, l. 30. inf. eod. Est & imperfectum, irritum, ruptum, l. 3. l. 21.
§. 2. inf. eod. quod prociptum Teste, tactum inter liberos, d. §. 1. & ad pias causas, v. anth.

Similiter Falcidia cessat, inf. ad l. Falc. & holographum, l. 28. in fin. inf. eod. factum tem-
pore contagionis, l. 8. inf. eod. factum in agro & aliis locis, ubi pauci sunt testes, l. ult. inf.
publicatum, l. 2. l. 18. l. 23. inf. eod. est & cuius authenticum interdictit, l. 2. l. 11. inf. eod.
cujus scriptura interlita, in quo etiam quædam supra scripta, l. 12. inf. eod. in quo falsa de-
monstratio, l. 4. & §. 5. inf. eod. falsa enuntiatio, l. 6. J. in quo error subiectus recipitur, l.
7. inf. de quæstis aperiendis & apud acta publicandis a testatore, l. 18. l. 23. inf. eod. ut si quan-
do intercederint, sit unde eorum fides peti possit.

l i. e. de solennitatibus & regulis juris, quas in testamentis servari opus est, quas multis
vigiliis excogitatas refert Imperator. l. 35. sup. de inoffic. Huc referre possis contextus &
actus unitatem, l. 28. inf. eod. subscriptionem, l. 28. §. 1. inf. eod. testes, eorumque nu-
merum, l. 12. & 31. vers. In illis. inf. eod. literarum consequentiam & notas. Anth. quod
fne. inf. subscriptionem, l. 21. inf. eod. Idioma, l. 21. in fin. inf. eod. superflua testamenti
& necessaria, l. 17. inf. ambiguitatem, l. 24. inf. præposteratorem, l. 25. inf. hæredis institu-
tionem, l. 14. inf. ejusque qualitatem & statum, l. 3. & 16. inf. eod. hæredis scripturam vel
nuncupationem a testatore faciendam, l. 29. vers. Quod si. inf. eod. genibus tabularum, l. 15. vers.
Et in. inf. eod. Formam testamenti hodie ulitatem vide apud Speculatorem in sis. de instru-
mentorum editione. §. compendiose: apud Rolandum a Valle l. consil. 36. ubi post Bartolum
in l. 2. testam. quemadmodum. notat formam testandi in scriptis admodum periculosam esse,
nempe quod, si testum unus moriatur ante testatorem, vel ante apertas tabulas, inte-
grum testamentum irritum fiat. Ideoque his temporibus raro reperiri solennia in scriptis
testamenta.

m i. e. hant, dixi ad l. 28. ff. eod. adde etiam de eorum effectu, l. 10. 13. & 16. in fin. inf.
eod. & quemadmodum infirmantur. l. 27. inf. eod. n. Catoni. §. 7. Instit. eod.

o l. 22. §. 1. eod. Testes testamentarii idonei esse debent eo tempore, quo testamentum
ordinatur: aut saltem idoneos tum fuisse habitos communi opinione sufficit: ut hic? Quid?
dicemusne satis non esse testes testamentarios reprobari, quod tum servi vel infames, nisi
& hoc addatur, communi opinione, tum pro servis habitos? Imo satis est dici infames
tum fuisse, ut contra Bartolum tenet Bald. Fulgos. Castrensi Roman. Alex. Cornus, Jaf.
Imola, Cumanus, Aretinus, quod vel ex hac lege elicatur satis. Hæres agit ex testamen-
to: excipitur adversus testamentum, testes tum fuisse servos. Hæres hac replicatione
utitur, ut servifuerint, pro liberis tamen omnium consensu habitos. Pone testem hodie
probari servum, non præsumitur autem servus retro fuisse: hoc est, tempore testamenti
videretur non præsumi. v. Cast. in l. ad testam. l. 2. §. conditionem. 1. ff. eod.

esse filiisfamilias a cujuscunque gradus vel sexus testa-
menta facere b, five sine c patris consensu d bona possi-
deant secundum nostræ legis distinctionem, five ||cum||
eorum voluntate. Nullo etenim modo hoc eis permitti-
mus e: sed antiqua f lex per omnia conservetur, quæ fi-
liisfamilias, nisi in certis casibus g. testamenta facere nul-
lo modo concedit, & in his personis, quæ hujusmodi facul-
tatem habere jam concessæ sunt. S. Dar. Kal. Septemb.
Constantinop. post consulatum Lampadii & Orestis VV.
CC. 531.

12. Idem A. Joanni Præfecto pratorio.

O mnes omnino, quibus quasi b castrensis peculia ha-
bere ||ex legibus|| concessum est, habeant licentiam
in ea tantummodo ultimas voluntates condere secundum
nostræ Constitutionis tenorem, quæ talibus testamentis
de inofficiosi i querela immunitatem præstitit. Datum 3.
Non. Decemb. Constantinop. post consulatum Lampadii &
Orestis VV. CC. 531.

DE TESTAMENTIS & ET QUEMADMODUM I TESTAMENTA ORDINENTUR m.

TIT. XXIII

De statu testium.

1. Imp. Hadrianus A. Catonio n. Vero.

T estes, servi an liberi fuerint, non in hac causa tra-
ctari oportet: cum eo o tempore, quo testamen-
tum signabatur, omnium consensu liberorum

Majorem autem esse auctoritatem patris potestatis, quam ut sola te-
stamenti factio filius sui juris fieri censeatur. Donare vero, ministerii nudi est. Nam &
per servum dominus donare potest, vide Bald. Instit. hoc. tit. Quid? ad pias causas de pro-
fectu, potestne testari filius consentiente patre? potest constitutione Bonifacii, & ita ac-
cipe calicet: 4. de sepulchris in 6. ubi per metonymiam eligere sepulchrum dixit, pro legare se-
pulchra causa, vide Clarum 3. sent. 5. test. quasi. 5. Quid, valetne statutum ut filiis familiis
possit testari? valere videtur. Quid, si interim dum pater captus ab hostibus & testetur
ejus filius? patre postliminio redeunte testamentum filius evanescit. v. l. ult. vers. ita sa-
men. J. de sent. passis.

c 4. 6. & 16. l. 19. ff. eod. Cur sine patris consensu? Testamenti factio, publici non privati
juris est. l. 3. ff. eod. Jus autem publicum exigit, ut qui testatur paterfamilias sit, & ut de re
sua testetur. Jure civili vero filiusfamilias proprium nihil habet. Ulp. 20. §. 10. Constitu-
tionibus, peculia castrensis vel quasi propria habet, etiam usufructu tenus: adventitiorum
vero proprietatem. §. 1. Instit. per quas personas cuique. De castrensis autem jure mili-
tari testari potest: de quali castrensis communis jure. l. ult. §. 3. §. de inoff. testam.

d Filiisfamilias potest, consensu patris, bona possidere.
e Quid, si quis filiisfamilias testatus est, postea juris sui factus decessit? Testamentum
ejus ab initio ipso jure nullum, tacite confirmari non poterit, l. 1. §. 8. ff. de B. P. secund.
tab. expresse poterit, l. 1. §. 2. ff. de B. P. secund. tab. valet tamen eo casu testamentum solo
jure fideicommissi, l. 1. §. 1. ff. de leg. 3. quasi defunctus, ad causas fideicommissi & codi-
cillorum vim prioris testamenti traxerit. l. 19. vers. sed in proposito. ff. de jure milis. l. 12.
§. 1. ff. de inoff. test. v. Cujac. quasi. Academ. ult. f. v. Ulp. 20. §. 10.

f i. e. in castrensi vel quasi castrensi. l. ult. §. 1. ff. eod. Instit. eod. in prin.
g Filiisfamilias testari potest, de quali castrensis. Castrensis ad imitationem castren-
sum. l. ult. §. 1. §. de inoff. testam. Castrense quod Græci ἰδιόκτητον, Synops. ibi c. 11.
quod in castreis acquiritur vel proficiscienti ad militiam datur. v. l. 4. sup. familia. l. 4.
l. 11. ff. de castrensi peculio. Paul. 3. sentent. 4. §. 3. quoniam eo privilegio fruuntur.
v. d. l. ult.

i Inofficiosi querela non proponitur adversus testamentum ejus, qui de quali castrensi pe-
culio testatus est. vide d. l. ult.

k seu variis generibus testamentorum. sunt enim vel scripto, l. 21. inf. eod. nuncupatione
sine scriptis, l. 21. §. 2. l. 26. inf. eod. precibus Imperatori oblati, l. 19. inf. eod. munici-
palibus gestis habitis, l. 19. inf. eod. l. 21. inf. eod. Per as & libram. (sed hoc in usu esse
desiit, l. 15. inf. eod.) Et aliud posterius, l. 20. l. 21. §. 3. l. 27. inf. eod. est & cuius
signacula incisa vel ablata, l. 30. inf. eod. Est & imperfectum, irritum, ruptum, l. 3. l. 21.
§. 2. inf. eod. quod prociptum Teste, tactum inter liberos, d. §. 1. & ad pias causas, v. anth.

Similiter Falcidia cessat, inf. ad l. Falc. & holographum, l. 28. in fin. inf. eod. factum tem-
pore contagionis, l. 8. inf. eod. factum in agro & aliis locis, ubi pauci sunt testes, l. ult. inf.
publicatum, l. 2. l. 18. l. 23. inf. eod. est & cuius authenticum interdictit, l. 2. l. 11. inf. eod.
cujus scriptura interlita, in quo etiam quædam supra scripta, l. 12. inf. eod. in quo falsa de-
monstratio, l. 4. & §. 5. inf. eod. falsa enuntiatio, l. 6. J. in quo error subiectus recipitur, l.
7. inf. de quæstis aperiendis & apud acta publicandis a testatore, l. 18. l. 23. inf. eod. ut si quan-
do intercederint, sit unde eorum fides peti possit.

l i. e. de solennitatibus & regulis juris, quas in testamentis servari opus est, quas multis
vigiliis excogitatas refert Imperator. l. 35. sup. de inoffic. Huc referre possis contextus &
actus unitatem, l. 28. inf. eod. subscriptionem, l. 28. §. 1. inf. eod. testes, eorumque nu-
merum, l. 12. & 31. vers. In illis. inf. eod. literarum consequentiam & notas. Anth. quod
fne. inf. subscriptionem, l. 21. inf. eod. Idioma, l. 21. in fin. inf. eod. superflua testamenti
& necessaria, l. 17. inf. ambiguitatem, l. 24. inf. præposteratorem, l. 25. inf. hæredis institu-
tionem, l. 14. inf. ejusque qualitatem & statum, l. 3. & 16. inf. eod. hæredis scripturam vel
nuncupationem a testatore faciendam, l. 29. vers. Quod si. inf. eod. genibus tabularum, l. 15. vers.
Et in. inf. eod. Formam testamenti hodie ulitatem vide apud Speculatorem in sis. de instru-
mentorum editione. §. compendiose: apud Rolandum a Valle l. consil. 36. ubi post Bartolum
in l. 2. testam. quemadmodum. notat formam testandi in scriptis admodum periculosam esse,
nempe quod, si testum unus moriatur ante testatorem, vel ante apertas tabulas, inte-
grum testamentum irritum fiat. Ideoque his temporibus raro reperiri solennia in scriptis
testamenta.

m i. e. hant, dixi ad l. 28. ff. eod. adde etiam de eorum effectu, l. 10. 13. & 16. in fin. inf.
eod. & quemadmodum infirmantur. l. 27. inf. eod. n. Catoni. §. 7. Instit. eod.

o l. 22. §. 1. eod. Testes testamentarii idonei esse debent eo tempore, quo testamentum
ordinatur: aut saltem idoneos tum fuisse habitos communi opinione sufficit: ut hic? Quid?
dicemusne satis non esse testes testamentarios reprobari, quod tum servi vel infames, nisi
& hoc addatur, communi opinione, tum pro servis habitos? Imo satis est dici infames
tum fuisse, ut contra Bartolum tenet Bald. Fulgos. Castrensi Roman. Alex. Cornus, Jaf.
Imola, Cumanus, Aretinus, quod vel ex hac lege elicatur satis. Hæres agit ex testamen-
to: excipitur adversus testamentum, testes tum fuisse servos. Hæres hac replicatione
utitur, ut servifuerint, pro liberis tamen omnium consensu habitos. Pone testem hodie
probari servum, non præsumitur autem servus retro fuisse: hoc est, tempore testamenti
videretur non præsumi. v. Cast. in l. ad testam. l. 2. §. conditionem. 1. ff. eod.

p seu variis generibus testamentorum. sunt enim vel scripto, l. 21. inf. eod. nuncupatione
sine scriptis, l. 21. §. 2. l. 26. inf. eod. precibus Imperatori oblati, l. 19. inf. eod. munici-
palibus gestis habitis, l. 19. inf. eod. l. 21. inf. eod. Per as & libram. (sed hoc in usu esse
desiit, l. 15. inf. eod.) Et aliud posterius, l. 20. l. 21. §. 3. l. 27. inf. eod. est & cuius
signacula incisa vel ablata, l. 30. inf. eod. Est & imperfectum, irritum, ruptum, l. 3. l. 21.
§. 2. inf. eod. quod prociptum Teste, tactum inter liberos, d. §. 1. & ad pias causas, v. anth.

Similiter Falcidia cessat, inf. ad l. Falc. & holographum, l. 28. in fin. inf. eod. factum tem-
pore contagionis, l. 8. inf. eod. factum in agro & aliis locis, ubi pauci sunt testes, l. ult. inf.
publicatum, l. 2. l. 18. l. 23. inf. eod. est & cuius authenticum interdictit, l. 2. l. 11. inf. eod.
cujus scriptura interlita, in quo etiam quædam supra scripta, l. 12. inf. eod. in quo falsa de-
monstratio, l. 4. & §. 5. inf. eod. falsa enuntiatio, l. 6. J. in quo error subiectus recipitur, l.
7. inf. de quæstis aperiendis & apud acta publicandis a testatore, l. 18. l. 23. inf. eod. ut si quan-
do intercederint, sit unde eorum fides peti possit.

l i. e. de solennitatibus & regulis juris, quas in testamentis servari opus est, quas multis
vigiliis excogitatas refert Imperator. l. 35. sup. de inoffic. Huc referre possis contextus &
actus unitatem, l. 28. inf. eod. subscriptionem, l. 28. §. 1. inf. eod. testes, eorumque nu-
merum, l. 12. & 31. vers. In illis. inf. eod. literarum consequentiam & notas. Anth. quod
fne. inf. subscriptionem, l. 21. inf. eod. Idioma, l. 21. in fin. inf. eod. superflua testamenti
& necessaria, l. 17. inf. ambiguitatem, l. 24. inf. præposteratorem, l. 25. inf. hæredis institu-
tionem, l. 14. inf. ejusque qualitatem & statum, l. 3. & 16. inf. eod. hæredis scripturam vel
nuncupationem a testatore faciendam, l. 29. vers. Quod si. inf. eod. genibus tabularum, l. 15. vers.
Et in. inf. eod. Formam testamenti hodie ulitatem vide apud Speculatorem in sis. de instru-
mentorum editione. §. compendiose: apud Rolandum a Valle l. consil. 36. ubi post Bartolum
in l. 2. testam. quemadmodum. notat formam testandi in scriptis admodum periculosam esse,
nempe quod, si testum unus moriatur ante testatorem, vel ante apertas tabulas, inte-
grum testamentum irritum fiat. Ideoque his temporibus raro reperiri solennia in scriptis
testamenta.

m i. e. hant, dixi ad l. 28. ff. eod. adde etiam de eorum effectu, l. 10. 13. & 16. in fin. inf.
eod. & quemadmodum infirmantur. l. 27. inf. eod. n. Catoni. §. 7. Instit. eod.

o l. 22. §. 1. eod. Testes testamentarii idonei esse debent eo tempore, quo testamentum
ordinatur: aut saltem idoneos tum fuisse habitos communi opinione sufficit: ut hic? Quid?
dicemusne satis non esse testes testamentarios reprobari, quod tum servi vel infames, nisi
& hoc addatur, communi opinione, tum pro servis habitos? Imo satis est dici infames
tum fuisse, ut contra Bartolum tenet Bald. Fulgos. Castrensi Roman. Alex. Cornus, Jaf.
Imola, Cumanus, Aretinus, quod vel ex hac lege elicatur satis. Hæres agit ex testamen-
to: excipitur adversus testamentum, testes tum fuisse servos. Hæres hac replicatione
utitur, ut servifuerint, pro liberis tamen omnium consensu habitos. Pone testem hodie
probari servum, non præsumitur autem servus retro fuisse: hoc est, tempore testamenti
videretur non præsumi. v. Cast. in l. ad testam. l. 2. §. conditionem. 1. ff. eod.

loco habiti a sint, nec quisquam eis usque adhuc status
controverfiam moverit. Sine die & Consule.

Si scriptura intercidit.

2. Imp. Alexander A. Expedito.

P ublicati b semel testamenti fides, quamvis ipsa mate-
ria, in qua primum a testatore scriptum relictum fuit,
casu, qui probatur, intercidit c, nihilominus valet d. P. P.
Kalend. Jan. Fusco II. & Dextro Conf. 226.

Si Imperator institutus fuerit.

3. Idem A. Antigono.

E x imperfecto f testamento nec Imperatorem g hæ-
reditatem vindicare posse, sæpe constitutum est. Licet
enim Lex h Imperii solennibus i juris Imperatorem sol-
verit: nihil k tamen tam proprium Imperii est, quam le-
gibus vivere. P. P. 11. Kal. Jan. Lupo & Maximo Conf. 233.

De falsa demonstratione.

4. Imp. Gordianus A. Rufino.

S i in nomine l vel prænomine m, seu cognomine, || seu
sagnomine n || testator erraverit, nec o tamen de quo
senserit, incertum sit: error hujusmodi nihil officit veri-
tati. P. P. 12. Kal. Jan. Gordiano A. & Aviola Conf. 240.

De eo,

a l. 1. §. 5. ff. de
har. inst. vide quæ
de ea re scripti ad
l. 4. in fin. sup.
de arbitrio.
b facit l. 28. vers.
et si quidem. inf.
ead.

c Legendum mihi
videtur, & adver-
sus. Nam hic ali-
quid de jure laxa-
tur casus majoris
& novi, & adver-
sus timorem con-
tagionis intuitu.
d Puta pestis. Nul-
la enim alia fere
contagio est, quæ
testes adeo deter-
reat. Quid, in re-
stamento tempo-
re pestis facto,
quot testes requi-
runtur? Quidam
duos sufficere a-
junt, moti capis.
eum esse de testa-
mentis. de quo v.
Roland. a Valle i.
confil. 21. n. 44. &
ita iudicatum re-
fert Guido Papæ
decis. 513. Sed &
Spiræ ita proba-
tum esse testa-
mentum refert

Mynfingerus i. obs. 96. & cum in hostico testantibus duos testes sufficiant. l. 1. ff. de bon. pos-
sess. ex testam. milit. l. ult. ff. de testam. milit. Cum in rusticis testium numerus legiti-
mo minor requiratur, l. ult. ff. eod. cum necessitas legem non habeat: Id privilegium dari
locis & temporibus, non personis: facti impedimenta non obstat actui minus solenni.
Eum qui contagioso morbo laborat, testari posse coram testibus eum tantum audientibus,
non tamen eum videntibus, ut hac lege: contra legem, si non specialis ff. eod. posse eundem
& testari coram testibus non rogatis. Boer. decis. 222. Posse huiusmodi hominis testamen-
tum per tabellionem nondum matriculæ insertum describi, Angel. in l. si vacantiæ. 5. C. de
bonis vacantiis. arg. l. ubi absunt. 19. ff. de tutoribus. mulierem tempore pestis posse sine
consensu cognatorum testari, licet suo fortassis statuto sine consensu agnatorum testari pro-
hibeatur. 3. Paris. 3. confil. 33. Quinimo sanum in loco contagioso testari posse coram testibus
duobus rogatis. v. Boer. decis. 228. Alii contra septem exigunt. l. 12. inf. eod. Utrumque
nimis extremum & iniquum est. Clarus arduum quæstionem esse ait, quæ Cæsarea distin-
ctione egeat. 3. sent. 5. testamentum. quæst. 56. vers. et hoc quidem. Placet media senten-
tia, quinque testes sufficere, si modo plures reperiri non possunt. Nam & is numerus suffi-
cit in codicillis & testamentis omnibus, quæ jure codicillorum valent, l. ult. vers. fin. au-
tem. inf. eod. (qualia sunt pene omnia testamenta, in quibus clausula codicillaria subintel-
ligitur) & testamentum hominis rusticani. l. ult. inf. eod. Sed & hic dicitur aliquid de jure
communis relaxari propter metum contagionis. Aequissima est autem relaxatio, si duo tes-
tes remittantur de summi juris observatione. Ad hæc, Quinque testes sufficere dicuntur
in rusticis testamento propter testium penuriam: ergo & hic idem jure esse debet: & ita Bal-
dus putat hic. Roland. a Valle i. confil. 81. Clarus d. loco. Hotomann. 2. confil. 15. & breviter,
communis opinio eo inclinatur. Roland. Clar. Hotom. d. loco: adde Papon. 20. Arrest. 1. §. 1.
Idem admitti potest, non quod duo non sufficiant ad fidem faciendam: sed quia grave-
est duorum iudicio universam defuncti hereditatem extraneo deferri. Boer. decis. 228. &
Roland. a Valle i. confil. 81. eandem sententiam probant, quod ita possit testari, qui in ty-
ranni carcere detineatur: aut qui in castro sit aliquo, ubi nemini, hoc est, paucissimis, ac-
cessus pateat. Alii pestis genus distinguunt: ut si non magna aut vehemens sit, iustus acle-
gitimus testium numerus requiratur, arg. l. 1. §. proinde levius. ff. de adilitio. l. quæstum. 60.
ff. de re iudicata: & ita iudicatum fuisse, refert Boer. decis. 221. sin magna sit, in terris Ec-
clesiæ sufficere solennitatem, & cum esset. 3. de testam. ff. de pignoratitia.
e lego & emendo, oppressus, manifestissima & apertissima sententia. Ideoque Græci hanc
legem ita interpretantur: Testes si metuerint propius ad testatorem accedere, ne morbi con-
tagione inficiantur, permittitur eis, ut separatim (καχωρεσμένως) ab eo testamen-
tum signent. Synops. Basil. 35. tit. 2. c. 7

f Contagionis causa, testibus permittitur separatim a testatore testamentum signare. Græ-
ci ita hanc legem explicant. 35. Eclog. 2. c. 7.
g Synops. Basil. ibid. c. 8. est & hæc lex exceptio ad l. 12. inf. eod.
h puta a Principe concessio cum hac clausula, non obstante. l. 35. sup. de inoff.
i Jus commune, statuto & consuetudine mutari potest: a privato non potest. l. 27. ff. de
reg. jur. k Ut si in conspectu testatoris testes sigilla non imponent. 35. Eclog. 2. c. 8.
l l. 12. in pr. ff. eod. hinc colligit Baldus, in testamento requiri ut testes videant testato-
rem: ideoque eorum in testamento testem esse non posse. Quid si testes, alias oculati, in-
terposito velo aut interjecta cortina testatorem loquentem audierint, non viderint tamen?
Quidam putant id genus testimonii fidem facere, dum testes vocem habuerint vocem testa-
toris Gloss. in l. 2. §. idem Labro. ff. de aqua pluvia. & in capit. praterea. extra. de testibus.
Alii in teste testamentario, visum requiri ex hac lege notant: eo magis, quod vocem alie-
nam periti possunt imitari. Notum enim illud Isaac, vox Jacob, manus Esau: Idque Cæ-
polla cautela 220. in testamento omnino admittit (quod in codicillis & mortis causa dona-
tione forte remittendum esse putat.) In matrimonii testes de auditu fidem plenam non
facere, nisi alia indicia sint, c. praterea. ext. de test. secus in contrahibus esse, vel quasi
Gloss. in c. 5. tit. 3. quæst. 9. Quid in delictis? testis de visu testimonium proferre cogitur.
Idem Cæpolla cautela 231. Porro nota vox loquentis testi fuerit necne, arbitrio iudicis fi-
nitur. His addendum testamentum noctu quidem signari posse, l. ad testium. 22. §. posse. 6.
ff. eod. non tamen absque luminibus: tunc enim fallum præsumi. Nocturnum factum tes-
tamentum absque luminibus non valet. Jas. 3. conf. 50. Tiber. Decian. 2. confil. 65.
m Testium officio funguntur, si sigilla imponent. Eclog. d. loco.
n Testamentum jure perfectum non rescinditur per rescriptum, facit l. 7. de prec. imp.

dito, quoniam a defuit, hæres esto: consequens est, exi-
stente hærede legata seu fideicommissa juxta voluntatem
testatoris oportere dari. PP. 17. Kal. Febr. ipfis AA. 4. &
3. Confil. 290.

De timore contagionis.

8. Idem AA. Marcellino.

Casus majoris ac novi b contingentis ratione, adversus e
timorem contagionis d, quæ testes deterret, licet ali-
quid de jure laxatum est: non tamen prorsus reliqua testa-
mentorum solennitas perempta est. Testes enim huius-
modi morbo oppressos e eo tempore jungi f atque sociari
remissum est: || non etiam || conveniendi numeri eorum
observatio sublata est. Dat. 16. Kal. Jul. ipfis 4. & 3. AA.
Confil. 290.

Si testes non sint in conspectu testatoris.

9. Idem AA. Patroclia.

SI g non speciali h privilegio i patriæ tuæ juris k obser-
vatio relaxata est, & testes non in conspectu l testatoris
testimoniorum m officio functi sunt: nullo jure testamen-
tum valet. PP. 10. Kal. Jul. ipfis 4. & 3. AA. Confil. 290.

De Rescriptis.

10. Idem AA. & CC. Menophelimo.

SI testamentum jure factum sit, & hæres sit capax, aucto-
ritate Rescripti n nostri rescindi non oportet. Dat. 15.
Kal. Aug. AA. Confil.

De testamento post mortem testatoris subtracto.

11. Idem AA. & CC. Zenoni.

Non ideo minus jure factum testamentum suas obri-
net vires, quod post mortem testatoris subtractum a
probat. S. Datum Prid. Id. Novembr. AA. Confil.

De numero testium, de signaculis, de deletis vel
supra scriptis.

12. Idem AA. & CC. Matronæ.

SI unus b de septem c testibus d defuerit e, vel coram
testatore omnes f eodem g loco testes suo h vel alie-
no annulo non signaverint, jure deficit testamentum. De
his autem, quæ interleta i live supra scripta k dicis, non
ad juris l solennitatem. sed ad fidei pertinent quæstio-
nem, ut appareat m, utrum testatoris voluntate n emen-
tationem o meruerint, vel ab altero inconsulte p deleta
sint, an ab aliquo falso q hæc fuerint commissa. S. Dar.
Prid. Non. Jul. Philippop. AA. Confil.

De effectu & viribus testandi.

13. Idem AA. & CC. Euryphidæ.

Testandi || causa || de pecunia sua legibus certis r facul-
tas est || permittitur || non || autem || jurisdictionis muta-
re s formam, vel juri publico t derogare cuiquam per-
missum est.

De institutione & exheredatione.

14. Idem AA. & CC. Achilleo.

Non u codicillum, sed testamentum aviam vestram
facere voluisse, institutio x & exhereditatio facta pro-
bant y evidenter. Subsc. Id. Dec. CC. Confil.

De solennitate verborum sublata.

15. Imp. Constantinus A. ad Populum.

Quoniam indignum est ob inanem z observationem ir-
ritas fieri tabulas & judicia a mortuorum: placuit adem-
ptis his, quorum imaginarius b usus est, institutioni c hære-
dis verborum non esse necessariam observantiam, utrius im-
perativis d & directis verbis fiat, aut inflexis e. Nec enim in-
terest si dicatur, Hæredem facio g, vel instituo, vel volo, vel mado,

ut hic. §. 3. Instit. eod. l. 3. ff. unde liberi. l. 2. §. secund. tab. d Testium nu-
merus est de solennitate substantiali testamenti. Bald. e Defectus solennis numeri
testium testamentum vitiat, nisi in casibus exceptis, ut in l. 8. sup. eod. l. ult. inf. eod.
f Coram testatore, testes sigilla debent imponere, ut hic. §. 3. Instit. eod. excipe casum le-
gis 8. in fin. sup. eod. l. 9. sup. eod. g Testes testamenti eodem loco esse oportet.
h Testes & suo & alieno annulo signare possunt, §. 5. in fin. Instit. eod. i Interlinere,
est variis locis delere, l. 42. in fin. ff. ad l. Aquil. l. 11. §. 1. ff. de servo corrupto. l. 67. ff.
de legat. l. 1. 2. ff. de falsis. k Subscripta. l. in testamento, aliud juris solenni-
tas: aliud fidei quæstio. m Abrasio seu litura in testamento, seu in literis suspectis &
substantiali loco instrumentum vitiat. adde l. ult. inf. de Editio D. Hadriani. Socinus reg.
1. nisi plura sint in instrumento capita: tunc enim litura, eam tantum partem vitiat: non
alia capita instrumenti, l. 42. sup. de transact. nisi ex antecedentibus & consequentibus cer-
to colligatur, lituram consulto ac necessario inducitur: hoc est, instrumentum eam litu-
ram pati: vel sine alitura consistere non posse. Idem dicendum, si qua parte litura est,
eadem testator aliquid manu propria adscripserit, ac de eo literarum comparatione facta
constiterit. l. 20. sup. de fide instrum. n de consulto delectis. l. 2. §. 7. ff. secund. tab.
Consulto, i. e. voluntate. l. 8. §. 3. ff. d. tit. o Interletis & supra scriptis superiora
emendantur. p De inconsulte deletis. l. 1. ff. de his, quæ in test. delent.
q De falso deletis. l. 2. ff. de falsis. r Legibus certis, i. e. non suo arbitrio.
s l. 55. ff. de legat. l. 1. 15. §. 1. ff. ad l. Falcid. t v. l. 27. ff. de reg. jur. l. 35. ff. de
inoffic. u l. 13. in fin. ff. de jure codicill. §. 12. Instit. de testam. x Institutio &
exhereditatio, testamenti notæ. Neutra sit in codicillis. vide l. 7. inf. de codicill.
y Probatur ex hæredis institutione & exheredatione, defunctum voluisse testari, non co-
dicillos facere. ut hic. Cur ita? quia codicillis hæreditas directo neque dari, neque adimi
potest. l. 2. l. si idem. 7. ff. de codicill. l. quod per manus. 10. ff. de jure codicill. l. Scævola.
76. ff. ad Trebell. §. pen. Instit. de codic. quæ conjectura locum etiam habet, licet deficiat
solennitas in testamento necessaria, ut ea ratione defunctum dicamus testamentum non co-
dicillos facere voluisse; eum autem, de quo agitur, testamentum esse, non codicillos. tes-
tamentum, inquam, nullum, neque jure codicilli sustineri. Conjectura, quæ ducitur ex
solennitate, cedit præsumptioni, quæ ex ipsa rei substantia nascitur. Cur? Tolerabilius
est inutilem reddi testatoris voluntatem, quam aliquid admitti, quod adversus ejus volun-
tatem facit. Præsumitur quoque testator justas solennitates omittens, justæ, id est, solen-
nis voluntatis potuisse, & per lusorium actum facere voluisse. Quid si testator dixit se
nolle solennia testamenti servare? intelligitur id jure codicillorum valere voluisse, si so-
lennitas codicillorum adfuerit. Gloss. in l. nemo. 55. ff. de legat. 1. Quid si testator codicil-
los aut contractum se facere testatus est: & actum huiusmodi codicillos vel contractum ap-
pellavit, & nihilominus solennia testamenti necessaria servavit: verbi gratia, hæredis
institutionem & exheredationem in eo fecit? valebit actus huiusmodi jure testamenti, ut
hac lege l. 17. inf. eod. ac maxime quidem si ab aliquo quam testatore scriptum fuerit testa-
mentum: nam error notarii officere testamento non debet. l. errore. 7. sup. eod. l. si libra-
rius. 92. ff. de reg. jur. Quid si testamentariam solennitatem adhibuit, & tamen testatus est
velle eum actum jure codicillorum obtinere? Quidam jure testamenti valere putant. Alii
in electione hæredis positum esse, ut vel directo succedat ex testamento: vel jure fideicom-
missi ex codicillis: quorum prius Ioan. Andreas concedit, si, qui proximi ab intestato,
instituti sint, alterum, si extranei. Quid, si factum jam testamento, ex intervallo
hæredes scripserit, & eum actum codicillos effecit testatus est: neque testamentum expresse re-
vocavit? testamentum factum intelligitur: ut hinc constet, prius testamentum ruptum esse.
Socinus confil. 69. Alciat. 9. confil. 68. Et breviter in huius legis quæstione testatum dice-
mus, qui directis: codicillos fecisse, qui verbis inflexis usus sit. Quid si communibus usus
sit? codicillos fecisse dicemus, si ea dispositio non poterit ut testamentum valere, l. ult. ff.
de codicill. fin. secus, testamentum fecisse, l. 1. inf. de codicill. & institutione, testamentum
præsumi: ejus detectu codicillum hac l. z Inanis observatio.

a Testamentum iudicium defuncti. b Videtur aboleri testamentum per x & li-
bram, de quo §. 1. Instit. eod. Ulp. l. 19. §. 3. & 2. §. ult.
c Institutionis, alii legunt Instituti: quod de institutione hic dicitur, idem est in le-
gatis. l. 2. inf. com. de leg.
d Imperativa & directa verba. v. Ulp. 24. §. 1.
e verba inflexa.
f olim intererat. Ulp. 21. §. ult.
g d. §. ult.

a Furtum testa-
menti, testamen-
tum non vitiat.
Est enim vitium
furti, quod ad tes-
tamentum acti-
net, extrinsecum.
v. l. 2. sup. eod.
b Testes & eorum
numerus ad testa-
menti solennita-
tem pertinere ex
his verbis colligi-
tur iunctis cum
verbis, non ad ju-
ris solennitatem.
J. eod. Igitur uno
ex septem testi-
bus deficiente, te-
stamentum legiti-
time probari non
poterit, ut hic:
adde l. duo sunt
Titii. 30. ff. de te-
stam. instela Pos-
sis etiam dicere
numerus testi-
um, formam esse
substantiali jure
civili indu-
ctam, non jure
gentium. Nam
numerus testium
in testamentis au-
geri, vel minu-
i statuto, vel con-
suetudine potest.
l. ult. ff. eod. l. Di-
vius. 24. ff. de test.
milit. l. milites.
15. sup. de testam.
milit.

c Septem testes
in testamentis re-
gulariter requi-
runtur.

d Testium nu-
merus est de solennitate
substantiali testamenti.

e Defectus solennis numeri
testium testamentum vitiat,
nisi in casibus exceptis, ut in l. 8. sup. eod. l. ult. inf. eod.

f Coram testatore, testes sigilla debent imponere, ut hic. §. 3. Instit. eod. excipe casum le-
gis 8. in fin. sup. eod. l. 9. sup. eod.

g Testes testamenti eodem loco esse oportet.

h Testes & suo & alieno annulo signare possunt, §. 5. in fin. Instit. eod.

i Interlinere, est variis locis delere, l. 42. in fin. ff. ad l. Aquil. l. 11. §. 1. ff. de servo corrupto. l. 67. ff. de legat. l. 1. 2. ff. de falsis.

k Subscripta. l. in testamento, aliud juris solennitas: aliud fidei quæstio.

m Abrasio seu litura in testamento, seu in literis suspectis & substantiali loco instrumentum vitiat. adde l. ult. inf. de Editio D. Hadriani.

n de consulto delectis. l. 2. §. 7. ff. secund. tab.

o Interletis & supra scriptis superiora emendantur.

p De inconsulte deletis. l. 1. ff. de his, quæ in test. delent.

q De falso deletis. l. 2. ff. de falsis.

r Legibus certis, i. e. non suo arbitrio.

s l. 55. ff. de legat. l. 1. 15. §. 1. ff. ad l. Falcid.

t v. l. 27. ff. de reg. jur. l. 35. ff. de inoffic.

u l. 13. in fin. ff. de jure codicill. §. 12. Instit. de testam.

x Institutio & exhereditatio, testamenti notæ.

y Probatur ex hæredis institutione & exheredatione, defunctum voluisse testari, non codicillos facere. ut hic.

z Inanis observatio.

a l. 48. ff. de her. red. insti.

b l. 17. ff. de liber. & posthum.

c etiam Græco. l. 21. in fin. J. eod.

d Verba testatoris non attenduntur, dummodo mens ejus & voluntas constare possit.

e Solennitates verborum sublatæ, ut l. 26. J. eod. l. 1. sup. de formulis.

f Testatoris voluntas servanda, licet improprie verbis usus sit: ut si verbo usufructus proprietatem intellexerit, proprietatem intelligenda erit. l. Proculus. 19. ff. de usufructu.

g Moriturus mox, licet in articulo mortis positus, licet seminecis & lingua balbutiat, testamentum tamen recte facere potest, ut hic. l. Marcellus. 15. l. 34. 42. in fin. ibi, morientem donare. ff. de mortis causa donat. l. 1. & sine scriptura. 5. inf. ad Trebell. l. Pamphilo. 39. 5. propositum. 1. ff. de leg. 3. l. si pater. 47. in fin. ff. de fideic. liberi. Nov. 1. c. 4. si modo articulate, hoc est, cum sermonis intellectu locutus sit, potest enim ita quis testari vel ad ultimum usque articulate vocis finem, nam qui articulate non loquitur, mortuo similis est, l. jubemus. 29. inf. hoc igitur, non illo impeditur testamentum, tantisper enim dum articulate quis loqui potest, neque memoria, neque intellectu, neque consilio destitui, vel infana mente presumitur, tamen morti re ipsa sit proximus. Quid si interroganti verbis ita testari vel legenti testamentum responderet sic? neque articulate loquutus, neque compos mentis, neque testandi consilium habuisse intelligitur: sed hoc dixisse potius, ut a circumstantium interpellationibus se liberaret, quam ut de bonis suis testaretur. arg. l. Labeo. 7. in fin. ff. de supell. Castr. in l. hac consulti. 5. at eum. sup. sit. prox. Nisi forte qui sic interrogat, persona minime sit suspecta, sed a testatore vocata: vel aliis præterea indicis appareat, eum testari voluisse. Quid si testium nonnulli sana mente testatorem fuisse referant: alii negent? His quam illis potius fides adhibenda: cum id quod verisimilius sit, deponat: licet alias asserant potius credatur, quam neganti. His addendum, eum quoque inarticulate loqui intelligi, qui eam vocem proferat, quæ nullum sensum habeat.

h Seminecis lingua, i. e. semimortua, v. Liv. 3. & 9. de bello Punico. Ovidium in Metamorph. Glossis seminecis, ἡμιθανής; & alio loco ἡμινυλῶ, seminecis: & post ἡμισαγής, seminecis. Sic iidem semianimis, ἡμιψυχῶ, alio loco seminecem interpretatur ἡμιθνήτα καὶ ἡμιθανή.

i Testamentum, postremum judicium, dixi ad l. 1. ff. de testam.

k Formales observationes hæredis instituendi sublatae. l. 26. inf. eod.

l 5. 12. Instit. eod. & ibi Theoph. l. 1. & 4. ff. secund. tab. Miles jure speciali in clypeo, vagina & pulvere testatur, l. 1. sup. de testam. milit. idem in donatione. l. 25. inf. de donat.

m Imperatori hæreditas, legatum & fideicommissum relinqui potest, ut l. 3. sup. eod. l. 6. l. 7. 8. qui testam. & ita dignitas institui vel legatarii, non vitiat institutionem vel legatum.

n l. 2. C. Theod. de testam. Paul. 4. sent. 1. 5. 3. o Causa dubitandi potest ex eo sumi, quod, ut inquit Terentius, inique comparatum sit, ut qui minus habent, aliquid addant ditoribus. facit tis. 5. no licet potestioribus.

p Hæres minus solenne testamentum adprobans, eo perinde tenetur, ac si solenne ab initio fuisset. l. 2. J. de fideicom.

q Ex l. 3. C. Theod. de testam. r moriens testator. s veluti si contractum i. e. codicillos appellavit: ut paulo ante dixi. t Superflua non nocent, l. 37. J. de donat. l. 56. ff. mandati. l. 32. 5. 6. ff. de auro. l. 26. in fin. ff. de adm. legat. l. 65. ff. de verb. oblig. l. 81. l. 94. ff. de regul. jur. Paul. 3. sent. 1. 5. 10. interdum tamen ex supernumerariis doli præsumitur, l. 7. ff. de cond. insti. aut si contra naturam actus adhibeantur. l. 8. 6. 7. ff. de fideiuss. l. 77. ff. de reg. jur.

u Necessarium actorem prætermisissæ, contractus & testamenta vitiat.

x Imo abundans & insolita cautio fraudis suspicionem inducit, dixi ad l. 7. ff. de cond. insti.

y i. e. magistrum census. l. 23. J. eod. l. 4. C. Theod. 4. lib. 3.

z l. 2. sup. eod. l. 1. J. eod. intimari d. l. 33. i. e. vulgari.

a Publicatio facta coram incompetente iudice, non tenet.

b Mos fidelissimæ vetustatis retinendus.

c i. e. bona & integra, l. 1. sup. de suffrag. sincera, l. 2. sup. si propt. publ. pensæ. bona fide, sinceriter, l. 10. inf. de distr. pign. at non in mera voluntate Principis: unde recte mox Imperator adjicit, voluntates hominum audire volumus, non jubere.

d Observa novum testamenti genus, quod sit precibus Principi oblatis, quodque Theodosianum dici potest, cujus sit etiam mentio in Nov. Theod.

vel cupio, vel esto a, vel erit b: sed quibuslibet confecta sententiis, vel || in || quolibet c loquendi genere formata institutio valeat: si modo per eam liquebit voluntatis d intentio: nec necessaria sunt momenta e verborum, quæ f forte g seminecis h & balbutiens lingua profudit. Et in postremis i ergo iudiciis ordinandis amota k erit || solennium || verborum necessitas: ut qui facultates proprias cupiunt ordinare, in quacunque instrumenti materia l conscribere, & quibuscumque verbis uti, liberam habeant facultatem. S. Dat. Kal. Feb. Serdica, Constantio A. 2. & Constante A. CC. Confl. 339.

De dignitate vel potestate ejus, cui relictum est. 1. De eo, qui agnovit voluntatem defuncti.

16. Impp. Gratian. Valent. & Theod. AAA. Eutropio.

Non dubium nec incertum est, sicut Imperatoribus m, ita qualibet dignitate vel potestate decoratis viris, tam hæreditatem, quam legatum seu fideicommissum n relinqui posse o. i ¶ Illud etiam adjiciendum est, ut qui ex testamento vel ab intestato hæres extiterit: etsi p voluntas defuncti circa legata seu fideicommissa, seu libertates legibus non sit subnixæ, tamen si sua sponte agnovit, implendi eam necessitatem habeat. S. Dat. 15. Kal. Jul. Thessalonica, Gratiano 5. & Theodosio AA. Confl. 380.

De superfluis & necessariis omisiss.

17. Impp. Arcad. & Honor. AA. Aeternali Proconsuli Asia.

Testamentum q non ideo infirmari debet, quod diversis hoc deficientibus r nominibus s appellavit, cum superflua t non noceant. Namque necessaria u prætermisissæ immuniunt contractus, & testatoris officium voluntati, non x abundans cautela. Dat. 12. Kal. April. Arcadio 4. & Honorio 3. AA. Confl. 396.

De his, quæ apud officium censuale publicari solent.

18. Iidem AA. Africano Præfeto urbi.

Testamenta omnia, ceteraque, quæ apud officium censuale y publicari z solent, in eodem || loco || referuntur, nec usquam permittitur fieri ulla translatio. a Mos b namque retinendus est fidelissima vetustatis; quem si quis in hac urbe voluerit mutare, irritam mortuorum videri faciet voluntatem. Dat. 12. Kal. Octob. Constantinop. Cæsario & Artico Confl. 397.

De precibus Principis oblatis.

19. Impp. Honor & Theod. AA. Joanni PP.

Omnium testamentorum solennitatem superare videtur, quod insertum mera c fide precibus d in-

ter tot nobiles probatasque personas etiam a conscientiam Principis tenet. Sicut ergo securus b erit, qui actis c cujuscunque d judicis, aut municipum, aut auribus privatorum mentis suæ postremum publicavit e judicium; ita nec de ejus unquam successione tractabitur, qui nobis mediis f, & toto g jure (quod in nostris est scriniis constitutum) teste succedit: Nec sane illud hæredibus nocere permittimus, si h rescripta nostra nihil de eadem voluntate responderint: Voluntas etenim hominum audire volumus, non i jubere: ne post sententiam nostram inhibendum videatur commutationis k arbitrium: cum hoc ipsum quod per supplicationem l nostris auribus intimatur, ita demum firmum sit, si ultimum m comprobetur, nec contra judicium suum defunctus postea venisse detegatur. Ne quid sane prætermisissæ credamur: hujusmodi institutionis successoribus designatis, omnia n quæ scriptis hæredibus competunt, jubemus eos habere, nec super bonorum possessionis petitione ullam controversiam nasci: cum pro hærede agere cuncta sufficiat, & jus omne ipsa complere o aditio videatur. Omnibus etenim præstandum esse censemus, ut libero arbitrio, cui testandi facultas suppetit, successorem suum oblatis precibus p possit declarare: & stabile sciat esse quod fecerit. Nec institutus hæres pertimescat, cum oblatis preces secundum voluntatem defuncti idoneis q testibus possit approbare, si ei alia nocere non possunt. Dat. 12. Kal. Mart. Ravenna post Consulatum Honorii 8. r & Theodosii 5. AA. 499.

De posteriore voluntate non solenni.

20. Eorundem AA. Edictum ad Populum urbis Constantinopolitanæ & omnes provinciales.

Nolumus s convelli deficientium scriptas t jure ac solenniter voluntates, cum quoddam morientis supremum, & non scriptum processisse confirmatur arbitrium, tanquam patrimonium suum ad nos deficientes maluerit pertinere. Omnibus enim privatis & militantibus interdiciamus, ne hujusmodi perhibeant testimonia: & falsi criminis reos teneri præcipimus. si cum scriptæ jure ac solenniter deficientium extiterint voluntates, non u scriptum aliquid sub nostrorum Nominum mentione falso adstruere moliantur. Nemo itaque relictus x hæres, vel legibus ad successionem vocatus y, nostrum vel potentium nomen horrescat z: nemo ferre testimonia in hunc modum, vel suscipere || in || geitis hujusmodi voces a audeat nostro, vel etiam privatorum potentium nomine. Dat. 7. Id. Mart. Confl. Theod. A. 7. & Palladio Confl. 407.

fide ac sincera Principem interrogat, quemadmodum de rebus suis disponat. Hoc cum accidit, quæri solet, utrum illa quasi interrogatio, illa quasi consultatio habeatur pro testamento, sive Princeps ad eam interrogationem rescribat, sive non rescribat? & valere constituit Theodosius, etiam si Imperator non rescribat, vers. nec sane. Pone Principum ad hujusmodi consultationem rescripsisse: licetne testatori testamentum id mutare? licet vers. nec post sententiam nostram. Quid? Quot testibus oblatis illæ preces Principi probari possunt? idoneis. in fin. inf. Non uno igitur teste, ut putant multi: imo nec ipso quidem solo Principe, ut recte Azo & Hugolinus notant ad hanc legem. Quid? si quis non Principi, sed iudici vel apud acta postremum suum judicium publicavit, nullis testibus advocatis? valet testamentum. vers. sicut ergo. inf. eod.

c De publicatione apud acta v. l. 18. sup. eod.

d sui tamen. v. l. 18. sup. eod.

e Sigillum curiæ testamento adpositum, sciente testatore adpositum, præsumi hinc colligit Boerius decis. 240. adde quæ scripta ad l. 3. sup. eod.

f i. e. præsentibus. Ferrariensis in forma libelli, quo petitur hæreditas ex testamento 48. in verb. nullatum. 6. n. 4. hinc itaque male colligit, In testamento unicum testem sufficere, quoties testamentum sit coram Principe. dixi sup. eod. & ad Nov. Leonis 41.

g Princeps, jus totum. Princeps juris solennitatem supplet. Quæ coram Principe sit institutio, toto jure teste fieri intelligitur. Jure teste dixit, ut alibi ferro ultore. 5. 5. Inst. de publ. jud.

h Coram Principe testari dicitur, qui Principem, libello oblato interrogat, quemadmodum de rebus suis disponat, etiam si Princeps hujusmodi precibus nihil rescribat.

i Honestè: ne videatur privati voluntas ex aliena seu Imperatoris voluntate pendere.

k dixi ad l. 6. sup. qui testam. dicendum namque videbatur, Principis consensum in testamento revocando exigi, quod in eo ordinando Principis consensus intervenerat: ut contrarium sit eadem ratio.

l Libellus Principi datus si litis contestationem facit, l. 1. l. 2. sup. quando libellus. Nov. 82. 113. sed & procuratorem actoris excusat ab onere satisfaciendi ratam rem dominum habiturum.

m l. 21. ff. ratam rem.

n Testamentum ultimum ex eo satis probatur, quod nullum aliud profertur.

o Paria sunt, testamento scribi hæredem, & precibus Imperatori oblatis.

p Aditio vis tota testamenti est. l. 18. in fin. ff. de stipul. servor.

q Scripto, ut hic. An & viva voce? sic est: si tamen duobus id testibus probabitur. Clar. ex communi opinione 3. sent. 5. testamentum. quasi. 56. vers. est etiam.

r saltem duobus. l. 12. ff. de testibus.

s alii legunt ix.

t l. 5. C. Theod. de testam.

u Scriptum testamentum alio scripto solenniter facto tolli potest: nuncupativo, quantumvis solenni, non potest: etiam si in posteriore testamento Princeps hæres institutus sit, vide l. 3. sup. eod.

v Non scriptum scripto non opponitur.

x testamento scil.

y i. e. legitimus.

z dixi ad Nov. 105. c. 2. in fin.

a Ex nuda voce Princeps hæredis nomen non admittit. S. ult. Insti. quib. mod. test. infirm.

De

a Testamentum factum coram solo Imperatore non est solenne, licet ex hac lege contrarium colligant interpretes: quibus manifesto hæc particula etiam repugnat: soli igitur Imperatori ac Principi, fides ea in re non adhibetur, arg. l. 9. in fin. sup. de testib. unde paulo ante, inter tot nobiles probatasque personas: & mox sequitur, nobis mediis, & toto jure (quod in nostris est scriniis constitutum) teste. Est igitur constitutio nis hujus hæc sententia: Testamentum factum vel infirmatum per supplicationem coram Principe vel coram alio iudice valere, siue solennitate testium: hoc est, eorum numero, rogatione & signis, sic tamen, ut si dubitetur apud Principem, fuerit necne infirmatum testamentum, id per duos testes comprobetur. v. ult. inf. eod. Ex his constat hic agi de testamento, quod per supplicationem auribus Imperatoris intimatum. vers. cum hoc ipsum. Sed & de eo, qui precibus oblatis Imperatori successorem suum declaravit: qui mera

a Summa est hanc constitutio ex Nov. Theod. de testamentis, quam v. apud Fornerium. 2. *select.* 12. b De forma scripti testamenti. c Testatori non est omnimodo necessarium, ut presentibus testibus dicat testamentum, quando ei liceat etiam ipsis absentibus tum dicere, tum scribere: sic tamen, ut illis presentibus ad signandum, suum esse testamentum profiteatur, & uno eodemque tempore testes signent ac subscribant. Nam testamentum non sic absoluitur imperfectum est. 35. *Synop. Basil.* 2. c. 16. facit. 5. 3. *Instit.* de pupill. 2. Gajus 4. §. 3. d Testamentum consignatum, ligatum, clausum & involutum. vide Paul. 5. *sent.* 28. §. 5. I. *Harmen.* 15. in fin. v. Fornerium 2. *select.* 12. e Testator testamentum in scriptis clausum, sigillatum & subscriptum, ita ut voluntas ejus nulla alii nota sit, nisi eo mortuo, facere potest, ut hic: Quid, si vivo testatore, vel eo mortuo, ante tabulas ejus apertas unus testium moriatur? corrumpit testamentum, Bart. in l. 2. ff. *testam. quemadm. aperiens.* quod ut evitari possit, vide plures apud Socinum cautiones reg. 399. f puta lintheo. l. 22. in fin. ff. *qui testam.* g Testamentum alienum, i. e. alia quam testatoris manu scribi potest, h hoc testamentum holographum dicitur. i etiam servi. l. 28. ff. *qui testam.* k l. 21. §. 2. ff. *ead.* v. Novell. 90. c. 2. v. Forner. 2. *select.* 10. Quid? sufficiunt testes rogatos, vel ab hærede vel ab extraneo? sufficit: modo presente testatore rogati sint: tunc enim testator ipse eos rogasse intelligitur: sufficit itaque testes rogatos esse a testatore, aut eo, qui vice ejus fungatur. Quid? num satis est rogari testes in genere, hoc est, eo non commemorato, ut testes sint in testamento? Id satis esse putat Bald. Aretin. in l. *Domitius.* 27. ff. *ead.* Quid? presumuntur rogati, qui presentes fuisse scripti sunt a Notario? non presumuntur, nulla enim solennitas extrinseca, ut hæc est, presumitur, l. *quacunque.* 13. in fin. ff. *de Publiciana.* Testes igitur, ut testamento profint, & se presentes & rogatos fuisse referre debent. Quid, si testamentum subscripserint? rogati presumuntur: si modo presente testatore subscripserint: quod in dubio presumitur, Bart. in l. *sciendum.* 30. ff. *de verb. oblig.* (non tamen omnino necessarium est. Potest enim fieri quis ut subscribat, nec tamen sit rogatus: veluti si absente & ignorante testatore, vel presente testatore & tamen invito subscribat.) Quid, si testes passi sint sua nomina testamento adscribi, jubente vel patiente testatore? rogati quoque presumuntur. Quid, si junctim dicuntur fuisse, presentes adhiberi & vocati? Idem, (plus est enim adhiberi, quam adesse, vel collectos esse, idem est, quod rogari: præsertim ubi rogatio necessaria est.) Quid, si ita scriptum, *testes presentes fuisse, &c.* Dicitur illa, &c. testes rogatos esse arguit. Quid, si testator & notarius juris sint periti? idem esse putant Baldus, Odofredus, Aretin. non idem autem Imola, Alexand. Aretinus quoque in eo sibi contrarius, & Jason. Quid, si eodem codice plura testamenta contineantur, & in prioribus sit adjectum, testes rogatos fuisse, num & in sequentibus testamentis testes presumuntur rogati? Ita putat Baldus, Angelus, Imola, Aretin. de quo vide Mantianum 2. *de consuet.* 11. l. 1. §. 12. ff. *ead.* l. ult. in fin. j. *ead.* Quid? quinque testes sufficere notat Harm. 5. *tit.* 1. §. 47. Quin bello vulneratum & in via obambulanti tribus adhibitis testibus, imo duobus fortuito inventis testari posse, propter eum, in quem incidit casum. m Peregrinus, testis testamentarius esse non potest. n Impubes, testis testamentarius esse non potest. l. 20. ff. *qui testam.* §. 5. *Instit.* *ead.* o nec enim sufficit quibusdam obrulisse. l. 12. §. *ead.* p Testes ipsimet signare debent in testamento. q Aliud est signare, aliud subscribere: illud, anulo: hoc calamo perficitur. r De subscriptione testium §. 3. *Instit.* *ead.* s De subscriptione testatoris. d. §. 3. Hæc non est necessaria in testamento holographo. l. 28. in fin. j. *ead.* t Diem igitur testamento adjici oportet. v. quæ dixi ad l. 2. §. 6. ff. *testam. quemadm.* l. 3. ff. *de accusat.* u v. j. *ead.* x Ratio dubitandi. y Ignoti possunt subscribere. l. 90. ff. *de legat.* 3. v. quæ dixi ad l. 22. j. *ead.* z Qua ratione testatur literarum ignari, observat. Literarum imperitos Græci ἀγραμμάτους, l. 6. in fin. ff. *de excus. tutor.* Theoph. 5. 8. *Instit.* *de excus. tut.* quibus opponuntur γραμμάται εἰδότες, 35. *Eclog.* 3. c. 10. hinc literas ignorare, ut hic, nescire, l. 3. §. 2. ff. *de accusat.* §. 8. *Instit.* *de excusat.* d. l. 2. Seneca 2. *de Clementia.* imperitia literarum. l. 30. in fin. j. *ead.* literati, scientes literas, l. ult. j. *ead.* γραμμάτων ἀνεπιστήμονες, Nov. 44. c. 1. γραμμάται & ἐπιστάμενοι. Nov. 74. c. 8. Literarum igitur peritia, scribendi peritia est, non legendi simpliciter. ut merito possit defendi, ignaros legendi, secreto, vel aliter quam cæcos testari non posse. l. 8. §. *qui testamenta.* Quis enim omnium bonorum hereditatem & abalienationem uni tantum tabularum vel subscripserit, reliquis testibus voluntatis defuncti ignaris contra præscripta legum, d. l. 8. l. ult. in fin. j. *ead.* l. 9. in fin. §. *de testib.* cum nec tam paucis fides etiam in codicillis adhibeatur, l. ult. in fin. j. *de codicillis.* aut in imperfecto inter liberos testamento dicam. §. prox. j. *ead.* Neque hic moveri debemus Novell. Leonis 69. quæ apud nos in usu non est. Nec moveamur etiam l. 14. in fin. ff. *de dose præleg.* l. 1. in fin. ff. *de verb. oblig.* quæ testimonium videntur unius admittere. Illis enim legibus non agitur de hereditate. Pertinet igitur hæc lex ad imperitos scribendi: peritos tamen legendi. His enim tabularum facile non imponit: legendi vero imperitis facile potest imponi. Facilius legimus quam subscribimus. Facilius subscribimus, quam vel legimus vel scribimus. Nov. 73. c. 8.

a Octavus subscriptor vicem testatoris literarum ignari repræsentat. b i. e. exigi, ut sit sensus, Non esse testatori necessarium, uno & eodem tempore testes adhibere, dicere testamentum, & finire. c Alio tempore dicere vel scribere testamentum possumus: alio testes adhibere. d Octavo subscriptori scilicet, de quo §. *ead.* e a testatore scilicet. f §. *ead.* g dixi §. *ead.* adde l. 2. §. 6. ff. *testam. quemadm.* *aper.* h l. 23. j. *ead.* l. 21. in fin. ff. *ead.* i Testamentum diversis temporibus, neque subscribi neque signari potest.

De forma testandi in scriptis, 2. vel sine scriptis. 3. De posteriore testamento. 4. ut grace testari liceat.

21. Imp. Theod. & Valent. AA. Florentio PP.

Hæc a consuetissima lege sancimus, licere per scripturam b conficiendum testamentum, si c nullum scire volunt || ea || quæ in eo scripta sunt, consignatam d, vel ligatam, vel tantum clausam e, involutamque f proferre scripturam, vel g ipsius h testatoris, vel cujuslibet alterius i manu conscriptam, eamque rogatis k testibus septem l numero, civibus m Romanis, puberibus n omnibus o simul offerre signandam p & q subscribendam r: dum tamen testibus presentibus testator suum esse testamentum dixerit quod offertur, eique ipse coram testibus sua manu in reliqua parte testamenti subscripserit s: quo facto & testibus uno eodemque die t ac tempore u subscribentibus & consignantibus testamentum valere: nec x ideo infirmari, quod testes nesciant y, quæ in eo scripta sunt testamento. † Quod si literas z testator ignoret, vel subscribere nequeat, octavo a subscriptore pro eo adhibito, eadem servari decernimus. † In omnibus autem testamentis, quæ presentibus vel absentibus testibus dicantur, superfluum est uno eodemque tempore exigere b testatorem & testes adhibere, & dicere suum arbitrium, & finire testamentum. Sed licet alio c tempore dictatum d scriptumve e proferatur testamentum, sufficit uno || tempore f || eodemque die g, nullo actu h || extraneo || interveniente, testes omnes, videlicet simul, nec diversis i || temporibus || scribere, si-

gnareque testamentum. Finem a autem testamenti subscriptiones & signacula testium esse decernimus. † Non subscriptum autem a testibus, ac || non || signatum testamentum pro infecto b haberi convenit.

1 ¶ Ex imperfecto c autem testamento d voluntatem e tenere defuncti, nisi f inter solos g liberos h || a parentibus utriusque sexus || habeatur, non volumus. || Si vero in hujusmodi voluntate liberis alia sit extranea i mixta persona: certum est eam voluntatem defuncti, quantum ad illam duntaxat permixtam personam pro nullo haberi, sed liberis adcrefcere ||...

In Auth. de testam. imperfectis. §. nos igitur omnia. coll. 8. tit. 8. al. 3. Nov. 107. cap. 1.

Quod sine subscriptione ita procedit, si parens literas edocuit, manu k propria, non si n. l., sed literarum consequentia declarat et tempus m, & liberorum nomina, item & unciam numerum, seu signa rerum specialium: in quo & aliis legari, & fideicommissi, & libertas relinqui potest.

In Auth. de testam. imperf. §. & siquidem. coll. 8. conf. 3.

Hoc inter liberos testamentum ita infirmatur n, si parens septem testibus adhibitis declarat se nolle testamentum valere. & aliam o disponat voluntatem vel in testamento perfectum, vel in non scripta perfecta voluntate.

Finis text. Authentica. Sequitur textus Codicis.

2 ¶ Per p nuncupationem quoque, hoc q est, sine scriptura, testamenta non r alias valere sancimus, quam si septem testes (ut supra dictum est) simul uno eodemque tempore collecti, testatoris voluntatem, ut s testamentum sine scriptura facientis audierint.

3 ¶ Si quis autem testamento jure perfecto, postea

famil. An & simplex patris schedula? dicam ad authenticam proximam. j. *ead.* An & notis scriptum valet? olim valet, d. l. ult. hodie non valet. Nov. 107. cap. 1. An & ceptum tantum nec dum perfectum? non valet. Imperfectum testamentum ratione voluntatis inter liberos etiam non sustinetur: veluti, si cum aliquo legare quis coeperit, morte preventus sit. vide Clarum 3. *sent.* §. *testamentum. quest.* 9. ne ad pias causas quidem, Myning. 5. *observ.* 28. imperfectum hoc casu non est nuda epistola. l. 17. ff. *de jure codicill.* An testibus destitutum valet? non valet, vide Cujac. 1. *consult.* duos talem interesse oportet, Clar. d. loco *quest.* 8. *vers. hinc infera.* Speculator de teste §. 11. num. 3. Paponius 20. *Arrest.* 1. §. 1. Hotomannus *conf.* 15. ac multo quidem magis, si coæsus pater inter liberos testabitur: cum in ejus testamento octo alias testes requirantur. l. 8. §. *qui testam.* Clar. d. loco *quest.* 17. Quin foemina eo casu testem esse posse communiter putant interpretes, Clarus d. loco *quest.* 8. *vers. secundo inferitur:* ad hæc, Non requiritur testes, ut sint rogati, Clarus *ibid.* *vers. sed quæro.* quin semper in eo clausulam codicillarem subintelligi. Clarus *ibid.* *vers. unum tamen.* Aliud esse si liberorum unus in eo sit præteritus, Clarus *ibid.* *vers. sed quæro.* aut jure institutionis uni filiorum pars legitima non sit relicta. Idem *ibid.* *vers. sed pone.* vel si testamentum nuda conditum, Idem *ibid.* *vers. finali.* si quis in eo liberorum exheredatus fuerit, vide Hotom. *conf.* 15. fol. 140.

f Ex imperfecto testamento nemo succedit, nisi descendentes utriusque sexus adscendentibus. Quid, si extranea persona mixta est? quantum ad eam personam attinet, testamentum nullius est momenti, ut hic: quantum ad liberos, ratum est testamentum. ut hic: *Synops.* 35. tit. 2. cap. 16. Quid? inter succedentes ab intestato, qui ex liberis non sint, testamentum imperfectum ratum non haberi oportet. Harmen. scribit §. *tit.* 10. §. 27. 28. 29. legata in hujusmodi testamento, ab hæredibus ab intestato esse præstanda: quod ex §. 2. hujus legis interpolatum est.

g Forte pias ad causas valebit? dicam ad Auth. *Similiter.* j. ad leg. *Falcid.* h Legitimos scilicet vel legitimatos: alios imperfectum testamentum non valet, inter liberos naturales tantum & sparios, Paponius 10. *Arrest.* 1. num. 2. Clarus 3. *sent.* §. *testamentum. quest.* 12. nisi a matre inter liberos factum. Liberos cum dicimus, in infinitum intellige liberos: quin & filias statuto ab intestati successione exclusas. Clar. d. loco. Quid? inter parentes imperfectum filii testamentum non valebit? Clarus ex eadem communi opinione valere negat, d. loco. nam quod extra communes regulas constitutum est ad consequentias trahi non oportet. l. 141. ff. *de R. j.* i Testamentum imperfectum inter liberos, favore personæ extraneæ non sustinetur. vide omnino Clarum 3. *sentent.* §. *testamentum. quest.* 10. Extranea est autem, quæ non est ex liberis. Nov. 117. c. 1.

k hinc colligit, Schedulam a patre scriptam nullis adhibitis testibus valere inter liberos. Baldus hic. vide Myning. 4. *observ.* 28. Quid, si tantum subscripserit? Clarus 3. *sentent.* §. *testamentum. quest.* 14. idem esse putat, si tamen pater in subscriptione mentionem faciat testamentum esse, cui subscripserit. Quid, si talis schedula ab uno liberorum subscripta valet. vide Novell. 107. cap. 1. Quid, si neque a testatore vel liberis scripta subscripta valet non valet. Clarus d. loco. Quid, si a solo notario? non valet, Clarus d. loco. quemadmodum si dies desit, aut notis scripta sit. j. *ead.* Clarus d. loco. Quid si liberi ex partibus inæqualibus ibidem instituti? valet. Clarus d. loco. Quid? hujusmodi schedula locum ne habet in legatis ad pias causas? non habet: ut ita favor liberorum piam causam superet. Clarus d. loco q. 7. His adde Hotomannum *conf.* 15. ubi tractat de testamento patris inter liberos.

l Testamentum signis regulariter scribi non potest, ut hic: ad pias tamen causas scribi ita posse censent nostri. Tiraquell. 12. *privilegio pia causa.* adde quæ scripsi ad l. 8. §. 4. ff. *de hered. instit.*

m Testamenti substantia est, diem & tempus ei adjici, ut hic: quod in testamento pias ad causas requiri, negat Tiraquellus 11. *privilegio pia causa.*

n Qua forma testamentum inter liberos revocari oporteat, dixi ad Nov. 107. c. 2.

o Sola testamenti prioris revocatio nihil præstat, necesse est enim, ut qui revocat testamentum, aliud faciat, l. 36. §. 3. ff. *de testam. milit.* id etiam locum habere in testamento inter extraneos facti Paponius refert 20. *Arrest.* 1. §. 3

p Testamentum ἀγράφως citra scripturam ita fit, Qui vult ita testari coram iisdem testibus, uno eodemque tempore, audientibus testibus, testamentum facere debet, ut hic. *Synop. Basil.* 35. tit. 12. cap. 27.

q Per nuncupationem testamentum, sine scriptura testamentum. r Nuncupativum testamentum quemadmodum fiat. §. ult. *Instit.* *ead.* 35. *Eclog.* 9. cap. 17. adde l. 26. j. *ead.* s abrogatur per l. 26. j. *ead.*

ad

a Subscriptio & signatio testamenti finis. b pro imperfecto. c Nov. Theod. si de testam. cui lectioni §. proximus responderet. hoc igitur demonstrat imperfectum testamentum esse, quod septem testium signis non sit ob signatum: perfectum, quod iusto numero testium sit signatum. His adde, quæ scripsi ad l. 6. ff. *de falsis.* c Imperfectum quid esset, dictum est §. *ead.* d etiam nuncupativo. Clarus ex communi opinione 3. *sentent.* §. *testam.* q. 12. e Quævis defuncti voluntas, quibusvis verbis vel scriptis expressa inter liberos valet. l. 10. l. 16. in fin. l. 21. in fin. §. familia. l. 2. j. *de confirmando. int.* An & non subscriptum ab omnibus septem testibus subscriptum valet ut hic. dixi etiam ad l. ult. §.

2 Posteriori testamento, solenni tamen (tres casus excipe de quibus in hac lege. *inf. eod.*) prius testamentum revocari potest, §. 2. *inf. quibus modis test. etiam si ex secundo testamento non fuerit adita hereditas*, v. *Clar. 3. sent. §. testamentum. q. 94.* etiam si testamento priori omnia bona sua heredi donaverit testator, quo casu prius testamentum revocaverit. *Clar. d. loco q. 95.* etiam si coram Imperatore prius factum fuerit, l. 19. *sup. eod.* Quid, si clausula derogatoria, vel quod ei respondet iuramentum, priori fuerit adpositum? quidam volunt non tantum expresse prius testamentum revocari oportere, sed & inferendam præterea clausulam derogatoriam ejusque expressam mentionem faciendam. *arg. l. 22. ff. de leg. 3. Bar. Dynus c. quod semel placuit. de reg. in fin. Clar. ex communi opinione §. sent. §. test. q. 94. m. 3.* nisi forte iustam ignorantiam clausula derogatoria priori testamento inserta testator habuerit, v. *Papon. 20. Arrest. §. 4. Cujacius 14. obs. 7.* puta illa verba, *Si specialiter dixerit prioris voluntatis sibi penitus misse*, &c. d. l. 22. Tribonianus, non Hermogenianus esse. Tribonianum enim ipso sermone satis prodi: confusa ibidem pene omnia: familiare esse Triboniano considerare specialem voluntatem, ubi quilibet sufficit. l. ultim. *inf. de notationib. Nov. 90.* Nimis etiam licenter subaudiri in l. 6. §. 2. *ff. de iure codicil. l. ult. ff. de leg. 2.* specialiter defunctum derogasse priori voluntati. qua de re plenius v. *Clar. 3. sent. §. test. quæst. 99.* Testamentum vero inter liberos, posteriore simpliciter non revocatur, neque revocatum intelligitur, nisi factum fuerit coram septem testibus, & in eo pater expressam revocationis mentionem fecerit. *Nov. 107. c. 2. v. Clar. d. loco q. 98.* Quid, si duo proferuntur testamenta eadem die confecta? si non appareat quodnam eorum prius aut posterius fuerit, neutrum valere intelligitur *gloss. in l. ultim. in verb. missus, inf. de Edicto D. Hadriani: Communis opinio apud Clarum d. loco quæst. 100.* sin minus, posteriori solenni statuitur.

4 ¶ Illud etiam huic legi prospeximus inferendum, ut etiam & Græce h. omnibus liceat testari. *Dat. Id. Septemb. Theodosio A. 17. & Festo Consil. 439.*

Si dictantibus ultimam voluntatem, vel testibus relinquatur.

22. Imp. Zeno A. Sebastiano PP.

Dictantibus i testamenta, vel aliam quamlibet ultimam voluntatem, legatum, vel fideicommissum vel quodcunque aliud, quolibet legitimo titulo testatorem posse relinquere, minime dubitandum est.

† Testibus etiam ad efficiendam k voluntatem l adhibitis pro suo libitu, quod voluerit testator relinquere non prohibetur. *Dat. Kalen. Maji, Constantinop. Basilio Juniore V. C. Conf. 480.*

b Testamentum prius secundo testamento infirmari potest, non quovis, sed jure perfecto, ut hic. Quid, si extranei prius in priore testamento scripti sint, in posteriore vero, imperfecto tamen, hæredes ab intestato hæredes scripti fuerint? posterior hoc testamento, licet imperfecto, prius jure perfectum infirmatur. *vers. nisi.* Quid? posterius hoc testamento quomodo valet? non quasi testamentum, sed quasi voluntas intestati. *vers. eo enim casu.* Quid? testes quot, qualesque in eo esse debent? ut quique in eo adhibitos fuisse sufficit, ita juratos esse oportet. *vers. in qua voluntate.* Pone in posteriore testamento, hæredes ab intestato, quique ab intestato defuncto successuri erant, scriptos esse, & superiora non fuisse servata: hoc est, posterius testamentum coram quinque testibus non juratis factum? Prius testamentum valebit: etiam si in eo scripti sint extranei. *vers. quo non factu. Synops. Basil. 35. tit. 2. c. 17. §. Harm. 1. §. 40.*

c Prius testamentum posteriore, solenni tamen, revocatur: nisi priore testamento extranei instituti fuerint: ut hic. & l. 2. *ff. de iusto:* posteriore vero hæredes venientes ab intestato: & posterius illud testamentum quinque testibus juratis probari possit, *inf. eod.* quæ ut concurrant, posterior tamen illa testatio non valebit ut testamentum, sed ut voluntas intestati. *inf. eod.* Quid, si in posteriore illa testatione, liberorum aliquis sit præteritus? non valebit. *Clar. 3. sent. §. test. q. 97.*

d d. l. 2.

e Observa casum specialem, in quo causa intestati trahit ad se causam testati. vide *Clar. d. l.*

f Testamentum imperfectum dicitur, quod coram quinque tantum testibus etiam juratis, factum est: si tamen in eo successuri ab intestato scripti hæredes fuerint prius, in quo mere extranei scripti fuerant, infirmatur hoc posteriore, licet alias imperfecto, & ita hic casus est, quo perfectum testamentum imperfecto tollitur.

g Synops. Basil. ibid. Ratio dubitandi esse potuit, quod ea, quæ juris gentium sunt, quavis lingua posse expediri videantur: quæ vero juris civilis sunt (ut testamenta) non nisi Latine. & ita olim Græce fidei committi potuit, legari non potuit. *Ulp. 25. §. 9. hodie potest. l. 14. inf. de maxum. test.*

h Quoties sermone testari possumus, l. 15. ibid. vel in quolibet loquendi genere. *sup. eod. l. ult. sup. de test. tur.* quovis sermone fideicommittimus, l. 11. *ff. de leg. 3.* legamus, l. 14. *inf. de manum. test.* accepto ferimus. d. l. 14. dixi ad l. 8. in fin. *ff. de acceptis.* testamentum in testamento ferre possumus, l. 20. §. 9. *ff. qui test. v. l. 8. ff. de fideiussoribus.*

i Dictantes testamenta quinam sunt? Possis hac voce intelligere ut testes, ita jurisperitos, qui testamenta dictant, l. 83. in fin. *ff. de legat. 2. Nov. 158. c. 1.* nisi malis intelligere scriptorem dictata excipientem, de quo l. 27. *ff. qui testam.*

k i. e. communiendam. l. 32. in fin. *ff. de furtis.*

l Legatarii quoque testamenta signant velut subscriptores. Olim legatarii testes esse non poterant ex Senatusconsulto Liboniano (id enim ut improbiissimum genus falsi Plinius notat *ri. epist. ult.*) hodie possunt, ut hic: Idem etiam ante Scævola placuerat, l. 3. in fin. *Cod. Theod. de testam. ratio extat in l. 14. ff. de rebus dub. facit l. 20. ff. qui testam. l. 39. ff. de leg. 3. §. 11. Inst. de testam. ordin.* Symmachus *i. epist.* Cum testamenti jure confecti fidem recitatio publicaret, calumnia inanis objecta est, quod signatores nescio quid legati ex eadem voluntate cepissent. Adduntur etiam rescripta quædam divalia, quibus ad stipulationem ejusmodi remota est, quæ suam juvisse causam testimonio diceretur. Quasi verisimile esset exemplum, ut tenuis honor, quo subscriptores ob amicitiam defectus aspererat, legitimum possit abolere iudicium. Nam si his legibus viveremus, inimici signatoribus tutius uteremur, quorum officia nihil de testatore humanitatis exigeret. potest & alia reddi ratio, quod qui obsignant

Codex

Ut testamenta apud magistrum census aperiuntur.

23. Imp. Justin. A. Archelao PP.

Consulta divalia, quibus considerare prospectum est, ne voluntates ultimæ deficientium in hac Regia a Urbe confecta, apud alium aperiiri b possint, quam || apud || Virum Clarissimum pro tempore census t. Magistrum, monumentis intervenientibus pro juris ordine: neve in hereditate, cujus summa centum aureorum pretium non excedit, mercedis quicquam, aut sumptuum, censum ad ministrantes, aut censuales apparitio super intimandis iisdem elogiis audeat adsequi, firma nunc quoque dicimus: ac repetita promulgatione, non d solum iudices quorumlibet tribunalium e, verum etiam defensores ecclesiarum, quos turpissimum intimationis genus irrepserrat, præmonendos censemus, ne rem attingant, quæ nemini prorsus omnium secundum Constitutionum præcepta, quam census magistris competit. Absurdum est namque, si promiscuis f actibus rerum turbentur officia, & alii creditum alius subtrahat: & præcipue clericis g, quibus opprobrium est, si peritos se velint disceptationum esse forensium. Poena etiam temeratoribus præsentis sanctionis ferendis quinquaginta h librarum auri. Nec enim concedendum est, ut suprema vota deficientium i everisionis k quicquam ex incongrua l insinuatione contrahant, dum res ab incongruis usurpantur audacter. *Dat. 3. Kal. Dec. Constantinop. A. 2. & Opilione Consil. 524.*

De ambiguitate & præposteratone.

24. Imp. Justinian. A. Mennæ Præf. præf.

Ambiguitates m, quæ vel imperitia vel desidia testamenta conscribentium oriuntur, rescandas esse censemus: & sive institutio hæredum post n legatorum donationes scripta sit, vel alia prætermissa o sit observatio, non p ex mente testatoris, sed vitio q tabellionis r, vel alterius, qui testamentum scribit: nulli licentiam concedimus per eam occasionem testatoris voluntatem subvertere vel minuire. *Dat. Kal. Jan. DN. Justiniano A. PP. 2. Col. 528.*

Transpositio verborum non vitiat contractum, nec ultimam voluntatem. Baldus.

25. Idem A. Mennæ Præf. præf.

Præposterum f reprehensionem, quam novella Constitutio || divi Leonis r || in dotalibus u instrumentis sustulisse noscitur, in aliis quoque omnibus tam contractibus x quam testamentis y tollimus: ut tali exceptione z cessante, & stipulatio a, & alii contractus, & testatoris voluntas indubitata valeant: ex-

re habeatis. Quædam enim in manibus habeo, quæ gestorum cupio allegatione roborari. Defensor & curiales dixerunt: Patere tibi codices publici, persequere quæ optas. Prosecutor dixit: Gajus vir illustris mihi mandavit, testamentum, ut mos est, gestu municipalibus insinuarem: Defensor dixit: Mandatum quidem recitatum est, sed testamentum quod præ manibus te habere dicit, etiam presentibus nobis recitetur, & ut postulas, gestu publicis firmetur. Post recitationem testamenti, defensor & curiales dixerunt: Testamentum quod recitatum est, gestu publicis inseratur. Prosecutor dixit: Hoc amplius peto, optime defensor, ut mihi gesta publice edantur. Defensor & ordo curiæ dixerunt: Quia testamentum & mandatum rite condita & bonorum virorum subscriptionibus firmata cognovimus, æquum est, ut gesta cum a nobis fuerint subscripta & ab amanuensis edita, tibi ex more tradantur, eademque in actis publicis conserventur. Pari modo acta in donationum insinuatione conficiebant. Quemadmodum tabulæ testamenti mortuo testatore aperiuntur, dicam ad l. 2. *inf. quemadmodum test. aperiuntur.*

c Apud magistrum census testamenta insinuantur. l. 18. *sup. eod.* Iudices interdum munus id sibi adrogant, ut & defensores ecclesiarum, l. 41. *sup. de episcopis.* postea quæstori munus id delatum. *Nov. Leo. 44.* Cæterum apud eundem magistrum census, donationes insinuabantur. l. 30. *inf. de donationib.*

d eadem verba extant in d. l. 41.

e protribunalium. Cujac. ad l. 7. §. 13. in verb. si paciscar. *ff. de pactis.*

f Promiscuis actibus turbare officia, absurdum est.

g Clericum fori peritia atque disceptatio dedecet.

h Poena 50. librarum auri.

i Cujacius consulo. 3. hinc colligit, Testamentum etiam insinuari post mortem testatoris. Negat tamen idem in donatione esse. facit l. 30. *inf. de don.*

k Incongrua insinuatio testamento non præjudicat: ideoque testamentum coram competentis iudice postea insinuari potest.

l Incongrua insinuatio sit coram iudice incompetenti.

m Verborum ambiguitas, si a tabellionis errore procedit, non vitiat.

n Olim ante hæredis institutionem inutiliter legabatur. *Ulp. 24. §. 15. Paul. 3. sent. 6. §. 2.* Hodie utiliter legatur. §. 34. *Inst. de legatis.*

o l. 9. *ff. de hered. inst.*

p Tabellio non potest ea in testamento supplere, quæ testator omisit.

q v. l. 2. *sup. de eunuchia.*

r Tabellionis error testamento, ut hic. & contractui non nocet: ideoque mutari potest. l. 92. *ff. de regulis juris.*

s Præpositio verborum, neque contractus, neque ultimas voluntates vitiat. Cæterum de hoc præposteratone vitio vide l. 24. *sup. eod.*

t Num est l. 25. *sup. de iure dot.* Accursius putat, & male: nihil enim ad rem pertinet, de- t præposteratæ mentio sit ex Leone §. 13. *Inst. de inutil. stip.*

u De præposteratone in dotalibus instrumentis vide hic. & §. 13. *Inst. de inutil. stip.*

x De præposteratone in contractibus.

y De præposteratone in testamento. facit l. 14. *ff. de peculio legato.*

z De exceptione præposteratone v. l. 5. *sup. de hered. act.*

a Vitium præposteratone non vitiat stipulationem. d. §. 15. l. 64. *ff. de verb. obl.*

k k

testamentum, quæ in eo continerentur, scriptissime ignorent, l. 21. *sup. eod.* nec ea semper necesse sit testibus edi. l. 29. *inf. eod.* Testator tabulas testamenti tenens his verbis utebatur: *Hæc uti his tabulis ce- ritur scripta sunt, ita do, ita lego, ita testor: itaque vps, Quirites, testimo- nium præbitote*, *Ulp. 20. §. 9.* Hæc ratio magis placet quam quæ a Triboniano adfertur, ideo legatarios ad- mitti, quod uni- versi juris succes- sores non sint. §. 11. *Inst. de test. ord.* v. *Forner. 2. select.* 12. *Cujac. y. obs.* 37. in fin.

a In provinciis vero apud Præfides, vel magistratus, vel defenso- res.

b i. e. publicari, insinuari. Formulæ insinuationis, vetustissimas hic adijcere visum est ex Marculphi monachi libris, Cujacio ab Emaro Rancofetto communi- catas. v. *Cu- jac. 4. sent. Paul. 6. §. 1.* Anno illo, sub dno illa, ad- stante defensore & omni curia illius civitatis, Titius prosecutor dixit: Peto, optime de- fensor, vosque laudabiles, curia- les atque municipes, ut mihi codices publicos pate-

re habeatis. Quædam enim in manibus habeo, quæ gestorum cupio allegatione roborari. De- fensor & curiales dixerunt: Patere tibi codices publici, persequere quæ optas. Prosecutor dixit: Gajus vir illustris mihi mandavit, testamentum, ut mos est, gestu municipalibus insinuarem: Defensor dixit: Mandatum quidem recitatum est, sed testamentum quod præ manibus te habere dicit, etiam presentibus nobis recitetur, & ut postulas, gestu publicis firmetur. Post recitationem testamenti, defensor & curiales dixerunt: Testamentum quod recitatum est, gestu publicis inseratur. Prosecutor dixit: Hoc amplius peto, optime defensor, ut mihi gesta publice edantur. Defensor & ordo curiæ dixerunt: Quia testamentum & mandatum rite condita & bonorum virorum subscriptionibus firmata cognovimus, æquum est, ut gesta cum a nobis fuerint subscripta & ab amanuensis edita, tibi ex more tradantur, eademque in actis publicis conserventur. Pari modo acta in donationum insinuatione conficiebant. Quemadmodum tabulæ testamenti mortuo testatore aperiuntur, dicam ad l. 2. *inf. quemadmodum test. aperiuntur.*

c Apud magistrum census testamenta insinuantur. l. 18. *sup. eod.* Iudices interdum munus id sibi adrogant, ut & defensores ecclesiarum, l. 41. *sup. de episcopis.* postea quæstori munus id delatum. *Nov. Leo. 44.* Cæterum apud eundem magistrum census, donationes insinuabantur. l. 30. *inf. de donationib.*

d eadem verba extant in d. l. 41.

e protribunalium. Cujac. ad l. 7. §. 13. in verb. si paciscar. *ff. de pactis.*

f Promiscuis actibus turbare officia, absurdum est.

g Clericum fori peritia atque disceptatio dedecet.

h Poena 50. librarum auri.

i Cujacius consulo. 3. hinc colligit, Testamentum etiam insinuari post mortem testatoris. Negat tamen idem in donatione esse. facit l. 30. *inf. de don.*

k Incongrua insinuatio testamento non præjudicat: ideoque testamentum coram competentis iudice postea insinuari potest.

l Incongrua insinuatio sit coram iudice incompetenti.

m Verborum ambiguitas, si a tabellionis errore procedit, non vitiat.

n Olim ante hæredis institutionem inutiliter legabatur. *Ulp. 24. §. 15. Paul. 3. sent. 6. §. 2.* Hodie utiliter legatur. §. 34. *Inst. de legatis.*

o l. 9. *ff. de hered. inst.*

p Tabellio non potest ea in testamento supplere, quæ testator omisit.

q v. l. 2. *sup. de eunuchia.*

r Tabellionis error testamento, ut hic. & contractui non nocet: ideoque mutari potest. l. 92. *ff. de regulis juris.*

s Præpositio verborum, neque contractus, neque ultimas voluntates vitiat. Cæterum de hoc præposteratone vitio vide l. 24. *sup. eod.*

t Num est l. 25. *sup. de iure dot.* Accursius putat, & male: nihil enim ad rem pertinet, de- t præposteratæ mentio sit ex Leone §. 13. *Inst. de inutil. stip.*

u De præposteratone in dotalibus instrumentis vide hic. & §. 13. *Inst. de inutil. stip.*

x De præposteratone in contractibus.

y De præposteratone in testamento. facit l. 14. *ff. de peculio legato.*

z De exceptione præposteratone v. l. 5. *sup. de hered. act.*

a Vitium præposteratone non vitiat stipulationem. d. §. 15. l. 64. *ff. de verb. obl.*

k k

a cione

a Testamenti scriptura in æternum probat.

b i.e. scriptura.

c Testamento.

d v. l. 7. §. de leg.

e Nov. 66. c. 1. §. 1.

f Testamentum non solenne falsum esse, juris & de jure præsumptione colligitur, Malumbra & Bar.

in l. si post. 4. §. de jur. & fact. ignor. Bald. in l. quoties. 9. ff. de her. inst. Cyn. & Angel. hic. falsum, inquam, sicut tabellio ob omittas solennitates, falsi puniri possit, ut hic. Au idem in quovis alio instrumento non solenne factum? non idem Alex. Riminald. Jaf. hic. Imola in d. l. quoties. 9. Rur. in. 5. conf. 145. Quid? non solenne testamentum aliis in omnibus casibus estne falsum vel pro falso habetur? v. apud Mantia. 2. de consuetud. 3. ubi refert falsum, de quo hic, intelligi cum tabellio nomen hæredis scriptum, quod testator non voce, sed nutu indicavit: quod ut maxime hic sit verum, locum tamen non habere censet in testamento ad pias causas & codicillis: quod legata nutu possint relinquere, c. cum tibi. de testam. l. nutu. 21. ff. de leg. 3. l. & in epistola. 22. J. de fideic.

g h.e. non cogitur hodie testator manu sua hæredis nomen scribere.

h Testamentum a testatore conscriptum, incisum, eive signacula ablata, non valet, ut hic. l. 28. §. 1. ff. de liberat. l. 1. §. 8. ff. unde lib.

i Aliud est, si casu, vel a muribus linum corrosum sit. l. 1. §. ult. ff. secund. test.

k Quod ex ipsa cancellatione præsumitur, Bald. præsumitur etiam facta in continentia cancellatione. Bald. hic.

l Ut eo casu hæreditas ad hæres ab intestato deferatur: hoc enim velle videtur, qui testamenti tabulas incidit, Bald. hic: Quid, ipse jure, an ope exceptionis testamentum tollitur? ope exceptionis, l. 11. §. 2. ff. secund. tab. adde l. 36. §. 3. ff. de test. mil. Quid, si unicum tantum exemplar testamenti incisum? fides alterius non perit: nisi probetur ea mente testatorem incidisse, ut intestatus moreretur. d. §. 2. l. ult. ff. de his, qui in testam. de test.

m l. 29. sup. eod.

n l. pen. §. qui admitt.

o l. 3. §. 22. ff. de Silan. quemadmodum rustici scripto & per nuncupationem testari possunt. Testamentis quæ ruri fiunt, diligens observatio remittitur.

p Rusticani, Haloand.

institutionem, cujus nomen neque lingua neque manus testatoris significavit.

† Sed ne aliqua forsitan oblivio testium animis incumbat, pluribus interdum nominibus hæredum expressis: ipsi testes in suis subscriptionibus (cum testator hæc non scripserit, sed nuncupaverit) eorum nomina subscribere non differant ad æternam rei memoriam. Sin vero ipse testator in qualicumque parte testamenti nomina hæredum (sicut dictum est) scripserit: supervacuum est postea testes in sua subscriptione hæc exprimere. cum forsitan nec eos scire testator suos hæredes voluerit, & semel causa ex ipsius testatoris scriptura appareat. Oportet enim omnimodo vel ex literis testatoris, vel ex voce quidem testatoris, literis b autem testium, qui ad elogiū conficiendum fuerint convocati, nomina manifestari hæredum. Quemadmodum enim in elogio c quod sine scriptura conficitur, necesse est testatorem voce exprimere nomen vel nomina hæredum: ita & in testamentis per scripturam conficiendis, cum ipse testator manu sua scribere hæredes vel noluerit, vel minime potuerit, voce tamen ejus eos manifestari oportet. Quæ in posterum tantummodo observari censemus: ut quæ testamentum post d hanc Novellam nostri Numinis legem conficiuntur, hæc cum tali observatione procedant. Quid enim antiquitas peccavit, quæ præsentis legis inscia, pristinam secuta est observationem? Sciturus & tabellionibus, & his qui conficienda testamenta procurant, quod si aliter facere ausi fuerint, pœnam falsitatis f non evitabunt, quasi dolose in tam necessaria causa versati. Dat. Kal. Mart. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

In Auth. ut sponsal. larg. §. quia vero. coll. 9. tit. 2. Novell. 119. c. 9.

ET g non observato eo, subvenitur testamentis, si per se, si-
ve per alium quis inscribat nomen hæredis.

Si testator testamentum jure factum inciderit,
vel signa removerit.

30. Id. Aug. Joanni P. P.

NOstram provisionem maxime circa ultima elogia defunctorum, nunc etiam extendi properamus. Unde cum invenerimus quasdam controversias veteribus juris interpretatoribus exortas, propter testamentum, quod legitimo modo conditum, septemque testium signa habens, postea fortuito casu, vel per ipsius testatoris operam lino toto, vel plurima ejus parte incisa, in ambiguitatem incidit: solitum ei præbemus remedium, sancientes, si quidem testator lino h vel signacula inciderit, vel abstulerit, utpote ejus voluntate i mutata k, testamentum non valere l. Sin autem ex alia quacunque causa contigerit: durante testamento scriptos hæredes ad hæreditatem vocari: maxime cum nostra Constitutio, quam pro tuitione testamentorum promulgavimus, testatorem disposuerit vel sua manu nomen hæredis scribere, vel si imperitia literarum vel adversa valetudine, seu alio modo hoc facere non possit: testes ipsos audito nomine hæredis, sub præsentia ipsius testatoris nomen hæredis suis subscriptionibus declarare. Dat. 15. Kal. Novemb. Constantinop. post Conf. Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

De rusticis.

31. Id. Aug. Joanni P. P.

ET ab antiquis legibus, & a diversis retro Principibus n semper rusticitati o consultum est, & in multis Legum subtilitatibus stricta observatio eis remissa, quod ex ipsis rerum invenimus documentis. Cum enim testamentorum ordinatio sub certa definitione Legum instituta sit: homines rustici p, & quibus non est literarum peritia, quomodo possunt tantam legum subtilitatem custodire in ultimis suis vo-

luntatibus? Ideoque ad Dei humanitatem respicientes, necessarium duximus per hanc legem eorum simplicitati subvenire. Sancimus itaque in omnibus a quidem civitatibus & in castris Orbis Romani, ubi & Leges nostræ manifestæ sunt, & literarum viget scientia: omnia, quæ in libris nostrorum Digestorum, seu Institutionum, & Imperialibus Sanctionibus, nostrisque dispositionibus in condendis testamentis cautæ sunt, observari, nullamque ex præfenti Lege fieri novationem.

† In illis vero locis, in b quibus raro inveniuntur homines literati c: per præsentem legem rusticis d concedimus antiquam eorum consuetudinem e legis vicem obtinere: ita tamen, ut ubi scientes literas inventi fuerint, septem testes (quos ad testimonium convocari necesse est) adhibeantur, & unusquisque pro sua persona subscribat. Ubi f autem non inveniuntur literati, septem g testes etiam sine scriptura testimonium adhibentes admitti. Sin autem in illo loco minime inventi fuerint septem testes: usque ad quinque h modis omnibus testes adhiberi jubemus: minus autem nullo modo concedimus i. Si vero unus, aut duo vel plures fuerint literati: liceat eis pro k ignorantibus literas, præsentibus tamen subscriptionem l suam interponere: sic m tamen, ut ipsi testes cognoscant testatoris voluntatem: & maxime quem vel quos hæredes sibi relinquere voluerit: & hoc post mortem testatoris jurati deponant. Quod igitur quisque rusticorum (sicut prædictum est) pro suis rebus disposuerit, hoc omnimodo, Legum subtilitate remissa, firmum validumque consistat. Dat. 3. Non. Jul. Constantinop. DN. Justiniano A. IV. & Paulino V. C. Coss. 534. * n

a 55. Eccl. 1. 2. c. ult.

b in agris pauci repeririur scribendi periti. Nov. 73. c. 9. vers. Hæc autem.

c quos Græci γράμμαται & πισταμηνες vocant 35. Eccl. 2. c. ult. & J. scientes litteras dicuntur.

d Puto hanc constitutionem non tantum pertinere ad ipsos rusticos, sed ad cives, si forte de scripto testari voluerint.

e Consuetudo rusticorum vicem legis obtinet.

f Puta in agris, in itineribus. Leo Nov. 41. Nov. 43. in fin. in agris vel itineribus tres testes sufficere ait.

g In testamento rusticani nuncupativo 7. testes requiruntur.

h Rusticani, scripto testari possunt 5. tantum testibus præsentibus, si plures haberi non poterunt.

i Idem numerus requiritur contraignitione tempore. l. 8. §. eod.

k Ex Novella Leonis 43. per scribendi ignaros testamenta confirmari possunt.

DE HÆREDIBUS INSTITUENDIS ET QUÆ PERSONÆ HÆREDES INSTITUI NON POSSUNT.

TIT. XXIV.

De deportatis.

1. Imp. Titus Aelius Anton. A. Antefiano.

QUI deportantur p, si hæredes scribantur, tanquam peregrini q capere non possunt, sed hæreditas in ea causa est, in qua esset, si scripti non fuissent. Sine die & consule.

De residui appellatione.

2. Imp. Antoninus A. Cælitio.

1 subscriptionis necessitas remissa est constitutione Leonis 42. m 35. Eccl. 2. c. ult.

n In quibusdam notatur hic deesse Græcam constitutionem.

o dixi ad 28. ff. 5.

p Deportati institutio habetur pro non scripta.

q Peregrinus hæres institui non potest, ut hic. l. 6. §. 2. ff. eod. l. 10. §. 6. ff. de in jus vocand. l. 1. §. 2. & 3. ff. de leg. 3. Ulp. 17. §. 1. & 22. §. 2. adde quæ scripti ac peregrino ad Ulp. §. 8. Testatorem, testes & hæredes, cives esse oportet. l. 36. C. Th. de hæred. l. 31. 32. ff. de jur. fidei. Peregrinus quoque testamentum facere in loco peregrino non potest, quod ad bona in eo loco sita, l. 1. in verb. qui cives. l. 2. ff. ad l. falc. per fideicommissum tamen institui poterat. v. Theoph. Inst. de fideicom. har. Addantur & hæc, Peregrinos habitos fuisse, qui non cives Romani essent. v. l. 6. §. 2. ff. eod. & l. 6. §. 2. ff. eod. qui dediturorum numero erant. Ulp. tit. 22. qui aqua & igni interdicti. Ulp. tit. 10. in certum locum deportati & d. 17. ff. de pœn. l. 1. §. hi quibus. 2. ff. de leg. 3. Atque his quidem omnibus jus redditum a Præatore, qui peregrinus ideo dicebatur. l. 2. §. 28. ff. de orig. jur. Ceterum peregrini in his, quæ sequuntur differebant a civibus. Inter solos cives capiendi jus ex testamento civium erat: unde peregrinus nihil ex testamento civis Romani capere poterat, ut hic: civium duntaxat testamenta rata Romæ habebantur, arg. l. 1. ff. ad l. falc. Ulp. 12. inter solos cives iustæ nuptiæ, princ. Inst. de nupt. concubinæ, Ulp. tit. 5. Boet. in Topic. Cicer. Sen. 4. de benef. 35. Jus patriæ potestatis, princ. Inst. de pat. potest. Jus patrimonii, l. 10. §. 6. ff. de in jus voc. solennis per nexum abalienatio. Cic. in Topic. præscriptio, ante Justinianum tamen, & quidem ex veteri illa sententia ac regula: Adversus hominem (is erat peregrinus) æterna auctoritas esto. Cic. 1. offic. solliciti milites, l. 6. l. 7. J. qui mil. poss. verberibus cadi non poterant & in crucem agi. Aq. apost. 22. Cic. 5. Verr. honores Romæ gerebant soli cives, l. Barbarius. 3. ff. de offic. Præf. suffragia ferebant, toga utebantur. dixi ad l. 32. ff. de jur. fidei. ac prætexta 1. Macrobius. 6. Prænomina etiam carebant peregrini, quæ tum demum, cum in civitatem adfisciebantur, assumebant. Cic. 13. epist. ad Attic. unde gentilitia quoque Romanorum nomina peregrinus usurpare vetuit Claudius, & civitatem Romanam usurpantes in campo Esquilino securi percussit, Sueton. Claud. 25. permagni interesse existimans, ad decus & ornamentum civitatis, nominum societate peregrinos Romanis civibus jungi. His adde, quæ de peregrino dixi ad Ulpian. §. 5. 8. Placet & hoc addi ex Cicer. 1. offic. Peregrini & incolæ officium esse, nihil præter suum negotium agere, nihil de aliis inquirere, minimeque in aliena Repub. curiosum esse, & l. de orat. lex peregrinum verat in murum ascendere. Peregrino jubetur dare vel vendere, ut comedat, Deuter. 14. Jubebantur & Judei cum non contristari velaiffigere, Exod. 22. 23. nec convicio afficere: quinimo jubebantur eum diligere, Levit. 19. & circumcidere, cupientem Judæum fieri. Exod. 12. In Italia vero suscepti, nisi jus hospitii prius habuissent: unde nec ab Evandro Hercules susceptus est, antequam morte Caci virtutem suam probasset. Serv. Æneid. 8. Prætexta uti non poterant. Macrobius. 1. Saturn. 6. nec toga, vide Sueton. Claud. 15. honores tamen eis habiti, si Pop. Romanus eorum opera usus fuisset. Liv. 22. & 27. Consules etiam quidam facti 7. Plin. 43. ubi de Cornelio Balbo, & in Senatum allecti. Suet. in Julio. 80. Pœnæ species etiam fuit in peregrinitatem redigi. Sueton. Claud. 16. & 25. Hodie peregrini testati & intestati apud nos hæreditatem suam adscriptos hæredes vel agnatos aut cognatos transmittunt. Auth. omnes peregrini. J. comm. de success.

a l. 78. in fin. D. eod.

b l. 78. 79. & 80. ff. eod. l. 95. l. 160.

c Ubi quem quis instituit ut liberum, non alias instituitur, si is libertus non sit, o-

mnino inutilis institutio est. l. 7. §. de milit. testam. v. Cujac. 17. observ. 21.

d Substitutionis vulgaris, non pupillaris hæc verba sunt. v. Cuj. 17. obs. 21. ad hos enim duos casus porrigitur substitutio vulgaris.

e Substitutio vulgaris, si hæres non erit, intelligenda est, si noluerit, vel non potuerit, ut hic: vide tamen exceptiones duas apud Soc. reg. 386.

f Te ut liberum meum hæredem institui, communis eras: num recte institutus es? Si te ut meum certa opinione institui, non recte: si ut communem, recte institui.

g l. 37. §. 2. ff. de legat. 3. v. Cujac. 10. obs. 40.

h puta utrum institutus eum fuerit, si servum communem nosset.

i Liber non est, nec institutio valet. l. 13. §. 3. ff. de testam. mil.

k Imo non potuit. l. 21. §. de iure de lib.

l Institutio facta de aliquo tantum de filio, cum non sit filius, habetur pro non facta. v. l. 5. §. de testam. adde l. 9. ff. de hered. instit.

m id est, suppositivum. l. 46. ff. de iure fisci.

n non a fisco: sed ab hæredibus ab intestato, l. cum tabula. 16. ff. de his, quæ ut indig-

nis, quia falsa opinione testator instituit.

o Institutio non vitatur, si uxor appel-

letur ad finis, adde l. 4. & 5. §. de testam. merito: inter virum enim & uxorem constituitur quasi quædam affinitas. l. 2. ff. de cond. causa dat.

p aliud erit, si quid reliquum fuerit debitori non compensandi debiti animo. l. 7. §. de bon. au-

tor. jud. v. l. 85. ff. de leg. 2. l. 12. ff. ad l. l. alc. l. 20. ff. de condit. inst.

q Legis Pa-

piz, quæ verat conjuges inter se ex testamento capere, nisi compensandi causa. Contius.

r ad ἀδοποιήσθαι non admittitur, nequidem inter exteros. Nam adoptio naturam imi-

tatur: at nemo sibi fratrem gignit. Pone, Peregrinum (qui mihi natura frater non erat) hæredem institui sub fratris nomine: hæredem propterea non facio, quod fratrem appella-

vi: quum lex, factam per adoptionem fraternitatem prohibeat, Syn. Basil. 35. tit. 13. c. 15. & ibid. Scholiastes. Quid, si peregrinum, mihi tamen cognatum adoptavi & hæredem institui?

Scholiastes illo loco notat, valere adoptionem & institutionem. Quid, si adrogavi quasi fratrem, & hæredem institui? institutio non valet: ita ut huiusmodi adoptio & insti-

tutio possit per liberos adoptantis revocari: Synops. & Scholiastes illo loco. licet tamen fratris nomine adjecto instituere eum, qui non sit frater: eum denique quem fraterna chari-

tate diligo. Græci ibi. l. 58. §. 1. ff. de hered. inst. Ceterum ut ad ἀδοποιήσθαι revertar, earum rerum numero habetur, quæ fieri nequeant aut non soleant, unde & matrimo-

nium non impedit. adoptio enim naturam imitatur: at nemo sibi fratrem gignit. 4. Harm. 6. §. 20.

ς παρὰ τοῖς ἑξω γένους οἰκοῦσι, apud eos qui extra Romam habitant. Syn. Basil. 35. tit. 13. c. 15. & 5. Harm. 8. §. 106.

t Adoptari nemo potest ut frater, l. 14. in fin. §. de fideicom. potest tamen quis ita hæ-

res institui, ut nomen familiaris & arma seu insignia ferat. 1. Papon. 20. Arrest. 1. §. 15. v. l. 7. l. 63. §. 10. ff. ad Trebell. l. 19. ff. de donat. Ciceronem 7. ad Atticum 3. & 8. fami-

liar. 26. & lib. effe. ubi de M. Satyro Suet. Julio 83. & Ollavio cap. 101. Ovid. 15. Meta-

morph. Dionem 45.

u Institutus ut frater a fratre errante. recte non est institutus.

x & ita non applicatur fisco portio ejus, quem ut fratrem falso institui, ut hic. applica-

tur portio ejus, quem ut filium falso institui. Cur? in filio indignitas est, qui supposi-

tius est: in fratre non est.

Pater tuus si ex residua parte hæres institutus est, quam alter hæres scriptus capere a non poterat, isque ad nullam partem hæreditatis per conditionem suam admittipotuit: ex asse hæres extitit. Nam residui commemoratio etiam totum admittit. PP. 15. Kal. Julii, Romæ Duobus & Aspris Coss. 213.

De errore testatoris in persona hæredis.

3. Imp. Alexand. A. Vitali militi.

Cum b proponas Alexandrum equitem testamento primo loco Julianum, ut c libertum suum hæredem instituisse, eique substituisse his verbis, Quod si ex aliqua causa primus hæres hæreditatem meam adire noluerit d, vel e non potuerit: tunc in f locum ejus secundum hæredem substituo Vitalem: post mortem autem testatoris Julianum servum communem g fuisse defuncti militis & Zoili fratris ejus apparuerit: an tu ex substitutione admittaris, voluntatis h est quaestio. Nam si credens eum proprium & suum libertum hæredem instituit, nec per eum ad alium quemquam hæreditatem pertinere voluit, extitit conditio substitutionis: tibi que hæreditas delata est i. Quod si verba substitutionis subscripta ad jus retulit, ut si nec per semetipsum alium fecisset hæredem, (potuit k enim, quamvis jubente domino, nolle adire) ita demum substitutus vocaretur, si tamen paruerit domino & adierit, substitutioni locus non est. PP. 6. Kal. Maji, Maximo 2. & Aliano Coss. 224.

4. Imp. Gordianus A. Ulpio.

Si pater tuus eum quasi l filium suum m hæredem instituit, quem falsa opinione ductus suum esse crederet, non institutus si alienum n nosset, isque postea subditus esse ostensus est: auferendam n ei successionem, Divorum Severi & Antonini placitis continetur. PP. Pri-die Non. Octob. Pio & Pontiano Coss. 239.

Si uxor nominetur affinis.

5. Idem A. Cassiano.

Non ideo minus uxor tua jure hæres videtur instituta, quod non uxor, sed affinis o testamento nominata est. PP. 5. Kal. Octob. Gordiano A. 2. & Pompejano Coss. 242.

De institutione facta animo compensandi.

6. Imp. Philippus A. & Philippus C. Antonio.

Si compensandi p debiti gratia uxor maritum fecit hæredem: desiderio tuo præter portionem hæreditatis debitum q quoque r restitui postulantis, non tantum juris severitas q, verum etiam defunctæ voluntas refragatur. PP. 12. Kal. Mart. Prasente & Albino Coss. 247.

De adoptato in locum fratris.

7. Imp. Dioclet. & Maxim. A. A. Zinoni.

Nec r apud peregrinos s fratrem t sibi u quisquam per adoptionem facere poterat. Cum igitur, quod patrem tuum voluisse facere dicis, irritum sit: portionem hæreditatis, quam is, adversus quem supplicas, velut adoptatus u frater hæres institutus tenet, restitui t tibi x Praeses provinciae cura habebit. PP. 3. Non. Decemb. Diocletiano 2. & Aristobulo Coss. 285.

De collegiis.

8. Idem A. A. Hadriano.

Collegium a, si b nullo speciali c privilegio subnixum sit, hæreditatem capere non posse d, dubium non est. PP. 10. Kalend. Jun. iplis 4. & 3. AA. Coss. 290.

De institutione, cum quis morietur.

9. Idem A. A. & C. C. Juliam.

Extraneum e etiam, cum i quis f moreretur, hæredem scribi i sibi j placuit. PP. 16. Kalend. Novemb. Sirmii, AA. Coss.

De his, quibuscum factio testamenti non est.

10. Idem A. A. & C. C. Asclepiadæ.

Neque g per se hæredes institutos, quibus hoc concessum h non est, neque per servos proprios hæreditatem posse querere, juris dicitur ratio. S. 16. Kalend. Sept. Sirmii, Cæs. Coss. 293.

De ignoto testatori.

11. Imp. Theod. & Valent. A. A. Hierio Præf. præf.

Extraneum etiam penitus ignotum i, hæredem quis instituere potest. Dat. 11. Kal. Mart. Constantinop. Felice & Tauro Coss. 428.

De civitatibus.

12. Imp. Leo A. Erythrio PP.

Hæreditatis k, vel legati l, seu fideicommissi m, aut donationis titulus domus, aut annonæ civiles, aut quælibet ædificia, vel mancipia, ad jus incluyæ urbis, vel alterius cujuslibet civitatis pervenire possunt. Dat. 5. Kal. Mart. Martiano & Zenone Coss. 469.

De institutione ex re certa.

13. Imp. Justinianus A. Mennæ Præfecto pratorio.

Quoriam certi quidem ex n certa re o scripti sunt hæredes, vel certis rebus pro sua institutione contenti esse iussi sunt, quos legatariorum p loco haberi certum est: alii vero ex certa parte, vel sine parte, qui pro veterum Legum tenore ad certam unciam institutionem referuntur: eos tantummodo omnibus hæreditariis q actionibus uti vel conveniri decernimus, qui ex certa parte vel sine parte scripti fuerint, nec aliquam deminutionem earundem actionum occasione hæredum ex certa re scriptorum fieri. Dat. 8. Idus April. Constantinop. Decio V. C. Coss. 529.

De verbis, Sempronius Plotii hæres esto.

14. Idem A. Joanni Præfecto pratorio.

Cum in libris Ulpiani, quos ad Masurium Sabinum scripsit, talis species relata sit, hanc apertius expedire nobis visum est. Quidam testamentum faciens ita instituit, Sempronius Plotii r hæres esto. Veteres quidem existimabant errorem nominis esse, & sic institutionem valere, quasi testator Plotius nominaretur, & Sempronium i sibi j scripsisset hæredem. Sed huiusmodi sententiam crassiorē esse existimamus: neque s enim sic homo supinus r, imo magis stultus invenitur, ut suum nomen ignoret: sed si u quidem ipse testator Plotio cuidam hæres extitit: manifestum

Cum adoleveris. l. 33. ff. de vulgari. Cum morieris, ut hic: & ita saepe fit, ut quæ expressa non valent, tacita valeant. l. 9. §. 18. l. 38. ff. eod. l. 77. l. 195. ff. de reg. jur. v. Cujac. 3. obs. 34.

g Hæres esse prohibitus, ne quidem per servum hæreditatem acquirere potest. Syn. Basil. 35. tit. 3. c. 18.

h Per se qui capere non potest, per alium non potest. l. 31. ff. eod. §. 4. inst. de hered. qualis.

i Hæc lex deprompta est ex lege ult. C. Theod. de legat. har. ibi: Extraneis ac saepe ignotis in donationibus successioneque tributur. l. 46. ff. eod. §. ult. inst. eod. sic tutor ignotus institui potest. §. 10. ff. de excus. tutor. Nov. 90. c. 1. l. 29.

j de donationibus. Sueton. August. cap. 66. Hæreditates libi relictas ab ignotis non admittit. l. 1. l. 73. in fin. v. l. 122. in fin. ff. de legat. 1. l. 24.

k Institutus in re certa vicem sustinet legatarii, ut hic. nisi coheres ei universitatis, vel ex parte datus, hæreditatem repudiaverit vel non adierit: tunc enim idem est per omnia, ac si ab initio universalis hæres institutus fuisset. Jason hic. Quid, si coheres datus adit? Quidam volunt hæredis loco haberi, quod propria auctoritate possit rem adprehendere: legatarius non possit, sed accipiat ab hærede. Menochius in tract. de adipis. hæredit. Remedio 4. num. 134. Alii, partim hæredis, partim legatarii. Baldus ad l. 35. ff. eod. Alii putant, quod ad rem ipsam attinet, haberi pro legatario: ideoque Falcidiam pati, neque ei remedium competere. l. ult. §. de edict. Divi Hadriani. Volunt etiam eum non teneri creditoribus hæreditariis, nisi testator eum hæredibus æquaverit. Filium vero institutum in re certa, haberi pro hærede: ut non possit quasi præteritus rumpere testamentum, vide Grassum lib. sent. §. hæres. quest. 3.

o Rerum hæres institui potest. l. 35. ff. eod. l. 16. §. 2. ff. ad Trebell.

p Legatum & institutio particularis, ejusdem naturæ. v. Pap. 20. Arrest. 1. §. 8.

q v. l. ult. §. de hered. aff.

r & ita extranei. l. 76. §. 1. ff. de legat. 2. Duobus modis hæc verba intelligi possunt.

s Stupiditatem magis reprobari, quam nimiam subtilitatem, hinc colligit Tiraquellus tract. de pœnis. causa 12.

t Supinus ita nullus est, ut nomen suum ignoret, ut hic & §. eod. unde fatuus præsumitur, qui in proprio nomine errat: & ex tali errore fatuitas præsumitur, ut hic. Eadem est ratio, si quis erret in nomine filii: cum censetur eadem persona. l. ult. §. de impub. & aliis subst. Alias error in nomine, cognomine & agnomine proprio non vitiat, si constet de corpore, l. si in nomine. 4. §. de test. Superioribus tamen exemplum Georgii Trapezuntii addatur, quem morbi asperitate proprii nominis oblitum refert Jovius in ejus vita.

u Prima superioris formulæ interpretatio: Sempronius Plotii hæres esto. Plotii, puta cui succedit testator. Si ita institutio intelligi potest, erit valida quantumvis improprie verba accipiantur.

a Collegiis illicitis hæreditas relinqui non potest: illicitis, puta Judæorum, l. 1. §. de Judæis. Christianorum enim collegia licita, l. 1. §. de sacros. eccles. his adde quæ not. ad l. 9. ff. de mor. caus. l. 2. ff. de reb. dub. l. 3. ff. de collegiis.

b v. quæ scripti ad l. 1. §. de sacros. eccles. l. 1. ff. quod cuiusque univ.

c sub. Principis, dixi ad l. 1. §. 1. ff. quod cuiusque univ. versit. Quid licitum collegium?

v. l. 26. ff. ad Treb.

d Fieri posset alioqui temporis decursu, ut una versa pene paganorum bona collegiis acquire-

rentur. Nec enim mori dicuntur collegia, l. 76. ff. de judiciis. hunc apud Gallos jus Amortizationis, Admortissement, introductum, de quo vide Paponem l. Arrest. 14.

eundem 3. Not. c. des amortissements. Peckium in tract. de amortizatione bonorum.

e Extraneus ita potest institui, cum morietur, ut hic: at non filius: nam hæc institutio, præteritioni ob longam moram similis est.

f Extraneus ita potest institui, l. 79. §. 1. ff. de cond. & demonst. Paul.

3. sent. 6. §. 6. at-

qui ex die & ad diem non datur hæreditas. l. 34. ff. de hered. inst.

Ex die mortis dari non potest, veluti, Post quin-

quennium quam moriar, tacite in diem conferri potest, veluti,

Cum capere poteris, l. 62. ff. eod.

a Antiqua regula.
b Hæres hæredis mei, mihi est hæres. l. 7. in fin. ff. de adq. hæred. v. l. 194. ff. de reg. iur.
c Secunda superioris formulæ interpretatio. Plotium hæredem institui, mox adjeci, Sempronius Plotii hæres esto: eo casu Sempronius Plotio substitutus intelligitur.
d Ex consequentia verborum ducitur interpretatio.
e Ubi non est institutio, ibi nulla est substitutio.
f Non est verisimile, in suum nomen quæquam errare, sup. eod. verisimilia, quæ non sunt, non attenduntur nec admittuntur. l. ult. ff. quod metus causa.

g i. e. de conditionibus institutioni & substitutioni subiectis. J. v. 28. ff. 7.
h v. Cuj. 17. obs. 21. hujusmodi conditio mixta est: Si Anthylli filio nupseris.
i l. 1. inf. de his, quæ sub modo. l. 31. ff. de cond. & demonstr. Conditio habetur pro impleta, quoties per eum, cuius interest impleri, statuitur, quo minus impleatur. l. 161. ff. de reg. iur.
k Conditio hæc fuit, Si Titio soror mea filio nupseris.
l adde l. 3. §. 1. ff. de her. inst.
m Honestæ conditioni hæres non paruerit, substitutus admittitur.
n Viduitatem indicare videtur, qui sub conditione turpium nuptiarum legat aliquid. l. 63. §. 1. ff. de cond. & demonstr.
o Nuptiæ inter consobrinos permittuntur, ut hic, & l. 19. sup. de nupt. Sobrini filius per se & de suo.
p v. l. 1. in fin. sup. eod.
q Conditio hæc fuit, Liberos meos hæredes instituo, si pater eos emancipaverit, vel cum sui iuris erunt per emancipationem, vel in tempus emancipationis. l. ult. inf. de don. quæ sub modo. l. 70. ff. de cond. & demonstr. Paul. 4. sent. 1. §. 12.
r Emancipationis conditio locum habet, pater deportatus vel mortuo, ut hic, & l. 44. D. de iure dos. & contra, Conditio emancipationis per mortem patris locum habet, filio a patre emancipato. l. 11. §. 1. D. de leg. 3. l. 16. D. quando dies legat. Paul. 4. sent. 1. §. 12. Conditio satisfactæ æquipollens. adde l. 22. vers. Brasidas. D. ad Trebell. Morte patris qui emancipant. v. l. 29. §. 5. D. de lib. & posth.
s Filii institui non potest sub alia conditione quam potestativa. l. 4. D. de hered. l. 83. D. de cond. & demonstr. l. 20. §. 4. vers. existimo. D. de bon. lib. Igitur filius non potest hæres institui sub conditione casuali vel mixta, nisi sub contraria exheredetur: alioquin testamentum est nullum, ut hic, adde l. 1. D. de iusto. l. Lucius. 83. in verb. nullus est mortui. D. de cond. & demonstr. Vorum hanc legem hodie corrigi iuxta talis conditio rejiciatur ad legitimam usque filii & valeat testamentum, Glossa & Barr. hic notant. arg. l. quoniam. 32. l. scimus. 36. §. cum autem. sup. de inofficio. Gloss. in l. suus. 4. in verb. constat. ff. de hered. inst. & hanc sententiam Bartolus ait esse communem, ut & Alexander. Jacobi. nus de S. Georgio terita iudicatum fuisse refert. Idem tenet Ripa in rub. ff. de vulgari. Benedic. in cap. Raynuitus in verb. deliquit. nu. 25. de test. Bernardus de Lugo reg. 727. Rodericus Suarez in repetit. d. l. quoniam in priorib. 32. Montalvus in Glossa l. 7. tit. 4. parte 6. Contrarium tenet Decius hic, & Corasius in rub. l. de impub. Sed tamen Duenazius reg. 368. refert Glossa & Bartoli opinionem communiorē esse.

est sibi Sempronium hæredem instituisse, ut per mediam ipsius testatoris personam Plotii hæres efficiatur. Et hoc argumentamur ex antiqua a regula, quæ voluit, hæredem b hæredis, || testatoris || esse hæredem. Sin autem nihil tale factum est, supervacuum & inanem hujusmodi institutionem esse: nisi c prius hærede Plotio sibi instituto, sic adjecerit, Sempronius Plotii hæres esto: tunc etenim existimandum est eum dixisse, si non Plotius hæres sibi fuerit, tunc Sempronium in totum partemve Plotii ex substitutione vocari: ita, ut ex d consequentia verborum Plotius quidem institutus, Sempronius autem substitutus inveniatur. Sin autem neque ipse testator Plotio hæres extitit, neque e Plotium hæredem antea scripsit, & sic Sempronium Plotio hæredem esse voluit: nullius esse momenti talem institutionem; cum non f est verisimile, in suum nomen || quemquam || errasse. Datum 3. Kalend. August. post consularum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

DE INSTITUTIONIBUS g ET SUBSTITUTIONIBUS, ET RESTITUTIONIBUS SUB CONDITIONE FACTIS.

TIT. XXV.

De conditione nuptiarum.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Alexandro.

Cum avum maternum ea conditione filiam tuam hæredem instituisse proponas, si h Anthylli filio nupseris, non prius eam hæredem existere, quam conditioni paruerit, aut Anthylli filio recusante i, matrimonium impeditum fuerit, manifestum est. PP. Kalend. Octobr. Anulino & Frontone Consil. 200.

2. Imp. Antoninus A. Cassia.

Conditioni k sub qua testamento matris tuæ l hæres instituta es, si non paruisti: locum habet substitutio. Nec enim videri potest sub specie turpium m nuptiarum viduitatem n tibi indixisse, cum te filio o sororis suæ consobrino tuo probabili consilio matrimonio jungere voluerit. Nec extraordinario auxilio indiges: cum ex his || precibus ||, quas libello complexa es, declaratur, non p per eum steterisse, quo minus supremæ voluntati matris tuæ testatrix satisfieret. PP. 8. Id. Mart. Roma, Antonino A. 4. & Balbino Consil. 214.

De conditione emancipationis.

3. Idem A. Maxentio & aliis.

Si mater vos sub conditione q emancipationis hæredes instituit, & prius quam voluntati defunctæ pareretur, sententiam || deportationis || r pater meruit, vel aliter defunctus est: morte ejus, vel alio modo patria potestate liberati, jus adeundæ hæreditatis cum sua causa quæstistis. S. Prid. Kal. Maji, Sabino & Anulino Consil. 217.

De filiofamilias instituto a patre sub conditione casuali, vel potestativa.

4. Imp. Alexander A. Emiliano.

Si pater filium, quem in potestate habebat, sub conditione, quæ s in ipsius potestate non erat, hæredem scripsit; nec in defectum ejus exheredavit, jure testatus non videtur. † Cum autem trans mare & longe te a-

Quæ a matre scripta est hæres sub hac conditione, si consobrino nupserit, omnino conditionem implere debet. (Non enim turpes hæ nuptiæ sunt) nisi forte per ipsum steterit, quo minus fiat. Synops. Basil. 35. tit. 12. cap. 30.

† Cum autem invenimus excelsi ingenii Papinianum in hujusmodi casu, in quo pater filiis suis substituit, || nullum || liberorum ex his procreandorum || adjectione || habita optimo intellectu disposuisse, evanescere p substitutionem, si is, qui substitutione prægravatus est, pater efficiatur & liberos sustulerit: intelligentem non q esse verisimile, patrem, si de nepotibus cogitaverit, talem fecisse substitutionem: humanitatis intuitu hoc latius & pinguius interpretandum esse credidimus, || ut || et si quis naturales r filios habeat, & partem eis reliquerit: vel dederit usque ad modum, quem nos statuimus & substitutioni eos subjugaverit, nulla liberorum eorum mentione facta: & hic intelligi evanescere substitutionem, liberis eam excludentibus, & intellectu optimo his, qui ad substitutionem vocantur, obstante, & non concedente ad eos eam partem venire: sed s ad filios vel filias, nepotes vel neptes, pronepotes vel proneptes morientis transmittente, & non aliter substitutione locum accipiente, nisi ipsi liberi sine justa r sobole decesserint: ut u quod inter justos liberos sancitum est, hoc & in naturales filios extendatur.

gentem sub hac conditione hæredem scriptum esse dicas, si a in patriam, quæ in provincia Mauritania erat, regressus fuisses; nec exheredatum te alleges, si b in eum locum non redisses: manifestum est multis casibus non voluntariis c, sed fortuitis evenire potuisse, ut eam implere non posses: & ideo adire hæreditatem non prohiberis. PP. Kal. Apr. Julian. 2. & Crisp. Consil. 225.

De conditione divortii.

5. Imp. Valer. & Gallien. Maximo.

Reprehendenda tu magis d es, quam mater tua, illa enim si hæredem te sibi esse veller, id, quod est inutile, matrimonium te dirimere e cum viro, non juberet: tu porro voluntatem ejus divortio comprobasti. Oportuerat autem, etsi conditio hujusmodi admitteretur, præferre f lucro concordiam g maritalem. Enimvero cum boni h mores hæc observari vetent: sine ullo damno conjunctionem i retinere potuisti. Redi k igitur ad maritum, sciens hæreditatem matris, etiam si redieris, retenturam l: quippe quam retineres, licet prius ab eo non recessisses. PP. 12. Kal. Decemb. Valeriano 4. & Gallieno 3. AA. Consil. 258.

De conditione disjunctiva. De tacita conditione, si sine liberis decesserit.

* Græca Constitutio Justiniani.

6. Idem AA. ad Senatum.

Generaliter sancimus, si quis ita verba sua composuerit, ut edicat, Si filius vel filia intestatus m vel intestata, vel sine liberis || aut sine testamento n || vel sine nuptiis decesserit: & ipse vel ipsa liberos sustulerit, five nuptias contraxerit, five testamentum fecerit: firmiter res possideri, & non esse locum substitutioni eorum, vel restitutioni. Si enim nihil ex his fuerit subsecutum, tunc valere conditionem, & res secundum verba testamenti restitui, ut incertus successionis morientis exitus videatur certo substitutionis vel restitutionis fine concludi. Cui enim ferendus est intellectus, si forsitan testamentum quidem non fecerit, posteritatem autem habuerit: propter hujusmodi verborum angustias liberos ejus omni pene fructu paterno defraudari? Viam itaque impiam obstruentes, ut ne quis alius deviet, hujusmodi facimus sanctionem: & hanc legem in perpetuum valituram inducimus, tam patribus quam liberis gratam: quo exemplo etiam aliis personis, licet extraneæ o sint, de quibus hujusmodi aliquid scriptum fuerit, medemur.

† Cum autem invenimus excelsi ingenii Papinianum in hujusmodi casu, in quo pater filiis suis substituit, || nullum || liberorum ex his procreandorum || adjectione || habita optimo intellectu disposuisse, evanescere p substitutionem, si is, qui substitutione prægravatus est, pater efficiatur & liberos sustulerit: intelligentem non q esse verisimile, patrem, si de nepotibus cogitaverit, talem fecisse substitutionem: humanitatis intuitu hoc latius & pinguius interpretandum esse credidimus, || ut || et si quis naturales r filios habeat, & partem eis reliquerit: vel dederit usque ad modum, quem nos statuimus & substitutioni eos subjugaverit, nulla liberorum eorum mentione facta: & hic intelligi evanescere substitutionem, liberis eam excludentibus, & intellectu optimo his, qui ad substitutionem vocantur, obstante, & non concedente ad eos eam partem venire: sed s ad filios vel filias, nepotes vel neptes, pronepotes vel proneptes morientis transmittente, & non aliter substitutione locum accipiente, nisi ipsi liberi sine justa r sobole decesserint: ut u quod inter justos liberos sancitum est, hoc & in naturales filios extendatur.

vas posita, resolvitur in conjunctivam Et, idque favore liberorum. Ideoque hujusmodi substitutioni locus non erit, nisi omnes conditiones defecerint, facit l. 85. ff. de her. instit. l. 4. inf. de verb. sign.

n Inclusa supersunt.

o Hæc Constitutio extensa est ad extraneos.

p Substitutio evanescit, si is, qui substitutione prægravatus est, liberos sustulit. l. 30. inf. de fideicommiss. l. 85. in fin. ff. de hered. inst.

q Qui extraneis patrem præfert, ejus quoque liberos præferre intelligitur.

r Casus Titio naturali filio Sempronium substituit. Titius liberos legitimos suscepit: non est locus substitutioni. Ergo in substitutione facta naturalibus liberis post eorum mortem, tacita intelligitur conditio, si decesserint sine legitimis liberis, ut hic, d. l. 43. ff. de vulgari. ut eo casu, minus scriptum quam dictum videatur. l. 102. ff. de cond. & demonstr.

s Liberi patris fideicommissio gravati excludunt substitutum.

t Et ita naturales tantum liberi non excludunt substitutum. Quid, si legitimari? excludunt: v. Arrest. Parisiense apud Paponem 20. Arrest. 3. §. 5. nec enim differt legitimatus a legitimo. Nov. 35. cap. 3. adde l. 77. §. 13. ff. de legat. 2. l. 17. §. 4. ff. ad Trebell.

u Jus constitutum in liberis iusto matrimonio procreatis, interdum ad naturales tantum extendi potest.

a De institutione his verbis facta, Si in patriam regressus fuisses.
b Nam & hoc adici potuit, Si in hunc locum redieris, exheres esto.
c Potestativa conditio, voluntaria: Casualis extra voluntatem posita, pendet ex eventu vel fortuna. Mixta, quæ partim ex voluntate, partim ex casu. l. ult. inf. de necessar. l. un. §. 2. inf. de caduc.
d Qui facit, gravius peccat, quam qui jubet.
e De conditione, Si a marito diverteris. Conditio divortii a lege remittitur, ut hic, & l. 8. in fin. D. de usu & habit. repugnat enim utilitari publicæ, l. 2. §. 44. D. ad Tert. Nov. l. c. v. ei contraria est, Si a marito non diverteris, v. l. 2. inf. de cond. instit.
f Lucro pecuniario concordia maritalis præferenda.
g & honestatem. l. 26. ff. si quis omnia causa test.
h Præceptum testatoris contra bonos mores non obligat.
i i. e. matrimonium.
k Honestæ.
l Qui paret turpi conditioni, non propterea perdit relictum.
m Sempronius filius mihi hæres esto, quod si intestatus sine liberis, vel si sine nuptiis decesserit, substitutus ei sit Titius: Sempronius nuptias contraxit, liberos sustulit, testamentum etiam fecit, liberis substitutis. estne locus substitutioni? locus non est Titii substitutioni: omnes enim conditiones defecerunt. Quid, si tantum nuptias Sempronius contraxit? non est etiam locus substitutioni: quia disjunctiva particula vel, inter conditiones negativas posita, resolvitur in conjunctivam Et, idque favore liberorum. Ideoque hujusmodi substitutioni locus non erit, nisi omnes conditiones defecerint, facit l. 85. ff. de her. instit. l. 4. inf. de verb. sign.

z Hæc constitutio in legatis & fideicommissis etiam locum habet.

a l. 21. ff. quando dies.

b Sufficit conditionem casualem vel mixtam impletam fuisse vivo testatore, licet impleta non duraverit. l. 91. in fin. D. de cond. & demonstr.

c d. l. 91. l. 18. ff. de manumiss. testa.

d Subtilitate iudicia testamentum non sunt defraudanda.

e Hæc clausula conditionem facit, si conditiones postea exprimuntur & adjiciuntur.

f Etiam si definita adiectio conditionis testamento non inferitur, testamentum non vitatur. l. 77. in fin. ff. de legat. 2. Accidit omnia omnia testamentum non infirmant.

g Imo non est supervacua, cum ita institutus habeatur pro non instituto. l. 9. §. 5. ff. de hæred. inst.

h in d. l. 77. in fin.

i Nihil interest institutioni immediate condicio adiciatur in quavis parte testamenti, puta inferiore: ita ut condicio in fine testamenti adiecta reddat institutionem perinde conditionalem, ac si ab initio fuisset adposita.

k dixi ad l. 29. §. de inst. §. 2. Inst. de SC. Tertul. l. 7. in fin. ff. unde lib. l. 26. ff. si quis omiff. caus. l. 4. J. ad Terr. §. l. 11. inf. comm. de success. l. 72. ff. de cond. & demonstr. inde etiam colligunt, Præsumi senem ante juvenem mori, v. Alciat. 1. præsumpt. 43.

l Voluntatis quæstio.

m tristem, §. 2. Inst. de SC. Tertul. l. 7. in fin. ff. unde lib. l. 26. ff. si quis omiff. caus. l. 4. J. ad Terr. §. l. 11. inf. comm. de success. l. 72. ff. de cond. & demonstr. inde etiam colligunt, Præsumi senem ante juvenem mori, v. Alciat. 1. præsumpt. 43.

n Uxorem ex una parte instituo, ventrem ex altera, & si posthumus natus non sit, Titium in ejus partem substituo. Nascitur posthumus, idem moritur impubes viva matre: mater ei succedit, non substitutus: & ita Titius tacite non intelligitur posthumus impubes substitutus: Vulgari quidem substitutioni tacite inest pupillaris: sed effectum non habet adversus matrem, si sit cohæres ipsa adiecta filio, ut hic, si sit non sit. l. 8. J. de prox. adde Cuj. 12. obf. 27.

o Impuberum substitutio, quæ pupillaris: de qua dixi ad l. 28. ff. 6. & 2. Inst. 15.

† Quæ omnia & in legatis & fideicommissis specialibus locum habere sancimus. Dat. 11. Kal. Augusti. Constantinop. Lampadio & Oreste VV. CC. Confl. 330.

De conditione vivo testatore vel post mortem ejus impleta.

7. Idem A. Joanni Præf. præf.

SI quis hæredem scripserit sub tali conditione, si ille Consul factus fuerit vel Prætor a: vel ita filiam suam instituerit hæredem, si nupta fuerit: vivo b autem testatore vel ille Consul processerit, vel Prætor fuerit factus, vel filia ejus nupta fuerit, vel adhuc vivo testatore Consulatum quidem, vel Prætorum ille deposuerit, filia autem ejus || a marito || diverterit: omni veterum dubitatione explosa, sancimus, quodcumque impleta fuerit conditio, si vivo eo, si mortis tempore, si post mortem; conditionem videri esse completam. † Quod & in legatis & fideicommissis & libertatibus obtinendum esse censemus, ne dum nimia utimur circa hujusmodi sensus subtilitate d, iudicia testamentum defraudentur. Dat. 9. Kal. Aug. Constantinop. post Consulatum Lampad. & Orestis VV. CC. 331.

De institutione, secundum conditiones infra scriptas.

8. Idem A. Joanni P. P.

SI testamentum ita scriptum inveniatur, ille hæres esto secundum e conditiones f infra scriptas, si quidem nihil est adjectum, neque aliqua conditio in testamento posita est: supervacua g esse conditionum pollicitationem sancimus, & testamentum purum habere institutionem. Et argumento utimur, quod Papinianus respondit h: Viros Reipublica relictos, qui proprios fines habebant, non ideo ex fideicommissis minus debent, quod testator fines eorum, & certaminis formam, quod celebrari singulis annis voluit, alia scriptura se declaraturum promissit, ac postea morte præventus non fecit. Sin autem conditiones quasdam in quavis parte testamenti posuit; tunc videri ab initio conditionalem esse institutionem, & sic omnia compleri, tanquam i si testator ipsas institutiones eisdem conditionibus copulasset, quæ infra conscriptæ sunt. Dat. 6. Kal. Aug. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 331.

An in vulgari substitutione contineatur tacita pupillaris.

9. Idem A. Joanni P. P.

Cum quidam prægnantem habens conjugem, scripsit hæredem ipsam quidem suam uxorem ex parte, ventrem vero ex alia parte, & adiecit, si non posthumus natus fuerit, alium sibi hæredem esse: posthumus autem natus impubes k decessit: dubitabatur, quid juris sit, tam Ulpiano quam Papiniano viris discretissimis voluntatis l esse quæstionem scribentibus: cum opinabatur Papinianus eundem testatorem voluisse posthumum nato, & impubere defuncto, matrem magis ad ejus venire successionem, quam substitutum. Si enim suæ substantiæ partem uxori dereliquit: multo magis & luctuosam m hæreditatem ad matrem venire curavit. Nos itaque in hac specie Papiniani dubitationem rescantes, substitutionem quidem in hujusmodi n casu, ubi posthumus natus adhuc impubes viva matre decesserit, respuendam esse censemus. Tunc autem tantummodo substitutionem admittimus, cum posthumus minime editus fuerit, vel post ejus partum mater prior decesserit. Dat. 3. Kal. Aug. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis, VV. CC. 331.

DE IMPUBERUM o ET ALIIS p SUBSTITUTIONIBUS.

TIT. XXVI.

De partibus institutionis tacite repetitis in substitutione.

1. Imp. M. Aelius Antoninus A. Secundo.

Cum a hæredes ex disparibus partibus instituti, & invicem substituti sunt, nec in substitutione facta est ullarum partium mentio: verum est, non b alias partes testatorem substitutioni tacite inferuisse, quam quæ manifeste || in || institutione expressæ sint. Dat. Claro 2. & Severo Confl. 171.

De substitutione reciproca.

2. Imp. Severus & Antoninus AA. Frontinæ.

Hæreditatem quidem defuncti intestati filii delatam tibi, dubitari non oportet: substitutio enim testamento patris facta, ad pubertatis tempora porrigi non potest: quia ipso & aliis non c ejusdem conditionis hæredibus institutis, & invicem substitutis, propter eorum personam, quibus in unum casum duntaxat substitui potest, etiam in filio idem debere servari, & ratio suadet, & Divus Marcus pater d constituit. PP. 6. Kal. Aug. Chilone & Libone Confl. 205.

De vulgari.

3. Imp. Alexand. A. Achillæ.

Hæres instituta matris testamento, si successionem ex testamento omisit, & ab intestato bonorum possessionis jus habere voluit: substituto e locum quin feceris, in dubium non venit. Proinde, si substitutus hæreditatem amplexus est, actionibus quæ || tibi || adversus matrem competeant, ipsum convenire, non successionem ab intestato potes vindicare. PP. 2. Kal. Septemb. Maximo 2. & Aeliano Confl. 224.

An vulgaris expressa contineat tacitam pupillarem.

4. Idem A. Firmiano.

Quamvis placuerit substitutionem impuberi, qui in potestate testatoris fuerit, a parente factam ita, si hæres non erit f, porrigi g ad eum casum, quo postea quam hæres extitit, impubes decessit, si modo non contrariam h defuncti voluntatem extitisse probetur: cum tamen proponas ita substitutionem factam esse, Si mihi Firmianus filius, & Aelia uxor mea (quod i abominor) hæredes non erunt, in locum eorum Publius Firmianus hæres esto: manifestum est, in eum casum factam substitutionem, quo utrique k hæredem substitui potuit. PP. 4. Kalend. Jul. Fusco 2. & Dextro Confl. 226.

Quomodo substitutio expirat.

5. Imp. Diocl. & Maxim. AA. Hadrianæ.

Post aditam l hæreditatem directæ m substitutiones non n impuberibus filiis factæ, expirare solent. PP. 10. Kal. Jun. ipfis 4. & 3. AA. Confl. 290.

De jure accrescendi.

6. Idem AA. & CC. Quintiano.

Testamento || jure || facto, multis o institutis hæredibus, & invicem substitutis: adeuntibus suam portionem, etiam invitis p cohæredum repudiantium accrescit q portio. Sine die & consule.

Per substitutionem pupillarem succeditur pupillo ex testamento: & venientes ab intestato repelluntur.

Alex.

7. Idem AA. & CC. Feliciano.

SI testamento || jure || facto, intra pupillarem ætatem & in sua potestate constituta filia r, si intra pubertatem decesserit, directis verbis pater substituit: hæredem te factum ex testamento s post eventum conditionis, intestati successionem exclusisse constat. S. Kal. Jan. Sirmii, AA. Confl. 293.

k Filio impuberi possum substituere pupillariter & vulgariter: uxori vulgariter tantum. His cognitissimis singulis substitutionis formulam fuisse, Filius & Aelia uxor hæredes sunt, si hæredes non erunt, Publius hæres esto: filius in pupillari ætate decessit: pars filii ad Publum deferretur, non ad Aeliam, quæ pupillariter superiore casu filio non videtur substituta. Vulgaris substitutio eo casu pupillarem non continet. Nam si ad Aeliam deferretur, substitutio esset inæqualis: Aelia filio substituta esset vulgariter & pupillariter, filius vero Aeliæ vulgariter tantum. Hinc constat, vulgarem duobus inæqualibus factam, in neutra pupillarem continere. Alex. Substitutionem in hoc casu locum habere non posse, nisi & in persona utriusque locum habeat. Barr.

l Aditione vulgaris substitutio expirat. Hæres eo tempore proprie intelligitur. vide Grass. lib. sent. §. hæredes. quæst. 5.

m Vulgares. l. 6. inf. de legatis.

n id est, puberibus. Substituere nemo potest puberi filio post aditam hæreditatem, ut hic. Id tamen locum non habere in testamento pias ad causas scribit Tiraquellus 21. privilegio pia causa.

o Hæredibus pluribus institutis & invicem substitutis, repudiantium partes, hæreditatem adeuntibus etiam invitis addicuntur, ut hic. Synops. Basil. 35. tit. 1. c. 27. p Invitis quoque aderescit portio. l. 35. ff. de acquir. hæred. l. unie. §. 10. J. de caducis tollend. Cur ita? v. l. 2. ff. de acquir. hæred.

q Adrescendi jus inter institutos & invicem substitutos locum habet. l. 1. inf. quando non perierint. l. 1. §. de successor. edicto. l. 9. ff. de suis. dixi ad Ulp. 26. §. 5.

r v. l. 2. ff. de vulgari.

l. 3. ff. de vulgari.

a Hæredes ex disparibus partibus instituti & invicem eos substitui, nec in substitutione partes expressæ? Ad substitutionem ita vocantur, sicut in institutione vocati sunt, ut hic. hoc est, in substitutione partes repetitæ tacite intelliguntur, quæ expresse in institutione commemoratæ sunt, ut hic. Synops. Basil. 35. tit. 13. cap. 23.

b v. l. 24. ff. de vulg. & pupill.

c Diversæ conditionis vel ætatis liberis facta substitutio reciproca, valet tantum in vulgari casu. l. 4. §. 2. ff. eod. l. 6. sup. de test. milit.

d Non quidem meus, sed Commodi. Est autem hæc Constitutio Severi & Antonini Caracallæ, cuius fit mentio, in d. §. 2.

e Res ita sit: si Achilla hæres non erit, Titius hæres esto. Achilla repudiavit hæreditatem ex testamento: & mavult ab intestato succedere? sit locus substituto. Hæc enim verba, si hæres non erit, ita solent accipi, si hæres non erit ex testamento, cum primum coepit Achilla hæres non esse ex testamento, factus est locus substitutioni l. 60. vers. nam filius. ff. de acqu. hæred.

f Verba sunt substitutionis vulgaris.

g Vulgaris facta filio impuberi pupillarem comprehendit. l. 4. §. eod.

h Vulgaris interdum pupillarem non includit ex tacita testatoris voluntate.

i l. 41. in fin. ff. eod.

Similes

a dixi ad l. 6. in fin. sup. de testam. milit.

b l. 15. ff. eod.

c l. 2. §. 1. ff. eod. Substitutio in secundum casum, pupillaris vel compendiosa: in primum, vulgaris. In primum autem dicitur, quia providet, si hæres non sit: qui primus est eventus quo via substitutis aperitur. Primus dicitur, quia non esse præcedit esse. v. Bald. hic.

d id est, non expressa certa ætate.

e Militibus datum est, ut substituant pueri in secundum casum pupillariter vel compendiose. v. l. 6. sup. de testam. milit. v. Cuj. 12. obs. 25. 26. & 27. Idem pagani datum est. cap. Rayn. extra de testam.

f v. l. 2. ff. eod. l. 1. in fin. ff. de confirmando in 20.

g Substitutio facta a milite pueri verbis civilibus valet jure fideicommissi: trahitur ad fideicommissum. v. Cujac. 11. obs. 25.

h Fit mentio hujus constitutionis in l. 7. §. 1. sup. de curat. furiosi.

i Exemplaris substitutio humanitatis intuitu parentibus indulget: est enim humanitatis summa furiosi & mente capti curam suscipere. unde notant exemplariter substituenti jus, parentibus concedi jure humanitatis, non potestatis: ut ob eam rationem videatur parens naturalis filio naturali furioso exemplariter posse substituere: licet secus sit in pupillari, quæ sit jure potestatis. De exemplari substitutione adde quæ scripti ad §. 1. Instit. de pupillari ad l. ex facto. 43. ff. de vulgari & pup.

k An naturalibus tantum dicam inf. eod. Quid e converso, possuntne liberi parentibus furiosis exemplariter substituere? Potestne etiam mater liberis suis exemplariter substituere? Mox dicitur.

l Mente captis substituitur directo ad similitudinem pupillorum, §. 1. Instit. de pupillari. l. 51. ff. de hæred. petis. dic idem in furiosis & mutis, l. 43. ff. de vulgari. prodigo, aleatori & similibus: & ita alter alteri interdictum testari potest contra legem 32. ff. de hæred. instit. potest furiosus per patrem, quod per seipsum non potest, l. 10. sup. de hæredib. instit. poterit pater bonafilii testamentum alienare certa lege, l. 1. inf. de bon. mat. l. ult. §. 6. vers. si enim. inf. de bon. quæ liber.

m Olim id erat impetrandum. l. 43. ff. eod. n Cum substituitur exemplariter, legitima saltem relinquenda. unde quidam colligunt, Naturalem parentem liberis non posse substituere, quod naturalibus liberis legitima non debeatur, verum ea de re superius diximus. Imo ex hæredato potest etiam substitui. l. 1. §. 2. eod.

o πρὸς μίαντιν καὶ πρὸς ὁμοίωσιν dicitur Theoph.

p Exemplaris substitutio fit mente captis. §. 1. Instit. de pupill.

q Adversus exemplarem substitutionem querela inofficiosa non competit.

r Cessante causa finali exemplaris substitutionis, cessat ipsa substitutio.

s Exemplaris substitutio potest fieri etiam a matre, quantumvis pupillarem facere non possit, l. 33. ff. de vulg. etiam si bonorum filii administrationem nudam habeat, non jus alienandi. l. 31. §. 6. ff. de negot. Quid, si a matre & a patre simul substitutio facta sit? facta a patre substitutio præteretur. Bald. hic. ad eundem modum matris substitutio avitæ præferetur. Bald. hic, num. 48.

t l. 25. l. 42. ff. de vulg. §. 6. Instit. de pup.

u dista l. 25.

Si miles filio hæredi instituto substituerit.

8. Idem AA. & CC. Patronæ.

PRECIBUS tuis manifestius exprimere debueras, maritus quondam tuus miles a defunctus, quem testamento facto hæredem communem filium vestrum instituisse proponis, & secundum hæredem scripsisse: utrumne in primum casum, an in secundum filio suo, quem habuit in potestate mortis tempore, si intra decimum quartum suæ ætatis annum, aut postea decesserit, substituerit. Nam non est incerti juris, quod si quidem in patris militis potestate: primo tantum casu habuit substitutum, & patri hæres extitit: eo defuncto ad te omnimodo [se]us pertineat successio. Si vero substitutio in secundum casum, vel expressa, vel compendiosa, non usque ad certam ætatem facta reperiatur: si quidem intra pubertatem decesserit, eos habeat hæredes, quos pater ei constituit, & adierint hæreditatem. Si vero post e pubertatem f, [tunc] ejus te successionem obtinente, veluti ex causa g fideicommissi, bona, quæ cum moreretur, patris ejus fuerint, a te peti possunt. S. 5. Id. Apr. AA. Conf. 293.

De substitutione facta mente captia.

9. h Imp. Justinian. A. Mennæ P.P.

HUMANITATIS i intuitu parentibus k indulgemus, ut si filium, nepotem vel pronepotem cujuscunque sexus habeant, nec alia proles descendendum eis sit, ite tamen filius vel filia, nepos vel neptis, pronepos vel proneptis mente l captus vel mente capta perpetuo sit: vel si duo vel plures isti fuerint, nullus vero eorum sapiat, liceat m hisdem parentibus legitima n portione ei vel eis relicta, quos voluerint his substituere: ut occasione hujusmodi substitutionis ad o exemplum p pupillaris, querela q nulla contra testamentum eorum oriatur: ita tamen, ut si postea [res]ipuerit r, vel [res]ipuerint, talis substitutio cesset. Vel si filia aut alii descendentes ex hujusmodi mente capta persona sapientes sint: non liceat parenti, qui vel quæ s testatur, alios, quam ex eo descendentes, unum vel certos, vel omnes substituere.

† Sin vero etiam liberi testatori vel testatrici sint sapientes: ex his vero personis, quæ mente capta sunt, nullus descendat: ad fratres eorum unum, vel certos, vel omnes eandem fieri substitutionem oportet. Dat. 3. Id. Decembr. Constantinop. DN. Justiniano A. PP. 2. Conf. 528.

De substitutione facta duobus impuberibus filiis.

10. Idem A. Joanni Præf. præf.

CUM quidam duobus t impuberibus filiis suis hæredibus institutis adjecit, si uterque impubes decesserit, illum sibi hæredem esse: dubitabatur apud antiquos legum auctores, utrumne tunc voluerit substitutum admitti, cum uterque filius ejus in prima ætate decesserit: an alterutro decedente illico substitutum in ejus partem succedere. [Et] placuit Sabino substitutionem tunc locum habere, cum u uterque decesserit: cogitasse enim patrem primo [fili]o decedente, fratrem suum in ejus portionem succedere. Nos ejusdem Sabini veriore sententiam existimantes, non aliter substitutionem admittendam esse cense-

mus, nisi uterque eorum [in] prima ætate decesserit. Dat. 6. Kal. Aug. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

Interpretatio verborum, quisquis mihi hæres erit, & Titius filio meo hæres esto: & verborum: Titius una cum filiis suis, & Sempronius hæredes mihi sunt.

11. Idem A. Joanni PP.

SI quis duobus hæredibus institutis filio suo impuberi seos una cum alio tertio substituerit, & verba testamenti ita composuerit: quisquis mihi hæres erit, & Titius filio meo hæres esto, secundum quod apud Ulpianum invenimus, mortuo impubere filio, quærebatur, quomodo ad substitutionem vocentur tres substituti: utrumne duo priores, qui & patri hæredes fuerant scripti, in dimidiam vocentur, tertius in reliquam dimidiam? an tres substituti, unusquisque ex triente, ad substitutionem vocentur? Alia applicata dubitatione, si quis hæredem ita scripserit, Titius una a cum filiis suis & Sempronius hæredes mihi sunt; & in præsentia [enim] specie quærebatur secundum Ulpianum, voluntas testantis utrumne Titium una cum filiis suis in dimidiam vocet & Sempronium in aliam dimidiam: an omnes [in] virilem b portionem? Nobis autem in prima quidem specie videtur tres substitutos, unumquemque in trientem c vocari: in secunda autem specie, cum & natura pater d & filius eadem esse persona pene intelligantur, dimidiam quidem partem [Titio] cum filiis suis, alteram autem partem Sempronio assignari. Dat. 7. Kal. Aug. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

DE NECESSARIIS e [SERVIS] HÆREDIBUS INSTITUENDIS, VEL SUBSTITUENDIS.

TIT. XXVII.

De institutione in fraudem creditorum: de servo pignorado.

1. Imp. Pertinax A. Lucretio.

IS, qui solvendo non est, hæredem necessarium etiam in fraudem creditorum relinquere potest f. Sed si pignori g datus fuisti, & in eadem causa permansisti: ne ab eo quidem debitore, qui solvendo non fuit, liber & hæres necessarius existere potuisti. PP. 2. Kal. April. Falcone & Claro Conf. 194.

Si servus relinquatur sub appellatione libertorum.

2. Imp. Antoninus Aufidio & aliis.

CUM servi constituti sub h appellatione libertorum hæredes scripti essetis, ea scriptura benigna interpretatione perinde habenda est, ac si liberi & hæredes instituti fuissetis. † Quod in legato locum non habet i. Accepta 7. Kalend. Mart. Prisco & Apollinare Conf. 170.

De ancilla pupilli hærede a tutore instituta.

3. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Felici.

SI tutor k ancillam tuam contubernio suo conjunxit, ac post hæredem eam instituit: neque dominium ex hujusmodi facto tibi auferri potuit: & ut ejus aditione jussu tuo tibi per hanc successio quæretur, [jure] concessam habes facultatem. S. 16. Kal. Jan. Sirmii. AA. Conf. 293.

Si servus in primo gradu manumissus substituat pupillo.

4. Imp. Justinian. A. Juliano Præf. præf.

CUM quidam suum pupillum hæredem instituit, & servo directis verbis libertatem reliquit, & in secundo gradu, in quo pupillarem substitutionem faciebat, ipsum servum sine libertate pupillo suo substituit: Quærebatur inter Prudentes, si l ex hujusmodi substitutione hæres necessarius pupillo existe-

data vivo servo in fraudem creditorum, creditoribus non obligato specialiter, ut hic. & l. 83. ff. eod.

h l. 7. ff. de testam. milit. l. 5. sup. de test.

i nisi in militibus. l. 7. sup. de testam. mil. Nov. 78. cap. 4. Cur autem legatum servo proprio relicto sub appellatione liberti, non valet, institutio valet, ut hic, & l. 5. §. 2. ff. eod. causa hæc esse potest, quod hæreditates plenioris honore tribuuntur. l. 5. §. 6. ff. de legat. præstand. adde l. pen. inf. eod.

k Tutor non potest ancillam pupillarem necessariam hæredem instituire: seu, Tutor non potest testari de bonis pupilli. facit l. 7. §. 3. ff. pro emptore. l. 56. §. 4. ff. de furis.

l id est, an hujusmodi, ut l. 29. sup. de pign.

a Quoties plures instituntur cum adjunctione nominis distributivi, quilibet vocatur in virilem, ac si essent singulariter nominati, Bart.

b Instituto patre una cum liberis suis, ut hic, vel simul cum liberis: vel cum liberis, una cum parente liberi vocantur seu admittuntur. vers. in secunda. inf. eod. Quid si ita? Filium & liberos ejus instituo? liberi ordine successivo (quem charitatis ordinem interpretes vocant) admittuntur. l. 5. sup. de instit. l. 69. §. 3. l. 77. §. 32. ff. de leg. 2. Quid si ita? filium meum & hæredes ejus instituo? ordinata successio hoc casu facta seu imperata intelligitur: quia vivus filius hæredem non habet: ut hinc constet in formula superiore, filii instituti hæredes una cum ipso filio non admitti. Bartolus in l. Gallus. 25. §. quidam recte. ff. de liberis. Quid, si ita institui. Nepotem meum & patrem ejus instituo? Ordo necessitatis hic attenditur, non scripturæ: hoc est, Nepoti meo prætulisse patrem ejus videor. Filium non videor nepoti meo postposuisse. argum. l. 31. ff. de hæred. instit. Quid, si ita rem aliquam emi: mihi, filio, & nepoti? cum hæredes mei erunt, pactus intelligor: nam qui filio paciscitur, ei ut hæredi, non ut socio pacisci videtur. l. si tibi. 17. §. sed ff. de pact.

c adde l. 17. §. 3. ff. de hæred. instit. Imo in semissem. l. 9. ff. de vulg.

d Pater & filius eadem pene persona, adde l. 22. inf. de agricol. & cens.

e Et servus. Na-loand.

f Imo non potest. l. 31. ff. de pign. §. 6. Instit. de a-

g Valet libertas

ret?

a Verus regula.

b Servus necessarius est, cui in eodem gradu & hereditas & libertas relicta est.

c Servus potest ab instituto libertatem consequi & pupillo necessario heres existere.

d id est, iurgationem. Est enim altercatio iurgatio festo.

e Omnis testator affectat heredem ex testamento.

f Servus eo ipso, quod heres a domino scriptus est, liber censetur: licet expresse libertas ei data non sit, ut hic. Quid, si scriptum a se heredem servum, in continenti alii legaverit testator? inutiliter legat, neque hereditatem servo relictam auferat. Quid igitur servo fiet? & liber & heres efficitur, ut in princ. huius leg. Quid, si dominus heredem servum scripserit, & codicillis libertatem ei reliquerit? Libertatis adiectio codicillis ita facta, nihil ei adiacit, cum ipsa institutione, antea tacite libertatem adeptus fuerit. §. 1. J. cod. Quid, si neque heredem scripserit in testamento, neque libertatem ei codicillis reliquit, sed vel legatum vel fideicommissum ei tantum reliquit? tacite cum legato libertas servo data non intelligitur. §. 2. Syn. Basil. 35. tit. 13. cap. 39. Quid? num saltem legatum ab heredibus testatoris servo præstandum erit? præstabitur, diff. §. 2. ibi: non tamen ita impii.

g Parendum testatoris voluntati.

h l. 9. inf. de fideic. lib. §. 1. inf. qui testam. suscipi possunt. l. 10. in fin. l. 32. in fin. ff. de testam. tutel.

i Ipsa tutelæ datione servi consequuntur libertatem, puta, si a domino dati ejus liberis tutores fuerint. d. §. 1. d. l. 32. in fin.

k §. 2. inf. quibus manum. non licet. §. 1. inf. de hered. inf. adde Ulp. 22. §. 11.

l & ita abrogatur. Ulp. 22. §. 7. §. 11.

m Nemo ingenio supino esse præsumitur. Ut natura nihil frustra facit, ita homines sobrii & sani, qui naturam quasi ducem sequuntur, nihil unquam frustra facere existimandi sunt.

n De servo, cui hereditas in testamento, libertas in codicillis relicta est. hinc colligunt, Utiliter datum ex inutili confirmatione non infirmari.

o Codicillis hereditas dari non potest directo: oblique potest, v. l. 2. inf. de codicill. l. 14. sup. de testamentis.

p Hereditate servis relicta, quasi in iuncta libertas eis videtur: nec enim heredes esse possunt, nisi & liberi sint.

q v. l. 2. in fin. sup. cod. militem excipe, l. 40. §. 1. ff. de test. milit. l. 7. in fin. sup. de test. mil.

ret? Causa enim altercationis ex veteri a regula orta est, qua omnibus placuerat hunc servum necessarium heredem domino fieri, cui in eodem b gradu & hereditas & libertas relinquebatur. In presenti autem non in unum tam libertas quam substitutio congregata est, sed in alium c & alium gradum. Nobis itaque eandem altercationem d decidentibus mirabile visum est, si quis putet ex huiusmodi scrupulositate impediri testatoris voluntatem: maxime domini, & existimet non fieri servum heredem necessarium, sed ei licentiam præster & libertatem consequi, & hereditatem respuere, & domini voluntati reclamare. Qui si hoc facere tentaverit, etiam puniendus est. Sit itaque & vivo pupillo liber, quia testator hoc voluit, & mortuo pupillo necessarius heres, quia e & hoc voluit testator. Dat. 15. Kal. Decemb. Constantinop. Lampadio & Oreste VV. CC. Conf. 530.

De servo testatoris.

5. Idem A. Joanni PP.

Quidam cum testamentum conderet, duobus heredibus scriptis, unum quidem ex parte instituit, servum f autem suum, cuius & nomen addidit, ex reliqua parte sine libertate scripsit heredem, & postea eundem servum alii legavit, vel post institutionem heredis, servum per legatum alii assignavit, & tunc heredem eum sine libertate instituit. Dubitatur, si huiusmodi legatum vel institutio aliquas vires posset habere, & cui acquiratur legatum vel institutio? Dubitationis autem materia erat, quod adhuc servum suum constitutum heredem sine libertate scripserat: & tanta inter veteres exorta est contentio, ut vix possibile sit videri eandem decidere. Sed antiquitatem quidem hæc altercantem relinquendo, nobis autem alius modus huius decisionis inventus est: quia semper vestigia g voluntatis sequimur || testatorum ||. Cum igitur invenimus nostro iure hoc esse inductum, ut h si quis servum suum tutorem filiis suis reliquerit sine libertate, ex ipsa i tutelæ datione præsumatur, etiam libertatem ei favore pupillorum imposuisse: quare non hoc etiam in hereditate & humanius & favore libertatis inducimus, ut si k quis servum suum scripserit heredem sine l libertate, omnino civis Romanus efficiatur: quo inducto neque acquisitio, neque tam effusus veterum atque inextricabilis tractatus locum habeat? Neque enim ferendum est supponere quosdam esse ita supinos m, ut eundem servum & heredem instituunt sine libertate, & iterum alii per legatum eundem servum assignent.

¶ Sed cum veteres & aliam proposuerunt ambiguitatem, dicentes, si quis servum suum in testamento quidem heredem ex parte sine libertate scripserit, in n codicillis autem libertatem ei reliquerit: si possit institutio valere, & ille tam heres quam liber fieri, ne videatur per codicillos hereditas confirmari, in o quibus || hereditas || dari secundum veteres regulas non potest. Nos || itaque || in tali dispositione, licet in codicillis fuerit scripta, & libertatem, || & || hereditatem simul servis per nostram liberalitatem & benignam interpretationem indulgemus, ut gratulentur, cum non servi remaneant, sed & liberi & heredes efficiantur: cum tanta in eos nostri Numinis benevolentia effusa est, ut || & || si libertas eis neque testamento neque codicillis data sit: tamen hereditate p servis relicta, quasi in iunctam esse libertatem videri || possit ||.

¶ Illo videlicet observando, ut si legatum q, vel fideicommissum eis sine libertate relinquatur, ma-

neant in servitute: non tamen ita impii a heredes existant, ut liberalitatem testatoris, & serviles labores debita remuneratione defraudare conentur, & non derelictum, licet adhuc servis constitutis, donent.

¶ Quæ juris nostri definitio etiam ad aliam speciem dubitatum benigne extendatur. Si b quis etenim testamento principali servum suum cuidam legaverit c, in d pupillari autem substitutione eundem servum filio suo sine libertate substituerit: Quærebatur, siue utilis esset talis substitutio & per servum legatum substitutio post mortem pupilli legatario acquiratur: siue inutilis esset huiusmodi substitutio, quia sine libertate in servum proprium facta est? Melius itaque nobis videtur legatario eum non statim acquiri sancire, sed expectandum e esse substitutionis eventum: & si quidem pupillo mortuo, locus fuerit substitutioni, & liber & heres efficiatur: sin autem substitutio minime locum habuerit, forsitan pupillo jam in pubertatem perveniente: tunc ad legatarii dominium transeat. Quemadmodum enim veteres, si cum libertate substitutio fuisset, hoc inducebant, quatenus in suspensio fiat libertas, & statuliber f intelligatur; ita & ex nostra interpretatione, & sine adiectione libertatis in substitutione, & liber, & heres pupillo existat. Dat. 2. Kalend. Maji. Constantinop. post consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

De servo pure instituto a domino, cui relinquitur libertas sub conditione.

6. Idem A. Joanni PP.

Decisione g nostra, quam fecimus, sancientes eum, qui a domino suo sine libertate heres instituitur, videri libertatem accepisse, in propria firmitate durantes: si quis servum suum pure quidem heredem instituerit, libertatem autem sub conditione ei donaverit: siquidem conditio talis sit, quæ in potestate h servi posita est, ille autem eam neglexerit, minimeque compleverit: & libertate eum & hereditate sua culpa defraudari. ¶ Sin autem casualis i conditio est, & ex fortuna k insidiis defecerit: tunc humanitatis intuitu libertatem quidem ei omnimodo competere: hereditatem autem, siquidem solvendo l sit, ad alios venire, quos Leges vocant, si non aliquis fuisset substitutus m.

¶ Sin autem solvendo non sit: ut necessarius heres institutus, simul & libertatem & hereditatem obtineat. Tunc enim secundum definitionem tam veteris quam nostræ decisionis, & liber, & heres necessarius existat. Dat. 11. Kal. Aug. Constantinop. post consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

DE LIBERIS PRÆTERITIS VEL EXHEREDATIS n.

TIT. XXVIII.

De exheredatione post omnes heredum gradus.

1. Imp. Antoninus A. Faviano.

Cum post o omnes heredum gradus exheredatio scribitur, si adiciat testator ab omnibus p se gradibus exheredare: non dubitatur juri satisfactum || esse ||. Et ideo etiam si || id || non adiciatur, appareat tamen eum id eo consilio scripsisse, ut ab omnibus exheredaret: recte factum testamentum videtur. Proinde cum paterfamilias filiis institutis & invicem substitutis, filium exheredaverit, intelligendus q est, exheredationem ab utroque gradu fecisse. Nam cum iidem heredes instituti sint: nulla ratio reddi potest, quare videatur in posteriore tantum casu exheredare voluisse. PP. 6. Kal. Jul. Chilone & Libone Conf. 205.

legatus impuberi substitui.

e Conditio expectanda.

f Alii legunt, statim liber, alii nec statim liber: divisim tamen statu liber, an conjunctim statim liber legas, nihil interest.

g Decisiones quinquaginta Justiniani huic Codici additæ hoc verbo vel simili deprehenduntur.

h Conditio potestativa.

i Conditio casualis.

k Casualis conditio fortunæ insidiis obnoxia.

l Hæc lex loquitur de hereditate quæ solvendo est, ut l. 57. ff. de hered. inf. de hereditate quæ solvendo non est. v. Cujac. 7. obs. ult.

m Servo præteritur substitutus. vide Cujac. diff. loco. Idem in l. 3. in verb. si servum. ff. de hered. inf. legit hic, institutus, adde l. 27. in fin. sup. de inoff.

n dixi ad 28. ff. 2.

o Clausula in fine (idem dicunt ab initio, l. 3. §. 3. ff. cod. vel in medio d. l. 3. §. 4. Bart. hic.) posita, refertur ad omnia antecedentia, si nulla ratione ad unum magis pertineat quam ad aliud.

p Exheredatio debet fieri ab omni gradu.

q Qui filiis institutis & invicem substitutis, unum filiorum exheredat, ab institutione, & substitutione eum exheredasse intelligitur.

a Hæres servo defuncti legatum vel fideicommissum summo jure non debet: quia sine libertate nihil ei legari potest. l. 76. in fin. ff. de her. inf. impius est tamen, nisi præstet. Interdum aliquid præstandum ex urbanitate, quod non debetur obligationis necessitate. Bald. convenimus in huiusmodi rebus servis nostris, l. 17. in fin. ff. de alim. eadem convenientia servi testamentum faciunt, Plin. 8. epist. 16. bona habent propria. l. 4. ff. de manum. dant etiam dominis suis munus (Seneca 7. de benef. Nunquid dubium est, quin servus cum pecunia domini sit: dat tamen domino suo munus. adde l. 107. in fin. ff. de legat. 1. adde quæ dixi ad Ulp. §. 5. §. 5.) quasi dotem dat quoque. l. 39. ff. de iure dotium.

b Institut impuberem filium meum, servum meum legavi, eundem servum filio meo sine libertate substitui? Qui ita substitutus est, non est legatarii, liber est: ut eo loco habeatur, ac si impuberi morienti substitutus esset; ut liber sit sub conditione. Impubere in eo statu moriente, servus ita substitutus sit liber & heres. Quid, si heres post pubertatem moriatur? substitutio deficit: fietque legatarii servus ille, ut hic: Synop. Basil. 10. ex lib. 35. tit. 13. cap. 40.

c Sit & hæc hypothesis: Tizio Pamphilum do, lego: Si filius impubes morietur, Pamphilum ei substituo, vide l. 39. ff. de hered. instit. l. 18. in fin. ff. de vulg. pendente conditione Pamphilus legatarii est.

d Potest servus

e Conditio expectanda.

f Alii legunt, statim liber, alii nec statim liber: divisim tamen statu liber, an conjunctim statim liber legas, nihil interest.

g Decisiones quinquaginta Justiniani huic Codici additæ hoc verbo vel simili deprehenduntur.

h Conditio potestativa.

i Conditio casualis.

k Casualis conditio fortunæ insidiis obnoxia.

l Hæc lex loquitur de hereditate quæ solvendo est, ut l. 57. ff. de hered. inf. de hereditate quæ solvendo non est. v. Cujac. 7. obs. ult.

m Servo præteritur substitutus. vide Cujac. diff. loco. Idem in l. 3. in verb. si servum. ff. de hered. inf. legit hic, institutus, adde l. 27. in fin. sup. de inoff.

n dixi ad 28. ff. 2.

o Clausula in fine (idem dicunt ab initio, l. 3. §. 3. ff. cod. vel in medio d. l. 3. §. 4. Bart. hic.) posita, refertur ad omnia antecedentia, si nulla ratione ad unum magis pertineat quam ad aliud.

p Exheredatio debet fieri ab omni gradu.

q Qui filiis institutis & invicem substitutis, unum filiorum exheredat, ab institutione, & substitutione eum exheredasse intelligitur.

De ne-

De nepote præterito.

2. Imp. Alexand. A. Heraclidæ.

a Nepem scil. Nepos præteritus adgnatendo rum- pit testamentum avi. l. 13. ff. de in- justo. §. 2. Inst. de exhered. lib. aliud si post mortem avi. l. 9. §. 2. ff. de liber. & posth. l. 34. sup. de in- offi.

b Formulam ex- heredationis ob- serva. addantur & illæ, *Filius meus exheres esto.* l. 2. ff. de lib. & posth. *Filius ex- heres sit, exheres erit.* l. 17. dist. sis Te exhere- davi, quoniam te contentum esse do- te volui. l. 61. ff. de heredib. inst. *Filius filius meus exheres esto.* vers. nominatim. Inst. de exhered. liber.

c Dubitandi ra- tio consistere in hac voce videtur: substantiæ enim appellatione vi- detur pecunia si- gnificari, non hæ- reditas. l. cogit. 16. ff. ad Trebell.

d Sensu reperto verba negligun- tur. Interpretatio non fit ad lite- ram, sed ad sen- sum qui verbis prævalet his adde- l. 15. sup. de te- stam. melius est sensum quam verba amplecti. l. 20. §. 9. in fin. sup. de testam. l. 3. §. 9. in fin. ff. de adimendis.

e §. 5. Inst. de ex- heredat. lib. Nov. 115. cap. 3. hoc in- duit, masculos & foeminas aquali- ter ab intestato succedere: nomi- natim testamento exheredari oportere.

f Olim alia jura foeminarum fue- runt & masculo- rum in successio- nibus testamenta- riis & ab intesta- to, v. l. 14. inf. de legitimis hære- dib.

g Olim verbis aliis exhereda- bantur filii, aliis filix.

h Olim masculi præteriti testamentum rumpebant: foeminae non rumpebant, sed eis dabatur jus adcrendi. vers. Cum enim. inf. cod.

i Naturam accusare non licet. l. 14. §. de legitimis hæredib.

k Atqui jure divino videntur foeminae masculis deteriores. Num. 27.

l i.e. omnes.

m non fiat.

n forte L. XII. tab. §. 3. Inst. de exher. lib.

o Inter ceteros liberi testatoris exheredari hodie non possunt. v. in fin. §. cod.

p De centumviris & centumviralibus judiciis dixi ad l. 13. ff. de inoff.

q Querela inofficiosi, ultimum adjutorium. §. 2. Inst. de inoff.

r ut §. cod. vers. filia autem.

s l. 6. §. pen. ff. si quis omiffa causa test. l. 1. §. cont. tab.

t l. 30. §. de inoff.

u De supplemento legitimæ alias dixi.

x Foeminae ab intestato cum masculis aqualiter succedunt.

Codex

SI avus tuus, qui patrem tuum & novercam æquis por- tionibus hæredes instituit, cum te a quoque haberet in potestate, testamento nominatim non exheredavit: mortuo patre tuo vivo avo, sine impedimento legis Velle- jæ succedendo in patris tui locum, rupisti avi testamen- tum, & ad te hæreditas ejus tota pertinuit. PP. 6. Id. Apr. Fusco 2. & Dextro CC. 226.

De verbis, Ille filius meus alienus meæ substantiæ fiat.

3. Imp. Justinian. A. Joanni P.P.

SI quis filium proprium ita exheredaverit, *Ille filius meus alienus b meæ substantiæ c fiat*: talis filius ex hujusmodi verborum conceptione non præteritus, sed exheredatus intelligitur. Cum enim manifestissimus est sensus d tes- tatoris: verborum interpretatio nusquam tantum valeat, ut melior sensu existat. Dat. 10. Kal. Martii Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

De differentia inter mares & foeminas sublata.

4. Idem A. Joanni P.P.

MAXIMUM vitium antiquæ subtilitatis præsentī lege corrigimus e, quæ putavit alia f esse jura observan- da in successione parentum, si ex testamento veniant, in masculis, & g alia h in foeminis, cum ab intestato simile ius j utrique sexui servaverint. Et aliis g verbis exheredari filium debere sanxerunt, aliis filiam: & inter nepotes exheredandos alia jura civilia, alia prætoria introduce- runt: & si præteritus fuerat filius, vel ipso jure testamen- tum evertebat, vel contra tabulas bonorum possessionem in totum accipiebat. Filia autem præterita h jus accre- scendi ex jure vetere accipiebat, ut eodem momento & tes- tamentum patris quodammodo ex parte jure accrescendi everteret, & ipsa quasi scripta legatis supponeretur: ex Prætoris autem habebat contra tabulas bonorum possessionem in totum.

† Constitutio autem magni Antonini eam in tantum coarctabat, in quantum jus accrescendi competeat. Qui enim tales differentias inducunt, quasi naturæ i accusato- res existunt k, cur non toros l masculos generavit, ut un- de generetur, non fiant m. Nam hoc corrigentes ma- jorum nostrorum sequimur vestigia, qui eandem observa- tionem colere manifestissime vili sunt. Scimus etenim antea n simili modo & filium o & filiam p & q alios r omnes inter ceteros o exheredatos scribere esse conces- sum. Tum etiam centumviri p aliam differentiam in- troduxerunt: & ex hac iniquitate vitium emerfit quale ex libris Ulpiani, quos ad Edictum Prætoris fecit, inventum a Triboniano Viro gloriosissimo nostro Quæstore ceteris- que viris facundissimis, compositoribus juris enucleati ad nostras aures relatum est. Nam cum ultimum q adjuto- rium de inofficiosi querela positum esset: & nemo ex alio ortus præsidio ad hanc decurrere posset: inventa fuerat filia præterita minus habens, quam filia exheredata. Cum enim per r contra tabulas bonorum possessionem, vel jus accrescendi semissem substantiæ filia præterita accipiebat, & omnibus legata præstare compellebatur s, scilicet us- que ad dodrantem suæ portionis, remanebat ei fescuncia tantummodo in successione. Quod si fuisset exhereda- ta, quarta pars omnimodo totius substantiæ ei relinqui de- bebat: & quam injuria dignam pater existimabat, am- plius habebat ea, quam taciturnitate in institutione præ- terit. Et si secundum nostræ Constitutionis t definitio- nem, quam de supplemento u quadrantis disposuimus, repletio fuerat introducta: simili modo exheredata in quartam l partem l repletio accedebat, & ita vitium per- mansit, ut nec ex nostra Constitutione emendationem aliquam sentiret.

† Sancimus itaque quemadmodum in successione parentum, quæ ab intestato x deferuntur, æqua lance &

mares & foeminae vocantur: ita a & in scriptura testa- mentorum eas honorari, & similibus b verbis exhereda- tiones nominatim procedere, & contra e tabulas bono- rum possessionem talem habere, qualem filius, vel suus, vel emancipatus haberet: ut, & ipsa si fuerit præterita d, ad instar filii emancipati, vel sui, vel testamentum ipso jure evertat, vel per contra tabulas bonorum possessionem stare hoc non patiat. Et hæc non solum in filiabus ob- tinere, sed etiam in nepotibus e & neptibus, & deinceps observari censemus, si tamen ex masculis progeniti sunt.

† Sed quia & aliud vitium fuerat sub obtentu differen- tiæ introductum, & alia f jura exheredationis in posthu- mis, alia in jam natis observabantur: cum necesse fuerat posthumam inter g ceteros exheredatam etiam legato honorari, filiam autem jam progenitam etiam sine datio- ne legati: & hoc brevissimo incremento verborum ad ple- nissimam definitionem deduximus, sancientes eadem jura obtinere & in posthumis h exheredandis i sive masculi- ni, sive foemini sexus sint, quæ in filiis & filiabus jam statuimus: ut etiam ipsi vel ipsæ nominatim exhereden- tur, id est, posthumi vel posthumæ facta mentione. Dat. Kal. Septemb. Constantinop. post Consul. Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

In authent. ut cum de app. cog. §. aliud quoque capitulum. cum sequentibus §§. col. 8. tit. 16. al. 12.

Novell. 115. cap. 3.

Non licet parenti aliquem ex liberis exheredare, vel præter- ire, nisi is probetur ingratus, & ingratitudinis causas nomi- natim inserat testamento. Causa vero ingratitudinis nova con- stitutione expressæ sunt quatuordecim.

In authent. ut cum de appell. cog. §. aliud & sequenti. & §. five igitur. & §. hæc autem. in fin. coll. 8. tit. 16. al. 12. Nov. 115. cap. 3.

EX causa k exheredationis vel præteritionis irritum est testa- mentum, quantum ad institutiones: cetera l namque fir- ma permanent.

DE POSTHUMIS HÆREDIBUS INSTI- TUENDIS m, (VEL EXHÆREDANDIS, VEL PRÆTERITIS.)

TIT. XXIX.

Per natiuitatem posthumi præteriti, testamentum rumpitur, & legata non debentur. Alexand.

1. Imp. Antonin. A. Brutatio.

SI post testamentum factum, quo posthumorum suorum nullam mentionem testator fecit, filium fi- liamve suscepit, intestato vita functus est: cum agna-

teros, cujus posthumi nominatim sit mentio: ut ceteris exheredatis, posthumus exheredatus non censetur: qui alias non censetur exheredatus, nisi posthumi appellatione spe- cialiter designatus sit, ut hic. quanquam novo jure posthumus exheredari non possit, ut J. dicitur: cum exheredari liberi non possint, nisi ingrati: vitium autem ingrati in posthu- mum non cadit.

h Quæ remedia liberis, masculis & foeminis competunt contra tabulas parentum, eadem competunt posthumis.

i Hodie posthumi exheredari non possunt. Auth non licet. inf. cod. Nov. 115. c. 3. l. 33. §. 1. §. de inoff.

k Testamentum, in quo liberi injuste vel exheredati vel præteriti sunt, uno respectu irri- tum est, altero non est irritum. Irritum est, quod ad institutos, non quod ad legatarios. An & quod ad fideicommissarios attinet? mox dicitur.

l Fideicommissum universale etiam debere, hoc est, restitui debere ex eo testamento, in quo filius fuerit injuste exheredatus vel præteritus, hinc colligitur. Nam ceterorum ap- pellatione fideicommissa continentur. l. ita tamen. 27. §. quoties. 6. ff. ad Treb. Nov. 115. c. 2. unde auth. desumpta, ubi sit mentio non legatorum tantum, sed & fideicommissorum. Cum itaque generatim loquatur lex illa, generaliter intelligenda est, ut ne quis putet verbum fideicommissi, coercendum esse ad singulare fideicommissum, nam, ut paulo ante dictum est, lex in genere loquitur, ut merito in genere legem eam interpretari debeas. Deinde effectu nihil adjiceretur: cum fideicommissa singularia exæquata sint legatis. l. 1. ff. de leg. facit quoque ad hanc sententiam similis casus. l. si servum. 28. §. 1. ff. si quis omiffa causa. Gloss. in l. eam quam. 14. inf. de fideic. Ad hæc, universale fideicommissum favo- rabilius est singulari, l. nam quod. 14. §. 1. ff. ad Trebell. ut si singulare valeat, multo ma- gis valere debeat universale. Idem quoque probat Bart. in l. peculium. 65. in fin. ff. de leg. 2. licet Angelus in tractatu de testamentis in verbo fideicommissum, contrariam sententiam defendat, & Martinus Silius. v. Capell. Tholosan. decis. 454. Quid, si in hujusmodi tes- tamento præteritionis causa rupta, clausula codicillaris adjecta est? Idem quod in fidei- commissis universali superius diximus, obtinere vult Bartolus in l. 1. ff. de jure codicill. sed & paria esse, relinquere ab intestato venientibus, & hac formula uti, si non valet jure testamenti, valeat jure codicillorum, ut notatur in l. ex testamento. 29. inf. de fideic. Idem tenet Angel. Inst. de codicill. Bart. & Bald. hic & in l. 2. ff. de leg. 3. Faber hic. Salyc. Castr. conf. 60. Roman. conf. 127. Quid, si testamentum nullum non est, ob præteritio- nem filii jam nati, sed posthumi? Bart. in d. l. 1. ita distinguit: clausulam codicillarem vim & effectum fideicommissi fortiri, si de posthumo testator cogitaverit: secus si nihil cogitaverit. arg. l. per. ff. de jur. codicill. l. certi juris. 8. §. de test. mil. l. si unquam. 8. inf. de revoc. don. Verum Dynus, Jacobus, Bald. Paulus, Ludovicus verba testamenti inspicien- da existimant: ut si testator dixerit simpliciter tempore instanti, si non valet testamentum, rumpatur testamentum agnatione posthumi: nihil quidquam præter superior clausula arg. l. si ita. 7. ff. de auro. l. cum stipulamur. 125. ff. de verb. obl. secus si ita dixerit in futuro, si non valet aut valebit jure testamenti, valeat jure codicillorum, & hanc communem esse opinionem ex ipso Bartolo, Angelo, Salyceto, Baldo, Imola, Raphaelo, Fulgoso, Castrensi refert Capella Tholosana decis. 455.

m Huc refer partem tituli 2. ff. lib. 28.

2 Arguementum a successione le- gitima intestati, ad testamentari- am.

b Non hoc air, Testatorem cogi totidem uncias foeminis relin- quere, quot ma- sculis: sed si in a- nimo habuerit foeminas exhere- dare, visum ver- bis esse exhere- dandas, quibus & masculis.

c Quæ masculis defuncti bonorum possessio, eadem foeminis etiam datur.

d Quæ remedia masculis a patre præteritis com- petunt, eadem & foeminis compe- tunt.

e Hæc Constitu- tio extenditur ad nepotes, neptes, & deinceps ex masculis proge- nitos.

f Exheredaban- tur olim aliter posthumæ, aliter filix jam natæ, Posthumæ inter ceteros exhere- data, legati titulo aliquid relinqui oportebat: jam natæ aliquid re- linqui necesse non erat. Hodie, ut jam natæ, natiq, ita posthumi & posthumæ exhe- redari debent, hoc est, similibus ver- bis, nominatim, non inter cate- ros.

g Inter ceteros exheredatur post- humus, cujus mentio non fit, contra non exhe- redatur inter ca- teros.

a Agnatione posthumi præteriti rumpitur testamentum. l. 1. inf. eod. quamvis natus illico decesserit. l. 2. l. 3. inf. eod. v. l. 2. inf. de bon. poss. contra sub.

b Ex rupto testamento nihil olim debebatur, neque peti poterat, ut hic: puta hereditas, l. 15. in fin. ff. de instito. fideicommissum, l. 81. ff. de leg. 2. vel legatum. Hodie ex causa præteritionis irritum factum testamento, solæ institutiones pereunt, cetera firma permanent. Nov. 115. c. 3. authentic. ex causa. sup. tit. prox. & consequenter legata siue fideicommissa.

c v. Ferrariensem in forma libelli, quo petitur hereditas ex testamento. 48. in verb. ac etiam. num. 11. 12. 13. & seqq.

d Abortivi agnatione non rumpitur testamentum: ut hic & l. 3. inf. eod. & merito. Abortivus enim vel abactus venter partum efficere non videtur. Paul. 4. sent. 9. §. 6. adde l. 129. ff. de verb. signif. Hinc fit etiam, ut abortu facto in postfignem missio finiatur. l. 1. in fin. ff. de ventre in poss. matr. Non idem est in eo, qui exsecto ventre matris, si tamen aliquandiu vixerit, natus est, l. 6. in fin. ff. de inoff. l. 12. ff. de liberis & posthum. l. 141. ff. de verbor. sign. His adde, quæ scripti ad Nov. 39. c. 2. v. Renatum Choppinum 3. de privilegiis rustic. 8. num. 5.

e l. 3. in fin. inf. eod.

f Veteres animi, quidam ita legunt: dixi ad l. 9. sup. qui testam. adde Cujac. 18. obs. 9.

g Vox in partu edita, vita indicium.

h Posthumus, si vivus nascatur, rumpit testamentum, etiam si illico decessat. Vivus fuisse intelligitur, si vocem emisit. sup. eod. vel si cum spiritu fuisse visus est. l. 12. in fin. ff. de liber. & posth. In mortuis non idem: nam qui mortui nascuntur, neque nati, neque procreati, neque liberi. l. 129. ff. de verbor. sign. Synops. Basil. 35. tit. 20. ex tit. 8. c. 35. 5. Harm. 5. §. 27.

i In more positum fuit priscis seculis, natos infantes protinus in terram statuere. Statius l. 2. Sylvæ. tellure cadentem Accipi, fovique sua: & l. 5. Idem ille mens, tellure cadentem Excipit. & lib. 2. Natum protinus atque humum per ipsam primo murmure dulce vagientem blando Calliope suo recepit. Tert. lib. de anima: Prima constitutio infantis super terram statim Adæ (legendum Statim de) sacer est. Statimam Varro deam facit pueritiae præsidem, quam inde nomen traxisse existimat 2. de vita populi Romani: quod natus puer simul ac sublatu erat ab obsterice, statuebatur in terra, ut auspicaretur rectus esse. v. Cujac. 11. obs. 30. Forcat. 23. Cupid. in fin.

k Obsterices, quasi iæspivæ a Græcis hic, de quib. alias dixi.

l Monstruosus partus testamentum non rumpit. l. 14. ff. de statu. l. 135. ff. de verbor. sign.

m v. quæ dixi de partibus ad Nov. 39. c. 2. fuit hæc juris antiqui formula, qua partus legitimus significabatur. l. 29. ff. de liber. l. 3. in fin. ff. de suis & legitimis.

n an pili eo vivo nati, hæc verba videntur hic desiderari, Cont. an hi qui vivo testatore nati sunt. Cujac. ita legit l. 10. ff. de liber. & posth. in fin. Qui mortuo testatore nascitur, ex iure antiquo instituendus erat, vel exheredandus. Qui vivo testatore ex lege Velleja. Ulp. 22. §. 19. Hoc igitur constituitur, Institutionem factam de posthumo in unum casum, porrigi ad alterum, ad quem testator verisimiliter processisset, si de eo cogitasset, Bart. vel Institutionem factam de posthumo nascituro post mortem, trahi ad posthumum natum in vita, ut eo casu institutus posthumus, si post mortem nascatur, non rumpat testamentum, etiam si vivo testatore nascatur. Olim, si alterater casus omisus fuisset, eo casu qui omisus erat, natus rumpit testamentum l. 10. ff. de liber. quæ lex hac constitutione (quæ una ex 50. decisionibus est) videtur abrogari. Alias hujus Antinomix conciliationes v. apud Accurs. Bart. Bald. hic & Cujac. d. l. 10. Forcat. 21. Cupid. Papon. 1. Notar. 8. tit. d. infirmis. d. heretici.

o Paul. 3. sent. 4. §. 22.

tionem a posthumi vel posthumæ, cujus non meminit, testamentum ruptum sit. Ex b rupto autem testamento nihil debetur, neque peti posse, explorati juris est. Dat. & PP. 4. Kal. Jul. Antonino A. 4. & Balbino Conf. 214.

2. Imp. Diocletian. & Maximian. AA. & CC. Soterico.

Uxor is e abortu d testamentum mariti non solvi: posthumus vero præterito, quamvis natus illico e decesserit, non restitui ruptum, juris evidentissimi est. S. 12. Kal. Mart. Sirmii, Casarib. Conf.

Posthumus natus vivus, licet illico decessat, rumpit testamentum, si ipse ad nullum declinat monstrum, vel prodigium. Sal.

3. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

Quod certatum est apud veteres, nos decidimus. Cum igitur is, qui in ventre portabatur, præteritus fuerat, si ad lucem fuisset redactus, suus hæres patri existeret, si non alius eum antecederet, & nascendo ruptum testamentum faceret: si posthumus in hunc quidem orbem devolutus est, voce autem non emissâ ab hac luce subtrahitur, dubitabatur, si is posthumus ruptum facere testamentum posset? Et veterum f animi turbati sunt, quid de paterno elogio statuendum sit. Cumque Sabiniani exultimabant, si vivus natus esset, & si vocem g non emisit, rumpi testamentum: apparetque, quod & si mutus fuerat, hoc ipsum faciebat: eorum etiam nos laudamus sententiam: & sancimus, si vivus h perfecte natus est: licet illico postquam in terram i cecidit, vel in manibus obstericis k decessit: nihilo minus testamentum rumpi, hoc tantummodo requirendo, si vivus ad orbem totus processit, ad nullum declinans monstrum l vel prodigium. Dat. 15. Kalend. Decemb. Constantinop. Lampadio & Oreste VV. CC. Conf. 530.

In ultimis voluntatibus casus omisus habetur pro expresso.

4. Idem A. Joanni Præf. præf.

Quidam cum testamentum faciebat, his verbis usus est: Si filius vel filia intra decem m mensum spatium post mortem meam editi fuerint, hæredes sunt: vel ita dixit: Filius vel filia || qui || intra decem menses proximos mortis meæ nascentur, hæredes sunt. jurgium antiquis interpretatoribus legum exortum est, an n videantur non contineri testamentum & hoc ruptum facere? Nobis itaque eorum sententiam decidentibus, cum frequentissimas leges posuimus testatorum voluntates adjuvantes: ex neutra hujusmodi verborum compositione ruptum fieri testamentum videtur: sed si vivo o testatore, siue post mortem ejus intra decem menses a morte testatoris numerandos, filius, vel filia fuerint progeniti, maneat testatoris voluntas immutata, ne pœnam patiatur præteritionis, qui suos || filios || non præterit. Dat. 12. Kalend. Decemb. Constantinop. Lampadio & Oreste VV. CC. Conf. 530.

DE JURE DELIBERANDI a, ET DE ADEUNDA b, VEL ADQUIRENDA c HÆREDITATE.

TITULUS XXX.

De emancipata, quæ manumissit & quædam ob funeris impensam distraxit.

1. Imp. Antoninus A. Titæ.

SI a patre emancipata, eo defuncto bonorum possessionem non agnovisti: frustra vereris, ne hæreditati paternæ sis obligata, quod d servum ejus nullo jure manumissisti, res quoque, & mancipia quædam propter funeris e impensas distraxisti. PP. Kal. Jul. Mesala & Sabino Conf. 215.

De solutione.

2. Imp. Alexand. A. Florentino militi.

Cum debitum paternum te exsolvisse f alleges: pro portione hæreditaria agnovisse te hæreditatem defuncti non ambigitur. PP. 6. Id. Febr. Maximo 2. & Aeliano Conf. 224.

Differentia filii in potestate & emancipati.

3. Imp. Gordianus A. Florentino militi.

SI fratris tui filius mortis tempore in g patris sui fuit potestate: siue ex asse h hæres institutus est, etiam i clausis k tabulis hæres potuit existere: siue l ex parte, nihilo minus statim suus ei hæres extitit: nec ea propter quod intra paucos dies mortis patris sui concessit in fatum, tu ad ejusdem fratris tui potes accedere successionem. Quod si cum juris m sui esset, ante aditam hæreditatem decessit, tuque fratri tuo legitimus hæres extitisti: siue intra n tempora Edicto præfinita, bonorum possessionem agnovisti: quæ hæreditariarum facultatum sunt, vel quæ ab alio injuriâ detinentur, Præsidis diligentia tibi restituentur. PP. 15. Kal. Sept. Gordiano A. 2. & Pompejano Conf. 242.

Si pater voluntate filii pro hærede gesserit.

4. Imp. Decius A. Athenaidi.

Filios familias delata hæreditate, si pater o pro hærede voluntate p filii gessit, solennitati q juris satisfactum videri, sæpe rescriptum est. PP. 10. Kal. Mart. Decio A. & Grato Conf. 251.

De pupillo & tutore.

5. Imp. Valer. & Gallien. AA. Paulô.

Potuit pupillus r pro hærede, tutore auctore, gerendo consequi successionem: sed ipsius actus & voluntas s fuit necessaria. Nam si t quid nesciente eo tutor egit, illi hæreditatem non potuit acquirere. PP. 16. Kal. Jul. ipsis 4. & 3. AA. Conf. 258.

De animi destinatione & de eo, qui de hæreditate sibi relicta testatur.

6. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Philippæ.

SI avia tua patrem tuum ex duabus uncis scripsit hæredem ex sola u animi destinatione pater tuus hæres fieri poterat. Igitur si testamento || suo || eadem x uncias ad te pertinere decreverit, apud Rectorem provinciæ duarum uncium jus persequi poteris. PP. 16. Kalend. August. Sirmii, ipsis 4. & 3. AA. Conf. 298.

De transmissione ad hæredem.

7. Idem AA. & CC. Eufobino.

Quoniam sororem tuam prius defunctam esse proponis, quam cognosceret, an a fratre y || sibi || aliquid hæreditatis fuisset relictum? manifestum atque evidens est, antequam z pro hærede gereret, vel bonorum possessio-

se non immiscuerit: facit l. 30. ff. quibus ex caus. major. l. 2. ff. de suis. l. 14. ff. de usurpat. Et hoc quidem est, quod a veteribus dicebatur: Existentiâ sui hæredis operari transmissionem hæreditatis paternæ, etiam non agnita ad quoscunque. Bart. etiam extraneos. Bal. hic. num. 2.

h l. 1. in fin. ff. de juris & facti.

i l. 8. J. eod. l. un. §. 5. J. de caduc.

k i. e. ante apertas tabulas.

l d. §. 5.

m Emancipatus non agnitam patris hæreditatem non transmittit ad suos, ut hic, non emancipatus, transmittit, sup. eod. quod etiam hodie servari Baldus putat hic. num. 6.

n l. 4. §. qui admitti ad bon. poss.

o l. 18. J. eod. Pater hæreditatem filios familias delatam potest adire.

p Nihil interest ipse per me faciam, an per alium mea voluntate quid fiat.

q Hæreditatem sibi delatam patris jussu adisse videtur, quo volente pater pro hærede gessit, ut hic. Syn. Bas. d. tit. 14. cap. 74. Quid enim interest, ipse filius adeat delatam sibi hæreditatem, an ejus pater eo volente?

r l. 8. in fin. J. eod.

s l. 7. §. qui admitti.

t Pupillus adit, tutore auctore, alter sine altero adire non potest.

u Hæreditas sola animi destinatione aditur, ut hic & l. 14. J. eod. l. 4. §. unde legitimi. l. 20. l. 28. ff. de adq. her.

x De hæreditate nobis relicta possumus testari, ut eo ipso adu, quo de ea testamur, defuncti hæreditatem adisse videtur.

y Fratris hæreditas non adita, non transmittitur.

z v. l. un. §. 5. J. de caduc. l. 2. J. ad Orphianum.

a Dixi ad 28. ff. 3. concessio hæredibus, intra certum tempus ut apud se deliberent, utrum velint hæreditatem adire vel non.

b Hac voce satis innuitur hunc titulum ad voluntarios hæredes pertinere, quibus solis additio necessaria est: suis enim non est necessaria. Ceterum, Adire hæreditatem is etiam videtur, qui debitum paternum exsolvit, l. 2. inf. eod. qui de hæreditate sibi delata testatur. l. 6. inf. eod.

c Dixi ad 29. ff. 2. Adquirendi verbum generalius comprehendit cretionem, additionem, immisionem, gestionem pro hærede, existentiam, quæ Græcis ἀπαρτὴς & animi destinationem solam.

d Emancipatus servum paternum manumittendo, hæreditati se immiscuisse non censetur, ut hic: aliud in filio non emancipato, l. 42. §. 2. ff. de adq. her. ed. militæ tamen excepto. d. l. 42. §. ult. Hodie se immisceret, sublata differentia omni emancipationis. Bart. hic.

e l. 14. §. 7. ff. de religiosis. l. 20. §. 1. ff. de adq. her. adde l. 1. inf. de repudianda vel abstinenda.

f Filius solvens simpliciter debitum patris defuncti, præsumitur solvere velut hæres, l. 8. in fin. §. de inoff. hoc est, pro rata parte, patris hæreditatem agnovisse videtur, Synops. Basil. 35. tit. 14. c. 73.

g ὑπὲρ τῶν πατρὸς seu non emancipatus patris hæres efficitur ipso jure & hæreditatem transmittit, licet ipse paternis bonis

a l. 5. §. cod.

b §. 3. Inste de hereditate qua ab intestato. l. 6. ff. de acquir. heredit. l. 11. ff. de lib. & posthum.

c Jus adeundi vel immiscendi, longi temporis spatium non tollitur, longo silentio nemo renunciat hereditati paternae. (De legitima dixi ad l. 34. in fin. §. de inoff.) Longissimo namque, i. e. 30. annis praescribitur, l. 1. §. de praesc. 30. ann. De tempore bonorum possess. vide quae scripti ad l. 2. sup. qui admitt.

d Interrogari potest instantibus creditoribus is, cui delata est hereditas, hæres vel sit esse necne? adde l. 11. §. de heredit. pet. l. de atate. §. 1. §. 2. ff. de interrog. ubi plura vide apud Marantam de his interrogationib. praeparatoriis in praxi par. 6. membr. 7.

e Deliberatio spatium moderatum concedi solent. l. ult. §. 13. J. cod. l. 1. §. 2. ff. de interrog. l. 34. ff. de iur. iur. l. 9. §. 1. ff. ad Treb. f. subaudi, ut satisfiat creditoribus, non ut tollatur jus successoris, vide quae scripti ad l. 1. §. 12. ff. de successorio e. diti.

g Inopia testatoris non liberat heredem. h Licet ab alio quis patiatur injuriam: non tamen eo nomine alii injuriosus esse debet. Non ideo quis a suis creditoribus liberatur, quod propriis bonis spoliatus sit. Vis a tercio illata non excusat debitorem. i hoc est, non ideo minus a creditoribus defuncti, (cujus hereditatem major 25. annis adisti) conveniri potes, quod vim a fratre tuo tibi fieri proponas, & ab eodem portionem tuam, paternum denique testamentum eripi, ut hic. Synops. Basil. 35. tit. 14. cap. 79. §. 5. Hæmen. §. 26.

k i. e. leg. XII. tab. l. ult. §. de heredit. ad l. 25. §. 13. ff. familia. l. Pater repudiare hereditatem filio delatam eo invito non potest. l. 26. in fin. J. de fideicom. l. ult. vers. sancimus. J. de bon. que lib. adde l. 10. ff. de transact. l. 10. ff. de acquir. heredit. l. 8. ff. de bon. possess. m l. 1. J. de his, qui a non dom.

n Agnoscens bonorum possessionem, pro hærede gerit. Quis agnoscit jure prætorio, videtur adire jure civili. o Omisso Prætoris beneficio, jure civili beneficium tuis hereditibus est paratum, facit l. 30. ff. quibus ex causis major. l. 17. de adq. her. l. quoties duplici. §. 1. ff. de reg. jur.

p Adeundi non est necessaria rerum hereditariarum apprehensio. Aditio facit heredem, non possessio. q Qui adit, dominium acquirit, etiam si non possideat. l. 6. §. cod.

r Emancipatus aditam hereditatem patri non querit, etiam si ei, cum filiusfamilias esset, fuerit delata. Tempus aditæ hereditatis non delatæ inspicitur.

s dixi ad l. 5. §. de oblig. l. 11. §. de contrah. empt.

t Invito non fit donatio. l. 69. ff. de reg. jur. vide exceptiones varias ad hunc locum apud Socin. reg. 453.

u Invitus nemo fit hæres, ut hic et l. 6. in fin. l. 85. ff. de acquir. heredit. vel bonorum possess. l. ult. §. unde legitim. l. 3. §. 3. ff. de bonorum possess. Ceterum hanc legem ad extraneos hæredes, non ad necessarios referre nos oportet, id etiam constabit ex l. 149. c. Theod. de decur. ex qua lex nostra desumpta est: facit lex 21. J. cod. l. ult. §. Cod. §. 1. Inst. de heredit. qualis. l. sed si plures. §. 10. §. filio. 2. ff. de vulg. ar.

nem admitteret, defuncti successionem eam non potuisse ad hæredes suos transmittere. PP. Kalend. Maji, Thiralli, AA. Confli.

De longi temporis prescriptione.

8. Idem AA. & CC. Claudio.

Licet incontinenti sui a hæredes se paternis non immiscuerint bonis: tamen ignorantes b delatam sibi esse hereditatem: longi c temporis prescriptione, quo minus hanc recte vindicent, excludi non possunt. S. 17. Kal. Jan. Sirmii, AA. Confli.

De interrogatione in jure.

9. Idem AA. & CC. Platoni.

Si curatoris quondam tui testamento jure facto: vel ab intestato legitima delata est successio: hoc casu ei, qui non repudiavit hereditatem, eam licet adire. Rector igitur provinciae aditus, si hereditati nec dum sunt obligati, eos an d hæredes sint, interrogare debet: ac si tempus ad e deliberandum petierint, moderatum statuet f. S. 16. Kalend. Januar. Sirmii, AA. Confli.

De inopia defuncti & de rebus heredi vi ablati.

10. Idem AA. & CC. Sabinæ.

Si te bonis paternis major ¶ quinque & viginti ¶ annis immiscuisti; neque inopia g patris te excusat, neque vis h fratris portionem tuam vel testamentum eripientis, arce-re i de exactione creditorum, qui jure civili k pro hereditaria portione te conveniunt, potest. S. 16. Kal. Januar. Sirm. Cæf. Confli.

De filiosfam. & ejus patre.

11. Idem AA. & CC. Philumenæ.

Renitente l te pater tuus, in cujus fuisti potestate, neque spem delatæ tibi legitimæ querendæ successionis absumere, neque hereditarios m manumittendo servos, his præstare libertatem potuit. S. 6. Id. Feb. Sirmii, CC. Confli.

De bonorum possessione agnita.

12. Idem AA. & CC. Antonino.

Puberem agnoscenem n bonorum possessionem, postea quam ei fuerit hereditas delata, pro hærede gerere non ambigitur. S. 3. Kalend. Decemb. CC. Confli.

De suis hereditibus.

13. Idem AA. & CC. Sclepolidi.

Suum heredem omitta o bonorum possessione, paternam successionem obtinere potuisse, certi juris est. S. 3. Id. Dec. Nicomedia. CC. Confli.

Si hæres nondum possederit.

14. Idem AA. & CC. Flavix.

Si forori suæ frater tuus civili vel honorario successit jure: licet p res ex ejus bonis descendentes, non probetur tenuisse, hæres tamen effectus, contra q possidentes experi-ri potest. S. 12. Kal. Jan. Nicomedia, CC. Confli.

De filiosfam. sui juris effecto.

15. Imp. Constant. A. ad Leontium Comitem Orientis.

Non est dubium, si priusquam r filius jussu patris adierit hereditatem, propriæ potestatis effectus sit, arbitrio suo eundem hanc sibi potuisse querere. Dat. 17. Kalend. April. Limenio & Catulino Confli. 349.

De libero arbitrio.

16. Imp. Arcad. & Honor. AA. Annodio.

Nec emere s, nec donatum t adsequi, nec damnosam quisquam hereditatem u adire compellitur. S. 1. Id. Dec. Nicomedia. CC. Confli.

Non est dubium, si priusquam r filius jussu patris adierit hereditatem, propriæ potestatis effectus sit, arbitrio suo eundem hanc sibi potuisse querere. Dat. 17. Kalend. April. Limenio & Catulino Confli. 349.

Non est dubium, si priusquam r filius jussu patris adierit hereditatem, propriæ potestatis effectus sit, arbitrio suo eundem hanc sibi potuisse querere. Dat. 17. Kalend. April. Limenio & Catulino Confli. 349.

litur. a. Dat. 7. Kalend. Januar. Olybrio & Probino Confli. 395.

De cretionibus.

17. Idem & Theod. AAA. Anthemio PP.

Cretionum b scrupulosam solemnitate hac lege penitus amputari decernimus. Dat. 5. Kalend. April. Constant. Honorio 7. & Theod. AA. Confli. 407.

De infante.

18. Imp. Theod. & Valent. AA. ad Senatum.

Si infanti c, id d est, minori septem annis, in potestate patris vel e avi vel proavi constituto vel constituta, hereditas sit derelicta, vel ab intestato delata a matre, vel linea, ex qua mater descendit, vel aliis quibuscunque personis: licebit f parentibus ejus, sub quorum potestate est, adire ejus nomine hereditatem, vel bonorum possessionem petere.

1 ¶ Sed si hoc parens neglexerit, & in memorata ætate g infans decesserit: tunc parentem quidem superstitem omnia ex quacunque successione ad eundem infantem devoluta, jure patrio quasi jam infanti quæsitæ capere.

2 ¶ Parente vero non subsistente, si quidem post ejus obitum tutor h infanti sit, vel datus fuerit: posse ¶ eum ¶ etiam adhuc infante pupillo constituto, ejus nomine adire hereditatem, si vivo parente si post mortem ejus ad eum devolutam: vel bonorum possessionem petere, & eo modo eidem infanti hereditatem querere.

3 ¶ Sin vero vel non sit tutor, vel cum sit, ea facere neglexerit: tunc eodem infante in ea ætate defuncto i, omnes hereditates ad eum devolutas, & non agnitas ita intelligi, quasi ab initio non essent ad eum delatæ, & eo k modo ad illas personas perveniant, quæ vocabantur, si minime hereditas infanti fuisset delata. Ea vero, quæ de infante in potestatem parentum constituto statuimus, locum habebunt, & si quacunque causa sui juris ¶ idem ¶ infans inveniatur.

4 ¶ Si autem septem l annos ætatis pupillus exceßerit, & prior parente mortuo, in pupillari ætate fati munus impleverit: ea obtinere præcipimus, quæ veteribus continentur legibus: nulla dubietate relicta, quin pupillus post impletos septem annos suæ ætatis ipse adire hereditatem, vel bonorum possessionem petere, consentiente parente, si sub ejus potestate sit, vel cum tutoris auctoritate, si sui juris sit, possit: vel si non habeat tutorem, adire Prætozem, & ejus decreto m hoc jus consequi. Datum 6. Id. Nov. Ravenna, Theodosio 12. & Valentiniano 2. AA. Confli. 426.

De jure deliberandi.

19. Imp. Justinian. A. Demostheni PP.

Cum in antiquioribus legibus, & præcipue in quaestionibus Julii Pauli invenimus filiosfamilias paternam hereditatem deliberantes posse & in suam posteritatem hanc transmittere: & aliis ¶ etiam ¶ quibusdam adjectis, quæ in hujusmodi personis præcipua sunt: eam deliberationem & in omnes n successores, si cognatos, si extraneos o, duximus esse p protelandam. Ideoque sancimus, si quis vel ex testamento, vel ab intestato vocatus, deliberationem meruerit: vel si hoc quidem non fecerit, non tamen successionem renunciaverit, ut ex hac causa deliberare videatur: sed nec q aliquid gesserit, quod aditionem vel pro hærede gestionem inducat: prædictum arbitrium in successionem suam transmittat: ita tamen, ut unius r anni spatio eadem transmissio fuerit conclusa. Et si quidem is, qui sciens f hereditatem ab intestato vel ex testamento sibi esse delatam, deliberatione minime petita, ¶ intra annale tempus ¶ decesserit: hoc jus ad suam successionem intra annale tempus extendat.

l. un. §. 3. J. de caduc. l. Delatam majori infante hereditatem, nec solus pater, nec solus tutor adire potest. Quis igitur adibit? pupillus: patris tamen vel tutoris consensu. l. 5. §. cod. l. 9. D. de adq. her. Quid si neque patrem neque tutorem habeat? Judicis auctoritate adire poterit. in fin. J. cod.

m Major septennio, decreto Prætoris adire potest.

n Filiusfamilias, jus deliberandi ad omnes successores transmittit. Nov. 158. Si tamen is decesserit intra annum computandum a die scientiæ, eo elapso hæredes, jure adeundi excludentur. Quid extraneus? transmittit. ut hac lege.

o §. 5. Inst. de her. qualis. An & in fscum transmittit? dixi ad l. 6. D. de jure fisci, adde quæ scripti ad l. un. §. 3. J. de caduc.

p i. e. extendendam.

q Qui quid hereditarium gessit, renunciat deliberationi: ideoque jus eo casu deliberandi ad successorem non transmittitur. §. 1. §. cod.

r l. 23. §. 13. J. cod.

s v. quæ dixi ad l. 18. §. 1. §. cod.

a Si tamen fuerit compulsus, restituit. l. 21. in fin. ff. quod metus caus. adde l. 4. l. 13. §. 4. ff. ad Trebellian.

b id est, cernendæ hereditatis. facit l. ultim. §. quæ admitt. §. ult. Inst. de bon. poss. De cretionibus & earum solemnitate dixi ad Ulp. 22. §. 27. 28. 29. 30. 31. 32. adde c. Th. de cretionib. vel bon. poss. adde Var. §. 6. de lingua & Plinium 10. epist. l. 1. §. Cic. 13. ad Attic. 46. & 1. de orat.

c dixi ad l. 2. §. 3. §. qui admittit. Nov. 158. Filio infanti tantum pater bonorum possessionem petere l. 7. in fin. ff. de bon. poss. l. 1. c. Th. de cretionibus vel bon. poss. tutor majori infante. l. 6. l. 7. ff. de bon. poss. dixi ad l. 2. l. 3. §. qui admittit. v. Cujac. 14. obs. 8.

d Infans i. e. minor septem annis. l. 14. ff. de spons. l. 1. §. qui admittit. l. 1. §. 2. ff. de adm. tut.

e Ascendentes paterni descendentes infantis nomine hereditatem adire possunt, si eo vivo, si mortuo.

f l. 4. §. cod. l. 6. §. 3. ff. de adq. her.

g Post annum scilicet alias hæres potest delatam hereditatem annum habet ad deliberandum. 19. J. cod.

h Tutor adire potest pupilli infantis hereditatem, tutoris nomine.

i Tutor, mortuo infante pupillo, hereditatem pupilli defuncti adire non potest.

k Transmittit quoque ad extraneos hereditatem licet non aditam filius in potestate: de quo plenius dixi ad

a Septimiliario, de quo dixi ad l. 30. §. de jure dot.

b Institutus in diversis partibus non potest unam partem amplecti, alteram repudiare. Defuncti voluntas scindi non potest. J. eod.

c Idem institutus & pupillariter substitutus non potest institutionem amplecti & substitutionem repudiare. J. eod.

d v. l. 1. D. de adq. hered.

e v. l. 55. ff. de adq. hered.

f Qui de suo statu litigat, si hæres instituitur, tanquam servus illius, cum quo litigat, per judicem cogitur sine præjudicio litis adire hereditatem jussu ejus, quocumque litigat, & ei adquirere.

g Non sine indignatione servi invitis alienis dominis parent.

h Quod servo, domini ejus commemoratione facta, relinquatur, domino adquiratur.

i Quod intuitu domini relinquatur, domino adquiratur, non servo.

k v. l. 3. in fin. §. de her. inst.

l l. 59. ff. de her. inst.

m l. 74. §. 2. D. de adq. hered.

n Qui de statu suo litigat, si tanquam liber ab aliquo instituitur, sibi acquirit, nisi servus pronuncietur. adde Cuj. 17. obs. 21.

o Syn. Bas. 35. tit. 14. c. 90. & eod. lib. tit. 13. c. 7.

p l. 19. §. eod.

q Quæ hodie non extat.

r Cujus meminit Justinianus §. 5. in fin. inst. de her. red. qual.

Si enim ipse, postquam testamentum fuerit intinuat, vel abintestato, vel ex testamento, vel aliter ei cognitum sit, hæredem eum vocatum fuisse, annali tempore translapso nihil fecerit, ex quo vel adeundam vel renuntiandam hereditatem manifestaverit: is cum successione sua hujusmodi beneficio excludatur. Sin autem instante annali tempore decesserit, reliquum tempus pro adeunda hereditate suis successoribus sine aliqua dubitate relinquitur: quo completo, nec hæredibus ejus alius regressus in hereditatem habendam servabitur. Recitata septimo a in novo consistorio palatii Justiniani. Dat. 3. Kal. Nov. Decio V. C. Coss.

De instituto ex diversis portionibus, vel instituto & pupillariter substituto.

20. Idem A. Joanni P. P.

Quidam elogio condito hæredem scripsit in certas uncias, & post certa verba testamenti eundem in alias uncias, vel tantas, vel quantascunque, & tertio vel in aliam partem hereditatis vel in quendam unciam modum: ille autem unam institutionem b vel duas admittens, unam, vel duas, vel quantascunque respuendas esse censuit: quærebatur apud veteres, si hoc ei facere permittatur. Similique modo dubitabatur, si impuberem quis filium suum hæredem ex parte instituit, & quendam extraneum in aliam partem, quem pupillariter substituit c: & postquam testator decessit, pupillus quidem patri ejus hæres extitit, extraneus autem hereditatem adiit: & postea adhuc in prima ætate pupillus constitutus ab hac luce subtractus est, & pupillaris substitutio locum sibi vindicavit: Cumque substitutus eandem partem admittere noluit, quæsitum est, si potest jam hæres ex principali testamento factus, pupillarem substitutionem repudiare? Ultramque igitur dubitationem simul decidendam esse censuimus. Placuit enim nobis si in institutione, si in pupillari substitutione, ut vel d omnia admittantur, vel omnia e repudientur, & necessitas imponatur hæredi particulari facto, vel aliam aut alias partes hereditatis admittere, vel etiam substitutionem pupillarem. Dat. Prid. Kalend. Maji, Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

Si is, qui de statu suo litigat, hæres instituitur.

21. Idem AA. Joanni PP.

Cum aliquis scripsit hæredem eum f, qui de sua conditione ei, qui dominium ejus vindicabat, in judicio adversabatur: is autem, qui dominum se esse dicebat, adire eum hereditatem imperabat, ut acquisitio hereditatis per eum celebraretur. indignatus g est quasi domino ei parere: dubitatio veteribus exorta est, si qua poena imponatur hujusmodi insolentia? Veteres in multis trahuntur sententias, sed nos eorum discordiam sic esse decidendam censuimus, ut distinctio subtilis causa h ei imponatur: ut si quidem ita scripta est institutio, illum servum illius h hæredem instituo: quia apertissimum est, intuitu i domini institutionem esse conscriptam, necesse sit omnimodo per competentem judicem eum compelli k adire quidem hereditatem, & eam acquirere; nulli autem ex post facto subijci gravamini, si liber pronuncietur: sed omne siue lucrum siue damnum ad eum redundare, qui in servitute eum trahebat & denegari l ei & adversus m eum omnes hereditarias actiones, nullo ei ex hoc præjudicio generando. Sin autem quasi n liber institutus est, nulla domini vel servi mentione in institutione habita: tunc nullo compelli modo eum adire hereditatem: nec denegari ei liberale iudicium: sed h & i hereditatem per suum jus decurrere, & liberale iudicium suam expectare sententiam, siue agente eo, siue pulsato: ut si quidem servus pronuncietur, tunc domino suo hereditatem acquirat: sin autem liber, eam adipiscatur: si adire maluerit. Dat. 2. Kal. Maji, Constantinopoli, post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

De tempore adeundæ vel repudiandæ hereditatis, de jure deliberandi & de inventario.

22. Idem A. ad Senatum.

Scimus o jam duas esse promulgatas a nostra Clementia Constitutiones: unam p quidem de his, qui deliberandum pro hereditate sibi delata existimaverint: aliam q autem de improvisis debitis, & incerto exitu per diversas species eis imposito. Sed & veterem Constitutionem r non ignoramus, quam

divus Gordianus a ad Platonem scripsit, de militibus, qui per ignorantiam hereditatem adierunt: quatenus pro his tantummodo b rebus conveniantur, quas in hereditate defuncti invenerint: ipsorum autem bona a creditoribus hereditariis non inquietentur. Cujus sensus ad unam præfatarum Constitutionum a nobis redactus est. Arma etenim magis, quam c jura scire militibus, sacratissimus Legislator existimavit. Ex omnibus itaque istis unam legem colligere, nobis apparuit esse humanum: & non solum milites adjuvare hujusmodi beneficio, sed etiam ad omnes hoc extendere: non tantum si improvisum emergerit debitum, sed etiam si onerosam quis inveniat esse, quam adiit hereditatem: ita enim nec satis necessarium deliberationis erit auxilium, nisi hominibus formidolosis, qui d & ea timent, quæ nulla digna sunt suspitione.

1 ¶ Cum igitur hereditas ad quendam siue e ex testam. siue ab intestato sit delata, siue ex assē, siue ex parte: si quidem recta via adire maluerit hereditatem, & spe f certissima hoc fecerit, vel sese immiscuerit, ut non postea eam repudiet: nullo indiget inventario, cum g omnibus creditoribus suppositus sit: utpote hereditate ei ex || sua || voluntate infixa.

¶ Similique modo si non h titubante animo respuendam, vel abstinentiam esse crediderit hereditatem, & apertissime intra i trium mensium spatium, ex quo ei cognitum fuerit scriptum se esse, vel vocatum hæredem, || ei || renunciet: nullo k nec inventario faciendo, nec alio circuitu expectando, sit alienus || ab || hujusmodi hereditate siue onerosa siue lucrosa sit.

2 ¶ Sin autem l dubius m est, utrumne admittenda sit necne defuncti hereditas, non putet sibi esse necessariam deliberationem, sed adeat hereditatem, vel sese immisceat: omni tamen modo inventarium n ab ipso conficiatur: ut intra 30. o dies post apertas tabulas, vel postquam nota fuerit ei apertura tabularum, vel delatam sibi ab intestato hereditatem cognoverit, numerandos, exordium capiat inventarium super his rebus, quas defunctus mortis tempore habebat: & hoc inventarium intra alios p 60. dies modis omnibus impleatur sub q præsentia tabulariorum, cæterorumque, qui ad hujusmodi confessionem necessarij sunt: subscriptionem r tamen supponere hæredem necesse est, significantem & quantitatem s rerum, & quod nulla malignitate circa eas ab eo facta, vel faciendæ, res apud eum remaneant: vel si ignarus sit literarum, scribere præpeditur, speciali tabulario ad hoc solum adhibendo, ut pro eo literas supponat, venerabili t signo u antea manu hæredis præposito, testibus videlicet adsumendis, qui hæredem cognoscant x, & jubente eo tabularium pro se subscribere, interfuerint. 3 ¶ Sin autem || a || locis in quibus res hereditariæ, vel maxima pars earum posita est, hæredes abesse y contigerit: tunc eis unus anni spatium a morte testatoris numerandum damus ad hujusmodi inventarii confirmationem: sufficit enim præfatum tempus, etsi longissimis spatiis distant: tamen || placuit || dare eis facultatem inventarii conscribendi vel per se, vel per z instructos procuratores in a loca, ubi res positæ sunt, mittendos.

d iavoia, titubante animo, Syn. d. c. 90. male: deest enim illo loco negatio. i Hæres si intra spatium trium mensium quibus potuit adire ex inventario, hereditati renunciaverit, nullo egebit inventario. Eustathius aliter hunc exprimit, quasi renunciationi hereditatis siue deliberationi sint præscripti tres menses, quod falsum est: v. Cujac. 14. de præscript.

k Inventarium facere non cogitur, qui repudiat hereditatem.

l Hæreditatem cum dubitatione adeunti, non est necessaria adeundi deliberatio: Nam adire eam potest, facto inventario.

m Inventarium facere quibus hereditibus utile sit.

n De inventario ab hærede conficiendo. v. Nov. 1. c. 2. §. 1. rerum pupillarum, l. 24. §. de adm. tut. l. 13. §. arbit. tutela. rerum dotialium, v. Nov. Leo. 110. ab usufructuario faciend. l. 1. §. 4. ff. usufr. quemadm. cav.

o Inventarii inchoandi tempus 30. dies ab apertis tabulis: perficiendi trium mensium, ut hic: & J. eod. ibi: intra alios 60. dies. v. alia quæ notavi ad Nov. Leon. 110. in fin. l. 24. §. de adm. tut.

p Inventario conficiendo trimestre tempus præstitutum. Contractus est tempus inventarii quam deliberationis. Est enim deliberationis tempus anni vel novem mensium. Sed vicissim utilis est ex inventario quam ex deliberatione adire: cum is qui ex inventario adierit, non teneatur in solidum, sed pro viribus tantum hereditatis, & Falcidie beneficium habeat.

q Inventarii ad confessionem ab hærede qui convocandi sint, adde Nov. 1. c. 2. §. 1.

r Inventario per se vel per tabellarios hæres subscribere tenetur.

s Inventario quas res inscribi oporteat.

t προσκηνομένη σημεία, Syn. Bas. d. 90. Crucis scilicet, ut hinc colligat, Signum crucis inventario & instrumentis apponi solitum, v. quæ dixi ad Nov. Leon. 72.

u Quid? omisio hujus signi, vitiatne inventarium? non vitiat. Est enim (ut hic ait Bart. num. 3.) levis solennitas, & minimi præjudicii, quæ omisio non vitiat. l. 1. ff. de ventre inspicendo.

x Testes inventario adhibiti, hæredem debent cognoscere.

y Intra anni spatium hæredes absentes inventarium faciunt. ut hic. §. 11. J. eod. Annus ille a morte testatoris numeratur.

z Procuratore ad inventarium faciendum uti possumus & quando.

a Inventarium quo loco res sitæ sunt, fieri debet. Ideoque non est ferendus hæres, si res rusticas in urbem inventarii conficiendi causa advehi jussit, cum in itinere multa facile possint perire vel subtrahi.

a d. §. 5.

b Miles pro his tantum rebus, quas in hereditate invenit, convenitur. l. 12. §. de test. milit. & sic non in solidum.

c l. 9. §. 1. ff. de jur. & facti ignorantia. l. 1. ff. d. tit. l. 3. §. de test. milit. uti dixi l. pen. J. de falsis. Scilicet arma magis quam fidera Romule, & moras, curaque finitimos vincere majores erat. Ovid. 1. Fastor.

d Formidolosis est, qui vana inaniaque metuit. Vanus timor non excusat.

e Hæres siue testamentarius siue ab intestato sit, siue ex assē, siue ex parte adire sine inventario hereditatem potest: cujus additionis vis hæc est, ut qui ita adit, obnoxius sit creditoribus defuncti, cum ultro adierit. 35. Ecl. 14. c. 90.

f Hæreditatem ultro adeuntis spreto jure deliberandi & inventarii poena.

g Hæreditatem defuncti qui adit nullo facto inventario, omnibus creditoribus obnoxius est. Poena hæc est inventarii non facientis, ut ultra vires hereditarias teneatur: ejus sententia variæ exceptiones vindicant apud Socium. reg. 770.

h οὐκ ἔστιν vel οὐκ ἔστιν

4 ¶ Et si præfatam a observationem inventarii faciendi solidaverint: hæreditatem sine b periculo habeant, & legis c Falcidiam adversus d legatarios tantum beneficio: ut in tantum hæreditariis creditoribus e teneantur, in f quantum res substantia ad eos devoluta valeant: & eis satisfaciunt, qui primi g veniant creditores: & si nihil reliquum est, posteriores h venientes repellantur: & nihil ex sua substantia penitus hæredes amittant: ne i dum lucrum facere sperant, in damnum incidant. Sed & si legatarii interea venerint: eis satisfaciunt ex k hæreditate defuncti, vel ex ipsis l rebus, vel ex earum forsitan venditione m.

5 ¶ Sin vero creditores, qui post emensum patrimonium necdum completi sunt n, superveniant; neque ipsum hæredem o inquietare concedatur, neque eos, qui ab eo comparaverint p res q, quarum pretia in legata vel fideicommissa vel alios r creditores processerunt. Licentia creditoribus s non deneganda adversus legatarios venire, vel hypothecis t vel indebiti u conditione uti, & hæc, quæ acceperint, recuperare: cum satis absurdum sit, creditoribus quidem jus suum x persequentibus legitimum auxilium denegari, legatariis vero, qui pro lucro y certant, suas partes leges accommodare.

6 ¶ Sin vero hæredes res hæreditarias creditoribus hæreditariis pro debito dederint in solutum: vel per datio- nem pecuniarum satis eis fecerint: liceat aliis creditoribus, qui ex anterioribus z veniunt hypothecis, adversus eos venire, & a posterioribus || creditoribus || secundum leges eas abstrahere vel per hypothecariam actionem, vel per conditionem ex lege, nisi voluerint debitum a eis offerre.

7 ¶ Contra ipsum tamen hæredem (secundum quod sæpius b dictum est), qui quantitatem rerum hæreditariarum expendit, nulla actio extendatur.

8 ¶ Sed nec adversus c emptores rerum hæreditariarum, quas ipse || hæres || pro solvendis debitis vel legatis vendidit, venire alii concedatur: cum satis anterioribus creditoribus a nobis provisum est, vel ad posteriores d creditores, vel ad e legatarios pervenientibus, & suum jus persequentibus.

9 ¶ In computatione autem patrimonii damus ei || licentiam || excipere & retinere quicquid in f funus g expendit, vel in testamenti insinuationem h, vel in inventarii confectionem i, vel in alias necessarias causas hæreditatis approbaverint sese persolvisse. Si vero & ipse aliquas contra defunctum habebat actiones: non hæ confundantur k, sed similem || cum || aliis creditoribus per omnia habeat fortunam: temporum l tamen prærogativa inter creditores servanda.

10 ¶ Licentia danda creditoribus, seu legatariis, vel fideicommissariis, si majorem putaverint esse

substantiam a defuncto derelictam, quam hæres || in || inventario scripsit, quibus voluerint legitimis modis, quod superfluum est, approbare a, vel per tormenta b forsitan servorum hæreditariorum c secundum anteriorem nostram legem, quæ de quaestione servorum loquitur: vel per sacramentum illius, si d aliæ probationes defecerint: ut undique veritate exquisita, neque lucrum, neque damnum aliquod hæres ex hujusmodi sentiat hæreditate: illo videlicet observando, ut si ex hæreditate aliquid hæredes surriperint e, vel celaverint, vel amovendum curaverint, postquam fuerint convicti, in duplum f hoc restituere vel hæreditatis quantitati computare compellantur.

11 ¶ Donec g tamen inventarium conscribitur: vel si res præsto sint, intra tres menses: vel si abfuerint h, intra annale spatium secundum anteriorem i distinctionem, nulla k erit licentia neque creditoribus neque legatariis vel fideicommissariis eos vel inquietare, vel ad iudicium vocare, vel res hæreditarias quasi ex hypothecarum autoritate vindicare: sed sit hoc spatium ipso jure pro l deliberatione hæredibus concessum: nullo scilicet ex hoc intervallo creditoribus hæreditariis circa temporalem præscriptionem m præjudicio generando.

12 ¶ Sin vero postquam adierint, vel sese immiscuerint, præsentem n vel absentes inventarium facere distulerint o, & datum jam a nobis tempus ad inventarii confectionem effluerit: tunc ex eo ipso quod inventarium secundum p formam præsentis constitutionis non fecerint, & hæredes esse omnimodo intelligantur: & debitis hæreditariis in solidum teneantur, nec legis nostræ beneficio perfruantur, quam contemnendam esse censuerunt.

13 ¶ Et hæc quidem de his sancimus, qui deliberationem nullam petendam || esse || curaverint: quam putamus quidem penitus post hanc legem esse supervacuum, & debere ei derogari. Cum enim liceat eis & adire hæreditatem, & sine damno ab ea discedere ex præsentis legis auctoritate: quis locus deliberationi relinquitur?

† Sed quia quidam vel vana formidine, vel callida machinatione, pro deliberando nobis supplicandum necessarium esse existimant, quatenus eis liceat annale tempus tergiversari, & hæreditatem inspicere, & alias contra eam machinationes excogitare & eandem deliberationem flebilibus q adfectionibus repetita prece sæpius accipere: ne quis nos putaverit antiquitatis r penitus esse contemptores, indulgemus quidem eis petere deliberationem, vel s a nobis vel a nostris iudicibus: non tamen amplius ab Imperiali quidem culmine uno t anno, a nostris vero iudicibus novem mensibus: ut neque u ex Imperiali largitate aliud tempus eis indulgeatur, sed & si fuerit datum, pro x nihilo habeatur. Semel y enim, & non sæpius z eam peti concedimus.

14 ¶ Sin autem hoc aliquis fecerit, & inventarium conscripserit (necesse est enim omnimodo deliberantem inventarium cum a omni subtilitate facere)

11. ff. de testam. milis. p. Creditori hæreditario adversus emptorem rei hæreditariæ, non datur evictio, ut hic. ut qui ab hærede rem hæreditariam emerit, securus fiat neque possit eo nomine a creditoribus hæreditariis conveniri. Quid, si res fuit aliena? Falcidiam hæredis domino præjudicium non adferet. Bar. hic. num. 2.

12. ff. de testam. milis. p. Creditori hæreditario adversus emptorem rei hæreditariæ, non datur evictio, ut hic. ut qui ab hærede rem hæreditariam emerit, securus fiat neque possit eo nomine a creditoribus hæreditariis conveniri. Quid, si res fuit aliena? Falcidiam hæredis domino præjudicium non adferet. Bar. hic. num. 2.

13. ff. de testam. milis. p. Creditori hæreditario adversus emptorem rei hæreditariæ, non datur evictio, ut hic. ut qui ab hærede rem hæreditariam emerit, securus fiat neque possit eo nomine a creditoribus hæreditariis conveniri. Quid, si res fuit aliena? Falcidiam hæredis domino præjudicium non adferet. Bar. hic. num. 2.

14. ff. de testam. milis. p. Creditori hæreditario adversus emptorem rei hæreditariæ, non datur evictio, ut hic. ut qui ab hærede rem hæreditariam emerit, securus fiat neque possit eo nomine a creditoribus hæreditariis conveniri. Quid, si res fuit aliena? Falcidiam hæredis domino præjudicium non adferet. Bar. hic. num. 2.

15. ff. de testam. milis. p. Creditori hæreditario adversus emptorem rei hæreditariæ, non datur evictio, ut hic. ut qui ab hærede rem hæreditariam emerit, securus fiat neque possit eo nomine a creditoribus hæreditariis conveniri. Quid, si res fuit aliena? Falcidiam hæredis domino præjudicium non adferet. Bar. hic. num. 2.

16. ff. de testam. milis. p. Creditori hæreditario adversus emptorem rei hæreditariæ, non datur evictio, ut hic. ut qui ab hærede rem hæreditariam emerit, securus fiat neque possit eo nomine a creditoribus hæreditariis conveniri. Quid, si res fuit aliena? Falcidiam hæredis domino præjudicium non adferet. Bar. hic. num. 2.

17. ff. de testam. milis. p. Creditori hæreditario adversus emptorem rei hæreditariæ, non datur evictio, ut hic. ut qui ab hærede rem hæreditariam emerit, securus fiat neque possit eo nomine a creditoribus hæreditariis conveniri. Quid, si res fuit aliena? Falcidiam hæredis domino præjudicium non adferet. Bar. hic. num. 2.

18. ff. de testam. milis. p. Creditori hæreditario adversus emptorem rei hæreditariæ, non datur evictio, ut hic. ut qui ab hærede rem hæreditariam emerit, securus fiat neque possit eo nomine a creditoribus hæreditariis conveniri. Quid, si res fuit aliena? Falcidiam hæredis domino præjudicium non adferet. Bar. hic. num. 2.

19. ff. de testam. milis. p. Creditori hæreditario adversus emptorem rei hæreditariæ, non datur evictio, ut hic. ut qui ab hærede rem hæreditariam emerit, securus fiat neque possit eo nomine a creditoribus hæreditariis conveniri. Quid, si res fuit aliena? Falcidiam hæredis domino præjudicium non adferet. Bar. hic. num. 2.

ad causas, alimenta & funus exigi ab hærede: potest & suspectus facultatum vel fugæ hæres eo tempore conveniri, potest & eodem tempore usurarum nomine conveniri & ad earum restitutionem cogi, & ut commodari in eum agi. Bal. Castr. hic. Angel. in l. 1. §. hæc stipulatio. ff. si cui plus quam. Quæ omnia vera sunt, etiam si ipsa hæreditas idonea sit. Quid, eo tempore potest hæres alios conveniri? potest. Bart. hic. Pausam igitur & dilationem suam habet hæres adita etiam hæreditate, tantisper dum inventarium perficiendo, ut neque a creditoribus nec a legatariis possit eo tempore conveniri. Tricesimo ab adita hæreditate die, inventarium inchoare: 60. post primum illum mensem die, perficere debet, si res hæreditariæ sint præsentis: si distitæ, anni spatium habet inventario perficiendo. Illo temporis spatio in vitis creditoribus & legatariis perfruetur, ut ab iis neque conveniri neque in jus trahi aut hypothecaria actione conveniri possit, ut hic. Quid, si ante id spatium inventarium perfecerit? conveniri poterit: quod hæredibus summe notandum est.

h Inventarium in urbe, intra tres menses: in provinciis, intra annum fieri oportet. Græci apud Cujac. 14. obs. 39. i. §. 2. 3. sup. cod.

k Quidam piam causam excipiunt. Volunt enim etiam nondum confecto inventario hæredem conveniri posse præstandi legati causa, v. Tiraq. 24. privilegio pia causa.

l Tempus deliberandi & inventarii faciendi datur: est tamen hoc illo contra dictus dixi §. 2. sup. cod. m Intra tempus inventarii conficiendi creditoribus tempus agendi non currit. Cur ita? quia intra id tempus iidem hæredes conveniri non possunt. sup. cod.

n §. 11. sup. cod. o Pœna hæredis inventarium non conficientis intratempus legitimum, teneri in solidum. p lege non juvantur, qui in legem committunt.

q Lachrymæ supplicantibus communes. r Princeps non est antiquitatis contemptor. s Tempus deliberandi petitur vel a Principe, vel a iudice. l. 9. sup. cod. t Tempus deliberandi annuum a Principe: novem mensium a magistratibus conceditur. u Injusta dilatio a Principe concedi non solet. x Injusta dilatio pro nulla habetur. y Semel quod dari potest. Frustra sæpius postulat. z Imo sæpius. l. 3. D. cod. a Id est, nullis rebus omittis. Nov. 1. c. 2. §. 2.

a Adversus inventarium probationes admittuntur, alias in dubio præsumitur pro inventario, nisi contrarium probetur. v. Alc. 3. præsumpt. 20. in solenni scriptura nihil præsumitur omittum. l. 17. ff. de probat. b v. Nov. 1. c. 2. §. 1.

c Ad probanda facta domestica, domesticis utimur. Domestica domesticis probantur. l. 8. §. 6. §. de repudiis.

d Jusjurandum omnium probationum subsidium. De sua quisque conscientia jurare cogitur. l. 6. §. 4. veris. Sicubi. inf. de his, qui ad Eccl.

e v. l. 71. §. 6. ff. de adq. har.

f Pœna hæredis rem hæreditariam occultantis duplum.

g Intra tempus inventarii faciendi, hæres a creditoribus, & legatariis conveniri non potest, ut hic.

hinc notant exceptionem hanc, sum intra tempus conficiendi inventarii, in iudicio opponi posse: sed & litis contestationem impedit. Quid, si agatur eo tempore seu intra illud tempus, non opposita ea exceptione? Lis ipso jure nulla non est. Capella Tholosana dec. 257. Quid, num perpetuo verum est, eam exceptionem hæredi competere intra tempus conficiendo inventario a lege præstitutum, ut ne a quoquam possit conveniri? Verum certis casibus non est: possunt enim vel eo tempore legata pias

a Petens tempus ad deliberandum, nisi repudiat, tunc adire videatur: olim ita non fuit. l. 19. §. eod. l. 69. ff. de acquir. hered.

b id est, exigua aestimatio.

c Electio imputatur eligenti.

d nota regulam.

e Post deliberationem adire vel repudiare hæres cogitur.

f Post deliberationem, qui non repudiat hereditatem, adire videtur, & ut hæres in solidum creditoribus hereditariis teneatur.

g In hypothecariis & petitione hereditatis iuratur in litem. l. 5. ff. de iudicem.

h v. princip. huius legis §. 5. Inst. de hered. qualis.

i Inventarii ommissio non obligat militem solvendo xri alieno. dixi ad Novell. 1. c. 2.

k Paul. 4. sent. 4. Parv. 2. lib. 29. ibi: de omittenda hered. Repudiatio fit in iure. Recusatio quovis modo. Solus hæres repudiat, non fideicommissarius.

l Abstinere sui, repudiant extranei. l. 1. 2. inf. eod. l. ult. §. 1. sup. tit. prox. ibi: repudiandam vel abstinendam.

m adde l. 3. inf. de revocand. huius, quæ in fraude.

n Qui velut hæres in domo paterna habitat, abstentionem revocare, immiscere se & gerere pro hærede præsumitur. Exterum, an quis ut hæres aut extraneus gerat, ex indiciis potest colligi. v. l. 4. sup. unde legitimus. l. 1. sup. de iure delib. l. 20. D. de acquir. hered. §. ult. Inst. de heredum qualis. Ulp. 22. §. 26.

o Præsumitur hæres esse vellet, qui in domo paterna habitat.

p Protestatione scilicet contraria.

q Possidens ut emptor, non obligatur ut hæres.

r habet enim causam a creditoribus paternis, non a patre: non patri, sed creditoribus succedit.

f Quid, si a posterioribus creditoribus emit? Creditoribus prioribus tempore, tenetur hypothecaria. arg. l. ult. §. 6. sup. tit. prox. at non legatariis & fideicommissariis. l. ult. D. si quis omitt. causa test.

t cui contrarium est, per suppositam personam emere, vel omnia bona paterna emere. l. 91. ff. eod. l. 21. D. de peculio. l. 54. D. de administ. tut. l. 17. §. 1. D. quæ in fraudem credit. in continenti post abstentionem, l. 24. in fin. D. de reb. aut. jud. vicinitatis enim ratione præsumitur dolus. l. 15. ff. de donat.

non liceat ei post tempus præstitutum, si a non recusat hereditatem, sed adire maluerit, nostra legis uti beneficio: sed in solidum secundum antiqua iura omnibus creditoribus teneatur. Cum enim gemini tramites inventi sint, unus quidem ex anterioribus, qui deliberationem dedit, alter autem rudis & novus a nostro numine repertus, per quem adeuntes sine damno conservantur: electionem ei damus: vel nostram Constitutionem eligere, & beneficium ejus sentire: vel si eam aspernamdam exitimaverit, & ad deliberationis auxilium convolaverit, ejus effectum habere: & si non intra datum tempus recusaverit hereditatem, omnibus in solidum debitis hereditariis teneatur: & non secundum modum patrimonii, sed etiam si exiguus sit census b hereditatis, tamen quasi hereditatem cum in totum obligari: & sibi imputet c, qui pro novo beneficio vetus elegerit gravamen: & ideo ad ipsam deliberationis dationem, & divinum Rescriptum super hac promulgatum, hoc adjici volumus, ut sciant omnes d, quod omnimodo e post petitam deliberationem, si adierint, vel pro hærede gesserint, vel non recusaverint hereditatem, omnibus f in solidum hereditariis oneribus teneantur. Si quis autem temerario proposito deliberationem quidem petierit, inventarium autem minime conscripserit, & vel adierit hereditatem, vel minime eam repudiaverit: non solum creditoribus in solidum teneatur, sed etiam legis Falcidie beneficio minime utatur. Quod si post deliberationem recusaverit inventario minime conscripto: tunc res hereditarias creditoribus, vel his, qui ad hereditatem vocantur, legibus reddere compellitur: quantitate earum sacramento res g accipientium manifestanda, cum taxatione tamen a iudice statuenda.

15 ¶ Notissimum autem est hac Constitutione, quæ omnes casus continet, nostris Constitutionibus jam pro eisdem capitulis promulgatis esse derogatum, quarum altera etiam Gordiana b Constitutionis sensus continebatur. Cum enim ampliore tractatu habito, melior exitus inventus sit, & tribus Constitutionibus in unum congregatis, unis appareat & in milites & in alios omnes juris probabilis articulus; ea propter ex anterioribus iniquitati nostros subjectos Imperio non patimur: scilicet ut milites i, etsi propter simplicitatem præsentis legis subtilitatem non observarint, in tantum tamen teneantur, quantum in hereditate invenerint. Quam, Patres Conscripti, in huiusmodi casibus in posterum obtinere sancimus. Dat. 5. Kal. Dec. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

DE REPUDIANDA & VEL ABSTINENDA I HEREDITATE.

TIT. XXXI.

De eo, qui habitavit in domo hereditaria.

1. Imp. Antoninus A. Mutatio.

SI m paterna hereditate te abstinuisti constiterit, & non n ut heredem in domo, sed ut inquilinum, vel custodem, vel ex alia iusta ratione habitasse o liquido fuerit probatum p: ex persona patris conveniri te Procurator meus prohibebit. PP. Id. Jul. Messalla & Sabino Confl. 215.

De eo qui fundos a creditoribus comparavit.

2. Idem A. Severo.

SI paterna hereditate || te || abstinuisti: non ideo quod a q creditoribus fundos comparasti, (si modo id bona fide r fecisti) a posterioribus, qui sub eisdem f obligationibus pecuniam patri crediderunt, iure conveniri t. S. PP. 5. Kal. Julii, Læto 2. & Cereale Confl. 216.

v. l. 4. sup. unde legitimus. l. 1. sup. de iure delib. l. 20. D. de acquir. hered. §. ult. Inst. de heredum qualis. Ulp. 22. §. 26.

o Præsumitur hæres esse vellet, qui in domo paterna habitat.

p Protestatione scilicet contraria.

q Possidens ut emptor, non obligatur ut hæres.

r habet enim causam a creditoribus paternis, non a patre: non patri, sed creditoribus succedit.

f Quid, si a posterioribus creditoribus emit? Creditoribus prioribus tempore, tenetur hypothecaria. arg. l. ult. §. 6. sup. tit. prox. at non legatariis & fideicommissariis. l. ult. D. si quis omitt. causa test.

t cui contrarium est, per suppositam personam emere, vel omnia bona paterna emere. l. 91. ff. eod. l. 21. D. de peculio. l. 54. D. de administ. tut. l. 17. §. 1. D. quæ in fraudem credit. in continenti post abstentionem, l. 24. in fin. D. de reb. aut. jud. vicinitatis enim ratione præsumitur dolus. l. 15. ff. de donat.

De transactione inutili super hereditate quasita.

3. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Theodosiano.

SUUS hæres exceptione pacti, qui testamentum injustum adseverans, postea nihil se de paterna successione petiturum non ex causa donationis, sed transigendi animo in iure a professus est: cum respuere b quasitam c nequireret d hereditatem, & transactio e nullo f dato vel retento seu promisso g minime h procedat, summo non potest. Sine die, Cass. Confl.

Nec repudiata hereditatem posse quari, nec quasitam repudiari: de confessione in iure.

4. Idem AA. & CC. Modestino militi.

Sicut i major k viginti quinque annis, antequam adeat, delatam repudiatis l successionem post quærare non potest: ita quasitam m renunciando nihil agit, sed jus quod habuit, retinet: nec quod confessos n in iure pro iudicatis haberi placuit, ad vocem repudiantis hereditatem, sed ad certam quantitatem deberi consentem o pertinet. S. Kal. Jan. Sirmi, AA. Confl.

De pupillo.

5. Idem AA. & CC. Claudianæ.

PUPILLORUM repudiatio delata hereditatis sine p tutore autore facta, nihil eis nocet. S. 2. Kal. Jan. Sirmi, AA. Confl.

De suis hereditibus.

6. Imp. Justinianus A. Joanni P.P.

SI quis suus q recusaverit paternam r hereditatem, deinde maluerit eam adire: cum fuerat indistincte ei remissum, donec res paternæ in eodem statu permanerent, hoc facere, & post multum t temporis licebat ei ad eandem hereditatem redire: hoc corrigentes, sancimus u, si quidem res jam venditæ x sunt, ut nullus aditus ei ad hereditatem fervetur: quod & antiquitas observabat. Sin autem || res || alienatæ non sunt: si quidem major annis constitutus est, & tempora restitutionis nulla ei supersunt, intra trium annorum spatium tantummodo huiusmodi ei detur licentia.

† Sin autem vel minor est, vel in utili tempore constitutus: tunc post impletum quadriennium y (quod spatium pro utili anno, qui restitutionibus dabatur, præstitutum est) aliud triennium ei indulgeri, intra quod potest rebus in suo statu manentibus adire hereditatem, & suam abdicationem z revocare. Quo tempore transacto, nullus aditus penitus ad paternam hereditatem || ei || reservetur: nisi forte || adhuc || eo in minore ætate constituto, res venditæ sint. Tunc etenim per in integrum restitutionem non denegatur ei adire hereditatem, & res recuperare, & creditoribus paternis satisfacere. Dat. 15. Kal. Nov. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. anno secundo 531.

i Semel hæres, semper hæres est. Nam ut semel repudiata adire amplius non potest: ita aditam postea repudiare non potest.

k aliud in minore. §. 5. Inst. de hered. qualis. & impubere. l. 2. D. de off. Procur. Caf.

l Repudiatione hereditas amittitur. l. 13. ff. eod.

m Major XXV. annis semel hæres, semper hæres esse cogitur, etiam si damno apparet hereditas. Paul. 3. sent. 4. §. ult. vide Dynum. ad c. 21. de regul. in 6. adde l. 75. D. de regulis iuris.

n Confessus (id est qui confitetur debitum) in iure pro iudicato habetur. l. 29. ff. de donat. l. 56. ff. de re iud. l. 1. §. 7. ff. si quis in fraud. parrone. l. 6. ff. de confessis. l. 4. in fin. princip. ff. ad l. Jul. Majest. & tamen agnitam hereditatem in iudicio repudiatis, non habetur pro iudicato. Cur ita sit? Actus invalidus, licet fiat in iudicio, semper est invalidus. Agnita semel hereditas repudiari nunquam potest ab annis 25. majore, ne quidem in iudicio.

o Legendum videtur consensens, hac sententia: Confessus in iure, pro iudicato licet habeatur: si quis tamen in iure repudiaverit hereditatem, confiteri non videtur. Superior enim sententia, quæ de confesso in iure est, pertinet seu referenda est ad vocem confitentis certam quantitatem deberi, non ad vocem repudiantis hereditatem. Confessio in iure non pertinet ad repudiationes, quibus non liberamur ab aliis: sed ad eas confessiones potius, quibus alteri possumus obligari, quibus certam denique nos quantitatem debere confitemur. & sic confiteri in iure & repudiare in iure differunt.

p adde l. 1. §. 4. ff. de successorio.

q quid, si emancipatus? idem l. 8. ff. de collationibus. & sublata est hodie differentia emancipationis.

r Vel avitam. arg. l. 8. D. de collat. ibi: cum de bonis parentis inter fratres disputetur. Accurf. Bart. Bald. hic. Quid, si maternam? potest intra annum admitti. l. 6. in fin. ff. ad Terent. Imo nullo modo potest. l. 2. §. de iuris & facti. ignor. Potest intra annum, ut dixi ad d. l. 2. Id est, dum non sunt venditæ. l. 8. D. de iure delib.

t Imo non post annum. l. 8. ff. de collat.

u Suus abstentionem nunquam revocat, ubi res sunt alienatæ: minor vero revocare potest usque ad triennium, quod ei currit post vicissimum novum annum, adde l. 24. §. 2. ff. de in nobis. x l. 3. ff. de iur. deliberan.

y Quadriennium loco utilis anni minoribus datum. l. ult. sup. de temp. in integ. rest.

z Minor omittam hereditatem revocare potest, sup. si ut omitt. hered. l. 7. §. 7. ff. de minorib.

a Confessio, oblatio, actus denique quicunque sit, iudicarius præstente adversario, audiente ac tacente, interpositus confitenti, offerenti & agenti nocet, ut hic. Accurf. Bald. Quid, si iudex in iudicio quid præstet, quod uni parti obesse possit: protestatione jus suum tueri, is cuius interest, debet, ne videatur iudici consentire. l. 1. inf. de relas. Quid? sententias, quo silentio tandem comprobare intelligimus? decennii silentio. l. ab eo. 3. inf. quomodo & quando iudex. l. ad solutionem. 5. inf. de re iudicata.

b l. 4. inf. eod.

c Adire videtur, qui adversus testamentum patris mover querelam falsi. l. 14. D. de bonor. possessio.

d adde l. 55. D. eod. l. 14. §. 1. D. ad Treb.

e v. l. 38. §. de transactionibus.

f Transigens donare velle non intelligitur. adde l. 38. sup. de transact.

g Aliud foret, si utilis fuisset transactio. l. 4. §. de pact.

h Inutilis transactio vim pacti vel repudiationis non habet: atqui inutilis acceptilatio utile pactum continet, nisi expresse dictum sit, ne habeat. l. 8. D. de acceptilg. v. Bald. hic. num. 5.

QUEM-

a Et quando. v. l. 2. inf. eod.

b Adde, & codicilli & quolibet ultimæ scriptæ voluntates. l. ult. inf. eod.

c 29. ff. 3. & 35. Ecl. 6.

d Testamentum aperi per officium iudicis peritur. l. 1. l. 4. D. eod. dixi l. 2. 15. & 23. sup. de testament.

e Aperire hoc titulo non tantum est tabulas testamenti patefacere naturaliter, ut in SC. Silaniano: sed etiam civiliter, i. e. secundum leges & mores civitatis, in qua sit aperta testamenti.

f Testamenta vel vivo testatore aperiuntur, & publice insinuantur apud acta, ut major eis fides accedat, ut hic. aut post mortem testatoris ut innotescant hæredibus, legatariis, fideicommissariis, servis manumissis, & hisco. cui debetur vicefima, & aliis quorum interest.

g i. e. absentibus. l. 7. D. eod.

h i. e. viva voce.

i Testamenta aperiiebantur præsentibus testibus vel honestis personis, ut hic. facit l. 1. §. 36. D. de posite.

a præsentibus intra triduum, vel quinque dies: ab absentibus intra eos dies, cum supervenissent. Paul. 4. sent. 6. §. 3. Hoc autem modo aperiiebantur. Testes (vel maxima pars eorum) adhibebantur, qui testamentum signaverant. Agnitis signis, rupto lino, aperiiebatur & recitabatur testamentum, describendi exempli fiebat potestas, ac deinde signo publico obfirmatum in archivum redigebatur, ut si quando exemplum ejus intercidisset, foret unde peteretur. Paul. 4. sent. 6. §. 1. Coram postea recitabatur præsentibus iisdem honestis viris in foro vel Basilica, inter horam secundam & decimam diei. Paul. ibid. §. 2. Hinc illud Augustini in Psal. 21. Tenuit, inquit, contradicatur de hereditate mortuorum, quandiu testamentum proferatur in publicum, & cum testamentum fuerit prolatum in publicum, taceat omnes, ut tabula aperiatur & recitentur. Iudex intus audit, advocati silent, præcones silentium faciunt, universus populus suffensus est, ut legantur verba mortui.

k honestis viris scilicet. Paul. 4. sent. 6. §. 2. hoc ad magistratus videtur retulisse, his verbis, exemplo sublato ab iisdem magistratibus testamenta obfirmari, quorum præsentia constat aperi.

l idque §. 1. adde vocaverat signum publicum.

m Verba hæc fuerunt Prætoris tam in interdicto de tabulis exhibendis, quam in extraordinarii auxilii pollicitatione. Cujac. hic.

n Qui testamentum aperi seu publicari postulat, jurare de calumnia cogitur. l. 1. sup. de iur. iur. prop. calumnia.

o Aut vetuisse intelligitur, quod ea parte sit substitutio pupillaris. l. 8. D. eod. §. 3. Inst. de pupill. l. 21. sup. de test. 2. Gajus 4. §. 3.

p veluti exheredationem vel præteritionem. & ita testamentum non vitiatur, licet in eo quid famosum sit descriptum. adde l. 54. D. de leg. 1.

q Diem & Consulem testamenti Prætor non patitur describi. l. 2. §. 6. D. eod.

r Hinc constat, diem & consulem testamentis adjici moris fuisse, de qua re alias dixi d. §. 6. l. 1. §. 2. D. de tab. exhib.

s Pura epistolam fideicommissariam, & omne omnino scriptum testamenti, etiam imperfectum, l. 2. §. 1. D. eod. l. 1. §. 3. & 5. D. de tab. exhib. principales & secundas tabulas. d. l. 2. §. 2.

t l. 26. C. Theod. quorum appell.

u Paul. 3. sent. 5. §. 2. In adipiscenda possessione institutus præfertur substituto. facit l. 8. §. 4. ff. de leg. 2.

x v. Paul. 3. sent. 5. §. 11. Vitium testamenti invisibile, hæredem mitti in possessionem non impedit, nisi de vitio in continenti doceatur. Alex. Salyc. adde l. ult. inf. de codicillis, non si ab eo provocatum est. l. 6. inf. quorum appell. l. ult. ff. de appell. recip. Nov. Valentiniani de test. Aliud erit, si de petitione hereditatis agatur. Tunc enim de falso prius cognoscitur. l. 5. §. 1. ff. de hered. pet.

y l. 1. §. 6. ff. de Carbonario.

z Præsumitur solenne testamentum seu voluntas testatoris, solennis esse, perfecta, absoluta, formamque suam continere: quoad ejus fieri potest & ex verbis potest colligi, non in eo quod omisum vel silentio prætermisum. Gl. Bar. Bal. Jafon. in l. si post divisionem. 4. sup. de iur. & fact. ignor. Alciat. l. 2. sup. de bon. poss. secund. tab. Bart. in l. si scriptum. 11. §. de prob.

QUEMADMODUM a TESTAMENTA b APERIANTUR c, (INSPICIANTUR, ET DESCRIBANTUR.)

TIT. XXXII.

1. Imp. Alexander A. Proculæ.

UT testamentum, quod dicis factum, proferatur, & publice recitetur, competens iudex d jubebit. PP. 2. Kal. April. Maximo 2. & Aelio Confli. 224.

Testamenta debent aperi secundum consuetudinem loci, ubi sit apertio. Alex.

2. Imp. Valer. & Gallien. AA. Alexandro.

Testamenti tabulas ad hoc tibi a patre datas, ut in partem perferantur, affirmans: potes illuc perferre, ut secundum e leges, moresque locorum insinuantur f: ita scilicet ut testibus non præsentibus g adire prius vel pro tribunali h vel per libellum Rectorem provincie procures, ac permittente eo, honestos viros i adesse facias, quibus præsentibus aperiuntur, & ab his k rursus obfirmantur. PP. 12. Kalend. Januar. Maximo 2. & Glabrone Confli. 257.

3. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC.

Aristoteli.

Eius l, quod ad causam novissimi patris vestri iudicii pertinet, de calumnia m tibi juranti, præter partem quam aperi defunctus vetuit n, vel ad ignominiam o alicujus pertinere dicitur, inspiciendi ac describendi, præter diem p & consulem q, Rector provincie facultatem fieri jubebit. Dat. 6. Kalend. Maji. CC. Confli.

Eodem modo publicantur & aperiuntur codicilli, quo & testamentum. Bald.

4. Imp. Gratian. Valent. & Theod. AAA. ad Hesperium Præf. præf.

Codicillos r, seu scripturam quolibet tenore formatam s, ea oportebit observatione in publicum proferri, qua testamenta panduntur. Dat. 3. Kal. August. Mediolani, Ausonio & Olybrio Confli. 379.

DE EDICTO DIVI HADRIANI t TOL- LENDO, ET QUEMADMODUM SCRIPTUS HÆRES IN POSSESSIONEM MITTATUR.

TIT. XXXIII.

1. Imp. Severus & Antoninus AA.

Lucillo.

Cum u inter institutum & substitutum controversia moveatur: cum qui primo loco institutus est, induci in possessionem oportet. PP. 12. Kal. Dec. Dextro & Prisco Confli. 197.

Vitium testamenti invisibile non impedit hæredem mitti in possessionem. Alex.

2. Imp. Alexander A. Eutactio.

Quamvis quis se filium defuncti præteritum esse alleget aut falsum x vel inofficiosum testamentum seu alio vitio subjectum, vel servus y defunctus esse dicatur: tamen z scriptus hæres in possessionem

mitti solet. PP. 6. Kalend. Nov. Maximo 2. & Aeliano Confli. 224.

3. Imp. Justinianus A. Juliano P.P.

Edicto divi Hadriani, quod sub occasione a vicefima b partis hereditatis introductum est, cum multis ambagibus, & difficultatibus, & indiscretis narrationibus penitus quiescente, quia & vicefima c hereditatis ex nostra recessit Republica: antiquatis nihilominus & aliis omnibus, quæ circa repletionem vel interpretationem ejusdem Edicti promulgata sunt, sancimus, ut si quis ex assie vel ex parte institutus d, competenti iudici testamentum ostenderit non e cancellatum, neque abolutum, neque ex quacunque suæ formæ parte vitiatum, sed quod || in || prima figura sine omni vituperatione appareat, & depositionibus testium legitimi numeri vallatum f sit: mittatur quidem in possessionem earum rerum, quæ testatoris mortis g tempore fuerunt, non autem legitimo modo ab alio detinentur, & eam testificatione publicarum personarum accipiat. Sin autem aliquis contradictor extiterit h, tunc in iudicio competentis i, causæ in possessionem missionis, & subsecuta contradictionis ventiletur: & || ei || possessio acquiratur, qui potiora k ex legitimis modis iura ostenderit l, sive qui missus est, sive qui antea detinens contradicendum putavit, nullis angustis temporum hujusmodi missione coarctanda: sed sive tardius, sive præmature aliquis missus est, legis tantummodo arbitrium requiratur, & causa, unde vel missio vel contradictio exoritur. Sive enim post m annale tempus, sive post majoris ævi curricula aliquis fuerit missus, si tamen ex legitime formato testamento missio procedat, nullum ei temporis obstaculum obiciatur: nisi n tantum temporis effluxerit, quod possit vel possessori plenissime securitatem super o dominio præstare, vel ipsi, qui missus est, omnem intentionem excludere. Si enim vel ex una parte, vel ex utroque latere temporis prolixitas occurrerit: manifestissimum est non solum missionem, sed etiam ipsam principalem causam esse sopitam. Dat. 12. Kal. April. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

SI p QUIS ALIQUEM TESTARI PRO- HIBUERIT q VEL COEGERIT.

TIT. XXXIV.

1. Imp. Alexand. A Severæ.

Civili disceptationi crimen adjungitur, si testator non r sua sponte testamentum fecit, sed compulsus ab eo, qui hæres est institutus, vel a quolibet alio, quos noluerit, scripsit hæredes. S. 15. Kalend. Jan. Alexand. A. & Confli. 223.

Privatus successione, qui impedit aliquem quo minus testetur. Sal.

2. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Nicagoræ.

Eos, qui ne s testamentum ordinaretur, impedimento efuisse monstrantur, velut t indignas personas a successionis compendio removeri, celeberrimi juris est. IP. Kalend. Januar. Diocletiano 2. & Aristobulo Confli. 285.

3. Iidem AA. & CC. Eutychidi.

Judicium uxoris u postremum in se provocare x maritali y sermone, non est criminofum. Dat. 5. Kalend. Jan. CC. Confli. 293.

f Non sit missio ex Edicto D. Hadriani nisi testamentum ut oportuerit, fuerit oblatum vel publice recitatum. Paul. 3. sent. 5. §. 14.

g Paul. 3. sent. 5. §. ult.

h Hinc colligunt, Pro legato consequendo via executiva agi non posse, ubi contradictor reperitur. vide Myning. 5. observ. 60. Nov. 1. c. 4.

i Competens iudicium hereditatis est, ubi res sunt hereditariae. l. 1. sup. ubi de hered. vide Ferrarient. in forma libelli, quo petitur hereditas ex testam. vide Hartman. 2. observ. 1. cap. 7.

k l. 1. sup. eod.

l Probati testibus missionem in possessionem, ut & cetera acta judiciaria hinc colligunt.

m Ex Edicto Divi Hadriani post annum scripti hæredes in possessionem rerum hereditariarum non mittuntur. Paul. 3. sent. 5. §. 13.

n dixi ad 29. ff. 6.

o Tempus igitur dominii transferendi causa est.

p 29. ff. 6.

q Crimen est aliquem testari prohibere vel cogere.

r Si quis quem testari coegerit. 35. Synopf. 4. c. 4.

s Si quis quem testari prohibuerit. l. 1. §. ff. eod. adde l. 23. inf. de inofficioso. l. 19. ff. de his, quæ ut indigna. Nov. 18. c. 3. §. 9. & 35. Ecl. 4. c. 1.

t Paul. 4. sent. 12. §. 2.

u Maritus per uxorem potest hæres institui. vide VVurms. 1. præf. 39. c. 18.

x At non suggerere testamentum.

y Blanditiis licet permovere testamentum, ut aliquid nobis testamento suo relinquat. Vis fo- la hac Constitutione prohibetur, non blanditiæ. Institutio facta blando sermone non est vitiosa. l. ult. ff. eod. v. l. 1. sup. de test. l. 70. ff. de hered. inst.

a Occasione vicefime hereditatis. Hal occasione hereditatis, verum scriptura apud Cujac. 18. obs. 9.

b Lex de vicefima hereditatum, augendi ararii gratia, lege Julia primum irrogata est extraneis hæredibus, nec inopibus. Dion. 55. de inde Nervæ, Trajani, Adriani, Marci & aliorum Constitutionibus vel recisa vel reducta: ad postremum, abolita, ne alioquin cum Alciato putes a Gratiano sublata. Ad hanc vicefimam Macer libros duos scripsit. Eadem etiam lex de aperiendis tabulis testamenti cavit. l. 7. ff. de appellatio- nibus recipiend. Paul. 4. sent. 6. §. ult. ibi: necessario vel fig. adde Plin. in Panegyrico. de legibus vicefime adde l. 2. §. 4. D. de origine iur.

c Vicefima hereditatis sublata, ut hic.

d Vel scripto, vel per nuncupationem, sive id in scriptum redigatur, sive non redigatur. Quo tamen ultimo casu hæres petere potest, ut testium depositiones audiantur a iudice & in scriptum redigantur. Accurrit hic, in verbo, depositionibus. Tirac. de veritat. gentil. §. 2. gloss. 1. num. 14. Quid? hoc Edictum non dabitur hæredibus ab intestato? Rolandus a Valle 1. conf. n. 5. negat dari, nisi succedentibus ex testamento in totam hereditatem, vel quotam: at non venientibus ab intestato.

e Testamenti vitia.

DE HIS a, QUIBUS UT INDIGNIS b,
HÆREDITATES AUFERUNTUR c: ET AD
SC. SILANIANUM d.
TIT. XXXV.

De nece testatoris inulta.

1. Impp. Severus & Anton. AA. Celeri.

Hæredes, quos necem testatoris inultam e omis-
se f constituit, fructus g integros cogantur red-
dere. Neque enim bona fidei possessoribus ante
controverfiam illatam videntur fuisse, qui debi-
tum officium pietatis scientes omiserunt. Ex hæreditate
autem rerum distractarum, vel a debitoribus accepta pec-
unia post motam litem bonorum, usuras h inferant.
Quod in fructibus i quoque locum habere, quos in præ-
diis hæreditariis inventos, aut exinde perceptos vendide-
runt, proculdubio est. Usuras autem semisses k depen-
dere, satis est. Dat. 15. Kal. April. Chilone & Libone
Confl. 205.

De pupillo hærede, et si testamentum a tutore falsum dicatur.

2. Idem AA. Vero.

Polla quidem liberam habuit administrandi patrimonii
sui potestatem: nec l idcirco, quod pupillus illi hæ-
res extitit, ea, quæ ab ipsa finita sunt, revocari in disce-
pationem oportet. Sed si pupilli m nomine falsum di-
cere vis testamentum, de quo per Pollam transactum n est,
potes experiri: dum memineris, si in causa non obtinueris,
& portionem, quam ex eo testamento pupillus ha-
bet, te ei salvam facturum, (quam o adimi pupillo ne-
cisse erit p secundum juris formam,) & de calumnia q tua
Præfidem deliberaturum, quamvis pupilli nomine agere
videaris, cum retractas ea, quæ finita sunt per cohæredem.
PP. 7. Kal. Maji. Antonino A. 3. & Geta 3. Confl. 209.

De tabulis ante questionem de servis habitam apertis.

3. Imp. Alex. A. Antiochiano.

Si ea questio inferitur filiis ejus, quam consobrinam tu-
am dicis, quod r tabulæ testamenti patris eorum, qui a
familia interfectus dicebatur, priusquam questio de ser-
vis haberetur, apertæ & recitatae sunt: propter amplissi-
mi ordinis consultum hæreditas a fisco vindicatur: & ideo
agi causa apud Procuratorem meum debet: quia non eo
tempore pupilli fuerunt. PP. 2. Non. April. Alexandro
A. Confl. 223.

De epistola vel codicillis, de eo quem testator voluntatem
suam non mereri declaravit.

4. Idem A. Philomuso.

Hæreditas in testamento data per epistolam s vel co-
dicillos, adimi || verbis directis || non potuit. Quia
tamen testatrix voluntatem suam non t mereri unum ex hæ-
redibus suis declaravit u, merito ejus portio non jure ad
alium translata, fisco x vindicata est. Libertates autem
in y eadem epistola datae, peti poterunt z. PP. 2. Kalend.
Decemb. Maximo 2. & Æliano Confl. 224.

De sepultura.

5. Idem A. Tyranno.

Non oportet ut indignis hæredibus successiones aufer-
ri prætextu, quod a in sepultura supremis || judiciis
vel voluntatibus || defunctorum obtemperatum non fuis-
set. PP. 7. Id. Marr. Juliano II. & Crispino Confl. 225.

a Lex quædam
extat apud auto-
rem Synopsos Ba-
silicon. 35. tit. 4. c.
7. quæ ad hunc
locum videtur
referenda, hoc
sensu. Si quis al-
quem testari pro-
hibuerit, vel cum
testari cepisset,
testamen-um
prohibuerit per-
ficere: tenetur
quidem latio ex
causa prohibiti-
onis: si quid au-
tem superaverit,
fisco applicatur
& ipse relegatur.
b v. 34. ff. 9.
c a fisco scil. sed
hoc in Gallia non
servatur Bugnon.
in legib. abrogat.

d v. 29. ff. 5. Paul.
3. sent. 5. quando
factum fuerit, di-
xi ff. cod. Illud ad-
dicendum. Fuisse
& aliud Senatus-
consultum de
questione fami-
liæ factum, Nero-
ne 2. & Pifone
Confl. teste Tacito
13. 14. quod
ideo Pifonianum
l. 8. ff. cod. & Ne-
ronianum a Paul.
3. sent. 5. 5. Idem
Claudianum di-
ctum ff. de Sc. Si-
laniano & Clau-
diano. Novum au-
tem non est, ut
Neroniana Sena-
tusconsulta di-
cantur Claudia-
na, v. Cujac. 1.
obs. 18. de Sena-
tusconsultis &
Edictis Claudia-
nis v. plura apud
Pet. Fabrum 1.
Semestrium 25.
e l. 17. ff. de his,
qua ut indign.
f Quod tempus
requiritur, ut
inultam necem
omisfisse dicantur?
certum enim
temporis spatium
constitutum ad
eam rem fuisse,
videtur ex l. 1. §.
in quibus causis
in integrum re-
stitutio necessaria
non est.
g d. l. 17. ff. 76. §.
7 ff. de leg. 2.
h l. 18. ff. de his,
qua ut indign.

i v. Cujac. 21. obs. 27. k ut l. 17. §. 6. ff. de usur. v. Cujac. ad l. 3. J. de penis fa-
scilibus. l Hæres quantumvis sit pupillus, auctoris facto adstringitur.
m Tutor pupilli nomine de falso testamentum accusare potest. Imo non potest. l. 2. J. qui
accus. dixi ibi. n Ergo de falso hic transactum fuit? non ita est. l. 17. J. de falsis. l. 18.
§. de transact. Nam Polla in hac hypothefi transegit de testamento nondum suspecto, v.
Not. 21. Illust. v. tamen Cujac. 6. observ. 11. ubi notat & evincit de falso posse transigi.
o Dolus tutoris agentis nocet pupillo. Imo non nocet. l. 6. §. 1. J. unde vi
p Imo necesse non est, cum minori eodem casu ignoscatur. l. 5. §. 9. ff. de his, qua ut indign.
q Tutor de calumnia proprio nomine teneri potest. Si tamen citra calumniam bona fide
egerit, tutori ignoscitur. l. 22. in fin. ff. cod.
r l. 6. l. 9. l. pen. l. ult. J. l. 1. & 200 sis. ff. de Sc. Silaniano. Paul. 3. sent. 5. §. 5.
f Epistola vel codicillis hæreditas adimi non potest. Injuste tamen non adimitur quod
adimitur indigno, adde quæ scripti ad l. 1. J. de codicillis.
t Epistola indigno hæreditas adimi potest. v. Pap. 1. Notar. 7. c. de nullitate.
u Pone testatorem coram notario, vel duobus tribusve testibus contestatum esse, metum
sibi illatum a Titio, de quo conqueritur: metu ab eo illato, testamentum se fecisse, testa-
mentum se lubenti animo mutaturum fuisse, nisi metus aut timor Titii obstetisset. Hac con-
testatione defendi potest, Titio hæredi scripto tanquam indigno hæreditatem auferri, & fi-
sco applicari. v. Mantica. 2. de conjecturis 7. x Quod indigno adimitur, plerum-
que cedit fisco. v. Roland. a Valle 1. cons. 56. n. 3. y Libertas per epistolam confer-
ri potest. z Cur ita? collige ex l. 19. inf. ff. de reg. jur

2 Hæres ineptam defuncti voluntatem circa sepulture sumptus negligendo, indignus non
intelligitur. l. 5. §. de religiosis. adde l. 14. §. 5. ff. de religiosis. l. 113. §. 5. ff. de leg. 1. l. 7. ff.
de annuis. l. 27. ff. de condit. inst. l. 16. ff. de usufr. leg. l. 4. ff. de adm. ver. ad civis. alias
notatur, qui non ineptam defuncti voluntatem negligit. facit l. 33. §. 1. §. de inoff. Hodie
negligenti eripitur hæreditas, non tamen quasi indigno. Nov. 1.

De nece vindicanda.

6. Idem A. Venusto & Clementino.

Minoribus a 25. annis hæredibus non obesse crimen b
inultæ c mortis placuit. Cum vos autem etiam accusa-
tionem pertulisset, & quosdam ex reis punitos proponatis:
licet is, qui mandasse eadem dicitur, provocaverit, vere-
ri non debetis, ne quam hæreditatis paternæ questionem a
fisco meo patiamini. Convenit d enim pietatis vestræ
respondere causam appellationis reddenti. Quod si e
majoris ætatis fuissetis, etiam ex necessitate provocatio-
nis certamen implere deberetis, ut posssetis adire hæredi-
tatem. PP. 15. Kalend. Jul. Alexandro A. 3. & Dione
Confl. 230.

7. Idem A. Vitaliæ.

Si ideo ultio f necis testatoris non est desiderata, quia
Scardis auctores reperi g non potuerint: obesse hære-
dibus, ex quo nulla h eorum culpa detegitur, non oportet.
PP. Id. Mart. Lupo & Maximo Confl. 233.

De falsi accusatione.

8. Imp. Gordianus A. Tatiæ.

Alia causa est ejus, qui falsi instituta accusatione, ad
finem usque, quod insimulabat, perduxit, & con-
trariam i sententiam meruit: alia ejus, qui inchoatam ac-
cusationem non k pertulit: cum in illius || quidem || par-
tem succedat fisco, hic autem, qui contrariam judicis
sententiam non sustinuit, suæ partis non perdat persecu-
tionem. PP. 15. Kalend. Feb. Gordiano A. & Aviola
Confl. 240.

Si occisores ignorantur, potest hæreditas adiri
impune. Alex.

9. Impp. Diocl. & Maxim. AA. & CC. Ælianæ.

Cum fratrem tuum veneno l peremptum esse adseve-
res, ut effectus successionis ejus tibi non auferatur,
mortem ejus ulcisci m te necesse est. Licet enim hæredi-
tatem eorum, qui clandestinis insidiis perimuntur, hi qui
jure vocantur, adire non vetantur: tamen si interitum non
fuerint uli, successionem obtinere non possunt. PP. * Ty-
beriano & Dione Confl. 291.

10. Idem AA. & CC. Sylvanæ.

Sororem n fratris necem jure licito vindicantem o, evin-
scere ab uxore || recte || scripta successionem non conve-
nit, secundum quæ si fiduciam innocentia geris, & ne-
que dolo malo tuo maritum necatum, neque alias indi-
gnam te successionem probari || posse || confidis: adversus
omnem calumniam maximam habes securitatem. Dat.
12. Kal. Maji, Sirmii, CC. Confl.

Dilatio ad vindicandam necem defuncti, non nocet hæredi inte-
rim morienti, nec servis libertate donatis, nec aliis
legatariis. Salyc.

11. Imp. Justinianus A. Joanni PP.

Cum Silanianum Senatusconsultum a nobis tam lau-
dandum, quam corroborandum est: necnon divi Mar-
ci Oratio, quæ circa p id facta est. invenimus autem
nullam in ea mentionem libertatis factam, & veteres mo-
vit quædam de libertatibus q relictis in testamento neca-
ti testatoris questio: necessarium nobis visum est, & hanc
dirimere. Hi enim qui libertate fuerant in hoc testa-
mento donati, si eam accepissent, lucrum, quod eis in
medio || tempore || accidit, poterant sibi acquirere: In-
terea autem procrastinatione propter necis vindictam ha-
bta, hoc minime ad eos pervenit, & postea in libertatem
deducti periclitabantur. || Sed || ne medium tempus fie-
ret eis damnosum & maxime si ancillæ in medio pepere-
rint, & postea hæreditas adita sit: bellissimum nobis
videtur, divi Marci prudentissimi Principis Orationem &
in libertatibus producere, ne Princeps r philosophiæ ple-
nus aliquid videatur imperfectum sanxisse: sed ita in
hæreditatibus f, & legatis, & fideicommissis, & ma-

Castrensem, negat posse, & ita judicatum apud Burdegalenses refert 22. Arrest. 9. n. 16.
o l. 6. 7. & 9. §. cod. adde l. 47. in fin. ff. de bon. libert.

p Fuit igitur Marci oratio post SC. Silanianum. Quando Silanianum factum fuerit, dixi
in epigraphe hujus tit. ad tit. ff. de SC. Silaniano. Fuit quoque hujusque questionis cura Adria-
no, ut Spartianus auctor est. Adeo curæ fuit Imperatoribus dominorum securitas.

q Mora hæredis non vindicantis necem defuncti, non officit libertatibus in testamento datis.
r Marcus Princeps philosophiæ plenus. f Mora hæredis necem defuncti non vindi-
cantis, non nocet legatariis.

a Minori non
objicitur crimen
inultæ mortis de-
functi. l. 1. §. sup. in
quibus causis. in
integr. rest.
b Crimen inultæ
mortis, ut hic &
l. 1. §. codem l. 7. §.
10. J. codem. cri-
men ingrati hæ-
redis. l. 22. in fin.
ff. de Silaniano.
Pertinet hæc Con-
stitutio ad Sila-
nium ut & 9.
& 10. J.
c Non vindicatur,
l. 10. J. cod.
d Non tamen est
necessarium.
e Major XX. an-
nis non potest ad-
ire hæreditatem
defuncti, nisi &
reo cædis postu-
lato, rem perdu-
xerit ad senten-
tiam unam atque
alteram: inter-
posita appellatio-
ne a priori. l. 9. J.
cod. v. Cujac. 18.
obs. 6.
f dixi ad l. 6. §.
g Nemini impu-
tatur, qui quod
potuit, præstitit.
l. 16. in fin. §. de
inoff.
h Poena sine cul-
pa non infligitur.
i l. 47. ff. de har.
per.
k Accusans te-
stamentum falsi,
ita demum quod
in eo relictum est,
amittit, si in ac-
cusatione usque
ad sententiam
definitivam per-
severaverit su-
peratusque fue-
rit, secus si desti-
tit. l. 8. §. 14. ff. de
inoff. Is quem
punitur ejus quod
per errorem fecit,
venia digna
est. l. 38. §. 7. ff. de
adult.
l Hæres veneno
interempti hære-
ditatem adire
potest, antequam
mortem ulciscatur,
atque vindi-
cet, ut hic. aliud
est, si occisus sit
vi aperta. l. 6. §.
cod. l. 1. §. 21. l. 5.
in fin. l. 21. ff. de
Silaniano. Paul.
3. sentent. 5. §. 2.
ut hanc colligas,
hanc constitutio-
nem ad Silania-
num pertinere, ut
& 6. §. cod.
m dixi ad l. 6. 7.
§. cod.
n Soror fratris
necem potest vin-
dicare ut hic. Po-
testne frater illa-
tam fratri injuri-
am vindicare, puta
crimen adulte-
rii in defuncti
fratris uxorem
persequi atque
vindicare? Papo-
nius, Alexandrum
secutus adversus

a Philosophia libertates amplectitur.

b Nihil actum credimus, dum aliquid addendum superest. l. 1. D. de orig. jur. adde l. 139. in fin. ff. de verb. sig.

c l. 1. §. 26. §. 27. ff. eodem.

d Paul. 3. sent. 5. §. 3.

e Paul. d. loco.

f l. 1. §. 28. ff. eod. 6. Harm. 12.

g dixi ad 29. ff. 7. adde Grassum lib. sent. §. codicillul.

h Codicilli rumpuntur rupto testamento, ut hic: nisi venientes ab intestato, gravati sint restituere id, quod eis relictum est codicillis, tunc enim valent codicilli, licet testamentum effectum non habeat. l. 14. l. 29. inf. de fideicommiss. l. ex ea scriptura. 29. ff. de testam. Idem dicendum, quoties hæredes tacite, non expresse rogati sunt de eo restituendo, quod in codicillis continetur, tunc enim valent codicilli, licet non testamentum, l. qui filio. 38. §. 1. ff. de hered. insti. Idem est quoque si testamentum ab initio nullum fuit: ut puta, si præteritus in eo filius fuit. Dynus & Bar. in l. legata. 19. ff. de leg. 1. v. Soci. in reg. 60.

i Posthumi agnatio: rumpitur testamentum, ergo & codicilli ex testamento dependentes.

k Ruptum testamentum confirmari potest a testatore coram quinque testibus, valebitque eo casu testamentum jure codicillorum. adde l. 38. ff. de cond. & demonstr.

l Hæreditas per fideicommissum dari vel adimi codicillis potest, ut hic & l. 22. inf. de fideic. l. 75. ff. de leg. 2. directo non potest. l. 2. in fin. l. 10. ff. eod. §. 2. inf. eod. l. 4. sup. tit. proximi. §. 5. l. 1. sup. de necess. l. 77. ff. de hered. insti. l. 27. in fin. ff. de cond. insti. l. 76. ff. ad Trebell. l. 14. sup. de test. 2. Gajus 7. §. ult. nisi a milite, l. 19. ff. de test. militi. An idem inter liberos & venientes ab intestato? l. 36. ff. de hered. insti. in ad pias causas voluntate? l. 1. c. de sacros. eccles. in institutione, l. 14. sup. de test. facta rei certæ, vel si declarationis modo testamentum fecit testator? l. 1. affe. 77. ff. de hered. insti. ita censet Socinus regula 169. His adde, hæreditatem literis non dari, l. 17. ff. de jur. codic. nec adimi. l. 4. inf. de his, quib. ut indig. vide præterea Hippolytum Marfilium singularem 49.

m Cur ita? ne jus testamentorum & codicillorum confundatur, adde l. 7. inf. eodem. l. non codicillorum. 14. sup. de testam. §. pen. institut. de jure codicill. l. servola. 76. ff. ad Trebellianum.

n quæ & fideicommissaria & παροικητικὰ dicuntur, nusquam obliqua. Fideicommittere his verbis possumus: Fideicommitto, peso, volo dari, Ulp. 25. §. ult. inf. de singulis rebus per fideic. Paul. 4. sent. §. 6. Volo hæreditatem meam Titio esse, l. 118. D. de leg. 1. rogando, inf. d. loco. Paul. d. loco. deprecor, injungo, impero, Paul. 4. sent. §. 6. capto, Paul. d. loco. capto des. l. 115. ff. de leg. 1. opto, credo te daturum, d. l. 115. exigo, d. l. 115. ff. de leg. 1. defidero, Paulus d. loco. defidero uti des, d. l. 118. scio hæreditatem meam te restituendum Titio, d. l. 118. f. n. l. 28. §. pen. D. de libert. leg. Quid Relinquo? Paulus d. loco negat esse precarium. Servola precarium facere videtur. l. 78. §. 8. ff. ad Treb. Quid Commendo? Paulus etiam d. loco. negat precarium verbum esse: quod & alibi confirmatur, l. 12. inf. de fideicom. libera. l. 11. §. 2. ff. de leg. 3. nisi forte probetur, testatorem eo verbo fideicommittere voluisse. Et hæc quidem Jurisconsulti Interpretes vero ita. Verborum alia sunt directa, alia obliqua, alia communia seu mixta ex utrisque. Directa, non ab alio quis capit, sed a seipso: obliqua, ab alio. Mixta seu communia, quæ utrique institutioni possunt adaptari. v. Grassum in communi opinione lib. sentent. §. substitutio, q. 4. Directa sunt, ut instituo, hæres esto, accipias, accrescas, capias, dominus esto, revertatur, moriatur. Obliqua, detur, lego, restituatur. Communia, competat, deveniat, devolvatur, habeat, pertineat, petat, relinquo, remaneat, substituo, succedat, veniat, Grass. ib. ex communi opinione q. 3.

o Codicillus, novissimum iudicii ordinatio est, h. e. species ultimæ voluntatis.

Codex

xime in libertatibus, quas semper philosophia amplectitur, extendatur ejus oratio, ut & lucrum quod in medio accidit, eis post libertatem acceptam restituatur: & partus liber & ingenuus esse intelligatur: nullaque machinatione hujusmodi præpeditio damnum aliquod irrogare concedatur, || ut || & libera eorum posteritas, si in medio fuerint ab hac luce subtrahi, suorum genitorum commodum consequatur. Merito enim nobis sacratissimi Marci per omnia Constitutionem replere placuit: nihil enim b actum esse credimus, dum aliquid addendum superest. Dat. 2. Kal. Maji, Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

De servis, qui auxilium domino occiso non præbuerunt.

12. Idem Augustus Joanni P. P.

Talis de antiquo jure dubietas nostræ Serenitati suggestita est propter SC. Silanianum, & servos, qui supplicio afficiuntur, sub eodem tecto commorantes, & non suum auxilium domino per insidias occiso præbentes. Veteres enim certum non faciunt, quis intellectus e de verbis, Sub eodem tecto d. significatur: sive in eodem cubiculo, sive in triclinio, vel porricu, vel in aula hæc appellatio accipi debeat: adjicientes, si dominus in via e, vel in agro fuerit interfectus, eos servos puniri, qui præsto erant, & non auxilium ad prohibendum periculum præbuerunt, nulla distinctione super qualitate præsentia utentes. Nos igitur omnem eis occasionem ad declinanda supplicia super negligentia salutis domini sui amputantes, sancimus f omnes servos, ex quocunque loco, sive in domo, sive in via, || sive in agro || possint clamorem exaudire, vel insidias sentire, & non auxilium tulerint: supplicio SC. subiacere.

† Oportet enim eos, ubicunque tenerint dominum periclitantem, ad prohibendas insidias concurrere. Dat. 15. Kalend. Novembr. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. anno 2. 531.

DE CODICILLIS §.

TIT. XXXVI

De agnatione posthumi.

1. Imp. Alexander A. Mocimo, & aliis.

Rupto h quidem testamento posthumi agnatione, codicillos i quoque ad testamentum pertinentes non valere, in dubium non venit. Sed cum post ruptum testamentum patrem pupillorum vestrorum literas k emisisset proponatis, quibus præcedens iudicium confirmavit, Prætor nihil contra jus fecit, si novissimam ejus voluntatem secutus, relictum testamento Reipublicæ fideicommissum, ut ex codicillis relictum, præstandum esse pronuntiavit. PP. 3. Kal. Jul. Maximo 3. & Paterno Consi. 234.

De hæreditate.

2. Imp. Philippus Augustus & Philippus C. Asclepiodora.

Hæreditatem l quidem neque dari neque adimi codicillis posse manifestum est m. Verbis tamen precariis n per hujusmodi etiam novissimi o iudicii ordinatio-

nem jura non faciunt irritas voluntates. Unde a inefficaciter te codicillis rogatam esse, ut quibusdam rebus contenta, portionem, quam testamento fueras consequuta, alii restituere, falso tibi persuasum est. PP. Id. Octob. Peregrino & Amiliano Consi. 245.

De codicillis contrariis.

3. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Hyacintho & aliis.

Cum proponatis pupillorum vestrorum matrem diversis temporibus ac dissonis voluntatibus duos b codicillos ordinasse: in dubium non venit, id, quod priori codicillo inscripserat, per eum, in quem postea secreta c voluntatis suæ contulerat, si a prioris tenore discrepat, & contrariam d voluntatem continet, revocatum e esse. PP. 6. Id. Septemb. ipsis 4. & 3. AA. Consi.

De absentia onerati.

4. Idem AA. & CC. Stratonico.

Non idcirco minus, quod intestato f te absente g codicillos mater tua fecit, hi, quibus precariis verbis adscripta sunt, relicta capiunt. Sine die & consule.

De furioso.

5. Idem AA. & CC. Flavix.

NE codicillos quidem furem h posse facere, certissimum juris est. Si igitur scriptura velut codicillorum patris tui fuit prolata, ut aliquid ex hac peti possit: adseverationi tuæ mentis eum compotem fuisse negantis, fidem adesse i probari k convenit. Dat. 6. Kal. Decemb. Divelli, CC. Consi.

De confirmatione codicillorum.

6. Idem AA. & CC. Demostheni.

Sive l initio, quæ fuerat codicillis relicturus generaliter, sive novissime relicta servari mandaverit, confirmatione munitus, nullam justam gerere sollicitudinem potes. Dat. 3. Idus Decemb. Nicomedia, CC. Consi.

Differentia testamenti & codicillorum.

7. Imp. Constantinus A. ad Maximum. P. P.

SI idem m codicilli, quod testamentum possent, cur diversum n his instrumentis vocabulum mandaretur o, quævis ac potestas una sociasset? Igitur specialiter codicillis instituendi p ac substituendi potestas juris autoritate data non est. Dat. 3. Jun. Pacatiano & Hilariano Consi. 332.

Si quis ex eadem scriptura primum hæreditatem ex testamento, deinde fideicommissum petat: & de testamento imperfecto. 3. de testibus.

8. Imp. Theodosius A. Asclepiodoto P. P.

SI q quis agere ex testamento quolibet modo, sive scripto, sive sine r scriptura confecto, de hæreditate

ditate declarari posse, ut eo elogio codicillari, hæreditas tanquam indigno e auferatur, & ad fiscum, non ad alios cohæredes ea perveniat. l. hæredi. 15. ff. de his, quæ ut indignis. De cetero conf. 361. cuiusmodi tamen adscriptio seu contestatio fieri potest favore ab intestato hæredum. Cumanus in l. §. filius. 7. ff. de liberis & posth. Pone, derogatoriam clausulam priori testamento adjectam esse, posteriore vero non esse revocatam testamento, codicillis tamen postea revocatam esse. Quæro, an secundum testamentum specialiter factum sine speciali revocatione valeat? Valere quia hoc casu hæreditas neque datur, neque admittitur: quod cum non sit prohibitum, permittum esse intelligendum est. l. nec non. 28. §. quod ejus. 2. ff. ex quibus causis majores. & ita Salycetus & Alexander hic. Angelus §. pen. inf. de codicillis. Jason in l. sancimus. 27. sup. de testam. b Plures codicillos facere possumus, l. 6. §. 1. ff. eod. §. ult. inf. eod. Quid, si plures eadem die facti reperiantur: & in uno fundus Tullianus legetur Titio: alio o, eidem non legetur? Codicillus cui legatum fuit adscriptum, prior fuisse existimabitur. Nam præsumimus id semper prius fuisse, quod jure prius esse debuit. Jure, priore loco legamus, posteriore adimimus: nec adimi quicquam potest, nisi antea jam legatum. v. Alciat. 3. præsumpt. 42. c l. 70. ff. de hæreditibus instituendis. v. quæ dixi ad l. 11. sup. de testam. militari.

d Codicillus postremo codicillo contrario tollitur. Posterior codicillus priori præfertur, l. 19. inf. de fideic. & hoc quidem naturale est etiam in legibus l. ult. ff. de const. Princ. & c. testamentis. §. 2. inf. quibus modis testam. 2. Gajus 3. §. 5.

e Codicillus codicillo mutatur, ut hic: ergo & suppleri etiam & emendari poterit. l. 8. in fin. ff. eod. f Conficiuntur codicilli etiam ab intestato, l. 3. l. 16. ff. eod. §. 1. inf. eod. l. 3. inf. de SC. Trebelliano. l. 88. in fin. ff. de leg. 2. Imo non debentur fideicommissa ab intestato. l. 13. in fin. ff. de inofficio. Videtur dicta lex 13. abrogari.

g Absente hærede ab intestato, codicillos facere possumus: Absentia hæredis non impedit codicillos fieri.

h Furiosus codicillos facere non potest. l. 2. §. 3. ff. eod.

i alias quilibet sanæ mentis fuisse præsumitur, nisi contrarium probetur: & merito. Quilibet enim talis esse præsumitur, qualis natura est debuit. Bald.

k Qui negat sanæ mentis hominem, probare debet, & ita negatio plerumque probanda est plerumque, inquam. Nam mera negatio probari non potest. l. 23. in fin. §. de probationibus.

l Codicillos ante vel post testamentum facere possumus: utrovis tempore confirmantur, valent. Imo, ut neutro confirmantur, valent, §. 1. in fin. inf. eod. cum & alioquin nullo penitus, facto testamento valeant, i. e. cum valeant ab intestato. l. 4. sup. eod. Potest etiam codicillus nuncupativi testamenti appendix esse. l. ult. ff. de jure codicillorum.

m Non idem codicilli possunt, quod testamentum.

n Nomina quæ diversa habent, diversos etiam effectus habent.

o daretur. Cujac. 18. obs. 9. & ita legendum esse apud Ulpianum 22. §. 26. in fin. monet.

p Codicillis instituere aut substituere hæredem non possumus. Institutiones tantum sunt in testamentis. l. 2. sup. eod. l. 13. in fin. D. eod. §. pen. inf. eod. l. 14. sup. de test.

q l. 7. Cod. Theod. de testamentis & codicillis. Ex eadem scriptura non potest quis hæreditatem petere ex testamento directo & ex fideicommissio codicillis adscripto.

r Codicilli etiam sine scriptura fieri possunt, ut hic. adde l. & sine §. inf. ad Treb. Gl. in l. ait Prætor. §. in fin. in verb. pronuntiatum ff. de re jud.

m m

voluerit:

a Codicillis hæreditas directo dari non potest: precariis verbis dari potest, ut hic. eadem ratione codicillis declarari potest, quis, aut quis ex pluribus hæres sit institutus in testamento l. affe. 200. 77. ff. de her. insti. Potest & codicillis substitutio, dubia alioqui declarari, ut directa sit, non obliqua aut fideicommissaria. Bald. 2. cons. 249. Hoc amplius notandum est, Codicillis, tamen si imperfectis, ambigua verba testamenti posse declarari, arg. l. ult. ff. de reb. eorum, qui sub tutela Pone: testator decem filio reliquit codicillis: post declarat, ea se filio reliquisse jure institutionis, queritur, utrum ea declaratio codicillis facta valeat? Bald. in l. non codicillorum. 14. sup. de testam. Salyc. & Jason negant in Auth. novissima. §. de inof. Romanus contra valere putat, cons. 179. n. 7. Pone, rursus testamentum nuncupativum factum, postea vero testatorem codicillis adscriptis se testamentum scriptum fecisse? Hujusmodi codicillaris adscriptio vim testamenti nuncupativi non subvertit. Castrensis 1. cons. 93. Singulare est hoc, codicillis testamentarium hæredem, indignum hære-

a de hac clausula v. s. i. inf. eod.

b Unius electio, ut, plerumque aliter aditum nobis praecludimus, l. 1. in fin. ff. de leg. 2. adde l. 2. in fin. D. de damno, licet tamen conjunctis personis variare. §. 2. J. eod.

c Imperfectum testamentum. l. 1. ff. de hered. petir. l. 4. l. 29. ff. qui test. Inter extraneos sc. non suos, l. 21. §. 1. sup. de testamentis, ut codicillus non sufficitur, ut hic. & l. 1. ff. eod. l. 29. ff. qui testament. l. 1. §. 1. D. de leg. 3. nisi testator pro codicillis valere jussit.

d Codicillis tamen directa verba adiecta, oblique accipienda esse notant, ut codicillis filio impuberi in potestate facta directa pupillaris substitutio trahatur ad fideicommissum, ut in l. servat. 76. ff. ad Treb. Accurf. Alexander, Aretinus in l. verba civilibus. 7. D. de vulgari. sic codicillis facta institutio trahitur ad fideicommissum, Imola in l. 1. D. de iustis. Alexander 7. conf. 194. Quid, vulgaris & compendiosa institutio directis verbis facta, vi codicillaris clausula trahitur ad fideicommissum? Hanc, non illam trahi notant Decius conf. 205. Bartolus l. 1. D. de iure codicill.

e Codicillaris clausula non subintelligitur, nisi fuerit expressa: sic itaque testamentum, cui haec clausula non fuerit adiecta, iure codicillorum non valebit, ut hic. & l. 1. D. eod. l. 1. l. 4. §. cum filia. 2. D. de vulgari. l. 1. §. iure. 1. inf. de test. manum. Boer. dec. 33. Imo tacite interdum haec clausula intelligitur. l. 38. D. de fideic. libert. sic sane: sed ducta tantum conjectura ex affectione testatoris, Quin subintelligitur in testamento militis. l. 3. D. de mil. test. ut in testamento inter liberos, §. l. in §. cum filia. in causa piz testamento, Baldus in d. l. §. iure. 1. favore libertatis, ibi. Bald. ob vim summam iusti honestique amoris. text. & §. l. in l. in testamento. D. de fideic. libert. (quod ultimum verum in legatis & fideicommissis, non in institutione) si adiecta sit a notario clausula, &c. si testator dixit, velle se testamentum haberi pro legitimo, vel, ut valeat omni meliori modo, vel iure cuiuslibet ultimae voluntatis: vel si testator in eo actu duravit. Quae omnia vera censenda sunt, modo deficiat ille actus tantum in solennitate, at non in substantia: dum etiam actus ille solennitatem habeat saltem in codicillis necessariam. Sed pone heredem iuratum iustum, se praestitutum legata ex minus solenni testamento? subintelligitur superior clausula codicillaris. l. 12. §. com. de legatis. adde Mantica 1. de conjecturis 9. His adiciendum, codicillarem clausulam, quibusdam videri quoque subintelligi, si adiecto distributivo, quia mihi haec eris, haec res ita nuncupatus dare damnatus fuerit, Baldus in l. duobus. 19. D. de except. rei iudicatae. licet contrarium videatur ex l. qui liberis 8. §. haec verba. D. de vulgari. Idem traditur, si testator voluerit legata debere, etiam si hereditas non adeatur ex testamento. v. Bald. in l. 1. inf. §. omnia sit causa testam. aut si in testamento vim & effectum testamenti prohibuerit, tunc enim videntur venientes ab intestato dare damnati, Imola in l. 1. D. de cond. inst. Idem quoque, si testator dixerit, ut actus, quem agit, omni solennitate remota, valeat; ut perinde sit ac si codicillarem clausulam adiecerit. Bald. in l. pen. in fin. D. de leg. 2. v. Soc. reg. 198. imo ut expresse adiciatur haec clausula, testamentum inofficiosum non valet. l. 13. D. de inoff. Clausula codicillaris minus potest adiecta inofficiosa, quam imperfecto testamento. Cur? Cuius testamentum quasi inofficiosum condemnatur, pro demente habetur. Dementis autem testamenti factionem non habet. l. 36. D. de leg. 3.

f Haec est clausula quae vulgo codicillaris dicitur: cuius formulam vide in l. 29. in fin. D. qui test. fit etiam eius mentio in l. 41. §. 3. D. de vulgari. l. 3. D. de test. milit. l. 1. inf. de test. manum.

g Personis conjunctis licet variare: aliis non licet, ut saepius dixi J. eod.

h i. e. usque ad abnepotem, v. Cujac. l. 4. obf. 11.

i Proximis personis hereditates quasi debentur. adde l. 7. §. 2. D. de curat. fur.

k puta codicillis, ut hic. & mortis causa donatione, in qua requiri volunt ideo quinque testes, cum in donatione inter vivos duo sufficiant. l. ult. J. de donation. causa mortis. v. Roland. a Valle 1. conf. 8. n. 22.

l In omni ultima voluntate, excepto testamento, quinque testes sufficiunt, l. 28. §. 1. sup. de testamento, ergo totidem testes in epistola fideicommissoria & mortis causa donatione intercedere oportebit, v. Mantica 1. de conjecturis tit. 11. §. 12.

m In testamento rogati esse debent testes: in codicillo possunt esse non rogati.

n Fortuiti testes esse possunt in codicillis.

o Datur etiam decretalis bonorum possessio secundum nuncupationem, ut hic. & l. 2. sup. de B. P. secundum tabulas. l. 3. l. 8. D. de B. P. secundum tabulas.

p dixi ad 30. 31. 33. §. 4. D. 2. inf. 20. adde 3. Paul. sent. 6. Ulp. 24. & Gajum §. v. Graffum lib. sententiar. §. legatum.

voluerit: ad fideicommissi persecutionem adspirare cupiens, minime permittatur. Tantum enim abest, ut aditum cuiquam pro suo migrandi desiderio concedamus: ut etiam illud sanciamus, si testator faciens testamentum, in eodem a pro codicillis etiam id valere complexus sit: qui hereditatem petit ab ipsis intentionis exordiis, utrum velit, eligendi habeat potestatem, sciens se unius b electione alterius sibi aditum praeculisse: ita ut si bonorum possessionem secundum tabulas, siue secundum nuncupationem, ceterasque similes postulaverit, aut certe mitti se in possessionem ex more petierit, statim inter ipsa huius juris auspicia propositum suae intentionis explanet.

1 ¶ Illud quoque pari ratione servandum est, ut testator, qui decrevit facere testamentum, si id adimplere c nequiverit, intestato videatur esse defunctus, nec d transducere liceat ad fideicommissi interpretationem, velut ex codicillis ultimam voluntatem: nisi e id ille complexus sit, ut f vim etiam codicillorum scriptura debeat obtinere: illo electionis videlicet iure perdurante, ut qui ex testamento agere voluerit, ad fideicommissum migrare non possit.

2 ¶ Si quis vero ex parentibus utriusque sexus, ac liberis g usque ad quartum gradum agnationis h vinculis alligatus, vel cognationis nexu constrictus usque ad tertium, scriptus haeres fuerit vel nuncupatus, in eo videlicet testamento, quod testator vicem quoque codicillorum voluit obtinere: licebit ei, si de hereditate ex testamento secundum mortui voluntatem agens fuerit superatus, vel certe ipse sponte voluerit, ad fideicommissi subsidium convolare: non enim par eademque ratio videtur, amittere debita i, & lucra non capere.

3 ¶ In omni autem ultima voluntate, excepto k testamento, quinque l testes vel rogati m, vel qui fortuito n venerint, in uno eodemque tempore debent adhiberi: si ve in scriptis, siue sine o scriptis voluntas conficiatur: testibus videlicet, quando in scriptis voluntas componitur, subnotationem suam accommodantibus. Dat. 15. Kal. Mart. Constantinop. Victore V. C. Conf. 424.

DE LEGATIS p.

TIT. XXXVII.

De alimentis & vestiario.

1. Imp. Antoninus Pius Augustus libertis Sextilix.

¶ Codicillaris clausula trahitur ad fideicommissum? Hanc, non illam trahi notant Decius conf. 205. Bartolus l. 1. D. de iure codicill.

e Codicillaris clausula non subintelligitur, nisi fuerit expressa: sic itaque testamentum, cui haec clausula non fuerit adiecta, iure codicillorum non valebit, ut hic. & l. 1. D. eod. l. 1. l. 4. §. cum filia. 2. D. de vulgari. l. 1. §. iure. 1. inf. de test. manum. Boer. dec. 33. Imo tacite interdum haec clausula intelligitur. l. 38. D. de fideic. libert. sic sane: sed ducta tantum conjectura ex affectione testatoris, Quin subintelligitur in testamento militis. l. 3. D. de mil. test. ut in testamento inter liberos, §. l. in §. cum filia. in causa piz testamento, Baldus in d. l. §. iure. 1. favore libertatis, ibi. Bald. ob vim summam iusti honestique amoris. text. & §. l. in l. in testamento. D. de fideic. libert. (quod ultimum verum in legatis & fideicommissis, non in institutione) si adiecta sit a notario clausula, &c. si testator dixit, velle se testamentum haberi pro legitimo, vel, ut valeat omni meliori modo, vel iure cuiuslibet ultimae voluntatis: vel si testator in eo actu duravit. Quae omnia vera censenda sunt, modo deficiat ille actus tantum in solennitate, at non in substantia: dum etiam actus ille solennitatem habeat saltem in codicillis necessariam. Sed pone heredem iuratum iustum, se praestitutum legata ex minus solenni testamento? subintelligitur superior clausula codicillaris. l. 12. §. com. de legatis. adde Mantica 1. de conjecturis 9. His adiciendum, codicillarem clausulam, quibusdam videri quoque subintelligi, si adiecto distributivo, quia mihi haec eris, haec res ita nuncupatus dare damnatus fuerit, Baldus in l. duobus. 19. D. de except. rei iudicatae. licet contrarium videatur ex l. qui liberis 8. §. haec verba. D. de vulgari. Idem traditur, si testator voluerit legata debere, etiam si hereditas non adeatur ex testamento. v. Bald. in l. 1. inf. §. omnia sit causa testam. aut si in testamento vim & effectum testamenti prohibuerit, tunc enim videntur venientes ab intestato dare damnati, Imola in l. 1. D. de cond. inst. Idem quoque, si testator dixerit, ut actus, quem agit, omni solennitate remota, valeat; ut perinde sit ac si codicillarem clausulam adiecerit. Bald. in l. pen. in fin. D. de leg. 2. v. Soc. reg. 198. imo ut expresse adiciatur haec clausula, testamentum inofficiosum non valet. l. 13. D. de inoff. Clausula codicillaris minus potest adiecta inofficiosa, quam imperfecto testamento. Cur? Cuius testamentum quasi inofficiosum condemnatur, pro demente habetur. Dementis autem testamenti factionem non habet. l. 36. D. de leg. 3.

f Haec est clausula quae vulgo codicillaris dicitur: cuius formulam vide in l. 29. in fin. D. qui test. fit etiam eius mentio in l. 41. §. 3. D. de vulgari. l. 3. D. de test. milit. l. 1. inf. de test. manum.

g Personis conjunctis licet variare: aliis non licet, ut saepius dixi J. eod.

h i. e. usque ad abnepotem, v. Cujac. l. 4. obf. 11.

i Proximis personis hereditates quasi debentur. adde l. 7. §. 2. D. de curat. fur.

k puta codicillis, ut hic. & mortis causa donatione, in qua requiri volunt ideo quinque testes, cum in donatione inter vivos duo sufficiant. l. ult. J. de donation. causa mortis. v. Roland. a Valle 1. conf. 8. n. 22.

l In omni ultima voluntate, excepto testamento, quinque testes sufficiunt, l. 28. §. 1. sup. de testamento, ergo totidem testes in epistola fideicommissoria & mortis causa donatione intercedere oportebit, v. Mantica 1. de conjecturis tit. 11. §. 12.

m In testamento rogati esse debent testes: in codicillo possunt esse non rogati.

n Fortuiti testes esse possunt in codicillis.

o Datur etiam decretalis bonorum possessio secundum nuncupationem, ut hic. & l. 2. sup. de B. P. secundum tabulas. l. 3. l. 8. D. de B. P. secundum tabulas.

p dixi ad 30. 31. 33. §. 4. D. 2. inf. 20. adde 3. Paul. sent. 6. Ulp. 24. & Gajum §. v. Graffum lib. sententiar. §. legatum.

Quamvis verbis his, quoad a cum Claudio Justo morati essetis, alimenta vobis & vestiarius legatum sit: tamen hanc fuisse defuncti cogitationem interpretor, ut & b post mortem Justii Claudii eadem vobis praestari voluerit. Sine die & consule.

De venditione hereditatis.

2. Imp. Severus & Antoninus AA. Sabiniano.

Quamvis haeres institutus hereditatem vendiderit c, tamen legata & fideicommissa ab eo d peti possunt: & quod eo nomine datum fuerit, venditor ab emptore vel fideiussoribus eius petere poterit. PP. 10. Kal. Septemb. Laterano & Rufino Conf. 198.

De oppignoratione rei legata.

3. Idem e AA. Victorino.

Qui post testamentum factum praedia, quae legavit, pignori f vel hypotheca dedit, mutasse voluntatem circa legatariorum personam non videretur g. Et ideo etiam h si in personam actio b electa est: recte placuit ab haerede praedia liberari. PP. 6. Kal. Maji, Gentiano & Basilio Conf. 212.

De relictis servo proprio sine libertate.

4. Imp. Antoninus A. Sulpitio.

Servis i testamento dominorum non k data libertate, legatum seu fideicommissum l relictum non m valet: nec convalescere potest, licet post n mortem testatoris libertatem aliqua ratione consecuti sint. PP. 5. Kal. Jul. Antonino A. 4. & Balbino Conf. 214.

Si legatarius rem legatam subtraxerit.

5. Idem A. Donato.

Non o est dubium denegari actionem legatorum ei pro portione competenti p in his rebus, quas subtraxisse q cum de hereditate apparuerit. PP. 5. Id. Sept. Antonino A. 4. & Balbino Conf. 214.

De substitutione.

6. Idem A. Juliano.

SI legata relicta primus r legatarius agnovit, substitutio eorum in persona Pontianae facta evanuit. PP. 8. Kal. Maji, Roma, Lato 2. & Cereale Conf. 216.

De conjunctis re. 1. De errore scripturae.

7. Idem A. Faustio.

SI Fortidianum fundum primo pater tuus fratribus per praeceptionem, ac r mox u tibi legavit, concursu x dominium ejus tibi y quoque quaeritur.

1 ¶ Error z autem nominum in scriptura factus, si modo de mancipiis vel possessionibus legatis non ambigitur, jus legati dati non minuit. PP. 5. Id. Jul. Lato 2. & Cereale Conf. 216.

Si legatarius, quem testator tutorem dederat, tutor esse non possit.

3. Idem A. Demetrio.

in vita Terrulliani. Nam Severus pridie Nonas Februarii periit: haec autem 6. Kal. Maji, diu post ejus obitum. adde quae scripti in l. 1. inf. de his, quae sub modo.

f Testator rem a se legatam postea obligans, non revocat legatum, ut hic. & §. 12. inf. eod. quemadmodum si urgente necessitate alienavit, l. 11. §. 12. D. de leg. 3. donans revocat. l. 13. D. de adim. Qui si rem suam alteri jam obligatam legat? si sciebat obligatam, sicut ab haerede: si nesciebat, a legatario, v. l. 6. inf. de fideic.

g Imo videtur, l. 12. sup. de don. inter vir. l. 32. §. 15. ff. de don. int. vir. Di. leges abrogatae sunt per Nov. 162. c. 1. §. 1.

h Quam autor synopsos 44. tit. 4. c. 4. appellat τὴν ἐκ δὲ δὲ τῆς βολῆς, subsidium ex testamento: hoc sensu legatum valere, licet id testator postea pignori vel hypotheca dederit. Ideoque si adversus haereditatem legatarius actionem personalem elegerit, h. e. subsidium ex testamento, legatum haeres a creditore liberate copitur.

i Syn. 44. tit. 4. c. 28. & §. Harm. 10. §. 12.

k Sine libertate servis nihil legari potest l. 28. inf. de fideic. l. 76. in fin. l. 8. D. de hered. inst. l. 15. ff. de op. l. 20. ff. de adm. l. 30. §. 15. ff. de fideic. lib.

l Servus institutus, nulla libertatis facta mentione liber intelligitur. v. l. 5. sup. de necessar. aliud autem, si res ei tantum legata vel fideicommissa ut hic: l. 28. inf. de fideic. l. 88. §. 13. ff. de legat. 2.

m Imo valet, d. l. 5. §. 2. l. 16. l. 17. l. 19. ff. de aliment. Valet ex aequo & bono: valet quoque ipso jure, si a milite relictum, l. 7. sup. de test. mil. vel si servus alteri legetur. l. 49. ff. ad l. Falcid.

n aliud si vivo testatore. o Si cui pars aliqua bonorum legata sit, & is res ex hereditate subtraxerit aliquas, excidit ea, quae sibi comperebat rerum legatarum exactione, in iis rebus, quas eum retinuisse apparuerit: harum si quidem partem exigere non potest. §. Harm. 10. §. 19.

p i. e. nomine rei ei legata. q merito, nam legatarius accipere debet, l. 1. §. 2. ff. quod leg. alioquin si auctoritate propria, legatum amittit. l. 9. inf. unde vi: vide Clarum 3. sent. §. Testam. 4. 68. Aliud erit, si testatoris iussu, l. 55. ff. de leg. l. 34. §. 1. ff. de leg. 2. vel si testamenti fuerit executor, arg. l. 78. D. de contrah. empt. Quid, si haeres possideat? negant interpretes propria auctoritate capere posse, & ita intelligi, quod scripti ad d. l. 55. adde Clarum d. loco.

r Legatariorum alii primi, alii secundi esse possunt: i. e. In legatis fieri potest substitutio. l. 8. §. 4. D. de leg. 2. Primo legatario agnoscere, secundus petere non potest, v. l. 5. §. de impub. & aliis. s si quis cum praedium xat ē ἀπαρτοῦ, i. e. per praeceptionem fratribus suis legati nomine reliquisset, idem postea praedium alii cuiquam legaverit, omnes simul concurrentes legatarii praedium accipiunt. §. Harm. 10. §. 8.

t Codicillis duobus eadem die factis, si res uno legatur Titio, in altero res eadem legetur Cajo, ambo simul ex voluntate defuncti concurrunt & admittuntur, & per concursum faciunt sibi partes, quia praesumuntur re conjuncti. Accurf. in l. cum proponas. 2. in verb. contrar. §. de codicillis. arg. l. unie. §. his ita. 10. vers. §. fin. autem. J. de caducis. Jason d. l. cum proponas. & l. ult. de edicto Di. vi. Hadriani.

u extra adimendi animum. §. 1. inf. de adempt. leg. x Re conjuncti faciunt sibi partes per concursum. y ita ut in hac hypothese legatarius semissem fundi habeat: instituti vero, idemque legatarii alium semissem.

z ut l. 4. §. de testamentis.

ab

ab

a Debnisti alimenta quoad cum Claudio morarer. Claudius mortuus est: Debes alimenta etiam post mortem Claudii. Nam simpliciter alimenta relicta, perpetuo relinquuntur. l. 20. ff. de annuis l. 13. §. 1. l. 20. in fin. ff. de alimentis. ut hinc constet, Legatum post mortem Claudii remanere, non tamen remanere conditionem: neminem enim ita factum esse, ut alicui imperet cum aliquo post mortem habitare. Ideoque cum aliquo morandi conditio, intelligitur eo vivo, videlicet, ut ad tempus vitae conditio restringatur: post mortem vero expirat ex tacita testatoris voluntate, non tamen expirat legatum.

b Imo non debetur post mortem, l. 3. l. 4. inf. de cond. inst. l. 62. in fin. ff. de cond. & dem. non debetur, si legatum factum fuit ejus contemplatione, quo cum habitare legatarius iussus est.

c Venditio hereditatis facta ab haerede, iure suo legatarios non exuit.

d non ab emptore l. 2. sup. de her. vend.

e Severi nomen hic expungendum putat Pammelinus

putat Pammelinus

a Militaris. Qui propter militiam, l. 4. §. qui dare tutores. manda- tum testatoris ex- equi non potest, non propter ea legatum amittit, facit. l. 11. in fin. ff. de adult. l. 2. ff. de vetera- nis. Conditio im- possibilis de jure, non vitiat, sed vitatur tantum. b d. l. 4. c Legata quoties heres solvo, a le- gatus ejusmodi cautionem ex- igere debet, ut si evicta fuerit hæ- reditas, legata mihi restituant, d Hæres tenetur solvere legata, licet questio de hæreditate moveatur, præstita tamen ei cautio- ne a legatario. l. 6. ff. de hæred. pe- sis. l. 8. ff. si cui plus quam per leg. Fal. e Qua? an am- plius, quam per legem Falcidiam, ut volunt fere omnes? an evicta hæreditate reddi- tum iri, ut vult Cujac. 9. obs. 23. f ea restituitur. Cujac. 18. obs. 9. hoc inquit, non quod interdum illa cautio præ- stetur, nulla mo- ra controversia hæreditatis, l. ult. §. de per. her. l. 3. §. 6. l. 4. ff. si cui plus quam per l. Fal. l. 9. §. 4. ff. ad exhib. Ideo minus, imo magis mora con- troversia & per- lata accusatio falsi testamenti, est præstanda. g Legare rem alienam scientes, atque ignorantes possumus, nisi proximæ perso- næ: quæ exceptio notanda. dixi ad Theophilum §. 4. Inst. de leg. h Legatum rei a- lienæ scienter fa- ctum valet. §. 4. Inst. eod. adde Paul. 4. sent. l. 5. §. 2. Inst. de per. reb. per fi- deic. l. 67. §. 8. ff. de leg. 2. l. 10. in fin. ff. de auro. i Syn. Bas. 44. tit. 4. c. 34. k Proxima persona est, non quam nemo antecedit: sed quæ jure sanguinis, licet remoto gradu, attingit. Tirac. de retrac. gent. §. 11. gl. 1. m. 4. l. Si quis testamento res filie legaverit, & superstes adhuc post testamentum suum res eas in dotem pro filia dederit, posteaque mortuus fuerit, amplius filia legatum petere non potest: Syn. ib. c. 35. m Filia 100. legavi, eidem post testamentum 100. in dotem dedi: me mortuo 200. non habet, sed centum, ut hic. Idem fuerit, si prius 100. in dotem dedi, postea centum eidem legavi, l. 24. §. 6. ff. de leg. 1. nifi filia probaverit patrem voluisse legatum du- plicare. l. 29. ff. de jure dot. o Legata vivo testatore præstari possunt. l. 22. ff. de leg. 2. l. 6. ff. de auro. at non hæreditas. v. l. 1. ff. pro herede. o quædam similia extant in l. 87. D. de leg. 1. p Antiquum morem observa: consuetum fuisse precibus sup- plicantis responsa prudentium inferere. q Omitte hæreditatem, prælegati petitio est. l. 17. l. 18. l. 9. §. 2. D. de leg. 1. l. 77. in fin. D. de leg. 2. l. 4. §. 1. D. de doli mali. r Quid- dam tale extat in d. l. 57. D. de leg. 1. s Quoties heres in testamento etiam legatum habet, quod extra hæreditatem præcipiat: potest & omnia parte sua hæreditatis, legatum sibi relictum capere. Syn. Bas. 44. tit. 4. c. 36. t Legari res mihi propria non potest, ut hic: nisi sub conditione. l. 98. ff. de cond. & dem. nisi commoditatem aliquam mihi id le- gatum adferat. Cujac. & doctores in l. si sibi homo. 86 §. 1. ff. de leg. 1. nisi res mea, quæ mihi legata est, alii debetur actione vel officio judicis. l. 39. §. 2. ff. de leg. 1. l. non quocumque. 82. §. si ex bona. 1. ff. de leg. 1. u l. 41. §. 2. ff. de leg. 1. l. 66. §. 3. ff. de leg. 2. §. 10. Inst. eod. x sed nec alienari & obligari. l. 2. in fin. §. de religiosis. permutari quoque monumentorum usus non potest. l. 12. §. 1. ff. de religiosis. y Jus inferendi mortui legari potest, monu- mentum non potest. Religiosas res legare non possumus, jus in ipsas possumus. z Testator qui solvendo non est, legat inutiliter: siquidem nemo potest relinquere quod non habet, & legata aliter præstari non possunt, quam deducto ære alieno, l. 12. §. de testi- miliis. l. 16. J. ad l. Fal. l. 1. §. 13. ff. ad Treb.

Ad administrationem tutelæ religio sacramenti a Marcel- lam, quem vobis a patre tutorem datum || testamen- to || proponitis, eripit. Quæ res, quo minus legatum consequatur, non impedit. Nec enim iuste ab ea peti- tione repellitur: cum etiam si b vellet tutelam admini- strare, prohibeatur. PP. 8. Idus Martii, Romæ, Sabino 2. & Apulino Conf. 217.

De falsi accusatione.

9. Imp. Alexander A. Antiocho.

Si e in fraudem eorum, quæ testamento relicta sunt, admissus est accusator, qui testamentorum falsum di- ceret: Præses provinciæ secundum jurisdictionis formam solvi d legata jubebit, interposita cautione e, si evicta fuerit hæreditas, ea restitutum f: quamvis alias tunc cautio- ni locus sit, cum sine controversia legata solvantur. PP. 7. Id. Febr. Maximo 2. & Aliano Conf. 224.

De re aliena legata.

10. Idem A. Ingenux.

Cum g alienam h rem quis reliquerit, si quidem sci- ens: tam ex legato, quam ex fideicommissum ab eo, qui legatum seu fideicommissum meruit, peti potest. Quod si suam esse putavit: non aliter valet relictum, nisi i proximæ k personæ, vel uxori, vel alii tali personæ datum sit, cui legaturus esset, & si scisset rem alienam esse. PP. 5. Kalend. Febr. Albino & Maximo Conf. 228.

De rebus legatis in dotem datis.

11. Idem A. Albiniano.

Filia l legatorum non habet actionem, si m ea, quæ ei || in || testamento reliquit || vivus n || pater, postea in dotem dederit. PP. 5. Non. Mart. Pompeiano & Pe- lino Conf. 232.

Si heres, cui prælegatum est, repudiet hæreditatem.

12. Imp. Gordian. A. Mutiano.

Cum responso viri prudentissimi Papiniani o, quod precibus p insertum est, præceptionis q legatum & omnia r parte hæreditatis vindicari posse declaratur: in- telligis desiderio tuo juxta juris formam esse consultum.

† Verba vero responsi s hæc sunt: Filia mater præ- dium ita legavit; Præcipito, sumo extra partem hæreditatis. Cum hæreditati matris filia renunciasset, nihilominus eam recte legatum vindicare visum est. PP. Constitutio 5. Idus Jul. Sabino 2. & Venusto Conf. 241.

Si cui res propria relinquatur.

13. Imp. Diocl. & Max. AA. Severæ.

Proprias r tuas res legari vel fideicommissi tibi non u potuisse, certum est. PP. 15. Kal. Maji, Maximo 2. & Aquilino Conf. 286.

De monumentis, & de jure inferendi mortuum.

14. Idem AA. Tatiano.

Monumenta quidem legari x non posse manifestum est: jus y autem mortuum inferendi, legare nemo prohibetur. PP. 2. Kal. Septemb. Maximo 2. & Aquilino Conf. 286.

De ære alieno.

15. Idem AA. Terentio & aliis.

Si universæ facultates, quas pater vester reliquit, s debito z fiscali aut privato absumentur: nihil ex

his, quæ testamento ejus adscripta sunt, valere potest. Quod si deducto debito, in relictis bonis superfluum est: libertates impediri juris ratio non permittit: quin etiam legata necnon fideicommissa, salva lege Falcidia, præstan- da sunt. PP. 3. Kal. Octob. iplis 4. & 3. AA. Conf. 290.

De pignore.

16. Idem AA. & CC. Sylla.

Creditor si a debitore suo rem, quam pignoris a no- mine suscepit, legatam sibi contendit: etiam debi- to ab hæredibus ejus oblato, quo minus restituat, defen- di potest. S. 18. Kal. Febr. Simii, CC. Conf.

Quibus modis legata adimuntur.

17. Idem AA. & CC. Eutychniano.

Datum legatum adimi b tam pure, quam sub condi- tione, non libertis tantum, sed etiam ingenuis, pla- cuit. Dat. 3. Non. Mart. CC. Conf.

De legato nominis.

18. Idem AA. & CC. Justino.

Ex legato nominis c, actionibus ab his || qui || successer- unt, non mandatis, directas quidem actiones legata- rius habere non potest: utilibus d autem suo nomine ex- perietur. Datum 6. Id. Dec. CC. Conf.

De viro & uxore.

19. Idem AA. & CC. Niconi.

Non tantum duorum e mensium, sed & minoris f temporis maritus uxori testamento scriptus succedit: nec legata vel fideicommissa seu donationes temporis hu- jus angustia capi prohibet. Datum 5. Id. Decemb. Ni- comedia, CC. Conf.

De usufructuario.

20. Idem AA. Eutychniano.

Uxor patris tui si testata decesserit, res tuas g, tantum h usum fructum earum habens, legare non potuit. Dat. 7. Kal. Jan. CC. Conf.

De verbis.

21. Imp. Constantinus, Constantius, & Constant, AAA. ad Populum.

In legatis vel fideicommissis necessaria non sit verbo- rum i observantia: ita ut nihil prorsus intersit, quis talem voluntatem verborum casus exceperit, aut quis loquendi usus effuderit. Dat. Febr. Constantio 2. & Constante Conf. 339.

De annalibus legatis.

22. Imp. Justinianus A. Mennæ P. P.

In annalibus legatis vel fideicommissis, quæ testator non solum certæ personæ, sed & ejus hæredibus præ- stari voluit, eorum exactionem omnibus hæredibus, & eorum hæredum k hæredibus servari pro voluntate tes- tatoris præcipimus. Dat. 3. Id. Decemb. Constantinop. DN. Justiniano A. P. P. Conf. 528.

Si uni totum, alteri pars relinquatur. 1. Si eadem res eidem sepius relinquatur.

23. Idem A. Juliano P. P.

Cum questio talis de significatione verborum || animos || veterum l movit, si quis cuidam agrum Cornelianum puta, vel alium quempiam in solidum legaverit, dein- de m alii partem ejus dimidium: quantam portionem primus, quantam secundus legatarius consequitur? Simili dubitatione & in hæreditate, & in fideicommissis ha- bita. Cumque computationes multæ introducebantur, & multis ratiocinationibus dignæ: nos hujusmodi compu- tationes quasi superfluas & contrarias voluntati testato- ris, omnes esse sopiendas censuimus. Cum enim mani- festum est, eum, qui ab initio duodecim uncias rei cui- dam reliquit, alii autem postea sex, recessisse n quid- em a priore voluntate, voluisse o autem minui eam sex uncias, cum alii eas obtulit: & præfens casus exitum apertissimum inveniet. † Si quis itaque, vel agrum vel hæ- reditatem reliquerit, primo p quidem in totum, secundo autem in partem dimidiam: utrumque in sex uncias esse, vel

alio, partem suam tantum legare intelligitur: ut hic. adde l. servi. §. 5. l. 1. ff. de leg. 1. In- terdum solidam rem legat, ut si testator putavit rem suam esse in solidum, quam legavit. si discretis verbis communem sibi cum hærede suo fundum legavit: si fundum simpliciter le- gavit: si proprius ipse fundum legavit, tunc enim usufructum legasse quoque intelli- gatur: Doctores in l. hac consultißima. 21. §. de testam. l. qui se patri. 3. §. unde liberi. So- cin. reg. 224. h Usufructuarius usufructum legare non potest. v. l. 24. §. 1. ff. de leg. 1. i v. l. 2. J. comm. de leg. pars l. 15. §. de testam. l. 1. §. qui admittit. k Hæredis ap- pellatione veniunt hæredes in infinitum. l. 4. ff. de jure immu. l. 65. ff. de verb. sign. nisi legatur usufructus. l. 13. §. de usufruct. l. animos veteres. Cujac. 19. observ. 9. ut an- tiq. animos. l. 9. §. qui testam. m Totum si uni legatur, alteri pars totius, censetur pars illi de toto adempta. l. 6. ff. de adimendis. n Tacita voluntatis revocatio.

o l. 13. §. 4. ff. de hæred. inst. p adde §. 7. Inst. de hæredib. instit.

mm 2

dominum

a Creditori meo pignus lego, hæ- res debitum ei offert, pignus sibi restitui deside- rant? hæres non auditur, ut hic. ut ita pignoris legatum valeat. Quid si creditor, præter pignus, debitum petat: ju- sta petitio est, nisi testator animo compensandi pi- gnus legaverit. l. 85. & l. 82. ff. de leg. 2. b v. tit. ff. de adim- mend. leg. & Inst. de adempt. leg. c Nomen debi- toris, cui legatur, suo nomine uti- lem habet actio- nem, directam non habet, nisi sit mandata vel cessi. Directa, ex verbis legis est: utilis ex mente. l. 47. §. 2. ff. de ne- goriis. d Sex casibus uti- lis actio datur si- ne cessione, puta in legato, ut hic, & in dote, l. 2. §. de oblig. & ad. si nomen in solu- tum datum sit, l. ult. §. quando si- sci. emptori hæ- reditatis, l. 5. §. de hæred. vend. vel nominis, l. 7. d. tit. de hæred. pensionis, l. 20. ff. de pignoriis. ad- de l. 1. §. de de- nat. e Duum mensi- um. Hal. eodem prælo sermone utitur lex 2. C. Th. de decur. Ideo Cujac. 18. obs. 9. putat hæc verba delumpta fuisse ex aliqua lege præfata, forte ju- lia & Papia, ne a- liter jus haberent capienti solidi novi nupti inter se, qui infra æ- tatem essent ha- bendi liberos le- ge definitam, quam si vel du- um mensium spa- tio una fuissent, novi caloris co- ercendi causa, quo æstuanter facili- ter sua omnia novo conjugii elargi- untur. f Brevitas tem- poris, quo matri- monium duravit, non impedit, quo minus alter con- jugum alteri le- gare possit. facit l. 12. §. 1. in fin. ff. de leg. 1. v. l. 2. §. de secund. nupt. g Legans rem communem cum

a vide l. 34. §. 1. ff. de legat. 1.

b l. 19. in fin. l. 24. §. 12. ff. de leg. 1.

c vide l. 16. infra de fideicommissis.

d Ironia, ut in l. 97. ff. de leg. 3.

e Exheredatio injuriola.

f A substituto impuberis exheredatio non potest legari, vel fideicommissi exheredatio pater aliquid legaverit.

g Legatarius celans testamentum privatur legato, i. que hereditas cedit, non quasi scriptum. §. Harmonopol. 30. §. 36. synops. Basil. 44. tit. 4. cap. 48.

h Fructum suæ calliditatis jure nemo percipit. Dolus suus nemini prodest.

i vide quæ dixi ad legem unicam §. 13. infra de caducis. Cur ita? quoties indignitas respicit favorem certæ personæ, quod reo aufertur, injuriā passio deferatur.

k l. 32. ff. de excusat. tut. l. 5. §. 2. ff. de his, quæ ut indigni. l. 12. §. 4. ff. de relig. nisi tutor non idoneus sit, puta minor: & ita per eum non fiet. l. 76. §. 6. ff. de legat. 2.

l Valer legatum factum ad certum tempus, vel incertum: contra. Hereditas ex die vel in diem non datur, l. 34. ff. de hered. inst. nisi a militie. vide l. 8. §. de testam. milit. adde l. 7. §. de hered. inst.

m l. 1. §. 2. 3. §. de donationib. quæ sub modo.

dominum rei legatæ, vel hæredem. Et si totare primo relicta, tertiam partem secundo reliquerit: secundum prædictum modum octo quidem uncias vel agri, vel hereditatis apud primum remanere, tertiam autem partem, vel quatuor uncias ad secundum migrare. Et sic in omnibus statuendum est, id est, in hereditatibus, vel legatis, vel fideicommissis: vestigia enim voluntatis testatoris non aliter nisi per hujusmodi viam æstimanda sunt.

¶ Sed & aliam disceptationem juris antiqui non absumilem constitutam decidere nobis humanum esse apparuit. Agitabatur enim, si quis agrum Cornelianum, vel forte alium, vel quandam rem cuidam legaverit, & postea iterum vel sapius a ei eandem rem per legatum vel fideicommissum dederit, post talia autem verba testamenti, Sempronio eundem agrum vel aliam rem legaverit, ut sapius quidem fuisset Titii mentio, semel autem Sempronii: quid statuendum est? & quid juris sit, si conjunctim, aut separatim eis relinquatur, sive in legato hoc consistat, sive in hereditate? Hujusmodi igitur decidentes antiquam controversiam, sancimus, cuicumque sit hereditas, vel ager, in memoratis casibus, sive conjunctim, sive soli, sive sapius eidem relictus: æqua b lance & hereditatem, & agrum, & aliam quamcumque rem dividi & ad dimidiam partem unumquemque vocari: nisi specialiter expresserit, & dixerit testator, tantas quidem partes velle unum, tantas autem alterum habere. In omnibus etenim testatoris voluntatem, quæ legitima est, dominari censemus. Dat. 15. Kal. Decemb. Lampadio & Orestis VV. CC. Coss. 530.

De eo, qui exheredato substitutus est.

24. Idem A. Joanni P. P.

Cum quidam suum filium familias impuberem exheredatum fecit, aliis hæredibus scriptis, eidem autem pupillo alium substitutum reliquit, maximam scilicet ostendens ad filium suum affectionem, cui nihil quidem emolumenti reliquit, sed post exheredationis & injuriæ etiam substitutionem ei addidit, & a substituto legatum reliquit. Quærebatur, si hujusmodi legatum vel fideicommissum posset valere? Sed & si legatum eidem exheredato filio pater reliquerit, & substituerit ei exheredato facto aliquem extraneum: iterum certabatur, si saltem per eundem modum fideicommissum posset relinquere? Cum igitur antiquitas quidem hoc diverse tractare maluerit, nobis autem hujusmodi jurgia supervacua esse videantur: sancimus nullo legato, nullo fideicommissum hujusmodi substitutum, qui f exheredato pupillo datus est, prægavari, nec si ipsam rem, quam pupillo legavit, a substituto ejus vel legare vel fideicommittere voluit. Dat. 2. Kalend. Maji, Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC.

Legatarius celans testamentum, privatur legato & remanet heredi scripto. Salycet.

25. Idem A. Joanni P. P.

Si legatarius, vel fideicommissarius celaverit g testamentum, & postea hoc in lucem emerferit, an posset legatum sibi relictum, is qui celaverit, ex eo testamentum vindicare, dubitabatur? Quod omnimodo inhibendum esse censemus, ut non accipiat fructum h suæ calliditatis, qui voluit hæredem hereditate sua defraudare: sed hujusmodi legatum illi quidem auferatur, maneat autem quasi pro non scripto apud h hæredem, ut qui alii nocendum esse existimavit, ipse suam sentiat jacturam: quemadmodum si legatarius, cui propter tutelam gerendam aliquid relictum sit, non k subierit tutelam: ei quidem legatum auferatur, pupillo autem assignatur, cui ille utilis esse noluit. Dat. Kal. Novemb. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

De legatis vel fideicommissis temporalibus.

26. Idem A. Joanni P. P.

Illud, quod de legatis vel fideicommissis temporalibus, utpote irritis, a legum conditoribus definitum est, emendare prospeximus: sancientes etiam talem legatorum vel fideicommissorum speciem valere, & firmitatem habere. Cum enim jam constitutum sit, fieri posse temporales donationes m, & contractus: conse-

quens a est etiam legata vel fideicommissa, quæ b ad tempus relicta sunt, ad eandem similitudinem confirmari: post completum, videlicet tempus ad hæredem iisdem legatis vel fideicommissis remeantibus c, necessitatem habente legatario vel fideicommissario cautionem in personam hæredis exponere, ut ei post transactum tempus res non culpa ejus deterior facta restituatur. Dat. 15. Kalend. Novemb. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. anno 2. 532.

DE VERBORUM d ET RERUM SIGNIFICATIONE.

TITULUS XXXVIII.

De prædiis instructis legatis.

1. Imp. Antoninus A. Antipatraz.

Prædiis instructis e legatis, quamvis ex fructibus vinum & oleum in eodem fundo habuit: tamen si id venale fuit: item ea, quæ ad tempus propter incursionem latronum tutelæ g causa in prædium translata sunt, legato non cedere, juris auctoribus placuit. Vinum vero quod in apothecis fuit, si ideo h illic habuit, ut cum in prædium venisset, materfamilias eo uteretur i, legato cedere, ignorare non debes. PP. 6. Id. August. Antonino A. 4. & Balbino Coss. 214.

De fundo instructo.

2. Imp. Diocletian. & Maximian. AA. & CC. Rufino.

Fundo, sicut k instructus l est, legato, sive per fideicommissum relicto, villicum quidem, hominesque & omnia, quæ vel ipse paterfamilias cum ibi ageret, vel ut fundus esset instructus, non m, temporis causa, in eo habuit, relicta esse, juris auctoritate definitum est: ea etiam, quæ tam fructuum colligendorum n, quam servandorum, item pecora o stercorandi vel pascendi causa ibi constituta, ut de his fructus capiantur, vel ut fundus sit instructus: fideicommissio cedere, certi juris est. Dat. Non. Octob. Sirmii AA. Consulib.

De cautione Περὶ ἀσφαλείας.

3. Imp. Justinianus A. Juliano P. P.

Sancimus cautionis p nomine, vel ἀσφαλείας, id est, securitatis, non q esse fidejussoris dationem in-

h Vinum in apothecis duplici causa habetur: vel ut eo utamur, ut hic, vel ut in horreo, ut postea vendamus, ut in d. l. 12. d. §. 29.

i Illudque absumeret. Paul. 3. sentent. 6. §. 42.

k l. 1. sup. eod.

l l. 8. l. 12. §. 27. l. 16. §. 2. l. 20. §. 8. ff. de instructio.

m Fundi instructi legato, instrumenta tam fundi quam patrisfamilias veniunt, veluti pecora, instrumenta fructuum colligendorum, villici, homines.

n l. 8. ff. de instructio.

o l. 5. ff. de instructio. Paul. 3. sent. 6. §. 38.

p l. 188. in fin. ff. eod.

q Cautionis verbum a lege, vel a contrahentibus, vel a testatore, vel statuto, consuetudine, aut ordinatione prolatur, nudam promissionem continet, non fidejussorem, ut hic, nisi qui cavere debet, sit suspectus: alias inanis cautio creditori non prodesset, nisi is, qui promissit, cautione antea erat obligatus (alias secunda promissio priori nihil adterret utilitatis) nisi agatur de cautione prætoris argum. l. 7. ff. de prætoris. nisi frustratoria esset nuda cautio: nisi cautio Burgensis (ut Galli dicunt) id est, sufficiens, & competens, l. 21. ff. de iudicio. idonea, l. 41. ff. de petit. hered. l. 6. ff. de pignori. actio. l. 1. §. 36. ff. de pignori. l. 59. in fin. ff. mandati. l. 4. §. de precibus imp. l. pen. in fin. inf. de pignori. l. 3. inf. de omni agro. (idonee enim cavere est satisdato & captis pignoribus, l. 4. §. 8. inf. de fideicommissis. libere.) bona & plena debeatur. Socius regula 43. nisi recte cavere oporteat, l. 2. ff. de usufructu. verum, l. 1. §. 9. ff. de collat. bonor. l. 73. ff. de verb. signif. multo magis, si conjunctim bonam, & sufficientem cautionem dari sit necesse. Copulationum namque vis hæc est, ut utrumque requiratur, & geminata qualitas cautionis, ejusdem naturam augeat: Ad hæc, fidejussore mortuo, vel non solvendo facto, alius peti potest. Superioribus casibus, idonea cautio non est simplex, quantumvis hominis divitis juramentum. Legis enim & statuti præceptum in forma specifica implendum est. Sufficiens etiam non est quivis ex plebe: religiosus, quantumvis vir probus: quia nihil habet. Authent. ingressi. sup. de sacrosanct. ecclesi. usurarius, licet dives: infamis manifestus: l. 20. inf. ex quib. caus. infam. (quod re dubitari tamen potest) advocatus, procurator rixarum plenus, notarius fraudulentus, mulier. l. 1. & passim. ff. ad Vellejan. minor, furiosus, prodigus & similes, qui obligari non possunt. Infis. de inutilib. stipul. l. 1. ff. de verb. oblig. milites & nobiles in eundem ordinem referunt. mobilia tantum possessor etiam idonea cautio non est: sed nec is, qui se non obligat ad instar principalis, puta non personaliter: si pignus nudum offertur (si tamen de Prætoris cautione agitur, l. 7. ff. de prætoris) qui instrumentum publico cavere non vult. Sufficiens vero dici potest, qui suarum opum laudatores seu certificatores apud judicem arbitrum, vel commissarium in id delectum parte præsentem vel citata, l. 47. ff. de re judic. profert. Solent enim iudices idoneos probare etiam parte invita. Tenetur quoque laudator ille in subsidium, principali non solvendo, l. 4. in fin. ff. de fidejuss. tutor. idoneus quoque intelligitur, qui non idoneus quidem est, sed tamen probatus a creditore est, l. 3. ff. de fidejuss. Quid, si quis fidejussorem non reperit, (est enim difficile fidejussorem reperire,) decurratur ad sequestrum, vide l. 5. §. 1. ff. ut leg. Novell. 88. cap. 2. §. 1. l. 33. §. 2. s. de epis. Quid, si reus eo loci ubi petitur cautio, juret se satisfacere non posse, alibi posse? auditur l. 8. §. 5. ff. qui sciendare. His adde Rebutium tom. 2. tract. de sentent. execut. artic. 1. gloss. 16. in verb. Bonæ & sufficiens cautio.

a Argumentum valere contractibus ad ultimas voluntates, dixi ad l. 20. ff. de verb. signif. vide Manticam 3. de Conjecturis ultimarum voluntatum, 18. & Everardum Topicis locis a contractibus ad ultimas voluntates, 37.

b Ad tempus legari potest, ut hic, ut & vendi, donari. l. 1. ff. de in diem addit. l. 1. l. 2. ff. de lege commissoria. l. 1. l. 2. §. de des. quæ sub modo, dos relinquunt, in rebus. §. de juri. dot. l. 1. supra soluto emphyteusis dari, l. 2. §. de jure emphyt. vide Bertrand. 4. conf. 1. num. 4.

c Finito legatitempore, legatum ad hæredem re-vertitur.

d dixi ad 50. ff. penult.

e instructis prædiis legatis, ea tantum cedunt, quæ fuerunt ibi perpetui usus causa: ad tempus ibi reposita, venalia non cedunt.

f l. 12. §. 30. ff. de instructio.

g id est, custodix. l. 12. §. 29. ff. de instructio. vide Paul. 3. sent. 6. §. 39.

terpre-

a Imo interpre-
tanda est. l. 59. in
fin. mandati. A-
liud est ad nu-
dam, aliud ad
idoneam cautio-
nem teneri.

b puta in testa-
mento, ut l. 24. ff.
de leg. 1. l. 32. ff. ad
senatus. Treb.

c Disjunctiva po-
sita inter perso-
nas honoratas vel
gravatas, tam in
ultimis volunta-
tibus quam con-
tractibus pro con-
iuncta capitur:
non si inter res sit
apposita.

d adde l. 23. ff. de
testamentis. 101.

e Aut pro Et ac-
cipitur & ita dis-
junctiva pro con-
iunctiva sumitur:
l. 53. ff. eodem. & e-
contra d. l. 53. ff.

29. ff. eod. l. 11. §. 5.
in fin. ff. quod. vi.
§. Alciatus 9.

f Paterg. 18: legit-
ur aq. & male vide Cujac.

ad l. 27. ff. de pa-
trio. & ad l. 133. ff.

de verb. obligat.

παράδειγμα

εἰς, falsa disjun-

ctio, quod quid
ita disjungitur, ut
tamen conjun-

ctum intelligatur,
quod loquendi

forma etiam πα-
ράδειγμα dicitur,

cum quid
ita retineatur, ut
tamen tacitis no-

bis intelligatur.

διαζευξίς, dis-

junctio: ἐπαμ-
φορῆσιμός, al-

teratio.

g l. 11. §. 5. in fin.
quod vi aut clam.

h Disjunctiva in-
ter res diversas

posita, pro con-
iunctiva non ha-

betur: inter per-
sonas posita, in-

terdum habetur.

inf. eod.

i Illyriciana ad-
vocatio est eo-

rum advocato-

rum, qui munere
isto fungebantur

apud Praefectum

Prætorii Illyrici,

eius alibi quo-

que sit mentio.

k Familix reli-

ctum, gradatim
debetur personis

appellatione fa-
milix compre-

henfis. De fami-
lia adde l. 195. §.

2. l. 196. ff. eod. l.

32. §. 6. ff. de leg. 2.

l. 14. ff. ad Trebell.

Tiraquell. libell.

Bu. veteris li-

gnager §. 1. gloss.

9. num. 195. Simo-

terpretandam a: nisi hoc specialiter, vel in Græcis vel in
Latinis verbis scriptum fuerit, nisi enim vel generaliter de
satisfactione vel fideiussione specialiter sit nominatum b,
cautione, vel ἀσφαλεία minime fideiussione, sed nudam
promissionem significari. Dat. Kalend. Mart. Constantinop.
Lampadio & Oreste VV. CC. Confl. 530.

De verbo Aut.

4. Idem A. Joanni P. P.

Cum quidam sic vel institutionem, vel legatum, vel
fideicommissum, vel libertatem vel tutelam scripsis-
set, *Ille aut e ille mihi haeres esto*: vel *illi aut illi do lego*: vel
dari volo: vel *illum aut illum liberum*: aut *tutorem d esse*
volo, vel *jubeo*: dubitatur, utrumne inutilis sit huiusmo-
di institutio & legatum, & fideicommissum, & libertas &
tutoris datio: an occupantis melior conditio sit? an ambo
in huiusmodi lucra vel munera vocentur? & an secundum
aliquem ordinem admittantur? an uterque omnimodo?
cum alii in institutionibus primum quasi institutum ad-
mitti, secundum quasi substitutum, alii in fideicommissis
posteriores solum accepturum fideicommissum existi-
maverint, quasi recentiore voluntate testatoris utentem.
Et si quis eorum altercationes sigillatim exponere maluerit,
nihil prohibet non leve libri volumen extendere, ut sic ex-
plicari possit tanta auctorum varietas: cum non solum ju-
ris auctores, sed etiam ipsæ Principales Constitutiones,
quas ipsi auctores retulerunt, inter se variasse videntur.
Melius itaque nobis visum est, omni huiusmodi verbosi-
tate explosa, conjunctionem *Aut e*, pro *Et* accipi: ut vi-
deatur copulativo modo esse prolata, & magis sit πα-
ράδειγμα, ut & primam personam inducat, & secundam
non repellat. Quemadmodum enim (verbi gratia) in in-
terdicto g, *Quod vi aut clam*, aut conjunctio pro & aper-
tissime posita est: ita & in omnibus huiusmodi casibus, si-
ve institutionum, sive legatorum, sive fideicommissorum,
vel libertatum, seu tutelarum, hoc est intelligendum, ut
ambo veniant æqua lance ad hæreditatem, ambo legata
similiter accipiant: fideicommissum in utrumque divida-
tur: libertas utrumque capiat: tutoris ambo fungantur
officio: || ut sic nemo defraudet a commodo testato-
ris, & major providentia pupillis inferatur: ne dum dubi-
tatur, apud quem debeat esse tutela, in medio res pupillo-
rum depereant. Sed hæc quidem sancimus, cum in perso-
nas huiusmodi proferatur scriptura. Sin autem una qui-
dem est persona, res h autem ita derelictæ sunt, *Illam aut*
illam rem illi do lego, vel *per fideicommissum relinquo*: tunc
secundum veteres regulas & antiquas definitiones, vetu-
statis jura maneant incorrupta, nulla innovatione eis ex
hac constitutione introducenda. Quod etiam in Contra-
ctibus locum habere censemus. Dat. Frid. Kalend. Maji,
Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC.
531.

De nomine familix.

5. Idem A. Joanni P. P.

Suggestioni Illyricianæ & Advocacionis respondentes,
Sdecernimus, familia k nomen talem habere vigorem,
parentes & liberos, omnesque propinquos, & substan-
tiam: liberos l etiam & patronos, necnon servos per hanc
appellationem significari. Et si quis per suum elogium fi-
deicommissum familia m suæ reliquerit, nulla speciali ad-
jectione super quibusdam certis personis facta: non so-
lum propinquos, sed etiam his deficientibus, generum n
& nulum. Eos enim nobis humanum esse videtur ad fi-
deicommissum vocari: ita videlicet, si matrimonium
morte o filii vel filia fuerit dissolutum: nullo etenim modo
possunt gener vel natus filiis viventibus ad tale fideicom-
missum vocari: cum hi proculdubio eos antecedant: &

1. vide quæ scripti ad l. 108. ff. de cond. & demonstr.

m De relicto familix. Familia relinquo, ut hic: & l. 32. §. 6. ff. de leg. 2. familia volo
adquiri. in fin. inf. eod. addatur & illud, ne de nomine familia mea exeat. l. 88. §. 6. ff.
de leg. 2.

n Gener & nurus numerantur in familia.

o Gener & nurus dicuntur etiam dissoluto matrimonio, & sic affinitas dicitur durare disso-
luto quoque matrimonio, in Edicto de postulando, præsentis affinitates intelliguntur, non
quæ fuerunt. l. 3. §. 1. ff. de postulando. in nuptiis etiam non præsentis intelliguntur. §. 8.
ibi: si fuit nurus. Inst. de nupt. ita servus testari non potest pro iis dominis, quorum antea
fuerit. l. 14. inf. de quæst. Quare quod a Gallis dicitur. Morte ma filie, morte est non gendre:
refertur ad amorem potius quam ad pudorem & honestatem, morte filia deminuitur quasi
necessitate, at non honestas & reverentia.

hoc videlicet gradatim fieri, ut post eos liberti veniant.

† Hoc eodem valente & si quis rem immobilem cui-
dam legaverit vel fideicommissit, eamque alienare pro-
hibuerit a, adjiciens, ut si hoc fideicommissarius praterierit,
familia b suæ res acquiratur.

† In aliis autem casibus nomen familia c pro substantia
oportet intelligi: quia & servi & alia res in patrimonio
uniuscujusque esse putantur. Dat. 15. Kal. Novemb. Con-
stantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC.
anno secundo 532.

SI OMISSA SIT CAUSA TESTAMENTI.

TITULUS XXXIX.

1. Imp. Sever. & Anton. AA. Januariæ.

SI in fraudem legatorum transmissam hæreditatem ad
substitutum probatura es: utilis actio adversus eum,
cum quo fraudis consilium participatum est, || tibi ||
competit. Plane, si pecunia g accepta omisit h ad-
ditionem, legata & fideicommissa præstare cogitur. Accept.
Kal. Octob. Fusco & Dextro Confl. 226.

Si hæreditas, quæ adiri poterat, repudietur in fraudem legato-
rum, habet locum hoc Edictum. Bald.

2. Imp. Philippus A. & Philippus C. Victoriæ.

Eum, qui cum testamento posset obtinere hæreditatem,
ab intestato jus successionis voluit amplecti, libertati-
bus i eodem testamento datis obesse non posse, jam pri-
dem placuit. Quod si cum jam neque adiri ex testamen-
to hæreditas, neque bonorum possessio peti possit, judi-
cium defuncti non k usurpabitur, sed ad irritum juris ra-
tione revocatum est: petitio reliquorum nullo jure proce-
dit. Si vero jure facto testamento, cessante hærede scri-
pto, alter ab intestato adiit hæreditatem, neque liberta-
tes l neque legata ex testamento posse præstari, manife-
stum est. PP. Kalend. Jan. Philippo A. & Titiano Confl.
246.

3. Imp. Diocletianus & Maximianus AA. & CC.
Apro & Pia.

SI Proculiana patri vestro, cujus estis hæredes, testamen-
to quid reliquit, & scripti jure secundum ejus judicium,
vel omiffa causa testamenti successerunt ab intestato: adi-
tus competens judex, quatenus legis Falcidie m modus
patitur, vobis relicta restitui jubebit. Dat. 15. Kal. Jan.
Sirmii, AA. Confl.

DE INDICTA VIDUITATE n ET LE- GE JULIA MISCELLA o

TOLLEND A p.

TITULUS XL.

1. Imp. Gordian. A. Bono.

LEGATUM alii q sub conditione sic relictum,
si uxor i nuptui se post mortem mariti non collocaverit f,
contractis nuptiis conditione deficit, ideoque peti
nequaquam potest. PP. 13. Kal. Aug. Gordiano A.
2. & Pompeiano Confl. 242.

Lex Julia Miscella cum juramento & cautione Muciana,
quæ præstatur, cessat. Salyc.

2. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

Ambiguitates legis Julix & Miscellæ generali lege tol-
lentes, nullum concedimus fieri juramentum secun-
dum prædictam legem, sed penitus ea una cum Muciana n
cautione super hac causa quiescente, licere mulieribus et-
iam maritorum x suorum y interminatione sprete, quæ

1. vide l. 3. inf. eod. p i. e. remittenda conditione viduitatis a
Hodie non remittitur. Novell. 22. c. 44. Hujus itaque tituli interpretatio defumenda est ex
dicto capite 43. & 44.

q extraneo scilicet. r mea.

f id est, si uxor mea vidua permanferit, hoc igitur innuit: Si extraneo legavero sub con-
ditione, Si uxor mea vidua permanferit, conditionem non remitti: quia nulla viduitas in-
jungitur. l. 74. ff. de cond. & demonstr. aliud erit, si uxori vel alii mulieri legavero sub hac
conditione, Si vidua permanferit. Eoenim casu conditio remittitur. l. 2. sup. de inst.

g subst. t Lege Julia Miscella cavebatur, ut mulieres, quibus viri ac mariti vidui-
tatem indixissent, etiam si nuptias secundas contraxissent, relicta sibi legata consequerentur
præstato prius jurejurando se procreandæ sobolis gratia secundas nuptias contrahere. Cui
legi, quod ad juramentum attinet, Justinianus abrogat, hac lege & Novella 22. c. 23.

u. vide l. 3. inf. eod. x Quidam hinc colligunt, Legem Juliam Miscellam pertinuisse
ad conditiones adscriptas solius mariti testamento. Sed Mercator i. Not. 2. ait etiam per-
tinere ad conditiones adscriptas extranei testamento: quod & evidenter ex Justiniani No-
vella confirmat. 22. c. 44. in fin.

y Robertus hinc colligit, Legem Juliam Miscellam
pertinere ad solas viduas. Mercator i. Notat. 2. ait pertinere etiam ad virgines: eo sensu co-
llocatus aut viduitatis conditionem multo magis virginibus quam viduis remittendam esse.

a Plerumque te-
statores vetant,
res extero vendi,
vel in exterrum
alienari. l. ult. §.
de reb. alien. non
alienand.

b De relicto fa-
milix dixi §. eod.

c Familix nomen
pro substantia, ut
eo loco, Adgna-
tus proximus fa-
miliam habeto. l.

195. §. 1. ff. eod.

d 29. ff. 4. adde
44. Ecl. 26. Omit-
tere est negligere
judicium defun-
cti: repudiare, ab-
stinere, cessare.

e Causa testa-
menti ipsum te-
stamentum, seu
hæreditas testa-
mento delata.

f l. 1. inf. de fideic.
libert. Substitutus
cui defertur hæ-
reditas, legata
solvit.

g l. 3. 4. ff. eod.
h Teneatur, qui
omisit additionem,
licet non posside-
at.

i l. 22. ff. eod.

k non insuper
habitu, & C. Cu-
jac. 3. observ. 22.

in fin. ubi notio-
nem verbi, insu-
per habere, expli-
cat. Insuper ha-
bere, ut idem au-
tor notat 11. obs.

12: est παρορῶν,
vel πλημμε-
λεῖν. Nam &

πλημμελεῖς
Hieronymus in-
terpretatur, In-
super habet: &
eodem sensu A-
gellius 1. Eam

confidentiam non
insuper habere
dam intelligit. &
Symmachus, scri-
bendi munus non
insuper habuit.

his adde quæ dixi
ad l. 43. in fin. ff.
de religio. l. 17.

ff. de his, quæ ut
indig. adde alia
ex Mureto 11. var.

17. l. vide l. 17. ff. eod.

m Falcidia detra-
hitur, etiam
quando legata ex
hoc Edicto de-
bentur. adde l. 6.

ff. eod.

n i. e. de legatis
viro aut mulieri
sub conditione
viduitatis & co-
llocatus relicto.

o de qua dixi ad
Novellam 22. cap.

43. Cur ita dici-
tatore indicat.

defumenda est ex

a Hodie mulieres non possunt legatum accipere, si nuptiarum. Nov. 22. c. 44.
 b l. 3. versic. nec quicquam. sup. de secund. nups.
 c Ex colorato sacramento perjurium committitur.
 d Mulieres ad id natura progenitae, ut partus edant.
 e v. l. 3. inf. eod.
 f Rempubliam multis hominibus augeri interest.
 g Legibus via perjurii non aperitur, cum perjurii legibus ipsi puniuntur.
 h Ideo lex Julia Miscella dici existimatur, quod pertineat tam ad mares, quam ad foeminas, quibus viduitas iniungitur. l. 79. inf. ff. de cond. & demonstr. dixi plenius ad Nov. 22. c. 43.
 i ut alibi veteres animos & auri. quos. l. 23. §. de legat.
 k Senatusconsultum, quae circa eam facta sunt. Cuius. hic. ut intelligas Pernicianum & Galvianum, de quibus vide Ulpianum.
 l de qua l. 2. sup. eod. l. 72. §. 1. ff. de cond. & demonstr.
 m Conditio, lego Mxvix, si vidua erit, cum vidua erit, vel, lego Tiro, si uxorem amiserit, cum coelebs erit, non remittitur: nec enim viduitatem indicit, sed solatium viduitati praebet.
 n Solatium tristitia.

o vide 34. ff. 6. Ulpian. 24. §. 17. §. 36. §. ult. Instit. de legat. l. 12. ff. de cond. & demonstr. hoc tandem constituit, valere omnia quae testamento vel codicillis poenae causa relinquuntur, ut suprema voluntas testatoris potior sit ratione juris, nisi si quid testator fieri iusserit impossibile aut quasi.

viduitatem eis indicit, & non dato sacramento, procreanda sobolis gratia tantum ad secundas migrare nuptias, poena huiusmodi cessante, siue habeat liberos siue non: & ea percipere a, quae maritus dereliquit. Quorum omnium manifestissimum est, dominium minime eas liberis existentibus habere, usufructu b tantummodo apud eas remanente, & ad liberos prioris tōri proprietate eorum deferenda, secundum ea, quae de secundis nuptiis, & lucris, quae ex his mulieribus obveniunt, || statuta sunt: ne ex necessitate legis & sacramento colorato c perjurium committatur. Cum enim mulieres ad d hoc natura progenuerit, ut partus ederent, & maxima eis cupiditas in hoc constituta sit: quare scientes prudentesque per urium committi patimur? Tale igitur iuramentum conquiescat, & lex Julia Miscella cedat cum Muciana e cautione super hoc introducta, a || nostra || Republica separata. Augeri etenim magis nostram Rempubliam, & multis hominibus legitime progenitis frequentari, quam impiis perjuris affici volumus: cum satis esse inhumanum videatur, per leges g quae perjurii puniunt, viam perjurii aperiri. Dat. 10. Kalend. Mart. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

In authent. de nupt. §. quae vero nunc sequitur. coll. 4. tit. 1. Nov. 22. cap. 43.

Cum relictum quid fuerit a conjuge, vel a qualibet persona, ne secundas inerat nuptias: intra annum quidem non petat, nisi spes nuptiarum deficiat: post annum vero capiat, praestita cautione rei cum fructibus restituenda, si contra fecerit. Pro immobili iuratoria cautio fiat cum hypotheca; pro mobili (si persona sit idonea) eadem sit cautio: alioqui & fideiussor exigitur, si praestari potest. Contra nuptias res data vindicari potest: quod sic admittitur, ac si rei relictum vel ordinatum non esset.

Lex Julia Miscella correctae in muliere, est correctae in viro, & conditio in viduitate apposta, si perseverantiam non requirit, est expectanda. Bald.

3. Idem A. Joanni P. P.

Legem Juliam Miscellam quemadmodum in foeminis sustulimus, ita & in h masculis esse sublatam, pertinere quidem ad sensum nostrae legis, quam super hoc promulgavimus, non est incertum. Ne tamen quaedam ambiguitas simplices i animos moveat, etiam expressim sancimus legem Juliam Miscellam, & Senatusconsultum k quod circa eam factum est, nec non Mucianam l cautionem, quae super talibus nuptiis introducta est, non solum in foeminis, sed etiam in masculis cessare.

† Sed quia apud Ulpianum in libris Sabinianis invenimus quaedam verba, quae effugiant legis Miscellae observationem: ne quis & ea sublatam esse putaverit, sancimus, cum huiusmodi verbis mulieribus aliquid relinquatur, Si vidua m erit, vel quotiens vidua erit, vel cum vidua erit: vel e contrario maribus, Si amiserint uxores, vel quando ad coelibatum pervenerint: non vetari ea vindicare, vel legitimo modo sumere, quae eis derelicta sunt. Neque enim ut permaneant vel foemina in viduitate, vel masculi in coelibatu, videtur esse relictum, ut locum ante nostram legem habeat lex Julia Miscella quae jam perempta est: sed cum primum hoc eveniret, illico competat talibus personis ejus quod relictum est, persecutio: quia sub conditione relictum esse videtur, siue semel, siue in annos singulos haec liberalitas fuerit conscripta, quasi pro solatio suae tristitiae n. Dat. Kal. Novemb. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

DE HIS, QUAE POENAE o NOMINE IN TESTAMENTO VEL CODICILLIS || SCRIBUNTUR VEL || RELINQUUNTUR.

TIT. XLI.

Relictum vel in alium translatum poena nomine valet, nisi ob turpem causam vel impossibilem conditionem relinquitur.

1. Imp. Justinianus A. Mennae P. P.

SUPER VACUAM observationem veterum || legum, || per quam testatorum voluntates ad effectum duci impediabantur, amputamus: praecipientes nullum valere dicendo poenae nomine quaedam esse

relicta a vel adempta in supremis testamentum voluntatibus, eas infirmare: sed licere testanti pro implenda sua voluntate vel pecunias dari praecipere, vel aliam pecuniariam poenam inferre, quibus voluerit, tam in adimentis hereditatibus vel legatis vel fideicommissis, vel libertatibus, quam in praecipiendo ad alias personas eas transferri ab eo, cui relicta ab initio sunt, vel aliquid aliis ab eo dari, si minus dispositionibus suis haeres vel legatarius vel libertate donatus paruerit. Quod b si aliquid facere vel legibus c interdictum, vel alias probrosum, vel etiam impossibile d iussus aliquis eorum fuerit: tunc sine ullo damno, etiam neglecto testatoris praeepto, servabitur. Dat. Kalend. Jan. Constantinop. Domino nostro Justin. A. P. P. 2. Conf. 528.

DE FIDEICOMMISSIS e.

TIT. XLII.

De alimentis & vestiario.

1. Imp. Antoninus A.

Si probaveris Demetrium petiisse f de matre haeredeque sua, ut tibi alimenta menstrua, & vestiarius annuum praestaret, eamque secutam voluntatem filii sui per multum g temporis, id est, non minus in tali causa triennio h ea praestitisse: ut in i futurum quoque ea praestentur, & si qua in praeteritum praestita non sunt, ut exolvantur, impetrabis. PP. 17. Kalend. Septemb. Duobus & Aspris Conf. 213.

De solutione fideicommissi inutiliter relictii.

2. Idem A. Eupatrio.

ET k si inutiliter l fideicommissum relictum sit: tamen si haeredes, comperta m voluntate defuncti, praedia ex causa fideicommissi avo tuo praestiterunt n: frustra ab haeredibus ejus de ea re quaestio tibi movetur, cum non ex ea sola scriptura, sed ex conscientia o relictii fideicommissi defuncti voluntati satisfactum esse videatur. PP. 6. Kalend. August. Lato 2. & Cereale Conf. 216.

De morte manumissa ex causa fideicommissi, cui hereditas quoque fideicommissa debebatur.

3. Idem A. Rufino.

Cum secundum voluntatem defunctae, Chrysidem puellam ab haeredibus manumissam, eamque priusquam ei restitueretur hereditas p, intestato vita functam proponas: ad manumissos q ejus successio pertinet. Qui si adierint ejus hereditatem, confusis r actionibus, fideicommissio sunt liberati. PP. 5. Id. Dec. Lato 2. & Cereale Conf. 216.

De alienatione & oppignoratione extra familiam prohibita.

4. Imp. Alexand. A. Victorino.

VOLUNTAS f patris prohibentis t liberos fundos extra u familiam x vendere vel pignori dare, fratrem sorori y donare z prohibuisse non videtur. PP. 5. Kalend. Jul. Maximo 2. & Aeliano Conf. 224.

Differentia substitutionis pupillaris & fideicommissaria.

5. Idem A. Regina.

SI frater tuus, postquam patri haeres extitit, pubes a Jam || factus, || sine liberis decessit: ex pupillari sub-

l. 16. sup. de testam. l. 38. ff. de fideic. libert. l. 9. §. 5. ff. de jur. & facti ignor. o Conscientia relictii. p Fideicommissum universale transmittitur, licet non facta sit restitutio: ut hinc constet pertinere etiam hunc titulum ad fideicommissa universalia. adde l. 5. 12. 14. 15. 16. 30. & ult. §. 1. eod. q l. 17. ff. de bon. lib. Instit. de suc. lib. r Debitore succedente creditore, confunditur actio. l. 7. §. de pactis. l. 6. §. ad l. Falc. l. 95. §. 2. ff. de solut. §. v. l. ult. §. de reb. t Alienatione liberis interdicta, non prohibetur ipsi liberi inter se alienare, ut hic. Quid? liberis alienare prohibitis, an nepos alienare vetatur? prohibetur, ut & alii descendentes. Quid, si haeredem alienare prohibuit? haeres haeredis prohibitus quoque intelligitur. l. pater. 34. §. Julius. 4. ff. de leg. 3. u facit l. ult. §. de ver. & rer. sign. l. 88. §. 6. ff. de leg. 2. x Familiae appellatione continentur fratres & sorores hinc colligitur: sed tamen verius est hic agi de familia testatoris. hoc sensu: Extra familiam alienare prohibitum, non videri extra familiam testatoris alienare, si sorori donaverit, v. Simonem de Præcis 3. de interpret. 3. dubit. 1. solut. 10. Quid si nupta est soror? v. l. ult. §. de verb. sign. Quid, liberi alienare prohibiti extra familiam, an in infinitum alienare vetantur? huiusmodi prohibitio quartam gradum seu quartam generationem non egreditur. Nov. de test. fideic. 39. §. pen. in verb. post quatuor demum generationes. Socin. reg. 284. y Sorori quod donatur, non alienatur extra familiam. d. l. ult. in fin. z si ita est: prohibitus alienare, poterit donare? non ita est. Nam de nuda donatione hic non agitur, sed de donatione facta sorori. Persona, non genus contra huius constitutionis privilegium facit: alias, non quemadmodum donare licet quod vendi potest, l. 163. de reg. jur. ita donare possumus quod vendere prohibemur. a Dicitur pupillaris expirat pubertate, adde l. 8. §. de impub. & aliis.

stitu-

a Relictum vel ademptum poenae nomine valet: nisi turpis vel impossibilis conditio adiecta sit.
 b Prohibitionem factam haeredi vel legatario, ne instituat haeredem etiam extraneum, non valet, ex hoc loco colligitur iuncta l. quoties. 22. ff. de cond. & demonstr. quia conditio potest negligi, quae vel spe praemii vel metu poenae impedire potest liberam testandi facultatem, nisi forte testator iusta ac legitima de causa haeredem testari prohibuerit: veluti, prodigum vel similem. Alexand. 1. confil. 155. Jaf. 2. confil. 189. 3. confil. 142. 4. confil. 164. Curt. confil. 160. Glof. in l. ult. §. ff. de haeredib. inst.
 c Legibus interdicta, non naturae, sed jure impossibilia censentur.
 d §. ult. in fin. Inst. de leg.
 e 30. 31. 32. ff. eod. adde 2. Inst. 23. f testamentum. sc. minus solenni.
 g Multum temporis, triennium.
 h 2. Feud. 2. §. 2. Triennium solutum annum legatum, in futurum perpetuo debetur. vide quae dixi ad l. 28. sup. de pactis. l. 5. l. 7. l. 8. sup. de usuria l. 6. ff. de usufr. adde l. 88. §. 5. ff. de leg. 2. i v. d. l. 28.
 k Licet inutiliter legatum relictum sit, & haeres scientes praestiterint: non amplius id repetere possunt. Synops. Basil. 44. tit. 1. cap. 112.
 l Agnoscens nomen solennem voluntatem, & ex ea solvens non repetit.
 m comparata.
 n Hal.
 o ultro ac voluntarie. l. 23. §. eod.

a Fideicommissaria substitutio non expirat pubertate.

b Hic agitur de re obligata, postea legata vel fideicommissa, ut & a libi. l. 57. ff. de leg. 1. §. 5. Inft. de leg. ut & in l. 3. sup. de leg. de re legata postea obligata hoc tandem innuit, Res obligata si a sciente testatore relinquatur, ut hares teneatur eam luere: vel ejus loco pretium solvere.

c Legatum (si forte res legata alicui obligata sit) hares luere debet, ut id legatario præstet, ut hic. fallit, si factio ipsius legatarii res ipsa obligata est, ut hic. & l. 1. ff. de leg. 1. arg. l. si res placeat. 15. ff. de det. prælegata. si legatum ipsum universale sit. (Hujus enim legati luitio ad legatarium pertinet, quod una cum suo onere transeat. argum. dicit. l. 15. l. cum pater. 77. ff. de leg. 2. si res ipsa legata obligata sit nomine extranei, hoc est, alterius quam ipsius testatoris vel hæredis ejus. Bart. hic. Socin. reg. 171. adde quæ scripti apud Theoph. §. 5. Inft. de legat.)

d Prædia obligata, si legantur, ea cogitur hares luere. Quod si jam a creditore distracta sunt, compellitur horum æstimationem legatario præstare. Syn. Basf. 44. tit. 1. c. 116. §. Harm. 10. §. 34.

e l. 15. §. 1. eod. l. 95. D. de leg. 3. atque ita servandæ voluntatis defuncti causa a verborum propria significatione recedere licet: quod quoties aut quibus casibus permittitur. v. apud Socin. reg. verborum propria significationi stat, nec ab ea recedendum est. 44.

f l. 12. in fin. l. 29. in fin. ff. de leg. 3. l. 168. in fin. ff. de reg. jur.

g Fideicommissum relictum servo, cui libertas est legata, cedit eo tempore, quo libertas ut ita legatum non sit inutile. l. 91. §. 2. ff. de leg. 1. l. 9. §. 5. ff. de manumiss. test.

h Quem non honore, gravare non possum. l. 1. §. 17. ff. ad Treb.

i A legatariis, fideicommissariis, donatariis mortis causa legare & fideicommittere possumus: lisdem possumus substituere. l. 50. l. 77. §. 32. ff. de leg. 2. l. 36. §. 1. l. 77. ff. de cond. & dem. l. 12. ff. de mors. caus. donat.

k l. 8. §. 5. in fin. ff. de transact. l. 77. §. 1. ff. de leg. 2.

l dixi ad l. 4. §. 6. sup. de arbit.

m Legendum fortasse videtur. (tamen additum perfectum sensum facit) pro ad eum habendum est.

n Sensus intellectus orationis defectum supplet.

o Si alienationi consentiunt hi, quorum interest rem non alienari, alienatio revocari non potest. l. 120. §. 1. ff. de legat. 1. l. 77. §. 27. ff. de leg. 2. Nov. 159. c. 3.

p Alienandi prohibitio sine causa facta, non valet: causa adjuncta vel subintellecta valet, ut eo casu alienatione facta, sequentes admittantur, sequente alienante, alii rursus sequentes, at non antecedens qui alienavit: ut hinc colligatur, fideicommissum ex prohibitione alienandi subintelligi. v. Simonem de Præst. 3. de interpr. ult. volunt. 3. dubit. 1. solut. 10. ubi notat, rationem hujusmodi prohibitionum subintelligi ex re ipsa vel personis, puta quod res sit familie omnino utilis: vel quod prohibitio facta sit infanti, prodigo, furioso, pupillo, & similibus.

q Pacto vel consensu fideicommissum remitti potest.

r Quod in diem debetur, ante diem solvi potest. l. 137. §. 2. in fin. ff. de verb. obl.

s vide l. 9. §. 1. ad l. Falc.

stitutione tibi hæreditas ejus delata non est. Sed a si verbis fideicommissi aliqua parte testamenti confirmata est: fideicommissum ab hæredibus petere non prohiberis. PP. 15. Kal. Febr. Juliano 2. & Crispino Consil. 225.

Si res obligata relinquatur.

6. Idem A. Nilio.

Prædia obligata b, per legatum vel fideicommissum relictæ, hares luere c debet: maxime cum testator conditionem eorum non ignoravit: aut si scisset, legaturus tibi aliud, quod non minus esset, fuisset. Si d vero a creditore distracta sunt, pretium hares exolvere cogitur, nisi contraria defuncti voluntas ab hærede ostendatur. PP. 16. Kalend. Mart. Juliano 2. & Crispino Consil. 225.

Si queratur de voluntate defuncti.

7. Idem A. Septimo.

Voluntatis e defuncti quæstio in æstimatione f judicis est. PP. 15. Kalend. Mart. Fusco 2. & Dextro Consil. 226.

De relictis ei, qui fideicommissariam libertatem meruit.

8. Idem A. Masculo.

Qui fideicommissariam g libertatem meruit, legata seu fideicommissa a defuncto sibi data suo jure persequitur. PP. 15. Kal. Jun. Fusco 2. & Dextro Consil. 226.

Qui possunt onerari vel non.

9. Imp. Gordianus A. Paulinæ.

Ab eo, qui h neque legatum i neque fideicommissum, neque hæreditatem vel mortis k causa donationem accepit, nihil per fideicommissum relinqui potest. PP. 17. Kalend. Octobr. Pio & Pontiano Consil. 239.

De verbo Volo.

10. Idem A. Firmo.

Verbum, volo l, licet desit, tamen m quia additum perfectum sensum facit, pro n adjuncto habendum est. 3. Id. Decemb. Gordiano A. & Aviola Consil. 240.

Si alienationi consentiant fideicommissarii.

11. Idem A. Papyriano.

Quotiens ab omnibus o, qui alienatione p facta ad fideicommissi petitionem aspirare possunt, venditio celebratur, aut quibusdam vendentibus alii consenserint q: contractus auctoritas convelli nequaquam potest. PP. 2. Kal. Jan. Gordiano A. 2. & Pompejano Consil. 242.

Derogato restituere post mortem.

12. Imp. Philippus A. & Philippus C. Rufino.

Post mortem suam rogatam restituere hæreditatem, defuncti iudicio, & r antequam fati munus impleat, posse satisfacere, id est, restituere hæreditatem quarta parte vel retenta vel omissa s, si voluerit, explorati juris est. PP. Id. Octobr. Peregrino & Emiliano Consil. 245.

De relictis a substituto.

13. Idem A. & C. Sempronio.

Quotiens principali a loco hares institutus testatori succedit: legata seu fideicommissa b substituto data posci jure non possunt. PP. 8. Kal. Mart. Præsente & Albino Consil. 246.

De substitutione facta impuberi verbis precarii: Verbis precarii substituti, si intra pubertatem hares institutus decedat, eo intra pubertatem mortuo, fideicommissum petere possunt ab ejus hæredibus, si adita hæreditate decesserit, vel a legitimis testatoris hæredibus, si hares institutus decesserit non adita hæreditate. Char.

14. Imp. Valer. & Gallien. AA. Falconi.

Eam e, quam frater tuus instituerat, siue quæsitæ, siue non quæsitæ hæreditate decesserit: cum tamen simpliciter d antequam e duodecimum ætatis annum implevisset, verbis precariis f testamento facto nonnullos ei voluerit substitutos: nihil prohibet fideicommissum petere g, vel ab ipsius hæredibus h || vel ab his || qui bona intestati tenent i. Tunc enim locum habet, quod regulariter k traditur, ea, quæ in testamento relinquuntur, si ex testamento non adeatur hæreditas, non valere: cum verbis relictæ || directis || adiri potuit hæreditas, non cum illa ipsa sic data est, ut esset ab intestato successoribus postulanda. Quod rescriptum sequentes adseverationem tuam, quasi scripta hares non fuerit jure adoptata l: alioquin si in familia relictæ hares facta decesserit: & consequenter ipsius hæredes petitioni fideicommissi respondere coguntur. PP. 14. Kal. Sept. Valeriano 3. & Gallieno 2. AA. Consil. 259.

De patre rogato filium suum a rogante heredem institutum emancipare.

15. Idem AA. Philocrati.

Quamvis m simpliciter n te ac fratrem tuum aliquis instituerit hæredes, ejusque hæreditatis commodum pater ex tua fratrique persona pro portionibus vestris potestatis ratione quatit: tamen quia inferioribus o verbis testamenti vos sui p juris facere testator curavit, intelligi potest restituendæ hæreditatis commodum fideicommissum patrem obstrictum esse. PP. 6. Id. Octobr. Romæ, Max. 2. Glabrione. Consil. 257.

De herede rogato, quidquid ex hæreditate ad eum pervenerit, post mortem suam restituere.

16. Imp. Carus, Carinus & Numerian. AAA. Isidoræ.

Cum q virum prudentissimum Papinianum respondisse non ignoremus, etiam legata hujusmodi fideicommissum contineri. i. e. ubi r hares rogatus fuerit: quidquid ex hæreditate || ad eum || pervenerit, post mortem restituere: animadvertimus etiam præceptionis s compendium

cupantem competit interdictum quorum legatorum, inf. quor. leg. nisi eam potestatem fecit testator legatario, ut legatum propria auctoritate caperet. text. & gl. in l. Titia cum testamento. 34. §. 1. ff. de leg. 2.

h Si adoptiva quæsitæ fuit hæreditas.

i Si adoptiva quæsitæ non fuit hæreditas.

k Non adita hæreditate relictæ non valent, v. l. 12. §. 5. ff. de bon. lib. l. 1. ff. de in j. nisi testa-

tor voluerit relictæ solvi per hæredes suos ab intestato.

l Jure non adoptata, ut adoptata adire non potest. adde l. 1. inf. de her. inst.

m Si mulier filiis suis institutis, patrem ipsorum rogaverit, ut eos manumittat, hoc dicere videtur, debere patrem liberis emancipatis hæreditatem restituere: ac propterea quando-

cunque fuerint emancipati, restituere tenentur. Syn. Basf. 45. tit. 6. cap. 125.

n Fideicommissum inducitur ratione agnationis conservandæ, v. Simonem de Præst. 3. de interpr. ult. volunt. 3. dubit. 1. solut. u.

o vide quæ scripti ad l. 44. in fin. ff. de manumiss. testam.

p Filium tuum heredem instituo, si eum emancipaveris, ut l. 70. l. 93. ff. de cond. & demonstr. cuinam debetur hæreditas? An filio tuo qui hares institutus est: an tibi conditionem impleti? filio. Ideoque rogatus de emancipando filio, rogatus quoque intelligitur de restituenda ei hæreditate. Salycet. ut qui antecedens voluerit, consequens voluisse intelligatur. Bald.

q Quæstio hujus constitutionis hæc est, An prælegata veniant in fideicommissi restitutione.

r Nota regulam.

s His verbis, quidquid ex hæreditate pervenerit, restituito, continetur quoque præceptionis compendium seu legatum: seu id quod oneratus fideicommissio percepit a cohæredibus: nisi contraria doceatur testatoris voluntas. idque ita statuitur propter verbum, Quidquid, ut hic. Hoc itaque casu, prælegata veniant in fideicommissum. Idem dicendum, si hares indefinite portionem suam (non hæreditariam tamen) restituere jussus sit: l. 3. §. 4. ff. ad Treb. dixi non hæreditariam: nam hæreditatis appellatione legatum non continetur, l. 96. in fin. ff. de leg. 3. l. 91. ff. ad l. Falc. Ergo prælegata perpetuo ad substitutum deferuntur? Minime: deferuntur enim substitutione fideicommissaria ut hic, non tamen in vulgari, l. 32. in fin. ff. de leg. 3. in donatione inter vivos, l. 68. ff. de legat. 2. In jure adrecedendi, l. 18. ff. de legat. 1. l. 75. in fin. ff. de leg. 3. vel ita: His verbis, Quidquid ex hæreditate mea ad te pervenerit, restituito: vel ea quæ legatario nomine a tuis cohæredibus percepisti, restituere debes. Idem dicendum, si ita scriptum fuerit: Centum a cohæredibus præcipito, & si præmoriens, portionem cohæredi restitutor quia eo casu præceptionis legatum portioni hæreditatis infinitæ infertur. l. 3. §. 4. ff. ad Treb. Quid si ita pactum sit? centum a cohærede præcipito: portionem hæreditariam si præmoriens, eidem restituito. aliud dicendum, d. §. 4. quemadmodum si hæreditatem jussus sis restituere. l. 96. ff. de legat. 3. Quid si ita? Titio hæreditatem restituito, quarta pars erit tua, & 100. a Cohærede tuo tibi legata sint? Titius eo casu prælegata consequetur. l. 86. ff. ad l. Falc. Interest igitur damnetur quis restituere indefinite portionem aut quicquid ex hæreditate ad eum pervenerit, vel hæreditatem aut portionem hæreditariam. l. 91. ff. ad l. Falc. l. 96. ff. de leg. 3.

a Principe loco, ita legitur in vetustis. Cujac. 18. obs. 9. ut in illo veru. Lubrica per vacuum posui vestigia princeps.

b Instituto ad eunte, relictæ a substituto non debentur. l. 20. ff. si quis omitt.

c σὺλληψις pro, Ea quæ, de qua dixi ad l. 17. §. solut. vel ἀντίπρωσις, sollicitum species, de qua ad l. 3. sup. de his, quibus ut indign. d. i. e. generaliter, his verbis, si intra pubertatem decedat. Gov. l. 1. c. 1.

e Sic hæc hypothesis: Si te quæsitæ fuit non quæsitæ hæreditate, adoptiva mea intra pubertatem decesserit, hæreditatem Titio & Caio restitui volo. Quid juris est? Quæsitam adoptivæ filiaris hæreditatem restituent adoptivæ hæredes: non quæsitam, legitimi testatoris hæredes: atque ita legitimi hæredes rogari possunt. Alias interpretationes v. apud Alciatum l. diffinit. 9. Duar. 2. diffinit. 5. Govean. l. var. 1.

f Adoptivis liberis substitui potest pupillari-ter.

g Legatarius legatum propria auctoritate capere non debet, sed id ab herede petere, ut hic. gl. in verb. petendo. in c. Raynal. de testam. unde adversus occupantem competit interdictum quorum legatorum, inf. quor. leg. nisi eam potestatem fecit testator legatario, ut legatum propria auctoritate caperet. text. & gl. in l. Titia cum testamento. 34. §. 1. ff. de leg. 2.

h Si adoptiva quæsitæ fuit hæreditas.

i Si adoptiva quæsitæ non fuit hæreditas.

k Non adita hæreditate relictæ non valent, v. l. 12. §. 5. ff. de bon. lib. l. 1. ff. de in j. nisi testa-

tor voluerit relictæ solvi per hæredes suos ab intestato.

l Jure non adoptata, ut adoptata adire non potest. adde l. 1. inf. de her. inst.

m Si mulier filiis suis institutis, patrem ipsorum rogaverit, ut eos manumittat, hoc dicere videtur, debere patrem liberis emancipatis hæreditatem restituere: ac propterea quando-

cunque fuerint emancipati, restituere tenentur. Syn. Basf. 45. tit. 6. cap. 125.

n Fideicommissum inducitur ratione agnationis conservandæ, v. Simonem de Præst. 3. de interpr. ult. volunt. 3. dubit. 1. solut. u.

o vide quæ scripti ad l. 44. in fin. ff. de manumiss. testam.

p Filium tuum heredem instituo, si eum emancipaveris, ut l. 70. l. 93. ff. de cond. & demonstr. cuinam debetur hæreditas? An filio tuo qui hares institutus est: an tibi conditionem impleti? filio. Ideoque rogatus de emancipando filio, rogatus quoque intelligitur de restituenda ei hæreditate. Salycet. ut qui antecedens voluerit, consequens voluisse intelligatur. Bald.

q Quæstio hujus constitutionis hæc est, An prælegata veniant in fideicommissi restitutione.

r Nota regulam.

s His verbis, quidquid ex hæreditate pervenerit, restituito, continetur quoque præceptionis compendium seu legatum: seu id quod oneratus fideicommissio percepit a cohæredibus: nisi contraria doceatur testatoris voluntas. idque ita statuitur propter verbum, Quidquid, ut hic. Hoc itaque casu, prælegata veniant in fideicommissum. Idem dicendum, si hares indefinite portionem suam (non hæreditariam tamen) restituere jussus sit: l. 3. §. 4. ff. ad Treb. dixi non hæreditariam: nam hæreditatis appellatione legatum non continetur, l. 96. in fin. ff. de leg. 3. l. 91. ff. ad l. Falc. Ergo prælegata perpetuo ad substitutum deferuntur? Minime: deferuntur enim substitutione fideicommissaria ut hic, non tamen in vulgari, l. 32. in fin. ff. de leg. 3. in donatione inter vivos, l. 68. ff. de legat. 2. In jure adrecedendi, l. 18. ff. de legat. 1. l. 75. in fin. ff. de leg. 3. vel ita: His verbis, Quidquid ex hæreditate mea ad te pervenerit, restituito: vel ea quæ legatario nomine a tuis cohæredibus percepisti, restituere debes. Idem dicendum, si ita scriptum fuerit: Centum a cohæredibus præcipito, & si præmoriens, portionem cohæredi restitutor quia eo casu præceptionis legatum portioni hæreditatis infinitæ infertur. l. 3. §. 4. ff. ad Treb. Quid si ita pactum sit? centum a cohærede præcipito: portionem hæreditariam si præmoriens, eidem restituito. aliud dicendum, d. §. 4. quemadmodum si hæreditatem jussus sis restituere. l. 96. ff. de legat. 3. Quid si ita? Titio hæreditatem restituito, quarta pars erit tua, & 100. a Cohærede tuo tibi legata sint? Titius eo casu prælegata consequetur. l. 86. ff. ad l. Falc. Interest igitur damnetur quis restituere indefinite portionem aut quicquid ex hæreditate ad eum pervenerit, vel hæreditatem aut portionem hæreditariam. l. 91. ff. ad l. Falc. l. 96. ff. de leg. 3.

testa-

a Imo non est: hereditas enim appellatione non continetur legatum. l. 56. in fin. ff. de leg. 3. l. 1. ff. ad l. Falc.
b l. 7. §. cod. l. 23. §. de leg. 1. 7. in fin. ff. de supellec.
c Hoc recte additum est. Nam plerumque sola verba spectantur, l. 19. in fin. ff. de usufr. leg. nonnunquam etiam utrumque consideratur, l. 67. in fin. ff. de leg. 2. l. 52. §. 4. ff. de leg. 3.
d Legata seu relicta in testamento solenni possunt retineri ope exceptionis adversus heredem, ut hic. An & relicta in testamento minus solenni? Covarruvias adversus communem interpretationem opinionem aliud existimat, v. Grassum l. 1. §. 5. quæst. 1. num. 13.
e Liberatione legata, debitori competit actio & exceptio.
f Te agente sc. l. 7. in fin. ff. de lib. leg. §. 13. Inst. de leg.
g l. 3. §. 3. l. 22. ff. de liberat.
h l. 4. §. 10. ff. de doli mal.
i Rationis reddendæ necessitas testamento remitti potest, ut hic: si tamen legatarius dolo quid administraverit, non prodest ei liberatio l. 5. §. 7. ff. de adm. tut. l. 9. l. 20. in fin. l. 23. §. 9. ff. de liberat.
k Immutatam, Cujac. l. 8. obf. 1.
l v. l. 3. §. de codicill. l. 87. ff. de cond. & demonstr. m pars leg. §. 8. de reb. cred.
n Relictam a tutore, intelligitur relictam a pupillo. d. l. 5. l. 69. §. 3. ff. de leg. 2.
o Aliud, si non ei cessisset. l. 67. l. 75. §. 1. §. 6. ff. de leg. 2. l. 4. ff. de aliment. l. 3. inf. quando dies legat. l. ult. sup. si quis omnia causa test. l. un. §. 7. inf. de caduc.
p Dies fideicommissi vivente fideicommissario si cedit, fideicommissum transit ad ejus heredem, vel tunc in rerum natura non existentem.
q §. Harm. l. 10. §. 23. l. 75. ff. de leg. 2.
r l. 1. §. de codicill. l. 75. ff. de legat. 2. aliud in hereditate. l. 17. ff. de jure codicill.
s Epistola, de qua hic, species est ultimæ voluntatis: parum differt, aut certe effectum non differt a codicillis: est enim nihil aliud codicillus, quam brevis epistola. At præterea, ut codicillis, sic epistola fideicommissum relinqui potest. ut hic, l. epistolam 75 ff. ad Trebell. & si de fide ejus constet, debentur ea, quæ in ea scripta sunt, d. l. ult. ff. de leg. 2. Hinc epistola fideicommissaria dicitur in l. cum heredes. 7. sup. qui testamenta. Unde & a quinque testibus subscriptam esse oportet: alioquin nullus est momenti. Accurf. in l. 1. sup. de codicill. Nam in qualibet specie ultimæ voluntatis quinque testes sunt necessarii. l. ult. sup. de codicill. ubi dixi. Alicubi tamen epistola species ultimæ voluntatis constituitur, differens a codicillis, l. miles. 75. l. ult. ff. de leg. 2. Nam epistola sine scriptura non pericitur: codicilli etiam sine scriptura possunt perici. l. ult. in fin. sup. de codicillis. l. & sine inf. ad Trebell. Accurf. in l. 1. Prætor §. in fin. ff. de re judic. Cæterum literæ, quibus animi affectus exprimitur, vim codicillorum non obtinent. l. literæ. 17. ff. de jure codicill. adde Mantica. l. de conjectur. 11.
t l. 32. inf. eod. l. 5. inf. de SC. Trebell. l. 5. §. 1. ff. de re jud.
u Vide l. 21. ff. de leg. 3. Ulp. 25. §. 3. Nutu tamen possumus jubere hereditatem adiri, l. 93. ff. de acquir. hered. l. 65. §. 3. ff. ad Trebell. & si hæres nutu institui non possit. l. 29. sup. de testam. Quæ nutu constant, alias retuli ad l. 52. in fin. ff. de obligat. & action.
x Ex minus solenni voluntate non debentur fideicommissa, nisi per heredem scienter fuerint præstita, vel transactionis causa stipulanti promissa.
y Vide l. 39. inf. eod.
z Amplexus voluntatem defuncti videtur, qui legata tradidit, qui transactionis causa promissit. l. 2. sup. eod.
a Fideicommissum in stipulationem deduci potest. l. 62. ff. de cond. indeb.
b Instrumenta emptionis prædii per fideicommissum relicta, apud heredem testatoris remanent, præstita cautione de illis exhibendis, quoties necessitas fuerit.

testatoris verbis comprehensum esse a. † Sane quoniam in fideicommissis voluntas b magis, quam verba plerumque c intuenda est: si quas pro rei veritate præterea probationes habes, ad commendandam hanc patris voluntatem quam fuisse adseveras, apud Præsidem ¶ provincia ¶ experiri non vetaris. PP. Prid. Id. Novemb. Caro & Carino AA. Conf. 283.

De liberatione legata.

17. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Fortunato. SI creditoris voluntas jure d subnixa liberari e te debito volentis doceri potest: etiam antequam solenniter tibi liberatio a successore præstetur f, exceptionem g tibi h ex voluntate defuncti descendente competere, manifestum est. PP. 12. Kal. Maji, Maximo 2. & Aquilino Conf. 286.

De necessitate reddendæ rationis remissa.

18. Idem AA. Apolausto. CUM necessitatem reddendæ i rationis defunctus remittendam tibi esse petierit, manifesti juris est, voluntatem defuncti immutatam k esse debere. PP. Id. Mart. iplis 4. & 3. A. A. Conf.

De priore & posteriore voluntate.

19. Idem AA. Ampliato. CLARI & aperti juris est, in fideicommissis posteriores l voluntates esse firmiores. PP. 8. Id. Septemb. iplis AA. 4. & 3. Conf.

De relictis a tutore.

20. Idem AA. Juliano. ETIAM m a pupillorum tutoribus, velut ab ipsis n relicta fideicommissa debentur. PP. 3. Non. Decemb. iplis 4. & 3. AA. Conf.

De transmissione ad heredem.

21. Idem AA. & CC. Tiberio. SI in personam patris tui, cui te successisse proponis, fideicommissi dies utiliter o cessit: licet tempore, quo fuerat datum, necdum p te natum ¶ fuisse ¶ probetur: uxorem patris ¶ tui, ¶ quem contendis rogatum fuisse patri tuo, si sine liberis decesserit, ab avo ¶ tuo ¶ relicta restituere: si ei successerit, de fideicommissio convenire debes. Nam si patri etiam hereditas tibi quæsitæ est, non de fideicommissio querendum, sed hereditas ab ea vindicanda est. Dat. 6. Id. Feb. AA. Conf.

De epistola, libello, scriptura, nutu, testibus.

22. Idem AA. & CC. Plautiano. ET q in epistola r vel s libello vel sine t scriptura, imo ETIAM nutu u fideicommissum relinqui posse adhibitis testibus, nulla dubitatio est. Dat. Id. Apr. Byzantii, AA. Conf.

Si veritas vel solennitas juris desit.

23. Idem AA. & CC. Stratonico. SI x veritas vel solennitas y juris deest, nec z amplexus parentis voluntatem relicta dedisti, vel transactionis causa stipulantibus a promissisti, negotiumque integrum est: ad solutionem urgeri non potes. Dat. 5. Kal. Febr. AA. Conf.

De instrumentis relictorum prædiorum.

24. Idem AA. & CC. Menostrato. INSTRUMENTA b prædiorum per fideicommissum relictorum, quæ ad probationem originis eorum pertinent, hæredes præstare necesse non habent: cautio-

nem 4 tamen præstare debent: quod si opus fuerit legatario seu fideicommissario, ipsa, si habeant, proferant b. Dat. Kal. Dec. Sirmii, AA. Conf.

De re heredis.

25. Idem AA. & CC. Julianæ. HÆREDUM c etiam res proprias per fideicommissum ¶ relinqui posse, non ambigitur. Dat. 2. Kal. Mart. CC. Conf.

De repudiatione.

26. Idem AA. & CC. Fortunato, alias, Cajano. EX repudiatione d fideicommissi, doli e mali exceptio iusta causa intercedente tunc opponitur, quando ipse, cui fideicommissum relictum est, repudiatione usus fuerit. Unde cum f hoc non te, sed g patrem fecisse adseveres, qui tibi nocere non potuit, nihil tibi obesse potest. Dat. 2. Id. April. Sirmii, CC. Conf.

De penitentia.

27. Idem AA. & CC. Olympiadi. FIDEICOMMISSUM ejus, qui reliquerat penitentia h probata, successores nunquam præstare compelluntur. Dat. 5. Kal. Octob. Viminacii, CC. Conf.

De fideicommissio servis propriis relicto.

28. Idem AA. & CC. Tiberio. EX fideicommissio sub conditione sine i libertate servis propriis inutiliter dato, libertas peti non potest. Dat. 15. Kal. Novemb. Trans mare, CC. Conf.

De testamento, quod jure non valet.

29. Idem AA. & CC. Achilleo. EX testamento, quod jure k non valet, nec fideicommissum quidem, si non ab intestato l quoque succedentes rogati probentur, peti potest. Dat. 8. Kal. Dec. CC. Conf.

De tacita conditione, si sine liberis decesserit.

30. Imp. Justinianus A. Demostheni P. P. CUM acutissimi ingenii vir, & merito ante alios excellentissimus Papinianus in suis statuerit Responsis m, si quis filium n suum heredem instituit, & restitutionis post mortem oneri subegit, non aliter hoc videri disposuisse, nisi o cum filius ejus sine sobole vitam suam reliquerit: nos hujus sensum merito mirati, plenissimum ei donamus eventum: ut p si quis hæc disposuerit, non tantum filium heredem instituens, sed etiam filiam, vel ab initio nepotem vel neptem, pronepotem, vel proneptem, vel aliam deinceps posteritatem, & eam restitutionis post obitum gravamini subjugarit: non aliter hoc sensisse videatur, nisi ii, qui restitutione onerati sunt, sine filiis vel filiabus, nepotibus vel neptibus, pronepotibus vel proneptibus fuerint defuncti: ne q videatur testator alienas successiones propriis antepone. Recitata septimo r in novo consistorio palatii Justiniani. Dat. 3. Kal. Novemb. Decio V. C. Conf. 529.

De relictis a filio præterito.

31. Idem A. Joanni P. P. QUIDAM filium suum a sacris s paternis remisit, & postea testamento condito eum præterit t, nullo ei penitus relicto, aliis hæredibus derelictis: Ipsum autem, quem neque heredem, neque exhæredatum fecit, fideicommissio prægravavit: Quærebatur, si utile esset hujusmodi fideicommissum? Tota igitur antiqua dubietate super hoc explosa nobis in hoc casu placuit, ut emancipatus (utpote injuria u a patre affectus x) non compellatur fideicommissum a sua persona relictum præstare. † Quod etiam in aliis personis, quas exhæredari necesse est, locum habere censemus. Datum Prid. Kal. Mart. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

m Id est, libro 9. responsum, ut constat ex l. 102. ff. de cond. & demonstr. a Fideicommissi restitutioni post mortem suam filius obnoxius, intelligitur fideicommissum sub hac conditione restituere gravatus, si sine liberis decesserit, ut hic. hinc constat, huic sententia locum non esse: quoties extraneus fideicommissi restitutione oneratur. Gloss. in l. ex facto. 17. §. si quis rogatus. 4. ff. ad Trebell. vide Socin. reg. 167.

o Liberi gravati hereditatem post mortem suam restituere, intelliguntur gravati si decesserint sine liberis, d. l. 102. l. 6. §. de inst. vide Papon. 20. Arrest. 1. num. 1.

p Nota regulam.

q Filius quoties de restituenda hereditate gravatur, subintelligitur clausula, Si decesserit sine liberis, ut eo casu testator plus dixisse, minus scripsisse præsumatur, ne videatur alioquin alienos & extraneos successores suos præposuisse, vide Alciat. l. præsumpt. 9. Quid, si filius restituere pax causæ sit rogatus, & liberos reliquerit? Quidam putant eum cogi restituere, quod iniquum mihi puto. Impius enim videtur pater, qui suorum curam non habet, ut Apostolus testatur. Huc etiam aureum dictum Augustini pertinet, quod in Jus Canonic. relictum est 17. q. 4. c. ult. vide plura apud Tiraq. privilegio 17. pax causa.

r vide quæ dixi ad l. 30. sup. de jur. dot.

s v. l. ult. in fin. inf. ad Tertyll.

t Legata & fideicommissa relicta a filio præterito non debentur, l. 2. ff. de leg. 3. dic idem a patrono præterito. l. 31. §. 3. ff. de fideic. libert.

u Præterit o patris ignominiosa. Sic præteriti a censore Senatores ignominiosi

x vide Festum in præteriti in fin.

a Nota genus cautionis, de quo dicam inf. eod.

b Id est exhibenda. l. 5. ff. familia l. 48. in fin. l. 52. in fin. princ. ff. de act. empt. Apud quem instrumenta emptionis esse debeant. vide l. 7. sup. de eod. l. 4. in fin. ff. familia l. ult. ff. de fide instrum. l. 15. ff. de reb. authorit. jud.

c Res hæredum per fideicommissum relinquere possumus perinde ac proprias. §. 4. Inst. de leg. §. 1. Instit. de singul. reb. per fideicommissum. l. 67. §. 8. ff. de leg. 2.

d Vide l. 38. in fin. ff. de legat. 1.

e Dolo facit, qui legatum peti quod jam repudiavit, facit l. 36. ff. ad l. Aquil.

f Si legatum filiofamil. factum fuerit, & pater id repudiaverit, id ipse filius petere potest. 44. Synops. 2. c. 8. §. 3.

g Repudiatio patris filio non nocet. vide l. 11. sup. de jur. delib. v. Hoc. §. conf.

h Penitentia fideicommissum revocari potest. vide l. 3. in fin. ff. de adm.

i Servis propriis circa libertatis dationem frustra fideicommissum mus. vide l. 4. sup. de leg. l. 88. §. 13. ff. de leg. 2.

k l. 23. §. eod. l. 8. §. 1. §. de codicill. l. 1. in fin. ff. de her. per. l. 4. l. 29. ff. qui testam. l. 11. §. 1. ff. de fideic.

l Legata in testamento inutili non debentur, nisi repetita ab intestato fuerint. Salyc. l. 13. ff. de inst. off. ab intestato dare dicimus, si testamento clausula codicillaris sit adjecta. vide l. 11. inf. de testam. l. 41. §. 3. ff. de vulgari. v. ad hunc locum Paponem 20. Arrest. 1. num. 5.

m Id est, libro 9. responsum, ut constat ex l. 102. ff. de cond. & demonstr.

a Fideicommissi restitutioni post mortem suam filius obnoxius, intelligitur fideicommissum sub hac conditione restituere gravatus, si sine liberis decesserit, ut hic. hinc constat, huic sententia locum non esse: quoties extraneus fideicommissi restitutione oneratur. Gloss. in l. ex facto. 17. §. si quis rogatus. 4. ff. ad Trebell. vide Socin. reg. 167.

o Liberi gravati hereditatem post mortem suam restituere, intelliguntur gravati si decesserint sine liberis, d. l. 102. l. 6. §. de inst. vide Papon. 20. Arrest. 1. num. 1.

p Nota regulam.

q Filius quoties de restituenda hereditate gravatur, subintelligitur clausula, Si decesserit sine liberis, ut eo casu testator plus dixisse, minus scripsisse præsumatur, ne videatur alioquin alienos & extraneos successores suos præposuisse, vide Alciat. l. præsumpt. 9. Quid, si filius restituere pax causæ sit rogatus, & liberos reliquerit? Quidam putant eum cogi restituere, quod iniquum mihi puto. Impius enim videtur pater, qui suorum curam non habet, ut Apostolus testatur. Huc etiam aureum dictum Augustini pertinet, quod in Jus Canonic. relictum est 17. q. 4. c. ult. vide plura apud Tiraq. privilegio 17. pax causa.

r vide quæ dixi ad l. 30. sup. de jur. dot.

s v. l. ult. in fin. inf. ad Tertyll.

t Legata & fideicommissa relicta a filio præterito non debentur, l. 2. ff. de leg. 3. dic idem a patrono præterito. l. 31. §. 3. ff. de fideic. libert.

u Præterit o patris ignominiosa. Sic præteriti a censore Senatores ignominiosi

x vide Festum in præteriti in fin.

De herede jurare vel solvere cogendo.

32. Idem A. Joanni Praefect. prator.

a Potest enim si-
ne scriptura relin-
qui. l. 22. §. cod.

b Jurans haeres
relictum a defun-
cto aliquid esse, re-
netur ex minus et
iam solenni vo-
luntate relictum
praestare. v. Man-
ticam l. 1. de con-
ject. 2.

c Negans fidei-
commissum, cogi-
tur jurare vel sol-
vere. §. 12. Inst. de
fideicom.

d Juramentum
deferens jurare
prius de calumnia
cogitur. vid. l. 1. §.
de jurjur. propter
calum. l. 9. sup. de
reb. cred. l. 3. §. 4.
l. 37. ff. de jurjur.
l. 1. §. 1. §. 2. ff. ver.
amot.

e Quoties de ju-
dicandi munere
agitur, nemo si-
mul testis & iudex
esse debet. Hec
tamen duo in ejus
personam, cujus
jurejurando res
ab adversario
committitur, coi-
re posse videntur.
adde Cujac. 12.
obs. 19. verbi gra-
tia in causa pro-
pria potest quis
esse testis & iudex
consensu adver-
sarii. Baldus hic.

f Testes ad so-
lennitatem testa-
menti pertinent,
ut hic. Quid nu-
merus testium? ad
solennitatem ex-
trinsicam perti-
nere possit dicere.
Numerus enim tes-
tium forma est
testamenti acci-
dentalis, non sub-
stantialis: hac
nulla lege vel
consuetudine mu-
tari potest. l. ult.
sup. de testam. mi-
lis. Illa, nimirum
accidentalis, pot-
est. Nam vel le-
ge vel statuto tes-
tium numerus
potest augeri vel
minui. l. ult. §. de
test. l. di. v. 24. ff.
de testam. milit.
l. milites. 15. sup.
de testam. milit.

g In his, quae te-
stibus necessario
probari oportet,
certus numerus & solennitas exigitur. adde l. ubi. 12. ff. de testib.

h Testium solennitas inducta est, ne quid in testamentis falsi induceretur. unde colligunt, testamentum non solenne, injustum esse, & falso admittendo obnoxium, & ne quidem in foro conscientiae observandum esse. Quid, si falsitatis suspicio cesset & confessum sit, seu indubitatum testamentum ita factum, licet non solenniter? vide apud Mantica. 2. de conse-

cturis 14.

i Testamentum duobus tantum testibus praesentibus compositum quasi falsum.

k Hanc vocem interpungit editio Haloandri: probatur tamen interpunctio a Cujac. 18. obs. 9. ut hic sit sensus. Ne quid falsi testes fabricent & committant, quod facilius ex com-

posito faciuri sunt duo testes quam plures ideo plures testes desiderari in fideicommissis,

puta quinque, ut plures rem communicent, ut loquitur l. 32. ff. de fursis. ut efficiant volun-

tatem. l. 2. sup. de testam.

l Haeredi summa auctoritas causae commissa.

m Nov. 1. c. 1. Nov. 48. c. 1.

n tanquam indignus. Paul. 3. sent. §. 10. adde quae dixi ad l. 4. c. de his, qui ut indigni. Ho-

die quidem amittit, non tamen quasi indignus. Nov. 1.

o Ulp. 24. §. 3. §. 7.

p Ulp. 24. §. 5.

q puta ex damnatione, per perceptionem. Ulp. 24. §. 2. §. 4. §. 5. §. 8. §. 11.

Questionem ex facto emergentem reserantes, & vo-
luntati mortuorum prospicientes, sancimus, si sine a
scriptura & praesentia testium fideicommissum derelicto fi-
deicommissarius elegerit haeredis juramentum b, vel for-
sitam legatarii, vel fideicommissarii, quotiens ab eo reli-
ctum est fideicommissum, sive universitatis, sive speciale:
necesse e habere haerem, vel legatarium, seu fideicom-
missarium, prius jurejurando de calumnia d praestito, vel
sacramentum subire, & omni inquietudine sese relaxare:
vel si recusandum existimaverit sacramentum, aut certam
|| partem, vel || quantitatem manifestare fideicommissario
derelictum noluerit, si forsitan majorem fideicommissa-
rius exspectat: omnimodo exactioni fideicommissi subja-
cere, & eum ad satisfactionem compelli: cum ipse e sibi ju-
dex & testis inveniatur, cujus religio & fides a fideicom-
missario electa est, nullis testibus, nullisque aliis adventi-
tiis probationibus requisitis. Sed si quinque sint testes,
sive minores, vel nemo: causam per illius sacramentum
vel dandum vel recusandum suam habere tam firmitatem,
quam exactionem, sive pater sit, qui fideicommissum de-
derit, sive extraneus: ut aequitatis ratio communiter in o-
mnes procedat. Cum enim res per testium f solennita-
tem ostenditur: tunc & numerus g testium, & nimia sub-
tilitas requirenda est. Lex etenim, ne quid falsitatis h
incurrat per duos i forte testes compositum testamen-
tum k, majorem numerum testium exposulat: ut per
ampliores homines perfectissima veritas reveletur. Cum
autem is, qui aliquid ex voluntate defuncti lucratur, (&
maxime ipse haeres l, cui summa auctoritas totius causae
commissa est) dicere compellitur veritatem per sacramen-
ti religionem: qualis locus testibus relinquatur, vel quem-
admodum ad extraneam fidem decurratur, propria & in-
dubitata || fide || relicta? cum & in leges respeximus, quae
justis dispositionibus testatorum omnimodo haeredes obe-
dire m compellunt & sic str. etius causam exigunt, ut etiam
amittere n lucrum haereditatis sanciant eos, qui testato-
ribus suis minime paruerint.

Si haeres relictum solvere noluerit.

In authent. de haeredibus & falcid. §. si quis autem non implens. collat. l. 1. tit. 1. Nov. 1.

Hoc amplius, qui defuncti iudicium lege non representatum
monitus a iudice intra annum non implet, excluditur eo,
quod praeter debitum naturale perceperit ex eodem iudicio.

+ Hoc autem cum onere suo, danda super hoc cautione, de-
fertur primo substitutis, mox ordine servato coheredibus adven-
tibus, vel generali fideicommissario, vel legatario soli, vel ex plu-
ribus in parte potiori, vel speciali fideicommissario, vel legata-
rio majoris emolumenti, vel omnibus, vel volentibus, vel liber-
tate in testamento donatis, prout quisque eorum prior nominatus
est: exhaeredatis ne hic quidem respectis: postremo defertur ex-
traneo vel fisco.

COMMUNIA DE LEGATIS, ET FIDEI- COMMISSIS, ET DE IN REM MISSIONE TOLLENDI.

TITULUS XLIII.

Quae actiones legatariis vel fideicommissariis competant, & de
legatorum differentiis sublati.

I. Imp. Justinianus A. Demosth. P. P.

Cum hi, qui legatis vel fideicommissis honorati
sunt, personalem actionem plerumque habere no-
scantur: quis vel vindicationis o, vel sinendi p
modo, aliorumque q generum legatorum subtri-

litatem prono animo admittat, quam posteritas optimis
rationibus usa, nec facile suscepit, nec inextricabiles cir-
cuitus laudavit? quis in rem a missionis scrupulosi utatur
ambagibus? Rectius igitur esse censemus, in rem qui-
dem missionem penitus abolere: omnibus vero tam lega-
tariis quam fideicommissariis unam b naturam imponere,
& non c solum personalem actionem praestare, sed & in
rem: quatenus eis liceat easdem res, sive per quodcun-
que genus legati, sive per fideicommissum fuerint dere-
lictas, vindicare in rem actione instituenda, & insuper uti-
lem Servianam, id est, hypothecariam super his, quae fue-
rint derelictae, in res mortui praestare. Cum enim jam hoc
jure nostro increbuit, licere d testatori hypothecam re-
rum || suarum || in testamento quibus voluerit dare, & ite-
rum novellae e Constitutiones in multis casibus & taci-
tas f hypothecas introduxerunt: non ab re est, etiam nos
in praesenti g casu hypothecariam donare || actionem ||,
quae || etiam || nullo verbo praecedente possit ab ipsa lege
induci. Si enim testator ideo legata vel fideicommissa re-
liquit, ut omnimodo personae ab eo honoratae ea perci-
pant: apparet ex ejus voluntate etiam praefatas actiones
contra res testatoris esse instituendas, ut omnibus modis
voluntati ejus satisfiat, & praecipue cum talia sint legata
vel fideicommissa, quae piis h actibus sunt deputata. Et
hac deposuimus non tantum si ab haerede fuerit legatum
derelictum vel fideicommissum, sed & si a i legatario vel
fideicommissario, vel alia k persona, quam gravare fidei-
commissum possumus, fideicommissum cuidam relinqua-
tur. Cum enim non aliter valeat, nisi l aliquid lucri ad-
ferat ei, a quo derelictum est, nihil est grave, etiam ad-
versus eum, non tantum personalem, sed etiam in rem &
hypothecariam extendere actionem in rebus, quas a testa-
tore consecutus est.

+ In omnibus autem hujusmodi casibus in tantum &
hypothecaria unumquemque conveniri volumus, in quan-
tum personalis actio adversus eum competit: & hypothe-
cam esse non m ipsius haereditis, vel alterius personae, quae
gravata est fideicommissum rerum, sed tantummodo earum,
quae a testatore ad eum pervenerint. Dat. 15. Kalend.
Octob. Chalcedone, Decio viro clarissimo Consule 529.

Exaquis legatorum & fideicommissorum.

2. Idem A. Juliano P. P.

O mne n verbum significans testatoris legitimum sen-
sum, legare vel fideicommittere volentis, utile atque
validum est, sive directis o verbis, quale est Fubeo p forte:
sive q precariis utatur testator, quale r est rogo, volo, man-
do, fideicommitto: sive juramentum interpoluerit: cum &
hoc nobis audientibus ventilatum est, testatore quidem
dicente ex opexo s: partibus autem hujusmodi verbum huc
atque illuc lacerantibus. Sit igitur (secundum quod dixi-
mus) ex omni parte verborum non inefficax voluntas,
secundum verba legantis, vel fideicommittentis: & o-
mnia t, quae naturaliter infunt legatis, & fideicommissis
inhærere intelligantur: & contra quidquid fideicommitti-
tur, hoc intelligatur esse legatum, & si quid tale est, quod
non habet naturam legatorum, hoc ei ex fideicommissis
accommodetur: & sit omnibus perfectus eventus, & ex
omnibus nascentur in rem actiones, & ex omnibus hypo-
thecariae, ex omnia personales. Ubi autem aliquid
contrarium in legatis & fideicommissis eveniet, hoc fidei-
commissum quasi humaniori aggregetur, & secundum ejus
dirimatur naturam. Et nemo moriens putet legitimam

q Jurans aut jurare jussus a testatore haeres se praestitutum legata ex testamento minus so-
lenni, obligatur: ut hinc colligas, clausulae codicillaris vim habere ejusmodi juramen-
tum: non debere quasi ex testamento, (sed quasi ex codicillis. vide Mantica. 1. de conjectu-
ris 9. Porro quibus casibus subintelligatur clausula superior, dictum est in l. ult. sup. de
codicillis.

r Verba precaria. §. ult. Inst. de sing. reb. per fideicom. Ulp. 25. §. 3. Paul. 4. sentent. 1.
§. 6.

s lege, εὐορκῶ, unica dictione, quod interpretari possumus, adjuro, vel jurejurando
convenio, eadem forma, qua εὐορκῶ, id est, liquido juro, & ita quoque Glossa Graeco-
rum exponunt. Est enim frequens testatori cum jurisjurandi religione haeredes onerare le-
gati vel fideicommissi praestatio, l. 77. §. 23. ff. de legat. 2. ut in l. 3. ff. de jure fisci per
D E U M rogo te. inf. §. 1. Inst. de fideicom. lib. Tertull. de praescript. Ego sum haeres
Apostolorum: sicut caverunt testamento suo, sicut fideicommissum, sicut adjuraverunt.
Per salutem Principis: ut male Alciat. 4. dispunct. 12. exemplum ponat hoc modo: juro,
me daturum 100. Nam ex hac scriptura neque legati, neque fideicommissi petitio est. Et
hoc quoque perperam Accursius. Si haeres juraverit se daturum. Nam hac conditio jure
remittitur. vide Cujac. 16. observ. 25. Neque ea adjuratio, per deos, in testamentis tan-
tum, sed & aliis negotiis inter vivos veteribus fieri solita, Cicer. 13. & 14. ad Brut.
subveni per deos: prope per deos, & 16. ad Attic. 6. per deos expedi. Autor ad Herenn. 4.
per deos amplectare. Terentius Andria act. 5. scena 1. per ego te deos oro.

t l. 1. ff. de leg. 1. §. 3. Inst. de leg.

a In rem missio-
nis solennitas
sublata. l. ult. §. 2.
J. cod.

b Legata fidei-
commissis ex-
quantur. l. 1. ff. de
legat. 1.

c Legatario tres
competunt actio-
nes, ex testamen-
to, rei vindicatio,
hypothecaria. l. 2.
J. cod. §. 2. Inst.
de leg. 1. ult. §. 2.
J. cod.

d Testator res
suas potest hypo-
thecae subijcere.

e l. 1. §. 1. §. de res
uxor. act.

f tit. inf. in qui-
bus caus. pign. ta-
cise.

g Tacita hypo-
theca in bonis te-
statoris legatariis
competit.

h Legata piis a-
ctibus deputata,
favorabilia.

i Ab haerede, le-
gatario, fideicom-
missario fideicom-
mittere possumus.
vide l. 9. J. de fi-
deicom.

k puta donatio
mortis causa. dixi
ad l. 9. adde l. 1. §.
§. 7. J. de caducis.

l Inutile lega-
tum est, quod le-
gatario non pro-
dest. v. d. l. 9.

m l. 4. ff. de se-
parationib.

n l. 21. §. de legat.
adde l. 1. in pr. ff. de
leg. 3.

o De directis &
precariis dixi ad
l. 2. §. de codicill.
adde Cujac. 11. ob-
serv. 25.

p Fubeo est ver-
bum directum &
non omnino ta-
men. inf. cod. ibi,
forte: quasi dice-
ret, de hoc verbo
dubitari posse. l.
28. §. pen. ff. de lib-
leg. vide Cujac.
11. obs. 25.

z Olim a legatario legari non potuit, a fideicommissario potuit. Gajus 2. tit. 7. §. 4. Ulp. 24. §. 20.
a Non verbis, sed rebus leges imponuntur. l. 3. sup. de lib. prat. l. 1. inf. de latina libertate. l. 3. §. 9. ff. de adm. l. 9. §. 7. qua res pignori. Cic. 2. de inveni-
tione.

b Sorte quidam privata finiuntur. Cic. 1. offic. in princ. Quoties plures, quibus optio est relicta, dissentiant in eligendo, forte res dirimitur, ut hic. §. 23. Instit. de iur. & aliis casibus, puta si de deponendis apud aliquem instrumentis, l. 5. ff. fam. l. 1. de divisione bonorum inter coheredes facien-
da agitur, l. 2. §. quando ex a quib. quarta pars. lib. 10. si dubitatur quinam priores causam dicere debeant, l. 14. ff. de iud. si de servis manumittendis, l. 24. §. 17. ff. de fideic. hered. aut de liberis dividendis quaestio sit. Nov. 162. c. 3. in fin. Olim quoque sortitione dabantur iudices. Contra, episcopus sortibus eligi prohibetur, l. 47. sup. de episc. His adde Myning. 4. obs. 37. ubi querit, quemadmodum divisionem inter fratres fieri oporteat, An forte, An potius divisio seniori fratri committenda sit, electione juniori data?

c Qui sine arte sunt servi majores decem annis, viginti solidis aestimantur: minores decem annis, decem solidis: Notarii quinquaginta, Medici & obsterices 60. reliqui artifices triginta. Eunuchi minores 10. annis, triginta: majores annis decem, sine artificio, quinquaginta: cum artificio septuaginta.

d De pretio communi servorum dicam ad l. 1. §. 5. inf. de com. serv. man.

e Medicorum ad commendationem hic locus pertinet, quod plurimum aestimantur. Nam quod minus hic aestimantur, quam Eunuchi, vitium temporis fuit, non artis. adde Forner. 2. sect. 8. Possis & hinc obiter etiam colligere: Servos medicinam exercuisse, de quo dixi ad l. 1. §. 5. inf. de com. serv. manum. qui tamen testes, l. 20. §. 7. ff. qui testam. & tabularii, l. 3. inf. de tabulis. patroni causarum, arg. l. 1. §. 5. vers. fin. autem. sup. de postulando: & iudices esse non poterant. l. 3. ff. de offic. Præs. Puto usui medicinae per necessarium id datum fuisse, cum & alias mulieres medicae esse possint. l. 2. inf. de com. servo. An servi episcopi, clerici & monachi esse potuerint. v. Nov. Leon. 9. §. 11. De servis plura dixi ad l. 3. in fin. ff. de cap. min. l. 12. l. 209. ff. de reg. iur.

f De obstericibus, medicis adde l. pen. sup. de posth. her. l. 9. ff. ad l. Aquil.

g Eunuchorum pretia adde tit. sup. de Eunuchis.

h Optio rei legata quoties committitur tertio: illo non eligente intra annum, vel morte praevento, electio transfertur in legatarium. ut l. 28. ff. de cond. & demonstr.

i Legatarius non rem optimam, sed modicam aestimationis eligere debet. l. 37. ff. de legat. 1. l. 1. l. 2. sup. eod.

k l. 1. l. 1. Nov. 39. in princ. Paul. 4. sent. 1. §. 15. In rem missio fiebat fideicommissorum nomine, hæredes non existentes solvendo adversus extraneos rerum hæreditariarum possessores.

m Rei institutioni subjectæ pure, vel certa die alienatio; pignoratia & manumissio, non tenentur iure, ut hic: nisi certis casibus iure novo. Auth. prox. inf. eod. Nov. 39. c. 1.

n adde l. 15. ff. de reb. dub. l. 70. ff. ad Treb.

o v. sup. de reb. alien.

voluntatem reprobari, sed nostro semper utetur adiutorio: & quemadmodum viventibus providimus, ita & morientibus prospiciatur; & si specialiter legati tantum faciat testator mentionem, hoc & legatum & fideicommissum intelligatur, & si fidei hæredis vel legatarii a. aliquid committatur, hoc & legatum esse videatur. Nos enim a non verbis, sed ipsis rebus leges imponimus. Dat. 10. Kal. Mart. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

De optione legata. 2. De non alienandis rebus restitutioni subjectis.

3. Idem A. Joanni P. P.

SI duobus vel tribus hominibus, vel pluribus forte optio servi vel alterius rei fuerit relicta, vel si uni quidem legatario optio servi vel alterius rei relicta est, ipse autem moriens plures sibi reliquerit hæredes: dubitabatur inter veteres, si inter legatarios, vel hæredes legatarii fuerit certatum, & alter alterum servum, vel alteram rem eligere velit, quid sit statuendum?

† Sancimus itaque in omnibus huiusmodi casibus rei iudicem fortunam esse & sortem b inter altercantes adhibendam: ut quem fors prætulit, is quidem habeat potestatem eligendi, ceteris autem aestimationem præstet contingentium eis partium, id est, servis quidem & ancillis maioribus decem annis, si sine arte c sint, viginti d solidis aestimandis: minoribus vero decem annis, non amplius quam in decem solidos computandis: sin autem artifices sint, usque ad triginta solidos aestimatione eorum procedente, si masculi, si foeminae sint: exceptis notariis, & medicis utriusque sexus: cum notarios quinquaginta solidos aestimari velimus, medicos e autem & obsterices f sexaginta. Eunuchis g minoribus quidem decem annis usque ad triginta solidos valentibus, majoribus vero usque ad quinquaginta: sin autem artifices sint, usque ad septuaginta.

1 ¶ Sed si quis optionem servi vel alterius rei reliquerit non ipsi legatario, sed b quem Titius forte elegerit, Titius autem vel noluerit eligere || vel non potuerit ||, vel morte fuerit præventus, & in hac specie dubitabatur apud veteres quid statuendum sit: utrumne legatum exspirat, an aliquod ei inducatur adiutorium, ut viri boni arbitratu procedat electio? Censemur itaque, si intra annale tempus ille, qui eligere iussus est, hoc facere superfederit, vel minime potuerit, vel quodocunque decesserit: ipsi legatario videri esse delatam electionem: ita tamen, ut i non optimum ex servis, vel aliis rebus quidquam eligat, sed media aestimationis, ne dum legatarium satis esse fovendum existimamus, hæredis commoda defraudentur.

2 ¶ Sed quia nostra majestas per multos casus legatariis, vel fideicommissariis prospexit, actionesque tam k personales, quam in rem & hypothecarias dedimus, & in rem missionis tenebrosissimus error abolutus est: & ad hanc legem pervenimus. Nemo m itaque || hæres || ea, quæ per legatum vel pure sub certo die relicta sunt, vel quæ restitui aliis disposita sunt, vel substitutioni supposita, secundum veterem dispositionem putet in posterum alienanda n, vel pignoris, vel hypothecæ titulo adsignanda, vel mancipia manumittenda: sed sciat || hoc || quod alienum o est, non ei licere, utpote sui patrimonii existens, affe-
no juri applicare: quia satis absurdum est, & irrationabile, rem quam in suis bonis pure non possidet, eam ad alios

posse transferre, vel hypothecæ pignorisve nomine obligare vel manumittere, & alienam spem decipere.

3 ¶ Sin autem sub a conditione vel sub incerta die fuerit relictum legatum vel fideicommissum universitatis vel speciale, vel substitutione, vel restitutione: melius quidem faciet, si & in his casibus caveat ab omni venditione, vel hypothecæ, ne se gravioribus oneribus evictionis nomine supponat.

† Sin autem avaritiæ cupidine propter spem conditionis minime implendæ, ad venditionem, vel hypothecam profuerit: sciat quod conditione impleta ab initio causa in irritum devocetur: & sic intelligenda est, quasi nec scripta, nec penitus fuerit celebrata: ut nec usucapio, nec longi temporis præscriptio contra legatarium vel fideicommissarium procedat.

† Quod similiter || obtinere || censemur in huiusmodi legatis si pure, si sub die certo, si sub conditione, si sub incerta die derelicta sint. Sed in his omnibus casibus legatario quidem, vel fideicommissario omnis licentia pateat rem vindicare, & sibi adsignare, nullo obstaculo ei a detentoribus opponendo.

In auth. de restit. & ea, quæ part. 6. quamobrem præsentem. col. 4. tit. 18. a. 6. Nov. 39. c. 1.

R Es, quæ subjacent restitutioni, prohibentur alienari quidem, vel obligari. Sed si b liberis portio legitima non sufficiat ad dotem c sive donationis d propter nuptias obligationem: permittitur res prædictas in eam causam alienare vel obligare pro modo honestati personarum congruo. Ea enim, quæ communiter omnibus prosunt, hi qua specialiter quibudam utilia sunt, præponimus.

Finis Authentica.

Sequitur textus legis Codicis.

4 ¶ Emptor autem sciens e rei gravamen, adversus venditorem actionem habeat tantum ad f restitutionem pretii, neque duplæ stipulatione, neque melioratione g locum habente: cum sufficiat h ei saltem pro pretio, quod sciens dedit pro aliena re, sibi satisfieri. Creditori nihilominus pignoratitia contraria actione adversus debitorem competente: ut ex omni parte omnique studio id, quod semper properamus ad effectum perducatur, & ultima i elogia defunctorum legitimum finem sortiantur, bonæ k fidei proculdubio emptoribus integra jura, & nullo modo ex hac constitutione deminuta contra venditores habentibus. Dat. Kal. Sept. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

DE FALSA CAUSA ADJECTA LEGATO VEL FIDEICOMMISSO.

TIT. XLIV.

1. Imp. Antoninus A. Septimo.

V Erba testamenti, quæ inseruisti, aut solutam n pecuniam debitam testatori declarant, aut voluntatem ejus liberare volentis debitorem manifeste ostendunt. Et ideo aut peti, quod o solutum est, non potest: aut ex causa fideicommissi, ut debitor liberetur, agendum est: nisi p liquido probari possit eum non liberari debitorem voluisse, sed errore q lapsum,

hæredes putant: ut & ad eum, cui mulier cessit, jura dotalia: sed & in dote, in qua mulier habet fideiussorem obligatum: & in re emphyteutica restitutioni obnoxia, nimirum ut dotis & similium causa alienari possit etiam sine consensu domini. Perpetuam quoque huius beneficii causam esse existimant, ut res dotis vel similis causæ nomine detracta, ex fideicommissio, nunquam ad fideicommissarium revertatur. Accurs. Bart. Bald. Castrensis, Jason hic. Aliud censent, si alia bona extent, ex quibus dos aut donatio propter nuptias dari sit: si domini alienatio prohibita, si foemina iusta sit restituere, si extraneus aut qui liberorum numero non sit, restituere sit iussus: ut ex Dyno, Jacobo de Arena, Salycet. Bald. Castrensi, Nicolao de Neapoli refert Socin. reg. 12. si res sui natura alienari non potest, veluti feudum v. Socin. reg. 324.

d Alienari prohibita in dote & propter nuptias donationem dari possunt, ut hic. sed & pro alimentis, redemptione sui vel aliorum captivorum, causa pia, Socin. reg. 3. c. 324. exceptiones. v. sup. eod.

e Scienter emens rem restitutioni subjectam, re evicta, habet actionem ad pretium tantum, non ad duplum, etiam si duplum promissum fuerit.

f l. 27. inf. de evict.

g Qui rem alienam sciens comparat, meliorationes factas amittit: quod & stricti juris est, dixi ad l. 38. ff. de perit. hered.

h quasi dicat, potuit summo jure pretium ipsum quoque amittere.

i Ultima elogia legitimum finem fortiri debent.

k bonæ fidei emptor re evicta non modo duplam promissam, sed ipsas quoque meliorationes recipit.

l Falsa causa legandi, legata non vitiat, l. 12. l. 17. §. 2. l. 72. §. 6. ff. de cond. & demonstr. §. 31. Inst. de leg. Ulp. 24. §. 19. nisi probeatur testatorem, si scivisset causam falsam, non fuisse relicturn. v. VV. tit. 1. praet. 3. obs. 20.

m adde 35. ff. 1. Causa, est ratio legandi præteritum aliquid præsupponens, sive demonstrans. l. 12 in fin. ff. de cond. & demonstr. Quatuor hæc separantur: Conditio, Demonstratio, Causa, Modus, αἰρεσις, δὴ λωσις, αἰτία καὶ τρόπος. 44. Eclog. 29.

n His verbis, Soluta est mihi pecunia, liberatio relinquatur. l. 4. inf. eod. vide l. 31. ff. de lib. leg.

o Quod solutum est, peti non potest.

p alias præsumitur pro qualibet dispositione. v. Alciat. 3. præsumpt. 21.

q Erronea testatoris consilio non nocet.

a Res sub conditione, vel sub die incerta restitutioni obnoxia, possunt interim alienari vel obligari: sed tamen, adveniente casu restitutionis, fingitur retro nulla alienatio vel obligatio. d. l. 15. l. 17. ff. quib. mod. usufr.

b Restitutioni res obnoxia possunt hodie certis casibus perpetuo alienari, vide in hanc auth. Roland. a Valle 1. consil. 85. n. 5. c. seq. c. 4. cons. 27.

c Doti seu in dote dari possunt, etiam quæ alienari prohibita, ut hic. quod non tantum locum in dote de novo constituta habet, sed & in dote, quam filius accepit vivo patre restituendam: sive filia pro se, sive pro liberis (quos certis casibus dotare cogitur) dotem dare velit: sive inter vivos pater, sive testamento dotem velit filia constituere: sive filia elocata sit nulla vel exigua dote: si mulier maritum se dignum reperiatur, nisi omnia bona restitutioni obnoxia in dorem daret: sive tale fideicommissum universale sive particulare & purum: sive alienatio expresse prohibita a testatore, vel statuto per juramentum firmato, sive privato, sive Ecclesiæ restitutioni huiusmodi bonorum facienda sit: sive mulier de cuius dote agitur, fortunata sit, sive sterilis. Quin, beneficium id transire ad filij & filia

a Pluribus in-
iuncta conditio-
ne, impleta con-
ditio non pro-
dest, nisi implenti.
l. 44. in fin. ff. de
hered. inst. Fac-
iendo, quisque
sibi conditionem
implet, non al-
teri. l. 13. ff. de ma-
nissi. testament.
Interdum necesse
est ab omnibus
conditionem im-
pleri, puta quo-
ties individuum
factum est. l. 13. §.
2. ff. de statuliber.

b Hinc colligi-
tur, Eum, qui
quid deferre cre-
ditoris ad do-
mum tenetur,
proprio sumptu &
periculo deferre
teneri, non cre-
ditoris. v. Molin.
de usur. quasi. 9.
n. 138.

c Et ita constat
casu fortuito non
excusari debito-
rem. Rei interitu
neminem libera-
ri ab implenda
conditio. adde
l. 11. §. si cert. per.
l. 3. l. 20. ff. de
statulib.

d l. 3. §. 1. Ulp. 2.
§. 5.

e Semel repudia-
tum reintegrari
non potest.

f Estimatio rei
loco est.

g l. 35. §. 3. J. de
donat. de vulgari
fervorum pretio.
v. l. 1. §. de comm.
servo.

h l. 3. in fin. ff. de
annua. Paul. 3.
sentent. 8. §. ult.
Gajus 2. tit. 7. in
fin. De usuris te-
stamentariis vide
Molin. q. 73. de
usur. Hotom. 2. de
usur. 4.

i Synop. Basil. 44.
tit. 2. c. 84.

k Usuræ legato-
rum debentur a
lite contestata, ut
hic. l. 4. §. cod. l.
91. in fin. ff. de leg.
1. Mora fit ex die
litis contestate.
Mora fit, cum po-
stulanti non da-
tur. Paul. 3. sent. 8.
§. ult. atque ita:
Quoties ex testa-
mento actione le-
gatum petitur,
fructus post litem
contestatam capiti
& partus editi, &
servo legato

quæriti, legatario restituuntur. *Harmen. §. tit. 10. §. 33.*
n. i. e. legatorum præstationem. o Paul. 3. sent. 8. §. 2. p Arbitr dabatur ad
ineundam Falcidiam. q Hæres legatissolutionem denegaverit ne creditoribus ali-
quando imminuentibus, non habeat, unde postea Falcidiam detrahat. Dupliciter eo casu le-
gataris consultum est: Primum enim cavere possunt se restitutos, quanto amplius quam
per legem Falcidiam licuerit, acceperint. Secundo si cavere non poterint, Prætor fidei-
commissarius dabit arbitrum ad ineundam rationem legis Falcidie, & diem intra quem in-
eatur, partibus præstentibus: & secundum eam de fideicommissio pronuntiabit, vel hære-
de non veniente ad diem, damnabit eum, ut solidum legatum præstet cum onere usurarum
& fructuum a die litis contestate. l. 3. ff. de Usur. l. 78. ff. de legat. 2. l. 6. in fin. ff. si cui
plius, quam per leg. Falcid. l. pen. ff. de usur. l. 88. in fin. ad leg. Falcid.

rit, ac postea decesserit, superstiti patre & marito ac libe-
ris: actionem fideicommissi sibi competentem ad hæredes
suos transmisit. S. 6. Kal. Febr. Sirmis, Cæsaribus
Confl. 293.

De conditione pluribus personis in iuncta.

6. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

SI plures personæ unam conditionem implere fuerint
iustæ, apud Ulpianum dubitabatur, utrumne omnes si-
mul eandem facere debeant, an singuli quasi soli implere
eam compellantur? Videtur autem nobis unumquem-
que a necessitate habere conditionem implere, & pro-
portione sibi contingente accipere quicquid ex hoc com-
modi est: ut hi quidem, qui compleverint iustæ, ad lucrum
vocentur: qui autem neglexerint, sibi impudent, si ab hu-
jusmodi commodo repellantur. Dat. 3. Kal. August.
Constantinop. post Consulatus Lampadii & Orestis VV.
CC. 531.

De eo, qui iussus est liber esse, si certum quid
hæredi dederit.

7. Idem A. Joanni P. P.

Cum quidam testamento condito libertatem servo suo
dereliquit sub conditione, si suo hæredi certum numerum
solidorum præstaret, vel aliam quandam speciem, vel vicari-
um servum: Ille autem servus non in eodem loco con-
stitutus, ubi etiam hæres fuerat, herili testamento cogno-
to properabat ad hæredem cum ipso, quod iussus erat da-
re hæredi, sed in medio latronum vel hostium incurfio-
sione, || vel alio fortuito casu || peremptum est, quod
portabat: Quærebatur inter antiquos, si præpediretur li-
bertas, quia hoc dare servus non potest propter memora-
tum fortuitum casum? Itaque veterum dubietate qui-
escente, nobis placuit, ut & libertas omnimodo compe-
tat, & commodum, quod hæredi vel extraneo relinquitur,
non e abstrahatur. Ex quacunque igitur causa impedia-
tur, five per hæredem, five per eum, cui dare || aliquid ||
iussus est, five per fortuitos casus, in libertatem quidem
ipse omnimodo perveniat, nisi ipse servus noluerit adim-
plere conditionem: obnoxius tamen constituitur post li-
bertatem hæredi, vel ei, cui dare aliquid iussus est, (ni-
si d & ipse oblatas pecunias non susceperit: quod enim
semel e repudiatum ab eo est, reintegrari minime con-
cedimus) quatenus hoc, quod dare iussus est omnimodo
implere compellatur: vel ipso mancipio || præstando || si
exiit: vel si in æstimatione ejus, non amplius, quam in
quindecim g solidos computanda: vel in alia re, si & ipsa
appareat: vel si non exiit, vera ejus æstimatione præ-
standa. Dat. prid. Kal. Maji, Constantinop. post Consul-
lat. Lampadii & Orestis VV. CC. anno 2. 532.

DE USURIS & ET FRUCTIBUS LE- GATORUM, SEU FIDEICOMMISSORUM.

TIT. XLVII.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Maximo.

Legatorum i seu fideicommissorum usuras ex eo
tempore, quo lis & contestata est, exigi posse ma-
nifestum est: Sed & fructus rerum & mercedes fer-
vorum, qui ex testamento debentur, similiter præ-
stari solent. Proposita prid. Kal. Aug. Æmiliano l &
Frontone Confl. 200.

2. Imp. Antoninus A. libertis Cassiani.

Adversus eos m, qui sub obtentu legis Falcidie lega-
ta n morantur, notissimum est juris auxilium. Si
igitur proposita stipulatione cavere o cum satisfactione
potestis vos restitutos, quanto amplius quam per eam legem
licet, acceperitis: judex, qui de fideicommissis jus dicit,
solida vobis legata præstare jubebit. Quod si satisfatio-
nem implere non potueritis: arbitrio p dato certum di-
em vobis præfinit, intra quem altera parte cessante par-
tibus suis fungetur. Et si q constiterit legi Falcidie lo-

1 Anulino. m Hæreses &.

o Paul. 3. sent. 8. §. 2. p Arbitr dabatur ad

ineundam Falcidiam. q Hæres legatissolutionem denegaverit ne creditoribus ali-
quando imminuentibus, non habeat, unde postea Falcidiam detrahat. Dupliciter eo casu le-
gataris consultum est: Primum enim cavere possunt se restitutos, quanto amplius quam
per legem Falcidiam licuerit, acceperint. Secundo si cavere non poterint, Prætor fidei-
commissarius dabit arbitrum ad ineundam rationem legis Falcidie, & diem intra quem in-
eatur, partibus præstentibus: & secundum eam de fideicommissio pronuntiabit, vel hære-
de non veniente ad diem, damnabit eum, ut solidum legatum præstet cum onere usurarum
& fructuum a die litis contestate. l. 3. ff. de Usur. l. 78. ff. de legat. 2. l. 6. in fin. ff. si cui
plius, quam per leg. Falcid. l. pen. ff. de usur. l. 88. in fin. ad leg. Falcid.

cum non esse, & usuras & fructus post litem contestatam
percipietis. P. P. Kalend. Jun. Duobus & Aspris Confl.
213.

3. Imp. Alexander A. Paterno.

SI homines certi per fideicommissum tibi relictæ fuerint.
Post moram periculo a debitoris fideicommissi sunt.
Proposita 12. Kal. April. Juliano 2. & Crispino Confl.
225.

4. Imp. Gordianus A. Dionysio.

IN legatis & fideicommissis fructus b post c litis conte-
stationem, non ex die mortis consequuntur d, five in
rem, five in personam agatur. P. P. Non. Sept. Gordiano
A. & Aviola Confl. 240.

DE INCERTIS & PERSONIS.

TIT. XLVIII.

1. Αυτοκράτωρ Ιουστινιανός.

Hujus constitutionis meminit Justinianus Instit. de legatis.
§. posthumus. & instit. De bon. possess. in princ. ex quibus
locis hoc argumentum confect. A. Cont.

Cum olim incertis personis nec legata f, nec fidei-
commissa relinqui possent, nec libertas, nec post-
humus g alieno, qui nec institui poterat, hæc
omnia correxit Justinianus: ita tamen, ut incer-
tus h tutor nec hodie dari possit.

Photius quoque & Balsamon in Nomocanone non uno in
loco ejus meminerunt, ajuntque esse tit. 48. lib. 6. constitutio-
nem unam. Ex his igitur & sequentes quoque epitomas confeci.

Numerat hæc Constitutio varia themata, variasque
species, quibus docet id, quod illicito i collegio re-
lictum est, non valere, nisi singulis e collegio legatum
sit: contra autem quidquid licito collegio legatur, valere.
Nomocanonis tit. 12. c. 9.

Item aliud argumentum.

Dicit Constitutio, valere, quod relinquitur licito col-
legio aut corpori k, vel clericis, vel collegiis, vel curiæ
vel cohorti Præsidis, vel medicis, vel doctoribus, vel
advocatis, vel militibus, vel ejusdem artificii opificibus,
seu artificibus, vel sacerdotibus, vel cuiuspiam alii corpori:
& ait, relictum dividi viritum, & ex æquis partibus inter
eos, qui tempore mortis testatoris fuerint descripti in al-
bo, præterquam si certam quantitatem, testator unicui-
que attribuerit.

† Dicit quoque ad extremum ea constitutio, quod si
semel, aut annuum quid in pios usus relictum sit, aut ec-
clesiis, aut xenonibus, aut ptochiis, aut venerabilibus do-
mibus, aut communi clericorum, aut ad captivorum re-
demptionem, aut ipsis pauperibus, vel captivis, valeat
defuncti voluntas. Nomocan. tit. 2. c. 1.

Hæc excerpti ex utraque Nomocanonis Latina translatione,
in quibus editionibus & ceteris ejusdem farinae sunt permulta
nobis valde suspecta. Itaque pessime mihi videntur de nobis
omnibus mereri, benevole lector, qui cum Græca habeant, vel
Βασιλικῶν, vel Nomocanonis exemplaria, & cetera ad jus
pertinentia, suppressis Græcis suis fuitiles & indolitas transla-
tiones duntaxat edunt, quo minus eorum fœdissima pleraque
peccata ex Græcorum collatione coargui possint.

AD SENATUSCONSULTUM I TREBELLIANUM m.

et cleric. Nov. 113. c. 12. vers. Si autem legatum. Interca ex Harmenopulo §. tit. 10. §. 46. disci-
mus: Hæredem, si post iudicis sententiam, quadrimestre tempus in solvendo legato fecerit,
commoda ad sententiam usque præstare legatario.

e περί ἀπαρῶν προσώπων 35. Eclog. 18. §. 25. §. 27. Instit. de legat. Ulp. 24. §. 18.
Paul. 3. sent. 6. §. 13. Incertæ personæ sunt, quas ne quidem testator novit: veluti si di-
xerit, Et, qui filiam meam duxerit, vel qui primus Consul factus fuerit, ceterum de lego.
d. §. 25. 26. 27. Inst. de legat. ubi Theophil. Inter incertas etiam personas censentur post-
humi alieni. Inter incertas etiam personas videntur paulo post referri collegia & familia
corpora, adde l. 4. §. de reb. dub.

f d. §. 25. d. §. 18. d. §. 13.
g Instit. de bon. possess. in princ. §. 28. Inst. de legat.
h d. §. 27. l. 20. l. 30. ff. de testam. inst.

i Illicito collegio legari non potest, ergo licito collegio legari potest. l. 1. §. de sacro-
eccl. l. 8. J. de hered. inst. vide l. 38. §. 6. ff. de legat. 3. l. 20. ff. de reb. dub. k d. l. 20.

l Quo tempore factum fuerit, vide l. 1. §. 1. ff. cod. Verba Senatusconsulti v. ibid. §. 2. Tre-
belliano recentius est Pegasianum. §. 5. Instit. cod. Trebelliano transferebantur actiones in
fideicommissarium. Pegasiano deducendæ quartæ ex fideicommissio jus datum est. Autore
Justiniano hodie Pegasianum in Trebellianum transfusum est,
na dixi ad l. 36. ff. 1. 2. Instit. 23.

TIT.

a Moram qui ad-
mittit casus for-
tuitos præstat, l.
39. §. 1. l. 47. in
fin. ff. de leg. 1.
b vide l. 1. §. cod.
c De fructibus
legatorum.

d Legatarii scilicet.
Quæstio est utilis.
Cui scilicet fru-
ctus rei legatæ
cedant. Alii hunc
locum ita inter-
pretantur. Rei a-
lienæ legatæ fru-
ctus, non pertine-
re ad legatarium,
nisi a lite conte-
stata: rei testato-
ris pertinere. Ac-
curat. hic. Alii
(Galli scilicet)
hæredem non de
percipiendis re-
neri, sed de per-
ceptis, vide Bart.
hic. Ulpianus de
percipiendis et-
iam teneri hære-
dem ait. l. 39. §. 1.
ff. de leg. 1. Paul.
3. sent. 6. §. 46. a-
liter distinguit.
Fructus, qui solo
cohabebant mor-
tis testatoris tem-
pore, ad legata-
rium pertinere:
ante perceptos
non pertinere. A-
lii negant fructus
perceptos ante a-
ditam hæredita-
tem deberi, alii
debere ajunt, vide
Grassum l. 1. sent.
§. legatum, quasi.
71. Cujac. c. 18. de
prescriptionibus
putat fructus de-
beri a tempore
mortis, si per da-
mnationem: a
tempore aditio-
nis, si per vindica-
tionem res legata
sit. Subtiliter dici
potest (non lo-
quor de usuris
certæ pecuniæ le-
gatæ) ad eum
pertinere, qui rei
sit dominus, l. 42.
ff. de usuris. l. 86.
§. 2. ff. de legat. 1.
ergo ad legata-
rium, cum recta
via dominium rei
legatæ transeat
in legatarium. l.
64. ff. de sacro.
Verius est autem,
fructus rei legatæ
debere tantum ex
moram hic: cum
singulari jure
fructus rei pias ad
causas legatæ, a
tempore mortis
debeantur. l. 46.
§. 4. §. de episcop.

ff. de usuris. l. 86.
§. 2. ff. de legat. 1.
ergo ad legata-
rium, cum recta
via dominium rei
legatæ transeat
in legatarium. l.
64. ff. de sacro.
Verius est autem,
fructus rei legatæ
debere tantum ex
moram hic: cum
singulari jure
fructus rei pias ad
causas legatæ, a
tempore mortis
debeantur. l. 46.
§. 4. §. de episcop.

ff. de usuris. l. 86.
§. 2. ff. de legat. 1.
ergo ad legata-
rium, cum recta
via dominium rei
legatæ transeat
in legatarium. l.
64. ff. de sacro.
Verius est autem,
fructus rei legatæ
debere tantum ex
moram hic: cum
singulari jure
fructus rei pias ad
causas legatæ, a
tempore mortis
debeantur. l. 46.
§. 4. §. de episcop.

TIT. XLIX.

De oneribus hereditariis.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Probo.

SI ex Senatusconsulto quartam partem hereditatis retinueris, & dodrantem fideicommissario restitueris: quod creditoribus hereditariis pro b novem uncias praeiteris, a fideicommissario petere potes. PP. 15. Kal. April. Laterano & Rufino Coss. 198.

De oneribus & legatis.

2. Imp. Philippus II A. II & Philipp. C. Juliano.

Ad eum, cui ex Trebelliano senatusconsulto pars hereditatis restituitur, successionis onera seu legatorum & praestationem pro competenti portione spectare, indubitate juris est. PP. 18. Kalend. Novemb. Peregrino & Aemiliano Coss. 245.

De republica.

3. Imp. Carus, Carin. & Numerian. AAA. Zotico & aliis.

SI per fideicommissum hereditas Reipublicae relicta sit ex Trebelliano Senatusconsulto (quod ab intestato e quoque locum habet) quartae partis & fructus sejus vobis restitutio g competit. Sine die & consule.

De tacita repetitione fideicommissi.

4. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Quintianæ.

Non h justam te gerere sollicitudinem per fideicommissum relictae portiones hereditatis perspicimus, verentem ne fructum amittas relicti fideicommissi, quoniam avia restatoris ex parte haeres scripta, & tibi rogata restituere, calliditate ac fraude i repudiavit, ut ad alium nepotem eundemque cohæredem devolvatur portio, a quo tibi nominatim non fuerat fideicommissum relictum, & coacta k suspectam hereditatem adire, priusquam pro l hærede gereret, rebus sit humanis exempta: cum divo Antonino parenti nostro deberi etiam a m substitutis fideicommissum contemplatione iudicii testatoris, quasi tacite ab his repetitum, jamdudum placuerit. Neque enim quartæ retentionem quam illa, quæ repudiavit, hereditatem adire coacta n, ut suspectam retinere non potuit, timere debes. S. 6. Id. Jul. Philippop. AA. Coss.

De scriptura. De succedentibus ab intestato.

5. Idem AA. & CC. Verissimo.

ET o sine scriptura per fideicommissum hereditas recte relinquitur. Igitur si uxor tua te & privignum suum in discrimine mortis constituta designavit velle successionem obtinere usque ad dodrantem; ejus voluntatem ratam servari convenit: cum || ab || intestato p ei succedentes, de restituendo fideicommissio conventos, ultra quartam, ære alieno q deducto, quantum penes eos sententia Senatusconsulti relinqui præcepit, tantum r obtinere f posse præstiterit. S. 5. Kal. Maji Sirmii, Cæs. Coss.

De filiis vel filiabus oneratis fideicommissio.

6. Imp. Zeno A. Dioscorio P. P.

Iubemus, quotiens pater vel mater, filio seu filia, filiis vel filiabus, ex æquis vel inæquis partibus hereditibus institutis, invicem seu simpliciter quosdam ex his t aut quendam rogaverit, qui prior sine liberis decesserit, portionem hereditatis suæ superstiti seu superstitibus restituere: ut omnibus modis retenta u quarta pro auctoritate Trebelliani

ut b liberis benefici- cio singulari da- tum est, ut in eo- rum Falcidiam non imputentur fructus medio tē- pore, i.e. penden- te conditione fi- deicommissi per- cepti: quod olim non fuit. & ita abrogatur l. 13. l. 22. §. 4. ff. eod. Superior regula habetne locum quoties non ali- cui testatoris de- scendenti, sed ali- cui extraneo re- stituenda est hæ- reditas? Rolan. To- conf. 30. n. 7. & conf. 78. n. 11. & segg. improbara Salyceti opinio- ne, negat. Mo- vetur autem §. 3. inf. eod. ubi tra- ditur, legis hujus beneficium ad a- lias personas ali- osve casus, quam qui hac lege com- prehensi sunt, non extendi. Move- tur etiam, quod plenior usus fra- tri in fratre per- mittatur quā in extraneo.

Pro hærede gestio sequitur aditionem. l. 14. §. 3. ff. eod.

m l. 74. ff. de leg. 1. l. 6. in fin. ff. de leg. 2.

n dixi sup. eod. o l. 22. inf. de fideicom.

p dixi ad l. 3. sup. eod.

q Quarta intelligitur deducto ære alieno.

r Nihil obtinere. Cujac. 18. obs. 19.

f i. e. retinere, ut in l. 9. ff. de his, quæ ut indigni. l. 1. sup. de his, quæ sub modo.

t Fratribus & ita testator prohibere non potest, quo minus liberi primi gradus quartam Trebellianicam detrahant, Clar. 3. sent. §. Testamentum. q. 63. (nisi forte testator hereditatem restitui jubet liberis & descendentes filii gravati, Clar. d. loco) live unam live duas quartas possint liberi primi gradus detrahere, Clar. d. loco ex communi opinione. Rol. a Vall. conf. 12. num. 8. Quid? liberi secundi gradus possuntne prohiberi, quo minus quartam detrahant? possunt, ut ex hac constitutione colligunt interpretes, ergo & extranei multo magis, quibus nulla legitima debetur, Clar. ex communi opin. d. loco & q. 62. etiam si pu- pillo alia substituti sint. Clar. d. loco q. 72.

u Trebellianicam deductionem liberis suis auferre testator non potest, ut hic. An extraneis? potest. Gloss. Nov. 1. de Hæred. & Falc.

§. ult. ff. ad Treb. Cyn. Auth. sed cum testator. J. ad l. Falc.

Senatusconsulti, non æ per a imputationem reddituum (licet b hoc testator rogaverit vel jussit) sed de ipsis rebus hereditariis, dodrans c restituatur.

† Idemque in retinenda legis Falcidiae portione obtinere jubemus: & si pater vel mater filio seu filia institutis (sicut supra dictum est) hereditibus, rogaverit eos earve nepotibus vel neptibus, pronepotibus vel proneptibus suis, ac deinceps restituere hereditatem.

1 ¶ In supradictis autem casibus fideicommissorum servandorum satisfactionem d cessare jubemus, si non specialiter eandem satisfactionem testator exigi disposuerit, & cum pater vel mater secundis e existimant nuptiis non abstinendum. In his enim duobus casibus, id est, cum testator specialiter satisfdari voluerit, vel cum secundis se pater vel mater matrimoniis junxerit, necesse est, ut eadem satisfactio pro legum ordine præbeatur.

2 ¶ Sin autem is, qui fideicommissoria restitutione gravatus est, uno f filio superstiti, vel nepote ex filio seu filia nato, vel pronepote, vel posthumo relicto, decesserit: non g videtur extitisse conditio, & ideo deficit fideicommissi petitio.

3 ¶ Illud etiam admonemus, ea quæ de Falcidiae portione non h per redditus i, sed per ipsas res hereditarias retinenda, & de satisfactione fideicommissorum (sicut supra dictum est) concedenda diximus; non k ulterius quam in his personis & casibus, quorum superius mentio facta est, oportere produci. PP. Kalend. Septemb. Constantinop. Probino & Eusebio Coss. 489.

In auth. de sanct. episc. §. sed & hoc præsent. al. §. & si quis sub conditione. col. 9. tit. 6. al. 15. Nov. 123. c. 37.

Nisi rogati, restituere datum dotis causa vel propter nuptias donationis, vel relicto sub conditione nuptiarum vel liberorum, monasterium l vel alium locum venerabilem ingredi- antur: siue restitutio aut substitutio fiat sub prædictis condi- tionibus, siue in redemptionem captivorum, seu in egentium alimenta.

In auth. de restit. §. nobis ergo recte. col. 8. tit. 9. al. 4. Novell. 108. cap. 1.

Contra cum rogatus fuerit quis, ut sine liberis decedens, quod tunc ex hereditate superest, restituat, vel alius hujusmodi fideicommissi verbis gravatus, quartam in institu- tionis fideicommissario restituere cogitur. Super hoc igitur & cautionem n, nisi o a defuncto remissa sit, exponit. Quod si contingat eam deminui: aut ex ipsius substantia suppletur, aut ea deficiente, in rem actione & hypothecaria fideicommissario uti permittitur adversus rerum acceptores. Ex p causatamen do- tis seu propter nuptias donationis, seu captivorum redemptionis, vel si non habeat unde faciat expensas, hujus quartæ permittitur deminutio.

De fideicommissio relicto pupillo vel furioso. 1. Quibus casibus ipso jure utiles actiones transferuntur in fideicommissarium.

Butrigar. hic. Angel. in l. centurio. 15. ff. de vulg. v. Mantie. 7. de consuetud. 10.

b Liberi interdum licet patris voluntatem negligere. c Et ita novem uncias. Ergo penes liberos restitutionis onere gravatos, unica tantum quarta civili jure remanebit. Sed Rolan. a Valle 1. conf. 30. n. 7. negat eam opinionem communi usu receptam esse. Propter c Raynuius, de testamentis. Subtiliter & illud adjicit d. loco. & 1. conf. 12. n. 8. hic dodrantem restitui ex eo, quod superest postjam deductam legitimam. Dodrante assis hic intelligit relicto post deductionem legitimæ. Contrariam opinionem defendit Hotoman- nus 36. Illust. adde Cujac. 8. obs. 3. ubi de duarum quartarum deductione.

d Filio meo mandavi ut hereditatem meam fratri suo restitueret: vel filium filiamve ro- gavi, ut hereditatem meam suis liberis restituerent? His duobus casibus filius & filia de fi- deicommissio restituendo satisfacere non coguntur, nisi nominatim eis ut satisfacerent injunxi, vel nisi secundas nuptias contraxerint, ut hic, adde Nov. 109. c. 2. l. 54. in fin. ff. ad Sc. Trebell. & quæ scripti ad l. 7. inf. ut in poss. legatorum. & Josephum Ludovicum decis. 63. num. 5. & Gloss. in l. 1. inf. ut in poss. e dixi ad Nov. 22. c. 41.

f Non videtur sine liberis mortuus, qui vel unum tantum reliquit. l. 101. §. 1. ff. de cond. & demonst. l. 6. sup. de insti. l. 30. sup. de fideicom. l. 1. sup. de conditionibus insti. l. ult. ff. de postulat. l. 148. l. 149. ff. de reg. jur. g v. d. §. 1.

h Hæres de restituenda hereditate gravatus, fructus quos ante moram restituendi percepit, restituere non tenetur, ut hic. & l. mulier. 22. §. si hæres. 2. l. 18. ff. eod. fallit, si hereditas terræ motu vel casu fortuito deminuta sit, tunc enim hæres eam jacturam supplere ex fru- ctibus hereditariis cogitur, pro rata nimirum hereditatis deminutæ. Roman. in l. scribit Celsus. 33. ff. ad Treb. fallit quoque quoties testator heredem suum restituere jussit quodcum- que ultra hereditatem acceperit: tunc enim hæres restituere fructus illos tenetur, l. 12. ta- men. 27. §. hæres ex assensu. ff. ad Treb. fallit quoque si fructus illi testatoris cura hæredi quæ- siri fuerint, de quo v. Socinum reg. 172.

i dixi de hac imputatione initio hujus legis.

k Privilegium concessum filiis, non extenditur ad nepotes.

l Titius iustus, si sine liberis mortuus fuerit, hereditatem Cajo restituere, si monasterium postea ingressus, i. e. monachismum professus fuerit, hereditatem ipsam non restituit: quod ei monasterium, loco filii esse videatur.

m Rogatus superfluum hereditatis restituere, quartam deducit.

n Cautio a defuncto remitti potest.

o Cautio remitti potest ei, qui oneratus est restitutione fideicommissi.

p Titius, quod ex hereditate mea illi supererit, post mortem Cajo restituere jussus, ultra quartam deducere potest ex illa hereditate certis casibus, ut hic.

7. Imp. Justinianus A. Juliano P.P.

a Hæreditas tutori vel curatori, l. 37. in fin. l. 38. l. 39. ff. eod. & e contra, ab iisdem rebus tui potest. in fin. hujus princ. J. l. 1. §. 12. l. 35. l. 37. §. 1. ff. eod.

b l. nls. sup. de legib.

c Subtilitas pleniusque in perniciem utentis vertitur.

d d. §. 12. d. l. 35.

e Furiosus, sensu terraque voce caret.

f Tutoribus & curatoribus restituere hæreditatem pupillis relictam tutius est.

g d. §. 12. d. l. 35. §. 1.

h Adversus contumaces, vel absentes, vel mortuos hæredes fideicommissarii possunt decretum. l. 67. ff. eod. Paul. 4. sentent. 4. §. 3. i l. 13. l. 14. ff. de testam. milit.

k sine cessione, adde l. 37. ff. eod.

l l. 44 ff. eod. l. 1. §. de ob. ig.

m Cujacius monet, Justinianum hic prohibitionem detrahendæ Falcidie verante testatore parari, quod biennio post hanc legem edidit, constitutione emissa ad eundem præfectum prætorio.

n Titius omnem meam hæreditatem Cajo restituit: & post, Sempronius centum dari volo. Quæritur a quo Sempronius centum recipere debeat? An a Titio hærede: an a Cajo fideicommissario universali? Respondum est, a Cajo.

o dixi ad 35. ff. 2.

p Lex Falcidia lata est ab Augusto, Suida teste, Trebellianum sub Nerone, l. 1. §. 1. ff. ad Treb. Pegafianum sub Vespasiano, §. 5. Instit. de fideicommiss. hæred.

q Indebitum non solvit, qui plenam fidem defuncto præstare maluit, l. 19. inf. eod. Paul. 4. sent. 3. §. ult. vel, Solvens scienter, quod potuit per Falcidiam retinere, non dicitur plus debito solvere, l. 9. inf. eod. l. 5. §. 15. ff. de donat. inter vir. Falcidiam igitur non detrahens sequi voluntatem testatoris videtur, ut hic, & l. nls. inf. eod. Nam contra sententiam testatoris Falcidia deducitur, l. Titia. 86. ff. eod. sententiam, inquam, tacitam & generalem: alias non deducitur contra expressam ejus probationem. Auth. sed cum testator. inf. eod. Expressam non tantum apertissimam prohibitionem intelligimus, sed & ex verbis testamento adjectis collectam: veluti si prohibuerit alienationem rei legatæ, & eam voluerit manere apud successorem ejus, cui relicta est: his enim verbis intelligitur Falcidiam prohibuisse: quia legatarius videtur alienare, si permittit quartam detrahi. Gloss. Aretinus, Galiaulus in l. censurio. 15. ff. de vulgari. Idem dicendum, si testator voluit tota & plena & integra vel sine diminutione legata præstari: vel integram solutionem legatorum fieri a suis executoribus: aut si noluerit hæredem plus petere habere, quam ei relictum sit: vel si legatario rei legatæ propria auctoritate accipiendæ potestatem fecerit. An idem si pleno jure legata præstare jussit? vide Tiraq. ad leges comm. Gloss. 5. num. 53. & 168. Quid? superioribus casibus hæres num ab aliis legatis Falcidiam suam deducet, & quidem integram? deducet: ut superiores clausulæ in aliorum legatariorum non hæredis ipsius præjudicium additæ censeantur. vid. Mantica. §. de consuet. nls. volunt.

Sancimus, licentiam esse etiam soli tutori a recte fieri fideicommissi nomine universitatis restitutionem, quod pupillo relictum est, & sine onere fideiussionis: ubi tamen pupillus fieri non possit, vel abesse noscitur: ne dum nimia subtilitate utimur circa res pupillares, ipsa subtilitas ad perniciem eorum revertatur.

Idemque juris esse oportet, & si furioso d fideicommissaria debeatur hæreditas: ut restitutio curatori ejus soli nomine scilicet furiosi celebretur. Quis enim sensus est, quæ vox certa furioso esse intelligitur, cum in utroque casu restituentes plenissimam consequantur ex nostra Lege securitatem? Hoc eodem observando & si ipsi pupilli vel furiosi restitutione gravati sunt.

Cum autem aliquis hæreditatem restituere jussus est, & dolo malo, vel post litem contestatam vel antea sese contumaciter celaverit: vel si suppositus fideicommissaria restitutioni, antequam restitueret hæreditatem, ab hac luce subtractus est, nullo hærede vel successore ei existente: vel fideicommissarius, cui restituta est ex Trebelliano Senatusconsulto hæreditas, alii per fideicommissum restituere jussus fuerit res hæreditarias: quemadmodum actionum translatio celebretur in tribus istis casibus, apud veteres dubitabatur? & Domitius Ulpianus constituendum esse super his putavit. Sancimus itaque, ut si per contumaciam b abfuerit is, cui restitutio imposita est, si per mortem i præventus nullo relicto successore fuerit, si per primo fideicommissario in secundum translatio celebrari jussa est, ipso & jure utiles actiones l transferantur. Dat. 10. Kalend. Nov. Constantinop. Lampadio & Oreste VV. CC. Cons. 530.

A quo solvendum sit speciale fideicommissum.

8. Idem A. Joanni P.P.

Quidam testamento condito, jussit hæredem omnem in hæreditatem, quam ei dereliquit, alii restituere: speciale etiam fideicommissum alteri adscripsit: & quærebatur, specialis fideicommissarius, id quod ei derelictum est, a quo consequi debeat: utrumne ab hærede, ut post restitutionem ejus alias res universitatis fideicommissarius accipiat: an una cum aliis rebus oporteat, & hoc generali fideicommissario aggregari, ut ipse speciali fideicommissario hoc tradat, si in rebus, si in pecuniis fideicommissum relicto sit? Sancimus n itaque totam quidem substantiam secundum Senatusconsulti Trebelliani auctoritatem restitui generali fideicommissario: illum autem speciali fideicommissario id, quod ei derelictum est, dependere. Dat. 15. Kalend. Novemb. Constantinop. post Consulatum Lampad. & Orestis VV. CC. anno secundo 532.

AD O LEGEM FALCIDIAM p.

TIT. L.

De repetitione.

1. Imp. Sever. & Anton. AA. Prisco.

Cire debes, ommissa Falcidia, quo plenior q fidem restituendæ portionis exhiberes, non videri plus debito solutum esse. PP. 3. Id. Maji, Laterano & Rufino Cons. 198.

Hujus primam caput vide in l. 1. ff. eod. aliud in l. 81. ff. eod. aliud in l. 16. inf. eod. aliud quod a Duareno adfertur i. diffut. 58. non admittendum, ut quod secundi capitis ambitu contineatur.

Indebitum non solvit, qui plenam fidem defuncto præstare maluit, l. 19. inf. eod. Paul. 4. sent. 3. §. ult. vel, Solvens scienter, quod potuit per Falcidiam retinere, non dicitur plus debito solvere, l. 9. inf. eod. l. 5. §. 15. ff. de donat. inter vir. Falcidiam igitur non detrahens sequi voluntatem testatoris videtur, ut hic, & l. nls. inf. eod. Nam contra sententiam testatoris Falcidia deducitur, l. Titia. 86. ff. eod. sententiam, inquam, tacitam & generalem: alias non deducitur contra expressam ejus probationem. Auth. sed cum testator. inf. eod. Expressam non tantum apertissimam prohibitionem intelligimus, sed & ex verbis testamento adjectis collectam: veluti si prohibuerit alienationem rei legatæ, & eam voluerit manere apud successorem ejus, cui relicta est: his enim verbis intelligitur Falcidiam prohibuisse: quia legatarius videtur alienare, si permittit quartam detrahi. Gloss. Aretinus, Galiaulus in l. censurio. 15. ff. de vulgari. Idem dicendum, si testator voluit tota & plena & integra vel sine diminutione legata præstari: vel integram solutionem legatorum fieri a suis executoribus: aut si noluerit hæredem plus petere habere, quam ei relictum sit: vel si legatario rei legatæ propria auctoritate accipiendæ potestatem fecerit. An idem si pleno jure legata præstare jussit? vide Tiraq. ad leges comm. Gloss. 5. num. 53. & 168. Quid? superioribus casibus hæres num ab aliis legatis Falcidiam suam deducet, & quidem integram? deducet: ut superiores clausulæ in aliorum legatariorum non hæredis ipsius præjudicium additæ censeantur. vid. Mantica. §. de consuet. nls. volunt.

Adversus quos, & pro qua portione locum habet Falcidia.

2. Idem A. Sactiano.

Falcidia rationem adversus omnes a pro modo legatorum & fideicommissorum locum habere, certi & explorati juris est. PP. Kalend. Jul. Laterano & Rufino Cons. 198.

De tacito fideicommissio.

3. Imp. Alexander A. Hermagoræ.

Etiam si tacitum b fideicommissum hæredem administrasse apparuerit, legata tamen, seu fideicommissa, quæ testamento relicta sunt, præstanda esse, ambigi non oportet: ad eum videlicet modum, quem lex Falcidia patitur: cum quartam, quæ aufertur e hæredi, qui contra d legem fidem suam obtulit, legatariis proficere non placuit. PP. Id. Octob. Alexandro A. Cons. 223.

De Principe.

4. Idem A. Philetiano.

Et in legatis Principi e datis legem Falcidiam locum habere merito Divo Hadriano placuit. PP. 5. Kalend. Jan. Alexandro A. Cons. 223.

De mortis causa donationibus.

5. Idem A. Damafatæ.

Imortis f causa immodicas donationes in sororem tuam matrem contulisse probare potes: legis Falcidie ratione secundum Constitutionem divi Severi avi mei uti merito potes. PP. 15. Kalend. Nov. Maximo 2. & Aeliano Cons. 224.

De ere alieno. 1. ex quibus legatis Falcidia deducitur. 2. Si quid ultra solidum hæres præstiterit aut fecerit.

6. Idem A. Secundinæ.

In imponenda ratione legis Falcidie, omne æs alienum deducitur, etiam g quod ipsi hæredi mortis tempore debitum fuerit, quamvis additione hæreditatis confusa b sint actiones.

Omnia autem legata, quamvis i in operibus publicis conficiendis statuisque ponendis data sint, ad contributionem dodrantis pro rata suæ cujusque quantitatis revocantur.

Nec si k quid ultra l solidum hæres præstiterit aut perfecerit, legitimæ computationi præjudicatur. S. 5. Kal. Januar. Maximo 2. & Aeliano Cons. 224.

De testamento militis.

7. Idem A. || Primo & || P. Pomponio. ||

In testamento quidem militis m jus legis Falcidie cessat. Sed si ea, quæ ad n vos pertinent, defunctus tenuit, bonorum ejus videri minime possunt: & ideo recte rationem eorum, ut æris alieni, haberi desiderabitis. PP. Kal. Maji, Alexandro 2. & Marcello Cons. 227.

In authent. de hæred. & falcidia. §. hinc nobis. & §. seq. col. 1. tit. 1. Novell. 1. c. 2. & 3.

Sed o cum testator hoc expressim p vetuit, non ignarus quis smodus sit sui patrimonii, cessat Falcidia q: & si hæres in hoc defuncto non r pareat, deseruit hæreditas personis enumeratis sub titulo de legatis & fideicommissis.

Item si hæres quædam legata, substantia sua mensuram subtiliter agnoscens, præstat in solidum: neque l ex his repetitio, nec ex aliis permittitur retentio, nisi inopinatum quid emergat.

Hu cessantibus locus est Falcidie, si fiat t inventarium secundum modum tempusque statutum in additione: Hac quoque adhibita observatione, ut in u presentia omnium ipsius civitatis, in qua fiat, legatariorum, aut pro eis agentium, si persona ratio sit habenda, perficiatur: vel si quis absit ex ipsis, aut interesse no-

h l. 3. §. de fideicommiss. i De legatis ad opera publica & statuas publicas relictis detrahitur Falcidia.

k l. 15. §. 2. l. 16. l. 61. ff. eod. id hodie abrogatum. Nov. 1. cap. 3.

l ultro. Cujac. ad Nov. 1. c. 3. m adde l. 2. §. de testam. milit. l. 1. §. 12. ff. si cui plus quam per l. Falc.

n Et cessat Falcidia in testamento militis, potest tamen hæres deducere bona sua per defunctum possessa.

o Falcidia olim non poterat prohiberi l. 15. §. 1. ff. eod. hodie prohiberi potest, ut hic, dixi ad l. 1. §. eod. Quid? liberi primi gradus, possuntne prohiberi Falcidiam deducere? non possunt.

p Hæres Falcidiam non detrahit, cum testator prohibuit.

q Quid? Trebellianicam potestne testator prohibere? potest: nisi sit primi gradus filius Bald. ad l. habemus. §. 6. ad Treb. Socin. reg. 432. Mantica 7. de consuet. 11.

r Poena hæredis non obsequentis testatori.

s & ita abrogatur. l. 6. §. ult. §. eod.

t Hæres inventarium etiam conficiens, Falcidiam detrahit.

u Solemnitates inventarii conficiendi, quæ sunt, observa-

a Falcidia mi u. untur omnia legata pro rata. l. 32. §. 3. l. 39. ff. eod. §. ult. Inst. eod. §. 5. vers. Instit. de fideicommiss. hæred. excipe quosdam casus de quibus dixi ad Nov. 119. cap. ult.

b Hæres qui fidem suam tacite, i. e. clam dat testatori, de restituendo sibi relicto, personæ jure incapaci, privatur omni commodo hæreditario, si fisco applicando. l. 59. in fin. ff. eod. Fisco eo casu tenetur ad legata, Falcidiamque detrahit ad instar hæredis. Salyc.

c Hæres ex tacito fideicommissio nihil retinet; solidum enim fisco vindicatur. v. ad hunc locum quædam apud Cujac. 7. obs. 31. in fin. ubi & Corvicanum perstringit.

d In tacito fideicommissio hæres contra legem fidem suam offert.

e Princeps lege Falcidia solutus non est, ut hic: nec lege Glia, l. 8. §. 2. ff. de inoffic. nec lege Voconia, qua de causa ventam legis Voconia in senatu Augustus petiit apud Dionem. Solutus est tamen solennibus manumissionum, l. 14. in fin. ff. de manumiss. & teste Servio, lege quæ vetat in urbe mortuum sepeliri. Caducariis vero solutus est: sunt enim odiose. l. 56. ff. de leg. 2. adde Cujac. 15. obs. 30. f. De donatione mortis causa detrahitur Falcidia, l. 18. in fin. inf. eod. l. 2. in fin. inf. de mort. caus. l. 77. §. 2. ff. de leg. 2. ut hinc colligas, mortis causa donationem legatis comparari.

g Ante Falcidiam æs alienum deducitur, vel id etiam quod stricto jure additionis confusum videri potest. l. 8. in fin. l. 14. J. eod. l. 12. l. 32. l. 87. §. 2. ff. eod. §. 4. Inst. eod. l. 51. ff. ad Treb. l. 39. §. 1. ff. de verb. fig.

luerit,

a Poena haredis inventarium non conficiendis.
b De re prohibita alienari, non detrahatur Falcidia.

c Hodie Falcidia cessat in his, quæ ad pios usus sunt relicta ut hic. Olim detrahenda fuit, l. 1. §. 5. ff. de cod. cui tamen repugnat Paul. 4. sent. 3. §. 3. repugnat quoque Nov. 131. §. 12. repugnat etiam quod & apud Paulum d. loco. Cujacius notat: Dei cultum postulare, ut nec in deorum donis valeat lex Falcidia, cum constitutio juris civilis quæ inter conjuges donationem prohibet, in deorum donis non valeat, l. 5. §. 12. ff. de donationibus inter virum. Quæ sententia Fornerio, 2. sect. 25. displicet. Negat enim legatum Deo tolli, cum ad modum legitimum revocatum aliquot uncias delibatur. In d. §. 12. mutuo amore conjuges non spoliari, quoties id quod donatur mox in Dei cultum convertitur, nec donarii rem auget. Ad rem non pertinere, quod legato libertatis quadrans haredis minuat, l. 8. §. 9. ff. de inoff. aut quod libertatis immensa estimatio sit. nec similem esse prælegatæ dotis causam, l. 81. ff. ad leg. Falc. cum suum mulieri redatur. Nov. 131. cap. 12.

d Pia causa quæ dicatur, maxime controversum est, v. l. 15. ibi: pie relinqui debet. ff. de inofficio. Crementem singulari §. Tiraquell. in istis tract. pia cause Grassum §. Testamentum. quest. 17. & 18.
e Etiam si quis gravatus sit de restituendo, testari tamen potest.
f l. 6. §. 5. cod. l. 1. §. 12. ff. si cui plus quam per leg.
g Fideicommissum deducitur, tanquam res alienum.
h Hares per errorem facti solvens, non amittit conditionem Falcidiam, l. 10. §. 1. de jur. & facti ignor.
i Qui sciens solvit, non decipitur: ideoque non juvatur. l. 1. §. 5. cod. l. 19. §. 1. cod. l. 12. ff. de fideicommiss. l. 20. ff. de donationibus.
k Solvens indebitum per errorem juris, non condicit. l. 10. §. 1. de jur. & facti ignor. l. 9. in pr. & §. ult. ff. de jur. & facti.
l hinc colligunt, Liberos gravatos restitutione fideicommissi, unicam tantum quartam detrahere, quæ de questione dixi l. 6. §. 1. sit. prox.
m Falcidia beneficium detrahendæ transmittitur ad heredem, ut hic & l. 41. §. 3. ff. de vulg. ut & Trebell. l. 1. §. 1. quorum leg. Grass. §. Trebell. q. 2.
n Testator olim non potuit Trebellianicam prohibere, ut hic: & l. 18. §. 1. cod. hodie potest. Nov. 1. §. 2. in fin.

luerit, succedat presentia trium testium, itidem ipsius civitatis locupletum & bona opinionis, absque præjudicio tamen veritatis inquirendæ per servorum questionem, & haredis, testiumque iurjurandum. Quo non a observato, solida legata præbet, et si fines exhereditarios excedant. Nulla autem questionum talium vel litium excedat annum. Anno enim culpa haredis transactio cadet a relictis.

In auth. ut spons. larg. §. si quando. coll. 9. tit. 2. Nov. 119. cap. 11.

Sed & in ea re cessat Falcidia, quæ ita relicta est, ne b alienetur, sed permaneat apud successores ejus, cui relicta est.

In auth. de eccl. tit. §. si autem hæres. coll. 9. tit. 14. al. 6. Novell. 131. cap. 12.

Similiter Falcidia cessat c in his, quæ ad pias causas relicta sunt.

Si hæres fideicommissarium heredem instituat. §. Idem A. Aurelio.

Erratum quidem propterea c testamentum fratris tui esse non potest, quod ex causa fideicommissi obligatus fuit, ut, si sine liberis prior decederet, paternam tibi hereditatem redderet. Sed licet te heredem scripserit, in imponenda tamen legatorum ratione, quibus te oneratum esse suggestis, fideicommissum debitum æris f alieni loco g deduci oportet: insuperque in residuo legis Falcidie beneficium vindicabis. PP. Id. Sept. Maximo 2. & Paterno Conf. 234.

De conditione indebiti.

9. Imp. Gordianus A. Mestriano.

Error facti b, quartæ ex causa fideicommissi non retentionem repetitionem non impedit. Is autem, qui sciens i se posse retinere, || universum restituit, || conditionem non habet: quin etiam si jûs & ignoraverit, cessat repetitio. PP. 15. Kal. Nov. Pio & Pontiano Conf. 239.

An retentio Falcidie transmittatur ad heredem.

10. Idem A. Diogenio.

Quamquam pater tuus fratrem tuum rogaverit, ut si sine liberis diem suum fungeretur, portionem hereditatis tibi restitueret; tamen intestato eo diem suum functo, id, quod beneficio legis Falcidie l habere potuit, ad m successorem intestati pertinere: ideoque non immerito sororem tuam, quæ simul tecum ab intestato ei successit, emolumentum, quod retinere potuit, portionem sibi vindicare manifestum est. PP. 5. Id. Novembr. Gordiano A. 2. & Pompejano Conf. 242.

Si testator filium certis rebus pro Falcidia jussit esse contentum.

11. Idem A. Maximæ.

SI (ut allegas) pater tuus eam portionem, ex qua te fecit heredem, fratribus tuis restituere jussit, certisque speciebus pro Falcidia præcepit n esse conten-

tam: auxiliium legis Falcidie, quod imploras, apud suum judicem non & prohiberis flagitare. PP. 7. Kal. Novembr. Arriano & Pappo Conf. 244.

De donationibus inter virum & uxorem.

12. Imp. Diocl. & Maxim. AA. Justino.

IN donationibus inter a virum & uxorem factis || legem || Falcidiam habere locum, quando fideicommissi partibus funguntur nonnullis juris placitis comprehensum est. PP. 16. Kal. Jul. ipsis AA. 4. & 3. Conf. 290.

De fideicommissaria libertate.

13. Idem AA. & CC. Zetho.

SI ea, cujus filium tuum servum significas, ex judicio defuncti, quem dicis fideicommissariam libertatem ei reliquisse, aliquid consecuta b est: ad restituendam fideicommissariam libertatem non immerito obnoxia constituta debet urgeri. Nam fideicommissum ei relictum usque ad eum modum potest petere, quem deducto pretio servorum, quos fuerat rogata manumittere, relictorum substantia patitur. S. Kal. Maji, Heraclia, AA. Conf.

Si creditor debitori successerit ex parte.

14. Idem AA. & CC. Faustina.

Licet adieris patris hereditatem, & confusione c pro parte, qua eidem successeris, extinguatur actio, quam tibi || adiens || competere, eo quod ex administratione tutelæ d multa eum debuisse e contendis, pro residuis tamen partibus cohæredes convenire non prohiberis: & fundum a f te relictum, eatenus, quoad deducta quarta residui substantia patitur, præstare necesse habes. Dat. 6. Kal. Octob. Viminacii, AA. Conf.

De instrumentis prædiorum.

Nec de dote prædiorum, nec de instrumentis Falcidia detrahatur. Bald.

15. Idem AA. & CC. Pomponio.

SI prædiorum g dotis apud te jure remanentis instrumenta verbis precariis vel testamento, vel codicillis uxor tibi dari mandavit, ejus judicium successores implere compellentur: cum instrumentis h prædiorum domino relictis Falcidie nulla possit intervenire questio. Supposita 16. Kal. Febr. Sirmii, CC. Conf.

Si testator non sit solvendo.

16. Idem AA. & CC. Diomedii.

SUCCESSORES legata vel fideicommissa, si res alienum hereditarium defuncti substantia i fines occupaverit, legis Falcidie jussu peti, item Trebelliani Senatusconsulti præceptum exigi non concedit. S. 16. Kal. Febr. Sirmii, AA. Conf.

De legato præceptionis.

17. Idem AA. & CC. Cajo.

A Cohæredibus k relicta legata quatenus modus legis Falcidie præstitutus patitur, posse peti, certissimi juris est. S. 5. Kal. Novembr. Anichiali CC. Conf.

De eo quod hæres jussus est dare, antequam adeat.

18. Imp. Justinianus A. Joanni Præfecto prætorio.

SI quis quadringentorum forte solidorum habens substantiam, jussit heredem non l aliter adire hereditatem, nisi prius trecentos octoginta solidos cuidam persolvat, vel aliam quantitatem, quæ deminueret Falcidie rationem potest: sancimus heredem si adierit, legis Falcidie beneficio sustentatum, replere m quidem, quod ad Falcidiam deest: & prius eo dato vel retento, si ve una datio est, quæ celebrari disposita fuerit, si ve in multas dividitur personas, præfata legis immutatum habere beneficium. Si n enim cum mortis o causa donatio procedat, & hæc modum legis Falcidie excedat, hæres post aditionem

m Repleri, Hal. hinc colligit Cujac. 15. obs. 2. Falcidiam, quæ deducebatur olim per exceptionem, hodie ipso jure minora efficere legata.

n Argumentum a donatione mortis causa ad testamentum observat.

o De mortis causa donatione Falcidia detrahatur, l. 5. §. 1. cod.

z Hodie prohibetur. d. c. 2.

a In donationibus morte confirmatis locum habet Falcidia, ut hic: adde l. 15. §. 5. ff. cod. l. 32. §. 1. ff. de donat. inter virum.

b Agnoscens sibi legatum sub ea conditione, ut servum manumittat, proprium servum manumittere cogitur: & tamen in legato Falcidia patitur, licet minus justo servi pretio consequatur. adde l. 13. ff. de minorib. l. 24. §. 13. D. de fideicommiss. libert.

c v. l. 6. §. 1. cod. l. 6. §. 1. de hered. act.

d Pater emancipati filii pupilli tutor legitimus.

e Pro rata qua creditor & debitor succedit, confunditur actio.

f Creditor hæres sibi debitum deducit: si ab eodem postea quid relictum sit, ex eo quartam deducit, & ita legatum speciei per res alienum minuitur. Bald.

g Prædiorum dotes, quid? l. 34. §. 1. D. de leg. 2. vide l. 2. in fin. D. de instrumentis l. 52. §. 2. D. de fideiussoribus. h De instrumentis prædiorum, seu de instrumentis prædiorum dotis, non detrahatur Falcidia.

i Res alienum si totam defuncti hereditatem assumit, frustra de legata, frustra de Falcidia, & Trebellianica queritur, vide l. 12. §. de i. stat. milit. l. 15. §. de legat. §. ult. in fi. de l. Falcid.

k A cohærede, id est, de prælegatis, detrahatur Falcidia, l. 35. §. 1. ff. de hered. inst. hoc est, Falcidiam cohæres gravatus supra portionis suæ dodrantem, de prælegatis deducit, ut hic, & l. Nescimus. 22. ff. cod.

l Testator Falcidiam, nec directo, nec per indirectum prohibere potest. hodie posse videtur. Novell. 1. cap. 2.

a l. 1. §. 5. ff. quod legatorum. id est, naturaliter. hoc innuit. Cum hodie retentionis modus nullus sit, vindicari Falcidiam, & revocari a donatio. l. 77. §. 2. §. 6. in fin. ff. de leg. 2. v. Cuj. 18. obs. 2.

b v. l. 1. §. eod. ubi dixi.

c ὁμολογία confessionem, v. quæ notavi ad l. 25. ff. de probatio. nibus. adde Nov. 1.

d Ut qui sciens solvit solida legata, Falcidiam non deducit, d. l. 1. ita & qui solida promittit, ut hic. & l. 6. ff. eod. Id est, valet conventio, ne hæres Falcidiam uratur: a lias, si non solida promiserit: intelligitur promississe deducta Falcidia, & ad legis præscripta suam voluntatem adcommodasse. de qua præsumptione vide Alciat. 3. præsumpt. 32. & tamen patronus, qui legem Papiam se omitturum fideiussori cavit, non teneatur, l. 20. ff. de donationibus. quo exemplo defendi posse Cujac. putat Nov. 18. liberos, qui legem Gliciam se omitturos caverunt, non teneri.

e Intelligi potest d. l. 20. quæ est Marcelli, cui forte nullum discrimen fuit inter legem Papiam & Falcidiam, ut dixi §. eod.

f Ulp. 17. Caducum legatum dicitur, quod a legatario cadit in fiscum, & sic, quod legatarius capere non potest. Ulp. d. loco.

g Dixi de styro caduci. §. eod. h Lex Papia Poppea de caducis hæreditatibus & legatis lata fuit sub Augusto augendi ærarii gratia, quod bella civilia suscepta inter Pompejum & Cæsarem & inter Pompejum, Lepidum & Brutum exhausserant. Tacit. 3. Annal. l. 2. §. de veteri jure enucleando. ejusdem ærarii inopis augendi causa vicissima hæreditatum excogitata. Plin. in Panegyrico. Alia præterea causa fuit Papie caducariæ: incitandi scilicet pœnis. Tacit. d. loco. ut pœnas caducitatis veriti, animum ad nuptias contrahendas adicerent, augerentque civibus imperium, quorum numerus incredibilis civilibus bellis amissus fuerat: adeo ut Papius & Pompejus ipsimet orbi consules creati sint, non inventis patribus aut maritis, qui eis præponerentur. Dion. 56. dicam ad tit. de infirmis pœnis coelibatus. J.

i Hac oratione Justinianus legis Papie caducariæ auctoritatem admodum rescindit, de bello & belli calamitatibus v. Pet. Gregorium 31. synagm. 12.

k Cessante ratione legis, cessat legis dispositio. v. Everardum Topicis in loco 80. a cessatione rationis L. Valerius apud Livium 34. Quis tempora aliqua desiderant leges mortales, & temporibus ipsi mutatas video: quæ in pace lata sunt, plerumque bellum abrogat: quæ in bello, pax.

l ne dicas cum Accursio l. 27. l. 28. sup. de nuptiis. sunt enim utraque leges Justiniani, non anteriorum Principum: sed ita: Legis Papie caput, quo præscripta ætas erat habendis liberis. Ulpian. 26. Severus emendavit, ut scribit Tertullianus in Apologetico. Sic Constantinus l. 1. §. de infirmis pœnis coelibatus sustulit pœnam coelibatus & orbis, lege Papia introductam.

m Solent enim jurisconsulti in dubiis contra fiscum respondere, l. 10. ff. de jure fisci. hinc etiam constat jurisconsultos versatos in caducorum causis fuisse: quod & alibi quoque satis ostenditur. l. 6. in fin. ff. de jure codicill. l. 2. ff. de auro, l. ult. in fin. ff. de his, quæ no indig. l. 59. ff. de cond. & dem. l. 135. ff. de verb. sign.

n Conditores testamentorum qui hic dicuntur? Testatores ipsi: quinimo & jurisconsulti, quorum consilio testatores utebantur. l. 88. §. fin. ff. de leg. 2. adde l. 22. §. de testam. q maxime reciprocis. l. miter. 75. §. ult. ff. de leg. 2. l. 5. ff. de vulgari. l. 1. un. J. iis prox. r Ulp. tit. 18.

s hoc ad omnes hæredes extenditur, t quod se præcessit legem Papiam caducariam. v. Ulpian. l. 1. §. 15. & tit. 17. §. 2. 25. 29. l. 25. ff. de vulgari. l. 29. in fin. ff. de legat. 2.

u Quæ legata aut portiones hæreditatis Papia lex noluit in fiscum recidere, sed apud liberos vel parentes instituta ad tertium usque gradum remanere, ad omnes hæredes extenduntur, hic.

nem repetit eam pecuniam, quæ ultra modum legis Falcidie corporaliter a quidem data est, lege autem in patrimonio testatoris permanfit: quare non in præfenti casu & viventibus & morientibus providemus, & eorum ultima elogia conservantes, & commodum hæreditarium non minuentes? Dat. Kal. Novembr. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

Si hæres legata solverit vel promiserit.

19. Idem A. Joanni Præfecto prætorio.

Cum certum sit, hæredem, qui plenam b fidem testatori exhibet, in solidum legata dependentem, non posse postea rationem legis Falcidie prætendentem, repetitione uti, quia videtur voluntatem testatoris sequi: jubemus hoc simili modo firmum haberi, & si cautionem c super d integra legatorum solutione fecerit: quod veteribus legibus e in ambiguitatem deductum est. In utroque etenim casu, id est, sive solverit, sive super hoc cautionem fecerit, æquitatis ratio similia suadere videtur. Dat. 15. Kal. Novembr. Constantinop. post Consul. Lampadii & Orestis VV. CC. anno secundo 532.

DE CADUCIS F TOLLENDIS.

TIT. LI.

1. Imp. Justinianus A. Senatui urbis Constantinopolitane.

ET nomen g & materiam caducorum ex h bellis ortam & auctam civilibus, quæ in se populus Romanus movebat, necessarium duximus, Patres i Conscripti, in pacificis nostri Imperii temporibus ab Orbe Romano recludere: ut quod belli k calamitas introduxit, hoc l pacis lenitas sopiret. Et quemadmodum in multis capitulis lex Papia m ab anterioribus n Principibus emendata fuit, & per desuetudinem abolita: ita & a nobis circa caducorum observationem invidiosum suum amittat vigorem, qui & ipsis prudentissimis viris displicuit, multas inveniendibus vias, per quas caducum non fieret o.

† Sed & ipsis testamentorum conditoribus p sic gravissima caducorum observatio visa est, ut & substitutiones q introducerent, ne fiant caduca: & si facta sint, ad certas personas recurrere disponent: vias recludentes, quas lex Papia posuit in caducis: quod & nos fieri concedimus. Et cum lex Papia jus antiquum, quod ante eam in omnibus simpliciter versabatur, suis machinationibus & angustiis circumcludens, solis parentibus & liberis testatoribusque r ad tertium s gradum, si scripti fuerant hæredes, suum imponere jugum erubuit, jus antiquum t intactum eis conservans: nos omnibus u nostris subjectis sine differentia personarum || hoc || concedimus.

1 ¶ Cum igitur materiam & exordium caducorum lex Papia ab additionibus, quæ circa defunctorum hæreditates procedebant, sumpsit, & ideo non a morte testatoris, sed ab apertura a tabularum dies cadere legatorum Senatusconsulta, quæ circa legem Papiam introducta sunt, censuerunt: ut quod in medio deficiat, hoc caducum fiat: primum hoc corrigentes, & antiquum statum renovantes, sancimus, omnes habere licentiam a b morte testatoris adire hæreditatem: similique modo legatorum vel fideicommissorum pure vel in diem || certam e || relictorum diem a morte testatoris cadere.

2 ¶ Et cum triplici d modo ea, quæ in ultimis elogiis relinquuntur, contingebat deficere: consentaneum est & tempora eorum & nomina manifeste exponere: ut quod vel tollitur vel reformatur, non sit incognitum.

† Ea etenim vel e his f relinquebantur, qui in rerum natura tunc g temporis, cum condebantur ultima elogia, non fuerant (forte hoc ignorantibus:) & ea pro non scriptis esse leges existimabant. Vel h vivo i testatore is, qui aliquid ex testamento habuit, post testamentum ab hac luce subtraheretur: vel ipsum relictum expirabat, (forte quadam conditio, sub qua relictum fuerat deficiente:) quod veteres appellabant In causa caduci: Vel k mortuo l jam testatore hoc quod relictum erat, deficient, quod aperta voce Caducum nuncupabatur.

3 ¶ In primo m itaque ordine, ubi Pro non scriptis efficiebantur ea, quæ personis jam ante testamentum mortuis testator donasset, statutum fuerat, ut ea omnia bona manerent apud eos n, a quibus fuerant derelicta: nisi vacuatis o vel substitutus suppositus, vel conjunctus fuerat aggregatus. tunc enim non deficiebat, sed ad illos perveniebant, nullo gravamine p (nisi perraro q) in hoc Pro non scripto superveniente: quod & nostra majestas quasi antiquæ benevolentie consentaneum, & naturali ratione subnixum, intactum arque illibatum præcipit custodiri in omne ævum valitum.

4 ¶ Pro secundo r vero ordine, in quo ea vertuntur quæ In causa caduci fieri contingebant, vetus jus corrigentes, sancimus, ea, quæ ita evenerint, simili quidem modo manere apud seos a quibus sunt derelicta, hæredes forte, vel legatarios, vel alios, qui fideicommissis gravari possunt: nisi & in hunc casum vel substitutus t, vel conjunctus u eos antecedit. Sed omnes personas, quibus lucrum per hunc ordinem defertur, eas etiam gravamen x quod ab initio fuerat complexum omnimodo sentire: siue in dando sit constitutum, siue in quibusdam faciendis, vel in modo, vel conditionis implenda gratia, vel alia quacunque via excogitatum. Neque enim ferendus est is, qui

f Pro non scripto dicitur, quod relinquitur ei, qui in rerum natura non est, tempore testamenti. g Primum tempus, de quo v. §. 3. J. eod. h In causa caduci dicebatur, quod relinquebatur ei, qui post testamentum factum moriebatur: aut quod deficiebat, conditione testamenti adjecta deficiente.

i Secundum tempus, de quo v. §. 4. J. eod.

k Caduca dicebantur, quæ mortuo testatore deficiebant.

l Tertium tempus vid. §. 5. inf. eod. adde l. 3. J. de condit. insert.

m ut olim §. 2. §. eod. ita & hodie, quæ deficiunt initio testamenti pro non scriptis habentur, neque recidunt in fiscum, nec ad ea pertinent leges caducariæ. & eleganter Plinius 2. epist. In codicillis, quæ pro non scriptis habentur, delatori locum non esse, sed pertinere ad substitutum vel ad conjunctum, id est, cohæredem, vel collegatarium, vel si nullus sit substitutus aut conjunctus, apud hæredem scriptum vel legitimum, l. 55. in fin. ff. de legat. 2. vel a legatario retinentur, a quo relicta sunt, l. 88. §. 13. ff. de legat. 2. & quidem sine onere: quia cum principale pro non scripto habeatur, consequens & onus ei injunctum pro non scripto haberi: excipe tamen duos casus quibus legata apud eos resident cum onere. Unus est ex Sc. Liboniano l. 5. in fin. ff. de his, quæ pro non scriptis, alter exceptus est favore libertatis. l. 26. §. 6. ff. de fideicommiss. libert. De tertio vide l. 122. §. 1. ff. de legat. 1. quia non dicitur, Seji portionem esse pro non scripta: sed Sejum, qui repudiavit pro non scripto habendum.

n sub. hæredes.

o id est, personis, quarum portio deficit.

p i. e. onere. Onus est præstare legata, fideicommissa, libertatem: Onus est etiam modi, conditionis, dandi, faciendi.

q i. e. duobus casibus, de quibus §. dixi.

r Olim quæ deficiebant post testamentum vivo testatore, in causa erant caduci, §. 2. §. eod. Deficiebant autem vel morte naturali hæredis vel legatarii, vel conditionis defectu. Ex hodie in causa caduci non sunt, sed pertinent ad substitutum, vel conjuncto adcrefcunt, vel remanent apud hæredem vel legatarium, vel alium, a quo relicta sunt.

s Quæ in causa caduci, seu quæ deficiunt facto testamento ante mortem testatoris, ea apud eos manent, seu iis adcrefcunt a quibus sunt relicta, siue hæredes sint siue legatarii. Quod si ei, cujus pars ita deficit, substitutus, aut conjunctus datus sit. Pars deficiens illis adcrefcet, non hæredi vel legatario, a quibus nimirum res legata est.

t Substitutus in fideicommissis vel legato præfertur hæredi.

u Conjunctus in fideicommissis vel legato præfertur hæredi.

x In eo distant quæ sunt pro non scriptis, de quibus §. 3. §. ab his quæ sunt in causa caduci. Illa apud eos, a quibus relicta sunt, resident sine onere d. §. 3. hæc cum suis oneribus transcunt, ut hic.

a Hoc emendatur J. eod.

b Hodie quilibet hæres, statim a tempore mortis testatoris adire hæreditatem potest: dies legatorum ab eo tempore cedit, nec expectatur apertura tabularum, & additio hæreditatis, nec desideratur scientia legatariorum. l. ult. J. quando dies legat.

c Non male hoc adjectum est, vel ut nonnulli arbitrantur. Eorum enim, quæ sub conditione vel in diem incertum relicta sunt, dies cedit, cum conditio extiterit: dies incertus ideo conditionem facit, quod possit non cadere.

d Triplici modo olim legata deferebantur, vel initio testamenti faciendi scilicet, vel post testamentum vivo testatore, vel post mortem testatoris.

e Tribus temporibus distinguuntur inter se, quæ pro non scriptis, quæ in causa caduci, & caduca. Pro non scriptis sunt, quæ ipso testamenti tempore: In causa caduci, quæ post testamentum: Caduca, quæ post mortem testatoris deficiebant.

z Id est, tertio; olim quæ deficiebant post mortem testatoris nondum apertis tabulis, directo & proprio nomine sunt caduca. v. vers. vel mortuo. sup. eod. Hodie nihil eorum deficit, cum aperturæ tabularum nulla habeatur ratio. l. un. j. xij. prox.

a & ita ante apertas tabulashæres scriptus hæreditatem adire potest. l. 3. §. de jure deliberandi.

b & sic videtur abrogata l. 1. in fin. ff. de jure & facti.

c Legatorum dies a morte testatoris cedit.

d §. 1. in fin. §. eod. excipe §. 6. j. eod.

e Hæreditas nisi adita non transmittitur, ut hic. §. l. 7. §. de jure deliberandi. l. un. j. xij. prox. l. 84. ff. de acquir. hæred. l. 3. §. 31. ff. de Silamiano.

f Transmissio-num tres modi. Primus fit iuxta-jure, quo filius, qui in potestate defuncti erat, hæreditatem licet non aditam transmittit ad hæredes etiam extraneos. l. ult. §. qui admittit. (quia suus ipso jure est hæres, et si non adeat, §. sui. 2. Inst. de hæred. qualis. l. 1. §. 7. ff. de jure omni-facaus. testam. l. in suis. 11. ff. de liberis.) Quid si repudiavit expressè? aliud dicendum fuerit. l. unie. j. tit. prox. jaf. in l. 4. §. qui admittit. Secundus modus transmissionis sanguinis jure fit, quo hæreditatem

ascendentium cujusque sexus non aditam transmittimus ad solos descendentes. Tertius fit beneficio legis, l. 19. §. de jure delib. qua omnis hæres intra annum deliberandi moriens transmittit hæreditatem non aditam, quod genus transmissionis patet latissime: locum enim habet in quavis hæreditate, etiam extranei, tam ex testamento, quam ab intestato. d. l. 19.

g l. unie. inst. tit. prox. l. 19. sup. de jure delib.

h Liberi hæreditatem etiam non aditam transmittunt. l. unie. j. tit. prox.

i Legata vel fideicommissa pure, vel in diem certam relicta, cedunt a morte testatoris, excepto legato libertatis, ut hic, §. l. 8. ff. quando dies legat. sed & usufructu & quibusdam aliis, quæ cedunt a tempore aditæ hæreditatis.

k Libertates ab adita hæreditate cedunt. l. 14. ff. qui testam. l. 74. in fin. ff. de acquir. hæred. l. 85. ff. de cond. & demonstr. l. 8. ff. quando dies legat. adde l. 14. §. 3. ff. qui & a quibus manumiss. hinc Cujacius 4. obs. 4. colligit, Cætonianam regulam non pertinere ad libertates, qua de re dixi ad l. 3. ff. de reg. Cæton.

l l. 7. in fin. ff. quando dies legat.

m Usufructus ad hæredes non transit. l. 2. ff. quando dies.

n Conditionum alia casualis, alia potestativa, alia mixta.

o Casualis conditio est hæc, si fulserit, si tenuerit.

p ea est potestativa, quæ & promiscua, l. 11. §. 1. ff. de cond. & demonstr. non quod sit in facili, sed quia nulla fere potestativa est, quæ possit esse non potestativa.

q ea est mixta seu communis, ut si quis ita dixerit, Si Titio re verso ab hostibus decem dederis, Si Titio consule Capitolium ascenderit.

r l. 5. §. 2. ff. quando dies legat.

s Quid, si ante conditionem mortui hæres sit? hæredem relinquit obligatum. l. 65. ff. de cond. & demonstr. Quid si legatarius? ejus hæredi non cedit legatum, ut hic, §. l. 42. ff. de oblig. aliorum quam in stipulationibus, in quibus obligatio, quæ non extinguitur morte promissoris, l. 57. ff. de verb. oblig. §. pen. Inst. de inutilib. §. 3. 4. Inst. de verb. oblig. nec morte stipulatoris extinguitur.

t Legatarius vel fideicommissarius. u hæredes.

x nota regulam.

y v. l. 9. sup. de fideicommiss. l. 1. sup. comm. de leg.

z §. 10. inf. eod.

a i. e. pro virili, proque ratione legati cujusque.

lucrum quidem amplectitur, onus autem ei annexum contemnit.

5 ¶ In novissimo & autem articulo, ubi proprie Caduca fiebant, secundum quod prædiximus, etiam clausis a tabulis tam existere hæredes, quam posse adire, si ex parte b sint, si ex alie instituti, censemus, & dies c legatorum & fideicommissorum (secundum quod prædiximus d) a morte defuncti cedere. Hæreditatem etenim, nisi e fuerit adita, transmitti f nec veteres concedebant, nec nos patimur: exceptis g videlicet liberorum personis, de quibus Theodosiana lex h super hujusmodi casibus introducta loquitur: his nihilominus, quæ super his, qui deliberantes ab hac luce migrant, a nobis constituta sunt, in suo robore mansuris.

6 ¶ Libertatibus i proculdubio ¶ post præsentem sanctionem propter sui naturam, quæ aditionem hæredis expectant, ab k adita hæreditate una cum aliis, quæ l servis in testamento manumissis, vel aliis legatis relicta sunt, competentibus.

† Excepto etiam usufructu m, qui sui natura ad hæredes legatarii transmitti non patitur: quia neque a morte testatoris, neque ab adita hæreditate, quantum ad transmissionem, dies ejus cedit.

† Sed hæc omnia in his observari sancimus secundum præfatam dispositionem, quæ pure, vel in diem certum relicta fuerint.

7 ¶ Sin autem aliquid sub conditione relinquatur vel casuali n, vel potestativa, vel mixta, quarum eventus ex fortuna o, vel ex honoratæ personæ voluntate p, vel in utroque q pendeat, vel sub incerto die; expectari r oportet conditionis eventum, sub qua fuerit derelictum, vel diem: ut tunc cedat, cum vel conditio s impleatur, vel dies incertus extiterit. Quod si in medio is, qui t ex testamento lucrum sortitus est, decedat, vel eo superstitite conditio defecerit, hoc, quod ideo non prævaluit, manere disponimus simili modo apud eos u; a quibus relictum est: nisi & hic vel substitutus relictum accipiat, vel conjunctus, si hæres, si legatarius hoc sibi acquirat: cum certi juris sit, & in x institutionibus & legatis & fideicommissis, mortis y causa donationibus posse substitui.

8 ¶ Sed ut manifestetur pro qua parte manere oportet hoc, quod fuerit defectum, apud eos, a quibus sit derelictum: sancimus, si quidem ab hæredes lucrum perveniat, pro z parte hæreditaria fieri ejus distributionem: cum & ab ipsis simili modo si valuisset, præstaretur, nisi nominatim ab uno vel a certis hæredibus fuerit derelictum: tunc enim quemadmodum solus vel soli præstarent, ita & lucrum sentiant. Sin autem legatarii vel fideicommissarii sint, vel mortis causa donatione honorati, vel alia forte persona, quæ fideicommissis prægraviari potest, & hoc evanescat: manere hoc apud enumeratas personas sancimus pro virili a omnimodo portione, id est, pro numero personarum.

9 ¶ Ne autem hoc, quod non ineleganter summi ingenii vir a Ulpianus in hac parte cum omni subtilitate disposuit, prætereatur, sanctione nostra hoc apertius inducimus. Cum enim jam statuimus b hoc cum suis oneribus ad eum, qui lucratur, pervenire: sancimus, siquidem conditio, vel aliud gravamen in dando c sit constitutum: hoc omnimodo lucrantes pro modo lucri agnoscere. Sin autem in faciendo d aliquid impositum est: si e quidem hoc per alium impleri possit, simili modo & a lucrante agnoscere: puta si honorata persona jubeatur insulam, vel monumentum, vel aliud tale suis sumptibus facere, vel hæredi, vel legatario, vel alii forte cui testator voluerit: vel rem ab hærede testatoris emere, vel locationem vel fideiussionem subire, & si quid hujusmodi facti simile sit: nihil enim refert, si per eum, de quo testator locutus est, si per alium ejusdem lucri successorem adimpleatur. Sin vero talis est verborum conceptio, & facti natura, ut quod relictum est, ab alio impleri non f possit: tunc et si lucrum ad aliquem pervenerit, non tamen & gravamen sequi: quia hoc neque ipsa natura concedit, neque testator voluit. Quid enim si ¶ testator ¶ jussit eum in certum locum abire, vel liberalibus studiis imbui, vel domum suis manibus extruere, vel pingere, vel uxorem ducere? quæ omnia testatoris voluntas in ipsius solius persona intelligitur conclusisse, cui & suam munificentiam relinquebat. Hoc videlicet in omnibus obtinente, ut pro simili parte & lucrum sentiant, & gravamen, ubi hoc possit procedere, subeant. Et ¶ hoc ¶ locum habente omnimodo modo in his, quæ in g causa caduci vel caduca h (secundum quod supra dictum est) fiebant: in Pro i non scriptis autem non omnibus, sed quibusdam: quia eorum quædam et si talia sint, & tamen cum suo onere veniebant: quæ ¶ & ¶ nos in novi juris compositione specialiter enumerari jussimus, ne quis veteris juris prolixitatem quasi rebus necessariam, vel pro eorum revolvat scientiam.

10 ¶ His ita definitis cum in superiore parte nostræ sanctionis in plurimis k locis Conjuncti l fecimus mentionem: necessarium esse duximus omnem inspectionem hujus articuli latius & cum subtiliori tractatu dirimere, ut sit omnibus & hoc apertissime constitutum. Non enim tantum conjunctivo m modo quædam relinquuntur, sed etiam disjunctivo n.

† In his itaque, si o quidem cohæredes sunt omnes conjunctim, vel omnes disjunctim, & vel instituti, vel substituti: hoc, quod fuerit quoquo modo evacuatum, si in parte hæreditatis vel partibus consistat, aliis cohæredibus cum suo gravamine pro p hæreditaria parte, etiam si jam defuncti sunt, acquiratur: & ¶ hoc ¶ nolentibus q ipso jure accrescat r, si suas portiones jam agnoverint: cum sit absurdum s, ejusdem hæreditatis partem quidem agnoscere, partem vero respuere, secundum quod in divini nostri numinis decisionibus statutum est.

† Sin t vero quidam ex hæredibus instituti ¶ vel substituti ¶ permixti sunt, & alii conjunctim, alii disjunctim nuncupati: tunc u siquidem ex conjunctis aliquis deficiat, hoc omnimodo ad solos conjunctos cum x suo veniat onere, i. e. pro parte hæreditatis, quæ ad eos pervenit.

† ¶ Sin y autem ex his, qui disjunctim scripti sunt, aliquid evanescat: hoc non ad solos disjunctos, sed ad omnes tam conjunctos quam etiam disjunctos similiter cum suo onere pro portione hæreditatis perveniat. Hoc ita tam varie, quia conjuncti z quidem propter unitatem sermonis quasi in unum corpus redacti sunt, & partem conjunctorum sibi hæredum quasi suam a præoccupant:

scet, inquam, pro hæreditaria parte. Postremo pars deficiens interdum invitis illis adcre-scit ipso jure, quoties nimirum hæreditatem jam adierunt: est enim absurdum ejusdem hæreditatis partem agnoscere, partem repudiare.

p §. 8. sup. eod.

q Cohæredi conjuncto vel disjuncto pars adcre-scit etiam invito & ignoranti. l. 35. Dig. de acquir. hæred.

r Adcre-scendi jus parte unius deficiente, locum habet: cujus sententia plures exceptiones vide apud Socinum reg. 213.

s l. 20. in fin. sup. de jure delib. l. 1. ff. de acquir. hæred.

t Hæredibus conjunctis & disjunctis simul permixtis, si conjunctorum aliquis deficiat, pars ejus ad conjunctos: si disjunctorum aliquis deficiat, pars ejus ad disjunctos & conjunctos defertur.

u Adcre-scit conjunctis, quod in uno conjunctorum hæredum deficiat.

x Adcre-scit pars deficiens cum suo onere.

y Adcre-scit non tantum disjunctis, sed & conjunctis, quod in uno disjunctorum hæredum deficiat.

z Hæredes conjuncti, quasi in unum corpus redacti.

a Pars conjuncti hæredis quodammodo alterius est defuncti. Partem cohæredis, sibi conjuncti quasi suam percipiunt.

a De Ulpiano dixi ad l. 2. §. 5. ff. qui petant instor.

b §. 4. §. eod.

c adde l. 6. §. 7. ff. de statulib. Conditio dandi per alium impleri potest. l. 15. in fin. ff. de statuliber. l. ult. ff. de cond. in fin.

d de faciendi onere, quod ab alio præstari potest.

e Conditio faciendi regulariter per alium impleri potest, aut potius factorum quædam per alium impleri possunt, quædam non possunt. Limitet artifices. 31. ff. de solutione.

f de faciendi onere, quod ab alio præstari non potest.

g §. 2. vers. vel vivo. in fin. §. 4. §. eod.

h d. §. 2. in fin. §. 5.

i d. §. 2. in pr. §. 3.

k d. §. 3. §. 4. §. 7. in fin.

l l. 80. l. 29. ff. de legat. 3. l. 14. ff. de verb. sign. l. unie. sup. quando non potest.

m De relictis conjunctivo modo. l. 81. ff. de leg. 3. hi re & verbis conjuncti.

n De relictis disjunctivo modo. Hi re tantum conjuncti.

o Quoties omnes conjuncti, vel omnes disjuncti sunt in institutione vel substitutione, & unus eorum pars deficiat, toties pars deficiens cæteris cohæredibus adcre-scit hoc modo: cum suo onere primum: deinde si cohæredes illi, hæredes alios reliquerint, pars deficiens illis hæredibus: adcre-

a Hæredes dis-
juncti sunt, ser-
mone, non re. Re-
quidem conjun-
cti, sermone dis-
juncti. Conjuncti
vero hic dicuntur
re, & verbis con-
juncti, neutro mo-
do disjuncti.

b Non habent
ita legunt non-
nulli.

c Hic paragra-
phus ad hæredes
tantum pertinet:
ut & proximus
ad legatarios.

d dixi superiori
§. de hæredibus,
seu de jure ad-
crendi inter
hæredes.

e Conjunctim re-
lieta duobus lega-
tariis, æqualiter
inter eos divi-
duntur: pars va-
cans, volentibus
cum suo onere
adcrevit. Colle-
gatio pars non
adcrevit invito.

f Collegatio
disjuncto pars dis-
juncti adcrevit
invito, ut hic, con-
juncti non adcre-
vit invito, §. cod.
coheredi adcre-
vit etiam invito.
§. ro. j. cod.

g l. 7. §. 2. ff. de re-
bus dubiis.

h l. 6. in fin. ff. de
legat. 2.

i Pars collegata-
rii collegatio
adcrevit, si dis-
juncti fuerint:
sublata veteri dif-
ferentia legato-
rum per damna-
tionem & per vin-
dicationem, de
qua vide Ulp. 24.
§. 12. & 13.

k Una legatorum
& fideicommissio-
rum est natura.
l. 1. ff. de leg. 1.

l Legari res uni,
alteri rei æstima-
tio potest. l. 33. l.
82. §. 5. ff. de leg. 1.
l. 13. in fin. l. 20. ff.
de leg. 2. l. 14. ff. de
usu & usufructu.

m l. 1. §. pen. ff. de
usu. adcrevit.

n Jus non decre-
scendi.

o Disjunctim legamus, ut unusquisque suum onus, non alienum adgnoscat.

p v. tit. de his, quæ ut indigni.

q Indignis, quæ eripiuntur certis casibus fisco cedunt: aliis casibus, privato seu privatis.

r alienas: quidem ita legunt. adde l. 7. §. de don. inter virum. l. pen. §. de leg. hinc etiam

observa, Non omne, quod aufertur indigno, fisco cedere.

s Transmitti hæreditas non adita, nisi in certas personas non potest. §. 5. §. cod. l. 7. sup. de

jure deliberandi.

t dixi ad d. §. 5. adde l. unic. §. tit. prox.

u Adcrevit substituto volenti, capaci tamen, aut eo deficiente, hæredibus ab intestato: iis

rursus deficientibus, fisco pars defuncti ante aditam hæreditatem: si modo defunctus fuit

ex his personis, quæ non aditam hæreditatem transmittant. Quid, si hæres nullum substi-

tutum habuit, sed coheredem? coheredi pars deficiens adcrevit, ut sup. Quid, si legata-

rium, vel universalem fideicommissarium? Idem dixeris. Nov. 1. c. 1. §. 1. 2. 3.

x l. 2. §. 4. ff. de B. P. secund. tab.

y Adcrevendi jus locum habet in omni testamento, sive scripto sive non scripto.

z Jus adcrevendi locum habet etiam in codicillis.

a Adcrevendi jus locum habet in omni ultimo elogio, hoc est; testamento, codicillis,

epistola fideicommissaria, mortis causa donatione. Sunt enim hæ species voluntatis ul-

timæ.

disjuncti vero ab ipso testatoris sermone a apertissime
sunt discreti, ut suum quidem habeant b: alienam autem
non soli appetant, sed cum omnibus hæredibus suis acci-
pant. Et hæc in hæredibus c tantummodo statuenda
sunt.

11 ¶ Ubi autem d legatarii vel fideicommissarii duo
forte vel plures sunt, quibus aliquid relictum sit; siqui-
dem hoc conjunctim e relinquatur: & omnes veniant ad
legatum, & pro sua portione quisque hoc habeat. Si ve-
ro pars quadam ex his deficiat f, sancimus eam omni-
bus, si habere maluerint, pro virili g portione cum omni
suo onere accrescere: vel si omnes noluerint, tunc apud
eos remanere, a quibus derelictum est. Cum vero qui-
dam voluerint, quidam noluerint: volentibus solum-
modo id totum accedere. Sin autem disjunctim h fuerit
relictum: siquidem omnes hoc accipere & potuerint &
maluerint, suam quisque partem pro virili portione acci-
piat: & non sibi blandiantur, ut unus quidem rem, alii
autem singuli solidam ejus rei æstimationem accipere de-
siderent: cum hujusmodi legatariorum avaritiam anti-
quitas varia mente suscepit, in uno i tantummodo
|| genere || legati eam accipiens, in aliis respuendam esse
existimans. Nos autem omnimodo repellimus, unam k
omnibus naturam legatis & fideicommissis imponentes,
& antiquam dissimulanti in unam trahentes concordiam.
Hoc autem ita fieri sancimus, nisi testator apertissime &
expressim disposuerit l, ut uni quidem res solida, aliis autem
æstimatio rei singulis in solidum præstetur. Sin vero non omnes
legatarii quibus m separatim res relictæ sit, in ejus acqui-
sitionem concurrant, sed unus forte eam accipiat: hæc so-
lida ejus sit: quia sermo testatoris omnibus prima facie
solidum assignare videtur, aliis supervenientibus partes a
priori abstrahentibus, ut ex aliorum quidem concursu
prioris legatum minuat. Sin vero nemo alius veniat,
vel venire potuerit: tunc non n vacuatur pars quæ defi-
cit, nec aliis adcrevit, ut ejus, qui primus accepit, lega-
tum augere videatur: sed apud ipsum qui habet, solida
remaneat: nullius concursu deminuta. Et ideo si onus
fuerit in persona ejus, apud quem remanet legatum ad-
scriptum: hoc omnimodo impleat, ut voluntati testato-
ris pareatur.

† Sin autem ad deficientis personam || hoc || onus fue-
rit collatum: hoc non sentiat is, qui non alienum, sed
suum || tantum || legatum imminutum habet. Sed & va-
rietatis non in occulto sit ratio: cum ideo videatur testator
disjunctim o hoc reliquisse, ut unusquisque suum onus,
non alienum agnoscat. Nam si contrarium volebat, nulla
erat difficultas conjunctim ea disponere.

12 ¶ Quæ autem antiquis legibus dicta sunt de his, quæ
ut indigni p auferuntur, & nos simili modo intacta serva-
mus: sive in nostrum fisco, sive in q alias r personas
perveniant.

13 ¶ Cum autem in superiore parte legis non s ad-
itam hæreditatem minime, nisi r quibusdam personis, ad
hæredes || defuncti || transmitti disposuimus: necesse est,
si n quis solidam hæreditatem non adierit, hanc, si x
quidem habeat substitutum, ad eum, si voluerit & po-
tuerit, pervenire. Quod si hoc non sit: vel ab intestato
successores eam suscipiant: vel si nulli sint, vel accipere
nolint, vel aliquo modo non capiant: tunc ad nostrum
ærarium devolvatur.

14 ¶ Hæc autem omnia locum habere censemus tam
in testamentis, sive in scriptis, sive y sine scriptis habi-
tis, quam in codicillis z & omni a ultimo elogio,

vel a si quid ab intestato fuerit derelictum, nec non in
mortis causa donationibus. Tantum etenim nobis super-
est clementiæ, quod scientes etiam fisco nostrum ulti-
mum b ad caducorum vindicationem vocari, tamen nec c
illi peperimus d, nec Augustum privilegium exerce-
mus: sed quod e communiter omnibus prodest, hoc
|| rei || privata nostra utilitati præferendum f esse cense-
mus, nostrum esse proprium subjectorum commodum
imperialiter existimantes.

15 ¶ Locum autem huic legi constituimus in his de-
functorum elogiis, quæ posthac g composita fuerint:
anteriores etenim casus suo Marte discurre concedi-
mus.

16 ¶ Hæc omnia ad vos, Patres Conscripti, duximus
esse sancienda: || scilicet || ut nemini maneat incognitus
nostra benevolentia labor: sed Edictis ex sollemnitate a
nostris magistratibus propositis, omnibus innotescat. Dat.
Kal. Jun. Constantinop. DN. Justin. A. PP. 4. & Paul. V. C.
Coss. 334.

DE HIS b QUI ANTE APERTAS TABULAS HÆREDITATEM TRANSMIT- TUNT.

TITULUS LII.

Hæreditas ascendentium etiam non adita, transmittitur ad po-
steros per liberos institutos morientis, etiam si clausis
tabulis: quod obtinet in legatis & fideicom-
missis. Salycet.

1. Imp. Theod. i & Valent. A. Hormisdæ Præ-
fecto prætorio.

P Er hanc jubemus sanctionem in posterum || valitu-
ram || filios k, seu filias, nepotes, aut nepes,
pronepotes aut proneptes a patre vel matre, avo,
vel avia, proavo, vel proavia scriptos hæredes: si-
cet non l sint invicem substituti, seu cum extraneis m, seu
soli sint instituti, & ante apertas tabulas defuncti (si ve se
noverint scriptos hæredes, si ve ignoraverint) in n liberos
suos ejusque o sint sexus vel gradus, derelictam sibi hæ-
reditariam portionem posse transmittere: memoratasque
personas (si p tamen hæreditatem non recusant) nulla
hujusmodi præscriptione sibi obstante, eam tanquam de-
bitam q vindicare. Quod scilicet etiam super legatis seu
fideicommissis a patre vel a matre; avo, vel avia, proavo,
vel proavia derelictis, locum habet. Siquidem perindi-
gnum r est, fortuitas ob causas, vel casus humanos, ne-
potes aut nepes, pronepotes aut proneptes, avia vel
proavia successione fraudari, aliosque adversus s avitum
vel proavum desiderium vel institutum in prætorio t lega-
ti commodo vel hæreditatis gaudere. Habeant vero so-
latium tristitiæ u suæ, quibus est merito consulendum.
Dat. 3. Non. Aprilis post Consulatum Protogenis & Aste-
rii 450.

QUANDO x DIES LEGATI VEL FIDEICOMMISSI CEDIT.

TIT. LIII.

De annuis legatis vel fideicommissis.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Agrippæ.

S I competenti judici annua y legata vel fideicommissa
tibi relictæ probaveris, ab initio z cujusque anni exi-
gendi ea habebis facultatem. Supposita 3. Kal. Jun.
Saturnino & Gallo Coss. 199.

Si agro pluribus relicto, cautum sit, ut ad eum, qui super-
fuisset, pertineret.

2. Idem AA. Priscæ.

jusque jus tollitur. Bart. in l. 2. ff. de acquir. hæred. Jason in l. 4. sup. qui admitti.

q Parentum hæreditas liberis debita.

r Fortuitus casus liberis nocere non debet.

s Contra desiderium parentum hæreditas ad extraneos deferri intelligitur.

t Extranei nihil habent, quod sperent in ejus hæreditate, qui liberos habet.

u id est, mortis paternæ, quæ naturaliter liberis tristis & mortis esse solet.

x dixi ad 36. ff. 2. & 44. Eclog. 20. adde Ulpian. 24. §. 30.

y Annua quo tempore solven-

z Annua legata ab initio cujusque anni peti possunt, suntque solvenda, l. 12. §. 4. ff. cod. aliud

in stipulationibus. l. 13. l. 42. l. 138. ff. de verb. oblig.

a Adcrevendi jus
locum habet in
omnibus ultima-
rum voluntatum
successionibus ut
& ab intestato.

b Lex Julia ca-
ducaria ultimum
locum fisco dedit.
Bonus princeps
post omnes est.
Cassio. in formula
Comitia privata.
adde l. 1. in fin. §.
de secund. nupt. l.
10. ff. de jure fisci.
In compendii cau-
sis Antoninus Im-
perator judicans
nunquam favit.
Capitolinus in e-
jus vita. vide
Nov. 105. Arist. 3.
poliss. 4.

c l. 9. ff. de Silas.

d Proffeximus.
Hal.

e l. 10. ff. de jure
fisci: vide quæ di-
xi ad Nov. 109. c. 1.

f Communiter
quæ profunt & pu-
blice utilia sunt,
utilitati privatæ
bonus princeps
anteponit.

g l. 7. §. de legib.

h puta liberis.

i l. 1. §. 5. §. de ca-
ducia.

k Transmittitur
hæreditas ascen-
dentium, etiam
non adita, ad po-
steros institutos
morientis quan-
tumvis clausis ta-
bulis: quod & in
legatis & fidei-
commissis obti-
net, vide quæ scri-
psi ad l. unic. §. 5.
§. 13. §. tit. prox. l.
1. §. 8. ff. de collat.
bonor.

l Inter liberos
non præsumitur
reciproca substi-
tutio.

m Donatione co-
hæredis extranei,
jus transmittendi
non impeditur.

n Transmittit
hæreditatem non
aditam parens ad
liberos in potesta-
te positos, ut hic.
d. §. 5. l. 18. §. 3. §. de
jure delib.

o l. 24. in fin. ff.
de leg. 2.

p Hæreditatem
recusans, nihil ad
suos transmittit:
hæc enim recusa-
tione, fuitas, &

a. l. 87. §. 2. ff. de leg. 2.

b. supervixisse.

c. etiam extraneum. l. 78. §. 3. ff. de legat. 2.

d. alii. Cujac. 18. obs. 16.

e. confringitur. In quibusdam codicibus adjicitur hoc quod sequitur, ut hereditas eorum restituatur, sicut sunt restituenda ab aliis.

f. Legatum reliquum alicui cum ad certam aetatem pervenerit, impletur aetate transmittitur ad heredes. Bald. l. 5. ff. eod. Verbi gratia, reliquum est puellae cuidam legatum his verbis: Cum quindecim annorum eris, ad quam aetatem cum perveneris, decedat, sit ante quam legatum exegeris: constitutio haec definit, licet legatum non petierit, si tamen ad eam aetatem pervenerit, ad heredes suos id eam transmississe. Syn. Basil. 44. tit. 16. cap. 105.

g. derelictum, Hal. delegatum, Cujac. 18. obs. 16. sic Egehius 2. Solomae delegatum servavit.

h. Vestigium juris veteris hic observandum, quo uxori non habenti solida capacitate, licebat legare usufructum tertiarum partium bonorum: & cum liberos habuisset, ejusdem partis proprietatem, ut l. 73. §. 14. ff. ad Trebell.

Ulp. tit. 15. vers. praefer decimam. l. 10. ff. de praescript. verb. l. 48. ff. de usufr. l. 24. ff. de adimendis. l. ult. ff. de usufruct. legat. adde Cujac. 10. obs. 17. & 18. obs. 16. i. quandoque liberos habuerit, Ulp. 15. quandoque liberos habebit, l. 25. ff. de cond. & dem. cum liberos habuisset, l. 48. de usufr. sublati liberis, l. 24. ff. de adimendis. ad tempus liberorum, l. 61. ff. de cond. & dem. in tempus liberorum, l. 4. d. tit. k. etiam unico. l. 1. §. de cond. insert. Nec interest natus sit vivo an mortuo testatore, dum post testamentum, l. 9. l. 61. ff. de cond. & dem. neque ex alio matrimonio. l. 25. ff. de cond. & dem. l. licet mulier filium, propter quem consequuta est legatum, amiserit, non propterea legatum amittit. m. l. 22. ff. eod. n. Hae verba, cum ad statum legitimum pervenerit, legatum mora, non conditione suspendunt, l. 46. in fin. ff. ad Trebell. l. 26. §. 1. ff. quando dies. Tempus certe aetatis adiectum legato, legatum conditionale non facit. Ideoque licet legatarius ante aetatem moritur, petitio legati ad ejus heredes transmittitur. adde Hotom. cons. 21. An idem erit, si ipsa legatum sit: Cum nupserit? v. l. 10. ff. de cond. & dem. v. Hotom. ibidem.

o. Aliud mora, aliud conditio hic, l. 6. §. 1. ff. eod. l. 1. ff. de leg. 3. l. 66. ff. de cond. & dem. p. l. 13. ff. de probationib. l. 77. §. 14. ff. de legat. 2. Graeci ἀπὸ τῆς ἡλικίας, i. e. iustam aetatem, quae & virilis vigor, l. 1. ff. de minoribus. ad differentiam virginitatis pubertatis, l. 4. §. qui testant. & breviter status, aetas plena, perfecta, integra, vixit quinque annorum, v. Cujac. 29. de praescript. adde quae de legitima aetate scripta ad l. 27. ff. de negot. l. 5. ff. qui testant. l. 46. ff. de cond. & dem. l. 74. §. 1. ff. ad Trebell. l. 8. ff. de muneribus. r. l. 49. ff. de leg. 1. s. Fideicommissum ab intestato relinqui potest. v. l. 3. §. 8. ad Trebell. t. Legatorum codicillis relictorum dies perinde celit atque testamentorum relictorum, l. 6. in fin. ff. eod. u. l. 77. §. 3. ff. de legat. 2. x. Fideicommissum etiam ab intestato post diem transmittitur ad heredes etiam ignorantem: unde colligitur: Interdum dominum adquiri sine traditione, ut hic, l. 64. in fin. ff. de furtis. v. Ferrarensem in forma libelli actionis regiae 2. in verb. iure dominii. 9. num. 27.

y. dixi ad 36. ff. 4.

z. dixi ad 36. ff. 3. adde 44. Elog. 21. 22. 31.

A Grum pluribus relictum nominatim animadvertimus: & cautum esse, ut ad eum, qui a superfluo b. pertineret. Quicunque igitur is fuerit: ad heredem suum c. dominium transmittit, nec tali d. fideicommissum adstrigitur e. PP. 5. Kal. August. Chilone & Libone Coss. 205.

De conditione, cum ad certam aetatem pervenerit.

3. Idem AA. Aeliz.

SI Pontionilla ad f. eam aetatem pervenerit, cui legatum vel fideicommissum relictum g. erat; petitionem ad heredes transmittit, licet ante decesserit, quam sequeretur legatum vel fideicommissum. PP. 5. Kal. August. Chilone & Libone Coss. 205.

De conditione, cum liberos habuerit.

4. Idem AA. Ammiae.

Cum uxori usufructus h. fundi legatur, & ejus proprietatis, cum i. liberos habuerit; nato filio k. statim proprietatis legati dies cedit: nec l. quicquam obest, si is decedat. PP. Kal. August. Antonino A. 3. & Geta item 3. Coss. 209.

De petitione in tempus dilata.

5. Imp. Alexand. A. Maximo.

Ex his verbis, De lego Aelia Severina filia mea, & Secunda decem: quae legata accipere debent, cum m. ad legitimum statum n. pervenerit: non conditio fideicommissi vel legato inserta, sed petitio in o. tempus legitimae p. aetatis dilata videtur. Et ideo si Aelia Severina filia testatoris cui legatum relictum est, die legati cedente, vita functa est: ad heredem suum actionem transmittit; scilicet ut eo tempore solutio fiat, quo Severina, si rebus humanis subtrahita non fuisset, vicesimum quintum annum aetatis impleisset. Non conceptum q. enim annum, sed impletum r. si de emolumento relictis fideicommissi tractetur, expectandum esse || juris || prudentibus placuit. PP. 13. Kal. Jan. Alexandro A. 2. & Marcello Coss. 227.

De fideicommissi relicto ab intestato.

6. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Eusebio.

Si fideicommissum ab intestato s. fuerit forori tux relictum codicillis r. & posteaquam dies fideicommissi cessit, || rebus humanis, licet || ignorans u. fideicommissum, excesserit: actionem huiusmodi acquiri x. potuisse, dissimulare non poteris: salva scilicet ab intestato succedenti quarta portione. Sup. Kal. Maji, Trallus, AA. Coss. *

UT IN POSSESSIONEM y LEGATORUM VEL FIDEICOMMISSORUM SERVANDORUM CAUSA MITTATUR ET QUANDO SATISDARI z DEBEAT.

TIT. LIV.

De cognitione an debeatur fideicommissum.

1. Divus Anton. Pius Salvio.

Quoniam nihil actor amplius a postulat quam ut fideicommissi nomine satisfidetur: non debet is, qui juri dicundo praest, subtiliter b. cognoscere, debeat necne fideicommissum, sed tantum decernere, ut satisfidetur. Sine die & consule.

De cautione remissa.

2. Divus Marcus & Stratonice.

Ipsis rerum experimentis cognovimus ad publicam utilitatem pertinere, ut satisfidationes, quae voluntatis defunctorum tuenda gratia in legatis & fideicommissis introductae sunt, eorundem voluntate remitti d. possint. Quocunque enim iudicio e. voluntatis, cautio legati vel fideicommissi remitti potest. Sine die & consule.

De pignore.

3. Imp. Sever. & Anton. AA. Symphoro.

Si postquam f. servandi legati seu fideicommissi gratia in possessionem inductus es, pignoris obligatio aut venditio ab herede intervenit: praecedere g. causam tuam h. quam jure pratorio i. veluti pignus habuisti, manifestum est. PP. 11. Kal. Decembr. Dextro & Prisco Coss. 197.

De rogata restituere hereditatem, cum morietur.

4. Imp. Antoninus A. Protagora.

Cum Arthemidora patri pupillorum tuorum heredem extitisse proponas: quamvis ut fideicommissam hereditatem his, cum k. moreretur, restitueret, petita sit: nullam tamen adversus debitores hereditarios habent pupilli tui actionem. Plane, ut satis fideicommissorum nomine Arthemidora det, (si l. modo testator id fieri non prohibuerit) apud suum iudicem conveni. PP. 3. Kal. Julii, Lato 2. & Cereale Coss. 216.

De iure missi in possessionem.

5. Imp. Alexander A. Paulina.

Qui legati sive fideicommissi servandi causa in possessionem mittuntur, non m. proprietatem nanciscuntur, sed ius pignoris n. Ut autem & post acceptum pignus satisfiat defuncti voluntati, competens iudex te ad eum providebit. PP. 3. Id. August. Juliano 2. & Crispino Coss. 225.

De fideicommissario in possessionem mittendo.

6. Idem A. Donato.

Certa est forma jurisdictionis, qua fideicommissi servandi causa in possessionem rerum, quae in causa hereditaria sunt, aut dolo malo esse desierint, is, cui legati vel fideicommissi nomine satis non datur, mittitur, vel in proprias o. res heredis, si fideicommissio satis non sit post p. sex menses quam peti coeperit, secundum Divi Antonini q. patris mei constitutionem. PP. 6. Id. Jan. Fusco 2. & Dextro Coss. 226.

An cautio possit remitti.

7. Idem A. Proculiano.

Scire debetis, fideicommissi || quidem || & legati satisfidationem remitti r. posse, Divum Marcum & Divum Commodum constituisse. Ut autem boni f. viri arbitrati u. i. cui usufructus relictus est, utatur fruatur: minime satisfidationem remitti testamento posse, PP. 10. Kal. Martii, Fusco 2. & Dextro Coss. 226.

De relicto civitati.

8. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Zenodoro.

k. Ante eventum diei incerti, fideicommissum peti non potest: fideicommissi vero sua die praestandi cautio peti potest: nisi cautio a testatore sit remissa & merito, causa enim cognita, ante diem & conditionem cavere quis cogitur. l. 1. in fin. ff. qui satis. l. 1. §. 3. eod. l. 7. §. eod. m. l. 5. ff. eod.

n. pratorio. Pratorium enim pignus est, quod missio in possessionem constituit. j. de pratorio pign. l. 3. §. 1. ff. de reb. eorum. l. 12. ff. pro empt. o. v. l. 5. §. 16. ff. eod.

p. Legatarius in res heredis mittitur, si post sex menses quam adijt Praetorem, haeres neque satisfidit neque satisfecit. q. d. §. 16.

r. Remittere satisfidationem ei, quem gravavit legato vel fideicommissio, testator potest, ut hic. l. 2. §. eod. l. 12. ff. ut leg. l. 77. in fin. ff. de cond. & dem. Remittitur quoque haec satisfidatio fratri gravato restituere alteri fratri: & matri gravata restituere suis filiis, nisi ad secunda vota transierit. l. 3. §. 1. §. 3. ad Trebell. v. Joseph. Ludovic. decis. 63. num. 4.

s. Satisfidatio legati, heredi quidem remitti potest, sed non illa, qua caveat se recte usum tritum: quumque finitus fuerit usufructus rem restituendum. Syn. Basil. 44. tit. 21. c. 7. dixi ad l. 1. §. de usufr.

a. Etiam si nondum dies legati venerit, cautio nem legatarius ab herede petere potest, quia de re Praetor summam cognoscit. Summatim, de jure legati non inquirat, sed simpliciter an legatum sit.

b. i. e. summam. l. 3. §. 1. ff. eod. tit. l. 14. in fin. ff. ut legator. no mine.

c. sit huius constitutionis mentio in l. 46. ff. de minorib.

d. Satisfidatio legati vel fideicommissi causa, heredi a testatore remitti potest ut hic, & l. 4. in fin. l. 7. §. eod. & Nov. 159. in princ. vers. si vero in universum. Potest etiam remittere testator: ne heredis bona hypotheca sint subiecta legatariis. v. Clarum 3. sent. §. 3. testam. q. 70.

e. indicio. Idem error multis aliis locis irrepsit, vide Cuj. ad Nov. 23. hinc etiam constat in remittenda cautione vulgari fideicommissario, sufficere quodlibet indicium. l. 77. in fin. ff. de cond. & dem. l. 2. §. qui piores.

g. Habens pignus pratorium in re aliqua, praefert posterioribus, emptionis etiam titulum habentibus.

h. causam emptorum scilicet. at non creditorum anteriorum. l. 5. §. 4. ff. eod.

i. Pignus pratorium dicitur, quod jure pratorio, id est, ex edicto constituitur, vide j. de pratorio pign. v. Cujac. 5. obs. 38.

a Pro legato reipublice tenentur ejus administratores satisfactio nem ab hærede petere, alias negligentes tenentur in id quod reipublice inter est, facit l. 1. 2. 3. 5. de magistratib. conveniend. l. 2. J. de adm. rer. l. ult. ff. de magistratib. conveniend. facit l. 26. ff. de neg.

b dixi ad 38. ff. 16. c Hæc lex non est de liberis, sed de agnatis ex transverso, hoc tamen ideo factum esse potuit, ut intelligeremus in successionebus intestatorum, quid juri civili & prætorio interesset, quod collata & conjuncta. l. 2. J. qui admitti. apparebit statim. Jus prætorium, per se temporarium est, l. 35. ff. de oblig. Inst. de perpetua & temporal. action. civile, perpetuum. d Hæres legitimus succedendi jure non excluditur centum diebus.

e Cur ita? quia tempus centum dierum bonorum possessionibus præfixum est, non hæreditatibus. Syn. Basil. 41. tit. 2. c. 24.

f Nepotes ex diversis filiis avo succedunt ex stirpibus ut hic. l. 1. c. in stirpes, §. 6. Inst. de hæredit. qua ab intest. Nov. 118. c. 1. in fin. in stirpem, Gaj. 2. tit. 8. §. 3. in fin. seu portionem patris sui, non in capita.

g Cum filiis defuncti vocantur defuncti nepotes.

h v. l. ult. in fin. J. ad Tertyl.

i Si tamen nepos unicus sit: alioquin si filius unus sit, quatuor nepotes: hæreditas non in quinque, sed in duas partes dividitur, v. Nov. 18. c. 1. Ideoque si nepotes patruis concurrant, ut hic: si patrum liberis, in stirpes semper succedunt. l. 2. §. cod. k Posthumus admittitur ad hæreditatem defuncti, l. 3. §. 9. ff. de suis. & sorori defuncti præfertur, ut hic. l. d. §. 9. m Adoptivus admittitur ad successionem cum filiis legitimis & naturalibus, si ante, si post adoptionem nati sint. Synops. Basil. 45. tit. 2. cap. 26. & 5. Harm. 3. §. 85. l. 1. §. 6. ff. unde liberi. §. 2. Inst. de hæred. qua ab intestato. n $\pi\alpha\rho\rho\rho\rho\rho\rho\rho\rho\rho$ 45. Eclog. 2. c. 28. l. 1. §. soluto. o dixi ad l. 2. §. de jure aucto. p Nihil impedit, quominus libertus filiis possit succedere, cum eos habeat in potestate. q Sui hæredes etiam si ignorantes se hæredes esse, naturæ concesserint, hæreditatem parentum transmittunt ad hæredes suos. r Transmittit hæreditatem etiam non aditam hæres suis ad quoscunque hæredes licet extraneos, ut hic. Cujus sententia varias exceptiones v. apud Socin. reg. 73. adde, quæ de transmissione dixi ad l. unie. §. 5. §. de ead. collend.

Contra eos, siue successores eorum, qui Rempublicam administrantes a per officii necessitatem civitati sub conditione relicti fideicommissi satis accipere debuerunt: quanti Reipublicæ intererit satis acceptum non esse, dirigendam certum est actionem. S. 7. Kal. Mart. CC. Coll.

DE SUI ET LEGITIMIS LIBERIS, ET EX FILIA NEPOTIBUS AB INTESTATO VENIENTIBUS.

TIT. LV.

De sorore consanguinea.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Crispinæ.

Si fratri tuo legitima hæres esse potes, centum dierum præfixione non excluderis ab acquirenda hæreditate. PP. 3. Non. Novemb. Antonino A. 2. & Geta 2. Coll. 206.

De nepotibus ex diversis filiis.

2. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Avia.

Nepotes ex diversis filiis varii numeri avo succedentes ab intestato, non pro virilibus portionibus, sed ex stirpibus succedunt. S. 3. Kal. Martii, Hadrianopoli, iplis AA. 4. & 3. Coll. 290.

3. Iidem AA. & CC. Frontoni.

Ut intestato defuncti filius g ac nepos ex alio, qui mortis ejus tempore in rebus humanis non invenitur, manentes in sacris h pariter i succedant, evidenter Lege duodecim tabularum cavetur. Quod & honorarii juris observatio sequitur. S. 15. Kal. Jul. AA. Coll.

De posthumo filio & sorore defuncti.

4. Iidem AA. & CC. Marcellæ.

Intestato quidem defuncto posthumum & suum hæredem, quam sororem, licet consanguineam, haberi potiorum, ordo successionum Lege duodecim tabularum factus, nimis evidenter demonstrat. S. 6. Id. Dec. AA. Coll.

De adoptato.

5. Iidem AA. & CC. Appiano.

Si te parens, in cujus fuisti potestate, solenniter in adoptionem m dedit: cum filiis naturalibus adoptivi patris ante vel post quæsitis, defuncto intestato succedere potes. Dat. 6. Kal. Mart. Cæsariis Coll.

De nato ex libera & servo.

6. Iidem AA. & CC. Posidonio.

Ex libera conceptus & servo, velut n spurius habetur: nec ut decurionis filius (quamvis pater ejus naturalis manumissus, & natalibus suis restitutus hunc adeptus fuit honorem) defendi potest. Supposita 6. Id. Febr. CC. Coll.

De filio libertini.

7. Iidem AA. & CC. Æmilianæ.

Filius habere suum libertus p in potestate non prohibetur, cum ob præteritum statum ex legitimis nuptiis ingenuorum exemplo filios habere liberti non sit interdictum. S. 16. Kal. Mart. CC. Coll.

De filia defuncti apud hostes.

8. Iidem AA. & CC. Catonæ.

Apud hostes patre defuncto, filia communis vobis, quo casu mortis scientia q non postulat, hæres extitit sua, & ad te transmisit r successionem. S. 2. Kal. Decemb. Nicomedia, Cæf. Coll.

De filiis seu filiabus, & nepotibus seu neptibus ex filia.

Avia vel avia ab intestato morienti succedunt nepotes ex filia cum avunculis & materteris, cum deminutione tertie partu ejus portionis, in qua parens succederet, si viveret. Salyc.

9. Imp. Valentin. Theod. & Arcad. AAA. Constantino Præfecto prætorio.

Si defunctus cujuscunque sexus, aut numeri reliquerit filios, & ex filia diem functa, cujuscunque sexus aut numeri nepotes, ejus patris, quam defuncta filia superstes patri inter fratres suos fuisset habitura, duas partes consequantur nepotes ex eadem filia: tertia & pars fratribus sororibusve ejus, quæ defuncta est, id est, filiis, filiabusque ejus, de cujus bonis agitur, avunculis scilicet, si ve materteris eorum, quorum commodo legem fancimus, accrescat a.

Hæc eadem, quæ de avi materni bonis constituimus, & de avia b maternæ siue etiam paternæ simili æquitate sancimus: nisi forte avia elogia inurenda c impiis nepotibus iusta semotis ratione dixerit, & hoc fuerit legibus approbatum. Non solum autem si intestatus avus aviave decesserit d, hæc nepotibus, quæ sancimus, jura servamus: sed & si avus vel avia, quibus hujusmodi nepotes erunt, testati obierint, & præterierint e nepotes, aut exhæredaverint. Eadem f & de injusto avorum testamento. Et si quæ filia poterant vel de re g vel de lite h competere actiones, nepotibus deferimus secundum justum nostræ legis modum, quæ de parentum inofficiosis testamentis competunt filiis. Dat. 5. Kal. Mart. Mediolan, Timasio & Promoto Coll. 389.

De capitis deminutione.

10. Imperatores Theod. & Valentin. AA. Maximo i P.P.

Ubi aviarum successio morte interveniente discutitur, capitis deminutio k paternæ l quærenda non est. Tunc enim in hujusmodi hæreditatibus filiorum status aut persona spectatur, quotiens de ejus bonis, qui potestatem familiæ potuit habere, tractatur. Dat. 15. Kal. Octob. Ravenna, Theodosio 13. & Valentiniano 3. AA. Coll. 430.

De parentibus & liberis defuncti vel defunctæ.

11. Imp. Theod. & Valentin. AA. ad Senat. Urbis Romæ.

Si matre m superstiti filius vel filia, qui quæve moritur, filios dereliquerit: omnimodo patri suo matrive l suæ ipso n jure succedant: quod sine dubio & de pronepotibus observandum esse censemus. Dat. Id. Novemb. Theod. 15. & Valentin. 13. AA. Coll. 435.

De liberis & transversalibus.

12. Imp. Justinianus A. Mennæ Præfecto prætorio.

Quotiens aliquis vel aliqua intestatus vel intestata, mortuus vel mortua fuerit, nepotibus vel pronepotibus cujuscunque sexus, vel deinceps aliis descendentes derelictis, quibus Unde liberi bonorum possessio minime competit, & insuper ex latere quibuscunque agnatis, minime o possint iidem agnati quartam partem hæreditatis mortuæ personæ sibi vindicare, sed descendentes p

d decesserit. d. l. 4. C. Theod.

e Nepotes ex filia præteriti, rumpunt testamentum, aut injuste exhæredati quærela inofficiosi utuntur.

f hæc vox deest in C. Theod. dicto loco.

g de hæreditatis petitione.

h de quærela inofficiosi.

i Maximio Præfecto urbi. l. 5. C. Theod. de legitim. hæred.

k adde l. 1. §. 4. ff. de suis.

l materna ita extat in C. Theod. d. l. 5. & ita legi in Basilicis lib. 45. Cujac. 18. obs. 1. notat, & rectius ut sit sensus: Natum post emancipationem matris, jure civili avo materno succedere, avia paternæ vel maternæ non succedere ad hæc frustra quæri: mater an fuerit emancipata: quia avia (ut & quævis mulier) familiæ potestatem non habet, l. 13. ff. de suis. l. 8. J. de præscript. longi tempor. Leon. Nov. 25. De emancipatione adde l. 7. C. Theod. cod.

m In successione ab intestato, descendentes ascendentes præferuntur ut hic, & 45. Eclog. 2. c. 32. l. 2. §. 6. ff. ad Tertyl. §. 3. Inst. de Sc. Tertyl. Novell. 118. c. 1. l. 8. in fin. Cod. Theod. de legitim. estque hæc lex pars legis 5. J. ad Tertyl.

n Liberi ipso jure parentibus succedunt.

o Abrogatur pars legis 9. §. cod. & similes, de quibus ibi dixi.

p Descendentium appellatione in infinitum descendentes intelliguntur: ut hac voce fideicommissi progressum in infinitum intelligamus. vide Simonem de Præstis 3. de interpretatione 3. dubitatione 1. solutione 10. veluti si dixerit: Bona mea ad descendentes meos pervenire volo, & ideo alienari veto, longissimo etiam gradu descendentes eo fideicommissi continerentur. Bellosianus Novell. de restitutionibus 39. §. nos igitur. Alex. 1. Confil. 56. Natta Confil. 437.

z Nepos ex filia avo materno succedit cum avunculis, & materteris, cum deminutione tertie ejus portionis, in qua mater ejus succederet, si viveret, ut hic, & l. 19. §. de collat. l. 4. C. Theod. de legitim. hæredib. §. 15. in fin. Inst. de hæred. qua ab intest. Hodie sine deminutione succedit, l. ult. J. cod. Nov. 18. c. 4. & 114. c. 1. licet neque sui neque legitimi sint. Ideoque hæc lex, e jusque similes abrogantur: abrogatur etiam jus vetus, quo ex filia nati, post lineam agnatorum vocabantur. §. 15. Inst. de hæred. qua ab intest.

a Hic integræ sententia C. Theod. d. loco. præterea missa est. Ea ita habet: Quod si hic defunctus, de cujus bonis loquimur, habebit ex filia nepotes, sed præterea filios non habebit, sed qui præferri nepotibus possint, habebit agnatos, in quibusdam Falcidianis & in dotantem nepotes, jure succedant.

b Nepotes ut succedunt avia maternæ.

c Ne dicas cum Accursio, Nepotes ex filio iustis de causis posse exhæredari ab avia. nam agitur hic de successione ab intestato, nemo vero exhæredatur ab intestato, sed nepotem exhæredatum a patre vel matre non representare vicem sui parentis in successione avi vel avia. adde Cujac. 18. obs. 17.

a Novell. 18. c. 4.
b l. 7. §. de legib.
c In successione defuncti, liberi omnibus præferuntur.
d Primo gradu liberi inter se æqualiter succedunt.
e Nepotes inter se vel cum patris vel cum amicitia succedunt in stirpes. l. 2. §. 8. eod.
f Confirmatur lex ult. sup. eod. l. 9. sup. eod. & similibus legibus abrogatis.
g id adjectum videtur propter legem 10. §. eod.

h dixi ad 38. ff. 17. quo matres succedunt liberis ab intestato mortuis nulla relicta prole.

i Theodosio videtur hæc lex tribui. Nov. 153.
k Major infante per se maris hæreditatem potest petere. vid. l. 18. §. de jure deliber. l. hoc innuit, Etiam si filius infans ex SC. Orphitiano mari non succedebat, nisi per patrem aut tutorem: ex Tertulliano tamen, matrem cuiusque patris filio succedere.

m Parentes, filiis sine liberis & fratribus mortuis succedunt, ut hic. Verum lege Hispanica patrem succedere filio notat Duenazius regul. 364. fratre defuncti excluso. Ubi etiam notat alia lege Hispanica, filium, qui nullos habeat liberos, patrem vel matrem onerare non posse, nisi ad tertiam bonorum partem, præterquam in locis & civitatibus, quæ bona radici, hoc est, genti addicunt.

n In successione filii pater præferatur matri, ut hic, & l. 2. §. 15. ff. eod. §. 3. Inst. eod. l. 10. ff. de suis. hodie non præfertur. l. ult. §. 3. J. eod.

o l. 10. ff. de suis, manumittit filium, qui emancipat. p Mater, quæ filio tutorem non petit, filio non succedit, si quidem is impubes decessit: si pubes, succedit. l. 6. J. eod. 41. Eclog. l. c. 32. adde l. 2. §. 1. l. 4. §. 2. ff. qui petant tut. l. 2. §. si advers. delict. & 5. Harm. 8. §. 92.

q De præscriptione, id est, exceptione, non petiti tutoris: Præscriptio enim exceptio, hinc liber Tertulliani de præscriptionib. adversus hæreticos: id est, de defensionibus & exceptionibus adversus hæreticos.

r Religionem viro mortuo uxor debet, hoc est, intra annum luctus alteri nubere non debet.

s intra annum luctus scilicet, v. l. 1. J. de secund. nupt. Nuptiarum festinatio hæc est matri pœna, ut fiat infamis (nisi Princeps ei infamiam remittat) quin ut Princeps remittat, dimidiam bonorum, quæ tempore nuptiarum habuerit, amittit, liberis acquirendam, ne retento quidem usufructu. & eo quidem amplius, ut si unus liberorum decedat, fratres superstites ei defuncto succedant. quod si universi intestato mortui sint, dux fortunæ ad matrem solatia revertentur: hoc est, successio liberorum ad matrem revertetur. Synops. Basil. 45. tit. 1. c. 33.

t Novell. 22. c. 22. adde quæ dixi ad l. 15. §. ex quibus caus. infam.

u Princeps notam infamiz potest remittere.

x Mortem intelligit, quam prudentiores non fati, sed DEI providentiæ attribuunt.

y & ita fratres matres excludunt, ut hic: & §. 3. vers. frater. Inst. eod. hodie non excludunt. l. 7. inf. eod.

z vide l. 28. §. de inoff. l. ult. §. de inst. l. 15. ff. de inoff. l. 7. in fin. ff. unde liberi. l. 26. in fin. ff. si quis omitt. caus. test. l. 78. ff. de cond. & demonst.

foli a ad mortui successionem vocentur. Quod tantum in futuris b, non etiam præteritis negotiis servari decernimus. Dat. Kal. Jul. Constantinop. DN. Justiniano A. P. P. 2. Conf. 528.

De liberis.

In auth. de hæredibus ab intestato. §. 1. coll. 9. tit. 1. ex Nov. 118. c. 1.

In successione mortui patrisfamilias, sive filiifamilias, liberi c ejus, si sunt, omnibus aliis prælati succedunt. Primi quidem gradus æqualiter d succedunt: nepotes & posteriores in e stirpes: non distinguendo sexum f vel jura g potestatis, sed sola naturali causa inspecta.

AD SENATUSCONSULTUM TERTULLIANUM h.

TIT. LVI.

De infantibus.

1. Imp. Dioclet. i & Maximian. AA. & CC. Vivianæ.

Licet liberi matribus ab intestato ita demum per se hæredes existant, si fari k possint: tamen matres liberis, etiam si infantes l naturæ concesserint, posse succedere, nulla dubitatio est. PP. 10. Kal. April. Tiberiano & Dione Conf. 291.

Patrem matri præferri.

2. Idem AA. & CC. Rheseæ.

In successione filii vel filiae communis sine liberis & fratribus m & sororibus morientis, pater n manumissor o, quia existit vetus jus servatum, matri præfertur. S. 6. Id. Decemb. CC. Conf.

De præscriptione tutoris non petiti.

3. Imp. Constantinus A. Catulino Proconsuli Africae.

Matres, quæ puberes amiserunt filios, licet impuberibus || eis || tutores p non petierint, præscriptione q || tamen || non petiti tutoris ad excludendam eorum successionem minime debere præscribi, certum est. Dat. 6. Kal. August. Constantio A. 7. & Constante Conf. 354.

De secundo nubentibus.

4. Imp. Gratian. Valent. & Theod. AAA. Eutropio P. P.

Si qua mulier nequaquam religionem r priori viro, ex quo filios seu filias non habet, nuptiarum festinatione s præstitit, ex jure quidem notissimo infamis sit, nisi t hujusmodi maculam imperiale beneficium ei remittat: sin autem ei filii erunt seu filiae, & impetraverit indulgentiam, infamiz u abolitionem permittimus, & cæterarum pœnarum antiquationem, si facultatem omnium, quæ fuerunt tempore nuptiarum, medietatem filio vel filiae, filiis seu filiabus donaverit, quos habebat ex viro priore susceptos, pure scilicet & omni donationis solennitate completa, ne retento quidem usufructu. Quem quidem femissem si obois filiis seu filiabus pluribusve donaverit, & sorte fatali x unus vel una, seu alius vel alia ex iisdem intestatus vel intestata obierit: semper ad y superstites fratres vel sorores volumus pertinere. † Sin autem universi vel universæ intestati diem obierint, dux & fortunæ ad matrem solatia ex integro revertantur: ita scilicet, ut hunc femissem, quem filiis vel filiabus donaverat, intesta-

to diem obeuntibus, rursus ipsa separatim ab ultimi filii vel filiae hæreditate præsumat. PP. 15. Kalend. Januar. Gratiano s. & Theodosio AA. Conf. 380.

5. Imp. Theodosius & Valent. AA. Senatui Urbis Romæ.

Mater a, quæ b defuncto filio filiae sine liberis, ex testamento vel ab intestato, succedit, si matrimonium secundum post c mortem filii vel filiae non contraxerit, omnia filii || seu filiae || morte delata vel derelicta, pleno jure acquirat. Sin vero alterius d mariti conjugium elegerit, extrinsecus e quidem quæ sita filio filiae, simili firmitate possideat: rerum vero paternarum f defuncti solo usufructu humanitatis contemplatione potiat, proprietatem || & sororibus & || fratribus g transmissura defuncti. Datum 7. Id. Novemb. Ravennæ, Theodosio 12. & Valentiniano 2. AA. Conf. 426.

Mater tutrix filii privatur ejus hæreditate, si transivit ad secundam vota, antequam tutorem alium ei fecerit ordinari. Salyc.

6. Idem AA. Florentino Præfecto pratorio.

Omne h || matri || si ab intestato, si jure substitutionis, si filius impubes moritur, denegandam volumus successionem, si ea legitima liberorum tutela suscepta, ad secundas contra sacramentum præstitum aspiravit nuptias, antequam i ei tutorem alium fecerit ordinari, eique quod debetur ex ratione tutelæ gestæ, persolverit. Datum 7. Id. Julii Constantinopoli, Theodosio A. 16. & Festo Conf. 438.

De defuncti, vel defunctæ matre, fratribus, sororibus, patruo, patrueli & patrueli filio. 1. De patre, matre, fratribus & sororibus. De secundo nubente.

7. Imp. Justinianus A. Mennæ Præfecto pratorio.

Si quis, vel si qua, matre superstite & fratre, vel legitimo, vel sola cognationis jura habente, intestatus vel intestata decesserit: non excludi a filii successione matrem, sed una k cum fratre mortui vel mortuæ, si superstites vel filius vel privignus l ipsius sit, ad eam pervenire, ad similitudinem sororum mortui vel mortuæ: ita tamen, ut si quidem sola m sorores agnatæ vel cognatæ, & mater defuncti vel defunctæ superstit: pro veterum legum tenore dimidiam quidem mater, alteram vero dimidiam || partem || omnes sorores habeant. Sin vero matre superstite & fratre, vel n fratribus solis, vel etiam cum sororibus intestatus quis, vel intestata moriatur, in capita distribuatur ejus hæreditas: nec liceat matri occasione sororum mortui vel mortuæ ampliore partem sibi vindicare, quam rata portio capitum exigit: patruo scilicet mortui vel mortuæ, & ejus filio vel nepote, nullum jus ad ejus hæreditatem (matre || ejus || hærede existente) habentibus: nec ex veteribus legibus, vel ex constitutionibus partem matris minui.

1 ¶ Sin autem defuncta persona non solum matrem, & fratres, & sorores superstites habeat, sed etiam o patrem: si quidem sui juris decessit, quia patris persona interveniens, matris jura superare videtur: omnibus pio animo providentes, sancimus fratres quidem, & sorores mortuæ personæ ad successionem proprietatis solos pro p virili portione vocari: patri autem & matri usufructum q totius successionis pro beffe competere, æqua lance inter r patrem & matrem dividendum, reliqua parte usufructus

40. & d. l. 10. adde l. 6. inf. in quib. caus. pign. k Olim frater defuncti ejus matrem excludat. l. 4. vers. quem quidem. §. eod. §. 3. vers. frater. Inst. eod. hodie non excludit, ut hic. & Nov. 22. c. 47. §. 2. Novell. 118. c. 2. l. vide Cujac. 12. obs. 17.

m Si defuncti mater & sola sorores extabant, mater in semissem succedebat, reliquæ sorores in alium semissem, ut hic: hodie in virilem. Nov. 22. c. 47. Auth. & cum solus. J. eod.

n Si defuncto mater & fratres; vel mater, fratres, & sorores fuerint, mater virilem obtinet. o Si defuncto pater, mater, fratres & sorores extiterint, quomodo succeditur? Si defunctus sui juris fuit, integra proprietatem ad fratres, dimidia usufructus ad patrem & matrem defuncti: ut hic: altera dimidia ad reliquos fratres defuncti deferretur. ut hic. Paulo post, integer usufructus patri attributus fuit. l. 23. inf. de leg. 1. Tandem usus loco virilis proprietatis patri data est. Novell. 118. c. 2. Si vero defunctus sui juris non fuit, usufructus integer patri soli acquirebatur, ut hic: quod tamen immutatum est, ut mox dicam. Proprietatem vero acquirebatur matri & dimidia usufructus, si solis sororibus defuncti concurrat: virilis, si cum fratribus solis, aut cum fratribus simul & sororibus defuncti concurrat.

p l. 11. sup. fam. creise.

q al. Usufructus totius successionis semissem competere, quæ lectio est sincera.

r olim pater matri præterebatur, & ita abrogatur l. 2. §. 15. ff. eod. §. 3. vers. pater. Inst. eod. l. 2. sup. eod. l. 10. sup. de sui & legit.

a Synops. Basil. 45. tit. 1. c. 34.
b quæ habet jus liberorum defunctorum, &c. l. 8. c. Theod. de legit. her.

c Quid, si ante mortem filii? olim in omnibus bonis filii, cum profectiis tum adventitiis solum habebat usufructum. l. 3. in fin. sup. de sec. nupt. Hodie id immutatum est, ut mox dicetur.

d Mater nubens post mortem filii, pro sua parte adventitia filii bona pleno jure capiebat, profectitia a patre, usufructus tantum jure, ut hic: Hodie mater cum fratribus & sororibus defuncti succedit in virilem pleno jure, in bonis adventitiis & profectiis, si in viduitate permanserit, si ad secundas nuptias venerit ante vel post mortem filii.

v. Nov. 2. c. 3. e. i. e. adventitia filii.

f Nov. 22. c. 40. l. 10. J. de leg. her. g vox fratribus, deest in C. Theod. quod a Tribonianus mutatum: placuit enim Justiniano, ut & cum sororibus mater veniret in virilem.

h Si mater non iteraturam se nuptias promiserit, legitimaque filii tutela suscepta, secundum postea matrimonium contraxerit: filio qui decessit impubes, non succedet, ne quidem a patre substituta: nisi prius ei tutorem petierit, & quæcunque debentur ex ratione gestæ tutelæ persolverit. Synops. Basil. 45. tit. 1. c. 35. v. l. 3. §. eod. l. 10. J. de legit. hered.

5. Harm. 8. §. 92.

i l. 3. §. eod. Mater tutrix filii privatur ejus hæreditate, si nuptias iterum antequam ei tutorem petierit, & ita cessat Tertullianum, ut hic, & Nov. 12. c.

6. d. l. 10. adde l. 6. inf. in quib. caus. pign. k Olim frater defuncti ejus matrem excludat. l. 4. vers. quem quidem. §. eod. §. 3. vers. frater. Inst. eod. hodie non excludit, ut hic. & Nov. 22. c. 47. §. 2. Novell. 118. c. 2. l. vide Cujac. 12. obs. 17.

m Si defuncti mater & sola sorores extabant, mater in semissem succedebat, reliquæ sorores in alium semissem, ut hic: hodie in virilem. Nov. 22. c. 47. Auth. & cum solus. J. eod.

n Si defuncto mater & fratres; vel mater, fratres, & sorores fuerint, mater virilem obtinet. o Si defuncto pater, mater, fratres & sorores extiterint, quomodo succeditur? Si defunctus sui juris fuit, integra proprietatem ad fratres, dimidia usufructus ad patrem & matrem defuncti: ut hic: altera dimidia ad reliquos fratres defuncti deferretur. ut hic. Paulo post, integer usufructus patri attributus fuit. l. 23. inf. de leg. 1. Tandem usus loco virilis proprietatis patri data est. Novell. 118. c. 2. Si vero defunctus sui juris non fuit, usufructus integer patri soli acquirebatur, ut hic: quod tamen immutatum est, ut mox dicam. Proprietatem vero acquirebatur matri & dimidia usufructus, si solis sororibus defuncti concurrat: virilis, si cum fratribus solis, aut cum fratribus simul & sororibus defuncti concurrat.

p l. 11. sup. fam. creise.

q al. Usufructus totius successionis semissem competere, quæ lectio est sincera.

r olim pater matri præterebatur, & ita abrogatur l. 2. §. 15. ff. eod. §. 3. vers. pater. Inst. eod. l. 2. sup. eod. l. 10. sup. de sui & legit.

a Synops. Basil. 45. tit. 1. c. 34.
b quæ habet jus liberorum defunctorum, &c. l. 8. c. Theod. de legit. her.

c Quid, si ante mortem filii? olim in omnibus bonis filii, cum profectiis tum adventitiis solum habebat usufructum. l. 3. in fin. sup. de sec. nupt. Hodie id immutatum est, ut mox dicetur.

d Mater nubens post mortem filii, pro sua parte adventitia filii bona pleno jure capiebat, profectitia a patre, usufructus tantum jure, ut hic: Hodie mater cum fratribus & sororibus defuncti succedit in virilem pleno jure, in bonis adventitiis & profectiis, si in viduitate permanserit, si ad secundas nuptias venerit ante vel post mortem filii.

v. Nov. 2. c. 3. e. i. e. adventitia filii.

f Nov. 22. c. 40. l. 10. J. de leg. her. g vox fratribus, deest in C. Theod. quod a Tribonianus mutatum: placuit enim Justiniano, ut & cum sororibus mater veniret in virilem.

h Si mater non iteraturam se nuptias promiserit, legitimaque filii tutela suscepta, secundum postea matrimonium contraxerit: filio qui decessit impubes, non succedet, ne quidem a patre substituta: nisi prius ei tutorem petierit, & quæcunque debentur ex ratione gestæ tutelæ persolverit. Synops. Basil. 45. tit. 1. c. 35. v. l. 3. §. eod. l. 10. J. de legit. hered.

5. Harm. 8. §. 92.

i l. 3. §. eod. Mater tutrix filii privatur ejus hæreditate, si nuptias iterum antequam ei tutorem petierit, & ita cessat Tertullianum, ut hic, & Nov. 12. c.

6. d. l. 10. adde l. 6. inf. in quib. caus. pign. k Olim frater defuncti ejus matrem excludat. l. 4. vers. quem quidem. §. eod. §. 3. vers. frater. Inst. eod. hodie non excludit, ut hic. & Nov. 22. c. 47. §. 2. Novell. 118. c. 2. l. vide Cujac. 12. obs. 17.

m Si defuncti mater & sola sorores extabant, mater in semissem succedebat, reliquæ sorores in alium semissem, ut hic: hodie in virilem. Nov. 22. c. 47. Auth. & cum solus. J. eod.

n Si defuncto mater & fratres; vel mater, fratres, & sorores fuerint, mater virilem obtinet. o Si defuncto pater, mater, fratres & sorores extiterint, quomodo succeditur? Si defunctus sui juris fuit, integra proprietatem ad fratres, dimidia usufructus ad patrem & matrem defuncti: ut hic: altera dimidia ad reliquos fratres defuncti deferretur. ut hic. Paulo post, integer usufructus patri attributus fuit. l. 23. inf. de leg. 1. Tandem usus loco virilis proprietatis patri data est. Novell. 118. c. 2. Si vero defunctus sui juris non fuit, usufructus integer patri soli acquirebatur, ut hic: quod tamen immutatum est, ut mox dicam. Proprietatem vero acquirebatur matri & dimidia usufructus, si solis sororibus defuncti concurrat: virilis, si cum fratribus solis, aut cum fratribus simul & sororibus defuncti concurrat.

a Sacra paterna
quid, dixi plenius
fuit in l. 10. §. 1.
J. de adoptione ad
de l. ult. §. de con-
rat. furios. l. 3. §.
de suis. l. 3. J. de
bonis matern. l. 31.
§. de fideicom. l.
1. §. ult. J. de ad-
mali except. l. 12.
§. de collat. Habe-
bant veteres sa-
era propria & pri-
vata. Cic. 2. de le-
gib. 7. Valer. 7.
b in dimidiam,
Hak. hodie in vi-
rilem. Auth. &
cum solis. J. cod.
c i. e. si matri
concurrunt fra-
tres simul & sor-
res defuncti.
d Olim cum solis
sororibus vocaba-
tur, & ita abroga-
tur pars legis su-
perioris.
e i. e. legatis &
fideicommissis,
dixi ad Nov. 115.
f 3. in fin.
g Olim ita non
fuit, dixi ad d. c. 3.
h ut qui prior
gradu fuerit,
prior succedat.
i Pares gradu pa-
riter succedunt.
j Filio filiae de-
functis, una dimi-
dia paternis pa-
rentibus, altera
maternis cedat:
Mirum, quod non
dixerit: Paterna
paternis, materna
maternis cedere,
ut l. 13. J. de legi-
tim. hered.
k dixi ad l. 38. ff.
17. Paul. 4. sent.
10. quo filii & fi-
liae succedunt ma-
tri intestatæ.
l In successione
matri filia, ma-
tris consanguine-
is fratribus, & a-
gnatis ex trans-
verso omnibus
defunctæ præter-
tur, adde l. 1. ff.
cod. Inst. cod. in
prin. i. e. Descen-
dentes præferun-
tur ascendentibus
l. 4. J. cod. succes-
sio magis descen-
dit, quam ascen-
dit, si mulier ex-
tantibus matre &
filia decedit, ad fi-
liam defunctæ
hæreditas perti-
net. Synops. Basil.
45. tit. 1. c. 36.
m l. 7. sup. de
iure Jelis.
n Deficientis par-
tis ad crescit, reli-
quis aduentibus.
o Liberi citra bo-
norum possessio-
nem matri succe-
dunt, facit l. 4. J.
tit. prox. Cur ita
quia non Præto-
ris, sed Senatus-
consulti beneficio
admittuntur ad
successionem, l. 1.
C. Theod. de legi-
hered. l. 1. C. Th. de
cretionib. bonor.
sublat. l. 3. ff. unde
legis.
p sola additione.
Paul. 4. sent. 10.
§. ult.
q l. 3. C. Th. de le-
git. hered.
r Descendentes
præferuntur ascen-
dentibus, l. 1. §. cod.

apud fratres & sorores remanente. Sin vero defuncta persona in sacris a patris constituta decesserit: pater quidem usufructum, quem & vivente filio habebat, teneat, donec vivat, incorruptum: mater autem, quia hunc usufructum habere, vivente patre non potest, totum apud patrem constitutum, una cum fratribus defunctæ personæ ad proprietatem vocetur, scilicet cum sororibus sola in dimidiam b, cum fratribus vel promiscui c generis secundum supradictam distributionem in virilem portionem. Omnibus videlicet, quæ de mulieribus ad secundas nuptias migrantibus sancita sunt, in suo statu durantibus. Dat. Kalend. Jun. Constantinop. DN. Justiniano Aug. PP. 2. Consil. 528.

In authent. de nupt. §. & quoniam mater. coll. 4. tit. 1. Nov. 22. cap. 47.

Et cum solis fratribus & cum solis sororibus, & cum permixtis, vocantur matres in virilem d portionem.

De exheredatione.

In authent. ut cum de appellat. cogn. §. sancimus itaque. §. si vero conigerit. coll. 8. tit. 16. al. 12. Nov. 115. cap. 4.

In testamento quoque non licet liberis parentes excludere, nisi iusta causa exheredationis inseratur, quæ septenario numero nova constitutione distribuitur: alioquin rescinditur testamentum circa institutiones: nam in ceteris & perseverat f.

De parentibus, fratribus, sororibus defuncti.

In authent. de hered. ab intestat. venient. §. consequens. & §. sequenti. collat. 9. tit. 1. Novell. 118. cap. 2.

Defuncto sine liberis filio, parentes, si soli sunt, succedunt salva gradu g sui prærogativa: si pari h gradu sunt, pariter succedunt: paternis i quidem dimidia, maternis vero alia dimidia delata, licet sit dispar eorum numerus.

† Sed si cum parentibus fratres & sorores utrinque defuncto conjuncti supersint: vocantur cum ascendentibus gradu proximus, ut ut viriles portiones fiant, exclusa prorsus omni differentia sexus & patriæ potestatis, ubi nulla secularium nuptiarum sit mentio.

AD SENATUSCONSULTUM ORPHITIANUM &

TIT. LVII.

De consanguineis, & matre, & filia defunctæ.

1. Imp. Alexander A. Evangelo.

Si intestatæ mulieri consanguinei existant, & mater l, & filia, ad solam filiam ex Senatusconsulto Orphitiano hæreditas pertinet. PP. 15. Kal. Febr. Fusco 2. & Dextro Consil. 226.

De portionibus.

2. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Metrodora.

Non pro numero superstitem mortis matris tempore, sed succedentium, materna scinditur hæreditas. Quapropter si mater vestra te & uno fratre emancipatis, duobus autem aliis in patria positus potestate superstitibus diem functa est: & hi, qui in potestate patris fuerant, priusquam m maternam hæreditatem sibi quærerent, rebus humanis exempti n sunt: inter duos tantum viriles non ambiguntur factas portiones. S. 7. Kal. Apr. Sirmii, AA. Consil.

Pro herede gestio.

3. Idem AA. & CC. Julianæ.

Matri intestato defunctæ secundum Orphitianum Senatusconsultum, citra o bonorum possessionem filia pro herede gerendo p, succedere non prohibetur. S. 12. Kal. Nov. AA. Consil.

De liberis & parentibus defuncti, defunctæve.

4. Imp. Gratian. Valentinian. & Theod. AAA. ad Hilarianum P. V.

Quotiens q de emancipati filii filiarum successione tractatur: filiis ex his genitis deferatur intacta pro solido successio; neque r ulla defuncti defunctæ patri matri concedatur intestatæ successione hæreditas. Dat. 15. Kal. Mart. Mediolani, Mercuriaude 2. & Saturnino Consil.

De muliere illustri.

5. Imp. Justinianus A. Demostheni Præfesto pratorio.

Si qua illustris a mulier filium ex iustis nuptiis procreaverit, & alterum spurium habuerit, cui b pater incertus sit: quemadmodum res maternæ ad eos perveniant, sive tantummodo ad liberos iustos, sive etiam ad spurius, dubitabatur. Sancimus itaque, ut c neque ex testamento, neque ab intestato, neque ex liberalitate inter vivos habita, iustis liberis existentibus, aliquid penitus ab illustribus matribus ad spurios perveniat: cum in mulieribus ingenuis d & illustribus (quibus castitatis e observatio præcipuum debitum est) nominari spurios, satis injuriosum f, satisque acerbum, & nostris temporibus indignum esse judicemus. Et hanc legem ipsi pudicitia g, quam semper colendam censemus, merito dedicamus.

† Sin autem concubina liberæ conditionis constituta, filium vel filiam ex licita h consuetudine ab homine libero i habita procreaverit: eos & etiam cum legitimis liberis ad materna venire bona, quæ jure legitimo in suo patrimonio possider, nulla dubitatio est. Dat. 15. Kalend. Octob. Chalcedone, Decio V. C. Consil. 251.

De mora in libertate præstanda.

6. Idem A. Juliano P. P.

Quidam ancilla suæ per fideicommissum libertatem reliquit; eo autem, a quo libertas relicta est, moram l in libertate præstanda faciente, peperit ancilla, & esse || eum || quidem ingenuum puerum, vel puellam, qui post moram nati sunt, omnes veteris juris auctores consentiunt; dubitabatur autem inter eos, si matri morienti posset succedere. Hujusmodi itaque dubitationem eorum decidentes, ulterius eam procedere non patimur: sed sancimus eandem m matris progeniem heredem ab intestato ei posse existere: salvo jure legitimo ex auctoritate Senatusconsulti Orphitiani proli servando, & tam matre ex Senatusconsulto Tertylliano, quam prole ex Orphitiano Senatusconsulto invicem ad suas hæreditates venientibus. Dat. Kalend. Octob. Constantinop. Lampadio & Oreste, VV. CC. Consil.

DE n LEGITIMIS o HÆREDIBUS.

TIT. LVIII.

De fratribus & sororibus.

1. Imp. Alexander A. Cassio & Hermionæ.

In successione, quæ titulo consanguinitatis, vel in bonorum possessione, quæ proximitatis nomine competit, tam fratres p quam sorores pari jure esse, licet q non || ex || eadem matre suscepti sunt, jus certum est. Nec huic derogatur, quod r amitas vestras ab avo vestro dotatas f fuisse proponitis. PP. Non. Majis, Maximo 2. & Aliano Consil. 224.

De separatione bonorum.

2. Imp. Gordianus A. Tatianæ, & aliis.

Si ejus, quæ vos hæredes instituit, patri hæreditatem non quæsitis, posteaque mortuo patre, ac repudiata t ejus hæreditate, defunctæ successionem agnovistis: ea, quæ bonorum sunt defunctæ, ab his separari, quæ patris vestri fuerint, Præses Provinciæ non ignorabit. PP. 6. Id. April. Gordiano A. & Aviola Consil. 240.

De sorore consanguinea & filio fratris.

Soror fratris filio antefertur uxori ac pratorio jure ex gradu prioritata. Bald.

3. Imp. Decius A. Asclepiodotæ.

Consanguinitatis jure & foeminas u ad intestatorum successionem admitti posse, explorati & juris est. Proinde cum fratris tui intestato y mortui ad te consanguinitatis jure hæreditas pertineat: nulla

res ad successionem pariter admittuntur. q Hodie consanguinei, & uterini simul potiores sunt aliis, qui solummodo consanguinei, vel solummodo uterini. Nov. 84. c. 1. §. 1.

r v. Cujac. 18. obs. ult. f Dotem non conferunt sorores, cum agitur de hæreditate fratris, sed cum de hæreditate patrum. t post repudiata hæreditate patris, filius eam sibi vivente patre delatam, adire potest: & separationem bonorum petere. ut hic, & l. 21. ff. de acquir. hered. u non tamen ultra consanguineorum gradum, idque lege Voconia. v. Cujac. hic. x & quidem lege 12. tabularum, dixi ad l. 12. tab. lib. 2. tit. 20. §. 13. y Intestato fratri, soror potest succedere.

a Spurios nulla in parte matri illustri, cui legiti-
mi alii liberi sunt, ab intestato succedit: quin ne quidem inter vi-
vos donatione quidquam ab ea accipere potest: matri vero concubinae libe-
ræ conditionis, una cum ejus ali-
is liberis ex nup-
tiis legitimis procreatis succe-
dit, qui ex ea concubina natus,
ut hic. Synops. Ba-
sil. 45. tit. 1. cap. 36. l. 3. §. soluto.
b Spurios, cui pa-
ter incertus, dixi ad Nov. 89. c. 15.
c Matri illustri, cui legitimi sunt liberi, non succe-
dit spurios, ut hic.
d non illustri succe-
dit. vers. Sip au-
gem. J. cod.
e aliud in inge-
nuis & villibus,
Roland. a Valler,
consil. 74. n. 21.
f Quomodo il-
lustrior, eo ca-
stior esse debet.
g Injuriosum sa-
tis est illustri mu-
lieri, spurios ha-
bere.
h Pudicitia cul-
tus.
i Concubinitus Romanis licita fuit consuetudo atque conjunctio, dixi ad l. 1. §. de concub. adde l. 3. ff. de concub.
j aliud si ab ho-
mine servilis conditionis, aut libero quidem, sed uxorem ha-
bente, dixi ad Nov. 89. cap. 15.
k Quod tamen Ro-
landus a Valle non admittit l. consil. 74. n. 32.
l Quid: vulgo quæsitio filio, potestne mater donare: posse ex hoc loco notatur. Capella Tholosana quest. 192.
m Qui post moram fideicommissariz matri libertati factam nascuntur, ingenui sunt. ut hic. l. 1. §. 3. l. 2. §. 3. ff. ad Tertyll. l. 1. §. 1. ff. de suis. ideoque matri succedunt. vers. fin. J. & l. 2. §. 1. ff. ad Tertyll.
n i. e. ita natam, ita susceptam post moram fideicommissariz libertatis matri factam.
o Pars secund. tit. 16. ff. lib. 38. Novell. 118. c. 3.
p id est, agnatis, quo nomine, primo intellige fratres consanguineos.
q Fratres & sorores.
r uterini simul potiores sunt aliis, qui solummodo consanguinei, vel solummodo uterini. Nov. 84. c. 1. §. 1.
r v. Cujac. 18. obs. ult. f Dotem non conferunt sorores, cum agitur de hæreditate fratris, sed cum de hæreditate patrum. t post repudiata hæreditate patris, filius eam sibi vivente patre delatam, adire potest: & separationem bonorum petere. ut hic, & l. 21. ff. de acquir. hered. u non tamen ultra consanguineorum gradum, idque lege Voconia. v. Cujac. hic. x & quidem lege 12. tabularum, dixi ad l. 12. tab. lib. 2. tit. 20. §. 13. y Intestato fratri, soror potest succedere.

ratione

z Olim fratres vel sorores defuncti præferantur alterius fratri aut sorori liberis. *ut hic*, & l. 14. j. *ead.* Hodie representationis beneficium fratri filio concessum est. *Novell. Justin.* 127.

a i.e. si multi sint defuncto descendentes aut ascendentes, quemadmodum succedatur.
b Frater (quo vocabulo sororem intellige) fratri succedit. Fratres defuncti, fratrumque præmortuorum filii in stirpes concurrunt: fratres intellige ex utroque parente conjunctos: fratrum vero filios, fratrum ex utroque parente conjunctorum liberos.
c id est, si non concurrant ascendentes, siue concurrant.
d fratris ex utroque parente mihi conjuncti filii, fratri meo uterino vel paterno tantum, meam evincit hæreditatem, i.e. Fratri uterino vel paterno potior est, quod ad jus mihi succedendi, ut hoc casu, qui tertio gradu fuerit, eo sit potior, qui secundo fuerit. Tanta vis est representationis, ut cuius parens uterinus mihi fratrem semel antecesserit, eundem filius antecedit. Non assimilitur plerisque in locis fieri solet, inter nobiles, præsertim illustres, apud quos primogenito natus in linea collateralis, patruos etiam proximiores defuncto excludit.
e Post liberos, post ascendentes, post fratres ex utroque latere conjunctos, post nepotes ex fratre utroque latere conjunctos, fratres, sororesve ex uno tantum parente fratris sororisve uterini vel patris tantum liberi succedunt, suntque potiores patrui defuncti, quod & jure fit. Descendit enim successio magis, quam ascendit.
f Nepos ex fratre meo, licet uterino tantum, vel paterno tantum, mihi succedit & patruo meo præfertur eumque excludit. g Ut sunt patrui, amita, matertera & ab his patrueles, consobrini, amitini. Exempli gratia, si mihi patruus sit Titius, patrueles vero Mævius, patruus patruele potior: nec immerito, cum patruus patruele sit proximior. Patruus enim filius, patrueles nec ad patruelem, nisi per patruum perveniunt.
h Gradu pares, jure pares. i i.e. agnationis & cognationis. k Plures patrui, avunculi, amita, matertera, patrueles, amitini, consobrini, patrui maghi & deinceps inter se, vel alii cum aliis concurrere succedunt in capita non in stirpes.
l ut quot sunt personæ, tot sunt portiones. m l. 1. ff. de suis. n Paria sunt, nullum & inutile. o Hæreditas adgnati jure civili delata, adiri potest sine bonorum possessione. adde l. 3. §. ad sc. Orphitjan. l. 3. ff. unde legitimi. p Hodie adgnati non sunt potiores. *Authentic.* Post fratres fratrumque filios. j. *ead.* *Novell.* 118. c. 3. 4.
q Filiis se abstinentibus vel repudiantibus fratres succedunt.
r Patruus antepositur materteræ, *ut hic*. hodie non antepositur. d. *Novell.* 118.
s Agnati veniunt ad successionem defuncti apud hostes, beneficio legis Corneliae. adde l. 2. ff. qui testam.

ratione alterius & fratris tui filii ad eandem successionem aspirare desiderant: nam & cessante jure agnationis in persona omnium, Prætorii juris beneficio ad te potius, quæ secundum gradum obtines, hæreditas pertinet quam ad fratris tui filios, qui in tertio gradu constituti sunt. PP. 2. Non. Dec. Decio A. & Grato Confl. 251.

De fratribus & filiis fratrum & his, qui post eos vocantur.

In *auth.* de hæred. ab intestato ven. §. reliquum.

coll. 9. tit. 1. Nov. 118. c. 2. & ut frat. fil.

§. 1. coll. 9. tit. 10. al. 7. Nov.

127. c. 1.

Cessante a successionem linea descendens, & ejus quæ sola sit ascendens, vocantur primo b fratres, fratrisque præmortui filii in stirpes nunc. Dico autem de fratre, ejusque fratris filio, qui ex utroque parente contingunt eum, de cujus hæreditate agitur: quæ persona veniunt & c sine defuncta nunc persona parentibus, & cum proximis gradu ascendentibus. Et quidem prædicti fratris filius & si d tertio gradu sit, præfertur fratribus defunctis, qui ex uno tantum parente cognati sunt. In hac successionem omnis differentia sexus & emancipationis cessat.

In *authent.* de hæred. ab intest. §. his autem non. & §. illud. coll. 9. tit. 1. Nov. 118. c. 3.

Post fratres autem ex utroque parente & eorum filios admittuntur ex uno e latere fratres sororesve: cum quibus & filii eorum, si quis ex eis jam decesserint.

† Hi autem fratrum filii, cum pares sint defuncti fratribus, præferuntur f proculdubio ejusdem defuncti patrui, & alii similibus: & in his successione omnino cessat sexus & agnationis ratio.

In *authent.* de hæred. ab intest. venient. §. Si vero neque. coll. 9. tit. 1. Nov. 118. c. 3.

Post fratres fratrumque filios vocantur, quicunque gradu sunt proximiores g: ut pares h in gradu pariter admittantur, sublata differentia masculorum i & feminarum. Sola namque cognatio spectatur in talibus. Fiet autem divisio k in capita l, & non in stirpes m.

Si testamentum non valet.

4. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Cæcilio.

SI aut nullum n testamentum nepos patrui tui ordinavit, aut intra quatuordecim annos constitutus fecit, & agnationis jure successio ejus tibi delata est: etiam citra o bonorum possessionis subsidium legitimo jure subnixus es. PP. Idib. Jul. ipsis AA. 4. & 3. Confl. 290.

De agnatione & cognatione.

5. Idem AA. & CC. Cupillæ.

AD intestati successionem agnationis p quam proximitatis jure venientes haberi potiores, certum est. Supp. 16. Kal. Jul. Sirmii, AA. Confl.

Si suus hæres abstineat vel repudiet.

6. Idem AA. & CC. Claudiana.

DEFUNCTIS, suis extantibus hæredibus, & abstinentibus vel repudiantibus hæreditatem, frater q jure consanguinitatis succedere potest. Sup. Kalend. Jan. AA. Confl.

De patruo & matertera.

7. Idem AA. & CC. Amiano.

PATRUO ac materteræ tertio constitutis gradu non pariter intestati successio deferitur: sed patris r frater agnationis jure sorori matris antepositur. Supp. 17. Kal. Mart. Sirmii, CC. Confl.

De defunctis apud hostes.

8. Idem AA. & CC. Silano.

SI his, de quorum successionem agitur, apud s hostes defunctis, secundum legis Corneliae beneficium jure agna-

tionis adita hæreditate, vel petita bonorum possessione successisti, eorum substantiam vindicare non prohiberis. S. Non. Jul. Sirmii, AA. Confl.

De sorore & avia.

9. Idem AA. & CC. Demagora.

IN successionem intestatæ, sororem z quam aviam vel avum maternum, haberi potiores, non ambigitur. S. 6. Kal. Jul. Nicomedia, CC. Confl.

De tutore non petito.

10. Imp. Theod. & Valent. AA. ad Florentium P. P.

SCIANT, qui ad successionem vocantur pupilli mortui, si defuncto ejus patre, tutorem a ei secundum legem non petierint intra annum, omnem eis, siue ab intestato, siue jure substitutionis, successionem ejus, si impubes moritur, denegandam esse. Dat. 5. Id. Jul. Constantinop. Theod. A. 17. & Festo Confl. 439.

De emancipatis.

11. Imp. Anastasius A. Constantino P. P.

SI ab eo, qui ex b sacro Rescripto secundum nostram Constitutionem c fieri postulaverit emancipationem liberorum, petita sit, quatenus ei, qui emancipandus emancipandave est, minime legitima jura per emancipationem extinguantur: eadem jura tam emancipato vel emancipata contra personas alias hoc modo sibi conjunctas, quam d aliis idem contra eum vel eam in hæreditatibus, vel in successioneibus & tutelis nec non ceteris serventur intacta e: collationibus f tamen ab his secundum ea, quæ super emancipatis statuta sunt, quotiens talis casus emergerit, utpote peracta emancipatione faciendis. Dat. 15. Kal. August. Probo & Avieno Jun. Confl. 503.

De nato ex majore quinquagenaria.

12. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

SI major quinquagenaria g partum ediderit, si h debet hujusmodi soboles suo patri succedere, & hæreditatem ejus nancisci, a Cæsariana i advocacione interrogati sumus. Et sancimus, licet mirabilis k hujusmodi partus inveniatur, & raro l contingat; nihil tamen eorum, quæ probabiliter m a natura nascuntur esse producta, respui; sed omne jus, quod ex quacunque lege liberis præstitum est, hoc merum atque immutatum hujusmodi n filiis vel filiabus servari in omnibus successioneibus, siue ex testamento, siue ab intestato: & summam, non ab similes aliis fiant, quos similes natura efficit, maxime cum & anteriore o nostra lege hujusmodi nuptias permittimus, impares p eas videri minime concedentes. Dat. 9. Kal. Novemb. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. anno secundo 532.

Qui succedunt emancipatis.

13. Idem A. Joanni P. P.

DE emancipatis filiis, qui || ex || sacro q Rescripto patribus impertito hoc a suis genitoribus meruerunt, dubitatum est.

1 ¶ Cum || enim || Anastasiana lex r jura fratribus legitima noscitur servare: si quis ex his sine testamento & liberis decesserit, utrumne ad fratrem vel ad sororem ejus successio devolvatur, an ad superstitem patrem, || dubitabatur, || hujusmodi dubitationem compendioso responso duximus esse finiendam. Ideoque sancimus ad similitudinem maternarum rerum aliarumque, de quibus jam a nobis lex s posita est, etiam hujusmodi hæreditatem jure quidem domini ad fratres vel sorores in totum pervenire, usumfructum t autem || ejus || patri totum u, siue priorem totum servaverit, siue ad secundas migraverit nuptias, acquirit: siue per sacrum

ea ætate contra & nuptias, minus justæ ac legitimæ. l. 27. §. de nuptiis. conjunctione nati, inusti liberi & a successionem matrum alieni.

i De Cæsariana advocacione, ad quam Justinianus noster multas Constitutiones conscripsit, adde l. ult. §. de patris. sunt, qui Cappadetiæ Cæsaream hic accipiunt, quæ Charondæ legibus primum usa doctissimosque interpretes habuit, de qua Strabo 12. sed tamen videtur Palæstina fuisse. arg. l. penult. §. de fidejuss.

k Nam mulier eotempore pro sterili habetur. l. 21. ff. de act. empt.

l De his, quæ raro sunt, communiter jus aut lex constitui non solet. l. 3. ff. de legib. l. 64. ff. de reg. jur. fit tamen interdum. l. 12. ff. de senatorib. l. 7. §. 3. ff. de adq. ver.

m Probabilia Jurisconsultus admittit.

n Partus natus ex muliere etiam quinquagenaria, est legitimus, & ideo ad successionem admittitur.

o l. 27. §. de nuptiis. dixi ad Ulp. 16. §. 3.

p seu impar matrimonium. Ulp. d. loco.

q v. l. 11. §. eod.

r l. 5. §. de emancipationib. & d. l. 11.

s l. ult. §. comm. de successione.

t Hodie pater virilem proprietatis cum fratribus defuncti concurrere obtinet. Nov. 118. c. 2. vers. si vero.

u olim senis acquirebatur, h. 7. §. ad Tert.

z Hodie sorores non anteponiuntur avo & avia maternis. *Novell.* 118. c. 2. *Auth. defuncti.* sup. ad Tert.

a Poena hæc est cognati, intra annum cognato pupillo tutorem non petentis, ut ei impuberi morienti, siue ab intestato, siue jure substitutionis non succedat. *Syn. Basil.* 45. tit. 1. c. 42. §. *Harmon.* 8. §. 92. Iamprum autem hoc est, ex Nov. Theodosii de tut. §. 1. 6. in fin. sup. ad Tert. l. 6. §. in quibus caus. pignus. l. 2. §. quando mal. tut. adde *Novell.* 22. c. 40.

b De emancipatione ex sacro Rescripto, dixi ad l. 18. §. de collat. adde l. 13. j. *ead.*

c l. 5. j. de emancipatione.

d Rescriptum Principis reservans emancipato jura agnationis siue succedendi, intelligitur reservare tam activam quam passivam. *Salyc.*

e l. ult. §. eod. §. ult. *Inst. de legit. adgnat. success.* l. 4. §. de legit. int. l. 5. §. de curat. fur.

f hæc verba ad finem usque legis Accursius non agnoscit & abfuit quoque ab interpretatione *Narda* *probas.* Cujac. 18. obs. 18.

g de partu quinquagenario, adde exemplum Constantiæ uxoris Henrici 5. Imperatoris, quæ ea ætate peperit. v. Fazellum 8. *revum Siculorum*, adde l. 15. §. 2. ff. de adopt. 16. Ulp. ult. l. 27. ff. de nupt.

h Ratio dubitandi fortassis videbatur: quod hujusmodi partus insolitus & quasi contra naturam, & idem de eo dicendum videretur, quod de natis contra naturam. Quibusdam etiam videbantur proinde & ex ea

a De sacris paternis dixi plenius ad l. 10. §. 1. de adoptionib.

b l. 2. §. 2. in fin. ff. de bon. liber.

c Hodie virilem proprietatis d. c. 2. dixi ad l. ult. §. de suis.

d In maternis rebus uterini præferuntur.

e Hinc illa regula, Paterna paternis, materna maternis. Nov. 84. c. 1. §. 2. quam immutat Nov. 118. cap. 2. vult enim fratres conjunctos ex utroque latere uterinis vel paternis tantum præferri. Exantibus uterinis tantum & paternis tantum, dividi hereditatem defuncti in semissem, nulla habita ratione originis bonorum: quin cognatus, si proximior fuerit, excludit agnatum. Novell. 118. cap. 3. Auth. post fratres. sup. eod. quod & in Gallia regionibus juri scripto subjectis servatur. Hotom. consil. 23. In aliis regionibus Gallia, paterna paternis, materna maternis deferuntur, v. Hot. ibi. Pone igitur patruelis mei filio bona quædam paterna fuisse: eadem, Franciscum nepotem ex fratre uterino suscepit fuisse: uter potior in illius paternis? Egone, an vero nepos ex defuncti fratre uterino Franciscus? Paponius 21. Arrêt. n. 17. & Lucius 8. Arrêt. 10. n. 4. referunt contra nepotem judicatum fuisse, cum hic agatur de bonis paternis. Idque ita judicant Galli ex hac lege. Quod ut plenius intelligamus, rem paucis explicemus. Titius ex Maxia suscepit AB. Maxia ex Sempronio CD. Sempronius ex Caja EF. Quodad hujusmodi personas attingit, AB. sunt inter se consanguinei: CD. inter se quoque consanguinei: EF. inter se quoque consanguinei. AB. ad CD. uterini: ad EF. nihil: CD. ad EF. paterni. Pone C. mortuum, relictis bonis paternis, maternis & adventitiis. D. ut frater consanguineus excludat AB. uterinos tantum, & EF. paternos tantum. Finge D. postmodum mori relictis bonis paternis, maternis & adventitiis: AB. colligerent materna ex hac lege: EF. paterna. Hodie res agitur simplicius. Tota hereditas defuncti D. inter paternos & uterinos æqualiter dividitur, ut unam mediam ferant paterni, alteram materni. Nov. 118. c. 2.

f Lex duodecim tabularum nulla discretione sexus, successionem deferret. Paul. 4. sent. 8. §. 3. adde §. 3. vers. & hac quidem. Instit. de legitim. agnator. dixi ad leges XII. tab. lib. 2. tit. 20. §. 6. & 21. tit. 1. §. 4. sup. de præteritis.

g Huic legi contraria est lex Salica Francica tit. de Allode. qua cautum fuit, ut ne ulla portio terræ Salicæ ad feminas deferretur. de qua vide, quæ in utramque partem disputat Pyrrhus disp. 3. de Lex Salica & regni successione.

h Nov. 21. Nov. 118. c. 4. & §. 5. 3. Instit. de legitim. agnator.

i Paria naturæ, jus idem exiguit.

k Laus nuptiarum, facit Nov. 22. adde Nov. 33. in fin. pr. vide Augustin. de bono conjugii. Martialem epistol. ad Tholosanos. & Columellam lib. 12. Musonius apud Stobæum serm. 65.

l Vir uxoris auxilio indiget. Genesios 2.

m Nimia subtilitas impia.

n Hoc innuit, jure veteri filias successisse parentibus: sorores etiam fratribus: at non consobrinis consobrinis: & feminæ ad hereditates legitimas ultra consanguineas, ad successionem non admittebantur. Paul. 4. sent. 8. §. 3. dixi ad leges XII. tabul.

o Antiquitas reducta novitati anteponitur.

p Feminæ jure agnationis pariter ut masculi admittuntur.

q ut qui proximior sit, semper præferatur.

r Natura, id est, jus naturæ offenditur: naturam offendere non licet. l. ult. sup. de lib. præter.

s Masculi succedunt feminis, ne hic, & l. 15. §. eod.

oraculum emancipatio procedat, five alio legitimo modo a sacris a paternis fuerint absoluti.

2 ¶ Cum enim & pater utitur usufructu, & vorum b ejus est, ad alios filios suas res pervenire: ea propter, cum ex lege Anastasiana in alium articulum fratribus prospectum est, nunc a nobis in hac specie plenius || eis || subvenitur: ut pater habeat usufructum c, fratres autem vel sorores dominium rerum relictarum; exceptis maternis d rebus, in quibus, si ex eadem matre fratres vel sorores sint, eos solos e vocari oportet. Sin autem non supersint, tunc ad similitudinem aliarum rerum in totam fraternitatem dominium earum cedere, ut sit apertissimus in omnibus tractatus, & non per differentiam personarum vel rerum vacillare noscatur. Dat. Kal. Nov. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. anno secundo 532.

De differentia inter masculos & feminas sublata.
De filiis sororu.

14. Idem A Joanni P. P.

L Ege f duodecim g tabularum bene humano generi prospectum est, quæ unam consonantiam tam in maribus quam in feminis legitimis, & in eorum successionebus, nec non & in liberis observandum esse existimavit: nullo h discrimine in successionebus habito, cum natura i utrumque corpus ediderit, ut maneat suis vicibus immortale k & alterum l alterius auxilio egeat, & uno semoto & alterum corrumpatur. Sed posteritas dum nimia utitur subtilitate m, non piam induxit differentiam, sicut Julius Paulus in ipso principio libri singularis, quem ad senatusconsultum Tertyllianum fecit, apertissime docuit. Cui enim ferendum est, ab intestato successionebus suas quidem filias ad similitudinem masculæ sobolis in parentis vocari successionem, & iterum n germanas jure consanguinitatis eandem sibi vindicare prærogativam, deinceps autem legitimis feminarum personas, si jura consanguinitatis non possident || a || successionem legitimam repelli, cum maribus eadem successio pateat? Quare enim patris foror non ad successionem filii fratris sui una cum masculis vocatur, sed aliud jus in amittis, aliud in patris observatur? Vel qua ratione fratris filius ad successionem patris vocatur, germana autem ejus ab eadem successione recluditur? Hujusmodi itaque legis antiquæ reverentiam & nos anteponi o novitati legis censemus: & sancimus p omnes legitimas personas (id est per virilem sexum descendentes) five masculini five feminini generis sint, simili modo ad jura legitimæ successionis ab intestato vocari secundum gradus q sui prærogativam: non ideo excludendas, quia consanguinitatis jura secundum germanæ observationem non habeant. Cum enim unius sanguinis jura remaneant per virilem sexum incorrupta: quare naturam r offendimus & legitimo juri derogamus? cum & aliam maximam injuriam res in se continet, plerisque quasi vulnus intestinum incognitum. Cum enim & ad ipsarum mulierum successionem masculi jure agnationis

vocantur: quis patitur earum quidem hereditatem ad eos legitimo jure deferri: ipsas vero nec invicem sibi, nec masculis eodem jure posse succedere, sed propter hoc solum puniri, quod a feminæ nata sunt, & paterno b vitio (si c hoc vitium est) prolem innocentem gravari?

1 ¶ In his igitur casibus Legem d duodecim tabularum sequentes, & novum e jus f novissimo jure corrigentes, etiam unum g gradum pietatis intuitu transferri a jure agnationis in legitimam volumus successionem: ut non solum fratris filius & filia (secundum quod jam definivimus) ad successionem patris sui vocentur, sed etiam germanæ consanguineæ, vel sororis uterinæ filius & filia soli, & non deinceps personæ una cum his ad jura ayuncululi sui perveniant: & mortuo eo, qui patruus quidem est fratris sui filius, ayunculus autem sororis suæ soboli, simili modo ex utroque latere succedant, tanquam || si || omnes legitimo jure veniant: scilicet ubi h frater & soror supersint non sunt. His enim personis præcedentibus & hereditatem admittentibus, ceteri gradus remaneant penitus semoti i,

† Illo proculdubio observando, ut successio non in stirpes, sed k in capita dividatur, & is gradus in ordinem legitimum transferatur: ceteris omnibus successionebus secundum jus usque ad præsens tempus observatum in suo statu manentibus. Si qui autem casus jam evenerunt: secundum quod pristina jura volebant, eorum fiat distributio. Datum 5. Kal. Decemb. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 532.

Præfatio & confirmatio superioris Constitutionis. 1. De filiis emancipatorum. 2. De fratribus & sororibus uterinis. 3. De tertio gradu. 4. De tutela. 5. De casibus præteritis.

15. Idem A Joanni Præf. præter.

M Eminimus antea l divinam || nos || promulgasse Constitutionem, per quam ad vestigia legis duodecim m tabularum totam progeniem ex legitima sobole descendente, five masculinam, five femininam, legitimo jure hereditatem adipisci sanximus: ut quemadmodum n ipsis a legitimis personis succeditur, ita & ipsa legitimarum personarum amplectantur successionem. In qua Constitutione unum gradum ex cognatis in jus legitimum reduximus o, id est, germanæ || consanguineæ || filios & filias, & sororis uterinæ filios ac filias. Quam Constitutionem p in suo robore permanere censuimus, cum & in nostris q Institutionibus r tenor ejus a nobis relatus est. Sed subtiliore tractatu habito, necessarium duximus, & si quid ex prætoris jurisdictione s frugi inventum est, & hoc cum perfectissima definitione disposito nostras leges ampliari.

1 ¶ Cum igitur Prætorum t filium emancipatum, licet subili u jure capite fuerat deminutus, attamen in patris successionem sine ulla deminutione vocare manifestum est: non eodem autem jure etiam ad fratrum suorum successiones ab eo vocabatur, sed nec filii ejus jure legitimo suis patris succedebant: necessarium duximus hoc primum corrigere, & legem Anastasianam justo incremento perfectam ostendere: ut emancipati x filius & filia, non solum in paternis || bonis || ad suorum similitudinem succedant, sed etiam in fratrum vel sororum suarum successionem (five omnes sui, five omnes emancipati sint, five mixti) æquo y jure invicem sibi succedant, & non secundum legem Anastasianam z parte aliqua deminuta. Et hæc quidem de filiis emancipatis sancire bellissimum nobis visum est.

2 ¶ Sed nec fratrem vel sororem uterinos a concedimus in agnationis || loco || relinqui b: cum enim tam proximo gradu sunt, merito eos sine ulla differentia, tanquam si consanguinei fuerant cum legitimis fratribus & sororibus vocandos esse sancimus: ut secundo gradu constituti, & legitima successione digni reperti aliis omnibus qui sunt ulterioris gradus, licet legitimi sint, præcellant. Et hæc quidem de secundi gradus successionem satis abundeque a nobis cum summa utilitate disposita sunt.

3 ¶ Cum autem tertio gradui ex transversa linea

y l. 1. §. tit. prox.

z §. 1. Instit. de success. agnat. l. 4. sup. de legitim. tutor.

a Uterini fratri succedunt, l. ult. sup. ad Tertyll. si tamen defuncto fratri non fuerint fratres utroque parente conjuncti: vel hujusmodi fratrum filii. hi enim præferuntur & uterinos excludunt. Nov. 118. c. 3.

b Ut succedant tanquam cognati.

a Non ideo mulieres puniendæ, quod feminæ.

b Paternum virginitatis (fuit hæc Stoicorum sententia) ipsi proli non nocet.

c Nullum virginitatis est in femina, quod sit femina.

d dixi ad l. xii. tabularum §. 2. tit. 20. §. 13. adde §. 4. Instit. de legitim. agnat. success.

e Novissimis nova corriguntur.

f Jus videtur hic sumi pro errore: aut certe legem Voconiam intelligit, quam hic tollit, de qua v. Paul. 4. sent. 8. §. 3.

g l. 15. inf. eod.

h Olim fratris filius & filia ad successionem patris sui vocabantur, si tamen defuncto frater & soror supersint non essent, ut hic. & l. 3. sup. eod. Hodie succedunt etiam si defuncto sint fratres. Nov. 12. c. 1.

i Hodie non sunt semoti tantum filii. d. c. 1.

k Plures fratrum filii in patris successionem inter se concurrentes succedunt in capita. Nov. 118. c. 3. in fin. cum reliquis patruis concurrentes, in stirpes, ut dixi ad d. cap. 3. adde Rebuff. in præf. constit. gloss. 15. m. 21.

l i. e. l. 14. §. eod.

m d. l. 14. in princ. & §. 1. in pr.

n d. l. 14. vers. cum enim.

o d. §. 1. in princ.

p d. l. 14.

q Observa hunc Codicem editum fuisse post Institutionum libros.

r §. 4. Instit. de legitim. agnat. success.

s Ex prætoris Edictis.

t l. 1. sup. de jure delib. l. 6. §. 1. ff. de bonor. possess. l. 1. in fin. ff. quæ ordo.

u Jus subtile.

x Emancipatus una cum suis, patri, fratri, sorori succedit.

a Filii fratrum emancipatorum succedunt omnino cum filiis fratrum relictorum in familia, ut hic, & §. 1. vers. nec interest. Instit. de servili cognat.

b Legibus XII. tabularum sc.

c Primis repudiantibus, aut non extantibus proximiores succedunt.

d dixi ad l. 14. in fin. §. eod. Nov. 118. c. 3. in fin. l. 2. §. de suis.

e agnatici, Nov. 118. quæ ita inscripta est, de æqualitate agnatici juris.

f Ubi hereditas, ibi tutela, nisi ætas vel sexus impediatur. ad l. 73. ff. de reg. jur.

g l. ult. §. de leg. iur.

h Ibi gravamen, ubi lucrum. v. l. 23. §. 3. de furtis. l. 149. ff. de regul. jur.

i Legis virtus non extenditur ad lites sententia vel transactione definitas.

k Amicabilis transactio.

l Intestati scilicet, quæ deferuntur, vel jure civili, vel prætorio.

m Emancipato sui & emancipati fratres simul succedunt. ad l. ult. §. 1. §. eod.

n Idem remissum est. l. ult. §. qui admitt. ad bon.

o Propior: quidam ita legunt.

p solemnitas ea remissa est. d. l. ult.

q Sicut hereditas per bonorum possessionem quasita transmittitur, ita & adita. Jure nostro quoad transmissionem attinet, nihil interest inter jus civile & prætorium.

r Hæredibus pupilli datur actio tutelæ. l. 12. §. p. arbit. tut.

s Vitricus privignus est aditus. arg. §. 6. Instit. de nupt. Adhuc ita autem jure nulla successio ei deferretur. l. 7. §. eod. hoc est, vitricus privigno ab intestato non succedit, Synops. Basil. 42. tit. 1. c. 46. ergo nec vitrico privignus, ut hic.

t Aut alteri succedere, vel dominus per eum cognatis servi. l. 9. inf. eod.

u Nisi certis casibus. Certis casibus servus successorem habet, l. pen. inf. de his, quibus ut indiget. l. 8. §. p. de suis. l. ult. §. p. ad Orphitiam. l. 8. §. p. tit. prox. l. 1. in princ. & §. 3. ff. de suis. quemadmodum & in Gallia hæc lex locum non obtinet, ut in qua nulli sint proprie servi. Quibus enim hodie utimur, liberi sunt. Est etiam plurium locorum consuetudo, ut filius relinquatur peculium, quod pater habuit. Gl. in c. illud. 13. q. 2. in fin.

x Causæ constitutionem ad hanc legem difficilem v. apud Cujacium 12. observ. 7. & Hotoman. 6. observ. 9.

y l. 1. ff. de suis. Nov. 113. c. 3.

fuerit locus, ubi patris & filii fratrum & sororum || locum || antiquitas dedicavit: una cum illis tam emancipati a fratris, quam emancipata sororis filium, tantummodo & filiam, live emancipatos live suos patribus || suis || constitutos, & neminem alium ulterius: nec non fratris uterini & sororis germanæ, vel uterinæ filium & filiam tantummodo ex legitima linea invicem vocari censemus, sicut jam sanximus: ut omnes, qui vel ab antiquo b jure, vel a nostra liberalitate in legitimorum quidem positi sunt prærogativa, & eodem tertio gradu sunt, simili jure vocentur. Successionis videlicet jure & in hac parte servando: ut & si c qui ex secundo gradu vocati renuntiaverint hæreditati, & noluerint eam adire, nullusque alius sit in secundo gradu, qui succedere potest, & vult: tunc hi, quos præfenti lege enumeravimus ex tertio gradu, in locum recusantium succedant.

† Illo etiam observando, ut successio non in stirpes, sed in d capita dividatur: ceteris omnibus successionibus secundum jus usque ad præfens tempus observatum procedentibus, & nullo ex cognatis supra memoratos gradus ad juris agnatiit e formam redigendo, sed suum ordinem suamque proximitatem retinente incorruptam.

4 ¶ Quas autem personas ex jure cognationis in legitimas successiones transveximus, eas etiam tutelæ gravamini vicissim supponimus, scilicet si masculi sint & perfectæ ætatis, secundum g nostræ constitutionis tenorem: ut non solum lucrum b sentiant, sed etiam gravamini subjugentur.

5 ¶ Si qui autem casus jam evenerunt, & per judicalem sententiam i, vel amicabilem k transactionem sopiti sunt, nullam sentiant ex hac lege retractationem. Dat. Idib. Octobr. Constantinop. DN. Justiniano A. P. P. 4. & Paulino V. C. Const. 534.

COMMUNIA DE SUCCESSIONIBUS I.

TIT. LIX.

De his, qui succedunt fratri emancipato.

1. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Varianæ.

Scire debuisti, fratre emancipato potiore eam, quæ in familia mansit, in m alterius emancipati bonis non haberi: sed eos pariter, si n solenniter petierint bonorum possessionem, succedere. S. 15. Kal. Jun. Sirmii, CC. Const.

De tutela actione & hærede hæredis.

2. Idem AA. & CC. Apollinatæ.

Si pater tuus propius o sobrino tuo agnato constituto, & intestato defuncto, civili jure adita hæreditate; vel hoc ab initio non interveniente, seu capitis deminutione perempto, solenniter p bonorum possessione q admissa, successit; ac tibi patris tui quæ sita hæreditas est: adire Præsidem provincie debes, actorem r ejus de tutela convenire. Dat. 14. Kalend. Jun. Verona, AA. Const.

An vitricus privigno succedat.

3. Idem AA. & CC. Ulpianæ.

Vitrico s privigni successionem intestato civili, vel honorario jure non deberi, certissimum est. S. 15. Kalend. Mart. Sirmii, CC. Const.

De servis.

4. Idem AA. & CC. Asterio.

Servus successores habere r non potest u. Datum Non. April. CC. Const.

Privignum noverca non per se, sed per fratres succedere.

5. Idem AA. & CC. Justinæ.

Amitæ, cui successisse filios suos proponis, hæreditatem tuo nomine non recte petis. Sed quoniam hos || etiam || intestatos diem functos adseveras: siquidem hi, quos privignos x ejusdem amitæ dicis, eorum consanguinei y fuerint, fratres tam agnationis quam cognatio-

nis jure secundo gradu constitutos, tibi præferri non ambigitur. Nam si amitinis a tuis alio etiam patre natis, nunquam b eorum matris c privigni sunt: admississe te bonorum possessionem probans, eorum vindica successionem. S. 12. Kal. Mart. CC. Const.

De avunculo & consobrino.

6. Idem AA. & CC. Publiciano.

Avunculo d priori, qui est || in || tertio gradu, quam consobrino e, qui sequentem occupat, deferri successionem intestati, certi juris est. S. Kalend. Octobr. CC. Const.

De adfinibus.

7. Idem AA. & CC. Nicolao.

Ad finitatis f jure nulla successio permittitur. g. S. Idib. Octobr. CC. Const.

Si spes testamentaria successionis duret.

8. Idem AA. & CC. Justinæ.

Antequam scriptus || hæres || cujuscunque portionis capax repudiet hæreditatem, vel alia ratione quærendæ facultatem amittat: ei h, qui testamentum reliquit, intestato nemo succedit. Igitur perspicis, quod testamentaria i successionis spe durante, intestato bona defuncti non recte vindicentur. S. 6. Idib. Mart. Retiaria, CC. Const.

De domino ancilla, quæ cum defuncto contubernium habuit.

9. Idem AA. & CC. Sopatro.

Ancilla k dominus, liberi hominis, cum quo contubernium hæc habuit, per hanc conjunctionem successionem vindicare non potest. S. 15. Kal. Jan. Nicomedia, CC. Const.

De nutritoribus.

10. Idem AA. & CC. Danubio.

Nutritoribus l hoc nomine nec civili, nec honorario jure deferitur hæreditas. S. 6. Kalend. Jan. CC. Const.

De peregrinis & advenis.

In authent. De statu & consuet. §. omnes peregrini. col. 10. const. fin.

Omnes peregrini & adveni. e libere m hospitentur, ubi voluerint. Et hospitati, si testari voluerint, de rebus suis liberam ordinandi habeant facultatem, quorum ordinatio inconcussa servetur. Si vero intestati decesserint, ad hospitem n nihil o perveniet; sed bona ipsorum per manus episcopi loci, si fieri potest, hæredibus p tradantur, vel in pias causas erogentur. Hospes vero, si aliquid ex talium bonis contra hanc Constitutionem nostram habuerit: Episcopo tripulum restituat, quibus visum ei fuerit, adsignandum, non obstante statuto aliquo aut consuetudine, seu privilegio, quæ hæcenus contrarium inducebant. Si qui autem contra hanc nostram Constitutionem venire presumpserint, eis de rebus suis testandi interdiciamus facultatem, ut in eo puniantur, in quo deliquerunt: alias, prout culpa qualitas exigerit, puniendi.

De lucris nuptialibus & de bonis maternis.

11. Imp. Justinianus A. Demostheni P. P.

Sancimus, quemadmodum de his rebus, quæ liberis in sacris constitutis ex occasione maritali acquisitæ sunt, certus destinatus q est ordo; ut si quis ex his ab hac luce fuerit subtractus, pars ejus quam lucratus fuerit, ad liberos ejus vel nepotes concedatur; quibus non extantibus, ad fratres suos ex eodem matrimonio progenitos; vel si etiam non supersint, ad fratres ex aliis nuptiis procreatos: cumque nemo eorum fuerit relictus, tunc ad patrem perveniet: ita & de his, quæ materna r linea per quamcunque occasionem, vel inter vivos, vel per ultimas dispositiones, vel ab intestato descendunt, similis ordo servetur: primo in filii vel filia successionem posteritate ejus vocanda: eaque non inventa, fraterno s consortio ejusdem vel alieni matrimonii, secundum prædictum ordinem arcessito: tunc ad ultimum t locum patera legibus conclametur, & sui filii non gratam hæreditatem relictam, sed triste u lucrum sibi lugeat acquisitum. In

juria existimans, omnibus deficientibus tutorem pupillo suo succedere.

o Ut quibusdam locis fiebat.

p Peregrini intestati bona hæredibus ab intestato conservantur. In Gallia Rex jure Albinagii peregrinorum bona occupat, nisi scholastici fuerint, vel albinagii jure privilegio quodam exempti, ut Scoti, Helvetii & similes. v. Rebuff. in proam. const. g. off. §. num. 82. vide Papon. §. Arrest. t. du droit d'aubaine & 3. Novar. §. des lettres de naturalité.

q Leone scilicet. l. 4. §. de bonis, quæ liber.

r Matri succedunt liberi.

s In maternis etiam bonis frater fratri succedit.

t Nov. 48. c. 1. Hodie fratres defuncti non præferuntur ejusdem parentibus.

u Patri filii hæreditas triste lucrum. v. l. ult. §. de insti. & subst.

a i.e. filiis amitæ.

b Non consanguinei eorum, &c. Cujac. 12. obs. 7.

c Matri. Hotom. 5. obs. 30. eo sensu.

d Si nunquam eorum matri ex novo matrimonio communes liberi nati: sed privigni tantum: quasi sunt.

e Mihi avunculus est & consobrino quis eorum prior ut mihi succedat? avunculus.

f v. l. 2. §. unde legitimi.

g v. l. 3. §. eod. ex capite casum legis 5. §. eod.

h Promittitur. Cujac. 17. obs. 6.

i Dicunt §. eod.

j Quamdiu ex testamento, succedi potest, non succeditur ab intestato, ut hic. & l. 37. ff. de adq. her.

k Ancilla cum Titio libero homine contubernium habuit? ancilla dominus Titio non succedit.

Nam ut bonorum possessio peti possit, iustum matrimonium esse oportet. l. 1. ff. unde vir & uxor.

l Nutritor non succedit ab intestato ei quem nutrit, hoc videlicet solo, quod eum nutritur. facit l. ult. §. de insti. titibus exposita. l. 24. sup. de episc. audientia. v. etiam de alumno, quæ dicam ad l. 1.

m quæ res pignoris sic nec hospes hospitati, Authent. omnes. §. eod. nec socius socio. l. 4. §. pro socio. l. 1. §. qui testantur.

n Liberi homines ipe & habitare possunt, quo voluerint, l. 12. §. de oper. libert. l. 71. §. 2. ff. de cond. & demonst. adeo ut mutata habitationis causa Princeps bona confiscare non possit.

o Peregrini testari quovis loco possunt, & hæredem suum etiam ab intestato habent. Olim quibusdam in locis jus successionis hospites sibi vindicabant hospitii jure, quod hæc authentica tollit.

Non etiam probatur a Bartolo hic Accursius in l. quo tutela. 73. de ff. reg.

p

q

r

s

t

u

v

w

y l. 13. §. de legi-
simi heredib. Ho-
die id imutatum.
d. c. 6. 3.

z Utroque latere
conjugii præfe-
runtur solis con-
sanguineis & ute-
rinis.

a 45. Eclog. 4.
ante mte exav
vnd pssu. Ma-
terna bona, quæ
a matre accepi-
mus, ut hic, dicun-
tur & matrimo-
nium Senecæ,
Suetonio, Valerio,
& D. Augustino:
ut & paterna, pa-
trimonium: &
fraterna fratri-
monium ut in no-
tis ad Senecam re-
suli.

b Materni gene-
ris bona, quæ a
materna cogna-
tione veniunt:
Eccl. d. loco. ejus-
modi sunt ea, quæ
avus vel proavus
maternus, avia
vel proavia ma-
terna & deinceps
nobis dedit, con-
sulit, reliquit.

c Additur in
Theodosiano C.
lib. 8. tit. 18. cre-
dione sublatæ.

d De bonis ma-
ternis vide l. 1. C.
Theod. l. 8. tit. 18.
et editione Cujac.
Eccl. d. loco. c. 1.

e In rebus ma-
ternis delatis filiis
in potestate con-
stituto, pater ha-
bet nudum usum-
fructum. Olim
bona materna si-
liofamilias pleno
jure acquireban-
tur. l. 6. §. 2. l. 92.
ff. de adq. hered.
l. 1. §. 6. D. ad Ter-
tillian. l. 3. §. 4. ff.
de donationib. int.
vir. l. 1. D. de liber.
exhib. Accurf. hic:
vide Cujac. hic.

f l. 1. §. de bon.
qua liber.

g In quolibet ad-
ministratore exi-
gitur asperitas
famma. Juvena-
lis, sane certus &
asser, Procurato-
rem vultu quæ
præferat ipso.

h Hoc est, parentes, qui usumfructum in bonis maternis liberorum habent, omnem tuen-
dæ rei diligentiam adhibere debent, ac præterea lites liberorum in iudicio persequi, tam
per se quam per procuratores: & sumptus ex fructibus facere. Synops. Basil. 45. tit. 4. c. 1.

i l. 8. inf. de bonis, qua liberis.

k l. 6. §. 6. vers. non autem. inf. de bonis, qua liberis.

l Res maternæ liberorum, in quibus usumfructum ipse pater habet, non potest ipse pater
alienare in fraudem ipsorum liberorum: ut eo casu tutissimum sit emptori huiusmodi re-
rum fideiussorem ab ipso patre res eas vendente accipere.

m Præscriptio nulla liberis opponitur res suas maternas vindicantibus ab eorum emptore:
hoc est, ab eo, cui pater ipsorum liberorum eas vel donavit vel vendidit: quandocunque
enim voluerint ipsi liberi, res suas vindicare poterunt.

n Possessor dicitur dominus competenti præsumptione.

o De bonis materni generis l. 7. C. Theod. de bon. maternis. Bonæ materni generis filio delata,
patri acquiruntur nudo usufructus, ideoque pater ea alienare non potest.

p l. 1. sup. eod.

q Filius mortuæ patre bona materna, aut materni generis reliquis fratribus non
equifert.

omnibus videlicet || casibus || in superstitie sobole libero-
rum, & fratribus adhuc viventibus, qui ad hæreditatem
defuncti patrem antecedunt, usufructu y rerum, quarum
dominium ad eos pervenit, apud parentes remansuro.
Datum 15. Kalend. Octobr. Chalcedone, Decio V. C. Confl.
529.

De fratribus & sororibus.

In authent. de consangu. & uter. frat. §. 1. coll. 6. tit. 13.
al. 12. Novell. 84. cap. 1.

Itaque mortuo patrefamilias, si filius decedat intestatus sine li-
beris, relictis fratribus & sororibus, aliis consanguineis, aliis
uterinis, & quibusdam ex utroque parente conjunctis: in eos solos
transmittit hæreditatem, qui ex utroque z latere connexi sunt.

DE BONIS MATERNIS a, ET MA-
TERNI b GENERIS c.

TIT. LX.

In rebus maternis delatis filio in potestate constituto, pater ha-
bet hodie solum usufructum. Salyc.

1. Imp. Constantinus A. Consulibus, Prætoribus, Tribunis
plebis, & Senatui S.

REs, quæ || ex || matris d successione sive ex testa-
mento, sive ab intestato fuerint ad filios devolu-
ta, ita sint in parentum potestate, ut || utendi ||
fructu (e duntaxat) habeant in diem vitæ facul-
tatem, dominio f videlicet earum ad liberos perti-
nente.

† Parentes autem, penes quos maternarum rerum
utendifructuque || tantum || potestas est, omnem debent
tuen-
dæ rei diligentiam g adhibere: & quod jure filiis de-
betur, in h examine || per se, vel per procuratorem i ||
poscere: & sumptum ex fructibus impigre facere, & li-
tem inferentibus resistere: atque ita omnia agere k, tan-
quam solidum perfectumque dominium || eis acquisitum
fuisse ||, & personam gerant legitimam: ita l ut si quan-
do rem alienare voluerint, emptor, vel is, cui res dona-
tur, observet, ne quam partem earum rerum, quas alienari
prohibitum est, sciens accipiat, vel ignorans: docere
enim pater debet, proprii juris eam rem esse quam donat,
aut distrahit: & emptori, si velit, fideiussorem licebit
accipere: quia nullam poterit præscriptionem m oppo-
nere filiis quandocunque rem suam vindicantibus. Dat. 15.
Kalend. Aug. Aquileja, Sabino & Rufino Confl. Reci-
tata apud Vectium Rufinum. P. V. in Senatu Non. Sept.
Constant. A. P. & Licinio Confl.

In authent. de nupt. §. si vero expectet. ver. intermina-
tur. coll. 4. tit. 1. Nov. 22. c. 23.

Nisi tricennale tempus transeat, quo possessor dominus n sit:
& detentatio accipientes dominos faciat vel constituat: tem-
pore incipiente filiis currere, ex quo sua potestatis esse appa-
rent: nisi tamen aliquem impuberem atas adjuvet.

2. Imp. Arcadius & Honorius AA. Floren-
tio P. P.

Quidquid o avus, avia, proavus, proavia || ex mater-
na linea venientes ||, nepoti, nepti, pronepoti, pro-
nepoti, testamento, fideicommissio, legato, donatione,
vel alio quolibet titulo largitionis, vel etiam intestati suc-
cessionem contulerint: pater filio filiaque integra illibata-
que custodiat, ut vendere, donare, relinquere, alteri
obligare, || sicut nec materna p bona, || non possit, || usu-
fructu duntaxat ad eum pertinente: || ita ut quemadmo-
dum ipse super his || rebus || licentiam totius potestatis
amittit: defuncto eo, filio, filiaque præcipua q computen-

tur, nec ab illis, qui ex parte a sunt cohæredes, vindicen-
tur. Dat. Idib. Octobr. Olybrio & Probino Confl. 395.

3. Imp. Theod. & Valent. AA. ad Senatū Urbis
Romæ.

Si b viva matre emancipati c sunt filii, & postea deces-
sit mater: quoniam omni commodo destituitur pater,
neque retinet usufructum, viriles ei inter filios (sive
unus, sive plures sint) usufructus tribuimus portiones.
Sin vero mulier moriens alios ex filiis emancipatos a pa-
tre, alios in patria potestate dimiserit, in || hoc || casu dis-
pari utetur maritus defunctæ beneficio. Quo casu utrique
præscripsimus, id est, circa eorum quidem portionem,
qui adhuc in sacris retinentur, usufructum ex legum
autoritate retinebit || pater ||: & præmium d delatæ eman-
cipationis e, cum volet, accipiet: In eorum vero parte
quos exisse de potestate viva matre constiterit, usufructum
virilis inter eos portionis secundum præscripta per-
cipiet.

† In nepotibus etiam vel neptibus hoc observandum
esse censuimus, ut maritus, qui uxore mortua non extan-
tibus filiis cum solis nepotibus vel neptibus ex hac lege
ad emolumentum f vocandus est: si unus vel una, plu-
resve nepotes ex filio uno vel pluribus, qui in potestate
defecerunt, procreati sunt, hoc jure utatur, quod de fi-
liis constitutum est. Nam licet hoc novum præsens lex
constituat in nepotes: non tamen abs re est, ut in hoc ca-
su deteriores esse nepotibus filii non sinantur. Habeat
igitur avus veniens cum nepotibus in potestate duranti-
bus, usufructum bonorum omnium: quæ ex defunctæ
avia successione delata sunt. Cum vero his quoque li-
bertatem emancipatione largitur: similiter & ab ipsis,
sicut de filiis constitutum est g, || præmium b manumis-
sionis || accipiat; vel si ex pluribus alteros manumittit,
alteros retinet, ex parte manumissorum legitimum præ-
mium: ex parte vero in potestate manentium retineat
usufructum.

† Quod si nepotes sint neptesve, aut ex emancipato fi-
lio aut ex filia procreati, aut ab ipso avia vivente sacris i
dimissi, idem avus virilis cum ipsis portionis habeat usu-
fructum. Si vero ex nepotibus neptibusve tempore, quo
in avia successione vocantur, alii in avi sunt potestate,
id est, mariti defunctæ, alii sui juris sunt: circa personas
quidem eorum, qui in potestate consistunt, & in usufruc-
tu consequendo, & in emancipationis præmio conqui-
rendo, ratio supradicta servetur. In his vero, qui sui
juris sunt, facultas capiendi usufructus virilis inter eos
portionis habeatur.

† Eadem k autem & de l pronepotibus utriusque se-
xus sancimus: manente definitione, quæ de singulis san-
cita est, si filii sunt pariter ac nepotes. Datum 7. Id. No-
vemb. Theod. 13. & Valent. 3. AA. Confl. 422.

Pater per transitum ad secunda vota, non perdit usufruc-
tum sibi quæsitum in rebus filiorum.
Salyc.

4. Imp. Leo A. Callistrato P. P. per Illyricum.

Omnem m ambiguitatis confusionem amputantes, hac
liquida & compendiosa lege sancimus, circa usum-
fructum maternarum rerum, nullam esse differentiam,
sive in priorē matrimonio pater, ex quo filios habuit, per-
manere voluerit, sive n novercam filiis superinduxerit:
legibus, quæ de maternis bonis lata sunt, suam habentibus
firmitatem. Patres igitur usufructum o maternarum
rerum, etiam si ad secundas migraverint nuptias, sine du-

manum. Quid, si huiusmodi bona filio jam emancipato acquirantur? pater virilem in usu-
fructu consequitur, ut hic.

f Præmium emancipationis collatæ liberis, id est, ut in bonis maternis liberorum paren-
tes ipsi, qui liberos ita emanciparunt, dimidium usufructus retinere possint, ut hic: Præ-
mium idem & eadem præmii ratio est in lucris nuptialibus liberorum. l. 2. inf. tit. prox.

g l. 17. sup. de collat.

h i. e. tricentem, l. 2. in fin. l. 6. §. 3. §. 7. tit. prox. adde Cont. l. 7. seu pretium. §. 2. In §. per
quas personas nobis: quasi diceret, virilem illam portionem usufructus, de quo hic agitur, patri
cedere, non jure acquisitionis (nec enim per liberam personam quidquam acquiritur) sed
tanquam munus legum, oblatum reverentiæ paternæ.

i Sacra paterna quid, dixi plenius in l. 1. §. 1. inf. de adoption. vide l. ultim. in fin. sup. ad
Terryll.

k Synops. Basil. ibid.

l Extensio huius legis ad pronepotes utriusque sexus.

m Synops. ibid. c. 4.

n Pater secundis nuptiis usufructum sibi quæsitum in rebus filiorum non amittit, ut hic,
Nov. 22. c. 34.

o l. 4. inf. tit. prox.

a Qui ex parte
sunt cohæredes, i.
e. fratris confor-
tes, v. Cujac. 18.
observ. 9. & ita
legitur in d. l. 7. C.
Theod. & in Basil.
d. 7. §. 1. tit. 1. c. 3.
Nam extraneis
hæreditibus certis-
simum est filios
defuncti propria
non conferre.

b 45. Eccl. 4. c. 3.
l. 8. C. Theod. 8.

c Viva matre Ti-
tius & Cajus a pa-
tre emancipatus
est: mater deces-
sit. Proprietas bo-
norum mortuæ
defertur ad ejus
liberos; usufruc-
tus vero eorum
bonorum dividi-
tur inter liberos
& patrem virili-
ter. Quid, si mu-
lier mortua duo-
bus liberis relictis
uno emancipato,
altero in potesta-
te patris posito?
Hic cum illo, i. e.
cum emancipato
fratre pariter suc-
cedit, ut proprie-
tatem sibi acqui-
rat, usufructum
patri. Imo quo-
tiscunque hunc
emancipabit pa-
ter, dimidiam par-
tem pro emanci-
pationis præmio
vel pretio retine-
re poterit, ut hic.
Synops. Basil. 45.
tit. 4. c. 3.

d Synops. ibid.

e Bonorum ma-
ternorum & ma-
terni generis u-
susfructus filiofa-
milias delatus pa-
tri acquiritur. l.
1. §. 2. C. Quid, si
filius emancipa-
tur? patris usu-
fructus extingui-
tur. Pro præmio
tamen emancipa-
tionis parens &
olim potuit reti-
nere tricentem ple-
no jure, l. 1. §. 2. C.
Th. eod. hoc sic se-
missilem usufruc-
tus, l. 6. §. 3. §. 7. tit.
prox. l. ult. §. de e-
mancip. liber. §. 2.
Instit. per quas per-
sonas. ad remune-
randum benefi-
cium emancipa-
tionis: quod &
beneficium bono-
rum quærendo-
rum dicitur in l. 1.
ff. si quis a parente

a Quæ filiusfamilias, c. Theod. lib. 8. tit. 19.

b putæ ex casu dotis, vel donationis propter nuptias, hereditate, legato uxoris vel mariti. l. 2. 2. j. cod.

c l. 2. sup. tit. prox.

d d. l. 1. & 2.

e ut idem sit in lucris nuptialibus quæ liberis in potestate potestis acquiruntur, quod in bonis eorum maternis: utriusque namque generis bonorum proprietates liberis ipsi acquiruntur, non patri.

f Lucra nuptialia liberorum non quærentur patri, 45. Ecl. 4. c. 5. An usufructu tantum acquiruntur? adquiruntur. l. 2. in fin. j. cod.

g Patria potestas nuptias non tollit, nuptias seu matrimonium non est motus tollenda patriæ potestatis.

h si proprietatem spectes: fecus, si usufructum, v. l. 12. §. de collat.

i videtur esse pars legis ultimæ §. de sponsalibus.

k l. e. præcedentis.

l Restitutio legis superioris quæ dictum fuit, dotem vel donationem propter nuptias filio filive patri non quæritur hic excipitur dos & donatio propter nuptias a patre profecta. nam utrumque, hoc est, & donatio propter nuptias & dos profecta, i. e. a parente filio & filia constituta, soluto matrimonio, ad ipsum patrem qui dedit revertitur ut hic.

Miror ab autore Synopses 45. tit. 4. cap. 6. hoc addi ἐὰν τὸ σύμφωνον ἔται σύμφωνον si ita conventum sit. Nam hoc ipso jure ad patrem reverti constat, ut hic, in verb. revertatur. Prospiciendum est enim, &c.

m Lucra nuptialia liberorum soluto matrimonio, patri non acquiruntur, nisi usufructu tantum. Quid, si filium vel filiam, cui hujusmodi lucra proprietatis obvenit pater emancipare velit, & pro emancipationis premio, dimidiam ejus proprietatis retinere? non poterit, sed dimidiam tantum usufructus, ut & in bonis maternis liberorum dimidiam usufructus retinere poterit. l. 3. sup. tit. prox.

n Sacra paterna quid, dixi plenius in l. 10. §. 1. j. de adoptionibus.

o Hinc colliguntur lucra nuptialia filio vel filia familias delati usufructum ad patrem deferri. p l. 3. sup. tit. prox.

q Ex Novella de paternis & maternis bonis. tit. 7. Ecl. d. l. c. 7.

r Lucra nuptialia, mortuo eorum proprietario deferuntur hoc ordine: liberis primum defuncti: deinde patri: post avo. Sic tamen, ut cum patri acquiruntur, avus in illis usufructum habeat. Synopses ibid. c. 7.

s Filiifamilias in lucris nuptialibus liberos suos habent hæredes, i. e. ad liberos transferunt ejusmodi bona jure hereditatis potius, quam ad patrem jure peculii.

t Bona materna eodem ordine deferuntur liberis, patri & avo, quo lucra nuptialia, paulo ante diximus: hoc est, liberis primum, deinde patri, post avo, sic ut avus in illis usufructum habeat, quoties ea bona patri defuncti acquiruntur.

bio habere debebant: nec ullam filius, vel quibuslibet ex persona eorum contra patres improbam vocem accusationemque posse competere. Dat. Kalend. Septembr. Anthemio August. 2. Coll. 468.

DE BONIS, QUÆ LIBERIS & IN POTESTATE PATRIS CONSTITUTIS EX MATRIMONIO & VEL ALIAS ADQUIRUNTUR, ET EORUM ADMINISTRATIONE.

TITULUS LXI.

De bonis maternis & de lucris nuptialibus.

1. Imp. Theod. & Valent. AA. ad Senatum Urbis Romæ, post alia.

Cum venerandæ leges & vetuerint patribus jure potestatis acquiri, quicquid eorum filius avus, avia, proavus, proavia, a linea & materna vententes quocunque titulo contulissent: hoc & quoque convenit observari, ut quidquid f. vel uxor marito non emancipato, vel maritus uxori in g. potestate posita, quocunque titulo vel jure contulerit, sive transierit; hoc patri nullatenus h. acquiratur: atque ideo in ejus tantum, cui delatum est, jure durabit. Dat. 3. Id. Nov. Ravenna. Theodosio 12. & Valentiniano 2. AA. Coll. 426.

De profectitiis.

2. Idem AA. Hierio P. P.

Constitutionis i. novæ & capitulum clariore interpretatione sancimus, ut quæ per filios, nepotes, pronepotes, itemque filias, neptes, proneptes, quamvis in potestate sint, minime acquiri patri decrevimus a marito vel uxore quocunque titulo collata, sive ultimamissa voluntate: nul. us ad id quoque pertinere existimet, quod i. ab ipso parente datum, i. vel notis i. vel ante nuptias donationis causa, pro una ex memoratis personis præstitum fuerat, ut minime ad eum, si casus tulerit, revertatur. Prospiciendum est enim, ne hac injecta formidine, parentum circa liberos munificentia retardetur: sed ut in his potestatis jure ad parentes reversis, cæterarum rerum, quæ ex sublimitate speciali conjugis ad superiorem devenerant, quamvis idem in sacris n. sit, fractu o tamen solo atque usu parentibus deputato, dominium ei, qui a conjuge, vel quæ a marito meruit, reverteretur: parente propter emancipationis beneficium, si voluerit, sicut in maternis rebus, vel quæ per eandem lineam veniunt, præmium p. habituro. Dat. 10. Kal. Mart. Felice & Taurino Coll.

Filiifamilias in lucris nuptialibus liberos suos habent hæredes. Bald.

3. Idem AA. Florentio P. P.

Quod q. scitis prioribus continetur, nec a filia, quæ in potestate est, donationem ante nuptias patri, nec a filio dotem acquiri, eo addito confirmamus, ut r. defunctis his adhuc in potestate patris, si liberis extantibus moriantur, ad liberos s. eorum eadem res jure hereditatis, non ad patres jure peculii transmittantur, nec per nepotes avo videlicet acquirenda.

+ Sin autem idem nepos superstitibus tam patre quam avo paterno die in tuam sine liberis obierit: eorum dominium, quæ ad ipsum ex t. matre, vel ab ejus linea pervene-

rint, non ad avum, sed ad patrem ejus perveniat: usufructu a videlicet in hujusmodi casibus avo (dum supererit) reservando. Dat. 7. Id. Septemb. Constantinop. Theodosio A. & Festo Coll. 439.

De bonis ex matrimonio quasitis.

4. Imp. Leo & Anthemius AA. Etythrio P. P.

Quacunque res ad filium vel filiam, nepotes, sive pronepotes utriusque sexus in potestate constitutos, ex prioribus, vel b. secundo, aut tertio, seu numerosiore c. conjugio d. pervenerint, ex e. dote, vel quacunque donatione, seu hereditate, vel legato vel fideicommissio: earum f. rerum usque in diem vitæ suæ pater, vel avus, vel proavus usufructum habeant, easdem res quocunque g. modo alienandi h. vel pignoris seu hypoth. cæ. jure obligandi facultate eis penitus interdicta: dominio videlicet earum apud filios & nepotes sive pronepotes utriusque sexus permanente, etiam si ex eodem matrimonio procreati non sint, ex quo eadem res ad parentes eorum, qui quæve in potestate sunt, fuerint devolutæ: Eo videlicet observando, ut morientium fratrum sororumve portiones, qui quæve ex eodem matrimonio progeniti vel progenitæ sunt, primo i. quidem ad liberos k. eorum (ut dictum est) si tamen fuerint, deinde his non extantibus, ad superstitibus tantummodo fratres l. vel sorores eorum perveniant, aut ad superstitem, si ex iisdem fratribus aut sororibus unus unave remanserit. Omnibus autem, qui ex eodem conjugio fuerint procreati, defunctis: tunc demum ad eos, qui ex alio m. sint matrimonio editi, easdem res pro virili pervenire statuimus: nulla autem ex memoratis personis existente parentes n. eorum eas percipere. Parentibus vero, quorum sub potestate sunt, usufructum duntaxat habituris, memoratas res jure potestatis alienandi vel obligandi licentiam denegamus: non prohibendis iisdem liberis quancunque sui juris fuerint, nulla temporali præscriptione oblitente easdem res omnibus modis vindicare: nisi o. forte postquam potestate parentum eos contigerit liberari, tantum p. temporis effluxerit, ut ex continua & inconcussa tenentis possessione eorum intentio excludatur. Dat. 5. Kal. Mart. Martiano & Zenone Coll. 469.

De bonis ex sponsalibus quasitis.

Sicut quasita a marito uxor non acquirat patri, nisi quoad usufructum, sic nec quasita a sponso. Salyc.

5. Idem AA. Nepotiano Magistro militum Dalmatiæ.

Non q. sine ratione de negotio, quod inter matremfamilias, cujus vestra suggestio meminit, & germanum ejus venit, magnitudo tua diversis legibus ex utraque parte prolatis, nostram credidit consulendam esse Clementiam: cum mulier diversis juris lectionibus idem intellegi maritum, & sponsum r. nitetur probare: germanus i. autem i. mariti nomen illi soli, qui nuptias contraxisset, ex recitatione Constitutionis s. divorum recto Principum Theodosii & Valentiniani (qua cavetur, quicquid i. maritus vel uxor in potestate constitui, invicem sibi reliquerint, non patri acquiri, sed ad eorum jus pertinere) imponere. Quamvis ergo significatione n. nominis, maritus vel uxor post coëptum matrimonium intellegatur, ex quo videlicet inducta est dubietas: attamen quia conequens est ambiguas atque legum diversis interpretationibus titubantes causas benigne x. atque naturalis juris moderamine temperare: non piget nos in præfenti quoque negotio, de quo sublimitas tua suggestit, æquitati convenientem Juliani tantæ existimationis vii. atque disertissimi jurisperiti opinionem sequi: qui quidem de dotali prædicio tractatu proposito; idem us tam de uxore quam de y. sponsa observari arbitratu est, licet lex Julia de uxore tantum loquatur. Qua ratione tam sponsalitiæ & donationem, quam hereditatem, quam memoratus sponsum suam sponiam lucrari voluit, non acquirat patri, sed ad eam pervenire benignius esse perpicimus. Dat. Kal. Jun. Leone A. 5. Cons. 471.

x In ambiguo pro eo, quod benignius est, judicatur. l. 1. sup. de legat. l. 168. ff. de regulis juris.

y Dotis nomen etiam extenditur ad sponsæ dotes. l. 14. j. de fideic. libert. l. 8. 25. ff. de legib. l. 11. ff. de servit. rustic. l. 10. in fin. ff. de reb. dubiis. l. 3. ff. de his, quæ in testam. l. 42. ff. de penis. l. 192. §. 1. l. 155. §. 2. ff. de reg. jur.

z Quænammodum res quasita a marito uxor non acquirat patri, nisi usufructu tantum: ita & quasita a sponso, adde l. 4. ff. de fundo dot. hoc est, ut lucra nuptialia filia patri non acquirat, ita nec lucra sponsalia.

a Avus paternus lucris nuptialibus filiofamilias suo delati usufructum habet, maternus proprietatem.

b adde l. 4. §. tit. prox.

c Nuptiæ secundæ, tertix & quartæ: numerosiores denique permixtæ, ut hic.

d De bonis, quæ ex matrimonio filii acquiruntur.

e l. 11. §. com. de success.

f Lucra nuptialia vel aliunde liberis adquisita, proprietate liberis ipsis acquiruntur: usufructu eorum patri, avo, proavo.

g Usufructuarius dominium rei alienare, pignori aut hypothecæ dare non potest.

h vers. parentibus. inf. cod. l. 6. §. 2. j. cod. l. 2. §. de bonis maternis. Nov. 22. c. 24.

i Ad quos, & quo ordine deferantur lucra nuptialia. l. 7. in fin. l. 8. sup. de secund. nupt. Nov. 22. c. 16.

k De liberis.

l De fratribus & sororibus consanguineis tantum & uterinis simul.

m De fratribus consanguineis tantum & uterinis.

n De parentibus.

o l. 1. §. ult. j. de annali præf.

p Nov. 22. c. 24.

q Synops. Bas. 45. tit. 5. §. 7.

r De bonis, quæ ex sponsalibus filii acquiruntur.

s l. 1. sup. cod.

t Lucra nuptialia liberi in potestate potestis patri non acquirunt.

u Mariti propria significatio sponsum, nuptiarum, sponsalia non continentur.

De bonis, quæ extrinsecus ad filiosfamilias veniunt.

6. Imp. Justinianus A. Demosth. P. P.

a Lucra non ex patris substantia sed vel fortuito vellabore quæ sita liberi in potestate positi sibi adquirunt proprietate: patri usufructu, ut sit rerum ita quæ sitarum eadem ratio, quæ rerum matrum & lucrorum nuptialium, ut hic, ibi, quemadmodum, ibi, ad exemplum & § 1. j. eod. Quid, si filiusfamilias in castis bona quæ sita fuerit aliqua? ea ne quidem usufructu patri adquirunt, ibi, exceptis castrensibus. Quid, si in quasi castis? idem, ut sit eadem ratio quasi castrensibus peculii & vere castrensibus, ibi, eodem observando. Quid, si quæ vis ac potestas est usufructus ita parenti competentis? nempe ut plenissimam potestatem in eo habeat pater: ut eo uti, frui, res eas tenere & quo voluerit modo gubernare possit, & rursus ut liberi eo nomine nullam hypothecam in bonis patris superstitis vel mortui habeant, nullas rationes ab eo possint exigere, non eum prohibere res eas tenere vel administrare: denique ut earum rerum administratio patri impunita sit: nisi ea bona vel alienet vel hypothecæ subiciat. § 2. Quid, si quid ex fructu talium rerum patris adquisierit? potest ita quæ sita patris pro animi sui sententia disponere, & abalienare: in alios denique hæredes transmittere: sed & res mobiles, immobiles, se moventes ex iis quæ sita, in quacunque voluerit personam liberorum vel extraneam transferre. § 2. ver. & si quid. b l. 1. §. eod. c l. 1. in fin. l. 2. l. 3. l. 4. l. 5. sup. eod. d Filiifamilias adventitiorum usufructum patri adquirunt, adventitiorum, inquam, exceptis castrensibus, & quasi sui: namque domini & patrimonii res eas faciunt. § 1. ver. Quod nobis, ver. Quæ enim invidiam est? Inst. per quas person. cuique. e Jus verus abrogatur, de quo in l. 2. j. de patr. potest. f § 2. Inst. de acqu. per advog. g Exceptio regulæ superioris de castrensibus, adde l. 7. j. eod. h Secunda exceptio de quasi castrensibus. i Filiifamilias relictum ne ad ejus patrem perveniret, patri non quæritur. k Quoties pater consortium proprietatis cum filiofamilias habet, toties usufructum in fili: portione non habet. l l. e. adventitiorum. m l. 1. sup. eod. n l. 1. 2. 3. 4. 5. 6. sup. eod. o Pro rebus filii, quas pater velut fructuarius administravit, filius hypothecam non habet. p Imo sperare audent ut disertis verbis ponitur in §. ult. hujus legis. q hinc colligunt. Patrem habere plenam administrationem actu & habitu: habitu quia administrat: actu, quia rationem non reddit. Num pater rationes, seu inventarium bonorum filii facere teneatur, v. Mynsing. 2. observ. 39. r Parentes bona liberorum non possunt alienare suo nomine: filiorum nomine possunt. s Quid si bona liberorum evertat? si ultro dissipet: videntur auferenda, arg. l. 22. §. 8. ver. fin. vero dotum §. soluto. l. 50. ff. ad Trebell. & in negligentia, non nisi magna ex causa patri administratio adimenda. t Patria potestas exercenda.

Cum oportet similem providentiam tam patribus quam liberis deferri: invenimus autem in veteris juris observatione multas esse res, quæ extrinsecus a ad filiosfamilias veniunt, & minime patribus acquiruntur: quemadmodum in maternis b bonis, vel quæ ex maritali c lucro ad eos perveniunt, ita & in his, quæ ex aliis causis filiisfamilias acquiruntur, certam introducimus definitionem. Si quis itaque filiisfamilias, vel patris sui vel avi vel proavi in potestate constitutus, aliquid sibi adquisierit d, non ex ejus substantia, cujus in potestate sit, ab aliis quibuscunque causis, quæ ex liberalitate fortunæ, vel laboribus suis ad eum perveniant, eas suis parentibus non e in plenum, sicut antea fuerat sancitum, sed usque ad usufructum solum f acquirat, & eorum usufructus quidem apud patrem vel avum vel proavum, quorum in sacris sit constitutus; permaneat: dominium autem filiisfamilias inhæreat, ad exemplum tam matrum, quam ex nuptialibus causis filiisfamilias adquisitarum rerum. Sic etenim & parenti nihil derogabitur, usufructum rerum possidenti: & filii non lugebunt, quæ ex suis laboribus sibi possessa sunt ad alios transferenda aspicientes, vel ad extraneos, vel ad fratres suos, quod etiam gravius multis esse videtur: exceptis g castrensibus peculii, quorum nec usufructum patrem vel avum vel proavum habere veteres leges concedunt: in his enim nihil innovamus, sed vetera jura intacta servamus: eadem observando etiam in his peculii, quæ quasi h castrensi peculia ad instar castrensis peculii accesserunt.

In auth. ut lic. mat. & avia. in prin. coll. 8. tit. 18. al. 13. Nov. 117. c. 1.

Excipitur, quod eis datur, vel relinquitur ab aliquo parentum, conditione hac adjecta, ne i ad patrem perveniat usufructus.

In authent. de hæredibus ab intest. ven. §. si vero cum. coll. 9. tit. 1. Nov. 118. cap. 2.

Item hereditas fratris sororisve, ad quam una k cum patre admittitur, & forsitan si aliunde quaratur lege prædicta.

In authent. ut nulli jud. §. quia vero. coll. 9. tit. 17. al. 9. Nov. 134. cap. 11.

Idem est in his, quæ ex lege deferuntur liberis, parentibus præsumptibus solvere matrimonium si. e. causis lege definitis.

Finis Authentica.

Sequitur textus Legis Codicis.

1 ¶ Sub hac tamen definitione hunc legis articulum inducimus, || ut || in successione quidem earundem rerum quæ extrinsecus l filiisfamilias acquiruntur, jura eadem observentur, quæ in maternis m & nuptialibus n rebus statuta sunt.

2 ¶ Non autem hypothecam o filiisfamilias adversus res patris viventis adhuc, seu jam mortui sperare audeant p, nec q ratiocinia ei super administratione inferre: sed tantummodo alienatione vel hypotheca suo r nomine patribus denegata, rerum habeat patris plenissimam potestatem, uti fruique his rebus, quæ per filiosfamilias secundum prædictum modum acquiruntur, & gubernatio || rerum || earum sit penitus impunita s: & nullo modo audeat filiisfamilias vel filia vel deinceps persona, veterem eum, in cujus potestate sunt, easdem res tenere, aut quomodo voluerit gubernare: vel si hoc fecerint, patria t

potestas in eos exercenda est: sed habeat pater vel alia persona, quæ superius enumerata sunt, plenissimam potestatem uti frui, gubernareque res prædicto modo acquisitas.

† Et si quid || ex || usu earum pater, avus, vel proavus collegerit a: habeat licentiam, quemadmodum cupit, hoc disponere, & in alios hæredes transmittere: vel si ex earum || rerum || fructibus res mobiles b vel immobiles, vel se moventes comparaverit, eas etiam quomodo voluerit, habeat, & transmittat & in alios transferat, si ve extraneos, si ve liberos suos, seu quamlibet personam.

† Sin c autem res sibi memorato modo acquisitas patris noluerit retinere, sed d apud filium aut filiam vel deinceps personas reliquerit, nullam post e obitum ejus licentiam habeant hæredes alii patris vel avi vel proavi eundem usufructum, vel quod ex hoc ad filiosfamilias pervenit (utpote f patri debitum) sibi vindicare: sed quasi diuturna g donatione in filium celebranda, qui usufructum detinuit, quem patrem || ejus || habere oportuerat: ita causa intelligatur, ut eundem usufructum post obitum patris ipse lucratur, parente jus exactionis quasi sibi debita a filio, qui usufructum consensu ejus possidebat, suæ posteritati vel successioni minime transmittente: quatenus in omni h pace inter se successio ejus permaneat, nec altercationis cujusdam (maxime i inter fratres) oriatur occasio.

3 ¶ Cum autem Constantiniana lege k cautum erat, si filiisfamilias ab his, qui eos in potestate habent, nexu paterno per emancipationem l liberentur, debere m patrem tertiam n partem bonorum, quæ acquiri non solent, quasi o remunerationis p gratia a filio accipere vel retinere, & ex hac causa iterum pars non q minima substantiæ liberorum adimebatur: sancimus hujusmodi casu interveniente, & emancipatione liberis imposita, non tertiam r partem domini rerum minime acquisitarum, sed dimidiam s usufructus apud majores, qui emancipationem donant, residere: exceptis & in hoc casu castrensibus, & quasi castrensibus tantummodo peculii, quibus nihil ex hac causa diminuitur. Sic enim nec liberis cujuscunque sexus aliquid domini auferetur, & patribus amplioris patrimonii usufructus assignabitur. Hoc obtinente & si t in emancipatione sibi parentes hoc minime servaverint u: sed nisi specialiter vel in emancipatione huic præmio renunciaverint, vel donatione facta sese & ab hujusmodi beneficio alienaverint, & in liberos hoc transfulerint: manere apud eos etiam tacentes jus & beneficium usufructus retinendi: ut post obitum x eorum usufructus in omnibus memoratis causis ad eos perveniat, quorum dominium est: scilicet, secundum quod jam diximus: in successione eorum omnibus servandis, quæ || de || maternis & nuptialibus bonis consultissimis legibus definita sunt.

4 ¶ Sed cum tacitas hypothecas tam veteres leges in quibusdam certis casibus introduxerunt, quam nos in maternis y caterisque donationibus, quas servare necesse z est, & dubitabatur: ex quo tempore hypothecas competere oportet, utrumne a ab initio, an ex eo || tempore || ex quo male aliquid gestum est? cōpendiosa narratione interpretamur, initium b gerendæ vel deferendæ administrationis

hic quidem secundus est casus (de priore paulo antea dictum est, §. eod.) quo pater filiofamilias donare possit. Tertius est de dote & donatione propter nuptias. l. 35. ff. familia. Quartus, quando donat filio id quod donaturus esset extraneo Nov. 92. cap. 1. Quintus si studiorum causa. Bald. hic.

h Ea parentis est voluntas, ut liberi post mortem vivant unanimes.

i Concordia inter fratres servanda, v. l. 4. §. comm. divid.

k Cujus pars extat l. 1. §. cit. prox.

l Emancipatio libertatis species.

m Usufructum rerum matrum, §. tit. prox. lucrorum nuptialium, l. 4. sup. eod. sponsaliorum, l. 5. sup. eod. quæ sitarum denique casu vel labore alibi quam in castis vel quasi castis liberis in potestate positis patres obtinent. Quid si eos liberos velint emancipare? usufructus ille liberos ita emancipatos tacite sequitur: ver. hoc obtinente: potest tamen patris pro præmio emancipationis liberis ita collata, non tertiam partem bonorum, ut olim, retinere, sed dimidium usufructus, hoc est, præmium emancipationis, quod pater eo casu retinere sibi potest ut hic ibi, non tertiam.

n v. l. 1. §. de bonis mater §. 2. Inst. per quas personas cuique.

o l. 1. l. 2. C. Theod. de bonis matrum: non enim potest affirmari emancipatio, unde quasi pro pretio emancipationis dicitur id dari. §. 2. Inst. per quas personas.

p v. l. 2. §. de bonis mater.

q Tertia scilicet: unde colligunt, tertiam partem minimam non esse, & quidem eo magis quo videri possit.

r ut olim. l. 2. C. Theod. de bonis mater.

s Hodie præmium emancipationis patri debitum, est semis usufructus bonorum filii: olim tricus erat pleno jure. l. 1. l. 2. C. Theod. de bon. mat.

t Supervacue id protestatione quæri nobis putamus, quod jure satis queritur.

u i. e. exceptis. x Omnia ita ut pater revocare non possit id, quod semel donaverit.

y l. 12. §. 1. ver. exceptis. j. qui potiores. z Imo necesse non videtur, cum nulla hypotheca in bonis liberis competat. §. 2. §. eod.

a Hypothecam tacitam in bonis patrum liberi habent. Patrum, inquam, a quibus res ipsorum liberorum matrum & similes administrantur. b Hypotheca in bonis patris liberis competentis initium est, non a male gesta administratione, sed ab ipso initio gestionis. l. 6. §. 2. ibi. ex eo die quo eadem res ad eum pervenerint. §. de secund. nupt.

vel

a Adquisita per patrem ex usufructu bonorum filii ad eundem delato, filio non adquiruntur. id eoque pater potest res ita adquisitas prout voluerit ad quoscunque alienare.

b Græcis Κληματα, ἀκίνητα, αὐτοκίνητα.

πρὸς γὰρ τὰ διακινῶν. Syn. Basil.

45. iii. 4. c. 10.

c Sententia hujus loci admodum turbata & perplexa est. Scipius diximus in rebus maternis, in lucris nuptialibus & sponsalitiis, in qualitis casu vel labore præterquam in castis vel quasi castis, a liberis in potestate, usufructum patri competere. Quid, si cum usufructu pater sibi non retinuit: sed eum superstes apud filium (cujus ea bona fuerint) esse passus fuerit? Pater diuturno illo silentio usufructum filio donasse videtur: ut a co-hæredibus suis, mortuo patre, eo nomine filius conveniri non possit: Petitio talis usufructus a patre in vita omitti, ad ejus hæredes minime transmittetur.

d Pater usufructum sibi debitum filiofamilias potest remittere, ut hic.

e Usufructum adventitiorum sibi a patre donatum filius non confert.

f i. e. quasi debitum.

g Bald. hic nu. 4.

h videtur legisse diuturnam, eo sensu, Patrem filiofamilias suum diuturnum & diuturnum donare posse: &

quo pater filiofamilias donare possit. Tertius est de dote & donatione propter nuptias. l. 35. ff. familia.

Quartus, quando donat filio id quod donaturus esset extraneo Nov. 92. cap. 1. Quintus si studiorum causa. Bald. hic.

a v. quædixi ad l. 30. §. de iure dot.
b Donata a Principe vel Augusta, non quærentur patri, etiam quod ad usum fructum.
adde l. 26. sup. de donation. inter virum. Syn. Basf. 1. 6. 13.

c Filiusfamilias quod a Principe accepit, quasi castrense est.
d l. 6. sup. eod.
e Imperialis fortuna, ut omnes alias supereminet: ita donationes a Principe vel Augusta factæ privilegium mereantur.

f Omnium fere rerum, quarum ususfructus patri acquiritur, liberi proprietatem habent: exceptis iis rebus, quæ ex rebus patris proveniunt. Syn. Basf. 45. tit. 4. c. 14.

g l. 6. sup. eod.
h Si filius res sibi delatas non vult acquirere, pater pleno iure eas acquirere potest, ut hic, & e contra vers. siue e contrario. inf. eod.

i Cur ita? v. l. 1. §. 1. ff. de successione. l. 11. sup. de iure deliber. l. 2. sup. de repudianda.

k derogatur. l. 6. l. 13. in p. l. 14. ff. de adq. hered.
l Adventitiorum nomine agere vel conveniri filius non potest, siue pro iis agat siue conveniatur, ut hic. An & ea acquirere potest sine iussu patris? potest: nam & pater etiam invito & contradicente adire potest. vers. siue. §. eod.

m Filiusfamilias in iudicio sine consensu patris esse non potest: ut hic. Quid? num hoc perpetuo verum est? fallit in causa criminali, l. 6. §. 2. ff. de caducis: ut & spiritali seu divina vel religionis: sed & in iis, quæ voluntariæ jurisdictionis sunt: ut & quoties pater legitimus non est administrator rerum filii. Potest quoque filius coram arbitratore litigare. In causis beneficiorum Ecclesiasticorum idem esse censetur: ut & quoties iudicis officium implorat: fallit quoque in reconventionis & appellationis causa, vel quoties rescriptum impetrat, ut & iis casibus quibus minor in iudicio esse potest sine auctoritate tutoris, vel si alieno nomine comparat, aut in iudicio certam pecuniam confessus a iudice damnatus est. vide Socin. reg. 151.

n Pater officio iudicis cogitur consentire causa cognita.
o Iussu magistratus quod in iudicio, metu fieri non dicitur. l. 13. §. 1. l. 33. ff. de in iur. p. Iudicium redditur in invitum etiam actorem.
q Filiusfamilias non habet integram personam standi in iudicio sine consensu patris ut hic. v. l. 2. l. 13. l. 33. ff. de obli. ut nec pupillus nec adultus. l. 6. §. 2. ff. de adulter. sine tutoris vel curatoris auctoritate. l. 1. l. 2. §. qui legitimam personam standi in iudicio.

r Plena ætas, non impubes.
s Prima ætas impuberis. §. 3. inf. eod. Secunda, minoris 25. annis. Thaletæus hic.

vel observationis esse spectandum, & non tempus, ex quo male aliquid gestum fuerit. Recitara in a novo consistorio palatii DN. Justiniani, Dat. 3. Kalend. Novemb. Decio viro clarissimo Conf. 529.

De donatis a Principe vel ab Augusta.

7. Idem A. Juliano Præf. præf.

Cum multa privilegia Imperialibus donationibus jam præstita sunt, dignum incrementum & his conferre nostra dignata est Clementia. Si quis igitur a b Serenissimo Principe vel a piissima Augusta siue masculus siue femina donationes sit consecutus vel consecuta, siue mobilium, siue immobilium, siue se moventium rerum, filiusfamilias tamen constitutus vel constituta, habeat hujusmodi res omni acquisitione absolutas & nemini eas acquirat, neque earum ususfructum pater vel avus vel proavus sibi vindicet, sed ad c similitudinem castrensis d peculii omnem facultatem in eas filii vel filiafamilias habeant. Ut enim Imperialis e fortuna omnes supereminet alias, ita oportet & principales liberalitates culmen habere præcipuum. Dat. proposita 12. Kalend. Apr. Constantino. Lampadio & Oreste VV. CC. Conf. 530.

De hereditate delata filiosfam.

8. Idem A. Joanni Præf. præf.

Cum non f solum in maternis rebus, quæ filiisfamilias deferuntur, sed etiam de aliis omnibus, quæ acquisitionem effugiunt (& maxime post novellam nostri numinis legem g, || quæ || omnia, quæ extrinsecus ad filiosfamilias perveniunt, || & || non ex paterna substantia || sunt, || non esse acquirenda patribus statuit, nisi tantummodo ad ususfructum) variæ altercationes exortæ sint, & varius eventus variusque continetur tractatus, & semper in iudiciis versantur: necesse est utiliter & apertissime omnia dirimere.

† Sancimus itaque, in omnibus rebus, quæ effugiunt quidem dominii acquisitionem, sed ususfructus tantummodo patri offerri, vel alius parentibus a filiosfamilias cujuscunque gradus vel sexus, siue pater adire filiumfamilias integræ ætatis compellit, & ille reclamandum h existimat, siue filiusfamilias adire cupit, & pater in contrarium inclinatur: liberam habere licentiam, & patrem ipsum sibi adire hereditatem recusante filio, & omne siue damnum siue lucrum in suam habere fortunam, nullo i ex hoc præjudicio, filio generando.

† Siue e contrario patre recusante k filius adire hereditatem voluerit: nullam acquisitionem, nec ususfructum patri offerri, sed ipsum filium sibi imputare, si quid ex hoc contigerit: nulla actio neque contra patrem danda, ubi adversus ejus voluntatem filius hereditatem, vel legatum, vel fideicommissum, vel aliud quicquam ex quocunque titulo siue donationis, siue contractus || alterius || sibi acquirere maluerit: neque adversus filium simili modo actione extendenda, ubi recusante eo, pater sua auctoritate hæc sibi vindicet: hujusmodi additionis tramite ex præsentis lege patri competente: sed habeat pater omnem licentiam & actiones movere & ab aliis pulsari, ubi ad eum totum commodum advenit: Et filius simili modo in l agendo & pulsando solus habeat & detrimentum & commodum. Necesse est m per officium n || iudicis || patri imponenda o tantummodo filio consentire vel agentis p, vel fugienti, ne iudicium sine q patris voluntate videatur consistere. Et hoc quidem si plena r ætatis filius est, qui paternam voluntatem sequi non patitur.

1 ¶ Sin autem in secunda s ætate adhuc filius est, & hereditate ei delata pater consentire adeundi hereditatem noluerit, vel patre volente ipse reclamaverit: si quidem recusaverit filius, licentiam damus patri simili modo hereditatem adire, & eam pleno iure habere, his omnibus, quæ superius diximus, locum habentibus. Sin autem

patre recusante filius adire maluerit: damus quidem licentiam ei hoc facere. Nolente autem patre res filii gubernare propter causam necessitatem, habeat a facultatem filius adire competentem iudicem, & ab eo petere b curatorem c hereditati dari, per quem gubernatio rerum ad eum delatarum procedat: in utroque casu in integrum restitutionis auxilio minime ei denegando.

2 ¶ Similique modo & in milite filiosfam. qui recusaverit additionem hereditatis, quæ ei ex d castrensisbus occasionibus veniat; patri danda licentia adire hereditatem, ut ad ipsum perveniat pleno iure, tam per ususfructum, quam per dominium eandem hereditatem possiderum, quasi ipse pater ab initio fuisset hæres institutus: eo videlicet subjacente omnibus oneribus hereditariis, & omnia commoda habituro, & ad filium nullo periculo redundante. Et hæc quidem in his casibus observanda sunt, quibus discordia inter patrem & filium vertitur.

3 ¶ Ubi e autem in unum voluntas eorum concurrat, & pater ususfructum, & filius habeat proprietatem: & in agentibus & fugientibus pater quidem suscipiat actiones, & moveat, cujuscunque ætatis filius inveniat. Adhibeatur autem etiam filiorum consensus, nisi adhuc in prima f ætate sunt constituti, vel longe g absunt: sumptibus h videlicet a patre propter rerum incrementa faciendis: cum i enim nuda proprietas apud filium inveniat, ex qua substantia possibile est eum sumptus litis dependere?

4 ¶ Sin autem æs alienum k ex defuncti persona descendit, cum etiam apud Veteres hæc esse substantia l intelligatur, quæ post detractum m æs alienum superfederit: habeat pater licentiam ex rebus hereditariis (primum quidem mobilibus n, sin autem non sufficiunt, ex immobilibus o) sufficientem partem nomine filii vendicare, ut illico reddatur æs alienum, & non usurarium onere prægravetur. Quod si pater hoc facere superfederit, ipse usuras p vel ex redditibus, vel ex substantia sua omnimodo dare compellitur. Sin autem legata vel fideicommissa, siue annalia, siue semel relicta imminet hujusmodi personis: si quidem tales q redditus sunt, qui sufficiunt ad annalia legata, pater ex hujusmodi redditibus hoc dependere compellitur. Sin autem non habeat substantia sufficientem redditum ad legatorum vel fideicommissorum præstationem, vel minime redditus, vel alias accessiones contineat, sint tamen res mobiles vel immobiles, steriles r quidem, non tamen inutiles, veluti domus in provinciis pretiosa s vel ubicunque posita || adificia, vel || suburbana, ex quibus hujusmodi legata possint explicari: licentia dabitur patri sufficientem partem eorum similiter filii t nomine vendere, & satisfacere legatis.

† Hoc proculdubio observando, ut & mancipia u ipse usufructuarius alere debeat, & omnia circa ususfructum facere, quæ nullo modo proprietatem possint deteriores v facere: paternam reverentia y eum excusante & a ratiociniis, & a cautionibus, & ab aliis omnibus, quæ ab usufructuariis extraneis z a legibus exiguntur secundum nostram Constitutionis tenorem, quam super hujusmodi casibus tulimus.

5 ¶ Ipsum autem filium vel filiam, filios vel filias, & deinceps, alere a patri necesse est, non b propter hereditatem, sed propter ipsam naturam & leges, quæ a parentibus alendos esse liberos imperaverunt, & ab c ipsis liberis parentes, si inopia ex utraque d parte vertitur. Sed pater quidem in prædictis tantummodo causis habeat licentiam || rite e || res filiorumfamilias vendere filii nomine: vel si emptorem non invenerit || rite pignori || supponere, nullo modo licentia concedenda filius eandem venditiones vel hypothecas retractare. Non autem licentia parentibus danda extra f memoratas causas, res quarum dominium apud eorum posteritatem est, alienare, vel pignori vel hypothecæ titulo dare: sed si hoc fecerit

x Usufructuarius deteriores proprietatem facere non debet. l. 7. §. 12. ff. soluto.
y Pater a rationibus reddendis reverentia paternam excusatur, l. 6. §. 2. §. eod. idem in orphano. l. 32. §. de epis. adde No v. 131. cap. 1. in fin.
z Usufructuarius rationibus obnoxius, adde l. 1. sup. de usufr.

a v. l. 3. sup. de alend. lib.
b Non propter lucrum, quod a liberis parens accepit, sed propter ipsam naturam & leges liberi a parentibus alendi sunt.
c Liberi, parentes inopes alere coguntur. l. 5. §. 13. ff. de agnosc. & alend. liberis.
d alterutra. Hal.
e adhibitis solennitatibus. v. inf. eod.
f Quibus de causis parentes res liberorum non possunt alienare sine solennitate.

a l. 8. vers. ad defendendam ff. de procuratoribus.
b Etiam assente patre.
c Nota de curatore hereditati dato.
d Castrensem hereditatem a filio repudiatam pater adire potest.
e In his rebus, in quibus pater ususfructum habet, filius proprietatem, pater proprietatis filio competentis administrationem habet. l. 1. vers. parentes. sup. de bonis maternis.
f Prima ætas, cui secunda subeponitur. §. 1. §. eod.
g Absent, quis maxime, cum longissime absit.
h Pater usufructuarius proprietatis honorum filio competentis actiones suscipere & excipere suis sumptibus tenetur.

i In particulari usufructuario id locum non habet, quemadmodum in universali, de quo hac constitutione agitur.
k Usufructuarius universalis, æs alienum dissolvere cogitur.
l Substantia vocabulo hic bona intellige, alias pro hereditate, l. 3. sup. de lib. præter. alias pro pecunia non pro hereditate sumitur. l. 16. ff. ad Trebell.
m Bona intelliguntur, detracto ære alieno. l. 39. §. 1. ff. de verb. signif.
n Ordinem rerum alienarum distraharum observare.

o Immobilia a mobilibus distrahenda.
p Usufructuarius universalis, ex usuris proprietatem liberare cogitur.
q Usufructuarius universalis legata præstare cogitur ex redditibus.
r A sterili rerum alienatione inchoamus.
s quæ damnoſis similes.
t Usufructuarius onera injuncta exsolvenda non sufficientem proprietatem delibari potest.
u Usufructuarius mancipia in quibus ususfructum habet, alere tenetur.

a Mobilia & immobilia onerosa & damnosa, patens sine solennitate potest vendere.

b Pietatis est paternæ bona filiorum non distrahere.

c Quas in causis pretia rerum ad filiumfam. pertinentium verti oporteat.

d Filiifamilias de rebus suis, quarum proprietates patri non adquiruntur (excipe castrenses, vel quasi castrenses) testari etiam non possunt l. 3. l. 11. §. qui testam. fac. l. 3. inf. de patria potest.

e Juveniles calores coercere melius est.

f i. e. eversum.

g §. eod. in prin. h l. 1. in fin. §. de filiofam. min.

i l. 41. ff. de minorib. Imo datur. l. 7. §. 9. ff. de minorib.

k Ludibrio leges esse non oportet.

l Restitui aduersus factum patris filius potest, ut hic. Atqui restitutio liberis aduersus parentes, ut & libertis aduersus patronos denegatur, l. ult. §. qui & aduersus quos in integrum restitui non possunt. possis dicere non restitui officio iudicis, sed jure actionis, l. 5. §. de dolo. Imo actionis restitutio rebus & personis coheret, ex obligatione & officio iudicis, extra personas, extra obligationem denique, ut Castrensis recte notat in dist. l. ult. Quin liberi restituuntur aduersus factum iudicis, cui factum patris sit immixtum. l. 2. sup. si aduersus rem iudicasset. Datur quoque aduersus patrem indirecte & oblique restitutio, ut hic, l. ult. si aduersus donationem. Quin & aduersus turpes personas parentum restitutio liberis datur maxime: aut sane actio instituitur, qua etiam sacris paternis ipsi liberi solvantur, arg. l. lenones. §. inf. de spectaculis. l. si lenones. 12. sup. de episcopali audientia. sed ex iusta & magna causa, arg. l. 1. in fin. D. de in integr. restit. Interpretes in d. l. ult. qui & aduersus quos. Datur quoque restitutio liberis, si, quod a parente gestum fuit, ipso jure nullum sit. l. 2. sup. si aduersus donationem. Eadem ratione restitui possunt aduersus ea, quæ nimio vel pudore vel nimia reverentia cum parentibus gesserint, arg. l. 1. §. qua oneranda. D. quarum rerum actio. l. pen. D. de furt. Interpretes in d. l. ult. sed & verbis temperatis & honestis actione in factum, aduersus patrem experiri possunt, ut de se potius queri, suamque facilitatem accusare, quam vel fidelem, pudorem & existimationem patris accusare videatur, l. non debet. 31. §. 1. ff. de dolo. suæ quoque ut & suorum injurias aduersus parentes defendunt recte, & civili actione, non atroci, non criminali, l. 11. §. 1. ff. de accusat. l. 5. §. 1. ad legem Corn. de falsis. ut & venia petita a Patre, parentes in jus vocant, l. ult. §. de in jus vocand. His tot modis liberi aduersus parentes directa vel actione, vel restituta experiri possunt.

m Sin vero pater quidem hæreditatem repudiaverit in infante filio constituto, ipse autem filius postea vel adhuc in sacris constitutus, vel patria potestate liberatus, adeundam esse crediderit eandem hæreditatem: licentiam damus ei, vel si sui juris efficiatur, tutoribus ejus vel curatoribus hæreditatem adire, nullo præjudicio ex reculatione paterna ei generando: simili modo & in hac parte nulla ei vel tutoribus, vel curatoribus ejus licentia concedenda contra priorem suam voluntatem in integrum restitutionem petere.

n

o

p

q

rint, scituris quod necesse est eos in legum laqueos incidere, quibus hujusmodi venditiones, vel hypothecæ sunt interdictæ: exceptis a videlicet || rebus || mobilibus vel immobilibus illis, quæ onerosæ hæreditati sunt, vel quocunque || modo || damnosæ, quas sine periculo vendere patri cum paterna b pietate licet: ut pretium earum vel in res c vel in causas hæreditarias procedat, vel filio servetur.

† Filiis autem familias in his || duntaxat || casibus, in quibus ususfructus apud parentes constitutus est, donec parentes vivunt, nec de iisdem rebus testari d permittimus, neque citra voluntatem eorum, quorum in potestate sunt, ulla licentia eis concedenda dominium rei ad eos pertinentis alienare, vel hypothecæ titulo dare, vel pignori assignare. Melius enim est coarctare juveniles e calores, ne cupidini dediti tristem exitum sentiant, qui eos post dispersum f expectat patrimonium. Cum enim (sicut dictum g est) parentes alere eos secundum leges & naturam compellantur, quare ad venditionem rerum suarum proficere desiderant?

6 ¶ Ubi autem puerilis ætas patri licentiam præstat etiam sine consensu filii hæreditatem nomine ejus adire: si hoc fecerit || pater damus b, || quidem filio in integrum restitutionem, postquam patria fuerit potestate liberatus, vel adoleverit: patrem autem || omnibus || oneribus hæreditariis, licet nomine filii adiit, modis omnibus illigamus. Quare enim talem hæreditatem adiit, qualem nec ipse, nec nunc filius idoneam sibi esse existimat? Non autem filio damus i licentiam, si in integrum restitutionem petat, respuendam credens esse hæreditatem, adhuc minoribus curriculum instantibus, iterum per aliam restitutionem adire præfatam hæreditatem, ne ludibrio k leges ei fiant: septius eandem & amplecti & respuere hæreditatem cupienti. Si enim quod pater fecit || filius || ratum non habuit, & propter hoc restitutus l est: quomodo ferendus videatur iterum iudicium amplectens, quod post patris voluntatem contraria affectione aspernandum esse existimavit?

† Sin vero pater quidem hæreditatem repudiaverit in infante filio constituto, ipse autem filius postea vel adhuc in sacris constitutus, vel patria potestate liberatus, adeundam esse crediderit eandem hæreditatem: licentiam damus ei, vel si sui juris efficiatur, tutoribus ejus vel curatoribus hæreditatem adire, nullo præjudicio ex reculatione paterna ei generando: simili modo & in hac parte nulla ei vel tutoribus, vel curatoribus ejus licentia concedenda contra priorem suam voluntatem in integrum restitutionem petere.

† Sin vero pater quidem hæreditatem repudiaverit in infante filio constituto, ipse autem filius postea vel adhuc in sacris constitutus, vel patria potestate liberatus, adeundam esse crediderit eandem hæreditatem: licentiam damus ei, vel si sui juris efficiatur, tutoribus ejus vel curatoribus hæreditatem adire, nullo præjudicio ex reculatione paterna ei generando: simili modo & in hac parte nulla ei vel tutoribus, vel curatoribus ejus licentia concedenda contra priorem suam voluntatem in integrum restitutionem petere.

† Quæ & in legatis a, & in fideicommissis tam specialibus quam per universitatem relictis, & in aliis causis, quas supra enumeravimus, similibusque eis, observanda sunt. In servis autem, qui filiis || vel filiabusfamilias || donantur, five constante matrimonio, five ab extraneis sub ea conditione, ut statim eos in libertatem perducant: nullum impedimentum paterna faciat auctoritas. Qualis enim ususfructus potest e acquiri, qui momentarius b esse ostenditur? Si enim in ipso momento necesse habeat eum & possidere, & liberrate donare, in talem hominem qualis ususfructus patri potest acquiri?

DE HÆREDITATIBUS DECURIONUM c || NAVICULARIORUM d, COHORTALIUM e MILITUM f, ET FABRICENSIVM g. ||

TIT. LXII.

1. Imp. Constantinus A. Maffichiano Praefecto annonæ h.

SI quis navicularius i sine testamento & liberis vel successoribus defunctus sit: hæreditatem ejus non ad fiscum, sed ad corpus naviculariorum, ex quo fatali sorte substractus est, deferri præcipimus. PP. decimo quinto Kalend. Lastrona Constantio A. 7. Constante Cl. Cæs. Consulibus 354.

2. Idem Augustus Bonoso Magistro Equitum.

UNIVERSIS k tam legionibus l, quam vexillationibus comitatensibus seu cuneis insinuare m debebis, ut cognoscant, cum || eorum || aliquis fuerit rebus humanis exemptus, atque intestatus. || si || sine legitimo hærede decesserit, ad vexillationem, in qua militavit, res ejusdem necessario pervenire. Dat. 7. Id. Maji Hierapoli, Rufino & Eusebio Consf. 347.

3. Idem A. Rufino P. P.

SI quis cohortali n conditione gravatus, sine testamento vel quolibet successore ultimum diem obierit; successionem ejus non ad fiscum, sed ad ceteros cohortales ejusdem Provinciæ pertinere jubemus. Dat. 5. Kalend. Jan. Lamenio & Catulino Consf. 349.

4. Imp. Theodos. & Valent. AA. Florentio P. P.

INTESTATORUM curialium o bona, si sine hærede moriantur, ordinibus patriæ eorum adipisci præcipimus. Dat. 5. Id. Mart. Florentio & Dionysio Consf. 429.

5. Idem AA. & CC. Aureliano Comiti rerum privatarum.

SI quis fabricensis p sine liberis vel legitimo hærede decesserit non condito testamento: ejus bona, cujuscunque summa sint, ad eos pertinere || sanemus ||, qui velut creditores q decedentium attinentur, qui fisco pro intercepto respondere coguntur. Hoc enim facto contingit, ut & Reipublicæ ratio salva permaneat: & fabricenses collegarum suorum solatiis perfruantur, qui damnis ac detrimentis retinentur obnoxii.

ciis: sed vulgares & gregarii. Cohortalis apud autorem Synop. 45. tit. 1. c. 32. & Harmenopolis dicitur: quo loco Harmenopoli interpres vertit, vilem & abjectum.

o De decurione.

p De fabricensi. Fabricensis autem est, qui in publicis fabricis militat. v. inf. de fabricensibus.

q Nominatores Græci Χεσποτονται. Cujac. hic. & d. l. 59. inf. de decur.

a i. e. in lucro. l. 7. §. 6. ff. de minorib. b Momentarius ususfructus vix est usufructus. Quasi paria sunt, non esse, aut mox deficere. De momento v. Cujacium c. 1. de præscriptionibus. ad de l. 127. ff. de reg. jur.

c l. 4. inf. eod. d l. 1. inf. eod. e l. 3. inf. eod. f l. 2. inf. eod. g l. ult. inf. eod. adde & Ecclesiasticorum, l. 20. §. de episcopis. Præfecti prætorio, l. 3. inf. de appar. Præf. prætor. eorum, qui consortes liberalitatis Principis, l. 1. §. si liber. imper. soc. Harum enim personarum conjunctio hicum quoque excludit.

h Merito hæc constitutio scripta est ad Præfectum annonæ, quoniam sub cura & dispositione ejus erat corpus naviculariorum. Novella Valentini de naviculariis. i De naviculariis. k l. unic. c. 78. de bon. milit. l. De eo, qui in legione, vexillatione, comitatensibus, aut cuneo militat. l. 6. §. 7. inf. ff. de injusto. m Hinc librarii caducariorum in castris, l. ult. ff. de jure immunit. qui rationes conscribunt eorum, quæ morte militum in legionem cadunt.

n De cohortali seu officiali Præfide. Cohortales perpetui quidam erant in provinciis, ut & Harmenopolis dicitur: quo loco Harmenopoli interpres vertit, vilem & abjectum.

o De decurione.

p De fabricensi. Fabricensis autem est, qui in publicis fabricis militat. v. inf. de fabricensibus.

q Nominatores Græci Χεσποτονται. Cujac. hic. & d. l. 59. inf. de decur.

a i. e. in lucro. l. 7. §. 6. ff. de minorib. b Momentarius ususfructus vix est usufructus. Quasi paria sunt, non esse, aut mox deficere. De momento v. Cujacium c. 1. de præscriptionibus. ad de l. 127. ff. de reg. jur.

c l. 4. inf. eod. d l. 1. inf. eod. e l. 3. inf. eod. f l. 2. inf. eod. g l. ult. inf. eod. adde & Ecclesiasticorum, l. 20. §. de episcopis. Præfecti prætorio, l. 3. inf. de appar. Præf. prætor. eorum, qui consortes liberalitatis Principis, l. 1. §. si liber. imper. soc. Harum enim personarum conjunctio hicum quoque excludit.

h Merito hæc constitutio scripta est ad Præfectum annonæ, quoniam sub cura & dispositione ejus erat corpus naviculariorum. Novella Valentini de naviculariis. i De naviculariis. k l. unic. c. 78. de bon. milit. l. De eo, qui in legione, vexillatione, comitatensibus, aut cuneo militat. l. 6. §. 7. inf. ff. de injusto. m Hinc librarii caducariorum in castris, l. ult. ff. de jure immunit. qui rationes conscribunt eorum, quæ morte militum in legionem cadunt.

n De cohortali seu officiali Præfide. Cohortales perpetui quidam erant in provinciis, ut & Harmenopolis dicitur: quo loco Harmenopoli interpres vertit, vilem & abjectum.

o De decurione.

p De fabricensi. Fabricensis autem est, qui in publicis fabricis militat. v. inf. de fabricensibus.

q Nominatores Græci Χεσποτονται. Cujac. hic. & d. l. 59. inf. de decur.

D. JUSTINIANI SACRATISSIMI PRINCIPIS, PP. A. CODICIS,

REPETITÆ PRÆLECTIONIS,

LIBER SEPTIMUS.

DE VINDICTA ^a [LIBERTATE], ET APUD CONCILIIUM ^b MANUMISSIONE.

TITULUS PRIMUS.

Decretum ex falsa causa interpositum, favore libertatis non rescinditur. Salyc.

1. Imp. Antoninus A. Tertio.

Orum, qui apud concilium manumittuntur, post causam ^c a iudicibus probatam, & manumissionem secutam, non solet status in dubium revocari si dicantur falsa ^d demonstratione liberari.

2. Imp. Diocletian. & Maximian.

AA. & CC. Sallustio.

Nihil civitati Romanæ semel præstita, vel addere, vel detrahare secundam ^e manumissionem potuisse, certissimum est. Datum Prid. Kalend. Maji, AA. CC.

3. Iidem AA. & CC. Attonita.

Nec mulierem per maritum, nec alium per ^f procuratorem ^g vindicta ^h manumittere posse, non est ambigui juris ⁱ.

Apud Præsides & Magistratus manumissio fieri potest. Salycet.

4. Imp. Constantinus A. Maximo P. P.

Apud concilium ^b nostrum ^j vel apud Consules ^k, Prætores ^l, Præsides ^m, Magistratusve earum civitatum, quibus hujusmodi ⁿ jus ^o est, adipisci potest patronorum iudicio sedula servitus libertatem.

DE TESTAMENTARIA ⁿ MANU-
MISSIONE.

TITULUS II.

De codicillis.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Primo.

Si codicillos ^o major viginti annis fecisset, confirmationis tempus libertati non nocere, certum est: nec enim potestas juris, sed iudicii consideratur.

*Strabo. l. 13. Hinc conventus agere, Cicero 5. Ver-
rina. 5. ad Attic. 16. & Caesar. 5. Livius. 28. Festus in Conventum, quod & forum agere. Cic. 3.
epist. 7. Festus in forum agere. Virg. 5. Æneid. Acta Apostolor.*

c. l. 9. §. 1. l. 16. ff. cod.

d. Falsa demonstratio manumissioni non nocet. facit d. §. 1. adde §. 6. Instit. quibus ex causis manumitt.

e. Vindicta manumissio non iteratur hoc loco: (ut hinc colligas, Manumissionem vindicta, olim legis actionem fuisse. Inst. §. 1. de huius, qui a non domino) nec fit etiam per procuratorem. l. 3. §. 1. cod. Hodie non numeratur inter actus legitimos, seu legis actiones in l. 77. ff. de reg. jur. & merito: sublato quippe uti imponenda vindicta, & verbis solennibus, l. 8. l. 23. ff. cod. circumductionibus & alapis sublati. Inst. inf. de emancip. liber. adde l. 2. inf. de ingenuis.

f. Vindicta manumissio non fit per procuratorem, simplicem scilicet: fit tamen recte per procuratorem in rem suam, l. 4. §. 1. de dolo. l. 7. in fin. ff. de don. int. vir. l. 64. ff. soluto. sic in antiqua inscriptione, Priscus manumissus ad consilium procuratoris nomine apud Domitianum Imperatorem. Causa quoque manumissionis per procuratorem reddi potest. l. 15. §. 3. ff. cod.

g. Cur ita? Nemo alieno nomine lege agere potest. v. Cujac. 7. obf. 17.

h. l. 1. sup. cod.

i. l. 1. ff. de offic. consulis. l. 4. §. 5. §. 5. de advoc. divers. iud.

k. l. 1. ff. de offic. Prætoris.

l. Decet in multis, & ita disponenda vox Ecclesia, apud Gajum l. tit. 1. §. 2. legendum est forte, Proconsulis, ut l. 17. ff. cod. l. 2. §. 1. de off. Procons. Ulp. l. 5. §. 7. nisi referas id ad eas manumissiones, quæ in ecclesia fiebant. l. 1. §. 1. de huius, qui in ecclesia manumitt. l. un. C. Th. d. manumiss. in ecclesia.

m. i. e. qui legis actionem habent. Paul. 2. sent. 25. §. 4. habent, inquam, non quia municipales sunt magistratus: sed quia Lege vel Senatusconsulto, vel Constitutione eis data est, l. 6. §. 2. ff. de tutel. ut adversus Robertum scribit Mercator 1. Net. 21. apud eosdem magistratus municipales lege municipali alienigenæ liberos suos potuerunt emancipare, l. 1. §. 1. de emancipat. liber. quomodo & Ulp. in peregrinis manumittendis legem peregrinam spectat, dixi ad l. 2. sup. cod.

n. dixi ad 40. ff. 4. adde Ulp. l. 1. §. 9. Gajus l. 1. §. 1. adde §. 2. Instit. de libert.

o. adde l. 43. ff. cod.

De hereditate non adita; de memoria defuncti damnata.

2. Iidem AA. Phileto.

Ex testamento defuncti libertates præstari non possunt hereditate ^a non adita, vel si rei memoria propter crimen, quod morte non intercedit, damnata est.

De in integrum restitutione.

3. Iidem AA. Euphrosyno.

Libertas testamento ^h defuncti ⁱ data, adita hereditate ^j contingit, & licet hæres scriptus per in integrum restitutionem abstineret ^k hereditate, ^l tamen ^m nihil ea res libertati obest ⁿ. S. 17. Kalend. Maji, Apro & Maximo Consi. 208.

De rationibus reddendis vel non.

4. Iidem AA. Archelao.

Cum testamento directam libertatem pater tuus sit consecutus: quamvis ei hæres extiteris, frustra tamen rationes, quas ^d tempore servitutis gessit, ut reddas, compelleris, cum non ea conditione acceperit libertatem. Is autem, cui libertas seu fideicommissaria, seu directa, si rationes reddidisset, relicta est: ante reliqua illata, & ea, quæ malo consilio amota sunt, ad libertatem non potest pervenire. Sin autem non debitor ex rationibus fuerit repertus: post aditam hereditatem quasi puram libertatem consequitur. Proposita ^f 7. Kalend. Dec. Lato 2. & Cereale Consulibus 216.

De manumissione in fraudem creditorum.

5. Imp. Alexand. A. Quintiliano.

In ^g fraudem creditorum testamento data libertates, in quavis debitori hæres, qui ^h solvendo est extiterit, per legem Æliam Sentiam non valent.

De additione bonorum.

6. Imp. Gordianus A. Pifistrato.

Si hereditas ejus, a quo testamento dicis te esse manumissum, ob æs alienum spernitur ⁱ ab hæredibus: conservanda ^k libertatis gratia non injusta ratione creditoribus hereditariis satis ^l offerens, iudicium testatoris observari tibi postulabis: maxime cum id etiam a divo Marco ^m consultissimo Principe sit constitutum, quod in extranei ⁿ quoque persona observari oportet.

De prohibito manumitti.

7. Idem A. Justæ.

Contra ^o voluntatem matris tuæ, libertatem in eum conferre, quem illa liberum fieri prohibuit ^p, non debes, ne videaris iura pietatis violare.

De libertate collata in diem incertum.

8. Imp. Philippus A. & Philippus

Cæs. Tremellio.

Cum testator libertatem tempore ^q nuptiarum filii sui vel filia, servo dari iussit: non tempus præstandæ libertatis præstituit: sed potius conditioni ^r locum fecit, ut non insecutis nuptiis libertas jure posci non possit.

k. l. 15. §. 5. §. 7. cod. l. 40. in fin. ff. cod. l. 2. in fin. l. 3. l. 4. ff. de fideic. liber.

l. v. Inst. de eo, cui liber. caus.

m. l. 15. inf. cod.

n. l. 50. ff. cod.

o. Manumittere servum contra voluntatem matris, filius non potest. Syn. Bas. 48. tit. 3. c. 46.

p. Contra defuncti voluntatem, servus manumitti non potest. v. l. 5. §. 5. si mancip. ita fuer. alien. ut manumitt. vel e contra.

q. Libertas in tempus nuptiarum relicta, debetur veris tantum nuptiis secutis: non si simpliciter legatarius ad tempus nuptiarum idoneum venerit.

r. quam re ipsa evenire oportet. l. 30. §. 4. ff. de leg. 1.

a. l. 23. ff. cod. l. 7.

§. de fideic. liberat.

b. l. 32. ff. cod.

c. nec revocatur.

d. l. 32. l. 4. §. 2. ff.

de fideic. liberat.

d. Sicut liber fa-

ctus de ante gesto

non tenetur ra-

tionem reddere,

ita nec ejus hæres,

l. 1. §. 1. an servus ex

suo factio. nisi ea

conditione liber-

tatem accepit, ut

rationes redderet.

Syn. Bas. 48. tit. 3.

cap. 62.

e. l. 41. §. 11. ff. de

fideic. liberatib.

f. aut falsa in-

scriptio, aut vi-

tiola subscriptio.

Hi enim consules

fuerunt Antonino

solo imperante.

g. Libertas in

fraudem credito-

rum relicta revo-

catur. Quid, si

hæres ejus, qui li-

bertates ita reli-

quit, sit locuples?

etiam revocari li-

bertas potest, ut

hic, Syn. Bas. 48.

tit. 26. ex tit. 3. c.

63. Spectamus in-

giur libertates in

fraudem datas,

non additionem

hereditatis non

idoneæ ab hærede

locuplete factam.

Denique specta-

mus facultates de-

functi non hære-

dis.

h. l. 57. ff. cod. l. 5.

l. 12. ff. qui & a

quibus manum.

Qualitas hæredis

non facit conva-

lescere testamen-

tum.

i. Hereditatem

defuncti spernen-

tibus hæredibus,

servus libertate

donatus petere

potest bona sibi

addici.

De servo

De servo heredis.

9. Impp. Carus, Carinus & Numerianus Augusti Mauro.

Servo tuo defunctus, licet te heredem scripseris proponitur, directam tamen libertatem non potuit dare: iure enim directo a libertatem servis alienis b nemo potest c dare.

De impositione pilei & de aditione hereditatis.

10. Impp. Diocletian. & Maximian. AA. & CC. Germano.

Directis verbis iure data libertate, non solum impositione pilei d, sed & adita e hereditate, (si nulla iuris impediatur constitutio) liberti constituuntur Orcini f.

Si testamentum non valeat.

11. Idem AA. & CC. Laurinæ.

Si g iure non h subsistit testamentum: in hoc nec libertates (cum i non fuisset adjectum, ut k pro codicillis scriptum valeret, proponas) recte datas constabit l.

De hereditate adita vel repudiata, & de collusione.

12. Idem AA. & CC. Rhyso.

Si heredes iure facto testamento solenniter m adierint n hereditatem: ex testamento tibi libertas quaesita, postea colludentibus o tam scriptis heredibus, quam ab intestato vindicantibus successione, adimi non potuit. Quod si sponte repudiaverint sibi delatam successionem: omnia quæ in i testamento fuerant scripta, defecisse convenit. Si vero, ut vos defraudarent h heredes h libertate, collusisse eos Praeses animadverterit, secundum hæc, quæ D. Pius p Antoninus constituit, libertatibus consuli providebit.

De statuliberis.

13. Idem AA. & CC. Martiali.

Satuliberis datam libertatem adimi q ab herede non posse, certum est: nec alienatio r nec usucapio statulibero, quo minus existente conditione libertatem consequatur, nocere potest.

De verbis gratis.

14. Impp. Theodos. & Valentin. AA. Florentio Praefecto pratorio.

Directas libertates Gratis s verbis liceat in testamentis relinquere t, ut ita libertates directe datae videantur, ac si legitimis verbis eas testator dari iussisset.

Ad constitutionem Divi Marci.

15. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

Cum Constitutio divi Marci u declarat, si quis || condito || testamento, vel sine testamento moriens, ut locus fiat ab intestato successioni, libertates reliquerit, nemo autem adire velit defuncti hereditatem, eo quod suspecta esse videatur, & fuerint libertates forsitan & sine scriptis fideicommissariae relictae; licere vel cuilibet extraneo x, vel uni y ex servis, qui & ipse libertate donatus est, & pro sua periclitatur conditione: adire hereditatem sub || hac || conditione & satisfactione z, quod & creditoribus omnibus satisfaciatur, & libertates imponat his, quibus voluit testator: variae dubitationes ex hac Constitutione emerferunt: nam si res hereditaria herede minime invento venierint, an & post venditionem earundem rerum possibile sit, vel servum vel quemlibet alium adire, & recuperare quidem ab emptoribus res, satisfacere autem libertatibus & creditoribus, quaerebatur: & licet D. Severus semel rebus venditis hoc non admisit, nobis tamen Ulpiani sententia admodum placuit. maxime propter libertates, ne depereant, & post venditionem rerum annale remedium dare divi Marci Constitutioni, intra quod & creditoribus omnibus satisfiat, & emptores nihil novi patiantur, qui annalem a saepe sentiebant rescissionem || & || libero servo, qui libertate donatus est, vel alii cuidam extraneo, vel ante venditionem rerum, vel post venditionem, intra annale tamen tempus adire hereditatem, & res recuperare, prius satisfactione danda, ut tam libertatibus quam creditoribus satisfiat.

1. Sin autem libertatibus quidem omnibus satisfacere quis polliceatur, creditoribus autem non in solidum,

sed in partem solvere creditum, illi autem huiusmodi pactionem a admiserint: sancimus & in huiusmodi casu consultissimi Principis locum habere Constitutionem, & eum modis omnibus admittendam (esse) censemus: maxime cum ex voluntate creditorum hæc interponitur; nolentibus b etenim creditoribus, admitti talem pactionem nullo modo concedimus.

2. Sin vero quidam ex servis libertatem amplexi fuerint, alii autem censuerint esse respuendam, & in hunc casum extendenda est divi Marci Oratio: & proculdubio & in hac specie audiendus est petitor hereditatis: & maneat liberum arbitrium servorum, siue ad libertatem venire volunt, siue in servitute remanere. Licet enim Romanam civitatem recusare c nemini servorum licitum sit d: tamen in hoc casu, ne propter quorundam indevolutionem alii manent in servitute, volentibus quidem omnibus servis licere in libertatem pervenire, nolentibus autem quibusdam, vel recusantibus, spontaneam servitutem imminere oportet, & quem patronum habere noluerint, dominum suum & forsitan acerbum sentiant.

3. Sin vero non omnes libertates adimplere pollicitus fuerit, sed certum numerum servorum ex his, qui ad libertatem venire || iure || sunt iussi: melius est, si quidem res hereditariae sufficiunt ad implendos e creditores, etiam omnibus servis dare libertatem, et si hoc pollicitus non est. Sin autem deest || aliquid || in exolvendis creditoribus, humanius est, ut pauci saltem perveniant ad libertatem.

4. Sed hoc quidem antiquis dubitationibus remedium invenimus: bellissimam autem repletionem praefata Constitutioni donantes, sancimus, ut si non unus veniat hereditatis petitor, sed plures quidem uno f monumento, uterque g vel ampliores: omnibus detur licentia communiter hereditatem adire, prius satisfactione ab omnibus danda, ut creditoribus & libertatibus satisfaciatur. Sin autem per intervalla temporum hoc fiat: qui prius venit, habeat prerogativam, si etiam satisfactionem praestare potest. Illo autem cessante hoc facere, alii gradatim secundum tempora petitionis succedant, & hoc intra annale tempus observetur.

5. Sin autem uno pollicente quosdam liberos facere, non autem totos, alius emerferit, satisfactionem paratus idoneam praestare, quod omnibus h creditoribus & omnibus libertatibus satisfaciatur: æquissimum est eum admitti, ut omnes libertates indistincte celebrentur: quod privilegium damus non solum servo i, qui libertate donatus est, sed etiam ei k, cui nulla libertas relicta est, ut aliquid venustum eveniat: ut per eum, cui relicta libertas non est, libertas imponatur.

6. Sed si quidem antequam prior hereditarias res & libertatem accipiat, hoc eveniat: secundo petitori, vel tertio, vel deinceps ampliores libertates pollicentibus fieri locum censemus. Sin autem jam rebus servo, qui primus petiit hereditatem datis, & libertatibus ab eo quibusdam servis hereditariis impositis, quidam servus alius hereditarius, vel liber extraneus hoc facere maluerit: licebit quidem || hoc || ei impetrare, & sub maioribus pollicitationibus & satisfactionibus hereditatem accipere. Sed prior in libertate petitor maneat, licet res ab eo distrahantur, his omnibus intra annum (secundum quod dictum est) celebrandis, ex quo prior petitor iudicem adierit.

DE LEGE FUSIA / CANINIA TOLLENDÆ.

TITULUS III.

1. Imp. Justinianus A. Mennæ P. P.

Servorum libertates in testamento relictas, tam directas, quam fideicommissarias ad exemplum m inter vivos liberatum indistincte valere censemus, lege Fusia Caninia de cætero cessante, nec impediante testamentum pro servis clementes dispositiones effectui mancipari. Dat. Kal. Jun. * AA. Consil.

bus & demonst. quæ inscripta est, Ad legem Fusiam Caniniam, & l. 22. §. 1. ff. de fideic. lib. Vbi testator servat modum legis Caniniae. m Argumentum a contractu ad ultimas voluntates. id est, favor contrahentibus concessus ad ultimas voluntates potest extendi.

a Pacifici possumus cum creditore, ut minus debito solvamus.

b potest tamen dilatio debiti solvendi a Principe postulari. l. 4. §. de precib. imp.

c Libertas invito datur ut hic: sic liberatio invito contingit. l. 53. l. 91. ff. de solut. sic servus in Quirulo servus Autulavria Plauti: Nobis (inquit) quotidie nuptia, natales, debachationes, ancillarum seria, propter hoc quidem nec manumitti volunt. At invito beneficium non datur. l. 69. ff. de reg. iur. Invito etiam filio libertas non datur. Nov. 89. c. 11. l. 5. in fin. ff. de emancip. Paul. 2. sent. 25. §. ult. Cur? in iure sui, est commodum, quod eriperetur filio, si emancparetur invitus, v. Cujac. ad l. 6. ff. de verb. obl.

d Cur ita? ne videatur libertas tantæ civitatis sperni: quam alii magno redimunt, & impetrant ægre: Nec inelanger Leo ait Nov. 102. duplex beneficium accipere eum, qui cogitur beneficium accipere.

e i. e. ut satisfiat creditoribus.

f Plures uno momento hereditatem possunt petere.

g utique.

h Omnibus qui libertatem offerit ei praefertur, qui certis duntaxat.

i in pr. §. cod. l. 6. §. cod.

k l. 50. in fin. ff. cod.

l de lege Fusia Caninia dixi I. Inst. 7. adde Paul. 4. seq. 14. Ulp. 1. §. 24. adue l. pen. C. Theod. de Judic. ubi loquitur de numero manumittendorum. Plautus in Quirulo. ait: Ad legem Portiam, Caniniam, Furium Fusiam & Vopiscum in Tacito, ibi: Servos manumisse intra centum tamen, ne Caniniam transisse videretur. adde l. 37. ff. de conditioni.

DE FIDEICOMMISSARIIS
LIBERTATIBUS.

TIT. IV.

De hereditate non adita.

1. Imp. Sever. & Antonin. AA. Primo.

Cum proponas hereditatem ejus || testatoris || aditam b non esse, a quo tibi fideicommissariam libertatem relictam dicis, & ab intestato c alium, quam qui scriptus est, hereditatem possidisse: si non d a legitimo quoque herede fideicommissaria libertas repetita est, nullo jure praestari eam ab eo, qui rogatus non est, desideras. Plane si pecunia accepta heredem institutum omisisse hereditatem docueris, libertatem tibi praestare cogetur. PP. 13. Kal. Mart. Laterano & Rufino Consf. 198.

Si legatarius manumiserit, deinde codicilli falsi pronunciati sunt.

2. Imp. Antoninus A. Valerio.

Quamvis codicilli e, quibus avunculo defunctae legatus esse videris, falsi pronunciati sunt: tamen si ante motam criminis quaestionem, justam libertatem es a legatario consecutus, posterior eventus non infirmat ita datam libertatem. Plane secundum D. Hadriani Constitutionem datur heredi viginti f aureorum repetitio.

De natis ex statulibera.

3. Imp. Alexand. A. Lucio.

Cum g libertatem mulieribus sub conditione datam proponas: quid dubium est, eos, qui ex his ante h impletam eam eduntur, servos nasci, & pertinere ad heredes jure domini? His enim demum successum est, qui post i moram praestandae libertatis progeniti sunt, ut liberi || & || ingenui nati videantur.

De ea, quae voluntate domini in libertate morata est, & ea quae nunquam fideicommissariam libertatem petiit.

4. Idem A. Hadriano.

Si voluntate domini in libertate est morata, cui k fideicommissaria libertas relicta fuit, secundum Senatusconsultum l & Constitutiones ad id pertinentes civis Romana facta ingenuos m peperit. Sed si n nunquam ab ea libertas petita est, sibimet imputare debet, cur interea progeniti ex ea servi sunt.

De minore.

5. Idem A. Dionysio.

Minor o annis lege definitis, nec per fideicommissum libertatem supremis suis || elogiis p || relinquere potest, nisi his, quorum causam probare potest.

De aliena ancilla.

6. Idem A. Maximo.

Deberi etiam alienae ancillae fideicommissariam libertatem placuit, nec q deficit hoc debitum, si r interim domina (si modo nihil ex iudicio ejus, qui quaeve reliquit libertatem, perceperit) noluit vendere: quia possit tempore procedente, ubicunque occasio redimendae ancillae fuerit, praestari libertas.

Manumissi quorum fiunt liberti.

7. Idem A. Nicomedi.

Hi, quibus per fideicommissum libertas supremis iudiciis relinquitur, eorum t liberti efficiuntur, a quibus manumittuntur. PP. Kal. April. Fusco & Dextro Consf. 226.

De libertate collata in heredis, qui non adiit, arbitrium.

8. Idem A. Eutychemi.

Cum proponas fideicommissariam libertatem ita tibi datam, si u uxori testatoris placuisset: licet || ea || non adeunte hereditatem, pertinere coeperit ad filium solida hereditas: non refragante tamen uxore testatoris, potes petere libertatem.

m Natus ex ea, quae in libertate morata est. i.e. minus solenniter manumissa, ingenuus est: inde colligunt, ex serva ingenuum nasci posse, ut hic. & l. 1. §. 1. ff. de suis.
n Hodie non cogitur petere, cum ipso jure sit libera. l. 15. §. 1. ff. de test. manum.
o l. 18. ff. de test. manum. dixi ad l. 4. §. 5. de test. manum.
p i.e. in testamento, testamentum hominis supremum elogium.
q & ita abrogatur §. 11. apud Ulpianum titulo 2.
r Alieno servo libertas relinqui potest. Quid, si dominus cum nolit vendere? Legatum non extinguitur, sed in futurum tempus differtur, tantisper dum dominus voluntatem mutet, ut hic. & §. 2. ff. de sing. reb. per fideic.
s Servus mihi relictus est, & a me per fideicommissum statuliber factus? liber factus, meus libertus est, ut hic. Syn. 48. tit. 12. c. 2. non ejus qui mihi eum reliquit, ejusve heredum.
t Manumissus ex fideicommissum sit libertus manumittentis, ut hic. & d. §. 2. vers. qui autem.
u v. l. 14. ff. de test. manum.

Si servus non adscripta libertate tutor detur.

9. Imp. Valerian. & Gallien. AA. Daphnidi.

Et si non adscripta libertate testator servum suum tutorem filiis suis dederit: receptum y est || tamen || & libertatis & pupillorum favore, ut per z fideicommissum a manumississe eum videatur. Et si non suum proprium, sed alienum b servum, conditionem ejus sciens, tutorem adscripserit: quae fideicommissariam libertatem datam (nisi aliud evidenter defunctum sensisse appareat) Prudentibus placuit.

De libertate in tempus dilata.

10. Idem AA. Mercuriali.

Fideicommissaria quidem libertas ita tibi relicta, cum c testatoris filius ad annum 25. pervenerit, non intercidit, licet heredem intra praestitutam aetatem decessisse proponas: tempore quippe quo si viveret, praefinitam aetatem impleturus foret, spem libertatis non intercidere, vetus placitum est.

Manumissionem necessariam esse.

11. Imp. Diocletian. & Maximian. AA. || & CC. ||

Flaviano.

Si servus fuisti, ac tibi per fideicommissum libertas relicta fuit, pervides sine d manumissione te ad libertatem pervenire non potuisse: quapropter si verbis precariis constitutus servus libertatem accepisti, adire Praesidem provinciae te oportet, ut causa cognita, si tibi deberi libertatem perspexerit, ad manumittendum eum, qui debet, urgeat; vel si latet, contra e latitantem interposito decreto tibi prospiciat.

De verbo, commendo.

12. Idem AA. & CC. Hyrenio.

Ex verbo, Commendo f, testamento vel codicillis non videri fideicommissariam libertatem relictam || esse ||, auctoritate juris declaratur.

De aliena ancilla, & de eo, qui iudicium testatoris agnovit.

13. Idem AA. & CC. Pythagoridæ.

Si te donatam ante matrimonium uxori suae, postea ei legato relicto, testamento manumitti, seu codicillis, seu verbis precariis a successoribus voluit: tam eos ad redemptionem & manumissionem, quam eam, quae in capiendis g relictis defuncti consensit iudicio, teneri, tibi quae fideicommissariam deberi libertatem, non ambigitur.

De manumissione eorum, qui sunt in utero.

14. Imp. Justinianus A. Juliano P.P.

Cum inter veteres dubitabatur, si fideicommissariam libertatem possibile esset relinqui servo, qui adhuc h in ventre portaretur, & homo fieri speraretur? Nos vetus iurgium decidentes, libertatis i favore censemus & fideicommissariam, necnon directam libertatem suam firmitatem habere, sive in masculo, sive in femina, qui quaeve adhuc in ventre vehitur, ut cum k libertate solem respiciat, est mater sua adhuc l in servitute constans cum vel eam ediderit: Sin autem plures m creati vel creata sint, sive unius fecit mentionem, sive pluraliter nuncupavit: nihilo minus omnes ad libertatem a primis veniant cunabulis: cum in ambiguis n sensibus melius sit (& maxime in libertate, favore ejus) humaniorem amplecti sententiam. Datum Kal. Octob. Lampadio & Oreste VV. CC. Consf. 530.

De mora.

15. Idem A. Juliano P.P.

Ancillam sive servum, cum fideicommissaria libertas ei relicta sit, sancimus, si mora libertatis a debitore facta fuerit, sententia o Praedis eripi in libertatem, & nullo facto, aut voluntate ab herede expectanda: sed talem habere eos libertatem, quasi p ab ipso testatore directis verbis fuerint libertatem consecuti, cum satis impium atque absurdum sit, heredes testatoris differre voluntatem, maxime q cum ad libertatem respiciat.

m Libertatis favore pluralis numerus pro singulari, & econtra accipitur.
n v. l. 5. §. 2. de bon. qua. liberis. l. 20. l. 179. D. de regulis juris.
o & ita sine manumissione heredis, inf. eod. quod olim exigebatur. l. 4. in fin. l. 11. ff. de test. manum.

p Propter moram heredis, fideicommissaria libertas in quasi directam mutatur, & ex fideicommissario fit Orcinus libertus.
q Voluntas defuncti non est differenda, praesertim cum de libertate agitur.

y Cur receptum hoc dicitur? nempe, quia stricio jure utroque casu non idem est, aut non eadem est ratio. Qui servum liberis suis dat tutorem, servo deesse libertatem intelligitur: duplici favore libertatis & pupilli: qui servum heredem facit, praesumitur quidem liberum cum fecisse, libertatis favore, at nullius pupilli causa. Priore casu duplex ratio libertatem collatam esse suadet: posteriore, una tantum ratio libertatem confirmat.
z l. 10. in fin. ff. de test. manum. adde l. 24. §. 10. D. de fideic. libert.

a hodie directo, §. 1. ff. qui test. l. 5. vers. cum i. i. tur. §. de necessar. vel potius utraque. Cuj. 18. obs. 5. Alii putant directam ex testamento, si tutor in eo datus sit, competere: fideicommissariam, si in codicillis vel alia ultima voluntate. v. Ant. 6. Fab. 6. Consf. 16.
b v. l. 5. sup. de test. manum.
c Libertas legatarii non perit heredis morte.
d Hodie etiam sine manumissione. v. l. 15. §. 1. ff. de test. manum.
e Contra latitantem decretum interponitur.
f Verbum, Commendo, non satis exprimit fideicommissum, aut preces: arbitrium permittit potius quam preces adhibet, quae in testamentis necessitati permittuntur. l. 41. §. 6. D. de leg. 3. Paul. 4. sent. l. 5. §. 6. v. quae notavi ad l. 2. §. de codicil. & ad l. 186. D. de verb. sign.
g Agnoscens legatum, iudicio defuncti parere tenetur, ut hic. & l. 40. in fin. pr. D. de test. manum.
h v. l. 24. D. de test. manum.
i Cujus causa favorabilis.
k Cum libertate solem respiciere, i. e. ingenuum & in ipsa ingenuitate nasci.
l Ex ancilla potest nasci ingenuus, ut hic. ut & l. 1. §. 1. D. de suis.

a. Syn. Basil. 48.
17. 13. c. 3. & 1.
Harm. 15. 5. 16.

b Si libertas fidei-
commissaria est
relicta uni ex li-
beris ancilla,
quem elegerit ha-
res, illo moriente,
nulla facta ele-
ctione, omnes ad
libertatem perdu-
cuntur.

c Oratio de in-
certo ex certis, sua
aptitudine con-
tinet universos.
Bald.

d Sua cuique
noctet contuma-
cia.

e l. 26. in fin. ff.
cod.

f Quoties res,
quæ petitur, dari
potest, ineptum
est rem ad alti-
mationem ejus
condemnari. Ali-
equi sententia a
libello differret:
quod esse non de-
bet. l. 18. ff. comm.
divid. v. Oldend.
de sent.
de re judic. c. 17.

g Scilicet est ju-
dex, qui, cum res
petitur in asti-
mationem conde-
mnat, si res præ-
stari potest & de-
bet.

h adde l. ult. ff.
qui sue manum.
v. Cujac. 13. de
prescript.

i v. §. 4. Inst. de
success. lib. Ulp.
1. §. 11. & 20. §. 14.
& 22. §. 2. Cujac. 1.
de §. 4. Nov. 75.
§. 3. Inst. de lib. huc
etiam pertinet l.
43. ff. de pdercom.
lib. v. Paul. 4.
sent. 12. §. 4. 5. 6. 7.
& 8.

k Dedititii, qui
fuerint, v. Gajum
d. loco. l. p. 1. §. 11.
adde quæ scripsi
ad l. 7. §. 7. ff. de
dolo & Theoph. de
libertat. in fin.
lud. 8. c. 4. Testa-
mentum facere
eis non licebat,
Gajus d. loco. §. 5.
Ulp. 20. §. 4. aut
ex testamento ca-
pere, nullaque ra-
tione ad civita-
tem priorem per-
tineret, Gajus d. loco.
§. 5. hæc edes insti-
tuit. Ulp. 22. §. 2.

l Latina libertas
quid. v. §. ult. Inst.
de lib. 4. Inst. de
success. lib. Ulp.
1. §. 5. 10. & 19. §.
4. & 20. §. 14. Ga-
jus l. 1. §. 3.

De libertate relicta uni ex liberis ancilla, quem
rogatus elegerit.

16. Idem A. Juliano P.P.

SI a quis in testamento suo rogaverit suum hære-
dem, ex liberis ancilla suæ, quam b nominaverit,
unum, quem elegerit, ad libertatem perducere: & cum
ancilla unum vel plures enixa est, hæres neque dum su-
perest, in libertatem aliquem adduxerit: vel cum delibe-
rat, quis ad libertatem perducendus est, ab hac luce fue-
rit substractus: dubitabatur ab Antiquis, utrumne omnes,
an quidam, an nemo ex his ad libertatem perveniat? Sed
veteris quidem juris altercatio multa sane super hujus-
modi casibus resonavit. Nos autem hæredis coercentes
malignitatem, si non voluntatem testatoris adimpleve-
rit, & mox cum potuerit, non elegerit unum ex liberis
ancilla, & cum libertate donaverit, sancimus compelli
non solum eum, sed etiam hæredes vel successores ejus,
omnes ancilla liberos in libertatem perducere: || neque
enim || hoc contrarium est sententia testatoris. Cum
|| enim || omnimodo quendam ex his liberum esse dispo-
suerit, & non ad certum corpus, sed ad omnes respec-
terit: si non pareatur ejus voluntati, sine dubio ex senten-
tia testatoris omnes ad libertatem perveniunt. Similemque
esse definitionem censemus & si non ab hærede,
sed a legatario vel fideicommissario testator rogaverit
libertatem imponi. Sic etenim iusto timore hæredes
& legatarii vel fideicommissarii perterriti & volunta-
tem testatoris adimplere procurent, & sibi non ex omni-
um libertate quandam afferre patientur iacturam. Quod
si reclamaverint: sibi tale dispendium imputent d.,
non ex nostra lege, sed ex sua lugentes instantia. Dat.
15. Kal. Decemb. Constantinop. Lampadio & Oreste Confl.
530.

De servo legato ut manumittatur.

17. Idem A. Juliano P.P.

Cum quidam servum suum ita legaverit, || ut || legatari-
us libertatem ei imponat, & hæres ad hujusmodi le-
gatum improbe e versatus, servum dare legatario de-
signatus est, ut etiam lite pulsetur, & iudex non in ipsum
servum, sed in astimationem litis condemnationem pro-
ferat, veteris juris interpretes dubitabant, ne quod obita-
culum libertati ex hac causa procedat. Et si placuerit
eandem deberi libertatem, a quo danda sit, utrumne ab
hærede, an a legatario? Et si hæres imponat libertatem,
an legatarius quod ex pecuniaria condemnatione accepit,
firmiter detineat, sive in totum, sive ex parte, sive etiam
nihil? Talem itaque altercationem refecantes, miramur f.
quare Iudex, qui præpositus est, in prædicta causa non
omnimodo condemnationem in servum, sed in astima-
tionem ejus fecerit: cum ipsius vitium etiam hujusmodi
præbuit altercationi occasionem. Unde si talis questio
emerferit, nullum quidem iudicem ita esse stultum g
putamus, ut hujusmodi proferat condemnationem: sed
si legatarius immineat, quatenus ei servus restitatur, &
post litem contestatam duorum h mensium spatium ef-
fluxerit, censemus illico ad libertatem eripi servum, &
illum quidem liberum esse, hæredem autem pro sua in-
devotione || in || omnes expensas, quas legatarius in lite
fecit, in quadruplum ei condemnari: jure patronatus inte-
gro legatario servando.

DE DEDITITIA I LIBERTATE TOLLEND.

TIT. V.

1. Idem A. Juliano P.P.

Dedititia conditio nullo modo in posterum nostram
Rempublicam molestare concedatur, sed sit peni-
tus deleta: quia nec in usu esse reperimus, sed va-
num & nomen hujusmodi libertatis circumducitur.
Nos enim, qui veritatem colimus, ea tantummodo
volumus in nostris esse legibus, quæ re ipsa obtinent.

DE LATINA I LIBERTATE TOLLEND. DA, ET PER CERTOS MODOS IN CIVI- TATEM ROMANAM TRANS- FUSA.

TIT. VI.

Præfatio. 1. De epistola. 2. De manumissione apud acta. 3. De
servo agrote a domino derelicto, 4. De proposita contra legem

venditionis. 5. De his, qui domini sumus pileati antecedunt, vel
in ipso lectulo stantes cadaver ventilare videntur. 6. Si manu-
mittens voluerit Latinum libertum esse. 7. De manumissione sta-
tutib. 8. Si dominus, qui servum iudicio liberali superavit,
pretium servi acceperit. 9. De nuptiis & de dotalibus instru-
mentis. 10. Si dominus servum apud acta filium suum nomina-
verit. 11. De instrumentis servitutis servo traditis vel corrup-
tis. 12. De jure antiquo latinitatis, vel libertatis mentionem
faciente, & de variis modis liberandi sublati. 13. In quibus ca-
sibus hac lex locum habeat.

1. Imp. Justinianus A. Joanni P.P.

Cum dedititii liberti jam sublati sint: ea propter
imperfecta Latinorum libertas incertis vestigiis ti-
tubatur, & quasi per satyram a iudicia adhuc reman-
et: & non inutilis quidem pars ejus diminuitur:
quod autem ex re ipsa rationabile est, hoc in ius perfectum
deducitur. Cum enim Latini liberti ad similitudinem an-
tiquæ Latinitatis, quæ in colonis b missa est, videntur
esse introducti, ex qua nihil aliud Reipublicæ nisi bellum
accessit civile c: satis absurdum est, ipsa origine d rei sub-
lata, ejus imaginem derelinqui. Cum igitur multis
modis & pene innumerabilibus Latinorum introducta est
conditio e, & Leges diversæ, & Senatusconsulta intro-
ducta sunt, || & || ex his difficultates maxime emergebant
tam ex lege Junia f, quam ex Largiano g Senatusconsul-
to, nec non ex Edicto h divi Trajani, quorum quidem
plena fuerant nostra leges, non autem in rebus i || eo-
rum || fuerat experimentum: quodiosissimum k || nobis ||
visum est, hæc quidem omnia & Latinam libertatem re-
fecare: certos autem modos eligere, ex quibus antea
quidem Latina competebar libertas, in præsentem autem
Romana deferretur conditio, ut his præsentem lege enume-
ratis, & civibus Romanis nascentibus, ceteri omnes mo-
di, per quos Latinorum nomen inducebatur, penitus con-
quiescant, & non Latinos pariant, sed pro nullis habeantur.
Quis enim patiatur talem esse libertatem, ex qua
ipso l tempore mortis in eandem personam simul &
libertas & servitus concurrant: & qui quasi liber mora-
tus est, eripiat non solum in mortem, sed etiam in ser-
vitutem?

1 ¶ Sancimus itaque si quis per e. i. solam m servum su-
um in libertatem perducere maluerit, licere ei hoc facere
quinque n testibus adhibitis, qui post ejus literas, sive
in subscriptione positas, sive per totum textum effusas,
suas literas supponentes, fidem perpetuam possint char-
tulæ præbere. Et si hoc fecerit, sive per se scribendo
sive per tabularium o, libertas servo competat quasi
ex imitatione codicilli delata: ita tamen ut ipso pa-
trono vivente, & libertatem & civitatem Romanam
habeat.

2 ¶ Sed & si quis inter p. amicos libertatem dare servo
suo maluerit: licebit ei similiter quinque testibus ad-
hibitis suam explanare voluntatem: & quod liberum
|| eum || esse voluerit, dicere: & hoc sive inter acta fue-
rit testificatus, sive testium voces attestationem sunt am-
plexæ, & literas tam publicarum personarum quam te-
stium habeant: simili modo servi ad civitatem Romanam
perducantur, quasi ex codicillis similiter libertatem adi-
piscentes.

tinus, Hetruscos & Sabinos: cujus meminit Florus abbreviator 71. Appianus 1. belli civi-
lis. Florus 3. c. 18. Plinius de viris illustribus c. 63. 75. Valerius 6. c. 8. Plin. 33. c. 1. Eutrop. 5.
c. 1. Augustinus 3. de civitate 17. & 26. Orosius 5. c. 13. Plutarchus in Sylla. Solinus c. 2. Eu-
seb. in lib. 5. de tempor.

d Origine sublata, non est cujus sit imago.

e Latinorum conditio hæc erat, ut liberi vivebant, moriebantur ut servi, veluti cum spi-
ritu libertatis exierant: eorum enim bona a manumissoribus occupabantur, non jure hæ-
reditatis, quoniam nulla est servi hæreditas, sed jure peculii: idque ex l. Junia Norbana.

Th. §. 4. Inst. de success. lib. 1.

f Lex Norbana a conditionem Latinorum prima reperit. Th. §. 3. Inst. de lib. 1.

g dixi ad Nov. 78. adde §. 4. Inst. de success. lib. 1. Porro SC. Largianum in Latini defuncti
bonis, extraneo manumissoris hæredi, manumissoris filium præponebat, si nominatim non
erat a patre exheredatus. d. §. 4.

h Hoc Edicto cavebatur, ut si quis Latinus, invito aut infcio patrono, civitatem Roma-
nam sibi petisset: viveret quidem is ut civis & omnia ageret, quæ civium Romanorum ca-
sent, verum ut Latinus moreretur. d. §. 4.

i v. l. 2. sup. comm. de leg.

k l. e. utile, conducibile.

l Liberi igitur vitam agebant, atque ipso ultimo spiritu libertatem amittebant, & quasi
servorum bona, quasi jure peculii, manumissores detinebant. §. 4. Inst. de success. lib. 1. Sal-
vian. 3. ad Eccl. Jugo Latinitatis addicuntur, quos scilicet jubent sub libertorum quidem titulo
agere viventes, sed nolunt quidem habere morientes, negato his ultimæ voluntatis ar-
bitrio: etiam quæ superstitibus habent, morientes donare non possunt. Hæc Salvianus. His
contrarii erant manumissi denarii (ex lege, denario iactato manumissi) & chartularia
manumissi per epistolam. Burchardus, Astu phus rex Longobard. tit. de manumissis, v. Cujac.

4. observo. 3.

m De manumisso per epistolam videndus est Gajus 1. tit. 1. §. 3.

n Quædam modum per epistolam quæ manumittat.

o Tabularii inter cetera dabant operam scribendis manumissionibus, ut hic.

p De manumisso inter amicos Gajus d. loco. adde §. 1. Inst. de lib. 1.

a Per Satyræ inducitur esse, est
tumultuarius &
confusus: hinc im-
perium per saty-
ram datur: per sa-
tyram sententiam
exquirere: per sa-
tyram abrogare &
derogare: Festus in
Satyra. per sa-
tyram exquirere
sententias, Salust.
in Jugurtha. Per
satyræ adilem
feri. Livius 1. a-
pud Diomedem 3.
c. 7. opus per sa-
tyram collectum. §. 1.
vers. Et primi.
Constitutione ad
Antecessores. sic
apud autorem Pa-
negryci Flavien-
sum Constantino
dicari: Neque e-
nim quasi per sa-
tyram confutanda
sunt beneficia
tua, & Satyra lex,
lex multis aliis
legibus conferta.
Festus d. loco. quæ
uno rogatu mul-
ta simul compre-
hendit. 3. Diomed.
7. quæ de pluri-
bus rebus simul
loquitur. Ibid. §.
Eymel. νόμος
νόμος πρὸς
χρῆμα, ut & Satyra
cibi genus ex va-
riis rebus condi-
tum. Fest. d. loco.
Satyra genus far-
ciminis multis re-
bus refertur. Var-
ro 2. Panthe-
on quæ. Satyra
est uva paba & po-
lenta & nucleis pi-
nei multo con-
spersa. Satyra lanx
quæ refert variis
multisque primi-
tis in sacro apud
Priscos diis infe-
rebat, cujus ge-
neris laucium in
Georgicis Virgi-
lius meminit. v.
3. Diomedem 7.
Varro in veteri
tabula ænea apud
Appianum, extra
quam si quid in
Satyra foret.

b v. Ulp. d. §. 4.

c Bellum civile
fuit adversus La-

a de quo v. l. 2. ff. qui sine manumissione. & Suetonius.

b Nov. 22. c. 12. Nov. 153. c. 1. l. 4. §. 5. §. de bon. lib. adde l. 2. J. de infans. exposit. l. ult. ff. pro delevit. l. 1. §. de statu hominis.

c Servus ager a domino expositus, illico fit civis, ut hic in iudicio tamen reliquus non sit. l. 13. §. de statu hominis.

d v. l. 1. §. si mancip. ita venier. ut proficiatur.

e Pileus libertatis insignis, ut hic. & J. cod. adde l. 10. §. de test. manum. moris erat servis, simul atque manumissi essent, demere capillos & capiti calvo pileum imponere, ut eo quasi symbolo remissionem servitutis videretur effugisse, ut naufragio liberati solent Nonius. Huc alludere Paulus Adu. 27. v. 34. videtur, in summo naufragio constitutus, & dēvōs & εἰς, inquit, ἐν τῇς κεφαλῆς περικεῖται. Juvenalis Satyra 12. gaudet ibi vestire raso Garrula securi navigare pericula nautae. Plaut in Amphitrone: ut ego hodie raso capite calvus capiam pileum. Contra, coma apud Spartanos libertatis erat insignis. Aristoteles Rhetorica 1. ut apud Gallos ingenuitatis, unde Gallia comata, libera. Alii igitur putant, caput manumissi ad rasum, ut earatione significarent se mutatos, & quasi novos homines factos. id enim vel apud Athenienses servabatur teste Suida in ἀνδραποδισμῶν τελεῖα. Porro ad id quod de pileo dixi, referenda est hanc elansula Cuspidi testamentum inserta: Tauro pileum do. Ita directo manumissi funus defuncti praecedere solebant, ut Appian. indicat in διηγήσει, dum Prusiam Bythiniae regem gestasse pileum refert, & τὸ πρῶτον τινὲς προέλασαν τὸν ἐν ταῖς διαθήκαις ἐλευθέρων. Perlius 5. Hec mera libertas, hac nobis pilea donant, & a Pluto in Captivis. & in Aurelii Victoris breviario dicuntur pilei manumissionis, i. e. libertatis, Sueton. in Tib. v. hinc ad pileum vocare, Livius 3. decad. 3. & 10. & 4. decad. 8. & 5. adde Senec. 6. epist. 47. adde Livium 24. 29. 34. 45. 48. De pileo hoc adicere visum est, pileatos servos venum ire solitos. v. 7. Gell. 4. Porro an & quomodo pileati Romani alias diximus. Hoc etiam notandum est, videri manumissos solitos fuisse albas vestes sumere, Tert. de resurrex. carnis: si filiam tuam libertatem mutaveris, & vestis alba nitore. v. Cujac. 3. obs. 24. adde Antonium Cutharium in Polyhistor. c. 1. ubi de veteribus nudo capite pro palam incidentibus, sed & manumissi quoque sumebant plerumque patronorum nomina, ut auctor est Artemidorus in οὐτερονκτηρισμοῖς dixit ad l. 9. J. de liberali causa. De pileis plura nos aliquando, Deo dante, in nostra ad hanc locum Commentarii dicemus.

f. Leati praeferebantur in funere, Tacit. lib. 16. Tres igitur leatulos ad suprema vestire iuberet. Cicero 2. de legib. Ne leati plures inferrentur lego sancitum est. adde Halcarn. lib. 4. g. Servi pileati cadaver domini antecedentes, vel in lecto cadaveris stantes liberi efficiuntur, dixi superius. & in Commentariis dicemus quoque plenius.

h. Non attenditur voluntas testatoris Latium facere gestientis.

i. Jus publicum testamento mutari non potest. ut hic, & l. 55. ff. de leg. 1. l. 5. §. 7. ff. de admin. tut. l. 42. ff. de oper. liber.

k. Si haeres manumittit servum pendente conditione libertatis sibi reliqua, tenet libertas: sed cuius sit libertas, eventus ostendit. l. 1. §. 15. ff. de statulib.

m. atqui nemo contra defuncti voluntatem manumittendus, l. 22. §. 1. D. ad Treb.

n. dixi ad Ulp. 2. §. 8.

3 ¶ Sed scimus hoc etiam esse in antiqua Latinitate ex Edicto a divi Claudii introductum, quod si quis servum suum ageritudo b periclitantem a sua domo publice egerit, neque ipse eum procurans neque alii eum commendans, cum erat ei libera facultas, si non ipse ad ejus curam sufficeret, in Xenonem eum mittere, vel quo poterat modo eum adjuvare: huiusmodi servus in libertate Latina antea morabatur, & quem ille morientem antea dereliquit, ejus bona iterum, cum moreretur, accipiebat. Talis itaque servus libertate necessaria, domino etiam nolente, re ipsa donatus, fiat illico c civis Romanus, nec aditus in iura patronatus quondam domino reservatur. Quem enim a sua domo suaeque familia publice repulit, neque ipse eum procurans, neque alii commendans, neque eum in venerabilem Xenonem mittens, neque consueta ei praebens salaria: maneat ab eo ejusque substantia penitus segregatus tam in omni tempore vitae liberti, quam cum moriatur, nec non postquam jam in fata sua concesserit.

4 ¶ Similique modo, si quis ancillam suam sub hac conditione alienaverit, ne d prostituatur, novus autem dominus impia mercatione eam prostituendam esse tentaverit, vel si pristinus dominus injectionem manus in tali alienatione sibi reservaverit, & cum ad eum fuerit reversa, ipse ancillam prostituat: illico in libertatem Romanam eripiat, & qui eam prostituat, ab omni jure Patronatus repellatur. Qui enim ita demum degener & impius constitutus est, ut talem exerceat mercationem, quomodo dignus est vel ancillam vel libertam eam habere?

5 ¶ Sed & qui domini funus pileati e antecadunt, vel in ipso lectulo f stantes cadaver ventilare videntur, si hoc ex voluntate fiat, vel testatoris, vel heredis: fiant illico cives Romani. Et ne quis vana liberalitate iactare se concedatur, ut populus quidem eum quasi humanum respiciat, multos pileatos g in funus procedentes adspiciens, omnibus autem deceptis maneat illi in pristina servitute, publico testimonio defraudati: fiant itaque & h i cives Romani, jure tamen Patronatus Patronis integro reservato.

6 ¶ Illo proculdubio observando, ut si quis sive in testamento, sive vindicta quendam manumiserit, licet h hoc dixerit vel scripserit, quod voluerit eum esse Latinum, supervacua adjectio Latinitatis aboletur, & ita fiat civis Romanus: ne modi qui ab antiqua observatione in civitatem Romanam homines perducebant, per privatorum i voluntates diminui videantur.

7 ¶ Sed & si sub k conditione quidem libertatem servo suo reliquerit, & adhuc pendente conditione extraneus haeres libertatem ei imposuerit: non ut antea Latinus, sed civis i fiat m Romanus. Et si quidem conditio defecerit, ipsius heredis, qui libertatem imposuerit, maneat libertus. Sin autem fuerit adimpleta j conditio n ne eripiat libertas sibi et cognatis jus patronatus, Orcinus u libertus videatur, & ad eum jura patronatus perveniant, cui leges concedunt.

8 ¶ Illud etiam satis acerbum nobis visum est, quod putabat antiquitas, si in liberali iudicio superatus fuerat

servus a domino. deinde servi a pretium ab aliquo ei persolutum est, in Latinitate eum remorari: quemadmodum enim rationabile est, & pretio eum perfrui & mortis liberti tempore denuo eum in servitutem deducere, cum non sint ambo casus sibi consentanei? Et in praesenti igitur casu libertas Romana ei accedat, jure patronatus minime ei subnixo: quia ipse quodammodo sibi libertus invenitur.

9 ¶ Sed & si quis homini libero suam ancillam b in matrimonium collocaverit, & dotem pro ea conscripserit, (quod solitum est in liberis personis solum procedere) ancilla non Latina, sed civis efficiatur Romana. Si enim hoc quod frequentissime in cives Romanos, & maxime in nobiles personas fieri solet, id est, dotalis instrumenti conscriptio, & in hac persona adhibita est: necessarium est, consentaneum effectum huius scripturae observari.

In auth. de nupt. §. si vero ab initio: & §. adscriptio. coll. 4. tit. 1. Nov. 22. c. 10. & 17.

Ad hoc qui suam ancillam credenti tradidit in matrimonium tanquam liberam: sive consecerit dotalia instrumenta, sive non; aut sciens eam duci, tacuit ex studio: dominum ejus amittit, eaque ad ingenuitatem rapitur. Idem dicitur de servo. Si vero nec domini voluntas, nec taciturnitas studiosa interveniat, & quis credidit liberam se jungi persona, illa vero famula existere declaratur: ipso jure matrimonium non tenet. Adscriptio autem alieno nubere liberam non licet, ignorante vel sciente nec consentiente domino: imo datur licentia domino per se vel per Praesidem abstrahere adscriptitium suum, & plagis mediocribus eum castigare.

Finis Authentica;

Sequitur textus Codicis.

10 ¶ Similique modo si dominus inter acta quendam servum filium suum nominaverit c, voci ejus quantum ad liberam conditionem, credendum est: si enim ipse tali affectione fuerit accensus, ut etiam filium suum servum nominare non indigneretur; & hoc non secreto, neque inter sollos amicos, sed etiam actis intervenientibus, & quasi in iudicii figura nominaverit: quomodo potest eum servum iterum saltem morientem habere? sed perducatur & ipse in civitatem Romanam, vera libertate, & non falso sermone domini sui sustentatus.

11 ¶ Ille autem novissimus antiquae Latinitatis modus in civitatem Romanam translatus eligendus est, si quis instrumenta d, ex quibus servus ostendebatur, vel dederit servo, vel corruerit. Sed ne furandi occasio servis forsitan detur, & sua malignitate in libertatem perveniant: talis modus certa & indubitata probatione manifestetur, ut testibus praesentibus non minus quinque dominus instrumenta vel det famulo suo vel debeat, aut alio modo corrumpt. Et ex eo igitur modo civitatem Romanam ei competere censemus, salvo jure patronatus, tam in hac specie quam in ceteris, nisi ubi specialiter hoc patronus denegavimus.

12 ¶ His tantummodo casibus ex omni jure Latinitatis antiquae electis, ceteri e omnes modi, qui in libris Prudentium, vel Constitutionibus enumerati sunt, penitus conquiescant: nec Latini ab eis procedant, sed maneat (ut dictum est) servi in sua conditione, nec tali remedio abuti concedatur: & ne in posterum aliquod jus Latinae libertatis nostris legibus incurat, lex Junia taceat: Largiano SC. cessante, sileat Edictum divi Trajani, quod ex ea sequebatur & si qua alia lex, vel Senatusconsultum, vel etiam Constitutio loquitur de Latinis, ea inefficax, quantum ad eam partem, remaneat: & triplex antea via libertatis, quae multiplices introducebat ambages, uno directo tramite discat ambulare. Quod si aliqua lex vel Constitutio libertatis faciat mentionem, non autem Latinitatis, ea pro civitate Romana loqui intelligatur.

13 ¶ Sed si quidam liberti jam mortui f sunt, & bona eorum quasi Latinorum his, quorum intererat, aggregata sunt vel adhuc vivunt: nihil ex hac lege innovetur, sed maneat apud eos jure antiquo firmiter detenta & vindicanda. In futuris autem libertis praesens Constitutio locum sibi vindicet. Dat. Kal. Nov. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis 4. Conf.

DE COMMUNI SERVO MANUMISSO.

TIT. VII.

1. Imp. Justinianus A. Juliano P. P.

IN communes servos, eorumque libertates, & quando cuidam domino pars libertatem imponentis accrescit, necne, & maxime inter milites, qui huiusmodi imponunt libertates, ambiguitas multa exorta est apud veteres juris auctores: & inventa est Constitutio apud Marianum in Constitutionibus h

a Si pretium recipit dominus, ut servus in libertate moretur, vel ut manumittatur, non fit libertus Latinus, sed libertus tantum.

b Si dominus jungit ancillam libero, libera efficitur. adde Novell. 22. c. 11.

c Servus apud acta filius a domino nominatus, non fit quidem filius, sed liber. Inst. de adop. in fin. & ibi Theophil.

d Servitutis instrumento servo tradito, vel corrupto coram quinque testibus, servus fit liber.

e Leges de Latina libertate abrogantur.

f hac constitutio non pertinet ad liberos jam mortuos.

g Paul. 4. sent. 12. §. 1. Ulp. 1. §. 18. §. 12.

h Institutionibus Cujac. hic.

a De servo cum milite communi manumisso.
 b De servo communi a pagano manumisso.
 c v. Ulp. d. loco. d adde Paul. d. loco.
 e *Cecilius*. Hal. v. Cuj. 7. obs. 25. ubi de variis appellacionibus jurisconsultorum tractat.
 f Scripsit enim *Ælius* ad leges 12. tabul.
 g v. l. 2. §. de commun. ver. alien.
 h l. 30. ff. de libe-rali causa.
 i Est & hæc Marcelli sententia in l. 16. ff. de Sc. Si-laniano.
 k Marcellus no-tas composuit ad Digesta Juliani.
 l Communes fa-muli, i.e. pagano-rum famuli.
 m s. u. r. Inst. de donat. l. 18. ff. de vulgari.
 n & ita pars so-cio non adcrevit, ut olim, v. Ulp. l. 5. §. 19.
 o Inviti nonnun-quam cogimur res nostras ven-dere. v. quæ scri-psi ad l. invito. 69. l. invitus. 156. ff. de reg. jur.
 p Deponerentur res, ut sæpius, in ædem apud Sa-cerdotes: cuius rei extat exem-plum apud Plau-tum in *Bacchid.* ædificus. Xenoph. 5. *ædifici* *ἀναβά-στω*. Herodianus refert in *Marco*, sub Commodio templum Pacis arfisse, quo multa privato-rum deposita combusta. Idem Hierosolymis fa-ctum ac servatum fuit. 2. *Macchab.* 3.
 q Alias peculium, nisi legatur, non debetur. l. 1. §. de peculio ejus, qui liber. m. r. §. 20. vers. peculium. Inst. de legatis.
 r De servorum pretiis legitimis adde *Syn. Basl.* 7. tit. 6. ex l. 42. tit. 14. c. 4. & l. Harm. 18. §. 15.
 s Estimatio hæc vulgaris servi fu-it. l. 3. §. com. de leg. l. 2. §. de fideic. lib. l. 31. ff. de minoribus l. 8. §. 17. l. 9. ff. de inoff. l. 47. ff. de manum. test. olim quindecim, l. ult. ff. de cond. inst. l. 35. §. de donat. l. 26. in fin. ff. mandati. his ad-jiciendum, Bona fide duobus etiam solidis ancillam emi posse. l. 74. ff. de furt.

- e Servorum artificum pretium.
- n Formine medicinam exerceverunt.
- x Servi notarii pretium. adde l. 2. §. com. de leg.

y Servi medici pretium v. d. l. 3. Hinc colligas viros medicum per servos exercuisse, ut hic. & l. 3. §. com. de leg. l. 25. §. 1. D. de oper. lib. Suet. *Norone* 7. Quint. 2. Senec. 3. de beneficiis. 24. Cicero pro *Deiotaro*. Varro l. de re rustic. 16. Galenus l. de curatione. ut & per libertos. l. 25. §. 1. l. 26. D. de oper. lib. l. 41. §. 6. D. de fideic. lib. Postea Julius Cæsar Medicorum professores civitate donavit, teste Sueton. 42. a Julio Augustus valetudine recuperata ope liberræ Musæ (cui & jus aureorum annulorum & ingentem pecuniam euni bonis dedit: quemadmodum etiam patres eidem statum ære collato, juxta signum Aescu-lapii statuerunt. ref. Suet. adde 19. Plin. 8. c. 7. & 29. c. 1.) universo Medicorum ordini immunitatem civilium munerum dedit. Dion. 53. Hujusmodi postea immunitas Medicis, Vespasiani, Hadriani & aliorum Imperatorum rescriptis conservata fuit. l. ult. D. de munerib. l. 5. inf. de professorib. & medicis. ubi dixi de immunitate medicis concessa.

z Servi Eunuchi pretium. v. d. l. 3.

divi Severi, per quam idem Imperator disposuit: neces-sitatem a imponi hæredibus militis comparare partem so-cii, & servum libertate donare. Sed & alia Constitutio [di-vorum] Severi & Antonini Principum reperta est, ex qua generaliter necessitas b imponebatur socio partem suam socio vendere, quatenus libertas servo imponatur: licet ni-hil lucris ex substantia socii morientis alii socio accedat: pretio videlicet arbitrio Prætoris constituendo, secundum ea quæ [§] Ulpianus c lib. 6. d. fideicommissorum, & Paulus lib. 3. fideicommissorum refert. Ubi & hoc relatum est, quod & Sextus Ælius e juris antiqui conditor f defini-vit, socium per Prætoris compelli g suam partem vende-re, quatenus liber servus efficiatur: quod & Marcellus apud Julianum h in ejus Digestis i notat k: hocque Mar-cellum, cum Julianum notaret, retulisse palam est.

1 ¶ His itaque apud veteres juris auctores inventis, deci-dentes tales alterationes generaliter sancimus, ut nulla inducatur differentia militis seu privati in servis commu-nibus: sed in omnibus communibus l famulis sive inter vivos, sive in ultima dispositione libertatem quis legiti-mam imponere communi servo voluerit, hoc faciat: ne-cessitatem m habente socio vendere n partem suam quan-tam in servo possidet, sive dimidiam sive tertiam, sive quantamcunque. Et si plures sint socii, uno ex his liber-tatem imponere cupiente, alios omnes necessitatem habe-re partes suas quas in servo possident, vendere o ipsi qui libertatem servo imponere desiderat, vel hæredi ejus: licet & ipse communis servus hæres institutus sit, & hoc mori-turus dixerit: ita tamen, ut omnimodo ipse, qui partes alias comparaverit, vel hæredes ejus libertatem impo-nant.

2 ¶ Sin autem socius vel socii recusaverint pretium ac-cipere: licentiam ei damus offerre hoc per publicas perso-nas, & sigillo impresso in p ædem sacram deponere, & sic habere facultatem servum libertate donare & eum habere plenissimam libertatem, & civitate Romana perfrui, & nul-lum timere ex sociis: sibi enim imputent, si cum lice-ret [§]is lucrari pretium, hoc accipere distulerunt.

3 ¶ Sed ne circa peculium servi aliqua fiat dubitatio, peculium ejus in omnes socios pervenire jubemus ex par-tibus, pro quibus quisque dominium servi possidet. Licen-tia q concedenda ei, qui libertatem moriens imponit, etiam ejus peculium, quod ei attingit, liberto concedere. Jura autem patronatus procul dubio pro suo ordine ad eum venire, qui libertatem donavit.

4 ¶ Sin autem servus ratiociniis suppositus est: ne ratiocinia pereant, vel libertas impediatur, Præsidem provin-cia vel competentem judicem tempus statuere [§] oportet [§] intra quod debeat ratiociniis antea factis & debitis, quæ ex his apparuerint, redditus, ita ad libertatem venire.

5 ¶ Ne autem quantitas r servilis pretii sit incerta, sed manifesta: sancimus servi pretium, sive ancillæ, si nulla arte sunt imbuti, viginti solidis taxari: his videlicet qui usque ad decimum annum suæ venerint ætatis, in decem s tantummodo solidis ponendis. † Sin autem aliqua arte r præditi sunt: exceptis Notariis & Medicis, usque ad trigin-ta solidos pretium eorum redigi, sive in masculis, sive in foeminis. † Sin autem Notarius sit, vel Medicus, sive in masculis, sive foemina u: Notarius x quidem usque ad quin-quaginta; Medicus y autem usque ad sexaginta taxetur.

† Sin vero eunuchi z sint servi communes, majores decem annis: si quidem sine arte sint, in quinquaginta solidos computentur; si autem artifices, usque ad septuaginta. Minores etenim decem annis eunuchos non amplius

triginta solidis æstimari volumus, & eorum partem com-petentem socii accipient, & libertatem eis per competen-tes judices imponere compellentur.

6 ¶ Sin autem uno ex sociis libertatem sive imponere sive relinquere servo cupiente, & pretium dante, alter, vel alteri ex his ipsi se velle dixerint libertatem imponere, & pretium dare: melior quidem causa erit ejus, qui primus ad hanc rationem pietatis x pervenit. Si tamen sub ob-tentu libertatis & ipsi ad hoc profulerint: tunc judicem competentem omnes compellere sine pretio ei libertatem imponere: peculio quidem in omnes secundum partem domini distribuendo: jura autem patronatus secundum sui naturam omnibus, qui libertatem imposuerint, æqua-liter habentibus.

7 ¶ Jus autem accrescendi a, quod antiqua jura in communibus servis manumittendis introducebant, nullus esse momenti, nec in posterum frequentari penitus concedimus. Dat. Kal. April. Lampadio & Oreste 4. Conf. 530.

Si alter ex dominis partem, quam habet in servo, ipsi legavit, dicitur ex benigna interpretatione libertatem relin-quere. Salyc.

2. Idem. A. Juliano P. P.

Cum apud omnes Jurisperitos hoc placitum est, ut ser-vus communis apud unumquemque dominum partim sit proprius b, partim alienus, ut ex hac causa possit & ipse legato honorari, & ipse legari, hujusmodi incidit quæstio: Duo vel plures domini communem servum ha-bebant, sed unus ex his ipsi servo suam partem quam in eo habebat, legavit. Et semel accepta dubitationis occa-sione, hoc vetustas in magnum extrulit certamen. Nos igitur sensum hujus legati crebra indagatione aggredientes, duplicem eum esse opinamur. Aut enim putavit testator liberum fieri posse ex parte servum, qui hujusmodi lega-tum ei reliquit: aut, si hoc minime cogitavit, affectus so-cii fecit, ut ei acquiratur: hæredes autem suos eundem servum possidere minime voluit: ut sit manifestum a suo patrimonio penitus esse eum alienatum. In tali itaque comparatione nos, qui fautores c libertatis sumus, sic am-biguam testatoris interpretamur d voluntatem: tam-quam si voluerit eum libertate in sua parte donare. Et cum jam de communibus servis manumittendis statui-mus, quid in hujusmodi casibus fieri oporteat: ex illius sanctionis tenore & hujusmodi species sit definita. Fiat itaque liber ex parte quidem testatoris secundum [§] ejus [§] voluntatem: ex altera autem parte, ex nostra definitione, pretio e secundum prædicta f constitutionis tenorem, [§] vel socio [§] vel sociis ab hærede præstando: vel si acci-pere noluerint, tam [§] eam [§] offerendo g, quam consi-gnando, & periculo h eorum deponendo: cum satis abundeque Imperiale i est, humaniorem sententiam pro durioribus sequi.

DE SERVO PIGNORI & DATO MANUMISSO.

TITULUS VIII.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Proculo.

Licet dotale mancipium vir, qui solvendo est, possit manumittere: tamen si te pignori l quoque datum mulieri apparuerit, invita ea non posse libertatem adsequi, non ambigitur.

2. Idem AA. Abascanto.

Libertas a debitore fisci m servo data, qui pignori non est ex conventionem speciali n, sed tantum privilegio fisci obligatus, non aliter infirmatur, quam si hoc fraudis consilio effectum detegatur.

3. Idem AA. Antonio.

A Bo eo, qui bona sua pignori obligavit, quæ p habet, qua-que habiturus esset, posse servis q libertatem dari, cer-tum est. Non idem juris est in his servis, qui pignoris ju-re specialiter f traditi vel obligati sunt.

4. Imp. Alexand. A. Sabiniano.

SI (ut proponis) consentiente r credi ore, cui pigno-ris jure cum aliis mancipiis obligatus fuisti, a debi-

re non potest, ut hic. *Synopsis Basl.* 48. tit. 15. c. 3. Specialis sic hypotheca magis obligat quam generalis.

p Generalis hypotheca formulam vide l. 3. §. cod. necessarii. l. 6. l. 7. ff. de pign. r v. l. 44. §. 7. ff. de leg. 1. v. quæ notavi ad l. 66. ff. de furtis. f Servus generaliter obligatus, manumitti potest l. 3. §. cod. Specialiter non potest, ut hic. & l. 2. §. cod. nisi creditoris consensu. l. 4. §. cod. adde l. 1. §. de remiss. pign.

z Causa liberta-tis inter pias cau-sas numeratur. his adde quæ de libertate dixi d. l. 20. ff. de reg. jur.

a Abrogatur. Ulp. l. 5. §. 19.

b Res commu-nis dicitur, pro-pria pro parte. v. l. 5. in fin. ff. de le-gat. 1.

c Principes li-bertatis fautores.

d Princeps vo-luntatem defun-cti potest inter-pretari. v. Mantli-cam. 3. de conje-cturis ultimarum voluntatum l. 1. num. 31.

e De quo v. l. 1. §. cod.

f Id est, d. l. 1.

g De oblatione & consignatione alias dixi.

h Depositum pe-riculo creditoris.

i Imperio di-gnum, humanio-rem sententiam pro duriore se-qui.

k l. 3. ff. de ma-num. l. 4. l. 27. §. 1. ff. qui & a quib. manum.

l Maritus servum dotalem invita muliere manu-mittere potest, si tamen ipse sit solvendo. Qui ut solvendo sit, ma-numittere tamen servum dotalem maritus non pot-est, si eum specia-liter pignori u-xori dedit, ut hic. l. 21. ff. de manum. adde l. 1. §. de re-miss. pign.

m d. l. 3. d. l. 4. d. §. 1.

n Tacita bono-rum obligatio, etiam fisci, non impedit libera-tatem servis, nisi fraus interven-eat. l. 11. ff. qui & a quib. manum.

o Generalis hy-potheca bonorum non impedit ser-vi manumissio-nem, hoc est, nemo tametsi generali-ter bona sua ob-ligavit, impedi-tur servum ma-numittere.

Quid si specialiter Panphilum obli-gavit? dominus eum manumitte-re potest. p Maxime q Maxime notavi ad l. 66. ff. de furtis. r dixi ad l. 3.

a v. l. 16. ff. qui
et a quibus ma-
num. l. 33. in fin.
D. de pen.
b Turpitudinem
suam ejusve, cui
succellit, allegans,
nemo auditur. l.
30. sup. de trans-
act.

c Servi a tutore,
pupilli pecunia
comparati, pu-
pillo specialiter
obligati intelli-
guntur: ideoque
a tutore non pos-
sunt manumitti.
d Pupillus in re,
sua pecunia com-
parata, tacitam
habet hypothe-
cam. adde l. 6. ff.
ex quib. caus. pig.
adde Negligenti-
um 2. de pignori-
bus. q. 4. num. 163.
e Quæritur. l. 1.
3. §. de rebus co-
rum, qui sub tute-
la.

f Servos ex pe-
cunia dotali com-
paratos, maritus
manumittere po-
test.
g l. 12. inf. de ju-
re dot.
h l. 21. ff. de ma-
numiss.

i dixi ad 40. D. 3.
Servi reipublicæ,
servi populi Ro-
mani, vel alterius
civitatis, l. penult.
j. de tabulariis.
ad id deputati
erant, ut servi-
rent tabulario ci-
vitat. Per eos-
dem servos pu-
blicos plerumque
stipulabantur. l. 3.
j. de postlim. re-
vers. l. 12. D. de
adop. l. 2. D. rem
pupill.

k Forma manu-
mittendi servos
publicos in pro-
vinciis cauta fuit
legibus municipi-
alibus.
l i. e. decreto or-
dinis. l. 2. inf. eo-
dem. l. 1. infrane
quis liber invi-
tus.

m Tria concu-
rebant in manu-
missione servi pu-
blici, decretum
ordinis, sup. cod.
consensus Præsi-
dis, ut hic & vicarii substitutio. inf. eodem.

n dixi sup. o l. 1. sup. cod.
p l. 8. j. de patria potestate.
q l. 6. j. de ingen. manum. l. 1. §. de jur. aur.
r Vettii Libici, Coelius, Vettii Libici, Cuiac, hic. fuit Vettiorum familia Romæ: ita Vet-
tium Rufinum legimus, l. 1. §. de bon. matern. & Vettium Atticum, & Vettium Valentem,
& Vettium Priscum, & Vettium Chilonem (cujus nomen Lipsius apud Tacitum 1. historia-
rum declarat) & alium in oratione pro M. Cælio: & L. Vettium, qui detexit conjuratio-
nem Cælinæ apud Dionem. Antonius tamen Augustinus legit, Vettibuliziam, putatque
ea lege concessum municipiis, quæ in Italia erant, ut servos suos publicos possent manu-
mittere, idque jus postea porrectum & ad provincias & ad collegia Constitutione D. Marci.
Sed ut hæreditates libertorum & extraneorum capere ex testamento atque ab intestato recta
via non per fideicommissum principes possent, SC. Apronianum & alius opus fuit. l. unie. ff.
de libertis univ. l. 1. omnibus. 26. ff. ad Treb. l. hæreditatis. 12. §. de hered. instit.

f Familia is fuit Marcellorum, & Marcellusque Jurisconsultum fratrem habuit. l. 12. §. 43.
ff. de instrum. t. Juberius Celsus & Neratius Marcellus jurisconsulti insignes fue-
runt & Consulibus Hadriano.

u Leges urbanæ plerumque extenduntur ad provincias & municipia, ut lex Vettii Libici
hæc constitutione, qua servi reipublicæ manumissi, cives sunt. Ita lex Aulia de tutoribus
dandis in urbe ex lege Julia & Titia ad provincias porrecta. Insti. de Aulicæ tutor. lex
Julia de cessione honorum. l. 4. ff. qui bon. cedere & lex Fannia ex lege Didia porrecta est
in totam Italiam auctore Macrobio 3. Saturnaliorum 7. x Tabularia, munus tabula-
rii civitatis, hoc innuit. Servos publicos semel manumissos, ob id in servitutem publicam
non reduci, quod sua sponte tabulario civitatis servierint, vel alium actum pro civitate ges-
serint, nullo alio iusto titulo servitutis præcedente.

y Ratio dubitandi fuit, quod tabularia administratio videatur actus servilis, v. l. pen. j.
de tab. sed tamen hic satis offenditur, liberum hominem tabulariam ultro posse gerere sal-
va libertate. Id etiam confirmat Liv. 43. hic ubi consenses signaria tabellæ publicæ, clauso
tabulario & dimissis servis publicis, negarunt se quidquam publici negotii gesturos. Sed &
ad hoc intervenisse Capitolinus indicat in Gordiano.

tore manumissus es: potuisti ad libertatem pervenire. PP.
6. Id. Maji, Alexandro A. Conf. 223.

5. Idem A. Extratitiano.

SI creditoribus satisfactum a fuerit: ancillæ, quæ pi-
gnori obligatæ a debitore manumissæ erant, liberæ fi-
unt. Nam ipse manumissor si fraudem se fecisse credito-
ribus, ut revocet libertates, audeat dicere: audiri b non
debet, nec hæredes ejus.

6. Idem A. Auctioni.

SI tutor tuus de c pecunia tua servos emptos manumi-
sit: quoniam hujusmodi servi, sicut ceteræ res pupil-
laribus pecuniis emptæ, jure d pignoris ex Constitutio-
ne e divorum Parentum meorum obligati sunt, favore
pupillorum liberi facti non sunt.

*Servi dotales, sive empti de pecunia dotali, possunt a marito
jure manumitti. Salyc.*

7. Imp. Gordianus A. Julianæ.

SIve cum nupsisses, mancipia in dotem dedisti, sive post
datam dotem de f pecunia doris maritus tuus quædam
comparavit: iustis rationibus dominia eorum ad eum per-
venerunt: ideoque frustra quæstionem super statu manu-
missorum conaris inferre: qui ejus g facti, qui compara-
vit, vel in h dotem accepit, ab eo jure potuerunt manu-
mittere.

DE SERVIS REIPUBLICÆ MANUMITTENDIS.

TIT. IX.

1. Imp. Gordianus A. Epigono.

SI ita ut lege k municipali, constitutionibusque Prin-
cipum comprehenditur, cum servus publicus esses,
ab ordine l (consentiente m etiam Præside Provin-
ciæ) manumissus es: non ex eo, quod is quem dede-
ras vicarium n, in fugam se convertit, iugo servitutis
quod manumissione evasisti, iterato cogaris succedere.

*Manumissus solenniter a civitate, potest matrimonium
contrahere. Salyc.*

2. Idem A. Hadrianæ.

SI decretum o ordinis auctoritas Rectoris Provinciæ com-
probat, quo is libertatem acceperat, cui postea fueras
(ut proponis) matrimonio copulata: natam ex hujus-
modi matrimonio, & civem Romanam esse, & in p patris
potestate, non est opinionis incertæ.

3. Imp. Diocl. & Maxim. AA. & CC. Philadelpho.

Titulis q non præcedentibus quibus dominia servorum
quæri solent, municipum libertus servus non effici-
tur. Si itaque secundum legem Vestibulici r, (cujus
|| legis || potestatem Senatusconsulto Juberio Celsio ite-
rum, & Neratio Marcello s consulibus t factio, ad u Pro-
vincias porrectam constituit) manumissus, civitatem Ro-
manam consecutus es: post vero ut libertus tabulariam x
administrando, libertatem, quam fueras consecutus, non
amissisti y: nec actus tuus filio ex liberis ingenuo susce-
pto, quo minus decurio esse possit, obfuit.

Titulis q non præcedentibus quibus dominia servorum
quæri solent, municipum libertus servus non effici-
tur. Si itaque secundum legem Vestibulici r, (cujus
|| legis || potestatem Senatusconsulto Juberio Celsio ite-
rum, & Neratio Marcello s consulibus t factio, ad u Pro-
vincias porrectam constituit) manumissus, civitatem Ro-
manam consecutus es: post vero ut libertus tabulariam x
administrando, libertatem, quam fueras consecutus, non
amissisti y: nec actus tuus filio ex liberis ingenuo susce-
pto, quo minus decurio esse possit, obfuit.

f Familia is fuit Marcellorum, & Marcellusque Jurisconsultum fratrem habuit. l. 12. §. 43.
ff. de instrum. t. Juberius Celsus & Neratius Marcellus jurisconsulti insignes fue-
runt & Consulibus Hadriano.

u Leges urbanæ plerumque extenduntur ad provincias & municipia, ut lex Vettii Libici
hæc constitutione, qua servi reipublicæ manumissi, cives sunt. Ita lex Aulia de tutoribus
dandis in urbe ex lege Julia & Titia ad provincias porrecta. Insti. de Aulicæ tutor. lex
Julia de cessione honorum. l. 4. ff. qui bon. cedere & lex Fannia ex lege Didia porrecta est
in totam Italiam auctore Macrobio 3. Saturnaliorum 7. x Tabularia, munus tabula-
rii civitatis, hoc innuit. Servos publicos semel manumissos, ob id in servitutem publicam
non reduci, quod sua sponte tabulario civitatis servierint, vel alium actum pro civitate ges-
serint, nullo alio iusto titulo servitutis præcedente.

y Ratio dubitandi fuit, quod tabularia administratio videatur actus servilis, v. l. pen. j.
de tab. sed tamen hic satis offenditur, liberum hominem tabulariam ultro posse gerere sal-
va libertate. Id etiam confirmat Liv. 43. hic ubi consenses signaria tabellæ publicæ, clauso
tabulario & dimissis servis publicis, negarunt se quidquam publici negotii gesturos. Sed &
ad hoc intervenisse Capitolinus indicat in Gordiano.

DE HIS, QUI A NON A DOMINO MANUMISSI SUNT.

TIT. X.

1. Imp. Antoninus A. Cornelio.

EUM, qui servos alienos ac b si suos manumittit, ut c
pretium eorum dominis, si hoc elegerint d, depen-
dat, || vel || quanti e sua interest f, sapere rescriptum
est, teneri. PP. Kalend. Mart. Anton. A. & Balbino
Conf. 214.

2. Imp. Alexand. A. Mercuriali.

ELicissima, quam mandante g te servum emisit dicis,
si dominum servi, quem manumisit, nondum h ad te
translulerat: frustra petis ut denegata libertate ejus,
quem manumissum dicis, possessio tibi tradatur.

3. Idem A. Pompejo.

QUI tibi hæreditatem vendidit, antequam i res hære-
ditarias traderet k, dominus earum perseveravit: &
ideo l manumittendo, libertatem servo hæreditario præ-
stitit. PP. 6. Kal. Aug. Agricola & Clemente Conf. 231.

Teneus servum precario, non manumittit. Salyc.

4. Imp. Valer. & Gallien. AA. Zoilo.

SI non proprietatem donaveras, sed ministerium m an-
scillæ dederas: libertatem mancipio dando, ea quæ pre-
carium usum habebat, dominio tuo nihil n præjudicavit.
Nemo enim alienum servum quamvis ut proprium ma-
numittat, ad libertatem perducere potest.

5. Imp. Diocl. & Maxim. AA. & CC. Marcellinæ.

SI tradita sunt ex donatione o mancipia, jus manumit-
tendi donatrix non habuit.

6. Idem AA. & CC. Milio & aliis.

SI pater servum vestrum p licet vobis minoribus viginti
annis q consentientibus manumisit: ei libertatem præ-
stare non potuit.

*Libertas præstata servo alieno cum Judicis vel Principis
decreto non præjudicat domino vero.
Salyc.*

7. Imp. Constantinus A. ad Bassum P.P.

SI r a non dominis libertas detur mancipio alieno: si
Siquidem ab his judicibus impetrabitur, quibus dandi f
jus est: sine ulla trepidatione poenæ facilis dissolutio est.
Si vero jubentibus nobis quicquam lege t actum esse do-
ceatur, & non dominus ut alienum mancipium manumit-
teretur, petisse || probetur: || tunc eodem, qui in conspe-
ctu u nostro libertatem monstrabitur || a non domino ||
consequutus, ei protinus, ad cuius proprietatem pertinet,
restituito: is qui mancipium alienum fallendo x Principi
conscientiam manumisit, mancipia duo cogatur domi-
no ejus dare, ejusdem sexus, ætatis, atque artis, || cuius ||
constiterit esse manumissum, & alia tria || fisco || eadem
ratione similia. Quæ multa non semper imponitur, sed
potius conquiescit, si forte manumissus inferentem sibi
quæstionem status, objecta legitima præscriptione y po-
tuerit excludere: cum sibi amissi mancipii damna debeat
imputare || is || qui in perniciem suam gesta taciturnitate z
firmavit. PP. Id. Jul. Constantinop. A. 5. & Licinio Cassi.
Conf. 313.

QUI MANUMITTERE NON A POSSUNT, ET NE IN FRAUDEM b CREDITO- RUM MANUMITTATUR.

TIT. XI.

Creditor intelligitur etiam, cui ex ultima voluntate ad libertatem
præstandam debetur. Salyc.

1. Imp. Alexand. A. Antiocho.

CERTum a jus est, non alias directas libertates per
legem Aliam Sentiam d, quæ sunt in fraudem cre-
ditorum manumissorum || datæ || revocari e, nisi
e consilium f fraudis, hoc est, animus manumittentis, &
eventus damni suum recipere volentium sequatur. † In-

hinc colligunt. v. Roland. a Vallæ. 1. Conf. 21. n. 8.
b §. 3. Insti. quibus ex caus. manumit. c Libertates in fraudem creditorum datæ re-
vocantur. Syn. Basil. 48. tit. 26. ex tit. 7. c. 34.
d v. Cuiac. 8. obs. 25. e Ipso jure.
f l. 23. ff. qui & a quib. manumiss.

a 4. C. Th. 9.
b l. 11. §. de jure
deliberandi.
c l. 31. in fin. ff.
de fideicommiss.
liber.

d Conservatur
libertas servo a-
lieno collata, si
dominus conten-
tus sit pretio ser-
vi.

e Id quod inter-
est pretio decla-
ratur.

f Idem est rei
pretium & id
quod interest, ut
Thaleleus hic no-
tat apud Cuiac.
9. obs. 31.

g Procurator ser-
vos a se emptos
domini mandato,
antequam eos
mandatori credi-
derit, potest ma-
numittere.

h l. 3. j. cod. v. l. 8.
§. de act. empt.

i v. l. 2. §. cod.
l. 11. inf. de act.
empt. l. 2. inf. de
mancip. & colon.

k Non venditio-
ne, sed traditione
dominium trans-
fertur. l. 20. §. de
pact.

l l. 18. j. de ma-
numiss.

m i. e. usum pre-
carium. j. cod. sol-
ve, fructuaris,
inutiliter servum
manumittit. l. 9.
§. de usufr. & e
contra.

n l. 5. ff. pro donat.
o Et quidem Ca-
strensis.

p Hic ratio dubi-
tandi sumitur ex
lege Alia Sentia.
v. 48. Ecl. 1. c. 16.
q l. un. C. Th.

r Manumissionem
apud judicem fa-
ctam a non domi-
no revocare ver-
us dominus pot-
est: nulla poenæ
multando eo qui
manumisit, ut hic
in pr. Quid, si a-
pud Principem
quis alienum ser-
vum manumisit?

servum ita manu-
missum verus do-
minus in servi-
tutem potest re-
trahere, sed & qui
ita manumisit,
vero domino duo
alia mancipia
præstare cogitur,
ætate, sexu, in-
dole atque arte
similia: eoque
amplius fisco tria
eadem ratione si-
milia. Syn. Basil.
48. t. 15. c. 7.

f v. l. ult. §. de ma-
numiss. vindict.

g Hinc legis actio.

u Principis cons-
pectus delictum
auget. l. 16. §. 6. ff.
de pen.

x Decretum ob-
reptitium non
valet.

y Obreptitia ma-
numissio præscri-
bi potest.

z Redimendi jus
præscribi posse

a l. 3. §. 1. ff. si in-
genus.

b l. 3. §. de infan-
tibus expositis.

c l. 1. §. h. r. l. 10.

d l. 2. §. de liberali-
tate.

e l. 3. §. de servit. resp.

f l. 2. §. de probat.

g l. 3. §. cod. vide

l. 2. §. de vindict.

h l. 2. §. cod.

i Peritiores con-
sulendi.

g Ingenium sa-
crum ex Palmy-
rena factionis

velut captivum
disfractum, &c.

Cujus ita re-
demptio emendat.

20. obf. 22.

h mori scilicet
sub Gallieno, Va-
leriano ab Oden-
nato Palmyreno-

rum Rege, Tre-
bell. Pollio (seu)

ut Sextus Rufus
ait, Decurione) &
Zenobia ejus u-

xore, quam devi-
cit Aurelianus;

his adde quæ de
tyrannide Basilii-
ci, & Avidii Cas-
si dixi ad l. 6. §.

de sacr. eccl.

i Ingenius, qui
ex Odenmati vel
Zenobia tyrannide

redemptus fuit,
retinetur quidem

veluti jure pignoris;

non tamen recte

disfractur velut

captivus, eaque

disfractio inge-
nuitati ejus nihil

præjudicat, facit

l. 12. §. cod.

k Recte hoc ad-
ditum est. Nam

factio, rebellio
vel bellum civile

captivum non

faciunt. l. 21. in

fin. ff. de capt.

l. vide repetiti-
onem Blauren ad

hanc legem.

m Quid? compe-
tens iudex in hy-
porchi seu specie

hujus constitu-
tionis, quis futu-
rus est? Quidam,

diffamantis judi-
cem putant judi-
cem fore. arg. l.

juris ordinem. 2.

§. de jurisdictio-
ne. l. ult. §. ubi in-
venit actio. Con-

trariam tamen

sententiam com-
munem magis &
veriorum refert

Blaurenus in re-
petitione hujus

legis. c. 4. num. 2.

hoc est, competentem judicem in hac specie fore judicem diffamati,

non diffamantis. Quinimo diffamantem ubique posse conveniri refert, arg. l. 32. ff. de of-
ficio Profr. l. 1. §. ubi de criminibus: Alexand. §. conf. 103. Causam hanc adferunt, quod
qui ex hac lege agit, non sit actor, sed reus: agit enim, ut alius agat, & ut ejus actionem exci-
piat.

n Invitus agere nemo cogitur, l. 1. §. ut nemo invitus l. ult. §. de usufr. pupillar.

nisi alium diffamet quovis modo civiliter, ut hic, vel criminaliter, l. 7. §. qui accus. l. 3. §. 7. ff.

de re milit. aut sibi jus vel obligationem aliquam in fundo, domo & bonis alterius compe-
tere adferat. dixi quendam ad l. 13. §. 30. ff. de act. empti. vide Ferrar. in formam respos. libelli

in actione hypoth. 44. in verb. & renunciationis 10. n. 2. v. Myof. 3. obf. 78. adde l. 40. ff.

ad leg. Aquil. His enim casibus cogitur adversarius intra certum tempus experiri, ac nisi

id faciat perpetuum illi silentium a iudice indicitur.

o Ministerium exhibitum etiam per longum tempus ingenuum servum non facit. l. 2. §. cod.

p l. 3. §. de long. temp.

q l. ult. sup. de servit. resp.

r Natalium veritas ingenuum tuetur.

s Renunciatio lis status, non fatetur omnino adversarium ingenuum esse, quantumvis ipse

sibi præjudicet. Renunciatione lis non facimus eum ingenuum, qui ingenuus non est.

l. 27. §. 1. ff. de liberali.

t Ingeni nascuntur: libertini sunt. Inst. de ingenuis.

u l. 3. §. 1. ff. de juv. x l. 2. §. de collus. de regenda.

y Pactis aut transactionibus absentis & ignorantis causæ nemo præjudicat.

z vide l. 11. sup. de oper. lib.

centuile, ut qui post manumissionem originem repeti-
rint, ea, quæ de domo manumissionis habent, ibi relin-
quant a. In qua causâ etiam legata, ut liberti data esse,
Jurisprudenter placuit.

2. Imp. Gordianus A. Pompejæ.

Ingeniam natam, neque nutrimentorum sumptus b, ne-
que servitutis obsequium c faciunt ancillam, neque
manumissio d libertinam. PP. 5. Id. Maji, Sabino 2.
& Venusto Confl.

3. Imp. Philippus A. Felicissimo.

Si aviam tuam uti ancillam manumissam e, postea inge-
nuam f esse solenniter constiterit, statumque ejus iusta
sententiæ tuetur auctoritas: filios ejus, quamvis ante sen-
tentiam susceptos, ingenuam libertatem non immerito
flagitare, si cum peritioribus f tractatum habuisses, faci-
le cognoscere.

4. Imp. Diocletianus & Maximianus AA.
& CC. Agrippæ.

Cum cognatum tuum ingenuum g natum h ex i Palmy-
renæ h factionis dominatione redemptum i, velut k
captivum distractum esse dicas, Præfides provinciæ ingenui-
tati suæ reddi eum efficiet.

Contra diffamantem aliquem de servitute, potest iudex ad
instantiam diffamati, tempus illi præfigere, intra quod debeat
agere, Salyc.

5. Idem AA. & CC. Crescenti.

Diffamari l statum ingenuorum seu errore, seu mali-
gnitate quorundam, periniquum est: præsertim cum
affirmes diu Præfidem unum atque alterum interpellatum
a te, vocitasse m diversam partem, ut n contradictio-
nem faceret, si defensionibus suis consideret; unde con-
stat merito Rectorem provinciæ commotum allegationi-
bus tuis sententiam dedisse, ne de cætero inquietudinem
sustineres. Si igitur adhuc diversa pars perseverat in ea-
dem obstinatione: aditus Præfides provinciæ ab injuria tem-
perari præcipiet. Dat. Frid. Non.

Famulatus liberi hominis, etiam per tempus longum, non
facit eum servum. Salyc.

6. Idem AA. & CC. Dionysio.

Scientis conditionem liberum non posse fieri servum
evidentissimi juris est. Cum igitur proponas patrem
pupillorum, quorum precibus fecisti mentionem, velut
liberum te penes se habuisse i in i ministerium o licet in
actu p longi temporis: non præcedente vero titulo q, quo
dominia quæ: solent, mutare tuam conditionem minime
potuit. S. 7. Kal. Maji, AA. Confl.

7. Idem AA. & CC. Matronæ.

Si te & filios tuos ingenuos esse constet, natalium r ve-
ritas vos tuetur. Nam qui servitutis moverat quæstio-
nem, apud acta causæ renunciando s, ad ingenuitatis
probationem nec nocere quicquam, nec prodesse po-
test.

8. Idem AA. & CC. Callimorpho.

Ingeni nascuntur t, libertini u manumissione tantum
constituuntur: pactum x autem nec servis nec liberti-
nis ingenuitatem assignat: nec his, qui transactioni non y
consenserunt, quicquam præjudicare potest.

Ex libertina matre natus est ingenuus: nec e reverse obest,
quod in captivitate hostium fuit. Salyc.

9. Idem AA. & CC. Potamoni.

Libertina matre procreata z, ingenuam nasci
natalibus, evidentis ac manifesti juris est. Cum
igitur te matre libertina editam, deinde ab hostibus

captam, postliminio a reversam proponas, & nunc tibi
servitutis moveri quæstionem: consequens est adiri Præ-
fides provinciæ b, qui de causâ liberali cognoscat, jure
laturus sententiam: sciens neque hujusmodi c matris con-
ditionem, neque captivitatem reversis de statu pristino
quicquam posse detrudere.

10. Idem AA. CC. Athenodora.

Ad recognoscendos singulos nomina d comparata, pu-
blico consensu, ob celandos natales ingenuis, si mu-
tentur e, minime nocet: natosque (licet in ministerio f
servitutis) libera conditionis, non servos possessio, sed sta-
tus ingenuos edi perficit.

11. Idem AA. & CC. Maxima.

Si vestram possessionem nullus præcessit titulus g, sed in-
geniui constituti operas h mercede placita locastis i:
nec statui i vestro j quicquam derogatum est, nec ad con-
ventionis implendam fidem solenniter agere prohibemi-
ni. S. Non. Mart. CC. Confl.

12. Idem AA. & CC. Quictæ.

Ad mutandum liberæ statum, commissum plagii k nihil
promovet: sed abductam natales, quibus nata est,
post hunc etiam casum obtinere convenit. S. 3. Kal. De-
cemb. AA. CC.

13. Idem AA. & CC. Melandro.

Ingenium quis se l contendendo, nec probando, non
amittit libertinitatem. S. 7. Id. Dec.

14. Idem AA. & CC. Aristoteli.

Statui ingenuæ ex eo solo, quod velut ancilla sponsalio-
rum m nomine data proponitur, præjudicari nulla ra-
tione potest. S. 6. Kal. Jan.

COMMUNIA DE MANUMISSIO- NIBUS.

TITULUS XV.

Si proprietarius & usufructuarius simul libertatem servo
imponant, pleno jure liber efficitur. Salyc.

1. Imp. Justinianus A. Juliano P. P.

S Ancimus, si proprietarius servo, cujus usufructus ad
alium pertinebat, libertatem imposuerit, non secun-
dum antiquam o observationem p, & libertate carere,
& eum sine q domino esse intelligi: sed nec inveniri
personam, cui res ad se venientes acquirat. Sed si tam
proprietarius quam usufructuarius libertatem ei l con-
sentientes r impulerint, pleno jure liberum l eum j
effici: & si quid postea l sibi l acquirerit, hoc in bonis suis
habere. Sin autem proprietarius solus libertatem impo-
luerit, usufructuario s minime consentiente: sit quidem
ille, qui libertatem a proprietario accepit, inter libertos
propriarii connumeratus: & si quid in medio possidet,
hoc sibi acquirat, sibi que habeat, & suæ posteritati relin-
quat, salvo patronatus jure per omnia custodiendo, nisi
& hoc ei legibus fuerit remissum. Ipse tamen libertus
quasi t servus apud usufructuarium permaneat, donec
usufructuarius vivit, vel usufructus legitimo modo per-
emptus est. Etenim si finem usufructus quocunque mo-
do accipiat: tunc facultas ei tribuatur, quo maluerit dege-
re modo. Si vero adhuc superstitite usufructuario ab hac
luce fuerit libertus exemptus: hæreditas ejus legitimum
tramitem sequatur. Sin autem usufructuarius u tan-
tummodo libertatem imposuerit: si quidem hoc modo,
ut cedat usumfructum proprietario: plenissimum jus ha-
bet in servo proprietarius: ut omnia ei servus acquirat se-
cundum ea, quæ generaliter in servos & dominos festi-
tura sunt. Sin vero gratias agendo usufructuarius eum ab
usufructu liberaverit, & libertate donaverit: tunc maneat
quidem servus proprietario suo annexus: sed non x neces-
sitas ei imponatur, donec vivit usufructuarius, vel usus-
fructus constare potest, observare proprietarium, & quæ-

usufr. adde l. 6. ff. de manumiss. test.

f De servo a nudo proprietario manumisso.

t Servus manumissus a proprietario, liber fit, & tamen servit usufructuario. Quo jure id
fieri posse dixeris? servit ut liber. l. 11. §. de ingenuis. Multum differunt, servum esse &
servire, illud juris est, hoc facti. u De servo a nudo usufructuario manumisso adde
l. 2. ff. de manumiss. & indic. l. 9. sup. de usufructu. z Manumissus ab usufructuario
non est liber, nec tamen servit proprietario.

a Postliminio li-
bertas recipitur.

b Præfides co-
gnoscent de can-
sa libertatis.

c i. e. libertinæ,

ut inf. cod.

d Nomina ad sin-
gulos recogno-
scendos inventa.

l. 9. §. de liberali-
tate.

§. 29. Inst. de leg.

vide l. ult. §. de
servit. resp.

e Nominis mu-
tatio non est evi-
dens servitutis

juxta argumen-
tum. Non est igitur
iusta colle-

ctio: Nomen mu-
tavit, ergo & ser-
vus fuit.

f l. 2. l. 6. §. cod.

g vide l. ult. §. de
servit. resp.

h l. 2. l. 6. §. 10.

§. cod.

i Ingenius ope-
ras locare potest.

k Plagio abducta
libertatem non

amittit, facit l. 3.

J. cod. l. 2. §. cod. l.

2. §. ubi de crimi-
nibus. Quid, si a

plagiario vendi-
ta? ne tunc qui-
dem libertatem

amittit, l. 11. J. ad

l. Fab. de plagia-
rio. Quid, si hîco

plagiarii bona
commisit? ne tunc

quoque, ut hic.

l Renunciatio li-
bertinitatis pro-
bationi non vi-

detur, qui se in-
genium dixit,

nec obtinuit, ut
hic. Ad eundem

modum putant u-
tile dominium e-
um etiam vindic-

care posse, qui di-
recto succubuc-
rit. l. 39. §. 1. ff. de

evict. & velut
fundatarius ex-
periri posse, qui

ut proprietarius
non obtinuerit.

Bald. hic.

m vide l. 16. J. de
lib. adde sup. re-
spon. provincie.

n Possis dicere,

novæ rei natu-
rali. Hujus enim

tituli constitutio-
nes, ad omne ge-
nus manumissio-

nis referuntur:

His denique Ju-
stiniani novis

constitutionibus,
vetus jus abroga-

tur.

o Nota jus vetus
receptum in ser-
vis a propieta-

rio manumissis.

p i. e. ut ad anti-
quum usitatum e-

rat. Ulpian. 1. §.

19.

q l. 2. §. ff. de li-
berali causa.

r De servo con-
sentiente propi-
etario simul & u-

usufructuario ma-
numisso, vide l.

15. ff. quib. mod.

dam

z Olim filiusfamilias iussu patris manumittere poterat: iussu matris non poterat, Paul. 1. sent. 13. §. 2. per emancipatos etiam non poterat pater manumittere, ut hic Thaleleus notat: per suos poterat. l. 51. in fin. ff. de vir. l. 30. §. 1. ff. qui et a quib. manumiss. l. 23. ff. de iure patron. l. 16. l. 22. ff. de manumiss. l. 4. l. 10. l. 22. ff. de manumiss. vindicta hodie ius aliud est, ut mox dicitur.

a Parentes possunt servos manumittere per liberos cujuscunque sexus, etiam si non sunt in potestate.

b Manumissiones non tantum sunt apud iudicem, vel in Ecclesiis, sed et alio quovis modo, hoc est, testamento, codicillis, directo, vel per fideicommissum.

c Si de his, qui in Ecclesiis manumittuntur, vide Concilium Africanum 1.

d l. 2. j. eod.

e In successione nulla est inter liberos discretio.

f Libertas a lege & Principe defenditur.

g l. 1. in fin. §. eod. & §. de his, qui in eccl. manumittuntur. l. 4. j. de vindicta.

i Infans etiam manumitti potest. l. 25. ff. de manumiss. lmo & is qui est in utero, l. 14. §. de fideic. libere.

k Olim atas hanc erat legitima civitatis Romanæ adipiscendæ: & servus ante hanc ætatem manumissus, non fiebat civis, sed Latinus. Theoph. inst. de libere Ulp. l. 5. l. 39. §. 2. ff. familiæ. adde l. ult. ff. de reb. dub. l. 46. ff. de manumiss. rest l. 13. in fin. ff. de statulib.

l Extensio juris Ecclesiastici ad commune.

m Amplianda magis respublica, quam minuenda.

n Ancilla domini concubina ejusque liberi morte & silentio domini sunt liberi, adde Nov. 78. c. 4.

o Silentio libertas conferri potest.

p Concubinam uxori superducere non licet, vide l. unic. §. de concub.

q 40. ff. 12. c. 4. C. Th. 8. Paul. 5. sent. 1.

r Res illicita & inhonesta patri, liberos ingenuos vendere, vide l. 1. §. de paribus, qui filios disraverunt. adde l. 26. §. de transactionibus. adde Paul. 5. sent. 1. §. 1.

dam ministeria || ei || adimplere, sed iudices nostri eum in quiete teneantur. Post usufructuarii autem mortem, vel usufructus quocunque modo interemptionem: tunc serviat quidem domino, & omnia, quæ in medio ad eum pervenerint, hæc suo domino acquirat. Et si ex nostra Constitutione hæc separatio inter servos & liberos: & non secundum ius antiquum idem servus remaneat & nullum respiciat dominum.

1 ¶ Illud quoque huic legi adjicimus, ut explosa antiqua personarum & differentia, liceat parentibus tam masculis quam feminis, filiis filiabusve suis in sacris constitutionis sive emancipatis, cujuscunque gradus, mandatum a imponere, quatenus servos in libertatem perducant, sive b apud iudicem, sive in sacris c Ecclesiis d, sive secundum aliam, quem mandator voluerit, legitimum modum; cum enim, & in e successione, & in aliis pene omnibus nulla est inter liberos discretio: oportet hoc observari & in presenti casu, maxime pro f libertate, quam & fovere & tueri Romanis legibus, & præcipue nostro numini peculiare est. Dat. 15. Kal. April. Lampadio & Oreste Coll. 530.

Potest manumitti tam in Ecclesia quam apud iudicem, vel in testamento etiam infans vel ignorans, ut sit civis Romanus. Bald.

2. Idem A. Juliano P.P.

SI quis servo suo libertatem imponat, sive in Ecclesia g, || sive in æde sacra, || sive ad quaecunque tribunal, vel apud eum || iudicem || qui libertatem imponere legibus habet h licentiam, sive in testamento, vel alio ultimo elogio, directam vel fideicommissariam: nullo coercetur modo eorum, qui ad libertatem veniunt, ætatem i requirere: neque enim || cum || tantummodo civitatem Romanam adipisci volumus, qui major triginta k annis existit: sed quemadmodum l in Ecclesiasticis libertatibus non est hujus ætatis differentia, ita in omnibus libertatibus, quæ a dominis imponuntur, sive extremis dispositionibus, sive per iudices, vel alio legitimo modo hoc observari sancimus, ut sint omnes cives Romani constituti: ampliandam m enim || magis || civitatem nostram, quam minuendam esse censemus.

Si existens sine uxore ancillam propriam in concubinam habet, & de ejus vel sobolis libertate vel servitute nihil disposuerit, ad libertatem post ejus mortem perducuntur. Salyc.

3. Idem A. Joanni P.P.

SI quis sine uxore constitutus, ancillam suam n || sub || snomine habeat concubinæ, & in eadem usque ad mortem suam consuetudine permanferit, & forsitan liberos ex ea sustulerit: sancimus omnimodo non concedi hæredibus defuncti eandem, vel liberos ejus, si etiam liberos habuerit, in servitutem deducere: sed post mortem domini sub certo modo eripiat in libertatem una cum sobole sua, si etiam eam forsitan habuerit. Ipsi etenim domino, dum superest, damus licentiam, quomodo voluerit uti tam ancilla sua, quam etiam ex ea progenita sobole, || & || in suo ultimo elogio quidquid voluerit contra eos disponere, id est, quasi servos eos aliis legare, sive in servitutem hæredum nominatim relinquere. Sin autem taciturnitate o eos præterierit, tunc post mortem ejus ad libertatem eripiantur: ut sit mors domini, libertatis eorum exordium. Hominiibus etenim uxores p habentibus, concubinas vel libertas vel ancillas habere, nec antiqua jura, nec nostra concedunt. Dat. Kal. Nov. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis 531.

DE LIBERALI CAUSA q.

TIT. XVI.

De eo, qui filios vendidit.

1. Imp. Antoninus A. Saturnino.

REm quidem illicitam r & inhonestam admisisse te confiteris, quia proponis filios ingenuos a

te vendidit. Sed quia factum a tuum filiis obesse non debet, adi competentem iudicem, (si vis) ut causa agatur secundum ordinem b juris. PP. 5. Id. Febr. *

De exceptione rei judicata.

2. Idem A. Veroniano.

SI hi, quos servos tuos esse dicis, liberi esse a diversa parte dicantur: de statu eorum more solito quaeri oportet; nec enim res iudicata c, qua de proprietate d eorum pronuntiatur est, opponi causæ liberali potest. Dat. Non. Febr. Roma, Messala & Sabino Coll. 215.

Si liber homo aliena ancilla contubernium sequatur.

3. Imp. Alexander A. Quirino.

SI liber homo alienæ e ancillæ contubernium sequatur: licet ei fuerit denunciatum f, ut se abstineret, servus domini mulieris non g fit. PP. Non. Febr. Fusco & Dextro Coll. 226.

De re iudicata.

4. Idem A. Jocundo.

SI is, quem in servitutem petebas, liber (quamvis absente h te) causa cognita pronunciatus est: secunda in servitutem petitio ejus dari tibi non debet. Sed si postea quam cognovisti i, de sententia iudicis appellasti: an jure lata sit, in auditorio k quaeretur.

De vendita a fisco, & de onere probationis.

5. Idem A. Sabino.

NON ideo minus in libertatem proclamare potest ea, quam ancillam tuam esse dicis, quod eam vendente fisco l comparasti. Sed m nec hodie ad præscriptionem operatur, quod venditionis tempore major viginti annis fuerit: cum ætatis allegatio non n alias possit præscriptionem adversus civem Romanum accommodare, quam si participandi o pretii gratia consensum servituti dedisse probetur.

+ Probationis p sane onus, cum ex servitute in libertatem adseritur, ad se recipit: quæ si affirmationem suam non q impleat, inconcussum possessionis jus obtinebis.

De eo qui scripsit se servum esse.

6. Imp. Valer. & Gallien. AA. & Valer. A. Nobilissimus Cæs. Verlimeno.

Nec si volens scripsisses r servum te esse, non liberum, præiudicium juri tuo aliquod comparasses: quanto || nunc || magis, cum eam scripturam dare compulsus f te esse testaris?

Si hæres veniat contra factum defuncti.

7. Imp. Aurelianus A. Secundo.

SI ab eo, cujus servus fuisti, manumissus es: frustra libertatis controversiam sustines, maxime t ab hærede ejus, qui || te || manumisit: cum etsi jure u libertatis non processerit, respectu tamen adita hæreditatis voluntatem defuncti suo consensu firmare debuit.

De eo qui nummos acceperit ut manumitteret.

8. Imp. Diocletianus & Maximianus AA. & CC. Verina.

Cum adfirmes placuisse quondam domino tuo, ut pro te & pro filia tua dato x nummo certa quantitas vos manumitteret, & te tantummodo liberavit: aditus Rector provincie hortabitur y eum, salva reverentia, quam patrono liberti solent exhibere, placito suo stare. Dat. Prid. * Maximo 2. & Aquilino Coll. 286.

De cognomine.

9. Idem AA. & CC. Proculo.

Cum precum z tuarum conceptio, licet eum, contra quem supplicas, ex ancilla natum esse expresserit, tamen nomini a cognomen, quo liberi duntaxat nuncupantur, addiderit, & non servum esse, sed servili macula adpersum comprehenderit: contra eum, qui servus non est, supplicasse te intelligis b.

moderate, ut hortationi non nihil sit immixtum necessitatis. Ideoque Græci sic legunt dyazudsetay.

z Confessione & libello supplicantis in ejus præjudicium, non in favorem statuit.

a Cognomen liberis hominibus usurpare licuit, servis non licuit. sic apud Athenienses decreto sancitum fuit: Ne fortissimorum virorum nomina hæmodii scilicet & Aristogitonis, qui libertatis recuperandæ gratia Hippium tyrannum interficere adorti erant, unquam servis indere liceret. Netas enim ducebant nomina libertati patriæ devota, servili contagio pollui. Gell. 9. c. 2. hinc etiam colligitur. Liberos nomen patroni adsumisse, suoque (quod unicum antea habebant) cum prænomine adjunxisse. Eo alludens Persius, verteris, inquit, hunc dominus, momento turbinis exit Marcus Dama. Idem testatur Artemidorus lib. de somniis.

b Contrarius sibi ipsi testis non auditur. vide Oldendorp. c. 7. n. 1. de testibus.

a Parer venditos a se filios invito emptore, oblato tamen pretio, potest evincere: ut ita facti sui, altero invito, pœnitere & a contractu suo recedere, sumque factum retractare interdum quis possit: qui casus specialis est.

b Per adferrorem. Hodie adferrois solennitas sublata. l. 1. j. de adferro. tollend.

c l. 25. §. 1. ff. eod.

d Alia est proprietatis causa, alia libertatis.

e Contubernio ancillæ alienæ, liber homo non transit in alterius dominium.

f Protestatio jure non munita, nullam vim obtinet. Bald.

g vide l. 1. inf. de SC. Claudio.

h Sententia liberalis ferri potest absente parte: potest tamen ab ea appellari.

i Tempus appellationis interponendæ non currit ignorantia. l. 3. j. quomodo & quando judex.

k Causæ appellationum in auditoriis pensantur.

l Vendita mulier, etiam a fisco, in libertatem proclamare potest.

m Ratio dubitandi.

n l. 7. ff. eod. l. 1. ff. quib. ad libert. proclamare. Ex constitutione Leonis 59. liber homo seipsum vendere non potest, etiam participandi præmi causa.

o quemadmodum id fieri potuit, dixi ad d. Nov. 55.

p dixi ad l. 7. §. ult. ff. eod.

q l. 4. §. de eod. r v. l. 39. inf. eod. adde l. 26. sup. de transact.

f Paul. 5. sent. 1. §. 4.

t Cur ita? v. l. 31. ff. eod. l. 3. sup. de reb. alien. l. 13. §. de testam. manum.

u directæ scilicet. l. 5. sup. de testam. manum.

x i. e. data summa aliqua pecuniæ.

y Hortandus est dominus, ut servet pactum cum servo suo habitum. v. l. 9. in fin. sup. de cond. ob cau. 2. Feud. ult. id est cogendus est

De

De pactis & administrationibus.

10. Iidem AA. & CC. Stratonico.

Liberos privatis pactis a, vel actu b quocunque administrationis, non posse mutata conditione servos fieri, certi juris est.

Si servus honores gesserit.

11. Iidem AA. & CC. Faustino.

Non e mutant servi statum, si ad civiles honores illicite atque improbe adspiraverint. Unde si status moveatur quaestio, intelligere vobis licet, nihil prodesse posse, quod d pater vester civiles honores gessit. Solennibus itaque ordinatis, apud Praesidem provinciae de statu vestro cognoscetur.

De venditione.

12. Iidem AA. & CC. Proculo.

Si ex libera te natum aliquis comparaverit e, statum retines, quem antea habuisti. Si vero ex ancilla editum naturalis pater, idemque dominus distraxerit, ac post emptori pretium f solvisti: non idcirco libertatem consecutus es g. PP. 18. Kal. Maji.

De statu defuncti.

13. Iidem AA. & CC. Paulo.

Prius principaliter de b statu defuncti agi non potest. Si vero ex peculio quondam ejus, quem tu bona reliquisse commemoras, res vindicentur, vel ejus filiis moveatur status quaestio: hac omnia solenniter Praesidali i notione decidi debent. Dat. 5. Kal. Maji.

De effectu litis ordinatae.

14. Iidem AA. & CC. Quintiano.

Lite ordinata k in possessione libertatis, is, de cujus libertate quaeritur, constituitur, & interim pro libero habetur. Dat. 4. Kal. Maji, Heraclea, AA. Confl.

De probationibus.

15. Iidem AA. & CC. Palladio.

Nec omissa professio l probationem generis excludit. Nec falsa simulatio veritatem m minuit. Cum itaque ad n examinationem veri, omnis jure prodita debeat admitti probatio: aditus Praeses provinciae, solennibus ordinatis, prout juris ratio patitur, causam liberalem inter vos decidi providebit.

De minore in dotem data.

16. Iidem AA. & CC. Diogenia.

Si ministerium o tuum quasi libera exhibuisti, ac te ne sciente quasi ancilla in dotem data, conscriptum instrumentum est: nihil hac libertati tua nocere potuerunt: maxime cum te minorem aetate fuisse commemoras, & placuerit minores p viginti annis nulla ratione mutare statum || posse ||, ac pro liberis servos fieri: ne ante q libertatem inconsulte amittant, quam alii propter aetatis rationem sine consilio praestare non possunt. PP. 6. Id. Maji, Hadrianop. AA. Confl. *

Si quibusdam ex pluribus fratribus quaestio moveatur.

17. Iidem AA. & CC. Resino.

Multis rationibus natalibus ingenuis fratribus natis, post delictis vel casibus intervenientibus, singulorum causa status separantur. Nil itaque prohibet eundem & tibi non r movere quaestionem || status, || & eos, quos fratres tuos adseveras, in servitutem vindicare, sive retinere. Igitur ad demonstrandam fratrum tuorum libertatem, alia sunt probationes necessariae: nam quod f tibi non moveretur quaestio libertatis, eorum non idoneam constat habere probationem.

De locatione.

18. Iidem AA. & CC. Zotico.

Ad probationem ingenuitatis ab eo, contra cujus successores postulas, facta tibi t locatio non sufficit: nec u tamen hoc solum ad servitutis vinculum argumentum est idoneum. S. Id. Jul. Philippopol. AA. Confl.

Si ab alio manumissus, ab alio servus dicatur.

19. Iidem AA. & CC. Paulo.

Prius principaliter causam ejus, de quo supplicas, esse, quam tuam perspicimus: nam cum te eum ad libertatem perduxisse profitearis, illius interest x magis solenniter suum tueri statum: & consequenter y tua etiam agitur causa: nam si ab eo, contra quem fundis preces, servus

dicatur, eique libertas ex manumissione tua vindicetur: probatio servitutis originis, & beneficium manumissionis libertatem illi assignans, tuum etiam jus patronatus tueatur. Si vero consentiat servituti, tunc jure concessio, adito Praeside provinciae, cum invitum etiam defendere poteris.

De libertate non revocanda. De his, qua non manumittendi causa sunt.

20. Iidem AA. & CC. Aeternali.

Sicut a semel praestitam libertatem revocari b non licet: sic per ea, qua non c manumittendi causa domini cum servis || propriis || agunt, nihil sibi detrahunt. S. 6. Kal. Sept. AA. Confl.

Esse in possessione servitutis vel libertatis.

21. Iidem AA. & CC. Thrasylla.

Eam, qua in possessione d libertatis non sine dolo e malo reperitur, in servitute constituta simile f habere praedictum, Edicto perpetuo cavetur. || Sed || si controversia erit, utrum ex servitute in libertatem petatur, an ex libertate in servitutem, sui g conceptione manifeste probatur: nec quicquam juris ancillae dolus propriis dominis aufert. S. Non. Octob. Sirmii, AA. Confl.

De natalibus, & de confessione.

22. Iidem AA. & CC. Pardala.

Parentes natales h non confessio assignat. Quapropter si ex ancilla nata, post ad libertatem manumissa pervenisti: te i servam professam k velut ex ancilla altera natam, hujusmodi simulatione l vel errore quaestitam manumissione libertatem amittere minime potuisti: cum servi m nascantur ratione certa, non confessione constituentur. Dat. 5. Kal. Dec. AA. Confl.

De obsequio praestito.

23. Iidem AA. & CC. Muscia.

Si tibi testamento directa libertas a domino relicta est, & sex eo succederent scripta n: non idcirco quod secundum ejus voluntatem, vel contra de filiabus o uni praestas obsequium p, caetera filia tuam rescindere possunt libertatem.

De confessione apud acta.

24. Iidem AA. & CC. Sebastiano.

Interrogata & professam apud acta se esse ancillam, hujusmodi factum defensionem libertatis non excludit q.

De instrumentis manumissionis.

25. Iidem AA. & CC. Licentiano.

Sicut instrumenta r praetermissa s manumissionis rectae factae nullum adferunt praestitam libertati praedictum t: ita si servum ad libertatem perduxisti, instrumentorum amissio nihil ei nocere potest. S. 5. Id. Febr. CC. Confl.

De libertate non adimenda, de instrumento manumissionis.

26. Iidem AA. & CC. Modesto.

Sicut datam libertatem manumissis adimere u patronus non potest: ita manumissionis x instrumentum praestare cogitur.

De re judicata. De collusionem & confessionem ejus, qui controversiam passo successit.

27. Iidem AA. & CC. Austerio.

Arrianus mota sibi quaestione a Leonide, liber fuit pronuntiatus y: in servitute a victo iterum non recte petitus est. Cohæres z etiam tibi ab Arriano datus, colludens cum eo, sive hæredibus ipsius, qui status || ei || moverat quaestionem, nihil tibi obfuit: nec ea, qua in confessione inter eos venerunt, statum veritatis, vel nomen substantiae defuncti mutare potuerunt.

m Servitus confessione nuda non contrahitur, sed vel natura, ut hic, vel lege.

n scripti. ita legitur in libro Basilicis.

o Filius. libri Basilicis.

p Ex obsequio uni hæredum praestito a servo, libertate donato, praedictum libertati non fit, v. l. 2. sup. eodem.

q Si modo metu & impressione alicujus terroris confessio apud acta facta sit. Paul. 5. sent. l. 1.

r Facit l. 10. in fin. inf. de fide instrum. l. 15. sup. de jure dotum.

s Mos fuit apud veteres manumissionis instrumenta manumissionis tradere, ut hic. & l. 26. J. cod. eadem status instrumenta appellari puro, in l. 8. §. 1. D. quod met. caus.

t Utrum. quidam ita legunt, eamque lectionem Græci probant, apud quos legitur ἐλάττωμα. Cuj. 18. obs. 22.

u l. 20. sup. eod. x l. 25. sup. eod. vide qua notavi ad l. 9. D. de novat.

y Liber pronuntiatus ab adversario nunquam in servitutem peti potest: ab alio posse vide.

z Cohæredis confessio super statu defuncti non praedictat cohæredi contrarium adferenti.

Salyc.

a Semel praestita serve a domino libertas, amplius ab eodem domino revocari non potest, ut hic. Synops. Basil. 48. tit. 20. c. 20.

b Nihil difficilius revocatur, quam libertas. l. 26. inf. eod.

c v. l. 24. §. 8. D. de fideicom. liber. l. 17. §. 1. D. qui & a quib. manumiss.

d l. 14. §. eod. l. 4. §. ubi caus. fiat.

e l. 7. in fin. ff. eod. l. 15. §. de prob.

f Paria sunt in servitute constitutum esse, & dolo malo in possessione libertatis esse.

g l. 22. in fin. J. de evict.

h Parens is proprie est ac vere, ex quo nos geniti, non qui nos filios ac liberos appellat. Parentem enim natales faciunt, non confessio, ut hic, hac ratione servi nascuntur; confessione non constituentur. in fin. J. eod. Quod autem hic dicuntur natales nobis parentem assignare, nihil aliud est, quam nos eam sortiri conditionem, quam parens habuit, cum ei nascere.

mur. Cæterum non ut natalibus nostris continuo vel liberi vel servi dicimur: ita natalibus patris, liberi continuo videmur. l. 10. inf. de probat.

i Te velut ex altera natam ancillam, servam professam quaestitam manumissione libertatem, hujusmodi simulatione vel errore amittere, &c. quidam ita legunt.

k Mutatio hæc multiplex. Ancilla nata ex Arethusa manumissa est: manumissa postea se ancillam quasi ex Dorcade confessam est, hujusmodi confessio si ve simulationem voces, sive errorem, quaestitam semel manumissione libertatem non eripit.

l d. l. 15. §. eod.

m Servitus confessione nuda non contrahitur, sed vel natura, ut hic, vel lege.

n scripti. ita legitur in libro Basilicis.

o Filius. libri Basilicis.

p Ex obsequio uni hæredum praestito a servo, libertate donato, praedictum libertati non fit, v. l. 2. sup. eodem.

q Si modo metu & impressione alicujus terroris confessio apud acta facta sit. Paul. 5. sent. l. 1.

r Facit l. 10. in fin. inf. de fide instrum. l. 15. sup. de jure dotum.

s Mos fuit apud veteres manumissionis instrumenta manumissionis tradere, ut hic. & l. 26. J. cod. eadem status instrumenta appellari puro, in l. 8. §. 1. D. quod met. caus.

t Utrum. quidam ita legunt, eamque lectionem Græci probant, apud quos legitur ἐλάττωμα. Cuj. 18. obs. 22.

u l. 20. sup. eod. x l. 25. sup. eod. vide qua notavi ad l. 9. D. de novat.

y Liber pronuntiatus ab adversario nunquam in servitutem peti potest: ab alio posse vide.

z Cohæredis confessio super statu defuncti non praedictat cohæredi contrarium adferenti.

Salyc.

De statu & dignitate parentum.

28. Idem AA. & CC. Eurimedonti.

Avi paterni magistratu functi dignitas a, ad libertatis probationem nihil nepoti prodest: si quidem in liberali causa matris b non patris inspicitur conditio. Sed nec materni c avi sola sufficit: cum licet avia quoque libera probati possit, multis tamen ex causis status mutari consuevit. *Sirmii*, 4. Id. April. AA. Confl.

De redempta ab eo, in cuius fuit contubernio.

29. Idem AA. & CC. Troilla.

De ancilla matre natam, & ab eo redemptam, in cuius fuit contubernio d, si non manumittitur, in servitute permanere non ambigitur.

De obsequio non praestito.

30. Idem AA. & CC. Eutychie.

Solo obsequii e non praestiti velamento, data libertas rescindi non potest.

De quaestione improbe mota.

31. Idem AA. & CC. Cassianæ.

Si tibi servitutis improbe moveatur quaestio: solennibus ordinatis, de calumnia f, vel injuria (prout vindictæ viam elegeris) habita contestatione, posteaquam servus non esse fueris pronunciatus, adversus eam sententiam postulare potes: tunc demum etiam de his, quæ directe probaveris, restitutionem (cum pro libertate fueris pronunciatus) petiturus. S. 5. Id. Octob. CC. Confl.

De subscriptione filiorum domini manumittentis.

32. Idem AA. & CC. Athenaidi.

Subscriptio g filii h domini, manumittentis, nec addere secuta, nec omissa detrudere libertati quicquam potest.

De eo, qui accepta pecunia manumissit.

33. Idem AA. & CC. Melitiana.

Licet accepta i pecunia dominus te manumissit, tamen tributa libertas rescindi non potuit. S. 4. Id. Novemb. CC. Confl.

De concubinato.

34. Idem AA. & CC. Eremonia.

Libera, concubinitus ratione non constituitur ancilla k. *Dat. Id. Nov. CC. Confl.*

De eo, qui pupilli res velut tutor administravit.

35. Idem AA. & CC. Attalo.

Non idcirco minus, quod pupilli res velut l tutor administrasse dicitur, ex ejus persona servitutis pati quaestione potest.

De pactu.

36. Idem AA. & CC. Theodoro.

Post m certi temporis ministerium ancillæ, liberam eam esse cum ea paciscendo, conventionis obtemperandi legi domina nullam habet necessitatem: utque hoc verum est, ita n e contrario si filios suos constituta cum his, libera o in ministerium tibi tradere promississe p probetur, parere placitis non compellitur.

De venditione hominis liberi.

37. Idem AA. & CC. Olympio.

Si filium q tuum liberum genero vendidisti r, qui tam proxima s necessitudine conjunctus, conditionis ignorantiam simulare non potest, utrisque t sociis criminis accusator deest.

De Limenarchia.

38. Idem AA. & CC. Philefarpho.

Non u idcirco minus, quod te Limenarcha x creato nemo contradixit reipublicæ nomine, moveri tibi status quaestio potest. *Dat. 16. Kalend. Jan. Nicomed. CC. Confl.*

a l. 30. §. de probat. facit l. 11. sup. eod.

b In libertatis causa, matris non patris inspicitur conditio, ut hic. §. l. ult. inf. eod. in nobilitatis causa contrarium hodie observatur. vide quæ dixi ad Ulp. 5. §. 8.

c Avi paterni vel materni ingenuitate, nemo probatur omnino esse ingenuus.

d Qui ancillam redimit, ut ea concubina utatur, eam non liberat. l. 34. §. eod. vide l. ult. sup. comm. de manumiss.

e Non necessarij, aliud si alimenta denegant. l. 6. ff. de agnosce. liber.

f Qui per calumniam dicitur servus, probata causa liberali, potest injuriarum experiri. l. 39. §. 1. D. eod. vide l. 9. l. 10. §. de injur.

g Tenet manumissio a domino facta, licet manumissioni filius non subscripserit.

h Puta heredis. l. 15. §. de testam. manumiss.

i Dominus, accepta pecunia potest servum manumittere, ut hic. ut pater filium. l. 107. ff. de verb. oblig.

k Liberam, concubinitus ratione non constituitur ancilla. l. 13. in fin. §. de transact.

l Pupillus tutorem quondam suum servum potest dicere, id est, Etiam si servus titulum domini administraverit, non tamen efficitur liberus.

m Pactum inter dominum & ancillam non adstringit. l. 13. in fin. §. de transact.

n Liberam eam esse cum ea paciscendo, conventionis obtemperandi legi domina nullam habet necessitatem: utque hoc verum est, ita n e contrario si filios suos constituta cum his, libera o in ministerium tibi tradere promississe p probetur, parere placitis non compellitur.

o Si filium q tuum liberum genero vendidisti r, qui tam proxima s necessitudine conjunctus, conditionis ignorantiam simulare non potest, utrisque t sociis criminis accusator deest.

p Si dominus ad servum tanquam ad decurionem literas misserit, cum liberum non facit.

q Voce propria condemnari, damnatio maxima est.

r Confessio facta in uno judicio, nocet in alio.

s l. 28. sup. eod. l. 7. sup. de rei vind.

t Parnus, viscerum matris portio.

u De liberis ante litem natis.

v De liberis post litem natis. v. l. 10. D. de usufr.

x id est, cum parentibus, sunt enim nobis parentes lucis antores.

y Adversio, est defensio ejus, qui status controversiam patitur. Adversor, vindex alienæ vindex libertatis. Theoph. l. 1. de his, per quos agere. dixi in Topicis Ciceronis in loco Notationis. Ideo admittitur adversor, quis is (cujus status vocabatur in dubium) videbatur ea de re per se agere non posse, sed per adversorem tantum: ne aliquin videretur servus esse in dominum. vide l. 1. 2. 3. 4. C. Theod. de liberali causa. vide Paul. §. sent. 1. §. ult. Martialis 1. epigramm. 53. Adversor vocatus satique praefus. Es cum se dominum vocabit ille, dicas esse meos manumque missos. Hoc si verum quaterque clamaris: impones plagario pudorem. adde Quintil. lib. 5. c. 2. §. 48. Eclog. 20. Adversor exprobat: id est, adfessione in servitutem, vide Suetonium in Domitiano, ubi de persuasoris adfessionibus.

z Cur tollitur adversoris usus? quia diu trahitur judicium liberale. Quod jus hodie sit, mox dicam.

r Hodie in causa libertatis non est necessarius adversor. Nam ipse aut per se causam agit, cui sit status controversia, aut per procuratorem, si ex libertate in servitutem patitur: non si ex servitute in libertatem, §. eod. quia servus esse praesumitur, qui est in possessione servitutis, & servus habere ad litem procuratorem non potest. In hoc autem differt procurator ab adversore, quod adversor suo periculo causam agit, & satis praestat iudicio fidei, & res salvas fore quas tener is, qui servus dicitur. l. 1. 2. C. Theod. de liberali causa. Et si defecerit in causa (quod non debet. l. 2. §. eod.) tenetur pecuniaria actione. Ista omnia cessant in procuratore.

qua

De professione.

39. Idem AA. & CC. Potesentico.

Liberos, velut servos se profitentes a, statum eorum mutare non posse constat. S. 6. Kalend. Jan. *Sirmii*, CC. Confl.

De altera parte absente.

40. Exemplum sacrarum literarum AA. & CC. ad Verutum.

Juxta Edicti nostri continentiam b in liberalibus quoque negotiis, sive de libertinitate, sive de ingenuitate c quaestio moveatur, absente e nihilominus una parte causam discuti, & pro iustitiæ ratione sententiam proferri, nihil prohibet.

De epistolis.

41. Imp. Constantin. & Licinius AA. ad Eutyrium Præsidentem Cappadociæ.

Jubemus omnes epistolas d actricis, quas ad Ælium tanquam e principalem f fecerat, inanes ac vacuas esse, atque in irritum devocari, ac de ingenuitate ejusdem Ælii requiri, nec mulieri id obesse, quod ad eam tanquam g decurionem ac principalem scripseris, vel id, quod idem se finxerit decurionem, vel principalem: maxime cum non solum testium professione, & cognationis ejus jugum servile cognoscitur, verum etiam voce h propria ejusdem Ælii apud aliud i judicium patuerat, quod conditionis servilis videretur.

De filiis natis ante vel post litem contestatam super statu matris.

42. Imp. Constantinus A. ad Maximum P.P.

Placuit eos, qui nascuntur, matrum k conditionibus uti, quarum mox l visceribus exponuntur. Ante m vero litem nati suo nomine omnes in quaestione vocentur: quoniam hos solos, qui in n lite nati erunt, omnem fortunam matrum complecti oportet, aut iustis tradi dominis, aut libertate cum lucis o auctoribus frui. D. prid. Idus Julii.

DE ADsertione p TOLLEND A q. TIT. XVII.

Qui de possessione libertatis in servitutem provocatur, per procuratorem potest respondere. Salyc.

1. Imp. Justinianus A. Mennæ P.P.

Lites super servili conditione movendas, ad clementiorem tam examinationem quam terminum transferimus: jubentes, si quis vel adhuc serviens liberum se esse dixerit, vel in libertate commorans, ad servitutem vocatus fuerit: adfessoris difficultatem in utroque casu cessare r, ipsumque per se s & ad intentionem ejus, qui dominum sese adserit, respondere: & si ex possessione libertatis ad servitutem ducitur, etiam procuratorem dare minime prohiberi: quod his, qui ex servitute ad libertatem profuerint, penitus interdiximus: illis legibus,

de his, quæ super relat. l. 39. C. Theod. de episc. & clericis. Idem viri principales, Apulejus 8. de Asino. principales civitatum dicuntur, l. 27. §. 1. D. de pœni. l. 2. §. 1. quando & quibus quarantæ. Firmicus 5. Matthes. 2. Salvianus 5. de verb. DEI judicio. Hinc principes Antiochenenses, l. 2. §. de excus. mmo. Alexandrini principales, l. 56. §. de decurionib. qui & summates ordinis Alexandria. l. 57. d. 11.

g Si dominus ad servum tanquam ad decurionem literas misserit, cum liberum non facit.

h Voce propria condemnari, damnatio maxima est.

i Confessio facta in uno judicio, nocet in alio.

k l. 28. sup. eod. l. 7. sup. de rei vind.

l Parnus, viscerum matris portio.

m De liberis ante litem natis.

n De liberis post litem natis. v. l. 10. D. de usufr.

o id est, cum parentibus, sunt enim nobis parentes lucis antores.

p Adversio, est defensio ejus, qui status controversiam patitur. Adversor, vindex alienæ vindex libertatis. Theoph. l. 1. de his, per quos agere. dixi in Topicis Ciceronis in loco Notationis. Ideo admittitur adversor, quis is (cujus status vocabatur in dubium) videbatur ea de re per se agere non posse, sed per adversorem tantum: ne aliquin videretur servus esse in dominum. vide l. 1. 2. 3. 4. C. Theod. de liberali causa. vide Paul. §. sent. 1. §. ult. Martialis 1. epigramm. 53. Adversor vocatus satique praefus. Es cum se dominum vocabit ille, dicas esse meos manumque missos. Hoc si verum quaterque clamaris: impones plagario pudorem. adde Quintil. lib. 5. c. 2. §. 48. Eclog. 20. Adversor exprobat: id est, adfessione in servitutem, vide Suetonium in Domitiano, ubi de persuasoris adfessionibus.

q Cur tollitur adversoris usus? quia diu trahitur judicium liberale. Quod jus hodie sit, mox dicam.

r Hodie in causa libertatis non est necessarius adversor. Nam ipse aut per se causam agit, cui sit status controversia, aut per procuratorem, si ex libertate in servitutem patitur: non si ex servitute in libertatem, §. eod. quia servus esse praesumitur, qui est in possessione servitutis, & servus habere ad litem procuratorem non potest. In hoc autem differt procurator ab adversore, quod adversor suo periculo causam agit, & satis praestat iudicio fidei, & res salvas fore quas tener is, qui servus dicitur. l. 1. 2. C. Theod. de liberali causa. Et si defecerit in causa (quod non debet. l. 2. §. eod.) tenetur pecuniaria actione. Ista omnia cessant in procuratore.

qua

a l. 6. l. 15. l. 22. l. 24. §. eod. apud officium aliquod scilicet. vide Paul. §. sent. 1. §. 3.

b i. e. formulam, tenorem.

c l. 4. §. eod. l. 27. §. 1. D. eod. l. 1. §. 2. §. sit prox.

d Epistolis ingenuitas probatur, l. 22. §. de agricol. sed & consanguinitas, l. 13. §. de probatione. licet adversus epistolam contrarium possit probari, admittitur enim probatio per testes, per cognatos: imo propria confessio admittitur. l. 29. §. de probat.

e Si dominus ad servum tanquam ad principalem civitatis literas dederit, non ea ratione liberum facit.

f Principales, de quibus hic & l. 42. §. de decurion. l. 5. in fin. C. de cohort. l. 1. in fin. §. de imponenda l. araria describe. l. 4. C. Th. de extraord. ordin. sive sordidie muneribus. lib. 11. l. 1. §. 9. Ezymol.

g decurionum primi, a quibus distributionum omnium forma procedit. C. Theod. de iur. que ad vel off. publ. §. 1. 4. C. Theod. de extraord. muner. Hoc inteligit Tertullianus lib. de corona. Convocatur, inquit, & vulgus nunc ex principum proprietate (lege promotionum, & exultatione. Illic tamen nonnulli interpretantur Principum nativitates. Hi erant decem vel quindecim vel viginti pro curiarum amplitudine. Inde decem primi Curiales, l. 2. in fin. C. Theod. de quaest. l. 4. l. 42. C. Th.

h Principales, de quibus hic & l. 42. §. de decurion. l. 5. in fin. C. de cohort. l. 1. in fin. §. de imponenda l. araria describe. l. 4. C. Th. de extraord. ordin. sive sordidie muneribus. lib. 11. l. 1. §. 9. Ezymol.

i decurionum primi, a quibus distributionum omnium forma procedit. C. Theod. de iur. que ad vel off. publ. §. 1. 4. C. Theod. de extraord. muner. Hoc inteligit Tertullianus lib. de corona. Convocatur, inquit, & vulgus nunc ex principum proprietate (lege promotionum, & exultatione. Illic tamen nonnulli interpretantur Principum nativitates. Hi erant decem vel quindecim vel viginti pro curiarum amplitudine. Inde decem primi Curiales, l. 2. in fin. C. Theod. de quaest. l. 4. l. 42. C. Th.

j decurionum primi, a quibus distributionum omnium forma procedit. C. Theod. de iur. que ad vel off. publ. §. 1. 4. C. Theod. de extraord. muner. Hoc inteligit Tertullianus lib. de corona. Convocatur, inquit, & vulgus nunc ex principum proprietate (lege promotionum, & exultatione. Illic tamen nonnulli interpretantur Principum nativitates. Hi erant decem vel quindecim vel viginti pro curiarum amplitudine. Inde decem primi Curiales, l. 2. in fin. C. Theod. de quaest. l. 4. l. 42. C. Th.

k decurionum primi, a quibus distributionum omnium forma procedit. C. Theod. de iur. que ad vel off. publ. §. 1. 4. C. Theod. de extraord. muner. Hoc inteligit Tertullianus lib. de corona. Convocatur, inquit, & vulgus nunc ex principum proprietate (lege promotionum, & exultatione. Illic tamen nonnulli interpretantur Principum nativitates. Hi erant decem vel quindecim vel viginti pro curiarum amplitudine. Inde decem primi Curiales, l. 2. in fin. C. Theod. de quaest. l. 4. l. 42. C. Th.

l decurionum primi, a quibus distributionum omnium forma procedit. C. Theod. de iur. que ad vel off. publ. §. 1. 4. C. Theod. de extraord. muner. Hoc inteligit Tertullianus lib. de corona. Convocatur, inquit, & vulgus nunc ex principum proprietate (lege promotionum, & exultatione. Illic tamen nonnulli interpretantur Principum nativitates. Hi erant decem vel quindecim vel viginti pro curiarum amplitudine. Inde decem primi Curiales, l. 2. in fin. C. Theod. de quaest. l. 4. l. 42. C. Th.

m decurionum primi, a quibus distributionum omnium forma procedit. C. Theod. de iur. que ad vel off. publ. §. 1. 4. C. Theod. de extraord. muner. Hoc inteligit Tertullianus lib. de corona. Convocatur, inquit, & vulgus nunc ex principum proprietate (lege promotionum, & exultatione. Illic tamen nonnulli interpretantur Principum nativitates. Hi erant decem vel quindecim vel viginti pro curiarum amplitudine. Inde decem primi Curiales, l. 2. in fin. C. Theod. de quaest. l. 4. l. 42. C. Th.

n decurionum primi, a quibus distributionum omnium forma procedit. C. Theod. de iur. que ad vel off. publ. §. 1. 4. C. Theod. de extraord. muner. Hoc inteligit Tertullianus lib. de corona. Convocatur, inquit, & vulgus nunc ex principum proprietate (lege promotionum, & exultatione. Illic tamen nonnulli interpretantur Principum nativitates. Hi erant decem vel quindecim vel viginti pro curiarum amplitudine. Inde decem primi Curiales, l. 2. in fin. C. Theod. de quaest. l. 4. l. 42. C. Th.

o decurionum primi, a quibus distributionum omnium forma procedit. C. Theod. de iur. que ad vel off. publ. §. 1. 4. C. Theod. de extraord. muner. Hoc inteligit Tertullianus lib. de corona. Convocatur, inquit, & vulgus nunc ex principum proprietate (lege promotionum, & exultatione. Illic tamen nonnulli interpretantur Principum nativitates. Hi erant decem vel quindecim vel viginti pro curiarum amplitudine. Inde decem primi Curiales, l. 2. in fin. C. Theod. de quaest. l. 4. l. 42. C. Th.

p decurionum primi, a quibus distributionum omnium forma procedit. C. Theod. de iur. que ad vel off. publ. §. 1. 4. C. Theod. de extraord. muner. Hoc inteligit Tertullianus lib. de corona. Convocatur, inquit, & vulgus nunc ex principum proprietate (lege promotionum, & exultatione. Illic tamen nonnulli interpretantur Principum nativitates. Hi erant decem vel quindecim vel viginti pro curiarum amplitudine. Inde decem primi Curiales, l. 2. in fin. C. Theod. de quaest. l. 4. l. 42. C. Th.

q decurionum primi, a quibus distributionum omnium forma procedit. C. Theod. de iur. que ad vel off. publ. §. 1. 4. C. Theod. de extraord. muner. Hoc inteligit Tertullianus lib. de corona. Convocatur, inquit, & vulgus nunc ex principum proprietate (lege promotionum, & exultatione. Illic tamen nonnulli interpretantur Principum nativitates. Hi erant decem vel quindecim vel viginti pro curiarum amplitudine. Inde decem primi Curiales, l. 2. in fin. C. Theod. de quaest. l. 4. l. 42. C. Th.

r decurionum primi, a quibus distributionum omnium forma procedit. C. Theod. de iur. que ad vel off. publ. §. 1. 4. C. Theod. de extraord. muner. Hoc inteligit Tertullianus lib. de corona. Convocatur, inquit, & vulgus nunc ex principum proprietate (lege promotionum, & exultatione. Illic tamen nonnulli interpretantur Principum nativitates. Hi erant decem vel quindecim vel viginti pro curiarum amplitudine. Inde decem primi Curiales, l. 2. in fin. C. Theod. de quaest. l. 4. l. 42. C. Th.

s decurionum primi, a quibus distributionum omnium forma procedit. C. Theod. de iur. que ad vel off. publ. §. 1. 4. C. Theod. de extraord. muner. Hoc inteligit Tertullianus lib. de corona. Convocatur, inquit, & vulgus nunc ex principum proprietate (lege promotionum, & exultatione. Illic tamen nonnulli interpretantur Principum nativitates. Hi erant decem vel quindecim vel viginti pro curiarum amplitudine. Inde decem primi Curiales, l. 2. in fin. C. Theod. de quaest. l. 4. l. 42. C. Th.

t decurionum primi, a quibus distributionum omnium forma procedit. C. Theod. de iur. que ad vel off. publ. §. 1. 4. C. Theod. de extraord. muner. Hoc inteligit Tertullianus lib. de corona. Convocatur, inquit, & vulgus nunc ex principum proprietate (lege promotionum, & exultatione. Illic tamen nonnulli interpretantur Principum nativitates. Hi erant decem vel quindecim vel viginti pro curiarum amplitudine. Inde decem primi Curiales, l. 2. in fin. C. Theod. de quaest. l. 4. l. 42. C. Th.

u decurionum primi, a quibus distributionum omnium forma procedit. C. Theod. de iur. que ad vel off. publ. §. 1. 4. C. Theod. de extraord. muner. Hoc inteligit Tertullianus lib. de corona. Convocatur, inquit, & vulgus nunc ex principum proprietate (lege promotionum, & exultatione. Illic tamen nonnulli interpretantur Principum nativitates. Hi erant decem vel quindecim vel viginti pro curiarum amplitudine. Inde decem primi Curiales, l. 2. in fin. C. Theod. de quaest. l. 4. l. 42. C. Th.

v decurionum primi, a quibus distributionum omnium forma procedit. C. Theod. de iur. que ad vel off. publ. §. 1. 4. C. Theod. de extraord. muner. Hoc inteligit Tertullianus lib. de corona. Convocatur, inquit, & vulgus nunc ex principum proprietate (lege promotionum, & exultatione. Illic tamen nonnulli interpretantur Principum nativitates. Hi erant decem vel quindecim vel viginti pro curiarum amplitudine. Inde decem primi Curiales, l. 2. in fin. C. Theod. de quaest. l. 4. l. 42. C. Th.

w decurionum primi, a quibus distributionum omnium forma procedit. C. Theod. de iur. que ad vel off. publ. §. 1. 4. C. Theod. de extraord. muner. Hoc inteligit Tertullianus lib. de corona. Convocatur, inquit, & vulgus nunc ex principum proprietate (lege promotionum, & exultatione. Illic tamen nonnulli interpretantur Principum nativitates. Hi erant decem vel quindecim vel viginti pro curiarum amplitudine. Inde decem primi Curiales, l. 2. in fin. C. Theod. de quaest. l. 4. l. 42. C. Th.

x decurionum primi, a quibus distributionum omnium forma procedit. C. Theod. de iur. que ad vel off. publ. §. 1. 4. C. Theod. de extraord. muner. Hoc inteligit Tertullianus lib. de corona. Convocatur, inquit, & vulgus nunc ex principum proprietate (lege promotionum, & exultatione. Illic tamen nonnulli interpretantur Principum nativitates. Hi erant decem vel quindecim vel viginti pro curiarum amplitudine. Inde decem primi Curiales, l. 2. in fin. C. Theod. de quaest. l. 4. l. 42. C. Th.

a Ruptas. Cuj. 18. obf. 2. estque verbum legis Aquilæ huic loco optime conveniens, in quo de rebus furto subreptis agitur: de rapto tamen agitur in l. 7. J. cod.

b Causa status criminalem præcedit. l. 1. l. 4. J. cod.

c l. 6. J. cod.

d Si de possessione rei recuperanda & petitorio super libertate simul agitur ab eodem, petitorium prius deciditur, ejusque eventum ad possessionem revertitur: si a diversis, possessionis causa prius deciditur.

e Major questio minori præfertur.

f dixi ad l. 1. §. 1. de adfert. sol. l. 13. §. quibus ad libertat.

g v. l. pen. ff. ut in poss. l. 9. ff. de jure deliber.

h Collusionem Græci συµπραγµατιαν vocant 48. Eclog. 12. dixi ad 40. ff. 16.

i intra quinquennium. l. 2. ff. cod.

k v. l. 2. 4. D. cod.

l Perlusoria sententia pro re judicata non habetur. l. 27. ff. de liberal. caus. l. 50. §. 1. ff. de legat. 1. l. 14. D. de appell.

m Cui simile est in l. 9. §. de ingenuis.

n v. l. 8. §. de ingenuis manumissi.

o Noniano, Hal. alii Juniano, alii Viviano: in alijs, Numano: lege Ninniano. Cujac. hic. & ita Græci, τὰ τῶν νιννίων δόγµατῃ ἐγχεσθῆναι ὀφείδεται: ac fortasse Ninnius is fuit, qui in Fastis sub Domitiano Nonnius dictus est, vel L. Ninnius tribunus plebis, qui iniquis rogationibus Claudii intercessit. Dion. 38. v. Cujac. hic. P Senatusconsultum Numianum fuit Domitiani temporibus. l. 1. ff. cod.

q dixi ad l. 40. ff. 15. n. l. J. cod. de statu defuncti non quæritur, ut hic. Ita ex Senatusconsulto intra quinquennium post manumissionem proclamare ad ingenuitatem libertus non potest. l. 2. l. 4. D. si ingenuus esse dicitur. Eadem ratione intra quinquennium collusio domini detegenda. l. 2. D. de collusione deteg. l. 1. l. n. l. J. cod. v. l. 4. l. n. l. J. cod.

prius solennibus interpositis (si hoc juris admiserit ratio) causam liberalem apud Præsidem provinciæ decidi: ut si liber fueris, vel servus non esse pronunciatus: tunc tibi iure debita restitui jubeat: cum hoc incerto, utrumne tibi, libero constituto: an domino tuo (si servum te sententia declaraverit) debeatur, ad solutionem debitorem tuum urgeri non oporteat. S. Prid. Kal. Maji, Beraci, AA. Confl.

6. Iidem AA. & CC. Alexandria.

Si res tuas raptas a vel amotas b esse dicis ab his, quos servos tuos esse contendis, hique in libertate proclamaverint: causa liberalis prius adversus eos, & tunc damni dati, rerumque amotarum lis apud Præsidem provinciæ contestanda est: ut si quidem liberi vel servi non esse pronuncientur, tunc demum damni dati, & amotarum rerum procedere possit adhibita probatione condemnatio. Si vero secus, questio rerum amotarum evanescat. Dat. 3. Jan. Sirmii, AA. Confl.

7. Imp. Constantinus A. ad Bassum P. P.

SI quando negotium status fuerit exortum: || si quidem ab ejus parte, qui dicitur servus, aliquid dicatur dominus abripuisse: e prius considerari placet, utrum de possessione d servitutis in libertatem reclamandum putet, an vero ex possessione libertatis in servitutem vocetur. At si eum de obsequiis servilibus libertatem constitit flagitare: ante e decidi status convenit causam, atque ita præberi directorum negotiorum (si res exegerit) audientiam:

† Quod si ei, qui ad servitutem vocatur, quicquam directum esse memoretur: universa, quæ constitit ablata, ita demum reddi convenit ei, qui servus esse contenditur, si modo salvam rem futuram per idoneos fidejussores promiserit. Nam si tales dare non potuerit: tunc ea convenit, de quibus in judicio tractabitur, sequestrari in eum diem || in quo controversia sopiatur: ita ut ex iisdem (si aliqua alia facultas esse non poterit) tantum litis sumptus g & alimonie homini subministraretur, quantum moderato iudicis arbitrio fuerit æstimatum. Cum autem necdum lite de statu mota, res ab aliquo directæ sint, & sententia de restituenda possessione rerum lata, ille ne || huic || sententia satisfieret, de statu controversiam movit: necessitatem habebit & sine satisfactione easdem res reddere & tunc causam liberalem secundum juris ordinem exercere.

DE COLLUSIONE b DETEGENDA. i.

TIT. XX.

Servus colludendo cum domina, non efficietur ingenuus, nec ex Rescripto ex falsa causa impetrato. Salyc.

1. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. || & CC. || Theodoro.

CUM servum matris tuæ, & stupro violasse dominam suam, & turpis conjunctionis maculam, excogitanda ingenuitatis collusione, ac falsa captivitatis velamento, apud competentem Judicem k obtegere voluisse proponas, nec libertatem ei matrem tuam dedisse, sed in solam ingenuitatem eum nudæ voluntatis mendacio l perducere nisam adseveres, servum esse palam est: quando etiam divi Pii rescriptum m super captivitate emissum, quam non intercessisse significas, ingenuum fecisse non videatur: nec asseveratio consensus tui, ingenuitatis ius tribuere potuerit. PP. 4. Kalend. Julii, Dioclet. 5. & Maxim. 4. Confl. 293.

2. Iidem AA. & CC. Milefio.

Libertinæ conditionis constitutis privatis n pactis immutare statum suum non licere, Numiano o Senatusconsulto p, contra collusorem pœna statuta, præmioque detegenti promisso, manifeste declaratur. Dat. 5. Kal. Decemb. CC. Confl.

NE q DE STATU DEFUNCTORUM POST QUINQUENNIIUM r QUÆRATUR.

Senatusconsultum Numianum fuit Domitiani temporibus. l. 1. ff. cod.

r Post quinquennium ex Senatusconsulto, de quo l. 4. & n. l. J. cod. de statu defuncti non quæritur, ut hic. Ita ex Senatusconsulto intra quinquennium post manumissionem proclamare ad ingenuitatem libertus non potest. l. 2. l. 4. D. si ingenuus esse dicitur. Eadem ratione intra quinquennium collusio domini detegenda. l. 2. D. de collusione deteg. l. 1. l. n. l. J. cod. v. l. 4. l. n. l. J. cod.

TIT. XXI.

Si de statu manumissoris defuncti non potest quæri, nec etiam de statu ab eo manumissi. Salyc.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Niconi.

A Ditus competens Judex causam præscriptionis examinet: & si Domitiæ patronum, qui || ut a || civis Romanus || usque || in diem mortis vixit, annos quinque antequam lis bonorum mulieris inchoaretur, vita decessisset constitit: libertæ status ex persona manumissoris b non retractabitur.

2. Iidem AA. & CC. Maximo.

SI is, qui te hæredem fecit, propter matris c conditionem servus dicitur, & mater ante quinque annos litis mota vita decessit, præscriptioni locus erit: cum quæri de statu non possit, nisi de conditione matris tractetur. Hoc ita, si quandiu vixit, sine interpellatione, ut civis Romana egit. P. D. S. Antonino A. 2. & Geta Cæsare 2. Confl. 206.

3. Imp. Alexander A. Olympiadi.

QUAMVIS defunctus sit maritus quondam tuus, cui status questio inferebatur: causa tamen || etiam || post d obitum ejus propter e emolumentum successionis durat, eamque apud eum, qui de hæreditate vel singulis rebus judicaturus est, decidi oportet.

Qui ut civis Romanus vixit per quinquennium: ejus successio non potest in dubium revocari.

4. Idem A. Martiano.

SI is, quem servum tuum fuisse & a fratre tuo manumissum, atque hæredem scriptum || esse || proponis, ut f civis Romanus vixit, nec intra quinquennium post mortem ejus, status questio movere cœpisti: intelligis, neque hæredibus ab eo scriptis, neque his, quos liberos esse voluit, controversiam || te || contra formam Senatusconsulti g facere posse. Quod si prius h quam id temporis spatium excederet, agere cœpisti: & peculium ejus more judiciorum persequi, & cum manumissis ordinata lite, secundum formam Edicti experiri non prohiberis. PP. * Jun. Modelto & Probo Coss. 229.

5. Imp. Gordianus A. Severo.

QUOD est constitutum, post quinquennium de statu defunctorum questio incipere i non posse, ad speciem emancipationis k jure, necne perfecta sit, minime pertinet.

An defunctus vixerit ut ingenuus, inspicitur tempus mortis ejus.

6. Imp. Valerianus & Gallienus AA. Pollæ.

SI mater tua quasi ingenua communi l opinione vixit, & quinquennium a die mortis ejus excessit: potes Rempublicam, & pupillos m, si tibi status questio movere tentaverint, nota præscriptione repellere. An autem pro ingenua in die mortis egerit, in judicio requiretur. Quod si varietas interveniat, posteriora h tempora spectari convenit. PP. 6. Id. Jun. Seculare & Donato Coss. 261.

Etiam contra fiscum currit hæc præscriptio quinquennalis.

7. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. || & CC. || Heliodoro.

SI pater tuus velut ingenuus vixit, nec status controversiam, quasi fisci servus esset, apud Præsidem provinciæ, qui super hujusmodi questionibus judicare solet, sed apud Procuratorem o Republicæ non p competentem q judicem passus est, postque ejus mortem quinquennium effluxerit: status tuus ex præscriptione, quæ ex Senatusconsulto emanat, protectus est.

8. Iidem AA. Theodora.

REPETITIO peculii rerum servi tui, si r nullo iusto titulo intercedente corpora possideantur ab aliquo, nulla temporis præscriptione mutabitur. Nec enim Senatusconsultum, s quod super non retractandis defunctorum statibus sancitum est, intervenit, si defunctus in fugam e conversus atque latitans decessit. Datum 10. Kal. Decemb. Mediolani, Dioclet. & Maximian. AA. Coss.

re iudicata: & J. si a non temperante.

q Judices quinquam competentes olim fuerunt libertatis atque status. v. l. ubi causa status, adde Fornerium 1. select. 23. Ravardum 3. variar. 20. Goveanum 1. variar. 33. adde quæ dixi ad l. 1. §. & l. 5. §. de ordine cognit. c Quæ nullo titulo possidentur, non præscribuntur. l. 24. §. de rei vind. f de quo vide l. 4. §. cod. c Fuga nocet, adde l. 1. §. tit. prox.

a l. 4. J. cod. b Si de statu manumissoris quæri non potest, nec de statu ab eo manumissi.

c Si de statu matris quæri non potest, nec de filii statu quæri poterit, hoc est, si pater meus materve mea vita decesserunt ante quinque annos, nulla eis de statu lite mota, nec mihi moveri litis questio poterit: ut hic. Synop. Basil. 48. tit. 11. c. 3. d Mortis status questio post obitum rei durat.

e i. e. ut scire possit, quem habiturus sit successorem.

f l. 1. §. cod.

g de quo l. ult. J. cod. fuit vero vetus Senatusconsultum. Suetonius in Tiro c. 8. vixit inter cetera quæri de cujusquam defunctorum statu ultra certos annos.

h Si intra quinquennium a morte defuncti de statu ejus fuerit questio, & de peculio ejus, & de manumissis ab eo quæri poterit.

i l. 1. ff. cod.

k Questio status servilis post quinquennium incipere non potest: emancipationis potest: est enim minima status questio, quoties dubitatur, filius familias vel paterfamilias quis fuerit.

l Communis opinio probat.

m v. l. ult. §. qui & adversus quos, & l. ult. J. quibus non obicitur longi temp. præscr. n l. 14. §. 2. in fin. ff. de adm.

o Procuratorem rei privæ. Cuj. l. obf. 24. in fin. Id est rationalem, id ita legisse Græcos idem autor testatur in l. 30. J. de decur. De procuratoribus Cæsaribus dixi ad Titulum de officio procuratoris Cæsaris.

p Incompetens condemnatio pro non facta habetur. l. 4. §. 6. ff. de

a Longi temporis præscriptio quid est? continui decennii inter præsentis: vicennii inter absentes.

b Moratus in libertate mala fide, non juvatur longi temporis præscriptione.

c Diu moratur, qui vicennio moratur. l. 2. infr. eod.

d l. 1. §. ubi caus. fiasus. l. 10. in fin. ff. de liberal. caus. l. 15. §. 1. Digest. de usurp. adde l. ult. sup. tit. prox. Fugitivus malæ fidei præsumitur, vide quæ scripsi ad l. 12. infr. ad l. Fab. de plagiar.

e Favor libertati debetur.

f l. 12. Digest. de liberali.

g Servus vicennio libertatem bona fide præscribit: hoc est, moratus in libertate per vicennium bona fide, amplius inquietari non potest: secus si in fuga per vicennium quasi liber vixerit: nulum enim servituti ejus præjudicium accedit. Syn. Bas. 48. tit. 26. ex tit. 24. c. 1.

h Servitute sexagenaria libertas non amittitur, adde l. 6. sup. de ingenuis. l. 21. j. de evulsionibus.

i adde 33. ff. 8.

k Cur ita? plenior interpretatio sumitur adversus unum manumissorem: quæ adversus eum, ejusque heredem simul.

l Manumisso servo in testamento peculium non videtur concessum, nisi nominatim sit relictum, ut hic. l. per sup. an servus pro suo facto post manumissum tenetur. l. 1. sup. de commun. servo manumisso. 10. Eclog. in fin. §. 20. vers. peculium. Infr. de legatis. l. 3. ff. de manumissionibus, quæ servus. Manumissio inter vivos videtur concessum, nisi nominatim sit ademptum. l. 53. D. de peculio, nisi quis manumittatur a pupillo. l. penult. ff. de manumissionibus vindicta. Synops. Bas. 10. in fin. libri.

m Senatusconsulto Claudiano locus fuit, quoties mulier libera contra domini denunciationem se alieno servo jungebat. Ex hoc SC. ejus fiebat ancilla, cujus ille servus erat: ut eo non denunciante, libera. Tacit. 12. Idem jus servatum a Longobardis & Francis. Quid si libere alienæ ancillæ jungebatur? huic SC. locus non fuit. l. 7. sup. commun. de successio. nibus. l. 3. sup. de liberali. Est & hoc adjiciendum, liberam concubinatus ratione non fieri ancillam. l. 34. sup. de liberali.

n 3. Infr. 13. §. 1. Ulp. 11. §. 11. l. 27. D. de positi. l. 9. l. ult. C. Theod. de liberali causa. l. 20. C. Tit. de murilegulis. a D. Claudio. Tacitus. non a Vespasiano, ut scribit Suetonius in Vespasiano. c. 11.

o Extrat integra apud autorem. Syn. 48. tit. 26. ex tit. 25. c. 1.

p Servitus contra naturam. l. 4. §. 1. ff. de statu hominum.

q Trina opus erat denunciatione.

r Dedecus cognatum servire facit l. 1. 2. 3. ff. de liberali causa.

DE LONGI & TEMPORIS PRÆSCRIPTIO- NE, QUÆ PRO LIBERTATE, ET NON AD- VERSUS LIBERTATEM OPPONITUR.

TIT. XXII.

1. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Mutiano.

Mala b fide morato in libertate diu c, prodesse non potest || longi || temporis præscriptio: Unde cum confitearis fuga d te ab eo, cujus meministi, recessisse: intelligis ex hoc solo sine dolo malo in possessione te libertatis non esse.

2. Idem AA. & CC. Carino.

Præstat firmam defensionem libertatis ex justo initio longo tempore obtenta possessio: Favor e enim libertati debitus, & salubris jam pridem ratio suasit, ut his, qui || bona f fide || in possessione libertatis per viginti g annorum sparium sine interpellatione morati essent, præscriptio adversus inquietudinem status eorum prodesse debeat, ut & liberi & cives Romani fiant. Dat. Kal. Jul. Antiochiæ, Constantio 3. & Max. Coss. 300.

3. Exemplum sacrarum literarum Constantini & Licinii AA. ad Dionysium Vicariam Præfecturam agentem.

Sola temporis longinquitate, etiam si sexaginta h anno-
rum curricula excesserit, libertatis jura minime mutilari oportere, congruit æquitati. Dat. 4. Kal. Maji, Volusiano & Anniano Coss. 314.

DE PECULIO EJUS, QUI LI- BERTATEM MERUIT.

TIT. XXIII.

1. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. Rufino.

Longe diversam k causam eorum, qui a superstiti-
bus manumittuntur, item illorum, quibus testa-
mento libertas relinquatur, esse, dissimulare non de-
buimus: cum superiore quidem casu concessum ta-
cite peculium l, si non adimatur: posteriore vero, nisi spe-
cialiter fuerit datum, penes successores remanere, juris sit
evidentissimi.

DE SENATUSCONSULTO m CLAU- DIANO n TOLLENDO.

TIT. XXIV.

Mulier libera servili amore capta, nec bona perdit, nec amoris
servore libera esse desinit. Bald.

1. Imp. Justinianus A. Hermogeni magistro
officiorum.

Cum o in nostris temporibus, in quibus multos la-
bores pro libertate subditorum sustinimus,
satis esse impium credidimus, quasdam muli-
eres libertate sua fraudari, & quod ab hostium
ferocitate contra p naturalem libertatem inductum est,
hoc ad libidinem nequissimorum hominum inferri:
Claudianum Senatusconsultum, & omnem ejus observa-
tionem circa denunciationes q & Judicium sententias
conquiescere in posterum volumus: ne || ea || quæ libe-
ra constituta est, semel decepta, vel infelici cupidine ca-
pta, vel alio quocunque modo contra natalium suorum
ingenuitatem deducatur in servitutem, & sit pessimum
dedecus r cognationis suæ fulgori: ut quæ forsitan de-
coratos dignitatibus habeat cognatos, hæc in alienum ca-
dat dominium, & dominum pertimescat forsitan cognatis
suis inferiorem. + Quod & in libertis observari oportet:
semel etenim libertate potitam, per tale dedecus in

ferocitate contra p naturalem libertatem inductum est, hoc ad libidinem nequissimorum hominum inferri: Claudianum Senatusconsultum, & omnem ejus observationem circa denunciationes q & Judicium sententias conquiescere in posterum volumus: ne || ea || quæ libera constituta est, semel decepta, vel infelici cupidine capta, vel alio quocunque modo contra natalium suorum ingenuitatem deducatur in servitutem, & sit pessimum dedecus r cognationis suæ fulgori: ut quæ forsitan decoratos dignitatibus habeat cognatos, hæc in alienum cadat dominium, & dominum pertimescat forsitan cognatis suis inferiorem. + Quod & in libertis observari oportet: semel etenim libertate potitam, per tale dedecus in

ferocitate contra p naturalem libertatem inductum est, hoc ad libidinem nequissimorum hominum inferri: Claudianum Senatusconsultum, & omnem ejus observationem circa denunciationes q & Judicium sententias conquiescere in posterum volumus: ne || ea || quæ libera constituta est, semel decepta, vel infelici cupidine capta, vel alio quocunque modo contra natalium suorum ingenuitatem deducatur in servitutem, & sit pessimum dedecus r cognationis suæ fulgori: ut quæ forsitan decoratos dignitatibus habeat cognatos, hæc in alienum cadat dominium, & dominum pertimescat forsitan cognatis suis inferiorem. + Quod & in libertis observari oportet: semel etenim libertate potitam, per tale dedecus in

ferocitate contra p naturalem libertatem inductum est, hoc ad libidinem nequissimorum hominum inferri: Claudianum Senatusconsultum, & omnem ejus observationem circa denunciationes q & Judicium sententias conquiescere in posterum volumus: ne || ea || quæ libera constituta est, semel decepta, vel infelici cupidine capta, vel alio quocunque modo contra natalium suorum ingenuitatem deducatur in servitutem, & sit pessimum dedecus r cognationis suæ fulgori: ut quæ forsitan decoratos dignitatibus habeat cognatos, hæc in alienum cadat dominium, & dominum pertimescat forsitan cognatis suis inferiorem. + Quod & in libertis observari oportet: semel etenim libertate potitam, per tale dedecus in

ferocitate contra p naturalem libertatem inductum est, hoc ad libidinem nequissimorum hominum inferri: Claudianum Senatusconsultum, & omnem ejus observationem circa denunciationes q & Judicium sententias conquiescere in posterum volumus: ne || ea || quæ libera constituta est, semel decepta, vel infelici cupidine capta, vel alio quocunque modo contra natalium suorum ingenuitatem deducatur in servitutem, & sit pessimum dedecus r cognationis suæ fulgori: ut quæ forsitan decoratos dignitatibus habeat cognatos, hæc in alienum cadat dominium, & dominum pertimescat forsitan cognatis suis inferiorem. + Quod & in libertis observari oportet: semel etenim libertate potitam, per tale dedecus in

servitutem deduci, religio temporum meorum nullo patitur modo.

+ Sed ne servi vel adscriptitii a putent sibi impunitum esse tale conamen: (quod maxime in adscriptitio b adferendum est, ne liberarum mulierum nuptiis ab his exco-
gitatis, paulatim hujusmodi hominum conditio decre-
scat) sancimus, si quid tale fuerit vel a servo vel ab adscri-
ptitio perpetratum, habere liberam potestatem dominum
ejus, si per se, si per Præsidem provinciae, talem ser-
vum vel adscriptitium castigatione competenti corrigere,
& abstrahere a muliere tali. Quod si neglexerit: sciat in
suum damnum hujusmodi desidiam reversuram.

DE NUDO & JURE QUIRITUM d TOLLENDO.

TITULUS XXV.

Nudum nomen quod quis in servis habebat, per hanc legem
tollitur, & plenum dominium in servis conce-
ditur. Salyc.

1. Imp. Justinianus A. Juliano P.P.

Antiquæ subtilitatis e ludibrium per hanc decisio-
nem expellentes, nullam esse differentiam patimur
inter dominos, apud quos vel nudum ex jure Qui-
ritum nomen, vel tantum in bonis reperitur: quia nec
hujusmodi volumus esse distinctionem, nec ex jure Qui-
ritum nomen, quod nihil ab ænigmatibus discrepat, nec un-
quam videtur, nec in rebus apparet, sed vacuum est & su-
perfluum verbum, per quod animi juvenum, qui ad pri-
mam legum veniunt audientiam, perterriti, ex primis eo-
rum cunabulis inutiles legis antiquæ dispositiones acci-
piunt: sed sit plenissimus & legitimus quisque dominus,
si servi, si aliarum rerum ad se pertinentium.

DE USUCAPIONE PRO EMPTORE g VEL TRANSACTIONE h.

TIT. XXVI.

1. Imp. Antoninus A. Flaviano.

Mincipia i tua si ab eis distracta sunt, qui k jus ven-
dendi non habuerunt, vindicare ea potes. Nec
enim usucapi ab emptoribus potuerunt, cum illi-
cita venditione furtum l contractum sit. Prid. Id.
Aug. Antonino A. 4. & Balbino Coss. 214.

2. Imp. Alexand. A. Marcellino.

Si contra defuncti voluntatem servos, quos propter perfe-
ctæ artis peritiam hæredibus suis defunctus servari m te-
stamento præcepit n, tutores vendiderunt o, usucapi non
potuerunt. Dat. 5. Non. Mart. Juliano 2. & Crispino Coss.
223.

3. Idem A. Nepotilla.

Si matrem ejus, cujus nomine || te || quæstionem pati di-
scis, bona fide emptam possidere coepisti: etiam si ipsa
in causam furtivam inciderit, tamen postea conceptum p
apud te partum usucapere potuisti.

Consensus domini, vel usucapio ementis bona fide, præjudi-
cat ei. Salyc.

4. Idem A. Achilleo.

Venditioni ancillæ q si consensum r dedisse diver-
sam partem probaveris: retractando s contractum,
d Ulpian. 1. §. 16. & 19. §. 20. adde Theophil. tit. de libertinis.
quæ ludibrium. Subtiles inter dum fuerunt antiqui, sed inaniter & inepte plerumque.

f Enigma & ab ænigmatibus non differre.

g dixi ad 41. D. 4. h l. 8. infr. eod.

i l. 4. l. 6. l. 7. infr. eod.

k Qui aliena mancipia distrahunt, furtum contrahit: ideoque longa possessione non capi-
untur. Synops. Bas. 50. tit. 4. c. 15.

l Res furtiva usucapi non potest, adde l. 2. j. pro donato. præscribi tamen potest triennio,
l. 1. §. 1. infr. de annali exceptis. l. cum quærebatur. 11. infr. unde vi.

m Justa prohibitio alienationis facta per defunctum impedit usucapionem.

n Testator certarum rerum alienationem vetare potest.

o Quod servari debet, vendi non potest.

p Conceptum apud se partum bonæ fidei possessor usucapit. l. 33. ff. de usucap.

q l. 1. sup. eod. l. 6. l. 7. infr. eod.

r Qui domini consensu possidet, non indiget usucapione.

s Contractus invito adversario non retractatur. l. 5. sup. de oblig.

II 3

quem

a Hi ἀπὸ γὰρ
φοῖ & ἐναπό-
γὰρ φοῖ.

b l. ult. j. de agri-
colis.

c Hoc, ut apertius
intelligamus, no-
tandum est, Tri-
plex veteribus
dominium fuisse,
naturale, legiti-
mum, & plenum.
Naturale habet,
qui in bonis ha-
bet, unde Bonita-
rius dicebatur do-
minus. Legiti-
mum dominium
habet, qui jure
Quiritum domi-
nium habet: Ple-
num, qui & legi-
timum & natura-
le dominium si-
mul habet. Theo-
phil. Infr. de li-
bertinis. Naturale
& in bonis domi-
nium servi is ha-
bebat, cui civi
servus a cive quo-
que emptione
traditus, non ta-
men ei emancipa-
tus aut in jure
cessus, aut si non
anno ab eo pos-
sessus. Quando
quid horum deerat,
servus in bonis
emporis erat:
vendidit vero,
ex jure Quiritum,
hoc est, uno eo-
demque tempore
duorum erat do-
minorum. Ulp. 1.
§. 16. Unus ta-
men horum do-
minii effectus, al-
tero potior erat.
Nam servus quid-
quid adquirebat,
suo domino Boni-
tario adquire-
bat, i. e. ei in cu-
jus bonis erat,
non ei qui jus do-
minii habebat ex
jure Quiritum:
unde cum nomen
inane juris Qui-
ritum esset, me-
rito sublatum hac
constitutione. Por-
ro jure Quiritum
adquirebatur do-
minium hæredita-
tis additione, man-
cipio, acceptione,
justa usucapione,
sub corona em-
ptione, Varro 2.
de re rustica 10.
sine his causis res
non abalienabatur
jure Quiritum.
Cicero in Topicis,
Ulpian. 19. idque
dominium sibi as-
sumebat is, qui
vindicare, hac
formula: Hunc
ego hominem ex
jure Quiritum
meum esse ajo. Ci-
cero 4. Verrina.

a l. 7. in fin. §. quod cum eo.

b Citra domini consensum, longi temporis spatium bona fidei possessor praescribit. l. 1.

c Quod (vi tamen non potest sum) bona fide a mala fidei possessor possidemus, usucapimus. l. 4.

d Possessor mala fidei fructus restituit.

e Sciens alienum non usucapit. l. 7. §. cod.

f Nondum impleta usucapione, bona fidei etiam possessori res auferri potest.

g Rerum vi possessorum usucapio non est.

h l. 4. sup. de rei vind. §. 8. Inf. de usucap. ubi de vi compulsiva agitur, non de expulsiua, ut hic. id necesse non est. l. 3. sup. de his, quae vi meo.

i Cum concilio: alii cum consilio ut in Act. Apostolorum 25. v. 12.

σὺ δὲ ἀλλήσας μετὰ τῶ συμμέτοχῳ ἀποκρίσθαι. quae verba, cum Concilio collocutus, moris erat ita exprimi CCC. ut ex antiqua sententia Senecionis constaret. Senecio CCC. dixit, vide Cuj. 18. obs. 32.

k Princeps sententiam dicit. l. 1. inf. de appellat. l. penult. ff. de his, quae in testam. delectantur. l. 3. §. de quaestionibus.

l Usucapi, quasi furtiva, res non potest, quae obligata alteri, comparata est, hoc est, rei pignori obligata distracta, quasi furtiva usucapi ea res non potest. Syn. ibid. c. 20.

m In usucapione rei immobilis sufficit bona fides emptoris, nisi res a venditore vel ejus autore vi sit possessa, ut l. 5. §. cod. in mobili & emptoris & venditoris requiritur, ut hic. l. 3. l. 4. §. cod. & l. 7. §. cod.

n Imo potest. l. 5. ff. cod. l. 4. §. 21. D. de usucap.

o dixi ad l. 6. cod.

p l. 5. in fin. sup. cod.

q Usucapere potest qui ex causa transactionis bona fide rem alienam accipit, cum iustam causam usucapiendi habeat. Syn. ibid. c. 21.

r l. 29. D. de usucapianib.

s Usucapere longi temporis spatium non potest rem pupilli, qui eam a pupillo sine tutoris ejus auctoritate comparavit, si tamen probaverit pupillum ex pecunia emptoris ei numerata locupletiorum factum esse, post pubertatem ab ipso conventus, doli mali exceptione eum summovet. Syn. ibid. c. 23.

t l. 27. ff. de contrah. empt.

u l. 10. ff. de institoria.

x dixi ad 41. ff. 6.

y Res a non domino bona fide nobis donatas usucapimus, ut hic. & 50. Eclog. 60. c. 7.

z Usucapione quaesita semel res aliena, donatione a non domino tradita, bona fide accepta, auferri usucapienti non potest, ut hic. Syn. Basf. 50. tit. 6. c. 7.

a Usucapio prodest adversus rei vindicationem. l. 4. in fin. sup. tit. prox.

b Donare aliena non possumus. l. 6. sup. de furtis.

c Furtum est contredatio rei alienae lavato domino.

quem ipsa ratum a habuit, non audietur: sed & hac probatione cessante b, si bona fide emptam ancillam a venditore bona fide distrahente || longi || temporis spatium usuceperis, intentio proprietatem vindicantis tenere non potest.

5. Imp. Gordianus A. Marino.

SI partem c possessionis malae fidei possessor vendidit: si quidem, quod ab ipso tenetur, omnino cum fructibus d recipi potest: portio autem quae distracta est, ita demum recte petitur a possidente, si sciens e alienam comparavit, vel bona fide emptor nondum f implevit usucapionem. Violenter g enim possessione amissa, priusquam h in domini potestatem perveniat, usucapio emptori (et si bona fide mercatus est) non competit.

6. Idem Philippus A. cum Caio i collocutus dixit k.

CUM sit probatum rem l pignori m fuisse obligatam, & postea a debitore distractam: palam est non n potuisse eam quasi furtivam usucapi. Sine die & consule.

7. Idem A. & C. Compedi.

SCIENS servum o alienum contra domini voluntatem venundans, furtum committit. Quod rei vitium priusquam p ad dominum ejus revertatur possessio, non permittit usucapionem fieri, licet bona fide possideatur. Dat. 5. Id. Febr. CC. Consil.

8. Idem A. & C. Severo.

EX q causa transactionis r habentes iustam causam possessionis, usucapere possunt.

9. Idem A. & C. Cajo.

EUM s qui a t pupillo sine tutoris auctoritate distrahente comparavit, nullum temporis || longi || spatium defendit. Sed si locupletior u emptoris pecunia factus, post pubertatem occasionem juris ad iniquum trahat compendium: doli mali summovetur exceptione. CC. Consil.

DE USUCAPIONE PRO DONATO x.

TIT. XXVII.

Traditione & usucapione pro donato dominium queritur. Bald.

1. Imp. Alexander A. Macedonio.

SIVE fuerit dominus y, qui tibi loca, de quibus supplicasti, donavit: si ve a z non domino bona fide donata suscepisti, eaque usucepisti, auferri a tibi, quod jure quaesitum est, non potest. P. 5. Id. Mart.

2. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. Capitonio.

DONATEM ancillam alienam b nihil domino deminueret, non est ambigui juris: furtum etiam contrahere citra c voluntatem domini contrectantem, ut ejus rei nec usucapio possit procedere. S. 5. Id. April. AA. Consil.

Ex donatione putativa si ve erronea non procedit usucapio. Salyc.

3. Idem AA. & CC. Rhodano.

In usucapione rei immobilis sufficit bona fides emptoris, nisi res a venditore vel ejus autore vi sit possessa, ut l. 5. §. cod. in mobili & emptoris & venditoris requiritur, ut hic. l. 3. l. 4. §. cod. & l. 7. §. cod.

Imo potest. l. 5. ff. cod. l. 4. §. 21. D. de usucap.

dixi ad l. 6. cod.

l. 5. in fin. sup. cod.

Usucapere potest qui ex causa transactionis bona fide rem alienam accipit, cum iustam causam usucapiendi habeat. Syn. ibid. c. 21.

l. 29. D. de usucapianib.

Usucapere longi temporis spatium non potest rem pupilli, qui eam a pupillo sine tutoris ejus auctoritate comparavit, si tamen probaverit pupillum ex pecunia emptoris ei numerata locupletiorum factum esse, post pubertatem ab ipso conventus, doli mali exceptione eum summovet. Syn. ibid. c. 23.

l. 27. ff. de contrah. empt.

l. 10. ff. de institoria.

dixi ad 41. ff. 6.

Res a non domino bona fide nobis donatas usucapimus, ut hic. & 50. Eclog. 60. c. 7.

Usucapione quaesita semel res aliena, donatione a non domino tradita, bona fide accepta, auferri usucapienti non potest, ut hic. Syn. Basf. 50. tit. 6. c. 7.

Usucapio prodest adversus rei vindicationem. l. 4. in fin. sup. tit. prox.

Donare aliena non possumus. l. 6. sup. de furtis.

Furtum est contredatio rei alienae lavato domino.

IRITAM a facere donationem perfectam nemini licet. Utique hoc verum est, si error b falsa causa ratione bona fidei non defenditur. Quod & in dominio pro usuca-
pione quaerendo servatur.

DE USUCAPIONE PRO DOTE c.

TIT. XXVIII.

1. Imp. Alexand. A. Taurino.

RES mobiles d in dotem datae, quamvis alienae, si sine vitio tamen fuerint, a bonae fidei accipiente e pro dote acceptae, usucapiuntur f.

DE USUCAPIONE PRO HAEREDE g.

TIT. XXIX.

1. Imp. Antoninus A. Theophilo.

CUM pro haerede usucapio locum non habeat: intelligis neque matrem tuam, cui haeres h extitisti, neque te usu mancipia ex ea causa capere posse. PP. 7. Kal. Jul. Romae, Lato & Cereale Consil. 216.

2. Imp. Diocletianus & Maximianus AA. & CC. Maurina.

NILHIL pro haerede posse usucapi, suis haeredibus existentibus i, magis obtinuit.

3. Idem AA. & CC. Diodoro.

OPINIO falsa k mortis pro haerede possessio rerum absentis procedere non potest.

Usucapio requirit titulum praecedentem. Bald.

4. Idem AA. & CC. Serapioni.

USUCAPIO non praecedente vero l titulo procedere non potest: nec prodesse neque tenenti, neque haeredi ejus potest: nec obtentu velut ex hereditate esset, quod alienum fuit, domini intentio ullo temporis longi spatium absumitur. Dat. 7. Kal. Januar. CC. Consil.

COMMUNIA m DE USUCAPIONIBUS.

TITULUS XXX.

Colonus corporaliter tenet, sed non possidet sibi, sed domino: & ideo non praescribit. Bald.

1. Imp. Alexand. A. Sabino.

QUI ex conducto n possidet, quamvis corporaliter o teneat, non tamen sibi, sed domino rei creditur possidere; neque enim colonus p, vel conductori praediorum longae possessionis praescriptio acquiritur. PP. 7. Kal. April. Alexandro A. 2. & Marcello Consil. 227.

2. Idem A. Onesimo.

JAMPRIDEM quidem mancipium, de quo supplicas, comparasse te dicis: sed si cogitaveris rem fisci q mei usucapi non posse, respondere te actionibus fisci mei intelligis: nec alias posse || rei || proprietatem obtinere, quam si non ex ancilla fiscali natum fuisse constiterit.

3. Imp. Philippus A. & C. Pantino.

SI r mala fide servum tuum sciens Antiochus tenuit, intentionem tuam contra successorem s ejus,

l. 4. ff. de praescript. long. temp. §. 11. Infir. de usucap.

dixi ad 41. ff. 3.

Quod alteri possidemus, non usucapimus: Conductor alteri possidet, ut hic: colonus, inf. cod. & l. 1. inf. in quibus causis cessat, qui praestit mercedem, l. 2. inf. de praes. 30. ann. emphyteuta, l. 7. in fin. dict. tit. creditor pignus. l. 13. ff. de usucap. adde l. 36. ff. de acquir. possess.

Conductor corporaliter rem tenet: jure tamen civili sibi non possidet, ideoque nec rem usucapit.

l. 1. §. in quib. caus. cessat. q Res fisci usucapi non potest. l. 4. inf. de praescript. 30. l. 1. 2. 3. in fin. §. ne rei dominica vel tempor. §. 9. Infir. de usucapio. l. 18. l. 24. in fin. l. 45. ff. de usucap. Syn. Basf. 50. tit. 10. cap. 2.

Praescribere longi temporis spatium rem non potest haeres ejus, qui mala fide possedit, licet ipse bonam fidem habeat: Vitia enim defuncti ad haeredem transeunt. 2. Harmon. l. 5. §. 44.

Vitium defuncti transiit in haeredem etiam bonae fidei, l. 4. §. 15. D. de usucap.

licet

a Perfecta donatio irrita fieri non potest in vivo donatario. Ecl. d. loco c. 9. l. 4. in fin. §. de revocand. donationibus.

b Falsus titulus ad usucapionem non prodest. Falsus titulus est, quoties quis sibi donatum putat §. 11. Infir. de usucap. l. 1. Digesti pro donato. Itaque usucapere pro donato is non potest, qui putat sibi donatum esse cum donatum non sit. Syn. Basf. 50. tit. 6. c. 9.

c dixi ad 41. D. 9.

d Quaecunque etiam mancipia. v. Cujac. 14. obs. 9. In rebus soli, aliud. Nam in immobilibus non facile vitium procedit, quod in eis furtum non fiat. 50. Eclog. 8. c. 4. Fundus dotalis usucapi non potest. l. 16. D. de fundo dotali.

e puta marito.

f Res mobilis a non in dotem data, ab accipiente potest usucapi. l. 1. ff. cod. v. Cuj. d. loco.

g dixi ad 41. ff. 5. Si defunctus rem aliquam sine vitio possidet, haeres usucapere potest.

h Quod defunctus usucapere non potuit, haeres etiam si bonam fidem habeat, usucapere non potest. Nam vitia defuncti in haeredem transeunt. l. 11. D. de divers. & tempor. 50. Eclog. 5. c. 5.

i Non extantibus tamen, id est, absentibus: quia sui haeres manent, etiam si abstinuerint: suis existentibus agnati venire non possunt. Sed quia jure praetorio venire possunt, & pro possessore usucapiunt.

k Usucapiendi titulum verum esse oportet, hic. & l. 4. §. cod. l. 1. Digesti. l. 3. §. pro donato.

a De rebus man-
cipi, & non man-
cipi v. Ulp. 19.
b v. legem unic.
sup. de nudo iure
Quiritium tollen-
do.

c Res Italicae o-
lim biennio usu-
capiebantur.

d Jure veteri, id
est, XII. tab. res
mobilis anno u-
suepuebatur, ut
hic. & vers. cum
ante. J. eod. qua
de re dixi ad le-
ges XII. tabul. l.
2. tit. 23. §. 1.

e Hodie res o-
mines five sunt I-
talicae, five pro-
vinciales immo-
biles praescribun-
tur decennio in-
ter praesentes, vi-
cennio inter ab-
sentes.

f De annali usu-
capione, dixi §.

g Usucapimus
res omnes mobi-
les aut se moven-
tes bona fide per
triennium: im-
mobiles, ubique
ex sita sint,
decem annis ad-
versus praesentes:
viginti annis ad-
versus absentes,
ut hic. 2. Harm. 1.
§. 25.

h Res mobiles
triennio usuca-
piuntur, Infit. de
usucap. cum Ti-
tulo & bona fide:
Immobiles vero
decem annis in-
ter praesentes, vi-
ginti inter ab-
sentes cum titulo &
bona fide. adde l.
2. inf. de praescrip-
tione, longi temporis,
sine titulo vero
annis 30. & eo
modo acquiritur
dominium utile,
l. 3. §. 1. in fin. J.
de praescrip. 30.
ann. apud auto-
rem, Synops. §. 50.
tit. 10. c. 3. in fin.
legitur si de re-
tentione per
quadricennium.

i In usucapione
satis est, si posses-
sionis initio bo-
na fides interven-
nerit, l. 43. D. de
acquir. rer. domi-
nio. l. 44. §. 2. D.
de usurpat. quod
tamen Latera-
nense consilium
non admittit. cap. 41.

l Continetur possessio in successorem, §. 12. Infit. de usucap. adde l. 14. D. de usurpat. hoc est, in diuturna possessione connumeratur etiam tempus anterioris possessoris. 2. Harm. 1. §. 72. Syn. Enfil. 50. tit. 11. cap. 10.

m Titulus in usucapione requiritur. vide Balbum 3. de praescrip. quast. 1. 2. §. 4. §. 6. 7. §. 9. 10. 11. 12.

n dixi ad 41. D. 2.

o Paul. §. sent. 2. §. 2.

p l. 34. §. 1. l. 49. in fin. D. eod. l. 13. D. de acquir. rer. §. 5. vers. & hoc est, Infit. per quas personas cuique acq.

q Liber ignoranti possessionem: scienti usucapionem acquirit.

licet bona fide possidet, propter initium vitium usucapio non absumpsit.

DE USUCAPIONE TRANSFORMANDA, ET DE SUBLATA DIFFERENTIA RE- RUM MANCIPI ET NEC MAN- CIPI.

TIT. XXXI.

1. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

Cum nostri animi vigilantia ex jure Quiritium nomen & substantiam sustulerit b, & communes excep-
tiones in omni loco valeant: decem vel viginti
vel triginta annorum, vel si quae sunt aliae majoris
aevi, continentes prolixitatem: satis inutile est usuca-
pionem in Italicis quidem soli rebus admittere, in provin-
cialibus autem recludere. Sed & si quis res alienas, Ita-
licas tamen, bona fide possidebat per biennium c, miseri
rerum domini excluderentur: & nullus eis ad eas refer-
vabatur regressus: quae & nescientibus dominis procedebant,
quo nihil inhumanius erat, si homo absens & nesciens
tam angusto tempore suis cadebat possessionibus. Ideo
per praesentem Legem & in Italicis soli rebus, quae immo-
biles sunt, vel esse intelliguntur, sicut annalem d excep-
tionem, ita & usucapionem transformandam esse censu-
mus: ut tantummodo & his decem, e vel viginti, vel tri-
ginta annorum & aliarum exceptionum tempora currant,
hujusmodi angustis penitus semotis. Cum autem an-
tiqui & in rebus mobilibus, vel se moventibus, quae fue-
rant alienatae, vel quocunque modo (bona fide tamen,
detentae, usucapionem extendebant non tantum in Italico
solo nexu, sed in omni orbe terrarum, & hanc annali f
tempore concludebant: & eam duximus esse corrigendam:
ut g si quis alienam rem mobilem, seu se moventem in
quacunque terra, five in Italica, five provinciali bona fide
per continuum triennium h detinuerit: is firmo jure eam
possideat, quasi per usucapionem eam acquisitam.

¶ Hoc tantummodo observando, ut in his omnibus
casibus ab initio i eam bona fide capiat, secundum k quod
exigit longi temporis praescriptio: & ut continetur l ei
possessio etiam anterioris iusti possessoris, & connumeretur
in decennium, vel xx. annorum spatium, vel tricenarium.
Quod & in rebus mobilibus observandum esse censuimus,
ut in omnibus iusto titulo m possessionis antecessoris iusta
detentio, quam in re habuit, non interrumpatur ex poste-
riore forsitan alienae rei scientia, licet ex titulo lucrativo
ea coepta est. Ita etenim ampliatur quidem longi tempo-
ris materia, quae ei subdita est: minuitur autem usucapio-
num compendiosa dominis iactura, & ejus iura nocentia:
cum l etiam res dividi mancipi & nec mancipi sane anti-
quum est: & merito antiquari oportet, ut sit rebus & locis
omnibus similis ordo, inutilibus ambiguitatibus & diffe-
rentiis: sublati. Dat. Kal. Nov. Constantinop. post Consul-
lat. Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

DE ACQUIRENDA ET RETINENDA POSSESSIONE.

TITULUS XXXII.

De acquisitione per liberam personam.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. & CC. Attico.

Per liberam o personam ignorantem p quoque acquiri
possessionem: & postquam scientia q intervenerit,
usucapionis conditionem inchoari posse, tam ratio-
ne utilitatis, quam juris prudentia receptum est.
PP. 6. Kal. Dec. Rufo & Dextro Coss. 226.

k Bona fides requiritur in usucapionem & praescriptionum
initio & de bona & mala fide, vide Balbum 3. de praescrip. & ad eam rem 15. quastion.

l Continetur possessio in successorem, §. 12. Infit. de usucap. adde l. 14. D. de usurpat. hoc est, in diuturna possessione connumeratur etiam tempus anterioris possessoris. 2. Harm. 1. §. 72. Syn. Enfil. 50. tit. 11. cap. 10.

m Titulus in usucapione requiritur. vide Balbum 3. de praescrip. quast. 1. 2. §. 4. §. 6. 7. §. 9. 10. 11. 12.

n

o

p

q

Si emptor sciente venditore in possessione fuerit.

2. Imp. Alexander A. Mauro.

Minus instructus est, qui te sollicitum reddidit, quasi
in vacuum a possessionem ejus, quod per procurato-
rem emisti, non sis inductus: cum ipse proponas te diu b
in possessione l ejus l fuisse, omniaque ut dominum ges-
sisse. Licet c enim instrumentum non sit comprehensum,
quod tibi tradita sit possessio: ipsa tamen rei d veritate id
consecutus es, si sciente e venditore in possessione
fuisisti.

De infante.

3. Imp. Decius A. Rufino.

Donatarum rerum a quacunque persona infanti f va-
cua g possessio tradita, corpore b quaritur. Quamvis
enim sint auctorum sententiae dissentientes: tamen con-
sultius videtur interim (licet animi plenus non fuisset
adfectus i) possessionem per traditionem esse quaesitam:
alioquin (sicuti consultissimi viri Papiniani responso con-
tinetur) nec quidem per tutorem possessio infanti pote-
rit acquiri. PP. 5. Kalend. April. Decio A. 5. & Grato
Coss. 251.

De animo solo.

4. Imp. Diocletian. & Maximian. AA. Nepotiano.

Licet possessio nudo k animo acquiri non possit, tamen
solo animo retineri potest. Si ergo praediorum de-
sertam possessionem non derelinquendi affectione trans-
acto tempore non coluisti l, sed metus m necessitate cul-
turam eorum distulisti: praedictum tibi ex transmissi
temporis injuria generari non potest. PP. Kalend. Au-
gust. ipsi §. 4. & 3. AA. Coss. 290.

De causa possessionis sibi non mutanda.

5. Idem AA. & CC. Mennoni.

Cum nemo causam n sibi possessionis mutare possit,
proponasque colonum nulla extrinsecus accedente
causa excolendi occasione ad iniquam venditionis o viti-
um esse prolapsam: Praeses provinciae inquisita fide veri
dominii tui jus convelli non sinet.

De eo, qui sine causa ingressus est in fundum alienum.

6. Idem AA. & CC. Valerio.

Si nulla iusta ex causa p ingressum q agrum l tuum l
sive vineas, cum, cujus meministi, Praeses repererit,
nec ulla praescriptione tua interpellatur petitio: restituere
tibi possessionem cum omni causa r non dubitabit. S.
Idib. April. AA. Coss.

De improba possessione.

7. Idem AA. & CC. Asyncrito.

Improba possessio firmum titulum f possidenti praestare
nullum potest. Unde ingredientem in vacuum t pos-
sessionem alieni fundi non consentiente domino, vel
actore, qui ejus rei concedenda potestatem habuit, cau-
sam iustam possessionis adipisci non potuisse, certum est.
PP. 5. Idus Decemb. AA. Coss.

De procuratore.

8. Idem AA. & CC. Cyrillo.

Per procuratorem utilitatis u causa possessionem x
et si proprietatem ab hac separari non y possit, domini-
um etiam quari placuit. PP. 18. Kalend. Mart. Sirmii,
CC. Coss.

De improba possessione.

9. Idem AA. & CC. Sergio.

Nec ex vera venditione possessionem, quam non fuerat
emptor z adeptus, improbe retinere potest: ac mul-
to minus is, qui adseveratione falsa velut a emptor, cum
sine obligatione pignoris pecuniam mutuo dedisset, fun-
dum irrumpens alienum, retinendi iustam causam habet.
PP. 3. Non. April. Sirmii, CC. Coss.

De divisione & interruptione usucapionis.

f Injusta possessio non est titulus. Sine titulo non est locus praescriptioni. l. 24. §. 5. de rei vind. §. 2. Infit. de usucap.

g l. 2. l. 3. §. 8. eod.

h Cui multum tribui solet.

i Per procuratorem possessio & dominium acquiri potest. l. 1. §. per quas personas. l. 1. §. eod. l. 20. D. de acq. rer. dominio.

j Imo potest. l. 12. §. 1. D. eod.

k verus sc. l. 5. D. eod. de falso mox dicetur.

l Falsus emptor melioris conditionis esse non debet quam verus.

10. Imp.

a De vacua pos-
sessione agitur in
l. 3. & 7. §. eod. vi-
de l. 2. in fin. ff. de
act. empt.

b Paria sunt in
vacuam pos-
sionem induci, &
scientie vendito-
re diu in pos-
sione fuisse. l. 12.
§. de contrah.
empt. l. 2. §. si quis
alteri.

c Hinc colligit
Alciat. 2. pra-
sump. 23. quem-
quam praesam
possidere ex titu-
lo praebulo, i. e.
ex antecedente
aliquo titulo, di-
xi ad l. 12. sup. de
fide instrumenta-
rum.

d Re vera possi-
det qui sciente
venditore possi-
det.

e l. 60. D. de reg.
jur. aliud nesci-
ente. l. 5. D. eod.
l. 14. §. 1. D. de
furtis.

f l. 32. §. 2. D.
eod. §. 50. Eclog. 2.
c. 1.

g l. 2. §. eod. l. 7.
J. eod.

h suo, sc.

i affectus. Hal.

k Nudo animo
possessio retine-
tur, non acquiri-
tur. vide l. 44. in
fin. D. eod.

l Culturam o-
mittens, pos-
sionem non a-
mittit.

m vide, quae no-
tavi ad l. 1. §. 8. D.
eod.

n i. e. titulum
possidendi. vide
l. 1. §. 19. D. eod.

o Colono facta
venditio domino
non nocet.

p sine vi. l. ult. §.
unde vi.

q Ingressu va-
cua possessionis
vitium personale
non reale con-
trahitur, ideo.
que poterit res u-
suepi.

r i. e. cum fructi-
bus. Causa est
quidquid a re
proficitur, vel
rei cohaeret. l. 3.
§. 1. l. 8. D. de usucap.
& fructibus
de causis.

a Naturalem, sc. vel civilem: nulla est tertia. v. Cuj. 9. obf. 37.
b Jus & corpus opponuntur.
c Possessio iure consistens, est civilis possessio.
d Possessio corpore consistens, est naturalis possessio.
e Legitima dicitur, quæ defenditur legibus & interditiis possessionis.
f Interruptio vitiat iustum usucapiendi causam, adeo ut si ad diem res possessa non fuerit, videatur possessio ad verum dominum recurrere, atque ipsa interruptione dominium renovare. 2. Harm. 1. 5. 67.
g Possessor non intelligitur, qui licet possessionem corpore teneat, interposita contestatione & causa in iudicium deducta, super jure possessionis vacillet ac dubitet.
h L. 26. sup. de rei vindicatione. l. 2. circa finem. l. 10. §. de præscr. longi temp.
i Realis sc. l. 24. §. 1. D. de usucap. l. 5. in fin. C. Th. unde vi. etique pars postrema legis 2. §. si per vim.
k omnem sc.
l Per servum, procuratorem, colonum, & inquilinum possidemus.
m Qui alteri non sibi possidet, si possessionem deserit, vel alteri tradit, domino non præjudicat. l. 31. & 40. §. 1. D. eod. l. 31. D. de dolo. l. 6. in fin. inf. unde vi. l. ult. §. si per vim. l. ult. inf. de delatoribus. l. 133. D. de reg. iur.
n Malitia soli auctori nocere debet.
o In quaerenda possessione potest quisque negligentia sua obesse ei, cui quaerere debuit: & tamen in id quod interest, ei teneatur.
p Possessor naturalem & civilem possessionem amittit, si ille, per quem possidet, possessionem expellitur: æque ac si possessionem ipsam traderet. Accurs. Bart. Angel. hic Gloss. in c. olim causam. 12. extr. de restit. spoliat. quod tamen in Ecclesia, per Doctores in d. cap. elim. fisco & pupillo fallit. cap. 1. extr. de integritate. adde aliam exceptionem ex Socino regula 297.
q Possessio facta sub manibus procuratoris.
r Mala electio eligenti nocet.
s l. 133. D. de reg. iur.
t l. 27. D. ad Vellejan.
u l. c. custodi possessionis. l. 1. sup. si per vim. l. 6. inf. unde vi. adde l. ult. inf. de delatoribus.
x 50. Eclog. 11. Præscribimus hoc spatium, res immobiles cum titulo, & bona fide.
y adversus præsentem. v. l. 12. inf. eod. Nov. 119. cap. 7. & 50. Eclog. 14. 15. & 2. Instit. C. in princ.
z adversus absentes. v. l. 12. inf. eod.

10. Imp. Constantinus A. ad Maternum.

Nemo ambigit possessionis duplicem a esse rationem: aliam b, quæ iure c consistit, aliam quæ corpore d: utramque autem ita demum esse legitimam e, cum omnium adversariorum silentio & taciturnitate firmatur: interpellatione f vero & controversia progressa, non g posse eum intelligi possessorem, qui licet || possessionem || corpore teneat, tamen ex interposita h contestatione, & causa in iudicium deducta super jure possessionis vacillet ac d. b. ter. PP. 11. Kal. Febr. Tribon. Volusiano & Anniano Conf. 314.

De successoribus.

11. Imp. Arcadius & Honorius AA. Petronio Vicario Hispaniarum.

Vltia i possessionum a majoribus contracta perdurant, & successorem k auctoris sui culpa comitatur. Dat. 5. Kal. Jan. Casario & Attico Conf. 399.

Si is, per quem possidebatur, possessionem reliquerit.

12. Imp. Justinianus A. Joanni Præfecto pratorio.

Ex libris Sabinianis quæstionem in divinas nostri numinis aures relatum tollentes, definimus, ut si servus l sive procurator, vel colonus, vel inquilinus, vel quispiam alius, per quem licentia est nobis possidere, corporaliter nactam possessionem cujuscunque rei dereliquerit m, vel alii prodiderit, desidia forte vel dolo, ut locus aperiatur alii eandem possessionem detinere: nihil penitus domino præjudicii generetur; ne ex aliena n malignitate alienum damnum emergat: sed & ipse, si libera conditionis est, competentibus actionibus subjugetur; omni iactura ab eo restituenda domino rei, vel ei, circa quem negligenter o vel dolose versatus est. Sin autem nec dum sub p manibus procuratoris, vel coloni, vel inquilini, vel servi possessio facta est q, sed ipse eam accipere desidia vel dolo superfedit: tunc & ipse, qui eam transmisit, ex mala r sua electione præjudicium circa eam possessionem patitur, ex memoratarum personarum vel machinatione vel negligentia accedens. Hoc etenim tantum sancimus, ut dominus nullo modo aliquid discrimen sustineat ab his quos transierit: non ut etiam lucrum sibi per eos aliquod acquirat; cum & antiqua f regula || juris || quæ definit deteriorem conditionem per servum domino nullo modo fieri, tunc locum habeat, cum dominus de damno t periclitetur, non cum sibi lucrum per servum acquiri desiderat.

† Salva videlicet in hoc casu domino rei, vel ei u, qui ad eam detinendam præfatas transierit personas, adversus eas omni actione (si qua ex legibus ei competit) servata.

DE PRÆSCRIPTIONE LONGI & TEMPORIS DECEM, VEL VIGINTI & ANNORUM.

TIT. XXXIII.

Civilis interruptio præscriptionis non operatur, nisi contra eum, contra quem interruptio facta est: & in hypothecaria non contrahitur vitium litigio.

Bald.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Juliano P.P.

Cum a post motam & omissam quæstionem res ad nova dominia bona fide transierint, & exinde novi viginti anni intercesserint sine b interpellatione, non est inquietanda, quæ nunc

a eadem extat sententia apud Paulum 5. sent. 2. §. 5.
b hanc restrictionem adde l. unica. sup. de usuc. transformanda.

possidet, persona: quæ sicut accessione prioris domini non utitur, qui est inquietatus: ita nec impedienda est, quod ei mota controversia sit. Quod si prior possessor inquietatus est: et si postea per longum tempus sine aliqua interpellatione in possessione remansit: tamen non potest uti longi temporis præscriptione, quod etiam in republica a servari oportet.

In auth. ut spons. larg. §. rursus. col. 9. tit. 2. Nov. 119. cap. 7.

Mala b fidei possessore alienante c, cessat longi d temporis præscriptio e, si verus dominus ignoret f suum jus, & alienationem factam: spectatur ergo triginta annorum desensio. Si vero is, qui putabat eandem res sibi competere, hoc cognoscens, intra decem annos inter præsentem, & viginti inter absentes litem non fuerit contestatus: possessor præscriptione munitus, firmiter eas habebit.

In auth. ut spons. larg. §. De præscriptione. col. 9. tit. 2. Novel. 119. cap. 8.

Quod si quis quibusdam annis præsens sit, quibusdam absens, adjunguntur ei super decennium tot anni, quot anni ex decennio fuit absens.

2. Imp. Diocletian. & Maximian. AA. & CC.

Longi g temporis præscriptio his, qui bona h fide acceptam possessionem, & continuatam i, nec interruptam k inquietudine l litis tenuerunt, solet patrocinari. PP. 5. Kalend. Decemb. Maximo 2. & Aquilino Conf. 286.

3. Idem AA. & CC. Antonio.

Si vineæ, quas mater tua vitrico tuo in m dotem dedit, tuæ proprietatis sunt, nec n ulla præscriptio || ex || transacti temporis prolixitate adolevit: Præses provincie restitui tibi eas efficiet.

Sine titulo non procedit usucapio longi temporis. Bald.

4. Idem AA. & CC. Hermogeni.

Dutina possessio tantum jure o successionis sine iusto titulo p obtenta, prodesse ad præscriptionem hac sola ratione non potest. PP. Sirmii, 4. Idus April. AA. Conf.

5. Idem AA. & CC. Soterico.

Nec petentem dominium ab eo, cui petentis solus error q causam possessionis sine vero titulo præstitit, silentii longi temporis præscriptione repellit, juris evidentiissimi est. S. Sirmii, 11. Kal. Maji, AA. Conf.

6. Pars ex epistola eorundem AA. & CC. ad Primosum Præsidem Syriæ.

cum possit res mobilis mala fide, sine furto distrahi. l. alienum. 6. ubi Glossa sup. de furtis. vide alias exceptiones apud Bart. Angel. & Bald. ibid. adde Socin. regul. 431. Idem dicendum in secundo emptore: ut hæc Authent. locum tantum adversus primum emptorem habeat. Bart. in d. §. cum quis. Idem censet, quoties venditor non in ipsa traditione, sed post malam fidem habuit. Nam si mala fides superveniens non nocet ipsi possessori malæ fidei, multo minus nocere debet singulari successori. Gloss. l. item si res. 4. D. de alienat. jud. Aliud quoque existimant, si de fructibus adquirendis tractetur, cum hic de dominio adquirendo agatur. Gloss. in l. vitia. 11. sup. de acqu. poss. Aliud etiam existimant in actionum præscriptione. Arret. hic. ut & si agatur de malæ fidei possessore ficto vel præsumpto tantum. Quid, si successor præscriptionem velit ex sua persona inchoare? Quid, si venditor non mala prorsus fide, sed dubitans vendat? Quid, si perfecta præscriptione superveniat mala fides? idem esse censent. Bald. in l. nihil. 2. sup. pro herede. Castr. in l. ancilla. 12. sup. de furt. Innocentius in c. si diligenti. de præscr. Bart. in l. naturaliter. 5. D. de usucap. c. cum dilectus. de majoritate. adde Socin. reg. 33.

c Voluntate sua ac sponte: secus si necessario. l. Pomponius. 13. §. si iussu. 9. D. de acquir. poss.

d aliud in præscriptione longissimi temporis, quia mala fides tempore longissimo non nocet. l. 3. l. 4. §. de præscr. 30.

e Præscribere longo tempore non potest, qui titulum habet a malæ fidei possessore, ut hic. An mobilia usucapere potest? hæc enim Authentica de præscriptione immobilium est. Bart. in d. l. Pomponius. 13.

f ergo cum scit, neque ignorat, longissimum tempus non requiretur, sed longum tempus tantum. l. 1. sup.

g Præscriptio longi temporis prodest his, qui bona fide possederunt, nec ullam contestationem litis sustinuerunt. Syn. Basil. 50. tit. 11. cap. 2. ubi Scholiastes separat δίκην seu ἀγωγήν & ὁχλήσιν, licet siue contestationem ab inquietatione. ut prior usucapionem interrumpat, non posterior.

h l. 27. D. de contrahend. empt. & vend.

i l. 3. D. de usurpar.

k l. 1. sup. eod. l. 1. inf. tit. prox.

l Præscriptio interruptitur litis contestatione. l. 1. sup. eod. l. 10. sup. eod. l. 10. sup. tit. prox.

m Res aliena in dotem dari non potest: si tamen data fuerit, usucapi poterit.

n l. 4. §. de rei vindic. l. 2. l. 5. §. de reb. alien. l. 4. §. de usuc. pro empt.

o l. 4. sup. de usucap. pro hered.

p Sine titulo non est usucapio. adde l. unica. §. de usucap. transfor.

q Si per errorem causam possessionis meæ tibi præstiti, possum nihilominus rem meam vindicare, neque mihi oberit longi temporis præscriptio.

Si

2 Præscriptio longi temporis emptionem dolo factam confirmare non potest: quum mala fide possidere quis incipiat. *Synops. ib. c. 6.*

b Contractus bonæ fidei, titulus est: nisi dolo causam illi dederit. Tunc enim titulus non est, ac proinde ex illo non præscribitur.

c dixi ad l. 1. sup. de rescind.

d Mala fidei possessor non præscribitur, vide *cap. 1. de ibi Dyum de reg. in 6.*

e Instrumenti amissio non nocet præscriptioni, si modo de iure possessionis aliter probari potest. *l. 6. l. 8. l. 1. in fin. sup. de fide instrum. l. 1. inf. in quibus caus. cessat longi temporis.*

f i. e. instrumenti fraudulenta subtrahitio. *l. 10. §. de fide instrum. l. 1. inf. in quibus caus. cessat longi temporis.*

g l. 10. §. de fide instrum. l. 1. inf. in quibus caus. cessat longi temporis.

h Mulieres non adoptant. vide tamen *l. 5. inf. de adopt. §. 1. inf. de adopt. nec enim liberos habent in potestate. dixi ad Nov. Leon. 28. & ita quod possident illegitime adoptati, non præscribunt.*

i Præscriptio longi temporis bonæ fidei emptor munitus auctori exceptionem obijciens, postea quam petitor dominium suum probaverit, adhibita probatione iustæ possessionis absolvendus est. *Syn. 50. tit. 1. c. 9.*

k *Inf. de usucap. l. 1. §. de usucap. transform. l. 7. inf. quibus non obijciuntur.*

l Exceptio præscriptionis initio litis opponitur, post litem contestatam probatur.

m Præscriptio litis contestatione interruptitur. *l. 1. l. 2. §. eod.*

n v. l. 10. sup. tit. prox.

o l. 26. in fin. §. de rei vindicta est, prorogatur.

p In causis etiam lucrativis præscriptio, & longa possessio possessorem defendit. *l. 26. ff. de acquir. poss.*

q l. 2. §. 20. ff. pro emptore. hinc colligunt præsumi medio tempore possedisse, qui hodie & ante decennium possederit. Probatis enim extremis probantur media. vide *Alciat. 2. præsumpt. 21.*

r In præscriptione longi temporis decem vel viginti annorum, etiam tempus prioris possessoris computatur. *Synops. Basil. 50. tit. 11. c. 10. & 2. Harm. 1. §. 72.*

s l. 1. ff. de divers. & tempor.

t De rebus.

u De personis.

v De præsentia.

y Præsentia dicuntur, qui in eadem civitate domicilium habent.

z Domicilium urbe non circumscribitur, sed provincia.

SI a fraude b & dolo (licet inter majores vigintiquinque annis) facta venditio est, hanc confirmare c non potuit consequens tempus: cum longi temporis præscriptio in mala d fidei contractibus locum non habeat.

7. Idem AA. & CC. Antea.

Longi temporis possessione munitis, instrumentorum amissio e nihil juris aufert: nec diuturnitate possessionis partam securitatem maleficium f alterius turbare potest. Dat. prid. Kal. Jan. AA. Consil.

Adoptio invalida, vel error juris non est sufficiens ad præscriptionem longi temporis. Salycetus.

8. Idem AA. & CC. Celfo.

SI is, contra quem supplicas, matris tuæ quondam mancipia quasi filius ex causa tantum adoptionis g defendit: affectio destinata ac illicita h adoptionis ad horum dominium ei quarendum sola non sufficit: Quapropter mancipia petere non prohiberis, nullam rimens || temporis || præscriptionem: si hoc tantum initio præcedente, is, contra quem supplicas, horum possessionem adeptus est.

9. Idem AA. & CC. Demostheni.

EMPTOR i bona fide contra præsentem k decennii præscriptione, || in || cuius initio l contestationem haberi sufficit, posteaquam suam impleverit intentionem petitor, adhibita probatione iustæ possessionis defensu, absolvi recte postulat.

10. Idem AA. & CC. Rhegino.

Nec bona fide possessionem adeptis longi temporis præscriptio post moram litis contestatæ completa proficit m: cum post n moram controversiam in præteritum o æstimetur. Datum Id. Decemb. Cæss. Consil.

11. Imp. Justinianus A. Mennæ Præfecto pratorio.

SUPER longi temporis præscriptione, quæ ex decem vel viginti annis introducit, perspicuo iure sancimus, ut si ex donatione, si ex alia lucrativa p causa, bona fide quis per decem vel viginti annos rem detinuisse probetur, adjecto q || scil. || tempore etiam r prioris s possessoris: memorata longi temporis exceptio line dubio ei competat, nec occasione lucrativæ causæ repellatur. Dat. Kal. Jul. Dom. Justin. PP. A. Consil. 528.

Præscriptio longi temporis inter præsentem completur decennio: inter absentes vicennio, & præsentem dicuntur, quando uterque habet domicilium in eadem provincia, licet non in eadem civitate. Salyc.

12. Idem A. Joanni P.P.

CUM in longi temporis præscriptione tres emergant veteribus ambiguitates: prima propter res t, ubi posita sunt: secunda propter personas u, si utriusque si alterutius præsentiam exigimus: & tertia, si in a eadem provincia vel in eadem civitate debent esse personæ, tam petentis, quam possidentis, & res, pro quibus certatur: omnes || eas || præsentis legis amplectimur definitione, ut nihil citra eam relinquantur.

† Sancimus itaque debere in huiusmodi specie utriusque personæ tam petentis, quam possidentis spectari domicilium: ut tam is, qui domini vel hypothecæ quæstionem inducit, quam is, qui res possidet, domicilium habeat in uno loco, id est, in una provincia y: hoc etenim nobis eligendum videtur: ut non z || in || civitate concludatur domicilium, sed magis provincia: & si uterque domicilium in eadem habeat provincia, causam inter præsentem esse videri, & decennii || magis || præscriptione agentem excludi.

‡ Sancimus itaque debere in huiusmodi specie utriusque personæ tam petentis, quam possidentis spectari domicilium: ut tam is, qui domini vel hypothecæ quæstionem inducit, quam is, qui res possidet, domicilium habeat in uno loco, id est, in una provincia y: hoc etenim nobis eligendum videtur: ut non z || in || civitate concludatur domicilium, sed magis provincia: & si uterque domicilium in eadem habeat provincia, causam inter præsentem esse videri, & decennii || magis || præscriptione agentem excludi.

‡ Sancimus itaque debere in huiusmodi specie utriusque personæ tam petentis, quam possidentis spectari domicilium: ut tam is, qui domini vel hypothecæ quæstionem inducit, quam is, qui res possidet, domicilium habeat in uno loco, id est, in una provincia y: hoc etenim nobis eligendum videtur: ut non z || in || civitate concludatur domicilium, sed magis provincia: & si uterque domicilium in eadem habeat provincia, causam inter præsentem esse videri, & decennii || magis || præscriptione agentem excludi.

‡ Sancimus itaque debere in huiusmodi specie utriusque personæ tam petentis, quam possidentis spectari domicilium: ut tam is, qui domini vel hypothecæ quæstionem inducit, quam is, qui res possidet, domicilium habeat in uno loco, id est, in una provincia y: hoc etenim nobis eligendum videtur: ut non z || in || civitate concludatur domicilium, sed magis provincia: & si uterque domicilium in eadem habeat provincia, causam inter præsentem esse videri, & decennii || magis || præscriptione agentem excludi.

‡ Sancimus itaque debere in huiusmodi specie utriusque personæ tam petentis, quam possidentis spectari domicilium: ut tam is, qui domini vel hypothecæ quæstionem inducit, quam is, qui res possidet, domicilium habeat in uno loco, id est, in una provincia y: hoc etenim nobis eligendum videtur: ut non z || in || civitate concludatur domicilium, sed magis provincia: & si uterque domicilium in eadem habeat provincia, causam inter præsentem esse videri, & decennii || magis || præscriptione agentem excludi.

‡ Sancimus itaque debere in huiusmodi specie utriusque personæ tam petentis, quam possidentis spectari domicilium: ut tam is, qui domini vel hypothecæ quæstionem inducit, quam is, qui res possidet, domicilium habeat in uno loco, id est, in una provincia y: hoc etenim nobis eligendum videtur: ut non z || in || civitate concludatur domicilium, sed magis provincia: & si uterque domicilium in eadem habeat provincia, causam inter præsentem esse videri, & decennii || magis || præscriptione agentem excludi.

‡ Sancimus itaque debere in huiusmodi specie utriusque personæ tam petentis, quam possidentis spectari domicilium: ut tam is, qui domini vel hypothecæ quæstionem inducit, quam is, qui res possidet, domicilium habeat in uno loco, id est, in una provincia y: hoc etenim nobis eligendum videtur: ut non z || in || civitate concludatur domicilium, sed magis provincia: & si uterque domicilium in eadem habeat provincia, causam inter præsentem esse videri, & decennii || magis || præscriptione agentem excludi.

‡ Sancimus itaque debere in huiusmodi specie utriusque personæ tam petentis, quam possidentis spectari domicilium: ut tam is, qui domini vel hypothecæ quæstionem inducit, quam is, qui res possidet, domicilium habeat in uno loco, id est, in una provincia y: hoc etenim nobis eligendum videtur: ut non z || in || civitate concludatur domicilium, sed magis provincia: & si uterque domicilium in eadem habeat provincia, causam inter præsentem esse videri, & decennii || magis || præscriptione agentem excludi.

‡ Sancimus itaque debere in huiusmodi specie utriusque personæ tam petentis, quam possidentis spectari domicilium: ut tam is, qui domini vel hypothecæ quæstionem inducit, quam is, qui res possidet, domicilium habeat in uno loco, id est, in una provincia y: hoc etenim nobis eligendum videtur: ut non z || in || civitate concludatur domicilium, sed magis provincia: & si uterque domicilium in eadem habeat provincia, causam inter præsentem esse videri, & decennii || magis || præscriptione agentem excludi.

† De rebus autem de quibus dubitatio est, nulla erit differentia, si in eadem provincia sint, si in vicinia, vel trans mare posita vel longo spatio separata. Sin autem non b in eadem provincia uterque domicilium habeat, sed alter in alia, alius in altera: tunc ut inter absentes causam disceptari, & locum e esse viginti annorum exceptioni. Nihil enim prohibet, si in eadem provincia res constituta sint, si in alia, super his controversiam in iudicio provinciali moveri, & multo magis in hac florentissima civitate. Quid enim prodest in ipsa provincia esse possessionem, an in alia: cum jus vindicationis incorporale est, & ubicunque d res posita sunt, & dominium earum & vinculum ad dominum vel creditorem possit reverti? Ideo enim nostri majores subtilissimo animo & divino quodam motu ad actiones & earum iura pervenerunt, ut incorporales e constituta possint ubicunque jus suum & effectum corporalem extendere. Sit igitur secundum hanc definitionem causa perfectissime composita, & nemo posthac dubitet, neque inter præsentem, neque inter absentes, quid statuendum sit: ut bono initio possessionem tenentis, & utriusque partis domicilio requisito sit expedita quæstio pro rebus ubicunque positis: nulla f scientia vel ignorantia expectanda, ne altera dubitationis inextricabilis oriatur occasio.

† Eodem observando & si res non soli sint, sed incorporales, quæ in iure g consistunt, veluti usufructus, & ceteræ servitutes.

IN QUIBUS CAUSIS CESSAT b LONGI TEMPORIS PRÆSCRIPTIO.

TIT. XXXIV.

1. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Marcellinæ.

SI is, cui colendum i fundum dedisti, post instrumenta, quibus dominium ad te pertinere probari posset, sper novercam tuam subtraxit k: hoc sola præscriptione || longi || temporis defendi non potest.

2. Idem AA. & CC. Dionysio.

IN servorum l proprietatis negotio cum usucapio locum habeat, ad quæstionem longi temporis præscriptionis superfluo pervenitur.

Actio familia erciscunda, vel communi dividundo, non tollitur tempore. Salycet.

3. Idem AA. & CC. Apollinari.

UNUS individuum m commune n pro solido possidens, intervallo || longi || temporis, quo minus socius portionem vindicare, vel eum communi dividendo iudicio provocare, possit, non defenditur: cum neque familia erciscunda o iudicium, neque communi dividendo actio excludatur longi p temporis præscriptione. 3. Kal. April. Sirmii, CC. Consil.

4. Idem AA. & CC. Librox.

HEREDITATEM q quidem petentibus longi r temporis præscriptio nocere non potest: verum his, qui nec pro hærede, nec pro possessore, sed pro empto vel donato seu alio titulo res, quæ ex hereditate sunt, vel fuerunt, possident, cum ab s his successio vindicari non possit, nihil hæc juris definitio nocet. 3. Id. Septemb.

usucap. l. 3. inf. de præsc. 30. vel 40. annor.

k v. l. 7. sup. de præsc. longi temporis.

l Mobilia, ut servi (nisi coherant fundo, ut mancipia rustica: tunc enim servus pro parte ruris & fundi habetur. l. 3. ff. de divers. & tempor. l. 9. ff. eod. Sunt immobilia quæcunque rebus immobilibus adherent) usucapiuntur triennio. Ideoque cessat quæstio præscriptionis, ubi de re mobili agitur: utque ita de præscriptione longi temporis in rebus mobilibus quæret superfluum est, quum in illis usucapio triennii locum habeat. *Syn. 50. tit. 12.*

m id est, nondum divisum.

n Actioni mixtæ non præscribitur longo tempore.

o l. unic. §. 1. vers. nemo. inf. de annali præsc. l. 22. sup. familie. l. ult. ff. pro dose. excipe l. 1. sup. de com. rer. alien.

p Præscriptio longi temporis, hoc est, decem vel viginti annorum non excluditur actio familia erciscunda & communi dividundo, sed triginta tantum annorum præscriptione. *Syn. Basil. 50. tit. 12. c. 3. 2. Harm. 1. §. 53.*

q Petitio hereditatis non præscribitur longo tempore, l. 8. sup. de iure delib. *Syn. Basil. 50. tit. 22. c. 4. 2. Harm. 2. §. 8.* nisi possessor cum titulo & bona fide domini usufructu: hoc est, si quis alio titulo possidens usufructu, tutus est; nec enim actione petitionis hereditatis conveniri potest. *Syn. Basil. 50. tit. 12. c. 4.*

r Decennii spatio inter præsentem, vicennio inter absentes. l. 12. §. sit prox.

s Petitio hereditatis non datur contra titulum possidentem, ne hic & l. 1. sup. de inoffic. nisi quinque casibus, puta si venditor hereditatis absit, nec compareat, l. 13. §. 4. ff. de hered. per. si hæreditas modico distracta sit, d. l. 13. §. 5. si sciente emptore comparata. d. l. 13. §. 8. si impra sit a fisco, d. l. 13. §. 9. si titulus habetur pro non titulo. d. l. 13. §. 1. Datur itaque petitio hereditatis, quæ mixta est actio, adversus eum, qui sine titulo possidet, nec tollitur longi temporis præscriptione.

a In præscriptio. ne litus rerum non habetur ratio: nam & procul distans præscribimus.

b Absentes dicuntur, qui non sunt in eadem provincia.

c Præscriptio igitur currit contra ignorantem, ut hic. Imo non currit. l. 7. inf. quæ militare Solve. Non currit, quod ad incommodum, sed quod ad commodum. d. l. 7.

d Alii putant currere, sed restitutionem dari. Bart. in l. 1. §. si quis autem ff. de itinere.

e Quid si iusta sit ignorantia? currit quidem præscriptio: datur tamen restitutio adversus præscribentem. Bart. in l. 1. §. si quis propter. ff. de itinere.

f Quid si de servitute præscribenda agitur? non currit adversus ignorantem præscriptio: cum in servitutibus præscribendis requiratur scientia domini. Gl. in l. 2. §. de servit. Aliam exceptionem vide apud Socinum reg. 305.

g facit l. 1. §. de contrahenda emptione. l. 15. sup. de rescind.

h Incorporalia iura, etiam longe distita præscribimus.

i Uno casu id inducitur, Nov. 119. puta, si a mala fidei possessore quis rem bona fide accepit. Nam si sciente domino, locum habet præscriptio: si ignorante, cessat.

k In iure constitunt usufructus & servitutes.

l i. e. in quibus actionibus majores temporis quam longi præscriptio requiritur.

m v. l. 1. §. de usucap. transformanda. l. 1. sup. com. de

a Qui puerum alienum vulneratum curat, eum possidet non animo domini, qui ita possidet, non praescribit adversus dominum.

b alias, nisi offerret expensas, locus esset retentioni.

c 50. Ecl. 12.

d Militibus non obicitur longi temporis praescriptio, v. 5. de restit. milit.

e Archiatrum qui fuit, dixi l. 6. 9. 10. J. de professoribus & medicis. adde l. 8. J. de metatib.

f Absenti necessaria & publica de causa non obicitur praescriptio longi temporis.

g Qui sunt in comitatu Principis medici, absumt necessaria de causa.

h Frustra precibus a Principe impetratur, quod per restitutionem iure communi conceditur.

i l. 1. in fin. l. ult. sup. si quis ignorans rem minoris, ut mirum sit, Justinianum huiusce juris constitutionem sibi adrogare. l. ult. sup. in quibus causis in integrum restitutio.

k Cum decem vel viginti annorum tempore non computatur id tempus, quo quis minor viginti quinque annis fuit. Nam praescriptio tunc incipit currere, quando ad maiorem aetatem dominus pervenerit, hoc est, cum annum vicelesimum quintum compleverit. Syn. Basil. 52. tit. 12. c. 7.

l Minori non obicitur praescriptio longi temporis.

m Quando incipit currere praescriptio adversus minorem, v. l. 5. sup. in quibus causis in integrum restitutio non est necessaria. l. 3. inf. de praescript. 30. ann.

n Absenti reipublicae causa vel fortuito casu, non obstat praescriptio longi temporis, ut hic. Synops. Basil. ibid. c. 7. in princ.

o Praescriptio longi temporis non obstat mutuo, commodato, deposito, legato, fideicommissio, tutelae, nec alii cuilibet actioni personali, ut hic. Synops. d. loco. ut plenius mox dicetur.

p Hodie personales actiones praescribuntur 30. annis, l. 3. vers. ult. inf. de praescript. 30. annor.

q Captus ab hostibus & ab hisdem reversus, adversus praescriptionem restituitur.

r Adversus eum, qui restitui potest, praescriptio non juvat.

5. Idem AA. & CC. Hosimo.

SI puerum non pro derelicto habitum, sed ab hostibus vulneratum, sumptibus tuis (sicut adseveras) liberum existimans curasti a: longi temporis praescriptione, quominus dominus ejus offerens erogata recte b vindicet, defendi non potes.

QUIBUS c NON OBJICITUR LONGI TEMPORIS PRÆSCRIPTIO.

TIT. XXXV.

1. Imp. Alexander A. Venulejo.

Tempus expeditionis d adversus petitiones, si qua competisse iuste probari possunt, praescriptionem non parit. 6. Non. Jul. Juliano & Crispo Conf. 225.

Frustra precibus impetratur, quod per restitutionem in integrum conceditur.

2. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Aurelio || Archiatro e. ||

Cum per absentiam f tuam eos, de quibus queris, in res juris tui irruiisse adseveras, teque ob medendi g curam a Comitatu nostro discedere non posse palam sit, Praefectus praetorio noster accersitis his, quos causa contingit, inter vos cognoscet. Non h necessario autem petis ex longi temporis diuturnitate praescriptionem tibi non opponi, quando iustae absentiae ratio, & necessitatis publicae obsequium ab huiusmodi praedicio te defendat. PP. 15. Kal. Mart. Nicomediae, Max. 2. & Aquil. Conf. 286.

Praescriptio longi temporis non currit minori. Salycet.

3. Idem AA. & CC. Numidio Correctori Italiae.

Non i est incognitum, id k temporis, quod in minore l aetate transmissum est, longi temporis praescriptioni non imputari: ea enim tunc m currere incipit, quando ad maiorem aetatem dominus rei pervenerit. PP. 4. Id. Septemb. ipis 4. & 3. AA. Conf. 290.

4. Idem AA. & CC. Crispino.

SI possessio inconcussa sine controversia perseveravit: firmitatem suam teneat obiecta praescriptio, quam contra absentes vel Reipublicae n causa vel maxime fortuito casu, nequaquam valere, decernimus. PP. 6. Kalend. Mart. Anibaliano & Asclepiodoto Conf. 292.

5. Idem AA. & CC. Januario.

Neque o mutui, neque commodati, aut depositi, seu legati, vel fideicommissi, vel tutelae, seu alii cuilibet personali p actioni longi temporis praescriptionem obijci posse, certi juris est. S. Kalend. Febr. AA. Conf.

6. Idem AA. & CC. Dulcio.

Ab hostibus captus q, ac postliminio reversus, actione in rem directa, vel qualibet alia dominium vindicando, temporis adversarii possessionem frustra times: cum adversus r eos, qui restitutionis auxilio quacunque ratione juvantur, huiusmodi factum non opituletur.

Praescriptio longi temporis contra praesentem, finitur annis decem: contra absentem annis viginti.

7. Idem AA. & CC. Cassandro.

Praescriptione bona fide possidentes adversus praesentes annorum decem a, absentes autem viginti muniantur. Quod si ex alicujus persona b de petitorum parte restitutionis praetendatur auxilium: deducto eo, quo, si quid fuerit gestum, succurri solet, residuum computari, rationis est.

8. Imp. Justinianus A. Mennae P.P.

Sancimus his solis militibus, qui expeditionibus occupati sunt, ea tantummodo tempora, quae in eadem expeditione percurrunt, in exceptionibus declinandis opitulari: illis temporibus, per quae citra c expeditionem necessitatem in aliis locis vel in suis aedibus d degunt, minime eos ad vindicandum hoc privilegium adjuvantibus. Dat. Kal. April. Constantinop. Decio Cos. 529.

SI ADVERSUS CREDITOREM PRÆSCRIPTIO OPPONATUR.

TIT. XXXVI.

1. Imp. Gordianus A. Veneriae.

Diuturnum silentium longi temporis praescriptione corroboratum, creditoribus pignus e persequentibus inefficacem actionem constituit: praeterquam f si debitores, vel qui in eorum jura successerunt, obligata rei possessioni incumbant. Ubi autem creditori a possessore longi temporis praescriptio obicitur, personalis actio adversus debitorem salva ei competit.

2. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. || & CC. || Marcellae.

SI debitori haeres g non extitit, sed iusta viginti annorum possessione collata in te donatio h corroborata est: neque personali i actione, quia debitori non successit, conveniri te juris ratio permittit: neque data pignori praedia post intervallum longi temporis tibi auferenda sunt: quando etiam praesentibus creditoribus decem annorum praescriptionem opponi posse, tam Rescriptis nostris, quam priorum Principum statutis probatum sit.

DE QUADRIENNII & PRÆSCRIPTIO.

TITULUS XXXVII.

1. Imp. Constantinus A. ad Orphitum P.V.

Notum est, a fisco quaestionem post quadriennium || continuum || super bonis vacantibus l inchoandam non esse. Additum est & eos, qui

domesticis & professoribus, lib. 6. tit. 24. ut mihi suspicio magna iustaque sit hic & in l. ult. sup. de restitut. militum (ubi haec constitutio eodem verbis repetitur.) & veritas, illis autem temporibus: & apud Theoph. Instit. de militari testamento, legendum: milites non iuvant: eos iure denique militari in testando non frui: cum citra expeditionis necessitatem, in aliis locis quam in suis aedibus n in totis λεγομένοις αὐτῶν ἐν σιδήροις, degunt: ut loco τὰ vel, legamus ei μὴ, id est, quam. Quod & Theophilus satis indicat, cum sedera exponit, ἀνθ' ἀδελφῶν αὐτῶν ἀνάγκη, loca in quibus milites agere necesse sit. Quid, quod vix a pagani differant milites, h in expeditione tantum militari eo beneficio fruenterur: cum pagani ipsi in expeditione etiam iure militari testari possint, l. ult. ff. de restitut. milit. propter memoriam legum, ceterarumque disciplinarum, locis illis intermortui. ut defendi merito posse videatur, milites cum in aedibus suis positi, hoc est, cum in fossatis, stationibus & castris militares annonae accipiunt, & necessario abesse dicuntur, ibidem eos iure militari testari posse, praescriptionem adversus eos non currere, restitutionis beneficio dignos esse, ut a pagani vel in eo differant, neve beneficium militare ad id tantum tempus referatur, quo in procinctu & expeditione sunt, quod nimis exiguum & breve est. & alioquin placet quod a Baldo notatum est. l. ult. sup. de restit. milit. militiam nudam ac solam, non praebere beneficium restitutionis in integrum, sed occupationem: occupationem, inquam, circa res militares: quarum pars non minima est, in hybernis, stationibus, sedibus, seu aedibus, castris denique ipsis & fossatis, excubatione atque mora. Possis tamen & hunc locum sic accipere: Miles non fruitur privilegio militari, quoties in non militaribus locis vel quoties in suis aedibus citra expeditionis necessitatem moratur.

e Praescriptio longi temporis excludit non tantum in rem actionem, sed & hypothecariam, ut hic. l. ult. vers. sancimus. sup. de praescript. long. tempor. l. 7. l. ult. sup. de obl. & action. d. 19. inf. de evict.

f Extraneus pignoris possessor, titulo & bona fide pignus longo tempore potest praescribere: personali contra debitorem manente. Debitor vero haeresve ejus ut hic. & l. 2. inf. cod. pignus non praescribit etiam longo tempore. g v. l. 1. sup. cod.

h Donatarius longo tempore pignus potest praescribere.

i Personalis actio non competit adversus extraneum pignoris possessorem: sed hypothecaria.

k 50. Eclog. 13. v. Cujac. e. 23. de praescript. & 5. obs. 30.

l Vacantium bonorum persequutionem fisco quadriennii silentio amittit, ut hic. & l. 6. §. 7. ff. si quis omitt. caus. l. 13. ff. de usufruct. l. 10. ff. de divers. & temp. praescript. l. 1. §. 2. ff. de iure fisci. Praescribimus quadriennio rem fisci adversus ipsum fiscum. Rem fisci puta res vacantes, quae graecis περὶ μὲν ἀρχαῖα & ὁλοζῶντα. Syn. 50. tit. 12. c. 1.

nostra

a Vacantia bona, qui ex beneficio Principis promeriti sunt, statim domini sunt & securi adversus fiscum. *Eccl. d. loco.*

b Hujus constitutionis meminit Justinianus §. 13. *vers. constitutio autem diva memoria Zenonis. Instit. de usucap. autor. Syn. 19. tit. 23. c. 5.*

c *vid. l. 93. ff. de verb. sign.*

d De his qui emunt a fisco agitur hac lege, ut & sequenti de his qui emunt ab Augusto vel Principe, ejusve procuratoribus.

e Pars major hujus constitutionis est de eo, qui rem alienam a fisco emit.

f Si cui res aliena a fisco fuerit donata.

g Qui rem alienam a fisco comparat, aut quovis alio titulo habet, statim securus est adversus dominum, vel creditorem hypothecarium. Olim necessaria erat ei præscriptio quadriennii ex edicto divi Marci ut l. 3.

h *si advers. fise.*

i *Har. c. 9. 95. Syn. llo c. 5. dabitur quoque utilis actio. l. 13. §. 9. ff. de pet. hered. At enim iudices etiam hodie emptores conveniunt. l. 1. §. de her. vel. act. ven. Quidam putant hanc præscribi adversus dominum & hypothecarias actiones, non adversus res alienas. Putarim dictam legem primam abrogari. Nam si hic præscribitur hypothecariæ, res alienam utiq; præscribitur. Quid enim aliud hypothecarii creditore persequitur, quam res alienam? Quid fisco? mox dicitur.*

k Actio in rem dominium vel hypothecam persequitur.

l *Serviana. §. ult. Instit. & ibi Theoph. de usucap.*

m Actiones in personam sunt vel civiles vel prætorie, vel ex legibus vel constitutionibus descendunt.

n *v. Cujac. 10. obs. 12.*

o Post quadriennium quam fisco rem alienam distraxit, vel donavit, vel dominis & creditoribus in fisco denegatur actio.

p Confessio procuratoris fisci inter scripturas, statim fisco præjudicat.

q *§. ult. vers. nostra autem constitutio. Instit. de usucap.*

r Principis ex domo vel ejus privata substantia, ex dominicis denique ejus rebus si quid alienabatur, id habebat per Comitum rerum privatarum & curatorem dominicæ domus: Habebat & Augusta curatorem divinx seu dominicæ domus suæ & quidem illustrem, ut hic quod notandum.

s *l. 2. sup. cod.*

t Pertinet enim d. lex 2. ad factas a fisco alienationes.

u Emptori auferri non potest res aliena ei a Principe vel Fisco vendita, ut hic: Quod si Princeps inferior & superiorem recognoscens quid vendidit? aliud dicendum, nisi in territorio suo Regalia & jura fiscalia exerceat: multo magis, si superiorem non agnoscit & jura regalia & fiscalia possidet a tempore, cujus memoria non existet. c. *super. 26. de verb. sign.* Quid si Princeps mala fide vendidit? veluti sciens rem alienam esse? superiorem sententiam locum habere non putat Bartol. in l. ult. §. si contra jus: ut & quoties res Ecclesie vel minoris vendita est a fisco: his n. casibus minores & Ecclesie restituit. *Gl. 12. q. 2. c. quomodo. l. 1. §. si advers. fise.* Idem putant si Princeps alienavit, nondum tamen rem tradidit. *Bald. in c. 1. inf. de nova forma fidelit. v. Soc. reg. 342.*

v *Idem locum habet in Principibus inferioribus superiorem non recognoscens. v. Rel. a Val. Conf. 29. n. 17.*

w Observa quibus de rebus hac constitutione agitur.

x dixi de hac sententia ad Nov. 105. c. 2. §. 4. circa fin. ut breviter interea notamus, Nihil hic aliud dici, quã quod omnia tam fiscalia quam patrimonialia (de his enim tantum hac lege agitur) Principis esse intelligantur: alius quæ quisque privatus possidet, Principis sunt numero imperio, non dominio. Scite Tertull. lib. de Idolatria. hanc adulterum ferocem sententiam pie sic eludite: Quid erit, inquit, Dei, si omnia sunt Caesaris?

y *l. 31. ff. de leg. l. 6. in fin. ff. de jura fisci.*

z Imo non eadem utitur. l. 56. §. 57. ff. de legat. 2.

aa Curatores vel Procuratores rerum Principis non cavent de evictione rerum a Principe distractarum: & merito, cum emptores statim securi sint. l. 13. §. de non numerata. l. 2. §. de diffissorib. l. 15. §. de suscepto-rib.

bb Magnum medium est interpretari privatam fortunam & regale culmen.

cc observa regulam.

dd i. e. iustu, quidam legunt epistagmata.

ee *v. l. 93. ff. de verb. sign.*

ff de quibus alias dixi

gg Privatus adversus fisco litigaturus, ab eodem fisco (sicut libertus a patrono veniam petere debet. Bald. conf. 432. Bart. conf. 18. Roman. singul. 9.

hh Principes locis & personis religiosis maxime donare solent.

nost: a largitate a nituntur, nulla inquietudine laceffendos: nec his a fisco nostro controversiam commovendam, qui quoquo modo aut titulo easdem res possederint.

Qui rem alienam emit a fisco illam vendente ut propriam, vel qui eam consecutus est a Principe ut fiscalem, non potest a domino, nec ab aliis, jus in re prætententibus, inquietari. Salyc.

2. Imp. Zeno b A. A. nex Comiti rerum privatarum.

Omnes, qui quascunque res mobiles, vel immobiles, seu se e moventes, vel in actionibus, aut quocunque jure constitutas, a sacratissimo ærario d comparaverint: eos quin etiam quibuscunque res mobiles, seu immobiles, seu se moventes, aut in actionibus, vel quocunque jure constitutas, munificentia f Principis nomine datæ fuerint: omnibus pariter privilegiis, quæ ex divinis sanctionibus in clatæ recordationis Leonis & nostræ pietatis super certis patrimonii ante emptores consecuti sunt, perpetuari sancimus: & ita cunctos hujusmodi beneficiis seu privilegiis perfrui, tanquam si super singulis substantiis seu patrimonii etiam nunc, vel postea data fuisset hujusmodi dispositio: nec g posse contra emptores prædictarum rerum factos jam, vel futuros, vel contra eos, quibus super hujusmodi rebus largitas nostra delata est vel fuerit, aliquas actiones in rem b domini vel hypothecæ i gratia, vel in personam k civiles, seu prætorias, vel ex legibus seu sacratissimis Constitutionibus, descendentes, vel quaslibet alias (licet l nominatim præsentis sanctione non sint comprehensæ) moveri: data volentibus licentia intra quadriennium contra sacratissimum ærarium, si quas sibi competere actiones existimant, exercere: ita tamen, ut post elapsum quadriennium, nec m sacratissimum fisco licere sibi met quibuscunque actionibus pulsare cognoscant.

1. ¶ Ad hæc fiscalium rerum emptoribus cum ratione justitiæ consulentes, jubemus quoties competens scrinium n gestis interventibus distractarum rerum pretia sese deposuerint suscepisse: minime post hujusmodi solutæ pecuniæ depositionem emptores quasi non numeratis pecuniis molestari, vel necessitatem iisdem emptoribus imponi (licet non solennem consecuti fuerint securitatem) soluta fuisse pretia probare. Sed cum sit in arbitrio pretia suscipientis, minime deponere, sese, quod non acceperit, suscepisse: ita convenit nec emptores plenissimam ex hujusmodi depositione super pretii solutione securitatem consecutos, ullum (licet dictum est) ulterius probationis gravamen penitus formidare.

Fiscus vel procurator Caesaris non tenetur de Evictione promittere. Salyc.

3. Imp. Justinianus o A. Floro Comiti rerum privatarum, & Curatori dominicæ p domus, & Petro viro illustri Curatori divinx domus serenissimæ Augustæ, & Macedonio viro illustri Curatori & ipsi dominicæ domus serenissimæ Augustæ ||.

Bene a Zenone q divæ memoriæ fiscalibus r alienationibus prospectum est, ne s homines, qui

ex nostro ærario donationis vel emptionis, vel cujuslibet alienationis titulo quicquam accipiunt, si quid circa contractum contrarium emerferit, vel evictionis, vel alterius inquietudinis gratia, ad dominium, vel hypothecam respiciens, aliquod sustineant detrimentum, sed adversus emptores quidem, vel donationem accipientes, vel per alios titulos alienationis quicquam detinentes, minime quæcunque actiones moveantur: sed tantummodo contra ærarium usque ad quadriennium tantum: quo translapso neque adversus fisco aliqua remaneat actio. Sed scimus hoc quidem in fiscalibus alienationibus gnauiter observari: sed non simili modo rem fuisse observatam circa eas res, quæ a sacratissimis Imperatoribus a, non a fiscalibus rebus, sed ex privata b eorum substantia procedunt: quod satis irrationabile est. Quæ enim differentia introducit, cum omnia c Principis esse intelligantur, sive ex sua substantia, sive ex fiscali fuerit aliquid alienatum? Eodemque modo & si a serenissima Augusta d aliquid alienetur, quare non eadem e utatur prærogativa? sed Curatores nostri, per quos solemus substantiam nostram gubernare, necesse habeant in venditionibus rerum & evictionem f, & alia, quæ sunt privata utilitatis pacta, emptionalibus instrumentis addere, vel quasdam tales obligationes in alienationum instrumentis agnoscere, vel in permutationibus vel in transactionibus, si & hoc fuerit celebratum: hoc enim est eorum, qui nec maiestatem Imperialem agnoscunt, nec quantum inter g privatam fortunam & regale culmen medium est, & qui nostros Curatores, per quos res divinarum domuum aguntur, aliquibus injuriis vel damnis afficere conantur. Quæ omnia refecantes, per hanc generalem & in perpetuum valituram legem sancimus h, omnes alienationes de aula procedentes, sive a nostra clementia, sive a serenissima Augusta conjugis nostræ, sive ab his qui postea digni fuerint nomine Imperiali, sive jam alienatum quiddam est, sive postea fuerit, sine omni inquietudine permanere, sive res eis per nosmetipsos, sive per procuratores (ex i epistalmate tamen nostro) fuerint assignatæ. Et nemo audeat eos, qui res accipiunt per quemcunque titulum alienationis, sive mobiles, sive immobiles, seu se k moventes, vel jura incorporalia, vel panes l civiles, iudiciis adficere, vel sperare aliquam contra eos esse sibi viam apertam: sed omnis aditus præcludatur, omnis motus & spes hujus petulantia. Sed adversus domos nostras habeant intra quadriennium tantum secundum imitationem fisci, quas existimant posse sibi competere actiones in rem, vel hypothecariam: ut ex nostra jussione m causa moveatur, & competentem mereatur effectum. Quod si quadriennium fuerit emensum: nec adversus domum nostram habeat quis quamcunque actionem. Quia igitur multa scimus tam nosmetipsos, quam serenissimam Augustam conjugem nostram variis personis jam donasse, & vendidisse, & per alios titulos assignasse & maxime n sacrosanctis Ecclesiis, & xenonibus, & ptochotrophis, & Episcopis, & monachis, & aliis innumeralibus personis: eandem liberalitatem ex nostra substantia sive Serenissimæ conjugis nostræ esse confectam: sancimus etiam eos firmo jure habere quod consecuti sunt; ita ut contra illos quidem nulla moveatur actio: intra quadriennium autem ex præsentis die numerandum pateat omnibus aditus contra nostras divinas domos suas actiones super eisdem rebus movere, scituris, quod præfato quadriennio finito, neque adversus domos nostras aliquis eis reservetur regressus. Cum enim multa privilegia o Augusta fortuna meruit, & in donationibus p sine insinuatione gestorum omnem firmitatem habentibus, & super rebus, quas pro tempore serenissimus Princeps divinx Augustæ constante q matrimonio donaverit, vel ipse a serenissima Augusta per donationis titulum consequatur, ut maneat illico donato plena, nullo alio confirmationis tempore expectando: ita & hoc videatur Imperiale esse privilegium. Qui enim r suis consiliis suisque laboribus pro toto orbe terrarum die noctuque laborant, quare non habeant dignam suam prærogativa fortunam?

o Principes habent multa privilegia.

p *l. 34. inf. de donationibus.*

q *l. penult. sup. de donat. inter viv. l. 7. sup. de bon. qua liberis.*

r Privilegiorum causa.

a id est, Principis privatae.

b l. 2. j. cod. Temp. pla. paganorum intellige, quæ Principes & Imperatores Christiani nonnunquam vendebant ut & eorum jura. l. ult. j. de fund. patrimonial. l. 6. j. de omni agro. de j. sit. de di. cuss. p. ad urban. de rust. templ. l. 1. c. Theod. de fide cathol.

c Servi liberi & coloni Principis ab eius possessione recedentes, & ad aliquam dignitatem obrepentes, ad statum pristinum retrahuntur omni præscriptione remota, vide l. 2. §. comm. de usufructu.

d Dominici, rei publicæ. Ita legunt veteres Cujac. 18. observ. 22. Emphyteuticarii, dominici, i. e. rei privatae.

e vide l. 6. inf. de operibus publicis. Hæc vox abest a veteribus libris, ut Cujac. monet hoc tit. & 18. observ. 22. §. l. 23. sup. de rei vindic. v. l. 1. in fin. j. sit. prox.

f l. 15. Cod. Theod. 30. tit. 1. l. 2. inf. de fundis, & saltib. rei dominicæ.

i vide Pap. 3. Nazar. c. dei lectores de fess. fol. de assignation. & l. 1. inf. de annona. k Incubare (ut & habere) est naturalis & civilis possessionis: Tenere naturalis: Possidere civilis. In malam vero partem incubare, est mala fide possidere. & Servio recte tyrannus incubator imperii, qui & subessor. Rex possessor, Augustinus homil. 30. Nec erit vox iusti possessoris, sed impudentis incubatoris improbitas. vide quæ notavi. d. l. 38. ff. de peculio. & Cujac. 42. d. l. 36. & 3. ad Afric. fol. 166.

l IV. d. l. 15. c. Theod.

m 50. Eclog. 14. 15. v. Cujac. 30. de præscript. & 9. observ. 24. His spatiis temporum res immobiles præscribimus sine titulo, cum bona tamen fide. Hujus præscriptionis autor Justinianus tribuit patri suo, ne alioquin colligas Theodosio patri, i. e. antecessori. v. l. ult. §. de edendo. His autem contraria sit lex l. 1. & 2. j. cod. dicimus ibid. Cæterum hanc præscriptionis legem Cassiodorus lib. 5. vocat patronam humani generis. Sidonius quoque lib. 8. omnem litem ea aboliri dicit. His adde Procop. 1. & 3. de bello Vandal. Suidam in præf. Emiseno.

n Eclog. d. loco. Cujac. c. 31. de præscriptionibus. Autor præscriptionis 40. annorum Anastasius. l. 4. §. 6. j. cod. v. tamen l. 1. & 2. j. cod.

o Suntne majores præscriptiones, quam 30. vel 40. annorum? sunt sane, & quidem centum annorum Ecclesiis inducitur, de quo tamen v. Nov. 9. & Cujacium cap. 34. de præscript. sed & Basilii, Porphyrogeneta vetat inopes damno a potentioribus affectos repellere præscriptione 40. annorum. 1. Harm. 3. §. 75.

p Superius dixi Theodosium magnum autorem fuisse præscriptionis xxx. annorum: Anastasium XL. Si ita est, quo jure hæc constitutio præscriptione 30. vel 40. annorum ad Dioeletianum pertinebit? Justinianus hic legitimum, seu longum tempus inflectit ad triennium v. Cujac. 18. obs. 27.

q Oculos prædiis alienis hic imponit, qui captata occasione absentis debitoris, contra legem interditi emit viliori pretio in fraudem fisci & debitoris fiscali. Ab hujusmodi emptore dominus intra longum tempus, l. 7. infra de agricolis & cens. (quod hic inflectitur ad triennium) prædia sua vindicare potest, ne quidem restituitur etiam pretio.

Quæ ergo pro Augusto honore, & cautela res accipientium, nostra statuit æternitas, hæc tam sublimitas tua quam ceteri omnes Judices nostri observare festinent, ex eo tempore valitura, quo nutu divino Imperiales suscepimus insulas. Dat. 5. Kal. Dec. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

NE REI DOMINICÆ VEL TEMPLO- RUM VINDICATIO TEMPORIS PRÆSCRIPTIONE SUBMOVEATUR.

TIT. XXXVIII.

1. Imp. Valens & Valentin. AA. ad Probum Præfectum Prætorio Galliæ.

Sæpenuero præceptum est, ut servi & atque liberti, colonique præterea rei nostræ, necnon etiam eorum soboles, ac nepotes, quicumque de nostris possessionibus recessissent, ac se ad diversa militiæ genera contulissent: cingulo in quod obrepserant fraudulentè, exuti, si ad aliquas fortasse transcendere dignitates, omni temporis definitione submota, nostro patrimonio redantur.

2. Imp. Valens & Theod. & Arcad. AAA. Dextro Comiti rerum privatarum.

Universas terras, quæ a colonis sive emphyteuticariis dominici & juris, Reipublicæ & vel juris sacrorum templorum, in quolibet provincia venditæ, vel ullo alio pacto alienatæ sunt, ab his qui perperam atque contra leges eas detinent, nulla longi temporis præscriptione officiente, jubemus restitui: ita ut nec g. pretium quidem iniquis comparatoribus reposcere liceat. Dat. 5. Nonas Jul. Constantinop. Valens. A. 4. & Eutropio Consil. 387.

Diminutio census soluti ad modum consuetum reducitur, Rescripto obtento illicito non obstante.
Jacob. But.

3. Imp. Arcad. & Honor. AA. ad Paulinum Com. dominicæ rei.

Si qua h. unquam loca ad sacrum dominium pertinentia cuiuslibet temeritas occupaverit: secundum veteris census fidem in sua jura retrahantur. Rescripta igitur obreptionibus impetrata, cum præscriptione longi temporis, & novi census præjudicio submovebit auctoritas tua: atque ita omnia suo corpori, quæ sunt avulsa, restitueri: neque enim incubatio & diuturna, aut novella professio, proprietatis nostræ privilegium abolere poterit. Dat. 5. Kal. April. Arcadio 5. l. & Honor. 3. AA. Coss. 396.

DE PRÆSCRIPTIONE xxx. m VEL xl. n ANNORUM.

TITULUS XXXIX.

1. Imp. Dioclet. p & Maxim. AA. Ariana.

Cum adseveres, te absente, eos qui oculos prædiis tuis imposuerant, operam dedisse, ut

prædiis tuis imposuerant, operam dedisse, ut

prædiis tuis imposuerant, operam dedisse, ut

prædiis tuis imposuerant, operam dedisse, ut

prædiis tuis imposuerant, operam dedisse, ut

prædiis tuis imposuerant, operam dedisse, ut

prædiis tuis imposuerant, operam dedisse, ut

prædiis tuis imposuerant, operam dedisse, ut

prædiis tuis imposuerant, operam dedisse, ut

prædiis tuis imposuerant, operam dedisse, ut

prædiis tuis imposuerant, operam dedisse, ut

prædiis tuis imposuerant, operam dedisse, ut

prædiis tuis imposuerant, operam dedisse, ut

prædiis tuis imposuerant, operam dedisse, ut

prædiis tuis imposuerant, operam dedisse, ut

prædiis tuis imposuerant, operam dedisse, ut

prædiis tuis imposuerant, operam dedisse, ut

prædiis tuis imposuerant, operam dedisse, ut

prædiis tuis imposuerant, operam dedisse, ut

prædiis tuis imposuerant, operam dedisse, ut

prædiis tuis imposuerant, operam dedisse, ut

prædiis tuis imposuerant, operam dedisse, ut

prædiis tuis imposuerant, operam dedisse, ut

prædiis tuis imposuerant, operam dedisse, ut

annonariæ a collationis prætextu, vili pretio ab officio Prædiali prædia tua distraherentur: si legitimi & temporis spatium ex venditionis die fluxit: qui provinciam regit, inter vos cognoscat, & quod publico jure præscriptum est, statuet. Sin autem nondum ex die publicæ venditionis legitimum & tempus transmissum sit: Judex examinationis allegationibus tuis, quod rei qualitas dictaverit, sequetur: non ignarus si injustam esse emptionem perspexerit, pretium quod pro vitioso contractu datum est, secundum principalium statutorum tenorem malæ fidei emptoribus restitui & non oportere.

2. Imp. Valens & Valens AA. ad Volusianum P. P.

Male agitur cum dominis prædiorum, si tanta precario possidentibus prærogativa defertur, ut eos post quadraginta annorum spatia qualibet ratione decursa inquietare non liceat: cum lex Constantiniana jubeat ab his possessoribus initium non requiri, qui sibi potius quam alteri possederunt. Eos autem possessores non convenit appellari, qui ita tenent, ut ob hoc ipsum solitam debeant præstare mercedem. Nemo igitur, qui ad possessionem conductor l. accedit: diu alienas res tenendo, jus sibi proprietatis usurpet: ne cogantur domini aut amittere quæ locaverunt, aut conductores utiles sibi fortassis excludere, aut annis omnibus super dominio suo publice protestari. Dat. 8. Kalend. Aug. Valentin. & Valens. AA. Coss. 365.

Omnes actiones, quæ minori tempore non sunt limitatæ, triginta annorum præscriptione tolluntur.
Salyc.

3. Imp. Honor. m & Theod. n AA. Asclepiodoto P. P.

Sicut o in rem speciales, ita de p universitate, ac personales actiones ultra triginta annorum spatium minime protendantur: sed si qua res, vel jus aliquod postuletur, vel persona qualicumque actione vel persecutione pulsatur: nihilominus erit agenti triginta annorum præscriptio metuenda.

† Eodem q etiam jure, in ejus persona valente, qui pignus vel hypothecam non a suo debitore, sed ab alio per longum tempus possidente nititur vindicare.

† Quæ ergo antea non motæ sunt actiones, triginta annorum jungi silentio, ex r quo jure competere coeperunt, vivendi s. ulterius non habeant facultatem: nec sufficiat precibus & oblati speciale quoddam (licet per annotationem) promeruisse responsum, vel etiam in iudiciis allegasse: nisi allegato sacro Rescripto, aut in iudicio postulatione deposita, fuerit subsecuta per executorem conventio: non sexus fragilitate, non absentia, non militia contra hanc legem defendenda, sed pupillari ætate duntaxat (quamvis sub tutoris defensione consistat) huic eximenda sanctioni. Nam & cum ad eos annos pervenerint, qui ad sollicitudinem pertinent curatoris, necessario eis similiter, ut aliis annorum triginta intervalla servanda sunt.

† Hæc autem actiones annis triginta continuis extinguantur, quæ perpetuæ videbantur, non illæ, quæ antiquis temporibus limitabantur. Post hanc vero temporis definitionem nulli movendi ulterius facultatem patere censemus, etiam si se legis ignorantia & excusare tentaverint. Dat. 8. Kalend. Decemb. Constantinop. Victore & Symmacho Coss.

magnus, ejus constitutionem non habemus. Cujac. hic. & 18. obs. 26. Est enim præscriptionis 30. annorum autor Theodosius magnus, ut sæpius diximus.

o Actiones in rem personales, & mixtæ tolluntur 30. annis, v. Cujac. c. 30. de præscript.

p qua præscriptio. ut in rem idem. Syn. Basil. d. tit. 15. c. 5.

q Præscriptio igitur 30. ann. non currit adversus pupillos, sed adultos.

r l. 1. in fin. j. de annali except.

f Actiones vivere dicuntur. Actionibus sua vita est.

t l. 2. §. quando libell. princip. oblat.

u Præscriptio 30. annorum non currit adversus pupillos, etiam si currat adversus minores

25. annis, v. tamen l. 3. §. quib. ex caus. maj. restit. in integ.

x Pignus & hypothecam a tertio possessore creditor post longum tempus avocare non potest, ut hic. Synops. Basil. d. c. 5. v. l. 7. ff. cod.

y Præscribuntur annis triginta hæc actiones, quæ olim perpetuæ erant: non quæ antiquis temporibus circumscriptæ.

z Juris ignorantia nocet, i. e. non prodest. v. Cujac. 30. obs. 30.

Omnes

a Fundus ob tributa non soluta venditus, si solennitates omisæ fuerint, vindicari potest, nisi tricennio sit præscriptus.

b i. e. longi temporis. Cujac. d. loco.

c dixi ad l. 23. §. de rei vind. adde l. 7. §. ad Vellejan. l. 2. j. si vendit. pign. l. 19. in fin. j. de eversionibus.

d v. l. 1. §. de usufructu.

e Hæc lex fuit de præscriptione 60. annorum, quæ a Justiniano hic inflectitur ad præscriptionem 40. annorum, ut mox dicam.

f Præscribere annis 40. rem non potest, qui eam precario possidet.

g Præscriptio 40. annorum de qua hic agitur, introducta fuerat Constitutione Constantiniana, ejus pars restat in lege ultima j. de long. temporis præscriptionibus, quæ pro libris.

h Præscriptione 40. annorum rem acquirit, qui eam rem sibi, non alteri possidet.

i Conductores rem non sibi, sed alteri possident, quia ob hoc ipsum quod tenent, i. pactam præstant mercedem.

k Possidens alii, sibi non præscribit. l. 7. §. 1. ff. commun. divid.

l præscriptionem nullam temporis obicere possunt, qui tanquam conductores possident: qui non sibi, sed aliis possident.

Synops. Basil. 50. tit. 15. c. 4.

m Theodosius A. ita legendum esse monet Cujacius c. 30. de præscriptionibus. Theodosius A. A. P. P. l. 1. c. Theod. de act. c. 10. tempore finiendis.

Arcadius & Honorius. Haloan. n Junior scilicet, non Theodosius.

Est enim præscriptio

30. annorum

autor Theodosius magnus, ut sæpius diximus.

ut sæpius diximus.

ut sæpius diximus.

ut sæpius diximus.

ut sæpius diximus.

ut sæpius diximus.

ut sæpius diximus.

ut sæpius diximus.

ut sæpius diximus.

ut sæpius diximus.

ut sæpius diximus.

ut sæpius diximus.

ut sæpius diximus.

ut sæpius diximus.

ut sæpius diximus.

ut sæpius diximus.

ut sæpius diximus.

ut sæpius diximus.

ut sæpius diximus.

ut sæpius diximus.

agno-

a Iteratam cautionem Græci vocant *ὑποθήκη*. *Χαθήν* ἀσφαλῆσαν. Ac similiter in l. 4. de ad. voc. diu. jud. apud patronum si sci fieri acta τῶν

ὑποσῆμα *ὑποθήκη*. v. Cuj. 13. obseru. 4. Debiti nova cautione interruptitur præscriptio.

b nec debitoris, sed ne sub accusatione mora fiat, ita legit Cuj. 18. obs. 21. in fin.

c debitoris. Cuj. d. loco.

d moræ. Cujac. d. loco.

e In obligationibus annuis, vel mensuris, non initium obligationis, sed cessationis inspicitur, hoc est, in annuis legatis computatur tempus, non ex quo relicta fuerint, sed ex quo instituta fuerint.

f Alio est ab initio tacere, & ex post facto. Paria non sunt ab initio nullam actionem movere, & ad institutam continuandam casu impediri, addit Syn. d. cap. 10.

g Actiones personales in Italia, præscriptione anni utilis summovebatur. Hæc præscriptio a Justiniano tollitur: ut paulo post plenius dicitur: ad Syn. Basil. 59. tit. 15. c. 1.

h dixi ad 44. ff. 3. i. vel, ut l. 1. vers. cum itaque. des. eod. Cujac. hic.

k Annus triplex nobis observandus, utilis, continuus, & continuus continuus diebus constat: Justinianus, certis annis finitus est. Utiles dies dicebantur, quibus quæ experiri, atque agere potuit. talibus diebus (utilibus) scilicet 365, annus utilis constabat, l. 1. ff. de diversis temporibus præscriptis. l. 1. ff. ad l. 5. ff. ad l. 7. ad l. 7. ff. de adult. l. 5. ff. ad l. 7. ff. de adult. sic etiam annus dies seu cernendæ & adendum hæreditatis, iis diebus constabat, quibus quis sit potestque cernere. Cicer. l. de orat. Ulp. in frag. Quia in d. numeratione acquisitionis varia & anxietas summa occurrebat. Primum enim dies, quibus Prætor,

i De exceptione præscriptionis v. Oldend. cap. 43. de exceptionibus.

k l. 1. ff. de public. in rem.

l Nam si sponte sua rem possidere desierit non amplius exceptionem habuerit. Schol. d. cap. 8.

m Bonam fidem qui ab initio habuit, jus rei detinendæ & vindicandæ longissimo tempore præscribit. Vindicandæ, inquam, adversus omnes, ne quidem excepto domino & creditore. Malæ fidei namque possessor adversus dominum rei non præscribit. Sine titulos immobiles annis triginta præscribimus, & utile dominium rei adquiremus, si tamen bonam fidem habuerimus. Et hæc præscriptio longissimi temporis dicitur.

n Malam fidem ab initio qui habuit, non tantum justitiam rei habet, ut hic. sed & vindicandæ certis casibus: puta a violento scilicet possessore. 5. 2. ff. eod. & in casu. 5. 3. inf. eod.

o Ob contumaciam possessoris malæ fidei actor missus est in possessionem rei. Intra annum potest malæ fidei possessor rem recuperare.

p De exceptione contumaciæ vide Oldend. c. 29. de exceptionibus.

q l. 1. ff. ex quib. causis major.

r Synops. ibid. c. 9.

s Præscriptio usurarum incipit currere ab eo tempore, quo deberi incipiunt.

agnoscendum suum debitum secundam a cautionem in creditorem exposuerit: tempora memoratarum præscriptionum interrupta esse videbuntur, quantum ad priorem cautionem pertinet, quæ scilicet innovata permansit tam in personis, quam in hypothecariis actionibus. Namque improbum est, debitorem hunc contradicere, qui ne sub accusatione creditoris c. more d. debitoris fiat, secundam in eum super eodem debito cautionem exposuit.

6 ¶ In his etiam promissionibus, vel legatis, vel aliis obligationibus, quæ dationem per singulos annos e. vel menses aut aliquod singulare tempus continent, tempora memoratarum præscriptionum non ab exordio talis obligationis, sed ab initio cujusque anni, vel mensis, vel alterius singularis temporis computari manifestum est: nulla scilicet danda licentia, vel ei, qui jure emphyteutico rem aliquam per quadraginta, vel quoscunque alios annos detinuerit, dicendi ex transacto tempore dominium sibi in iisdem rebus quæsitum esse: cum in eodem statu semper manere datas jure emphyteutico f. res oporteat: vel conductori seu procuratori rerum alienarum dicendi ex quocunque temporum curriculo non debere se domino volenti post completa conductionis tempora possessionem recipere, eandem reddere. Dat. Kalend. Dec. Philoxeno & Probo Cosl. 525.

Præscriptione longi temporis queritur præscriptori jus rem vindicandi a quocunque possessore.
Salyc.

8. Imp. Justinianus A. Mennæ P. P.

SI quis emptionis, vel donationis, vel alterius cujusque contractus titulo rem aliquam bona fide per decem vel viginti annos possederit, & longi h. temporis exceptionem i. contra dominos ejus, vel creditores k. hypothecam ejus prætendentes sibi acquisiverit, posteaque fortuito l. casu possessionem ejus rei perdidit: posse eum etiam actionem ad vindicandam rem eandem habere sancimus: hoc enim & veteres leges (si quis eas recte inspexerit) sanciebant.

1 ¶ Quod si quis eam rem desierit possidere, cujus dominus, vel is, qui suppositam eam habebat, exceptione triginta vel quadraginta annorum expulsus est: prædictum auxilium non indiscrere, sed cum moderata divisione ei præstari censemus: ut si quidem bona m. fide ab initio eam rem tenuerit, simili possit uti præsidio: sin vero mala n. fide eam adeptus est, indignus eo videatur: ita tamen, ut novus possessor, si quidem ipse rei dominus ab initio fuit, vel suppositam eam habebat, & memorata exceptionis necessitate expulsus est: commodum detentionis sibi acquirat. Sin vero nullum jus in eadem re quocunque tempore habuit, tunc licentia sit priori domino, vel creditori qui nomine hypothecæ rem obligatam habuit, & hæreditibus eorum ab injusto detentatore eam vindicare: non obstante ei, quod prior possessor triginta, vel quadraginta annorum exceptione eum removerat: nisi ipse injustus possessor triginta vel quadraginta annorum ex eo tempore computandorum, ex quo prior possessor, qui evincit, ea possessione excidit, exceptione munitus est.

2 ¶ Sed hæc super illis detentatoribus censemus, qui sine violentia eandem rem nacti sunt. Nam si quis violententer o. eam abstulerit, omnimodo licebit priori possessori sine ulla distinctione eam vindicare.

3 ¶ Sed & si quis non per vim, sed per sententiam Judicis eam obtinuerit, ea tantum occasione, quod absens p. prior possessor ad litem vocatus minime q. responderit: licebit ei, & ad similitudinem cæterorum, qui rei dominum habent, intra annum se offerenti, cautionemque suscipiendæ litis danti, eandem rem recipere, superque ea cognitionalia subire certamina.

4 ¶ Exceptionem r. etiam triginta vel quadraginta annorum in illis contractibus, in quibus usura f. promissæ sunt, ex illo tempore initium capere sancimus, ex quo debitor usuras minime persolvit. Datum 3. Id. Decemb. Constantinop. DN. Justin.

5. 2. ff. eod. & in casu. 5. 3. inf. eod.

6 Ob contumaciam possessoris malæ fidei actor missus est in possessionem rei. Intra annum potest malæ fidei possessor rem recuperare.

7 De exceptione contumaciæ vide Oldend. c. 29. de exceptionibus.

8 l. 1. ff. ex quib. causis major.

9 Synops. ibid. c. 9.

10 Præscriptio usurarum incipit currere ab eo tempore, quo deberi incipiunt.

Alio etiam temporalis perpetua efficitur, & in annos 40. perpetuatur. Bald.

9. Idem A. Demostheni P. P.

Sæpe quidam suos obnoxios a in judicium vocantes, & Judicariis certaminibus ventilatis b, non ad certum finem lites perducebant: sed ta citurnitate in medio tempore adhibita, propter potentiam forte fugientium, vel suam imbecillitatem, vel alios quoscunque casus (cum, sortes c. humana multa sint) qui nec dici nec numerari possunt, deinde jure suo lapsi esse videbantur, eo quod post cognitionem novissimam d. triginta annorum spatium effluerit, & hujusmodi exceptione opposita, suas fortunas ad alios translatas videntes, merito quidem sine remedio ante lugebant. Quod nos corrigentes, eandem exceptionem, quæ ex triginta annis oritur, in hujusmodi casu opponi minime patimur. Sed licet personalis actio ab initio fuerit instituta e, eam tamen in quadagesimum annum extendimus: cum non f. similis sit, qui penitus ab initio tacuit, ei, qui & postulationem deposuit, & in judicium venit, & subiit certamina, litem autem implere per quosdam casus præpeditus est. Sed licet ipse actor defecerit, tamen suæ posteritati hujus causæ cursum eum relinquare posse definimus, ut ejus hæreditibus vel successoribus liceat eam adimplere, nullo modo triginta annorum exceptione sublata. Quod tempus (id est, quadraginta annorum spatium) ex eo numerari decernimus, ex quo novissima processit cognitio, postquam utraque pars cessavit.

DE ANNALI & EXCEPTIONE ITALICI CONTRACTUS TOLLENDÆ, ET DE DIVERSIS h. TEMPORIBUS, ET EXCEPTIONIBUS, ET i. PRÆSCRIPTIONIBUS, ET INTERRUPTIONIBUS EARUM.

TIT. XL.

Exceptione annali sublata omnes personales actiones triginta annorum spatio tolluntur.
Bart.

1. Imp. Justinianus A. Juliano P. P.

Super annali k. exceptione, quæ ex Italicis contractibus oritur, tanta moles altercationum in omnibus judiciis exorta sunt, quantas & enumerari difficile, & explanari impossibile est.

† Primum etenim natura ejus observationis cum omni scrupulositate & difficultate composita est, cum multa concurrere debeant, ut ea nascatur. Deinde illud spatium annale al. i. quidem ita effuse interpretabantur, ut l. possit usque ad decennium extendi. Alii judicantes usque ad quinquennium standum esse putaverunt. Et in nostris temporibus sapius super hujusmodi calculo a iudicibus variatum est: unde nec facile suum effectum in litigis ostendere hujusmodi exceptio valuit. Cum itaque nobis aliæ temporales exceptiones vel præscriptiones, sufficient: hujusmodi difficultatibus illigari nostro subjectis imperio penitus quiescente, aliæ omnes legitimæ exceptiones & præscriptiones in judiciis suum vigorem ostendant: sive quæ super decennio vel viginti vel triginta vel quadraginta annis introductæ sunt, sive quæ minoribus spatiis concluduntur.

1 ¶ Ad hæc cum nihil prohibet etiam ea, quæ aliquam dubitationem acceperunt, clarioribus & com-

judexque sedisset, sique copiam fecisset actoris, distinguendi erant a cæteris, ut & feriati a fastis, nefasti & intercalis, ut hæc constarent; quærebatur amplius, an actor, reusve potestatem eo tempore non habuisset juris sui persequendi, sive id per Prætorum non licuisset, sive per occupationes proprias, morbi, justæ absentia & similes. Nec enim sufficiebat Prætor sedisse illis diebus, hoc est, dies sessionum fuisse (dies sessionum erant, quibus Prætor pro tribunali sedebat, l. 2. §. dies. ff. quis ordo in bonorum possess.). sed & præterea requirebatur actorem illis ipsis sessionum diebus agere potuisse, generis hujus causam fuisse, ut decretum & causæ cognitionem requireret: ut ea ratione dies utiles, sessionum diebus non continuo adnumerarentur: nam ex contrario adnumerabantur, h. causa levis ac de plano infirui poterat, l. miles. n. §. 6. ff. ad l. Jul. de adult. unde plerumque fiebat, ut annus ille utilis decennium fieret. vers. deinde. J. eod. Hæc cum absurda essent, Constantinus, in restitutionibus petendis & amittendis, pro unico anno plures; pro utili continuos annos substituit: varios tamen pro locorum & regionum varietate. Nam ubi vicissim sexus anni dies illuxisset, in integrum restitutionibus petendis, quinque annos Romæ: quatuor in Italia: tres in provinciis præscriptis. l. 2. C. Theod. de integ. restit. lib. 2. tit. 6. Sed prædicta Justiniano displicere. Nam ubique locorum minoribus restituendis quadriennium constituit, dinumerandum ex die, ex quo dies 26. illuciscere illis incepit: majoribus vero, ex quo absentes Reipublicæ causa esse desierint, l. ult. §. de temp. in integ. restit. Effusa interpretatio est, quoties annus sit ampliatur, ut ad decennium usque possit extendi.

a i. e. debitoris.

b i. e. moris. Syn.

c Sortes humanæ multæ. l. 15. l. 16. §.

d Cognitio novissima, i. e. ultima. v. Nov. 60.

e Per litem contestationem perpetuatur actio ad quadagesimum usque annum, v. Cuj. c. 1. de præscriptionib. c. 13.

f Aliud est ab initio tacere, & ex post facto. Paria non sunt ab initio nullam actionem movere, & ad institutam continuandam casu impediri, addit Syn. d. cap. 10.

g Actiones personales in Italia, præscriptione anni utilis summovebatur. Hæc præscriptio a Justiniano tollitur: ut paulo post plenius dicitur: ad Syn. Basil. 59. tit. 15. c. 1.

h dixi ad 44. ff. 3. i. vel, ut l. 1. vers. cum itaque. des. eod. Cujac. hic.

k Annus triplex nobis observandus, utilis, continuus, & continuus continuus diebus constat: Justinianus, certis annis finitus est. Utiles dies dicebantur, quibus quæ experiri, atque agere potuit. talibus diebus (utilibus) scilicet 365, annus utilis constabat, l. 1. ff. de diversis temporibus præscriptis. l. 1. ff. ad l. 5. ff. ad l. 7. ad l. 7. ff. de adult. l. 5. ff. ad l. 7. ff. de adult. sic etiam annus dies seu cernendæ & adendum hæreditatis, iis diebus constabat, quibus quis sit potestque cernere. Cicer. l. de orat. Ulp. in frag. Quia in d. numeratione acquisitionis varia & anxietas summa occurrebat. Primum enim dies, quibus Prætor,

l Nam si sponte sua rem possidere desierit non amplius exceptionem habuerit. Schol. d. cap. 8.

m Bonam fidem qui ab initio habuit, jus rei detinendæ & vindicandæ longissimo tempore præscribit. Vindicandæ, inquam, adversus omnes, ne quidem excepto domino & creditore. Malæ fidei namque possessor adversus dominum rei non præscribit. Sine titulos immobiles annis triginta præscribimus, & utile dominium rei adquiremus, si tamen bonam fidem habuerimus. Et hæc præscriptio longissimi temporis dicitur.

n Malam fidem ab initio qui habuit, non tantum justitiam rei habet, ut hic. sed & vindicandæ certis casibus: puta a violento scilicet possessore. 5. 2. ff. eod. & in casu. 5. 3. inf. eod.

o Ob contumaciam possessoris malæ fidei actor missus est in possessionem rei. Intra annum potest malæ fidei possessor rem recuperare.

p De exceptione contumaciæ vide Oldend. c. 29. de exceptionibus.

q l. 1. ff. ex quib. causis major.

r Synops. ibid. c. 9.

s Præscriptio usurarum incipit currere ab eo tempore, quo deberi incipiunt.

t Alio etiam temporalis perpetua efficitur, & in annos 40. perpetuatur. Bald.

u Idem A. Demostheni P. P.

v Sæpe quidam suos obnoxios a in judicium vocantes, & Judicariis certaminibus ventilatis b, non ad certum finem lites perducebant: sed ta citurnitate in medio tempore adhibita, propter potentiam forte fugientium, vel suam imbecillitatem, vel alios quoscunque casus (cum, sortes c. humana multa sint) qui nec dici nec numerari possunt, deinde jure suo lapsi esse videbantur, eo quod post cognitionem novissimam d. triginta annorum spatium effluerit, & hujusmodi exceptione opposita, suas fortunas ad alios translatas videntes, merito quidem sine remedio ante lugebant. Quod nos corrigentes, eandem exceptionem, quæ ex triginta annis oritur, in hujusmodi casu opponi minime patimur. Sed licet personalis actio ab initio fuerit instituta e, eam tamen in quadagesimum annum extendimus: cum non f. similis sit, qui penitus ab initio tacuit, ei, qui & postulationem deposuit, & in judicium venit, & subiit certamina, litem autem implere per quosdam casus præpeditus est. Sed licet ipse actor defecerit, tamen suæ posteritati hujus causæ cursum eum relinquare posse definimus, ut ejus hæreditibus vel successoribus liceat eam adimplere, nullo modo triginta annorum exceptione sublata. Quod tempus (id est, quadraginta annorum spatium) ex eo numerari decernimus, ex quo novissima processit cognitio, postquam utraque pars cessavit.

DE ANNALI & EXCEPTIONE ITALICI CONTRACTUS TOLLENDÆ, ET DE DIVERSIS h. TEMPORIBUS, ET EXCEPTIONIBUS, ET i. PRÆSCRIPTIONIBUS, ET INTERRUPTIONIBUS EARUM.

TIT. XL.

Exceptione annali sublata omnes personales actiones triginta annorum spatio tolluntur.
Bart.

1. Imp. Justinianus A. Juliano P. P.

Super annali k. exceptione, quæ ex Italicis contractibus oritur, tanta moles altercationum in omnibus judiciis exorta sunt, quantas & enumerari difficile, & explanari impossibile est.

† Primum etenim natura ejus observationis cum omni scrupulositate & difficultate composita est, cum multa concurrere debeant, ut ea nascatur. Deinde illud spatium annale al. i. quidem ita effuse interpretabantur, ut l. possit usque ad decennium extendi. Alii judicantes usque ad quinquennium standum esse putaverunt. Et in nostris temporibus sapius super hujusmodi calculo a iudicibus variatum est: unde nec facile suum effectum in litigis ostendere hujusmodi exceptio valuit. Cum itaque nobis aliæ temporales exceptiones vel præscriptiones, sufficient: hujusmodi difficultatibus illigari nostro subjectis imperio penitus quiescente, aliæ omnes legitimæ exceptiones & præscriptiones in judiciis suum vigorem ostendant: sive quæ super decennio vel viginti vel triginta vel quadraginta annis introductæ sunt, sive quæ minoribus spatiis concluduntur.

1 ¶ Ad hæc cum nihil prohibet etiam ea, quæ aliquam dubitationem acceperunt, clarioribus & com-

judexque sedisset, sique copiam fecisset actoris, distinguendi erant a cæteris, ut & feriati a fastis, nefasti & intercalis, ut hæc constarent; quærebatur amplius, an actor, reusve potestatem eo tempore non habuisset juris sui persequendi, sive id per Prætorum non licuisset, sive per occupationes proprias, morbi, justæ absentia & similes. Nec enim sufficiebat Prætor sedisse illis diebus, hoc est, dies sessionum fuisse (dies sessionum erant, quibus Prætor pro tribunali sedebat, l. 2. §. dies. ff. quis ordo in bonorum possess.). sed & præterea requirebatur actorem illis ipsis sessionum diebus agere potuisse, generis hujus causam fuisse, ut decretum & causæ cognitionem requireret: ut ea ratione dies utiles, sessionum diebus non continuo adnumerarentur: nam ex contrario adnumerabantur, h. causa levis ac de plano infirui poterat, l. miles. n. §. 6. ff. ad l. Jul. de adult. unde plerumque fiebat, ut annus ille utilis decennium fieret. vers. deinde. J. eod. Hæc cum absurda essent, Constantinus, in restitutionibus petendis & amittendis, pro unico anno plures; pro utili continuos annos substituit: varios tamen pro locorum & regionum varietate. Nam ubi vicissim sexus anni dies illuxisset, in integrum restitutionibus petendis, quinque annos Romæ: quatuor in Italia: tres in provinciis præscriptis. l. 2. C. Theod. de integ. restit. lib. 2. tit. 6. Sed prædicta Justiniano displicere. Nam ubique locorum minoribus restituendis quadriennium constituit, dinumerandum ex die, ex quo dies 26. illuciscere illis incepit: majoribus vero, ex quo absentes Reipublicæ causa esse desierint, l. ult. §. de temp. in integ. restit. Effusa interpretatio est, quoties annus sit ampliatur, ut ad decennium usque possit extendi.

a i. e. debitoris.

b i. e. moris. Syn.

c Sortes humanæ multæ. l. 15. l. 16. §.

d Cognitio novissima, i. e. ultima. v. Nov. 60.

e Per litem contestationem perpetuatur actio ad quadagesimum usque annum, v. Cuj. c. 1. de præscriptionib. c. 13.

f Aliud est ab initio tacere, & ex post facto. Paria non sunt ab initio nullam actionem movere, & ad institutam continuandam casu impediri, addit Syn. d. cap. 10.

g Actiones personales in Italia, præscriptione anni utilis summovebatur. Hæc præscriptio a Justiniano tollitur: ut paulo post plenius dicitur: ad Syn. Basil. 59. tit. 15. c. 1.

h dixi ad 44. ff. 3. i. vel, ut l. 1. vers. cum itaque. des. eod. Cujac. hic.

k Annus triplex nobis observandus, utilis, continuus, & continuus continuus diebus constat: Justinianus, certis annis finitus est. Utiles dies dicebantur, quibus quæ experiri, atque agere potuit. talibus diebus (utilibus) scilicet 365, annus utilis constabat, l. 1. ff. de diversis temporibus præscriptis. l. 1. ff. ad l. 5. ff. ad l. 7. ad l. 7. ff. de adult. l. 5. ff. ad l. 7. ff. de adult. sic etiam annus dies seu cernendæ & adendum hæreditatis, iis diebus constabat, quibus quis sit potestque cernere. Cicer. l. de orat. Ulp. in frag. Quia in d. numeratione acquisitionis varia & anxietas summa occurrebat. Primum enim dies, quibus Prætor,

l Nam si sponte sua rem possidere desierit non amplius exceptionem habuerit. Schol. d. cap. 8.

m Bonam fidem qui ab initio habuit, jus rei detinendæ & vindicandæ longissimo tempore præscribit. Vindicandæ, inquam, adversus omnes, ne quidem excepto domino & creditore. Malæ fidei namque possessor adversus dominum rei non præscribit. Sine titulos immobiles annis triginta præscribimus, & utile dominium rei adquiremus, si tamen bonam fidem habuerimus. Et hæc præscriptio longissimi temporis dicitur.

n Malam fidem ab initio qui habuit, non tantum justitiam rei habet, ut hic. sed & vindicandæ certis casibus: puta a violento scilicet possessore. 5. 2. ff. eod. & in casu. 5. 3. inf. eod.

o Ob contumaciam possessoris malæ fidei actor missus est in possessionem rei. Intra annum potest malæ fidei possessor rem recuperare.

p De exceptione contumaciæ vide Oldend. c. 29. de exceptionibus.

q l. 1. ff. ex quib. causis major.

r Synops. ibid. c. 9.

s Præscriptio usurarum incipit currere ab eo tempore, quo deberi incipiunt.

Liti-

53. ut nec a Prin
Liti-

Liti-

a. Judicium scilicet. An idem in arbitris, ut ab eis dicta sententia homologationem de scripto fieri oporteat, ne alioquin condemnatus arbitri sententia stare non teneatur? ita dici posse videtur. l. 1. inf. cod. l. 4. §. 6. sup. de recept. arbit. compromissum enim ad similitudinem judiciorum regitur. l. 1. ff. de recept. arbit.

b. 4. C. Theod. 16. breviculo. Hal. quæ lectio a Budæo & Alciato probatur. 1. dis. punct. 2. Breviculus, Sext. Ruff. l. 1. l. ult. inf. de conv. fisci delictoribus. deminutum a brevi. Plautus in Mercatore, Canum, quantum, ventrisum, succulentum breviculum. Est quasi schedula, Galli Diction ou Brevet. Quidam vulgarem lectionem defendunt, hoc sensu, quem admodum iudex sine periculo sententiam proferre possit, & in exemplum proferunt, Prætoram nescio quem Genuensem, qui cataphraus equo insidens sententiam olim tulit, dum iram videri damnaque formidaret: sed ea opinione nihil inceptus. Cui. §. obs. 25. in fin. Periculum existimat esse indicem sine libellum? Nam quod in Apophthegmatis Plutarchus appellat στήλην, Amilius Probus in Epaminonda & Alcibiade periculum vocat. Cicer. 1. de legib. Qui in isto periculo non ut a poeta veritatem exigunt: & in fragmentaria: Pericula magistratum, & in antiquiss. lib. notantur, quem idem Cuiacius habet, Hæc ita scripta sunt, DP. de periculo, DL. de libello. adde l. 15. §. qui accusare. Hæc tamen interpretatio Horomanno 3. obs. 20. non probatur: putat namque Horomannus Periculum superioribus locis non ea significatione accipi, sed pro iudicii discrimine & dubio litis eventus: absurdum alioquin fore constitui, ut per indicium, id est, summam tantum sententia recitentur, ac non potius integræ, ut res sit. Certum est hoc innui, Sententiam sine scripto laram nullam esse, id est, si dicta, non lecta. v. lult. §. commin. epist. program Nov. Leon. 45. Oldend. cap. 20. de sentent. Ex periculo igitur est, ex tabella, ex libello, ex scripti recitatione. v. l. 2. §. cod. Est qui, sententiam ex periculo recitavit, interpretetur, de memoria, seu memoriter dicitur τὸς πρεσβῆς a tentamento. Ferrand. 2. Explic. 13. c. Recitatis. C. Theod. cod.

d. Arbitri sententia nulla est, si dicta tantum, non lecta, vel scripta. l. 6. sup. de modo multarum. l. 8. inf. de princ. agent. in rebus. e. l. 6. in fin. de modo multar. l. 1. §. d. requir. veis. l. 20. §. de pœnis. l. 11. §. de iudic. f. ex breviculo, ex periculo. §. in epigrapha hujus tit. De scripti recitatione, l. 3. §. cod. ex tabella, ex pila. g. ideoque quod iudex correxerit vel mutaverit, ipso iure nullum fuerit. Seneca in declam. & controvers. Iudex quam tulit de reo tabellam, revocare non potest. Quæstor non mutat pronuntiationem. Apul. 1. Florid. Tabella semel lecta, nec augeri licet una, nec minui potest. Non idem est in interlocutione, l. 14. ff. de re iudic. h. Sententiam per alium recitare iudici non licet, nisi sit illustris, ut hic: nisi unus ex pluribus iudicibus recitet sententiam ex mandato & aliorum præsentia, c. cum ab uno de sentent. & re iud. in 6. nisi sententia sit interlocutoria. Bald. lult. inf. cod. nisi quibus casibus valet sententia sine scriptura. d. e. ultim. de re iud. v. Socin. reg. 101.

i. Qui sine scripto sententiam proferre possunt. Cassiod. de sent. Præf. præf. verb. sententiam dicit. k. aut præconem. l. Sententia definitiva scripturam requirit, ut hic: Interlocutio non requirit, quin & definitiva sententia certis casibus non requirit. Auth. prox. inf. cod. ut & super incidenti sententia. l. per. ff. de auth. tutor. m. v. l. 2. sup. cod. ibi: ex libello. n. Sententiam dici non sufficit, nisi scripta prius legatur, ut hic. Syn. Basl. §. tit. 1. ex lib. 9. tit. 1. cap. 63. 1. Harm. 4. §. 41. o. lult. inf. sent. rescind. non posse. p. 42. §. 1. Sententia quid est? Decretum a iudice interpositum servato iudiciorum ordine, de summa aut capite quodam litis, quod absolutionem rei continet vel condemnationem certam actoris vel rei.

q. Interlocutio quid est? præceptum iudicis in principio vel medio litis interpositum, quod ad finiendam litis præparationem spectat: nec enim finit aut perimit litem: dicitur & præjudicium, iustum, articulus, suasio, l. 7. inf. cod. improprie sententia.

Codex

DE SENTENTIIS a EX PERICULO b RECITANDIS c.

TIT. XLIV.

Non sufficit sententiam latam esse in scriptis, si non fuit recitata. Paul. de Cast.

1. Imp. Valerian. & Gallian. AA. Quinto.

Arbitri nulla sententia est, quam scriptam edidit litigatoribus, si d non ipse recitavit. Si igitur nihil fallis: omissa provocationis mora, ex integro iudicari impetrabis a Rectore provinciae.

Sententia primo scripta, & postea recitata, non potest corrigi vel mutari. Bald.

2. Imp. Valens, Valentin. & Gratian. AAA. ad Probum P. P.

Hac lege perpetuo credimus ordinandum, ut iudices quos cognoscendi & pronuntiandi necessitas tenet, non e subitas, sed deliberatione habita post negotium sententias ponderatas sibi ante forment, & emendatas statim in libellum secuta fidelitate conferant, scriptasque ex libello f. partibus legant. Sed nec sit eis posthac copia corrigendi, vel mutandi g: exceptis h tam viris eminentissimis Præfectis prætorio i, quam aliis illustrem administrationem gerentibus, ceterisque illustribus iudicibus, quibus licentia conceditur etiam per officium k suum, & eos, qui ministerium suum ejus accommodant, sententias definitivas recitare. Dat. 12. Kal. Feb. Grat. A. 2. & Probo Coss. 371.

Non sufficit sententiam scribi, nisi legatur, & verbis proferatur. Bald.

3. Idem AA. ad Probum P. P.

Staturis generalibus iussimus, ut universi iudices, quibus r. dendi juris in provinciis permixtus facultatem, cognitis causis, ultimas l definitiones de scriptis m recitatione n proferant. Huic adjicimus sanctioni, ut sententia, quæ dicta fuerit, cum scripta non esset, nec nomen quidem sententia habere mereatur, nec o ad rescissionem perperam decretorum, appellationis solennitas requiratur. Dat. 3. Nov. Decemb. Tribus, Grat. A. 3. & Equitio Coss. 374.

In auth. de mandat. Princ. §. sit tibi. coll. 3. tit. 4. Nov. 17. c. 3. & col. 6. tit. 12. al. 11. ut clerici apud. §. 1. Nov. 83. in princ.

Nisi breves sint lites, & maxime vilium personarum, vel causarum (tunc enim sine scriptis & sine aliqua expensa cognoscere Præsides oportet) & nisi Episcopus cognoscat inter suos subditos.

DE SENTENTIIS p ET INTERLOCUTIONIBUS q OMNIUM JUDICUM.

Cicer. 1. de legib. Qui in isto periculo non ut a poeta veritatem exigunt: & in fragmentaria: Pericula magistratum, & in antiquiss. lib. notantur, quem idem Cuiacius habet, Hæc ita scripta sunt, DP. de periculo, DL. de libello. adde l. 15. §. qui accusare. Hæc tamen interpretatio Horomanno 3. obs. 20. non probatur: putat namque Horomannus Periculum superioribus locis non ea significatione accipi, sed pro iudicii discrimine & dubio litis eventus: absurdum alioquin fore constitui, ut per indicium, id est, summam tantum sententia recitentur, ac non potius integræ, ut res sit. Certum est hoc innui, Sententiam sine scripto laram nullam esse, id est, si dicta, non lecta. v. lult. §. commin. epist. program Nov. Leon. 45. Oldend. cap. 20. de sentent. Ex periculo igitur est, ex tabella, ex libello, ex scripti recitatione. v. l. 2. §. cod. Est qui, sententiam ex periculo recitavit, interpretetur, de memoria, seu memoriter dicitur τὸς πρεσβῆς a tentamento. Ferrand. 2. Explic. 13. c. Recitatis. C. Theod. cod.

d. Arbitri sententia nulla est, si dicta tantum, non lecta, vel scripta. l. 6. sup. de modo multarum. l. 8. inf. de princ. agent. in rebus.

e. l. 6. in fin. de modo multar. l. 1. §. d. requir. veis. l. 20. §. de pœnis. l. 11. §. de iudic. f. ex breviculo, ex periculo. §. in epigrapha hujus tit. De scripti recitatione, l. 3. §. cod. ex tabella, ex pila. g. ideoque quod iudex correxerit vel mutaverit, ipso iure nullum fuerit. Seneca in declam. & controvers. Iudex quam tulit de reo tabellam, revocare non potest. Quæstor non mutat pronuntiationem. Apul. 1. Florid. Tabella semel lecta, nec augeri licet una, nec minui potest. Non idem est in interlocutione, l. 14. ff. de re iudic.

h. Sententiam per alium recitare iudici non licet, nisi sit illustris, ut hic: nisi unus ex pluribus iudicibus recitet sententiam ex mandato & aliorum præsentia, c. cum ab uno de sentent. & re iud. in 6. nisi sententia sit interlocutoria. Bald. lult. inf. cod. nisi quibus casibus valet sententia sine scriptura. d. e. ultim. de re iud. v. Socin. reg. 101.

i. Qui sine scripto sententiam proferre possunt. Cassiod. de sent. Præf. præf. verb. sententiam dicit.

k. aut præconem. l. Sententia definitiva scripturam requirit, ut hic: Interlocutio non requirit, quin & definitiva sententia certis casibus non requirit. Auth. prox. inf. cod. ut & super incidenti sententia. l. per. ff. de auth. tutor.

m. v. l. 2. sup. cod. ibi: ex libello. n. Sententiam dici non sufficit, nisi scripta prius legatur, ut hic. Syn. Basl. §. tit. 1. ex lib. 9. tit. 1. cap. 63. 1. Harm. 4. §. 41. o. lult. inf. sent. rescind. non posse.

p. 42. §. 1. Sententia quid est? Decretum a iudice interpositum servato iudiciorum ordine, de summa aut capite quodam litis, quod absolutionem rei continet vel condemnationem certam actoris vel rei.

q. Interlocutio quid est? præceptum iudicis in principio vel medio litis interpositum, quod ad finiendam litis præparationem spectat: nec enim finit aut perimit litem: dicitur & præjudicium, iustum, articulus, suasio, l. 7. inf. cod. improprie sententia.

TIT. XLV.

De eo, qui per procuratorem litigavit.

1. Imp. Severus & Anton. AA. Quintiliano.

Non videtur nobis rationem a habere sententia decessoris tui: qui cum cognovisset inter petitem & procuratorem, non b procuratorem, sed ipsam dominam litis condemnavit c, cujus persona in iudicio non fuit. Potes igitur, ut re integra de causa cognoscere. Dat. 4. Kal. Jun. Anton. A. 3. Geta Cæf. Coss. 209.

De statu arbitri.

2. Imp. Antoninus A Sextilio.

Si arbiter datus a Magistratibus, cum sententiam dixit, in libertate morabatur, quamvis d postea in servitutem depulsus sit, sententia tamen ab eo dicta habet rei iudicata auctoritatem e.

De sententia definitiva.

3. Imp. Alexander A. Vectio.

Præses provinciae non ignorat definitivam sententiam, quæ condemnationem f vel absolutionem non continet, pro iusta non haberi. PP. Kal. Octob. Maximo 2. & Aeliano Coss. 224.

De ordine iudiciorum servando.

4. Idem A. Severo.

Prolatam a Præsede sententiam contra g solitum iudiciorum ordinem h, auctoritatem rei iudicata non obtinere certum est. PP. 15. Kal. Jan. Alexand. A. & Dione Coss. 230.

De sententia lata sub modo.

5. Imp. Philippus A. & Philip. Cæf. Montano.

Cum eorum, qui principaliter fisco tenebantur, bona ea lege fideiussoribus Procurator tradi iusserit, ut i ipsi indemnitate k fisco præstarent, nec a sententia ejus intercesserit provocatio: consequens est data formæ obtemperari.

De loco & de officii præsentia adhibenda.

6. Imp. Carus, Carinus & Numerianus AAA. Zoilo.

Cum sententiam Præsidis irritam esse dicis, quod non publice l, sed m in secreto n loco, officio ejus non præsentia, sententiam suam dixit: nullum tibi ex his, quæ ab eo decreta sunt, præjudicium generandum esse constat. PP. 5. Kal. Dec. Caro & Carino Coss. 283.

Si Præses pacisci suaserit.

7. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Isidoræ.

Ex stipulatione parta actione, pacisci proximis personis suadendo o Præses provinciae, verborum obligationem, quam certo iure tollit tantum licet, extinguere non potest: nec vox p omnis iudicis iudicati continet auctoritatem: cum potestatem sententia certis q finibus concludi, sæpe constitutum sit. Quapropter si r nihil causa cognita secundum juris rationem tuam pronuntiatum est: vox pacisci suadentis Præsidis actionem perimere, si quam habuisti, minime potuit.

Si empti evincatur in libertatem.

8. Idem AA. & CC. Licinio.

Libera quidem Theodora, quam ex emptionis causa, vel in solutum creditori traditam proponis, pronuntiata f: citra provocationis auxilium sententia rescindi non potest. Verum t si mota quaestione, præmissa denunciatione ei, qui auctor u hujusmodi mulieris fuit, iudicatum processit: quanti tua interest, empti, si emisti: vel ob debitum reddendum, si in solutum data est, repetere non prohiberis.

f. Sententia absolutionem vel condemnationem requirit: alioquin ipso iure nulla est. l. 7. tit. 7. cod. g. Sententia contra ordinem iudiciorum lata nulla est. l. 7. §. cod. l. 12. ff. de appell. v. Oldend. c. 11. de sent. h. qui & τὸ πρ. Syn. Basl. ex lib. 9. tit. 1. c. 68. & 1. Harm. 4. §. 42. i. Modus ita concipi solet: Si sententia lata est sub modo, valet & servandus est modus, si non est appellatum.

k. Rationem dubitandi collige ex l. 2. §. de sentent. qua sine certa quantitate. l. id est, publico loco.

m. Sententia dicta secreto irrita est. Syn. Basl. §. tit. 10. ex lib. 9. tit. 1. cap. 70.

n. dixi ad l. 5. §. tit. prox. puta in consuetudine. v. Oldendorp. c. 25. de sentent. o. Iudex pacisci suadens, sententiam non fert, neque actionem tollit. Iudicis suasio inter propinquos, ut transigant, vim transactionis aut sententia non habet. adde l. 1. §. comminationes, epist.

p. Iudicis vox omnis auctoritatem iudicati non continet. l. 9. §. cod. certa decisione, certa qualitate, certa & plena cognitione. r. l. 4. sup. cod. l. 11. §. cod.

s. vide quæ notavi ad l. 4. §. de verbor. signif. & ita emptori evicta per sententiam. t. Si ancilla in solutum mihi data est, eaque libera pronuntiata sit, agam actione primitiva: si mihi vendita fuerit, utili ex empto.

u. id est, qui vendidit, vel in solutum dedit.

a. Sententia rationem non habens nulla est.

b. Sententia nulla est, si litigante procuratore sententia in personam domini concipitur. Cur? Procurator si ab initio rem exercuit, siue lite composita, sententia dampnandus est. l. 31. in fin. ff. de negot. l. 2. §. ff. iudic. cas. sol. vi. l. inter. 8. in fin. ff. de integ. vest. l. 42. §. 6. ff. de procur. l. nihil. 20. sup. de proc. Oldend. c. 35. de sent. quod quidem VVurni. 1. præf. 22. c. 7. & tit. 23. c. 2. notat verum esse iure civili, non iure canonico ex gloss. & Abbate in c. scilicet. de in iur. reg. vest. & c. querelam. 24. de elect. Negat etiam id locum habere in tutore, curatore, & syndico: cum possit sententia in pupillum, minorem, & Ecclesiam ferri, tam ethi in iudicio non fuerint, sed per conjunctas personas litigaverint. Idem quoque esse, si procurator lite contestata, ad unum tantum auctorem substitutus sit. Bald. hic. ut & in sententia interlocutoria minus præjudiciali. Item si dominus præsens in iudicio sit, si illustris persona condemnanda sit: aut si de causa matrimonii agatur, d. l. nihil. 20. postremo in servitutem reali: sententia enim præiudicatur. l. libertas. 31. in fin. ff. de negot. Socin. reg. 316.

c. Sententia condemnatione adversus procuratorem ferenda est, ut hic. An & absolutione? ferenda est: ut notavi ad Accurs. l. 6. §. Mavi. 7. ff. mandati. adde Romanum sing. 499.

d. facit l. 3. §. de offic. Prætor. l. 1. §. de testam. e. Communis enim error excusat.

f. Sententia absolutionem vel condemnationem requirit: alioquin ipso iure nulla est. l. 7. tit. 7. cod. g. Sententia contra ordinem iudiciorum lata nulla est. l. 7. §. cod. l. 12. ff. de appell. v. Oldend. c. 11. de sent. h. qui & τὸ πρ. Syn. Basl. ex lib. 9. tit. 1. c. 68. & 1. Harm. 4. §. 42. i. Modus ita concipi solet: Si sententia lata est sub modo, valet & servandus est modus, si non est appellatum.

k. Rationem dubitandi collige ex l. 2. §. de sentent. qua sine certa quantitate. l. id est, publico loco.

m. Sententia dicta secreto irrita est. Syn. Basl. §. tit. 10. ex lib. 9. tit. 1. cap. 70.

n. dixi ad l. 5. §. tit. prox. puta in consuetudine. v. Oldendorp. c. 25. de sentent. o. Iudex pacisci suadens, sententiam non fert, neque actionem tollit. Iudicis suasio inter propinquos, ut transigant, vim transactionis aut sententia non habet. adde l. 1. §. comminationes, epist.

p. Iudicis vox omnis auctoritatem iudicati non continet. l. 9. §. cod. certa decisione, certa qualitate, certa & plena cognitione. r. l. 4. sup. cod. l. 11. §. cod.

s. vide quæ notavi ad l. 4. §. de verbor. signif. & ita emptori evicta per sententiam. t. Si ancilla in solutum mihi data est, eaque libera pronuntiata sit, agam actione primitiva: si mihi vendita fuerit, utili ex empto.

u. id est, qui vendidit, vel in solutum dedit.

et

De

De retractatione.

9. Idem AA. & CC. Domino.

Post sententiam, quæ finibus a certis concluditur, ab eo, qui pronunciaverat, vel ejus successore, de quaestione, quæ jam b decisa est, statuta rei judicata non obtinent auctoritatem: Nam nec de c possessione pronunciata proprietati ullum præjudicium afferunt, nec causam ullam interlocutiones d plerumque e perimunt. S. Non. April. CC. Coss.

Qui possunt patria interdicere, vel non.

10. Idem AA. & CC. Menodoro.

Nulli, qui statuendi f non habet facultatem, interdici-
re patria cuiquam permittitur. 3. Non. *

De iurejurando.

11. Idem AA. & CC. Luciano.

Cum iudex in definitiva sententia iurjurandum g solummodo præstari præcipiat, non tamen addat, quid ex recusatione, vel præstatione sacramenti fieri oportet: hujusmodi sententiam h nullam vim obtinere palam est.

De Latina & Gracaliqua.

12. Imp. Arcad. & Honor. AA. Juliano Procons. Asia.

Judices tam i Latina quam Græca lingua sententias proferre k possunt l. Dat. 5. Id. Jan. Cæsario & Attico Coss. 397.

Ne exemplis sed legibus iudicetur. Bart.

13. Imp. Justinian. A. Demostheni Præfecto Prætorio.

Nemo m iudex, vel arbiter existimet neque consultationes, quas non rite judicatas esse putaverit, sequendum, & multo magis sententias eminentissimorum Præfectorum, vel aliorum procerum (non enim si quid non bene dirimatur, hoc & in aliorum iudicum vitium extendi oportet, cum non exemplis n sed legibus iudicandum o sit) neque si cognationales sint amplissima Præfecturæ, vel alius maximi magistratus prolata sententiæ: sed omnes iudices nostros veritatem, & legum, & iustitiæ sequi vestigia sancimus. Dat. 3. Kal. Novemb.

De reconventione.

14. Idem A. Demostheni Præf. Præf.

Cum Papinianus summi ingenii vir, in quaestionibus suis rite disposuerit, non p solum iudicem de absolutione rei judicatæ q, sed r & s ipsum actorem, si e contrario obnoxius fuerit inventus, condemnare: hujusmodi sententiam non solum roborandam, sed etiam augendam esse sancimus: ut liceat iudici vel contra actorem ferre sententiam, & aliquid eum daturum vel factum pronuciare: nulla ei opponenda exceptione, quod non competens iudex agentis esse cognoscatur. Cujus t enim in agendo observat arbitrium, cum habere & contra se iudicem in eodem u negotio non dedignetur. Dat. 15. Kal. Decemb. Lampadio & Oreste VV. CC. Coss. 530.

In authent. De executoribus. §. fin. coll. 7. tit. 8. al. 7. Novell. 96. cap. 2.

Et consequenter ego ab aliquo conventus, si vicissim ipsum pulsare velim: statim quidem hoc non licet, nisi apud x eundem iudicem. Qui si duplicet, intra viginti dies recusari potest, aliisque mereri, apud quem rursus utrumque negotium ventilatur. Alioquin lite contra me mota prius ventilata & terminata, tunc demum & ego admittar.

a l. 7. §. cod.
b Iudex in re eadem suam vel antecessoris sententiam retractare non potest, ut hic & l. 3. inf. si a non competens.
c Non eadem est causa possessionis & proprietatis. Id. eoque, qui sententiam tulit de possessione, non prohibetur postea sententiam ferre de proprietate. l. 3. inf. si a non competens.
d Interlocutoria sententia ut sæpius non definit. Interlocutoria est præceptum iudicis in principio vel medio litis interpositum, quod ad finiendæ litis præparationem spectat: non etiam dirimit aut finit. Id & præjudicium dicitur, & articulus, & improprie sententia & fusiō. l. 7. sup. cod. v. Cuj. hic.
e Recte hoc additum est, quia interlocutio plerumque rem perimit: veluti admittit exceptionem peremptoria, l. 37. C. Th. de appellat. vel adnotat reo absente & obignatis bonis. l. 2. inf. si pendens, appellat.
f Qui statueret non potest, non potest interdicere, v. l. 20. D. de iuridict.
g Delatio iuramenti vim definitionis non habet. h l. 4. l. 7. §. cod.
i Ordo est inversus: lege tam Græca quam Latina. Petr. Fabr. l. Senectut. 25. similis præposterior est apud Senecam lib. de ira 12. & in l. 53. D. de reg. iur. l. 43. D. de ritu. l. 25. §. idem scribit. D. familia. l. 85. D. de solutionibus. l. 2. §. 1. D. test. quemadmodum. l. 222. D. de verb. signif. l. 11. §. mulier. D. de adm. mlt. adde Cujac. 3. obs. 5. & Inst. de l. Aquil.
k An etiam inter Latinæ gentis homines, hoc est, Latinæ nationis five lingue? Forcatulus in Sphæra legalis, ita putat. Notat enim Romæ, ubi lingua Græca satis familiaris fuit per multas sententias Græcis verbis latas fuisse l. 17. sup. ex quibus causis infam. l. 13. in fin. ff. de iur. l. 9. §. 8. ff. de panis. adde l. 2. in fin. ff. de verb. obl. l. 1 & ita derogatur legi 48. D. de re judicata.
m Sententiam ab alio dictam iudex appellacionis sequi non debet: sed quod legibus consentaneum. Syn. Bas. 8. tit. 1. ex lib. 9. tit. 1. c. 75. & l. Harm. 4. §. 40.
n Legibus non exemplis iudicandum est. l. 12. D. de off. Præf. d. l. 1. C. de veteri iure enucl. §. mlt. inf. de satisfact. fallit nisi sint exempla publicæ cuiusdam personæ, velut Principis, vel plurium publicarum personarum: aut si jus deficit: tunc enim exemplis iudicari potest, vide Socinum Reg. 225.
o vivitur tamen exemplo. Nov. 22. c. 21. in prin.
p Sententia absolutionem vel condemnationem continere debet.
q al. iudicare.
r Reconveniri actor a reo potest apud eum iudicem, ad quem in jus vocatus est ab ipso actore: licet alias non sit competens: licet quoque causa sit diversa & separata, ut hic. Cujus sententiæ octodecim exceptiones vide apud Socinum regul. 332.
s l. 22. D. de iudic. Nov. 96. c. 2. Nov. 123. c. 25. adde 3. quæst. 3. can. accusatores. vers. cū in agendo.
t male hinc colligunt: Eundem advocatum & iudicem esse posse, cum hic de mutuis petitionibus agatur, eo sensu, in causa reconventionis non habere locum exceptionem iudicis incompetens.
u i. e. in eadem lite, non diversa.
x Coram eodem iudice reconventionem fieri oportere.

De lite habente plura capita.

In Aureliani libro notatur hic deesse Græcam constitutionem: eam ex Basilicis edidit Cujacius l. 12. observ. cap. 2. eamque Justiniani esse tradit.

15. Imp. Justinianus.

Constitutio jubet, ut si multa sint in lite capita a, possit iudex super quibusdam eorum sententiam definitivam ferre, tuncque iterum de aliis querere & sententiam proferre, quæ ipsi videatur: neque compellatur unam sententiam de omnibus capitibus simul dicere.

De appellacione, & de iudicis recusacione.

16. Idem A. Juliano P. P.

Cum solitum est in sententiis iudicum sic interlocutionem proferri, ut non liceat partibus ante definitivam sententiam ad appellacionis vel b recusacionis venire auxilium: quidam putabant c non licere ante litem contestatam, nec iudicem recusare, quemadmodum nec ab eo appellare. Cum enim simul utrumque vocabulum ponitur, tam appellacionis, quam recusacionis, provocatio autem ante litem contestatam non potest portigi: putabant quod nec recusare quidem iudicem cuiquam concedatur ante litem contestatam: quod minime verum est. Caveant itaque iudices hujusmodi sermonem simul & sine certa distinctione proferre.

DE SENTENTIA d, QUÆ SINE CERTA e QUANTITATE PROFERTUR f.

TIT. XLVI.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Alianx.

Cum iudicem, quoad g pecunia condemnationis soluta fuisset, de h pendendis usuris i legem dixisse profitearis: non k contra juris formam sententiam datam, palam est.

2. Imp. Alexand. A. Marcellino.

Quamquam pecuniæ quantitas sententia Curatoris l reipublicæ non continetur: sententia tamen ejus rata est, quoniam indemnitate m Reipublicæ præstari iussit.

3. Imp. Gordianus A. Æmilio.

Hæc sententia, omnem n debiti quantitatem cum usuris incompetens o solve, iudicati actionem præstare non p potest: cum apud iudices ita demum sine certa quantitate facta condemnatio, auctoritate rei judicatæ censeatur, si q parte aliqua actorum certa sit quantitas comprehensa.

Ubi sententia incerta est ipso jure nulla, non prohibetur iudex aliam certam proferre, etiam contrariam primæ.

Salyc.

4. Idem Augustus Saturninæ.

Hæc sententia, Qua bona r accepisti, solve: cum incertum esset, quid accepisset: quantumque ab eo peteretur s, præsertim cum ipse, qui extra ordinem iudicabat, interlocutus sit t dotem datam, qua repeteretur, non u liquidam esse: iudicati auctoritate non nititur. Cum igitur is, qui postea iudicabat, contra te certam sententiam protulerit, neque a statutis provocaveris: ipsa tuo facto confirmasti iudicatum.

DE x SENTENTIIS, QUÆ PRO EO QUOD INTEREST y PROFERUNTUR.

TIT. XLVII.

Id quod interest in casibus certis duplum excedere non debet: in aliis autem, qui incerti esse videntur quod revera interest, præstat: illud autem locum habet non solum in damno, sed etiam in lucro. Charon.

1. Imperator Justinianus A. Joanni P. P.

Certa sententia est quoties ejus certitudo, vel ex libello conventionis, vel instrumento obligationis, vel parte aliqua actorum repeti potest. l. 5. in fin. l. 95. ff. de re judicata. Usurarum rei iudicatæ quantitas intelligitur ex jure & sis. de usuris rei judicata.

r bona fide accepisti, &c. Hal.

s l. 59. §. 1. D. de re judic.

t Ne quidem favore dotis valet sententia sine certa quantitate.

u Sententia sine certa quantitate nulla, ut hic.

x De eo, quod interest, vid. Alciat. Donellum hic. Rotom. 2. obs. 12. & 13. Forcatulum Necyomantia 33. & Fumeum tract. de eo, quod interest.

y Id quod interest quid, v. l. 21. in fin. ff. de novi operis nunciacione. Fumeus d. tract. damni dari vel lucri cessantis affirmationem definit: Cujac. ita 8. ad Africanum. Utilitatem quam habere vel habere possem, si mihi damnum datum, vel lucrum interceptum non fuisset. Item rem que mihi abest, quamque lucrari posui ex causa, qua de agitur. Id denique quo suo nostrum deterius, aut certo non melius factum est. Cæterum: an interesse vox sit Latina? v. l. debitor decem. 82. D. de legat. 2. in notis ad verb. intersursum.

Cum

a l. 12. §. de reb. cred.
b Sententiam sub alternatione ferri non posse hinc quidam colligunt. c & male. l. 16. §. de iudic. v. Cuj. 9. obs. 23.
d Idem fit in arbitrio. l. 21. §. 3. ff. de arbitris.
e §. 32. Inst. de act. l. 5. l. 59. §. 2. ff. de re judicata.
f Sententia iudicis incerta, nulla est: ne duplicentur aliquot lites. vide Oldendorp. c. 18. de sentent. VVurm. 1. præf. 22. c. 2.
g Iudex diem legitimum iudicati faciendi non tantum ardere vel prorogare potest. v. l. 2. ff. de re judicata. sed ne dare quidem. ut hic.
h l. 13. in fin. §. de usur.
i hinc ratio dubitandi sumitur. Nam si iudex reum in usuris condemnat, nec usurarum quantitatem addit, sententia incerta, id est, quæ nulla videbitur. Sed ratio decidendi in eo est, quod usurarum quantitas facta ex ipso jure publico intelligitur, tit. de usur. rei jud. veluti, si ita iudex pronuntiaverit l. Titio G. Sejum ex causa venditionis C. debere videri: placere ejus pecuniæ mltas rependat quoad fors soluta sit. Certum dici potest, non modo quod est nominatum expressum: sed quod aliunde per certi relationem potest colligi. l. 3. in fin. §. cod.
k l. 31. ff. de usur. imo est. l. 3. §. cod. l. 15. §. sit. prox. m Qui reum jubet actorem indemnem conservare, licet nominatim certam quantitatem non adjiciat: re tamen ipsa certum exprimit, v. l. 5. in fin. l. 59. ff. de re jud.
n l. 21. §. 3. ff. de arb. l. 59. §. 1. ff. de re jud. l. 41. in fin. ff. de usuris.
o l. 31. ff. de usuris.
p Imo potest. l. 1. sup. cod.

a Tota enim hæc quaestio (de eo videlicet quod interest) in facto consistit, quæ ad juris consultos parum pertinet. *l. ult. ff. de stipul. prator. l. 13. §. 1. ff. de annuis legat. l. 14. ff. de divers. & temp. l. 14. ff. de reg. jur.*
 b & difficultatem. *l. ult. ff. de prator. stipul.*
 c *ἐν τῷ τοῖς ὁρίτοις.* Casus, propositiones, d. i. e. finitum.
 e Puta pretium certum, certam mercedem. In certis casibus id, quod interest, duplum non excedit, ut hic. in incertis temperatur vera rei æstimatione.
 f putarem.
 g *l. 1. ff. de act. empt. l. 1. §. de ver. perm. nisi cum alca vel spes emittitur, l. 11. in fin. l. 12. ff. de act. empt. nisi emptoris interest non decipi, l. 13. §. 2. ff. de act. empt. nisi minoris erant emptoris: tunc enim omnia detrimenta consequor, quæ emptionem sunt secuta. d. l. 12.*
 h *l. 33. in fin. ff. locat. Locatio certam rem & æstimationem habet, nisi si quid faciendum locetur. l. 13. in fin. ff. de re jud. i Id quod interest, non modo damnum perceptum, sed & lucrum interceptum persequitur. l. 13. ff. de ratam rem haberi.*
 k nam ex omnibus contractibus certum condici potest, *l. 9. ff. de reb. cred. adde l. 74. ff. de verb. oblig. l. 1. ff. de ratam rem haberi.*
 l Dupli æstimatio, alia est vera æstimatione: de qua J. puta si res empta sit. X. quæ hodie digna sit XXV. emptor non consequetur ultra XX. nempe X. pretii nomine, quæ numeravit, & alia X. id est, *ὁ ὅμοιος ποσὶ*, nomine ejus quod interest supra pretium, quod res venit. Quid, si emptor pretium non numeravit, venditor non est in mora, *l. 13. §. 8. ff. de act. empt. idcoque nihil præstat. Quid si venditor rem tradidit, emptor pretium non solvit? usura pretii debetur, d. l. 13. §. 20. ut foenus: quia non propter lucrum actoris, sed ut id quod interest propter moram. l. 60. ff. pro socio. Foenus propter lucrum datur, etiam si nihil actoris interest, quemadmodum & poena in conventionem deducta. l. 38. ff. de arbitrio. l. 38. §. 17. ff. de verb. oblig.*
 m Sic in usuris duplum excedere non debet, *Novell. 121. l. 10. §. de usuris.* In evictionibus olim etiam plus duplo stipulari non licebat, *l. 44. ff. de act. empt. l. 48. ff. de evictionibus.* in iurjurando in litem, in stipulatione poenali. *l. 10. ff. de servo corrupto.*
 n quantitate & re, veluti si de fundi possessione agitur, quæ neque corpore neque certa quantitate constat, quanti interest officio iudicis æstimabitur. *l. pen. §. ult. ff. uti poss. l. 1. §. 40. ff. de vi & vi armat. Idem si agitur de restitutione operis, quod vi aut clau factum est: quia restitutionis, utpote facti, causa incerta est. Quanti interest restitutionem fieri, æstimatur officio iudicis, l. 15. §. 7. D. quod vi aut clam. rei veritate, l. 9. in fin. D. de aqua & aqua pluvi. Idem est in obligationibus faciendis. l. 13. in fin. D. de re jud. l. 2. in fin. D. qui sciunt. Idem quoque est, quoties agitur de cautione præstanda, d. l. 13. v. Cujac. hic. In veram namque quantitate fidei iussor tenetur, quoties de incerta quantitate agitur. d. l. 2. o Verum interesse, damnum quod revera patimur: veritas enim extra affectionem privatam ejus, qui damno est adfectus, extraque conventionem contrahentium est, unde nostri interesse aliud commune, aliud singulare, aliud conventum tradiderunt.
 p In casibus incertis, qui certam quantitatem vel rem non habent, ad finem dupli non taxatur id quod interest: sed arbitrio iudicis relinquuntur, ut ipse æstimet in rei veritate, quantum interest actoris vel rei. Nec enim incertæ & infinitæ rei alia potuit quam infinita regula constitui, ut Aristoteles ait, *τὰ ἀόριστα ἀόριστον καὶ ὅσον ἐναι*, & ita certi casus ab incertis definiuntur: in certis lex taxat id quod interest: in incertis, officium iudicis, v. Cujac. hic. his adde quæ scripsi ad l. 13. & 18. D. de ratam rem.*

Cum pro eo, quod interest, dubitationes antiquæ infinitum productæ sint a: melius nobis visum est huiusmodi prolixitatem b, prout possibile est, in angustum coarctare. † Sancimus itaque in omnibus casibus c qui certam d habent quantitatem e, vel naturam f, veluti in venditionibus g, & locationibus h, & omnibus i contractibus k hoc, quod interest, dupli quantitatem minime excedere m. † In aliis autem casibus, qui incerti n esse videntur, Iudices, qui causas dirimendas suscipiunt, per suam subtilitatem requirere, ut hoc, quod re o vera p inducitur damnum, hoc reddatur, & non ex quibusdam machinationibus q, & immodicis perversionibus in circuitus inextricabiles redigatur: ne dum in infinitum computatio reducit, pro sua impossibilitate r cadat: cum sciamus esse naturæ congruum, eas tantummodo poenas exigi, quæ vel cum competenti moderamine proferuntur s, vel a legibus certo fine conclusæ statuuntur.

† Et hoc non solum in damno t, sed etiam in u lucro x nostra amplectitur Constitutio: quia & y ex eo veteres id, quod interest, statuerunt. Et sit omnibus, secundum quod dictum est, finis antiquæ prolixitatis, huius Constitutionis recitatio. Datum Kal. Septemb. Constantin. post Consulatum Lampad. & Orest. Coss. 530.

SI A NON A COMPETENTE IUDICE JUDICATUM ESSE DICATUR.

TIT. XLVIII.

1. Imp. Alexand. A. Sabiniano.

Iudex ad certam rem datus, si de aliis a pronuntiavit, quam quod ad eam rem pertinet, nihil egit. 4. Non. Maxim. 2. & Aliano Coss. 224.

2. Imp. Gordianus A. Liciniae.

Si militaris b iudex super ea causa, de qua civilibus actionibus disceptandum fuit, non datus a quo dari poterat, cognovit: etiam remota appellatione, id, quod ab eo statutum est, firmitatem iudicati non habet.

l. 33. in fin. ff. locat. Locatio certam rem & æstimationem habet, nisi si quid faciendum locetur. l. 13. in fin. ff. de re jud. i Id quod interest, non modo damnum perceptum, sed & lucrum interceptum persequitur. l. 13. ff. de ratam rem haberi.

k nam ex omnibus contractibus certum condici potest, l. 9. ff. de reb. cred. adde l. 74. ff. de verb. oblig. l. 1. ff. de ratam rem haberi.

l Dupli æstimatio, alia est vera æstimatione: de qua J. puta si res empta sit. X. quæ hodie digna sit XXV. emptor non consequetur ultra XX. nempe X. pretii nomine, quæ numeravit, & alia X. id est, ὁ ὅμοιος ποσὶ, nomine ejus quod interest supra pretium, quod res venit. Quid, si emptor pretium non numeravit, venditor non est in mora, l. 13. §. 8. ff. de act. empt. idcoque nihil præstat. Quid si venditor rem tradidit, emptor pretium non solvit? usura pretii debetur, d. l. 13. §. 20. ut foenus: quia non propter lucrum actoris, sed ut id quod interest propter moram. l. 60. ff. pro socio. Foenus propter lucrum datur, etiam si nihil actoris interest, quemadmodum & poena in conventionem deducta. l. 38. ff. de arbitrio. l. 38. §. 17. ff. de verb. oblig.

m Sic in usuris duplum excedere non debet, Novell. 121. l. 10. §. de usuris. In evictionibus olim etiam plus duplo stipulari non licebat, l. 44. ff. de act. empt. l. 48. ff. de evictionibus. in iurjurando in litem, in stipulatione poenali. l. 10. ff. de servo corrupto.

n quantitate & re, veluti si de fundi possessione agitur, quæ neque corpore neque certa quantitate constat, quanti interest officio iudicis æstimabitur. l. pen. §. ult. ff. uti poss. l. 1. §. 40. ff. de vi & vi armat. Idem si agitur de restitutione operis, quod vi aut clau factum est: quia restitutionis, utpote facti, causa incerta est. Quanti interest restitutionem fieri, æstimatur officio iudicis, l. 15. §. 7. D. quod vi aut clam. rei veritate, l. 9. in fin. D. de aqua & aqua pluvi. Idem est in obligationibus faciendis. l. 13. in fin. D. de re jud. l. 2. in fin. D. qui sciunt. Idem quoque est, quoties agitur de cautione præstanda, d. l. 13. v. Cujac. hic. In veram namque quantitate fidei iussor tenetur, quoties de incerta quantitate agitur. d. l. 2. o Verum interesse, damnum quod revera patimur: veritas enim extra affectionem privatam ejus, qui damno est adfectus, extraque conventionem contrahentium est, unde nostri interesse aliud commune, aliud singulare, aliud conventum tradiderunt.

p In casibus incertis, qui certam quantitatem vel rem non habent, ad finem dupli non taxatur id quod interest: sed arbitrio iudicis relinquuntur, ut ipse æstimet in rei veritate, quantum interest actoris vel rei. Nec enim incertæ & infinitæ rei alia potuit quam infinita regula constitui, ut Aristoteles ait, τὰ ἀόριστα ἀόριστον καὶ ὅσον ἐναι, & ita certi casus ab incertis definiuntur: in certis lex taxat id quod interest: in incertis, officium iudicis, v. Cujac. hic. his adde quæ scripsi ad l. 13. & 18. D. de ratam rem.

q Petitoris scilicet, qui debitoris in necem quanti sua interest plus æquo rem æstimat. r Infinitum impossibile.

f Iudicis sententia scilicet, eorum enim est modus aliquis, l. ult. §. de modo mult. & ita hanc legem accipe: non de his quæ quisque sibi ex conventionem cavet: licet enim cuique etiam tripulum, l. 5. ff. de iure fisci, quadruplum stipulari, l. 56. D. de evict. v. Cujac. l. 6. obs. 34.

e Id quod interest, lucrum cessans est & damnum emergens, l. 2. in fin. D. de eo quod certo loco. u Imo lucri non habetur ratio. l. 21. §. 2. D. de act. empt.

x l. 2. D. de eo, quod certo loco, l. 33. ff. locat. l. 13. D. de ratam rem haberi. l. 73. D. de furtis: ut usurarum quæ percipi potuerunt a creditore, ratio habeatur. Roland. a Valle 1. conf. 35. Porro de lucro facto a fure ex re furtiva, v. l. 3. §. 8. D. de sepulchro violato.

y Id quod interest, non modo damnum perceptum, sed & lucrum interceptum persequitur. l. 13. D. de ratam rem.

z l. 2. §. de iurisdic. l. ult. ff. de iurisdic. l. penult. D. de iudic. cap. at si clerici. q. de iudic. v. Oldend. c. de sent. & re iudic.

a l. 3. §. de pedaneis iudicib. l. 7. §. ne de statu defunct. l. 10. C. de sent. & interlocut. l. 6. J. de except. rei jud. l. 5. J. quando provocare non est necesse. l. ult. D. de iurisdic. puta si datus ad actionem locati, iudicet de pecunia credita: si datus in causa possessionis, iudicet de proprietate. l. 3. J. cod.

b Militaris iudex de causa civili iudicare non debet, l. 20. D. de iurisdic. l. 6. C. Theod. de iurisdic. l. 1. §. de off. milit. jud.

Delegatus ad causam proprietatis, non potest cognoscere de causa possessionis, super qua non fuit delegatus. Bald.

3. Imp. Dioclet. & Maximin. AA. & CC. Philetæ.

Si de a proprietate datus: iudex adversus te nihil super hoc statuit: Rector provincie aditus hanc causam cognoscere, suaque decidere sententia curabit: cum & si quid de b possessione pronunciatum probetur, hoc causæ proprietatis minime noceat. S. Non. Novemb. Herculi. & Cæsari. Coss. 297.

4. Imp. Gratian. Valent. & Theodos. AAA. ad Potitum Vicarium post alia.

Et in privatorum c causis huiusmodi forma servetur, ne quenkam litigatorum sententia non a suo iudice dicta constingat. Dat. 10. Kal. Octob. Roma Auxonio & Olybrio Coss. 379.

DE POENA JUDICIS, QUI MALE JUDICAVIT, VEL EJUS, QUI JUDICEM VEL ADVERSARIUM CORRUMPERE CURAVIT.

TIT. XLIX.

Qui diffidentia iustæ sententia in pecunia corruptelam prorumpt, litem perdit: sive privata sit lis, sive publica, sive fiscalis. Bald.

1. Imp. Antonin. g A. ad Gaudium.

Constitit in quacunque causa, sive privata, sive publica, sive fiscali, ut cuicunque data fuerit pecunia b vel iudici vel adversario: amittat actionem i, si qui diffidentia iustæ sententia in pecunia corruptelam spem negotii repofuerit, Dat. 14. Kal. Jan. Duobus Aspriis. Coss. 213.

In authent. ut litigantes in exordio litis jurent. §. si quis autem ex litigatoribus. col. 9. tit. 7. al. 5. Novell. 124. cap. 2.

Novo jure, qui dicit k se de disse alicui, vel promississe, & personam declaraverit, & hoc probaverit, veniam meretur. Sed qui accepit, vel promissionem suscepit, si causa pecuniaria sit, dati triplum, promissi duplum a Comite privatarum rerum exigatur, dignitate seu cingulo amisso.

† Si vero criminalis causa fuerit, confiscatis omnibus bonis in exilium mittatur. Sed si datum vel promissum probare litigator nequiverit, persona, quæ dicitur suscepisse, juret, quod neque per se, neque per aliam personam accepit, aut promissionem habuit, & sic libera sit. Sed litigator, qui ostendere non potuit, in causa pecuniaria æstimationem litis a Comite rerum privatarum exigatur, lite sustinente proprium eventum: in criminali bonis omnibus confiscatis: causis apud competentem iudicem legitime terminandis. Sed si persona a litigatore manifestata prædictum iurjurandum resutaverit, memoratis subiaceat poenis. Sed si quis litigantium iuraverit se non dedisse vel promississe: si intra decem menses post sententiam memoratam ostendatur dedisse, vel promississe, memoratis poenis dantes & accipientes subiacebunt.

Iudex corruptus famam perdit, & damnum refarcit. Bald.

2. Imp. Constant. A. ad Felicem.

De eo, qui pretio l depravatus aut gratia, perperam iudicaverit, ei vindicta, quem laeserit, non solum æstimationis dispendii, sed etiam litis discriminis præbeat. Dat. 8. Kal. Novembr. Constantinop. A. §. & Licinio CC. Coss. 319.

SENTENTIAM RESCINDI NON POSSE.

TIT. L.

1. Imp. Gordianus A. Secundo.

Neque suam, neque decessoris n sui sententiam quenkam posse retractare o, in dubium non venit: Nec necesse esse ab huiusmodi decreto interponere provocationem, explorati juris est. PP. Kalend. Mart.

Exceptio peremptoria potest opponi ante sententiam, non postea, nisi ope restitutionis in integrum ratione ætatis. Salye.

2. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Alexandro.

Peremptorias exceptiones omittas p in initio, antequam q sententia feratur, opponi posse, perpetuum Edictum manifeste declarat. Quod si aliter actum fuerit, in r integrum restitutio permittitur. Nam iudicatum contra majores annis vigintiquinque non opposita præscriptionis s velamento, citra remedium appellationis, rescindi non potest. 7. Kal. Jan. Nicomed. CC. Coss.

et 2

3. Imp.

a Dixi ad l. 1. §.

b Datum iudex, ut

c Sententia a non

d puta procura-

e competens.

f l. 50. ff. si per

g imprudentiam

h non convellitur

i quidem res judi-

cat, l. 65. §. 2. ff.

ad Trebell. l. 12. §.

3. ff. de bon. libert.

l. 55. ff. de re jud.

sed in solidam æ-

stimationem ei,

quem damnavit,

tenetur: salva ta-

men existimatio-

ne vel fama. l.

ult. ff. de extra-

ord. cogn. Si vero

per ambitionem

& gratiam, etiam

notatur infamia,

v. l. 2. J. cod. si pe-

cunia corruptus

sententia ipsius

nulla est. l. 7. J.

quando provoca-

re.

g l. 1. §. 3. §. de

calumniatoribus.

h d. l. 1. §. 2.

i id est, si actor

corruptus, amittit

actionem: si reus,

defensionem. Nam

actionis verbo

continetur exce-

ptio.

k Corruptori me-

dicina est con-

fessio.

l v. l. 7. J. quan-

do provocare l. 15.

§. 1. ff. de judi-

ciis.

m l. 9. §. de sen-

tentiis. Sententia

prior posteriore

potior: lex vero

posterior priore

potior.

n d. l. 9.

o l. 3. J. comm.

epist.

p l. 4. J. de ex-

cept. l. 23. §. 3. ff. de

cond. indeb.

q An & post? Mi-

nime: nisi a mili-

te. l. 1. §. de iuris

& facti. Quid si

ipsa exceptio no-

toria sit? quid, si

qui ea utitur, in

continenti pro-

bationem offerat

v. Socin. reg. 127.

r Adversus sen-

tentiam datur in

integrum restituo

& appellatio,

ut hic.

s id est, exceptio-

nis.

a Rescripto non potest rescindi sententia, a qua non est appellatum. l. 2. in fin. l. 3. J. de lite peremptoria. l. 1. de err. adv. l. ult. §. quomodo & quando iudex. v. Pa. pon. 3. notat. 14. cides rescriptis contra iuges.

b limitae iudiciorum. Vulg. Hal.

c litis. C. Theod. lib. 4. tit. 17.

d Praestandis victori a victo, v. l. 79. ff. de iudiciis. l. 6. §. 2. ff. de appell.

e Fructus intelligitur, quod iustis sumptibus deductis superest.

f l. 16. in fin. ff. de hered. pet.

g Mala fidei possessor, non remittitur tantum redhibet & fructus quos percepit: sed etiam eos quos percipere potuisset licet contestata. Aliud in hereditatis petitione: in qua fructus etiam ante litis contestationem percepti, deducuntur. Quin si relicto herede moritur, etiam ab herede, qui in eius vitium successit, fit repetitio eorumdem fructuum. Synops. Basil. 9. tit. 3. περὶ κατὰ τὴν ε. 66.

h Incubant, l. 1. C. Theod. cod. quæ vox mala fidei possessionis index, dixit. ult. §. De rei dominica vel templorum.

i l. 22. §. de rei vind. l. 10. de usur. §. 2. in fin. Inst. ff. de offic. iudic.

k d. l. 22. v. l. 25. §. 7. ff. de heredit. petis.

l Hares possessoris tenetur de fructibus. l. 2. C. Th. cod.

m Post sententiam definitivam de sumptibus litis non agitur, nisi iudex sumptuum taxationem reservaverit.

n repetitio. d. l. 2. o Expensæ ante litem contestatam & post factæ, officio iudicis petuntur, ut hic. Gloss. & DD. in c. fin. extra de dolo. nisi promissæ in instrumento fuerint: hoc enim casu iure actionis peti possunt, etiam post sententiam in principali latam. l. 3. in fin. ff. de leg. 3. Item nisi statuto debeantur: tunc enim conditione ex statuto peti possunt. Bart. in d. l. 3. Socin. reg. 140. Idem si nihil sit, quod actori imputetur, ob expensas non petitas, l. utique. 16. ubi Accurs. ff. de rei vind. Idem in sententia interlocutoria, aut si iudex sententiam supplere velit. Idem & in specie. l. anno. §. 5. Julian. D. de const. pecun.

p l. 10. §. de transact.

q Post pecuniaria dissidia, post sumptus: sic enim veteribus ut Novella Martiani, & prima omnium editione Moguntina hic locus restituendus est, & ex Basilicis, in quibus hæc duo leguntur. τὰ δαπάνηματα καὶ τὰ ἐπιμίσματα. v. Cujac. hic.

r l. 13. §. 6. l. 15. §. 1. 79. D. de iudiciis. §. 1. vers. hac autem omnia. Inst. de pena tener. litig.

s Cujacius hanc legem restituit, 12. observ. 21. sumpta est ex 9. Syn. Basil. 3. c. 70.

t Interpretatio Leancelavii.

u l. ult. J. quando prov. non est necess. d. vers. hac autem.

3. Imp. Constantini. A. ad Proculum.

Impetrata rescripta non placet admitti, si a decisa semel causa fuerint iudiciali sententia, quam provocatio nulla suspendit: sed eos, qui talia rescripta meruerunt, etiam lumine b iudiciorum expelli. Dat. 6. Kal. Jan. Constant. & Licinio AA. Coss. 312.

DE FRUCTIBUS ET LITIUM c]

expensis d.

TIT. LI.

1. Imp. Diocletian. & Maximian. AA. & CC. Alexandro.

Hoc fructuum e nomine continetur, quod iustis sumptibus deductis f superest. 3. Non. April. CC. Coss.

Factus mala fidei possessor per litem contestatam, tenetur de perceptis, & de percipiendis: & vitium ejus transit in heredem. Salyc.

2. Imp. Valens & Valent. AA. Olybrio Praefecto pratorio.

Litigator g victus, qui post conventionem rei incumbit alienæ, non in sola rei redhibitione teneatur, nec tantum fructuum præstationem eorum, quos ipse percepit, agnoscat: sed etiam eos, quos percipere potuisset, non quos eum redegitse constat, exolvat, ex eo h tenipore ex quo re in iudicium deducta, scientiam k mala fidei possessionis accepit. Hæredis l quoque succedentis in vitium par habenda fortuna est. Dat. 7. Kal. Maji, Trev. Valent. N.P. & Victore Consulibus 369.

3. Imp. Honor. & Theod. AA. Asclepiodoto Praefecto Pratorio.

Terminato m transactioque negotio, posthac nulli actio neque ex Rescripto super sumptuum petitione n præstetur, o nisi iudex, qui de principali negotio sententiam promulgavit, comminus partibus constitutis, iudica pronunciat one significaverit victori causa restitui debere expensas, aut super his querelam jure competere. Post p absolutum enim dimissumque iudicium, nefas est litem alteram consurgere ex litis primæ materia. Dat. 3. Kal. April. Constant. Asclepiodoto & Mariniano Coss. 423.

4. Imp. Valens. Theod. & Arcad. AAA. Edictum ad populum.

Non ignoret is, cujus ex interpellatione aliquis secundum datam formam in longinqua protractus fuerit examina, quod si culpa sua fuerit dilata cognitio, vel minime actioni suæ adjuverit, vel delata non l probaverit: pro calumnia quidem poenam luat legibus constitutam, pro pecuniaria q vero causa, post r sumptus, considerata quantitate postulatorum, vel mediū itineris intervallo, condemnationem pro æstimatione iudicis sustinebit. Dat. 5. Id. Novemb. Constantinopol. Valent. A. 7. & Avieno Coss. 452.

5. Imp. Zeno f.

Constitutio r præcipit, ut quivis iudex in sententia sua jubeat victum u factos in iudicio sumptus præstare. Habet & potestatem iudex transcendendi sumptum ad decimam usque partem eorum, quæ impensa sunt, si eum ad hoc partis ejus, quæ sumptum profudit, impudentia permoverit: ita ut ea, quæ impensas excedunt, ad fiscales rationes pertineant, nisi forte iudex detrimentum partis victoris sarcire volens, partem aliquam horum ei assignet. Neque tantum actor atque reus (in expensas, condemnatur, quum iudex utrique competens est: verum etiam quum non est iudex actoris competens; qui tamen ex re conventionis victus sit, nec eum iudicem recusare possit: si vero adeo præsidet, si vero dati a principe arbitri, iudices fue-

rint. Nam & hi suos executores a atque compulsores habent. Quod si iudex hoc non fecerit, ipse parti victrici damnum illud compensare cogitur.

1 ¶ Si quis vero conventus bona fide solverit, aut actor lite destiterit, aut etiam iudex inveniat eum non calumniatorem, sed de re dubia litigantem: hic evitabit impensarum condemnationem.

2 ¶ Manifestum est autem, quod in iudicibus pedaneis Præfles (seu magistratus) est, qui debet eis assignare officialem (seu apparitorem) hæc tractantem (seu dirigentem.) Dat. 7. Kalend. April. post Consulatum Longini.

Privilegium concessum super litis expensis in totum vel in parte non agnoscendis extenditur ad adversarium propter aequalitatem servandam in iudiciis.

6. Imp. Anastas. A. Stephano Magistro militum.

Cum quidam per b leges sacrasque constitutiones, alii per speciales lagitates sibi præstita privilegia prætentunt, tam super sportulis c pro conventionibus usque ad certam quantitatem præbendis, quam super expensis litium vel minuendis, vel penitus non agnoscendis: per hanc legem decernimus, ut quicumque huiusmodi privilegio munitus est, vel postea talem prærogativam quolibet modo meruerit, sciat & si quos ipse, utpote obnoxios sibi pro quacumque criminali vel civili causa constitutos, in accusationem deduxerit, hos nihilominus hisdem d privilegiis potituros: quoniam non e est ferendum, eos, qui præfatas prærogativas (ut l jam ante latum est) prætentunt, aliquid plus ab adversariis suis querere concedi, quam ipsi ab aliis pulsati facere patiantur: ita scilicet, ut hæc quidem forma modis omnibus observetur super privilegiis per liberalitates, vel generaliter quibusdam officiis, aut scholis seu dignitatibus, vel specialiter certis personis præstitis, vel postea præbendis: si hoc ipsum expressim principalibus dispositionibus, vel affatibus insertum, si vero præmissum sit, vel fuerit.

DE RE JUDICATA f.

TIT. LII.

Rebus judicatis paretur, nisi petatur quod jam habetur. Salyc.

1. Imp. Antoninus A. Stellatori.

Rebus quidem judicatis standum g est. Sed si probare poteris eum, cui condemnatus es, id, quod furto amississe videbatur, recepisse h: adversus iudicari agentem, doli exceptione opposita tueri te poteris. 12. Kal. Mart. Ant. A. 4. & Balbino Coss.

2. Idem A. Pacatiano.

Res judicata si sub prætextu Computationis i instaurentur, nullus erit litium k finis. PP. prid. Non. Roma, Lato & Cereale Coss. 216.

3. Idem A. Demetrio & aliis.

Si pecuniam, quam mala ratione interceptisse vos apparuerit, iusti litis inferre cum l poena, & comperto præcepto Præsidis non m provocaveritis: universam quantitatem debetis inferre.

4. Imp. Gordianus A. Antonino.

Sub specie n novorum instrumentorum postea repertorum, res judicatas restaurari o, exemplo grave est. Dat. 8. Id. Mart.

5. Imp. Diocletian. & Maximian. AA. & CC. Valentino.

Ad p solutionem dilationem q petentem, acquiescisse a sententia manifeste probatur: sicut eum, qui quolibet modo sententia acquieverit. Nec enim instaurari finita, rerum judicarum patitur auctoritas.

Idem si instrumentum sic reperto, constabit sententiam latam ex falsis instrumentis vel probationibus esse. l. pen. §. de transact. l. pen. ff. de confessis. Fallit quoque in sententia condemnatoria: ut & si testamentum repertum est. Gloss. in l. 1. §. ratio. ff. quem adm. testam. l. si mater. 11. ff. de except. rei judicata. licet contrarium sentiat in l. 3. §. si legatarius. ff. si cui plus quam per legem Falc. v. Socin. regul. 361. His ex causis restitutio datur adversus rem judicatam ob instrumenta de novo reperta. v. Sfortian Oddum 2. de restit. qu. 75.

O diva v. d. d. Syn. Basil. 8. ex l. 9. tit. 3. c. 75. 1. Harm. 3. §. 75.

p Syn. Basil. d. tit. 3. c. 76. 1. Harm. 3. §. 92. q Dilationem solvendi qui petit, tacite forem debere fatetur, & sententia acquiescit, silentio sententia approbatur, v. l. §. de arbitri. l. 40. D. de passim.

6. Imp.

a ἐπιδικαστὰς καὶ ἐπικτατὰς. d. cap. 70. b Privilegia super sportulis iudicariis lege vel beneficio Principis concedi possunt. c adde l. 12. J. de prox. sac. serin. d Victus victori condemnatur in expensas, quas fecit, non in eas, quæ privilegio remittuntur aliquo. e ad aequalitatem videlicet servandam, ut quod uni privilegio remittitur, idem alteri remittatur. ff. quod quique jur. l. 1. in fin. ff. de constit. l. 81. ff. pro socio. f dixi ad 42. ff. 1. adde 4. C. Th. 35. §. 9. Synops. Basil. 3. c. 70. g Statutis rebus iudicatis. h Victor a reo frustra postulat quod ipse jam habet. i Computatio nis prætextu sententia non rescinditur. l. 1. un. §. de errore calculi. v. quæ notavi ad l. 1. §. 1. ff. quæ sentent. sine appellat. k Fines litium esse oportet. l Potest quis ad rem & poenam condemnari. m Tenet sententia, a qua non est appellatum, v. l. 1. J. de his, quæ per met. iud. non appell. n Sententia propter instrumenta de novo reperta non retrahatur, l. 27. in fin. ff. de except. rei judic. l. 35. ff. hoc iud. Synops. Basil. 8. tit. 1. ex l. 9. tit. 3. c. 75. & 1. Harm. 3. c. 35. fallit in fisco seu republica, minore, furioso, prodigo, libertate, spiritualibus, & Ecclesia, criminalibus, arbitratorum causis, quoties sententia lata est ex subsidiariis probationibus, puta, iuramento ex l. ad monendi. 31. ff. de iurejur. fallit quoque, si quis ante sententiam, adhibita omni diligentia, instrumentum recuperare non potuit, fallit præterea, quoties instrumentum alterius sententia est. l. post sententiam. §. 5. de sententiis.

a Hanc legem proprie pertinere ad gesta Marcellino v. S. Tribuno & notario confecta adversus Donatistas, constat ex l. 55. C. Th. de har. & D. August. epist. 158. 159. 160.

b Acta iudicio semel promulgata perpetuam fidem faciunt, etiam vel mortuo vel remoto iudice, qui de causa cognovit.

c v. VVurm. l. 1. pract. 23. Executio rei judicatae sit re perducta ad effectum, eoque perlinet pars tituli l. 1. lib. 42. D.

d ante rem iudicatam non sit executio, l. 4. §. 6. l. 56. Digest. de rei iudicata.

e Sententia habet paratam executionem, nisi sit novata, l. 4. §. 4. D. de rei iudicata. de exceptione novationis, vide Oldendorp. c. 59. de exception.

f l. ult. §. cod.

g per officium scilicet, non occupantis a creditore, licet ei dari dicantur.

h i. e. promptius.

i Capti, quidam etiam legunt.

k Subhastationem in rebus absentis distrahendis semper exigi hinc colligunt, v. l. 16. sup. de rescind.

l Compactum Graeci κατὰ συμβεβηκός, caliditatem, v. l. 3. inf. in causa iudicati.

m Ambitio, amicorum copia, non πρᾶξις, ut putat Theodorus.

n Emptore pignoris non invento, pignus additur creditori, l. 3. §. 7. de iure domini impes.

o Stipendia & annonae militum iudicati causa capi non possunt, l. 3. §. 8. l. 1. §. 1. nisi deficientibus aliis bonis in subsidium, ut hic. Quid praemia athletarum possunt capi, l. 4. §. 1. de rei iud.

p Quid annonae clericorum? (praebendas & fructus beneficiorum vocant) capi possunt: nam & inter Graecos Theodorus hanc legem specialiter intelligit de militibus armatae militie, dixi inter Nov. §. 5. in fin. vide Ripens. ad lib. 7. §. 8. ff. de pign. num. 43. Quid mercedes diurni laboris? vide Ripens. d. loco.

q an pignori? d. c. 5. adde Ripens. ad l. 6. §. 8. ff. de pign. num. 43.

r ne stipendia ablatis militum milites deserant, & utilitas publica communisque salus privati creditoris unius ergo, detrimentum capiat.

s Nomina debitoris in subsidium iudicati nomine capi possunt: in subsidium quodvis deficiunt res corporales, v. l. 15. §. 2. §. 8. ff. de rei iudicata.

t Executoris officium hoc est, ut exeat, capiat, distrahat, adducat: non etiam ut iudicet.

u iudicatum retractet vel interpretetur, l. pen. inf. cod. cogitur etiam reddere rationem Rolando Valle conf. 49.

v vide l. 20. D. de iurid.

w Ideoque ab eo appellari non solet, l. 4. D. de appellat. sed simpliciter reclamare contentione live invocatione superioris facta sufficit. vide Oldendorp. cap. 59. de except.

x Si post condemnationem reus moras nequit, & corpora, id est, mancipia & animalia, in condemnatione posita, rebus humanis eximi contingat, & estimationem eorum praestare cogitur: ut hic. Syn. Bas. l. Titul. 17. ex lib. 9. tit. 3. cap. 34.

y Si haerede moram faciente, servus mortuus fuerit, cuius usus reliquus est: in id quod quanti interest ejus, cui usus reliquus fuit, servum habere. Fortassis enim ex affectione in illum, qui usum servi habere debuit, servo quis legatum reliquit & propter moram legatum perit. Syn. Bas. l. tit. 16. ex lib. 12. tit. 1. c. 36. & ibid. Scholaster.

6. Imp. Honor. & Theod. AA. Juliano Proconsuli Africae.

Gesta 4, quae sunt translata in publica monumenta, habere volumus perpetuam firmitatem. Neque enim morte b cognitoris perire debet publica fides. Dat. 3. Kal. Sept. Roma, Constantio & Constante Coss. 414.

DE EXECUTIONE REI JUDICATAE.

TITULUS LIII.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Justino.

Nimis propere iudex Pignora Marcella capi ac distrahi iussit ante d rem iudicatam. Prius est ergo, ut servato ordine, actionem adversus eam dirigas, & causa cognita sententiam accipias. PP. 3. Kalend. Feb. Albino & Aemiliano Coss. 207.

2. Idem AA. Agrippae.

Si causam iudicati non novasti e, rem iudicatam Praeses provinciae etiam Pignoribus f captis g, ac distractis ad emolumentum perducere jubebit. Quod si novata causa est, ex stipulatu tibi actio competit: & iudice accepto secundum iuris formam experire.

Si pignora capta in causam iudicati non reperiunt emptorem, factu subhastationibus dantur creditori in solutum. Paul. de Castr.

3. Idem AA. Agrippae.

Ordo rei gestae, & mora solutionis, quae intercessit, constantius h desiderat remedium. Si itaque Praesidem provinciae, qui rem iudicatam exequi debet, adieris, & allegaveris res soli, quae Pignori datae i sunt, diu subhastat k, ex compacto l sive ambitione m diversae partis emptorem non n invenire || potuisse, || in possessionem tracta ad effectum perducatur. Dat. 11. Kalend. Jul. Messala & Sabino Coss. 215.

4. Idem AA. Marcello militi.

Stipendia o retineri p propterea, quod condemnatus ses, non patietur q Praeses provinciae, cum rem iudicatam possit aliis rationibus exequi. PP. 3. Non. *

5. Imp. Gordianus A. Amando.

Etiam Nomen r debitoris in causa iudicati capi posse, Eignotum non est. PP. 3. Id. Octobr. Attico & Prætexto Coss. 243.

6. Imp. Philippus A. & C. Titiano.

SI (ut proponis) rerum iudicarum Executor f datus spartes || tibi || iudicis vindicavit e, & contra ea, quae pridem pro partibus tuis fuerunt statuta, aliquid pronuntiandum putavit: sententia ab eo dicta vim rei iudicatae obtinere nequaquam potest u.

7. Imp. Diocletianus & Maximianus AA. Theodoro.

SI x longis apertisque frustrationibus partis adversae restitutio remota est, etiam servis y rebus humanis

exemptis a, a frustratore & estimatio eorum restituenda est. An malia quoque cum fortibus b tibi intercessu Praefidis representabuntur.

8. Idem AA. & CC. Nicomacho.

Executores c eum solum esse manifestum est, qui post sententiam inter partes audita omni & discussa lite prolatam, rei iudicatae vigorem ad effectum videtur adducere. Sine die & consule.

Tunc est petenda executio, quando reus confessus est: vel si negavit, cum est convictus & condemnatus. Paul de Castr.

9. Idem AA. & CC. Glyconi.

EOS, quos debitores tuos esse contendis, apud Rectorem conveni provinciae: qui sive debitum confessi d, sive negantes & convicti fuerint condemnati, nec intra statutum e spatium solutioni satisfecerint: cum lata sententia pignoribus f etiam captis, ac distractis, secundum ea, quae saepe constituta sunt, mernerint executionem, iuris formam tibi custodiet. S. Non. Nov. CC. Coss.

DE USURIS & REI JUDICATAE. TIT. LIV.

1. Imperat. Antoninus August. Procuratoribus hereditatum h.

IS, qui bona secundum dictam sententiam prosequitur, eas quoque rationes habiturus est, ut qui post legitimum tempus placitis non obtemperavit, usuram centesimam i temporis, quod postea fluxerit, solvat.

2. Imperator Justinianus August. Menna Praefecto Pratorio.

EOS, qui condemnati solutionem pecuniarum, quas dependere iussi sunt, ultra k quatuor l menses a die condemnationis m, vel si provocatio fuerit porrecta, a die confirmationis n sententiae connumerandos distulerint: centesimas o usuras exigi praecipimus: nec praefici legibus, quae duas p centesimas || eis || inferebant, nec nostra sanctione q, quae dimidiam centesimam statuit, locum in eorum personam habentibus. Dat. 7. Id. April. Constanti-nopol. Decio Coss. 529.

Usura centesima debetur ex sorte tantum, & non ex priora usura, licet in condemnatione cum sorte sit deducta.

3. Idem A. Joanni P. P.

Sancimus, si quis condemnatus fuerit post datas a nobis quadrimestres inducias, centesimas quidem usuras secundum naturam iudicati eum compelli solvere, sed tantummodo fortis r, & non usurarum, quae ex pristino contractu in condemnationem deductae sunt. Cum enim jam tractu in condemnationem deductae sunt: nulli constituimus usurarum f usuras penitus esse delendas: nulli possumus relinquir, ex quo huiusmodi machinatum casum relinquitur. Si enim sine emendatione relinquitur, aliquid absurdum, atque inelegans necesse est evenire: cum || usura || utiliter ex contractibus descendentes, ple-rumque minores centesimae r ex nostra lege factae sunt, necesse est minoribus usuris graviores supponi. Si enim ex iudicati actione centesimae omnimodo currunt usurae, ex contractibus autem hoc raro contingit: in capitulis lege contractibus autem hoc raro contingit: in capitulis lege nostra tantummodo exceptis huiusmodi iniquitatem ipsa rerum necessitas introducebat. Et ideo pio remedio causam corrigentes, sancimus u fortis tantummodo usuras usque ad centesimam currentes, ex iudicati actione profligari, non autem usurarum quantascunque usuras. Si enim novatur x iudicati actione prior contractus: ne-

n Dies confirmationis sententiae.

o l. 1. §. cod. l. 64. in fin. D. de rei iudic. l. 24. D. de appellat. l. 41. D. de usur.

p Abolitur bina seu duplex centesima usura, quae olim obtinebat, ut hic. & l. unie. C. Th. cod.

q Hodie itaque duplices centesimas condemnati non praestant, Molinuz de usura num. 42. 44.

r Abolentur quoque semisses. l. 26. §. 2. versic. ceteros sup. de usura.

s diff. versic. ceteros.

t Usura rei iudicatae, fortis est tantum, non usurarum, quae in condemnationem deductae sunt. Anacostius enim siue fiat stipulatione siue iudicio, prohibetur est. l. unie. sup. de usur.

u Usurarum usurae non debentur, etiam si in fortem redigantur, id est, etiam si fiat anacostius.

x Ita abrogatur dicta lex unie. C. Th. cod.

y l. 28. sup. de usura.

z Centesima.

aa Observa sententiam, adde l. 13. §. de usura. l. 4. §. de pign. l. 49. in fin. D. de act. empt.

bb Iudicati actio novat contractum.

tt 3

cessu

a Mortua specie debita, sit in estimationem rei executio. Bald. l. 68. Digest. de rei vindic. l. 8. D. de rei iudic.

b Condemnatus, si moram committit interitum & accessiones rei praestat. l. 2. §. de fructibus & lit. expens. Exinde litis contestatae veniunt fructus.

c Executor rei iudicatae quis? adde l. 6. sup. cod. l. 4. Digest. de appellat. Est vero cōδωτης, seu exsequutor, qui post sententiam adhibetur, ut quae iudicata sunt, exequatur. Syn. Bas. l. 7. tit. 4. ex lib. 9.

d l. 3. cap. 85. adde Theophil. §. 24. Instit. de act.

e Eorum qui debita confessi sunt, pignora capi & distrahi possunt. Paul. §. sent. §. 5. §. 4.

f Quatuor mensium, l. 2. inf. tit. proxim. olim 30. dierum ex legis. 12. tabularum, dixi ad l. 12. tabularum. l. 2. tit. 20.

g l. 2. sup. cod. l. 21. in fin. D. de rei iudicata.

h l. 4. C. Th. 17. centesimis. v. l. 2. §. cod.

i Hereditatum fisci, Coniugis, hereditum. Hal.

k Morator iudicati faciendi, post quadrimestres re-pus praestat usuras centesimas.

l l. 2. in fin. §. cod.

m Quod & legitimum tempus. l. 1. §. cod. statutum spatium l. ultim.

n sup. tit. proxim. quae quadrimestres induciae. l. ult. inf. cod.

o Aliud olim tempus fuit. dixi ad l. 12. tabularum. l. 2. tit. 20. §. 27. adde Forner. 2. select.

p ubi agit de tempore iudicati faciendi.

q numerandos a lata sententia, vel si appellatio subsequatur, a sententia iudicio appellacionis confirmata. Vide Harmenopolium & ibi Scholaster.

r tit. 4. §. 88. 89. & 85. 86.

s Dies condemnationis.

a *supra* de *re iud.*
v. quæ notavi ad
l. 36. D. de *adili-*
tio.
b Fideiussor olim
tenebatur & exi-
gi statim poterat,
licet reo data e-
rat, vel esset di-
latio, quæ res
pellimi exempli
fuit, adde l. 27. §.
1. D. de *actio.* l.
21. §. 5. *Digest.* de
arbitrio. Marfil-
um tractatu de fi-
deiussorib. ibi,
Quare sexto.
c Tempus quadri-
mestre quod da-
tur reis principa-
libus datur & eo-
rum fideiussori-
bus, ut hic. *Syn.*
Basil. 7. tit. 17. ex
lib. 9. tit. 3. cap.
8. 9.
d Fideiussori pro-
dest dilatio, quæ
reo principali
concessa est.
e adde l. 31. ff. de
re iud.

f Singuli pro vi-
rili portione te-
nentur. l. 1. inf.
cod.
g Plures simpli-
citer condemnati,
consentur in par-
tes æquales da-
mnati, nisi sit al-
liud expressum.
Judicatio non fi-
unt duo rei, nisi
hoc nominatim
expressum fuerit.
l. 33. in fin. D. de
iure fisci.
h l. 2. inf. cod. l.
43. ff. de re iud.
l. 10. §. 3. D. de
appell.
i Sententia ad-
versus plures tu-
tores data, in vi-
riles intelligitur
divisa.
k vide l. 1. sup.
cod.

l Res inter alios
judicata aliis non
nocet, l. 2. §. cod.
vide l. 63. D. de re
iudicata.
m Etiam si sen-
tentia cõtra con-
iunctam perso-
nam lata sit, non
propterea mihi
præjudicat, si non
mandavi vel ra-
tum habui.
n Inter alios res
judicatæ, nec e-
molumentum, nec
damnum absenti
adferunt. Ideo-
que nec uno hæ-
redum conde-
mnato, alteri
præjudicatur. *Syn.*
Basil. 7. tit. 3. c.
93. l. 1. *Harmenop.*
4. §. 32. in fin. d.
l. 63. vide inf. in
ter alios acta l. 7.
14. 22. & 27. Dig.
de except. rei iud.
vid. l. 12. in fin.
D. de probat. Exceptiones hujus regulæ vide apud Accurs. hic.

p l. 2. sup. de fide instrumen.

q id est, in causis criminalibus. l. 9. inf. de accusat. Etiam in criminibus ea, quæ inter alios judicata sunt, aliis non officiunt. *Syn.* ibid. cap. 94. adde d. l. 2.

r Quæ in iudicio sunt judicata, quamvis alius quispiam in eandem causam inciderit, ta-
men in eo valere non debent. Nec enim absenti ex rebus judicatis præjudicium nasci de-
bet. *Synops.* Basil. ibid. cap. 95.

s Exemplis non est iudicandum, sed legibus. l. 13. sup. de sententiis.

t l. 2. sup. cod. vide inf. inter alios acta.

cessæ est usurarum quidem, quæ anterioris contractus sunt, cursum post sententiam inhiberi: alias autem usuras ex iudicati actione tantummodo fortis procedere, & non id-
eo quod forsitan consummata a est quantitas fortis, & usurarum, totius summa usuras postea colligi, sed fortis tantummodo.

Tempus quadrimestre, quod datur reis principalibus, datur & eorum fideiussoribus. Salyc.

1 ¶ Et cum antiquitas pessimo exemplo reis quidem condemnatis laxamentum duorum mensium præstabat: fideiussores **b** autem eorum eodem uti beneficio non concedebat, ut liceret victoribus, relictis propter legem condemnatis personis, a fideiussoribus eorum, vel mandatori-
bus statim pecunias vel res, in condemnatione positas exi-
gere: hujusmodi acerbiter reserantes, sancimus qua-
drimestres **c** inducias, quas dedimus condemnatis, etiam **d**
ad fideiussores eorum & mandatores extendi, ne legi fiat
derogatum. Cum enim interventor solvere compelleba-
tur, & ipse reum coercere ad invitam solutionem, nul-
lum condemnatus habebat sensum nostræ humanitatis:
quia per **e** medium fideiussorem statim pecunias persol-
vere compellebatur.

SI PLURES UNA SENTENTIA CONDEMNATI SUNT f.

TIT. LV.

1. Imp. Alexand. A. Victori.

SI non singuli in solidum, sed generaliter tu, & colle-
ga tuus una, & certa quantitate condemnati estis:
nonne **g** additum est, ut quod ab altero servari non posset,
id alter suppleret: effectus sententiæ || pro || virilibus **h**
portionibus discretus est. Ideoque parens pro tua portio-
ne sententiæ, ob cessationem alterius ex causa iudicati
conveniri non potest.

*Sententia contra plures tutores lata, in viriles intelli-
gitur divisa. Salyc.*

2. Imp. Gordianus A. Anniano.

Quoties a tutoribus **i** singulis procuratoribus datis,
sequitur in omnium persona condemnatio, pericu-
lum sententiæ videtur esse divisum **k**: ideoque quod ab
uno servari non poterit, a cæteris exigi non posse, explo-
rati juris est.

QUIBUS I RES JUDICATA NON NOCET.

TITULUS LVI.

1. Imp. Alexander A. Masculino.

SI neque mandasti **m** fratri tuo defensionem rei tuæ,
neque quod gestum est, ratum habuisti: præscriptio
rei iudicatæ tibi non oberit. Et ideo non prohiberis
causam tuam agere sine præiudicio rerum iudicata-
rum. PP. Non. Maji, Alexand. A. Conf.

2. Imp. Gordianus A. Athemio.

Res inter **n** alios iudicata, neque emolumentum afferre his,
qui iudicio non interfuerunt, neque præiudicium **o** solent
irrogare: ideoque nepri tuæ præiudicare non potest, quod
adversus coheredes ejus iudicatum est, si **p** nihil adversus
ipsam statutum est.

3. Imp. Diocletian. & Maximian. A. & CC.
Honorato.

Juris manifestissimi est, & in accusationibus **q** his, qui
congressi || in || iudicio non sunt, officere non posse, si
quid forte præiudicii videatur oblatum.

4. Idem AA. & CC. Soteriano.

Nec **r** in simili **s** negotio res inter **t** alios actas, absenti
præiudicare, sæpe constitutum est. Dat. Sirmii, 6.
Kalend. Dec. Cæf. Cof.

o l. 1. D. de except.

COMMINATIONES a, EPISTOLAS b, PROGRAMMATA c, SUBSCRIPTIO- NES d, AUCTORITATEM REI JUDI- CATÆ NON HABERE.

TIT. LVII.

1. Imp. Antoninus A. Rogatiano.

Nec vim stipulationis obtinere potest comminatio **e**
iudicis, qui Certas **f** usuras præstituros eos dixit, qui
infra certum diem debitum non exolvissent. Prid.
Id. Januar. Anton. A. 4. & Balbino Cofl. 214.

2. Imp. Alexand. A. Maximo.

Rei iudicatæ effectum non habet, quod per epistolam **g**
Rector provincie solvere vos pecuniam Reipublicæ
iussit. 4. Id. Mart. Maxim. 2. & Aeliano Cofl. 224.

3. Idem A. Zotico.

EA, quæ causa cognita statuuntur, subscriptionibus **h** re-
vocari non posse, sæpe rescriptum est. PP. 6. Id. Septemb.
Albino & Maximo Cofl. 228.

*Verbum iudicis indistincte prolatum, necessitatem non importat,
etiam scriptum in actis. Bald.*

4. Imp. Gordianus A. Asclepiodoto.

Interlocutio **i** Prædis apud acta signata, || ut || nisi solu-
tioni debiti **j**, qui convenitur, obsequium præstitisset, duplum
sem quadruplum inferat: voluntas potius comminantis **k**
quam sententia iudicantis est: cum placitum hujusmodi,
ne rei iudicatæ auctoritatem obtineat, juris ratio declarat.

*Fulminatio iudicis statim libellum exequentis, non habet au-
thoritatem rei iudicatæ. Salyc.*

5. Idem A. Jucundo.

Judex, qui disceputationi locum dederat, partium allega-
tiones audire & examinare debuit: nam subscriptionem **l**
ad libellum datam talem, quæ diversam partem in
possessionem fundi mitteret, vicem rei iudicatæ non obri-
nere, non ambigitur. PP. 12. Kal. Febr. Gordiano A. 5. &
Pompeiano Cofl. 242.

6. Imp. Philippus A. & Philippus C. Cassiano.

Programma, si quod a Præside provincie propositum est,
vim rei iudicatæ nequaquam obtinere potest: nec com-
minationem in vim rei iudicatæ obtinere manifestum est.

7. Imp. Constantius A. ad Bassum Præfectum
Prætorio.

Quod magno conflictu sententia decerni solet, id pau-
cis litteris temere **n** descriptis definiri fas non est. Dat.
15. Kal. April. Constant. A. 6. & Maxim. Cofl. 306.

SI EX FALSIS o INSTRUMENTIS VEL TESTIMONIIS p, JUDICATUM SIT.

TIT. LVIII.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. ad Bassianum.

Si **q** tabulas testamenti, quas secutus Proconsul Vir
Clarissimus sententiam dixit, falsas dicere vis, præ-
bebit notionem suam non obstante præscriptione rei
iudicatæ, quia nondum **r** de falso quasitum est.

2. Imp. Alexand. A. Optato.

ET qui non **s** provocaverunt, si instrumentis fal-
sis se victos esse probare possunt. cum de crimine

bello clarius præscripto literis recitatur. **o** Falsis ex instrumentis vel testimo-
niis lata sententia rei iudicatæ exceptionem non inducit, l. 1. l. 3. inf. cod. non nocet non
appellanti l. 2. §. cod. iudicati executionem suspendit & soluti repetitionem parit. l. 1. inf.
cod. Paul. 5. sentent. 5. §. ult. v. Oldendorp. cap. 13. de sent. & cap. 63. de except. l. 1. 2. 3.
inf. cod.

p l. 3. inf. cod. adde l. pen. sup. de transact. l. 33. ff. de re iudic. falso iurejurando, l. 31. ff. de
iurejurand. falsis allegationibus, v. l. 2. l. 3. sup. si tutor vel curator falsis allegationibus excu-
satus sit. adde l. 75. D. de iudiciis.

q Si iudex quasi probato testamento sententiam dixit, & secundum ea testamentum illud
falsum deprehensum fuerit: de novo iudicium constituitur præscriptione rei iudicatæ ni-
hil obstante. *Syn.* ibid. c. 113.

r Aliud est iudicium de falsis instrumentis cognovisse: aliud ex falsis instrumentis iudicare.
Posteriore, non priore casu sententia non revocatur sententia ex falsis instrumentis
revocatur, nisi de falsis sit cognitum.

s Sententia ex falsis instrumentis lata citra appellationem, citra prætoriam reformationem
ipso iure rescinditur. ut hic. *Synops.* d. c. 113. Imo restitutio in integrum est necessaria. l. 33.
D. de re iudic. Solve, Restitutio in integrum, d. loco, est παλινδραμία, ut & l. 3. §. 9. ff.
de iurejurand. falsis allegationibus, quia nihil amissum intelligi potest, re iudicata
ex falsis instrumentis. Quid, si ex falsis probationibus sententia lata sit in absentem? in
minorem? in fidei? ipso iure nulla est. l. si Prætor. 75. vers. Marcellus. D. de iudic. l. 1. 2.
sup. si ex falsis allegat. l. unie. J. de sent. advers. fisci. Quid, si falsa illa instrumenta, de qui-
bus queritur ad instantiam partis sunt confecta: ipso iure nulla est ipsa sententia, l. si quis
obrepserit. 29. D. de falsis. fallit quoque in decreto quolibet, quod sententiæ nomine con-
tineri potest: v. Socin. regul. 364.

docuerint.

a l. 1. 4. & 6. in
fin. inf. cod.
b l. 2. inf. cod.
c l. 6. inf. cod.
d l. 3. & 5. J. cod.
e Comminatio
iudicis, vim sti-
pulationis non
habet, ut hic. &
l. 4. l. 6. J. l. 7. §. de
sent. Symmachus
in epistola. Sen-
tentia sub com-
minatione de-
prompta, effectus
atque executione
vacatur. Species
ita proponitur a
Græcis: Judex
cum condemnas-
set quandam, ut
centum aureos
præstaret, postea
quasi minitans
ait. Ni solveris
infra certum di-
em, usuras dimi-
dis veluti cen-
tesimæ præstetu-
rum. Hæc con-
stitutio, neque
sententiam neque
stipulationem es-
se ait. *Syn.* l. 8.
Titul. 1. ex lib. 9.
tit. 3. c. 96.
f Verbi gratia,
dimidias centesi-
mæ.
g Per epistolam
sententia ferri
non potest etiam
in reipublicæ fa-
vorem, adde quæ
rescripti ad l. 13. J.
de donat.
h Sententia non
revocatur iudicis
subscriptione. l. 5.
J. cod. l. 1. §. sent.
rescind. non posse.
vide l. 45. ff. de re
iudic.
i Si præses inter-
loquendo, cen-
tum, verbi gratia,
solidos dari iussit,
& ni centum
infra diem dati
fuerint, dari de-
bere duplum vel
quadruplum ad-
jecerit, ea potius
est comminatio
quam sententia.
Synops. ibi. c. 98.
k Verba commi-
natoria vim non
habent rei iudica-
tæ: vide l. 1. §. cod.
l. 1. 3. sup. cod.
l v. l. 1. l. 4. §.
cod.
m Non omnis
vox, non omnis
voluntas iudicis
sententia est: sed
ea tantum quæ
causa cognita ab
ipso iudice deli-

a Ea est *πα-
λινδία*.
b Tamen si ma-
xime quis instru-
mentum falsum
in iudicio prola-
tum esse docere
possit, non aliter
tamen sententi-
am rescindet,
quam si probave-
rit iudicem se-
quantum illud i-
psium instrumen-
tum condemnasse.
Syn. d. c. 193.
c v. l. 33. ff. de
re iud.
d Suspenditur
executio rei iudi-
catæ ex falsis in-
strumentis vel te-
stimonis.
e l. 1. l. 2. §. cod.
l. 1. ff. de except.

f Dixi 42. D. 2.
g Extrav. 18.
h Confessus in
iudicio pro iudi-
cato habetur. Syn.
Baf. 9. tit. 4. c. 8.
i. 6. §. 2. ff. cod. l.
1. D. de non nu-
merata l. 26. ff. de
possi. l. 25. in fin.
ff. de probat. v.
Molin. de usur. 2.
208. An qui fa-
ciat se ad sui de-
fensionem ali-
quem occidisse,
pleno iure sit
confessus, vide
Petrum Anchara-
num 1. quæstion.
40.
i Sunt tamen
interdum iustæ
causæ ex quibus
licet confessio-
nem revocare.
Mynsing. 1. ob-
vi.
j Instrumento a se
productum quem-
que stare cogi in
solidum, non pro
parte hinc collig-
it Cynus: cūsus
sententiæ vide
duas exceptiones
apud Socinū
reg. 186.

k Symmachus in
epist. Quando ab-
sentibus atque
ignorantibus in-
ter alios gesta
moverunt?
l Gesta, soluta,
l. 1. §. cod. trans-
acta, divisa, dona-
ta, l. 2. inf. cod.
pacta. l. 3. §. cod.
m Hæc verba, vel
iudicata, abun-
dant, ad hæc ta-
men alia referunt
ut l. 7. l. ult. §. ult.
§. 6. l. 16. in fin. D.
qui potiores l. 56.
D. de re iudicata.
l. 7. §. 2. Digest. de
excusationibus.
n Acta habita in
uno iudicio, in
alio inter diver-
sas personas non probant, ut hic: successores & hæredes excipe, l. si a te. 9. in fin. de ex-
cept. rei iudicata. sed & eos, quibus noceret vel prodesset sententia. Adde alias exceptiones
in cap. tam literis vestris. extr. de testibus. Socin. regula 6. o Gesta res inter alios,
aliis præiudicium non faciunt. l. 2. l. 3. §. cod. l. 1. l. 26. §. de transact. l. 1. §. de iur. dot. l. 2.
l. ult. §. quando res iudic. l. 2. §. de except. l. 27. §. 4. in fin. ff. de pact. l. 3. Digest. de trans-
actionibus. l. 63. D. de re iudic. l. 7. §. 2. D. de accusat. p Cohæres solvendo, cohæredi
non præiudicat, facit l. 19. §. locati. l. 31. D. de iudiciis. q Unus transactio alteri
non nocet. l. 1. l. 26. §. de transact. l. 3. D. de transact. r Donator rem donatam cum
alio dividens in præiudicium donatarii, nihil agit. f Fratres fratri non præiudicant
paciscendo vel agendo sine mandato.

e Il. C. Th. 29. & 49. ff. 1. Symmachus 1. epist. Relatio a iudicibus fiebat ad Principem. Appel-
latio vero ab ipsis partibus. l. 2. §. ut sit pendente: Optatus 1. Relatio missa est, rescriptam
venit, & 2. ut de talibus factis ab illius temporis iudicibus relatio mitteretur. adde Nov.
225. cap. 1. Hodie genus id relationis sublatum. Nov. 125. u Referre qui ad Principem
iudex coepit, iudicare non potest. l. 2. C. Theod. eodem. x Referre qui ad Principem
iudex coepit, si iudicaverit, appellari poterit.

docuerint, ex integro a de causa audiuntur. PP. 16. Kal.
Octobr. Juliano 2. & Crispino Conf. 225.

Sententia lata preterea falsarum attestacionum rescinditur,
dummodo probetur iudex illis fuisse usus.
Bald.

3. Idem A. Clementi.

Falsam b quidem testationem c qua diversa pars in iudi-
cio adversus te usa est, ut proponis, solito more arguere
non prohiberis; sed causa iudicati in irritum non devo-
catur, nisi probare poteris, eum, qui iudicaverat, secutum
ejus instrumenti fidem, quod falsum esse confiterit, ad-
versus te pronunciasse. PP. 7. Kal. Sept.

4. Imp. Gordianus A. Herennio.

Iudicati executio solet suspendi d, & soluti dari repeti-
tio, si falsis instrumentis e circumventam esse religio-
nem iudicantis, crimine postea falsi illato, manifestis pro-
bationibus fuerit ostensum. PP. 5. Idus Sept.

DE CONFESSIS f.

TIT. LIX.

1. Imp. Antonin. A. Juliano.

CONFESSOS in iure pro g iudicatis haberi placet.
quare sine h causa desideras recedi i a confessio-
ne tua, cum & solvere cogeris. Accept. 3. Kal.
Octobr. Gentiano & Bassio Conf.

INTER & ALIOS ACTA / VEL IN JUDI- CATA, ALIIS NON NOCERE.

TIT. LX.

1. Imp. Diocletian. & Maximian. AA. & CC.
Epicrati.

INTER o alios res gestas, aliis non posse pr. iudicium fa-
cere sæpe constitutum est. Unde licet, quosdam de hæ-
redibus ejus, quem debitorem tuum fuisse significas,
solvisse p commemoras: tamen ceteri non alias ad
solutionem urgentur, nisi debitum probatum fuerit. 5.
Kal. April. Byzantio, AA. Conf.

Transactio cum uno facta, alteri non præiudicat.
Sal.

2. Idem AA. & CC. Epicrati.

INTER alios factam transactionem q absenti non posse face-
re præiudicium, notissimi juris est. Quapropter adito
Præfide provincie, aviam tuam mancipium tibi donasse
proba: ac si hoc iure ad te pertinere perspexerit, restitui
tibi providebit. Neque enim si te absente divisionem r
ejus fecerunt, aliquid tui tuo derogari potuit. S. Idib. Apr.

3. Idem AA. & CC. Fortunata.

SI cum fratre tuo matri successisti: frater pro portione
tua cum debitoribus hæreditariis paciscendo / vel agen-
do, non ex tua voluntate, pro hæreditaria parte tibi quæ-
sitam obligationem extinguere non potuit. 5. Id. Octobr.
Retria, AA. Conf.

DE RELATIONIBUS s.

TIT. LXI.

Habens referre, pronunciare non potest. Bald.

1. Imp. Constantin. A. Profuturo P. F. annonæ.

SI quis u iudicium duxerit esse referendum, nihil j inter
partes || pronunciet: sed magis super quo hæsitant-
um putaverit, nostram consulat scientiā; aut si x tulerit
sententiam, minime postea, ne a se provocetur,

relatione præmissa a terreat litigantes: sciens quod si
hoc fecerit, nihilominus iure appellationis res agitabitur.
Sed nec ad nos mittatur aliquid, quod plena b instructio-
ne indigeat. Quoties autem ad nostram scientiam iudex
se polliceatur relaturum, consultationis exemplum c liti-
gatoribus illico d edi apud acta jubeat: ut si cui forte re-
latio minus plena, vel contraria videatur, is refutatorias e
preces similiter apud acta sine f aliqua frustratoria dila-
tione offerat. Dat. 4. Kal. Febr. Sirmii, Const. A. 5. & Li-
cinio Conf. 312.

In auth. ut iudices non expectent sacras iussiones. §. 1.
Jubemus. 1. coll. 9. tit. 8. al. 4. Nov. 125.

c. 1.

Novo iure causa perfecte examinata, sententia terminetur:
quæ executioni legitima demandatur, nisi ab ea fuerit ap-
pellatum.

In causa criminali relatio est permessa.

2. Imp. Valentinianus & Valens AA. ad Viven-
tium P. P.

Super g delictis provincialium nāquam Rectores pro-
vinciarum ad scientiam Principum putent esse referen-
dum, nisi ediderint prius consultationis exemplum: quip-
pe tunc h demum relationibus plena veritas i est, cum
vel allegationibus repelluntur k, vel probantur assensu.
Dat. 3. Kal. Jan. Trev. Valentiniano & Valente AA.
Conf. 365.

Pendente relatione, iudicis officium conquiescit.
Bald.

3. Idem AA. & Gratianus A. ad Apo-
demium.

SI l quando ratio, aut necessitas est in negotiis nostra ju-
dicia requirendi, expectandique responsa: omnes m
omnino causas relationis series comprehendat: ut reci-
tata consultatione, quæ ita est dirigenda, propemodum
actorum n recensione non o sit opus: actis etiam neces-
sario sociandis. Dat. 6. Idus Maji, Trev. Valentiniano NB.
P. p & Victore Conf. 369.

DE APPELLATIONIBUS q ET CON- SULTATIONIBUS s.

TITULUS LXII.

De possessione & vi.

1. Sententia Divi Severi A. data in persona Marci
Prisci Idibus Jan. Pompeiano & Avito
Conf. 1. 210.

PRIUS u de possessione pronunciare, & ita crimen
violentiæ excutere x Præfides provinciarum debuit: quod
cum non fecerit, || iuste ab eo || provocatum est.

De rescriptis.

2. Imp. Alexand. A. Plautiano.

NOVUM quod postulas, non est, quod etsi rescripti y mei
auctoritas intercesserit, provocandi tamen facultas ti-
bi non denegetur.

De effectu appellationis.

3. Imp. Gordianus A. Victori.

APPELLATIONE z interposita, licet a a iudice repudiata
sit, in præiudicium deliberationis nihil fieri debere, &
in b eo statu omnia esse, quo tempore pronunciationis
fuerunt, sapissime constitutum est. PP. 4.

De nominato ad Scribatum.

q Dixi ad 49. ff. 1. adde Nov. 23. 75. 126.

r Et penis earum & consultationibus: in Cod. Theod. ita legitur 11. lib. 30.

f Quas Princeps cum suo conventu & consilio collocutus facere solet. Huiusmodi consul-
tatio συνέλευσις, septuaginta. Psalm. 1. vertunt βαλὴν, vide quæ dixi ad inscript. l. 6. §. de
usucap. pro emptore. c Cos. Severus A. dixit. ita habent veteres, ut in formula legis
penultima c. de his, quæ in testam. delentur. & l. 3. §. de quæstionibus. scripti. adde l. 6.

u l. 3. §. finium regund. vide in hanc legem Cuj. 5. observ. 15. adde l. 37. D. de iudiciis. l. 7. §. ad l.
Jul. de vi. x Sententiæ rationem inferendam esse, hinc colligit, l. 122. in fin. ff. de
verb. oblig. Hinc Servius 10. Aeneidos. Antequam dicatur sententia, ejus præmissur
vario. y Appellatio vim etiam suam exerceat adversus sententiam rescripto Principis
accommodatam, l. 1. §. 1. ff. eodem. l. 48. ff. de iure fisci. vel ita: Appellari potest etiam sine re-
scripto Principis.

z Appellatione interposita suspenditur jurisdictio iudicis a quo appellatum est, & sic inte-
rim nihil innovandum, ut hic: & l. 1. D. nihil novari appellatione pendente. Cujus sen-
tentia vide sex exceptiones apud Socinū reg. 21. quinque alias vide apud Corserum singu-
lari Appellatione. Adde Ludovicum Romanum singulari 161. Catellianum Cortam in verb.
Appellatio. adde 23. exceptiones ex Ducazio reg. 42.

a Appellatio sententiam extinguit, invito etiam eo iudice, qui sententiam pronuntiavit.
b Appellatione interposita, lis in suo statu perdurat.

4. Imp.

a Promissa. Hal.
Symmachus: Pro-
missa relatione
discedo.

b Relatio iudi-
cis ad Principem
plena esse debet,
l. 2. §. eodem. l. 19.
inf. l. 1. prox. dixi
ad l. 5. in fin. §. de
dilationibus.

c Relationis ex-
emplum partibus
edi debet. Cur
ita? vide J. cod.

d Intra decem
dies. l. 1. Cod.
Theod. de appella-
tionibus.

e Refutatoriz
preces, quæ iudi-
cis relationem
refutant. Refuta-
toria etiam di-
cuntur in l. 5. C.
eodem. adde l. 39.
§. 1. J. de appella-
t.

f Hoc est, sine
dilatione offero.
l. 6. in fin. J. de
appellat.

g Relatio in cau-
sa criminali est
permessa. l. 3. Cod.
Theod. eod.

h Plena relatio
quid.

i Naturæ. dist.
leg. 3.

k Refelluntur,
d. l. 3.

l l. 4. Cod. Theod.
eod.

m Appellatione
vel in integrum
restitutione pen-
dente, omnia in
suo statu manere
debent. l. 1. §. cod.
l. 6. §. 1. ff. de
interdict. & ve-
legat. Synops. Ba-
fil. 8. tit. 1. ex lib.
5. tit. 32. c. 1. ad-
de leg. 1. sup. de in
integr.

n Auctoritas. d.
l. 4.

o v. l. ult. §. 1. J.
de appellationib.
fieri itaque debet
brevis sermone
relatio.

p i. e. nobili
puero.

2. l. 1. §. 2. ff. de munerib.

b A nominatione duumviri (cuius est nominare ad munera) appellare ad præfitem, ut hic. & l. 7. l. 11. inf. eod. l. 2. inf. de decur. vide Cujac. 9. obs.

35. c Apostolos qui morte præventus intra certum tempus offerre iudici non potuit, ab appellationis desertæ poena excusatur. Quid Apostoli, v. l. 1. ff. de libell. dimiss.

d l. 6. infra si pendente appellat. mors interveniens.

e Gerulus hic appellatur, l. 29. & 31. C. Theod. eod. cuius verbi meminit per sepe Sidenius Appollinaris.

f Iudex appellationis non remittit causam definendam ad eum iudicem, a quo provocatum est. Nov. 32. c. 13.

g Iudex appellationis ita plerumque solet pronunciare, iuste recte appellatum, aut iniuste appellatum: aut iustam iniustamve appellationem videri.

l. 21. §. 2. l. 24. ff. eod. l. 39. Dig. de minorib. l. 57. §. 1. D. de admin. tut. l. 97. D. de legat. 3. l. 11. §. 3. ff. ad leg. Falcid. l. 122. §. 5. D. de verb. oblig. l. 20. Digest. de questionibus. l. 2. Digest. quando appelland. videtur & hic mos pronuntiandi Imperatoribus fuisse: A re bene iudicata temere appellasti furoris audacia adde Optatum libro de schismat. Donatist. l. 7. inf. unde vi.

h Omnia in causa principali, in causam appellationis deduci possunt, l. 4. inf. de temporibus & reparatione appellat.

i In iudiciis iustitia potissimum spectanda.

k Qui testes producit, expensas administrat. l. 1. supra de testibus. vide l. 1. supra de fructibus & lit. expens. vide Bellovisan. 2. præf. 3.

l Iudex a quo, si in causa criminali appellatur, reum transmittere debet ad iudicem ad quem, sub fide custodia cum actorum & sententiæ exemplo, & cum libellis dimissoriis.

m l. 7. inf. quorum appellat. l. 4. D. de appellat. recipiendis.

n Inopia fidei iudicis reus in custodia retinetur. l. 2. in fin. inf. eod.

o l. 19. inf. eod. p l. 39. §. 1. inf. eod.

q Poena iniuste appellationis, quinquaginta librarum argenti. l. 5. in fin. infra quorum appellat. r l. 1. §. 1. D. quando appelland.

s Tempus appellandi hodie emendatum est. Auth. prox. inf. eod. t Nov. 23. in princ.

u A sententia iudicis intra decem dies appellari oportet, si propria causa sit, si aliena. ut hic. adde quæ scripti in l. 1. §. 1. D. quando appelland. In Gallia non observatur id, auditur enim appellans aliquando post decem annos & viginti. vide Rebuff. in procem confit gloss. 5. num. 93.

x Appellationis interponendæ decedendum, i. e. decem dierum spatium datur, a die scientiæ, ut hic notant interpretes, quibus elapsis ius appellandi non est, concertationi de appellatione. in 6. Quid si quis per procuratorem litiget? quid si sententia damnato ad eum in fin. uita? Quid si sententia sub conditione lata? Quid si non sententia sit, sed comminatio? etiam ultra decedendum licet appellare. Socin. reg. 397.

4. Imp. Philippus A. & Philippus Cæf. Probo.

Ad scribendum a nominatus b non provocasti, convelli statuta non possunt.

De Apostolis.

5. Imp. Diocletian. & Maximian. AA. & CC. Valenti & aliis.

Præfes provinciæ, ad quem appellasti, si non vitio negligentia vestra tempus, quod ad reddendos Apostolos e præscriptum est, exemptum esse animadvertit, sed ex fatalis casus necessitate diem d functo eo e, qui eos perfererat, id accidisse cognoverit, iuxta perpetui juris formam desiderio vestro medebitur.

De causa decidenda a Iudice appellationis. 1. De allegationibus & probationibus. 2. De sumptibus testibus evocatis præbendis. 3. De causa capitali. 4. De poena temere litigantis. 5. Intra quæ tempora appellandum sit. 6. De Apostolis.

6. Iidem AA. & CC. dicunt.

Eos, qui de appellationibus cognoscent, ac iudicabunt, ita iudicium suum præbere conveniet, ut intelligant quod, cum appellatio post decisam sententia litem interposita fuerit, non ex occasione aliqua remittere f negotium ad iudicem suum fas sit, sed omnem causam propria sententia determinare conveniat: cum salubritas legis constitutæ ad id spectare videatur, ut post sententiam ab eo, qui de appellatione cognoscit, recursus fieri non possit ad iudicem, a quo fuerit provocatum. Quapropter remittendi litigatores ad provincias, remotam occasionem atque exclusam penitus intelligant: cum super omni causa interpositam provocationem, vel g injustam tantum liceat pronunciare, vel iustam.

1. Si quid autem in agendo negotio minus h se allegasse litigator crediderit, quod in iudicio acto fuerit omisum, apud eum, qui de appellatione cognoscit, persequatur: cum votum gerentibus nobis aliud nihil in iudiciis, quam i iustitiam locum habere debere, necessaria res forte transmissa non excludenda videatur.

2. Si quis autem post interpositam appellationem necessarias sibi putaverit esse personas, per quas apud Iudicem, qui super appellatione cognoscet, veritatem possit ostendere, quam existimavit occultam, hocque fieri Iudex perspexerit, sumptus k iisdem ad faciendi itineris expeditionem præbere debebit: cum id ipsa iustitia persuadeat ab eo hoc recognosci, qui evocandi persona sua interesse crediderit.

3. Super his vero, qui in capitalibus l causis constituti appellaverint: quos tamen & ipsos, vel qui pro his provocabunt, non m nisi audita omni causa atque discussa, post sententiam dictam appellare conveniet: id observandum esse sancimus, ut inopia n idonei fidei iussoris, reventis in custodia reis. opiniones suas Iudices, & exempla o, ab appellatoribus edita, ac refutatorias p eorum ad scribenda, quorum interest, transmittant: quibus gestarum rerum fides manifesta relatione pandatur, ut meritis eorum consideratis, pro fortuna singulorum sententia proferatur.

4. Ne temere autem ac passim provocandi omnibus facultas præbeatur, arbitramur eum, qui malam litem fuerit persecutus, mediocriter poenam q a competenti iudice sustinere.

5. Sin autem in iudicio propriam r quis fuerit causam persecutus, atque superatus voluerit provocare: eodem s die, vel altero t libellos appellatorios offerre debet. Is vero, qui negotium tuetur alienum supradicta conditione etiam tertio die provocabit.

In authent. de appell. & intra quæ tempora. §. 1.

coll. 4. tit. 2. Nov. 23. cap. 1.

Hodie autem cuilibet tribuitur spatium decem u dierum, a sententia revocatione numerandum x.

Finis authent. Sequitur text. L. C.

6. Apostolos z autem post interpositam provocationem, etiam non perente appellatore, line aliqua dilatione a iudicem dare oportet, cautione b videlicet de exercenda provocatione in posterum minime c præbenda. Sine die & consule.

De muneribus & honoribus.

7. Iidem AA. & CC. Neroni.

[[H]] qui ad civilia munera, vel ad decurionatum, vel honores evocantur d, licet vacationem a Principibus acceperint, si appellationis e auxilio non utantur, consensu suo nominationem confirmant. Cum igitur ad munus vocatus appellaveris: apud Præsidem provinciæ iuste te appellasse, ostende.

Si appellans nec appellationem prosecutus sit, nec transegerit.

8. Iidem AA. & CC. Opimiano.

SI f contra maiorem viginti quinque annis sententia prolata, provocationis secuta tempore g præfinito causas non esse repræsentatas h, nec appellatione pendente i transactione finitum negotium rector animadvertit: res iudicatas exequi curabit.

Si procurator appellaverit.

9. Iidem AA. & CC. Habrad. chariss. nobis.

Dominus litis causam appellationis, quam k procurator suus litigando interposuit, etiam absente procuratore exequi potest.

Si actor a curatore ordinatus deteriore calculum reportaverit.

10. Iidem AA. & CC. Titiano.

SI actor l a curatore ordinatus deteriore calculum reportaverit m: tamen ipse n, quam curator o ad provocationis auxilium possunt pervenire, curator vero solus provocationis litem exercebit. Sin autem interim adolescens veniam p ætatis impetraverit, vel ad legitimam ætatem pervenerit: potest suo nomine appellationem exercere. S. prid. Kal. Octob. Viminacii, CC. Conf.

De Nominationibus.

11. Iidem AA. & CC. Antonino.

Cives, & incolæ manifestas etiam excusationes habentes, [[si]] sub iusta nominatione q non appellaverint, ad earum probationem non admittuntur.

De custodia, injuriis, tormentis.

12. Imp. Constantin. A. ad Catulinum post alia.

Minime fas est, ut in civili r negotio libellis appellatoriis oblati, aut carceris cruciatus, aut cujuslibet injuriæ genus, seu tormenta, vel etiam contumelias s perferat appellator: absque his criminalibus causis, in quibus etiam si provocare possit, eum tamen statim debet obtinere, ut post provocationem in t custodia (si n fidei iussoris idonei copiam non habeat) perseveret. Dat. 5. Non. Nov. Trev. Acc. 15. Kalend. Maji, Hadrumeti, Volusiano & Anniano Conf. 314.

De causis privatis.

13. Idem Augustus Petronio Probiano suo salutem dicit.

EX illo y tempore, lex quo in civilibus causis, quæ inter privatos moventur, consultaturum vel relaturum te esse promiseris, vel appellationis a te interpositæ solennia completa fuerint: nihil posthac tibi quodlibet speciale ac requisitum, vel quibuscumque modis favoris gratia præferens, audiendum est, sed observandum, ut juxta priora statuta solennitatem.

i Transactio sententiæ executionem impedit.

k Appellationem a procuratore interpositam dominus exequi potest. l. 10. j. l. ult. in fin. ff. eod. l. 1. l. 2. D. an per alium causa appellationis.

l §. ult. Inst. de curatoribus.

m id est, succubuerit.

n l. 9. sup. eod. l. 3. in fin. inf. quorum appell.

o l. 4. in fin. ff. eod.

p Qui veniam ætatis impetravit, in omnibus habetur pro maiore. Agit ut major, qui veniam ætatis impetravit: ut hic: & l. ult. §. si major factus, his exceptis, ut ne immobilia sua vendat, pignoretve. l. 3. §. de his, qui veniam ætatis impetr.

q dixi ad l. 4. l. 7. sup. eod.

r Iudex appellanti injurius esse non debet, v. 1. Harm. 4.

s l. 6. §. 3. sup. eod.

t v. quæ scripti ad l. 26. sup. de procurat.

u Civiliter enim condemnatus in custodia publica seu carcere detineri non debet: criminaliter debet, nisi fidei iussorem habeat.

x l. 5. C. Th. eod.

y Lite pendente per appellationem vel consultationem, Principi supplicare non licet. Nov. 22. c. 113. c. 1.

z Iudex debet apostolos, etiam non petenti dare, l. 32. §. 2. j. eod.

a frustratoria sc. l. 1. in fin. sup. de relar.

b Cautio provocationis interponenda, his tere verbis concipiebatur. Ni iuste appellaveris, tantum dare te spondes. Paul. 5. sent. 33. ubi de cautione m. & poenæ appellationum.

c Cautio appellationis exoritur hodie sublata, de qua v. Paul. d. loco. Appellanti bus iniuste poenæ apud veteres imposita. (Apud Gallos in curia, qui temere appellat, 60. librarum poenam patitur.) Cuius poenæ nomine datus fidei iussoribus. Solutum erat caveri. Paul. d. loco. Id genus cautionis tollit hoc loco Diocletianus, non tamen poenam provocationis iniuste tollit. Ceterum ad hanc legem referri potest illud Taciti 14. Auxilique (de Nerone loquitur) patrum honorem statueret, ut qui a privatis iudiciis ad senatum provocassent, ejusdem pecunia periculum sicerent, cuius qui ad Imperatorem appellaverunt.

d Nominatim. v. l. 4. §. eod. l. 11. j. eod. l. 4. inf. de muner. patrim. l. 1. ff. de vacat. munerum.

e Aut querela. l. 12. C. Th. de appellat.

f Si sententia prolata fuerit adversus maiorem 25. annis, nec is provocaverit, nec transegerit, res iudicatas exequi necessario debet. Synops. Bas. 8. tit. 1. ex lib. 9. tit. 1. c. 98.

g v. l. 18. j. eod.

h Deferta appellatione sententia datur executioni, nisi sit interim transactum.

i Transactio sententiæ executionem impedit.

k Appellationem a procuratore interpositam dominus exequi potest. l. 10. j. l. ult. in fin. ff. eod. l. 1. l. 2. D. an per alium causa appellationis.

l §. ult. Inst. de curatoribus.

m id est, succubuerit.

n l. 9. sup. eod. l. 3. in fin. inf. quorum appell.

o l. 4. in fin. ff. eod.

p Qui veniam ætatis impetravit, in omnibus habetur pro maiore. Agit ut major, qui veniam ætatis impetravit: ut hic: & l. ult. §. si major factus, his exceptis, ut ne immobilia sua vendat, pignoretve. l. 3. §. de his, qui veniam ætatis impetr.

q dixi ad l. 4. l. 7. sup. eod.

r Iudex appellanti injurius esse non debet, v. 1. Harm. 4.

s l. 6. §. 3. sup. eod.

t v. quæ scripti ad l. 26. sup. de procurat.

u Civiliter enim condemnatus in custodia publica seu carcere detineri non debet: criminaliter debet, nisi fidei iussorem habeat.

x l. 5. C. Th. eod.

y Lite pendente per appellationem vel consultationem, Principi supplicare non licet. Nov. 22. c. 113. c. 1.

z Iudex debet apostolos, etiam non petenti dare, l. 32. §. 2. j. eod.

a frustratoria sc. l. 1. in fin. sup. de relar.

b Cautio provocationis interponenda, his tere verbis concipiebatur. Ni iuste appellaveris, tantum dare te spondes. Paul. 5. sent. 33. ubi de cautione m. & poenæ appellationum.

c Cautio appellationis exoritur hodie sublata, de qua v. Paul. d. loco. Appellanti bus iniuste poenæ apud veteres imposita. (Apud Gallos in curia, qui temere appellat, 60. librarum poenam patitur.) Cuius poenæ nomine datus fidei iussoribus. Solutum erat caveri. Paul. d. loco. Id genus cautionis tollit hoc loco Diocletianus, non tamen poenam provocationis iniuste tollit. Ceterum ad hanc legem referri potest illud Taciti 14. Auxilique (de Nerone loquitur) patrum honorem statueret, ut qui a privatis iudiciis ad senatum provocassent, ejusdem pecunia periculum sicerent, cuius qui ad Imperatorem appellaverunt.

d Nominatim. v. l. 4. §. eod. l. 11. j. eod. l. 4. inf. de muner. patrim. l. 1. ff. de vacat. munerum.

a l. 7. C. Th. cod.
b Quando illico
appellari potest,
sine libello viva
voce. l. 2. l. 5. in fin.
D. cod.

c v. l. 3. in fin. D.
vatum rem.

d l. 9. C. Th. cod.

e A Principe non
appellatur. l. 1. §. 1.
D. a quibus appel-
lari non licet.

f l. 24. J. cod. l. 1.
l. ult. §. de relatio-
nibus.

g Judex omnia,
qui litis acta ad
Principem cogni-
turum non remi-
serit, sit infamis.
Salyc. Judex non
plene referens
notatur. Bald.

h A delegato
Principis potest
appellari, licet re-
praesentet imagi-
nem Principis, a
quo appellari non
potest, ut hic &
l. 11. vers. sic. sane
etiam. C. Th. cod.

i A Praetore ad
Praefectum urbi
appellatur, ut hic:
l. 13. C. Th. cod.

k l. 14. C. Th. cod.

l l. 19. J. cod.

m l. ult. §. 1. inf.
cod. l. 1. §. de rela-
tionibus.

n l. 2. in fin. l. 5.
J. de temporibus
& reparat. appell.

o l. 2. in fin. J. quan-
do provocat. non est
necesse. v. VVurm.

p l. 1. §. 2. obs. 23.
o Appellatio ha-
betur pro deserta,
si reus intra legi-
timum tempus
apostolos non pe-
tit.

q l. 16. C. Th. cod.

r A quibus judici-
bus appellari pos-
sit.

s v. l. 34. J. cod.

t l. 6. §. 3. l. 18. §.
cod.

u v. l. ult. §. 1. J.
cod.

v A Praefecto prae-
torio non appel-
latur. l. 8. sup. de
episc. aud. l. 1. §. 1.
de sentent. Prae-
fetti praetor.

w Qui soli vice,
sacra cognoscere
vere dicendi sunt:
hoc additur in d.
l. 16. C. Theod. cod.

x Atqui a referi-
pro Principis non
appellatur. l. 2. §.
cod.

y l. 5. ff. de appell.
recip.

z Infamia scilicet &
haec quidem poe-
na ei tantum im-
ponitur, cuius ap-
pellatio non fuit
recepta, alias mi-
tius punitur. l. 5.
in fin. inf. quorum
appell. non re-
cip.

a Appellatio in
qualibet causa
permissa est, ut hic.
Cujus sententiae vide viginti novem exceptiones apud Socinum re-
gula 24.

b l. 20. C. Th. cod. criminalibus.

c Appellari ab omnibus judicibus tam ordinariis, quam delegatis potest, ut hinc colli-
guntur & c. omnes. c. ad Romanam. 2. q. 6. Cujus sententiae centum viginti exceptiones vide
apud Antonium Nicellum in tract. de concordantiis Glossarum concordia 6. Bernardum de
Luceo reg. 15. Marantam in tract. de ordine judiciorum parte 6. art. 2. num. 255. Ducazi.

d l. 18. C. Th. in fin. inf. quorum
appell. non re-
cip.

e Appellatio in
qualibet causa
permissa est, ut hic.
Cujus sententiae vide viginti novem exceptiones apud Socinum re-
gula 24.

f l. 20. C. Th. cod. criminalibus.

g Appellari ab omnibus judicibus tam ordinariis, quam delegatis potest, ut hinc colli-
guntur & c. omnes. c. ad Romanam. 2. q. 6. Cujus sententiae centum viginti exceptiones vide
apud Antonium Nicellum in tract. de concordantiis Glossarum concordia 6. Bernardum de
Luceo reg. 15. Marantam in tract. de ordine judiciorum parte 6. art. 2. num. 255. Ducazi.

h l. 18. C. Th. in fin. inf. quorum
appell. non re-
cip.

tis more expleto, gesta ad comitatum omnia dirigan-
tur, &c. Datum Id. August. Arelato PP. Id. Octobr. The-
baste, Sabino & Rufino Conf. 316.

Si illico viva voce appelletur.

14. Idem A. ad Bassum P. V.

Litigatoribus a copia est etiam non scriptis libellis illi-
co b appellare voce, cum res poposcerit judicata || tam
in civilibus c quam in criminalibus causis ||. Datum 8. Id.
Jun. Sirmii, Gallicano & Bassio Conf. 317.

De actus ad judicem appellationis mittendis.

15. Idem A. ad Severum Vicarium.

Ne d causas, quae in nostram venerint scientiam, rur-
sus e transferri ad judicia necesse sit: instructiones
necessarias f plene actis inferi praecipimus: nam cogimur
a proferenda sententia temperare: quoniam verendum
est, ne lis incognito negotio dirimatur, adempta copia
conquerendi. Quare perennibus inuretur g judex notis,
si cuncta, quae litigatores instructionis probationisque
causa recitaverint, indita actis, vel subiecta non potuerint
inveniri. Dat. 10. Kalend. Jul. Aquileja, Constantino 5.
& Licinio Cae. Conf. 319.

De judicibus delegatis a Principe.

16. Idem A. ad Maximum post alia.

Eos etiam, qui imaginem b principalis disceptationis
accipiunt, appellationum adminicula necesse est acci-
pere. Dat. Prid. Id. Jan. Sirmio, Crispo 2. & Constantino
2. Conf. 321.

De sententiis Pratorum.

17. Idem Augustus ad Julianum Praefectum urbi.

Si apud utrumque Praetorem, dum quaestio ventilatur,
Sab aliqua parte auxilium provocationis fuerit objectum:
Praefectura i urbis judicium sacrum appellator observet.
Dat. 3. Non. Aug. Heraclea Constantino A. 7. & Constantio
Cae. 3. Conf. 326.

De debitoribus fisci.

18. Idem A. Victori Rationali urbis
Romae.

Quoniam k nonnulli fisci debitores, cum jussi fuerint
debitam summam exolvere, interposito provocatio-
nis auxilio vim executionis eludunt; nec jam opinionis l
exemplum, nec refutatorias m preces curant petere vel
offerre: placuit, ut, si n intra dies solennitatis praestitu-
tos ad faciendam hanc appellationis cura defuerit, deserta o
ab eo provocatio existimetur, moxque debitum exigat-
ur. Datum Prid. Kalend. August. Constantio & Maximo
Conf. 327.

A quorum sententiis appellare licet, vel non.

19. Idem A. ad universos provinciales.

Ap Proconsulibus, & Comitibus, & his, qui vice Prae-
fectorum cognoscunt, five ex appellatione, five ex de-
legatione, five ex ordine q judicaverint, provocari per-
mittimus: ita ut appellanti judex praebeat opinionis r
exemplum, & acta cum refutatoriis s partium suisque
litteris ad nos dirigat. A Praefectis t autem pratorio u,
provocare non x sinimus. Quod si y victus oblatam,
nec receptam a judice appellationem affirmet: Praefectos
adeat, ut apud eos de integro litiget, tanquam appellatione
suscepta. Superatus enim si injuste appellare videbitur,
lite perditam notatus z abscedet. At si vicerit, contra
eum judicem, qui appellationem non receperit, ad nos
referri necesse est, ut digno supplicio puniatur. Datum
Kalend. Aug. PP. Kalend. Septemb. Constantinop. Bassio &
Ablavio Conf. 331.

De majoribus vel minoribus negotiis.

20. Idem A. Albino.

Et a in majoribus b & c in minoribus negotiis ap-
pellandi facultas est. Nec d enim judicem oportet
injuriam sibi fieri existimare, eo quod litigator ad

provocationis auxilium convolvit. Dat. 7. Id. April.
Marcellino & Probino Conf. Dat. Kalend. August. PP.
Kalend. Septembr. Constantinop. Bassio & Balbino Conf.
333.

De appellatione recipienda.

21. Impp. Constantius & Constans AA. ad
Lollianum.

Quoniam z judices ordinarii provocationes existimant
respuendas: placet, ut si quis appellationem suscipe-
re recusaverit a, quae non contra executionem b, sed ad-
versus sententiam intentionem jurgiumque terminantem
fuerit interposita, triginta c auri pondo cogatur largitio-
nibus nostris inferre: triginta alia officio d ejus itidem so-
luturo, nisi ei pertinaciter restiterit, atque actis contradi-
xerit, & quid jure sit constitutum, ostenderit. Datum 8.
Kalend. August. Messadensi, PP. Capua, Arbitione & Lol-
liano Conf. 355.

De bonis vacantibus, & de his, quae ut indignis
auferruntur.

22. Idem AA. ad Volusianum P. P. post alia.

Lea e sententia, quae f pertinet ad bona vacantia & ad
lea, quae || ut || indignis g, legibus cogentibus, aufe-
runtur, si quis putaverit provocandum, vox ejus debet
admitti. Dat. 3. Kal. August. Arbitione & Lolliano Conf.
355.

De provinciis, ex quibus appellatur ad Praefectum
urbis Constantinopolitanae.

23. Idem AA. ad Senatum.

Cum appellatio interposita fuerit per b Bithyniam, Pa-
phlagoniam, Lydiam, Hellespontum, insulas etiam,
ac Phrygiam salutarem, Europam, ac Rhodopen & He-
mum i montem, Praefectura hujus urbis judicium sacrum
appellator observet.

De appellatione recipienda, & gestis una cum relatione liti-
gatoribus praestandis.

24. Impp. Valentin. & Valens AA. salutem & dicunt Ordini
civitatis Carthagenensis l.

Judicibus non solum appellationis suscipienda necesse-
tas videtur imposita, verum etiam triginta m dierum
spatia || ex die sententiae || definita sunt, intra quae gesta n
una cum relatione o litigatoribus convenit praestari: Ju-
dice & officio ejus, si statuta fuerint aliqua parte mutila-
ta, multae subjacentibus. Datum Prid. Non. Febr. Mediol.
Divo Joviano & Varroniano Conf. 364.

De multis.

25. Impp. Gratian. Valentin. & Theodos. AAA. ad
Syagrium P. P. post alia.

Et in multis p a judicibus inferendis appellationes ju-
bemus admitti. Dat. 14. Kalend. Jul. Gratiano 5. &
Theod. 1. AA. Conf. 380.

De sententia Discussoris vel Rationalis.

26. Idem AAA. ad Pelagium Com. R. P. post alia.

Cum q post sententiam Discussoris r vel Rationalis
fuerit provocatum, ad sinceritatem s tuam negotium
transferatur: ut si mediocritas t negotii, aut longinqui-
tas regionis ad judicium tuum litigatores venire non pa-
tatur, judicio Rectoris u provinciae, quem ipse probaveris,
negotium delegates. Datum 15. Kalend. Mart. Mediol. Ar-
cad. A. 1. & Bauto Conf. 385.

De nominationibus.

27. Impp. Arcad. & Honor. AA. Ennoio Proconsuli
Aphricae post alia.

Nominationes libellis x vel edictis factae citra y conci-
lium publicum non valent: de quibus nec appellare
necesse est, si solennitas deest. Dat. 17. Kal. Jun. Mediol. O-
lybrio & Probino Conf. 395.

De revocatione appellationis.

28. Idem AA. Nebridio Proconsuli Asiae.

Si z quis libellos appellatorios ingesserit, sciat se habe-
re licentiam arbitrium commutandi a, & suos libellos
recuperandi, ne iusta poenitudinis b humanitas ampute-

c praesentium. 2. de testibus in 6to nisi adversarii jam interfit (puta propter impensas vel quid simile) & qui protestationem revocare postulat, impensas non refundat. c cum interposita. de
appell. Tres alias exceptiones v. apud Socinum reg. 327.

b Poenitenti parcitur, facit l. 4. sup. de haer. Nov. 12. Nov. 18. l. 1. l. 11. D. de in jus vocando
uu tur.

z l. 25. C. Theod.
cod.

a Judex non de-
ferens appellatio-
ni punitur.

b Ab executione
sententiae non ap-
pellatur, ideoque
judex executioni
deferre non cogi-
tur. l. 4. ff. cod. l. 5.
inf. quorum ap-
pell.

c Hodie Judex
appellationem
non recipiens,
dammum litis su-
stinet, & praeter-
ea decem libris
auri multatur.
Nov. 126. c. 3.

d i. e. officiali.
l. 58. in fin. C. Th.
cod.

e l. 26. C. Th. cod.

f A sententia la-
ta huius nomine
appellari potest.
adde l. 18. §. cod.

g v. §. de his, quae
ut indignae.

h Quibus ex pro-
vinciis appellatur
ad Praefectum ur-
bis.

i Hemi mon-
tem. v. Cujac. 1.
obs. 26.

k l. 32. C. Th. cod.

l Karthagenis. d.
l. 32.

m Intra tricesi-
mum diem dan-
tur apostoli.

n l. 15. d. 19. §. cod.

o l. 32. §. 2. inf. cod.

p in C. Th. cod.

q l. 38. ita legitur:
In condemnatio-
nibus appellatio-
nes jubemus ad-
mitti: hoc autem
innuit. Ab in-
iusta iudicis mul-
ta posse appellari.

r l. 29. C. Theod.

s quor. appell.

t l. 45. C. Th. cod.

u l. 7. J. quor. ap-
pellat. l. ult. J. de
discussoribus.

f A Procuratore
Cesaris ad Prae-
fectum pratorio ap-
pellatur.

g Mediocritas ne-
gotii vel regionis
intercedo facit,
ut judex appella-
tionis litigantes
in suam provinci-
am ad delegatum
aliquem remittat.

h Iudici pro-
vincia. d. l. 45. C.
Th. cod.

i l. 53. C. Th. cod.

j l. 54. J. de decurio-
nibus.

k Ab electione
& nominatione
invalida non est
necesse appellare.

l l. 56. C. Theod.
cod.

a appellationem
revocare licet, ad-
de Myning. 10. ob-
servat. 7. An &
protestationem
revocare licet.

b Poenitenti parcitur, facit l. 4. sup. de haer. Nov. 12. Nov. 18. l. 1. l. 11. D. de in jus vocando
uu tur.

a Ad Eutychianum P.P. post alia. l. 57. C. Th. cod.
 b Dammati ad supplicium, per vim eximendi non sunt. l. 30. in fin. inf. cod. l. 6. sup. de episc. aud. l. 6. ff. cod. 57. C. Th. cod. & l. 10. C. Th. de pœnu.
 c Etiam clerico vel monacho. l. 6. sup. de episcopi audiencia.
 d Pro damnato ad supplicium intra tempus appellare licet. l. 6. ff. de appellat.
 e Causæ salutis graviores merentur considerationem.
 f Errori & gratia iustitia opponitur.
 g Ad principem non appellatur omisso medio.
 h Id est, Præfectum prætorio, quæstorem sacri palatii. l. 32. in fin. l. cod.
 i Judex appellationis, etiam in criminalibus, suam exequitur sententiam.
 k l. 52. C. Th. cod. l. vide l. un. C. de sent. Præfecti prætor.
 m In qualibet causa capitali appellare licet. l. 19. sup. cod.
 n l. pen. C. Theod. cod.
 o Querela appellationis aut apostolorum delegatorum pro diversitate iudicium aliis atque aliis temporibus proponitur.
 p l. 5. in fin. ff. de appell. non recip.
 q Hinc colligunt: Statuto ius appellationis prohiberi non posse. vide VVurm. l. 1. præf. 24. observ. 29.
 r Ex Novella Theodosii, quæ non extat. Notant nonnulli ad hanc legem, a delegato Principis ejusve subdelegato, ad Principem appellari. v. VVurm. l. 1. præf. 24. observ. 29.
 s Princeps negotiis occupatus pro-vocationis cognitionem alii committit.
 t Novell. 126. v. Cuj. ad Nov. 22.
 u l. 38. in fin. l. 5. cod. d. Nov. 126.
 x Hinc, Duciam iudicium.
 y Hodie magister officiorum.
 z l. 6. in fin. sup. cod.

Dat. 11. Kal. Aug. Constant. Arcad. 4. & Honorio 3. AA. Conf. 396.

De causis criminalibus.

29. Idem AA. Casario 4 P.P.

Addictos b supplicio, & pro criminum immanitate damnatos, nulli c per vim atque usurpationem vindicare liceat ac tenere: quibus in causa criminali humanitatis d consideratione, si tempora suffragantur, interponenda provocationis copiam non negamus: ut ibi diligentius examinentur, ubi e contra hominis salutem per errorem f vel gratiam Cognitoris oppressa putatur esse iustitia: ea conditione, ut si Proconsul, vel Comes Orientis, vel || Præfectus || Augustalis, vel Vicarii fuerint cognitores, non tam ad clementiam nostram g, quam ad amplissimas h potestates sciant esse referendum. Eorum enim de his plenum volumus esse iudicium, (qui si ita res est, & crimen exegerit) rectius possint i punire damnatos. Dat. 6. Kalend. Aug. Mnizo, Honorio A. 4. & Eutychiano Conf. 398.

De suspectis Judicibus, a quorum sententiis appellare liceat.

30. Idem AA. Theodoro P.P.

Si quis provocatione interposita suspecti iudicis velit || prolata || evitare sententiam: in hac voce liberam habeat potestatem: nec timeat contumeliam iudiciorum: cum & ab ipsa injuria possit facile provocare: & maxime cum a solo tantum Præfecto l prætorio non sine dispendio causæ provocare permittitur. Sciant igitur cuncti sibi ab injuriis, & suspectis iudicibus, & in capitali m supplicio ac fortunarum dispendio provocationem esse concessam. Datum 7. Id. Jun. Mediol. Theodoro V.C. Conf. 399.

De appellatione non suscepta, vel apostolorum copia denegata.

31. Imp. Theod. & Honor. AA. ad Asclepiodotum Præfectum prætor. post alia.

Si n appellationem oblatam, in qua vel tua amplitudinis, vel Urbicaria Præfecturæ sacrum auditorium postulatur, iudex non o suscepit, vel suscepta appellatione apostolorum copiam denegaverit: ad deponendam super hac iniquitate, querimoniam, necnon etiam conveniendum adversarium ex sententia prolata, juxta antiquum p jus anni metas litigator: vel si hujusmodi appellatione suscepta non fuerit, in qua inferiorum iudicum sacra desideratur auditio, ad hanc eadem faciendam sex menses habeat litigator.

† Si vero arbiter appellationem suscipere, aut relationem dare contempserit q, quatuor mensium tempora observantur: ut his, quæ statuimus, actitatis, pareat appellator temporibus quæ de appellationibus definita noscuntur. Datum 3. Kal. April. Constantinop. Asclepiodoto & Mariniano Conf. 425.

De appellationibus ad Principem.

32. Imp. Theod. & Valent. AA. Cyro P.P.

Præcipimus rex appellationibus Spectabilium iudicum, quæ per consultationes nostri numinis disceptationem implorant, non nostram ulterius audientiam expectari: ne nostris occupationibus f, quibus pro utilitate mundi a singulorum nonnunquam negotiis avocamur, aliena defraudari commoda videantur. Sed si a Proconsulibus, vel Augustali, vel Comite Orientis, vel Vicariis fuerit appellatum: virum t illustrem Præfectum prætorio qui in nostro est comitatu, virum etiam illustrem u Quæstorem nostri palatii, sacris iudiciis præsidentes disceptationem, jubemus arripere eo ordine, ea observatione iisdemque temporibus, quibus ceteræ quoque litæ fatali die post appellationem in sacris auditoriis terminantur: || & || hoc, licet quidam prædictorum Spectabilium iudicum jure concessio, ut sacri iudices, appellationes acceperint.

1 ¶ Quod si a Duce x fuerit appellatum, si idem & Præses sit, Præfectura y necessario tantum jure ordinario in sacro auditorio iudicabit.

2 ¶ In his autem omnibus iudiciis, quæ consultatio-num introduximus loco, vel apostolos z vel ea, quæ apud

cum gesta sunt, contra ejus sententiam dicitur appellatum, suscipere ab appellatoribus, & cognitiones inducere apud viros illustres prædictos iudices, & ea, quæ geruntur, excipere, scribere, scriptaque litigatoribus edere nostros epistolares præcipimus: officiis videlicet eorum cum quibus vir illustris Quæstor iudicat, exequentibus iudicata.

3 ¶ Hæc si appellatio fuerit oblata iudici, qui non ex delegatione cognoscit: eorum enim sententiis appellatione suspensis, qui ex delegatione cognoscunt: necesse est eos a æstimare, iuste necne fuerit appellatum, qui causas delegaverint iudicandas.

4 ¶ Huic saluberrimæ legi illud etiam consultissime credidimus inferendum, ut si privato non illustri uni pluribusve (ut affolet) nostra serenitas adita delegaverit causam, & ejus, eorumve definitio fuerit appellatione suspensa: vir quidem magnificus Præfectus prætorio, qui in nostro est comitatu, cum viro illustri Quæstore temporali b iudicet die. Nostri vero libellenfes c, quæ apud arbitros gesta sunt, suscipiant, cognitiones inducant, & ea quæ geruntur, excipiant, scribant, scriptaque litigatoribus edant: qui etiam apud arbitros (licet illustres sint) ex delegatione nostra cognoscunt, excipiunt, si in sacratissimo nostri numinis comitatu causæ dicantur.

5 ¶ Sane si illustrium ac magnificorum iudicum sententiæ fuerint appellatione suspensæ, eorum videlicet, quorum sententiæ licet appellatione suspendi, per consultationem nostram volumus audientiam expectari, licet antea privato homini (id est, non illustri) lite a nobis delegata, is postea tempore definitionis illustri decoratus dignitate reperiatur. Eodem observando & si alter ei conjunctus sit arbiter, qui non illustrem meruit dignitatem.

6 ¶ Quicquid autem hac lege specialiter d non videtur expressum, id veterum legum constitutionumque regulis omnes relictum intelligant.

De sententia lata super statu curialium.

33. Idem AA. Cypro P.P.

Eo casu, quo apparitor Magisteriæ potestatis de curia e, vel officio cohortalis, de statu in provincia patitur controverfiam, vel ut tributa vel functiones debens in provincia detinetur: si sententia Reçtoris provincie fuerit appellatione suspensa: cum tua sublimitate viro quoque magnifico Magistro militum cognoscente, causæ jubemus merita ponderari: licet Magister militum Reçtori provincie causam delegaverit, perorandam.

De suggestionibus & relationibus.

34. Imp. Justinianus A. Demostheni P.P.

Jubemus, si f qua suggestio majoris, vel minoris iudicis ad nostram referatur clementiam de negotio, quod iudicandum ei tradidimus, vel de quo pro sua jurisdictione g iudicaverit, petentis a nostro numine finem eidem imponi negotio, quod ab eo disceptatum est: sive additum sit eidem suggestioni, quod referenti placeat (dum id partibus per sententiæ suæ recitationem manifestum non fecit) sive nihil hujusmodi adjectum sit, sed simpliciter nostri numinis responsum expectat: non prius causam discerni, quam per sacram pragmaticam nostri numinis iussionem duo magnifici viri, vel patricii, vel Consulares, vel Præfectorii, quos || pro tempore || nos elegerimus, jubeantur adiungi viro illustri pro tempore Quæstori nostri palatii, & una cum eo in scriptis relationem discernere (sive præsentibus partibus hoc perspexerint, sive absentibus) & responsum relationi dandum sua sententia manifestare: ut tamen dispositio hujusmodi excellentissimorum iudicum omnimodo rata sit, nulli danda licentia contra provocationem eorum proferre sententiam vel aliam quamcunque dubitationem introducere. Quam observationem non solum si unus iudex suggestionem, vel relationem usus fuerit, tenere censemus: sed etiam si duobus, vel amplioribus datis iudicibus, in unam sententiam minime omnes convenerint: sed diversas suas sententias unusquisque nostræ mansuetudini retulerit, vel omnes eos consulerint quid decernendum sit.

De sententiis Præfectorum prætorio.

35. b Imp. i Justinianus *.

Jam tricesima secunda Constitutione dicente, de omnibus magistratibus illustribus a quibusdam est appellatio, Principem fore appellationis iudicem, præsens constitutio inveniens jus certum, quod adversus sententiam Præfectorum prætorio appellatio quidem non est, retractatio vero est: & si alius quidem sit Præfectus, credibile est, quia rescindet,

a l. 1. l. 3. ff. qui ex a quo appellat. si pedaneus datus est a magistratu, ad magistratum appellatur: si a Principe ad magistrum officiorum vel Præfectum prætorio & Quæstorem, Nov. 23. Hoc interim notandum est, duobus casibus a pedaneis non appellari. l. 1. inf. quorum appell. l. un. inf. ne liceat in una eademque causa ter provocari.

b Dies temporalis, fatalis. l. 2. l. 5. inf. de temp. appellat. l. 63. C. Theod. de appellat. l. ult. C. Theod. de reparat. appell.

c dixi ad d. l. ult. in f. pr. ubi senatores.

d Correctio & mutatio legum non præsumitur, nisi hic: l. 17. §. de collat. c. cum expediat de elect. in G. v. Roland, a Valle. l. conf. 68. num. 30. & conf. 72. n. 44. Molin. de usur. num. 58. Menochium G. præsumptionum. 42.

e De statu curialibus vel cohortalibus a Præfide ad Præfectum Prætorio & magistrum militum appellatur, etiam si magister militum causam Præfidi delegaverit.

f Consultationibus Principes respondent, adhibito suorum concilio.

g Ex ordine, l. 19. sup. cod. ex qualitate iudicis, l. 18. inf. cod. v. Cuj. ad Nov. 20.

h Hanc legem restituit Cujac. l. 2. obs. 3.

i Interpretatio Concilii.

a Hanc legem restituit Cujac. 12. obs. 3.

b Interpretatio Contii.

c Syn. Bas. l. c. 103.

d Si lis, cujus ad confistorium provocatio pertinet, 10. libras auri non excedit, unus tantum iudex negotium disceptat non duo ut olim: si decem libras auri excedit, duo iudices designant: quibus epistolares duo live notarii subserviant: qui si dissentiant, quaestorem adhibebunt: si viginti libras auri lis excedat, in commune auditorium senatorum lis introducit, ut liceat victo in priore iudicio, intra biennium vel uni vel duobus iudicibus vel omnibus senatoribus appellationem intimare. Nec ulla appellatione, quae ab eis decreta fuerint, suspendatur: uti nec facta apud Principem examinationes retractantur. Syn. d. c. 123.

e Contestatio.

f Pro varietate summarum, de quibus agitur, ad alios atque alios iudices appellatur. Nov. 23. c. 1. & sic aliis atque aliis causa committitur in confistorio Principis, ad quem provocatum est.

g Discernendam. h. l. 1. §. de sentent. Praef. praet. i. Hodie anni. l. ult. §. 2. J. iis. pr.

k l. 4. J. de temp. & reparat. appellat.

l Appellatur a duce ad Magistrum officiorum, & quaestorem sacri palatii. m. l. 19. l. 32. §. 1. l. 34. §. cod. n. Olim apud Praefectum praetorio l. 32. §. 1. §. cod.

quae fuerint ab altero iudicata: si vero idem ipse fiat Praefectus iterum, is qui jam sententiam tulit, contra cuius calculum & supplicationes oblatae sunt, quia praesumitur pro veteri sua sententia dicturus, jubet Constitutio, ut Quaestor una audiat cum ipso iterum aut tertium Praefecto creato, & examinante suas in priore magistratu dictas sententias, statuens, ut nulla sit contra huiusmodi sententias retractatio.

De sententiis definitivis, & interlocutionibus.
36. a Imp. b Justinianus.

Oportet post omnem litem finitam tunc appellationem reddi: neque enim laeditur quis, si interea facta fuerit interlocutio, quae illi denegat jus competens. id est, vel testium productionem aut relectionem instrumenti: potest enim in appellationem omnia denudare seu exercere, ne contra medii temporis interlocutionem, data appellatione, mora injiciatur dilationibus, sapius in eadem causa data appellatione, & examinata, iterum alio capitulo ventilato; & iterum contra etiam ipsum porrecta appellatione. Si vero dicta est is, qui in media interlocutione jus aliquod ipsis denegavit, jubet scripto istud insinuent, ut ita in appellatione servent sibi suam de hoc allegationem impraeiudicantem: si vero contra haec fiat, neque recipiat appellationem iudex: & ipse, qui appellavit, pro transgressione quinquaginta libras argenti praestet.

De varietate iudicium appellationis pro varietate summarum.

37. Idem A. Mennæ P. P.

In offerendis provocationibus, ex quibus consultatio in more negotium in sacrum nostrum palatium introduci solebat, hoc addendum esse censemus: ut si quidem non excedat litis aestimatio e decem s. librarum auri quantitate, ex ipsa sc. sententia iudicis decernendam g non duobus (sicut antea) magnificis Iudicibus, sed uni tantummodo disceptatio negotii deputetur. Sin vero memoratam excedens quantitatem, viginti libris auri terminetur: duobus tradatur || disceptatio || magnificis iudicibus, viris sc. devotis epistolaribus cognitionalia certamina excipientibus: ita tamen, ut si dissentiant, virum illustrem pro tempore Quaestorem adhibeant, ut eo dubietatem dirimente finiatur negotium. His videlicet litibus, quarum aestimatio viginti librarum auri quantitatem excedit, in commune auditorium florentissimorum sacri nostri palatii Procerum introducendis: ut tamen secundum jam statuta b liceat quidem non solum victo, sed etiam victori consultationem ad unum, vel duobus iudices mittendam, intra biennii i tempus ei, vel eis intimare. Post excessum enim memorati temporis huiusmodi, licentiam amputamus. Quae vero fuerint ab eo, vel eis decreta, nulla provocatione suspendantur. Novas k etiam adsertiones a patribus apud eundem, vel eosdem iudices addi, ad exemplum consultationis ad sacrum nostrum palatium introducendae permittimus. Dat. 8. Id. April. Constantinop. Decio Conf. 529.

De Duciano iudicio.

38. Idem A. Demostheni P. P.

Si quando Duciano l iudicio appellatio fuerit oblata: si-
ve ab ipsa m qualitate iudicis, sive ex divina delegatione viro spectabili Duci destinata, sive inter spectabiles idem Dux connumeretur, sive illustri dignitate decoretur, sive etiam maiore (cum etiam Magisteria potestatis homines, necnon Consulares saepe utilitate publica poscente ad huiusmodi curam perveniant) nullo discrimine habito, non dignitatem, sed ducatus magistratum spectari: & appellationem ex quocunque duce pervenientem, non ut antea erat dispositum, sed apud n virum sublimissimum Magistrum officiorum, nec non virum excellentissimum nostri palatii Quaestorem, communi audientia proposita, in sacro auditorio more consultationum, viris devotis epistolaribus excipientibus ventilari || sancimus: || nulla veteris legis in hac causa observatione custodienda, sed apud eosdem tantummodo excellentissimos iudices causa trutinanda.

De sententia oppugnanla etiam ab adversario appellatoris. 1. De libelli refutatoriis. Ad l. 37. sup. h. t.

39. Idem A. Juliano P. P.

Ampliorem providentiam subjectis conferentes, quam forsitan ipsi vigilantes inveniunt, antiquam observationem emendamus: cum in appellationum auditoriis, is solus post sententiam iudicis

emendationem meruerat, qui ad provocationis convocationem auxilium, altera parte, quae hoc non fecisset, sententiam sequi (qualiscunque fuisset) compellenda. Sancimus itaque, si appellatus semel in iudicium venerit, & causas appellationis suae proposuerit, habere licentiam, & adversarium a ejus, si quid iudicatis opponere maluerit, si praesto fuerit, hoc facere, & iudiciale mereri praesidium. Sin autem absens fuerit: nihilominus iudicem per suam vigorem ejus partes adimplere.

I In refutatoriis b autem libellis, qui solent maxime in sacro auditorio prudentissimorum nostrorum procerum recitari, caveant tam litigatores, quam libellorum dictatores, verbosis c uti adsertionibus, & ea quae jam perorata sunt, iterum resuscitare: sed haec sola eis inscribere, quae compendiosa d narratione causas provocationis possunt explanare, vel aliquid novi continent, vel addere quod derelictum est: scituri, quod si hoc fuerit praetermissum, non deest adversus libellorum e conditores amplissimi iudicii competens indignatio, quod sufficient gestorum volumina introducta, & virorum spectabilium Magistrorum scriniorum breves omnia apertissime ostendere.

2 Sed enim scimus legem nostram f esse promulgatam, per quam more consultationum in causis quidem, quae usque ad decem libras auri extenduntur, unam iudicem sancimus supponi: viginti autem duos sublimissimos iudices. Sed cum prima quidem facie videbatur non tantam summam excedere: in definitiva g autem sententia apparebat iudici, vel iudicibus etiam maiorem quantitatem debere imponere: non erat eis possibile, formam quaerant conclusi, excedere. Sed nos definimus, & omnem eis damus facultatem, si hoc ita fuerit subsequutum, licere eis, & ampliorem summam praefata quantitate in qua dati sunt iudices, excedere: & non ad modum suae rationis, sed ad veritatis indaginem ferre sententiam: ne tanti iudices, quasi vinculis praepediti non possint legum veritati & iudiciali vigori per omnia satisfacere. Dat. 6. Kal. April. Constantinop. Lampadio & Oreste Conf. 530.

**DE TEMPORIBUS h ET REPARATIO-
NIBUS i APPELLATIONUM SEU CONSULTA-
TIONUM.**

TITULUS LXIII.

1. Imp. Constantin. A. ad Crispinum.

Si quis per absentiam nominatus, || vel ad Duumviratus l, aliorumque honorum infulas, vel munus aliquod evocatus || ad provocationis auxilium cucurrerit: ex eo die interponendae appellationis, duorum m mensium spatia ei computanda sunt, ex quo contra se celebratam nominationem didicisse monstraverit. Nam praesenti, qui factam nominationem cognoverit, & appellare voluerit: statim n debent duorum mensium spatia computari. Dat. 8. Id. Jul. Constantino A. 6. Constantio CC. Conf. 320.

Si appellatur ab ordinario, ad appellationis prosecutionem inchoandam, primum fatale est sex mensium: & dentur alia tria unius mensis pro quolibet. Petr. de Castr.

2. Imp. Theod. o & Valent. AA. Cyro P. P.

Tempora p fatalium q dierum pro seculi nostri r beatitudine credimus emendanda, ubique dilationum materias amputantes.

† Et primi quidem fatalis diei tempora post appellationem, sive a viro clarissimo s Rectore provinciae, sive a spectabili iudice fuerit appellatum, sex r mensium esse jubemus. Quod si primo fatali die lapsus u est appellator, tricesimum primum diem alterum volumus esse fatalem. Quod si eo quoque appellator exciderit: tertium similiter totidem diebus intermissis fatalem observari decernimus. Quod si tertius x quoque lapsus fuerit temporalis,

m Ei, qui ad honorem vel munera nominatur, datur duo menses exequendae appellationis causa, ut hic. Mensis autem hic non numeratur ex initio Kalendarum, sed ex numero dierum: i. e. ut 30. dies habeantur pro uno mense. l. 1. c. Th. de decur. n v. l. 2. J. de decur. o Ex Nov. Theodosii, quae non extat. p Syn. Bas. l. c. 126.

q v. l. 5. J. cod. De fatalibus diebus dixi ad Nov. 49. c. 1. r v. Cujac. 12. obs. 4.

c De fatalibus sententiarum latæ ab aliquo clarissimo vel spectabili. e Appellare a Praefide vel spectabili iudice licet intra sex menses: ut qui ab eis appellet sex mensium diem habeat. Synops. Bas. 9. tit. 2. c. 126. Quod si nihil praestiterit intra sex hosce menses, dies alios triginta & unum habeat. Si exciderit & illo tempore, tertio dies alios triginta & unum habeat, si rursus & illi fuerint elapsi, totidem quattuor dies impetret. Quod si tot diebus exciderit, tunc intra tres alios menses Principem adeat, & reparationem appellationis petat: qua reparatione concessa, praecipitur, ne dies alius sex mensium ei concedatur, sed trium duntaxat mensium intervallum, numerandorum ex quo fatalis dies quartus praeterit. ibi Synops.

u De secundo lapsu n. c. Th. 23. v. Cujac. 16. obs. 7.

x Tertius lapsus.

a Is, qui vicit, hoc est, adversarius ejus, qui appellavit, potest petere sententiam reformari. l. 10. J. quando provocare. b l. 6. §. 3. l. 19. §. cod. l. 1. ult. §. de relationibus.

c Libellorum forma verbosa esse non debet.

d Symmachus in epist. ad Th. Ego in referendo, prolixus esse non debui.

e Libellus generalis esse non debet. facit l. 7. l. 10. ff. com. praedictor. l. 40. ff. de iure pign. l. domum. §. 8. de rei vindica. l. verbum, 181. ff. de ver. sign. l. 2. §. circa. D. de dol. mali except. No. de test. 107. §. non igitur. cum clamor. ext. de test. l. 1. §. 3. ex. de dilacione.

f Dixi in Pandectis praedictis civilibus. tit. de edendo. §. l. 37. §. cod.

g Si tempore sententiae summa reperitur major, quam litis initio videbatur, non impeditur iudex sententiam proferre. Crescente lite crescit iudicatio.

h dixi ad 49. D. 4. & ad l. ult. §. 4. J. cod. De temporibus appellationum haec addantur. In propria causa biduum: in aliena, triduum olim fuisse. l. 1. §. 11. ff. quando appellandum: Poeta de decem dierum spatium a recitatione sententiae constitutum est a Justiniano, & sic Justiniani constitutione hodie appellandum est intra decem dies a recitatione sententiae. No. 23. Intra 5. diem libelli appellatorii periebantur. Paul. 5. fene. 34. quod a Gratiano transscriptum in c. 45. cod. 2. q. 6. Peragendae vero appellationi, biennium. l. ult. §. 4. J. cod.

i 11. c. Th. 31. 33.

k l. 10. c. Th. de appell.

l l. 19. c. Th. de appell.

m v. l. 2. J. de decur.

n v. l. 2. J. de decur.

o Ex Nov. Theodosii, quae non extat.

p Syn. Bas. l. c. 126.

q v. l. 5. J. cod.

r v. Cujac. 12. obs. 4.

s De fatalibus diebus dixi ad Nov. 49. c. 1.

t Poeta de decem dierum spatium a recitatione sententiae constitutum est a Justiniano, & sic Justiniani constitutione hodie appellandum est intra decem dies a recitatione sententiae. No. 23. Intra 5. diem libelli appellatorii periebantur. Paul. 5. fene. 34. quod a Gratiano transscriptum in c. 45. cod. 2. q. 6. Peragendae vero appellationi, biennium. l. ult. §. 4. J. cod.

u De secundo lapsu n. c. Th. 23. v. Cujac. 16. obs. 7.

x Tertius lapsus.

a Quatuor fatales dies.
b Quartum fatale.

c Notæ dilatio- nes minus no- cent.

d De fatalibus in arbitris delega- tis a P. Prætorio, magistro officio- rum, illustribus.

e Si iudex vel a Præfectis vel a magistro officio- rum, vel ab alio quodam illustri- um magistratum in urbe Constan- tinopoli delega- tus fuerit, & ap- pellatio contra- jus sententiam subsequatur: *ἡ δὲ πρῶτη κηρία*, primus quidem fatalis dies esto duorum mensium, ceteri vero tres ad similitudinem prædictorum fatalium nume- rantur. Idem in arbitro delegato. *Syn. ibi.*

f De fatalibus in sententiis illu- strum.

g Appellandi ea- dem ratio ab ar- bitro delegato, quæ a delegatis iudicibus, de qui- bus paulo ante dictum est. *Syn. ibi.*

h dixi ad l. 32. §. 4. §. de appell.

i l. 18. §. de ap- pellat.

k Tempus exer- cendæ & finendæ appellationis an- num est, nisi im- pedimentum ali- quod subit: tunc enim biennii est.

l Si de causa ap- pellationis com- promittitur, tem- pora interim non currunt.

m Si fiat per Principem quo minus iudicetur, non currunt tem- pora appellationis, donec prin- cepti constituantur, quis cognoscat.

n Si fiat per iu- dicem appellatio- nis, non currunt fatalia.

quantum etiam fatalem post tricesimum primum diem si- militer observari decernimus. Quod si ita contigerit, ut quatuor a fatalibus diebus, qui appellavit, exciderit, tunc intra trium aliorum mensium spatium a nostro numine re- parationem peti præcipimus: qua petita nec adversarium decernimus admoneri nec temporalem diem ad petiti- nem reparationis numerari, sed trium mensium spatium ex quarto b fatali numerando causam induci præcipimus, licet ante unum diem reparatio fuerit impetrata, licet alle- gata in iudicio virorum illustrium Præfectorum non fue- rit. Nec hoc parti nocebit adversa: cum non dubius, sed e notus omnibus dies fatalis appareat. Et hoc si adver- sus viri clarissimi Rectoris provincie, vel spectabilium iu- dicum sententias fuerit appellatum. † Quod si ab Ar- bitro d in provincia ex delegatione sacra disceptante ap- pellatio subsequatur: post priorem fatalem lapsum, tres alii tantum fatales dies similiter (ut supra dictum est) serva- buntur, nulla reparatione a nostro numine postulanda: ita ut nonaginta tribus diebus elapsis, iudicata congrua ex- ecutioni mandentur. † Sine autem ex sententia Prætorianæ f præfecturæ, vel Magistri officiorum, vel ab alio illustri dignitate decorato arbitri in hac sacratissima civitate fue- rit delegatus, & appellatio contra definitionem, vel sen- tentiam ejus subsequuta fuerit: primus quidem fatalis dies duorum mensium, alii vero tres ad similitudinem supra- dictorum fatalium numerentur. † Qui vero delegatum g vel a Spectabili iudice seu Præfide provincie arbitrum ap- pellaverit: primum quidem fatalem diem duorum men- sium, tres vero alios ad similitudinem prædictorum fata- lium dierum habeat. † Illud etiam circa observationem fatalium dierum custodiri decernimus, ut si forte tempo- rales h in feriatis dies quoquo modo inciderint: præce- dentes eos dies, ut temporales a litigantibus observentur.

† Quod si quis secus ac iura præcipiunt i, lapsus dies fuerit temporalis, & hoc primo loco vel a præfente ad- versario, vel etiam a iudice, si solus litigat appellator, fu- erit oppositum probatumque, pro eo habebitur appella- tor, ac si sententiam quoquo modo non coactus suscep- rit. Dat. 12. Kalend. Maji, Valent. A. 5. & Anatolio Consi. 440.

In auth. de his, qui ingred. ad appell. §. 1. coll. 5. tit. 4. al. 11. Nov. 49. in princ.

Et, qui appellat, impertitur annus k, intra quem secundum se communiterve cum adversario litem exequatur, aut si ius- ta causa intercesserit, alius annus indulgeatur: quo transacto lite non completa, rata manet sententia. Appellatore cessante, cum unus mensis superest ex biennio: licet victori ingredi, ut reus quærat: quo siue invento, siue non, suas afferat allegationes, & vel confirmetur, vel rescindatur sententia: in omni casu ab- sente in expensis condemnando secundum tempora fatalium die- rum. Neutro vero occurrente, post secundum fatalem perma- net sententia rata.

In auth. de appell. §. 1. col. 7. tit. 5. al. col. 8. tit. 2. Nov. 93. cap. 1.

Si tamen in medio causa apud Iudicem appellationis, vel mo- ta, vel non mota aliqui eligantur arbitri l, & propterea bi- ennium transeat, intra quod oporteat appellationem finire, & per quamlibet occasionem ad iudicem appellationis causa rever- tatur: non ledatur ex cursu temporis, sed exerceatur, & termi- num legitimum suscipiat, etsi decies milles plus quam biennii tempus transierit, nisi biennium cesserit, postquam arbitrium fuerit desertum.

In auth. de appell. & intra quæ tempora. §. ad hæc sancimus. col. 4. tit. 5. al. 2. Nov. 23. c. 2.

Sed & lis, quæ speratur in consistorium Principis m inferri, absque damno mora maneat intakta, donec ipse faciat eum introduci, & a proceribus secundum morem dirimi.

In auth. ut sponsal. larg. §. hoc quoque. col. 9. tit. 2. Nov. 119. cap. 4.

Si appellatione secuta, novissimo induciarum die aut pars utra- que, aut solus, qui appellatione usus est, occurrerit, & su- am præsentiam manifestaverit iudici futuro appellationis exami- nanti negotium, vel ejus consiliarius, aut his, qui lites intromit- tunt, & Iudex n in definitis diebus eum suscipere differat, nul- lum præjudicium partibus, aut uni earum ex hoc penitus vo- lumus fieri, sed post hoc examinari appellationes hujusmodi, & legitima sententia terminari.

Ad appellationem exercendam post tempora statuta, non conceduntur alia. Salyc.

3. Imp. Justinianus A. Appioni P. P.

Nemo a arbitretur in posterum licentiam futuram con- sultationibus ultra statuti temporis vivendi b spatia, neque c per oblationem precum, neque per sacrum re- scriptum super reparatione temporum indulgendum, ne- que sub prætextu quodam altero, sed omnibus incumben- dum esse vigilantia diligentia, quo provocationes eorum intra statutum tempus introducantur: ita ut d etiam ge- sta in iudicio, contra quod provocatum est, non prope si- nem temporis tradantur serinio sacrarum epistolarum: ne præpediatur per astutias fatalis rei terminus, sed aut sta- tim postquam appellatum sit, aut non minus quam ante dimidiam temporis præbeantur serinio, ne (quod per an- gustias e contingit temporum) tardus appellationis fau- tor suo dispendio refutetur.

4. Idem A. Tatiano Magistro officiorum.

Per hanc divinam sanctionem decernimus, ut licentia quidem pateat in exercendis consultationibus f, tam appellatori, quam adversa parti novis g etiam adsertio- nibus h utendi, vel exceptionibus, quæ non i ad novum capitulum pertinent, sed ex k illis oriuntur, & illis con- junctæ sunt, quæ apud anteriorem iudicem noscuntur pro- positæ. Sed & si qua dicta quidem allegatio monstrabi- tur, vel instrumentum aliquod prolatum, probationes ta- men illo quidem defuerint tempore, verum apud sacros cognitores sine procrastinatione præberi poterunt: id quo- que eos admittere, quo exercitatis jam negotiis plenior subveniat veritatis lumine l.

Tempus appellationis intimande, quod per l. 2. supra eod. erat variatum ex diversitate iudicium, hic variatur ex di- versitate locorum. Salyc.

5. Idem A. Triboniano Quæstori sacri palatii.

Cum anterioribus legibus ex omni provincia ad hunc nostrum sacratissimum comitatum similis cursus ad appellationes exercendas impertitus est, necessarium nobis visum est hujusmodi spatiis iustum imponere libramen- tum.

† Sancimus itaque, si m quidem ab Ægyptiaco n, vel Libyco limite, vel Orientali tractu usque ad utrasque Cilicias numerando, vel || Armeniis gentibus ||, & omni Il- lyrico causa fuerit more appellationum transmissa: pri- mum semestre spatium in antiqua definitione permanere, & nihil penitus neque diminui, neque accrescere.

† Sin autem ex aliis nostri imperii partibus, siue Afianæ, siue Ponticæ, siue Thraciæ dioeceseos lis provocatio su- spensa in hanc regiam urbem perveniat: pro semestri spa- tio trium tantummodo mensium spatium eis indulgeri, aliis trium mensium spatiis, id est, nonaginta & tribus die- bus simili modo sequentibus: siue semestre tempus, siue tres priores menses, secundum locorum definitionem, quam designavimus. Sed & aliis tribus mensibus, qui ex reparatione ab o aula concedi solent, in suo robore duratu- ris, & prioribus accedentibus: ut partim annale numere- tur, partim novem mensium || spatium || consequatur.

i ¶ Et cum antea in fine cujuscunque temporis unus fatalis dies ex antiquis legibus constitutus esset, & sape eveniebat, cum multa sint occasiones mortales appella- tionum, vel agitudine, vel spatii prolixitate, vel per alias causas, quas nec dici, nec enumerari facile sit: eundem di- em fatalem non observari, & lites expirare, & hujusmodi luctuosos infelicitatibus patrimonium hominum titubare: propter hoc fortunæ relevantes insidias, sancimus non p in unum diem fatalem standum esse in posterum: sed siue ante quartum diem fatalis luminis, & ipsum fatale, siue post

alia re sint? Quid, si exceptio dilatoria proponatur? Quid, si probationes a scientie omis- se? aliud dicendum fuerit, ut notat Duenazius reg. 48.

h adstructionibus.

i Appellatio ab interlocutoria ex iisdem actis defendi debet. adde *Clamen. r. appellantis. de appell.* Quid, si lata contra absentem? Quid, si in causa principali, iudex probationes ad- mittere noluit? Quid si interlocutoria in iuriam, cujus nulla reparatio sit, contineat? Quid, si appellatio ex ipsius adversarii facto descendat? appellari potest. *Socin. reg. 22.*

k Appellatio cum exercetur, licentia est utrique parti novis adsertionibus, quæ in prio- ri iudicio usurpatæ non sunt, & exceptionibus utendi, modo ad ipsum caput pertineant, & jam in priore iudicio motæ sint. *Syn. Bas. 9. tit. 1. c. 128.*

l Probatio, veritatis lumen, v. quæ notavi ad tit. de probat.

m Tempus appellationis inchoandæ, quod per l. 2. §. eod. erat variatum ex diversitate iudi- cium, hic variatur ex diversitate locorum.

n *Syn. d. loco c. 128. vers. constitutio jubet.*

o non ipso jure de reparatione ab aula concedi solita, v. quædam apud Cujac. c. 16. de præfer.

p Pro quinque fatalibus diebus, qui per l. 2. §. eod. introducebantur, hieundus tan- tum introducitur decem dierum propter labilem hominum memoriam: vel ita: Fatales die- es, non ii omnino, quibus fatum completur, sed decem dies fatalem præcedentes, cum ipso fatali & aliis quinque. Nam fortassis in calculo dierum erratur. Igitur ubicunque fa- talis dies mentionem invenimus, decem dies præstabis. *Syn. d. c. 128.*

quinque

a Appellationes ad consistorium pertinentes nun- quam ultra statu- tum tempus fi- aut: siue quis preces offerat, si- ve sacrum a Prin- cipe rescriptum impetret, non a- lio denique præ- textu: sed ut o- mni modo quis- que suam provo- cationem influere studeat, & ge- sta in illo iudicio, contra quod pro- vocavit, vel sta- tim, vel omnino citius dimidio appellationis tempore tradat. Qui hoc tempus præterlabi siverit, dispendio suo multabitur. *Syn. Bas. 9. tit. 8. c. 127. b utendi. Synops. βασιλικών, & male: aut sane non necessario, Re de dicitur actio vi- vere. Inst. de per- pet. & temp. act. l. 1. §. de annali excep. v. Cuj. 18. abs. 37.*

c 9. *Bas. 1. c. 127. d l. 24. §. de ap- pellat.*

e adde l. 29. in fin. ff. de evictio- n. f. In appella- tionis causa produci & probari possunt non deducta vel probata in causa principali. ut *his.*

Quid, si qui ap- pellat, sciens no- luit ea in iudici- um deducere? in causa principali non audietur. *Bal. hic.* Quid si iudex inquisitione facta sententiam tulit? sententiam suam tueri atque de- fendere non pote- rit, novarum pro- bationum prætex- tu. *Bal. hic.* adde alium casum ex *Socino reg. 323.*

g *Bas. d. loco c. 128. & l. 6. §. 1. l. 37. §. de appell.*

Appellatio a defi- nitiva novis ex causis & proba- tionibus defendi potest, ut *hic.* Quid, si proba- tiones non omni- no novæ sint, sed ex veteribus pen- dentes? Quid, si probationes novæ quidem, sed super

a scientie omis- se? aliud dicendum fuerit, ut notat Duenazius reg. 48.

h adstructionibus.

i Appellatio ab interlocutoria ex iisdem actis defendi debet. adde *Clamen. r. appellantis. de appell.* Quid, si lata contra absentem? Quid, si in causa principali, iudex probationes ad- mittere noluit? Quid si interlocutoria in iuriam, cujus nulla reparatio sit, contineat? Quid, si appellatio ex ipsius adversarii facto descendat? appellari potest. *Socin. reg. 22.*

k Appellatio cum exercetur, licentia est utrique parti novis adsertionibus, quæ in prio- ri iudicio usurpatæ non sunt, & exceptionibus utendi, modo ad ipsum caput pertineant, & jam in priore iudicio motæ sint. *Syn. Bas. 9. tit. 1. c. 128.*

l Probatio, veritatis lumen, v. quæ notavi ad tit. de probat.

m Tempus appellationis inchoandæ, quod per l. 2. §. eod. erat variatum ex diversitate iudi- cium, hic variatur ex diversitate locorum.

n *Syn. d. loco c. 128. vers. constitutio jubet.*

o non ipso jure de reparatione ab aula concedi solita, v. quædam apud Cujac. c. 16. de præfer.

p Pro quinque fatalibus diebus, qui per l. 2. §. eod. introducebantur, hieundus tan- tum introducitur decem dierum propter labilem hominum memoriam: vel ita: Fatales die- es, non ii omnino, quibus fatum completur, sed decem dies fatalem præcedentes, cum ipso fatali & aliis quinque. Nam fortassis in calculo dierum erratur. Igitur ubicunque fa- talis dies mentionem invenimus, decem dies præstabis. *Syn. d. c. 128.*

2 Appellationis causa unius anni spatium finitur, ut tamen nihilominus altera pars, quæ victrix in provinciali iudicio fuit, potestatem habeat, si quidem velit, etiam citius introducendæ causæ, & ita peragendæ, ut etiam absente parte, quæ provocavit, lis decidatur. *Syn. d. cap. 129.*

a Ubi olim biennium dabatur ad introducendam appellationem in consistorio principali, per hanc legem datur annus, tam appellatori quam appellato, si voluerint causam introducere.

b Epistolares, qui cancellarii. *l. 8. §. de adfessor.*

c *l. ult. §. 1. §. de appell.*

d *Nov. 123. cap. 1.*

e Tempora quibus jus non redditur in consistorio principali, ipso jure non currunt.

f *Nov. 93.*

g *l. 12. sup. de legib. l. 4. §. de accus. l. 3. §. de quasi. adde Novell. 49. Nov. 126. Cuj. 4. obf. 32. 20. obf. 11.*

h Appellationis causa ob omissionem in ea litis contestationem non vitari, si modo in prima litis instantia contestata lis fuerit. Effectus enim litis contestationis durat post sententiam in causa appellationis, neque per eam extinguatur aut suspenditur. Decius *in c. per suam. de appell. Rota decis. 107. Guido Papæ decis. 58. Bellamera decis. 697.* Neque distinguitur pars sit præsens vel absens: ut si non necessaria sit litis contestatio in causa appellationis parte absente, præsentem sit necessaria: & ita iudicatum in Camera Spirensi refert Mynsingerus *l. obf. 1.*

i idque *Nov. 123. cap. 1.*

k Appellationis processus vitietur ob missam litis contestationem, vide Mynsinger. *l. obf. 1.*

l Lite non contestata ad sententiam definitivam perveniri non potest, ut hic: *Dollorès in cap. quoniam frequenter. ut litem non contestata.* fallit in causa appellationis, nullitatis adnexa appellationi, si actor iudicium fugit, si officio iudicis cogitur in causa criminali, si iudicium non dirigitur adversus tertiam personam, si de libertate obtinenda agitur. *l. 1. sup. de adfessione. in beneficiorum causis, cap. 1. de eo, qui missus in possess. in 6. vide Socin. reg. 239.*

m Desertor excusatur causa cognita.

n *v. Cujac. ad Nov. 49. §. 93.*

o Tarditas sive mora iudicis in querelam deduci potest.

p Statuta in causis appellationis, locum habent in causa supplicationis interpositæ a Præfecto prætorio.

q *v. l. pen. §. de sode instrum. v. Cujac. ad Nov. 82.*

r juri appellandi potest pacto renunciari. *l. 1. §. 3. D. a quib. appell. Pactum valet, ut dies fatales non observentur. Syn. Bas. d. c. 128. in fin.*

s Potest conveniri, ne ullum fatale servetur.

t Imo est infirma, v. Rolan. a Valle *l. cons. 27. n. 7. 28. 29.*

quinque dies, ex quo ortus fatalis effluxerit, appellator venerit, & litem instituendam curaverit, & eam in competens iudicium deduxerit, legi videri satisfactum: nec ingemiscat mortuæ causæ dispendio, sed nostro gaudeat beneficio: cum nobis cognitum sit, etiam ex errore calculi dierum, quem officium habuit, sæpe esse causas periclitatas: quod in posterum non fieri ex remedio legis præsentis sperandum est. Eodem beneficio & in omnibus fatalibus aliis, qui vel a pedaneis iudicibus, vel ab aliis dantur, quos leges suis sanctionibus enumeraverunt, custodiendo, vel observando: ut decem fatales dies pro uno ubique instituantur.

2 ¶ In & his autem casibus, in a quibus biennium constitutum est, quatenus more consultationum in regia urbe sub communi audientia florentissimorum sacri nostri palatii procerum ventilentur: biennii metas, unius anni termino coartamus: ut intra eum & gesta colligere, & ea viris devotis epistolaribus b tradere, & refutatorios c libellos (si voluerint) offerre, & litem in sacrum nostrum consistorium introducere cogantur. Nulli licentia deneganda victrici parti, si voluerit, secundum quod jam constitutum est, etiam præmaturæ causam inducere: neque annali spatio expectato.

3 ¶ Si tamen in d sacro nostro consistorio lis exordium coeperit, etiam si non fuerit in eodem die completa, tamen perpetuari eam concedimus: cum iniquum sit propter occupationes e florentissimi ordinis, quas circa nostra pietatis ministeria habere noscitur, causas hominum deperire.

4 ¶ Illud f etiam merito addendum huic legi censuimus, ut si quis fatali die apud appellationis iudicem introductus, sive ex parte una g, sive cognitionaliter causa appellationis imponat h exordium, deinde relicta ea discedat, & in desidia reliquum tempus permaneat, & annale tempus post inchoatam litem præterierit, victore neque sententiam ad effectum perducere valente, propter litem jam inchoatam, neque jam terminum accipere inveniēte, cum appellatoris absentia eam finire non facile concedat: huiusmodi iniquitatem amputantes, cum adversarius potest etiam minime præsentem appellatorem i litem exercere, quia hoc speciale privilegium ejus est, qui appellationi examinanda præsidet, posse & ex una parte causam dirimere: jubemus eundem appellatorem, nisi observaverit iudicium, & causam usque ad finem peregerit, sed & si per eum steterit, quo k minus omnia litis certamina impleantur, appellatione defraudari, & sententiam contra eum latam in suo robore durare, & ad effectum perducere, tanquam si ab initio minime fuerit provocatum: nisi ipse appellator evidentissimis probationibus l possit ostendere, se quidem summa ope nifum, voluisse litem exercere; per m iudicem autem steterit, vel aliam inexorabilem causam subsecutam, propter quam hoc facere minime valuit. Tunc etenim aliud ei annale tempus indulgemus, quo effluente, & lite minime finem accipiente, cadere eum de appellatorio juvamine disponimus: cum ei sit apertissima facultas & nostram adire maiestatem, & tarditatem n iudicis, in querelam deducere, & nostro beneficio perpotiri.

5 ¶ Cui consentaneum est, ut & in sententiis omnium amplissimorum Præfectorum prætorio o ex divino oraculo retractandis p eadem observatio, quæ supra dicta est, post ingressum unius, vel utriusque partis, tam propter absentiam personarum, quam propter statuta tempora teneat.

6 ¶ Sin autem partes inter se scriptura interveniente paciscendum q esse crediderint, nemini parti licere ad provocationis auxilium pervenire, vel ullum fatale r observare: eorum pactum firmam s esse

censuimus. Legum etenim austeritatem in hoc casu volumus pactis & litigantium mitigari. Datum 15. Kalend. Decemb. Chalcedone, Decio V. C. Cos. 529.

QUANDO PROVOCARE NON EST NECESSE.

TITULUS LXIV.

De sententia lata contra res judicatas, a quibus appellatum non est.

1. Imp. Alexand. A. Apollinari & aliis.

L Atam b sententiam dicitis, quam ideo vires non habere contenditis, quod c contra d res prius iudicatas, a quibus provocatum non est, lata sit. Cujus rei probationem si promptam habetis, etiam citra provocationis adminiculum, quod ita pronunciatum est, sententiæ auctoritatem non obtrinebit. PP. 8. Kalend. April. Alexand. A. Cos. 223.

De sententia lata contra ius institutionis, vel contra ius litigatoris.

2. Idem A. Capitaneis.

Si cum inter te & aviam defuncti quaestio de successione esset, iudex datus a Præsidente provincie pronuntiavit e, potuisse f defunctum etiam minorem 14. annis testamentum facere, ac per h. c aviam potiorē esse: sententiam ejus contra tam manifesti juris formam datam, nullas habere vires palam est: & ideo in hac specie nec provocationis auxilium necessarium fuit. Quod si cum de ætate quaereretur, implevisse defunctum quartum decimum g annum, & per hoc iure factum testamentum pronuntiavit, nec provocasti, aut post appellationis impletam causam destitisti: rem iudicatam retractare non debes.

De Decurionatu & Duumviratu.

3. Imp. Gordianus A. Ingenuo.

Si (ut proponis) suspensa apud Amplissimos Iudices cognitione provocationis, quam te ob id interposuisti dicis, quod decurio h nominatus esses, ad Duumviratum vocatus es: manifestum est præiudicium futuræ i notioni memoratorum Iudicum fieri non potuisse.

Si Magistratus dentur iudices.

4. Imp. Valerianus & Gallienus, AA. & Valerian. C. Juliano.

Cum magistratus datos Iudices, & k unum l ex his pronuntiassent proponas: non videtur appellandi necessitas fuisse, cum sententia iure non teneat.

De multis.

5. Imp. Carus, Carinus & Numerianus AAA. Domitiano.

Certa ratione & fine m multare Præsides possunt. Quod si aliter, & contra n legis statutum modum provincie Præsides multam vobis irrogaverit: dubium non est, id quod contra o ius gestum videtur, firmitatem non tenere, & sine appellatione posse rescindi. PP. Id. Januar. Caro & Carino Cons. 283.

De die sententia.

6. Idem AAA. Germano.

Cum non p eo die, quo Præsides provincie præcepit, Iudex ab eodem datus pronuntiaverit, sed ductis diebus alieniore tempore sententiam dedisse proponatur: ne ambages frustra interpositæ provocationis ulterius negotium protrahant, Præsides provincie superstitiosa appellatione submora, ex integro inter vos cognoscat.

De sententiis venalibus.

7. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Nicagoræ.

Venales q sententias, quæ in mercedem a corruptis Iudicibus r proferuntur, etiam citra interposita provocationis auxilium jam pridem a Divis Principibus infirmas esse decretum est.

Quid, si qui sententiam non tulit, juret sibi non liquere? valere sententiam ab uno latam refert Socius. *reg. 355.* l. tantum sine aliis. Pluribus simul delegatis, sententia non valet ab uno tantum lata. *l. 39. ff. de re jud. v. Oldend. cap. 12. de sent.* m Iudex ultra modum suæ jurisdictionis multare non potest, *l. 20. D. de iurisd. v. §. de modo multatum. Old. cap. 29. de sentent.* n *l. 2. sup. eod.* o Quod contra ius geritur, firmitatem non habet. *c. 64. & 82. de reg. in 6.* p Non valet sententia lata per iudicem delegatum extra delegationis tempus, ut hic, nisi consensu partium dies prorogatus fuerit. *l. 2. §. 2. ff. de iudic.* q Venalis sententia ipso jure nulla. *v. Old. c. 7. de sent. & re judic. l. ult. sup. de pona iud. l. 15. in fin. ff. de iud.* Quid, si arbitraria sit sententia, hoc est, a compromissario lata? Quid si ab uno ex pluribus iudicibus pecunia corrupto lata? valet. *Socius reg. 356.* r Quid si ab arbitro paulo ante dixi.

z *l. 43. ff. de pact. l. 25. l. 27. ff. de reg. iur. l. 1. §. fin. reguador.*

a *v. 49. ff. 2. In regno Gallie hic titulus non servatur: quia necessaria est appellatio, etiam in casibus, ubi sententia est ipso jure nulla. Rebuff. in proæ. l. cons. gl. 5. num. 90.*

b Sententia, si adversus aliam sententiam lata sit, ad eam rescindendam appellatio non est opus. *Syn. ibid. cap. 128. in fin.*

c *v. quæ scripti ad l. 2. §. eod.*

d Una & eadem res non admittit contrarias sententias, i. e. contra sententiam, quæ in rem iudicatam transiit, provocari non potest: & si pronunciatum fuerit, appellare non erit necesse. *27. Eccl. 1. c. 128. in fin. v. Oldend. cap. 21. de sent. si contra rem iudicatam iterum pronuncietur.*

e Sententia contra ius expresse lata, ipso jure non valet, ut hic: *et l. si expresse. 19. ff. de appell. Cujus sententiæ sedecim exceptiones v. apud Socium reg. 354.*

f Jure scilicet & male, cum id contra leges sit. *l. 5. inf. eod. l. 19. ff. de appell. l. 1. §. 2. ff. quæ sent. sine appell. Error juris in sententiis expressis, sententiam vitiat: facti, non vitiat: ideoque appellandum est, v. Vurm. l. 1. pract. 22. c. 12. g l. 5. ff. qui test. h Causa præiudicialis impedit electionem ad munera. v. Nov. 134. c. 3. adde l. 7. §. 1. ff. de decurionibus.*

i Suspendo genere, suspenditur quilibet ejus species.

k Sententia ab uno ex pluribus delegatis lata, non valet, & nulla est. Quid, si potestas ea facta est ipsi delegatis, ut alter sine altero posset iudicare?

De Decurionatu.

2. Iidem AA. Constantino.

SI pater tuus, cum decurio creareris, non a consensit, & decimum quintum annum ætatis agis: aditus Præses provincie, si inhabilem te ad eundem Decurionatus honorem esse perspexerit: quando huiusmodi ætati etiam prætermittitur appellatio subveniat, iniquam nominationem removebit.

De vacatione onerum & munerum veteranis concessa.

9. Iidem AA. & CC. Rufinæ.

Veteranis c, qui in legione, vel vexillatione militantes, post vicissimam d stipendia honestam, vel causam e missionem consequuti sunt, onerum vel f munerum personalium vacationem concessimus. Huiusmodi autem indulgentiæ nostræ tenore remunerantes fidam g devotionem militum nostrorum, etiam provocandi necessitatem remisimus.

De condemnatione impensarum omissa.

10. Imp. Justinianus A. Mennæ P. P.

Omne honorem h saluum iudicibus reservantes, si quando una pars quasi læsa per definitivam eorum sententiam, provocatione usæ fuerit, interdiximus alteri parti, quæ vicit i, pro hoc tantummodo, quod nihil capere pro sumptibus k litis, vel detrimentis, vel minus quam oportuerat, iusta est, provocationem offerre: cum & ipsa decisionem litis recte factam esse confiteatur: iudicibus scilicet si florentissimis proceribus sacri nostri palatii, siue his quibus pro minore litium æstimatione consultationes delegantur, (si perspexerint adjuvandum l esse victorem sumptuum perceptione) etiam sine provocatione ejus, hoc statuentibus, & iustam eorum sumptuum quantitatem definitivis. Sed nec occasione consultationis introducenda victori provocare concedimus: cum & priscis legibus liceat ei & sine provocationis auxilio eandem consultationem differente suo adversario introducere: & nos ei nihilominus hoc permittimus, injuriam ex supervacua provocatione iudicibus fieri prohibentes. Dat. 7. Id. April. Constantinop. Decio V. C. Conf. 529.

QUORUM APPELLATIONES NON
RECIPIUNTUR.

TIT. LXV.

De absente per contumaciam.

1. Imp. Antoninus A. Sabino.

Ejus, qui per contumaciam o absens, || cum || ad agendam causam vocatus esset, condemnatus est, negotio prius summam perscrutato, appellatio recipi non potest. PP. Non. Jul. Anton. A. 4. & Balbino Conf. 214.

De criminibus.

2. Imp. Constantius & Constant AA. ad Hieroclem Conf. Syriæ Coeles.

Observare p curabis, Ne quis homicidarum, veneficorum, maleficorum, adulterorum, itemque || eorum, qui manifestam violentiam commiserunt || argumentis q convictus r, testibus superatus, voce etiam propria vitium scelusque confessus s audiat appellans. Sicut enim hoc observari disposuimus, ita æquum est testibus productis, instrumentisque prolati, aliisque argumentis præstis, si sententia contra eum lata sit, & ipse, qui condemnatus est, aut minime voce sua confessus sit, aut formidine tormentorum territus, contra se aliquid dixerit, provocandi licentiam ei non denegari. Dat. 5. Id. Decemb. Leontio & Sallustio Conf. 344.

De officialibus.

3. Imp. Valentinianus & Valens AA. ad Modestum Præfectum prætorio.

Nulli e officialium a sententia proprii iudicis provocatio tribuatur: nisi u in eo tantum negotio, quod

a l. 1. §. ne filius proprius. l. 1. §. quod cum eo, qui in aliena.
b Minor ætate, vocatus ad decurionatum, tutus est ipso iure sine appellatione: maxime si pater non consentit. l. 6. l. 31. ff. de decurionat. l. 2. ff. de vacat. & excus. mun. l. 3. ff. de muneribus. l. 2. in fin. ff. de iure iuramentis. l. 2. in fin. ff. de reg. iur.
c Veteranus habens immunitatem, vocatus ad munera personalia, non tenetur appellare. v. l. ult. j. de veteran. ad. de l. 2. j. de remilit. l. 3. §. 5. 6. ff. de excus. iur. l. ult. j. de his, qui non implent stipendia. Tacit. l. Suidas 2. v. Cuj. 9. obs. 36.
d Vicissim stipendia militum, de quibus v. quæ scripti ad l. 2. inf. de re iudic.
e l. 2. §. 2. D. de his, qui notantur. f & Haloand.
g fida devotio militum.
h Honor iudici præstandus.
i Victor, victo appellante, necesse non habet & ipse appellare ob hanc unam causam, quod videlicet nulla vel minor expensarum litis, & detrimentorum ratio habita sit, quoniam hoc sententia iudicis, ad quem victus appellavit, supplere potest.
k sup. de fructibus & litium expensis.
l Iudici appellationis data licentia est, appellante in sumptus non condemnatum, condemnatum. l. 39. vers. sanctius. sup. de appellat.

m l. 11. C. Th. 36. dixi 49. ff. 5.
n Hic titulus rati in Gallia servatur: cum omni appellationi, propter superioris reverentiam deferatur: nisi sententia ex constitutione regia, executioni mandari possit, non obstante provocatione. gl. 8. 1. vers. injusta. de frivolis appellat. in Pragm. Rebus. in proam. conf. gl. 3. n. 99. Bugn. in legib. abrogat. duobus locis.

o Contumax non auditur appellans. l. 4. in fin. inf. l. 13. §. 2. sup. de iudiciis. Nov. 32. c. 5.
p l. 7. C. Th. cod.
q Convincendorum reorum tres modi, argumenta, testes, confessio.
r Convictus & sponte confessus non appellat. Convictus non confessus: aut confessus quidem, sed vi tormentorum appellat. d. l. 244. ff. de vers. sign.
s Confessus appellat.
t l. 17. C. Th. cod.
u Officialis delicti in officio suo commissi, a suo iudice condemnatus non appellat, ut hic. Quid, si in causa rei suæ sive patrimonii sui damnatus sit? potest appellare, ut hic.

ratione civili super patrimonio forte apud proprium iudicem inchoaverit: scilicet ut in eo tantum negotio a sententia ejus, cui parer, iudicis, quisquis velit Officialis appeller: quod per procuratorem & etiam persequi iure tribuitur. Datum 4. Id. Jun. Cyzici, Valentiniano & Valente AA. Conf. 365.

De causa fisci vel Principis.

4. Imp. Valentinianus, Valens, & Gratianus AAA. ad Olymbrium P. V.

Abstinentum a proflus || ab || appellatione sancimus, quoties fiscalis b calculi satisfactio postulatur, aut tributaria functionis solenne munus exposcitur, aut publici vel etiam privati (dummodo evidenter atque convicti c) redhibito debiti flagitatur: || ur || necessario in contumacem d vigor iudiciarius excitetur. PP. Roma, 15. Kalend. Sept. Valentiniano & Valente 2. AA. Conf. 368.

De executione sententia.

5. Imp. Valens, Grat. & Valentin. AAA. ad Thallium Proconsulem Africa.

Ab executione appellari non posse, satis & iure & constitutionibus cautum est, nisi forte executor sententia modum iudicationis excedat. A quo si fuerit appellatum, executione suspensa decernendum putamus, ut si res mobilis f est, ad quam restituendam executoris opera fuerit indulta: appellatione suscepta, possessori res eadem detrahat, & || sequestro g || idoneo collocetur, reddenda ei parti, pro qua facer cognitor iudicaverit.

† Quod si de possessione vel de fundis executio || cessaverit ||, & eam suspenderit provocatio, fructus omnes, qui tempore interpositæ provocationis capti, vel postea nati erunt, in deposito h collocentur iure fundi penes eum, qui appellaverit, constituto.
† Sciant autem provocatores, se vel ab executione appellantes, vel ab articulo i, si eos perperam k intentionem cognitoris suspendisse claruerit, 50. l. librarum argenti animadversione multandos. Dat. 3. Kalend. Febr. Trev. Valente 6. & Valentiniano 2. AA. Conf. 378.

De testamentis aperiendis, & de heredibus in possessionem mittendis.

6. Imp. Grat. Valens, & Theod. AAA. ad Hypatium P. V.

Quisquis m, ne voluntas defuncti n testamento scripta o, referetur, vel ne hi, quos scriptos patuerit heredes p, || in possessionem q mittantur || ausus fuerit provocare, interpositamque appellationem is, cujus de ea re notio erit, recipiendam esse crediderit, viginti librarum argenti r multa, & litigatorem, qui tam importune s appellaverit, & iudicem, qui tam ignavam t conniventiam u adhibuerit, involvat. Dat. Non. April. Trev. Aufonio 10. & Olybrio Conf. 379.

De Discussore & Rationali.

7. Iidem AA. & Arcad. ad Pelagium Comitem rerum privatarum.

Ante sententia tempus, & ordinem y eventus, nec a Discussore a, nec a Rationali appellare liceat. Dat. 15. Kal. Mart. Med. Arcad. A. 1. & Bautone Conf. 385.

tus appellaverit, fructus sequestrantur. Symmachus in epistolis: Constitutionis memor sequestravi mobilia, fructus quoque percipi, ne abutatur indebitis. Quid, si petitor five actor appellaverit? non ita sit, nisi fructus populitentur ab adversario, l. imperatores. 21. §. ult. D. de appell. i. e. interlocutione. Iure canonico a quacunque interlocutione ex causa appellari potest. C. Non ita. 2. quæst. 6. eoque iure utimur.
k Porci injusti appellatoris 50. auri libra. l. 10. l. 25. C. Th. cod. l. 6. §. 4. sup. de appellat. adde VVurm. l. 1. præf. 24. c. 24. l. d. l. 10. d. l. 25.
m Appellari non potest ab iniquo statuto, licet a sententia dicta ex huiusmodi statuto appellare liceat. Bald. hic. & in c. cessante. extr. de appell. Socin. reg. 20.
n Diem festum. l. 26. C. Th. cod.
o l. 26. C. Th. cod. ne testamentum referetur & aperiatur. l. ult. ff. de appell. recip. p. editi per D. Adrianum conditi beneficium consequantur, ausus fuerit, & c. & ita scriptum est in d. l. 26. de hoc edito v. l. 2. §. de edito D. Hadrian. l. ult. §. de codicill.
q Ne scriptus hæres in possessionem mittatur, non appellatur: & punitur, tam appellans, quam appellationi deferens, v. l. unie. j. si de momentanea possessione: v. VVurm. l. 1. præf. 24. cap. 12. r auri. d. l. 26. f. Importuna appellatio, ut hic. callida, l. ult. inf. cod. moratoria. l. 1. C. Th. cod. superstitiosa. l. 42. C. Th. de appellat. t ignave. d. l. 26. u cohibentiam. d. l. 26. x ante certum sententia, & c. l. 29. C. Th. cod. πρὸς ἀποφάσεις. 9. l. 1. c. 78. adde l. 6. §. 3. sup. de appell. v. Myning. 4. obs. 43.
y Appellari a sententia interlocutoria iure civili non posse hinc colligitur, ut ex l. ante. 2. ff. de appell. recipiendis. nisi appellatur a carcere vel a quæstione, vel ab excommunicatione, vel a ceteris denique omnibus, quæ citra appellationem reparari non possunt, aut sane non nisi difficulter reparari possunt. Idem censent, quoties interlocutoria ad negotium principale & substantiam negotii referatur: aut si iudex actorum copiam denegat. l. 2. C. ut lite pendente. Idem etiam putant, si executio tutoris sententia rejecta fuerit. l. 1. §. si quis tutor. ff. quando appellandum, ut & si sententia super legitimatione personæ lata: si iudex fidei iustorem idoneum esse pronuntiavit, l. arbitro. 9. ff. qui fatidare. si minori sine curatore solvi jubeat. l. ait Prætor. 7. §. 2. vers. permittitur. ff. de minorib. aut probationes admittat vel denegat: si interlocutoria executionem meretur: si sententia lata in causa momentaneæ possessionis sit. Bart. hic: v. Ducazium reg. 54.
z Imo licet ab interlocutoria appellare. l. 2. ff. de appell. recip. a l. 26. sup. de appellat. v. l. ult. inf. de discussoribus.

z adde l. 2. §. de procurat. l. 10. §. de appellat. vide l. 1. ff. de per alium causa appellat. a l. 19. C. Th. cod. b In causa fiscali condemnatus non appellat: adde l. 8. in fin. j. cod. c Convictus non est, qui negat, nisi contrarium probetur. v. Myning. 4. obs. 50. d l. 1. sup. cod. e Ab executione & executore, nisi modum excedat, non appellatur. l. 25. C. Th. cod. Symmachus 1. epist. 25. l. 21. §. de appellat. l. ab executore 4. ff. de appellat. v. Rol. 2. Valle 1. conf. 43. n. 5. VVurm. l. 1. præf. 24. cap. 10. adde quæ dixi ad l. 2. sup. de episc. audientia. Quid, si executionis ipsius injuria reparari non potest, nisi appellatur? Quid, si non executio, sed interlocutoria sit, quæ vim definitivæ habeat? Quid, si nulla definitiva post speretur? Quid, si iudex ab ipsa interlocutoria appellari permittatur? Quid, si pronuntiatio de executione nuda sit? appellari posse notat Socinus reg. 26. f in executionibus, res mobilis (si ab executoris injuria appellatur) non traditur actori, sed apud tertium deponitur: immobiles vero fructus sequestrantur. g dixi sup. de sequestratione.

h ἐν μέσῳ τῆ δυνάμεως. Græci: hic adde l. ult. C. quibus ad libert. proclam. v. Cujac. 12. obs. 6. Paul. 5. sent. 36. §. 1. si possessor condemnatus.

De publico debitore.

8. Imp. Arcadius & Honorius AA. Comiti rerum privatarum.

ET a publicarum necessitatum, & privati ararii deposcit utilitas, ne commoda, quæ domui nostræ debentur, callidis debitorum & artibus differantur. Quamobrem appellatione eorum rejecta, qui aperte manifesteque convicti sunt: hoc observari præcepti hujus auctoritate censuimus, ut ei quem constituerit esse publicum & debitorem, appellationis beneficium denegetur. Dat. 3. August. Med. Arcadio 4. & Honorio 3. AA. Coss. 396.

SI PENDENTE d APPELLATIONE,
MORS e INTERVENERIT.

TIT. LXVI.

1. Imp. Alexand. A. Juliano.

ETiam post mortem ejus, qui f appellavit, necesse est hæredibus ejus vel reddere causam provocationis, vel statuti acquiescere. PP. 3. Non. Decemb. Alexand. Conf. 223.

2. Idem A. Marcellina.

Ejus, qui requirendus g annotatus appellavit, & ante actam causam mortuus est, bona h ad successorem pertinere, parentibus meis placuit. PP. 3. Non. Decemb. Alex. Coss. 223.

Expressa ademptio bonorum morte appellantis non perimitur: secus intacita. Bart.

3. Idem A. Ulpio.

SI is, qui ademptis bonis in exilium datus est, appellaverit, ac pendente provocatione defunctus est: quamvis crimen in persona ejus evanuerit, tamen causam bonorum agi oportet. Nam multum i interest, utrum capitalis poena irrogata bona reo quoque adimat, quo casu morte ejus extincto crimine, nulla questio superesse potest, an vero non ex damnatione || capitis || sed speciali Prædis sententia bona auferantur: tunc etenim subducto reo, sola capitis causa perimitur, bonorum remanente questione. PP. 6. Id. Mart. Modesto & Probo Coss. 229.

4. Imp. Gordianus A. Alexandro.

SI pater tuus ad decurionatum k evocatus appellationem interposuit, eaque pendente concessit in fatum: honoris ejus questio morte finita est.

5. Idem A. Felici.

QUamvis ancilla l, de cujus dominio disceptabatur, & a Rectore provincie contra te jus dictatum fuerat, in fatum concesserit: tamen cum appellationem super ea re interpositam fuisse, & in numero m cognitionum pendere proponas, ea provocatio suo ordine n propter peculium ancillæ audiri debet.

6. Imp. Constantinus A. ad Bassum Præf. urbi post alia.

SI o unus ex litigatoribus adhuc pendente appellatione p defunctus sit: non residuum tantum temporis hæredes ejus habeant, sed etiam alios quatuor q menses. Sin autem ad deliberationem hæreditatis certum tempus indulgetur, post lapsum ejus temporis quatuor r mensium numerabitur || spatium ||: ne ignorantes negotium, vel etiam super adenda hæreditate dubitantes, priusquam aliquod commodum sentiant, damnis affici compellantur. PP. 13. Kalend. Jun. Sirmii, Crispo 2. & Constantino 2. CC. Coss. 321.

DE HIS, QUI PER s METUM JUDICIS NON APPELLAVUNT.

TIT. LXVII.

1. Imp. Diocletian. & Maximian. AA. & CC. Dorophani.

n Id est, servato ordine introductionum.

o Appellantium uno defuncto, hæredes ejus quatuor alios menses habent. Nam de hæreditate adenda deliberare possunt, ac deinceps vel accipere & exercere appellationem, vel non accipere, ut hic. Syn. Basil. 9. tit. 1. c. 148.

p l. 5. sup. de appell.

q v. l. 29. ff. de re jud.

r Ultra tempus concessum appellanti ad exercendam appellationem, hæres ejus quatuor menses habet, qui non currunt ex morte defuncti: sed ex quo finitum est tempus hæredi de liberandi causa datum, v. omnino ad hanc constitutionem Cujac. d. c. 16. de præscript. v. v. Quinquies est, ubi de temporibus exequenda & agenda appellationis.

l. 12. c. Theod. 34. propter. Hal.

SI contra te jure pronunciatum est, nec appellationis auxilium imploratum est, intelligis acquiescere te statutis oportere. In sacro a enim comitatu nostro timere nihil potuisti. S. 15. Kalend. Jun. Philippopoli AA. Coss.

Qui propter timorem vanum omittit appellare, videtur sententia acquiescere. Paul. de Castr.

2. Imp. Julianus A. Geminiano b.

HIS c, qui tempore competenti non appellant, redintegrandæ audientie facultas denegatur. Omnes igitur, qui contra Præfectos urbi, || Magistrum officiorum, || vel Magistrum militum, seu Proconsules, seu Comites d, seu Præfectos Orientis, || seu Vicarios Augustales, || vel alium judicem sub e specie formidinis provocationem non arbitrantur interponendam, a revocanda lite repellantur f.

† Qui vero vim sustinuerunt, contestatione g publice proposita: intra dies videlicet legitimos, quibus appellari h licet, causas appellationis evidenti affirmatione distinguunt: ut hoc facto tanquam interposita appellatione iisdem æquitatis adminicula tribuantur. Emissa 15. Kal. Jul. i Mamertino & Nevira Coss. 362.

SI UNUS EX PLURIBUS APPELLA-
VERIT k.

TIT. LXVIII.

1. Imp. Alexand. A. Licinio.

SI judici probatum fuerit, unam l eandemque condemnationem eorum quoque, quorum appellatio iusta pronuntiata est, fuisse, nec diversitate factorum separationem accipere, emolumentum victoriæ secundum ea, quæ || tape || constituta sunt, ad te quoque || qui nec provocasti, || pertinere non ignorabit. PP. 14. Kal. Septemb. 2.*

2. Idem A. Sereno.

SI in una m eademque causa unus appellaverit ejusque iusta appellatio pronuntiata est: ei quoque prodest n, qui non appellaverit. Quod si atatis auxilio unus contra sententiam restitutionem impetraverit: majori, qui suo iure non appellaverit, hoc rescriptum non prodest.

SI DE MOMENTANEA o POSSESSIO-
NE FUERIT APPELLATUM p.

TIT. LXIX.

1. Imp. Valentinian. Theod. & Arcad. AAA. ad Eusebium P.P.

CUM q de possessione r, & || ejus || momento causa dicitur, et si s appellatio interposita fuerit, tamen lata sententia sortitur effectum. Ita tamen possessionis reformationem t fieri oportet, ut integra omnis proprietatis causa fervetur. Datum 14. Kal. Decemb. Mediolan. Honor. N. P. & Evodio Coss. 386.

NE LICEAT IN UNA EADEMQUE
CAUSA TERTIO u PROVOCARE x; VEL POST
DUAS y SENTENTIAS JUDICUM, QUAS DE-
FINITIO PRÆFECTORUM ROBORAVIT,
EAS RETRACTARE.

interpellandæ, vide l. 1. §. Etymolog. adde l. 8. inf. unde v.

p Possuntne judices de causa proprietatis & possessionis simul cognoscere? possunt, si casus ita tulerit: non tamen coguntur. v. Cujac. 2. obs. 35.

q l. 1. c. Theod. eod.

r Mitri in possessionem si quis velit, contradicentem in jus vocare cogitur: qui si compareat, & missis tempore expulsus, non appellaverit, ad contradicendum postea non admittitur, ut hic. de quo v. Socin. reg. 163.

s Ita celeris est momenti reformatio, l. 14. inf. de agricolis. ut appellatione retardari non possit. Symmachus r. epist. In causis, quibus momenti reformatio postulat, appellationes recipi non oportet. A sententia, quæ causam possessionis dirimit, non licet appellare: ne quod beneficio celeritatis inventum est, subdatur injuriis tarditatis, l. 22. c. Theod. quorum appellationes. Hodie jure canonico appellari potest a possessione. c. cum ad sedem. de restitut. spoliar. vide VVurmserum i. pract. 24. observ. 12. Sic appellare licet a causa momentaneæ possessionis, ubi notoria est injuria: sed & injuria per sententiam illata reparari non potest: quoties melior est causa possidentis (ut in turpi causa:) ubi missio facta est ex secundo decreto: ubi sententia super fructibus & eo, quod interest, lata, vide Socin. reg. 18. In Gallia sententia possessorii (recedentiam vocant) executioni mandari potest, non obstante appellatione. Imbert. in Zachirid. in vers. Un minetur. Rebuff. in proam. conf. gl. 5. num. 101.

t Reformati id dicitur, quod restituitur.

u Titulus ita conceptus est in Codice Theodosiano, De possessione ab eo, qui in provocaverit, transferenda, l. 11. tit. 38. adde l. 122. §. 5. ff. de verb. obl. Nov. 82. c. 5.

x In eodem articulo sc. v. VVurmserum i. pract. 24. c. 25.

y Veluti si appellavero a duumviro ad Præsidem, a Præside ad Præfectum urbi.

TIT.

a Ubi Princeps, ibi securitas: ibi etiam cessat iusti timoris præsumptio. l. ult. §. quod metus causa.

b Ad Germanianum. l. 30. c. Theod. de appell.

c l. 30. c. Theod. de appell.

d Metathesis, ita legendum est, Comitibus Orientis, seu Præfectos Augustales seu vicarios vel alium judicem. d. l. 30. v. Cuj. 8. obs. 21.

e Qui vano timore non appellat, sententia videtur acquiescere.

f adde ex dist. l.

g Nobis enim moderantibus Rempublicam, nullus audebit iudex provocationis periculum iurantibus denegare.

h Qui iusto metu ductus non appellat, inera tempora appellationis coram notario protestari debet, per se non stare, quo minus appellet. Huiusmodi protestatio vim habet appellationis legitimæ. v. Mynsing. 4. obs. 44. 45. h appellare. d. l. 30.

i Jun. d. l. 30.

k & obtinuerit in causa appellationis, ejus victoria coram prodest.

l l. 2. §. eod. l. 10. §. 2. ff. de appell. l. 2. ff. de divers. re scriptis.

m l. 1. §. eod.

n in Gallia non prodest. Nam qui libet teneat appellare. v. Rebuff. in proam. conf. gl. 5. num. 98.

o momentanea, Hal. si de momento fuerit appellatum. u. c. Th. 37. Momentum est celeris reformatio, & restitutio possessionis per vim aut alio modo ablata, aut

TIT. LXX.

Qui succubuit in duplici appellatione, non potest tertio appellare super eisdem articulis, & etiam supplicare. Bart.

1. Imperator Justinianus A Mennæ P. P.

SI quis in quacunque lite iterum provocaverit, non liceat ei tertio a in eadem lite super iisdem capitulis provocatione uti, vel sententias excellentissimorum Praefectorum praetorio retractare: licentia danda litigatoribus, arbitro dato, ipsius audientiam, qui eum dedit, ante d. litem contestatam invocare: & huiusmodi petitione minime provocationis vim obtinente.

QUI e BONIS f CEDERE g POSSUNT.

TIT. LXXI.

De effectu cessionis.

1. Imp. Alexand. Aug. Irenæo.

QUI bonis cesserint, nisi h solidum creditor receperit, non sunt liberati. In eo enim tantummodo hoc beneficium eis prodest, ne iudicati detrahantur in carcerem. PP. 12. Kal. Decemb. Maximo 2. & Aliano Confl. 224.

De eo, qui solvere paratus est.

2. Imp. Philippus A. & Philippus Cæs. Abascanto.

SI quantitatem, quam licet reipublica condemnatus debebas, inferre paratus es: frustra vereris, ne k verbum l bonorum cessionis temere a te prolatum, privare te, necdum m distractis n facultatibus, juris rationibus possit. PP. 13. Kal. Feb. Philippo A. & Retiano Confl. 246.

Si pater bonis cesserit.

3. Impp. Valer. & Gallienus, & Valerianus Nobilissimus Cæsar AA. Juliano Lenissæ.

SI pater o tuus bonis cessit propter onera civilia p, ipsius facultates oportet inquiri: non patrimonium, quod tibi emancipato quaesitum dicis, inquietari. Quod ut fiat, implorare aequitatem Praefidis debes.

De provinciis & de effectu cessionis.

4. Impp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Chiloni.

LEgis Juliz q de bonis cedendis beneficium, constitutio- nibus Divorum nostrorum Parentum ad provincias porrectum esse, ut cessio bonorum admittatur, notum est: non tamen creditoribus sua auctoritate dividere hæc bona, & iure domini detinere, sed venditionis f remedio, quatenus substantia patitur, indemnitati suæ consulere permittum est. Cum itaque contra juris rationem res iure u domini teneas, ejus, qui bonis cessit, te creditorem dicens: longi x temporis praescriptione petitorum submo- veri non posse manifestum est. Quod si non bonis eum cessisse, sed res suas in y solutum tibi dedisse monstretur, Praefes provinciae poterit de proprietate tibi accommodare notionem.

De muneribus & honoribus.

5. Iidem AA. & CC. Myroni.

PROPTER z honorem municipale, vel munus a, bonis cedentium invidiosam admitti cessionem minime convenit: sed his obnoxios pro modo substantia fungi.

De professione.

6. Imp. Theod. A. || apud acta || dixit:

IN b omni cessione || bonorum || ex qualibet causa Ifacienda, scrupulositate c priorum legum explosa,

a Appellare ter-
tio in una ea-
demq; causa non
licet, ut hic. Quid,
h iudex secundus
appellationis re-
um expensis o-
neravit: tertio
appellare posse
retort Angel. hic.
Quid, si consensu
partium tertio,
quarove appelli-
letur: id permitti
notat Bart. hic. v.
Sociu. reg. 23.
b Retractatio, est
pro appellatione.
c A sententia ju-
dicis dati appel-
latur ad eum, qui
dedit. l. 1. ff. qui
e a quo appel.
d Recursatio ius-
dicis non est
appellatio.

e An femina bo-
nis cedere potest?
v. l. 7. j. cod. An
ecclesia, minor,
obligatus ad fa-
ctum, mercator,
qui foro cessit,
hæres, qui non
confecit inventa-
rium, debitor
nulla molestia a
creditoribus affe-
ctus, excommu-
nicatus, subditus
ob vedigalia &
collectas non so-
lutas: Doctor, mi-
les, obligatus in
specie debitor, si
creditorem habe-
at pauperiorem:
spoliatus bonis in
bello vel propter
bellum: bannitus
bonis restitutus:
Debitor dives
condemnatus pro
delicto v. apud
Matth. Brunnium
tract. de cessione
bonorum 4. y. 1.
ubi alias quoque
questiones pro-
ponit. adde Socin.
reg. 46. ubi fede-
cim casus enume-
rat, in quibus ces-
sio bonorum non
admittitur.
f Qui bonis ex
lege Julia cedere
possunt. 4. C. Th.
19. legis Juliz
meminit lex 4. j.
cod.
g dixi 42. ff. 3.
Nov. 1. 5.

h Qui bonis ce-
dit, debito ipso
non liberatur i-
pso jure, sed solo
carere: potest
enim rursus a
creditoribus con-
veniri. l. 7. ff. cod.
Synf. Basf. 7. sis. 6.
ex sis. 5. c. 8. Quid?
teneantur tan-

tum quatenus facere possit: tenetur. Cum eo quoque. 40. Inst. de act. Excipe qua-
tuor casus, de quibus v. Socin. reg. 47. i Vincula & verbera proposita erant iis, qui
creditoribus suis satis non facerent. ut hic. & l. ult. j. l. 1. C. Theod. cod. v. quæ scripti ad
leges XII. Tab. sis. de hered. ab intest. in fin. k Bonorum facta cessio, si res adhuc est
integra, revocari potest. l. 3. l. 5. ff. cod. l. 8. j. de distract. pign. p. niter in ea licet rebus
adhuc integris. l. adde l. 7. ff. ad l. Jul. majest. m i. e. re integra.
n Qui cedit bonis, distractionem bonorum patitur. l. 3. l. 5. j. cod. l. 11. §. ex quibus causis in
fam. adde Nov. 135. dixi ad leges 12. tab. lib. 2. sis. 20. §. 27. o Cessio bonorum facta a
patre, ad bona liberorum ejus non extenditur. p Debitor Principis, bonis potest ce-
dere, ut hic. & l. 2. in pr. §. cod. q Lege Julia beneficium bonorum cessionis intro-
ductum. C. Th. cod. v. Alciar. 2. Paverg. 4. r Facta bonorum cessione creditores au-
toritate sua iure domini detinere non possunt. f publice. t i. e. si modo res
propria debitoris fuerit. u l. 9. j. sis. prox. x v. l. 31. ff. de usucap. z facit l. 12. in fin. §. de episc.
y Debitoris bona creditoribus in solutum dari possunt. l. 17. §. de rescind. vend. l. 16. ff. de munerib. l. 9. j. de excus. munerum.
a evitandum sc. b l. 2. C. Th. cod. c videtur cessio bonorum olim facta so-
lennibus verbis.

professio a sola quærenda est. r ¶ Idem dixit, in
omni cessione sufficit voluntatis sola professio. Dat. Kal.
Maji. Honor. N. P. & Evodio Confl. 386.

De filiisfamilias.

7. Imp. Justinianus A. Juliano P. P.

CUM & filiisfamilias b possint habere substantias, quæ
patribus acquiri verita sunt, necnon peculium c vel ca-
strense, vel quod patre volente possident: quare cessio bo-
norum eis deneganda sit? cum & || si || nihil in suo censu hi,
qui in potestate parentum sunt, habeant: tamen ne pa-
tiantur injuriam, debet bonorum cessio admitti. Si enim
& paterfamilias admittendus est, propter injuriarum ti-
morem ad cessionis d flebile veniens adiutorium: quare
filiisfamilias utriusque e sexus hoc jus denegamus: cum
apertissimi juris est, & inter patresfamilias & inter alieno
juri subiectos, si quid postea f eis pinguius accesserit, hoc
iterum usque ad modum debiti posse a creditoribus legi-
timo modo avelli. Dat. 10. Kalend. Mart. Constantin. post
Consul. Lampad. & Orestis, VV. CC. 531.

*Si quidam ex creditoribus inducias dare & alii co sionem
bonorum accipere velint.*

8. Idem A. Ioanni P. P.

CUM g solito more a nostra maiestate petitur, ut ad mise-
rabile h cessionis bonorum homines veniant auxilium, & ele-
ctio detur creditoribus, vel quinquennale i spatium eis indulge-
re, vel bonorum accipere cessionem, salva k eorum videlicet
existimatione & omni corporali cruciatu l semoto: quotidie
dubitabatur, si quidam ex creditoribus voluerint quin-
quennales dare inducias, alii autem jam nunc cessionem
accipere velint, qui audiendi sint? In tali itaque dubita-
tione nemini putamus esse ambiguum quod sentimus, &
quod humaniorem sententiam m pro duriore eligimus, &
sancimus, ut vel ex cumulo debiti, vel ex numero credi-
torum causa judicetur.

† Et si quidem unus creditor aliis omnibus gravior n
in summa debiti inveniat, ut omnibus in unum co-
adunatis, & debitis eorum computatis, ipse alios antecel-
lat: ipsius sententia obtineat, siue indulgere tempus, si-
ve cessionem accipere desiderat. Si vero plures quidem
sint creditores, ex diversis autem quantitibus: etiam
nunc amplior debiti cumulus minori summa præferatur,
siue par, siue discrepans numerus est creditorum: cum
non ex frequentissimo ordine feneratorum, sed ex quan-
titate debiti causa trutinetur. Pari autem quantitate de-
biti inventa, dispari vero creditorum numero: tunc am-
plior pars creditorum obtineat: ita ut quod pluribus o
placeat, hoc statuatur. Sin vero undique aequalitas emer-
gat tam debiti quam numeri creditorum; tunc eos ante-
poni, qui ad humaniorem p declinant sententiam, non
cessionem exigentes sed inducias: Nulla quidem disfe-
rentia inter hypothecarios, & alios creditores, quantum
ad hanc electionem q observanda. In rebus autem officio
Judicis partiendis, suam vim singulis creditoribus ha-
bentibus, quam eis legum præstabit regula: Nullo præ-
judicio creditorum cuiquam ex quinquennii dilatione
circa temporalem r præscriptionem generando.

DE BONIS f AUTORITATE JUDICIS
POSSIDENDIS, SEU VENUNDANDIS, ET DE
SEPARATIONIBUS BONORUM.

TIT. LXXII.

1. Imp. Antoninus A. Atticæ.

IN bonis mortui potiorum esse causam legatariorum,
qui eum (utpote hæredem) convenire potuerunt u:
quam eorum x, quibus ipse || hæres || legavit, manife-
stum est: cum prius legatum quasi y æs alienum exi-
gatur: legatum autem a mortuo relictum, post z debiti
detraktionem inducatur.

r Dilatione pendente præscriptio adversus creditores non currit.

f de rebus 42. ff. 5. t In Gallia non mittuntur auctores in possessionem bonorum,
maxime in causis beneficiis, uti Rebuffus notat proæmio const. 5. 2. 10.
u l. 11. in fin. ff. ut in possess. x Legarii defuncti potiores sunt legariis hære-
dis: atque ita ordo est inter legatarios diversorum testamentorum: quia legarii prioris
testamenti, respectu legatariorum secundi testamenti, quasi creditores censentur.
y Legatum, quasi æs alienum.
z Legatum detracto ære alieno solvitur.

Credi-

a Nuda volun-
tas, l. 2. l. ult. ff.
cod. v. Fornetium
2. select. 27.
b Filiisfamilias po-
ss. Hal. etiam fi-
liisfamilias bonis
possunt cedere.
c v. Cujac. 13.
obs. 18.
d Cessionis bo-
norum flebile
auxilium est.
e Cedere bonis
mulier potest, v.
Matthæum Bru-
nium tract. cession-
um. 4. quæst. 1.
Quid Ecclesia?
potest quoque.
Nov. ut determi-
netur. 11. §. si quis
autem.
f l. 4. 6. 7. ff. cod.
l. 3. j. sis. prox. §.
ult. Inst. de act.

g Si creditorum
alii dilationem
dare debitori vo-
lunt ea lege, ne
cedat bonis & in-
tegrum solvat: a-
lii præsentem bo-
norum cessionem
admittunt: qui
potiores? Nume-
rus creditorum
inspicitur.

h Miserabile bo-
norum cessionis
auxilium.

i v. l. 4. §. de pre-
cib. imper. off. v.
Papon. 10. Arrest.
9. des respits &
quinquennales &
3. novar. 8. Cujac.
2. obs. 10. Rebuff.
in tract. de litoris
dilatationis. Spa-
tium hoc quin-
quennii a Princi-
pe imperabatur,
at non beneficium
cessionis bono-
rum.

k v. l. 11. j. ex
quib. causis in-
fam. v. Hot. 24.
Inst.

l l. 1. in fin. §. cod.
adde Nov. 135. &
ibid. Cujac. For-
netium. 2. select.
27.
m Humanior
sententia duriore
rejecta, præfere-
nda est & eligenda.

n facit l. 10. ff.
de pactis.

o Quod pluri-
bus in bonorum
cessione conce-
denda placet, ad-
mittendum.

p l. 3. in fin. ff. de
his, quæ in testa-
mentis. dixi ad l.
56. ff. de reg. jur.

q secus quod ad
jus debitis conse-
quendi. l. 1. ff. cod.
l. 6. j. sis. prox.

a. l. 6. in fin. de
hæred. abt.

b. l. 1. §. 1. ff. de se-
parationib.

c. Creditores de-
functi sep ratio-
nem a bonis hæ-
redis impetrant:

nisi hæredis fidem
sunt secuti. Cur
ita? quia qui fidem

hæredis sequitur,
cum hærede con-
trahit: ideoque

creditor est hære-
dis.

d. Necessitate qui
litigat, adverla-
rium non probat.

e. facit l. 1. §. 1. ff. de
separationib. v. Cujac.

f. l. 7. §. 1. ff. de
separationib. v. Cujac.

g. Exceptio ces-
sionis. §. ult. im-
p. de replicat.

h. d. l. 7.

i. Quid in hypo-
thecariis? idem.

Bald. hic.

k. l. 2. §. 3. ff. de
curatore bon. dan-
do.

l. Mortuus si hæ-
redem non habet,
creditor in pos-
sessionem mittun-
tur. v. l. 6. in fin. §. 1.

l. 4. ff. cod. l. 1. §. 1. ff. de
pro doct. mulieris
bona. Aliæ sunt
causæ possessionis
bonorum, res ser-
vandæ causa, puta
si quis fraudatio-
nis causa latet,
ne in jus vocetur
v. l. 9. §. 1. ff. de
vocat. nonveni-
at, nec defendatur,
l. 2. ff. quib. ex
caus. in poss. exi-
lii causa solum
vertitur, nec de-
fendatur, l. 12. d.
tit. si hæres satis-
dare jussus, non
satisdet, l. 15. ff. de
ver. act. adde Cujac.
l. 10. obf. 31.
m. statim sc.

n. l. 1. §. 1. ff. de
jure domini impet-
rando. l. 4. §. 1. ff.
prox. l. 14. §. 1. ff. de
pactis.

o. Hypothecarii
creditoribus præfe-
runtur chirogra-
phariis. v. quæ dixi
ad l. ult. in fin. §. 1. ff.
tit. prox. l. 9. §. 1. ff.
qui possit.

p. l. 5. §. 1. ff. de
pro rata debiti.

q. chirographarii
creditoribus præti-
um ex bonis debi-
toris redactum in-
ter se partiuntur.

r. Hæres particularis non repræsentat defunctum, nisi quatenus est hæres: ut non in ma-
jorem quantitatem confundatur actio.

s. Pro rata, qua creditor succedit, confunditur actio.

t. l. 6. sup. de hæred. instit. u. l. 1. §. 1. ff. de hæred. abt.

x. dixi ad l. 5. §. 1. ff. de hæred. abt.

y. Confusionis habetur ratio hic: ne duo contraria sint in eodem subiecto.

z. l. 1. §. 1. ff. de separat.

a. Missus in possessionem ex primo decreto, dominium non acquirit. l. 4. §. qui bon. ced. poss.

b. Missio ut hæc, intercedere prius oportet. Oportet enim debitorem primum latitare, i. e. abesse rursus, & quidem in fraudem creditorum: deinde non defendi tum contra eum debitorem esse ipsius actoris, summam saltem. Inde petitur bonorum possessio & sit missio: Tempus postea aliquod labi & interjici necesse est, ut ad venditionem bonorum perveniat, (quod spatium arbitrio judicis definitur) ut ex pretio redacto satisfiat credi-
toribus.

c. Decretum primum vel secundum ut interponatur, reum latitare necesse est, ut hic: nisi adversus reum jam damnatum agatur, & in ejus bona hæc eo nomine executio, l. properan-
dum. l. 3. §. 1. ff. de judic. nisi quis absens sit dolo malo reipublicæ causa, l. Et
qui data opera. §. 1. ff. ex quib. caus. majores, uti reus ipse fisco debeat, & a fisco conveniatur,
l. 1. §. 1. ff. propter publicas pœnas.

d. l. 19. §. 1. ff. de in jus vocand. l. 7. §. 1. ff. quibus ex causis in poss. adde quæ dixi ad l. 5. §. 1. ff. de
separat.

e. l. 1. §. 1. ff. de separat.

f. l. 1. §. 1. ff. de separat.

g. l. 1. §. 1. ff. de separat.

h. l. 1. §. 1. ff. de separat.

i. l. 1. §. 1. ff. de separat.

j. l. 1. §. 1. ff. de separat.

k. l. 1. §. 1. ff. de separat.

l. l. 1. §. 1. ff. de separat.

m. l. 1. §. 1. ff. de separat.

n. l. 1. §. 1. ff. de separat.

o. l. 1. §. 1. ff. de separat.

p. l. 1. §. 1. ff. de separat.

q. l. 1. §. 1. ff. de separat.

r. l. 1. §. 1. ff. de separat.

s. l. 1. §. 1. ff. de separat.

t. l. 1. §. 1. ff. de separat.

u. l. 1. §. 1. ff. de separat.

v. l. 1. §. 1. ff. de separat.

w. l. 1. §. 1. ff. de separat.

x. l. 1. §. 1. ff. de separat.

y. l. 1. §. 1. ff. de separat.

z. l. 1. §. 1. ff. de separat.

Creditoribus defuncti impetrant separationem a bonis, si fidem hæ-
redis non sunt secuti. Paul. de Cast.

2. Imp. Gordianus A. Aristoni.

Et juris dictionis tenor promptissimus, indemnitasque
remedium Edicto Prætoris creditoribus hæreditariis
demonstratum, ut quoribus separationem a bonorum po-
stulant, causa cognita impetrent. Reportabis igitur con-
venientem desiderii tui fructum, si te non hæredum si-
dem & secutum, sed ex d. necessitate e ad iudicium eos
provocare demonstraveris.

3. Idem A. Claudianus.

Ex contractu, qui cessionem rerum antecessit f, debito-
rem contra juris rationem convenies, cum eum aequitas
auxilio exceptionis g muniat. At tunc demum iterato
possis desiderare conventionem, cum h tantum postea
quæsit, quod Præsidem ad ejus rei licentiam debeat pro-
movere.

4. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC.
Clarianus.

In civile est, quod postulas, ut unus ex chirographariis i
creditoribus debitoris bona compellatur k suscipere,
satis || ceteris || ejus creditoribus facturus.

5. Idem AA. & CC. Acyndino.

SI bona debitoris tui vacare l constet, & hæc a fisco non
Sagnoscantur, in possessionem eorum mitti te a compe-
tenti iudice, recte postulabis. 17. Kal. Jan. * Coss.

Creditoribus hypothecariis chirographariis præferuntur.
Bald.

6. Idem AA. & CC. Agathomaro.

Pro debito creditores addici m sibi bona sui debitoris,
non jure postulant n. Unde, si quidem debitoris tui
ceteri creditores pignori res acceperunt: potiores eos,
quam o te chirographarium creditorem haberi non am-
bigitur. Quod si specialiter, vel generaliter nemini pro-
bentur obligata, ac sine p successore communis debitor
vel ejus hæres decessit: non domini rerum vindicatione,
sed possessione bonorum, itemque venditione, aequali
portione, pro q rata debiti quantitate omnibus credito-
ribus consuli potest.

7. Idem AA. & CC. Domno.

SI uxor tua pro r triente patruo suo hæres f existit, nec
S ab eo quicquam exigere prohibita est: debitum a co-
hæredibus pro u posse petere non prohibetur: cum ul-
tra x eam portionem, qua successit, actio non confunda-
tur y. Sin autem cohæredes solvendo z non sint, sepa-
ratione postulata, nullum ei damnum fieri patiatur. Dat.
Kalend. Dec. AA. Coss.

8. Idem AA. & CC. Alidæ.

IN possessionem rei servandæ uxor defuncti, vel alii cre-
ditores missi, dominium a ex ea causa tenentes adipi-
sci minime possunt.

9. Idem AA. & CC. Teruncio.

Cum proponas, eum, contra quem supplicas, ex admi-
nistratore negotiorum tibi obligatum, hunc secun-
dum juris rationem adito Rectore provincie potes conve-
nire. Nam si b ad circumscriptionem c tui juris latitat,
nec defenditur, & eum tuum esse debitorem constat: ad
exemplum Edicti, bonorum d ejus possessionem poteris
impetrare. Tempore autem transacto, etiam venditio-

tem eorum a competenti iudice postulare non prohiberis.
Dat. 14. Kal. Sept. Dioclet. & Maxim. AA. Coss.

In auth. de exhib. & introducend. reis. §. si vero semel.
col. 5. tit. 8. al. 6. Novell. 53.
cap. 4.

ET qui jurat z se venturum ad iudicem, si se subtraxerit,
Judex ipse si administrator sit, vel is, qui Judicem dedit, ju-
beat eum exhiberi. Si vero omnino absit, examinet Judex, ubi
sit, induciis a datu: intra quas si non occurrat, secundum
unam partem examinato negotio mittet actorem in possessionem
rerum ejus juxta b mensuram declarati debiti c. Quod si
redeat d, antequam prosequatur causam, resarciat actori omne
damnum, prestabitque fidejussorem de lite prosequenda, & res
suas suscipiet.

Missio uno ex creditoribus in possessionem ex primo decreto, ceteri
venientes debito modo, & congruo tempore, videntur
in possessionem missi.
Bald.

10. Imp. Justinianus A. Joanni P.P.

Cum apud veteres questionem ortam invenimus super
pecuniis debitis, pro quibus hypotheca non sunt con-
stitutæ, propter res ad debitorem pertinentes, dum is se-
veriores creditores formidans, sese celaverit, & illi de re-
bus ad eum pertinentibus competentia ingrediantur ju-
dicia, postulentque in possessionem rerum sese transmi-
ti: si etiam alii creditores, quibus obnoxius esse videtur,
possint quandam habere communionem in rerum posses-
sione: hujusmodi dubitationem amputantes, censemus
per præsentem divinam generalem Constitutionem, Ut si
non omnes hujusmodi debita prætendentes, sed ex his
certi ab judiciali sententia in possessionem rerum mit-
tantur: non solum hi, sed etiam e alii omnes talia debi-
ta prætendentes, eadem commoditate potiantur, ut pos-
sint cum prioribus rerum detentatoribus communionem
habere in rebus, de quibus (sicut superius declaratur)
prolata fuerit sententia. Quid enim justius est, quam f
omnes, qui ad res debitoris mitti debent, esse participes
hujusmodi commoditatis? Ut autem non in perpetuum
aliorum negligentia illis, qui pro suis debitis alacriores
creditoribus aliis ostenduntur fuisse, prægraventur: re-
ctius nobis esse videtur, tunc communionem habere in
possessione rerum alios creditores, qui non hoc pere-
gisse noscuntur: cum præsentibus g quidem in una eadem-
que degentes provincia, in qua & possessores rerum com-
morantur, intra duorum annorum spatia: absentes h au-
tem intra quadriennium creditoribus possessionem an-
telato modo detinentibus suum debitum certum i faci-
ant, & expensas k secundum quantitatem debitorum
persolvant eis, qui sententias consecuti sunt, per sacra-
mentum l eorum manifestandas, qui eas adipiscendæ
gratia possessionis rerum sustinuerunt: quia & secundum
debita satis eis fieri, explorati juris est. Post m comple-
tum autem memoratum tempus nullam eis esse licen-
tiam, eos, qui possessionem adepti sunt, molestare, vel
aliquibus damnis afficere: actiones autem, quas ex legi-
bus sibi competere putaverint, contra suos exercere de-
bitores.

11 Sin autem hi, qui detinent possessiones, vel ex
sententia Judicis res vendiderint, vel alio quocunque le-
gitimo modo omne jus, quod in iisdem rebus habere
noscentur, in alias personas post definitum a nobis n
tempus transtulerint o, & certas pecunias acceperint:
quicquid superfluum inventum fuerit, & amplius, quam
eis debetur, hoc modis omnibus necesse est eos præsen-
tibus tabulariis signare, & in cimeliarchio p sanctæ eccle-
siæ illius civitatis, in qua hujusmodi contractus celebra-
tur, deponere: attestazione videlicet prius per memora-
tos tabularios conscribenda: præsentem etiam eo, qui res
eas vendiderit, vel in alias personas transtulerit, ut per
eam manifestetur tam quantitas pecuniarum, quæ pro
venditione rerum, vel translatione præstita sunt: quam
earum, quæ superflue post dissolutum debitum inveni-
antur: ut si quis postea creditor apparuerit, & debiti cau-
tionem ostenderit, possit ex his satis sibi facere: prius sci-
licet Rectore provincie sine aliquo damno causa faciente
examinationem, & non concedente nec viros reveren-
dissimos æconomos, vel cimeliarchas q sanctæ ecclesiæ,
in qua pecunia deponuntur, aliquod detrimentum, vel
dispendium sustinere: per suam autem interlocutionem
creditorum præcipiente secundum modum debiti ex de-
positis pecuniis suam accipere debitum. Ut autem non
liceat creditoribus in || venditione vel || translatione
xx rerum

z Perjurus, qui
juravit iudicio fi-
sti, nec compa-
ruit, adhuc ciran-
dos est, antequam
missio fiat in ejus
bona.

a Inducere dan-
tur absent.

b non in omnia
bona, ut ol. m. l. i.
D. quib. e caus.
in poss.

c quo nomine et-
iam expensas &
damna intellige.

d Contumax re-
versus re integra,
rerum suarum
possessionem cer-
ta lege revocar,
ut hic.

e Si creditorum
unus missus fuerit
in possessionem
ex primo decreto,
ejus missio pro-
derit omnibus a-
liis creditoribus
præsentibus, & in-
tra biennium ve-
nientibus, & de-
bitum ostendentibus,
& expensas
pro rata refun-
dentibus: absen-
tibus vero, si in-
tra quadriennium
venerint & super-
iora præstite-
rint.

f l. 12. D. de reb. au-
toris. judic.

g de creditoribus
præsentibus.

h de creditoribus
absentibus.

i de qualitate
debiti.

k de præstandis
expensis.

l Missus in pos-
sessionem jurat de
expensis.

m Intra quod
tempus creditores
admittuntur ad-
versus missum in
possessionem.

n Hæc verba a
nobis, Alcianus ex-
pungit ad diffinit.

o Missio uti-
litas alteri cedi
potest.

p Cimeliarcho,
quidam etiam ita
legunt, & male:
de cimeliarchio
adde l. 20. §. 1. ff.
de agricolis. vide
quæ dixi ad l. 9. §. 1.
D. de pœnis.
Nov. 74. c. 4. §. 2.
l. 30. sup. de epist.
aud. adde Theoph.
in §. sacra. §. 1. ff.
de rerum divisio-
ne.

q Cimeliarches.
Nov. 40. in præf.
§. 1.

a Cimeliarcho, hunc quidam verunt thesaurarium.

b vide quæ dixi ad l. 6. §. 4. sup. de his, qui ad eccles.

c adde lib. 10. tit. 1.

d. 7. cod. adde 49.

D. 14. Synops. Basil.

7. tit. 6. ex tit. 9.

His adde Everardum in Topicis loco 61.

a fisco ad Ecclesiam & piam causam: loco 62.

a fisco ad dotem: loco 63.

a fisco ad minores: loco 64.

a minoribus ad fisco: loco 65.

ab Ecclesia ad fisco.

d id est, admini. strati annonæ.

e Propter dotem, non dotales, l. 4.

f. in quibus causis pign. tacite, dixi ad l. 2. sup. ne uxore pro marito.

Res paraphernales uxoris, fisco non obligantur ex mariti primipilaris officio.

f Tacita hypotheca fisci & dotis, pari jure censetur, si quis prius debitor fisci factus sit, ita ut ei bona ipsius obligentur, ac deinceps uxorem duxerit, ita ut dotis quoque nomine sint obligata, fisco dotis potior est. fin e contrario dotis nomine prius obligatus fuerit, dos fisco præfertur. ut hic. Synops. Basil. 9.

tit. 5. ex tit. 9. c. 2.

Itaque mulier & fisco in tacita hypotheca, paret, & adeo, qui prior eorum fuerit tempore, potior erit jure. Paret enim privilegii ratione, privilegiati ad jus commune rediguntur. v. l. 12.

J. qui prior. l. 9.

§. de jure dot. Dos & fisco denique

in tacita hypotheca paribus passibus ambulant, ut hic. l. dotis tua. §. de jure dot. Nov. 91. c. 1.

utque (fisco sc. & mulier) tacitam hypothecam suis ex contractibus habet. l. 2. §. in quibus causis pign. tacite contrah. l. auferat. 46. §. fisco. §. ff. de jure fisci. l. un. §. 1. c. de rei uxoria. l. 1. §. de pactis conventis. l. assidue. 12. §. qui potiores. §. fuerat. 29. infir. de act. c. ex literis. §. de pign. Et proinde si inter se concurrant, præfertur is eorum, qui prior tempore fuerit, hac l. & de dotis. 9. Quemadmodum ergo fisco non præfertur prioribus & anterioribus expressam hypothecam habentibus, si fundum. 4. §. qui potiores. l. si pignus. §. ff. qui potiores. ita nec dos, communis opinio in d. l. assidue. 12. ut fisco præfertur anterioribus creditoribus generaliter tantum habentibus in bonis debitoris postea quæstus, l. si qui mihi. 28. §. de jure fisci. l. 3. §. cod. sic & dos: quia in ambiguis doti favendum est. l. in ambiguis. 35. D. de regul. Salyc. in d. l. assidue. 12. (licet Glossa ibidem contrarium sentiat: §) ut fisco obligatio præsumitur privati obligationem præcessisse, l. 1. §. de jure fisci. sic & dotis obligatio. Salyc. d. l. assidue. 12. Melior est tamen fisci conditio in causa primipili, id est, annonæ militaris, quam conditio dotis. l. 1. §. cod. Contra quibusdam casibus potior est causa dotis, quam fisci: quia tacita mulieris præfertur privati creditoris tacite, licet anteriori, d. l. assidue. Salyc. Arb. quo jure. §. qui potiores. fisco tamen non item. l. un. §. rem alienam gerentibus. l. si pignus. §. D. qui potiores. Placeat. l. un. §. pignus fiscalibus. credit. præferri. Item tacita dotis hypotheca, licet posteriori, præfertur fisco, bona alicujus occupare volenti ex causa maleficii, quia in delictis fisco tacitam hypothecam non habet. Gloss. in d. §. fisco. & l. rescriptum. D. de pactis.

g Inter mulierem & fisco servatur ordo temporis. Quid, si mulier concurrat cum privato antiquiore? privatam vincit, l. assidue. 12. §. qui potiores. concurrens cum fisco antiquiore, cum privato, de fisco cum muliere) vincit privatam & fisco: fisco quidem non concurrente cum fisco, sed concurrente cum privato, eumque vincendo, qui jam vicit fisco. vide Ant. Mercatorem 3. Notar. 14. Robert. 3. Animadvers. 12.

h Uxor solvens fisco mariti nomine, in hypothecam fisci non succedit, nisi ei cessa sit actio, vide l. 7. §. cod. Ideoque si maritus denuo condidit vectigalia, potior erit causa fisci, quam mulieris. Cur ita? fisco præfertur omnibus hypothecis non habentibus: mulier solvens pro marito tacitam hypothecam in bonis mariti non habet.

i l. 2. §. in quibus causis pign. l. 46. §. 3. D. de jure fisci.

k si quis distraxerit, & postea fisco debuerit, a fisco non convenitur is, qui ab eo rem comparavit. Synops. d. tit. 9. c. 4. Privilegium fisci non extenditur ad bona debitoris vendita antequam contraxerit cum fisco, ut hic. & l. 1. §. de conveniend. fisci debitoribus. l. 9. §. 2. J. de bonis proscriptis. l. 15. ff. de donat. nisi in fraudem fisci alienatum, l. 1. §. de jure fisci.

rerum, dolum vel aliquam machinationem vel circum-
scriptionem facere: jubemus attestationem super hoc celebrandam apud Defensorem locorum, gestis intervenientibus, insinuari, sive tantum ex pretio, quantum debetur, sive plus, sive minus colligitur: & præsentibus non tantum (sicut dictum est) tabulariis, sed etiam viro reverendissimo cimeliarcha a: Apud quem (si ita contigerit) superflua pecunia signata deponenda sunt: iusjurandum b sacrosanctis evangelis propositis venditore vel translatore rerum præstante, quod neque per gratiam emptoris, vel ejus ad quem res jure cessionis transferantur, nec aliquo dolo interveniente minorem justo pretio rerum quantitatem acceperit, sed eam, quam revera cum omni studio potuerit invenire. Datum 15. Kalend. Nov. Constantinopoli, post Consulatum Lampadii & Orestis virorum clarissimorum anno secundo 532.

DE PRIVILEGIO FISCI c.

TIT. LXXIII.

Res paraphernales uxoris non obligantur fisco ex mariti primipilaris officio. Salyc.

1. Imp. Antoninus A. Eutropia.

Bona mariti tui, si ob reliqua administrationis primipilaris d a fisco occupata sunt: res, quas tuas esse liquido probaveris, ab aliis separare tibi restituantur.

Mulier & fisco in tacita hypotheca paribus passibus ambulant. Bart.

2. Idem A. Valerian.

Quamvis f ex causa dotis vir quondam tuus tibi sit condemnatus: tamen si priusquam res ejus tibi obligarentur, cum fisco contraxit: jus fisci causam tuam prævenit. Quod si post bonorum || ejus || obligationem rationibus meis coepit esse obligatus: in ejus bona cessat privilegium fisci g. PP. 14. Kal. Novemb. Antonino A. 4. & Balbino Confl. 214.

Uxor solvens fisco pro marito, non succedit in hypotheca fisci, nisi cessa sit actio. Bald.

3. Idem A. Julian.

Si cum pecuniam pro marito solveres, neque jus fisci in h te transferri impetrasti, neque pignoris causa domum vel aliud quid ab eo accepisti, habes personalem actionem: nec i potest præferri fisci rationibus, a quo dicis ei vectigal denuo locatum esse: cum eo pacto universa, quæ habet, habuitve eo tempore, quo ad conductionem accessit, pignoris jure fisco teneantur. Salva igitur indemnitate fisci, debitorem tuum pro pecunia, quam pro eo fisco solvisti, more solito convenire non prohiberis. PP. 3. Kal. Jan. Antonino A. 4. & Balbino Confl. 214.

4. Idem A. Quinto.

Si debitor, cujus fuisse fundum ipse confiteris, prius k seum distraxit, quam fisco aliquid debuit: inquietan-

dum te non esse Procurator meus cognoscat. nam etsi postea debitor extiterit, non ideo tamen ea, quæ de dominio ejus excesserunt, pignoris jure fisco potuerunt obligari. PP. 3. Kal. Jul. Læto 2. & Cereale Confl. 216.

Fiscus potest revocare pecuniam alii creditori solutam sine usuris. Bart.

5. Imp. Alexander A. Mennæ.

Pecunia, quam creditor a debitore suo recepit, si postea ex justa causa fisco restituenda a erit, sine usuris debetur b: quia non fœnus contractum e, sed suum recuperatum extraordinario d jure e aufertur f. PP. 15. Kal. Jun. Fusco & Dextro Confl. 226.

6. Imp. Gordianus A. Severian.

Cum patrem tuum fisci debitorem fuisse demonstras, eumque nubenti g tibi possessionem dedisse alleges, Procuratorem jus fisci exequentem, eam jure pignoris revocare potuisse intelligis. PP. Non. Jun. Sabino & Venusto Confl. 241.

7. Imp. Valer. & Gallien. AA. & Valerian. Cæs. Diodoro.

Si h in i te jus fisci, cum reliqua || solveres || debitoris, pro quo satisfaciobas, tibi competens Judex adscripsit k, & transtulit: ab his creditoribus, quibus fisco potior habetur, res, quas eo nomine tenes, non possunt inquietari. PP. 15. Kal. Jun. Amiliano & Basilio Confl. 260.

DE PRIVILEGIO l DOTIS.

TIT. LXXIV.

Privilegium, quod datur ratione persona, ad heredem non transit. Bart.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Firmo.

Scire debes, privilegium dotis, quo mulieres utuntur in actione de dote, ad m heredem non transire. PP. Kal. Maji, Pompejano & Avito Confl. 210.

DE REVOCANDIS n HIS, QUÆ IN FRAUDEM o CREDITORUM ALIENATA p

SUNT q.

TIT. LXXV.

1. Imp. Antoninus A. Cassia.

Hæres, qui post aditam hæreditatem ad eum, cui res cessit, corpora hæreditaria transtulit, creditoribus permansit obligatus. Si igitur in fraudem tuam id fecerit: bonis ejus excussis r, usitatis actionibus (si f tibi negotium gestum fuerit) ea, quæ in fraudem alienata probabuntur, revocabis. PP. 2. Id. Oct. Antonino A. 4. & Balbino. Confl. 214.

Pater non potest dotare filiam in præjudicium creditorum.

2. Imp. Alexander A. Symphorian.

Si successione patris abstenta r fuisti: ob ea, quæ in dorem n data sunt, convenire te creditores nequeunt, quibus pignora in dotem data non docentur: nisi bonis defuncti non sufficientibus, in fraudem creditorum dotem n constitutam probabitur. PP. 10. Kal. Julii, Probo & Maximo Confl. 223.

3. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Acyndino.

Si paterna hæreditate abstinuisti y, nec quicquam in fraudem creditorum ex bonis ejus in te donationis z jure transcriptum est: a privatis creditoribus Præses provincie conveniri te non patietur. PP. 10. Kal. Jul. iplis 4. & 3. AA. Confl. 290.

Singulari. Fisci privilegiis dos in tacitis hypothecis fruatur: & cum fisco paribus passibus eo casu ambulet, de quo vide, quæ diximus ad l. 2. sup. tit. prox.

m Privilegium dotis non transit ad heredem extraneum mulieris, ut hic: Synops. Basil. 7. tit. 6. ex tit. 9. Iuxta ad heredem indefinite transit. l. 13. §. 3. ff. de fundo dotali.

n In Gallia literis regis hujusmodi revocatio fieri debet. Rebuff. proam const. gl. 5. num. 102.

o dixi ad 42. D. 2. & §. 6. infir. de act.

p Alienandi verbum latissime patet. l. 1. in fin. ff. cod. l. ult. sup. de reb. alienis non alienandis.

q Per actionem Paulianam scil. de qua vide Oldend. Class. 6. tit. 1.

r Pauliana adversus possessorem non competit, nisi bonis debitoris excussis.

s sicut negotium, &c. quidam ita legunt, vide Cujac. 7. observ. ult. putat autem intelligi usitatas actiones in factum, quæ rem gestam demonstrant. l. 6. §. de transact.

t v. l. 3. cod.

u Dos filia in bonis patris non est. vide l. 11. ff. quib. mod. pign.

x Dos in fraudem creditorum constitui non potest. facit l. 13. §. de donat. ante nupt. l. 6. §. de priv. fisci. v. tamen l. ult. §. de primip. Syn. Basil. 2. tit. 6. ex tit. 8. c. 17. & 3. Harm. §. 51.

y l. 2. in princ. §. cod. l. 4. §. arbit. int. l. 22. §. 1. vers. simili. §. de jure deliberandi. l. 1. §. de repudianda hered. l. 4. §. de primip. l. 57. D. de acquir. hered. Abstinenti verbum hic pertinet ad emancipatum filium Cujacius putat. Nam emancipatus abstinere dicitur l. 3. obs. 32.

z Donare in fraudem creditorum non possumus.

a Fisco potest ex suo privilegio pecuniam creditori solutam sine usuris revocare. l. 19. ff. de jure fisci.

b Cur sine usuris? fisco rem persequitur, non personam. In persequutione in rem, usura non veniunt. l. 62. ff. de rei vind.

c id est, Creditor pecuniam recipit, ut suam, non ut mutuum fœneratitium, quod ei auferri non potest, nisi extraordinaria persecutio, in quam usura venire non possunt.

d i. e. cognitione prædis: puta si debitor non sit solvendo.

e sui scilicet privilegii.

f Soluta plerumque pecunia creditori aufertur, ut hic: & l. 6. §. 2. ff. de reb. auct. jud. l. 24. D. quæ in fraudem cred. l. 18. §. ult. l. 19. D. de jure fisci.

g Debitor filiam in fisci præjudicium dotare non potest, & si dotaverit, dos retrahetur.

h Imo ut judex non transtulerit, privilegiarii tamen il quoque videantur, quorum pecunia ad privilegium pervenit. l. 2. D. de cess. honor. l. 24. §. 1. 2. D. de reb. auct. jud. vide Cujac. 16. obs. 40.

i Fisco seu in jus fisci succedens, potior est illis creditoribus, quibus & fisco præferatur. Synops. d. tit. 7.

k Privilegium fisci transferri potest, ut hic: & l. 3. §. cod. l. 45. §. 9. ff. de jure fisci. Galli, se faire subroger & mettre aux droits du Roy.

l Privilegia dotis varia sunt, de quibus vide Baldum, Novellum, Campegium, & alios in tract. de dot. Nov. 97. c. 3.

m l. 109. & 29. Eccl. l. vide Baldum ad l. 1. ff. soluto. Ol. dend. c. 13. de jure

n l. 1. ff. soluto. Ol. dend. c. 13. de jure

o l. 1. ff. soluto. Ol. dend. c. 13. de jure

p l. 1. ff. soluto. Ol. dend. c. 13. de jure

q l. 1. ff. soluto. Ol. dend. c. 13. de jure

r l. 1. ff. soluto. Ol. dend. c. 13. de jure

s l. 1. ff. soluto. Ol. dend. c. 13. de jure

t l. 1. ff. soluto. Ol. dend. c. 13. de jure

u l. 1. ff. soluto. Ol. dend. c. 13. de jure

x l. 1. ff. soluto. Ol. dend. c. 13. de jure

y l. 1. ff. soluto. Ol. dend. c. 13. de jure

z l. 1. ff. soluto. Ol. dend. c. 13. de jure

a Filii non revo-
cant alienata in
fraudem, ne pa-
tris alioquin tur-
pitudinem dete-
gant.

b utilis anni. l.
ult. j. cod. l. 6. in
fin. j. cod. l. 10. §.
19. ff. cod.
c adde l. 1. l. 6.
§. 8. l. 10. ff. cod.

Heres non revocat alienata in fraudem a defuncto. Salyc.

4. Idem AA. & CC. Epagatho.

Filios a debitoris, ei succedentes, veluti in creditorum
fraudem alienatorum facultatem revocandi non habere,
notissimi juris est. Subscripta 10. Kal. Maji, AA. Conf.

5. Idem Augusti & CC. Crescentio.

Ignoti juris non est, adversus eum, qui sententia conde-
mnatus intra statutum tempus b satis non fecit, nec defendi-
tur, bonis possessis, itemque distractis: per actionem in
factum contra emptorem, qui sciens c fraudem compara-

vit, & eum, qui ex lucrativo a titulo possidet, scientia
mentionis detracta, creditoribus suis esse consultum. S.
10. Kal. Novemb. AA. Conf.

6. Idem AA. & CC. Menandra.

Si actu b solenni c precedentem obligationem peremi-
ssi: perspicis adversus fraudatorem intra d annum e in
quantum facere potest, vel dolo malo fecit, quo minus
possit, Edicto perpetuo tantum actionem perimitti.

ficit: Sin vero oneroso, dantis simul & accipientis intervenisse necesse est. l. 6. §. 11. ff. cod.
b Actus solennis stipulatio. c pura acceptilatio. l. 1. in fin. ff. cod. d vide
ad hanc legem diffidilem, satis Cujacium 12. obs. 5. e vide l. 5. in princ. §. cod.

a Revocatoria
quoties actione
agimus, qualitas
alienationis spe-
ctanda: quippe si
titulo lucrativo
res alienata est,
fraudem dantis
intervenisse, suf-
ficit. l. 6. §. 11. ff. cod.
b Actus solennis stipulatio. c pura acceptilatio. l. 1. in fin. ff. cod. d vide
ad hanc legem diffidilem, satis Cujacium 12. obs. 5. e vide l. 5. in princ. §. cod.

D. JUSTINIANI SACRATISSIMI PRINCIPIS, PP. A. CODICIS, REPETITÆ PRÆLECTIONIS, LIBER OCTAVUS. DE INTERDICTIS a.

TITULUS PRIMUS.

Interdicta ne rami arborum noceant, per identitatem rationis ex-
tenduntur, ne earum radices officiant,
Bart.

1. Imp. Alexander A. Evocato.

Cum b proponas radicibus c arborum in vi-
cina Agathangeli area d positis crescenti-
bus, fundamentis domus tuæ periculum
afferri: Præses, ad exemplum interdicto-
rum, quæ in albo e proposita habet || Præ-
tor, || Si arbor in alienas ades impendebit:
item, Si in alienum agrum impendebit: qui-
bus ostenditur, nec f per arboris quidem
occasionem vicino nocere oportere: rem
ad suam æquitatem rediget. PP. 6. Kal. April. Jul. 2. &
Crispino Conf. 225.

2. Imp. Valerianus & Gallienus AA.
Messia g.

Præses provincie in eum, qui ejusdem h provincie non
est, nec ex interdicto i potest cognoscere. PP. 7. Kal.
Maji. Seculare & Donato Conf. 261.

Possessorium præfertur petitorio, cum de utroque simul est quæ-
stio. Et succumbens in eo, debet probare in petitorio,
& agitur interdictorum exemplo.
Salyc.

3. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Pompe-
jano Præf. Præf.

Incerti juris non est, orta proprietatis & possessionis lite,
prius k possessionis decidi oportere quæstionem com-
petentibus actionibus, ut ex hoc ordine facto, de domini
disceptatione probationes ab eo, qui de possessione victus
est, exigantur. Interdicta autem licet in extraordinariis l
judiciis proprie locum non habent, tamen ad exem-
plum m eorum res agitur. Subscripta Kal. Jan. Sirmii,
ipsis AA. Conf.

i de possessione scilicet, plerumque enim interdicta
fiunt de possessione vel quasi. vide Cujac. §. obs. 19. k Causa possessionis ante pro-
prietatis causam deciditur. Possessorium præfertur petitorio, id est, petitorium causamque
proprietatis præcedit. §. 4. Instit. cod. l. 3. §. fin. regund. l. 37. ff. de iudiciis. l. 13. §. de rei
vind. l. 35. ff. de acquir. poss. l. 1. §. 3. ff. uti possideris. 2. Feud. 4. & 20. & 82. Unde colli-
gitur, Interdictum retinendæ possessionis, cum petitorio proponi simul non possit ne sibi
contrarius actor videatur. facit l. ult. ff. de iud. l. ordinarii, 13. §. de rei vind. fallit, si agi-
tur de re incorporali. c. pastoralis. de causa poss. & propriet. aut diversis possessionibus:
potest enim quis petitorio experiri ad possessionem naturalem adipiscendam: ut & reti-
nendæ interdicto agere, ad civilem defendendam. Bart. l. naturaliter. 12. §. nihil commu-
ne. 1. ff. de acquir. poss. Quid? interdictum recuperandæ vel adipiscendæ, potestne simul
una cum petitorio proponi? potest. l. 18. ff. de vi. l. 10. §. de iudic. ubi dixi Cujac. 7. obs. 35.
adde Socin. reg. 187.

l quæ non concepta a Prætoris formula impetrabantur. Frontinus & Aggenus in lib. de
limitib. agror. ostendunt, jure ordinario ex interdictis actum fuisse. adde l. 47. ff. de nego-
tiis. m Hodie ex interdictis non agimus veteri more per formulam: sed extra or-
dinem, non directe, sed utiliter, non directe, sed quasi interdicto, sive exemplo interdicti,
ut hic & l. ult. j. cod. l. ult. j. de liber. exhib. l. 2. 4. j. unde vi. i. e. actione in factum.
§. ult. Inst. cod. Inde titulus Pandectarum, De interdictis sive extraordinariis act. quæ pro
his competunt,

Ille, qui proponit interdictum in limine judicii, tenetur
actionem exprimere. Bald.

4. Imp. Arcadio & Honor. AA. Amiliano P. P.

Si quis quodlibet interdictum efflagitet: ruptis veteri-
bus ambagibus a, inter ipsa cognitionum auspicia b
actionem c exprimere d, ac suas allegationes jubeatur pro-
ponere. Dat. 13. Kal. Aug. Constantinop. Arcadio A. 6. &
Probo Conf. 406.

QUORUM BONORUM e.

TIT. II.

Qui habet bonorum possessionem, non possidet: ideo pro adipi-
scenda possessione debet illud interdictum proponere, &
de suo jure docere.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Justo.

Hæreditatem f ejus, quem patrem tuum fuisse di-
cis, petiturus, iudiciis, qui super ea re cognituri
erunt, de fide intentionis g allega. Quamvis enim
bonorum possessionem ut præteritis agnovisti,
tamen h interdicto, quorum bonorum, non aliter possessor
constitui poteris, quam si i te defuncti filium esse, & ad
hæreditatem vel k bonorum possessionem admissum pro-
baveris. PP. 8. Kal. Jan. Laterano & Rufino Conf. 198.

2. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Marco.

Si ex edicto fororis patrnelis intestatæ l sine liberis de-
functæ, recte petita bonorum possessione quæstisti suc-
cessionem ac negotium integrum m est: quæ cum more-
retur, ejus fuerunt, secundum interdicti, quorum bonorum,
tenorem ab n his, qui pro o hærede vel pro possessore pos-
sident, dolo malo fecerint, quo magis desiderint possidere,
tibi Rector provincie restitui efficiet. PP. 6. Kal. April.
CC. Conf.

3. Imp. Arcadio & Honor. AA. Petronio Vicario
Hispan.

Constat p virum q a bonis intestatæ uxoris su-
perstitibus consanguineis esse extraneum: cum
prudentium omnia responsa, & lex ipsa naturæ suc-
cessores eos faciant. Ergo jubemus, ut omnibus

ter adipiscitur bonorum possessionem, quam si iudici probaverit se filium esse, si tanquam
filius præteritis petierit bonorum possessionem contra tabulas. k hæc particula ad-
jecta est om τὸ παραλλήλῳ. nam hoc interdictum datur bonorum possessori, non hære-
di, qui jure civili hæres extiterit.

l Interdictum hoc competit etiam ab intestato.

m Hoc interdicto usus, probare debet se bonorum possessionem agnovisse cum re. vide
Cujac. hic.

n in quos detur hoc interdictum. o l. 1. ff. cod.

p l. un. C. Theod. cod. q Consanguinei defunctæ in successione præferuntur defun-
cto marito. l. un. §. unde vir. & un.

a Remota denuntiatione solenni, & observatione emptorum. l. 4. §. de interdictis.

b Quod legatarius. 43. D. 3.

c Legatarius propria autoritate ante aditam hereditatem occupans rem legatam, tenetur rem restituere heredi, ut Falcidiam detrahat, v. l. 1. D. cod.

d Executionem sententiae vel instrumenti in singularem successorem non dari, sed heredes tantum obligari, licet in ipsa sententia nulla facta sit eorum mentio. Bald. ad hanc legem notat: ut, & Accursius in l. ea lege. 3. §. de cond. ob. caus. Angel. l. si debitori. 2. §. si adversus creditorem praescriptio opponatur, nisi reus principalis nomine creditoris, in instrumento confessus sit se possidere, hoc enim casu singularem etiam successorem conveniri, notat Socinus reg. 235.

e Lege Falcidia datur quarta retentio, exhausta legatis successione, v. Cujac. 2. obs. 2. & 10. obs. 29.

f Interdictum quorum legatorum datur scriptis heredibus adversus legatarios, & fidei commissarios non consentientibus heredibus legata vel fidei commissum detinentes.

g Offerre satisfactionem legatario bonorum possessori non cogi, sed satis esse, ut moram non admittat legatario satisfactionem petenti, hoc ex loco notant: & breviter in facti obligationibus, neminem offerre cogi, cum sufficiat interpellatum moram non facere: quod tamen negant verum esse, quoties dies legato adjecta est: quoties haec iurejurando interposito aut geminatis verbis a testatore legatum praestare damnatus est: quoties denique in ipso actus, qui geritur, momento, oblatio praefixe requiritur: his enim casibus offerendam esse satisfactionem, notat Socin. reg. 299.

h v. l. 10. §. ad l. Falcid.

i §. 6. Inst. de interdictis. 4. C. Theod. 21. adde sit. de vi & vi armata. 43. ff. 16. Hoc interdictum recuperandae possessionis est: Cujus causa, Praetor: materia, res immobiles: Forma, vi dejectio: Effectus, restitutio possessionis & ejus, quod interest.

k Inculcata tutela aequabilis, & remota ab omni culpa, quae defendendo, non ulciscendo servatur. vide Cujac. 5. observ. 18. Quid si quis modum in se defendendo excessit: & occidit, cum posset effugere? Bartol. in c. de pace Constantia, & post eum Romanus singul. 2. negant, eum teneri de occiso, sed ut reum puniri, arbitrio iudicis. arg. l. 4. J. ad leg. Jul. de adul. l. Quid? convicium convicio licetne propulsare? vide Gail. 2. observ. 100. 101.

m l. 1. §. 27. l. 17. ff. de vi & vi. l. 3. ff. de iustitia. In decolligi volunt, Praesumi pro vivente adversus interfectum: hunc scilicet aggressorem fuisse, v. Alciatum 3. praesumpt. 39.

n Vi dejectus de possessione, interdictum unde vi restituitur intra annum: In heredes vero non agitur, nisi in quantum ad eos pervenit. Synop. Bas. 10. tit. 2. ex lib. 10. tit. 3. c. 51. & 1. Harm. 11. §. 9. p. l. 1. §. 3. D. de vi & vi. §. 6. Inst. de interdictis. q. l. 4. J. l. 3. d. 4. §. de interdictis. r. l. 1. §. 39. D. cod. f. l. 1. in fin. ff. cod. t. l. 38. ff. de reg. jur. u. Violenta possessio, ne quidem rescripto confirmari potest. l. 6. J. cod. l. 2. l. 3. ff. de precib. imper. l. 4. J. de emancip. l. 2. §. 10. ff. ne quid in loco publico. Synop. d. loco cap. 52. & 1. Harm. 11. §. 11. x. l. 1. §. 2. ff. cod. §. 6. vers. qui autem. Inst. de interdictis.

y v. l. 2. §. cod. l. 4. J. de liber. exhib. l. 3. l. 4. §. de interdictis, idque criminaliter. l. 1. J. quando civil. act. v. Cujac. 5. obs. 15.

z l. 6. ff. cod. a l. 1. §. 40. ff. cod.

frustrationibus & amputatis, per interdictum quorum bonorum, in petitorum corpora transferantur, secunda actione propter eratis non exclusa. Dat. 6. Kal. Aug. Mediolani, Olybrio & Probino Coss. 395.

QUORUM LEGATORUM c. TIT. III.

Haec contra legatarium possidentem habet hoc interdictum, ut sibi possessionem restituat, ut possit Falcidiam retinere. Bart.

1. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Latinae.

Heredi d scripto satis idonee lege & Falcidia, si exhausta legatis successio probetur, per quartam retentionem prospectum est. Unde si legatarius, vel fideicommissarius non consentiente patre tuo, quem ad severas testatori successisse, & bonorum possessionem accepisse, relicta sibi legata vel fideicommissa detinuit, secundum sententiam interdicti, quod adversus legatarios scriptis heredibus positum est, oblata satisfactio, quam praestari oportet, in possessionem te constituit, ut ita retentione h. competenti utaris, experiri potes. Dat. 16. Kal. Jun. AA. Coss.

UNDE i VI.

TIT. IV.

De vi propulsanda.

1. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Theodoro.

Recte possidenti, ad defendendam possessionem, quam sine vitio tenebat, inculcata & tutela moderatione illatam vim i propulsare licet n. PP. 15. Kal. Decemb. ipsi 4. & 3. AA. Coss. 290.

De anno, de heredibus.

2. Idem AA. & CC. Alexandro.

Vio pulsos restituendos p esse interdicti exemplo q, si nec dum utilis r annus excessit, certissimi juris est: & heredes f teneri in tantum, quantum t ad eos pervenit. S. AA. Coss.

De violenta possessione non tenenda.

3. Idem AA. & CC. Ulpia & Proculinae.

Autoritatem vobis Rescripti n nostri tenenda possessionis, quam vos per violentiam adeptam proutemini, accommodari, nimis improbe postulatis. S. 8. Id. April. CC. Coss.

De criminali & civili iudicio.

De fructibus.

4. Idem AA. & CC. Hygino.

Si de possessione vi dejectus es, eum & lege Julia x vis privata reum postulare, & ad instar y interdicti unde vi convenire potes, quo reum causam z omnem praestare oportet: in qua fructus a etiam, quos vetus possessor percipere potuit, non || tantum || quos praedo percepit, venire non ambigitur. S. 6. Id. April. Sirmii, CC. Coss.

De vi, errore, & domini incuria.

5. Imp. Constantinus A. ad Tertullianum.

Quoties haec iurejurando interposito aut geminatis verbis a testatore legatum praestare damnatus est: quoties denique in ipso actus, qui geritur, momento, oblatio praefixe requiritur: his enim casibus offerendam esse satisfactionem, notat Socin. reg. 299.

Quoties haec iurejurando interposito aut geminatis verbis a testatore legatum praestare damnatus est: quoties denique in ipso actus, qui geritur, momento, oblatio praefixe requiritur: his enim casibus offerendam esse satisfactionem, notat Socin. reg. 299.

Quoties haec iurejurando interposito aut geminatis verbis a testatore legatum praestare damnatus est: quoties denique in ipso actus, qui geritur, momento, oblatio praefixe requiritur: his enim casibus offerendam esse satisfactionem, notat Socin. reg. 299.

Invasor a locorum poena teneatur legitima b, si tamen vi loca eadem e invasisse constiterit: Nam si per errorem aut incuriam d domini loca e ab aliis possessa sunt, sine poena possessio restitui f debet. Dat. 6. Kal. Maji, Galliano & Symmacho Coss. 330.

De rescriptis & sententiis.

1. De tutoribus & curatoribus.

6. Imp. Grat. Valent. & Theod. AAA. Potito P. V.

Meminerint cuncti, si ve vulgato g Rescripto h mansuetudinis nostrae, si ve i sententia cujuslibet iudicis utantur in causis, conveniendos k dominos locorum esse: aut si forte defuerint, eorum actores, ad insinuandas sententias, procuratoresque esse querendos, ne inde l injuriarum nascatur occasio, unde iura nascuntur. Quod si praeccepta nostra implere neglexerint: omni negotio, de quo iurare coeperant, privabuntur.

I Sin autem habito plerumque colludio m, curatores vel tutores minorum his rem debitam ea occasione pervadant, ut pupillis vel adultis iurgandi copia & fructus adimatur: his eatenus subvenimus, ut eosdem non n atterat damno culpa temeritatis alienae: sed illico o quidem possessio ei, a quo est ablata, reddatur: curatores autem vel tutores aeterna deportatione punitos, bonorum quoque publicatio persequatur. Datum 2. Non. April. Anton. & Syagrio Coss. 382.

De poena invasorum.

7. Imp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. ad Messianum Com. rerum privatarum.

Si quis q in tantam furoris r pervenerit audaciam, ut possessionem rerum apud fiscum, vel apud homines quoslibet f constitutarum ante adventum iudicialis arbitri violenter invaserit, dominus quidem constitutus possessionem, quam abstulit u, restituat x possessori, & dominium ejusdem rei amittat y. Si vero alienarum rerum possessionem invaserit: non solum eam possidentibus reddat z, verum etiam ultimam earundem rerum restituere compellatur. Dat. 17. Kal. Jun. Treveris, Timasio & Promoto Coss. 391.

De momentaria possessione.

8. Imp. Arcad. & Honor. AA. Pasiphilo a.

Momentaria b possessionis interdictum c, quod non semper ad vim publicam pertinet d, vel privatam, mox audiri, interdum etiam sine inscriptione meretur. Dat. 6. Id. Jun. Mediolani, Olybrio & Probino Coss. 395.

De iurejurando.

9. Imp. Zeno A. Sebastiano P. P.

Si e quando vis in iudicio fuerit patefacta, deinde super crebris abreptis, vel invasis f vel damno dato tempore impetris quassio proponatur: si g non potuerit, qui vim sustinuit, quae perdidit, singula comprobare, taxatione h a iudice facta pro personarum atque negotii i qualitate, sacramento k ultimam rerum, quas perdidit, manifestet l: nec liceat

alicuius possidentis, absque iussu iudicis ademerit, siquidem dominus est, rem amittit: sin aliena res erat, non solum eam reddit ei, qui rapinam passus est, verum etiam ipsius ultimam taxationem. Synop. Bas. 10. tit. 2. ex lib. 50. tit. 3. c. 57. vel ita. De finibus litigans si nondum finita lite locum, de quo est controversia, occupaverit, & postea victus fuerit, alterum tantum victori praestare: sin locus ipsius proprius fuerit, sumit eum loco ipso excedere. Synop. 58. tit. 9. ex lib. 60. tit. 31. c. 3.

q l. 3. vers. illi vero. C. Theod. unde vi. r De furoris audacia, l. 2. J. de aquad. dixi l. 6. §. 1. §. de appell. t An idem ius est in rebus Ecclesiasticis? negat Socinus reg. 202. in duobus casibus. u An idem ius est in rebus Ecclesiasticis? negat Socinus reg. 202. in duobus casibus.

f An idem ius est in rebus Ecclesiasticis? negat Socinus reg. 202. in duobus casibus. u An idem ius est in rebus Ecclesiasticis? negat Socinus reg. 202. in duobus casibus.

g An idem ius est in rebus Ecclesiasticis? negat Socinus reg. 202. in duobus casibus. u An idem ius est in rebus Ecclesiasticis? negat Socinus reg. 202. in duobus casibus.

h An idem ius est in rebus Ecclesiasticis? negat Socinus reg. 202. in duobus casibus. u An idem ius est in rebus Ecclesiasticis? negat Socinus reg. 202. in duobus casibus.

i An idem ius est in rebus Ecclesiasticis? negat Socinus reg. 202. in duobus casibus. u An idem ius est in rebus Ecclesiasticis? negat Socinus reg. 202. in duobus casibus.

k An idem ius est in rebus Ecclesiasticis? negat Socinus reg. 202. in duobus casibus. u An idem ius est in rebus Ecclesiasticis? negat Socinus reg. 202. in duobus casibus.

l An idem ius est in rebus Ecclesiasticis? negat Socinus reg. 202. in duobus casibus. u An idem ius est in rebus Ecclesiasticis? negat Socinus reg. 202. in duobus casibus.

m An idem ius est in rebus Ecclesiasticis? negat Socinus reg. 202. in duobus casibus. u An idem ius est in rebus Ecclesiasticis? negat Socinus reg. 202. in duobus casibus.

n An idem ius est in rebus Ecclesiasticis? negat Socinus reg. 202. in duobus casibus. u An idem ius est in rebus Ecclesiasticis? negat Socinus reg. 202. in duobus casibus.

o An idem ius est in rebus Ecclesiasticis? negat Socinus reg. 202. in duobus casibus. u An idem ius est in rebus Ecclesiasticis? negat Socinus reg. 202. in duobus casibus.

p An idem ius est in rebus Ecclesiasticis? negat Socinus reg. 202. in duobus casibus. u An idem ius est in rebus Ecclesiasticis? negat Socinus reg. 202. in duobus casibus.

q An idem ius est in rebus Ecclesiasticis? negat Socinus reg. 202. in duobus casibus. u An idem ius est in rebus Ecclesiasticis? negat Socinus reg. 202. in duobus casibus.

r An idem ius est in rebus Ecclesiasticis? negat Socinus reg. 202. in duobus casibus. u An idem ius est in rebus Ecclesiasticis? negat Socinus reg. 202. in duobus casibus.

s An idem ius est in rebus Ecclesiasticis? negat Socinus reg. 202. in duobus casibus. u An idem ius est in rebus Ecclesiasticis? negat Socinus reg. 202. in duobus casibus.

t An idem ius est in rebus Ecclesiasticis? negat Socinus reg. 202. in duobus casibus. u An idem ius est in rebus Ecclesiasticis? negat Socinus reg. 202. in duobus casibus.

u An idem ius est in rebus Ecclesiasticis? negat Socinus reg. 202. in duobus casibus. u An idem ius est in rebus Ecclesiasticis? negat Socinus reg. 202. in duobus casibus.

v An idem ius est in rebus Ecclesiasticis? negat Socinus reg. 202. in duobus casibus. u An idem ius est in rebus Ecclesiasticis? negat Socinus reg. 202. in duobus casibus.

a Ultra taxationem nem iudicis non juratur.

b Iudex jubet rebus ita bene cognitis & orem jurare ad certam usque quantitatem: jurare denique, *ut si* & *si non* non tenentur, quod his non minora detrimenta percipit.

c Contra furem juratur, v. *Clar. 5. sent. 5. furam. 6. vers. item contra furem juratur.*

d Probari iurejurando actoris vis, & id, quod interest, potest, ut hic. *Gloss. in c. qualiter de accus. Cuius sententia duas exceptiones videtur apud Socin. reg. 190. qua in re, priore loco, vis ipsa probanda est.*

e Post ejusmodi juramentum probatio non admittitur. *Tiraq. de retrah. gentil. 5. 4. gloss. 1. num. 23. ff. l. 5. l. 7. l. 9. §. eod.*

g Coloni & inquilini rei restitutionem denegantes sine causa, in rem ejusque estimationem simul condemnantur.

h Opposita domini exceptione: de qua v. *Oldend. c. 34. de except.*

i Iudiciorum ordo servandus.

k l. 34. *supr. de locat.*

l De Illyriciana advocacione alibi ac perscriptum est.

ei ultra a taxationem b a iudice factam jurare c: & quod huiusmodi iurejurando d dato e fuerit declaratum, iudicem condemnare oportet. *Dat. Id. Dec. Constant. post Conf. Basilii 2. & Armatii V. C. 479.*

De conductoribus & precario possidentibus.

10. Idem A. Sebastiano Praefect. praetorio.

Non abs re est, quemadmodum possessionis alienae in vafores f, tam vetus quam praesens sacra Constitutio censuit esse puniendos: ita nec conductoribus g, & possessionis alienae detentoribus impune procedere, si locatoribus forte, vel possessionem rerum suarum, quam apud alios precario modo esse concesserant, recuperare secundum leges volentibus, cum nulla sibi cognitita legibus allegatio compereretur, duxerint resistendum h: & non protinus, id est, non expectato iudiciorum ordine i, alienam possessionem recte eam recuperantibus cedere patiantur. Eos namque jubemus pro tanta suae iniquitatis impudentia, si cognitionis iudicialis eventu fuerint condemnari: reicujus possessionem sponte restituere usque ad definitivam sententiam minime passim sunt, estimationem victrici parti una k cum ipsa re praebere compelli. *Dat. 5. Kalend. April. Constantinop. Theodoro & Venantio Conf. 484.*

De vacua possessione.

11. Imp. Justin. A. Joanni Praefecto praetorio.

Cum quarebatur inter Illyricianam l advocacionem quid fieri oporteret propter m eos, qui vacuum possessionem absentium line judiciali sententia detinebant o, quia veteres leges p, nec unde vi interdictum, nec quod vi aut clam, vel aliam quandam actionem ad recipiendam talem possessionem definiebant, violentia in ablatam possessionem minime praecedente, nisi domino tantummodo in rem actionem exercere permittentes: Nos non concedentes aliquem alienas res, vel possessiones per suam auctoritatem usurpare, sancimus, talem possessionem ut q praedonem intelligi, & generali jurisdictione ea teneri, quae pro restituenda possessione contra huiusmodi personas veteribus declarata sunt legibus. Ridiculum etenim est dicere vel audire, quod per ignorantiam alienam rem aliquis quasi propriam occupaverit.

+ Omnes autem scire debent, quod suum r non est, hoc ad alios modis omnibus pertinere: cum talis depositio in furti actione jamdudum veteribus legibus definita est, dicentibus, si quis alienam rem adversus s donum voluntatem attigerit, furti actione teneatur, his videlicet, quae super recipienda possessione a nobis disposita sunt, locum habentibus, si r non ex die, ex quo possessio detenta est, triginta u annorum excefferint curricula. *Dat. 13. Kalend. Nov. Constantinop. post Consul. Lampadii & Orestis VV. CC. anno 2. 532.*

m Si quis absentis rem vacuum detinuerit, non conveniebatur olim nec interdicto unde vi, nec, quod vi aut clam i sed tantum actione in rem, quamdiu dominus erat, qui aberat. Hodie, velut possessor, interdicto generali de vi tenetur. Nam ridiculum est dicere, Putabam rem alienam, meam esse. Itaque hic idem constituit, quod de furti actione in duplum: in qua si quis alienam rem invito domino attingit, furtum committit. Ut interim sciamus in huius constitutionis specie superiora obtinere adveniens vacuae possessionis detentorem, si non anni triginta praeterierint, ex quo possessionem adeptus est. *Synops. Basil. 10. tit. 2. ex lib. 50. tit. 3. c. 61.*

n l. 6. *supr. de adquir. poss.*

o i. e. occupant: hoc innuit, Occupationem vacantis possessionis ad eam restituendam, furtis & in vafores exemplo teneri.

p Justinianus momentariae possessionis interdictum primus dedit adversus eum, qui vacuum possessionem occupavit. v. *Cuj. 7. obs. 16.*

q Qui sciens rem alienam vacantem occupat, quasi praedo est.

r Meum quod non est, alterius est, ut hic: & l. 15. D. de except. rei judic. fallit in re facta aut nullius.

s Furtum est contrectatio rei alienae invito domino.

t Praescribi triginta annis iure civili rem furtivam ex hoc loco notatur. Est enim species huius constitutionis de eo, qui vacuum possessionem absentis, sine judiciali sententia detinet, quem haec lex vocat ut praedonem, ibi: ut praedonem intelligi, quem denique haec constitutio negat rem vacuum ita a se possessam praescribere, si non ex die quo possessio ab eo detenta est, triginta annorum spatium excefferit, ut hic, adde l. 1. §. 1. *supr. de annali except.* Quid? qui a quasi praedone bona fide causam habent, quo tempore praescribunt? longo tempore. §. quod autem. *Inst. de usuc. & ibi Angel.* Quid iure canonico? Possessor ipse malae fidei nullo tempore praescribit. *cap. possessor ubi Dominus dicitur in 6. c. ult. ex. de praescript.* Qui vero ab eo causam habet, tricennio. *Cepulla in l. 1. §. pro emptore n. 10.*

u Condictio ex hac lege finitur tricennio.

SI PER VIM VEL ALIO MODO ABSENTIS PERTURBATA SIT POSSESSIO. TITULUS V.

Ad recuperandam possessionem absentis admittuntur carentes mandato: supple, carentes de rato. *Bald.*

1. Imp. Constantinus A. Severo.

Iudices e absentium, quicujuslibet rei possessione privati sunt, suscipiant in iure personas, & auctoritatis suae formidabile ministerium obiciant; atque ita tueantur absentes, ut id solum diligenter inquirant, an ejus, qui quolibet modo peregrinatur, possessio ablata sit, quam propinquus, vel parens, vel proximus, vel amicus, vel colonus, d vel liberus seu servus quolibet titulo retinebat: nec eos e, qui dejecti sunt, absentium nomine possidentes, quia minime ipsi decisio f causa mandata g sit, ab experiunda h re secludant: nec si servi i sint, eorum relinquant in iure personas, quia k huiusmodi conditionis hominibus causas perorare fas non sit. Sed post l elapsa quoque spatia recuperandae possessionis legibus praestituta, litigium eis inferentibus largiri convenit: ut eos momentaria perinde possessioni || sine ulla cunctatione || restituantur, ac si reversus dominus litigasset. Cui tamen || domino || quolibet m tempore reverso, actionem possessionis recuperandae indulgemus: quia fieri potest, ut restitutio propter servos infideles, vel negligentes propinquos, vel parentes, vel proximos, vel amicos, vel colonos, vel liberos interea differebatur. Absentibus enim officere non debet tempus emensum, quod recuperandae possessioni legibus praestitutum est: sed reformato statu, qui per injuriam sublati sunt, omnia quae supererunt ad disceptationem litigii, immutata permanant: iudicio servato iustis n legitimisque || absentibus || personis: cum valde sufficiat possessionem tenentibus absentium nomine contra praesentium violentiam subveniri. *Dat. 10. Kal. Nov. Constantinop. & Constantino 7. & Constante Caes. 3. Conf. 356.*

Nec auctoritate rescripti, nec auctoritate interlocutoria iudicis potest non citatus de possessione repelli. *Bald.*

2. Imp. Arcadius & Honor. AA. Petronio Vicario Hispaniarum.

Nec p Imperiale responsum quod supplicatio litigatoris obtinuit, nec interlocutio Cognitoris ex quacunque parte innovare possessionis statum, eo, qui rem tenet, absente, permittit: quia negotiorum merita, partium adfessione q panduntur. *Dat. 15. Kalend. Jan. Medialani, Caesario & Attico Conf. 397.*

UTI POSSIDETIS. TIT. VI.

1. Imp. Diocletianus & Maximianus AA. & CC. Cyrillo.

Uti f possidetis fundum, de quo agitur, cum ab altero, nec vi, nec clam, nec precario possidetis, Retor provinciae vim fieri prohibebit: ac satisfationis r, vel transferendae u possessionis Edicti perpetui forma servata, de proprietate cognoscet. Subscripta 3. Id. Octob. *Nicomedia, CC. Conf.*

DE TABULIS & EXHIBENDIS y. TIT. VII.

1. Imp. Valer. & Gallien. AA. Germano.

f l. 1. ff. *ead.* vide Duaren. 1. *disput. 21. Robert. 3. sent. 21.* e Reddito interdicto unde vi possidetis, si petitorio iudicio agitur, satisfacere iudicatum solvi, debet petitori is, qui in possessione potior est: aut si non satisfacit, in petitorum satisfactum transferenda possessio est, ita ut alteri incumbat onus probandi, vide *vers. olim Inst. de satisf. Paul. 1. sent. 11. §. 1. vide ibid. Cujac.*

u Poenae causa transfertur possessio. l. 5. §. 1. D. ut legator. l. 2. in fin. D. de collationibus. l. 6. in fin. D. de Carboniano. Nov. 18. c. 10.

x 43. D. 5.

y illi cuius interest, legatario, fideicommissario substituto, & similibus.

a 43. *Disput. 4.*
b Interdictum unde vi competit etiam ei, qui ab seors expulsus est.

c l. 1. Cod. Theod. unde vi.

d l. ultim. §. de acquir. poss.

e v. l. 3. *supr. quod legit m. person.*

f dictio. d. l. 1. & Haloand.

g In recuperanda absentis possessione, admittuntur etiam carentes mandato, ut hic: si tamen de rato caveant.

h Experiunda secludant, *Bald. experiunda re. d. l. 1.*

i Pro recuperanda alteri possessione, etiam servus auditur. d. l. 1. & 4. C. Th. unde vi.

k Ratio dubitandi.

l i. e. post annum.

m DOMINUS reversus auditur perpetuo, v. l. ult. J. tit. prox.

n l. ult. *supr. qui legitimam personam.*

o Mediolan. Constantino A. VII. & Constantino C. Conf. d. l. 1.

p l. 5. C. Theod. unde vi. Possessor citra conventionem in sua possessione turbandus non est, seu rescripto Principis, seu interlocutione iudicis.

q Hic horum causarum merita & facta panduntur. l. 1. *supr. de off. civil. iudic. vide Cujac. 16. obs. 8.*

r 43. ff. 17. §. 4. *inst. de interdict.*

v. Cuj. 5. obs. 32. v. Festum in verb. possessio. Et autem hoc interdictum Retinendae possessionis, cuius causa, Praetor: materia, res immobiles: Forma, ut qui possedit temporeurbationis, vel litis, non vi, non clam, non precario, injuria afficiatur. Effectus, vim fieri vetari, & satisfacti, possessionis translatione.

a Interdictum competit primis hereditibus vel secundis, existente causa substitutionis, ut hic: competit etiam legatariis aut fideicommissariis, quorum interest, l. 3. §. 10. ff. eod.

b Quodnam intra tempus? Robertus 2. recept. 39. §. 2. animad. 14. putat perpeuo dari & post annum. Nam & hic anni nulla fientio, & casus substitutionis in hac lege potest annum excedere, quo nomine reprehenditur a Cujacio 16. obs. 18. & Antonio Mercatore, 2. Notat. 24. Norant itaque ex Paulo 4. sent. 7. §. 6. Interdictum de tabulis exhibendis annum esse. Annum interdicti non cedere hac constitutione a morte patris, sed pupillorum: a qua primum hereditas ad substitutos pertinere cepit, cum superstitibus pupilli ad eos pertinere non potuerit. l. 2. §. 2. ff. de vulg.

c Hoc interdictum de liberis exhibendis competit adversus deponentem dolo malo liberos natos cujusque sexus & potestatis sint.

d §. 1. vers. Exhibitoria. Inst. de interdictis. v. 43. ff. 30.

e vide 43. ff. 29.

f Pater emancipatum filium hoc interdicto adducit.

g Etiam fecinis competit interdictum de liberis exhibendis, ut hic & l. 3. §. 11. ff. de bono lib. exhib. h. Evodio, quidam ita legunt, putantque hic agi de uxore marito exhibenda & ab eo ducenda, l. 11. §. de nuptiis. l. 2. ff. de liberis exhibendis. vide Cuj. hic, & apud Paul. §. sent. 6. §. 5.

i v. quæ dixi ad l. 2. 4. §. unde vi.

k Transiit ad interdicta adipsam possessionem. Interdictum dixi ad 43. D. ult.

l De precario interdicto dixi ad 43. ff. 26.

m De Salviano interdicto dixi ad 43. D. ult.

Si in potestate patris fuerunt impuberes filii, & vos eis estis substituti, atque ita ad vos intra pubertatem illis decedentibus coepit hereditas pertinere: de exhibendis testamenti tabulis interdictum uti potestis. *b.* PP. 7. Kal. Maji. Seculari & Donato Coss. 261.

DE LIBERIS & EXHIBENDIS, SEU DEDUCENDIS, ET DE LIBERO HOMINE EXHIBENDO.

TIT. VIII.

Filio, cui non inferitur questio status, competit hereditatis petitio contra possidentem bona materna. Bald.

1. Imp. Antoninus A. Justino.

Si (ut proponis) cum tua potestatis esses, super rebus maternis obtinuisti: potes eos, qui tibi condemnati sunt, convenire. Quod si existerent, qui se te filium, & in sua potestate esse contendit: interdictum in eam rem propositum, de fide intentionis ejus quaeritur. PP. 6. Id. April. Duobus & Aspris Coss. 213.

2. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Cyrilla g.

Ad Praesidem provinciae, ac postula filios tuos exhiberi. *As.* 5. Id. Apr. Byzantii, AA. Coss.

3. Idem AA. & CC. Evodia b.

Si ad instar interdicti de exhibenda filia Philippi eum conveniendum putaveris: Rector provinciae aditus suam vobis accommodabit notionem. S. 12. Kal. Decemb. Nicomediae, AA. Coss.

DE PRECARIO, ET SALVIANO INTERDICTO.

TITULUS IX.

1. Imp. Gordianus A. Aristoni.

Si te non remittente pignus, debitor tuus ea, quæ tibi obnoxia sunt, vendidit, integrum tibi jus est ea persequi non interdicto Salviano (id enim tantummodo pro adversus conductorem debitoremve competit) sed Serviana actione vel quæ ad exemplum ejus instituitur, utilis adversus emptorem exercenda est. PP. 6. Id. Septemb. Pio & Pontiano Coss. 239.

2. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Fabricio.

Habitantis precario hæredes ad restituendum habitaculum teneri, contra eos interdictum propositum, manifeste declaratur. S. Kal. Dec. Sirmii, AA. Coss.

DE AEDIFICIIS PRIVATIS.

TITULUS X.

De balneis.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Tauro.

Et balneum (ut desideras) exstruere, & aedificium ei superponere potes: observata tamen forma, qua cæteris super balneum aedificare permittitur,

l. De precario interdicto dixi ad 43. ff. 26.

m. De Salviano interdicto dixi ad 43. D. ult.

o. Interdictum hoc Salviano vel quasi, seu hypothecaria, non Salviano interdicto.

p. Imo & adversus extraneum quemque datur pro revocandis rebus hypothecæ subiectis, dixi ad Theophilum §. 7. Inst. de actionib.

q. hoc est, habitationem.

r. de precario, quod restitutorium est.

s. de precario, quod restitutorium est.

t. de precario, quod restitutorium est.

id est, ut concameratis a superinstruas, & ipsum concameret, nec modum usitatum altitudinis excedas. PP. sine die & consule.

De aedificiis non demoliendis.

2. Imp. Alexander A. Diogeni.

Negotiandi causa aedificia demoliri, & marmora detrahere, Edicto divi Vespasiani & Senatusconsulto vetitum est. Cæterum de f. alia domo in aliam transferre quidam licere, exceptum est: sed nec dominis ita transferre licet, ut integris aedificiis depositis, publicus deformetur aspectus. PP. 11. Kalend. Jan. Alexandro A. Coss. 223.

De ruinis.

3. Idem A. Evocato.

An in totum ex ruina domus licuerit non eandem faciem in civitate restituere, sed in hortum convertere, & an hoc consensu tunc Magistratum non prohibentium, item vicinorum factum sit: Praes probatis his, quæ in oppido frequenter in eodem genere controversiarum servata sunt, causa cognita statuet. PP. 7. Kalend. April. Juliano 2. & Crispino Coss. 225.

De aedificio communi.

4. Imp. Philippus A. Philipp. Cæf. Victori.

Si (ut proponis) socius aedificii ad refectionem ejus sumptus conferre detrectat: non necessario extra ordinem tibi subveniri desideras. Etenim si solus aedificaveris, nec intra quatuor mensium tempora cum centesimis pro portione socii erogatus restitutus fuerit, vel quo minus id fieret, per socium stetit constituit: jus domini pro solido vindicare vel obtinere juxta placitum antiquitatis poteris. PP. 4. Kal. April. Philippo A. & Titiano Coss. 246.

De balneis extructis in solo communi.

5. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Octavio.

Si is, contra quem preces fundis, sciens prudensque soli Spartem ad te pertinere, non quasi socius vel collega communis operis sollicitudine, solidam balneorum extructionem ea mente, ut sumptus pro portione tua recipere, aggressus est, sed ut totius loci dominum usurparet, & collapsum balneum refabricare enisus est: cum aedificia, quæ alieno loco imponuntur, solo cedant, nec impensa his, qui improbe id fecerint, restitui debeant: antiquato divi Hadriani y Edicto, Praeses provinciae memor juris publici, in dirimenda disceptatione legum placita custodiet. PP. 6. Non. Octob. iplis 4. & 3. AA. Coss. 290.

Senatusconsultis confirmari solebant, l. 1. D. in quibus caus. pign. vel errorem hic esse in Imperatoris nomine: eo magis, quod hujus legis sententia Adriano tribuitur, d. 5. 1.

e. vide l. 6. 7. J. eod. Imo potest distrahere. l. 43. §. 1. ff. de legat. 1.

f. De alia in aliam domum transferre licet, quum integra non est: nam alioqui prohibitum est propter ornatum & aspectum urbis. Syn. Basil. ibid.

g. Id Spartianus Adriano tribuit.

h. Aliud si non integra aedificia deponantur. d. 5. 5.

i. Publicus urbis aspectus non deformandus.

k. Aedes ruinosas in hortum convertere interdum non licet. Licit autem necne, judicis arbitrio relinquitur.

l. Ex his, quæ in oppido frequenter servantur, judicari potest.

m. Si socius ad refectionem aedificii sumptus fecit, non necessario, extra ordinem ei subvenitur: si autem solus aedificasti, nec cum centesima τὸ ἀναλογικῶν μέρος, ratam portionem recepisti, ubi quadrimestre præterierit, dominium ejus in solidum consequeris: nisi quominus tibi solveretur per socium non steterit. Syn. Basil. 12. tit. 1. in fin.

n. Socius aedificii expensas reperit, ut hic: & l. 16. §. de rei vindicat. id oratione D. Marci constitutum fuit, l. 52. §. 10. D. pro socio. De sumptibus aedificii rependendis, adde l. 33. in fin. ff. de condit. inst. l. 4. §. 1. ff. de ad. empt. l. 29. §. 2. D. de pign. l. 14. ff. de dol. mali. §. 30. vers. certe. Inst. de rerum div. l. 1.

o. Εἰς τὸν διαταγμένον. Synops. 11. tit. 1. in fin.

p. Id est, centesimas usuras: vide Molinæ de usur. num. 57. ubi duos alios casus speciales usurarum centesimarum enumerat ex l. 1. §. de usuris pupillaribus. & l. ult. §. de usur. rei jud.

q. Socius moram quadrimestrem committens in sumptibus socio, qui aedificavit, restituitur, dominium rei communis amittit.

r. Orationem Divi Marci. l. 52. §. 10. D. pro socio.

s. De Balneo adde l. 1. §. eod.

t. Qui sciens nomine proprio commune aedificium reedificat, sumptus non repetit, ut hic. & l. 6. §. 2. ff. commun. dividendo. vide quæ dicam J. eod.

u. Aedificium solo cedit.

x. vide tamen quæ de eare alias dixi ad l. 38. Dig. de hered. pet. adde l. ult. sup. de negot. l. 5. sup. de rei vindicat. l. 37. ff. de rei vindicat. l. 46. in fin. D. de damno. aliud æquitatis esse videtur.

y. Vespasianus idem edixerat. Suetonius. Deformis urbs veteribus incendiis ac ruinis erat, vacuas areas occupare & aedificare, si possessores cessarent, cuique permitti. & Victor, Romanam deformem incendiis veteribus ac ruinis reparavit, permitti, si domini decissent, aedificandi copia. Vespasianus & Adrianus dominium dederunt instauratori statim: Divus Marcus a quatuor mensibus, vide l. 1. §. in quibus causis pignus. l. 52. §. 10. D. pro socio. adde Cujacium 19. observ. 20.

a Concamerare, est ad fornica morem aedificare, l. 31. Dig. de leg. 3. hinc arca concamerata in l. 19. §. 5. D. locati.

b v. l. 11. Dig. de servit. urb. l. 1. §. 17. D. de operis novi nunciis. De modo altitudinis aedificiorum, Rutilius Florentinus, stante Republica orationem habuit. Quis modus fuerit præscriptus, incertum, sub Augusto 60. pedum altitudo finita. Strabo 5. haec altitudinem postea cohibuit Nero. Tacit. lib. 15. quem tamen ad modum non constaret. Certe Augusti constitutionem Trajanus postea revocavit teste Sexto Aurelio Victor. adde 2. Vitruvium 9. Senecam 1. controversia 3. De crassitudine parietum dixi ad l. 52. §. 13. D. pro socio.

c l. 41. §. 9. D. de legat. 1. l. 45. in fin. D. de donat. inter virum. l. 1. ff. de damno. Syn. Basil. 19. tit. 1. ex lib. 58. tit. 11. cap. 2. l. 52. D. de contrah. empt.

d Contius putat hoc senatusconsultum factum fuisse anno 5. Imperii Adriani, A. Viola & Panfa consulis, ex l. 41. §. 1. ff. de leg. 1. Sed Cuj. 5. obs. 26. putat aliud senatusconsultum fuisse, quod Edictum D. Adriani subsecutum sit. Nam Edicta senatusconsultis confirmari solebant, l. 1. D. in quibus caus. pign. vel errorem hic esse in Imperatoris nomine: eo magis, quod hujus legis sententia Adriano tribuitur, d. 5. 1.

e vide l. 6. 7. J. eod. Imo potest distrahere. l. 43. §. 1. ff. de legat. 1.

f De alia in aliam domum transferre licet, quum integra non est: nam alioqui prohibitum est propter ornatum & aspectum urbis. Syn. Basil. ibid.

g Id Spartianus Adriano tribuit.

h Aliud si non integra aedificia deponantur. d. 5. 5.

i Publicus urbis aspectus non deformandus.

k Aedes ruinosas in hortum convertere interdum non licet. Licit autem necne, judicis arbitrio relinquitur.

l Ex his, quæ in oppido frequenter servantur, judicari potest.

m Si socius ad refectionem aedificii sumptus fecit, non necessario, extra ordinem ei subvenitur: si autem solus aedificasti, nec cum centesima τὸ ἀναλογικῶν μέρος, ratam portionem recepisti, ubi quadrimestre præterierit, dominium ejus in solidum consequeris: nisi quominus tibi solveretur per socium non steterit. Syn. Basil. 12. tit. 1. in fin.

n Socius aedificii expensas reperit, ut hic: & l. 16. §. de rei vindicat. id oratione D. Marci constitutum fuit, l. 52. §. 10. D. pro socio. De sumptibus aedificii rependendis, adde l. 33. in fin. ff. de condit. inst. l. 4. §. 1. ff. de ad. empt. l. 29. §. 2. D. de pign. l. 14. ff. de dol. mali. §. 30. vers. certe. Inst. de rerum div. l. 1.

o Εἰς τὸν διαταγμένον. Synops. 11. tit. 1. in fin.

p Id est, centesimas usuras: vide Molinæ de usur. num. 57. ubi duos alios casus speciales usurarum centesimarum enumerat ex l. 1. §. de usuris pupillaribus. & l. ult. §. de usur. rei jud.

q Socius moram quadrimestrem committens in sumptibus socio, qui aedificavit, restituitur, dominium rei communis amittit.

r Orationem Divi Marci. l. 52. §. 10. D. pro socio.

s De Balneo adde l. 1. §. eod.

t Qui sciens nomine proprio commune aedificium reedificat, sumptus non repetit, ut hic. & l. 6. §. 2. ff. commun. dividendo. vide quæ dicam J. eod.

u Aedificium solo cedit.

x vide tamen quæ de eare alias dixi ad l. 38. Dig. de hered. pet. adde l. ult. sup. de negot. l. 5. sup. de rei vindicat. l. 37. ff. de rei vindicat. l. 46. in fin. D. de damno. aliud æquitatis esse videtur.

y Vespasianus idem edixerat. Suetonius. Deformis urbs veteribus incendiis ac ruinis erat, vacuas areas occupare & aedificare, si possessores cessarent, cuique permitti. & Victor, Romanam deformem incendiis veteribus ac ruinis reparavit, permitti, si domini decissent, aedificandi copia. Vespasianus & Adrianus dominium dederunt instauratori statim: Divus Marcus a quatuor mensibus, vide l. 1. §. in quibus causis pignus. l. 52. §. 10. D. pro socio. adde Cujacium 19. observ. 20.

De translatione.

6. Imp. Constantinus Aug. Elpidio agenti vicem Præfetti pratorio.

SI quis post hanc legem civitate a spoliata, ornatum (hoc est, marmora vel columnas) ad rura transtulerit, privetur ea possessione, quam ita ornaverit. Si quis autem ex alia in aliam civitatem labentium parietum marmora vel columnas de propriis domibus in proprias transferre voluerit: quoniam utrobique hæc esse publicum decus est, licenter hoc faciat. Data similiter facultate etiam de possessione b ornatum hujusmodi ad possessionem aliam transferendi, quamvis c per muros, vel etiam per mediam civitatem ea transferri necesse sit: ita ut ea solummodo, quæ illata fuerint civitatibus, exportentur. Datum 6. Kalend. Jun. Viminacii, Crispo 2. & Constantino 2. Confl. 321.

7. Imp. Julianus A. ad Vitianum d Vicarium Africæ.

Nemini columnas, vel statuas cujuscunque materiæ ex alia eademque provincia vel offerre e liceat f, vel movere. Datum 6. Kalend. Novemb. Juliano A. 4. & Salustio Confl. 363.

Differentia curialium & non curialium.

8. Imppp. Valens, Gratian. & Valent. AAA. Modesto Præfetto pratorio.

Singularum urbium Curiales g etiam inviti, vel reparare intra civitates, quas olim habuerunt domos, vel de novo ædificare cogantur, illic semper munis inservituri, & aucturi propriarum frequentiam civitatum. Possessores vero, qui non erunt Curiales h, in urbibus, in quibus domos possident, easdem domos dirutas i neglectasque reparent: judicaria ad conservandum hoc præceptum auctoritate retinendi. Datum 13. Kalend. Novemb. Gratiano 4. & Merobaude Confl. 377.

De spatio inter novum ædificium & publicas ades relinquendo.

9. Imppp. Arcad. Honor. & Theod. AAA. Emiliano Præfetto urbi.

SI cui loci proprietas ædificandi juxta publicas ades, animum dederit: is quindecim k pedum spatio interjecto inter publica ac privata ædificia, ita sibi noverit fabricandum, ut tali intervallo, & publica ædes a periculo vindicentur, & privatus ædificator velut perperam fabricato loco, destructionis quandoque futura non timeat detrimentum. Datum 10. Kalend. Novemb. Arcad. A. 6. & Probo Confl. 406.

De muralis ambitus constructione.

10. Imp. Honor. & Theod. AA. Monaxio P. P.

PER provincias Mesopotamiam, Osdroenam, Euphratensem, Syriam secundam, Phœniciam, Libanensem, Ciliciam secundam, utramque Armeniam, utramque Cappadociam, Pontum Polemoniacum, atque Hellepontum, ubi magis hoc desideratur, ceterasque provincias cunctis volentibus permittatur murali l ambitu fundos proprios seu loca sui domini constituta vallare. Dat. 13. Non. Maji, Constantinop. Theod. A. 9. & Constantio 3. Confl. 422.

k Legitimum spatium novi ædificii ab ædibus publicis, quindecim pedes, ut hic, & l. 46. C. Theod. de operib. public. & 56. Synops. 2. cap. πειραγυλίας ex ist. 11. c. 7. 2. Harm. 4. §. 76. adde l. 11. in fin. j. eod. & l. 14. de servitut. urb.

l Muri seu murali ambitu fundos cingere cuivis licet, ut hic: unde notant, Fortalicium, vel castrum in suo quemque jure ædificare. (est enim jus ædificiorum, juris gentium, l. ex hoc jure. ff. de justit.) nisi hujusmodi ædificia ad æmulationem vel injuriam alterius fierent, l. opus novum. 3. D. de oper. publicis. aut in limitibus imperii, l. quicumque castellorum. 2. inf. de fundis limitrophis. vel materiam præberent seditionis vel offensionis. (Tunc enim merito publica utilitas privata anteponenda est. l. Lucius. 11. D. de evict. l. item si verberatum. 15. D. de rei vindicat. etiam si privilegio Principis id fieret. cap. suggestum. de decimis.) Eadem est ratio, si quis ædificat non contentus ædificio, jurisdictionem inde vel jus civitatis aut municipii usurpare voluerit: id enim sine Principis permisso non licet, Barr. in l. ult. D. de collegiis. Eadem quoque ratio si sententia iudicis muri disjuncti sint. Joannes Faber in l. servitus. 10. inf. de penus. Chassanxus in consuet. Burg. tit. des forests. §. 9. num. 4. facit l. sacra. loc. 9. §. muros. 4. D. de rerum divisione. Idem si vel consuetudo, Chassanxus illo loco, vel constitutio Principis contraria sit, ut & apud Hispanos est. l. 7. tit. 7. lib. 4. Ordinationum, & l. 47. Tauri. in fin. & in Pragmatica. 70. in antiquis, ubi habetur: Neminem posse sine licentia Principis ædificare aut reficere castella.

De menianis.

11. Idem AA. Severino Præfetto pratorio.

Meniana z, quæ Græco vocabulo πειραγυλίας a appellant, sive olim constructa sive in posterum in provinciis b construenda; nisi spatium inter se per decem c pedes liberi aeris habuerint, modis omnibus detruncantur. In his vero locis in quibus ædificia privatorum horreis publicis videntur obiecta obstructione menianorum, quindecim pedum intervallo serventur: Quam intercapedinis d modum ædificaturis quoque proponimus: ita ut si quis intra definitum spatium, id est, decem e pedum menturam f, ædificare, vel intra quindecim g pedum menturam possidere tentaverit: sciat non solum fabricata demolienda, sed etiam ipsam domum fisco nostro adscribendam. Dat. 3. Kal. Octob. Asclepiodoro & Mariano Confl. 423.

Præfatio. 1. De spatio ab eo, qui ædificat relinquendo. 2. In quantum liceat domum attollere. 3. De fenestris. 4. De prospectu. 5. De solariis, menianis & scalis. 6. De columnis & publicis porticibus ac stationibus. 7. Si ædificatio lu moveatur, 8. De opere inchoato perficiendo.

12. Imp. Zeno h A. Adamantio Præfetto urbis.

EX i quo pace frui cœpimus, & litibus & externis bellis Epopulos nostros eximere studentes, variis legibus condendis animum applicuimus: inter quas & hanc quoque referri volumus, dilucide demonstrantem, & quæ tua magnificentia suggestit, & cautissime omne ambiguum definitentem: Non multum autem a civilibus verbis recessimus, sed vulgo k notioribus uti maluimus, ut ita quicumque in eam inciderint, alterius interpretis non egeant auxilio. Ex relatione igitur magnitudinis tuæ cognovimus, divinam legem immortalis memoriæ patris l nostri Leonis, quam super his posuit, qui in hac gloriosa civitate ædificare voluerint, quibusdam sui partibus propter pravas interpretationum opiniones ambiguum esse.

1 ¶ Et nos itaque præcipimus, ut qui proprias domos renovare cupiunt, non solum veterem m formam n non excedant, (sicut nec hi, qui novas ædificant) aut lumen vel prospectum o vicinis auferant, adversus ea, quæ pridem constituta sunt: verum etiam addimus, quale jus is qui ædificat, habere debeat, cum facultatem habet ex pacto vel stipulatione mutandæ, si velit, veteris formæ. Tunc enim sancimus, ut si p pactum vel stipulatio ædificanti suffragetur, liceat ipsi secundum vim pacti & stipulationis ædificare, etiam si officere vicinis, quibus pactum adversatur, ita ædificando videatur.

2 ¶ Sed cum nostra Constitutio dicat duodecim q pedes oportere relinqui ab eo, qui ædificaturus est, inter propriam & vicini domum, & PLUS vel MINUS adjiciat, quod magnam sane ædificantibus

nopsis ibid. cap. 9. 2. Harmenop. 4. §. 65.

d De intercapedinis modo dixi ad l. 14. D. de servitut. Urbanorum.

e Inter ædificia privatorum Theodosium reliquisse intervallum decem pedum, leges Gundebaldi Burgundionum docent, & jus hoc fuisse vetus Leo scribit Novell. ult. hodie 21. l. 12. inf. eod.

f Mensuram vel intra XV. pedes ædificare vel menianum possidere tentaveris, &c. Cujac. ita restituit. l. 19. obs. 22.

g l. 9. sup. eod. adde l. ult. D. fin. regundor.

h adde Novell. 63. 165. & 2. Harm. 4. §. 59.

i Interpretatio Contii.

k v. Gell. 1. c. 10.

l id est, antecessoris.

m 58. Eclog. 2. cap. πειραγυλίας ex ist. 11. cap. 10. & 2. Harm. cap. 4. πειρ ἀνακατασκευῆς οἰκῆς παλαιῆς. l. 1. sup. de servitutibus. l. 11. D. de servitut. urban. l. 3. §. 3. D. de oper. nov. l. 17. §. 1. D. de aqua & aqua pluvia.

n de forma dicam inf. eod.

o Quo nomine Constantinopoli duos inter vicinos controversia fuit, Anthemium mathematicum, & Zenonem rhetorem de prospectu instituto contra veterem morem, & de servitute altius non tollendi, & non offendi luminibus. Agathias Scholasticus lib. 5. hist. Similem quoque in urbe refert Zonaras fuisse querelam mulieris cujusdam adversus Petronam Præfectam vigillum vicinum suum, τὰς αὐτῆς διατάξεις ὑφ' ἑνὶ καὶ τῇ αὐτῆς οἰκείᾳ ἐτίστοντο. adde Cujac. 17. observ. 35.

p Harm. di. loco. Eclog. 5. 3. in fin. j. eod. §. ult. l. 1. de servitutibus.

q Ædificaturus XII. pedes relinquit inter propriam & vicini domum, & ita abrogatur l. 11. vers. quem intercapedinis. sup. eod. & Harmenopuli locus 2. tit. 4. cap. de domum extruione: cap. de domum elevationibus. Reducitur tamen a Leone Novell. ult. Legibus duodecim tabularum sufficiebat intra vicinorum domos spatium duorum pedum, dimidii interdum, ut ait Festus & Isidorus 15. Etymol. ult. dixi ad leges XII. tabularum. lib. 2. tit. 11. §. 6.

z De Menianis l. 242. §. 1. D. de verb. signif.

a πρόσας. Haloand. ita legunt σκίονας, alii ὀρθόβουρας: alii ὀρθας. Vettissimi habent ἐξάσας, uti Cujacius monet lib. 4. Instit. de act. & 1. obs. 30. ἐξάσας, sunt projectiones ἀπὸ τῆς ἐκδομένης, quod est expellere & proficere. Eam quoque lectionem confirmat autor Synopsos ibid. cap. 9. Harmenopulus 2. l. 4. c. πειρ ἐξάσας. §. 65. dicitur etiam ἐξάσας, a quibusdam ἡλιακός Harmenopulus ibid. cap. πειρ ἡλιακῆς ἢ τῆς ἐξάσας. §. 65. solarium. Novell. Leon. ult. & Harmenop. d. loco. cap. πειρ σολαρίου. l. 12. inf. eod.

b Recte hoc additum. Nam in provinciis permixtum erat ædificare Meniana, non tamen in urbe semper. Ammian 27. Nam & Meniana Præfectus urbi fustulit omnia, fabricari Romæ priscis quoque vetita legibus.

c Menianum seu solarium a privati ædificio extruere quis potest, relicto decem pedum spatio: a publico ædificio, quindecim pedibus. Syn-

a Dubium ambiguitatem non tollit.

b Principium intervalli a vicini edificio relinquendo sumendum est a fundamentis. Est enim fundamentum altitudinis norma.

c Licet in infinitum aedes suas tollere intra legitimum spatium. Augusti lege non licebat 70. pedibus altius tollere. Strabo 5. Trajani 60. Sextus Aurelius Victor in Traiano. Leonis 100. v. 5. 4. j. cod.

d παρακλιτικός καὶ φεταγωγός hic. v. 5. 3. j. cod. Glossis Transenna, κερματός φεταγωγός, Har. d. l. eo. παρακλιτικός tantum fecit mentionem. Ecloga, fenestrarum tantum, τοξικός vero aliud genus fenestrarum est apud Harmenopolim d. l. cap. περί τοξικών. Galli videntur appellari, archieres & barbarianes.

e Fenestraz prospectiva & lucifera.

f Directus in mare prospectus nemini tollendus, nisi intermisso spatio centum pedum, obliquus tolli potest intermisso spatio duodecim pedum. Hodie etiam in obliquum servatur spatium centum pedum.

Novell. 63. 165. Harm. d. loco cap. περί ἀπόψευς in fin. Idque Harmen. d. cap. περί ἀπόψευς ὄρεν, ex Papinian lib. 3. questionum. porrigit ad prospectum montium. Synops. Basil. d. loco. negat ullo modo etiam per obliquum adiri posse.

g Obliquus prospectus maris, ἐν πλαγίᾳ. Eclog. d. loco.

h Hortorum atque arborum nulla servitus esse debet: Graeci id ita explicant, Eclog. d. loco. apud Harm. d. loco. c. περί κήπων καὶ οὐτῶν, licet horum prospectum impedire interpositis quinquaginta pedibus.

i ἐν στενοπῳ Synops. & Harm. illo loco.

k vide Eclog. d. loco.

l παρακλιτικός. ut sup. 5. 2.

m φεταγωγός ut 5. 5. 2. Harm. d. loco c. περί φεταγωγῶν θυρίδων. ubi in otis & nomenclatore quid essent φεταγωγοὶ & παρακλιτικαὶ θυρίδες exposui.

n ψευδοπατον.

o σοφίζομαι τὸν νόμον.

p Fenestraz lucifera prospectivis minus utiles: illis lumen tantum; his prospectum percipimus.

q Fenestris prospectivis nocetur vino.

r 5. 1. 5. cod.

f Centum pedum spatio intermisso prospectum etiam directum vicino possumus adimere. Eclog. d. loco. Harm. d. loco. cap. περί ἀπόψευς.

cunque causa defecerunt, & in omnibus omnino domibus, quae aedificantur, si centum pedum spatium relinquatur inter circumjacentia loca, omni impedimento cessante fiant aedificia, etiam si aliis domibus prospectum in mare adimant. Prospectum autem hunc liceat auferre a a solis culinis b, vel latrinis, vel secessibus, vel sca'is c, vel trajectibus ad sola diverticula vicorum pertinentibus, vel balternis d, quavis, & intra centum pedes velit quis aedificare, si modo tamen duodecim pedes in medio intercedant. Hae autem observari volumus, quando nullum adest pactum e, quod aedificare volentem adjuvet. Qui autem ex pacto vicini aedificant, intra definitum ab eis modum aedificant, tunc enim & eo non custodito spatio permittimus attollere aedificia, etiam si prospectum adimant iis, qui consenserunt, & pacti sunt, aut qui in eorum domos successerunt: quandoquidem competentia jam quibusdam ex conventionem iura, per generalem aufertur legem non oportet.

5 ¶ Item illud etiam statuimus, ne ea, quae vocantur solaria f, post hanc legem ex solis lignis & tabulis construuntur, sed ad eorum, quae Romanensia g dicuntur, modum & figuram aedificentur, & inter duo solaria ex adverso sese spectantia, decem pedes relinquantur. Sin hoc pra loci angustia fieri non possit, tunc solaria fiant ἐν παρακλίᾳ, hoc est, ut se invicem ex adverso vel ἐν παρακλίᾳ respiciant, sed alternis, & ex obliquo atque transverso. Si vero spatium medium decem pedes non excedat, tunc nulla ex parte nec adversa nec transversa liceat solaria aut meniana h fabricare. Quae vero secundum supra scriptam formam aedificabuntur, jubemus altius esse ab imo solo pedes quindecim, & eorum quidem columnas lapideas aut ligneas ita solo imponi jubemus, ut non ad cathetum i five perpendicularum stent, sicuti nec muros, ut nec aer, qui est sub illis in superiore parte, ut dictum est, constitutis solariis, obturetur, nec ex hoc angustior fiat angiportus, & publicum iter. Prohibemus autem & scalas k a solo angiportus inchoare, & ad solaria ducere, ita ut tam ex impensa & preparatione firmiore, quam quod non ita proxima sint inter se solaria, breviora & rariora & extingui faciliore ex igne pericula civitati, & his qui domos habent, imminuant. Sin autem contra nostram hanc legem fiat solarium vel scala: non id solum quod factum fuerit, detrahatur, sed etiam aedificii dominus decem auti librarum poenam expectabit, & qui designavit architectus, aut qui opus recepit, alias decem auti libras persolveret, & qui fabricaverit artifex, si per inopiam l non potuerit poenam solvere, corpore luens a civitate fiat extorris.

6 ¶ Praterca jubemus nemini m licere multas ex ordine collocatas columnas in publicis porticibus & stationibus ab eo, quod vocatur Milium n, usque ad Capitolium obstruere aedificiis, vel solis etiam tabulis, vel aliis quibusvis rebus in medio columnarum extractis: sed ipsa quidem aedificia non excedant in latitudine pedes sex, comprehensis etiam parietibus plateam versus: in altitudine vero pedes septem. Omnimodo autem volumus per quatuor columnarum ordines relinqui a porticibus ad plateas liberum iter: decorari quoque huiusmodi taber-

nis per latera civitatis cuncta discurrunt, adde Cujac. 13. obs. 30.

5. ult. Inst. de servit.

f Σολάρια hic, σολαρίων. Eclog. d. loco. Harm. d. loco. περί σολαρίων.

g ῥωμανήσια Graeci hic & Eclog. d. loco.

h ἡτοι ἐξώστας Graeci hic. adde Harm. d. loco. περί ἡλιακῆ καὶ ἐξώστας. ibi ἡλιακῆ καὶ ἐξώστας ibi ἡλιακὸν παρὰ τινῶν ἐξώστην καλεῖται. dixi ad l. 11. 5. cod. adde Novell. Leo. ult. ubi περί ἡλιακῆ.

i κατὰ κάθιστον. Sic κατῳθεν. Eclog. d. loco. Harm. d. loco.

k Eclog. d. loco. Harm. d. loco. Scalz. trajectus maritimi Novell. 159. five portus aut stationes navium auctore Moschopulo περί σχεδῶν. Alcianus perperam coenacula interpretatur.

l dixi l. 1. in fin. ff. de pec.

m 58. Eclog. 1. cap. περί παραγγεῖας ex tit. 12. c. 12.

n ἀπὸ τῆ καλεμένης μιλίας hic. ἀπὸ τῆ μιλίας. Eclog. d. loco. ubi Leunclavius miliarium vertit. Miliarium columna Romae posita in foro ab Augusto, a qua omnes viæ Italicae initium & finem capiebant. dixi ad l. 154. D. de verbor. signif. adde Suet. in Othone.

nacula

a Intra minus spatium quam centum pedum scil. minus, puta intra duodecim pedes.

b μαγερίαν hic. Eclog. d. loco. μαγερία. Harm. d. loco.

c κλιμακός hic. κλιμακός. Harm. d. loco.

d ἡ διαβάσιον πρὸς παρόδον μόνην χερσίων ἢ καλῶσιν οἱ πόλεις βαστέρια hic: ἢ ἀποβάσιον νικῶν ἢ γὰρ τῶν καλομένων παρόδων, ἢ τοὶ διαβάσιον.

Harmenop. d. loco quidam legunt διαβάσιον.

Porro, balterna sunt transennae, five protecta, quae habentur in aedibus transeundi vel spatii gratia. Alio sensu, balterna vehicula sunt, five lecticae, vel, ut est in Glossis veterum Ecloga, quae (quod plerumque speculati lapide clauderentur) eadem Glossa illo loco Juvenalis: Quae vehicula clausa sunt speculatis antra, recte interpretantur balternas. Antrum dixit & Hieronymus caveam balternarum. Palladio Amies balternarum, sunt pericla, quibus ea vehicula sustinentur. Servius Honoratus, Plautus sunt vehicula, sicuti nunc balternas videmus. Lampridius in Heliogabalo: Dedit balternas & rhedas. Ammian. 14. Balternas. 5. 2. 5. 3. 5. cod.

a Have Catuline, Karissime nobis. l. 5. Cod. Theod. cod. vide l. 6. inf. cod.

b d. l. 5. C. Theod. cod.

c Judex immunitatem ab opere publico concedere non potest.

d l. 6. Cod. Theod. cod.

e Quæ operi publico vere impensa constituitur Præfectorum operum (ἐργασίας δημόσιου)

accepto ferri debent. Syn. Basil. 54. tit. 12. ex lib. 58. tit. 12. c. 1.

f Impensas in operibus publicis accepto ferri oportet. 54. Ecl. 12. c. 5. ex lib. 58. tit. 12. c. 2.

g Cujacius hic, negat Græcam esse constitutionem, sed potius Latinam esse ait ex l. 16. §. de episcop. & cleric. §. d. l. 26.

h l. 8. C. Theod. Syracusis, prætorium erat domus quondam Hieronis regis Siciliæ.

i C. 5. in Verrem. Prætoria autem dicta quod Prætores Romani in provincias Romanas missi ea loca inhabitabant: sive quia a regibus quondam earum provinciarum commode ædificata, sive quia ad maiestatem populi Romani conservandam, pertinere putabant, magistratus Romanos in huiusmodi ædibus vivere, in quibus olim Reges vixissent, vel domicilium suum habuissent.

j domos iudicarias. d. l. 8.

k non in privatorum usu.

l l. 11. C. Theod. m i. e. Constantinopolim. vetus enim Roma non est Constantinopolis, sed quæ a Romulo ædificata.

n sumptus sc. publici.

o 54. Ecl. 12. c. 5.

p Judex, sua pecunia sine Rescripto Principis, novum opus potest ædificare.

q Have Procule K. N. (i. e. Karissime nobis) l. 22. C. Theod. adde l. 1. sup. cod.

r Præscriptio temporis defendi non potest, qui ita ædificavit in loco publico, ut inde damnum civitati daret: ne quidem si Princeps ei potestatem ædificandi fecerit. Syn. 58. tit. 27. ex tit. 11. cap. 6.

s l. 9. l. 45. ff. de usufr. l. 2. sup. Ne rei dominus. adde §. 1. 9. Inf. de usufr. Nov. 30. c. 7.

t l. 3. sup. de precib. imperat.

u 58. Ecl. 22. cap. 1. ex lib. 58. tit. 12. c. 7.

x Contra ornatum urbanum ædificare non permittitur.

y l. 23. C. Theod. cod. 54. Ecl. 12. c. 7. d. 6. sup. de sacros. eccl. adde Nov. 38. Nov. 149. c. 3.

z Instaurare. Hal.

a l. 24. C. Theod. cod. Ecl. d. loco, cap. 8.

b Curator operis publici, vel qui pecuniam ad extructionem accepit, tenetur de operis vitio intra 15. annos, nec is tantum, sed & ejus hæredes, ut si quid ab operis vitio acciderit (non tamen fortuito casu) ex ejus patrimonio reformetur. Syn. Basil. 54. tit. 12. ex lib. 58. tit. 12. cap. 8.

c Decem annorum tantum spatii meminit Harmen. 3. tit. 8. §. ult. quod verisimile est in operibus privatis servatum.

1. Impp. Constantius & Constans AA. 4 ad Catulinum.

Purimi b immunitates operum publicorum concessione c Judicum adepti sunt: & ideo jubemus in posterum elicitas immunitates nullius esse momenti. Dat. 6. Kal. August. Sirmii, Urso || Lupulo || & Polemio Coss. 338.

De impensis accepto ferendis.

2. Iidem AA. ad Marcellinum Comitem Orientis.

Quæ d operibus publicis impensa e constituitur, accepto ferri oportere cognosca. Dat. 5. Non. Octobr. Constantinop. Limenio & Catulino Coss. 349.

De cruce & sanctis reliquiis.

3. Græcæ constitutionis epitome f.

Neque monachus, neque alius quivis in loco publico, vel ubi spectacula fiunt, crucem g imponat, aut reliquias sanctas.

De prætorii & publicis domibus.

4. Iidem AA. Eedicio Præfecto Aegypti.

Prætoria b Judicum & domus publicas i oportet publico juri atque usui k || semper || vindicari. PP. Non. Decembr. Antiochia, Mamertino & Nevita Coss. 362.

De Judicibus.

5. Impp. Valentin. & Valens AA. ad Symmachum Præfectum urbis.

Intra l urbem Romam || veterem & novam m || nullus Judicum novum opus informet n, quoribus serenitatis nostræ o arbitria cessabunt, || nisi p ex suis pecuniis huiusmodi opus construere voluerit. || Ea tamen instaurandi, quæ jam deformibus ruinis intercidisse dicuntur, universis licentiam damus. Dat. 8. Kal. Jun. Philippis, divo Joviano & Varroniano Coss. 364.

De temporis præscriptione & de rescriptis.

6. Imppp. Gratian. Valent. & Theod. AAA. ad q Proculum.

Præscriptio r temporis s juri publico non debet obistere: Sed nec rescripta t quidem: atque ideo diruenda sunt u omnia, quæ per diversas urbes, vel in foro, vel in publico quocunque loco || contra x ornatum, & commodum, ac decoram faciem || civitatis extracta noscuntur. Dat. 3. Idus Jun. Constantinopoli Merobaude 2. & Saturnino Coss. 383.

A quibus operibus dignitas non eximit.

7. Iidem AAA. Cynegio P.P.

Ad y portus, & aquaductus || & marorum || instauracionem sive extructionem, omnes certatim facta operarum collatione instare z debent: neque aliquis ab huiusmodi consortio dignitatis privilegiis excusari. Dat. 15. Kalend. Febr. Constantinop. Richomere & Clearcho Coss. 384.

De operis vitio.

8. Iidem Augusti Cynegio P.P.

Omnes a, quibus vel cura mandata fuerit operum publicorum, vel pecunia ad extructionem solito more credita, usque ad annos quindecim b ab opere ædificare.

q Have Procule K. N. (i. e. Karissime nobis) l. 22. C. Theod. adde l. 1. sup. cod.

r Præscriptio temporis defendi non potest, qui ita ædificavit in loco publico, ut inde damnum civitati daret: ne quidem si Princeps ei potestatem ædificandi fecerit. Syn. 58. tit. 27. ex tit. 11. cap. 6.

s l. 9. l. 45. ff. de usufr. l. 2. sup. Ne rei dominus. adde §. 1. 9. Inf. de usufr. Nov. 30. c. 7.

t l. 3. sup. de precib. imperat.

u 58. Ecl. 22. cap. 1. ex lib. 58. tit. 12. c. 7.

x Contra ornatum urbanum ædificare non permittitur.

y l. 23. C. Theod. cod. 54. Ecl. 12. c. 7. d. 6. sup. de sacros. eccl. adde Nov. 38. Nov. 149. c. 3.

z Instaurare. Hal.

a l. 24. C. Theod. cod. Ecl. d. loco, cap. 8.

b Curator operis publici, vel qui pecuniam ad extructionem accepit, tenetur de operis vitio intra 15. annos, nec is tantum, sed & ejus hæredes, ut si quid ab operis vitio acciderit (non tamen fortuito casu) ex ejus patrimonio reformetur. Syn. Basil. 54. tit. 12. ex lib. 58. tit. 12. cap. 8.

c Decem annorum tantum spatii meminit Harmen. 3. tit. 8. §. ult. quod verisimile est in operibus privatis servatum.

perfecto cum suis hæredibus teneantur obnoxii: ita ut si quid vitii in ædificatione intra præstitutum tempus pervenerit, de eorum patrimonio (exceptis tamen his casibus, qui sunt fortuiti) reformetur. Datum 3. Non. Febr. Constantinop. Arcadio A. 1. & Bauto Coss. 385.

An domus diruenda sint inchoanda publice fabrica gratia.

9. Imppp. Theod. Arcad. & Honor. Augusti Aureliano Præfecto urbi.

Si a quando concessa a nobis licentia fuerit extruendi: id sublimis magnificentia tua sciat esse servandum, ut b nulla domus inchoanda publice fabrica gratia diruatur: nisi usque ad L. libras argenti pretii æstimatione taxabitur. De ædificiis vero majoris pretii ad nostram scientiam referatur: ut ubi amplior poscitur quantitas, Imperialis extet auctoritas. Dat. 3. Kal. Mart. Constantinop. Theodosio A. 3. & Abundantio Coss. 393.

De inscriptione nominis.

10. Iidem Augusti Rufino P.P.

Si c qui judices perfecti || publicis pecuniis || operum suum d nomen sine nostri numinis mentione inscripserint, majestatis teneantur obnoxii. Dat. 3. Non. Jul. Constantinop. Arcadio 3. & Honorio 2. AA. Coss. 394.

De refectioe publicorum manium & thermarum.

11. Impp. Arcad. & Honor. AA. Eusebio Comit. sacrarum largitionum.

Ne e splendidissimæ urbes, vel oppida vetustate labantur, de f redditibus fundorum juris reip. tertiam g partem reparationi h publicorum mœnium, & thermarum subscritur oni i deputamus. Dat. 11. Kal. Jul. Mediolani, Olybrio & Probino Coss. 395.

De muris urbium.

12. Iidem AA. Casario Praef. prætor.

Omnes k provinciarum Rectores literis moneantur, ut sciant ordines, atque incolas urbium singularum mauros, vel novos debere facere, vel veteres firmius renovare, scilicet hoc pacto impendiis ordinandis, ut adscriptio currat pro viribus singulorum, deinde adscribantur pro æstimatione operis futuri territoria civium: ne plus poscatur aliquid, quam necessitas impetraverit, neve minus: ne instans impediatur effectus. Oportet namque per singula || non sterilia || juga l certa quoque distribui, ut par cunctis præbendorum sumptuum necessitas imponatur: || nemini excusatione vel alia præsumptione ab huiusmodi immunitate præbenda. || Datum 9. Kal. April. Arcadio 4. & Honorio 3. AA. Coss. 396.

De iudicibus & ordinibus civitatum.

13. Iidem AA. Theodoro Præfecto prætorio.

Nemo m Judicum in id temeritatis enumpat, ut, inconsulta pietate nostra, novi aliquid operis existimet inchoandum: vel ex diversis operibus ornamenta n, aut marmora, vel quamlibet speciem, quæ fuisse in usu & ornatu probabitur civitatis, eripere, vel alio transferre sine jussu sublimitatis tuæ audeat. Etenim si quis contra fecerit, sex libris auri multabitur. Similis autem condemnatio ordines civitatum manebit, nisi ornamentum genitilis o patriæ decreti huiusmodi auctoritate defenderint. Horreorum autem, vel stabulorum fabricas arbitrari proptio provinciarum Iudices studio laudandæ devotionis arripiant. Datum || 3. || Kalend. Jan. Mediolani, Honorio 4. & Eurychiano Coss. 398.

Que edificia dirui debeant.

14. Iidem AA. Severo P. V.

Edificia p, quæ vulgo q parapetasta r nuncupantur, vel si qua alia opera s mœnibus, vel publicis operibus ita sociata coherent, ut ex his incendium vel insidias vicinitas reformidet aut angustent.

a l. 30. C. Theod. cod.

b Domus summam 50. librarum argenti excedentes, etiam ad opus publicum ædificandum non diruenda, ut hic e potest tamen excipi casus legis i. q. J. cod.

c l. 31. C. Theod. cod.

d de nomine inscribendo ædificiis vel operibus publicis. adde l. 3. in fin. ff. cod.

e l. 32. C. Theod. cod.

f Unde sumptus reparandis ædificiis publicis summantur. adde l. 3. J. de vend. reb. ci. vis. l. 3. J. de div. versis præd. adde l. 17. inf. hoc tit.

g Ecl. d. Hb. cap. 11.

h eis tā δν μόσια ἐργα ἢ τὰς ἐκβάσεις τῶν δνμοσίων: βαλάντιον: in opera publica publicorumque balnearum exitus. Syn. ibid. c. 11. sed haud dubie legendum est ἐργασίας non ἐκβάσεις, ut sunt balnearum calefactiones. Juber enim Arcadius, in opera publica & publicorum balnearum calefactiones tertiam partem fundorum reipublicæ impendi.

i subscritur, d. l. 32. ἐργασίας, male in Synopsi Ecl. d. l. c. 11. legitur ἐκβάσεις v. Cujac. 18. obs.

j 37. k l. 34. C. Theod. cod.

l Quidam legunt jugera: & male.

m l. 37. C. Theod. cod. adde l. 5. l. 6. §. cod.

n xramen, diff. l. 37.

o genitilis patriæ.

p l. 35. C. Theod. cod.

q vulgi more. d. l. 39.

r d. l. 39. parapetasta, Hal. παρπεταστα. Basil. παρπεταστα.

s Cujac. hic. ad est, adplicita vel adplicita muris vel aliis operibus publicis. Parapetasta vero, quasi ad tensa.

t opera publicæ mœnibus, vel privatis sociata, ff. d. l. 39.

a. Nota.

b. l. 40. c. Theod. quibus admodum immutata est.

c. Concilio generali de opere publico, intelligitur de destructo & diruto, quod tamen non sit in usu publico.

d. Prefecto urbi l. 44. c. Theod. cod.

e. d. l. 44.

f. Imago principis reponenda.

g. De honore principum imaginibus adhibito d. xi. l. 7. in fin. ff. ad leg. Jul. majest.

h. Prefectum urbi l. 47. c. Theod. cod.

i. d. l. 47.

j. Palatii loca, privatorum aedificiorum occupati non oportet.

k. Imperio magna secreta debentur.

l. l. 51. c. Th. cod.

m. Muri novi Constantinopolitanae urbis a Theodosio juniora aedificati, d. xi. Nov. 59. cap. 5. ad d. l. 7. j. de metat. l. 18. §. de sacros. eccles.

n. Turres & muri pro munitione civitatum in agris privatorum aedificati, eorum sumptu reparantur.

o. Prefecto urbi l. 52. c. Theod. cod.

p. d. l. 52.

q. De sumptibus ad praebenda luminaria, aedificia & tecta reparanda, adde l. 11. sup. ne, adde quae scripti ad l. 2. §. de aedificiorib.

r. Reparanda gratia urbis hujus lavacro d. l. 52.

s. & consuli designato. Novell. Theod. tit. 10.

t. §. 58. Eclog. 2. cap. περὶ παρὰ γυναικας ex tit. 11. cap. 19. 1. Har.

u. §. 136.

v. στανάπὸν ἢ στανάπὸν angipor- tum vel porticum, synop. illa loco. πὸν λὰς πυ- μάς ἢ μίρες τῶτων: multos vicos aut horum partes. Harm. d. loco.

x. l. 4. §. cod. l. 21. inf.

gustentur a spatia platearum, vel minuatur porticibus latitudo; dirui ac prosterne praecipimus. Dat. 6. Id. Octob. Constanti nop. Honor. A. 4. & Eutychemio Conss.

Si Princeps opus Publicum alicui concesserit.

15. Iidem AA. Eutychemio Praefecto pratorio.

Si aliquando homines emergant, qui a nostra Clementia opus publicum sibi praebere postulaverint: non nisi diruta & penitusque destructa, & quae parum sunt in usu civitatum, percipiant: intimandis huiusmodi Rescriptis iudicio amplissimae tuae sedis. Datum Idib. Decemb. Honorio A. 4. & Eutychemio Conss. 398.

De imagine Principis.

16. Iidem AA. Amilano Praef. d. præt.

Si quando usus exegerit vel porticus, vel quaslibet aedes sacris senio seu fortuitis concussas casibus reparari: liceat, etiam inconsulta Clementia nostra, cum reverentia sui, imaginem f. deponere, vel nostram, vel retro Principum reportatamque post resecta aedificia loco proprio de novo collocare. Dat. 5. Kalend. Jul. Constantinop. Arcadio A. 6. & Probo Conss. 406.

Ne locus in publico palatio privatis aedificiis occupetur.

17. Impp. Honorius & Theodosius AA. Monaxio P. P. g.

Quicumque locus in palatio & huius urbis privatis aedificiis incommode occupatus est: is quamprimum subruitur omnibus, quae in eo sunt, aedificiis, Palatio reformetur: quod privatorum non est parietibus coarctandum. Nam imperio magna ab universis secreta debentur, ut hi tantum locum habeant habitandi, quos legitimus maiestatis nostrae usus, & reipublicae disciplina delegit, in futurum etiam universis ab huiusmodi usurpatione prohibendis. Dat. 9. Kal. Mart. Constantinop. Honorio 3. & Theodosio 3. AA. Conss. 409.

De turribus novi muri ad munitionem urbis extructis.

18. Iidem AA. Anthemio P. P.

Turres & novi muri, qui ad munitionem splendidissimae urbis extructi sunt, completo opere praecipimus eorum usui deputari, per quorum terras idem murus studio ac provisione tuae magnitudinis ex nostra Serenitatis arbitrio celebratur: Eadem lege in perpetuum, & conditione servanda, ut annis singulis hi, ad quorum iura terrula demigraverint, proprio sumptu eorum instaurationem sibi met intelligant procurandam, eorumque usu publico beneficio potentes, curam reparationis ac sollicitudinem ad se non ambigant pertinere. Ita enim splendor operis, & civitatis munitio, cum privatorum usu & utilitate servabitur. Datum prid. Non. April. Lucio V. C. Conss. 413.

De redditibus domuum & officinarum, quae sunt in porticibus Zeuxippi.

19. Iidem AA. Severino Praef. o. præt.

Quia plurimae domus cum officinis suis in porticibus Zeuxippi esse memorantur: redditus memoratorum locorum pro quantitate, quae placuit, ad praebenda luminaria & aedificia ac tecta reparanda, regia huius urbis lavacro sine aliqua jubemus excusatione conferri. Dat. 5. Id. Jan. Victore V. C. Conss. 424.

De angiportis & porticibus.

20. Impp. Theodosius & Valentinianus AA. Cyro Praefecto urbi f.

Qui sine auctoritate divini Rescripti ad iudicium tuae celsitudinis destinandi, angiportus & integros, vel partes suis domibus incluserunt, seu porticus usurparunt: proculdubio iura pristina sacratissima reddere civitati jubemus: multa aurum 50. librarum non defutura, si quis posthac in similem audaciam prodire tentaverit. Dat. Kal. Nov. Theodosio A. 17. & Festo Conss. 439.

De Basilica.

21. Iidem AA. Cyro P. V.

Basilicam a inauratam & marmoribus decoratam, liberam in perpetuum manere, neque alicujus imaginis, aut picturarum cujuslibet honoris tabularum obumbratione fuscari jubemus, neque in aliqua parte ejusdem basilicae tabulato quidquam opere stationes, ergasteriave constitui sancimus. Illud quoque decernimus, ne in eam eosque liceat intromitti, vel nuptias celebrari. Dat. 11. Kal. Febr. Constantinop. Valentinian. A. 5. & Anatolio Conss. 400.

De novis operibus non inchoandis, antequam imperfecta perficiantur d.

22. Imp. Leo A. Erythrio.

Nemini Judicium liceat in hac incluta urbe, vel in provinciis nova opera inchoare, priusquam ea, quae incepta invenerint a decessore vel praedecessoribus suis, vetustate diruta, aut desidia derelicta, diligenti studio instantiaque compleverint: cum ex hoc plurimum laudis acquirat, si ea cuncta & perfecta reddiderit, quae vetusta sunt, & instaurationem requirunt, quaeque ab aliis initiata & imperfecta resederant. Dat. 2. Kal. Martii, Constantinop. Martiano & Zenone Conss. 469.

Desiderata Graca constitutio id continens, quod primo C. l. 26. supra de episcop. aud. cavetur, quod miror Ant. Aug. non advertisse: illius ergo constitutionis prior pars hic videatur.

DE RATIOCINIIS OPERUM PUBLICORUM, ET DE PATRIBUS & CIVITATUM.

TIT. XIII.

1. Imp. Zeno A. Arcadio Praef. præt.

Jubemus provinciarum quidem rectores, & singulae Dioceseos viros spectabiles iudices, id est, Praefectum Augustalem, & Comitem Orientis, & utrosque Proconsules, & Vicarios, una cum suis apparitoribus pro tenore generalium magnificae tuae sedis dispositionum, discutiendis & publicis operibus, vel aqueductibus, qui ex civilibus redditibus, vel a quolibet spontanea munificentia facti sunt, vel fuerint, modis omnibus abstinere: nec aliquid quolibet modo, vel quolibet tempore in discutiendo civiles redditus, vel facta opera, vel quae fieri ad solent, unam siliquam sibi ex singulis erogandis solidis vindicando, aut quodcumque lucrum captando, cum huiusmodi rebus habere commune, utpote patribus & civitatum & cura eorum deputatis. Qui vero opus aliquod pro sua liberalitate se facturos promiserint, licet certum sit eos ex sola pollicitatione vel pactione ad implendum suae munificentiae opus necessitate juris teneri: nullum tamen eos vel haeredes eorum super facto opere ratiocinium, vel discussionem aliquam, utpote, non integram promissam quantitatem ad id opus erogatam, vel inutiliter facto opere, aut alia quacunque ratione quocunque modo, quocunque tempore inquietudinem sustinere concedimus. Quod si vir clarissimus provinciae moderator, vel ejus officium, redditus publicos, vel opera publica, contra vetitum discutiendo, vel unam siliquam, aut quodlibet ex iisdem redditibus, vel operibus vindicando, sacratissima nostra legis praeccepta transierit, quinque quidem officii primates exilio damnati perpetuo, bona sua civitati quam laeserint, non dubitent vindicanda: Rector vero provinciae quinquaginta librarum auri ferietur dispendio: Hac eadem poena spectabilibus quoque iudicibus (licet illustri dignitate fuerint decorati) & eorum officiis (sicut superius dictum est) imminente. Dat. *.

DE PIGNORIBUS ET HYPOTHECIS.

TIT. XIV.

De pignoris cessione.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Timotheo,

Debitor, qui pignoribus profitetur se creditoribus cedere, nihil magis liberabitur. PP. 5. Kal. Mart. Severo A. 2. & Albino Conss. 195.

De eo, cui quadam specialiter & universa bona generaliter obligata sunt.

2. Iidem AA. Lucio.

Quamvis constet specialiter & quadam & universa bona generaliter

a. Quae opera in Basilica inaurata fieri non liceat.

b. l. 7. §. 13. ff. ex quib. caus. in pot. s. ff.

c. adde l. 4. §. de Judeis.

d. huc refer l. 3. c. Theod. cod.

e. d. l. 3.

f. l. 2. §. 11. p. v. v.

g. Patres civitatum curam habent operum publicorum, l. un. j. cod. eorumdem sit mentio in Novell. 17. 75. 84. 104. 128. 160. Curam quoque armamentariorum habent. dd. Nov. 17. 128. (qua & ipsa numerantur inter publica opera) & pecuniae publicae. l. 1. §. de alicat. adde l. ult. j. de insensib. exposit. adde l. 3. j. de his, qui sponte. l. 1. j. quibus mun. ex. l. 2. j. de debitor. civit. l. 1. j. de solution. & liberat. debitor. l. 46. ff. de damno.

h. Nov. 17. c. 3.

i. i. e. curandis

k. dixi in epigrapha. §. cod.

l. l. ult. j. de discussionibus v. l. 1. l. 3. ff. de pollicitat. adde 54. Ecl. 12. ex tit. 13. c. περὶ τῶν ἐπαγγελλομένων τὸ δὲ πρῶτον ποιεῖν.

m. dixi ad 20. ff. 1.

n. Pignoris cessio non liberat debitorem, l. 8. in fin. §. si certum. l. 29. ff. de reb. creditis.

o. adde l. 3. ff. qui prior. Cujac. 11. obs. 32. in fin.

a Empta res ex pecunia credita, creditori non est obligata, nisi & id quoque specialiter, vel generaliter sit conventum, ut obligata esset. b l. 7. *infra*. qui potiores. Nov. 136. cap. 3.

c vide l. 1. ff. eod. d Pignoris fortuitos casus creditor non agnoscit, sed dolum, culpam & custodiam tantum. Syn. ibid. c. 11.

e l. 5. 6. *supra*. de pignorat. f l. 23. ff. de reg. jur. l. 13. *in fine* ff. de pign.

g s. ult. *infra*. quibus modis. An id perpetuo verum est? Cujac. 19. obs. 24. putat id tantum verum esse, si solus creditor gratia pignus sit contraxerit, non si utriusque gratia, arg. l. 5. 6. 2. ff. commodat. ut eo casu nulla sit differentia inter commodatarii actionem & pignoratitiam.

h & merito, cum invito beneficium non deitur. v. l. 1. *infra*. ut nemo inuit. i De oblatione, obligatione, de positione. v. l. 10. ff. de pignorat. l. 1. acceptam. l. 19. 8. *de usur.*

k vide l. 1. *infra* de his, qui in prior. cred. l. Secundus creditor priori debitorum offerens, pignus suum confirmat. l. 8. 7. qui potiores. l. 12. 5. 6. ff. qui potiores. l. 5. ff. de distract. pign. secundus, i. e. novissimus, Paul. 2. sent. 13. 5. pen. posterior, l. 11. *in fine*. ff. qui potiores. qui posteriore loco pignus accepit. l. 1. l. 5. qui potiores.

m nudo pacto pignus remitti potest. l. 2. *in fine*. J. de remiss. pign. n. i. e. Edictum Praetoris ruerit nudam pignoris remissionem. l. 9. ff. qui potiores.

o Liberum est creditori, omnia personali actione pignus persequi. Quid si tertius pignus possidet? hodie non est creditori liberum pignus persequi in excusso debitore principali, vel ejus fideiussore, Nov. 4. c. 2. *Auth.* prox. J. & ita hanc constitutionem restringitur, & lex 14. *supra* eod.

p restringitur lex 14. lex 24. *supra* eod. q Interitu pignoris reus non liberatur, l. 21. 5. 2. ff. eod. l. 9. 5. de pign. s. ult. *infra*. quibus modis. *in fine*. & ita creditor debitorum perit, etiam si pignus acceptum non reddat. r servum scilicet. Creditor pro re pignori data furto subrepta agit furti. l. 12. 5. 2. ff. de furtis. t vide *Authenticam* J.

u *μεταξάλοι*, 25. Eclog. 2. cap. 56. serici distractores: dicam ad l. 10. J. de privileg. Metaxalini. Festus in Serici. Moschopolus σὴν ὁ σκῶνιξ ὁ τὴν μεταξάν ἐργάζομενον, ἀφ' τῆς σκευῆς ἡμῶν τὰ μεταξάτα. Zonaras in Nicetaz. ἐν μεταξῆς ἐσθῆτας, αὐτὰς γὰρ αἱ τρεῖς εἶδη. Est autem Metaxa non

De re empta ex pecunia credita. 17. Iidem AA. & CC. Pontia.

Quamvis ea pecunia, quam a te mutuo a frater tuus accepit, comparaverit pradium: tamen nisi b specialiter vel generaliter hoc tibi obligaverit, tuæ pecuniæ numeratio in causam pignoris non deduxit: Sane personali actione debitum apud Praesidem petere non prohiberis. S. 12. Kal. Jun. AA. Coss.

Actionem hypothecariam esse in rem.

18. Iidem AA. & CC. Evodio.

Pignoris vel hypothecæ persecutio in c rem est. S. Kal. Decemb. Sirmii, AA. Coss.

De vi majore, dolo, culpa, & custodia.

19. Iidem AA. & CC. Maximo.

Sicut d vim e majorem pignorum creditor præstare non habet necesse: ira dolum f & culpam, sed & custodiam g exhibere cogitur. Dat. 17. Kal. Jan. AA. Coss.

Si creditor non petat.

20. Iidem AA. & CC. Alexandro.

Creditor ad petitionem h debiti i urgeri jure minime h potest. Quapropter eo, quod vos hæredibus Evodian debere confiditis, oblato i, & si non velint accipere, consignato atque deposito: de reddendo pignore hos præfidi notione convenite. PP. 17. Kalend. Feb. AA. Coss.

Si extraneus debitum solverit.

21. Iidem AA. & CC. Vieto.

Res obligatas exterius k debito soluto liberando, datum petere, non earum dominium adipisci potest. Dat. 2. Kal. Nov. Retiariæ, CC. Coss.

De secundo creditore.

22. Iidem AA. CC. Antiochiano.

Secundus l creditor offerendo priori debitum, confirmat sibi pignus, & a debitore sortem, ejusque tantum usuras, quæ fuissent præstandæ, non etiam usurarum usuras accipere potest. PP. 3. Id. Decemb. Nicomedia, CC. Coss.

De remissione pignoris.

23. Iidem AA. & CC. Macedoniano.

Major annis 25. pignoris conventionem remissam, cum hoc solum m pactum, vel jurisdictio n secundum ipsius voluntatem tueatur, persequi non potest. S. 18. Kal. Jan. Nicomedia, CC. Coss.

De concurrentibus actionibus.

24. Iidem AA. & CC. Marco.

Persecutione pignoris omiſſa o, debitores actione personali convenire creditor urgeri non potest. S. 15. Kal. Jan. Nicomedia, CC. Coss.

In *auth.* de fidejuss. §. sed neque ad res. col. 1. tit. 4. Nov. 4. c. 2.

Hoc si p debitor possideat: alio vero possidente inhibetur hypothecaria, donec personaliter actum sit cum reo & intercessore. Et si nec ex hypothecæ debitoris satisfiat, tunc demum intercessoris hypotheca, si quæ sunt, petantur: quod jus & in hæredibus locum habet.

De morte servi pignoriati.

25. Iidem AA. & CC. Dracontio.

Servo, qui fuerat pignori obligatus, defuncto q, debitor permanet integra petitio. Dat. 6. Kalend. Jan. Nicomedia, CC. Coss.

De servo pignoriato abrepto.

26. Iidem AA. & CC. Mauritio.

Si tibi notarium r pignoris titulo debitor tuus obligavit: Seum, a quo mancipium abreptum s proponis, apud Rectorem provinciae conveni. S. 4. Kalend. Jan. Sirmii, CC. Coss.

De militia.

27. Imp. Justinianus A. Mennæ P.P.

Super t hypothecis, quas argenti distractores vel Smetaxarii u, vel alii, quarumcunque specierum ne-

gotiatores, pecunias sibi credentibus dare solent, hoc specialiter super amputanda omni machinatione sancimus, ut si post hujusmodi contractum liberis suis, vel alio modo cognatis, quamcunque militiam x iidem negotiatores acquisierint (eam tamen, quæ vendi a vel ad hæredes b sub certa definitione transmitti potest) liceat c creditoribus eorum etiam non probantibus ex pecuniis eorumdem negotiatorum liberos eorum, vel cognatos militasse (dum tamen contrarium non probetur, alios ex suo patrimonio dedisse pecunias) creditum ab his, qui militarint, exigere: vel tantum eos efflagitare, quanti vendi eadem militia possit. Quod ita obtinere sancimus, & si extraneis d quibusdam iidem negotiatores de suis pecuniis hujusmodi militiam acquisisse probentur: ut quod generaliter in ipsis debitoribus militantibus talem militiam, quæ vendi, vel ad hæredes transmitti potest, permittitur, ut liceat creditoribus, & adhuc viventium debitorum jure hypothecæ vindicare militias, nisi sibi satisfiat: & post mortem eorum exigere, quod pro hisdem militiis pro tenore communis militantium e placiti, vel divinæ sanctionis tale præstantis beneficium, dari solet: hoc in negotiatorum personis, licet ipsi militantes minime debitor obnoxii sint, integrum creditoribus eorum servetur. Quod scilicet in futuris militiis, non etiam in his, quas liberi, vel cognati eorumdem negotiatorum vel extranei pecuniis eorum meruerunt, tenere sancimus. Dat. Kal. Jun. DN. Justiniano A. PP. 2. Coss. 528.

In *auth.* de exhib. & introducend. reis. §. optimum quoque. col. 5. tit. 8. al. 6. Nov. 53. cap. 5. est etiam ex titulo de æqualitate dotis & propter nuptias don. col. 7. tit. 9. al. 8. §. quia vero & hujusmodi. Nov. 97. cap. 4.

Quod obtinet f, si g ad hoc h mutuaverit pecuniam, ut militiam emeretur, alioquin filii aut uxor defuncti omnibus præponuntur i. Sed & si nullus prædictorum fuerit, tunc alii creditoribus hoc damus.

IN QUIBUS CAUSIS PIGNUS VEL HYPOTHECA TACITE & CONTRA- HITUR.

TITULUS XV.

De tributis.

1. Imp. Antoninus A. Sperato.

Universa l bona eorum, qui censentur, vice pignorum tributis m obligata sunt. PP. Kalend. Jun. Antonino A. 4. & Balbino Coss. 214.

De contrahentibus cum fisco.

2. Idem A. Proculo.

Certum est ejus, qui cum fisco n contrahit, bona veluti pignoris titulo obligari, quamvis specialiter id non exprimat. Datum 6. Kalend. Mart. Messala & Sabino Coss. 215.

De fructibus prædii pignoriati, & prædii empti ex fructuum pretio.

3. Pars ex rescripto Alexandri A. ad Demosthenem.

Quamvis fructus o pignori datorum prædiorum, et si id aperte non sit expressum & ipsi pignori credantur tacita pactione inesse: prædia tamen p, quæ emuntur q ex fructuum pretio, ad eandem causam venire, nulli Prudentium placuit. PP. Id. Octobr. Maximo 2. & Aliano Coss. 224.

De debito primipili, & bonis dotalibus.

4. Imp. Carus, Carinus & Numerian. AAA. Africano.

Satis notum est, & ratione constitutum, bona earum Sin dotem r data, quæ nuptæ sunt his, qui primipili s sarcinam subeunt, obnoxia necessitati ejus teneri: verum certo ordine, ut scilicet tunc demum ad hoc periculum mulieris patrimonium respiciat, si universis

v. quæ dixi ad l. 1. *in fine*. §. si propter public. pensit. m Fiscus tacitam habet hypothecam ex causa tributorum. n Fiscus tacitam habet hypothecam ex causa suorum contrahentium, & tra accipe l. 46. §. 3. ff. de jure fisci. ut hic: n n si privato alicui succedit. l. 10. *in pr.* ff. de pactis l. 2. D. de rebus eorum, qui sub tutela. o Fructus rei obligatæ, tacite obligati intelliguntur, ut hic: sistant: alias consumpti ab emptore non condicuntur. l. 16. §. 4. ff. de pign. p Ratio dubitandi. q Emptum ex fructibus reipignoratæ non est in causa pignoris. r dixi ad l. 2. §. ne uxor pro marito, aliud est in rebus non dotalibus & paraphernis. l. 1. §. de priv. fisci. s Si maritus ex administratione primipili, fisci debitor factus est, res uxoris dotalis tacite fisco obligantur, marito idoneo non existente, atque ita hæc lex exceptio est ad titulum: ne uxor pro marito.

quodvis sericum, sed rude d'urō- quæ neque tin- dum, neque in hinc deductum: se- paratur a nemate serico, l. ult. §. 7. ff. de publican. & hic l. 1. *infra*. de privileg. a se- ricoblatæ, id est, serico in purpureum colorem verso.

z Militiam liberis vel cognatis emere licet, ut hic. An & extraneis? licet. *vers.* quod ita J. eod.

a Militia non omnis emi potest: dixi ad Nov. 53. c. 5. §. 1. addel. §. J. qui militare: l. 52. §. 2. ff. de act. empt. l. 3. §. 7. ff. de mun.

b Militia non omnis ad hæredes transmitti potest. c Argentarii si militiam liberis aut cognatis, ut hic: & extraneis versit. quod ita J. eod. comparant, militiam credito- ribus argentario- rum obligata in- telligitur: quia præsumitur in dubio comparata ex pecunia credi- ta, ut hic. Quid, si argentarii pecu- nia militiam li- beris vel cognatis emero? militiam argentario æqua vicissitudine ob- ligata erit. Nov. 136. c. 2. & ibi Julianus. Credi- torem cum hic di- cimus, eum tan- tum creditorem intellige, qui spe- cialiter ea lege credidit, ut mili- tia emeretur.

Auth. prox. adde quæ scripti ad Nov. 136. c. 2. d Extraneis etiam militiam emere possunt. e Placitum mili- tantium, quod & casus militiæ & schola placitum in Novellis.

f i. e. jus hypo- thecæ acquiritur, g qui scilicet ar- gentario succedit aut ipse argenta- rius, qui alteri credidit.

h idque nomina- tim. i Observa gradus hypothecæ: Prior loco constituitur, qui speciali- ter credidit, ut militiam emeretur: deinde dotis cau- sa: tertio reliqui creditores.

k dixi ad 20. ff. 2. l. 1. §. comm. de leg. 1. Tributaria scilicet.

l. 10. *in fine*. §. si propter public. pensit. m Fiscus tacitam habet hypothecam ex causa suorum contrahentium, & tra accipe l. 46. §. 3. ff. de jure fisci. ut hic: n n si privato alicui succedit. l. 10. *in pr.* ff. de pactis l. 2. D. de rebus eorum, qui sub tutela.

o Fructus rei obligatæ, tacite obligati intelliguntur, ut hic: sistant: alias consumpti ab emptore non condicuntur. l. 16. §. 4. ff. de pign. p Ratio dubitandi.

q Emptum ex fructibus reipignoratæ non est in causa pignoris. r dixi ad l. 2. §. ne uxor pro marito, aliud est in rebus non dotalibus & paraphernis. l. 1. §. de priv. fisci.

s Si maritus ex administratione primipili, fisci debitor factus est, res uxoris dotalis tacite fisco obligantur, marito idoneo non existente, atque ita hæc lex exceptio est ad titulum: ne uxor pro marito.

t vide *Authenticam* J. u *μεταξάλοι*, 25. Eclog. 2. cap. 56. serici distractores: dicam ad l. 10. J. de privileg. Metaxalini. Festus in Serici. Moschopolus σὴν ὁ σκῶνιξ ὁ τὴν μεταξάν ἐργάζομενον, ἀφ' τῆς σκευῆς ἡμῶν τὰ μεταξάτα. Zonaras in Nicetaz. ἐν μεταξῆς ἐσθῆτας, αὐτὰς γὰρ αἱ τρεῖς εἶδη. Est autem Metaxa non

a Fructus coloni ex parte obligantur pro mercede: at non inuenta & illata, nisi id nominatum convenerit. l. 7. D. eod. l. 32. D. de pign. & hyp. l. 5. sup. de locato. Contra in urbanis, inuenta & illata tacite obligata intelliguntur locatori. l. 4. D. de pign. adde l. 7. inf. eod. b. dixi ad l. 6. §. ad Terr. adde l. 14. §. de leg. h. ved. l. 3. Ex Novell. Theod. de tut. §. ult. 25. Eclog. cap. 17. §. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

virum ac nominatorum facultatibus exhaustis, nihil residuum inveniat. Datum 5. Id. Aug. Caro & Carino AA. Coss. 283.

De inducitis & illatis in fundum.

5. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Corinthia.

SI non a inducitis & illatis in fundum, quæ pignoris teneri causa placuerat, mancipia fuissent, nec hæc specialiter obligata monstrantur: Rector provincie ea restituere jubebit. Nec enim prætextu debiti pensionum, restitutionem eorum morari potest: cum, si quid sibi deberi domina fundi ex pensionibus, vel quacunque ratione probare possit, hujus solutionem solenniter fieri conveniat. Subscripta 12. Kal. Febr. CC. Coss.

Sit utrix secundo nubat, non reddita ratione.

6. Imp. Theod. & Valent. AA. ad Florentium P. P.

SI mater legitime liberorum tutela suscepta, ad secundas contra sacramentum præstitum adspiraverit nuptias, antequam b eis tutorem alium fecerit ordinari, eisque quod debetur ex ratione tutelæ gestæ, persolverit: mariti quoque ejus præterita tutelæ gestæ rationibus bona jure pignoris tenebuntur obnoxia. Dat. 6. Id. * Theod. * A. 17. & Festo Coss. 439.

De investitis & illatis.

7. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

Sancimus, de investitis d a conductore e rebus, & illatis, quæ domino pro pensionibus tacite obligantur, non solum in utraque Roma & territorio earum hoc jus locum habere, sed f etiam in nostris provinciis. Tali enim iusta præsumptione etiam omnes nostros provinciales perpotiri desideramus. Datum 15. Kal. Novemb. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. anno secundo 532.

SI ALIENA g RES PIGNORI DATA SIT.

TITULUS XVI.

De procuratore.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Carpo.

Procurator h citra domini voluntatem domum pignori frustra dedit: Si tamen pecuniam creditoris in rem domini versam i constabit, non inutilis erit exceptio k, duntaxat quod numeratum est, exolvere desideranti. PP. 11. Kalend. Novemb. Severo A. 2. & Albino Coss. 195.

De scientia vel ignorantia domini.

2. Idem AA. Latinæ.

Si probaveris Præsidi || prædia vel || hortos, de quibus agebatur, tuos esse, intelligis obligari eos creditori ab alio non potuisse, si l non sciens hoc agi, in fraudem creditoris ignorantis dissimulasti. PP. Id. Octob. Antonino A. 2. & Geta 2. Coss. 206.

De tutore vel curatore.

3. Imp. Antoninus A. Martia.

Curator m adulti, vel tutor pupilli, propriam rem mobilem ejus, cujus negotia tuetur, pignoris jure non obligare potest: nisi in n rem ejus pecuniam mutuat accipiat. PP. 6. Kal. Febr. Duobus & Aspris Coss. 213.

De filio.

4. Imp. Alexander A. Secundo.

Nec si major annis 25. fuisset filius o tuus, qui in potestate tua erat, te invito rem tuam obligare potuit p. PP. 5. Kal. Novemb. Maximo 2. & Heliano Coss. 224.

Si is, qui pignoravit, postea dominus esse coeperit.

5. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Eutychio.

Cum res, quæ necdum in bonis debitoris est, pignori data ab eo, postea q in bonis ejus esse incipiat: ordinariam quidem actionem super pignore non competere, manifestum est: sed tamen acquitatem r facere, ut facile utilis f persecutio exemplo

p licet quodammodo dominus videatur. §. 2. vers. sed sui.

q Adeptione domini, pignus rei alienæ convalescit. l. 16. §. 7.

r quasi diceret aliud videri iusto jure.

pignoratitiæ detur. PP. 13. Kal. Jun. Maximo 2. & Aquilino Coss. 286.

De prædio, quod mater filio donavit.

6. Idem AA. & CC. Zosimo.

Quæ a prædium in filios a se titulo donationis translatum, creditori suo dat pignori: se magis contrario pignoratitio obligat iudicio, quam quicquam dominis noceat: cum Serviana b etiam actio debeat evidenter, jure pignoris teneri non posse, nisi quæ obligantis in bonis fuerint: & per alium rem alienam invito domino pignori obligari non posse, certissimum est. S. 5. Id. Jul. Philippop. AA. Coss.

De tutore.

7. Idem AA. & CC. Cornelia.

Si in rem suam accepta pecunia mutua tutor c mancipium tuum pignori dedit, nec huic post d perfectam, atatem consensum accommodasti, pignori res obligari non potuit. S. 6. Kal. Jan. AA. Coss.

De servo, procuratore, colono, conductore, auctore.

8. Imp. Honor. & Theod. AA. Joanni P. P.

Nexum e non facit prædiorum, nisi persona, quæ jure potuit obligare. Per servum f autem, aut per procuratorem g, colonumve h, auctorem, seu conductorem || ullum || præjudicium possessioni invito, vel infcio domino imponi non posse, & jure, & legum auctoritatibus declaratur i. Dat. Id. Jul. Ravennæ, Honorio 13. & Theodosio 10. AA. Coss. 424.

QUÆ RES PIGNORI OBLIGARI POSSUNT VEL NON, ET QUALITER l PI. GNUS CONTRAHATUR.

TIT. XVII.

De his, quæ non continentur generali hypotheca.

1. Imp. Severus & Anton. AA. Optato.

Alumnos m tuos, & ceteras res, quas neminem credibile n est pignori specialiter daturum fuisse, generali o pacti conventionione, quæ de bonis tuis facta est, in causa pignoris non fuisse rationis est. PP. 7. Kalend. April. Laterano & Rufino Coss. 198.

De emptionibus a agrorum pignoratit.

2. Idem AA. Rogato.

Cum constet pignus consensu p contrahi: non dubitamus, eum, qui emptiones q agrorum suorum pignori posuit, de ipsis agris obligandis cogitasse. PP. 5. Kal. Jul. Apro & Maximo Coss. 208.

De religiosis.

3. Imp. Anton. A. Restituto.

Si monumento r corpus filia tua inulisti, religiosum f si id fecisti: quo facto obligari a quopiam, prohibente juris religione non posse, in dubium non venit. PP. 3. Kal. April. Lato 2, & Cereale Coss. 216.

De nominibus.

4. Imp. Alexand. A. Evocato.

Nomen t quoque debitoris pignori, & generaliter & specialiter posse, jam pridem placuit. Quare si debitor is satis non fecerit, cui tu credidisti: ille, cujus nomen tibi pignori datum est, nisi || ei || cui debuit, solvit, nondum u certior a te de obligatione tua factus, utilibus actionibus satis tibi facere usque ad id, quod tibi deberi a creditore ejus probaveris, compellitur: quatenus x tamen ipse debet. PP. prid. Kalend. Mart. Fusco 2. & Dextro Coss. 226.

nia responsum est tamen non venire, l. 10. §. comm. de success. an sit cum alumna conubium? responsum est esse. l. 26. §. de nupr. Eisdem ex testamento imperfecto hæreditas conservatur, l. 38. D. de fideic. lib. dati tutores confirmantur. l. 32. D. de excus. tut. v. Cujac, apud Paul.

d. loco. v. l. 34. §. 1. D. de usufr. leg.

n Non credibile non attenditur.

o Generali obligatione alumni & ea, quæ nemo verisimiliter obligat, non continentur. l. 6.

l. 7. l. 8. D. de pign.

p Pignus consensu contrahitur, ut hic. & l. 2. in fin. J. de remiss. pign. Imo re. §. ult. Insti.

quib. mod. re. Hæc inter se non sunt contraria. 25. Eclog. 1. c. 1.

q i. e. instrumenta emptionis. Qui instrumenta emptionis obligat, rem emptam seu rem

instrumenti obligare videtur. adde l. 1. J. de donat.

r Monumentum obligari non potest.

f Res religiose non possunt obligari.

e Nomen generaliter & specialiter obligari potest. l. 3. l. 7. sup. de hered. vel al. vend. l. 18.

D. de pign. act.

u Pignus pignori dari potest. l. 13. §. 2. D. de pign. Qui pignus meum a meo creditore

accipit, pignoris acquisitionem mihi denunciare statim debet: alioquin ignoranter credi-

tori meo solvens, pignus evincam.

x Titio dedi pignus in decem: Titius Maximo dat idem pignus in viginti: non teneor, nisi

in decem. Quatenus, id est, quandiu utraque pecunia debetur, pignus Maximo secundo

creditori tenetur. l. 13. §. 2. D. de pign. & tamen pignus, quatenus tantum debeo, tenetur

us hic.

De

a Generalis hypotheca anterioris, generalis vel specialis posterioris praefertur. ut hic. *Synops. 8. ff. l. 9. tit. 5. ex tit. 10. c. 34. d. ad Nov. 112. c. 1. v. c. 5. Si autem. l. 2. ff. eod. adde quendam ex Cujac. 11. obs. 32.*
 b Causam habens a creditore tempore prioris, jus privilegii habet. v. l. 1. §. 1. si antiqui crediti pign. vend.

c Creditor in speciali hypotheca rei (sive sit mobilis sive immobilis) pecunia sua comparatur, praefertur etiam antiquioribus creditoribus hypothecariis. adde l. 5. c. 7. ff. eod. Nov. 136. c. 3. *Syn. ibid. c. 35. & 3. Harm. 5. 6. 42.*

d l. 17. §. de pign. Generalis igitur hypotheca non sufficeret, adde quod scripti ad l. 5. in fin. ff. eod. c. Prior creditor negans improbe rem ejus esse a quo causam habet, ex prioris sit posterior: ex posterioris petitor.

e Secundus creditor in praedictum prioris creditoris, pignus distrahere non potest. adde l. 1. ff. de distract. pign. g. l. 1. §. 3. eod. l. 22. §. de pign. h. jus hypothecae praefertur omnibus privilegiis personalibus, ut & jus reale personalis. l. 1. ff. eod. v. l. 6. §. 5. de bon. ausu. jud.

i l. 18. §. de pign. & hyp. k Ad est, praefertur omnibus, qui privilegium in actionibus personalibus habent. *Synops. ibi c. 37.* l. Creditores posteriores etiam bona uxori pro dote obligata a vocant, si dotis debitum ei offerant.

m Hypothecaria & in rem actio datur in successorem.

n Puta epistolas. l. 24. §. 1. ff. de pign. & hyp.

o *idōχερα*, de quibus hic & apud Harm. 1. tit. 8. §. 10. praedictant scribenti, at non tertio: plena sunt *idōχερα*, quae trium testium subscriptionem habent, ut hic. v. Ancharanum. 2. q. 9.

p l. 17. §. de fide instrum.

q Conditionales tabularii, l. 7. §. de iure fisci. l. 3. §. 7. C. Theod. de numerariis, actuar. quasi huic conditioni additi.

r Publico instrumento jus hypothecae probari potest, privato non potest. Privatum, licet tempore prius publico quantumvis posteriori, cedit: & merito. Nam privata ratio non probat adversus tertium, l. 6. §. de probationib. facile quoque dies praefertur posse in fraudem antiquioris, v. Tiraquell. de retract. §. 1. gloss. 5. num. 43. Ideoque Gailius 2. obs. 25. n. 9. commendat Viennae Aulicis statum, quo jus hypothecae constituitur tantum apud acta, in ipso iudicio & publice. Privatum vero instrumentum non censetur, quod trium testium subscriptione munitum est. ut hic: & etiam si summa excedat auri libras quinquaginta, l. ult. §. si certum, nisi forte de literarum imperito obligando agatur: tunc enim quinque testes requiruntur, si contractus auri libram excedat. Nov. 71. cap. 8. Reperio interdum instrumenta publica agere trium testium subsignatione, l. 23. §. ad Sc. Vellejan. v. Cujac. 8. obs. 13.

f l. 23. §. de fide instrum.

De prioris hypotheca generali, & posteriore speciali.

6. Imp. Valerian. & Gallien. AA. Philoxeno.

Si generaliter bona sint obligata, & postea res alii specialiter pignori dentur: quoniam ex a generali obligatione potior habetur creditor, qui antea contraxit, si b ab illo prioris tempore tu comparasti: non oportet || te || ab eo, qui postea credidit, inquietari. PP. 2. Id. Maji, Seculare 2. & Donato Coss. 261.

De pradio empto pecunia creditoris.

7. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Juliano.

Item iisdem pignoribus multis creditoribus diversis temporibus datis priores habeantur potiores: tamen eum, cuius c pecunia pradium comparatum probatur, quod ei pignori esse specialiter d || obligatum || statim convenit, omnibus antefertur juris auctoritate declaratur. Subscripta 16. Kalend. Febr. AA. Coss.

De improba exceptione.

In auth. de trien. & semiss. §. illud quoque in iudiciis. col. 3. tit. 5. Nov. 18. c. 10.

Item possessor pignoris negans e rem ejus, cuius actor eam esse adseverat: si probata ea intentione nitatur rem retinere, dicens ex hypotheca, vel alia causa in eandem personam delata, se propinquiores esse, quam qui movet causam: prius transferat possessionem, quam jus suum proponat.

De prioribus, & posterioribus tempore.

8. Iidem AA. & CC. Fabricio.

Diversis temporibus eadem re duobus jure pignoris obligata, eum, qui prior data mutua pecunia pignus accepit, potioris haberi certi ac manifesti juris est: nec alias secundum || creditorem || distrahendi f potestatem huius pignoris consequi, nisi g priori creditori debita fuerit soluta quantitas. S. Prid. Kal. Maji, Heraclia, AA. Coss.

De jure pignoris, & privilegiis personalium actionum.

9. Iidem AA. & CC. Asclepiodoto.

Eos h, qui acceperunt pignora, cum in i rem actionem habeant, privilegii & omnibus, quae personalibus actionibus competunt, praefertur constatur. Dat. 3. Non. Decemb. CC. Coss. 293.

De dote.

10. Iidem AA. & CC. Pollipeuca.

Cum tibi pro dote l, quam acceperat maritus, res obligavit: eo mortuo, hi, quibus easdem pignori dederat, non offerentes debitum, nulla possunt persequi ratione. Nam chirographarios creditores, nec in rem, nec in personam eos, qui debitori non probantur successisse m ulla ratione conveniri posse, manifestum est. PP. Non. Decemb. CC. Coss. 293.

De scripturis.

11. Imp. Leo A. Erythrio P. P.

Scripturas, quae saepe assolent a quibusdam secrete n fieri, intervenientibus amicis necne, transigendi, vel paciscendi, seu foenerandi, vel societatis coeunda gratia, seu de aliis quibuscunque causis vel contractibus conficiuntur, (quae *idōχερα* a Grace appellantur) sive tota series earum contrahentium, vel notarii, vel alterius cujuslibet scripta fuerit, ipsorum tamen habeant subscriptiones p, sive testibus adhibitis, sive non: licet conditionales q sint, (quos vulgo *Tabularii* appellant,) sive non: quasi publice conscriptas, si personalis actio exerceatur, suum robur habere || decernimus. || Sin autem jus pignoris vel hypothecae ex huiusmodi instrumentis vindicare quis sibi contenderit: eum, qui instrumentis publice r confectis nititur, praeponi || decernimus, || etiam si posterior is contineatur: nisi forte probata atque integrae opinionis trium f vel amplius virorum sub-

scriptiones eisdem idiochiris contineantur: tunc enim quasi a publice confecta accipiuntur. Datum Kal. Jul. Constantinop. Martiano & Zenone Coss. 459.

In auth. de instrument. cautela & fide. §. si quis igitur. & §. sed & si quis. coll. 6. tit. 2. al. 3. Nov. 73. c. 1. & 2. quam posuit hic Albericus.

Si quis vult caute deponere b, non soli credat accipientis scripturam, sed advocet etiam testes idoneos, & fide dignos non pauciores tribus. Sed & si quis aut mutui c instrumentum, aut alterius cujuspiam contractus fecerit, & noluerit hoc specialiter in publico conscribere: non ex ipso videatur credibile, quod scribatur super mutuo documentum, nisi etiam trium testium adhibeatur praesentia fide dignorum, ut sive veniant, & subscriptionibus propriis attestentur, sive alii quidem testificentur, quia eis praesentibus confectum est documentum: fidem eandem ex utraque causa percipiat. Si tamen quisquam aut deponens, aut mutuans aut alias contrahens, contentus sit sola scriptura ejus, cum quo contrahit, sciet scripturam non d sufficere ad probationem.

De dote & donatione ante nuptias.

12. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

Assiduis e aditionibus mulierum inquietati sumus, per quas suas dotes deperditas esse lugebant, & ab anterioribus creditoribus substantias maritorum detentant. Nos itaque ad antiquas leges respeximus: in personalibus actionibus rei uxoriae actioni (quam in praesenti sustulimus f) magnam praerogativam praestantes, ut contra g omnes pene personales actiones habeant privilegia. & creditores alios h antecedant, licet fuerint anteriores. Et hoc cum in personalibus itatuerant actionibus, si hypothecam respiciebant, illico iustitia vigorem relaxabant. & senioribus hypothecis novas mulierum hypothecas, si habebant, actiones expellebant: nec ad fragilitatem i mulierem respicientes, nec quod & corpore k, & substantia, & omni vita sua maritus fungitur: cum pene l mulieribus tota substantia in dote constituta est. Oportebat enim disponi maritos creditoribus suis ex sua substantia satisfacere, non de dote mulieris, quam ad suos victus, suasque alimonias mulier possidet, vel m a semetipsa datam, vel pro ea ab alio.

1. Ad || hac || omnia respicientes, & reminiscetes, quod & alias duas n constitutiones fecimus pro dotibus o, mulieribus subvenientes, & hac omnia in unum colligentes, sancimus, ex p stipulatu actionem, quam mulieribus jam pro dote q instituenda r dedimus s, cuique etiam tacitam donavimus inesse hypothecam, potiora jura contra omnes r habere mariti creditores licet anteriores sint temporis privilegio vallati. + Cum u enim in personalibus actionibus (secundum quod diximus) tali privilegio utebatur res uxoria: quapropter non in hypotheca hoc mulieri etiam nunc indulgemus beneficium, licet x

ram & numeratam dotem merito restringenda est. Postremo ordinis privilegium datur hic actioni ex stipulatu, at non conditioni ex lege, quando dos cauta seu confessa tantum exigitur. Quid, si dotis non numeratae exceptioni maritus ipse renunciavit: aut eadem transacta tempora sint oppositae exceptionis dotis non numeratae? Inter virum & uxorem hac nocebunt vel proderunt, non tamen creditoribus anterioribus oberunt. l. 14. in fin. l. 25. §. 1. §. de his, quae in fraud. cred. Periniquum est enim fictam dotem, hoc est, confessam tantum: aut ad quam exigendam jus quiritur non ex numeratione, sed vel ex renunciatione tantum, vel lapsu temporis anterioribus creditoribus praefertur, & ut loquuntur, actualem numerationem probantibus. Quid, si creditores non alio jure nitantur? Dos confessa, cautaeque tantum, anterioribus creditoribus creditum confessum tantum probantibus non numeratum praefertur. Quid, si confessio dotis facta sit non constante matrimonio, sed ante jam contractum matrimonium? Omnibus quibuscunque creditoribus dotem ita confessam praefertur putant, cum pro vera & numerata dos ita confessa habeatur? Quid, si confectus probatur numerata? Quid, si statutum dotis confessa instrumentum, vim atque auctoritatem rei iudicatae habere velit? Idem esse refert Socin. reg. 109. Cynus tamen & Angelus ita distinguunt. Mulier & tertius creditor concurrunt, expressam aequae hypothecam habentes: quiritur, quis in re potior sit? Horum, qui prior tempore fuerit, potior erit jure. Quid, si uterque & mulier & tertius creditor tacitam habent hypothecam? Potior est mulier, licet posterior tempore, ut hic: licet fisco eodem casu anteriori non praefertur. l. si pignus. 8. ff. qui postores. Quid, si tacitam habeat mulier, Tertius expressam anteriorem? potior est muliere tertius: & hanc Accursii quoque sententiam communi opinionem & in praxi receptam refert apud Capellam Tholoanam decis. 217. Aufrerius. Quid, si fisco tacitam habenti, concurrat mulier tacitam habens hypothecam? Fisco anteriori non praefertur, sed posteriori tantum. Gloss. & Dd. in l. 2. §. de privileg. fisci. p actio ex stipulatu. q reipsa numerata, in dote cauta. aliud gloss. Bart. Bald. Roland. l. con. fil. 17. n. 10. r restituenda. Hal. l. 1. n. 8. de rei uxori. act.

t tacitam tantum habentes, dixi ad Nov. 109. cap. 1. Glossa hic communiter probata. Socin. reg. 109. Capell. Tholof. decis. 217. quin dos uxoris cedit posterioribus militum emendae causa credentibus, Nov. 97. c. 3. cedit & anteriori dote, ut ante dixi.

u Mulier, sive personali actione, in princ. §. eod. sive hypothecaria agat, praefertur omni-

bus prioribus tacitam hypothecam habentibus, ut hic: eo excepto, qui militum emendae causa credidit. Authent. quo jure. 7. eod.

x Dotis causa mulier anterioribus licet hypothecis praefertur: tamen si res mulieris dissipatae sint, ut hic: & liberos ipsa nullos suscepit. vers. & ideo. 7. eod. Quid, praefertur anteriori cuidam dote? non praefertur. vers. Exceptio. 7. eod. Idemne donationis propter nuptias, quod dotis, privilegium est? non est. §. 2. 7. eod. Cur tam vario? Quae dotem repetit, de damno vitando sollicita est, quae de donationis propter nuptias, lucrum affectat sem-

recs

a Mulieres com-
miseratione di-
gnæ.

b Partus pericu-
lum, §. 2. In fin. de
St. Testam. Nov.
162. c. 3. Novell.
156. c. 1. Novell.

Leon. 17. l. 2. §. 4.
ff. si quis cautio-
ni. quod ad lily-
ricas vix perti-
net. Varro 2. de
re rustica 10. in
fin. la Myricos, in-
quit, hoc ampli-
us, Prægnantes

femina, cum ve-
nit pariendo tem-
pus, non longe ab
opere discedere,
atque enixum
puerum referre,
quem non pepe-
risset, sed invenisse
puerum. Idem de
liberis mulieribus
refert Cle-
mens 4.

c Liberorum pro-
creatio favorabilis.

d v. l. 1. ff. solut.
e merito hoc ad-
jectum, hoc enim
privilegium dat-
ur uxoris, non
matribus.

f Dux si mulie-
res sunt, quæ de
dote sua agant,
antiquior causa
dotis præfertur,
dic apertius: Fi-
lii prioris matri-
monii dotis matri-
monii causa præ-
feruntur novæ
causæ liberis
repetentibus: nisi
res secundæ dotis
adhuc extant.

Auth. si quis. j.
cod. ut hic, &
Nov. 91. Præfer-
tur ergo prior u-
xor secundæ: Præ-
fertur fover nu-
rui, in declarat.
Quintil. 360.

g adde l. 8. in fin.
§. de secun. nupt.
l. 6. in fin. §. de
bon. que lib. No-
vell. 22. c. 24.

h Dotis actio
privilegiaria est,
at non donatio
propter nuptias,
ut hic. Novell. 97.
Theoph. in §. fue-
ras. 29. In fin. de act.
in alio tamen ca-
su donatio pro-
pter nuptias doti
comparatur. No-
vell. 61.

i Græcus Scho-
liastes apud auto-
rem Synopsos, 9. tit. 5. ex tit. 10. c. 40. hunc ita locum exponit: Ante nuptias donatio
κατά τας οικείας χρόνους ἐστράφηται, pro suis temporibus examinatur, verbi gra-
tia, si anterior fuerit, præfertur posterioribus creditoribus: sin posterior, posteriore loco
habetur. Nam ea mulieris lucrum est. In dote seu dotis iudicio mulieres exigunt eas
res, quæ maritis attulerunt: In ante nuptias donatione eas potius exigunt, quæ sunt eis
donatæ pro tempore præsentis, non in futurum tempus, vel ne secundus creditor adversus
anteriores veniat.

k Ratio diversitatis hæc est: In dotis repetitione mulier certat de damno vitando: in
donatione propter nuptias de lucro captando. Lucrum petentis, quam vitantis damnum
semper causa durior est. l. 33. l. 41. §. 4. ff. de reg. iur.

l i. e. ad dotes jam constitutas,
m secundæ scil.

n pars iusti 4. ff. lib. 20.

o sive fortuito, sive ab extraneo.

p Extraneus (i. e. non hypothecarius, sed chirographarius tantum. Molin. de usur. num.
276.) cuius pecunia prior ad creditorem pervenit, et, eius in locum non succedit, nisi
sub hoc pacto ei crediderit, ut hic: & l. 21. §. de pign. hypothecariis offerens succede-
ret. l. ult. j. cod. l. 1. sup. qui prior. l. 11. in fin. ff. qui prior.

q & ita post sententiam Marcellina supplicat.

r l. 1. sup. sit. prox.

Codec

res dotales, vel ex his aliæ comparatæ non extent: sed
quocunque modo vel dissipatæ, vel consumptæ sint, si ta-
men re ipsa fuerint parti mariti datæ? Quis enim earum
non misereatur a propter obsequia, quæ maritis præstant,
propter partus b periculum, & ipsam liberorum c procrea-
tionem, pro quibus multa nostris legibus d inventa sunt
privilegia.

† Et ideo, quod antiquitas quidem dare incepit, ad effe-
ctum autem non pertulit, nos pleno legis articulo con-
summavimus: & sive e liberos habeat mulier, sive ab
initio non habuit, sive progenitos amisit, hoc ei privilegi-
um indulgemus.

† Exceptis videlicet contra novercas anterioris f ma-
trimonii filiis, quibus pro dote matris suæ jam quidem
dedimus hypothecam g contra paternas res, vel ejus cre-
ditores: in præsentem autem similem eis prærogativam ser-
vamus, ne huiusmodi quod posteriori datum est uxori, hoc an-
teriori denegetur: sed sic maneat eis jus incorruptum, qua-
si adhuc vivente matre eorum. Duabus enim dotibus ab
eadem substantia debitis ex tempore prærogativam ma-
nere volumus.

2 ¶ Hæc autem tantum ad dotem sancimus, non h ad
ante nuptias donationem, quam suo i tempore servare
disponimus, & habere inter creditores sui temporis ordi-
nem. Non enim pro h lucro fovemus mulieres, sed ne
damnum patiantur, suisque rebus defraudentur, curamus.

3 ¶ Quam legem ex præsentem tempore locum habere
sancimus, & non l retrorsum referimus. Dat. 5. Kal. De-
cemb. Constantinop. post consulatum Lampadii & Ore-
stis VV. CC. 531.

In auth. de æqual. dot. & propter nupt. don. §. his con-
sequens. & §. seq. col. 7. tit. 9. al. 8. Nov.

97. c. 3.

Q uo jure utatur & adversus eos, qui personali privilegio mu-
niuntur, veluti quorum pecunia res emptæ sunt, sive resiste-
nt: nisi qui nova constitutione sunt excepti, sicut qui emenda militiæ
causa marito in scriptis mutuantur.

In auth. ut exact. instan. dot. §. his igitur. col. 7. tit. 3.
al. 5. Nov. 91. cap. 1.

S i quid ex rebus ipsius dotis m appareat: mulieri, cui & in rem
actio competit, vel filiis ejus servetur: alioqui sive super sint,
ambæ mulieres, sive defecerint, sive altera duntaxat extet, prior
omnino seu qualibet soboles ejus superior habeatur: quod nova
constitutione factum est apertius.

DE HIS, QUI IN PRIORUM CREDITO- RUM LOCUM SUCCEDUNT.

TIT. XIX.

Secundus creditor, cuius pecunia pervenit ad priorem, non succe-
dit in hypotheca prioris creditoris, nisi actum sit, quod suc-
cedat in ipsa. Bald.

1. Imp. Sever. & Anton. AA. Marcellinæ.

N on omnino succedunt in locum hypothecarii cre-
ditoris hi, quorum pecunia ad creditorem trans-
it o. Hoc enim tunc p observatur, cum is, qui
pecuniam postea dat, sub hoc pacto credat, Ut
idem pignus ei obligetur & in locum ejus succedat, Quod cum
in persona tua factum non sit: (judicatum est q enim
te pignora non accepisse) frustra putas tibi auxilio opus
esse Constitutionis nostræ r ad eam rem pertinentis. PP.
Id. Jul. Pompeiano & Avito Coll. 210.

2. Imp. Antoninus A. Felici.

hunc ita locum exponit: Ante nuptias donatio
κατά τας οικείας χρόνους ἐστράφηται, pro suis temporibus examinatur, verbi gra-
tia, si anterior fuerit, præfertur posterioribus creditoribus: sin posterior, posteriore loco
habetur. Nam ea mulieris lucrum est. In dote seu dotis iudicio mulieres exigunt eas
res, quæ maritis attulerunt: In ante nuptias donatione eas potius exigunt, quæ sunt eis
donatæ pro tempore præsentis, non in futurum tempus, vel ne secundus creditor adversus
anteriores veniat.

k Ratio diversitatis hæc est: In dotis repetitione mulier certat de damno vitando: in
donatione propter nuptias de lucro captando. Lucrum petentis, quam vitantis damnum
semper causa durior est. l. 33. l. 41. §. 4. ff. de reg. iur.

l i. e. ad dotes jam constitutas,

m secundæ scil.

n pars iusti 4. ff. lib. 20.

o sive fortuito, sive ab extraneo.

p Extraneus (i. e. non hypothecarius, sed chirographarius tantum. Molin. de usur. num.
276.) cuius pecunia prior ad creditorem pervenit, et, eius in locum non succedit, nisi
sub hoc pacto ei crediderit, ut hic: & l. 21. §. de pign. hypothecariis offerens succede-
ret. l. ult. j. cod. l. 1. sup. qui prior. l. 11. in fin. ff. qui prior.

q & ita post sententiam Marcellina supplicat.

r l. 1. sup. sit. prox.

Codec

C um pro patre, in cuius potestate non eras, pecuniam
fisco intuleris: & jure a privilegio ejus successisti, &
ejus locum, cui pecuniam numerasti, consecutus es: nec hi
creditoris patris tui, qui personalem habuerunt, actionem,
vel cum eo postea sub pignoribus contraxerunt, pignora
tua te ignorante b distrahendo, juri tuo aliquid derogave-
runt. Unde intelligis, si quid tuo c nomine te absente ab
actoribus tuis solum est: ut indebitum numeratum re-
stitui, pignoraque tibi nexa persequi te posse. PP. Kalend.
Octob. Roma, Sabino 2. & Anulino Coll. 217.

3. Imp. Alexand. A. Valenti.

S i d potiores creditores pecunia e tua dimissi sunt, qui-
bus obligata fuit possessio, quam emisse te dicis, ita fut-
pretium perveniret ad eosdem priores creditores: in jus
eorum successisti: & contra eos, qui inferiores illis fuerunt,
iusta defensione te rueri potes. PP. Kal. Feb. Julianus 2. &
Crispino Coll. 225.

De Republica.

4. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. Carpophoro.

S i prior republ. g contraxit, fundusque ei est obliga-
tus, tibi secundo creditori offerenti pecuniam potestas
est, ut h succedas etiam in jus republ. PP. 15. Kal. Jun.
Maximo 2. & Aquilino Coll. 286.

SI ANTIQUIOR CREDITOR PIGNUS VENDIDERIT.

TIT. XX.

Emens a priore creditore, a secundo inquietari non potest: sed si
primus creditor emit a debitore, conveniri potest hypotheca-
ria per creditorem secundum, oblato
debito.

1. Imp. Alexander A. Athenioni.

S i vendidisset, qui ante h pignus accepit: persecutio tibi
hypothecaria superesse non posset. Cum autem de-
bitor ipsi priori creditori eadem pignora in solutum l
dederit vel vendiderit, non magis tibi persecutio
adempta est, quam si alius easdem res debitor vendidisset.
Sed ita persequens res obligatas audieris, si quod eidem
possessori propter præcedentis contractus auctoritatem
debitum est, obtuleris. PP. Id. Maji, Agricola & Cle-
mentino Coll. 231.

2. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC.

Eudemiæ.

O bligata pignoris jure creditore recte distrahente,
post m debitor emptori pretium offerens, vel creditori
quod debuit, evincere non potest. S. 16. Kal. Jan. AA. Coll.

3. Idem AA. & CC. Theophilo.

Q uo minus creditor, qui antea n pignus accepit, distra-
hat: non o offerendo secundus priori debitum, inter-
pellare non potest. Dat. 6. Kal. April. CC. Coll.

SI COMMUNIS RES PIGNORI DATA SIT.

TITULUS XXI.

Frater unus non potest obligare alterius fratris portionem, sed
suam propriam potest. Bald.

1. Imp. Antoninus A. Venusto.

F rater p vester, sicut vobis invitis portionem vobis
competentem obligare non potuit q, ita suam dan-
do obligationem creditori quasivit. Unde intelli-
gitis contractum ejus nullum præjudicium domino
vestro facere potuisse. Accept. 3. Kalend. Decemb. Mes-
Sala & Sabino Coll. 215.

m Post pignus a creditore legitime distractum, creditori vel emptori sero pretium offer-
tur, ut hic. & l. 7. j. de distract. pign. l. 1. §. si propt. publ. pensit. l. 1. in fin. j. si pignus pign.
n l. 1. §. cod.

o Secundus creditor offerens debitum priori creditori, impedire venditorem pignoris
potest: non offerendo, non potest.

p Socius partem socii obligare non potest, ut hic: & l. 2. §. comm. divid. l. 7. §. commun.
utrumque judic. l. 3. in fin. D. qui prior. adde l. 2. D. de Salviano interditi. etiam si totorum
bonorum socius sit. l. 28. D. pro socio. Quid fisco rem communem habens cum privato?
rem etiam integram potest vendere, l. 2. §. de comm. ver. alien. l. 1. j. de vend. ver. fisci. er-
go & pignori subicere? Accur. putat, quod Ripensi non placet in l. 1. num. 16. D. de pign.
q Ratio dubitandi potest esse, quod commune, quasi meum videatur. l. 5. in fin. D. de leg. 1.
l. 239. in fin. D. de verb. sign.

zz

DE

a i. e. cessione, &
translatione: eo
sensu, Filius pi-
gnus nominatim
factum fisco pro
parte solvens ea
conditione, ut in
fisci locum succe-
dat, jus fisci &
prælationis con-
sequitur. l. ult. in
fin. j. cod. l. 1. ut. j.
de fidejuss. l. 3. l.
ult. §. de privil.
fisci. idem dicean-
dum, si consensu
debitoris f. l. i. e.
l. 3. D. que res pi-
gnori. Ex super-
rioribus constat
nominatim tran-
scribi oportere
jus fisci in eum,
qui pro debitore
fiscali solverit.
Cui tamen sen-
tentia obijciatur
lex 2. D. de cess.
bon. l. 24. §. 2. j.
D. de rebus auct.
jud. qua de re v.
Cujac. 18. obs. 40.
b Ignorante cre-
ditore pignus in
ejus præjudicium
vendi non potest
a quocunque cre-
ditore. l. 4. j. de
distract. pign. l. 1.
ff. de distract.
pign.
c v. Cujac. 8. obs.
9.
d Pignus a priori
creditore compa-
rans, quoniam in
jus venditoris
succedit, adversus
alios defenditur.
Syn. Basil. 25. tit.
4. c. 25.
e l. 6. l. 12. §. 8. l.
16. l. 17. l. 21.
D. qui prior.
l. 3. D. de distract.
pign.
f Valet conven-
tio, ut ex pretio
venditi pignoris
pignus dimittat-
ur.
g Etiam republ.
debitum a secun-
do creditore por-
est offerri.
h dixi ad l. 2. §.
cod.
i Quid, si pignori
dederit? vide j.
si pignus pignori
datum sit.
k Antiquissimus
creditor in præ-
judicium poste-
rioris pignus re-
cte distrahit. l. 3.
j. cod. l. 6. §. qui
prior. l. 6. §. de
obl. & act. l. 3. D.
de distract. pign.
l Debitor credi-
tori priori pignus
vendendo, jus of-
ferendi debiti
posterioribus cre-
ditoribus adime-
re non potest. ad-
de l. 20. D. de so-
lut.

DE PRÆTORIO a PIGNORE, ET UT
IN ACTIONIBUS a DEBITORUM MISSIO:
PRÆTORII PIGNORIS PRO-
CEDAT.

TITULUS XXII.

1. Imp. Justinianus A. Mennæ P.P.

SI prætorem pignus quicunque iudices dandum alii cui perspexerint, non solum super mobilibus rebus, & immobilibus, & se moventibus, sed & etiam super actionibus, quæ debitori competunt, præcipimus hos eis licere decernere. Dat. Kal. April. Constantinop. Decio 5. Conf. 529.

Sicut pignus conventionale recuperatur per hypothecariam, si creditor cadat a possessione: ita & pignus prætorium. Salyc.

2. A. Idem Juliano.

Veteris juris dubitationem decedentes, ad duplum f. genus hypothecarum respeximus: unum quidem, quod ex conventionibus & pactis hominum nascitur: aliud quod a iudicibus datur, & Prætorium nuncupatur. Et cum g. invenimus in conventionalibus pignoribus, vel hypothecis, non solum tenentem creditorem adjuvari, sed etiam si ab ea || possessione || cadat b, sive sua culpa, sive non, sive fortuito casu: humanius esse perspeximus, & in prætorio pignore dare recuperationem creditori, quocunque modo possessionem amittat, sive culpa sua, sive non, sive fortuito casu. Licet enim debuerat i. incumbere suo pignori, ne aliquam patiatur || inde || iacturam: tamen ne quid amarum & in creditoribus consequatur: benignius / causam interpretamur, & ei recuperationem donamus. Datum. Kal. August. Constantinop. Lampadio & Oreste V. V. CC. Conf. 530.

SI IN CAUSA JUDICATI PIGNUS
CAPTUM SIT.

TITULUS XXIII.

1. Imp. Antoninus A. Gabinio.

Res ob m causam iudicati || datas || ejus jussu, cui jus jubendi fuit, pignoris jure teneri, ac distrahi posse, sæpe rescriptum est. Nam in n vicem justæ obligationis succedit ex causa contractus auctoritas jubentis. PP. 5. Kal. August. Romæ, Antonino A. 4. & Balbino Conf. 214.

2. Imp. Alexand. A. Valeriano.

Cum a in causa iudicati aliqua res pignori capitur, per officium ejus, qui ita decrevit, venditari solet, non per eum, qui iudicatum fieri postulavit. Et si alio emptore non existente, vel existente quidem, sed non dignum pretium offerente, is, cui iudicatus satis non fecit, ad p. litationem secundum constituta fuerit admissus, cujuslibet alterius q vice ex officio emere debet. PP. 6. Kal. Maji, Maximo 2. & A. Iano Conf. 224.

3. Imp. Gordianus A. Antigono.

In causa iudicati pignora ex auctoritate Prædis capta, potius r distrahi, quam jure domini possideri consueverunt: Si tamen per calliditatem condemnati emptor inveniri non potest, tunc auctoritate Principis dominium creditori addici solet. PP. Id. Aug. Gordiano A. & Avio-la Conf. 240.

SI PIGNUS s PIGNORI DATUM
SIT.

TIT. XXIV.

1. Imp. Gordianus A. Lamponi & aliis.

Etiam r id, quod pignori obligatum est, a creditore pignori obstringi posse, jamdudum placuit: scil. ut sequenti u creditori utilis & actio detur, tamdiuque eum is,

a Prætorium pignus dicitur, non quia jubente Præ-tore constituitur, alioquin quod ab executoribus rei judicatz jubente Præ-tore capitur, prætorium dicitur: sed quia ju-re prætorio, i. e. Edicto, constituitur. l. 3. §. ut in poss. legat.

b auctioibus. c Prætorium pignus est, quod missio in possessionem constituit. l. 12. ff. pro emptore. l. 3. §. 1. ff. de reb. cor. adde Cujac. 5. obs. 30.

d Pignus prætorium in universa bona & jura constituitur.

e Pignus prætorium in nominibus potest consistere.

f Pignus aliud conventionale, aliud judiciale & prætorium.

g Argumentum a pignore conventionali ad prætorium observatur.

h Pignus conventionale & prætorium recuperatur per hypothecarium, si forte missus a possessione ceciderit. l. 11. §. 1. in fin. ff. de pignorib.

i Negligentia possessio facilis amittitur, quam jus reale.

k Favetur creditoribus jus suum persequentibus.

l v. l. 56. l. 192. in fin. ff. de reg. jur. c. 49. de reg. in 6.

m Pignus ex causa iudicati acceptum, distrahere quis potest. Nam pignori ex causa contractus accepto assimilatur, & eandem vicem obtinet. Syn. Bas. 25. tit. 7. cap. 16. 3. Harm. 5. c. 18. l. 25. ff. de pign.

n Ut consensu partium, sic auctoritate iudicis pignus vendi potest. l. 3. §. 1. vers. fm autem. J. de jure domini.

o Pignus ex causa iudicati cap-tum, ab officio solet distrahi, quod si nullus emptor extiterit, aut extiterit quidem, sed pretium offeratur ac voluerit creditor litatione facta rem comparare, perinde hoc illi facere atque extraneo licebit. Syn. l. 10. de loco c. 16. 3. Harm. 5. c. 17.

p Ad licitandum creditor qui pignus cepit admittitur. d. l. 3. §. 2. l. 16. ff. de reb. auct. sud.

q Vice extranei, creditori pignus emere licet.

r Emptore non reperto jure domini creditor pignus possidere solet. Subsidium emptionis, domini additio. d. §. 2.

s Pignus pignori creditor dare potest. l. 13. §. 2. ff. de pign. adde l. 4. §. qua res pign. l. 40. in fin. ff. de pignorat. act. quod Græcis est πιστορὶ πνεύματι.

t d. §. 2. d. l. 4. u i. e. creditoris creditori.

x Pignus a te mihi obligatum possum alteri pignori dare, quamdiu mihi obligatus fueris, tamdiu ille pignus tenere poterit.

qui a jus repræsentat, tueatur, quamdiu in causa pignoris manet ejus b, qui dedit. Sed si vos usumfructum c possessionis tantummodo pignori dedistis, isque, qui accepit, alii d eam possessionem, cujus usumfructum nexum habebat, sine vestra voluntate pignorerit: creditor ejus id, in quo pignoris vinculum non constituit, distrahens, dominio vos privare nequivit. Quod si non fuit vestro creditori usumfructus, sed ipsa possessio e pignorata, & ante exolutam a domino pecuniam creditor secundus pignus acceptum vendidit, non posse venditionem post s solutam pecuniam rescindi, divorum Principum placitis continetur. PP. Id. Septemb. Pio & Pontiano Conf. 230.

Hæres debitoris rem recuperat a secundo creditore, debito soluto vel oblato. Salycet.

2. Imp. Diocletian. & Maximian. AA. Gemello.

Si creditor possessionem, quæ a parentibus tuis pignoris juri fuerat obligata, non vendidit, sed alii creditori pignori dedit: examinata fide veri, poteris eam soluto g eo quod ex hac causa creditori h debetur, intercessu Prædis provinciæ recuperare. PP. 13. Kal. Jan. iplis 4. & 3. AA. Conf. 290.

DE PARTU PIGNORIS ET OMNI
CAUSA.

TITULUS XXV.

1. Imp. Alexand. A. Mestriano.

Partus i pignorate k ancillæ in pari causa esse, quam mater est, olim placuit. PP. Id. Maji, Agricola & Clementino Conf. 231.

2. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. Annoso & Antonino.

Cum pignoris titulo mancipia vos obligasse pro mutua quam accepistis, pecunia proponatis, horum mancipiorum operis l, quas creditor accepit, vel quas percipere m potuit, in usuras computatis, & post in sortem, extenuato debito residuum offerentibus, vel si non accipiat, consignatum deponentibus, mancipia vobis Præses provinciæ restitui jubebit. S. 5. Kal. Jan. AA. Conf.

DE REMISSIONE n PIGNORIS.
TIT. XXVI.

Si servus manumittatur sciente creditore.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Proculo.

Si te manumissum, & in libertate moratum o, sciente ea, cui pignoris nomine obligatus diceris, Prædis probaveris, ex consensu creditricis remissionem pignoris obligationem apparebit: & per hoc jure manumissum, nec ab hærede creditricis in servitutem peti posse, certum est. PP. 12. Kal. Maji, Antonino A. 2. & Geta 2. Conf. 206.

Si creditor consentiat alienationi fundi obligati.

2. Idem AA. Materno.

Si probaveris te fundum metcatum, possessionemque s ejus tibi traditam p, sciente & consentiente ea, quæ sibi eum a venditore obligatum dicit, exceptione || eam || removebis. Nam obligatio pignoris, consensu & contrahitur q & dissolvitur. PP. 2. Id. Feb. Antonino A. 3. & Geta 3. Conf. 209.

Si creditor cum republica contraxerit.

3. Imp. Alexand. A. Tauro.

Si ignorante, vel invito te debitor tuus, qui universa bona sua ob pecuniam debitam tibi obligaverat, cum republica postea r contraxit, jus tuum non læsit. PP. 3. Id. Apr. Albino & Maximo Conf. 228.

Si creditor alienationi pignoris consenserit.

4. Imp. Gordianus A. Aquilino.

Cum te a debitore mercatum proponas eam rem, quæ alii pignorata erat, si sciente eo, ac pignus

fit editus. d. §. 1. in fin. Editus apud debitorem est pignori: apud emptorem, seu tertium possessorem non est. l. Creditor, quas operas servi pignori percipit aut percipere debuit, in usuras primum imputat: deinde in sortem, ut hic. l. 1. §. 2. l. 12. sup. de pignorat. l. 1. sup. de usur. l. 2. §. in fin. sup. de pign. l. 1. inf. de distract. pign. l. 10. §. 9. ff. mandati.

n Pignoris remissione, jus pignoris perimitur. adde 20. ff. 6. o Creditor, qui sibi pignoratam servum sciens manumitti & in libertate morari patitur, jus pignoris remittit, facit l. 4. sup. de servo pign. dato. p Qui rem pignoratam vendi & tradi patitur ac consentit, pignus remittit. l. 4. §. 1. cod. l. 4. §. 1. ff. quib. mod. pign. q d. l. 9. in fin. §. ad l. 23. §. de pign. l. 2. §. qua res pign. l. 5. ff. quib. mod. pign. r Prior creditor hypothecarius, etiam privatus, hico tempore posteriori præstetur, l. 12. §. de distract. l. 8. §. qui postior.

suum

a Jus repræsentans, judex.

b i. e. primi creditore, ut sit sententia: Tamdiu secundum creditorem pignus possidere, quamdiu primus creditor pignus obligatum habet. Syn. 25. tit. 5. c. 19. & 3. Harm. 5. c. 18. Pignus obligatum habere creditor definit, cum nihil ei debetur.

c Usumfructum fundi tibi obligavi: eundem Titio obligasti: Titius eundem fundum vendidit, quid juris? venditio non valet. Nam pignoris nudus fructuarius proprietatem obligare vel alienare non potest: solum usumfructum potest.

d Ususfructus rei pignori potest. l. ult. ff. de usuris.

e Fundum pignori creditori eundem fundum pignorat. Novus ille creditor ex causa iudicati fundum distrahit, novo creditori pecunia ab emptore solvitur, quid juris? sero emptori, fundum evinco, ut hic. l. 2. sup. p. antiq. credit.

f id est, re non amplius integra.

g Fundum a parentibus tuis pignori mihi datum Titio pignori, potes a Titio pignus recuperare, debito mihi soluto vel oblato, ut hic. l. 40. in fin. ff. de pignorat. l. 13. §. 2. ff. de pignorib. v. l. 4. sup. qua res pignor. ut hoc modo, Resoluto jure dantis, resolvitur jus accipientis. l. 31. ff. de pignorib. l. Fendos. 13. & 2. Fendos. 8. & tit. 9. h tuoscil.

i v. l. 13. l. 26. in fin. l. 29. §. 1. ff. de pign. l. 1. d. de Salviano interd.

k i. e. partus editus ante ancillam pignoratam non est pignori, nisi expresse conveniret, & ita intellige, quod Paulus scribit 2. sent. 5. §. 2. post pignoratam, est pignori, ut hic & l. 15. in pr. ff. de pignorib. nisi apud auctorem, quam apud dominum partus

a expressim. dixi
l. 2. sup. eod. alio-
quin silentium si-
ne scientia non
sufficit.

b v. Harm. 3. tit.
5. §. 20.

c Pignus remis-
sum, novo pacto
potest restitui. v.
Cujac. 19. obs. 27.
d Pacto inutili
pignus remitti
non potest: utili
potest. l. 2. §. eod. l.
11. §. 2. ff. de pign.
act. l. 5. ff. quibus
mod. pig. lmo pot-
est. nam utcum-
que donatio pi-
gnoris sit inutilis,
non potest tamen
revocari. l. 1. §. 1.
ff. quib. mod. pign.
e Programmata,
Galli affiches &
panonceaux. Li-
bellus publice
propositus Pro-
gramma quid es-
set, dixi etiam ad
Nov. 112. c. 3. ad-
de Paponem 18.
Arrest. 6. de cries
& subhastations.
f sunt enim mo-
nendi hi, quorum
interest. l. 26. §. 7.
ff. de fidei. lib. l.
47. ff. de re ju-
dic.

g Si pignus pu-
blice proscritur,
vel subhastat-
ur, creditore
præsentem & tace-
re, jus pignoris
remittere intelli-
gitur, ut hic. §. 1.
8. J. eod. Quid, si
creditore absente
res ei pignora
proscribitur? ju-
vari posse vide-
tur, & ita judica-
tum a senatu
Burdegaliensi Pa-
ponius refert d.
loco Arrest. 4.
maxime si repu-
blicæ causa ab-
fuit, aut pupillus
fuerit. l. 6. §. 1. ff.
quibus ex caus. in
possessione. l. 1. ff.
si minor
si deceptus in
pretio, si ex
falsa causa decre-
tum fuerit inter-
positum. l. 2. §. 8.
de præd. & alia.
l. 9. ff. de reb. cor.
qua sub tut. adde
c. constitutus. & de
in integ. restit. l.
pen. §. de in integ.
v. Arrest. a Bur-
degal. apud Paponem d. loco Arrest. 1. ut itaque-
rundam gentium usu discessum sit a l. 5. in
fin. J. de fidei. & jure hact.

h Creditor jubens debitori cautionem reddi, pignus re-
misse intelligitur, ut hic, & merito. Nam eo casu etiam id videtur actum, ne debitum,
J. eod. ibi. etiam jus. l. 2. ff. de pact. id est, quod chirographo continetur, petatur, l. 59. ff. de
legat. 3. eo nomine debitori competit exceptio. l. 3. §. 1. ff. de liberatione.

i dixi ad l. 6. sup. eod. l. 1. sup. si propt. publicæ pensiones. k Publicæ auctioni
(ad privatam venditionem refer l. 8. §. 15. ff. eod.) creditor contradicere debet: alioquin
silentio jus pignoris amittit hic. §. 1. ff. de pact. ut hinc constat, Præsentiam tertii tace-
tis in actu alterius, eidem tertio nocere, qua in re vix certa potest tradi regula. Patris præ-
sentia habetur pro consensu, l. 7. ff. de sponsalibus. l. 5. sup. de nupt. tutoris non habetur,
l. 3. ff. de auctor. præf. subscribens testamento, non consentit, l. 39. ff. de pign. act. contractui,
consentit. l. 26. §. 1. ff. de pign. Divisio coheredum præsentis legatario non nocet. l. 34. D. de
leg. 2. Factum hæredis præsentis fideicommissario non nocet, l. 92. D. de legat. 1. socii, so-
cio aliquid faciente nocet, l. 28. D. com. dividendo. ut & coheredis, coherede aliquid fa-
ciente, l. 12. D. de evict. vel vicini vicini novum opus faciente, l. 19. D. de aqua & aqua
pluvia. Nemo fit silentio procurator in l. 8. §. 1. D. de procurat. silentio fit fideiussor l. 4.
in fin. D. de fideiuss. tutor. v. Hotoman. 4. obs. 27.

l Fiscalis hæstæ fides facile con-
velli non debet. m Si mandatarius solutionis pignus reddit debitori, mandatarius jus
pignoris remisse intelligitur. n In mandati actione contraria veniunt etiam usu-
ræ. l. 1. l. 18. l. 19. sup. mandati. o Tuo creditori, cum id mihi mandasses, deb tum
solvi: pignus literatum ubi reddidi, jus pignoris extinguitur, ut hic. non tamen jus debiti in
l. 1. sup. eod. Pignoris, inquam, ita ut pignus tibi semel datum revocare non possim, ut hic.

p Pignus citra consensum creditoris a deb-
tore non potest alienari, ut hic. l. ult. J. eod. l. 12.
J. de distract. pign. l. 15. sup. de pign. & hyp.

q Pignus consentiente creditore potest alienari, ut hic. §. 1. 10. sup. eod. finge pignus. l. 1.
sup. de precario. l. 1. ff. de alien. jud. mut. causa. ita alienatum postmodum in potestatem
debitoris rediit: num tacite pignus redintegratum est? non est. J. eod. ibi. indignum.

lmo est. l. 8. §. 7. in fin. ff. quibus modis pign.

suum remittente a, eam mercatus b es: cum ejus con-
sensu nexus pignoris evanuerit, si non nova c voluntas in-
tercesserit, quæ denuo obligationem pignoris constitue-
ret, ea res velut obstricta non potest vindicari. PP. 11. Kal.
Maji, Gordiano A. & Aviola Coss. 240.

De pacto inutili.

5. Idem A. Asclepiadi.

Debitum, cujus meministi, quod per pacti conventio-
nem inutiliter d factam remisisti, etiam nunc petere
non vetaris, & usitato more pignora vindicare. PP. 6. Id.
Septemb. Gordiano A. 2. & Pompeiano Coss. 242.

De programme.

6. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. Argio.

Si eo tempore, e quo prædium distrahebatur, programma-
te admoniti f creditores, cum g præsentem essent, jus
suum executi non sunt: possunt videri obligationem pi-
gnoris amississe. PP. 3. Id. Febr. Maximo 2. & Aquilino
Coss. 286.

De redditione chirographi.

7. Idem AA. Paulino.

Creditricem patui tui sub obligatione fundi, qui per
chirographum nexus pignori fuerat, jubentem eandem
cautionem h reddi, pignoris etiam jus remississe videri,
manifestum est. PP. 5. Id. Sept. Diocletiano 3. & Maxi-
miano AA. Coss. 287.

Si fiscus distraxerit.

8. Idem AA. & CC. Appollonio.

Si hypothecas fisco i distrahente, creditores silentio k
tradiderunt negotium: palam est etiam actionem suam
amississe eos, quam in rem habebant, nam & fiscalis hæstæ
fides l facile convelli non debet. PP. 13. Kal. Septemb.
ipsis 4. & 3. AA. Coss. 290.

De eo, qui salvit pro debitore.

9. Idem AA. & CC. Hermiano.

Cum ex causa mandati m pro socero tuo te socnebrem
pecuniam exolvisse proponas, curabit Præses provin-
ciæ in restituenda pecunia, quam pro eo exolvisti, nec non
etiam in usuris n ejus indemnitate tuæ prospicere. Nam
si recepta o a creditore mancipia, quæ pignori fuerant da-
ta, hac mente socero tuo tradidisti, ut pignoris vinculum
tuum dissolvatur: obligatio semel extincta instaurari
non potest. PP. 10. Kal. Octob. ipsis 4. & 3. AA. Coss.
290.

De alienatione pignoris.

10. Idem AA. & CC. Quintiliæ.

Res pignoris hypothecæ jure creditoribus obnoxias,
citra p consensum eorum debitores alienantes, præce-
dentem non dissolvunt obligationem. Dat. Kal. Decemb.
AA. Coss.

Si pignus consensu creditoris alienatum, postea ad prio-
rem dominum revertatur.

11. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

Solita providentia utimur etiam de pignoribus vel
hypothecis rerum, quæ quibusdam creditoribus
suppositæ, postea a debitoribus venduntur, vel alio
modo transferuntur, creditore suum q consensum

contractui præbente: & quodam legitimo postea modo
res ad priorem dominum revertuntur. In hoc etenim
casu diversæ sententiæ a legum prudentibus habitæ sunt,
quibusdam dicentibus jus pignoris creditori renovari,
propter a verbum futurarum b rerum, quod in generali-
bus hypothecis poni solitum est: aliis penitus extingui.
Nobis autem visum est, eum qui semel c consensit alie-
nationi hypothecæ, & hoc modo suum jus respuit d: indi-
gnum e esse eandem rem, utpote ab initio ei suppositam,
vindicare, vel tenentem inquietare. Dat. * Constant.
post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. anno se-
cundo 532.

ETIAM OB CHIROGRAPHARIAM f PE- CUNIAM PIGNUS TENERI POSSE.

TIT. XXVII.

Per novationem voluntariam debiti principalis pignus extin-
gitur, nisi fuerit repetitum. Salyc.

1. Imp. Gordian. A. Festo.

PIGNUS intercidit, si novatione g facta, in h ali-
um jus obligationis transulisti, nec ut ea res pigno-
ris nomine teneretur, tibi cautum est. Quod si pa-
ctū inter te eumque, qui postea dominus fundi con-
stitutus novam obligationem suscepit, intercessit, ut idem
fundus tibi pignoris nomine teneretur, quamvis personali
actione expertus feceris i condemnationem, pignoris ta-
men habes perfectionem k. At si l in possessione fue-
ris constitutus: nisi ea || quoque || pecunia tibi a debitore
reddatur vel offeratur, quæ sine pignore debetur, eam re-
stituere propter m exceptionem doli mali non cogeris. Ju-
re enim contendis debitores n eam solam pecuniam, cu-
jus nomine ea pignora obligaverunt, offerentes, audiri
non oportere, nisi pro illa etiam satisfecerint, quam mu-
tuam simpliciter acceperunt. Quod in secundo o creditore
locum non habet: nec enim necessitas ei imponitur chi-
rographarium etiam debitum priori creditori offerre. PP.
Idibus Martiis, Gordiano August. & Aviola Coss. 240.

DE DISTRACTIONE p PIGNORUM.

TIT. XXVIII.

Si creditor ex fructibus debitum consecutus est.

1. Imp. Alexand. A. Pacatæ.

FUNDUM pignori obligatum, si creditor ex q fructi-
bus debitum r consecutus est, cum ipso jure pignus
|| ab || obligatione liberatum sit, distrahere minime
potest. PP. Idibus. Januar. Maximo 2. & Aeliano
Coss. 224.

Creditorem rem litigiosam non vendere, quia debitor
precario possidet.

2. Idem A. Maximæ.

Creditor, qui hypothecæ seu pignori rem sibi nexam
vendidit, litigiosam f rem non videtur vendere: quia
precario r debitor possidet. PP. 12. Kal. Octob. Maximo
2. & Aeliano Coss. 224.

Si non solidum servet creditor ex venditione pignoris.

3. Idem A. Luciano.

HYPOTHECIS, vel pignoribus a creditoribus venundatis,
in id, quod deest u, adversus reum vel fideiussorem
|| ejus || actio competit. PP. 13. Non. Nov. Maximo 2. &
Aeliano Coss. 224.

Quæ observanda sunt a creditore distractu.

4. Idem A. Crescenti.

Creditor hypothecas sive pignus cum proscritur,
notum x debitori facere, & sibi bona fide rem

n de ipso debitore. o de secundo creditore.
p dixi ad 20. ff. 5. q Creditor ex fructibus pignoris debitum consecutus pignus dis-
trahere non potest, ut hic, adde l. 2. §. de pign. l. 9. §. de pign. & hypoth. l. 9. §. 3.
ff. de pign. act. r & usuras, dixi ad d. l. 2. adde l. 8. in fin. ff. de pign. f Pignus
sua natura non est res litigiosa, ideoque pignus citra vitium litigiosi vendi potest, ut hic.
§. l. 1. J. de litigiosis.
t Creditor pignus domino ac debitori precario potest concedere, ut hic: hujusmodi pre-
cario, jus pignoris non remittitur, l. 3. ff. de pactu. nec ea precarii concessione jus pignoris
vendendi, ut hic. Est vero precario possidere κατὰ παράκλησιν νέμειναι. Syn. Bas.
25. tit. 7. c. 24. u Venditio pignoris non idonei, residui petitionem non admittit.
Hyperochæ seu residui repetitio superest, ut hic: & l. 5. §. J. eod. l. 9. in fin. ff. eod. & l. 10.
in fin. §. de obl. l. 8. in fin. sup. si cert. pes. l. 28. ff. de reb. credit. l. 9. in fin. prin. ff. de distr.
pign. x Debitor clam & creditore non denunciato pignus vendere non potest. Solen-
niter igitur & denunciato potest. facit l. 6. l. 8. sup. de remiss. pign. l. 3. §. 1. vers. fin. autem
J. de jure dom. alias non sufficit creditoris silentium. l. 8. §. 15. ff. quib. mod. pign.

a Ratio dubitan-
di hæc fuit: Res
futuras Titius
mihi obligavit:
pignus illud mihi
obligatum, meo
consensu aliena-
tum, postmodum
me infocio acqui-
sivit idem Titius
Pignus de quo
quæritur, mihi
obligatum cense-
tur. Multi hunc
casum singularem
ignorantes con-
trarium respon-
suri essent, ut Sa-
lycetis hic nota-
vit.
b Formula gene-
ralis hypothecæ.
c l. 158. ff. de reg.
jur.
d Ratio deci-
dendi.
e Decisio.

f Chirographaria
pecunia est, quæ
sine pignore crea-
ditur.

g Novatione de-
biti voluntaria,
pignus remittitur.
l. 11. ff. de pign. l.
18. ff. de novatione.
id est, Pignus ob-
ligationis novæ
in obligationem
novam, nisi ex
pacto non trans-
fertur.

h Novationis,
seu delegationis
definitio. l. 1. ff. de
novat.

i id est, tibi con-
demnatus fuerit
debitor. d. l. 11. l.
13. §. 4. ff. de pign.
k adversus eum
qui pignoris do-
minus constitu-
tus est.

l Fundum tibi
obligavi in de-
cem, delegavi ti-
bi Titium, nulla
facta mentione
pignoris: fundum
postea Titio ven-
didi: jus pigno-
ris non habes, nisi
cum Titio pactus
sis de pignore.
Quid, si fundi
possessio adhuc
apud te est? ut
hic. Fundi reti-
nendi jus habes,
etiam si sine pi-
gnore pecuniam
id est, chirogra-
phariam tantum
debas: retinen-
di, inquam, ad-
versus ipsum de-
bitorem. vers. Ju-
re enim contendis
debitores. J. eod.
at non adversus
secundum credi-
torem. inf. eod.
Quod in secundo
creditore &c.
m l. 1. §. si res a-
lien.

a l. 1. §. si vendi-
to pignore.

b id est, condi-
cere, denunciare.

c dixi ad l. 3. sup.

ead. Residui debiti
obligatio pigno-
ris venditionem
impedit, adde l. 8.

§. cod. l. 2. §. debitor
vend. pign. im-
ped. non posse.

d Residuum debi-
ti a iudice exti-
matur.

e Etiam pro re-
siduo debiti ius
totius pignoris
vendi potest (qua-
tenus debitor ma-
ius) ut hic. l. 3.

§. cod. l. 2. in
fin. inf. tit. proxi-
m. §. 1. §. fami-
lia. l. 8. §. 2. §. l. 11.

§. 4. ff. de pignori-
bus. adde l. 3. §. 5.

ff. de statulib.
quia ius pignoris
est individuum.

l. 65. ff. de iur. i-
ur. atque ita, Pignus
creditor vendere
potest: etiam si
maioris crediti
partem jam rece-
perit, ac cum ita
vendit, rata ven-
ditio est. Syn. Ba-
b. l. 15. tit. 7. c. 28.

f l. 2. in fin. §. de
pign. act. l. 3. sup.
de pignori. l. 4.

ff. de pign. act.

g l. 8. in fin. §. 1.

ead. l. 2. §. si anti-
quior.

h Facta legitime
venditio pignoris
non revocatur.

adde l. 85. §. 1. ff.
de regul. iur. c. 6.

i l. 2. in fin. §. de
pign. act. l. 3. sup.

de pignori. l. 4.

ff. de pign. act.

j l. 8. in fin. §. 1.

ead. l. 2. §. si anti-
quior.

k l. 5. §. si vendi-
to pign.

l. 1. §. si vendi-
to pign.

m Pignora spe-
cialiter obligata
priori loco dis-
trahuntur: poste-
riore, generaliter
obligata.

n v. l. 3. §. qui po-
rior.

o l. e. res genera-
liter obligatas.
dixi ad l. 2. ff. qui
prior.

p Creditor per
interpositam per-
sonam rem sibi
pignoratam eme-
re non potest, ut
hic. adde Paul. 2.

sent. l. 3. §. 4. l. 8. §.

de pign. act. adde

l. 54. ff. de oblig.

Qui iugiter tenet possessionem, eam non amittit.

l. 34. ff. de pign. act.

q l. 1. §. de iure domini, aut ab ipso debitore. l. 34. ff. de pign. act.

r l. 1. §. de iure domini, aut ab ipso debitore. l. 34. ff. de pign. act.

s l. 1. §. de iure domini, aut ab ipso debitore. l. 34. ff. de pign. act.

t l. 1. §. de iure domini, aut ab ipso debitore. l. 34. ff. de pign. act.

u l. 1. §. de iure domini, aut ab ipso debitore. l. 34. ff. de pign. act.

v l. 1. §. de iure domini, aut ab ipso debitore. l. 34. ff. de pign. act.

w l. 1. §. de iure domini, aut ab ipso debitore. l. 34. ff. de pign. act.

x l. 1. §. de iure domini, aut ab ipso debitore. l. 34. ff. de pign. act.

y l. 1. §. de iure domini, aut ab ipso debitore. l. 34. ff. de pign. act.

z l. 1. §. de iure domini, aut ab ipso debitore. l. 34. ff. de pign. act.

aa l. 1. §. de iure domini, aut ab ipso debitore. l. 34. ff. de pign. act.

ab l. 1. §. de iure domini, aut ab ipso debitore. l. 34. ff. de pign. act.

ac l. 1. §. de iure domini, aut ab ipso debitore. l. 34. ff. de pign. act.

ad l. 1. §. de iure domini, aut ab ipso debitore. l. 34. ff. de pign. act.

ae l. 1. §. de iure domini, aut ab ipso debitore. l. 34. ff. de pign. act.

af l. 1. §. de iure domini, aut ab ipso debitore. l. 34. ff. de pign. act.

ag l. 1. §. de iure domini, aut ab ipso debitore. l. 34. ff. de pign. act.

ah l. 1. §. de iure domini, aut ab ipso debitore. l. 34. ff. de pign. act.

ai l. 1. §. de iure domini, aut ab ipso debitore. l. 34. ff. de pign. act.

gerere, & quando licet, testato dicere a debet. Si quid itaque per b fraudem in pignore villæ venditæ commis- sum probare potes, ut inferatur actio, quæ eo nomine competit, adi eum, cuius de ea re notio est. PP. Kal. Jun. Fusco & Dextro Consil. 226.

Si debitor sit paratus solvere residuum debiti.

5. Idem A. Solfiano.

Si residuum debiti paratus es solvere, Praeses provinciae dabit tibi arbitrium: apud quem quantum d sit, quod superest ex debito, examinabitur: & si ad iudicem venire adversa pars cessaverit, si oblatio superflua ad venditionem profuerit: improba alienatio proprietatis tuae ius non aufert. PP. 12. Kalend. Aug. Pompeiano & Peligno Consil. 232.

Si quid super sit ex debito.

6. Imp. Gordianus A. Rogato.

Quandiu e non est integra pecunia creditori numerata, etiam si pro parte maiore eam consecutus sit, distrahendi rem obligatam non amittit facultatem. PP. 13. Kal. Septemb. Pio & Pontiano Consil. 239.

An venditio revocanda sit & de fraude debitoris.

7. Idem A. Caro.

Si cessante f solutione creditor non reluctantem lege con- tractus g, ea, quæ sibi pignori nexa erant, distraxit: revo- cari h venditionem iniquum est; cum si quid in ea re fraudulenter i fecerit, non emptor a te, sed k creditor conveniendus sit. PP. 5. Kal. Nov. Pio & Pontiano Consil. 239.

De oblatione debiti.

8. Idem A. Maximo.

Si priusquam l distraheretur pignoratam possessio, pecu- niam creditori obtulisti, eoque non accipiente, facta contestatione eam deposuisti, & hodie || quoque || in ea- dem causa permanet, pignoris distractio non valet. Quod si priusquam offerres, legem venditionis exercuit: quod iure subsistit, revocari non debet. PP. 3. Non. April. Gor- diano A. & Aviola Consil. 240.

*Quæ observanda sint in distractione pignoris & de resi-
duo debiti.*

9. Imp. Dioclet. & Maximin. AA. Cillo.

Quæ specialiter m vobis obligata sunt, debitoribus de- rectantibus solutionem, bona fide debetis & solen- niter vendere. Ita enim apparebit, an ex pretio pignoris debito satisfieri possit. Quod si quid deerit n, non pro- hibemini cetera o etiam bona iure conventionis consequi. PP. 13. Kal. Jun. Dioclet. 3. & Maximiano AA. Consil. 287.

An creditor pignus emere possit.

10. Idem AA. & CC. Rufino.

Et qui sub imagine p alterius personæ, quam suppo- fuerat, iugiter q tenet: cum sibi negotium gerat, alie- nasse non videtur. Iure enim pignoris obligatum præ- dium, neque si per subjectam r personam creditor com- paraverit, neque si sibi addiderit, debitori affert præjudi- cium: sed in eadem causa permanet, in qua fuit ante hu- jusmodi collusionem. Sane si f debitor distrahente comparaverit, consensu emptionem perfectam (si neque dolus r adversarii, neque metus u causa gesta argueretur) revocari x, exemplo grave est. Si igitur poteris eviden- tibus probationibus monstrare creditorem y per suppo- sitam imaginarii z emptoris personam semper possessionem tenuisse, nec vendita bona a fide prædia postea sin- ceriter comparasse: potes oblata pecunia cum usuris, ad restitutionem creditorem compellere. PP. 3. Non. Octobr. iplis 4. & 3. AA. Consil. 296.

De muliere.

11. Idem AA. & CC. Rufino.

Mulier b licet specialiter res pignori dederit pro alio c, creditor eas distrahendi d non ha-

bet facultatem: nisi dissimulatione a marito obligante velut b proprias, creditoris ignorantiam circumscripse- rit. PP. 5. Kalend. Maji, Heraclia, AA. Consil.

Si debitor distraxerit.

12. Idem AA. & CC. Zotico.

Si debitor e rem tibi iure pignoris obligatam, te non con- sentiente, distraxit: dominium cum d sua causa trans- mit ad emptorem. S. Prid. Kal. Maji, Heraclia, AA. Consil.

Si emptor in possessionem inductus non est.

13. Idem AA. & CC. Theodora.

Qui prædium obligatum a creditore comparavit, si in e- vacuam possessionem inductus f non est, nullam in rem actionem habet.

Si debitor rem obligatam teneat.

14. Idem AA. & CC. Modesto.

Si in hoc, quod iure tibi debetur, satisfactum g non fue- rit, debitoribus res obligatas tenentibus h: aditus Præ- ses provinciae, tibi distrahendi facultatem jubebit fieri. PP. 16. Kalend. Decemb. Sirmii, AA. Consil.

Si debitor mancipia a creditore distracta sollicitaverit.

15. Idem AA. & CC. Aviana.

Obligatis pignori mancipiis a creditore distractis ac tra- ditis; si post debitor quondam hæc sollicitaverit: non venditori, sed emptori i contra possidentem in rem com- petit actio. Dat. Kal. Mart. Sirmii, CC. Consil.

Si unus ex heredibus debitoris pro sua portione solverit.

16. Idem AA. & CC. Sylvano.

Unus k ex multis debitoris, qui pignora tradiderat, heredibus, quod ab eo personali actione peti potuit, solvendo, res obligatas distrahendi creditori facultatem non adimit. S. 3. Non. April. CC. Consil.

Dere vendita a creditore cui non erat obligata.

17. Idem AA. & CC. Agapæ.

Rei creditor obligatæ generali five speciali conventionem, per creditorem alium, cui l non fuerat nexa, venunda- tæ, non amittit persequutionem. D. Prid. Non. April. CC. Consil.

Proprietatem transferri in emptorem.

18. Idem AA. & CC. Cajano.

Qui a creditore pignori obligatum prædium iure m emit, de proprietate n vinci non potest. S. 6. Kal. Maji, CC. Consil.

Si maritus uxoris pecuniam crediderit.

19. Idem AA. & CC. Libyæ.

Si maritus o tuus mutuam (licet tuam) dedit pecuniam; seorum, quæ pignoris titulo accepit, si ei non successisti, distrahendi nomine tuo nullam habes facultatem. S. 6. Id. Novemb. Heraclia, AA. Consil.

De superfluo pretio pignoris, & re ex eo empta.

20. Idem AA. & CC. Sabino.

Secundum placiti fidem, si nihil convenit p specialiter, pignori a creditore maiore, quam ei debebatur, pre- tio distractis q; licet ex eo r fundus comparatus f sit, non super hoc in rem, sed in personam, id est, pignoratitia de r superfluo competit actio. S. 6. Id. Nov. Byzantii, CC. Consil.

DEBITOREM VENDITIONEM PIGNORIS IMPEDIRE NON POSSE.

TIT. XXIX.

*Debitor in sua ultima voluntate non potest impedire, quom-
inus creditor iure possit vendere prædia sibi obligata.*
Salyc.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Marcello.

venditione pignoris redegerit creditor, id omne creditor sibi habeat, ut hic, propter incertum eventum venditionis (quem recte servum bastarum vocat lex pen. C. Theod. de præd. navic.) sicut e contrario, valet conventio, ut si creditor vel minimum redegerit in crediti vicem, eo sit contentus, l. 15. §. 3. ff. de re iud. ut non ita pactum legis commissoriae in pignori admitteretur. v. J. de pact. pign. & leg. com. q. puta superfluo pretii. Emptum ex hyperocha, seu pretii venditi pignoris superfluo, non est debitoris, r Superfluum debitori servari debet. l. ult. §. 2. ff. de iur. dom. & reddi. l. 24. §. 2. in fin. ff. de pign. act. f. Quid si ex hyperocha foveret, aut ea sit usus? usuras præstabit. l. 6. in fin. ff. de pign. act. quemadmodum si tardius idem superfluum red- diderit. l. 7. d. iis. f. dixi ad l. 24. §. 2. ff. de pign. act.

Si sunt

a l. 18. §. ad vel-
lejant. Mulier col-
ludendo recte pi-
gnorat.

b Si maritus res
uxoris velut pro-
prias obligavit,
sciente & dissi-
mulante uxore,
obligatio non re-
scinditur.

c Debitor pignus
potest vendere,
salvo iure credi-
toris. l. 14. l. 15. §.
de pign. l. 3. l. 10.
§. de remiss. pign.
l. 18. §. 2. ff. de
pign. act.

d d. §. 2. adde quæ
notavi ad l. 20. §.
1. ff. de adq. rer.

e Non vendi-
tione, sed tradi-
tione dominium
transfertur, v. l.
20. §. de pact. adde
Ulpian. l. 9. §. 7. l.
9. §. de donat. in-
ter vir.

f Inductione va-
cua possessionis,
quæ scilicet in
vacuam possessio-
nem fit, domini-
um acquiritur.
Non inductus ita-
que non fit do-
minus.

g l. 18. §. de adm.
rat. v. l. 4. sup. de
pign. act.

h Creditor pi-
gnus etiam apud
debitorem con-
stitutum potest
vendere.

i Emptori pi-
gnoris legitimo,
rei vindicatio
competit in debi-
torem pignoris
possessorem.

k v. l. 1. §. de ius-
pign.

l Creditor chi-
rographarius in
præjudicium cre-
ditoris hypothecæ
cari pignus ven-
dere non potest.
v. l. 2. §. de ius-
in prior. cred.

m Pignus a cre-
ditore iure ven-
ditum debitor
non evincit.

n Effectus iustæ
emtionis.

o Nummis uxo-
ris pignus acqui-
situm, non est
uxoris. adde l. 26.
sup. de pign.

p Iusta est con-
ventio, si conve-
nerit, ut quod ex

Si sunt, qui emere prædia tibi obligata velint, non impediuntur scriptura a testamenti, qua complexus est debitor nulla a se prædia venditari, & poenam addidit, ut b fisci fierent. Nec enim potuisse cum huiusmodi lege ius creditoris facere deterius, manifestum est. Datum 6. Kalend. Maji, Agro & Maximo Consil. 208.

Nisi debitor universum debitum offerat, non habet potestatem denunciandi creditori, ne pignora vendat, nec emptori ne emat. Salyc.

2. Imp. Gordianus A. Nepoti.

Debitoris c denunciatio d, qui creditori suo, ne sibi rem pignori obligatam distrahat, vel his, qui ab eo volunt comparare, denunciat: ita demum efficax est, si universum e tam sortis, quam usurarum offerat debitum creditori: eoque non accipiente, idonea fide probationis (ita ut oportet) depositum ostendat. Nam si vel f modicum de sorte vel usuris g in debito perseveret: distractio rei obligata non potest impediri: neque ea ratione emptor, tamen sciat interpositam a debitore creditori h denunciationem, malæ fidei sit possessor. PP. 3. Non. August. Gordiano A. & Aviola Consil. 240.

SI VENDITO PIGNORE AGATUR.

TIT. XXX.

Si creditor per fraudem minori pretio pignus vendidit, ad interesse debitoris tenetur. Salyc.

1. Imp. Alexander A. Agrippæ.

Præfates provinciae aditus, si fuerit probatum, tuum creditorem, cui ius distrahendi pignora fuit, dolo malo fundum vendidisse: quanti tua interest, restituere tibi eundem creditorem iubebit. Quod si de bonis creditoris condemnati solvi pecunia non potuerit, & probatum fuerit, emptorem mala fide emisit: offe-
fente l te pecuniam cum usuris, quanti fundus venit, restituere tibi fundum cum fructibus malæ fidei emptorem iubebit. PP. Kal. Sept. Alexand. A. Consil. 223.

2. Idem A. Emilio.

Servos, quos nullo m jure a creditore venisse dicis, pater tuus, vel n tu, si hæreditas ejus ad te pertinet, a possessoribus petere potes. Quod si usucapti o sunt, petat pater tuus pretium eorum a creditore, qui non jure eos vendidit. PP. 3. Kal. Jan. Alexand. A. Consil. 223.

3. Idem A. Claudio.

Si uxor tua Præsidi provinciae probaverit, cum aureos triginta deberet, servos suos amplioris pretii per gratiam p aureis viginti q creditorem vendidisse, eumque solvendo r non fuisse: iubebit f emptores recepto pretio restituere servos. PP. 16. Kalend. Octobr. Maximo 2. & Aliano Consil. 224.

Debitor pignus jure non distractum potest a possessoribus vindicare, vel pignoratitia cum creditore agere. Salyc.

4. Imp. Gordianus A. Eudemo.

Cum r contra bonam fidem venditionem obligata possessionis a creditore factam alleges, non observatis u, quæ in distrahendis pignoribus celebrari consueverunt, adito Præsidi provinciae experire actione competenti non tantum adversus creditorem, verum etiam x adversus possessorem, si fraudem eum participasse y cum creditore docere potueris: ut revocatis, quæ mala fide gesta constiterit, & fructuum ratio, & damni, quod irrogatum apparuerit, haberi possit. PP. Kal. April. Sabino 2. & Venu-
sto Consil. 241.

5. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Nonia.

Si creditore pignus, priusquam ei satisfaceret, distrahente, non per collusionem emptor comparaverit: successor z ejus de superfluo a, non emptoris hæres, qui rem possidet, conveniendus est. S. 16. Kalend. Januar. Nico-
media, CC. Consil.

*Si creditor pignus, priusquam ei satisfaceret, distrahente, non per collusionem emptor comparaverit: successor z ejus de superfluo a, non emptoris hæres, qui rem possidet, conveniendus est. S. 16. Kalend. Januar. Nico-
media, CC. Consil.*

Actio de superfluo datur in hæredem venditoris, non emptoris.

a l. 7. sup. de distract. pign.

DE ALIATIONE & PIGNORIS.

TIT. XXXI.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Antiochiæ.

Qui pro parte hæres extitit, nisi c totum debitum exolvat, suam portionem ex pignoribus recipere non potest. PP. 3. Kalend. April. Albino & Amiliano Consil. 207.

2. Imp. Gordianus A. Domitio.

Intelligere debes vincula pignoris durare d personali actione submota e. PP. 12. Kalend. Jun. Sabino & Venu-
sto Consil. 241.

Soluta debito, vel aliter satisfacto, potest creditor pignoratitia conveniri. Bald.

3. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Floro.

Si reddita f debita quantitate, vel rebus g in solutum datis sive distractis, & compensato pretio, satis ei, contra quem supplicas, factum esse adito Præsidi provinciae probaveris: vel si quod residuum h debetur, obtuleris, ac, si non acceperit, deposueris consignatum: restitui tibi res pacto pignoris obligatas providebit: cum etiam Edicto perpetuo actione propolita, pecunia soluta creditori, vel si per i eum factum sit, quominus solveretur: ad reddenda k ea, quæ pignori acceperat, jure eum satis evidenter urgeri manifestum est. S. 6. Id. Octobr. AA. Consil.

SI UNUS EX PLURIBUS HÆREDIBUS CREDITORIS VEL DEBITORIS I PARTEM SUAM DEBITI SOLVERIT VEL ACCEPERIT.

TITULUS XXXII.

1. Imp. Valerian. & Gallien. AA. Tauro.

Manifesti, & indubitati juris est, defuncto creditore m multis relictis hæredibus, actionem quidem personalem inter eos ex Lege n XII. tabularum dividi o: pignus vero in solidum cuique teneri. Dat. 12. Kalend. Maji, ipsis AA. 4. & 3. Consil. 238.

2. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Claudia.

Actio quidem personalis inter hæredes p pro q singulis portionibus qualita scinditur r: pignoris autem jure multis obligatis rebus, quas diversi possident: cum ejus vindicatio non f personam obliget, sed rem sequatur: qui possident, tenentes non pro modo singularum rerum substantiæ conveniuntur, sed in solidum: ut vel totum debitum t reddant, vel eo, quod detinent, cedant. Subscript. 5. Nov. Antiochia.

SI PIGNORIS CONVENTIONEM NUMERATIO u PECUNIÆ SECUTA NON FUERIT.

TITULUS XXXIII.

Debitor potest creditorem, qui pecuniam non numeravit, ad restitutionem pignoris convenire. Salyc.

vel præscriptione triginta annorum ex l. sent. 3. §. de præscript. 30. anorum. Bald. Salyc. hic. Castrensis in l. cor. 26. §. de usur. vel confusione successionum. l. debitori. 7. §. de pactis. & ibi Alexand. l. debitor. 59. D. ad Trebellian. text. & gloss. in leg. ex sextante. 30. §. Latinum. 1. D. de except. rei jud. Quinimo sublata fidejussoria actione durat etiam hypothecaria. L. cum quis 39. in f. & ibi Bart. D. de solut. Nam fidejussoria obligatio, neq; initio, neq; ex post facto sine principali potest consistere. l. si hæres. 73. D. ad Trebellian. hypothecaria, ex post facto sine principali potest subsistere. Doctores hic. Castrensis in l. ult. §. de fide instrum. Quid, si sententia absolutoria lata est pro debitore adversus creditorem? Quid, si jurejurando sibi a creditore delator, debitor juravit se debitorem non esse? Quid, si principalis ipsa obligatio pacto seu conventionem sublata est? Quid, si quoquo iusto modo satisfactum est creditori? hypothecaria superioribus casibus una cum ipsa principali actione sublata intelligitur. l. 1. in pr. & §. ult. l. solvitur. 5. in fin. & §. 1. l. item liberatur. 6. ff. quibus modis pign. l. cum solvenda. 4. ff. de distract. pign. Quid? quæ vita, quodque spatium est personalis & hypothecariz? Personalis, triginta annorum: hypothecariz adversus debitorem, & hæredes ejus & adversus posteriores creditores debitor superhite quadraginta annorum est. l. cum notissimi. 8. de præscript. 30. annor. Citius perit iis casibus personalis quam hypothecaria, ut hic l. qui occidit. §. 1. ff. ad l. Aquil. l. debitor. 59. ff. ad Trebell. vide Balbum tractatum de præscript. 4. part. 4. num. 2. Bart. in l. 17. ff. de fidejuss. f Soluta, satisfacto, aut compensato debito, pignus perit, ut hic l. 1. de pign. l. 7. ff. de distract. pign. l. 4. §. 1. D. de reb. cred. l. 11. §. 3. §. 5. ff. de pignorat. act. l. 11. §. 2. ff. de pign. l. 6. D. quibus modis pign. §. ult. l. si sit. quib. mod. re. sed & instrum. l. 1. §. codit. 2. §. de act. hæred. l. ult. §. de solut. l. 18. ff. ad exhib. g Res in solutum dari potest. h de residui obligatione adde l. 9. sup. de pign. i Mora factum repræsentat. k l. 1. §. 6. ff. de obligat. l. 16. §. de distract. pign. l. 1. in f. de exceptionib. m De creditoris hæredibus adde l. 11. §. 4. ff. de pign. act. n dixi ad leges XII. tab. l. 2. tit. 21. §. 2. §. 3. l. 25. §. 13. ff. familia adde l. 6. sup. familia. o personalis actio dividua: pignoratitia, seu hypothecaria actio individua, ut hic l. 1. §. 2. §. 3. ff. de pign. l. 6. D. de evulsionib. p debitoris sc. q v. l. 1. ff. si cert. r dixi ad l. 1. §. codit. 2. §. de act. hæred. f Pignus non personam, sed rem sequitur. l. 18. §. de pign. & hyp. l. 17. ff. de pign. & hyp. t Hæc lex pertinet ad hæredes debitoris, ut superior ad hæredes creditoris. u Adde titulum de non numerata pecunia: & de dote causa non numerata.

a An ius luendi pignoris præscribatur, dixi ad l. 13. ff. de usucap. b i. e. quibus modis pignus solvitur, 20. ff. 6. est enim luere,olvere, Varro 4. & 5. de lingua. hinc revolvere, resolvere, fect. in Resolvere, sic fect. reluit, est, solvit. c l. 16. §. de distr. pign. l. 8. §. 2. & l. 9. §. 3. ff. de pign. act. d Quod hic dicit, Actione personali tempore sublata durare posse hypothecariam, contra juris principia est: Nam subduta principali non remanet hypothecaria. v. Cuj. 15. obs. 23. Sed conjungenda est lex superiori hoc modo. Debitori pignoris duo hæredes fuerunt, si pro sua parte illi solverint omni jure actio personalis tollitur: at non hypothecaria, qua hæredes tenentur in solidum propter indivisam pignoris causam. l. 65. D. de evict. v. Cuj. 5. obs. 32. Aliis quoque casibus finita etiam personali actione, durat hypothecaria, ut si creditor non merito causæ, sed merito & culpa sua principalem litē amiserit, forte quia male instituit, plus petiit, iudicio non adfuit. l. 30. §. 1. D. ad leg. Aquil. l. 27. D. de pign. l. 95. §. 5. ff. de solutionib. Nam in causa hypothecaria nullum simile vitium arguitur. vide Cuj. hic. e Hypothecaria durat, sublata personali ne hic, quod verum esse dicitur, etiam si personalis actio sit sublata

a l. 1. sup. de non
num. pecun.

b l. e. exceptio,
cujus huc fuit
formula, *et si
pignus non sit
et si pignus non sit
et si pignus non sit*
huc est exceptio
dati pignoris:
Creditor ex de-
tentione pignoris
numeratam a se
pecuniam collige-
bat, nec dum
sibi redditam a
debitore. Con-
clusio est infirma:
recurrendum est
enim ad ipsam rei
gestæ veritatem,
ideoque non con-
tinuo verus cre-
ditor censetur,
qui pignus posse-
derit aut posside-
bit.

c qui debitor di-
ceris, sc. ideoque
nuda conventio
pignoris causa
pignoris consti-
tuti non secuta,
nihil efficit.
d Inanis hypo-
theca est, pecunia
non numerata.

e adde l. 24. ff. de
pign. act. l. 63. in
fin. ff. de acquir.
ver. dom. Jus id
dominii quemad-
modum impetre-
tur, vide in l. ult.
l. eod. l. 63. in fin.
ff. de acquir. ver.
dom.

f v. Briffonum
4. sect. 9. Rebut-
tus monet solen-
nia hujus tituli
non servari in
Gallia, pro consti-
gl. 5. n. 103.

g l. 3. inf. eod. his
solemnibus conti-
nuer denunciat-
io debitori facta,
l. 4. §. de distract.
pign. Paul. 2. sent.
13. §. 1. 73. §. 6.
ff. ad Trebell. pro-
scriptio, Plin. 7.
epist. 11. l. 3. §. eod.
li. statum sole-
mnitas, adde l. 6.
§. de remiss. pign.

h Specialis hy-
pothecæ domini-
um Princeps pot-
est addicere, non
autem gene alis.
i l. ult. §. si in
caus. judic. l. 24.
ff. de pignorat.
act. l. 59. ff. ad
Trebell. l. 63. in fin.
ff. de acqu. ver.

k Dominio impetrato renunciat, qui usuras a debitore recipit. l. 4.
sup. de pactis inter empt. l. 8. sup. de usur. l. 7. §. 1. vers. quoniam in fin. ff. de positi. Actum enim
contrario beneficium amittitur. l. 1. §. de his, quæ vi meturve caus. l. 4. §. 2. in fin. l. 7. ff. de
lege commiss. l. 13. ff. de usur.

l Fit hujus legis mentio §. 1. Inst. quib. alien. licet.
m dixi ad l. 1. sup. eod. n Plin. 7. epist. 1. l. 4. sup. de distract. pign.
o l. 63. in fin. ff. de acqu. ver. dom.
p Synops. Basil. 25. tit. 7. cap. 57.

q l. 4. sup. de pign. act.
r Pacta pignorum adjecta servanda. Quid, si nihil convenerit, sed post rem judicatam vel
denunciationem biennium præterierit? pignus vendere licebit. vers. fin. autem. Quid si cre-
ditor emptorem non inveniat, adeoque necesse sit, creditorem jure domini rem possidere?

Præsentem debitori, denunciabitur; absens judicis decreto atque officio intra certum tempus
requiratur: si inventus debitum solverit, pignus recuperabit, §. 2. inf. eod. si nusquam ap-
paruerit, rursum iudex tempus statuet, intra quod veniat, & debitum solvat, & pignus re-
cuperet. Quid si ne tum quidem compareat: aut certe compareat, partem tantum debiti
offerens? adito Principe, creditor pignus jure domini impetrare poterit. §. 3. §. eod. Quid?

debitum num perpetuo jus domini ita amittit? non amittit. Nam intra biennium, jusei
est debiti offerendi una cum usuris & damnis creditori datis, quæ juratus creditor indicabit.
§. 3. vers. et postquam. Quid, si hoc rursus biennium elapsum fuerit? jus omnino suum
amittet sine ulla rei recuperandæ spe. Synops. Basil. 25. tit. 7. cap. 57. (His adde quædam ex
Harmenopulo 3. tit. 5. §. 34.) Ex his quidem modis jus domini impetrari olim solitum
fuit. Creditor primum pignus possidebat, ac venale proponebat. Nam invento emptore
vel minus idoneo, a Principe impetrabat, ut sibi jure domini tenere habereque liceret: da-
to aut spatio debitori pignoris luendi ac revocandi. Anno elapso creditor deinceps ex re-
scripto Principis pro dominio pignus possidebat. adde Briffonum 4. sect. 9.

s dict. §. 1.
t Paul. 2. sent. 13. §. 5.

1. Imp. Severus & Anton. AA. Illaro.

SI pecuniam a tibi non esse numeratam, atque ideo
frustra cautionem emillam adseris, & pignus datum
probatum es, in rem experiri potes: nam intentio b
dati pignoris, neque redditæ pecunæ, non aliter te-
nebit, quam si de fide debiti constiterit. Eademque ra-
tione veritas servetur, si te c possidente pignus adver-
sarius tuus agere coeperit. PP. Kalend. Sept. Laterano &
Rufino Consil. 198.

2. Imp. Alexand. A. Peregrino.

SI (ut nunc adseveras) nihil creditor numeravit uxori
stux, quæ pignus dedit, sed inanem d extorsit cautionem:
mendaci scriptura contra fidem veritatis obligari ejus res
non potest. Sine die & consule.

DE e JURE DOMINII IMPE- TRANDO f.

TITULUS XXXIV.

1. Imp. Alexander A. Nicola,

Dominii jure pignora possidere desiderans, nomina
debitorum, quos in solutione cessare dicis, expri-
mere, & an solennia g peregristi, significare debui-
sti: dummodo scias omnia bona h debitoris, quæ
pignori dedit, ut universa dominio tuo generaliter addi-
cantur, impetrare te non posse. PP. 14. Kal. Dec. Alex.
Aug. 3. & Dione Consil. 230.

2. Imp. Gordianus A. Justæ.

Si creditor pignus jure domini a nostra i serenitate pos-
sidere petuit, & post formam Rescripti alio anno usuras k
a vobis accepit, a beneficio impetrato recessisse videtur.
PP. prid. Non. Decemb. Pio & Pontiano Consil. 239.

*Antiqua observatione sublata, debitor moneatur, ut certo
tempore solvat: quo elapso, a Principe domi-
nium impetratur. Bart.*

3. Imp. Justinianus l. A. Demostheni P.P.

Vetustissimam observationem m, quæ nullatenus in ipsis
rerum claruit documentis, penitus esse duximus am-
putandam, imo magis clarioribus remediis corrigend-
dam. Igitur in pignoribus, quæ jure domini possidere
aliquis cupiebat, proscriptio n publica, & annus o luitio-
nis antiquitus introducti sunt: pignus autem publice pro-
scriptum, neque vidimus, neque (nisi tantummodo ex li-
brorum recitatione) audivimus.

I ¶ Sancimus p itaque, si quis rem creditori suo pigno-
raverit, si quidem in q actione r cautum est, quemadmo-
dum debet pignus distrahi, sive in tempore, sive in aliis con-
ventionibus, ea observari s, de quibus inter creditorem &
debitorem conventum est. Sin autem nulla pactio inter-
cesserit, licentia dabitur fœneratori ex denunciatione t, vel

k Dominio impetrato renunciat, qui usuras a debitore recipit. l. 4.
sup. de pactis inter empt. l. 8. sup. de usur. l. 7. §. 1. vers. quoniam in fin. ff. de positi. Actum enim
contrario beneficium amittitur. l. 1. §. de his, quæ vi meturve caus. l. 4. §. 2. in fin. l. 7. ff. de
lege commiss. l. 13. ff. de usur.

l Fit hujus legis mentio §. 1. Inst. quib. alien. licet.
m dixi ad l. 1. sup. eod. n Plin. 7. epist. 1. l. 4. sup. de distract. pign.
o l. 63. in fin. ff. de acqu. ver. dom.
p Synops. Basil. 25. tit. 7. cap. 57.

q l. 4. sup. de pign. act.
r Pacta pignorum adjecta servanda. Quid, si nihil convenerit, sed post rem judicatam vel
denunciationem biennium præterierit? pignus vendere licebit. vers. fin. autem. Quid si cre-
ditor emptorem non inveniat, adeoque necesse sit, creditorem jure domini rem possidere?
Præsentem debitori, denunciabitur; absens judicis decreto atque officio intra certum tempus
requiratur: si inventus debitum solverit, pignus recuperabit, §. 2. inf. eod. si nusquam ap-
paruerit, rursum iudex tempus statuet, intra quod veniat, & debitum solvat, & pignus re-
cuperet. Quid si ne tum quidem compareat: aut certe compareat, partem tantum debiti
offerens? adito Principe, creditor pignus jure domini impetrare poterit. §. 3. §. eod. Quid?
debitum num perpetuo jus domini ita amittit? non amittit. Nam intra biennium, jusei
est debiti offerendi una cum usuris & damnis creditori datis, quæ juratus creditor indicabit.
§. 3. vers. et postquam. Quid, si hoc rursus biennium elapsum fuerit? jus omnino suum
amittet sine ulla rei recuperandæ spe. Synops. Basil. 25. tit. 7. cap. 57. (His adde quædam ex
Harmenopulo 3. tit. 5. §. 34.) Ex his quidem modis jus domini impetrari olim solitum
fuit. Creditor primum pignus possidebat, ac venale proponebat. Nam invento emptore
vel minus idoneo, a Principe impetrabat, ut sibi jure domini tenere habereque liceret: da-
to aut spatio debitori pignoris luendi ac revocandi. Anno elapso creditor deinceps ex re-
scripto Principis pro dominio pignus possidebat. adde Briffonum 4. sect. 9.

s dict. §. 1.

t Paul. 2. sent. 13. §. 5.

ex sententia judiciali a, post b biennium, ex quo arte-
statio missa, vel sententia prolata est, numerandum, eam
vendere c.

2 ¶ Sin vero nemo d est, qui comparare eam ma-
luerit, & necessarium fiat creditori saltem sibi eam jure
dominii e possidere: in hujusmodi casibus || hanc || cau-
sam esse observandam censemus, ut live præsens sit debi-
tor, denunciatio ei scilicet post biennium mittatur: sive
abfuerit, provinciale tribunal creditor petat, & judicem
certiorare f festinet, quatenus ille eum requisierit, certo
tempore super hoc ab eo statuendo: ut fiat debitori ma-
nifestum per apparitionem g judicis, quod a creditore
petitum est: & certum tempus statuatur, intra quod si
fuerit inventus debitor, debet is, qui pecunias creditas ac-
cepit, debitum offerre & pignus recuperare.

3 ¶ Sin autem nullatenus fuerit inventus, iudex cer-
tum tempus definiat, intra quod ei l centia dabitur sese
manifestare, & offerre pecuniam & pignus, a pignoratio-
ne liberare. Sin autem t. impore statuto vel minime fue-
rit inventus, vel creditam pecuniam totam offerre nolue-
rit: tunc creditor adeat culmen Principale, & precibus
porrectis, jure domini || a nostra Serenitate || habere ean-
dem rem expetat, habeatque ex divino oraculo eam in suo
dominio.

† Et postquam hoc fuerit subsecutum, pietatis intuitu
habeat debitor intra h biennii tempus in suam rem hu-
manum regressum i, ex die sacri oraculi numerandum:
& liceat ei creditori, qui jam dominus factus est, offerre
debitum cum usuris & damnis vitio ejus creditori illatis:
quorum quantitatem creditor debet suo juramento k ma-
nifestare, & suum pignus recuperare. Sin autem bienni-
um fuerit elapsum, plenissime habeat rem creditor idem-
que dominus jam irrevocabilem factam.

4 ¶ Sed si quidem minus l in pignore, plus in debi-
to inveniatur: in hoc, quod noscitur abundare, sit credi-
tori omnis ratio integra. Sin autem ex utraque parte
quantitas æqua m inveniatur, sine omni dubitatione
totam rem antea pignoratam retineat. Sin autem mi-
nus n quidem in debite, amplius o autem in pignore
fiat: tunc in hoc, quod debitum excedit p, omnia debi-
tori jura integra lege nostra servabuntur: creditoribus
quidem fœneratoris non suppositum, aliis autem debito-
ris creditoribus, vel ipsi debitori servatum. Et ne ex com-
munionem fiat aliqua difficultas, licentia dabitur creditori,
seu domino, æstimationem superflui debitori vel creditori
debitoris cum competenti cautela in eum exponenda of-
ferre q.

5 ¶ Sin vero creditor postquam jure domini hoc pos-
sideat, vendere hoc maluerit: liceat quidem ei hoc face-
re: si quid autem superfluum sit, debitori servare r. Sin
autem dubitatio exorta fuerit pro venditione, utpote vi-
liore pretio facta: sacramenti s religionem creditor præ-
stare compellatur, quod nulla machinatione, vel circum-
scriptione usus est: sed tanti t vendiderit rem, quanti
potuerit venire: & hoc tantummodo reddi debitori, quod
ex juramento superfluum fuerit visum. Sin autem ex ju-
rejurando || etiam || minus habuisse creditor inveniatur:
in residuum habeat integram actionem.

6 ¶ Æstimationem autem pignoris, donec apud cre-
ditorem eundemque dominum permaneat, sive amplio-
ris, sive minoris, quantum ad debitum quantitatis est, ju-
dicialis esse volumus disceptionis: ut quod iudex u su-
per hoc statuerit, hoc in æstimationem pignoris obtineat.
Datum 15. Kalend. April. Constantinop. Lampadio & Oreste
VV. CC. Consil. 530.

DE x PACTIS PIGNORUM ET DE LE- GE, COMMISSORIA z IN PIGNORIBUS RESCINDENDA.

TITULUS XXXV.

Lex commissoria in pignoribus nihil operatur.

dominium transfertur in creditorem, non pignus. l. 35. in fin. ff. de pignorat. act. l. idor. §. 5.
Erym. Fiducia famosa. Cicero pro Flacco. In Longobardicis legibus fiducia sic mentio. l. 3.
de donat. que cum thing. l. 2. de prohibitis. alien. min. §. C. Theod. l. 9. Cod. de infirmat.
his, quæ sub tyrannia. Sidonius lib. 4. Pecuniam mutuum postulavit, nihil quidem loco
fiducie pignorisve vel argenti sequestrans vel obligans prædiorum. Ambrosius cap. 12. de
Tobia fiduciam vocat.

1. Imp.

a v. l. 1. l. 2. sup. §.
in causa judic.

b Creditor, et-
iam finibil de eo
convenit, potest
pignus distrabere
post biennium, si
tamen debitori
denunciaverit, vel
iudex pronuncia-
verit pecuniam
solvi. v. l. 4. ff. de
pignorat. act.

c De venditione
pignoris.

d l. 3. §. de execut.
rei jud. l. 2. l. 3. §.
si in causa judic.
l. 15. §. 3. ff. de re
jud.

e De domini im-
petratione.

f admonere.

g per officia.

h Non invento
emptore credi-
tori a Principe jus
dominii addici-
tur: sed tamen
intra biennium
debitor soluta
forte & usuris id
recipere potest.

i De luitione pi-
gnoris.

k Creditor, ex-
ponas a se factas
in pignore, jura-
mento definit.

l Si minus in pi-
gnore, plus in de-
bito. adde l. 10. §.
de obl.

m Si tantum in
pignore, quantum
in debito.

n Si minus in de-
bito, plus in pi-
gnore. v. l. 42. ff.
de pignorat. act. l.
ult. §. de distract.
pign.

o Quid si in fun-
do sic addito cre-
ditor chæsurum
invenit? v. l. 63.
ff. de acqu. ver. dom.

p Superfluum præ-
tium creditori non
est obligatum.

q vide d. l. 42.

r vide l. ult. §. de
distract. pign.

s De juramento
creditori delato
adde §. 3. sup. eod.
dixi ad l. 9. §. 1. ff.
de testib.

t Id est, iusto præ-
tium.

u Iudex æstima-
tionem pignoris
definit.

x De quibus quæ-
dam dixi ad l. ult.
§. de distract. pig.
adde 20. ff. l.

y De lege com-
missoria pigno-
rum adde Cicero-
nem 13. epist. fam.
mil. 56.

z 3. C. Th. 2. facit
18. ff. 3. Paul. 2.
sent. 13. quæ & fi-
ducia. Fiducia

1. Imp. Alexander A. Victorino.

Qui pactus est, Nisi a intra certum tempus pecuniam, quam mutuam accepit, b, solveret, cessurum se creditoribus, hypothecæ venditionem non contraxit c: sed id comprehendit, quod jure suo creditor in adipiscendo pignore habiturus erat. Communi itaque jure creditor hypothecam vendere debet. PP. Id. Octob. Alexandro A. Conf. 223.

Pactum, quod si res vendita non evincatur, alia res pro ea obligata debitori reddatur, est validum & servandum. Bald.

2. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Dionysio.

Si fundi nomine, quem vendideras, emptori ab alio smota proprietatis quæstione, alterum fundum pro ej s evictione pignoris hypothecæ titulo emptionis instrumentis ea lege dedisti, Ut d quem secundo tradideras, si is, quem vendideras, evictus non fuerit, obtineas: de hoc contra eum, qui moverat quæstionem, lata sententia: emptori parata securitate circa eum, quem obligaveras restituendum: conventionis fidem impleri (si negotium integrum est) Præses jubebit. S. Kal. Decemb. Sirmii, AA. Conf.

3. Imp. Constantinus A. ad populum.

Quoniam e inter alias captiones f præcipue commissoria || pignorum || legis crevit asperitas, placet infirmari eam, & in posterum omnem ejus memoriam aboleri g. Si quis igitur tali contractu laborat, hac sanctione respiciet, quæ cum præteritis h præsentia quoque repellit, & futura prohibet. Creditores enim te amissa jubemus recuperare quod dederunt. Dat. 2. Kal. Febr. Serdica, Constant. A. 7. & Constantio Cæsare Conf. 327.

DE EXCEPTIONIBUS & SEU & PRÆSCRIPTIONIBUS I.

TIT. XXXVI.

De debitoribus hereditariis.

1. Imp. Antoninus A. Claudio.

Debitores quidem hereditarii unicuique heredum proportionem hereditaria, antiqua lege m obligati sunt. Sed si eis hereditibus omnem pecuniam exolvisti, quibus nomen n patris tui testator in divisione adscripserat o, doli mali exceptione p adversus alios q agentes tueri te potes. PP. 10. Kalend. Aug. Duobus & Aspris Conf. 213.

De exceptione rei judicata.

2. Idem A. Julio.

Pro portione tua, qua domum ad te pertinere dicis, si iudicatum non est, actionem dirigere potes. Nam exceptio rei judicata ei r demum obstat, vel successoribus ejus, inter quos cognitum super ea re & pronunciatum est. PP. Kalend. Martii, Antonino A. 4. & Balbino Conf. 214.

De exceptione pacti & replicatione doli.

3. Idem A. Vitali.

Adversus fratrem tuum quondam tutorem legitimum tutelæ iudicio, si expe tus non es, proposita actione confiste, nec timueris exceptionem pacti, si in ea fraudem f dolumque admissum probare t potes: nam replicatio u doli opposita x bonæ fidei iudicium facit, & commentum fraudis repellit.

De dilationibus.

4. Imp. Alexander A. Juliano, & aliis.

Cum y nondum z finitam sententia causam, sed d i latam allegetis non est dubium, omnes integras defensiones || vobis || esse. PP. 2. Non. Octob. Maximo 2. & Auliano Conf. 224.

De vi.

5. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Basilio.

Cum y nondum z finitam sententia causam, sed d i latam allegetis non est dubium, omnes integras defensiones || vobis || esse. PP. 2. Non. Octob. Maximo 2. & Auliano Conf. 224.

Quod uni heredum solutum est testatoris mandato, reliqui cohæredes id exigere x debitor hereditario non possunt. o i. e. præbuerat.

Ut qui defuncti voluntatem impugnent. q Cohæredes.

Pactum fraudulenter exceptionem non parit. v. l. 5. ff. de inutilib. stipul.

Actioni tutelæ, quæ bonæ fidei est, exceptio & replicatio doli inest. l. 21. ff. solut. l. 84.

Doli exceptio opposita bonæ fidei iudicium facit. Dorotheus cy τὸ πλάττ. l. 1. §. 12. ff. de don. caus. mort. Sed reprehenditur ab alio interprete Græco lib. 47. βασιλικών defen-

Distinctio iudicii tractus peremptorium non excludit, sed rei iudicæ exceptio.

Licet Unde vi interdictum intra a annum locum habeat, tamen exceptione b perpetua succurri ei, qui per vim expulsum post retinuit possessionem, auctoritate juris manifestatur. 5. Kal. Maji, Tralla, AA. Conf.

De exceptione pacti & replicatione doli.

6. Idem AA. & CC. Helenæ.

Si pactum intercessit, in exceptione c sine temporis præfinitione de dolo replicare potes. S. Kalend. Sept. Viminacii, AA. Conf.

De minore quantitate soluta.

7. Idem AA. & CC. Menandro.

Si ex majore debiti quantitate minor tibi soluta est, nec liberationem debitori tuo præstitisti: petere, quod d non probatur redditum, contra exceptionem pacti replicatione e tuam adjuvans intentionem, minime prohiberis. S. 2. Kal. Mart. CC. Conf.

De exceptione peremptoria.

8. Idem AA. & CC. Aurelio.

Præscriptionem peremptoriam f, quam ante g contestari sufficit, omisiam, priusquam sententia feratur, obicere quandoque licet. S. 15. Kal. Nov. CC. Conf.

De inficiatione & exceptione.

9. Idem AA. & CC. Mutiano.

Si quidem intentionem h actoris probatione i deficere confidis, nulla tibi defensio necessaria est. Si vero de hac confitendo k exceptione te munitum asseveras, de hac tantum agi convenit. Nam si etiam de intentione dubitas: habita exceptionis contestatione, tunc demum, cum l intentionem || suam || secundum asseverationem suam petitor probaverit, huic esse locum monstrari convenit. S. 3. Non. Nov. Burradizi, CC. Conf.

De exceptione & replicatione.

10. Idem AA. & CC. Aquilina.

Non exceptionibus m actores, quibus reis auxilium tribuitur certis ex causis, sed replicationibus n suam intentionem, si quam habeant, muniant. S. Kal. Decemb. Nicomedia, CC. Conf.

De intercessoribus.

11. Idem AA. & CC. Neoni.

Defensiones five exceptiones ad o intercessores extendi, quibus reus principalis integro manente statu munitus est, constat.

De exceptione dilatoria.

12. Imp. Julian. A. ad Julianum Comitem Orientis.

Si quis Advocatus inter exordia litis prætermisam dilatoriam p præscriptionem, postea voluerit exercere; & ab huiusmodi opitulatione submorus, nihilominus perseveret, atque præpostera defensioni insisterit: unius libæ auri condemnatione multetur. Dat. 7. Idus Martii Antiochia, Juliano A. 4. & Sallustio Conf. 363.

De fori præscriptione.

13. Imp. Honor. & Theod. AA. Symmacho Proconsuli Africa.

Præscriptiones q fori r in principio || litis || a litigatoribus opponendas esse, legum decrevit auctoritas. Dat. 5. Kal. Septemb. Ravenna, Honorio 10. & Theodosio 6. AA. Conf. 415.

DE LITIGIOSIS I.

TIT. XXXVII.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Paulinæ.

Cum creditor pignus vendit, non potest videri litigiosa rei emptio contrahi, etsi debitor interdicat u, ne venditio perficiatur. PP. Kal. Maji, Apro & Maximo Conf. 208.

In anth. de litigiosis. §. 1. coll. 8. tit. 13. al. 8.

Nov. 112. c. 1.

Litigiosa x res est, de cuius dominio causa movetur inter possessorum & petitorum, iudiciaria conventionem, vel precibus Principi oblatu, & Iudici insinuatis, & per eum futuro reo cognitu.

di: dilatoriz vero constituendi. Constituto iudicio præpostere agitur de eo constituendo. a. l. de Cnj. 18. obf. 34. q. l. 65. c. Theod. de appellationibus. r i. e. iudicis non incompetens. l. 52. ff. de iudiciis. l. 1. §. 8. de iudiciis omnium iud. adde Nov. 53.

f De exceptione litigiosa vide Oldendorp c. 20 de except. litigiosa res, quibus casibus vendi possit vide apud Angelum Nov. de litig. 7. t. 44 ff. 6 dixi Nov. 112. adde 4. c. Theod. 5.

u de quæ dixi ad leg. XII. tabb. lib. 2. tit. 4. c. l. 27. §. 8. mandati. Hodie in Gallia res litigiosa vendi potest, dixi ad d. Nov. 112. u Prohibitio nuda debitoris rem litigiosam non facit. l. 1. 2. ff. cod. l. 2. §. de diff. pign. adde l. 2. §. de bis. vend. pign. imp. non poss. adde l. 3. §. si antiq. cred.

x Litigiosa res quid.

a l. 2. §. unde vi. l. 1. ff. de vi & vi. b. Anna, quæ sunt ad agendum, sunt perpetua ad excipiendum. adde l. 6. j. cod. l. 7. §. 5. sup. de præscript. viginti ann.

c De dolo actio, temporalis, l. 30. in fin. ff. de ocul. exceptio de dolo perpetua, ut hic. d. Pactum, Nihil amplius peti, restringitur ad eas tantum quantitates, quæ vere sunt solutæ. adde l. 24. l. 31. §. de transact. l. 13. §. de sur. r. l. 6. l. 13. sup. de solution. l. 67. §. 3. ff. de cond. in sol.

e Replicatio solutæ pecuniæ adversus pactum de non petendo, nimis generalis est. f Exceptio, quæ semper agentibus obstat, semper rem, de qua agitur, perimit. §. 9. Instit. de except. l. 3. ff. de exceptio.

g Peremptoria exceptio ante definitivam sententiam, potest quandoque obijci post litem contestatam. v. l. 4. sup. cod. dilatoria non potest. l. 2. j. cod. h l. 9. ff. de except. l. 83. §. 1. de l. o.

i Si reus certus est, actoris minimum probaturum, negatio sufficit, nec necessaria exceptio est. adde l. 4. §. de edendo l. 9. §. de obligat. l. 2. §. de probation.

k Confidendo, quidam ita legunt. l non continuo fatetur qui excipit. v. l. 9. ff. cod. m Actor non excipit, sed reus. n vide Instit. de replicationibus in princ. l. 2. §. 1. l. 22. in fin. ff. cod.

o Rei defensio comperit fideiussori, dixi ad l. 19. ff. cod. adde l. 16. l. 49. ff. de fideiuss. §. 4. Inst. de replicationibus in princ. An bonorum ademptio debitorum liberet, an fideiussorem ejus? vide Cujac. 15. obf. 35.

p Dilatoria exceptio ante litem contestatam opponenda, ut hic & l. 19. §. de probat. Arqui post litem contestatam peremptoria admittuntur? l. 9. §. cod. Peremptoria iudicii constituendi non sunt, sed constituti finien-

di. l. 1. §. de iudiciis. r i. e. iudicis non incompetens. l. 52. ff. de iudiciis. l. 1. §. 8. de iudiciis omnium iud. adde Nov. 53.

f De exceptione litigiosa vide Oldendorp c. 20 de except. litigiosa res, quibus casibus vendi possit vide apud Angelum Nov. de litig. 7. t. 44 ff. 6 dixi Nov. 112. adde 4. c. Theod. 5.

u de quæ dixi ad leg. XII. tabb. lib. 2. tit. 4. c. l. 27. §. 8. mandati. Hodie in Gallia res litigiosa vendi potest, dixi ad d. Nov. 112. u Prohibitio nuda debitoris rem litigiosam non facit. l. 1. 2. ff. cod. l. 2. §. de diff. pign. adde l. 2. §. de bis. vend. pign. imp. non poss. adde l. 3. §. si antiq. cred.

x Litigiosa res quid.

a l. unic. C. Theod. cod. Pendente lite facta alienatio, rem vicio litigio si adficiat.

b Excipe casum l. 3. l. ult. J. cod.

c Et reg. l. ult. inf. cod. l. ult. D. de alienat. jud. l. 3. D. familia. l. 1. l. 22. D. de jure fisci.

d Relitigiosa legata, fideicommissa, testamentove relicta, debetur aestimatio, ut hic. Imo res ipsa, l. 4. in fin. J. cod. utrumque abrogatum est hodie. solus enim litis eventus debetur. Nov. 112. c. 1.

e Emptor & donatarius rei litigiosae, pretium rei amittit, & aliud tantundem fisco praestat.

f Imo emptoris, l. 3. in fin. D. cod.

g Emens scienter rem litigiosam, pretium amittit: ignoranter, pecuniam recipit, ac praeterea partem tertiam alienatione irrita manente.

h Donatio non est contractus.

i dixi ad l. pen. sup. cod.

k Et ita restringitur ad l. pen.

l Huic titulo respondent tituli de verborum obligationibus, qui in Institutionibus & Pandectis sunt, & qui similes occurrunt, dixi ad 45. ff. l.

m adde l. ult. ff. mandati.

n v. l. pen. J. cod. l. 30. l. 134. 5. pen. ff. cod. 5. 16. Instit. de inutil. stipul. 5. ult. Instit. de fideiussoribus.

o d. l. 30. l. 134. d. 5. 16. d. 5. 16.

Actio mota in judicio, lite pendente in alium non potest transferri.

2. Imp. Constantin. A. ad Provinciales.

Lite a pendente actiones, quae in judicium deductae sunt, vel res, pro quibus actor a reo detentis intendit, in conjunctam personam, vel extraneam donationibus, vel emptionibus, vel quibuslibet aliis contractibus b minime transferri ab eodem actore c liceat: tanquam || si || nihil factum sit, lite nihilominus peragenda. Dat. Kal. Martii, Basilio & Ablabio Coss. 331.

Ubi legatur res, quae alienari non potest propter judicium praecedens, debetur aestimatio.
Bald.

3. Imppp. Gratian. Valentin. & Theod. AAA. Tatiano P. P.

Quicumque rem litigiosam, vel ambiguum chirographum, quodlibet denique mobile vel immobile fisco nostro, vel potentiori, seu aliis personis in testamento sive codicillo legaverit d fidei commiserit, aut per hereditatem reliquerit, nullam fisco noster, vel alia persona licentiam habeat jurgiorum, nec judicium habeat: sed aestimatio ejus litis incatur, praestanda his, quibus actiones, vel res litigiosae relictae sunt. Eandem rem ipsi haeredes peragant, suarum actionum periculo ea, quae litigiosa fuerant relicta, vindicantes. Quod & de chirographis placet, ut haeredes relictorum fisco, vel aliis personis praesentem pecuniam numerent, & judicio eos, quos obnoxios existimant, persequantur. Dat. 15. Kal. Jul. Thessalonica. Item rursus Constantinop. 13. Kal. Jan. Gratiano 5. & Theodosio AA. Coss. 380.

4. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

Censemus, || ut || si quis lite pendente vel actiones vel res, quas possidet, ad alium quandam transtulerit, five scientem, five ignorantem, vicio litigiosi contractus subjacere: distinctione quadam inter contrahentes observanda, ut si quis sciens, vel ad venditiones e, vel ad donationes, seu ad alios contractus accesserit, cognoscat se compellendum non tantum rem redhibere, sed etiam pretio ejus privari, non ut lucro cedat ei, qui rem alienavit, sed ut etiam alia tanta quantitas ab eo fisci f juribus inferatur.

I si Sin autem ignorans rem litigiosam emerit g, vel per aliam speciem contractus eam acceperit: tunc irrita rei alienatione facta, pretium cum alia tertia parte recipiat. Justum est etenim propter dolosam mentem, & absconditam machinationem, cum non emptori manifestaverit rem in judicium deductam fuisse || in || tertia parte pretii (sicut jam etiam disposuimus) eum puniri: Tali videlicet poena non solum in aliis contractibus, verum etiam in donationibus b porrigenda: ut vera aestimatio facta, cum pretii datio non est, rem ad alium transferens, multetur: omnibus instrumentis, quae super hoc conficiuntur, nullam vim obtinentibus: exceptis videlicet hujus sanctionis dispositione his, qui vel dotis nomine, vel ante nuptias donationis, vel transactionis, aut divisionis rerum hereditarium factae, vel per legati, i vel per fideicommissi causam tales res, vel actiones dederint, vel acceperint. Dat. 15. Kal. Nov. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. anno secundo 532.

In authent. de litigiosis. §. 1. vers. & hoc autem praesenti. col. 8. tit. 13. al. 8. Nov. 112. cap. 1.

Nunc si haeres in lite victor extiterit, rem ipsam, cujus dominus esse apparet, legatario praestet: qui nihil k consequitur, si victus fuerit haeres, cum litis eventus ei videatur relictus. Igitur liti adesse potest, ne colludatur.

DE CONTRAHENDA ET COMMITTENDA STIPULATIONE l.

TIT. XXXVIII.

De scriptura.

1. Impp. Severus & Antoninus AA. Secundo.

Licet m epistolae n, quam libello inseruisti, additum non sit stipulatum esse eum, cui cavetur: tamen si res inter praesentes gesta est, credendum o est praecedentem stipulationem vocem spondentis subsecutam esse. Accepta 17. Kal. Maji, Severo 3. & Victorino Coss. 201.

Si pater filiae stipulatur.

2. Iidem AA. Petronio.

Si filia a tua, quam in potestate habebas, pecuniam s dari stipulatus es: paratam obligationem exercere non prohiberis. PP. Non. Novemb. Faustino & Rufino Coss. 211.

Si quis alteri stipuletur.

3. Imp. Antoninus A. Hadriano.

Si cum pecuniam tuam crederes accommodato nomine Juliani, stipulatio in personam ejus absentis b directa est; cum nihil sit actum ea verborum conceptione, intelligis superfuisse c tibi rei contractae obligationem: ac propterea si pecuniam a debitore tuo Julianus exegerit d, eamque solutionem ratam habuisti, habes adversus eum negotiorum gestorum actionem. PP. 6. Kal. Martii, Praesente & Extricato Coss. 218.

De dote.

4. Imp. Alexander A. Sabinæ.

Secundum responsum Domitii e Ulpiani Praefecti annonae Jurisconsulti amici mei, ea, quae stipulata est, cum f moreretur, partem dimidiam dotis, cui g velis relinquere: reddi sibi, cum moreretur, eam partem dotis stipulata videtur. PP. 2. Kalend. Aprilis, Alexandro A. Coss. 223.

De nuda pollicitatione & poenali stipulatione subjecta.

5. Impp. Dioclet. & Maximin. AA. & CC. Isidora.

Nuda b pollicitatione, secundum ea, quae saepe constituta sunt i, ad praestanda ea, quae promiserat k, urgeri quoniam non l semper jura permittunt. Verum quoniam praeterea si contra pactum fecerit m, quanti n ea res est, dari tibi stipulanti o adversarium tuum promississe proponas: hujusmodi etiam obligationis post motam litem extitisse conditionem p, & ejus summa, quae in hac q quoque stipulatione continetur, petitioni locum factum esse convenit. S. 5. Kalend. Decemb. AA. Coss.

De stipulatione subjecta transactioni.

6. Iidem AA. & CC. Erotio.

Scire debuisti, quae sub transactione dari placita sunt, Scerti r vel incerti stipulatione subsecuta peti posse. S. 16. Kal. Jan. Sirmii, AA. Coss.

De absentia tutoris vel curatoris.

7. Iidem AA. & CC. Antonio.

Neque tutoris f, neque curatoris absentia quicquam stipulationi nocet: cum & foeminam t minorem vigintiquinque annis absente curatore stipulari u posse non ambigatur x. S. 16. Kal. Feb. CC. Coss.

De promissione impossibili.

8. Iidem AA. & CC. Posidonio.

Non moriturum praestari servum, impossibilis y promissio est. post z mortem autem ejus stipulatus, recte solutionem postulat. S. 12. Kal. Mart. CC. Coss.

De metu.

9. Iidem AA. & CC. Capitonio.

Si a quidem Zenoni stipulanti, mortis b, vel cruciatus corporis territus timore spondesti: adversus experientem exceptione proposita defendi potes.

† Sin vero nihil tale probetur, accusationis c instituta, vel futurae praetextu, non ob turpem, sed probabilem causam habita stipulatione, promissio non infirmatur.

† Sin autem ob d non instituendam accusationem criminis pecunia promissa sit, cum de hujusmodi causis pacisci non liceat, petitio denegatur. S. 5. Id. Octob. Varuaria, Caesariibus Coss.

o Stipulatio poenalis pacto adjecta pactum confirmat. l. 17. l. 28. sup. de pactis. l. 3. §. de ver. permitt. l. 45. D. de pactis. l. 15. D. de transact. p Quia iudicio communis adversarius pactum non implevit: & ita stipulatio quanti res est ob litem non defensam, non, protinus committitur: sed lite contestata, aut in ipso articulo litis contestatae, & ipsa stipulatione. l. 13. vers. proinde. D. judicet. solvi. v. Cujac. 19. observ. 33.

q id est, contestatam. r v. Inst. de verb. oblig. l. 5. 9. Inst. de inutil. stipul. Inst. de auth. tut. in princ. l. 1. §. de aut. praest. t Aliud jus in masculo pubere: potest enim pubes obligari, l. 101. D. de verb. obi. l. 1. §. de inutil. stip. datur tamen ei praescriptio, id est, exceptio, si deceptus sit, vel laesus. l. 7. in fin. D. de exceptionib. Nam. lex 3. §. de in integr. ad venditiones pertinet: hoc est in d. l. 3. in fin. pubes curatorem habens, sine curatore vendit, ideoque non obligatur. curatorem non habens, venditione obligatur quidem, verum restituebatur: nec sola exceptione juvabatur. vide Cujacium 19. observ. 3.

u ar non promittere. Ulpian. 11. §. 27. x Lege Latoria id constitutum fuit. Cujac. 29. observ. 33. y v. l. 35. D. cod. l. 1. §. 2. D. de cond. & demonstr. z v. l. 45. §. 2. D. cod. 5. 15. Inst. de inutil. stipul.

a Stipulanti promittens metu mortis vel cruciatus corporis convertus exceptionem habet, ut hic. in princ. sin vero ob probabilem, non ob turpem causam promissit, tenetur. vers. sin vero: sin ob non instituendam criminis accusationem, non tenetur. vers. sin autem. Syn. Basil. ib. c. 9. b Metus mortis vel cruciatus, stipulationem vitiat. l. 5. §. de inutil. stip. l. 1. Inst. de exceptionib. l. 1. D. quod met. causa. c Metus litis mortis vel movendae non vitiat stipulationem. l. 10. §. de huiusque vi met. d adde l. 13. sup. de transact.

De

a Pater filio in potestate posito stipulando, videtur sibi ipsi stipulari & sibi adquirere. vide l. 39. ff. cod.

b Alteri nemo stipulatur. l. 38. §. 17. D. cod.

c Cum duo contractus ununtur, unus utilis, alter inutilis, agitur ex utili. l. 9. §. 4. D. de verb. credit. l. 46. ff. soluto. adde l. 126. §. 2. ff. de verb. oblig.

d Qui pecuniam alterius exigit, negotiorum gestorum actione tenetur.

e Ulpianus Praefectus annonae, jurisconsultus & amicus ab Alexandro Imperatore appellatus.

f l. 45. §. 1. ff. cod. §. 15. Inst. de inutil. stipul.

g Cui si moriens dotem reliquerit, eidem dotem dare spondet. Mulier interfecta mortuus est, aut certe dotem nulli reliquit. Quid juris? videtur mulier haeredi suo stipulata, ut hic. interfecta quoque muliere stipulatio committitur. l. 25. in fin. sup. de jure dot.

h Nuda pollicitatio. v. l. 10. sup. de pactis. Inst. de excep. solvi. Syn. Basil. 24. tit. 9. ex lib. 44. tit. 5. c. 5.

i Qua de re constituitur iuris regula, l. 7. §. 5. in fin. ff. de pactis. & v. Cujac. l. 1. §. 1. q. 1. dicitur a Leone Nov. 72.

k Promittendi verbo quid continetur. vid. Cujac. 15. observ. 22.

l Non semper quis ex nuda pollicitatione tenetur. Verum si promiserit, si fecerit, poenam praestabo: quanti res promissa fuerit, promissum non praestans, poenam committit. Syn. d. c. 5.

m adversarius scilicet. n vid. l. ult. D. de stipul. prator.

De verbis.

10. Imp. Leo A. Erythrio Præf. præf.

OMnes stipulationes, etiam si non solennibus a vel directis, sed quibuscunque verbis consensu contrahentium compositæ sunt, vel legibus cognitæ, suam habeant firmitatem. Dat. Kal. Jan. Constantinop. Martino & Zenone Cofl. 469.

Post mortem, cum morietur, pridie quam morietur.

11. Imp. Justinian. A. Mennæ P.P.

Scrupulosam b || veterum || inquisitionem utrum post c mortem, an cum d moreretur, vel pridie e quam moreretur, stipulatus sit aliquis, vel in testamento legati vel fideicommissi nomine aliquid dereliquerit, penitus amputantes: omnia f, quæ vel quocunque contractu, vel stipulati, vel pacti sunt contrahentes vel testator in suo testamento disposuit, etiam si post mortem vel pridie quam moreretur, scripta esse noscuntur: nihilo minus pro tenore contractus, vel testamenti valere præcipimus. Dat. 3. Idus Decemb. Constantinop. DN. Justiniano A. PP. 2. Cofl. 528.

De pœna promissa; si statuta die solutum non fuerit.

12. Idem A. Mennæ P.P.

Magnam legum veterum obscuritatem, quæ protractandorum litium magnam occasionem usque adhuc præbebat, amputantes, sancimus: ut si quis certo tempore facturum se aliquid vel daturum stipuletur g, vel quæ stipulator voluit, promiserit, & adjecerit, quod si statuto tempore minime hæc perfecta fuerint, certam pœnam dabit: sciat minime se posse debitor ad evitandam pœnam adjicere, quod h nullus i eum admonuit: sed etiam citra ullam admonitionem eidem pœnæ pro stipulationis tenore fiet obnoxius: cum ea, quæ promisit, ipse in memoria k sua servare, non ab aliis sibi manifestari l debeat potest. Dat. 9. Id. April. Constantinop. Decio V. C. Cofl. 529.

De heredibus.

13. Idem Augustus Juliano P.P.

Veteris juris altercationes decidentis, generaliter sancimus m omnem stipulationem, siue in dando, siue in faciendo n, siue mixta ex dando & faciendo inveniatur, & ad o hæredes & contra p hæredes transmitti, siue specialis q hæredum fiat mentio, siue non. Cur enim quod in principalibus personis iustum est, non ad hæredes & adversus eos transmittatur? Et sic existimatur hujusmodi stipulationes, quasi tantummodo in dando fuerint conceptæ, cum nihilo minus & hæredes factum possint adimplere: illa subtili & supervacua scrupulositate explosa, per quam putabant non possibile factum r ab alio compleri, quod alii impositum est. Et quare, cum pene s similis omnium hominum natura est, non etiam facta omnes, vel plus, vel paulo minus adimplere possint: ne ex hujusmodi subtilitate t cadant hominum voluntates? Dat. Kalend. August. Constantinop. Lampadii & Oreste VV. CC. Cofl. 530.

De scriptura.

14. Idem A. Joanni P.P.

Optimam quæstionem, & frequenter in judiciis versatam, satis humanum est saltem in præsentis dirimere, ne diutius nostram rempublicam molestare concedatur. In multis etenim contractibus & maxime in fœneratiliis cautionibus, solitum u est adscribi, stipulationes per certos servos celebrari: sed quidam in devotione tenti, ex hoc materiam altercationis acceperunt: & alii quidem non esse servum adhibicum contendebant: alii vero non ejus servum esse, ad quem pertinere scriptura protestabatur. Et si non per servum, sed inter præsentis celebratam esse || rem || fuerat scriptum, & hoc iterum dubitabatur de-

bere ostendi partes esse præsentis. Cum itaque satis utile est a in contractibus & servos adhiberi, & præsentis esse personas adscribi, forte propter personas dignitate excellentes b vel mulieres (quas naturalis c pudor non omnibus perperam sese manifestare concedit) sancimus tales scripturas omnifariam esse credendas d: & siue adscriptus fuerit servus: & ad quandam personam dicitur pertinere, credi omnimodo & servum adfuisse, & fecisse stipulationem, & eam esse scripto domino adquisitam: & non dubitari, si servus ipse præsto fuerit, vel ejus dominus pro quo scriptus est, fecisse stipulationem. Etsi inter præsentis partes res acta esse dicitur, & hoc esse credendum, si tamen in e eadem civitate utraque persona in eo die commanet, in quo hujusmodi instrumentum conscriptum est: nisi is qui dicit sese, vel adversarium abfuisse, liquidis, ac manifestissimis probationibus, & melius quidem, si f per scripturam, vel saltem per testes g undique idoneos, & omni exceptione majores ostenderit, sese vel adversarium suum eo die civitate abfuisse: sed hujusmodi scripturas propter utilitatem contrahentium esse credendas. Datum Kal. Nov. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

Si quis sponderit insulam cum moriebatur, ædificare.

15. Idem A. Joanni Præf. Præf.

Si quis sponderit insulam, cum h moriebatur, ædificare i stipulatori, impossibilis veteribus k videbatur hujusmodi stipulatio: sed nobis sensum contrahentium discutientibus, verisimile esse videtur hoc inter eos actum, ut incipiat quidem contra morientem obligatio, imminet autem hæredibus ejus, donec ad effectum perducatur. Nemo enim ita stultus invenitur, ut tali animo faceret stipulationem, ut putaret posse tantum ædificium in uno l momento horæ extollere: vel eum, qui moritur, talem habere sensum, quod ipse sufficeret m ad hujus operis completionem.

Illam sancimus itaque si quid tale evenit, hæredes n ejus teneri, ut factum quod mortis tempore facere promisit, hoc hæredes ejus adimpleant, quasi speciali hæredis mentione habita: licet hoc minime fuerit expressum. Quemadmodum enim si in dando o concepta fuerit stipulatio, & contra hæredes transmittatur: ita & si in faciendo est, licet in mortis tempore colligatur, attamen ad similitudinem in dando conceptæ stipulationis & hæredes obligari: ut non p discrepet factum a datione, sed sit lex nostra per omnia sibi consentanea. Quod & q in legatis simili modo relictis observari censuimus. Dat. 15. Kalend. Nov. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. anno secundo 532.

DE INUTILIBUS & STIPULATIONIBUS.

TIT. XXXIX.

De pupillo.

1. Imp. Antoninus A. Paulino.

Ex stipulatione, in qua impubes f sine tutore auctore sponderit, non t es obligatus. PP. Kal. Jul. Romæ, Latro 2. & Cereale Cofl. 216.

De divortio.

2. Imp. Alexander A. Menophilo.

Libera u matrimonia esse antiquitus placuit: ideoque pacta, ne x liceret divertere, non valere; & stipulationes, quibus pœnæ irrogarentur ei, qui || quæve || divortium fecisset, ratas non haberi constat. PP. 3. Non. Feb. Maximo 2. & Albano Cofl. 224.

De absentibus: si quis alteri stipuletur.

3. Imp. Diocletian. & Maximian. AA. & CC. Midora.

Ut inter absentes y verborum obligatio contrahi non potest: ita alteri z, cujus juri subjectus non est, aliquid dari vel restitui (nisi sua interfit a) nemo stipulari potest. Cum igitur defuncta in matrimonio filia tua, superstitis filii nomine partem dimidiam dotis a marito detineri, alteram vero partem nepoti tuo, vel si is in rebus humanis non esset, Juliano restitui per pactum convenisse proponas: præventoque morte nepote, etiam stipulationem ad Julianum factam ob absentiam ejus non valuisse significes: ac propterea ex persona ac stipulatione tua, qua restitui cuncta juxta pactum tenorem provide-

a d. 5. 4. d. c. 2.
b d. 5. 4.
c Pudor naturalis in muliere, ut hic. l. ult. sup. de arbitrio.
d Statut scriptura, & instrumentum, nisi contrarium probetur. l. 1. sup. eod. præsumitur pro instrumentum. l. 12. sup. de probat. §. 11. Institut. de inst. stipul.
e Hinc colligunt, præsumi quemlibet ex ea civitate esse in qua reperitur. v. Alciat. 2. præscript. 15.
f v. l. 3. in fin. §. si minor se major.
g Plures quam instrumento continentur. v. l. 1. §. de testibus.
h Id est, post mortem. §. 12. Institut. de inutilibus stipul.
i l. 13. §. eod.
k Promissio faciendi, cum quis morietur utilis est. l. 13. §. eod.
l Momento ædificium perfici non potest.
m Morientis operæ morte finiuntur.
n vide l. unic. §. ut actiones et ab hac. & contra.
o v. d. l. 13.
p Non discrepat factum a datione.
q Extensio contractuum ad legata.
r 3. Institut. 20.
s Quid si pubes? dixi ad l. 101. ff. de verb. obl. adde l. 7. §. de contrahend. stipul.
t Imo es. l. 101. ff. de verb. obl. Sol. ve, Impubes, non potest, ut hic: Pubes potest, ut dicta l. 101.
u Libera matrimonia esse oportet. v. l. 13. §. ff. de verb. obl.
x Pactum Ne liceat divertere, non valet. l. 19. ff. de verb. obl. l. 71. §. 1. ff. de cond. & demonstr. In matrimonio nemo detinetur invitatus. Hodie detinentur invitati nec libera nobis sunt divortia. v. Nov. 22.
y l. 1. ff. eod. §. Paul. 7. sent. §. 2. l. 1. in princ. de verb. oblig.
z l. ult. inf. eod. §. 12. Institut. eod. l. 38. §. 17. ff. de verb. obl.
a §. 15. Institut. eod. l. 38. §. 20. ff. de verb. oblig.

a Quoties de eo, quod interest, agitur, petito incerta admittitur per sententiam definiendum.

b Quantum vide quæ notavi ad l. ult. in fin. ff. de stip. præs.

c Stipulatio contra bonos mores inutilis. l. 6. §. de pactis. l. 26. l. 123. D. de verb. oblig.

d De stipulatione mutæ successionis, seu ἀλλήλων διαδοχικῆς, dixi ad l. 19. l. 39. §. de pactis.

e Si qui stipulati fuerint, ut prior ex eis moriens alteri det patrimonium suum, inutile pactum est. Synops. Basil. 24. tit. 9. ex lib. 44. tit. 6. c. 4. ubi in ora dicitur, hoc pactum esse τῆς ἀλλήλων διαδοχικῆς.

f l. 9. §. de pactis. l. 3. §. de collat. l. 7. §. 7. ff. de pactis. l. 36. ff. de verb. oblig. §. 1. Inst. de exceptis.

g l. 9. §. de contrah. & comm. stipulat.

h l. 3. §. cod. l. 38. §. 17. ff. de verb. oblig.

i dixi ad 3. Inst. 27. & 45. ff. 2. Novell. 99.

k Cujasius 5. obs. 33. monet hanc legem delendam esse non injulte. Nam nec Accursius nec veteres eam cognoverunt. Absit etiam de veteribus, ut idem monet.

l Traditionem, quidam ita legunt, eo sensu, Duos ejusdem rei vindicationem habere in solidum, quod est falsum: hoc potius innuitur, Re tradita, si convenerint duo sibi vicissim aliquid in solidum dari vel fieri, singulos quærare in solidum.

m Hæc etiam verba suspensa Cujasius videtur. d. l. Inde putat hanc constitutionem damnandam de leudamque esse. n Hodie id immutatum est. Auth. proxim. §. cod.

o Correo solvendi, datur regressus in correum.

p Duo rei in solidum specialiter debent constitui: si minus, in dubio pro parte tenentur, nisi alter sit absens aut non solvendo.

q Pro parte obligati, in solidum conveniri non possunt.

r Rescripto jus litigantium adimi non potest. Et videtur. l. 5. sup. si certum.

ras, reddi tibi desideras: super stipulatu a tuo adi Præsidem provinciæ, ut examinatis partium allegationibus quanti b confiterit interesse tua juxta placiti fidem dotis portionem Juliano fuisse restitutam, ob incertæ actionis effectum concludat condemnationem taxatæ quantitatis. PP. Id. Decemb. ipsis 4. & 3. AA. Confl. 290.

De successione futura, & omnino de his, quæ sunt contra bonos mores.

4. Idem AA. & CC. Dominæ.

EX eo instrumento nullam vos habere actionem, || in quo || contra c bonos mores de successione d futura e interposita fuit stipulatio, manifestum est: cum omnia, quæ contra bonos mores, vel in pactum, vel in stipulationem deducuntur, nullius momenti sint. PP. 3. Kal. Maji, AA. Confl.

De dolo & metu.

5. Idem AA. & CC. Aquilinæ.

Dolo f vel metu g adhibito, actio quidem nascitur, si subdita stipulatio sit: per doli tamen vel metus exceptionem summo petiti debet. S. 13. Kal. Octob. AA. Confl.

Si quis alteri stipuletur.

6. Idem AA. & CC. Septimio.

SI avia vestra sibi & Eustolio, quam mutuam dederat pecuniam, dari fuerat stipulata: nihil ei h, cujus subjecta juri non fuerit, quærere potuit. Sane, si ipse, quod ei solvi placuerat, in stipulationem suo nomine deduxerit, obligationem in ejus etiam personam constituisse non ambigitur. S. 5. Kal. Octob. CC. Confl.

DE DUOBUS i REIS STIPULANDI, ET PROMITTENDI.

TIT. XL.

1. Imp. Diocletian. & Maximian. AA. Paulinæ.

SI k duo pluresve rei cujusdam traditione l conventionem in solidum inierint: cuicumque eorum, quando m res in eadem causa permanerit: si casus obtulerit, actio in solidum competit. PP. 3. Non. Decemb. Maximo 2. & Aquilino Confl. 286.

2. Idem AA. Diogeni.

CReditor prohiberi non potest exigere debitum, cum sint duo rei promittendi ejusdem pecuniæ, a quo n velit. Et ideo si probaveris te conventum in solidum exolvisse, Rector provinciæ juvare te adversus o eum, cum quo communiter mutuam pecuniam accepisti, non cunctabitur. S. 5. Kal. Mart. Diocletiano 3. & Maximiano AA. Confl. 287.

In auth. de duobus reis. in princ. & §. seq. col. 7. tit. 13. al. 9. Nov. 99. cap. 1.

Hoc ita, si pactum fuerit speciale p, unumquemque teneri in solidum: & si alter inops sit in solidum, vel in partem, ut id saltem ab altero petatur: vel si absens sit. Cum enim ambo adsunt per Judicem producuntur, negotiumque communiter examinatur, & sententia communiter insertur. Quod fiet per administratorem, si judex sit delegatus. Sin autem non convenerint specialiter, ex æquo sustinebunt onus. Sed & si convenerint, ut uterque eorum sit obligatus: si ambo presentes sint, & idonei, simul cogendi sunt ad solutionem.

3. Idem AA. & CC. Fabiano.

EXprimere debueras tuis precibus, utrumne in partem, an in solidum singuli vos obligaveritis, ac duo rei promittendi extiteritis: cum si quidem ab initio unusquisque pro q parte sit obligatus, egredi contractus fidem non possit. Si vero in solidum, electio rescripto r adimi non debeat. S. Id. April. Byzantii, AA. Confl.

4. Idem AA. & CC. Andronico.

PROpter mutuam uni s datam: pecuniam aliis reis

promittendi factis, ob a non numeratam sibi pecuniam obligationem remitti desiderio postulantium jura refragantur. S. 5. Idus Febr. Sirmii, CC. Confl.

Interpellatio facta ab uno de correis credendi, interruptit præscriptionem etiam quoad cæteros. Salycet.

5. Imp. Justinian. A. Joanni P.P.

Cum quidam rei stipulandi certos habebant reos promittendi, vel unus forte creditor duos, vel plures debitorum habebat, vel e contrario multi creditores unum debitorem, & alii ex reis promittendi ad certos creditores debitum agnoverunt, vel per solutionem, vel per alios modos, quos in anterioribus sanctionibus interruptionis invenimus positos: & nos ampliavimus, vel forte ad unum creditorem quidam ex debitoribus devotionem suam ostenderunt: vel cum plures essent creditores, debitor qui solus existeret, ad unum ex his, vel quosdam debitum agnovit: & quærebatur, si eis vel ei daretur licentia adversus alios inde devotionem suam exercere, & quasi tempore emenso exactionem recusare, vel quibusdam ex debitoribus debitum agnoscentibus, vel in judicio pulsatis, deberent & alii ab omni contradictione repelli: nobis b pietate suggerente videtur esse humanum, semel in uno eodemque contractu qualicumque interruptione c vel agnitione d adhibita, omnes simul compelli ad persolvendum debitum, si plures sint rei, si unus: si plures sint creditores, si non amplius quam unus: sancimusque in omnibus casibus, quos noster sermo complexus est aliorum devotionem vel agnitionem, vel ex libello admonitionem aliis debitoribus præjudicare, & aliis prodesse creditoribus. Sit itaque generalis devotio, & nemini liceat alienam inde devotionem sequi, cum ex una stirpe unoque fonte unus effluxit contractus, vel debiti causa ex eadem actione apparuit. Dat. Kal. Sept. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

DE FIDEJUSSORIBUS e, ET MANDATORIBUS f.

TITULUS XLI.

De publicatione bonorum.

1. Imp. Severus & Anton. AA. Lyfiæ.

SI Lyfias adempta parte bonorum exulare g iussus est: non nisi pro parte, quam retinuit, creditoribus obligatus est. Verum qui pro eo h fidem suam adstrinxerunt, jure pristino conveniri possunt. PP. Idib. Octobr. Severo A. 3. & Victorino Confl. 201.

De pignoribus.

2. Idem AA. Plotio.

CReditori i, qui pro eodem debito, & k pignora, & fidejussorem accepit, licet, si malit, fidejussorem convenire in eam pecuniam, in qua se obligaverit: quod cum facit, debet jus pignorum in eum transferre. Sed cum in alia quoque causa eadem pignora vel hypothecas habet obligatas, non prius l compellendus est transferre pignora, quam omne debitum exolvatur. Dat. 5. Kal. Feb. Apro 2. & Maximo Confl. 208.

De electione & beneficio divisionis.

3. Idem AA. Maximo.

NON recte procuratores nostri, si allegationi tuæ fides nadesset, audire te noluerunt ex bonis fidejussoris, quæ ad fiscum pervenerunt, pecuniam repetentem, sed reum principalem convenire iusserunt: cum electionis potestas permittitur m creditori. Sed cum duos fidejussores accepisse te proponas: si alter idoneus est, intelligis te divisa quantitate partem competentem a procuratore || nostro || petere debere, & adversus alium fidejussorem || ejus || experiri. Nam licet significes adjectum esse in obligatione, ut singuli in solidum tenerentur: tamen nihil hæc res mutat conditionem juris & constitutionem. Nam & cum hoc non adjiciatur n, singuli o tamen in solidum tenentur: sed ubi sunt omnes idonei, in portionem obligatio dividitur. PP. 17. Kal. Septemb. Antonino A. 3. & Geta 3. Confl. 209.

In auth. de fidejuss. & mandat. §. si quis igitur, & §. non solum, col. 1. tit. 4. Nov. 4. c. 1.

a v. l. 6. §. de numerum.

b Nota regulam.

c Interpellatio unius correorum debendi impedit præscribi adversus cæteros.

d Agnitio unius correorum alteri correo nocet. ad de l. penult. sup. cod.

e dixi ad 46. ff. 1. & 3. Inst. 21. Novell. 4.

f d. sit. 1.

g Publicatio bonorum debitoris fidejussorem non liberat, ne hic. & l. 20. §. cod. l. 53. ff. cod. Cæterum hoc verbo exulandi proprie significatur deportatio. vide Cujas. 15. obs. serv. 35.

h l. 3. ff. de minor.

i Licet creditori habenti pignora agere adversus fidejussorem: debet tamen ei pignora cedere, nisi in aliud debitum possit venire.

k l. 32. D. de negotiis.

l v. l. 2. §. debitor pign.

m l. 5. l. 16. inf. cod. §. 4. Inst. cod. l. 59. §. 3. ff. mandati. hodie non permittitur, nisi absente correo vel inidoneo. Novell. 4. c. 1.

n Supervacua adjecta non nocent. l. 22. §. 1. ff. quando dies.

o Etiam si centum aut plures sint fidejussores, competit tamen eis divisionis beneficium.

z Praesens debitor seu principalis prius hodie conveniendus est, quam fidejussor: abrogatur itaque l. 3. §. 1. cod. l. 16. l. 19. l. 21. l. 23. §. 1. cod. Quid si reus principalis jure vel facto discuti non potest, v. l. Marcellus. 25. D. cod. Vel difficultate summa conveniri tantum potest, ut l. 2. D. qui satisfacere. Quid si reus principalis citra ulla alienationes in fraudem creditorum factas, ut l. bona. 39. D. de jure fisci. palam solvendo non sit, Quid si veterator manifestus aut tyrannus sit, ut l. si stipulatus sit Stichum. 112. in fin. ff. de verb. oblig. vel exceptione munitus. Bart. in d. l. Marcellus. Quid si beneficio huius Authentice, fidejussor renuntiavit? Quid si filius, quade agitur ex aequo & bono, non ex apicibus juris sit decidenda? Quid si bona rei principalis apud ipsum fidejussorem sint? l. si procuratorem. 8. §. ignorantes. 7. D. mandati. successione iure. l. 24. §. 1. cod. Quid si facta novatione, rei principalis obligationem fidejussor in se suscepit? Bald. in l. antiqua. 23. §. sed si minus. §. ad Vellejanum, aut negavit se fidejussor, l. si dubites. 10. §. 1. ff. cod. ibi Angelus. Bald. Authentice. contra qui propriam. §. de non numerata. Quid si pro filio pater fidejussit, v. l. 3. §. sed utrum. D. de minoribus? Quid si de fidejussore iudicio sisti agatur: ut in Gloss. l. 2. ff. qui satisfacere? Quid si reus principalis naturaliter tantum obligatus est, ut servus & pupillus. d. l. Marcellus. 25. aut accessus sit extra territorium elapsa dilatio ejus requirendi, fidejussoria data, ne hic: aut mora jam admissa mortuus sit? Pet. Accurs. Bald. l. penult. §. de condit. inserta. His casibus fidejussor etiam non discusso principali conveniri poterit. vide Capellam Tholozanam & ibi Aufferium decis. 191. adde & alios casus, de quibus dixi Nov. 4. c. 1.

a Novata rei principalis obligatione fidejussor liberatur, nisi in novata posteriore se obligaverit. l. 60. ff. cod. Synops. Basil. 7. tit. 6. ex lib. 26. tit. 1. cap. 72.

b l. 3. sup. cod. hodie non est. Authentice. praesente. sup. cod.

c Potest conveniri, reus ut principalis prius conveniatur quam fidejussor.

d Adsignavit, Cujac. ad l. 126. §. 2. ff. de verb. obligat. Subscribens ut testis non fidejussor, nec obligatur. dixi ad l. 14. sup. si cert. adde d. §. 2. Idem si quis se non visis vel non lectis subscripsit: vel si instrumento subscripsit quaedam utilia, quaedam sibi damnoisa continente: tunc enim damnoisa non censetur subscripsisse: alias subscribens instrumento id approbare intelligitur. v. Socin. regula subscribens 385.

e Conditioni mandato adscriptae parendum. l. 44. in fin. ff. cod. ideoque mandans, ut aliqui credat pignoribus datis non potest ab illo conveniri sine pignoribus credente.

f Filiusfamilias pro patre fidejussor potest. l. 10. §. 1. ff. cod. l. 1. in fin. sup. de filiofam. minor. l. 9. sup. quod cum eo, qui in. l. 8. §. ad Vellejanum. l. 2. §. 3. ff. qui satisfacere.

g & alio. l. 7. sup. quod cum eo.

h nisi non sit heres. l. 1. sup. de filiofam. minore.

i Persecutio pignoris fidejussorem non liberat, l. 13. §. 4. D. de pign. & hypothec. & e contra. l. 8. sup. de pignorib.

k Fidejussor usufructu nomine non tenetur, nisi usufructus expresse promiserit, ut hic. aut in omnem causam fidejussor. l. 63. §. 1. D. cod. l. 54. D. locati. l. 2. §. 12. D. de administr. rerum.

l In usufructu etiam potest obligari fidejussor.

m Beneficium illud divisionis vocatur, & epistolae D. Hadriani. l. 26. l. 23. D. cod. §. 4. vers. sed ex epist. Inst. cod. Nov. 99. adde l. 1. sup. de divid. inst.

Praesente tamen utroque non z. permittitur intercessorem conveniri, prius quam reus inventus est minus idoneus, sive in totum, sive in partem. Absente autem reo, praesens intercessor jure quidem convenitur: ipso tamen desiderante iudex definit tempus intra quod deducat reum primo conveniendum, ipso in subsidium reservando. Nam transacto tempore compellitur intercessor satisfacere, cessis sibi a creditore actionibus absque distinctione contractus sive intercessionis.

De novatione.

4. Imp. Anton. A. Rufa.

Novatione a legitime perfecta debiti in alium translati, prioris contractus fidejussoribus vel mandatoribus liberatos esse non ambigitur: si modo in sequenti se non obligaverunt. PP. 15. Kal. Octobr. Antonino A. 4. & Balbino Conf. 214.

De electione.

5. Idem A. Potamoni.

Iure nostro est b potestas creditori, relicto reo, eligendi fidejussoribus, nisi c inter contrahentes aliud placitum doceatur. PP. 6. Non. Maji, Messala & Sabino Conf. 215.

De eo, qui tabulas mutui ut testis signavit.

6. Idem A. Polla.

Si pater tuus pro Cornelio, cum pecuniam mutuam acciperet, se non obligavit, frustra ex eo, quod tabulas obligationis, ut testis signavit d, conveniris. PP. 11. Kal. Jul. Messala & Sabino Conf. 215.

De eo, qui mandavit, ut crederetur sub pignoribus.

7. Idem A. Eroti.

Si creditor conditioni e mandato adscriptae, cum pecuniam mutuam daret, in accipiendis hypothecis non paruit: frustra te iudicio mandati convenit, quando non aliter te obligasse intelligaris, quam si pignoribus contraheretur obligatio. PP. Kal. Jul. Lato 2. & Cereale Conf.

Si filius pro patre fidejussor sit.

8. Imp. Alexander A. Longo.

Filiusfamilias f, qui pro patre g, quamvis in venditione fundi, fidejussit, tenetur h. PP. 2. Idus Octobr. Maximo 2. & Aeliano Conf. 224.

De pignoribus.

9. Idem A. Aristocrati.

Etiam si de jure obligationis pignorum i actum fuerit, fidejussoribus liberatio non contingit. PP. 5. Kal. Decemb. Maximo 2. & Aeliano Conf. 224.

De usuris. 1. De beneficio divisionis.

10. Idem A. Vitali.

Fidejussor, seu mandator, si k in l usuras quoque obligatus est, justam causam recusandi easolvere non habet.

1 ¶ Ut autem is, qui cum altero fidejussit, non solus conveniatur, sed dividatur m actio inter eos qui solvendo sunt: ante condemnationem ex ordine postulari solet. PP. *

2 ¶ Quid si de fidejussore iudicio sisti agatur: ut in Gloss. l. 2. ff. qui satisfacere? Quid si reus principalis naturaliter tantum obligatus est, ut servus & pupillus. d. l. Marcellus. 25. aut accessus sit extra territorium elapsa dilatio ejus requirendi, fidejussoria data, ne hic: aut mora jam admissa mortuus sit? Pet. Accurs. Bald. l. penult. §. de condit. inserta. His casibus fidejussor etiam non discusso principali conveniri poterit. vide Capellam Tholozanam & ibi Aufferium decis. 191. adde & alios casus, de quibus dixi Nov. 4. c. 1.

a Novata rei principalis obligatione fidejussor liberatur, nisi in novata posteriore se obligaverit. l. 60. ff. cod. Synops. Basil. 7. tit. 6. ex lib. 26. tit. 1. cap. 72.

b l. 3. sup. cod. hodie non est. Authentice. praesente. sup. cod.

c Potest conveniri, reus ut principalis prius conveniatur quam fidejussor.

d Adsignavit, Cujac. ad l. 126. §. 2. ff. de verb. obligat. Subscribens ut testis non fidejussor, nec obligatur. dixi ad l. 14. sup. si cert. adde d. §. 2. Idem si quis se non visis vel non lectis subscripsit: vel si instrumento subscripsit quaedam utilia, quaedam sibi damnoisa continente: tunc enim damnoisa non censetur subscripsisse: alias subscribens instrumento id approbare intelligitur. v. Socin. regula subscribens 385.

e Conditioni mandato adscriptae parendum. l. 44. in fin. ff. cod. ideoque mandans, ut aliqui credat pignoribus datis non potest ab illo conveniri sine pignoribus credente.

f Filiusfamilias pro patre fidejussor potest. l. 10. §. 1. ff. cod. l. 1. in fin. sup. de filiofam. minor. l. 9. sup. quod cum eo, qui in. l. 8. §. ad Vellejanum. l. 2. §. 3. ff. qui satisfacere.

g & alio. l. 7. sup. quod cum eo.

h nisi non sit heres. l. 1. sup. de filiofam. minore.

i Persecutio pignoris fidejussorem non liberat, l. 13. §. 4. D. de pign. & hypothec. & e contra. l. 8. sup. de pignorib.

k Fidejussor usufructu nomine non tenetur, nisi usufructus expresse promiserit, ut hic. aut in omnem causam fidejussor. l. 63. §. 1. D. cod. l. 54. D. locati. l. 2. §. 12. D. de administr. rerum.

l In usufructu etiam potest obligari fidejussor.

m Beneficium illud divisionis vocatur, & epistolae D. Hadriani. l. 26. l. 23. D. cod. §. 4. vers. sed ex epist. Inst. cod. Nov. 99. adde l. 1. sup. de divid. inst.

De actionibus cedendis.

11. Idem A. Salustio.

Cum alter ex fidejussoribus a in solidum debito satisfaciat, actio ei adversus eum, qui una fidejussit, non competit. Potuisti sane, cum fisco solveres, desiderare, ut jus pignoris, quod fisco habuit, in te transferretur b: & si hoc ita factum est, cessis actionibus uti poteris. Quod & in privatis debitis observandum est. PP. 7. Kalend. Novemb. Alexandro A. 3. & Dione Conf. 230.

De verbis Gracis.

12. Idem A. Theodoto.

Blanditus tibi est, qui non teneri te persuasit, quod cum pro alio intervenires, οτι ε εν δειλες ποιησαι, d dixisti: cum & his verbis obligationem verborum || posse || contrahi, pridem receptum est. PP. 6. Kal. Sept. Agricola & Clemente Conf. 231.

De latrone inveniundo.

13. Pars ex epistola Gordiani A. ad Auxium.

Si Barfatorum e latronem Lysanias Decurio inventurum f se sponddisset: aut exhibere compellendus est, aut transmittendus ad Praefectum praetorio, vel ad Praesidem provinciae.

Quando succurratur fidejussori solvendi adversus debitorem.

14. Idem A. Salvio.

Mandati g actio personalis est, quae si nomine fidejussoris h, vel adversus debitorem, seu haeredes ejus competit: Praesens provinciae, quae deberi competerit, reddi jubebit. Pignora etenim, quae res stipulandi nexa fuerunt, ita demum ad vos transeunt, si facta nominis redemptione solutio celebrata est, vobisque mandata i sunt actiones. Quod si factum est: ea quoque vobis persequentibus, adversus || pignorum || possessores extraordinariam jurisdictionem idem vir Clarissimus impertietur. PP. 3. Non. Julii, Gordiano A. & Aviola Conf. 240.

De indebiti conditione.

15. Idem A. Claudiano.

Si indebitam k pecuniam quasi ex causa fidejussionis obstrictus in cautionem per errorem deduxisti, tam doli mali exceptione uti, quam condicere l, ut obligatio tibi accepto feratur, potes. Non est autem dubium, fidejussorem rei promittendi, bonis ad fiscum devolutis, si idem fiscus ob debitum restituendum fuerit conventus, & solverit m, liberari. PP. 5. Kal. Decemb. Gordiano Aug. & Aviola Conf. 240.

De evitione.

16. Idem A. Maximo.

Liberum fuit n, antequam lis adversus omnes fidejussoribus contestaretur, unum eorum eligere o creditori, si modo ceteros minus idoneos existimaret. At nunc post p litis contestationem, petitionem divisam reintegrari, juris ratio non patitur. PP. 2. Id. Jun. Gordiano A. 2. & Pompeiano Conf. 242.

De pignoribus.

17. Idem A. Brasida.

Omissis q quoque pignoribus fidejussorem a creditoribus utiliter conveniri, nisi r in id tantum, quod ex his refici non poterit s acceptus sit: explorati juris est. PP. 6. Id. Mart. Attico & Prætextato Conf. 243.

18. Imp. Philip. August. Smyrnae.

Si (ut proponis) fundum ob debitum obligatum non iusto t pretio vendidisti: residuum quantitatem, quam ex pretio ejusdem servare potuisses, refundi tibi a fidejussore non jure poscis. PP. 5. Kal. August. Peregrino & Aemiliano Conf. 245.

De electione.

19. Imp. Diocletian. & Maximian. AA. & CC. Sabino.

Si alienam reo principaliter constituto obligationem suscepisti, vel fidejussoribus, sive mandatorio, vel quocunque alio nomine pro debitore interces-

q Omisiss pignoribus fidejussor potest conveniri, nisi in subsidium pignoris sit acceptus.

r Id est, in subsidium.

s l. 41. l. 63. ff. cod. l. 56. ff. mandati. l. 8. §. mandati.

t vide l. 2. l. 8. §. de rescind. vendit. Si creditor non iusto pretio pignus vendidit, residuum iusti pretii a fidejussore non petit.

aaa 2 sisti,

a Fidejussor solvens, cessis actionibus agit in contra fidejussorem.

b i. e. ut cedantur actiones, De beneficio cedendarum. l. 14. l. 21. §. 1. cod. l. 17. l. 36. l. 39. ff. cod. l. 76. ff. de solut. l. 2. §. de huius, qui in prior. credit.

c οτι ε εν δειλες ποιησαι. Basil. Cujac. 14. obs. ult. alii legunt τι μν. Cujac. Inst. 10. εγγυ. d. m. Alciatus 1. parergon. 3. reponit εγγυ. adde Cujac. 14. obs. ult.

d Græce potest obligari fidejussor. l. 8. ff. cod. e Abarfatorum, Hal. alii Barfatorum.

f Inventa res non dicitur, nisi adprehensa, vide quæ notari ad l. 3. §. 3. ff. de adqui. rend. possess.

g Mandati actio personalis. 26. Ecloga c. πρεβ. mand. α τω πρεβ. vide res. l. ex cap. 81.

h Fidejussori adversus debitorem, ejusve haeredem competit mandati actio sine cessione. l. 26. §. 3. ff. mandati. hypothecaria vero, facta cessione. §. cod.

i vide l. 41. §. 1. cod.

k Fidejussor solvens indebitum, agit conditione indebiti. l. 22. §. 1. cod. l. 3. §. 1. de condit. indebit. adde l. 1. §. 1. de non numer. l. ult. §. de condit. ex lege.

l Conditionem liberationis Græci vocant τὸ ἀδύλας, quod sit incerta. v. Cujac. 19. obs. 35.

m l. 52. in fin. ff. cod.

n Hodie non est, vide Nov. 4. c. 1.

o l. 3. §. 1. cod.

p Contestatione litis tollitur electio. l. 59. §. 3. ff. cod.

x Hodie potest. *Authen. Praef. 1. sup. eod.*

y dixi ad diff. 1. 2. *sup. eod.*

z Hoc hodie cor-
rectum. *diff. An-
thent.*

a De cessione a-
ctionum dixi ad
l. 11. *sup.*

b Speciem ita
constitue: Her-
mianus mandavit
credi XX. Maviz.
X. duntaxat nu-
merata sunt Mav-
viz? Hermianus
ultra id quod ac-
cepit Mavia, con-
veniri non potest
ut hae constitutio
pertineat ad
l. 15. *sup. eod.* adde
l. 17. ff. de pactis.
alia species pro-
ponitur a Cujacio
19. obs. 35. alia ab
interpretibus.

c Hodie in dubio
fidejussorem ante
principalem eli-
gere non licet.
*Authentic. Prae-
fente. sup. eod.*

d Epistola fide-
jussor & manda-
tor potest consti-
tui, ut hic, ut &
pignus. l. 34. §.
idem. ff. de pign.

e Qui ab uno
reorum debitum
petit, non divi-
dit obligationem.
Sola petitio non
est divisio. v. l. 2.
§. 3. ff. de verb.
obl.

f vide l. 4. in fin.
l. 5. ff. eod. An &
in delictis? vide
l. 26. §. eod. v. Re-
land. a Vall. 1.
sens. 57. n. 4.

g Haeres fidejus-
soris reo princi-
pali succedens,
convenitur ut
principalis, non
ut fidejussor.

h Actio de resi-
duo datur etiam
in fidejussorem. l.
96. ff. de pignat.

i Fidejussor ho-
minis sistendi sub
poena, intra se-
mestre tempus
(ponamus hoc
spatium tempo-
ris conventum)
si intra id spa-
tium hominem
non exhibuerit,
tantundem infu-
per ipsi temporis
conceditur. Sin
longius ab initio tempus constitutum fuerit, sex tantum mensium spatium habet, ut eum
sistat, quem promissit. ut hic. *Synops. Basil. 7. tit. 16. cap. 87. 3. Harmonop. 6. §. 25.*

k puta sex, septem, vel octo, menses, adde l. 27. 28. §. eod.

l Si quis fidejusserit reum iudicio sisti intra certum tempus, hodie poena statim non exi-
gitur, sed dantur fidejussori sex menses, intra quos sistendo, reus evitet poenam ipso iure
commisam ex prior elapsu: vel brevius: Fidejussor intra sex menses, moram ei exhibendi
vel sistendi evitat: adde quae scripti ad l. 4. ff. de custod. Id spatium usus non adprobavit
Clar. 5. sent. 5. ult. §. 46. coguntur enim fidejussores reum exhibere toties quoties (ut
illi loquuntur.) De hoc remedio fidejussorum v. Cujac. 19. obs. 34.

m Primo lapsu reus iudicio sistendi, personam rei sistere debet, non poenam numerare.

n Secundo lapsu reus iudicio sistendi, poenam solvit.

sisti, non & posse creditorem urgeri, eum, qui mutuum
accepit pecuniam, magis quam te convenire, scire de-
bueras: cum, si hoc in initio contractus specialiter non
placuit, habeat liberam electionem. S. 2. Kal. Maji. AA.
Conff.

20. Idem August. & Caesares Aureliano.

Sententia y bonorum omnium ademptionem continen-
te, rei damnati principalis intercessores eligendi credi-
tori potestas non adimitur.

De electione & de actionibus cedendis.

21. Idem AA. & CC. Juliano.

Sicut eligendi z fidejussores creditor habet potestatem,
ita intercessorem postulantem cedi a sibi hypotheca, si-
ve pignoris obligata iure, non prius ad solutionem (nisi
mandata super hac re fuerit persecutio) convenit urgeri.
S. 11. Kal. Novemb. AA. Conff.

De quantitate debiti.

22. Idem Augusti & Caesares Hermiano.

Ultra b hoc, quod accepit ea, pro qua te mandatorio
nomine intercessisse commemoras, daturum te scripsi-
sti c: Praefes provinciae ex hoc, quod ultra mandatum tu-
um numeratum est, a te nihil exigi patietur. S. 12. Kal.
Maji. CC. Conff.

De electione.

23. Idem AA. & CC. Antipatro.

Reos principales, vel mandatores simpliciter acceptos
Religere d, vel pro parte convenire, vel satis non faciente,
contra quem egeras primo, post illum ad alium rever-
ti (cum nullus de his electione e liberetur) licet. S. Non.
Decembr. Nisemedia. CC. Conff.

De successoribus.

24. Idem AA. & CC. Pergamio.

Fidejussoris quidem haeres f exemplo rei principalis te-
netur. Sed si idem utrisque g succedat, intercessionis
obligatione finita, velut principalis tantum debitoris ha-
eres conveniri potest. S. 11. Kal. Jan. CC. Conff.

De pignoribus.

25. Idem AA. & CC. Philippo.

Pignoribus datis a reo principali distractis, nec post lon-
gi temporis intervallum residuum h a fidejussore cre-
ditor petere prohibetur. S. 6. Kal. Jan. CC. Conff.

De eo, qui promissit, se traditurum aliquem, vel certam
summam, nisi id fecerit.

26. Imper. Justinianus A. Juliano Praefecto
Praetorio.

Sancimus i, si quis pro alio sponderit, quatenus eum
intra certum k tempus tradat, vel certam quantitatem
pecuniarum pro eo inferat, & tempore statuto jam effluente,
non poterit eum repraesentare, non l statim pecunias pro
eo stipulatas, inferre, sed competere quidem post tem-
poris lapsum omnimodo poenalem actionem: non autem
statim summam, pro qua fidejussor admissus est, profliga-
ri. Sed si quidem usque ad sex l mensium spatium tem-
pus statutum sit, aliud tantum ei indulgeri sancimus, in-
tra quod si possit personam exhibere, & eam tradere,
poena sit liberatus. Sin autem amplius quam sex mensium
tempus ab initio constitutum est: tunc quantacunque
temporis curricula data sunt, tamen post lapsum eorum
semestres tantum habere eum inducias, intra quas sit ei
licentia personam, & m non pecunias reddere. Sin au-
tem & secunda n adiectio temporis excedat, tunc o-
mnimodo poenam pecuniariam persolvat. Sed si quidem
post statutum ab initio tempus completum malue-

rit reum, pro quo convenitur, defendere: licere ei hoc fa-
cere, nisi pacti tenor ad hoc reclamaverit, si forsitan si-
ne a defensione facienda pro eo fidejussit. Sed si defen-
sionem subierit b, eam usque ad finem implere: nulla ei
licentia concedenda in medio personam tradere, & pecu-
niam dationem effugere. Sin autem & secundum tem-
pus effluerit, nullo modo ei licentia concedatur, nec ad
defensionis venire praesidium: sed omnimodo poenam
conferat, nisi intra primum tempus, quod statutum est,
reus principalis ab hac luce fuerit subtractus c: tunc enim
penitus ab exactione poenae liberum eum custodiri oportet.
Quod si secundo tempore instante mortuus fuerit,
nihilominus poena jam commissa a fidejussore exigatur:
omnibus, quae in fidejussore, quando tali poena fuerint il-
ligati, statuimus, & in haereses d pro utilitate eorum ob-
tinentibus. Datum 6. Kal. April. Constantinop. Lampa-
dio & Oreste VV. CC. Conff. 530.

De eo, qui sine scriptis promissit, aliquem exhibere,
vel iudicio sistere.

27. Idem August. Joanni P. P.

Si fidejussor nullam quidem cautionem e faciat, osten-
dens f se fidejussorem extitisse, praesentibus g autem ta-
bulariis hoc confessus est, Quod in fide sua eum suscepit: du-
bitabatur a Palastina h ad vocationem; Utrumne post duos
menses liberetur, quasi sine scriptis fidejussione facta se-
cundum i generalia edicta sublimissimae Praetorianae se-
dis: an, utpote scriptura interveniente, teneatur. Et di-
visio alia introducebatur, si idem juris esse debeat tam in
publicis k causis, quam in privatis.

† Sancimus itaque, nisi confessio litteris exposita fue-
rit a fidejussoribus l ex repraesentatione personarum, licet
attestatio m super hoc processerit, attamen n adhuc si-
ne scriptis esse fidejussorem, videlicet in o causis priva-
tis existimari: & duobus p mensibus effluentibus, ab hu-
jusmodi nexu fidejussore liberari: nisi in tempus certum
data est fidejussio. Tunc enim in tantum eam extendi, in
quantum etiam attestatio fuerit expressa. Sin autem in
publica causa l necessitas interveniat, tunc omnimodo
attestationem pro scriptura haberi. Multis etenim pri-
vilegiis propter publicas necessitates publico juri praestitis,
non abs re est, & nos hujusmodi praerogativam ei condo-
nare. Dat. 12. Kal. Mart. Constantinopoli, post Consula-
tum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

De electione.

28. Idem August. Joanni P. P.

Generaliter sancimus, quemadmodum in mandatoribus q
statutum est, ut contestatione contra unum ex his
facta, alter non liberetur: ita & f in fidejussoribus obser-
vari.

† Invenimus etenim, & in fidejussorum cautionibus ple-
rumque ex pacto hujusmodi causae esse prospectum: &
ideo generali lege sancimus, nullo modo electione i unius
ex fidejussoribus, vel ipsius rei alterum liberari: vel
ipsum reum fidejussoribus, vel uno ex his electo, li-
berationem mereri, nisi satisfiat creditori: sed ma-

m Attestatio, quae hic dicitur, nihil aliud est, quam cautio non scripta confessio coram
tabulariis facta.

n Fidejussio, confessio vel attestatio facta in privata causa, etiam coram tabulario, sine
scriptis est fidejussio: non meretur denique nomen cautionis scriptae, licet coram notario,
instrumentorum & scripturarum opifice facta sit. In publica vero causa facta hunc in modum
fidejussio vel confessio apud notarium pro scriptura est: propter publicam necessitatem
privilegia, ut hic. Diversitatis autem haec ratio est, quod fidejussio sine scriptis indefini-
ta duorum mensium spatium praescribitur: post bimestre tempus expirat, desinit esse fide-
jussio: fidejussio scripta, eademque indefinita (indefinitam dicimus fidejussorem, cui nul-
lum certum tempus adiectum est) etiam ultra duorum mensium spatium excurrit atque pro-
tenditur. Dubitandi ratio priore casu fuit, quod fidejussio facta apud tabularium dicatur: ta-
bularii autem munus sit acta gesta apud se in instrumentum, commentarium & scripturam re-
ferre: ut nisi retulerit, errasse videatur, suoque errore, contrahentibus non obesse. arg.
l. 7. §. de testam.

o dixi §. eod. vers. & divisio.

p Fidejussor iudicio sistendi sine scripto acceptus duos ultra menses non tenetur. Qui
vero scripto se obligavit, in perpetuum convenitur, i. e. ad finem usque triennii: tanquam
sit majus vinculum fidejussionis scriptae, quam non scriptae. Praesumunt enim auctores
hujus beneficii, eum qui ex scripto fidem suam obsequare noluit, se in longum tempus ob-
ligare noluisse: quod & Ildorus Græcus adnotat ad l. 8. §. de donationibus, & alii ad l. 36. ff.
de fideicom. libert. l. 3. in fin. ff. de adimendis leg. l. 12. ff. de his, quae in indig. & Scholiares apud
Harmonop. 3. tit. 6. §. 30. v. Cujac. d. loco & c. 13. de praesc. n. 13. adde Nov. 12. c. 2.
q l. 23. §. eod. l. 71. §. 2. ff. eod. Paul. 2. sent. 17. §. ult.

r Fidejussoris, mandatoris & correi similitudo haec est, ut ne unus eorum electione seu
conventionem, alter liberatus intelligatur.

s Olim electo reo principali fidejussor, ejusve haeres liberabatur, d. §. ult. hodie sublata est
superior differentia.

t Unius fidejussoris vel rei electione alter liberatur. Hodie jus electionis sublatum est.
Nov. 4. c. 1.

a Reus alterius
sistendi quis esse
potest, etiam si
eum defendere
non cogatur.

b ultro sc.

c i. e. mortuus.
Reo intra pri-
mum lapsum mo-
rante, fidejussor
non tenetur, ut
hic: intra secun-
dum, tenetur,
vers. quod si se-
cundo. §. eod. adde
l. 4. l. 5. ff. qui sa-
tisdat.

d Jus purgandae
morae fidejussori
competens, ade-
jus haeres trans-
mittitur.

e Subaudi scri-
ptam. vers. san-
ctimus. ibi: liti-
ris exposita. §. eod.
f Legendum vi-
detur. ostenden-
tem: ut collige-
at antecedenti
suo, cautionem.

g Confessio vel
contestatio non
scripta, coram ta-
bulariis facta, ut-
rum vim habeat
scripturae cautio-
nis.

h Palastina ad-
vocatio, quae &
Caesariensis a Ca-
sarea Palastinae
advocatione dixi
ad l. 30. §. de pa-
tr. & l. 12. §. de
legitimis ha-
redib. ubi dixi
plenius.

i v. l. 2. §. de
off. Praef. pr.

k Fidejussor ju-
dicio sisti sine
scripto accipitur
in privatis causis,
etiam si apud ta-
bularium fideju-
ssor, eos & ca-
ta. Dicitur velut
cum attestazione
3. Harm. 6. §. 29.
in publicis causis
haec depositio pro
scriptura est. adde
l. 17. ff. de in ju-
vocando.

l Fidejussores ex
repraesentatione
personarum bar-
bare hic dicun-
tur, qui fidejusse-
runt aliquem ju-
dicio sisti.

a De duobus reis promittendi.
b Quod pactis sit, quodque usu con- fuerum, in perpe- tuam legislatio- nem converti potest. Argumen- tum itaque a pa- cto ad legem ob- serva.
c Usurata sequat- que amplexi de- bemus.
d Hæc constitutio restituta est a Cu- jacio 19. obs. 35.

e Usurarum hde- jussor potest acci- pi. l. 10. §. eod.

f v. l. 10. sup. de usur.

g dixi ad l. 46. ff. 2. §. 3. Infi. quibus mod. solis. oblig.

h Novatio ἀνα- κειμένη νομίζε- (unde καὶ νο- ποιεῖται) novatio delegatio vero μεταβίβασις hoc est, translatio. Syn. Bas. 7. tit. 6. ex lib. 26. tit. 1. c. 72. καὶ νόμος in l. ult. §. eod.

i Debitor, invito creditore, alium vice sua debito- rem constituere non potest. v. l. 6. §. eod. l. 8. in fin. §. de oblig. & act. k Creditori sc. sit enim delegatio per stipulatio- nem, l. 11. ff. eod. & litis contestationem, ibid. l. Qui delegat sc. m Nomen vendi potest. l. 3. sup. de hered. vel. act. n Invito debito- re, nomen alteri possum cedere, ut hic. Debitor enim invitum delegare possum. §. eod.

o Si translatio debiti fiat, in uni- versum obligatio prior permitti- tur, ut hic. Synof. Bas. 7. tit. 6. ex lib. 26. c. 33. & 3. Harm. 5. §. 88. p Per stipulatio- nem, ut & litis contestationem, l. 11. in fin. ff. eod.

q Debitorum ri- te delegatum co- venire possumus, ut hic. Cur ita? v. l. 12. ff. de fide- juss. §. 3. Infi. quibus modis toll. obl. r Cedens nomen debito non liberatur, ut hic. qui delegat, liberatur. vers. quod si delegatio. §. Cur ita? mandari actio nescio debitoris debitoris potest: delegatio vero sit, eo promittente creditori, cui sit delegatio. ad de Socin. reg. 20.

s Primus casus, quo nomen cedent. solvi non potest. ad de Socin. reg. 79.
t Fit enim per litis contestationem delegatio. l. 11. in fin.
u Secundus casus.

x Tertius casus.
y Nomen creditori solvi potest, tribus casibus exceptis. sup. eod.
z l. ult. ff. de leg. commiss.

a Delegatione debitor liberatur.
b Clientis delegatum significat, quibusdam videtur significare susceptum in fidem, ut & alibi in l. 3. ff. de usu & habit. l. 5. §. 1. ff. de his, qui deiecer. l. 3. §. 6. ff. de pen. leg. l. 39. ff. de furtis. l. 7. ff. de captiv. v. Ferrum Pithorum tit. 9. Notar. Mosac.
c Periculum delegari creditor sustinet, at non delegans. l. 96. §. 2. ff. de solutionibus.
d Novatio fit per verborum obligationem, voluntate novationis interposita.
e Procurator ad exigendum datus, accepto ferre & novare non potest. ut hic, & l. 21. D. eod. l. 13. §. 10. D. de acceptilatis.
f Procurator sine mandato novare non potest, ut hic: cum mandato potest, d. l. 13. ac- cepto ferre non potest, nisi antea mandatum habuerit novandi. Ideoque directo per procurato- rem non fit acceptilatio, sed per obliquum; & ita intellige quod scripti ad d. l. 13.
g Qui ex stipulatu pro alio spondit, satisfacere debet, quamvis ipse nihil accepit. Syn. ibid. c. 36. & 3. Harm. 6. §. 3.

nere jus integrum, donec in solidum ei pecuniæ persol- vantur, vel alio modo satis ei fiat.

† Idemque in duobus a reis promittendi constituimus, ex unius rei electione præjudicium creditori adversus ali- um fieri non concedentes: sed remanere & ipsi creditori actiones integras, & personales, & hypothecarias, donec per omnia ei satisfiat. Si enim pactis b conventis hoc fieri conceditur, & in usu quotidiano c semper hoc ver- fari aspicimus: quare non ipsa legis auctoritate hoc per- mittatur, ut nec simplicitas suscipientium contractus ex quacunque causa possit jus creditoris mutilare? Datum 15. Kalend. Novemb. Constantinopoli, post Consulatum Lam- padii & Orestis VV. CC. 531.

Lex 29. d.

SI quis fidejusserit in e usuras, non in biennium tantum, sed in tantum temporis, in quantum cavit, tenetur. Quanto igitur voluerit tempore fidejussor, in usuris se obli- ger, modo nec supra duplum f teneatur.

DE g NOVATIONIBUS h, ET DE- LEGATIONIBUS.

TITULUS XLII.

1. Imp. Alexander A. Timotheo.

DElegatio debiti, nisi i consentiente & stipulante k promittente debitore l jure perfici non potest. Nominis m autem venditio & ignorante, vel invi- to n eo adversus quem actiones mandantur, con- trahi solet. PP. 5. Id. Feb. Maxim. 2. & Aliano Coss. 224.

2. Imp. Gordianus A. Firmino.

EX o contractu pecuniæ creditæ actio inefficax dirigitur, Eli delegatione personæ rite p facta, jure novationis ve- tustior, contractus evanuit q. PP. Kalend. Sept. Pio & Pon- tiano Coss. 239.

Cessio actionum non liberat debitorem. Salyc.

3. Idem A. Mutiano.

Si delegatio non est interposita debitoris tui, ac propter- ea actiones apud r te remanserunt, quamvis creditori tuo adversus eum solutionis causa mandaveris actiones, tamen antequam lis s contestetur t, vel u aliquid ex de- bito accipiat, vel x debitori tuo denuntiaverit y, exige- re z a debitore tuo debitam quantitatem non veraris, & eo modo tui creditoris exactionem contra eum inhibere. Quod si delegatione facta jure novationis tu liberatus a es, frustra veraris, ne eo quod quasi a cliente b suo non faciat exactionem, ad te periculum c redundet: cum per d verborum obligationem voluntate novationis inter- posita, a debito liberatus sis. PP. 5. Id. Jun. Gordiano A. & Aviola Coss. 240.

4. Idem A. Stratonico.

Non abstulit tibi procurator tuus actionem, si cum ei mandasses exactionem e pecuniæ, quam hi tibi debe- bant, contra quos supplicas, parte accepta, de reliquo eos liberavit: cum neque f contra voluntatem tuam nova- tionem facere, neque in eo, quod non solvebatur, eos li- berare potuerit. PP. Id. Novemb. Gordian. A. & Aviola Coss. 240.

5. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Septimix.

Si g pater tuus, cui te successisse proponis, creditori

cedens nomen debito non liberatur, ut hic. qui delegat, liberatur. vers. quod si delegatio. §. Cur ita? mandari actio nescio debitoris debitoris potest: delegatio vero sit, eo promittente creditori, cui sit delegatio. ad de Socin. reg. 20.

Primus casus, quo nomen cedent. solvi non potest. ad de Socin. reg. 79.
Fit enim per litis contestationem delegatio. l. 11. in fin.
Secundus casus.

Tertius casus.
Nomen creditori solvi potest, tribus casibus exceptis. sup. eod.
l. ult. ff. de leg. commiss.

a Delegatione debitor liberatur.
b Clientis delegatum significat, quibusdam videtur significare susceptum in fidem, ut & alibi in l. 3. ff. de usu & habit. l. 5. §. 1. ff. de his, qui deiecer. l. 3. §. 6. ff. de pen. leg. l. 39. ff. de furtis. l. 7. ff. de captiv. v. Ferrum Pithorum tit. 9. Notar. Mosac.
c Periculum delegari creditor sustinet, at non delegans. l. 96. §. 2. ff. de solutionibus.
d Novatio fit per verborum obligationem, voluntate novationis interposita.
e Procurator ad exigendum datus, accepto ferre & novare non potest. ut hic, & l. 21. D. eod. l. 13. §. 10. D. de acceptilatis.
f Procurator sine mandato novare non potest, ut hic: cum mandato potest, d. l. 13. ac- cepto ferre non potest, nisi antea mandatum habuerit novandi. Ideoque directo per procurato- rem non fit acceptilatio, sed per obliquum; & ita intellige quod scripti ad d. l. 13.
g Qui ex stipulatu pro alio spondit, satisfacere debet, quamvis ipse nihil accepit. Syn. ibid. c. 36. & 3. Harm. 6. §. 3.

pro Alexandro suscepto nomine a certam pecuniam stipulanti spondit, licet per improbitatem Alexan- der ei satis non fecit, tamen summa promissa nimis improbe solutio negatur. S. 2. Idus April. Sirmii, CC. Coss.

6. Idem Augusti & Casares Dertiparo.

Nec b creditores creditori quisquam invitus c dele- gari potest. S. 12. Kalend. Novemb. Dorostoli, CC. Coss.

7. Idem AA. & CC. Zoilo.

Si d solvere tibi pecuniam delegatus Eucarpus dare spondit: vel debitum constituit, suo nomine con- venire potest: alioqui adversus eum experiri pro chiro- graphario e debitore tuo frustra conaris. S. 7. Kalend. Ja- nuar. CC. Coss.

Obligatio non novatur per obligationem, etiam si nova persona interveniat, vel obligationi aliquid addatur, vel detrahatur.

8. Imp. Justinianus A. ad Senatum.

Novationum nocentia corrigentes volumina f, & ve- teris juris ambiguitates refecantes, sancimus: si quis vel g aliam personam adhibuerit, vel mutaverit h, vel pignus acceperit, vel quantitatem augendam, vel minu- endam esse crediderit, vel conditionem, seu tempus ad- diderit, vel detraxerit, vel cautionem minorem i acce- perit, vel aliquid fecerit, ex quo veteris juris conditores introducebant novationes: nihil penitus prioris cautela innovari, sed anteriora stare, & posteriora incrementum illis accedere, nisi k ipsis specialiter l remiserint qui- dem priorem obligationem, & hoc expresse, Quod m secundum magis pro anterioribus n elegerint: Et generaliter definimus o, voluntate p solum esse, non lege novan- dum q: & si non verbis exprimitur, ut sine novatione (quod solito vocabulo ἀνακαίνωσις & r Græci dicunt) causa procedat. hoc enim naturalibus inesse rebus volu- mus, & non verbis extrinsecus supervenire. Datum 11. Kalend. Aug. Constantinopoli, Lampadio & Oreste VV. CC. Coss. 530.

h ἀνακαίνωσις. Bas. 7. Ecl. 6. ex lib. 26. tit. 1. c. 38. mutuaverit, Hal. & male significa- tur hic novatio, quæ fit interventu novi debitoris.

i Juniores ita legitur in quibusdam manuscriptis, quam lectionem probat Cujac. 19. obs. 36. confirmatque ex l. 57. ff. de adm. tut. quæ docet, novationem fieri (etiam si prius am- tum sit chirographum) facto chirographo, licet nec persona, nec causa obligationis mutata sit. k ei μὴ ἰδικῶς τὸ τοῦ πρὸς, nisi specialiter expressum fuerit. Synops. ibid. cap. 38.

l Novatio debiti nulla fit, nisi specialiter expressum fuerit, a priori debito recedi. neque sufficit aliam personam adhibitam, mutatamve: non sufficit denique pignus acceptum esse, debitum augmentum: conditionem minutam: tempus adjectum. Syn. & Har. d. loco. adde l. 22. ff. de leg. 3.

m Hanc formulam referunt Græci, ὅτι ἀπὸ τοῦ παλαιῦ ἀνακαίνωσις λέγεται, id est, quod a priori debito recedamus. Syn. ibid. ἀφίμνη τὸν πρῶτον τῆς ἐνοχίας καὶ λαμβάνω σέ, id est, priorem debitorem obligatione libero & te accipio.

n i. e. pro anteriori obligatione. o Quid definit Justinianus? sa- ne hac constitutione definit, Novationem non præsumi, sed probari factam oportere: non intelligi factam, nisi specialiter dictum sit, ut a priori debito recederetur. Quod cum ita sit, cur hic addidit, voluntate solum esse, non lege novandum? Nam si voluntate solum nova- tur, non lege, verbis generalibus fiet novatio, nec specialis mentio novationis exigitur.

Deinde quid hæc sibi volunt? novandum, et si non verbis exprimitur, ut sine novatione causa procedat. Postremo, cum hic statuat Justinianus, non alias novationem esse, quam si spe- cialiter adjiciatur, discedi a priori obligatione, cur in fine hæc verba adjicit? hoc naturali- bus inesse rebus & non verbis extrinsecus supervenire.

Hæc enim satis innuunt, quibuscun- que verbis inesse vim novandi: specialem formulam non requiri: tacite vim novationis quibuscunque verbis inesse: subintelligi denique novationes natura ipsa, sine ulla verbo- rum solennitate. Paulo sunt apertiores Græci (apud auth. Syn. d. c. 38.) cum adscribunt.

Idem novationis specialem & expressam mentionem fieri oportere, quod verba, uti reapse sunt, non interpretationem spectamus: quasi dicerent, Novationem factam tacito quodam intellectu interpretationis, non intelligi oportere, sed tum demum, cum certa & expressa formula adjectum fuerit, novationem factam esse. His ita constitutis verisimile fit mihi, lo- cum hujus constitutionis corruptum esse: nisi dicamus Justinianum aut Tribonianum ita scri- psisse, Et generaliter definimus lege solum esse, non voluntate novandum: & si hoc verbis ex- primatur, ut cum novatione (quod solito vocabulo κατὰ καινότητη Græci dicunt) cau- sa procedat, hoc enim naturaliter inesse rebus non volumus, sed verbis extrinsecus superveni- re.

Sic sentio, aut ita scripsisse Tribonianum, aut ita loqui voluisse, Quid est enim lege no- vari, nisi expresse? Quid voluntate novare, nisi verbis generalibus? lege novare, qui certa conceptaque formula, legem novationis dicit: voluntate novare, quem non tam verbis quam voluntate quali quali & tacita novasse apparet. Qui lege ita novat verbis exprimit, ut κατὰ καινότητη, i. e. ut cum novatione causa procedat. Igitur hac constitutione Ju- stiniane, vis novandi naturaliter rebus non inest, hoc est, non subintelligitur ex rebus ipsis aut ipso actu, sed ex verbis extrinsecus supervenit, hoc est, ex concepta & speciali novationis formula.

Cum hæc Triboniani sententia sit (quam & Græci sequuntur interpretes) mirum, non ita hic legi. Mirum quoque ex hac constitutione ab interpretibus colligi, sufficere, ut conjecturis confiet, novationem factam esse. Cagnolus ad l. expressa. 195. ff. de regulis. cum alioquin ex l. 3. in fin. §. eod. constet, novationem fieri per verborum obligationem, volunta- tem novationis interposita.

p In novatione facienda sufficit stricto jure quælibet volun- tas: sed hac regula neglecta Tribonianus specialem exigit, ut hic, & Nov. 99. v. Cujac. 14. obs. 7. Nam tamen Tribonianus hic constituit, quamlibet voluntatem in novando suffice- re, specialem tamen novandi voluntatem exigit.

q Au idem in delegatione? v. Jaso- nem ad l. singularia. 15. ff. si certum. r ἀνακαίνωσις. Hal. ἀνακαίνωσις. Cuj. Infi. quib. modis tollit. oblig. in fin. & 19. observ. 36. in fin. ἀνακαίνωσις. Cont.

a Delegatione debitor liberatur.
b Clientis delegatum significat, quibusdam videtur significare susceptum in fidem, ut & alibi in l. 3. ff. de usu & habit. l. 5. §. 1. ff. de his, qui deiecer. l. 3. §. 6. ff. de pen. leg. l. 39. ff. de furtis. l. 7. ff. de captiv. v. Ferrum Pithorum tit. 9. Notar. Mosac.
c Periculum delegari creditor sustinet, at non delegans. l. 96. §. 2. ff. de solutionibus.
d Novatio fit per verborum obligationem, voluntate novationis interposita.
e Procurator ad exigendum datus, accepto ferre & novare non potest. ut hic, & l. 21. D. eod. l. 13. §. 10. D. de acceptilatis.
f Procurator sine mandato novare non potest, ut hic: cum mandato potest, d. l. 13. ac- cepto ferre non potest, nisi antea mandatum habuerit novandi. Ideoque directo per procurato- rem non fit acceptilatio, sed per obliquum; & ita intellige quod scripti ad d. l. 13.
g Qui ex stipulatu pro alio spondit, satisfacere debet, quamvis ipse nihil accepit. Syn. ibid. c. 36. & 3. Harm. 6. §. 3.

h ἀνακαίνωσις. Bas. 7. Ecl. 6. ex lib. 26. tit. 1. c. 38. mutuaverit, Hal. & male significa- tur hic novatio, quæ fit interventu novi debitoris.

i Juniores ita legitur in quibusdam manuscriptis, quam lectionem probat Cujac. 19. obs. 36. confirmatque ex l. 57. ff. de adm. tut. quæ docet, novationem fieri (etiam si prius am- tum sit chirographum) facto chirographo, licet nec persona, nec causa obligationis mutata sit. k ei μὴ ἰδικῶς τὸ τοῦ πρὸς, nisi specialiter expressum fuerit. Synops. ibid. cap. 38.

l Novatio debiti nulla fit, nisi specialiter expressum fuerit, a priori debito recedi. neque sufficit aliam personam adhibitam, mutatamve: non sufficit denique pignus acceptum esse, debitum augmentum: conditionem minutam: tempus adjectum. Syn. & Har. d. loco. adde l. 22. ff. de leg. 3.

m Hanc formulam referunt Græci, ὅτι ἀπὸ τοῦ παλαιῦ ἀνακαίνωσις λέγεται, id est, quod a priori debito recedamus. Syn. ibid. ἀφίμνη τὸν πρῶτον τῆς ἐνοχίας καὶ λαμβάνω σέ, id est, priorem debitorem obligatione libero & te accipio.

n i. e. pro anteriori obligatione. o Quid definit Justinianus? sa- ne hac constitutione definit, Novationem non præsumi, sed probari factam oportere: non intelligi factam, nisi specialiter dictum sit, ut a priori debito recederetur. Quod cum ita sit, cur hic addidit, voluntate solum esse, non lege novandum? Nam si voluntate solum nova- tur, non lege, verbis generalibus fiet novatio, nec specialis mentio novationis exigitur.

Deinde quid hæc sibi volunt? novandum, et si non verbis exprimitur, ut sine novatione causa procedat. Postremo, cum hic statuat Justinianus, non alias novationem esse, quam si spe- cialiter adjiciatur, discedi a priori obligatione, cur in fine hæc verba adjicit? hoc naturali- bus inesse rebus & non verbis extrinsecus supervenire.

Hæc enim satis innuunt, quibuscun- que verbis inesse vim novandi: specialem formulam non requiri: tacite vim novationis quibuscunque verbis inesse: subintelligi denique novationes natura ipsa, sine ulla verbo- rum solennitate. Paulo sunt apertiores Græci (apud auth. Syn. d. c. 38.) cum adscribunt.

Idem novationis specialem & expressam mentionem fieri oportere, quod verba, uti reapse sunt, non interpretationem spectamus: quasi dicerent, Novationem factam tacito quodam intellectu interpretationis, non intelligi oportere, sed tum demum, cum certa & expressa formula adjectum fuerit, novationem factam esse. His ita constitutis verisimile fit mihi, lo- cum hujus constitutionis corruptum esse: nisi dicamus Justinianum aut Tribonianum ita scri- psisse, Et generaliter definimus lege solum esse, non voluntate novandum: & si hoc verbis ex- primatur, ut cum novatione (quod solito vocabulo κατὰ καινότητη Græci dicunt) cau- sa procedat, hoc enim naturaliter inesse rebus non volumus, sed verbis extrinsecus superveni- re.

Sic sentio, aut ita scripsisse Tribonianum, aut ita loqui voluisse, Quid est enim lege no- vari, nisi expresse? Quid voluntate novare, nisi verbis generalibus? lege novare, qui certa conceptaque formula, legem novationis dicit: voluntate novare, quem non tam verbis quam voluntate quali quali & tacita novasse apparet. Qui lege ita novat verbis exprimit, ut κατὰ καινότητη, i. e. ut cum novatione causa procedat. Igitur hac constitutione Ju- stiniane, vis novandi naturaliter rebus non inest, hoc est, non subintelligitur ex rebus ipsis aut ipso actu, sed ex verbis extrinsecus supervenit, hoc est, ex concepta & speciali novationis formula.

Cum hæc Triboniani sententia sit (quam & Græci sequuntur interpretes) mirum, non ita hic legi. Mirum quoque ex hac constitutione ab interpretibus colligi, sufficere, ut conjecturis confiet, novationem factam esse. Cagnolus ad l. expressa. 195. ff. de regulis. cum alioquin ex l. 3. in fin. §. eod. constet, novationem fieri per verborum obligationem, volunta- tem novationis interposita.

p In novatione facienda sufficit stricto jure quælibet volun- tas: sed hac regula neglecta Tribonianus specialem exigit, ut hic, & Nov. 99. v. Cujac. 14. obs. 7. Nam tamen Tribonianus hic constituit, quamlibet voluntatem in novando suffice- re, specialem tamen novandi voluntatem exigit.

q Au idem in delegatione? v. Jaso- nem ad l. singularia. 15. ff. si certum. r ἀνακαίνωσις. Hal. ἀνακαίνωσις. Cuj. Infi. quib. modis tollit. oblig. in fin. & 19. observ. 36. in fin. ἀνακαίνωσις. Cont.

DE SOLUTIONIBUS ET LIBERATIONIBUS.

TITULUS XLIII.

In quam causam solutum imputetur.

1. Imp. Antoninus A. Aristeneto.

IN b potestate ejus est, qui ex pluribus contractibus pecuniam debet, tempore solutionis exprimere, in quam causam reddat. Quod si e debitor id non fecit, convertitur electio ad eum, qui accepit d; si neuter voluntatem suam expressit, prius e in usuras id quod solvit, deinde in sortem accepto feretur. PP. 2. Non. Nov. Duobus & Aspris, Coss. 213.

Si fiscus tam debitori, quam creditori successerit.

2. Imp. Alexander A. Bassæ.

Liberari fidejussores, quoties fiscus tam debitori quam creditori (licet diversis stationibus f) succedit, jus certum est. Quod & in tua persona procuratores mei custodient. PP. Kal. Jul. Lupo & Maximo Coss. 233.

Si servo solvatur.

3. Imp. Gordianus A. Apollonio.

Si cum servus liberam peculii administrationem haberet, mutuum ab eo acceptum pecuniam, eique ante g ademptum peculium, vel prius quam ademptum cognoscere, eam exsolvi, ea solutione liberatus es. PP. 5. Kalend. Octob. Pio & Pontiano Coss. 239.

Si servo solvatur. De instrumento non reddito.

4. Idem A. Rufinæ.

Nihil interest, utrum creditori mutuum pecuniam solveris, an ex ejus voluntate b servo i numeraveris. Nec enim ex eo, quod creditor concepit in fatum, priusquam instrumenta k redderet, evacuata obligationis vires reparari queunt. PP. 2. Idus Octob. Pio & Pontiano Coss. 239.

De eo, qui quantitatem ab alio debitam creditori offert aut solvit.

5. Idem A. Celfo.

Nulla tibi adversus l creditorem alienum actio superest, eo quod ei debitam quantitatem offerens, ius obligationis in te transferri desideras: cum ab eo te nomen comparasse non suggeras: licet m solutione ab alio facta nomine debitoris, evanescere soleat obligatio. PP. 15. Kal. Nov. Pio & Pontiano Coss. 239.

De errore apochæ.

6. Idem A. Alexandro.

Si inter patrem tuum, eosque quos debitores esse dicebas, non de n dubia lite transactio facta est: sed parte tantummodo recuperata, unumquemque o se recepisse cavit, nec de superfluo eos, quos verbis obligavit, per acceptilationem liberavit, nec donationis p causa id factum est: exuberantis debiti integra ei repetitio competit. PP. Id. Febr. Gordiano A. & Aviola Coss. 240.

De usuris.

7. Imp. Philippus A. & Philippus C. Antiocho.

Ejus quantitatis, cujus petitionem ratio compensatio nis q excludit, usuras r non posse reposci manifestum est. PP. 5. Kal. August. Peregrino & Aemiliano Coss. 245.

8. Idem A. & C. Rufino.

Usuras, quæ quotannis in s urbe numerandæ sunt promittere alio t loco dependi u, nisi x ex justa causa y, exempli ratio minime finit. PP. 5. Id. Maji, Philippo A. & Titiano Coss. 246.

De oblatione & consignatione pecuniæ debite.

9. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Cassio.

Obligatione z totius a debite pecuniæ solen-

nter a facta, liberationem b contingere manifestum est. Sed ita demum oblatio debiti liberationem parit, si eo loco c, quo debetur, solutio d fuerit celebrata. PP. 5. Id. Maji, Maximo 2. & Aquilino Coss. 286.

De datis in solutum.

10. Idem AA. & CC. Ambrosio.

Successores ejus, qui major viginquingue annis in solutum e pro debito jure mancipia f dedit, hæc revocare non posse constat. S. 5. Idus April. Byzantii, AA. Coss.

Si marito solvatur, quod uxori debetur.

11. Idem AA. & CC. Capitolinæ.

Cum g maritum h tuum a debitoribus tuis minoris 25. annis constituta, velut ex causa tibi debiti aliquas accepisse quantitates, nec tamen te consensum accommodasse significes: nullum tibi præjudicium potuit fieri, nisi factam solutionem post majorem i ætatem ratam k feceris. S. 5. Kal. Maji, Heracleæ, AA. Coss.

Si extraneo solvatur.

12. Idem AA. & CC. Eutychio.

Inuito vel ignorante creditore qui solvit alii l, se non liberat obligatione. Quod si hoc, vel mandante m vel ratum habente eo, fecerit: non minus liberationem consequitur, quam si eidem creditori solvisset. S. 3. Id. Maji, AA. & CC. Coss.

De simulata liberatione.

13. Idem AA. & CC. Philotimo.

Si obligatum hominem ex causa mandati, non per stipulationem facta novatione n post acceptilationem liberasti, sed o tantum receptam ex p eadem causa debitam quantitatem falso q scripsisti: figmento veritatis extingui non potuit obligatio. S. 6. Kalend. Jun. AA. Coss.

Collatio apochæ, & redditus chirographi.

14. Idem AA. & CC. Cohortæ.

Pecuniæ r solutæ professio s collata instrumento, majorem rei gestæ probationem continet, quam t si chirographum acceptæ pecuniæ mutæ fuisset redditum u. S. 5. Id. Jul. AA. Coss.

De chirographo reddito contra voluntatem creditoris.

15. Idem AA. & CC. Quartino.

Quod debitori tuo chirographum x redditum y contra z voluntatem tuam adseveras a, nihil de jure tuo deminutum est. Quibuscunque itaque argumentis jure proditis hæc obligationem tibi probanti, eum pro hujusmodi facto liberationem minime consecutum, iudex ad solutionem debiti jure compellet. S. 5. Kalend. Septemb. AA. Coss.

Quid solvendum sit.

16. Idem AA. & CC. Charidemo.

Eum, a quo mutuum sumpisti pecuniam, in solutum Enolentem suscipere nomen b debitoris tui compelli juris ratio non permittit.

de reb. alien. non alien. f Mancipia in solutum dari possunt. v. l. 27. J. cod. adde l. 13. sup. de pign. & hyp. g 3. Har. 5. §. 78.
h Uxori quod debetur, marito solvi non potest citra consensum uxoris etiam minoris XXV. annis. l. 39. ff. de negotiis. adde l. 8. in fin. ff. de novationib.
i Ea ætas τήλετα Græcis Harmenapulo & authori Synopsos, de quo mox dicemus.
k Ratihabitione, major inutilis solutionem confirmat, ut hic. Ratum habere hic quid est? aut quo sensu ratum habere ipsa mulier dicitur? Scholiastes Græcus Synopsos Basf. 7. tit. 6. ex l. 26. tit. 3. cap. 112. ratum haberi scribit, quoties ipsa mulier accepit συγχρησά-
μην η καταναλώσατα ως κύρια καὶ μὴ ὑποκειμένη τῷ ἀνδρὶ, i. e. quoties ipsa mulier non tantum accepit, sed accepit una cum marito consumpsit, ut domina, non ut marito subiecta, ut alias consensisse non intelligatur. Nam viro petenti non contradicere, creditorum non inquirere, pro consensu non habetur, quum in viri petentis potestate sit.
l Puta procuratori. l. 34. §. 4. ff. cod.
m Justu aut ratihabitione creditoris, alii solvi potest. l. 19. l. 49. ff. cod.
n Novatione, post acceptilationem liberasti. Hal. qua lectione nihil facilius.
o Differentia hæc est apochæ & acceptilationis, de qua v. l. 19. §. 1. D. de acceptil.
p l. 6. sup. cod. l. 23. J. cod. l. 6. §. 5. de compens. v. l. ult. §. 3. D. de cond. indeb.
q Confessio recepti per errorem facta, veritatem non extinguit. Erronea liberatio, liberatio non est. r Apocha prædicta dicitur quitantia.
f Professio recepti probat veram numerationem. v. l. 2. J. de apoch. Rol. a Val. 1. conf. 17. 2. 8. Professio interdum fit tribus testibus præsentibus. l. ult. §. si cers.
t An hoc ianuit, chirographi minorem esse fidem quam instrumenti? An potius si de solutione facta probanda agatur, majorem auctoritatem esse Apochæ debitori conscriptæ ac traditæ, quam chirographi redditu?
u Chirographi redditu minus probat quam confessio recepti. Non plene liberat debitorem. Imoliberat. l. 7. §. de remiss. pign. liberat, quoties constat chirographum ab ipso creditore redditum: sin minus, non plene liberat. l. 15. J. cod.
x dixi ad l. 14. sup. cod. y Redditio instrumenti, facti est. z Probare id tenetur is, qui ait. a Quid, si debitor redditam sibi non a creditore, sed ab alio dixerit? Debitori probatio incumbit.
b Nomen pecuniæ loco, invito creditore non solvitur: volenti solvi potest. l. 17. §. cod. aut si debitor aliunde non potest solvere. Auth. prox.

a Obligatio debiti solemniter fieri intelligitur, quæ jure fit. Non est nuda, l. 11. §. de usur. quæ fit opportuno tempore & loco, J. cod. si eo loco, d. l. 39. quæ pure, quæ circa conditionem, quæ totius debiti. sup. cod. ibi: totius debiti pecuniæ. Quid, si incerta debiti sit summa? fidejussores dari volunt, qui de eo quod obscurus est, spondeant. Alex. conf. 24. n. 9. arg. l. 5. l. 34. in fin. D. de p. tutio. Quid, verbalis oblatio sufficit? Interpretes dissentiant: in l. qui Roma. 122. D. de verb. obl. ubi v. Cuj. 8. ad Afr. ad l. 39. D. de solutionib. Nonnulli ajunt, alii negant, adeo ut realis in folle non sufficiat, l. 82. D. de cond. & dem. potest tamen pecunia ex sacculo exhiberi testibus præsentibus, politica oblatio, l. ult. D. de leg. com. miss. ac deponi in publicum, l. 12. §. de usur. l. 20. §. de pign. v. Ferrarien. in forma libelli compromiss. 23. in verb. legissime obtulerit. 17. b Adeo ut postea pecunia creditoris pereat. l. 39. D. de usur. c l. 32. ff. de usur. d hæc vox meo iudicio superest. Hic enim agitur de effectu oblationis non solutionis: aut legendum oblatio: vel ita legendum est: si eo loco quo debetur solutio fieri, fueris celebrata. e Solutio legitime facta a defuncto, revocari non potest, adde l. 3. §.

a Solvere quivis debitoris loco potest. l. 23. l. 104. ff. de solut. Inst. quib. mod. tollitur obligatio. in pr. & ibi Theophilus.

b fundo. l. 24. j. eod. mancipiis. l. 10. sup. eod. nominibus. l. 16. sup. eod. pecoribus. l. 9. sup. de rescind. vino. l. 10. sup. si cert. pet. jumentis. l. 8. sup. si cert. aureis obryzatis. l. 2. inf. de veter. numismat. & ita. Res pro pecunia volenti solvi potest. l. 10. l. 16. sup. l. 20. l. 24. inf. eod. l. 9. sup. de rescind. l. 26. §. 4. ff. de cond. indeb. adde l. 2. inf. de veter. numismat. & quæ dixi ad l. 3. ff. de reb. cred.

c al. paviatam. i. e. parem redditam. Tertull. 5. adversus Marcionem: non rapinam existimavit parari Deo (dixit Paulus ad Phil. 2. εἰς αὐτὸν ὁσπῆς) Tractum est autem hoc a veterum more, qui suas expensas & accepti tabulas habebant, in quarum una parte expensa, altera vero accepta notabantur. Ita solutione parabat obligatio: parari & paria facere dicebantur. l. 67. §. 3. ff. de cond. indeb. l. 40. ff. de statulib. l. 5. §. 10. ff. de iure iuravit. l. 4. §. 1. ff. de manumiss. Seneca epist. lib. 11. tit. 17. Tertull. 4. adversus Marcionem.

d Procurator subscribens, nihil debet creditoribus ejus, cuius negotia gerit, non continuo fatetur creditoribus satisfactum fuisse dominum pecuniam: neque sibi vel heredibus tollit ius agendi. In dubio quid dicendum? Lex jubet veritatem inquiri sup. eod. puto præsumptionem procuratori prodesse. Hinc etiam colligunt, In generali sermone non contineri personam loquentis. l. 30. in fin. ff. locati. verum, duriter satis. Nam hoc procurator subscripsit, nihil debet creditoribus ejus, cuius gerebat negotia, non autem subscripsit, nihil sibi debet. Procurator denique, subscripta a creditoribus chirographa accepit, acceptis subscripsit & ipse, nihil creditoribus (a quibus nimirum ea chirographa acceperat) debet, eam subscriptionem retulit ad illos creditores, quorum erant chirographa, non ad seipsum.

e l. 4. sup. eod. l. 49. vers. tutori. ibi. vel servo auctori. ff. eod.

f Recipiendarum pecuniarum præposito recte solvitur.

g Solutione chirographum sit inane. adde l. 5. in fin. sup. de positi. l. ult. sup. ad exhib. l. 2. sup. de condi. ex lege.

h Opera pro pecunia solvi potest consentienti creditori. v. l. 17. sup. eod.

i Spe futuræ solutionis emissæ totius debiti liberatio, non præjudicat parti non solutæ. v. l. 6. sup. eod.

k Transactionis causa si creditor se totum recepisse scripserit, nihil amplius petere potest, ut hic, & d. l. 6. l. 24. l. 31. sup. de transact.

l v. l. 1. ff. de his, quæ in test. delentur.

m Cancellatione instrumenti licet præsumptione debitor liberatur, l. 24. D. de probation. non tamen semper exigitur cancellatio vel inductio instrumenti. Potest enim quis solutio-

ne liberari, licet instrumentum neque sit inductum neque cancellatum.

n vestrum. Hal. vestra. Cujac. 19. obs. 27. ut sit, vestra nihil interest.

In auth. de fidejussor. & mandator. §. quod autem. coll. l. tit. 4. Nov. 4. c. 3.

Hoc, nisi debitor in pecunia vel alia re mobili solvere nequeat: tunc enim vel immobilis quam debitor habet meliorem, solvi potest, facta per Judicem subtili ejus causa estimatione, ut rem prædictam & debitori solvere, & creditori liceat petere, præstanda creditori cautela de evictione, quæ debitori possibilis sit: quod est in omni actione. At si creditor paratus sit eruptorem rei præstare, oportet debitorem cautela Judicis arbitrio creditori præbita, rem tunc distrahere, ut satisfiat creditori.

Si alius pro debitore solverit. De rebus pro numerata pecunia in solutum datis.

17. Idem AA. & CC. Cassio.

Manifesti juris est, tam alio a pro debitore solvente, quam rebus b pro numerata pecunia consentiente creditore datis, tolli paratam c obligationem. S. Kalend. Dec. Sirmii, AA. Conf.

De chirographis debitori redditis cum subscriptione procuratoris significanti, nihil creditoribus debet.

18. Idem AA. & CC. Domitio.

Inquisitio veritatis tolli non potuit, quod chirographa, quæ fecerat procurator tuus, recepta, tibi que restituta ab ipsius hærede proponas cum subscriptione procuratoris significante, Quod d nihil creditoribus debeatur: cum nihil prohibeat & creditoribus satisfactum esse, & non vestra pecuniæ, sed ipsius, cui negotium gerendum mandaveras, processisse solutionem. S. Id. Feb. CC. Conf.

Si servo solvatur.

19. Idem AA. & CC. Diogeni.

Si auctore e || servo || tam mutuis dandis pecuniis, quam debitis accipiendis præposito f, in hoc quod suscepas ejus dominæ per ipsum satisfecisti: instrumentum inane g solutione celebrata nihil tibi nocere potest. Aliter enim solventes servo, de actione dominæ liberare se minime possunt. S. 5. Id. Octob. CC. Conf.

De operis servi in solutum concessis.

20. Idem AA. & CC. Eucrati.

Si operas b certi servi pro pecunia sumpta sibi in debitum compensare placuit creditori: hic secundum conventionis fidem præstitis, de mancipio restituendo pacti tenor servari debet. S. 5. Kal. Nov. Hadrianopoli, CC. Conf.

De eo, qui scripsit se recepisse plus quam recepit.

21. Idem AA. & CC. Rufo.

Interest multum, utrumne spe i futuræ numerationis suscepisse te, quod instrumento continetur, scripsisti, an accepta minore quantitate tantum, quantum lectio probat in scriptura conferri placuit. Nam superiore quidem casu residui petitio debiti manet integra: posteriore vero consensu transactionis k finitis stare convenit. S. 3. Non. Dec. CC. Conf.

Si chirographum cancellatum sit, vel non.

22. Idem AA. & CC. Grato.

Inductum l, || id est cancellatum m, || necne sit chirographum, vestram n solutionem semel debiti causa factam ei, qui exigendi potestatem habuit, probantium, nihil interest. S. 5. Id. Decemb. CC. Conf.

In generali sermone non contineri personam loquentis. l. 30. in fin. ff. locati. verum, duriter satis. Nam hoc procurator subscripsit, nihil debet creditoribus ejus, cuius gerebat negotia, non autem subscripsit, nihil sibi debet. Procurator denique, subscripta a creditoribus chirographa accepit, acceptis subscripsit & ipse, nihil creditoribus (a quibus nimirum ea chirographa acceperat) debet, eam subscriptionem retulit ad illos creditores, quorum erant chirographa, non ad seipsum.

e l. 4. sup. eod. l. 49. vers. tutori. ibi. vel servo auctori. ff. eod.

f Recipiendarum pecuniarum præposito recte solvitur.

g Solutione chirographum sit inane. adde l. 5. in fin. sup. de positi. l. ult. sup. ad exhib. l. 2. sup. de condi. ex lege.

h Opera pro pecunia solvi potest consentienti creditori. v. l. 17. sup. eod.

i Spe futuræ solutionis emissæ totius debiti liberatio, non præjudicat parti non solutæ. v. l. 6. sup. eod.

k Transactionis causa si creditor se totum recepisse scripserit, nihil amplius petere potest, ut hic, & d. l. 6. l. 24. l. 31. sup. de transact.

l v. l. 1. ff. de his, quæ in test. delentur.

m Cancellatione instrumenti licet præsumptione debitor liberatur, l. 24. D. de probation. non tamen semper exigitur cancellatio vel inductio instrumenti. Potest enim quis solutio-

ne liberari, licet instrumentum neque sit inductum neque cancellatum.

n vestrum. Hal. vestra. Cujac. 19. obs. 27. ut sit, vestra nihil interest.

De causa confessionis non secuta.

23. Idem AA. & CC. Vacio.

Si literarum a Auxenonis contemplatione, quas ad Aristonem de numeranda tibi pecunia dederat, recepisse te scripsisti debitum ab Aristone, mandato non impleto, cum petitio debiti maneat integra, nihil legitimam exactionem impedire potest. S. 15. Kal. Jan. Nicomedia, CC. Conf.

De fundo in solutum dato.

24. Idem AA. & CC. Rufino.

Cum b pro pecunia, quam || mutuo || acceperas, secundum placitum Evandro te fundum c dedisti profitearis: ejus industriam d, vel eventum meliorem tibi non ipsi prodesse, contrarium non postulaturus, si minoris distinxisset, non jute petis. S. 7. Kal. Jan. Nicomedia, CC. Conf.

De probatione.

25. Idem AA. & CC. Aureliano.

Solutionem asseveranti e probationis onus incumbit: quo facto, chirographum condicere f potest g. S. 3. Kal. Jan. Nicomedia, CC. Conf.

DE ACCEPTILATIONIBUS h.

TIT. XLIV.

Pupillus cum tutoris auctoritate potest per acceptilationem liberare: nec potest conveniri, nisi ex causa legitima. Salyc.

1. Imp. Antoninus A. Apronio.

Jam tibi scripsi, posse apud judicem quæri, an solennibus i verbis tutoris k auctoritate interveniente, soror tua acceptilatione debitorem suum liberavit: quare si in repetenda pecunia, quam exolvit, diversa pars perseveraverit: uteris defensionibus competentibus. PP. 3. Id. Feb. Duobus & Aspris Conf. 213.

2. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Claro.

Si donationis l gratia novatione facta per acceptilationem præstitisti liberationem, omnis agendi via perempta est. S. Kal. Jan. AA. & CC. Conf.

3. Idem AA. & CC. Demetria.

Per Aquilianam m stipulationem pacto subditam, obligatione præcedente sublata, & acceptilatione, quæ fuit inducta, perempta: ei, qui ex nulla causa restitui potest n, omnis agendi via præcluditur. S. 5. Kal. Dec. CC. Conf.

DE EVICTIONIBUS o.

TIT. XLV.

De hereditate vendita.

1. Imp. Sever. & Anton. AA. Munio.

Empor hereditatis rem a possessoribus sumptu ac periculo suo p persequi debet. Evictio quoque non præstat in singulis q || rebus, || cum hereditatem jure venisse constat, nisi aliud nominatim inter contrahentes convenit. PP. 6. Kal. Mart. Severo A. 3. & Victorino Conf. 201.

De donatione.

2. Idem AA. Quartæ.

Quoniam avus tuus, cum r prædia tibi donaret, de evictione eorum cavet: potes adversus cohæredes tuos ex causa stipulationis consistere ob evictionem prædiorum, pro portione se hereditaria. † Nudo s autem pacto interveniente, minime donatorem hac actione teneri certum est. PP. 2. Kal. Mart. Antonino A. 2. & Geta 2. Conf. 206.

causa. l. 9. ff. de præscr. verb.

m l. 13. §. 1. in pr. l. 4. l. 15. l. 32. l. 40. §. de transact. l. 27. D. de donat. cujus formula ab Aquilio condita. §. 2. Inst. quib. mod. toll. obl.

n Acceptilatio stipulationi Aquilianæ adjuncta, ipso jure liberat, ut hic, & l. 4. l. 5. D. de transact.

o dixi ad 21. D. 2.

p Emptor universitatis res singulas suo periculo ac sumptu persequitur.

q Evictio rerum singularum non præstat emptori universitatis, hoc est, rerum universalium. Hereditatis venditor, de evictione rerum singularum non tenetur, nisi aliud sit conventum: Rei singularis, tenetur. l. 66. de contrah. empt.

r Donator, evictionis ex nuda promissione non tenetur: ex stipulatione tenetur. adde l. 18. in fin. D. de don. Paul. 5. obs. 11. §. 5.

† De nudo pacto v. l. 7. D. de pactis.

a Spe futuræ numerationis plenius debitorum liberamus. l. 4. §. 2. §. de non numerata pecunia. Numeratione reipsa non secuta, non valet liberatio. l. 13. l. 21. §. eod.

b Si in optione (Græci εἰς ἄντι-δοζήν) fundum pro pecunia dedisti, & deinde pluris eum vendidisti, lucrum hoc ipsi cedit, qui & damnum sensurus fuerat, si minoris vendidisset. Syn. Basil. 7. tit. 6. ex lib. 26. §. 5. c. 125.

c Fundus pro pecunia, & si aliud sit genere, in solutum dari potest volenti. l. 17. sup. eod. adde Nov. 4. c. 3.

d Si fundus in solutum datus industria accipientis melior factus est, non propterea debet restitui etiam minori, facit l. 2. l. 8. §. de rescind. vend.

e Probare debet solutam esse pecuniam, qui solutam fuisse asserit. l. 1. §. de prob. l. 2. l. 8. ff. de prob.

f de conditione chirographi dixi ad l. 7. sup. de non numer. l. 9. sup. ad exhib. l. 2. sup. de cond. ex leg.

g Solutionem igitur reculare seu negare potest debitor creditori, si non ab eo vel tantisper dum ab eo non accipit apocham solutionis, l. 9. ff. de novationib. ut per contrarium creditor apocham reculare, nisi integrum debitum a debitore recipiat. l. 19. §. de fide instrum. mentorum.

h dixi ad 46. D.

i quid sit acceptilatio. v. l. 1. D. eod.

j de quib. vide §. 1. Inst. quib. mod. tollit. & schol. 27.

k Ecl. 6. ΤΟΤΙΧΟΙΣ ΠΗΛΑΙΟΙΣ.

l Theoph. tit. quib. mod. toll.

m Pupillus, tutoris auctoritate, accepto ferre potest. l. 13. §. 10. ff. eod. sine causa non potest. l. 27. §. 2. ff. de minorib.

n Donationis gratia accepto ferri potest, ut hic, interdum etiam ex

causa. l. 9. ff. de præscr. verb.

o dixi ad 21. D. 2.

p Emptor universitatis res singulas suo periculo ac sumptu persequitur.

q Evictio rerum singularum non præstat emptori universitatis, hoc est, rerum universalium. Hereditatis venditor, de evictione rerum singularum non tenetur, nisi aliud sit conventum: Rei singularis, tenetur. l. 66. de contrah. empt.

r Donator, evictionis ex nuda promissione non tenetur: ex stipulatione tenetur. adde l. 18. in fin. D. de don. Paul. 5. obs. 11. §. 5.

† De nudo pacto v. l. 7. D. de pactis.

causa. l. 9. ff. de præscr. verb.

m l. 13. §. 1. in pr. l. 4. l. 15. l. 32. l. 40. §. de transact. l. 27. D. de donat. cujus formula ab Aquilio condita. §. 2. Inst. quib. mod. toll. obl.

n Acceptilatio stipulationi Aquilianæ adjuncta, ipso jure liberat, ut hic, & l. 4. l. 5. D. de transact.

o dixi ad 21. D. 2.

p Emptor universitatis res singulas suo periculo ac sumptu persequitur.

q Evictio rerum singularum non præstat emptori universitatis, hoc est, rerum universalium. Hereditatis venditor, de evictione rerum singularum non tenetur, nisi aliud sit conventum: Rei singularis, tenetur. l. 66. de contrah. empt.

r Donator, evictionis ex nuda promissione non tenetur: ex stipulatione tenetur. adde l. 18. in fin. D. de don. Paul. 5. obs. 11. §. 5.

† De nudo pacto v. l. 7. D. de pactis.

causa. l. 9. ff. de præscr. verb.

^a Ante evic-
tionem non agitur
de evictione, l. 74.
§. 2. ff. eod. l. 1. in
prin. vers. ita
que ff. de ver-
perm. nisi con-
tractus initio rei
evictio immine-
at l. 24. §. eod. Imo
agitur, l. 30. in fin.
ff. de act. emp.
utique agitur, si
modo venditor
rem alienam sci-
verit.

^b v. l. 17. sup. de
solus.
^c Debitor pignus
alienum in solu-
tum dando, pi-
gnoris causam
non mutat.

^d Utiles de evic-
tione actio datur
quasi emptori, ut
hic, directa vero
emptori.

^e In solutum da-
tio, quasi emptio.
l. 44. ff. de solu-
tione. adde Nov. 4.

^f Ante rem tradi-
tam solutumve
pretium agi pot-
est de evictione.

^g Libera res est
emptori traden-
da. l. 41. ff. de
contr. l. 1. l. 52. §. 1.

^h ff. de act. emp. l.
61. ff. de edictio.
l. 29. §. 3. ff. de leg.
3. & transigent.

ⁱ Potest alias ad
primam actio-
nem reverti. v.
l. 28. in fin. l. 33. §.

^j de trans. Ludovi-
cus decis. 101. l. 30.
§. 1. ff. de except.
rei judic. ut &
creditori. l. 46. ff.
de solus.

^k Actio ex ven-
dito venditori
competit. l. 13. §.
19. ff. de act. emp.

^l Venditori pre-
tium petenti op-
ponitur de re non
tradita. l. 25. l.
41. in fin. ff. de
act. emp.

^m Evictionis ven-
ditor etiam citra
conventionem ex
ipsa contractus
natura tenetur. l. 25. in fin. eod. l. 2. l. 19. ff. eod. l. ult. sup. de com. re. alien. adde l. 12. sup. de contr. emp. 19. Eccl. 11. ex tit. 15. c. 6.

ⁿ Laudare prisca lingua, est denunciare, no-
minatim appellare. 6. Gel. 6. de Laudatione auctoris. v. Marantam in praxi parte 6. lib. 4.

^o ut differat a nominatione auctoris dixi l. 2. sup. ubi in rem actio. m. Evictus vendi-
tori fundus fideiussori evictus intelligitur. Reo principali facta denuntiatio, nocet fide-
iussori etiam ignorant. adde l. 18. in fin. §. eod. l. 41. §. 2. ff. eod. n. Evictio tribus
casibus hic emptori a venditore non praestatur. Primus casus est, si venditor evictionem
non denunciavit: secundus, si emptor ipse iudicio non adfuit: tertius, si iudicis injuria res
ei fuerit evicta: idem dicitur, si evicentem, nimia sedulitate querendi rei domini provo-
cavit, vel sibi accersivit. l. si dictum. 56. §. simili modo. §. ff. eod. si quis aliquod universum emit,
puta hereditatem, & res quaedam hereditaria ei fuerit evicta, l. 1. §. eod. Idem quoque si sci-
ens rem alienam comparavit. tunc enim neque evictionis neque ad pretium rei agit, l. si
fundum sciens. 27. §. eod. si ancillae vendita, partus fuerit evictus, l. si praegnans. 42. ff. eod.

^p Quindecim casus, quibus superior sententia locum non habeat, enumerat Montan. lib. 3.
scr. tit. 10. l. 7. quadraginta vero duos Matthaeus de Afflictis in c. 1. §. rursus, quib. modis
fundum amittatur.

^q Primus casus, adde l. 9. l. 20. §. eod. l. 53. in fin. ff. eod.

^r Evictionis causam venditori, etiam ante litem motam de-
nunciare emptor cogitur, ut hic Bart. in l. denunciasse. 17. ff. de adulterio. l. non solum.

^s D. solus. l. nomen. 4. sup. quae res pignori. nisi venditor sciens, rem alienam vendidit,
l. servus. 30. §. sciens. 1. D. de act. emp. nisi minor vel creditor sit, qui emit: tunc enim
mora sine denunciatione committitur, l. in minorum. 3. sup. in quibus causis in integr. res-
tit. nisi venditor sciens litem emptori motam esse, instrumenta & auctoritates rei venditae
non tradidit, cum posset tradere. l. Titius. 48. D. de action. emp. nisi denique ipsi venditori
prorsus confiteri litem motam esse, Glossa in l. 21. §. eod. nisi iure denuntiandi renuncia-
verit venditor, l. Herennius. 63. D. eod. aut si juravit, se in litem emptorem defensurum,
& litem motam non ignoravit. c. brevis. de iur. iurando. Socinus reg. 117. Quid? in quibus
casibus denunciare venditori emptor cogitur, an necesse habet libellum ei offerre? te-
neri putant interpretes, si modo venditor petierit: aliud tamen consuetudine posse consti-
tui? vide plura apud Duenazium, reg. 243.

^t Secundus casus, l. 55. D. eod. l. 1. §. de pe-
riculo & commod.

^u Tertius casus, l. 15. §. eod. l. 51. D. eod. t. v. l. 15. §. eod. κατὰ
πλάγην ἢ ἀγνοίαν, ἢ ὑπαρξάν, per errorem vel impudentiam, vel sordes. Syn. Ras.
19. tit. 11. c. 43.

^v l. 2. sup. eod. x. Victo emptori debetur evictio, vers. in au-
tem. §. eod. non vincitur, ut hic. §. l. 17. §. eod. y. adde Syn. 9. tit. 11. c. 51. §. 3. Har.
3. §. 89.

^z Actio de evictione datur in successorem, l. 13. l. 14. l. 20. l. 21. l. 23. §. eod.
l. 70. D. eod. l. ult. D. de except. rei vendit. l. 14. sup. de rei vind.

^a In evictione, petitur quanti nostra interest, l. 17. l. 21. in fin. l. 29. in fin. §. eod. quo
etiam continetur pretium numeratum.

De re empti nondum evicta.

3. Idem AA. Aureliano.

Qui rem emit, & post possidet, quamdiu a evicta non
est, auctorem suum propterea, quod aliena vel obli-
gata res dicatur, convenire non potest. PP. 8. Kalend. Aug.
Faustino & Rufino Coss. 211.

De datione in solutum.

4. Imp. Antoninus A. Georgio.

Si praedium tibi pro soluto datum est, quod aliis
creditoribus fuerat obligatum: causa e pignoris muta-
ta non est. Igitur si hoc iure fuerit evictum, utilis d tibi
actio contra debitorem competit. Nam huiusmodi con-
tractus vicem e venditionis obtinet. PP. 11. Kal. August.
Duobus & Aspris Coss. 213.

De re vendita, & nondum tradita.

5. Idem A. Petronia.

Ex his praediis, quae mercata es, si aliqua a ven-
ditore obligata, & necdum tibi tradita sunt: ex emptio actio-
ne consequeris, ut g ea a creditore liberentur. Idem et-
iam fiet, si adversus venditorem ex vendito h actione pre-
tium i petentem doli exceptionem opposueris. PP. 15.
Kal. Octob. Duob. & Aspris Coss. 213.

Si specialiter venditor evictionem non promiserit.

6. Imp. Alexander A. Octavio.

Non dubitatur, & k si specialiter venditor evictionem
non promiserit, re evicta ex emptio competere actio-
nem. PP. 8. Id. Mart. Alexandro A. Coss. 223.

De fideiussore.

7. Idem A. Hilario.

Auctore laudato, si evicta res est, fideiussorem (etiam m
si agi causam ignoraverit) conveniri evictionis, no-
mine posse non ambigitur. PP. 3. Non. April. Alexan-
dro A. Coss. 223.

Quae requiruntur, ut evictio praestetur.

8. Idem A. Clementino.

Empor n fundi, nisi o auctori aut heredi p ejus denun-
tiaverit: evicto q praedio, neque ex stipulatu, neque ex
dupla, neque ex emptio actionem contra venditorem vel
fideiussorem ejus habet. Sed & si r iudicio emptor non ad-
fuit, aut s praesens per injuriam i iudicis victus est, absen-
te auctore vel fideiussore, regressum adversus eum non
habet. PP. 8. Id. Dec. Alexandro A. Coss. 223.

*De denunciatione facienda. Quid praestandum ei, cui
res evicta est.*

9. Idem A. Terentio.

Si controversia tibi possessionis, quam bona fide te emis-
se allegas, ab aliquo movetur: auctori hereditate ejus
denuncia n; & si quid em obtinueris x, habebis y quod emi-
sti. Sin autem evictum fuerit, a venditore successoreve z
ejus consequeris, quanti a tua interest: In quo contine-

1. Laudare prisca lingua, est denunciare, no-
minatim appellare. 6. Gel. 6. de Laudatione auctoris. v. Marantam in praxi parte 6. lib. 4.

2. ut differat a nominatione auctoris dixi l. 2. sup. ubi in rem actio. m. Evictus vendi-
tori fundus fideiussori evictus intelligitur. Reo principali facta denuntiatio, nocet fide-
iussori etiam ignorant. adde l. 18. in fin. §. eod. l. 41. §. 2. ff. eod. n. Evictio tribus
casibus hic emptori a venditore non praestatur. Primus casus est, si venditor evictionem
non denunciavit: secundus, si emptor ipse iudicio non adfuit: tertius, si iudicis injuria res
ei fuerit evicta: idem dicitur, si evicentem, nimia sedulitate querendi rei domini provo-
cavit, vel sibi accersivit. l. si dictum. 56. §. simili modo. §. ff. eod. si quis aliquod universum emit,
puta hereditatem, & res quaedam hereditaria ei fuerit evicta, l. 1. §. eod. Idem quoque si sci-
ens rem alienam comparavit. tunc enim neque evictionis neque ad pretium rei agit, l. si
fundum sciens. 27. §. eod. si ancillae vendita, partus fuerit evictus, l. si praegnans. 42. ff. eod.

3. Quindecim casus, quibus superior sententia locum non habeat, enumerat Montan. lib. 3.
scr. tit. 10. l. 7. quadraginta vero duos Matthaeus de Afflictis in c. 1. §. rursus, quib. modis
fundum amittatur.

4. Primus casus, adde l. 9. l. 20. §. eod. l. 53. in fin. ff. eod.

5. Evictionis causam venditori, etiam ante litem motam de-
nunciare emptor cogitur, ut hic Bart. in l. denunciasse. 17. ff. de adulterio. l. non solum.

6. D. solus. l. nomen. 4. sup. quae res pignori. nisi venditor sciens, rem alienam vendidit,
l. servus. 30. §. sciens. 1. D. de act. emp. nisi minor vel creditor sit, qui emit: tunc enim
mora sine denunciatione committitur, l. in minorum. 3. sup. in quibus causis in integr. res-
tit. nisi venditor sciens litem emptori motam esse, instrumenta & auctoritates rei venditae
non tradidit, cum posset tradere. l. Titius. 48. D. de action. emp. nisi denique ipsi venditori
prorsus confiteri litem motam esse, Glossa in l. 21. §. eod. nisi iure denuntiandi renuncia-
verit venditor, l. Herennius. 63. D. eod. aut si juravit, se in litem emptorem defensurum,
& litem motam non ignoravit. c. brevis. de iur. iurando. Socinus reg. 117. Quid? in quibus
casibus denunciare venditori emptor cogitur, an necesse habet libellum ei offerre? te-
neri putant interpretes, si modo venditor petierit: aliud tamen consuetudine posse consti-
tui? vide plura apud Duenazium, reg. 243.

7. Secundus casus, l. 55. D. eod. l. 1. §. de pe-
riculo & commod.

8. Tertius casus, l. 15. §. eod. l. 51. D. eod. t. v. l. 15. §. eod. κατὰ
πλάγην ἢ ἀγνοίαν, ἢ ὑπαρξάν, per errorem vel impudentiam, vel sordes. Syn. Ras.
19. tit. 11. c. 43.

9. l. 2. sup. eod. x. Victo emptori debetur evictio, vers. in au-
tem. §. eod. non vincitur, ut hic. §. l. 17. §. eod. y. adde Syn. 9. tit. 11. c. 51. §. 3. Har.
3. §. 89.

10. Actio de evictione datur in successorem, l. 13. l. 14. l. 20. l. 21. l. 23. §. eod.
l. 70. D. eod. l. ult. D. de except. rei vendit. l. 14. sup. de rei vind.

11. In evictione, petitur quanti nostra interest, l. 17. l. 21. in fin. l. 29. in fin. §. eod. quo
etiam continetur pretium numeratum.

tur etiam eorum persecutio, quae in rem emptam a te, ut
melior fieret, erogata a sunt. PP. 11. Kal. Jan. Alexandro
A. Coss. 223.

De finibus.

10. Idem A. Largo.

Si fines b agri venditor demonstravit, & legem dixit, intra
eos neminem ingressurum, si quid inde evincatur, pericu-
lo sit auctoris. Quod si finibus suis c, quos demonstravit,
agrum vendidit: lis d finalis ad venditorem non perti-
net. PP. 7. Kal. Dec. Maximo 2. & Aliano Coss. 224.

Si is agat, qui de evictione tenetur

11. Idem A. Clementi.

Exceptione doli recte eum e submovebis, quem ab au-
ctore tuo fideiussorem accepisti: si ejus nomine contro-
versiam refert, quasi per uxorem suam antequam tu eme-
res, comparaverit: qui venditioni adeo consentium f de-
dit, ut se etiam pro evictione obligaverit. PP. Non. Feb.
Pompejano & Peligno Coss. 232.

*De servo in libertatem evicto: & de pacto, ut quaestione mo-
ta ante evictionem pretium reddatur.*

12. Imp. Gordianus Augustus Philippo.

Sive in libertatem evictus est servus, quem mercatus es,
sive, cum comparares, convenit g. Ut si qua quaestio nomine
ejus relata esset, & si necdum evictus esset, tu pretium recupe-
raves: Praeses provinciae, quod tibi praestandum animad-
verterit, restitui jubebit. PP. 7. Id. Mart. Gordiano A. &
Aviola Coss. 240.

De causa judicati.

13. Idem A. Zoilo.

Si ob causam judicati h pignora capta sunt ex ejus au-
ctoritate, cui i praecipendi jus fuit, eaque, de quibus
complecteris, tu mercatus es: frustra ab k ea, quae conde-
mnata est, vel quae in ejus locum successit l, eorum refer-
tur quaestio: quandoquidem m & si evictio eorum ab alio
subsecuta fuisset, adversus eos debuisse dari actionem,
quibus pretii solutio proficit, rectissime responsum est.
PP. 16. Kal. Jun. Gordiano A. & Aviola Coss. 240.

De filio eodemque herede venditoris.

14. Idem A. Secundino.

Sive possessio venditoris fuit, filius n ejusdemque patris
h haeres frustra quaestione movet: si non patris, sed
filii ejus possessio fuit, de qua jure hereditario o auctor
laudari p potest, controversiam movere non potest. PP.
14. Kal. Aug. Gordiano A. & Aviola Coss. 240.

De pignore ob evictionem accepto.

15. Imper. Philippus A. & Philippus Cæs.
Menandro.

Si non injuria q Judicantis, sed juris r ratione superatus
ses s, pignus ob evictionem acceptum solenniter
persequi t potes. PP. Kal. Aug.

Quid & a quo praestatur ei, cui res est evicta.

16. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Alexandro
& Diogeni.

Super empti agri quaestione disceptabit Praeses provinciae:
& si portionem u diversae partis esse cognoverit, im-
pensas x, quas ad meliorandam rem vos erogasse consti-
terit, habita fluctuum y ratione restitui vobis jubebit.
Nani super pretio evictae portionis non z eum, qui domi-
nium evicerit, sed auctorem conveniri a consequens est.
PP. 10. Kalend. Jul. ipsis 4. & 3. AA. CC. 290.

*Quid praestat auctor certioratus evictionem
passo.*

17. Idem AA. Mutiano.

f Pignus amittit creditor, injuria iudicis condemnatus. adde l. 3. §. 1. D. de pignoris.

t l. 2. sup. de partu pignori. l. 2. in fin. sup. de praed. min. Pignus, subsidium rei.

u Etiam evicta parte, venditor tenetur de evictione. l. 10. sup. eod.

x l. 9. in fin. sup. eod. l. 45. §. 1. D. de act. emp.

y Perceptorum scilicet.

z Evincens, pretium restituere non tenetur.

a Id est, venditricem, eadem ratione dicitur, quae ab Anniano 25. Ambesrix: ab Africano
adhesrix, possessorix, impulsatrix, curatrix, palatrix, & in legibus nostris, l. 74. in fin. ad Tre-
bellian. Petrix, & Venditrix, l. 8. D. de commiss. Testatrix. l. 20. D. si servus vindic.

a i.e. impensas. l.
40. §. 1. D. de cond.
et demonst.

b adde l. 45. D.
eod.

c Aliud est fun-
dum vendere
specialiter ex-
pressis finibus, ut
sup. eod. aliud
suis finibus ven-
dere. Priori casu
si quid evincitur,
venditor obliga-
tur: altero, non
obligatur. facit l.
74. in fin. D. eod.

d expresse fines de-
bentur conven-
tionis lege: sui
fines agrorum an-
teriore seu anti-
quiore lege. Ple-
niorem pete hy-
pothesin huius le-
gis ex Harm. 3.
tit. 3. §. 66.

e Finium vindi-
catio, a vindica-
tione domini se-
paratur. l. quin-
que pedum §. 5. §. fi-
nium regund.

f Quam de evic-
tione tenet actio.
eundem agentem
repellit exceptio.
l. 13. l. 14. §. eod. l. 17.
D. eod. excip. l.
ult. §. eod.

g Consentit ven-
ditioni, qui fide-
juber, ut l. 7. in
fin. §. quod cum
eo.

h Valet conven-
tio, ut lite dunta-
xat mora pretii
um restituatur
emptori, alias ci-
tra pactum non
agitur ante evic-
tione. dixi ad
l. 3. §. eod.

i l. 74. §. 1. D.
eod. l. 46. D. de ad-
quir. rerum.

j Alias pignoris
venditio facta
jussu iudicis in-
competentis, nul-
la.

k Emens a iudice
judicatum exe-
quente, debito-
rem habet obliga-
tum: ideoque de-
bitor agens non
auditor.

l v. l. 9. sup. eod.
m Ratio dubitan-
di sumpta ex
communi regula:
Quem de evictio-
ne tenet actio, &
dixi ad l. 11. sup.
eod.

n Filius non e-
vincit rem a pa-
tre venditam.

o v. l. 9. sup. eod.
p dixi ad l. 11.

q v. l. 8. in fin. §.
eod. 19. Eccl. 11. c.
43.

r i.e. re legitime
evicta.

Si cum

a Debetur evictio emptori, non ultro, sed ex sententia rem restituente. v. l. 56. §. 1. ff. eod.

b i. e. nominasti. l. 8. §. eod. l. 9. inf. eod.

c i. e. non ultro, d dixi ad l. 9. §. eod.

e Jus antiquum forte adferendi intelligit, de quo sup. de adfensione tollenda.

f Emptor servi, si servus liber pronunciatus, agit de evictione, ut hic: si servus, non agit. v. l. 7. §. eod. Cur ita? emptori videtur non vincenti, venditor evictionem praestat. l. 9. §. eod. l. 21. in fin. §. eod.

g v. l. 21. §. eod.

h Emptoris praescriptio creditore eidemque venditori prodest. adde l. 54. ff. eod. l. 2. in fin. §. de reb. alien. 19. Eclog. 11. ex tit. 15. c. 17.

i Agitur de evictione in heredem venditoris. dixi ad l. 9. §. eod.

k Semel quod evictum est defuncto, ab heredem non potest retrahari: vel ita: Venditor, cum evictio sit, adesse potest: ubi ea facta est, licet instaurare nequit, nisi appellavit. Eclog. d. l. c. 20. in princ.

l Denuncianda est etiam venditoris successoribus evictio. l. 8. §. eod. cuiusque gradus sint. l. 13. inf. eod.

m Dux emptori actiones praecipue de evictione, una emptoris hic. l. 25. in fin. §. eod. altera ex stipulatione duplex.

n Eccl. d. loco c. 20. in fin. Imo summovetur, l. 19. §. eod. non summovetur in his, quae praescribi non possunt, ut hic. l. 1. ult. sup. de longi temp. praescrip. quae pro liberis.

o l. 18. sup. eod.

p dixi ad l. 9. §. eod.

q Scipulatus de indomitae, hypothecaria conventus, creditor ultra debitum offerre potest, non expectata evictionis sententia, ex quo secuto, ex empto agitur ad indemnitate promissam.

r v. l. 21. in fin. §. de liberali.

s dixi ad l. 9. v. l. fin. autem §. eod.

t d. v. l. fin. autem, u i. e. non id tantum quod, x l. 18. in fin. ff. de periculo & commodo.

y In limine venditionis evictio imminente, pretii vel residui nomine, emptor citra fideiussionem conveniri non potest.

z l. ult. ff. de rescind. l. pen. ff. de peric. & commod. rei vend.

Si cum quaestio a tibi super eo, quem comparaveras, moveretur, auctorem tuum certum fecisti b, nec c citra iudicis disceptationem eum, quem emeris, tradidisti: Praeses provinciae in damnis d, quae te tolerasse meministi, medelam juris adhibebit. PP. 5. Idus Nov. iplis 4. & 3. AA. Coss. 290.

De homine vendito.

18. Iidem AA. & CC. Eutychio.

Si status tibi super homine venundato mota quaestio est, solennibus e, quae juris admittit ratio, interpositis: si secundum libertatem fuerit lata sententia, poteris de evictione || ejus, quem comparaveras, || si nesciens ejus conditionem, comparasti, sine aliqua dubitatione auctorem, vel ejus fideiussorem, haeredesve eorum convenire. Quod si fuisse servum sententia declaraverit, intelligis ad venditorem te reverti non posse.

Si emptores praescriptione se tueri possint.

19. Iidem AA. & CC. Theodoro.

Si obligata praedia venundedisti, & longi temporis praescriptione g solita emptores h se tueri possunt: evictionis periculum timere non potes. S. 2. Kal. Maji, AA. Coss.

Re evicta agitur de evictione etiam contra venditoris heredem. Bald.

20. Iidem AA. & CC. Solidio & aliis.

Si parentes i vestri mancipia venundederunt, & quaestio sdominii mota est, emptoribus adesse, ac defendere causam non prohibemini. Quod si eis k haec etiam evicta sunt, instauratio litis ex persona vestra, si appellationem non interposuistis, contra jus desideratur. Empti sane iudicio pro evictione si conveniri coeperitis, nec l vobis negotium, ut defendatis denunciatum proberur: intelligitis quatenus vosmetipsos tueri debeatis. S. 6. Kal. Jul. AA. Coss.

De re post longum tempus evicta.

21. Iidem AA. & CC. Heliodoro.

Empti m actio longi temporis praescriptione non submovetur n, licet post multa spatia rem evictam emptori fuerit comprobata. Si itaque is, quem te comparasse commemoras, nunc in libertatem proclamet, interpellare venditorem, sive successorem ejus debes, ut tibi assistant, causamque instruant. Quem si liberum o esse, vel servum non esse, fuerit pronunciatum: nec te conventionem remisisse periculum evictionis fuerit comprobatum, Praeses provinciae, si res integra est, quanti tua p interest, restitui tibi providebit. S. 11. Kalend. Aug. Serdica, AA. Coss.

Stipulatio de indemnitate.

22. Iidem AA. & CC. Julio.

Cum tibi liberum venundatum fundum ab auctore proponas; si ex antecedente obligatione, quod debebatur, jure solvisti q, stipulationem, quam subjectam emptioni de indemnitate proponis, ipsius conceptio r commissam manifeste declarat. S. 7. Kal. Sept. Viminacii, AA. Coss.

De praesentia vel absentia heredum auctoris, quibus denunciatum est. Quid praestatur evictionem passo.

23. Iidem AA. & CC. Eustochia.

Cum successores s etiam venditoris pro evictione teneri possint, si velut obligata sibi Respublica Thessalonicensium pignoris instituat jure persequi, quae comparasti, auctoris haeredibus quocunque gradu constitutis adfistere negotio denuncia. Quod si praesentibus his fundus, quem emisti, fuerit evictus, sive absentibus postea, quanti t tua interest rem evictam non esse, teneri, non quantum u pretii nomine dedisti, si aliud non placuit, publice notum est. S. 2. Kal. Jan. Sirmii, AA. CC.

Si in limine contractus imminet evictio.

24. Iidem AA. & CC. Eutychio.

Si post perfectam venditionem ante x pretium numeratum rei venundatae mota fuerit quaestio, vel mancipia vendita proclamant in libertatem, cum in y ipso limine contractus imminet evictio, emptorem, si z satis ei non offeratur, ad totius vel residui pretii solutionem non compelli, juris auctoritate monstratur. Unde cum parte pretii numerata, domus quam emisti, tibi velut pignoris

jure obligata, ne ad emptionem accederes, denunciatum ab aliquo proponas, iudex tibi, quae ex emptione veniunt, praestari providebit. S. 6. Kal. Febr. Sirmii, CC. Coss.

Si is, qui liberam vendidit, eam evincat in libertatem.

25. Iidem AA. & CC. Saturnina.

Si tibi liberam Saturninus, conditionem ejus ignorans distraxit, ac nunc eam defendit in libertatem, hac libera pronunciata, venditorem vel ex stipulatione duplex, quantum a in hanc deductum est, vel empti b actione, quanti c tua interest, convenire potes. S. Idib. Feb. AA. Coss.

De rei interitu.

26. Iidem AA. & CC. Neoni.

Si quis tibi servum vendidit, postquam is rebus humanis exemptus d est, cum evictionis periculum finitum sit, a te conveniri non potest. S. 2. Kal. April. Sirmii, CC. Coss.

De scientia vel ignorantia emptoris.

27. Iidem AA. & CC. Theophilo.

Si fundum sciens e alienum, vel obligatum comparavit Athenocles, neque quicquam de evictione convenit f: quod eo nomine dedit, contra g juris poscit rationem. Nam si ignorans, desiderio tuo juris forma negantis hoc reddi refragatur. S. 15. Kal. Oct. CC. Coss.

Quibus defensoribus emptor uti potest.

28. Iidem AA. & CC. Maximiano & aliis.

Emptori etiam venditoris h jura prodesse non ambigitur. Si igitur vobis propter rei proprietatem mota fuerit quaestio: tam propriis quam venditoris defensionibus uti poteritis. S. 3. Non. Octob. Scuppi, CC. Coss.

De permutatione.

29. Iidem AA. & CC. Rhefo.

Si permutationis i gratia praedia curatoribus quondam fratris tui mater tua dedit: his, quae in eorum vicem accepit, posteaquam ad defensionem fuerit denunciatum k, vel cum eorum non haberet facultatem, evictis, quanti l interest, eos conveniri posse, rationis est. S. Idib. Dec. Nicomedia, CC. Coss.

De stipulatione duplex, & probatione mala fidei emptoris.

30. Iidem AA. & CC. Hastio.

Non m ex eo, quod duplum || is || qui a matre || tua || mancipium comparavit, evictionis nomine stipulatus est, aliena rei scientia vincitur: nec opinio ejus ex hoc laxitur, ut mala fidei emptor existimetur. Aliis itaque hoc indicium, si vis, probare debes. S. Id. Dec. AA. Coss.

De herede fideiussoris.

31. Iidem AA. & CC. Agathon.

Haeredem n fideiussoris rerum, pro quibus defunctus apud emptorem intercesserat pro venditore, factum ejus, cui successit, ex sua persona dominium vindicare non impedit: scil. evictionis causa durante actione. S. 18. Kal. Jan. CC. Coss.

CREDITOREM EVICTIONEM (PIGNORIS) NON DEBERE.

TIT. XLVI.

Creditor vendens jure creditoris rem, quam putabat esse debitoris, non tenetur de evictione, nisi expresse promiserit.

1. Imp. Alexander A. Publicio.

Cum jure p creditoris propter fisci debita praedium obligatum Procurator meus venundedit, evictio non debetur: quia & privatus creditor eodem jure utitur: nisi nominatim hoc repromissum a privato fuerit creditore. Si tamen fiscus in jus alterius creditoris successit, emptori non iusta nomine fisci movetur controversia: sive quia potior fuerat, quando vendebat, sive quia infirmior: quoniam hoc q utique praestare debet, qui pignoris jure vendit, potiorum se ceteris esse creditoribus. PP. 15. Kal. Nov. Maximo 2. & Aliano Coss. 224.

2. Imp. Gordianus A. Sabin.

Si a creditrice jure pignoris fundos obligatos pater tuus comparaverat: evictis praediis, ita demum petitionem

a v. l. 74. ff. eod.

b v. l. 6. l. 1. sup. eod.

c v. l. 9. sup. eod.

d Re ante litem perempta, cessat evictio. l. 21. ff. eod.

e Mala fidei emptor de evictione actionem non habet. Non datur ei de evictione actio, qui sciens prudens fundum alienum comparavit, nisi evictio specialiter sit promissa, ut hic. l. 7. in fin. §. commun. iur. iudic. l. ult. §. 4. §. comm. de leg.

f d. l. 7. l. 4. §. 5. ff. de deli. mali.

g Imo non contra. l. 1. §. si vend. pign.

h Jus venditoris emptori prodest, ut hic, & l. 76. §. 1. ff. eod. l. 156. §. 2. §. ff. de reg. iur. & e contra, praescriptio emptoris venditori prodest. l. 19. sup. eod.

i Permutanti debetur evictio. l. 1. in fin. §. de rerum permutat. facit l. 4. in fin. §. eod.

k adde l. 8. §. eod.

l l. 9. sup. eod.

m Stipulatio duplex propter evictionem, non arguit emptorem malae fidei, ut hic. Praesumitur bona fides in possidente. v. Alciat. praesumpt. 5.

n exceptio est ad l. 11. sup. eod. eo sensu, in fideiussoris haerede cessat regula: Quem de evictione tenet actio, eundem agentem repellit exceptio, l. 17. ff. eod. si nomine proprio agit.

o Haec vox superest in editione Haloandri.

p l. 11. §. 16. ff. de act. empt. l. 10. ff. de distract. pign. l. 50. ff. de evict.

q Creditor jure pignoris vendens, potiorum se ceteris creditoribus esse praestat, ac non evictionem. adde l. 11. §. 15. ff. de act. empt.

7 Creditor rem jure pignoris vendens, de evictione teneri potest, ex pacto: aut si mala fide contraxit, tunc rem esse alterius, Gracii ita hunc locum reddunt. Qui pignus jure creditoris emit, non recte de evictione agit: nisi de hoc convenerit, aut dolo facta sit venditio: tunc enim agitur. *Syn. Basil. 25. tit. 7. c. 62.*

a i.e. obligatam. *L. 11. §. 16. ff. de act. empt.* Vitiū rei ipsius rei obligatio.

b adde Nov. 91. *L. 11. ff. de liberis & posthum.*

c *L. 1. §. 9. & 31. Elog. 1. cap. 1. c. 1. §. 1. c. 2. §. 1. c.*

d Liberatio potestatis praescribitur. Diutina patientia pro veritate est.

e Filius in potestate patri acquirit dominium rerum omnium exceptis castrensibus, ut hic: hodie adventitiorum nudum usufructum. *L. 6. §. 1. de bonis quae liberis. §. 1. in fin. Instit. per quas personas cuique acquiritur.*

f Filius res patris alienare non potest.

g Pietas patri debetur.

h Patri permessa est liberorum castigatio.

i *L. 4. §. 1. cod. l. 2. ff. de fecr. Pater filium indemnatum, inauditum & inlicita causa interficere non potest. l. 2. D. ad leg. Cornelianam de fecr.*

k Cujac. 4. obs. 12. eadem ratio in servo, Gajus. *Instit. adde Cujac. 6. obs. 17.*

l Pater filium accusare potest. *L. 4. d. l. 2.*

m Impietas in parentes ex ipsorum parentum (si velint) sententia vindicatur.

n Inter parentes & liberos lites privatim dirimenda. adde *L. 16. ff. de furtis.*

o *L. 1. §. 3. sup. cod.*

p Reverentia matri debetur, ut hic. *L. 5. inf. cod.*

q Lata pietas severius vindicanda.

r Parente etiam non consulto.

s *L. 4. verbe sed si in fin sup cod.*

adversus creditricem habere jure potes, si & vel cum vendidit, de evictione rei promisit: vel etiam dolo malo, cum sciens prudensque esset rem sine & vicio non esse, eam patri tuo, cui succcessisti, vendidit. Nam sicuti genus humani contractus inscium creditorem vinculo evictiois non adstringit: ita eum, qui fraudem admisit, vel decipit, non excusat. PP. 7. Id. April. Sabinoz. & Venusto Coss. 241.

DE PATRIA & POTESTATE c. TIT. XLVII.

De longi temporis praescriptione.

1. Imp. Antonin. & Verus AA. Titio.

SI filium tuum in potestate tua esse dicis, Praeses provinciae aestimabit, an audire te debeat: cum diu passus sis, ut patrisfamilias res ejus agi per eos, qui testamento matris tutores nominati fuerunt. PP. sine die & consule.

De rerum dominio.

2. Imp. Antoninus A. Maroniz.

Ejus, quod in potestate patris agens habuisti, dominium ad patrem tuum pertinet, extra ea, quae non acquiruntur. PP. 15. Kal. Mart. Lato 2. & Cereale Coss. 216.

De jure alienandi. De castigatione.

3. Imp. Alexander A. Artemidoro.

SI filius tuus in potestate tua est, res acquisitas tibi alienare non potuit. Quem, si pietatem & patri debitam non agnoscat, castigare h jure patriae potestatis non prohiberis: acriore remedio usus, si in pari contumacia perseveraverit, eumque Praefidi i provinciae oblaturus k, dicturo sententiam, quam l tu quoque dici volueris. PP. 6. Id. Dec. Albino & Maximo Coss. 228.

De controversiis & injuriis;

De reverentia matri praestanda.

4. Imp. Valer. & Gallien. AA. Calæ.

Congruentius quidem videtur, intra m domum inter te & filios tuos, si quae controversiae oriuntur, terminari. Sed si ita res fuerit, ut || pro || injuriis eorum & ad jus experiendum, & ad vindictam processeris, aditus Praeses n provinciae super disceptationibus quidem pecuniariis consuetum exerceri jubebit ordinem juris: reverentiam o autem debitam exhibere matri filios coget. Et si provecam ad inclementiores injurias improbitatem deprehenderit, lāsam p pietatem severius q vindicabit. PP. 15. Kal. Jun. Amiliano & Bassio Coss. 260.

De reverentia & alimentis.

5. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. Donato.

Filia tua non solum reverentiam r, sed etiam subsidium s vitae, ut exhibeat tibi, Rectoris provinciae auctoritate compelleretur. PP. Kal. Mart. Diocletiano 3. & Maximiano AA. Coss. 287.

De abdicatione.

6. Idem AA. & CC. Hermogeni.

Abdicatio t, quae Graco more u ad alienandos liberos & usurpabatur, & y ἀποχήν ποῦς dicebatur, Romanis legibus non comprobatur z. PP. 17. Kal. Dec. Maximiano A. 2. & Januario Coss. 288.

De nepote ex filio milite.

7. Idem AA. & CC. Dupliana.

Si maritus tuus, licet a militans, in patria potestate constitutus filium || ex || legitimis suscepit nuptiis, eum in potestate avi perseverasse non ambigitur. S. 2. Non. April. CC. Coss.

Si maritus tuus, licet a militans, in patria potestate constitutus filium || ex || legitimis suscepit nuptiis, eum in potestate avi perseverasse non ambigitur. S. 2. Non. April. CC. Coss.

Si maritus tuus, licet a militans, in patria potestate constitutus filium || ex || legitimis suscepit nuptiis, eum in potestate avi perseverasse non ambigitur. S. 2. Non. April. CC. Coss.

Si maritus tuus, licet a militans, in patria potestate constitutus filium || ex || legitimis suscepit nuptiis, eum in potestate avi perseverasse non ambigitur. S. 2. Non. April. CC. Coss.

Si maritus tuus, licet a militans, in patria potestate constitutus filium || ex || legitimis suscepit nuptiis, eum in potestate avi perseverasse non ambigitur. S. 2. Non. April. CC. Coss.

Si maritus tuus, licet a militans, in patria potestate constitutus filium || ex || legitimis suscepit nuptiis, eum in potestate avi perseverasse non ambigitur. S. 2. Non. April. CC. Coss.

Si maritus tuus, licet a militans, in patria potestate constitutus filium || ex || legitimis suscepit nuptiis, eum in potestate avi perseverasse non ambigitur. S. 2. Non. April. CC. Coss.

Si maritus tuus, licet a militans, in patria potestate constitutus filium || ex || legitimis suscepit nuptiis, eum in potestate avi perseverasse non ambigitur. S. 2. Non. April. CC. Coss.

De filiis libertinorum.

8. Idem AA. & CC. Amilianz.

Libertos a exemplo ingenuorum filios tuos post libertatem ex legitimis nuptiis natos, in potestate habere, non est prohibitum. S. 16. Kal. Maji, Sirmii, CC. Coss.

Si filius esse negetur.

9. Idem AA. & CC. Niconagoræ.

Nec filium Negare b cuiquam esse liberum, Senatusconsulta c de partu agnoscendo, ac denunciata d poena, item, praedictum e Edicto perpetuo propositum, & remedium f alimentorum apud Praefidem majori trimo g petenti h, nomine ejus monstratum, jure manifesto declarant. S. 5. Kal. Maji, Sirmii, CC. Coss.

De libertate; de jure vita & necis.

10. Imp. Constantinus A. ad Maximum P. V.

Libertati i a majoribus tantum impensum est, ut patribus, quibus jus k vitae in liberos, necisque potestas || olim || erat permessa, libertatem eripere l non liceret. Dat. 15. Kal. Jun. Thessalonica, Severo & Rufino Coss. 323.

DE ADOPTIONIBUS m. TIT. XLVIII.

Apud quem adoptari potest.

1. Imp. Gordianus A. Martia.

HI, qui in aliena potestate sunt, juxta jus civile non nisi apud eum, apud quem plena legis n actio est, adoptari possunt. PP. Kal. Jun. Gordiano A. & Aviola Coss. 240.

De impuberis arrogatione; Apud quem arrogatur.

1. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. Timotheo.

Impuberem o, quem ad vicem p naturalis sobolis arrogare q desideras, si hi, qui sanguinis r necessitudine || tibi || junguntur, id ei expedire apud Praefidem Provinciae confirmaverint, filium habebis: ita ut bonorum tuorum quarta s pars tam in postremo judicio tuo, quam si a te emancipatus fuerit, ei praebeatur, & super patrimonio ejus idoneis fidejussoribus t datis servo publico u caveatur: ne sub copulanda adoptionis obrentu in facultates ejus, quae ei diligenti provisione servanda sunt, irruas. Arrogatio etenim ex indulgentia Principali facta, perinde valet apud Praetorem vel Praefidem intimata, ac si per populum x jure antiquo facta esset. PP. 5. Idus Mart. Maximo 2. & Aquilino Coss. 286.

De arrogatione liberti.

3. Idem AA. Martiano.

Cum eum, quem arrogaveris, libertum y tuum esse profitearis, nec ullam idoneam causam precibus addideris, id est, Quod z liberos non habeas: intelligis juris auctoritatem desiderio tuo refragari. PP. 16. Kal. Jul. Maximo 2. & Aquilino Coss. 286.

Quomodo fit adoptio.

4. Idem AA. & CC. Proculiano.

Adoptio non a tabulis b, licet per tabellionem c conficiendis, sed solenni d juris ordine apud Praefidem solet copulari. PP. Kal. Septemb. ipsis 4. & 3. AA. Coss. 290.

De facinoris.

5. Idem AA. & CC. Syra.

Mulierem e quidem, quae f nec suos filios habet in potestate, arrogare non posse, certum est. Verum g quoniam in h solatium amissionum tuorum filiorum, privignum i tuum cupis vicem k legitimae sobolis obtinere: annuimus votis tuis secundum ea, quae annotavimus: & eum perinde atque ex te progenitum, ac vicem naturalis legitimique filii habere permittimus. PP. 3. Non. Dec. Tribullis, Tiberiano & Dione Coss. 291.

Instit. 5. §. 1. q quemadmodum fiat arrogatio. r facit l. 17. §. 1. D. cod. l. 5. §. 3. Instit. cod. l. 22. D. cod. t l. 17. in fin. l. 18. D. cod. n persona publica, d. §. 3. tabellioni, l. 4. §. 1. cod. x de arrogatione per populum. v. Ulp. §. 2. & 3. Gaj. 2. Instit. §. 4. & 5. Gell. 19. y Libertus arrogari non potest. l. 8. §. 1. D. cod. 5. Gell. 19. z Iusam arrogandi causam habent, qui liberos non habent. l. 15. §. 2. l. 17. in fin. D. cod.

a In adoptione non sufficit tabulas & instrumenta intervenire, nisi iudicis auctoritas interveniat. b A testamento fieri potest? Vellejus Paternus lib. 2. v. Cujac. 7. obs. 7. c dixi ad l. 2. sup. cod.

d Adoptio solennitatem exigit: non fit nisi solenniter: & quidem apud Praefidem, adde 5. Gell. 19. v. l. 1. sup. cod. adde Revard. c. 6. de auctoritate prudentum.

e Mulieres non adoptant. §. 10. Instit. cod. Ulp. §. 9. 1. Gaj. §. 3. 5. Gell. 19. l. 29. §. 3. ff. de instit. l. 8. §. 1. de praescript. longi. 4. Harm. 8. & 33. Ecl. 1. c. 46.

f Ratio est facinoris non adoptant neglecta Leonis. Nov. 27.

g Exceptio.

h Ex Nov. Leon. 27. licet mulieribus adoptare, etiam si nunquam liberos habuerint.

i Privignus adoptari potest, ut hic, & l. 32. in fin. ff. cod. adde quae scripta ad l. 1. §. ubi pupilli.

k l. 2. sup. cod.

Quo-

a Liberti filios in potestate habere possunt. l. 7. §. 1. de suis. l. 1. §. 8. de serv. reipubl.

b l. 1. c. abdicare. l. 6. §. 1. cod.

c Placianum sc. & aliud quod factum est Adriani temporibus. l. 3. §. 1. ff. de liberis agnos.

d denunciatio, Cujac. 19. obs. ult. l. 1. §. 4. D. de liber. agnos.

e denuntiatio, Cujac. 19. obs. ult. l. 1. §. 4. D. de liber. agnos.

f Poena mariti denunciatio intelligitur, i.e. cui facta est denunciatio: ut venditor denunciatur. l. 49. ff. de judiciis.

g de agnoscendis liberis. §. 13. Instit. de act.

h l. 5. §. 1. de liber. agnos.

i e. nuper late depulso, exuberi, delatato, syringiato: quia non solebant ante triennium infantes mamma depelli. v. 2. Metec. 7. v. 2. Elinoson me.

k v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me.

l v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me.

m v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me.

n v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me.

o v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me.

p v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me.

q v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me.

r v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me.

s v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me.

t v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me.

u v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me.

v v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me.

w v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me.

x v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me.

y v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me.

z v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me.

a v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me.

b v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me.

c v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me.

d v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me.

e v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me.

f v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me.

g v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me.

h v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me.

i v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me.

k v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me.

l v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me.

m v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me.

n v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me.

o v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me.

p v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me.

q v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me.

r v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me.

s v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me.

t v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me.

u v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me.

v v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me.

w v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me.

x v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me.

y v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me.

z v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me. v. 2. Elinoson me.

a Vetus observatio emancipationis & manumissionum sublati.
b De formulis adoptionis & adrogationis. v. 2. p. ad Gell. 5. c. 19. Vopiscum in Aureliano.
c In adoptione requiruntur actus, requiritur scriptura, ut hic: & in emancipatione. l. 2. §. tit. prox. d. l. 24. 25. D. eod. e. l. 10. §. eod. l. 5. D. eod. v. Ulp. 10. Festum in emancipatione.

f l. 9. §. tit. prox. dixi ad l. D. ad de 1. Harm. 17. πρὸς διαλύσεως ὑπερστέλλουσιν, l. 1. §. 12. §. 6. Novell. 81. 1. Gaj. 6. Paul. 2. sent. 25. Ulp. 10. §. 1. l. 5. §. de dolo. Novell. Leon. 25.

g Hinc colligitur: Cujuscunque municipii leges ad suum territorium restringi. Actus civiles ex eo, quo geruntur loco vires capere, non futuro. Jus contrarium & testamentorum ex regione, in qua sunt, estimari. v. Hotom. 2. conf. 2. Sed & illud, consuetudine ea praescribi, quae sunt jurisdictionis. Cynus hic: Bart. in l. 1. D. de aqua pluvial. Quid si jus id, de quo agitur, ex eorum numero sit, quae Principi reservata sunt? Quid si jus sit, quod vel supremæ potestatis, vel inter regalia refertur, aut meri imperii sit? Id generis jura consuetudine praescribi non posse, notant. arg. d. comperit. 6. §. de praescrip. 30. ann. v. Socin. reg. 307. h Jurisdictionem habens ex lege municipali, potest eam exercere etiam inter non subditos consentientes. Salyc.

i Donationes fiebant a patre filio emancipato, ut vitam suam tolleretur, id est, ut se aleret. l. ult. §. eod. ult. C. Theod. de revoc. don. l. 8. §. de bon. profer. Nov. Leon. 25. k Scriptura in emancipationibus exigitur, ut hic. l. 5. §. eod. v. Gulielm. Onciacum 1. q. 64. (quod remittere videtur Nov. Leon. 25.) ut & in adoptione, l. ult. §. tit. prox. in nuptiis senatorum, Nov. 74. c. 4. in mutuo emendæ militiæ, Nov. 97. c. 4. in prerogativa hypothecæ postulanda, Nov. 136. c. 3. in arbitraria probatione, l. 4. §. 5. & 6. sup. de arbitrio. contestatione non numeratæ pecuniæ, l. 4. §. 4. D. de non num. Nov. 100. cap. 1. His adde quæ scripta ad l. 17. §. de pact.

l Ex Nov. Leon. 25. in fin. nudo consensu perficitur adoptio, veluti si pater patiatur filium seorsum vivere resque suas gerere: quamvis nondum ad ætatem nuptiis vel matrimonio aptam pervenerit. Hujus constitutionis meminit Harm. l. 1. §. 17. In Gallia, filii per matrimonium emancipantur, aut ætate 25. annor. Boer. decis. 197. negotiatione a patre separata, dignitate, furore patris, aut ejusdem contestatione simplici apud judicem & ita sex modis solvuntur apud Gallos liberi patria potestate. v. Pap. 3. Nov. 10. tit. des testres invidentes en civil.

m de quo vide l. ult. §. eod. n i. e. morte. Inst. quib. mod. jus patr. in pr. deportatione. §. 1. d. tit. o Invitus justa de causa emancipari potest. p Inviti parentes non coguntur emancipare liberos, l. 31. D. de adopt. l. 92. D. de cond. & dem. l. ult. D. si quis a par. man. l. pen. D. unde liberi. §. ult. Inst. quibus modis jus patr. Cic. pro Cluentio. excipe casum l. 6. §. de specul. l. 12. §. de episc. aud. fallit & hoc, si justa emancipationis sublit causa. Bart. in l. quidam cum filium. 32. D. de verb. oblig. potest & invitatus filius emancipari malos ob mores, ut ne deinceps ejus nomine pater teneatur, quod plerumque statuto fieri posset. v. Socin. reg. 158.

q v. l. 3. unde vi. r l. 11. sup. de legis. hered. dixi ad l. 18. §. de collat. f Emancipatus rescripto Principis reservato jure legitimarum hæreditatum, vocatur ad legitimam hæreditatem patris cum fratribus in familia retentis: hoc genus emancipationis ex imperiali rescripto appellatur in §. 6. Inst. quib. mod. jus patr. adde Roland. a Valle l. 1. conf. 61. n. 4.

g Emancipatio non apud quemcunque judicem expediri potest.

h Emancipatio non apud quemcunque judicem expediri potest.

h Emancipatio non apud quemcunque judicem expediri potest.

filii, aut per unam emancipationem in ceteris liberis fieri solebant, corrigentes sive tollentes, censemus licere parenti, qui liberos in potestate sua constitutos in adoptionem dare desiderat, sine veteri a observatione emancipationum & manumissionum hoc ipsum actus b intervenientibus c apud competentem Judicem manifestare, præsente d eo, qui adoptatur, & non contradicente e, nec non eo, qui eum adoptat. Dat. Kal. Novembr. Constantinopoli Lampadio & Oreste VV. CC. Conf. 530.

DE EMANCIPATIONIBUS f LIBERORUM.

TIT. XLIX.

1. Imp. Dioclet. & Maximin. AA. & CC. Herennio.

Sillex g municipii, in quo te pater emancipavit, potestatem Duum viris dedit, ut etiam alienigenæ h liberos suos emancipare possint: id quod a patre factum est, suam obtinet firmitatem. PP. 3. Non. Decemb. ipsis 4. & 3. AA. Conf. 290.

2. Idem AA. & CC. Gennadiæ.

In emancipationibus liberorum, nec non donationibus i non tam scriptura k quam veritas considerari solet. PP. 5. Id. Mart. Tiberiano & Dione Conf. 291.

3. Idem AA. & CC. Heliodoro.

Non l nudo consensu patria liberi potestate, sed actu solenni m, vel casu n liberantur: nec causæ o quibus motus pater emancipavit filium, sed actus solennitas quæritur. §. 15. Kal. Octobr. AA. Conf.

4. Idem AA. & CC. Colonæ.

Nec avus neptem suam liberare potestate cogitur p, nec q in cujusquam injuriam beneficia tribuere, moris est nostri. Dat. Id. Octobr.

Per rescriptum Principis judici apud acta intimatum, possunt parentes eorum liberos emancipare: accedente antea vel postea eorum voluntate, nisi fuerint infantes, quorum consensus non requiritur. Salyc.

5. Imp. Anastasius & Constantino P. P.

Jubemus licere parentibus, id est, patri, avo paterno seu proavo g, ceterisque; ulterius per masculini sexus personas continuas generis serie conjunctis, si liberos, quos habent in potestate propria, id est, filium vel filiam, nepotem seu neptem ex filio, pronepotem seu proneptem, ceterosque itidem per masculini sexus personas continuas generis linea sibi conjunctos, per emancipationem, vel abentes, & peregre degentes, vel in iisdem locis, seu regionibus, vel civitatibus commorantes, in iudicio vero non præsentes, juris sui constituere maluerint: supplicationibus f porrectis mereri super hoc divinum oraculum: hocque apud competentem judicem, ad r cujus jurisdictionem actus emancipationis pertinet

per rescriptum Principis judici apud acta intimatum, possunt parentes eorum liberos emancipare: accedente antea vel postea eorum voluntate, nisi fuerint infantes, quorum consensus non requiritur. Salyc.

h Emancipatio non apud quemcunque judicem expediri potest.

h Emancipatio non apud quemcunque judicem expediri potest.

h Emancipatio non apud quemcunque judicem expediri potest.

h Emancipatio non apud quemcunque judicem expediri potest.

insinuare a, superque precibus a b semet oblatis apud eum deponere: ut hoc subsecuto, & auctoritate præcedente Principali plenissimum robur emancipatio c fortia- tur: & personæ in quas talis liberalitas collata sit, de aliena potestate quasi a parentibus ex emancipatione manumissa liberentur: si tamen ipsæ nihilominus sub gestorum d testificatione, vel apud eundem judicem, vel apud alium quemlibet proposito parentum suam etiam voluntatem consonare e, vel ante preces oblatas & sacros apices promulgatos, vel postea deposuerunt, nisi infantes f sint, qui & sine consensu etiam hoc modo sui juris efficiuntur. Dat. 2. Kal. August. Constantin. Probo & Avieno Jun. Conf. 503.

Vana observatione sublata emancipationes possunt fieri coram iudicibus competentibus, & emancipatis potest etiam donari: & per emancipationem non solvuntur jura agnationis. Bald.

6. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

Cum inspeximus in emancipationibus vanam observationem custodiri, venditiones g in liberas personas figuratas h, & circumductiones i inextricabiles & injuriosas thapsimata k, quorum nullus rationabilis invenitur exitus: jubemus hujusmodi circuitu in posterum quiescente, licentiam ei esse, qui emancipare ult, vel ex lege Anastasiana l hoc facere, vel sine sacro rescripto intrare competentis m iudicis tribunal, vel eos adire magistratus, quibus n hoc facere vel legibus, vel ex longa o consuetudine permissum est: & filios suos, vel filias, nepotes vel nepes, vel deinceps progeniem in potestate sua constitutam, a sua manu dimittere: & legitima p jura omnimodo habere, et si q non specialiter hoc sibi servaverit: & peculium donare, vel alias res liberalitatis r titulo in eos transferre: & eas res, quæ acquiri indignantur, per usumfructum secundum nostræ Constitutionis modum detinere, & omnia facere: vana tantummodo (secundum quod jam dictum est) observatione f sublata. Dat. Kal. Nov. Constantin. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

DE INGRATIS & LIBERIS.

TIT. L.

1. Imp. Valent. Valens & Gratian. AAA. ad Prætextatum P. P.

possunt. l. 1. §. de contrah. empt. Epistola vel nuncio cum manumissis dominus, ipse manumittit: cum per procuratorem, ipse procurator: hic enim negotium in suam ipsius personam concipit, non ille, l. qui autem. 14. D. de pecunia constituta. At per procuratorem in servitute revocari servus potest, ut sup. dictum est: hoc ideo forte permissum est, quod in acquirendo servo jus magis connivet domino, quam in alienando. Quidam tamen putant hoc inductum, quod in manumisso in servitute revocando pecuniarium commodum versetur.

c hoc interpretes ad legitimatorem transferunt: volunt enim ab emancipatione ad legitimatorem valere argumentum, v. Roland. a Valle. d. loco.

d dixi ad l. 2. §. eod. e Invito filio non datur libertas, Nov. 89. Paul. 2. sent. 25. datur servo invito. dixi. l. penult. §. 1. §. de necess. serv.

f Infans consensus non habet.

g Olim fiebat manumissio quinque testibus præsentibus & libripende stateram & æreum nummum ferente, & medio aliquo intercedente, medio illi filius a patre mancipabatur, id est, vendebatur. Patri in vicem pretii nummus ab emptore tradebatur. Filius ita emptus emptori quasi servus erat, sed tamen mox ab emptore vindicta manumittebatur: manumissus tacito jure in patris potestatem revertebatur. Id iterum atque tertio fiebat. Hinc Ulpian. 10. §. 1. Filius, inquit, ter mancipatus, ter manumissus sui juris fit. id enim lex XII. tabularum jubet. Si pater filium ter vendiderit, filius a patre liber esto. His omnino adde Gajum 1. inst. §. 4. ubi genus id emancipationis fufius explicat.

h εἰκονικὴς πρὸς τὸν Θεοφίλου d. loco. imaginarias. §. 6. Inst. quibus mod. pat. possit. hinc servitus imaginaria. l. 3. D. de cap. min.

i Vindicta manumissione licet Prætoris, servum præmissis solennibus verbis tangebatur, mox dextera vertebatur. Perius Satyr. 5. Quibus una Quiritum vertigo facit. & post. vertebatur hunc dominum momento turbidus exit Marcus Dama. Quintil. in ea declamatione, cui sit. est. Ancilla in Archipirata nuptiis manumissa. An vero in hoc putamus esse momentum f vindictæ servitutes & circumverteret mancipium, aut si una voce liberum esse iussit? Cornutus in Periphr. Quoties servos manumittebant, eos etiam alapa percussos manumittebant. Seneca 1. epist. 8. & 2. Controvers. Qui se Philoſophia subiecit, statim circummagitur, id est, fit liber. Hujusmodi servus, ambaſtus dicitur. Festo in Am. Verum circumductiones istæ ad servorum manumissiones pertinerunt. An similes fuerint in emancipationibus liberorum, alio loco tractabitur.

k hinc illa verba, Novell. 91. μετ' ὑπέσταν ἡ πατρις μάρτυς: alapas licitoris manu inflatas manumisso intelligit; de quo more vide Iliodorum 9. c. 4. de quo etiam dixi ad Nov. 81. alii πατρίσσι, virga cedere. Est enim πατρίσσι Hefychio virga.

l l. 5. sup. eod.

m nam apud incompetentem judicem non fit manumissio.

n Non apud quemvis judicem manumittitur.

o Longa consuetudo jus manumittendi tribuit.

p v. l. 3. §. de bonis maternis. q l. 17. §. de collat.

r vide quæ notavi ad l. 2. §. eod. l. 1. §. 3. D. si a parent. quis manumiss.

f Brevem manumittendi formulam exprimit Harmenop. l. 1. tit. 7. οὐ τὸνδε πρὸς αὐτὸν (Theophilus in §. διαλύει. Inst. quib. mod. jus patr. possit. legit εἰμάνει- πρὸν) καὶ τὴν αὐτὴν (Theophilus εἰμάνει) ἀφ' ἑμὲ χερός, id est, Hunc sui juris esse patior, meaque manu mitto.

g C. Theod. l. 7. & 31. Felog. 3. Ingratitudinis ob causam liberi in potestatem parentum revertuntur, adde Nov. 115. c. 3. ubi de exhæredandis justa de causa liberis agitur, de ingratitudine dixi ad Nov. Leonis 25.

Filios

a Captivi, recepti ab hoste virtute militari & citra pretium, recipientis non sunt liberi: Si qui tamen servi recepti sint, dominis suis restituendi ut hic. Syn. Basil. 14. tit. 2. c. 11. v. l. 10. 8. eod. a de qua scripti ad l. 12. §. 17. ff. eod.

b i.e. fortitudine. l. 21. vers. quod si. ff. eod.

c vide l. 10. sup. eod.

d Qui ab hostibus captam redemit, & cum ea tanquam uxore congressus est, cum videatur, eo quod ipsam insuper uxorem assumpsit, pretium ei ac velut pignoris vinculum remissum, efficit proculdubio, ut & ipsa pristinis restituatur natalibus, & ex ea suscepti liberi, legitimi sint atque ingenui. l. Harm. 13. §. 31. c. 4. tit. 5. §. ult.

e Redemptor nuptus cum redempta contractis, tacite eam liberat nexu pignoris.

f id sit, praesumptione quadam, sic Graeci αὐτὸν ἀντὶ τοῦ ἀγορεύοντος, οὗτος ἀγορεύων, ὁ τὸν ἀγορεύοντα ἀγορεύων. adde l. 2. in fin. §. eod. adde 34. Eccl. 1. c. 18. c. Schol. ibid.

g Reversus ab hostibus, matri succedit, vide l. 9. sup. l. 15. inf. eod.

h Mucarraulo, Cujac. ad l. 4. J. de iure fisci.

i v. l. 10. in fin. sup. eod.

k Ratio dubitandi.

l Redempti succedunt. v. l. 9. §. eod.

m l. 10. in fin. l. 11. l. 12. l. 15. §. eod.

n Matre redempta, natus in captivitate sit liber, ut hic & ex Novell. Leonis 16. etiam non revertitur.

o Redemptus ab hostibus non fit servus redimentis, sed pignoris tantum jure ei tenetur. l. Harm. 18. §. 33.

p vide l. 1. sup. eod. l. 12. §. 7. §. 14. ff. eod.

q Iudicio. Cujac. Nov. 22. dixi de hac lectione ad l. 21. sup. familiae.

r A matre redemptus nullum matri debet redemptionis pretium.

s Donatio quandoque praesumitur ratione proximitatis & adfinitatis, vide Alciat. 1. praf. 32. adde quae dixi ad l. 11. sup. de negot.

t Absentes captivi reversi, res amissas recuperant directo: usurpatas, actione rescissoria, ut hic.

u Rescissoria actio datur absentibus reipublicae causa, l. 24. in fin. §. de rei vind. l. 2. §. 1. ff.

quibus ex caus. major. l. 82. §. 1. ff. de leg. 1.

x l. 1. c. Th. eod.

y l. 5. ff. eod.

AB hostibus capti, & non commercio a redempti, sed a virtute b militum nostrorum liberati, illico statum, quem captivitatis casu amiserant, recipiunt: servi c autem dominis suis restituntur. Receptos enim eos, non captos judicare debemus: & militem nostrum defensorem eorum decet esse, non dominum. S. §. Kalend. Jan. AA. Coss.

Si redempta redemptori nubat.

13. Idem AA. & CC. Quartina.

Si d is, qui te ab hostibus ingenuam captam commercio redemit, sibi matrimonio e conjunxit: dignitate f nuptiarum, & voto futurae justae sobolis, vinculo pignoris tibi remisso, reddi natales pristinos, rationis est. S. §. Id. Martii, CC. Coss.

An filia reversa succedat matri.

14. Idem AA. & CC. Severa.

Ius postliminii filiam (rebus humanis exempta matre, dum in servitutis ipsa necessitate per captivitatis causam fuit) eventus purgato vigore, ad ejus legitimam g invitat hereditatem, nec tibi medii temporis fortuna, quominus res maternas successione quasitas persequi possis, injuriam fieri patimur. S. 16. Kal. April. CC. Coss.

De redemptis ab hostibus.

15. Idem AA. & CC. Macrotraulo b.

Is, qui liber constitutus captus ab hostibus commercio i redimitur, etiam k antequam restitatur, pro eo data pecunia, successionis l jura sibi vindicare favore ingenuitatis potest: ut ex ea possit pretium pro se datum exolvere.

De natis ex redempta.

16. Idem AA. & CC. Basilidæ.

Commercio m redempta n foemina filios, licet ex seruo medio susceptos tempore, origini ingenuitatis matris, juxta ea, quae benigne placuerunt, reddi convenit. S. §. Kalend. Sept. Viminacii, AA. Coss.

An redemptus debeat pretium emptori.

17. Idem AA. & CC. Diogenia.

Liber o captus ab hostibus, & commercio redemptus, Ltunc demum, cum p pretium solverit, vel ei hoc qualicunque remittatur iudicio q, statum pristinum recipit: quo genere matre r filium redimente, cum hujusmodi contractus non de mercede, sed de tristitia repudianda cogitatur, voti recipiendi filium cogitatio cum optabili conditione filium illico matri restituit: ita ut || a || civilium obsequio munerum propter casum praeteritum || filius || non excusetur. Pro f pieratis itaque ratione ab hostibus redempto filio, facti te poenitere, ac de pretio quicquam tractare non convenit: dorem tamen ab eo debitam jure concessio reddi postulas. S. 3. Kalend. Nov. * Devellio CC. Coss.

De actionibus, quae competunt reversis.

18. Idem AA. & CC. Trypliniano.

AB hostibus captis, ac postliminio reversis, pro hujusmodi casu amissa r, quae in eadem causa quidem durant, omnimodo directa: quae vero per usucapionem, vel liberationem ex bonis subtrahita, vel non utendo finita esse videntur, intra annum utilem experientibus actione rescissoria u restituntur. PP. 12. Kalend. Decemb. CC. Coss.

Quibus competit jus postliminii.

19. Imppp. Gratian. Valent. & Theod. AAA. ad Severinum Ducem.

Si x quos forte necessitas captivitatis abduxit: sciant, si non transferint, sed hostilis irruptionis necessitate transducti sunt, ad proprias terras festinare || se || debere: recepturos y jure postliminii ea, quae in agris vel mancipiis || seu aliis rebus || ante tenuerunt, et si a fisco nostro possideantur. Nec timeat quisquam alicujus contradictionis moram: cum hoc solum requirendum sit, utrum || forsitan ||

aliquis cum barbaris voluntate a fuerit, an coactus. Datum s. Kal. Jul. Roma b, Gratian. A. §. & Dagalaifo Coss. 366.

De redemptis ab hostibus.

20. Imppp. Honor. & Theod. AA. Theodoro Praefecto Praetorio.

Diversarum c homines provinciarum cujuslibet sexus, conditionis, aetatis, quos barbarica feritas captivitatis necessitate transvexerat, invitos d nemo retineat: sed ad propria e redire cupientibus libera sit facultas: (quibus si quicquam in f usum vestium vel alimentorum impensum est, humanitari sit praestitum, nec maneat victualis sumptus repetitio:) exceptis his, quos barbaris vendentibus emptos g esse docebitur: a quibus status sui pretium propter utilitatem publicam emptoribus aequum est redhiberi. Ne quando enim damni consideratio in tali necessitate positus negari faciat emptionem, decet redemptos, aut h datum pro se pretium emptoribus restituere, aut laboris obsequio, vel opere quinquennii i, vicem referre beneficii, habituros incolumem (si in ea nati sunt) libertatem. Reddantur igitur adibus k propriis sub moderatione quam iussimus: quibus jure postliminii etiam veterum responsis incolumia cuncta servanda sunt. Si quis itaque huic pracepto fuerit conatus obistere, actor, conductor, procuratorque dari l se metallis cum poena dportationis non ambigat: sin vero possessionis dominus, rem suam || a || fisco noverit vindicandam, seque deportandum, & ut facilis executio perveniat, Christianos m proximorum locorum volumus hujusmodi rei sollicitudinem gerere. Curiales quoque proximorum civitatum placuit admoneri, ut emergentibus talibus causis, sciant legis nostrae auxilium deferendum: ita ut noverint rectores universi decem libras auri a se, & tantumdem a suis apparitoribus exigendum, si praceptum || nostrum || neglexerint. Datum 3. Id. Decemb. Ravenna, Honorio 8. & Theodosio. 3. AA. Coss. 409.

DE INFANTIBUS n EXPOSITIS o LIBERIS ET SERVIS, ET DE HIS, QUI SANGUI- NOLENTOS p NUTRIENDOS ACCEPERUNT.

TITULUS LII.

Partus ancilla domino ignorante expositus, repeti potest: qd expensas tamen restituendas tenetur, nisi sine facta a fure, Salyc.

1. Imp. Alexander A. Claudio.

Sinitio q vel ignorante te partus ancillae, vel adscriptitiae r tuae expositus sit, repetere eum non prohibetis. Sed restitutio ejus (si non a fure s vindicaveris) ita fieri, ut si qua in t alendo eo, vel forte ad discendum artificium u juste consumpta fuerint, restituas x. PP. 3. Kal. Jan. Juliano 2. & Crispino Coss. 225.

Exponens sobolem propriam, quam nutrire tenetur, venit puniendus: nec dominus recuperat servum, quem exposuit. Salyc.

2. Imppp. Valentin. Valens & Gratian. AAA. ad Probum Praefectum praetorio.

Harmen. ult. §. 30. quasi neglectus, adde Novell. 54. πρὸς τὸν χαρισμὸν βεβήκων. & 5. extravag. 11. dicitur δεσπότης. Plinius ad Trajanum: magna questio est de conditione & alimentis eorum quos δεσπότης vocant. adde quae scripti ad Festum in voce Larantalia & voce Nutritius.

p Sanguinolentos emptos vel nutriendos, etc. C. Theod. eod. sanguinolentos, id est, recens natos. l. 1. in fin. C. Theod. eod. de quibus dixi ad l. 1. sup. de patribus, qui filios suos distraxerunt.

q Quid, si te volente? dominium amittis l. 2. inf. eod.

r Partum adscriptitiae expositum dominus vindicare potest.

f Fur expensas non deducit.

t l. 16. sup. de nupt. l. 4. §. 9. ff. de doli mal. ob praestita alimenta, corpus educati retineri potest. Hae conditio est bene deponsi, vide Forner. 2. select. 34.

u Eruditionis artificii atque disciplinarum expensae condicuntur.

x Quid si dominus aliunde solvere non potest? non restituit: melius erit possessorem exere sua pecunia, quam dominum suo servo. Nihil etiam hic est, quod tollat possessor, quia eruditio avelli non potest: est enim habitus διακινητικὸς. l. 27. in fin. ff. de rei vind. Duo sunt tamen casus, quibus impensae deductio est, etiam si aliunde dominus solvere non possit, unus, si institutum dominus mox venditurus sit, & plus pretii laturus propter eruditionem, l. 29. l. 38. in fin. ff. de rei vind. aliter, si sciente domino eruditus sit. l. 30. ff. d. sit. Quid, si fructus pueri petuntur? compensantur cum hujusmodi expensis. Operarum autem aestimatio incipit esse quinto anno. l. 32. ff. de rei vind. l. ult. ff. de oper. ser. l. 37. ff. de oper. liber. 2. adde Cujac. 9. observ. 38.

a & ita fuerit transfuga. Transfuga nullum jus postliminii competit. l. 19. §. 4. l. 20. ff. de captiv. & postlim.

b Remis. d. l. 1. c. Th. eod.

c l. 2. c. Theod.

d l. 11. §. de episc. aud.

e id est, a l suas & proprias ades

f. eod.

g Quod ab hostibus revertenti in usum vestium aut alimentorum datur, non repetitur.

h Expensas factas circa hominem a Barbaris redemptum repetimus.

i Quousque redempti redemptori obligentur.

j Redempti ab hostibus redemptori pretii reddere debent, aut quinquennium servituti hic 34.

Eccl. 2. c. 18. Harm.

1. tit. ult. §. 27.

Idem tamen §. 33. triennii meminit tantum, non quinquennii.

k sedibus. d. l. 2. c. Theod.

l Davi metalli, est ad metallum damari.

m vide l. 17. §. de episc. aud.

n Expositi plerique, magna Regna vel Imperia condidere. Hujusmodi sane fuit

Moses, 2. Exod. 3. talis Cyr⁹, Justin.

1. talis Romulus, Livius 1. Ille judiciorum: alter

Perfarum: postremus Romanorum Imperii auctor.

Talis etiam Semiramis Assyriaci imperii fundatrix: & si veri historici, a columbis nutrita, Diador. 2. ut Romulus a lupa, Livius 1. Cyrus a cane. Justin. 1.

o §. C. Th. 7. c. 1.

4. ff. de lib. agnosc.

l. 1. §. 2. ff. de jura & facti.

πρὸς τὸν χαρισμὸν βεβήκων.

πρὸς τὸν χαρισμὸν βεβήκων.

πρὸς τὸν χαρισμὸν βεβήκων.

πρὸς τὸν χαρισμὸν βεβήκων.

πρὸς τὸν χαρισμὸν βεβήκων.

πρὸς τὸν χαρισμὸν βεβήκων.

πρὸς τὸν χαρισμὸν βεβήκων.

πρὸς τὸν χαρισμὸν βεβήκων.

πρὸς τὸν χαρισμὸν βεβήκων.

πρὸς τὸν χαρισμὸν βεβήκων.

πρὸς τὸν χαρισμὸν βεβήκων.

πρὸς τὸν χαρισμὸν βεβήκων.

πρὸς τὸν χαρισμὸν βεβήκων.

πρὸς τὸν χαρισμὸν βεβήκων.

πρὸς τὸν χαρισμὸν βεβήκων.

πρὸς τὸν χαρισμὸν βεβήκων.

πρὸς τὸν χαρισμὸν βεβήκων.

πρὸς τὸν χαρισμὸν βεβήκων.

πρὸς τὸν χαρισμὸν βεβήκων.

πρὸς τὸν χαρισμὸν βεβήκων.

πρὸς τὸν χαρισμὸν βεβήκων.

πρὸς τὸν χαρισμὸν βεβήκων.

πρὸς τὸν χαρισμὸν βεβήκων.

πρὸς τὸν χαρισμὸν βεβήκων.

πρὸς τὸν χαρισμὸν βεβήκων.

πρὸς τὸν χαρισμὸν βεβήκων.

πρὸς τὸν χαρισμὸν βεβήκων.

πρὸς τὸν χαρισμὸν βεβήκων.

πρὸς τὸν χαρισμὸν βεβήκων.

πρὸς τὸν χαρισμὸν βεβήκων.

πρὸς τὸν χαρισμὸν βεβήκων.

πρὸς τὸν χαρισμὸν βεβήκων.

πρὸς τὸν χαρισμὸν βεβήκων.

πρὸς τὸν χαρισμὸν βεβήκων.

πρὸς τὸν χαρισμὸν βεβήκων.

πρὸς τὸν χαρισμὸν βεβήκων.

πρὸς τὸν χαρισμὸν βεβήκων.

πρὸς τὸν χαρισμὸν βεβήκων.

πρὸς τὸν χαρισμὸν βεβήκων.

πρὸς τὸν χαρισμὸν βεβήκων.

πρὸς τὸν χαρισμὸν βεβήκων.

πρὸς τὸν χαρισμὸν βεβήκων.

πρὸς τὸν χαρισμὸν βεβήκων.

πρὸς τὸν χαρισμὸν βεβήκων.

πρὸς τὸν χαρισμὸν βεβήκων.

πρὸς τὸν χαρισμὸν βεβήκων.

πρὸς τὸν χαρισμὸν βεβήκων.

πρὸς τὸν χαρισμὸν βεβήκων.

πρὸς τὸν χαρισμὸν βεβήκων.

πρὸς τὸν χαρισμὸν βεβήκων.

πρὸς τὸν χαρισμὸν βεβήκων.

πρὸς τὸν χαρισμὸν βεβήκων.

De spe futura actionis.

3. Imp. Decius A. Marcellino.

Spe futura actionis plena intercedente donatoris voluntate posse transferri, non immerito placuit. PP. Non. Mart. Decio A. 1. & Grato Confl. 251.

De functionibus, exactionibus vel tributis.

4. Imp. Probus A. Marfian.

Si functiones b, || exactiones, vel tributa || per eum, cui donata res non erat, vel ab actoribus ipsius nomine celebrata sunt, tibi obesse non potest. PP. 5. Kal. Jac. Mesala & Grato Confl. 280.

De ultima voluntate.

5. Imp. Carinus & Numerianus AA. Flaconilla.

Si donatio per epistolam c facta non apparet: verba testamenti, quibus liberalitas testatrix confirmata est, fideicommissum continere non ambigitur. PP. 6. Kal. Feb. Roma Carino 2. & Numeriano AA. Confl. 284.

De absentibus.

6. Imp. Dioclet & Maxim. AA. Christianx.

Nec ambigi oportet, donationes etiam inter d absentes (& maxime si ex voluntate donantium possessiones hi, quibus donatum est, nanciscantur) validas esse. PP. 2. Id. Febr. Maximo 2. & Aquilino Confl. 286.

De censuali professione.

7. Iidem AA. & CC. Julio.

Censualis e quidem professio f domino præjudicare non solet g. Sed si in censum velut sua mancipia deferenti privigno tuo consensisti h, donationem in eum contulisse videris. PP. Id. Jul. iplis AA. 4. & 3. Confl. 290.

8. Iidem AA. & CC. Floræ.

Si Praefes provinciae non i donandi voluntate filiorum tuorum nomine prædia in k censum detulisse te manifestis probationibus cognoverit, quod fides veri suggesterit, id statuet. PP. 8. Id. Sept. iplis AA. 4. & 3. Confl. 290.

De lege donationis.

9. Iidem AA. & CC. Augustianæ.

Legem l, quam rebus tuis donando dixisti, siue stipulatione tibi prospexisti, ex stipulatu, siue non: incerto m iudicio, id est, præscriptis n verbis apud Praesidem provinciae debes agere, ut hanc impleri provideat. PP. 16. Kal. Maji, AA. Confl.

De ignorante vel invito.

10. Iidem AA. & CC. Hermonia.

Nec o ignorans, nec invitatus p quisquam donat. Unde si de hoc fundo non cogitasti, cujus velut q donationi te consensisse continetur instrumento: majores r veritate s rei, quam scriptura vires obtinent, intelligis, de quo non cogitasti, nec specialiter subscripsisti, nihil te perdidisse. S. 5. Kal. Maji, AA. Confl.

Si pater filio donaverit.

11. Iidem AA. & CC. Sabino.

Cum de bonis tuis partem t quidem penes te retinuisse, partem vero in eum, quem in potestate u habes, donationis titulo contulisse commemoras: non est incerti juris, in eum, qui in sacris familiae tuae remanet, destinationem x magis paternae voluntatis factam, quam perfectam donationem pervenisse.

† Delegationes y autem nominum in emancipatum z collatae, perfectam donationem actionum efficiunt. S. 2. Kal. Maji, AA. Confl.

De rebus communibus.

12. Iidem AA. & CC. Aureliano.

Portionem propriam, rebus nondum a divisis, nemo prohibetur titulo donationis in alium transferre. Dat. 17. Kal. Jun. AA. Confl.

a Spes futura actionis potest donari, ut hic, spes, ut conditionalis stipulatio, l. 7. l. 1. ff. de har. vend. l. 54. D. de verb. signif. §. 4. in fin. Instit. de verb. oblig. vide quæ scripti ad Accurs. in l. 25. D. de administr. tut. adde Tiraquellum de reat. l. 1. §. 25. Gloss. 3. b Nuda solutio functionum nec solventem, ut hic: nec cum, cuius nomine census solvitur, rei dominum facit, vide l. 8. j. cod. adde l. 2 §. pro socio. l. 8. §. de aed. empt. c Confessio testamentaria facta inter vivos donationis, transit in fideicommissum, quoties de instrumento inter vivos non apparet, ut hic. §. l. 16. ff. cod. d Absenti facta donatio valet, l. 4. l. 10. ff. cod. ante ratificationem, vide Clar. §. sent. §. donatio qu. 12. 13. & Roland. a Vall. 1. conf. 19. num. 2. e i.e. rei in censum delatae scilicet, de qua dixi ad l. 6. §. de fide instrumentorum. f de cuius forma vide l. 4. ff. de censibus. g facta scilicet ab extraneo, nam a vero domino facta professio, nocet, l. 10. ff. de probat. h professio censualis facta a non domino, non nocet domino, nisi dominus consensiat, eo enim casu donare videtur. i simulato consensu non perficitur donatio, vide l. 3. l. 6. l. 7. l. 8. l. 10. sup. de contrah. empt. k d. xi ad l. 4. sup. cod. adde l. 8. §. de aed. empt. l. 64. ff. de acquir. rer. l. 4. §. 4. ff. de censib. l. Lex donationis servanda. m incerti. Hal. adde l. 22. in fin. j. cod. n v. l. 2. §. de pat. int. empt. o ignorans non donat. 47. Ecl. 1. c. 25. & 3. Harmen. 1. p Invitus non donat. d. c. 45. d. tit. 1. l. 27. D. cod. dixi l. 82. ff. de reg. jur. q l. 18. §. de probat. l. 14. §. de contrah. & commiss. stip. r Veritas instrumenti narrationi præfertur. l. 10. sup. de contr. empt. s l. 1. sup. ptus valere. facit l. 7. sup. cod. t Pars bonorum dari potest. u Donatio, facta filio in potestate posito, donandi potius est destinatio, quam perfecta donatio. x Destinatio donationis aliud est & aliud donatio. y Rerum incorporalium, veluti nominum siue obligationum donatio perficitur cessis actionibus. z Pater filio emancipato recte donat. a Pars pro indiviso seu indivisi donari potest. Socius pro indiviso portionem suam donare potest. 47. Ecl. 1. cap. 46. non tamen a lite contestata, dixi l. 1. sup. comm. di vid. l. 3. sup. de com. rer. alien. adde l. 16. sup. de iure dō.

De brevi epistola.

13. Iidem AA. & CC. Urania.

Si aliquid per epistolam a donatum tibi probetur, brevis b chartula, donationi (si hæc recte facta probetur) nihil quicquam derogat. Dat. 15. Kal. Jun. Sirmii, AA. Confl.

Si filius familias sponsa donet.

14. Iidem AA. & CC. Ideo.

Si filius tuus res ad te c pertinentes sponsa suæ te non consentiente donavit: ad eam, quod non habuit, transferre non potuit. S. 13. Kalend. Octob. AA. Confl.

De are alieno.

15. Iidem AA. & CC. Severæ.

Aris d alieni e, quod ex hæreditaria causa venit, non f ejus g, qui donationis titulo possidet, sed totius juris successoris onus est. Si itaque nemini obligata h prædia per donationem consequuta es, supervacuam geris sollicitudinem, ne vel hæredes donatricis vel ejus creditores te jure possint convenire. S. 15. Kal. Decemb. AA. Confl.

De Senectute.

16. Iidem AA. & CC. Theodoro.

Senectus i ad donationem faciendam sola non est impedimento. Dat. 5. Kal. Decemb. AA. Confl.

Si pater filio donaverit.

17. Iidem AA. & CC. Hermia.

Sive emancipatis k filiis res donasti, siue in potestate constitutis, & sui juris effectis, ac tenentibus non admisti: blandiri || tibi || non debes, veluti res donatas ex poenitentia l liceat auferre.

† Sane si ea, quæ in tua potestate donaveras, post emancipationem contra tuam tenuerint voluntatem: horum penes te dominium m remansit: si quidem nec tempore, quo voluisti, propter vinculum potestatis tibi quicquam quærere, nec post te invito de rebus tuis potuerunt. S. 6. Kal. Jan. AA. Confl.

De furti actione remissa.

18. Iidem AA. & CC. Audiano.

Si donationis causa furti n actionem tibi remissam probetur: supervacuam geris sollicitudinem. S. 5. Kal. Jan. AA. Confl.

Qua res donari possunt.

19. Iidem AA. & CC. Alexandria.

Si avia vestra proprias res quacunque ratione factas titulo liberalitatis in eum, contra quem preces funditis, contulit: quo minus hæc rata maneat, quod ex o origine patris vel avi vestri descendunt, nihil prodest. S. 16. Kal. Febr. Sirmii, CC. Confl.

De subscriptione.

20. Iidem AA. & CC. Helinio.

Vice p donatricis alio voluntate ejus subscribente, jure facta donatio non habetur irrita. S. 7. Kalend. Febr. CC. Confl.

De dote.

21. Iidem AA. & CC. Antonia.

Constante matrimonio dotem q penes maritum suum constitutam, avia tua tibi donare non potuit. S. 5. Mart. CC. Confl.

De lege donationis.

22. Iidem AA. & CC. Diomedii.

Cum res filio || tuo || emancipato ea r conditione, Ut creditoribus tuis solveret, te donasse proponas: si

94. §. 1. D. de legat. 1. & notatur in dist. l. 1. Salyc. in d. l. 2. Quid, si testamento omnia bona delata sint? vide l. cogi. 16. ff. ad Trebellian. l. statuliberum. 11. in fin. ff. de legat. 2. Bartol. in dist. l. princeps. 21. Salyc. in dist. l. 2. Ratio dubitandi sumi potest ex lege 149. ff. de regul. jur. f Cur ita? v. l. ult. in fin. ff. de contrah. empt. g id est, non ejus, qui titulo singulari successit: hic enim opponitur ex hæreditaria causa successor. h Pignus, obligatio realis. i Senex donare potest, ut hic: & testamentum facere, l. 3. §. qui testam. fac. & transigere, arg. l. 27. sup. de transact. id est, sola ac per se senectus donationem, testamentum, aut transactionem non vitiat. k quod emancipationis tempore filio pater non admittit, ei donare intelligitur. l. §. 1. §. 2. ff. cod. l. Ponitère semper non licet, ut hic. m Suo quod pater donat, non alienat, etiam si id velit maxime. n Furti actio remitti potest, l. 13. sup. de furt. l. 7. §. 14. l. 16. D. de patris. l. 16. §. 1. ff. de furtis. dixi ad leges xi. tabularum lib. 2. tit. 24. §. 5. o Res a parentibus acceptas etiam donare possumus, ut hic: dubitandi ratio sumi potest ex lege 14. sup. de contrah. empt. adde l. 3. sup. de comm. rerum alienat. p v. l. 31. versic. verum. j. codem. q l. 17. 23. sup. de iure dotium. 47. Ecloga 1. capite 55. da. l. 9. sup. cod. l. 3. in fin. sup. de contrah. empt.

a Epistola donare possumus, ut hic. §. l. 5. s. cod. fideicommittere, l. 22. ff. de fideicom. at non hæreditatem conferre, arg. l. 10. ff. de iure codic. dare tuto rem, l. 2. §. de comm. fir. tut. ferre sententiam, l. 2. sup. comm. epist. nemo quoque ex epistola ad munus conditionem compellitur. l. 5. ff. de pœnitent. b Brevitas fidem chirographo non minuit. c Alienum citra domini consensum donari non potest. l. 9. in fin. ff. cod. vide l. 20. ff. de acquir. rer. l. 54. ff. de reg. jur. d res alienum, obligatio personalis. e Donatarium res defuncti non sequitur, sed hæredem, i. e. personalis actio non sequitur singularem successorem, ut hic. §. l. 22. l. 24. j. cod. l. 1. §. 10. ff. ad Trebellian. ult. sup. de hæreditariis actionibus. Quid, si donatarius omnium bonorum sit? ne quidem creditoribus satisfacere cogitur, Cynus in l. 1. j. ad leg. Jul. de vi publica. si quora aut (ut loquuntur) sub nomine quantitatis ad aliquem deferatur partium conventionem, l. 24. j. cod. non ex dispositione juris, d. l. 2. aut hæreditatis nomine l. hæreditatem. 28. D. de don. vide l. mulier. 72. D. de iure dos. an rescripti Principis, l. Princeps. 21. D. de verb. signif. & ibid. Bartol. Quid, si omnia bona fisco deferuntur? habetur fiscus loco hæredis. text. & ibid. Bartol. in l. non intelligitur. 3. §. cum ex causa. 4. ff. de iure fisci. l. 1. §. de hæredis. vel aed. vendita. Quid, si debitor solvendo non est? donatarius omnium bonorum conveniri potest. l. plene.

Lex donationis implenda stipu-

a Pactum incon-
tinenti habitum.
l. 7. §. 1. ff. de pact.
b Donavi prædia
Titio, ea lege, ut
creditoribus meis
satisfaceret: cre-
ditor potest ad-
versus me agere,
nec adversus do-
natarium experi-
ri cogitur.
c v. quæ scripsi
ad l. 15. §. 1. cod.
d Ad implendam
legem donationis
adversus donata-
rium incerti præ-
scriptis verbis a-
ctione utitur. d.
l. 9. in fin. sup. cod.
l. 28. in fin. ff. cod.
e Res a me do-
nata mihi redona-
ri potest.
f Posteriora pri-
oribus actis dero-
gant. facit l. 12. §.
de pactis.
g Pater res filii
non succedentis
inutiliter donat,
ut hic. §. l. 14. §.
de rei vind. facit
l. 15. §. 1. cod.
h Prædictum ur-
bi. l. 1. Cod. Theod.
cod. vide Cujac.
26. obs. 30.
i dicta l. 1. hujus
etiam constitutio-
nis pars continet-
ur in lege 21. §.
de adm. tut.
k Directa dona-
tio, inter vivos:
cui hic opponitur
mortis causa.
l Hodie mortis
causa donatio,
contestationem &
insinuationem ex-
igit. l. ult. inf. de
mort. causa do-
nat.
m Donationes
condicione vel
tempore suspen-
duntur.
n puta ex certo
tempore ad cer-
tum vel incertum
tempus l. 23. §. de
donat. quæ sub modo. l. ult. sup. de legat.
o Quibusdam enim casibus permittitur imagi-
naria venditio est; aliud erit, si in fraudem legis Cincix, vel legis, puta repetundarum, fa-
cta fuerit. l. 8. in fin. ff. ad l. Juliam repetund. vel aliarum legum.
p Venditio imaginaria est, ut nomen venditionis, conductionis & similitum adscribitur. l. 3.
l. 6. l. 7. l. 8. l. 10. sup. de contrah. empt. l. 46. ff. locat. l. 66. in fin. ff. de jure dotium Paul. 2. sent. 23.
§. 4.
q Donationis lex servanda, l. 9. l. 22. cod. modo contra bonos mores non sit, ut
hic.
r *περὶ τῆς*, Theod. actus legitimos. Constantino. puta cessionem in jure, man-
cipationem, traditionem solemnem: potest enim perfici donatio legis actione, ut cessione
in jure, l. 1. C. Harmog. cod. mancipatione, l. 4. C. Theod. cod. vel utroque. l. 7. inf. cod. Inter
parentes & liberos perficitur nuda voluntas, d. l. 4. hodie inter omnes perficitur quidem nuda
voluntate, consumitur vero & perficitur traditione.
s Donationis lege intellecta, donatori liberum est, donationem recipere vel rejicere: sit
igitur donatio non *μὴ οὐκ* ut hic: id etiam indicat l. 26. inf. cod. l. 15. sup. de sacros.
l. 21. sup. de administr. tut. t molestæ: ita ut minorum defensores, si donationis con-
ditionem neglexerint, rei amittant periculum præsentem, l. 2. C. Theod. cod. quæ verba in leg.
21. de administr. tut. sunt transiata. u Hodie non passim in omnibus donationibus
requiritur scriptura. l. 21. inf. cod. x Quænam donationis instrumentum inferi oporteat,
observa. y Possimus inde colligere donationem conferri non posse in ignotum: vide
tamen l. 29. inf. cod. z Occulte an per imperitos, aut privatim, &c. l. 1. C. Theod.
cod.

stipulatione, vel incontinenti a habito pacto huic rei pro-
spexit, creditoribus quidem b non c contra eum ex pla-
cito vestro, sed adversus te competit actio. Eum autem,
cui certa lege prædia donasti, incerta civili d actione ad
placitorum obsequia urgeri, secundum legem donationi-
bus dictam convenit. S. 7. Kal. April. *Sirmii*, CC. Confl.

De rebus redditu donatori.

23. Idem AA. & CC. Olympiadi.

SI ea, quæ donaveras, posteriori placito, qui acceperat
dono tibi reddidit e: donationis antecedentis instru-
mentum actis sequentibus f nihil obesse potest. Subscri-
ptum 5. Kal. Octob. *Cæsariibus* Confl.

De filio donatoris.

24. Idem AA. & CC. Macario.

SI patri tuo hæres g non extitisti, ex facta ab eo liberali-
tate titulo donationis non posse jura tua lædi, manife-
stissimi juris est. PP. Non. Febr. *Antiochia*, Diocletiano
9. & Maximiano 8. AA. Confl. 304.

Ratio conficienda donationis.

25. Imperator Constantinus Augustus, ad Maximum
P. P. h.

DONATIO i five directa k sit, five mortis l causa institu-
ta, five m conditione faciendi, aut non faciendi sus-
pensa, five ex aliquo notato n tempore promissa, five ani-
mo dantium, accipientiumve sententiis (quantum jus si-
nit o) cognominata p, sub hac fieri debet observatione,
ut quas leges q indulgent actiones r, conditiones, pa-
ctionesque contineat. Hisque penitus cognitis s vel re-
cipiantur, si complacitæ sunt: vel rejiciantur, si sunt mole-
stæ t. In conscribendis u autem donationibus x, nomen y
donatoris, jus ac rem, notari oportet: neque id z occulte,
aut privatim a, sed aut b tabula, aut quodcunque c aliud
materiæ (l genus) tempus dabit, vel ab ipso, vel ab eo
quem fors ministravit d perscribatur: actis e etiam an-
nectendis, quæ apud judicem vel magistratus conficienda
sunt, ubi hoc leges exposulant. Dat. 3. Non. Febr. *Roma*,
Severo & Rufino Confl. 323.

De infante.

26. Idem A. Catulino Proconsuli Africæ.

SI quis in emancipatum minorem, prius quam fari pos-
sit f, aut habere rei, quæ sibi donatur, adfectum, fun-
dum crediderit conferendum: omne jus compleat instru-
mentis ante præmissis. Quod jus per eum servum, quem
idoneum esse constiterit, transigi placuit: ut per eum in-
fanti acquiratur. Dat. 12. Kal. Maji, *Serdica*, Sabino &
Rufino Confl. 316.

De insinuatione.

27. Idem A. ad Severum Com. Hispaniarum.

Quibusdam enim casibus permittitur imagi-
naria venditio est; aliud erit, si in fraudem legis Cincix, vel legis, puta repetundarum, fa-
cta fuerit. l. 8. in fin. ff. ad l. Juliam repetund. vel aliarum legum.
p Venditio imaginaria est, ut nomen venditionis, conductionis & similitum adscribitur. l. 3.
l. 6. l. 7. l. 8. l. 10. sup. de contrah. empt. l. 46. ff. locat. l. 66. in fin. ff. de jure dotium Paul. 2. sent. 23.
§. 4.
q Donationis lex servanda, l. 9. l. 22. cod. modo contra bonos mores non sit, ut
hic.
r *περὶ τῆς*, Theod. actus legitimos. Constantino. puta cessionem in jure, man-
cipationem, traditionem solemnem: potest enim perfici donatio legis actione, ut cessione
in jure, l. 1. C. Harmog. cod. mancipatione, l. 4. C. Theod. cod. vel utroque. l. 7. inf. cod. Inter
parentes & liberos perficitur nuda voluntas, d. l. 4. hodie inter omnes perficitur quidem nuda
voluntate, consumitur vero & perficitur traditione.
s Donationis lege intellecta, donatori liberum est, donationem recipere vel rejicere: sit
igitur donatio non *μὴ οὐκ* ut hic: id etiam indicat l. 26. inf. cod. l. 15. sup. de sacros.
l. 21. sup. de administr. tut. t molestæ: ita ut minorum defensores, si donationis con-
ditionem neglexerint, rei amittant periculum præsentem, l. 2. C. Theod. cod. quæ verba in leg.
21. de administr. tut. sunt transiata. u Hodie non passim in omnibus donationibus
requiritur scriptura. l. 21. inf. cod. x Quænam donationis instrumentum inferi oporteat,
observa. y Possimus inde colligere donationem conferri non posse in ignotum: vide
tamen l. 29. inf. cod. z Occulte an per imperitos, aut privatim, &c. l. 1. C. Theod.
cod.

a Claustrina donatio vetita.

b Idem in testamento. v. l. 11. l. 15. in fin. sup. de testam. §. 12. Inst. de testam. ord.
c Materia quævis capax est donationis continendæ: hoc est, in quavis materia donationis
instrumentum scribi potest, ut hic: ita brevitas chartulæ non officit factæ donationi, l. 13.
sup. cod. eadem ratione in quavis materia testamentum scribi potest, ut nihil interfit, tabu-
læ sint, an chartæ, an membranæ, an pelles, aut eburnei pugillares. l. 12. Inst. de testam.
l. 15. in fin. sup. de testam. Quin miles in pulvere vel clypeo testamentum potest scribere. l. 15.
sup. de milit. test.
d Ministraveris, scientibus pluribus præscribatur & corporalis traditio subsequatur, ad ex-
cludendam vim atque irruptionem advocata vicinitate, omnibusque arbitris adhibitis, quo-
rum postea fide probabitur donatam rem, si est mobilis ex voluntate traditam donatoris:
vel si immobilis, abscessu donantis no-uo domino patefactam, actu etiam, &c. d. loco. Cod.
Theod. quæ verba a Justiniano hic sublata, id significant, vicinos ac testes fuisse advocan-
dos: quod Zeno mutat l. 31. inf. cod. insinuatione publica vel instrumento donationis con-
tentus
e l. 27. in fin. l. 35. §. 3. J. cod. videtur remissa insinuatio a Leone Nov. 50.
f Pater filio infanti donare potest, adhibito servo, qui infantis nomine donationi consen-
tiat, ut hic. adde l. 28. ff. de usurpat.

Codex

DATA jampridem a lege b statuimus, Ut donationes
interveniente c actorum testificatione conficiantur,
quod vel maxime inter necessarias conjunctasque d per-
sonas convenit custodiri. Si quidem clandestinis e ac do-
mesticis fraudibus facile quidvis pro negotii opportunita-
te confingi potest: vel id quod vere gestum est, aboleri.
Cum igitur nec liberos quidem ac parentes lex nostra ab
actorum confessione secernat: id quod necessario super
donationibus apud acta conficiendis jampridem statui-
mus, universos teneat: gesta autem confici super rebus
|| etiam || alibi f collatis g, ubicunque sufficit. Dat. 3.
Non. Maji, Dalmatio & Zenophilo Confl. 333.

De usufructu retento.

28. Imp. Honor. & Theod. AA. Monaxio Præf. Præt.

QUISQUE h rem aliquam donando vel in dotem dando,
|| vel vendendo, || usufructum i ejus retinuerit: et-
iam si stipulatus non fuerit, eam continuo tradidisse cre-
datur, nec quid amplius requiratur, quo magis videatur
facta traditio: sed omnimodo idem k sit in his causis
usufructum retinere, quod tradere. Dat. 2. Id. Mart.
Honorio A. II. & Constantio Cæs. 2. Confl. 417.

De extraneis & ignotis. De scriptura & aliis docu-
mentis.

29. Imp. Theod. & Valent. AA. Hierio l. Præfecto
Prætorio.

IN extraneos m, & sæpe ignotos n, donationem o colla-
tam valere receptum est: & si sine p scripto donatum
quid fuerit, adhibitis aliis q idoneis documentis, hoc quod
sentur, comprobatur. Dat. 11. Kal. Maji, Felice & Tau-
ro Confl. 430.

De insinuatione.

30. Imp. Leo r Constantino Præfecto Prætorio.

IN hac sacratissima urbe conscriptæ donationes ubicun-
que s positarum rerum, apud Magistrum census t in-
sinuantur.

† In aliis vero civitatibus, five absens five præsens Re-
ctor u provinciæ sit, five eadem civitas habeat Magi-
stratus, five non habeat x, & Defensor tantummodo sit:
donator habeat liberam facultatem donationes rerum suarum
ubicunque y positarum, five apud moderatorem cu-
juslibet provinciæ, five apud magistratus, five apud de-
fensorem cujusunque civitatis, prout maluerit, publi-
care z.

† Atque ut ipsa donatio sita est in voluntate a donan-
tis, ita ei liceat donationem suam apud quemcunque ex
memoratis voluerit intimare: & hæc donationes, quæ in
diversis provinciis & civitatibus apud quemlibet ex præ-
dictis fuerint publicatæ, obtineant inconcussam, ac per-
petuam b firmitatem. Dat. 5. Non. Mart. Constantino p.
Patricio & Richomere Confl. 459.

De testibus.

31. Imp. Zeno A. Sebastiano Præfecto
Prætorio.

IN donationibus, quæ actis insinuantur, non e esse neces-

e Claustrina ac domesticæ fraudis magnum est periculum. Inter conjunctas personas fa-
cile fraus præsumitur. f v. l. 30. inf. cod. v. quæ dixi ad l. 1. sup. de contrah. empt. l. 15. §.
de rescind. l. ult. sup. de præscr. longi temp. g Collocatis.
h l. 9. C. Th. cod. in fin. i Perficitur donatio retentione usufructus, ut hic. & l. 35. §. 5.
J. cod. l. 9. C. Th. l. 42. ff. de mort. caus. donat. 47. Ecl. 1. c. 61. Retentio usufructus traditionem
dominii perficit, delata una gleba in Ecclesiam, vel altari imposita, etiam si donator de evi-
ctione non teneatur citra stipulationem. l. 2. sup. de evict. Eoque casu donator donatario
possidet, non sibi. Idem perficitur constitutione precarii, l. 18. l. 28. D. de adq. poss. conditione
rei donatæ, l. 77. ff. de rei vind. si rem a se donatam quis retineat tanquam in causa pignoris
vel depositi, ut l. 1. sup. cod. Idem perficitur traditione instrumenti. l. 7. l. 8. sup. cod. Sic aditio
hæreditatis fiebat re aliqua hæreditaria accepta. l. 1. C. Th. de leg. hæred. Notanda sane est con-
suetudo Regni Daciz ex c. 2. de consuetudine, qua fundos donatos tradidisse Ecclesiæ donator
videtur, delata una gleba in Ecclesiam, vel altari imposita, vel tradita in manum episco-
pi vel alterius Ecclesiæ prælati, qui mos desumptus videtur ex jure civili, quo una gleba in
jus delata, in ea tanquam in toto fundo vindicatio fieri solebat, 26. Gell. 9. dixi ad leges 12.
tab. lib. 2. tit. 2. §. 1. adde Cujac. 19. obs. 18. his adde quæ scripsi ad l. 3. §. 1. ff. de adq. poss.
k Idem usufructum retinere quod tradere. Quid, an præsentem donatario, usufructus
excepto facienda i procuratori, domino, patri, curatori, tutori recte: aliis non recte fieri
judicari fuisse refert Papon. 11. Arrest. l. 1. n. 28. l. 31. in fin. inf.
m v. l. 3. inf. de mortis causa donat.
n v. quæ not. ad l. 15. §. 1. ff. de excus. sur. dixi etiam quædam ad l. 25. sup. cod. vers. in com-
scribendis. ibi: nomen donatoris. o Ut & legata & hæreditates, dixi ad d. §. 14.
p In donatione non requiritur scriptura, l. 31. in fin. J. cod. l. 12. sup. de fide instr. olim requi-
rebat. l. 25. in fin. sup. cod. q Idonea instrumenta vicem instrumenti sustinent.
r l. 32. J. cod. s v. l. 27. in fin. §. 1. cod. t De quo v. l. 23. §. de testam.
u l. 1. un. §. de off. jud. x Quædam enim civitates habuere curias pro senatu, duumvi-
ros pro consulis, defensores pro tribunis plebis, quædam defensores tantum. v.
l. 9. §. de defen. civit. v. Nov. 15. y d. l. 27. in fin.
z Urbane donationes apud magistrum census: provinciales, apud judices locorum insi-
nuandæ erant: postea constitutum, ut omnes apud magistrum census insinuarentur. l. 32. inf.
cod.

a Donatio est actus voluntarius. l. 35. §. 5. J. cod. b Rite facta insinuatio ubicunque
vim & effectum habet. c Abrogatur pars legis 1. C. Th. cod. de qua dixi ad l. 25. §. 1. cod.
in fin. in verb. ministraveris.

ccc

farium

a In donatione, quæ sit apud acta iudicis, testes non requiruntur. In ea quæ sit extra acta, subscriptio donatoris requiritur: etiam si a tabellione scripta fuerit, adde Nov. 52. c. 2. Nov. 73. c. 5. & breviter, testes in scripturis publicis requiruntur, saltem ut per notarium describantur. i. extr. de fid. Inst. nisi consuetudo contraria sit, Innoc. in c. 1. extr. de his, quæ sunt a p. n. l. nisi scriptura publica, de quibus agitur, a d. a. sunt iudicialia, ut h. c. quoniam, extr. de probat. nisi instrumentum fiat coram populo publice, v. Socin. reg. 418.

b v. l. 10. sup. de probat.

c Videtur id abrogari. d. c. 5.

d l. 2. §. 8. eod.

e l. 2. §. eod.

f l. 30. §. eod.

g Abrogatur pars legis 30. §. eod.

h Donatio apud incompetentem iudicem inutilis. l. 27. l. 30. §. eod.

i Quid? temporis nulla habetur ratio in insinuatione? vide Paponium in Ar. ref. 1. Ar. ref. 24.

ubi existimat intra trigessimum annum donationem insinuari posse: ibid. Ar. ref. 24. negat quoque valere, factam a morte donatoris v. Josephum Ludovicum in d. de don. conclus. 2. limitatione l. 2. §. 3.

k Procurator in rem suam mortuo ante litem contestatam rei sibi mandatæ, cessat ac donata jus ad hæredes transmittit. v. quæ notavi ad l. 1. §. ad exhib.

l v. l. 1. §. quando libell. principi datur.

m Morte ejus, qui nomen emit, mandatum non finitur. vide Cuj. 20. observ. 31.

n Argumentum a venditione ad donationem.

o Donatarius procuratorem constituere potest rei donatæ persequendæ causæ: adde l. 8. sup. de procurat. v. VVurmser. 1. præf. §. obs. 19.

p v. Novell. 52. c. 2.

q Insinuari debet omnis donatio, dixi ad l. 25. sup. de don. inter vir.

r An & eam donationem insinuari oportet quæ inter vivos sit in aliquo testamento? ita iudicatum fuisse refert Papon. in Ar. ref. 1. n. 33.

s An & mutua inter conjuges? non requirit scripturam: & ita iudicatum idem refert. ibid. n. 29.

t Hodie usque ad quingentos solidos facta donatio sine insinuatione valet. l. 36. in fin. inf. eod.

u d. l. 25.

x Utiles donatio non vitatur propter aliam inutilem adjectam. adde l. 31. in fin. D. eod. Nov. 162. c. 1. l. 94. D. de reg. jur. l. 1. D. de verb. obl.

y l. 9. §. de sacros. Eccles. l. 1. l. 7. §. de quadriennii præf. Nov. 52.

z d. l. 19.

a Scripturam publicam, publicatione non egere hinc colligunt. adde c. 1. §. ult. de fide instr.

Quid, si dubitetur ne pereat? aliud dicendum fuerit. d. c. ult. Quid? Testamentum a tabellione publico confectum, indigetne publicatione? Quibusdam videtur, non alias probare, quam si iudicis autoritate publicum dictum, i. e. publice apud acta insinuatum fuerit. l. publicat. 2. §. de test. Pone scriptura publica contineri donationem, quæ 500. aureos excedat? quidam putant egere publicatione. arg. hujus legis Verum insinuatio, de qua hæc constitutio agitur, improprie publicatio est: nec enim sit, ut donatio probetur, sed ut valeat donatio, quæ alias non valeret: vide Socin. reg. 351.

farium iudicamus vicinos vel alios testes a adhibere. Nam superfluum b est privatum testimonium, cum publica monumenta sufficiant. Verum & illas donationes, quas gestis non est necessarium alligari, si forte per tabellionem vel alium scribantur, & sine c testium subnotatione valere præcipimus: ita tamen, si ipse donator, vel alius d voluntatem ejus secundum solitam observationem subscripserit: donationibus, quæ sine scriptis conficiuntur, suam firmitatem habentibus secundum Constitutionem e Theodosii & Valentini ad Hierum Præfectum pratorio promulgatam. Dat. Kal. Mart. Constantinop. Ello V. C. Cos. 478.

De insinuatione.

32. Imp. Anastas. A. Euphemio Præf. Præt.

Secundum Divi Leonis Constitutionem f donationes apud virum clarissimum Magistrum censum tantummodo g insinuari præcipimus: Hujusmodi forma in illis instrumentis observanda, quæ in hac regia urbe confecta seu celebrata fuerint: nec concedi quemquam vel apud defensores, seu magistratus aliarum civitatum, vel in aliis quibuscunque locis præter memoratum iudicium insinuare: scientibus, tam his, qui ad hujusmodi insinuationem pervenerint, quam his, qui eam susceperint, nec non tabellionibus quicunque testimonium suum non in competenti b (ut dictum est) loco i vel iudicio præbuerint, vicenarum librarum auri multa, & alia gravissima indignatione se esse feriendos. S. Dat. Prid. Kal. Maji, Paulo V. C. Cos. 496.

De cessione actionum.

33. Imp. Justinianus A. Mennæ Præfecto Prætorio.

Illam subtilem observationem amputamus, per quam donationis titulo cessiones k actionum accipientes, non aliter suis eas transmittere hæredibus poterant, nisi litem ex his contestati essent, vel ius contestationis divino scripto l meruissent. Nam sicut venditionis m titulo cessas actiones etiam ante litis contestationem ad hæredes transmitti permittitur, simili n modo & donatas ad eos transferri volumus: licet nulla contestatio vel facta, vel petita sit. Quod & in procuratore constituendo ad movendas easdem cessas actiones similiter observandum erit, ut minime quis impediatur procuratorem o cessarum sibi super donatione actionum dare, licet nulla litis contestatio facta vel petita sit. Quæ in his tantummodo personis locum habere censemus p, quæ susceptis per donationem cessionibus, adhuc superesse noscuntur: nam jam mortuis hujusmodi personis, vetera jura super hisdem cessionibus posita servari concedimus. Dat. Kal. Jun. Constantin. Justiniano A. PP. 2. Cos. 528.

De insinuatione. 2. De communione inducenda & jure offerendi estimationem. 3. De numero donationum.

34. Idem A. Demostheni Præfecto Prætorio.

Sancimus, omnem q donationem, siue communem, siue ante r nuptias factam, usque ad trecentos s solidos cumulatam, non indigere monumentis: sed communem formam habere: ut non usque ad ducentorum solidorum summam teneat: sed in hujusmodi observatione similes sint tam communes, t quam ante u nuptias donationes. † Si quid autem supra legitimam definitionem fuerit donatum: hoc quod superfluum est x, tantummodo non valere: reliquam vero quantitatem, quæ intra legis terminos constituta est, in suo robore perdurare, quasi nullo penitus alio adjecto, sed hoc pro non scripto vel non intellecto esse credatur. † Exceptis y donationibus tam imperialibus, quam his, quæ in causas z piissimas procedunt: quarum imperiales quidem donationes merito indignari a sub observatione monumentorum fieri, tam

a retro Principibus quam a nobis sancitum est, sed firmam habere propriam maiestatem.

In authent. ut non fiant pign. §. 2. alias. §. illud quoque. col. 5. tit. 7. al. 5. Nov. 52. cap. 2.

Item & a privatis in Principem etiam cessantibus actis sit donatio.

Finis authentica. Sequitur text. L. Cod.

1 ¶ Alias vero, quæ ad pietatem respiciunt, usque a ad quingentorum solidorum summam, & sine monumentis esse validas censemus. His insuper ante nuptias donationibus, quæ in adultas minores b sui juris constitutas cujuscunque summæ procedunt, secundum veterum legum scita etiam c, nisi actis intervenientibus corroborata sunt, suam retinentibus firmitatem. Sin autem non in auro res donationis fuerint data, sed per res mobiles, vel immobiles, vel se moventes: quantitatem earum æstimari; & si quidem usque ad legitimam solidorum summam erigatur, validam eam esse, & sine monumentis conservari. Sin autem amplioris summæ inveniantur, & minime actis comprobata esset, superfluum d tantum vacuari.

2 ¶ Ne autem communione e inducenda, donatori, & ei qui liberalitatem suscepit, aliqua oriatur contentio: electionem damus ei, qui ampliorem f summam in re donata habuerit, reliquam æstimationis quantitatem offerre ei, qui minorem causam habuit, & totum possidere. Sin autem hoc minime facere maluerit, tunc omnimodo res dividi secundum quantitatem utrique parti competentem, si g res dividi sine suo periculo possibilis est. Sin autem in hujusmodi casibus, in quibus partitio utiliter celebrari minime potest, amplioris summæ dominus noluerit offerre æstimationem: tunc licebit etiam ei, qui minoris summæ habet potestatem, offerre pretium, & totum sibi vindicare.

3 ¶ Si quis autem per b diversa tempora in eandem i personam multas faciat liberalitates, quarum singulæ quidem legitimam quantitatem non excedunt, in unum autem compositæ, & prædicto modo exaggeratæ redundare videntur, & majoris esse quantitatis: non videatur eas oportere in unum coadunare & introducere modos per quos non valeant, & in irritum revocentur: sed e contrario, & plures intelligantur, & singulæ secundum sui naturam obtineant, & monumentorum observatione non indigeant. Cum enim a veteribus super hac re variatum est, aliis multas, aliis unam esse definitibus: nobis causa placuit humanior, ut & multæ intelligantur, & omnes validæ, & hi, qui liberalitates accipiunt, sciant veros non falsos suos esse donatores.

4 ¶ Si quis autem talem acceperit donationem, in qua stipulatus fuerit annuam k quandam sibi præstari quantitatem tantæ summæ, quæ non excedit legitimam donationis modum: variabatur, utrum eum ex particulari donatione multas fecisse donationes existimandum sit, & eas actis non indigere: an ex totius stipulationis fundamento, & fonte ejus, ex quo annuæ donationes profluxerunt, & unam esse eam donationem putandam, & proculdubio monumentorum observatione vallandam: quod veteres quidem satis abundeque variaverunt. Nos autem || omnia || certa divisione concludimus l, ut si hujusmodi quidem fuerit donatio, ut intra vitam personarum stetur vel dantis, vel accipientis, & multæ intelligantur donationes, & liberæ a monumentorum observatione. Incertus etenim fortunæ exitus hoc nobis suggestit: ut possibile sit unius anni tantummodo, vel brevioris, vel etiam amplioris temporis metas supervivere vel donatorem, vel eum, qui donationem accepit, & ex hoc inveniri etiam totam summam donationis non excedere legitimam quantitatem.

† Sin autem etiam hæredum ex utraque parte fuerit mentio, vel m adjiciatur tempus vitæ vel donatoris, vel ejus, qui donationem accepit: tunc ei quasi perpetua donatione, & continuatione ejus magnam & opulentior em eam efficiente, & una intelligatur || donatio, || & quasi densioribus donationibus cumulata, excedere legitimum modum, & omnimodo acta deponere, & aliter minime convalescere. Recitata septimo n in novo consistorio palatii Justiniani. Dat. 3. Kal. Nov. Decio V. C. Cos. 529.

nec adjiciatur. Movetur libris Basilicon, in quibus ita legitur ei δὲ μὴ ἐν τῷ χρόνῳ ὁπέχουσιν. Idem Cujac. 15. obs. 22. quo nomine ab eodem Roberto reprehenditur 1. animad. 5. n. Dixi ad l. 30. sup. de jure dos.

a Quid si donatio juramento sit firmata? v. Rol. a Valle 1. consil. 19. n. 48. l. ult. inf. de mort. caus.

b v. l. 17. sup. de don. ante nupt.

c & nisi. Hal.

d in print. sup. eod.

e Per donationem inducitur inter plures donatores communio.

f Amplioris summæ donatario primo deferitur ius offerendi pretii: eo recusante minoris summæ donatario.

g Alioquin, quod sine periculo dividi non potest, jure indivisibile est.

h Si diversis temporibus res variæ donantur, plures donationes intelliguntur.

i Quid, si quis duabus personis uno & eodem momento 500. donaverit: utrum ea donatio, ut in concreto: an ut in abstracto censenda est? hoc est, an ut una habenda est, an ut plures? Nam si velut una censetur, insinuanda: cum 500. aureos excedat, si ut plures, non insinuanda, cum divisa in duos donatores duas summæ efficiat, quarum neutra 500. aureos excedit? unica censetur, ex unius donatoris persona: non plures, pro donatorum numero. & ita post Simonem Vincentium notat Romanus singul. 716. Cremenfis singul. 131.

k De annuæ donationis insinuatione.

l In stipulatione annua præstanda ab hærede & hæredi, requiritur insinuatio. Quid, si hæredis nulla facta est mentio? non requiritur.

m Vel non adjiciatur, ita legit Isidor. lib. 47. βασιλικῶν: id. quæ Cujac. probat. adde l. 16. in fin. ff. de verb. obligat. quæ lectione Roberto displicet. 5. recept. 25. legit postmodum Cujac. 15. obs. 22.

a An idem si legaverit? v. l. i. in fin. l. 9. l. 19. l. 35. ff. de auro. An idem si mortis causa donaverit: ut in mortis causa donatione hæc lex locum habeat? idem. Accurs. in l. cum pater. 77. §. de auro. ff. de leg. 2. & in l. 2. §. de jure dot. v. Romanum sing. 325.

b Qui donationis causa promittit certum pondus argenti, potest id dare vel in massa vel in vasis.

c v. Nov. 162. c. 1. §. 3. Infi. de donat. Quid? Donandi pactum an idem quod donatio est: ut & vendendi pactum venditio?

v. Joseph. Ludovicum Tit. de donationib. conclus. 3. Sane ex pacto nudo donationis, actio hodie oritur, ut hic. donationis, etiam remuneratoria, causa mortis, ob causam, etiam in favorem donatoris, ut & ex pacto nudo donationis propter nuptias: etiam si hodie donatio contractus sit nominatus. Quinimo id etiam obtinet, licet in illo pacto nudo donationis factum promittatur, aut donatio cum constituto mista sit. Non idem esse putant in donandi vel donationis præsumptæ pacto, ut post Salyc. Imo. lam, Alex. Lancel. Galiaulam, Mathefilanum (notabili 46.) Purpur. Fortun. Garciam, Claudium Seiffellum, Socin, Jacob. de Nigris. Paul. de Mote Pico, Corn. refert Duenazius regul. 19. Adde casum alium ex Mathefilano singul. 27.

d Indefinito promisso, nec pessimum nec optimum solvitur. Medium itaque solvendum.

e Estimatio solutio loco rei succedit.

f Pretia communiter funguntur, v. l. 63. ff. ad l. Falcidiam, id est, æstimanda sunt ex forensi vulgarique similibus rerum pretio.

g Donator certi redditus: intelligitur fundum tanti redditus donare velle.

h Status fundi.

i Donatis servis, mediocri figuræ donati intelliguntur, ut hic. adde l. 37. ff. de legat. 1.

k Id est, æstimatio & artificii.

l Tales sunt, qui actores dicuntur. l. 37. ff. de leg. 1.

m Estimatio servi donati, v. l. ult. §. de cond. infers. l. ult. §. comm. de leg. l. ult. §. de com. serv.

n Donator redditus annui, si fundus habet, ex quibus donatario redditus præstet, semel solvendo quindecim annorum redditum liberatur. donatoris pauperis id favore introductum, ne putemus aliqui justam æstimatorem prædii & fundi esse, quantum cumulus fructuum quindecim annis facit. vide Molinæum de usur. q. 5. n. 119. His addatur Hierosolymitanæ Ecclesiæ permissum fuisse, domos suas urbanas vendere pretio, quod ex 50. annorum pensionibus colligebatur. Nov. 120. c. 9. aliis Ecclesiis pro xxv. vel ut a Græcis legitur xxxv. Nov. 131. c. 12. in fin.

o Donatio totius vel quoræ bonorum valet, requiritque insinuationem, si modum legitimum excedat, adde quæ scripti ad l. si unquam. §. 8. J. de revocandis donat.

p §. de inoff. donationib.

q Dixi de usufructu retentione. l. 28. §. cod.

r vide princ. hujus legis.

s Quid si stipulatio non adjicitur? Ne tum quidem donatio contractus bonæ fidei fuerit. l. 22. in fin. ff. de donationib.

t Nov. 162. c. 1. Valet igitur donatio nudo pacto, nec in ea requiritur præstatio vel traditio, ut olim. vide Clar. 4. sent. §. donatio. quest. 14. Consensu perficitur donatio sicut emptio.

u Et actus pereat.

x Donatio actus voluntarius. l. 30. sup. cod. Traditio vero ex causa donationis necessaria, vide l. 6. J. de obli. Si ita est, hoc casu dabitur actio etiam ex nudo pacto. adde l. 6. sup. de dos. promiss.

De argenteo. 1. De annuo redditu. 2. De certo numero servorum. 3. Si donator non habeat argentum, vel annum redditum, vel numerum servorum donatum. 4. De donatione universitatis. 5. De usufructu retento vel non retento. De nudo pacto.

35. Idem A. Juliano Præfesto Prætorio.

SI quis argentum donaverit a certumque b pondus nominaverit, non autem alias, vel generaliter, vel specialiter expresserit: necessitatem c ei imponimus omnimodo præfatum pondus argenti dare, sive in vasis quibus voluerit, non tamen peioribus d æstimatone e maiora, sive in ipsa æstimatone, quæ pro massa rudi in illis f locis frequentata est.

1 ¶ Si vero redditum g certum ex possessionibus donaverit, non tamen nomina possessionum edixerit: necesse habere de sua substantia fundos tradere, tantum redditum inferre valentes, quantum in donatione posuerit: in talibus tamen agris, qui nec omnibus, quos habet in possessione, anteposuntur: nec deteriores omnibus sunt, sed status h mediocri inveniuntur.

2 ¶ Similique modo si quis certum i numerum servorum donaverit, non tamen & hic nominatim servos inscripserit: & hic mediocri figuræ k servos tradere, & neque tales, quos non habere magis, quam habere prodest: nec iterum eos l, qui omnem servorum familiam donatoris antecellunt, sed & hic mediocritas spectetur.

3 ¶ Sin autem donator neque argentum neque servos habens, vel non tantum, quantum donavit, fecerit eorum donationem: æstimatorem in his celebrari pro eo quod deest: ita tamen, ut argenti quidem (secundum quod prædiximus) æstimatio detur: in servis autem non amplius nec minus quindecim m solidis quantitas pro singulis detur. In redditibus autem in quindecim n annos æstimatorem præstet. Sed in his omnibus, si quidem intra legitimam summam donatio fiat, nulla monumenta requirantur. Sin autem amplioris summæ, tunc ad acta publica recurratur: ita ut in his quæ amplioris sunt æstimationis, secundum nostram legem non totum, sed solum superfluum evanescat.

4 ¶ Sed & si quis universitatis o faciat donationem, sive beffis, sive dimidia partis suæ substantiæ, sive tertia, sive quarta, sive quantæcunque, vel etiam totius, si non de inofficiosis p donationibus ratio in hoc reclamaverit, coartari donatorem legis nostræ auctoritate tantum quantum donavit, præstare: observatione & hic monumentorum (secundum quod jam sanximus) omnimodo requirenda.

5 ¶ Sed si quidem in omnibus supradictis casibus ususfructus q fuerit a donatore retentus, & traditionem jure intelligi fieri. Sin autem hoc minime donator expresserit, si quidem stipulatio r donationi inserta sit, ex ejus auctoritate traditionem compelli fieri. Sin s vero & hoc prætermisum sit & ususfructum minime detinuerit, nihilominus ex lege nostra necessitatem t ei imponi etiam tradere hoc, quod donare existimavit: ut non ex hoc inutilis sit donatio u, quod res non traditæ sunt: nec confirmetur ex traditione donatio: sed liberalitatem plenam, & secundum legem nostram perfectissimam constitutam necessarius traditionis effectus sequatur: & necessitatem habeat donator omnimodo, vel res vel partem substantiæ quam nominaverit, vel totam substantiam tradere. Cum enim in æ

d Indefinito promisso, nec pessimum nec optimum solvitur.

e Estimatio solutio loco rei succedit.

f Pretia communiter funguntur, v. l. 63. ff. ad l. Falcidiam, id est, æstimanda sunt ex forensi vulgarique similibus rerum pretio.

g Donator certi redditus: intelligitur fundum tanti redditus donare velle.

h Status fundi.

i Donatis servis, mediocri figuræ donati intelliguntur, ut hic. adde l. 37. ff. de legat. 1.

k Id est, æstimatio & artificii.

l Tales sunt, qui actores dicuntur. l. 37. ff. de leg. 1.

m Estimatio servi donati, v. l. ult. §. de cond. infers. l. ult. §. comm. de leg. l. ult. §. de com. serv.

n Donator redditus annui, si fundus habet, ex quibus donatario redditus præstet, semel solvendo quindecim annorum redditum liberatur. donatoris pauperis id favore introductum, ne putemus aliqui justam æstimatorem prædii & fundi esse, quantum cumulus fructuum quindecim annis facit. vide Molinæum de usur. q. 5. n. 119. His addatur Hierosolymitanæ Ecclesiæ permissum fuisse, domos suas urbanas vendere pretio, quod ex 50. annorum pensionibus colligebatur. Nov. 120. c. 9. aliis Ecclesiis pro xxv. vel ut a Græcis legitur xxxv. Nov. 131. c. 12. in fin.

o Donatio totius vel quoræ bonorum valet, requiritque insinuationem, si modum legitimum excedat, adde quæ scripti ad l. si unquam. §. 8. J. de revocandis donat.

p §. de inoff. donationib.

q Dixi de usufructu retentione. l. 28. §. cod.

r vide princ. hujus legis.

s Quid si stipulatio non adjicitur? Ne tum quidem donatio contractus bonæ fidei fuerit. l. 22. in fin. ff. de donationib.

t Nov. 162. c. 1. Valet igitur donatio nudo pacto, nec in ea requiritur præstatio vel traditio, ut olim. vide Clar. 4. sent. §. donatio. quest. 14. Consensu perficitur donatio sicut emptio.

u Et actus pereat.

x Donatio actus voluntarius. l. 30. sup. cod. Traditio vero ex causa donationis necessaria, vide l. 6. J. de obli. Si ita est, hoc casu dabitur actio etiam ex nudo pacto. adde l. 6. sup. de dos. promiss.

arbitrio cujuscunque sit hoc facere, quod instituit, oportet eum vel minime ad hoc profilire; vel cum ad hoc venire properaverit, non quibusdam excogitatis artibus suum propositum defraudare, tantamque inde votionem quibusdam quasi legitimis velamentis protegere.

† Tantoque magis a hæc firma esse, si piis actibus, vel religiosi personis donatio deputata sit: monumentorum observatione ¶ in his modis ¶ secundum quod specialiter a nobis in hujusmodi casibus prædictum est, observanda: ne in præfatis ¶ piis ¶ causis ex quibusdam machinationibus non solum inde votus b, sed etiam impius donator intelligatur: pœnasque non solum legitimas, sed etiam cælestes expectet, resque donatas in omnibus supradictis casibus non solum eos, dum supersunt, sed etiam eorum successores c reddere compelli, non tantum his, in quos donatio facta est, sed etiam eorum hæredibus. Dat. 15. Kal. April. Constantin. Lampadio & Oreste VV. CC. Confl. 530.

De insinuatione.

36. Idem A. Joanni Præfesto Prætorio.

SI quis pro redemptione d captivorum pecunias dederit, sive per cautionem dare promiserit, cujuscunque e quantitas: cognoscat se neque repetitionem habere, neque exactionem cautionis posse declinare, utpote gestis (sicut in donationibus) non subsecutis super insinuatione ejusdem quantitas: eo videlicet, qui pecunias accepit, vel prima vice, vel post cautionem, necessitatem habente piissimam administrationem adimplere: nulla ei molestia, vel inquietudine inferenda, vel ab eo, qui pecunias præbuit, vel ab aliis ex auctoritate legum permixtis hoc requirere: sed tantummodo sacramentum præstare, quod revera omnem quantitatem sine dolo malo vel aliqua deminutione ad redemptionem dederit captivorum.

1 ¶ Simili etiam modo a gestorum absolvimus ordinatione donationes rerum mobilium, vel sese moventium, quas viri gloriosissimi magistri f militum fortissimis præstant militibus, tam ex sua substantia, quam g ex spoliis hostium, sive in ipsa bellorum occupatione, sive in quibuscunque locis degere noscuntur.

2 ¶ Eandemque liberalitatem nostræ legis indulgemus etiam his, quorum domus h incendio vel ruina corrupta sunt: quibusdam forte pecunias cujuscunque quantitas præbentibus, vel cautionem conficiantibus, ut & ipsi nec repetitionem timeant, verum etiam exactionem pecuniarum confessioni insertarum facere possint, licet gesta non fuerint subsecuta; nulla eis licentia danda, pecunias ad alias causas nisi ad refectionem domorum erogare. Quod si aliqua dubitatio orta fuerit, utrum tota quantitas, an pars ejus in ædificiis expensa sit, hæc domini domus sacramento dirimetur.

3 ¶ Ceteris etiam donationibus, quæ gestis intervenientibus i minime sunt insinuatæ, sine aliqua distinctione usque ad quingentos k solidos valituris: hoc etenim tantummodo ad augendas hujusmodi donationes addendum esse ex præsentis lege decernimus, anteriore tempore nostra lege præcedente moderando, qua usque ad trecentos solidos factæ donationes, & sine insinuatione firmitatem obtinere jussæ sunt. Dat. 15. Kalend. Novemb. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

De antiquis verbis reiectis.

37. Idem A. Joanni Præfesto Prætorio.

VERBA superflua l, quæ in donationibus poni solent, sc. sestertii m, nummi unius, assium quatuor, penitus esse reijcienda censemus. Quid enim verbis n

probari possit, cujusetiam constitutionis meminit Harmenopolus 3. tit. 1. in fin. Quid? donatio ob causam excedens summam 500. aureorum, estne insinuanda? necessariam insinuationem non exigit. Accurs. in l. Aquil. 7. ff. cod. Bart. in l. 2. ff. cod. Idem si donatio remunerandi causa fiat & merita seu servitia consent obligatoria. Bart. in d. l. Aquilinus. 27. Bald. in l. illud. 19. §. de sacrosanctis. Quid? potestne donator renunciare insinuationi? non posse censet Bartolus & Salyc. in d. l. illud. Quid si jurata donatio est? requirit insinuationem in, nisi juramento interposito renunciatum fuerit insinuationi: ut post Joann. Fabrum. 8. Angel. Aretinus, Antonius de Canario, Aufrelius in decisionibus Capellæ Tholozanæ notat decif. 381. Adde l. 65. ff. de verb. oblig. m Contius i. disp. 16. sestertius nummi unius, assium quatuor. Holan. sestertio nummo uno, assium quatuor, &c. Bas. apud Cujac. 10. obs. 37. verba solennia erant donationis, quæ fiebat per mancipationem: ut in veteri inscriptione urbis Romæ: Hoc monumentum L. Tiberius Sabinius se vivo donavit L. Sano Symphoro, mancipavitque sestertio nummo uno. Vitruvius 1. c. 4. Nummo sestertio mancipio dedit. In mancipationibus interveniebat sestertius unus dicis gratia. l. 4. ff. commodati. Dixi plura de sestertio nummo ad Ciceronem oratione pro Roscio Comodo & pro Rabirio Posthumo. u Verborum sine effectu nullus est usus.

a Quod in adib. non piis valet, multo magis in piis valere debet.

b Indevotus & impius donator.

c Donationes transeunt ad hæredes adive vel passive.

d l. 21. ff. soluto. adde l. 2. q. 2. can. sacrorum Donatio vel promissio pro redemptione captivorum facta insinuationem non exigit, ut hic. adde l. 19. §. de sacrosanctis.

e Donatio bonorum omnium pro redimendis captivis facta valet.

f Magister militum quod donat, insinuationem non indiget.

g Dux belli, vel Capitan. urbe aliqua capta vel hoste devicto, militibus suis prædam seu diripiendam hostium spolia donare potest: & eo quidem effectu, ut ne quidem a Principe retractari seu revocari possit ea donatio: quod adeo verum ut non modo in ipsa occupatione belli, sed in quibuscunque aliis locis fuerint, ea donare possit, ut hic: v. de omnino Gelium 4. cap. 18.

h Insinuationem non indiget quod pro refectione domus incendio vel ruina corruptæ donatur.

i Apud competentem judicem. l. 31. in fin. §. cod.

k Insinuationem hodie non requirit quilibet donatio intra vel infra summam 500. aureorum facta, ut hic, & §. 2. Infi. de don. olim intra 300. aureos facta, insinuationem non exigebat: ultra, exigebat. l. 34. §. cod. vide Clarum 4. sent. §. donatio. quest. 15. 16. 17.

l 18. ubi inter cetera tractat, quibus in donationibus requiratur insinuat.

m Novella Leonis 50. remittit insinuationem donationibus etiam ultra 500. solidos, si tamen æstibus

a vide l. 17. §. de testamentis.

b vide Clar. 4. §. donatio. q. 2.

c De quibus vide l. 1. §. cod.

d De qua vide l. 4. l. 5. §. cod.

e l. 2. §. l. 5. inf. cod.

f Donatum sub modo, si modo non satisfit, condici, vindicariq. potest.

g l. 5. l. 6. in fin. ff. de donat. int. vir.

h Dominium interdictum nanciscimur sine possessione.

i l. 42. ff. de mort. caus.

k Potest etiam ita conveniri, ut ad alium redeat.

l. 3. inf. cod.

l Proprietas scilicet rei donatae.

m Donatio potest fieri ad tempus certum vel incertum.

n De donatione ex certo tempore.

o Puta Titio: potest etiam conveniri, ut ad donatorem revertatur proprietate prae mortuo donatario, ut l. 2. §. cod.

p l. 37. §. 3. in fin. ff. de legat. 3.

q Speciale est in donationum contrahibus, ut alteri per alterum quatur actio.

r Conditiones initio donationis imponuntur, l. 9. l. 22. in fin. l. 25. §. sit. proxim. at non perfectae jam donationi. Perfecta jam donatio conditiones invito donatario non capit.

s De donatione conditionalis.

t Conditioni emancipationis satisfacta, quovis emancipationis genere, vide l. 3. §. de inst. & sub. fin.

u Res donata ad similitudinem legati vindicatur.

x 8. C. Theod. 13. §. 3. Harm. 2. & 47. Eclog. 2. adde Clarum 4. §. de donatio. quasi. 21.

y Donatum liberti propter ingratitudinem revocari potest.

z Ingrati actio donatori certis casibus competit.

opus est, quae rerum effectus nullus sequitur? Sancimus itaque nullo modo eorum verborum mentionem vel in Imperialibus donationibus, vel in omnibus aliis de cetero fieri: sed & si a quisquam per verborum aliquid tale inscripserit, siue remiserit, nulla differentia sit.

DE DONATIONIBUS, QUAE SUB MODO VEL CONDITIONE, VEL CERTO TEMPORE CONFICIUNTUR.

TIT. LV.

1. Imp. Valerian. & Gallien. AA. Gamicæ.

Si doceas (ut affirmas) nepoti tuæ ea lege esse donatum a te, ut si certa tibi alimenta praberet: vindicationem etiam in hoc casu utilem, eo, quod legi illa obtemperare noluerit, impetrare potes; id est, actionem qua dominium h. pristinum tibi restituatur. Nam non solum conditio quidem tibi in hoc casu, id est, in personam actio iure procedit, verum etiam vindicationem quoque divi Principes in hoc casu dandam esse sanxerunt. PP. 6. Kal. Decembr. Tusco & Bassio Conf. 259.

2. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Zenoni

Si rerum tuarum proprietatem dono dedisti, ita ut i post mortem ejus, qui accepit, ad te h. rediret, donatio valet: cum etiam ad tempus certum, vel incertum ea fieri potest, lege scilicet quæ ei imposita est, conservanda. PP. 5. Id. Mart. Maximo 2. & Aquilino Conf. 286.

Ex pacto celebrato inter donantem, & donatarium, acquiritur utilis actio, sequenti secundo donatario, sine aliqua cessione. Bald.

3. Idem AA. & CC. Marcellæ.

Quoties donatio ita conficitur, ut post n. tempus id, quod donatum est, alii o restituatur: veteris juris auctoritate rescriptum est, si is in quem liberalitatis compendium conferebatur p. stipulatus non sit: placiti fide non impleta, ei qui liberalitatis auctor fuit, vel heredibus ejus condititiae actionis persecutionem competere. Sed cum postea benigna q. juris interpretatione divi Principes ei, qui stipulatus non sit, utilem actionem iuxta donatoris voluntatem competere admiserint: actio quæ forori tuæ, si in rebus humanis ageret, competeat, tibi accommodabitur. PP. 11. Kalend. Octobr. iplis 4. & 3. AA. Conf. 290.

4. Idem AA. & CC. Idæ.

Perfecta donatio conditiones postea non capit. Quare si pater tuus donatione facta quasdam post aliquantum temporis fecisse conditiones videatur, officere hoc nepotibus ejus fratris tui filiis minime posse, non dubium est. Dat. Kal. Oct. Tiberiano & Dione Conf. 291.

5. Idem AA. & CC. Dexippo.

Si quid mater filiae suæ in potestate patris constituta sub hac conditione, si fuerit intra biennium emancipata, donaverit: licet hoc matris voluntate sui juris effecta non tenuit, tamen prius marito defuncto, sui juris quocunque modo effecta, ad similitudinem u. legati ita relictæ, rem donatam firmiter habere vel vindicare potest. S. Id. Decemb. Nicodemia, CC. Conf.

DE REVOCANDIS DONATIONIBUS.

TIT. LVI.

Ingratitudine liberti revocatur donatio.

1. Imp. Philippus A. Cosmino.

Et si perfectis donationibus in possessionem inductus libertus y, quanto libet tempore ea quæ sibi donata sunt, pleno jure ut dominus possederit: tamen si ingratus z sit, omnis donatio mutata patronorum voluntate revocanda est. Quod observabitur, & circa ea quæ libertorum nomine, pecunia tamen patronorum & beneficio comparata sunt. Nam qui obsequiis suis liberalitatem patronorum provocaberunt, non sunt digni quo eam retineant, cum coeperint obsequia negligere: cum magis in eos collata liberalitas ad obsequium h. eos inclinare deberet, quam ad insolentiam erigere.

† Hoc tamen jus statim inter ipsos tantum, qui liberalitatem dederint: Ceterum, neque filii eorum, neque successores ad hoc beneficium pertinebunt. Neque enim fas est ullo modo inquietari donationes, quas is qui donaverat, in diem vitæ suæ non retractavit. Dat. 15. Kal. Jul. Amiliano & Aquilino Conf. 250.

Pœnitentia non revocatur donatio.

2. Imp. Probus A. Felici.

Si apud provinciam Præsidentem aviam filia tuæ quasi pœnitentia ductam subtrahita instrumenta donationum igne exussisse b. confiteri: vereri te non oportet, ne id quod jure vires acceperat, ex postfacto possit in dubium revocari. PP. 3. Non. Maji, Sirmii, Probo A. & Paulino Conf. 279.

3. Imp. Carinus & Numerianus AA. Januario & Felicio.

Possessionem, quam in vos emancipatos per donationem mater contulit, ex pœnitentia c. sola alienare non potuit. PP. 2. Id. Januar. Carino 2. & Numeriano AA. Conf. 284.

Donatio in fraudem facta non revocanda sub obtentu pœnitentiae.

4. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Proculæ.

Cum d. profitearis in e. fraudem te alterius donasse: professionem inhonestam comminere intelligis. Itaque si donationem perfecisti, eam revocare f. non potes ex memorata allegatione sub obtentu pœnitentiae. PP. Kal. April. Heraclia, AA. Conf.

Donatio Rescripto Principis non revocatur;

5. Idem AA. & CC. Epagato.

Si donationem rite fecisti, hanc auctoritate g. Rescripti nostri rescindi non oportet. S. 5. Kal. Maji, Heraclia, AA. Conf.

Neque absentia mariti & liberorum prætextu.

6. Idem AA. & CC. Herennia.

Velles necne filio tuo prædia itemque mancipia donare, fuit in initio tibi liberum h. Define itaque postulare, ut donatio, quam perfeceras, revocetur prætextu i. mariti & liberorum absentia: cum hujus firmitas ipsorum præsentia non indigeat. S. 5. Kal. Octobr. Viminacii, CC. Conf.

Ingratitudine revocatur donatio. Quæ mater, & quando revocare possit.

7. Imp. Constantinus & Constantius AA. ad Philippum.

His solis matribus, quæ non in secundi & matrimonii h. foedus nupserint, sed unius tantum matrimonii sunt, revocandarum donationum, quas in filios fecerint, ita discernimus facultatem, si eos ingratos circa se esse ostenderint. Quidquid igitur is, qui a matre impietatis arguitur, ex titulo donationis tenet, eo die, quo controversia quaecunque principium jussu judicantis datur, matri cogatur reddere.

† Ceterum ea, quæ adhuc matre pacifica jure perfecta sunt, & ante inchoatum coeptumque jurgium vendita, donata, permutata, in dotem data, ceterisque causis legitime alienata, minime revocamus. Actionem vero matris ita personalem l. esse volumus, ut vindicationis tantum habeat effectum: nec in heredem detur, nec tributur n. heredi.

† De ceteris autem, quæ portentosa vilitatis abjectaque o pudicitia sunt, satis etiam tacite cautum putamus. Quis est enim, qui his p. aliquid arbitretur tribuendum esse: cum q. etiam illis, quæ jure secundas tantum contraxerunt nuptias, nihil ex his privilegiis tribuendum esse velimus? Dat. 12. Kalend. Octobr. Limenio & Catulino Conf. 349.

In auth. de nupt. §. mater tamen. collat. 4. tit. 1. Novell. 22. cap. 35.

Quod mater filio donat, ex ingratitudine non revocatur, postquam transit ad secundas nuptias, nisi i. ex tribus causis. Prima, si vitæ ejus insidiatur. Item, si manus impias in eam intulerit. Tertia, si totius substantiæ molitus est jacturam.

Liberorum supervenientia revocatur donatio a patrono in libertum collata.

8. Idem AA. ad Orphitum Præfectum Prætorio.

l. 2. §. 4. ff. de collationibus: & de moribus actio, l. ult. C. Theod. de incestu nuptiarum. adde Cujac. 4. obs. 19.

n Imo heredi tributur. l. 3. sup. de condit. ob causam.

o Mater abjectæ pudicitia non revocat donationem a filio ingrato, ut hic: nisi tribus casibus. p. i. e. inhoneste viventibus.

q Est enim minus secundas contrahere nuptias, quam vivere inhoneste, ut hic. Imo secundæ nuptiæ honestæ.

r Nota exceptiones legis 7. sup. cod.

a Actio ingrati heredi & in heredem non datur. b Qui donationis instrumentum exur, factam donationem revocare intelligitur. quæritur tamen an invito donatario citra causam legitimam donatio revocari possit? non potest. facit l. 3. §. cod. l. 39. §. de transact.

c l. 2. §. cod.

d Consequi in, etc. Cujac. 19. obs. 37.

e Invito scilicet donatario, & sine causa legitima.

f Donatori turpitudinem suam proferre non licet, ut eo prætextu factam donationem revocet.

l. 2. in fin. l. 3. §. cod. l. 3. ff. de usufructu. cap. pro donato. §. 2. Injicit de donat.

facit l. 30. §. de transact. l. 4. §. quæ in fraudem.

g 47. Eclog. 2. cap. 4. l. 12. §. de rei vindicta. l. 3. §. de resc. l. 5. §. de donat. ante nupt. l. 4. §. de emancip.

h vid. l. 5. §. de obligat. l. 35. in fin. §. de donat. i. n. b.

i Absente etiam marito & liberis aliis, uni liberorum mater donare potest. Hujusmodi persona-

rum absentia donationem non vitiat. An absentia rei donationem vitiat? Minime, l. data. 27. sup. de donat. ut nec stipulationem. l. parvi 17. ff. de condit. furtiv.

An absentia patris sententiam vitiat? vide l. 4. §. de postul.

k 47. Eclog. 1. c. 5. l. 1. C. Th. cod. in fin. Mater quæ iterum nupit, ab ingratis liberis donationem non revocat, ut hic: nisi tribus casibus.

Auth. proxim. Quod dictum est de secundo nubente muliere, ad eam, quæ inhoneste vivit, extenditur.

l Ingrati actio personalis i. e. heredi vel in heredem non datur, m. i. e. vindictæ ultionis, hac enim actione mater suam injuriam potius ulciscitur, quam rem persequitur. Huic actioni similis est injuriarum actio, l. 10. §. 2. ff. de qua cautionibus.

Si

a l. 3. c. Th. cod. 3. Harm. 2. in pr. 47. Eclog. 2. c. 8. vide Tiraquellum & Ripam ad hanc legem. Cuj. 20. obs. 5. Clar. 4. sent. 5. donatio. quest. 22. & seqq.

b Quid, si uni ex liberis parens omnia donavit? huic constitutioni locus non est: sed legi 2. §. 1. sup. de inoffic. donat. cum donatio superioris casu, in solidum non revocetur, sed sibi legitime. Clar. d. lo. lo. vers. 2. Quid, si ecclesie? idem dicendum: hinc illud Augustini. ult. 17. q. 4. Si quis ecclesiam habedem instituat, filio exheredato, alium qui suscipiat, quam Augustinum querat. Quid, si uxori, & ex ejus matrimonio

Generaliter sancimus, omnes donationes lege confectas, firmas illibatasque manere, si non donatio pater liberos suscepit? Idem dicendum videtur, etiam si in donatione verisimilem suscipiendorum liberorum habuerit opinionem.

c Sed & quis alius prater patronum, quia in omnibus ratio hujus legis valet, posita in pietatis conjectura: quia nemo verisimiliter extraneo donat in perpetuum, qui de liberis suscipiendis cogitat. l. 6. §. 1. sup. de inst. l. 102. in fin. ff. de cond. & demonstr. Quod si valet in omnibus, idem jus in omnibus statuendum. vide Clar. d. loco.

d Quid si cum donaret, liberos habuit & non potest, prater aliorum, qui postea nati sunt, donationem revocare ullo modo. Quid ejus liberi? possunt, si ante five post donationem nati: non tamen solidam, id est, ut inutilem, sed ut immodicam & inofficiosam pro modo legitimae portionis, l. 2. in fin. l. 5. sup. de inoffic. donat. l. 87. §. 3. ff. de legat. 2. dixi ad Novell. 92.

e Donatio omnium bonorum, estne valida, ut omnia bona donando ea confestim prestare vel tradere teneatur: in genere non valet. l. 15. §. de pact. Quid? donasse omnia bona nam is intelligitur, qui omnia mobilia & immobilia sua donavit: non censetur: est enim tertium genus bonorum, quod neque mobile sit, neque immobile per se, ut sunt jura & actiones, de quibus donator in hac specie testari poterit. Idem esse existimatur, si quis omnia bona sua praesentia & futura ubicunque sita fuerint donaverit. Nam jura & actiones hac donatione quoque videntur excipi, cum incorporalia sunt, neque loco contineantur. Idem quoque, si quis referat, hoc est, excepto usufructu donaverit omnia sua bona: hujusmodi enim donatio improprie bonorum omnium est. Quid, si quis Ecclesiae omnia bona donaverit? In fraudem liberorum non valet donatio: ut paulo ante diximus. Quid? si uxori vel filio in potestate donaverit, & morte confirmata fuerit hujusmodi donatio? Vim & potestatem ultimam voluntatis obtinet ea donatio: ut etiam Falcidia obnoxia sit, l. in donationib. sup. ad leg. Falc. Quid, si non expresse omnia bona praesentia & futura, seu summam seu quantitatem, vires patrimonii excedentem donaverit? sustinetur ea donatio, propter speciem lucris. l. ult. §. de servit. l. arbit. tutelae. Socius regula 144.

f Habet itaque locum hac constitutio non tantum donatis omnibus bonis, sed eorum parte aliqua: Aliqua, inquam, etiam infra dimidiam: & in donatione particulari, magne tamen aestimationis. Clarus ex communi opinione d. loco, q. 22. vers. 4.

g Inter vivos: multo facilius donatione causa mortis, quae poenitentia revocari potest, etiam non susceptis liberis. Quid dicendum in donatione remunerandi causa? Cujacius d. loco post Vallam, ne eam quidem excipit. Clarus ex communi opinione d. loco, quest. 23. vers. quare, non admittit hujusmodi donationem in eo quod excedit justam aestimationem remunerandi. Alii hanc legem ad remunerationem pertinere non putant, v. Cuj. 17. obs. 33.

h Quid, si legitimaverit? Idem dicendum, nam legitimatus non differt a legitimo Nov. 89. c. 3. nisi ante donationem a patre factam, qui legitimatus est, natus fuit: vide communem opinionem apud Clarum d. loco, quest. 23. vers. sed quare, vers. sed quid.

i Ex legitimo matrimonio, sc. quid si naturales tantum suscipiat? puto saltem a donatario alendo, argumento eorum, quae diximus ad Nov. 89. c. 15.

k Ipso jure, ita ut nullus nominis ministerio sit opus, Communis opinio apud Clarum d. loco, quest. 23. vers. praeerea quare. Quid, si suscepti post donationem liberi moriuntur? convalescit donatio, nisi donator tacite vel expresse donationem revocaverit, communis opinio ad versum Bar. apud Clarum d. loco, quest. 23. vers. pen.

l An & haeredum? siinge donatorem conditionem neglexisset? dabitur etiam ejus haeredibus benigna interpretatio legis 3. vers. sed cum sup. de don. qua sub modo. ut contrariam opinionem a Claro defendi mirum sit. d. loco, quest. 23. in fin. Quid, si parens generaliter revocationem donationis renunciavit? renunciatio haeredibus non nocebit. Communis opinio apud Clarum d. loco, quest. 23. vers. 3. insertur. Quid, si sciens prudens specialiter beneficio hujus constitutionis renunciavit? putant a majore 25. annis renunciari posse, non a minore, Clar. d. loco. quod vix concedendum: magnus enim liberorum favor nobis semper esse debet, ut huic constitutioni renunciari tacite non possit. Quid, si parens specialiter juramento interposito renunciavit hujus legis privilegio? non impeditur revocatio, vide doctores apud Mynsingerum 5. obs. 63. quod Tiraquellus hac lege num. 95. yb. 102. 108. non probat: nisi quatuor casibus adde Zoanetum 47. rerum quas diannarum num. 5. Probo Mynsingeri opinionem: eo magis quod juramentum hujusmodi naturae legem impugnet, vide l. 7. ff. de bon. dam. ideoque bonis moribus contrarium, arg. l. 6. §. de pactis & illicitum esse debet. l. 5. §. 3. ff. de iurejurando. Possumus & hoc argumentum uti: Si ejusmodi iuramentum in fraudem creditorum non valet, l. 9. §. 5. d. sis. in liberorum fraudem non valet merito dicendum videtur, quibus bona parentum lege naturae debentur. Quid (superioribus casibus num in solidum ab haeredibus revocatur donatio? non in solidum, sed pro modo Falcidiae, si ex testamento, si ex intestato. vide Cujac. d. loco.

m Conditione l. 5. c. Th. cod. n Curia? de liberis non cogitat, qui ita donat: donans eo modo, non praesumitur de liberis cogitasse. v. Mynsinger 5. obs. 64. Nemo successores extraneos sui anteponebat intelligitur. l. 6. §. 1. §. de inst. l. 102. in fin. ff. de cond. & dem.

o l. 4. c. Th. cod. p Emancipatio tempore celebrata pater, &c. d. l. 4. q. Do-

nationis in emancipatos liberos collata, nisi legitimis de causis revocatur, l. ult. vers. ex his. j. cod. r Adde quae sequuntur ex d. l. 6. quae tamen causae in cognitione dissentis oportebit. & vestro (alii legunt nostro) admittit iudicio cum hoc inter patres (lege pariter) competentis visum fuerit cognoscere: alia non jubemus audiri patris querelas.

f Quinque ex causis donatio revocari potest, ut hic: adde §. 2. vers. sciendum. Inst. de donationibus. 4. Eccl. 2. c. 10. & 3. Harm. 2. in fin.

Si a unquam libertis b patronus c filios non d habens bona e omnia vel partem f aliquam facultatum fuerit donatione g largitus, & postea suscepit h liberos i: totum quicquid largitus fuerat, revertatur & in ejusdem l donatoris arbitrio ac ditione m mansurum n. Dat. 5. Kal. April. Arbitrione & Lolliano Coss. 355.

Si parentes liberis donaverint.

9. Imp. Theodos. & Valent. AA. ad Senatum post alia.

Donationes o circa filium filiamve, nepotem neptemve, vel pronepotem proneptemve emancipatos p celebratas, pater, vel avus, vel proavus revocare non poterit, nisi edoctu manifestissimis q causis, quibus eam personam, in quam collata donatio est, contra ipsam venire pietatem, & ex causis, quae legibus continentur, fuisse constabit ingratam r. Dat. 5. Id. Nov. Ravenna, Theodosio 13. & Valentiniano 3. AA. Coss. 430.

Qui & quibus ex causis donationem revocare possunt.

10. Imp. Justinianus A. Juliano Praefecto praetorio.

Generaliter sancimus, omnes donationes lege confectas, firmas illibatasque manere, si non donatio pater liberos suscepit? Idem dicendum videtur, etiam si in donatione verisimilem suscipiendorum liberorum habuerit opinionem.

c Sed & quis alius prater patronum, quia in omnibus ratio hujus legis valet, posita in pietatis conjectura: quia nemo verisimiliter extraneo donat in perpetuum, qui de liberis suscipiendis cogitat. l. 6. §. 1. sup. de inst. l. 102. in fin. ff. de cond. & demonstr. Quod si valet in omnibus, idem jus in omnibus statuendum. vide Clar. d. loco.

d Quid si cum donaret, liberos habuit & non potest, prater aliorum, qui postea nati sunt, donationem revocare ullo modo. Quid ejus liberi? possunt, si ante five post donationem nati: non tamen solidam, id est, ut inutilem, sed ut immodicam & inofficiosam pro modo legitimae portionis, l. 2. in fin. l. 5. sup. de inoffic. donat. l. 87. §. 3. ff. de legat. 2. dixi ad Novell. 92.

e Donatio omnium bonorum, estne valida, ut omnia bona donando ea confestim prestare vel tradere teneatur: in genere non valet. l. 15. §. de pact. Quid? donasse omnia bona nam is intelligitur, qui omnia mobilia & immobilia sua donavit: non censetur: est enim tertium genus bonorum, quod neque mobile sit, neque immobile per se, ut sunt jura & actiones, de quibus donator in hac specie testari poterit. Idem esse existimatur, si quis omnia bona sua praesentia & futura ubicunque sita fuerint donaverit. Nam jura & actiones hac donatione quoque videntur excipi, cum incorporalia sunt, neque loco contineantur. Idem quoque, si quis referat, hoc est, excepto usufructu donaverit omnia sua bona: hujusmodi enim donatio improprie bonorum omnium est. Quid, si quis Ecclesiae omnia bona donaverit? In fraudem liberorum non valet donatio: ut paulo ante diximus. Quid? si uxori vel filio in potestate donaverit, & morte confirmata fuerit hujusmodi donatio? Vim & potestatem ultimam voluntatis obtinet ea donatio: ut etiam Falcidia obnoxia sit, l. in donationib. sup. ad leg. Falc. Quid, si non expresse omnia bona praesentia & futura, seu summam seu quantitatem, vires patrimonii excedentem donaverit? sustinetur ea donatio, propter speciem lucris. l. ult. §. de servit. l. arbit. tutelae. Socius regula 144.

f Habet itaque locum hac constitutio non tantum donatis omnibus bonis, sed eorum parte aliqua: Aliqua, inquam, etiam infra dimidiam: & in donatione particulari, magne tamen aestimationis. Clarus ex communi opinione d. loco, q. 22. vers. 4.

g Inter vivos: multo facilius donatione causa mortis, quae poenitentia revocari potest, etiam non susceptis liberis. Quid dicendum in donatione remunerandi causa? Cujacius d. loco post Vallam, ne eam quidem excipit. Clarus ex communi opinione d. loco, quest. 23. vers. quare, non admittit hujusmodi donationem in eo quod excedit justam aestimationem remunerandi. Alii hanc legem ad remunerationem pertinere non putant, v. Cuj. 17. obs. 33.

h Quid, si legitimaverit? Idem dicendum, nam legitimatus non differt a legitimo Nov. 89. c. 3. nisi ante donationem a patre factam, qui legitimatus est, natus fuit: vide communem opinionem apud Clarum d. loco, quest. 23. vers. sed quare, vers. sed quid.

i Ex legitimo matrimonio, sc. quid si naturales tantum suscipiat? puto saltem a donatario alendo, argumento eorum, quae diximus ad Nov. 89. c. 15.

k Ipso jure, ita ut nullus nominis ministerio sit opus, Communis opinio apud Clarum d. loco, quest. 23. vers. praeerea quare. Quid, si suscepti post donationem liberi moriuntur? convalescit donatio, nisi donator tacite vel expresse donationem revocaverit, communis opinio ad versum Bar. apud Clarum d. loco, quest. 23. vers. pen.

l An & haeredum? siinge donatorem conditionem neglexisset? dabitur etiam ejus haeredibus benigna interpretatio legis 3. vers. sed cum sup. de don. qua sub modo. ut contrariam opinionem a Claro defendi mirum sit. d. loco, quest. 23. in fin. Quid, si parens generaliter revocationem donationis renunciavit? renunciatio haeredibus non nocebit. Communis opinio apud Clarum d. loco, quest. 23. vers. 3. insertur. Quid, si sciens prudens specialiter beneficio hujus constitutionis renunciavit? putant a majore 25. annis renunciari posse, non a minore, Clar. d. loco. quod vix concedendum: magnus enim liberorum favor nobis semper esse debet, ut huic constitutioni renunciari tacite non possit. Quid, si parens specialiter juramento interposito renunciavit hujus legis privilegio? non impeditur revocatio, vide doctores apud Mynsingerum 5. obs. 63. quod Tiraquellus hac lege num. 95. yb. 102. 108. non probat: nisi quatuor casibus adde Zoanetum 47. rerum quas diannarum num. 5. Probo Mynsingeri opinionem: eo magis quod juramentum hujusmodi naturae legem impugnet, vide l. 7. ff. de bon. dam. ideoque bonis moribus contrarium, arg. l. 6. §. de pactis & illicitum esse debet. l. 5. §. 3. ff. de iurejurando. Possumus & hoc argumentum uti: Si ejusmodi iuramentum in fraudem creditorum non valet, l. 9. §. 5. d. sis. in liberorum fraudem non valet merito dicendum videtur, quibus bona parentum lege naturae debentur. Quid (superioribus casibus num in solidum ab haeredibus revocatur donatio? non in solidum, sed pro modo Falcidiae, si ex testamento, si ex intestato. vide Cujac. d. loco.

m Conditione l. 5. c. Th. cod. n Curia? de liberis non cogitat, qui ita donat: donans eo modo, non praesumitur de liberis cogitasse. v. Mynsinger 5. obs. 64. Nemo successores extraneos sui anteponebat intelligitur. l. 6. §. 1. §. de inst. l. 102. in fin. ff. de cond. & dem.

o l. 4. c. Th. cod. p Emancipatio tempore celebrata pater, &c. d. l. 4. q. Do-

nationis in emancipatos liberos collata, nisi legitimis de causis revocatur, l. ult. vers. ex his. j. cod. r Adde quae sequuntur ex d. l. 6. quae tamen causae in cognitione dissentis oportebit. & vestro (alii legunt nostro) admittit iudicio cum hoc inter patres (lege pariter) competentis visum fuerit cognoscere: alia non jubemus audiri patris querelas.

f Quinque ex causis donatio revocari potest, ut hic: adde §. 2. vers. sciendum. Inst. de donationibus. 4. Eccl. 2. c. 10. & 3. Harm. 2. in fin.

tionis acceptor ingratus a circa donatorem inveniat, ita ut injurias b atroces in eum effundat, vel c manus impias inferat, vel d jactura molem ex infidiis suis ingerat, quae non levem sensum substantiae donatoris imponat, vel e vita periculum aliquod ei intulerit, vel f quasdam conventiones, siue in scriptis donationi impositas, siue sine scriptis habitas, quas donationis acceptor spondit, minime implere voluerit.

† Ex his enim tantummodo causis, si fuerint in iudicium dilucidis g argumentis cognitionaliter approbatae, etiam donationes in eos factas everti concedimus: ne sit cuiquam licentia, & alienas res capere, & frugalitatem h irridere donatoris, & ipsum iterum donatorem suasque res perdere, & praefatis malis ab ingrato donationis acceptore affici.

† Hoc tamen usque ad primas i personas tantummodo stare censemus, nulla licentia concedenda donatoris successoribus k hujusmodi querimoniarum primordium instituire. Etenim si ipse, qui hoc passus est, tacuerit; silentium ejus maneat semper, & non a posteritate ejus suscitari concedatur, vel adversus eum, qui ingratus esse dicitur, vel adversus ejus successores l. Datum 15. Kalend. April. Lampadio & Oreste VV. CC. Coss. 530.

DE DONATIONIBUS CAUSA MORTIS m.

TITULUS LVII.

In donatione causa mortis, potest per fideicommissum substitui.

1. Imp. Alexander A. Daphna.

SI donatione contineatur, ut altero defuncto, ad n alterum portio eorum, quae donabantur, pertineret: existente conditione, si mortis causa donatio perficiebatur, fideicommissi actio competit. PP. 4. Kal. Octob. Maximo 2. & Aliano Coss. 224.

2. Imp. Gordianus A. Zoilo.

INtestata mortua quondam nuru tua, neptis tua, quae ex tua filioque tuo quaesita est, quandoque potest ad ejus venire successionem: nec tamen ea post mortem filii tui, ex quo quaesierat filiam, alii nuptui se collocando, dorem dans prohibeatur, quam velit conditionem eidem dori dicere. Sed si mortis causa donationem in fratrem suum conferens, in causam mortis suae eam || dotem || eundem fratrem suum stipulari passa est, cum Divi Severi Constitutione etiam in mortis causa donationibus, si de cetero patrimonio, quantum Falcidia o jubet, haeres non habet, provisum sit: is qui nuxui tuae haeres extiterit, ejus Constitutionis beneficium non prohibetur postulare. PP. 10. Kalend. Febr. Gordiano A. & Aviola Coss. 240.

3. Imp. Diocletianus & Maximianus AA. & CC. Heredi.

NEc fratris p sui mortis causa recte factam donationem forori rescindere licet. S. 3. Kalend. Januar. Sirmiti, AA. Coss.

4. Imp. Justinianus A. Juliano Praef.

Cum de mortis causa donatione q dubitabatur; & alii quidem inter ultimas voluntates eam posuerunt, & legatis aggregandam esse censuerunt; alii autem inter donationes, quae inter vivos consistunt, eam posuerunt: dubietate eorum explosa, sancimus omnes mortis causa donationes, siue juxta mortem facientis fuerint celebratae, siue longiore cogitatione mortis subse-

n In donatione causa mortis potest per fideicommissum substitui. Fideicommissum relinqui potest instrumento donationis: vide Cujac. 20. obs. 1. dic melius, etiam per fideicommissum revocari donationem causa mortis.

o Ut in legatis & fideicommissis: ita & in donatione causa mortis, Falcidia locum habet, adde Cujac. 20. obs. 6. adde l. 6. l. pen. sup. ad leg. Falcid. l. 66. in fin. l. 93. ff. ad leg. Falcid. l. 1. §. 5. ff. quod legatur. An & in mortis causa capione? vide Ripensem ad l. 1. ff. quod legat. fol. 71. num. 123.

p Ne dicas cum interpretibus communiter, id innui, Etiam ex causa alienae mortis, mortis causa donari posse, ut l. 12. ff. eod. dic potius cum Cujacio 20. obs. 6. Donationem mortis causa in extraneum collatam a cognatis donatoris revocari non posse. Idem de donatione inter vivos etiam constituitur. l. 29. sup. de donationibus.

q l. 15. 37. ff. eod. §. 1. vers. ha mortis. Inst. de donat. l. 2. ff. de Publiciana. Nov. 37. adde quae scripti ad l. 1. & l. 15. in fin. ff. eod. vide ad hunc locum Cujacium 10. obs. 18. ubi probat donationes causa mortis ad exemplum legatorum capi.

a Ingratitudinis causa donatio revocari potest, ut hic. Quid, si remuneratoria donatio fuit? etiam ob ingratitude non potest, l. si pater. 34. §. 1. in verb. irrevocabili. ff. de donationib.

b Prima causa. Graeci ita legunt εὐν σφοδρὰς ὑ- ἔριτες. Eccl. d. loco. καὶ ἀσχεδὸς κατὰ τὸν χριστιανισμόν. Harm. d. loco. c Secunda causa, χεῖρας ἀδίκως Harm. d. loco.

d Tertia causa Graeci ita legunt ἡ ζημίαν μερίστην. Eccl. d. loco. Propius vero accedit huic loco Harmenopol hoc modo ἡ ζημίαν μερίστην προβαλεῖς εἰς αἰετὰς ἐπιούσης.

e Quarta causa ἡ εἰς. (Harmenopol legit πρὸς) τὴν ζωνὴν ἐπιβαλεῖσθαι. Eclog. d. loco. f Quinta causa. g l. 9. in fin. sup. eod. h Fragilitatem. Hal.

i Eccl. d. loco in fin. donatoris sc. Ideoque donatio a patre non revocatur propter ingratitude ejus filii.

k Actio revocatoria ob ingratitude, non datur haeredi, ut hic: vel in haereditate. in fin. l. eod. adde l. 1. l. 7. §. eod.

l De haeredibus ingrati hinc colligitur: Poenam non declaratam adversus auctorem, contra ejus haereditatem non posse declarari. vide Gabriellum 7. concl. 35.

m Dixi ad 39. ff. 6. & §. 1. Inst. de donationibus. Nov. 87. & 47. Eccl. 3. & 3. Harm. 1. & Paul. 3. sent. 7. Clar. 4. sent. 5. donatio. quest. 4. 6. 7. Grass. lib. sent. 5. donatio mortis caus. Donatio causa mortis, donatio velut fiduciaria.

z Donatio causa mortis, cuiuscunque sit summa & quantitatis, in fine non egerit: olim indigebat, l. 25. *sup. de donationibus*. non ita in simplici inter vivos donatione sumam 500. aureorum excedente, l. ult. *sup. de donat.*

a Donatio mortis causa quinque testibus praesentibus perfici debet, tanquam ultima voluntas. Donatio inter vivos (quibus casibus non indiget inscriptione) scripto contenta est a donatore subscripto, nec ullos testes exigit, l. 31. *sup. de donat.* b *U. vers. he mortis*, l. 2. ff. de *Publiciana*, l. 87. ff. de *leg. 3*. Igitur ex donatione mortis causa dominium transfertur sine traditione.

c Quibus non est potestas accipiendi ex aliorum testamento, iisdem nec ex mortis causa donatione, l. 35. ff. de *mort. caus. donat.* ut non ita male hic titulus superiori cohereat.

d l. 1. in princ. *inf. eod.*

e Cœlebs, lege Julia, & Papia, ex aliorum testamentis quidquam capere non poterat, nisi post mortem testatoris intra 100. diem matrimonium contraheret, praeterquam ex testamento cognati ad sextum usque gradum, hinc illa lex instituendi in tempus capiendae hereditatis, l. 62. ff. de *hered. inst.* dixi ad Ulp. tit. 13. de *cœlebe, orbo & solitario patre*.

f l. 1. *vers. nec vero quicquam orbus*, J. *eod.* Orbi liberis, semisse relicti testamento multabantur: semis cedebat fisco: & breviter, orbus partem tantum relicti capiebat, l. 42. ff. de *leg. 2*. non solidum, l. 6. ff. de *vulgar. l. 16*. §. 15. ff. ad *Trebell. l. 3*. in fin. ff. de *jure fisci*. hinc illae heredis instituendi leges in tempus capiendae hereditatis, l. 62. ff. de *hered. inst.* ex parte quam quis per legem capere potest, l. 78. ff. de *hered. inst.*

g Virum & uxorem intelligit, qui inter se matrimonii nomine decimam capere possunt jure veteri certis de causis, l. 2. J. *eod.* dixi ad Ulp. 15. tit. de *decimis*. §. 1. l. 1. ff. de *auro*. interdum solidum, Ulp. 16. §. 1. interdum nihil, Ulp. *ibid.* §. 2. 3.

h Hodie cœlebes, orbi, vir & uxor inter se solidi capiendi sunt capaces.

i De cœlebe.

k Legem Juliam & Papiam intelligit, v. l. 11. ff. de *vulgar.*

l De orbo

cutæ sunt, actis minime & indigere: neque expectare publicatum personarum praesentiam, & ea, quæ super hujusmodi monumentis solent adhiberi: sed ita res procedat, ut si quinque a testibus praesentibus, vel in scriptis, vel sine literarum suppositione aliquis voluerit mortis b causa donationem facere: & sine monumentorum accessione res gesta maneat firmitate vallata, & nullam in ea calumniam accipiat: neque propter hoc, quod gesta non accesserunt, inefficax esse atque inutilis videatur, & omnes c effectus fortiaur, quos ultima habent liberalitates: neque ex quacunque parte ab similibus || eis || intelligatur. Dat. Kalend. Sept. *Constantinop.* Lampadio & Oreste VV. CC. Conf. 530.

DE d INFIRMANDIS POENIS COELIBATUS e, ORBITATIS f ET || DE || DECIMARIIS g SUBLATIS h.

TIT. LVIII.

1. Impp. *Constantinus, Constantius, & Constans* AAA. ad populum.

Qui jure veteri cœlebes i habebantur, imminenti- bus legum & terroribus liberentur: atque ita vivant, ac si numero maritorum matrimonii foedere fulcirentur. Sitque omnibus æqua conditio capellendi, quod quisque mereatur. + Nec vero quisquam orbus l habeatur, & proposita huic nomini damna non noceant. + Quam rem & circa fœminas existimamus, earumque cervicibus imposita juris imperia, velut quædam juga, solvimus promiscue omnibus. Dat. Prid. Kalend. Apr. *Rome*, Constantio 2. & Constante AA. Conf. 339.

2. Impp. *Honorius & Theod.* AA. Isidoro Praefecto Urbi.

Inter virum z & uxorem rationem cessare ex lege *Papia decimarum* a: & quamvis b non interveniant liberi, ex suis quoque eos solidum capere testamentis (nisi forte lex alia imminuerit derelicta) decernimus. Tantum igitur posthac maritus vel uxor sibi invicem derelinquant, quantum superstitis amor exegerit. Dat. PP. Non. Sept. *Varana* Conf.

DE c JURE d LIBERORUM e. TIT. LIX.

1. Impp. *Honor. & Theod.* AA. Isidoro, Praefecto Urbi.

Nemo posthac a nobis jus f liberorum petat: quod simul hac lege omnibus concedimus. Datum PP. Nonas Septembris, *Varana* Consule.

Mater succedit filio per Tertyllianum. Bald.

2. Imp. *Justinianus* A. Mennæ P.P.

Illam injuriam, quæ contra matrem defuncti vel defunctæ præteritis fiebat temporibus, pro justitiæ ratione amputamus, & legitima jura, quæ ex Tertylliano Senatusconsulto g ei præstantur, omnimodo eam habere sancimus: licet tres h liberos ingenua, vel libertina quatuor minime pepererit. Datum Kalend. Jun. *Constantinop.* ipso A. 2. Conf. 528.

communis filius, filiae post nonum diem (Nominalia, seu Nominaliorum dies is erat, qui & lustricus, quo infantes lustrabant, & eis imponebant nomina. Tertull. lib. de *Idolatria*. Macrob. 1. *Saturnal.* 16. Festus in *voe. Lustrici dies*) unam decimam adiciebat: duo autem post nonum diem amissi, duas decimas adiciebant. Præter decimam etiam usufructum tertiae partis bonorum ejus capere poterant, & quotcumque vel quandoque liberos habuissent, ejusdem partis proprietatem. Ulp. d. loco. adde l. 25. ff. de *cond. & demonstr.* & quæ scripti ad l. 4. *sup. quando dies legati*. Hoc amplius mulier petere præter decimam dotem poterat legatam sibi. Ulp. *ibid.*

c Vir & uxor jure veteri decimas inter se tantum interdum capiebant, l. ult. *sup. tit. prox.* interdum solidum, interdum nihil. Ulp. *Tit. de solidi capacitate inter virum & uxorem*. Solidum capiebant, si alteruter eorum nondum ejus ætatis erat, quæ liberos exigebat (hoc est, si vir minor 25. uxor 20. annorum minor) vel si utrique lege Papia finitos in matrimonio annos excessissent (hoc est, si vir 60. uxor 50.) Item si cognati inter se coissent usque ad 6. gradum. Item si vir abesset & donec abesset, & intra annum postquam abesse desisset, libera inter virum & uxorem erat testamenti factio. Præterea, solidum capiebant, si jus liberorum a Principe impetrassent: aut si filium filiamve communem habebant: 14. annis filium, vel 12. filiam amississent: vel si duos trimos, vel tres post nonum diem amississent, ut intra annum tamen & sex menses. Etiam uniuscujusque ætatis impubes amissus solidi capiendi jus præstabat. Idem si post mortem viri intra decem menses uxor ex eo peperisset. Ulp. d. tit.

d Jus liberorum, erat conjugum sine liberis invicem loco pignorum, hereditatis alternæ conscriptio. §. Isidor. 24. l. 9. C. *Th. de infirmandis his, quæ sub tyrannia*.

e Vir & uxor olim poterant inter se solidum capere, si jus tot liberorum, quot sufficiebant obtinendæ capacitati assis, a Principe impetrassent. Ulp. tit. 16. §. 1. *vers. si jus liberorum*. Proderat etiam hæc matri impetratio, ut filiis ab intestato succederet, v. l. 2. J. *eod.* Hodie jus liberorum etiam non petentibus concessum, l. 2. J. *eod.*

f Jus liberorum hodie omnibus concessum. g Matres succedunt liberis ex SC. Tertylliano. Olim non passim, nisi tres liberos ingenua peperisset, vel libertina quatuor, J. *eod.* nisi jus liberorum a Principe impetrasset. Hodie jus liberorum matribus hac lege datur, Nov. 78. c. 5. v. Paul. 4. sent. 9. §. ult. l. 7. C. *Th. de legitim. hered. l. 8*. C. *Th. de bonor. poss. l. 9*. C. *Th. de infirmand. his, quæ sub tyrannia*. Novella Valens. de *testam.*

h Paul. d. loco §. 4. *infis. de SC. Tertyll.*

z De viro & uxore seu decimaribus. a Olim solidum tantum capiebant si unum filium superstitem habuissent, vel si cum puberem amississent, v. Ulp. 16. §. 1. adde *tit. prox. inf.*

b Decimam vir & uxor inter se matrimonii nomine seu ob honorem matrimonii capiebant, Ulp. de *decimis*. 15. §. 1. l. 18. ff. de *auro*. l. 6. ff. de *vulgar. l. 42*. ff. de *leg. 2*. Quod, si ex alto matrimonio liberos superstitibus habebant, præter decimam illam, quam matrimonii nomine capiebant, totidem decimas pro numero liberorum accipiebant. Ad hæc,

D. JUSTINIANI SACRATISSIMI PRINCIPIS, PP. A. CODICIS,

REPETITÆ PRÆLECTIONIS,
LIBER NONUS.

DE HIS, QUI ACCUSARE a NON POSSUNT.

TITULUS PRIMUS.

De mutuis accusationibus.

1. Imp. Severus & Antoninus Augusti,
Sylvano.

Prius est, ut criminibus, quæ tibi ut graviora *b* ab adversario tuo obijciuntur, cædis atque vulnerum respondeas: & tunc ex eventu causæ Judex æstimabit, an tibi permittendum sit eundem accusare, tametsi prior *c* inscriptionem *d* deposuisti. PP. 5. Id. Martii, Tertullo & Clemente Coss. 196.

De tutore & curatore.

2. Imp. Antoninus A. Ingenuo.

Si cautiones, quibus Secundinus *solutam* Eugenio pecuniæ probare se dicit, tutores *e* vel curatores tui suspectas ut falsas habent: proprio *f* nomine (cum non liceat alieno) non prohibentur in crimine falsi subscribere. Nec enim facile vel tutores vel curatores, qui ex officio periculo || suo || res pupillorum vel adolescentium admittunt, sententia notantur, nisi evidens eorum calumnia *g* judicanti apparebit. PP. 12. Kalend. Octob. Antonino A. & Geta Coss. 206.

De ratione accusationis instituendæ.

3. Imp. Alexander A. Rufo.

Qui crimen publicum instituere properant, non aliter ad hoc admittantur, nisi prius *h* inscriptionum pagina *i* præcesserit, & sivejussor *k* de exercenda lite adhibitus fuerit. Sin vero post satisfactionem præsentis non fuerint, || edicto || admonendi sunt, ut *l* veniant ad causam agendam: & si non adfuerint, non solum extra *m* ordinem æstimatione Judicis puniendi sunt, sed etiam sumptus *n*, quos in eam rem, & circa ipsum iter *o* ad litem vocati fecerunt, dependere cogentur. PP. 3. Non. Febr. Alexandro A. Cof. 223.

De fæminis.

4. Idem A. Dionysio.

Uxor *p* tua, si consobrini sui necem vindicandam existimat, adeat Præsidem provinciæ. PP. 16. Kal. Jul. Alexandro A. Cof. 223.

Accusatio falsi existentibus tutoribus vel curatoribus non pertinet ad matrem. Bald.

5. Idem A. Marcellianæ.

Senatusconsulto permissum non est mulieri legis Corneliæ crimine reum facere, nisi res ad eam *q* pertineat. Cum igitur filii tui tutores *r* vel curatores habeant: ipsi deliberare debent, an instrumenta, ex quibus adversarium filiorum tuorum obtinuisse dicis, falsa esse accusare debeant. PP. Kal. Octob. Alexandro A. Cof. 223.

Clar. d. loco. vers. postea. k l. 7. §. 1. ff. de accusationib. Clarus d. loco. vers. eod. etiam. negat consuetudine hanc satisfactionem exigi & nihilominus tamen accusatorem cogi de calumnia jurare. Idem ibidem vers. dic etiam. Bart.

l. citatio generalis an ad causam sufficiat. v. Mynsing. 4. obs. 33.

m l. 2. in fin. inf. ad Turpillian.

n Satisfactionem de sumptibus præstandis observari, Clarus negat d. loco. vers. tenetur etiam.

o l. 79. ff. de iudiciis. p v. l. 5. inf. eod.

q l. 14. §. eod. ad eam etiam pertinet liberorum causa, ut hic. & l. 9. §. eod. l. 1. ff. de accusat. consobrini, l. 4. §. eod. parentum, d. l. 1. patroni, patronæ, d. l. 1. mariti, Clar. d. §. ult. q. 14. vers. præterea. eorum denique in quos ex lege publicorum judiciorum testimonium non dicitur, v. l. 1. D. de accusat. de quibus vide l. 4. §. D. de testib. ergo & fratrum, l. 1. §. 10. ff. de quaestionibus. alias mulier non accusat, l. 12. §. eod. l. 8. D. de accusat. neque populari actione utitur. l. 6. D. de populi. aff. r vide l. 2. sup. eod.

De accusatione relicta.

6. Idem A. Probo.

Accusationem, a qua discedere *a* te professus es, repetere non debes. PP. 5. Non. Maji, Juliano 2. & Crispino Coss. 225.

De mora accusatoris.

7. Idem A. Felici.

Si ea, quæ crimen intendit, cognitionem moratur: certa *b* perferendæ accusationis tempora Judex competens præstet, intra quæ si agere superfederit, renunciasse *c* causæ intelligitur. PP. 15. Kal. Sept. Agricola & Clemente Coss. 231.

De militibus.

8. Imp. Gordianus A. Cajo militi.

Non prohibentur milites *d* accusationem, quæ publici judicii instar obtineat, intendere, si *e* suam suorumque injuriam exequantur. Ideoque consobrini tui necem defendere tibi permittimus. PP. 17. Kal. August. Pio & Pontiano Coss. 239.

De fæminis.

9. Idem A. Severiæ.

Non ignorat competens Judex, eam *f*, quæ ultionem, & mortem filii persequi allegat, non temere ad accusationem esse admittendam, nisi prius matrem se esse probaverit. PP. 6. Non. Mart. Gordiano A. & Aviola Coss. 240.

De militibus.

10. Idem A. Mucatraulo *g* militi *h*.

Si crimen ad tuam tuorumque injuriam pertinens exequaris, solennibus te inscriptionibus adstringe, ut Præsidem provinciæ habere judicem possis. PP. Kal. Aug. Gordiano A. & Aviola Coss. 240.

De incendio.

11. Imp. Philippus A. & Philippus Cæs. Saturnino & aliis.

Data *i* opera partis adversæ res vestras incendio *k* exarsas esse asseverantes, crimen Legis Corneliæ de sicariis exequi potestis. PP. 13. Kal. Jul. Peregrino & Æmiliano Coss. 245.

De fæminis.

12. Imp. Diocletianus & Maximianus AA. & CC. Corinthiæ.

De *l* crimine, quod publicorum fuerit judiciorum, mulieri *m* accusare non permittitur: nisi certis ex causis, id est, si suam suorumque persequatur injuriam, secundum antiqui juris statuta tantum, de quibus specialiter ei concessum est, non *n* exacta subscriptione. Unde aditus Præses provinciæ in primis examinabit, an tale sit crimen, cujus accusationem mulier subire non prohibeatur. S. 5. Kal. Maji, AA. Coss.

De fratribus.

13. Idem AA. & CC. ad Asclepium.

Si magnum & capitale crimen ac non leve frater *o* contra fratrem suum instituit, non solum audiendus non est, sed etiam exilii poena plectendus est. Dat. 10. Kalend. Febr. CC. Coss.

n Subscriptio an exigatur hodie, dixi ad l. 3. sup. eod.

o Frater fratrem, ut hic, vel sororem, l. 18. inf. eod. l. 1. §. 10. D. de quaestionibus. de crimine capitali non accusat, accusans punitur, ut hic, 1. Harm. 2. §. 48.

a Desistens ab accusatione expressæ, ut hic, & l. 3. in fin. l. 4. §. 1. ad Turpill. l. 2. D. ad Turpill. vel tacite, ut l. 7. §. eod. non accusat.

b Dixi ad l. 5. §. de ing. man. l. ult. §. ut ins. cer. temp. l. 18. D. de accus.

c Accusationes etiam tacite remittuntur, dixi ad l. 6. §. eod.

d l. 8. ff. de accusationibus.

e l. 18. §. eod. hodie passim admittuntur ex usu. Clar. §. sent. §. ult. q. 14. vers. quomodo. f Dixi ad l. 4. §. eod.

g Buccarrachio. Hal.

h dixi ad l. 9. §. eod.

i Incendium dolose, lata culpa, levissimum, vel fortuito admissum, quomodo puniatur. vide apud Angelum tract. de maleficiis, §. Incendiariorum.

k Incendiarius tenetur lege Cornelia de sicariis, l. 1. ff. de sicar. Ceterum non ita commode huic titulo responderet hæc constitutio.

l Mulier accusare de crimine nisi sua in causa non potest, Syn. Basil. 6. tit. 36. ex lib. 60.

m l. 41. cap. 24. nisi ob eadem parentum, liberorum, patroni, patronæ & eorum filii, filiarum, nepotes, neptis, & ceterorum in quos invita testimonium dicit: licet & ei lege Cornelia testamentaria agere (vel de falsis) item & de testamentis patrum vel matrum liberorum. 1. Harmen. 2. §. 40.

n l. 3. C. Theod. de accusat. dixi ad l. 5. §. eod.

o Frater fratrem, ut hic, vel sororem, l. 18. inf. eod. l. 1. §. 10. D. de quaestionibus. de crimine capitali non accusat, accusans punitur, ut hic, 1. Harm. 2. §. 48.

De

a Mater filium sibi infidantem accusare potest. adde l. 3. §. de patria potestate. & sic publicam accusationem instituere. i. Harm. 2. §. 41. Filius ex contrario de facto matris queri potest. l. 11. §. 1. ff. de accus.

b Falsus accusator, calumniator. c Periculum hic vocatur accusatoris inscriptio in crimen, quod ex ea accusator periclitetur, ne reus fiat: sicut ex sententia iudex periclitatur, ne litem suam faciat, & ne reneatur e dicto. Quod quisque iuris: & is utique quicumque condemnationem patitur, & omnes scripturæ nostræ maxime in iudiciis similiter pericula dici possunt, non etiam verba quæcunque. Cujac. ad tit. 8. de sententiis ex periculo recitandis.

d Infamis accusare non potest. l. 4. l. 8. ff. de accusat. adde l. 1. §. de advoc. divers. Syn. 60. tit. 16. 16. nisi suam suorumque injuriam exequatur. d. l. 18. & in lætæ majestatis crimine. l. 7. D. ad l. Jul. majest.

e Duos qui reos delatos habet, tertium deferre & accusare non potest, nisi suam injuriam persequatur. De tribus reis nemo queri potest, nisi suarum injuriarum causa. l. 9. in fin. l. 12. §. 2. D. de accus. l. 6. inf. D. de adulter. adde Cujac. 6. obs. 12.

f quidam legunt precepta. g Domesticus o δῖξον ὁ οἰκὸς τῶνδ', &c. Qui degit in aliquis domo, non potest eum accusare: sed si quid pecuniarium sit, recte de eo agit. Syn. Basil. tit. 60. tit. 1. ex tit. 34. c. 17. i. Harm. 2. §. 49. unde 2 quibusdam his locus refertur ad inquilinos & domesticos.

h Alumnus educatorem accusare non potest. hic adde quæ de alumno alias dixi l. 1. sup. quæ res pignora. facit l. 20. §. 1. cod. nisi forte sua, suarumque injuriarum causa. arg. l. 11. §. de accus.

i Civilis petitio quæ & pecuniaria Græcis, Harmenopulo, & autori Synopseos. facit d. l. 11. §. 1.

k Sororem levioris admitti ream facere licet. i. Harmenop. 2. §. 50. dixi d. l. 13. §. 1. cod.

l Accusatorum suum accusare non potest is, cuius nomen inter reos receptum, nisi prius se crimine purgaverit in se collato. Synops. 60. tit. 1. ex tit. 34. c. 17. adde l. in qui. 4. ff. de accusat. c. meganda. 3. quæst. 11. (Hujus sententiæ decem exceptiones adfert Marianus Socinus in c. ex literis de mutuis petitionibus) potest tamen etiam pendente causa in eos, qui accusant ipsum, inscriptionem deponere, ut hic: Synops. ib.

m paria sunt pene, suorum, & suas injurias defendere. n v. quæ dixi ad l. 3. §. 1. cod.

o l. 3. C. Th. ne præter crimen majestatis servus dominum vel patronum libertus seu familiaris accusetur. 3. quæ. 11. c. si quis. l. 6. l. ult. §. de delat. Synops. d. tit. 34. c. 23. & 6. Harm. 12.

p familiaris οἰκεταῖος: cui adjungitur apud autorem Synopseos, ibid. servus, ancilla, filius.

q de familiaribus & servis v. l. 6. §. 5. §. de his, qui ad ecclesias. r οὐδὲν ἔρε τιμωρεῖται, ferro punitur. Synops. ibid.

s adde l. 7. §. ad l. Jul. majest. t quod ne quidem excepit Tacitus, auctore Vopisco, nec Trajanus, auctore Plinio.

De matre filium accusante.

14. Iidem AA. & CC. Aelia.

Propter insidias, quas tuæ vitæ paratas contendis, accusationem apud Præsidentem provinciæ contra filium a tuum, si pietas & ratio naturalis animi tui non revocat, intentionem constituere potes. S. 16. Kal. Mart. CC. Coss.

De existimatione & de periculo calumnie.

15. Iidem AA. & CC. Lupioni.

Criminis accusationem instituere cum b periculo & calumnia, si tibi existimatio d integra est, minime prohiberis. S. 3. Kal. Mart. CC. Coss.

De pluribus accusatoribus.

16. Iidem AA. & CC. Callutico.

Cum rationibus juris congruit desiderium tuum, postulantis accusationem tertiam e ei, qui duos reos delatos habeat, non permitti contra Legis præscripta f, nisi suas suorumque injurias quis persequatur. S. 12. Kal. Decemb. Nicomedia. CC. Coss.

De eo, qui in rei domo educatus est.

17. Pars sententiæ eorundem AA. & CC. Dat. 5. Id. Jan. Diocletiano & Maximiano AA. Coss.

Iniquum & longe a seculi nostri beatitudine esse credimus: ut Thaumasius accusandi ejus habeat facultatem, in g cujus domo h eum (licet ingenuum) a primæ tate tamen fuisse constabat. Quare ex nomine Thaumasi mentio super confectu criminis cum Symmacho conquiescat.

† Si quam sane civilem i petitionem idem Thaumasius sibi competere confidit: iudicio Præsidentali poterit experiri.

De fratre & sorore.

18. Iidem AA. & CC. Juliano.

Si sororem k [tuam] leviorum commissorum ream facis, accusationem non prohiberis exercere in iudicio Præsidentali: quo temerarie commissa, congrua ultione plectantur. Dat. 3. Kal. Mart. Diocletiano 9. & Maximiano 8. AA. Coss. 304.

Si accusatus accuset.

19. Imppp. Valentin. Valens & Gratianus AAA. Laodiceo Præsidente Sardinie.

Neganda l est accusatis ¶ qui non suas suorumque m injurias exequuntur, licentia criminandi in pari vel minori crimine ¶ priusquam se crimine, quo premuntur, exuerint, secundum scita veterum juris conditorum, ¶ ita tamen, ut & ipsi inscriptiones n contra eos etiam pendente accusatione deponere possint. Dat. Frid. Id. Aug. Caruntis, Gratian. A. 3. & Equitio V. C. Coss. 374.

De familiaribus & servis.

20. Impp. Arcad. & Honor. AA. Eutychiano Præsidente prætorio.

Si quis o ex p familiaribus q vel ex servis cujuslibet domus cujuscunque criminis delator atque accusator emerferit, ejus existimationem, caput, atque fortunas petiturus, ejus familiaritatem vel dominum inhæserit: ante exhibitionem testium, atque examinationem iudicii, in ipsa expositione criminum, atque accusationis exordio, ultore r gladio feriat. Vocem enim funestam amputari oportet potius, quam audiri. Majestatis s autem crimen ¶ tantum ¶ excipimus t. Dat. 6. Id. Novemb. Constantin. Cæsario & Attico Coss. 397.

De libertis.

21. Impp. Honorius & Theod. Augusti, Consulibus, Prætoribus, & Trib. pleb. Senatui, S. D.

Si liberti y, accusatores manumissorum hæredumve esse præsumpserint z, eodem, quo servi supplicio tenebuntur, luituri pœnas ante prohibita delationis exordium. Dat. 7. Id. Augusti. Ravenna, Asclepiodoro & Maximiano Coss. 423.

DE ACCUSATIONIBUS a, ET INSCRIPTIONIBUS b.

TIT. II.

De terminis effossis.

1. Imp. Alexand. A. Martiano.

Eos, qui terminos c effoderunt, extraordinaria d animadversione coerceri debere, Præsides provinciæ non ignorabit. PP. 3. Kal. Augusti. Alexandro A. Coss. 223.

De servo accusato.

2. Idem A. Syro.

Si cuidam crimini obnoxius servus e postulatur, dominus eum defendere potest, & in iudicio sistere, accusatoris intentionibus responditur. Post probationem autem criminis, non f ipse dominus, sed servus pro suo delicto condemnationem sustineat. Ideo enim servum suum domino defendere permissum est, ut pro eo possit competentes allegationes offerre. PP. 11. Kal. Dec. Alexand. A. Coss. 223.

De absentibus.

3. Iidem A. Stephanidi.

Reos capitalium criminum abientes g, etiam per h procuratorem defendi, leges publicorum iudiciorum permittunt i. PP. 4. Non. Novemb. Maximo 2. & Aeliano Coss. 224.

Non tenet sententia absolutoria lata pro præsentem contra absentem non citatum legitime. Bald.

4. Imp. Gordianus A. Archelao.

Si accusatoribus k absentibus l. & non m per contumaciam n adesse iudicio cessantibus, ex una o postulatione aditus Præsides provinciæ non causa cognita sententiam dixit, quæ eum. de quo querimoniam derulisti, liberandum existimavit: criminatione etiam nunc perseverante, quæ contumacia vel cessante accusatorum non interveniente auferti non potuit: causa intentati criminis apud p eundem vel successorem ejus more iudiciorum tractabitur. PP. Non. Mart. Gordiano A. 2. & Pompeiano Coss. 242.

De mandato.

5. Idem A. Paulino.

Non q ideo minus crimine, siye atrocium injuriarum iudicio tenetur r is, qui in iustam accusationem incidit, quia dicit alium se hujusmodi facti mandatore habuisse. Namque hoc casu præ-

l. inter. 10. l. pen. ff. de pub. jud. h l. 33. §. 2. ff. de procur. i. l. 13. in fin. ff. de pub. jud. non permittunt in crimine non capitali, velut adulterio. l. 11. §. 2. ff. de adul. quod olim non fuit capitale. de quo dicam ad l. 30. in fin. §. de ad. ale. in capitali permittunt. d. §. 2. l. 6. ff. de appell. Nam & ita Schemio Thermitano reo criminis cognitor (qui quasi procurator est) datus est apud Ciceronem de jure dicendo in Verrem. Potest etiam per procuratorem is defendi, quo præsentem lis criminalis contestatur l. 14. §. de adul. l. 10. ff. de publ. judic. l. 4. §. 2. ff. ad leg. Corn. de pecunia. adde Cuj. 20. obs. 20. Accursius putat permitti absentem defendere ad sententiam usque, ut hic defendentem, suam quidammodo utilitatem & causam defendere. Cætera vide apud Clarum §. sent. §. ult. quæst. 12.

k De sententia lata pro reo accusatore absente. Inde colligitur, Plures posse uno & eodem libello accusare: si tamen suam suorumque injuriam persequantur. alias, plures simul accusare non posse, nisi per procuratorem. l. 3. §. 6. ff. de sepulchr. dixi ad l. 6. ff. cod. adde Clar. §. fin. §. ult. quæst. 13. in prin. Duar. i. diss. 39.

l Accusatore citra contumaciam abiente, reoque absoluto, absolutio ipso jure nulla, & ex integro causa agi potest apud eundem vel ejus successorem. §. 1. cod.

m puta si inutiliter citatus, vide Rol. a Valle l. conf. 39. num. 9. 10. ad 33.

n alias si per contumaciam a lite primum contestata abeliet, notaretur calumnia. l. 10. ff. de publ. jud. ante litem contestatam post inscriptionem, extra ordinem, l. 3. §. qui accus. l. 2. §. ad Turpill. adde Cujac. 20. obs. 1.

o i. e. προνομήσας, cui contrarium est, συσταδόν, vel causa cognita, adde l. 5. §. 4. §. de temp. appell.

p l. 6. §. quomodo & quando iudex.

q Mandatarius criminis, auctorem laudando non excusatur. l. 1. §. 13. ff. de vi & vi. Mandatarius criminum puniuntur, l. 3. §. 1. ff. de vi privata. quin mandator tenetur, ut hic Synops. Basil. 60. tit. 1. ex tit. 33. c. 18.

r Immo minus tenetur mandatarius: si parere necesse habuit, l. 109 ff. de regul. jur. præsertim si de non atroci facinore queritur, l. 20. ff. de oblig. l. 157. ff. de reg. jur. aut si ab aliquo committitur, quo i mandator (exemplum sit in patre filium in adulterio interficiente) impune præstare potuit, Clar. §. sent. §. ult. quæst. 60. vers. solet. aut si vis illata faciente, ideoque volunt mulieri, quæ per metum adulterium commiserit, ignosci. Clar. d. loco vers. quæro modo. Iudicem excusari a pœna, si principis iussu non observatis juris solennibus, capitalem in aliquem sententiam tulerit, Clarus ib. vers. solet dubitari. tabrum excusari, si mercede conductus in aliena silva alterius mandato arbores exciderit, aut in alio quid everterit. Clar. d. vers. solet.

y Synops. d. c. 18. in fin. l. 4. C. Th. tit. Ne prætor. l. 8. ff. de accusat. adde l. 20. §. 1. cod.

z Certis tamen casibus possunt. l. 38. §. 9. ff. de adul. l. 1. §. de anno. na.

a 9. C. Theod. l. 1. d. xi. 48. ff. 2. hoc notandum, in Gallia reum a privato non accusari ad pœnam criminalem, sed a procuratore Regio. v. Rebuff. in proœmio. confit. §. 3. n. 105. quæ de re alias etiam dixi.

b v. quæ dixi ad l. 3. §. tit. pro. c. Paul. §. sent. 22. §. 2.

d v. Paul. d. loco & §. sent. 16. §. 1. l. 1. 2. 3. ff. de termino moro. l. 4. §. 4. ff. fin. reguad. e Servus a domino defendi potest. l. 17. ff. cod. l. 11. ff. de publ. jud. l. 9. ff. de pœna.

f Dominus ex servi delicto non accusandus, l. 7. §. 1. ff. de damno. l. 5. §. 5. ff. de oper. novi. e contrario ex delicto domini servus convenitur. l. 5. §. 5. ne filius pro patre.

g Absens reus per procuratorem potest defendi. Neque accusator per alium accusare, neque reus per alium deterri potest, nisi ingratum libertum patronus accuset, Paul. §. sent. 16. §. 1. l. 1. sed & §. 1. ff. de procur. l. 4. ff. de obsequiis. aut rei absentia defendatur. Paulus illo loco l. absens. 71. l. servum. 33. §. publice. 2. ff. de procur.

i Immo non permittunt in crimine non capitali, velut adulterio. l. 11. §. 2. ff. de adul. quod olim non fuit capitale. de quo dicam ad l. 30. in fin. §. de ad. ale. in capitali permittunt. d. §. 2. l. 6. ff. de appell. Nam & ita Schemio Thermitano reo criminis cognitor (qui quasi procurator est) datus est apud Ciceronem de jure dicendo in Verrem. Potest etiam per procuratorem is defendi, quo præsentem lis criminalis contestatur l. 14. §. de adul. l. 10. ff. de publ. judic. l. 4. §. 2. ff. ad leg. Corn. de pecunia. adde Cuj. 20. obs. 20. Accursius putat permitti absentem defendere ad sententiam usque, ut hic defendentem, suam quidammodo utilitatem & causam defendere. Cætera vide apud Clarum §. sent. §. ult. quæst. 12.

k De sententia lata pro reo accusatore absente. Inde colligitur, Plures posse uno & eodem libello accusare: si tamen suam suorumque injuriam persequantur. alias, plures simul accusare non posse, nisi per procuratorem. l. 3. §. 6. ff. de sepulchr. dixi ad l. 6. ff. cod. adde Clar. §. fin. §. ult. quæst. 13. in prin. Duar. i. diss. 39.

l Accusatore citra contumaciam abiente, reoque absoluto, absolutio ipso jure nulla, & ex integro causa agi potest apud eundem vel ejus successorem. §. 1. cod.

m puta si inutiliter citatus, vide Rol. a Valle l. conf. 39. num. 9. 10. ad 33.

n alias si per contumaciam a lite primum contestata abeliet, notaretur calumnia. l. 10. ff. de publ. jud. ante litem contestatam post inscriptionem, extra ordinem, l. 3. §. qui accus. l. 2. §. ad Turpill. adde Cujac. 20. obs. 1.

o i. e. προνομήσας, cui contrarium est, συσταδόν, vel causa cognita, adde l. 5. §. 4. §. de temp. appell.

p l. 6. §. quomodo & quando iudex.

q Mandatarius criminis, auctorem laudando non excusatur. l. 1. §. 13. ff. de vi & vi. Mandatarius criminum puniuntur, l. 3. §. 1. ff. de vi privata. quin mandator tenetur, ut hic Synops. Basil. 60. tit. 1. ex tit. 33. c. 18.

a Mandator criminis tenetur. l. 1. §. 3. ff. de injur. l. 15. in fin. ff. de fidei. Paul. 5. sent. 23. §. 5. adde quæ dixi ad l. 4. §. 8. de fugitiuis.

b De absente non accusando.

c Absens accusari non potest, ut hic. l. 1. §. 7. de adult. multo minus damnari, inf. eod. l. 5. D. de pænit. alioquin sententia nulla est. Quod igitur remedium est aduersus absentem? Bonorum ejus sit annotatio, J. eod. quod hodie in Gallia, Italia, Hispania, & foris Ecclesiasticis locum non obtinet: possunt enim absentes contumaces etiam ad mortem damnari, eorumque bona fisco adjungi. v. Clar. 5. sentent. §. ult. quest. 44. vers. factus. vers. sed hodie. vers. licet.

d An hodie locum habet bonorum annotatio. dixi ad l. 1. inf. de requir. reis.

e Reus citandus est, etiam si Princeps accuset aut agat. Clement. Pastoralis. de re judic. etiam si de censura, excommunicatione, aut interdicto ferendo agatur. Communis opinio apud Clar. 5. sent. §. ult. qu. 31. in princ. Fieri autem citatio in iudiciis debet iudicis mandato. Clar. ib. ver. unus. Quid, si reus in alieno vivit territorio? dixi ad l. 7. ff. de cust. l. ult. D. de accusat. Nov. 134 c. 5. l. 4. §. 6. ff. de damn. l. 15. §. 1. ff. de re judic. quid, si defunctus? v. l. 1. §. 1. ff. de curat. bon. dam. de citatione vide quædam alia apud Clar. um dicto loco.

f Nullitas sine appellatione potest proponi vel apud superiorem, vel apud eum ipsum, qui sententiam tulit, quinimo executio impeditur potest nullitate objecta. Bald. hic. adde VVurmser. l. 1. præf. 24. obf. 35.

g officium stationarii, l. 3. inf. cod. publicæ personæ, l. 14. inf. cod. nuntiatores. l. 6. §. 3. D. ad Turp.

h Notoriæ & relationes apparitorum vel aliarum publicarum personarum non exigunt apparitoris inscriptionem: sunt tamen accusationibus proximæ, quia non minus subit periculum, qui ex eis denuntiat crimina, quam qui defert ex inscriptione, ut hic. & d. l. 14. l. 6. §. 3. ff. ad Turpill. Alias ridicula sunt, quæ sermonis ignorance Latini veteres interpretes hic commenti sunt de Notorio.

i ex iudiciis, scilicet.

k Denuntiantibus an & quatenus jure credatur. v. apud Socin. reg. 89.

l Notoria, ut hic, quæ & notoria indicia in l. 6. §. 3. ff. ad Turpill. & πινάκματα, Syn. Basil. l. 1. ex lib. 6. tit. 1. cap. 15. sunt elogia (Gallis informations) ab apparitoribus præsidum, irenarchis, & publicis personis, l. 14. J. eod. ad magistratus transmissa.

m Stationarii sunt apparitores dispersi per vicos & provincias certis locis, ut magistratibus denuntient crimina, quæ geruntur. l. 1. inf. de curiosis. vide l. 1. §. 12. ff. de off. Præf. urb. l. 31. Cod. Theod. de episc. & cleric. l. 1. Cod. Theod. de cursu publico. vide l. 6. inf. de dignitat.

n Apud Præsidem non apud stationarios libellus accusationis proponendus.

o Accusatus de crimine ab uno, de eodem crimine ab alio non accusatur. Quod si ex eodem crimine plures actiones nascantur a diversis personis accusari potest. Synops. Basil. 60. tit. 1. ex tit. 33. ca. 24.

p v. l. 16. D. cod.

q Ex eodem facto plurima delicta nasci possunt.

r Unum & idem delictum, unius ejusdemque hominis a pluribus deferri potest. l. 4. §. eod. l. 1. l. 16. D. cod. Diversa vero delicta unius hominis a diversis hominibus possunt deferri, ut hic. possunt, & ab eadem persona. l. 3. §. 3. D. cod.

s Diversis unius ejusdemque hominis delictis ad judicem delatis, judex habita ratione gravioris condemnare debet: nec in ejus arbitrio est minoris habere rationem.

t Ne alioquin causæ continentia dividatur. l. 10. §. de iudiciis.

ter principalem reum, mandatore a quoque ex sua persona conveniri posse ignotum non est. PP. 3. Id. Septemb. Gordiano A. 2. & Pompejano Coss. 242.

De absentibus.

6. Idem A. Avidiano.

Absentem b capitali crimine accusari non e posse, sed requirendum tantummodo annotari d solere, si desit, vetus jus est. Et ideo cum absentem te & ignorantem, cui nunquam ullum crimen denunciatum e esset, per injuriam a Præside provinciæ in metallum damnatum esse dicas: quo magis in præsentem te agente (ut asseveras) jam nunc fides veri possit illuminari, Præfectum prætorio adire f cura: qui quicquid novo more & contra formam Constitutionum gestum deprehenderit, pro sua justitia reformabit. PP. 4. Non. April. Ariano & Pappo Coss. 244.

De relationibus a publicis personis factis.

7. Idem A. Proculo.

EA quidem, quæ per Officium g Præsidibus denuntiantur, & citra h solennia accusationum posse perpendi i incognitum k non est. Verum si falsis necne notoriis l insimulatus sit, perpenso judicio dispici debet. PP. 8. Id. Jan. Peregrino & Amiliano Coss. 245.

Apud quem accusari debet.

8. Exemplum sacrarum literarum, Diocletianus & Maximianus August.

Si quis se injuriam ab aliquo passum putaverit, & querelam deferre voluerit, non ad stationarios m decurrit, sed n Præsidalem adeat potestatem, aut libellos offerens aut querelas suas apud acta deponens. PP. sine die & consule.

Si quis sæpius accusetur.

9. Idem AA. Honorato.

Qui o de crimine publico in accusationem deductus est, ab alio p super eodem crimine deferri non potest. Si tamen ex q eodem facto plurima crimina nascuntur, & de uno crimine in accusationem fuerit deductus: de r altero non prohibetur ab alio deferri. Judex autem super utroque s crimine audientiam accommodabit. Nec enim licebit ei separatim t de uno crimine sententiam proferre, priusquam plenissima examinatio super altero quoque crimine fiat. PP. 4. Kalend. Septemb. Basso 2. & Quintiano Coss. 289.

De promissione victoria.

10. Idem AA. & CC. Ursæ.

Qui explicandi negotii spem a (cujus finis in iudiciis potestate ac motu situs est) pollicetur: non minus ob illicitam sponsonem crimen contrahit, quam qui ad hujusmodi promissionis commercium b contra disciplinam publicam adspirat. PP. 3. Kal. Novemb. ipsi 4. & 3. AA. Coss. 290.

An absolutus accusari possit.

11. Idem AA. & CC. c liberis Crispinæ charissimæ nobis.

Si quis homicidii crimen existimat persequendum, secundum juris publici formam debet eum, qui in primordio homicidii postulaverit reum, neque probaverit, ideoque reus absolutus est, prævaricationis d arguere: Id enim salubriter statutis Principum Parentum nostrorum jurisque forma præscriptum est. Vel si id non putaverit e agendum: ad sequens crimen (i.e. pastorum f latronumve) descendere eum coges g, atque id exequi iudicio tuo: cum fide id ab incusato appareat esse commissum, ob ultionem publicam obnoxius legibus fiat. Dat. 8. Id. Apr. Annibaliano & Aselepiodoto Coss. 292.

De eo, qui se sponte precipitavit.

12. Idem AA. & CC. Aurelio.

Factum sponte se precipitantis h, innocenti i criminis periculum asserre non potest. S. 14. Kal. Jun. Sirmii, AA. Coss.

De servis accusatis.

13. Imppp. Valentin. Gratian. & Theod. AAA. Mariniانو & Vic. Hispaniæ.

Si l quis servos crediderit accusandos, non m prius ad corporum tormenta veniatur, quam se vinculo subscriptionis adstrinxerit. Dat. 6. Kal. Jan. Patavii, Merobaudes 2. & Saturnino Coss. 383.

De officio iudicis.

14. Idem AA. & Arcadius A. Cynegio Præfecto prætorio.

Singuli universique || iudices || cognoscant || in publicis criminibus || non oportere emendicatis uti suffragiis decretorum, aut || relationibus n a publicis personis destinandis credere: || sed rei veritatem inquirere. Dat. Prid. Kal. Maji, Constantinop. Arcadio A. 1. & Baurone Coss. 385.

De viris potentioribus.

15. Idem AA. Tatiano Præfecto prætorio post alia.

Tunc o convenit potentiores p viros adesse iudiciis. cum eorum præsentiam || in criminibus publicis q || per inscriptionem causa deposcat: licet in pecuniariis causis per procuratores litem sustineant. Dat. 15. Kal. Mart. Mediolani, Valentiniano A. 5. & Neotherio Coss. 390.

De forma libelli.

16. Impp. Arcad. & Honor. AA. Pasiphilo r.

In causis criminalibus dignum est s, ut inscriptiones præponantur r, quæ magnitudinem videlicet criminis, tempusque designent u: ut alterutram partem digna Legum terrere x possit auctoritas y. Quod si fuerit statutum forte contemptum, hi, qui ex Officio ingrediuntur secretarium z, quinque librarum auri condemnatione feriuntur. Dat. 8. Id. Jan. Olybrio & Probino Coss. 395.

De accusationis ordine.

17. Impp. Honor. & Theod. AA. Consulibus, Prætoribus & Tribun. pleb. Senatui, S. D.

Accusationis ordinem jam dudum legibus institutum servari jubemus: Ut quicumque in discrimen capitis accersitur, non a statim reus, qui accusari potuit, existimetur: ne subjectam innocentiam b feriamus. Sed quiss-

item quæro. scribit neminem hodie cogi accusare: ne hæredes quidem occisi.

h dixi inf. eod. de bon. eorum, qui mori. sibi consuever.

i potest enim id accidere doloris impatientia, vel tadio vitæ. v. l. 6. §. 7. ff. de injur.

k ad Marimum. l. 14. C. Th. eod. l. d. l. 14.

m dixi de subscriptione ad l. 3. §. qui accusare. n dixi ad l. 7. §. 5. eod.

o l. 17. C. Th. eod. p v. l. 25. & Auth. Hoc jus. §. de procurat. Nov. 71. c. 1.

q aliud in pecuniariis causis. d l. 25. adde l. 26. d. tit. de procurat.

r ex una & eadem l. 8. sc. C. Theod. de iurisdic. hxc lex sumpta est, & lex 8. §. unde vi, & l. 1. §. de abigeis. s vide quæ dixi ad l. 3. §. de his, qui accusar. adde Cuj. 1. obf. 20.

t sumptum ex l. 8. C. Th. de iurid. lib. 2. u vide l. 3. ff. eod.

x tenere. d. l. 8. y auctoritas. d. l. 8.

z d. l. 8. Secretarium, locus in quem iudices solent convenire. In eundem locum certo tempore Carthagini admittebatur populus ad ordinandum exactorem, adde l. 20. C. Th. de ex actionibus, in princ.

a Innocens nemo, si accusasse sufficiat.

b Innocentiam subjectam leges non feriunt, facit l. 12. §. eod.

a Spem explicandi negotii vendere quid est? eventum sententia vendere. v. Paul. 5. sent. 25. §. ult. l. 15. §. 30. ff. de injur.

b Hæc constitutio pertinet proprie ad sumi venditores (quales fumo necari Alex. Sever. iussit) non ad impietatis promissores. v. Cujac. 10. obf. 9.

c Hæc Crispinæ, carissime nobis. Cont. 1. disp. 15. Cujac. 1. obf. 15. Fuit autem is Crispinus præfex provinciarum, vide Cujac. ibid.

d Prævaricatione tenetur, qui reum non probavit. adde l. 1. sup. de advoc. divers. iudicior.

e Sit hæc hypothesis: Qui homicidii & criminis simul pastorum & latronum accusari potuit, accusatus tantum fuit homicidii. Accusator homicidium non probavit? Prævaricationis poterit condemnari accusator, nisi a iudice cogatur descendere ad alterius criminis executionem.

f Crimen pastorum hic dicitur, non quod, ut Accurs. putat, a Caino & Abele pastorum initium sumpsit, sed quod pastores latrocinii dediti esse consueverunt, ut de Abasgis & Henochis scribit Strabo, quos ait vivere αντρονικως καὶ νομαδικως, tamque sententiam confirmat lex unica, C. Theod. Ne pastores dentur filiis nutriendi lib. 9. tit. 31. fore alioquin, ut qui nutriendos dederit, societatem latronum videatur intulisse, quamvis aliis rusticis nutriendos dare liceat. Ita coniungi recte hanc vitam, pastorum & latronum refert Aristot. 1. Polit. 11.

g Clarus 5. sent. §. ult. qu. 15. vers.

z l.2. §. i. i. p. r. e. x. v. l. 3. §. de his, qui accusant. Hodie consuetudine passim recepta nemo accusaturus se inscribere ad poenam talionis cogitur: ut ea ratione valeat consuetudo, per quam poena talionis sit sublata. Bart. in l. si tui. 7. ff. eod. ne metu talionis quis ab accusando deterreatur, & delicta impunita sint, contra legum voluntatem. l. ita. 51. in fin. ff. ad leg. Aquil. Quod in testibus locum habere negat Baldus in c. 1. §. infamia de pace juramento sumenda. arg. d. 1. §. i. r. e. v. e. d. ff. de iur. i. d. l. 2. §. de reb. cred. Corsetus sing. 12.

a vide l. 2. §. i. i. p. r. e. x.

b Poena iudicatur majoris vel minoris dignitatis ratione.

c Mendacia haud impunita.

d Poena talionis. d. l. 2. l. 7. l. ult. §. de calum. l. 7. §. de vi publ. de qua saepius alibi dixi.

e nempe quia detexit alios criminis socios. Poena igitur reo de se confesso, non minuitur, ob id, quod socios criminis indicavit.

f Consolatio miserorum est habere pares.

g Inimicus de se confessus, sua confessione inimicum onerare non potest.

h De se confessus, non potest de alio interrogari. adde Rolandum a Valle l. confat. num. 7. §. 17. & consil. 73. num. 1. & 20. nisi in causis lege vel statuto exceptis; alii tamen putant hoc hodie non servari, vide Clar. §. sententiarum. §. ult. quast. 21. vers. dictum socii. ut sit, criminis confessio ad maiorem inquisitionem sociorum habendam sufficit. Clar. d. loco. vers. resenta. non ad diem praefixe eis dicendum aut quæstionem habendam, nisi in casibus & criminibus exceptis, & aliis, concurrente tamen aliqua suspitione. Clar. d. loco. vers. si vero quæritur. vers. successore. vers. sed quid. Quid si reus socii vel mandatoris delator, fuerit alias perjurus? causa cognita faciet etiam indicium ad quæstionem habendam. Clarus d. loco. vers. scias tamen. Quod si duo socii criminis tertium aliquem accusant? faciunt indicium ad quæstionem, non ad condemnationem mortis. Paponius 22. Arresor. 13. num. 2. 3. Clarus d. loco. vers. sed poena. His addendum, Socio criminis accusati fidem non haberi nisi jurato. Clarus ibid. vers. quæro. An vulnerati accusatio oneret accusatum. vide Clar. ibi. vers. assertu vulnerati.

i 9. C. Th. 2. dixi ad l. 48. ff. 3.

k l. 2. C. Theod. eod. adde l. 6. sup. de iur. d. omni.

l l. 3. C. Theod. eod. Syn. Basil. 60. tit. 1. ex tit. 35. c. 16.

m Nemo criminis accusatus in vincula prius conjiciatur, quam convictus fuerit. Quod si etiam longo intervallo abest, non exhibetur ante, quam actor inscripserit. Nam cum is inscriptus, tum deinde vel eum exhiberi oportet, vel requirendum fieri: data ei dilatione dierum, quantum satis erit ad res suas disponendas, non minus triginta. Syn. d. c. 16.

n l. 5. ff. eod.

o Imo vinciri potest. l. 1. inf. tit. prox.

p l. 7. inf. de calumniatoribus.

q vide l. 3. sup. qui accusat.

r Poena reciproci, poena talionis. vide l. ult. sup. tit. prox.

s d. l. 3. C. Theod. eod.

t penates. d. l. 7. Spatium ad moestos penates componendos.

u id est, corruptela. adde quæ scripsi ad l. 1. sup. de mundiciis.

x Reus & accusator pariter & simul in custodia publicam conjiciendi. l. ult. sup. tit. prox.

y Clarus §. sententiarum. §. ult. quast. 12. vers. quando.

z l. 4. C. Theod. eod.

a vide exceptiones apud Accursium.

quis ille est, qui crimen intendit, in iudicium veniat, nomen rei indicet, vinculum & inscriptionis arripiat, custodia & similitudinem (habita tamen dignitatis & æstimatione) patiat: nec impunitam fore noverit licentiam mentiendi c, cum calumniantes ad vindictam poscat similitudo d supplicii. Nemo tamen sibi blandiatur objectu cuiuslibet criminis, de se in quæstione confessus, veniam e sperans propter flagitia adjuncti, vel || pro || communione criminis consortium f personæ superioris optans, aut inimici g supplicio in ipsa supremorum suorum sorte satian- dus, aut eripi se posse confidens, aut studio aut privilegio nominati: cum veteris iuris auctoritas de se confessos, ne h interrogari quidem de aliorum conscientia sinat. Nemo igitur de proprio crimine confitentem: super conscientia scrutetur aliena. Dat. 8. Id. Aug. Ravennæ, Asclepiodoto & Maximiano Coss. 423.

DE EXHIBENDIS ET TRANSMITTENDIS REIS.

TITULUS III.

1. Imp. Valentinian. & Valens AA. Valentino Consulari Piceni.

SI miles k in provincia repertus crimen publicum commiserit, eum Rector provincie sub custodia constituat: atque ita, vel causæ meritum, vel || etiam || personæ qualitatem ad Magistrum militum referat. Dat. 12. Kal. Febr. Mediolani, Valentiniano & Valente AA. Coss. 365.

Non est quis in carcere ligandus, antequam convincatur.
Bald.

2. Imp. Gratian. Valent. & Theod. Augusti Eutropio P.P.

Nullus l in m carcerem priusquam n convincatur, omnino vincitur o. Ex p longinquo si quis est acciendus, non prius insimulanti || id est, accusatori || accommodatur adiensus, quam q solenni Lege se vinxerit, || & in poenam r reciproci stylo trepidante recaverit. || Ei vero, qui reducendus erit, ad disponendas res suas, componendosque moestos s penates t, spatium coram loci Iudice, aut etiam Magistratibus sufficientium dierum, non minus tamen triginta tribuatur, nulla remanente apud eum, qui ad exhibendum missus est, copia nundinandi u. Qui posteaquam ad iudicem venerit adhibita advocatio- ne, ius debet explorare quasitum: ac tamdiu pari x cum accusatore fortuna retineri, donec repererit cognitio celebrata discrimen. Dat. 3. Kal. Jun. Constantinop. Gratiano 5. & Theodosio AA. Coss. 382.

3. Imp. Valent. Theod. & Arcad. Augusti Drepanio Proconsuli Africa.

Neminem y || in || iudicio exhibendum esse præcipimus, nisi z de ejus exhibitione iudex pronunciaverit. Dat. PP. Non. Feb. Mediolani, Valentiniano A. 3. & Neothario Coss. 390.

DE CUSTODIA & REORUM.

TIT. IV.

1. Imp. Constantius A. ad Florentium Rationalem.

IN a quacunque b causa reo exhibito, siue accusator existat, siue eum publicæ sollicitudinis cura produxerit, statim debet quæstio fieri, ut noxius puniatur, innocens absolvatur.

† Quod si accusator aberit ad tempus, aut sociorum præsentia necessaria videatur: id quidem debet quam celerissime procurari. Interea vero reum exhibitum non || per || ferreas c manicas & inhærentes ossibus mitti oportet, sed prolixiores catenas d, || si criminis qualitas etiam catenarum acerbitate postulaverit, || ut & cruciatio de- lit, & permaneat || sub || fida custodia. Nec vero sedis e intimæ tenebras pari debet inclusus, sed usurpata luce vegetari, || ac sublevari: || & ubi nox f geminaverit cus- todiam || in || vestibulis g carcerum, & salubribus locis respici: ac revertente iterum die, ad primum Solis ortum illico ad publicum h lumen educi, ne poenis carceris peri- matur: quod innocentibus miserum, noxiis non satis se- verum esse dignoscitur.

† Illud etiam observabitur, ut neque his, qui Strato- rum i funguntur officio, neque ministris eorum liceat crudelitatem k suam accusatoribus vendere: & innocen- tes intra carcerem septa letho dare, aut subtraçtos audien- tiæ longa tabe consumere. Non enim existimationis tantum, sed etiam periculi metus Iudici imminet, si ali- quem ultra debitum tempus inedia l, aut quocunque mo- do aliquis Stratorum exhauserit, & non statim eum, penes quem officium custodiæ est, atque ejus ministros capitali poenæ subjecerit. Dat. Prid. Kalend. Jul. Serdica, Con- stantino A. 6. & Constantio Cæsar. Coss. 353.

2. Idem A. & C. ad Evagrium Præfectum pratorio.

SI quis m in ea culpa vel crimine fuerit deprehensus, quo dignus claustris carceris, & custodia squalore vi- deatur, auditus apud acta, cum n de amisso constite- rit, poenam carceris sustineat: atque ita postmodum edu- ctus o apud acta audiatur. Ita enim quasi sub publico te- stimonio commemoratio admissi criminis fiet, ut iudici- bus immodice sævientibus freni p quædam temperies ad- hibita videatur. Dat. 3. Non. Feb. Heraclia, Constantino A. 5. & Constantio Cæsar. Coss. 354.

3. Idem A. Acyndino P.P.

Quoniam q unum carceris conclave permixtos sexu criminosos includit: hac lege sancimus, ut etiam si poena qualitas permixtione jungenda est, sexu r tamen dispares, diversa claustrorum habere tutamina jubeantur. Dat. Non. April. Acyndino & Procuro Coss. 340.

In authent. ut nul. judic. §. necessarium. col. 9. tit. 17. al. 9. Nov. 134. cap. 9.

Hodie novo jure nullam mulierem pro pecunia fiscali, seu pri- vata causa, aut pro crimine quolibet modo in carcerem mit- ti, aut includi, aut custodiri concedimus. Sed si pro fiscali, aut privato debito pulsatur, per virum suum, aut quem alium legi- timum respondeat. Quod si noluerit vel respondere vel persequi litem suam, legitime in rebus suis executio procedat. Si vero tale sit crimen, ut necesse sit eam custodiri: si quidem fidejussore dare potest, ipsi credatur: si vero juraverit fidejussorem dare se non posse, juratoriam cautionem præset de iudicis ob- servatione. Sed si crimen gravissimum sit de quo accusatur, in monasterium vel asceterium mittatur, vel mulieribus tradatur, per quas custodiatur. Iudices autem, qui hæc non servant, si majores sint, viginti librarum auri poenam: si minores, decem solvant. Obedientes autem eis in prædictis casibus, spoliati cin- gulo dentur in exilium.

4. Imp. Valent. Valens, & Gratianus, AAA. ad Pro- bum Præfectum pratorio.

custodiæ inclusos, ut hic. de eorum indulgentia in easdem vide l. 2. ff. eod.

† adde l. 9. sup. de episc. aud.

m l. 2. C. Theod. eod.

n l. 2. sup. tit. prox.

o Educuntur e carcere custodiæ apud acta.

p Freni temperies iudicibus severis injicienda, ne quem temere in carcerem conjiciant, vel coniectum detineant vel damnent.

q l. 3. C. Theod. eod.

r Mulieres a masculis in carcere separandæ. adde l. 1. sup. de vortio facti.

z l. 9. C. Theod. 3. pars tit. 3. l. 48.

a l. 1. Cod. Theod. eod.

b Cum quis reus sit criminis, quodcumque ran- dem id fuerit, siue habuerit accusa- torem, siue a pu- blicis personis transmissus fue- rit, statim quæstio fiat. Si vero pau- lum differri oport- eat vel propter accusatoris absen- tiam, vel quia confici non ad- sinat: interim ei tormenta non ad- hibeantur, nec ferramenta sint arctiora, vel in parte interiori cu- rodie includatur, sed particeps lu- cis esto. Nocte re- vertente in locis custodiæ huma- nioribus eum re- cipi oportet, ac illucsciente die e- mitti & solis lu- mine frui: ne sæ- penumero etiam innocens in hisce tormentis peri- matur. vers. quæd si accusator. Non liceat autem cus- todibus inhumani- ter eos tractare. Nam Præses de salute sua pericli- tabitur, si hoc cognito, non sta- tim capta custo- diæ præpositis ab- sciderit. vers. Il- lud. Syn. Basil. 60. tit. 1. ex tit. 35. c. 19.

c Ferreæ mani- cæ.

d Catena proli- xiores.

e Carceris locus, Sedes intima, in qua tenebræ mul- tæ, lux nulla aut paucissima. Petrus Gregor. 31. syn- tagm. 33. num. 10. adde quæ dixi ad l. 8. §. 2. ff. de po- ena.

f Nox geminat custodiæ.

g Vestibulum carceris.

h Publicum lu- men cuius pa- ter.

i Stratorum. Hal- de quibus alias dixi.

k Crudelitas strato- rum adversus custodias, i. e. reos

a l. 5. c. Th. cod. 3.
Reg. 20. ad l. 16. v.
16. & 17. q. 4. can.
definit. 35.
b Commentariensis,
qui in com-
mentarium cu-
stodias refert
υπομνηματο-
γραφος. 60. Syn.
35. c. 21.
c l. 2. ff. cod.
d Fugiens ex car-
cere publico, de-
lictum confiteri
intelligitur: ideo-
que et si criminis
innocens, puni-
tur. l. 13. ff. cod.
Quid, qui vincu-
lis ruptis, aut ef-
fracto carcere, o-
stiove aperto, au-
fugit? capitaliter
puniri negant in-
terpretes: sed nec
eum, qui autuge-
re conatus est,
nec aufugit, qui-
ve non legitime
in carcerem con-
jectus est. Clar. 5.
sent. 5. ult. q. 2.
vers. Tertio au-
tem. Quid, si ante
quam in carce-
rem conjiceretur
accusatus aufu-
git? Hujusmodi
fugam facere in-
dignum ad qua-
stionem negant:
quin spontanea
praesentia ejus fu-
gam purgari exi-
stunt, v. Clar.
d. loco. vers. fu-
ga. Quid, fuga
militis ab exer-
citu? alias dixi
adde de fuga l. 1.
§. de serv. fug.
Nov. 53. c. 4. l. 15.
§. de probat. l. 7 §.
2. ff. de suspens. l.
28. in pr. ff. de
bon. lib. 1.

e Idem in judi-
ce, si pecunia ac-
cepta reu ab-
solvit. Paul. 5.
sent. 16. §. 12.
f Commentariensis,
cujus docti
vel negligentia,
custodia evadit,
eandem poenam
sustinet, quam is,
qui effugit, susti-
nere potuit, ut
hic. Negligentia
tamen substituit,
Commentariensis
non est capitalis.
vers. Si vero.
J. cod. v. Boll. c. 4. de homic. vide Clar. 5. sent. ult. q. 68. Eodem modo iudex cujus
doloreus legitimam poenam evasit, poenam quam absolutus pati debuit, sustinet. Paul. 5.
sent. 16. §. 12. Quid, si Commentariensis muliere in custodiam conjecta abutitur? su-
spensio dignum esse putant, v. Clar. 5. sent. 5. Fornicator. vers. cum carcerata.
g Negligentia substituit vel adjutoris Commentariensis, poenam Commentariensis iusta ex
causa absentis elevat. h l. 6. c. Th. cod.
i Deest hic sententia integra. v. d. l. 6.
k Custodias diu in carcere detineri non oportet: sed cito vel absolvi vel puniri. Syn.
Basil. 60. tit. 35. c. 21.
l Commentariensis intra trigessimum diem debet numerum & quantitatem custodiarum
praesidii inculcare. Graeci lib. 6 Basil. ita interpretantur, κατ' ἐκάστην ἡμέραν ἕως λ.
ἡμέρας. 6. Basil. 35. cap. 21. id est, per singulos dies usque in 30. diem, v. Cuj. c. 10. de praescripti-
m υπομνηματογράφος, Syn. ibid.
n τὴν γὰρ τῶν ἐγκλεισμένων, notitiam inclusorum, Syn. ibid.
o ποιότητα. d. c. 21. id est qualitatem. p Syn. d. c. 21.
q addere gix urbis. Syn.
r Subandi in provinciis. Syn. Porro loci defensores, ἐνδικοὶ καταποιοί.
f l. 22. §. 1. 8. de episc. aud.
t κατὰ τετραδά. alii κατὰ τετράδα, Eclog. d. loco dixi d. l. §. 1.
u καὶ τοῖς. alii legunt, καὶ τοῖς. Eclog. d. loco.
x ἐπὶ ἀταξία. Syn.
y ἐπὶ ἀταξία. Graeci hic, ἐπὶ ταξία. Eclog. ibid.
z Seditionis causa moram non recipit. l. 6. §. 9. ff. de iust. fo.
a v. Cuj. 20. obs. 13. b v. Cuj. d. loco.
c ἐξωμοσία. Syn.
d v. l. 7. §. 14. de accusat. e Annus datur causis criminalibus custodiarum finiendis,
ut hic biennium, quod rei causam non dicunt ex carcere. l. ult. §. ut infra certa tempus.

AD a Commentariensem b receptarum personarum
custodia observatioque pertineat c: nec putet homi-
nem abjectum atque vilem obijciendum esse iudici, si re-
us modo aliquo fuerit elapsus d. Nam ipsum e volu-
mus hujusmodi f poena consumi, cui obnoxius docebitur
fuisse, qui fugerit. Si vero Commentariensis necessitate g
aliqua procul ab officio egerit: Adjutorem h ejus pari ju-
benus invigilare cura, & eadem statuimus legis severitate
constringi. Dat. 3. Kal. Jul. Contionati, Gratiano A. 5. &
Probo Coss. 371.

Causa carceratorum debent velociter teminari. Bald.

5. Imppp. Gratian. Valent. & Theod. AAA.

Eutropio P. P.

DE i his k, quos tenet carcer inclusos, id aperta defi-
nitione sancimus, ut aut convictos velox poena sub-
ducatur, aut liberandos custodia diuturna non maceret. Ju-
benus autem, ut intra tricesimum l diem semper Com-
mentariensis m ingerat numerum n personarum, varie-
tatem o delictorum, clausorum ordines, etatemque vin-
ctorum. ¶ quod si hac praetermiserit || officium || quidem ||
viginti libras auri arario nostro jubemus inferre: iudicem
vero desidem ac resupina cervice tantum titulum geren-
tem, extorem impetrata fortuna, decem auri libris mul-
tandum esse censuimus. Dat. 3. Kal. Jan. Constantinop.
Gratiano 5. & Theodosio 1. AA. Coss. 380.

*Graca constitutio Justiniani hic deest. Ejusdem quae adam pars
a Triboniano jam fuit posita in l. 22. supra de episcopali audien-
tia. sed integrior & prolixior qua hic esse debuerat, injuria
temporum oblitterata est. Ejus epitomen ex lib. 60. Basil. tit. 35.
& Anton. Augustino ita restitimus. Nam multa idem Anton.
Augustinus ad eam non pertinentia permiscuit.*

6.

Latine Antonii Contii.

Neminem p oportet injici custodiam absque iussione ma-
gnorum Magistratum q aut locorum r defensorum.

1 ¶ Oportet autem episcopum s per quartam feriam t
aut parasceven inquirere eos, qui sunt in custodia, quam
ob causam inclusi sunt: & si quidem servi sint, intra vigin-
ti dies emittere eos vel castigatos, atque u etiam dominis
redditos: aut si non appareant eorum domini, solvere
iplos. Si vero liberi sint pro x seditione y detenti, confe-
ssum z judicare ipsos, vel si pro alia quacunque causa, si
quidem non habeant fidejussores, & pro criminibus deti-
nentur, excepto crimine homicidii, statim eos judicari;
si vero capitale crimen sit, intra triginta dies.

2 ¶ Si vero a majore postea dilatione necessaria exi-
stente, is, qui detinetur, non praebet causam, committat-
ur b suae c juratoriae cautioni, si absens fuerit. Si vero
causis est causa, si quidem ex delatione publicarum d per-
sonarum, intra sex menses judicetur. Scientibus publi-
cis personis, quod si mentita fuerint, se iisdem subden-
dos poenis. Si vero accusator, qui se inscriptit, auctor fuit
ejus detentionis, detur reus sub fidejussione: vel si non
reperiat fidejussores, maneat quidem in carcere: causa
autem intra annum e terminetur.

3 ¶ Facta autem praesumptione, tanquam reus sit,
in custodia maneat, donec causa terminetur. Si vero jam
sententia lata est de inclusis, ea executioni mandetur, si ve
corporalis sit, si ve pecuniaria.

4 ¶ Eodem modo iudex cujus
doloreus legitimam poenam evasit, poenam quam absolutus pati debuit, sustinet. Paul. 5.
sent. 16. §. 12. Quid, si Commentariensis muliere in custodiam conjecta abutitur? su-
spensio dignum esse putant, v. Clar. 5. sent. 5. Fornicator. vers. cum carcerata.
g Negligentia substituit vel adjutoris Commentariensis, poenam Commentariensis iusta ex
causa absentis elevat. h l. 6. c. Th. cod.

i Deest hic sententia integra. v. d. l. 6.
k Custodias diu in carcere detineri non oportet: sed cito vel absolvi vel puniri. Syn.
Basil. 60. tit. 35. c. 21.

l Commentariensis intra trigessimum diem debet numerum & quantitatem custodiarum
praesidii inculcare. Graeci lib. 6 Basil. ita interpretantur, κατ' ἐκάστην ἡμέραν ἕως λ.
ἡμέρας. 6. Basil. 35. cap. 21. id est, per singulos dies usque in 30. diem, v. Cuj. c. 10. de praescripti-
m υπομνηματογράφος, Syn. ibid.

n τὴν γὰρ τῶν ἐγκλεισμένων, notitiam inclusorum, Syn. ibid.

o ποιότητα. d. c. 21. id est qualitatem. p Syn. d. c. 21.

q addere gix urbis. Syn.

r Subandi in provinciis. Syn. Porro loci defensores, ἐνδικοὶ καταποιοί.

f l. 22. §. 1. 8. de episc. aud.

t κατὰ τετράδα. alii κατὰ τετράδα, Eclog. d. loco dixi d. l. §. 1.

u καὶ τοῖς. alii legunt, καὶ τοῖς. Eclog. d. loco.

x ἐπὶ ἀταξία. Syn.

y ἐπὶ ἀταξία. Graeci hic, ἐπὶ ταξία. Eclog. ibid.

z Seditionis causa moram non recipit. l. 6. §. 9. ff. de iust. fo.

a v. Cuj. 20. obs. 13. b v. Cuj. d. loco.

c ἐξωμοσία. Syn.

d v. l. 7. §. 14. de accusat. e Annus datur causis criminalibus custodiarum finiendis,
ut hic biennium, quod rei causam non dicunt ex carcere. l. ult. §. ut infra certa tempus.

4 ¶ In pecuniaria condemnatione potestatem haben-
tibus cedere a bonis.

5 ¶ Episcopis b monentibus praesides, scituros, se &
officium suum illaturos 10. libras.

6 ¶ Habentibus etiam Episcopis potestatem deferen-
di Principi, negligentiam (hiscie in rebus) Praesidium.

DE PRIVATIS CARCERIBUS IN- HIBENDIS.

TITULUS V.

*Privati carceris crimen committentes, afficiendi sunt ulti-
mo supplicio; & datur facultas iudici de hoc crimi-
ne inquirendi. Salycet.*

1. Imp. Zeno A. Basilio P. P.

Jubemus d nemini penitus licere per Alexandrinam
splendidissimam civitatem, vel Aegyptiacam diocesim,
aut in quibuslibet imperii nostri provinciis, vel in
agris suis, aut ubicunque domi privati carceris exerce-
re custodiam, viro Spectabili pro tempore Praefecto Augu-
stali, & viris clarissimis omnium provinciarum Reclori-
bus daturis operam, semperque futuris in speculis, ut sa-
pe dicta nefandissimorum hominum arrogantia modis
omnibus opprimatur. Nam post hanc saluberrimam con-
stitutionem & vir Spectabilis pro tempore Praefectus
Augustalis, & quicunque provinciae moderator, majesta-
tis e crimen proculdubio incursum est, qui cognito hu-
jusmodi scelere, laxam non vindicaverit majestatem.

† Primatibus f insuper officiorum ejusdem criminis la-
queis constringendis: qui simul atque noverint memora-
tum interdictum facinus in quocunque loco committi,
propriis iudices de opprimendo nefandissimo scelere non
protinus curaverint intruendos. Nam illud perspicuum
est, eos, qui hoc criminis genus commiserint, etiam pro
veterum legum & constitutionum tenore, tanquam g
ipsius majestatis h violatores, ultimo i subjugandos esse
supplicio. Dat. Kal. Jul. Constantinopoli, Longino V. C.
Coss. 486.

*Notatur hic deesse Graca constitutio. Ejus epitomen Latine
ediderat Contius ex lib. 60. Basil. tit. 55. interprete Cujac.*

2. k.

Constitutio jubet privatas custodias non fieri, & eos, qui
fecerint, poena subijci, & tot l dies manere in publico
carcere, quor fuerit quis in privato ab eis inclusus, cujus-
cunque sint conditionis, vel dignitatis: amittere etiam m
eos causam, quam habent adversus inclusos, providentia epi-
scopi n & Praesidis: quod si neglexerit Praes, & bono-
rum & salutis periculum sustinebit.

SI REUS VEL ACCUSATOR p MOR- TUUS q FUERIT.

TIT. VI.

1. * Epitome ex lib. 60. Basil. tit. 56. c. 1.
Si miles λειποτακτης r, (id est, desertor militiae,) de-
cesserit, solvitur s crimen.

2. Imp. Antoninus A.

Et si Marcellus, qui crimine falsi t postulabatur, vita
functus est, ac per hoc crimen in persona ejus sit ex-
tinctum, accusatio u tamen non est abolita: cum tam uxore
ejus, quam x te eodem crimine postulatorem esse propo-
nas. PP. 7. Kal. Octobr. Lato 2. & Cereale Coss. 216.

3. Idem A. Proculo.

Si is, quem homicidii y seu cujusvis criminis postu-
lasti reum, vita functus est, frustra ob poenam deser-
ta z accusationis conveniris: cum morte ejus crimen

a lege, ipso jure potest de eo crimine tractari contra haeredes, ad bonorum & fructuum in-
de perceptorum, confiscationem. In causis vero pecuniariis, si lis contestata. Clar. ibid.
vers. scias etiam. Quid, in cadaver mortui, potestne iudex aliquid statuere vel ut su-
spendatur, vel ut exuratur? Quidam negant statui id posse: Sed tamen fatentur contra-
rium observari, & exempla simul apud Gallos, Castellanos, & Italos extare. Clar. ibid. ver-
sic. sed hic incidenter. Nequaquam vero delicto defuncti haeredes obstringuntur ultra vires ha-
reditarias: multo minus poena corporali puniri. Clar. ibid. vers. ultimum. & vers. sciam
tamen.

r de reo desertor militiae.
s Imo non solvitur. l. 4. §. de re milit. t de reo criminis falsi. u Morte rei
crimen extinguitur, at non accusatio. x Plures eodem libello, de eodem crimine ac-
cusari possunt. y De reo homicidii seu cujusvis criminis mortuo. z Mortuo reo,
accusator iuste ab accusatione desistit, ut hic. & l. 15. §. 3. ff. ad Turpil.

ddd 2

cum

a Ut §. qui bonis
cedere.
b v. quendam in
editione Nivel-
liana ex Paratit-
lis Graecis &
Theodoro Her-
mopolita.

c 9. c. Th. 11. 6.
Harm. 14. c. 7. p. 1.
idiotica. cu-
λακων l. 23. sup.
de episc. aud. l.
39. §. 1. ff. ad l. A-
quil. excipe l. 25.
ff. de adult. l. 224.
ff. de arb. sign.
d Syn. Basil. 60. tit.
35. c. 1. §. 1.
e ἡρπουσία.
60. Eclog. 35. ex
tit. 55. cap. 1.
f Primates offi-
ciorum.

g l. un. c. Theod.
cod.

h κατὰ τετράδα.

ay. Eccl. d. loco.

i Poena privato-
rum carceres ha-
bentium, ut hic

est & alia in l. 2.

j. cod. hac le-
gem quidam ex-
tendunt ad judi-
ces, qui quastio-
ni subijciunt im-
meritos seu non

torquendos. dixi

ad l. 17. §. de quast.

k ad Mennam P.

Pratorio. v. Cuj.

hic.

l Prima poena, 6.

Harm. 14. d. loco

m altera poena.

n d. l. 23. sup. de

episc. aud.

o l. 1. 2. 3. 4. 5. 6.

J. cod. l. 3. l. 6. ff.

de publ. judic. l.

15. §. 3. 4. ff. ad

Turpil.

p l. ult. vers. idem

observatur. inf

cod. l. 13. ff. de

publ. jud.

q 60. Eclog. 36. ex

lib. 59. c. 2. Morte

rei crimen extin-

guitur excepto

crimine majesta-

tis, proditoris, &

insidiarum con-
tra Principem,

Eccl. d. loco c. 12. l.

20. ff. de accus. re-

pecundiarum, d. l.

20. Peculatus &

de residuis. l. ult.

ff. peculatus. ma-

riti ab uxore ve-

neno interfecti. l.

9. in fin. ff. de juv.

fic. l. ult. c. 1. q.

§. 4. sup. de her.

αποστασίας,

l. 4. §. de apostat.

sui ipsius inter-

fectoris, v. Clar.

5. sent. 5. ult. q.

51. vers. quare

nunc. & seq. &

breviter. In qui-

bus casibus poena

amissionis bono-

rum est imposita

a l. 6. §. de publ. jud.

b De reo criminis falli. l. 2. sup. ad.

c Etiam mortuo auctore falsi instrumenti, qui eo utetur, accusari potest.

d De reis publicorum criminum.

e De mandatore criminis alias dixi.

f Morte naturali, non addita in reatu, capitale crimen extinguitur, adde l. 2. §. qui testam. fac. ut in reatu Libonis apud Tacit. lib. 2.

g v. l. 3. §. si pendente appell.

h l. 3. in fin. ff. de accusat. l. 10. ff. ad Turpill. adde l. 10. §. de inofficio.

i 9. C. Th. 4. v. l. 7. §. 3. ff. ad leg. Jul. majest. can. 83. Canon. apost. c. paratus. 23. quast. 1. Exod. 22. Ali. 23. & Prov. 17. & 20. Epist. ad Titum 3. 1. Cor. 10. 10. & 6. Harm. 14. Paul. 5. sent. 29. §. 1. in fin. Tacitus lib. 1. 60. Bas. 36. c. 13. Cujac. 10. obf. 10. adde & 5. Decretal. 26. de maledictis.

k Quid, si quis incuratorem aut consiliarium regis aliquem, aut coram Curia verbis injuriosus sit usus? vide Arrestum apud Papon. 2. Arrest. 3. Arrest. 6. 7. 8.

l l. 1. C. Theod.

m De temulentia & vino. adde l. 12. in fin. pr. ff. de castod. l. 11. §. 2. ff. de panis. l. 6. §. 7. ff. de re militari. adde Bellovisanum l. 1. c. 3. in fin. num. 15. Clarum 5. sent. 5. ult. qu. 60. num. 7. Anchar. 2. qu. 13.

n d. l. 1. Harm. d. loco.

o καφάρτος. Zonaras & Harmen. d. loco. p. ἑξαχάριος Harmenop. d. loco. i. e. ex simplicitate, & male legendum est ἑξαχάριος, sic apud Zonaram ὁ ἑξαχάριος. De furioso dixi ad l. 13. ff. de offic. Praefid. q. i. e. condonandum, facit l. 2. sup. de reb. cred. αἰσῶς ἐστὶ συγχώρησις. Harmen. d. loco. Simile quiddam est Titu apud Xiphilinum in Tito. Nemo, inquit, me injuria adficeret vel insequi contumelia potest, propterea quod nihil ago, quod reprehendi mereatur: ea vero qua falso de me dicuntur, prorsus negligo. Ad eundem modum Julianus injurioso poeta Agamemnoni ignovit. Libanius 6. epist. Ceterum sunt, qui hoc verbum Remissionem, ita accipiunt, ut intelligant reum majestatis remittendum ad Principem: male tamen, meo iudicio. vide Papon. 2. Not. de crime de majeste.

r dixi ad 48. ff. 4. adde Menochium 2. de arbit. judic. casu 377.

cum poena sit extinctum, ac per hoc tibi adempta est necessitas accusationis. PP. 4. Kal. Octob. Roma, Sabino & Anulino Conf. 217.

Etiam eo mortuo, qui fabricavit falsum instrumentum, si quis illo instrumento utatur scienter, potest accusari de falso. Bald.

4. Imp. Alexand. A. Veronitiano.

SI (ut proponis) causa pecuniaria a ad emolumentum tuum spectat: licet Annianus, cui falsi b crimen auctor tuus intendebat, vita functus sit: non prohiberis, si quis adversus te instrumento quod in dubium vocatur, uti ceperit, accusationem instituere. Quamvis enim in persona principalis rei morte subditi jam subsistere non possit; tamen si c quis illo uti voluerit, intelligit se periculo criminis esse subjectum. PP. 6. Kalend. Jan. Albino & Amiliano Conf.

5. Imp. Gordianus A. Rufino.

Defunctis reis publicorum criminum, si ipsi per se ea commiserunt, siue aliis mandaverunt d, pendente accusatione, praterquam si sibi mortem consciverint e, bona successoribus eorum non denegari, notissimi juris est. PP. 7. Kal. Novemb. Pio & Pontiano Conf. 239.

Si moritur accusatus, vel accusator appellatione pendente, finitur instantia etiam quoad bona.

6. Idem A. Juliano.

SI quis cum capitali f poena vel deportatione damnatus esset, appellatione g interposita & in suspensio constituta, fati diem functus est, crimen morte finitum est. Idem observatur, & si accusator h pendente appellationis tempore ultimum diem obiisset. Sin autem relegationis poenam sustinuit, & in parte bonorum damnatus appellatione usus est, etiam post mortem ejus nihilominus appellationis ratio examinabitur: cum desideretur, utrum valeat necne particularis publicatio. PP. 6. Kal. Aug. Gordiano A. & Aviola Conf. 240.

SI I QUIS IMPERATORI & MALEDIXERIT.

TIT. VII.

Ex levitate, vel insaniam maledicens Principi, non punitur: sed si per injuriam, Principis sit estimatio, utrum, & qualiter puniatur, quod facit ex causis, & personis.

Bald.

1. Imppp. Theod. Arcad. & Honer. Augusti Rufino P. P.

SI quis modestia nescius, & pudoris ignarus, improbo petulantique maledicto nomina nostra crediderit laceffenda, ac temulentia m turbulentus obrectator temporum [histrorum] fuerit; eum poenae nolumus subjugari, neque durum aliquid, nec asperum nolumus sustinere: quoniam si n id ex levitate o processerit, contemnendum est: si ex insaniam p, miseratione dignissimum: si ab injuria, remittendum q. Unde integris omnibus hoc ad nostram scientiam referatur, ut ex personis hominum dicta persemus, & utrum pratermitti, an exquiri debeant, censeamus. Dat. 6. Id. Augusti. Constantino. Theodosio A. 3. & Abundantio Conf. 393.

AD LEGEM JULIAM MAJESTATIS r.

TIT. VIII.

Si judex contra constitutiones pronunciaffe dicatur.

1. Imp. Alexand. A. Paulino.

ETIAM ex aliis causis majestatis crimina cessant meo seculo: nedum etiam admittam te paratum accusare Judicem propterea a crimine majestatis, quod contra constitutionem meam || eum || dicis pronunciaffe b. PP. 3. Id. April Maximo 2. & Juliano Conf. 224.

De jurejurando.

2. Idem A. Faustiano.

Alienam sectam meam sollicitudinem concepisti, quasi crimen majestatis sustineres, si servo tuo iratus c || esse || non perleveres, quod semper te facturum inconsulte juraveras d. PP. 3. Non. Febr. Juliano 2. & Crispino Conf. 225.

Si crimen non probetur.

3. Imp. Constantinus A. ad Maximum P. V.

SI quis e alicui majestatis crimen intenderit, cum in hujusmodi re convictus, minime quisquam privilegio f dignitatis alicujus a strictiore inquisitione defendatur: sciat se g quoque tormentis esse subdendum, si aliis manifestis indiciis accusationem suam non potuerit comprobare, cum eo, qui hujusmodi esse temeritatis || reus ||prehenditur.

† Illum quoque tormentis subdi oportet, ejus consilio h, atque instinctu ad accusationem accessisse videbitur, ut ab omnibus commissi consensu instituta vindicta possit reportari. PP. Kal. Januar. Volusiano & Anniano Conf. 314.

De tormentis.

4. Imppp. Valent. Valens & Gratian. AAA. ad Olybrium P. V.

Nullus i omnino, cui inconsultis, ac nescientibus nobis fidiculae & tormenta inferuntur, militia vel generis aut dignitatis defensione uti prohibeatur: excepta l tantum majestatis causa, in qua sola omnibus aqua conditio est. Dat. 8. Id. Jul. Valentiniano Nob. P. & Victore Conf. 369.

Quibus modis hoc crimen admittitur & de ejus poena. 1. De filiis damnatorum. 2. De his, qui pro illis supplicant. 3. De filiabus damnatorum. 4. De emancipatione, & rerum alienatione. 5. De uxoris damnatorum. 6. De satellitibus consensu, ministris, filiisque eorum. 7. De eo, qui conjurationem patefecit.

5. Imppp. Arcadius & Honorius AA. Eutychiano Praefecto pratorio.

Quisquis cum m militibus, vel privatis, n vel barbaris o scelestam inierit factionem p, aut factionis ipsius susceperit sacramentum q vel dederit, de nece etiam viro- rum illustrium, qui consiliis r, & consistorio nostro inter- sunt, Senatorum s etiam (nam & ipsi pars t corporis nostri sunt) vel cujuslibet postremo, qui nobis militat u, cogitaverit, (eadem enim severitate voluntatem x scele- ris, qua effectum, puniri jura voluerunt) ipse quidem, ut- pote majestatis reus, gladio y feriatur, bonis ejus omni- bus z fisco nostro addictis.

k Fidicula ob id dici Isidorus putat 5. Etymol. 27. quod eis rei in euleo torquentur, ut fides inveniantur. Ungulas etiam vocari puto. Fidiculae meminit Prudentius in hys mmo σπαράξων.

l v. l. 3. J. cod. l. 16. J. de quast.

m l. 3. C. Th. ad l. Corn. de sicar. Quibus modis crimen majestatis admittitur.

n privatus, barbarus, d. l. 3. privatorum nomine, intelligit subditos.

o Quid? Externi in exterum Principem num committunt crimen laese majestatis? Clar. negat. 5. sent. 5. laesa majestatis. 11. vers. vidi quandoque. 1. adde Clemens pastoralis. ubi gloss. in verb. non subsunt de re judicat. Quid, clerici, quos putant ab indepto clericatu, sub- ditos Principis sui esse desinere? negant doctores committi ab iisdem crimen laese majestatis: quod falsum esse censeo. Ideoque merito Principes contrariam observant, Clar. d. loco. vers. hinc inferunt.

p Factio scelestas. adde Paul. 5. sent. 29. §. 2.

q Sacramentum factionis suscipere, dareve.

r v. Clar. 5. sent. 5. laesa majestatis. 11. vers. Quare etiam negando. v. Myning. 5. re- spons. 44.

t 6. Harm. 6.

u Senatus pars corporis imperatoris, & e contra. l. 8. J. de dignitatib.

x Harm. d. loco. Duces exercituum intelligit Paponius 2. Notar. 7. c. de crime de laese majeste.

y Primum speciale criminis laese majestatis. Nulla voluntas hic punitur, vide quae scri- psi ad l. 18. ff. de poen. adde Clar. d. loco. vers. scias autem. l. ult. J. cod.

z Prima poena reorum laese majestatis mors. l. 3. ff. cod. 5. 3. Inst. de pub. jud. consuetu- dine quorundam locorum solent in partes secari. Clarus d. loco. vers. sed quare. Remissum tamen legimus hoc crimen aliquando, v. Papon. 22. Arrest. 1. num. 3. z Poena se- cunda, confiscatio honorum omnium, quae ipso jure fit, licet non fortiaur effectum ante sententiam, adde l. ult. J. cod. l. ult. J. de bon. proscriptis. 6. Harm. 14.

1 ¶ Fili

a Judicare contra legem, punitum, non est crimen laese majestatis, sed repetundarum, si judex pecunia corruptus judicet, vide l. 1. §. 1. J. repa- rand. Relegationis & falsi, si sine pecunia, l. 1. §. 3. ff. de falsis. Civilius etiam tenetur judex eo casu. Inst. de oblig. qua quasi ex delicto.

b huc refer quod Paponius scribit. 22. Arrest. 1. num. 22.

c Apud Gallos laesa majestatis esse crimen, a re- ge ad alium Prin- cipem appellare.

d vide l. 43. ff. de reg. jur.

e Perjurio, per nomen Principis, non contrahitur crimen laese majestatis, facit l. 2. §. de reb. cred.

f Cum de crimi- ne majestatis quaeritur, nulla dignitas a tor- mentis eximitur.

Paul. 5. sent. 29. §. 2. in fin. l. 4. in fin. J. cod. l. 16. J. de quast. l. 10. §. 1. ff. de quast. Am- nian. 15. ubi ma- jestas pulsata de- fenditur, a qua- siuonibus vel

cruentis nullam cornicula leges ex- cernere fortunam Chrysostomus Hom. 13. vbi dicit ἡ κατὰ τοὺς νόμους ἀξίωμα καὶ ἐν ἀφ᾽ ἑαυτῆς.

g Qui crimen la- sa majestatis probavit sem- plene tantum, vel per indicia, tor- quetur, una cum accusato & infi- gatoribus accusa- tionis, ut hic, et 60. Belog. 36. cap. 16.

h De instigatori- bus accusationis. i l. 1. C. Theod. de quast. l. 16. J. de quast.

a Secundum speciale, adde §. 5. J. cod. Quid filius? v. §. 3. in v. cod. Quid, filii naturales? idem quod in filii legitimi, communis opinio apud Clar. d. loco. vers. sed non quid. Quid, si legitime concepti sunt & nati ante delictum? Communis opinio apud Alciat. conf. 467. n. 7. negatur hanc legem ad eos pertinere sed ad conceptos & natos post patris damnationem, ut sc. eis denegetur legitimas, Clar. d. loco. v. siue etiam. Quid, nepotes ex filiis? ad eos etiam pertinet hanc constitutionem, non tamen ad pronepos, communis opinio Clar. d. loco. vers. praterea. Quid, masculi ex filiabus? Idem esse volunt, sed non ultra filios id extendi. Clar. d. loco. illud adjiciendum est, hanc penam communi opinione ad eos tantum pertinere, qui in ipsum Principem committunt, non adversus eum, qui superiorem aliquem recognoscit, Clar. d. loco. vers. unum tamen. adde Cicer. epist. ad Brutum 15. b v. quæ scripti ad l. 26. ff. de pen. v. Capitolin. in Marco Antonino. c Exempla criminis hereditarii metuentur & quidem præsumptione quadam, de qua vide Alciat. præsumpt. 24. d Imo non omnium. l. 9. ff. cod. e Tertium speciale, de his, qui supplicant pro reo læsæ majestatis reo. f Poena supplicantis pro reo læsæ majestatis. g Quartum speciale de filiabus. h Mitius agitur cum mulieribus, quam cum masculis, hoc est, mitius puniendæ. v. Tiraq. de pen. causa 9. l. 38. §. 7. ff. de adult. l. 6. ff. ad l. Jul. pœn. i Sexus infirmus minus audere præsumitur. k Quintum speciale de emancipationibus, dotibus, donationibus l. 6. §. 1. J. cod. adde & de solutionibus reo factis, l. 8. inf. cod. l. 31. in fin. ff. de donationib. m Sextum speciale de uxoris. n Septimum speciale de satellitibus. v. quæ notavi ad Nov. 117. c. 8. o Octavum speciale de conjurationis ac criminis læsæ majestatis indicibus, Est vero exceptio ad l. 10. sup. de testib. l. ult. sup. de accus. p Ignoscitur interdum reo se offerenti. v. l. 13. sup. de custod. q Nonum speciale, crimen majestatis post mortem obijciatur, de quo vide l. 7. l. ult. J. l. ult. ff. cod. l. 6. §. 11. ff. de in just. l. 1. §. 3. de suis. l. 20. ff. de accusat. §. 5. Instit. de heredit. quæ ab intest. ff. 60. Ecl. 36. c. 20. & c. 12. Quinquennario tamen id præscribi posse putant. r v. l. 5. §. 4. sup. cod. s v. l. 7. in fin. inf. cod. t v. l. 6. §. 2. sup. cod.

1 ¶ Filii a vero ejus, quibus vitam imperatoria specialiter lenitate concedimus, (paterno enim deberent perire supplicio, in quibus paterni, hoc est, hereditarii criminis exempla c. metuentur) a materna, vel avita, omnium d. etiam proximorum hereditate ac successione habeantur alieni, testamentis extraneorum nihil capiant, sint perpetuo egestes, & pauperes, infamia eos paterna semper comitetur; ad nullos prorsus honores, ad nulla sacramenta perveniant: sint postremo tales, ut his perpetua egestate torquentibus, sit & mors solatium, & vita supplicium.

2 ¶ Denique jubemus etiam eos e. notabiles esse sine venia, qui pro talibus unquam apud nos intervenire tentaverint.

3 ¶ Ad filias g. sane eorum, quotlibet numero fuerint, Falcidiam tantum ex bonis matris, siue testata, siue intestata decesserit, volumus pervenire, ut habeant medium potius filiarum alimoniam, quam integrum emolumentum ac nomen heredis. Mitior h. enim circa eas debet esse sententia, quas pro infirmitate sexus i. minus auras esse confidimus.

4 ¶ Emancipationes k. quoque quæ a prædictis siue in filios, post legem duntaxat latam, siue in filias fuerint collatæ, non valent. Dotes, donationes l., quarumlibet postremo rerum alienationes, quas ex eo tempore quilibet fraude vel jure factas esse constiterit, quo primum memorati de ineunda factione ac societate cogitaverint, nullius statuimus esse momenti.

5 ¶ Uxores m. sane prædictorum recuperata dote, si in ea conditione fuerint, ut quæ a viris titulo donationis acceperunt, filiis debeant reservare: tempore quo ususfructus absuntur, omnia ea fisco nostro se relicta esse cognoscant, quæ juxta legem filiis debebantur, || & || Falcidia ex his etiam rebus filiabus tantum, non etiam filiis deputata || videatur. ||

6 ¶ Id, quod de prædictis eorum || quæ || filiis cavimus, etiam de satellitibus n. consociis, ac ministris filiisque eorum similiter severitate censemus.

7 ¶ Sane si quis ex his in exordio intractationis, studio veræ laudis accensus, initam prodiderit o. factionem, & præmio & honore a nobis donabitur. Is vero, qui usus fuerit factione, si vel fero (incognita tamen adhuc) consiliorum arcana patefecerit p., absolutione tantum ac venia dignus habebitur. Datum Frid. Non. Sept. Ancyra Casario & Attico Consil. 397.

† In libro Auredani sic in margine notatur: Ante has leges legitur a Bulgaro Græco Constitutio. Sed alii non habent: quia Græca est. Sed ne quid Codici deesset, quod ad ejus restitutionem pertinet, adjiciendam existimavi legem ultimam ejusdem tituli βασιλικῶν, ut eam edidit & interpretatus est Cujacius.

De morte rei. 1. De alienatione & manumissione. 2. De servis in dominum torquendis. 3. De morte rei.

6. * Ex lib. 6. Basilic. tit. 36.

Majestatis rei etiam post q. mortem tenentur, & confiscatur eorum substantia: & post mortem hoc crimen moveri incipit, & memoria defuncti damnatur, & res ejus hereditibus auferuntur: nam ex eo tempore, quo hanc cogitationem subiit, propter cogitationem dignus est poena.

1 ¶ Qui vero incidit in hoc crimen, neque r. vendere potest, neque manumittere, neque ullo modo alienare, nec recte ei solvit debitor.

2 ¶ Sed & f. servi in eum torquentur.

3 ¶ Et mortuo eo res ejus servantur, quia existente hærede agi oportet.

De morte rei. 1. De servis in dominum torquendis.

7. Paulus libro singulari de publicis judiciis.

Meminisse oportebit, si quid contra majestatem Imperatoris commissum dicatur, etiam r. post rei mortem id crimen instaurari solere, posteaquam D. Marcus

l. 31. in fin. ff. de donationib. m. Sextum speciale de uxoris.

n. Septimum speciale de satellitibus. v. quæ notavi ad Nov. 117. c. 8.

o. Octavum speciale de conjurationis ac criminis læsæ majestatis indicibus, Est vero exceptio ad l. 10. sup. de testib. l. ult. sup. de accus.

p. Ignoscitur interdum reo se offerenti. v. l. 13. sup. de custod.

q. Nonum speciale, crimen majestatis post mortem obijciatur, de quo vide l. 7. l. ult. J. l. ult. ff. cod. l. 6. §. 11. ff. de in just. l. 1. §. 3. de suis. l. 20. ff. de accusat. §. 5. Instit. de heredit. quæ ab intest. ff. 60. Ecl. 36. c. 20. & c. 12. Quinquennario tamen id præscribi posse putant.

r. v. l. 5. §. 4. sup. cod. s. v. l. 7. in fin. inf. cod. t. v. l. 6. §. 2. sup. cod.

Drunciani a, utpote Senatoris, qui Cassiani furoris socius b fuerat, bona post mortem fisco vindicari jussit c: & nostro tempore multis hæredibus ablata sunt.

1 ¶ In hoc item crimine, quod ad læsam majestatem Imperatoris pertinet, etiam d. in caput domini servi torquentur.

De morte rei. 1. De servis in dominum torquendis. 2. De morte rei.

8. Marcianus lib. 1. de publicis judic. ad legem Juliam Majestatis.

Post D. Marci Constitutionem hoc jure uti coepimus, ut etiam e. post mortem nocentium hoc crimen inchoari possit: ut convicto mortuo memoria ejus damnetur, & ejus bona successoribus ejus eripiantur: nam ex quo scelerrimum quis consilium cepit, exinde quodammodo sua mente punitus f. est. Sic & divi Severus & Antoninus constituerunt, ex quo quis tale crimen contraxit, neque alienare g., neque manumittere eum possit: nec ei solvere h. jure debitorem, magnus || etiam || Antoninus rescripsit.

1 ¶ In hac causa in i. caput domini servi torquentur, id est, propter causam majestatis.

2 ¶ Et si decesserit quis: propter incertam personam successoris, bona observantur k., si in causa majestatis fuisse mortuus arguatur: ut Severus & Antoninus literis ad Rationales l. missis rescripserunt. Dat. 3. Non. Mart.

AD LEGEM JULIAM DE ADULTERIIS ET STUPRO.

TIT. IX.

An mulieres accusare possint.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Cassiæ.

Publico judicio non habere mulieres o. adulterii accusationem, quamvis de matrimonio suo violato queri velint, lex Julia declarat: quæ cum masculis jure mariti accusandi facultatem detulisset, non idem fœminis privilegium detulit. PP. 13. Kal. Aug. Laterano & Rufino Consil. 198.

De lenocinio.

2. lidem AA. Cyro.

Crimen lenocinii p. contrahunt, qui deprehensam in adulterio uxorem in matrimonio retinuerunt q., non qui suspectam r. adulteram habuerunt. PP. Kalend. Jul. Anulino & Frontone Consil. 200.

De servis torquendis.

3. Imp. Antoninus A. Juliano.

Non solum || verba legis Julæ de adulteriis coercendis, sed etiam sententia, per questionem quoque servorum siue ancillarum crimen admissum probare volentis, ad earum tantum personarum servos f. ei rei exhibendos pertinet, de quibus specialiter comprehendit, id est, mulieris & patris ejus, non naturalis, sed justis duntaxat, quos intra sexagesimum r. diem ex dissolutione matrimonii numerandum, manumitti vel distrahi prohibet: & quorum dominis caveri præcipit, si defuncti fuerint in questionem, vel facti deteriores, secuta absolutione. PP. 15. Kalend. Aug. Antonino A. 4. & Balbino Consil. 214.

De adultero occiso.

4. Imp. Alexander A. Juliano Procons. Narbon. provinciar.

Gracchus u., quem Numerius in adulterio x. noctu deprehensum interfecit y. si ejus conditionis fuit, ut per legem Juliam impune occidi potuerit: quod legitime z. factum est, nullam poenam meretur.

accusatz, sed & patris mulieris torqueri possunt, adulterii detegendi causa: nec possunt intra 60. diem dissoluti matrimonii alienari vel manumitti, ne alioquin pereat adulterii probatio.

t. vide l. 6. inf. cod. u. Adulterum noctu deprehensum marito impune licet occidere: sed & si filii ejus ei obtemperantes occiderint, extra noxam sunt. Quod, si præcipiente lege hoc non facit maritus, ignoscitur ei, quia & noctu deliquit, & facti dolore permotus, ideoque tantum relegatur. Synop. Basil. 60. tit. 37. c. 45.

x. 67. Ecl. 37. c. 44. εν συµπλοκῇ. 6. Harm. 2. in adulterio, inquam, uxoris, Harm. ibid. facit l. 10. §. 1. D. soluto.

y. Non omnem adulterum in adulterio licet interficere. l. 24. ff. de adult.

z. v. l. 151. ff. de reg. jur. facit l. 25. sup. de administ. tut.

ddd 3

Idem

a Depitiani, alii Epitiani, v. Cuj. 9. obs. 19. in fin. b & gener Avidii Calpi. c Imo D. Marcus Drunciano peperit. v. Capitolin. & Volcatium Gallianum. Drunciani hic non esse legendum Cujacius monet d. loco. d Decimum speciale, Servi torquentur in dominum majestatis accusatum, de quo l. 6. §. 2. §. cod. l. 1. J. de quest. v. l. 1. 2. 3. 4. c. Theod. Ne præter crimina maj. servus dominum, vel patronum liberos seu familiaves accusat. e dixi ad l. 6. sup. cod. f privatus. g dixi ad l. 5. §. 4. sup. cod. h quod est contra regulam juris communis. l. 41. ff. de solut. l. 46. ff. de jure psci. i dictum in l. 6. §. 2. sup. cod. k sequestrantur. l v. l. ult. sup. de advoc. psci. m §. 4. Inst. de pub. jud. 60. Ecl. 37. περὶ μοιχεύσεως: huc refer Clar. §. sent. §. adult. v. 48. ff. 5. n. Adulterium quid differat a stupro, v. l. 101. ff. de verb. sign. o Mulier lecti sui injuriam adversus virum, persequi non potest: id est, de adulterio cum virgine aut vidua commisso virum accusare non potest. 6. Harm. 2. §. 5. Zonar. c. 48. A. post. August. de verbis apost. serm. 4. cum aliena uxore, hodie potest. Nov. 134. potest etiam mulier in maritum retorquere crimen. l. 13. §. 5. ff. cod. olim repudiari etiā potuit, vel si impudice vixisset, v. Euseb. 4. c. 17. p. Harmenopolus dicit callos legari. 6. tit. 2. in fin. q. l. 2. §. 2. in fin. l. 27. ff. cod. Paul. 2. sent. 26. §. 2. Idem Paulus apud Rufin. tit. 4. col. lat. leg. Mosaic. r l. 30. vers. in primis. J. cod. l. 26. ff. cod. l. 34. ff. de ritu. s l. 12. §. 1. ff. quæ & a quibus manumiss. Servi mulieris de adulterio

2 Eclog. d. loco. v. l. 4. ff. de reg. iur. Seneca 1. contra v. 4. V. foris in bello manum perdidit, deprehendit adulterum cum uxore, ex qua filium adolescentem habebat: imperatoris filio, ut occideret. Non occidit, adulter effugit, abdicat filium. v. eundem Sen. 1. de clam. 4. b vide l. 38. §. 8. D. cod.

c Nox & dolor iustus factum elevat.

d Adulter post quinquennium accusari non potest. l. 28. §. cod. l. 29. §. 7. ff. cod. Adulteri actio intra quinquennium continuum tantum intenditur. 6. Harm. 2. & 60. Eclog. 39. c. 45.

e Exceptiones legum auferri non oportet.

f Intra sexaginta dies post repudium, hoc est, diruptum matrimonium, si uxorem adulteram vir accuset, calumniz poenam nihil est, quod metuat: si post 60. dies id faciat, calumniae noxam subit. Synop. Basf. 6. tit. 2. §. 19.

g Intra sexaginta dies a divortio vir iure marito accusare potest, ab inde iure tantum extranei. l. 3. sup. cod. l. 11. §. 7. l. 14. §. 2. D. cod. 6. Harm. 2. §. 19. Tacit. 2.

h l. 1. ff. de divers. f.

i v. l. 15. §. 2. ff. ad Turpill.

k hanc vocem virginem, quidam expungunt: Alii ita, virginem, qua postea adultera esse coepit. I Rem paucis ita definitio: Nemo potest agere de uxore, antequam sponsam eam haberet, violata, l. 13. in fin. ff. cod. de sponsa violata potest sponsus agere, d. l. 13. §. 3. nisi alteri quam sponso nupserit, l. 11. §. 7. ff. cod. maritus factus, potest de ea violata, cum sponsa esset, agere, non tamen iure mariti, d. l. 13. §. 6. ergo extranei potest? Extranei hodie non possunt. l. 30. versic. extraneos. inf. cod. alia quidam vide apud Cujac. 6. obs. 16. & 20. obs. 16.

m Subsistentibus. Hal. a l. 4. sup. de author. prestanda. o aliud in inchoo. l. 7. in fin. ff. cod. p l. 15. in fin. l. 39. §. 6. l. 32. in fin. ff. cod. q Ex diversa non veratur. d. l. 32. in fin. ff. cod. r in Gallia id non servatur. v. Papon. 11. Arrest. 9. n. 2. in fin. s ut incipiat a quo velit. t de quibus. v. l. 30. in fin. u hinc colligunt, Alexandrum primum constituisse, ut adulterium capitale esset. v. d. l. 30. in fin. x l. 29. §. 1. ff. cod. y l. 31. §. 1. ff. cod. z Pacifici de adulterio non licet. l. 18. sup. de transact. 60. Eclog. 37. cap. 49. v. Cujac. 6. obs. v. 11. Hotoman. 21. Illust. Cujac. 20. obs. v. 10. Forcat. 5. Cupid. num. 2. Donel. ad d. l. 18.

Idemque filiis ejus, qui a patri paruerunt, praestandum est. Sed si legis auctoritate cessante, inconsulto b dolore, adulterum interemit, quamvis homicidium perpetratum sit, tamen quia & nox c & dolor iustus factum ejus relevat, potest in exilium dari. PP. sine die & consule.

De quinquennii praescriptione.

5. Idem A. Vadanti.

Adulter, post d quinquennium quam commissum adulterium dicitur (quod continuum numeratur) accusari non potest; easque praescriptiones e legibus reo datas auferri non oportet. PP. Id. Jun. Maximo 2. & Aeliano Conf. 224.

De marito accusante adulterii.

6. Idem A. Sebastiano.

Iure f mariti adulterii accusare volenti, sexaginta g dies iustas h computantur: quibus in publico ejus facultas fuerit, apud quem reus vel rea postulari potest. Et cum praeterierint dies isti utiles, maritus quoque iure extranei agere potest. Et qui confidit accusationi, calumniae i notam timere non debet: nam ad probationem sceleris Divi Parentes mei quaestionem de mancipiis eodem modo haberi permiserunt, quasi iure mariti ageretur. PP. 2. Idus Aug. Maximo 2. & Aeliano Conf. 224.

De virgine violata.

7. Idem A. Herculano.

Propter violatam virginem k adultam, qui postea maritus esse coepit, accusator iustus non est, & ideo iure mariti crimen exercere non potest, nisi puella violata l sponsa ejus fuerat. Sed si ipsa injurias suas adstantibus m curatoribus n, per quos etiam negotia ejus gerenda sunt, persequatur. Praeses provinciae pro debita tanto delicto, si probetur, severitate examinabit. PP. 12. Kal. Jun. Maximo 2. & Aeliano Conf. 224.

Ne eodem tempore adulter & adultera accusentur.

8. Idem A. Domno.

Reodem q causa fieri, lex Julia de pudicitia vetat r, sed ordine s peragi utrosque licet. PP. Idib. Jun. Juliano 2. & Crispino Conf. 225.

De lenocinio.

9. Idem A. Proculo.

Castitati temporum meorum convenit, lege Julia de pudicitia damnatam in poenis legitimis t perseverare. Qui autem adulterii damnatam, si quocunque modo poenam capitalem u evaserit, sciens duxerit x uxorem || vel reduxerit y ||, eadem lege ex causa lenocinii punietur. PP. 7. Kal. Feb. Juliano 2. & Crispino Conf. 225.

De pactis, de pravaricatione, de pretio pro comperto stupro accepto.

10. Idem A. Demetrianus.

De crimine adulterii pacisci z non licet, & par a delictum est accusatoris pravaricatoris, & defugientis b veritatis inquisitionem.

Qui autem pretium c pro comperto stupro accepit, poena legis Juliae de adulteriis tenetur. PP. 5. Non. Maji, Fusco & Dextro Conf. 226.

An maritus retentam in matrimonio accusare possit.

11. Idem A. Narvano.

Crimen adulterii maritum retenta in matrimonio uxore inferre non d posse, nemini dubium est. PP. Kalend. Sept. Alexand. 2. & Marcello Conf. 227.

tamen iure mariti, d. l. 13. §. 6. ergo extranei potest? Extranei hodie non possunt. l. 30. versic. extraneos. inf. cod. alia quidam vide apud Cujac. 6. obs. 16. & 20. obs. 16.

m Subsistentibus. Hal. a l. 4. sup. de author. prestanda. o aliud in inchoo. l. 7. in fin. ff. cod. p l. 15. in fin. l. 39. §. 6. l. 32. in fin. ff. cod. q Ex diversa non veratur. d. l. 32. in fin. ff. cod. r in Gallia id non servatur. v. Papon. 11. Arrest. 9. n. 2. in fin. s ut incipiat a quo velit. t de quibus. v. l. 30. in fin. u hinc colligunt, Alexandrum primum constituisse, ut adulterium capitale esset. v. d. l. 30. in fin. x l. 29. §. 1. ff. cod. y l. 31. §. 1. ff. cod. z Pacifici de adulterio non licet. l. 18. sup. de transact. 60. Eclog. 37. cap. 49. v. Cujac. 6. obs. v. 11. Hotoman. 21. Illust. Cujac. 20. obs. v. 10. Forcat. 5. Cupid. num. 2. Donel. ad d. l. 18.

a Paria sunt maritum pravaricari, postquam accusaverit adulterum uxoris & fugere inquisitionem veritatis, hoc est, adulterii commissi. Syn. cod. c. 49.

b rei fugientis, Cujac. hic. verum ita Graeci legunt, ut hic excusum.

c Adulterii tenetur qui pretium pro comperto stupro accepit. l. 29. §. 2. ff. cod. l. 5. ff. de eond. ob. turp. l. 37. in fin. ff. de minorib. l. 8. ff. quod met. causa.

d l. 11. §. 10. l. 26. ff. cod. hodie potest, Auth. prox. inf. cod. v. Cujac. 20. obs. 15. ubi de differentia adulteri & adultera.

In authent. ut lic. matri & avia. §. quia vero plurimas. col. 8. tit. ult. Nov. 117. c. 8.

Sed novo jure potest: & si accusatio vera esse ostendatur, tunc reus iudicium mittere debet & in scriptis eam accusare debet. Si vero illatam adulterii accusationem maritus non probaverit, illi subiciatur supplicii, quae esset passura mulier, si accusatio comprobata fuisset.

An sententia lata contra adulterum noceat adultera.

12. Idem A. Basso.

Et si a crimine adulterii damnatus restitutus non esset, ut proponis: si tamen soror tua, cum qua adulterium commissum dicebatur, non est accusata: nec poenae, nec infamiae subici potuit: & multo magis cum & accusatorem vita esse functum proponas. PP. Kal. Jun. Sabino 2. & Venusto Conf. 241.

De absente.

13. Idem A. Sylvano.

Adulteram, si, posteaquam crimen contra eam inchoatum est, provinciam excesserit, etiam absentem b inter reos recipi posse c, explorati juris est. PP. Non. Mart. Attico & Praxetato Conf. 243.

De foro competente.

De ea, qua post adulterium nupsit.

14. Imp. Gordianus A. Aquilae.

Si, dum in tuo matrimonio uxor tua esset, se adulterio spoliavit: in d ea provincia, in qua id || ipsum || factum est adulterium, more solito persequi debes. Nec enim ab ea e, quae jam nupta || & || adulterium passa est, exordium accusationis sumi potest, si f denunciatio criminis nuptias non praecessit. PP. Non. Dec. Gordiano A. & Aviola Conf. 240.

De absente.

De milite.

15. Idem A. Hilarino militi.

Si quondam uxor tua, antequam crimine adulterii accusaretur, provinciam excessit, neque absens accusari potest g, neque in h eam provinciam, in qua stipendium facis, transmitti jure deprecatur. Sane cum per occupationem militarem non licuerit, accusare eam solenniter poteris. Nec enim tempus, quo muneribus militibus occuparis i, vindictam tibi, quam maritali dolore percussus deposcis, debet auferre. PP. 4. Id. Mart. Attico & Praxetato Conf. 243.

In authent. ut nulli judic. §. Si vero quis. coll. 9. tit. 17. al. 1. Novell. 134. cap. 5.

Si vero criminis commissi occasione latuerit, aut provinciam illam reliquerit, in qua deliquit: jubemus legitime edictu a Judice vocari eum, & si non audiat, illa in eum procedere, qua nostris legibus sunt definita. Si vero cognoscatur, quod in alia provincia degat, jubemus provinciam illius judicem, in qua crimen commissum est, epistola publica uti ad provinciam illius Judicem, in qua delinquens degit. Ille vero, qui publicas suscepit literas, periculo suo & officii sui comprehendet eum, & ad Judicem provinciae transmittet, in qua peccavit, supplicii legitime subiciendum. Si vero, qui publicam epistolam suscepit, hoc facere, aut officium ejus imperata neglexerit: tunc & ipsum Judicem tres libras auri, & officium ejus alias tres pro poena inferre jubemus. Sin autem Judex, aut aliquis officialium suorum propter lucrum eum non comprehenderit, aut comprehendens non transmisserit: qui hoc fecisse convincatur, spoliatur cingulo, & exilio tradatur.

Si maritus desistat.

16. Imp. Valer. & Gallien. AA. Archesilao.

Abolitionem adulterii criminis postulans, Praesidem k, in cujus officio accusatio fuerit instituta, adire debes. Ceterum erras, tu marite, existimans etiam si simpliciter, id est, sine abolitione destitisses l, Senatusconsulto m in persona tua futurum locum non fuisse: diversum enim Divi Principes saepe sanxerunt. Quin hoc amplius scias: nullam fuisse tibi ulterius potestatem instituendi hujusmodi accusationes: quia & decreto Patrum, & lege Petronia p ei, qui iure viri delatum adulterium non peregat, nunquam postea hoc crimen deferre permittitur. PP. 15. Kal. Jun. Maximo & Glabrione Conf. 257.

De lenocinio.

17. Idem AA. Victorino.

Sine metu legis Juliae de adulteriis coercendis revocare uxorem in matrimonium potes: cum nihil o amplius quam libellos accusationis obtulisti: quia postea comperisse te affirmas, quod vana indigna.

a Condemnatio adulteri, adultera, quae accusata non fuit, non nocet. adde l. 17. §. 6. ff. cod.

b l. 11. §. 2. D. cod. dixi ad l. 3. §. 5. de accusat.

c Imo non potest. v. l. 15. §. 7. cod. d forum adulterii criminis observat.

In qua provincia mulier adulterium commisit, in eadem accusari debet. v. l. 11. sup. ubi de crim. adde l. 15. §. cod.

e Imo ab ea. l. 5. ff. cod.

f l. 16. d. l. 17. in princ. & §. 6. ff. cod.

g Imo potest. l. 17. sup. cod. potest, postquam adversus eam inchoatum est, d. l. 13. antequam sit inchoatum, non potest, ut hic.

h v. l. 14. §. cod. i v. l. 21. §. cod. k v. l. 2. de abolitionib. l. 12. §. 1. ff. cod. m Turpilliano, l. 14. in fin. ff. cod. & poenae quinque librarum auri, l. 3. in fin. ff. de pravaricat. non tamen talionis.

n Legis Petroniae alterum caput. v. in l. 11. in fin. ff. de scariis.

o v. l. 5. ff. ad Turpill.

a l. 11. in fin. ff. eod. l. 26. ff. de vi. 14.

b Bigamix varias penas vide apud Menochium 2. de arbit. Jud. 5. casu 420.

c Infamia notatur, qui duas simul uxores habet, v. l. 2. sup. de incestu. l. 1. in fin. ff. de his, qui no. sant. §. 6. 7. In- f. de nuptiis. 4. Harment. 4. dixi ad l. 7. sup. de fu- dais. Imo pena capitalis est. Theophil. §. 6. de nupt. adde Romanum singul. 533. argu- mento ex hac lege ducto, ut mox dicitur.

d v. l. pen. ff. de concub. v. Paul. 2. sent. 20. §. unic.

e Fictus coelibatus. l. 5. §. de don. ante nupt.

f Adulterium cum secunda muliere bigamus committit, ut ex hac particula colligit Menochius d. l. n. 105. vult enim hanc particulam etiam im- plicare etiam ca- sum: perinde ac si dixit Imper.

g Bigamiam jure civili capitalem esse hinc Romanus colligit sing. 533. cum stu- pri poena sit capi- talis.

h l. 32. §. pen. ff. de don. inter viv.

i l. ult. sup. de accus.

k Etiam absente accusatore, reus praesens conde- mnari potest.

l Quidam hanc legem referunt ad Tribadas seu fri- dices, de quibus v. Juvenal. Satyr. 6. Martialem 1. Epigr. 58. v. Pap. 23. Arrest. 7. n. 2.

m Clar. 5. sent. §. For- nicatio. vers. in- ter mulieres. Pe- trum Gregor. 6. synagm. 14. sed male: agitur enim hac lege de mulieribus ultro se stupro deden- tibus.

n Vim passae mulieri, nuptiis aliorum non in- terdicitur, l. 13. §. 7. l. 39. ff. eod. adde Tiraq. tract. de p. cau. 39. nec est huiusmodi mulier infamis, ut hic.

o Integra volun- tate vim mulier pati potest. Tolle voluntatem ex medio, omnis actus est indifferens. Bald.

p l. 5. l. 15. in fin. sup. eod. l. 11. §. 5. ff. eod.

q Marito reipublice causa occupato, non currunt tempora ad accusandam uxorem de adul- terio constituta.

r l. 29. in fin. inf. eod. τὸς δὲ ἢ ἢ πολλοὶ ἐπὶ ὀφρυσσάν. Adulterii non tenetur, qui conjugatur ei, quae jam se multis meretricio more prostituit. Synops. Basil. eod. cap. 38. & 6. Harm. 2. §. 21.

s l. 24. §. eod. v. l. 6. ff. eod. adde quae scripsi ad l. 3. in fin. D. de cap. minus. Cur ita? Matri- monium, quod non est, violari non potest. adde l. 13. §. 1. ff. eod.

t l. 25. §. eod.

u Adulterium commissum cum domina cauponae, puniri potest, si ipsa per se vinum in ta- berna praebere solita est. adde l. 47. ff. de ritm.

x d. l. 25.

y Vinum per se potantibus praebere, vile & servile est ministerium: unde negatur hic, ad- ulterium cum ejusmodi muliere committi. Nam leges bonae assimilationis mulierum pudici- tiae prospexerunt, nulla vilium & commiseratione dignarum ratione habita. Synops. Basil. eod. c. 63.

z v. l. 42. §. 4. ff. de leg. 3.

a Stuprum jure civili non committi cum meretrice, hinc colligunt. v. Clar. 5. sent. §. for- nicatio. 5. vers. 1.

dignatione ad accusationem incitatus fueris. Is enim committit in poenam, quam lex certo capite denunciat, qui vel publice adulterio damnatum habet: vel adulteram sciens, ut ignorantiam simulare non possit, retinet uxorem. PP. 6. Kal. Aug. ipfis AA. 4. & 3. Coss. 258.

De polygamia.

18. Iidem AA. & Valerian. C. Theodora.

Eum b, qui duas c simul habuit uxores, sine dubita- tione comitatur infamia. In ea namque re non juris effectus, quo cives nostri matrimonia contrahere plura prohibentur, sed animi d destinatio cogitatur. Verum tamen ei, qui te ficto e coelibatu, cum aliam matrem fa- milias in provincia reliquisset, sollicitavit ad nuptias: et- iam f crimen g stupri, a quo tu remota es, quod uxorem te esse credebatur, ab accusatore legitimo solenniter infere- tur. Caterum res tuas omnes, quas ab eo interceptas matrimonii simulatione deploras, restitui tibi omni ex- actiohis instantia impetrabis a Re & ore provinciae. nam ea quidem, quae se tibi ut b sponsa daturum promissit, quo- modo reperere cum effectu potes quasi sponsa? Accepta Id. Maji, Antiochia, Tusco & Basilio Coss. 259.

De absente.

19. Imp. Dioclet. & Maximin. AA. ad Pompejanum.

Quamvis indubitati juris sit, quotiens adulterii cri- men intenditur, praesentiam accusatoris praecedere oportere i: tamen quoniam ex literis tuis cognovimus Materiam Propositi Viatoris uxorem, habitis quaestioni- bus, cum Juliano quodam adulterium commississe, dete- ctam sub ipsa prolatione sententiae, Viatoris ipsius praesen- tiam k postulas, non putavimus confecto pene iudicio, facinore etiam agitata quaestione convicto, Propositum ab excubiis limitis revocandum. Datum S. Non. Dec. AA. Coss.

De stupro.

20. Iidem AA. & CC. Didymo.

Foedissimam l earum nequitiam, quae pudorem suum alienis libidinibus prosterunt, non etiam earum, quae per vim m stupro compressae sunt, irreprehensa n volun- tate, leges ulciscuntur: quin etiam inviolata existima- tionis esse, nec nuptias earum aliis interdici, merito pla- cuit. PP. 3. Non. Octob. ipfis 4. & 3. AA. Coss. 290.

De eo, qui per occupationes publicas accusationem insti- tuere non potuit.

21. Iidem AA. & CC. Silano.

Ob commissis adulteria, atque accusandas uxores, certa tempora, quae utiliter o computari solent, praescripta sunt. Si igitur per occupationes p publicas accusationem instituere non potuisti, nec ante creditum tibi munus praescripta tempora transacta sunt: post depositam sollicitu- dinem, qua detineris, integram accusandi potestatem ha- bebis: ad quam cum vacare coeperis, properare debes: nec effrenata licentia ad terrendam adversariam futuram accusationis speciem pratendas. PP. 14. Kal. Nov. ipfis 4. & 3. AA. Coss. 290.

De meretrice.

22. Iidem AA. & CC. Oblimossi.

Si ea, quae stupro tibi cognita est, & passim q venalem formam exhibuit, ac prostitutam meretricio more vul- go se praebuit: adulterii crimen in ea cessat. PP. 12. Kal. Novemb. ipfis 4. & 3. AA. Coss. 290.

De servis. 1. De pecunia data ad redimendam litis vexationem, vel captandam impunitatem.

23. Iidem AA. & CC. Proculo.

Servi r ob violatum contubernium || suum || adulterii crimine accusari non possunt.

i || Is autem, qui post s dissociatum matrimonium uxorem licito jure duxit, obque intentata accusationis ac potentis patrocini metum, ei, qui accusationem insti- tuerat, aurum & argentum dedit, ad recipiendum id, ul- ciscendamque turpis lucris cupiditatem, adire Praesidem

potest, qui examinaris || partium || allegationibus, & in- quisiata fide veri, si quidem id ab eo, qui innocens est, ob illati criminis timorem, datum esse cognoverit: quemad- modum sententiam formare debeat, ex evidentibus juris placitis instruetur. Sin vero confiteri corrupti matrimo- nii velut mercedem ad captandam impunitatem solutam || pecuniam || esse: eum, qui etiam adversus Senatuscon- sulti censuram cum foedissimo flagitio accepit, puniri ju- bebit. PP. Kal. Nov. ipfis 4. & 3. AA. Coss. 290.

De injusto contubernio.

24. Iidem AA. & CC. Dionysio.

Si ejus, a quo nunc adulterii rea postularis, contra juris formam contubernio a habuisti, innumeris auctoritati- bus te tueri potes.

De existimatione.

25. Iidem AA. & CC. Sossiano.

Et si libidine intemperata cupiditatis ex Astorum le- ctione exaruisse te cognitum est: tamen cum ancillas b compressisse, & non liberas stuprasse detectum sit: ex hu- jusmodi sententia gravatam c potius d opinionem tuam, quam infamia afflictam esse, manifestum est. PP. 5. Id. Mart. Tiberiano & Dione Coss. 291.

Si de statu accusati dubitetur.

26. Iidem AA. & CC. Crispino.

Quoniam Alexandrum, qui in crimen vocatur, etiam praescriptionem esse pollicitum eo nomine, quod ac- cusator uxorem post deprehensum adulterium penes se habuisse videatur, & de statu suo agere nunc velle perspe- ximus: ita ordo e quaestiois dirimendus videtur, ut in- primis f quidem de statu Alexandri quaeratur: ita ut si li- berum eum esse adhibita audientia deprehenderit, praes- criptionis ei obijcienda facias g potestatem. Sin vero eundem esse servum h cognoveris, remotis praescriptionis impedimentis, in adulterium crimen protinus debebis in- quirere: ac si eum detectum in eo flagitio esse perspexeris, poenam decernere quam in adulterii crimen legum sanctio statuit. Dat. 5. Kal. Sept. AA. Coss.

De nuptiis inter adulteros.

27. Iidem AA. & CC. Phaebo.

Commissum antea adulterium cum eo, cui se postea nu- ptis i sociavit, velamento k matrimonii non extin- guitur. PP. 18. Kal. Jan. CC. Coss.

De exceptione temporis, lenocinii & ordinis.

28. Iidem AA. & CC. Concordio Proconf. Numidia.

Ita nobis cordi pudor est, ut removeamus prisci juris lambages, & constituamus in adulterii quaestione, abo- litis de medio ceteris praescriptionibus, praeter quinquen- nii l temporis, & lenocinii m, quod marito obijcitur, exceptionem, illam n etiam, quae post solum prius ma- trimonium ante denunciationem o nuptae competit, fidem criminis nosci. Indignum est enim, ut ultionem pudo- ris p praestigia q versuti r juris excludant. PP. Kal. Jun. Tusco & Anulino Coss. 295.

De domina caupona vel famula.

29. Imp. Constantinus A. Africano.

Quax s adulterium commisit, utrum domina caupona, an ministra fuerit, requiri debet, & ita obsequio fa- mulata servili t, ut plerumque ipsa intemperantiae vina praebuerit: ut si u, domina tabernae fuerit, non sit a vin- culis juris excepta. Si vero potantibus ministerium x praebuerit: pro vilitate y ejus, quae in reatum deducitur, accusatione exclusa, liberi, qui accusantur, abscedant: cum ab his foeminis pudicitiae ratio requiratur, quae juris nexibus detinentur, & matrisfamilias z nomen obtinent. Hae autem immunes a judiciaria severitate & stupri & ad- ulterii praestentur, quas vita vilitas a dignas legum ob- servatione non credidit. Supra scripta. Datum 3. Non. Feb. Heraclia, Constantino A. 7. & Constantio C. Coss. 326.

u Adulterium commissum cum domina caupona, puniri potest, si ipsa per se vinum in ta- berna praebere solita est. adde l. 47. ff. de ritm.

x d. l. 25.

y Vinum per se potantibus praebere, vile & servile est ministerium: unde negatur hic, ad- ulterium cum ejusmodi muliere committi. Nam leges bonae assimilationis mulierum pudici- tiae prospexerunt, nulla vilium & commiseratione dignarum ratione habita. Synops. Basil. eod. c. 63.

z v. l. 42. §. 4. ff. de leg. 3.

a Stuprum jure civili non committi cum meretrice, hinc colligunt. v. Clar. 5. sent. §. for- nicatio. 5. vers. 1.

De accu-

a vide l. 23. sup. eod.

b Stupri cum an- cilla damnatus non fit infamis. l. 29. in fin. §. eod. l. 6. ff. eod. l. 25. ff. de injur.

c Opinionis gra- vate & infamiae differentia.

d Verberibus eum affici, qui cum ancilla propria rem habeat, ex novo jure Orien- tis refert Harme- nopolus 6. tit. 3. §. 2.

e v. l. 1. §. de ord. cognit. l. 1. §. de off. Reg. provinc.

f & ita quibus- dam in causis, ci- vilis causa crimi- nali anteponitur, ut hic. & l. 8. inf. ad l. Fab. l. 2. C. Th. de falsis.

g Imo non est ei facienda. l. 2. §. 7. ff. eod.

h Servi adulterii accusari possunt. l. 7. l. 12. §. 3. ff. de accus.

i Damnatis poe- nam remitti, si ab aliqua muliere in matrimonium pos- tulantur, hinc colligunt, Rebuff. l. c. 9. n. 34. Papon. 24. Arrest. 10. n. 14. dixi l. 31. ff. de poenis. v. Tiraq. tract. de poen. caus. 56.

k dixi ad Nov. 134. c. 14.

l de quo vide l. 5. §. eod. Adulterii accusatorem repellit temporis exceptio, lenocini- nii & ordinis.

m De lenocinio v. l. 2. §. 4. ff. eod. l. 39. in fin. l. 47. ff. solut. matrim.

n ordinis scilicet, quo primum accusandus est is, cui adultera post matrimonium nup- sit.

o l. 14. sup. eod.

p id est, violatae castitatis, quae pu- dore retinetur.

q al. praestigia.

r hac versutia sublatam admitti- tur accusatio, si lege non probe- tur accusatorie persona & asse- rantur probatio- nes per testes ex- traneos & dome- sticos, etiam cum quaestione, ut l. 32. §. eod.

s Adulterium an & quando admitta- tur in tabernae praepositam mu- lierem. l. 1. C. Th. eod. 6. Harm. 2. §. 22. Synops. Basil. eod. cap. 63.

t l. 25. §. eod.

2. 1. 2. C. Theod. cod.

b Adulterii crimen non omnibus sine ullo discrimine intendere permittitur: ut ne volentibus temere liceat foedare connubia, sed solis proximis, maximeque necessariis personis, avo aut patri, fratri, patruo, avunculo: sed inter omnes maxime viro. C. Harm. 2. §. 4.

c Etiam hodie publice accusationes adulterii sunt. v. Cujac. 20. obferv. 22.

d 6. Harm. 2. §. 4.

e 1. 2. in fin. J. de abolit.

f 1. 2. §. 3. l. 14. §. 2. D. cod. deinde pater, d. §. 2. focer.

l. 11. §. 3. ff. cod. Quid sponsus? v. l. 7. sup. cod.

g Maritus thori genialis vindex esse debet. potest tamen mitius experiri cum adultero. v. Papon. 22. Arrest. 9. n. 12.

h 1. 2. §. 3. cod.

i v. Novell. 117. c. 8.

k Extranei hodie non accusant de adulterio.

l i. e. adulteros, deest hae sententia in C. Theod. quam tamen, verisimile est desumptam ex l. 4. C. Theod. quor. appellat. non recipiuntur.

m l. 9. §. 3. cod. l. 18. §. 3. de transact. §. 4. Instit. de publ. iud. de portationis meminit l. 4. J. de quast. v. l. 5. ff. de quast. v. Cujac. 6. obf. 11. 19. obf. 39. & 20. obf. 19. Honor. 21. Illustr. hodie adultera aliter punitur. Auth. proce. J. cod. dixi ad Nov. 134. cap. 10.

n Adulterii poena olim deportatio. l. 5. D. de quast. Hodie, h. e. novo jure civili, adulterium punitur hac constitutione. Novissimo jure & consuetudinario, quibusdam in locis flagitatione & exilio arbitrario punitur adultera: adulter ultimo supplicio, aliis locis adulterium mulieri & masculo capitale. adde Novell. 134. c. 10. Roman. singul. 31. Clarum in sent. 5. adulterium.

De variis adulterii poenis. v. apud autorem Synopseos cod. c. 67. Ferrand. 1. Explicat. 45. v. omnino Menoch. 2. de arbit. iud. cent. 5. c. 419.

p dixi ad Novell. 117. cap. 15.

q l. 3. C. Theod. cod. adde Nov. 77. & 141.

r al. nubit, in femina viros projectura quid cupiat, &c. d. l. 3. nubit in femina viros paritura, quid cupiat, &c. Haloand. nubit ut femina viros paritura, quid cupiat, &c. Revat. 4. Var. 20. Ita legi potest. Cum vir nubit, in femina viros projectura quid cupiat?

Vir nubit dicitur, quoties muliebria paritur: quoties contra naturam sexus non agit, sed paritur, inf. cod. ibi, ubi Venus mutatur in Micram formam, viri corpus muliebriter constitutum alieni sexus damnare patientia, nihil discretum habere cum feminis, suum sexum turpiter perdere & alienum expetere, sacrosanctum hospitium virilis animae foedare. vide Constitut. Valentin. apud Ruffin. tit. 5. collat. legum Mosae. Salvian. lib. 7. de gubernat. viri in semetipsos feminas projectabantur. Clemens 3. Padagog. ἀνδρες τρεπόμενοι καὶ γυναικας ἀνδρικοῦται. Lamprid. in Heliodor. Nupst, inquit, & coit, ut & pronubum haberet. Dion. in Nerone, ἀνδρικοῦτο ἀπὸ τῆς Νέρας, Πυθαγόρας μὲν ἄνδρ, Σπάρκος δὲ ἄνδρ γυνή. Agebatur id genus infamiae habitu (quod verbo mutandi aptissime hic offenditur) vultu & incessu foemineis adsumptis. Salvian. d. loco. Cum enim muliebrem habitum viri sumerent, & magis quam mulieres, gradum sequerent, & post, cum foeminae regiminum illigamentis capta velarent. Lamprid. ibid. Vultum eodem, quo Venus pingitur, schemate figurabas: corpore toto expolitus. Id nemo Martiale melius expressit lib. 12.

Barbatus virgido nupst Callistratus Apulo, Hac qua lege virombere virgo solet.

Praluxere facies, velarunt flammula vultus, Nec tua defuerant verba, Thalesse, tili.

Desertum dicta est: Nondum tibi Roma videtur. Hoc satius expectas, nunquid & ut pariat.

& hae de masculis. Foeminae eodem quoque pene vicio assuetae. Seneca controu. 7. Astus in do in puerilem, modo in muliebrem habitum composita. Lupinaria vixerunt cum in finem traxit, v. praedictam constitut. Valentin. apud Ruffin. tit. 5. collat. leg. Mosae.

De accusatoribus. 1. Poena adulterii.

30. Idem A. ad Evagrium.

Quamvis & adulterii b crimen inter publica c referatur, quorum delatio in commune omnibus sine aliqua legis interpretatione conceditur: tamen ne volentibus temere liceat foedare connubia, proximis d necessariisque personis solummodo placet deferri copiam accusandi, hoc est, patri, fratri, nec non patruo & avunculo, quos verus dolor ad accusationem impellit. Sed etiam his personis legem imponimus, ut crimen abolitione e (si voluerint) compefcent.

+ Imprimis f maritum genialis tori g vindicem esse oportet: cui quidem & ex suspitione h ream conjugem facere licet: vel eam, si tantum suspicatur, penes se retinere non prohibetur: nec inscriptionis i vinculo contineri, cum jure mariti accusaret, veteres retro Principes annuerunt.

+ Extraneos k autem procul arceri ab accusatione censemus: nam etsi omne genus accusationis necessitas inscriptionis adstringat, nonnulli tamen proterve id faciunt, & falsis contumeliis matrimonia deformant.

1 ¶ Sacilegos l autem nuptiarum gladio m puniri oportet. PP. Nicomedia 7. Kal. Maji, Constantino A. 7. & Constantio Cæs. l. 4. ¶ Confl. 326.

In auth. ut nulli Jud. §. Si vero quando. col. 9. tit. 17. al. 9. Nov. 134. cap. 10.

Sed hodie n adultera verberata o in monasterium mittatur: quam intra biennium viro recipere licet. Biennio transacto, vel viro, priusquam reduceret ream, mortuo, adultera tonsa monastico habitu suscepto, ibi dum vivit, permaneat duobus partibus propriae substantiae liberis, si habet, applicandis: tertia monasterio. Sed si liberos non habet, parentibus extantibus; huiusmodi iniquitati non consentientibus, tertia pars applicabitur, dua monasterio; quibus praedictis non extantibus, omnis ejus substantia monasterio quaretur, pactis dotium instrumentorum in omni casu viro servandis.

In auth. ut lic. mat. & avia. §. his quoque. col. 8. tit. ult. Novell. 117. cap. 15.

Si quis ei, quem suspectum habet de sua uxore, ter in scriptis denunciaverit sub praesentia trium testium fide dignorum, & post invenerit eum convenientem uxori suae in domo sua vel uxoris, vel adulteri, vel in populi, aut in suburbanis: sine periculo eum perimat p. Si alibi inveniatur, tribus testibus convocatis tradat eum iudici: qui nulla alia ratione quæ sita habet puniendi licentiam. Si tamen in sacro oratorio colloqui inveniatur post tres, ut dictum est, denunciations: liceat marito utraque personas defensori ecclesiae tradere, aut alii clericis, ut ad eorum periculum divisim isti serventur, donec iudex cognoscens hoc, mittat episcopo civitatis, quatenus ei isti tradantur, ut debeat subire tormentum, ut nunciatur per eum ad Praesidem provinciae, qui secundum leges poenam imponet legitimam.

De venere mascula.

31. Impp. Constantinus & Constans AA. ad populum. Cum q vir nubit r, in foeminam viris porrecturam, quid

cupiatur, ubi sexus a perdidit locum? ubi scelus est id, quod non proficit scire? ubi Venus mutatur b in alteram formam? ubi amor quaritur, nec videtur c? jubemus insurgere leges, armari d iura gladio ultore, ut exquisitis poenis subdantur infames, qui sunt vel qui futuri sunt rei. PP. Roma 17. Kal. Jan. Constantino 8. & Constant. CC. 4. Coss.

De servis torquendis.

32. Impppp. Gratian. Valent. Theod. & Arcad. Augusti Cynegio P. P.

In e adulterii quaestione ab omni f familia non solum mariti, sed etiam uxoris (quæ g tamen tunc temporis domi fuerit, quo adulterium dicatur admissum) quaerendum est sine defensione cujusquam. Dat. 3. Idus Dec. Constantinop. Arcadio A. 1. & Baurone Confl. 385.

De repetitione dotis vel alterius debiti.

33. Imppp. Theod. Arcad. & Honor. Aug. Rufino P. P.

Adulterii h accusatione proposita, praescriptiones civiles, quibus aut dos repeti fingitur, aut ex ratione aliqua debitum flagitatur, quæ occurrere atque perstrepere examini consueverunt, iustissimum sequestrari, nec i earum obice aliquid negotio tarditatis adferri: sed accusatione fundata, hoc est, cum constiterit quo jure, id est, maritine, an extranei, || quove || tempore accusatio fuerit intromissa: discutatur crimen, facti qualitas publicetur: cum & jurgia, quæ magnitudine superantur k, & civilis actio criminali jure postponatur. Idem tamen, cum competere coeperit, habitura momenti, dammodo non obfit || huic || examini. Datum 7. Id. Dec. Constantinop. Arcadio A. 2. & Rufino Confl. 392.

De nuptiis inter accusatos secutis.

34. Idem AAA. Rufino P. P.

SI l qui adulterii fuerint accusati, & obtentu proximitatis m intentata depulerint, per n commemorationem necessitudinis crimini fidem derogando, dum existimatur non debere credi, quod allegatur, vel non potuisse committi: hi, si postmodum in nuptias suas, consortiumque convenierint, facinus illud || in || quo fuerint accusati, manifesta fide atque iudiciis o evidentibus publicabunt. Unde si qui ejusmodi reperti fuerint, iustissimum in eosdem severissime vindicari, & velut convictum facinus confessumque puniri. Dat. 2. Non. Dec. Constantinop. Theodosio A. 3. & Abundantio Confl. 393.

De divortio.

35. Impp. Honor. & Theod. AA. Palladio P. P.

SI p mulier repudii oblatione sine ulla legitima causa a se dati discesserit, ne viduitatem stupri procacitate commaculet, accusationem repudiato marito jure deferimus. Dat. 12. Kal. Mart. Ravennae, Eustachio & Agricola Coss. 421.

De manumissione servorum adultera post ejus mortem.

36. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

Libertatem servorum, qui ad dominium pertinent uxoris, vel mariti, vel parentum eorum: repudio misso, propter suspicionem criminis adulterii, legum conditores intra duorum q mensium spatium post missionem repudii numerandum suspendi definiunt, propter tormentorum quaestionem (si opus exegerit) eis imponendam. Sin vero uxor || tua || matrimonio sub praefato modo dissoluto, rebus humanis exempta fuerit: nihil de tempore quousque servos eos propter memoratam causam permanere deceat, adjiciunt. Nobis vero necessarium esse videtur, certum tempus etiam in hoc casu statuere propter dotis quaestionem, utrum in lucro marito cedat, an haeredibus mulieris restituatur. Sancimus itaque duos || etiam || menses post mortem mulieris servari, ut intra eos, ante dicti servi r permaneant, & facultatem maritus habeat probationes adulterii per eos praestare. Transacto vero memorato tempore licentiam habere haeredem mulieris libertatem eis imponere: nisi per culpam ejus maritus prohibitus fuerit causam adulterii, tempore videlicet imminente, exercere. Dat. 5. Kal. Nov. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. anno secundo 532.

a i. e. ubi nulla habetur ratio sexus a Deo distincti; Paulus ad Rom. 1. v. 27. ἀπρεπες ἀφ' ἑστῆς τῆς φύσεως καὶ κατὰ τὴν φύσιν τῆς ἀνδρείας ἐξελθὼν καὶ ἀνδρῶν τῶν ὁμοίων αὐτῶν εἰς ἀλλήλους, &c.

b v. Paul. ibid. vers. 6. ibi, μεταλλάξαν τὴν φύσιν καὶ τὴν φύσιν καὶ τὴν φύσιν.

c nec invenitur.

d vide quæ dixi ad Nov. 77. Nov. 141.

e l. 4. C. Theod. cod.

f l. 3. sup. cod. v. l. 27. §. 6. ff. cod.

g & ita mitigatur durities legis 12. §. 1. qui & a quib.

h l. 7. C. Theod. cod.

i l. 27. D. ver. amor. Quaestione dotis petita ac similium, adulterii quaestio prorogari seu evitari non potest.

k superant. d. l. 7.

l l. 8. C. Theod. cod.

m v. l. 19. sup. de episcop. Audita est Maxia negans adulterium cum Titio commissum, vel eo solo quod Titius genere nimis propinquus ei esset. Si Maxia postmodum pubit Titio, praefametur adulterium commississe, ut a. & u. contrario subsecuto, praesumatur aliquid in praeteritum, quod alias erat incredibile. 6. Martialis. 22.

n Praesumitur nemo cum proxima consanguinea adulteria committere velle, ut hic. Quid si mulieris maritus mortuo, cum ea post nuptias contrahat? praesumitur adulterium tum admisisse, cum accusaretur.

o l. ult. sup. de probationib.

p Plenior est hae constitutio in lege 2. C. Theod. de repud.

q i. e. 60. dierum. l. 3. sup. cod.

r l. 12. in fin. qui & a quibus manumiss. v. Cujac. c. 35. obf. 23.

De adulterii poena.

37 *

Adulteris & verberatis, & tonsis nares abscinduntur. Nuncii vero & impii hujusce facinoris administri, verberati & tonsi in perpetuum relegantur.

SI A QUIS EAM, CUJUS TUTOR FUEKIT, CORRUPERIT.

TIT. X.

1. Imp. Constantinus A. ad Bassum Vicar. Italiae.

Si tutor pupillam quondam suam violata castitate stupraverit, deportationi subijetur: atque universae ejus facultates fisci & juribus vindicentur, quamvis eam poenam debuerit sustinere, quam raptori leges imponunt. Dat. Prid. Non. April. Aquil. Constantino A. 7. & Constantio C. Conf. 326.

DE d MULIERIBUS e, QUAE SE PROPRIIS SERVIS f JUNXERUNT.

TIT. XI.

Servus, qui concubuit cum domina, debet comburi, & domina decapitari. Bald.

1. Imp. Constantinus A. ad populum.

Si qua cum servo || suo || occulte rem habere detegitur, capitali sententia subijetur, tradendo ignibus h verberone i.

† Sitque omnibus facultas crimen publicum arguendi, sit Officio copia nunciandi, sit etiam servo licentia deferendi, cui probato crimine libertas dabitur.

† Filii etiam, quos ex hac conjunctione habuerit, ex utriusque dignitatis insignibus, in nuda maneant libertate: neque per se, neque per interpositam personam quolibet titulo voluntatis accepturi aliquid ex facultatibus mulieris.

† Successio autem mulieris ab intestato, vel filiis, si erunt legitimi, vel proximis cognatisque deferatur, vel ei, quem ratio juris admittit.

† Id autem & quod ille, qui condemnatus est, & quod ex eo suscepti filii quolibet casu in sua videantur habuisse substantia, mulieris dominio sociatum, a memoratis successoribus vindicetur. Dat. 4. Kalend. Jun. Serdica, Constantino A. 7. & Constantio C. Conf. 326.

AD LEGEM JULIAM k DE VI PUBLICA l, VEL PRIVATA m.

TIT. XII.

Si ob viri debitum res uxoris pignori capiantur.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Pelitiae.

Ob n debitum viri, vel civile munus, res uxoris, qui pignori capiunt, vim contrahere videntur. Dat. Kal. Julius Roma, Antonino A. 2. & Geta 2. Conf. 206.

De tertia parte bonorum tutoris publicata.

2. Imp. Antoninus A. Vero.

Tutoris tui lege Julia de vi privata damnati, si tertia o pars p bonorum fisco vindicata est, tutelae actionem pro ea portione adversus q fisco dirigere: modo si nulla praescriptio locum habeat. Nam successio r pro oneribus portionis suae respondet s. PP. 15. Kal. Mart. Antonino A. 4. & Balbino Conf. 214.

De sponsa rapta, vel filio alterius incluso.

3. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Bianori.

Si confidis sponsam t filii || tui || raptam esse, vel filium tuum inclusum u: inst tueri solenni more legis Juliae de vi accusationem apud Praesidem provinciae non prohiberis. PP. 8. Kal. Maji, Verona, AA. Conf.

De raptu sponsae potest agi legibus Julii.

l. 5. ff. de vi publica.

De delictis servorum. De verberibus.

4. Idem AA. & CC. Liberatio.

Si criminis accusationem propter res a servo raptas intentandam putaveris, non a contra dominum, sed contra eum, quem facinus commisisse proponis, hanc instituere debes. Sed quoniam a Fiscinulo etiam te verberibus afflictum adseveras: si hominibus coactis b, hoc fecerit, de hoc etiam, si legis Juliae de vi privata reum deferendum putaveris, apud Praesidem provinciae age, non ignarum, quemadmodum criminibus probatis res vindicari debeat. S. 17. Kal. Jul. Sirmii, AA. Conf.

De ingressu in possessionem fundi.

5. Idem AA. & CC. Oploni.

In e possessionem fundi licet creditor per vim ingrediat, Juliae legis vis privata reus deferri potest. S. 6. Id. Decemb. Nicomedia, CC. Conf.

De eo, qui vim facere tentat, & causam malorum praebet.

6. Imp. Constantinus Augustus ad Catulinum Proconsulem Africae.

Quoniam d multa facinora sub uno violentiae nomine e continentur, cum f aliis vim inferre certantibus, aliis cum indignatione resistentibus, verbera caedisque crebro dereguntur admittit: placuit, si forte quis vel ex possidentis g parte, vel ex ejus, qui possessionem temere tentaverit, interemptus h sit: in eum supplicium exerceri, qui vim facere tentaverit, & alterutri parti causam i malorum praebuerit: & non jam relegatione, aut deportatione insula plectatur, sed supplicium capitale k excipiat, nec interposita provocatione sententiam, quae in eum fuerit dicta, suspendat. Dat. 15. Kal. Maji, Serdica, Gallicano & Bassio Conf. 317.

De poena non probantis crimen. De causa possessionis ante accusationem de vi decidenda.

7. Idem A. ad Bassum P. V.

Si l quis ad se fundum, vel quodcunque aliud asserit spectare, ac restitutionem sibi competere possessionis putat: || aut || civiliter m super n possidendo agat, aut impleta solennitate juris crimen violentiae opponat o: non ignarus eam p || se || sententiam subiturum, si crimen obiectum non poterit comprobare, quam rebus debet excipere. Quod si q omnia interpellatione vim possidenti intulerit, ante r omnia violentiae causam examinari precipimus, & in ea requiri, quis ad quem pervenerit possidentem: ut ei, quem confiteri expulsum, amissa possessionis jura reparentur: eademque protinus f restituta, || si criminalis quaestio agitur, || violentus poena non immerito destinatus in totius litis terminum differatur: ut agitato negotio r principali, si contra eum fuerit iudicatum, in insulam deportetur, bonis u omnibus abrogatis. Propos. Prid. Non. Octob. Roma, Constantino A. 5. & Licinio Conf. 319.

Servus, qui proprio motu vim intulit, debet mori: si hortatu vel jussu domini, poena mitigatur & ideo damnatur in metallum. Bald.

De servis. 1. De vilibus personis. De hiis, qui sepius deliquerunt. 2. De iudice qui legitime poenam non irrogavit.

8. Imp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. ad Albinum Praefect. urbi.

Servos x, qui fecisse violentiam confessionibus testium s aut propriis docebuntur, si id inscio domino commiserint, postremo supplicio deditos luere perpetrata censemus. Quod si illi metu atque exhortatione dominorum

exceptio spoliis. de qua v. Oldend. c. 13. de except. Gloss. cap. 2. de ordine cogn. Spoliato agenti interdicto recuperanda possessionis, exceptio domini obijci non potest, etiam si in continentia de domino probare velit, & a i l probandum se ultro offerat, ut hic. Cujus sententia quinque exceptiones v. apud Socinum reg. 123. p poenam talionis. l. 17. § de accus. q v. l. 5. § cod. r v. quae notavi ad l. 156. § 1. ff. de reg. jur. v. Cujac. c. 15. f Spoliatus ante omnia restituendus, ut hic. & c. 2. in l. 1. § de res. spol. Cujus sententia vid. 12. exceptiones apud Socinum reg. 379. t v. l. 10. § sup. de jud. u Testari non potest, qui de vi damnatus est. l. Harm. 1. § 37. x l. 4. C. Theod. cod. adde l. 157. ff. de reg. jur. Vim admittens servus inscio domino, punitur ipse, non dominus: voluntate domini admittens, punitur quoque: ipse vero dominus si in dignitate positus sit, dignitatem amittit & fit infamis: si vilis & infamis, vel alias quidem in dignitate constitutus, sed tamen saepius vim admittit, poena de vi tenetur. Propos. Basil. 10. § 2. ex tit. 18. c. 13.

a In criminalibus noxalis actio non datur in domino.

b l. 10. § 1. ff. de vi publ. l. 3. § 1. ff. de vi privata. c. l. 6. § 7. § cod. v. l. 7. vers. quod se omittit, § cod. l. 1. § ff. de vi privata, adde l. 3. § sup. unde vi.

d l. 1. vers. quoniam C. Theod. e Violentiae nomen.

f Vi facta, si eadem fieri contigerit, live ab iis, qui vim inferunt, live ab iis, qui patiuntur, ille supplicio subijciatur, qui vim inferre ausus est. Ipse enim ex di causam dedit. Syn. Bas. 10. tit. 2. ex tit. 18. c. 13. g v. l. 5. § cod. h Si caedes vis illata mixta, poena vis illatae capitalis, ut hic, & inf. cod.

i Causam dante caedi, vel damno, eadem & damnum intulisse videtur. Caedes auctori vis inferenda imputatur. l. 7. § 1. § ff. ad leg. Aquil. Pone: mandavit Sejus Titio, ut domum Baji ingrederetur, hoc facto, non Titius ipse, sed ejus mandato vel rogatu, Sempronius domum ingressus est: quzitur utrum Sejus teneatur? Hippolytus Marcellus conf. 67. nam. 36. teneri negat? & huic legi locum esse putat, si primus tantum mandatarius ingreditur: ut cum huc lex odiosa sit, non sit ad alias personas extendenda.

k alias ordinaria vis illatae poena, deportatio. § 8. Inst. de pub. jud. l. 1. § 3. C. Theod. m De vi duobus modis agitur. Civiliter per interdictum unde vi: criminaliter, legibus Julii. l. 4. § unde vi. l. 1. § quando civilis act. l. 1. § 2. ff. de vi. Cum de vi criminaliter agitur, possessorum iudicium cum criminali nihil commune habet, ut hic.

n l. 5. § cod. o hinc nascitur de vi duobus modis agitur. Civiliter per interdictum unde vi: criminaliter, legibus Julii. l. 4. § unde vi. l. 1. § quando civilis act. l. 1. § 2. ff. de vi. Cum de vi criminaliter agitur, possessorum iudicium cum criminali nihil commune habet, ut hic.

a Infamis sit lege Julia de vi damnatus.

b l. i. ff. de vi priv.

c Iustus domini in atrocioribus delictis non excusatur. v. l. 157. ff. de reg. jur.

d Perseverantia in delictis graviter puniuntur. l. 23. §. 3. ff. de pœn.

e Vim apud se probatam punire negligens, aut minus puniens iudex, infamia notatur. Syn. Bas. 10. tit. 2. ex tit. 18. §. 13.

f Impunita delicta esse non oportet.

g Pœnas legibus constitutas molliore iudex non potest.

h 6. Harmen. 7. ad l. 1. ff. de vi priv.

i Paria sunt raptum, & raptas res scienter servare. x. hic. 6. Harm. §. 5. 8.

k Iterata delicta & saepius delinquentes, seu perseverantes, gravius puniuntur. l. capitalium. 28. §. solent. 3. ff. de pœn. v. l. 1. ff. de receptatorib. Paul. §. sent. 21. §. 1.

l Buccellarii, milites corporis custodes, qui suis dominis adstant semper. Renatus apud Gregor. Turonensem, Occylla Buccellarius Actii. & interpretes Græci *ἐκκελευσται* & *παράστατοι*. & in veteribus glossis, Adfecta, buccellarius: & lege Gothorum five VVifigothorum §. tit. 3. Si in patrocinio constitutus sub patro, non aliquid adquisiverit, medietas in patroni vel filiorum ipsius potestate, consistat: aliam medietatem buccellarius, qui adquisiverit, obtineat? adde Cujac. 2. Feud. 7. 8. Alciat. 3. diffinit. 20. apud Suidam Buccellarios esse ait, Gallogræcos: & ab eodem Gallogræciam, Buccellariorum regionem dici. Is vero, qui sub Theodosio juniore militiam Romanam deservit, amator est, Buccellarios equites fuisse in exercitu Romano, quibus magister militum per Orientem præerat: aliosque juniores dictos, alios seniores, ut existimare libeat, milites hosce cum militione impetrassent, latrocinio & rapta vivere solitos. Turnebus 24. ad vers. 25. & 26. c. 15. ex Mauricio, qui de militia Romana Græce scripsit, Buccellarios, equites armatos Zabos notat: & in agmine ante Imperatorem exercitus equitasse. hinc *ἐκκελευσται* & *παράστατοι* apud eundem Mauriciu. Meminit etiam Zonaras Ducis Buccellariorum. Quidam a buccellato, pœne militari dici putant. his adde, quæ de buccellariis alias scripsi.

m De libris jam dixi ad l. 10. §. de feriis. n l. 3. ff. de vi publica.

o Dissimulanda non est legum executio prædibus provinciarum vel iudicibus.

p 9. C. Theod. 24. 25. 6. Harm. 60. Eclog. 58. adde Novell. 134. 150. Novell. Leon. 35. v. Clar. §. sent. 5. Raptus. §. Extr. 17. Adde Raptus crimen publicum esse. l. 4. sup. de uxatib. §. 3. Instit. de publicis iudic.

q Eclog. d. loco. §. 8. vers. Sin autem, Inst. de publicis iudic.

r Eclog. d. loco. d. vers. Sin autem, Harm. d. loco. l. 5. §. 2. ff. de vi publ.

s Harm. Eccl. d. loco.

t Eccl. Harm. d. loco. l. 1. c. Th. cod.

u Harm. Eccl. d. loco.

x Pœna raptus, quid si raptor cum rapta non coit? puniuntur hæc lege, si cum non possent, voluerit: secus si ultro permittuerit: tunc enim arbitraria pœna puniendus, v. Clar. §. sent. 5. raptus. vers. sed quid.

y l. 2. l. 5. l. 54. sup. de epis. & clericis.

z dixi ad l. 31. ff. de reg. jur. can. Si Paulus. 32. c. 5. adde Aris. 6. Bsh. in fin.

violentiam admiserint, palam est secundum a legem Julianam dominum infamem pronunciarum, loci ac originis propriæ dignitate b non uti, servos vero, quos furoribus talibus paruisse c constiterit, metallo post sententiam dedi.

1 ¶ Viles autem infamesque personæ, & hi, qui bis aut saepius d violentiam perpetrassent convincuntur, constitutionum divalium pœna teneantur.

2 ¶ Iudicem vero nosse oportet, quod gravi e infamia sit notandus, si violentiæ crimen apud se probatum distulerit, seu omiserit, vel impunitate f donaverit, aut molliorem g quam præstitimus, pœnam protulerit. Dat. Prid. Non. Mart. Mediol. Valentin. A. 4. & Neothero Cosl. 390.

De raptore & eo, qui raptori rem servat.

9. Imp. Honor. & Theod. AA. Aurelio P. P.

Crimen h non i dissimile est rapere, & ei, qui rapuit, raptam || rem || scientem delictum servare k. Dat. 3. Non. Mart. Honor. 9. Theod. 5. A. Cosl. 414.

De Buccellariis, Isauris, armatis servis.

10. Imp. Leo & Anthemius AA. Nicoftrato P. P.

Omnibus per civitates & agros habendi Buccellarios l vel Isauros m, armatosque servos n licentiam volumus esse præclusam. Quod si quis præter hæc, quæ nostra mansuetudo salubriter ordinavit, armata mancipia seu Buccellarios, aut Isauros in suis prædiis, aut juxta se habere tentaverit, post exactam centum librarum auri condemnationem, vindictam in eos severissimam proferri sancimus. Viri quoque Clarissimi provinciarum Rectores in speculis esse debent, ne quis audeat hæc statuta nostræ mansuetudinis in aliquo violare: scientes quod ex dissimulatione, dignitatis o & administrationis cingulo privabuntur, & post centum librarum auri multam, salutis vitæque suæ periculum sustinebunt: primatibus videlicet apparitionis suæ personis præter amissionem fortunarum suarum capitali quoque supplicio feriendis. Dat. 5. Kal. Septemb. Anthemio A. 2. Conf. 468.

DE RAPTO p VIRGINUM SEU VI
DUARUM, NEC NON SANCTIMONIA-
LIUM.

TIT. XIII.

1. Imp. Justinianus A. Hermogeni Magistro
officiorum.

Raptores q virginum r honestarum, vel ingenuarum, si jam desponsatae f fuerint, si non, vel quarumlibet viduarum t foeminarum, licet u libertina vel serva aliena sint, pessima criminum peccantes, capitis x supplicio plectendos decernimus: & maxime si y Deo fuerint virgines vel viduæ dedicatæ: quod non solum ad injuriam hominum, sed etiam ad ipsius Omnipotentis Dei irreverentiam committitur: maxime cum viginitas vel castitas corrupta restitui x non

possit. Et merito mortis damnantur supplicio: cum nec ab homicidio a crimine hujusmodi raptores sint vacui. Ne igitur sine vindicta talis crescat infamia, sancimus per hanc generalem Constitutionem, ut hi, qui hujusmodi crimen commiserint, & qui eis auxilium b invasionis tempore præbuerint: ubi inventi fuerint in ipsa rapina, & adhuc flagranti crimine comprehensi, & a parentibus c virginum, vel ingenuarum, vel viduarum, vel quarumlibet foeminarum, aut earum consanguineis d, aut || a || tutoribus e, vel curatoribus, vel patronis, vel dominis convicti interficiantur.

† Quæ multo magis f contra eos obtinere sancimus, qui nuptas g mulieres ausi sunt rapere: quia duplici h tenentur crimine, tam adulterii || scilicet ||, quam rapinæ: & oportet acerbius i adulterii crimen ex hac adjectione puniri. Quibus connumeramus etiam eum, qui saltem sponsam k suam l per vim rapere ausus fuerit.

† Sin autem post commissum tam detestabile m crimen, aut potentatu raptor se defendere, aut fuga evadere potuerit: in hac quidem regia urbe tam viri n excelsi Præfecti prætorio, quam vir gloriosissimus Præfectus urbi: in provinciis autem tam viri eminentissimi Præfecti prætorio per Illyricum & Africam, quam Magistri militum per diversas nostri orbis regiones, nec non vir spectabilis Præfectus Aegypti, & Comes Orientis, & Vicarii, & Proconsules, & nihilominus omnes viri spectabiles & Duces, & viri clarissimi Rectores provinciarum, necnon alii cujuslibet ordinis Iudices, qui in illis locis inventi fuerint, simile studium cum magna sollicitudine adhibeant, ut eos possint comprehendere, & comprehensos in tali crimine, post legitimas & juri cognitatas probationes sine o fori præscriptione durissimis pœnis afficiant & mortis condemnent supplicio.

† Quibus, & si appellare p voluerint, nullam damus licentiam, secundum antiquæ Constantinianæ q legis definitionem.

1 ¶ Et si quidem ancillæ r vel libertinae sint, quæ rapinam passæ sunt, raptores tantummodo supradicta pœna plectentur: substantiis eorum nullam deminutionem passuris. Sin autem in ingenuam f personam tale facinus perpetratur, etiam omnes res mobiles seu etiam imobiles, & se moventes, tam raptorum, quam eorum || sodalium, comitum, vel sequentium r ||, qui eis auxilium præbuerint, ad dominium u raptarum mulierum liberarum transferantur providentia Iudicum, & cura parentum x earum, vel maritorum, vel tutorum, seu curatorum. Et si non nuptæ mulieres alii cuilibet præter y raptorem legitime conjunguntur, in dotem mulierum liberarum easdem res, vel quantas ex his voluerint, procedere: siue maritum nolentes accipere, in sua pudicitia manere voluerint, pleno dominio eis sancimus applicari: nemine iudice, vel alia quacunque persona, hoc audente contemnere.

† Nec z sit facultas raptæ virginis vel viduæ, vel cuilibet mulieri raptorem suum sibi maritum exposcere, sed cui parentes voluerint (excepto raptore) eam legitimo copulent matrimonio: quoniam nullo modo, nulloque tempore datur a nostra Serenitate licentia eis consentire, qui hostili a more in nostra Republica matrimonia student sibi conjungere. Oportet etenim, ut quicumque uxorem ducere voluerit, siue ingenuam, siue libertinam: secundum nostras leges & antiquam consuetudinem, parentes b, vel alios quos decet, petat, ut cum eorum voluntate fiat legitimum conjugium.

† Nec z sit facultas raptæ virginis vel viduæ, vel cuilibet mulieri raptorem suum sibi maritum exposcere, sed cui parentes voluerint (excepto raptore) eam legitimo copulent matrimonio: quoniam nullo modo, nulloque tempore datur a nostra Serenitate licentia eis consentire, qui hostili a more in nostra Republica matrimonia student sibi conjungere. Oportet etenim, ut quicumque uxorem ducere voluerit, siue ingenuam, siue libertinam: secundum nostras leges & antiquam consuetudinem, parentes b, vel alios quos decet, petat, ut cum eorum voluntate fiat legitimum conjugium.

† Nec z sit facultas raptæ virginis vel viduæ, vel cuilibet mulieri raptorem suum sibi maritum exposcere, sed cui parentes voluerint (excepto raptore) eam legitimo copulent matrimonio: quoniam nullo modo, nulloque tempore datur a nostra Serenitate licentia eis consentire, qui hostili a more in nostra Republica matrimonia student sibi conjungere. Oportet etenim, ut quicumque uxorem ducere voluerit, siue ingenuam, siue libertinam: secundum nostras leges & antiquam consuetudinem, parentes b, vel alios quos decet, petat, ut cum eorum voluntate fiat legitimum conjugium.

† Nec z sit facultas raptæ virginis vel viduæ, vel cuilibet mulieri raptorem suum sibi maritum exposcere, sed cui parentes voluerint (excepto raptore) eam legitimo copulent matrimonio: quoniam nullo modo, nulloque tempore datur a nostra Serenitate licentia eis consentire, qui hostili a more in nostra Republica matrimonia student sibi conjungere. Oportet etenim, ut quicumque uxorem ducere voluerit, siue ingenuam, siue libertinam: secundum nostras leges & antiquam consuetudinem, parentes b, vel alios quos decet, petat, ut cum eorum voluntate fiat legitimum conjugium.

† Nec z sit facultas raptæ virginis vel viduæ, vel cuilibet mulieri raptorem suum sibi maritum exposcere, sed cui parentes voluerint (excepto raptore) eam legitimo copulent matrimonio: quoniam nullo modo, nulloque tempore datur a nostra Serenitate licentia eis consentire, qui hostili a more in nostra Republica matrimonia student sibi conjungere. Oportet etenim, ut quicumque uxorem ducere voluerit, siue ingenuam, siue libertinam: secundum nostras leges & antiquam consuetudinem, parentes b, vel alios quos decet, petat, ut cum eorum voluntate fiat legitimum conjugium.

† Nec z sit facultas raptæ virginis vel viduæ, vel cuilibet mulieri raptorem suum sibi maritum exposcere, sed cui parentes voluerint (excepto raptore) eam legitimo copulent matrimonio: quoniam nullo modo, nulloque tempore datur a nostra Serenitate licentia eis consentire, qui hostili a more in nostra Republica matrimonia student sibi conjungere. Oportet etenim, ut quicumque uxorem ducere voluerit, siue ingenuam, siue libertinam: secundum nostras leges & antiquam consuetudinem, parentes b, vel alios quos decet, petat, ut cum eorum voluntate fiat legitimum conjugium.

† Nec z sit facultas raptæ virginis vel viduæ, vel cuilibet mulieri raptorem suum sibi maritum exposcere, sed cui parentes voluerint (excepto raptore) eam legitimo copulent matrimonio: quoniam nullo modo, nulloque tempore datur a nostra Serenitate licentia eis consentire, qui hostili a more in nostra Republica matrimonia student sibi conjungere. Oportet etenim, ut quicumque uxorem ducere voluerit, siue ingenuam, siue libertinam: secundum nostras leges & antiquam consuetudinem, parentes b, vel alios quos decet, petat, ut cum eorum voluntate fiat legitimum conjugium.

† Nec z sit facultas raptæ virginis vel viduæ, vel cuilibet mulieri raptorem suum sibi maritum exposcere, sed cui parentes voluerint (excepto raptore) eam legitimo copulent matrimonio: quoniam nullo modo, nulloque tempore datur a nostra Serenitate licentia eis consentire, qui hostili a more in nostra Republica matrimonia student sibi conjungere. Oportet etenim, ut quicumque uxorem ducere voluerit, siue ingenuam, siue libertinam: secundum nostras leges & antiquam consuetudinem, parentes b, vel alios quos decet, petat, ut cum eorum voluntate fiat legitimum conjugium.

† Nec z sit facultas raptæ virginis vel viduæ, vel cuilibet mulieri raptorem suum sibi maritum exposcere, sed cui parentes voluerint (excepto raptore) eam legitimo copulent matrimonio: quoniam nullo modo, nulloque tempore datur a nostra Serenitate licentia eis consentire, qui hostili a more in nostra Republica matrimonia student sibi conjungere. Oportet etenim, ut quicumque uxorem ducere voluerit, siue ingenuam, siue libertinam: secundum nostras leges & antiquam consuetudinem, parentes b, vel alios quos decet, petat, ut cum eorum voluntate fiat legitimum conjugium.

† Nec z sit facultas raptæ virginis vel viduæ, vel cuilibet mulieri raptorem suum sibi maritum exposcere, sed cui parentes voluerint (excepto raptore) eam legitimo copulent matrimonio: quoniam nullo modo, nulloque tempore datur a nostra Serenitate licentia eis consentire, qui hostili a more in nostra Republica matrimonia student sibi conjungere. Oportet etenim, ut quicumque uxorem ducere voluerit, siue ingenuam, siue libertinam: secundum nostras leges & antiquam consuetudinem, parentes b, vel alios quos decet, petat, ut cum eorum voluntate fiat legitimum conjugium.

† Nec z sit facultas raptæ virginis vel viduæ, vel cuilibet mulieri raptorem suum sibi maritum exposcere, sed cui parentes voluerint (excepto raptore) eam legitimo copulent matrimonio: quoniam nullo modo, nulloque tempore datur a nostra Serenitate licentia eis consentire, qui hostili a more in nostra Republica matrimonia student sibi conjungere. Oportet etenim, ut quicumque uxorem ducere voluerit, siue ingenuam, siue libertinam: secundum nostras leges & antiquam consuetudinem, parentes b, vel alios quos decet, petat, ut cum eorum voluntate fiat legitimum conjugium.

† Nec z sit facultas raptæ virginis vel viduæ, vel cuilibet mulieri raptorem suum sibi maritum exposcere, sed cui parentes voluerint (excepto raptore) eam legitimo copulent matrimonio: quoniam nullo modo, nulloque tempore datur a nostra Serenitate licentia eis consentire, qui hostili a more in nostra Republica matrimonia student sibi conjungere. Oportet etenim, ut quicumque uxorem ducere voluerit, siue ingenuam, siue libertinam: secundum nostras leges & antiquam consuetudinem, parentes b, vel alios quos decet, petat, ut cum eorum voluntate fiat legitimum conjugium.

† Nec z sit facultas raptæ virginis vel viduæ, vel cuilibet mulieri raptorem suum sibi maritum exposcere, sed cui parentes voluerint (excepto raptore) eam legitimo copulent matrimonio: quoniam nullo modo, nulloque tempore datur a nostra Serenitate licentia eis consentire, qui hostili a more in nostra Republica matrimonia student sibi conjungere. Oportet etenim, ut quicumque uxorem ducere voluerit, siue ingenuam, siue libertinam: secundum nostras leges & antiquam consuetudinem, parentes b, vel alios quos decet, petat, ut cum eorum voluntate fiat legitimum conjugium.

† Nec z sit facultas raptæ virginis vel viduæ, vel cuilibet mulieri raptorem suum sibi maritum exposcere, sed cui parentes voluerint (excepto raptore) eam legitimo copulent matrimonio: quoniam nullo modo, nulloque tempore datur a nostra Serenitate licentia eis consentire, qui hostili a more in nostra Republica matrimonia student sibi conjungere. Oportet etenim, ut quicumque uxorem ducere voluerit, siue ingenuam, siue libertinam: secundum nostras leges & antiquam consuetudinem, parentes b, vel alios quos decet, petat, ut cum eorum voluntate fiat legitimum conjugium.

† Nec z sit facultas raptæ virginis vel viduæ, vel cuilibet mulieri raptorem suum sibi maritum exposcere, sed cui parentes voluerint (excepto raptore) eam legitimo copulent matrimonio: quoniam nullo modo, nulloque tempore datur a nostra Serenitate licentia eis consentire, qui hostili a more in nostra Republica matrimonia student sibi conjungere. Oportet etenim, ut quicumque uxorem ducere voluerit, siue ingenuam, siue libertinam: secundum nostras leges & antiquam consuetudinem, parentes b, vel alios quos decet, petat, ut cum eorum voluntate fiat legitimum conjugium.

† Nec z sit facultas raptæ virginis vel viduæ, vel cuilibet mulieri raptorem suum sibi maritum exposcere, sed cui parentes voluerint (excepto raptore) eam legitimo copulent matrimonio: quoniam nullo modo, nulloque tempore datur a nostra Serenitate licentia eis consentire, qui hostili a more in nostra Republica matrimonia student sibi conjungere. Oportet etenim, ut quicumque uxorem ducere voluerit, siue ingenuam, siue libertinam: secundum nostras leges & antiquam consuetudinem, parentes b, vel alios quos decet, petat, ut cum eorum voluntate fiat legitimum conjugium.

† Nec z sit facultas raptæ virginis vel viduæ, vel cuilibet mulieri raptorem suum sibi maritum exposcere, sed cui parentes voluerint (excepto raptore) eam legitimo copulent matrimonio: quoniam nullo modo, nulloque tempore datur a nostra Serenitate licentia eis consentire, qui hostili a more in nostra Republica matrimonia student sibi conjungere. Oportet etenim, ut quicumque uxorem ducere voluerit, siue ingenuam, siue libertinam: secundum nostras leges & antiquam consuetudinem, parentes b, vel alios quos decet, petat, ut cum eorum voluntate fiat legitimum conjugium.

† Nec z sit facultas raptæ virginis vel viduæ, vel cuilibet mulieri raptorem suum sibi maritum exposcere, sed cui parentes voluerint (excepto raptore) eam legitimo copulent matrimonio: quoniam nullo modo, nulloque tempore datur a nostra Serenitate licentia eis consentire, qui hostili a more in nostra Republica matrimonia student sibi conjungere. Oportet etenim, ut quicumque uxorem ducere voluerit, siue ingenuam, siue libertinam: secundum nostras leges & antiquam consuetudinem, parentes b, vel alios quos decet, petat, ut cum eorum voluntate fiat legitimum conjugium.

a Raptor ab homicidio crimine non est vacuus.

b De raptu consensu & complicitatibus.

c De parentibus v. d. l. 54.

d De consanguineis: Consanguineus consanguineus raptorem potest in ipso raptu interficere.

e Tutor raptorem pupillæ suæ potest in ipso raptu interficere.

f Gravior est raptus in nuptiis, quam non nuptiis. Duplex enim crimen hic concurrat, & ideo gravius puniendum.

g De nuptæ raptu.

h Duplex crimen, majorem pœnam meretur, quam quod simplex est.

i Acerbius puniuntur duplicia crimina quam simplicia.

k De raptu sponsæ.

l Sponsam suam per vim rapere non licet. Rapere virginem vel viduam, etsi sponsam non licet: neque quis potest eam etiam consentiente quidem ejus patre ac crimine remittente, uxorem ducere. 6. Harm. 7. §. 1. Quidam tamen putant hanc vocem *sponsam*, suppositam subdititiamque esse, arg. Nov. 143. l. 2. 3. C. Th. de raptu. Nov. Leon. 35. c. si quis virginem. c. denique. 36. q. 2. hac sententia, Neminem suæ sponsæ raptorem esse.

m Raptus detestabile crimen.

n Raptores conquirendi.

o Raptori, fori præscriptio denegatur. d. l. 54. vers.

p Raptor appellare non potest.

q l. 1. vers. Raptor autem. C. Theod. de raptu virg. §. tit. 24.

r Ancillam vel libertinam raptientis pœna.

s Ingenuam raptientis pœna. Hoc quidam adiciunt, scilicet abrepto arbitrariam pœnam infligi. v. Clar. d. loco. vers. quæro nunquid.

t Sequi interdum crimen est.

u adde l. 54. vers. bona autem. Nov. 143. nisi raptori nupserit: Tunc enim bona ad parentes raptæ, qui raptui non consenserunt: vel his deficientibus ad fiscum deferuntur. d. Nov. 143. & Nov. 150. adde vers. & si non. inf. cod.

x Raptum mulieris, cui vis illata sit, vindicant fratres, parentes, tutores, curatores, & hic. 6. Harm. 7. §. 3.

y Raptam raptori nubere non licet. Olim si nupisset pœna causa, rapta per licentiam deducebatur ad raptorem. Quint. quod & Pontifices reduxisse videntur, permisso matrimonio inter raptam & raptorem. cap. ult. de raptoribus. Quid: eo casu bona raptoris cui cedunt? fisco: & ita putat Clarus d. loco. vers. quæro. non habita ratione matrimonii jure canonico permitti.

z Rapta raptori nubere non potest. adde 6. Harm. 1. §. 1.

a Hostili more conjugia non sunt ineunda.

b Parentum consensus in nuptiis liberorum requiritur. v. quæ scripsi ad l. 25. ff. de ritu.

2 ¶ Pœ-

a Raptus pœna, mors & bonorum amissio.
b Comites raptoris puniuntur.
c De consensu & ministris raptoris, v. Nov. Leon. 70.
d De susceptore raptoris.
e De his, qui raptori opem ferunt.
f Fornicæ raptus auxiliatrices tenentur etiam hac lege. Clarus tamen negat mulierem virum libidinis causa raptorem teneri hac pœna. 5. sent. 5. Raptus, vers. sed pone.
g Pœna raptus locum habet, etiam si mulier ipsa raptui consenserit, v. Clar. d. loco, vers. adde quod pœna. Quid si citra raptoris ullas persuasiones raptori sponte, neque coacta, consentiat? Hippolytus Marcellus cons. 61. nu. 23. nuptias hoc casu non impediri scribit: & ea facti specio, hanc constitutionem coercet atque restringit.
h Pater raptum filie raptori remittere non potest, adde Novell. 143. cap. 1. Nov. 150.
i Servi raptoris aut raptui adficientis pœna, exultio, ut hic: quod ad raptum dominarum referunt Græci, ut nimirum ignis supplicium subeat servus, qui raptus dominæ suæ consensu & participes fuerit. 6. Harm. 7. Ecl. d. loco in fin.
k De ignis supplicio dixi ad l. an. J. de Nili ager.

2 ¶ Pœnas autem quas prædiximus, id est, mortis, & bonorum amissionis, non tantum adversus raptores, sed etiam contra eos, qui hos comitati b in ipsa invasione & rapina fuerint, constituimus: ceteros autem omnes, qui consensu c & ministri huiusmodi criminis reperti & convicti fuerint, vel qui eos susceperint d, vel quicunque opem e eis tulerint, sive masculi, sive feminae f sint, cujuscunque conditionis, vel gradus, vel dignitatis, pœnæ tantummodo capitali subijcimus: ut huic pœnæ omnes subiaceant, sive volentibus g sive nolentibus virginibus, sive aliis mulieribus, tale facinus fuerit perpetratum. Si enim ipsi raptores metu, vel atrocitate pœnæ ab huiusmodi facinore se temperaverint, nulli mulieri sive volenti, sive nolenti peccandi locus relinquetur: quia hoc ipsum velle mulierum ab infidelis nequissimi hominis, qui meditatur rapinam, inducitur. Nisi etenim eam sollicitaverit, nisi odiosis artibus circumvenierit, non faciet eam velle in tantum dedecus sese prodere: parentibus (quorum maxime vindicta intererat) si patientiam h præbuerint, ac dolorem remiserint, deportatione plebendis.

3 ¶ Sed & si quis inter hæc ministeria servilis i conditionis fuerit comprehensus, citra sexus discretionem cum concremari k jubemus: cum hoc etiam Constantiana lege recte fuerit prospectum. Omnibus legis Julia capitulis, quæ de raptu virginum, vel viduarum, sive sanctimonialium, sive in antiquis legum libris, sive in sacris constitutionibus posita sunt, de cetero abolitis, ut hæc tantummodo lex in hoc capite pro omnibus sufficiat, quam de sanctimonialibus l etiam virginibus & viduis locum habere sancimus. Dat. 15. Kal. Decemb. Constantino. DN. Justiniano A. PP. 2. Consil. 528.

DE EMENDATIONE SERVORUM m.

TIT. XIV.

Dominus servum potest castigare, sed non dolo malo occidere. Bald.

1. Imp. Constantinus A. ad Bassum.

SI n virgis o aut loris p dominus servum afflixerit, aut custodia causa in vincula conjecerit: dierum distinctione q sive interpretatione depulsa, nullum criminis metum servo mortuo sustineat. Nec vero immoderate r suo jure utatur: sed tunc reus homicidii sit, si voluntate eum ictu fustis s aut lapidis ceciderit: vel certe telo usus, lethale vulnus inflixerit, aut suspendi laqueo præceperit, vel jussione t tetra præcipitandum esse mandaverit, aut veneni virus infuderit, vel dilaniaverit pœnis publicis corpus, ferarum unguibus u latera perforando x, vel exurendo y oblatis ignibus membra, aut tabescentes artus atro sanguine permixta sanie defluentes, prope in ipsis adegerit cruciatibus vitam relinquere favitia immanium Barbarorum. Dat. 5. Id. Maji, Roma, Constantino A. & Licinio Consil. 312.

l l. 5. l. 54. sup. de episc. & C. Th. de raptu & matris. sanctim.

m 9. C. Th. cod. 12. Rufinus 2. collat. leg. Mosais. l. 2. ff. de his, qui sunt sui. 5. 2. Instit. de his, qui sunt sui. 6. Harm. 9. 5. ed. τὸν ἰδίον οὐκ ἐκτὸν. l. 1. 5. 8. ff. de offic. Praef. urb.

n l. 1. C. Th. cod.

o Dominis in servos virga, lora, vincula permittuntur, at non fustes, lapides, tela, venena, ferarum ungues, ignes.

p τὸν οὐκ ἐκτὸν. 35. Ecl. c. τὰς πᾶσι πᾶσι τοῖς ἐκτὸν. 39. c. 3. Supplicium erat servile. Terent. Adelphi. operiere loris. S. loris liber? AE. sic erit. ad l. 8. 5. de repud.

q v. Exod. 20.

r Nemo suo jure immoderate uti debet.

s Aliud fustis, aliud virga. l. 2. C. Th. de cursu publico.

t De Vedii pollicionis immanitate, servos murenis invadentes obijcientis, v. Tertullianum lib. de Pallio, Senecam 3. de ira 40. & 1. de clementia 18. & 9. Plinium 23. adde & aliud de immanitate dominorum ex l. 11. 5. 1. & 5. ult. ff. de fideiuss.

u Ferarum vestigia, ita legit d. l. 1. & alibi, unguis sulcantiibus latera, l. 7. in fin. J. de maleficiis, Tertul. in Scorpiaco. Alios ignis, alios gladius, alios bestia Christianos probaverunt: alii fustibus interemunt & unguis. insuper degustata martyria in carcere esuriunt: & in libro de Jesu: contra unguis Cornus: & in Apologet. 12. unguis devadit latera Christianorum, & c. 30. Sic itaque non ad Deum passus unguis fodiant, cruce suspendant, ignis lambant, gladii guttura deruncant, bestia insiliant. Hinc apud Ammianum 14. unguibus sulcari: & Gladius, unguis & c. τὰ βαρβαρικά, Ferrum in unguis ferarum compositum. Eadem Scorpio, quod arcuato vulnere in corpus figantur. Tert. in Scorpiaco. l. 1. d.

x perfulcando.

y Seneca, in Regnum Fortuna & quidem durum pervenimus. Illius arbitrio digna atque indigna passuri. Corporibus nostris insolenter, contumeliose crudeliter: alios ignibus per-

DE EMENDATIONE PROPINQUORUM a.

TIT. XV.

Propinquis senioribus licet corrigere minores errantes, nisi facti atrocitas exigat judicium ultionis judicaria. Bald.

1. Imp. Valentin. & Valens AA. ad Senatum.

IN b corrigendis minoribus pro qualitate delicti senioribus propinquis c tribuimus potestatem: ut quos ad vitæ decora, domesticæ laudis exempla non provocant, saltem correctionis medicina compellat: Neque d || tamē || nos in puniendis minorum vitiis potestatem in immensum extendi volumus, sed jure e patrio auctoritas corrigat propinqui juvenis erratum, & privata animadversione compefcat.

† Quod si atrocitas facti jus domesticæ f emendationis excedat, placet enormis g delicti reos deduci iudicium notioni. Dat. Prid. Kal. April. Valentiniano & Valente AA. Consil. 365.

AD LEGEM CORNELIAM DE SICARIIS h.

TIT. XVI.

De eo, qui non animo occidendi percussit.

1. Imp. Antoninus A. Herculiano & aliis militibus.

FRATER i vester rectius fecerit, si se Præsidi provinciae obtulerit. Qui si probaverit non k occidendi animo hominem a se percussum esse, remissa homicidii pœna, secundum disciplinam militarem sententiam proferet: crimen enim contrahitur, si & voluntas l nocendi intercedat. Ceterum m ea quæ ex improvise n casu o potius p quam fraude accidunt, facto q plerumque non noxæ imputantur. PP. 2. Kalend. Febr. Læto 2. & Cereale Consil. 216.

De eo, qui salutem suam defendit.

2. Imp. Gordian. A. Quintiano.

IS, qui aggressorem r vel quemcunque s alium in dubio vitæ discrimine constitutus occiderit, nullam ob id factam calumniam metuere debet. PP. 3. Non. April. Ariano & Papo Consil. 244.

3. Idem A. Quintiano.

SI quis percussorem t ad se venientem gladio repulerit, non ut homicida tenetur: quia defensor propriæ salutis in nullo peccasse videtur.

4. Imp. Gallienus A. Monatio.

SI (ut allegas) latrocinantem u peremisti: dubium non est, eum, qui inferendæ cadis voluntate præcesserat, jure cæsum videri. PP. 13. Kal. Feb. Valerian. & Lucillo Consil. 266.

Post hanc legem subijcitur in basilicis lex quarta, videntur enim basilici auctores secundam & tertiam hujus tituli una complecti, quæ est ejusdem tituli in basilic. 20. illius autem, quæ hic omissa est, atque in basilicis inter constitutiones refertur, ea sunt verba Cujacio interprete.

LIceat x cuilibet adgressorem y nocturnum in agris, vel obsidentem vias atque insidiantem prætereuntibus, impune occidere, etiam si miles sit. Melius namque est his occurrere & mederi, quam injuria accepta vindictam perquirere.

Ritatio composita sit ex duabus Gregorianis, & quidem diverforum Principum, nec unius Antonini, ut hic, legitur.

n Improvisa excusationem merentur.

o Homicidium casu admissum non punitur lege Cornelia de sicariis, adde l. 5. J. cod.

p Fraus prævideri potest: casus est improvisus, ut hic.

q Fato imputari. adde l. 5. J. cod. Fato autem imputari hic dicuntur, quæ causis ex occultis sunt: quæ extra facientem sunt posita: unde fato hic noxa opponitur.

r l. 3. d. 4. J. cod. l. 4. 5. ff. ad l. Aquil. 6. Harm. in fin. 36. Ecl. τὰς φόνων ex sit. 39. c. 18. Hinc nascitur exceptio justis homicidii, v. Gribald. in tractat. de Homicidio. Pap. 2. Nos 7. Clar. 5. sent. 5. ult. quæst. 60. Myning. 5. obj. 17.

s puta stuprum per vim inferentem. 6. Harm. 6. 5. 20.

t v. Paul. 5. sent. 23. 5. 3. 6. Harm. 6. Ecl. d. loco. c. 19.

u aggressorem. l. 2. 5. cod. l. 4. l. 8. J. cod. percussorem. l. 3. 5. cod.

x Homicida non est, qui aggressorem in vitæ crimine constitutus interficit, nec primum idem quis expectare debet, quia irreparabilis esse potest. Bald. l. 1. 5. unde vi. Corsetus sing. Hipp. Marcellus l. 1. ff. de sicariis & consil. 41. in fin.

y v. l. 2. 5. cod. Ecl. d. loco. c. 19. 6. Harm. 6. 5. 17.

a 9. C. Th. 13.

b l. un. C. Th.

c Propinqui seniores propinquos juniores pro qualitate delicti corrigere possunt: ut ea parte senioribus propinquis in juniores sua quasi jurisdictione sit.

d Propinqui seniores, quibus jus est, propinquos juniores castigare, modum in castigando excedere non debent, sed in puniendo eam servare rationem, quam parentes in liberos servare solent: ut ne plus extraneo in extraneum, vel propinquo in propinquum sibi sit commissum, quam parentibus in liberos sit permisum.

e l. 15. 5. 2. ff. de pœna. Nov. Leonis. Quod in dubio magis præsumitur, quam nocendi. v. Alc. 1. præsumpt. 3. adde l. 3. 5. de patr. potest.

f domestica emendatio. v. quæ notavi ad Nov. 117. c. 14.

g seu nuntia servitæ, l. 5. in f. l. 6. ff. ad l. Aquil. l. 7. 5. 3. ff. de injuriis. l. 5. ff. ad l. Pomp. de par. riciis. l. 2. ff. de fideiuss.

h dixi ad l. 48. ff. 8.

i Sumpta est hæc constitutio ex Codice Gregoriano l. 4. tit. ad l. Corn. de sicariis, uti constat ex fragmentis Rufini i. collat. leg. Mosais.

k Animus homicidæ facit l. 5. J. de injuriis.

l Voluntas distinguit maleficiam. v. quæ dixi ad l. 53. ff. de fur-

m sumptum ex eodem Codice Gregoriano d. tit. & ex constitutione Alexandri: ut hæc con-

a Habe Agatho K. N. ita legitur in Codice Gregoriano lib. 4. tit. de ficiariis, uti constat ex Rubino 3. collat. legum Mosae. Ejusmodi salutationem Habe, id est, Ave, Principes solebant praemittere, quoties ad iudices scribebant, vide Cujac. 10. obs. 15.
b Plures sunt leges ad eundem Agathonem scriptae, ut l. 15. §. 3. de pœnis. l. 22. §. 3. de probat. l. 31. §. 3. de vi pub.
c calcis idu. §. 7. cod. & Eclog. d. lo. c. 21. vel dormiendo, l. 1. §. 3. ff. de acquir. poss. c. majores, de baptismo. v. Clarum §. 5. sent. §. ult. quest. 60. Papon. §. 5. Nosar. 7.
d Homicidii non continuo tenetur eques aut mulio, cujus equus calce mortis occasionem alteri praebuit. Facti enim huc quæstio est: cujus probatio incumbit ipsi equiti vel mulioni.
e Occasionem mortis praebens non semper tenetur.
f i. e. indulgentia subscripta Principis manu: sine qua homicidium omnino factum non omnino impunitum remanere debet. Homicidium vero dolo malo factum, ne adnotatione quidem Principis remitti potest. Nov. Valentin. de homicidio casu factio.
g l. 6. §. 8. de promissoriis.
h Homicidii, lege de ficiariis tenetur minor viginti quinque annis, si eadem fecerit. 6. Harm. 6. l. 1. §. 5. ff. de delictis. l. 7. §. 3. de pœnis. l. 13. §. 8. ff. de adulteriis. l. 37. §. 1. ff. de minor. l. 1. §. 1. ff. de pœnis. l. 3. §. 1. ff. de vi pub. Eccl. d. loco c. 23. adde Cicer. pro C. Rabirio: vide Bellovisanum 1. praet. 13.
i Adnotatio, seu conatus homicidii, punitur: licet effectus non sequatur, ut hic: Quid, si sponte nec deprehensus reus destitit? excusatur, l. qui falsum. 19. ff. de falsis. Quia? si vel ipso jure vel statuto poena imponatur? ut poenam reus subeat, consummatum ac perfectum reus ipso delictum esse oportere notat nostri: non fictum vel fide consummatum, c. cum in cunctis ext. de elect. c. perpetuo. de elect. in 6. DD. in l. 1. §. 5. Di. um. ff. cod. l. 3. §. 5. hac verba. ff. de neg. l. quidquid. 99. ff. de verb. oblig. Quid si falsum nemini noceat? idem putant Gloss. inc. quanto. 18. de iurejur. Quid, si nuda cogitatio est? non punitur, l. cogitationum. 18. ff. de pœnis. Quid si delictum leve sit aut civile? idem Bald. in l. si quis non dicitur. 5. §. 8. de episc. Gloss. & Bald. in l. si quis non dicitur. 4. §. finem reg. Quid, si excommunicationis vel censuræ poena imponenda sit? ut id poenæ genus infligi possit, factum requiritur. Clar. in c. praterea requisisti. de appell. adde Soc. reg. 31. Quid quod Hippolytus Marcellus conf. 7. num. 50. tradit, hanc constitutionem & consuetudinem & equitate non servari, cum in poenis imponendis consideretur effectus potius quam affectus: laudatque ejus opinionem Castrensem conf. 197. Alexand. conf. 40. quod ut iniquum censeo.
l. In Gallia conatus sine effectu non punitur: ita ut huc constitutio a Gallis non servetur, v. Rebuff. in proam. conf. gloss. 5. num. 28.
m l. 1. c. Th. cod. & 6. Harm. 6.
n Causa dubitandi fuit, quia lex Cornelia ad eum, qui hominem occidit, pertinet. Infans autem homo nondum est. argum. l. 38. §. 5. ff. de pœnis. Sed ut in lege Julia & Papia hominis significatio augeretur a jurisconsulto: ita & in lege Cornelia foemina d. §. 5. infans sem quoque demonstrat, ut hic: Hinc Homerus Iliad. 23. in l. 16. §. 5. ff. de pœnis. Infantis eadem ἀνδροκτονίαν vocat. Sic in edicto publico, hominis appellatione continetur etiam infans. l. 12. §. 5. ff. de Publiciana act. adde Cujac. 6. obs. 21. adde l. 3. §. 4. ff. de vi pub.
o Si hanc particulam referas ad consilium, huic Constitutioni in Gallia derogatum erit. Nam conatus in Gallia non punitur. Rebuff. d. loco, vide quæ de conatu scripta ad l. 18. ff. de pœnis.
p l. 4. vers. idem volumus. c. Th. de adul. q. interrogatio. d. vers. idem.
r quin pueri & infantes etiam indicium faciunt, v. Pap. 24. Arreft. 6. num. 7.
s Eccl. d. loco. c. 26. Voluntas mariti vel uxoris interficiendæ probatur servis etiam domesticis. adde l. 8. §. 6. §. 8. de repudiis.

De casu fortuito.

5. Exemplum sacrarum literarum Dioclet. & Maxim. AA. & CC. a Agatho 6.

Eum, qui adseverat homicidium se non voluntate, sed casu fortuito fecisse, cum calcis d. ictu mortis occasio e. præbita videatur: si hoc ita est, neque super hoc ambigi poterit, omni metu, ac suspicione, quam ex admittæ rei discrimine sustinet, secundum id, quod adnotatione nostra comprehensum est, volumus liberari. Dat. 7. Decemb. Sirmii, ipsis AA. 4. & 3. Coll. 290.

De atate.

6. Idem AA. & CC. ad Agotium.

Si quis te reum legis Cornelia de ficiariis fecerit, innocentia g. purgari crimen, non adulta h. atate defendi convenit. S. 6. Kal. Nov. Roma, CC. Coll.

De eo, qui cum telo ambulavit.

7. Idem AA. & CC. Philisco.

Is, qui cum i. telo ambulaverit hominis necandi causa k, sicut is, qui hominem occiderit, vel cujus dolo malo factum erit commissum, legis Cornelia de ficiariis poena coercetur l. S. 7. Kal. Jan. Nicomedia, CC. Coll.

De infante.

8. Imppp. Valens, Valent. & Gratian. AAA. ad Probum P. P.

Si quis necandi infantis n. piaculum aggressus, o. aggressus sit: sciat se capitali supplicio esse puniendum. PP. 7. Id. Februar. Roma, Gratiano A. 3. & Equitio Coll. 374.

De servis torquendis.

9. Impppp. Gratian. Valent. Theod. & Arcad. AAAA. Cynegio P. P.

Si forte mulier marito p. mortis parasse insidias, vel quovis alio genere voluntatem occidendi habuisse inveniat, vel si forte maritus eodem modo infectetur uxorem: in eadem quæstione q. ab omni familia non solum mariti, sed r. etiam uxoris suæ (quæ tamen tunc temperis domi fuerit,) quærendum est, sine cujusquam defensione. Dat. Id. Decemb. Arcadio A. 1. & Bautone Coll. 385.

DE HIS, QUI PARENTES VEL LIBEROS OCCIDERUNT.

TIT. XVII.

Parricida & similes debent insui in culeo, ubi sit canis, gallus, vipera & simia: & projici debent in flumen
Bald.

1. Imp. Constantin. A. ad Verinum Vicarium Africæ.

6. Harm. 6. l. 1. §. 5. ff. ad vers. delictum. l. 7. §. 3. de pœnis. l. 13. §. 8. ff. de adulteriis. l. 37. §. 1. ff. de minor. l. 1. §. 1. ff. de pœnis. l. 3. §. 1. ff. de vi pub. Eccl. d. loco c. 23. adde Cicer. pro C. Rabirio: vide Bellovisanum 1. praet. 13.
k Adnotatio, seu conatus homicidii, punitur: licet effectus non sequatur, ut hic: Quid, si sponte nec deprehensus reus destitit? excusatur, l. qui falsum. 19. ff. de falsis. Quia? si vel ipso jure vel statuto poena imponatur? ut poenam reus subeat, consummatum ac perfectum reus ipso delictum esse oportere notat nostri: non fictum vel fide consummatum, c. cum in cunctis ext. de elect. c. perpetuo. de elect. in 6. DD. in l. 1. §. 5. Di. um. ff. cod. l. 3. §. 5. hac verba. ff. de neg. l. quidquid. 99. ff. de verb. oblig. Quid si falsum nemini noceat? idem putant Gloss. inc. quanto. 18. de iurejur. Quid, si nuda cogitatio est? non punitur, l. cogitationum. 18. ff. de pœnis. Quid si delictum leve sit aut civile? idem Bald. in l. si quis non dicitur. 5. §. 8. de episc. Gloss. & Bald. in l. si quis non dicitur. 4. §. finem reg. Quid, si excommunicationis vel censuræ poena imponenda sit? ut id poenæ genus infligi possit, factum requiritur. Clar. in c. praterea requisisti. de appell. adde Soc. reg. 31. Quid quod Hippolytus Marcellus conf. 7. num. 50. tradit, hanc constitutionem & consuetudinem & equitate non servari, cum in poenis imponendis consideretur effectus potius quam affectus: laudatque ejus opinionem Castrensem conf. 197. Alexand. conf. 40. quod ut iniquum censeo.
l. In Gallia conatus sine effectu non punitur: ita ut huc constitutio a Gallis non servetur, v. Rebuff. in proam. conf. gloss. 5. num. 28.
m l. 1. c. Th. cod. & 6. Harm. 6.
n Causa dubitandi fuit, quia lex Cornelia ad eum, qui hominem occidit, pertinet. Infans autem homo nondum est. argum. l. 38. §. 5. ff. de pœnis. Sed ut in lege Julia & Papia hominis significatio augeretur a jurisconsulto: ita & in lege Cornelia foemina d. §. 5. infans sem quoque demonstrat, ut hic: Hinc Homerus Iliad. 23. in l. 16. §. 5. ff. de pœnis. Infantis eadem ἀνδροκτονίαν vocat. Sic in edicto publico, hominis appellatione continetur etiam infans. l. 12. §. 5. ff. de Publiciana act. adde Cujac. 6. obs. 21. adde l. 3. §. 4. ff. de vi pub.
o Si hanc particulam referas ad consilium, huic Constitutioni in Gallia derogatum erit. Nam conatus in Gallia non punitur. Rebuff. d. loco, vide quæ de conatu scripta ad l. 18. ff. de pœnis.
p l. 4. vers. idem volumus. c. Th. de adul. q. interrogatio. d. vers. idem.
r quin pueri & infantes etiam indicium faciunt, v. Pap. 24. Arreft. 6. num. 7.
s Eccl. d. loco. c. 26. Voluntas mariti vel uxoris interficiendæ probatur servis etiam domesticis. adde l. 8. §. 6. §. 8. de repudiis.

Si quis parentis, aut filii, aut omnino adfectionis ejus, quæ nuncupatione parricidii continetur, fata properaverit: siue clam, siue palam id enifus fuerit, poena parricidii puniatur: || & neque gladio, neque ignibus, neque ulli alii solenni poenæ subijgetur, sed insutus b. culeo c. || cum cane & gallo gallinaceo, & vipera & simia, || & inter eas ferales angustias comprehensus, serpentium d. contuberniis misceatur: ut & regionis qualitas tulerit, vel in vicinum mare, vel in amnem projiciatur: ut omni elementorum usu vivus carere incipiat, & ei cecum superstiti, terra mortuo auferatur. Dat. 11. Kalend. Dec. Licinio §. & Crispo Coll. 318. || Accep. Prid. Id. Mart. Carthagine, Const. A. 5. & Licinio Cæf. Coll. 319.

DE MALEFICIS, ET MATHEMATICIS FET CÆTERIS SIMILIBUS.

TIT. XVIII.

Collatio veneni & gladii.

1. Imp. Antoninus A. Titio.

Plus h. est hominem extinguere veneno i, quam occidere gladio. PP. sine die & Consule.

De geometria & mathematica.

2. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Tiberio.

Atem geometriæ k. discere, atque exercere publice interest. Ars autem mathematica l. damnabilis m. est, & interdicta omnino. S. 13. Kalend. Septemb. Sirmii, CC. Coll.

De aruspiciis & Sacerdotibus.

3. Imp. Constantin. A. ad Maximum.

Nullus n. aruspex o. || nullus sacerdos p, nullus eorum qui huic ritui adsolent ministrare q, ad || limen alterius accedat, nec ob alteram causam, sed hujusmodi hominum amicitia (quamvis vetus r) repellatur: concremando s. illo aruspice, qui ad domum alienam accesserit: & illo in insulam deportando post ademptionem bonorum, qui eum advocaverit i. stationibus vel præmiis. Accusatorem u. autem hujusmodi criminis non delatorem esse, sed dignum magis præmio arbitramur. PP. Kal. Febr. Roma, Constantino A. 5. & Licinio Coll. 312.

De magia.

4. Idem A. & C. ad Bassum Præfectum urbi.

Eorum est scientia x. punienda, & severissimis meritis legibus vindicanda, qui magicis y. accincti artibus, aut contra z. salutem hominum moliri, aut a

in inscript. & 5. 3. Russ. tit. 13. coll. leg. Mosae. sunt vaticinatores, qui Mathematicarum liberali nomine adumbrantes suas ineptias, proficentur se fata ejusque nosse & natales siderum observationes, 1. Eccl. πρὸς μαθηματικῶν. l. 10. §. 8. de episcop. aud. Aninianus 19. Mathematicos ut memorat vulgus, Mendacissimi homines erant. Seneca in ludo: Patere, mathematicos aliquando vera dicere. Facinus igitur hic mathematici, non Geometria, Arithmetica, Musica vel Astrorum periti, sed qui illis artibus abutuntur ad futura fingula prædicanda. Juvenal. Satyr. 14. Nota Mathematici generis tua. Mathematici alioqui artes modis omnibus propter utilitates varias laudant. Calliodorus 1. Variar. 55 & §. c. 17. & 7. c. 5. g. veluti veneficiis, v. l. 1. cod. huc pertinet simul. 60. Eccl. 39. πρὸς μαθηματικῶν. Harm. d. loco & Paul. d. loc. de vaticinatoribus, de veneficiis. l. 1. §. 1. cod. h. Clam interficere gravius est, quam palam. i. de veneficiis. l. 3. ff. de ficiariis. v. 60. Eccl. tit. 39. Harm. d. loco c. πρὸς φαρμακῶν, & c. Paul. §. sent. 23. §. 1. k. Geometriam discere & exercere expedit, ut hic: ad omnes enim artes discendas conducit. Plato 7. de republ. Hinc illud iactatum & familiare Platonis, ἀδελφοὶ ὁ γεωμετρεῖν τὸς ὑμῶν: & Philo. Geometriam ἀρχὴν καὶ μητρὸς τοῦ πάντος omnium disciplinarum appellat. Et ita sane est, res admiratione dignas, ejus ductu fieri, ut Lucian. notat in Hermotimo. Conferat maxime ad bella gerenda, urbes tuendas aut oppugnandas. Plut. in Marcellis: Livius 34. & 7. Plin. 37. Euclid. lib. 15. Conferat ad dimensiones corporum. Hinc denique templa, theatra, amphitheatra, portus, ædificia, naves, urbes, mensuræ, pondera, domestica suppellex, aratoria: omnia denique utensilia & instrumenta, sine quibus hominis vita nulla est aut misera. Quid quod Plato (et si paulo durius) Deum ipsum Geometram facit? quem sane in numero, pondere & mensura omnia creasse constat lege nostra? Quod ad inventam Geometriam attinet, ea reperta in Ægypto. Plato in Phædra. Herodot. in Euterpe. Cic. 1. Tusc. Diod. 1. Suid. adde c. si quis artem. 10. diffinit. 37. vel a Chaldaeis, ut ait Calliod. 3. variar. 53. de partibus Geometriæ, v. 16. Gell. 18. l. dixi in epigraphæ.
m atque Geometriæ autem paulo ante admittit: quæ pars mathematicæ est.
n l. 1. l. 2. c. Theod. o l. 5. §. 1. cod.
p Aruspicum sacerdotes, ministri, amici, consultores. Sacerdos aruspicum. 6. Harm. 10. τὸ δὲ τῶν τῶν μαθηματικῶν καὶ καλῶν.
q Minister aruspicum. r Amicitia interdum licet vetus sit, dissolvenda.
s Poena aruspiciis. t Poena aruspicum consulentiis, de vivicomburio dixi ad l. 1. num. 7. de Nili aggeribus. u De accusatore aruspicum.
x l. 3. c. Theod. cod. y De magis, l. 5. ver. Chaldaei. §. 1. cod. de magicis artibus, l. 6. §. 1. cod. de magicis carminibus. l. 7. §. 1. cod.
z Magorum primus finis, adde l. 7. §. 1. cod. adde & contra conceptum & copulam maris & foeminae, v. Petr. Greg. 35. Syntagma c. 9.
a Secundus finis magorum 6. Eccl. c. πρὸς γυνταῶν c. 28. Harm. d. loco c. πρὸς γυνταῶν, §. 6. δὲ γυνταῶν. l. 3. §. 5. ff. de pœnis. v. Petr. Greg. 34. Syntagma. de amatoriis incantationibus, Bonum tamen hoc amatorium sine medicamento, carmine vel herba: s. v. in amari, amari. Senec. 1. Epist. 9.

a l. 1. §. 3. in fin. ff. de extra. cogn. adde Petr. Greg. 34. synag. 17. ubi de magicis circa morborum curationes, &c. c. 18. de magicis ad bonorum quendam finem &c. c. 22. de remediis maleficorum ex antiquorum observationibus.

b Huc refer, Quæstionis dolorum magicis artibus elusum, ex Petr. Greg. 34. c. 11. num. 5. c. dixi ad l. XII. tab. lib. 2. tit. 27. §. 10. de aquis elictis & cæcio, de remediis adversus tempestates, v. Petr. Greg. 34. synag. 13. d. De ventis sopitiis, v. Petr. Greg. d. c. 13. m. 3. e De grandinum depulsiu, v. Petr. Greg. 34. synag. 13. m. 7. & Senec. 4. Natur. 6. &c. 7. f De aruspice, v. l. 3. sup. eod. l. 4. c. Th. eod. g De mathematico, l. 2. in fin. §. eod. h De ariolo, adde l. 7. j. eod. i De augure, adde d. l. 7. k De vate vide Paul. 5. sent. 21. §. 1. l De Chaldeo. Chaldei apud Assyrios & Babylonios: ut Magi apud Persas: Gy. mosophistæ apud Indos: Druidæ, qui & Semnothei, apud Gallos: ut ex Aristot. in *Magico & Sotione* 13. successione refert Laert. in *primis operibus*. Pro divinis astrologis & Genethliacis & auguribus astrologum speculatoribus sumuntur apud Danielelem 2. vers. 2. quia primum hæc disciplina tradita apud Chaldeos. Cic. 1. de divinat. & 1. Gell. 9. Denique ut Arabs pro latrone: Chanaanus, pro mercatore, sic Chaldeus pro Astrologo, quia gens illa valde dedita fuit Astrologia: sed in ea sacerdotes maxime. Diodor. 2. Juvenal. *satyr.* 6. m De Magis: Magi apud Persas. n De maleficis, & cur ita dicti, adde l. 7. j. eod. o De divino. 60. *Eccl.* 10. c. 3. l. 15. §. 13. ff. de iur. Paul. 5. sent. 21. §. ult. p l. 5. c. Th. eod. q De magicis artibus. r Chymicos, seu mavis Alchymistas hoc in numero collocandos puto: de quibus alio dicitur commodiore loco. s Imbres, ventos, grandines, l. 4. §. eod. De elementorum per magos turbatione. v. Petr. Greg. 34. synag. 13. t Salutem, l. 4. ibi: aut contra salutem. §. eod. mentem. l. 15. ff. de iniuriis. u Qui in necem hominum dæmones invocant, gladio plectitur. 60. *Eccl.* 10. c. 3. Harm. 10. §. 9. De manium evocatione, vide Petr. Greg. 34. synag. c. 6. x De hostibus incantatione fufis v. Petr. Greg. 34. c. 2. De exantatione urbis obfesse v. eundem 34. c. 12. num. 3. De pluviiis cælo elictis vi magica ab oppidanis Roerz montis Draconis v. apud Pontanum l. 5. de Ferdinando l. Rege Neapolitano. De peste sedata Romæ facta publice sacrificio ritu gentili. v. Jovium lib. 21. y Feralis pestis, quid? ultimum supplicium, vel, feralis pestis, ignis supplicium est: nempe, ut Magi diis manibus consecratur. Feralia enim diis manibus sacra fecta. Festus, quod ferrent epulas ad sepulchrum, Varro, unde *ferale officium*, Apul. 1. de *Asino*, *ferales reliquias*, Tacit. 2. *Anat. feralia vestia*, Tacit. 13. ut quemadmodum in feralibus pecudes absumebantur & ipsa cadavera, ita manibus consecratur, quos in carminibus suis invocaverint. Alias feralia supplicium, capitale: sic crucis ligna feralia Minutio Felici in *Octavio*. z l. 6. c. Theod. Nulla dignitas maleficum excusat a quaestione. a De Magis adde l. 4. §. 6. §. eod. b Magi generis humani inimici. c Comitatus principis, locus in quo vitam agit princeps: unde Palatini omnes, qui iter influenti Cæsari seu Principi adstant, dicuntur ejus Comitatus: ipsi comites, & comitantes, ut Græcus legum interpretis auctor est. d Magis comitatus imperialis interdictus, v. j. eod. e De carminibus magicis. f Maleficus, v. l. 5. sup. eod. g De quo v. l. 3. sup. eod. h De quo v. l. 3. sup. eod. i d. l. 5. k De quo v. d. l. 5. l De quo v. l. 2. l. 5. sup. eod. m Legendum videtur: *oculis autem artem aliquam divinandi, &c.* ut Artes occultæ, fiat magica. n De somniorum interpretationibus. o Hinc veritatem de salute Principis vel reipublice quæquam consuli. v. Paul. 5. sent. 21. §. 3. Tertull. 35. *Apolog.* Cui, inquit, opus est perferuntur super Cæsaris salute, nisi a quo aliquid adversus illam cogitatur vel operatur: aut post illam speratur aut sustinetur? Firmicus 2. *math.* ult. Cave ne quando de statu reipublica, vel de vita Romani Imperatoris aliquid interrogatus respondeas. Cavendum quoque ne consillationem Principis qui colligat, v. Ammian. lib. 29.

pudicos animos ad libidinem deflexisse deteguntur. Nullis vero criminationibus implicanda sunt remedia a humanis quaesita corporibus b aut in agrestibus locis innocenter adhibita iura, ne maturis vindemiis metuerentur imbres c, aut ventis d grandinisque e lapidatione quaterentur: quibus non cuiusquam salus aut astimatio laderetur, sed quorum proficerent actus, ne divina munera & labores hominum sternerentur. Dat. 10. Kal. Jun. Aquileja, Crispo & Constantio Cæs. Confl. 321.

De divinatoribus.

5. Imp. Constantinus A. & Julianus Cæs. ad populum.

Nemo aruspice f consulat, aut mathematicum g, nemo ariolum h. Augurum i & vatum k prava confessio conticeat. Chaldaei l ac magi, & m ceteri, quos maleficos n ob facinorum magnitudinem vulgus appellat, nec ad hanc partem aliquid moliantur. Sitcat omnibus perpetuo divinandis o curiositas. Etenim supplicio capitis ferietur gladio ultore prostratus, quicumque iussis || nostris || obsequium denegaverit. Dat. 8. Kal. Feb. Mediolani, Constantio A. 9. & Juliano Cæs. Confl. 357.

De magis.

6. Idem A. & C. ad populum.

Multi p magicis q artibus usi, elementa r turbare s, vitam t infantium labefactare non dubitant, & manibus u accitis audent ventilare, ut quisque suos conficiat x malis artibus inimicos: hos, quoniam naturæ peregrini sunt, feralis y pestis absumat. Datum Frid. Non. Dec. Mediolan. Constantio A. 9. & Juliano 2. Confl. 357.

De dignitatibus.

7. Idem A. & C. ad Taurum P. P.

Et si excepta x tormentis sunt corpora honoribus præditorum, præter illa videlicet crimina quæ legibus demonstrantur: etsi omnes magi a in quacunque sint parte terrarum, humani generis inimici b credendi sunt: quoniam tamen, qui in Comitatu c nostro d sunt, ipsam pulant propemodum majestatem: si quis magis vel magicis carminibus e adfuerit, qui maleficus f vulgi consuetudine nuncupatur: aut aruspex g, aut ariolus h, aut certe augur i, vel mathematicus k, aut enarrandis somniis l occultans m artem aliquam divinandi, aut certe aliquid horum simile n exercens, in Comitatu o

Et si excepta x tormentis sunt corpora honoribus præditorum, præter illa videlicet crimina quæ legibus demonstrantur: etsi omnes magi a in quacunque sint parte terrarum, humani generis inimici b credendi sunt: quoniam tamen, qui in Comitatu c nostro d sunt, ipsam pulant propemodum majestatem: si quis magis vel magicis carminibus e adfuerit, qui maleficus f vulgi consuetudine nuncupatur: aut aruspex g, aut ariolus h, aut certe augur i, vel mathematicus k, aut enarrandis somniis l occultans m artem aliquam divinandi, aut certe aliquid horum simile n exercens, in Comitatu o

meo vel a Cæsaris fuerit deprehensus: præsidio b || dignitatis exutus || cruciatus & tormenta non fugiat.

Si || vero || convictus fuerit, & ad proprium facinus detegentibus repugnaverit pernegando: sit eculeo c deditus, unguis d fulcantibus latera, perferat poenas proprio dignas facinore. Datum 3. Non. Julii Arimini, Titiano & Cereale Coss. 358.

De eo, qui discit, vel docet.

8. Imp. Valent. & Valens AA. ad Modestum P. P.

Culpa e similis f est, || tam || prohibita discere g, quam docere. Dat. Frid. Id. Decemb. Constantin. Valentiniano & Valente AA. Confl. 363.

De maleficiis comprehendendis & ad publicum pertrahendu.

9. Imp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. Albino P. P.

Quicumque h maleficiorum labe pollutum audierit, deprehenderit, occupaverit, illico ad publicum pertrahat i, & Judicium oculis communis hostem salutis ostendat. Quod si quisquam ex k agitatoribus l || id est aurigis || seu ex quolibet alio genere hominum, contra hoc interdictum venire tentaverit, aut clandestinis suppliciis etiam manifestum reum malefica artis oppresserit: ultimum m supplicium non evadat, geminæ suspicioni n obnoxius, quod aut publicum reum, ne facinoris o socios publicaret, severitati legum, & debite subtraheret quaestioni: aut proprium fortassis inimicum sub huiusmodi vindictæ nomine consilio atrociori confecerit. Datum 17. Sept. Roma, Timasio & Promoto Confl. 389.

DE SEPULCHRO q VIOLATO. TIT. XIX.

De contræctione rerum religiosarum.

1. Imp. Gordianus A. Zenoni.

Res religioni destinatas r, quinimo jam religionis f effectas, scientes, qui contigerint, & emere i & distrahare non dubitaverint: tametsi jure venditio non subsistat, læsa u tamen religionis inciderunt in crimen, PP. 3. Kal. Mart. Sabino 2. & Venusto Confl. 241.

De servis.

2. Imp. Constantinus A. ad Trajanum Præf. urb.

Si servus x in demoliendis y sepulchris fuerit deprehensus, si id sine domini scientia faciat, metallo addicatur: si vero domini auctoritate vel iussione urgetur, relegatione plectatur. Et si forte detractum z aliquid de sepulchro ad domum ejus villamque proventum a reperitur: villa, si domus aut ædificium quodcumque erit, fisci iuribus vindicetur. Datum 7. Id. Jul. Acyndino & Proculo Confl. 340.

Si iudex penam non irrogaverit.

3. Idem A. ad Limenium P. P.

Si b quis sepulchrum violaturus attigerit, locorum Indiges c, si hoc vindicare neglexerint, non minus quam viginti librarum auri, in sepulchrorum violatores statuta pena multentur: ut eam largitionibus nostris inferre cogantur. Dat. 5. Kal. Apr. Limenio & Catulino Confl. 349.

Pena violentum sepulchra, cadavera vel reliquias.

4. Idem A. ad populum.

Qui sepulchra d violant, domos e (ut ita dixerim) defunctorum: geminum videntur facinus perpetrare, nam & sepultos spoliant destruendo, & vivos pollunt fabricando. Si quis igitur de sepulchro f abstulerit

mus in vita sancti Hilarii: Arnobius adversus gentes, Cassiodorus, lib. 3. *Variar. epigr.* 51. l. d. l. 11. j. de spectaculis. ei dē τῆς οἰκῆς δὲ πύλης Harm. d. loco. Quælectio sincera videtur. m De pena maleficum non deferentis.

n Qua suspitione tenetur maleficum non deferens.

o Facinoris socios publicare licet.

p De sepulchris violatis 9. c. Th. 17. adde Nov. Leo. 96. dixi ad l. 47. ff. 12.

q Non male hic titulus adiungitur superiori. Nam & infames sunt sepulchri violatores Apulejus 2. Ne mortuorum quidem sepulchra tua esse dicuntur: sed & bustis & rogis reliquia quadam & cadaverum præsemina ad existabiles viventium fortunas petuntur. Culpanus eo nomine Clerici possissimum: quo tempore a Theodosio emissa est Novella de sepulchris.

r Destinata religioni. s Religiosas.

t l. 21. sup. de sacros. eccles. §. 9. Instit. de ver. divis.

u Cornelius Tacitus 3. Grave crimen læsa religio.

x l. 1. c. Th. eod. ubi ita legitur, si quis in demoliendu, Græci legunt ἐὰν οἰκὴς τῆς 60. *Eccl.* 23.

y De demoliendo sepulchro. z De rebus ex sepulchro detractis.

a Peractum. d. l. 1. §. 9. d. c. 9.

b l. 2. in fin. c. Th. *Eccl.* d. c. 9. versic. ἐὰν ὁ ἀρχων.

c De pena iudicis sepulchri violatorem non plectentis.

d adicia manium violant. l. 4. c. Th. eod.

e Domus defunctorum, sepulchra.

f Materia sepulchri, venditionis causa vel fabricæ gratia non est detrahenda. *Eccl.* d. l. c. 9. in fin. adde l. 5. j. eod.

a Male Accurs. hanc particulam accepit pro vel, non intelligens differentiam Augusti & Cæsaris. Augustus dicebatur, qui reapse imperabat: Cæsar, qui ab Augusto electus Imperii Successor, ut ex Ammiano constat. Hodie in imperiales sunt, qui Reges Romanorum: in Gallia, Delphini, in Hispania, Infantes.

b Pena malefici & malefici in comitatu Cæsaris versantis.

c Eculeo, d. l. 6. c. Th. eod. aculeo. Hal.

d De unguis dixi ad l. un. sup. de emend. serv. adde Forn. de torment. generib. 2. select. 1. c. l. 8. in fin. c. Th. eod.

f Apud veteres culpa dissimilis fuit. Sola namque professio non simplex notitia erat prohibita, v. apud Rufinum c. 15. collat. leg. Mos. g v. l. 2. l. 6. §. de haret. & Manich. Paul. 5. sent. 21. §. 4. & 5. sent. 23. §. 11. v. venditio scripti ad Nov. 13. c. 2. Tert. de idololatris. c. 9. Eadem poena est exitii discipulis & magisteris. Hinc libri comburantur. v. l. 10. §. de episc. aud. adde l. 4. §. 1. ff. famit. illud sane Phocylidis est μαγικὴν βιβλίαν ἀνέχεσθαι. De Codice noxiarum artium vide Ammianum 28. paulo post principium.

h l. 1. c. Th. eod. i protrahat. d. l. 11. c. Harm. 10. c. περὶ παρρησιαῶν ὁ συνέδριος. k Agitatores, quorum plerique magicis nonnunquam artibus adversariorum equos impediabant, & suos ad cursum incitabant, ut testatur divus Hieronymus in vita sancti Hilarii: Arnobius adversus gentes, Cassiodorus, lib. 3. *Variar. epigr.* 51.

l d. l. 11. j. de spectaculis. ei dē τῆς οἰκῆς δὲ πύλης Harm. d. loco. Quælectio sincera videtur.

m De pena maleficum non deferentis.

n Qua suspitione tenetur maleficum non deferens.

o Facinoris socios publicare licet.

p De sepulchris violatis 9. c. Th. 17. adde Nov. Leo. 96. dixi ad l. 47. ff. 12.

q Non male hic titulus adiungitur superiori. Nam & infames sunt sepulchri violatores Apulejus 2. Ne mortuorum quidem sepulchra tua esse dicuntur: sed & bustis & rogis reliquia quadam & cadaverum præsemina ad existabiles viventium fortunas petuntur. Culpanus eo nomine Clerici possissimum: quo tempore a Theodosio emissa est Novella de sepulchris.

r Destinata religioni. s Religiosas.

t l. 21. sup. de sacros. eccles. §. 9. Instit. de ver. divis.

u Cornelius Tacitus 3. Grave crimen læsa religio.

x l. 1. c. Th. eod. ubi ita legitur, si quis in demoliendu, Græci legunt ἐὰν οἰκὴς τῆς 60. *Eccl.* 23.

y De demoliendo sepulchro. z De rebus ex sepulchro detractis.

a Peractum. d. l. 1. §. 9. d. c. 9.

b l. 2. in fin. c. Th. *Eccl.* d. c. 9. versic. ἐὰν ὁ ἀρχων.

c De pena iudicis sepulchri violatorem non plectentis.

d adicia manium violant. l. 4. c. Th. eod.

e Domus defunctorum, sepulchra.

f Materia sepulchri, venditionis causa vel fabricæ gratia non est detrahenda. *Eccl.* d. l. c. 9. in fin. adde l. 5. j. eod.

a viginti. *Bas. hic.*
 ut l. 3. *sup. cod.*
 b Crimen est publicum sepulchri violare. l. 8. *ff. cod.*
 c *Ecl. d. l. versic.*
 τὴν δὲ τῆν.
 d τὰ παλαιὰ δὲ δὲ μὲν αὐτὴν τὰ δὲ τῆν.
Ecl. d. l. 1. tradita jam perfecta sepulchra. adde l. 3. §. 4. l. 7. l. ult. ff. cod. l. 38. ff. de religiof.
 e l. 5. *C. cod.*
 f Aggeres consecrati, sepulchra.
 g De lapide ex sepulchris moto.
 h De terra ex sepulchris eversa.
 i De cespite ex sepulchris evulso.
 k Crimen sacrilegio proximum.
 l De spoliatoribus cadaverum & more veteri condendorum ornamentorum, dixi l. 3. §. 7. *ff. cod.*
 m Qui & porticaciones. l. 27. *in fin. ff. de religiof.*
 n *Pana manum vindice cohibentes.* l. 5. *C. Th. cod.*
 o Reliquiz defunctorum Graecis *λεπτανα.* de de restabili concubitu cum mortua.
 v. Clarum §. *sententiarum.* §. *Per nicio.* *versic. cum mortua.*
 p v. *Nov. 60. Nov. 115. c. 5. l. 2. ff. de in jus vocand. l. 8. ff. cod. l. 38. ff. de religiof.*
 q vide Ripensem ad l. 6. 7. 8. 9. *ff. de pignoribus n. 34.*
 r 9. *C. Th. 18. & Novell. Leon. 66. quæ & Flavia & Favia.* dixi ad 48. *ff. 15.*
 s Et Lavernæ & Fragonæ dicuntur, qui ingenuarum liberos aut servos alienos vendunt, vel supprimunt.
 t De ancilla aliena sollicitata & exportata.
 u Plagiarius conveneri potest rei vindicatione, ut hic: lege Fabia, *vers. si uno.* & criminaliter interdum. *vers. quod ff. J. cod.*
 x l. 9. *inf. cod. l. 1. ff. de servo corrupto.*

saxa vel marmora, vel columnas, aliamve quamcunque materiam fabricandi gratia: sive id fecerit venditurus, decem a pondo auri cogatur fisco inferre: sive quis propria sepulchra defendens, hanc in iudicium querelam derulerit, sive quicumque b alius accusaverit vel ad officium nuntiaverit: quæ poena prisce severitati accedit. Nihil enim derogatum est illi supplicio, quod sepulchrum violentibus videtur impositum. Huic autem poenæ subjacebunt, & qui corpora c sepulta d, aut reliquias contrectaverint. Dat. Id. Jun. Mediolani, Constantio 9. & Juliano Cæs. Coss. 357.

De ablati a sepulchris.

5. Imp. Julianus A. ad populum.

Pergit e audacia ad busta defunctorum, & aggeres f consecratos: cum & lapidem g hinc movere & terram h evertere, & cespitem i evertere, proximum k sacrilegio majores || nostri || semper habuerint: sed || & || ornamenta l quadam tricliniis aut porticibus m auferre de sepulchris. Quibus primo consulentes, ne in piaculum incidat contaminata religio defunctorum, hoc fieri prohibemus. poena n sacrilegii cohibentes. Datum Prid. Id. Febr. Antiochia, Juliano A. 4. & Sallustio Coss. 363.

De non impedienda sepultura defuncti prætexus debiti.

6. Imp. Justinus A. Theodoro.

Cum sit injustum & nostris alienum temporibus injuriam fieri reliquit o defunctorum ab his, qui debiorem p sibi esse mortuum dicendo, debitumque exigendo, sepulturam ejus impediunt: ne in posterum eadem injuria procederet, cogendis his, ad quos funus mortui pertinet, sua jura perdere, ea quidem, quæ mortuo posito ante sepulturam ejus facta fuerint, vel exigendo quod debitum esse dicitur, vel confessiones aliquas, aut fidejussorem, aut pignora capiendo, penitus amputari præcipimus. Redditis vero pignoribus q vel pecuniis, quæ solutæ sunt, vel absolutis fidejussoribus, & generaliter omnibus sine ulla innovatione in pristinum statum reducendis, principale negotium ex integro disceptari. Eum vero, qui in hujusmodi fuerit deprehensus flagitio, quinquaginta libras auri dependere, vel si minus idoneus ad eas persolvendas sit, suo corpore sub competenti iudice poenas lueret. Datum Kalend. Decembr. Constantinop. Olybrio V. C. Coss. 526.

In authent. ut defuncti seu fun. §. sancimus ergo. & §. si vero. coll. 5. tit. 15. al. 13. Nov. 60. c. 1.

Item qui domum moribundi accedit, ipsum aliosve, qui ejus sunt, molestans, aut in rebus ejus non servato legali officio signacula imponit, ab actione post mortem illius cadat, & alterum tantum exigitur ab heredibus injuriati: publicanda tertia parte bonorum, ipsoque infamia notato. Eudem panis subjaceat, qui eo moriente circa funus peccat, cum prohibeat exequias.

In auth. ut cum de appellat. cog. §. meminimus. coll. 8. tit. 16. al. 12. Nov. 115. c. 5.

Sed neque ante novem dies ab obitu numerandos, ulla prorsus fiat molestia adversus quemlibet ex persona defuncti. Si qua enim cautio, si quid simile sit, inutile erit, ex hoc nullo præjudicio creditori generando.

AD LEGEM FABIAM r DE PLAGIARIIS f.

TIT. XX.

1. Imp. Antoninus A. Placido.

Pater tuus adversus eum, a quo sollicitatam ancillam r, plagio quoque facto exportatam queritur, apud suum iudicem civiliter in rem actione u instituta consistat. Si || vero || in causa tenuerit, etiam legis Fabiæ crimen persequi poterit. Quod si per violentiam mancipium abreptum est, accusationem ejus non prohibetur intendere. PP. 12. Kalend. April. Antonino A. 4. & Balbino Coss. 214.

2. Idem A. Aurelio.

Si ab Aliano servum tuum susceptum, & aliquandiu occultatum x, moxque eo suadente fugæ datum probare potes, legis Fabiæ crimen per te, vel actionem ad eam rem

propositam, i.e. servi corrupti, per z procuratorem tuum persequi potes. PP. 7. Kal. Aug. Antonino A. 4. & Balbino Coss. 214.

3. Imp. Alexander A. Cornelio.

UT legis Fabiæ poena debeatur, in crimine subscriptio a, & accusatio, & sententia necessaria est. PP. 8. Kal. Jul. Juliano 11. & Crispino Coss. 225.

4. Imp. Gordianus A. Paulinæ.

Non valet Procuratoris b sententia, si vicem Præsidis non tueatur, qui legi Fabiæ locum esse pronuntiavit: cum ejus legis disceptatio ad Præsidis provinciæ e pertineat notionem. PP. 3. Non. Decemb. Gordiano A. & Aviola Coss. 240.

5. Imp. Valerian. & Gallien. AA. & Valer. Cæs. Julianæ.

Si fratrem d tuum adversarius || tuus || supprimit e, legis Deum Fabiæ f adito Præside provinciæ reum debes postulare. PP. Non. Maji, Æmiliano & Basso Coss. 260.

Servum in fuga constitutum vendens, incidit in legem Fabiam de plagiariis. Bald.

6. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Martianæ.

IN fuga servum constitutum, neque g vendere, neque donare licet h: unde intelligis te in legem incidisse, quæ super hujusmodi delictis certam i poenam fisco inferendam statuit: exceptis coheredibus & sociis, quibus in divisione communium k rerum licitationem de fugitivo servo invicem facere permissum est. Ita vero liceat fugitivum || servum || vendere, & tunc venditio valeat, quando l ab emptore requisitus fuerit, & deprehensus. PP. 3. Id. Mart. AA. Coss.

*Alienans servum vel liberum, quem plagio abduxit, puni-
tur capite: & de hoc crimine iudex potest
inquirere. Salycet.*

7. Idem AA. Maximo P. U. m.

Quoniam servos a plagiariis alienari ex Urbe significas, atque ita interdum ingenuos homines eorum scelere asportari solere perscribis, horum tibi delictorum licentia majore severitate occurrendum esse decernimus. Ac propterea si quem in hujusmodi facinore deprehenderis, capite n eum plectere non dubitabis: ut poenæ genere deterri ceteri possint, quo minus istiusmodi audacia vel servos vel liberos ab urbe distrahere atque alienare audeant. Dat. 6. Id. Decemb. Diocletiano 3. & Maximiano AA. Coss. 287.

8. Idem AA. & CC. Confidio.

PRæses provinciæ discreto prius o jure domini intelligat, an audiendum sit plagii crimen, necne. Nam si proprietatis tuæ mancipium esse constiterit, expirasse criminis intentionem, emersa domini luce, manifestabit. Si vero servum alienum esse constiterit, || post || disceptatam proprietatis quæstionem, & criminis causam audiet. PP. 8. Kal. Sept. iplis AA. 4. & 3. Coss. 290.

9. Idem Augusti & Casares Eugenio.

Eum, qui mancipium alienum celat p, Fabiæ legis crimine teneri, non est incerti juris. S. 3. Idus Maji, Heraclia, AA. Coss.

10. Idem AA. & CC. Bizæ.

Comparantem q ab eo, qui abduxit plagio mancipia, si delicti socius non proberetur, nullo crimine teneri convenit. S. Non. Novemb. Lucione, AA. Coss.

11. Idem AA. & CC. Marpiatæ.

Abducti plagio facta venditio, statum r non mutat, liberæ enim personæ sollicitatione crimen committitur, non conditioni præjudicatur. S. Id. Novembr. Lucione*, AA. Coss.

12. Idem AA. & CC. Mutiano.

SI quis servum fugitivum sciens s cum r rebus furtivis susceperit, cum horum nomine furti u actione teneatur, hæc tibi Rector x provinciæ cum solita poena restitui efficiet.

† Sed & si criminis plagii accusationem institueris, tibi audientiam præbere non dubitabit. S. Kalend. April. Singiduni, CC. Coss.

13. Idem

z l. 4. §. de furtiv.
 a v. l. 3. *sup. qui accusare.*
 b Cæsaribus scilicet. Quidam procuratores Cæsaribus hoc sibi usurpaverunt tam Romæ, quam in provinciis: ut hanc legem intelligas, v. Ulpian. l. 6. de offic. Proconsul. apud Ruffin. tit. 24. collat. l. Mosait.
 c l. 8. *infr. cod.* in provincia scilicet in Italia vero extra centesimum, & ad Præf. Præf. in urbe & intra centesimum ad Præfectum urbi, Ruff. d. l. cui rei accedit inscriptio legis 7. J. cod.
 d Fratri & sorori datur etiam hæc actio.
 e l. 6. *in fin. ff. cod.*
 f v. l. 3. *ff. de homine libero.*
 g 7. *Ecl. 6. ex lib. 60. tit. 48. cap. 10. adde l. 7. in fin. ff. cod.*
 h Imo licet l. 2. *ff. cod. v. l. 3. de fugitivis.*
 i Pecuniariam. l. ult. *ff. cod.*
 k l. 19. §. 3. *ff. comm. divid. l. 35. §. 3. ff. de contrahend. empt.*
 l l. 2. §. 2. *ff. cod. m. v. quæ dixi ad l. 4. sup. cod.*
 n Id abrogatum. Leon. Nov. 66.
 o l. 14. §. cod. i.e. cognito quis sit proprietarius.
 p 60. *Ecl. 48. c. 12. l. 2. sup. cod. l. 5. ff. cod. l. 1. ff. de servo corrupto.*
 q *Ecl. d. loco. c. 13.*
 r l. 12. §. de ingenuis. v. l. 12. §. de liberali.
 s l. 6. §. de fugitivis.
 t Vix servus fugit, quia secum res aliquas domino suo auferat. l. ult. *ff. de fugitivis. l. 36. §. 2. ff. de furtivis.* vitia hæc duo sunt conjuncta, fuga & furtum. Hinc Martialis 11. epigram. 55. A pedibus didicere manus peccare proceræ. Non minor favem, qui fugitivus erat.
 u v. l. 1. *ff. de fugitivis.*
 x l. 4. §. *sup. cod.*

a. §. 10. *Instit. de publ. iud.*
b. Imo non cessat. *Eclog. d. l. c. 3.*
c. cessat, si quæstionem proprietatis iusta ratione ductus moveris. *ut hic.*
d. Opinio iusta excusat a delicto, adde l. 12. §. 1. 2. 3. *l. 17. ff. de liberali. d. Bel. d. loco, cap. 18. l. 2. tit. 1. ex lib. 60. tit. 48. c. 18. l. 1. 4. ff. cod. l. 2. §. ubi de criminibus.*
e. *Lus. C. Th. cod.*
f. De pœna plagii dixi ad l. ult. ff. *cod.*

g. Hæc lex abrogata videtur. Nam cum hodie libertini omnes restituti sint natalibus *Nov. ut libert. de cetero*: nihil est necesse hic edicere, ut ne libertis hominibus liceat eos honores adipisci, qui ingenuorum sint proprii, eosve extraordinaria pœna adficere.

h. *Lus. 7. quando civilis actio Ulp. 3. §. 3. Viselliam Hal. & ita scriptum extat in l. m. C. Th. ubi civiliter criminaliter agere. Alii legunt Viselliam, editio Nivelliana: alias falso Viselliam dici puto, ut ibidem quidem adnotaverunt ex tit. de iudic. l. 1. ubi dicitur. *de l. Julia Visella tollenda*, lata fuit anno urbis 776. Sententiam legis Visellæ v. *J. cod.**

i. d. *Lus.*
k. circa. Hal.
l. l. 3. D. de iur. iur. ann. insignia alterius ordinis. Paul. 5. sent. 25. §. 17. adde & §. 10. ibi l. 13. ff. de falsis.
m. l. 1. §. si servus aut liber. ad decurionem.
n. l. 5. §. ff. de iure iur. Suet. in Claudio c. 14.
o. Imago a statu differt. Prior momentanea ad tempus & extrinsecus est. Status durabilior est.
p. l. 2. §. si servus vel liber. ad decurionem. adfiraverit.
q. v. l. 6. D. ad municip.

r. §. C. Th. cod. 14. §. l. 10. §. cod. l. 19. §. 1. l. 30. §. 1. D. cod. l. 1. D. de agn. lib. 60. Eclog. 41. *ubi dicitur.*
s. *Boetius tit. 41. Pap. 7. not. 7.*
t. *Pœna falsi ex l. Cornelia capitalis l. 5. l. 22. in fin. inf. cod. l. 1. ff. de Carboniano. Cyprian. 2. ad Don.* Hic testamentum subicit, ille falsum capitali fraude conficitur, postea facta est non capitalis. d. l. 22. in fin. l. 1. in fin. ff. cod. l. 18. sup. de trans. §. 7. *Bestis de publ. iud.* Quam pœna hodie falsarii adficiantur, dixi ad *Nov. Leon. 77.*
u. Si a debitore falsum instrumentum dicitur morandæ solutionis gratia, facit l. 31. ff. de re iud.

13. Idem AA. & CC. Severino.

Plagii criminis accusatio publici a sit iudicii. S. 5. Kal. Decemb. CC. Confli.

14. Idem AA. & CC. Callistheni.

Plagii criminis accusatio cessat b, si suos servos vel liberos adseverent hi, qui suppressisse dicuntur non commissi velandi causa, sed ad hanc opinionem c iusta ducta ratione. S. Prid. Non. Dec. Nicomedia, CC. Confli.

15. Idem AA. & CC. Pomponio.

Liberum, sciens conditionem ejus, invitum d venundando, plagii criminis pœna tenetur. Dat. 13. Kal. Jan. Nicomedia, CC. Confli.

16. Imperator Constantinus Augustus ad Domitium Celsum Vicarium Africæ.

Plagiarum e, qui viventium filiorum miserandas infligunt parentibus orbitates, metalli f pœna cum ceteris ante cognitis suppliciis teneantur.

† Si quis tamen huiusmodi reus fuerit oblati, posteaquam super crimine claruerit, servus quidem vel libertate donatus bestiis subiciatur, ingenuus autem gladio consumatur. Dat. Kal. Aug. Constantino A. 4. & Licinio Confli. 316.

AD g LEGEM VISELLIAM h.

TIT. XXI.

Servus vel libertus ad publicos honores tacita veritate promotus, incidit in legem Viselliam: nisi libertus impetrasset jus aureorum annulorum.

Bald.

1. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Baccho.

L Ex Visellia libertinæ conditionis homines persequitur, si ea i, quæ ingenuorum sunt, contra k honores l & dignitatis ausi fuerint attentare, vel decurionatum m arripere: nisi n jure aureorum annulorum impetrato a Principe sustententur. Tunc enim quoad vivunt, imaginem o, non statum ingenuitatis obtinent: & sine periculo ingenuorum etiam officia peragunt publice. Qui autem libertinus se dicit ingenuum, tam de operis civiliter, quam etiam ex lege Visellia criminaliter potest perurgeti.

† In p curiam autem se immiscens, damno quidem cum infamia afficitur: Muneribus q vero personalibus in patria patroni, quæ congruunt huiusmodi hominibus, singulos pro viribus adstrictos esse, non dubium est. PP. 2. Id. Febr. Antiochia, CC. Confli.

AD LEGEM CORNELIAM DE

FALSIS v.

TIT. XXII.

De accusatione subiecti partum.

1. Imp. Antoninus A. Severino.

S I partus f subiecti crimen diversæ parti obijcitur, causa capitalis t in tempus pubertatis pueri differri non debuit: sicut jam pridem mihi & Divo Severo patri meo placuit. Neque enim verisimile est, eam quæ arguitur, non ex fide causam suam defensuram, cum periculum capitis subeat. PP. Non. Mart. Duob. & Alpris Confli. 213.

De solutione.

2. Imp. Alexand. A. Valerio.

S atis aperte Divorum Parentum meorum rescriptis declaratum est, cum morandæ u solutionis gratia, a debitore falsi crimen obijcitur, nihilominus salva executione x criminis, debitorem ad solutionem compelli oportere. PP. 3. Non. Maji, Maximo 2. & Aliano Confli. 224.

Filius legatum consecutus ex testamento, quod verum putavit.

3. Idem A. Cassio.

L icet ex tabulis, quas sub nomine patris tui uxorem ejus, Lid est, novercam tuam, subrepto vero testamento, falsas

† *Pœna falsi ex l. Cornelia capitalis l. 5. l. 22. in fin. inf. cod. l. 1. ff. de Carboniano. Cyprian. 2. ad Don.* Hic testamentum subicit, ille falsum capitali fraude conficitur, postea facta est non capitalis. d. l. 22. in fin. l. 1. in fin. ff. cod. l. 18. sup. de trans. §. 7. *Bestis de publ. iud.* Quam pœna hodie falsarii adficiantur, dixi ad *Nov. Leon. 77.*
u. Si a debitore falsum instrumentum dicitur morandæ solutionis gratia, facit l. 31. ff. de re iud.

protulisse allegas, cum crimen admissum ignorares a, legatum adscriptum tibi consecutus sis: tamen non impedieris accusationem contra eam implevis solennibus instituire. PP. 11. Kal. Jan. Albino & Maximo Confli. 228.

De his, qui falsis rescriptionibus utuntur.

4. Idem A. Maximo.

M ajorem severitatem exigit, ut merita eorum, qui falsis rescriptionibus b utuntur, digna coerceantur pœna: sed qui c deceptus est per alium, si suam innocentiam probat, & eum, a quo accepit, exhibet, se liberat. PP. 4. Kal. Jan. Albino & Maximo Confli. 228.

An filius agere contra matrem possit.

5. Idem A. Petronio.

F alsi quidem crimen, vel aliud d capitale e movere vos matri f vestræ, secta mea non patitur: sed ea res pecuniarium g compendium h non aufert. Si enim de fide scripturæ, unde eadem mater vestra fideicommissum sibi vindicat, dubitatio est, inquiri fides veritatis etiam sine metu criminis potest i. PP. 13. Kal. Septemb. Agricola & Clemente Confli. 231.

Si is, cui quid relictum est, falsas tabulas dixerit.

6. Imp. Philippus A. & Philippus C. Culpio.

Q ui falsas tabulas k dixerit, nec obtinuerit: ad defuncti iudicium l aspirare non potest. PP. 15. Kal. April. Philippo A. & Titiano Confli. 246.

De transactione.

7. Imp. Valer. & Gallien. AA. & Valerian.

C. Heliodoro.

I pse significas, eum primum adversarii instrumenta protulerunt, fideni eorum te habuisse m suspectam n. Facta igitur transactione o difficile est, ut is, qui provinciam regit, velut falsum, cui semel acquievisisti, tibi accusare permittat. PP. 3. Kal. Jul. Tusco & Bassio Confli. 259.

De codicillis.

8. Idem AA. & CC. Marino.

S i falsos codicillos p ab his, contra quos supplicas, factos esse contendis: non ideo accusationem evadere possunt, quod q se illis negent uti: nam illis r prodest instrumenti usu abstinere, qui non ipsi falsi machinatores esse dicuntur, & quos periculo solus usus adstrinxerit. Qui autem complicitis per scelus codicillis, in severitatem legis Corneliæ inciderunt: non possunt defensiones ejus recusando, crimen evitare. PP. 3. Kal. Jul. Amiliano & Bassio Confli. 260.

9. Imp. Carinus & Numer. AA. Mesio.

S i docueris apud Præsidentem provincie, ab intestato s te heredem ejus extitisse, qui codicillos scripserat, ordinarium est, ut in hereditatis possessione constitutus, fideicommissa præbeas, quæ jure relicta sunt: nisi consilium est codicillos t falsos arguere. Quod si criminaliter u coëptum || iudicium || interventu indulgentiæ x fopitum est: habes tamen residuam investigationem, & potes de fide scripturæ civiliter queri. PP. 3. Kal. April. Carino 2. & Numeriano AA. Confli. 284.

De partu supposito.

10. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Legitimo.

C um suppositi y partus crimen patri tui uxori moveas, apud Rectorem provincie instituta accusatione id proba z. PP. 2. Kal. Octob. Diocletiano A. 2. & Aristobulo Confli. 285.

De lite pecuniaria.

11. Idem AA. & CC. Iudoro.

S i lis pecuniaria a apud pedaneos b iudices remissa est, etiam de fide instrumenti civiliter apud eos juxta responsum viri prudentissimi Pauli requiretur. PP. 10. Kal. Jul. Dioclet. 3. & Maxim. AA. Confli. 287.

errorum, quia suspectum habet: neque sciens omnino, quia tantum suspectum habet.

o Hanc controversiam paucis ita definio. Qui per errorem ex falsis instrumentis transigit, vel paciscitur. l. 42. §. de transact. l. 2. sup. de his, quibus ut indig. instrumentum falsi accusare potest. Qui dubius ex falsis instrumentis transigit, difficulter potest ab initia transactione falsi accusationem movere, ut hic: Qui vero sciens falso instrumento transigit, jure transigit: jure, inquam, id est, jure Romano, Graci 11. Ecloga 2. cap. 26. & 1. Harmonop. 10. v. Cui. 6. observ. 11. & 20. observ. 19. & ita etiam veteres accipiunt legem 18. sup. de transactio. n. quod Alciato in d. l. 18. & 5. Paradox. 8. 9. 10. Horomano ad d. l. 18. & 21. illustr. Donello ad d. l. 18. Paponi & aliis, de quibus dixi ad d. l. 18. sup. de transactio. n. displicerent, quibus accedit usus & praxis Gallie, ut ibid. notavi.

p. v. l. 9. inf. cod. q. Falsarius falsi tenetur, etiam si falso instrumento, quod ipse fecit, se velle uti neget. Imo penitentia videtur excusandus. l. 18. ff. cod. vide Papon. 2. Notar. 7. r. Imo & aliis. d. l. 9. s. Hæres ab intestato cogitur præstare fideicommissa relicta in codicillis. t. Etiam codicillos falsi arguere licet.

u. vide l. 16. inf. cod. x Abolitio criminis non tollit actionem civilem.

y. vide l. 1. sup. cod. z. Accusatio incumbit probatio.

a. v. l. 9. sup. cod.

b. Etiam coram pedaneis & delegatis iudicibus excipi potest de falso instrumento.

a. v. l. 3. ff. cod. l. 5. ff. de his, quæ ut indig. b. Paul. 5. sent. 25. §. 9. Paul. 1. sent. 12. §. 1. constitutionibus, l. ult. ff. cod. falsis Prætoris literis, l. 25. ff. cod. de eo, qui falso prætoris jussu utitur, v. l. 1. ff. de consensu. & eo, qui utitur falsis instrumentis, actis, epistolis. Paul. d. loco. c. Idem hæredi accidere potest ob justam ignorantiam præsumptionem, eo casu id beneficii reo datur, ut producens, falsum instrumentum interrogetur eo necne velit uti, dato debitori in eum finem spatium, quo elapso, si falsis instrumentis hæres uti coeperit, falsi tenebitur communis opinio. apud Clarum 5. sent. 8. Falsum. vers. utens falso. d. Falsi crimen capitale, ex hoc loco satis colligitur. e. dixi ad l. 1. §. cod. f. Mater a liberis falsi criminaliter conveniri non potest: civiliter potest, l. 1. §. 43. ff. de vi & vi l. 11. §. 1. ff. de accusatione. Imo criminaliter potest. l. 14. §. qui accusa. re. g. Hinc colligunt, Duob. modis agi de falso: civiliter, ut hic: criminaliter, ut §. cod. h. i. e. actionem civilem. i. Quomodo? a. actione in factum. d. §. 1. k. Testamenti sc. v. l. 6. ff. de heredit. petis. Papon. 2. Notar. 7. l. i. e. ad legatam. 60. Eclog. 42. ex lib. 35. c. 35. m. accusasse. Syn. Basil. 11. tit. 2. ex lib. 60. tit. 41. c. 42. n. Suspectum habens instrumentum, qui ex eo transigit, dubius transigit, non enim transigit per

De

a Quid, licet bene actori agere ex falso instrumentum post vicennium? Paponius 2. Nov. 7. c. du par-ricide, negat hunc locum pertinere ad actionem civili-lem, eosensu: etiam intra tricennium excipi posse de falso civiliter, non tamen criminaliter, arg. l. 5. in fin. ff. de doli mali exceptione. facit l. 17. §. eod. b 60. Ecl. 41. c. 47. Prescribuntur crimina regula-riter vicennium, v. Tiraquellum tract. de pan. causa 29. c. Recte id addi-tum. Sunt enim quaedam crimina, quae quinquennio tolluntur, ut quae descendunt ex lege Julia de adult. l. 29. §. 6. ff. de adulter. peculatus leg. 7. ff. ad l. Ful-iam peculatus. Si-laniano senatus-consulto. l. 13. ff. de sc. Silania. Quid suppositi partus crimen? nulla praescrip-tione temporis depelli dicitur. l. 19. in fin. ff. eod. nulla, in-quam, nisi vicen-nali, & ita hanc legem accipe, ut & legem ult. ff. ad l. Pom. de parri-cid. qua ostendi-tur eos, qui par-ricidii teneri pos-sunt, semper ac-cusari posse. adde Cujac. 4. obs. 14. Quid Apostasia? v. l. 4. §. de apo-stasia. & ita accu-satio criminalis tollitur vicen-nio, v. Clarum §. sent. §. ult. quae-51. adde Boilium §. 41. num. 12. Ancharanum 2. qu. 29. d. Falsa recepti confessio, depoli-tarium non liberat. e l. 2. ff. eod. f d. l. 2. Paul. §. sent. 25. §. 1. g Falsum com-mitti intelligi-tur, si creditor die obligationis protulit, repetiit, anticipavit aut anteverit. l. 28. ff. eod. vide l. 3. ff. de probat. l. 3. ff. de fide instru-mentorum. h Qui prior tem-pore fuit. i Civilis & cri-minalis, l. 5. l. 9. l. 13. §. eod. l. 23. l. ult. §. eod. adde l. un. §. quando civilis adf. 60. Ecl. 41. c. 57. n. d. i. t. a. §. 15. v. Cujac. 13. obs. 38. k Falsum ab initio testamentum, seu falsa omnis voluntas tractu temporis non firmatur. l. Temporis tractu non confirmatur, quod de jure ab initio non subsistit, adde l. 29. l. 201. ff. de reg. jur. c. 18. de reg. in 6. m Ex indicibus potest iudex interrogare, adde l. 8. in fin. §. de quast. n Graeci ita legunt ἀπό πλαστής, & in 60. Ecl. 41. c. 53. eo sensu. Ex falso posses-sione nemo sibi parare potest. o Fœminis accusatio falsi non est permessa: sed ita demum, si suam suorumve injuriam persequantur, adde l. 1. §. 10. ff. ad Turpill. p v. l. 2. §. de errore advocat. l. 92. ff. de reg. jur. q l. 31. in fin. ff. eod. l. unie. §. de mutacione nominis. v. Paul. 1. sent. 12. §. 3. Alias praeiudicatur pro instrumento, praesertim notarij, v. Alciat. 3. presumpt. 13. r Falsum siue dolo non punitur.

De praescriptione temporis.

12. Iidem AA. & CC. Primo.

Querela falsi a temporalibus praescriptionibus non excluditur, nisi viginti b annorum exceptione: sicut cetera quoque fere c crimina. S. 6. Id. Jan. Viminacii, CC. Coss.

De effectu falsa scriptura.

13. Iidem AA. & CC. Marco.

Qui velut d praesentem || scripsisse || res recepisse suas cum absens esset, conscripserit: non ignoranti quicquam aufert, sed se criminis obligat periculo. PP. 6. Kal. Jan. Sirmii, AA. Coss.

De testamento celato vel amoto.

14. Iidem AA. & CC. Gentiana.

Eum, qui celavit e, vel amovit f testamentum, com-mittere crimen falsi, publice notum est. S. Kal. Jan. Sirmii, AA. Coss.

De collusione creditoris cum debitore.

15. Iidem AA. & CC. Rufo.

Sicreditor g colludens cum debitore suo tibi praedium venundedit, falsum commisit: & tibi h nihil offecit, sed se magis criminis accusationi fecit obnoxium. S. 13. Kal. Febr. CC. Coss.

De testamentis.

16. Iidem AA. & CC. Fortunato.

De fide testamenti querenti duplex i via litiganti tri-buta est. Quamvis itaque per procuratorem accu-sationem persequi non potes, disceptatione tamen priva-ta de ejusdem fide queri non prohiberis: cum reus ita conventus, non tantum ab alio iuste, sed etiam ab eo, qui civiliter egit, solenniter accusari possit. S. 8. Id. Febr. Sirmii, CC. Coss.

De temporis intervallo.

17. Iidem AA. & CC. Menelao.

Sicut falsi k testamenti, vel codicillorum scriptura, tem-poris intervallo firmari non l potest: ita vera, quae ju-re subsistit, non evanescit. Si itaque de fide delicti vel per accusationem, vel per privatum iudicium quereris, Rector provinciae tunc demum eos exhiberi, de quibus interrogatio fieri potest, jubebit, si prius ceteris indicibus m fuerit comotus. S. 3. Id. Febr. Sirmii, CC. Coss.

De effectu falsi.

18. Iidem AA. & CC. Maximo.

Ex initio n falsi commissi iusta possessio non paratur. Unde contra eos, quos de dominio fundi tecum con-tendere proponis, accusationem instituere potes. S. 3. Non. Mart. CC. Coss.

De fœminis.

19. Iidem AA. & CC. Cosmian.

Et si ad te negotium pertinet: etiam atque etiam te-cum deliberare debueras, ne improbam institueres ac-cusationem, hoc instrumentum, in quo subscripseras, fal-sum arguere contendens. At cum mulieribus o in aliena causa falsi non sit concessum accusare, tu autem hac ea-dem pradia te prius alii donasse, proponas, fieri tibi facul-tatem accusandi, contra juris postulas formam. Subscri-ptum §. Idus Martii, CC. Coss.

De errore & dolo.

Non est falsum sine dolo.

20. Iidem AA. & CC. Rufino.

Nec p exemplum editionis precum aliter per q erro-rem scriptum, cum non r nisi dolo || malo || falsum com-mittentes crimini subjugentur, cognitionem dati iudicis moratur. Subscript. 11. Kal. Nov. Dorostoli, CC. Coss.

l. 13. §. eod. l. 23. l. ult. §. eod. adde l. un. §. quando civilis adf. 60. Ecl. 41. c. 57. n. d. i. t. a. §. 15. v. Cujac. 13. obs. 38.

k Falsum ab initio testamentum, seu falsa omnis voluntas tractu temporis non firmatur. l. Temporis tractu non confirmatur, quod de jure ab initio non subsistit, adde l. 29. l. 201. ff. de reg. jur. c. 18. de reg. in 6.

m Ex indicibus potest iudex interrogare, adde l. 8. in fin. §. de quast.

n Graeci ita legunt ἀπό πλαστής, & in 60. Ecl. 41. c. 53. eo sensu. Ex falso posses-sione nemo sibi parare potest.

o Fœminis accusatio falsi non est permessa: sed ita demum, si suam suorumve injuriam persequantur, adde l. 1. §. 10. ff. ad Turpill.

p v. l. 2. §. de errore advocat. l. 92. ff. de reg. jur.

q l. 31. in fin. ff. eod. l. unie. §. de mutacione nominis. v. Paul. 1. sent. 12. §. 3. Alias praeiudicatur pro instrumento, praesertim notarij, v. Alciat. 3. presumpt. 13.

r Falsum siue dolo non punitur.

De decurionatu.

21. Imp. Constantinus A. Mechilio Hilariano Cor-rectori Lucaniae & Brutiorum.

Si a quis decurio testamentum b, vel codicillos, aut aliquam deficientis scripserit voluntatem, vel conscri-bendis publicis, privatisque instrumentis praebuerit offi-cium: si falsi quaestio moveatur, decurionatus honore seposito, quaestioni c (si ita poposcerit causa) subdatur. Sed non statim desinit esse decurio, qui in huiusmodi facto fuerit deprehensus. Quantum d enim ad municipales pertinet necessitates, decurio permanet: quantum e ad rem gestam, & veritatem referendam, uti decurio-natus honore non poterit f.

† Nec vero is qui ante fuerit tabellio g, ad eludendam quaestionem super his quae ante scripserit, factus decurio, defendi hac poterit dignitate: quoniam scripturae veritas (si res poposcerit) per ipsum h debet probari auctorem. Dat. 3. Kal. Febr. Sabino & Rufino Coss. 316.

De inquisitione veritatis, & de lite compendioso spa-tio terminanda.

22. Idem A. ad Maximum P. V.

Ubi i falsi examen inciderit, tunc acerrima k fiat in-dago l argumentis m, testibus, scripturarum colla-tione n aliisque vestigiis o veritatis: Nec p acculatori tantum quaestio incumbat, nec probationis ei tota ne-cessitas indicatur; sed inter q utramque personam sit ju-dex medius: nec ulla interlocutione divulget, quae sen-tiat: sed tanquam ad imitationem relationis, quae solum audiendi mandat officium, praebeat notionem: postre-ma sententia, quid sibi liqueat, proditurus.

† Ultimum autem finem strepitus criminalis compen-dioso r spatio limitamus, quem litigantem disceptantem-que fas non sit excedere: cujus exordium nascetur auspi-cio contestatae accusationis apud iudicem competentem: post probationem supplicio capitali s, si id exigat ma-gnitudine t commissi, vel deportatione, ei, qui falsum commiserit, imminente. PP. 8. Kal. Apr. in foro Trajani, Constantino A. 7. & Constantio Cæs. Coss. 354.

De iudicio civili & criminali.

23. Imp. Valens, Gratianus, & Valent. AAA. ad Maximum Praef. praet.

Damus u licentiam litigantibus, si apud iudicem pro-feratur scriptura, de qua oritur aliqua disputatio, pro-fitendi, utrum de falso criminaliter x statuatur, qui dubitet de instrumenti fide experiri, an civiliter. Quod si ex-petens vindictam y, falsi crimen intenderit, tunc quaestio civili per sententiam terminata criminis fiat indago; ut si quis tabulas testamenti, chirographa, attestaciones-que, nec non & rationes privatas, vel publicas, pacta, & epistolas vel ultimas voluntates, donationes, vendi-tionesve, vel si quid prolatum aliud instituere conabatur: habeat accusandi facultatem. Civilis autem inquisitio-nis inter utrasque partes confitentium levior examinatio procedat: cum iudex qui praerit quaestioni, intentiones || actoris || falsas, & conficta crimina || reorum || ex legibus poenis competentibus possit ulcisci. PP. 16. Kal. Maji, Romae, Valente §. & Valentiniano AA. Coss. 376.

De onere probationis.

24. Imperatores Valens, Theod. & Arcad. AAA. Proculo Praefecto urbi.

Praebemus licentiam, ut siue z civiliter siue criminali-ter (ut actor elegerit) super prolatis codicillis vel aliis instrumentis requiratur: incumbat probatio fidei instru-menti a ei primitus, qui scripturam obtulerit, deinde ei, qui stricta b instantia falsum arguere paratus sit. Dat. 10. Kal. Febr. Timasio & Promoto Coss. 389.

DE HIS, QUI SIBI ADSCRIBUNT e IN TESTAMENTO.

TITULUS XXIII.

1. Imp. Antoninus A. Valatio.

Quamquam ita interpretantur Jurisperiti, ut con-tra legem Corneliam videatur se scribere ha-redem emancipatus d filius patre distante: ta-men si cum testamentum non esset scriptum, iustus e successor futurus esset, accepta bonorum

§. Falsum, versic. Adscribens etiam. d Si emancipatus, patre distante, se heredem scripserit, non incidit in falsum. Et enim alioquin hereditatis paternae capax, e Ratio decidendi.

a l. 1. c. 76. adde l. 15. §. de decurion.

b Testamentum a decurionibus in-terdum de facto non de jure, v. l. 3. c. 76. de decurion. quae cum hac lege conjun-genda est, scribi solitum.

c Ob falsum de-curio torqueri potest.

d Respectu di-verso unus & idem varie confi-deratur.

e vide d. l. 15. v. Novell. 44.

f Cur ita? v. l. 14. §. de testi.

g Tabellionis munus exercere, qui decurio est, non potest.

h v. l. 1. Har. 6.

i l. 2. vers. sed ubi falsum examen. Cod. Th. eod.

k In crimine falsi acerrima sit in-dagatio.

l Indagatio veri-tatis fit argumen-tis, testibus, scri-pturarum colla-tione, aliisque vestigiis.

m Argumenta ad-mittuntur proba-tionis loco. v. l. 1. indicia. 19. §. de rei vindicta. l. ult. §. de probat.

n Scripturarum collatione falsum detegi potest. v. l. 20. sup. de fide instrum.

o Probationes, conjecturae, indi-cia & argumenta veritatis vestigia sunt. d. l. 19. d. l. ult.

p l. ult. §. eod. l. pen. §. de probat.

q Inquirere Ju-dex in ipsa ma-teria debet, etiam si qui ac-cuset. ut hinc constet accu-satione non tolli facultatem in-quirendi.

r id est, annali. d. vers. sed ubi ad-de l. ult. §. ut in-tra certum tem-pus crim.

s v. quae dixi ad Nov. Leon. 77.

t Puniantur le-vius leviter deli-cta. v. Tiraquell. tract. de pan. causa 14.

u l. 4. c. Th. eod. x l. 16. §. eod. l. ult. §. eod.

y Electa a tione civili falsi, crimi-nalis suspenditur: finita, reviviscere potest.

z d. l. 16.

a 60. Ecl. 41. c. 57 in fin.

b Instrueta. Hal.

c l. 6 in fin. l. 17. ff. de falsis. l. 1. ff. de his, quae pro non scrip. adde Bos-sium in prax. c. 38 Clar. 5. sent.

d Si emancipatus, patre distante, se heredem scripserit, non incidit in falsum.

e Ratio decidendi.

a i. e. mortuus. *Id. in gloss. Fun-
ctus dulci officio
dicitur, qui offi-
cium vix impli-
vit. Igitur dulce
officium, dulceve
munus, vita dicitur.
Seneca in
Hypolyto. Cur
datum munus red-
ditur lucia fugit
sic munus lucia di-
citur. l. un. C. Th.
de hered. pet.*
b lucis officio;
ut dicitur in inf.
τὸ δὲ τὸν Cujac.
3 ad Afr. in fin.
c Ubi testator te-
stamentario ali-
quid adscribit,
cessat poena falsi.
Subscriptio testa-
toris generalis ex-
cusat a poena. l. 1.
§. 8. l. 15. §. 1. ff. cod.
d observa hypo-
thesin.
e Testamentarius
veniam a Prince-
pe vel senatu pot-
est petere, non
etiam jus capien-
di.
f ex Edicto. Cu-
jacijs ita hic vi-
detur legisse: in-
telligit autem SC.
Claudianum, a-
liud a Liboniano.
g i. e. testamen-
tarios.
h l. 5. §. 1. ff. cod. l. 14.
§. 1. ff. cod.
i i. e. poeniten-
tibus.
l l. 2. §. 1. cod.
k Error excusat
a poena.
m Non licet ma-
rito quidquam si-
bi adscribere in
uxoris testamen-
to. l. 13. ff. de fal-
sis.
n Miles excusa-
tur, si sibi adscri-
psit, legatum ta-
men non petit.
o v. l. 15. §. 3. ff.
de falsis.
p nec sua. Cujac.
ad l. 4. §. si pupilli.
D. de usucap. re-
prehensus a Ro-
berto 1. recept. 9.
q 1. Animad-
vers. 10. defensus
ab Antonio Mer-
catore 1. Nos. 10.
vide eundem Cuj.
15. obs. 19.
q l. 19. ff. de falsis.
q 9. C. Theod. 21.
αὐτὸς μόνιτας
60. Eclog. 44. πα-
ραφασιστῶν,
de monetariis &
circumscriptoribus.
παρὰ φασιστῶν
sunt, qui forciculis nummos circumcidunt. Paul. 5. sent. 12. §. ult. Clar.
5. sent. 5. falsum vers. dico etiam, ubi de falsa & adultera & diminuta seu abra-
sa moneta, &
eam expendentibus.
r l. 2. C. Theod. cod.
s De adulterina moneta. Sic adulter solidorum. l. 2. §. cod. Huc facit l. 8. §. 1. 19. D. cod.
nummi adulterini. d. l. 9.
t Adulteri monetæ inquirendi.
u manus amittunt. Eclog. d. loco tit. 60. c. 1. & Harm. d. loco. vide tamen l. 2. §. cod. est vero
supplicium capitale. §. cod. hac lege. Est & ignis supplicium. l. 2. §. cod. sane bona eius, qui fal-
sam monetam cudit, fisco vindicantur. Quod si servi id ignorante domino fecisse dicentur,
ipsi quidem summo supplicio afficiuntur, domino tamen nihil aufertur, quia peiorem do-
mini causam servit facere, nisi forte scierit, omnino non possunt. Paul. 5. sent. 12. §. ult.
x de accusatoribus monetarii adulterini. l. 2. inf. cod.
y Immunitas plerumque promittitur conscio sceleris participes detegenti, adde l. 2. sup. pro
quibus caus. serv. l. 5. C. Theod. hoc iur.
z Poena custodia liberantis reum falsæ monetæ hæc inter cæteras est, ut non appellet.

possessione, filius patris: perinde habebitur atque si sua manu pater tuus te heredem scripsisset, functus a dulci b officio. Proposita Nonis Sept. Duobus & Aspris Consil. 213.

2. Idem A. Atticio.

SI testator codicillis, quos scripsisti, legatum quoque seu fideicommissum reliquisse tibi sua c manu adscripsit: non videris in poenam senatusconsulti incidisse.

† Quod si d testamentum distasse codicillis significavit, legato quidem vel fideicommissio abstinere debes: poena vero falsi tibi principali e beneficio remittitur. PP. Id. Dec. Antonino A. 4. & Balbino Consil. 214.

3. Imp. Alexander A. Martiali.

Senatusconsulto f, & Edicto divi Claudii prohibitum est, eos, qui ad scribenda testamenta adhibentur g, quamvis h dictante testatore, aliquod emolumentum ipsis futurum scribere: & poena Legis Corneliæ facienti irrogata est: cujus veniam i deprecantibus ob ignorantiam k, & profitentibus a relicto discedere l, Amplissimus Ordo, vel divi Principes veniam || raro || dederunt. PP. 17. Kal. April. Maximo 2. & Aeliano Consil. 224.

4. Idem A. Crescenti.

Quæ in testamento uxoris m maritus sua manu legata sibi adscripsit, pro non scriptis habentur: & Legis Corneliæ poena, si venia impetrata non est, locum habet. PP. 3. Non. Febr. Fusco 2. & Dextro Consil. 226.

5. Idem A. Gallieno militi.

Quod adhibitus ad testamentum commilitonis n scribendum, iussu ejus servum tibi adscripsisti, pro non scripto habetur, & ideo id legatum petere non potes: sed secuto tenore indulgentiæ meæ, poena Legis Corneliæ tibi remittitur: in quam credo te magis errore quam malitia incidisse. PP. 17. Kalend. Jun. Fusco 2. & Dextro Consil. 226.

6. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Ausidio.

SI libertatem o tibi manu tua imperante domino adscripsisti, cum proponas dominum non subscripsisse, & p suis literis tuam libertatem expressim agnovisse: ad impetrandam libertatem Senatusconsulti auctoritas tibi obest: poena tamen falsi tibi remittitur: quoniam non potueras contra domini voluntatem venire. PP. 6. Id. Dec. ipsis 4. & 3. AA. Consil. 290.

DE FALSA MONETA q.

TIT. XXIV.

Fabricantes falsam monetam puniendi sunt ultimo supplicio sine appellandi remedio. Salyc.

1. Imp. Constantinus A. ad Januarium.

Quoniam r nonnulli monetarii adulterinam s monetam clandestinis sceleribus exercent, cuncti cognoscant necessitatem sibi incumbere hujusmodi homines inquirendi: ut t investigati tradantur iudici, facti conscios per tormenta illico prodituri, ac sic dignis u suppliciis addicendi. Accusatoribus x etiam eorum immunitatem y permittimus: cujus modus, quoniam dispar patrimonium est, a nobis per singulos statuitur. Si quis autem militum hujusmodi personam suspectam de custodia z exire fecerit, capite puniatur. Appellandi a etiam privato licentia denegetur b. Si vero miles c aut promotus || in gradum || hujusmodi crimen incurrerit: super ejus nomine & gradu ad competentes Ju-

dices referatur. Domus a vero, vel fundus, in quo hæc perpetrata sunt, si dominus in proximo constitutus sit, cujus injuria vel negligentia punienda est, etsi ignoret, fisco b vindicetur: nisi c dominus ante ignorans, ut primum repererit, scelus prodiderit perpetratum, tunc enim possessio vel domus ipsius, proscriptionis injuriæ minime subiacebit. Sin vero longissime ab ea domo vel possessione abfuerit, nullum sustineat detrimentum: actor videlicet fundi, vel servus, vel incolis, vel colonis, qui ad hoc ministerium præbuerint, cum eo, qui fecit, supplicio d capitali plestendis. Viduas autem ac pupillos speciali dignos indulgentia credimus, ut viduæ, nec in proximo constitutæ, domo sua vel possessione careant, si nulla apud ipsas tam gravis conscientie noxa resideat. Impuberes e vero, etiam si conscii fuerint, nullum sustineant detrimentum: quia ætas eorum, quid videat f, ignorat. Tutores tamen eorum, si in proximo fuerint, quoniam ignorare g eos, quid in rebus pupilli geritur, non oportet, hæc poena expectabit, ut de rebus eorum, si idonei fuerint, tantum fisco inferatur, quantum a pupillo fuerat inferendum. Dat. 12. Kal. Dec. Romæ, Crispo 2. & Constantino 2. CC. Consil. 321.

Qui nummos falsa fusione formavit, debet comburi, & præmi-
um datur accusatori. Salyc.

2. Idem A. ad Tertullum Præf. urb. Africa.

SI b quis nummos falsa fusione i formaverit, universas ejus facultates fisco || nostro || præcipimus addici. In monetis k etenim tantummodo nostris l cudendæ pecuniæ studium frequentari volumus: cujus obnoxii, majestatis m crimen committunt: & præmio n accusatoribus o proposito, quicumque solidorum adulter p poterit reperiri, vel a quocunque fuerit publicatus, illico omni dilatione sumpta, flammæ q exustionibus mancipetur. Dat. Prid. Nonas Jul. Mediolani, Constantino A. 7. & Constantio Cæsar. 4. Consil. 327.

3. Imp. Valent. Theodosius & Arcad. AAA. Rufino P.P.

SI quis super cudendo ære, vel Rescripto r aliquo vel || etiam || adnotatione nostra sibi arripuerit facultatem, non solum fructum propriæ petitionis amittat, verum etiam poenam, quam meretur, excipiat. Dat. 4. Idus Jul. Constantinop. Theod. A. 3. & Abundantio Consil. 393.

DE MUTATIONE NOMINIS s.

TIT. XXV.

1. Imp. Diocletianus & Maximianus AA. & CC. Juliano.

Sicut in initio nominis r, cognominis, prænominis, recognoscendi singulos impositio libera est privatis: ita eorum mutatio innocentibus u periculosa non est. Mutare itaque nomen, vel prænomen, || si five cognomen || sine aliqua fraude licito jure, si liber es, secundum ea, quæ || sæpe || statuta sunt, minime prohiberis: nullo ex hoc præjudicio futuro. S. 15. Kal. Jan. AA. Consil.

AD LEGEM x JULIAM DE AMBITU y.

TIT. XXVI.

Qui honores reperit, in legem ambitus incidit, & poenam legitimam subit. Salyc.

1. Imp. Arcad. & Honor. Pompeiano P.P. Africa.

N ullus z omnino a principatum b, vel numeratum, seu commentariensis gradum, vel cætera c officia repetere d audeat: cum publicæ disciplinæ semel gesta sufficiant. At si quispiam promot-

a De domibus & agris, in quibus falsa moneta cusa est. Eclog. d. loco. vers. o δὲ δὲ σπότης. Harm. d. loco. vers. h δὲ τὸ δὲ πρὸς. 9. Th. 21. l. 4.
b Paul. 5. sent. 12. §. ult.
c Indicare scelus interdum cogimur. Nov. 117. c. 8. d v. l. 2. §. cod.
e Impubes, quamvis conscius adulterinæ pecuniæ non teneatur. adde l. 22. ff. de falsis. & l. 2. §. 19. ff. vi bon.
f id est, quid videndum, vel, quid fugiendum.
g Tutor res pupilli ignorare non præsumitur. h l. 3. C. Th. cod.
i effusionem. Harm. d. loco. Græci τὸ ἀρχέτυπον σφραγιστικόν, ἢ ἀρχέτυπον. Harm. d. loco. vers. μόνιτα, siue iconium, ut est in historia Antonini Florentini, & apud Suet in Calig. Aureum iconium χεῖρα κτλ. Harm. d. loco. c. 8. vel locus, in quo moneta formatur. inf. cod. Falsa fusione formare. a faux coing.
k Moneta locus, in quo moneta cuditur.
l In monetis tantum regis pecuniæ cudi potest.
m Falsitas monetæ crimen majestatis. adde 2. Feud. 56. ibi. moneta.
n Præmia accusatoribus interdum proponuntur. l. 5. C. Theod. cod.
o l. 1. vers. accensatoribus. §. cod.
p Solidorum adulter.
q Poena adulteris monetæ proposita, ignis, ut hic. manuum amissio. Eclog. d. loco. tit. 60. c. 1. in pr. Harm. d. loco. In Gallia aqua, oleoque fervente, siue bulliente suffocantur. v. Clar. 5. sent. 5. Falsum. vers. dixi. De ignis supplicio dixi ad l. ult. §. de Nili aggeribus.
r l. 9. C. Theod. cod. Eclog. d. loco. c. 1. in fin. facit l. 6. §. 1. D. ad l. Jul. pecul.
s l. 13. D. de falsis. Paul. 5. sent. 25. §. 10.
t v. l. 4. sup. de test. u l. 20. sup. de falsis.
x Ambitionem iudicum hæc lex coercet. y 9. C. Theod. 26. dixi ad 48. ff. 14. Superiore titulo magistratum ambitus: hoc vero tit. magistratus & iudicum avaritia, qui a privatis pecunias accipiunt, coercetur, ut & sequentibus, qui ex publico.
z l. 2. C. Th. cod.
a Principes officiorum & alii beneficiarii, eadem officia repetere & continuare prohibentur, antequam rationes reddiderint. b principatus ὁ ἀρχὴ τῆς τῶν δέσποτος. Quid hic sit, v. in l. ult. inf. ut Rusticani ad nullum obsequium. lib. XI. c v. l. 6. §. de adfessorib.
d Ambitio est, ante redditas officiorum rationes eadem officia repetere atque continuare.

a v. l. 12. inf. de
sueptoribus.

b Avsticium ju-
dicum hanc lex co-
ercet.

c l. 9. C. Th. 27. di-
xi ad l. 48. ff. 11.

d l. 3. C. Th. cod.

e l. 31. in fin. pr. ff.
depositi.

f l. 1. 5. ff. cod.

g qui & ordina-
rius, dixi ad Nov.
20.

h l. ult. in fin. J.
cod. l. 3. de adfes-
soribus. v. Cuj. ad
Nov. 2.

i l. 4. C. Th. cod.

k Lex repetun-
darum datur in
haredem ejus, qui
repetundarum ar-
guitur, etiam si lis
non sit contestata
cum defuncto, ut
hic l. 2. ff. cod. At
de eo, quod perve-
nit ad haredem
actio perpetua
est. l. 2. ff. cod. l.
ult. ff. de peculatus.

l l. 5. C. Th. cod.

m v. Cuj. 6.
obser. 8. in fin.
Petr. Greg. 36. Syn-
tag. 28. n. 3.

n Litium merca-
tor, sic apud Lam-
pridum in Alex-
andro mercator
potestatum.

o l. 6. C. Th. cod.

p v. l. 7. 8. quando
provocare.

q Nov. 80. c. 2.
Nov. 86. Nov. 87.
cap. 4.

r l. 7. C. Th. cod.

f Comes domo-
rum in Cappado-
cia erat sub Co-
mite rerum pri-
vatarum, sub eo
procuratores, &
præpositi gynæ-
cio susceptores,
tabularii, coloni.
Hi fisco si non in-
ferant pensiones,
quod dicunt sibi
pecunias acceptas
a Comite domo-
rum, infra annum
id probare ad pe-
cunias repetere
debent; quod si
non fecerint, ni-
hilominus conve-
niuntur a fisco.
Tentari potest ad-
versus Comitem
repetitionem, i. e.
actionem repe-
tundarum. Perse-
verare etiam post
annum i. e. perpe-
tuam esse: & hanc
legem eo tantum
spectare, ut offen-
dat, eis ea ratio-
ne anni iudicium
dari.

t Quid, repetun-
darum actio esse
annalis? an potius
perpetua? perpe-
tua est: excepto eo
casu, de quo supe-
rius diximus.

u l. 2. C. Theod.
cod.

x v. l. 1. sup. de
offic. Magist. off.

y Nov. 8. v. Petr.
Greg. 36. Synagm.
28. n. 36.

rum denuo ad munus || etiam || per sacras literas irrepserit,
quod ante docebitur gessisse a: cassatis, quæ hoc modo
sunt impetrata, ad solutionem debiti primitus urgeatur:
& qui contra fecerint, pœnam deportationis || ad instar
Legis Julæ ambitus || excipiant. Dat. Prid. Kal. Jun. Me-
diolani, Stilichone & Aureliano Conss.

AD LEGEM b JULIAM REPETUN- DARUM c.

TIT. XXVII.

1. Imppp. Gratian. Valent. & Theod. Aug. Matroniano Duci
& Præsidi Sardinia.

UT d unius e pœna metus possit esse multorum:
Ducem, qui male egit, ad provinciam, quam nuda-
verit, cum custodia competenti ire præcipimus:
ut non solum, quod ejus non dicam domesticus,
sed f manipularius & minister g acceperit: verum etiam
quod ipse a provincialibus nostris rapuerit, aut sustulerit,
in b quadruplum exolvat invitus. Datum Prid. Id. Jun.
Constantinop. Antonio & Syagrio Conss. 382.

2. Iidem Augusti Floro P.P.

SCiant i judices super admissis propriis, aut a se, aut ab
Shareidibus k suis pœnam esse repetendam. Dat. Kal.
Sept. Antonio & Syagrio Conss. 382.

3. Iidem Augusti Marcellino.

OMnes l Cognitores & Judices a pecuniis atque patri-
monii manus absteineant m, neque alienum jurgium
putent suam prædam. Etenim privatarum quoque liti-
um cognitor idemque mercator n statutam legibus coge-
tur subire jacturam. Dat. Prid. Non. April. Mediol. Mero-
baude 2. & Saturnino Conss. 383.

Concessionem inferens, & processum venalem faciens, vel senten-
tiam venalem proferens, potest a quolibet accusari.
Bald.

4. Iidem Augusti & Arcad. A. Eorum Edictum
ad provinciales.

Jubemus o || atque || hortamur, ut si quis forte Honora-
torum, decurionum, possessorum, postremo etiam co-
lonorum, aut cujuslibet ordinis, a iudice fuerit aliqua ra-
tione concussus: si quis scit venalem fuisse p de jure sen-
tentiam: si quis pœnam, vel pretio remissam, vel vitio cu-
piditatis ingestam: si quis postremo quacunque de causa
improbum judicem potuerit approbare: is vel admini-
strante q eo, vel post administrationem depositam in pu-
blicum prodeat, crimen deferat, delatum approbet: cum
probaverit, & victoriam reportaturus & gloriam. Dat. 10.
Kal. Jul. Constantinop. Honorio N. P. & Evodio Conss. 386.

5. Imppp. Valent. Theodosius & Arcad. AAA.
Severino Comiti rer. privat.

UNusquisque r procurator, præpositus gynæcio, tabula-
rius, susceptor, colonus, vel quicumque se a Comite f
domorum meminerit esse concussus: cum ipse, cui pe-
cuniam numeravit, || ab || administratione decesserit, in-
tra anni t spatium ad iudicium Spectabilitatis tuæ, quic-
quid dederit, repetiturus occurrat: ut prosit pensionibus,
quidquid ille reddiderit. Si vero ex tempore deposita
administrationis præstituti temporis curricula transfluxe-
rint, nulla vox advocacionis emergat: sed ipsos procura-
tores, præpositos, colonos, tabularios, susceptores, ob-
noxios ad solutionem volumus coartari. Datum Prid.
Non. Jun. Mediolani, Valentiniano A. 4. & Neotherio
Conss. 390.

Accedentes ad regendas provincias, debent jurare forma
hic scripta. Salyc.

6. Impp. Theod. & Valent. AA. Florentio P.P.

Sancimus ejusmodi viros ad u provincias regendas acce-
dere, qui ad honoris insignia non ambitione, vel pre-
tio, sed probata x vitæ & amplitudinis tuæ solent testimo-
nio promoveri: ita sane, ut quibus hi honores per Sedis
tuæ, vel per nostram fuerint electionem commissi, jurati y

inter gesta depromant, Se pro administrationibus sortiendū,
neque dedisse quidpiam, neque daturus unquam postmodum so-
re, si per se, si per interpositam || personam || in fraudem legis
sacramentique: aut venditionis, donationisve titulo, aut alio
velamento cujuscunque contractus: & ob hoc (exceptis || so-
lis || salariis) nihil penitus tam in administratione positos, quam
post depositum officium pro aliquo præstito beneficio tempore ad-
ministrationis, quam gratuito meruerunt, accepturos. Et licet
neminem a divini timoris, contemnendo iurjurandum, ar-
bitramur b immemorem, ut saluti propria ullum commodum
anteponat: tamen, ut ad salutis timorem etiam necessitas
periculi subjungatur: si quis ausus fuerit præbita sacra-
menta negligere, non modo adversus accipientem, sed et-
iam adversus dantem c accusandi cunctis tanquam crimen
publicum concedimus facultatem: quadrupli d pœna eo,
qui convictus fuerit, modis omnibus feriendo. Datum
6. Kal. Dec. Constantinop. Theodosio A. 17. & Festo Conss.
439.

DE CRIMINE PECULATUS e.

TIT. XXVIII.

1. Imppp. Honor. Theod. & Arcad. AAA.
Rufino P.P.

Judices, qui tempore administrationis publicas pecu-
nias subtraxerunt, Lege Julia peculatus obnoxii sunt,
& capitali f animadversioni eos subdi jubemus. His
quoque nihilominus, qui ministerium eis ad hoc adhi-
buerunt, vel qui subtractas ab his scientes susceperunt, ea-
dem pœna percellendis. Dat. 5. Non. Martii Constantinop.
Honor. 10. & Theodof. 5. AA. Conss. 415.

DE CRIMINE SACRILEGII g.

TIT. XXIX.

Errans in articulis fidei, puniatur ut sacrilegus. Salyc.

1. Imppp. Gratian. Valentin. & Theod. Augusti
Eutropio P.P.

Qui h divina legis i sanctitatem k aut nesciendo
omittunt, aut negligendo violant & offendunt l,
sacrilegium committunt. Datum, 3. Kal. Martii
Theffalonica, Gratiano A. 5. & Theodosio A. 1.
Conss. 380.

2. *

Qui m confugientem ad sanctam ecclesiam sua aucto-
ritate abstraxerit, verberatus & tonsus deportator.

3. Iidem AAA. ad Symmachum Præfectum
urbi.

Disputare n de o Principali iudicio non oportet: sacri-
legii enim instar est, dubitare, an is dignus sit, quem
elegerit Imperator. Dat. 5. Kal. Jan. Mediolan. Richome-
re & Clearcho Conss. 384.

4. Iidem Aug. & Arcad. A. Eutropio P.P.

NE p quis sine sacrilegii q crimine desiderandum in-
telligat gerendæ ac suscipiendæ administrationis r of-
ficium intra f eam provinciam, in qua provincialis, & ci-
vis habetur: nisi hoc cuiquam ultronea liberalitate per
divinos affatus Imperator indulgeat. Dat. 16. Kal. Aug.
Arcadio A. & Bautone Conss. 385.

DE SEDITIONIS i ET DE HIS u, QUI PLEBEM CONTRA REMPUBLICAM AU-

DENT COLLIGERE.

TIT. XXX.

1. Imppp. Gratian. Valent. & Theodof. AAA.
Florentio P.P. Augustali.

tis. 41. ut nulli patriz, &c. Syn. Basil. 2. tit. 19. ex lib. 60. tit. 45. c. 18.

q i. e. violata religio. r de adfessore v. l. 10. 8. de adfessoribus ubi dixi.

f In ea provincia, in qua quis originem ducit, officium fiscale administrare prohibetur,
ne aut gloriosus aut calumniosus apud suos videatur. Paul. 5. sent. 12. 5. 5. l. ult. sup. de offic.
Reg. provinc. l. 38. ff. quibus ex causis major. adde Papon. 3. Nov. 8. c. des ierres d'offices & pro-
vision.

t Paul. 5. sent. 22. 60. Syn. 17. περὶ στασιωτῶν ἢ τῶν τῶν στασεις ἢ βορῆς ἢ
ὀχλαγωγῶν ἢ πῶν τῶν. ex tit. 61. c. 1. & c. 6. Harm. 7. περὶ νεοτελεῶν. l. 3. ff. de vi pu-
blica. l. 38. 5. 2. ff. de pœn. l. 6. 5. 9. ff. de injus.

u 9. C. Theod. 33. Taraxapodes, i. e. turbatores civitatum dicuntur a Philone adversus
Flaccum.

a d Nov. Præsu-
mitur pro jura-
mento. Alciat. 3.
presumpt. 16.

b Præsumitur ne-
mo moriens im-
memor salutis vi-
tæ æternæ. v. Alc.

1. presumpt. 35. &
3. unde colligitur,
morieatis con-
fessiones, scriptu-
ras, responsa evi-
dentiis probare,
quam aliorum:
cum in extremis
constituti, non
presumatur im-
memores celestis
vitæ, quod videli-
cet vitæ æternæ
iudicioque divino
proximos se vide-
ant. v. Medicum
tractatu de morte.

c Si accipere tur-
pe, & dare quoque
turpe est. v. Nov.

8. c. 7. l. 31. in fin.
C. de episc. & cler.
Nov. 123. cap. 2.

d d. Nov. 8.

e 9. C. Theod. 28.
dixi ad 48. ff. 13.

i. e. de pecuniis
publicis interce-
ptis. 9. Inst. de
publ. jud.

f l. 1. C. Th. cod.
capital & vitæ.

l. 5. C. Th. add. ad
l. Jul. repetun. in-
terdictum aquæ
& ignis, deporta-
tionis, l. 3. 10. in fin.

ff. cod. 5. 9. Inst. de
publ. jud. Olim
multa cum infam-
ia, d. l. quæ pœ-
na reduciunt. Nov.

Leon. 105. consti-
tuta pœna dupli-

g dixi 48. ff. 13.
Paul. 5. sent. 19. l. 1.

ff. ad leg. Jul. ma-
jest. 6. harm. 5. c.

περὶ ἐπορεύων.
Clar. 5. sent. 5. Sa-
crilegium. Sacri-
legos excommu-
nicari, non tamen
ipso jure refert
Socin. reg. 32. quem
vide.

h l. 25. C. Theod. de
episc.

i Sacrilegi dant
pœnas, quamvis
nemo usque ad
deos manus por-
rigat. Seneca 5. de
beneficiis. 14.

k Fides divinæ
legis sanctitas.

l confundunt, sic
Græci συγχέου-
σι.

m Leuclavius
5. Ecl. tit. 5. ex lib.

60. tit. 45. c. 17.

notat hanc consti-
tutionem huc re-
ferendam. Cui ad-
de l. 2. sup. de his,
qui ad ecl.

n l. 20. ff. de leg.
l. 51. ff. ad l. Aquil.

o adde l. 5. 8. de
divers. re script.

p v. sup. lib. 1.

Si

2. *l. un. c. Th. cod.*
Quicunque susci-
pit plebem, ut
quid faciat con-
tra publicam dis-
ciplinam, gravis-
simæ pœnæ subji-
tur. *Syn. d. loco in
fin.*

3. *v. Tacit. l. 1.
Annal.*

4. *Qui adclama-
runt alicui, & ex
co turbam conci-
tarunt, nihil eor-
um, quæ postu-
lant, consequan-
tur: & pœnis sub-
jiciantur, quibus
tumultus aucto-
res tenentur. *Syn.
ibid. 2. 1.**

5. *Eclog. d. loco.*
6. *de seditionis
auctoribus v.
Paul. 5. sent. 22.
5. 1. 1. ff. ad leg.
Jul. maj. l. 38. §.
2. ff. de pœn.*

7. *v. l. 16. §. de
falsis. Clar. 5.
sent. 5. ult. q. 2. &
9. c. Th. 20. vi-
detur civiliter a-
gere criminaliter
posse. adde *vis. de
ordine judicio-
rum. §.**

8. *l. un. c. Th. cod.*
9. *l. 4. ff. de pub-
lic. jud. observa-
reg. in l. 15. D. de
accusat. l. 60. D. de
acc. & oblig.*
10. *v. Cuj. 5. obs. 15.
k. v. Cuj. ad
hunc locum 20.
obs. 26.*

11. *dixi ad 47. D.
19.
in v. ad hanc
leg. Cujac. 20. obs.
27.*
12. *Clavibus arcæ
communis socio
eraditis, socius rei
dominium acqui-
sit. v. l. 2. §. de pe-
riculo & com. l.
47. D. de contr.
empt.*

13. *15. Eclog. 2.
ex lib. 60. tit. 29.
c. 8. adde l. 3. j.
cod.*

14. *ut sit eadem
ratio, quæ vitrici
in l. 3. §. cod.*

15. *Imo prohibe-
ris. l. 33. D. de neg.
r. l. 5. D. cod. l. 1.
D. de ritu. l. 1. D.
ver. amos.*

16. *dixi ad leges
12. tabb. l. 2. §. 1.
17. §. 3. vide For-
cat. 1. c. 5.*

17. *Divinæ do-
mus societas hæc
nihil aliud, quam
religionis & sa-
cerdotum societas.
v. l. 1. §. de ritu
mupr.*

18. *l. 1. 2. in fin. D.
cod.*

SI quis a contra evidentissimam iussionem suscipere plebem & adversus publicam disciplinam defendere fortasse tentaverit: multam gravissimam sustinebit. Dat. 13. Kal. Constantinopol. Richomere & Clearcho Confl. 384.

Provocans tumultum & clamorem in populo, debet mori pœna seditionis. Bald.

2. Imp. Leo A. Erythrio P. P.

In nullis locis aut civitatibus tumultuosis clamoribus & cujusquam interpellatio contumeliosa procedat, nec ad solam cujusquam invidiam petulantia verba jactentur: scituris his, qui hujusmodi voces emisierint, moverintque tumultus, se quidem fructum ex his, quæ postulant, nullatenus habituros, subdendos autem pœnis iis, quas de seditionis & tumultus auctoribus vetustissima decreta sanxerunt. Dat. 2. Non. Martii, Constantinop. Leone A. 6. Cos. 474.

QUANDO CIVILIS ACTIO CRIMINALI PRÆJUDICET: ET AN UTRAQUE AB EODEM EXERCERI POSSIT.

TIT. XXXI.

In criminalibus publicis & privatis civilis intentata de re familiari non tollit criminalem, nec e contra. Salyc.

1. Imp. Valens, Gratian. & Valentin. Augusti Antonio. P. P.

Aplis que g Prudentium generaliter definitum est, Quoties h de re familiari, & civilis & criminalis competit actio, utraque licere experiri: sive i prius criminalis sive civilis actio moveatur: || nec si civiliter fuerit actum, criminalem posse consumi: || & similiter econtrario.

† Sic denique & per vim || de || possessione dejectus, si de ea recuperanda interdicto, Unde vi, fuerit usus, non prohibetur tamen etiam Lege Julia de vi, publico judicio instituere accusationem. Et suppresso testamento, cum ex interdicto de tabulis exhibendis fuerit actum, nihilominus ex lege Cornelia testamentaria poterit crimen inferri. Et cum libertus se dicat ingenuum, tam de operis civiliter, quam etiam lege Visellia criminaliter poterit perurgeti. Quo in genere habetur furti actio, & Legis Fabia constitutio: & plurima alia sunt, quæ numerari non possunt: ut cum altera prius actio intentata sit, per alteram, quæ supererit, judicatum liceat retractari.

† Quæ juris definitione non ambigitur, etiam falsi crimen, de quo civiliter jam actum est, etiam criminaliter esse repetendum. Dat. Prid. Kal. Jan. Trev. Valente 6. & Valentiniano 3. AA. Confl. 378.

DE CRIMINE EXPILATÆ & HÆREDITATIS.

TITULUS XXXII.

Post aditam hæreditatem & apprehensam possessionem cessat hoc crimen. Salyc.

1. Imp. Sever. & Antonin. AA. Euphratæ.

Expilatæ m quidem hæreditatis crimen intentare non potes, quando communis arcæ rebus inspectis claves n traditas cohæredi profitearis. Sed cum de his exhibendis apud Judicem quæreretur, rationem compensationis induci non oportuit. Exhibitis enim, quæ desiderantur, suis iudicibus directæ quæstio relinquenda est. PP. 12. Kal. Maji, Antonino A. 2. & Geta 2. Confl. 206.

2. Imp. Antoninus A. Primo.

Expilatæ hæreditatis crimen adversus vitricum o adito Præside provinciæ non prohiberis persequi. PP. 7. Kal. Mart. Læto 2. & Cereale Confl. 216.

3. Idem A. Helenæ.

Si avi hæreditatem adiisti, expilatæ hæreditatis crimen adversus p novercam quondam tuam experiri non prohiberis q. PP. 3. Non. Jan. Sabino & Anulino Confl. 217.

4. Imp. Gordianus A. Basso.

Adversus uxorem r (quæ socia s rei humanæ atque divinæ domus s suscipitur) mariti diem suum functi successores, expilatæ hæreditatis crimen intendere non possunt. Et ideo res, quas per eandem abesse quereris, competentem in rem actione, vel si dolo malo fecerit, quo minus res mobiles possideret, ad n exhibendum persequere. Fructus autem rerum, quas mala fide tenuit, licet expilatæ hæreditatis non teneatur crimine, suos

non facit, sed exstantes a quidem vindicari, consumptos vero condici b posse, proculdubio est. PP. 16. Kal. Mart. Attico & Prætextato Confl. 243.

5. Imp. Philippus A. & Philippus C. Simplicio.

Obtentu expilatæ hæreditatis, emolumentum legatorum, maxime suspensa cognitione, legatariis iisdemque libertis c defuncti auferri non oportet. PP. 15. Kal. Feb. Philippo A. & Titiano Confl. 246.

6. Idem AA. & CC. Basilicæ.

Expilatæ hæreditatis crimen loco d deficientis actionis intendi consuevisse, non est juris ambigui. PP. 10. Kal. Mart. Æmiliano & Aquilino Confl. 250.

VI BONORUM & RAPTORUM. TIT. XXXIII.

1. Imp. Gordianus A Valerio.

Vibonorum raptorum actionem, quæ cum s pœna sua retrahit ablata: potius ad mobilia, moventiaque g, quam ad h fundos per injuriam occupatos spectare, explorati juris est. PP. Kal. Mart. Attico & Prætextato Confl. 243.

Hæres donatoris a donatario auferre res non potest. Bald.

2. Imp. Valerian. & Gallien. AA. Longino.

Si res mobiles i, quarum in te fuerat dominium perfecta donatione translatur, violenter hæres donatricis abripuit, vi bonorum raptorum actionem intra annum quidem, quo experiundi potestas fuit, in quadruplum k: post annum in simplum intendere non vetaris. PP. 7. Maji, Seculari & Donato Confl. 261.

3. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Evelpisto.

Res obligatas l sibi creditorem vi rapientem, non m rem licitam facere, sed crimen committere convenit, eumque etiam vi bonorum raptorum intra annum utilem in quadruplum n, post simpli actione conveniri posse non ambigitur. S. 7. Kal. Jan. Sirmis, AA. Confl.

4. Idem AA. & CC. Attalo.

De his, quæ servus alienus nesciente domino vi rapuisse dicitur, intra annum in quadruplum o vi bonorum raptorum, & post in simplum dominus ejus noxali actione apud competentem judicem conveniri potest. S. 2. Kal. Maji Heraclia, AA. Confl.

5. Idem AA. & CC. Domnæ.

Sive negotiorum gestorum contra novercam p tuam, sive actione vi bonorum raptorum: (quæ in quadruplum q intra annum utilem, ac post in simplum constituta est) putaveris agendum: notione Prædiali poteris experiri. S. 6. Non. Jul. Philippop. AA. Confl.

DE CRIMINE STELLIONATUS r. TIT. XXXIV.

1. Imp. Alexander A. Alexandro.

Improbum quidem & criminofum fateris, easdem res pluribus s pignora sse, || dissimulando || in posteriore obligatione, quod eadem aliis pignori tenerentur. Verum securitati tuæ consules t, si oblato omnibus debito criminis instituendi causam peremeris. PP. 5. Id. Febr. Pompejano & Peligno Confl. 232.

2. Imp. Gordianus A. Valenti.

Si pater tuus in te donationem contulerit, & cum emancipatus esses, traditionibus u dominium corporum in te transtulit, posteaque creditores sortitus, quasdam earum rerum sine voluntate tua velut proprias suas obstrinxit, jus tuum non læsit. Nec tamen injuria stellionatus crimine petetur, cum sciens x alienam rem, te non consentiente, velut propriam suo nexuerit creditori. PP. 2. Kal. Januar. Gordiano A. & Aviola Confl. 240.

3. Idem A. Hadriano.

Stellionatus accusatio inter crimina publica y non habetur. PP. Id. April. Attico & Prætextato Confl. 243.

4. Imp. Philippus A. Euprepio.

Ignorantia creditoris, cui z res pridem apud alios obligata, pignoris sive hypothecæ jure obligantur, non sine periculo capi consuevit. Etenim hujusmodi fraudes ad extraordinariam criminis executionem spectare, ac stellionatus commissum severissime a esse vindicandum sæpe rescriptum est: Proinde sive ignorantiam tuam debitor circumvenire b tentaverit, sive obligatione rite perfecta, participato fraudis consilio, per subjectam quasi anteriorem e personam dispendium tuum ad occultum compendium suum || trahere || pertentat, adire suum judicem potes, congruentem juri ac debitæ religioni sententiam relaturum. PP. 6. Id. Maji, Peregrino & Æmiliano Confl. 245.

DE INJURIIS.

TIT. XXXV.

1. Imp. Alexander A. Syro.

Nec servis quidem alienis licet *b* facere injuriam. PP. 11. Kal. Dec. Alexandro A. Cof. 223.

2. Idem A. Clavo.

Injuriarum actio tibi duplici *e* ex causa competit, cum & maritus *d* in uxoris pudore, & pater *e* in existimatione filiarum propriam injuriam pati intelligantur. PP. Prid. Id. Maji. Agricola & Clemente Cof. 231.

3. Imp. Gordianus A. Donato.

Si non es nunciator, vereri non debes, ne ea propter, quod injuria faciendae gratia quidam te veluti delatorem fuisse dixerunt, opinio tua maculata sit: Quinimo adversus eos, qui minuendae opinionis tuae causa aliquid confecisse comperientur, more solito injuriarum judicio experiri potes. PP. 2. Id. Julias, Gordiano A. & Aviola Cof. 240.

4. Imp. Valerian. & Gallien. AA. & Valer. C. Vindio.

Atrocem *g* sine dubio injuriam esse factam manifestum est, si tibi illata est, cum *h* esses in Sacerdotio *i*, & dignitatis habitum *k*, & ornamenta praeferes: & ideo vindictam potes eo nomine persequi. PP. 2. * Aemiliano & Basso Cof. 260.

5. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Victorino.

Si non *l* convicii consilio *m* te aliquid injuriosum dixisse probare potes: fides *n* veri *o* a calumnia te defendit.

† Si autem in rixam inconsulto *p* calore prolapsus, homicidii conviciu obiecti, & ex eo die annus *q* excessit: cum injuriarum actio annuo tempore praescripta sit, ob injuriam admissam conveniri non potes. PP. 6. Id. Jul. ipsi AA. 4. & 3. Cof. 290.

6. Idem AA. & CC. Flaviano.

Cum nec patronos *r* injuriam facere libertis, juris aequitas permittat, proponasque patronae haeredes, qui libertatem a defuncta acceperat, injuriis *s* afficere: curabit Praefes provinciae contumeliam haeredum comperescere. PP. Id. Jul. ipsi 4. & 3. A. Cof. 290.

7. Idem AA. & CC. Potentiano.

Injuriarum causa non publici judicii, sed privati *t* continet querelam. S. Idib. Febr. Sirmis, AA. Cof.

8. Idem AA. & CC. Martiano.

Dominum pro atroci injuria, quam servus ejus passus est, Edicti perpetui actione proposita, qua damni *u* etiam haberi rationem verbis evidenter exprimitur, agere posse convenit. S. 15. Kal. Nov. AA. Cof.

9. Idem AA. & CC. Nonno.

Qui liberos infamandi gratia dixerint servos *x*, injuriarum *y* actione *z* conveniri posse, non ambigitur. S. 6. Kal. Dec. Nicomedia, AA. Cof.

10. Idem AA. & CC. Paulo.

Si quidem aviam tuam ancillam *y* (infamandi causa) Reipublicae civitatis Comanensem *z* dixit Zenodorus, ac recessit: injuriarum actione statim conveniri potest. Nam si perseveret in ea causa facultatem habens agendi, super hac re deferri querelam, ac tunc demum, si non esse serva fuerit pronunciata, postulari convenit. S. 15. Kal. Jan. Nicodemiae, CC. Cof.

a dixi ad 47. ff.

b si speciemus

servi dominum:

alias servus nulla

fit injuria jure

Romano, §. 3. Inst.

ead. ad l. 1. §. 3.

l. 15. §. 34. ff.

ead.

c l. 1. in fin. l. 30.

ff. eod.

d d. l. 1. §. 3. & §.

ult. l. 18. in fin. ff.

ead. §. 2. Inst. eod.

e d. §. 3. d. §. ult. d.

l. 18. d. §. 2.

f Delatoris no-

men turpe est: id-

eoque injuriarum

tenetur, qui ali-

um delatorem

appellat.

g l. 7. in fin. l. 8. l.

9 ff. eod. §. 5. Inst.

ead.

h Crescit injuria

ex tempore. l. 16.

§. 5. ff. de panis.

i dixi ad l. 16. §.

3. ff. de panis.

k l. 9. ff. eod.

l l. 15. §. 38. l. 18.

ff. eod. Praesumi-

tur dolus quoties:

aliquid de genere

prohibitorum, id

est, quod legibus

prohibitum. fit

vel moribus, ad-

mittitur: vide

tamen Socin. reg.

92. sic verba in-

juriosa, animo

conviciandi pro-

lata fuisse prae-

sumimus, eo tamen

casu purgationis

juramentum cau-

sa cognita, deferri

potest: habita ni-

mirum ratione

personae, quae in-

juriosis natura

sua verbis usa est:

veluti si persona

propinqua, si sta-

te senili, si impe-

rium jure. ali-

quod habens: ta-

libus verbis usa

fuerit. vide Gail.

2. obs. 106.

m l. 3. §. 1. ff. eod.

l. 41. in fin. ff. ad

l. Aquil. adde l.

50. §. 2. l. 53. ff. de

furtiv. §. 7. Inst. de

oblig. ex delicto.

l. 1. §. de fidei. l.

1. §. 8. ff. de inspi-

cienda. venire.

Quid, si quis pro-

testatione habita

vel secuta convi-

cium alicui dixe-

rit? tenetur in-

juriz. Protesta-

tio enim facto

contraria non ex-

cusat, maxime si

fictum ipsum

protestatione potius

est, id est, gravius

est. v. l. 21. ff. de acquir. hered.

i innocentis maximam habet securitatem, v. Rol. a Valle. l. conf. 54.

Veritas convicii an excuset injuriantem sive conviciantem: vide Gailium 2. obs. 92.

100. 101.

p l. 16. §. 2. ff. de pan. l. 48. ff. de reg. jur. v. Novell. 2. Constant. Porphyrogenet. in fin.

Ira an a delicto excuset. v. Clarum. 5. sent. 5. injuria. in fin. & eod. lib. 5. ult. q. 68. n. 4.

q Injuria actio anno tollitur, l. 17. §. 6. in fin. §. eod. vide Bellouisan. l. 1. c. 3. n. 12. Clar.

5. sent. 5. injuria. Injuria, inquam, verbalis, at non realis & scriptae seu libello scriptae

propositae: Cum enim duret & continetur huiusmodi injurias anno tolli non de-

bet: & ita servari in Camera Spirensi notat Gailius 2. obs. 204. Quid annus in actione

injuriarum, esse continus vel utilis? curritne ignorantia, ut scientia? ita putat Accursius:

sed contra censuit Camera Spirensis. v. Gailium 2. obs. 106.

r l. 7. §. 2. ff. eod. l. 10. §. 12. ff. de injur. vocand.

s atrocibus scilicet. d. §. 2. d. §. 12.

t l. ult. §. eod.

u l. 15. §. 46. ff. eod.

x Liber sine injuria servus appellari non potest: Injuria est libero servum appellari. l. 10.

J. l. 11. §. 1. ff. eod. l. 31. §. de liberali causa. l. 39. §. 1. ff. de liberali.

y dixi ad l. 9. §. eod.

z Commensum. Hal. alii legunt Comanensem.

11. Imp. Zeno a A. Alexandro viro illustri.

SI quando injuriarum actio (quam inter privata *b* delicta veteris juris auctores connumerant) *a* quibuslibet illustribus viris militantibus, seu sine cingulo constitutis, vel uxoris eorum, vel liberis masculini sexus, vel filiabus (superstitibus videlicet patribus aut maritis illustribus) vel si adversus aliquam huiusmodi personam criminaliter forte moveretur, ipsos quidem, qui super injuria queruntur, inscribere: aliaque omnia, quae in huiusmodi causis de more procedunt, solenniter observare decernimus: licere *c* autem illustri *d* accusatori, vel reo, vel uxori, vel liberis masculini sexus, seu filiae itidem illustri superstitis, causam injuriarum *e*, in quocunque judicio competenti per procuratorem criminaliter suscipere, vel movere: sententiam Judice contra eum, qui procuratorem dederit (et si ipse non adesset judiciis, sed causam per procuratorem diceret) legibus prolaturus: ita tamen, ut nullus alius idem sibi audeat vindicare, vel a nostro numine postulare, sed in ceteris mos judiciorum, qui hactenus obtinuit, in posterum servetur intactus: Datum 5. Non. Nov. Constantinopol. Illo V. C. Cof. 478.

a Fit huius con-

stitutionis men-

tio in §. 10. Inst.

ead.

b Injuria priva-

tum est delictum.

l. 7. §. eod. l. 4. §. 2.

ff. ad l. Cornel. de

scuria.

c Viri illustres,

ordinarii vel ho-

norarii de injuria

criminaliter age-

re & excipere per

procuratorem

possunt, ut hic &

l. 25. §. de procu-

rat. (Idem epi-

scopis & presby-

teris. tribuitur

Nov. Valenti-

niani de episcop.

jud.) ea tamen

lege, ut subscri-

bant in crimen &

in eorum persona

nominatim fiat

condemnatio. A-

lias injuriarum

accusatio non fit

per procurato-

rem. d. §. 10. Hinc

illud, Injuriarum

non nisi prae-

sentes accusare pos-

sunt. Paul. 5. sent.

4. §. 12.

d Imo idem alii

conceditur. d. l. 4.

§. 1. ff. de procurat.

e Specialiter hoc

illustribus datum

est in causa in-

juriarum. Nam cri-

minaliter nemo

agit per procura-

torem. l. ult. sup.

ubi Senator. l. pen.

ff. de publicis ju-

dic. l. 1. ff. an per

alium caus. ap-

pellat. Hu adde

Nov. 71.

f 9. C. Theod. 34.

dixi ad 47. ff. 10.

adde 60. Ecl. 63.

g l. 9. C. Theod.

ead. Eclog. d. loco.

h l. 6. Harm. d.

loco. vers. o ev-

ριστων §. 1.

Inst. de injur. l. 5.

§. 9. l. 15. §. 29. ff.

de injur. Paulus

5. sent. 4. §. 15. 17.

h l. 33. ff. de injur.

i id enim scire

expedit. l. 18. ff.

de injur.

k l. 5. in fin. ff. eod.

DE FAMOSIS LIBELLIS.

TIT. XXXVI.

1. Imp. Valentinianus & Valens AA. ad Edictum.

SI quis *g* famosum libellum sive domi, sive in publico, vel quocunque loco ignarus reperit: aut corrumpat, priusquam alter inveniatur, aut nulli confiteatur inventum. Si vero non statim easdem chartulas vel corruperit, vel igni consumpserit, sed vim earum manifestaverit: sciat se quasi auctorem huiusmodi delicti capitali sententiae subjugandum. Sane, si quis devotionis suae, ac salutis *h* publica custodiam gerit: nomen suum profiteatur *i*, & quae per famosum libellum *j* persequenda putaverit, ore proprio edicat: ita ut absque ulla trepidatione accedat, sciens *k* quidem, quod si adfectionibus *l* suis veri fides fuerit opitulata, laudem maximam & primum *k* a nostra Clementia consequetur. Sin vero minime haec vera ostenderit, capitali *l* poena plectetur. Huiusmodi autem libellus alterius opinionem non laedat. PP. 16. Kalend. Mart. Constantinop. Valentiniano & Valente AA. Cof. 365.

DE ABIGEIS *m*.

TIT. XXXVII.

1. Imp. Honor. & Arcad. AA. Pasiphilo.

Abasti animalis accusatio non solum cum inscriptionibus, sed etiam sine *n* ea observatione proponitur. Dat. 8. Kal. Jan. Mediolani, Olybrio & Promoto Cof. 395.

DE NILI *p* AGGERIBUS *q* NON RUMPENDIS *r*.

TITULUS XXXVIII.

1. Imp. Honor. & Theod. AA. Anthemio P. P.

SI quis posthac per Aegyptum intra *s* duodecimum *t* cubitum fluminis Nili ultra *u* fluen-

l dixi ad leges 12. tabular. lib. 2. tit. 25. §. 3.

m dixi ad 47. ff. 14. 60. Eclog. 25.

n Ecl. d. loco. c. 4. in fin. l. 8. C. Theod. de ju-

ridict. ex qua praeter hanc desumpta est l. 8. unde vi. & l. pen. §. de accusat. adde Cuj.

t obs. 20. in fin.

o 9. C. Theod. 32.

p De Nilo v. l. 1. §. 5. ff. de fluminib. d. l. 10. c. Ecclesia. de con-

secratione. distinet. 4. Gen. 2. Diodor. 1. Caesium Rhodiginum. 14. c. 39.

q qui & chomata. l. 10. ff. de extra. crim.

r corrumpendis. C. Theod. eod.

s id est, cum incrementum Nili nondum exceperit duodecim cubitos.

t Plin. 5. c. 9. Inqueus de Nilo, Jussum, inquit, incrementum est cubitorum. 16. Minores

aqua non omnia rigant, ampliores deinceps tardius recedendo. Haec ferendi tempora absu-

munt, solo madente: illa non dant, frigente. Utrumque reputat provincia: l. 12. cubi-

tis (nota censura huius constitutionis) famem sentit: in 13. etiamnum esurit: 14. cubita

hilaritatem afferunt: 15. securitatem: 16. delicias. (hinc illud Ammiani 22. de Nilo.

Eum nemo attingendo extolli cubitis alius 16. possessor optavit.) Maximum incrementum

fuit cubitorum 18. Claudio Principe, minimum quinque Pharsalico bello, ut necem Pom-

peji Magni, prodigio quoniam flumine aversante. Cum sterere aquae, apertis molibus ad-

micantur. Hae Plinius: Visum est & illud adicere, Nilum augescere Sole in Cancro, vel

ut Graeci 58. Eclog. 16. c. 1. & Theophrastus, adaeque transsum in Libram diebus 100. Am-

mian. lib. 22. His adde Herodot. lib. 2. Diod. 1. c. 3.

u i. e. valla fluentia. Hal.

valla fluentia. l. 11. C. Theod. eod.

2. *Quæstioni ejus latronis quæ quia obulit, cum de eo confiteretur, fidem accommo-*
dari non conven-
it, nisi id forte
velanda conscien-
sia sua gratia
quam cum reo ha-
beret, fecisse doce-
atur, Paul. 5. sent.
16. §. 10. hoc est,
latroni convicto,
confessoque non
facile creden-
dum, quoriam ad
societatem scele-
ris vocat eum, a
quo oblatu &
proditus est, nisi
evidenter appa-
reat, commissio
communiter sce-
leris caprandæ im-
punitatis gratia,
hunc ad illius
proditionem fe-
citasse, adde l. 1.
§. cum quis. ff. cod.
b. l. 1. §. 26. ff.
cod. l. 37. in fin.
sup. de liber. cau-
sa. l. ult. sup. de
accus.
c. v. l. 1. §. 26. ff.
cod.
d. Socio criminis
creditor quoties
evidenter probat,
e hoc est, socium
adprehendisse, cu-
rodissse, obtulisse,
prodidisse.
f. Nam de minore
25. annis quæstio
non habetur, l. 10.
ff. cod. sed nec de
eo, qui non fuit
sub eodem testis,
l. 1. §. 26. ff. de
Silaniæ.
g. l. 19. ff. cod. l. 1.
§. 5. ff. de Silaniæ
no.
h. Servus in do-
minum & pro do-
mino: libertus in
patronum & pro
patrono torqueri
non debet. l. 7. j.
cod.
i. l. 1. §. 5. ff. cod.
k. l. 1. in fin. §. cod.
l. 1. §. 8. cod. l. 18.
§. 7. ff. cod.
m. Idem in qui-
bundam aliis per-
sonis. l. 11. j. cod.
& decurione. l. 9.
§. 11. ff. de pœn. sed
hæc defuncta sunt
in Gallia. Rebuff.
in proœm. const.
gl. 5. num. 115.
n. Ignominiose
missi non froun-
tur privilegio
militum.
o. A tormentis
initium sumi non
oportet. ut hic &
l. 1. ff. cod. In cri-
minibus cruciatis,
quæstio quidem
adhibetur, sed non
statim a tormen-
tis incipiendum
est: ideoque prius
argumentis qua-
rendum: & si su-
spicione aliqua
reus urgeatur, ad-
hibitis tormentis
de sociis & scele-
ribus suis confiteri compellitur. Paul. 5. sent. 14. §. 1.
q. l. 3. sup. cod. l. 17. sup. de falsis.
r. Suspicionibus. l. ult. ff. cod. plus est quam si indicio dixisset. An dictum unius testis suf-
ficit ad quæstionem? Sufficienter non videtur. l. 25. ff. cod. quod Boslius non probat 3. tract.
6. num. 26. 27. 28.
s. v. Roland. a Vall. 1. conf. 24. num. 36. & seq.
t. puta per servos, maxime si aliter veritas cognosci non potest. l. 9. l. 18. §. 4. ff. cod.
u. Torquentur servi hæreditarii, quum testamentum falsum esse dicitur. Syn. d. 11. §. 5. c. 31.
x. Servi hæreditarii torqueri possunt. l. 18. j. cod.

De convictis & confessis alios accusantibus.

4. Pars ex Rescripto Imperatoris Antonini A.

Sicuti a convictis confessisque ad societatem b scele-
 rum vocantibus eos, a quibus apprehensi & custoditive
 sunt, facile credi non oportet: ita si evidentibus d ratio-
 nibus post commissum communiter facinus, ad evitan-
 dam de se sententiam, id e fecisse fuerint probati, publi-
 cæ vindictæ non sunt subtrahendi. PP. 5. Kal. April. Sabi-
 no & Anulino Coss. 217.

De his, qui libertatem supremo judicio acceperunt.

5. Imp. Alexander A. Respecto.

Nec si mors testatoris vindicanda est f, quæstioni in-
 discrete subijciuntur hi, qui libertatem g supremo
 judicio acceperunt. PP. 6. Id. Mart. Julian. 2. & Crispo
 Coss. 225.

De servis & libertis.

6. Imp. Gordianus A. Herodiano.

Pridem placuit domesticæ servorum seu libertorum pro-
 priorum vel matronarum interrogatione in causis ad
 dominos vel patronos pertinentibus abstinendum esse: ut
 neque pro h his, neque adversus i eos in capitalibus
 vel pecuniariis k quæstionibus veritatis vim obtinere pos-
 sit, quod in confessionem ab eis fuerit deductum. PP. 7.
 Id. Maji, Sabino & Venusto Coss. 241.

De servis.

7. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. Urbanæ.

Servos, qui proprii indubitate juris tui probabuntur, ad
 interrogationem nec offerente l te, produci sineremus:
 tantum abest, ut etiam invito te contra dominam vocem
 rumpere cogantur. PP. Kalend. Nov. Maximo 2. & Aquilino
 Coss. 286.

De militibus & militia missis & eorum filiis. 1. Non esse a
tormentis incipiendum, & de conditione persona-
rum spectanda.

8. Idem AA. ad Salustium Præsidem.

Militis m neque tormentis, neque plebeiorum pœnis
 in causis criminum subijungi concedimus, etiam si non
 emeritis stipendiis suis videantur esse dimissi: exceptis
 his, qui scilicet ignominiose n sunt soluti: quod & in fi-
 liis militum & veteranorum servabitur.

1. Oportet autem iudices nec in his criminibus, quæ
 publicorum iudiciorum sunt, ad investigationem veritatis
 a tormentis initium o sumere: sed argumentis p primum
 verisimilibus q probabilibusque uti. Et si his veluti cer-
 tis indicis r ducti, investigandæ veritatis gratia ad tor-
 menta putaverint esse veniendum: tunc id demum facere
 debebunt, si personarum s conditio patiatur. Hac enim
 ratione etiam universi provinciales nostri fructum ingeni-
 tæ nobis benevolentia consequentur. PP. sine die & con-
 sule.

De causa ingenuitatis.

9. Idem AA. & CC. ad Charissimum Præ-
 sidem Syriæ.

Super statu ingenuitatis per omnia interrogationum &
 quæstionum vestigia t decurrendum est: ne alienæ for-
 te fœdæ stirpes splendidis & ingenuis natalibus audeant
 subrogari: vel propria ac debita, per compositionem quæsti-
 onem, quibus competit, successio denegetur. Dat. 6. Id.
 Maji, Emissa ipsis 4. & 3. AA. Coss. 290.

Si testamentum falsum dicatur.

10. Idem AA. & CC. Ptolemæo.

Cum u testamentum falsum esse proponas: ad illumi-
 nandam veritatem servos hæreditarios x (et si libertas
 eis ab eo, qui se hæredem esse adfirmet, præstata est) et-
 iam per tormenta interrogari, constitutionibus Principum
 est permissum. PP. 6. Kal. Sept. ipsis 4. & 3. AA. Coss. 290.

Paul. 5. sent. 14. §. 1. p. l. 1. §. 1. l. 18. §. 2. ff. cod.
q. l. 3. sup. cod. l. 17. sup. de falsis.
r. Suspicionibus. l. ult. ff. cod. plus est quam si indicio dixisset. An dictum unius testis suf-
ficit ad quæstionem? Sufficienter non videtur. l. 25. ff. cod. quod Boslius non probat 3. tract.
6. num. 26. 27. 28.
s. v. Roland. a Vall. 1. conf. 24. num. 36. & seq.
t. puta per servos, maxime si aliter veritas cognosci non potest. l. 9. l. 18. §. 4. ff. cod.
u. Torquentur servi hæreditarii, quum testamentum falsum esse dicitur. Syn. d. 11. §. 5. c. 31.
x. Servi hæreditarii torqueri possunt. l. 18. j. cod.

De his, qui torquendi non sunt.

11. Idem AA. & CC. Boetho.

Divo Marco placuit, eminentissimorum a quidem, nec-
 non etiam perfectissimorum virorum usque ad prone-
 potes b liberos, plebeiorum pœnis, vel quæstionibus non
 subijci: si tamen propioris gradus liberos, per quos id pri-
 vilegium ad ulteriorem gradum transgreditur, nulla vio-
 lati pudoris macula adspersit.

+ In decurionibus c autem & filiis d eorum hoc e ob-
 servari vir prudentissimus Domitius Ulpianus in publica-
 rum disceptationum f libris ad perennem scientiam &
 memoriam refert. PP. 5. Kal. Decemb. ipsis 4. & 3. AA.
 Coss. 290.

Si quæstio sit de dominio servi.

12. Idem AA. & CC. Aspro.

Quoties de dominio mancipiorum tractatur, si aliis pro-
 bationibus veritas illuminari g non possit: de se h
 ipsa esse i cum tormentis interroganda, juris auctores pro-
 bant. PP. 2. Id. Maji, Sirmii, Tiberiano & Dione Coss. 291.

Si de hereditate queratur.

13. Idem AA. & CC. Philippæ.

Hoc, quod placet, si de hereditate queratur, heredita-
 rios k servos interrogari, tibi opitulari non potest.
 Ubi l enim de dominio incertum est m, ad quem hære-
 ditas pertineat: merito per interrogationem hæreditarii
 servi ad veritatis indaginem pervenitur. Tu autem ad-
 severando servum communem esse, non dubitas portio-
 nem ad eum pertinere, contra quem interrogari eum cupis.
 Quæ res quæstionem haberi ab eo non permittit:
 cum nec communis n servus adversus dominum commu-
 nem, qui non occidisse socium || suum || dicatur, interro-
 gari possit. S. 3. Kal. Maji, Heraclia, AA. Coss.

De servis.

14. Idem AA. & CC. Constantio.

Servos non solum pro dominis, sub quorum dominio sunt
 constituti, sed nec pro his, quorum antea o fuerunt, in-
 terrogari posse constat. S. 8. Id. Apr. CC. Coss.

15. Idem AA. & CC. Maximo.

Interrogari servos de facto suo p non solum in criminali
 causa, sed etiam in pecuniaria (veluti q quando per eos
 depositi vel commodati nomine, vel aliis causis legibus
 cognitæ res aliis præstitæ sunt) posse, non ambigitur. S.
 5. Id. Apr. CC. Coss.

De decurionibus.

16. Imp. Valent. Valens & Gratian. AAA. ad Anto-
 nium Præf. præ. Galliarum.

Decuriones r five ob alienum, five ob suum debitum
 exortes omnino earum volumus esse pœnarum, quas
 fœdæ & tormenta constituunt. Quod quidem capita-
 le s judici erit, si in contumeliam ordinis exitiumque
 tentetur. Majestatis t tantummodo reos, & (quæ ne-
 fanda dictu sunt) conficios, aut molientes ex ordine muni-
 cipali, maneat tam cruenta conditio. Dat. 15. Kal. Octob.
 Treveris, Valente 5. & Valentiniano AA. Coss. 376.

De his, qui torqueri non debent.

17. Imp. Arcad. & Honor. AA. Messalæ P.P.

Nihil u sibi despectens a justitia indignatio cognito-
 rum, nihil venalis x exigentium terror in eas, quæ
 aut innocentia securæ, aut principali sunt honore munitæ,
 intelligat licere personas, ad inferendas injurias corpora-
 les: habeat hanc mercedem laboris multorum munerum
 testimoniis commendata devotio. Idem & si munera
 decurionatus y quis deposuerit: nam & ipse propter pri-
 stinam dignitatem quæstionem non patitur. Dat. 12. Kal.
 Sept. Theodoro V. C. Conf. 399.

Si de hereditate vel de rebus hæreditariis queratur.

18. Imp. Justinianus A. Demostheni Præ-
 fecto prætorio.

De tormentis hæreditariorum z servorum sanc-
 mus nullo a discrimine secundum anteriores leges &

muni opinione refert Hippolyt. Marfilus in l. 1. §. præterea. 1. num. 3. ff. de fœd.
t. l. 10. §. 1. ff. cod. l. 3. 4. sup. ad l. Jul. majest.
u. l. 6. C. Th. cod. x. l. 7. sup. quando provocare.
y. v. l. 16. sup. cod. z. l. 13. sup. cod.
a. abrogatur l. 13. vers. ubi enim, sup. cod.

a l. 10. j. de digni-
 tatibus. v. l. 16. j.
 cod. id non usita-
 tum est in Gallia.
 vide Rebuff. in
 proœm. const. gl.
 5. n. 115.
 b v. l. 3. ff. de ve-
 teran. vide Forn.
 2. select. 10.
 c l. 16. j. cod. l. 9.
 §. 11. ff. de pœnis.
 d l. 2. §. 2. ff. de
 decurionib.
 e hoc non obser-
 vari. Cujac. ita
 legit 20. obs. 29.
 f Disputationum.
 Hal.
 g φωτισθηται.
 Syn. Bas. lib. c. 32.
 h l. 15. j. cod.
 i legendum vide-
 tur, de se, nam
 Græci legunt
 παρὶ ἑαυτῶν,
 hac sententia:
 Quoties de domi-
 nio mancipiorum
 queritur, si veri-
 tas aliis probatio-
 nibus illuminari
 non potest, ipsa
 de se cum tor-
 mentis interro-
 ganda sunt man-
 cipia. Syn. d. loco.
 k l. 10. sup. cod.
 l. ult. inf. cod. l.
 1. §. 6. l. 2. l. 6.
 in fin. l. 17. §. 2.
 ff. cod.
 l. Hac distinctio
 hodie sublata est.
 l. ult. j. cod.
 m i. e. ubi de hæ-
 reditate inter du-
 os litigatur.
 n l. 3. ff. cod.
 o v. Syn. lib. c. 33.
 v. quæ dixi ad l.
 ult. sup. de leg. l.
 3. §. 1. ff. de im-
 p. vocando.
 p pro facto suo,
 de se, in se, l. 12.
 sup. cod. l. 1. §. 22.
 ff. cod. l. 8. sup. de
 testib. l. 7. ff. de
 probationib. Paul.
 5. sent. 16. §. 4.
 q Servum de fa-
 cto suo interro-
 gari posse, ratio
 æquitatis offen-
 dit. Nec enim ob-
 esse ei debet, qui
 per servum ali-
 quid, sine cautio-
 ne commendat aut
 deponit. Paul. d.
 §. 1.
 r l. 2. C. Th. cod.
 l. 17. in fin. j. cod. l.
 11. in fin. sup. cod.
 l. 10. inf. de di-
 gnitatib. v. quæ
 dixi ad l. 9. sup.
 cod. & ad tit. j.
 de decurionib.
 s Torquentur, aut
 quæstioni subijci-
 ens eum, qui tor-
 queri non debet
 iudex, capite pu-
 nitur, ut hic, ar-
 gumento quoque
 a minori ad ma-
 jus ducto ex l. 1.
 in fin. C. de pri-
 vatis carceribus.
 non igitur nuda
 injuriarum actio-
 ne tenentur: cum
 ipsi vicissim suo
 ex scelere tor-
 queantur, talio-
 nis lege, l. pœn. ff.
 cod. ut ex com-

a Detentionem rei alienæ ad quæstionem sufficere, hinc nonnulli colligunt, & male. Nam *detentio* vocabulo hic intelligitur servus, qui notitiam rerum domini habet. l. 22. §. de adm. tut. b l. 1. §. de iurejur. propter calumniam.

c 9. C. Th. 57. dixi ad 48. ff. 16. & 67. Syn. Bas. 1. ex tit. 64. *ἀποκρίσις* αὐτῶν κατὰ τὸν νόμον, de accusatoribus abolitionem petentibus. l. 16. §. de adm. tut. l. 15. ff. de iure fisci.

d Abolitionis ad omnia crimina quæ mota sunt, genus observa. e Semel finita non instaurantur. f Rescripto principis abolitio a præfide concessa repeti potest.

g Post abolitionem privatam, reus intra 30. diem a delatore suo repeti non potest, ut hic, l. 3. §. ult. ff. de accus. l. mulier.

4. in fin. D. ad Sc. Turpill. post abolitionem publicam, intra illud etiam spatium, a suo delatore repeti potest. v. l. 1. J. de general. abolitione.

h renovari. Hal. i l. 1. C. Th. eod.

k l. 16. D. de adulteriis.

l l. 10. D. de iudiciis. l. 15. D. de iure fisci.

m desumptum ex l. 1. in fin. C. Theod. eod.

n exerat. d. l. 1. o l. 29. §. 1. in fin. D. de adult. Abolitionis petendæ iusta causa est, si quis suæ suorumve injuriæ gratia accusationem instituit.

p l. 2. C. Th. eod. Gratiani, Valentiniani & Theodosii. l. 9. J. de calumn. Abolitionem petere non potest, qui sciens se non vera proferre accusavit. At si quis vere commissum crimen existimans, egerit, & injuriam reus perpetuus fuerit, abolitio non petitur, nisi consentiat is qui adfectus est injuria. Quod si nihil injuriæ pertulit, potest accusator intra triginta dies poenitere. Post illos dies triginta, nisi reus consentiat, non potest: sin & testes, qui producti erant, torti fuerint, quamvis alii consenserint, abolitio dari non debet. Syn. ibi. c. 3.

q v. Att. Apof. 16. vers. 37.

r Ecl. d. l. c. 3. l. ult. ff. ad Turpill.

s sumptum ex l. 4. C. Th. eod. Honorii & Arcad.

t sine quæstione & sic sine testibus tortis abolitio non petitur, etiam si accusatori confiteatur reus.

u etiam si. Hal. adde l. 3. sup. de episc. aud.

x sumptum ex l. 2. in fin. C. Th. eod. Ideoque hæc constitutio constat ex tribus constitutionibus, una Valentiniani, Valentis & Gratiani, altera Valentiniani & Theodosii, tertia Arcadii & Honorii: utraque hic tribuitur Valentiniano & Valenti.

y hinc colligant, Aliud majestatis, aliud perducclionis crimen, v. Cuj. 6. obs. 25. in fin.

constitutiones interposito, si de jure hæreditatis aliqua moveatur inter hæredes quæstio, si de corporibus tantum hæreditariis, si de utroque eorum: servos de corporibus tantum hæreditariis interrogari, & licere servos eos tantummodo, qui res gerendas detinent a, si de servitute relictæ sunt, si de libertatem adipisci per ultimam testatoris voluntatem præcepti sunt, in quæstionem rerum hæreditariarum deduci, & ex his ea, quæ occultata sunt, revelari: prius tamen sacramento b super his a nobis statuto, præstando. Dat. 15. Kal. Oct. Calcedone, Decio V. C. Conf. 529.

DE ABOLITIONIBUS c.

TIT. XLII.

Accusatio, cujus abolitio concessa est a Præfide, non repetitur, nisi a Principe impetretur. Salyc.

1. Imp. Diocletian. & Maximian. AA. & CC. Paternæ.

Præfides provinciæ si perspexerit abolitionem ad omnia crimina, quæ mota sunt, pertinentem a se impetratam, ne semel e finita instaurantur, intercessione auctoritatis suæ prospiciet. Supplicatione vero porrecta nutui Principali, præfata abolitioe fociptum crimen ab g eadem persona revocari h potest. PP. 15. Kal. Dec. Diocletiano 3. & Maximiano AA. Coss. 287.

2. Imp. Constantinus A. ad Januarium P. V.

Abolitio i presentibus partibus causa cognita non a Principe, sed a competenti k Judice postulari debet: id est, si per errorem l seu temeritatem, seu calorem ad accusationem profuerit: hoc enim accusator explanans, abolitioni locum faciet. Sin autem per deceptionem, vel pecunia a reo corruptus ad postulandam abolitionem venit: redemptæ m miserationis vox minime admittatur, sed adversus nocentem reum inquisitione facta, poena competens ingeratur n. Hi autem, qui suam o suorumque injuriam defendunt, & qui cognatos suos in accusationem deducunt: omnimodo abolitionem petere non prohibentur. Dat. 16. Kal. Dec. Serdica, Constantino A. 5. & Licinio Coss. 319.

Per calumniam accusanti non debet abolitio concedi. Salyc.

3. Imp. Valent. & Valens AA. ad Probum.

Fallaciter p incusantibus accusationis abolitio non dabitur. Sin autem sincera mente accusationem instituerint, & reus aliquid injuriæ inscriptionibus illatæ toleraverit, i. e. si vel carceres q sustinuerit, vel tormenta, vel verbera, vel catenas, abolitio non petetur: nisi forte ille qui hæc passus est, suum consensum r ad petendam abolitionem accommodaverit. Quando autem reus nihil tale passus est: postquam s fuerit Officii custodiæ traditus, intra dies triginta accusatori petenti, etiam invito reo, dari permittitur. Post hoc vero tempus, nisi reus consentiat, censemus non esse tribuendam. Quod si ingenuorum, licet plebejorum, qui conscii & participes criminum non erant, testimonii t gratia corpora fuerint lacerata verberibus, tormentisque vexata, abolitionem etiam duarum partium consensu petitam, jubemus vigore Judicis denegari: & crimen propositum, cujus examen tormentis jam coeperat agitari. Sin autem testibus tormenta minime sunt illata: etiam sic u abolitio non dabitur in x illis criminibus (ut in violata majestate y, aut patria

parte multatur, & infamia notatur. Co. Syn. Bas. tit. 1. ex tit. 65. & 1. Harma. 2. §. 37. ut intra annum &c. 9. C. Th. 36. v. Cuj. 1. obs. 8. annum, inquam, ut l. 6. §. 2. in fin. sup. de custodia. l. 2. C. Th. ad l. Corn. de fals. l. 15. §. 3. ff. ad Turpill. l. 7. ff. de mun. lib. adde l. 13. sup. de iudic. hodie biennium. l. ult. J. eod. Ecl. d. loco.

m l. 1. C. Theod. eod.

n Poena non agentis actoris intra legitimum tempus, multa quartæ partis bonorum & infamia.

o v. l. 2. Th. eod. v. Cuj. d. loco. Causa criminalis intra duos annos impleri debet, ab inscriptionis die computandos, necessariis dilationibus utrique parti concessis. Elapsus hoc tempore, qui negligens fuit accusator, poenam legibus constitutam subeat: & si vilior est, relegatur: nisi forte interjecto tempore abolitionem petierit. Syn. d. l. c. 65.

p v. l. 13. sup. de iudic. l. 6. §. 2. l. 12. D. ad Turpill.

q l. 16. sup. de adulteriis.

r Vili personæ, damnum famæ injuria non est. adde l. 15. §. 28. ff. de injuriis. v. Bellovisan.

s i. e. relegationis. Græci in l. 4. sup. ad l. Jul. de adult. Puniendus infamia, si ipse jam infamis sit, alia puniendus est poena, v. Ant. Corser. singulari poena. quo jure notant, eum cui membrum aliquod abscindi debeat, aliam poenam subire, si eo membro destituitur.

t v. l. 1. in fin. D. de servit. & dilap.

u causa

oppugnata, vel prodita, aut peculatus admissio, aut sacramentis desertis, omniaque quæ jure veteri continentur) in quibus judex non minus accusatorem ad docenda, quæ detulit, quam reum ad purganda quæ negat, debet urgere. Dat. 2. Id. Octobris Treveris, Valent. N. P. & Victore Coss. 369.

DE GENERALI a ABOLITIONE.

TIT. XLIII.

1. Imp. Antoninus A. Rutiliano Consulari Ciliciæ.

Qui potentatus b, & vis, aliorumque criminum reum fecit: si post abolitionem ex forma solita reorum factam, & post edicta proposita intra diem statutum c repetere superfederit: persequi crimina volens non est audiendus. PP. 3. Kal. Maji, Lato 2. & Cereale Coss. 216.

2. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Paulino.

Cum eo tempore, quo indulgentia nostra crimina extinxit, accusatio a re instituta non d fuerit: publicæ abolitionis præscriptio cessat. PP. 6. Id. Febr. Maximo 2. & Aquilino Coss. 286.

3. Imp. Valent. Valens & Gratian. Augusti ad Senatum.

Indulgentia e, Patres f Conscripti, quos liberat, notat g: nec h infamiam criminis tollit: sed poenæ i gratiam facit. Dat. 14. Kal. Jun. Treveris, Gratiano A. 2. & Probo Coss. 371.

UT INTRA k CERTUM l TEMPUS CRIMINALIS QUÆSTIO TERMINETUR.

TIT. XLIV.

Non prosequens accusationem intra tempus legitimum, in quarta parte bonorum multatur, & infamia notatur. Salyc.

1. Imp. Valent. Theod. & Arcad. Augusti De-fiderio Vic. Asia.

Quisquis m accusator reum in iudicium sub inscriptione detulerit, si intra statutum tempus accusationem cœptam persequi superfederit, vel (quod est contumacius) ultima die adesse neglexerit: quarta n bonorum omnium parte multatus, aculeos consultiſſimæ legis incurrat, sc. manente infamia quam veteres jusserant sanctiones. Dat. 4. Id. Jul. Treveris, Arcadio A. 1. & Bautone Coss. 385.

Dilationes necessarias non supervacuas debet judex dare utrique parti. Salyc.

2. Imp. Honor. & Theod. AA. Cæcilianus P. P. post alia.

Noverint o judices, cuilibet culmini, honorive præfidentes, necessariis utrique parti (si petantur) dilationibus non negatis, præcedentibus sc. inscriptionibus, intra p certum tempus criminales causas limitandas: quo emenso subeat accusator, qui destitit q, poenam legibus constitutam. Et si persona vilior fuerit, cui r damnum famæ non sit injuria, poenam patiat exilii s, nisi forte intra statuti temporis metas consensus partium abolitionem poposcerit. Judicium autem debet esse diligentia, ut si nulla rationabilis a reo, vel accusatore dilatio t postuletur, urgeant talium causarum notionem non expectatis moris. Dat. 12. Kal. Febr. Ravenna, Honorio 8. & Theodosio 3. AA. Coss. 499.

parte multatur, & infamia notatur. Co. Syn. Bas. tit. 1. ex tit. 65. & 1. Harma. 2. §. 37. ut intra annum &c. 9. C. Th. 36. v. Cuj. 1. obs. 8. annum, inquam, ut l. 6. §. 2. in fin. sup. de custodia. l. 2. C. Th. ad l. Corn. de fals. l. 15. §. 3. ff. ad Turpill. l. 7. ff. de mun. lib. adde l. 13. sup. de iudic. hodie biennium. l. ult. J. eod. Ecl. d. loco.

m l. 1. C. Theod. eod.

n Poena non agentis actoris intra legitimum tempus, multa quartæ partis bonorum & infamia.

o v. l. 2. Th. eod. v. Cuj. d. loco. Causa criminalis intra duos annos impleri debet, ab inscriptionis die computandos, necessariis dilationibus utrique parti concessis. Elapsus hoc tempore, qui negligens fuit accusator, poenam legibus constitutam subeat: & si vilior est, relegatur: nisi forte interjecto tempore abolitionem petierit. Syn. d. l. c. 65.

p v. l. 13. sup. de iudic. l. 6. §. 2. l. 12. D. ad Turpill.

q l. 16. sup. de adulteriis.

r Vili personæ, damnum famæ injuria non est. adde l. 15. §. 28. ff. de injuriis. v. Bellovisan.

s i. e. relegationis. Græci in l. 4. sup. ad l. Jul. de adult. Puniendus infamia, si ipse jam infamis sit, alia puniendus est poena, v. Ant. Corser. singulari poena. quo jure notant, eum cui membrum aliquod abscindi debeat, aliam poenam subire, si eo membro destituitur.

t v. l. 1. in fin. D. de servit. & dilap.

a & publica l. 10. §. 10. ff. ad Turp. quæ sit ipso jure pro tempore certo feriarum. v. l. 3. sup. de episc. aud. huic titulo respondet titulus C. Theod. de indulg. crim.

b Post abolitionem publicam reus a suo delatore etiam intra 30. diem repeti potest, ut hic, l. 3. §. ult. ff. de accus. l. mulier. 4. in fin. D. ad Sc. Turpill. Paul. 5. sent. 17. §. 1. Post privatam, non potest. l. 1. sup. tit. prox.

c diem 30. d. l. 10. §. 2. Paul. 5. sent. 17. §. 1.

d d. §. 2.

e l. 5. C. Th. de indulg. Abolitionem princeps concedens facit, ut poena corporalis aboleatur: infamiam vero, quæ naturaliter publica crimina comitatur, non abolet. Syn. ibi. c. 4.

f Patres conscriptos, etiam a Principe, senatores inter se functos appellari solitos alias dixi.

g l. 7. J. de sent. pass. l. 17. ff. ad Turpill. Hinc illud Ovidii, Poena potest tolli, culpa perennis erit. Imo non notat, l. 1. §. 10. in fin. D. de poen. l. 8. ita servatur apud Gallos v. Papon. 3. Not. 10. c. d' aboliti-ens.

h Indulgentia si ve generalis sit si ve specialis, infamiam non tollit, ut hic. adde l. 6. l. 7. J. de sent. pass. v. Sfortiam Oddum tract. de vestit. qu. 49. artic. 4.

i Indulgentia poenam corporalem remittit, non infamiam. v. Sfortiam Oddum ibi loco n. 2.

k Accusator intra biennium suam accusationem implere debet. Quod si negligens fuerit, & ultimæ die non adsit, vel differat, quarta bonorum suorum

y Olim annus.
9. C. Th. 36. dixi ad
in scriptura. huius
tit. instaurat igitur
litis seu cau-
sa criminalis, bi-
ennio tantum du-
rat, ut hic fallit
in specie, l. unic.
§. 1. 8. ut omnes
Judices. l. de sub-
mersis. §. 7. de nau-
fragiis. l. ult. de
dolo. c. venerabi-
lis. extr. de jud.
civilis, triennio.
l. propterandum.
13. §. de iudic.
z Olim a die in-
scriptionis. d. l. a.
a l. 7. §. qui ac-
cusare. l. 18. ff. de
accusat.

b dixit ad 48. ff.
16.
c Calumniæ te-
nere, qui & in-
scripserit & fide-
jussor dederit, &
aliquem adpre-
hendi curaverit
& citra aboli-
tionem destitit.
Syn. Bas. 60. tit. 1.
ex tit. 66. c. 6.
d l. 5. §. de calum-
e 60. Ecl. 1. ex
tit. 61. c. 1.
f v. Cuj. 8. obs.
30.
g Fidejussor ul-
tra quantitatem
promissam non
tenetur.
h Desistens ab
accusatione, no-
tatur ut hic, nisi
desistat iussu ju-
dicis. l. 13. in fin.
ff. eod.
i l. 3. §. qui ac-
cusare non pos-
sunt. l. 6. §. 3. ff. de
decur. Paul. 5.
sent. 5. §. 2.
k v. l. 6. §. qui
accusare non pos-
sunt.
l sic reus desti-
tutus, apud Pau-
lum §. sent. 6. ab
accusatore deser-
tus.
m Imo quæ suam
ac propriam in-
juriam exequi-
tur, si destitit,
Turpilliano non
tenetur. l. 4. ff.
eod.
n Ratio deci-
dendi.
o l. 6. §. 1. ff. eod.
l. 10. ff. de iudic.
p Qui ex causa
desistit, desisten-
tis poenam non
patitur.
q Simpliciter ex-
cusat a Turpil-
liani poena.

r 9. C. Th. 39. 3.
ff. 6. 6. Harm. 9.
f i. e. tempore
sententiae. l. 3. §.
eod. l. 1. §. 4. ff.
ad Turp.
r Mater sine ca-
lumniâ vindicare
defuncti filii ne-
cem præsumitur.
u l. ult. ff. de publi-
jud.

Causa criminales intra biennium sunt terminandæ,
pena judici negligenti immi-
nente.

3. Imp. Justinianus A. Mennæ P. P.

Criminales causas omnimodo intra duos y annos a
contestatione z litis connumerandos finire censemus,
nec ulla || alia || occasione ad ampliora produci tempora:
sed post biennii excessum minime ulterius lite durante a,
accusatum absolvi: scientibus iudicibus eorumque Offi-
ciis, quod si litigatoribus admonentibus, ipsi litis intro-
ductionem vel examinationem distulerint, poena vicena-
rum librarum auri feriantur. Dat. Kal. April.

AD SENATUSCONSULTUM TURPIL- LIANUM b.

TIT. XLV.

1. Imp. Antoninus A. Amato.

IS c demum in Senatusconsultum incidisse videtur,
qui crimen publici d iudicii derulit: & causa crimi-
nis ordinata, (i. e. inscriptionibus depositis, & fidejusso-
re e de exercenda lite præfesto) eoque qui accusatur, sub
custodia f officii facto, non impetrata abolitione ab exe-
cutione || criminis || destitit.

2. Imp. Gordianus A. Appio.

SI pro eo, qui in crimen subscripsit, fidem tuam adstrin-
xisti, isque destitit, & commissâ stipulatio est: non
ultra g quantitatem quam spondesti, obligatus es: eo
qui destitit, infamia nihilominus notando h, & extra or-
dinem i secundum iudicalem motum puniendo.

3. Imp. Valerian. & Gallien. AA. Syllano.

QUamvis eum ordinem scriptura contineat, ut primo
abolitio criminis posceretur, & tunc dehinc omnibus
placitis obtemperaretur, non observantibus tamen ad-
versariis pastorum fidem instaurare k accusationem mi-
nime potes, a qua ipse destitisti. PP. Prid. Non Jul. Tu-
sco & Basso Conf. 259.

4. Idem AA. Patrophilo.

SI is, de quo supplicas, contra parentes vestros desertam
S (ut dicis) accusationem cœperit, persequi: præfeti-
tio illi in iudicio Præsidis destituta l rei poterit opponi.
PP. Prid. Non Maji, Seculari & Donato Conf. 261.

5. Imp. Dioclet. & Maximian. AA.
Matronæ.

SI fœmina suam m, suorumque injuriam exequatur, cum
S ipsa pacto n contra vetitum destitisse profiteatur: in
Senatusconsulti Turpilliani poenam eam incidisse certi
juris est. S. 7. Non April. CC. Conf.

Ille dicitur destitisse, qui deposuit animum prosequendi,
non qui aliquantisper distulit. Bald.

6. Idem AA. Lucilio.

IN executionibus criminum obrinuisse videtur illos de-
stitisse, qui animum o accusationis implendæ prorsus
deseruerunt. Cum igitur aliis ex causis p, vel simplici-
tatis q ratione, necdum te ad finem vindictæ pervenisse
preces tuæ testentur: poteris proposita formidine im-
pedimenti super aliquantulo silentio, institutam accusa-
tionem secundum leges perferens, quam probabis tibi
debitam vindictam reportare. PP. 3. Kal. Jul. Diocletian.
6. & Maxim. AA. Conf. 296.

DE CALUMNIATORIBUS r.

TIT. XLVI.

1. Imp. Alexand. A. Sabino.

CALumniâ eo tempore coerceri solet, quo s de causa
præfente accusatore iudicatur: ideoque postea
quam de causa iudicatum est, contra consuetudi-
nem calumniâ accusatoris puniri desideras.

A præsumpta calumniâ excusatur mater; & hæres vindicans
necem defuncti. Salyc.

2. Idem A. Apolloniæ.

Mater t inter eas personas est, quæ u sine calumniâ
timore necem filii sui vindicare possunt. Idque bene-

ficiunt Senatusconsulti & in aliis publicis iudiciis serva-
tum est.

† Sed extraneus hæres a, qui suspicionem, quam de mor-
te sua habuisse defunctus cavit, exequitur, hoc nomine
a calumniâ excusatus est: cum inter voluntariam accusa-
tionem b, & officii necessitatem hæredis, multum interfit.
PP. 6. Kal. Jul. Juliano & Crispo Conf. 225.

3. Idem A. Amilio.

QUI non c probasse crimen, quod intendit, pronuntiatur,
si calumniâ non damnetur, detrimentum existima-
tionis non patitur. Non enim si reus absolutus est, ex
eo solo etiam accusator, qui potest justam habuisse venien-
di ad crimen rationem, calumniator credendus est.

4. Imp. Carus, Carinus & Numerianus Augusti
Arcadio.

CALumniâ poena in paternâ d mortis accusatione cessat.
PP. 11. Kal. Dec. Caro & Carino AA. Conf. 283.

5. Imp. Dioclet. & Maximian. Augusti
Cælio.

QUI calumniatores e pronuntiantur: in publicorum f
duntaxat iudiciorum quæstionibus, non etiam in li-
beralibus causis, quæ privatas disceptationes continent,
periclitari solent.

6. Idem AA. Domitio.

DOMinis g servorum per accusatoris calumniâ torto-
rum, adversus eum poena dupli h lege Julia provide-
tur. S. 15. *

7. Imp. Valent. & Valens AA. ad Valeria-
num. P. V.

NON i prius quinquam Sinceritas tua ad tuæ sedis exa-
men jubebit adduci, quam solennibus satisfecerit,
qui nititur fidem doloris adferere: cum juxta formam ju-
ris antiqui ei, qui cœperit arguere k aut vindicta propo-
sita sit, si vera detulerit: aut supplicium l, si fefellerit.

Accusator licet submissus, a poena calumniæ non ex-
cusatur. Salyc.

8. Imp. Gratian. Valent. & Theod. Augusti
Menandro Vic. Asiz.

NOstris m, & Parentum nostrorum Constitutionibus
N comprehensum est, eos n, qui accusationem alienis
nominibus præsumpsissent, delatorum numero esse ducen-
dos: atque ideo calumniosissimum caput o & personam
iudicio irritæ delationis infamæ p supplicium sequatur:
quo posthac singuli universique cognoscant, non licere
in eo, quod non possit ostendi, iudicium animos commo-
veri. Dat. 8. Id. Maji, Constantinop. Arcadio A. &
Bautone Conf. 385.

Per calumniâ accusantibus non profunt beneficia abolitio-
num, etiam a Principe concessa.
Salyc.

9. Idem AAA. Floro P. P.

FALLaciter q incusantibus, maxime post exhibitionem
accusati, nullius juris color veluti derivata eccusatio-
ne proficiat: non publica || quidem || abolitio, non pri-
vata talibus proficiat subveniatque personis: non specia-
lis indulgentia, nec beneficium quidem eos generale
subducatur. Dat. 15. Kalend. Jun. Constantinop. Antonio
& Syagrio Conf. 382.

10. Imp. Honor. & Theod. AA. Conf. Præt. Trib.
pleb. Senatui suis S. D.

QUIS quis crimen intendit, non r impunitam fore no-
verit licentiam mentiendi: cum calumniantes s ad
vindictam poscat similitudo t supplicii. Datum. 8. Id.
Aug. Ravennæ, Asclepiodoto & Mariniano Conf. 423.

i Accusante aliquo non ante reus in iudicium trahitur, quam & ille satisdederit, a se reum
peractum iri: ut eo vera docente, reus condemnatur: aut si fefellerit, ipse periclitetur.
Syn. 26. c. 34. l. 9. C. Theod. de accus. l. 2. §. de exhibendis reis.

k arguere, Cujacius apud Paul. §. sent. 14. §. 1.

l v. l. 17. in fin. sup. de accusat.

m l. 2. C. Th. eod. v. Cujac. 4. obs. 29.

n Calumniator in crimine publico, infamia notatur & deportatur: modo si alienam accu-
sationem persecutus est, ut suam causam, Syn. Bas. 60. περί συκοφαντών. tit. 9. cap.
36. 6. Harm. 9. §. 1.

o sic apud Justinum 16. Aususne es, nefandissimum caput. d. l. 2. d. c. 36.

p l. 1. C. Th. de aboli. l. 3. sup. de aboli. Imo ferro puniuntur. 1. Harm. 5. in fin. adde
l. 5. §. de delatori. l. 10.

q l. 15. ff. de jure fisci.

r l. ult. vers. nec impunitam. sup. de accus. l. ult. vers. nec impunitam. C. Th. de accusat.

s Calumniator talioni (ταυτοπαθής) subicitur. 6. Harm. 9. §. 3.

t de poena talionis sæpius dixi.

a A præsumpta
calumniâ excusa-
tur hæres vindic-
ans necem de-
functi: justam e-
nim ignorantiam
causam habuit. l.
42. ff. de reg. jur.
b l. 54. ff. de rei
vindic. l. 14. §. 9.
ff. de bon. lib.

c ut calumnia-
tor non punitur
omnimodo is, qui
accusavit alium
quem post iudex
absolverit: tunc
demum enim ac-
cusator ut calu-
mniator, punitur,
cum iudex pro-
nunciaverit, ac-
cusatorem ut ca-
lumniatorem ef-
ficere, non enim suf-
ficit ei dictum a
iudice fuisse: non
probasti, adde d.
5. 4. & l. 1. §. eod.
60. Syn. Basil. 1.
cap. 30.

d Filius accu-
sans aliquem ve-
lut patris interfe-
ctorem a præ-
sumpta calumnia
excusatur. adde l.
2. §. eod.

e Si iudex ita
fuerit interlocu-
tus: Calumniat-
us es. d. §. 4.
f non privato-
rum. l. 7. in fin.
ff. ad Turp.

g Dominus ser-
vi, qui quæstioni
subjectus fuit, ac-
cipere duplum
debet ab eo, qui
per calumniâ
accusavit. Synop.
Bas. 7. tit. 6. ex
lib. 60. tit. 1. c. 33.
vel ita, si in caput
suum servorum
quebitur, & ab-
solvatur, domino
ex lege Julia in
duplum condi-
tio competit, ut
hic. l. ult. ff. de
calumniat. Quid,
si in alterius ca-
put torqueantur
servi? non nisi
singuli torqueri
poterunt, quod
invito domino
non est permit-
tendum: nisi de-
lator, cuius inter-
est quod intendit
probare, pretia
eorum, quanti
dominus taxave-
rit, paratus sit
inferre, vel certe
deterioris fædi
servi subire ta-
xationem. Paul. §.
sent. 16. §. 3.

h l. ult. ff. eod. l.
27. in fin. D. de
adulter. l. 6. ff. de
quæst.

DE POENIS a.
TIT. XLVII.

Collatio damnatorum in opus perpetuum & deportatam.

1. Imppp. Tit. & Antoninus AAA. Lucio.

Etiam in opus perpetuum b damnati, non dissimilis conditionis sunt ab his, qui deportantur in insulam. PP. sine die & Coss.

De procuratore Casari.

2. Imp. Antoninus A. Valerio.

Procurator c meus, qui vice Præsidis non fungebatur, exilii tibi poenam non potuit irrogare: ac propterea frustra vereris sententiam, quæ nulla juris ratione subnexa est.

De decurionibus.

3. Idem A. Senatui.

Decurionem d in opus publicum dari non oportere manifestum est.

De nato ex damnata in metallum.

4. Idem A. Marinæ.

Si ante e conceptus est puer, de quo libellos dedisti, quam mater ejus in metallum condemnaretur: natus conditionis ejus est, cujus ante condemnationem mater ejus fuit.

De liberis veteranorum.

5. Idem A. Senatui.

Honor veteranis etiam in eo habitus est, ut liberi f eorum usque g ad primum duntaxat gradum poena metalli h vel operis publici non afficiantur, sed in insulam relegentur.

De vinculis perpetuis.

6. Idem A. Alphio.

Incredibile i est, quod allegas, liberum hominem, ut i vinculis k perpetuis contineretur, esse damnatum. Hoc enim vix l in sola servili conditione procedere potest. PP. 3. Id. Feb. Messala & Sabino Confl. 215.

De ætate.

7. Imp. Alexand. A. Isidoro.

Impunitas delicti propter m ætatem n non datur, si modo in ea quis sit, in quam crimen quod intenditur, cadere potest o.

De bonis damnatorum.

8. Idem A. Victori.

Deportatorium p in insulam ab eo, cui id faciendi jus erat, bona fisco vindicantur: relegatorum autem non q nisi r sententia specialiter adempta fuerint.

De condemnatione in ministerium metallicorum vel in opus metalli.

9. Idem A. Demetrio.

Si matrem tuam decurionis filiam s fuisse probatum fuerit, apparebit eam non oportuisse in ministerium metallicorum, nec in opus metalli dari.

De vinculis.

10. Idem A. Catulo.

Servus sub poena vinculorum sine t temporis præfinitio- ne domino u reddi iussus sententia Præsidis provinciæ, perpetuo x vincus esse debet.

De metalli supplicio.

11. Imp. Gordianus A. Titiano.

Metalli supplicium tam ad personas liberas y, quam etiam ad serviles z pertinet conditiones.

De filiis decurionum. 1. De vocibus populi.

12. Imppp. Dioclet. & Maxim. AA. in Consistorio dixerunt.

Decurionum a filii non debent bestiis subijci.**I** Cumque a populo exclamatum esset, iterum dixerunt: Vanæ b voces populi non sunt audiendæ c, nec enim vocibus eorum credi oportet, quando aut noxium crimine absolvi, aut innocentem condemnari desiderant.**N**on tamen ad veteranos l. 9. §. 11. D. eod. adde l. 8. in fin. l. 34. ff. eod. y Non tamen ad veteranos l. 9. §. 11. D. eod. z l. 8. §. 12. D. eod.

a adde l. 9. §. 11. 12. D. eod. l. 11. in fin. sup. de quæst. l. 35. inf. de decurionib.

b Vanæ voces populi non sunt audiendæ.

c Etiam a magistratu, l. 31. D. eod. & 5. Harm. 4. ver. & ἡ δὲ τὸν ἀρχόντα, l. 3. sup. qui transmissere. l. 17. ff. qui & a quib. manum.

Codex

De servis.

13. Idem AA. Visino.

Servus ex sententia damnato, si quoquo modo ex sententia proprietatis jus a amputatum non sit, domino suo obsequium par est.

De poena temporali operis publici.

14. Idem AA. & CC. Vicario.

Si operis publici temporalis poenæ sententia præfinitus nondum excessit dies, hunc expectari b convenit: cum non c remitti poenam facile, publice interfit: ne d ad maleficia temere quisquam profiliat.

De poena non revocanda.

15. Idem AA. & CC. Agatho.

Poenam sua dictam sententia Præsidis provinciæ revocare non e licet.

De sententia capitali.

16. Imp. Constantinus A. ad Catulinum Proconsulem Africa.

Qui f sententiam laturus est, temperamentum hoc teneat, ut non g prius capitalem in quempiam promat severamque sententiam, quam in adulterii vel homicidii vel maleficii crimine, aut h sua i confessione, aut certe omnium k, qui l tormentis vel interrogationibus fuerint dediti, in unum conspirante m concordanteque n rei finem, convictus o sit: & sic in objecto flagitio deprehensus, ut vix etiam ipse ea, quæ commiserit, negare sufficiat. Dat. 3. Non. Nov. Treveris, Accepta 15. Kal. Maji, Hadrumeti, Volufiano & Anniano Confl. 314.

In qua corporis parte poena scribi debet.

17. Idem A. Eumelio.

Si p quis in metallum q fuerit pro criminum deprehensorum qualitate damnatus, minime in ejus facie r scribatur: cum & in manibus & in furis possit poena damnationis una inscriptione comprehendi: quo facies s, quæ ad similitudinem pulchritudinis est cœlestis figurata, minime maculetur. Dat. 12. Kal. April. Cabiluno, Constantino A. 4. & Licinio 4. Confl. 315.

De condemnatione non differenda.

18. Imp. Constantinus A. Theodoro V. P. Præsidis Arabiæ.

Cum t reis manifesta u probatione convictis spatium temporis ante sententiam datur, facultas supplicandi, || vel quibusdam malignis artibus, tam Præsidum, quam Officialium poenas evitandi x || criminosis patet: cum & in homicidii crimine, & in aliis detectis gravioribus causis ultio differenda y non sit. Igitur de cætero juxta criminis qualitatem legem oportet servari, & in sceleratos & noxios proferri juris sententiam. Dat. Id. Octob. Constantio A. 4. & Constante Cæs. Confl. 343.

Ne quis poena causa alicui corpori addicatur.

19. Imppp. Valent. & Valens AA. ad Olybrium P. V.

Ne z quis pro coercitione delicti, vel pistoriibus a, vel cuicunque alteri corpori (cum alterius sit corporis) addicatur b, sed unusquisque pro crimine, in quo fuerit deprehensus, motum congruæ severitatis excipiat. Dat. 3. Id. Apr. Valentiniano & Valente AA. Confl. 365.

l. 15. ff. eod. l. ult. sup. de probat. Convictus ita damnari potest, licet confessus non sit. l. Quidam hunc locum accipiunt de decurione, a quo tormentis confessio non est elicienda, v. Cuiac. apud Paul. d. 5. 13.

m Conspirantes concordantesque rei finem, d. l. 1. conspirantes concordantesque.

n At enim hoc posse fieri non videtur, quod testes unanimis subornati præsumantur? vide l. 3. §. 1. ff. de testib.

o Non tantum confessus, sed convictus puniatur, l. 18. inf. eod. v. Papon. 24. Arrêt. y. art. 1. Paul. 5. sent. 16. §. 13.

p l. 2. C. Th. eod. 60. Ecl. 54. ὅτι μεταλλίζομεν. c. 52.

q In ludum vel metallum. d. l. 2.

r De inscriptionibus frontis, manuum, furarum, v. quæ alias retuli ad l. 13. ff. de testib. l. 1. in fin. ff. de fugitivis. Ulp. l. 5. §. 11. 1. Gaj. l. 5. §. 4. adde Boerium lib. de consolatione. Cic. pro Roscio Amerino. Sen. 3. de ira 3. l. 3. inf. de falsis. Cujac. 7. obs. 13.

s Facies ad similitudinem pulchritudinis cœlestis: sic alibi, caput. i. e. unde cujusque imago cognoscitur. l. 44. ff. de relig. Crescit enim injuria, si quis in facie aut mala percutiatur l. 16. §. 6. ff. de poen.

t l. 4. C. Th. eod.

u v. l. 16. in fin. sup. eod.

x Ratio decidendi: est & alia ratio in l. 15. sup. eod.

y In gravioribus causis ultio non est differenda, l. pen. sup. de custod. l. 6. l. 9. ff. de injusto. l. 16. in fin. D. de fidei. etiam si reus dicat se habere, quæ Principi referat, salutis ipsius causa, l. 6. ff. eod. differtur tamen in prægnante muliere, l. 3. D. eod. & servo, qui rationes gesserit domini. l. 1. inf. de bon. proscript. Imo causa cognita semper differri potest, v. l. 20. inf. eod. Imo non semper, cum d. legis 20. casus sit specialis. z l. 3. C. Th. eod. l. 35. inf. de decurion.

a d. l. 3. l. 5. 6. ibi. de pistoriib. v. l. ult. D. de excus. tut.

b v. quæ dixi ad Nov. 5. Imo negotiatione alicui interdicti potest. l. 9. §. 10. D. eod.

ggg

De

a l.13.C.Th.eod.

b Hujus constitutionis suorum fuit D. Ambrosius 7. Sozom. A Sido- nio Apollinari 2. epist. 11. tribuitur Sc. Tiberiano. Ex- vetere, inquit, se. Tiberiano xxx. die vitam post sententiam tra- hit. Idem refert Tacitus 3. Sueton. in Tiberio cap. 75. in eo tantum dis- similes, quod x. tantum dierum mentionem faciunt & haud du- bie sanctissima est constitutio. Nam talis dilatio po- test Principis iram molire atque temperare, sicut & de ipso Theodosio scribit Aurelius Victor, quod ali- quando ab eo se- vere praecepta, modica dilatione emoluebantur. Superioribus con- venit illud Seneca in Agamemnone: Da tempus ac spa- cium illi. Quod ra- tio nequit, forte sa- nabit mora. Hanc constitutionem revocavit Nice- phorus Botoniates πρεσβ. τῆς μὴ ἀσάδεν τῶν λ. ἡμερῶν γίνε- σθαι σαρκω- τήν ποιῶν. Eu- statheus μεταλ. ἡμερῶν ἢ ὀρ- γῇ τῆς βασι- λείας ἀνέσται. Scio multis pro- fuisse, eis decen- nium nostrae con- stitutionis ratio- ne suggestam cui- dam Principi a nobilissimo quo- dam Heroe, quem nunc, & si meri- tissimum, nomi- nare tamen non velim, adde Cuj. 5. observ. 9. & 20. obs. 32.

c Damno a Principe irato dantur iusti dies xxx.

d vide l. 2. sup. de sentent. ex periculo. Imo suspendi non debet. l. 18. sup. eod. non est differenda, si ab ipso iudice sententia lata sit. Alioquin sententia revocari poterit, l. 15. inf. eod. differenda est, si ab ipso Principe, quia adhibita modica dilatione sapius sit, ut fluctatur.

e l.14.C.Th.eod.

f Alias paritissime apparitoribus Praesidum ius dicitur. l.16. D. de off. Praesid.

g l.18.C.Th.eod. v. l. 2. §. 7. D. de decurionibus. l. 74. D. de regul. iur. c. 23. de reg. in 6. l. 24. §. de donation. inter virum.

h Bonorum imperatorum Constitutio haec est, alioquin sub malis, ne quidem propinqui & familiares satis tuti sunt, v. Nov. 52. Nov. 128 c. 12. Nov. 135 c. 4.

i l. 23. C. Theod. eod.

k Tempus exilii temporale, currit rei in carcere agentis, facit l. 25. D. eod. Carcer pro exilio cedit. Poena exilii quis liberatur ob carceris diuturnitatem vide Tiraquellum tra- ctat. de poen. causa 41.

l l. 24. inf. eod. v. l. 5. D. de postulat. v. Papon. 24. Arrest. 9. Arrest. 1. 3.

m Humana sententia, l. 33. §. 2. sup. de episc. & cleric. l. 28. in fin. sup. de episc. and. l. 4. §. 2. D. de l. Rhodia.

n Semel puniri sufficit.

o Carcere qui detinentur, auræ communis haustu & lucis aspectu privati intelliguntur.

p Aeris lucisque aspectus communis omnium est: ut mirum sit, Michaelem Paphlagonem aeris hauriendi facultatem subditis vendidisse: & in eam rem vestigal indixisse, quod ab eo scelere ἀεραίων appellatur Cedreno & Procopio, ut notavi in Nomenclatore ad Harm. 1. sit 4. §. 47.

q Lucis aspectus, cuique natura communis. Est vero Philosophi lux, qualitas quæ in lucido corpore videri potest: lumen vero a luce, est actus perspicui. Licet autem mortalia sint omnia, lucem tamen perpetuum fore Julius Cæsar Scaliger alicubi defendi posse exi- stimat.

r l. 23. sup. eod. l. 23. C. Th. eod.

De rescriptis.

20. Imppp. Grat. Valent. & Theod. A. A. Flaviano P. P. Illyrici & Italiae.

SI a vindicari in aliquos severius contra nostram consue- tudinem pro causa intuitu iusserimus, nolumus statim eos aut subire poenam, aut excipere sententiam: sed b per dies triginta c super statu eorum fors & fortuna sus- penderit d. Reos sane excipiat vinciatque custodia, & ex- cubiis solertibus vigilantibus observet. Dat. 15. Kal. Septemb. Verona, Antonio & Syagrio Confl. 382.

De apparitoribus.

21. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. Augusti ad Principium P. P.

NE e diu apparitorum prava f admodum venalisque per- fidia impune in publica commoda deficiat, censemus etiam in absentes eos pro competenti ultione debere con- surgere. Dat. Kalend. Jun. Arcad. A. & Bautone Confl. 385.

Qui puniendi sunt.

22. Impp. Arcad. & Honor. Augusti Euty- chiano P. P.

Sancimus g, ibi esse poenam, ubi & noxia est. Propin- quos h, notos, familiares procul a calumnia summo- vebimus, quos reos sceleris societas non facit. Nec enim adfinitas, vel amicitia nefarium crimen admittunt. Pecca- ta igitur suos teneant auctores: nec ulterius progrediatur metus, quam reperiatur delictum. Hoc singulis quibus- que iudicibus intijetur. Dat. 8. Kal. Aug. Constantinop. Eutropio & Theodoro VV. CC. Confl. 399.

De exilio.

23. Impp. Honor. & Theod. A. A. ad Anthemium Praef. pratorio.

OMnes i, quos damnationis conditio diversis exiliis k destinatos, metas temporis praestituti in carceris im- plesse l custodia deprehenderit, solutos poena vincu- lisque laxatos, custodia || liberari || praecipimus, nec for- midare miseriae ullas exilii. Sit m satis immensorum cruciatuum semel n luisse supplicia, ne || hi || qui o diu privati sunt auræ p communis haustu, & lucis q aspectu, intra breve spatium catenarum ponderibus praegravati, etiam exilii poenam sustinere iterum compellantur. Dat. 14. Kal. Maji, Constantio & Constante VV. CC. Confl. 399.

Ille qui stetit in exilio quantum debuit, non debet incar- cerari postea. Bald.

24. Idem A. A. Monaxio P. P.

RECTores r provinciarum conveniri praecipimus, ut hi, qui suo crimine poenam exilii sub certo temporis spa- tio subire decreti sunt, exacto praefinito tempore, nec claustris carceralibus, nec in locis, quibus exules versati sunt, teneantur. Dat. 3. Kal. Sept. Eudoxiopoli, DN. Theo- dosio A. 7. & Palladio V. C. Confl. 416.

De his, qui conficiendi naves peritiam barbaris tra- diderint.

25. Idem Augusti Monaxio Praef. præt.

His, qui conficiendi naves a incognitam ante peritiam barbaris tradiderint, capitale iudicium proponi decer- nimus. Dat. 8. Kal. Octobr. Constantin. Monaxio & Plin- ta Confl. 419.

De exilio perpetuo vel temporali.

26. Constitutionis argumentum, quæ lingua Græca pri- mum fuerat edita, ex lib. 60. Basil. tit. 51. cap. ult. Jacobo Cujacio b interprete.

Constitutio jubet, ut ne missi in exilium, eis locis, in quæ missi sunt, degant in custodia, & ut ne quis relegatur in propugnaculum Gypsi c vel alia praesidia: sed si quidem morte dignum sit crimen, huic poenæ subijciatur: si exilio perpetuo vel temporario, tum in exilium mittatur: ita tamen ut non jubeatur esse in custodia eis locis, in quæ mittitur: sed in provinciam eat, quam iudex statue- rit, citra civitates & provincias inferius exceptas, cum potestate versandi in tota provincia; qua tamen exire ne- queat, nec manens in ea quicquam seditiose, & incivi- liter agere, nisi velit ultimo supplicio adfici a Praeside provinciae, vel a Praeside illorum locorum in quibus exulat.

1 ¶ Et conjecti in carcerem, ut in Regia Urbe, in eo non sint supra d constitutum jam tempus in superio- ri titulo de custodia, & simili modo in provinciis: ut compendio criminum causæ finiantur: & reus, si dignus exilio, damnetur, non in custodiam, sed in provinciam, quæ non sit ex prohibitis, ea lege, ut ultimo supplicio ad- ficiatur, si provincia excesserit, vel ibi inciviler quid ad- miserit.

2 ¶ Magistratus e autem Alexandria & Thebaidos solos jubet in Gypsum, & in Oasin f mittere vel in sex menses vel ad summum in annum. Quod si perpetuum sit exilium, neque in Gypsum mittere, neque in Oasin, neque in custodiam alterius provinciae, sed ut dictum est, in provinciam integram, ea condicione, ut si quid deli- querint, vel si excesserint iussa Praesidum, qui miserunt, ultimo supplicio adficiantur.

3 ¶ Jubet autem Officiales cujusque iudicii, hujus legis commonefacere Praesides, nec quemquam detinere ultra relegationis tempus, sed statim dimittere sine da- mno & mora, & eum quicquid ausus fuerit accipere, qua- druplum reddere.

4 ¶ Prohibentur vero Praesides relegare in provincias & civitates constitutioni subjectas g.

NE b SINE JUSSU PRINCIPIS CER- TIS JUDICIIS LICEAT CON- FISCARE.

TITULUS XLVIII.

Judices merum imperium non habentes, non possunt suo offi- cio prater legem exercendo bona confiscare. Salyc.

1. Imp. Theod. A. & Valent. C. ad Hierium Praef- ctum pratorio.

Nulli i iudicum liceat (exceptis qui in summa k administrationis sunt positi potestate) proscrip- tionis tempestate totius l substantiae aliquem percellere, nisi ad nostras aures hoc ipsum refe- ratur. Dat. 10. Kal. Feb. Constantinop. Theod. A. 11. & Va- lent. Cæf. Confl. 425.

DE m BONIS PROSCRIPTORUM SEU DAMNATORUM.

TIT. XLIX.

De peculio servi damuati.

1. Imp. Antoninus A. Marco.

Servorum capitis crimine damnatorum peculia do- minis non auferri notum est: sed quod servum dominus habuisse probaverit, recipiet, pretiumque rerum, si quæ ab eo distractæ sunt. Ipsius n quo- que praesentis potestas ei dabitur, quoad rationes per

decurio, vel consiliarius civitatis sit: (Tunc enim expectandum superioris est rescriptum, l. 6. §. 7. ff. de inst. l. 16. in fin. ff. ad l. Corn. de sicar. l. 27. §. 1. ff. de poen. l. 2. §. 1. ff. de hon. eor. qui mortem sibi consciverunt l. 1. vers. simili modo. ff. quando appellandum sit.) si populi tumultus aliter sedari non possit, Gloss. in d. vers. simili modo, si mulier prægnans, sit damnata. Tunc enim expectandum id tempus quo pariat, l. 3. ff. de poen.

a Naves ante ignotas, qui bar- baros fabricari docet, capitali poenæ subijciuntur. l. ult. C. Th. eod. 60. Ecl. 36. ex tit. 51. c. 52. 6. Harm. 5. 6. facit l. 2. sup. qua res exportari. b Quem vide 6. obs. 38. in fin. 9. obs. 27. 20. obs. 31. c De Gypso v. 5. 2. 7. eod. Nov. 22. c. 8. Nov. 142. c. 1. d l. 24. §. eod. e i. e. iudicis. f Oasin infesta culicibus & mu- scis grandioribus. non fuit tamen Insula, v. l. 7. §. 5. ff. de interd. & re- leg. Ideoque in Oasin relegatio nuncupatur, quasi in Insulam rele- gatio: a Nazian- zeno dicitur ἀπὸ τῆς ὀψιμαίας. g §. 1. §. eod.

h l. 9. C. Th. 41. & 60. Ecl. 52. ex tit. 47. i l. 1. C. Th. k Ut sunt praef- cti pratorio, vica- rii, praefecti urbi: non praesides. l Bonorum o- mnium publica- tio, Principe in- consulto, summis tantum iudicibus permilla.

m 9. C. Theod. 42. dixi ad 48. ff. 20. & 60. Ecl. 52. Ho- die bonorum con- fiscatio certis tan- tum casibus lo- cum habet. Nov. 17. c. 12. Nov. 134. c. ult. adde Gan- dinum de malefici- cii, Rubrica de bonis malefactorum.

n Poena mortis variis ex causis differri potest: veluti si a reo pe- tatur rationum redditio, ut hic, si de crimine gra- viore accusatur, l. 1. in fin. ff. nihil innovari. si appel- let. l. 26. §. de ap- pel. qua in specie existimant reum, si forte neglecta ejus appellatione ad supplicium du- ctus fuerit, impu- ne manibus offi- cialium eximi posse, Bald. Angel. in l. 29. sup. de ap- pel. Arctin. §. pen. Inst. de off. nisi reus, quo de agi- tur, manifestarius sit: si Princeps poe- nam solito durio- rem imponi iusse- rit: tunc enim ex- pectandi 30. dies. l. 20. sup. de poen. si morti sententia iudicis adijctus,

cum

a Diffungantur, a quibusdam ita legiminet Accur-
sus: eaque lectio probatur a Cujacio hic, & in Basilicis *καταπο-
στροφῆς*.
b l. 7. §. 5. ff. eod.
c Cujac. d. obs.
d Imo non sequi-
tur fiscum. l. 22. §.
e ff. *mandat.*
f Castrensis fi-
liorum non con-
fiscantur.
g Hodie poenae
servus nemo ef-
ficatur. Nov. 22.
h c. 8.
i l. 1. D. de bonis
damnatis. l. 3. D. d.
interdict.
k l. 3. ff. de sens.
pass.
l Et ita fisco hae-
redis loco habe-
tur. dixi ad l. 128.
ff. de reg. jur.
m l. ult. inf. eod.
n v. Nov. 17. c. 12.
Nov. 134. c. ult.
o l. 7. C. Theod.
h. c.
p De inventario
bonorum damna-
ti faciendo. l. 3.
q de bon. vac. &
de incorporatio-
ne. l. 2. J. de a-
queduct. Huic
constitutioni
confer. l. 4. ff. de
cenfib. Nov. 1. c.
2. l. 22. §. 2. §. 3. de
jure delib.
r Ingenium ru-
ris, est ejus na-
tura & conditio,
bonitas, sterili-
tas. Ager diffu-
sus in sylvis: pi-
ctus in pratis: pe-
corosus in pas-
cuis: peculiosus
in pastoribus. Si-
don. 3. Epist. 2.
s l. 8. C. Theod.
t Sui, qui in po-
testate: emanci-
pati extra pote-
statem.
u Damnati pa-
tris bona quaedam
h. e. pro parte,
ejus liberis addi-
cuntur.
v l. 12. l. ult. §.
de emancip. l. 17.
in fin. sup. de col-
la. Nov. 140. 25.

eum administrata reddantur ac disponantur a. Sed me-
minisse dominum oportebit instare, ut id velocius fiat,
ut poenae suae reddi possit.

De rebus post deportationem acquisitis.

2. Imp. Alexander A. Frontoni.

Deportati nec earum quidem rerum, quas post b poe-
nam irrogatam habuerint, heredem habere possunt:
sed & haec publicabuntur c.

De peculio filii familias damnati.

3. Idem A. Juliano.

SI filius tuus, cum esset in [tua] potestate, in insulam
deportari meruit: peculium ejus, nec quod in castris d
acquisivit, vel quod ei militaturo donasti, auferri tibi de-
bet. PP. 6. Id. Sept. Alexand. 2. & Marcello Confl. 227.

De damnatis in metallum, & restitutis.

4. Imp. Gordianus A. Callimorpho.

IN metallum damnatus poenae e servus efficitur: & ideo
ejusmodi sententiam passi bona vindicantur f rationi-
bus fisci. Quare si g quid rerum habuisti, quem postea
nostra indulgentia liberatum esse proponis, ad jus fisci po-
tius, quam ad ipsius dominium pertinet.

De tutore.

5. Imp. Philippus A. Arriano.

SI (ut proponis) bona ejus, qui tutelam tuam admini-
stravit, sententiam passi ad fiscum sunt devoluta: Procu-
ratorem nostrum adire h cura: qui si quid jure posci
animadverterit, non negabit.

De filiis deportata.

6. Imp. Dioclet. & Maxim. Augusti Gau-
dendio.

DE bonis matris deportatae filiis i nihil k deberi, juris
absolutissimi est.

De bonis deportati describendis & ad Principem refe-
rendis.

7. Imp. Valentin. Valens & Gratian. Augusti ad
Probum P.P.

SI quis t intra provinciam pro qualitate delicti, stylum
proscriptionis incurrerit, per ordinarii Officii sollicitudi-
nem bonorum ejus indago m diligentissime celebretur:
ne quid rei privatae commodis per gratiam atque colludi-
um furto subducatur: & plena descriptio comprehendat
quod spatium, & quod sit ruris ingenium n, quid aut in-
cultum sit, aut colatur, quid in vineis, olivetis, aratoriis
pascuis, sylvis fuerit inventum: quae etiam gratia & quae
amoenitas sit locorum, quis || in || aedificiis ac possessioni-
bus || sit ornatus: quotve mancipia in praediis occupatis,
vel urbana, vel rustica, vel quarum artium generibus im-
buta teneantur: quot sint censuarii, vel coloni: quot
broum exercitiis terrarum atque vomeribus instructum:
quot pecorum & armentorum greges, & in qua
diversitate numerati sint: quantum auri & argenti, & ve-
stium ac monilium, vel in specie, vel in pondere & in qui-
bus speciebus, quidve in apothecis sit repertum. Tunc de-
mum omnia || ea || quae velle nos perspicis, inquisitione
constricta Rationalis rei privatae tradantur officio, aut Pa-
latinis super hac causa missis, nostro neclenda patrimo-
nio. Mox vero ad nos sub literis publici Judicis sigilla-
tim de omnibus nominatimque referantur, procul dubio
negligentia multanda. Nam si quid post factam a pra-
dicto Officio investigationem Rationalis rei privatae, cui
inquisitio secunda mandata est, amplius fortassis invene-
rit, Officium fraudulentum ea condemnatione ferietur,
ut aliud tantum, quantum || fuerat || subtractum, ex pro-
priis facultatibus inferat. Dat. 3. Non. Maji, Treveris,
Valentiniano NB. P. & Victore Confl. 379.

De liberis damnatorum.

8. Imp. Gratian. Valentin. & Theod. Augusti Eu-
tropio P.P.

SI o deportatus suos p & emancipatos filios habuerit:
pars q, quae ex bonis ejus liberis concessa est, ad eos tan-
tum, qui in potestate lerant, transferatur: si emancipati r,
ea, quae consecuti erant emancipationis tempore, da-
mno suo existimant conferenda. Sin autem confusionem
bonorum, & donationis elegerint: ea omnia, quae fisco
liberis || damnati || concedit, aquae divisionis partibus
sortiantur.

+ Quae regula etiam in dote filiae, vel neptis ex filio
deportati conferenda, custodienda erit. Dat. 15. Kal. Jul.
Theffal. Grat. 5. & Theod. Id. AA. Confl. 380.

De viro & uxore. 1. De donatis filiis emancipatis ante reatum
patris, 2. Quibus fisco praeferitur.

9. Imp. Arcad. & Honor. AA. Caesario P.P.

SI a quis posthac stylum (quod absit) proscriptionis ex-
sceperit: uxor b ejus res proprias ex quocunque titulo
sibi quasitas velut manu c injecta mox vindicet, aut certe
quoquo modo occupatas statim recipiat. Dos d etiam,
non quae aliquoties inaniter e dotalem instrumento-
rum tenore conscribitur, sed quam se corporaliter f tradi-
disse docuerit, repraesentetur. Ea etiam, quae ab innoxio
adhuc marito ante g nuptias titulo donationis accepe-
rit, vel durante matrimonio largitione viri ad eam ante
proscriptionem pervenerint, apud eam firmiter perman-
ant.

1. ¶ Si quid etiam in emancipatos liberos ante tempus
criminis ac reatus patrem contulisse h claruerit, integrum
iisdem citra inquietudinem reseretur. Quod i vero,
nec uxor, nec emancipati liberi potuerint vindicare, ca-
pitum a publicis personis ita ad me referri specialiter cen-
seo, ut illud quoque addatur, utrum filios habeat qui da-
mnatus est: simulque adjiciatur, utrum iisdem apud se ex
causa donationis aliquid vindicaverint.

2. ¶ Sed k in his, qui fiscalibus actibus nexi sunt, & pro-
ratiociniis proscribuntur, & condemnantur: placuit, si
quid proprium uxor habuerit, vel a marito datum ante ini-
tium actus, ex quo origo fraudis ac vicii in judicium dedu-
cta est: si quid deinde in emancipatos filios donatione
collatum est, antequam crimen oriatur, inremeratum ap-
ud accipientium jura perflere: nec quicquam fisco in
qualibet causa teneatur obnoxium, nisi quod in domino
proprio, cum obligari coepit, habuerit: vel quod agens
tam suo, quam uxoris suae, vel filiorum, vel cujuscunque
praeerea nomine comparaverit: exceptis duntaxat Caesa-
rianis, vel Catholicianis l, qui ab omni juris beneficio ex-
cluduntur, nisi probata a me purgataque m, ratiocinia fue-
rint, ut quod innoxie habuerint, transmittendi copiam ha-
beant. Dat. 3. Non. Aug. Constantinop. Arcadio 4. & Ho-
norio 3. AA. Confl. 396.

Si condemnatus liberos habeat vel non habeat.

10. Imp. Theod. & Valentin. Augusti Hierio Praefecto
praetorio.

QUANDO n quis quolibet crimine damnatus capitalem
poenam deportationemve sustineat: si quidem sine
liberis mortuus sit, bona ejus ad fiscum perveniant. Si vero
filii, vel filiae, vel nepotes ex defuncti filiis relictis erunt di-
midia o parte arario vindicata, alia eis reseretur. Idem
est & si posthumos dereliquerit.

+ Decurioni vero, qui hoc incurrerit, si liberos non ha-
beat, succedat Curia, bonaque universa detineat aut ipsa
per se, aut suo ordinatura periculo munera subiturum.

+ Sin || autem || erit soboles Curiali: & si ea necdum
procreata est, integris patris fortunis fulciatur. Si filia
vel filia fuerint, pars dimidia ad eas devolvatur faculta-
tum, altera dimidia ad Curiam. Sin || autem || mares Cu-
riales fuerint intermixti, dimidia pars ejus Curiae nomine
deferatur: & alia quam in commune omnibus tribuit in-
dulgencia Principalis, pro virili dividatur portione, exce-
pta sola majestatis p quaestione, quam si quis sacrilego ani-
mo adsumpserit, iuste poenam ad suos etiam posteros
transmitteret. Dat. 10. Kal. Feb. Constantin. DN. Theodosi
12. & Valentiniano 2. AA. Confl. 426.

De bonis fisco deferendis.

11. Αὐτοκρατορ * Graeca constitutio.

Sententia l. ult. Cod. de bonis proscriptorum lib. 9. Cod. tit. 49.
Ex Eustathio. περί χρονησίων διαστροφῶν.

QUICUNQUE q habent vel detinent bona damnati per-
duellionis, in Regia quidem Urbe intra duos menses,
in provincia vero intra octo menses debent ea fisco deferre.
Alioquin enim una cum ipsius bonis quadruplum insuper
praestabunt.

Ejusdem constitutionis epitome integrior ex lib. 60.

Eclog. tit. 52. c. 15.

SI r quis perduellionis crimine convictus, publicatio-
nem bonorum sustineat: ii, qui bona ejus habent, si
versantur in Regia Urbe, intra duos menses; si non ver-
santur in Urbe Regia, intra octo menses ea deferre de-
bent. Quod si non fecerint, cum bonis quadruplum praes-
tant.

In authent. ut nulli jud. §. fin. col. 9. tit. 17. al. 9.

Nov. 134. c. ult.

Bona damnatorum seu proscriptorum non sunt lucro Judici-
bus, aut eorum Officiis: neque secundum veteres leges fisco

ggg 2

appli-

a Interpolata est
haec Constitutio
ex l. 5. C. Th. eod.
b Publicatis bo-
nis viri, res uxo-
ris non occupan-
tur, ut hic. 60.
Eccl. 52. c. 14.
Nov. 134. c. 13. in
fin. v. ad hunc lo-
cum. Gandin.
tract. de malefic.
rubr. de bonis ma-
lefactorum.
c Manu injecta
vindicare.
d De dote.
e v. l. 1. §. de do-
te causa.
f Corporaliter
tradere, i. e. rei-
pla. Confessio do-
tis receptae, fisco
non nocet: si ta-
men fisco intra
tempora propo-
suerit exceptio-
nes non numeratae
pecuniae. Ti-
raq. de retract.
gentil. §. 1. gl. 18.
num. 91. adde
Roland. a Vall. r.
conf. 31. num. 43.
g De donatione
ante nuptias. l. 31.
in fin. ff. de donat.
h De donatione
facta emancipatis
liberis. l. 9. §. 2.
vers. si quid de in-
de in emancipa-
tis.
i d. l. 9. §. 1. vers.
quod vero.
k d. l. 9. §. 2. sed
in his. l. 1. §. de
jure fisci. l. 4. §.
de priv. fise.
l Officiales sunt
procuratores Ca-
saris.
m Putata, ut in
l. 31. §. 1. ff. de neg.
v. Cujac. r. obs. r.
n l. ult. C. Th. eod.
o l. 7. ff. eod. Ho-
die id immuta-
tum, d. Nov. 17. c.
12. & 134. cap.
ult. nisi sit crimen
majestatis. inf.
eod.
p l. 5. §. ad l. Jul.
majest.
q Interpretatio
Cujacii.
r Interpretatio
Leunclavii.

2 Dixi ad 48. ff. 21. adde l. 12. §. de accus. l. 2. sup. qui testam.

b Dixi ad l. 3. §. 4. ff. eod.

c d. l. 3. §. 1. l. ult. J. de jur. fisci v. l. 45. ff. de jure fisci. d. id est, majestatis.

e 9. C. Th. 43. dixi ad 48. ff. 23. §. 6. Est. 3.

f De hac restitutionis genere vide Sfortiam Oddum tractatu de restitutionibus q. 94. 95. 96. ad 100. g Imperator Antoninus A. cum saluatus esset, & Cujac. 15. obs. 3.

h Ecdeciano Advento. Cuj. ibid.

i Macrinio, Cujac. ibid.

k Principibus, Cujac. ibid. sic enim apud Lampridium in Alexandro. Sunt autem Principes officiorum, principes agentium in rebus.

l Ut deportatus in insulam restitueretur.

m Alio, Cujac. ibid.

n Julius Lucianus deportatus a legato Caesaris restitutus honoribus, ordini, & ceteris omnibus.

o Restitutus provincie, vel laris suis, bonis: dignitati vero & bonis, patris potestati restitutus intelligatur. Bonorum enim appellacione liberi continentur. vid. Sfortiam Oddum d. loco quast. 95. artic. 1.

p In integrum restituere quid sit hoc loco.

q Hæc restitutio plenissima est. Nam & patria potestas, jus patronatus, bona, testamentum & omnia, quæ per deportationem amissa sunt, restituantur.

r Indulgentia poenam, at non bona restituit, nisi & id quoque dictum fuerit.

s Indulgentia simplici vel generali non intelliguntur bona indulta, ut hic. & l. 4. l. 5. J. eod. (cui ob stare videtur l. ult. in fin. J. eod. verum quidam indulgentie restitutionem illo loco accipiunt pro restitutione in integrum non pro indulgentia.) Quid si indulgentia plena & libera sit concessa? bona quoque concessa intelliguntur. Vide Sfortiam Oddum ibid. quast. 91. artic. 6.

t Indulgentia generalis stricte accipitur: ut nihil nisi exceptum, ea veniat, ut hic. & l. 9. inf. eodem.

u Forte modicum.

x adde l. 5. sup. de bonis proscripti. vide Cujac. 15. obs. 38.

applicantur, sed ascendentibus & descendentibus & ex latere usque ad tertium gradum, si supersint. Uxores vero eorum dote & antenuptias donationem accipiant. Si vero sine dote sint, de substantia mariti accipiant partem legibus definitam: si vero filios habeant, siue non. Sed si neminem prædictorum habent, qui deliquerunt, eorum bona fisco sociantur.

† In majestatis vero crimine condemnatis veteres leges servari jubemus.

DE BONIS EORUM, QUI MORTEM A SIBI CONSCIVERUNT.

TIT. L.

Ubi quis mortem sibi conscivit ob criminis publici conscientiam, bona ejus publicantur.

1. Imp. Antoninus A. Aquilæ.

Eorum demum bona fisco vindicantur, qui conscientia delati, admissique criminis, metuque futurae sententiae manus sibi intulerunt. Ea propter fratrem, vel patrem tuum, si nullo delato crimine, dolore aliquo corporis, aut tadio vitæ, aut furore, vel infania, aut aliquo casu suspendio vitam finisse contiterit, bona eorum, tam ex testamento, quam ab intestato ad successores pertinebunt. PP. 12. Kal. Jun. Duobus & Aspris Const. 213.

2. Imp. Alexander A. Rustico.

Eorum, qui a reatu diem suum functi sunt, si non perduellionis causa sustinuerunt, nec ob metum criminis mortem sibi consciverunt, bona ad successores transmittuntur. Datum Idibus Maji, Alex. A. Iter. & Martia A. Const. 227.

DE SENTENTIAM PASSIS, ET RESTITUTIS.

TIT. LI.

Quid sit in integrum restituere.

1. Imp. Antoninus A.

Cum g saluatus esset a Gentiano h & Advento & Opilio Macrino: Praefectis prætorio Clarissimis viris: item Amicis & Principalibus & officiorum & utriusque ordinis viris, & processisset, oblatum est ei Julianus Licinianus, ab Opilio m Ulpiano tunc legato, in insulam deportatus: tunc Antoninus Augustus dixit: Restituo n te in integrum provincia tua, & adjecit: ut autem scias, quid p sit in integrum restituere: honoribus, & ordini tuo & omnibus ceteris q te restituo.

De bonis.

2. Idem A. Quieto.

Cum patrem tuum in metallum damnatum fuisse proponas, ejus quidem bona merito a fisco occupata sunt: nec ideo, quod ex indulgentia mea poena tantummodo metalli liberatus esset, etiam s bonorum restitutionem impetravit, nisi t speciale beneficium super hoc fuerit impetratum.

De ere alieno.

3. Imp. Alexander A. Stratonico.

Si debitor poenam sententiae passus est, quam bonorum ademptio secuta est: quamvis postea civitati Romana restitutus, non totam substantiam, sed aliquid ex indulgentia Principis, ut haberet, impetravit: aris tamen alieni ex præcedente tempore poena liberatus est. Si vero partem bonorum accepit, pro rata portione ejus tenetur. Quod si ob pecuniam debitam fisco bona ejus occupata sunt, mansit una cum suis fidejussoribus propriis creditoribus obligatus.

De tutelæ actione.

4. Idem A. Valentinæ.

Tutor filiorum suorum quorum te bonorum possessionem accepisse dicis, in a metallum damnatus, & postea ex indulgentia generali regressus b, quamquam locupletior c sit, actione tutelæ administratæ tibi non tenetur, si non ex gratia sententiae facta, specialiter statum pristinum cum bonis omnibus recuperaverit.

De actionibus.

5. Idem A. Juliano.

Si ademptis bonis in insulam deportatus sis, quamvis ex indulgentia communi redisti d, actiones e tamen, quas-cunque habuisti, remanent in causa bonorum publicatorum: nec ex ordine est, quod petis, ut contra hæredes tutorum actiones tibi præstentur.

De patria potestate.

6. Imp. Gordianus A. Fabiano P. P.

In insulam deportato filio f, hacque ratione vinculo paternæ potestatis exempto: si postea ex indulgentia Divi Alexandri (ut proponis) reditus in patrium solum g, præcedensque dignitas h restituta sit, potestas tamen patris i repetita non videtur.

De redditu. De militia. De estimatione.

7. Imp. Philippus A. & Philippus Cæsar Cassio.

Generalis indulgentia nostra redditum k exulibus seu deportatis tribuit l: non etiam loca militiæ m pridem adempta concessit, neque n integram atque illibatam estimationem reservavit.

De servis.

8. Imp. Valer. & Gallien. AA. Seleuco P. P.

Frustra o adhuc servum p esse tui juris existimas, qui in metallum damnatus, poena ejus postea liberatus est. Per hujusmodi enim indulgentiæ occasionem integrari dominium prius non placuit: verum idcirco tamen impune tibi eum præses provinciæ injuriosum esse q non patietur. Quod si quid rerum tuarum tenet, Procurator vobis iudex erit: fisci enim coepit esse mancipium.

De patria potestate.

9. Imp. Diocletianus & Maximianus AA. Restituta & aliis.

Si pater vester in insulam deportatus, generali indulgentia restitutus est, nec ut liberos in r potestatem reciperet, specialiter s impetravit: in dubium non venit, hæreditatis commodum per vos ei acquiri, quos sententia contra eum prolata patres familias effecit, nequaquam potuisse.

De effectu indulgentiæ.

10. Idem AA. & CC. Demetrio.

Cum indulgentia nostra interveniente sis reversus ad lares tuos, frustra vereris, ne ex annotatione Præsidis, quæ jam abolita est, calumniam t patiaris.

De lite ante deportationem mota.

11. Idem AA. & CC. Philippo.

Casus ejus, qui fundi moverat quæstionem, & ex benignitate nostra facta u in eum cum bonis restitutio, statum pristinum causæ non immutavit.

De ere alieno.

12. Imp. AA. & CC. Tryphoni Præf. præf.

Si deportationis sententiæ veniam indulgentia nostra consequuta suam recepit x substantiam, se-

rint omnes relegati & deportati, neque militias suas recipient, & infames manebunt. Synops. illo loco. m Restitutus a poena, servi non restituantur. n v. quæ scripti ad l. 3. J. de generali abolitione. o Indulgentia generali domino concessa non restituantur ei servi fisco commissi ex deportatione ipsius domini. p Servi restituti, dominis injuriosi esse non debent, dixi ad l. 13. in fin. §. de panis. l. 9. ff. de panis. q Restitutio jus patriæ potestatis non restituit, nisi specialiter jus potestatis restitutum fuerit. Eclog. d. loco cap. 13. adde l. 6. sup. eodem. aut dignitas ac bona sunt restituta. l. 13. in prim. inf. eodem. r Præses non deportat, sed deportandum adnotat, eamque adnotationem plerumque sequuntur principes. l. 6. §. 1. ff. de interd. & relegat. t vide l. 2. in fin. sup. eod. u Restituti adversus Præsidis adnotationem status in dubium revocari non debet. u dixi ad l. 5. sup. eod. adde l. 21. ff. de verb. sign. x dixi ad 4. inf. eod.

a Si missus in metallum, postea revocetur, quamvis deinceps locuples fiat, nemini tamen tenetur eorum nomine, quæ ante metalli damnationem debuit: nisi pristina ejus bona fuerint ei restituta. Synops. Basil. 6. Tit. 3. ex lib. 60. tit. 68. cap. 8. b vide quæ scripti ad l. 7. J. eod. c Revocatus ex metallo, licet locuples postea factus fuerit, non tenetur creditoribus eorum nomine, quæ ante poenam metalli debuit, nisi pristina ejus bona sint ei restituta. l. 12. J. eod. 6. Tit. 5. ex lib. 60. tit. 68. c. 8. d v. eandem d. l. 7. ubi scripti. e Deportatis restitutis, actio in debitores non restituitur ut hic, nisi cum bonis restitutio ada sit. l. 11. J. eod. f Filius restitutus, in patriam potestatem non revertitur, ut hic, nisi ea condicione restitutus sit, ut jus potestatis redintegraretur. arg. l. 9. J. eod. g Indulgentia generalis patriam restituit, v. d. l. 7. h Indulgentia generali fama non restituitur. l. 3. §. de generali abolitione. i Indulgentiam generalem concessus liberos suos in suam potestatem non revocat, vide Sfortiam Oddum d. l. tract. de rest. qu. 94. artic. 3. k Indulgentia generalis patriam & in eam reditū tribuit, ut hic. & l. 4. §. 6. 8. eod. adde Sfortiam Oddum tract. de restitutionibus. quast. 94. artic. 2. l Indulgentia generalis neque militiam, neque famam restituit, 6. Synops. Bas. 3. ex lib. 60. tit. 58. cap. 11. adde l. 3. §. de generali abolitione. l. 10. in fin. J. eod. Ideoque si generali principis indulgentia redie-

Pro-

a Restitutus in integram, non potest uti beneficio restitutionis in fraudem creditorum.

b l. unic. §. Theod. eod.

c Patriam potestatem recuperat deportatus, cum primum restitutus est.

d dixi ad l. 9. §. eod.

e Restitutio regulis facit l. 8. sup. de pact. dotalib. atque ita restituta patria potestate deportato restitutus, quæ intermedio illo tempore gesta sunt per ejus filium, rata sunt.

f Abfurditas vitanda. g Contraria duo simul concurrere non possunt. Nec enim quis potest esse eodem tempore sui juris, & in alterius potestate.

h Nomine tantum restituitur patrie potestati, qui administrationem rerum filii non recuperat: quique ad ejus bonorum administrationem non restituitur.

i Patris officium est res liberorum recte administrare.

k Restituta alicui patrie potestate, restituitur eidem jus administrandorum bonorum, si modo legitimæ administrationis capax sit.

l adde l. 50. ff. ad Treb.

protegere sceleris poena contra a creditores, quo minus jure debitum solvat, improbe conatur.

De patria potestate & ejus effectibus. 4. De bonis, dignitate & patria potestate.

13. Imp. Constantin. A. ad Maximum Præf. urb.

IN b quaestione testamenti, quod deportati filius remane ante patre fecisset, remotis Ulpiani atque Pauli notis, Papiniani placet valere sententiam: Ut c in patris sit filius potestate, cui d dignitas, ac bona restituta sunt.

1 ¶ Ita e tamen, ut gesta per filium, cujus consilia legitima ætas firmaverat, rata sint, eodem in potestatem patriam redeunte, ne eorum rescissio efficiat (quod est maxime absurdum) f eodem g tempore nec in patris, nec in sua quemquam fuisse potestate.

2 ¶ Minores enim ætate jure quicquam agere prohibentur. Quibus si damno patre tutor datus est, necesse est, ut ab officio suo recedat, regresso eo, quem non solum nomine h redire, sed etiam officium i suum nulla pravitate corruptum liberis præbere oportet, ut eorum bona tueatur & augeat. Nam k si patria potestate ad / corrumpendi, atq;

l Abfurditas vitanda. g Contraria duo simul concurrere non possunt.

h Nomine tantum restituitur patrie potestati, qui administrationem rerum filii non recuperat: quique ad ejus bonorum administrationem non restituitur.

i Patris officium est res liberorum recte administrare.

k Restituta alicui patrie potestate, restituitur eidem jus administrandorum bonorum, si modo legitimæ administrationis capax sit.

l adde l. 50. ff. ad Treb.

effundendi patrimonii licentiam abutatur, ut furioso, ac dementi, itemque prodigo a, libidinum omnium vitiorumque seruo, non est eorum pecunia committenda: ¶ quin ¶ ab administratione fugiat, neque tutor esse desinat, omniaque minoris dispendia suis ipse damnis præstat. Sententia vero deportationis nullo patrem præjudicio deminuat.

3 ¶ Quem si comperta integritas, ut natura, ita officio liberis restituerit, ei gubernacula b rerum tradenda sunt, cujus ad imitationem publici juris provisæ custodia est. Quæ nisi bonis patribus detur, luctuosior erit ¶ filiis ¶ redditus, quam discessus.

4 ¶ Ideoque tantum o ad restitutionem indulgentia valeat, quantum ad correctionem sententia valuit: utque deportationis ipsum per se d nomen e rerum omnium spoliatio est, ita indulgentiæ restitutio f, bonorum g ac dignitatis, uno nomine amissorum omnium sit recuperatio. Et filii emancipationem a patribus officiis petant, ut libertatem non damnationis, sed lenitatis paternæ testem habeant. Dat. 18. Kalend. Octobr. Sirmii, Crispo 2. & Constantino 2. CC. Coss. 321.

14. h.

Explicitus est Codicis DN. Justiniani PP. A. Repetitæ prælectionis liber nonus.

de quæ de verbo restituendi scripti ad l. 35. l. 75. ff. de verb. sign. l. 173. §. 1. ff. de reg. jur.

g vide quæ scripti ad l. 2. sup. eod.

h Deest hic constitutio, quam vide apud Cujacium 20. observ. 31.

a Prodigus libidinum, omniumque vitiorum seruo, neque modum neque finem expensarum habens, bona dilacerans atq; dissipans, l. 1. ff. de curat. furios. c. verfor. dixi ad l. 1. Gaji ultim. his addatur elegans prodigi descriptio ex Paulo 3. sent.

4. §. 7.

b vide quæ scripti ad l. 11. ff. de verb. obl.

c l. 6. §. 12. ff. de inoff. test.

d Nominis vis spectanda.

e Deportatio, rerum omnium spoliatio.

f Indulgentia, bonorum, dignitatis, & omnium restitutio. his ad.

g l. 1. ff. de reg. jur.

h l. 1. ff. de reg. jur.

i l. 1. ff. de reg. jur.

k l. 1. ff. de reg. jur.

D. JUSTINIANI SACRATISSIMI PRINCIPIS, PP. A. CODICIS,

REPETITÆ & PRÆLECTIONIS,
LIBER DECIMUS.

DE b JURE c FISCO d.

TITULUS e PRIMUS.

a al. ex repetitæ prælectione.

b Addebant veteres, & populi. de Paul. l. 5. §. 12. sic Lampridius in Alexand. scribit, cum leges de jure fisci & populi moderatas & justas tulisset. Cont.

c i. e. privilegio. adde 7. tit. 73. sup. eod. §. 14. Fi-

scus num eodem modo restituitur in integram, ut minor & Ecclesia: & sic hi tres in restitutionibus comparantur si per suos gestores & procuratores damnum senserint comparantur. Pyrrhus l. 6. §. 1. eod. Gloss. si curator. 5. in fin. ff. de jure fisci. l. sub specie. 4. sup. de re jud. l. unic. §. de sent. advers. fisci. lat. retract. l. Imperatores 35. ff. de re jud. c. auditus. de integ. restit. v. Everard. loco aminovib. ad fiscum 64. de sententia v. quæ scripti ad l. 3. §. in quibus caus. in integ. restit. de mora l. 14. sup. de procur.

d i. e. ærarum tam sacri quam privati. l. 9. inf. eod. Porro fiscalium originem ita veteres quidam repetunt a provinciarum inter Principem & Populum partitione: quasdam enim Imperatoris, quasdam P. Romani factas fuisse, ut ex earum provinciarum redditu haberet P. Romanus aliquid quod in rem suam, propriosque usus verteret, & hæc fiscalia seu publica appellata, quæ pleno jure domini populi essent, ita ut ea etiam alienaret pro suo arbitratu. Cæterum ut P. Romanus, ita civitates reliquæ quasdam etiam res peculiares habuere, fundos puta, servos & similia: quibus administrandis, imo etiam alienandis, a Principe idoneus quis præferebatur. Quin hujusmodi res quoque in dominio cujusque civitatis erant, ut priores illæ, in P. Romanicæ hæc tantum differentia fuit, quod quæ P. Roman. res erant, fiscales & publicæ proprie: quæ civitatum, proprie civiles, improprie vero publicæ & fiscales dicebantur i. Harm. 2. §. 46. Suet. in Aug.

e Titulus hic generalis est: de privilegio vero fisci supra specialis, ut quo de speciali hypotheca fisco tractatur. f Hujus legis inscriptio sic ex manuscr. l. reponenda est. Imp. Severus & Antoninus AA. Attico & Severo al. Sereuo.

g adde l. 10. §. 1. ff. quæ in fraud. cred. l. 4. §. de priv. fisci. Quid, si quis eadem die cum alio contraxit, quæ cum fisco? Fiscus præfertur, si cum privato contractum fuerit titulo lucrati-vo, ut hic, secus si oneroso, Ripens. ad l. 10. ff. de pign. m. 8. Fraus enim facilius præsumitur adversus fiscum in causa lucrati-va, quam onerosa, l. 1. §. si quis in fraudem. §. si quis. ff. siquid in fraud. patroni. v. Ripens. ibi. num. 9. & 10. h Perficitur vulgo donatio traditione vel emancipatione: in filios, etiam nuda voluntate. l. 4. C. Theod. de donat. Cujac. hic.

i v. l. 9. §. sed in his. §. de bon. proscript. k sub. Pauliano: at non hypothecaria vel in factum, quarum neutra rescissoria. Cujac.

De donatione precedente obligationem fiscalem.

1. Imp. Alexander A. Attico & Severo f.

SI prius g quam fisci rationibus pater vester obligatur, perfectam h prædiorum donationem i fecisse fuerit probatus: quod citra fraudem creditorum gestum est, non rescinditur k.

De computatione a Tabulariis facta.

2. Imp. Gordianus A. Sereuo l.

INstar rei judicatz obtinere minime a potest computatio a Tabulariis b facta: nisi sententia procuratoris c fuerit comprobata.

De venditione in fraudem fisci.

3. Idem A. Atticæ.

SI minori d pretio, quam res est, aperta fraude e emptoris vel gratia, quæ obligata sunt, fisco f, venierint: aditus Procurator g meus debitam quantitatem inferenti h restitui ea prædia jubebit.

De metroicis.

4. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Niceti i.

Certa forma super metroicis k data est, qui jussu Principis in aliam civitatem translati sunt. Nam prædia l eorum, quæ antequam demigrarent, habuerint, si ab eis m distracta non essent, fisci rationibus vindicari jam pridem decretum est: nisi aliud speciali præcepto Augusta majestas decreverit. Ut igitur a Principibus salubriter statutum est, ita salvis his, quæ utiliter placuerunt, parentibus n hæredes eos existere minime oportere, nulla legis sanctione statutum est.

De bonis non capiendis sine auctoritate Principis.

5. Exemplum sacrarum literarum eorumdem AA. ad Flaccum.

PROhibitum o est cujuscunque bona, qui fisco locum fecisse existimabitur, capi, priusquam p a nobis forma fuerit data. Et ut omni provisionis genere occursum

1 Prædia incolarum (qui hic μέτοικοι) quæ antequam migrarent, jussu Principis, habuerunt, in fiscum redigenda, nisi Princeps id eis concesserit, ut ea sibi retinerent.

m al. his. n Metroici non arcentur a successione parentum in ea civitate relictorum, ex qua migrarunt. o Nunciis Principis non creditur sine literis. Barr.

p Officiales procuratoris Cæsaris bona caduca occupare non possunt sine auctoritate Principis.

a Potest igitur retractari.

b Tabularii qui, dixi ad l. 7. §. de exact. tribut.

c qui & rationalis.

d vid. Cujac. 16. obs. 29.

e aliud si bona fide. l. 1. §. ne fisco. f Id a fisco, id est, procuratore vel officio ejus

g Imo Præf. v. l. penult. ff. de rescind.

h v. l. 16. §. de rescind. l. 2. inf. de jur. hasta. l. 1. §. de præscript. 30. an. l. 9. ff. de resc.

i Mucatraulo, ut supr. l. 9. ff. de rescind. vend.

k al. Metroici. Metroici sunt coloni & incolæ, qui ex una civitate in aliam migrant, jussu Principis, ut hic. l. 12. in fin. ff. de excus. tut. Dixi ad tit. ff. ad mun. & de incolis.

l l. 1. ff. de excus. tut.

m l. 1. ff. de excus. tut.

n l. 1. ff. de excus. tut.

o l. 1. ff. de excus. tut.

a Cæsariani officiales procuratores Cæsaris, dixi ad l. 10. D. de publicanis.

b Resistere licet officialibus & Cæsarianis bona caduca occupantibus sine iussu Principis, atque ita permittitur, cuique iniuriosos conatus eorum prohibere, si quid iniuria facere ceperint aut voluerint: licet, inquam, id iis quorum interest, ut hic. Tenentur quoque iniuriæ. Paulus lib. 5. sent. 12. §. 6. Quoties sine autoritate, iudicati officiales alicujus bona occupant, vel describunt, vel sub observatione esse faciunt adito procuratore, iniuria summovetur: & huius rei auctores ad P. Prætorio puniendi mittuntur.

c legend. qua succubuerint id est, acciderint in causam caduci.

d v. l. 1. sup. de mand. Princip. e vigore.

f C. Th. eod. tit. 1. 3. g De igne & ignis poena, v. l. unie. sup. de Nili aggeribus.

h Fisci actiones intra suum ac legitimum tempus instituendæ: post tempus legitimū, moveri non possunt.

i In C. Theod. de est ut: & sic novus versiculus incipit, Jam, &c.

k Si fisci litibus etiam iustis, præscriptio obijciatur, quanto magis iniustis privatorum obijci potest & debet.

l C. Theod. eod. l. 5. de sumpt.

m id est, reclamandi copia, adde l. 46. D. eod. tit. 1. Harmenop. 2. §. 44.

n Conventorum a fisco bona, pendente ipsa lite neque describi, neque distrahi debent. Possessio apud reos remanere debet, ut hic; nisi officiales sint procuratores Cæsaris. verj. sane. inf. eod.

o id est, possessorem.

p sub. apud rationalem.

q vindicare, in C. Theod.

r Conditionales tabularii huic conditioni additi & mancipati, adeo ut non possint ad aliam aspirare militiam vel dignitatem, dixi ad l. 11. §. qui potiores.

s al. ei fuerit.

t Et sic duplicum, ut l. 46. §. 1. D. eod. Imo quadruplum, ut l. 3. inf. eod. dixi ad l. 45. §. 13. D. eod.

u Cæsariani seu officialis Procuratoris Cæsaris, a fisco conventi bona, statim seu ab initio litis ipsius mortis, a fisco possidentur vel describuntur, ut hic, quod in aliis non est, sup. eod.

x al. abdicare.

y al. prædicta.

z Præsumitur mala fide possidere, qui consuevit alium fraudare. Jus id est in ἡσ προλήψας, seu præsumptione est, ut notant Græci, teste Cujacio ad Novell. 22. in fin. Hinc colligunt: Publicæ rei administratores, qui ad illud munus inopes venerunt, si postea divites facti fuerint, ex publica pecunia divites factos fuisse præsumi, si modo id constante administratione adquisierint, non post redditas Reipublicæ rationes. adde quæ dixi ad l. 10. in fin. sup. arbitr. tutelæ.

a metuerint. in C. Th. al. metuerunt.

b Ex lib. 10. tit. 1. l. 10. C. Th.

c interverfor hic & l. 12. inf. de susceptoribus. decoctor pecuniæ publicæ dixi ad l. 2. J. de palatinis sacrarum largis.

d vide quæ scripti ad l. 45. §. 13. D. eod.

e C. Theod. eod. tit. 1. 17. hinc constat, agi hoc titulo de rebus ærarii privati, ut in l. 1. J. de locat. præd. civil. l. 1. inf. de locat. fundor. fiscal. alias proprie fiscus, sacrum ærarium, sacre largitiones, sacri thesauri.

sit Cæsarianis a, sancimus licere b universis quorum interest, obijcere manus his, qui ad capienda bona alicujus venerint, qui succubuerint c legibus: ut etiam si Officiales ausi fuerint a tenore datæ legis desistere, ipsis privatis resistentibus, a facienda iniuria arceantur. Tunc enim is, cuius interest bona alicujus non interpellari, Officialibus volentibus ea capere, debet acquiescere, cum literis d nostris cognoverit non ex arbitrio suo Cæsarianos (id est Officiales) ad capiendas easdem venisse facultates: sed iustitiæ vigorem e id fieri statuisse.

Si non suo tempore agatur.

6. Imp. Constantinus A. ad provinciales f.

Iustas etiam, & quæ locum habent, fisci actiones præcipimus concremari g ob hoc solum, quod suis h temporibus prolata non sunt: ut i jam k calumniæ privatorum eo saltem arceantur exemplo, quo iustas fisci lites filere præcipimus. Datum 3. Kalend. Jun. Constantino A. 5. & Licinio Cæs. Coss. 319.

De bonis lite pendente non occupandis, si post rem secundum fiscum iudicatam interversum quid fuisse apparuerit.

7. Idem A. ad Volusianum P. U. l.

Defensionis m facultas danda est his, quibus aliquam inquietudinem fiscus infert: cum facultates eorundem adhuc n controversia pendente inquietari describi que fas non sit. Ubi ergo controversia extiterit, fisco alicujus patrimonium vindicante, apud eum o omnibus facultatibus constitutis cognitio ventiletur p: ut cum rei exitus debere eas vindicari q probaverit, tunc demum res persequi liceat, & super modo facultatum ac rerum interrogationem haberi, quæ per conditionales r servos investiganda est: ut si quid subtractum f fuerit, exigatur, & extrinsecus integrum tantum t aliud multa nomine, quantum fuerat per fraudem ablatum. † Sane in huiusmodi quaestione, si Cæsariani u nomen inciderit, ad usurpationem constitutionis istius non debet accedere x: siquidem consuetudo fraudum, quibus prædicti y omnia temerare consueverunt z, exceptionem eorundem meruit a. Datum prid. Kalend. Jan. Sirmii, Constantino A. 7. & Constantio Cæs. Coss. 326.

De interversorum poena.

8. Imp. Valent. & Valens AA. ad Dracontium Vic. Africa.

Qui b in contractibus scelestis, ac fisco perniciosis interversorum c maculosis sese fraudibus implicuerint, quadrupli d redhibitione teneantur. Datum 15. Kalend. Dec. Adrumeti, Valentiniano & Valente AA. Coss. 365.

De Susceptoribus. De Irenarchis. De Optione.

9. Imp. Honor. & Theod. AA. Patricio Comiti rerum privatarum e.

Conventorum a fisco bona, pendente ipsa lite neque describi, neque distrahi debent. Possessio apud reos remanere debet, ut hic; nisi officiales sint procuratores Cæsaris. verj. sane. inf. eod.

o id est, possessorem.

p sub. apud rationalem.

q vindicare, in C. Theod.

r Conditionales tabularii huic conditioni additi & mancipati, adeo ut non possint ad aliam aspirare militiam vel dignitatem, dixi ad l. 11. §. qui potiores.

s al. ei fuerit.

t Et sic duplicum, ut l. 46. §. 1. D. eod. Imo quadruplum, ut l. 3. inf. eod. dixi ad l. 45. §. 13. D. eod.

u Cæsariani seu officialis Procuratoris Cæsaris, a fisco conventi bona, statim seu ab initio litis ipsius mortis, a fisco possidentur vel describuntur, ut hic, quod in aliis non est, sup. eod.

x al. abdicare.

y al. prædicta.

z Præsumitur mala fide possidere, qui consuevit alium fraudare. Jus id est in ἡσ προλήψας, seu præsumptione est, ut notant Græci, teste Cujacio ad Novell. 22. in fin. Hinc colligunt: Publicæ rei administratores, qui ad illud munus inopes venerunt, si postea divites facti fuerint, ex publica pecunia divites factos fuisse præsumi, si modo id constante administratione adquisierint, non post redditas Reipublicæ rationes. adde quæ dixi ad l. 10. in fin. sup. arbitr. tutelæ.

a metuerint. in C. Th. al. metuerunt.

b Ex lib. 10. tit. 1. l. 10. C. Th.

c interverfor hic & l. 12. inf. de susceptoribus. decoctor pecuniæ publicæ dixi ad l. 2. J. de palatinis sacrarum largis.

d vide quæ scripti ad l. 45. §. 13. D. eod.

e C. Theod. eod. tit. 1. 17. hinc constat, agi hoc titulo de rebus ærarii privati, ut in l. 1. J. de locat. præd. civil. l. 1. inf. de locat. fundor. fiscal. alias proprie fiscus, sacrum ærarium, sacre largitiones, sacri thesauri.

Super a creandis susceptoribus b periculo Procuratorum c rei dominicæ d, dispositionem tuæ sublimitatis firmam esse præcipimus: ita ut omni ambitione cessante, quæ statuta sunt, quæque antiqua consuetudine commendantur in pabulis e, vel sumptu familiæ ministrando, intemerata permaneant: super Irenarcha f, & Optione g omni antiqua h consuetudine observanda. Datum 3. Kalend. Jan. Constantin. Theod. A. 9. & Constantino 3. i Coss. 420.

De bonis mortuorum ante condemnationem.

10. Idem AA. Palladio P. P. Orientis k.

Eorum patrimonium mortuorum l, qui vitæ suæ tempore diversis conscientiam suam dicuntur polluisse criminibus, fisci rationibus nequaquam competere m, || vel ab eo alienari n censuimus, nisi post publicam accusationem eos constiterit fuisse convictos o. Datum 8. Id. Jul. Ravenna, Eustathio & Agricola Coss. 421.

Intra quod tempus lu finienda sit.

11. Pars undecimæ const. ex lib. 56. Basil.

Omnia p publica actio intra sex q menses post litis contestationem peragatur: nisi forte contingat, ut sit necesse, vel personas, vel instrumenta quædam ex provinciis accersiri in Regiam Urbem, aut si ipsimet, qui conveniuntur, causam dilationis præbeant, urpote si se imparatos dixerint.

DE CONVENIENDIS FISCI DEBITORIBUS.

TITULUS II.

1. Imp. Gordianus A. Saturnino & aliis.

Non injusta ratione desideratis, repromissa fisco indemnitate, eos priore r loco conveniri, qui reliqua contraxerunt: mox ad vos perveniri, qui ab his quædam mercati estis.

Cautio qua non probat contra fiscum, sed contra officiales, facit ut officiales primo conveniantur. Bart.

2. Imp. Valerian. & Gallien. AA. & Valer. C. Erophilo f.

Fisco quidem contra te manet actio, quod argentum r quod inferre debebas, rationibus fuerit relatum, si cautionem quæ tibi super eo exposita est, Tabularius non subnotavit: æquum u tamen est, ut prius de bonis ejus, qui exactor fuit, si solvendo est, & x || conveniendi ejus facultas datur, indemnitati fisci satisfiat y: tunc a te, si servari hic modus non possit, reposcatur.

3. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Januario & aliis.

Quoniam z Augurio a ac filio ejus ad exigenda reliqua b confortes c vos atque consocios d esse dicitis, eisq; certorum e duntaxat nominum exactionem mandantam f: nec inter eum g & ceteros, qui exactores fuerant nominati h, consilia exactionis mutuum periculum constitutum i, sed separato muneris k obsequio l discretam solitudinis rationem fuisse adseveratis: a jure non discre-

scalis post eam contestatam finienda est intra sex menses; ideoque in l. properandum. sup. de iudiciis, recte excipiuntur causæ fiscales.

e Fisco hoc ordine excutit debitores: priore loco reum ipsum principalem, tum intercessorem, deinde possessorem hypothecarium, ut hic. l. 47. ff. de iure fisci. Exigit quidem exactor publicorum tributorum debitoris fiscalis jure tacite hypothecæ: prius tamen excutit reum principalem quam possessorem. Fisco eam electionem non habet.

f Patrophilo. vet.

g Fisci debitor non continuo liberatur, hoc ipso, quod exactor retulit in rationes publicas debitorem solvisse, sed tum demum cum tabularius subnotaverit: ut hinc constet exactorem a tabulario distingui. Exactoris munus inter cetera fuit exacta in rationes publicas referre, tabularii subnotare, l. 1. J. de canone largit. tit.

u Apocha quæ non probat contra fiscum, sed contra exactorem fisci, tantum id efficit, ut a fisco prius conveniatur exactor, quam debitor.

x Deest in quib. lib. al. aus. y satisfiat.

z Si divisa est administratio a iudice, vel ab ejus officialibus, primo convenitur gerens, si de jussoribus & nominatores ipsius, quam perveniatur ad collegam. Bart.

a Augurio.

b Reliquis exigendis plures etiam exactores eligebantur: quidam ad certorum tantum nominum exactionem, ut hic.

c Confortes, consocii.

d sociatos.

e al. ceterorum.

f Multum interest exactio divisim mandetur, an pro indiviso.

g al. inter vos, quod rectius existimat Cujac. ut in fin. etiam vos.

h nominatim. i al. additur, est.

k al. nominis. l al. additur, quo.

a Comitibus rerum privatarum dispositionem, susce-
ptores rei priva-
te creantur, pa-
bula & annonæ
præstantur fami-
liæ rei private.
suos enim famu-
los suamque fami-
liam res Prin-
cipis privata ha-
buit.

b Susceptores rei private creantur periculo procura-
torum rei priva-
te: ut hic. ex Co-
mitibus rerum pri-
vatarum disposi-
tione, ut docet
huius legis inscri-
ptio.

c Comes rerum privatarum Prin-
cipis, privati æra-
rii curam gerebat
per procuratores,
Theod. 3. c. 12. Gra-
ci. 6. Basilicon.
Differt autem a
Comite sacri æ-
rarii live sacra-
rum largitionum,
live thesaurorum,
de quo scripti ad
l. 2. J. ut digni-
ordo servetur. ut
terque tamen est
illustris.

d id est, rei priva-
te ipsius Prin-
cipis.

e Pabula quæ &
capita, sup. de an-
nonæ & capitat.
animalium: ut
annonæ, familiæ
dominicæ sum-
ptus.

f vide J. de Ire-
narchis.

g Optio est ero-
gator annonæ mi-
litaris.

h Creantur Ire-
narchæ & Optio-
nes periculo de-
curionum, ex dis-
positione tamen
Præsidum. l. 1. J.
de Irenarchis.

i al. III.

k ex C. Th. l. 16.
tit. 10. lib. 30. ubi
additur, post alia.

l Mortuorum an-
te condemnationem
bona fisco
non vindicantur.

m competi, in C.
Theod.

n absunt a C. Th.
o i. e. condemna-
tos.

p Ex collectione
Ant. Augustini.

q Omnis causa fi-
scalis post eam contestatam finienda est intra sex menses; ideoque in l. properandum. sup.

de iudiciis, recte excipiuntur causæ fiscales.

e Fisco hoc ordine excutit debitores: priore loco reum ipsum principalem, tum interces-

forem, deinde possessorem hypothecarium, ut hic. l. 47. ff. de iure fisci. Exigit quidem exactor publicorum tributorum debitoris fiscalis jure tacite hypothecæ: prius tamen excutit reum principalem quam possessorem. Fisco eam electionem non habet.

f Patrophilo. vet.

g Fisci debitor non continuo liberatur, hoc ipso, quod exactor retulit in rationes publicas debitorem solvisse, sed tum demum cum tabularius subnotaverit: ut hinc constet exactorem a tabulario distingui. Exactoris munus inter cetera fuit exacta in rationes publicas referre, tabularii subnotare, l. 1. J. de canone largit. tit.

u Apocha quæ non probat contra fiscum, sed contra exactorem fisci, tantum id efficit, ut a fisco prius conveniatur exactor, quam debitor.

x Deest in quib. lib. al. aus. y satisfiat.

z Si divisa est administratio a iudice, vel ab ejus officialibus, primo convenitur gerens, si de jussoribus & nominatores ipsius, quam perveniatur ad collegam. Bart.

a Augurio.

b Reliquis exigendis plures etiam exactores eligebantur: quidam ad certorum tantum no-

minum exactionem, ut hic.

c Confortes, consocii.

d sociatos.

e al. ceterorum.

f Multum interest exactio divisim mandetur, an pro indiviso.

g al. inter vos, quod rectius existimat Cujac. ut in fin. etiam vos.

h nominatim. i al. additur, est.

k al. nominis. l al. additur, quo.

a Fiscus, quoribus pro indiviso pluribus mandata est debitorum fiscalium exactio, priore loco experitur adversus exactores: deinde adversus nominatorem exactoris: si pro indiviso, prius experitur adversus nominatorem, quam adversus exactoris collegam, ut hic, l. 2. inf. de susceptoribus, prapost. & arcarii, hinc colligit Decius in l. in toto jure. 80. ff. de regulis juris. num. 21. In mandatis fiscalibus mandata specialia non derogare specialibus aliis mandatis.

b Fisci procurator.

c quantitatem.

d constringet.

e C. Th. lib. 10. tit. 16. l. 2.

f Fisco obnoxii sine mora conveniantur (ἀνυπερβέτως μετὰ δαπάνης).

g ubi fisco satisfecerint, tum deinde adversus creditores experiantur. Syn. Basil. 9. tit. 5. ex lib. 56. tit. 6. c. 40. §. 10.

h id est, tergiversatione, & morosa dilutione. Frustrari, est moram trahere, tergiversari. v. l. 233. ff. de verb. sign.

i Fiscalis actio non differtur, quoad ipse debitor fisci suos debitores exegerit, ad de Nov. 123.

j Complexe debitorum his libris, est solvere & satisfacere creditori. l. 47. in fin. ff. de administr. tut. l. ult. sup. de test. manum.

k C. Th. cod. tit. l. 3.

l Fiscus ex brevibus rationibus confiscati, quemquam convenire, quasi confiscati debitorem non potest.

m in C. Th. erat de portatu, sed Tribonianus elegit nomen generalius.

n i. e. chartula, five libellus brevis. Galli dicunt, breves.

o sub. utilis fisco. l. 7. sup. de probat.

p Contrahentium, in C. Theod.

q l. 2. ff. de fide instrum.

r l. 5. l. 6. l. 7. sup. de probat.

s Redhibitio hic, solutio est: oratio vero ita hic legenda nullus de his, quorum nomina conscripti sunt, ad redhibitionem urgeatur.

t urgeantur, cetera absunt a Cod. Theod.

u Ex brevi debitoris sui, privatus creditor, neminem convenire potest, quasi debitoris debitorem.

x Perperam antea legebatur, de fide instrumentorum, cum in C. Theod. legatur: de fide & jure hastæ.

y In fiscali auctione hæc requiruntur, proscriptio, l. 6. inf. cod. auctoritas procuratoris fisci, l. 1. inf. cod. Hasta, l. 6. inf. Præco, Quæstor, additio, l. 4. inf. cod.

z Fiscalis hasta, auctio est, quæ fit a fisco de bonis caducis vel commissis, vel obligatis. Dicitur autem hasta, quod ejus venditionis signum esset hasta in foro posita, Cicero 2. officior. & Philipp. 2. 12. ad Attic. 3. Orat. de l. Agraria. Dion. 46. & 6. Val. 3. & 6. Seneca 1. de Ira. & de consolatione ad Marciam, c. 20. Macrob. 2. Sat. 2. Festus in Hasta. Juven. Satyr. 3. & 14. Josephus 21. versus interpret Horatii. 1. Satyr. 6. ad versum: si præco parvas, ad hastam quoque fiebant locationes. Colum. in præfat. l. de re rust. Ovid. 4. de Ponto elegia 5. & 9. Corn. Nepos in vita Attici. Livius 39. & 43. Seneca, suavor. 6. Tert. Apologes.

a al. auctionibus. Adjectio quid esset, dixi ad l. 1. inf. de vendendis reb. civitatis.

b cujus.

c Fiscus capta pignora ex causa judicati, sine hasta aut hastarum solennitate vendere non potest. Quæ sine hasti ejusmodi venditio intercedit, rescinditur facta debitori fisci (debitum offerenti) potestate recuperandi pignoris ac fructuum perceptorum simul & percipiendorum.

d Præsumitur mala fides, ubi non servatur solennitas. v. Alciatum 3. præsumpt. 13.

e Mala fidei emptor tenetur de fructibus etiam percipiendis.

pat, ut prius a ex bonis exactorum, qui principali loco ad exactorem fuerant destinati, indemnitati fiscali satisfiat: postque eos, si solidum debitum exolutum non sit, nominatores conveniri. Rationalis b igitur noster juris ordinem sequetur: excussisque exactorum facultatibus nec non etiam nominatorum, si fisco in universi debiti quantitate c securitatem indemnitis consecutus non fuerit, etiam vos ad restituenda fiscalia debita adstringet d.

4. Imppp. Valent. Valens & Grat. A.A.A. ad Archiepiscopum Comit. Orientis e.

Hi f, qui fisco nostræ mansuetudinis obnoxii sunt, omnia frustratione g teneantur, ut quod suis nominibus debent, de suis facultatibus cogantur exolvere: servatis h, cum compleverint i, allegationibus propriis, si quas adversus quoscunque ex suis contractibus debitores competere sibi ex jure crediderint: ita ut adversus eos, quos sibi obnoxios adseverant, legibus & judiciis expeririundum esse cognoscant. Dat. 3. Non. Jun. Noviodunum, Valentiniano NB. P. & Victore Coss.

Scriptura propria non facit fidem pro scribente, vel ejus hærede, etiam si fisco sibi successerit. Bart.

5. Idem A.A.A. Fortunatiano Comiti rerum privatarum k.

Inter l chartulas confiscati m, brevis n quidam adseveratur inventus o, qui nomina continebat debitorum, seu contractuum p: cum tamen neque retribus credita pecunia probetur, neque cautionibus q ea q quæ q brevi i inserta sunt, ostendantur, iniquum r esse perspeximus, ut sub propria adnotationis manu unusquisque sibi faciat debitorem.

Occasionis igitur hujusmodi calumniam præsentis volumus jussione cohiberi: ut brevis vanitate rejecta, nullus ad redhibitionem f de his, quorum nomina conscripta sunt, urgeatur t; quod & in aliis similibus u causis observandum esse censemus. Dat. Frid. Non. Jul. Hierapol. Gratiano A. 4. & Merobaude Coss. 377.

DE FIDE x, ET JURE y HASTÆ z FISCALIS, ET DE ADJECTIO-NIBUS a.

TITULUS III.

1. Imp. Antoninus A. Curtiae.

Quod in libellum contulisti, Procuratori meo, ad cujus officium desiderium tuum pertinet, allega: cui b si probaveris non c auctore Procuratore, vel eo, cui vendendi fuit facultas, neque habitis hastis, neque omni ordine peracto venditas res esse: & id quod ex causa judicati debes, exolveris, rescissa venditione mala fide d facta, easdem res recipies cum fructibus, quos ad emptorem mala fide pervenisse, vel e pervenire debere constiterit. PP. Non. Jan. Antonino A. 4. & Balbino Coss. 214.

2. Imp. Zeno.

3. Imp. Gordianus A. Heracleoni.

4. Imp. Dioclet. & Maximian. A.A. & CC. Marcellinæ.

5. Imp. Valens & Gratian. A.A.A. ad Viven-tium P.P. Galliarum p.

6. Idem A.A. ad Felicem Comit. sacri. larg. a.

7. Imp. Zeno.

8. Imp. Valens & Gratian. A.A.A. ad Viven-tium P.P. Galliarum p.

9. Imp. Valens & Gratian. A.A.A. ad Viven-tium P.P. Galliarum p.

10. Imp. Valens & Gratian. A.A.A. ad Viven-tium P.P. Galliarum p.

11. Imp. Valens & Gratian. A.A.A. ad Viven-tium P.P. Galliarum p.

12. Imp. Valens & Gratian. A.A.A. ad Viven-tium P.P. Galliarum p.

13. Imp. Valens & Gratian. A.A.A. ad Viven-tium P.P. Galliarum p.

14. Imp. Valens & Gratian. A.A.A. ad Viven-tium P.P. Galliarum p.

15. Imp. Valens & Gratian. A.A.A. ad Viven-tium P.P. Galliarum p.

16. Imp. Valens & Gratian. A.A.A. ad Viven-tium P.P. Galliarum p.

17. Imp. Valens & Gratian. A.A.A. ad Viven-tium P.P. Galliarum p.

18. Imp. Valens & Gratian. A.A.A. ad Viven-tium P.P. Galliarum p.

19. Imp. Valens & Gratian. A.A.A. ad Viven-tium P.P. Galliarum p.

20. Imp. Valens & Gratian. A.A.A. ad Viven-tium P.P. Galliarum p.

21. Imp. Valens & Gratian. A.A.A. ad Viven-tium P.P. Galliarum p.

22. Imp. Valens & Gratian. A.A.A. ad Viven-tium P.P. Galliarum p.

23. Imp. Valens & Gratian. A.A.A. ad Viven-tium P.P. Galliarum p.

24. Imp. Valens & Gratian. A.A.A. ad Viven-tium P.P. Galliarum p.

25. Imp. Valens & Gratian. A.A.A. ad Viven-tium P.P. Galliarum p.

26. Imp. Valens & Gratian. A.A.A. ad Viven-tium P.P. Galliarum p.

27. Imp. Valens & Gratian. A.A.A. ad Viven-tium P.P. Galliarum p.

28. Imp. Valens & Gratian. A.A.A. ad Viven-tium P.P. Galliarum p.

29. Imp. Valens & Gratian. A.A.A. ad Viven-tium P.P. Galliarum p.

30. Imp. Valens & Gratian. A.A.A. ad Viven-tium P.P. Galliarum p.

31. Imp. Valens & Gratian. A.A.A. ad Viven-tium P.P. Galliarum p.

32. Imp. Valens & Gratian. A.A.A. ad Viven-tium P.P. Galliarum p.

33. Imp. Valens & Gratian. A.A.A. ad Viven-tium P.P. Galliarum p.

34. Imp. Valens & Gratian. A.A.A. ad Viven-tium P.P. Galliarum p.

Duplex ratio desiderium a tuum juvat: & quod prætermissa hastarum solennitate possessiones tuas ex officio b distrahas suggeris: & quod pretii vilitate c, ob exiguum debitum gratiosam d emptionem in fraudem tuam, in utilitatemque e rationum mearum, adversarium commentum fuisse dicis. Quapropter illicita ista redargue, tam indemnitati fisci consulturus, quam tuæ securitati operam laturus f. PP. 5. Kalend. * Gordian. A & Aviola Coss. 240.

Et si g instrumenta emptionis non extent, quibuscunque tamen probationibus uxor tua ostenderit h ad se eam domum pertinere, quam a fisco ejus nomine dicis comparatam, pretiumque ab ea exolutum, & in eam dominium translatum, frustra fisco ex persona matris i ejus referre quæstionem, Procurator meus non sinet. PP. 5. Kal. Nov. Gordiano A. 5. & Aviola Coss. 240.

4. Impp. Dioclet. & Maximian. A.A. & CC. Marcellinæ.

Si i tempora, quæ k in fiscalibus j auctionibus l vel j hastis statuta sunt, patiuntur, cum m etiam augmentum te facturam esse profitearis: adi Rationalem n nostrum, ut justam o uberiores pretii oblationem admittat. PP. 3. Id. Jan. Sirmii ipsi 4. & 3. A.A. Coss. 290.

Venditio facta a fisco solenniter, non retractatur prætextu rescripti, vel minoris ætatis. Bart.

5. Impp. Valent. Valens & Gratian. A.A.A. ad Viven-tium P.P. Galliarum p.

Quæcunque q pro reliquis prodigorum r in annona-tio titulo ceterisque fiscalibus debitis, in quibuscunque corporibus sub auctione licitanda sunt, fisco s auctore vendantur: ut perpetuo t penes eos sint jure domini, quibus res hujusmodi sub hastæ solennis arbitrio fisco addixerit: & si quid u unquam, ut a fisco facta venditio possit infringi, auctoritate Rescripti fuerit impetratum, nullus obtemperet: cum etiam minoribus x, si quando aliquid ex rebus eorum pro fiscalibus debitis adjudicatur emptoribus, repetitionis y facultas in omnem intercipiatur ætatem. Dat. 23. Non. Novembr. Trev. Valentiniano NB. P. & Victore Coss. 369.

6. Idem A.A. ad Felicem Comit. sacri. larg. a.

Si qui b proscibente c, ac distrahente fisco, debitorum fiscalium emerint facultates: pro earum rerum tantum pretio obnoxii sint, quas eos patuerit decursis d hastis & proscritione habita comparasse. Nam ita eos munimus, ut nullius conventionis e reliquorum f fiscalium nomine g patiamur extrinsecus subire jacturam. Dat. 7. Id. Mart. h Martianop. Valentiniano & Valente A.A. Coss.

7. Imp. Zeno.

Si alicujus bona publicentur, atque vendantur, licet Stam Comiti rerum privatarum k Augusti, quam scho-læ Palatinorum l, quam m etiam fisci Advocato emere aliquas res ex eadem auctione, isque contractus a nemine calumniatur. PP. 3. Kal. August. post Consul. *

nem factam a Republica, adjectio non admittitur, nisi ex privilegio. l. Lucius. 24. ff. ad municip.

Melioris est conditionis fisco quam Respublica aut municipium, sic fisco semper hypothecam habet. l. Aufertur. 46. §. fisco. 3. ff. de jure fisci. Respublica non nisi ex privilegio, l. 2. J. de jure Reipubl. l. Antiocheni. 37. ff. de reb. auct. jud. poss. Fisco propter prærogativam habet, l. quod quis. 34. ff. de reb. auct. jud. Idem nunc habet etiam Respublica, l. bonis. 38. ff. de reb. auct. olim non habuit, nisi ex privilegio, ut ex epistola Plinii ad Trajanum constat. Ubi de exactione pecuniarum. Lis fiscalis terminanda est intra menses sex, lis Reipublicæ intra triennium, atque ita melior est fisci quam Reipublicæ conditio, l. 1. §. illud. ff. de adilitio. v. Cujac. 2. obs. 24. n i. e. procuratorem. Contr. o ut juxta jus uberioris, &c. p C. Th. cod. tit. l. 1. q Venditio facta a fisco solenniter prætextu rescripti vel minoris ætatis non rescinditur. Bart. r Prodigia sunt annonæ τρωγίμα, quibus opponuntur corpora. f Fisco hic pro Cæsaris procuratore sumitur.

c Fiscalis hasta rite facta ea vis est & fides, ut nec rescripto Principis, nec beneficio ætatis, nec alia ulla ratione convelli possit, ut hic. nisi minor fuerit indefensus. l. ult. sup. ff. propter public. pens. u si quidem.

x dixi ad l. 6. sup. de remiss. pignov. contra judicatum vide apud Paponem 18. Arct. 1.

y repetitionibus. z al. 3. Id. Mart. Ravennæ, &c.

a C. Th. cod. tit. l. 2.

b al. quis.

c De proscritptionibus v. l. ult. §. 5. inf. de delatorib. l. 15. §. 32. ff. de injuriis.

d decursus hastæ hic dixit, ut l. 1. sup. habitus hastæ.

e Conventioni in C. Theod.

f Qui a fisco auctionante comparat, pretium tantum præstat, non reliqua fisco debita, ut hic. de quo vide plura quæ scripti ad l. ult. inf. de censib.

g Absunt a C. Th.

h al. D. IV. Id. Novemb. Valentin. NP. & Victore Coss.

i Ex collectione Ant. Aug.

k Ad curam comitis rei privatæ & procuratorum provincialium, qui sub ejus dispositione erant, pertinebant quæ publicabantur, l. 3. C. Th. unde vi.

l Palatini pertinebant ad Comitem patrimonii seu rerum privatarum.

m Fisco vendente, Comes rerum privatarum, Palatini & patronus fisci possunt etiam res auctione proscriptas emere, l. ult. sup. de rescind. vend. l. 2. §. tutor. ff. pro emptore.

n C. Th. cod. tit. l. 2.

o ut juxta jus uberioris, &c.

p C. Th. cod. tit. l. 1.

q Venditio facta a fisco solenniter prætextu rescripti vel minoris ætatis non rescinditur. Bart.

r Prodigia sunt annonæ τρωγίμα, quibus opponuntur corpora.

f Fisco hic pro Cæsaris procuratore sumitur.

c Fiscalis hasta rite facta ea vis est & fides, ut nec rescripto Principis, nec beneficio ætatis, nec alia ulla ratione convelli possit, ut hic. nisi minor fuerit indefensus. l. ult. sup. ff. propter public. pens. u si quidem.

x dixi ad l. 6. sup. de remiss. pignov. contra judicatum vide apud Paponem 18. Arct. 1.

y repetitionibus. z al. 3. Id. Mart. Ravennæ, &c.

a C. Th. cod. tit. l. 2.

b al. quis.

c De proscritptionibus v. l. ult. §. 5. inf. de delatorib. l. 15. §. 32. ff. de injuriis.

d decursus hastæ hic dixit, ut l. 1. sup. habitus hastæ.

e Conventioni in C. Theod.

f Qui a fisco auctionante comparat, pretium tantum præstat, non reliqua fisco debita, ut hic. de quo vide plura quæ scripti ad l. ult. inf. de censib.

g Absunt a C. Th.

h al. D. IV. Id. Novemb. Valentin. NP. & Victore Coss.

i Ex collectione Ant. Aug.

k Ad curam comitis rei privatæ & procuratorum provincialium, qui sub ejus dispositione erant, pertinebant quæ publicabantur, l. 3. C. Th. unde vi.

l Palatini pertinebant ad Comitem patrimonii seu rerum privatarum.

m Fisco vendente, Comes rerum privatarum, Palatini & patronus fisci possunt etiam res auctione proscriptas emere, l. ult. sup. de rescind. vend. l. 2. §. tutor. ff. pro emptore.

n C. Th. cod. tit. l. 2.

o ut juxta jus uberioris, &c.

p C. Th. cod. tit. l. 1.

q Venditio facta a fisco solenniter prætextu rescripti vel minoris ætatis non rescinditur. Bart.

r Prodigia sunt annonæ τρωγίμα, quibus opponuntur corpora.

f Fisco hic pro Cæsaris procuratore sumitur.

c Fiscalis hasta rite facta ea vis est & fides, ut nec rescripto Principis, nec beneficio ætatis, nec alia ulla ratione convelli possit, ut hic. nisi minor fuerit indefensus. l. ult. sup. ff. propter public. pens. u si quidem.

x dixi ad l. 6. sup. de remiss. pignov. contra judicatum vide apud Paponem 18. Arct. 1.

y repetitionibus. z al. 3. Id. Mart. Ravennæ, &c.

a C. Th. cod. tit. l. 2.

b al. quis.

c De proscritptionibus v. l. ult. §. 5. inf. de delatorib. l. 15. §. 32. ff. de injuriis.

d decursus hastæ hic dixit, ut l. 1. sup. habitus hastæ.

e Conventioni in C. Theod.

f Qui a fisco auctionante comparat, pretium tantum præstat, non reliqua fisco debita, ut hic. de quo vide plura quæ scripti ad l. ult. inf. de censib.

g Absunt a C. Th.

h al. D. IV. Id. Novemb. Valentin. NP. & Victore Coss.

i Ex collectione Ant. Aug.

k Ad curam comitis rei privatæ & procuratorum provincialium, qui sub ejus dispositione erant, pertinebant quæ publicabantur, l. 3. C. Th. unde vi.

l Palatini pertinebant ad Comitem patrimonii seu rerum privatarum.

m Fisco vendente, Comes rerum privatarum, Palatini & patronus fisci possunt etiam res auctione proscriptas emere, l. ult. sup. de rescind. vend. l. 2. §. tutor. ff. pro emptore.

n C. Th. cod. tit. l. 2.

o ut juxta jus uberioris, &c.

p C. Th. cod. tit. l. 1.

q Venditio facta a fisco solenniter prætextu rescripti vel minoris ætatis non rescinditur. Bart.

r Prodigia sunt annonæ τρωγίμα, quibus opponuntur corpora.

f Fisco hic pro Cæsaris procuratore sumitur.

c Fiscalis hasta rite facta ea vis est & fides, ut nec rescripto Principis, nec beneficio ætatis, nec alia ulla ratione convelli possit, ut hic. nisi minor fuerit indefensus. l. ult. sup. ff. propter public. pens. u si quidem.

x dixi ad l. 6. sup. de remiss. pignov. contra judicatum vide apud Paponem 18. Arct. 1.

y repetitionibus. z al. 3. Id. Mart. Ravennæ, &c.

a C. Th. cod. tit. l. 2.

b al. quis.

c De proscritptionibus v. l. ult. §. 5. inf. de delatorib. l. 15. §. 32. ff. de injuriis.

d decursus hastæ hic dixit, ut l. 1. sup. habitus hastæ.

e Conventioni in C. Theod.

f Qui a fisco auctionante comparat, pretium tantum præstat, non reliqua fisco debita, ut hic. de quo vide plura quæ scripti ad l. ult. inf. de censib.

g Absunt a C. Th.

h al. D. IV. Id. Novemb. Valentin. NP. & Victore Coss.

i Ex collectione Ant. Aug.

k Ad curam comitis rei privatæ & procuratorum provincialium, qui sub ejus dispositione erant, pertinebant quæ publicabantur, l. 3. C. Th. unde vi.

l Palatini pertinebant ad Comitem patrimonii seu rerum privatarum.

m Fisco vendente, Comes rerum privatarum, Palatini & patronus fisci possunt etiam res auctione proscriptas emere, l. ult. sup. de rescind. vend. l. 2. §. tutor. ff. pro emptore.

n C. Th. cod. tit. l. 2.

DE VENDITIONE RERUM FISCALIU
CUM PRIVATIS COMMUNIO.

TIT. IV.

Ratione partis fisci potest vendere totum. Bart.

1. Imp. Alexander A. Epicteto.

Forma a est, quotiens ad fiscum vel b minima portio rei pertinet, ut universa a Procuratoribus meis distrahatur c: sed pretium partis tantum in fiscum redigatur, reliquum dominis partium restituatur. Emptorem igitur praeiorum, de quibus libellum dedisti, apud suum Judicem conveni, usurum defensionibus, d si qua sibi competunt. PP. 7. Kalend. Octob. Rufo & Dextro Conf. 226.

NE FISCUS REM, QUAM VENDI
DIT, EVINCAT.

TIT. V.

1. Imp. Alexander August. ad Hermiam.

Gravissimum e verecundia mea duxit, ut f cuius rei pretium, cum bona fide esset addita, semel fiscus acceperit, ejus controversiam referat. + Non solum ergo emptorem ab eadem statione g, sed ne ab alia quidem questionem pati debere, æquum est: cum etiam in his venditionibus emptore non inquietato officia inter se possint experiri. Datum 15. Kalend. Maji, Modesto & Probo Conf. 229.

2. Imp. Honor. h & Theod. Augusti Palladio P. P. Orientis.

Retractare i fiscum, quod semel vendidit, æquitatis honestatisque ratio non patitur. Datum Kalend. Jan. CP. Martiano A. & Adelphio Conf. 451.

DE HIS, QUI EX PUBLICIS RATIONI
BUS MUTUAM PECUNIAM ACCEPERUNT.

TIT. VI.

1. Imp. Valent. & Valens AA. ad Probum Præf. præf. k.

Si l quis ab exactoribus, tabulariis, || & m || arcariis, officiisque n rationum forebrem pecuniam sumpserit, detectus in eodem, ad quadrupli o pœnam ex hac auctoritate teneatur. Datum 4. Id. Mart. Trever. Valentiniano & Valente Conf. 365.

Qui aurum fiscale sumpsit mutuo sine Principis licentia & qui dederit, pœna hic inserta tenetur. Bart.

2. Imp. Grat. Valent. & Theod. AAA. Palladio P. P. p.

Scient q omnes r, accipiendi mutuo ex largitionibus sacris auri non patere cuiquam facultatem. Quod si quis aurum ex nostro ærario privatis commodis profurum, occulte f, aut cautionis, aut sponsonis fide, ut debitor redditurus || sine nostra auctoritate t || acceperit, n ablati bonis omnibus, perpetua deportationis subdetur exilio. Is etiam, qui ex memoratis thesauris sub specie publici creditoris aurum cuiquam commodaverit, aut x tradiderit: capitali sententiæ y subjugetur. Datum 12. Kalend. Aug. Heraclea, Eucherio & Syagrio CC. 381.

ff. de jure fisci l. interdum. 16. ff. de publican. l. ult. ff. de offic. Præf.

k Cod. Th. lib. 10. tit. 24. l. 1. ex quo hæc inscriptio vestitura est, antea enim in quibus non legebatur.

l Fœnori pecuniam fiscalem sumens, ab exactoribus vel tabulariis, vel officialibus quadruplum restituere tenetur. Synops. Basil. 9. tit. 6. ex tit. 6. c. 11.

m Deest. in C. Th.

n officiisve in C. Th.

o vide, quæ scripti ad l. 45. §. 13. ff. de jure fisci. & l. 8. §. de jure fisci.

p Comitæ sacr. largitionum in C. Th. 10. 24. l. 2.

q Mutuum ex fiscalibus thesauris nemo accipere debet. Quod si quis ex sacro ærario, vel occulte, vel palam, vel sub cautione scripta, vel fidejussoribus mutuum sumpserit, proferi. bitur & deportatur, itidemque is, qui de sacris thesauris mutuum dederit, pœna capitis addicitur. Synops. ibid. c. 12. & 3. Harm. 5. §. 95.

r neque dandi, neque accipiendi, in C. Theod.

f Occulte feri interdum dicitur, quod sit sine auctoritate Principis, de quo vide Corsetum singularem, occulte.

t Absunt a C. Th.

u accepit.

x ac, in C. Th.

y sententia, in C. Th.

POENIS a FISCALIBUS CREDITORES
PRÆFERRI.

TIT. VII.

1. Imp. Alexander b A. Marcello.

Rem c suam persequentibus, pœna exactio postponitur. Sicut itaque in sortis quantitate, fisci persecutio potior est: ita in triplo d quod pœna nomine adjectum est, propria forma servanda e est. PP. Kalend. Jul. Juliano & Crispino Conf. 225.

DE FISCALIBUS USURIS.

TIT. VIII.

Ex mora pœna non accedunt usurae. Bart.

1. Imp. Antoninus A Antiocho f.

Ejus summa, quam tibi pœna g nomine infligam probaturus es, usura non exiguntur. Nec h enim multam tibi procurator meus i irrogavit ultra k quam placitum est, sed pœnam l te iussit inferre. PP. 15. Kal. Decemb. Sabino & Anulino Conf. 217.

2. Imp. Alexander A. Victorino m.

Si sub pignore n creditum fuit, etiam o fiscum, qui successit p in locum debitoris, usuras q præstare oportet, si eas dependi saltem r pacto placuit. PP. 3. Non. Sept. Juliano & Crispino Conf. 225.

3. Imp. Justinianus A. Mennæ Præf. præf.

Fiscum etiam nostrum parere sanctioni nostri numinis jubemus: per quam usque f ad dimidiam centesimam usuras stipulari creditoribus, exceptis t certis personis, permisimus: ut ipse u etiam fiscus ultra dimidiam centesimam partem a debitoribus suis minime exigat: si principaliter ei promiserunt; si a prioribus suis creditoribus actiones ad eum quocunque modo devolutæ sunt. Datum 8. Idus April. CP. Decio V. C. Conf. 529.

DE SENTENTIIS ADVERSUS FISCUM
LATIS RETRACTANDIS.

TIT. IX.

1. Imp. Antoninus x Acutiano y.

Causas, in quibus contra fiscum judicatum est, intra triennium z retractari posse, & post id tempus, si prævaricatio a arguatur, vel manifesta fraus probeatur, notum est. PP. Non. Jul. Duob. & Aspris Conf.

DE BONIS VACANTIBUS b, ET DE IN
CORPORATIONE c.

TIT. X.

1. Imp. Diocletianus & Maximianus AA. & CC. ad Eucharium d.

pignaribus. 22. §. de usuris. o Extensio juris in privato constituit ad fiscum. p Hæredis persona jus non mutatur. l. 2. §. ex his. 2. D. de verb. oblig.

q Fiscus succedens privato, eas usuras præstat, quas creditor a privato potuisset exigere ex pacto nudo pignori adjecto. Ut privatus debitor eas usuras præstat, ita & fiscus succedens privato. Multo igitur magis, usuras stipulatione debitas a Titio creditore, fiscus Titio succedens præstabit.

r Usuras ex pacto nemo regulariter præstat, sed ex stipulatione, si tamen in eas usuras, quæ pacto tantum promissæ, pignus qui acceperit, retentione pignoris usuras servabat, quas pacto non servasset.

s Usuras majores semilibris nemo regulariter stipulari poterit.

t Usuras ab agricolis & illustribus trientes ab argentariis beses: ab Ecclesiis quadrantes stipulari possumus. l. eos. 26. §. de usuris.

u Usuras majores semilibris fiscus exigere a suis debitoribus non potest: si ipse fiscus nominatim eas stipulatus sit, siue creditoribus debitoris successerit: adeo ut semisses etiam consequatur, etiam si ei creditori successerit, qui leviores semilibris stipulatus sit. adde l. 1. in fin. §. de his, quibus ut indigni. l. 17. §. si debitor. D. de usuris. l. 6. D. de jure fisci.

x Sic reposuimus, cum ante legeretur Alexander. Contius.

y Aristæo.

z Fisco causæ judicatur, ex causa retractari possunt intra triennium: post triennium vero si prævaricatio vel manifesta fraus arguatur, l. 1. D. de jure fisci. aut repertum instrumentum omisum. l. Imperatores. 35. D. de re judicata, aut testes: parem enim vim illa duo obtinent. l. in excoecandis. 15. §. de fide instr. & instrumentorum appellatione testes continentur. l. 1. D. de fide instr. l. Notionem. 99. §. instrumentorum. D. de verb. sign.

a l. 10. D. de diversis & tempor. alibus præscript. l. 1. D. de jure fisci.

b Vacantia bona ἀνεργονόμητα, eorum qui hæredes non habent, quæ ideo ad fiscum pertinent. l. 96. §. 1. ff. de legat. 1. adde 10. C. Th. 8.

c Incorporare est in fisci corpus redigere, Ammianus 16. ad incorporare dixit: quod sit solenniter ex dispositione Comitum rerum privatarum, & Catholicorum summa cura descriptis bonis omnibus & titulis publice adhibitis, l. 2. J. de aqueductibus. Adde 10. C. Theod. 9.

d Scironi, al. Rationali.

a Intestatorum bona, & eorum, qui nullos hæredes habent, ad fiscum pertinent. Nec enim civitatibus licet eorum bona vindicare. Quin & si quæ civitates obtentu sui juris eas occupaverint, ab eisdem vindicentur. Syn. Bas. 36. tit. 13. περὶ τῶν δημοσίων ex tit. 6. c. 10. & breviter. Vacantia bona fisco cedunt, non civitatibus: etiam si se hoc privilegio donatas contendant.

b Quod Nicenses sibi concessum ab Augusto, sub Traiano contendebant. Plin. 10. epist. 87. 88.

c Privilegio impetrari non potest jus occupandorum bonorum vacantium.

d Legendum fiscum: ut in vet. Cont. Sed officium hic, nihil aliud quam fiscus. l. pen. j. de præposit. sacri cubic. l. 96. §. quousque. ff. de legat. 1.

e C. Th. l. 1. cod. lib. 10.

f Suband. vacantem.

g Οὐλομένης. i. e. instructa, ut l. 20. in fin. l. prædia. 27. §. in. 4. ff. de fundo inst. Integro statu res donata a Principe, intelligitur donata cum adjacentibus, mancipiis, pecoribus, fructibus, & omni jure suo, ut l. 20. in fin. ff. de instr. Dubitandi ratio est a natura, jureque stricto donationum. l. cum de indebito. 25. in fin. ff. de probat. l. si quis argentum. 35. §. in autem. 3. sup. de don. arg. §. in bona fidei. 30. Inst. de act.

h Decisio vero est a latissima beneficiorum Principis interpretatione. l. ult. ff. de const. Princip. unde notant Castro a Principe donato jurisdictionem omnem, ac merum imperium donatum intelligi, v. Bart. in l. 1. §. 1. ff. de off. Præf. urb. Mobilia per se in feudum certe non dari, sed una cum re immobili notat Bellovisanus & Laudenis l. Feud. 1. in fin.

i Adjacentium appellatione ea continentur, quæ extra quidem sunt posita: coherrent tamen.

j C. Th. lib. 10. tit. 9. l. 1.

k ex legibus caducis.

l Deest in C. Th.

m l. 5. inf. cod.

n Titulos adhibere prædiis, nomine Principum, redactis, aut redigendis in fiscum, judicium est, ut hic. l. 2. inf. de aqueduct. l. ult. ff. de requir. rei. l. 10. c. 20. C. Th. de bonis proscript. non privatorum procuratorum, actorum conductorumve prædiorum principalium. No v. Tiber. de domibus, & sup. tit. ut nemo privatus titulos prædiis.

o nominibus, in C. Th.

p C. Th. lib. 10. tit. 10. l. 30. pars l. ult. sup. de jure fisci.

q Caduca in C. Th. quem v. multa enim sunt hic immutata.

r Sanguinis linea nihil aliud est, quam cognationis jus.

s Juris titulo legitimi sunt hæredes, conjux, consors, patronus.

t Hermocrati.

u C. Th. cod. lib. tit. 8. l. ult. ubi extat prolixior, & ex ea multa sunt immutata.

x Palatini, executores comitis rerum privatarum, & c. Nam si quid.

y Deest in C. Th. l. 2. inf. de canonelargis. tit. ult.

z Vacans, cadensque patrimonium. sic Cicero de Oratore. possessio quasi caduca & vacua.

a al. caducumque, ut in C. Th.

b & cum in C. Theod.

c reclamandi copia, alibi defensionis facultas. l. 3. sup. de jure fisci.

d al. deest.

e id est, descriptio sive inventarium αὐτὸ γράφει.

f vel caduca. in C. Th.

g l. 3. in princ. sup. cod.

h Vacantia bona sic incorporantur in provinciis, quæ procuratorem Cæsaris non habent, Palatini sive executores comitis rerum privatarum mittuntur ad Præfides provinciarum, ut præfente fisci patrono vacantia bona inquirant & describant. Deinde ut si nullus iustus possessor fuerit repertus, ea jussu Principis & auctoritate Comitis rerum privatarum incorporentur.

Scire debet gravitas tua intestatorum a res, qui sine legitimo hærede decesserint, fisci nostri rationibus vindicandas: nec civitates audiendas, quæ sibi earum vindicandarum jus veluti b ex permisso vindicare nituntur; & deinceps quæcunque intestatorum bona civitatibus obtentu privilegiorum c suorum occupata esse compereris, ad officium d nostrum eadem revocare non dubites. Dat. prid. Idus Aprilis Annibaliano & Asclepiodoto Coss. 292.

2. Imp. Constantinus A. ad Æmilium V. P. Rationalem e rei privatæ.

Si quando adnotationes nostræ contineant possessionem, sive domum quam f donaverimus, integro g statu donatam: hoc verbo ea vis continebitur, quam ante scribebamus, cum adjacentibus h & mancipiis, & pecoribus, & fructibus, & omni jure suo: ut ea quæ ad instructum possessionis vel domus pertinent tradenda sint. Dat. 6. Id. Mart. Mediolan. Constantino A. 3. & Licinio Coss. 313.

3. Imppp. Valens, Valens & Gratian. AAA. ad Florentium Conl. rerum privatæ.

Si quando aut alicujus publicatione, aut ratione k juris aliquid rei nostræ addendum est, rite, atque solenniter per Comitem rerum privatarum, deinde || per || l Rationales in singulis quibusque provinciis commemorantes incorporatio impleatur: & diligens stylus m sigillatim omnia adscribat: tituli n vero, quorum adjectione prædia nostris sunt consecranda substantiis o, non nisi publica testificatione proponantur: gravissimis statim subdendis suppliciis, qui hujusmodi aliquid propria usurpatione tentaverint. Dat. 4. Kal. Apr. Valentiniano NB. P. & Victor Coss.

4. Imppp. Honor. & Theod. AA. & Constant. A. Palladio Præfecto pratorio p.

Vacantia q mortuorum bona tunc ad fiscum jubemus transferri, si nullum ex qualibet sanguinis r linea, vel juris s titulo legitimum reliquerit intestatus hæredem. Datum 8. Id. Jul. Raven. Eustath. & Agricola Coss. 421.

5. Imppp. Theod. & Valens. AA. Hierocrati t Com. rerum privatarum u.

Si vacantia, vel alio modo bona delata legibus ad ærarium perhibeantur: certi Palatini x electi, & jurejurando obstricti || mittantur y ||, ut eorum instantia Præfes provinciarum præfente fisci patrono diligenter inquirat, cujus vacans z, cadensque a fuerit patrimonium, quantumque, vel quale videatur, ut, quum data b reclamandi c copia, nullum id || vel d || jure possidere, vel vindicare constiterit, locumque ærario factum esse, tam ipsius relatione, quam publicorum monumentorum fide constiterit, rerum nobis notitia e intimetur: ut jussu nostro vacantia, vel alia res f nomine occupentur g ærarii. Quæ forma h etiam in parte bonorum, vel in una alterave re, seu actione una, vel etiam pluribus servetur. Nam si

si quis argentum. 35. §. in autem. 3. sup. de don. arg. §. in bona fidei. 30. Inst. de act. Decisio vero est a latissima beneficiorum Principis interpretatione. l. ult. ff. de const. Princip. unde notant Castro a Principe donato jurisdictionem omnem, ac merum imperium donatum intelligi, v. Bart. in l. 1. §. 1. ff. de off. Præf. urb. Mobilia per se in feudum certe non dari, sed una cum re immobili notat Bellovisanus & Laudenis l. Feud. 1. in fin.

Adjacentium appellatione ea continentur, quæ extra quidem sunt posita: coherrent tamen.

C. Th. lib. 10. tit. 9. l. 1.

ex legibus caducis.

Deest in C. Th.

l. 5. inf. cod.

Titulos adhibere prædiis, nomine Principum, redactis, aut redigendis in fiscum, judicium est, ut hic. l. 2. inf. de aqueduct. l. ult. ff. de requir. rei. l. 10. c. 20. C. Th. de bonis proscript. non privatorum procuratorum, actorum conductorumve prædiorum principalium. No v. Tiber. de domibus, & sup. tit. ut nemo privatus titulos prædiis.

nominibus, in C. Th.

C. Th. lib. 10. tit. 10. l. 30. pars l. ult. sup. de jure fisci.

Caduca in C. Th. quem v. multa enim sunt hic immutata.

Sanguinis linea nihil aliud est, quam cognationis jus.

Juris titulo legitimi sunt hæredes, conjux, consors, patronus.

Hermocrati.

C. Th. cod. lib. tit. 8. l. ult. ubi extat prolixior, & ex ea multa sunt immutata.

Palatini, executores comitis rerum privatarum, & c. Nam si quid.

Deest in C. Th. l. 2. inf. de canonelargis. tit. ult.

Vacans, cadensque patrimonium. sic Cicero de Oratore. possessio quasi caduca & vacua.

al. caducumque, ut in C. Th.

& cum in C. Theod.

reclamandi copia, alibi defensionis facultas. l. 3. sup. de jure fisci.

al. deest.

id est, descriptio sive inventarium αὐτὸ γράφει.

vel caduca. in C. Th.

l. 3. in princ. sup. cod.

Vacantia bona sic incorporantur in provinciis, quæ procuratorem Cæsaris non habent, Palatini sive executores comitis rerum privatarum mittuntur ad Præfides provinciarum, ut præfente fisci patrono vacantia bona inquirant & describant. Deinde ut si nullus iustus possessor fuerit repertus, ea jussu Principis & auctoritate Comitis rerum privatarum incorporentur.

Codex

quid per fraudem in dispendium ærarii fuerit admissum, missi quidem executores non evitabunt indignationem: Præfes autem facultatem parte dimidia multabitur: fisci vero patronus detrimentum, quod || pro || a vitio ejus fisco b ingeritur, refarcire urgebitur. Dat. 7. Id. Octobr. Constantinop. DN. Theod. A. 15. c & qui fuerit nuntiatus Coss. 435.

DE d DELATORIBUS e.

TIT. XI.

1. Imp. Alexander A. Basso f.

Sei, qui capere potest, tacitum fideicommissum relictum est, cessat delatio. His enim prohibetur tacite g relinqui h, qui palam relictum capere non possunt. PP. 13. Kal. Maji, Maximo 2. & Æliano Coss. 224.

Qui desert ex necessitate officii, vel ex precepto judicii, penam delatoris non sustinet. Bart.

2. Imp. Gordianus A. Eutychemo i.

Monente k officii solitudine, quinimo jussu Procuratoris, ut causam ab alio delatam convenienti diligentia instrueres, non l ipsum voluntarium delatoris m munus suscepisse te actorum n lectio, quæ precibus intertexta o sunt, manifeste declarat. Eapropter ne quid in persona tua, quod est sectæ temporum meorum alienum, attentetur, Præfes provinciarum vir clarissimus ad sollicitudinem suam revocabit. PP. 8. Id. Sept. Pio & Pontiano Coss. 232.

3. Idem A. Chlœlio p.

Nulla macula vel crimine delatoris aspergitur is, qui cum q ab officialibus fundum seu domum fisci possidere contenderetur, non se, sed alium ejus rei possessorem esse monstraverit. PP. prid. Kal. Jul. Gordian. A. 2. & Pontiano Coss. 242.

4. Imppp. Carus, Carinus & Numerianus AAA. r Candido.

Ex varia statutorum diversitate ad id decursum est, ut hi, qui Reipublicæ s causas defendunt, delatorum criminibus non teneantur: cum omnibus notissimum sit t eos solos u execrabiles nuntiatores esse, qui x fisco deferunt. PP. Kal. 3. Kal. Sept. Carino & Numeriano AA. Coss. 284.

Delator non admittitur sine patrono fisci, & male deferentes ex consuetudine gravissime puniuntur. Bart.

5. Imp. Constant. A. ad provinciales y.

Omnes z Judices invigilare præcipimus, delatores || sine a fisci advocato denunciantes b, || pœnis adficeret: apertissimi enim juris est, ut quod ex cujusque c patrimonio ceciderit d in casum, & legibus & recto juris ordine fisci advocatis agentibus vindicetur.

† Sed quia nonnulli præcipites, secundum jus possessa patrimonium deferre non cessant, damus omnibus || licentiam e ||, qui se laesos existimant, contra delatores severitatem judicium implorare ferro f districtam g. Dat. 2. Kal. April. Constantinop. Constantio & Albino Coss. 335.

6. Imppp. Gratian, Valens, & Theod. AAA. Pallio || al. Panhellevio || Consulari Lydiæ h.

Servum i domini delatorem jubemus in exemplum omnium proditorum severissimæ sententiæ subjugari,

p Cecilio, al. Crellio.

q Delator non est, qui sui defendendi ac tuendi causa, alium denuntiat, seu desert, v.

l. delator. 44. ff. de jure fisci.

r Perperam antea legebatur, Philippus A. & c.

s Delator non est, qui Reipublicæ & fisci causam defendit. l. 2. D. de jure fisci.

t est.

u Delatoribus nihil est in Republica perniciosius. Synesius in epistulis eos vocat, καὶ ὄντως ἀλάστορες τῆς χώρας. Imperatores, maximum humane vitæ malum, in l. 2. c. 10. C. Theod. de pensionibus & ultro dat. ideo turpe est delatoris nomen, & injuriarum reatur, qui alium delatorem appellat. l. 3. sup. de injuriis.

x Delator vere est, qui consequendi præmii causa denuntiat.

y C. Theod. 10. 10. 3.

z Eclog. ex tit. 7. cap. 5.

a Deferens bona caduca, sine fisco advocato, aut per injuriam ferro puniuntur.

b Inclusa absunt a C. Theod.

c cu) necumque, in C. Theod.

d Caduca, quæ in fiscum ceciderunt.

e Abest a C. Th. & quib. lib.

f Harm. 5. in fin. Imo evellitur ei lingua, l. 2. C. Th. de penis, & ultro dat. Imo tertius delator etiam in bonis causis puniuntur. l. 12. l. 13. l. 18. C. Th. cod. tit.

g Omnia sunt hic multa a compositoribus.

h C. Th. 10. 10. 17.

i Eccl. ex tit. 7. cap. 6.

a al. deest.
b al. fisci.
c & Valentinianus IV. Conf. ita ex Chronologia emendat Rebuff.

d Eccl. lib. 6. sic. l. c. 117. & 5. Paul. sent. 13.

e Paul. 5. sent. 13. §. 1. Deferre, inquit, alterum omnes omnino, & sic causam pecuniariam fisco nuntiare prohibetur. Nec refert mares illud, an femina faciant, servum, an ingenuum, an liberum, an suum, an extraneum deferant. Omni enim modo puniuntur. Ut execrabiles delatores habiti fuerint, v. in l. 4. inf. cod. Porro deferrebantur hæc fisco, delicta, bona caduca, crepitiæ, vacantia, commissa, tacita fideicommissa, vaga mancipia, thesauri inventio.

f al. Hæresis.
g Tacite relinquere, qui non potest his, qui palam relictum capere non possunt. Tacite, capaci relinqui potest, non incapaci: hoc enim modo fraus fieri legi: illo non fieri intelligitur. Nam quod palam possumus, id etiam possumus tacite.

h relinquere.

i al. Nidontia.

k Deferre fisco pecuniariam causam servi fiscoles impune possunt: Id enim quodammodo ex officio faciunt, non sua sponte, ut hic; inde Paulus 5. sent. 13. §. 2. servi fiscoles qui causam domino proderet, ac nuntiare contendunt, deferre non videntur, adde l. 5. §. 13. ff. de his, quæ ut indigni. l. Voleus non facit, qui ex officio facit.

m delationis.

n Ad præcipuos inferebantur.

o al. inserta.

h h h

otiam-

a Origo delicto-
rum præciden-
da.
b Vacantia bona
fisci, Reip. peti a
Principe non
possunt: poena
constituta in
quæstorem, qui e-
jusmodi petitioni
subscripserit: Co-
mitem rerum pri-
vatarum, si insi-
nuaverit: Memo-
rialibus Quæsto-
ris, si hujusmodi
rescriptum per-
scripserit, aut
curaverit per-
scribi: Palatinis,
si eorum inter-
ventu apud Co-
mitem rerum
privatarum in-
structa vel insi-
nuata hujusmodi
petitio fuerit.
c Vacantia bona
dicuntur ejus, qui
intestatus mor-
tuis est, nullis
propinquis reli-
ctis.

d al. deest, al.
quæ quamve.
e al. sed.

f Quæstor sacri
palatii petitioni-
bus subscribat,
vel etiam respon-
sa reddat, ut
hic. His autem
verbis subscribe-
bat, Quæstor legi
hæc dicit, & hæc
subscriptio se-
quebatur subscri-
ptionem Princi-
pis.

g Comes rerum
privatarum, ju-
dex & governa-
tor privatæ Prin-
cipis substantiæ,
de quo dictum s.
de officio Comit-
is rerum privata-
rum, & supr. de
fide & jure hære-
diciæ. l. ult. sup.
tit. prox.

h nominis.

i hinc.

k Memoriales
qui, v. ad l. ult. j.
de proxim. sacr.
scr. ubi dixi.

l Palatinorum
interventu peti-
tiones insinuantur, apud Comitum rerum privatarum.
m Civiles pecunias rerum
publicarum vel civitatum deputatas annonis civilibus, vel operibus publicis, vel salariis
professorum aut medicorum. l. quia plurima. 10. sup. de operib. publicis. vid. Cassiodor. lib.
9. formula de competitoribus. Principes ipsi vindicabant, & per exactores publicorum tri-
butorum tractabant, sed non boni: ut & colligi potest ex Novell. 128. c. 15.

n vel ad.

o Pragmatica, adnotationis oraculi & mandati differentia. Pragmatica fit solenniter de
sententia consilii, suggestione aliena precibus alienis: Adnotatio vero breviter fit adnota-
to ad libellum Principis nomine: Oraculum simplex est jussio, subnotata a Quæstore solo
vel Magistro scribitur: Mandatum vero circa suggestionem aut libellum. Cujac. hic.

p al. quodcumque.

q 10. C. Th. 11. l. 1. in pr. ff. de jure fisci.

r C. Th. l. 1. tit. 11. lib. 10.

s l. 13. §. extat. ff. de jure fisci. Hinc colligunt, deferentem se & consentientem mitius
puniri. v. Clar. §. ult. qu. 60. n. 26.

t officio, in C. Th.

u Abest a C. Th. & quib. lib.

x aperuerit, in C. Th. l. c. seipsam detulerit. l. 16. ff. de jure fisci.

y l. 13. in pr. l. 15. in fin. ff. de jure fisci.

z eam, in C. Th. alias eum.

a Forminx in divisionibus, optionem dari hinc notant: quod passim nec obtinet nec ser-
vatur.

b Legendum portionem, ut in C. Th. Cont.

c In C. Th. lib. 10. tit. 14. inscribitur. Si petitionis socius. Cont. Verum id ita muta-
vit Justinianus aut potius Tribonianus, quod petitiones non liberalitates sint sublatae.

d alius Constantius Orioni Com. R. P.

e Ex C. Th. 10. l. 1. & 2. Cont.

OMne a semen alienas appetendi fortunas stirpitus
erueri cupientes, nulli b deinceps volumus petitionis
rerum esse licentiam. Et si intestatus c quisquam quæ-
damve d. || ac nullis ex numero propinquorum existen-
tibus vel uxore, vel marito, fati munus impleverit, ejus-
cunque sit conditionis aut sectæ, seu quolibet titulo res
fuerit fiscalis, nemo audeat ad petitionem rerum defun-
cti defundæve, cujuscunque fortunæ aut sectæ sit, si e fi-
sco nostro locus pateat, adspirare: cum ne illis quidem
quorum actu atque officio petitionum procedebat effe-
ctus, impune liceat sanctionibus nostris adversari: sed vir
illustris quidem cujuscunque temporis Quæstor f, si obla-
ta petitioni subscripserit, vel etiam responsum dederit,
virque illustris Comes g rerum privatarum, si vel instrui
permiserit vel petitionem, si qua insinuat, admiserit: in-
dignationem nostri numinis h sustinebit, cæterisque fiet i
vindictæ & temeritatis exemplum. Memoriales k vero,
qui excipienda hujusmodi rescripta vel implenda curave-
rint, & palatinos l, qui instruxerint, vel gesta admissæ pe-
titionis ediderint, bonorum proscriptione puniri decerni-
mus. Pari forma res m etiam civiles, & n ad jus publi-
cum pertinentes, ab omni petitione muniendas esse cense-
mus, scilicet nec pragmatica o jussione, vel sacra adnota-
tione, vel quolibet oraculo divino, seu mandatis (si qua
contra hanc sanctionem n stram fuerint impetrata) quip-
piam p roboris habere valituris. Dat. 11. Kal. Maji, The-
od. A. 18. & Albino Coss. 444.

DE HIS, QUI SE DEFERUNT.

TIT. XIII.

1. Imp. Constantinus A. Maximo Rationali
Hispan. r.

IS cujus tacite fidei commissa fuerit hæreditas, statim
officio Gravitationis tuæ nunciet, & gesta prodat, & con-
tinuo s quod actum fuerit, renunciet: & post hanc fi-
dem, tertiam ex omnibus defuncti bonis percipiat
portionem. Quod si ab uxore defuncti istud ad officium r
devotionis tuæ fuerit revelatum: ipsa etiam || persona ||
quam defunctus esse voluit hæredem, si gesta apparue-
rint x, tali præmio mancipetur, ut ex omni patrimonio y
medium consequatur: & cum z fisco nostro celebret di-
visionem: Id etiam habitura privilegium, ut prior eligat a
optionem b & tunc occultator ille gestorum fisci & mu-
lieris pariter inimicus, exutus omni patrimonio suo, ac
fisco vindicato, in insulam deportetur. Dat. Id. Mart.
Gallicano & Basilio Coss. 318.

SI LIBERALITATIS IMPERIALIS SO- CIUS SINE HÆREDE DECESSERIT.

TIT. XIV.

1. Imp. Constantinus d A. ad Mygdonium Castren-
sem Palatii e.

q 10. C. Th. 11. l. 1. in pr. ff. de jure fisci.
r C. Th. l. 1. tit. 11. lib. 10.
s l. 13. §. extat. ff. de jure fisci. Hinc colligunt, deferentem se & consentientem mitius
puniri. v. Clar. §. ult. qu. 60. n. 26.
t officio, in C. Th.
u Abest a C. Th. & quib. lib.
x aperuerit, in C. Th. l. c. seipsam detulerit. l. 16. ff. de jure fisci.
y l. 13. in pr. l. 15. in fin. ff. de jure fisci.
z eam, in C. Th. alias eum.
a Forminx in divisionibus, optionem dari hinc notant: quod passim nec obtinet nec ser-
vatur.
b Legendum portionem, ut in C. Th. Cont.

q 10. C. Th. 11. l. 1. in pr. ff. de jure fisci.

r C. Th. l. 1. tit. 11. lib. 10.

s l. 13. §. extat. ff. de jure fisci. Hinc colligunt, deferentem se & consentientem mitius
puniri. v. Clar. §. ult. qu. 60. n. 26.

t officio, in C. Th.

u Abest a C. Th. & quib. lib.

x aperuerit, in C. Th. l. c. seipsam detulerit. l. 16. ff. de jure fisci.

y l. 13. in pr. l. 15. in fin. ff. de jure fisci.

z eam, in C. Th. alias eum.

a Forminx in divisionibus, optionem dari hinc notant: quod passim nec obtinet nec ser-
vatur.

b Legendum portionem, ut in C. Th. Cont.

c In C. Th. lib. 10. tit. 14. inscribitur. Si petitionis socius. Cont. Verum id ita muta-
vit Justinianus aut potius Tribonianus, quod petitiones non liberalitates sint sublatae.

d alius Constantius Orioni Com. R. P.

e Ex C. Th. 10. l. 1. & 2. Cont.

Iubemus, ut si y quis forte ex his, quibus communiter z
a nobis aliquid donatum sit, nullo hærede relicto de-
cesserit: ad a confortem potius solatium, quam ad
personam aliam pars decedentis perveniat. Dat. 6. 12.
Kal. April. Antiochia, Constantino A. 4. & Licinio 4.
Coss. 316.

DE THESAURIS.

TIT. XV.

Quære thesaurum in proprio omnibus licet, in alieno
vero suo nomine nullo modo licet.

Bart.

1. d Imp. Leo A. Eutychio Præfecto prætorio e.

Nemo f in posterum super requirendo in suo vel
alieno loco thesauro, vel super invento ab alio, vel
a se, effusis precibus pietatis nostræ benignas au-
res audeat molestare.

† Nam in suis quidem locis unicuique, dummodo sine
sceleratis, ac puniendis sacrificiis g, aut alia qualibet ar-
te legibus odiosa thesaurum (id h est condita ab ignotis
dominis tempore vetustiori mobilia i) quærere, & inven-
to uti, liberam tribuimus facultatem: ne ulterius Dei k
beneficium invidiosa calumnia persequatur; ut l superflu-
um m sit hoc precibus postulare, quod jam lege permis-
sum est, & Imperatoriæ majestatis videatur prævenire n
liberalitas postulanda.

† In o alienis vero terrulis nemo audeat invitis, imo p
nec volentibus, vel ignorantibus dominis opes abditas
suo nomine persequatur. Quod si q nobis super hoc ali-
quis crediderit || esse || supplicandum, aut præter hujus le-
gis tenorem in alieno loco thesaurum scrutatus invenerit,
|| totum || hoc locorum domino reddere r compellatur, &
velut temerator legis saluberrimæ puniatur.

† Quod si forte vel arando s, vel alias terram alienam
colendo, vel quocunque casu, non studio perscrutandi, in
alienis locis thesaurum invenerit, id quod repertum fue-
rit, dimidia retenta, altera dimidia dara, cum locorum
domino partiatur. Ita enim evenit, ut unusquisque suis
fruatur, & non inhiat t alienis. Dat. 6. Id. Oct. Leone
Juniore A. Coss. 474.

DE ANNONIS ET TRIBUTIS.

TIT. XVI.

Pars Const. 1. ex lib. 56. Basilicorum.

Vacantes y deinceps z annonæ, & capitationes
a fisco exiguntur, neque a a magistratibus se-
parabuntur, ut aliis concedantur, aut in publica
opera instaurantur, sine sacra forma, qua & do-
natio & modus sumptuum explicetur. Sed neque etiam
ex publico b canone in privatum, vel publicum opus ma-
teriæ arborum transferantur, aut in emptionem materiæ
pecunia tribuatur sine sacra forma. Qui contraverit, de
suo fisci damnum faciat, & competens scrinium gravissi-
mis poenis subijciatur.

2. Imp. Valer. & Gallien. Augusti & Valerianus
Cæs. Antiocho.

in C. Th. eod. tit. quæ quartam tantum inventori tribuit. Cont.
thesaurum quærere non licet, v. quæ notavi ad l. 1. §. de sacrif. l. 13. ff. de sacr. Modos
quærendi refert Vviers 9. c. 10.

h Thesaurus est condita ab ignotis dominis tempore vetustiori pecunia, ut hic, adde l. 31.
in fin. ff. de acquir. rer. dom. Cass. 6. i monilia, in C. Th.

k Thesaurus Dei beneficium, ut hic. fortunæ donum. l. 63. ff. de acqu. rer. dom.

l al. cum. m Superflue a Principe petitur, quod jure permittitur.

n al. per venire. o Thesauri inveniendi causa nemini licet agrum alienum invito
domino ingredi, ut hic: Et tamen lapidicinam aut metalla possum eo invito, in ejus fundo
quærere. l. 3. l. quoddam. 6. j. de metall. Curtam varie? Publica utilitas metalli inven-
tione continetur, thesauri privata. adde Corset. sing. expensa. l. 16. ff. de servit. rust.

prad. l. 3. §. plane, ff. de acquir. rer. dom. §. 12. vers. Plane. Infi de rer. divis.

p Legendum, id est, nec volentibus. q Rescripto etiam Principis nemo in alieno
thesaurum quærere potest. r cedere. s Thesaurus arando repertus in alieno

fu d, pro dimidia parte fit inventoris: pro altera fundi domini, adde Forner 2. sect. 26.

adde l. 63. §. quod si creditor. 4. ff. de adq. rer. dom. t imminet.

u equis, vestibus. x Annonæ, in speciebus consistunt, veluti frumento, vino, &c.

Tributa in corporibus, veluti auro, argento, ære, &c. Cuj.

y Vacantes annonæ, sunt annonæ magistratuum defunctorum sine successore; cujusmodi
annonæ, ut & cætera bona vacantia, ad fiscum legibus caducis redibant, l. 1. C. Th. de anno-

nis civilib. z Ex collectione Ant. Aug.

a Vacantes annonas (de quibus paulo supra diximus) magistratus non possunt sine sacra
forma fisco præcipere, & vel aliis, vel operibus publicis addicere.

b Fiscalis canonicæ materiæ vel pecuniam judex non potest in ulla opera etiam publica
transfere.

a. *De Indictionibus*. Sunt autem *extra* p. di. dispositiones p. Prætorio, ut l. ult. inf. de exat. tri. but.

b. Indictiones incipiebant a mense Septembri, ut hic dixi l. 1. de militari veste.

c. Indictionum rationem & formam hic Titulus præbet: superior vero est de his, quæ indiciuntur: nam indictiones nihil aliud sunt, quam annonæ, vel tributus, l. 3. sup. tit. prox. annonaria & tributaria fun-ctio omnium pos-sessio. Plinius ad Trajanum. Nec novis indictionibus præsti ad vetera tributa deficiunt, adde l. 7. de publicanis, Cas-trodo. 4. Variar. Porro indictiones, initio anniver-sariar: post in-dictionis numerus ad 15. annos red-ducitur sub Theodo-sio magno, ut Ce-drenus, aut potius sub Constantino magno, ut Onu-phrius observa-vit. A Septem-bri, mense inci-piebant, v. in l. 1. de militari veste, unde dicitur vid. Cedrenus & Onuphrius. De Ara ab Augusto constituta adde l. 1. de. 26. d. l. 2. Cod. Theod. eod. tit.

d. l. 2. Cod. Theod. eod. tit. e. ex assu, in C. Theod. l. al. superindi-ctio. g. canonem, in C. Theod. h. al. additur, & i. Superindictio ab hoc speciali, im-petrato ab Hono-rio & Theodosio, ne quidem Eccle-sia resve Privata Principis excipitur, adde l. 1. de immunitate no-mini concedenda, h. docetur, in C. Theod. l. Delegationis formula ante in-dictionis tempus præmittenda, No-vell. 123. c. 2.

m. al. nobis faci-entibus, sed præ-ve. Cont. n. Calumnioz spe-cies est exigere antequam præ-moneas, vide Dd. in l. 3. D. de servit. urban. p. Exce. ordinari-um, ordinari fieri potest: & lex specialis sequens, tollit privilegium speciale præcedens: vel sic. Indictio munus ordinari-um est: ideoque ab indictione non excusatur, qui immunitatem seu excusationem a muneribus consecuti sunt.

q. Sic legitur in C. Theod. & omnibus lib. manuscriptis. legendum tamen devotioni existimat Cujac. r. Nominis mutato, mutatur nominis effectus. l. a nullo. 4. sup. de servit. l. ult. inf. sup. de inoffic. f. dispendia in C. Theod.

t. id est, indictionis augmento. Cont. l. 3. C. Theod. de collat. fund. patrim. Superindictio dicitur: & Ammiano 27. indictione & augmentum & ab Arthalarico augmentum, u. Vicarios. x. C. Theod. 11. 6. 1.

y. Superindictum solus Princeps imponit, non Præfetti Prætorio. z. Superindicti delegatio a Principe mittitur: tum insinuat apud acta Præfetti, Prætorio: deinde mittitur ad Præsides, ut exigatur. Nov. 128. c. 32.

a. extra, in C. Theod. b. v. exa, in C. Theod. & quib. lib. c. al. Kalend. 7. Jun.

d. exactionibus, in C. Theod. e. ad Aelianum Proconsulem Africae, l. 31. C. Th. eod. Cons.

qui res fiscales tractant, nisi iis iussionibus a paruerint, fisco contingens damnum de suis facultatibus præstabit, & legis contemptores quinquaginta librarum auri multabuntur. † Tripartito autem omnia fiscalia inferantur, ea etiam, quæ Armeniaca vocant, videlicet Kalendis Januariis, & Kalendis Majis, & ad finem indictionis, in tres æ-quas partes divisa, nulla in medio collatoribus innovatio-nefacienda. Quia vero Armeniacorum tributum præstatio duabus pensionibus dividitur, liceat collatoribus si velint, priorem consuetudinem huic constitutioni præ-ferre, & duabus pensionibus solvere, & aliud dimidium Septembri b futura indictionis. Quod si velint tripartito solvere, habeant ad dilationem totum Septembrem mensilem futura indictionis. Ante missam vero, ut con-venit, inferant in exordio cujusque indictionis: nam & hoc ejus significat appellatio. Datum Kalend. April. Pau-lo V. C. Cos. 496.

DE INDITIONIBUS c. TIT. XVII.

Indictio munus ordinari-um est: & ideo ab hac indictione non excusantur, qui a muneribus excusationem habent. Bart.

1. Imp. Honor. & Theod. AA. Palladio P. P. d.

OMnes omnino quocunque titulo e possidentes, quod delegatio superindicti f nomine videtur am-plexa, velut canones g cogantur inferre h: & ut ne qua sit dubietas, hac aperte definitione decer-nimus, ut id potius canonis vocabulo possideatur. Nulla i-igitur domus vel sacri patrimonii vel emphyteutici juris, vel hominum privatorum, etiam si privilegium aliquod habere doceatur k, ab hac necessitate sejuncta sit: quæ l jam non extraordinarium, ut hactenus, sed ipsis facientibus m canonicum nomen n accepit. Datum 7. Id. Jan. Rav. Theod. A. 7. & Palladio Cosl. 417.

Ante tempus solutionis debet singulis provinciis notificari, ut se præparent ad indictionem solvendam. Bart.

2. Imp. Theod. & Valent. AA. Dario P. P. o.

Particulari delegationum p notitia, ante indictionis pexordium singulis transmissa provinciis, collationis modum a possessoribus multo ante prospectum, devo-tionis q solite, non subitis calumniis r tua Sublimitas faciat imputari: ut & provincialibus subeundi dispendii f necessitas auferatur, & Officiis inferendi damna licentia denegetur. Datum 5. Kalend. Sept. Apamia, Ilidoro & Senatore Cosl. 436.

DE SUPERINDICTO t. TIT. XVIII.

1. Imp. Grat. Valent. Theod. AAA. ad Proconf. (VV. u CC.) & omnes Rectores x.

Nihil superindictorum y nomine ad solas Præfe-cturæ literas quisquam provincialis exolvat: ne-que ullius omnino indictionis titulus etiam solen-nis imminet, nisi z cum a nostro confirmata judicio & imperialibus nixi b præceptis, sedis amplissi-mæ deponat indictio, & cogat exactio. Dat. e 18. Kal. Jul. Mediolani, Antonio & Syagrio Cosl. 382.

DE EXACTORIBUS d TRI- BUTORUM.

TITULUS XIX.

1. Imp. Constantinus A. e ad Aelianum Procon-sulem Africae.

Imp. Constantinus A. e ad Aelianum Procon-sulem Africae. l. 3. C. Theod. de collat. fund. patrim. Superindictio dicitur: & Ammiano 27. indictione & augmentum & ab Arthalarico augmentum, u. Vicarios. x. C. Theod. 11. 6. 1.

y. Superindictum solus Princeps imponit, non Præfetti Prætorio. z. Superindicti delegatio a Principe mittitur: tum insinuat apud acta Præfetti, Prætorio: deinde mittitur ad Præsides, ut exigatur. Nov. 128. c. 32.

a. extra, in C. Theod. b. v. exa, in C. Theod. & quib. lib. c. al. Kalend. 7. Jun.

d. exactionibus, in C. Theod. e. ad Aelianum Proconsulem Africae, l. 31. C. Th. eod. Cons.

Ducenarii a, & centenarii b five sexagenarii c non prius debent aliquem ex debitoribus convenire, quam a tabulario d civitatis nominatim breves accipiant debitorum: quam quidem exactionem sine omni fieri concussione oportet. Dat. Kal. Novembr. Trever. Constantino A. 4. & Licinio 4. Cosl. 315.

Pro debitis publicis non debet quis poni in carceribus: nec novitates aliquas pati in persona. Bart.

2. Idem A. ad populum e.

Nemo f carcerem, plumbatarumque g verbera h, aut pondera, aliaque ab insolentia judicum reperta sup-plecia, in debitorum solutionibus, vela periv. iis, vel ab iratis iudicibus expavescat. Carcer pœnarium i, carcer hominum k noxiorum est, || & || Officialium. & cum l de-notatione eorum judicum, quorum de officio certiores m esse debent, qui contra hanc legem admiserint. Securi juxta Præsidentem n transeant solutores o. Vel certe si quis tam alienus ab humano sensu est, ut hac indulgentia ad contumaciam abutatur: contineatur aperta & libera in usum p hominum instituta custodia militari. Si || quis q || in obdurata nequitia permanebit, ad res omnemque sub-stantiam exactor r accedat: solutionis obsequio cum s substantiæ proprietate suscepto: qua facultate præbita t omnes fore credimus priores ad solvenda ea, quæ ad u nostri usum x exercitus pro communi salute polcuntur. Datum Kalend. Febr. Constantino A. 6. & Constantio Cæs. Cosl. 320.

Qui debitorem captum eximit, ad id, quod fisco & privato debebatur, tenetur. Bart.

3. Imp. Constantinus A. Nemefiano U. P. Com. Larg.

Quotiens y quis & privati x debitor invenitur, & fisci: abreptus ab uno Officio a teneatur ad universi b de-biti solutionem. Qui cum abstulit, coarceatur e, ac to-tius summæ exactionem in se suscipiat, qui eundem avel-lendum subtrahendumque d crediderit. Dat. 4. Id. Maji, Nizibi, Amantio & Albino Cosl. 345.

4. Idem A. ad Eustathium P. P. post alia.

Actores e, ceterique rei privatæ f nostræ, ad solutio-nem specierum solennium debiti g vigoris auctori-tate cogantur: ne provinciales rei privatæ nostræ fatiger b immanitas i. Datum 8. Id. Mart. PP. Roma, Limenio & Catullino Cosl. 349.

5. Imp. Theod. Arcad. & Honor. Aug. Ru-fino P. P.

Apparitores k quicunque l in collationem m auri præ-cepti fuerint Officii sui adhibere servitium: titulo-rum n debita o, & collationum summas relationis suæ fide p & adnotatione perscribant, sitque ex Officialis q instructione Officium conscium, quid exactum, quidve perlatum r esse videatur: ne longinqui itineris diversi-tate susceptor abductus, & curæ f suæ desit, & rei fami-liaris detrimenta sustineat. Dat. Frid. Id. April. Constantin. Theod. A. 4. & Abundantio Cosl. 393.

Ad petitionem exactorum cogitur Præses facere exactio-nem. Bart.

6. Imp. Arcad. & Honor. AA. Theodoro P. P.

In fiscalibus debitis, hoc est, annonariis, ceterisque titu-lis, qui ad arcam t eminentissimæ pertinent u præ-fecturæ: necnon in his debitis, quæ Rationale x usur-pat officium, Rectores provinciarum constringantur:

dant, in C. Theod. f. adde l. 13. J. de omni agro deserto. t al. additur, exactori, sed abest a C. Theod. & vet. lib. u Tributa & annonæ quotannis præstabantur a pos-sessoribus prædiorum, id est, dominis, vel conductoribus, l. 32. §. 6. D. de administ. tut. per causam tuendi exercitus, ut hic. x al. usus. y Ex lib. 11. tit. 7. l. 5. C. Th. z sub. xarii. a Puta a largitionalibus vel privatianis. b Fisci debitorem captum jam ab officiali fisci, abripere non potest officialis Comitæ re-rum privatarum, tamen si debitor xarii rerum privatarum Principis summam aliquam quo-que debeat, & contra officialis fisci, vel Comitæ sacrarum largitionum, debitorem ca-ptum jam ab officiali Comitæ rerum privatarum abripere non potest. Quod h capiat, tene-tur utriusque quantitatæ nomine. c coarceatur, vet. & C. Theod.

d abstrahendumque, in C. Theod. e ex cod. tit. l. 6. C. Theod. i. e. procuratores & conductores, f l. 10. sup. de annonæ & tribut. g hoc est, manu militari in possessionem. l. 7. J. eod. h v. l. 1. J. de collegiatis. i Legendum, immunitas, ut in C. Theod. k Ex cod. tit. l. 14. C. Theod. l Tributorum exactores acceptorum & reliquorum rationem principali susceptori reddere debent. l. 3. inf. de exe usorib. & exat. m collatione, in C. Theod. n Titulus, et causa. l. 1. J. de apochis publ. o al. debitum, p Officialis rela-tionis fides adhibetur. q al. officiali. r prælatum, i. e. delatum, al. prælatum. s v. l. 1. J. de apochis publicis. t De arca Præfetti Prætorio dixi ad l. 22. J. de cursu pu-blico. de arca præfetti urbi. v. l. 7. §. sexcenti. §. de advoc. divers. judicium. u l. 11. sup. de annu. & tribut. x Rationale officium, rationalis sacrarum largi-tionum, aut rerum privatarum officiales & rationalium.

a. al. additur, ad al. in.

b. Tributorum exactioni praesides seu rectores provinciarum debent incumbere, ut hic, & l. 11. sup. de annon. & tributis. Nov. 161. Calliodorus in formula rectoris provinciae: Tibi fiscalium tributorum creditum monstratur exactione. Hoc Catholici seu procuratoris Caesaris quoque munus & Proconsulum, Augusti constitutione. Dion. 53. adde l. 1. sup. de offic. Praef. August. l. 1. inf. de coll. fundorum fiscalium. l. 1. inf. de exc. & exat. Nov. 134. c. 2. c. Ex l. 16. c. Th. cod. tit. Cont. d. al. opinatores. al. optiones sunt autem Opinatores milites, qui in provincias mittuntur petendae militaris annonae causa, l. 11. & l. 14. J. de erog. milit. annon. ubi dixi. e. Includa non sunt in text. lib. Aur. & Dion. sed in gloss. interlineari: & etiam absunt a C. Theod. f. al. delatoriis. g. l. ult. inf. de collat. fundorum patrimon. h. Opinatores intra anni spatium annonas accipere debent, l. 11. J. de erog. milit. ann. i. credendos. k. Tabularii eorum, quae publico inferuntur & debentur, rationes conficiunt, ut hic, & l. 1. s. cod. l. 1. J. de Numerariis. l. 1. J. de immunit. nemini. l. 1. J. de censib. l. 2. sup. de jur. fide. Sidonius 4. Habes procuratorem in negotiis villicum in praediis, tabularium in tributis. l. proderet in C. Theod. m. dominorum, in C. Theod. n. Deest in C. Theod. o. Praeses in duplum damnatur, qui opinatorem ultra annum protrahit: debet itaque vel de suo intra annum annonas praestare, ac deinde a provincialibus eas repetere. adde quae scripti ad l. 2. J. de canon. largit. tit. p. al. optionibus. q. l. ult. J. de his, qui ex public. ration. r. al. exerceant. f. Exactionem intra statutum tempus differens iudex vel exactor, de suo cogitur solvere, quod notandum adversus Syndicos. notat Corset. singular. Extensio. r. Actores, procuratores, & conductores fundorum fiscalium manu militari, vel missione in possessionem coguntur canonem inferre. l. 4. s. cod. u. l. 12. inf. de omni agro. x. Nomina eorum nosse, qui inobedientes sunt, Principis interest. y. al. Fravitro. z. Pars l. 1. inf. lib. 11. tit. 55. & tit. 53. a. Capitulationem non praestant Metrocomitae, ut hic, adde quae dixi ad l. 1. inf. Nervusiani ad nullum obsequ. b. al. matrocomias, ut sic matrocomia mater vicorum: sed nihil plane interest alterutrum dicatur, matrocomias, an metrocomias. c. v. quae scripti ad l. 1. inf. ut nemo ad suum patrocinium. d. l. 13. inf. de omni agro deserto. e. l. 2. J. cod. Imo distrabantur. l. 1. J. de capiendis & distrab. Curiae addicuntur non invento emptore: vel utrumque indifferens, ut aut bona contumacium distrabantur sine reliquorum onere, aut curiae addicuntur cum reliquorum onere. f. al. iuncti, quod magis probat Cujac. g. assignent. h. Post Canonarium nullum tributum exigendorum causa, compulsor mitti non debet, nisi post mensem, a die quo solvi debuit, ut hic. sed huic constitutioni derogatur: neque enim post Canonarium compulsor novo jure mittendus. Nov. 123. Et ut Valentia. ait. Nov. de indulg. reliquorum. Si utilis esse non potuit, qui ante porrexit, superfluum est ire alterum eque provincialibus obtulit. i. Canonarii, qui ex scrinio Canonum. k. Compulsor Graecis ἐξαναδυστής, Compulsorum nomen post abolicum fuit, d. Nov. 126.

& a eos b necessitas maneat exigendi, a quibus expectatur auctoritas. Datum 8. Kal. Jul. Mediolani, Honorio A. 4. & Eutychiano Coss. 398.

7. Iidem AA. Hadriano P. P. c.

Missi Opinatores d, id est, exactores militaris annonae e || cum delegatoriis f iudicibus g, eorumque officii insistant, ut intra anni h metas id, quod debetur, accipiant: nihil sit his, cum possessore commune: cui non militem, sed exactorem, si sit obnoxius, convenit immixcere. Iudices itaque, qui provinciales passim fuerint Opinatoribus delegari, ejusdem quantitaris duplex poena retinebit: & apparitores ex quolibet officio sententiam de portationis excipient, si per semet exigendos voluerint delegare militibus: & curiales temporale manebit exilium, si eos, quos solenniter exigere consueverunt, Opinatoribus putaverint esse tradendos i: cum Iudicem oporteat inquirere debitores, Tabularios k fideliter providere l nomina debitorum m: || & || n apparitores five curiales, consuetudine servata regionum, convictis debitoribus imminere: ut perceptis congruis emolumentis Opinatores impleto anno ad proprios numeros valeant remeare: Qui si ultra o annum protrahi fuerint, Iudices eorumque officia absque ulla mora de proprio cogantur exolvere militibus quod debetur, ipsis adversus obnoxios repetitione servata. Quod si ad nos aliqua de retentis ab opinatoribus p querela pervenerit q, in duplum ab his protinus exigetur: ut partem debitam miles, reliquam fiscus accipiat. Iudicibus quoque eorumque officiis eatenus subvenimus, ut in contumaces debitores cujuslibet dignitatis auctoritatem suam exerant r: at si s impudenter solutio differatur, actores t, procuratores, eorumque u praedia persequantur: de eorum quoque nominibus x ad nostram scientiam relaturi. Datum 3. Idus Julii, Mediolani, Vincentio & Fravitta y Coss. 401.

Si domus imperialis, vel Ecclesia res tributarias licite emerit, & tributum non solverit, eares ei auferuntur. Bart.

8. Imp. Leo & Anthemius AA. Nicoftrato P. P.

Si z divina domus, aut quaelibet alia cujuscunque dignitatis atque fortunae, revera fundos extra a metrocomias b, non patrocinii c gratia, sed emptionis jure, vel quolibet alio titulo legitimo possederint, & non impositas reipublicae functiones agnoverint, quemadmodum prior dominus dependebat, omnibus modis possessiones eorum publico d vindicentur, & Curiae e ejusdem civitatis, sub qua vincti f sunt, assignentur g: ut publicis commoditatibus circa tributarias functiones undique nostra provisione videatur esse consultum. Dat. Kal. Septemb. Anthemio A. 2. Cof. 468.

9. Imp. Anastasius Anthemio P. P.

Ne h exactorum multitudo cum fisci rationibus ntum collatoribus damnum adferat, unus tantum in singulas provincias ex competenti scrinio canonicarius i mittatur, qui eorum, quae proprio scrinio debentur, exactionem urgeat: compulsor k plane non mittatur, nisi post diem, quo solvi debuit, & hoc

amplius mensem a alterum. At eo tempore elapso compulsor mittatur, qui non tantum reliqua fiscalia, sed & pro modo culpa multam a praeside & officio ejus & a canonicario b exigat. Soli autem praesidi & officio & canonicario compulsor imminet, & pro ratione provinciae, atque itineris spatio solatium ab eis ferat, per quos factum est, ut mitteretur. Verum alius compulsor nequaquam mittatur, nec alius quisquam. Si tamen praesidi ex usu esse existimaverint alium compulsorem mitti, eadem in eo ferventur, & definitum solatium ei is praestet, qui mittendi causam praestiterit, hoc est, praeses provinciae, & officium ejus, & canonicarius, & compulsor. Constitutum namque canonicario solatium omnibus exactoribus post eum missis sufficit, nec eo amplius quidquam corpora civitatum vel collatores praestare coguntur, etiam si plures mittantur, iis, qui missi sunt sigillatim multandis, nisi publica tributa expedierint. Quaecunque autem fiunt delegationes c, canonicario mittantur, ut eas per se expediat: nec ob eas augeatur canonicarii solatium.

1. ¶ Evdopmatix d nullus accipiat, sed & nomen illud penitus aboleatur.

2. ¶ Quod si qua ex parte quis legem transgrediatur, & adversus officia praefectorum & adversus praesides provinciarum & officiales eorum, ceterorumque publica tractantium personas, quinquaginta librarum auri poena constituta esto. Datum 12. Kalend. Aug. CP. Paulo V. C. Cof. 496.

DE e SUPEREXACTIONIBUS.

TIT. XX.

Qui plus exigit, in duplum exigitur: & propter consuetudinem capitaliter punitur. Bart.

1. Imp. Arcad. & Honor. AA. Apollodoro Procons. Africae f.

Quicquid g ultra debitum fuerit elicium a curialibus, vel cohortalibus, vel aliis exactoribus h in duplum i eruat: quod provincialibus restitui protinus oportebit. Si quis k autem exactorum in superexactionis crimine l fuerit confutatus, capitali periculo cupiditas ejus amovenda, atque prohibenda est, si in iisdem sceleribus perseveret. Dat. Prid. Id. Mart. Mediol. Stilichone & Aureliano Coss. 400.

DE m CAPIENDIS ET DISTRAHENDIS n PIGNORIBUS TRIBUTORUM CAUSA.

TIT. XXI.

1. Imp. Constantinus A. ad Afros Provinciales.

Res o eorum p, qui fiscalibus debitis per contumaciam satisfacere differant, distrahantur: comparatoribus data perpetua firmitate possidendi. Datum 15. Kalend. Jun. Serdica, Constantino Cae. 5. & Maximo Coss. 327.

2. Imp. Constantinus & Constans AA. Restituto Praesidi Sardiniae.

Satis q sit debitorem || annonarum r || ad solvendi necessitatem capione s pignorum conveniri. Datum 8. Idus Decemb. Thessalonica, Constantio 5. & Constante 3. Coss. 354.

DE APOCHIS t PUBLICIS, ET DE DESCRIPTIONIBUS u CURIALIBUS, ET DE DISTRIBUTIONIBUS vILIBUS x.

tur provincialibus. Imo in quadruplum l. 8. inf. de excus. munerum. l. 6. inf. de censib. vide Novell. Leon. 61. Nentra lex loquitur de superexactore, sed de aliis.

i Includa absunt a C. Theod.

k Ex tit. 8. l. 1. l. al. crimen, ut in C. Theod.

m adde sup. lib. 4. tit. 46.

n post duos menses a die capionis, l. 1. c. Theod. cod.

o Huc pertinet lex 2. cod. tit. lib. 11. c. Theod.

p Si qui differant fiscalia debita solvere, res eorum distrahantur, ut emptores earum firmiter possideant. Synop. Basil. 56. tit. 8. c. 26. adde l. 8. sup. de furtis. Quid, si emptor non reperitur? curiae addicuntur. l. 2. l. pen. sup. de excus. trib.

q Eod. lib. tit. 7. l. 7. Cur hoc adiecit, satis? ut sciretur neque in vincula conjiciendum, neque tormentis addiciendum eum, qui tributa non solverit. Arg. l. 2. s. de excus. trib.

r Adest a C. Theod.

s al. capione.

t Apochae publicae, securitates, quibus probatur functionibus publicis satisfactum.

u Descriptiones curialium uti fiant. v. l. 1. inf. cod.

x In C. Theod. additur, & de quadrimestris brevibus l. 11. tit. 25. & hic forte addi debuit. Quadrimestri breves, qui de singulis pensionibus conficiuntur, quarto quoque mense. Tribus enim pensionibus anni cujusque indicationes solvebantur. l. ult. sup. de annona. l. 3. in fin. inf. tit. prox. l. 15. l. 16. C. Theod. cod. tit. Calliod. 18. Nov. Majorani de indulg. reliquor. adde l. 5. sup. de offic. magistr. officiorum.

a Mensem hic accipi oportet pro 30. diebus: ex contrario 30. dies accipiendi sunt pro mense, ut in l. ult. sup. de iure deliber. l. ubi lex. 101. D. de reg. jur. 90. dies pro tribus: 60. pro duobus mensibus sic in l. 3. s. 12. D. de suis & legitimis. Centum octoginta duo dies mensem septimum attingunt, & ita Hippocr. quodam loco 270. dies pro novem mensibus accipit. Alias tres menses, latine accipiuntur pro diebus nonaginta tribus. l. ult. sup. de tempor. appell. v. Cujac. cap. 10. de praesir. b Canonarii sunt palatini, qui mittantur ex scrinio canonum. v. Cujac. c Delegationes, iustiones P. Praetorio & t. J. Nov. 147. & l. ult. sup. de annon. d Indultoria vertit interpres. Syn. Basil. 56. tit. 8. c. 14. quae dat collator exactori, ut aliquid de exigendi severitate remittat. Justinianus Edicto de Alexandrinis & d. o. p. d. r. u. o. r. meminit.

e περί των πειστοπρακτων των τριτητων των πειστον απαιτων το v. Synop. Basil. lib. 56. tit. 8. f. C. Th. lib. 11. tit. 2. l. 2. & l. 1. cod. tit. g. Qui ultra debitum exegerit (ο πειστω ο πειστω) five firmiter apparetur duplum restituere cogitur, a quo amplius exactum est. si vero plus quam par sit, exigere perseveret, supplicio capitali placetur. Synop. d. loco. h Superexactores in duplum tenentur.

TIT XXII.

1. Imp. Honor. & Theod. AA. Anthemio P. P.

Ad inferiorum curialium a relevandas fortunas, & impressionem potentium, & itidem curialium cohibendam, placuit, ut b descriptiones si e l quæ per singulos d ordines cogentibus diversis negotiis agerentur, non sumant ante principium quam e apud acta provinciarum Rectoribus intimentur, & ex eorum fuerint receptæ sententiis.

† Sed & aurum f quod ex huiusmodi contributione redigitur, ita g debet susceptori aurario consignari, ut securitatis nomen inferentis, dies h, consul, mensis, causa i, & summa comprehendantur: quo & descriptionis æquitas illustratur: & descriptio k documentis evidenti- bus fulciatur.

† Hoc etiam observando, ut in quadrimestribus l quoque brevibus, qui ad m excellentia tuæ officium solenni- ter diriguntur, celebratæ descriptionis dispositio n socie- tur: ut omnes vestra potestatis scientiam o formidantes, nihil ad relevationem p locupletum, atque inopum per- niciem audeant pertentare: Quod & tunc q optimum est custodiri, cum r lucrativa facultates ex bonis curialium (curia f) obvenierint: ut & t inopes & locupletes fru- ctu provisionis simili u potiantur. Quam dispositionem si quis iudicum, numerariorum x vel curialium mutilan- dam esse crediderit, interminationi, quam nostra sedes ita- tuerit, subiacebit. Datum 7. Kal. Septemb. CP. Varana Cos.

2. Imp. Theod. & Valentin. AA. Celeri P. C. Africa.

Semel y securitatem z de refusione munerum emissam, ab alio iudice a non liceat refricari, & ideo Spectabili- tas b tua saluberrima ac iustissima præceptionis formam secuta, prohibebit in posterum c eos ad discussionem transacti muneris constringi, quos claruit accepta d se- curitatis prosperitate latari. Datum 5. Kalend. Maji, Ravenna, post Consularum Felicis & Tauri, VV. CC. 429.

Qui ostendit se tribus proximis annis solvisse, retro solvisse præsumitur, nisi contrarium probetur. Bart.

3. Imp. Martinus A. Constantino P. P.

Quicunque de provincialibus & collaribus, decurso posthac quantolibet annorum numero, cum proba- tio aliqua ab eo tributaria e solutionis exposcitur, si f trium g coherentium h sibi annorum epochas securita- tesque protulerit: superiorum temporum epochas non cogatur i ostendere, neque de præterito ad illationem functionis tributariae coerceatur k, nisi forte aut curialis, aut quicunque apparitor l, vel optio m, vel actarius n, vel quilibet publici debiti exactor sive compulso, pos- sessorum vel collarum habuerit cautionem: aut id quod reposcit o deberi sibi, manifesta p geitorum adsertione patefecerit. Datum 15. Kalend. Aug. Varrone & Joanne Cos. 456.

4. Imp. Justinianus A. q.

Securitatibus r, quæ s publicarum functionum gratia siue in solidum, siue ex parte solutæ esse conscribuntur, nullam exceptionem non numeratæ pecunie penitus op- poni concedimus. Datum Kalend. Julii CP. Justinian. A. 2. Cos.

a Proconsule d. l. C. Theod. b Spectabiles esse Proconsules, hinc colligitur c v. l. 2. j. quædammodum civilia munera. d acceptæ, in C. Th. e Idem in emphyteusi esse existimatur: nimirum, ut emphyteuta probans se canonem sol- visse tribus annis proximis præsumatur per omne tempus solvisse. Gl. & Bart. hic. Salyc. l. 2. §. de iure emphyt. Gl. in c. cum Ecclesia Sarum. de causa possessionis & pro- prietatis. & ita post Specul. Innoc. Bald. Joan. Andream, Petr. Cynum, Andr. de Barolo senex Capella Tholoz. & ibi Aufser decis. 236. f Præsumitur retro solvisse, qui ostendit se tribus annis proximis solvisse, quæ præsum- ptio ita potens est, ut in adversarium transferat onus probandi. g Omnis collator (συνηλεστικός Græcis dicitur) a quo tributa exiguntur, si trium an- norum securitates (Græci ἀμαρτυρίαι) ostendat, non amplius ostendere cogatur, quod etiam superioribus annis functiones tributarias (συνηλεστικές) intulerit: nisi forte vel apparitor, vel optio, vel actarius, vel quispiam publici debiti exactor sive compulso, a possessore cautionem de collationibus iis habeat, vel alio quo modo manifeste probet, ea tri- buta sibi deberi. Synops. Basil. & Tit. 3. c. 29. h concurrentium. i cogatur. k coarctetur. l ταξίατης. Syn. m De optione dixit l. 11. j. de erog. militaris annonæ. n υπομνηματογράφος. Syn. v. quæ scripta ad l. ult. j. de erog. milit. annonæ. o deposcit. p manifeste. q Menna P. P. est enim pars l. in contract. §. sed quoniam. §. de non num. pecun. Cont. r Qui publicas functiones tractat (ὁ δημο- σίων) exceptionem non numeratæ pecunie (ἀναρχουσία) securitatis ab se conscripserit, quæ modo profertur, opponere non potest. Syn. ibid. c. 30. 2. Harm. 2. §. 15. Exceptione pecunie non numeratæ ut non potest, qui epocham publico nomine dat. v. l. 14. §. sed quoniam. §. de non num. pecun. s Hanc legem sic enendas Cuj. ex d. l. in con- tractibus. Securitatibus publicarum functionum siue, &c.

DE CANONE LARGITIONUM TITULORUM.

TIT. XXIII.

Quod particulares exactores exigunt, debet dari thesaurario, qui est in illa provincia, ut totum simul devolvatur ad fiscum, Bart.

1. Imp. Gratian. Valent. & Theod. AAA. Ju- liano a.

Omne summam auri vel argenti, & reliquarum specierum, quæ sacris largitionibus ex more pen- duntur, statim b ut exactio fuerit celebrata, ad thesauros uniuscujusque provinciae, vel ad proxi- mos referri c sub obsignatione d tabularii, ceterorum- que, quos sollicitos esse debere præcedentia iusta decreve- runt, & thesaurorum Præpositis consignari præcipimus: ut exinde ad sacrum comitatum e integer omnium titu- lorum numerus dirigatur. Dat. 12. Kal. Augusti. Mero- ba Ido 2. & Saturnino Cos. 385.

2. Imp. Honor. & Theod. AA. Anthemio P. P. f.

Neque g sacrarum h vel i privataram largitionum palatina i officia, ex quacunque causa j vel k ex quocunque titulo fiscalis debiti, cum ad provinciam mit- tuntur, possessores per se audeant convenire, siue l id ex præterito reliquum trahatur, siue præsentis temporis tri- buta m solvi conveniat: sed n Rectores provinciarum frequenter adeundo commoneant, eorumque Officiis in- cumbant. Quod si Rector provinciae iminentem sibi me- moratorum declinare molestiam quæret, vel qua liber alia ratione o palatinis p iisdem propria auctoritate publica exactiois permittit curam: tam ipse, quam officium e- jus vicena q auri pondo fitco dependat. Dat. 7. Id. Dec. CP. Basilio & Philippo Cos. 408.

3. Imp. Leo & Anthemius AA. Heliodoro Com. sa- crarum largitionum.

Præcepit nostra Serenitas, neque veloci q cursui, neque alii præter inveteratam r consuetudinem gravamini subiacere chartularios s, qui de cohortalibus t officiis uniuscujusque provinciae largitionales titulos re tractare constituuntur: cum idem u etiam amplissima Præectura disposuisse perhibeatur: ut his necessitatibus liberati, fi- deliter largitionales titulos valeant retractare. Quod si aliquo tempore nostra iussio temerario ausu ex aliqua fue- rit parte violata: tam Rector provinciae, quam apparitor x ejus 30. libris auri condemnatione plectentur. Insuper virum spectabilem Comitem y Orientis, ejusque officium, licentiam habere, conatus nefarios inhibendi tam mode- ratorum, quam cohortalis officii: cum de hac re admoniti fuerint a Palatinis, eandem poenam formidantibus, si non omnibus modis pietatis nostræ decreta congruum mere- antur effectum.

† Illud etiam generali forma sancimus, ut in omni- bus provinciis, tam nominatio z specialium susceptorum a largitionum titularum, quam defensio tractatorum b, non tantum per viros clarissimos moderatores provin- ciarum, sed etiam per viros spectabiles Proconsules, & Praefectum c Augustalem ac laudabiles Vicarios una cum eorum officiis admonentibus semper, nec non imminen- tibus d Palatinis procuretur: providentibus, ut post no- minationem etiam specialium susceptorum largitiona- lium titularum e, nulla minuenda f exactiois ad sacrum pertinentis ararium, aut transferendi ad arcarios aut quos- libet alios extraneos titulos, Rectoribus provinciarum, aut eorum officiis, seu etiam g curialibus licentia permit- tatur, quadrimestris h brevibus, per idoneum tractatorem eorundem titularum, super commendandis rationibus pu- blicis, periculo Rectorum provinciarum ad sacratissimam

z Canon signifi- cat anniversari- am pensionem præstare antiquæ: hic autem canon est, qui ex more infertur thesau- ris vel privato arario, ex quo Princeps dona & largitiones pu- blice privatimve facit & necessa- ria comparat. Cu- jac. hic.

a Al. Loliano. b l. 7. §. de so- sceptibus.

c deferri.

d assignatione tabulariorum. Ta- bulariorum mu- nus erat obigna- re: exactoris vero dare epocham. l. 2. §. de conveni- endis fisci debito- rib.

e Largitionum integre. Porro hic Græci verunt urbem regiam. Herodianus. l. 1. ibi Roma, ubi Prin- ceps Synchus. U- bi Princeps est, i- bi omnium inte- gra fortuna.

f Ex C. Theod. 11. 7. 17. quæ hic im- mutata est in ipso principio.

g Palatini largi- tionum sacrarum vel privataram missi in provin- cias, fungi ex- actorum officio n debent, sed iurare tantum a- pud Præfides, of- ficia eorum & cu- riales, ut intra anni spatium an- nonas & tributa exigant. l. ult. j. cod. l. 7. §. de exact. tribus. l. nullum. 10. §. de off. Reft. provinc. l. 1. j. de executoribus. & ex- actoribus.

h al. deest, ut in C. Theod.

i Palatina offi- cia, Comitiss sa- crarum & priva- tarum largitio- num ministri: qui ideo largitiona- les, privatiani, & mittendarii. l. 3. j. de palat. sacra- largis.

k al. deest, ut in C. Theod.

l Tributa præter- ita vel præsentia exiguntur. m al. tributo, ut in C. Theod.

n l. 6. in fin. §. de exact. trib. o al. deest in C. Theod. p l. ult. j. cod. q Cursus publici curam qui habent curiosi, j. de curiosi & beneficiarii Cujac. Nov. 24. r veterum. s Chartularii, qui chartas tractant, iidem. j. tractatores. l. 1. j. cod. t Cohortales Præsidum officiales, ut plurimum principis exhibendæ annonæ militaris vel cursus Theod. l. 4. Basil. 1. v. quæ scripta ad l. 14. j. de cursu publ. u is, & alii idem. x apparitio. y sub Comite Orientis XV. provinciae: cui coercitio in Præfides erat. z Nominator præstat periculum ejus susceptoris, quem nominavit. a specialis susceptor, seu rector est excusa. b Tractatores hic iidem, qui chartularii, de quibus §. c v. ff. de off. Praef. Augustalis. d Palatinorum Comitiss sacrarum largitionum munus urgere, instare, monere, ne quid ad- versus chartularios attentetur. e l. 4. in fin. gl. l. 4. §. de annosis & tributis. f Tributorum tituli non sunt minuendi vel confundendi: ut quod unus exigere debet, al- ter exigat. l. 13. j. de suscept. g sed. h De quadrimestris brevibus dictum est. l. 1. §. de epochis.

urbem

a Descriptio exactionis publicorum triumvirorum mittebatur a Praefecto Praetorio in diversas provincias, idque quotannis seu initio cuiusque anni siue indictionis, ut hic, manabat a Principe, insinabatur apud Praetorium & ab eo mittebatur in provincias, l. un. §. de superindictio. A Praesidibus autem proponebatur in singulis civitatibus, vide Nov. 128.
b al. quomodo.
c Totum hoc (om. larg. tituli. exactionem) rursus.
d l. 2. §. eod.
e l. 3. §. 1. §. eod.
f si quidem.
g majus.

h vide quae notavi ad titulum de operis liberorum, sup.

i l. 1. C. Theod. eod. Operas subditis imponere aut ab eis exigere castrorum domini non debent, l. 1. l. 2. J. ne rusticani ad nullum obsequium. Satis enim tributis onerati sunt. Operarum autem praebitione possit intelligere excubias, de quibus vid. Hotomann. conf. 9.
k Operarum immunitati renunciarum non posse notant: quod huius Tituli inferio sub negatione sit concepta, ut notatur l. 1. §. de fideiuss. dotum. deinde quod non tantum exactionis, sed praebitionis hic vetetur.

l Immunitates perperam impetratae a quibusdam, hic revocantur ad pristinam rationem census, censitorum, per quatuor, & Praesidium iudicio confirmatam.
m C. Theod. lib. 13. tit. 10. l. 7. pars l. 9. J. de agricultura. Cont.

n Immunitatis falsum instrumentum conscribenti ignis supplicium est, ne hic: licet alias poena falsi minor sit, l. 1. in fin. ff. de falsis. Porro de ignis supplicio dixi ad l. un. §. de Nili aggerib. de Tabellionum & Tabulariorum poena falsum committentium, vide hic apud Rebuffum.

o Injusta, in C. Theod. eod.
p propter vetustatem immunitatis, in C. Th.
q l. 5. §. de annona & tributis. l. 1. §. de indictione. l. 9. J. de agricol.
r Ponticae dioeceseos, scil. Galatiam, Cappadociam, Armeniam.
s adde l. 1. §. confirmas. ff. de via publ.

t Viarum & aggerum reparatio expensis possessorum sit, pro iugerum & capitum numero, quae possident, quod cum quotidie possit occurrere, eo magis notandum. Corsetus singul.
u Munisio, adde hic Rebuff.

x Ex C. Theod. lib. 11. tit. 14. l. 1. §. ante omnia. al. P. V. id est, Praefectum urbi: quod & lex ipsa satis indicat.

urbem transmittendis: nam quaecumque ex parte, quam iussit nostra tranquillitas, si minus fuerit procuratum, poena superius designata tam ipsi Iudices, quam eorum officia se noverint esse plectenda. Dat. 8. Kal. Aug. Constantinop. Anthemio A. 2. Conf. 468.

Si litera iudicis aliquid ultra veterem consuetudinem contineant, praesumuntur erronea. Bart.

4. litem AA. Heliodoro Com. S. L.

Praecipimus, ut si forte delegatio a, quae ab amplissima Praefectura in diversas provincias ex more quotannis emittitur, minus contineat omnes largitionales titulos, aut quoquo b modo exactio eorum debet procedere, nihilominus competentem exactionem eorum a viris spectabilibus, tam Proconsulibus quam Vicariis, & viro spectabili Comite Orientis, & Praefecto Augustali, nec non & Rectoribus provinciarum, eorumque officiis & curialibus (omnium largitionum titulum exactionem) procurari, vicenarum d librarum auri condemnationem praec oculis habentibus, si quid f minus g exactum vel illatum fuerit sacro aulario, quam prisca & inveterata consuetudo sacris largitionibus inferri constituit. Dat. Kal. Julii Constantinop. Anthemio A. 2. Conf. 468.

NE OPERA HA COLLATORIBUS EXIGANTUR.

TIT. XXIV.

1. Imppp. Valentin. Valens & Gratian. Augusti ad Viventium P. P.

Operarum praebitionem, quae illicite k a provincialibus haecenus experta est, Sinceritas tua cessare praecipiat. Dat. 10. Kal. Martii, Trever. Valentiniano, NB. P. & Victore Conf. 369.

DE IMMUNITATE NEMINI CONCEDENDA.

TIT. XXV.

Qui falsum testamentum immunitatis conscripserit, igne est comburendus. Bart.

1. Imppp. Grat. Valentin. & Theod. Augusti ad populum m.

His nostrae Serenitatis edictis, civitatum tabulariis erit flamma n supplicium, si cuiusquam fraude, ambitu, potestate injustam o cuspam profiteantur p immunitatem: ac non secundum praecedentem definitionem omnes q omnino, abolita specialium immunitatum gratia, necessitas tributariae functionis, firmata censitorum per quatuordecimque provincialium Iudicum per quatuordecimque constitruerit. Datum 3. Non. Mart. Mediol. Merobaud. 2. & Saturnino Conf. 383.

2. Impp. Honor. & Theod. AA. Anthemio P. P.

Per Bithyniam ceterasque r provincias possessores in reparatione s publici aggeris, & ceteris huiusmodi muneribus pro t iugerum numero vel capitum, quae possidere noscuntur, dare cogantur u. Datum 7. Kal. Novemb. Constantinop. Honorio 8. & Theod. 5. AA. Conf. 412.

DE CONDITIS IN PUBLICIS HORREIS.

TIT. XXVI.

Non debet tangi de fructibus novis, donec consumantur antiqui. Bart.

1. Impp. Valentin. & Valens AA. ad Volusianum P. P. x.

de ignis supplicio dixi ad l. un. §. de Nili aggerib. de Tabellionum & Tabulariorum poena falsum committentium, vide hic apud Rebuffum.

o Injusta, in C. Theod. eod.

p propter vetustatem immunitatis, in C. Th.

q l. 5. §. de annona & tributis. l. 1. §. de indictione. l. 9. J. de agricol.

r Ponticae dioeceseos, scil. Galatiam, Cappadociam, Armeniam.

s adde l. 1. §. confirmas. ff. de via publ.

t Viarum & aggerum reparatio expensis possessorum sit, pro iugerum & capitum numero, quae possident, quod cum quotidie possit occurrere, eo magis notandum. Corsetus singul.
u Munisio, adde hic Rebuff.

x adstringantur, in ver. meo manuscr. Cont.

Ex C. Theod. lib. 11. tit. 14. l. 1. §. ante omnia. al. P. V. id est, Praefectum urbi: quod & lex ipsa satis indicat.

Omnia a, quae in horreis habentur, expendi volumus, ita ut non prius ad id frumentum extendatur expensio, quod sub Praefectura b tua urbis horreis infertur, quam vetera c condita fuerint erogata: & si forte verustate species ita corrupta est, ut per semet erogari sine querela non possit: eidem d ex nova portione misceatur e, cuius adiectione corruptio velata damnum fisco non faciat.

Ad istud autem negotium arbitratu ac iudicio tuo nobilis f, prudens g, fidelis, optime sibi conscius, pro integritate mentis h apponatur custos ac mensor i, qui vel frumenta modio k metiatur, vel iustis aestimationibus colligat, quanta habeantur in condito. Dat. 6. Id. Aprilis, Divo Joviano & Varroniano Conf. 364.

2. litem AA. Anthemio Praefidi.

Cum ad quamlibet urbem, mansionemve l accesseris, protinus horrea inspicere te volumus, ut devotissimis militibus deputata m, & incorruptae species praebentur: nam si per injuriam officii Gravitatis tuae, sartorum n testorum neglecta procuracione, aliqua pluvii infecta perierint: ad damnum tuum referentur. Datum 8. Kal. Sept. Arelate, Joviano & Varroniano Conf. 364.

Species in horreis publicis depositas nullus debet in suam utilitatem convertere. Bart.

3. Impp. Arcad. & Honor. AA. Anatolio P. P. Illyrici o.

Nulli posthac horreaticas p species contingendi copia praebentur. Si vero q quisquam temerario horreorum extiterit, qui sibi ex praedictis aliquid audeat usurpare, hanc poenam sciat nostro arbitrio definitam, ut de portationis poenae subjectus, totius substantiae cogatur subire iacturam. Dat. 7. Id. Jul. Constantinop. Caesario & Attico Conf. 397.

UT NEMINI LICEAT IN EMPTIONE SPECIERUM SE EXCUSARE: ET DE MUNERE SITOCOMIAE.

TIT. XXVII.

1. Imp. Anastasius A. Macroniano P. P.

Quotiens u urgente necessitate comparationes x frumenti, vel olei y aliarumque specierum quibuslibet provinciis indicuntur z, nulli a penitus possidentium sese cuiuscunque privilegii occasione excusandi, tribui facultatem censemus: omnique cuicunque possidentium, quocunque modo, quocunque tempore, per sacros b apices, vel etiam pragmaticam sanctionem, aut iudicalem forte dispositionem huiusmodi excusatio data est, vel postea data fuerit, licentia minime unquam contra tenorem nostrae legis saluberrime valitura: adeo namque huiusmodi onera cunctis, pro qua singulos portione contigerit c, volumus irrogari, ut ab iisdem comparationibus nec sacratissimam nostrae pietatis, nec Serenissimae nostrae Conjugis domum patiamur subtrahere. Dat. 3. Kalend. Aug. Constantinop. Olybrio V. C. Conf. 494.

muner. Fuerunt & alii menses portuenses, qui annonam urbicam in horreis portus Tiberini metiebantur, quibus adjuncti erant caudicarii. l. 1. C. Theod. de frumento urbis Roma. l. 9. C. Th. de suariis.

l Mansiones quid, dixi in l. 2. J. de lucris advocat.

n v. l. 7. de off. Procons.

o Ex C. Theod. l. 11. tit. 14. l. 3.

p l. 6. J. de susceptor. l. 9. J. de munerib. l. 5. J. de fundis rei privatae. l. 2. J. de his, quae ex publ. collat.

q Sin vero.

r Eclog. lib. 56. tit. 9.

s in uno meo manuscripto legitur comparatione, in alio coemptione. Cont. vero, Coemptio STYRIA Novell. Tiberii. J. Boetius 2. de consolat.

t Sironia, vel sironici, legendum putat Cuj. est autem Sironia cura coementi frumenti, & STYRIA curator frumenti.

u Cum in quacunque provincia fuerit induta species alicujus comparatio, nemo se quocunque modo vel tempore, per sacros apices vel etiam pragmaticam sanctionem aut iudicalem dispositionem excuset, quippe nec sacra domus aut piissima Augustae hoc onere liberata est. Synop. Basil. 56. tit. 9. adde l. 2. J. de quibus muner. tit. 43.

x Comparatio frumenti STYRIA.

y al. hordei.

z Inducuntur. Invitus etiam frumentum emere quisque cogitur, quoties emptio cuique imperatur ob urgentem aliquam necessitatem: quod ut singulare casus ad alios non extendi notat Mynsinger 7. Respons. 57. n. 45.

a v. l. 1. J. de quibus munerib. vel praestat. nemini liceat.

b Sacri apices, Principis adnotatio, quae sit encausto. Σεβαστὰ κεφάλια σεβασμίδου, καὶ Θεοῦ ἐκ τῆς κεφαλῆς. Gracis adde quae scripsi ad l. 7. §. de summa Trinitate.

c Contingunt.

2. Civi-

a v. Forcatulum

c. 9. Penus.

b Praefecti urbi & praefecti annonae cura dietum annonae & panis gradiles (sic dicti, quod diriperentur e gradibus pistrinorum, qui in unaquaque regione urbis erant) populo praebantur: de quo pane gradili v. hic Cujae. Prudent. adversus Symmachum. Cashodorus. 9.

c Frumentum vetus ex publico prius erogandum est, quam novum: quod si vetus corruptum fuerit, novo permiscendum est, ut ita vitetur corruptum, & ne damnum fisco inferatur, quod ad tutores & curatores quidam extendunt.

d al. eidem nova portio misceatur, etc.

e Falsum non continuo censetur, quod incorruptum corruptum sit permiscendum, ut hic.

f Nobiles in officiis administrandis praefrendos alii, hinc colligunt, ut & ditiores bonis parentibus natos, bene natos, Christianos. Jac. Rebuff. hic.

g Frumentarii mensores parces. h al. integritatis meritis. & sic legitur in C. Theod. i adde l. 9. J. de susceptorib.

k Mensor frumenta modio metitur. Lucillius apud Nonium. Frumentarius est, modium hic socum atque rutellum unum habet. Porro mensores hi frumentarii, immunes a muneribus personarum, l. 26. ff. de excus. tutor. l. 10. §. 1. ff. de vacat.

m In manuscr. deflorata. Cont.

a H eis τὴν
μετρόπολιν,
id est, quam in
metropoli. Syn.
i. l. o. loco c. 5.

b & illis has ave-
hantibus, qui spe-
ciebus indigent.
Syn. ibid.

c ὑπολογίζε-
σθαι, computen-
tur autem, ut sit
sensus: Compu-
tantur venditori-
bus pretia specie-
rum ad ea, quæ ab
ipsis in auro pen-
sationum publi-
carum nomine
conferuntur. Non
enim æquum est,
modo quidem ex-
igi ab aliquo, ut
species exhibeat:
post aliquod vero
temporis inter-
vallum, ei pretia
constitui, post-
quam hoc modo
jam annona vilu-
it: periclitante
clarissimo ejus-
que provincie
Præsidi, in pretia
specierum defini-
tis temporibus
constituta fue-
rint, ac pro eis
missa. Synopses
ibid.

d Nemo cogatur
omnem suam an-
nonam vendere,
sed superfluas tan-
tum species. Nam
satis impium est,
suis quem defrau-
dari: ut aliis ea
suppeditet. Syn.
ibid.

e Impium est,
quem cogi anno-
nam suam vende-
re, ut ea alteri
suppetat, adde l. 9.
§. de Judic. l. 5. ff.
de admin. rerum
ad civitates per-
tinentium.

f Poena centum
librarum auri &
dignitatis amissio
imponitur Præsi-
di committendi
adversus hanc le-
gem.

g πρὸς τὴν
ἀναλογία τῶν
ζευγῶν ἢ τοῖς
ζευγοκεφαλῶν,
Nov. 17. in fin.
Grac. l. 2. inf. de
milit. veste. Ju-
gationibus alii:
jugationibus &
capitationibus:
seu jugationi-
bus alii metiun-
tur, unde alii ju-
gationem, alii
jugationem simul
& capitationem
debent.

h Obryzi solidi quid, dixi: id edictum Justiniani si. l. 3. inf. de veteris numismatis pote-
state l. unica. inf. de obligatione votorum.

i Patres civitatum, horum fit mentio in l. 3. inf. de his, qui sponte publ. munera. & Nov. 17.

k ἐπεισάκτων στρατιωτῶν Grac. hic, possit & externos & adventitios milites inter-
pretari extraordinarios ἐπιλέκτες; Eo sensu ὑπὲρ ἐπιλέκτοι, Dion. 55. Leges ex-
ternas Dionysius: servos Barbaros, Plutarchus in Gracchiis ἐπεισάκτες: & in conciliis mu-
liceres συνεσάκτες; Paulus παρεσάκτες appellat. Evocati vero milites ἀνακλητοί,
veterani, quos post patris eadem Augustus excivit ex Galatia & Castilino, quorum fuit cer-
tum corpus ferentium vires centurionum more, Dion. 55. quos ideo Centuriones certe possit
appellare. Nam & ita Titinolum, quem Vellejus Paternulus G. Cassii evocatum, Dio 47. &
Valerius 9. Centuriones appellant, v. Cujac. 7. obs. 10.

2. Civitatum incolæ, vel qui in eis aliquid possident, non
cogantur in aliam civitatem vel a metropolin species
conferre. Sed & si inevitabilis quadam causa id fieri exi-
gat, justis pretiis, quæ in ea civitate obtinent, ex qua præ-
bentur species, eas indigentibus vendant b. Compen-
sentur c autem venditoribus pretia cum auraria collatio-
ne: nec enim æquum est, qui nunc præbuit species, & an-
nonæ copiam attulit, ei postea pretia computari: & hoc
fiat cura & solertia Præsidis cujusunque provincie.

+ Nullus d vero cogatur vendere omne id quod sui
usus gratia comparaverit, sed superflua tantum: quando-
quidem satis impium e est suis quemque defraudari, ea-
que in alios transferri; Præsidi, qui legem violavit viola-
rive concessit, C. f. libris auri multando, & dignitate
propria cinguloque spoliando. Nulla unquam citra in-
gentem necessitatem iussioneque Principis possessoribus
coemptio indicatur, nec aliter quam ut coemptionis au-
rum ex auri collatione a possessoribus debita, si quidem
ea omnimodo ad coemptionem sufficiat, retineatur. Quod
si nihil fisco debeant ii quibus coemptio indicitur, aut par-
tem tantum, prius in nummis ponderis probi aurum ac-
cipiant, quam ab eis species exigantur, nemine audente
vel injusti ponderis vel ex parte tantum nummos exsol-
vere, vel quâ alia ratione collatoribus damnum dare, da-
mni quadruplo & eo quod pretio deest, ab eo qui secus
fecerit, exigendo. Sed & si quis coemptionem indicare
ausus sit, vel indictam illicite exegerit, L. libris auri mul-
tabitur, & militiam ac dignitatem amittet, majori etiam
commotioni subdendus. At cum ex mandato Principis
coemptio indicitur, unusquisque pro rata jugorum g &
capitum quæ possidet, coemptioni subjiciatur, nemine
excepto; eo, qui in exigendo hanc rationem non fervave-
rit, L. librarum auri multam subituro, & dignitatem ac
cingulum amittituro, & majorem aliam commotionem ex-
pectaturo.

+ Excipimus ab hac lege Thracie diocesin. In Thracia
enim quia tributa fiscalia in solidum non inferuntur, bar-
barorum incurfibus colonis attritis, nec sufficiente specie-
rum collatione ad alendos milites in ea consistentes, quod
omnium maxime interest, nec tamen sine coemptione
præstari potest, ideo eam frequentissime fieri longe neces-
sarium est. In ea igitur diocesi, quæ hactenus obtinuit,
consuetudo servetur, ei subiectis etiam negotiatoribus ut
collatoribus, & negotiatoribus coemptionis aurum pri-
mum solvatur in nummis obryzis h & debiti ponderis,
tum ab eis sine refectione & damno ullo conferantur
species, illo qui hæc non fervaverit, eisdem subdendo
poenis. Melius enim est instar privata negotiationis mi-
litibus etiam negotiatores alimonia conferre. Quod si
quandoque ob civitates aliquas inopes necesse sit coem-
ptionem fieri, liceat præsidibus eam facere in territorio
duntaxat ejus civitatis, quæ frumento indiget, & in con-
finiis ejus, & eo pretio quod in locis pro tempore obti-
nebit: quod & patres i civitatum observabunt, & quili-
bet alius coemptionis curam gerens. At si necessitas exi-
gat civilem coemptionem fieri in urbe regia deficientibus
annonis; ea vero procedat ex sacra iussione, auro prius, si-
ne damno & dilatione præstito, ut in foro rerum venalium
distrahuntur species, ita ut & navia ex publico præbean-
tur, & collator vendat solummodo, suppeditetque egen-
tibus necessarias species.

+ Nihil vero hac Constitutione innovatur eorum, quæ
de coemptione magnæ Alexandrinorum civitatis disposita
sunt sacra forma de annona militum evocatorum k. Sub-
jiciantur multæ L. librarum auri & periculo dignitatis ac-
cinguli tam maximi apparitores gloriosissimorum Præse-
ctorum prætorio, quam clarissimi Præsides provinciarum,
& eis obsequentia Officia, & locorum defensores, & alii
publicorum tractatores, si hanc legem violaverint, aut vio-
lari concesserint, aut confessi & vere ejus violatores mi-
nime detulerint.

3. Cum in civitate aliqua frumenti comparandi curatore
Copus est, ejus a creatio fiat arbitrio & electione Epi-
scopi & Primorum civitatis, non ut videbitur creatoribus,
neque ex quibus voluerint personis, sed soli ex regione il-
la officiales militantes & dimissi ad munus illud sitonia ab
eis promoveantur. Hi namque, qui in publicis negotiis
diu sunt exercitati, facilius sitonia munus expedient.
At b omni damno liberentur, qui eam necessitudinem,
curamque sustinuerint, & secundum leges discutiuntur:
quandoquidem æquum non est, ut ex tot laboribus da-
mnum ferant: frumentum autem præbeant non majore
pretio quam in foro distrahatur. Qui violavit legem
aut violari concesserit, triginta librarum auri multam
sustinet.

DE COLLATIONE DONATORUM c, VEL RELEVATORUM d, AUT TRANSLATORUM e SEU ADÆRATORUM f.

TIT. XXVIII.

1. Imperatores Valent. & Theod. AA. Hermo-
crati P. P. g.

D ispositionem amplissimæ recordationis Antio-
chi h, quæ certam quantitatem ante se relevatis
possessionibus nomine canonis indixit, non im-
minui i decernimus: id enim quoniam in cano-
nem cecidit, & anniversaria debet penitatione persolveri,
nec in præteritum, nec in posterum patimur esse conces-
sum. Indulgentiam vero memoratæ descriptionis, & in
ante actum, & in posterum tempus non solum in relevatis,
verum etiam in donatis, adærat, translatisque, seu
quodlibet aliud nomen novæ descriptionis excogitatum
est, volumus observari: nullamque super his unquam k
exactionis molestiam formidari: quibus non tantum re-
liqua præteriti temporis relaxamus, sed nec in posterum
quicquam innovationis l aut oneris m adjiciendum esse
censemus: nullique licere deinceps contra divalia statuta
relevare suas possessiones.

+ Noverit tamen amplissimæ tuæ sedis officium, quod
si aliquando nobis suggestio huic nostræ sanctioni contra-
ria porrigatur: vel si sacris mandatis, si n qua forte ci-
tra o suggestionem his piis dispositionibus adversa ema-
naverint p, obsequatur, & aliquos q tanquam debitores
ex hujusmodi titulo crediderit exponendos r: ducenta-
rum librarum auri se sciat condemnatione multandum.
Dat. 12. Kalend. Decemb. Theod. A. 18. & Albino Coss.
444

DE COLLATIONE ÆRIS f.

TIT. XXIX.

Pro ære potest solvi aurum tanti valoris.
Bart.

1. Impp. Arcad. & Honor. AA. Hilario & P. P.

Æ ris pretia, quæ a provincialibus postulantur, ita
exigi volumus, ut pro u viginti x libris æris,
unus auri solidus a possessore reddatur. Dat. 5.
Kalend. Jun. Mediolan. Arcad. 4. & Honor. 3. AA.
Confl. 396.

DE y DISCUSSORIBUS.

TIT. XXX.

t Ex C. Th. lib. 11. tit. 21. l. 2.

u Pro ære aurum provincie inferre possunt hac forma: pro vicenis libris æris, singulos
solidos, ut hic, l. unica. inf. de argenti pretio. ita solvi aliud pro alio volenti potest.

x in C. Th. viginti quinque.

y πρὸς ἀναγραφῶν ἢ τοῖς λογοθετῶν τῶν ἐν τοῖς θήμασιν ἀποστελλομένων
καὶ τῶ δημοσίῳ ἀνήκοντα ἀπὸ παντοίας ὑποθέσεως ἀπαρρυζόλων καὶ ἀνα-
ψλησφόνων καὶ εἰσπραττομένων: καὶ ὅτι ἐν ἐκάστῃ λίτρᾳ τῶν ἀπαιτημέ-
νων παρ' αὐτῶν νομισμάτα εἰς λαμβάνειν. Id est, De descriptoribus sive discusso-
ribus, qui mittuntur in provincias, & ad fiscum ex quacunque causa pertinentia adærant &
tractant & exigunt. Item quod in libra qualibet eorum, quæ exiguntur, sex aureos acci-
piant, Synopses Basilicon. 16. tit. 10. De discussore, adde munus aliud ex l. 9. sup. de Ju-
diciis. Et breviter, discussor, Disceptor rationum, fiscalium vel publicarum ab aliis tra-
ctatarum. l. ult. inf. eod. l. cum poss. 26. sup. de appell. l. pen. sup. quorum appell. l. 1. sup. de ratio-
nib. publ. Symmachus in opib.

a Sitonæ crean-
tur ex cohorta-
libus, arbitrio
Primorum civita-
tis & Episcopi.

b v. l. ult. §. item
rescriptum. ff. de
administrat. re-
rum ad civis.

c Donat posses-
siones Principe
dempto canone,
relevat posses-
siones tributis:
transfert posses-
siones in jus ali-
ud, aliamve fun-
ctionem.

d ad l. 24. ff.
de censib.

e l. 5. sup. de sa-
crof. Eccl.

f Adærare est
æstimare & taxa-
re pecunia, quod
in annonis infe-
rebatur.

g Ex lib. 11. tit.
20. l. 6. C. Th. in
qua tamen le-
gitur Antiocho
P. P.

h Qui fuit P.
Prætorio ante
Hermocratem:
ad quem scripta
hæc constitutio
adde l. ult. C. Th.
eod.

i minui.

k iniquam.

l l. pen. inf. de
omni agro.

m muneris.

n Mandata, circa
suggestionem &
libellum dantur
ultra: tacita ve-
ro alterius sugge-
stione dantur ex
libello. Porro ut
differant a prag-
matica sanctione,
oraculo & adno-
tatione dixi ad l.
ult. sup. de petit.
bonorum sublati.

o contra.

p manaverint.

q alios.

r al. exigendos,
in C. Th. eod.

s Æs inferreban-
t fisco quædam
provincie, ut
Cyprus: quæ ideo
ærofa. Festus.

a. C. Th. lib. 1. tit. 26.

b. Quoties discussor non probaverit discussio nem a se cum fide, recteque factam esse, eodem ipse titulo urgeatur, quo alterum gravavit. *Synops. lib. c. 2.*

c. id est, eadem specie & quantitate. *l. 6. J. de censibus.*

d. l. unia, sup. de rationibus oper. publicor.

e. C. Th. lib. 1. tit. 2. quibusdam tamen matatis.

f. Securitate seu apocha illationis amissa fides ex polyprychis, id est, rationibus publicis sumitur, ut hic. & l. inata. 4. sup. de fide instrumens. l. 2. sup. de quadrien. praef. l. 11. inf. de sumpt.

g. Ratiocinia publica polypycha seu polypycha Graecis, quod est chartae πολλὰς ἀποκρίσεις εἰς ἓν πῶλον habent, sunt vero rationes publicae, l. 2. C. Theod. de ind. deb. non chirographa aut apochae, ut Alciatus putat 3. parergon. De Diptrychis vide quae scripti ad l. 7. in fin. sup. de summa Trinit. adde Cujac. 4. obf. 27.

h. sine injuria autem petuntur: quoties defiderant collatores tabulas publicas sibi exhiberi. Ea ratione possessor recte postulant censuales proferre tabulas publicas, ex quibus discant, debitorum sive reliquorum modum, Nov. 17. c. 129. c. 4.

i. l. 5. inf. de metallar. & metallis.

k. al. C. P.

l. In manuscripto legitur, Praefectus Augustorum.

m. Imo advocatis mandari non potest. *l. 6. sup. de advocat. di. v. f. jud.*

n. Discussor rationum, (qui Logotheta Juliano patricio est) seu rerum ad civitates pertinentium, a solo Principe mittebatur: non a P. Praetorio, non a Comite largitionum, aut privarum, aut a Praefide. Id enim Princeps sibi adrogat: ordinarii vero discussores hujusmodi rationum, Episcopus & quinque primi civitatis. Nov. 108.

o. pecuniae civiles seu civitatum (Galli vocarent, *deniers d'obrois*) in hos usus praecipue vertebantur, videlicet in opera publica, frumenti coemptionem, portus, aquaeductus, muros, vias, pontes, aggeres, balnea.

p. Discussor sumptus accipit ex publico, non a collatoribus.

q. Species illarum a provincialibus, vel ad arcam P. Praet. transmittantur, vel consumeantur in ipsa provincia. Transmittantur autem sumptibus provincialium, quae ἀρχαὶ καὶ παραπομπικὰ hic dicuntur. Pro his vero, quae in ipsa provincia consumeantur, ex-
bebantur παραπομπικὰ, adde Novell. 128. c. 2.

Si estimator male aestimat, ipse tenetur.
Bart.

1. Impp. Valent. Valens & Grat. AAA. ad Arthemium Vicar. Hispaniarum a.

QUOTIENS in b disceptatione confiterit inique discussionem fuisse confectam, & fidem facti non poterit approbare discussor, ipse in eodem titulo c & in eodem modo ad solvendum protinus urgeatur, in d quo alterum perperam fecerit debitorem. Dat. Frid. Id. Maji, Valentiniano NB. P. & Victore Consil. 369.

2. Impp. Arcadius & Honor. AA. Messala Praefecto pratorio c.

NE casu amissa securitate f publica, quaedam praeda nascatur collatoribus: decernimus, ut quando securitates a discussoribus seu apparitoribus expositae, rationibus g publicis continentur, rursus per h injuriam i non petantur. Dat. 5. Kal. Decemb. k Modest. Stilichone & Aureliano Consil. 400.

Ab onere discutiendi & aestimandi patrimonium nullus excusatur, nec etiam miles, nec militans.
Bart.

3. Impp. Theodos. & Valent. Augusti Apollonio P. P. l.

PER singulas provincias, vel civitates, honoratis usque ad Comitivam consistorianam, nec non etiam militantibus, & suis obsequiis non adhaerentibus, advocatis m, quin etiam fori provincialis mandari discussionis jugum sollicitudinem decernimus. Dat. 5. Kal. Jun. Eudoxio & Dioscoro Consil. 442.

4.

NEMO fiat discussor aliter, quam n ex jussione Principis, specialiter discussoris faciente mentionem, non praefectorum jussu, non ex praecepto alterius cujusquam judicis, non civilium o operum vel pecuniarum frumento comparando destinatarum, vel portuum vel eorum quae impenduntur in aquaeductus, murorumve constructionem, vel ad vias sternendas, vel ad pontium & aggerum instructionem, sed neque pecuniarum ad lavacra destinatarum, vel alio quocunque modo ad civilem rationem pertinentium.

† At Princeps, sive ex arario pecunias miserit ad moenium, vel alterius operis constructionem, sive ab alio relictas civitatibus pecunias invenerit, semel vel etiam saepius cum is sederit animo, mittat discussorem, qui opus admetiatur, & rationes putet exacte, & ad se referat: ut si recte sumptus facti sunt, iis, qui fecerunt, sacra securitas conficiatur, qua freti nullam ii postea, vel haeredes eorum aut bonorum possesores quaestionem patiantur.

† Valeat & ab discussore post rationum discussionem emissam securitas, nec sacra apocha, nec alia qualibet cautione indigens.

† Sumptus p autem discussoribus pollicetur Constitutio, ut sine damno ratiocinia tractent. Eos vero, qui de suo impendunt in opera civitatis, vel alias publicas necessitates, haeredesque eorum, nullam vult discussionem sustinere, vel lucrorum, vel eorum, quae dicuntur ἀρχαὶ καὶ παραπομπικὰ, vel sumptuum, qui fiunt circa muros fiscales aut muliones, vel prosecutionum ratione, vel eorum, quae generali nomine vocantur solennia.

† Caterum praesidium nemo discussorem mittat, sed referat ad Principem in hoc, ut ab eo mittatur, qui haec discutiat, ac ne unum quidem obolum inde corrodar, sed tam fisco quam collatoribus jus suum conservet: & si inventas apud aliquos pecunias fiscales exegerit, & sacro ornamento a intulerit, licito jure sibi in singulas libras sex solidos pro solatio retineat. Quod si, vel obolum invitis aut volentibus provincialibus acceperit, is quidem, quod accepit, reddat, quadruplum fisco inferens, & criminaliter coerceatur, quasi proditor fisci, collatorumque concussor. Qui autem dedit, quasi hoc ipso confessus se fisci rationibus obnoxium, rursus discutatur & exigatur.

† Discussionem autem solennem facta, & ad Principem perlata, discussis sacra securitas detur: dari etiam ea potest a discussoribus, ita ut utroque casu nullam illi postea discussionem patiantur. Neque vero ob securitatem a se expositam discussor quidquam accipere potest; vel si quid exigat, possessoribus, & municipibus eum propulsandi b jus est: referendi etiam ad Principem, ut mittat aliquem, qui hoc genus concussionis coerceat.

† Praeses, qui post hanc legem non accepta ex scripto jussione Principis, discussorem quacunque ex causa miserit, xx. librarum auri & officium ejus xv. poenae subijciatur, qui nec occasione repurgationis elocacurum vel adificiorum muris adjunctorum, vel ruinarum eorum; vel ob factas in publicis porticibus ἀεὶ δαλεῖας, ut vocantur, & areas, vel eorum, quae in civitatis intercolumniis adificata sunt, quasi destruenda sint, vel de imaginibus, aliisve a se excogitatis modis, aut civilibus quaestionibus ulla jussione facere potest. Sed & si fecerit, licet c civibus executioni earum obistere, minimeque eis satisfacere, praesidibus provinciarum hoc silentio transmittentibus, & omni civili, publicoque auxilio eisdem subdendo poenis, facultatem quoque habentibus iis, qui voluerunt preces Principi offerre, & gesta perdocere, ut principalis indignationis correctio consequatur: praesidibus item talia jubentibus viginti libris auri multandis, majoremque Principis commotionem expectantibus: officio autem obsecundante praeter multam quindecim libr. auri in corpus castigando. Soli enim Principi licet horum inspectionem d viro integro & fideliter atque ex usu civitatum, haec indaganti, nihilque protinus ob id accipienti mandare.

† Provideant autem patres civitatum possessorumque potiores, ne quis civilem, vel publicum ullum locum in muris, vel in publicis porticibus, vel obsequiis, vel aliubi injusta ex causa detineat, & ne cuiquam detur quidquam ex publico sine sacra forma. Quae enim fuerint ab eis tradita, non recte rescinduntur: & in damno versabuntur, qui acceperint. Idem provideant, ne, qui ex sacra forma habent possessionem aquarum, quid usurpent praeter ceteros, & hic quidem plus, ille minus accipiat.

† Hac autem magnificus Comes rerum privatarum, & ei obsequentes Palatini perscrutari & deferre debent, impositasque poenas exigere; vel si neglexerint, viginti libris auri multantur, officium vero xv.

DE DECURIONIBUS ET FILIIS EORUM, ET QUI DECURIONES HABEANTUR, ET QUIBUS MODIS A FORTUNA CURIAE & LIBERENTUR.

TIT. XXXI.

An pater, & ejus haeredes pro filio teneantur.

1. Impp. Valerian. & Gallien. AA. & Valerianus Cæs. Carterio.

quasi loco Decurionatui addicerentur, de quo dixi ad l. 38. J. cod. Pro his tamen oneribus magnis vicissim privilegiis honorati, ut neque fustibus, l. 5. §. ex quib. caus. infam. neque quaestioni subicerentur, l. 16. §. de quaest. non in metallum vel opus metalli damnari: non furcis affligi, ad bestias aut in opus publice dari, vel vivi exuri poterant: (adeo ut si poenae superiores indicatae essent, a Principe liberarentur. l. 9. §. 1. l. 28. §. 5. ff. de poenis. l. 3. ff. de veteranis. l. 3. sup. de poenis.) Denique non capite puniri, l. 15. ff. de poenis. Sed si quid capitale admitterent, in carcerem tantum conjiciebantur ac vinciebantur, interea dum Princeps causa cognita de crimine cognoscebat, l. 6. §. 7. ff. de injusto. l. 27. inf. ff. de poenis. l. 1. in fin. ff. quando appellandum. Idem honores (quod majus est) parentibus & liberis eorum tribuebatur, ut ex legib. superioribus propositum constare possit. Ab extraordinariis etiam muneribus immunes. l. 21. J. cod. Ac ne curiae inopia civium defererentur, a Theodosio primum constitutum, deinde ab ejus successoribus confirmatum, ut naturales filii Curiae oblatis legitimi fierent, suorumque haeredum jura nanciscerentur, l. 3. l. 4. §. de naturalib. liberis. §. 2. Inf. ff. de haeredit. ab intest. ff. l. 50. tit. 2. Nov. 33. Rel. lib. 54. tit. 1. Nov. Leonis 46. Decuriones sublatis, proinde hic titulus in Basilicis deest, g. al. curiali.

a. Sacrum ornamentum hic nihil aliud quam sacrum ararium: quod Nicetas *vestiarium* quoque appellat.

b. Officium inique exequentem repellere jus est, dixi ad l. 5. inf. de executorib.

c. Officiali injure exequenti licet resistere.

d. Discussori hic inspectionem tribuit, de quo vide Cujac. hic.

e. Decuriones publici consilii causa in coloniis ac municipiis conscribuntur, l. 239. §. 5. ff. de verbor. signif. Sive curiae quasi Senatorum erant, l. 33. inf. cod. Ex iis, magistratus ipsi, id est, *Dumviri*, *Aediles* (in aliquibus municipiis *Didactores*, *Prætoresque*) creabantur: nec aliis quam decurionibus illi honores demandabantur, l. 7. §. 2. ff. de pecuniis publicis tractantibus, erogandas decernebant, annonam civitati uti superesset, providebant, Curatores frumenti, olei comparandi, vel operum publicorum aut alterius negotiorum publicae causa, Legatos, Syndicos, & Tutores periculo suo contributebant. Tributa, census, & legata Republicae exigebant: omnium denique qua universum ad Rem publicam pertinebant, curam gerebant. l. 30. ff. de neg. gest. l. 2. l. 8. l. 17. §. 7. l. ult. §. 2. ff. ad munic. l. 5. ff. de administr. tutor. Procuratores, conductores, aut eorum fidejussores, aut mandatores esse non poterant, l. 30. sup. de locato. militia eis erat interdicta, l. 55. inf. cod. Tot muneribus obnoxii decuriones cum essent, non mirum quod plerique supplicii

Si cum

a l. 17. §. 2. ff. ad municipalem.

b al. deest.

c ad.

d l. e. perferre. al. proferre.

e v. l. 1. §. 3. ff. quando appelland. l. 1. in princ. ff. de vacat. muner.

f peragendi.

g vide Socium reg. 87. l. 54. J. eod. d. §. 3. l. un. in fin. J. de vacat. publ. mun. l. 37. in prin. ff. ad mun.

h v. l. un. J. de sumptuum recuperat.

i l. 2. in fin. ff. eod.

k Album quid, vide tit. ff. de albo scribendo.

l Adoptivus dignitate adoptantis fruitur.

m Adoptivus filius ad vicem naturalis pignoris adscriptus seu adscitus.

n invicem.

o Pignora naturalia, vocat filios naturales, sunt enim *ἐκ φύσεως*, Theophyl. Scholiast. in epist. Theoph. in fin. de fatidat. eorum. in princ. Seneca, pignora pacis.

p l. 5. §. ex quib. capis infam. irrogatur.

q al. XI.

r Decuriones creari etiam filiofamilias possunt. f devocari, al. nominari.

s Pro filio decurione pater non tenetur, nisi in eius decurionatum consenserit. l. 3. §. ne filius pro patre. l. 3. §. quod pater. l. 17. ff. de muner. l. 4. J. de filiofamil.

u denominatio-

x Literarum expertes & imperiti decuriones creari possunt.

y nostra jura.

z Communio bonorum, neminem obligationi alienae adstringit. adde l. 3. J. de munerib. & honorib. non continuand.

a al. Paulino.

b Infamis remouetur a decurionatu.

c Cæcus excitate ipsa decurionatum non amittit: sed infamia tantum contrahit. adde l. 1. §. 5. vers. casum. ff. de postuland.

d al. proscribendo, al. deserviendo. Cont.

e Liberos qui habet, in decurionatu adipiscendo, alii liberos non habenti præferendus est. l. 6. ff. eod. præsumitur enim liberos habens de republica magis sollicitus esse, quam is, qui non habet. vid. Aleiat. 1. præsumpt. 36. adde quædam ex lege Julia, quæ apud Gell. lib. 2.

f v. l. un. J. qui astate, l. 3. l. 5. ff. de jure immunitatis.

SI cum te pater decurionem esse voluisset, & illo in rebus humanis agente honor tibi iste delatus est: tenentur quidem etiam heredes ejus Reipub. nam in hac parte vice fidejussoris pater accipitur: sed non ante, nisi a tuis propriis rebus excullis. PP. 5. Kal. Decemb. Anulio & Basso Coss. 260.

De ratione nominandorum magistratum.

2. Exemplum sacrarum literarum Diocletian. & Maxim. AA.

Observare oportebit Magistratus, ut decurionibus solenniter in curiam convocatis, nominationem ad certa munera faciant: eamque statim in notitiam ejus, qui fuerit nominatus per officialem publicum perferri curent: habituro appellandi, si voluerit, atque agendi facultatem apud præsidem causam suam jure consueto: quem si constitit nominari minime debuisset, sumptum h litis eidem a nominatore restitui oportebit. Sine die & consule.

De astate.

3. Idem AA. & CC. Julio.

Cum decurionatus honorem sponte susceperis, ab albo & eximi, licet annosum te esse dicas, non potes. PP. Id. Nov. Dioclet. A. 2. & Aristobulo Coss. 285.

De filiis adoptivis.

4. Idem AA. & CC. Cassiano S. P.

Cum adoptivum filium ex adoptantis dignitate decurionis filium effici nulla dubitatio sit: pro atrocibus injuriis eum quem ad vicem naturalis pignoris tibi adscribebas, a Præsidente provincie illicitis corporis cruciatibus adfici non oportuit: hocque congruenti pena coerceretur. PP. 9. 2. Kal. Decemb. Dioclet. A. 2. & Aristobulo Coss. 285.

De filiis familias.

5. Idem AA. Alexandro.

Filios in potestate patris positos, ad munera seu honores non posse evocari, falso tibi persuasum est. Sane si ad nominationem filii consensum non accommodaveris, ob administrationem ipsius minime conveniri poteris. PP. 6. Id. * Maximo 2. & Aquilino Coss. 286.

De expertibus literarum.

6. Idem AA. & CC. Leontio.

Expertes & literarum decurionis munera peragere non prohibent jura. Dat. 8. Kal. Maji, AA. Coss.

De fratribus habentibus bona indivisa.

7. Idem AA. & CC. Diogeniano.

Licet indivisa & bona fratres habent, nihilominus tamen singuli suo nomine civilibus tenentur muneribus. PP. 4. Id. Maji a Iplis AA. Coss.

De infamia. De oculis amissis.

8. Idem AA. & CC. Platoniano.

Infamia, quæ tibi abominanda est, non etiam amissionis oculorum casus, quæ tibi adimit honorem. Dat. 16. Kal. Feb. Nicomedia, CC. Coss.

De his, qui filios habent, vel non.

9. Idem AA. Aurelio.

In albo decurionum præscriptis, patrem non habenti filios anteferri constat.

De astate.

10. Idem AA. & CC. Aurelio.

Si ultra septuagesimum ætatis annum patrem tuum esse, Præses provincie perspexerit: cum personalium munerum vacatione perfrui providebit.

Ne uxor pro marito conveniatur.

11. Idem AA. & CC. ad Maximum.

Uxorem a pro marito decurione conveniri non posse, procul dubio est.

De infamia.

12. Idem AA. & CC. Zotico.

Nec infames & immunitatem habere, cum hæc privilegii, non notæ sit, convenit. Dat. 5. Kalend. Febr. AA. Coss.

De sententia Præsidis, de astate, de podagra.

13. Idem AA. & CC. Proculo.

Amuneribus decurionatus nec sententia Præsidis in perpetuum, nec anni quinquaginta, nec podagra valetudo præstat excusationem.

Quis vacationem tribuere possit.

14. Imp. Constantinus A. ad Evagrium.

Nemo iudex & aliquem suo arbitrio de curia liberet: nam si quis fuerit hujusmodi infortunio depravatus, ut debeat sublevari, de ejus nomine ad nostram scientiam referri oportet: ut certo temporis spatio civilium munerum ei vacatio porrigatur. PP. Id. Marr. Constantino A. 3. & Licinio 3. Coss. 313.

De Tabellionatu.

15. Idem A. Mechilio Hilariano correctori Lucanæ & Brutiorum.

Universos decuriones volumus a Tabellionum officiis temperare. Dat. 3. Kal. Febr. Sabino & Rufino Coss. 316.

De discessu.

16. Idem A. ad Hilarianum Procons. Africæ.

Siquis decurio vel propriæ rei causa, vel Reipublicæ cogatur nostrum adire comitatum: is non ante discedat, quam infinuato judici desiderio proficiscendi licentiam consequatur. Quod si pro sua audacia parvi aliquis hanc fecerit jussionem indignationem a competentem fortietur. PP. 7. Id. Jul. Chartag. Crispo 3. & Constantino 3. Coss. 324.

De militia.

17. Idem A. ad Evagrium P. P. y.

Qui derelicta curia militaverit, revocetur ad curiam. Dat. 16. Kalend. Jun. Constantino A. 7. & Constantio C. Coss. 326.

Si ad magistratum nominatus lateat.

18. Idem A. a.

Si ad magistratum nominati aufugerint, requirantur: & si pertinaci eos animo latere patuerit, his ipsorum bona permittantur, qui præsentis tempore in locum eorum ad Duumviratus & munera vocabuntur: ita ut si postea reperti fuerint, biennio integro onera Duumviratus cogantur agnoscere. Omnes enim, qui obsequia publicorum munerum tentaverint declinare, simili conditione teneri oportet. Dat. 3. Kal. Octob. Serdica, Constantino A. 7. & Constantio 4. Coss. 327.

De rescriptis.

19. Idem A. ad Lucretium Paternum.

Vacuatis Rescriptis, per quæ munerum civilium nonnullis est vacatio præstita, omnes civili-

tio. 66. ff. de verb. signif. Sed & idem servi publici appellantur. l. non aliter. 18. ff. de adopt. l. 2. ff. rem pupilli salvam fore. Theoph. in fin. de adopt. Quid quod Cicero 5. Verinæ. Scriba tabellarium, præconem & viatorem præferat: quasi dignum majore mercede. Quæ omnia ad minores & minorum judicum scribas referre possis: nec enim magni Senatoris vel Principis scribas, viles possis dicere vel ignobiles, qualem dixeris Eumenem Alexandri, Plutarchum in Eumene. Porcennæ scribam, Livius 2. Atheniensem, Libanum in argumento orationis *τῆς ἀπαρχῆς* &c. quales denique scribæ illi, quos munus honorificentissimum sustinuisse apud Græcos refert. Similius Probus. His adde Guidonem Papæ quæst. 90. Adde Novellam Leonis *τῆς πολιτικῆς διατάξεως* &c. ubi de creatione Tabellionum.

Tabelliones tamen, qui sunt publici, contra & cum scriptores, ad decurionatum vocari possunt. l. ff. quis decurio. 21. §. ad legem Corneliam de falsis.

q C. Th. eod. l. 9.

r Decurio rei propriæ vel publicæ causa, Comitatum seu aulam Principis adire non potest, antequam judici desiderio proficiscendi infinuaverit, & missionem impetraverit.

f id est, Præfidi.

t ea *ἀπολογία*. adde l. pen. J. de legationib.

u deportationis exitum, in C. Th.

x al. Coss.

y C. Th. eod. l. 13. in fin.

z Decurio, miles, relicta curia esse non potest. l. 51. l. 55. in princ. J. eod.

a C. Th. eod. l. 16.

b Duumviratum scilicet. c al. deest.

d patrimonium. in C. Th. & quibuslibet. lib. e Duumviri sunt magistratus municipales annui. Duumviratibus, qui duumviratu abierant. August. de cura pro mortuis habenda.

f al. VII.

g C. Th. eod. l. 17. h l. 28. l. 37. l. 43. in fin. l. ult. in p. J. eod.

i præstituta.

a Uxor pro marito decurione conveniri non potest, adde l. 2. sup. de uxor pro marito.

b non est.

c Infamis immunitatem munerum habere non potest. adde l. 3.

d l. 3. eod. l. 49. J. eod.

e l. un. C. de infam.

f l. 3. §. in memoriam. ff. de munerib. Novell. 45.

g in princ.

h Privilegio enim non meretur, qui penam meretur.

i l. Judæos. 11. ubi Gloss. §. de Judæis: l. qui sine.

j l. 38. ff. de negotiis.

k c. privilegium 2.

l. 3. c. suarum. c. ne privilegia. de privilegia.

m al. De.

n A decurionatu non liberat Præfidi sententia. adde l. 14. J. eod.

o Sic legit Euthymius *τῆς ἑξουσίας*. Cujac. 12. men mallet. l. ult.

p Podagra non liberat a decurionatu. adde l. Podagra. 3. J. qui morbo se excusat. l. C. Th. lib. 12. tit. 4. l. 1. sed hæc lex multum est immutata.

q adde l. 13. §. eod.

r adde l. un. J. de his, qui a Principi vacat.

s al. hujus.

t deferri.

u C. Th. eod. l. 3.

v Tabellio esse non potest, qui decurio est, ut hæc. adde l. 21. §. de falsis. Cur ica jus est? An quod scribæ munus vile sita post Accursium, Bartolum & alios notat Tiraqueillus c. 30. de Nobilitate. Livius 9. C. Flavius Cæsilius scriba, patre libertino, humili fortuna ortus. Facit, quod scriba merces pro opera, non pro industria detur: licet Aleiatius contra sentiat, in l. merita appellat.

z Ex cod. tit. l. 29.

a al. VII.

b Sic Cujac. re-
situr. al. autem
legitur, Constanti-
nus.

c al. Cyrenen-
sum: verum in-
telligit ludos Cir-
censes, ut satis
lex ipsa indicat.
juberet autem Du-
umviros non e-
dentes ludos Cir-
censes, Reipu-
blicæ protinus
reddere compelli
ea, quæ in eam
rem Respublica
prorogaverit, ut
hic. Idem est in
Prætoribus. l. 6. C.
Theod. cod.

d C. Theod. cod.

e l. 14. j. de su-
scriptoribus. l. 2.
j. de silentiis.
l. 17. l. 18. ff. ad
munie.

f congrua com-
pellantur, in C.
Theod.

g C. Theod. cod.
l. 51.

h qui, in C.
Theod.

i l. 62. in prin.
j. cod.

k Dignitas in C.
Theod.

l C. Th. cod. l. 54.
meminit Zosi-
mus l. 5.

m Decurio no-
vus non tenetur
solvere æs alic-
num antecessoris
sui, quem non
nominavit.

n Susceptor ne-
mo creatur sine
delegatione.

o C. Th. cod. l. 55.

p In C. Th. & vet.
exemp. XIII. Unde
Cujac. legendum
existimat. XVI.
duobus II. muta-
tis in V.

q al. honestissi-
ma, & ita in l.
semper. 5. ff. de ju-
re immunitatis.
ἐξ ἑκὼν δὲ καὶ ἐξ
πείρας πάντων
λαϊτῶν ὁρμηδ-
των ἀπαλλάτ-
τεται.

r deest in C. Theod. & quibusdam manuscr.

C. Th. & Alciat. lib. 13. disponit. cap. 11.

u Curialis extra civitatem pertrahi non potest, nisi publica necessitas aliud exigat, adde

Nov. 45. in prin.

y Ignavi, eorumque secta legibus notatur, adde l. 52. 5. pen. sup. de episcopis & elev. adde

Arift. 1. Polit. 4. De operis monachorum Hieronymus ad Rusticum monachum c. nun-

quam. de consecratione. dist. 5. Nov. 133. c. 6. ubi dixi adversus ignavos. adde Nov. Leon. 10.

z E secretis suis ignaviz sectatores ad suam curiam, ut hic (ut metallarii ad sua metalla)

revocantur. l. ult. j. de metallariis. Eorum autem, qui in secretis ita vivunt, prae-

æ, archimandrita. de quibus, 5. de Episcopis.

a 1. c. solitarii monachorum. hoc autem constituit Valens Arrianus Basilio magno

monachorum multorum Principi ac patri infestus, ut testatur Greg. Nazianz. & tamen

hæc lex probata a Justiniano: ut & Senatusconsultum factum Neronis Imperatoris tempo-

re. l. 1. ff. ad Treb.

b Patriam deserens, impius. l. pen. 5. de rescind. vend.

bus necessitatibus aggregentur: ita ut nec consensu ci-
vium vel curiæ præstita cuiquam immunitas valeat, sed
omnes ad munus societatem conveniantur. Dat. 8.
Kal. Nov. Heraclea, Constantino A. a 7. & Constant. 4.
Coff. 327.

De magistratuum desertoribus.

20. Impp. Constantinus & Constant AA. Ordini
civitatis Adefenzæ b.

Circensium & Magistratus desertores, ad eam Gravitas
tua faciat necessitatem conditionis urgeri, ut quas-
cunque pro his expensas civitas prærogaverit, refundere
protinus ac repræsentare cogantur. Dat. 14. Kal. Feb.
Naissi, Acindyno & Proculo Coff. 340.

De immunitate.

21. Idem Augusti Nemefiano Comit. d largi-
tionum.

Curiales omnium civitatum nullam e pro re privata no-
stra debent inquietudinem sustinere: nec hujusmodi
oneribus velut extraordinariis occupari: quoniam satis
est, si civitatum munera per eos congrue compleantur f.
Dat. Prid. Id. Augusti. Bessa, Acindyno & Proculo Coff.
340.

Qui sequuntur matrem.

22. Imperator Julianus Augusti. Juliano Comiti
Orientis g.

Eos indulserunt veteres Principes ex h materno genere
curialibus Antiochenis i adscribi, quos patris condi-
tio k nullius vindicaret juri civitatis. Dat. 5. Kal. Sept.
Antiochia, Mamertino & Nevita Coff. 362.

De debitis alienis.

23. Idem Augustus Juliano Comiti
Orientis l.

Providendum est eorum novitati decurionum, qui nu-
per nomen curiis addiderunt, ne m præteritis debitis
susceptorum onerentur: sed conventis propter hæc debi-
ta || his || qui ea præcedentibus delegationibus n contra-
xerunt, nullam eos molestiam pro sarcina nominationis
alienæ sustinere patiaris. PP. Byritho, Kal. Novemb. Ma-
mertino & Nevita Coff. 362.

De duodecim liberis.

24. Idem Augustus Leontio Consulari
Palæstinæ o.

Siquis decurio pater sit duodecim p liberorum, honora-
tissima q || munus r || quiete donetur. Dat. Kal.
Mart. Antiochia, Juliano A. 4. & Sallustio Coff. 363.

An curialis ultra terminos suæ civitatis exhibere sui præ-
sentiam debeat.

25. Impp. Valent. & Valens AA. ad Byzacenos f.

Curiales t ultra u terminos propriæ civitatis non jube-
antur a moderatoribus provinciarum exhibere su-
præsentiam, nisi publica necessitas exegerit. Dat. Prid.
Id. Septemb. Aquil. divo Joviano & Varroniano Coff. 364.

De prætectu religionis.

26. Idem Augusti. ad Modestum Præf. prat x.

Quidam ignavia y sectatores, desertis civitatum mune-
ribus captant solitudines, ac secreta z, & || sub || specie
religionis cum cæteris monazonton a congregantur.
Hos igitur atque in hujusmodi deprehensos, erui latebris
consulta præceptione mandamus: atque ad municipia pa-
triarum b subeunda revocari, & pro tenore nostræ san-

ctionis familiarium rerum carere illecebris: quas per eos
censuimus vindicandas, qui publicarum essent subituri
munera functionum. PP. Byritho, Kal. Jan. Valentiniano
& Valente AA. Coff. 365.

De militia paterna, vel avita.

27. Idem AA. Mauris Sitifensibus.

Privilegio y militiæ z paternæ se non vindicet, quem
passueris a curiæ nexus astringit: quod si militari avo,
& patre decurione nascetur, paternæ erit succedaneus
functionis b. Dat. 9. Kal. Mart. c Trev. Valentiniano &
Valente AA. Coff. 365.

De muneribus.

28. Idem Augusti & Gratia. ad Volusia-
num P. V. d.

Nullus qualibet prærogativa fultus, a debitis e mune-
ribus habeatur immunitas. Dat. 4. Kal. Jul. Mediol.
Valentiniano & Valente AA. Coff. 368.

Utrum filius patris vel matris conditionem se-
quatur.

29. Idem AAA. Germano P. P. Galliarum.

Nati ex inquilinarum f nostræ domus matrimonio &
patre decurione, non patrum suorum, verum g ma-
trum conditionem sequantur. Dat. 3. Id. Octobr. Valen-
tiniano & Valente AA. Coff. 368.

De actionibus publicis.

30. Idem AAA. ad Modestum P. P.

Procuratores h reipublicæ actionibus publicis debere
uti, non venit in dubium.

Potest quis extrahi de domo ut acceptet officium, & occul-
tator punitur. Bart.

De curialibus in publicum protrahendis.

31. Imppp. Valent. Valens, & Grat. AAA. ad
Modestum i.

Ex omnibus domibus k producti, qui origine sunt cu-
riales l, ad subeundam publicorum munerum functio-
nem protrahantur m: quippe cum occultatoribus n ta-
lium præter jacturam existimationis, etiam rerum discrimen
incumbat, si ulterius progressi utilitatem publicam
privatis custodiis o & patrociniis postponant. Dat. 3. Id.
Jul. Ancyra, Gratiano A. 2. & Probo Coff. 371.

De Fabricensibus.

32. Imppp. Grat. Valent. & Theod. Augusti ad
Neotherium P. P.

Fabricenses q ordinibus r restituantur, qui originem
curialem & propria s munera declinaverint civitatis:
reliqui ne t levi quidem iniquitudine pulsantur. Datum
16. Kalend. Apr. Thessal. Gratiano 5. & Theod. 1. Augu-
stis Coff. 380.

De tormentis.

33. Idem AAA. Eutropio P. P. u.

Omnes judices, provinciarumque Rectores, a consue-
tudine temerariæ usurpationis abstineant, sciantque
neminem omnino Principalium x aut y decurionum sub
qualibet culpæ aut erroris z offensa cruciatibus a esse
tubdendum. Quod si quis forte Judicium in hanc perti-
naciæ illiciti furoris eruperit, quod audeat principalem
aut decurionem, & suæ curiæ (si sic dici oportet) Sena-
torem b, tormentis c subdere, viginti librarum auri
illatione multatus & perpetua infamia inustus, ne d spe-
ciali quidem rescripto notam eluere e mereatur: & of-
ficio quinquaginta librarum auri multam fisco no-
stro cogatur interre: quoniam ut pertinaciæ judicis
|| sui || f resistat, liberam eidem contradicendi permit-

principalibus pene similes sunt, qui nobis Capitolini & Scabini, alias pro
sumitur principalis. Sic Augustinus Areopagitas, principales Atheniensium vocat.
y ac, in C. Theod. sunt autem principales, decurionum primi.
z al. anterioris, in lib. Aur. & Dion. sub cuiuslibet culpæ aut anterioris offensa, &c.

a plumbatarum cruciatibus, in C. Theod. quod est a compositoribus immutatum, ut paulo
post, ubi reposuerunt, tormentis. l. 40. j. cod.

b Decuriones, suæ curiæ quasi Senatores erant: Curia ipsa, minor senatus. l. 36. j. cod.
l. 239. 5. ff. de verb. sign. Nov. 38. Evagrius lib. 3. Majorianus Nov. de Decurionibus.
Cassiodor. 9.

c Decuriones a poenis aut tormentis plebejorum immunes sunt. Poenæ plebejorum ecu-
lei, ungulæ, fideiulæ, l. 57. 58. j. cod. l. ult. ff. cod. l. 2. j. de decurial. urbis Romæ. i. 12. 5.
de poenâ. Nov. 45. Aug. epist. 68. & lib. 3. contra Crescentium. ex Gradu & condicione
reorum forma tormentis datur.

d nec, in C. Theod.

e erucere.

f al. deest.

y Ex cod. tit. l. 64. C. Th.

z Avo decurio-
ne, patre milite
natus, avi: patre
decurione, avo
milite, patris
conditionem se-
quitur. Militiæ
præfertur ita cu-
ria, adde l. 35. j.
cod.

a habitus, in ve-
ter. lib. quod idem
est, æque avitus,
ut legitur in Cod.
Theod.

b functioni, in
C. Theod.

c al. Maji-

d C. Th. cod. l. 67.

e ex qua aliquid
hic detractum est.

f Decurio di-
gnitatem aut mi-
litiæ adsecutus,

g immunitas a mune-

ribus, esse non

potest. adde l. 19.

5. cod.

h inquilinorum.

i Curiali patre,

matre inquilina

vel colona domi-

nica natus, colo-

nus est, non cu-

rialis: inquilina-

tum sequitur po-

tius quam cu-

riam. ut hic, quod

abrogatum vide-

tur. Nov. 38. c. 2.

h Procuratores

Reipublicæ, cau-

sas Reipublicæ

agunt apud Præ-

sidem aut Princi-

pem.

i C. Th. cod. l. 76.

k v. l. 39. j. cod.

l curialis, in C. Th.

m v. l. 103. ff. de

regulâ juris. Pe-

kium c. 6. de jure

sistendi.

n Occultator de-

curionis punitur,

o in quibusd. lib.

studiis.

p C. Th. cod. l. 81.

q Fabricenses

ὀπλοποιοί,

r Curiales, qui

se Fabricensium

collegio dede-

vint, retrahendi:

& ordini seu cu-

riae suæ restituendi.

l. 4. j. de fa-

bricensib.

f propria, in C.

Th. & vet. quib.

lib.

t al. nec.

u C. Th. cod. tit. l.

85.

x Principales de-

curionum primi:

Pro curiarum

amplitude

quinque, decem,

vel viginti erant.

Principalium pri-

mus, primus cu-

riae. l. 56. j. cod.

quasi consul. His

quolibet curiali

a Ex C. Th. cod. tit. l. 92. quem vide & confer. multa enim hic sunt detracta.

b Decurio procurator alterius esse non potest, adde quæ scripti ad l. 6. §. 2. ff. eod. c. v. VVurms. l. 1. obf. 12.

d C. Th. cod. tit. l. 98.

e Leges anteriores sequendæ in filiis decurionum in curia retinendis.

f eos quoque.

g Advocacione fungi decurio potest. l. 56. l. 57. j. eod. l. 13. §. 2. ff. de falsis. tabellio esse non potest. l. 15. §. eod. Licet a decurionatu vocari possit, l. 6. quis decurio. 21. sup. de falsis.

h Decurio advocacionis obtentu civilia munera detrectare non debet.

i onera uni versa, in C. Th.

k Magistrorum, id est, professorum artium liberalium, ex curiali genere descendendum filii a civilibus muneribus non excusantur ut patres. l. C. Th. cod. tit. l. 101.

m Exemplo senatorii ordinis dixit: est enim sua inter senatores & curiales seu Decuriones similitudo, dixi l. 33. §. eod. Nov. 39. c. 6. n Originem patris sequuntur ut Senatorii, ita Decuriones.

o Municeps unusquisque, in C. Theod.

p Privilegium privatus impetrare non potest, ut ne sequatur patris sed matris conditionem, ut hic, civitates vero & provincie possunt. l. 22. sup. eod.

q Defendens, in C. Th.

r Consuetudine hoc jus adquiri non potest, ut liberi sequantur matris originem. f Referre.

t C. Th. cod. tit. l. 102.

u Privilegia impetrata in fraudem curiarum non valent, l. 19. sup. eod. ut incolarum, possidendi conditio.

x Curia subicitur quis origine vel sententia, ut hic.

y C. Theod. cod. tit. l. 108.

z Officiales hic, cohortales officiales præsidum.

a Poenæ species olim, curia subijci, ut hic, mox dicetur plenius.

b edatur, in C. Theod.

c Militia decurionibus interdicta, v. l. 55. inf. eod.

d Necingenuis.

e Ingenita officia, originalia, l. 50. inf. eod. l. 3. sup. de officio P. Prætorio Orientis.

f i. e. Præfides.

g al. deest etiam in C. Theod.

h Decuriones multis muneribus erant obnoxii: adeo ut poenæ loco Christiani ab impiis principibus Curia additi sint: ut testatur Cassiodorus l. Tripartita 9. & 6. c. 7. ita desertores monachi & clerici, adduntur cohorti Præfidis. Nov. 5. c. 6. (quod Leo in Novell. 8. mutat & Nov. 123. c. 42.) apparitores P. urbi corpori pistorum, l. 2. §. de apparit. Præfidi. Hoc enim genere, conditionem mutant in deterius. Non sic poenæ specie cohortalis additur curia, ut hic, vel suarius pistrino, l. 19. §. de panis, quia rei conditio sic deterior non fieret.

i Poenæ ea conditio est, ut deterius faciat conditionem ejus, qui punitur, non meliorem.

k Crimen poenæ, non dignitas comitari debet.

l C. Theod. cod. tit. l. 114.

m Decuriones, nullius domus patrocinio tueri se debent, et juncque illa dignitatis sit vel fortunæ. l. 31. sup. eod.

n Curia in C. Theod.

o C. Theod. cod. tit. l. 117.

timus facultatem. Dat. 12. Kalend. Aug. Heraclea, Eucherio & Syagrio Coss. 381.

De procuracione.

34. Iidem AAA. Floro P. P. a

SI quis procuracionem b facultatum suarum curiali crediderit esse mandandam, totius dignitatis exceptione depulsa, gravissima poena plectetur: ille vero, qui immemor libertatis & generis, infamissimam suscipiens vilitatem c, exstimationem suam servili obsecundatione damnaverit, tradatur exilio. Dat. 10. Kalend. Novembr. Constantinop. Antonio & Syagrio Coss. 382.

De filiis decurionum.

35. Iidem AAA. Posthumiano P. P. d.

IN filiis decurionum retinendis, priorum e præceptorum decreta sublimitas tua custodiat: eosque f, qui advocacionis g obtentu h curialia onera declinant, agere universa i compellat: quæ etsi necessitas non exigit, tamen patria non remittit: ipsos quin etiam filios magistrorum k, qui ex curiali stirpe descendunt, simili modo obnoxios esse decernat. Dat. 8. Id. April. Constantinop. Merobaldo 2. & Saturnino Coss. 383.

Utrum filii patris an matris conditionem sequantur.

36. Iidem AAA. ad Basilium Com. S. L. l.

EXemplo m senatorii ordinis, patris n originem unusquisque o sequatur: nec valeant specialiter p delata rescripta, si quis se, matris origine defensa q a majore curia l ad l minorem transferri fortasse promeruerit, neque ulla pro more r provincie referri s sinatur exceptio. Datum 16. Kalend. Jul. Rom. Merobaldo 2. & Saturnino Coss. 383.

De rescriptis.

37. Iidem AAA. Posthumiano 2. P. P. t.

QUotiescunque se ex rescriptis u nostris aliquid impetrasse contendunt hi, quos obnoxios curia, vel x origo fecerit, vel latum inter partes judicium designaverit: nullam prorsus spem curiam declinandi ex colore sacre jussionis accipiant. Dat. 14. Kalend. August. Constantinop. Merobaldo 2. & Saturnino Coss. 383.

De panis.

38. Iidem Augusti ad Cynegium Præfectum præt. y

NE quis officialium z poenæ a specie atque æstimatione curia deducatur b: nisi si quis forte curiam defugiens, ob hoc coeperit militare c, ne d ingenitis e fungatur officiis. Omnes itaque omnino iudices tux f censuræ subditos admonebis, ne quis l eorum g existimet curia loco h supplicii quemquam deputandum: cum utique i unumquemque criminofum k non dignitas debeat, sed poena comitari. Dat. 8. Id. Novemb. Constantin. Richomere & Clearcho Coss. 384.

De privilegio domus Principis.

39. Iidem Augusti ad Eufignium Præf. præt. l.

CURiales, qui sese privilegio m domus nostræ defendi posse crediderint, ad curiam retrahantur, & n propriis sanctionibus mancipentur, & publica damna sarciant. Dat. 8. Kal. Jan. Honor. NB. P. & Evodio Coss. 386.

De delictis.

40. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. Cynegio Præfecto prætorio o.

Privilegia impetrata in fraudem curiarum non valent, l. 19. sup. eod. ut incolarum, possidendi conditio.

x Curia subicitur quis origine vel sententia, ut hic.

y C. Theod. cod. tit. l. 108.

z Officiales hic, cohortales officiales præsidum.

a Poenæ species olim, curia subijci, ut hic, mox dicetur plenius.

b edatur, in C. Theod.

c Militia decurionibus interdicta, v. l. 55. inf. eod.

d Necingenuis.

e Ingenita officia, originalia, l. 50. inf. eod. l. 3. sup. de officio P. Prætorio Orientis.

f i. e. Præfides.

g al. deest etiam in C. Theod.

h Decuriones multis muneribus erant obnoxii: adeo ut poenæ loco Christiani ab impiis principibus Curia additi sint: ut testatur Cassiodorus l. Tripartita 9. & 6. c. 7. ita desertores monachi & clerici, adduntur cohorti Præfidis. Nov. 5. c. 6. (quod Leo in Novell. 8. mutat & Nov. 123. c. 42.) apparitores P. urbi corpori pistorum, l. 2. §. de apparit. Præfidi. Hoc enim genere, conditionem mutant in deterius. Non sic poenæ specie cohortalis additur curia, ut hic, vel suarius pistrino, l. 19. §. de panis, quia rei conditio sic deterior non fieret.

i Poenæ ea conditio est, ut deterius faciat conditionem ejus, qui punitur, non meliorem.

k Crimen poenæ, non dignitas comitari debet.

l C. Theod. cod. tit. l. 114.

m Decuriones, nullius domus patrocinio tueri se debent, et juncque illa dignitatis sit vel fortunæ. l. 31. sup. eod.

n Curia in C. Theod.

o C. Theod. cod. tit. l. 117.

QUilibet principalium a vel decurionum, || si || b vel decoctor c pecunia publicæ, vel fraudulentus in adscriptionibus illicitis, vel immoderatus in exactione fuerit inventus: juxta pristinam consuetudinem non solum a vobis, quibus d propter loci dignitatem rerum summa e commissa est, verum & a iudicibus f ordinariis plumbatarum g ictibus subijciatur h. Dat. die Kal. April. Constantin. Valent. A. 4. & Eutropio Coss. 387.

De conditione non mutanda & curia non relinquenda. De senectute.

41. Iidem AAA. Cynegio Præf. præt. i.

DECurio fortunam, quam nascendo meruit, suffragiis datque ambitione non mutet: & si vacare per senectutem k potuerit propter ordinationem, quæ per plurimos cito l definiti solet, curiam non derelinquat. Dat. Prid. Non. Jul. Constantinop. Valentinian. A. 4. & Eutropio Coss. 387.

De viris militaribus.

42. Imppp. Theod. Arcad. & Honor. AAA. Abundantio Com. & Magistro utriusque militæ m.

Militaribus n viris nihil sit commune cum curiis, nihilque o sibi licitum sciant, quod suæ non subiectum est potestati: nullum injuria, nullum verberare, nullum gravi pulsatione Tribunus, Duxve p ille aut Comes sit, curialem principalemve contingat. Si quis posthac temerario, & inconsiderato ausu ullum ex principalibus viris usurpata attrectaverit injuria: sciat se decem libris auri esse multandum. Datum Prid. Kal. Aug. Constant. Arcadio A. 1. & Rufino Coss. 392.

De officiorum privilegiis, actuum præjudicii, rescriptis, & adnotationibus.

43. Iidem AAA. Rufino Præf. præt. q.

OMnes, qui curiali obstricti sanguine diversis se officiorum r privilegiis & actuum s præjudicii aggregarunt, reddendos munis esse non t ambiges. Sed nec rescripta, aut adnotationes ad munerum fugam prodesse permittimus. Dat. Prid. Id. April. Constant. Theod. A. 3. & Abundantio Coss. 393.

De matris conditione.

44. Iidem AAA. Rufino Præfecto præt. u.

NULLus x solius materni y sanguinis vinculis illigetur: quia z mulierum infirmitas nunquam hujusmodi functionibus reddit obnoxios, a quibus ipsa habetur immunis. Dat. 5. Id. Aug. Constantinop. Theod. A. 3. & Abundantio Coss. 393.

De curialibus eligendis.

45. Impp. Arcad. & Honor. AA. Theod. P. P. a.

AD subeunda patriæ munera, dignissimi b meritis c & facultatibus || curiales || eligantur, ne tales forte nominentur, qui functiones publicas implere non possint. Dat. 13. Kal. Feb. Olybrio & Probino Coss. 395.

De forma nominationum.

46. Iidem AA. Ennoio Procons. Africa d.

Nominationum e forma vacillare non debet, si omnes, qui albo curia detinentur f, adesse non possunt: ne paucorum absentia, sive necessaria, sive fortuita, debilitet, quod a majore g parte ordinis salubriter fuerit constitutum: cum duæ h partes ordinis in urbe positæ, totius curia instar exhibeant. Dat. 17. Kal. Jun. Mediol. Olybrio & Probino Coss. 395.

De comitiva dignitate.

47. Iidem AA. Casario Præf. præt. i.

CURiales, qui honorariam adepti sunt comitivam k dignitatem, formidare debent eos, quorum l moderationi sunt commissi: nec se existimare ideo meruisse dignitatem, ut iudicum præcepta despiciant. Quod si in

lia materni, &c. in C. Theod. y Curia maternæ civitatis non obligatur, qui patre non curiali, matre vero ex curiali genere natus est. Maternus sanguis curialem non facit, adde l. 1. §. 2. D. ad municipalem, excipe l. 62. j. eod. z A matre nemo recte habere potest, quod ipsa mater non habeat: unde notant, non militem, militem facere non posse. Dare nemo regulariter potest, quod ipse non habeat. a C. Th. cod. tit. l. 142. b Nominatio decurionis non fit irrita, quorundam decurionum absentia. c Continentur, in C. Theod. d Major pars decurionum quod facit, ceteri videntur fecisse. v. l. 19. ff. de municipal. l. 27. §. de appell. Roland. a Valle 1. conf. 90. n. 19. e Dux partes curia, curia, aut curia instar: dux partes, dux tertiz. l. 3. ff. de decretis ab ordine faciendis. f C. Th. cod. tit. l. 140. g Dignissimis ac potioribus muneribus injunguntur, non ordinationi. l. 1. j. de potioribus nominandis. l. 7. in pr. ff. eod. h Et meritis, in C. Th. i C. Th. 12. l. 150. k Comitativam honorariam adipisci decurio potest: comitivæ dignitas etiam curialibus data. l Curialis licet honoretur titulo comitivæ consistorianæ, est tamen sub Præfidis jurisdictione. v. l. 42. §. eod.

a Principales, curia primi, l. 33. §. eod. qui & primates & primicerii b Abest a C. Theod. & quibus lib. sed tollendum non videtur.

c Decoctor hic & l. 12. j. de susceptorib. v. quæ dixi ad l. 2. j. de palatinis sacrarum largitionum. Tert. apolog.

d Cassiodorus in Psalm. 104. Præfidi vice sacra judicant, & curiarum provinciarum potestatem maximam habere noscuntur.

e Ammian. 17. x o q u p d a. 3. Evagr. 42.

f Præfides subiecti sunt P. Prætorio.

g Plumbatarum ictibus castigari decuriones hodie possunt, maxime si eversores pecuniarum publicæ, si iniquam defecationem fecisse convicti, si super-exactores vel concussores fuerint, adde l. 2. C. Th. lib. 9. tit. 38. plumbatarum ictus, verbera. l. 2. §. de exat. tribus. l. 2. C. Th. de quæst. l. 7. C. Th. de exat. Ammianus 29.

Prudentius præc. σρεπαύων. h al. subijciuntur, ut in C. Theod.

i C. Th. cod. tit. l. 118.

k Senectus non excusat a decurionatu, v. tamen l. 5. ff. de iure immunit.

l Immunitas non tribuit excusationem ad iis, quæ cito expediti possunt.

m C. Th. cod. tit. l. 128.

n In decuriones jurisdictio est civilibus magistratibus: at non militaribus, l. 47. j. eod. v. l. 2. §. de offic. milit. jud.

o Nihil.

p Dux ille, an comes sit, in plerisque lib. & ita legendum existimat Cujacius.

q C. Th. cod. tit. l. 134.

r l. 21. l. 28. l. 32. l. 35. l. 39. §. eod.

s Actum præjudicia: adde l. 31. l. 39. §. eod.

t d. l. 39. §. eod.

u C. Th. cod. tit. l. 137. §. nullus.

x Nullus sane solus.

a L. 55. inf. eod. l. 7 in princ. J. de principib. agnitionis in rebus.

b Agnationis voce hic liberi intelliguntur, l. 155. C. Theod. eod. quod mihi verisimilius sit, ipsi agnati.

c C. Th. eod. 157. d al. deest, & ab e. quoque a C. Th. al. loco.

e Nov. 45. in pr. f Superstitio, hic secta est, l. 7. sup. de hereticis. Ju. daica vel hereticorum, l. 3. in fin. ff. eod.

g al. mania. h C. Th. eod. 159. i Curiam deferre nemo curialis potest, l. 55. inf. eod. l. 1. ff. eod. l. unie. inf. si curialis relicta civitate, l. unie. in fin. inf. de priv. vil. corporat.

k Curialis Praefes provinciae factus, ad curiam revocandus est, intermissa munera ex integro repetiturus.

l al. sed etiam. m C. Theod. eod. 161. in quo desunt haec verba, & Theod. A.

n Bona ejus, qui quacunque fraude curiam evitat, si per annum contumax fuerit, applicabuntur curiae. Bart.

o al. isti, ut in C. Theod.

p Militia decuriones interdicti, a militia ad curiam revocantur, v. l. 55. sup. eod. l. 17. sup. eod.

q Qui.

r al. civitatis.

s Decurioni non tantum in patria militia interdicta est, sed & in solo peregrino.

t al. curialium.

u al. species, & recte.

x Absit a C. Th. & quibusdam lib.

y solatium in C. Theod.

z Exacuat, in C. Theod. quod rectum est, si legatur, solatium.

a Prosecutione subtrahit, qui abest longissime.

b l. pen. sup. de rescind. vend.

c Subtraxerit, in C. Theod. & quib. lib.

d Hic quidam omissa & distracta sunt e C. Theod.

e Curiales, qui relicta curia militat, revocandi, aut post annum bona eorum addicuntur curiae: aut iis sane, qui eorum vice munera subeunt.

f Brevitate, in C. Theod.

g C. Theod. eod. 12. 5. 3.

h Iterare decurionatum nemo cogitur, si alii sint idonei: secus si desint, l. 3. J. quomodo dam civilia munera jud.

i Impellat, in C. Theod. al. compellatur.

k C. Theod. 12. 1. 174.

l Duumviri praeferebant fasces & bacillos. Cic. 2. Agraria.

m De Territorio v. l. 139. 5. 8. ff. de verb. sign. v. l. 26. ff. ad municipalem.

n C. Theod. 12. 1. 191.

o Judicia in C. Theod.

p Quid, si praefatus existat aut adsit quidem praefes: dies tamen festata sit? dixi ad l. xi. sup. de feriis.

eadem culpa perseverent, quinque librarum auri multa obnoxii subjugentur: honore quoque, quem prodiderint, spoliandi. Dat. 4. Kal. Jan. CP. Olybrio & Probino Consf. 395.

De successione Curialium.

48. Iidem AA. Florentino P. II.

IN successione curialium decernimus, ut etiam a, si patres decesserint, teneatur agnatio b. Dat. 12. Kal. Jan. Mediolani, Caesario & Attico Consf. 397.

De superstitionibus.

49. Iidem AA. Theodoro P. P. c.

OMnes, qui quolibet modo d curiae jure debentur e, cujuscunque superstitionis f sint, ad implenda munera g teneantur. Dat. Id. Septemb. Mediol. Honorio A. 4. & Eutychiano Consf. 398.

De curia non relinquenda.

50. Iidem AA. Eutychiano Praef. praet. h.

OMnes omnino curiales in originalibus ac debitis perpetuo curiis i perseverent: & qui ex his ad k provinciarum regimen atque administrationem qualibet fraude atque ambitione pervenerint, sciant se non solum in sua curia remansuros, sed & l cunctis rursus ab exordio muneribus servituros. Dat. 8. Kalend. Nov. Constantinop. Honorio A. 4. & Eutychiano Consf. 398.

De bonis eorum, qui curiam deserunt.

51. Iidem AA. & Theodos. A. Messala P. P. post alia m.

QUamvis n provilum fuerat congruae emendationis occursum, quemadmodum curiales o militia p nomine & honore suspenso, officiis redderentur: tamen quia q hoc callido consilio repererunt, ut evitatis r provinciae suae finibus, tanquam his eorum tantum interdictis fuisset accessus, peregrinos s expeterent commeatibus: ne diutius in perniciem curiarum t, latitandi spes u || perseveret x ||, & solatia y eos impunitatis sequantur z, horum cupiditatibus obviamus: ut ex eorum bonis, qui se vel prosecutioni a vel munitis civitatum, interdicta dudum ambitione militiae, vel qualibet b fraude subtrahere conati fuerint c, curiis, quas deseruerant, consulatur. Itaque si vocati edictis, intra anni metas, hi tamen, qui manifestis curiae nexibus illigantur, latere potius quam redire maluerint d, sciant post emensum annum e interpellatis provinciarum moderatoribus, ex facultatibus suis, curiis, quas destituerunt, esse consulendum. Neque enim de immaturo praedicio temporis possunt brevitatem f causari. Dat. 17. Kal. Sept. Theodoro V. C. Consf. 399.

De oneribus.

52. Iidem AA. Probino Proconsf. Africae g.

QUIS tam inveniri iniquus arbiter rerum potest, qui in urbis magnifico statu praeditis, ac votiva curialium numerositate locupletibus, ad iterationem h quempiam transacti oneris compellat i: ut cum alii necdum pene initiati curiae sacris fuerint, alios, & continuatio, & repetita saepe functiones adducant? Dat. 16. Kalend. April. Mediol. Caesario & Attico Consf.

De potestate fascium.

53. Iidem AA. Eucharino Proconsf. Africae k.

DUumvirum impune non liceat extollere potestatem fascium l extra metas territorii m propriae civitatis. Datum 6. Idus Mart. Rav. Hon. 9. & Theod. 5. AA. Consf. 412.

De decurionibus curiae vindicandis.

54. Iidem AA. Palladio P. P. n.

GENERALI lege sancimus, ut si quis suam decurionem, Curiae vindicare maluerit: si Praefidis o desit p copia,

Curiales, qui relicta curia militat, revocandi, aut post annum bona eorum addicuntur curiae: aut iis sane, qui eorum vice munera subeunt.

f Brevitate, in C. Theod.

g C. Theod. eod. 12. 5. 3.

h Iterare decurionatum nemo cogitur, si alii sint idonei: secus si desint, l. 3. J. quomodo dam civilia munera jud.

i Impellat, in C. Theod. al. compellatur.

k C. Theod. 12. 1. 174.

l Duumviri praeferebant fasces & bacillos. Cic. 2. Agraria.

m De Territorio v. l. 139. 5. 8. ff. de verb. sign. v. l. 26. ff. ad municipalem.

n C. Theod. 12. 1. 191.

o Judicia in C. Theod.

p Quid, si praefatus existat aut adsit quidem praefes: dies tamen festata sit? dixi ad l. xi. sup. de feriis.

in eundem manus a injectione concessa, sciat ad examen cognitoris resultantem esse deducendum: ita ut moderator provinciae, (si quaestio fortasse fiducia defensionis ul- la generatur b) nisi intra tres c menses causam originis competentis disceptatione cognoverit, atque convictum cum poena restituerit debitis muneribus, vel liberum ab inquietudine pronunciaverit d, decem librarum auri multam cogatur exolvere: ejus etiam officium e pari damni irrogatione teneatur. Datum 5. Non. Maji, Raven. DN. Theod. A. 7. & Palladio Consf. 418.

De militia.

55. Imp. Theod. & Valent. AA. Isidoro P. P. post alia f.

SI quis decurio, aut subjectus curiae ausus fuerit ullam affectare g militiam, nulla temporis praescriptione muniatur, sed ad conditionem propriam retrahatur: nec h ipse vel ejus liberi post talem ipsius statum procreati, quod patriae deberetur, valeat declinare. Dat. 3. Non. Apr. Constantinop. Isidoro & Senatore Consf. 436.

De curia Alexandrina principalibus.

56. Iidem AA. Isidoro P. P. i.

Alexandrinis principalibus k, etsi l advocatione m fungantur, nihilominus n onus peregrinationis o incumbat: nec publica cura p nisi in sua tantum civitate committatur: & primus q curiae quum r muneribus universis expletis ad summum pervenerit gradum: Comitivae s primi ordinis fruatur post biennium dignitate praestita: in curialibus tamen r permaneat. Datum prid. Non. Jun. Constantinop. Isidoro & Senatore Consf. 436.

57. Iidem AA. Isidoro P. P. u.

QUinque x summates y ordinis Alexandrini z a corporalibus a injuriis immunes esse censemus, ut voce libera b commoditates patriae defendant: cum possint, si quid egerint criminose, pecuniariis coerceri dispendiis. Estimabuntur autem praesente curia, viri spectabilis Augustalis c judicio. Dat. prid. Non. Jun. Constantinop. Isidoro & Senatore Consf. 436.

58. Iidem AA. Isidoro P. P. d.

Eum, qui triginta e annos in Alexandrina civitate civilibus inhæserit muneribus, corporalibus f injuriis g, non pecuniariis excusari convenit: habita consideratione videlicet meritorum: ut hoc h bene cogniti i privilegium consequantur, nec eo passim k fruamur indigni. Datum prid. Non. Jun. Constantinop. Isidoro & Senatore Consf. 436.

Superior tenetur confirmare electionem factam ab inferioribus.

59. Iidem AA. Isidoro P. P. l.

SI quos spontaneos m hypomnematographi n munificos suis exhortationibus ad publicas nominaverint functiones, jubemus non o expectandum esse consensum pro tempore viri spectabilis Augustalis, qui sit plerumque venalis, sed utriusque p partis sufficere voluntatem, ut incipiat functio, quam nullus incusat: tunc ad memoratum Judicem q

qui in curia summo loco, ante principales, ante decuriones, l. 157. C. Theod. eod. hinc similis est, qui hodie quibusdam dicitur major populi, Maire, ut & Parisiensibus Praefecti des Marchands, quibusdam in locis Scabiosi, vel Capiteolus, & Quis in C. Theod. f Alexandrinæ curiae primus decurio post biennium comitiva primi ordinis ornatur, non quidem ex curia, sed ex primicerio.

r al. tantum. u C. Th. eod. 190.

x Curiae principales seu primi, pro curiae amplitudine quinque, decem vel viginti ut hic, quinque erant. Hinc decem primi curiales, l. 2. C. Th. de quæst. l. 42. l. 44. C. Th. de eo, qui sup. v. l. 39. C. Th. de Episc.

y i. e. principales, sive primates, ut etiam legitur in C. Th. l. 1. J. de Alexand. Primasib. summates autem dixi ut l. 6. J. de agnitione, & de curia Alexandria v. inf. de Alexandria primasib.

a Principales curiae Alexandrinæ pro patria advocatione fungentes corporalibus injuriis adfici non debent a P. Augustali, ut hic, idem principalibus Vulsinensium in Hetruria dactis. l. urbis. C. Th. eod. Cujac. hic.

b Cum advocatione funguntur. Libertas permixta advocato.

c De hac voce, Augustali, v. ad hunc locum Alc. ad 3. l. C.

d C. Theod. eod. 191.

e Alexandrini curiales, qui triginta annis functi muneribus, immunes a corporalibus muneribus non a patrimonialibus.

f Corporales injurias appellat, corporalia munera, cui opponit pecuniaria.

g deest in manu. recte. al. munitis, ut in C. Th. h tamen.

i Cognitum, in C. Th.

k Hi teste Aleiato ad hunc locum, dicuntur, qui commentaria scribunt.

l C. Th. eod. 191. m i. e. si fideliter in decurionatu functi sint, non desultorie.

n De his v. Strab. lib. 12. Geograph.

o Nominationem commentariensis Alexandrini, Praefectus Augustalis etiam invitatus tam habere cogitur.

p Et nominantis & nominati.

q Decurionis nominatio confirmatur judicio praedicti, ut hic, qui & nominationibus inter- esse solent, l. 1. 5. sed et si praef. ff. quando appellandum sit.

a Manus injectio in decurione suo vindicando permissa, adde similes casus, l. 3. sup. eod. l. 9. 8. de serv. fugitivis. l. ait praet. 10. 5. 6. debitorum. ff. de his, qui in frau- dem. l. 19. in prin. 8. de testib. l. 1. ff. de custod. reor. ali- as non permixta manus injectio, l. 13. in fin. ff. quod metus causa. l. 25. ff. de adul. vide Hartman. 2. praef. 1. cap. 1.

b Geratur.

c Lis originis si- ve de conditione curiali intratres menses finienda.

d Vindicaverit, in C. Theod.

e Dixi ad pra- gramaticam sancti- onem Justiniani c. 18.

f C. Th. 12. 1. 148. sed confer, quia hic multa omisa sunt.

g Militia decuri- onibus interdicta. l. 17. l. 38. l. 51. sup. eod.

h al. ne.

i C. Th. 189.

k Principales, qui essent, dixi ad l. 33. 5. eod.

l Alexandrini principales et si advocatione fun- gi possunt, non ta- men coguntur in- viti extra suam civitatem legati- one fungi.

m Advocatione fungi decuriones possunt.

n Nihil peregrina- tionis Pyrrhus, nec onus, & C. Au- rel. Sed Cujacius hic nihilominus accipit pro mini- me, ut l. 2. 5. 1. ff. vi honorum rapt. v. Robert. 2. Re- cepta l. 1. 23.

o Peregrinatio- nis onus, legatio.

p Curam hic a munere separat, Cujac. Principa- lis, munere ex- plecto curas susci- pit.

q Curiae primus

lis est, qui hodie quibusdam dicitur major populi, Maire, ut & Parisiensibus Praefecti des Marchands, quibusdam in locis Scabiosi, vel Capiteolus, & Quis in C. Theod. f Alexandrinæ curiae primus decurio post biennium comitiva primi ordinis ornatur, non quidem ex curia, sed ex primicerio.

r al. tantum. u C. Th. eod. 190.

x Curiae principales seu primi, pro curiae amplitudine quinque, decem vel viginti ut hic, quinque erant. Hinc decem primi curiales, l. 2. C. Th. de quæst. l. 42. l. 44. C. Th. de eo, qui sup. v. l. 39. C. Th. de Episc.

y i. e. principales, sive primates, ut etiam legitur in C. Th. l. 1. J. de Alexand. Primasib. summates autem dixi ut l. 6. J. de agnitione, & de curia Alexandria v. inf. de Alexandria primasib.

a Principales curiae Alexandrinæ pro patria advocatione fungentes corporalibus injuriis adfici non debent a P. Augustali, ut hic, idem principalibus Vulsinensium in Hetruria dactis. l. urbis. C. Th. eod. Cujac. hic.

b Cum advocatione funguntur. Libertas permixta advocato.

c De hac voce, Augustali, v. ad hunc locum Alc. ad 3. l. C.

d C. Theod. eod. 191.

e Alexandrini curiales, qui triginta annis functi muneribus, immunes a corporalibus muneribus non a patrimonialibus.

f Corporales injurias appellat, corporalia munera, cui opponit pecuniaria.

g deest in manu. recte. al. munitis, ut in C. Th. h tamen.

i Cognitum, in C. Th.

k Hi teste Aleiato ad hunc locum, dicuntur, qui commentaria scribunt.

l C. Th. eod. 191. m i. e. si fideliter in decurionatu functi sint, non desultorie.

n De his v. Strab. lib. 12. Geograph.

o Nominationem commentariensis Alexandrini, Praefectus Augustalis etiam invitatus tam habere cogitur.

p Et nominantis & nominati.

q Decurionis nominatio confirmatur judicio praedicti, ut hic, qui & nominationibus inter- esse solent, l. 1. 5. sed et si praef. ff. quando appellandum sit.

a al. *creationis*, sed creator hic nihil aliud quam nominator decurionis, v. l. 2. §. 7. ff. de admin. rer. inter quem & ipsum nominatum appellatum in causa appellationis lis esse solet. Quid tamen si sine nominatore praeses alicui honorem detulerit, & is qui ita nominatus est a praefecto appellaverit? Aristides lib. 4. de praef. refert se Irenarcham a Severo Alif praefectum ita nominatum, appellasse, non ab ipso Praefecto, sed ab ipsis magistratibus municipalibus, qui literas ei praefectis reddiderunt, quasi viderentur illi ipsi eum nominasse, v. Cujac, 9. obf. 35.

b al. *Theodoro*.

c l. 2. §. quo quis ord.

d Curialis origine licet spectabilem dignitatem, puta comitivam adeptus sit, per substitutum munus civile obire non potest, nisi specialiter id ei a Principe sit concessum: Illustres vero curiales per substitutum possunt, periculo tamen suo.

e Spectabilis dignitas, comitiva, & ei similes.

f Hae vide, quae ad finem sumpta sunt ex lib. 12. tit. 1. l. 1. c. Th.

g v. l. 21. in fin. §. de Episc.

h verentur.

i al. *Idem AA.*

k Curiae obnoxii liberi ante illustratum nati; ab hac tamen sententia excipitur hic Dorotheus & Irenaeus, dicam ad l. 63. §. cod.

l Natus ex illustri vel admin. strante vel admin. stratione personae, curiae non tenetur, ut hic, (excepit casum l. 61. sup. cod.) Igitur natus ante illustratum, patris in curia retinetur l. 61. sup. cod. l. 65. l. 64. l. 65. inf. cod. unde notant, Natos ante illustratum & regnum patris, neque illustres, neque regis filios esse: quae de quaestione plura dicemus ad l. 11. inf. de dignitatib. m. Exat sup. l. 63. hoc sit.

n Divina.

o al. *subiectae*.

p Perpetua.

q Curia Antiochena eos sibi suae curiae vindicat, qui nascuntur patre libero, matre decurionis filia: quod in aliis non est. l. 22. l. 61. sup. cod.

r Antiochia splendidissima civitas, ut hic: Orientis pulcher apex, Ammianus 20. non multum Roma inferior, Herodian. 4. divitiis, magnitudine, hominum multitudine, omnino nobilissimam quae in Oriente prima, Procop. 1. de Bello Persia.

s adde l. 1. in fin. ff. ad mun. t. Subiacere.

u Si qua.

x Idem AA. ad Senatum. Ad senatum autem ideo scribit, quippe de senatore.

y alias, clarissimi juvenis.

z inquirendam.

a Poena.

b Natus patre illustri, patre in ea dignitate posito, vel ea etiam functo, illustris est, unde colligitur natum, patre nondum illustri, ante adeptum illustratum, non esse illustrem, adde l. 61. sup. cod. l. pen. l. ult. inf. cod. dicam ad l. 11. inf. de dignitatib.

c Patri.

tam nominati, quam etiam creatoris a consona relatione currente, quam si suscipere vel confirmare distulerit, sciatur se viginti quinque librarum auri condemnatione plebendum. Dat. prid. Non. Aug. Constantinop. Isidoro & Senatore Confl. 436.

An quis per substitutum satisfacere muneribus possit.

60. Idem AA. Thomae & P. P.

Nemo, qui nexu generis curiae tenetur obnoxius, per substitutam e quamcunque personam curiales d impleat functiones: sed ipse per se debitum patriae munus exolvat, etsi spectabili e dignitate decoratus sit: nisi hoc ei speciali beneficio sit concessum. Hi f vero, qui honorario titulo illustrem dignitatem consecuti sunt, per substitutos g periculo suarum facultatum curiae muneribus satisfacere non vetentur h.

De Dorotheo, Irenaeo, & eorum liberis ad l. eos. 22. sup. h. t.

61. Imp. Leo A. i.

Neque k Dorotheum virum illustrem, & totam ejus substantiam, neque Irenaeum virum spectabilem Tribunalum & notarium, etsi ante l paternas illustres dignitates natus est, ullam iniquitatem pro curiali genere & conditione sustinere decernimus. Liberos quoque eorum, qui vel jam sunt, vel futuri sunt, eorumque posteror, quotiescunque continuata temporum & successionum perpetuitate nascuntur, a conditione curiali & functione esse liberos: lege m divae n memoriae Juliani, (quae de materno curialium Antiochena civitatis genere promulgata est) nihil in persona viri illustis Dorothei vel viri spectabilis Irenaei vel adversus facultates eorum, vel adversus liberos eorum, qui vel jam nati sunt, vel postmodum quoquo tempore nascuntur, vel adversus substantias o eorum, roboris vel juris habitura.

† Circa alias sane universas personas de materno genere ad memorata Antiochena civitatis tantummodo curiam pertinentes, eandem legem praecipimus obtinere propriam p firmitatem.

De his, qui ex materno curialium Antiochena civitatis genere procreati sunt.

Qui obligatus curiae ratione originis, eam declinare non potest: & si curia non pulsaverit patrem, filium pulsare non poterit. Bart.

62. Idem A. Constantino P. P.

Si ille, qui ex q filia decurionis Antiochena r splendissima f civitatis, & patre, qui nullius alterius civitatis muniis debebatur, procreatus est, sub examine provincialis Judicis vel sponte confessus: vel certe convictus fuerit, quod ex filia sit curialis progenitus, & albo decurionum adscriptus fuerit: nullam sibi superesse facultatem neganda vel evitanda conditionis existimet: & curialem non aspernari fortunam avi materni sui pertentet, nec dubitet se muniis curialibus subiacere t. Quod si quem u curia, de qua praesens sanctio loquitur, natum ex filia curialis minime secundum praestitam ordinationem sibi sociandum curaverit: prolem ejus pulsare nullo modo penitus poterit: nec enim patimur conventionem ejusmodi praetermissio filio, quem curialis filia ediderat, a nepote, vel pronepote, vel ulterius incipere.

De Doctis. 1. De natis ex illustribus.

63. Idem A. & ad Senatum.

Doctis viri clarissimi y jubemus fortunam super curiali conditione nullo modo j esse j inquietandam z, nec facultatibus ejus: sed eo qui hujusmodi conamen inierit, sacrilegii poenam a luitaro.

¶ Omnes, qui post b peractam illustrem administrationem, vel adhuc in ea posito patre suo c gignuntur, a curialium intentione defendatur una cum paternis

sine dubio substantiis: quas cum persona patris a curiali nexu liberare esse nemo dissimulet.

De dignitatibus.

64. Imp. Zeno A. Sebastiano P. P.

Neminem ex his, qui obnoxii curiae constituti ab a initio felicissimi nostrae pietatis imperii, Comites b privatarum e nostrae vel j piissima d Augustae partis, live Comites e largitionum, vel Comites f domesticorum Quaestores vel Magistri officiorum, j licet g ad actum administrationis gerendum provecti sunt, vel in posterum provehantur, ob hoc curialium munerum laqueos volumus evitare h: sed obligatos cum liberis suis quodocunque progenitis & facultatibus suis post administrationem depositam, curiae commoditatibus inservire: nisi forte aliis privilegiis super hoc legibus cognitis muniantur. Nam alia universa legitima vel ex constitutionibus data privilegia integra volumus illibataque servari i. Ne k tamen indulti honoris l inane nomen retinere videantur, dignitatum titulis potiantur, per substitutos suarum m periculo facultatum curialium muneribus respondentes: habeantque n integra illibataque privilegia dignitatis. Eos vero, qui praefatas dignitates ante initium o nostri imperii consecuti sunt: cum facultatibus suis, & post eam dignitatem progenitis filiis, a curialibus nexibus vel onere p decernimus liberari. Hos autem, qui quocunque tempore Patricii q vel Consules, aut Consulares facti sunt, aut in posterum fuerint, aut Magistri militum, vel Praefecti praetorio Orientis r vel Illyrici, vel Urbis administrationem in actu positi quandoque gesserunt, aut postea gesserint: omnimodo cum facultatibus suis, & post eam dignitatem progenitis f filiis, a curiarum nexibus vel onere t decernimus liberari.

65. Imp. Anastasius A. Polycarpo P. P.

Divae memoriae Zenonis sacratissimam Constitutionem u, quae de curialibus post certas excelsas administrationes, seu dignitates conditionis nexu liberandis lata est x, in hac tantummodo parte duximus corrigendam, quae cavetur eos etiam, qui ante eandem constitutionem, ab initio tamen ejusdem divae recordationis Zenonis imperii, Comites privatarum rerum nostrae vel piissima Augustae partis, seu Comites j sacrarum j largitionum vel Comites domesticorum Quaestores, aut Magistri officiorum j licet j ad actum administrationis gerendum provecti sunt, minime curialium munerum laqueos ob hoc evitare, sed obligatos cum liberis suis quodocunque progenitis, & facultatibus suis, post administrationem depositam curiae commoditatibus inservire, nisi forte aliis privilegiis super hoc legibus cognitis muniantur. His etenim, qui memoratas administrationes, vel unam ex his peregerunt, nec non liberis, & rebus eorum, beneficium quod ante per illustrem administrationem peractam eis acquisitum est, intactum illibatumque jubemus servari: ut relaxatione conditionis, & munerum curialium, per anteriores principales dispositiones sibi concessa, tam ipsi, quam liberi eorum post hujusmodi administrationem adeptam procreati, una cum propriis substantiis potiantur; & si contigerit eos post divae memoriae Zenonis Constitutionem, live per se, live substitutos suos curiae competentia munera subisse: eadem videlicet Constitutione divae memoriae Zenonis ex die, quo promulgata est, suas vires obtinente: cum conveniat leges z futuris regulas imponere, non praeteritis calumnias excitare.

n Habeant.

o Nuntium.

p Honore.

q Substitutio interposito serviens, periculo suo servit. l. 5. §. 3. ff. de admin. tut.

r Hae lex pertinet tantum ad Orientale imperium.

s v. l. ult. inf. de excus. muner.

t Honore.

u l. 64. sup. cod. Curiae obligabantur Zenonis constitutione, qui ab initio imperii Zenonis facti essent Comites rerum privatarum, largitionum, domesticorum, &c. d. l. 64. sup. cod. hac constitutione superiores curia liberantur: modo si ante constitutionem Zenonis eas dignitates gesserint: nec vult sibi eosdem quidquam praedictae, quod aliquandiu paruerint constitutioni Zenonis, atque ita derogatur l. 64. sup. cod.

x Data.

y al. *doct.*

z Leges futuris regulam imponunt, non praeteritis. l. 7. sup. de legibus. l. 20. sup. de usuria. l. 12. l. ult. sup. de suis & legitimis. l. 22. ff. de legibus. l. 1. §. 2. ff. ad l. Pal. Nov. 73. c. 9 in princ. Nov. 115. c. 1 in princ. l. 22. sup. de sacr. eccl. l. 53. §. 1. sup. de episc. l. unic. sup. de contrab. jud. l. 3. sup. de pact. pign. Potest tamen Princeps etiam pendenti negotio legem dare. Nov. 3. Leges trahuntur etiam ad praeterita, si id lege nova nominatim sit expressum. Nov. 12. l. ult. sup. de pact. pign. l. 1. sup. de contrab. jud. Ceteriore denique tempore leges obligant, si id specialiter sancitum. Nov. 57 & 116. His addendum, appellationis causas finiri secundum leges, quae dicebantur sententiae tempore obtinebant, non secundum novas, quae post sententiam, a qua appellatum est invaluerunt, etiam si nova nominatim porrigantur ad praeterita. Nam hac clausula, quoties novis legibus adjicitur, de praeteritis negotiis nondum finitis accipienda est, non de his, quae jam finita sententia judicis vel transactione partium, l. 1. in fin. sup. de contrab. jud. l. 22. §. de sacr. eccl. Nov. 111. & 115. Quid si negotium quoquo modo in iudicium deducatur? Accursum est etiam clausulam non porrigi? verum Accursum repugnat Nov. 113.

a Natus patre illustri, curia liberabatur: nondum illustri seu ante illustratum patrem natus, curiae patris tenebatur ante hanc constitutionem: Post hanc constitutionem, liberi, etiam post illustratum patris nati curiae tenentur, live pater illustratus per se, live per substitutum gesserit. Hac tamen sententia excipiuntur quaedam dignitates illustres, de quibus in fine j. cod.

b al. *comitum privatarum rerum*.

c modo ante hanc constitutionem eam gesserit dignitatem. l. 65. j. cod.

d al. *doct.*

e seu, comitis & docti sacrarum.

f al. *comitis*.

g al. *doct.*

h Illustres sunt hae dignitates, comitatus rerum privatarum, largitionum, domesticorum: Quae sunt, magistratus officiorum.

i Observari.

k Nec.

l Honores.

m Natus patricio consule, consulari, magistro militum, P. Praetorio, vel urbis (sunt & hae dignitates illustres, in eo quod mox sequetur, a superioribus differentes) curia liberatur: etiam si pater illustris post imperium Zenonis illustratum administraverit: ante dignitates superiores a patre adeptas natus, non liberatur curia.

a Hujus suz constitutionis ad Demosthenem meminit idem Justinianus Nov. 38. v. Forcatulum c. 3. *Necymant.*

b Curia liberant hae dignitates, summa patricia, summa dignitas, Consularis, Praefectura praetoriana, urbana, magisterium militum, patronatus fisci, principatus agentium in rebus, proximus sacrorum scriptorum, ut hic, dux priores, solo titulo: reliquae administrationis tantum merito, patricius & consularis etiam honorarius, reliquae non nisi re ipsa administrant. Nov. 70. & 81.

c Consulatus alius honorarius, alius ordinarius.

d Dignitas haec Consularitas.

e al. praeturae, sed hunc locum sic emendat Cujac. *Sed ex viri eloquentissimi fori patroni tam praefectura, quam Orientalibus & Illyricianis praesidium sedibus, quam urbaria.*

f Advocatorum Praefecturae, praetorianae & urbariae certus erat numerus. Ex eorum quotannis prodibant duo fisci patroni, quibus hoc privilegium dabatur, ut ea dignitate, una cum liberis susceptis post eam dignitatem, curia liberarentur.

g v. l. 7. J. de princ. agens. in reb.

h Scrinia memoriae, epistolarum, libellorum, cognitionum & dispositionum.

i nec non sacrorum librorum, sacrarumque &c.

m Curiae nullae dignitates liberant, praeter superius enumeratas. Ita Comitiva privatarum, vel largitionum vel domesticorum, vel quaestura, vel magisterium officiorum curia non solvit.

n l. 132. C. Th. de decur.

o memoravimus.

p Natus patre jam patrone fisci, curia una cum patre liberatur: ante natus, non liberatur, v. quae scripti ad l. 61. S. cod. & l. 11. J. de dignitatib.

r Quartam Sabianam datam adoptato ex tribus maribus tollit, S. sed ea omnia. *Instis. de her. ab intest.* de qua dixi ad l. pen. §. 3. S. de adopt. vide hic Cujac. Alciat. 4. parer. 3.

f Senatus maximus, urbis Romae,

e eminentissima,

u imperfectis. x ejus.

y Curiales alterutro modo liberti esse poterant, vel jure aureorum annulorum impetrato, vel natalibus restituti: his deficientibus curiales esse non poterant, ut hic: ut nec senatores. l. 9. J. de dignit. Hodie possunt: cum omnibus libertis jus aureorum annulorum datum sit, & omnes restituti natalibus. Nov. 78. c. 5.

z Annulo aureo utebantur ingenui, idcirco libertinis annulus dabatur, ut quasi ingenui viderentur.

a curiam.

b Legem Viselliam intelligit, de qua §. ad l. Visel.

Quae dignitates curia liberent.

66. Imp. Justin. A. Demostheni Praef. prae.

Curialibus a consortiis consulentes, censemus, ut nemo sibi blandiatur, & non certis modis sese liberum esse existimet: sed pro nostra forma tantummodo sciat posse libertatem b sibi curialis competere conditionis: omnibus anterioribus modis quos non comprehendit praesens sanctio, ex praesenti die antiquandis.

† Si quis igitur vel summum Patriciatum honorem fuerit consecutus, sive infulis Consulatus honorarii c aut ordinarii fuerit ampliatus, ut vel Consul vel Consularis d efficiatur: seu Praefectorum praetorio infulas susceperit gubernandas, vel Urbicariam (in ipso tamen actu) meruerit praefecturam, nec non Magistri militum officium gerendum susceperit, is gaudeat se hujusmodi conditionis esse exortem, & liberum cum suis facultatibus suaeque posteritate, quam postquam meruerit dignitatem, vel actum gesserit, ediderit: anterioribus filiis in conditione pristina remansuris, tam Praefecturae e quaestoris quam viri eloquentissimi fisci patroni: tam f praefecturae quae Orientalibus & Illyricianis praesident sedibus, quam Urbicariae, nexibus curia liberantur, cum ad fisci patronatum pervenerint, una cum substantiis & liberis suis, quos vel ante habuerint, vel postquam ad eundem gradum proventi sunt.

† Viri etiam clarissimi principes agentium g in rebus, curiae libertatem ex antiquis legibus consecuti sunt: & viri spectabiles proximi sacri scrinii h nostrae memoriae, & sacrarumque cognitionum & dispositionum cum substantiis suis & liberis, quos post emensa k stipendia susceperant: hoc etiam nos corroborantes intuitu laborum, quos multo, longo, prolixoque tempore pertulerunt l, intactum illibatamque conservamus, ut hi omnes fortuna curiali liberentur cum sua substantia, suaeque sobole, secundum ea, quae praediximus. Ex aeo autem sequente progenitos antea, nullius futuri fisci patroni liberos concedimus liberandos: ut ne quod summis apicibus dignitatum non est concessum, hoc alii sibi audeant vindicare: sed progeniti filii antequam m ad fisci patronatum pervenerint, in conditione pristina remaneant.

† Aliis n autem modis || quam his, quos sigillatim enumeravimus o, sive legibus p antiquis comprehensi sunt (qualis q erat is, quem ex tribus r maribus concessum ante fuerat patri maximo f Senatui sociare) sive comprehensi anterioribus scitis non fuerant, liberationem competere cuidam curialis fortunae nullo patimur modo: sed sive pragmatica || sanctio || super hoc processit, sive sententia eminentissimae t Praefecturae, sive alius modus quicunque excogitatus est: ea omnia penitus vacuari, & pro infectis u haberi, & curialia corpora suis reddi civitatibus, & substantias eorum subjacere, nulla excusatione eis x penitus competente.

SI SERVUS AUT LIBERTUS AD DECURIONATUM ASPIRAVERIT.

TIT. XXXII.

1. Imp. Diocl. & Maxim. AA. & CC. Saturnino.

Si y libertus vel jus aureorum z annulorum adeptus non est, vel natalibus suis non restitutus: Praeses provinciae non tantum curiae a participare non permittat, sed juxta legis b severitatem congruenti poena ulciscatur.

k emerfa.

l protulerunt.

q quis.

r quis.

s quis.

t quis.

u quis.

v quis.

w quis.

x quis.

y quis.

z quis.

a quis.

b quis.

c quis.

d quis.

e quis.

f quis.

g quis.

h quis.

i quis.

j quis.

k quis.

l quis.

m quis.

n quis.

o quis.

p quis.

q quis.

r quis.

s quis.

t quis.

u quis.

v quis.

w quis.

x quis.

y quis.

z quis.

a quis.

b quis.

c quis.

d quis.

e quis.

f quis.

g quis.

h quis.

i quis.

j quis.

k quis.

l quis.

m quis.

n quis.

o quis.

p quis.

q quis.

r quis.

s quis.

t quis.

u quis.

v quis.

w quis.

x quis.

y quis.

z quis.

a quis.

b quis.

c quis.

d quis.

e quis.

f quis.

g quis.

h quis.

i quis.

j quis.

k quis.

l quis.

m quis.

n quis.

o quis.

p quis.

q quis.

r quis.

s quis.

t quis.

u quis.

v quis.

w quis.

x quis.

y quis.

z quis.

a quis.

b quis.

c quis.

d quis.

e quis.

f quis.

g quis.

h quis.

i quis.

j quis.

k quis.

l quis.

m quis.

n quis.

o quis.

p quis.

q quis.

r quis.

s quis.

t quis.

u quis.

v quis.

w quis.

x quis.

y quis.

z quis.

a quis.

b quis.

c quis.

d quis.

e quis.

f quis.

g quis.

h quis.

i quis.

j quis.

k quis.

l quis.

m quis.

n quis.

o quis.

p quis.

q quis.

r quis.

s quis.

t quis.

u quis.

v quis.

w quis.

x quis.

y quis.

z quis.

a quis.

b quis.

c quis.

d quis.

e quis.

f quis.

g quis.

h quis.

i quis.

j quis.

k quis.

l quis.

m quis.

n quis.

o quis.

p quis.

q quis.

r quis.

s quis.

t quis.

u quis.

v quis.

w quis.

x quis.

y quis.

z quis.

a quis.

b quis.

c quis.

d quis.

e quis.

f quis.

g quis.

h quis.

i quis.

j quis.

k quis.

l quis.

m quis.

n quis.

o quis.

p quis.

q quis.

r quis.

s quis.

t quis.

u quis.

v quis.

w quis.

x quis.

y quis.

z quis.

a quis.

b quis.

c quis.

d quis.

e quis.

f quis.

g quis.

h quis.

i quis.

j quis.

k quis.

l quis.

m quis.

n quis.

o quis.

p quis.

q quis.

r quis.

s quis.

t quis.

u quis.

v quis.

w quis.

x quis.

y quis.

z quis.

a quis.

b quis.

c quis.

d quis.

e quis.

f quis.

g quis.

h quis.

i quis.

j quis.

k quis.

l quis.

m quis.

n quis.

o quis.

p quis.

q quis.</

a l. 163. D. de reg. jur.

b pluribus.

c Præsumitur emptio & venditio contracta, ubi pretii facta mentio est, ut l. illi-
zæ. G. D. de offi-
Præsid. l. apud
Celsum. in fin. D.
de doli except. l.
cum dotem. 10. l. si
inter virum. 21. 8.
de jure dot. nisi
hoc actum sit in
contractu, ut do-
minium transfe-
ratur: tunc enim
æstimatio seu pre-
tium empti-
onem non facit,
sed ut periculum
rei transeat in ac-
cipientem. Bald.
in l. si pascenda. 3.
S. de pactis. Socin.
reg. 116.

d Emptionis.

e Ratio dubitan-
di in hac lege.

f Theatralis li-
beralitas, largitio
curiæ ad theatra.
g Decretum curi-
æ ubi exigitur
ex tabula seu pe-
riculo vel brevi-
culo fieri non de-
bet, sed viva voce,
consensu curiæ
& sententia com-
petentis judicis,
ne quid pro scri-
ptura exceptori-
bus dari sit neces-
se, adde l. 9. §. 2.
D. de Offi. Pro-
cons.

h l. 59. §. de de-
curionib.

i Oratio in spe-
ciem concepta
non nimis esse
potest: ut eo fa-
cilis tollatur so-
phistica interpre-
tatio. Dec. in l.
que dubitationis
solvenda. 81. D. de
reg. jur.

k ejusdem.

l Quartam hære-
ditatis defuncti
decurionis, extra-
neus ejus hæres
curiæ præstare de-
bet. In quibusdam
locis Germaniæ
extranei sive pe-
grini vel foren-
ses, quicunque
hæredes facit, quartam hujusmodi præstare tenentur.

m Novella Theodosii, quæ integra hodie extat in breviario Alarici, tit. de bon. decur.

n l. e. l. 1. sup. cod.

o id abrogatum videtur Nov. 38. pr. §. 2. in fin.

p deferantur, in Nov. Theod. de bon. decur. & natural. filiis eorum.

q curiarum, in Nov. Theod.

r Quarta debita curiæ ex universo sumitur, non ex singulis rebus.

s al. fructantes, ut in Nov. Theod. cod.

t al. ipsius.

u Hic, ut etiam inf. sapius, quædam e C. Th. immutata sunt: quem vide.

x Hæres extraneus bona defuncti decurionis dividit in quatuor partes, & is eligit, cui fors dederit.

y Sorti electio committitur. Is eligit, cui fors dederit, ut hic, unde hic notat Cujac. fratres in divisione hæreditatis, hæredes & fideicommissarios, sorti rem totam forte commississe, vel inter fratres, majorem divisisse, minorem vero elegerit. Hujusmodi legem refert Seneca 6. declam. & Sulpit. Victor in Instit. oratoriis. quod & hodie fit multis locis: de quo genere di-
visionis v. Myning. 4. obs. 37. l. 3. sup. comm. de leg. Divisio fit ita sorte multis locis, forte vel
micando digitis, 5. optiois. 23. Instit. de leg. ubi Theoph. l. sed cum ambo. 14. D. de jud. Olim
dandis in iudiciis & dijudicando ultra pars potior deberet dicere, forte res dirimebatur. ita
proles adscripta inter adscriptorum duorum dominos forte dividitur. Nov. 156.

z in sortitum casumque, recte & sic legitur in Nov. Theod.

a ac, in Nov. Theod.

b conditione, in Nov. Theod.

c Vitium quoddam a natura, subaudi, corrupta.

d Communia naturali jure negliguntur, ut hic. qua ratione Arist. 2. Polit. 1. Communio-
nis regulam introducit a Socrate in sua Repub. reprehendit, ἡκιστα γὰρ ἐπιμαλεῖν
τοῦ χάριτος τὸ πλείους κοινόν, &c. quæ ibid. vide: Hæc autem adversus Anabaptistas,
communione patronos, possit recte usurpare.

e Immobilia latere non possunt, apparent enim facile, non occultantur, ut mobilia.

Codex

quoslibet alios etiam sine decreto permittimus a celebra-
re contractus: quoniam & sacre Constitutiones, quæ su-
per hoc a retro Principibus late sunt, in plurimis b suis
partibus de pretio non redhibendo locutæ sunt: ut c ex
hoc apertissime detur intelligi, solum venditionis d decu-
rionibus sine decreto interdictum fuisse contractum:
cum e tamen venditio intercedente (ut dictum est) de-
creto agitur: nullum eos, vel qui ab his comparant, dis-
pendium cujuscunque personæ, vel causæ, vel theatralis f
liberalitatis nomine (quod frequenter fieri dicitur) susti-
nere decernimus: nec g ex tabella decretum recitari, sed
curialium vel majoris partis curiæ relatione h currente,
sine ulla malignitate i referentium, vel damno contra-
hentium, ad confirmandam emptionem competentis Ju-
dicis proferri sententiam. ***

Constitutio Græca Justiniani hic deest, qua jubebat, ut tam do-
natio quam omnis actus alienationem continens decreto subja-
ceret, ut idem ait Nov. 38.

QUANDO ET QUIBUS QUARTA PARS DEBETUR EX BONIS DECURIONUM, ET DE MODO DISTRIBUTIONIS EORUM.

TIT. XXXIV.

1. Imp. Theod. & Valent. AA. Florentio P. P.

SI decurionum consortio sit alienus, qui curiali succes-
sit: competentis eidem k juris, sive ex assē, sive ex
parte hæres sit, bonorumve possessor: partem quar-
tam l jure optimo a curia peti decernimus. Dat. 5.
Id. Jun. CP. Felice & Tauro Confl. 428.

Curiales debent habere quartam extraneo succedente curiali,
non tamen de singulis rebus. Bart.

2. Idem AA. Apollonio P. P. m.

Meminimus nuper emissâ lege divali n, portionem
quartam de facultatibus curialium fati munus im-
plentium, ex qualibet novissima voluntate, vel ab inte-
stato etiam, ad quemque (præterquam o si ad filios || cu-
riales ||) deferatur p, curialium q deputasse corporibus:
sed multi tanquam corrumpendi totius patrimonii occa-
sione captata, uniuscujusque rei sibi particulam r vindi-
cando, adeo totas dilacerant facultates, ut dum partici-
pibus relictarum opum nocere cupiunt, sua quoque jura
præcipitent: quorum nimiam licentiam provida disposi-
tione refrenantes s, ipsis t quidem curialibus occupandi
sua auctoritate res mortui, copiam denegamus: hæres u
autem ad quem ab intestato, vel ex postrema voluntate
directis, vel fideicommissariis verbis decurrit hæreditas,
omne x patrimonium, quod relictum est, in partes qua-
tuor dividi procurat: ut rebus totis in y sortium z casum
deductis, vel curiæ quadrantis, vel hæredi aut a fidei-
commissario per universitatem dodrantis electio ex sortis
felicitate b contingat: ita scilicet & præfati successores,
& curia promiscui rerum domini liberabuntur incommo-
do. Naturale c quippe vitium est negligi, quod communiter d
possidetur: utque se nihil habere, qui non totum habeat, arbitre-
tur: deniq; suam quoque partem corrumpi patitur, dum invidet
alteri. Sed ubi quarta pars bonorū mortui curiæ debet of-
ferri: immobiles quidem res, quæ e nec latere facile possunt,

nec a cuiquam b (si divulgentur) officiant, sub aspectu
etiam curialium æstimari dividique concedimus: mobiles
autem res, vel c se moventes, vel instrumenta, vel si
quid aliud d || etiam || in hujusmodi jure e consistat, in
medium proferri divulgarique non f patimur: sed ju-
ratis g successoribus, cum apud se diligenter æstimave-
rint, quæ quantique sint pretii facultates, credi oportere
decernimus.

* Quid enim h tam durum tamque inhumanum est, quam
publicatione pompæque rerum familiarium, & paupertatis de-
tegi vilitatem & invidia exponere i divitias? In exigendis
vero debitis, si pretium, quod pro quarta parte actionum
curiæ competit, successores præstare noluerint: cautio-
nibus jurata k fide prolatis in medium, unusquisque a
debitoribus convenientem sibi exigat portionem. Æque
ex diverso æs alienum, si cui defunctus fuerat obligatus,
tam iidem successores, quam curia pro sua sorte l resti-
tuere compellantur. Quod si sæpe dicti successores sacra-
mentum sibi crediderint excusandum: tunc vero ad simi-
litudinem rerum immobilium diligentior m curialibus
omnium rerum indago præbebitur, scilicet, ut universis
mortui facultatibus in aperto propositis, vel æstimatio
rerum, vel divisio n sub præsentia curialium celebretur.
In omnibus autem casibus, ubi quarta pars curiæ compe-
tit, transactiones interpositas firmas illibatasque manere
decernimus.

1 ¶ Ad o filiorum p vero || curialium q vel nepo-
tum ac pronepotum, scilicet decurionum || similitudi-
nem r, ad quos integras opes pervenire censuimus, si-
liam, quin etiam neptem, proneptemve, principali ejus-
dem civitatis, unde pater, avus, vel proavus oritur, nu-
ptam, rerum vel ab intestato vel ex dispositione ultimæ
voluntatis quæsituram, integrum nullaue parte minu-
tum dominium habere sancimus. Quod si post parentum
obitum inveniantur innuptæ vel viduæ, in impuberibus
quidem post transactam pubertatem, in aliis vero, quæ
pubertatem excesserint s, vel etiam in viduis post mor-
tem parentis triennium t duntaxat volumus expectari:
ut interim quarta portio suspensa, aut apud eam, si in ma-
trimonio curialis ejusdem civitatis fuerit collocata, perpe-
tuo jure permaneat: vel si intra id tempus u alienum
|| ab || x eadem curia sortiatur maritum, penitusve nupta
non fuerit, memorata pars || totius y substantiæ || curiæ
cum triennii tam urbanorum quam rusticorum prædio-
rum duntaxat fructibus addicatur: ita tamen, ut || & z
optionis conditio in offerendis rebus quartæ partis vel do-
drantis a || & sacramenti tam de quantitate quam de æsti-
matione rerum mobilium, deque actionibus inferendis
vel excipiendis (sicut in extraneis personis dictum est)
ratio conservetur. Sed & si mater mortui vel avia tem-
pore, quo filius neposve moritur, in conjugio ejusdem ci-
vitatatis curialis inventa fuerit: ne ipsas quidem patimur
quartæ portionis subire jacturam. Extraneum quin etiam
hæredem propinquitatis quidem jure discretum, curiæ ta-
men || ejusdem civitatis b || obnoxium, supradictæ por-
tionis dispendio liberamus. Dat. 7. Idus Martii, Constan-
tinop. Dioscoro & Eudoxio c Coll. 442.

3. Imp. Justinianus A. Mennæ P. P.

SI quis curialibus d muneribus obnoxius, uno forte vel
pluribus filiis vel filiabus derelictis, filio quidem vel fi-
liis substantiæ suæ partem minimam dereliquerit, (eam
tamen quæ e excludere eos ab inofficiosi querela potest)
aliis autem suam substantiam dereliquit, ut ex hac patri-
monii distributione apud filium f quidem vel filios curia-
les minima pars substantiæ remaneat: totum autem curi-
ale munus masculis imminet, sive filii sint, sine nepotes
vel pronepotes, curiali tamen conditioni obnoxii: sancimus
hujusmodi iniquitatem rescari, & non minus quar-
ta portione in masculos posse testatorem transmittere:
sive unus est filius, sive plures: nulla deminutione ex
permixtione sororum eis g facienda: ut non solum cor-
poribus, sed etiam substantiis laborantes, possint curiale
habere consortium.

x abest a Nov. Th. & quib. lib.

y abest a Nov. Th.

z Inclusa defunt in omnibus manuscriptis & perperam inserta sunt ex lib. Nov. Theod. vide
Cujac. 3. Inst. 1.

a al. sine ejus pretio.

b abest a Nov. Theod.

c VV. CC. additur in Nov. Theod.

d hujus suæ legis sententiam Græce recitat idem Justinian. in Nov. 18. Cont.

e adde Nov. 38. cap. 3.

f ad filium. g sororis ejus.

a Immobilia ab a-
liis: moventia a se
scilicet moventur
ut animalia: im-
mobilia, a nullo.
l. 93. ff. de verb.
sign.

b quicquam, in
Nov. Th.

c Mobilia ab a-
liis: moventia a se
scilicet moventur
ut animalia: im-
mobilia, a nullo.
l. 93. ff. de verb.
sign.

d al. deest.

e Rerum æliæ
mobiles, aliæ se
moventes, aliæ
jura.

f Statutum ty-
rannicum est, ut
quisque mobili-
um suorum mu-
nerum profiteri
apud acta & publi-
ce cogatur.

g V. VV. Urms. 1.
præf. 26. c. 2.

h Ea re putant
quædam invec-
ta in urbanum ædifi-
cium facile obli-
gari: in rusticum
non æque. D. d. ad
l. 4. ff. de pact.

i Patere, in Nov.
Theod. & quib. lib.

k V. VV. Urms. 1.
præf. 36. c. 3.

l Per suam for-
tem, in Nov. Th.

m diligenter, in
Nov. Th.

n divisio prout
successores ele-
gant, in Nov. Th.

o descendentes
masculi curiales,
vel fæminæ nu-
ptæ curialibus,
vel extranei cu-
riales succedant
in totum. Bart.

p id abrogatum,
Nov. Theod.

q Inclusa abest
a Nov. Th. Hic au-
tem ut §. in princ.
curiales addit,
Tribon. adiecit et-
iam curialium, &
sc. decurionum:
ut hæc lex con-
grueret cum Jus-
tin. l. 1. §. pro.

r numerum, in
Nov. Th.

s adeptæ sunt, in
Nov. Th.

t Conditio, si
nuptæ sit, tempus
habet limitatum.

u Temporis, in
Nov. Th.

kkk

+ Ad

y al. superioris.

z omnimodo.

a Legitima liberorum curialium, olim quarta bonorum omnium: reliquorum liberorum quarta legitimæ portionis. *ut hic.* Hodie curialibus plus debetur quam ceteris. Curialibus dodrans omnium bonorum, ceteris triens vel semis legitimæ partis. *Nov. de trient. & semis. 18. Nov. de decurion. 38.* Mutatur itaque a quo jure quadrans in dodrantem.

b hujus personæ.

c servari.

d intestato.

e liquidum.

f Hodie dodrans. *Nov. 38. c. 3.*

g v. *Nov. Theod.* si filius, nepos, pronepos, avus, pater, proavus non curialis curiali successerit, curia nihil debetur.

h l. 2. §. cod.

i videtur hic deesse Græca constitutio, cuius meminit *Nov. 12. c. 2.* ut curiales filiis suis dodrantem relinquant. *Cont.*

k Lucrativi tituli qui sint. v. *J. cod.* De lucrativa descriptione adde l. 1. §. de apochis. l. 16. *C. Th. de agens. in rebus.*

l Sumpta est hæc l. ex eadem *Nov. Theodosii*, ex qua superior l. meminit. *Nov. 3. sit. pro. ex lib. Nov. Theod. qui hodie extat.*

m Siliquarum onus (quod & siliquaticum) præstat ex singulis jugationibus, non ex capitibus vel

rebus mobilibus, qua in re derogatur l. 1. *C. Th. cod.* adde *Nov. 131. c. 5. in fin.*

n deest ex *Novell. Th.*

o al. ad.

p al. refert, ut in *Nov. Th.*

q Aque diu. al. deest, ex.

r Conianguinitas hic pro cognatione accipitur, cum tamen fraternitatem significet, & in aliis locis conianguinei dicantur fratres. Conianguinei fratres ex eodem patre, germani, fratres legitimi. l. 32. ff. de leg. 3. Conianguinitas, fraternitas. Hic tamen generaliter pro cognatis accipit conianguinitatem, ut l. 1. *C. Theod. de legit. hæreditat.* ut Lycophron *ὁμαίμης & ἀὐτομαίμης.* v. *Cujac. 15. obs. 36.*

s Vestigial ex lucro solvendum, non solvitur ex hæreditate patris seu a patre delata, vide l. 9. ff. pro socio.

t Eadem ratio de vicefima remissa domesticis hæreditibus, est apud *Plin. in Paneg.*

u ita enim in *Nov. Theod.*

x Lucrativa causa non est, quam necessitate ab alio accipimus. l. donari. 29. ff. de donat. Quod necessaria persona necessaria personæ præstat, necessitate præstare videtur.

y præfati, in *Novell. Theod.*z Ceterum, in *Nov. Theod.*

a Lucrativa causa est hæreditas, legatum, fideicommissum, mortis causa donatio, quodque ultima quavis voluntate ad nos venit, ut hic. Non lucrativa, dos, donatio propter nuptias, Emptio, Permutatio & similes. v. *Decium ad l. 33. ff. de reg. jur.*

† Ad hoc sancimus, si quis curialis, filiabus pluribus derelictis, ab hac luce fuerit substractus: quarum una curiali ejusdem nupserit civitatis: aliis filiabus, quæ ad hujusmodi vota non migraverint, vel extraneis in reliquam partem hæredibus derelictis, non videri curia ex sententia legis Theodosianæ y ad Apollonium scripta satisfieri: sed omnino z quartam a partem patrimonii curia consequatur: siue uni filia, quæ curialibus nuptiis copulata sit, deputanda est: siue ex aliis hæredibus colligenda: filia proculdubio quæ curiali nupsit, immuni ab hujusmodi quartæ datione servanda: cum per maritum ejus quantum ad ipsius personam b curia sit satisfactum: & hoc observari c non solum si ultimo elogio condito testator curialis decesserit: sed etiam si intestatus d diem suum obierit. || Sed & || si quid e minus f quarta || parte || fuerit vel minime derelictum: hoc modis omnibus filio curiali, vel filia, quæ nupta est ejusdem civitatis decurioni, ex substantia partis curialis modis omnibus, vel deputari, vel adimpleri: nullo obstaculo curia opponendo, si secundum prædictam g legem filius, nepos, pronepos, pater, avus, proavus curiali morienti fuerint derelicti, qui nexibus curialibus ex quacunque vel dignitate, vel occasione fuerint absoluti. In hoc enim Theodosianæ h legi a pertissime volumus esse derogatum. Et generaliter definimus ex omni causa neque masculos liberos, neque filias copulatas matrimonio curialis, minus quarta parentis substantia habere: vel non extantibus filiis, vel filiabus, sed aliis hæredibus, ipsam curiam secundum anteriores leges quartæ curialis morientis habere solatium. Dat. Kal. Januar. CP. Justiniano A. 2. Col. 528. i

DE IMPONENDA LUCRATIVA & DESCRIPTIONE.

TIT. XXXV.

1. Imp. Theodos. & Valent. AA. ad Apollonium Præf. prætorio.

Descriptionis l onere siliquarum m quatuor, quas || ex || n ex lucrativis jugationibus tantum non humanis, vel animalium censibus, neque mobilibus rebus jubemus indici: & si curiales non sint, majores, ac posteros o liberamus: ut si pater, avus, proavus, filio, nepoti, pronepoti, vel filia, nepti, proneptive (nec interest p nupta sint curialibus necne) postrema voluntate, vel inter vivos etiam donatione quicquam de suis opibus largiatur, memorata descriptionis cesset indictio. Aque q ex diverso, si posteriores ad majores prædicta sibi consanguinitate r devinctos præfatis titulis suas conferant facultates: nullius f accessione z gravaminis hujusmodi liberalitas oneretur. Intam u enim necessariis x sibi conjunctisque personis, sub liberalitatis appellatione debitum naturale persolvitur. Cujus auctoritatem juris pariter valere sancimus, etiam si ab intestato succedant sibi præfiniti y generis ordine sociati. Ex his enim successionebus maxime debiti potius solutio quam muneris oblatio comprobatur, quæ non largientibus etiam dominis ipsa propinquitatis serie deferuntur. Ceteri z vero licet quadam inter se cognatione jungantur: nunquam tamen curiale prædium sine prædicto onere lucrantur, nisi is forte cui lucro res cesserit, ejusdem civitatis ordini sit obstrictus: qui licet inter extraneos numeretur, vacuum tamen ea functione quod datum est, consequatur: nam cum personæ conditio non mutetur, nec rei quidem statum convenit immutari.

† Lucrativas a vero res eas tantum volumus appellari,

atque a prædicta descriptionis gravamine excipere, quæ hæreditatis, legati, fideicommissi jure, mortis causa donationis a, vel cujuslibet postremæ voluntatis arbitrio ad quempiam delabuntur. Inter vivos etiam donatio simpliciter liberalitate confecta, lucrativa merebitur & nomen, & sarcinam.

† Si vero vel socer futurus, filii, vel nepotis vel pronepotis sponsæ affinitatis coeundæ causa donaverit: vel parens etiam filiam vel neptem vel proneptem curiali, seu extraneo nubentem dotaverit: licet casus eventu b, res ejus cui data est, vertatur ad lucrum, nec e inter lucrativas numerabitur, nec descriptionis oneri subiacebit. Nec enim juris optimi est matrimonium d, cum tot e tantisque suis difficultatibus opprimatur, adventitius etiam cumulare ponderibus.

† Res vero, quæ memoratis causis lucrativæ semel nomen exordiumque sortita est, licet ab eo, qui susceperat, ad alterum emptionis vel cujusunque contractus jure migraverit, cum prædicto descriptionis gravamine proculdubio transferetur, ut vel sciens sibi impuret, qui accepit oneratum: vel si ignoraverit, quod interest, consequatur. Contraque si cujuslibet contractus exordio lucrativæ nomen evaserit: & si postea lucris titulo in dominium alicujus ceciderit, sarcinam memorata descriptionis effugiet. Nulla enim in hujusmodi causis confusionis intercedit occasio, etsi ad f primordium tituli posterior quoque formetur eventus: nisi forte res decurionis, quæ ad eum cujuslibet mercimonii jure pervenerit, ad alterum fuerit postrema ejus voluntate, vel ab intestato vel inter vivos donatione translata: tunc enim quia semel in personam cecidit principalis (veterum titulum nequaquam ratione perspecta) conditionem, & onus merebitur lucrativæ. Datum 7. Id. Mart. Constantinop. Dioscuro & Eudoxio VV. CC. Confl. 422.

DE PRÆBENDO SALARIO g.

TIT. XXXVI.

1. Imp. Constantinus A. ad Marcellinum Corr. b post alia i.

Nulli & salarium l tribuatur ex juribus m reipublicæ, nisi ei, qui jubentibus nobis specialiter fuerit consecutus. Datum 5. Non. Octobr. Constantinop. Limenio & Catulino Confl. 349.

SI CURIALIS RELICTA CIVITATE RUS HABITARE MALUERIT.

TIT. XXXVII.

Omnes curiales revocantur ad civitatem & ad curiam; & locus, in quo ruri habitant, publicatur.

Bart.

1. Imp. Arcad. & Honor. AA. Eutychiano P. P. post alia n.

Curiales omnes jubemus interminatione moneri, ne o civitates fugiant, aut deferant, rus habitandi causa: fundum, quem p civitati prætulērunt, scientes fisco esse sociandum: eoque rure q se carituros, cujus causa impios r se, patriam vitando, demonstraverint. Dat. 18. Kal. Jan. Constantinop. Arcad. 4. & Honor. 3. AA. Confl. 396.

DE f MUNICIPIBUS || ET t ||

TITULUS XXXVIII.

In loco originis & incolatus cogitur qui subire munera.

Bart.

1. Imperator Alexander al. Antoninus A. x Silvano.

hodie, certis anni temporibus in urbibus morandi, quod & ad urbem ipsarum splendorem, & vestigialia simul augenda satis excogitatum ingeniose. p Rustica vita urbana non præferenda. Romani quidem senatores in agris sæpe versati: in urbem tamen accurrebant acciti, quin & ipsos viatores sæpe antevertebant. q al. jure, si d rector est excusa lectio, quæ confirmatur *C. Theod.* Patriam qui vitat, impius. v. l. pen. sup. de rescind. Ita *Apeleto* qui suorum curam non habet, impius est.

f D. l. 50. tit. 1. sup. lib. 1. tit. 55.

t al. deest &.

u Originarii opponuntur voluntariis, de quibus in l. 22. §. 2. ff. ad municipal.

x Antoninus A. sic in meo manuscr. Cont.

a al. donatione, ut in *Nov. Th.*

b casus eventus, ve ejus, cui, al. additur, mortis vel divortii, sed præter auctoritatem veter. lib.

c Dos non est titulus lucrativus marito eam accipienti, sed mulieri tantum, cui quis dotem constituit. l. ult. §. si a socero. in fin. ff. quæ in fraudem credito-

d Matrimonium multis difficultatibus opprimitur.

e Attilidis nova afflictio non est imponenda.

f Ad primordium tituli, posterior eventus formatur. Inde notant, lucrativo titulo rem non accipere, qui eam ab ingratis jure suo revocari.

g Salaria, quæ ad victum dantur. v. l. 4. §. 2. ff. de decretis. l. 1. l. 17. §. 1. 7. l. 56. §. penult. ff. mandat.

h al. Comit. Orientis.

i *C. Theod. lib. 10. tit. 2. leg. 1.*

k Hanc legem ex ferit titulum recte sic accipit Cujacius, ut non possint decuriones cuiquam salarium constituere sine jussu Principis.

l Salarium decuriones ex publico constituere non possunt, sine Principis voluntate, excipe tamen casus l. 4. ff. de decretis.

m viribus, in *C. Theod. n. Cod. Theod. 12. r. 2.*

o Cur fugiebant patriam, civitatemque suam? Non tam philosophæ stulto, ut in umbra sederent, quam quod curia minus onus quoque esset, & curialium, utpote primorum urbis præsentia, civitates, urbes ac municipia ornari & augeri Principes ipsi cuperent & ad municipiorum cultum id pertinere putarent. Ad hunc pene modum nobilibus Italici necessitas a quibusdam Principibus imponitur

a Biblus urbs est in Phoenicia, non longe a Libano & Berytho.

b ad munera quis vocatur, vel ut originarius, vel ut incolatus. l. 29. ff. ad municipalem.

c Aquitania duplex: Primæ metropolis Bituriz: secundæ Burdigala. Antonini Itinerarium.

d Liberti, patronorum originem sequuntur, sunt enim ejus loci cives, cujus est eorum patronus, dixi ad l. 6. in fin. l. 29. in pr. ff. eod. adde quæ de libertis scripti ad l. 108. ff. de cond. & demon.

e Manumissus originem manumittentis sequitur. l. 17. §. ex causa. ff. ad municipalem.

f Originem patris non matris in honoribus gerendis sequuntur liberi. l. 1. §. qui ex duobus. ff. ad municipalem.

g Originis jus nemo mutare potest, ut hic l. ult. §. eod. incolatus potest. Cur illud naturale, hoc civile jus est. Unde sequitur unum & eundem, duarum civitatum municipem esse posse, quæ videlicet unus originarius est: alterius vero incolatus. l. ult. §. eod. adde l. 11. ff. de senat.

h al. Originis propriæ, &c. Hujus autem legis ratio est, quod jus naturale sit.

i Imo uxores eximuntur. l. 22. l. 32. l. 37. in fin. l. ult. ff. ad municipalem.

k Comitum orientis.

l Ex lib. 12. tit. 1. l. 12. Cod. Theod. al. qui.

m al. studeat.

n Originem incolatus occasione nemo potest mutare. l. 22. §. 2. ff. ad municipalem.

o al. voluntate.

p Voluntarianon est origo, sed necessaria. Incolatus voluntarius est, inde municipium, alii origine, alii voluntate principes sunt.

q ff. lib. 50. tit. 1. Eclog. lib. 54. tit. 1. Incola quid, v. in l. 239. §. incola. ff. de verb. sign.

r Paulino.

s Si is, qui quodam in loco fuit incola, munusque sustinuit, antequam ad alium honorem vocaretur, domicilium suum transtulit: non amplius eo loco munera subire cogitur. Nam translatio domicilii, ἀρχαιογενία, i. e. originem quidem non mutat, sed μετακίνησιν incolatum. Synop. Basil. 54. tit. 1. ex lib. 55. tit. 2. c. 1. Ita qui susceptum munus nondum implevit, renunciare incolatui non potest. l. incola. 34. ff. eod.

t l. 34. ff. ad municipalem.

u l. 31. ff. ad municipalem.

x iplis.

y Studiosi quidam operam, intra decennium pro incolis non habentur, l. 5. §. domum. ff. de injuriis. post decennium jam non discipuli, sed incolæ censentur, ut hic. Seneca 19. Epist. Non novimus quosdam, qui multis apud Philosophiam annis persederint & ne colorem quidem auxerint? Quidni noverim? Pertinacissimos quidem & assiduos, quos ego non discipulos philosophorum, sed inquilinos voco. z loci.

a ο ποιήσας ἐν πόλει δὲ καὶ ἐτη: v. quæ scripti ad l. 14. in fin. ff. de statu liberis.

b Incolatus & domicilium decem annis præscribitur & eo tempore sit quis incola & domicilium constituisse intelligitur & consequenter civitatem, jus & privilegium civitatis adquisivisse, ut itacivis verus sit, & fideus originarius. Bart. rubr. de præscr. Balb. 5. de præscr. §. 9. l. 4. c. Laodicea (Laodiceorum enim legendum est, non Laudiciorum, teste Alciat. in hunc leg.) a Laodicea dicti sunt, de qua Plin. lib. 5. c. 29. d al. fuerit.

cum te Biblum a origine, incolam autem apud Berythos esse proponas: merito apud utrasque civitates muneribus fungi compelleris.

2. Imp. Gordianus A. Frontoni.

Si (ut proponis), ea, quæ ex causa fideicommissi te manumissit, ab ea libertatem justam fuerit consecuta, quæ originem ex provincia Aquitania c ducebat, tu quoque ejus conditionis, ejusque civitatis jus oblines, unde quæ te manumissit, fuit. Eorum enim conditionem sequi ex causa fideicommissi manumissos e pridem placuit, qui libertatem præstiterint, non qui dari rogaverint.

3. Imp. Philippus A. Patrolo.

Filius apud originem f patris, non in materna civitate, etsi ibi nati sint (si modo non domiciliis retineantur) ad honores seu munera posse compelli, explorari juris est.

4. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Secundo.

Origine g propria h neminem i posse voluntate sua eximi, manifestum est.

5. Imp. Constantinus A. ad Maximum Vic. k urbis.

Si quis i cum ex majore vel ex minore civitate originem ducit, eandem evitare studens m ad alienam se civitatem incolatus n occasione contulerit: & super hoc vel preces dare tentaverit, vel qualibet fraude niti, ut originem propriæ civitatis eludat, duarum civitatum decurionatus onera sustineat, in una voluntatis o & in altera originis p gratia. PP. 8. Kal. Jan. Paulino & Juliano Coss. 325.

DE q INCOLIS, ET UBI QUIS DOMICILIUM HABERE VIDETUR, ET DE HIS, QUI STUDIORUM CAUSA IN ALIENA CIVITATE DEGUNT.

TIT. XXXIX.

1. Imp. Antoninus A. Paulo f.

Non t tibi obest, si cum incola esses, aliquod munus suscepisti: modo u si antequam ad alios honores vocareris, domicilium x transtulisti.

Scholares non dicuntur constituere domicilium, ubi student, nisi X. annis steterint vel alia ratione constiterint. Bart.

2. Imp. Alexander A. Crispo.

Nec ipsi y, qui studiorum z causa aliquo loco a morantur b, domicilium ibi habere creduntur, nisi decem annis transactis eo loco sedes sibi constituerint, secundum epistolam Divi Hadriani: nec pater l qui propter filium studentem frequentius ad eum commeat. Sed si aliis rationibus domicilium in splendidissima civitate Laodiceorum c habere probatus fueris d, mendacium e, quominus muneribus fungaris f, non proderit.

3. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Alexandro.

Est verum, eos, qui in territorio alicujus civitatis commorantur, velut g incolas ad subeunda h munera, vel ad capiendos i honores non adstringi.

4. Idem AA. & CC. Alexandro.

Cum neque originales k, neque incolas vos esse memoratis: ob l solam m domus vel possessio-

nis, licet ex substantia decurionis acquisita sit, causam, publici juris auctoritas muneribus subjugari vos non sinet.

5. Idem AA. & CC. Maximo a.

Si in b patria uxoris tuæ, vel qualibet alia domicilium defixisti, incolatus jure ultro te ejusdem civitatis muneribus obligasti.

6. Idem AA. & CC. Marcellino c.

Privilegio speciali civitatis non interveniente, tamen p originis ratione, ac d domicili voluntate e ad munera civilia quemque vocari, certissimum est.

7. Idem AA. & CC. Aurelio.

Cives quidem origo f, manumissio, allectio g, vel h adoptio: incolatus i vero (sicut & Divus Hadrianus Edicto suo manifestissime declaravit) domicilium facit. Et in eodem k loco singulos habere domicilium, non ambigitur, ubi l quis larem, rerumque ac fortunarum suarum summam m constituit, unde l rursus n non sit discessurus, si nihil avocet: unde cum profectus est, peregrinari videtur: quod o si rediit, peregrinari jam destitit.

8. Imp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. p ad Senat.

Senatores q in sacratissima r urbe domicilium dignitatis habere videntur. Kalend. Mart. Valent. A. & Neoterio Coss. 390.

Mulieres ex persona maritorum sortiuntur dignitates & forum. Bart.

9. Imp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. Martiano Comiti Orientis f.

Mulieres honore t maritorum erigimus, l & u l genere nobilitamus x, & y forum z ex eorum persona statuimus. l Sin autem minoris ordinis virum postea sortita fuerint: priore dignitate privata, posterioris mariti sequentur conditionem a: l l & b domicilium c mutamus. Dat. 4. Kal. Febr. CP. Arcadio 2. & Rufino Coss. 392.

DE MUNERIBUS d ET HONORIBUS NON CONTINUANDIS INTER PATREM ET FILIUM, ET DE INTERVALLIS e.

TIT. XL.

Continuatio honorum & munus impeditur in his, qui sunt idem vel quasi: intervalla vero in his tantum, qui sint idem vere. Bart.

1. Imp. Sever. & Antonin. AA. Septimio f Zenoni.

Sicut honores & munera, cum pater & filius decuriones sunt g, in b eadem domo continuari non oportet: ita vacationum concessa tempora, non i aliis prodesse possunt, quam l his l qui ad eosdem k vel alios honores, eademque vel alia munera denuo vocantur.

† Pro l infante vero filio, quem decurionem esse voluisti, quanquam fidem tuam in posterum adstrinxeris, tamen onera sustinere non cogeris: cum ad ea l tantum m quæ mandari possunt, voluntatem dedisse videaris.

2. Imp. Gordianus A. Cyrillo.

Ab honoribus ad honores eosdem quinquennii n datur o vacatio: triennii vero ad alios: Legatione p autem perfunctus q biennii r vacatio concessa est f.

o al. quo. p al. Constantinus A. q Pars l. 2. §. ubi senatores vel clarissimi. r Constantinopoli & Romæ. l. 22. §. pen. ff. eod. l. 2. §. ubi senat. f Sic in C. Theod. 2. l. 7. Extat eadem lex iterum l. lib. 12. tit. 1. l. 13. Cont. t Uxor a marito mutatur honorem, genus, forum, domicilium, ut hic, Nov. 105. c. 2. & 22. c. 36.

u al. deest. ut in C. Th. x Nobilitatur a marito uxor. adde l. 13. §. de dignis. y iisdem forum, in C. Theod. z Forum mariti uxor sequitur. l. 5. ff. de rit. l. 1. §. domum. ff. de lib. exhib. l. pen. ff. de jurisd. l. exigere doctem. 65. ff. de jud. l. cum in test. 6. §. de don. ante nupt. l. cater. 4. §. mulieri. 1. ff. de usu & habitas. Servius 3. Aneid. ibi, & patrio Andromachen iterum cessisse marito. adde Costantum c. 10. n. 47.

a Inclusa defuncti in C. Th. b Domicilium mortuo marito in domo mariti uxor retinet. c domicilia, in C. Th.

d Munus est officium privati hominis, cujus utilitas ad singulos, universosque cives redit. e Intervalla vacationum tempora, ut ne quis continuare honores cogatur. l. divus. 18. ff. ad municipalem. l. honor. 14. §. 5. ff. de muner.

f Meminit hujus rescripti Paul. in l. 21. §. 6. ff. ad municipalem. g l. 3. §. de filiusfam. h l. 4. §. 1. ff. de excus. tut. i l. 3. in pr. §. eod. l. 6. ff. de legation.

k eos. l. d. l. 21. §. Imperat. 6. ff. ad municipalem. m al. deest. n v. Dion. 53. Cic. Liv. 7. & 10.

o ἀλειτὰς ἔχοντες. Syn. Basil. 54. tit. 3. c. 1. p legationem. q fundis.

r Legatione fundis biennii vacatio datur. dixi ad l. 3. l. 8. §. de legation. f v. apud Livium lib. 7. & 10. legem, quæ vetabat, ne quis eundem magistratum intra decem annos caperet: & Ciceronem de legibus.

k k k 2

3. Imp.

a Maximæ.

b Qui domicilium habet in uxoris patria vel alia quadam civitate, tanquam incola sustinere munera cogatur. Syn. d. tit. 25. c. Marcellino.

d l. 7. §. eod. e Municipales alii origine, alii voluntate. l. 22. §. 2. ff. ad municipalem.

f Civem facit, τὸ ἐκείνου ὄρεμασθαι, origo ex aliquo loco ducta, ut & manumissio ab aliquo facta ex ea civitate oriundo: sed & τὸ ἐναπογράφειν τοὺς πολίτας, adscriptio in numerum civium: ut & adoptio in eadem civitate instituta. Syn. Basil. 54. tit. 1. c. 6. adde l. 1. ff. ad municipalem.

g adjectio. Potest ex hoc loco factis colligi, civitatem a quoque mutari posse. adde l. 6. ff. de muneribus. Tercull. 3. adversus Marcionem, allectio nationi a novissimis diebus exorta est. h id est.

i Incola loci est, qui ibidem domicilium habet, non momentarium, sed ubi larem & summam rerum & fortunarum suarum constituit: unde non sit discessurus, nisi necessitate avocetur: unde si discedat, peregrinari incipit: quo si rediit, peregrinari destitit, adde l. 203. ff. de ver. sign.

k al. & in eo loco. Cuj. emend. & in eo demum loco. l. adde l. 27. §. 1. D. ad municipalem.

m τὴν οὐκ ὄντα. n al. deest.

a al. Aniceto. vel Niceto.
b l. 1. §. cod. l. 7. §. de decur.
c v. l. 3. §. quem adm. civil. mun.
d al. ne iterum.

e al. Philiono.
al. filio Syrio.

f Ordine civilia munera sustinentur. adde l. 7. §. de proxim. sac. serv. niorum. l. ult. ff. de muner.

g Patrimonialia onera ab omnib. solvenda. l. 3. l. 5. l. 7. l. 10. §. cod. vid. l. 2. in fin. ff. de veteran. unde notant immunitate nuda alicui data, tutelam semper excipi, l. pen. §. 1. ff. de vacat. mun. aliud erit, si plenissima immunitas data sit. Plenissima enim immunitas omnium tributorum & omnis publici muneris remissio est, etiam tutelarum, seu eorum tantum pupillorum, qui non sunt illenses, l. non taxum. 17. §. illensib. l. ff. de excus.

h obeunda.
i l. 2. §. cod.

k Hospitis recipiendi onus, patrimoniale. l. 3. §. 14. ff. de muner. l. aberrare.

m Equos curiales alere seu hipafia munus est patrimonii, non personarum.

n legend. curiales, qui & Circenses.

o v. l. 7. §. de apellat.

p commissio.

q A patrimonialibus aetas non excusat, numerusve liberorum. l. 2. §. qui patrimoniorum ff. de vacat. & excus. muner. l. 7. §. cod.

r al. excusationes.

s l. 1. §. an & Philosophi. 4. ff. de var. & extraord. cog. & l. 8. §. Philosophi. 4. ff. de vac. mun.

t A professione sua alienum quiddam postulare, & iniquum & incivile.

u Philosophum reatur. dedecet avaritia & rapacitas: ideoque a patrimonialibus muneribus non excusatur. Philosophia denique ejusve professio non excusat a patrimonialibus. l. 8. ff. de professorib. l. 8. §. Philosophis. ff. de vacat. & excus. l. 6. §. 6. & 7. ff. de excus. ius.

x De avaritia & rapacitate. adde l. ult. §. de veteri numismat. potestate.

y avaritia & cecitate. in quibusd. manuscriptis.

z A patrimonialibus minor aetas non excusat. l. 5. §. cod.

a Pyrrhus legis propterea. verum propterea principalitatem significat. v. Alciat, hic, dixi ad l. 3. §. de filiisfamilias.

b Sacerdotia. Hal. Sacerdotium hic munus est, quo qui funguntur ludis in honorem DEI alienius institutis praestant eum sumptu aliquo. Talis fuit Atyarchia, Atyarchia, Syriarchia, Phoeniarchia, de quibus dixi ad l. in honoribus. §. ff. de vacat. & excus. muner.

3. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Critia a.

Intervalla temporum, quae in unius b persona locum habent, fratribus (licet communia possideant bona) minime prodesse, frequenter constitutum est. Sane his misis c, qui necdum functi muneribus, ad hac idonei constituti vocari debent, vos si ad obsequium civilium munerum repererit paruisse, ne interim d interpellamini. Praeses provinciae providebit.

DE MUNERIBUS PATRIMONIORUM.

TIT. XLI.

1. Imp. Antoninus A. filio e.

Civilia munera per f ordinem pro modo fortunarum sustinenda sunt.

2. Idem A. Materno.

Munera, quae patrimonii publicae utilitatis gratia indicuntur, ab g omnibus subeunda h sunt.

3. Imp. Alexander A. Attilio.

Qui immunitatem munerum publicorum consecuti sunt, onera patrimoniorum sustinere debent i: in quibus causis, & hospites k recipiendi sunt.

4. Imp. Valer. & Gallien. AA. Neroni.

Non videtur abhorreere l || a || ratione sententia || qua || Praeses provinciae equos m curiales n alere, non personarum, sed patrimonii esse decrevit: & tamen si iniqua esset, omisso p a te appellationis auxilio necessario permanet.

5. Imp. Carus, Carinus & Numerianus AAA. Antepisti.

Neque q tempore aetatis, neque numero liberorum a muneribus, quae patrimoniorum sunt, excusationem r quis habere potest.

6. Imp. Dioclet. & Maxim. AA.

Professio s & t desiderium tuum inter se discrepant: nam cum philosophum u te esse proponas, vinceres avaritia x & rapacitate y: & onera, quae patrimonio tuo iunguntur, solus recusare conaris: Quod frustra te facere, ceterorum exemplo poteris edoceri.

7. Idem AA. & CC. Longino.

Etiam minores z aetate patrimoniorum muneribus subjugari solent. Unde intelligis, te frustra plenam immunitatem desiderare: cum munera, quae impensas exigunt, subire te necesse sit.

8. Idem AA. & CC. Longino.

Nec protostasia a vel sacerdotii b vel decaprotiae c munera corporalia sunt d: sed tantum e patrimonii f, esse non ambigitur.

9. Idem AA. & CC.

Patrimoniorum munera mulieres g etiam sustinere debent.

Superindictiones sunt munera patrimonialia. Bart.

10. Exemplum sacrarum literarum eorundem AA. & CC. ad Praefides provinciarum.

Quantum ad extraordinarias h indictiones pertinet, praesidibus significamus, ut omnes i possessores ceterosque sciant conveniri debere, quandoquidem ea patrimonii munera esse constet: quae merito ab k omnibus agnosci debeant, quo facilius obsequiis publicis paratur.

Decaprotia decem primatus: δέκα προτοί, decemprimi.

d Corporalia munera, personalia: quibus hic opponuntur, patrimonii onera.

e al. sed tamen.

f Patrimonii onus est protostasia, sacerdotium, decaprotia, ut hic. Imo mixtum ex personis & patrimonio. l. ult. §. 26. ff. de muner.

g Patrimonialia munera etiam mulieribus indicuntur: sexus non excusat a patrimonialibus. l. unic. in fin. §. de mulieribus, & in quo loco.

h Extraordinariae indictiones sunt, quae praeter morem indicuntur ad tempus ex improviso.

QUEMADMODUM a CIVILIA b MUNERA INDICUNTUR.

TIT. XLII.

Non debet quis eodem tempore habere plura officia. Bart.

1. Imp. Carus, Carinus & Numerianus c AAA.

Cum te curatorem d ad cogendas angarias creatum appellationem interposuisse proponas, Praeses provinciae si alterius curiae e te esse animadverterit, ad f alieni corporis munera vocari non sinet: quia ejus patriae g oneribus respondere debes, cui te attributum esse commemoras.

2. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Dionysio.

Majoribus h honoribus i functos, ad minores devocari k non oportere, rationis est. l.

3. Idem AA. Eutychniano.

Cum m te omnibus muneribus functum esse adseveres, ad eadem munera, si aliorum civium copia est, qui obsequiis civilibus fungi possunt, Praeses provinciae devocari te non permittet.

4. Idem AA. & CC. Regio.

Ultra n modum sumptuum te muneribus civilibus gravari levatis o aliis, Praeses provinciae non patietur: sed aequalitatem p, tam juris quam censurae memor, circa ordinem q custodiet.

DE HIS, QUI SPONTE PUBLICA r MUNERA SUBEUNT.

TIT. XLIII.

1. Imp. Alexander f A. Feliciano.

Veterani t, qui cum possent se tueri immunitate his concessa, decuriones se fieri in patria sua maluerunt, redire ad excusationem quam reliquerunt, non possunt: nisi certa lege & pacto servanda immunitatis, vel partem ejus honoris agnoverint.

2. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Valerio.

Qui publici muneris vacationem habet, si u aliquem honorem excepto decurionatu sponte suscepit, ob id quod patriae suae utilitatibus cesserit, vel gloriae cupiditate paulisper jus x publicum relaxaverit, competens privilegium non amittit.

3. Imp. Leo A. Puseo y P. P.

Qui conditioni z non obnoxius curiali, quemlibet honorem, vel munus voluntate a propria in quacunque gesserit civitate, nullum praedictum circa fortunam suam, statumque sustineat: sed tam ipse, quam liberi ejus, & qui ex his in posterum procreandi sunt, ab omni hujusmodi nexu cum suis facultatibus liberi alienique permanent: ita tamen, ut si aliqua functio volentibus eis fuerit iuncta, ex qua necesse sit eos aliquid accipere, quod ex data sibi pecunia in reliquis apud eos mansisse b confiterit: solventes, sine ulla molestia, vel conditionis suae formidine discedant. Si quis vero ex his omnia decurionum munera, vel functiones, vel honores nulla imminente necessitate, sed sua sponte peregerit: eum pro sua liberalitate patrem c civitatis, in qua voluntarius municeps apparebit, si hoc libuerit ei, fieri constituique hac lege decernimus. Datum. 5. Idus Nov. CP. Basilisco & Armerico Coss.

4. Imp. Justinianus A. Mennae P. P.

Eos, qui curiali fortuna liberi constituti, postea d se curiae cujuscunque civitatis obtulerint, confidere volumus, quod posteritas eorum non solum

sed si suam excusationem, cum juvaretur, omisit. v. l. 5. in fin. ff. de jur. immunitatis. l. 2. l. ult. ff. de priv. veteran. Renunciante aliqui suo privilegio praesumitur. Nemo enim praesumitur donare: est autem renunciatio donatio. v. Menochium 6. praesumpt. 41. & 3. praesumpt. 45. n. 11.

u l. 2. in pr. l. pen. §. ult. ff. de jur. immunitatis.

x Jus publicum intelligit, quo concessa immunitas est.

y a. Paco P. P. Fuit hic Puseus Praefectus Praetorio, qui etiam eo anno consularum gestit cum Joanne, quo Anthemium Occidentis Imperatorem Leo fecit.

z Pars l. 1. §. de officio Comitis Orientis.

a l. 4. §. cod.

b remansisse.

c Pater civitatis, quasi pater patriae diffusor pecuniae publicae, operumque publicorum: ad id munus in sua civitate implens, cogens dominos, ad eas collapsas restituere, Grati: curans denique ut munda sit civitas. Ulpian. in Demosth. §. de ratiocin. oper. publ. Cujas. hic. Nov. 17. in fin. & 12. obs. 30. l. ult. §. de solut. & liberat. debet.

d post.

a Similis est tit. in C. Theod. b Eclog. lib. 12. tit. 5.

c al. Alexander A.

d Curator ad cogendas angarias est, qui compellit, adigit & exhibet angarias.

e al. creaturae, id est, creationis, si ve nominationis, unde creator appellatur, qui ad munera nominat.

f officium alieni corporis sustinere nemo cogatur.

g Patris.

h A majoribus ad minores vocari rationis non est. Ideo vitio versum Dionysio tyranno Siciliæ, quod exul Corinthi se ludi magistrum professus in trivio pueros doceret. Justinus lib. 21.

i al. honoribus, sed perperam. error inde natus, quod veteribus honus scribere: tunc 2. Gell. 3. quæ vox pro honore interdum adscribitur.

k revocari, alias evocari.

l cur ita? dicitur: & dicitur: videntur injuria adici.

m Bas. 54. tit. 3. c. 2.

n l. 52. §. de decurionib. l. 4. §. cod. l. 3. §. de munerib. & honorib. l. u. nic. §. de potiorib. ad munera. l. 2. in fin. §. de a. pochu.

o l. 3. §. praefes. l. 4. in fin. §. de munerib. & honorib.

p sublevatis, al. elevatis.

q i. e. formam & disciplinam publicam.

r al. deest.

s al. Antoninus.

t Renunciat veterani privilegio, qui se decurionem creari patitur, non excepta immunitate sua. Ita non sola decurionatus susceptione veteranus amittit privilegium excusationis a muneribus personalibus:

a Curia qui se alicui obligat dare liberos suos, curia non obligat, etiam post eam sui deditio- nem vel obliga- tionem natos. b conditionem. c P. cum non v- let, ut qui ex me nascitur liberi, curiam meam se quantur. d Decuriones. e siquidem. f debent. g Curia offerre naturales liberos pater potest. h exposita. i Recte Accurf. suppl. vel fami- nu, curialibus nu- ptis. k sustinentibus.

l sub. munerum. m C. Th. 12. 1. 135. n temporariam. in C. Th.

o puta ob mor- bum vel egesta- tem. p quippe Præsi- dis adnotatio non sufficit. l. 14. §. de decurio. ib.

q D. lib. 50. tit. 5. r vacatione. f contineri.

t l. 6. l. 7. l. 8. §. 3. D. de vacat. mu- ner.

u intelligit l. in honorib. §. 5. qui muneris. 3. D. de vacat. mu- ner.

x pertinet. y l. 12. D. de mu- ner. z l. 1. D. de vacat. muner.

a l. 2. sup. de de- cur.

b 50. D. 9.

c l. 4. D. eod.

d Antistites libe- raliū artium hic dicuntur, ut a Quintiliano Ser- vius Sulpitius, ju- ris antistes, & a Plinio 7. c. 1. Pla- to sapientiz anti- stes, adde quæ scripsi ad l. 1. D. de justitia.

e probantur enim decreto. l. 2. j. de professoribus & med.

f Id est, gratiosa, κοτακική ψή- φος. l. 4. D. eod.

g 50. D. 5. Huc refer Paponem 1. Nov. 7. des lettres d' exemption.

h al. Dioclet. & Maxim. AA. & CC.

i Id est, gratiosa, κοτακική ψή- φος. l. 4. D. eod.

j Cujac. hic.

k 50. D. 5. Huc refer Paponem 1. Nov. 7. des lettres d' exemption.

l al. Dioclet. & Maxim. AA. & CC.

m 50. D. 5. Huc refer Paponem 1. Nov. 7. des lettres d' exemption.

n al. Dioclet. & Maxim. AA. & CC.

o 50. D. 5. Huc refer Paponem 1. Nov. 7. des lettres d' exemption.

p al. Dioclet. & Maxim. AA. & CC.

q 50. D. 5. Huc refer Paponem 1. Nov. 7. des lettres d' exemption.

r al. Dioclet. & Maxim. AA. & CC.

s 50. D. 5. Huc refer Paponem 1. Nov. 7. des lettres d' exemption.

jam procreata, sed a etiam post talem deditio- nem b pro- creanda, hujusmodi fortuna libera manebit, si- ve specia- liter suo c hac lege curia se obtulerint, ut ab eis descenden- tes tali fortuna liberi permaneant: si- ve nullam hujusmodi fecerint mentionem: nullo audente dicere, quod nati vel concepti post talem deditio- nem paternam conditionem sequi debeant: hoc enim speciali beneficio alacriores omnes ad conferendam civitatibus hujusmodi opitulatio- nem constituere properavimus: ita tamen, ut nec occa- sione quarta portio- nis bonorum hujusmodi decurionis d, quicunque successores ejus aliquam inquietudinem pati- antur: utpote libera ejus substantia omni curiali gravami- ne conservanda: & si quid e defunctus vel ex administra- tione curialium munerum, vel ex quarta portione ad ean- dem curiam semel vel saepius devoluta, vel ex alia quacun- que causa eidem curia debuisse probetur, hoc idem suc- cessores curialibus reddere minime dubitent f.

† Illis scilicet quæ super g naturalibus filiis, quos na- turalis pater sub hac lege curia dedit, vel postea dederit, ut legitimos tam ex testamento, quam ab intestato suc- cessores habeat, non solum veteribus legibus, sed etiam nostris sanctionibus disposita h sunt, præsentis lege exci- piendis: ut non ipsi tantum filii naturales, sed etiam ex his procreandi mares paternam sequantur fortunam, vel maribus liberis i minime subsistentibus k, quarta pars substantia mortui curia deputetur.

DE HIS, QUI A PRINCIPE VACA- TIONEM I ACCEPERUNT.

TIT. XLIV.

1. Imppp. Theod. Arcad. & Honor. AAA. Ru- fino P. P.

Nullus m vacationem temporalem n curialis ac- cipiat, nisi id forte veris o ac probatis causis ad- notatio p nostra concesserit. Datum Prid. Non. Jun. CP. Theod. & Abundantio Coss.

DE q VACATIONE PUBLICI MUNERIS.

TITULUS XLV.

Vacatio simpliciter concessa non porrigitur ad munera ordinaria. Bart.

1. Imp. Gordianus A. Januario.

Muneris publici vacationem r ea continere s, quæ non lege t, non Senatusconsulto, non Consti- tutionibus Principum injunguntur, merito re- sponsum est u, ad quam formam juris pertinens x si coeperis ad munera extraordinaria y a Magistratibus devocari z, appellatione interposita poteris apud a Præ- fidem juris rationibus protegi.

DE b DECRETIS DECURIONUM SU- PER IMMUNITATE QUIBUSDAM CON- CEDENDA.

TITULUS XLVI.

1. Impp. Dioclet. & Maxim. AA. Ursatio.

Exceptis c, qui liberalium studiorum antistites d sunt, & qui medendi cura funguntur, decurionum decreto e immunitas nemini tribui potest.

2. Idem AA. & CC. Cassio.

Ordinis ambitiosa f decreta sacris Constitutionibus improbantur.

DE g EXCUSATIONIBUS MU- NERUM.

TIT. XLVII.

De his, qui fuerunt Procuratores patrimonii Caesaris.

1. Imppp. Carus, Carinus & Numerianus Augusti Demetrio h.

Etiam hi, qui nostra procurasse a monstrantur, mune- ribus civilibus b quæ dignitati eorum congruunt c, iungi debent d.

De dignitatibus.

2. Pars actorum Diocletianus & Maximianus AA. & CC.

Inductis e Firmino & Apollinario & cæteris principalibus f Antiochenis adstantibus Sabinus dixit, * g & cætera Diocletianus dixit:

Certis dignitatibus data a nobis h indulgentia est mu- nerum civilium & personalium, id est, his qui aut ex protectoribus i sunt, aut ex præpositis k. Hi ergo ad mu- nera personalia aut civilia non vocabuntur.

De tutelis.

3. Idem AA. & CC. Martiano.

Tutela sollicitudo a muneribus civilibus non excusat: utpote || cum || nec tres m simul injunctæ diversarum n domuum, hujusmodi beneficium præstent.

De Hydraulis.

4. Idem AA. & CC. Attalo.

Hydraula o munerum civilium immunitatem sibi jure concessam approbare p minime q possunt.

De Procuratoribus absentium reipublice causa.

5. Idem AA. & CC. Marcellino.

Procuratores absentium r reipublice causa, munerum ci- vilium vacationem non habent.

De venatoribus.

6. Idem AA. & CC. Cajo.

Venatoribus f immunitas ob hanc professionem solam nullo t jure concessa probari potest.

De negotiatoribus.

7. Imp. Constantinus A. ad Catullinum Vicarium.

Negotiantes vestiarios, linteones u, purpurarios, & particarios x, qui devotioni nostræ deserviunt, vi- sum est secundum veterem consuetudinem ab omni mu- nere immunes esse.

Qui possunt aliquid inferendum indicere, vel non.

8. Imp. Constantin. A. & Julianus Cæs. ad Tau- rum P. P.

Placet y, nullum omnino judicem de cætero provincia- libus inferendum aliquid indicere, ut ea tantum sedulo cunctorum studio pensitentur, quæ canonis instituti for- ma complectitur, vel nostra clementia decernit inferenda, vel delegatione solenniter sanciente, vel epistolis præce- dentibus: sed si quid urgere forsitan coeperit, referri ad Celsitudinem tuam statuimus, & auctorem z te fieri, & eo persoluto referri ad scientiam nostram, ut nobis jubentibus roboretur. Si quis autem usurpatoria temeritate amplius aliquid fuerit conatus exigere, obnoxius qua- drupli a repetitione teneatur: quæ severitas iussionis ad ordinariorum judicum officiorumque terrorem debet excurrere b, ut si eorum vel gratiosa conniventia, vel ignobili dissimulatione temeritas admiserit curialis, eos quoque damni simplicis c poena castiget. Datum Kal. Apr. Mediolani, Constantio A. 9. & Juliano C. 2. Coss. 359.

De muneribus personalibus.

9. Impp. Valent. & Valens AA. ad Claudium Proconsulem Africae.

tem æquum sit, vide 1. Quintil. num. 10. videtur hic legisse Musci- nitatem debet, qui eam sibi concessam asserit. l. 5. D. de probat.

q sub. licet profiteri videantur artem liberalem.

r Absentes tamen ipsi Reipub. causa immunitatem habent. l. 1. j. de prof.

f Venator sola venationis professione non est immunis.

t Imo aliquo jure. l. ult. circa fin. D. de jure immunis.

u lintearios, quod magis probat Cujac.

x parthiarios legit Alciat. sed parthiarios magis probat Cuj. qui pellium Parthicarum ne- gotiatores sunt, ex quibus fiebant Zanchæ, l. 2. l. 3. C. Th. de habitu. Trebell. in Claudio. Pyr- nus legit pelliparios. Cæterum de pellibus parthiis vide l. ult. §. 7. D. publicanis.

y Hæc constitutio constata est ex l. 8. & 11. tit. 16. lib. 11. C. Th. quare imperat, nomina

& consulum, illinc desumes. z auctore, in Cod. Theod.

a Imo dupli, l. ult. sup. de exat. v. Nov. Leonis 61.

b excusare, in Cod. Theod.

c similis, in Cod. Theod. & vet. quib. lib. quod rectius videtur.

k k k 3

Illud

a Munerib. pro- curatores etiam Cæsaris non ex- cufantur. b curialibus.

c non congruit autem, ut sint ca- psarii vel pistor- es, Gracian l. 9. inf. eod.

d Cur debent? finita administra- tione, finitur pri- vilegium. l. adige- re. 6. §. quomodo. 2. D. de jure pa- tron.

e In consistorium scil. Hæc enim acta habita sunt in consistorio. Ammianus XVI.

f Inductis quadam solenni die agen- tibus in consisto- rium. Cujac. hic.

g Principales, primi curia, ut multis sup. dixi- mus.

h Græca quædam hic erant, quæ erueret ex libris manuscriptis non potuimus, nec fu- ere unquam inte- gra, quoniam ita subijciuntur, &c. Cujac. hic.

i Hoc Honorius & Arcadius non admittit. l. 153. C. Th. de decurioni- bus.

j v. inf. tit. de do- mest. & protecto- rib.

k Præpositos la- borum videtur intelligere, qui erant ex prote- ctoribus. l. 1. C. Theod. de præposit. laborum.

l al. deest.

m l. 2. §. 9. D. de excus. tut.

n Domus diver- se, diversa patri- monia.

o al. Hydraulæ: sunt autem Hy- draula, qui ma- chinis & organis aquas deducunt.

p Vitruvius 10. A- thenæus. Plinius ne alioqui putes cum Accursio Hy- draulam esse, qui aquam in palati- um Principis de- ferat, vel custo- diat aqueductus aulae Imperialis.

De aqua & ejus usu v. Forcatul. c. 14. penus. Sed quid? Cujac. in l. 6. §. 1. D. de excus. tut. ex lege quarta hujus ti- tuli notat, Musi- cos immunitatem non habere, licet eorum ars inge- nua sit & libera- lis, quam liberum scire adolescen-

p Probare immu-

a Pertinebat hæc lex ad pistorum functionem, ut constat ex l. 12. c. Th. de pistorib.

b l. 15. j. cod.

c Ex C. Th. lib. 11. tit. 16. l. 13.

d l. 16. in pr. D. d. mun. & honor.

l. 5. s. qui bonis cedere.

e al. nisi.

f abiectione in C. Th. id est sordidis. quod magis probat Cujac.

juxta l. pen. j. & sic reperi in duob. lib. manuf.

g Aurarius canon quid, dixi ad Pragmaticam Justiniani c. 18.

h æstimata, in C. Th. & quibusd. lib.

i perpetuo, in C. Theod. & quib. lib.

k Ex C. Th. 11. l. 16. 14.

l l. 12. in pr. s. cod.

m memorie magistrum memoriales.

n Magistri epistoliarum, libellorum, responsorum.

o al. vel nostra.

p mansuetudinis, in C. Th.

q Hic quædam C. Th. immutata sunt.

r abscesserint, in al. lib. & C. Th.

s al. accreverint.

t C. Th. lib. 11. tit. 16. l. 15.

u Maxime dignitates, illustres l. ult. j. cod.

x συκλητικὸς ἡ τὰς κομῆτας κωνσταντινῶν, adjicit autor Synopseos 54. tit. 6. cap. 19. senatores & comites consistorianos.

y excubicularii, in C. Th. & quib. lib. ἀποκεκλιμένοι, Synopseos.

z Contingat, in C. Th.

a hoc est, si toti gradui, non singulis personis privilegium indultum sit. Syn. ibid.

b Exactionem, in C. Th.

c al. Docuerit.

d Additur in C. Theod. cod. Ecclesias.

e Id est, Græca & Latina. Syn. ibid.

f Exceptio sic, in C. Th.

g γυμνασίου quibus cura pollinis conficiendi incumbit. Syn. ibid. Apud Accursium legitur, conficienda pollina.

h mandatur, in C. Th.

i ἀποκομῆτοι. quibus panis excoctio injuncta. Syn. ibid.

k Ne, in C. Th.

l Viris, in C. Th. & quib. lib.

m August. lib. 18. de civitate Dei c. 18.

n atque, in C. Th. & quib. lib.

o lignum, in C. Th. & quib. lib.

p Carbo requiritur ad monetam & arma fabricanda. Veget. 4. c. 4.

q Legendum capituli, ex C. Th. quem vide & confer; ex eo enim multa hic sunt detracta.

r Legati, qui immituntur ad Principem.

s adieci, οἱ ὑπὸ βασιλέως καλεῖσθαι, qui cum Principe evocantur publici negotii causa, vide l. 1. inf. de præpositis laborum.

t conferant, in quib. lib. al. conferantur: sed in C. Theod. ferat, ut in lib. Ansel. & Dionys.

Illud a convenit præcaveri, ne quis hanc, qua personalis est functio, pretio b putet esse taxandam. Datum Kalend. Decembr. Treveris, Valentiniano & Valente AA. Confl. 365.

De prædiis Principis.

10. Imppp. Gratian. Theod. & Valent. Augusti ad Hypatium P. P. c.

Privatæ rei d nostræ privilegiis permanentibus, nihil e extra ordinem prædia jure perpetuo consignata sustineant: neque adjectis f sapius, ac præter primum delegationis canonem postulatibus afficiantur impendiis: quandoquidem neque aurario g canoni sub privilegiis æstimato, aliquid ex ea jubentibus nobis præbitionum diversitate decutitur, & pari cum cæteris æstimari sorte non convenit, quos præter annonarias functiones æstimatas h perpetua i pensationum prerogativa nexuerunt. PP. Carthagine, Idibus April. post Consulatum Syagrii & Eucherii.

De dignitatibus.

11. Idem Augusti ad Syagrium P. P. k.

Eos, qui cum honore l Comitum, nomine Magistrorum memoria m præsuere, vel epistolis n, vel libellis item eos, qui ibidem peragendis signandisque responsis nostræ o mansuetudinis p obsecundant, omnium q civilium munerum fieri jubemus exortes. Igitur qui ex eo gradu palatio nostro adhæserint r, adesse sibi competentia privilegia gloriantur: qui vero superioribus dignitatibus creverint s, nihilominus ejus loci privilegia præsto sibi fuisse latentur. Lecta 3. Kalend. Sept. Capue, Antonio & Syagrio Confl. 382.

12. Idem Augusti ad Hypatium t P. P.

Maximarum u culmina dignitatum, Consistoriani x quoque comites, Notarii etiam nostri, & Cubicularii omnes, atque excubicularii y, ab omnibus sordidis muneribus vindicentur. Cæteros autem palatina vel militari intra palatium prerogativa munitos, ita demum privilegium simile contineat z, si a prioribus statutis se ad hujusmodi exceptionem b docuerint c pertinere: ut non singulis indulta personis, sed in commune dignitati, vel corpori hujusmodi beneficia doceantur fuisse concessa, circa d Rhetores atque Grammaticos eruditionis utriusque e vetusto more durante.

† Sordidorum vero munerum talis exceptio f sit, ut patrimonii dignitatum superius digestarum, nec conficiendi g pollinis cura mandetur h, aut panis i excoctio, aut obsequium pistrini, nec k parayeredorum hujusmodi juris l, aut parangariarum præbitio inandetur, exceptis his, quibus ex more Rhetoricis limes m includitur, vel expeditionis Illyricæ pro necessitate, vel tempore utilitas adjuvatur. Operarum quoque n artificum diversorum, excoquendæ etiam calcis obsequia, nulla de talibus adjumenta poscantur. Materiam lignorum o atque tabulata exceptorum virorum patrimonii non præbeant: Carbonis p quoque, nisi eum quem moneta solenniter, vel fabricatio secundum veterem morem poscit armorum, ab hujusmodi viris præbitio desistat. Publicis vel sacris ædibus construendis atque reparandis, capitalis q, atque remonis necessitas nulla mandetur: legatis r atque adiectis s sumptus possessio hujusmodi privilegiis munita non conferat t. Hoc tamen his patrimonii pro sit, quæ dignitatem proprio videntur nomine possidere. Eos etiâ, qui simili honore fun-

di a sunt, generali prerogativa a præbitione sordidorum munerum vindicamus. Dat. 5. Id. Decembris Antoniano & Syagrio Confl. 382.

De successoribus.

13. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. Augusti ad Neotherium b P. P.

Sordidorum e munerum excusatio d delata personis, ad heredem successoremve transire non potest. Neque enim potest esse perpetuum e, quod non rebus, sed personis contemplatione dignitatis atque militie indulsisse nos constat. Datum 18. Kalend. Maji Mediolan. Arcad. A. 1. & Bautone Confl. 385.

Ad l. 18. Cod. Theod. h. t.

14. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. Augusti Tatiano P. P. Orientis f.

Eam legem g, quam de extraordinariis, sordidisque muneribus, expressis vocabulis functionum, & insignibus dignitatum, sine ulla ambage præscripsimus, ita circa eos, in quos nostra munera redundarunt, esse præcipimus servandam, ut iisdem beneficiis, non quandiu militaverint, sed quamdiu vixerint, perfruantur. Datum 11. Kalend. April. Mediol. Tatiano & Symmacho Confl. 391.

De prædiis Principis.

15. Impp. Arcad. & Honor. AA. Messiano Com. R. P. h.

Evidenter atque absolute jubemus, ne fundi ad patrimonium nostrum pertinentes, seu conductionis titulo, seu perpetuo jure teneantur, aliquid præter ordinem superindicti vel pretii i nomine de sordidis quibuscunque muneribus agnoscant: Nam & hoc a divis Principibus imperatum k est, & a nostra Serenitate reparatum. Quisquis igitur iudicium contra fecerit, quinque pondo auri de facultatibus suis, alia de officiis suis, totidem & de curialibus, qui exequi mala iussa festinant, noverit eruenda. Dat. 7. Kal. Jul. Med. Olybrio & Probino Confl. 395.

De illustribus.

16. Idem AA. & Theod. Aug. Melitio Præfecto pratorio post alia l.

Ab m illustribus n personis sordida munera & extraordinariæ necessitatis damna removemus. Dat. 15. Kalend. Mart. Rav. DD. NN. Honorio 9. & Theodosio 5. AA. Confl. 412.

DE O QUIBUS MUNERIBUS, VEL PRÆSTATIONIBUS NEMINI LICEAT SE EXCUSARE.

TITULUS XLVIII.

1. Impp. Honorius & Theod. AA. Herculeo P. P. p Illyrici.

Comparationi q transvectionique specierum universi sine ullo privilegio coartentur ad necessitates Illyricanas r: nam in his duntaxat titulis nullum sub quopiam cessare privilegii velamento censemus: sed sub hac conditione, cum tempus exegerit, hujusmodi collationi succumbent s, ut non tantum requiratur idoneus, verum universi pro portione suæ possessionis jugationisque ad hæc munia t coartentur, & a summis sarcina ad infimos usque decurrat. Datum 3. Id. April. Constantinopoli, Basilio & Phil ppo Confl. 408.

2. Impp. Theod. & Valent. AA. ad Taurum Præfectum pratorio.

Cum u ad x felicissimam expeditionem y nominis z nostri omnium provincialium per loca, qua a iter arripimus, debeant nobis || solita || ministeria exhiberi b: neminem ab angariis, vel parangariis, vel p austis, vel quolibet munere || penitus c || excusari præcipimus: sed omnes, siue ad divinam d nostram domum, siue ad venerabilis Augustæ, vel ad sacrosanctas Ecclesias, vel quaslibet illustres domos pertinent, nec lege pragmatica, nec divina adnotatione, sacroque oraculo excusatos, indictionibus magnificæ e tuæ Sedis tempore nostræ expeditionis obedire decernimus. Dat. 13. Kalend. Mart. Constantinopoli, Valentiniano A. 5. & Nonio * Confl. 445.

3. Impp.

a Personæ, in C. Th.

b C. Th. lib. 11. tit. 16. l. 16.

c l. 1. in princ. D. de jur. immunit.

d al. excusatione. in C. Theod.

e Perpetuum privilegium, perpetuave excusatio esse non potest. quæ non rebus, sed personis contemplatione dignitatis mandatur.

f C. Th. lib. 11. tit. 16. l. 17.

g Intelligit l. 18. ejusd. tit. C. Th.

h C. Th. cod. tit. 1. 20.

i Pretii petiti in C. Th. & Græcos legere petiti notat Cujac.

k Imperatum. l. C. Th. cod. tit. 1. 20.

m l. 64. in fin. s. de decurionib. l. 23. in princ. D. ad municipali.

n Illustres hic senatores, maximarum dignitatum culmina. l. 12. s. cod.

o al. Ex quibus, p ad tempus. Illyrici.

q Comparatio specierum synonima, adde l. ult. infr. cod. l. ult. s. ut nemini liceat in emptione specierum.

r Illyricanas. f Succumbat.

s Munera.

u Hæc causa summe necessaria, ideoque nemini ab ea excusatur, l. ult. c. ut nemini liceat. adde l. 11. s. de sacros. Eccles. l. 21. j. de cursu.

x Junge cum l. 11. s. de sacros. Eccles.

y Ab expeditionis (τὰ στρατοῦ ἐκ) oneribus, ne quidem Ecclesia nec alius quisquam immunis est: oneribus, inquam expeditionis, puta angariis & parangariis Syn. 5. tit. 1. c. 5. & ibid. ex lib. 56. tit. 17. c. 22. l. 21. j. de cursu publico.

z nominis.

a quibus.

b exhibere.

c deest in d. l. 11. d. adde Novellam Theod. 1. c. ult. in fin.

e magnificentia.

a. alius, persona, vel dignitate.
b. commissi.
c. In murorum constructione, vel comparatione frumenti, aliarumve specierum, nemo excusationem habet. Syn. Bas. 4. tit. 7. cap. 3. vide l. 1. sup. eod.
d. Parationem.

e. sub. majori ann. 55. est vero hoc senectutis privilegium. adde l. 2. §. ult. l. 11. ff. de decurion. l. 5. ff. de iure immuni.
f. al. inclusa de sunt. de privilegiis scholarum vide Authent. Habita. sup. Ne filius pro patre. & Tractatum Honorat. Lulchi de privilegiis scholarum.
g. l. 2. inf. eod. l. 28. D. quibus ex caus. major.
h. juris professio, liberale studium est, ut hic.
i. al. Phœnicæ. al. Phœnicæ.
k. al. Providendum.

l. Nostræ.
m. Cur ita collige ex l. 11. D. de decurionib. n. advocatur.
o. Minor 25. annis decurio fieri, vel ad honores vel munera civilia admitti non potest, ut hic. l. non tantum. l. 11. D. de decurionibus l. ad Rempublicam. §. D. de muneribus & honoribus l. 2. §. 1. D. de vacat. muner. p. vide l. 1. sup. eod.
q. advocatur, al. revocatur.
r. vide l. 11. §. 2. D. de muner. f. Eustachius l. 10. de temporibus. quinquaginta. Ba. l. septuaginta. Cujac. arg. l. 3. D. de iure immunit. olim septuaginta in urbe. Varro 3. de vita P. Roman. Plinius 4. epist.

t. De cæcitate. vide l. 1. auriculari morbo, l. 2. podagra. l. 3. inf. eod.
u. Cæcitas excusat a muneribus personalibus. l. 1. sup. qui morbo.
x. at non a consilio præbendo, l. 1. §. 5. ff. de postulando.
y. auriculari al. adde l. 18. §. Camelasia. D. de munerib.
z. Celsæ, al. Celsæ.

a. Podagra a muneribus personalibus non excusat, nisi iusta causa sit, hoc est, nisi magna admodum podagra sit, ut hic, eadem ratione podagra non excusat a decurionatu, l. 13. sup. de decurionibus. de podagra adde l. 53. D. de adilitio.
b. Prospexerit.
c. Vide l. 5. §. immunitati. D. de iure immunitatis.

d. Numerus liberorum excusationes præbet. Tres liberi a legationibus, l. 1. inf. de legationibus. quinque a personalibus muneribus excusationem præbent parentibus suis cuiuscunque sexus sint, l. 3. l. ult. inf. eod. Duodecim vel tredecim a muneribus patrimonialibus. l. 24. inf. de muneribus patrimonialibus. multo magis sedecim, l. semper. §. 5. demonstratur. D. de iure immunitatis, adde Guidonem Papæ decis. 104. l. 2. §. munerum. D. de vacatione munerum.

3. Imp. Les ad S.

Hæc providentissima lege statuitur, omni excusatione cessante, nullaque personali a dignitate penitus excepta, in quibuscunque locis administrationi sublimitatis tuæ commissis b opus exegerit murorum c constructionem, seu comparationem d frumenti, aliarumque specierum sine ullo impedimento, prout commodum atque necessarium magnitudo tua perspexerit fieri.

QUI ÆTATE & VEL PROFESSIONE SE EXCUSANT.

TITULUS XLIX.

Studentes habent immunitatem a muneribus personalibus usque ad XXV. annum ætatis suæ. Bart.

1. Imp. Dioclet. & Maxim. Augusti Severino & aliis Scholaribus Arabiæ.

Cum vos adfirmetis liberalibus g studiis operam dare, maxime circa Juris h professionem, consistendo in civitate Berytiorum, provinciæ Phœnicæ i: providendo k utilitati publicæ & spei vestræ l decernimus, ut singuli usque m ad vicesimum quintum annum ætatis suæ studiis non avocentur n.

2. Idem Augusti & CC. Theodoro.

Cum filios tuos patria potestate liberatos, adhuc minores legitima o ætate esse dicas, merito postulas, ut liberalibus p studiis non avocentur q: & ideo muneribus personalibus, quæ ad patrimonium non pertinent, non adstringentur, si civium inopia r non est.

Majores quinquaginta annis excusantur a muneribus personalibus, non patrimonialibus. Bart.

3. Idem Augusti & CC. Plautiano.

Manifesti juris est, majores quinquaginta quinque s annis invitos ad munera personalia vocari non posse. Cum itaque septuagenario majorem te esse profitearis, si a nominatione facta appellationis auxilium interposuisti, tueri te notione Præsidis provinciæ potes jure concessio.

QUI MORBO SE EXCUSANT.

TIT. L.

1. Imp. Gordianus A.

Si ea cæcitate u pater tuus oppressus est, ut utriusque oculi aciem prorsus amiserit, levamentum personali x munerum sentiet.

2. Imp. Dioclet. & Maxim. Augusti.

Cum auriculari y morbo debilitatum te esse dicas, juxta juris publici auctoritatem a personalibus muneribus vacationem habebis.

3. Idem Augusti & CC. Celæ z.

Podagra a quidem valetudo nec ad personalium munerum prodest excusationem: verum cum ita te valetudine pedum afflictum dicas, ut rebus propriis intercessum commodare non possis: Rector provinciæ, si allegationibus tuis fidem adesse perspexerit b, ad personalia munera te vocari non patietur.

4. Idem Augusti & CC. Regino.

Caus c corporis patris munerum personalium filio jucre non præstat excusationem.

DE HIS, QUI NUMERO d LIBERORUM, VEL PAUPERSTATE EXCUSATIONEM MERUERUNT.

TIT. LI.

1. Imp. Alexander a A. Verecundo.

Numerus liberorum ab oneribus b non excusat.

2. Imp. Philippus A. & Philippus Cæs. Severo.

Filius c ab hostibus captum, ac necdum reversum, ad excusationem munerum personalium patri proficere non posse, magis placuit.

3. Idem A. & C. Nomo.

Nepotes d loco parentum succedentes, vice eorum prodesse consueverunt: ideoque si quoque e numerus liberorum ex amissorum filiorum nepotibus suppletur: a muneribus personalibus is, quem patrem tuum esse dicis, juxta constituta excusatur.

4. Imp. Dioclet. & Maxim. Augusti.

Cum f facultates tuas || omnes g || in filium tuum contulisse te, nec quicquam habere proponas: respectu patrimonii h ejus, quod tuum esse desiit, muneribus non adstringeris.

5. Idem Augusti & CC. Marco.

De i personalibus muneribus, quæ fœminis pro sexus conditione indicuntur: exemplo k marium quinque superstitum numero liberorum eas excusari Divi parentes nostri constituerunt.

6. Imp. Constantinus A. Dalmatio l.

Eos, qui cuiuscunque sexus liberos m quinque habeant, impetrata semel vacatione potiri convenit: ita ut si in hoc numero ætatis legitima filius inveniatur, obeundis statim pro suo patre muneribus applicetur: patribus, qui filios, vel filias quinque habuerint, promissa legibus immunitate servanda. Quod si quis propter censum n tenuiorem, vacationem meruerit, atque hoc probaverit: beneficio potiatur, si o propter rerum angustias ad personalia vocatur p obsequia. Dat. 14. Kal. Febr. Sirmini, Cripso 3. & Constantino 2. Coss. 324.

DE PROFESSORIBUS q ET MEDICIS r.

TITULUS LII.

De medicis.

1. Imp. Antoninus A.

Cum te medicum s legionis t secundæ u adjutricis x esse dicas: munera civilia quamdiu Reipublicæ y causa abfueris, suscipere non cogeris. Cum autem abesse desieris, post finitam eo jure vacationem, si in eorum numero es, qui ad beneficia Medicis concessa pertinent, ea immunitate uteris.

De grammaticis seu oratoribus.

2. Imp. Gordianus A.

Grammaticos seu oratores decreto z ordinis probatos, si non se utiles studentibus præbeant, denuo ab eodem ordine reprobari a posse b, incognitum non est.

De poetis.

3. Imp. Philippus A.

Poeta c nulla immunitatis prærogativa juvantur.

De professoribus & calculatoribus.

4. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC.

Oratione d divi Pii liberalium e studiorum professores, non etiam calculatores f continentur.

De medicis.

5. Idem Augusti & CC. Phuidemo g.

z l. 1. in fin. sup. de decretis decurionum.

a l. 6. §. 5. ff. de excus. tut. l. 11. in fin. ff. de munerib.

b Imo non possunt, l. 9. vers. sed eo dictum. ff. de negotiis. possunt: non tamen tenere, l. pen. ff. de decretis.

c Poeta hoc ipso quod poetæ, immunitatem non habent: non quod eam divini spiritus non mereantur, sed quod lex deficit. Poetæ porro quantum Reipublicæ, Audiis, eloquentiæ, sacris & moribus conferunt, v. apud Horatium.

d l. 6. §. 7. ff. de excus. tut.

e Liberalia studia quæ essent dictum in l. 1. ff. de variis & extraordin. cognis.

f Calculatoribus & librariis, qui numerandi artem docent, immunitas non datur, l. 15. §. 5. ff. de excus. tutor. adduntur a Græcis ζυγοστάται ponderatores & libripens. Possunt addi ex l. 1. §. ludi. ff. de variis & extraordin. cognis. notarii & tabularii. Illi enim immunitatem non habent, licet videantur liberalia tractare, notarii videlicet numeros & literas, vel ea quæ sunt literarum vice: tabularii vero tabulas publicas.

g Finidemo.

a al. Antoninus A.
b al. honoribus. l. 2. §. muneribus. l. 8. in pr. ff. de vacat. muner.
c Vide Platonem lib. 5. de Repub.
d Nepotes loco filiorum sunt, quoties parentum loco successerunt. adde l. 2. §. 7. ff. de excus. tutor.
e l. 5. l. ult. inf. eod.
f l. 4. §. 1. ff. de muner. & honor.
g al. deest.
h i. e. propter paupertatem: non est enim hæc lex accipienda de patrimonialibus muneribus, sed de personalibus, ut annotat Cujacius recte.
i l. 1. un. J. de mulieribus.
k l. 4. in princ. ff. de munerib.
l C. Th. lib. 12. tit. 17. l. 1. §. eod.
m d. l. 4.
n Censui tenus justam præbet excusationem a muneribus, adde Rolandum a Valle 1. consil. 66. num. 5.
o al. Nec propter, &c. & ita Hal.
p Imo vocatur. l. 40. §. paupertas. ff. de excus. tutorum.

q De grammaticis & oratoribus, l. 2. poetis, l. 3. calculatoribus, l. 4. magistris studiorum, doctoribus, l. 7. philosophis. l. 11. J. eod.
r Medicina nobilitet, necne, v. Tiraquellum tractat. de nobilitate. adde quæ notavi ad l. 6. J. eod.
s Medici in legionibus fuerunt, l. ult. ff. de munerib. adde l. 33. §. 2. ff. ex quib. caus. majores. vide l. 6. J. eod.
t Legiones plures fuerunt.
u Imo adjutrix legio, prima fuit, non secunda, l. ult. J. de castris. peculio.
x Adjutrix legio prima, de qua dixi ad l. ult. J. de castris. peculio.
y Vide l. 45. §. 1. J. de excus. tut.

a Infra.

b Medicis inter cetera a Julio Casare jus civitatis datum, teste Suetonio in Julio c. 42. Augustus vero, quod a Musa liberto (cui jus aulorum & vim auri infinitam dederat, & statum xre collatio prope signum Aesculapii posuerat) ex adversa admodum valetudine in optimam restitutus esset, universi medicorum ordini immunitatem munerum dedit, teste Dione 53. id postea sub Vespasiano, Adriano, & Antonino confirmatum. l. ult. ff. de munerib. Postea placuit, numerum medicorum definitum, ne eo prae-textu quisque munera effugeret. l. 7. ff. de excus. tutor. l. 1. ff. de decretis ab ordine. Post hanc placuit, ut ne qui intra eum numerum essent, invito ordine immunitatem haberent, ut hic. Quod argumento est decreto decurionum immunitatem medicis tributam. Hos secutus Claudius Galenus sub Commodum Romae, summos honores consecutus est & statum. Post Commodum Severus medicis annonas ex publico addidit. Hanc beneficia Constantinus, Honorius, Theodosius postea confirmaverunt, ut ex C. Th. potest colligi. Postremo Julianus oneribus municipalibus medicos liberavit, ut ex epistolis Juliani potest colligi, l. Ratio 4. C. Th. de Medicis & Praefectoribus.

c Praestitum. d Ordinem. e Immunitas, al. ordine invito. f C. Th. cod. tit. l. 1. sed multis mutatis. g l. 1. in pr. §. cod. l. ult. in princip. J. cod. l. 6. in princip. ff. de iure immunitatis.

h l. 2. l. 4. C. Th. cod. adde l. 2. §. quib. non obicitur longi temporis praeser.

i l. ult. in fin. cod. l. 10. §. angustiorum. ff. de vacat. munerum.

k l. 3. C. Th. cod.

l al. deest.

m l. 1. in pr. de variis & extraord. cognit.

n eorum.

o instruant.

p C. Th. cod. l. 5.

q mores facundiae praefereendi. adde l. 2. §. de postul. l. unic. J. de profess. qui in urbe.

r v. l. 6. §. de munerib.

f al. ad Probum.

t C. Th. cod. l. 7.

u Philosophi habitus, supercilium, pallium, barba. 1. Gell. 2. & 13. c. 22. & 2. c. 2. Tert.

de pallio. adde quae scripti ad l. 1. ff. de iustis. l. 6. §. 7. ff. de excus. tut.

x l. 6. §. 4. ff. de excus. tut.

y colluvione in C. Th. & vet. lib.

z Immo non turpe est: nam excusentur. l. ult. J. cod.

a Philosophi vim fortunae se ferre profitentur: ergo & patriae suae functiones.

b C. Th. cod. l. 8.

c Archiatri urbium maximarum provinciales medici.

d abest a C. Th.

e Tantum ea. Hal. adde l. 3. ff. de extraord. cognit.

f C. Th. cod. l. 9.

g Doctor a septem aliis confirmandus est ut hic. Quid si tres idoneum, quatuor non idoneum dixerint. Num dicemus tres illos affirmantes negantibus esse potiores, ex ea sententia vulgata, quae dicimus duos testes affirmantes praeferrere mille negantibus l. diem praeferre. 27. §. si plures. ff. de arbitris? An potius plurium testimonium praeferrere, tamen negantium, c. in nostra. de testib. quod verius est. Nam quod dicitur duos affirmantes praeferrere mille negantibus, tunc locum habet, quoties negativa probari non potest: sed si probari possit, ut hic, Corserus singulari Testis; Duos testes. VVurms. 1. obser. 14.

h detracta sunt multa a C. Th.

Nec intra a numerum b praestitutum c ordine d invitos e medicos immunitatem habere, saepe constitutum est, cum oporteat eis decreto decurionum immunitatem tribui.

De medicis, grammaticis & ceteris professoribus & legum doctoribus.

6. Imp. Constantinus A. ad Volusianum f.

Medicos g & maxime archiatrios, vel ex b archiatrios, grammaticos i & professores alios literarum & doctorum legum, una cum uxoris & filiis k, necnon & rebus, quas in civitatibus suis possident, ab omni functione, & ab omnibus muneribus vel civilibus vel publicis immunes esse praecipimus: & neque in provinciis hospites recipere nec ullo fungi munere, nec ad iudicium deduci, nec l. i. eximi, vel exhiberi, vel injuriam pati: ut si quis eos vexaverit, poena arbitrio iudicis plectatur. Mercedem m etiam eis n & salaria reddi iubemus, quo facilius liberalibus studiis & memoratis artibus multos instituant o. PP. Kalend. Augusti. Sirmii, Crispo & Constantino CC. Coss. 321.

De magistris.

7. Imp. Julianus A.

Magistros p studiorum doctoresque excellere oportet moribus q primum, deinde facundia. Sed quia singulis civitatibus adesse ipse non possum: jubeo, quisque docere vult, non repente nec temere proficiat ad hoc munus, sed iudicio r Ordinis probatus, decretum curialium mereatur, optimorum conspirante consensu. Dat. 15. Kal. Jul. Acc. 4. Kalend. Aug. Spoletii, Mamertino & Nevitta Coss. 364.

De Philosophis.

8. Imp. Valent. & Valens AA. ad Mameratinum f P. P. t.

Reddatur unusquisque patriae suae, qui habitum u philosophiae indebite & insolenter usurpare cognoscitur, exceptis his, qui a probatissimis approbati x, ab hac debent collusionione y secerni. Turpe z enim est, ut patriae functiones ferre non possit, qui a etiam fortuna vim se ferre proficitur. Dat. 14. Kalend. Febr. Sirmii, Valentiniano N. P. & Victore Coss. 371.

De archiatriis.

9. Iidem Augusti ad Praetextatum P. U. b.

Archiatri c scientes annonaria sibi commoda a populi commodis d ministrari d, honeste obsequi tenuioribus malint, quam turpiter servire divitibus. Quos etiam e ea patimur accipere, quae sani offerunt pro obsequiis, non ea, quae periclitantes pro salute promittunt. Dat. 3. Kal. Febr. Trev. Valentiniano & Valente 3. AA. Coss. 372.

10. Iidem Augusti ad Olybrium P. U. f.

Si quis in archiatri defuncti locum est promotionis meritis aggregandus, non ante eorum particeps fiat, quam primis, qui in ordine reperientur, septem g vel eo amplius iudicantibus idoneus approbetur: ita tamen ut quicumque fuerit admissus, non in priorum numerum statim veniat, sed eum ordinem consequatur, qui ceteris ad priora subvectis ultimus poterit inveniri b. Dat. 6. Mart. Valentiniano & Valente 3. AA. Coss. 372.

De grammaticis, oratoribus, philosophis, medicis, & eorum liberis.

11. Imp. Honor. & Theod. AA. Monachio P. P. a.

Grammaticos, Oratores, atque Philosophia praeceptores necnon etiam Medicos b, praeter haec, quae retro latarum sanctionum auctoritate consecuti sunt privilegia immunitatesque, frui hac praerogativa praecipimus, ut universi, qui in sacro palatio inter archiatrios c, militarunt, cum comitivam primi ordinis vel secundi adepti fuerint, aut majoris gradum dignitatis ascenderint, nulla municipalium, nulla d curialium conventionem vexentur, seu adempta administratione seu accepta testimoniale f meruerint missionem: sint ab omni functione, omnibusque muneribus publicis immunes, nec eorum domus ubicunque posita, militem seu iudicem suscipiant hospitandum. Quae omnia l in g l filiis etiam eorum & conjugibus illibata praecipimus custodiri b. Hae autem & professoribus i memoratis, eorumque liberis deferenda mandamus. Datum Prid. Kalend. Decemb. Constantinop. Constantio & Constante Coss.

DE ATHLETIS.

TIT. LIII.

1. Imp. Diocletian. & Maximian. Augusti & Coss. Hermeti.

Athletis k ita demum, si per omnem aetatem certasse, coronis l quoque non minus tribus certaminis m sacri (in quibus vel semel Romae, seu antiquae Graeciae) merito coronati, non a mulis corruptis ac redemptis probentur, civilium munerum tribui n solet vacatio.

DE HIS, QUI NON IMPLETIS STIPENDIIS SACRAMENTO SOLUTI SUNT.

TIT. LIV.

1. Imp. Antoninus A.

Ignominiae o causa sacramento liberati, honoribus abstinere debent: a muneribus autem civilibus excludendi p non sunt.

Causarie missus ante finem militiae, a muneribus excusatur, non tamen habet privilegia veteranorum, licet habeat vacationem. Barr.

2. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Caro.

Cum ob provectae aetatis senium sis dimissus: honestam q missionem consecutum te esse ambigi non potest. Habebis itaque a civilibus muneribus, nec non etiam honoribus vacationem: non tamen ea privilegia, quae his competunt, qui pleno stipendiorum numero funguntur, usurpare te jus permittit, quando non perfecto r statuto militiae tempore, nec omnibus stipendiis decursis, sacramento solutum te esse, etiam ipse confitearis.

3. Iidem Augusti & CC.

Veteranis s ita demum onerum & munerum personallium vacatio iure conceditur, si post t vicissimum annum u militiae, quam in legione vel vexillatione militaverint, honestam vel causariam missionem consecuti esse ostendantur. Unde cum te in cohorte militasse commemorares, intelligis supervacuo vacationem tibi velle flagitare.

QUIBUS MUNERIBUS x EXCUSENTUR hi, qui post impletam militiam, vel advocationem per provincias suis commodis vacantes commorantur y, & de privilegiis eorum, & de conductoribus z vectigalium filii.

rum die conspiceret, populusque patri congratulans, undique flores in illum conjiceret, praenimio gaudio animam efflavit.

n Igitur non infames. l. 11. in fin. D. de postul.

o Coniunge cum l. 1. J. de infam. l. 2. J. de dignitat.

p excusandi, al. excusati.

q Honesti missio, causaria, ob aetatem, adde l. 8. in pr. D. de excus. mun. l. 8. J. de re militari.

r imperfecto.

s v. l. 7. §. interdum. D. de excus. mun.

t v. l. 9. §. quando provocare non est necesse. l. 1. §. de excus. veteranorum.

u v. Tacit. lib. 1. dixi ad l. 2. J. de re milit.

x al. A quibus muneribus.

y Hactenus quae praecesserunt verba pertinebant ad Graecam constitutionem quae deperdit est. Cont.

z al. conditionibus.

a Cod. Th. cod.

tit. l. 10.

b v. l. 6. §. cod.

c De Archiatriis

vide l. 6. §. 2. D. de

excus. tut.

d atque non ex-

culantur. l. 8. §.

cod. l. 6. §. de mun.

l. 8. §. philosophia

§. 15. D. de vac. &

excus. muner.

e additur in C.

Th. nulla senato-

ria vel glebali

collatione, sed

hac verba detra-

xit Tribonianus,

quod jam sena-

toria & glebali

collatio sublata

esset. l. 2. J. de

prax. Cujac. hic.

f Testimoniali.

in C. Th. sunt au-

tem testimonia-

les missionis ho-

norarum ep. stolae.

l. 7. §. de pd. inf.

g al. deest.

h Quadam hic

sunt detracta e C.

Th.

i l. 6. §. cod.

k l. 4. in pr. D. de

his, qui nec. in-

jam. v. Forcatu-

lum c. 20. cupidini-

um. n. 3.

l De coronis sa-

cris dixi ad l. 40.

D. de re jud. adde

l. 5. §. quae res

pign.

m al. certamini-

bus sacris. Certa-

mina sacra in

Graecia quatuor.

Olympia, Iovi:

Pythia, Apollini:

Nemaea, Arche-

moro: Isthmia

Palaeoni sacra.

Archiis 1. Epi-

grammaton. ut

hinc constet sa-

cra non ideo vo-

cata quod deo-

rum gratia cele-

brarentur, quod

tamen Alcibiades

consuit. In his

autem certamini-

bus praemium e-

rat sola corona.

Pollux 3. 16.

Plin. 4. Coronae

in olympis, olea,

Herodot. Uva-

nia. & breviter

praemia superio-

rum certaminum

olea, pomum, a-

pium, picea. Ar-

chiis illa loca.

Paulianus in Eli-

acis refert, Theo-

genem 1040. co-

ronas in sacris

certaminibus ac-

cepisse. Gellius 3.

c. 15. refert Dia-

goram Rhodium

tres habuisse fi-

lios, pugilem,

pancratiastem &

luctatrem, ac

cum eos omnes

eodem olympio-

TIT.

TIT. LV.

Deest sub hoc titulo 1. Constitutio Graca, cuius sententia in verbis expressa est ex libro 54. βασιλικών, tit. 7.

Qui militiam vel advocatorem impleverunt, præter ea privilegia, quæ jam adepti sunt, nec frumenti aut olei comparandi curam, vel inspectionem operum, vel rationum, vel defensionem civitatis, vel patriæ a civitatis munus, vel curationem Reipub. vel curationem annonæ exerceant, sed & habitent ubi voluerint, nec præsidibus ultra portas occurrere cogantur, nec ad curias sive collegia vocentur invitati, vel nominentur, vel nominent, nec descriptiones præbeant consuetudinum vel spectaculorum nomine. Unam quoque domum habeant liberam onere suscipiendorum militum supervenientium iis, qui in locis versantur dignitate aliqua præditis suam immunitatem obtinentibus. Hæc enim Constitutio priora beneficia auget, non minuit. At fiscalia tamen præbeant, & honorent præsidēs, ac vicissim honorentur ab eis. Qui hanc constitutionem violarit aut violari permiserit, L. librarum auri multam sustinet.

De conductoribus vectigalium fisci.

2. Imp. Dioclet. & Maxim. Augusti & CC.

Non b alios a muneribus, & honoribus c, vacationem habere, quam qui mancipatum d suo nomine vectigal a fisco conducunt, certum est. Quare eos, qui ab his quædam exercenda accipiunt, nullis privilegiis esse munitos, haud dubii juris est.

DE LIBERTINIS.

TIT. LVI.

1. Imp. Dioclet. & Maximian. Augusti & CC. Bucillo.

Conditio libertinitatis e de muneribus civilibus f tribuere non potest excusationem: nec in ea quidem civitate, ubi domicilium libertinus habet.

DE INFAMIBUS g.

TIT. LVII.

1. Imp. Dioclet. & Maxim. Augusti h.

Infames i personæ licet nullis honoribus, qui integræ dignitatis hominibus deferri solent, uti possint: Curialium tamen vel civilium munerum k vacationem non habent, sed solennibus l indictionibus ob tutelam publicam eos satisfacere, necesse est.

DE REIS POSTULATIS.

TIT. LVIII.

1. Imp. Alexander A. Martiano.

Reos m criminis postulatos, novos honores appetere non debere, antequam purgaverint innocentiam n suam, & a Divis Parentibus nostris, & a me sæpe rescriptum est. Datum 6. Kal. Mart. Maximo 2. & Aliano Coss.

DE HIS, QUI IN EXILIUM o DATI, VEL AB p ORDINE MOTI (SUNT.)

TITULUS LIX.

1. q Imp. M. Antoninus A. Diogeni r.

Quibus posthac s ordini suo, vel advocati ad tempus interdicitur, post t impletum temporis spatium non prorogabitur infamia.

2. Imp. Gordianus A.

Ad tempus exulare decurio iussus, & impleto tempore regressus, pristinam quidem recipit dignitatem: ad novos vero honores non admittitur, nisi tanto tempore his abstinerit, quanto per fugam u abfuit.

Codex

DE FILIIIS FAMILIAS, ET QUEMADMODUM a PRO HIS PATER TE-NEATUR.

TITULUS LX.

Qui consentit decurioni filii emancipati, non obligatur: secus si filius erat in potestate.

Bart.

1. Imp. Sever. & Anton. Augusti.

Patrem emancipato filio consentientem ad decurionatum non teneri, dubii juris non est: tunc enim consentiendo pater ad decurionatum obligatur, si filium in potestate habeat. * Consentire autem etiam is videtur, qui b non testificatur dissentire nominationi.

2. Imp. Antoninus A.

Cum appellasse te dicas, ostendis causam ad te c pertinere d; potueras enim nominato filio tantum contestari & non consentire oneri ei delato.

3. Imp. Dioclet. & Maxim. Augusti & CC.

Si h i j k qui cum patre ad protofatiæ e munus f vocati sunt, etiam nunc in patria potestate constituti sunt, ab hujusmodi necessitatibus liberentur, cum g ex eadem familia hoc modo b duos ad ista obsequia destinari periniquum videatur. Sane eos, quos emancipatos esse, atque ex i familia exiisse manifestum est, sine cunctatione retinere debetis.

Pater non tenetur pro filio curatore creato: sed qui eum nominaverit tenetur. Bart.

4. Idem Augusti & CC. Alexandro.

Sine periculo tuo magistratus filium tuum curatorem constituit, nec appellandi tibi necessitas incumberebat. Sane nominator k, qui filium in potestate positum non consentiente patre ad munus devocavit, si tamen ex voluntate tua anrea filius decurio factus non erat, detrimento muneris obligabitur.

DE PERICULO SUCCESSORUM PARENTIS.

TITULUS LXI.

1. Imperator Alexander Augustus.

Si l de proprio suo patrimonio muneris editionem tuo nomine || patet tuus || repromisit m: ideoque n etiam Sacerdotem te creari impetravit: onus erogationis o commune omnium hæredum ejus esse, Præses provinciæ non ignorabit.

DE MULIERIBUS, IN QUO LOCO MUNERA SEXUI CONGRUENTIA VEL HONORES AGNOScant.

TIT. LXII.

Mulier in loco domicilii mariti subit munera personalia: patrimonialia vero in loco, in quo est patrimonium.

Bart.

1. Imp. Philippus A.

Eam, quæ aliunde oriunda, alibi nupta est, si non p in urbe Roma q maritus ejus consistat, non apud originem suam r, sed apud incolarum mariti ad honores seu munera, quæ s personis coherent, quorumque t is sexus capax esse potest, compelli posse, sæpe rescriptum est. Patrimonii vero munera necesse u est mulieres in his locis, in quibus possident, sustinere.

DE n LEGATIONIBUS.

TIT. LXIII.

1. Imp. Valerianus & Gallienus Augusti.

Pater trium y incolumium liberorum legationibus publicis liberatur.

2. Idem Augusti & Valerianus Cæs.

Cum vos proprio nomine z sumptus ob defensionem publicam suscepitis, id, quod ad proprias erogationes collega vester acceperit, non vobis reddere hæ-

111

des

a Pater civitatis, ἀναρχαί τῆς δημοτίας τῶν κατὰ πόλιν οἰκῶν ἀναρχαὶ αὐτῆς. Græci in l. 1. §. de solus, & liber, debet. b adde l. 2. §. non alios, D. de vacat. munerum. c Oneribus. d i.e. emptum.

e l. 17. in pr. D. ad municip. f al. quibuslibet. g lib. 2. tit. 12. §. 3. D. 2. v. quæ scripti ad l. nec infam. sup. de decurionib. h al. Imp. Antoninus A. i Coniunge cum l. 1. sup. de his, qui non impl. l. 3. inf. de re milit. k v. l. 12. sup. de Dec.

l Sed & solennibus, &c.

m l. 17. §. in quæst. l. 21. §. idem resp. D. ad municip. l. 7. D. de munerib. n Innocentiam suam purgare accusatus cogitur. v. l. 1. §. de his, qui accus.

o Exilio dati sunt. p Ex. q al. pars editi Imp. Antonini A. Præf. Roma. V. Id. Jul. Duob. Aspris Coss. r In scriptis meo exemplari ita script. reperit: Pars editi Imp. Antonini Proposita Roma V. Id. Julias Duobus Aspris Consulibus. Cont. s Recte inquit, posthac, tanquam jus antea dub. & controversum hoc edito certum constituens. x l. 2. §. alia caus. fal. 1. §. ff. de decur. l. 3. §. quib. ex causis infam. l. 13. ff. ad l. Corn. de falsis. l. 3. in fin. D. de postul. u Fugam exilium interpretatur Cujac. recte.

a 4. lib. 13. supra eod. b l. 2. ff. ad municip. c Imo non pertinet. l. 6. §. pater. D. de decurionibus. d Quasi causam filii in te suscepit: atque pro eo sis quasi fidejussor. e Protofatiæ hic & l. 3. §. de muner. patrum. nihil aliud hic quam principalitates quæ & Græcis προτοφάτιαι. l. 3. C. Th. de prox. eorum, qui in sacro palat. milit. l. 2. C. Th. Qui eas gerunt principales προτάτοροι, & δυνάτοροι, & διοτάτοροι. l. 3. §. de decurionibus. f l. 1. in princ. §. de munerib. g Eadem familia, quæ dicatur, vide l. 4. §. 1. D. de excus. t. h al. ac domo. i Ex familia non sunt, qui emancipati. k l. 14. §. plebeii. l. 4. D. de munerib. l. 5. §. de decurionibus.

l v. quæ scripti ad l. 2. §. 2. D. ad municip. m Promisit. n v. l. 8. D. de vacat. mun. o l. 1. §. nec caus. s. v. D. de coll.

p Sive ab. q Roma communis patria est. l. 9. D. de vacat. muner. l. Roma. 33. D. ad municip. l. ult. D. de interd. releg. l. in orb. 17. D. de stat. Nov. 78. Proinde qui Romæ docet, et si natus in ea non sit, aut salarium non habeat, immunitatem habet. r v. l. 22. §. municip. D. ad municip. s v. l. 5. §. de his, qui numero liber. t A patrimonialibus oneribus sexus non excusat. v. Decium ad l. 2. D. de reg. jur. u v. l. 9. sup. de mun.

x lib. 50. tit. 7. D. y l. 1. §. qui numero liberorum. z l. 2. in fin. D. eod. l. 7. D. quod cuiusque univ.

a Defensionem.
b v. l. i. ff. cod.
c De fertia legationis crimen est.
d al. Deferta al. Legationis, id est, defensiones sed recta videtur excusa lectio. v. hac de re contrarias Aeschinis & Demosthenis orationes.
e Transmarina legatio in pari itineris spatio, maiorem dilationem habet.
f Legatione functis biennii vacatio datur, ut hic, & l. 2. §. de mun. non continuandis. l. Paul. §. 1. l. v. i. car. 13. ff. de legationibus.
g Onerum.
h Percepit.
i In umbratili al. subumbratili.
k Honoribus.
l l. Th. 12. 12. 12.
m Concilium, in c. Th.
n adde l. 6. §. cod.
o Vestra sedili, in c. Th.
p Imo referendum. l. 10. sup. de mun.
q Perferatur, in c. Th.
r Absentia c. Th. & quib. lib.
s Vobis solis, in c. Th.
t Sit, al. fidi.
u al. deest, ut in c. Th. al. provinciarum.
x Major pars quod approbat, ceteri comprobasse intelliguntur. l. 19. ff. de municip.
y c. Th. 12. 12. 15.
z l. 5. in princ. §. cod.
a absunt a c. Th.
b Inexcusabili. in c. Theod.

c c. Th. 13. 4. 2.
d Brevem vocat notitiam, quam mox subijcit.
e Sic redeunt in c. Th. al. urbi subditos. sed perperam.
f Ediscendis, in c. Th.
g l. 2. §. cod. l. 5. §. quibusdam. l. 6. ff. de iure immuni.
h Et est notitia sic.
i v. in hanc legem Alc. & Pyrrhum.
k Quendam hic sunt omnia c. Th.
l Anulomedici. videtur legisse Accurs. utrumque retinendum censet Cujac.
m Marmorarii sculptores marmorum. 7. Cassiod. §.
n Lectarii, seu laccarii leg. Cuj. ex ves. lib. lectarii sunt, qui fabricant lectos: laccarii, qui fossas vel puteos fodiunt: sed lectarii sunt, qui lecticas fabricant.
o al. clavicularii, al. clavidarii.
p Emendat ex Bas. Cujac. ἀρχιτέκτονες, adde Veget. 2. 2. 12.

des ejus oportet: sed si in ea causa est, ut restitui omnino oporteat, Reipublica debent potius inferre. Sane si honorariis advocatorum erat ea quantitas destinata, restitui illud vobis, qui hoc praestaturi estis, non injuria postulatis. Eum autem collegam vestrum, quem a defensione patriae destituisse dicitis, apud provinciae Praesidem de fertia c legationis d arguere potestis.

3. Imp. Dioclet. & Maxim. Augusti.

Transmarina e legatione apud nos perfunctos, constitutum est biennii f vacationem munerum civilium & honorum g habere, non eos, qui de proximo obsequium Reipublicae videntur exhibuisse.

4. Imp. Constantinus & Constant Augusti ad Titianum.

Universi omnino ex Comitibus, vel ex Praesidibus, qui suffragio perceperint h dignitates, civilibus oneribus muneribusque teneantur adstricti: ne commoda publica cum umbratili i suffragiorum pactione lacerentur. Eos tamen a praedictis oneribus k excipi oportebit, qui in legationibus publicis versati sunt. Dat. Prid. Kalend. Jul. Trium. Placidio & Romylo Coss. 343.

5. Imp. Theod. Arcad. & Honor. Augusti Apodemio P. P. per Illyricum l.

Si quod extraordinarium consilium m postulatur n, cum vel ad nos est mittenda legatio, vel nostrae Sedi o aliquid intimandum: id, quod inter omnes communi consilio tractatuque convenerit, minime p in examen Cognitoris Ordinarii referatur q. Provincialium enim desideria, quibus necessaria saepe fortuitis || casibus r || remedia deposcuntur, vobis s agnoscere atque explorare permittimus: ut sint r examinis tui, quae ex his auxilio tuo protinus implenda sint, & quae Clementiae nostrae auribus intimanda videantur.

† In loco autem publico de communi utilitate || provincialium u || sententia proferatur: atque id quod majoris x partis probaverit adensus, solennis firmiter auctoritas. Dat. 5. Kal. Aug. Constantinop. Arcad. A. 2. & Rufino Coss. 392.

Non debet mitti legatio ad Principem, nisi de voluntate consilii & auctoritate superioris. Batt.

6. Imp. Honor. & Theod. Augusti Monaxio P. P. y.

Quotiens z || ab Alexandrina civitate a || legatio destinatur, universos curiales praecipimus, qui intra urbem consistunt, si non aegritudine vel alia excusabili b necessitate impediuntur, in locum curiae convenire, & decreta sua propria subscriptione firmata, viro spectabili Praefecto Augustali insinuare, ut ejus relatione comitati, tuis virtutibus suas petitiones intinent: & sub examine tuo perpena legatione res ordinetur. Datum 3. Non. Octob. Constantinop. DN. Theod. A. 7. & Palladio V. C. Coss. 416.

DE EXCUSATIONIBUS ARTIFICUM.

TITULUS LXIV.

1. Imp. Constantinus A. ad Maximum c.

Artifices artium brevi d subito e comprehensarum, per singulas civitates morantes, ab universis muneribus vacare praecipimus: si quidem in discendis f artibus otium sit accomodandum: quo magis cupiant & ipsi peritiores fieri, & suos filios erudire. Dat. 4. Non. August. Feliciano & Titiano Coss.

Et notitia g est ista h.

i Architecti k, medici l, pictores, statuari, marmorarii m, lexicarii n, seu arcarii, clavicarii o, quadrigarii, vel quadratarii, (quos Graeco vocabulo πικτάς p ap-

pellant) structores, (id est, adificatores,) sculptores ligni, musarii z, deauratores, albi a (quos Graeci κοιδάρας appellant), argentarii, barbaricarii b, diatretarii, ararii, fusores, signarii, fabricarii, bracherii, partarii atque c libratores, figuli, (qui Gr. dicuntur κεραμείς) aurifices, vitriarii, plumbarii d, specularii, eborearii, pelliones e, fullones, carpentarii, sculptores, dealbatores f, cutores, trigarii, cisiarii, bractearii, id est, πεταλαιοί g.)

2. Imp. Constant. & Constant ad Leontium Praefectum pratorio.

Mechanicos h, geometras i, & architectos k, qui divisiones partium omnium, incisionesque servant mensurisque & institutis opera fabricationibus stringunt: & eos, qui aquarum ductus, & inventos modos docili libratione ostendunt, in par studium docendi atque discendi nostro sermone compellimus. Itaque immunitatibus gaudeant, & suscipiant docendos, qui docere sufficiunt. Datum Prid. Non. Julii, Leontio & Sallustio Coss. 344.

DE POTIORIBUS AD MUNERA NOMINANDIS.

TIT. LXV.

1. Imp. Antoninus A.

Si ipse vocatus ad munera m civilia, potiore m alium nominandum putaveris, age o causam tuam.

SI PROPTER INIMICITIAS CREATIO FACTA SIT.

TIT. LXVI.

Creatio facta de aliquo propter inimicitias, facit aliquem, si vult, posse appellare. Batt.

1. Imp. Alexander A.

Si p propter inimicitias ad munera civilia creatus es, hanc tibi nominationem non nocere, Praesidis aequitas faciet: cum & publica utilitatis q intersit, non ex inimicitia r creationes fieri debere, sed aestimatione s vera, & commodo Reipublicae.

DE SUMPTUUM RECUPARATIONE.

TITULUS LXVII.

Electus, qui habet excusationem, recuperat sumptus, quos fecit in lite, ab eo, qui eum nominavit. Batt.

1. Imp. Gordianus A.

Muneribus civilibus non fungaris, quae personis mandantur, si quinque u filios incolumes habeas: At si contra id privilegium ad munus fatigandi tui causa, quidam te devocaverint, tuque appellatione interposita x securitatem reportaveris, a nominatoribus y sumptus, quos in litem feceris, recuperabis.

inventa ab Aegyptiis recepta, ejusdem usu v. Cassiodorus 3. Var. 52.

k l. 1. §. orthoteti. sup. cod.

l 2. Paul. sent. 23. & 29. l. 46. sup. de decur. l. 7. ff. de decur.

m Potiores ita nominantur ad tutelam, l. 2. ff. de fidejuss. & nominatorib.

n Nominare potiores solent, qui ad munera publica vocati, ut hic l. ad subeunda. 46. sup. de decur. l. 7. ff. de decur. Potiorem autem non recte nominare is videtur, qui causam nominati potioris non expresse. Paul. 2. sent. 28. §. 1. - Contra potiore nominat, qui causam exprimit: causam inquam, generis & facultatum. Potior enim quis esse debet non solum gradu generis, sed & rei familiaris substantia. Paul. ibid. §. 2. Facultates potius spectamus, quam propinquitatem generis, adde l. 3. sup. quemad. civilia munera.

o Quod si potiore quidem nominaverit, & is facultatibus lapsus sit? nominator tenetur perinde ac si hudejussisset. l. 1. l. 2. inf. de periculo nominatorum.

p l. 6. §. 17. ff. de excus. tut. l. 1. §. 2. ff. de vocat. muner. §. 8. Inf. de excus.

q aequitatis. al. utrumque deest, & legitur, publice.

r Inimicitia.

s Examinatione.

t sub. si quis contra legis privilegia & excusationem injuste sit nominatus.

u v. l. 4. in pr. ff. de muneribus.

x Appellationem interpositam.

y l. 2. sup. de decurionib. l. 1. in fin. ff. si inter vel evocatus.

z Mutuarii, in c. Th. Mutuarii, & ita Cassiodorus. 7. Var. 5. Mutuarii opus Spartian. Pescennio. Aug. 6. de civit. 2. Philan. ad Vitruv. 7. c. 1.

a Albarii, adde l. 241. ff. de verb. sign.

b Barbaricarii qui barbarica, id est, ornamenta ex auro conficiunt. Donat. in 2. Enc. id.

c Aquae liberatores in c. Theod. de Aquilege, i. e. aquarum indagatore, ejus adjuncto mechanico & salario. vide apud Cassiod. 3. Var. 53.

d al. Plumarii, & sic Graecos legisse scribit. Cuj. sunt autem qui vestimenta ex plumis avium conficiunt.

e Polliones. vide l. ultim. ff. de iure immunitatis.

f Dealbatores, an sunt albi seu κοιδάρας, de quib. sup. dixi, an gypsoplastra de quibus Cassiod. 5. Var. 5. ubi v. de parietum instructore, aris fusore, camerum seu camerarum rotatore, quos sub Cura Palatii fuisse refert.

g πεταλόν enim significabat bracteam atque folium. Cont.

h Recte sic, non ut antea, Mathematicos, nam hi rejiciebantur.

i Geometris datur immunitas, ne hic: cum & ex constitutione Theodosii spectabiles sint: non tamen data censetur a tutelis, l. Geometra. 22. ff. de excus. tut. Nam generaliter data immunitate, semper tutela excepta videtur, l. 2. sup. de mun. p. trim. de Geometria a Chaldaeis

SI POST CREATIONEM b QUIS DECESSERIT.

TITULUS LXVIII.

1. Imp. Gordian. A.

Si ante diem subeundi honoris atque muneris pater tuus defunctus est: conveniri e eo nomine heredes d ejus non oportere, Praeses provinciae minime ambiget.

DE e TABULARIIS f, SCRIBIS g, LOGO-GRAPHIS h ET CENSUALIBUS i.

TIT. LXIX.

1. k Imp. Alexander l.

Nulli m omnino ex tabulariis vel scribis vel logographis n, eorumque filiis, in quocunque officio simulent, sed ex omnibus officiis o, nec non etiam si intra nostrum palatium militent, necdum impleto quinquennio reperti & retracti, protinus officiis municipalibus reddantur. Dat. 8. Kal. Jul. Lauriano, Marcellino & Probino Coss. 341.

2. p Imp. Gordianus A.

Quicunque decurionum sponte se censuali ministerio mancipaverit, conditionem habeat, quam ipse elegerit, depositurus sui ordinis penitus dignitatem, si q eum necessitas quaestionis subeundae invenerit. Dat. 15. Kal. Octob. CP. Richomere & Clearcho Coss. 384.

Servus non potest esse tabellio. Bart.

3. Imp. Arcad. & Honor. Augusti Hadriano Praefecto praetorio. r.

Generali f lege sancimus, ut si ve solidis t provinciis, si ve singulis civitatibus necessarij fuerint tabularii n, liberi & homines ordinentur, neque ulli deinceps ad hoc officium pateat aditus, qui sit obnoxius servituti. Sed & si quis dominorum servum suum si ve colonum chartas publicas agere permiserit, (consensum y enim, non ignorantiam volumus obligari) ipsum quidem in quantum interfuerit publicae utilitatis pro rationibus, quae servo si ve colono agente tractata sunt, obnoxium detineri: servum autem competentibus affectum verberibus fisco addici. Domini autem z enim interfuit ab initio providere, ne publicis actibus privata servitia immiscerentur. Dat. 8. Kal. April. Mediolani, Vincentio & Fravita a Coss. 403.

4. Imp. Theod. & Valent. Augusti.

Boethos, logistas, medogrammateos b, logographos, diaktoleas (quae vocabula publicis dicuntur subiacere necessitatibus) si ve quolibet alio nomine nuncupentur, non honore, aut aliquid privilegij colore subnixos, pro definitione legum inexorabilem suam fortunam subire compelli: quatenus nec publicis quidquam noceatur aut minuatur utilitatibus, & suis corporibus illi reddantur, quos vel patris vel majorum obligatio vel sua constingit.

DE c SUSCEPTORIBUS d, PRAEPOSITIS e ET ARCARIIIS f.

TIT. LXX.

Susceptores debent a solvete sine mora solutionem suscipere: alias puniuntur. Bart.

1. Imp. Constantinus g A. ad Eufraxium Rationalem h trium provinciarum, post alia i.

Susceptores publicos absque k omni mora aurum censum suscipere: ne quis per hanc occasionem sumptus facere compellatur. Nam si solvere volens, a suscipiente fuerit contemptus, testibus ad-

De horreariis, qui & susceptores dicuntur, & de horreis & de speciebus in his reconditis. Syn. Bas. lib. 56. tit. 11. c. 7.

d Susceptores sunt, qui annonis & tributis utriusque aerarii recipiendis occupantur. l. cum possess. 5. D. de censibus.

e Praepositi sunt, qui horreis in quibus species fiscales deponuntur praefecti.

f Arcarii, qui his, quae in arcam praef. praet. inferuntur, suscipiendis praepositi sunt Cujac. hic unde arcarii Praefectorum dicuntur a Cassiodoro l. x. v. l. 1. §. 2. ff. de mun. adde l. 25. §. de sacr. eccl.

g al. Anoninus.

h Tres autem hae provinciae sunt Sicilia, Sardinia, & Corsica: ut constat ex noticia imperii. l. 1. C. Th. comm. divid.

i C. Th. 12. 6. 2.

k l. ult. j. cod.

hibitis contestationem debeat a proponere b: ut hoc probato, & ipse securitatem debitam, commissi nexu liberatus e, cum emolumentis accipiat: & qui suscipere neglexerit, ejus ponderis, quod debebatur, duplum d fisci rationibus per vigorem officii Praesidis inferre cogatur. Quod e autem susceptores, iudice, cujus interest, negligente f, violaverint g, ex h ipsius Iudicis facultatibus saccietur i. Dat. 14. Kal. Augusti. Paulino & Juliano Coss. 325.

2. Imp. Valent. & Valent Augusti k ad Secundum Praefect. praet.

Juxta inveteratas leges nominatores l susceptorum & eorum, qui ad praeposituram horreorum & pagorum m creantur, obnoxii teneantur, si minus idonei sint, qui ab eisdem fuerint nominati: nec quidquam ex eorum substantia, celebrata per interpositam personam emptione, mercantur. Datum 3. Kalend. Aug. CP. Valentin. & Valente Augustis Coss. 365.

3. Imp. Valentin. & Valent Augusti ad Mamertinum P. P. n.

Susceptores novi non modo o praesentis anni debita, verum etiam species, quas p ex reliquis inferunt, quia novae sunt ac recentes q, suscipiant. Datum Frid. Kal. Nov. Romae, Valentiniano & Valente Augustis Coss. 365.

Non debet quis in officio reformari, nisi primi officii rationes reddiderit.

4. Idem Augusti ad Florentium Com. S. L. r.

Neminem susceptionis munere functum ad idem munus adstringi, nisi f se prius vinculo sollicitudinis superioris absolverit. Nam neque eos, qui placuerint, gravare, iusti t est, neque eos, qui displicuerint, tenere, prudentis est. Integro igitur singuli u anniversario anno transcurso cogantur exponere quibus titulis suscepta disperserint: ut facilius, si quis in furto fuerit deprehensus, recentem queat reintegrare iacturam, non perpetui v autem exactores teneantur in continuata vexandorum provincialium potestate, velut concussionum dominatione: sed per annos singulos judiciaria sedulitate murentur, nisi aut consuetudo civitatis, aut auctoritas y ordinis eos per biennium esse compellat z. Dat. Frid. a Kal. Decemb. Constantinop. Honorio N. P. & Evodio Coss. 386.

6. Idem Augusti ad Germanianum Comitem S. L.

Quotiescunque b certa summa solidorum pro tituli qualitate debetur, aut auri massa transmittitur, in septuaginta c duos solidos libra feratur accepta. Datum 6. Id. Januar. Romae, Lupicino & Jovino Coss. 367.

6. Imp. Valentin. Valent & Gratian. Augusti d Probo P. P. e.

Frumenta, quae horreis inferuntur, pro illationis modo fillico f apocharum cautionibus adnotentur: Non autem oportet in horreis fiscalibus, nisi fiscalia frumenta constitui. Dat. 5. Id. April. Trev. post Consulatum Gratiani A. 3. & Equitii V. C. 374.

7. Imp. Gratian. Valent. & Theod. Augusti Have Hypati K. N. g.

Diu h minime penes ipsos susceptores maneat facta collatio: sed statim i quodcunque provincialibus fuerit exsolutum k, sacris thesauris inferatur. Dat. 3. Kalend. Maji, Constantinopol. post Consulatum Antonii & Syagrii 384.

8. Idem Augusti Cynegio P. P. l.

Exactores vel susceptores m in celeberrimo coetu curiae, consensu & iudicio omnium n subactorum testificatione firmentur: provincialiumque Rectores o eorum nomina, qui || ad p || publicum munus officii editi atque obligati fuerint, innotescant: & animad-

i Tributa statim Thesauris inferenda provinciae, ne diu sint penes susceptores. l. 1. §. de canon. largis. sis. l. unic. §. de offi. comis. sacr. largis. l. unic. j. de auri publici praefectoribus.

k Solutum.

l C. Theod. cod. sis. l. 20.

m Susceptores publicorum tributorum ex decurionibus creantur, ut l. 5. §. de exact. trib. Quod tamen eis ademit Anastasius constitutis vindictibus.

n Pars major quod facit, omnes videntur fecisse: quod in executoribus testamento daris & compromissariis electis hac formula, ut quod omnes fecerint ratum habeatur, notandum satisfactum enim formulae videbitur, etiam si non omnes sed majori ex parte fecerint.

o Rectoribus.

p al. deest, & postea legitur publici onus, al. publici munus.

a v. l. 2. §. cod.
 b Nominaverit.
 c C. Th. cod. tit.
 d 21.
 e Modios χαλ-
 χας, καὶ λιθί-
 νος, &c. Modii
 xnei & lapidei
 confici debent, ut
 unusquisque tri-
 butarius secure
 solvat. Syn. 56. hoc
 tit. adde Suidam
 in *μαγείη*: &
 l. 1. §. de condic. in
 publicis heredi-
 c. Mensuræ ini-
 quæ prohibentur:
 Pondera eodem
 modo iniqua
 prohibentur. l.
 n. 2. §. cod. l. per.
 §. de defens. civis.
 Nov. 128. c. 15.
 f Mansiones quid
 dixi in l. 2. §. de
 lucris advocas.
 g Singulas quas-
 que.
 h Alias deest.
 que.
 i Ut susceptores
 frumenti, quin-
 quagesimam: hor-
 dei, quadragesi-
 mam: vini & lar-
 di quintam deci-
 mam accipiant.
 Syn. eodem 2.
 Harmenopol. 5.
 §. 2. Susceptoribus
 rerum, pars ita
 certa rerum ipsa-
 rum dabatur. Sic
 optionibus, id est,
 erogationibus mi-
 litaris annonæ de-
 cima quiescit pars
 copiarum daba-
 tur. Nov. 130.
 k Lavidis, in C.
 Th.
 l Commoniti.
 m C. Th. cod. tit.
 l. 23.
 n Earum, in C.
 Theod.
 o Praescribant, in
 C. Theod.
 p C. Th. cod. l. 26.
 q l. 2. §. de quadr.
 praeser. l. 2. §. de
 discussorib.
 r Sic forte legen-
 dum, non *bini*, ut
 in C. Theod. Hinc
 autem area vini.
 f 2. Harmenop. 2.
 §. 13.
 t C. Th. cod. tit. l.
 27.
 u Susceptor aut
 tabularius ὑπο-
 δέκτης ἢ τα-
 βουλάρης
 semel circa mi-
 nisterium suum
 convictus, non
 amplius idem of-
 ficiū gerat. Syn.
 ibid. c. 9. ita ta-
 bellioni, qui se-
 mel falsum admiserit, postea fides non adhibetur.
 x Quis.
 y Intervensores
 qui, l. 8. §. de jure fisci.
 z Officiū id exercere nemo amplius potest, in quo semel deliquit & condemnatus est. v.
 Corsetum singul. Tabellio.
 a Decoctores, hic, & l. 40. §. de decur. v. quæ dixi ad l. 2. §. de palat. sac. largit. l. n.
 §. de ambis.
 b Hoc est, obreptitia.
 c Tulerit, al. derulerit.
 d al. Et Theodosius A.
 e C. Theod. l. 30.
 f Hæc adjecit Tribonian, quæ absunt a C. Theod. sed de tabulariis & numerariis vid. hic
 Cujacium.
 g Tributorum tituli non sunt confundendi: ut quod uni arcæ inferendum sit, alteri non in-
 feratur. l. 3. §. de canone largitionum titulum.
 h Officiorum confusionem prohiberi, hinc colligit Bart.
 i Arcæ P. Prætoris sit mentio in l. 22. §. de cursu publ. ubi dixi.
 k Ex C. Th. cod. l. 31.
 l v. l. 21. §. de decurionib.
 m Susceptionem, in C. Th. & quib. lib.
 n l. 4. C. Th. cod.
 o Continuandum, in C. Th.

vertant a, quicunque nominaverint b, ad discrimen su-
 um universa, quæ illi gesserint, redundare. Dat. 6. Kal.
 Nov. Constantinop. Honorio N. P. & Evodio Conf. 388.

9. Impp. Valent. Theod. & Arcad. Augusti c
 Cynegio P. P.

Modios d aneos vel lapideos cum sextariis e atque
 ponderibus per mansiones f singulasque g civitates
 justissime collocari: ut unusquisque tributarius sub oculis
 constitutis rerum omnium modis sciat, quid debeat susce-
 ptoribus dare: ita ut si quis susceptorum conditorum
 modiorum sextariorumque h vel ponderum normam
 putaverit excedendam, poenam se sciat comperentem esse
 subiturum: Et submotis quæ contra utilitatem populo-
 rum omnium hæcenus gesta sunt, frumenti i quinquage-
 simas, hordei quadragesimas, vini & lardi k vicefimas
 susceptoribus dari præcipimus. Humanitatis autem ne-
 cessitate commoti l, in Armenia partibus susceptoribus
 longinquitatis causa frumenti & hordei quadragesimas,
 vini & lardi quintasdecimas dari præcipimus. Dat. 4. Kal.
 Decemb. Constantinop. Honorio N. P. & Evodio V. C.
 Conf. 386.

10. Idem Augusti Cynegio P. P. m.

Susceptores præsentibus defensoribus & modum jura-
 tionis possessorum, & species singulas, vel eorum n nu-
 merum quantitatemque describant o. Dat. 4. Kal. De-
 cemb. C. P. Timasio & Promoto Conf. 389.

11. Impp. Arcad. & Honor. Augusti Benigno Vicario
 urbis Romæ p.

Securitates q semel publicatas & gestis lectas vini r sus-
 ceptoribus imputari, & coeptam mercedis discussionem
 volumus in apertum quæsitæ ratione deduci, & omnes pu-
 blicas securitates f, quæ gestis tenentur, a susceptoribus
 accepto ferri. Dat. 6. Id. Jun. Mediol. Stilichone & Aurelia-
 no Conf. 400.

Non potest quis exercere officium, in quo semel deliquit.
 Bart.

12. Idem Augusti Pompejano r P. C. Africa.

Si u aliquid x a susceptore, vel a tabulario fraudis ad-
 missum esse possessor deprehendat: nemo eorum semel
 de interversione y convictus, id z rursus officium gerat, in
 quo ante decoxit a, et si Rescriptum nostrum elicium
 clandestina b supplicatione intulerit c. Dat. Prid. Kal-
 lend. Jan. Mediolani, Stilichone & Aureliano Conf. 400.

13. Idem Augusti d Lucio Comiti sacrarum
 largitionum e.

Duos tabularios, || seu numerarios f, || & susceptores
 totidem per universas provincias oportere constitui
 clementia nostra præcepit.

† Scire autem volumus, Prætorianam amplissimam
 Præfecturam, eos g, qui aurum largitionale suscepunt h,
 nihil cum arcæ i rationibus habere commune: ju-
 ces autem provinciarum quinque libris auri multandos, & pri-
 mates Officiorum capitali poena plectendos, si hoc non
 fuerit custoditum. Dat. 6. Kal. Feb. Basso & Philippo
 Conf. 410.

14. Impp. Honor. & Theod. Augusti Eucharion k.

Humilioribus officiis, aut extraordinariis oneribus occu-
 pari l curiales non patimur, ne publica vacillet utili-
 tas. Susceptorem m itaque vestium æquius est ab officio
 Proconsulari, vel ab his, qui in eodem meruerunt n, so-
 lenniter procurari. Horum namque interest hujusmodi
 explorare rationem, & quærere qualitatem eorum, quo-
 rum constituendum o commodior cura est. Neque enim
 æquum est, ut ad officium lucra, ad curialem susceptionis
 tantum damna pertineant. Hanc igitur ab ordinibus inju-

Humilioribus officiis, aut extraordinariis oneribus occu-
 pari l curiales non patimur, ne publica vacillet utili-
 tas. Susceptorem m itaque vestium æquius est ab officio
 Proconsulari, vel ab his, qui in eodem meruerunt n, so-
 lenniter procurari. Horum namque interest hujusmodi
 explorare rationem, & quærere qualitatem eorum, quo-
 rum constituendum o commodior cura est. Neque enim
 æquum est, ut ad officium lucra, ad curialem susceptionis
 tantum damna pertineant. Hanc igitur ab ordinibus inju-

Humilioribus officiis, aut extraordinariis oneribus occu-
 pari l curiales non patimur, ne publica vacillet utili-
 tas. Susceptorem m itaque vestium æquius est ab officio
 Proconsulari, vel ab his, qui in eodem meruerunt n, so-
 lenniter procurari. Horum namque interest hujusmodi
 explorare rationem, & quærere qualitatem eorum, quo-
 rum constituendum o commodior cura est. Neque enim
 æquum est, ut ad officium lucra, ad curialem susceptionis
 tantum damna pertineant. Hanc igitur ab ordinibus inju-

Humilioribus officiis, aut extraordinariis oneribus occu-
 pari l curiales non patimur, ne publica vacillet utili-
 tas. Susceptorem m itaque vestium æquius est ab officio
 Proconsulari, vel ab his, qui in eodem meruerunt n, so-
 lenniter procurari. Horum namque interest hujusmodi
 explorare rationem, & quærere qualitatem eorum, quo-
 rum constituendum o commodior cura est. Neque enim
 æquum est, ut ad officium lucra, ad curialem susceptionis
 tantum damna pertineant. Hanc igitur ab ordinibus inju-

Humilioribus officiis, aut extraordinariis oneribus occu-
 pari l curiales non patimur, ne publica vacillet utili-
 tas. Susceptorem m itaque vestium æquius est ab officio
 Proconsulari, vel ab his, qui in eodem meruerunt n, so-
 lenniter procurari. Horum namque interest hujusmodi
 explorare rationem, & quærere qualitatem eorum, quo-
 rum constituendum o commodior cura est. Neque enim
 æquum est, ut ad officium lucra, ad curialem susceptionis
 tantum damna pertineant. Hanc igitur ab ordinibus inju-

Humilioribus officiis, aut extraordinariis oneribus occu-
 pari l curiales non patimur, ne publica vacillet utili-
 tas. Susceptorem m itaque vestium æquius est ab officio
 Proconsulari, vel ab his, qui in eodem meruerunt n, so-
 lenniter procurari. Horum namque interest hujusmodi
 explorare rationem, & quærere qualitatem eorum, quo-
 rum constituendum o commodior cura est. Neque enim
 æquum est, ut ad officium lucra, ad curialem susceptionis
 tantum damna pertineant. Hanc igitur ab ordinibus inju-

Humilioribus officiis, aut extraordinariis oneribus occu-
 pari l curiales non patimur, ne publica vacillet utili-
 tas. Susceptorem m itaque vestium æquius est ab officio
 Proconsulari, vel ab his, qui in eodem meruerunt n, so-
 lenniter procurari. Horum namque interest hujusmodi
 explorare rationem, & quærere qualitatem eorum, quo-
 rum constituendum o commodior cura est. Neque enim
 æquum est, ut ad officium lucra, ad curialem susceptionis
 tantum damna pertineant. Hanc igitur ab ordinibus inju-

Humilioribus officiis, aut extraordinariis oneribus occu-
 pari l curiales non patimur, ne publica vacillet utili-
 tas. Susceptorem m itaque vestium æquius est ab officio
 Proconsulari, vel ab his, qui in eodem meruerunt n, so-
 lenniter procurari. Horum namque interest hujusmodi
 explorare rationem, & quærere qualitatem eorum, quo-
 rum constituendum o commodior cura est. Neque enim
 æquum est, ut ad officium lucra, ad curialem susceptionis
 tantum damna pertineant. Hanc igitur ab ordinibus inju-

Humilioribus officiis, aut extraordinariis oneribus occu-
 pari l curiales non patimur, ne publica vacillet utili-
 tas. Susceptorem m itaque vestium æquius est ab officio
 Proconsulari, vel ab his, qui in eodem meruerunt n, so-
 lenniter procurari. Horum namque interest hujusmodi
 explorare rationem, & quærere qualitatem eorum, quo-
 rum constituendum o commodior cura est. Neque enim
 æquum est, ut ad officium lucra, ad curialem susceptionis
 tantum damna pertineant. Hanc igitur ab ordinibus inju-

Humilioribus officiis, aut extraordinariis oneribus occu-
 pari l curiales non patimur, ne publica vacillet utili-
 tas. Susceptorem m itaque vestium æquius est ab officio
 Proconsulari, vel ab his, qui in eodem meruerunt n, so-
 lenniter procurari. Horum namque interest hujusmodi
 explorare rationem, & quærere qualitatem eorum, quo-
 rum constituendum o commodior cura est. Neque enim
 æquum est, ut ad officium lucra, ad curialem susceptionis
 tantum damna pertineant. Hanc igitur ab ordinibus inju-

Humilioribus officiis, aut extraordinariis oneribus occu-
 pari l curiales non patimur, ne publica vacillet utili-
 tas. Susceptorem m itaque vestium æquius est ab officio
 Proconsulari, vel ab his, qui in eodem meruerunt n, so-
 lenniter procurari. Horum namque interest hujusmodi
 explorare rationem, & quærere qualitatem eorum, quo-
 rum constituendum o commodior cura est. Neque enim
 æquum est, ut ad officium lucra, ad curialem susceptionis
 tantum damna pertineant. Hanc igitur ab ordinibus inju-

Humilioribus officiis, aut extraordinariis oneribus occu-
 pari l curiales non patimur, ne publica vacillet utili-
 tas. Susceptorem m itaque vestium æquius est ab officio
 Proconsulari, vel ab his, qui in eodem meruerunt n, so-
 lenniter procurari. Horum namque interest hujusmodi
 explorare rationem, & quærere qualitatem eorum, quo-
 rum constituendum o commodior cura est. Neque enim
 æquum est, ut ad officium lucra, ad curialem susceptionis
 tantum damna pertineant. Hanc igitur ab ordinibus inju-

Humilioribus officiis, aut extraordinariis oneribus occu-
 pari l curiales non patimur, ne publica vacillet utili-
 tas. Susceptorem m itaque vestium æquius est ab officio
 Proconsulari, vel ab his, qui in eodem meruerunt n, so-
 lenniter procurari. Horum namque interest hujusmodi
 explorare rationem, & quærere qualitatem eorum, quo-
 rum constituendum o commodior cura est. Neque enim
 æquum est, ut ad officium lucra, ad curialem susceptionis
 tantum damna pertineant. Hanc igitur ab ordinibus inju-

riam submovemus: exceptis his, qui curialium in officio
 memorato, aut militasse, aut militare fuerint deprehensi.
 Dat. 2. Prid. Kal. Mart. Raven. Honorio 9. & Theodosio
 5. Augusti Conf. 412.

15. Impp. Theod. & Valent. Augusti Volusiano P. P.
 post alia a.

Aurum sive argentum, quodcunque a possessore confet-
 tur b, arcarius vel susceptor accipiat: ita ut provinciæ
 moderator, ejusque officium ad crimen suum noverit per-
 tinere, si possessoribus ullum fuerit ex aliqua ponderum c
 iniquitate illatum dispendium: & quidquid ex provinciis
 ad nostrum dirigitur ærarium, id ad illustres viros ærarii d
 nostri Comites e relatione deferatur. Dat. 3. Kal. Mart.
 Rav. post Conf. Felicitis & Tauri VV. CC.

DE F Ponderatoribus g, ET AURI ILLATIONE.

TITULUS LXXI.

1. Imp. Constantinus A. ad Eufraxium Rationalem tri-
 um provinciarum.

Aurum h, quod i infertur a collatoribus, si quis
 vel solidos voluerit, vel materiam appendere, æqua
 lance, & libramenis paribus suscipiatur. PP. 14.
 Kalend. Aug. Paulino & Juliano Conf. 325.

2. Imp. Julianus A. ad Mamertinum P. P. k.

Quotiens de qualitate solidorum orta fuerit dubitatio,
 placet, quem sermo Græcus Zygo statem l appellat,
 per singulas m civitates constitutum, qui pro sua fide at-
 que industria neque fallat, neque fallatur, contentionem
 dirimere n. Dat. 14. Kalend. Maji, Salone, Juliano Aug.
 4. & Salustio Conf. 363.

DE AURI PUBLICI PERSECUTO- RIBUS.

TIT. LXXII.

Susceptores non debent pecuniam acceptam sine licentia in
 massam redigere, & habita licentia retardare.
 Bartol.

1. Impp. Honor. & Theod. Augusti Anthemio P. P. o.

Auri persecutores partim, nulla præmissa (ut assolet)
 persecutoria p, aurum præsumunt persequi q,
 partim diutius retentant, quod statim r fuerat ad-
 signandum. Ideoque censuimus, ne quis absque
 præcepto viri illustris Comitum sacrarum largitionum, vel
 coquendum f aurum sumat t, vel capiat deinceps reti-
 nendum. Dat. 13. Kalend. Aug. Honor. 8. & Theod. 3.
 Augustis Conf. 409.

DE HIS, QUÆ EX PUBLICA COL- LATIONE ILLATA SUNT, NON USUR- PANDIS.

TIT. LXXIII.

1. Imp. Constantinus A. u.

Nullus Judicum id, quod a republica x ex collatio-
 ne suscepit y, mutui interventione opposita, vel
 invadat z, vel conetur a invadere. Datum Prid.
 Non. Mart. Treveris, Paulino & Juliano Conf. 325.

2. Impp. Gratian. Valent. & Theod. Augusti Have
 Lampadi K. N. b.

Nullus penitus ex eo, quod refertur in conditis, vel in ar-
 ca continetur, ad quemlibet titulum c usurpet: nisi
 forte præsumendi facultatem sublimium potestatum jus-
 sione perceperit. Dat. 3. Id. Apr. Constant. Antonino &
 Syagrio Conf. 382.

3. Impp. Arcad. & Honor. Augusti, Messalæ P. P.
 post alia d.

Sciant Judices e, nihil sibi ex privata rei canone, vel
 sex eo, quod ex iisdem titulis exegerint, ad necessitates
 alias transferre licere: nisi f malint gravissima severitate
 suam licentiam coerceri. Dat. 16. Kal. Jun. Mediolan.
 Theodoro Conf.

z al. 3. Kal.
 a C. Th. cod. tit.
 32.
 b Statim. l. i. sup.
 cod.
 c Pondera iniqua
 prohibita. vide l.
 9. §. cod.
 d Comites æra-
 rii, largitionum
 privatarum Co-
 mites.
 e In C. Th. non
 solum ad illustr.
 vir. arar. nost. sed
 etiam ad eminens-
 tiam tuam pari
 relatione. &c.

f πρὸς ζυγο-
 στατὸν τὰς
 εἰρηκίδας ὑ-
 ποδὲς χομῆτων.
 De ponderatori-
 bus, qui collatio-
 nes suscipiunt.
 Syn. Bas. 56. tit. 5.
 adde Edict. Ju-
 stiniani 11.
 g al. Ponderatio-
 nibus.
 h Ex lib. 12. tit. 7.
 l. 1. Cod. Th. confer.
 Detractum enim
 est initium & cæ-
 tera valde immu-
 tata.
 i Æqua lance
 suscipienda sunt
 quæ inferuntur:
 habente libra se-
 ptuaginta duos
 solidos. Syn. ibid.
 c. 15. l. 5. sup. tit.
 prox.
 k Sic in C. Th. l.
 12. tit. 7. lib. 2.
 post alia. Cont.
 l i. e. ponderato-
 rem.
 m vid. Edictum
 Justiniani 11. c. 2.
 n Atque ita uni
 creditur, dixi ad
 l. i. in fin. ff. de
 verbor. oblig.

o C. Th. 12. 8. l.
 p Persecutoria,
 diploma auri
 persequendi quod
 a comite sacra-
 rum largitionum
 dabatur.
 q Absit a C. Th.
 r v. l. 1. §. de cano-
 ne largitionum. tit.
 f De coquendum
 Pyr. al. ut coquen-
 dum, id est, con-
 sumendum & in-
 terventendum,
 Cujac. hic puto
 legendum *prose-
 quendum*.
 t sumatur.
 u C. Th. 12. 9. l.
 x Ad Rempubl.
 y v. l. 1. §. de his,
 qui ex publicis
 rationibus.
 z v. l. ult. §. cod.
 a Committetur.
 b C. Th. cod. tit.
 l. 2.
 c v. l. ult. §. cod. l.
 n. 5. de condic. in
 publicis heredi-
 tatis.
 d C. Th. cod. tit. l. 3.
 e Repetitur l. ult.
 J. de collat. fun.
 patr. ex qua hæc
 verba ex iisdem
 titulis ad patri-
 moniales & em-
 phyteutarios
 fundos referenda
 esse existimat
 Cuj.
 f l. 1. l. 2. §. cod. l.
 7. §. ult. §. de ex-
 act. tribus.

DE AURO CORONARIO 4.

TIT. LXXIV.

1. Imppp. Gratian. Valent. & Theod. Augusti
Cynegio P. P.

AD *b* collationem auri coronarii placuit neminem absque consuetudine *c* esse cogendum. Datum 15. Kalend. Febr. Constantinop. Richomere & Clearcho Coss. 384.

DE IRENARCHIS d.

TIT. LXXV.

a *Αντισ κορονα-
νισμ*, quod Græci
στέφανιτιχόν
κορονα vocant,
decuriones pro-
prio amore offe-
rebant Principi
cum coronis au-
reis, l. 4. C. Th. eod.
ob lictitiam vel
similem causam
puta adoptionem
(quale oblatum
fuit Pio, teste Ca-
pitolino) id etiam
offerebant Satra-
pæ, l. ult. C. Th. eod.
& Judæi, l. 17. l. pe-
nult. 8. de Judæis.
Cicer. pro Flacco.
Aliis autoribus, aurum coronarium est, quod triumphantibus offerebatur, 5. Gell. 6. sicut
25 coronarium æneæ coronæ histrionum, 33. Plin. 7. 34. c. 8. Alciat 6. *parerg.* 4. putat co-
ronarium aurum dictum, quod Imperatores coronas ex lauro, postea ex auro tulerunt, adde
Forcat. c. 20. *Cupidinis.* n. 7. *b* Ex lib. 12. tit. 13. l. 5. C. Th. verum quid sit aurum
coronarium, explicat l. 4. eod. tit. C. Th. *c* Consuetudo in auro coronario conferen-
do servanda. Non indicitur a Principe, si tamen offertur, accipitur. Imo indicitur, si con-
suetudo id ferat, ut hic. *d* *Ιρεναρχα* appellabatur, qui disciplinæ publicæ &
corrigendis moribus præpositi erant. l. 9. sup. de jure fisci. l. 6. ff. de custod. reor. l. ult. 5.
Ιρεναρχα. ff. de munor. & honor.

1. Impp. Honor. & Theod. Augusti Anthemio
P. P. a.

Irenarchæ, qui *b* ad provinciarum tutelam, quietis
ac pacis per singula territoria faciunt stare concor-
diam, *a* *c* decurionibus judicio Prælidum provinciarum idonei nominentur. Datum 8. Kalend. Jan. Con-
stantinop. Honor. 8. & Theod. 3. Augustis Coss. 409.

DE ARGENTI PRETIO, QUOD
THESAURIS INFERTUR.

TIT. LXXVI.

1. Impp. Arcad. & Honor. Augusti Eutychiano
P. P.

Iubemus *d*, ut pro argenti summa, quam quis thesau-
ris fuerit illaturus, inferendi auri accipiat facultatem:
ita *e* ut pro singulis libris argenti quinos solidos in-
ferat. Datum 11. Kalend. Mart. Constantinop. Cæsario
& Attico Coss. 397.

sup. de custod. reor. *c* Irenarchæ creantur periculo Decurionum, & ex dispositione
Prælidum, ut hic, adde l. 9. in fin. sup. de jure fisci.
d C. Th. lib. 13. tit. 2. l. 1. *e* l. ult. sup. de col. aris.

a Ex C. Theod. eod. tit. l. 1. Cont.
b Irenarchæ mu-
nus institutum, ut
per eum provin-
ciæ tutela, quie-
tis ac pacis per
singula territoria
concordia fieret. A-
ristides 4. *ιστάρων*,
Irenarcham vocat
*φύλακα τῆς εἰ-
ρήνης*, leges Got-
thorum pacis ad-
fertorem, τὸν
τῆς τῆς δῆμῳ
εὐταξίας ἐπι-
στατήντα. V.
Cujac. 1. obs. 33.
l. super creandis 9.
sup. de jure fisci.
vide quæ scripti
de Irenarchis. ad
Nov. 20. & l. 6.
& ex dispositione

D. JUSTINIANI SACRATISSIMI PRINCIPIS, PP. A. CODICIS,

REPETITÆ PRÆLECTIONIS, LIBER UNDECIMUS

DE NAVICULARIIS *a* SEU NAUCLERIS PUBLICAS SPECIES TRANSPORTANTIBUS, ET DE TOLLENDÆ LUSTRALIS *b* AURI *c* COLLATIONE.

TITULUS PRIMUS.

a *Navicularii*,
naucleri, navar-
chi, nautici, exer-
citores navium,
idem sunt. Vege-
tius 4. Diversi ab
aliis sunt magi-
stri. l. 3. infr. de
naufraziis. l. pen.
C. Th. de navicu-
lariis.

b Lustrale aurum,
ut mox dicemus,
mercatoribus re-
rum minutarum,
lenonibus, meri-
toriiis puellis, fœ-
neratoribus & si-
milibus inditum.
Fuit & iisdem in-
ditum siliquati-
cum ob venditio-
nem in nundinis
proponendâ, quod
Græci *μεγαλει-
σμος* appellant,
Monopolium ve-
ro ab eo præsta-
batur, qui iussu
Principis id exercebat. l. 1. sup. de Monopol. Cassiodor. 2. Cujac. hic.

c Lustrale aurum *Χερσάπυρον* cuius oneris quarto quoque anno, id est, lustro, pen-
dendi autor Constantinus. Onus autem erat mercatorum, & negotiatorum (quale negotia-
torum fuit id, cuius meminit Lampridius in *Alexandro*) rerum minutarum, imo meritoria-
rum puellarum, lenonum, fœneratorum, cuius penititionis quædam quoque scriinia erant.
l. 3. sup. de episcopis. l. 1. sup. de commerc. & mercat. l. 5. C. Th. de lustrali auri collat. Ve-
rum id tributi genus postea sustulit Anastasius: ut Evagrius & Zonaras testantur. adde l. 13.
6. Th. de lustrali collatione.

Argumentum Græcæ Constitutionis, quæ deest tit. 1. lib.
11. Cod. de lustrali auri collatione, tale reperi in antiquissimo
exemplari manuscripto, quam fidem ei habere de-
beat, prudens lector perpendet.
Contius.

Indictionibus trino lustro digestis, auri primo pro rebus fun-
ctio præter annum canonem indicitur, aurumque quod ex tali
collatione penditur, est lustrale. Quindecim vero annorum
spatium in se quinquennii continens tria lustra, primo aurum, se-
cundo argentum, tertio *as* exsolvere collatores perurget. In lu-
stra vero conglomeratio per subadjuvas mello proximos adjuto-
res & arcarios ad hoc officii deputatos sub forma exactionis in-
serta hoc expedito cursu perstringat.

I.

Remittit omnibus prorsus collationem auri
argenti, exceptis civitatibus aut vicis, qui
quid ultima voluntate sub hoc collationis
onere acceperunt, vel si quid a fisco eadem
lege datum sit. Qui vero tale onus agno-
scunt, in eorum arbitrio sit idolvere Con-
stantinop. vel in provincia, sive quatto quo-
que anno, sive ultra quadriennium, sine damno & perversi-

fitate ulla. Ac si quid eo illato superfit, id in alias civitatis
necessitates impendatur, veluti opera aut frumenti coem-
ptionem aut lumina *a* aut similia. Constituit autem pœ-
nam C. librarum scholæ palatinorum, & præsidibus & co-
horti & municipalibus, si hæc quandoque non observave-
rint.

2.

NE quis, quo sit relevatus auri atque argenti collatione,
describatur in spectacula, vel alia quædam: alioquin
supra dicta pœna imminet.

De naviculariis publicas species transportantibus.

3. Imp. Constantinus A. & Julian. Cæs.
Olybrio P. U. b.

Nullam *c* vim oportet naucleros *d* sustinere, delega-
tas species annonarias transferentes, nec concusiones
perpeti, nec aliquod genus incommodi: sed venientes ac *e*
remeantes omni securitate potiri, decem librarum auri
multa proponenda his, qui eos inquietare tentaverint. Da-
tum Kalend. Jun. Rom. Constantio 9. & Juliano Cæs. 2.
Coss. 357.

4. Impp. Arcad. & Honor. Augusti Eusebio P. P. f.

Comperimus naucleros *g* susceptas species in *h* nego-
tiationis emolumenta convertere: ideoque decerni-
mus, ut intra annum *k*, quas susceperint, inferant spe-
cies, & securitates reportent, quæ etiam diem illationis
edoceant, ut intra alterum annum eis reddantur, a qui-
bus species præstitæ sint. Dat. 10. Kalend. Jan. Mediol. Ar-
cad. 3. & Honorio 2. Augustis Coss. 394.

dx. adde l. 1. sup. lib. 10. tit. 6. 7. de his, qui ex publicis rationibus
tracta sunt & C. Theod. *k* l. 6. inf. eod.

a Lumina balneo-
rum intelligit, ut
l. quia plurima.
19. 8. de operibus
publ.
b C. Th. lib. 13. tit.
5. l. 9.
c l. 5. inf. eod. l.
ult. inf. de litem-
rum & itiner. cau-
sationibus.
d *navicularios*,
in C. Th.
e Securitas inter-
dum datur a le-
ge, ut hic. adde
Authentic. Habi-
ta. sup. Ne filius
pro patre l. præsen-
ti. 6. in princ. &
5. 1. sup. de his, qui
ad Eccles. confugi-
unt. l. quinquies. 5.
in fin. sup. ad l.
Julian. majest. l.
ult. ff. de leg.
1. C. Th. eod. tit.
l. 26.
g *Navicularior*,
in C. Th.
h Species anno-
nariæ ab his, qui
eas transvehunt,
in privatam ne-
gotiationem non
sunt transferen-
i Hic multa de-

a C. Th. cod. 29.
al. Fabiano.
b v. l. 3. S. cod.
c in poenam, in
C. Theod.
d v. Paponem 3.
Notar. 8.
e Ex C. Th. cod.
tit. l. 32.
f successus, in C.
Theod.
g conspiraret.
h Cycladas intel-
ligit. De Cyclas-
dum præside adde
Nov. 163. 41. 50.
i Summates clas-
sis Carpatæ, hic,
ut summates or-
dinis Alexandri-
ni, l. 57. sup. de
decur. Symma-
chus. Summates
Arictinæ urbis.
k eo, in C. Th.
l Censuerat, in C.
Theod.
m comportaret,
in C. Theod.
n solarii, in C.
Th. facit l. 6. D.
de captivis.
o i. e. amicale,
quod datur ami-
ci.
p alios in C. Th.
q al. libuit.

r C. Theod. cod. tit.
l. 33.
s l. 3. S. que res
venire.
t C. Theod. cod. tit.
l. 34.
u portubus in C.
Theod. & quibus
lib. manser.

x adde l. 6. sup.
cod. Hyeme peri-
culosa navigatio.
Hinc suscipi an-
tionæ publicæ de-
bent & subvehi
æstate, non hye-
me: nisi ventis
valde secundis. l.
3. inf. de naufragi-
is.

y Delicto iudicis
interdum ipsos
cives puniri hinc
colligunt: ut &
reprehensas con-
cedi adversus o-
mnes cives, ob
justitiam denega-
tam a Rectore lo-
ci. Corsetus fra-
guli. Iudex.

z navicularii, in
C. Theod.

a C. Th. l. 5. tit. 6.
lib. 13. confer.

b Navicularii ju-
ris domum e-
mens, onus navi-
cularii agnoscere
debent. Quod ita
verum, ut id lo-
cum habeat etiam
in Principe emen-
te, ut hic. Na-
vicularia igitur
domus transit
cum suo onere: &
ea parte Princeps
utitur jure priva-
ti. adde l. si divi-
na. S. sup. de exat.
trib. Cur ita? Onus reale res comitatur, nec novi possessoris privilegio mutatur. l. ultim.
sup. de annon. & trib. l. 23. S. si fundus. 2. D. de servis. præd. rust. Hoc autem onus reale
est. l. 2. inf. cod. c. C. Theod. cod. tit. l. 7.

d Libera est cuique emendi & vendendi facultas: libera æstimatio & venditio est: Liberta-
ti vendendi & emendi favendum: nec ea facultas coercenda. l. 7. S. 1. sup. de advoc. divers.
jud. e Imo non prohibet: multis enim casibus emptio restricta. l. dudum. 14. sup. de
conrah. empt. l. si in emptione. 34. S. 1. D. de contr. empt.

s. lidem Augusti Flaviano P. U. a.

AB his, qui in nauceros prædas b egerunt, volumus eo-
rum commodis satisfieri: & ideo ne crescat in poste-
rum eorum audacia, sancimus, ut quicumque in rapinis
fuerit deprehensus, poena c quadrupli d teneatur. PP.
Roma in foro Aproniani 9. Kal. Feb. Stilichone & Aureliano
Consil. 400.

Quando id, quod per personas certa regionis debet expediri, non
potest, debet expediri per homines circumstantes
expensis publicis. Bart.

6. Imp. Honor. & Theod. Augusti Anthemio
P. P. c.

Cum navarchorum coetus circiter provincias Orientis
Sinopia navium titubaret, & investiganda classis obtentu
insularum secessus f obiret g, & navigandi opportu-
nitate transacta, iudiciorum indignatio sine transvectionis
expectaretur effectu: merito celsitudo tua Præfecto
Augustali & insularum h Præfide conventis, civitatis A-
lexandrinæ & Carpatæ classis summates i & nonnullos
alios nauceros ejus k professionis adduxit, ut onus
frumentarii comæatus, qui per Orientales navarchos ex
Alexandrinæ civitatis conditis consueverat l ad sacratis-
simam urbem transferri, in suam fidem susceptum, ad ea-
dem Augustissimæ urbis horrea comportarent m: salariis n
pro mercedula præstitis ex tributaria pensitationis in-
munitate, vel ex eo, quo vocatur φιλικόν ο, nec non etiam
aliis p, quæ cognitionis limavit q examen. Dat. 14.
Kal. Feb. Honorio 8. & Theod. 3. Augustis Consil. 409.

7. Al. Imp. Theod & Valent. Augusti; lidem Au-
gusti Anthemio P. P. r.

Qui fiscales species suscepit deportandas, si recta navi-
gatione contempta, littora devia sectatus, eas aver-
tendo s distraherit, capitali poena plectetur. Datum
14. Kalend. Aug. Constantinop. Honor. 8. & Theod. 3. Au-
gustis Consil. 409.

8. lidem Augusti Faustino P. P. post alia. t.

Iudices, qui in partibus u diocecesos suæ onusta navigia,
cum prosperior status invitat, sub prætextu hyemis x
immorari permiserint: una y cum municipibus & cor-
poratis ejusdem loci fortunatum propriarum feriantur
dispendiis. Nauceri z præterea poenam deportationis
excipiant, si aliquid fraudis eos admisisse fuerit revela-
tum. Datum 18. Kalend. Septemb. Raven. Varana V. C.
Consil.

* Constitutio Græca. *

DE PRÆDIIS ET OMNIBUS REBUS NAVICULARIORUM.

TIT. II.

1. Imp. Valent. & Valens Augusti ad Aurelia-
num P. P. ann.

Domum a etiam b mansuetudinis nostræ in his,
quæ naviculario nomine obnoxia sunt, agnosce-
re præcipimus debitam functionem. Datum 3.
Kalend. Octobris Lupicino & Jovino Consil. 367.

Pro rata rei, quæ pervenit ad aliquem de bonis naviculariorum,
debet onus sustinere, nec patrimonium, vel persona
ulterius aggravatur.

2. lidem Augusti & Gratian. A. Achilioni Pro-
conf. Africa c.

IN his, quæ navicularii vendunt (quoniam interci-
pere d contractum emendi vendendique fas pro-
hibet e) emptor navicularii functionem pro modo

trib. Cur ita? Onus reale res comitatur, nec novi possessoris privilegio mutatur. l. ultim.
sup. de annon. & trib. l. 23. S. si fundus. 2. D. de servis. præd. rust. Hoc autem onus reale
est. l. 2. inf. cod. c. C. Theod. cod. tit. l. 7.
d Libera est cuique emendi & vendendi facultas: libera æstimatio & venditio est: Liberta-
ti vendendi & emendi favendum: nec ea facultas coercenda. l. 7. S. 1. sup. de advoc. divers.
jud. e Imo non prohibet: multis enim casibus emptio restricta. l. dudum. 14. sup. de
conrah. empt. l. si in emptione. 34. S. 1. D. de contr. empt.

portionis comparata subeat. Res a enim oneri addi-
cta est, non persona mercatoris b. Neque c navicularium
jubemus d fieri eum, qui aliquid comparavit: sed eam
partem, quæ empta est, pro suo modo ac ratione esse mu-
nificam e: nec enim totum patrimonium ad functionem
naviculariam f occupandum erit, quod habuit, qui rei
exigua mercator accessit: sed illa portio, quæ ab initio
navicularii fuit, ad pensionem hujusmodi g functionis
sola tenenda h est: residuo patrimonio, quod ab hoc vin-
culo liberum est, otioso & immuni servando.

+ Domus i vero, quarum k cultu decus urbium po-
tius quam fructus acquiritur, ubi a naviculariis veneunt,
pro l tanto modo ad hanc pensionem obligari placet,
quantum habebant emolumentum, cum m pecunia mu-
tuaretur n. Ubi vero spatium o || loci p || & exiguitas
nullam habuerit pensionem, aut extractio, cujus est ar-
dua, difficilisque molitio, aut decus sumptuosum, aut (ut
est plerumque liberale institutum) habitationem quis
suam urbis q ornamento adjecerit, nolumus munifi-
centiam, quæ postea addita est, improbam licitationem
æstimationis excipere: sed vetusta r potius loci species
& pensio cogitetur, quam cultus hodiernus, qui per in-
dultitiam hominis animosi s accessit. Datum 3. Non. Au-
gust. post Consulatus. Gratiani A. 3. & Equitii V. C. 375.

Qui emit prædia naviculariorum, tenetur ad onus secundum
veram æstimationem, quæ privatorum pactis non
tollitur. Bart.

3. Imp. Arcad. & Honor. Augusto Messala
P. P. t.

Hi, qui fundos naviculariæ functioni adscriptos a navi-
culariis acceperunt quolibet ad se titulo transeuntes,
secundum u agri opinionem x, quæ antiquitus habeba-
tur y adscripta, naviculariam functionem suscipere co-
gantur; neque eas conditiones sibi existiment profutura-
ras, quas venditor minus idoneus in se recepit impositæ z
mentis arbitrio a: Hac tamen pactione b servata, ut si
ad minus idoneum fuerit translata possessio, etiam au-
ctores transcripti prædii teneantur obnoxii, sitque hoc in
promptu, ut damnis fiscalibus primitus ab idoneis con-
sultatur. Dat. 14. Kal. Mart. Mediol. Theod. V. C. Consil.
399.

DE NAVIBUS NON EXCUSANDIS.

TIT. III.

Naves, quæ sub nomine & titulo alieno excusantur, pu-
blicantur. Bart.

1. Imp. Arcad. & Honor. AA. Longiniano
P. P. c.

Multi d naves suas diversorum nominibus & ti-
tulis tuentur: cui fraudi obviantes præcipimus,
ut si quis ad evitacionem publicæ necessitatis ti-
tulum crediderit opponendum, sciat navem esse
fisco sociandam. Nam ut privatos e quoque non prohi-
bemus habere navigia, ita fraudi locum esse non sinimus:
cum omnes in commune, si necessitas exegerit, conveniat
utilitatibus publicis obedire, & subvectionem sine digni-
tatis privilegio celebrare. Datum 3. Id. Jan. Rav. Arcad.
A. 7. & Probo Consil. 406.

Nulla navis ob necessitatem publicam excusatur aliquo pri-
vilegio in corpore juris inserto vel non inserto.
Bart.

niter, h. e. publice & a publicis personis, ne obstat. l. si fundum sub conditione. S. si liber-
tus. 4. D. de leg. 1. l. cum pater. 77. S. pater qui filio. 30. D. de leg. 2.
x Opinio hic, census & professio. l. ult. J. de colon. fundor. fiscal.
y habetur, in C. Theod.
z Sic legitur in C. Theod. al. imposuit arbitrio, in quib. manuscr. imposuit ementi arbitrio.
quod magis probat Cujac.

a Pactiones adversus fiscum, fisco non nocent, sed paciscenti tantum.

b Testis, qui rei alicujus æstimationem hanc vel illam esse suo arbitrio suæque opinione
dicit, recte deposuisse & probare censetur, si modo suam opinionem ad communem cetero-
rum sententiam retulerit. Corset. sing. Testis an. Testis.

c C. Theod. cod. tit. l. 2.

d Immunitatis suæ privilegium alii per fraudem communicans, atque ita eum excusans,
bonorum publicationem patitur, ut hinc colligit Corset. sing. Gabella. adde l. 2. J. cod.

e Navigia privati habere possunt: ut vel in flumine publico, vel in mari etiam sine per-
missu Principis navigent. adde l. 1. D. ut in flumin. publ. Porro qui naves habere possint
v. l. 3. D. de vac. mun. l. aufertur. 46. S. quod a præfide. 2. D. de jur. fisc. l. 15. D. de interd.
& relegat. l. pen. D. de veteran.

2. Imp.

a Realia comi-
tantur possessio-
nem.

b mercantis, in
C. Th.

c Navicularius nō
est, qui emit rem
naviculariz ob-
noxiam, ut hic:
unde notant va-
fallum Titii non
esse, qui rem a
Titii vasallo e-
merit.

d illico jubemus.
in C. Th.

e v. l. 18. in fin.
D. de verb. sign.

f navicularii mu-
neris, in C. Th.

g hujus, in C. Th.

h Naviculariz rei
onus rem comita-
tur, ut onus tri-
buti vel pigno-
rum. l. ult. sup.

fine censu vel re-
liquis. l. Impera-
tores. 7. D. de pu-
blicitatis.

i domos, in C. Th.

k Adificiis urbes
ornantur: sunt
ad ornatum poti-
us quam ad fru-
ctum: quod ta-
men passim in o-
mnibus ædibus
non admitten-
dum: ut vocem,
quarum, taxati-
vam intelligamus
esse.

l Valor rei collig-
itur ex ejus re-
ditu. Eatenus res
valet, ut fructum
reddat, non ut
vendi possit.

m i. e. venditio-
nis tempore: ut
ita non habeatur
ratio temporis
postea securi, quo
forte pluris loca-
ri & æstimari co-
perunt.

n pecuniam mu-
tuarentur, in C.
Th. emendat. Cuj.
pecunia mutua-
rentur, in lib. Aured.
pecunia mutua-
rentur.

o spatia.
p al. deest, legi-
tur hoc.

q Urbium orna-
mento cives ple-
runque suas ha-
bitationes adjici-
unt.

r Antiquum sta-
tum rei confide-
raci, non præsen-
tem hinc collig-
unt.

s Animosus em-
ptor, qui plus æ-
quo pretii præstat
vel offert.

t C. Th. cod. tit.
l. 8.

u Valet res tan-
tum, quantum æ-
stimatur commu-

o spatia.
p al. deest, legi-
tur hoc.

q Urbium orna-
mento cives ple-
runque suas ha-
bitationes adjici-
unt.

r Antiquum sta-
tum rei confide-
raci, non præsen-
tem hinc collig-
unt.

s Animosus em-
ptor, qui plus æ-
quo pretii præstat
vel offert.

t C. Th. cod. tit.
l. 8.

u Valet res tan-
tum, quantum æ-
stimatur commu-

a l. 1. §. cod. l. un.
 y. de Nautis Tib-
 berinis.
 b vide Novellam
 Theodosii, de na-
 vibus ultra duorum
 millium modio-
 rum capacitate
 non excusandis.
 c Embola foelix,
 publicarum spe-
 cierum transve-
 ctio, adde l. 15. §.
 de sacros. eccles.
 d Vel, particula
 plerumque inter-
 pretative sumi-
 tur, id verbi
 est: *quodvis* dicitur.
 e al. deest.
 f precipimus.

g id est, navi o-
 nusta ex publico,
 h C. Th. cod. tit.
 l. 1.
 i i. e. navibus o-
 nustis ex publico:
 quæ publicas spe-
 cies deferunt.
 k Cur ita? minus
 onusta navis, pe-
 riculo minus ob-
 noxia est: sit enim
 jactus rerum eo
 sine, ut navis sit
 incolumis. ff. ad
 leg. Rhodiam.
 l Casum itaque
 fortuitum præsta-
 bit, qui onus im-
 posuit: nempe
 quia ejus culpa
 casum præcessit,
 de quo v. plura
 Rebuff. hic.

m Ecl. lib. 5. tit.
 1. & 3. de nau-
 fragis hoc adde: So-
 licitos fuisse pi-
 cturam naufragii
 sui portare in ta-
 bula, ferente ca-
 sus sui historiam,
 & altem ita a præ-
 tereuntibus po-
 scere, Juven. 14.
 ibi mersa rase
 naufragus assens
 Dum rogat & pi-
 cta se tempestate
 suctur. Iidem nau-
 fragi in ipso nau-
 fragii momento
 nonam lava mor-
 suque tenebant,
 Juven. ibid. id est,
 tenere solebant,
 nam in zona soli-
 dos & suam pecu-
 niam ferebant.
 n In meo veter.
 manuscr. legitur,
 Imp. Anton. re-
 ste, meo quidem
 iudicio, nam hæc
 videtur Antonini
 constitutio, quæ
 citatur in l. ult.
 cod. tit. Cont.
 o l. ult. inf. cod.
 l. per. ff. de in-
 cend. ruin.
 p al. reliquam,
 forte reliqua at-
 tigerint terram
 premendo.

q v. Auth. Navigia. §. de furt. Fiscus res naufragorum suas non facit. v. Gloss. 1. quæst.
 7. c. dispensationes. multo minus privatus.
 r l. 3. §. ult. ff. de incendio. l. C. Th. cod. tit. l. 1.
 t Præsidem. l. 7. ff. de incendio.
 u Testes eo loco interrogari postulare quis iure potest, ubi casum aliudve infortunium
 passus sit. Corset. sing. In loco.
 x Præsumi non solet naufragium nisi probetur, adde quæ scripti ad l. 40. ff. ad l. Aquil.
 y Navicularius qui publicas species exportat, intra annum probare debet naufragium
 quod allegat, ut hic. Imo intra biennium probare potest. l. 5. inf. cod. l. 2. C. Theod. Hinc etiam colligunt, Ra-
 tionibus quotannis reddendis, mercatores obnoxios esse. Corset. sing. Mercator.
 z relata, in C. Theod.
 a remedium ex indulgentia concedatur, in C. Th.
 b Additur, huiusmodi, in C. Th.
 c Imo neque supervacua, neque seræ sunt preces post annum, l. 1. ff. de iusur. l. 1. & sup.
 de furtis.
 d actiones, in C. Theod.

2. Impp. Theod. & Valent. Augusti Florentio Præfesto pratorio.

Jubemus nullam navem a ultra b duorum millium
 modiorum capacem, an e felicem embolam c, vel d
 publicarum specierum transvectionem, aut privilegio di-
 gnitatis, aut religionis intuitu, aut prerogativa personæ,
 publicis utilitatibus excusari posse subractam: nec si cœ-
 leste contra proferatur oraculum, sive adnotatio sit, sive
 divina || pragmatica || e sanctio, providentissimæ legis
 regulas oppugnare debebit. Quod etiam in omnibus cau-
 sis cupimus f observari: ut generaliter si quid ejusmodi
 contra jus, vel utilitatem publicam in quolibet negotio
 proferatur, non valeat. Quidquid enim in fraudem istius
 legis quolibet modo fuerit attentatum, id navigii quod
 excusatur, publicatione corrigimus. Datum 9. Id. Apr.
 Theodosio 17. & Festo Coss. 439.

NE QUID ONERI & PUBLICO IMPONATUR.

TITULUS IV.

Qui cogit navem ad accipiendum aliquid ultra onus, tene-
 tur ad emendationem damni & criminaliter pu-
 nitur. Bart.

1. Impp. Arcad. & Honor. Augusti Rufino P. P. h.

Oneri i publico farcinam privatam ne k quis im-
 ponat, nec audeat portitores frumenti ad suscipi-
 endum onus aliqua necessitate compellere. Hoc
 enim facto atque commisso, non in dispendium
 solum, atque naufragii l damnum tenebitur obligatus,
 verum etiam publicæ coercitionis experietur vigorem.
 Datum 5. Id. Januar. Constantinop. Olybrio & Probino
 Coss. 395.

DE m NAUFRAGIIS.

TIT. V.

1. Imp. n Constantinus A.

Si quando naufragio o navis expulsa fuerit ad littus,
 vel si quando aliquam p terram attigerit, ad q do-
 minos pertineat: Fiscus meus sese non interponat.
 Quod enim jus habet fiscus in aliena calamitate r, ut
 de re tam luctuosa compendium sectetur?

Navicularius, qui dicit se fecisse naufragium, debet hoc pro-
 bare per testes coram iudice illius loci & intra annum
 præfesto nunciare. Bart.

2. Impp. Valentin. Valens & Gratian. Augusti ad Modestum P. P. f.

Si quis navicularius naufragium se sustinuisse adfirmet,
 Provincia t iudicem, ejus u videlicet in qua res agitur,
 adire festinet, ac probet x apud eum testibus eventum:
 relatioq; etiam ad sublimissimam referatur Præfectorum:
 ita ut intra anni y spatium veritate revelata z competens
 dispositio a procedat. Quod si per negligentiam b præ-
 finitum anni spatium fortasse claudatur, supervacua c se-
 rasque interpellationes d emenso anno placuit non ad-
 mitti. Dat. PP. Bersi, Non. Jun. Modesto & Arintheo
 Coss. 372.

Cum de naufragio queritur, debent examinari duo vel tres de
 navi, qui melius scire debent veritatem; & eis deficienti-
 bus devenitur ad alios. Bart.

3. Impp. Gratian. Valens & Theod. Augusti navi- culariis Afri. Sal. a.

Quotiens obruta vel submersa fluctibus navi examen
 adhibetur competentis Judicis, duorum vel trium
 nautarum quæstione b habita, ceteri ab huiusmodi nexu
 liberentur. Quid est enim quod non abunde c intra præ-
 finitum numerum solers quæstor inveniet? Circa magi-
 stros navium, quibus d est scientia plenior, innotetur:
 qui si fatali forte defuerint, in alios inquisitio transfera-
 tur e. Sane si universos violentia tempestatis obruerit,
 ne veritas lateat, a f liberis nautarum sive magistrorum
 intra iudicia constitutis super eorum quaratur interitu,
 quos navicularius naufragio periisse contendit. Susceptio-
 nis g autem necessitas h ex Kalend. April. in diem Ka-
 lendarum Octobris mensura servabitur. Datum 8. Idus
 Febr. Trever. Gratiano vel i Theod. 1. Augustis Coss.

Privatis, qui solverunt collectas publico officiali, qui postea
 aufugit vel perdidit, non imputatur.
 Bart.

4. Impp. Valens. Theod. & Arcad. Augusti Tatiano P. P. k.

Pro his, quæ semel a collatoribus illata naufragiis peri-
 erint, nolumus l nobis aliquam cum possessoribus,
 sive Seniores sive privati sint, communionem esse, vel
 aliquid periculi ad eos redundare. Datum 15. Kalend.
 Aug. Constant. Tatiano & Symmacho Coss. 391.

Cum de naufragio queritur, summarim examinabi-
 tur. Bart.

5. Imp. Honor. & Theod. Augusti naviculariis per Africam post alia. m.

DE submersis navibus decernimus, ut levato n velo ista
 causa cognoscantur, & si quisquam de talibus nego-
 tiis aliquid accepisse o deregatur: Judex apud quem
 constiterit, his conquerentibus, qui nudantur, pro p qua-
 litatibus personarum multandi, removendi, || prosci-
 bendique q || habeat potestatem.

+ Si vero causarum talium cognitores libelli datione r
 vel plenaria s interpellatione commoniti, intra bien-
 nium t has causas audire neglexerunt, & hoc fuerit tem-
 pus elapsum: præiudicium noceat eatenus Cognitori,
 ut naviculario propter vitium Judicis u absoluto, me-
 diam oneris ejus partem, propter cuius probandam am-
 missionem legitimo duntaxat tempore cognitio petebatur,
 iudex cogatur inferre: residuam vero officium ejus exol-
 vat. Datum 16. Kal. April. Rayen. Honor. 9. & Theod.
 5. Augustis Coss. 412.

6. Idem Augusti Anthemio P. P.

Super naufragiorum quæ contigerint casibus, usitato
 Smore habita quæstione, si quis calculus modiationis x
 dicatur tempestate maris deperisse, sub tuæ sedis auditio-
 ne nequaquam feratur acceptus: sed hæc dispendii jactura,
 in y omne nauclerorum z concilium pro rata scil. a
 contingentis muneris deferatur. Dat. 14. Kalend. Febr.
 Honor. 8. & Theod. 3. Augustis Coss. 409.

immania elementa dedisse. Cassiod. 4. Var. 7.

n v. quæ scripti ad l. 2. sup. cod.
 o Levato velo, hic est, aperta fore, solebant enim foribus ædium prætendi vela, ut recte
 Æschylus χορηγοὶς dixerit βηλὸν ἐρμεῖον πυλῶν, & Stephanus βηλὸν τῆς ἀδὸν τῆς
 δούρας. Idem Cujac. sup. ut nemo privatus titulos prædii suis, vel alienis imponat, vel
 vela regia suspendat. Aug. 1. confess. Plautus Quærit: tam pie jus patente velo dixit.
 p vide Anthem. Naufragia. sup. de furt.
 q al. deest.
 r additione.
 t al. planaria: quod quidam magis probant, ut l. 4. sup. de dilas.
 u l. 4. §. pen. D. de incend.
 u i. e. præscriptione biennii.
 x Modiatio, i. e. modius frumenti. sic dicitur modiatio hoc loco, & l. 1. inf. de annon. civi-
 lib. ut ne pensitationem frumenti putes cum quibusdam. non est quoque quinquagesima de
 qua l. 9. sup. de susceptoribus. Est enim hic modiatio, mensura, quinquagesima illa,
 ἐπιμετρον. Non est quoque hic modiatio navis æstimatio ex lege Rhodia, quæ navem
 capacem mille modiorum æstimat aureis 50.
 y Delicto unius alius teneri potest, de quo vide quæ scripti ad l. 5. inf. de Tabricenf.
 z Nauclerorum vel nauclerorum.
 a sed,

a C. Th. cod. tit.
 l. 3.
 b vide quæ scri-
 pli ad l. 19. §. 1. D.
 de prob. August.
 servm. 52. ad fra-
 tres in Evemo:
 Homines ad tor-
 menta daturi e-
 ramus, ut de
 submersione na-
 vium secundum
 ordinem quæ-
 retur.
 c aliunde, in C.
 Theod.
 d Probari mor-
 tem eo ipso, quod
 is, de quo agitur,
 pro mortuo ha-
 beat inter li-
 beros & con-
 junctos, notat ex
 hoc loco Corset.
 sing. mors verifi-
 milius enim no-
 runt facta con-
 junctorum con-
 juncti, quam ex-
 tranet.
 e transferetur, in
 C. Th.
 f Iuramento im-
 pedimentum pro-
 bari: si is de cu-
 jus impedi-
 mento agitur, honesta
 sit persona, nec
 aliter iniri pro-
 batio possit, hinc
 colligit Bald. dec.
 317.
 g i. e. annona pub-
 licæ: Rata susci-
 piendæ, & subve-
 hendæ, non hy-
 eme.
 h Navigationis
 opportunitatem tem-
 pus a Kal. Apr. in
 Kalend. Octobris:
 quia calor & æ-
 stas beneficio vis-
 ventorum miti-
 gatur.
 i Et, & ita etiam
 in C. Th. emen-
 dandum existi-
 mat Ruffard.
 k C. Th. cod. tit.
 l. 4. sed aliter
 Cont.
 l l. 126. §. 2. D.
 de verb. obl. Man-
 dat ob eam cau-
 sam Theodosius
 comiti rerum pri-
 vatarum, ut nau-
 fragio prosecuto-
 ribus frumenti
 publici, quibus
 nihil præter la-
 chrymas super-
 fuit, modiatio-
 nem tituli publi-
 ci, naufragio a-
 missam faciat re-
 putari. Crudeli-
 tatis namque ge-
 nus esse ultra
 naufragium velle
 delevire & eos ad
 dispendia cogere,
 quibus inopem
 vitam probantur

DE METALLARIIS ^a, ET METALLIS ^b,
ET PROCURATORIBUS METALLORUM.

TIT. VI.

1. Imp. Valent. & Valens Augusti ad Cresconium
Com. metallorum ^c.

Perpenfa deliberatione duximus faciendum, ut quicumque metallorum exercitium velit affluere, is labore proprio & sibi & reipubl. commoda comparet. Itaque si qui sponte conduxerint ^d, eos laudabilitas tua oñonos ^e scrupulos in balluca ^f || quæ Græce χρυσάμιον ^g appellatur || cogat exsolvere. Quidquid autem amplius colligere poterint, fisco potissimum distrahant, a quo competentia ex ^h largitionibus nostris pretia fuscipiant. Dat. 4. Id. Decemb. Parisiis, Valentiniano & Valente Augustis Coss. 365.

2. Idem Augusti ad Germanianum Com.
S. L. ⁱ.

Ob metallicum ^k canonem, in quo propria consuetudo retinenda est, quatuordecim ^l uncias ballucæ pro singulis libris constat inferri. Dat. 6. Id. Jan. Romæ, Lupicino & Joviano Coss. 367.

3. Imp. Grat. & Valent. & Theod. Augusti
Floro P. P. ^m.

Cuncti ⁿ, qui per privatorum ^o loca saxorum ^p venam laboriosis effusionibus ^q persequuntur ^r, decimas ^s fisco, decimas etiam domino representent: cætero ^t modo || propriis ^u || suis desiderijs vindicando. Datum 4. Kalend. Septemb. Constantinopoli, Antonio & Syagrio Coss. 382.

Officiales exigentes metallum, non debent ad aliam dignitatem promoveri, nisi prius illud officium perficiant. Bart.

4. Idem Augusti Eufinio P. P.

Cum procuratores ^x metallorum intra Macedoniam ^y, Daciam mediterraneam, Moesiam, seu Dardanianam ^z, soliti ^a ex curialibus ^b ordinari, per quos solennis profugatur exactio, simulato hostili metu, huic se necessitati subtraxerint, ad implendum munus retrahantur: & nulli ^c deinceps licentia laxetur, prius indebitas expetere dignitates, quam subeundam procuracionem fidei solentique devotione ^d compleverint.

5. Imp. Valent. Theod. & Arcad. Augusti Romano Com. S. L. ^e.

Per annos singulos septem ^f per hominem scrupuli largitionibus inferantur ab aurelegulis ^g, non solum in Pontica ^h dioecesi, verum etiam in Asiana. Datum 11. Kalend. Mart. Constantinopoli, Arcad. A. 2. & Rufino Coss. 392.

6. Imp. Theod. Arcad. & Honor. Augusti
Paterno ⁱ.

Quosdam operta humo esse saxa ^k dicentes, id agere cognovimus, ut defossis in altum cuniculis, alienarum ^l ædium ^l fundamenta labefactent. Qua de re si quando hujusmodi marmora sub ædificijs latere dicantur, perquirendi eadem copia denegetur. Datum 17. Kalend. April. Constantinopoli, Theod. A. 3. & Abundantio Coss. 393.

Adstricti ad fodiendum metallum, si ausugerint, ad aliud officium retrahentur, etiam si familiares Principis fuerint. Bart.

7. Imp. Theod. A. Maximino Com. S. L. ^m.

Quodam operta humo esse saxa ^k dicentes, id agere cognovimus, ut defossis in altum cuniculis, alienarum ^l ædium ^l fundamenta labefactent. Qua de re si quando hujusmodi marmora sub ædificijs latere dicantur, perquirendi eadem copia denegetur. Datum 17. Kalend. April. Constantinopoli, Theod. A. 3. & Abundantio Coss. 393.

Adstricti ad fodiendum metallum, si ausugerint, ad aliud officium retrahentur, etiam si familiares Principis fuerint. Bart.

7. Imp. Theod. A. Maximino Com. S. L. ^m.

Quodam operta humo esse saxa ^k dicentes, id agere cognovimus, ut defossis in altum cuniculis, alienarum ^l ædium ^l fundamenta labefactent. Qua de re si quando hujusmodi marmora sub ædificijs latere dicantur, perquirendi eadem copia denegetur. Datum 17. Kalend. April. Constantinopoli, Theod. A. 3. & Abundantio Coss. 393.

Adstricti ad fodiendum metallum, si ausugerint, ad aliud officium retrahentur, etiam si familiares Principis fuerint. Bart.

7. Imp. Theod. A. Maximino Com. S. L. ^m.

Quodam operta humo esse saxa ^k dicentes, id agere cognovimus, ut defossis in altum cuniculis, alienarum ^l ædium ^l fundamenta labefactent. Qua de re si quando hujusmodi marmora sub ædificijs latere dicantur, perquirendi eadem copia denegetur. Datum 17. Kalend. April. Constantinopoli, Theod. A. 3. & Abundantio Coss. 393.

Adstricti ad fodiendum metallum, si ausugerint, ad aliud officium retrahentur, etiam si familiares Principis fuerint. Bart.

7. Imp. Theod. A. Maximino Com. S. L. ^m.

Quodam operta humo esse saxa ^k dicentes, id agere cognovimus, ut defossis in altum cuniculis, alienarum ^l ædium ^l fundamenta labefactent. Qua de re si quando hujusmodi marmora sub ædificijs latere dicantur, perquirendi eadem copia denegetur. Datum 17. Kalend. April. Constantinopoli, Theod. A. 3. & Abundantio Coss. 393.

Adstricti ad fodiendum metallum, si ausugerint, ad aliud officium retrahentur, etiam si familiares Principis fuerint. Bart.

7. Imp. Theod. A. Maximino Com. S. L. ^m.

Quodam operta humo esse saxa ^k dicentes, id agere cognovimus, ut defossis in altum cuniculis, alienarum ^l ædium ^l fundamenta labefactent. Qua de re si quando hujusmodi marmora sub ædificijs latere dicantur, perquirendi eadem copia denegetur. Datum 17. Kalend. April. Constantinopoli, Theod. A. 3. & Abundantio Coss. 393.

Metallarii || sive metallaria ^a, || qui quæve ea regione deserta, ex qua videntur oriundi ^b, vel oriundæ, ad externam ^c migraverint, indubitanter sine ulla temporis præscriptione ad propria originis stirpem, laremque una cum sua sobole revocentur, etiam quos domus ^d nostræ fecerit ^e retineant. Sciant autem nullum exinde præjudicium fisco esse generandum, etiam si quis ex his, quem metallicum esse constiterit, privatis centibus suum nomen indiderit ^f. Dat. 5. Id. Jul. Constantinop. Victore V. C. Conf. 424.

DE ^g MURILEGULIS ET GYNÆCIA-
RIIS ^h, ET PROCURATORIBUS GYNÆCII, ET
DE MONETARIIS ⁱ, ET BASTAGARIIS ^k.

TIT. VII.

De monetariis.

1. Imp. Constantinus A. ad Bithynos.

Monetarios ^l in sua semper conditione ^m durare oportet: nec dignitatis ⁿ cujuscunque privilegio ab hujusmodi conditione liberari. Dat. 12. Kal. August. Gallicano & Bassio Coss. 317.

De baphiis & gynæciis.

2. Idem ^o A. ad Felicem Procuratorem rei
privatæ.

Baphii ^p, & gynæcii, per quos & privata nostra substantia tenuatur, & species ^q gynæcii confecta corrumpuntur, in baphiis ^r etiam admixta temeratio navum adducit inquinatæ alluvionis: suffragiis abstineant, per quæ memoratas administrationes adipiscuntur: vel si contra hoc fecerint, gladio feriantur.

De his, qui se gynæciariis junxerunt.

3. Imp. Valent. & Valens AA. ad Germanum
Consularem ^s.

Ingenuæ mulieres, quæ ^t se gynæciariis sociaverint, si conventæ denuntiatione solenni, splendorem generis contuberniorum vilitati ^u præferre noluerint, suorum maritorum conditione teneantur. Dat. 4. Kal. Jul. Mediol. Valentiniano & Valente AA. Coss. 365.

De bastagariis.

4. Idem Augusti ad Auxonium P. P. ^x.

Quod ad præsens remedium pertinet, quantum ^y animal bastagariis pro reparatione ^z præbeat. Dat. Id. Dec. Marcianop. Valentiniano & Valente August. Coss. 365.

De occultatore gynæciarii.

5. Imp. Valent. Valens & Gratian. Augusti ad
Filematium Com. S. L. ^a.

Qui aliquem ex familiis gynæcii in latebris habere comperti sunt, quinque librarum auri damno subdiciantur. Dat. 12. Kalend. Septemb. Cilicia, Modesto & Arintho Coss. 372.

De occultatore mancipiorum texttrini.

6. Imp. Gratian. Valens & Theod. Augusti ad
Eucherium ^b.

Qui texttrini ^c nostri mancipia occultatione ^d celaverit: ternis libris auri pro singulorum hominum suppressione plectetur. PP. Carthagine, 3. Kal. Mart. post Consul. Auxonii & Olybrii.

1. C. Th. lib. 10. tit. 20. l. 1. m. τὸ χη syn. ibid. περὶ μονεταρίων ἡτοι χα-
ρακτῶν. n Verbi gratia militis. ut l. 11. J. eod. o Cujacius ita legit. Idem
ad Felicem: Procuratores rei privatae, Baphii & Gynæcii, &c. ut tria procuratorum gene-
ra hic proponat.
p Græci ita hanc constitutionem reddunt. Quoniam generales rerum nostrarum procu-
ratores (κατολικοί dicuntur) & tinctores & gynæciarii multa corrumperunt & inquin-
runt: idque factum est inde quod rerum administrationi præpositi fuerint: idcirco volu-
mus in posterum, ne quis talis fiat: quippe gladio cæteroqui ferietur. Syn. Basil. ibid. c. 2.
q i. e. vestes. l. 4. J. tit. prox.
r Baphii procuratores sunt, per quos Baphiis admixta temeratio vim addit inquinatæ
alluvionis, ut hic. Baphii seu βαφείς, ministri tingendæ Imperatoris purpuræ.
s C. Th. eod. tit. 3. 3.
t adde l. 7. inf. eod. l. Lucius. 27. ff. de pign. dixi ad Ulpian. 11. §. 11. adde l. edictum. C. Th.
hoc tit. l. senatus consultum. 179. C. Th. de decurionib. l. 1. J. de dignis. u utilitati.
x C. Th. eod. tit. l. 4. y decimum. in C. Th.
z reprobatione, al. reportatione.
a 2. & 7. C. Theod. eod. b C. Th. eod. tit. l. 9.
c pistini, sed male. Sed Græci ἐν τῷ γυναικείῳ legunt, hac sententiâ, ut qui gynæ-
cei mancipium celaverit, ternas auri liberas præstet. Syn. ibi. c. 6. ibid. c. 8. edicuntur, ut qui
corrumperit mulierum deputatam gynæceco, duas libras solvat.
d occupatione.

De

a 10. C. Theod. 19.
Porro metalla-
riorum alii vo-
luntate, l. 1. J. eod.
alii conditione. l.
ult. J. eod.
b Metalli nomine
intelliguntur et-
iam lapides, ut l.
3. l. 6. J. eod. adde
quæ scripsi ad l.
3. in fin. D. de reb.
eor. qui sub inset.
vel cura.

c C. Theod. eod.
tit. l. 3. hunc au-
tem comitem fu-
isse in Illyrico, in
notitia Romani
imperii constat.

d conflaverint,
in C. Th.

e Oñonos, sub. in
singulos legulos:
ut septenos in fe-
ptem, l. 5. J. eod.
non in octo vel
septem uncias: ne
quis cum Accurs.
fallatur.

f v. in hunc lo-
cum Alc. in hunc
apsum tit. in an-
not. ad 3. post.
lib. C.

g χρυσάμιον.
Balluca, quæ nu-
per est effossa e
terra.

h v. quæ scripsi
ad l. 2. J. de cu-
pressis.

i C. Th. eod. tit. l.
4.

k Metallicus ca-
non fuit varius,
pro varietate
provinciarum. l.
4. l. 5. J. eod.

l Libra ballucæ
14. uncias, ut hic:
obryx, 12. uncias
continens. l. 5. J.
de susceptor. Cur
pluris æstimatur
libra ballucæ,
quam obryx?
nempe quia mul-
tum diminui so-
let.

m C. Th. eod. tit.
l. 10.

n Lapides, qui in
privato cadunt,
unas decimas
fisco: alteras do-
mino præstant:
reliqua ipsi pro suo labore habent. Syn. Basil. 56. tit. 12. c. 5.
o adde l. 6. J. eod. p Metallorum nomine saxa etiam intelliguntur. l. 6. J. eod.
q al. effusionibus. r 2. Harm. §. 5. 14.

t Decimas fisco: alteram decimam fundi domino præstat fossor, qui in ejus fundo mar-
mor eruit: reliquum sibi habet.

u al. certo.

v Abest a C. Th. & quib. lib.

x Metallorum hi procuratores Comites metallorum erant, de quo in l. 1. §. eod.

y Hæ provincie Illyrici sunt: ut hinc constat in Illyrico frequens fuisse metallorum com-
mercium. l. 7. l. 8. C. Th. eod.

z Metalliferæ hæ Illyricæ provincie Macedonia, Dacia mediterranea, Moesia, Dardania.

a al. insoliti.

b Metallorum procuratores ex curialibus ordinabantur: ad eos pertinebat creatio procu-
ratoris metallorum. c nullus, alias, nulla.

d exactione.

e C. Th. eod. tit. l. 12.

f septeni, legendum ex C. Th. uroñoni in l. 1. §. eod.

g aurelegulus, χρυσολέκτης syn. ib. c. 9. χρυσορύκτης. 2. Harm. §.

h Metallicus hic canon erat in dioecesi Pontica & Asiana.

i C. Th. eod. tit. l. 14. confer. multa sunt enim in hac detracta.

k l. 3. §. eod.

l Marmor in alieno effodere licet, etiam invito domino: dum tamen præstetur ei sola-
tium, seu decima, l. 3. §. eod. & ne actis cuniculis noceatur alienis ædificijs, adde l. 26. ff.
de damno. m C. Th. eod. tit. l. 15.

a Desunt in C. Th.
ut possent. quæve,
vel oriundæ.
b Metallarii, qui
sunt conditione,
ea conditione se
non liberant præ-
scriptione tem-
poris, ut hic, nisi
forte 40. annor.
l. 4. §. de præscr.
30. annor.
c externa, al. ex-
tranum.
d quod nos da-
mus.
e consecrata, al.
consecuta. A fe-
cretis revocantur
metallarii, adde
l. 26. §. de decur.
f indixerit.

g περὶ κοινῶν
λαυτῶν. Ecl. tit.
54. tit. 16. Sunt
autem conchy-
liorum genera
hæc purpura, mu-
rex, buccinum,
ceryx, ὅς πορ-
φυρεῖς, ut Sci-
chippus ait, quo-
rum sanguine in-
ficiuntur lane
Imperatoris ū-
bus destinatae,
murileguli, qui &
conchylioleguli,
conchyliorum
piscatores huic
muneri additi
conditione. hic
refer l. 9. l. 11.
l. 12. l. 13. l. 14. J.
eod.

h Gynæcii pro-
curatores sunt,
per quos species,
id est, Gynæciis
confecta corrump-
puntur. l. 2. J. eod.
Gynæciarum mi-
nistri, qui con-
ficiunt, & con-
texunt vestes im-
periales & ejus
ministri: huc
refer l. 2. l. 3. l. 5.
l. 13. J. eod.
i Monetarii, sunt,
qui monetam cu-
dunt. adde l. 1. l.
7. l. 13. J. eod.
k Et de vestitiis.
additur in quib-
usdam libris. v.
in hunc tit. Al.
ciat. Bastagarii
serviunt veduræ
rerum ad sacrum
ærarium perti-
nentium, quam
propriis jumea-
tis faciunt exce-
pta parte quinta,
quæ de fisco re-
paratur. adde l. 4.
7. l. 8. l. 9. J. de
curia publico.

a C. Th. cod. tit. l. 10.
 b al. si quam.
 c perennitatis.
 d Desunt hic quaedam e C. Th. detracta.
 e l. 3. §. cod.
 f abest a C. Th.
 g originalia in C. Th. & quib. lib. sed rectior videtur excusa lectio.
 h Matrimonium tamen cum extraneis seu extraneis terrarum muliere statuto prohiberi non posse notant: cum id genus statuti libertatem tollat matrimonii. contra l. Titia. 34. ff. soluto matr.
 i cum ita. 63. ff. de cond. & demonst. l. 134. ff. de verb. obl. eo magis, quod in matrimonii causis, quae juris sint divini, laici nihil juris, atque imperii habere dicantur. Corsetus singulari. Statutum, statuto caveatur.
 j C. Th. cod. tit. l. 11.
 k subreptivam. in C. Th. ex quo multa detracta sunt. al. subreptiva.
 l C. Th. cod. tit. l. 12.
 m Naviculæ functioni muricis & legendis conchyliis deputatæ fuerunt, ad has naves & earum nautas pertinet hic Casiodori locus 2. Variar. 2. sacrilegii (inquit) est reatus in tali (id est, sacra & imperatoris veste & ejus tinctura) spectare. Quid enim agunt tot artifices, tot nautarum catervæ tot familiarum rusticorum? n. l. 3. §. de conditis in publ. horr.
 o C. Th. cod. tit. l. 13.
 p Notas, legit Alc. hic.
 q sericoblatta: in C. Th. quidam malunt sericoblatta. Cont. v. l. 1. §. quæ res veniunt. Est vero blatta purpurea, adde Cassiod. l. Variar. 2.
 r mataxa, in C. Th. inde metaxarii, l. ult. §. de pigrior. adde l. ult. ff. de publican.
 s C. Th. cod. tit. l. 14.
 t Si murilegulus militaverit, aut dignitatem consecutus fuerit, nihilominus ad propriam conditionem revocetur. Quod si quis ejusdem originis cum ipso species ab eo quasdam acceperit, eas ipsas restituat. Syn. ibid. c. 11.
 u Feudum licet non possit alienari in vivo domino, sit de prohibita fendi alienat. si tamen emptor onera sustinere velit, quæ primo feudatario imminabant, emptorem eo casu recte admitti colligunt ex hoc textu Bartolus, Angelus, & Corsetus singulari feudum.
 x detentatore, in C. Th.
 y munia.
 z C. Theod. cod. tit. l. 15.
 a alienigenæ.
 b C. Theod. cod. tit. l. 16. ostendit autem notitia Romani imperii eos omnes, qui hac in Lege enumerantur, licet diversæ sint functionis, sub dispositione comitis sacrarum largitionum fuisse.

De his, qui se monetarii junxerunt. 2. De filiabus monetariorum.

7. Iidem Augusti ad Hesperium P. P. 4

EDicimus, ne qua mulier splendidioris gradus monetarii adhaerens consortio, decus nativæ libertatis amittat: Quod si qua b ab hac præceptione statutum nostræ serenitatis c abduxerit: ea d vel legitima admonita conventionem discedat, vel si complexui e monetarii putaverit inhærendum, non ambigat se || sibi || f & liberis præjudicaturam, & ejus conditioni esse nectendam.

1 || Si qua vero originaria g seu colonaria possessionis alienæ, ignaro domino, seu sciente, monetario ad sociabitur: hi conventi mox juri agrorum debitas personas retrahere festinent: vel de cætero sciant repetendi facultatem, silentii sui conniventia perdidisse.

2 || Sed ut monetario nullam extraneam h necti volumus, ita & ex monetario patre susceptas prohibemus extraneis copulari. Dat. Prid. Id. Mart. Aquil. post Consulatum Auxonii & Olybrii 380.

De bastagariis.

8. Iidem Augusti Trifolio Com. S. L. i

ÆTERNAM fiximus legem, ne unquam bastagariis militiam vel suam deferere liceat, vel aliam antequam eam impleverint, surreptitia k impetratione tentare. Datum 9. Kal. Augusti. Heraclea, Richomere & Clearcho Consil. 384.

De naviculis lectioni conchyliorum deputatis.

9. Iidem Augusti ad Principium P. P. l.

SI quis naviculam m functioni muricis & legendis conchyliis deputatam ausus fuerit n usurpare, duarum librarum auri illatione teneatur. Dat. 6. Kal. Octobr. Aquil. Arcad. A. & Bautone Consil. 385.

De sericoblatta & metaxa.

10. Imppp. Arcad. Honor. & Theod. Augusti Philometori Com. S. L. o.

LOTas p in posterum sericoblatta q & metaxa r hujusmodi species inferri præcipimus; viginti librarum auri condemnatione proposita his, qui serinium canonum tractant: prioribus etiam cujuscunque officii, si statuta cœlestia a quoquam passi fuerint temerari. Datum 5. Kalend. Jul. Constantinop. Arcad. A. 6. & Probo Consil. 406.

De murilegulis.

11. Imppp. Theod. A. & Valent. Cæs. Maximino Com. S. L. f.

MURileguli t, qui derelicto atque despecto propriæ conditionis officio, vetitis se infulis dignitatum & cingulis penitus denegatis munisse dicuntur, ad propriæ artis & originis vincula revocentur: Ab illis autem, qui rebus eorum videntur inhiasse, quos in sua origine permanere, & solemnibus ministeriis inservire manifestum est, omnia quæcunque constiterit ex quocunque titulo possessa, antiquis possessoribus restituantur. Quod si u alienigenæ detentores x oneribus conditionis extraneæ maluerint subiacere, quam restituere facultates: & futura deinceps agnoscant munera y sibi esse subeunda & de præterito, si qua ipsis possidentibus reliqua colliguntur, a semetipsis sciant sine aliqua excusatione solvenda. Datum 17. Kal. Nov. Constantinop. Victore Cof. 424.

De natis ex murilegula & ingenuo.

12. Iidem A. & Cæs. Maximino Com. S. L. z.

HI, qui ex filiabus murilegulorum & alienæ a originis patribus sunt, vel fuerint procreati, jura maternæ conditionis agnoscant. Dat. 9. Kalend. Jun. Theod. A. 11. & Valentiniano Cæs. Consil. 427.

De substitutis.

13. Imppp. Theod. & Valent. Augusti Acacio Com. S. L. b.

Quod si quis ejusdem originis cum ipso species ab eo quasdam acceperit, eas ipsas restituat. Syn. ibid. c. 11.

u Feudum licet non possit alienari in vivo domino, sit de prohibita fendi alienat. si tamen emptor onera sustinere velit, quæ primo feudatario imminabant, emptorem eo casu recte admitti colligunt ex hoc textu Bartolus, Angelus, & Corsetus singulari feudum.

x detentatore, in C. Th.

y munia.

z C. Theod. cod. tit. l. 15.

a alienigenæ.

b C. Theod. cod. tit. l. 16. ostendit autem notitia Romani imperii eos omnes, qui hac in Lege enumerantur, licet diversæ sint functionis, sub dispositione comitis sacrarum largitionum fuisse.

SI quis ex corpore a gynæciariorum, vel linteiariorum, vel lymphariorum b, monetariorum c, vel murilegulorum, vel aliorum similium ad d divinas largitiones nexu sanguinis e pertinentium, voluerit posthac de suo collegio f liberari: non quoscunque nec facile in locum proprium, freti dextra g triumphalis absolutione, substituant: sed eos, quos omnibus idoneis modis sub ipsis quodammodo amplissima tuæ sedis obtutibus approbaverint: ita tamen, ut is, qui ab hujusmodi conditione juxta formam cœlitus h datam beneficio principali fuerit absolutus, universi i generis sui prosapiam k in functione memorati corporis permanentem, cum omnibus ejus, qui absolvitur, rebus obnoxiam largitionibus sacris futuram esse non dubitet. Datum. 7. Kal. Mart. Constantinop. DD. NN. Theod. 12. & Valentiniano 2. Augustis Consil. 426.

De satisfactione.

14. Iidem Augusti l.

PRIVATA vel lintearia m vestis magistri n, thesaurorum prapropiti o vel baphiorum, ac texturorum procuratores p, cæterique, quibus hujusmodi sollicitudo committitur, non ante ad rem sacri ærarii procurandam permittantur accedere, quam satisfactionibus dignis q eorum administratio roboretur: scituri, nec prosecutorias r quidem sacras posthac sibi met postulandas.

De natis ex alterutro parente Conchyliolegulo.

15. Iidem Augusti f.

QUI t aut patre u conchyliolegulo x geniti probabuntur, aut matre, memorata adscriptioni obnoxios esse non ambigant y. Dat. 10. Kal. April. CP. Hierio & Ardaburio Consil.

De his, qui corporibus adscribuntur.

16.

NE quis, ut sit, publicis corporibus adscribatur, nisi urgente necessitate, vel nisi sit ex eo genere & tam arte quam ætate habilis atque idoneus, actis apud Præsidem provincie factis, & esse illum idoneum corpore deponente, rursusque gestis ad nos delatis, ut confirmetur divino oraculo nostro vice probatoria z. Qui vero hæc non servaverit, neque solatia inde ulla percipiet, nec ullum cum collegio commercium habebit, sed gravissime coercitus exilio perpetuo damnabitur extra provinciam: eisdem poenis subicitur, qui ei opem tulerit hac in re, & maxime prapropitus.

DE VESTIBUS HOLOBERIS a ET AURATIS b, ET DE INTINCTIONE SACRI MURICIS c.

TITULUS VIII.

1. Imppp. Valent. Valens & Gratian. Augusti Archelao Com. S. L.

AURatas d ac sericas paragaudas e auro intextas viriles f privatis usibus contexere g conficereque prohibemus: & in gynæciariis h tantum i nostris fieri præcipimus. Dat. 5. Non. Jul. Nebioduni. Accept. 15. Kal. Aug. Martiano. Valentiniano N. P. & Victore Consil.

2. Imppp. Gratian. Valent. & Theod. Augusti Floro P. P.

Nemo k || vir l || auratas habeat, aut in tunicis, aut in lineis paragaudas: (nisi hi tantummodo, qui-

m linteæ. n Magistri vestis privatæ vel linteariæ. o Prapropiti thesaurorum.
 p Procuratores baphiorum ac texturorum, ut l. 2. sup. cod.
 q Digna Satisfactio, idonea. Sic Plutarchus βεβαιωτὴν ἀξίον.
 r Prosecutoriæ, probatoriæ, l. 9. inf. de diversis offic. f C. Th. cod. tit. l. 17. ex qua hic adiciendum: Valerio Com. S. L. t Hæc lex correctæ est per Nov. 38.
 u Liberi patris conditionem interdum sequuntur, dixi ad l. 7. sup. de rei vind.
 x conchyliolegulo, in C. Theod. al. conchylii legulo. y ambigunt.
 z De probatoria v. d. l. 9.

a Holoberis, Hal. sed holobera vestes, nihil aliud quam togæ sericæ: βήρυς enim Zonaras esse ait, vestes sericas, ut hic Alciat.

b vestis holoserica, & aurata sit hic mentio. utriusque par pretium: libra enim auri tunc libra serici erat, ut Vopiscus scribit in Aureliano, & in lege Rhodia, ὁλοσεννα ὁ μισθὸς τοῦ χρυσίου.

c five sacra vestis. al. tintione. d C. Theod. tit. l. 1.
 e Paragauda, vestes auratae, & sericæ auro intextæ phrygiæ vel barbarico opere pro numero filiorum aureorum intextorum, monolores, dilores, pentelores facit Vopiscus in Aureliano. Onera vocari ab Ammiano refert Petrus Fab. 1. Semestr. 16.

f Additur, muliebres, in C. Th. sed hoc detractum est, quia eas matronis indulgebat Justinianus l. 2. l. 4. inf. cod. g intexere. h gynæceis. i tantummodo.
 k C. Theod. tit. l. 2. l. 1. Abest a C. Th. v. l. 1. sup. cod. l. 4. inf. cod.

a Corpus (quod intra collegium) gynæciariorum, linteiariorum, lymphariorum, monetariorum, murilegulorum.
 b Linteiariorum, ex C. Th. emendat Cujac. Lintearii sunt artifices linteæ vestis: lintearii, linteices. in quibusdam tamen hæc vox deest.
 c Monetarii, qui monetam cudunt: quod tamen Alciatus non admittit, immerito.
 d Sub dispositione Comitum largitionum fuerunt gynæciarii, lintearii, monetarii, lintearii.
 e Sanguinis, seu originis jure hi pertinebant ad sacras largitiones.
 f antea corpus appellavit.
 g Dextra triumphalis absolutio hic, & l. pen. C. Th. de annonæ civilibus, nihil aliud quam adnotatio Principis. Eusebius 2. de vitæ Constant. ὑποσημείωσις ἐν τῇ αὐτῇ δέξιας.
 h Cœlitus data forma, hoc est, ab Imperatore, a Principe. Ita de Principe loquuntur veteres. Socrates Christiane certe non tulit, Imperatores vocatos θεοτάτας καὶ δεσπότας: ne nec Tiberius passus est, occupatio- nes suas vocari sacras.
 i universam.
 k Prosapia, quæ & prosapiæ, genus, generis longitudo, a proficiendo seu proficere. Cato originum lib. 1. veteres prosapias. Fæsto prosapia, progenies, id est, portio sparsa & quasi jacti liberi. Varro. De Coclitum prosapia te esse arbitror. Nam hi sunt unoculi.
 l Additur in quibusd. * Com. S. L.

a Principis mi-
nistro vestis au-
rata permittitur,
quæ aliis non
permittitur.

b Inclusa defunt
in C. Th.

c indutu.

d Colore adul-
terino laam ita
tingere, ut in spe-
cie tincta videat-
ur muricis colo-
re, capitale.

e i.e. tincta, qui-
dam legunt, fusca-
ta, sed male. Di-
baphæ seu bis
tinctæ pretiosio-
res. Fulgentius,
Talo tamen re-
colligens bis tin-
ctam vestem: Ti-
bullus, Vellera
det succis bis ma-
defacta Tyros. Ci-
cer. 2. epist. Cur-
tius dibaphum co-
gitat, sed cum in-
fector moratur.

f tingere.

g Rhodium fe-
ricum, an a rosa,
ut Accursius pu-
tat? An a Rhodo-
anila, ut Alcia-
tus? an a rosa co-
lore (p. 407) enim
Græci rosam ap-
pellant) ut Forca-
tulus, cap. 21. pe-
nus, eadem ratio-
ne, qua Rhodium
oleum Plinio, i.e.
rosis. Rhodia ra-
dix, Dioscoridi,
quod contritas
rosas redoleat.

Rosis enim pur-
pureus color in-
est: & ut poëta
singunt, Veneris
sanguine tinctus,
cum dea in rosas
incidisset. Auso-
nius in Rapa,
Hæc tenui filo
purpurea rubra
morat.

Claudius in raptu Proserpinæ, Sanguine colore rosas. An vero legemus Janthi-
mo, ut dixi ad l. 2. sup. quæ res venire.

h fericum, in quib. manus.

i Fit enim ut hac diabapha, seu hac duplici tinctione rosenm vellus efficiatur magis simile
purpure. Nisi dicamus alio externo colore tingi hic vetari. v. l. 4. inf. cod.

k Fucare est tingere, v. Forcat. c. 21. penus.

l Sensus est, licet fericum album, i.e. crudum, nativumque quolibet alio colore inficere:
tinctum Rhodino colore, non licet alio inquinare.

m C. Th. 10. 21. 3.

n l. 1. l. 2. sup. cod. l. 1. n. inf. Nulli licere in frenis: adde quæ scripti ad l. 9. ff. de in iur.

o qui iussuque. in C. Th.

p Prohibitiones ut generatius videantur, sexum, dignitatem, artem, professionem &
genus admittentis in legem comprehendunt.

q Species hic pro vestibus accipit, ut l. ult. inf. de militari veste.

r Principis vestem nemo subditus imitari debet.

f fericum, in C. Th.

t Color conchylii & purpure soli Principi reservatur.

u Purpureæ crustæ (Crustas vocabant, quibus color alius purpureo est admixtus. l. 11. C. Theod.
de Scenici. l. 3. sup. cod.) nemini interdixit, ad usum tamen sacre domus fieri vetitæ.

x Holopurpure vestes, omni ex parte purpureæ, quibus nullus alius color immixtus. Hæ
privatis interdixit.

y Purpure hæc textæ interdixit, quas nominatim Leo interdixit Nov. So. de quo vide quæ
scripti ad l. vestis. 23. §. 1. ff. de auro.

z Virgil. Argutus confus percurrit pectine telas. Sic in l. 31. sup. de Episcop. auri sacra fa-
mes: & in Nov. Valent. de sepulchris, Scimus enim, nec vana fides: & l. 4. §. 6. Th. de agent. in
arb. v. de domo.

a holovera, Cod. Th. id est, holoserica.

b Virilia ideo addit, quod mulieribus eorum usus non interdicitur, l. 1. ibi viriles, l. 2. ibi,
vir. §. cod. Licet, inquam, mulieribus uti holoveris & holosericis auratis vel auro intextis
paragaudis: non viris. Quid ita? Ornatus & cultus mulieris proprius est, non virorum.

Purpure tamen, quæ serico semper pretiosior fuit, usus mulieribus interdicitur.

c purpuram privatum habent, sacris thesauris reddere debent, minime recepto pretio.

d Quædam detracta sunt e C. Th.

e Purpuram privati post hanc legem habentes, læsæ majestatis tenentur. Majestatis itaque
c timen incurrat vel is, qui vestes imperatoris proprias usurpat: qui vestibus iisdem utitur,
quibus imperator.

f Ex lib. 10. tit. 20. l. ult. C. Th. sed multa hic sunt immutata.

g Purpure nundinæ, negotiationes & venditiones interdixit privatis, l. 1. supra quæ res
negotio.

h Scrinia hæc largitionum fuere, scrinium exceptorum, canonum, tabulariorum, vestia-
riorum.

i Alciat hic legit: de scrinio vestiarum ad baphia Phœnices. Addit Hal. quantum de scrinio
vestiariorum, quod abest a veteribus lib. & C. Th.

k Cur phœnices baphia seu officinas doria explorari jubet potius, quam alias? nempe
quod ibi pretiosissima purpura, quæ dicebatur Tyria, 5. 33. inf. de At. vel ostrum Tyrium a
Tyro colonia Phœnicia. l. 1. ff. de censib.

l multo, in Cod. Theod.

bus hoc propter a Imperiale ministerium concessum b
est). non enim levi animadversione plectetur, quisquis
verito se & indebito non abdicaverit indumento c. Da-
tum 3. Kal. April. Constantinop. Antonio & Syagrio Confl.
382.

Non debent lana vel panni tingi aliquo colore simili colori
muricis. Bart.

3. Imppp. Theod. Arcad. & Honor. Augusti.

Vellera adulterino d colore fucata e in speciem sacri
muricis intingere f non sinimus: nec tinctum cum
Rhodino g prius serico h, alio i postea colore fucari k:
cum l de albo omnium colorum tingendi copia non ne-
getur: nam capitalem poenam illicita tentantes susci-
pient.

4. Imp. Theod. A. Maximino Com. S. L. m.

Temperant n universi, cujuscunque o sint sexus p,
dignitatis, artis, professionis & generis ab hujusmodi
speciei q possessione, quæ soli r Principi ejusque domui
dedicatur: nec pallia tunicae domi quis sericas f con-
textat, aut faciat. Quæ tincta r conchylio, quæ nullius u
alterius permixtione contexta sunt, proferantur ex adi-
bus tradanturque tunicae, aut pallia ex omni x parte tex-
tura cruore infecta conchylii. Nulla itamina y subte-
xantur tincta conchylio, nec ejusdem infectionis arguto
pectine z solidanda fila decurrant: reddenda arario holo-
bera a vestimenta virilia b protinus offerantur: Nec est,
ut quisquam de abjurato c pretio conqueratur: quia suf-
ficient calcata legis impunitas d. Ne quis vero nunc hu-
jusmodi suppressione in laqueos novæ Constitutionis in-
currat: alioquin ad e similitudinem læsæ Majestatis peri-
culum sustinebit. Datum 17. Kalend. Febr. Confl. Vi-
ctore V. C. Confl. 424.

5. Impp. Theod. & Valent. Augusti Apollonio Comiti
sacrarum largitionum f.

Purpure g nundinas, licet innumeris sint Constitutio-
nibus prohibita, recenti quoque interminatione veta-
mus, & ideo septimum de scrinio h exceptorum, sextum
de scrinio canonum, quintum de scrinio tabulariorum i,
ad baphia Phœnices k per certum tempus mitti præcipi-
mus, ut omnis fraus eorum prohibeatur solertia, timen-
tium ne quæ sitis longo l sudore stipendiis careant, etiam
20. librarum auri condemnatione proposita. Dat. 8. Id.
Mart. Constantinop. Isidoro & Senatore Confl. 436.

ut dixi ad l. 2. sup. quæ res venire.

h fericum, in quib. manus.

i Fit enim ut hac diabapha, seu hac duplici tinctione rosenm vellus efficiatur magis simile
purpure. Nisi dicamus alio externo colore tingi hic vetari. v. l. 4. inf. cod.

k Fucare est tingere, v. Forcat. c. 21. penus.

l Sensus est, licet fericum album, i.e. crudum, nativumque quolibet alio colore inficere:
tinctum Rhodino colore, non licet alio inquinare.

m C. Th. 10. 21. 3.

n l. 1. l. 2. sup. cod. l. 1. n. inf. Nulli licere in frenis: adde quæ scripti ad l. 9. ff. de in iur.

o qui iussuque. in C. Th.

p Prohibitiones ut generatius videantur, sexum, dignitatem, artem, professionem &
genus admittentis in legem comprehendunt.

q Species hic pro vestibus accipit, ut l. ult. inf. de militari veste.

r Principis vestem nemo subditus imitari debet.

f fericum, in C. Th.

t Color conchylii & purpure soli Principi reservatur.

u Purpureæ crustæ (Crustas vocabant, quibus color alius purpureo est admixtus. l. 11. C. Theod.
de Scenici. l. 3. sup. cod.) nemini interdixit, ad usum tamen sacre domus fieri vetitæ.

x Holopurpure vestes, omni ex parte purpureæ, quibus nullus alius color immixtus. Hæ
privatis interdixit.

y Purpure hæc textæ interdixit, quas nominatim Leo interdixit Nov. So. de quo vide quæ
scripti ad l. vestis. 23. §. 1. ff. de auro.

z Virgil. Argutus confus percurrit pectine telas. Sic in l. 31. sup. de Episcop. auri sacra fa-
mes: & in Nov. Valent. de sepulchris, Scimus enim, nec vana fides: & l. 4. §. 6. Th. de agent. in
arb. v. de domo.

a holovera, Cod. Th. id est, holoserica.

b Virilia ideo addit, quod mulieribus eorum usus non interdicitur, l. 1. ibi viriles, l. 2. ibi,
vir. §. cod. Licet, inquam, mulieribus uti holoveris & holosericis auratis vel auro intextis
paragaudis: non viris. Quid ita? Ornatus & cultus mulieris proprius est, non virorum.

Purpure tamen, quæ serico semper pretiosior fuit, usus mulieribus interdicitur.

c purpuram privatum habent, sacris thesauris reddere debent, minime recepto pretio.

d Quædam detracta sunt e C. Th.

e Purpuram privati post hanc legem habentes, læsæ majestatis tenentur. Majestatis itaque
c timen incurrat vel is, qui vestes imperatoris proprias usurpat: qui vestibus iisdem utitur,
quibus imperator.

f Ex lib. 10. tit. 20. l. ult. C. Th. sed multa hic sunt immutata.

g Purpure nundinæ, negotiationes & venditiones interdixit privatis, l. 1. supra quæ res
negotio.

h Scrinia hæc largitionum fuere, scrinium exceptorum, canonum, tabulariorum, vestia-
riorum.

i Alciat hic legit: de scrinio vestiarum ad baphia Phœnices. Addit Hal. quantum de scrinio
vestiariorum, quod abest a veteribus lib. & C. Th.

k Cur phœnices baphia seu officinas doria explorari jubet potius, quam alias? nempe
quod ibi pretiosissima purpura, quæ dicebatur Tyria, 5. 33. inf. de At. vel ostrum Tyrium a
Tyro colonia Phœnicia. l. 1. ff. de censib.

l multo, in Cod. Theod.

DE a FABRICENSIBUS b.

TIT. IX.

1. Imppp. Valentinian. Theod. & Arcad. Augusti
Tatiano P. P. c.

Omnibus fabricis non pecunias d pro speciebus
sed ipsas species sine dilatione inferri e præcipi-
mus: ut venerabilis f, & quæ facile deducatur g
ignibus, seu liquecat ferri materies præbeatur:
quo promptius adempta fraudibus facultate, commodo
publico consulatur. Datum 15. Kal. Novembr. Theod.
A. 2. & Cynegio Confl. 388.

Primicerius fabricensis per biennium habet vacationem a
muneribus. Bart.

2. Iidem August. Rufino Magistro officiorum h.

Primicerium i fabricæ post biennium k non solum va-
catione, verum etiam honore donari præcipimus: ita,
ut inter protectores l ejusdem fabricæ per l biennium m
adoratus n æternitatem nostram suo quisque tempore
dirigatur. Dat. 8. Id. Mart. Mediolan. Valentiniano A. 4.
& Neotherio Confl. 392.

Fabricensibus tyronibus stigmata brachiis infliguntur.
Bart.

3. Impp. Arcad. & Honor. Augusti Ofio Magistro
officiorum o.

Stigmata, (hoc est nota publica) fabricensium brachiis p
ad q imitationem tyronum r infligantur, ut hoc sal-
tem modo possint latitantes agnosci f: his, qui eos susce-
perint t vel eorum liberis u sine dubio fabricæ vindican-
dis x, & qui subreptione quadam declinandi operis, ad
publica ejuslibet sacramenta militiæ y transierint. Dat.
18. Kalend. Jan. Constantinop. Honorio A. 4. & Eurychiano
Confl. 398.

4. Impp. Honor. & Theod. Augusti Anthemio P. P. z.

Si a quis consortium fabricensium crediderit eligendum
in ea urbe in qua natus est, vel in qua domicilium collo-
cavit: his b, quorum interest, convocatis, prius acta con-
ficiat, seseque c doceat d non avo, non patre curiali pro-
genitum: nihil e ordini civitatis debere: nulli se civi
commanere f obnoxium, atque ita demum gestis confe-
ctis vel apud moderatorem provinciæ, vel, si is absit, apud
defensorem civitatis, ad militiam, quam optaverit, susci-
piatur: quod si absque hac cautione g quispiam ad fa-
bricensium consortium obrepserit h, sciat se ad ordinis
cui debetur, patriæque suæ i munera esse deducendum k:
ita ut nulla eum nec temporis l nec stipendiorum præro-
gativa defendat. Dat. 15. Kal. Jun. Constantinop. Honorio
9. & Theod. 5. Augustis Confl. 412.

5. Impp. Theod. & Valent. Augusti m.

Jure provisum est, fabricenses artibus propriis inservi-
re: ut exhaustis n laboribus immorentur o cum so-
bole professioni, cui nati sunt. Denique quod p ab
uno committitur, id totius delinquitur periculo nu-

m Hyperbole, quam Ammianus lib. 15. irridet. Honor autem ille maximus, jus adorandæ
scilicet purpure sacre consequi.

n Corpora seu Collegia non conditionalia perpetuos primicerios non habebant, sed alias
vel annales, biennales, triennales: qui post id tempus immunitatem consequerantur.

o C. Th. cod. l. 4.

p Testis, qui eum, de quo agitur, se ex brachio vel facie recognoscere testatur, probare
intelligitur. facit l. cum in diversis ff. de relig. Corset. sing. testis.

q Tyronibus stigmata infligebantur. Veget. 1. c. 8. Punctis signorum scribendus Tyro & 2.
c. 5. Puncturis in ante punctis milites scripti & matriculæ inserti jurare solent. Greg. 2.

Epist. Alius Amidenus 8. c. 12. Eo alludit, non Tyro quidem fidei, sed miles & quidem ma-
gnus Jesu Christi. Paulus Galat. ult. vers. 17. κότε μοι μνησθε τὰς χειρῶν. ἔγω γὰρ
τὰ στίγματα τὰ κυρίου Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι μου βασανίζω. Eadem ratione
aquarii in manibus signabantur, nomine Principis eis impresso. l. 10. in fin. inf. de aqua-
duct.

r Fabricensium fuit militia quædam. v. l. 5. inf. cod.

f Zaf. 2. conf. 6. hinc colligit signatum ei competere, cui signum competat: ideoque jus
venandi ei competere, cui domus venatoria.

t v. l. 1. ff. de receptoribus.

u liberos, in C. Th.

x al. judicandis.

y Hinc constat quendam esse fabricensium militiam.

z C. Th. cod. tit. l. 6.

a Forma fabricenses creandi.

b Citandi sunt quæque in re hi omnes, quorum interest. l. de unoquoque. 47. ff. de re jud.

c sepe doceat, in C. Th.

d Probat autem id, si doceat, quo patre natus sit.

e Negativam, negans probare cogitur, si totius intentionis ea causa sit.

f civico muneri, in C. Th. cod. & lib. Aufred. & Dionys.

g Curatione.

h oppresserit, al. appresserit. i sua. k revocandum, in C. Th.

l v. l. 5. sup. de decur.

m Ex Nov. Th. & Valent. in qua additur. Anselmo C. R. P. ut emendat Pithæus.

n exhausti, in Nov. Th. o immorantur, in Nov. Th.

p Delicto unius alter obligari, teneri & puniri interdum etiam potest, ut hinc colligitur. &
l. ult. sup. de manfrag. unde notant, statutum Florentinorum defendi, quæ cavetur, ut uno
agnationis delinquente ceteri agnatorum teneantur. adde l. ult. inf. de primipilo. l. 1. in fin.
sup. de filius propriæ, Corset. sing. status, Florentinorum.

meri:

a Nummi ver-
bum hic, & l. ult.
7. *cod. militaris*:
ut hinc constet
Fabricenses fuisse
se gradus mili-
tari, ut hic. Inde
Tyronibus com-
parantur. l. 3. §.
1. *cod.*

b translat, in
Nov. Th.
c uniformi vi-
sus in Nov. Th.
d coactionis, se-
mendant quidam.
e al. *decoctionis*. De-
coquere vero est
intercipere. l. 12.
§. *de suspector.*
f *bus. l. 9. C. Th. cod.*
g *tit. l. ult. §. de he-*
red. decur.
e retulerit.
f Eufemio, al. Euf-
emio.

g Conductores
& administrato-
res esse alienatum
rerum, fabricen-
ses prohibiti, ut
hic. l. 5. C. Th. *cod.*
quemadmodum &
militibus. l. *militibus*.
31. §. *de locato*.
h coercendis.

i De numeris
militariis, adde
l. 6. §. *cod.*
k Angaria, sunt
præstationes pro-
vincialibus mili-
tibusque onerum
vehendorum ba-
julandorumve
causa impositæ:
id est jumentorum
vel plaustrorum
præstationes.
l Arma uti trans-
ferenda sunt.

m convenient.
n auctoribus.
o al. *deest*.
p libris.
q apparitionibus
r impedita.

f *παρὶ νομίσ-*
ματων πα-
λαιῶν. Syn. Bas.
lib. 54. tit. 18. de
veteribus solidis,
adde l. 1. C. Th. *si*
quis solidi circum-
lun exteriorum.
Nov. Th. de pretio
solidi.
g al. *Constanti-*
nus A.

u Similis est
constitutio in C.
Th. l. *si quis solidi*
circul. exar. Solidi
formam (τύπον vocat)
habentes, sine omni
refragatione tradantur
& suscipiantur, modo
pondus & speciem probam
(hoc postremum εἶδος καλόν)
habeant. Syn. ibid.

x Dubitandi ratio videbatur, quod nummorum veterum usus, ipsa vetustate satis sublatus videretur.

y Monetis aureis vultus suos Romani Principes, etiam Impreserunt. Ac proinde solidi, Principum veneratione formati, hic sunt aurei, quibus insculptæ sunt facies veterum Principum: æternales vultus in l. 3. §. *cod. l. 6. C. Th. de jud. crim.* Sacrum os & divini vultus. v. apud Paulum §. *sent. 25. §. 1.* Vultu Principum, qui monetam constat privatim, teneri lege Cornelia dicitur. Statius: *Qua diu in vultu signi formanda liquecat Massa, quid Ausonia scriptum crepet igne moneta.* Et ita omnis generis monetae sunt vultus impressi reges Gothos, refert Cassiodorus. 7. *Varior.* Idem Francorum reges. Persis autem religio fuit argento vultus suos imprimere, non auro. Procop. 3. *de bello Gothorum.* Javentalis 14. ele- genter pecuniam argenteam appellat, *Concisum argentum in simulacrisque minutis.* Hinc fortassis ab Apostolo, *Avaritia dicitur idolorum servitus, a pecudis Titulo & figura, pecunia videri potest dicta: ut a victoria bigis & quadrigis nummo impressis victoriam, bigati, quadrigati nuncupati.* Aëris nota fuit ex altera parte Janus geminus, ex altera rostrum navis, v. 33. Plin. 3.

z In nummis hæc tria considerantur, *τύπος βασιλέως, σταθμός, καὶ εἶδος καλόν*, Forma Principis, pondus, species proba Græci. In numismate tria quærantur, metallum, figura & pondus, si ex his aliquid defuerit, numisma non erit. 10. *Ibid. 57. in fin.*

a i. e. ab his quicquid emunt vendunt. Quia solidi veteres Principum interdum vendi soliti, dixi ad l. 9. §. 2. *ff. de falsis.*

meri a: ut constricti nominationibus suis, sociorum actibus quandam speculam gerant, & unius damnum ad omnium transit b dispendium: universi itaque veluti in corpore unius formæ c, unius decoctionis d, si ita res tulerit e, respondere cogentur. Dat. Prid. Non. Novembr. CP. Theod. A. 16. & Fausto Consil. 438.

6. Imperatores Leo & Anthemius Augusti Eufemio f mag. off.

Eos, qui inter fabricenses sacra fabrica sociati sunt, vel eorum uxores, aut filios, qui itidem inter fabricenses militare dicuntur: non alibi pulsare volentibus respondere præcipimus, nisi in iudicio tuæ sublimitatis, ad cuius jurisdictionem potestatemque pertinent: nec eos post stipendiorum finem & militiæ super civilibus vel curialibus muneribus, quibus nullo modo subjacere monstrantur a viris clarissimis rectoribus provinciarum, vel eorum officiis præter licitum inquietari.

Prohibet Fabricenses aliquam administrationem, vel agriculturam adsumere. Bart.

7. Imp. Anastasius A. Eufemio magist. off.

Nullus fabricensium conductioni g vel administrationi, vel agriculturæ alienarum rerum se posthac immiscere conetur: dominis quidem, si || qui || contra hæc statuta mea pietatis venire ausi fuerint, res vel prædia, quæ scientes, quod Fabricenses sunt, iisdem Fabricensibus ministranda commiserint, amittunt: fabricensibus vero gravissime coercitis h, post facultatem suam amissionem perpetui exilii poena & animadversione retinendis.

† Quotiens sane in translatione i armorum angaria k necessaria fuerint, sublimitas tua literas ad eminentissimam jubeat dirigi præfectionem: & numerum l ei armorum, & ex quo loco transferenda sunt, indicare: ut continuo super præbendis angariis pro numero eorum, quæ transferuntur armorum, præceptione sua viros clarissimos moderatores provinciarum conveniat m: ut secundum missam a sublimitate tua notitiam, naves vel angariae confestim de publico præbeantur. Quod si aliqua tarditas vel negligentia post datas a sublimitate tua ad eminentissimam præfectionem literas, in destinandis auctoritatibus n amplissima tua sedis intercesserit, & ex hoc armorum transvectio fuerit impedita: || in o || quinquaginta libras p auri tam numerarium pro tempore officii ejusdem amplissima sedis, quam alios quorum interest, condemnari præcipimus: eamque auri quantitatem protinus exactam fisci juribus aggregari: multa præterea triginta librarum auri propolita tam viris clarissimis, qui provincias regunt, quam eorum apparitoribus q, si conniventibus his armorum subvectio tarditate aliqua fuerit præpedita r.

DE VETERIS NUMISMATIS POTESTATE.

TITULUS X.

1. Imp. Valent. & Valens Augusti: Germano P. P.

Solidos u veterum & Principum veneratione y formatos, ita z tradi ac suscipi ab eminentibus a

habentibus, sine omni refragatione tradantur & suscipiantur, modo pondus & speciem probam (hoc postremum εἶδος καλόν) habeant. Syn. ibid.

x Dubitandi ratio videbatur, quod nummorum veterum usus, ipsa vetustate satis sublatus videretur.

y Monetis aureis vultus suos Romani Principes, etiam Impreserunt. Ac proinde solidi, Principum veneratione formati, hic sunt aurei, quibus insculptæ sunt facies veterum Principum: æternales vultus in l. 3. §. *cod. l. 6. C. Th. de jud. crim.* Sacrum os & divini vultus. v. apud Paulum §. *sent. 25. §. 1.* Vultu Principum, qui monetam constat privatim, teneri lege Cornelia dicitur. Statius: *Qua diu in vultu signi formanda liquecat Massa, quid Ausonia scriptum crepet igne moneta.* Et ita omnis generis monetae sunt vultus impressi reges Gothos, refert Cassiodorus. 7. *Varior.* Idem Francorum reges. Persis autem religio fuit argento vultus suos imprimere, non auro. Procop. 3. *de bello Gothorum.* Javentalis 14. eleganter pecuniam argenteam appellat, *Concisum argentum in simulacrisque minutis.* Hinc fortassis ab Apostolo, *Avaritia dicitur idolorum servitus, a pecudis Titulo & figura, pecunia videri potest dicta: ut a victoria bigis & quadrigis nummo impressis victoriam, bigati, quadrigati nuncupati.* Aëris nota fuit ex altera parte Janus geminus, ex altera rostrum navis, v. 33. Plin. 3.

z In nummis hæc tria considerantur, *τύπος βασιλέως, σταθμός, καὶ εἶδος καλόν*, Forma Principis, pondus, species proba Græci. In numismate tria quærantur, metallum, figura & pondus, si ex his aliquid defuerit, numisma non erit. 10. *Ibid. 57. in fin.*

a i. e. ab his quicquid emunt vendunt. Quia solidi veteres Principum interdum vendi soliti, dixi ad l. 9. §. 2. *ff. de falsis.*

& distrahentibus jubemus, ut a nihil omnino refragationis oriatur, modo, ut debiti ponderis sint, & speciei b probæ: scituris c universis, qui aliter fecerint, haud leviter in se vindicandum.

2. Idem Augusti ad Julianum P. P.

Pro imminutione d, quæ in æstimatione solidi forte tractatur, omnium quoque pretia specierum e decrescere f oportet.

Omnes aurei debent capi equali æstimatione, & contra faciendi gravissime puniuntur. Bart.

3. Imp. Gratian. Valent. & Theod. Augusti Arintho P. P.

Universos auctoritas tua proposito edicto commoneat g obryzatorum h omnium solidorum uniforme i pretium postulare: capitali scilicet supplicio puniendo, qui vel iusta nostræ Majestatis k avaritiæ l cacitate contempserit, vel æternales m vultus, dum fraudibus studet, duxerit violare n.

NULLI LICERE IN FRENIS ET EQUESTRIBUS SELLIS ET IN BALTEIS MARGARITAS ET SMARAGDOS ET HYACINTHOS APTARE, ET DE ARTIFICIBUS LATINIS.

TIT. XI.

1. Imp. Leo A. Leontico.

Nulli o prorsus liceat in frenis & equestribus sellis, vel in balteis suis margaritas & smaragdos & hyacinthos aptare posthac, vel inserere: aliis autem gemmis frena & equestres sellas & balteos suos privatos exornare permittimus. De cucurmiis p vero omnem prorsus qualiumcunque gemmarum habitum q præcipimus submoventi: fibulis quoque in chlamydis his utantur, quæ solo auro & arte pretiosæ sunt. Si quis autem contra interdictam pietatis meæ fecerit: sciat se continuo quinquaginta libris auri esse multandum. † Nulli præ-

b Speciem hic interpretor materiam ipsam nummi, quæ & qualitas. Porro materia ipsa ex metallo. In nummis vero tria præcipue metalla, aurum, argentum, æs: unde Triumviri monetales, auri, argenti, æris factores. l. 2. §. 30. *ff. de origine juris.* Plautus in *Mossellaria* quendam accusat, qui plumbeos cudere solebat. Stannæis uti suos Siculos aliquando coegit Dionysius Tyrannus: Spartanis, ut & Byzantiis ferrea fuit etiam pecunia. Aëreas meminisse Jurisconsultus l. 102. *ff. de solus.* Leo Novell. 52. hæc conjungit. ἀπαγορεύοντες τὴν χρυσῆν, ὅλην ἀκρίδηλον, ὅλην τέλειον.

c Monetam publicam majori vel minori pretio dare & accipere non licere, quam sit publica indicatura seu æstimatio, hinc colligit Molinæus *tratt. de usuris q. 100. n. 814.* Unde rursus notat, pactum contrarium non valere: neglectoque pacto secundum æstimationem publicam esse recipiendam. Usum monetæ & ejus probitatis, juris esse publici, l. 1. *ff. de contrah. empt.* quod passionibus privatorum mutari non possit. l. *fin. publicum.* 33. *ff. de pactis.* sufficere debitam pecuniam solvere secundum usum & probitatem publice definitam tempore solutionis. Pecuniam publice signatam, in dispositionem deduci non posse tanquam massam, sed tanquam pecuniam publicam. Fore alioqui in hujusmodi speciebus magnam captionem & quasi aleam.

d imminutione, sed Græci κατὰ τὴν μέεσιν, &c. pro imminutione solidorum, venalium quoque rerum pretia minuantur. Syn. Basil. ib. c. 1.

e Specierum voce Græci hic accipiunt τὸ τίμημα τῶν ἀντικῶν pretium rerum venalium. Syn. ib. c. 2. Notomanus c. 15. *Illustr.* vero non res ipsas, sed species alias monetæ & pecuniæ accipit: ut una cum auro gradatim omnes reliquæ monetæ pro rata cuiusque portione decrescant. De quo dubitari potest merito.

f Pretium rei decrescit, si decrescit moneta ut hic, per contrarium augetur pretium monetæ augescendo. Eadem enim est contrarium potestas, ut Aristoteles ait. Quid, quæ de imminutione nummi hic agitur? An de ea, quæ sit abusu & tyrannide Principis: an potius de ea, quæ sit ex iusta causa & ad alias monetæ proportionem? Hoc postremum putat Molinæus *tratt. de usuris q. 93. n. 716.* hoc sensu: Omnibus monetis pari proportionem, minutis vel auctis, novum pretium subire locum veteris, auctave vel minuta pretia videri. Aureo tantum minuto, cæteris monetis in suo statu manentibus, pretia in suo statu manere aliarum monetarum stantium respectu. Respectu vero aurei minuti, non minui sed augeri pretium. Quæ summe notanda sunt, cum in pecuniis mutuis possint esse usui. l. 59. *ff. de verb. obligat.* Solvi enim aurei pro aureis possunt, sive aucta, sive deminuta sit eorum æstimatio. Plin. 13. *cap. 3.* Constitutum est, inquam, ut asses, qui librales erant, sextantario pondere ferirentur: ita quinque partes factæ lueri, dissolutæque æs ætenuum.

g Nemo solidorum obryzorum (Græci ὀβρυζα) diversum pretium inducat. Nam capitali supplicio puniuntur, qui obryzos solidos antiquos levius æstimat. Syn. ib. c. 3.

h Qui ex auro optimo & purissimo constati sunt. Plin. scribit obryzum aurum vocari, quod cum igne probatur, simili colore, quo ignis rubet, obryzatorum porro rementio in l. *unic. inf. de obl. res.*

i Pretium uniforme solidorum.

k al. *severitatis.* l. v. l. 6. §. *de muneri. parim.*

m v. quæ de Principum monetis insculpi solito scripti ad l. 1. *sup. cod.*

n viliores, in quib. lib. manu. quod magis probat Cujac. ex lib. *Βασιλικών.*

o adde l. 1. §. *de vestibus holobris.*

p al. *cucurmiis.* Azo, qui ait esse eam partem fronti equini, quæ ori equi imponitur & vulgo morsus equi appellatur. Cujacius tamen magis probat cucurmiis, vel cucumiis. Quibusdam Cucuma vox Chaldaica videtur, quæ sandalum significat. Hesychius tamen eam interpretatur, eamque genus ornamentum equestre quod freni, vel ore vice sit, ut illo loco Pl. *ἐν κημῶ, ἐν κερκασῶ, ut post Eufemundum Bonafium scribit Cujacius II. obs. 20.* Ego pharetras interpretor: ut in Commentariis ad hunc locum dicemus aliquando pleuius. q ambitum.

a Nummos probos monetamve vultu Principum signatam, præter adulterinam, i. e. si non adulterina sit, reprobans, lege Cornelia de falsis tenetur. Paul. §. *sent. 25.* §. 1. Cedren. in Niceph. *Phoca.* νόμος καὶ εἶδος ὄντων, πᾶντα χαλαρὰ ἐκ βασιλέως ἐκ μὴ τῶ σταθμῶ καὶ εἰς το, δύναμιν εἰς φέρειν, καὶ ἐκεῖν ἐτυμον. & l. 1. C. Theod. *si quis solidi circum-*
lun exteriorum,
constituitur, ut omnes solidi uno pretio æstimentur atque vendantur. & in Novella Theodosii de pretio solidi: Ne insigniti solidi aurei veterum Imperatorum nominibus, ab ullo emptore recitentur, & ut ne minoris distrahantur quam empti sunt a collectorio. adde Leonem. Novell. 52. Arrianum ad Epistolum 1. Pragmaticam Justiniani ad vigiliam de mutatione solidorum.

b Speciem hic interpretor materiam ipsam nummi, quæ & qualitas. Porro materia ipsa ex metallo. In nummis vero tria præcipue metalla, aurum, argentum, æs: unde Triumviri monetales, auri, argenti, æris factores. l. 2. §. 30. *ff. de origine juris.* Plautus in *Mossellaria* quendam accusat, qui plumbeos cudere solebat. Stannæis uti suos Siculos aliquando coegit Dionysius Tyrannus: Spartanis, ut & Byzantiis ferrea fuit etiam pecunia. Aëreas meminisse Jurisconsultus l. 102. *ff. de solus.* Leo Novell. 52. hæc conjungit. ἀπαγορεύοντες τὴν χρυσῆν, ὅλην ἀκρίδηλον, ὅλην τέλειον.

c Monetam publicam majori vel minori pretio dare & accipere non licere, quam sit publica indicatura seu æstimatio, hinc colligit Molinæus *tratt. de usuris q. 100. n. 814.* Unde rursus notat, pactum contrarium non valere: neglectoque pacto secundum æstimationem publicam esse recipiendam. Usum monetæ & ejus probitatis, juris esse publici, l. 1. *ff. de contrah. empt.* quod passionibus privatorum mutari non possit. l. *fin. publicum.* 33. *ff. de pactis.* sufficere debitam pecuniam solvere secundum usum & probitatem publice definitam tempore solutionis. Pecuniam publice signatam, in dispositionem deduci non posse tanquam massam, sed tanquam pecuniam publicam. Fore alioqui in hujusmodi speciebus magnam captionem & quasi aleam.

d imminutione, sed Græci κατὰ τὴν μέεσιν, &c. pro imminutione solidorum, venalium quoque rerum pretia minuantur. Syn. Basil. ib. c. 1.

e Specierum voce Græci hic accipiunt τὸ τίμημα τῶν ἀντικῶν pretium rerum venalium. Syn. ib. c. 2. Notomanus c. 15. *Illustr.* vero non res ipsas, sed species alias monetæ & pecuniæ accipit: ut una cum auro gradatim omnes reliquæ monetæ pro rata cuiusque portione decrescant. De quo dubitari potest merito.

f Pretium rei decrescit, si decrescit moneta ut hic, per contrarium augetur pretium monetæ augescendo. Eadem enim est contrarium potestas, ut Aristoteles ait. Quid, quæ de imminutione nummi hic agitur? An de ea, quæ sit abusu & tyrannide Principis: an potius de ea, quæ sit ex iusta causa & ad alias monetæ proportionem? Hoc postremum putat Molinæus *tratt. de usuris q. 93. n. 716.* hoc sensu: Omnibus monetis pari proportionem, minutis vel auctis, novum pretium subire locum veteris, auctave vel minuta pretia videri. Aureo tantum minuto, cæteris monetis in suo statu manentibus, pretia in suo statu manere aliarum monetarum stantium respectu. Respectu vero aurei minuti, non minui sed augeri pretium. Quæ summe notanda sunt, cum in pecuniis mutuis possint esse usui. l. 59. *ff. de verb. obligat.* Solvi enim aurei pro aureis possunt, sive aucta, sive deminuta sit eorum æstimatio. Plin. 13. *cap. 3.* Constitutum est, inquam, ut asses, qui librales erant, sextantario pondere ferirentur: ita quinque partes factæ lueri, dissolutæque æs ætenuum.

g Nemo solidorum obryzorum (Græci ὀβρυζα) diversum pretium inducat. Nam capitali supplicio puniuntur, qui obryzos solidos antiquos levius æstimat. Syn. ib. c. 3.

h Qui ex auro optimo & purissimo constati sunt. Plin. scribit obryzum aurum vocari, quod cum igne probatur, simili colore, quo ignis rubet, obryzatorum porro rementio in l. *unic. inf. de obl. res.*

i Pretium uniforme solidorum.

k al. *severitatis.* l. v. l. 6. §. *de muneri. parim.*

m v. quæ de Principum monetis insculpi solito scripti ad l. 1. *sup. cod.*

n viliores, in quib. lib. manu. quod magis probat Cujac. ex lib. *Βασιλικών.*

o adde l. 1. §. *de vestibus holobris.*

p al. *cucurmiis.* Azo, qui ait esse eam partem fronti equini, quæ ori equi imponitur & vulgo morsus equi appellatur. Cujacius tamen magis probat cucurmiis, vel cucumiis. Quibusdam Cucuma vox Chaldaica videtur, quæ sandalum significat. Hesychius tamen eam interpretatur, eamque genus ornamentum equestre quod freni, vel ore vice sit, ut illo loco Pl. *ἐν κημῶ, ἐν κερκασῶ, ut post Eufemundum Bonafium scribit Cujacius II. obs. 20.* Ego pharetras interpretor: ut in Commentariis ad hunc locum dicemus aliquando pleuius. q ambitum.

a v. Nov. Leon.
18.
b ornatum Im-
peratorum.
c super.
d qui.
e officii. quod
magis prob. Cu-
jac.
f ornametoque.
g Optabile.
h id est, officiales
Comitis sacra-
rum largitio-
num.

i Classici, mili-
tes deputati na-
vibus amnicis
purgandorum flu-
minum & alia-
rum necessitatum
gratia.
k Orientis.
l C. Th. cod. tit.
l. 1.

m Classes variz
pro regionum &
fluminum varie-
tate fuerunt.

n Jurisdictionem
in mari adjacen-
ti, quousque ma-
gistratus exerce-
re posse hinc col-
ligunt: ut non so-
lum puniant de-
linquentes in i-
pſis mediterraneis
locis sui
territorii, sed &
in mari, suo ter-
ritorio adjacen-
ti. v. Corſetum
ſingulari, Juris-
dictio.

o Incenſiti, co-
lonariæ condi-
tioni minime ad-
ſcripti, ſenſu. 6.

p Th. de cenſ. ſive
adſcripti. l. 6. l. 7.

q Th. de ſervitib.
p Adreſcentes,
qui ex Clafſicis
nati.

r Orontis fluvii,
qui annis eſt Sy-
riæ Seleuciam af-
fluens.

s Quippe Seleu-
cia ipſa, de qua
hic, in Syria &
Oriente.

f al. curialibus
in C. Th. Decuria.
Corpus decuria-
lium fuit Romæ.
C. Theod. cod. Caſ-
ſiod. 5.

g C. Th. lib. 14.
tit. 1. l. 3. ſi quis.
u Decuria, in C.
Th. & quibud.
manuſc. erant au-
tem decuriarum
urbis Romæ judi-
ces qui etiam a
Caſſiodoro re-
ſtores appellan-
tur.

x Hodie Princi-
pem. Nov. 151.

y C. Th. 14. l. 4.
z al. patre.

a v. l. 33. ſ. de de-
curionibus.

b Corporati, ſunt
uſibus & neceſſi-
tatibus populi
Romani deſtinati,
ſic dicti, tanquam
ex corpore civitatis
vel collegii: de iis
autem ſequen-
tibus titulis ſingula-
tim tractatur.

c al. Imppp. Valentinianus, Theodoſius & Arcadius AAA. ad Alipium P. U.

d Hæc conſtitutio ex 2. 3. & 4. conſtit. conſtata eſt, quæ extant, in C. Th. cod. lib. 4. tit. 2.

e l. 3. C. Th. cod.

f l. 4. C. Th. cod.

g l. 50. ſ. de decurionibus.

terea privatorum liceat (exceptis a ſcilicet ornamentis matrimonialibus, & tam muliebrium quam virilium annulorum habitu) aliquid ex auro, & gemmis, quod ad cultum & ornamentum imperatorum b pertinet, facere: neque illud sub c hoc colore & prætextu præparare, quod d velit Clementiæ Principali velut aliquod munus offerre: pietas enim mea hujusmodi dona non expetit, neque regium || ſibi || offerri a privatis cultum requirit. Sane ſi quis poſthac aliquid contra vetitum hujusmodi ſanctionis effecerit & offerenda Clementiæ meæ ornamenta, quæ uſibus regiis deputata ſunt, auro gemmisque decorata, auſus fuerit præparare: centum librarum auri condemnatione ſciat ſe eſſe feriendum: capitali quoque ſubdendum eſſe ſupplicio. Ornamenta enim regia intra aulam meam fieri || a palatinis || artificibus debent: non paſſim in privatis domibus vel officinis e parari. Unde ſumma ſeveritate ſancimus, ut quod in cultu ornatuque f noſtro ſacrum & adoptabile g eſt, id facere temeritas privata non audeat. Si quis ſane contra vetitum tranquillitatis meæ aliquid fecerit, definitam ſuperius multam ab his per officia h palatinorum exigi, & ſacris largitionibus noſtris jubemus inferri.

DE CLASSICIS i.

TIT. XII.

i. Imperatores Valentinian. & Valens Auguſti Aulonio k P. P. l.

Claſſem Seleucenam m aliasque univerſas ad n offici-
cium, quod magnitudini tuæ obſequitur, volumus
pertinere: ut clafſicorum numerus ex incenſitis o
vel accreſcentibus p compleatur, & Seleucena q
ad auxilium purgandi Orientis, aliasque neceſſitates co-
miti Orientis r deputetur. Dat. Indictione 12.

DE DECURIALIBUS SURBIS
ROMÆ.

TIT. XIII.

i. Imppp. Valentinian. Theod. & Arcad. Auguſti ad Trifolium P. P. r.

Si quis decuriale de auferendis privilegiis putaverit
lite pulſandum, intelligat ſe curiæ u interpellare de-
bere judicem x. Dat. 14. Kal. Febr. Med. Timafio
& Promoto Coſſ. 389.

2. Imppp. Arcad. Honor. & Theod. Auguſti Exuperantio, Julio, & cæteris decurialibus y.

Leges decuriales tam a ſuperioribus Principibus, quam
a divo parente z noſtro conditas, noſtra auctoritate
firmamus. Singulos itaque Judices ſcire volumus, ne quis
huic collegio injuriis a corporalibus tentet notam attere-
re, neque ab his commodis, quæ rationibus approbantur,
audeat ſeparare: Huic enim collegio volumus antiquam
privilegiorum prærogativam ſervari. Dat. 8. Id. Jul. Ro-
mæ, Honorio A. 6. & Ariſtæneto Coſſ. 404.

DE PRIVILEGIIS CORPORATORUM b
URBIS ROMÆ.

TIT. XIV.

Incolæ urbis Romæ gaudent privilegiis civium. Bart.

i. c Impp. Honor. & Theod. Auguſti ad Aly-
pium P. U.

Nulli ſit d liberum, nulli permiſſum, ut novum
aliquid urbis incolæ in urbe ſuſtineant: ſed e in
honorem æternæ urbis corporatis indulta ſuf-
fragia valere præcipimus. Cura f autem Recto-
rum provinciarum corporati urbis Romæ, qui in pere-
grina tranſgreſſi ſunt, redire cogantur: ut ſervire g

terea privatorum liceat (exceptis a ſcilicet ornamentis matrimonialibus, & tam muliebrium quam virilium annulorum habitu) aliquid ex auro, & gemmis, quod ad cultum & ornamentum imperatorum b pertinet, facere: neque illud sub c hoc colore & prætextu præparare, quod d velit Clementiæ Principali velut aliquod munus offerre: pietas enim mea hujusmodi dona non expetit, neque regium || ſibi || offerri a privatis cultum requirit. Sane ſi quis poſthac aliquid contra vetitum hujusmodi ſanctionis effecerit & offerenda Clementiæ meæ ornamenta, quæ uſibus regiis deputata ſunt, auro gemmisque decorata, auſus fuerit præparare: centum librarum auri condemnatione ſciat ſe eſſe feriendum: capitali quoque ſubdendum eſſe ſupplicio. Ornamenta enim regia intra aulam meam fieri || a palatinis || artificibus debent: non paſſim in privatis domibus vel officinis e parari. Unde ſumma ſeveritate ſancimus, ut quod in cultu ornatuque f noſtro ſacrum & adoptabile g eſt, id facere temeritas privata non audeat. Si quis ſane contra vetitum tranquillitatis meæ aliquid fecerit, definitam ſuperius multam ab his per officia h palatinorum exigi, & ſacris largitionibus noſtris jubemus inferri.

c al. Imppp. Valentinianus, Theodoſius & Arcadius AAA. ad Alipium P. U.

d Hæc conſtitutio ex 2. 3. & 4. conſtit. conſtata eſt, quæ extant, in C. Th. cod. lib. 4. tit. 2.

e l. 3. C. Th. cod.

f l. 4. C. Th. cod.

g l. 50. ſ. de decurionibus.

poſſint functionibus, quas impoſuit antiqua ſolemnitas.
Dat. Frid. Id. Jul. Aquil. Tatiano & Symmacho Coſſ.
391.

DE PISTORIBUS a.

TIT. XV.

i. Imp. Leo A. Viviano P. P.

Quicunque ex mancipiis b comitis horreorum di-
gnitatem & officium, vel ambitione, vel gratia,
vel pecunia, ſeu quolibet alio c modo poſthac
fuerit adſecutus: exutus dignitate, quam contra
interdictum noſtræ ſerenitatis adeptus eſt, multatus etiam
viginti libris auri, ad antiquum d denuo conſortium col-
legiumque revocetur: omne etiam ſpeciale beneficium,
quocumque modo contra hanc ſanctionem fuerit impe-
tratum, penitus conquieſcat.

DE SUARIIS e, ET SUSCEPTORIBUS
VINI f (ET CÆTERIS CORPORATIS g.)

TIT. XVI.

i. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. Auguſti ad Albinum P. U. h.

Porcinarum i urbis æternæ, cum pervigilem laborem
populi Romani commodis exhibeant ſordidis ſem-
per muneribus liberentur. Dat. 8. Kal. Septembr.
Romæ, Timafio & Promoto Coſſ. 389.

2. Impp. Arcad. & Honor. Auguſti Florentio P. P. k.
Quicunque ex corporibus l ſuorum, ſive excipiendæ
neceſſitate litis adſtrictus, ſive inferendæ voluntate
ſpontanea provocatus judicium voluerit experiri: fori ur-
bani auditorium m præſtoletur. Dat. 18. Kalend. Febr.
Romæ, Baſſo & Philippo Coſſ. 408.

DE COLLEGIATIS n ET CHARTOPRA-
TIS o ET NUMMULARIIS.

TIT. XVII.

Qui intrat unum collegium, & munera, ad quæ ordinatus eſt
non exercet: non effugit munera alterius collegii, de
quo exivit.

i. Impp. Theod. & Valent. Auguſti Cyro P. U.

Qui || sub p || prætextu decanorum q ſeu collegia-
torum, cum id munus non impleant, aliis ſe mu-
neribus conantur ſubtrahere: eorum fraudibus
credimus eſſe obviandum: ne r quis ſub ſpecie
muneris, quod minus exequitur, alterius muneris oneribus
relevetur: ne argentariorum vel nummulariorum munera
declinentur ab his, qui dici tantummodo collegiati vel de-
cani feſtinant. Ideoque ſi quis eorum ſub nuda appella-
tionis velamine collegiatum ſe vel decanum appellat: ſciat
pro ſe alium ſubrogandum, qui prædicto muneri ſufficiens
approberur: ſubrogatione videlicet ſ memoratorum
vel eorum, qui moriuntur, primatum ejus t, qui ſubroga-
tur, admiſſa u judicio.

i ¶ Quod autem ſupra x numerum, qui in cautis y bre-
vibus continetur, nemo ſe quolibet patrocinio, vel cujus-
libet adſumpta potentia debeat excuſare, hoc noſtræ eſt
ſerenitatis cenſere, & tuæ ſublimitatis iunique officii cau-
tius obſervare. Hoc inter omnes æqua lance ſervari præci-
piamus: nullo divinæ domus patrocinio, nullo ſacroſancta-
rum Eccleſiarum reverentia, nulla qualibet vel cujus-
libet potentia ſe excuſante.

† Sed ne tantū circa munera relevanda ſupplicibus con-
ſuluiſſe noſcamur: illud etiam dicendum z obſervandumq;
eſſe cenſemus, ut chartæ a venditio, quæ de provinciis ad

p Jam ſemel poſita fuit hæc lex ſub. ſis. de ſacroſanct. Eccleſ. l. qui ſub prætextu. 9.
q Decani, leſticarii, copiatæ, veſpillones. l. 4. ſ. de ſacroſanct. Eccleſ. Nov. 3. & 43. 59.
l. ſi qua. 22. ſ. de Episcopis. l. 15. C. Th. cod. l. 1. C. Th. de luſ. col. Epiphani. 3. ſ. 7. in
fin. v. Forner. 2. ſelect. 21.
r Tributorum vitandorum cauſa Eccleſiæ vel cujuſcunque alterius dignitatis nomine ab-
uti non oportet: idque ne gravetur Reſpublica, quæ quo pluribus datur immunitas, eo
certe majora tributa pendit. l. 12. ſ. de annon. & tribut. l. 4. ſ. de exact. trib. l. 2. J. de
privileg. domus Auguſta. Nov. 43. ſ. ubi videlicet. t ei, qui.
u admiſſio. x Supernumerarius collegii muneris vel dignitatis alicujus beneficio ac
privilegio dignitatis, vel collegii ſui non poteſt. Corſetus ſingulari, ſupernumerarius.
y Encantia emendat Cujacius. Encantia vero, ſive encantaria dicuntur monumenta ci-
vitatibus ſive chartæ publicæ. l. 9. J. de agris. cenſit. & col. z edicendum.
a Chartæ & chartariorum cura, ſub P. urbi (ut docet hujus legis inſcriptio) pertinet &
ad Comitum ſacrarum largitionum. Nov. 44. Chartariæ autem Romæ, & Conſtantinopoli
ſuere in 4. regione.

a Piſtores hi
manipes dicti:
pani civili confi-
ciendo obnoxii.
l. 1. l. 2. J. de fru-
mento urbis Con-
ſtantinopolitana.

b mancipiis, in
lib. Aured & al.
reſer. v. hic. Cuj.

c quoquo modo.

d mancipium &
recte, ut etiam
conſtat ex l. 12. C.
Th. cod. tit. ubi pi-
ſtores manipes
appellantur, &
eorum mancipa-
tus ſit mentio, ad-
de 12. C. Th. 16.

e l. 2. J. cod. &
porcinariis. l. 1. J.
cod.

f Suſceptores vi-
ni ſicilis, caupo-
nes vocat, qui ſi-
ſcale vinum po-
pulo vendebant.
Vinum enim per
raro populo gra-
tuitum dabatur.
Vopileſcus in An-
reliano.

g Deſunt in ple-
risque libr.

h C. Th. 14. 4. 6.
ſed vide, multa e-
nim hic detracta
ſunt.

i Porcina gra-
tuito P. Romano
dabatur.

k al. Hilario P.
V. v. C. Th. 14. 4.
8. Unde ſumpta
eſt hæc conſtitu-
tio.

l al. corporali-
bus.

m adjutorium.

n Collegati,
συνηταίτοι
quorum corpus
incendiis arcen-
dis deſtinatum.
Symmachus de
corporibus ad Va-
lentinianum, ex
diverſis corpori-
bus aſſumpti. l.
pen. ſ. de commo-
ciis.

o Vide Alciat.
lib. 21. prætermiſſ.
Budgetum in annos
poſterior. ad Pan-
dect. & Pyrrhum
hic.

a Anonam gra-
tuitam octoginta
millium fere mo-
diorum 2. Socra-
tes 1. 3. primus
Constantinus Con-
stantinopolitanis
suis dedit: ut an-
tea gratuita P.
Rom. dabatur.
Suidas hunc ca-
nonem panes pa-
latinos videtur
appellare: forte
quod e palatio
erogarentur: nisi
malis palatinos
appellare, quod
palatinis daren-
tur. Panum enim
alii populares, al-
ii militares, l. 7.
c. Theod. de anno-
nis civilibus.
b Canonem an-
nonæ gratuitæ a
Constantino Con-
stantinopolitanis
concessit, ut sup-
radiximus. Theodo-
sius auxit, ut hic.
l. pen. c. Theod. de
annonis civilibus.
ut & Martianus, l.
2. inf. tit. prox.
ut & Romæ, Au-
relianus, teste Vo-
pisco, quæ antea
a Trajano & Se-
vero constituta,
c Abest a C. Th.
d v. l. ult. sup. tit.
prox.
e Ad frumenti
publici coemptio-
nem auri statuta
erat Constantino-
poli quantitas, ei
rei perpetuo ita
addicta dest. nata-
que, ut nefas es-
set etiam urbis
Præfecto, eam
minuere vel in
alios usus vertere.
f i. e. 600. auri
libra. ex Theod. C.
cod. tit. l. 3.
g Frumenti co-
emptio στυγών.
v. Cuj. l. 1. obs. 39.
h l. 2. §. quod de
frumentario, §. fr-
amentum, ff. de adm.
reum.
i Frumentum pu-
blicum ita eme-
batur. Pecunia ex
arca frumentaria
promebatur testa-
to mancipibus,
hoc est, pistoribus
mutui nomine,
hoc est, in ante-
cessum dabatur.
Inde, frumento
videlicet, sic co-
empto, pistorum
vel frumentum, vel panes reddere cogebantur.
k i. e. pistoribus, ut l. 1. sup. eod.

l Mutuum hic promutuum, est quod videlicet alicui in antecessum ex advance datur, dixi in
l. 15. §. 6. ff. locati. m sed & n v. l. 2. inf. de apparitoribus Præf. urb.
o Irquietares, in C. Theod. p Poena hæc est P. urbi frumentariam pecuniam in alios
usus verterentis, ut in duplum teneatur, & in id quod ex ea pecunia lucrum fecit.
q v. quæ not. ad l. 6. l. 13. ff. peculatus. r excreverit. s Lucrum assumit na-
turam ipsius capitalis. Corsetus singulari, Lucrum. t fomitum in C. Theod.

u C. Theod. e d. tit. l. 10. x civitas, in C. Theod.
y virisim, in C. Theod. & quib. lib. manu. quod magis probat Cujac.
z l. 2. in pr. j. eod. l. 2. j. de frumento Alexandr. v. Papon. 3. Nos. 8. c. 2. des lettres de
fis. folde & assignat.
a al. Martianus A. Titiano P. P. ita legitur apud Cujac.
b l. 1. sup. eod. Canon annonæ gratuitæ in hunc modum auctus a Martino, hujus legis
autore, ut diximus. De quantitate canonis a Constantino & Theodosio constituti, scripti ad
l. 1. sup. de frumento urbis Constant. c Juniarum.
d Panibus publicis nomen imperiale seu Imperatoris imprimi consuetum ex hoc loco qui-
dam notant.
e Tesseræ nomine, quæ πέρδς Græce appellatur, & peteuma & parapeteuma, Cujac. hic.
Quidam legunt, periteumatis, al. perisseumatis, v. Alciat.
f sublimissima, & postea præfectoria. g Commodum.
h πρεβ. πρεβ. αὐτῶν, Eclog. lib. 54. tit. 7. v. Nov. de prætorum populi. 8. cap.
4. & 5. Petrum Gregorium 5. Synagm. 25. adde l. 5. §. 7. ff. de liberis agnoscendis, scripti
etiam ad legem xii. tab.
i In C. Theod. legitur, non invalidis, rectius Contr.

exhibenda: ita enim debet canon ab inclyta memoria
Constantino a præstitus, necnon a divo pietatis meæ avo b
Theodosio c] auctus, expendi: quoniam crescit ino-
pia, si frumenta, quæ pro annona tribuuntur d, ad usus
alios deputata cognoscantur: cogentur enim de publico
sibi emere, quæ aliis vendere potuissent. Datum 10. Ka-
lend. August. Constantinop. Theodos. A. 7. & Palladio
Confl. 418.

Quantitas statuta ad emptionem frumenti, non potest minui,
nec ad alios usus converti. Bart.

2. Imp. Theod. & Valent. Augusti Leontio
P. U.

Auri e statuta quantitas f ad coemptionem g fru-
mentariam perpetuo sit dedicata h: nec liceat cui-
quam post administrationem urbicariæ potestatis perce-
ptam, aliquid ex eadem summa minuere, vel ad quoscun-
que alios usus convertere i: sed sub gestorum testifica-
tione certum fiat, & quod mancipibus k mutui l nomi-
ne datum est, & m quod ab iisdem sit excepta omni con-
cussione n solvendum. Eum autem, qui hanc formam
ausus fuerit inquinare, o quantitatem, in qua suam cal-
liditatem exercuerit p, in duplum q redhibere jubemus:
& quicquid ex prædicta ratione accreverit r, ad scum-
lum ejusdem auri quantitatæ & frumentarii tituli firmi-
ter t redundare: legisque hujus tenorem æneis tabulis
incidi. Datum 5. Kalend. Dec. Constantinopoli, Ariobindo
& Aspre Conf. 434.

DE ANNONIS CIVILIBUS.

TIT. XXIV.

Annonæ civiles non dantur pro titulis in dignitatibus,
sed pro meritis. Bart.

1. Imp. Theod. Arcad. & Honor. Augusti Pro-
culo P. U. u.

A nnonas publicas x non tam titulis dignitatum,
quam singulorum virorum y meritis attributas
divi Constantini liberalitate satis claruit. Ideo-
que nihil ex his scholarum nomine vindicetur:
sed pro z uniuscujusque merito, quæ sunt concessa, ser-
ventur, ut quicumque perceptarum annonarum emolu-
menta, vel in hæredes proprios jure sanguinis transfude-
runt, vel in extraneos distractionis titulo transcripserunt:
maneat quod gestum est, vel hæreditatis merito, vel alie-
nationis arbitrio. Datum 7. Kal. Jul. Constantinop. Ar-
cadio A. 2. & Rufino Conf.

2. Imp. Theod. a Arcad. & Honor. Augusti.

C entum b vigintiquinque modios frumenti, præter so-
litum canonem, per singulos dies de præsentis sexta in-
dictione ex die Kalend. Januarii c nomine d parapeteu-
matis e de horreis publicis hujus almæ urbis, insita no-
stræ pietatis liberalitate tribuimus, datis sacris apicibus
ad f sublimissimam quoque per Orientem Præfecturam,
quibus possit & modum g nostræ donationis agnoscere,
& incunctanter præbere, quæ iustissimus: quam modiationem
jugiter, & in perpetuum civibus nostris debere con-
ferri, valitura in ævum hac lege sancimus.

DE h MENDICANTIBUS VA- LIDIS. i.

k i. e. pistoribus, ut l. 1. sup. eod.
l Mutuum hic promutuum, est quod videlicet alicui in antecessum ex advance datur, dixi in
l. 15. §. 6. ff. locati. m sed & n v. l. 2. inf. de apparitoribus Præf. urb.
o Irquietares, in C. Theod. p Poena hæc est P. urbi frumentariam pecuniam in alios
usus verterentis, ut in duplum teneatur, & in id quod ex ea pecunia lucrum fecit.
q v. quæ not. ad l. 6. l. 13. ff. peculatus. r excreverit. s Lucrum assumit na-
turam ipsius capitalis. Corsetus singulari, Lucrum. t fomitum in C. Theod.

u C. Theod. e d. tit. l. 10. x civitas, in C. Theod.
y virisim, in C. Theod. & quib. lib. manu. quod magis probat Cujac.
z l. 2. in pr. j. eod. l. 2. j. de frumento Alexandr. v. Papon. 3. Nos. 8. c. 2. des lettres de
fis. folde & assignat.
a al. Martianus A. Titiano P. P. ita legitur apud Cujac.
b l. 1. sup. eod. Canon annonæ gratuitæ in hunc modum auctus a Martino, hujus legis
autore, ut diximus. De quantitate canonis a Constantino & Theodosio constituti, scripti ad
l. 1. sup. de frumento urbis Constant. c Juniarum.
d Panibus publicis nomen imperiale seu Imperatoris imprimi consuetum ex hoc loco qui-
dam notant.
e Tesseræ nomine, quæ πέρδς Græce appellatur, & peteuma & parapeteuma, Cujac. hic.
Quidam legunt, periteumatis, al. perisseumatis, v. Alciat.
f sublimissima, & postea præfectoria. g Commodum.
h πρεβ. πρεβ. αὐτῶν, Eclog. lib. 54. tit. 7. v. Nov. de prætorum populi. 8. cap.
4. & 5. Petrum Gregorium 5. Synagm. 25. adde l. 5. §. 7. ff. de liberis agnoscendis, scripti
etiam ad legem xii. tab.
i In C. Theod. legitur, non invalidis, rectius Contr.

TIT. XXV.

1. Imp. Gratian. Valent. & Theod. Augusti
ad Severum P. U. 4.

Cunctis b, quos c in publicum quæstum Incer-
ta mendicitas vocaverit, inspectis, exploretur in
singulis & integritas corporum, & robur anno-
rum: atque d inertibus, & absque ulla debili-
tate miserandis necessitas inferatur, ut eorum quidem,
quos tenet conditio servilis, proditor studiosus & dili-
gens dominium consequatur: eorum vero quos nata-
lum sola libertas persequitur, colonatu perpetuo fulcia-
tur, quisque hujusmodi lenitudinem e prodiderit ac
probaverit: salva dominis in eos actione, qui vel late-
bram forte fugitivis, vel mendicitatis subeunda consili-
um præstiterunt. Datum 12. Kalend. Jul. Paravii, An-
tonio & Syagrio Conf. 384.

DE NAUTIS TYBERINIS.

TIT. XXVI.

Qui navem Tyberinam habet, onus publicum cogitur
suscipere, nec ullo privilegio excusatur.
Bart.

1. Imp. Valent. & Valens Augusti ad Sym-
machum P. U. f.

Qui navem Tyberinam habere fuerit ostensus, o-
nus g reipublicæ necessarium agnoscat. Quod-
cunque igitur navigium in alveo h Tyberis in-
venietur, competentibus & solitis obsequiis
mancipetur: ita ut nullius i dignitas aut privilegium ab
hoc officio vindicetur. Datum 8. Id. Octob. Alimi, Divo
Joviano & Varroniano Conf. 364.

DE FRUMENTO ALEXANDRINO.

TIT. XXVII.

1. Imp. Honor. & Theod. Augusti Anthemio
P. P. k.

I n æstimatione frumenti, quod ad civitatem Alexan-
drinam l conveyitur, quicquid de crithologia m
& zygothasii munere, & pro naucletorum n tuenda
substantia Eminentia tua disposuit, roboramus: atque,
ut curialibus prædæ auferatur occasio, jubemus eos ad
hujusmodi sollicitudinem affectandam nunquam acce-
dere, sed designata officia tuis provisionibus examinata,
sollicitudinem prædictam implere. Datum 5. Kal. Febr.
Constantinop. Honor. 9. & Theod. 5. Augustis Conf. 412.

2. Imp. Theod. & Valent. AA. Isidoro P. P. o.

D urnos p centum & decem modios alimoniis Alex-
andrinæ civitatis addi decernimus: ut nemo privetur
eo, quod nunc usque percepit: & perissochoregia q no-
men r penitus amputetur, & tesseræ designentur, & no-
stræ pietatis nomine censeantur. Datum Prid. Non. Jun.
Constantinop. Isidoro & Senatore Conf. 436.

DE ALEXANDRIÆ s PRIMATIBUS.

TIT. XXVIII.

1. Imp. Theod. & Valent. Augusti Isidoro
P. P. u.

Corporatos civitatis Alexandrinæ, repurgandi flu-
minis onere liberamus: & pro tenore dispositio-
nis tuæ quadringentos solidos ex dinummio ve-
tigali memoratæ civitatis præcommodari decer-
nimus, ita ut ex titulo navium x modis omnibus repen-
setur. Datum Prid. Non. Jun. Constantin. Isidoro & Se-
natore Conf. 436.

DE JURE REIPUBLICÆ.

TIT. XXIX.

Sententia lata contra civitatem indefensam, est ipso
jure nulla. Bart.

drinis jus Buletarum dedit, qui sine publico consilio, ita ut sub regibus ante vivebant, uno
judice (is est Juridicus Alexandrinæ) contenti, quem Cæsar dedisset.
u Qui Archigerontes, v. l. Archigerontes, 5. sup. de episc. aud.
x al. navigium.

a C. Th. 14. 18. l.
b antilia affarim,
in C. Th. & quib.
lib.

c Mendicantes,
qui sani simul &
annis vegeti suar,
civis licet per-
vestigatores in
publicum addu-
cere, ac tales esse
probarer, ut si quis
servus esse depre-
hensus fuerit, in
suam eum pote-
statem redigat:
si liber, domino
nihilominus ad-
versus eum, qui
celavit vel cor-
rupit actionibus
salvis. Synop. ibid.
fit & ejus rei
mentio Nov. de
Quæstione 80. c. 5.
d atque ea, in C.
Theod.

e Legendum vi-
detur, lenitudi-
nem.

f l. 2. §. de navib.
non excus.

g C. Th. 14. 21. l.

h De alveo Ty-
beris, adde Pragm.

Justin. c. 25.

i al. nulla.

k C. Th. 14. 26. l.

l De Canone po-
puli Romani &
Constantinopoli-
tani loquitur, ad-
vedo ex Alexan-
dria, ut quod ex
tota Ægypto A-
lexandriam con-
velleretur & ibid.

æstimaretur, ex-
citeretur, adne-
cteretur.

m al. decreto elo-
gii de, &c. sed
perperam: est au-
tem crithologia

munus ejus, qui
in Alexandria fru-
mento suscipien-
do & excutendo
præpositus est: y-
gothasium vero e-
jus, qui admeti-
endo, ut recte hic
explicat Cujac, ad-
de l. 3. ff. ad l. Jul.
de annona. l. 8. ff.
ad municip.

n naucletorum.

o C. Th. 14. 26. 21.

p l. 1. §. de anno-
nis civilibus.

q Perissochoregia
supererogatio.

vide Alciat. hic.

& Cujac.

r Castato hoc vo-
cabulum feramus,
qui Osta & Lou-
gobardica jam
pridem vocabula
hoc seculo Lati-
nis perniciosa si-
nimus) nomine,

castari effectum:

castatis statuto
nominibus offici-
alium, castari
protinus & in
continenti ipsos
officiales, hinc
notat Corsetus
singulari, Officia-
lis.

s al. Alexandri-
næ Alexandrinæ
autem curia, de
qua hic, a Severo
instituta est, Spar-
tarianus, Alexan-

drinis jus Buletarum dedit, qui sine publico consilio, ita ut sub regibus ante vivebant, uno

judice (is est Juridicus Alexandrinæ) contenti, quem Cæsar dedisset.

u Qui Archigerontes, v. l. Archigerontes, 5. sup. de episc. aud.

x al. navigium.

1. Imp.

a In veteri scri-
ptura. Idem A.
Rufino.
b Nominatum
successoribus. al.
nominatis succes-
soribus.

c adde l. fidejus-
sorum. ff. de fidejus-
sor.

d Ordo in con-
veniendis Reipu-
blicæ debitoribus
quis servetur.
e l. in pr. ff. ad
municip.

f l. 2. §. cod. v. l. 3.
in pr. ff. de admini-
stratione ad civ.

g l. 1. in pr. ff. de
operib. publ.
in al. Gratianus.

i Indivisum seu
pro indiviso quæ-
cunque inungun-
tur, ea periculo
soliditatis geren-
tes obligant; secus
si separatis por-
tionibus inuncta.

k al. soliditati.
l constrictus.

m l. 3. l. ult. in fin.
§. cod. l. 11 in fin. ff.
ad municip.

n l. 1. §. cod.
o l. 13. ff. ad mu-
nicip.

p Creator hic est
nominator: qui
quem ad munera
civilia nomina-
vit. l. 59. in fin. §.
de decur. dixi ad
l. 2. §. 7. ff. de adm-
ver. ad civis.

q al. Idem A.
r Deest in ple-
risque manusc. &
delendum existi-
mat Cujac.

f v. l. 1. sup. cod.
l. 11. in princ. ff. ad
municip.

t Cum pro quam-
vis accipit Cujac.
u v. l. 2. §. cod.
x vestra.

y v. l. ult. §. 1. ff.
de adm. ver.

z ei.

a progredi.
b v. l. 2. in princ.
sup. cod.

c l. Imperator. 11.
ff. ad municip.

d ad decur. ad spirand.

e Curator hic, Reipublicæ curator, & qui pater civitatis

f Græci hic: ὁ καθάρα τὴν πό-
λιν ἀρχοῦσιν. Ulpian. in Demosthenem. de quo vide l. 1. sup. de auctoribus. l. 1. sup. de
rationib. publ. operum. l. ult. sup. de infantibus expositis. l. 3. in fin. sup. de his, qui sponte publica
munera subeunt. l. 1. sup. quibus muneribus excus. l. 2. sup. de debis. civis. Græci ad lenatores.
D. de damno. Nov. 17. 85. 128. 160. l. hac valetudo. 17. sup. de Judais.

g Synopsis. Basil. 54. tit. 5. cap. 4. Quod ad theatra atti-
net, Spectaculorum loca apud veteres varia, theatra, amphitheatra Circi. Theatrum ve-
luti pars circuli dimidia, & eo amplius diametri quarta pars: (nec enim Semicyclia fuisse
theatra, & forma ipsa minus arridens, & ovata forma amphitheatrorum, quæ hodie extant,
Romæ, Oriculi, Verone, Nemausi, Arelatis indicio sunt) nam ex duobus theatris junctis,
amphitheatrum est ad ludos gladiatorios & ferarum venationes. Circi ad ludos curules,
curius & naumachias. adde Vitruvium 5. & 3. Plin. 36. cap. 15. Cassiodor. 3. & 5. Variar. adde
Tertullianum libro de spectaculis, ubi de ludis, titulis, apparatus, loco, circo, theatris,
scenis, agonibus & muneribus.

h l. 15. C. Th. 3. x l. 15. C. Th. 7. y l. 15. C. Th. 8.

i TIT.

vos creationis non fecerunt obnoxios, ex eo, quod casu
aliquo patrimonium eorum mutilatum sit: cum cessatio-
ni suæ id debeant imputare, damnaque Reipublicæ, si
qua ob culpam eorum passa est, sarcire: qui cum nomine
publico eos convenire potuissent, id facere superfede-
runt.

Nominator tenetur pro nominato officiali in quantum ipse
convenitur ex persona sua.

2. Imp. a Philippus A. & Philippus C.

SI successoris tui successor non idoneum loco sui magi-
stratum denominaverit, administrationis ejus pericu-
lum ad tuam personam spectare nequaquam potest. Ete-
nim nominati b successoris dumtaxat quisque periculum
fufcipere compellitur: nec ad nominatoris nominatorem
manus jure porrigi possunt.

DE PERICULO EORUM, QUI PRO MAGISTRATIBUS INTERVE- NERUNT.

TIT. XXXIV.

1. Imp. Antoninus A. Augustali.

Fidejussores c magistratuum in his, quæ ad Reipu-
blicæ administrationem pertinent, teneri, non in
his, quæ ob culpam, vel delictum eis pœnæ nomine
irrogentur, tam mihi quam divo Severo patri
meo placuit.

QUO QUISQUE ORDINE d CON- VENIATUR.

TITULUS XXXV.

1. Imp. Antoninus A. Luciano.

ET si duobus simul cura pecuniæ civitatis non tamen
separatis portionibus, mandetur: singuli non pro
virili portione, sed e in solidum Reipublicæ obli-
gantur: cum autem de indemnitate civitatis ejus
queritur, prius f ejus bona, qui administravit, ac mox
si satisfieri non poterit, collegæ conveniuntur. Vos ta-
men, qui hæredes unius ex curatoribus extitistis, damno,
si quod post g mortem ejus dolo vel culpa collegarum ac-
cellit, onerari, non est rationis.

Duobus si committitur pro indiviso administratio, quilibet an-
tenominatorum primum convenitur: secus si separatis
portionibus.

2. Imp. Gordianus A. b Valerio.

QUotiens duobus non separatim, sed pro i indiviso mu-
nus inungitur, & ita ut unusquisque eorum pericu-
lo soliditatis k videatur obstrictus l: manus ad nomina-
torem m, priusquam utrique, qui || id munus || admini-
straverunt, solenniter fuerint excussi, nulla ratione porri-
gi possunt.

† Si vero separatim portionibus ad munus nominati
sunt: prius n pro portione conveniantur, qui id munus
administraverint o: item fidejussores eorum. Si nec ab
his quidem indemnitas fuerit servata, tunc demum crea-
torem p: ac si nec is quidem sufficiat, novissime partici-
pem muneris conveniri debere. Præses non ignorat.

3. Imp. Carus, Carinus & Numerianus Augusti
Theodosio q.

SI ita Duumviri creati estis || hoc expresso r || ut mutuo
periculo teneamini, in dubium non venit vicariis s da-
mnis vos esse obstrictos: cum t in magistratibus prius
nominatores u conveniendos esse (hoc quod in persona
nostra x custodiri considerastis) constitutum est.

4. Imp. Dioclet. & Maxim. Augusti Dioni.

Cum te & collegam tuum magistratus vestri tempore
publicum fœnus collocasse proponas, nec potuisse de-
bitum a quibusdam Reipublicæ restitui: cum paratus sis
pro te id, quod solus gessisti, Reipublicæ satisfacere: con-
sequens est Rempublicam, si separati actus vestri contra-
ctus fuerint y, successores collegæ tui vel rerum ejus z
possessores prius ob personam ejus congregari a: & si so-
lida indemnitas Reipublicæ servata non fuerit, nominato-
res b ejus interpellare: ac postremo loco, si quid ex nomi-
ne collegæ tui defuerit, ob c culpæ nexum te interpellare:
priores enim nominatores veluti fidejussores placuit ob-
stringi.

NE QUIS LIBER & INVITUS a A- CTUM b REIPUBLICÆ GERERE COGATUR.

TIT. XXXVI.

1. Imp. Alexander A. Urbico.

SI, ut proponis, decreto c ordinis ad libertatem du-
ctus d es, non e debere te invitum actum Reipu-
blicæ administrare, Curator Reipublicæ non igno-
rat: præsertim cum servi hujusmodi officia admini-
strare debeant.

2. Imp. Dioclet. & Maxim. Augusti Tiberio.

SI cum ingenuus esses, ad actum gerendum a Republi-
ca f compelleris, auxilium Præsidis, & juris præsidia,
prout usus exigebat, implorare potuisti.

SUMPTUS INJUNCTI g MUNERIS AD OMNES COLLEGAS PER- TINERE.

TITULUS XXXVII.

1. b Imp. Maxim. A.

Cum ad munus i exhibendarum angariarum cum
aliis creatus, a consortibus muneris sollicitudine
deserta, solum te functum esse proponas: sum-
ptuum detrimenta, si k qua acciderint, collatione
eorum, quos munus oportuerat participare, provisione l
Præsidis dividuntur: Quod si etiam a te obsequium dere-
lictum esse cognoverit: quid censuræ m Reipublicæ con-
gruit, non ignorat.

DE HIS, QUI EX OFFICIO, QUOD ADMINISTRARUNT, CONVE- NIUNTUR.

TIT. XXXVIII.

Si pecunia mutuatur per administratorem Reipublicæ, ad
ipsum damnum sortis pertinet, non usurarium.
Bart.

1. Imp. M. Antoninus A. Octavio.

FOEnoris Reipublicæ, quod non tua culpa perditum
esse apparuerit: sufficit sortis damnum, non n et-
iam usurarium ejus o sustinere p.

DE SOLUTIONIBUS ET LIBERA- TIONIBUS q DEBITORUM CI- VITATIS.

TIT. XXXIX.

1. Imp. Alexander A. Quatuorviris r & Decurionibus
Fabretanorum.

CAutiones fervorum publicorum ita demum fir-
mam securitatem debitoribus præstant, si Curato-
rum s assignantium, vel eorum, quibus exigendi
jus est, auctoritate subnixæ sunt. Cum autem is,
qui exolvissæ dicitur, solam scripturam actoris suscipien-
tis pecuniam promat, ea tantum defensio consuevit ad-
mitti, si quod exolutum est, rationi Reipublicæ profe-
cisse doceatur. Sane curator vester, si fraude servi con-
stitit effectum, ut interciperentur a curatore illata a de-
bitoribus quantitates, de peculio ejus, quod eo modo
deest, restituet.

DE t SPECTACULIS, u ET SCENI- CIS x ET LENONIBUS y.

tis & reipublicæ: ut hic adnotat Cujacius recte. v. quæ scripti ad l. 2. sup. si servus aut libertus
ad decur. ad spirand.

f Curator hic, Reipublicæ curator, & qui pater civitatis ὁ καθάρα τὴν πό-
λιν ἀρχοῦσιν. Ulpian. in Demosthenem. de quo vide l. 1. sup. de auctoribus. l. 1. sup. de
rationib. publ. operum. l. ult. sup. de infantibus expositis. l. 3. in fin. sup. de his, qui sponte publica
munera subeunt. l. 1. sup. quibus muneribus excus. l. 2. sup. de debis. civis. Græci ad lenatores.
D. de damno. Nov. 17. 85. 128. 160. l. hac valetudo. 17. sup. de Judais.

g Synopsis. Basil. 54. tit. 5. cap. 4. Quod ad theatra atti-
net, Spectaculorum loca apud veteres varia, theatra, amphitheatra Circi. Theatrum ve-
luti pars circuli dimidia, & eo amplius diametri quarta pars: (nec enim Semicyclia fuisse
theatra, & forma ipsa minus arridens, & ovata forma amphitheatrorum, quæ hodie extant,
Romæ, Oriculi, Verone, Nemausi, Arelatis indicio sunt) nam ex duobus theatris junctis,
amphitheatrum est ad ludos gladiatorios & ferarum venationes. Circi ad ludos curules,
curius & naumachias. adde Vitruvium 5. & 3. Plin. 36. cap. 15. Cassiodor. 3. & 5. Variar. adde
Tertullianum libro de spectaculis, ubi de ludis, titulis, apparatus, loco, circo, theatris,
scenis, agonibus & muneribus.

h l. 15. C. Th. 3. x l. 15. C. Th. 7. y l. 15. C. Th. 8.

TIT.

z Liberis actori-
bus non uteban-
tur. Ideoque ple-
rique ad actum
gerendum, se ve-
nire patiuntur.
l. 6. §. l. 1. sup. D.
de injus.

a Invitus liber
actum civitatis
gerere non cogi-
tur.

b actus Reipu-
blicæ, munus est,
pecuniæ dandæ,
fœnerandæ, Ripu-
lationis contra-
hendæ, rationum
domini transan-
darum. Cujusmo-
di actores servi
erant sub dispo-
sitione curatoris
Reipublicæ vel
Kalendaris, vel
patri civitatis.

c l. 1. inf. de solut. &
liber. debis.

d productus.

e v. l. 1. sup. de
servo Reip. ma-
numittendo.

f Reipublicæ.

g al. invecti.

h al. Imp. Dio-
cletianus & Maxi-
mianus AA. Dio-
doro.

i Angariarum
exhibendarum
munus est, quo
quis cogitur an-
garias cogere: qui
id sustinet, cura-
tor ad cogendas
angarias dicitur.

l. 1. sup. quemad-
modum civilia
munera indican-
tur.

k sunt enim
plerumque sine
sumptu. l. 1. sup.
quemadmodum
civilia munera
indicantur.

l Promissione,
al. Permissione.

m Censura, di-
sciplina, judicatio
publica. l. 3. §. de
condict. ob turpem
causam. l. 4. supra
quemadmodum
civilia munera
indicantur.

n v. l. 24. in fin.
D. ad municip. l. 2.
in fin. D. de adm.
ver. ad civis.

o re, al. deest
utrumque.

p tenere.

q Hic tit. gene-
raliter conceptus
de omni genere
solutionum & li-
berationum acci-
piendus est.

r Quatuorviri,
sunt magistratus
cujusdam civita-
tis.

s Quatuorviri,
sunt magistratus
cujusdam civita-
tis.

t Quatuorviri,
sunt magistratus
cujusdam civita-
tis.

u Quatuorviri,
sunt magistratus
cujusdam civita-
tis.

x Quatuorviri,
sunt magistratus
cujusdam civita-
tis.

y Quatuorviri,
sunt magistratus
cujusdam civita-
tis.

z Quatuorviri,
sunt magistratus
cujusdam civita-
tis.

TIT. XL.

a Ex C. Th. lib. 15.
tit. 7. l. 3. al. Con-
stantinus A.

b Voluntas in C.
Th.

c Voluntas in C.
Th.

d c. 20. l. 7. 7.

e Agitandi mu-
nus Constantino-

poli, qui exercent
(νύχοι πέλ-
ως Græcis) a Præ-

fecto urbi non
verberantur: nisi

in ipso circensi
certamine pecca-

verint. Syn. Basf.
54. tit. 5. c. 3.

f al. legitur post
l. qui quid.

g l. 1. §. 2. ff. de
munerib.

h pertinere.

i C. Th. 15. l. 6. 7.

k adde l. 2. C. Th.

15. de equis curu-

libus.

l al. vestra.

m adduxerit.

n C. Th. 15. l. 12.

o De Pantomimi

mo adde l. 43. in

fin. ff. de act. emp.

de Archimimo.

l. 25. §. 1. ff. de ope-

ris libertorum.

p Pantomimi

vestis humilis fu-

it. Ceterum ex

hoc loco potest

colligi, in picturis

décorum a picto-

ribus servandum

esse. Licinius Ma-

thematicus, Ala-

bandeos civiles

quidem esse dice-

bat: sed propter

hoc vitium, minus

prudenter, quod

in gymnasio eo-

rum omnes ima-

gines essent cau-

sas agentes in fo-

ro, discos tene-

tes aut pilaluden-

tes.

q Rugosos sinus

agitoris vocat,

quod nudi ea par-

te corporis & soli

expositi adustas

rugas contrahe-

rent, ad quem

modum senex

Hieronymus ara-

tam rugis fron-

tem esse sibi scri-

bit.

r nec jam, in qui-

bustam lib.

s Meretrix publi-

ca cogi potest a

vicinis conductis

ex ædibus, imo

propriis alium in

locum migrare.

Papon. 22. arvest.

9. arvesto 4. & 18.

Sane meretrices

in loca muris ur-

bium proxima

quasi relegatas &

submotas a licitoribus in publico notat Lipsius 23. de eorum.

t Inhonestas personas non esse pro infamibus accipiendas existimant, sed pro abjectis & vi-

libus, quæ inter honestas numerari non debent, ne pugnet l. 4. ff. de his, quæ not. infam. cum

hac lege. v. Petr. Fabr. l. semel 20. in fin. & Tertullianus aliqui libro de spectaculis, scribit,

artem non artificem notari.

u Proscenium, locus ante scenam.

x C. Th. 15. §. 3. de spectaculis.

y Nemo iudicium ex civitate in aliud oppidum vel ex provincia in aliam provinciam tra-

ducat, equos, aurigas, histriones, bestias. Nam unamquamque civitatem suam habere

τέπλον, id est, festivitatem oportet; alioquin sacrilegii damnabitur. Syn. Basf. 54. tit. 5.

cap. 5. ibid. tit. 37. c. 5.

z interemerat, in C. Th.

1. Imppp. Valens, Gratian. & Valent. Augusti ad Hesperium
Proconsulem Africae a.

Non invidemus, sed potius cohortamur amplecten-
da folioe populi studia, gymnici ut agonis specta-
cula reformantur. Verumtamen cum primates
viri, populi studiis ac voluptatibus b grati esse cu-
pian: promptius permittimus, ut integra voluntas c sit,
quæ voluntium celebratur impensis. Datum 6. Id. Mart.
Trev. Valente s. & Valentiniano Augustis Coss. 376.

Deservientes sacris ludis, nullo afficiuntur supplicio.
Bart.

2. Imppp. Gratian. Valent. & Theodos. Augusti ad Valeria-
num P. U. d.

Eos e, qui f agitandi munus exercent, illustris auctori-
tas tua nullis, præter Circense g certamen, adfici no-
verit oportere h suppliciis. Dat. 8. Id. Maji, Eucherio &
Syagrius Coss. 381.

3. Idem Augusti ad Valerianum P. U. i.

Quisquis equos k, quos vel Serenitas nostra l, vel ordi-
narij Consules tribuunt voluptatibus, ad commodum
compendiumque privatum abduxerit m: unius libræ auri
condemnatione multetur. Dat. 8. Kal. Maji, Trev. Eu-
cherio & Syagrius Coss. 381.

4. Impp. Theod. Arcad. & Honor. Augusti Rufino
P. P. n.

Si qua in publicis porticibus, vel in his civitatum locis, in
quibus nostræ solent imagines consecrari, pictura pan-
tomimum o veste p humili, & rugosis q sinibus agitato-
rem, aut vilem offerat histrionem, illico revellatur: ne-
que unquam r posthac liceat s in loco honesto inhone-
stas t adnotare personas: in aditu vero circi, vel in thea-
tri proscenii u ut collocentur, non vetamus. Dat. 3. Kal.
Jul. Heraclea, Arcad. A. 3. & Honor. A. 2. Coss. 396.

5. Impp. Honor. & Theod. Augusti Anthemio P. P. x.

Nemo y iudicium ex quacunque civitate in aliud oppi-
dum vel ex provinciæ solo equos curules, aurigas,
bestias, histriones, cives tentet traducere: ne, dum popula-
ribus plausibus intemperanter z serviunt, & publicarum
rerum statum farigent, & festivitatem impediunt in cun-
ctis oppidis celebrandam, ita ut si quis hanc violaverit
iussionem, poenatenetur ea, quæ legum violatores perse-
quitur. Dat. 8. Id. August. Constantinop. Honorio 8. &
Theodosio 3. Augustis Coss.

Patres vel Domini si filiabus aut ancillis peccandi præbent
necessitatem, earum perdunt potestatem.
Bart.

6. Impp. Theod. & Valent. Augusti Florentio
P. P. a.

Lenones b patres & dominos, qui suis filiabus vel ancil-
lis peccandi necessitatem imponunt: nec iure frui do-
minii, nec tanti criminis patimur libertate gaudere. Igi-
tur tali placet eos indignatione subduci, ne potestatis iure
frui valeant, neve quid eis ita possit acquiri: sed ancillis
filiabusque c, si velint, conductisve pro paupertate per-
sonis, quas fors damnavit humilior, Episcoporum liceat,
iudicium etiam Defensorumq; implorato suffragio, omni
misericordiarum necessitate absolvi d: ita ut si insistendum eis
lenones esse crediderint, vel peccandi ingerant necessi-
tatem invitis, amittant non solum eam, quam habuerint
potestatem, sed proscripti, poenæ e mancipentur exilii,

submotas a licitoribus in publico notat Lipsius 23. de eorum.

t Inhonestas personas non esse pro infamibus accipiendas existimant, sed pro abjectis & vi-

libus, quæ inter honestas numerari non debent, ne pugnet l. 4. ff. de his, quæ not. infam. cum

hac lege. v. Petr. Fabr. l. semel 20. in fin. & Tertullianus aliqui libro de spectaculis, scribit,

artem non artificem notari.

u Proscenium, locus ante scenam.

x C. Th. 15. §. 3. de spectaculis.

y Nemo iudicium ex civitate in aliud oppidum vel ex provincia in aliam provinciam tra-

ducat, equos, aurigas, histriones, bestias. Nam unamquamque civitatem suam habere

metallis addicendi publicis: quæ minor poena est, quam
si præcepto lenonis cogatur quispiam coitionis sordes fer-
re, quas nolit. Dat. 11. Kalend. Maji, Felice & Tauro
Coss. 428.

7.

Ne quis deinceps lenocinium exerceat, & nullus redi-
tus inde largitionibus inferatur, nullus ancillam inge-
nuamve prostituat. Alioquin humilior, qui id fecerit,
coercitus metalli & exilii poena damnabitur, honestior
bona & militiam ac dignitatem amittet. His quoque ab-
stineant thymelici. Quod si ancilla prostituta sit, ut gra-
tuito vindicetur ab omnibus viris aut foeminis, clericis aut
monachis. Et uti hæc observent magistratus tam minores
quam maiores & officia eorum, corporis & 20. librarum
imminente poena.

DE 4 EXPENSIS LUDORUM PU-
BLICORUM b.

TITULUS XL.

Pecunia deputata ad spectacula, in refectionem murorum potest
converti, & ipsi refectis causa pristina firma perma-
net. Bart.

1. Impp. Dioclet. & Maxim. Augusti Marcellio.

Cum c Præsidem provinciæ impensas d, quæ in cer-
taminis e editione erogabantur, ad refectionem
murorum transtulisse dicas: & quod salubriter de-
rivatum est, non revocabitur: & solenne f certa-
minis spectaculum post restitutam murorum fabricam,
iuxta veteris consuetudinis legem celebrabitur: ita enim
& tutelæ civitatis instructæ murorum præsidio providebi-
tur: & instaurandi agonis voluptas, confirmatis his, quæ
ad securitatis cautionem spectant, infecuti temporis cir-
cuitione representabitur.

DE 8 AQUA DUCTU h.

TIT. XLII.

1. Imp. Constantinus Aug. ad Maximilian. Con-
sularem i.

Aquarum possessores, per quorum fines forma-
rum l meatus transeunt, ab extraordinariis oneribus
volunt esse immunes: ut eorum opera
aquarum ductus sordibus oppleti mudentur:
nec ad aliud superindictæ rei onus iisdem possessoribus at-
tinendis: ne circa res alias occupati, repurgium forma-
rum facere non curent l. Quod si neglexerint, amissione
possessionum multabuntur: Nam fiscus prædium ejus ob-
tinebit, cujus negligentia m perniciem formæ conges-
serit.

† Præterea scire n eos oportet, per quorum prædia a-
quæ ductus commeat o, ut dextra lavaque ex ipsis formis
quindecim pedibus intermissis arbores habeant: Obser-
vante officio p iudicis, ut, si quo tempore pullulaverint,
excidentur: ne earum radices fabricam formæ corrumpant.
Dat. 15. Kalend. Jun. Gallicano & Symacho Coss. 330.

2. Imppp. Valentin. Theod. & Arcad. Augusti Pan-
cratio P. U. q.

Si quis de cætero vetiti furosis r audacia florentissimæ
Surbis commoda voluerit mutilare, aquam ad suum
fundum ex f aquæ ductu publico derivando t: sciat eun-
dem fundum fiscalis tituli u præscriptione signatum, pri-
vatis rebus nostris aggregandum. Dat. 8. * Constantinop.
Timasio & Promoto Coss. 389.

Avertens aquam de publico aquæ ductu, debet ipsam ducere per
castellum vel aliud parvum foramen, ne matrices fistula
corrumpantur. Bart.

3. Idem Augusti Albano P. U. Romæ x.

Eos, qui aquæ copiam vel olim, vel nunc per no-
stra indulta meruerunt, usum y aut ex castel-

a l. 15. C. Th. 9.

b Theodorus

Balsamon nume-

rar hunc tit. 41.

hujus libr. & 1.

cap. hujus tit. tale

recitat argumen-

tum ex lib. Basf.

de reliquis certa-

mina libere pera-

guntur. Nemo in-

ritus certamina

edito, voluntarios

enim sumptos

facere volo. Cont.

c Si præses ea,

quæ ad spectacula

dedicata fuerant,

in refectionem

murorum impen-

derit, laudandus

erit, ut qui præ-

stiterit, quo spe-

ctacula secure de-

inceps exhibean-

tur. Syn. Basf. 54.

tit. 12. ex tit. 38. c.

d Ludorum im-

penfæ, Lucar. dixi

ad Festum.

e vide Liphum

1. futurum. 12.

f solennis.

g Ecl. lib. 58. tit.

19.

h De aquæ ductu.

hal. de Aquæ

lege aquarum in-

ventore, ejus sa-

lario, & mechanico

ei adjuncto.

v Cassiod. q. Var.

ult.

i Sic in meo ma-

nusc. Cont. C. Th.

15. 2. 1.

k forinarum,

maller hic Alciat.

Sed recte legitur

formarum, id est,

aquæ ductum: ne

notavi ad Novell.

de mandati Princ.

Cont. v. l. 3. 6. J.

cod. dixi ad l. 27.

§. 3. 8. de usufr.

l non occurrant.

in C. Th.

m negligentia.

n Circa fopces

publicos, arbores

plantare nemo

potest, nisi inter-

misso legitimo

spatio, ut hic. &

l. 6. inf. cod. alio-

quin publicatur

suburbanum, in

quo secundum

aquæ ductum ar-

bores plantatz,

ut prædium, bal-

neum, aquæ mola.

o l. 6. vers. super

hiu. l. 10. vers. hoc

ssiam. inf. cod.

p suo officio, in

C. Th.

q C. Th. l. 14. sup.

cod.

r v. quæ not. ad

l. 7. 8. unde vi.

s l. 10. in princ.

t dirigendo.

u De castellis di-

xi ad l. 1. §. 38. ff.

de aqua quodidua-

na.

x C. Th. cod. tit.

l. 5.

y Ufu al. ejus us-

sum, in C. Th.

a Titulos prædiorum in piscum redigendis aut reddendis a iudicibus imponi ius fuit, non a privatis aut aliis. dicitur ad l. 3. sup. de bonis vacantibus. Theodericus Rex apud Cassiodorum: Casus ejus appositus titulus, si nostri iuribus utalibet. Et alio loco. Fixa tunc in publico debet applicari. Quin etiam Ecclesia, titulum impositionis interdicitur Synodo a Gregorio Maurilio Augusti tempore habita. Ceterum hæc titulorum impositio testato fiebat, publicis personis presentibus servato juris ordine. Athalaricus apud Cassiodorum: si quis legum ordine prætermisso, publicos titulos præsumptis affigere: & Gregorius ad Constantiam Augustam 4. Epistolam: quiritur de Stephano quodam chartulario, quod nomine fisci loca singulorum invaderet & titulos imponeret indicta causa. His adde quæ scripti ad tit. de his, qui potentiorum nomine titulos prædiorum suis affigunt, &c. & Cujacium in l. 3. §. de bonis vacantibus.

b autem.
c ut l. 1. §. eod.
d al. eligere.
e Includa a compositioribus addita sunt.
f C. Th. eod. tit. l. 7.
g veteri.
h quantitate, in C. Th.
i sedis.
k l. 11. inf. eod.
l Nymphæa Græci vocant hydria, ut hic, Cujac. novat ex Socrate 4. c. 8. separantur hic a balneis calidis Alcianus putat, balneum, in quo mulieres lavare solitæ: sed verius est viros sua habuisse quoque Nymphæa.

Nymphæa autem fuisse, lavatæ seu balneæ aquam tepidam habentia, non valetudinis, sed voluptatis causa, quod ex Strab. & Pindaro 12. Olymp. probat. Forcat. 12. Cupidin. 2. dictum autem a Nymphis, Dianæ comitibus, quæ se pomeridianis horis abluebant. Quod & Romanis servavit in octavam diei horam, lotionem differentes: octavam, id est secundam post meridiem. Martialis 11. Epig. 53. Octavam poteris servare, lavabimus una, Scis quam sint Stephanæ balneæ junctæ mihi. Hic observari etiam potest Vitruvium 5. c. 10. in balneis aliena tria locare, caldarium, tepidarium, frigidarium. sed quid Cujac. putat? Nymphæa esse ædes publicas, in quibus nuptias celebrant, qui ædibus carent, & ad choreas capaces; cujusmodi multa Lutetia sunt: & ita Zoaram explicare in Leone Magno. Inde Νυμφαῖα λέγεται οὐδὲν τὰ εἰς γάμους ἐκ τῆς ἀγορᾶς ἀπὸ κρήνης λαμβανόμενα.

m afflatus.
n al. emolumentum.
o l. 1. circa fin. sup. eod.
p adde l. 1. §. 2. ff. de munerib.

Thermarum Achillearum meminit Cedrenus, & Socrates lib. 12. apud Cassiodorum. Achilleas autem dictas Cedrenus refert, quod posita juxta altare Achillis. Forcatulus 10. Capitulum 3. putat quidem ab Achille dictas, sed quod Thetis mater aqua stygia abluisset eum memoreretur, præter talum: quod etsi fabulosum, ingeniose tamen inventum est.

lis a, aut b ex ipsis formis c jubemus elicere d, neque earum fistularum, quæ matrices vocant, cursum ac soliditatem attentare, || vel ab ipso aquæductu trahere e. || Quod si quis aliter fecerit: non solum id quod prius jure beneficii fuerat consecutus, amittet: verum pro conditione quoque personæ severissima poena plectetur. Dat. 5. Kal. Septemb. Roma, Timasio & Promoto Coss. 389. & PP. 4. Kalend. Jun. Constantinop. Olybrio & Probino Coss. 395.

4. Imp. Arcad. & Honor. Augusti Asterio Com. Orientis f.

Usum aquæ veterem g, longoque dominio constitutum, singulis civibus manere censemus, nec ulla novatione turbari: ita tamen, ut quantitatem h singuli, quam veteri licentia percipiunt, more usque in præsentem diem perdurante percipiant: mansura poena in eos, qui ad irrigationes agrorum, vel hortorum delicias, furtivis aquarum meatibus abutuntur. Dat. Kal. Novembr. Cæsario & Attico Coss. 397.

Qui beneficium ducendi aquam ex publico aquæductu impetravit, debet illud intimare Præfecto, & non alii. Bart.

5. Imp. Theodos. & Valent. AA. Cyro P. P.

SI quis per divinam liberalitatem meruerit jus aquæ, non viris clarissimis Receptoribus provinciarum, sed tuæ præcellentissimæ sedi i coelestes apices intimare debet: condemnatione k contra illum, qui preces moderatoribus insinuare conatur, quinquaginta librarum auri, & contra universos administratores, qui rescriptum per surreptionem elicitum suscipere moliantur, proponenda: apparitoribus nihilominus eorundem virorum clarissimorum provinciarum moderatorum, animadversionibus pro vigore tui culminis subjugandis: & amplissima tua sede dispositura, quid in publicis thermis, quid in nymphæis l pro abundantia civium conveniat deputari: quid his personis, quibus nostra Serenitas indulget, ex aqua superflua debeat impartiri.

Servitus aquæ ducende ad aliqua loca privata ex aquæductu palatii Hadriani, etiam per rescriptum est prohibita. Bart.

6. Idem Augusti Cyro P. P.

OMnis servitus aquarum aquæductus Hadriani, sive domorum, sive possessionum, sive suburbanorum, sive balnearum, vel per divinos affatus m intimatos in quolibet iudicio, vel per usurpationem impertitos, penitus exprobreter: malumus etenim prædictum aquæductum nostri palatii, publicarum thermarum ac nymphæarum commoditatibus inservire, & decernimus hanc dispositionem modis omnibus in posterum servari: nemini licentia tribuenda, ab eodem aquæductu precibus oblati usum aquæ petere, vel || eum || audere perforare: scientibus his, qui qualibet ratione putaverint ad hujusmodi molimen n accedere, vel Officio (si ausum fuerit instruere) vel minus instructis precibus parere, centena pondo auri multa nomine fiscalibus rationibus se esse illaturos.

† Super his sancimus sulcum publicum aquarum nullis intra decem pedes arboribus coartari o: sed ex utroque latere decempedale spatium integrum illibatumque servari.

† Præterea de plumbeis fistulis ducentibus ad thermas p, quæ Achilleæ q nuncupantur, quas providentiæ

tua magnificentia a factas fuisse cognovimus, eandem formam b servari censemus: etenim memoratas fistulas thermis tantum, & nymphæis, quibus eminentia tua deputaverit, volumus inservire: facultate præbenda tuæ sublimitatis c apparitoribus d circumcundi sine formidine domus, suburbanæ, balneæ, ad requirendum, ne qua e deceptio, vel suppressio vel insidia contra publicam utilitatem a quoquam penitus attententur.

Pecunia ex vectigalibus redacta pro reparatione aquæductus, debet expendi dando eam operariis aquæductus. Bart.

7. Idem Augusti Eurychiano P. P.

AD f reparationem aquæductuum g hujus alme urbis, omnia vectigalia h, quæ colligi possunt ex universis scalis i hujus inclitæ urbis, & ex operariis, qui Cyziceni k dicuntur, ad refectionem ejusdem aquæductus procedere l. Illo videlicet observando, ut nemo eorum, qui || jus || aquæ possident, quamcunque descriptionem m sustineat n: nam execrabile videtur, domos hujus alme urbis aquam habere venalem o.

Præfectus convertens aurum aquæductui deputatum ad aliud opus de suo rescire tenetur. Bart.

8. Imp. Zeno Augustus ad Amantium p. P. U.

HAc lege sancimus, ut si quis amplissimam præfecturam gubernans, aurum q aquæductui deputatum, ad alterum quodlibet opus non aquæductibus, vel a quæ publicæ competens, extruendum, vel curandum putaverit convertendum: de suis facultatibus eandem summam aquæductus titulo repensare cogatur r. Separatim vero arcarius s aurum aquæductus suscipiat gloriosissimorum Consulium t liberalitate, vel ex aliis titulis ad aquas publicas pertinentibus collectum, vel postea colligendum.

Fons publicus ab initio, vel ex post facto publicus effectus, usui privatorum non applicatur, etiam ex rescripto super hoc impetrato. Bart.

9. Idem A. Poratio u.

Diligenter investigari & decernimus, qui publici ab initio fontes y, vel cum essent ab initio fontes privati, postquam publice usum præbuerunt, ad privatorum usum conversi sunt, sive sacris apicibus per surreptionem impetratis, ac multo amplius si auctoritate illicita, nec appetito colore sacri oraculi hujusmodi aliquid pertentatum fuisse dignoscitur: ut jus suum regia civitati restituantur: & quod z publicum fuit aliquando, minime sit privatum, sed ad communes usus recurrat: sacris oraculis vel pragmaticis sanctionibus adversus a commoditatem urbis quibusdam impertitis, jure cassandis, nec longi temporis præscriptione ad circumscribenda civitatis jura profutura.

10. Idem A. Pontio.

Decernimus, ne quid a quacunque persona qualibet b dignitate prædita contra minuscularios c aquæductus, vel fontes publicos, qui ad aquæductus confluent d, perententur. Sed & si quis clam, vel palam, auctoritate confusus, de iisdem paralogiis e, vel fontibus aquam traduxerit, vel clandestinis insidiis forte surripuerit, publicis aquæductibus eam restituere compellatur.

† Hoc etiam præcipimus, ne in posterum a quolibet juxta f eosdem aquæductus plantari qualescunque arbores possint, ne ex stirpibus labefactentur parietes aquæductuum g. Quod antiquis etiam constitutionibus interdictum esse dignoscitur: scientibus universis, quod in posterum super hujusmodi commissis suburbanum, vel prædium, vel balneum, vel aquæ h mola i, vel hortus, ad

c i. e. tenuiores & diminutos aquæductus, ut l. 1. sup. de defensor. civis. l. 3. C. Th. de indulg. deb. loander.

d l. 1. in princ. sup. eod.

e al. paralogiis. Paralogi minuscularii aquæductus, de quibus sup.

f dict. l. 1. sup. eod.

g Idem scribit Cassiodor. l. 5. c. 38. Cont.

h ὁ δὲ ἀγρὸς μύλων, Molæ aquarias fuisse apud veteres hoc ex loco satis constat, ut ne trullæ, tiles tantum fuisse quis existimet. Porro Aquaticarum molarum alia publicæ, alia privatæ, l. 4. C. Th. de canon. frum. urb. Rom. vide Cassiodorum 3. ubi scribit diligenter esse conferendas aquarum formas, propter aquæ molas.

i Aquariola, ut etiam legit Pyrrhus, sed rectior est excusa lectio.

a al. providentia magnificentia.
b ut l. 1. §. eod.
c sublimitati.
d adde l. 10. §. universos, J. eod.
e neque.
f Huc pertinet l. 23. de operib. publicis C. Th.
g aquæductus.
h l. 8. §. eod.
i vid. Cujac. hic, qui multis rationibus legendum esse scalis ostendit.
al. calculus quidam emendant cellas, in lib. Aurel. & Dion. scholis. Scalæ autem maritimi trajectus fuisse Constantinopoli, vide Nov. 69.
k Cyziceni, al. Zycinceni, al. Ticeceni, al. Ticeceni, meminit æcorum Cyzicenorum Vitruv. 6. l. producere.
m quacunque descriptione.
n sustinent.
o Aquam venalem esse in urbe execrabile. Venalis videtur, si ci-ves ad reparationem aquæductus conferre tenentur.
p al. Adamantio PP. rectius.
q Aquæductibus aurum deputatum, in alios usus verti non debet. l. 7. §. eod.
r Representare, in quibusd. codicibus.
s Ad aquæductum aurum servandum, specialis arcarius fuit Constantinopoli.
t Ad aquæductus pecuniam largiebantur ut sapius Consules. ut l. 2. l. 3. inf. de consiliis.
u al. Sporatio.
x investigare.
y Fontes publici rescripto Principis privatorum fieri non possunt. facti revocantur, ut hic, usus tamen ex publico fonte concedi potest. l. 4. §. eod.
z & quid.
a Rescripta adversus utilitatem publicam nullius sunt momenti. l. 2. sup. de navibus non excus. l. 2. sup. de canon. frum. menti urb. Roma.
b Quamlibet dignitatem præstant. Cujac.

a l. 6. in fin. 8. cod.

b In manus Principis nomine, aquarii signabantur: ut hie, ut & tyrones & fabri-
censes. l. 3. 8. de fabricensibus.

c adversus, sed male.

d Angariz hic separantur ab operis. Angaria-
rum nomen latius patet quam operarum. ope-
ra, angariz quaz-
dam sunt; opera
opera corporalia,
Galli Corvici,
quasi corporis
vehix: adde l. un.
8. ne opera a col-
lectoribus exi-
gantur: Ceterum
quasi corvici, un-
de dicantur, &
ubi prestande,
vide Guidonem
Pap. quest. 482. &
cujus sumptibus
prestande, vide
eundem questio-
ne 217.

e Servio P.P.

f in iudicio.

g l. 5. 8. cod.

h conferentur.

i atque.

k Gladiatores,
μοτομαχοι. l.
15. c. Th. 12. vide
Tertullian. lib. de
spectaculis, Al-
ciat. 2. parerg.
45. Liptium lib.
de gladiatorib.
Qui ad gladium
damnabantur, in-
tra annum erant
consumendi,
Paul. 5. sent. 17.
vid. l. 8. in fin. D.
qui testamenta
facere.

l Sic vet. ma-
nuscr. de hoc ti-
tulo sic Theodo-
rus Balsamon ad
Photii Nomocan.
tit. 13. c. 22. tit. 43.
tollit spectacula
gladiatorum.

m Gladiatores ab
Honorio sublatos
Theodoretus &
Nicephorus au-
tores sunt, per-
moti cujusdam
Monachi sermone
monomachis in-
festi, quem Tele-
machum vocant,
Ortho Frisingensis
Dirimachum, cor-
rupte vocat.

n Ex lib. 15. tit. 12. l. 1. c. Th. vid. Sozomenum lib. 1. Symmachum lib. 1. epist. 7. cru-
enta ludicra, Ammian. 14. detestanda. l. 3. D. de lib. & posthum. l. 2. c. Theod. de gla-
diatoribus.

o In pace, otio civili, & domestica quiete, cruenta spectacula non placent.

p Venatio ferarum hic permessa. Hi autem venatores diversi ab his, qui dicebantur,
κυνηγοι, ad bestias damnavi.

q C. Th. lib. 15. tit. 11. l. 1.

r Leonem cuius venari & occidere licet. adde l. 1. §. ult. ff. de adq. ver. dom.

s C. Th. lib. 1. 2. vers. ideoque.

t Ut ferz quas duces ad Principem transmittunt, septem tantum diebus resideant, &
alantur in singulis civitatibus, ut hic, equis precribuntur dies quinque. l. 1. J. de tract.
& stativis.

u Viribus.

cujus usum aqua publica fuerit derivata, vel si quid ex his
juxta aqueductum positum ad eum pertinet, qui planta-
vit arbores aqueductibus noxias, ad quemcunque per-
tineat locum, vel hominem, vel domum, proserptionis
titulo subiacebit, & fisci juribus vindicetur: nulli super
hujusmodi poena nec per sacros apices venia tribuenda.

† Universos autem aquarios a, vel aquarum custodes
(quos hydrophyllacas nominant,) qui omnium aqueductu-
um hujus Regiæ urbis custodes deputati sunt, singulis ma-
nibus b eorum felici nomine pietatis nostræ impressio si-
gnari decernimus: ut hujusmodi adnotatione manifesti
sint omnibus, nec a procuratoribus domorum, vel quo-
libet alio ad usus c alios avellantur, vel angariarum d
vel operarum nomine teneantur. Quod si quem ex his-
dem aquariis moti contigerit, nihilominus, qui in locum
defuncti surrogatur, signo eodem notari præcipimus: ut
militiæ quodammodo sociati, excubiis aquæ custodiendæ
incessanter inhæreant: nec muneribus aliis occu-
pentur.

De fonte vel aqueductu publico non licet aquam derivare,
nisi per Principis rescriptum concedatur.
Bart.

11. Imp. Anastasius A. Servo e P. P.

Divinam dispositionem ab inclytæ recordationis Princi-
pe Theodosio super his, qui aquam sibi de publicis
aqueductibus seu fontibus præberi desiderant, promulga-
ram, hac etiam lege in sua firmitate durare sancimus: qua-
tenus nemo vel in hac sacratissima civitate, vel in provin-
ciis sine divinis apicibus de sacro epistolarum serinio mo-
re solito edendis, & iudicio f tuæ Celsitudinis, vel aliis
quorum interest, intimatis vel intimandis g aquam de
publico aqueductu seu fonte trahere permittatur: his
quicunque nostra iussa violaverint, seu violare concesserint
h, denarum librarum auri condemnatione, aliaque i
gravissima indignatione feriendis.

DE GLADIATORIBUS & PENITUS TOLLENDIS l.

TIT. XLIII.

1. Imp. Constantinus m A. Maximo P. P.

Cruenta n spectacula in otio o civili & domestica
quiete non placent: quapropter omnino gladiato-
res esse prohibemus. PP. Beryti, Kal. Octobr. Pau-
liano & Juliano Conf. 325.

DE VENATIONE p FERARUM.

TIT. XLIV.

1. Imp. Honor. & Theod. AA. Mauriano Com. Do-
mestic. & vices agen. Magist. milit. q.

Occidendorum leonum r cunctis facimus pote-
statem, neque aliquam finimus quemquam calu-
mnam formidare.
† Bestias s autem, quæ ad comitatum ab omnibus
limitum Ducibus transmittuntur, non plus quam septem t
diebus intra singulas civitates detineri præcipimus: viola-
toribus eorum quinas libras auri fisci juribus u illaturis.
Dat. 13. Kal. Jun. Constantio & Constante VV. CC.
Conf. & Dat. 5. Kal. Octobr. Constantin. DN. Honor.
A. 11. & Constantio 2. V. C. Conf.

DE y MAJUMA z.

TIT. XLV.

1. Imp. Arcad. & Honor. AA. Casario P. P. a.

Clementiæ nostræ placuit, ut Majumæ provinci-
bus latitia reddatur: ita tamen, ut servetur hone-
stas b, & verecundia castis moribus perseveret. Dat.
7. Kal. Maji, Constantinop. Arcad. 4. & Honor. 3.
AA. Conf. 396.

UT ARMORUM c USUS IN SCIO PRIN- CIPE INTERDICTUS SIT.

TIT. XLVI.

Nulli licet arma portare sine Principis licentia. Bart.

1. Imp. Valentin. & Valens AA. ad Bulephorum Conf.
Campaniæ d.

Nulli prorsus, nobis infcisi atque inconsultis, quo-
rumlibet armorum movendorum e copia tribua-
tur. Dat. 3. Non. Octob. Altini, Divo Joviano
& Varroniano Conf. 364.

DE f AGRICOLIS, ET g CENSITIS h, ET COLONIS.

TIT. XLVII.

De oneribus extraordinariis.

1. Imp. Constantinus A. ad Æmilianum P. P.

Nunquam i sationibus k vel l colligendis frugi-
bus insistentes agricolæ ad extraordinaria onera
trahantur, cum m providentiæ sit, oportuno tem-
pore his necessitatibus satisfacere. Lecta 7. Id.
Mart. Januario & Justo Conf. 328.

De alienatione.

2. Imp. Constantinus A. ad Dulcitium Conf.
Æmiliæ n.

Si quis prædium vendere voluerit, vel donare: retinere
sibi transferendos ad alia loca colonos privata pactione
non possit. Qui enim colonos utiles credunt: aut cum
prædiis eos tenere debent, aut profuturos aliis derelinque-
re, si ipsi prædium sibi prodesse desperant. Dat. 8. Kalend.
Maji, Med. Constantio A. 9. & Juliano C. 2. Conf. 359.

De mancipiis vagis.

3. Imp. Valentin. & Valens AA. Faventio
Vic. Italiæ o.

Quisquis ex desertis agris veluti vagos servos p libera-
tate nostra fuerit consecutus, pro fiscalibus pensita-
tionibus ad integram terræ q possessionem, ex qua vide-
licet servi manare videntur, habeatur obnoxius. Id etiam
circa eos observari volumus, qui ex hujusmodi fundis ser-
vos ad possessiones suas transire permiserint r. Dat. Prid.
Kal. Aug. Med. Valentin. & Valente AA. Conf. 365.

De functionibus.

4. Idem AA. ad f Modestinum t.

Hu, penes quos fundorum dominia sunt, pro x his colo-
nis originalibus, quos in locis eisdem censitos y esse
constabit, vel per se vel per exactores z proprios recepta
compulsionis sollicitudine, implenda munia functionis
agnoscant. † Sane quibus terrarum erit quantulacumq;
possessio, qui in suis conscripti locis proprio nomine
libris censualibus detinentur: ab hujusmodi præcepti
communione discernimus a: eos enim convenit propriæ

lapsedum & perfractum. Eam historiam scripsit Marcus Diaconus Gazensis: retulit eam Me-
taphrastes in diem 20. Febr. v. Baronium in Martyrologio die 26. Decembris.

a C. Th. 15. 6. 1. b potestas & honestas.
c Armorum usus infcio Principe subditis interdictus est. Nov. 85. Synops. in epist. Valer.
6. Cicer. Verrina de supplicio. adde l. 3. vers. eadem lege. ff. ad l. Jul. majest. l. 11. ff. ad
leg. Jul. de vi publ. d C. Th. 15. 15. 1. e Movere arma est armis uti: sic mo-
vere equos dicimus. l. 4. l. ult. J. de cursu publ.

f Bas. lib. 52. tit. 1. g Agricolarum dux conditiones hic proponuntur. Alii cen-
siti: alii coloni. h Censiti, qui & capiti censiti a Juliano in Novellis dicuntur & tri-
butarii, sunt censibus quasi adscripti, sive adnotati, qui capitis censum præstant, & ii qui
dem servi sunt. Coloni vero, qui liberi sunt, terræ tanquam domini habentur: & tan-
tum domino terræ redditus certos ac pensiones præstant in pecunia vel in speciebus pro solo.
Cujac. hic. i C. Th. 11. 16. 4. k rationibus, legit Cujac.

l συνδογής καὶ λογισμῶν, meminit autor Synops. 55. tit. 1. c. 1. collektionis & ratio-
num, ut hic videantur Græci rationibus legisse: non sationibus, hac sententia: ut ne agri-
cola colligendis fructibus aut rationibus occupatus ad extraordinaria onera trahatur.

m hoc est, necessariis occupationibus detinentur. Syn. ibid. n C. Th. 13. 10. 3.
o C. Th. 11. 1. 12. p vide l. 12. J. cod. q gleba, in C. Th. r observare.

f al. Modestum P. P. t C. Th. 11. 1. 14. u Pro colonis (hi Græce γεωργοί)
munia functionum a dominis exiguntur. Syn. ibid. c. 4. x l. 15. J. cod. y censos.
in C. Th. z actores, in C. Th. a Dominus pro colono vel adscripti-
tio conveniri non potest. l. 11. §. de O. & A. adde quæ scripti de clarigatione ad l. 12. J.
de omni agro deserto. & in Authent. Habita. §. ne filius pro patre.

nnn 2

com-

y l. 15. c. Th. 6.
z Majuma quid
sit, pete ex Suida,
& Gregorio in
Chronographia.
v. Alciat. hic. De
Tyberina decur-
sione, v. Cicero-
nem 5. de Finib.
& apud Festum in
Piscatoriis ludis.
Suidas autem
scribit Majumam
fuisse ludum, quo
mense Majo ludi-
bundi, Hostiam
maritimam ur-
bem oppugna-
rent, & sese in a-
quas maritimas
deicerent. Alii
majumam Syriacè
aquam significare
scribunt. Baroni-
us tamen existi-
mat hoc spectacul-
um & ludicrum
in Oriente exhi-
beri solitum in-
honeste, ab Ar-
cadio & Honorio
hic coerceri, vi-
deri autem hoc
spectaculum esse,
in quod declamat
Chrysostomus
homilia de Da-
vide & Saule, ut
sit verisimile, Ar-
cadium Chryso-
stomi declama-
tionibus ad hoc
spectaculum, &
obscenitatem
coercendam per-
motum fuisse:
Julianum quoque
Antiochenos de
Majumis feris in
Misopogone re-
darguisse. A ci-
vitate autem Ma-
juma hoc specta-
culum dictum esse
(quæ civitas por-
tus & navale Ga-
za fuit: a Con-
stantio Constantia
dicta: a Julia-
no, odio Constanti-
ii Gaza subdita:
per Synodum
tandem restituta.
v. Euseb. 4. de vi-
ta Constantini 37.
& 38. & 2. Soz. 4.
& 5. c. 3. & 1. Ni-
ceph. 4. & 8. c. 33.)
ibi namque Vene-
ris turpillimum
simulacrum fu-
isse in loco qui
dicebatur, Te-
traphodos ad
tempora usque
Arcadii, quod ef-
ficacia crucis (a-
gente Porphyrio
Gazensi Episco-
po) sponte col-
lapsum & perfractum.

a. Coloni redditus certos & pensiones domino terrarum præstant in pecunia, vel in speciebus pro solo. l. g. l. 20. l. penult. j. eod.

b. Id est, *ἐν ἑκείνῳ*. Cujac.

c. Vendi originarii, & censiti servi absque terra non possunt. Reipublicæ enim interest, ut censiti terrarum suarum adhaereant adde l. 112. D. de legat. 1.

d. Censiti & rustici ab originariis differentia. e. v. l. 12. j. eod. f. illud.

g. originarios. h. agitatum.

i. Ementis censitum absque terrarum præna est pretium amittere.

Similis poena in eo, qui prædium dominicum emit dempto canone.

adde l. 7. inf. de fundi rei privatione. Quid? quibus casibus emptor pretium amittit, cui pretium cedit venditori an fisco? fisco, Accursus hic, & l. penult. §. de restituenda.

k. Dixi ad l. 1. §. de præscript. 30. annorum.

l. Imo non est submotus in mancipiis. l. 3. ff. de diversis & temporibus præscripti.

m. Præsumitur mala fide possidere, qui contra legem interdicta mercatur. l. 27. ff. de R. J. t. 2. §. 2. de R. J. in 6.

n. Mala fide.

o. noverunt, alii nominaverunt.

p. v. l. 5. §. eod.

q. Qui.

r. solet.

s. al. Impp. Gratianus, Valentinianus, & Theodosius A.A.A. ad populum.

t. c. Th. 13. 10. 7.

u. si quis cuiusque donaverit immunitatem, nisi hilominus contrahere cogitur.

Syn. Basil. 54. 7. de lib. 55. tit. 1. c. 2. v. l. 1. §. de immunitate nemini concedenda.

x. v. quæ scripti ad l. 17. ff. de usufructo. Sic in C. Th. Cont. Euseb. ris, legit Alciat.

y. aut.

z. jus unius.

commisso mediocritati, annonarias functiones sub solito exactore agnoscere. Dat. Kal. Maji, Constantinop. Gratiano A. & Dagalaifo Cons. 366.

Quid dominis prædiorum præstatur.

5. Idem Augusti ad Oricum P. P.

Domini prædiorum id. a, quod terra præstat, accipiant, pecuniam non requirant, quam rustici optare non audent: nisi consuetudo prædii hoc exigat.

De adscriptitiis, colonis, vel inquilinis reducendis.

6. Idem Augusti & Grat. A. ad Germanianum.

Omnes omnino fugitivos adscriptitios, colonos vel inquilinos, sine ullo sexus, muneris, conditionisque discrimine, ad antiquos penates, ubi censiti atque educati, natique sunt, provinciis præfidentes redire compellant.

De alienatione.

7. Idem Augusti ad Maximum P. P.

Quemadmodum originarios & absque terra, ita & rusticos censitosque servos & vendi omnifariam non licebit. Neque vero commento fraudis id usurpet legis illosus, quod in originariis & saepe est actitatum, ut parva portione terræ emptori tradita, omnis integri fundi cultura adimatur: sed cum soliditas fundorum vel certa portio ad unumquemque perveniat, tanti quoque servi & originarii transeant, quanti apud superiores dominos & possessores vel in soliditate vel in parte manserunt: & emptor, i pretium, quod dederit, amissum existimet: nihilominus venditori ad reperendos servos cum agnatione eorum vindicatione concessa; & si aliquando ex causa dissimulaverit legis usurpare beneficium, atque iste sub hac taciturnitate deceaserit: & hæredibus ejus & contra hæredes emptoris vindicationem damus, longi & temporis præscriptione submoti. l. * Mala m fidei n namque possessorem esse nullus ambigit, qui aliquid contra legem interdicta mercatur.

De eo, qui adscriptitium recepit, vel ejus operas conduxit.

8. Idem Augusti ad Probum P. P.

Omnes profugi in alieno latebras collocantes, cum emolumentis tributariis, salva tamen moderatione, revocentur: scilicet, ut si hi homines, apud quos reperiuntur, alienos esse noverant & fugitivos, & profugis in lucrum suum usi sunt, hoc est, si excoluerant agros fructibus: p dominis profuturos, sive aliqua ab iisdem sibi injecta noverunt, nec mercedem laboris debitam consecuti sunt, ab illis tributa, quæ publicis perierunt: functionibus exigantur. Caterum si occultato eo profugi, quod alieni esse viderentur, quasi sui arbitrii ac liberi apud aliquem se collocaverunt, aut excolentes terras, partem fructuum pro solo debitam dominis præstiterunt, cætera proprio peculio reservantes, vel quibuscunque operis impensis mercedem placitam consecuti sunt, ab ipsis profugis quæcunque debentur, exigantur: nam manifestum est privatum jam esse contractum.

† Si qui vero inter agricolas (ut a solet r): ex quibuscunque commerciorum hujusmodi hominibus esse inveniuntur debitores, coram partibus constitutis iudex ab obnoxiiis, quod debetur, exposcat.

De immunitatibus specialiter datis, & jugatione, & capitatione.

9. Idem Augusti ad Populum r.

Immunitates specialiter datæ, & jugatio, & capitatione libris publicis, & civitatum aut provinciarum encatauriis, sine aliqua probatione factæ, penes fruenter ereptæ in functionem pristinam redeant. Dat. 3. Non. Mart. Mediol. Merobaldo 11. & Saturnino Cons. 385.

De agricolarum capitatione censenda.

10. Idem Augusti Cynegio P. P.

Cum antea per singulos viros, per binas vero mulieres, capitis norma sit censæ: nunc binis ac ternis viris, mulieribus autem y quaternis unius & pendendi capitis tributum est. † Quocirca subli-

mitas tua hujusmodi census per Comanenensium a & Ariatenensium b, & Armeniæ secundæ Amasenorum, Helenoponti c, & Diocæsariensium Cappadociæ secundæ urbes, salubris ac temperatæ peræquationis modum monumentis publicis jubebit annecti.

De originariis colonis.

11. Impp. Arcad. & Honor. Augusti ad Populum.

Ooriginarios colonos nullis privilegiis, nulla dignitate, nulla census auctoritate excusari præcipimus: sed amputatis omnibus, quæ aliquoties per gratiam sunt elicta, domino vel fundo esse reddendos.

De receptoribus.

12. Idem Augusti Florentino.

Servos d vel tributarios e, vel inquilinos f apud dominos suos volumus remanere. Nam cum metu damni dereritis unusquisque eum, quem incognitum habuerit, a se coeperit propulsare: voluntas fugiendi servis non erit. Nemo enim dominum suum deserit, sciens nunquam sibi latendi locum esse derelictum: sed aut cognitum sibi ingenuum unusquisque suscipiet: aut eum, qui se liberum esse simulaverit, a se submovebit, meruens his, quæ statuta sunt, obnoxius fieri. Si quis igitur ex memoratis fugitivis apud quemlibet fuerit repertus, h duodecim libras argenti fisco nostro inferat detentator: ipsi autem ejus fuerit, præter eundem fugitivum, alterum etiam ejusdem æstimationis inferre decernimus.

De liberis colonorum vel inquilinorum. 1. De colonorum translatione.

13. Idem Augusti Vincentio P. P.

Definimus, ut inter inquilinos colonosve (quorum quantum ad originem pertinet vindicandam, indifferenter eademque pene videtur esse conditio, licet sit discrimen in nomine) suscepti liberi, vel utroque vel neutro & parente censito statum paternæ conditionis agnoscant.

† Illud etiam servandum est, ut si quando utriusque fundi idem dominus de possessione cetera cultoribus ad eam coloniam, quæ laborabat tenuitate, colonos transtulerit, iidemque fundi ad diversorum jura dominorum qualibet sorte transferint: maneat quidem facta translatio, sed ita, ut prædii ejus dominus, a quo coloni probantur fuisse traducti, translatorum agnationem restituat. Dat. 3. Id. Jun. Stilichone & Aureliano Cons. 400.

De fugitivis.

14. Idem Augusti Vincentio P. P. Galliarum post alia l.

Si coloni, quos bona fide quisque possidet, ad alios fugavitio transeunt, necessitatem propriæ conditionis declinare tentaverint, bonæ m fidei possessori primum oportet celeri reformatione succurri: & tunc n causam originis & proprietatis agitari o. Datum 4. Id. Jul. Mediolani, Stilichone & p Anthemio Cons. 400.

De fiscalibus debitis.

15. Impp. Honor. & Theod. Augusti Probo.

Colonos q nunquam fiscalium nomine debitorum ullius exactoris r pulset intentio: quos ita glebis f inarere præcipimus, ut nec puncto & quidem temporis debeant amoveri.

De colonis, quæ se junxit homini libero.

16. Idem Augusti Palladio.

Mulier u, quæ fuisse originaria docebitur, si cujuscunque liberi hominis secuta consortium, in urbibus, vel in quibuscunque locis victura constituerit, ejus omnem & sobolem secundum vetera constituta conveniet revocari. Dat. 6. Kal. Jul. Ravenna, Maximo & Plinta Cons. 419.

Præjudicium possessioni per colonum fieri non posse.

17. Idem Augusti Joanni P. P.

Per colonum præjudicium possessioni, invito vel infcio domino, imponi non posse, & jure & legum auctoritate declaratur. Dat. Id. Jul. Raven. Honorio 13. & Theod. 10. Augustis Cons. 422.

De adscriptitiis & acquisitis possessione triginta annorum.

18. y Imp. Anastasius *.

Agri-

a Comagenensium & Amastriensium. Alciat. hic.

b De Ariata Stephanus. al. Ariatenensium.

c al. Amasinorum Helenoponti, & Eleocæsariensium.

al. Amasenorum. v. Cujac.

d Agricolarum tria genera, servi tributarii, inquilini, ut hic, servi autem hi plane, & censibus adscripti. l. 3. l. 7. §. eod.

e Tributarii hic, adscriptitii.

f Inquilini hic, coloni liberi, l. 18. j. eod. Salvianus §. de provindia. Nov. Valent. de coloniarum vagis.

g adde l. 10. ff. de custodia.

h v. quæ notavi ad l. 6. §. de servituti fugitivis.

i poena, sed male. k alterutro.

l. C. Th. 4. 23. 1. m. v. l. 1. §. quos.

n. vide quæ notavi ad l. 15. §. 1. ff. de regulis juris. vide Dymum ad cap. dolo facit. de regulis Jur. in 6.

o. Quæ hic detrahuntur e. Th. p. al. Aureliano.

q l. 4. in princ. §. eod.

r exactionis.

s l. 23. §. cum autem Anastasiana. vers. caveant. j. eod. l. unic. j. de colonis Palastina.

t. Punctum hic accipe pro momento. Puncto autem momento temporis coloni longius abduci non debent, adde de momento Cujac. cap. 11. de præscr. u l. unic. C. Th. de inquilinis. lib. 5. tit. 10.

x l. 21. j. eod.

y Hanc legem Gracianus & Latinianus edidit Cujac. mentio fit in l. 23. & ab Eustathio lib. de temporibus.

a Agricolarum a-
lii adscriptitii, a-
lii coloni.
b vide quæ scripti
ad l. ult. sup. ne
uxor pro marito.
c v. quæ scripti ad
l. 1. inf. in quib.
causis coloni. Co-
loni 30. annorum
possessione ad-
quiruntur.
d Coloni liberi
ut hic & l. 1. de
præditiis tamiacis.
adscriptitii non
item. sup. eod.
e Militia colonis
interdicta. adde l.
3. inf. qui milit.
possunt.
f i. e. libris cen-
sualibus.
g Adscriptitiorum
peculia sunt do-
minorum. l. 21. in
fin. j. eod.
h l. si certis annis.
de pactis. v. Mo-
linzum de usufructu.
g. 20. num. 207.
i Redituum diu-
turnum & continua
præstatio posses-
sionem confirmat
& vim longi tem-
poris præscriptio-
nis habet. vide l.
cum de in rem.
vers. 6. ff. de usur.
k Imperator.
l Sequesterum fieri
impeditur, qui
satisfactionem of-
fert, ut hic, & l.
ult. C. de ordine
cognitionum. l. si
fideiussor. 7. in fin.
ff. qui satisfaci-
Cyn. in l. 1. de
prohibita seque-
strat. sic tamen ut
in satisfactione
promittatur de
restituenda re si-
ne procrastinati-
one aliqua exce-
ptis certis casibus.
Clem. 1. de sequestr.
possessionis. Pa-
norm. c. 2. extr.
eod. Eadem ratio-
ne sequesterum
impeditur per-
contumaciam im-
petrantis seque-
strum: veluti si
litem persequi
negligat, l. si quis.
7. §. si oleum. 3. ff.
de dolo, ut & sen-
tentia post seque-
strum lata. Doct.
in d. §. ult. Quid
in sequestro ut
summaria cogni-
tio, ita citatio
partis vel alius
ordo judicarius
num. exigitur?
non exigitur?
propter suspicio-
nem videlicet fu-
ge reique amitt-
endæ. Bald. in d.
§. ult. Panorm.
d. cap. 2. arg. l.
ait prætori. Io. §.
si debitorum. 16. D.
quæ in fraud. v.
Bald. dec. 240.
m Renovetur.
n Ubi non est sa-
tisdatum. l. 16. in
ff. de off. Præsid.
l. 7. in fin. ff. qui
satisfaci-
o eodem sacram. p. Id est: q. De Chimelio & Chimeliarchis v.
quæ scripti ad Nov. 40. & 161. l. ult. sup. de bonis author. Jud. possidendis. Pauli 4. sens. 6. §. 1.
x Inferantur. f. Ex parte. u. Dependean-
y Et. y Suum reditum. z Fideiussore.
a al. additur &.
b Tanta.
c Sufficiant.

Agricolarum a alii quidem sunt adscriptitii b, & co-
loni c. Arum peculia dominis competunt: alii vero tempore
annorum e triginta coloni sunt, liberi d manentes cum
rebus suis: & ii etiam coguntur terram colere & cano-
nem præstare. Hoc & domino & agricolis utilius est.

De militiis. De apparitoribus.

19. Imp. Theod. & Valent. Augusti
Probo P. P.

Colonos nulla ratione ad ullum quamvis humilioris
militiæ e locum finimus admitti: Sed nec apparitores
Magisteriæ potestatis, censibus f adscriptos probari con-
cedimus: quia in hac parte & dominorum g juri, & publi-
cæ consulimus honestati.

Si de terræ dominio dubitetur & locatio negetur.

20. Imp. Justinianus A. Demostheni Præf.
Prætorio.

Itibus imponentes celeritatem, sancimus, si quando co-
loni cujuscunque conditionis contra dominos terræ
declamaverint, super hoc ipso dubitantes, utrum is terræ
dominus est, necne: an ipsi coloni dominium suæ terræ
possident: (eos tamen dicimus, qui non ex longo proli-
xoque tempore, vel longinqua, & inveterata redituum h
susceptione sufficientem habent cautelam: in quibus ca-
sibus ne contradicendi quidem licentia colonis relinquit-
tur, longi temporis præscriptione, vel redituum frequen-
tissima consequentia i, colonorum impetum k exclu-
dente) talem esse super redituum vel publicarum fun-
ctionum præstatione formam censemus, ut si tales coloni
quales prædiximus, idoneum fideiussorem l totius sum-
mæ, quæ ab his dependitur, præstiterint, quod omnes re-
ditus sine ulla procrastinatione, si melior causa domi-
norum judicetur, eis restituant, & talis fideiussor per trien-
nium accipiat, eoque impleto iterum removeatur m:
coloni in medio nullo modo super reditibus a dominis in-
quietentur.

1. ¶ Si autem hoc coloni minime facere voluerint vel
potuerint: tunc iidem reditus per officium judicis annui
exigantur per solita tempora, in quæ etiam dominis de-
pendebantur, & deponantur n in ædes sacras o vel p in
κρημνιστηριον q civitatis, sub qua possessio sita est: vel si
localis ecclesia ad susceptionem pecuniarum idonea non
sit, in metropolitana ecclesia remaneant cum omni caute-
la: & post plenissimam definitionem vel dominis dentur,
vel colonis restituantur.

2. ¶ Sin autem reditus non in auro, sed in speciebus in-
ferantur r, vel in totum, vel in partem s: iterum r per offi-
cium judicis fructus vendantur, & pretia eorum secun-
dum prædictum modum deponantur.

3. ¶ Hæc de reditibus definientes, ad publicas transeamus
functiones. Et si quidem coloni more solito eas depen-
debant u, ipsi maneat in pristina consuetudine, nullo
præjudicio dominis generando, qui etiam x quiescenti-
bus colonis, & non contradicentibus, ad publicum tribu-
tarias functiones minime inferebant. Sin autem moris
erat dominos totam summam accipere, & ex ea partem
quidem in publicas vertere functiones: partem autem
in suos reditus y habere: tunc si quidem fideiussor a
colonis detur, eundem fideiussorem dominis sine præjudi-
cio litis tantam summam inferre, quantam tributa publi-
ca faciunt, ut a dominis publicis rationibus persolvatur:
nullo ex hoc colonis præjudicio generando: super rediti-
bus enim, domini fideiussione fiant contenti.

4. ¶ Sin autem fideiussione z cessante ad sequestratio-
nem res veniant, & pecuniæ deponantur a ex earum sum-
ma tantam b iudices separare, quanta ad publicas sufficiat
functiones, & eam dispositionem dominum accipere:
quatenus ipse eam persolvens, publicas accipiat securita-

tes: reliqua quantitate, quæ in reditus puros z remanet,
in turo collocanda & litis terminum expectante: nullo
præjudicio five colonis five dominis ex hujusmodi fide-
iussione, vel sequestratione, vel publicarum functionum
solutione generando: sed omni causa in suspensio ma-
nente, donec judicialis sententia, quæ de toto negotio pro-
cedit, omnem rem aperiat, & ostendat, quis dominus ter-
ræ constitutus est a, & ad quem publicarum functionum
securitas debet b in posterum fieri, seu reditus pervenire,
vel permanere. Recitata septies c in novo consistorio
palatii Justiniani. Dat. 15. Kal. Oct. Chalcedone, Decio V. G.
Coss. 529.

De Natis ex adscriptitia & servo, vel ex adscriptitia &
servo. Collatio servorum & adscri-
ptitiorum.

21. Idem A. ad Senatum.

NE diutius dubitetur, si quis ex adscriptitia & libero, vel
ex adscriptitia & servo, vel adscriptitio & ancilla fuisse
editus, cujus status sit, vel quæ pejor fortuna sit, utrum-
ne adscriptitia an servilis? sancimus ea quidem, quæ in
anterioribus legibus cautæ sunt pro tali progenie, quæ ex
mulieribus adscriptitiis & viris liberis progenita sit, in
suo statu relinqui, & sic sit d adscriptitia proles ex tali co-
pulatione procreata. Si quis autem vel ex servo & adscri-
ptitia, vel ab ancilla & adscriptitio fuerit editus, matris
suæ ventrem sequatur, & talis sit conditionis, qualis &
genitrix fuit five ancilla, five adscriptitia, quod hactenus
in liberis tantum & servis observabatur. Quæ e enim dif-
ferentia inter servos f & adscriptitios intelligatur, cum
uterque in domini sui positus sit potestate, & possit ser-
vum cum g peculio h manumittere, & adscriptitium
cum terra dominio suo expellere?

De probationibus: 1. De præscriptione xxx. vel
xl. annorum.

22. Idem A. Juliano: Præf. prætorio.

Cum scimus nostra jura nolle k præjudicium generare
cuiquam circa conditionem, neque ex confessionibus,
neque ex scriptura, nisi etiam ex aliis argumentis aliquod
acceserit incrementum: sancimus solam confessionem l,
vel aliam quamcunque scripturam ad hoc minime suffice-
re: nec adscriptitiam conditionem cuiquam m inferre,
sed debere hujusmodi scripturæ aliquod advenire adju-
torium: quatenus vel ex n publici Censui adscriptione,
vel aliis legitimis modis talis scriptura adjuvetur. Melius
etenim est in hujusmodi difficultatibus, ex pluribus capi-
tulis conditiones o ostendi, & non solis confessionibus
neque scripturis homines forte liberos ad deteriorem
detrahi fortunam. Sin autem est scriptura, & post p scri-
pturam confessio seu depositio (sine vi & necessitate ta-
men) intervenerit (quid enim si conditionale q instru-
mentum, vel aliam chartulam, in qua subscripsit r & in-
timavit: & inter acta deposuit sese colonum fuisse ad-
scriptitium?) tunc ex utroque genere obligationis, i. e.
tam scripturæ, quam confessionis, vel depositionis, talem
eum esse credendum, qualem se & scripsit, & inter acta
deposuit.

1. ¶ Illud quoque non ineleganter dubitabatur, si coloni
filius per triginta annorum curricula, vel forsitan per quadra-
ginta, seu ampliora adhuc vivente patre, agriculturam pera-
gente, ipse in libera conversatione s morabatur, & dominus ter-
ræ, quia per patrem ei satisfiebat t, non etiam præsentiam ejus
exigebat: an post obitum patris, vel postquam forte inutilis ex-
istat, & ruri non idoneus, potest excusari filius longinqua liber-
tate abutendo: & quod per multos annos neque agrum coluit,
neque aliud colonarii operis celebravit, cum non possit dominus
incusari propter suam desidiam, cui per patrem ejus omne, quod
voluerat, accedebat: In omnibus itaque hujusmodi
speciebus satis acerbum nobis videtur, domino præjudica-
ri u colonorum absentia x, qui rure y nati, & postea ab-
sentes, per suos vel patres, vel fratres, vel cognatos, agri-
culturam peragebant: cum enim pars z quodammodo
corporis ejus per cognationem in fundo a remanebat, non
videatur neque abesse, neque peregrinari, neque in liber-
tate morari. Maneat itaque domino jus inconcussum, &
donec ejus vel antiquitas vel posteritas vel cognatio in
agrum remanet, ipse videatur ibi resedisse. Datum 10.
Kalend. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Ore-
stis VV. CC. 531.

z Puri reditus, som-
luti a tributis, sic
pura substantia
quæ xre alieno
soluta est. l. ult.
C. de repud.
a Sit.
b Debeat.
c Legendum, se-
ptimiliario, v.
Cuj. 2. obs. 3.
d Adscriptitia li-
bero nubere po-
test: propter
quod ex eo ma-
trimonio nati ad-
scriptitii sunt. l.
16. §. eod. l. ult. j.
eod. ex adscripti-
tio autem & libe-
ra nati, liberi
sunt, non adscri-
ptitii. d. l. ul-
tim. Nov. 54.
e v. Cuj. 12. obs.
35.
f Adscriptitii ser-
vi sunt, ut hic. &
ea parte differunt
a colonis. l. 1. j. de
præditiis tamiacis.
g Adscriptitio-
rum peculium ad
eorum dominum
pertinet, ut hic,
& l. 18. l. 19. in
fin. sup. eod.
h additur, vel si-
ne eo: sed glossa
ma esse apparet
ex Accurs.
i al. Joanni.
k Nullum.
l Conductionem
in quibus veter.
lib. quam lectio-
nem magis probat
Cujac. & Græ-
corum auctorita-
te confirmat.
m Cuidam.
n vide Papon. 3.
Notar. 9. c. de le-
vres de terris.
o Conductiones
p Geminata con-
fessio seu reco-
gnitio consilio
magis consilio &
magis deliberate
præsumitur facta,
quam simplex &
non geminata.
Angel. l. unica.
sup. de plus petit.
Corsetus in addi-
tionibus ad singu-
lare habetur.
q Conductionale,
ex Græcis emen-
dat Cujac.
r Scriptis.
s Conditione,
quam varietatem
& Accursius no-
tavit.
t Ei satisfacie-
bat.
u Præjudicare.
x Absentiam.
y Ruri, al. in ru-
re.
z Et prope eadem
persona, l. ult. in
fin. sup. de impub.
& aliis subscriptis.
a Per partem re-
tinetur usufru-
ctus. l. 53. D. de
usufructu.

a al. *Julianus*.
b *Adscriptio*nes,
sed male.
c *Alienis*.
d vide *Molinum*
de *usuris* *quest.*
20. *num.* 209.
e *Diutius*.
f *Capitalis illa-*
rio, talle. Hanc
autem *præstant*
dominis, *adscri-*
ptitii *tributarii*.
g *Quæ non ex-*
istat.
h al. *deest*.

i *Liberi homines*,
qui per *triginta*
annos quasi colo-
ni & *adscriptitii*
detenti sunt, li-
beri quidem ma-
nent (quia nulla
libertas *præscri-*
ptione *infringi*
potest) sed ter-
ram deferere non
possunt, & sole-
mum *capitatio-*
nem *inferre* co-
guntur, adde l. 15.
sup. eod.

k 3. *Harmenop.*
3. §. 11.

l *In veter. lib.*
legitur, ut adno-
tat *Cuj.* & repe-
ri in *lib. Aur.* &
duobus aliis ma-
nus, licet non 30
annos fecerint.

m *An tantum-*
modo.

n *Coloni certos*
reditus *præstant*
domino. l. 5. *sup.*
eod.

o v. l. 15. *sup.*
eod.

p al. *Fus*.

q al. *animales*.
quam *varietatem*
Accurs. notavit.
Animalis autem
functio, hic *de lo-*
corum. C. *Theod.*
de *collat. donat.*
vel *releuat. pos-*
sess. *pecunia* est
pro *capite* *ψυ-*
χιδ συνίσταται
in l. ult. §. de *as-*
sonis *et tributis*.
ψυχιδ δνπρο-
σιν. l. ult. D. de
munerib. *Capita-*
lationes, cen-
sus *capitis*, *Plu-*
tarch. de *liber-*
educat. *prædiis*
non *imponuntur*,
sed *colonis* &
mancipiis, quæ in
prædiis : & ita
accipe *legem* *si*
minor. 9. *sup.* de
act. *empt.* l. ult.
C. *Th. sine cens.* &
Sidoniam in illo
versu ad *Majoria-*
num : *Hic capita-*
tionem *vivam*, tu *mi-*
hi tolle tria, vide
Cujac. in d. l. ult.

r al. *Homogeni*, *magistro officiorum*. f *Adscriptitius* olim erat ex *adscriptis* & *libe-*
ra natus : hodie *liber* nascitur, ut hic, quod de iis intelligitur, qui post hanc constitutio-
nem nascuntur, non ante. Nov. 22. & 54. hodie *colonus* est, neque terram deferere potest.
Nov. 162. adde Nov. 78. cap. 3. & Nov. 117. cap. 6.

t *Adscriptitio* cum *libera muliere*, etiam si hoc sciat *consentiatque* dominus, *connubium*
non est : Ideoque recte a domino potest dirimi, ut hic. Deterior est in eo conditio *adscri-*
ptitiorum, quam *servorum*, propter *agriculturæ* necessitatem. Nam *servi* si *liberam* du-
xerint in *matrimonium*, sciente vel *consentiente* domino, *matrimonium* non dirimitur.

1. ad legem 19. *supra* h. tit.

2. De *adscriptitiis* vel *colonis alienis non susci-*
piendis.

23. Idem A. Joanni & *Præfecto*
Prætorio.

Cum satis inhumanum est, terram, quæ ab initio *adscri-*
ptitios b habebat, suis quodammodo membris de-
fraudari, & colonos in aliis c terris demorantes, dominos
terræ maximis damnis afficere, censemus, quemadmo-
dum in curialium conditione nemo ex temporali cursu
liberatur : ita nec *adscriptitiæ* conditioni suppositus, ex
annalibus curriculum, quantacunque emanaverint, vel qua-
cunque prolixa d negotiatione aliquis sibi vindicet liber-
tatem : sed remaneat *adscriptitius*, & inhæreat terræ : &
si se celaverit, vel separare se conatus fuerit, secundum ex-
emplum *servi fugitivi* sese diutius e insidiis furari intel-
ligatur : & sit suppositus una cum omni sobole sua (et si
in alia terra eam fecerit) huiusmodi fortuna & capitali f
illationi : nulla liberatione ei penitus competente.

1 ¶ Cum autem *Anastasia* g lex homines, qui || per h||
triginta i annos *colonaria* detenti sunt conditione, voluerit li-
beros quidem permanere ; non k autem habere facultatem ter-
ra derelicta in alia loca migrare : & ex hoc quærebatur, si
etiam *liberi eorum* cujuscunque sexus, licet non per *triginta* an-
nos fuerint l in fundis vel vicis, deberent *colonariæ* esse condi-
tionis, aut m tantummodo *genitorum* eorum, qui per 30. annos
huiusmodi conditioni alligati esset : sancimus *liberos colo-*
norum esse quidem in perpetuum ; secundum præfatam
legem *liberos*, & nulla deteriori conditione prægravari :
non autem habere licentiam relicto suo rure ad aliud mi-
grare : sed semper terræ inhæreant, quam semel colen-
dam patres eorum suscepunt.

† Caveant autem possessionum domini, in quibus ta-
les coloni constituti sunt, aliquam innovationem vel vio-
lentiam eis inferre. Si enim hoc approbatum fuerit, &
per iudicem pronunciatum, ipse provinciarum moderator in
qua aliquid tale perpetratum, omnino provideat, & læ-
sionem (si qua subsecuta est) eis refarcire & || sic || vete-
rem consuetudinem in rebus n præstandis eis observa-
re : nulla nec tunc licentia concedenda colonis fundum,
ubi commorantur, relinquere : o & hoc tam in ipsis co-
lonis, quam in sobole eorum, qualiscunque sexus, vel
ætatis sit, sancimus, ut & ipsa semel in fundo nata, rema-
neat in possessione sub eisdem modis, eisdemque con-
ditionibus, sub quibus etiam *genitores* ejus manere in
alienis fundis definivimus.

2 ¶ Nemini autem liceat vel *adscriptitium* vel colo-
num alienum scienti prudentique in suum rus p suscipe-
re : sed & si bona fide eum suscepit, postea autem repe-
rerit eum alienum esse constitutum, admonente domino
vel ipsius *adscriptitii*, vel terræ, & hoc faciente per se, vel
per procuratorem suum, hunc restituere eum cum omni
peculio & sobole sua, & si hoc facere superfederit : omnis
quidem temporis, quo apud eum remoratus est, publi-
cas functiones, sive terrenas sive annales q pro eo infer-
re compelletur : cura & provisione tam eminentissimæ
præfecturæ, quam præsidis provinciarum : coartetur autem
sic ad restitutionem ejus secundum veteres constitutio-
nes, & pœnas in eis insertas.

De natis ex *adscriptitis* & *libera*.

24. Idem A. Joanni & *Præfecto præ-*
torio.

SI qui *adscriptitiæ* s conditionis constituti, mulie-
res *liberas* quacunque mente aut quacunque machi-
natione, sive scientibus, sive ignorantibus dominis sibi

uxores conjunxerunt vel conjunxerint a : in sua liber-
tate permanere, tam eas, quam prolem, quæ ex his co-
gnoscitur procreata, sancimus : illo proculdubio obser-
vando, ut si ex libero marito & *adscriptitiæ* uxore partus
fuerit editus : is maternæ b conditionis maculam, &
non paternam sequatur libertatem ; sed ne *adscriptitii* e
putent sibi impunitum esse tale conamen, quod maxime
verendum est, ne *liberarum* mulierum nuptiis ab his ex-
cogitatis paulatim huiusmodi hominum conditio de-
creseat : sancimus, si quid tale fuerit ab *adscriptitio* perpe-
tratum, habere liberam potestatem dominum ejus, sive
per se, sive per præsidem provinciarum talem hominem mo-
derata corrigere castigatione, & abstrahere a tali muliere,
quod si neglexerit, sciat in suum damnum huiusmodi de-
fidiam d reverfuram.

DE CAPITATIONE e CIVIUM f CENSIBUS EXIMENDA.

TIT. XLVIII.

1. Imp. *Constantinus* ad *Eusebium* U.P. Præsidem
Lyciæ & Pamphiliæ g.

PLebs b urbana (sicut in Orientalibus quoque pro-
vinciis observatur) minime in censibus pro capi-
tatione sua conveniatur : sed juxta hanc iussionem
nostram immunis habeatur l. Dat. Kalend. Jun.
Constantino A. 3. & *Licinio* 3. *Coss.* 313.

IN QUIBUS CAUSIS COLONI CEN- SITI & DOMINOS ACCUSARE POS- SINT.

TIT. XLIX.

1. Imp. *Constantinus* A. ad *Maximum* Vic.
Orien.

Quisquis colonus plus a domino exigitur, quam
ante consueverat, & quam in anterioribus tem-
poribus exactum est, adeat iudicem, cujus pri-
mum poterit habere præsentiam, & facinus com-
probet : ut ille, qui convincitur amplius postulare, quam
accipere consueverat, hoc facere in posterum prohibea-
tur : prius reddito quod superexactione perpetrata nosci-
tur l extorsisse.

Coloni censiti, licet respectu aliorum sint liberi, tamen quoad
personas dominorum, quibus tributa præstant, quadam
servitute tenentur adstricti.
Bart.

2. Impp. *Arcad.* & *Honor.* *Augusti* *Nebridio*
Comiti *Asiæ*.

Coloni censibus m duntaxat *adscripti*, n sicuti ab his o
liberi sunt, quibus eos tributa p subiectos non faci-
unt : ita his, quibus annuis functionibus & debito con-
ditionis obnoxii q sunt, pene est, ut quadam dediti ser-
vilitate videantur r : quominus est ferendum, ut eos au-
deant lite pulsare, a quibus ipsos, utpote dominis, una
cum possessionibus distrahi posse non dubium est, quam
de cætero licentiam submovemus : ne quis audeat do-
mini nomen in iudicio laceßere : & cujus ipsi sunt, ejus-
dem omnia sua esse cognoscant. Cum enim sapientissime de-
cretum sit, ne quid de peculio suo cuiquam colonorum
ignorante domino prædii, aut vendere, aut alio modo aliena-
re liceret : quemadmodum contra ejus personam æquo
poterit iure consistere, quem nec proprie quidem leges
sui juris habere voluerunt, & acquiescenti tantum, non
etiam transferendi potestate permessa, domino, & ac-
quirere & habere voluerunt ? Sed ut in causis civilibus
huiusmodi hominum generi adversus dominos vel patro-
nos aditum intercludimus, & vocem s negamus ; (ex-
ceptis superexactionibus, in quibus retro Principes fa-
cultatem eis super hoc interpellandi præbuerunt) ita in
criminum accusatione, quæ t publica est, non adimitur
eis propter suam suorumque injuriam experiundi licen-
tia.

a *Justin.* in *Nov.*
54. ait, hæc verba
callide a quibus-
dam accepta, ide-
oque ea interpre-
tatur in illa *Nov.*
Continus.
b l. 21. *supr. eod.*
v. *Cuj.* 4. *obf.* 28.
c *Conjunge* l.
unic. §. ult. de *St.*
Claud. sol. *sup.*
d *Refidiam*.

e *Capitatio* est
census *capitis*.
f *scil.* *Romano-*
rum.
g C. *Th.* 13. 10. 2.
h *Capitationem*
plebs urbana non
præstat, ut hic,
sed nec *metroco-*
mitæ, l. penult. §.
de *exa. lib.* *trib.*
but. *Coloni capi-*
tationem *præ-*
stant, l. 1. *inf.* *ne*
russicani *ad ullam*
obseq. *exceptis*
Thracensibus, *Il-*
lyricianis, & *Ec-*
clesiæ *Thessalon-*
ensis *colonis*, di-
xi ad d. l. 1.
i *Detracta* sunt
quædam e C. *Th.*

k al. *capite cen-*
siti.
l *diagnoscitur*.
m *Census* hic, li-
bri *censuales*, l. 4.
sup. de *agricol.*
l. 10. D. de *probat.*
scripturæ *publici*
census, l. 22. §. de
agricol.
n *Adscripti cen-*
sibus, l. 19. *sup.* de
agricol. *et cens.*
l. 10. *inf.* de *re*
militari. l. §. *quis*
presbyter. *supr.* de
episcopis. sunt *ad-*
scripti : de quib.
mox dicitur.
o al. *Sicuti hi li-*
beri.
p *Tributarii* hi
censiti, seu *capite*
censiti, l. 2. C. *Th.*
si *vagum mani-*
pium, *censibus* ob-
noxii, l. 1. *inf.* de
tyrenib. *adscripti-*
tii, *censibus* quasi
adscripti s. *eod.*
terræ *adscriptus*
Græce *κατὰ*
γεγραμµένον, & d-
πογραµµένον
Θη γη κα-
ταγεγραµµέ-
νον.
q vide l. unic. §.
de *colonis* *Thra-*
censib.
r ut quadam de-
biti *servitute* vi-
delicet *adstricti*.
Quo, &c.
s *Vox* cui certo
in loco *negata* sit,
ejusdem *vocem* i. e.
suffragium in ju-
dicio *negari* col-
ligit *Corsetus* *su-*
gulari *Statutum* :
Statuto *cavetur*.
t *Accusatio* *crimi-*
num *publica*
est.

DE COLONIS PALÆSTINIS.

TIT. L.

1. Impp. Valent. Theod. & Arcad. Augusti Cy-
negio a P. P.

Cum per alias provincias, quæ subjacent nostræ Se-
renitatis imperio, lex a majoribus constituta, colo-
nos quodam æternitatis *b* jure detineat, ita ut *c*
illis non liceat ex his locis, quorum fructu *d* re-
levantur, abscedere: nec ea deferere, quæ semel colen-
da susceperunt, neque id Palæstinæ provinciæ possessoribus
e suffragetur: sancimus, ut etiam *f* per Palæstinam
nullus omnino colonorum suo jure velut vagus, ac liber
exultet, sed exemplo aliarum provinciarum ita domino
fundi teneatur, ut sine pœna suscipientis non possit absce-
dere: addito eo, ut possessionis *g* domino revocandi
ejus plena tribuatur auctoritas.

DE COLONIS THRACENSIBUS.

TIT. LI.

Thracenses capitationis tributa non præstant, sed tri-
buta terræ. Bart.1. Impp. Theod. & Valent. Augusti Ru-
fino P. P.

Per universam dioecesim Thraciarum *b* sublato in
perpetuum humanæ capitationis censu, jugatio *i*
tantum terrena solvatur. Et ne forte colonis tri-
butariæ sortis nexibus absolutis, vagandi *k*, & quo
libuerit, recedendi facultas permittitur videatur, ipsi quidem
originario jure teneantur: & licet conditione *l* videantur
ingenui, servi tamen terræ ipsius, cui nati sunt, existimen-
tur: nec recedendi *m*, quo velint, aut permutandi loca
habeant facultatem, sed possessores *n* eorum jure utantur
& patroni *o* sollicitudine, & domini *p* potestate. Si quis
vero alienum colonum suscipiendum retinendumve cre-
diderit: duas auri libras ei cogatur exolvere, cujus agros
transfuga cultore vacuaverit *q*: ita ut eundem cum omni
peculio suo & agnatione restituat.

DE COLONIS ILLYRICIANIS r.

TIT. LII.

Coloni Illyriciani origine, a terra se separare non pos-
sunt. Bart.1. Impp. Valent. Theod. & Arcad. Augusti ad
Probum P. P.

Colonos, inquilinosque per Illyricum *s* vicinasque
regiones, abeundi rure, in quo eos originis *t* agna-
tionisque merito certum est immorari, licentiam
habere non posse censuimus. Inserviant terris non
tributario nexu, sed nomine & titulo colonorum: ita ut
si abscesserint, & ad alium transferint, revocati, vinculis
pœnisque subdantur: maneatque eos pœna, qui alienum,
& incognitum recipiendum esse duxerint: tam in redhi-
bitione operarum, & damni, quod locis, quæ deseruerant,
factum est: quam multa *u*, cujus modum in auctorita-
te Judicis collocamus: ita ut etiam dominus fundi in
quo alienus fuisse monstrabitur, pro qualitate peccati
coercitionem subire cogatur: nec sit ignorantia locus,
cum ad criminis rationem solum illud sufficiat, quod in-
cognitum sibi tenuit. Servum etiam in memoratis regio-
nibus si quis receperit *x*, ignorationis excusatione sublata,
quadrupli pœna teneatur, operarum præterea compendiis
damnisque præstitis. In libertis etiam, quos pari usurpa-
tione susceperit, is modus sit, quem circa liberos colonos
duximus retinendum. Datum 3. Id. Jul. Gratiano A. 2.
& Probo Coss.

UT NEMO AD SUUM PATROCINIUM
SUSCIPIAT RUSTICOS, VEL VICOS
EORUM.

TIT. LIII.

1. Impp. Leo & Anthemius Augusti Nicostro-
to y P. P.

Si quis *b* post hanc nostri numinis *c* sanctionem,
in fraudem circumscriptionemque publicæ sanctio-
nis, ad patrociniū *d* cujuscunque conditionis con-
fugerit: id, quod hujus rei gratia geritur sub prætex-
tu donationis, vel venditionis, seu conductionis, aut cujus-
libet alterius contractus, nullum habeat firmitatem: ta-
bellionibus *e*, qui talia instrumenta conscribere ausi sunt,
bonorum proscriptione plectendis: qui tamen scientes ausi
fuerint hujusmodi instrumenta conscribere, vicis *f*
etiam, vel possessionibus ad patrociniā confugientium, pu-
blico vindicandis. Hæ autem personæ, quæ contra publi-
cam utilitatem in clientelam *g* suam suscepisse collatores
detectæ fuerint, nobiliores quidem centum auri libra-
rum condemnationem subire cogentur: mediocres ve-
ro fortunæ, facultatum suarum amissione plectentur: ea-
dem pœna multandis etiam his, qui intercedentes ministe-
rium suum hujusmodi nefariis actibus *h* improba men-
te præbuerint. Quam formam ex eo quidem tempore,
quod sacra Constitutio a divæ memoriæ Martino pro-
mulgata continet, id est, in *i* Thracica *k* quidem dioecesi
ab hinc annis triginta, hoc est, a consulatu Aetii secundo,
& Sigisbuldi: in Orientali *l* vero, & Ægyptiaca, & Ponti-
ca, & *m* Asiana dioecesi, viginti sex: hoc est, a consu-
latu Cyri valere, atque executioni mandari præcipimus.
Dat. Kal. Sept. Anthemio A. 2. Consule 468.

2.

Ne quis vicani *o* patrociniū polliceatur, vel agrico-
las in clientelam suscipiat reddituum alteriusve lucri
promissione recepta, & ut, qui hæc non servaverit, supradic-
tis pœnis, majorique commotioni subiaceat. Præterea
ut vicani, si servi sint, dominis castigati reddantur: si liberi,
xx. libris multentur, & verberati una cum decem prioribus
vici in perpetuum relegentur, dummodo scientibus omni-
bus secesserint.

3. Imp. Justinianus A.

Si cujuslibet tributarius *p* junxerit sibi tributariam
Suxorem, vel e contrario, si *q* cujuslibet ancilla servo
se junxerit alieno, tam tributarii, quam servi filios, ma-
trum sequi conditionem earumque more genitricum sua-
rum dominis subditos esse censemus.

NE RUSTICANI AD ULLUM
OBSEQUIUM DEVOCENTUR.

TIT. LIV.

1. Impp. Dioclet. & Maxim. Augusti
& CC.

Ne quis ex rusticana plebe, quæ extra muros *x*
posita capitationem *y* suam detulit, & annonam
congruam præstat, ad ullum *z* aliud obsequium
devocetur: neque a Rationali *a* nostro mula-
rum fiscalium vel equorum ministerium subire cogatur *b*.
Sine die & consule *c*.

2. Impp. Valent. & Valens Augusti ad Probum
P. P. Illyrici d.

Si qui eorum, qui provinciarum Rectoribus obsequun-
tur, quique in diversis agunt officiis principatus, & qui sub
quocunque prætextu publici muneris possunt esse terribi-
les, rusticano cuiquam necessitate obsequii quasi mancipio
sui juris imponent, aut servū ejus vel forte bovem in usum

pto. Quod si quis hæc transgredietur, & supradictis pœnis subiacebit, & aliam præterea
majorem præstabit. Syn. ibid. c. 2.

p Liberi tributarii & tributariæ matris conditionem sequuntur, sunt in ejus dominio
qui matrem ipsam habet in potestate.

q Liberi servi & ancillæ diversorum dominorum, cedunt materno domino.

r Ut. f De rusticorum privilegiis, vide Chopinum.

t Exemplum literarum Diocletiani & Maximiani AA. ad Carissimum.

u l. unic. sup. de capitatione.

x Id est, extra metropolim. Cont.

y Capitationem præstant rusticane plebes seu coloni, ut hic, exceptis Thracensibus, &
Illyricianis, l. i. sup. de colonis Thracensib. & Ecclesiæ Thessalonicensis, l. 12. sup. de annonæ
& tributis. Plebs urbana non præstat, l. i. sup. de capite civium censu exigendo, sed nec
metropolitæ. l. ult. sup. de exact. trib. z Nullum.

a Rationali.

b Cogantur.

c Sic in manu.

d C. Theod. 12. 11. 1.

proptios,

a al. civibus.
b Coloni æterni-
tatis quodam ju-
re additi locis ex
quorum redditibus
sublevantur.
c v. l. 15. sup. de
agric. & censu.
d Coloni fructus
ex fundo colona-
rio sibi maxime
percipiunt.
e Possessionibus.
f Coloni etiam in
Palæstina a pos-
sessionum domi-
nis revocari pos-
sunt.
g Colonus non
est dominus fun-
di, sed ejus domi-
nus.

h Capitationem
non præstant co-
loni Thracenses,
ut hic, ut nec Il-
lyriciani, l. unic.
inf. tit. prox. plu-
ra vide quæ scri-
psi ad l. i. inf. ne
rusticani.

i Jugatio terrena
a capitationis hu-
manæ censu dif-
fert. Capitatio-
nem autem pau-
lo post vocat tri-
butariam sortem.
k Coloni vagari
& quo libuerit,
recedendi facul-
tas non est. l. 15.
sup. de agricolis.
l Coloni conditio-
ne ingenui, servi
tamen terræ sunt.
m Reduendi.
n Coloni possi-
dentur a patronis
suis & dominis.
o Coloni patro-
num habent.
p Coloni domi-
num habent, ut
hic, aut potius
terra ipsa, coloni
domina.

q al. cultor eva-
cuaverit, al. va-
caverit.

r Illyricianis, al.
Illyrianis.

s Capitationem
non præstant co-
loni Illyriciani,
ut hic. vide plura
ad l. i. inf. ne ru-
sticani. ubi dixi.
t Coloni originis
& agnationis me-
rito in fundis ipsis
& agris immo-
rantur.

u Id speciale hoc
casu, aliud jus in
aliis est. l. 4. g.
quod si servus.
sup. de servis fu-
gitiis.

x l. ult. sup. de
operis libertorum.

y Orientis. al.

a Si quis in frau-
dem circumscripti-
onis ad patrociniū
alicujus, sub præ-
textu donationis
vel venditionis
vel conductionis
confugerit, quod
factum est, nul-
lam firmitatem
habeat: tabellio-
nibus, qui instru-
menta conscriunt,
bonorum proscri-
ptione plecten-
dis, & vico id
committente, si-
militer fisco vin-
dicando. Qui ve-
ro susceperit, si
locuples est, cen-
tum auri libras
solvat: si inops,
proscribatur: ea-
dem pœna mul-
tandis his, qui
hanc ad rem mi-
nisterium suum
præbuerint. Syn.
Bas. 7. tit. 9. ex
lib. 56. tit. 3. c. 1.
b Pars l. ultim.
s. de exactoribus
tributorum.

c Nominis. vide
Salvianum. lib. 5.
de provid. Dei.

d Patrociniū no-
mine quod posui-
detur, vere non
possidetur. l. ult.
sup. de exact. tri-
but. vide s. tit. ne
liceat potentior.

e Tabelliones, pu-
blici contractuum
scriptores, l. 2. s.
de Eunuchis. l. 17.
s. de fide instrum.
& amissione. l. 24.
sup. de testam. l.
14. s. 3. sup. de
sacr. Eccles. vo-
luntat. d. 7. c. 1. s.
ut quæ ab eis con-
ficiuntur d. 7. c. 1.
pœna forensia. d.
l. 17.

f Publicari vicus
etiam integer po-
test.

g Clientes, susce-
pri. vide Cuj. 8.
obs. 14. dixi ad l.
3. D. de usu & ha-
bitatione.

h artibus.

i v. l. 2. inf. de
militari veste.

k Thracia.

l Oriens divisus
in provincias
quinque. d. l. 2.
Nov 24.

m Et iterum.

n al. viginti octo
al. xxix.

o κατήτασ.
Nemo vicani pa-
trociniū polli-
ceatur, nec agri-
colas ad clientelam
suscipiat, eo
nomine reddituum
promissione vel
alio lucro rece-
pto.

p Liberi tributarii & tributariæ matris conditionem sequuntur, sunt in ejus dominio
qui matrem ipsam habet in potestate.

q Liberi servi & ancillæ diversorum dominorum, cedunt materno domino.

r Ut. f De rusticorum privilegiis, vide Chopinum.

t Exemplum literarum Diocletiani & Maximiani AA. ad Carissimum.

u l. unic. sup. de capitatione.

x Id est, extra metropolim. Cont.

y Capitationem præstant rusticane plebes seu coloni, ut hic, exceptis Thracensibus, &
Illyricianis, l. i. sup. de colonis Thracensib. & Ecclesiæ Thessalonicensis, l. 12. sup. de annonæ
& tributis. Plebs urbana non præstat, l. i. sup. de capite civium censu exigendo, sed nec
metropolitæ. l. ult. sup. de exact. trib. z Nullum.

a Rationali.
b Cogantur.
c Sic in manu.
d C. Theod. 12. 11. 1.

a Multa hic sunt detractae C.Th.
b Sublati.
c ultimo subjugetur exitio, in C.Th. Sed poena immutata est a compositioribus.
d operas.

e Metrocomia id inter vicos est, quod metropolis inter urbes. Metropolis mater est urbium & provinciarum. Solino, Floro. Ammiano: Metrocomia vero mater est & caput vicorum: ut urbes a capitulatione immunes, ita & metrocomia, non etiam reliqui vici.
f. penult. sup. de exat. trib. l. i. §. Ne rusticani ad nullam obs.

g Si voluerit habitator metrocomia (ἐπικρατισμός, vel ἐπικρατισμός) rem quandam alienare, nulli eam extraneo vendat, sed ejusdem vici habitatori: Nam quidquid alioquin agatur, irritum erit: nec quidquam consequetur emptor, nisi quod praestita recipiet. Synops. Basilic. 55. in fin. περὶ τῶν ἐπικρατισμῶν παρὰ μὴ ἐπικρατισμῶν. i.e. de praestatione in rebus istis, quae ab habitatore metrocomia venduntur.

g Pars l. ult. §. de exat. trib.
h l. 8. sup. de act. trib. Ceterum interpretes quidam ad hunc locum referunt quæstionem peregrinitatis, quæ Gallis Jus Albinagii dicitur de quo v. l. in sup. de Episcopis & Clericis. Paponius §. Arrest. 2. c. 3. Not. 6. c. des lettres de Naturalité. dixi ad Auth. Omnes peregrini sup. communia de successione.

i Attribuat, h al. vicani, hi sunt, ἐπικρατισμῶν de quibus vide hic Cujac.
m Eidem. n Eiusdem vicani praedium non vicaneus, pretium recuperat, ut hic, non idem est in eo, qui censum absque terra, l. 7. §. de agricolis & censu, vel qui dominicum praedium dempto canone comparat; hi enim pretium admittunt, l. ult. §. de fundis rei privatae.

o Vicani al. vicarii. p De clarigatione & jure Repressalium adde l. 4. §. de execut. Nov. 51. l. 3. in fin. sup. Ne uxore pro marito. Authent. Habit. sup. Ne filius pro patre.

q Huc pertinet l. 2. de exat. C.Th. l. 4. inf. de exat.

r 50. D. 15. v. Molin. ad Consuet. tit. des Censures.

t Tabularii civitatum potentioribus facile colludunt & potentiorum onera in eosdem per collusionem transferunt. u l. 5. inf. cod. x ita Q. ad M. Ciceronem fratrem Afric Proconsulem scribens, illud cum primis in eo laudat, quod effecerit, ut tributa civitatis ab omnibus, qui earum civitatum fines incolunt, tolerarentur æqualiter.

y Censualis professio non tantum testibus, sed ex antiqua seu prioris censuali professione potest argui, l. 1. §. de immunitate nemini concedenda, & ita intellige l. 10. D. de probat. Nam alias tabulae censuales potiores sunt testibus. d. l. 10. z C.Th. 13. 11. l.

a Si quis, in C.Th.

c C.Th. hebetaveris, forte amputaveris. al. vitaveris. l. 4. §. si quis, ff. de censib.

Proprios, necessitatesque converterint a; ablatis b omnibus facultatibus, perpetuo subjugentur exilio c, & nihilominus rusticani, qui se in ejusdem opera d sponte propria detulisse desponderit, par poenae severitudo constringat. Dat. Prid. Kal. Octobr. Agrippina, Valentiniano & Valente Augustis Coss. 365.

NON LICERE HABITATORIBUS METROCOMIAE & LOCA SUA AD EXTRANEUM TRANSFERRE.

TIT. LV.

1. Imp. Leo & Anthemius Augusti Nicostrato P. P.

IN f illis g, quæ metrocomia communi vocabulo nuncupantur, hoc adjiciendum necessario nostra putavit humanitas, ut h nulli extraneo illic quoquo modo possidendi licentia tribuatur i: sed si quis ex iisdem vicariis k loca sui juris alienare voluerit, non licere ei, nisi l ad habitatorem adscriptum ejusdem m metrocomia, per qualemcunque contractum terrarum suarum dominium possessionemque transferre: sciente persona extranea, quod si contra vetitum se huic negotio immiscere, vel illic possidere tentaverit: quicumque contractus initus fuerit, carebit effectu; & contractus soluto, si quid praestitum est, hoc n tantum reddetur. Dat. Kal. Sept. Anthemio A. 2. Coss. 463.

UT NULLUS EX VICANEIS & PRO ALIENIS VICANEORUM DEBITIS TENETUR.

TITULUS LVI.

1. Imp. Zeno A.

GRave q est non solum legibus, verum etiam æquitati naturali contrarium pro alienis debitis alios molestar. Idcirco hujusmodi iniquitates circa omnes vicaneos perpetrari modis omnibus prohibemus.

DE CENSIBUS & ET CENSITORIBUS, ET PERÆQUATORIBUS, ET INSPECTORIBUS.

TITULUS LVII.

De collusione & fraude tabulariorum.

1. Imp. Constantinus A. ad Populum f.

QUoniam tabularii t civitatum per collusionem potentiorum sarcinam u ad x inferiores transferunt: jubemus, ut quisquis se gravatum probaverit, suam tantum pristinam y professionem agnoscat. Dat. 15. Kal. Febr. Roma, Constantino A. 3. & Licinio Coss. 313.

De paupertate simulata succis vitibus vel arboribus.

2. Imp. Gratian. Valent. & Theod. Augusti Eutropio P. P. z.

QUISQUIS a vitem succiderit b, aut feracium ramorum foetus vetaverit c, quo declinet fidem censuum &

mentiatur callidæ paupertatis ingenium, mox detectus, competenti indignationi subiciatur a: illo videlicet evitante b calumniam, qui forte detegitur laborasse pro copia, ac || pro c || reparandis agrorum foetibus, non sterilitatem aut inopiam procurasse. Dat. Prid. Non. Jun. Constantinop. Eucherio & Syagrio Coss. 381.

De procuratore subdulto, colonove fugato.

3. Idem Augusti Cynegio P. P. d.

SI peræquatore misso aliquis aut procuratorem suum retraxerit e, aut colonum per f contumaciam retractationis g fugaverit: ad eum censuum modum, quem vel eo vel procuratore illius absente peræquator apposuerit, nostræ sanctionis auctoritate tenebitur. Dat. 6. Kal. Apr. Constantinop. Honor. N. P. & Evodio Coss. 386.

Si defectorum pradiorum relevatio petatur.

4. Imp. Theod. Arcad. & Honor. Augusti Rufino P. P. h.

OMne territorium censeatur, quotiens defectorum levamen exposcitur, ut i sterilia k & arque erema l his, quæ culta vel opima sunt, compensentur. Dat. 3. Non. April. Constantinop. Theodosio A. 3. & Abundantio Coss. 393.

De iniqua peræquatione.

5. Idem Augusti Rufino P. P. m.

QUI n gravatos se esse a peræquatoribus o conqueruntur, & injusto p oneri impares esse proclamant, competitionis habeant facultatem: ut quid remissum gratia, quidve interceptum fuerit fraude, convincant, & ex eo levamen accipiant, quod per deformia & criminosa commercia sibi impositum esse deplorant, ut aliis demeretur: Quod intra annum q post codicum oblationem, quo r videbitur, de injusto onere conqueratur, & iniquitatem peræquatoris accuset, ac praestitam gratiam habita compensatione s convincat: ut quod ei fuerat superfusum, ille cognoscat t, quem debita functioni u fraus clandestina subtraxerat. Emenso autem eo tempore actio denegabitur, exceptis x minoribus, qui fuerint indefensi: his etiam, qui abfuerint y Reipublicæ causa: qui tamen ex eo tempore, quæ sunt statuta custodient, ex quo ad agendum habuerint z facultatem. Datum 3. Kal. Dec. Constantinop. DN. Theodosio A. 3. & Abundantio V. C. Coss. 393.

De negligentia vel gratia peræquatorum vel discussorum.

6. Imp. Arcad. & Honor. Augusti Eusebio P. P. a.

PERÆQUATORES b ac discussores c si incurrerint culpam negligentia, vel gratia, non solum bonorum d jacturam e, verum etiam annonarum f in quadruplum g multam h subire debent, ea vero, quæ in damnum provincialium fuerint acceptisce, in quadruplum cogentur exolvere. Dat. 4. Kal. Apr. Mediolan. Arcadio & Honorio III. Augustis Coss. 396.

De additione pradiorum desertorum.

7. Imp. Honor. & Theod. Augusti Sebastiano Comit. primi ordinis i.

APUd k cum possessio firma permaneat, cui eam a peræquatore semel traditam fuisse constiterit: reliqua l vero temporis anteacti a novo domino fiscum postulare non patimur, ne alterius culpa alter incipiat subjacere dispendio. Si quis vero privatus aut obligatum sibi possessionem, quæ deserta usque n nunc permansit, aut ex aliquo titulo deberi sibi jure confirmat: allegationes suas sine mora vel per se, vel per aliam personam legibus ordinatam manifestare o debet: ita ut si æquitatis ratione suadente ad petitorum fuerit translata possessio: is, qui a peræquatore eam suscepit, rei meliorata susceptis p sublevetur expensis. Verum ne sub specie litis donationes q semel constitutæ turbentur, sex r mensium spatium censemus debere servari: intra quod is, qui putat sibi rem probabili ratione competere, debitas expensis

pretium tantum præstat, non reliqua, ut hic, & l. 6. in fin. §. de fide & jure hære fiscalis. l. 2. inf. de fundis rei privatae. olim jus id non erat. l. pradii. 36. D. de jure fisci. Verum, cum id plerique refugientes nolent a fisco emere, facilius inveniendi emptoris causa ab Imperatoribus Valentiniano & Valente id remissum. l. 1. C. Th. de fidejuss. civit. In privatis auctionibus emptor reliqua etiam præstat. l. Imperatores. 7. D. de publicanis, ut sup. sine censu. m Qui possessionem a peræquatore traditam, velut obligatam sibi evincit, expensas meliorationis solvere debet: & intra sex menses actionem sibi competentem instituere. Syn. ibid. adde l. 1. in fin. inf. de omni agro deserto. n hucusque, in C. Th. o apud spectabi. itatem tuam publicare, in C. Th. p Receptis, in C. Th. q Dominationes, in veter. lib. manuscr. id est, dominia, in C. Th. z Duorum, in C. Th. dixi ad l. locorum, inf. de omni agro deserto.

a Immutata est poena, quæ in C. Theod. expressa est.

d vitante.

e Absit a C. Th.

f quib. lib.

d C. Th. cod. tit. l. 2.

e l. 4. §. si quis. D. de censib.

f ad, in C. Th.

g Retractationis, in C. Th.

h C. Th. cod. 3.

i v. l. 4. inf. tit. prox.

k squaliora, in C. Th. al. squalidiora.

l Feluna, in C. Th. Erema prædia deserta sterilia, ut hic, & tit. prox.

m C. Th. cod. 4.

n l. 1. in princ. §. cod.

o Peræquatores sunt, qui inspectis prædiis census æquabili ratione imponunt aut emendant.

p Injuncto.

q Qui se gravatum dicit a censitore vel peræquatore, ea de re queri & agere potest, intra annum, non post annum. Eustathius lib. de temporibus c. de anno.

r Cui, in C. Th.

s al. competitio. ne. in C. Th.

t Agnoscat.

u Functionis.

x Sequestratis.

y Abfuerint, al. abierunt.

z Habere potuerint.

a C. Th. cod. 7.

b Peræquator, ἐξισωτής, discussor λοσώτης. Syn. Basil. 56. tit. 14. c. 1. §. 6.

c Quædam hic sunt omissa a C. Th.

d Horum, in C. Th. & vet. quib. lib. quod magis prob. Cujac. Græcorum auctoritate.

e Quæ & emolumenta. l. 1. sup. de annona tributa.

f l. 1. sup. de discussoribus.

g Imo in duplum. l. unic. §. de exactoribus.

h Multa, in C. Th.

i C. Th. cod. l. pen. cujus hic omisum est initium.

k & l. 1. in fin. inf. de omni agro deserto.

l λοισπιδες, Græcis dicuntur. Syn. ibid. Qui a fisco auctionante rem comparat,

inf. de fundis rei privatae. olim jus id non erat. l. pradii. 36. D. de jure fisci. Verum, cum id plerique refugientes nolent a fisco emere, facilius inveniendi emptoris causa ab Imperatoribus Valentiniano & Valente id remissum. l. 1. C. Th. de fidejuss. civit. In privatis auctionibus emptor reliqua etiam præstat. l. Imperatores. 7. D. de publicanis, ut sup. sine censu.

m Qui possessionem a peræquatore traditam, velut obligatam sibi evincit, expensas meliorationis solvere debet: & intra sex menses actionem sibi competentem instituere. Syn. ibid. adde l. 1. in fin. inf. de omni agro deserto.

n hucusque, in C. Th.

o apud spectabi. itatem tuam publicare, in C. Th.

p Receptis, in C. Th.

q Dominationes, in veter. lib. manuscr. id est, dominia, in C. Th.

z Duorum, in C. Th. dixi ad l. locorum, inf. de omni agro deserto.

a exerat, in C. Th.
b De exceptione litis finit v. Rebulli. tract. de exceptionib. n. 600. & 606.
c Abest a C. Th. & quibud. manuf.
d aditatum.
e Duorum, in C. Th.

f v. l. 6. in fin. J. eod.

g Hoc verbum, accepta, est ex subscriptione, ut Dat. 13.

h C. Th. 11. 1. 4.

i l. 5. J. eod.

k desertorem.

l Abest a C. Th.

m C. Theod. 11. 1. 17.

n ubi legitur Crescentem.

o l. 2. 8. eod. l. 5.

p l. 6. l. 7. 5. eod. l. 3.

q l. 9. l. 10. J. eod. l. 3.

r sit. prox. l. 10. J. de fundis patrimonialibus.

s Instituta a debitoribus, repudiatis ejus hereditatem privatur omnibus bonis, non solum hereditariis, sed quocunque titulo ad eum delatis a testatore. Corsetus singulari, Heredes.

t al. Imperatores Valens & Gratian. A. A. ad Anthemium P. P.

u l. 6. l. 7. 5. eod. l. 3.

v l. 1. 4. 8. eod.

w sublati.

x Sic legitur in C. Th. 10. 3. 4. unde hac lex desumpta est. al. Idem Augusti.

y ut quisque in C. Th. al. ut quisque, al. ut quicunque.

z Abest a C. Th. & quib. lib.

a l. 1. 4.

b quis conductor, in C. Th.

c l. 1. in fin. sup. eod.

d praebitis, in C. Th.

e in quib. lib. additur, & Arcadius A. Cynegio P. P.

f defectum.

g l. 5. l. 9. inf. de fundis patrimon.

ercent a actiones. Quod si tempus adscriptum silentio fuerit interveniente transactum: nullum b penitus rependi volumus esse principium. Quod si quis || ex || eo c tempore, quo peragatur pradium alicui addicit, de suo jure, vel per se, vel per homines suos non crediderit actitandum d, sex e mensium curriculum evolutis, in perpetuum conquiescat. Dat. Frid. Idus Mart. Ravenna, Honorio 11, & Constantio 2. Coss. 417.

DE OMNI AGRO DESERTO, ET QUANDO STERILES FERTILIBUS IMPO-

NUNTUR.

TIT. LVIII.

Pradia deserta decurionibus loci, cui subsunt, assignari debent, cum immunitate triennii.

Bart.

1. Imp. Constantinus A. Campefi.

CUM Divus Aurelianus parens noster civitatum ordines pro desertis possessionibus jussit conveniri, & pro his fundis, qui invenire dominos non potuerunt, quos praeceperamus earundem possessionum triennii immunitate percepta de solemnibus satisfacere, servato hoc tenore praecipimus, ut si constiterit ad suscipiendas easdem possessiones ordines minus idoneos esse, eorundem agrorum onera f possessionibus & territoriis dividantur accepta g.

2. Idem A. h.

SI quis ab emphyteuticario seu patrimoniali possessore privati juris quippiam comparaverit, cujus substantia alias possessiones sustentare consueverat i, & succisis quasi quarundam virium nervis, reliqua labuntur: earum possessionum onera subiturus est, quae penes distractorem k || inopem l, || inutiles permanebunt. Dat. 8. Id. Dec. Theffal. Feliciano & Tit. Coss. 337.

3. Imp. Valent. & Valens Augusti ad Mamertium P. P.

QUICUNQUE deserta pradia meruerint sub certa immunitate, ad possessionem impetratorum non prius finantur accedere, quam vel fidejussoribus idoneis periculo curialium datis, vel fundis patrimonii sui maxime utilibus obligatis, idonea cautione firmaverint, susceptam || a se || possessionem nullo detrimento publico relinquant.

4. Idem Augusti & Gratian. A. ad Crescentium Vic. Afric. m.

HEREDES scripti etiam pro n minus idoneis fundis fiscale onus cogantur agnoscere: vel si renunciandum hereditati putent, cedant his omnibus o rebus, quas ex iisdem bonis quocunque titulo & jure perceperint. Dat. 4. Id. Jul. Contionaci, Grat. A. 2. & Probo Coss.

Possidens pradia sterilia & fertilia, non potest renunciare sterilibus & fertilibus retinere. Bart.

5. p Imp. Valentin. & Theod. Augusti.

QUI utilia q Reipublicae loca possident, permixtione facta etiam deserta r suscipiant: ut si earum partium graventur accessu, quas antea per fastidium reliquerunt, cedant aliis curialibus, qui utraque hac conditione retineant, ut praestatione salva cum desertis & culta possideant, sublata s a paucis, quos iniquum est electa retinere: cum principes gravatura sit pars relicta.

6. Imp. Gratian. Valent. & Theod. Augusti Nebridio Comiti R. P. 1.

QUISQUIS u conductor fuerit inventus possessor fundi || fertilis x, || qui ex publico vel templorum jure descendit, huic ager jungatur inutilior y. Quod si contra id reluctandum existimaverit, alius possessor sub eadem praestatione quaratur: vel si voluntarius, qui z sit conductor, non invenitur, tunc a ad possessores antiquos, id est, decuriones, vel quoslibet alios loca juris praedicti adjunctis inutilibus revertantur: idoneis fidejussoribus praestitis b. Datum 15. Kal. Febr. C. P. Merobaldo 2. & Saturnino Coss. 383.

7. Idem Augusti c.

QUICUNQUE desertum d fundum patrimoniale exerceat, & fertilem idoneumque praestiterit: salvo patrimoniali canone e, perpetuo ac privato jure defen-

dat a, & velut domesticum, & avita successione quassum sibi habeat, suisque relinquat, neque eum aut promulgatione rescripti, aut reverentia sacra adnotationis quisquam a fructu impensi operis excludat. Caterum eos, qui optimas b ac fertiles possident terras, aut etiam nunc sibi existimant eligendas, pro c deserta d scilicet portione summam debiti praesentis jubemus implere.

+ Illos etiam, qui emphyteuticario nomine, nec ad plenum idoneas, nec omnibus modis vacuas detinent, sic ex illis quoque, quae e praesidio indigent, justam ac debitam quantitatem debere suscipere, ut indulto temporis spatio, post biennium f decretum canonem solvendum esse meminerint. Nemo tamen qualibet meriti & potestatis objectione summoveatur, quo minus ad diacatochiae g vicem defectas possessiones patrimonialis juris accipiat, earum tributa & canonem soluturus: illud speciali observatione procurans, ut primo vicinas, & in eodem territorio sortiatur: dehinc si neque finitimas neque in eisdem locis reperit constitutas, tunc demum etiam longius positas: sed in quantum fieri valet, pro interjecto spatio sibi bimet coherentes, pro modo & aequitate suscipiat, ut id consensu h omnium fiat, quod omnibus profuturum est.

Agrum sterilem, & tributarium, & desertum quilibet auctoritate propria potest invadere: si invadens sit vicinus, si non.

8. Imp. Valentin. Theod. & Arcad. Augusti Tatiano P. P.

QUI i agros domino k cessante desertos, vel longe positos, vel in finitimis, ad privatum pariter publicumque compendium excolere festinat, voluntati suae nostrum noverit adesse responsum: ita tamen, ut si vacanti ac destituito solo novus cultor insederit, ac vetus dominus intra biennium l eadem ad suum jus voluerit revocare, restitutis primitus, quae expensa constiterit, facultatem loci proprii consequatur. Nam si biennii fuerit tempus emensum, omnis possessionis & domini carebit jure, qui siluit.

9. Imp. Theod. Arcad. & Honor. Rufino P. P.

QUI fundos patrimoniales jure privato canone salvo susceperint: hanc omnes sine ullius exceptione personae propositam || sibi m || intelligant optionem, ut aut ea loca n, quibus minor est soli fecunditas, cum his, ex quibus fructus uberes capiunt, suscipere & tenere non abnuant o, aut si eorum refugium sterilitatem, opimioribus cedant. Datum 8. Id. Nov. Tyro, Arcadio 3. & Honorio 2. Augustis Coss. 394.

10. Imp. Arcad. & Honor. Augusti Eutychemio P. P.

QUI p per potentiam q fundos opimos ac fertiles r occuparunt: cum quatuordecim s uberibusque pro rata portione suscipiant infecundos ex eadem t substantia. Dat. Non. Mart. C. P. Honorio A. 4. & Eutychemio Coss. 398.

11. Idem Augusti Hadriano P. P.

LOCORUM domini intra sex u menses edictis vocati, revertantur: qui si adfuerint, & propria teneant, & ea, quae ex praeterito contraxerint debita, redhibere cogantur. Sin vero se impares esse earum rerum tributis propria constitentur absentia, nec adesse voluerint: penes x eos, qui y hac susceperint, & certum quem tributorum canonem promittunt, proprietatem possessionis intemerata permaneat: ut postquam ea z exolverint, sciant sibi inquietudinem summovendam, nec subreptione cujusquam

potest invadere, quod qui facit, non incidit in l. cum querebatur. 11. sup. unde vi.

k l. 14. in pr. inf. eod.

l Deserta pradia qui occupant, ea dominus ab eis repetere potest intra biennium, redditus meliorationibus, ut hic: Eustathius lib. de temporib. c. de biennio, v. quae notavi ad l. 1. §. 10. ff. de adq. poss. Neque obstat lex 11. inf. eod. quae loquitur de eo, cui pradia addita sunt a peragatore, non de eo, qui deserta occupavit.

m al. deest.

n v. l. 4. sup. eod.

o abnumerat, al. abnumerent.

p C. Theod. 13. 11. 18.

q impotentiam, in C. Th.

r l. 4. sup. eod.

s v. l. 12. inf. eod.

t Multa sunt hic immutata ex C. Theod. unde huiusmodi subscriptio addenda est. Dat. Nov.

Mart. Constantinop. Honor. A. IV. & Eutychemio Coss.

u Desertum agrum, qui a peragatore accepit, firmo jure eminet, neque reliqua prioris possessoris solvit. Quod si supervenerit, qui agrum vindicet domini aut hypothecae jure, & evincat, meliorationis sumptus ab eo consequitur, si modo is veniat intra sex menses post additionem agri. Post sex menses venienti, obstat praescriptio, ut hic, & l. 1. sup. de censib. & censu. sit. prox. adde quae scripti ad l. 8. sup. eod. l. 7. sup. de censib. Eustathius lib. de temporibus, c. de sex mensibus.

x penes quidem hos.

y l. 13. inf. eod.

z ea excoluerint.

a defendatur.
b optimas, al. opportunas.
c l. 4. sup. eod.
d defecta.
e al. qui.
f deserta, defecta, sive agro.

g v. Alciatum, qui legit hic diacatochiae, sed Cujacius magis probat excusam lectionem, & diacatochiam interpretatur possessionem, ex qua fisco canon debetur: ut, ad diacatochiae vicem significet, possessionis titulo & jure.

h Pars major collegii & universitatis quod facit, omnes facere & comprobare tenentur, arg. huius legis, l. 160. §. 1. ff. de reg. jur. l. quod maior. 19. ff. ad municip. c. 1. de his, quae sunt a majori parte cap. quam sententiam limitat seu restringit Corsetus singulari, Universitas, si de reformatione, ut ipse loquitur, officialis, agitur: si de revocanda libertate vel retrahendo in servitutem aliquoties pars major statueret vollet adversus ea, quae ab omnibus antea statuta sunt. Idem si contra jus statuerent, adde Innocentium in c. humiliter de maiestate. & cap. cum omnes de constit. Postremo, si pars major, extra collegium id fecerit, c. in causis de elect. Bald. in l. per fundum. 11. ff. de servit. rusticor.

i Agrum sterilem, & tributarium, & desertum quilibet auctoritate propria potest invadere, quod qui facit, non incidit in l. cum querebatur. 11. sup. unde vi.

k l. 14. in pr. inf. eod.

l Deserta pradia qui occupant, ea dominus ab eis repetere potest intra biennium, redditus meliorationibus, ut hic: Eustathius lib. de temporibus, c. de biennio, v. quae notavi ad l. 1. §. 10. ff. de adq. poss. Neque obstat lex 11. inf. eod. quae loquitur de eo, cui pradia addita sunt a peragatore, non de eo, qui deserta occupavit.

m al. deest.

n v. l. 4. sup. eod.

o abnumerat, al. abnumerent.

p C. Theod. 13. 11. 18.

q impotentiam, in C. Th.

r l. 4. sup. eod.

s v. l. 12. inf. eod.

t Multa sunt hic immutata ex C. Theod. unde huiusmodi subscriptio addenda est. Dat. Nov.

Mart. Constantinop. Honor. A. IV. & Eutychemio Coss.

u Desertum agrum, qui a peragatore accepit, firmo jure eminet, neque reliqua prioris possessoris solvit. Quod si supervenerit, qui agrum vindicet domini aut hypothecae jure, & evincat, meliorationis sumptus ab eo consequitur, si modo is veniat intra sex menses post additionem agri. Post sex menses venienti, obstat praescriptio, ut hic, & l. 1. sup. de censib. & censu. sit. prox. adde quae scripti ad l. 8. sup. eod. l. 7. sup. de censib. Eustathius lib. de temporibus, c. de sex mensibus.

x penes quidem hos.

y l. 13. inf. eod.

z ea excoluerint.

a competitoris.

b v. l. 36. ff. de iur. re scilicet.

c l. 7. §. de censib. de censurib. l. 2. in fin. j. de fundis rei privatae. Nov. 128. cap. 7.

d praestentur.

e C. Th. 11. 1. 31.

f Clarigationes & repressalia veteris. l. 10. sup. eod. l. ult. j. eod. l. 4. §. de agricol. & censurib. Nov. 17. 52. 128. c. 14. l. ult. inf. ut nullus ex vicariis. l. 4. j. de excusatorib. adde Pap. 3. Notar. tit. des lettres de marque, & 5. Arrestor. 3. Gallium tractans, de pignorat.

g de pignorat.

h de pignorat.

i de pignorat.

j de pignorat.

k de pignorat.

l de pignorat.

m de pignorat.

n de pignorat.

o de pignorat.

p de pignorat.

q de pignorat.

r de pignorat.

s de pignorat.

t de pignorat.

u de pignorat.

v de pignorat.

w de pignorat.

x de pignorat.

y de pignorat.

z de pignorat.

aa de pignorat.

ab de pignorat.

ac de pignorat.

ad de pignorat.

ae de pignorat.

af de pignorat.

ag de pignorat.

ah de pignorat.

ai de pignorat.

aj de pignorat.

ak de pignorat.

competitionis a loca, quae tenuerunt auferenda: quibus etiam illud b indulsumus, ut c ex eo tempore, ex quo primum loca, de quibus agitur, coeperint possidere, tributa poscantur d. Datum 6. Kal. Sept. Stilichone & Aureliano Coss. 400.

Ad tributa praedii sterili nullus possidens fertilia cogitur, nisi postquam adsecutus fuerit. Bart.

12. Imp. Honor. & Theod. Augusti & Seleuco P. P. e.

Hac definitione sancimus, nullum possessorem neque munificum praedium pro f alienis debitis, vel destitutionibus g esse retinendum h, neque eorum praedium despectione i praevariari, quae ex iisdem bonis, quae retinentur k, nequaquam esse monstrantur l: ne m ullis praestigiis atque commentis exactio mutiletur. Dat. Prid. Kal. Febr. Ravenna, Honor. 8. & Theod. 5. Augustis Coss. 412.

13. Iidem Augusti ad Probum.

Omnia praediorum auctores ac domini requirantur: quorum si vitio probantur debita fuisse contracta, in absoluto est, ut n debeat dominium commutari. Dat. 3. Id. Jun. CP. Constante & Constantio Coss. 414.

14. Iidem Augusti Aureliano P. P.

Rura o, & possessiones, quas curiales quolibet pacto publicatis apud acta provincialia desideris suis vel reliquerunt p, vel possidere alios permiserunt, penes eos, qui eas excoluerunt, & functiones publicas recognoscunt, firmiter perdurabunt, nullam q habentibus curialibus copiam repetendi. Dat. 3. Non. Dec. Honorio 10. & Theodosio 6. Augustis Coss. 415.

15. Iidem Augusti Sebastio & Com. primi ordinis.

Si quis deserta praedia, quae navalem sustinent functionem, & in desertis nunc usque remanent, super a qua rationis jure perceperit: meliore conditione in omnibus titulis convenit ea relevari, ut gravis sors navis f esse non possit, pro ea, quae refederit portuicula: cum aliis fuerit dispendiis liberata. Dat. Prid. Id. Mart. Raven. Honor. A. 11. & Constant. 2. Coss. 417.

16. Iidem Augusti Hermocrati P. P. r.

Si quis auctoritate nostri nominis a de fundis patrimonialibus & steriles sub certi canonis pollicitatione suscepit, firmiter eum volumus possidere: sub y ejusdem tamen canonis solutione, quem nostrae Majestatis auctoritas per annos singulos solvendum esse praescripsit: nullamque eos descriptionem, sive adfectionem z, aut innovationem in posterum sustinere: quoniam nimis absurdum est, eos, qui nobis hortantibus fundos inopes atque egenos a, magno labore b || impenso ||, aut exhausto patrimonio vix forte meliorare potuerunt, utpote deceptos, inopinatum onus suscipere: illudque velut quadam circumventionem depolci, quod si se daturos praescissent, fundos minime suscipere, aut etiam colere paterentur. Dat. 12. Kal. Dec. CP. Theodosio A. 18. & Albino Coss. 444.

17. Imp. Theodosius c A.

Jubemus neminem d curialem pro e alieni territorii debitis detineri f, sed tantum municipem pro gleba propria conveniri. Dat. 5. Kal. Maji, Rav. post Conf. Felicis & Tauri VV. CC. 429.

DE g FUNDIS LIMITROPHIS h, ET TERRIS, ET PALUDIBUS, ET PASCUIS, ET LIMITANEIS i, VEL CASTELLORUM k

TIT. LIX.

Rescripta in contrarium impetrata nullius sunt momenti.

z v. quae scripsi ad inscriptionem iis. de in diem additione.

a Novella integra habet sequens. & ita legitur: in quibusd. vet. lib.

b In quib. lib. haec lex superiorem praecedit: & ea est illius inscriptio: Imp. Th. & Valent.

c C. Th. 12. 1. 186.

d (μνηστὴς τῶν κλητόρων ὑπὲρ γῆς, &c. Nullas curialium pro gleba in alieno territorio sita detineatur. Synops. d. tit. 14. c. 16.

e Clarigationes prohibuit, ut hic, l. 12. sup. eod. & l. 4. inf. de excusatoribus. Nov. 128. c. 14.

f attineri.

g

h

i

j

k

l

m

n

o

p

q

r

1. Imp. Valent. Valens & Gratian. Augusti ad Licinium & P. P.

Tiberianus a ad possibilitatem singulorum quorumque locorum intruens, statuit certas possessiones, quae ad limitem b frumenta conveherent. Quocirca generali lege sancimus, Tiberiani dispositionem oportere observari: amoventes quidquid vel potentia cujuscunque c elicit d, vel furtiva e deprecatio: addentesque nihilominus, in futurum nulli licere f adversus utilem vetustatem, & praesentem legem nostram importuna & respuenda reposcere g. Dat. 18. Kal. Octob. Aquileja, Arcad. A. & Bauto Coss. 387.

2. Imp. Honor. & Theod. Augusti Asclepiodoto P. P. & Conf. ordinario.

Quicumque castellorum h loca quocunque titulo possident, cedant i ac deferant: quia his k tantum fas est possidere l castellorum territoria, quibus adscripta sunt, & de quibus judicavit antiquitas: quod si ulterius, vel privata conditionis quispiam in his locis vel non castellanus miles fuerit detentator inventus, capitali sententia cum publicatione bonorum plectetur. Dat. 5. Non. Mart. CP. Asclepiodoto & Martiniano Coss. 425.

Agri limitanei donec per milites possidentur, sunt a tributis immunes. Bart.

3. Imp. Theodos. & Valent. Augusti Nomo magistro officiorum.

A Gros limitaneos universos cum paludibus omnique jure, quos m ex prisca dispositione limitanei n milites ab omni munere vacuos ipsi curare pro suo compendio, atque arare consueverant, & si in praesenti o coluntur, ab his firmiter ac sine ullo concussionis gravamine detineri: & si ab aliis possidentur (cujuslibet p spatii temporis praescriptione cessante) ab universis detentatoribus vindicandos q iisdem militibus sine ullo proflus (sicut antiquitus statutum est) collationis onere volumus assignari: in his etiam contra eos, qui praescriptionibus nostris obviam venire tentaverint, proscriptionis r poena valitura: Nam si quis forte (quod minime audere debuerat) emptionis titulo, memorati juris possidet praedia: competens ei actio contra venditorem intracta servabitur s. Dat. Prid. Id. Sept. Constantinop. Maximo 2. & Paterio t Coss.

DE u PASCUIS & PUBLICIS ET PRIVATIS.

TIT. LX.

Antiqua pensio pro pascuis saltuum antiquitus constituta, inconsulto Principe augeri non debet. Ang.

1. Imp. Valent. Theod. & Arcad. Augusti y P. P.

Cum z nulla ratio sit, cur in pascuis saltibus rei privata pensio debeat ampliari, nequaquam pro libidine ordinum augmenta facienda sunt. Etenim idcirco graviolem pensionem imponi ab ordinibus accepimus, ut animalia ex rebus privatis nostris a locorum pastibus arceantur: quod fieri non oportere divae memoriae Julianus prorogata iussione constituit. Quare excellens auctoritas tua conventis provinciarum rectoribus, non eam licitationis necessitatem patiatur inferri, quam repentinam faciunt civitates, sed etiam manere decerneret, quam statuit antiquitas. Dat. 8. Kal. Octob. Luceria, Valentiniano & Valente Augustis Coss. 365.

2. Imp. Arcad. & Honor. Augusti ad Simplicium Magist. mil. a.

Insignis b auctoritas tua hac c conditione a publicis d i pratis || ac amoenis || e pascuis animalia militum prohiberi praecipiat, ut f universi cognoscant, de emolumentis eorum, tuique officii facultatibus, duodecim libras auri fisci commodis exhibendas, si quisquam posthac memorata prata g mutilare tentaverit: non minore decernenda poena, si etiam prata privatorum h Antiochenorum fuerint devastata: ita tamen, ut sine laesione provincialium provi-

x sup. tit. prox. & lib. 7. tit. 41. 30. in fin. ff. de verb. sign.

y ad Rufinum.

z l. 2. C. Th. eod.

a

b

c

d

e

f

g

h

i

j

k

z al. ad Lati- num, in meo manu- scripto. Cont.

a De fundis li- mitotrophis dis- positionem Tibe- riani P. Pratorio confirmat.

b Inscriptis, ad limitum frumen- ta convenirent.

c uniuscujus- que.

d reliquit.

e i. e. obrepto. De obreptionis exceptione, & subreptionis, adde Oldendorpium c. 14. de excep.

f noscere.

g deposcere.

h Castellani li- mites, agros ca- stellis deputatos soli possidere de- bent, non privati aut alii milites.

i reddant.

k ab his.

l possideri.

m Limitanei & gri, quos limita- nei milites ex prisca dispositio- ne ab omni mu- nere vacuos ipsi curabant & ara- bant pro suo com- pendio. Ex pri- sca, inquam, dis- positione seu uti adtributi illis sint ἀπορεδίων ἐς ἀρχὴς. Syn. 55. tit. 6. c. 2.

n Limitanei mi- lites, οἱ τὰς κλει- στῶν φυλάκων τῶν πύλων, qui clisu- ras custodiunt. Syn. 55. tit. 6. c. 2. i. e. praeventu- ras, burgos vel arces.

o praesentia.

p l. 2. j. de fundis patrim.

q vindicatos.

r eadem poena- rum acerbitate, quae adversus du- cum aviditatem prolata est, vali- tura. in Nov. Th.

s Hanc subscri- ptionem rescripsit ex Nov. Th.

t al. Paterno.

u ἀπὸ τῶν ὁρίων ἡτοι βοσκῶν. Eclog. 55. lib. 7. & 7 C. Th. 7.

deant

z pascuis.

a l. 2. §. eod. Syn.
eod. cap. 7. l. 5. Cod.
Theod. eod.b al. deest, vel
periculosum.c Ad Aurelianum
P. Pratorio
& Patricio: qui
est l. 4. C. Th. eod.

d permittant.

e Fundi patrimonialibus
sunt, qui ad
patrimonium
Principis perti-
nent.f Saltuenses fun-
di, sunt pastio-
ni deputati nemo-
ra: Emphyteutici
vero fundi sunt,
qui Emphyteuti-
co jure dantur.
Cuj. hic. adde l.
13. §. de pradiis
minorum.g Emphyteutici
jura fundum sal-
va lege fisci, do-
nare citra iudicis
auctoritatem li-
cet.h l. 16. in fin. ff. de
pign. act. vide ta-
men l. ult. §. de
vobis alienis non
alienand. Nov. 7.
c. 1. §. aliena-
tioni.

i evadere.

k Parvuli qui in-
tra vicissimum
quintum annum.
l. 1. §. de fugiti-
v. colonis.l In emphyteu-
ticum fundum a fi-
sco accipiens, non
potest fundum, eo
prætextu, quod
desertus sit, ne
quidem si rescri-
ptum Principis
habeat, restituere,
(ἀποδοῦναι) ut per
contrarium avelli ab
eo non potest, et
iamli super eo
fundo fiat licita-
tio. (ἐν ἀποδο-
τικῷ) itaque fundus ita
acceptus, apud ac-
cipientem & ejus
posteritatem perpe-
tuo manet. Syn.
Basil. 15. tit. 15. ex
lib. 55. tit. 1. c. 9.
§. 4.m referendum,
al. referendum: in
duob. manuscriptis
reddendum.

n locatio.

o aliquo.

p permissa.

q litem AA. ad
Florianum Com.
R. P. in lib. manu-
scr. al. ad Florianum.r fundi publici. (δημόσιοι) in perpetuum locati, sine jussu Principis non auferuntur.
Syn. Basil. 15. tit. 15. ex lib. 55. tit. 1. c. 9. §. 4. l. v. l. 6. §. eod.

t l. 2. vers. si quis autem. §. de fundis rei privatae.

u al. Impp. Gratianus, Valentinianus & Theodosius, AAA. ad Modestum P. P.

x v. l. 7. in princ. §. de omni agro deserto.

deant curiales, quo pacto animalium militarium pastui & consulari. Dat. 5. Id. Mart. CP. Honorio A. 4. & Eutychiano V. C. Coss. 398.

Prata provincialium non debent fatigari molestia militum
Principis. Bart.

3. Impp. Honor. & Theod. Augusti Comitibus & Magistris militum.

Prata a provincialium nostrorum, & præcipue rei privatae nostrae, perniciosum vel periculosum b est militum molestia fatigari: Ideoque lege ad amplissimam c præfecturam promulgata, censemus, ne hoc deinceps usurpetur: super qua re universos quorum interest, convenire tua magnificentia non moretur: neque permittat d possessores vel colonos pratorum gratia qualibet importunitate vexari. Dat. Non. Sept. Honorio 10. & Theodosio 6. Augustis Coss. 415.

DE FUNDIS PATRIMONIALIBUS & ET
SALTUENSIBUS, ET EMPHYTEUTICIS, ET
EORUM CONDUCTORIBUS.

TIT. LXL

De donatione.

1. Imp. Constantinus A. Cypito.

Siquis fundos emphyteutici g juris salva lege fisci citra iudicis auctoritatem donaverit, donationes firmas h sint, dummodo suis quibusque temporibus ea, quæ fisco penitus sunt, repræsentare cogatur. PP. 17. Kal. Jul. Trev. Constant A. 4. & Licinio 3. Coss. 315.

De pensatione ommissa a minore 25. annis.

2. litem A. ad Dracontium.

Patrimonialis fundi pensationem, seu aurariam, seu frumentariam intra tempus ommissam, minorum dominio non nocere præcipimus, nec ad fraudem juris eorum accedere i, si quod solenniter debetur, paulo serius inferatur: ita tamen, ut permanente substantia parvulorum k, iudex tutorem vel curatorem, per quem differtur illatio, negligentia suæ & deserti officii poenas exigat, & damna deplorare compellat.

Quibus ex causis fundus ab emphyteuticariis relinqui, vel eis auferri non potest.

3. Impp. Valent. & Valens Augusti ad Germanianum Com. S. L.

Quicumque l possessiones ex emphyteutico jure susceperint, ea ad refundendum m uti occasione non possunt, qua asserant desertas esse cœpisse, tametsi rescripta per obreptionem meruerint: sed nec avelli eas ab his posse, nec si licitatio n ab alio o fuerit promissa p: sed eas in perpetuum apud eos, qui eas susceperint, & eorum posteritatem remanere, nec si super hoc rescriptum fuerit adversus eos impetratum. Dat. 8. Kal. Octob. Med. Valentiniano & Valente Augustis Coss. 365.

De his, qui possunt fundos ad domum Principis devolutos.

4. Impp. Valens, Gratian. & Valent. Augusti ad Florentium q.

Fundus r patrimonialis, & qui ex emphyteutico jure ad domum nostram diversis generibus devoluti sunt, sic eis, qui eos poposcerint, cedunt s, ut commissi metus esse non possit. Neque enim magis commodamus nostra, quam tradimus ea jure dominii: ita tamen, ut ea, quæ in nostra possessione positi præstiterint, & in posterum solvant. Dat. Id. Mart. Treveris, Valentiniano 2. & Valent. 2. Augustis Coss. 363.

De his, qui a peraquatore vel censitore desertum agrum patrimoniale suscipiunt.

5. u Impp. Gratianus & Valent. Augusti.

Siqui a prioribus colonis vel emphyteuticariis destitutum patrimoniale fundum a peraquatore vel censitore susceperint, perpetuo x eundem atque inconcussio jure possideant, nec quis-

quam secundus petitor accedat. Datum 4. Non. Novemb. Gratiano A. 4. & Merobaudes Coss. 377.

De donatione.

6. Impp. Gratian. Valent. & Theod. Augusti Nearchi Com. R. P.

Hi, quibus patrimoniales possessiones per Asianam & Ponticam dioecesim, vel a nobis, vel a divi a Parentibus nostris sacra largitate donatae b sunt, inconcussæ possideant, atque ad suos posteros c transmittant: quod quidem non solum in hæredibus, sed etiam in contractibus d omnis generis e volumus custodiri. Dat. 4. Kal. April. CP. Richomere & Clearcho Coss. 384.

De cautione ab emphyteuticario præstanda.

7. litem f Augusti Cynegio P. P.

Quicumque ad emphyteusum fundorum patrimonialium vel reipublicæ jussu nostri numinis g venerit, is, si redundantia fortunarum idoneus fuerit ad restituenda, quæ desertis forte possessionibus requirentur, patrimonium suum publicis implicet nexibus. Si vero minor facultatibus probabitur, datis fidejussoribus idoneis ad emphyteusum accedat: scientibus his, quos talium rerum cura sollicitat h, in se negligentia damna, si hujusmodi cautio defuerit, esse vertenda i. Dat. 6. Kal. Maji, CP. Honorio NB. P. & Evodio Coss. 386.

De fundis limitrophis.

8. litem Augusti Nearchi k.

Omnes fundi l patrimoniales per Mesopotamiam & Osdrochenam m provincias, quos constat divorum retro Principum sanctionibus limiti deputatos, ad jus pristinum sine ullius adfectionis n revocentur obstaculo, præbituri omnia, quæ antea impendenda necessitatibus limitis præberi o consueverant: ita ut nulli penitus audiantur, qui aut rescripto, aut adnotatione dominium, vel emphyteusum, vel conductionem quolibet genere largitatis de nostra liberalitate meruerint. Dat. Prid. Kal. Maji, CP. Honorio NB. P. & Evodio Coss. 306.

De fundis patrimonialibus emptis, vel donatis jure privato.

9. Impp. Arcad. & Honor. Augusti Eutychiano P. P.

Universi cognoscant nihil privato jure, salvo p canone, fundis emptis q cum patrimonialibus esse commune: ita ut ad eos nunquam patrimonialium fundorum peraquator accedat: gravi multa feriendo eo, qui statuta nostra clementia ausus fuerit temerare. Dat. Prid. Id. Nov. Honorio A. 4. & Eutychiano Coss. 398.

10. litem Augusti Eutychiano P. P.

Fundos patrimoniales eos duntaxat, qui salvo canone r jure r privato nostra liberalitate s concessi sunt, cum his t patrimonialibus, qui in conditione propria u constituti sunt, illustris auctoritas tua jubeat exaquare: ita ut relevato onere rei x, quod imminet fatigatis, translatio in eos, qui integris viribus florent, y & adscriptio y tributorum aqua lance dividatur. Dat. 4. Id. Apr. CP. Theodoro Coss. 399.

De cautione ab emphyteuticario non præstita.

11. Impp. Honor. & Theod. Augusti Probo Comiti S. L.

Jus emphyteutici prædii, quod sine obligationis vinculo retentatum est iudicio nostro, immutabile perdurare præcipimus: Possessionem autem, quæ sine obligatione speciali fugit vitiosa, verustate temporis nolumus z adjuvari. Datum Id. April. Raven. Honor. 8. & Theodosius 3. Augustis Coss. 411.

De jure possessorum vel emphyteutic.

Emphyteutæ fundos patrimoniales emere non coguntur.
Bart.

12. Impp. Theodosius & Valent. Augusti Tauro P. P.

Possessores, vel a emphyteuticarii b patrimoniales, qui fundos minime nunc usq; comparaverunt, eodē largitatis modo nequaquam ad eorū comparisonem urgeantur: sed tanquā pretiis depensis, sic eis nostri numinis c beneficio potiuntur: ut quod juris alter inferendo pretiū conse-

propria hæc est patrimonialium, ut locentur, non ut in jus privatum transferantur.

x ejus quod. y al. defunct. z al. volumus, sed rectior est excusa lectio.

a Emphyteuticarii a possessoribus distinguuntur. Hi, non illi, domini efficiuntur. l. 1. ff. si ager.

b Emphyteuticarii fundi sunt, qui emphyteutico jure dantur, qui & patrimoniales sunt.

c nominis.

z Asianam.

a divinis.

b l. 4. in pr. §. eod. l. 1. l. 2. §. de fisco rem, quam vendidit, evincat. l. 1. §. de fundis rei privatae. l. 4. l. 5. §. de diversis prædii urbanis. l. 5. §. de locat. prædiorum.

c natos etiam ante hunc contractum initum. Hotom. 2. Illustr.

d contractatoribus, in quibus, res. lib.

e omni genere.

f al. Et Arcadius AAAA.

g nominis.

h l. 1. §. de locatione prædiorum.

i revertenda.

k al. Clearcho P. P.

l Hoc notandum adversus illos, qui dicunt Rom. Imperium non fuisse extensum ultra Euphratem. m Osdroenam. Alciat. hic al. Osroenam, al. Sophnam.

n l. 3. §. de fundis limitrophis.

o præbere.

p l. 5. §. eod.

q Patrimoniales fundi jure privato vendi emere possunt jussu Principis, salvo tamen canone, adde l. 20. §. eod.

r Jure privato fundi patrimoniales donati, in dominio donatoris sunt.

s Patrimoniales fundi interdum donantur privato Principis jussu. l. 39. in fin. ff. de legat. l. 1. §. 5. de omni agro deserto. excepto Oriente. l. 13. §. eod.

t Patrimonialium fundorum alii in emphyteusum dantur, alii locantur: illi, jure privato dantur; hi, locantur tantum.

u Patrimoniales fundi in conditione propria manent, quorum dominium non est translatum, sed qui tantum locati. Conditio enim

a a nostri nomi-
nis.

b Ex Nov. Theod.
ausus est ea in-
scriptio: Idem
A. A. Florentio
P. P. Dom.

c Limitrophos
legit Cujac. non
limitrophos:
quamvis ita le-
gatur in Novell.
Theod. Porro qui
limitropho fundi,
explanatum §. de
fundis limitro-
phis.

d Patrimoniales
fundi in Oriente,
jure privato do-
nari non possunt.
ut hic. Atque ita
hæc exceptio est
l. 9. l. 10. §. cod.

e v. l. 14. J. cod.

f deest in N. Th.

g licet, in N. Th.
ex qua subscriptio
hæc restituenda est.
Data 6. Idus Jun-
ni Constantinop.
Theod. A. XVII.
& Festo Coss.

h Quisquis in
quacunque dice-
celi vel provincia
fundum Principis
patrimonialem
vel templi, vel
agonotheticum,
(ιδιοκτητον, η
εραρικον, η α-
γωναθητικον)
per annos qua-
draginta conti-
nuos, sive iusto si-
ve non iusto titu-
lo, possederit fir-
miter eum tene-
at. Idem juris sit,
sive salvo cano-
ne, sive non, per
annos quadragin-
ta possederit, ut
eum tuto retineat.
at. Syn. 51. tit. 3. ex
lib. 56. tit. 14. c. 31.

i Saltuenses fun-
di, nemora pa-
trioni deputata:
qui fundi etiam
patrimoniales
sunt. l. 13. §. cod.

k al. de sunt.

l Agonothetici
juris fundi, hic,
qui agonothetici,
l. ult. §. de divers.
præd. agonopho-
ri, l. Titio. §. 1. ff.
de leg. 2. mastigo-
phori, l. 18. §. 17.
ff. de munerib. &
honorib. deputati
sumptibus sacro-
rum certaminum.

m Præscriptione 40. annorum defendi potest possessor, qui fundum patrimoniale, vel
sacrorum templorum, vel fundos quasi alienatos, vel quasi donatos dempto canone cum
titulo vel quasi titulo 40. annis possedit. adde l. 4. §. de præscr. 30. annor.
n Imo aliquam. l. 5. l. 6. §. de præscr. 30. annor. 1. Harm. §. 5. c. 3.
o & ex. p al. juris. q dempto. r per iustionem principalem.

f emphyteuticiorum.

t al. Impp. Valentin. & Valens AA.

u Coloni emphyteuticarios agros gravare non debent: hoc est, eos fundos, quorum al-

x Coloni eos tantum agros colere possunt, quos labore soluerunt: verbi gratia, quos oli-

y al. obisum.

curus est, hoc nostra liberalitate prædictus emphyteutica-
rius habeat. Illud quoque jus, in quibus coluit præ-
dictis, quod aut ex successione, aut ex comparatione priva-
ta, aut a nostri numinis liberalitate, aut quocunque mo-
do possedit, sciat illibatum intemeratumque servari: li-
centia eis concedenda etiam libertates mancipiis ex fundis
patrimonialibus atque emphyteuticariis, cum fundorum
sint domini, præstare. Datum 14. Kal. Jul. Ariobindo &
Aspare Coss. 434.

De fundis non alienandis.

13. Idem b Augusti ad Florentium P. P.

Nulli jam in posterum licere præcipimus patrimoniales
seu limitrophos c, vel saltuenses d fundos, qui per
tractum Orientis e positi sunt, ad jus transferre privatum:
sive dempto sive salvo canone juris f fundorum f immu-
tatio postuletur: Legis temeratores quinquaginta libra-
rum auri poena coercentes: tam videlicet petitores,
quam officium, quod petitionem concedit admitti: licet
adnotatio nostra vel g divina pragmatica contra vetitum
proferatur. Datum 6. Id. Jun. CP. Theodosio A. 17. &
Festo Coss. 439.

De præscriptione 40. annorum.

14. Imp. Anastasius A. Matroniano P. P.

Iubemus h omnes, qui in quacunque dicecesi aut qua-
cunque provincia vel quolibet saltu i vel civitate k
fundos patrimoniales vel templorum, aut agonothetici l
seu relevatorum jugorum, vel quocunque juris per qua-
draginta m jugiter annos (possessione scilicet non solum
eorum, qui nunc derinent, verum etiam eorum, qui an-
tea possederant, computanda) ex quocunque titulo, vel
etiam sine titulo hæcenus possederunt, vel postea per me-
moratum quadraginta annorum spatium possederint, nul-
lam n penitus super dominio memoratorum omnium fun-
dorum vel locorum, vel domorum a publico actionem
vel molestiam aut quamlibet inquietudinem formidare,
sed impositum canonem pro qualitate juris, cuius prædia
sunt, vel loca, per singulos annos solventes, pro certo
habere suum esse, quod possident, vel postea possederint:
ita ut omnibus ad excludendam omnem quolibet modo
ex publico movendam questionem, nuda ex o quocun-
que titulo, vel etiam sine titulo corporalis quadraginta
annorum jugis p possessionis exceptio possit sufficere: hoc
etiam adjiciendo, ut illi quoque, qui adempto q canone
hujusmodi fundos ab initio Principali iustione r datos sibi
fuisse confirmant: si per quadraginta annos adempti ca-
nonis beneficium jugiter possederunt, nec canonem, cu-
jus ademptionem quadraginta (sicut dictum est) annorum
possessio testatur, possint penitus profligari: eo quod no-
stra pietati placuit in utroque casu, id est, tam salvo, quam
adempto canone, possessorum nostrorum iura in eo statu,
in quo per quadraginta annos (sicut dictum est) jugiter
manserunt, absque ulla innovatione durare. Datum 3.
Kal. Aug. CP. Olybrio V. C. Conf. 491.

DE MANCIPIIS ET COLONIS PATRI-
MONIALIUM, SALTUENSIBUS ET EMPHY-
TEUTICORUM FUNDORUM.

TIT. LXII.

Si villa locata in emphyteusim conceditur, non possunt co-
loni usurpare totum territorium ejusdem.

Bart.

1. Imp. t Constantinus A.

Emphyteuticarios gravant u coloni, agros præ-
ter consuetudinem usurpantes, quos nullis cul-
turis erudierunt: cum solennitas id x eos
attractare permittat, quod eorum labore vel oli-
vetis est insitum y, vel vinetis. Sed & irriguas fon-

tium a aquas usurpare conantur, quarum b fructus solis
emphyteuticariis debentur. Ideoque placuit, ut c deinceps
aquarum jura potestatesque penes emphyteutica-
rios permaneant: tantumque d ex || eis e || colonis im-
pertiat, quantum culturis eorum agrorum sufficere ma-
nifestum est, quos f ipsi colunt: pro modo autem super-
flua irrigationis, quam ultra culturas suas usurparint, em-
phyteuticariis g possessoribus pensiones accessionesque
præbeant. PP. 7. Id. Mart. Carthagine, Constantino A.
5. & Licinio Cæs. Coss. 319.

2. Impp. Valens, Grat. & Valens. AAA. ad Ger-
manianum Com. S. L.

Libertates, quas mancipiis h ex fundis patrimonialibus
atque emphyteuticis, qui fundorum non sunt domini,
præstiterint, Rationales hujus i præcepti auctoritate re-
scindant. PP. 13. Kal. Maji, Lupicino & Joviano Coss.
367.

Emptor fundi patrimonialis tenetur dare colono, quem si
expulerit, possessione privatur.

3. Impp. Gratian. Valentin. & Theod. Augusti
Posthumiano P. P.

Cognovimus a nonnullis, qui patrimoniales fundos me-
ruerunt k colonos antiquissimos perturbari, atque
in l eorum locum m vel servos proprios vel alios colonos
furrogari. Edicti itaque hujus auctoritate sancimus, eos,
qui deinceps aliquid hujusmodi crediderint attentan-
dum, iisdem possessionibus esse privandos.

Coloni, ad aliquam militiam convolantes, revocantur ad
antiquam culturam. Bart.

4. Idem Augusti n Cynegio P. P.

Super patrimonialium refectione o fundorum dudum
nostris est legibus constitutum, ut p hi, qui eos colen-
tes, solum eorum verterant, nunc || ad || alia || se q || loca
dirigentes r, nunc ad militiam convolantes, ad avitas
conditiones & propria jura revocentur. Caterum eos,
qui castrensibus stipendiis otia s quæta meruerunt, || jam r ||
veterani constituti, nequaquam placet tela u in usum vo-
meris ligonisque convertere.

DE FUGITIVIS x COLONIS PATRIMO-
NIALIBUS, SALTUENSIBUS ET EMPHYTEU-
TICIS.

TIT. LXIII.

1. Impp. Valens. Theod. & Arcad. Augusti.

Quicunque parvuli y ex municipibus x vel colo-
nis a patrimonialibus vel saltuensibus, quorum
tamen avi ac patres implicati hujusmodi functio-
nibus fuerint, conniventia militaris officii ad
stipendium castrense vel officia diversa transierint: ad mu-
nera patriæ, vel || ad || agrorum b cultus conventis ducibus,
tribunis, ac præpositis revocentur, neque his stipendia
|| data c || profint.

2. Idem Augusti Cynegio P. P.

Quicunque d colonum patrimoniale e aut sollicitatio-
ne suscepit f, aut occultatione celaverit: non so-
lum g ipsum restituere, sed etiam libram auri poenæ no-
mine inferre cogatur. PP. 8. Kalend. Nov. Constantinop.
Honorio N. P. & Evodio Coss. 386.

Omnes adscriptitii ad agriculturam prædiorum patrimo-
nialium, si ad aliquam militiam convolaverint, re-
vocantur. Bart.

3. Impp. Honor. & Theod. Augusti ad Anthemium P. P.

Cujuscunque adnotationis, vel oraculi dudum impetra-
ti, vel postea eliciendi auctoritate submoti: omnes,
quos patrimonialium agrorum vinculis fortuna tenet ad-
scriptos, sub quibuslibet gradibus militantes, ad b pro-
vinciæ moderatoris judicium illico sub idonea interces-
sione mittentur.

x 5. C. Theod. 9. y Parvuli dicuntur intra annum 25. l. 2. §. de fundis patrim.
z Orti ex curialibus, ex militia retrahendi ad munera patriæ, seu curiam suam l. 17. §. de
decurs.

a ex colonis. Nati ex colonis patrimonialibus vel saltuensibus ad agrorum cultus revo-
candi. b hoc est, ad rivam & aratrum. c al. deest. al. additur post profint,
et est ex subscriptione. d Ex lib. 5. tit. 9. l. 2. C. Th. e juris alimen, in C. Th.

f Recipientes aut occultantes colonum patrimoniale, qua poena teneatur, de privato adde
l. 12. §. de agricol. g Quædam hic omissa sunt e C. Theod. quem vide.

h Coloni patrimoniales forum fortuantur apud præsidem provincie: & apud eum litigant
de colonaria sua conditione: deducuntur autem ad eundem præsidem a tribunis vel duci-
bus sub idonea cautione.

DE

a Fontium aquas
quæ emphyteuti-
cariis debentur,
coloni usurpare
non debent.

b quorum.

c Aquarum quæ
partitio inter co-
lonos & emphy-
teuticarios.

d Colonis quan-
tum aquæ em-
phyteuticariis re-
linquere debe-
ant.

e al. deest.

f quod.

g Colonis em-
phyteuticariis,
possessoribus pen-
siones & accessio-
nes præbeant.

h i. e. alienis. v.
l. 2. & l. 3. §. de
his, qui a non do-
min. manum.

i hujusmodi.

k al. meruerunt,
idque jure priva-
to vel emphyteu-
tico.

l Patrimoniales
fundos qui ha-
bent, eorum fon-
dorum (colonos
perturbare, & in
eorum locum al-
ios substituere
non debent.

m loco.

n & Arcadius A.
in vet. quib. lib.

o refectionem.

p Coloni patri-
moniales qui so-
lum verterunt,
quique ad alia
loca dirigentes,
sive militæ no-
men dederunt re-
vocandi, nisi ve-
terani sint.

q al. deest.

r al. Diligentes.

s Veterani sunt,
qui castrensibus
stipendiis otia
quæta meruerunt,
v. l. 1. l. 2. l. 3. l. 4.
j. de veteranis.

t al. deest. alias
etiam.

u Tela in usum
vomeres & ligo-
nis convertere
incivile: hoc est,
ex veterano mi-
lite, colonum fie-
ri. Civile tamen
est pacis studio-
sis.

a al. emphyteu-
ticorum.
b ad Proculum
Procons. Afr. in
C. Th.

c C. Th. 15. 3. 1.
d Patrimonialium
fundorum
emphyteuticarii
ab extraordinariis
muneribus excu-
santur.

e Abest a C. Th.
f Patrimonialium
fundorum
emphyteuticarii
a munere viarum
munierum non
excusantur. adde
l. 4. inf. de pri-
vilegiis domus
Augustae.

g Itinerum refe-
ctio prodest o-
mnibus.
h Immunitas non
datur ab iis, quæ
in commune o-
mnibus profutura
sunt.

i esse sejuncti, in
C. Th. ex quo re-
stituenda hæc est
subscriptio, P. P.
Non. Maji, Car-
thaginæ, Constanti-
um, A. V. & Lici-
nio C. C. Coss.

k Catulium P. P.
Africæ.
l C. Th. 11. 16. 1.
m Patrimoniales
fundi ab extraor-
dinariis muneribus
excusantur. l. 15. sup. de exc.
mun.

n Patrimoniales
fundi ne quidem
extraordinariis
muneribus medi-
am aut tertiam
partem exolvere
debent. l. 4. C. Th.
eod.

o Patrimoniales
fundi Principi
præstant auri spe-
cies, & frumen-
tum. l. 2. §. de fun-
do patrim. l. 10. §.
de exc. mun.

p C. Th. 11. 19. 2.
q Multa sunt hic
detracta & postea
addita a compos.
r Patrimonialium
fundorum posses-
siones, pro rata
possessionum so-
lemnibus functio-
nibus satisfacere
tenentur.

s Patrimonialium
fundorum pos-
sessoris, & privati
fundi possessoris
eadem in inferen-
dis solemnibus
præstationibus ra-
tio est.

t Patrimonialium
& emphyteutica-
riorum fundorum
possessores pen-
siones suas, annonas
solemnibus, quo an-
ni tempore volu-
erint, possunt sol-
vere, sic tamen ut
integrum suum
canonem inferant
intra tres ad sum-
mum pensiones.

u Solventi debi-
tori, apocham
creditor (etiam si
Principis sit) præstare cogitur.
y promere.

z trinxit.
a al. exegerint.
b al. exegerint.
c Imp. Constantini edictum ad Constantino-
politanos: ita scriptum reperitur in uno manuscripto, al. Imp. Constantinus & Constantia AA.
ad Heliodorum.

d Emens prædium privatum a fisco firmiter id retinet, neque ullam
ejus ademptionem vereri debet, ita ut id ad suos liberos durabiliter (i.e. xlvij. §. 1. de trans-
mittat. Syn. Bas. 15. tit. 3. ex l. 55. tit. 15. cap. 6. l. 1. 2. sup. ne fisco, rem quam vendidit,
evincat. l. 6. sup. ne fundus patrim. e. Retrahere dicie, ut l. 5. circ. med. J. de locat.
grad. civil. ut & retrahere in l. 2. §. ne fisco rem, quam vendidit, evincat.

e Retrahere dicie, ut l. 5. circ. med. J. de locat.
grad. civil. ut & retrahere in l. 2. §. ne fisco rem, quam vendidit, evincat.

f Emens prædium privatum a fisco firmiter id retinet, neque ullam
ejus ademptionem vereri debet, ita ut id ad suos liberos durabiliter (i.e. xlvij. §. 1. de trans-
mittat. Syn. Bas. 15. tit. 3. ex l. 55. tit. 15. cap. 6. l. 1. 2. sup. ne fisco, rem quam vendidit,
evincat. l. 6. sup. ne fundus patrim. e. Retrahere dicie, ut l. 5. circ. med. J. de locat.
grad. civil. ut & retrahere in l. 2. §. ne fisco rem, quam vendidit, evincat.

g Emens prædium privatum a fisco firmiter id retinet, neque ullam
ejus ademptionem vereri debet, ita ut id ad suos liberos durabiliter (i.e. xlvij. §. 1. de trans-
mittat. Syn. Bas. 15. tit. 3. ex l. 55. tit. 15. cap. 6. l. 1. 2. sup. ne fisco, rem quam vendidit,
evincat. l. 6. sup. ne fundus patrim. e. Retrahere dicie, ut l. 5. circ. med. J. de locat.
grad. civil. ut & retrahere in l. 2. §. ne fisco rem, quam vendidit, evincat.

h Emens prædium privatum a fisco firmiter id retinet, neque ullam
ejus ademptionem vereri debet, ita ut id ad suos liberos durabiliter (i.e. xlvij. §. 1. de trans-
mittat. Syn. Bas. 15. tit. 3. ex l. 55. tit. 15. cap. 6. l. 1. 2. sup. ne fisco, rem quam vendidit,
evincat. l. 6. sup. ne fundus patrim. e. Retrahere dicie, ut l. 5. circ. med. J. de locat.
grad. civil. ut & retrahere in l. 2. §. ne fisco rem, quam vendidit, evincat.

i Emens prædium privatum a fisco firmiter id retinet, neque ullam
ejus ademptionem vereri debet, ita ut id ad suos liberos durabiliter (i.e. xlvij. §. 1. de trans-
mittat. Syn. Bas. 15. tit. 3. ex l. 55. tit. 15. cap. 6. l. 1. 2. sup. ne fisco, rem quam vendidit,
evincat. l. 6. sup. ne fundus patrim. e. Retrahere dicie, ut l. 5. circ. med. J. de locat.
grad. civil. ut & retrahere in l. 2. §. ne fisco rem, quam vendidit, evincat.

j Emens prædium privatum a fisco firmiter id retinet, neque ullam
ejus ademptionem vereri debet, ita ut id ad suos liberos durabiliter (i.e. xlvij. §. 1. de trans-
mittat. Syn. Bas. 15. tit. 3. ex l. 55. tit. 15. cap. 6. l. 1. 2. sup. ne fisco, rem quam vendidit,
evincat. l. 6. sup. ne fundus patrim. e. Retrahere dicie, ut l. 5. circ. med. J. de locat.
grad. civil. ut & retrahere in l. 2. §. ne fisco rem, quam vendidit, evincat.

DE COLLATIONE FUNDORUM PATRIMONIALIUM, ET EMPHYTEUTICARIORUM.

TITULUS LXIV.

1. Imp. Constantinus A. b ad Proculum Pro- consulem Africæ.

Emphyteuticarii & possessores, qui mansuetudinis
nostræ beneficio ad extraordinaria d minime de-
vocantur || munera e: || sicuti ceteri provinciales,
obsequium suum itineribus f muniendis impen-
dant. Nulla enim ratione debent ab hoc quod g in com-
mune h omnibus profuturum est, sejungi i.

2. Idem A. ad Ovinium k.

Patrimoniales l fundos m extraordinariis oneribus
vel mediæ aut tertiæ n portionis obsequiis fatigari non
convenit, cum eosdem & auri o speciem, & frumen-
ti plurimum modum constet persolvere: ita ut qui viola-
re statuta tentaverit, puniatur. PP. 6. Kal. Sept. Charta-
gine, Constantino A. 5. & Licinio Coss. 319.

3. Imp. Julianus Augustus p.

Omnes, qui patrimoniales fundos sive q communiter,
sive ex alie retinent, pro his conveniendi sunt ad uni-
versorum munerum ad eosdem fundos pertinentium
pro r rata portione, vel in solidum functiones, sicut f
unumquemque privatorum necessitas publica pensita-
tionis adstringit. Dat. 5. Kalend. April. Mamertino &
Nevitta Coss. 362.

4. Imp. Valent. & Valens Augusti ad Germanum.

Placuit, ut emphyteuticorum fundorum patrimonialiumque
possessores, quo t voluerint tempore, &
quantum habuerint pensionis paratum: dummodo non
amplius quam in tribus per singulos annos vicibus of-
ficio rationalis assignent: ac u de suscepto x ab eodem
securitatem eodem die pro more y percipiant: modo
ut intra Januarii Iduum diem omnis summa ratiocini-
is publicis inferatur: gravissimæ poenæ subdendo offi-
cio, si cuiquam quolibet anni tempore (dummodo ne-
quaquam numerum ternæ z illationis excedat) solutio-
nem facere gestiendi negaverit susceptionis officium: vel
si moram fecerit in chirographo securitatis edendo: su-
per quo possessores, aut Procuratores, vel Magistratus,
aut quicumque in locis fuerint, qui conficiendorum acto-
rum habeant potestatem, conveniat contestari: ut & de
officii insolentia constet, in quo exercenda vindicta est:
& his possit esse consultum.

5. Imp. Arcad. & Honor. Augusti Messalæ P. P.

Per omnes Provincias Patrimonialium fundorum ab
ordinariis a Judicibus canon exigatur: & quicquid
exactum fuerit, dirigatur.

† Sciant vero memorati iudices nihil sibi ex privata
rei canone, vel ex eo, quod ex iisdem titulis contigerit b,
ad necessitates alias transferendum: nisi maluerint gravis-
sima severitate eorum licentiam coerceri. Dat. 15. Kal.
Jul. Mediol. Theod. Conf. 399.

DE FUNDIS REI PRIVATÆ, ET SALTEBUS DIVINÆ DOMUS.

TIT. LXV.

*Fisco alienante rem, non potest res advocari: sed perpetuo
penes ipsum vel ejus successores debet res
permanere. Bald.*

1. Imp. c Constantinus A.

Universi d cognoscant has possessiones, quas de
fisco nostro comparaverunt, seu comparant, nullo
a nobis jure retrahi e: sed propria firmitate pos-
sessas, etiam ad posteros suos domini perpetui du-
rabilitate dimitti.

x susceptum est securitas apochæ, v. Nov. 130.

a l. 7. in pr. sup. de exact. tribus. l. 1. in pr. J. de coll.

b al. exegerint.

c Imp. Constantini edictum ad Constantino-

d Emens prædium privatum a fisco firmiter id retinet, neque ullam

e Retrahere dicie, ut l. 5. circ. med. J. de locat.

f Emens prædium privatum a fisco firmiter id retinet, neque ullam

g Emens prædium privatum a fisco firmiter id retinet, neque ullam

h Emens prædium privatum a fisco firmiter id retinet, neque ullam

i Emens prædium privatum a fisco firmiter id retinet, neque ullam

j Emens prædium privatum a fisco firmiter id retinet, neque ullam

k Emens prædium privatum a fisco firmiter id retinet, neque ullam

l Emens prædium privatum a fisco firmiter id retinet, neque ullam

2. Imp. Valent. & Valens AA. ad Flavianum Com. R. P.

Hi, quos commoditas privata rei prædiorum a ad ea
postulanda sollicitat, adeant tuæ dignationis offici-
um, & modum suæ deliberationis indicent per libellos:
certumque habeant b, quod unaquæque villa cum eo
onere vel forma c, cui nunc habetur obnoxia, ad novi
domini d jura migrabit: ut si e quid adjecerit sumptus
cura vel solertia, quicquid mancipiorum vel pecoris ac-
creverit, capitationis aut canonis augmenta non patia-
tur, sed solis f dominis hæredibusque dominorum sit
cessura felicitas. † Si quis autem in annis singulis g non
solverit debitum ex re ipsius, quod in reliquis h re-
mansisse claruerit, sine aliquibus dependere cogetur in-
ducis. † Sane si quem postea minus idoneum factum
esse constet i, nec ita ut expedit, rationem reddere
pensionis: res, quas ex nostris rebus acceperat, ad alium k
idoneum jure, quo sancimus, transferentur: nec tamen
decoctoris l ejusque reliquis m, qui novus accedit,
onerabitur.

3. Imp. Gratian. & Valent. Augusti n.

Quicumque possessionem rei privatae nostræ acceptam
suo nomine, vel jure perpetuo, & vel titulo condu-
ctionis ei crediderit esse tradendam, qui pensare utili-
tatem patrimonii o nostri solvendo non valeat: is p
pro eo, quem succedaneum surrogavit, perpetuæ q solu-
tioni statuatur obnoxius.

4. Idem ad Orebium r.

Universi fundi templorum s, ad Rationalium rei pri-
vatæ sollicitudinem, curamque pertineant: atque ab
his anniversariis t solutionibus postulatis, peculiari (ut
semper fuit) studio defendantur.

5. Idem ad Nebridium u.

Usus x aquæ, quæ fundorum nostrorum utilitatibus
serviebat, plurimorum dicitur usurpatione sublatas:
idque procuratorum y conniventia vel dissimulatione per-
fectum, ut agrorum fertilitas destituta z nullos fru-
ctus cultoribus præstet a. Quia igitur satis injustum est
statum florentis ante patrimonii, aridæ sitis molestia
fatigari: ad meatus pristinos universum aquæ motum,
temporis præscriptione submota, præcipimus revocari.

6. Imp. Arcad. b.

Eum c, qui d collegio, vel curiæ, vel burgis e cæteris-
que corporibus per XXX. f ann. sine interpellatione
servierit: res dominica g, vel intentio privata non in-
quietabit, si colonatus, vel inquilinatus quæstionem mo-
vere h tentaverit: sed in curia vel in corpore, in quo ser-
vierit, remaneat. Dat. 3. Kal. Jul. Mediolan. Stilichone &
Aureliano Coss. 400.

7. Imp. Theod. & Valent. Augusti i ad Eu- dodium k.

Nemo l dempto m canone ad comparisonem do-
minicæ n possessionis accedat. Quod si quis in po-
sterum ad interdictum contractum accesserit, eum vo-
lumus pretia o perdere p perpetuo: nec expensarum,
vel melioratæ rei fructuum exactioni compensationem
opponere: nec temporis sibi met contra || nostra ||
commoda præscriptione || excepto vetustatis q au-
xilium r || blandiri; Palatinum etiam officium, si
fuerit.

a præstent. b Imp. Arcad. & Honor. AA. Vincentio P. P. Galliarum. c Ex
l. 12. tit. ult. l. pen. C. Th. quem confer: multa enim hic sunt immutata. d Qui tri-
ginta annos servivit collegio, curiæ, vel burgo, non revocandus est, quasi colonus alienus
vel inquilinus. e Burgi, corpora, ut hic, habitacula per limitem. Paul. Diaconus in
Valent. castella parva, Veget. 4. a voce πύργος hoc verbum deducitur, quæ vox etiam ur-
bem significat. Unde leges urbanæ Aeschilo νόμιμα πύργων. adde titulum C. Th. de
Burgariis, adde quæ scripti ad l. 2. §. 4. sup. de offic. P. Africa. vide Cuj. 3. obs. 24. in fin.
f vide Nov. 123. c. 1. in fin. g Dominica res & privata, idem, ut hic, & l. 7. sup. de
jure fisci. quæ & proprietates & dominium. l. 2. J. tit. prox. h al. opponere.
i Ex Nov. Th. de rescind. vend. rei dominica: ubi sic legitur in scripto. Eudoxio C. R. P.
k al. Com. R. P.

l Emere dominicam possessionem canone detracto nemo potest. Nam & pretium perdit,
& fundum amittit: nec ea quæ impendit aut melioravit, recipiet: nec compensabit cum
fructibus qui ab eo exiguntur: nec præscriptionem temporis habebit. Quin etiam palati-
ni, qui, ut talis emptio fieret, adjuverint, quinquaginta lioras auri, nullo beneficio in his
valituro, præstant. Syn. Bas. d. tit. 15. c. 5. v. l. 2. §. sine censu vel reliquis.

m ademptio, in Nov. Th. n Domino rerum, h. e. Principi privata conservari pu-
blice interest. o Ementis contra interdictum legis poena hic est, pretium, expensas,
meliorationes in re factas amittere, præscribere non posse. Alias interdum pretium amitti-
tur tantum: ut si quis censum absque terra emerit. l. 7. sup. de agric. Imo ne pretium
quidem: ut si non vicaneus vicaneum fundum comparaverit; contractus quidem nullus est,
emptor tamen non amittit pretium, l. 1. in fin. sup. non licere habitor. Metrodora.

p præperdere, in Nov. Th. sed emendanda est ex hac lect. q Vetustatis vocabulum alias significat 40. annos: alias 30. vide l. 11. sup. de fundis pa-
trim. alias 20. annorum spatium, l. 1. in fin. l. 2. in pr. l. ult. ff. de aqua pluvia: adde l. 12.
inf. de cohortalibus. l. 2. C. Th. de longi temporis præscript. Ita diuturnum tempus varie solet
accipi, l. 1. C. Th. de action. certo tempore finit. l. 2. sup. de præscr. 30. annor. l. qui in pro-
vincia. 57. D. de ritu. v. Cujac. 18. obs. 28.

r Abfuita Nov. Th. & addita fuerunt ex l. ult. sup. de fund. patrim. ut recte observavit
Pithæus.

a pretiorum.
b habeat.
c fortuna.
d domini.
e l. 16. in pr. §. de omni agro de-
ferro.

f solum.
g l. 4. §. de fun-
dis patrim.
h v. quod scripti
ad l. ult. sup. de
censibus.

i constabit.
k l. 13. §. de omni
agro deserto.
l Decoctor, qui
pecuniam publi-
cam decoquit, in-
tercipit, inter-
vertit.

m v. l. 11. sup. de
omni agro deserto.
n Imp. Grat.
Valentiniano &
Theod. AAA. ad
Hesperium.

o Patrimonii ap-
pellatione, res et-
iam privata Prin-
cipis continetur.
Est enim quod-
dam patrimonium
Principis pri-
vatum, l. 8. C. Th.
de jure fisci. l. ult.

p de jure fisci. &
man. aliud sa-
crum, l. 1. §. de in-
dict. l. ult. sup. de
vectig. quod a re
privata separari
solet, vel domi-
bus. Edicto 4. & 8.
p l. 47. in fin. D.
de jure fisci.

q perpetuo.
r al. lidem AAA.
adeundem. al. Ce-
perium.
s Templorum fun-
di pertinent ad
curam rationalis
rei privatæ.

t al. universita-
tis sed male.
u al. lidem AAA.
ad Nepidium. al.
Nepotium.

x Aqua pertinen-
s ad usum fundo-
rum rei privatæ
Principis a nullo
intercipienda: ad-
de, ut usurpatio-
nem nulla possit
defendere tempo-
ris præscriptio.

y v. l. ult. §. de
cond. in publ. her-
edis.

z fertilitate de-
stituta.

a quo, in Novell. Theod.
b concedit, in Nov. Th.
c remittit, in Nov. Th. ex qua subscriptionem restituere potest.
d Tamiaca, in meo manuscripto, est, Dominica.
e Grex ovium vel equarum in saltus dominicos immittitur fisco vindicatur.
f procurator.
g al. domorum.
h C. Th. 10. l. 13. l. 3. §. ne rei dominica vel templorum.
i usquam loca, in C. Th.
k Dominium hic appellat res privatas.
l tametiam. Hal.
m Censui antiquo standum, non novo, l. 1. sup. de cens.
n obreptitia rescripta non spectanda, sed utilia fisco.
o prescriptionem.
p Dominio sacro, non possessioni longi temporis favendum.
q Quendam hic omittit f. C. Th.
r Incubatio, est malae fidei possessionis.
s Proprietatem quoque hic appellat res privatas.
t v. l. 2. §. de usucapionibus.

u In scriptis nostris exempl. legitur, fiscalibus, sive rei privatae, sic in meo recte. Cont.
x l. 5. §. 1. cod. l. ult. §. 1. ff. de municip. l. 5. §. coloni ff. de iure immunit.
y Coloni rei privatae ad honores aut munera civilia devocari non debent.
z Coloni rei privatae Principis, alienam rem administrare non possunt.
a al. reditum, sed male.
b Coloni rei privatae Principis a militia armata, etiam si protectores sint, ad propriam conditionem cum sua sobole retrahendi.
c al. idem A. ad Florentium.
d δόλας δεσποτικάς Graeci appellant ancillas dominicas: ut sit sensus: Ex ingenio & colono ancillaque dominica natus, matris conditionem sequi: & origini ejus deputari.
e Syn. 55. tit. 11. c. 12. colonus est dominicus, adde l. 19. sup. de agric. & censu.
f l. 1. sup. cod.
f Coloni rei privatae Principis nullam descriptionem pati debent, aut ad extraordinaria munera devocari. adde l. 1. sup. de agricolis, l. 1. sup. ne rustic.

quoque a modo contractus ejusmodi fuerit celebratus, vel si talem petitionem instruxerit, quinquaginta pondi auri poenae nomine inferre privato nostrae mansuetudinis arario: nulla liberalitate nostrae clementiae, nulla sanctione contra tanta rei privatae commoda valitura, licet adnotatio, vel divina pragmatica sit, quae contra vetita canonem vendere concedat b, vel poenam Palatino remittat c officio. Dat. 13. Kal. Jun. Constant. Anatholio V. C. Cos. 440.

DE FUNDIS ET SALTIBUS REI DOMINICAE d.

TIT. LXVI.

Immittens animalia in pascua Principis, animalia perdit: procuratorque fisci, qui hoc consentit, gravissime puniatur. Ang.

1. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. Augusti ad Dripatium.

Si quis ovium e vel equarum greges in saltus rei dominicae alienus immiserit: fisco illico vindicentur. Quod si venalis procuratorum f conniventia, ut id deinceps tentetur, admisit: eos gravissimo jubemus supplicio subiacere.

2. Impp. Arcad. & Honor. Augusti ad Paulum Comitum dominicae rei g.

Si qua h loca i ad sacrum k dominium l pertinentia seu libet temeritas occupaverit, secundum veteris m census fidem in sua jura retrahantur, rescriptis per obreptionem n impetratis, & prescriptione o longi p temporis, & novi census praedictis in hac causa submovendis q. Neque enim aut precatio colorata, aut incubatio r diuturna, aut novella professio, proprietatis nostrae privilegium t abolere potuerunt. Dat. 5. Kalend. April. CP. Arcad. 4. & Honor 3. Augustis Consil. 396.

DE AGRICOLIS ET MANCIPIIS DOMINICIS, VEL FISCALIBUS n REI PUBLICAE. IVEL PRIVATAE. II

TITULUS LXVII.

1. Imp. Constantin. A. ad Constant. P. P.

Nullus omnino originalis colonus x rei privatae nostrae ad y aliquos honores vel qualibet alia civitatis munera devocetur. Non enim civitatum ordinibus, & ceteris, ex quibus pro multitudine fieri nominationes oportet, per omnia florentibus ad hanc suprema praesidia injuriosa nominatione descendendum est.

2. Idem Augustus Januario P. P.

Colonos nostros, qui privati z sunt, vel ad ratiocinia ggerenda, vel ad colendos agros idonei, retrahi jubemus, ac tantum colendis nostris rebus addici: quin etiam in posterum observari, ne quiseorum rem privatam cujusquam gerendam, aut aliquid administrandum suscipiat.

3. Idem A. ad Equitum Magistrum equitum & peditum a.

Servi, atque coloni, & eorum filii vel nepotes, vel quicumque de fundis ac possessionibus nostris clanculo ad officia convolverint diversa: reddantur, etiam b si armata habuerint sacramenta militiae. Nos enim etiam eos discingi jubemus, ac reddi, qui protectorum fuerint nomen adepti.

4. Imppp. c Gratian. Valent. & Theod. Augusti ad Florum.

Ex ingenuo & colonis, ancillisque nostris d natos natus. Eve, origini, ex qua matres eorum sunt, facies deputari.

5. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. Augusti Cynegio P. P.

Dominicos e colonos, neque ad descriptionem f patimur devocari, neque extraordinarias pati functio-

nes: maxime cum adversus consuetudinem memoratis onera dicantur inferri.

6. Impp. Theod. & Valent. Augusti Valerio P. P.

Quotiens alicui colonorum agrum privati patrimonii nostri placuerit venditari a: non unus tantum, qui forte confortibus b suis gravis ac molestus existat, sed alii quoque duo vel plures ex simili origine ac c jure venientes, in supradicta emptione sociantur.

DE PRÆDIIS d TAMIACIS, ET DE HIS, QUI EX COLONIS DOMINICIS ALIISQUE LIBERAE CONDITIONIS PROCREANTUR.

TITULUS LXVIII.

Natus ex uno parente tamiaco, & altero libero, tamiacus est. Bart.

1. Imp. Zeno A. II Chiferoti P. P. e. II

Si liber f colonus, vel colona libera Tamiaco g vel Tamiaca matrimonii jure copuletur: filii vel filiae ex hujusmodi contubernio procreati vel procreatae, colonis dominicis adnectentur: si autem adscriptitius vel servus alienus colonam, vel ancillam dominicam h ducat in uxorem, vel adscriptitia, vel ancilla colono vel servo nubar dominico i, & ex hujusmodi conjunctionibus nati sunt liberi: veterum k legum jus tenere sancimus.

2. Idem Sebastiano P. P. l.

Meminimus pragmaticam sanctionem jussisse fundos Tamiaci juris in provinciis positos, nec non etiam possessiones Gonatici m saltus sub certa forma (salvo scilicet canone, & tributariis collationibus) hisdem praediis impositis, volentibus distrahi, quatenus, quicquid ex pretiis memoratorum fundorum possit restitui, publico inferatur. Sed licet per eandem sanctionem hujusmodi venditionum contractibus plenissima delata sit cautio, attamen perpetuae emptionis securitati consulentes, hujus etiam perpetuae Constitutionis auctoritate muniri eosdem emptores praecipimus.

DE DIVERSIS PRÆDIIS URBANIS ET RUSTICIS TEMPLO- RUM ET CIVITATUM, ET OMNI REDITU CIVILI.

TIT. LXIX.

1. Imp. Julianus A. Attico.

Pro ædibus, quas nonnulli n in solo Reipublicae extruxerunt, placitam praestare pensionem o cogantur.

2. Idem A. Secundo p P. P.

II Amphiliae q etiam q civitates, & quaecunque aliae, quicquid r sibi acquirant, id firmiter habeant s.

3. Imp. Arcad. & Honor. Augusti t.

Restaurations u mœnium x publicorum tertiam portionem ejus canonis, qui ex locis fundisve Reipublicae annua praestatione confertur, certum est satis posse sufficere. Dat. 3. Non. Jul. Mediolan. Olybrio & Probino Consil. 395.

4. Idem Augusti y.

Eos z, qui auctione a prima fundorum juris patrimonialis, sive templorum b possessores effecti sunt, vel fuerint c, firmum dominium tenere decernimus, ne d ulterius vacillet uniuscujusque possessio: sed teneat quisque jus proprium, quod dato pretio roboratum est, vel fuerit.

o pensiones. p al. Sero. q & civitates. r Civitates quicquid sibi adquisierint, id firmo jure tenere debent. s teneant. t C. Th. 15. l. 33. unde hanc inscriptionem restitui potest. Have Vincenti K. N. u al. Ad restorationem, in C. Th. ad reparationem. x Mœnium institutioni tertia pars canonis, qui colligitur ex fundis Reipublicae, deputanda, v. l. 10. l. 11. sup. de operibus publicis. l. 18. C. Th. cod. y Caesario P. P. z Emptore patrimonialium fundorum, templorumve, solutis pretiis, dominium, nunquam ipsis adimendum habeat. Syn. Bas. 15. tit. 3. ex lib. 55. tit. 13. c. 1. a actione, al. auctoritate. b Tempia paganorum ab imperatoribus vendita fuisse, hic locus indicio est. l. 5. sup. de fundis patrimonialibus. c v. l. 6. sup. de fundis patrimonialibus. d acc.

Emptio

a Coloni ager venditus, non uni conforti tantum addicendus est, sed duobus saltem vel pluribus.
b Confortes, qui ejusdem sunt originis. v. l. 14. sup. de contr. empt.
c aut.

d Tamiaca praedia in provinciis erant servis suis & colonis instructa. l. 1. l. 2. §. cod. sed & equitis, Nov. 30. c. 5. in fin. e. 6. c. 7. in Capadocia fuerunt frequentia, d. e. 5. 6. & 7. v. Alciat. hic, & Pyrrhum §. ad tit. de fund. rei privatae.
e Pro inclusis meis liber habet, praeposito sacri, forte deest verbum patrimonii. Cont.
f Coloni liberi res proprias habent, usque ad scriptitium servi & peculia eorum in potestate dominorum, l. 18. l. 19. in fin. l. 21. in fin. §. de agricolis & censibus. terram tamen dimittere non possunt, ut qui possessione XXX. annorum quæriti sint, d. l. 18. §. Trajaneus. Novell. Mariani de indulg. reorum, cubiculum & cellarium Principis, cui deputati erant redditus tamiaci. Tamiaci vero servi, qui huic additi. Nov. 20. 39. adde Nov. 30. c. 5. h tamiacam, i tamiaco.
k l. 12. §. de agricolis Justinianus.
m al. Gonaticis. Sed Alciatus legendum existimat, gonathetici, vel agonathetici, Arg. l. 5. §. sit. prox. qui sacrorum certaminum sumptibus deputati erant, ut tamen nihil mutetur, potest dici Gonaticus saltus, cujusdam dominici saltus proprium nomen, ut hic Cujacius scribit.

n Solarium conventum superfluit, qui in solo Reipublicae ædificaverunt, quotannis praestare debent. Solarium autem, quod pro solo datur, vedigal folii. l. 2. §. 17. ff. ne quid in loco publico. l. 1. etiam. 15. ff. qui possiores. Justinianus 18.

a Imp. Valentin.
& Marcellianus AA.
Palladio P. P. P.
Orientis, in Nov.
Martiani.

b Si quis vel per
donationem, vel
emtionem, vel
per alium modum
domos aut erga-
stria civilia,
præsertim Con-
stantinopolitana
urbis, aut agono-
theticas possessio-
nes a consulari
Ausonii & Olybrii,
dempto cano-
ne acceperunt,
deinceps imposi-
tum eis ab initio
canonem præbe-
ant. Nam si pri-
vatos fraudari
nolumus, multo
minus urbes: a-
deoque possessio-
res dominum fir-
mum in eis habe-
ant. Syn. ibid. d.
6. 1.

c Sumpta ex No-
vella Martiani de
prædiis civitatum
omnium, quæ ho-
die extat in bre-
vuario Alarici:
sed hic multum
immutata est.
d l. i. in fin. s. si
consu. vel reliquis.
e vide l. 8. s. de
fundis patrimonialibus.

f ex Nov. Mart.
hæc subscriptio
restitutæ est.
g ut Nicænorum
civitatis redditus
circa Apamzæ
restituatur, quem
Marcianus ad ali-
os usus destinave-
rat: & si quod ali-
ud præjudicium
ei civitati ex
Marciani sanctio-
ne factum, irri-
tum sit, gravi pœ-
na in secus faci-
entem indicta, ut
hic. Syn. Basf. 54.
tit. 10. ex lib. 55.
tit. 13. c. 2. Nicæ-
aurem hæc me-
tropolis est By-
thyniæ.

h De Nicæa in-
telligit: metro-
poli videlicet Bi-
thyniæ, sub qua
fuit Apamzæ, al.
Nicæensem. al.
Nicæensem.

i al. quadringen-
torum.
k al. Calamo.
l Elioburno, al.
Elioburno, al. Ze-
liebuno.

m Varateno, &
abest, & al. Vara-
torio.
n Cuj. hic emen-
dat, Equitio vel
Entheio. in lib.
Aur. legitur En-
theio, in quibusd.
inclusa defuncte.
De Entheio præ-
dictorum dixi ad l.
Julian. 68. s. 3. ff.
de leg. 3. Nov. 128.
o intereat, & post
illud verbum sit
interpunctio.
p refringere.

q temporum & civitatum,
r desiderat.
s serventur, sed in lib. Aur. emendatur.
u al. Nebridio Com. r. p. recte in meo manuscript. Cont.
x Abest negatio a quibusdam veter. lib. & hunc locum affirmative legendum esse Græco-
rum auctoritate confirmat Cujacius.
y v. l. 1. sup. si ager vestigialis.

*Emptio rei emphyteutica fiscalis facta a privato, vel etiam a ci-
vitate sub pacto, ne teneatur ad canonem, tenet: sed
pactum est irritum. Bart.*

5. Imp. Valent. a A.

SI b qui c ex titulo donationis, vel emptionis, sive ex
Salio quolibet titulo possessiones, vel domus, vel erga-
stria juris duntaxat civilis, quæ hujus juris esse vere pro-
bantur, cujuslibet civitatis, & præcipue hujus æternæ ur-
bis, cui majorem debemus favorem, tam civilis (ut dictum
est) juris, quam etiam agonotheuticas possessiones, a con-
sulari Ausonii & Olybrii, dempto d, civili canone acce-
perunt: eos impositum eis canonem juxta fidem publico-
rum monumentorum civitatis, ad quam eadem res per-
tinerint, præbere jubemus. Nam si privati juris debita
non patimur denegari, multo magis præbenda sunt civita-
tibus, quæ jure debentur: cum sufficiat e possessoribus,
quod apud eos dominium in perpetuum ex nostra libera-
tate permaneat. Si quæ tamen possessiones juris civilis
canonem privatis largitionibus in præsentem præbent, vel
nunquam ademptum, vel postea impositum: ad hanc jus-
sionem non pertinebunt, sed privato arario canonem,
quem nunc agnoscunt, inferre ex more debebunt, domi-
nio firmiter apud eos, successoribusque eorum & detentato-
res pari modo permanente f. Dat. 15. Kal. Febr. Constanti-
nop. Martiano A. 1. Cos. 451.

4. Imp. Zeno A. Eliano P. P.

HAc in perpetuum valitura lege sancimus, N' censum g
Hic civitati, h seu habitatoribus ejus, tam jus exactionis
XL. i solidorum annui canonis civilis redditus ad suam pa-
triam pertinentis, & possessoribus, id est, Callimacho k
& Eliburno l, nec non Emptorio & Veratorio m || cum
Epotio n, eorum sub territorio || Apamenzæ civitatis con-
stitutus, ex nuper lapsa tertia indictione cum ipsa restitui:
quam si quid ex quo sanctio Martiani divæ memoriæ lata
est, ad ejusdem civitatis præjudicium gestum est, infirma-
ri, & quod ex eadem provisione civitatibus delatum, in-
terea o qualibet occasione minutum est, ex auctoritate
constitutionis nostræ Serenitatis ejusdem Civitatibus red-
hiberi: ita ut nec judiciaria auctoritas, nec Imperiale
rescriptum, quacunque videlicet adjectione munitum, sæ-
pe dictæ generalis Legis vires possit infringere p. Quod
si quis aliter fecerit, pœna gravi plectetur.

DE LOCATIONE PRÆDIIORUM CIVI-
LIUM || VEL || FISCALIIUM, SIVE
TEMPLIORUM q SIVE REI PRIVATÆ,
|| VEL || DOMINICÆ.

TIT. LXX.

*Prædia Principis quæ in perpetuum locantur, sunt locanda
divitibus, & aliis cum fidejussoribus
idoneis. Bald.*

1. Imppp. Gratian. Valent. & Theod. Augusti
ad Florum P. P.

Divi Patris nostri aperta præceptione caveatur, fun-
dos ex re privata nostra ita tradi perpetuariis, ut
periculo r collocantium officiorumque tradan-
tur. Neque enim quicquam potest ex devotionis
pferitudine vacillare, si apparitione judiciaria & fundi
idoneis attributi sunt, & inde fiscalis indemnitas idonea
fidejussione est munita: quorum si alterum vel utrumque
neglectum est, quæ ex hoc titulo pensitatio canonica desi-
deratur f, ex officiorum facultatibus servetur t.

*A colonis perpetuis fundorum publicorum non auferuntur
fundi, licet alius meliorem offerat condi-
tionem. Bart.*

2. Idem Augusti Nibrio u.

Fundi Reipublicæ ab his, qui s nec x || titulo conductio-
nis eos detinent y, quique meliores cultu patrocina-
te reddiderint: nec nostrarum quidem sanctionum (si
forte quisquam per surreptionem meruerit) nutibus au-

ferantur, juxta legem veterem: semel tantum licentia fa-
cienda adjectionis a indulta.

3. Impp. Honor. & Theod. Augusti b.

Loca omnia, fundive Reipublicæ, propositis c prius li-
center editis, dehinc ubi in eum canonis modum con-
tendentium augmenta d succreverint, ut extendi ultra, aut
superari alterius oblatione non possint, perpetuariis con-
ductoriis locentur.

4. Idem Augusti Minervio Comiti R. P.

Congruit æquitati, ut veteres possessores fundorum
publicorum novis conductoriis præferantur e, si fa-
cta f per alios augmenta suscipiant.

*Prædia domus Augustalis in perpetuum locata, ad alium non
possunt transferri aliquo prætextu, quamdiu pensio
solvitur. Bart.*

5. Impp. Theod. & Valent. AA. Volusiano P. P.

Prædia domus nostræ, si semel jure perpetuo, vel nostra
præceptione, vel auctoritate illustris viri comitis ara-
rii privati, apud aliquem fuerint, vel jamdudum sint colla-
ta g, ad alium transferri perpetuarium h, non oportet.
Aperte enim definimus hoc edicto, ut a perpetuario nun-
quam possessio transferatur, etiam si alteri eam imperator
vel exoratus vel sponte donaverit, sive adnotatione, sive
pragmatica: cui si forte contra perpetuarium vir illustris
comes privatarum rerum dum allegabitur, acquiescet, &
de proprio ipse centum libras auri, & alias centum fisci
juribus palatinum inferre cogatur officium, nec tamen
post allegationem habebit hujusmodi jussio firmitatem,
sed nec locabitur i alteri, licet ingenti superari videatur
augmento possessio. Jure igitur perpetuo publici contra-
ctus firmitate perpetuariis securus sit: & intelligat neque
a se, neque a posteris suis, vel his, ad quos ea res vel suc-
cessionem, vel donationem, sive venditionem, vel quolibet k
titulo pervenerit l, esse retrahendam m.

† Sane, quia non ex omni parte excludenda est lar-
gitas Principalis, rem divinæ domus suæ Imperator, si
velit, donabit ei, qui eam possidet, jure perpetuo: sive
ipse jam meruerit, sive cujuslibet tituli jure successerit.
Videtur enim suam concedere pensionem: non alteri no-
cere liberalitas, quæ possidentem jure perpetuo domi-
num vult vocari. Sane si quis non n perpetuo jure, sed
ad tempus locatam, ab o illustri viro Comite rerum
privatarum possessionem videtur adeptus: non erit obsta-
culo Principali largitati, si voluerit in alterum donatio-
nem transferre, quod ad definitum tempus alter forte
conduxit. Si vero pro tali prædio ab altero conductore
offeratur p augmentum, sit in arbitrio conductoris pri-
oris, cui res ad tempus locata est, ut si ipse, quod alter ad-
jecit, obtulerit, maneat penes eum temporalis illa con-
ductio. Si vero idem hanc ipsam rem aliquando merue-
rit jure perpetuo possidere: habebit || & || ipse superius
expressam perpetuam firmitatem.

DE CONDUCTORIBUS ET PROCURA-
TORIBUS SIVE AUCTIONIBUS PRÆDIO-
RUM FISCALIIUM DOMUS
AUGUSTÆ.

TITULUS LXXI.

*Conductores fundorum domus augustalis & alii homines dictæ
domus cum agere volunt vel excipere, vel expetiri,
debent ordinario jure hoc facere. Bart.*

1. Imp. Theod. & Valent. AA. Basilio P. P. q.

Conductores hominesve augustissimæ domus no-
stræ, quotiens de causa ad domum regiam parti-
nente aliquid quæstionis emerferit, non aliter
quam ex legum r ordine (quibus similiter omne
hominum genus tonetur) vel excipiant vel inferant acti-
ones: nec aliorum litigatorum negotio intercedant: nec
sententia s judicantium aut illicito patrocini sui fomite
jura conturbent: nullive t executionis suæ turbulentum
ministerium audeant commodare: non privatis se nego-
tiis, non publicis misceant u: nec quiescentem domum
delatio ulla sollicitet, ne x eos inconsulta pertinaciter sero
pœniteat. Gravior y enim pœna z constituenda est in
his, qui nostri juris sunt, & nostra debent custodire man-
data. Dat. Prid. Non. Mart. Raven. Theod. 12. & Valent.
2. Augustis Consil.

QUIBUS AD CONDUCTIONEM PRÆ-
DIIORUM FISCALIIUM ACCEDERE NON
LICET.

TIT.

a additionis, ma-
le: adjectio, quid
esset, dixi ad l. 1.
sup. de vendendis
rebus civitatibus, &
ad titulum ff. de
in diem addit.
b Impp. Arcadius
& Honor. AA. A-
driano P. P. in
quib. lib.
c Locatio prædio-
rum civilium, fi-
scalium, & tem-
plorum sit publi-
ce, prius edito li-
bello & proscriptio-
ne, l. 6. s. de fide
et jure hære fia-
scalis.
d locationes præ-
diorum civilium
fiscalium, templo-
rum plus licitan-
ti adduntur.
e l. 5. s. ult. inf.
eod.
f al. additur, ne-
bis.
g collata.
h v. l. 6. sup. de
fund. patrim.
i collocabitur.
k Conducentem
rem in perpetu-
um posse eam
vendere, donare,
& ad posteros
transferre hinc
colligunt. Accurf.
hic, & Bart. Cor-
set. singulari, Lu-
cium.
l Pervenit.
m trahendam: re-
trahere dixit, ut
l. 1. sup. de fundis
rei privas. ubi
vide.
n l. 4. sup. eod.
o Locationes re-
rum civilium, fi-
scalium, templo-
rum, rei privatæ
& dominicæ, fie-
bant vel in per-
petuum, vel ad
tempus.
p Locationes re-
rum privatarum
Principis a Co-
mite rerum pri-
vatarum fiebant.
q C. Th. lib. 10.
tit. ult. l. 1.
r Legibus etiam
additi homines
pertinentes ad do-
mum Augustam,
Græci ita habent:
πρότερος κατά
νόμον πολυ-
τεχνίασσαν καὶ
ἐν τῷ δέσπῳ δια-
φέροντι οἶκῳ.
s Sententiam, in
C. Th.
t nullique, in C.
Theod.
u se immisceant.
x nec.
y Hæc ultima
clausula abest a
C. Th.
z adde l. 3. s. 17. ff.
de Silianiano.

TIT. LXXII.

a ad eundem scripta l. ult. §. de resc.

b C. Theod. 10. 3. 6. pars l. ult. sup. de resc. vendit.

c Conducere prædia fiscalia palatini, i. e. apparitores Comitum re-
tuum privatarum non possunt, ut hic, ut nec emere res privatas Principis. l. ult. sup. de rescindenda.

d Palatino non licet, quod non licet militi, aut curiali.

e Conducere prædia fiscalia miles vel curialis non potest.

f civitatum vel templorum.

g Actores & conductores dominici, sub Præsidum jurisdictione sunt, nisi de debito fiscali agatur. nam quod ad debita fiscalia & collationes attinet, sub jurisdictione sunt procuratoris Cæsaris. vide sup. ubi causæ fiscales. adde l. 5. sup. de collat. fundorum patrimonial. l. 6. in fin.

h de exact. tribus.

i actores, in quibusd. lib. quod probat Cuj. Græcorum auctoritate, qui vertunt διοικητάς.

j l. 2. l. 3. §. de canone largit. tit.

k Tributorum exactores modestè se gerere debent in exigendo. adde l. 33. ff. de usuris.

l al. Centronio, in meo. Cont.

m A præstatione annonarum, cursus & census fundi rei privatae Principis (in quibus sunt etiam confiscatorum bona) non sunt immunes. Sunt enim hæc ordinaria, de extraordinariis v. l. i. tit. prox.

n Curiationes, cursus debitum, transactio.

o Opinio est census.

p C. Th. 11. 16. 5.

q res, in C. Th. Privati fundi Principis, a muneribus sordidis immunes sunt: nec eorum conductores vel coloni extraordinaria munera vel superindictiones sustinent. Syn. Bas. 54. tit. 7. ex tit. 5. c. 17. adde l. 5. sup. de excus. muner.

r al. convenitur.

s Impp. Valent. Valens, & Grat. AAA. ad Claudium, in quibusd. lib.

t u v. quæ scripti ad l. 1. sup. de collegiatis. v. l. 8. sup. de annoniis.

x spectata.

y Legendum, rem eandem, hoc est, rem privatam, ut scribit Cujac. al. remanentem al. remanentem.

z præbeant.

a Tyronum præbeandorum onus, patrimonii & possessionibus indicunt, l. 7. C. Th. de tyronib. Veget. l. c. 7. Tyronum productio seu persecutio personalis. l. ult. ff. de muner.

b al. Pro portionibus in corpore, &c.

c C. Th. 15. 3. 6. pars huius l. est sup. l. 7. de sacros. Eccles.

d A pontium & itinerum instructionibus nemo immunis est, ne religiosa quidem vel augusta domus: quippe nec sordida sunt ista munera. Syn. Bas. ibid. c. 21. l. 7. inf. de sacros. Eccles.

e operam, in C. Th.

Palatini milites prohibentur a locatione fundorum Principis.

Bart.

1. Impp. Arcad. & Honor. Augusti Nestorio a Comiti R. P.

Nullus b palatinorum, qui in officio rei nostræ privata militat, conductionis c nomine vel per se vel per quamlibet personam possessionum huiusmodi conducendarum habeat facultatem: cum d neque militi e, neque curiali hoc faciendum permittimus. Dat. 6. Kal. Aug. Vincentio & Fravitta Confl. 401.

DE COLLATIONE FUNDORUM FISCALIIUM, VEL REI PRIVATÆ, VEL DOMINICÆ, VEL CIVITATIS f, VEL TEMPLI.

TITULUS LXXIII.

1. Impp. Arcad. & Honor. Augusti Firmino Comp. L. S.

Ordinatorum g Judicum officiis, nec non ipsis Re-
ctoribus provinciarum, auctores h sive conductores dominicos conveniendi licentiam damus: ita tamen, ut rationalibus privata rei ad exigenda fiscalia debita immaneant.

2. Idem Augusti Messala P. P.

Palatinos, qui a i viro illustri Comite rerum privatarum cum publicis literis destinantur ad commonitionem iudicis, quo facilius ex prædiis rei nostræ conferantur debita pensiones, cum summa k degere præcipimus disciplina: de quorum nominibus, si temere versati fuerint, ad sublimitatem tuam referri per ordinarios iudices oportebit, ut in eos severissime vindicetur.

3. Idem Augusti & Theodosii A. Petronio l. P. P.

Omnia prædia tam m ea, quæ in re privata olim detinentur, quam illa, quæ ex proscriptionum bonis ad fiscum sunt devoluta: eatenus ab huiusmodi privilegiis & excusationibus summoveantur, ut omnes species annuarias, curiationes n etiam debitas, atque integram opinionem o sciant esse solvendam.

DE PRIVILEGIIS DOMUS AUGUSTÆ VEL REI PRIVATÆ, ET QUARUM COLLATIONUM EXCUSATIONEM HABENT.

TIT. LXXIV.

Ad extraordinaria munera vel superindicta etiam fiscalis possessor non cogitur.

1. Imp. Constantinus A. ad Italicum.

Privatas p possessiones q nostras ab universis muneribus sordidis r placet immunes esse: neque earum conductores, neque colonos ad extraordinaria munera vel superindictiones aliquas conveniri f. Dat. 8. Kal. Febr. Bononia, Placido & Romulo Confl. 344.

2. Imp. Valent. A. r.

Rem privatam nostram, levandorum u provincialium causa canonicas necessitates ea conditione, qua cunctos, volumus sustinere: sed excessit occasio iussionem: quandoquidem non locis solitis frumenta, quæ sunt ex diversis saltibus convehenda, trahantur, sed eo usque portentur, quo grave atque damnosum est provehere. Proinde spectabilis x sinceritas tua remanentes y in iisdem locis implere faciat proprias functiones, quibus antea frumenta præbeant z.

3. Impp. Honor. & Theod. Augusti.

Pro a tyronibus b in corporibus postulatis pretia conferri ex fundis perpetuariis nostræ rei privatae præcipimus.

4. Idem Augusti Asclepiodoto P. P.

Absit c, ut nos instructiones viæ publicæ, & pontium d stratarumque opera e, titulis majo-

rum z Principum dedicata a inter sordida munera numeremus. Igitur ad instructiones, reparationesque itinerum pontiumque, nullum genus hominum, nulliusque dignitatis ac venerationis meritis cessare oportet.

† Domus b etiam c divinas d tam laudabili titulo libenter adscribimus. Dat. e 15. Kalend. Mart. CP. Asclepiodoto & Mariniano Confl. 423.

5. Impp. Theod. & Valent. Augusti Flaviano P. P.

Excepto f patrimonio pietatis nostræ, cuius g quidem redditus necessitatibus publicis frequentissime deputamus: universos possessores functiones in superindictis h titulis absque ullius beneficii exceptione agnoscere oportere censuimus. Dat. 3. Kal. Maji, Raven. Basso & Antiochio Confl. 431.

DE GREGE DOMINICO.

TIT. LXXV.

1. Impp. Arcad. & Honor. Augusti Casario P. P.

Propositis i edictis sublimis Magnificentiae tuæ, minimi, maximique moneantur, ut sciant singulas k libras auri ex propriis facultatibus eruendas pro singulis equis vel equabus, siue l Hermogenianis m, siue Palmatis n, nisi sponte eos o obtulerint: in his vero, quos ex aliis gregibus occupatos esse constiterit, sex auri uncias fisci iuribus p inferendas. Dat. Prid. Kal. Dec. Constantinop. Olybrio & Probino Confl. 395.

DE PALATIIS q ET DOMIBUS DOMINICIS.

TITULUS LXXVI.

1. Impp. Theod. & Valent. Augusti Joanni Comiti rerum privatarum.

Consecratas nobis ædes, id r est inclita palatia, ab omni privatorum s usu & communi habitatione excipimus.

DE CUPRESSIS: EX LUCO DAPHNENSI * VEL PERSEIS * PER ÆGYPTUM NON EXCIDENDIS VEL VENDENDIS.

TIT. LXXVII.

Ementes & vendentes arbores cupressi in locis hic nominatis, puniuntur. Bart.

1. Impp. Arcad. & Honor. Augusti Sylvano Com. R. P.

Si quis y Daphnensis z luci in Syria, vel Perseis in Ægypto arbores comparaverit, quinque libris auri noverit se esse multandum: non minore dispendio & illo feriendo, qui vendere arbores ausus fuerit a, quas non licet emptoribus comparare.

2. Impp. Theod. & Valent. Augusti Eudoxio P. P.

Omnes b iudices cujuscunque dignitatis sciant posthac absque permisso Magnitudinis tuæ arborem ex Daphnensi c lucu Antiochenæ civitatis præcidendi, vel quolibet modo lapsas transferendi licentiam sibi met denegandam. Sed nec d Alytarcha e unam cupressum, aliis plantatis, excidere sibi licere contendat. At ne solatio antiquitus ei concessio privari per omnia videatur: pro eo quod ei cupressum excidere denegatur, unam libram auri f eum de g privatis nostris largitionibus accipere decernimus: quinquaginta h librarum auri condemnatione huius legis temeratore plectendo.

t Cupressorū meminit l. 16. §. 1. ff. quod vi aut clam.

u Daphnes. x Perseidis. sed v hic Alciatum.

y Huc pertinet l. 12. C. Th. de iure fisci. l. 45. §. conduct. ff. de iure fisci.

z al. Daphnes. Est autem Daphne, suburbanus locus Antiochiæ cupressis oblitus, l. 2. C. Th. de quo v. Stephanum & Sozomenum lib. 5. c. 19. & Niceph. lib. 10. Ecclesiast. historia. Ammian. lib. 16. in fin. Daphnensis quoque palatii meminit l. 2. C. Th. de aqueductu.

a Argumentum a correlativis. Emptio ubi prohibita, & venditio quoque prohibita est.

b v. Cujac. 2. obs. 13. Forcatulum 1. Cupidinis 1. c Daphnes.

d l. 12. C. Th. de iure fisci. lib. 10. e al. a lucu, vel a litore, sed rectior est excusa lectio.

g Princeps ex privato xario dona & largitiones, publice & privatim faciebat, & ad eam rem necessaria comparabat, ut hic, & l. 1. sup. de metak. l. ult. sup. de priv. vil. domus Augustæ.

h His præfectus Comes thesaurorum & sacrarum largitionum, remunerationum, vel munerationum, de quo alias sepe dictum est. Fiebant autem huiusmodi largitiones assatim Kal. Jan.

i laudabile. q. sup. de adv. di. vers. iud. h quinque.

D. JUSTINIANI SACRATISSIMI PRINCIPIS, PP. A. CODICIS,

REPETITÆ PRÆLECTIONIS,
LIBER DUODECIMUS.

DE a DIGNITATIBUS b.

TITULUS PRIMUS.

De feminis.

1. Imp. Alexander A. Severinæ c.

SI, (ut proponitis,) & avum Consularem, & patrem Prætorium virum habuistis, & d non privata conditionis hominibus, sed clarissimis nupseritis: claritatem generis retinetis. Sine die & Consule.

De his, qui ad dignitates non admittuntur.

2. Imp. Constantinus e A. Volusiano P. P.

NEque famosis f, & notaris g, & quos scelus aut vitæ turpitudine inquinat, & quos infamia ab honestorum coetu segregat, dignitatis portæ patebunt.

De majori dignitate adepta.

3. Idem ad Nuphidum P. P.

MAjor dignitas nulli debet circa prioris h dignitatis, seu militiæ privilegia præjudicium facere. Dat. 5. Kal. Maji, Sirmii, Constant. A. 5. & Licinio Cæs. Coss. 319.

De Senatoribus.

4. Impp. Constantinus i & Constans Augusti Philippo.

Senatorum substantias, quas in diversis locis & provinciis possident, & homines k eorum, tam l a temonariis m oneribus conferendis, quam a cæteris præstationibus, quas judices describunt, nec non etiam ab omnibus sordidis muneribus extraordinariis que & vilioribus liberos esse præcipimus: nulla que sorte n constringi functionis indignæ.

5. Idem ad Clearchum o.

Nemo Præfectus Urbis citra præceptionem vel scientiam nostram ulli muneri subjuget p Senatorem: nemo Curiam nostram immani pulset injuria. Si quid enim Senatoria præditi dignitate fuerit forte mandandum: nostro id iudicio reservandum q est. fit r namque dignitas, quæ s nobis jubentibus sustinetur.

De his, qui ad dignitates non admittuntur.

6. Idem Orphito t.

NE u quis ex x ultimis negotiatoribus, vel monetariis y abjectisque officiis, vel deformibus ministeriis z, vel stationariis a, omnique officiorum facie diversisque pastis turpibus lucris, aliqua b frui dignitate pertinet c, sed & si quis meruerit, repellatur: repulsos autem etiam propriis reddi consortiis oportebit.

De Senatoribus.

7. Idem d ad Senatum.

a Ecl. lib. 6. tit. 1.
b Harm. lib. 6. tit. de dign.
c Severiana, in meo manusc. Cont. al. Severino. al. Anton. A.
d Dignitatem suam Consularem & Prætoriam mulier amittit, nubendo privata conditionis hominibus. ff. de senatoribus. ad l. 3. §. de murt. leg. Ita plebeji sunt, nati matre nobili, patre plebejo. Sic Virginia patritia, per nuptias facta plebeja est. Livius 10. vide l. 13. §. eod.
e al. Alexander.
f Infames & inhonesti (oi ἀτιμοὶ καὶ ἀνέμοι) Senatores fieri non possunt. Syn. Bas. 6. tit. 1. c. 13. l. 1. sup. de his, qui non impletis stipendiis sacramento soluti sunt. l. 1. §. de infamibus. l. 2. ff. de officio Adversarij.
g al. Adnotatis, quod idem est, Cicero 3. Offic. eosque a censoribus omnibus ignominiosis adnotatos. Cuj.
h i. e. inferioris. si silentarius allectus sum inter senatores, silentarii privilegium non amitto. l. eos. 11. sup. de excusat. muner. l. 3. inf. de silentariis. l. 1. inf. de primicerio.
i al. Imp. Philippus A.
k Homines hic sunt, qui res aliorum agunt, ut procuratores prædiorum, actores, clientes, coloni. Galli in ea significatione dicuntur levi homines. dixi ad l. 1. sup. de commerciis.
l Senatorum patrimonium a temonario onere & sordidis præstationibus extraordinariis vel vilioribus libera sunt, adde l. 7. inf. eod.
m Temonarii præstatio est præstatio tyronum, equorum, auri tyronici, ut Cuiac. interpretatur, Galli le charroy.
n al. sorde.
o al. Valerianus & Gallienus A. A.
p v. l. 14. inf. eod.
q Servandum.
r Sit.
s Si.
t al. Impp. Diocles & Maxim. A. A.
u Eccl. c. 22.
x Nullus negotiator, vel monetarius, vel abjecti officii (ἐμπόρου καὶ ἀποβύτου) dignitatem aliquam consequi pertinet, quod si etiam consequatur, rursus collegio suo reddatur. Syn. Bas. eod. c. 22.
y Monetarium vile officium est: inter ultimos negotiatores, abjecta officia, & deformia ministeria censentur.
z Deformis ministerii stationariis, in quibus Cod. v. in hanc legem Cuiacius.
a Stationarii qui, dixi ad l. 15. §. 7. ff. de injur. v. Cuj. 2. obs. ult.
b adde l. unic. inf. negotiatores ne militent.
c pertinet. d al. l. id. A. A. & C.

Codex

Quoniam diversi judices nonnulla opera in quibusdam existimant urbibus extruenda, ad a hujusmodi necessitatem Senatorum substantia non b vocetur. Dat. 5. Non. Maji, Tauro & Florentio Coss. 361.

8. Imp. Julianus A. Sallustio P. P. c.

Ius d senatorum e, & auctoritatem ejus ordinis (in f quo nos quoque ipsos numeramus) necesse est ab omni injuria defendere. Dat. Non. Febr. Constantinop. Mamertino & Nevitta Coss.

De filiis Libertorum.

9. Idem g Julianus.

Libertorum h filios adipisci clarissimam dignitatem non prohibemus.

De questionibus.

10. Imppp. Valens, Gratian. & Valent. Augusti ad Grachum P. P. i.

Severam indagationem per tormenta k querendi a clarissimo l homine summovemus. Dat. Prid. Non. Jan. Trev. Gratiano A. 4. & Merobaude Coss. 378.

De liberis.

11. Idem m Augusti ad Procopium.

Senator n, vel alius Clarissimus privatos o habeat p filios, editos quippe, antequam q susciperet dignitatem, quod non solum circa masculos dignoscitur constitutum, verum etiam circa filias simili conditione servandum. Cum h autem h paternos honores invidere filiis non oporteat: a Senatore, vel solo r clarissimo susceptum, in Clarissimus sciendum est dignitate mansurum. Dat. 15. Hierapoli, Grat. A. 4. & Merobaude Coss. 378.

De furtis & sceleribus judicium.

12. Imppp. Gratian. Valent. & Theod. Augusti Neotherio P. P. f.

Judices, qui t se furtis & sceleribus fuerint maculasse convicti, ablati codicillorum insignibus, & honore exuti, inter pessimos quosque & plebejos habeantur u: nec sibi posthac de eo honore blandiantur, quo seipso x indignos judicaverunt. Dat. 18. Kal. Feb. Thessal. Gratiano 5. & Theod. 1. Augustis Coss.

De feminis.

13. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. Augusti Martiano Comiti Orientis y.

norum nepotibus. Hodie liberti Senatores esse possunt: utpote natalibus restituti & jure auctoritatem annulorum donati. Nov. 78.
h al. Imppp. Valens, Valent. & Grat. ad Symmachum. P. P. i C. Th. 5. 35. 3.
k l. 11. 17. sup. de quæst. 1 Senatorio nomine, in C. Th.
m al. Constantinus A. al. Valentin.
n al. incipit, Si Senator, vide in hanc legem Doar. lib. 2. diff. c. 29 & Cuiac. hic.
o Id est, plebejus, & editos antequam dignitatem susciperet.
p Habebat, in libro Aured. sed videtur hæc sententia mox corrigi per vericulum, Cum autem inf. eod.
q vide Notomanum 2. Illustrium.
r alio, in veter. quib. lib.
s C. Th. 2. 27. 1.
t l. 2. sup. eod. l. 2. ff. de senatoribus. l. 12. §. 2. ff. de iudic.
u Ita a testimonio dicendo remouentur. Oideudorp. c. 4. de testib. num. 22 & 6. 66. de excep. num. 14.
x scripti, C. Th. eod.
y C. Theod. 2. 1. 7.

PPP

Mulie.

a Coniunge l. ult. 5. de incolis. Nov. 22. cap. 36.

b Uxor a marito sumit honorem generis nobilitatem, forum, domicilium.

c Nobilis est natus patre nobili, matre plebeja: quia mater per nuptias nobilitatem adipiscitur, ut hic. Contra nati patre plebejo, matre nobili, plebeji sunt. Nam & ipsa per nuptias facta est plebeja, l. i. §. cod. l. femina. §. ff. de Senat. ut & Virginia cum esset patricia per nuptias facta est plebeja, Liv. 10. id. que congruit cum antiqua juris definitione, ut conubio interveniente liberi sequantur patrem semper, l. cum legitima. 19. ff. de statu hominum. Apud quasdam gentes, filii melioris patris conditionem sequuntur.

d Gratianus & Theod. AA.

e l. 5. §. cod. l. 22. §. Senatorio. l. 23. in princ. ff. ad municipalem.

f al. Eustachium PP. in meo. Cont.

g l. ult. §. cod. Si ne commeatu res suas invicere clarissimis vel spectabilibus licet, ut hic. Illustribus non licet, l. ult. §. cod. Cur tam varie? Illustrium quo major potentia est & dignitas, eo Reipublice aut Principi periculosior est eorum recessus. Et hanc quidem distinctionem proponitur hoc loco. Huiusmodi fuit olim distinctio Senatorum, qui in Sicilia & Narbonensi, ab aliarum provinciarum senatoribus. Illis enim, non his Augusti constitutione liquit, non exquisita Principis sententia res suas invicere. Tacit. 12. Dion 52. Post Augustum Claudius, sine permisso Principis, Senatores ultra septimum miliarium urbe excedere vetuit. Suidas in Claudio.

h al. Zeno A. i v. l. 3. D. de custodia reorum. Id non servari refert Clarus §. sent. §. ult. quafi. 46. vers. scilicet autem.

k Substitutione in vet. quib. Cod. Cujac legendum existimat, sub tuitione.

l al. Imp. Zeno A. m al. Zeno al. Anastasius. n Eccl. c. 32.

o l. 12. circa pr. inf. de prox. ser. Harm. 12. §. 26. 29. dixi ad l. i. in §. D. quorum legator. Jurant illustres, ut hic. memoriales, l. 12. inf. de prox. ser. Jurat, non satisdat immobilitatem rerum possessor, l. ult. inf. de princ. agent. in reb. l. sciendum. 15. D. qui satisdare. Jurat & quilibet, quandocumque iudici iusta causa videretur esse, forte non invento fideiussore. Nov. 112. c. 2.

p Missio sit in possessionem debiti servandi causa, Nov. 53. c. 4. qua missione, ut ibid. Julian. ait, rectissime jus pignoris constituitur pro modo debiti.

q Perjurus dignitatem amittit.

r Se esse.

f Addendum.

u Statuimus.

v Nulla.

x v. l. 8. §. hoc etiam. inf. de principibus agentium in reb.

y Sententia hic generaliter accipitur pro quocumque iudicis iussu & pronuntiatione iudiciali auctoritate facta. Aliud est porro hic sententia, aliud libelli conventio, ut l. 6. sup. unde vi.

z Evocationem.

a Tam minores, quam majores potestates, in vet. lib.

b l. 15. sup. cod.

Mulieres a honore & maritorum erigimus, genere nobilitamus, & forum ex eorum persona statuimus: & domicilia mutamus. Si autem minoris ordinis virum postea sortita fuerint: priore dignitate privata, posterioris mariti sequentur conditionem. Dat. 4. Kal. Febr. Constantinop. Arcadio A. 2. & Rufino Const. 392.

De Senatoribus.

14. Imp. Theod. & Valent. d Augusti Basilio P. P.

Præcipimus, ut Senatori in qualibet provincia constituto, nullam habeant iudices injungendi aliquid forte publici muneri potestatem.

De commeatu necessitate sublata.

15. lidem Augusti ad Eustasium f.

Clarissimis, vel Spectabilibus universis ad genitale forum, vel quolibet alio, & sine g commeatu proficiscendi, & ubi voluerint, commorandi, habitandive permittimus facultatem.

De delictis.

16. lidem Augusti & Arcad. h A. Apollonio P. P.

Si gravius ullum facinus admittatur, nocente persona extra carceralem custodiam sub i fideiussione & habita, super Illustribus quidem, nobis suggeri jubemus, super cæteris vero quadam minori dignitate decoratis, ad sui referri Culminis notionem: ut ita demum, quid de admisso crimine constitui oporteat, iudicetur.

De privilegiis Illustrium.

17. l Imp. Honor. & Theod. m Augusti Arcadio P. P.

Quotiens n ex privata cujuslibet interpellatione civili vel criminali viri Illustres conveniendi sunt, nulla danda fideiussionis concussioni vexentur: sed per speciale privilegium suæ committi fidei consequantur, juratoria ab his cautione tantummodo exponenda; quam si neglexerint, & contra insertum cautioni sacramentum ipsi, vel eorum procuratores abfuerint: in pecuniariis quidem causis super p possessione rerum ad eos pertinentium Iudex competens, quod etiam juris auctoritas & rei qualitas suggesterit, ordinabit. In criminalibus vero negotiis dignitate quæque qua se per suum videlicet perjurium indignos esse r probaverint, spolientur: ut in eos, urpote illustri dignitate per suum facinus privatos, inconspicua nostra pietate, iudicibus legum severitatem liceat exercere.

I Quibus illustrium dignitatum privilegiis hoc etiam adiciendum f esse censuimus, ut huiusmodi personæ nullam n ex cujuslibet iudicis & sine scriptis habita sententia, conventionem, neque in civili, neque in criminali causa sustineant.

18. Imp. Anastasius A. Eusebio Magistro officiorum.

Jubemus, salvo honore, qui per revocationem & sacra revocatoria defertur, durante, licere cunctis, tam minoribus a quam maioribus potestate gerentibus, nec non etiam honorariis illustribus, five ex hac Regia urbe, Principali videlicet præcedente consensu, profecti fuerint, five in provinciis habitantes sacratissimum (suis scilicet poscentibus negotiis) petere maluerint comitatum: sine sacra quoque revocatoria ad hanc Regiam b Urbem pervenire.

Jubemus, salvo honore, qui per revocationem & sacra revocatoria defertur, durante, licere cunctis, tam minoribus a quam maioribus potestate gerentibus, nec non etiam honorariis illustribus, five ex hac Regia urbe, Principali videlicet præcedente consensu, profecti fuerint, five in provinciis habitantes sacratissimum (suis scilicet poscentibus negotiis) petere maluerint comitatum: sine sacra quoque revocatoria ad hanc Regiam b Urbem pervenire.

Jubemus, salvo honore, qui per revocationem & sacra revocatoria defertur, durante, licere cunctis, tam minoribus a quam maioribus potestate gerentibus, nec non etiam honorariis illustribus, five ex hac Regia urbe, Principali videlicet præcedente consensu, profecti fuerint, five in provinciis habitantes sacratissimum (suis scilicet poscentibus negotiis) petere maluerint comitatum: sine sacra quoque revocatoria ad hanc Regiam b Urbem pervenire.

Jubemus, salvo honore, qui per revocationem & sacra revocatoria defertur, durante, licere cunctis, tam minoribus a quam maioribus potestate gerentibus, nec non etiam honorariis illustribus, five ex hac Regia urbe, Principali videlicet præcedente consensu, profecti fuerint, five in provinciis habitantes sacratissimum (suis scilicet poscentibus negotiis) petere maluerint comitatum: sine sacra quoque revocatoria ad hanc Regiam b Urbem pervenire.

Jubemus, salvo honore, qui per revocationem & sacra revocatoria defertur, durante, licere cunctis, tam minoribus a quam maioribus potestate gerentibus, nec non etiam honorariis illustribus, five ex hac Regia urbe, Principali videlicet præcedente consensu, profecti fuerint, five in provinciis habitantes sacratissimum (suis scilicet poscentibus negotiis) petere maluerint comitatum: sine sacra quoque revocatoria ad hanc Regiam b Urbem pervenire.

Jubemus, salvo honore, qui per revocationem & sacra revocatoria defertur, durante, licere cunctis, tam minoribus a quam maioribus potestate gerentibus, nec non etiam honorariis illustribus, five ex hac Regia urbe, Principali videlicet præcedente consensu, profecti fuerint, five in provinciis habitantes sacratissimum (suis scilicet poscentibus negotiis) petere maluerint comitatum: sine sacra quoque revocatoria ad hanc Regiam b Urbem pervenire.

Jubemus, salvo honore, qui per revocationem & sacra revocatoria defertur, durante, licere cunctis, tam minoribus a quam maioribus potestate gerentibus, nec non etiam honorariis illustribus, five ex hac Regia urbe, Principali videlicet præcedente consensu, profecti fuerint, five in provinciis habitantes sacratissimum (suis scilicet poscentibus negotiis) petere maluerint comitatum: sine sacra quoque revocatoria ad hanc Regiam b Urbem pervenire.

Jubemus, salvo honore, qui per revocationem & sacra revocatoria defertur, durante, licere cunctis, tam minoribus a quam maioribus potestate gerentibus, nec non etiam honorariis illustribus, five ex hac Regia urbe, Principali videlicet præcedente consensu, profecti fuerint, five in provinciis habitantes sacratissimum (suis scilicet poscentibus negotiis) petere maluerint comitatum: sine sacra quoque revocatoria ad hanc Regiam b Urbem pervenire.

Jubemus, salvo honore, qui per revocationem & sacra revocatoria defertur, durante, licere cunctis, tam minoribus a quam maioribus potestate gerentibus, nec non etiam honorariis illustribus, five ex hac Regia urbe, Principali videlicet præcedente consensu, profecti fuerint, five in provinciis habitantes sacratissimum (suis scilicet poscentibus negotiis) petere maluerint comitatum: sine sacra quoque revocatoria ad hanc Regiam b Urbem pervenire.

Jubemus, salvo honore, qui per revocationem & sacra revocatoria defertur, durante, licere cunctis, tam minoribus a quam maioribus potestate gerentibus, nec non etiam honorariis illustribus, five ex hac Regia urbe, Principali videlicet præcedente consensu, profecti fuerint, five in provinciis habitantes sacratissimum (suis scilicet poscentibus negotiis) petere maluerint comitatum: sine sacra quoque revocatoria ad hanc Regiam b Urbem pervenire.

Jubemus, salvo honore, qui per revocationem & sacra revocatoria defertur, durante, licere cunctis, tam minoribus a quam maioribus potestate gerentibus, nec non etiam honorariis illustribus, five ex hac Regia urbe, Principali videlicet præcedente consensu, profecti fuerint, five in provinciis habitantes sacratissimum (suis scilicet poscentibus negotiis) petere maluerint comitatum: sine sacra quoque revocatoria ad hanc Regiam b Urbem pervenire.

Jubemus, salvo honore, qui per revocationem & sacra revocatoria defertur, durante, licere cunctis, tam minoribus a quam maioribus potestate gerentibus, nec non etiam honorariis illustribus, five ex hac Regia urbe, Principali videlicet præcedente consensu, profecti fuerint, five in provinciis habitantes sacratissimum (suis scilicet poscentibus negotiis) petere maluerint comitatum: sine sacra quoque revocatoria ad hanc Regiam b Urbem pervenire.

DE PRÆTORIIBUS & ET HONORE PRÆTORUM, ET COLLATIONE, ET GLEBA a, ET FOLII b, ET SEPTEM c SOLIDORUM FUNCTIONE SUBLATA.

TIT. II.

1. d Imp. e Arcad. & Honor. Augusti Tatiano P. P.

Nemo ex Clarissimis f & Spectabilibus, qui in provinciis degunt, ad Præfecturam g postea devoceatur h, sed maneat unusquisque domi suæ tutus atque securus, & sua dignitate lateatur. Dat. 15. Kal. Jan. PP. Valentin. 7. & Albino Const. 450.

2. lidem Augusti ad Senatum i.

Glebam k vel follem, five vii. solidorum functionem l, five quamlibet huiusmodi collationem, tam circa personas, quam circa res, ac prædia funditus jubemus aboleri: ut omnis huiusmodi sopita perpetuo conquiescat exactio.

DE CONSULIBUS m, ET NON SPARGENDIS n AB HIS PECUNIIS, ET DE PRÆFECTIS, ET MAGISTRIS MILITUM, ET PATRICIIS.

TIT. III.

Inter habentes eandem dignitatem ille prius debet antecedere, qui prius est adeptus dignitatem.

Bart.

1. Imp. Theod. & Valent. o Augusti ad Senatum urbis Constantinopolitanæ.

Antiquitas p statutum est, Consularibus Viris cæteros quidem honoratos ipsius trabes summitate, pares vero infulis, consideratione tantum temporis antecere. Quis enim in uno eodemque genere dignitatis prior esse debuerat, nisi q qui prior meruit dignitatem? cum posterior etiam si ejusdem honoris præstendat auspicia, cedere tamen illius temporis Consuli debeat, quo ipse non fuerit: hoc observando, & si iterata vice fastigia Consulates aliquis ascenderit. Repetiti etenim fastes, virtutes sæpe meriti comprobant, non augent: quia nihil est altius dignitate. Quod si quis prior Consul posteriori Consuli eidemque Patricio posthabitus, Patriciatum r postea consequatur: vinci eum oportet, qui prior meruerit Patriciatum, postquam iste honore Patriciæ dignitatis decoratus est.

2. Imp. Valent. & Martian. f AA. t Aporatio Dom. || vel Com. || & Consuli.

Ordinem u Consulatus ad antiquam reduximus x sanctionem, ut sellam nostri y honoris, merito, non rapiendi studio, populorum agmina scelerentur z: ac lucrandi a cupiditate deposita, venerabilem parentum b habitum, & felicissima antiquitatis ornamenta conspicerentur c. Hoc ergo exemplo etiam cæteros procedere Consules volumus, nec expendere eos sine effectu patimur. Cessante ergo ista spargendi d vilitate e amplissimi Consules procedentes f, deinceps abstineant hoc errore g perpendendi, optimoque consilio operi necessario proficiat, quod erat incompetenter projiciendum. Ad restorationem itaq;

runt. g Prætorum, quod rectius est. h Devocentur. i Sic Azo notat, scriptum fuisse in lib. Martiani k i.e. glebalem functionem, quæ scilicet pro possessionibus penditur. al. Clavem. 6. C. Theod. in princ. l Functione, five qualibet huiusmodi collatione.

m l. ff. 10. n adde Nov. 105. Nov. Leonis 94. o al. Imp. Valentin. A. p v. Symmachum lib. 1. epist. 7. Cont. Vide Petrum Fabrum l. semel. 2. circa fin.

q Inter Consules is præfertur, qui prior gessit v. l. 2. inf. ut dignitatem ordo. ita ordinarius honorario; etiam antiquiori præfertur, l. 4. inf. de princ. agent. in reb. l. 2. inf. de primicerio.

r l. 4. inf. de princ. agent. f Nov. 95. t Sic in mss. Cont. al. Leo A. u Vide de hac lege Marcellinum in Chronicis. x al. reducimur.

y al. Nostram. z Seclarentur.

a Lucr. b Consules, parentes Principis. c Conspicerent, al. conspiciant, al. conspicerentur.

d Spargendi missilia facultatem Consilibus admittit Marciianus hac lege: hoc constituto, ut certam potius summam expendant in formarum reparationem. Justinianus vero Nov. 105. spargendi facultatem volentibus Consilibus pergitur ad certum modum tamen, & septies tantum in anno, hoc est, initio magistratus, Kal. Jan. (quib. & Prætores & Consules magistratum inire solebant) deinde Circensibus ludis (quos mappam postea appellavit) tertio theatra venatione: quantum in spectaculo, quod *πομπή* *ἐκείνη*, cedebatur in eo pancarpum seu sylva & venatio quinto ludis Scenicis (quos *πρόπαις* a productione meretricum in scenam vocabant) sexto, iterum ludis Circensibus: Septimo, tempore depositi magistratus. Quod ad modum attinet, quantitatis notitia non extat: nummi sane fuerunt argentei tantum (non aurei) & quidem minores, quorum alii concavi, quadrati, rotundi. Quin & mater & uxor Consulis (spargendi jus habuit. d. Nov. 105. c. 2.)

e Utilitate. Hal. legendum videtur, *utilitate*. Quamquam & vilitas est, nummis in populum jactis gratiam populi mereri, non virtute.

f Hinc processit Consulium, l. nam & Imperator. 41. ff. de donat. inter virum. Græci *ἀγοράς* Nov. 105.

g Perdit, qui missilia in vulgus jactat.

h Hinc processit Consulium, l. nam & Imperator. 41. ff. de donat. inter virum. Græci *ἀγοράς* Nov. 105.

i Perdit, qui missilia in vulgus jactat.

k Hinc processit Consulium, l. nam & Imperator. 41. ff. de donat. inter virum. Græci *ἀγοράς* Nov. 105.

l Hinc processit Consulium, l. nam & Imperator. 41. ff. de donat. inter virum. Græci *ἀγοράς* Nov. 105.

m Hinc processit Consulium, l. nam & Imperator. 41. ff. de donat. inter virum. Græci *ἀγοράς* Nov. 105.

n Hinc processit Consulium, l. nam & Imperator. 41. ff. de donat. inter virum. Græci *ἀγοράς* Nov. 105.

z adde tit. de off. Præf. §. ff.

a Gleba, gleba. le aurum, glebalis functio, aurum oblatitum, a Senatoribus exiguntur, aurum coronarium a decurionibus: aut argentum a negotiatoribus. A gleba senatoria, Cujacius putat nihil differre follem senatorium, de quo mox dicitur, adde Nov. Martiani de indulg. reliquor.

b Folli, al. pholi. Folli aurei nummi genus, l. 2. l. 3.

c Th. quorum appellat. non recte p. l. 3. C. Th. de suavis l. 5. l. 21. C. Th. de Prætor. Moscho-pulo, obolus: Marcellino follesales dicti huiusmodi nummi: Singulæ siliquæ partem 12. efficiunt. Justin. in Georgici tituli. c. 1. 7. 0. 1. 5. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

d Zonaram in Leone Ilauro. Sed quid? Forcatulus & Necyomantia 5. Prætores olim magistratus in eunt a provincialibus accipere solitos fuisse scribit, follem, glebam, & clavem, ut his quasi symbolis adumbrarentur zaris, mobilium & immobilium collationem, idque in hominis fidem quæ mereretur nuge. Folli est enim, quod ante dixi.

e Septem solidorum præstatio tenuissimos senatorum obligabat: eratque id personæ onus, non glebæ.

f al. Valentia, & Martian. AA. Tatiano P. P.

g Martianus in meo libr. Cont. pars l. 2. §. de off. Præf.

h Ad Prætorum o nus non vocandi senatores, qui sedes suas in provinciis constitue-

i Sic Azo notat, scriptum fuisse in lib. Martiani k i.e. glebalem functionem, quæ scilicet pro possessionibus penditur. al. Clavem. 6. C. Theod. in princ. l Functione, five qualibet huiusmodi collatione.

m l. ff. 10. n adde Nov. 105. Nov. Leonis 94. o al. Imp. Valentin. A. p v. Symmachum lib. 1. epist. 7. Cont. Vide Petrum Fabrum l. semel. 2. circa fin.

q Inter Consules is præfertur, qui prior gessit v. l. 2. inf. ut dignitatem ordo. ita ordinarius honorario; etiam antiquiori præfertur, l. 4. inf. de princ. agent. in reb. l. 2. inf. de primicerio.

r l. 4. inf. de princ. agent. f Nov. 95. t Sic in mss. Cont. al. Leo A. u Vide de hac lege Marcellinum in Chronicis. x al. reducimur.

y al. Nostram. z Seclarentur.

a Lucr. b Consules, parentes Principis. c Conspicerent, al. conspiciant, al. conspicerentur.

d Spargendi missilia facultatem Consilibus admittit Marciianus hac lege: hoc constituto, ut certam potius summam expendant in formarum reparationem. Justinianus vero Nov. 105. spargendi facultatem volentibus Consilibus pergitur ad certum modum tamen, & septies tantum in anno, hoc est, initio magistratus, Kal. Jan. (quib. & Prætores & Consules magistratum inire solebant) deinde Circensibus ludis (quos mappam postea appellavit) tertio theatra venatione: quantum in spectaculo, quod *πομπή* *ἐκείνη*, cedebatur in eo pancarpum seu sylva & venatio quinto ludis Scenicis (quos *πρόπαις* a productione meretricum in scenam vocabant) sexto, iterum ludis Circensibus: Septimo, tempore depositi magistratus. Quod ad modum attinet, quantitatis notitia non extat: nummi sane fuerunt argentei tantum (non aurei) & quidem minores, quorum alii concavi, quadrati, rotundi. Quin & mater & uxor Consulis (spargendi jus habuit. d. Nov. 105. c. 2.)

e Utilitate. Hal. legendum videtur, *utilitate*. Quamquam & vilitas est, nummis in populum jactis gratiam populi mereri, non virtute.

f Hinc processit Consulium, l. nam & Imperator. 41. ff. de donat. inter virum. Græci *ἀγοράς* Nov. 105.

g Perdit, qui missilia in vulgus jactat.

h Hinc processit Consulium, l. nam & Imperator. 41. ff. de donat. inter virum. Græci *ἀγοράς* Nov. 105.

i Perdit, qui missilia in vulgus jactat.

k Hinc processit Consulium, l. nam & Imperator. 41. ff. de donat. inter virum. Græci *ἀγοράς* Nov. 105.

l Hinc processit Consulium, l. nam & Imperator. 41. ff. de donat. inter virum. Græci *ἀγοράς* Nov. 105.

m Hinc processit Consulium, l. nam & Imperator. 41. ff. de donat. inter virum. Græci *ἀγοράς* Nov. 105.

n Hinc processit Consulium, l. nam & Imperator. 41. ff. de donat. inter virum. Græci *ἀγοράς* Nov. 105.

o Hinc processit Consulium, l. nam & Imperator. 41. ff. de donat. inter virum. Græci *ἀγοράς* Nov. 105.

p Hinc processit Consulium, l. nam & Imperator. 41. ff. de donat. inter virum. Græci *ἀγοράς* Nov. 105.

q Hinc processit Consulium, l. nam & Imperator. 41. ff. de donat. inter virum. Græci *ἀγοράς* Nov. 105.

r Hinc processit Consulium, l. nam & Imperator. 41. ff. de donat. inter virum. Græci *ἀγοράς* Nov. 105.

s Hinc processit Consulium, l. nam & Imperator. 41. ff. de donat. inter virum. Græci *ἀγοράς* Nov. 105.

t Hinc processit Consulium, l. nam & Imperator. 41. ff. de donat. inter virum. Græci *ἀγοράς* Nov. 105.

u Hinc processit Consulium, l. nam & Imperator. 41. ff. de donat. inter virum. Græci *ἀγοράς* Nov. 105.

v Hinc processit Consulium, l. nam & Imperator. 41. ff. de donat. inter virum. Græci *ἀγοράς* Nov. 105.

w Hinc processit Consulium, l. nam & Imperator. 41. ff. de donat. inter virum. Græci *ἀγοράς* Nov. 105.

x Hinc processit Consulium, l. nam & Imperator. 41. ff. de donat. inter virum. Græci *ἀγοράς* Nov. 105.

y Hinc processit Consulium, l. nam & Imperator. 41. ff. de donat. inter virum. Græci *ἀγοράς* Nov. 105.

z Hinc processit Consulium, l. nam & Imperator. 41. ff. de donat. inter virum. Græci *ἀγοράς* Nov. 105.

aa Hinc processit Consulium, l. nam & Imperator. 41. ff. de donat. inter virum. Græci *ἀγοράς* Nov. 105.

ab Hinc processit Consulium, l. nam & Imperator. 41. ff. de donat. inter virum. Græci *ἀγοράς* Nov. 105.

ac Hinc processit Consulium, l. nam & Imperator. 41. ff. de donat. inter virum. Græci *ἀγοράς* Nov. 105.

ad Hinc processit Consulium, l. nam & Imperator. 41. ff. de donat. inter virum. Græci *ἀγοράς* Nov. 105.

ae Hinc processit Consulium, l. nam & Imperator. 41. ff. de donat. inter virum. Græci *ἀγοράς* Nov. 105.

af Hinc processit Consulium, l. nam & Imperator. 41. ff. de donat. inter virum. Græci *ἀγοράς* Nov. 105.

ag Hinc process

a v. l. 3. J. eod.
b Patricius ho-
nor major Con-
sulatu, non gra-
du, sed duratione.
Consulatus an-
nus: patricius,
perpetuus: ita
Consulatus ma-
ior patriciatu. l. 1.
in fin. sup. eod.
Petr. Fader. l. 1. se-
mest. 24. in fin.
c Prætoriorum
Orientis vel Il-
lyrici, &c.
d Præfectura ur-
bi postpositur
consulatu hic:
quod mutari vi-
detur Nov. 62.
e Roma caput
orbis terrarum.
f Ad aqueductus
restituendos Con-
sules liberalita-
tes suas largie-
bantur, ut hic, &
l. 1. 8. eod. l. 2. 8.
de aqueductibus.
g In manuscrip-
tis lib. legitur,
ut in hoc excu-
Cod. sed ex vete-
ribus emendat
Cuj. Sed consula-
tus jus quod eis
consularibus de-
tulerat, processio-
nis ierasse.
h v. quæ scripsi
ad l. 1. 7. de appa-
rit. Præfecti ur-
bi.
i Huc pertinet 9.
filiisfamilias. 4.
In quibus modis
pat. possit. fol.
k Nov. 81. c. 1. 9.
filiisfamilias. 4.
In quibus modis
jus patriæ pote-
statis solvitur.
adde l. 3. 8. eod.
l. Et alios, ex
Nov. 81.
m Extulerit.
n Suidas ait Pa-
tricius appellat-
um fuisse patrem
communem reip.
Idem & Caliodo-
rus in formula
patriciatu. 6.
Larian. 2.
o Elegit, al. fe-
cis.
p Patricii pau-
ciores sunt, quam
Consules.

q al. Imp. Va-
lentinian. A.
r Præfecti urbi,
Prætorio & Ma-
gistri equitum ac
pedum, par &
indiscreta digni-
tas. Tres hæc di-
gnitates ordina-
rix curia libe-
rant, honorarie
non liberant.
Honorarii cin-
gulum non ha-
bent, est enim
cingulum nihil
aliud quam ad-
ministratio. Nov.
70. c. 1.
f Urbis,
t Hi magistri
militum.

aqueductum a hujus amplissima urbis centena pondo
auri præstentur per singulos Consulatus: ut & Consul pa-
triciæ se dedisse noverit, & data notum sit mansura esse per-
petuo. Dat. Asporatio & Heracliano Coss. 454.

Nullus eligi potest Patricius, nisi primo alteram dignitatem
hic insertarum fuerit adeptus,
Bart.

3. Imp. Zeno A.

Nemini ad sublimem b Patriciatu honorem (qui cate-
ris omnibus antepositur) ascendere liceat, nisi pri-
us aut Consulatus honore potiatur, aut præfectura Præto-
rio, vel c Illyrici, vel Urbis d administrationem, aut Ma-
gistri militum, || aut Magistri officiorum || in actu videli-
cet positus gessisse noscatur: ut hujusmodi tantum per-
sonis, siue adhuc administrationem gerendo, seu postea,
liceat, quando hoc nostræ sedes Majestati, Patriciam
consequi dignitatem. Quoniam vero gloriosissima huic ur-
bi, quæ e caput orbis terrarum est, omnifariam credimus
consulendam universos, qui posthac honorarii Consulatus
insignibus Principali munificentia decorantur, centum li-
bras auri ad restituendum aqueductum f publicum mini-
strare censemus: ad similitudinem eorum, qui per annu-
le tempus Consularium editione munerum gloriantur.
Nam ipsis quoque expedit, ut florentissima civitas centum
auri librarum munificentia sustentata, honorarium quo-
que sentiat Consularium.

Si cui conceditur administratio dignitatis diu ante concessa,
non videtur de novo dignitas concedi.
Bart.

4. Idem A. Sebastiano P. P.

Sancimus Viris Excellentissimis Consularibus omnibus
qui jam facti sunt, vel postea fuerint, procedendi quo-
que & re ipsa per annum gerendi Consulatus, impetrato
videlicet Principali judicio, legitimam tribui facultatem:
ita ut peracta, quam meruerint, processione, non novum
aliquid, vel quod nondum habeant, adipisci: sed Consu-
laris jus g, quod semel eis consularis detulerat processio,
iterasse beneficio videantur: & in adoranda h nostra
purpura, vel in consequendis cunctis Consulum honori-
bus, & privilegiis ex antiquiore tempore protectionis ordi-
nem subimet noverint vindicandum. Hoc etiam observan-
do, ut hujusmodi Consul nec centum libras auri aquedu-
ctibus hujus inclita Civitatis pro tenore sacræ constitutio-
nis præbendas, quas cum esset Consularis, præstiterat,
Consul postea creatus persolvere denuo compellatur.

Et si familias electus in patricium a patria potestate
liberatur. Bart.

5. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

Sancimus i, Viros Excelsos k, Patricios l, quos in hu-
jusmodi dignitatis apicem Augusta Majestas retulerit m,
illico ab Imperialibus codicillis præstitis patresfamilias
effici, ac potestate liberari paterna: ne videantur, qui a no-
bis loco patris honorantur, alieno juri esse subiecti: (quis
enim patiatur patrem n quidem posse per emancipationis
modum suis nexibus filium relaxare: Imperatoriam au-
tem celsitudinem non valere eum, quem sibi patrem ele-
gerit o, ab aliena eximere potestate?) ne, si contrarium
approbetur per quæcumque machinationem, Imperialis
Majestas minui videatur. Et hoc quidem raro continge-
re satis certum est: nemo p enim facile respexit filiumfa-
milias in Patriciatu honorem proventum, quemadmo-
dum in Consulibus hæc res usitata est: sed ne quid in par-
te temporis tale eveniat, & sine legibus inveniatur; ideo
hæc nobis visa sunt sancienda.

DE PRÆFECTIS PRÆTORIO, SIVE UR-
BI, ET MAGISTRIS MILITUM IN DIGNI-
TATIBUS EXÆQUANDIS.

TIT. IV.

1. Imppp. Valentin, q Valens & Gratian. Augusti ad
Ampelium P. P.

Præfectum r Urbis f, & Præfectum Prætorio, & Ma-
gistros t equitum, ac pedum, indiscreta duci-
mus dignitatis: usque adeo videlicet, ut cum ad

privatam secesserint vitam, eum locum a velimus esse
potiorem u, qui alios promotionis o tempore & codicil-
lorum adeptione præcesserit. Datum 3. Non. Jul. Nasto-
naci, Accep. 3. Non. Sept. Modesto & Arintheo Coss.
372.

Dignitate deposita per plures in pari gradu dignitatis existen-
tes, ille est potior, qui prior fuit in dignitate
electus. Bart.

2. Imppp. Gratian, & Valens, & d Theod. Augusti
Restituto P. II.

Quisquis Magisterium equitum, peditumque suscep-
rit & gesserit ante captam a quoquam Præfecturam:
is cum privatus erit, & honorem deposuerit, ex Præfe-
ctis e, qui provecti fuerint, præferatur. Sit igitur sedes
prior f ante provectis, locus conspectior decernendi, lo-
quendique facultas antiquior, cui est splendor adepti Ma-
gistratus vetustior. Dat. 3. Kalend. Theod. Grat. 5. & Theod.
Augustis Coss.

DE PRÆPOSITIS SACRI CUBICULI
ET DE OMNIBUS CUBICULARIIS, ET PRI-
VILEGIIS EORUM.

TIT. V.

Custodientes cubiculum Principis vel Augustæ, eandem digni-
tatem habent, quam Præfectus Urbi, Præfectus Præ-
torio, & Magister militum.
Bart.

1. Impp. Honor. & Theod. i Augusti Florentio &
P. II.

Sacri l cubiculi Præpositi ea dignitate fungantur, qua
sunt præditi, qui eminentissimam Prætorianam vel
Urbanam meruerint Præfecturam, aut certe milita-
rem Magisterium potestatem: ita ut sit inter eos post
depositas administrationes nulla discretio, siue nostræ Se-
renitatis adoraturi m admittantur imperium, siue pro suo
arbitrio solennes festivitates & cætus, vel salutationes,
vel qualibet alia officia n frequentent o: ut in sedibus &
in consessu eis ordo servetur, quem ordo p provectionis
ostenderit: sub habitu videlicet ipsis consueto: cum ma-
nifeste decretum sit eum esse potiorem, qui præcesserit:
vel illum subsequi, quem recentius probaverit examen.
Datum 8. Id. Novembr. CP. Honorio 13. & Theod. 10.
Augustis Coss.

2. Impp. Valens & Theod. Augusti Proculo P. P.

Hæc nostræ mansuetudinis æterna lege sancimus, ut
Homines Cubicularii, qui de nostro cubiculo exeunt, an-
tequam primum locum obtineant (excepto Castrensi &
Comite domorum) his privilegiis perfruantur, id est, ut
neque possessiones q eorum angarias, siue parangarias, vel
etiam paraveredos in posterum dispositione sui culminis,
vel alicujus calumnia dare cogantur, ne sordidis adstricti
muneribus, decus ministerii, quod militando videbantur
adepti, otii tempore & quietis amittant, domos quoque
eorum vel in hac sacratissima Urbe, vel in qualibet alia po-
sita Civitate, ab omni hospitum cujuslibet dignitatis in-
quietudine vindicamus: Provinciarum Rectoribus eorum-
que apparitoribus denarum librarum auri dispendio fe-
rendis, si mansuetudinis nostræ statuta dissimulare, & ex
aliqua parte violare tentaverint.

3. Impp. Leo i & Anthemius Augusti Joanni Comiti
& Magistro officiorum.

Cubicularios, tam sacri cubiculi mei, quam venerabilis
Augustæ, quos utrosque f certum est obsequiis occu-
pato, & aulæ penetralibus inhærentes, diversa judicia
obire non posse, ab observatione aliorum tribunalium
liberamus, ut in r Sublimitatis solummodo tux judicio
propositas adversus se excipiant actiones.

mus hic aliquando plenius, v. Interim Tertullianum de Idololatria c. 16.

o Frequententur.

p v. l. 1. J. ut dignitatum ordo servetur.

q Angariz munus possessionibus num indicitur? estne patrimonii? non est, l. ult. 5. r.
f. de muneribus. Atqui hic possessionibus iudici videtur? cura exigendæ angariz per-
sonalis: præstatio, realis.

r al. Imp. Martianus A.

t Utriusque, al. utriusque.

u Forum cubicularii Principis & Augustæ fortiuntur apud magistrum officiorum.

PPP 2

a Puto legen-
dum, loco, ex ma-
nuscr.

b Priorem.

c v. l. 1. J. ut di-
gnitatum ordo
servetur.

d al. Imp. Leo A.

e Expressa
qui post provecti,
& leg. Cuj. Ex-
præfecti autem
esse dicuntur, qui
præfectura abie-
runt.

f vide l. 1. J. de
dignitatibus, &
servetur.

g Eccl. lib. 6. tit.

25.

h Duplex est sa-
crum cubiculum:
Augusti & Augu-
stæ. vide hic Cuj.

i al. Arcad. &
Honor. AA.

k al. Floro P. P.

l præpositi cu-
biculi (oi πρε-
σβυτοις κα-
βαλλεσις)
eandem habent
potestatem, quam
præfecti Prætorio
vel urbi, vel ma-
gistri militum,
tam in adoratio-
nibus Principis,
quam privatis
festivitatibus, &
aliis omnibus of-
ficiis: ut videlicet
pro ratione gra-
dus, quem tempus
tribuit, alii aliis
præferantur. Syn.
Bas. l. 6. tit. 25. c.
1. l. 1. c. Theod.
cod. & 6. Har-
men. tit. de di-
gnitatibus. 5. 6.

m vide quæ no-
tavi ad l. 1. J. de
apparitoribus P.
urbi.

n Officia accipe
funeraria vel nu-
ptialia. Suetonius
in Caligula: cum
ad officium ve-
nisset. Cujac. Ita,
locus hic indicio
est veteres in fu-
neribus etiam de
gradu & ordine
certasse: officii-
que nomine fe-
stivitates, cætus
& salutationes
intelligi. Cum
itaque dicit ali-
quis Officium B,
Mariæ, festivitatem
vel saluta-
tionem intelli-
ge, de quo disc-

Si

al. additur. *See*
901.

b vide l. 6. j. quā
militare.

c Libertatis con-
sequenda hic
modus singularis:
adde alios ex l.
24. §. de episco-
pali audientia.
l. unica Cod. de
Latina libertate.
§. 1. Instit. de li-
bertatibus.

d Cubiculo prin-
cipis sociari cu-
bicularii, hoc i-
pso quod cubicu-
larii, liberi & in-
genui sunt. Pot-
est defendi, hoc
ipso quoque no-
biles heri. Nam
& interpretes
nostri, minimum
quemque, qui in
Principis mini-
sterio, nobilem
heri notant: mi-
nimum, inquam,
verbi gratia, co-
quum, vel barbi-
tonforem, Bald-
tis. de fendo
guardia, Ripa 2.
de re scriptis. 26.
adde l. unicam. j.
de prepositis la-
torum.

e lex plerumque
extenditur ad
mortuos.

f al. additur. Et
g. Toto tit. §. de
bonis vacant. l.
96. §. quodvis le-
ge Julia. ff. de leg.
1.

h De eunuchis
cubiculariis vide
hic Cujac.

i Movere hic est
agere.

k Famulum.

l Judicandi.

m Ei, ut servi.

n Associati.

o Videamus.

p tit. 30. §. lib. 1.

q Magister offi-
cium n. g. me-
ros τὸν βασι-
λέων. §. Theo-
doret. 20. ἀγέ-
μων τὸν ἐν τῇ
αὐτῇ τὰς ἐκ-
κλῆσι.

Zafius 2. Apud eum forum fortiebantur silentarii & ministeriales omnes. l. 4. j. de silent.
l. ult. j. de castrens. & minister. l. ult. j. de decan. scholares, l. ult. j. de privileg. schol.
agentes in reb. l. 4. j. de agentib. in reb. decani, l. 2. j. de decanis. cubicularii Principis
& Augusti, l. 3. §. de preposit. sacri cubicul. militantes in sacris scriniis, l. 12. j. de prox.
sacrorum scrinior. fabricenses, l. pen. §. cod. de fabricens. duces limitanei, prepositi ca-
storum, l. 8. j. de divers. officiis. denique totius palatii disciplina ad eum spectabat.

r al. Imp. Arcad. & Honor. AA.

s al. deest ex.

t Efficaci legit Cujac. & ita in quibus. lib. manusc. reper.

u Ararium duplex. Aliud sacrum (quod & sacra largitiones, & thesauri) aliud priva-
tum. Sacro adtributus Comes sacrarum largitionum, sacri ararii & thesaurorum Comes.
Alteri vero arario, hoc est, privato Comes adtributus Comes rei privatae, dixi ad l. 2. j. ut
dignitatum ordo servetur.

x Cogniti,

Si dominus Principi servum suum cubicularium obtulit, il-
lico talis servus libertatem adipiscitur.
Bart.

4. Imp. Leo A. Puseo P. P.

Jubemus omnes a, qui vel jam in sacrum cubiculum
cujuspiam liberalitate donati, aliove titulo dati vel
dandi, principalibus obsequiis inhære, vel ante me-
ruerunt vel postea meruerint, licet nulla intervenien-
te scriptura, nulla confectione gestorum, postquam b
devotissimis cubiculariis fuerint sociati c, ad d conditio-
nem libertatis ingenuitatisque rapiantur, raprique vide-
antur: hoc non solum circa superstitēs, sed etiam e circa
mortuos volumus custodiri. Nam cum hoc privilegium
videatur principalis esse proprium Majestatis, ut non famulo-
rum, sicut privata conditionis homines, sed liberorum honestis
utatur obsequiis: periniquum est eos duntaxat pari fortu-
næ deterioris incommoda: sed f testamenta quidem ad
similitudinem aliorum, qui ingenuitatis infulis decoran-
tur, pro sua liceat eis condere voluntate, intestatorum v.
nemo dubitet facultates, utpote sine g legitimis successo-
ribus defunctorum, fisci juribus vindicari. Et hæc omnia
tunc diligenti observatione volumus custodiri, cum spon-
te, suaque voluntate quis dederit eunuchum h sacri cu-
biculi ministeriis adhæsurum. Si vero quidam fuerit
violenter extortus, aut invito domino vel ignaro intra sa-
crum ausus sit militare cubiculum: liceat domino desti-
natum sacra ex lege cubiculariis interpellare judicium: &
eum, quem probaverit, nolente se vel inscio sacrum pe-
netrasse cubiculum, ut suum famulum cum peculio con-
sequatur. Sed & sicut læsis implorandi prælidii faculta-
tem denegari non convenit: ita nec calumniandi i viam
patimur j diutius esse patefactam. Ideoque tempus quin-
quennii præfinimus, intra quod contra eum suas debeant
exercere quaestiones, ut si medio tempore movere i distu-
lerint, ulterius eis tanquam in suum famulatum k vindi-
candi l, vel ejus m ut servi peculium, vel bona quasi li-
berti, copia denegetur. Hæc omnia, quæ super devotis-
simis cubiculariis sancimus, etiam ad cubicularias, quæ a
dominis in sacrum cubiculum data, vel danda sunt, super-
stitēs atque mortuas extendi propagarique decernimus.

5. Imp. Anastasius A. Eusebio Magistro officiorum.

Jubemus duobus Viris illustribus Præpositis utriusque
sacri cubiculi, tam nostræ pietatis, quam serenissimæ
nostre j Conjugis, qui post finitam militiam Senatorio
fuerint consortio sociati n, licere, quotiens ad aspiciendos
agros suos, vel ob aliam causam proficisci voluerint, cingu-
lo uti: cum hoc ad implendum eorum desiderium, & ad
nullius læsionem respicere videatur o.

DE QUÆSTORIBUS p ET MAGISTRIS q OFFICIORUM, ET COMITIBUS SACRARUM LARGITIONUM, ET REI PRIVATÆ.

TIT. VI.

1. Imppp. Gratian. & Valent. & Theod. Augusti Restituto P. U.

Qui ex s quaesturæ honore, aut officiali t Magi-
sterio, aut Comitativa utriusque u ararii nostri
attonito splendore vigerunt: acclamatione ex-
cipiantur solita, nec prætereantur, ut incogniti x.
Dat. 8. Kal. Jul. Thessalonica, Gratiano §. & Theodosio
1. Augustis Coss.

DE PRIMICERIO a ET SECUNDICE- RIO b, ET NOTARIIS.

TIT. VII.

**Notarii Principis licet senectute deposuerint officium, aut
majorem dignitatem fuerint adepti, non ob hoc No-
tariorum nomen perdunt.**
Bart.

1. Idem Imppp. c Eutropio P. P.

Præcipua est nostræ pietatis intentio circa Notario-
rum nomen: atque ideo si unquam hujus ordinis
viri laborem quiete mutaverint, vel abjecerint, vel
senectute posuerint, seu j cum alia dignitate post-
hac d qualibet usi sint, non omittant prioris e vocabu-
lum militiæ, sed compendium sequentis honoris adsu-
mant: & si quis ex officio vel præcipua Sublimitatis tuæ
temerario adsensu f in discussiones, peræquationes, aliam
denique ullam rem inquietator extiterit: officium suum
noverit, vel levis culpa offensione detecta, gravis multa
discrimine fatigandum, & numerariorum corpus extincto
injuria auctore minuendum. Dat. 16. Kal. Jul. Thessalo-
nica, Gratiano §. & Theodosio 1. Augustis Coss. 380.

Primicerii ultra biennium in officio militare non co-
guntur. Bart.

2. Imp. Zeno g Augustus h Magistro offi- ciorum.

Præclaram nobilemque militiam spectabilium Tribu-
norum Notariorum, qui gloriosis obsequiis non nihil
Reipublicæ commoditatis afferunt, & decoris: diversis be-
neficiorum titulis, muniendam credimus, & augendam,
nam biennales i metas Viro spectabili pro tempore Pri-
micerio agendis numeris k duximus statuendas. Hos au-
tem Tribunos, qui suis negotiis occupati, minime sacrum
palatium curaverint frequentandum: nisi intra annale spa-
tium revertantur, quamvis commeatus jura prætendant,
pro absentia quidem unius anni, unius gradus: si vero
duobus annis abfuerint, duorum: si tribus, trium: si qua-
tuor, similiter quatuor graduum subire jacturam: his, qui
inferiores l eis fuerint, postponendis m. Qui vero per
quinquennium integrum se præsentari cessaverint, exem-
ptos matricula, tantum nomine Tribunorum, non vero
ordine perpotiri: his in hunc modum dispositis, vacatio-
nem census, discussionis, peræquationis, & cujuslibet
alterius rei habituros. Illud præcipue provisionem no-
stram flagitare perspeximus, ne per ambitionem, vel gra-
tiam aut cujuslibet occasionis obtentu, vel laborum, seu
solicitudinum specie, publicorum cuiquam liceat aliquando
graduam seriem conturbare, & temporum n ratione
calcata dudum militantis anteferri: & quæ longis pro-
lixisque stipendiis o defensa p jam pollicetur senectus,
gratiola festinatione surripere: hoc etiam adjiciendo, ut
primicerius post depositam publicam numerorum q soli-
citudinem, ac si ipsam gessisset administrationem, cujus
consuetudine infulas sortiatur, omnibus vacantibus, quam-
vis tempore præcedentibus, præponendus.

UT DIGNITATUM ORDO SER- VETUR.

TIT. VIII.

1. Imppp. Gratian. Valent. & Theod. Augusti ad Prætextatum P. U. r.

Si quis indebitum sibi locum usurpaverit, nulla se
ignorantia u defendat: sitque plane sacrilegii x reus,
qui divina præcepta neglexerit. Dat. 12. Kal. Jun.
Mediolanæ, Richomere & Clearcho Coss. 384.

2. Imp. Theod. & Valent. Augusti Cyro P. P.

Omnes privilegia dignitatum hoc ordine y ser-
vanda cognoscant, ut primo loco habeantur hi,
qui in actu positi, illustres peregerint administratio-

Prætor. l. 1. §. de Præposit. sacri cubicul. l. ult. §. tit. prox.

x Sacrilegii reus est, qui in leges admittit, ut hic. l. 1. §. de petis. bonorum sublati-
l. 13. j. de erog. militaris annonæ.

y Illustres, qui adis illustrem dignitatem gesserunt: vacan-
tium præsentium cum comitatu principis, vacantium absentium, honorariorum præsentium,
honorariorum absentium.

a Primicerius,
Secundicerius,
Tertioicerius,
Quartocicerius, &
scholarum vel
notariorum est
Primus, Secundus,
Tertius, Quartus
scholarum & no-
tariorum, Ceteri
enim productio
est verbi. Ita Ste-
phanus primice-
rius Martyrum
Augustino, sermo-
ne 21. Petrus Pri-
micerius Aposto-
lorum apud Bal-
dricum Bolenium
Archiepiscopum
in historia Hiero-
solymitana. cæ-
tera v. apud Cu-
jaciū.

b Sericario, sed
utrumque abest a
c. Theod. in quo
legitur De primi-
cerio & notariis.
c al. Imp. Leo A.
d Post hanc.

e Tabellio si cer-
ta dignitate arce-
tur statuto, & Ta-
bellionis matricu-
la dispensatus
est: eam tamen
dignitatem a qua
antea remotus
est, attingere seu
gerere non pot-
est, ut hinc collig-
it Corsetus, sin-
gulari, Statuto in-
venitur.

f Temerarius ad
census discusso-
nes, emendat Cu-
jac. sed excusa
lectio extat in o-
mnibus.

g al. Justinian.
A.

h al. additur, Illu-
stri.

i Primicerii no-
tariorum munus
biennale, ut hic.
Idem in primice-
rio fabricen-
l. 2. §. de fabricen-
sibus.

k al. agendi mu-
neris, sed rectior
excus.

l Inferioris gra-
dus.

m Postponendi.
al. postponendus.

n v. l. 7. j. de pro-
ximis sacrorum
seriniarum.

o Dispendiis.

p Defesta sibi
jam, &c.

q Munerum,
r al. P. P.

1 Ex lib. 6. tit. 1.
l. 2. c. Theod. quem
confer. detractum
enim est princi-
pium.

t Qui locum in-
debitum sibi u-
surpaverit, sacrile-
gii tenetur: nec
ignorantiam præ-
texere potest. Syn.

Bas. 15. tit. 1. ex
lib. 6. tit. 1. c. 54.

l. ult. j. de privi-
legiis, qui in sa-
cro palatio mili-
tans. l. 1. l. 2. §. de
consulibus. l. 1. l.

2. §. de offic. P.

u Ignorantia.

x Ignorantia.

y Ignorantia.

z Ignorantia.

nes.

a Vacantes, adscripti, Trebellio Pollio in *Ballista*. Lampri-
dio in *Alexandro*, adlecti & inter a-
gentes. *Const. de faciend. & con-
firm. l. 1. ult. me-
rito. l. 1. de hono-
rat. codicill. l. 5.
J. de metat. l. 1.
J. de silentiis.*
Vacantes sunt va-
cantes cum cingu-
lo illustres, qui-
bus cingulum de-
rebat ob an-
tegressu admini-
strationis meri-
tum. Honorarii
vero *ἀποστοι*
sine cingulo, & sic
diversi a vacanti-
bus dicuntur. *C. Theod. de Comitib.
Vacantibus. Am-
miano 16. 18. 31.*
His dabatur an-
nona: at non ho-
noriis. *Lam-
prid. formulam
qua per codicil-
los vacantes pro-
ceres hant, vide
apud Cassiodorum
6. Variarum 10.
& c. 11. formulam
illustratus vacan-
tis.*

b al. abest.
c perficimus, in
ver. lib.

d Honorarii sine
merito gestæ ad-
ministrationis so-
lis codicillis Prin-
cipis hanc digni-
tatem consecuti,
imaginarii sine
cingulo, *ἀπο-
στοι*, & ut hic
dicitur, qui sine
cingulo codicil-
los tantum hono-
rariæ dignitatis
adepti. *Nov. 70.*
Hujusmodi Pon-
tices, Augures &
XV. viros sacris
faciendis Seve-
rum fecisse me-
moriz proditum.
Horum alii præ-
sentes, alii absentes hic dicuntur.

e nomine. f al. administrationes, & sic de-
inceps. g In lib. Aured. additur & Cujac. legit *omnibus vacantibus omnibus hono-
rariis.* h Ordo hic dignitatum illustrium est, ut administrantes vacantibus, vacantes
honorariis præferantur. i Vacantes honorariis præferuntur simili gradu dignitatis
præditis: majori gradu præditis non præponuntur. k præfecto.

l Comes hic thesaurorum, qui & sacrarum largitionum & sacri æarii Comes, l. 2. inf. de
palat. sacrar. largit. l. unic. sup. de quaestoribus. l. 3. sup. ubi senatores: qui & ταμίας
& præpositus regaliū thesaurorum, Præfectus æarii in l. 15. §. 4. D. de jure fisci. Ruti-
lius Numatianus. Nam neque opum curam, quamvis si magna sacrarum, Nec jure Quaestura
grata fuisse magis.

m De Comite rei privatæ dixi ad l. 9. sup. de jure fisci.
n ex magistro. in quibusd. ver. lib.

o illustribus administratoribus adnumerantur vacantes, qui non sunt otiosi, sed ordina-
riam aliquam dignitatem gerunt: licet ea dignitas non sit illustri, sed clarissimus vel
perfectissimus.

p al. cunctis.
q Belli cura cui committitur, dux: Ducatus dignitas non illustri, sed clarissima vel per-
fectissima.

r Germanus hic magister militum vacans, contra Vandalos dux magna classe missus a
Theodosio, pro administratore habetur, non pro vacante illustri. vide Paulum & Prosperum.
Ita fit, ut vacanti illustri, belli cura committatur.

s Propentadius hic Præfectorius vacans, curator copiarum factus, inter illustres admini-
stratores censitus est.

t cuius cuncti illustribus dispositionibus. sic emendat Cujac. Et in lib. quidem Aured. &
Dionys. legitur, cuncti.

u Commeatum copiarum, curator copiarum præficebatur auctoritate P. Prætorio, l. 4. J. de
evocat. milit. annonæ. adde l. ob negotium. 20. D. de compensat.

x al. abundabit, al. commeatu.

y Magistri scriniorum, Principes scriniorum: quorum alii magistri memorie (hi adno-
tationes omnes distant & mittunt, & precibus respondent) alii magistri epistolarum, qui
legationes civitatum, consultationes & preces tractant. Alii libellorum seu libellos agen-
tes. Alii scrinium gerebant: ab his diversi Referendarii, qui supplicum desideria Principi
exponebant, & iussiones Principum iudicibus insinuant. *Novell. 13. 113. 124.* annulo seu
sigillo Regis publicas conscriptiones confirmabant. Sigebertus. Referendarii, qui sunt a re-
gistris & libellis, de quibus vide Cujac. hic.

z al. Imp. Anastasius A.
a Magistri scriniorum, adscutores quodammodo Principis: immunes, etiam deposita ad-
ministratione ab omnibus civilibus muneribus, ut hic. & l. 11. sup. de excusationibus muner.

b ne ab. c v. inf. de proximo, sacror. scrin.

nes. Secundo veniant vacantes a, qui præsentis in comi-
tatu illustri dignitatis cingulum meruerint: Tertium
[vero b] ordinem eorum prospiciamus c, quibus absentibus
cingulum illustri mittitur dignitatis: Quartum
honorarium d, qui præsentis a nostro numine e sine
cingulo codicillos tantum honorariæ dignitatis adepti
sunt: Quintum eorum, quibus absentibus similiter sine
cingulo mittuntur illustri insignia dignitatis.

† Sed administratores f quidem etiam Comites rei
privatæ vacantibus omnibus g honorariis anteponi h
censemur. Vacantes autem post administratores venien-
tes, non i omnes jam omnibus honorariis credimus præ-
ponendos: sed eos vacantes illis honorariis, qui similem
adepti sunt dignitatem: ut Præfectorius Quæstorio, non
Quæstorius Præfectorio k præponatur: parique modo
Quæstorius Quæstorio: non vacans Comes thesaurorum
l, vel Comes m rei privatæ, honorario Quæstorio
vel Magistro n officiorum præferatur.

† Et inter o administratores illos etiam numerari
decernimus, quibus illustribus in sacro nostro consistorio
cinctis p aliquid ordinariæ dignitatis, vel ante commi-
ssimus, vel postea committimus peragendum: verbi gra-
tia, si vacanti Magistro militum belli cura q committa-
tur. Cur enim aut Vir Magnificus Germanus r Magi-
ster militum vacans appelletur, cui bellum contra hostes
mandavimus? aut cur excellentissimus Propentadius s
non egisse dicatur præfecturam, cujus t illustribus cun-
ctis dispositionibus vice Prætorianæ Præfecturæ miles in
expeditione copia u commeatum abundavit x?

DE MAGISTRIS y SACRORUM SCRINIORUM.

TITULUS IX.

1. x Imp. Theod. & Valent. Augusti Zoilo
P. P. Orientis.

Viris spectabilibus Magistris omnium sacrorum
scriniorum nostræ benevolentiae liberalitas tri-
buenda est, qui a nostræ quodammodo adsidere
Majestati videntur: ideoque post depositum et-
iam officium ab omni indictionis onere seu civilium seu
militarium Judicium prorsus immunes esse præcipimus:
ut nec b ab amplissima quidem sede tui culminis eis ulla
molestia super suscipiendo quolibet gravamine privato
vel publico penitus injungatur. Hoc beneficium ad
proximos c etiam sacrorum scriniorum, & ex proxi-

mis, volumus prorogari a: quinquaginta librarum auri
officio tui Culminis condemnatione multando, si quid b
adversus statuta Clementiæ nostræ innovari c concesserit.
Datum 5. Kal. Mart. Theod. A. 18. & Albino Coss. 444.

DE d COMITIBUS CONSI- STORIANIS e.

TITULUS X.

1. Imp. Arcad. f & Honor. Augusti Seve-
rino g P. U.

Eos h, qui tranquillitatis nostræ consistorii dici Co-
mites meruerunt, spectabilibus Proconsulibus æ-
quari i generaliter decernimus. Datum 7. Kal.
Octobr. CP. Theodoro V. C. Coss. 399.

2. Imp. Anastasius k A. Eusebio Magistro
officiorum.

Viros spectabiles Comites consistorianos, & conjuges &
liberos, quin etiam servos eorum atque colonos iis-
dem privilegiis, tam intentiones ab aliis proponendas ex-
cipiendo, quam suas contra alios exercendo, perfrui, qui-
bus viri Clarissimi Principes scholæ agentium in rebus per
sacram pragmaticam sanctionem divinæ memoriæ Zeno-
nis utuntur.

DE l COMITIBUS m ET TRIBUNIS SCHOLARUM.

TITULUS XI.

1. Imp. n Honor. & Theod. Augusti Prisciano
P. U.

Pæpositos o ac Tribunos scholarum, qui inquietu-
dinis p epulis adhibentur, & adorandi Principis fa-
cultatem antiquitus meruerunt: (inter quos Comi-
tes etiam sacri stabuli q, & cura r palatii nume-
rantur) si primi ordinis Comitivam s cum Præpositura
meruerunt, & casu ad altiora non pervenerint, deposito
sacramento inter t eos, qui Comites Ægypti vel Ponticæ
dioceseos fuerint, (quorum par dignitas est) haberi præ-
cipimus: alios, qui u honore Comitivæ regimen fuerint
nacti, absolutos militia, inter eos, qui duces x fuerint
provinciarum, numerari jubemus. Datum 7. Kal. April.
CP. Lucio V. C. Coss. 413.

DE COMITIBUS y REI MILITARIS.

TITULUS XII.

1. Imp. x Valent. & Valens Gratian. Augusti
Ampelio P. U.

Qui contemplatione meritorum ducto intra pro-
vincias transmarinas a strenuissimo milite pri-
mi ordinis Comitivam fuerint consecuti: ea b
reverentia altissimarum dignitatum viris c sub-
jugantur d, ut his locum præstent, qui Proconsulatus in-
signibus adornantur. Datum 3. Non. Jul. Nafonnaci, Mo-
desto & Arintheo Coss.

2. Imp. Honor. & Theod. e Augusti Prisciano
P. U.

Eos f, qui sub Comitiva g primi ordinis dignitate
epeculiariter ad quamlibet Provinciam, vel h Pro-
vincias defendendas milite credito auctoritate nostri
numinis destinantur, & eos, qui vicem i Illustrium

larum, stabuli, palatii Comitiva primi ordinis decorati, peracta militia exquantur Comi-
tibus Ægypti & Ponticæ dioceseos: non honorati Comitiva, ducibus provinciarum.

u seu absque honore. Cujac. & ita indubie legendum.

x Duces provinciarum, dioceseos Comitibus inferiores erant, licet utrique spectabiles.

y Comites rei militaris duo: unus limitis Augusti, alter Isauricæ, ut constat ex Notitia.

z al. Imp. Leo A. a Comites rei militaris in Transmarinis provinciis occupati.

b Comitibus rei militaris præferuntur Proconsules. c viri.

d subjugatur. e al. Imp. Anastasius A.

f Junge cum l. 1. sup. sit. prox. g Comitivæ.

h Comites rei militaris ad defendendam unam vel provinciam, interdum ad plures defen-
dendas mittebantur.

i Comitibus rei militaris exquantur, qui vicem magistri militum gesserunt.

PPP 3 VIRO-

a al. propagari.
b quis.
c innovata.

d 6. C. Th. 12.

e Consistorii Co-

mites, intimi

Principis consi-

storii consilarii,

spectabiles, pro-

consularibus ex-

æquati, immunes

a sordidis oneri-

bus. l. Maxima-

rum. 12. 8. de ex-

cus. mun. l. 1. C.

Th. qui a præb.

equ. l. 1. C. Th. qui

cond. rei privat.

Ammian. 15. Am-

brof. 5. epist. 133.

f al. Imp. Gra-

tian. Valent. &

Theod. Augusti.

g Severiano.

h l. 1. C. Th. cod.

i æquare.

k Justinian. A.

l Comites five

Præpositi, five tri-

buni scholarum

agentium in re-

bus, ad quos scho-

larum gubernatio

pertinet.

m Præpositis.

n Imp. Valenti-

nianus A.

o Junge l. ult. J.

de comitibus rei

militariæ.

p v. Pyrrhum J.

ad sit. de proxim.

q Comitibus stabu-

li, equorum præ-

fecti & rectores.

l. 3. C. Theod. de

equo. collat. l. 29. C.

Theod. de ann. &

tribus.

r curatores in

duobus vet. lib.

Cur palatii (quæ

& custodia aulæ

Evagrii) archite-

ctus ad quem cu-

ra fabricæ palatii

pertinebat. Au-

reæ virgam ge-

stabat primusque

incedebat ante

Imperatorem;

Calliod. 7. Variar.

5. ab hoc distin-

guetur Cura Præ-

torii, quæ daba-

tur Tribuno mili-

tum. Trebell. in

Claudio.

f Comitiva pri-

mi ordinis, titu-

lus honorarius a

Constantino in-

ventus: secundi

& tertii ordinis

quod Comitibus

creatis. Euseb.

4. de vita Con-

stant. formulam

Comitivæ primi

ordinis vocant. v.

apud Cassiodorum

6. Variarum 12.

t Præpositi scho-

a Comites rei militaris ducibus adæquantur, verbi gratia, Phoenices, Mæsiæ, Mesopotamiæ.
b Comitibus rei militaris, Comitibus dioceseos Aegypti & Ponticæ superiores: ut, quæ divisæ cum vicariis, administrationem habent. l. 1. sup. de offic. vic.

c Ecl. lib. 6. tit. 21.

d Ecl. lib. 6. tit. 27.

e Medicos Principis hic accipe archiatros. Alciat.

f al. Imp. Zeno A.

g Coniunge cum l. 2. j. de comit. rei mil.

h De Comitibus primi ordinis dixi ad l. 1. sup. de Comitibus & Tribunis.

i Archiatri Comitibus primi ordinis honorati, vicariis & ducibus adæquantur: sic tamen ut ordo temporis inter eos servetur.

k Duces & vicarii exæquantur.

l Archiateris, primi & secundi ordinis Comitibus interdum datur, l. ult. §. de profess. & medic.

m indemptus, al. indeptus.

n gerunt.

o al. Imp. Zeno A.

p Junge cum l. 1. §. de comitib. rei militaris.

q Comites & rectores provinciarum Comitibus exæquantur.

r Ecl. lib. 6. tit. 27.

f Comitibus est titulus honoris a Constantino Imp. inventus, vid. Euseb. lib. 4. de Constant. vita.

t al. pro inclus.

AA. Videtur esse pars. l. 1. §. de studiis liberal. urbis Romæ. al. Imp. Valent. A.

u intra.

x l. 7. §. de profess. & medic.

y Quid? num recusari potest doctor suspectus in interrogationi seu examini studiosi adfuturus? posse existimant interpretes, exemplo testis, v. Corsecum singulari, suspicio. & Abbatem in e. cum causa. de offic. del.

z vide Alciat. 3. præsumpt. 19.

a Professionis iustæ tempus viginti anni, ut hic. l. 1. sup. de excus. veteranorum, l. 3. sup. de hic, qui non impletis stipend.

b vide Quintil.

c Ecl. lib. 6. tit. 6. C. Th. 23.

d Silentarii qui dicantur, vide in l. 3. inf. cod.

e in quibusdam non est vox eorum. sunt autem Silentarii, qui in palatio Principis excubias agunt. Zonar. in Anastasio.

f l. 1. C. Theod. cod. vide l. 3. inf. cod.

g emersum.

Virorum Magistrorum militum susceperint peragendam, ducibus a, qui præter b Aegyptum & Ponticam in aliis provinciis administraverint, adæquamus. Datum 12. Kal. April. CP. Lucio V. C. Cos.

DE c COMITIBUS, ET d ARCHIATRIS e, SACRI PALATII.

TIT. XIII.

1. Imp. f Honor. & Theod. Augusti Prisciano P. U.

Archiatros g intra palatium militantes, si Comitibus h primi ordinis nobilitaverint gradus, inter vicarios taxari præcipimus, sive jampridem deposuerunt militiam, sive postea deposuerint, ita ut inter vicarios i, & duces k, qui administraverint, & eos, qui Comitibus primi l ordinis meruerint, nihil intersit, nisi tempus, quo quis administraverit, vel Comitibus adeptus m est insignia. Datum 12. Kalend. April. CP. Lucio V. C. Cos.

DE COMITIBUS, QUI PROVINCIAS REGUNT n.

TIT. XIV.

1. Imp. o Honor. & Theod. AA. Prisciano P. U.

Eos p, qui administratione civili, ac provinciæ gubernaculis sub jurisdictionis licentia Comites quoque primi ordinis esse meruerint, vicariis q dignitatis post depositam administrationem privilegiis frui oportet. Datum 12. Kalend. April. CP. Lucio V. C. Cos.

DE r PROFESSORIBUS, QUI IN URBE CONSTANTINOPOLITANA DOCENTES, EX LEGE MERUERUNT COMITIVAM s.

TITULUS XV.

Grammatici & Sophistæ & Jurisperiti, qui per viginti annos scientiam docuerunt Constantinopoli, sunt digni ea dignitate, qua funguntur vicarii Principis. Bart.

1. Imp. Theod. || A t & Valent. Cæs. || Theophilo P. U.

Grammaticos tam Græcos, quam Latinos, Sophistas & Jurisperitos in hac regia Urbe professionem suam exercentes, & inter u statutos connumeratos, si x laudabilem in se probis moribus vitam esse monstraverint, si docendi peritiam, facundiam discendi, interpretandi subtilitatem, copiamque differendi se habere patefecerint, & ceterum amplissimo iudicante y digni fuerint æstimati z: cum ad viginti a annos b observatione jugi ac sedulo docendi labore pervenerint, placuit honorari, & his, qui sunt ex vicaria dignitate, connumerari. Datum Id. Mart. CP. Theod. A. II. & Valentiniano Cæs. Consil. 425.

DE c SILENTIARIIS d, ET DECURIONIBUS EORUM e.

TIT. XVI.

Post depositum Decurionatus officium, Decurio potest eligere, utrum velit esse Magister officiorum domesticorum vel comes. Bart.

1. Imp. Honor. & Theod. Augusti Urso P. U. & Amilianiano com. ord. Pr. & Strategio P. P. Illyrici.

Decuriones f nostri palatii post emensum g fideliter obsequium, postque deposita sacramenta militiæ, electionem habeant, sive ex Magistro officiorum, velut agentes, dignitatem consequi a nostra Majestate maluerint: sive inter Viros Illustres Comites domesticorum, videli-

cet inter 4 agentes taxari: ut tam in adoranda nostra Serenitate, quam in salutandis b administratoribus & reliquis prædicti honoris privilegiis, necnon in nostro consistorio his c honor omnifariam observatur. Datum Prid. Kalend. Nov. CP. Honorio 10. & Theodosio Augustis Consil. 415.

2. Idem Augusti Venantio d P. P.

Unusquisque e Decurio f vel Silentarius a g tyro-num equorumque præstationibus habeatur immunis: nullam h collationem, quæ plerumque poscitur, solvat: nihil his ulla potestas injungat, aut necessitas imponat.

Privilegia data Decurionibus & Silentariis per hanc legem confirmantur, licet ad majorem ascenderint dignitatem. Bart.

3. Imp. i Theod. & Valent. Augusti Flaviano P. P.

Decurionibus k & Silentariis, etiam si ad superiorem gradum successu meliore transcendunt, omnia privilegia l, quæ jamdudum divorum Principum iudicio meruerunt, legis istius præceptione noverint esse firmata, non præjudicatura quacunque generalitate pragmatica m, nec angarias, vel parangarias, sive paraveredos ulla eis amplissima præceptionis imponat auctoritas: sordidis quoque muneribus, excoctione calcis, & superindicti gravamine eos liberamus.

† Domos quoque eorum non tantum in hac sacratissima Urbe, sed in qualibet alia posita Civitate, immunes ab omni hospitum cujuslibet dignitatis inquietudine vindicamus: permittimus n eis veniendi ad Comitatum licentia præter evocatoria securitatem o: multa decem librarum auri iudicibus Provinciarum, eorumque officiis infligenda, si statuta nominis p nostri crediderint esse contemnenda.

† His addimus, ut cum optatam quietem acceperint, & inter q viros illustres r Senatores cœperint numerari: honore curiæ s sine aliqua functione latentur, immunitatisque gaudio plena dignitatis latitia potiantur: ut dignitatem solam habeant ex Senatu, sub hac videlicet definitione, ut triginta tantummodo numero ea t privilegia consequantur: decuriones quoque tres, sed eos tunc demum perpotiri decernimus beneficiis superscriptis, cum per continuos u tredecim annos inculpatas excubias x peregerint. Dat. 9. Kal. April. Rav. Aetio & Valerio Coss. 432.

4. Imp. Zeno A. Cosmæ Præposito sacri cubiculi.

Ne ad diversa tracti y Viri devoti Silentarii iudicia, sacris abstrahi videantur obsequiis: iubemus eos, qui quemlibet devotissimorum Silentariorum scholæ, vel ejus uxorem civiliter vel etiam criminaliter pulsare maluerint, minime eum ex cujuslibet alterius iudicio, nisi ex iudicio tantummodo viri Excellentissimi Magistri officiorum z conveniri.

5. Imp. Anastasius a Antiocho b Præposito sacri cubiculi.

Iubemus Clarissimorum c Silentariorum prædictos militiam, et si genitorum d suorum in potestate sint constituti, quacunque solationum, seu emolumentorum, vel donationum, seu hereditatum nomine per militiam vel quamlibet ejusmodi causam his acquisita sunt, vel fuerint, jure castrensis peculii possidere, nec ea posse vel parentes superstitibus sibi vindicare, vel auferre, vel etiam post eorum obitum fratres, vel alios eorum hæredes, quali ad defunctorum dominium pertinentia, in divisionem deducere: nec enim oportet labores eorum aliis fructum vel lucrum adferre.

† Hac namque ratione simul & contemplatione nec ipsam militiam vel suffragium e, quodcumque pro ea vel ab eisdem viris devotissimis Silentariis, vel a parentibus eorum, vel a quolibet alio datum est, vel fuerit, ab his patimur in successionem defunctorum privilegium conferri, seu nomine collationis in medium easdem offerri pecunias vel his imputari.

† Militia silentariorum vendi potest, v. Nov. 53. c. 5.

a Silentarii & eorum decuriones absoluti militiam numerantur inter exmagistros officiorum vel excomites domesticorum: honore inter agentes: atque ita illustratum vacantem cum cingulo nanciscuntur.

b salvandis.

c isonor.

d al. Valentio.

e hic pertinet l. 1. lib. 11. C. Theod.

f qui a præbit. tyro.

g equo. excusentur.

h l. 3. inf. cod. l. 21. sup. de decurionib.

i l. 3. §. cod. vide l. 21. §. de decurionib.

k nudam in vet. quibusd. lib. Ad indicationibus extraordinariis, quæ necessitatis causa imponuntur, immunis est.

l al. Imp. Valent. A.

m Silentariis erant sui decuriones, ut hic, qui palatii, Ammian. 20. sacri palatii.

n l. 1. §. cod. & sacri consistorii decuriones. 2. C. Theod. l. ult. Decurio vero quisque; præerat decem silentariis.

o Severitatem, in exempl. Victor.

p nuntius.

q Silentarii non plures, sed & eorum decuriones non plures tribus, inter viros illustres senatores referri poterant, si per tredecim continuos annos excubias egissent.

r Illustres fuere senatores.

s honorariz.

t & privilegia.

u al. XXX.

x Silentarii excubias agebant in consistorio Principis, stantes ad limina.

y tractari.

z Foram, silentarii & ministriales omnes sortuntur apud magistrum officiorum, ut hic & l. ult. inf. de castrensi. & ministriis.

a Anastasius, re- & ut apparet ex l. 30. sup. de infestis. al. Justinianus.

b Polycarpo P. P.

c Silentarii clarissimi hic dicuntur, crescentibus vel minutis dignitatibus, pro arbitrio Principis & ipsa rerum accessione vel decensione. Cetera vide hic apud Cuiacium divini Juris & humani, omnium denique, nullis exceptis, scientissimum.

d Ingenitorum suorum, delendum est igitur postea, in.

a Silentarii a
tutelis & curatio-
nibus immunes.
L. ult. sup. de excu-
sus.
b praturae.

c Ecl. lib. 6. tit.
28.

d Domesticos
arcanorum Prin-
cipis confucios,
Alciatus hic ex-
ponit falso. Pro-
tectores milites
sunt, qui latus
Principis aper-
tius protegent.
Domestici eodem
munere prote-
gendi funguntur,
sed familiaris id
faciunt quam
protectores, l. 9.
C. 25. eod. Socrates
l. c. 13. Suidas, Zo-
nar. in Dioclesia-
no.

e al. Impp. Va-
lent. Theod. & Ar-
cad. Augusti Eufi-
gnio P. P.

f Oculum Prin-
cipis summi ho-
noris loco habe-
batur. adde l. 2. §.
de fabricis fib.

g Sacrilegii te-
nentur, qui hono-
rem non deferunt
contingentibus
purpuram Prin-
cipis.

h existimari.

i al. P. P.

h Primicerii
fuerunt in schola
domesticorum &
protectorum, hoc
est primi.

i Schola dome-
sticorum & prote-
ctorum diversa.

m acceptum.

n potatur.

o agere.

p Consulares,
clarissimi.

q Decemprimi
senatorum di-
gnitatem, veluti
exconsulares adi-
piscuntur inter
allectos: ita ta-
men ut onera se-
natoria non agnos-
cant exemplo se-
natoriorum.

r rogatus in
vet. lib. & l. 2. C.
Th. de cursu publi-
co. l. 1. §. de privi-
legiis.

schol.

f abesse, in
vet. & sequentia
sine parentibus le-
guntur, & abest
esse.

t al. Anastasius.

u Praefectus
domestici, qui in
praesenti sunt co-
mitatu, dixi ad
l. 6. sup. de advoc.

divers. Jud. additio 3. c. 3. ταχισταίμοι.

x Domesticorum alii pedites, alii equites, ut hic, & l. restituenda. c. 8. de advocat. advers. Jud.

Castellor. l. 1. Variar.

y Sic in exemp. quodam nostro scripto legitur, recte al. secundi
primicerii, sed perperam.

z Secundicerii in scholis fiebant ex tercioceriis: primicerii
ex secundiceriis: verbi gratia, qui hoc anno tercioceriis, sequenti secundiceriis, tertio
primiceriis. Primicerius autem fere biennalis.

a Gradus in scholis fuere.

b Salarium integrum totius anni defuncto officiali debitum, haeres consequitur. l. 1. l. 12. §.
de proximis sacer. scrip. l. 3. inf. de agentibus. in reb. l. 1. inf. de primipil. l. post duos. 15. in fin. sup.

de advoc. divers. Jud. Imo & sequentis anni, ut hic in domestico & protectore. quod ut sin-
gulari. Bart. Raynaldus, Albericus, Angelus, & Baldus notant. adde l. diem functo. 4. ff. de offi-
cio Adfess. fac. l. 1. §. de iur. ff. de variis & extraord. cognit. Quid si quis privatus operas lo-
cavit & antequam operas praestaret, mortuus fuerit: salarium non debetur, l. ex conditio. 15.
§. cum quidam. ff. locati. Quid si officialis ingressus civitatem in itinere ipso decesserit?
Quidam negant salarium deberi. Alii expensas itineris ejus haeredibus saltem praestari oportere,
arg. l. si pecuniam. 5. ff. de cond. ob causam. Bartolus putat salarium deberi, in d. §. di-
vis. Quid si qui officium gessit, alias incapax fuit? vel hoc etiam casu salarium deberi
Bald. ait, moveretur, quod procuratori salarium etiam debeatur, etiam si mandatum ejus nul-
lum fuerit, v. Corsetum singular. Salarium.

† Ad hoc, de tutelis & curationibus eos excusari
sancimus: ne alienarum rerum administrationem subire
compellantur, qui propter nostra ministeria nec suis cu-
ram seu provisionem diligenter deferre possunt; insuper
eorum liberos, qui dignitate Virorum spectabilium Co-
mitum seu Tribunorum decorati sunt, vel fuerint, nulla-
tenus nolentes administrationem Praefecturae b suscipere,
seu peragere: omnibus videlicet antelatis privilegiis in
persona non tantum in praesenti militantium, sed etiam
postea eidem consortio inferendorum, tam tempore mili-
tiae quam post eam depositam observandis. Dat. Kalend.
Jan. Joanne & Ascleptone Coss. 500.

DE DOMESTICIS d, ET PROTECTORIBUS.

TITULUS XVII.

Domestici & Protectores Principis salutantes Vicarios, &
Praefectum, ipsos osculari possunt.
Bart.

1. Impp. e Valent. & Valens Augusti Eufignio P. P.

Domestici ac Protectores osculandi f, cum saluta-
verint Vicarios, tui Culminis habeant potestatem.
Poena enim sacrilegii g similis erit, si his honori-
ficientia non deferatur, qui contingere nostram
Purpuram digni sunt aestimati h. Dat. Prid. Non. Mart.
Mediolan. Valentin. A. 3. & Eutropio Coss. 389.

2. Impp. Theod. & Valentin. Augusti Heliodoro
P. U. i.

Primicerius k quidem domesticorum & Protectorum
utriusque l scholae post adeptum m Tribunatum, in-
ter eos spectabili dignitate perfruatur n, qui Ducatum ge-
rere o meruerint: alii vero, qui decursis stipendiis ab eo-
dem decem usque numero subsequuntur, Consulari, i. e. p
Clarissimus dignitate perfruantur cum ipsa loci decem-
primorum q accessione. Dat. 3. Id. Jun. Aetio & Vale-
rio VV. CC. Coss. 432.

3. Idem Augusti Sporatio Comiti domesticorum
peditum.

Si quis domesticorum, nulla negotii publici abstrahente
solicitudine, nec ei per commeatum soleant, ut ab-
esset, facultate concessa, per biennium obsequiis Sereni-
tatis nostrae defuerit, is rectorum in ordinem tractus in-
feriorem, quinque sequentibus postponatur. Si vero
triennium ejus absentia continuasse monstratur, usque ad
decimum locum proculdubio regredietur r. Quod si qua-
drennio tenuis abfuerit, novissimus collocetur. Quin-
quennium autem si fuerit divagatus, ipso jam cingulo
spoliandus est: indignum quippe est, desides a propriis
tamdiu inunius aberrantes s (quos esse convenit assiduos)
numerari.

Si domesticus vel protector ante finitum officium decesserit, haeres
ejus salarium totius anni ac etiam subsequenti per-
cipiet. Bart.

4. Imp. Justinianus t A. || Vigili, Consulari &
Patricio. ||

Lege pragmatica sine fine victura praefiniendum ac con-
stituendum credidimus, ut si quis Virorum Fortium
praesentium u domesticorum in equitum x schola Se-
cundicerii y locum z adeptus, diem interea supremum
clausit: haeres ejus non reliqui tantum temporis, quod
eidem gradui a superesse monstratur: verum etiam b in se-

quentis anni, hoc est, Primiceriatus solatiis ac emolumentis
fruantur omnibus, ut quod ad quantum & compendium
militiaeque fructum prolixè & pertinet, similis habeatur a,
ac si superstes permanisset b ad finem usque supremum.

DE PRÆPOSITIS LABORUM c.

TIT. XVIII.

1. Impp. Honor. & Theod. Augusti Monaxio P. P.

Qui praepositi laborum d nostro judicio promo-
ventur, Clarissimi sint inter allectos e: ita ut ex
Consularibus habeantur. Nam f & immunita-
te digni sunt, quos nostri lateris comitatus illu-
strat. Datum 3. Id. Nov. CP. Theodosio A. 7. & Palladio
Coss.

DE g PROXIMIS SACRORUM SCRINIO- RUM, CÆTERISQUE, QUI IN SACRIS SCRINIIIS MILITANT.

TIT. XIX.

1. Impp. Gratian. Valens. & Theod. Augusti
Cynegio P. P.

Proximos h memoriae, epistolarum ac libellorum,
atque dispositionum ita vicariorum honore cumu-
lamus, ut inter eos merito dignitatis habeantur, qui
pro Praefectis dioeceseos i sibi creditas temperarunt,
ex eo tempore, ex quo eos splendor indepti proximitas
ostendat: insequentibus proponendi, qui Vicarias postea
administraverint: & nullam injuriam descriptionis per-
horrescant. Datum Prid. Kalend. Maji, CP. Honorio N. P.
& Evodio Coss. 386.

De ingressu in secretaria Judicium & confessu.

2. Impp. Valens. Theod. & Arcad. Augusti Constanti-
no P. P. Galliarum.

In sacris scriniis nostris militantes, in Provinciis ordi-
narii l, vel spectabilis Judicis m ad salutationem n non
arceantur o, & inviti in confessum accipiantur: scituris
vel Principe, vel corniculario, vel capitibus officii, ternas
libras auri ex p suis facultatibus eruendas q, si Consisto-
rium nostrum saepe ingredientibus, Secretarii Judicium
non patuerit ingressus, aut reverentia non fuerit in salu-
tatione delata, aut sedendi cum Judice societas denegata.
Datum 6. Id. Novemb. Treveri, Timasio & Promoto VV.
CC. Coss. 389.

De honore Clarissimatus.

3. Impp. Arcad. & Honor. Augusti Claudio P. U.

In scriniis palatii militantes, i. e. memoriae, epistolarum,
libellorumque ac dispositionum, post viginti r annos
transacta militiae si discedendum sibi esse decreverint,
Consulari honore fulti, inter allectos habeantur; huncque
honorem dignitatis teneant, qui ex consularibus s deferri
consuevit: nec eos quisquam injungendo aliquid vel ju-
bendo possit ab impertito otio separare. Dat. 15. Kalend.
Mart. CP. Arcadio 4. & Honor. 3. AA. Coss. 396.

De excusatione a muneribus.

4. Idem Augusti & Theod. A. Epiphonio P. U.

Jubemus t, ut u primum omnium sit eorum, qui in
sacris scriniis nostris, i. e. memoriae, epistolarum, li-
bellorum, & dispositionum referuntur, secunda x pos-
sessio, ab omnibus sordidis muneribus excusata, su-
perindictum non timeant, aut venalium y non petat-
ur solumque canonice indictionis praestent tribu-

de modo multarum. l. omnes. 33. §. de episcopis & clericis. Nov. 20. 31. 35. 112.
dixi l. 1. §. 4. D. de legat. 3.
m spectabiles judices.

n a salutatione.

o arceant, vel postea accipiant.

p a. q si honoratis viris quibus etiam consistorium nostrum ingrediendi facultas pra-
betur secretarii, & c. d. l. 3.

r XXX.

s exconsulibus.

t l. 14. C. Th. cod.

u patrimoniorum eorum, qui, & c.

x l. 9. inf. cod. l. 1. l. 2. inf. de privilegiis eorum, qui in sacro palatio milit.

y Venalium, vethigal rerum venalium, quod exigebatur a venditore ob venditionem
proponendam, ut hic, & l. 1. §. de veteranis. fuit autem mancipiorum venalium 25. ani 50.
Tacit. 13. Dion. 55. ceterarum rerum vethigal 100. Tacit. 1. quam ad ducente simam postea
redegit Tiberius. Tacit. 2. Postea ad 300. auctionum Italiae provinciis remisit Cajus Calig.
Suet. c. 16. Quinquam in eo, quod de Tiberio diximus, diversus sit. Dion. 57. & 58. refert
en m Dion. 200. pro 100. a Tiberio investam. at deinde a Caligula sublata 100. Aut de
conversis jam moribus Tiberii loquitur Dion: aut certe verior Taciti & Suet. narratio. adde
6. Cujac. 28.

z al. Prolixius.
a similes habe-
antur.
b permanferit.

c Laborum. v.
Cujacium hic: est
autem Laborum
magnus vexila-
lum, quod Imper-
atori praefert
solebat, & a mili-
tibus pene adora-
batur, hujus me-
minerunt Pruden-
tius priori lib. in
Symm. Tertullian.
in Apologético c.
16. & alii pleri-
que. Galli vocant
la banniere, l.
Auristam.

d Laborum.

e electos. Allecti
ita dicuntur, qui
a Principe Advoca-
tari negotii pu-
blicae causa, l. 2. §.
de excus. mun. sunt
& quidam susce-
ptores, qui ratio-
nes publicas scri-
bebant, l. 11. l. 12.
l. 17. C. Theod. de su-
scpt. l. 2. C. Th. de
quast. Justinianus
in pragmatica
sanctione c. 18. Th.
in edict. c. 148. Si-
donius 5. epist. 7.
Invidet arcanis
pondera mensuras
allectis. Annianus
ad l. 1. C. Theod. de
Episc. nec exacto-
res, nec illectos
facere.

f v. quae scripti
ad l. ult. §. de Praef.
Praet.

g Παρε τῶν
ἐν τοῖς σκρινίοις
ὑπομνημάτων
στρατηγικῶν
στρατηγικῶν

ναυ, de his, qui in
gestorum scriniis
militant. Syn. Basf.
6. tit. 28.

h Quatuor sunt
sacra scrinia, me-
moriarum, epistola-
rum, libellorum,
& dispositionum:
in illis enim ad-
notationes vel
pragmaticae san-
ctiones, cognitio-
nes, preces, vel re-
scripta Principis
eduntur, reponun-
tur, & servantur. l.
ult. §. de aqueduct.
i dioeceseos.

k Pars l. 3. §. de
off. divers. Jud.

l Ordinarii, qui
& ἀρχιστράτοι.

m Praefides sunt pro-
vinciarum, sub
quorum cura una
tantum provincia
est. adde l. ult. §.

quasi infimi ordi-
nis, de quibus

a dignitatis.

b Tyronum præbitio & præfatio olim in muneribus publicis fuit l. 14. §. 3. D. de munerib. adde Veget. l. c. 7.

c ad hunc.

d militans.

e al. Fausto.

f l. 16. C. Th. cod.

g al. litem AA. Eustathio V. C. Quætori & Hæliani V. I. magistro officiorum.

h l. 11. §. de palatinis sacrorum largitionum.

i Sic dicitur legendum Taurellus lib. de militia ex casu arg. l. 11. §. cod. sit. Court.

k Militantes in scrinio ultra numerum loco deficientium succedunt secundum ordinem gradus sui. Bart.

l servare.

m In sacris scriniis alii sunt statuti, alii supernumerarii.

n l. 2. §. de officio magistr. off. l. 1. §. de muner. patrim. l. ult. §. de primicerio. l. 1. §. de agent. in reb. l. 1. §. de causis. §. de ministris. l. ult. §. de tyronibus. l. 11. l. 14. §. de muneribus. §. de muneribus & honoribus.

o In locum præcedentis abire.

p v. quæ scripti ad Nov. Leon. 41.

q Quindecim primatus dicitur ut decompromissus.

r cuique.

s illi.

t statutum.

u vide quæ scripti ad l. 11. §. cod. l. 30. in fin. §. de inoff. test.

x Mello proximus est, qui secundum locum tenet. & futurus est proximus: adjutor vero est proximi adjutor. Alciat. & Cujac. hic.

y promittatur.

z accedendi.

a concedimus.

tum, ut labore dignitas a conquistata, extraordinarium munus ignoret: nec ullam temonum potiatu injuriam, equorum tyronumque b præstationem nullus agnoscat, qui vel adhuc c in scriniis militat d, vel honorem proximi, & Comitativam primi dispositionum, longi temporis sudore quælit. Et hæc quidem patrimonii censui deferenda. Quod autem omnibus constat deferri, adjectu alterius dignitatis perite non patimur: ut etiam si pro superioris fortunæ judicio ad honoris ornamenta processerint, vetera tamen eis scriniis labore privilegia quæ sita servantur. Datum Id. Octob. Raven. Honorio 7. & Theodosio 2. Augustis Coll. 407.

De honore Clarissimus. De ingressu in Secretario Judicum & confessorum.

5. Impp. Honor. & Theod. Augusti Faustino e. P. P.

PECULIARI f perceptionis nostræ favore præstamus, ut in scriniis memoria, epistolarum, libellorumque ab exceptoribus usque ad mello proximos, dignitatem Clarissimorum, honoremque percipiant: & sicut reliqui, qui in iisdem scriniis militat, liberam cum ordinariis Judicibus ingressum Secretarii, confessorumque habere legibus meruerunt: || ita || hi quoque, in quos hanc stipendiorum meritis Clarissimatus conferimus dignitatem, cum spectabilibus etiam habere sese reverentiam recognoscant: ut confedendi, ingrediendive secretarium sibi sciant a nobis licentiam contributam. Datum 8. Id. Jun. Rav. Lucio V. C. Coll. 413.

Ut Proximus trium scriniorum annus sit.

6. litem g Augusti & Valent. A.

PRO biennio h annum solum agere deinceps decernimus eos, qui in tribus scriniis, memoria, epistolarum, libellorumque ordine ac merito stipendiorum ad gradum pervenerint proximorum. Datum 8. Id. Feb. CP. Theod. A. 7. & Palladio Coll. 416.

De successione in locum defunctorum.

7. Impp. Theod. i & Valent. Augusti Nomo Mag. offic.

UNICUIQUE k, qui in sacris scriniis militat, sui loci merita servari l oportere constituimus, & universos, qui ultra numerum statutorum m in iisdem scriniis militat, sui gradus respectu, per n ordinem, quem sortiti sunt, in deficientium statutorum locum (ut tamen ultimis societur,) subire decernimus, scilicet, ut nemini penitus liceat, cum sit posterior tempore, locum precedentis ambire o, nisi forte ab eo, qui tempore p vincitur, laborum comparatione superetur: ut quindecim primatum q ejusdem scrinii testimonio cum sacramenti religione subnixus præcedentibus dignior judicetur. Hanc quoque observationem extra filios proximorum volumus custodiri: etenim unicuique r proximo unum de suis filiis, qui temporis dumtaxat suffragio nititur (licet parum observasse militiam cognoscatur) insequentibus tempore, qui laborum meritis muniuntur, anteferri posse decernimus. Illum s tamen, qui locum statuti t meretur: proximo quidem ducentos quinquaginta solidos u, mello proximo x vero, vel adjutori pro consuetudine uniuscujusque scrinii viginti, aut quindecim solidos offerre præcipimus. Quod si quis de supernumerariis, qui in statuti locum subire debuerat, ne pecuniam offerat, statuti etiam gradum recusare voluerit, sequenti tam offerendæ quantitatis prædictæ, quam subrogandi licentia permittatur y: ita videlicet, ut si secundus vel etiam tertius vel alterius cujuslibet numeri, in eadem excusationis voluntate duraverit: accedenti z semper eadem copia quam præcedens recusaverit tribuatur. Hos autem, qui ad statutorum ordinem progredi noluerint, nec de suo gradu volumus removeri: & cum vacaverit statuti locus, conditionem, quam antea repudiaverant, id est, & offerendæ pecuniæ, & adipiscendi statuti locum, liberam habere præcipimus a facultatem.

De militia peracta.

8. litem Augusti Nomo Magist. offic.

PROXIMOS a sacrorum scriniorum, quos fides, ac diuturnæ observationis industria, literataque b militia c: comitem quinetiam dispositionum, quem probitas ac strenuitas merito commendat: completo tempore suæ militiæ, Comitativæ sacri nostri consistorii cingulo in diem vitæ potiri (manentibus videlicet jamdudum præstitis d salvis e privilegiis propriis f) decernimus. Quibus enim pietatis nostræ arcana g merito committuntur, his pietas nostra vitam cingulo supradictæ Comitativæ ornandam decorandamque decrevit.

De comitatu & de vacatione munerum.

9. Imp. Leo A. Patricio Mag. offic.

IN sacris nostris scriniis militantes, per comitatum h non continuatim præstitum i ante conventionem profecti, intra indulgentis temporis spatium erunt cum suis conjugalibus k & liberis a conventionem securi l, ab indictionibus etiam publicorum & civilium munerum etiam post completam militiam excusatione potiantur, super domibus quoque, quas in provinciis possident, metatorum molestia liberentur.

De numero memorialium. 1. ne quis duplici fungatur officio.

10. litem Augustus Hilario Comiti Magistro officiorum.

HAC parte statutos memoriales præcipimus esse in scrinio quidem memoriæ sexaginta duos, epistolarum vero triginta quatuor: || libellorum m quoque triginta quatuor: || antiquarios vero, qui habentur in scrinis memoriæ, nunquam minus esse quam quatuor.

1. ¶ Supra scripti autem memoriales nullo modo n duplici fungantur officio, nec o geminis chartis irreperint p, ut non occupentur q plura in unum se commoda collaturi, nihilque reliquis relicturi.

De salario defuncti.

11. Imp. Anastasius A. r Eusebio Mag. offic.

SI quis in sacris nostris scriniis, id est, memoriæ, dispositionum, epistolarum & libellorum, statutis jam connumeratus, ab hac luce fuerit subtractus: ab eo quicunque, utpote vacante loco, de substitutis f in statutorum consortio fuerit ultimus subrogatus, pro t solatio vel suffragio u proximi x, definitam sacræque constitutioni divæ memoriæ Theodosii & Valentiniani y Principum z insertam quantitatem defuncti a hæredes & successores b, vel liberi ejus seu creditores, qui fœnus cum mortuo pro statuti loco ei acquirendo contraxerint, consequantur: ita scilicet ut si c hæreditas vel successio defuncti minime fuerit suscepta vel adita, tales personæ, id est, creditores quidem contra ceteros prærogativa sibi servata: liberi autem vel agnati seu cognati, non hæreditatis, sed privilegii d nomine simili modo hujusmodi summam percipiant: sibi que petere ac vindicare permittantur: nullius machinatione hujusmodi nostra dispositione retractanda seu violanda: maxime cum Viros etiam pro tempore Spectabiles eorundem Proximos scriniorum, si quis eorum ante completum Proximus actum morte præventus sit, ad hæredes successoresque suos residui e temporis Proximus solatia sine quadam imminutione transmittere non dubitetur.

De foro competentis & de cautione præstanda, & de sportulis.

12. litem Augustus Celeri Magistro officiorum.

IN sacris scriniis militantes, & parentes atque uxores eorum, necnon liberos, ex sententia tantummodo tuæ Celsitudinis criminales & civiles inten-

57. Julianus Patrit. ad Nov. 35. u v. quæ not. ad l. 102. §. 2. ff. de legat. 3. x proximo. y intelligit l. 7. §. cod. z ut Principum.

a diem functi.

b Salarium integrum defuncti, ejus hæredibus interdum debetur. adde l. ult. §. de domo fici, ubi dixi. l. diem functi. 4. ff. de off. adfess. l. 17. in fin. ff. locati.

c Patris jura filii interdum consequuntur, non ut hæredes ejus, sed jure singulari. adde l. 1. §. sed si sub conditione. §. de Latina libertate.

d Liberi ut & uxor defuncti militis, præterantur creditori: non hæreditatis (licet enim hæredes non sint, in casum mil tæ veniunt) sed privilegii & principalis liberalitatis nomine, ut hic, nisi si pecunia creditoris militis comparata sit. hoc enim casu creditor præfertur uxori & liberis defuncti, adde Nov. 53. c. 5.

e l. ult. §. de domo fici. & prosectoribus.

a Magistri.

b Militia literata, est eorum, qui proximi sacrorum scriniorum sunt, ut hic, & in literarum prædiis militat. l. 1. C. Th. de prox. com. diff.

c Literarum militiam dici a literis pingendis seu scribendis. Duarenus tradit lib. 1. Diff. cap. 3. an quia primis temporibus tantum fuit scribere posse?

d præstitis.

e l. 3. §. de dignitatibus.

f proximi.

g Principis arcana committuntur proximis, ut ait Tacitus de sacrorum scriniorum.

h Comitatus est, libera proficiendi licentia.

i præstitum.

k Conjugales uxores.

l l. 4. §. cod.

m Inclusa defuncti, in quibus lib. Antiquarii autem sunt Alciato, qui Antiquarum rerum memoriam Principi suggerunt: aut potius librarii & scriptores librorum.

n l. 2. C. Th. de stud. liberal. urb. Rom.

o Sidonius 9. Aulon. Epistol. ad Probum. August. de verbo divinis.

p Hieron. ad Florentianum.

q Duplici officio fungi quis prohibetur. adde l. 5. §. qui militare.

r o ne geminis.

s irreperant.

t aucupentur.

u al. Imp. Zeno A. f l. 7. §. illum tam.

x m. 8. cod. l. 1. in fin. sup. de off. P. Prætoris Africa.

y Quæstoris sacri palatii adjutore uno mortuo, milita defuncti ad defuncti liberos transmittitur, etiam si non sint hæredes. Nov. 35.

z Quid si minus donec milita fiat liberi defuncti?

Qui locum in defuncti subrogabitur, hæredibus aut liberis defuncti centum solidos præstare cogetur, ut hic & l. 7. §. cod. l. omnimodo.

30. in fin. §. de inoff. testam. Nov. 35.

quæ præstatio scholæ placitum l. ult. §. de pignor. & hyp. casus militis. Nov. 53.

tiones

a Sedita.

b memoriales, juratorum cautioni committuntur.

c Juratorum cautioni qui committantur, vide in l. 25. sup. de Episc. & elev. l. 17. in princ. sup. de dignit. l. 4. §. ult. l. 1. de castrens. & ministerialis. l. ult. §. 3. ver. ne tamen. inf. de privilegiis scholar. l. 16. ff. qui satisdant. §. sed hodie. Inst. de satisd. adde l. 2. §. 6. ff. de iudiciis.

d i. e. sumptuum, qui in litem faciendi sunt. Cujac. hic.

e attinendis.

f de quibus l. 33. §. executoribus sup. de Episcopis. l. ult. sup. de fortulis. l. ult. §. de fructibus. & litem expensis. §. 24. Inst. de actionibus. l. 5. inf. de numerariis & avariis.

g al. minuendi, al. in minuendis.

h poscere.

i profragitare.

k Forum militantes in sacris scriniis fortiebantur apud magistrum officiorum.

l apud virum autem.

m Architectorum & mechanicorum estimatione & arbitrio in multis causis statuitur de operibus publicis, privatisque & servitutibus, ut hic, & Nov. 7. c. 3. §. 2.

n Personam.

o vocante.

p causis.

q al. deest.

r Quaestor sacri palatii erat is, quem nunc cancellarium appellamus hodie.

s Quaestoris sacri palatii adjutores certo numero, hoc est, viginti sex erant: nimirum duodecim ex scrinio memoriarum, septem ex scrinio epistolarum: totidem ex scrinio libellorum, ut hic, & l. ult. inf. cod. quos sacra vocis ministros vocat interpretes. Novell. 35. Deinde multe plures fuere. Veterum antiquis hic numerus 26. reductus est, Nov. 35. Cetera v. inf. cod. & in l. ult. inf. cod.

tiones agentium excipere jubemus: insuper etiam colonos seu adscriptitios, & servos eorum in hac Regia Urbe degentes, eodem beneficio potiri: fidei pro tempore Adjutoris Viri Spectabilis proximi, vel unius ex statutis committendos, ita ut a si in provincia quicumque memoriales b repertus fuerit, juratorum c cautioni committatur: ut etsi non possideat immobilem substantiam, servi nihilominus & coloni ad eum pertinentes, fidei ejus tradantur.

1 ¶ Modum insuper sportularum d, ad mediocrem deduci quantitatem: & executoribus de schola Agentium in rebus attribuendis e, unum solidum singulos usque ad finem negotii: proque ingressu in iudicio tuæ Magnitudinis quolibet modo faciendo, duos solidos, & pro editione gestorum exceptoribus dimidiam solidi partem: & si apud arbitrum negotium ventilari contigerit, ipsi quidem arbitro unum solidum & nihil amplius: exceptoribus autem eum observantibus, tam pro ipso, quod implere videntur, ministerio, quam pro editione gestorum seu relationis vel definitionis, tertiam partem solidi præbere sancimus: nec pro tempore Virum Spectabilem fisci Patronum, vel Executores f, quibus imminendi g litibus sollicitudo injuncta est, quicquam ab eis exigere h seu profragitare i concedi: dimidia scilicet expensarum, quas in iudicio tui Culminis a memoratis personis præberi statuimus, portione in iudiciis Provincialibus ab his agnoscenda: ita ut si de civilibus annonis, vel tutela, seu curatione, vel novi operis nunciatione litem eos subire contingat: in majore quidem iudicio ad similitudinem sumptuum, quos in k iudicio Eminentiar tuarum dependere præcepti sunt, apud Virum l. Clarissimum Praefectum annonarum, seu fisci Patronum Urbicariam Magnificam Praefecturam, vel Architectos m, pro modo eorum, quæ super arbitris, & litibus apud eos exercendis superius statuta sunt, solventes expensas, nihil amplius agnoscere seu dependere cogantur.

2 ¶ Quæ omnia custodiri jubemus, sive per se, sive per Procuratores aut etiam Defensores lites exercere maluerint: Hoc, si prolata scriptis sententia moniti sunt.

3 ¶ Si vero ex depositione seu aliter quis eorum conventus fuerit, nihil eum, vel scrinio Viri clarissimi Adjutoris, vel cuilibet alii nomine sportularum offerre compelli: omnibus antelatis privilegiis, quibus postea per anteriores divorum Principum sanctiones defenduntur, in persona n tam eorum, qui adhuc militantes, & qui postea eandem militiam sortiti sunt, quam eorum, qui prædictam militiam gradu vacante o jam deposuerunt, vel postea deposuerint, servandis: ut eorum commodo ipsi quoque una cum uxoribus & liberis, colonis præterea & servis propriis, perfruantur.

4 ¶ Et quoniam in controversiis p quas in iudiciis moveri contigerit, æqualitatem litigatoribus volumus servari, & adversariis eorum: pro sumptibus & expensis similem antelatorum beneficiorum prærogativam custodiri. Propter hanc etenim causam & viros devotos Memoriales non tantum agendo in quolibet iudicio, sed etiam actiones ab aliis ingerendas excipiendo, privilegiis a nobis indultis potiri decernimus: his videlicet, qui militiam Virorum devotissimorum Memorialium gradu soluto deposuerunt || seu q deposuerint, || etsi quietis amore per Provincias domicilium fovere maluerint, omnibus nihilominus privilegiis, quæ hujusmodi personis per sacratissimam legem nuper promulgatam a nostra liberalitate præstita sunt, muniendis, & eorum commodis atque auxilio potituris.

De numero adjutorum.

13. Imp. Justinianus Augustus Proculo Quaest. r sacri palatii.

Comperimus divinitus quidem pridem fuisse dispositum, Viros Devotos Adjutores f tuæ Magnitudinis, certos t esse in numero, nec ad hujusmodi nomen vel operam plures licitum esse aspirare, quam in scrinio quidem sacrae memoriae duodecim tantum: septenos vero in duo-

Codex

bus a reliquis scriniis, id est sacrarum epistolarum, sacrorumque libellorum: sed posterioris licentiam temporis supra modum indulgendo ambitionibus, disturbasse rei merita, ac multitudine divulgasse: ut inter Memorialium & Adjutorum numerum non longum pene intersit.

1 ¶ Sancimus itaque reduci eis, ac renovari statutum ordinis terminum, non ut eximantur Adjutoribus b hi, qui præter prædictam c dispositionem in præsentem exuberant: sed ut interea omnibus aliis interdiciatur ab adfectando hoc nomen, donec exeuntibus singulis ac recedentibus decretere possit verita conglomeratio, legitimusque jam resideat numerus: non prohibendis Viris Devotis Adjutoribus desistentibus || ab || eodem officio, cum vel ad laterculensis d gradum in scrinio sacrae memoriae provecti fuerint, vel secundum locum obtinuerint, in duobus aliis scriniis, postquam proximi creabuntur, licet nondum redacta sit quantitas pristina, tamen alios pro se, quos elegerint, subrogandos Adjutores petere: qui posteriores erunt ceteris.

2 ¶ Illud etiam disponendum duximus, utpote nonnullis anterioribus exemplis subnixum, necnon justitiæ congruum, ut ab his, quibus concessum est, Adjutorum agniti pro se sociare, libellus e offeratur Viro Illustri pro tempore Quaestori, petendaque ejus subscriptio, tempus, atque hominem, necnon etiam rem ipsam continens: id est, quod inter Adjutores ei, quem pro se surrogat, mereri permissum est: ordinandis videlicet iisdem Adjutoribus pro ratione temporum, quibus libelli porrecti sunt, ut etiam si f || in || Memorialium g matricula h inferiore loco i sit, qui prior in Adjutoribus meruit: Adjutor quidem habeatur superior: Memorialis vero posterior pro utriusque ordinis modo vel discrimine: quod etiam in aliis quoque pene omnibus officiis observari dignoscitur.

De adjutoribus conveniendis. 1. De commeatu. 2. Ne alius Adjutor addatur.

14. Idem Augustus Tatiano Mag. offic. k.

Hac lege sancimus, si quando Adjutores Viri Magnifici pro tempore Quaestoris sacri nostri palatii, in accusationem l civilis causæ vel criminalis deducti fuerint, strictum juris, & integritatis congruum ordinem conservari: ut si sine scriptis conveniendi sunt, nomen ejus precipientis ore designatum esse sufficiat. Sin autem scriptis in querimonia unus Adjutorum, aut plures forte ferendi m sint, monumenta sententiarum in persona tantummodo conveniendi Adjutores præcedentium, æquum & justum initium futuro præstent certamini.

1 ¶ Et quoniam probationibus, & exemplis potius, quam indecoræ consuetudini debeat indulgeri: quod in universo Devotissimorum scrinio Libellensium evicisse monstratur, id in Adjutores n sacra memoriae, sacrarum etiam epistolarum transferendum censuimus: ut qui liberam proficiscendi licentiam pronunciatione commeatus indepti fuerint, sine qualibet stipendiorum aut emolumentorum deductione peregre degant: etenim pro tempore Viris Clarissimis Proximis & Melloproximis, aut eorum adjutoribus, absentia causa vel offerre de suo proprio, aut ex annonis seu stipendiis quicquam relinquere cogendis: quamvis Januarias Calendas indultum excedat spatium, & intra se festum diem contineat.

2 ¶ Ad hoc illud observari sancimus, ne alius Adjutor propter quamcunque ambitionem his, qui in præsentem sunt, vel post eorum deminutionem addatur, licet in veterem numerum redacti fuerint.

Ad superiores leges Justiniani.

15. Idem Augustus eidem Tatiano Magist. officiorum.

Certe quidem sunt dispositiones nostri Numinis, quas super Adjutoribus Viri illustris pro tempore Quaestoris nostri palatii, quorum o obsequio res agitur Quaestoria,

m ferendi.

n Adjutores viri, memoriales quaestoris.

o Memorialium obsequio res agitur quaestoria: erant enim adjutores quaestoris, & ex diversis scriniis assumebantur, l. 2. sup. de l. et. bon. sublatio. ad quaestorem denique pertinebant. Dicuntur in d. l. 2. Gracii. Oī ēν τοῖς ὑπογραμμοῖς: & in l. eas. 11. sup. de excus. munerum. oī τῶν ὑπογραμμάτων πάντων. & in l. 5. inf. qui milit. τῶν καλεώμενων φύλακας. leges enim & rescripta excipiebant & perscribebant, seu perscribi curabant.

a Scrinia quaestoris etiam, memoriales, epistolares, libellorum. l. ult. inf. cod.

b militantes in sacris scriniis memoriae, libellorum, epistolarum, generali nomine memoriales appellantur, & sunt adjutores potius, quam officiales, ut hic, licet Nov. 23. officiales dicat improprie. Notitia Romani imperii. Quaestor officium non habet, sed adjutores de scriniis quos voluerit.

c dictam.

d Laterculensis dictus est, quia laterculo præpositus. Duplex autem erat laterculum majus & minus. Majus erat codex, qui totius imperii notitiam continebat: minus, in quo dignitatum civilium & militarium notitia continebatur: illud erat sub cura Primicerii notariorum, hoc vero sub cura & dispositione Quaestoris, ut constet ex notitia utriusque imperii, & Cedreno, differe a palatio.

e Quaestoris adjutor intra statutum numerum 26. adjutorum, alium potest in suum locum substituire consentiente Quaestore, vendito alii loco militiae suae. Quin & militiam suam transmittere in heredes extraneos potest, dummodo inferat pro introitu solidos centum, & hoc est quod ait l. ult. sup. de pig. militias transferri in heredes sub certa pretii definitione. Pretium autem est 100. aureorum: nam nec pluries eam vendere possunt adjutores. Nov. 35.

f al. deest.

g l. 5. sup. cod.

h Matricula hic dicitur ut patricula. l. 5. C. Th. de domesticis & praesectoribus. Est vero matricula μετρίcula c. 120. Concilii Carthaginensis ἀπογραφὴ τῶν διαφορῶν τῆ ἐκκλησίας. Zonaras.

i locus.

k al. Proculo.

l al. accusatione

999

dedi

a Adjutorum quatuor certus ita numerus est, ut nullorum in locum alii supra numerum subrogari possint: nisi si qui sint adjutores supra numerum, laterculenses in scrinio memorie vel aliis duobus scriniis melioribus. Hi namque alium possunt in locum suum subrogare accepto pretio quantolibet, ut hic.

b intimum.

c l. 13. sup. cod.

d Pragmatica sit de consilii sententia solenniter, suggestione aliena precibusque, ut disse. at ab adnotatione, oraculo sacro, mandato, dixi ad l. ult. sup. de perit. bonorum sublatu.

e l. 13. in fin. sup. cod.

f secundum nostram sanctionem.

g nulli danda.

h duraturis.

i 6. C. Th. 27. Agentes autem in rebus militantes in rebus & actis reipubl. Græcis Magisteriani, quod magistro officiorum fere attribuuntur, Marianus Scot. Nov. 17. C. 124.

k Agentes in rebus sunt, qui militantes in reb. i. e. in actu Reip. qui sunt in castis & service.

l Coniunge l. 2. sup. de off. magist. off. l. 14. C. Theod. cod.

m v. l. 7. sup. de prox. sac. serin.

n obreptione, in vet. lib.

o al. Heliodoro.

p l. 17. C. Theod. cod.

q exuendi.

r al. veteris.

s al. utilitatis.

t v. in hanc legem Pyrrhum & Alc.

u Agentium in rebus alii primarii, senatores, ducentarii, centenarii, biarchi, circitores equites, tyrones. l. 1. l. 2. sup. de off. mag. off. l. 1. inf. de pri. vil. schol. l. 3. sup. de off. Præf. Præf. l. 2. C. Th. de gliu milit. apparit. l. 3. inf. de gliu off. Notitia imperii. Hieron. advers. Joan. Hierosolymit.

x Centenarii, qui dixi ad l. 5. inf. tit. prox. vacante.

dedimus: quarum prima quidem ad supplicationem eorundem Adjutorum emissâ, numero eorum, qui erant illo tempore, quo preces nobis obtulerunt, neque aliquem eximi, neque addi præcepit, præterquam a si quis eorum vel ad laterculensis gradum in scrinio sacra memorie, vel ad secundum locum in duobus aliis scriniis, id est, sacrarum epistolarum, sacrarumque libellorum & cognitionum, provectus fuerit; nam his licere desistentibus ab Adjutoris officio alios pro se, quos voluerint Adjutores surrogare, ultimum b locum in iisdem Adjutoribus obtenturos, licet superiorem in Memorialibus habeant.

† Altera c vero per sacram pragmaticam facta est, per quam excelsa memoria Viro Proculo suggerente d præcipimus, illos etiam Adjutores posse in suum locum alios inducere, qui per aliquem fortuitum casum minus implere suum officium valeant, veluti senium, vel morbum, vel aliam necessariam causam: quod ex ipsorum Adjutorum petitione idem Magnifica memoria Proculus ad nos retulit. Sed in præsentia ab aliis Memorialibus e, tam in scrinio sacra memorie, quam in cæteris duobus, sacrarum epistolarum, sacrarumque libellorum & cognitionum relatis, adjici comperimus, deminutionem eorundem Adjutorum impediri per memoratam pragmaticam sanctionem, & insuper venditionis quodammodo memorati officii locum introductum esse: quod ne de cætero fiat, præsentem sanctionem ad tuam Magnitudinem mittimus: per quam jubemus, illis tantum permissum esse secundum prius nostræ Serenitatis rescriptum, alios in suum locum surrogare, qui vel laterculensis gradum in scrinio memorie, vel secundum locum in aliis duobus scriniis adepti fuerint: secunda f nostra sanctione super hoc capitulo de cætero cessante, nullique g danda licentia eorundem Adjutorum, præterquam || si || ad memoratos gradus ascenderit, alium pro se eisdem Adjutoribus ex quocunque fortuito casu connumerare: ut eo modo ad veterem numerum || idem || Adjutores redeant: & XII. quidem in scrinio sacra memorie, septem vero in aliis duobus sint, id est, sacrarum epistolarum, sacrarumque libellorum & cognitionum. Illo videlicet observando, ne alius Adjutor per quamcunque ambitionem his, qui in præsentia sunt, vel post eorum deminutionem (licet in veterem numerum redacti fuerint) addatur: nam si permutationem, licet fortuiti casus inciderint, prohiberi disposuimus: multo magis prioribus manentibus alios introduci vetamus, cæteris scilicet anterioris sanctionis capitulis in suo robore permanens h.

DE i AGENTIBUS k IN REBUS.

TIT. XX.

Nullus de numero Agentium in rebus locum mortui per pecuniam debet invadere. Bart.

1. Imp. Arcad. Honor. & Theod. Augusti Anthemio Magistro officiorum.

Nullus l de schola agentium in rebus de cætero locum mortui conetur invadere: sed is, qui ordine m stipendiorum, & laborum merito ad gradum militie sequebatur, statim atque illum fata subdlexerint, in ejus præmia percipienda succedat, omni objectione n cessante. Dat. Frid. Kal. Jul. CP. Honorio A. 6. & Aristenato Cess. 406.

2. Imp. Honor. & Theod. Augusti Helioni o Mag. offic.

Nulli p posthac sine nostræ Majestatis auctoritate dicingendi agentem in rebus, nulli eximendi q pateat copia: nam probata schola, & animadversionem vereri r Judicis, & nullam timere debet contumeliam vilitatis f. Dat. 3. Id. Nov. CP. Honorio 10. & Theodos. 6. AA. Consil.

Matricula Agentium in rebus non debet esse nisi XLVIII. quorum quilibet præest ducentis.

3. Imp. Leo A. Patricio Mag. offic.

Matriculam t Agentium in rebus a tua Celsitudine confectam admittentes, jubemus, ne ducentarii n plusquam quadraginta octo in singulis habeantur in posterum, & numerum centenariorum x ducenti viri, quos vacante y tempore gradus competentes admiserint: pa-

rique modo biarchorum nomen meritumque ducenti quinquaginta viri duntaxat: præterea circitorum trecenti & equitum quadringenti quinquaginta impleant. Sit in æternum illa quoque fixa a, stabilisque tuæ sublimitatis dispositio: ut si qui de numero ducentariorum, quos quadraginta octo b quorannis esse censuimus, forsitan de luce migraverint, laborum c ejus fructum successores ab intestato vel ex testamento venientes, & lucrum dispendent, & ita d omnibus inter cæteros superstitibus potiantur solatiis: tanquam si vivus e, qui hæc eadem diu speraverat, sibi met vindicasset; qua de causa locum etiam ejus successorum intuitu vacare conveniet. Nemo autem sine divali probatoria f, quam Codices in sacro nostro scrinio memorie positi debeant inserendam accipere, militaribus ejusdem devotissimæ scholæ stipendiis vel privilegiis potiantur g.

4. Idem Augustus Patricio Mag. offic.

EX||eo|| quo primum ducenta, vel centenariorum gradum in schola Agentium in rebus militantes meruerint, definant in sacratissima videlicet Civitate constituti alterius Judicis cujuslibet auctoritate pulsari h, vel in alio quolibet examine, præterquam Viri Magnifici magistri officiorum i, & cui forsitan ipse concesserit, actionibus sui quisque k adversarii respondere: quod multo magis in criminalibus causis observari decernimus: absurdum l est enim, ut in ejus salutem vel existimationem valeat quisquam proferre sententiam, cujus de nulla re possit pecuniaria judicare. Hujus autem beneficii prærogativam Subadjuvis m etiam, qui singulis inveniuntur temporibus, deferri jubemus, licet hanc in eorum persona morte quoque n veteri servari cognoverimus: ut tamen post depositum officium memoratum, si non inter centenarios numerentur, communi jam lege respondere non ambigant. Prædictas autem omnes centenariorum o personas in provinciis repertas, concessa nunc speciali fori prærogativa, (nisi publicæ executionis sollicitudo his injuncta sit) uti prohibemus: eosque ordinariorum etiam judicum pro veteri jure sententiis obedire præcipimus.

DE p PRÆPOSITIS q AGENTIUM IN REBUS.

TIT. XXI.

1. Imp. Leo r A. Patricio Mag. officiorum.

Agentes in rebus, qui per ordinem consequi solent Principatus insignia in unoquoque scrinio fabricarum, & barbarorum s quaternos Subadjuvarum t sollicitudine per annum duntaxat integrum procedentes gradatim subire, hac in æternum valitura lege decernimus: exceptis u videlicet universis negotiatoribus quibuslibet mercimonium per se gerentibus, interpositasve personas: cum eis ante sacratissimis constitutionibus interdictum sit militare: exceptis nihilominus his, qui possessionem alienarum sollicitudinem procuratorum nemve susceperint: eos enim ad hæc officia volumus aspirare, quorum labores scholæ Agentium in rebus testimonio comprobantur. Illi quoque sunt ab hac liberalitate nostræ Mansuetudinis excludendi, qui cum scholæ eidem socientur, in sacris scriniis, quibus Vir Spectabilis x Primicerius & Tertiocerus præstant, adjuvantes eos publicarum chartarum tractatibus occupantur, & duobus y officiis operam suam adhibere non possunt: nam præter emolumenta, quæ de prædictis scriniis consequuntur, Principatus etiam solatio debent esse contenti. Quod si morbo vel ætatis senio capti & imperiti hujusmodi rerum, vel quocunque alio vitio præpediti, per se memorati officii curam subire nequiverint: consideratis præcedentibus eorum laboribus, per substitutum z Chartularium ejusdem scrinii, cui præfaturus a est ipse, idoneum, & tam moribus optimis præditum, quam scientiam peritiamque rerum habentem, electione sua, suarumque periculo facultatum, præfatum b munus eos implere præcipimus.

2. Imp. Anastasius Celeri Magist. offic.

Hac c saluberrima sanctione decernimus, agentes in rebus pro conventionibus, & modo sportularum executionibus d præbendarum, pro quantitate sumptuum, quæ

a Præsumitur pro matricula. v. Alc. 3. præf. 17.

b x. al. VIII.

c v. l. ult. sup. de domesticis & prorectoribus.

d ita ut.

e si unus.

f probatione. v. l. 9. J. de diversis officiis.

g potiantur.

h Pulsari apud alium, quam hunc vel illum judicem, prohibetur non modo in civili, sed & in criminali apud alios judices conveniri non potest. Corsetus sing. Statutum statuto caret.

i Forum agentes in rebus foriebanantur, apud magistrum officiorum, post ducenta & centena gradum.

k quisquam.

l Argumentum a minori ad majus, Qui minus non potest, majus non potest.

m prærogativam his etiam qui sub aliis cingulis inveniuntur, pro temporibus def. &c.

n quot velit.

o Centenarii qui. v. in l. 3. inf. tit. prox. ubi dixi.

p 6. C. Th. 27.

q Principibus, in manu. al. non est nova rubrica. Cont.

r al. Zeno.

s al. barbaricorum, al. barbariorum, al. barbariciorum.

t recte al. sub ambarum, sed male.

u v. l. unic. J. Negotiatores ne militent.

x viri spectabiles.

y v. l. 5. inf. qui militare possunt.

z Substitutum dare munus ad suum obeundum qui potest, idoneum plane dare cogitur, quod & in adfessoribus, professoribus, militibus, & aliis quibuscunque merito simili in specie dicendum est. Corset. singul. Substitutum.

a al. præfectus. b In quib. vet. additur, subadjuva. c Hanc saluberrimam sanctionem. d executionibus.

circa

a Principatus est dignitas ejus, qui ceteros agentes in rebus antecellit pro premio exacti laboris tributa. Cassiod. lib. 1.

b πρὶς πρὶς-
κίτος καὶ μα-
γιστρίας καὶ
ἐπίσκοπον τινῶν
ἐπισκοπῶν.
Syn. Bas. 6. tit. 30.
adde 6. C. Th. 27.
c al. Imp. Zeno.
d l. 4. C. Th. cod.
e officiales.
f mittantur.
g nullaque.
h executio, v. l.
8. 5. de off. vel.
provinc. l. 7. sup.
qua respign. obl.
i Abest a qui-
busdam.
k Susceptum, cli-
entem dicit esse
Cuj. & Pithæus
multis auctorita-
tibus confirmat.
idem submissus
vocatur, de quo
alias dixit l. 3.
ff. de usu & habi-
tate.

l l. 5. C. Th. cod.
m fuit.
n & Principis.
o v. Capitolinum
in Gordiano.
p Imp. Honor.
& Theod. AA. Pal-
ladio proc. Afri-
ca.
q l. 7. C. Th. cod.
r l. 8. C. Th. cod.
s Duceus, n. hic.
(unde ducenarii,
l. 1. 5. de exact. tri-
but.) & centena-
rii, unde centenarii.
d. l. 1. & l. 3. & l.
4. 5. de agentib.
in rebus. l. 1. j. de
lucris advocat. l.
1. C. Th. de Casu-
rianis. l. 1. C. Th.
de mun. leg. l. 5. C.
Th. de decur. l. 3. C.
Th. de cohort. &
pr. eorum. l. 1. 5. de
off. mag. off. Eu-
seb. 7. Cypr. in
epist. Sueton. in
Claudio c. 24. di-
gnitates & officia
sunt in schola a-
gentium in rebus
& in officio sa-
crarum largitio-
num sic dicta for-
te a numero pe-
cuniarum eis
committarum:
nam & hac ra-
tione procurato-
ribus Cæsaris in-
dita nomina.
Dion. 53. vid. Cuj.
l. 1. 5. de exactor.
tribut.

circa litigia sibi met ab aliis inferenda, vel a se contra alios per semetipsos, seu per ordinandos a se Procuratores exercenda, covenit ab his agnoscere beneficiis, quæ in sacro nostro militantibus ministerio jam pridem per divinas sanctiones indulta sunt, perpotiri: || & || fidei iustorem idoneum de eadem schola, non autem extraneum offerre compelli: ita tamen ut privilegia quæcunque Centenariis seu Ducenariis, vel Chartulariis, seu Viris Clarissimis Principibus post depositam quoque militiam jam per dispositiones Principales impertita, & nunc usque observata esse no- scuntur, intacta violataque custodiantur: cum per absurdum perque temerarium sit, hanc nostræ liberalitatem Pietatis quemquam astuta interpretatione non ad augmen- tum anteriorum privilegiorum, sed deminationem con- vertere concedi: simili videlicet forma pro matribus & uxoribus eorum, necnon etiam liberis sub eorum potestate constitutis, nec aliam sortitis vel sortituris militiam, necnon etiam servis ad eos pertinentibus, servanda: ita ut in provinciis quoque supradictæ personæ degentes simili beneficio perfruantur: sportulas tamen & litium expen- sas pro tertia superius enarrata quantitatibus parte soluturæ, denarium librarum auri condemnatione aliaque gravissi- ma indignatione his feriendis, quicumque nostra iustitia quolibet modo, seu tempore violaverint, seu violari con- fenserint.

DE a PRINCIPIBUS b AGENTIUM IN REBUS.

T I T. XXII.

1. Imppp. Gratian. c Valent. & Theod. Augusti Cyne- gio P. P.

Agentes d in rebus post palmam laboris emeriti Principatus honore remuneramus, atque ideo officialis e tam ad necessitates publicas quam priva- tas non nisi || a || Principe mittatur f auctore, nulla- rumque g sine ipso cuiquam mandetur exhibitio perso- narum, etiam si intercessio h in locis degentis Officii fue- rit impertita. Causarum etiam patronos || ita i || volu- mus esse conventos, ne ignorante Principe ullam postula- tionem introducant: neve sub unius persona suscepti k fraude quadam aliena negotia inferenda esse pertentent: quod si fuerit definitio contempta, decem libras auri fisco nostro ab officio tuo jubemus inferri. Dat. Prid. Kal. Mart. CP. Honorio N. P. & Evodio Coss. 386.

2. Impp. Arcad. & Honor. Augusti Theodoro P. U.

Omnia l citatoria, omnium sc. causarum atque perso- narum, licet sint m senatoriz dignitatis, ad Princi- pes n specialiter revocari præcipimus: actus vero ceteros, qui a || sacratissimo || coetu Senatus tractari consueverunt, Censualium o sollicitudine celebrari: nec aliquod præjudi- cium ex surreptitio rescripto supplicibus inferri. Dat. 12. Kal. Jun. CP. Olybrio & Probino Coss. 395.

3. Imp. p Honor. A.

Proconsularis q apicis dignitatis adjectione Principes || Agentium || in rebus præcipimus decorari. Dat. 7. Kal. Oct. Rav. Varana V. C. Coss. 410.

4. Impp. Theod. & Valent. Valerio Mag. offic.

Ex r Agentibus in rebus Principibus domesticos in suis fastibus habere liceat eos, quorum fidem industriadque probatam sibi existimant, et si sæpe eodem officio fuerint antepersuncti. Et si quis agens in rebus post xxv. ann. curricula, ob adversam corporis valetudinem, militiæ si- nem minime valuerit expectare, sed ad honorariam ex Principe dignitatem testimonio scholæ profuierit, his- dem eum privilegiis muniri censemus, quibus hi, qui ad Principatus actum progressi sunt, potiuntur. Sed in salu- rationibus iudicum confessibusque priores eos, qui per longæ militiæ metas ad Principatus actum pervenerint, et si actus tempore posteriores sint, esse præcipimus: nihil Cen- sualibus vel apparitoribus adversus privilegia eorum ex- cogitantibus, tanquam in actu Principatus fuerint versati: vicenarum librarum auri condemnatione contra eos pro- posita. Dat. 4. Kal. Feb. CP. Theod. A. 15, & qui fuerit nuntiatus.

5. Idem Augusti Cyro P. P.

Eos, qui ordine transcurra militiæ post ducenam s ad desideratum Principis pervenerint gradum, aut Adju-

tores Viri Illustres Magistri officiorum extiterint: cum in- ter honoratos coeperint numerari, Vicarianæ a dignita- tis titulis decorari censemus.

6. Idem Augusti Nomo Mag. offic.

Principes Agentium in rebus, quos sæpe sæva pericula vitæque interdum renunciatio ad memoratum gradum adduxit: complero b tempore militiæ seu Comitivæ pri- mi ordinis cingulo in diem vitæ potiri (manentibus vide- licet dudum præstitis salvis privilegiis) decernimus.

Militans in schola Agentium, si fuerit de corpore cohorta- lium, licet Princeps Agentium factus sit, filium cu- ria obligatum relinquit.

Bartolus.

7. Imp. Leo A. Nicostero P. P.

Quicumque ex corpore cohortalium militans in schola Agentium in rebus filium procreaverit: antequam c ad metas militiæ suæ perveniat, Principatus honore deco- retur. || & || licet ipse post finitam militiam, utpote liber, nulla debeat huiusmodi conventionem pulsari: filium ta- men cohortali conditioni relinquat obnoxium. Si vero postquam adeptus fuerit Principatum, ediderit filium is, qui natus est, etiam si in schola Devotissimorum Agentium in rebus militiam sortitus non fuerit, ita liber sit ac secu- rus, || ut d || nec ullis cohortalis officii nexibus obligetur, quasi jam ex patre libero & ab hac conditione penitus alie- no progenitus.

8. Imp. Zeno & A. Joanni Magistro offic.

Multis devotissimæ scholæ Agentium in rebus additioni- bus permoti, Viros Clarissimos ejusdem f scholæ principes g, qui finitis militiæ stipendiis exeunt: quoti- ens ex majoribus iudicis sententiis ipsi, vel eorum conju- ges, aut liberi, vel servi, aut coloni, sive per se, sive per procuratores conveniantur, non amplius quam unum so- lidum executoribus sportularum nomine præbere compelli: apparitoribus Vicariani seu Prædialis h iudicii, non nisi tertia parte solidi tantum præstanda: nullasque iis- dem concussionibus aut vexationibus in præbendis fidei iustori- bus ingeri, sed eos fidei iustores, quos locorum defensor existimaverit, dare: ita videlicet, ut pro tenore generali- um Edictorum, hi, qui vel in sacratissima Urbe, vel in Pro- vincis immobiles possident facultates, adjuratoria i cau- tionem, & substantiam suam credantur.

† Hoc etiam adjiciendo, ut nunquam nisi k ex senten- tia in scriptis prolata penitus moveantur l. Ad similitu- dinem insuper aliorum officiorum, quotiens civiles vel criminales contra eosdem cognitiones moventur, execu- torem quidem negotii usque ad finem litis civilis seu cri- minalis, unius esse solidi præstatione contentum: & pro insinuandis nostræ Serenitatis apicibus, vel simplici con- tra obnoxios eorum postulatione deponenda, binos soli- dos ab his vel conjugibus eorum præberi: & quotiescun- que exemplaria postulantur, hi, quorum interest, acce- pto solido, quod petitur, præbere non differant m.

† Pro implendis vero monumentis unde conveniendi tribuitur executoribus facultas, non ultra quam tres soli- dos, quibus competit, impertiri præcipimus: arbitro vero non amplius quam solidum: & fisci patronis dimi- diam solidi partem: notariis vero tertiam usque ad finem (sicut dictum est) causæ præstare, super editione quoque chartularum solidi partem dimidiam præbere. Quod si non apud arbitrum, sed in competentibus iudiciis majori- bus cognitio celebretur: inducendi quidem negotii gratia non nisi quatuor solidos eosdem Viros Clarissimos eroga- re: gestoribus vero excipiendorum causa duos tantum im- pondo solidos dare: & nullius ultra superscriptas quantitates cuilibet alteri præstandi sumptus exactione vexari: his omnibus locum habentibus, sive ipsi aliis litem ingerant, sive n ab aliis pulsantur. Dat. Kal. Sept. Theodosio Coss.

DE o CURIOSIS p, ET STATIONARIIS q.

T I T. XXIII.

Denuncians maleficium punitur, si non probat. Bart.

1. Imp. Constantius A. ad Lollianum P. P.

Curiosi & stationarii, vel quicumque funguntur hoc r munere, crimina iudicibus nuntianda meminerint, &

necessaria, delatorum quidem ministerio utendum monet, sed non temerariam fidem esse eis adhibendam. Dion. 52.

a vicariis.
b expleto.
c Natus patre
nondum cohorta-
tali, non est co-
hortalis filius:
manet in pristina
conditione pa-
rentis, in qua fuit,
antequam esset
cohortalis, ut hic
Patri quæ sita di-
gnitas liberis an-
tea susceptis non
nocet: v. omni-
no quæ scripti ad
l. 11. 5. de digni-
tatis.

d al. abest.
e Sic legendum
Zeno, non Ana-
stasius. nam hæc
lex citatur supra
in l. 2. de comiti-
bus, & in quib. vet. cod.
additur Joannē
magistro Officio-
rum.
f ejus.
g Principes scho-
læ.

h prædialis.
i adjutoria, al.
juratoria.
k l. ultim. j. de
castrens. & mi-
nist.
l moneantur.
m differat.
n Interest Rei-
publicæ delicta &
maleficia non la-
tere aut impunita
non esse, l. 6. 5. de
defens. civis. l. 14.
5. de pœnis. l. 51.
ff. ad leg. Aqu. l.
31. ff. de pos. in-
terest, multos es-
se accusatores
crimini.

o vide quæ scri-
psi ad l. ult. j. de
castrens.
p 6. C. Th. 29.
q πρὸς τοὺς
στῆν τὸ δπό-
μῃ. De curato-
ribus cursus. Syn.
Bas. 6. tit. 31.
r Inclusa desunt
in quib. lib. sed
in alio hic i. tit.
præcedenti con-
jungitur. Cete-
rum curiosos, qui
& curagendarii
dicuntur in l. 1.
C. Th. cod. tit. su-
per ex agentibus
in rebus tradit Cuj.
hic, quem vide.
s Curiosi & sta-
tionarii munus
fuit crimina in-
vestigare, & iudi-
cium nuntiare: ita
reges Medorum
in eam rem suos
habere κατα-
στροφῆς, Herod.
& hi quidem Cu-
riosi, quasi quæsi-
tores quidam. E-
am in rem Da-
rius, teste Plutar-
cho, multos sem-
per habuit κατα-
στροφῆς, qui
Principis aures
appellabantur, &
delatorum mune-
re apud eundem
fungebantur. &
Mæcenus agens
cum Augusto de
his, quæ ad Rem-
publ. videntur

a Criminum nuntiatores non impune calumniantur: sic improbus Irenarcha, qui ad Præsidem notoria falsa miserat, puniatur ab Antonio Pio, l. Divus. 6. ff. de custodia & exhibit. reorum, & ab ipso Constantino huius legis autore, calumniatores acerbè sunt puniti. Sextus Aurelius Victor. quoniam non ita severus fuerit adversus Donatianos, qui Cæcilianum: vel Arrianos, qui Athanasium calumniis exagitabant.

b suis. al. f. viris.

c contigerit.

d l. 1. j. de cohor. princip. cornis.

e Curiosi, maxime in aliquem injiciendi aut in carcerem abducendi jus non habent.

f l. 2. c. Th. cod.

g cursum.

h temperis.

i al. additur, tam. al. tamen.

k tradere.

l curis suis.

m περί παλατιῶν. Syn. Bas. 6. tit. 32. c. c. Th. 30.

n Palatinorum nomen generale est: omnes enim in palatio habitantes, palatini dicebantur, sed hunc titulum de apparitoribus comitum esse, Cujacius hic ostendit.

o c. Th. II. 16. 6. ubi additur, & Constantinopolitani civis.

p adde l. 6. l. 10. l. 13. l. 14. j. cod. l. 1. l. 2. l. 3. j. de privilegii eorum, qui in sacro palatio militant.

q i. e. sacrarum largitionum, qui & thesaurorum comes. l. 2. §. ut dignitatum ordo.

r l. 4. c. Th. lib. 8. tit. 7. Thefaurensis officialis Comitum thesaurorum seu sacrarum largitionum.

s Everfores hic & l. 1. c. Th. de suscept. (qui interverfores in l. 8. §. de jure fisci.) sunt administratores, qui dolo malo dilapidant rem pecuniarie fiscolem. Eadem ratione, qua in schola Rhetorum quidam olim everfores dicebantur autore Augustino 3. confessionum 3. & lib. 5. c. 12. Decolectores dicuntur in l. 40. §. de decur. l. 12. §. de suscept.

sibi necessitatem probationis incumbere, nec a citra periculum sui b, si infortibus eos calumnias nexuisse contulerit c: cesset d ergo prava consuetudo, per quam carceri aliquos immittebant. Dat. 12. Kal. Augusti. Mediol. Acc. 22. Kal. Sept. Arbitione & Lolliano Coss. 355.

Officium Agentium in rebus, est curam habere super electionibus cursus publici, portando pecuniam publicam per provincias. Joan. de Plat.

2. Idem A. & Julianus Cæsar ad Taurum P. P.

Agentes f in rebus, in curis agendis, & electionibus publici cursus inspicendis, nostrorum memores præceptorum, credimus in omnibus velle profutura Reipublicæ: ideoque solos Agentes in rebus in hoc genere justissimum obsequium adhibere: & non ab alio penitus Officio. Hi vero pervigili diligentia providebunt, ne quis contra electionis auctoritatem moveat cursum, vel amplius possulet, quam concessit electio. Quisquis igitur aliquid tale perpetrare tentaverit, improbi cæpi privetur effectu. Demonstratur etiam Judicibus vel curiosis electio, etiam si quis nobis jubentibus festinare memoret in obsequium necessarium, nec pravealeat contumacia vel dignitas. Ergo nummum || jam || vetamus exposci pro animalibus in cursu minime constitutis. Quod si forte aliquis existimaverit perpetrandum, ejus quadruplum, quod accepit, inferre cogatur. Dat. 15. Kal. Maji, Mediolani, Constantio A. 9. & Juliano Cæsare 2. Coss.

3. Idem A. ad Agentes in rebus.

Per id tempus b, quo cursus tuendi sollicitudinem sustinetis, condemnationes præfectorum circa eos solos irritæ sunt futuræ, qui servaverint honestatem: erga eos vero, qui inhoneste, & contra decus seculi, vel honorem militiæ versabuntur, non solum condemnatio mansura est, verum etiam gravior poena est statuenda. PP. Prid. Kal. Dec. Eusebio & Hypatio Coss. 359.

4. Impp. Arcad. & Honor. Augusti Marcello Mag. offic.

Agentes in rebus singulos per singulas Provincias mittendos esse censemus, quibus i inspicendarum electionum tantum debeat cura mandari, ut nihil prorsus commune, aut cum Judicibus, aut cum provincialibus habeant: nec naves debebunt illicita concussione vexate: nec libellos aut attestaciones vel contestaciones litis gratia suscipere, aut in carcerem quemquam trudere k, sed cursui solum l vacare. Dat. Kal. Jun. CP. Olybrio & Probino Coss. 395.

DE PALATINIS m SACRARUM LARGITIONUM, ET RERUM PRIVATARUM.

TIT. XXIV.

De muneribus.

1. Impp. Constantinus & Constans Augusti ad Beronitium Vic. Aliæ.

Palatini n pro o capitibus seu jugis suis tantum pensionem atque obsequia recognoscent, extraordinariis p & sordidis muneribus & susceptionibus & temonariis oneribus liberati. Dat. Non. Maji, Constantinop. Constantio 4. & Constante 3. Augustis Coss. 342.

De everfore.

2. Impp. Valentinian. Valens & Gratian. Augusti Ticiano Com. S. 9 L.

Nullus Thefaurensis r, vel Officialis Comitum thesaurorum semel deprehensus everfor s, quocunque pacto, aut repetat militiam suam, aut aliam sibi requirat per ambitum dignitatem, vel sese transferat ad aliam quamcunque militiam. Dat. 8. Kalend. Febr. Antiochia, Gratiano A. 4. & Merobaude Coss. 378.

f Everfores hic & l. 1. c. Th. de suscept. (qui interverfores in l. 8. §. de jure fisci.) sunt administratores, qui dolo malo dilapidant rem pecuniarie fiscolem. Eadem ratione, qua in schola Rhetorum quidam olim everfores dicebantur autore Augustino 3. confessionum 3. & lib. 5. c. 12. Decolectores dicuntur in l. 40. §. de decur. l. 12. §. de suscept.

De Principe officii Comitum domorum.

3. Impp. Gratian. & Valens. Augusti Pancratio Com. R. P.

Prisco a jam nunc ordine revocato, de palatino potius officio ad regendum Principatum b officii Comitum domorum per Cappadociam mittantur, quales Comes etiam domorum, si inhonestum aliquid gesserit c, vereatur. Idoneos itaque singulis annis e numero mittendariorum d ad hoc eligere debebis & mittere. Dat. Prid. Non. Jul. Scopis, Ausonio & Olybrio Coss. 381.

De Judicibus provincialibus.

4. Idem Augusti Hesperio P. P.

Nihil e omnino ullis Judicibus cum Palatinis nostræ clementiæ, quicunque a comitibus diriguntur, sit commune atque conjunctum: sed excepta reverentia, quæ non solum ab inferioribus, sed etiam a majoribus & in provincia degentibus Rectoribus Provinciarum debetur, atque deferretur, suis quisque necessitatibus obsecundet. Dat. 7. Id. Decembr. Sirmii, Ausonio & Olybrio Coss. 379.

Ne is, qui militavit, & princeps fuit in aliquo ordine, ad alium ordinem transeat.

5. Idem Augusti Nebridio P. P.

Quidam f post impletum ordinem militiæ palatinæ, quam gesserant, honoremque transactum, ad exceptorum scriinia transire nituntur. Hac igitur lege sancimus, ut nulli prorsus dehinc ista audendi g relinquatur occasio: sed unusquisque ejus scriinii, quem h primum militando elegit, ordinem persequatur i: nec in alterius loco finem militiæ requirat, qui k jam proprii ordinis transegerit principatum. Dat. 5. Id. Octobr. CP. Merobaldo 2. & Saturnino Coss. 383.

Ne quid Præfecti prætorio, præsidere palatinis injungant.

6. Idem Augusti ad Probum P. P.

Ab l officiis Palatinorum Excellentia tua sciat ita penitus esse recedendum, ut neque ipsa postmodum licitum sibi credat iisdem m aliquid injungere: & præterea n provinciarum rectores prohibeat o quicquam ulterius tale conari. Dat. 7. Kal. Nov. Mediol. post Coss. Merobaldo 2. & Saturnini.

De dignitatibus & annonis.

7. Idem Augusti Trifolio Com. S. Larg.

Scriniis p omnibus largitionum comitatensium infra scriptas decernimus dignitates: ut his contenti, ambiendi q sibi adeum interclusum esse cognoscant, etiam si speciale beneficium emendicato suffragio quisquam voluerit r impetrare. Annonas etiam juxta definitum dignitatum modum volumus præstari: nec amplius quicquam præsumi.

i ¶ Brevis, quas dignitates per singula scriinia officium f sacrarum largitionum habere statuimus, hic est:

† Scriinii exceptorum perfectissimi r ordinis secundi numero u unus, i. e. primicerius x exceptorum unus: ducenarii duo, unus tertiocerius & quartocerius: centenarius unus y, i. e. primicerius instrumentorum: epistolares num. 2. formæ primæ n. 36. formæ 2. n. 4. formæ 3. n. 3.

† Scriinii numerorum z perfectiss. a ordinis tertii num. unus b: ducenarius n. 1. centenarii num. duo c: epistolares num. duo d: formæ 1. num. tres e: formæ 2. n. unus f || formæ tertiæ n. 2. || Sacri scriinii tabellarii g perfectiss. h ordinis tertii. n. 1. ducenarius n. 1. centenarius n. 1. epistolares n. 1. formæ primæ n. 3. formæ secundæ n. 5.

† Scriinii canonum perfectiss. ordinis tertii n. 1. ducenarius n. 1. centenarius n. 1. epistolares n. 2. formæ primæ n. 4. formæ secundæ n. 4.

† Scriinii mittendariorum i ducenarius n. 1. centenarii n. 2. epistolares n. 8. formæ primæ n. 7. formæ secundæ n. 33.

† Scriinii aureæ massæ perfectiss. ordinis tertii n. 1. i. e. primicerius sacra massæ n. 1. item secundocerius n. 1. ducenarii n. 2. i. e. tertiocerius, & quartocerius: centenarii n. 6. epistolares n. 4.

† Aurifices k specierum perfectiss. n. 1. ducenarii n. 4. centenarii n. 6. epistolares n. 8. formæ primæ n. 17. formæ secundæ n. 4.

† Aurifices l solidorum ducenarii n. 1. centenarii n. 8. epistolares n. 6. formæ primæ n. 9. formæ secundæ n. 30.

† Sculptores, & ceteri aurifices centenarii n. 1. epistolares n. 5. formæ primæ n. 6. formæ secundæ n. 17.

† Scriinii auri m ad responsum præfectiss. ordinis primi n. 1. perfectiss. ordinis secundi n. 2. ducenarius n. 1. centenarii n. 2. epistolares n. 3. formæ primæ n. 4. formæ secundæ n. 2. formæ tertiæ n. 1. ¶ Scriinii a milia-

a l. 2. c. Th. hoc tit.

b Comitum domorum officium habent & officii principes ex officio palatino Comitum rerum privatarum, non ex schola agentium in rebus, prisco ordine ita revocato in usum.

c congeserit. d mittendorum. adde l. 7. l. 8. j. cod. l. 1. §. 8. de offic. pref. præs. Africa. l. 2. §. de canone largitionum.

e l. 4. c. Th. cod. f l. 5. c. Th. cod. g audiendi.

h a se primum militando electi. i l. 7. in princ. j. cod.

k quia.

l l. 6. c. Th. cod. m l. 1. §. cod.

n propterea.

o al. prohibeant.

p l. 7. c. Th. cod.

q l. 5. in fin. sup. cod.

r valuerit.

s al. officiorum.

t perfectissimi.

u numeri. al. muneris.

x in quib. lib.

y quadam hic adduntur, omnia schola perfectissimus unusquisque primicerius: exceptorum numerum unus.

z canones. Hal.

a Præfectus.

b quisque ducenarii.

c quinquaginta. Hal.

d octo. Hal.

e octo. Hal.

f triginta tres. Hal.

g tabulariorum.

h massa. Hal.

i al. Præfectus.

j l. 1. §. 8. de off. Præs.

k al. Artifices, & ita. Hal.

l Artifices. Hal.

m al. Scriinii, ad responsum per formam primam.

nnullus: per formam secundam.

num. duodecim.

rim. &c.

a Miliarenfes nummi genus : decimam partem solidi faciebant. Suidas, Epiphanius & Cedrenus miliarenfes dictos putant, quasi militares. Nummorum argenteorum, alii καυκίος τετραγώνιος, μηδὲν cavi, quadrati, rotundi. Nov. 105. cap. 2. §. 3. vers. Et hoc enim.

b al. Scrinarii ad limitem. al. ad militem per formam, sed recte hanc legem restituit Cujacius, qui ubi erat scriptum per formam emendavit, perfectissimus, vel perfectissim; sic enim legitur in lib. Aured. & Dionys.

c comitatus. Hal.

d d. l. 8. l. 9. C. Th. eod.

e al. ita in veter. quib. iusta atque additur.

f Mittendaris Palatini officii, l. 3. sup. eod.

g qua.

h annui singuli.

i al. Imp. Theod. d. l. 8. l. 9. C. Th. eod.

j al. Imp. Theod. d. l. 8. l. 9. C. Th. eod.

k l. 18. C. Th. eod.

l l. 20. C. Th. eod.

m De remunerationibus sacris, adde quæ scripti ad l. 2. §. de commendat.

n l. 1. sup. eod.

o l. 21. C. Theod. eod. l. 6. sup. de prox. sac. scrin.

p l. 6. sup. de prox. sac. scrin.

q Imp. Theod. & Valentin. AA. Maximo C. S. L. r Forum palatini certis casibus sortuntur apud Præfectum urbi.

l. 3. sup. de episc. & cler.

f Id est, novi operis nunciacione l. 12. sup. de prox. sac. scrin.

e Forum palatinorum ordinariarum, apud Comitibus sacrum largitionum.

m In palatinos magistratus provinciales, criminales sententias dicere non potest inconsultis Comitibus sacrum largitionum.

x militat.

y De privilegiis scholæ thesaurorum.

z v. l. 1. sup. eod.

a sociati.

miliarenfibus a perfectissimus b ord. 1. n. 1. ducenarius n. 1. formæ 1. n. 1. formæ 2. n. 2. formæ 3. n. 3.

† Scrinii vestis perfectissimi ordinis 4. n. 1. perfectiss. ord. 2. n. 1. ducenarii n. 1. centenarii n. 1. epistolares n. 2. formæ 1. n. 7. formæ 2. n. 10. formæ 3. n. 4.

† Officialium sacrum vestium ducenarii n. 3. centenarii n. 3. epistolares n. 2. formæ 1. n. 12. formæ 2. n. 10. formæ 3. n. 8.

† Deputati sacre vestis perfectissimi secundi ordinis n. 2. ducenarii n. 2. centenarii n. 2. epistolares n. 2. formæ 1. n. 3.

† Scrinii ab argento perfectissimi ordinis 2. n. 1. epist. n. 1. formæ 1. n. 6. formæ 2. n. 3. formæ 3. n. 1.

† Scrinii a pecuniis perfectissimi ordinis 2. n. 1. formæ 1. n. 1. formæ 2. n. 2. formæ 3. n. 5.

† Argentarii comitatus c ducenarii n. 1. centenarii n. 2. epistolares n. 3. formæ 1. n. 8. formæ 2. n. 25.

† Barbaricarii centenarii n. 2. epistolares n. 5. formæ 1. n. 8. formæ 2. n. 1. Dat. 4. Id. Jun. Heractia, Richomere & Clearcho Confl. 384.

De his, qui cingulo liberantur.

Palatini transmissi per provincias, anno elapso cingulo liberantur. Bart.

8. Idem Augusti Trifolio C. S. L.

PLacuit d iuste e omnibus Mittendaris f, & Palatinis Officiis profutura suggestio, quam g insinuasti, ut ex iisdem annis singulis h ex ducenariis terni, ex centenariis habito provisionis intuitu, cingulo liberentur. Dat. 4. Id. Mart. CP. Arcadio A. I. & Bautone V. C. Confl.

Ne quis militia cingulum sumat sine adnotatione Principis.

9. Imp. i Theod. & Arcad. Augusti Nestorio Com. R. P.

Non k aliter quilibet in officio sacrum largitionum vel privatarum rerum cingulum militie sibi sumendum existimet, nisi nostræ mansuetudinis adnotationem meruerit. Dat. Frid. Aug. Ancyra, Stilichone 2. & Anthemio Confl. 405.

De tyronum collatione, & aliis oneribus.

10. Imp. Honor. & Theod. Augusti Joanni P. P.

PALatinos l, qui sacrum m remunerationum rationem tractantes inculpanitur, ad calcem terminumque militie pervenientes, nec non etiam Adjutores & Primicerios diversorum officiorum præcipimus n habere privilegia, quæ nuper agentium in rebus scholæ nostra sunt mansuetudine contributa: scilicet ut a tyronum præbitione memorati reddantur exortes, cæteraque onera non agnoscant. Dat. 7. Id. Jun. Raven. post Conf. Honorii 8. & Theodosii 5. Augustis.

Ut primicerii officiorum & scriniorum Palatinorum sint annui.

11. Idem Augusti Anylio C. S. L. & Tauro C. R. P.

AD o similitudinem sanctionis p, quam de proximis sacrum largitionum atque privatarum rerum pro biennio annum sub perpetua observatione præcipimus custodiri: ita ut & privilegia, quæ huiusmodi officiis, vel primiceriis sacris legibus deferuntur, integra illibataque servantur. Datum 3. Kalend. Jul. CP. Theod. A. 7. & Palladio Confl. 416.

De foro competentis.

12. Imp. Theodosius A. q.

VIros devotos Palatinos non oportet in hac regia Urbe apud Virum Illustrum Præfectum Urbi litigare compelli, nisi r de ædificatione s domorum, & servitutibus & annoniis orta videatur causa: in aliis vero causis tam pecuniariis quam criminalibus apud t Viros illustres tantummodo Comites suos respondere: Rectoribus u autem Provinciarum intra administrationis suæ fines inter presentes palatinos nec causis publicis occupatos cognoscere, tam pro civili quam pro criminali causa permittimus: sic tamen ut non aliter criminalis sententia adversus eos proferatur, nisi ex suggestione Provincialis iudicii Vir Illustris Comes, sub quo militat x, certioratus ei hoc permiserit.

De dignitate & immunitate primiceriorum.

13. Idem Augusti Eudoxio C. S. L.

Inter alias y prærogativas, quas antea meruerant scholæ z societatis a sacrum largitionum, Primicerius, &

tres a Primicerii scriniorum Tribuni Prætoriani, militari dignitate fruuntur: nulla eis ex cujuslibet iudicis præceptione injungenda publica, vel privata necessitate.

Ut Palatini rei privata iisdem privilegiis fruuntur, quibus Palatini sacrum largitionum.

14. Idem Augusti Florentio P. P.

Iubemus Viros devotos Palatinos rei b nostri Numinis privata c, eisdem d privilegiis decorari, quibus etiam palatini, qui in sacris largitionibus deferuntur. Cum enim par e similisque militia sit, iustum & competens videtur iisdem utrumque officium privilegiis gloriari. Primicerios itaque officii, tresque primates f scriniorum rerum privatarum, finito tempore militie, inter tribunos militares prætorianos, salvis iisdem præstitis privilegiis, sacris constitutionibus, nostram clementiam adorare decernimus: ita tamen, ut || nullam injunctionem, || nullam sollicitudinem privati, vel publici negotii quolibet iudicio præcepto sustinere possint, sed excepta omni necessitate omnique fatigatione, indeptæ g dignitatis honore potiantur.

DE h STRATORIBUS.

TIT. XXV.

1. Imp. Valent. & Valens Augusti ad Zosimum Præsidem novæ Epiri.

PER omnes Provincias Edictum generale misimus, ut stratoribus unus tantum solidus probæ i nomine posceretur, & in offerendis equis k certam formam statutam & ætatem l Provinciales nostri custodiendam esse cognoscant: quos etiam fisco certo modo solidorum m obnoxios fecimus, si quod stratores petere interdictum est, illi dare stratoribus non timerent; officium quoque Gravitaris tuæ centum argenti libris multabitur, si sciens prædictam rem gestam fuisse, non illico eam severitati iudiciariæ prodiderit. Datum 13. Kal. Jul. Apollonia, Valentiniano & Valente Augustis Confl. 365.

DE n CASTRENSIANIS o ET MINISTERIANIS.

TIT. XXVI.

Castrensiæ & Ministeriani officio finito per lapsum biennii, alius subrogatur. Bart.

1. Imp. Honor. & Theod. Augusti Narfi V. Spectab. Comiti & Castrensi S. P.

IN p officio q Spectabilitatis tuæ secundum formam divalium responsum post completum tempus præfinitum, id est biennium r, prioribus decedentibus s, insequentes ad t locum pro merito laborum stipendiorumque succedant, nec ulla licentia tribuatur his, qui impletum deposuerint officium u denuo ad eandem militiam vel sollicitudinem remeandi. Dat. 6. Id. Feb. CP. Theodosio A. 7. & qui fuerit nunciatus.

2. Idem Augusti Scholastico V. S. Comiti & Castrensi S. P.

SI x quis primæ, vel secundæ, vel tertiæ formæ specialiter inter statutos gradum coelitus valuerit impetrare: supernumerarius y ultimus formæ tertiæ in matriculis habeatur. Dat. Frid. Id. Jan. CP. Honorio 13. & Theodosio 10. Augustis Confl. 424.

3. Imp. Leo & Anth. Augusti Joan. Comit. & Magist. off.

HI, qui in schola z vestis sacre militat, vel matres eorum vel uxores, criminales vel civilem litem contra se || commovendam a || in nullo alio, nisi b in Sublimitatis tuæ suscipiant examine.

Castrensiæ & Ministeriani eorumque matres, uxores & filii, solum coram Magistro officiorum sunt conveniendi.

5. sup. de palatin.

6. sequentes in locum.

u l. 1. C. Th. eod. Castrensiarum varii gradus sunt: alii primi, secundi, tertii.

x v. l. 12. sup. de adfessib.

y supernumerariis. Castrensiarum alii supernumerarii, alii statuti, adde l. 7. §. de palatinis.

z Schola vestis sacre, ministeriani vestis sacre.

a movendam. al. utrumque deest.

b Forum militantes in schola vestis sacre sortuntur apud magistrum officiorum.

999 3

4. ImPP.

a plures ponit Marianus Schotus & l. 7. §. eod. hoc est, quatuor.

b nominis.

c privatæ res nominis Imperatoris.

d de privilegiis scholæ privatæ rei palatinorum.

e Pares paria privilegia merentur.

f Primates scriniorum, iisdem qui & primicerii, primicerii a Mariano.

g indepto.

h 6. C. Theod. 31. in manus legitur, De stratoribus, ut & in Pandectis Flor. l. 4. §. de off. Procons. Continus, Al. stratoribus manus. Græci ita πρεσβυτέρων καὶ ἐπὶ τῶν ὀφειζομένων. Synops. Basil. 6. tit. 33. Stratores autem vel stratores, officia Præsidum vel Proconsulum.

i Probæ. i. e. probationes. Cuj. al. proprio nomine.

k Stratores equos militares probabant, qui a provincialibus conferebantur, ut hic: quod & confirmat Ammi. 29. l. & æqualem.

m certo solidorum modo, al. 108. solidorum modo.

n 6. C. Theod. 32. Hoc numero fuerunt prægustatores, pinceræ, vestitores, pistores, prædagogæ, seu prædagogiani pueri. Domestiques de la maison du Prince.

o Magis Latine (inquit Alciatus hic) diceretur. De castrensiibus ministris in illum video. sunt autem Castrensiæ ministeriani aulici, qui sacro ministerio deputati sunt: qui & Castrenses dicuntur in inscriptione huius legis, &c. Tert. lib. de corona militis. Castrenses ministri. Lampidio in A. lex. Cujac. hic.

p l. 1. C. Th. eod.

q Officium suum quoque habuit Castrensis sacri palatii. Notis imperii.

r Castrensiæ biennio militabant: post militiam deponebant & sequentibus locum faciebant: nec rursus ad eandem militiam reverti poterant, adde l.

2 l. 13. C. Th. eod.
2 l. 1. sup. ut di-
gnitatem ordo
servetur.
b al. pena.

c Scholares hic
intellige militan-
tes in sacro pala-
tio. Alciat. hic.
d al. Imp. Theod.
dosius & Valenti-
nians Florentio
Magistro officio-
rum.

e Coniunge cum
l. 3. sup. de offic.
mag. off.

f l. 3. in fin. sup.
de off. mag. off.

g Degradatio &
regradatio fit
quoque senato-
rum, ut & Episco-
porum. N. Eo-
dem regradandi
verbo lex utitur

in l. 3. sup. de do-
mestici & prote-
stor. Hier. ad
Pammachium &
in Chronica So-
lin. l. 2. C. Theod.

de cursu publico.
l. 2. §. de offic. ma-
gist. offic. Est vero
Græcis regradatio

καταβασμός.
h al. Barbarica-
riorum, ut in l.
7. in fin. §. de pa-
las. sacrarium

largis. al. Barba-
riorum.

i meruerit.
k perfruiatur.
l & adversus.

m al. Anastasius,
n eos ex assueti.
o extranea.

p fidei iuramentis.
q Scholastici dant
fidei iuramentum nu-
merarium sive a-
ctuarium scholæ:

in criminalibus
erigunt primates
scholæ suæ.

r Primates scholæ
erigunt.

s Numerarius hic
vocatur actuari-
us. Nov. 127. c. 11.

4. Idem Valent. Theod. & Arcad. Augusti Pini-
ano P. U.

OMnes z, qui in palatio militando diversis actibus paruerint volumus || in || tantum ejus dignitatis, cujus meruerint missionem, obtinere insignia, ut his omnibus præferantur in ordine arque confessu, qui posteriori tempore regendas Provincias, dignitatesque susceperint palatinas. Si quis autem temeraria a usurpatione statuta violare tentaverit, sacrilegii poenam b sustineat. Dat. Pridie Non. Jul. Med. Acc. 4. Kal. Septemb. Honorio NB. P. & Evodio Coss. 386.

DE PRIVILEGIIS SCHOLARUM c.

TIT. XXX.

1. Imp. Theod. Arcad. & Valent. Augusti Pleitio
Com. & Mag. Offic. d.

Viris e Spectabilibus Comitibus scholarum, verberandi f degradandive g Senatores ac Ducenarios, licentiam denegamus: ea namque, quæ tali commotione digna sunt, ad tuæ Sublimitatis volumus referri notitiam. Insuper etiam domesticos eorum, non Senatores, vel Ducenarios, Centenariosve fieri decernimus: poena quinque librarum auri plectendo, quisquis hanc divinam jussionem excesserit: scrinio vero barbarorum h, si tale quid vel attentari passum fuerit, vel attentatum contra leges non suggesserit, decem librarum auri condemnatione plectendo. Illud etiam observari non sine ratione convenit, ne is, cui domestici officium per militiæ gradum, vel quinquennii tempus interdici censuimus, familiaritate comitis simulata, rem prohibitam alio nomine valeat usurpare. Dat. 16. Kal. April. CP. Cyro Coss. 441.

2. Imp. Leo & Zeno AA. Eusebio Magist. offic.

Hac lege decernimus, ut qui in singulis scholis militant, quique post emensa stipendiorum curricula ad Primiceriorum gradum perveniunt, & adorata nostræ divinitatis purpura, Virorum Clarissimorum Comitum meruerint i dignitatem: tam cingulo quam privilegiis omnibus sibi competentibus perfruantur k: ac deinceps usque ad finem vitæ foro tuæ Celsitudinis tantummodo subiaceant: nec ex alterius cujuslibet sententia civile subire litigium compellantur. In criminalibus sane controversiis & in publicis tributis ita etiam l adversus tales viros provincias moderantium congruam jurisdictionem volumus observari, ne sub prætextu concessi privilegii, vel flagitiorum crescat auctoritas, vel publica vacillet utilitas.

3. Imp. Zeno m A *Magist. offic.

Quotiens super causa civili, vel etiam criminali, ex sententia videlicet iudicii tui culminis scholares, vel eorum conjuges, (sive adhuc viverent earum mariti, sive post mortem eorum in viduitate constitutæ sunt) matresve eorum in viduitate permanentes, aut liberi, qui non specialiter alterius iudicis jurisdictioni subiectam conditionem sortiti sunt, & servi ad eos pertinentes conveniuntur: minime eos n easve extranei o fidei iuramentis p exactione vexari: sed pro consuetudine vetustissima, & jugiter observata, numerarium suæ scholæ fidei iuramentum præbere jubemus: hoc videlicet observando, ut q in criminalibus causis quinque alios Primates r ex triginta Viris a Primicerio usque a triginta retro numerandis, una cum numerario s volente scilicet, & non recusante præbeant fidei iuramentum: aut recusantibus quinque (sicut dictum est) viris extraneis, in criminibus tantummodo publicis fidei iuramentum una cum numerario || his || præbeatur: ita ut executoribus non amplius ab his quam unus solidus, sive per se, sive per Procuratorem respondere maluerint, præbeatur.

1 || In subeundis autem cognitionalibus cernamini-
bus, quotiens causa fuerit arbitrio delegata: pro con-
testatione litis unum solidum, & pro definitione ab ar-
bitrio recitanda alterum unum, & nihil amplius dari de-
cernimus.

2 || Quod si causa in iudicio tui culminis ab ipsa
contestatione litis, vel relatione iudicis, aut appellati-
one interposita ventilatur: pro inducenda cognitione non
amplius quam tres solidos, & chartarum, vel recitandorum
in cognitionibus instrumentorum nomine editionis,

quinetiam gestorum, duos tantummodo solidos dabunt.

3 || Quotiens sane apud viros Clarissimos Provin-
ciarum Moderatores, ex delegatione scilicet sententia
tuæ Magnitudinis contra Viros Fortissimos Scholares, vel
eorum conjuges, || vel || liberos, vel servos cognitio cele-
bretur: non amplius quam dimidiam partem consue-
torum sumptuum præberi decernimus: hoc etiam adji-
ciendo, ut qui acceptis comitatibus ad provincias pro-
fecti fuerint, usque ad quinque a mensium spatium, in-
tra quod ipsi erit remeandi licentia, nullam penitus ac-
tionem super civili videlicet negotio (exceptis crimini-
bus & tributariis functionibus) sustineant. Ne tamen ibi
quoque, post quintum scilicet comitatus mensem, ex
sententia iudicii tuæ Magnitudinis conventi, in exigen-
dis fidei iuramentis aliquod sentiant detrimentum: adju-
ratoriæ b eos cautioni jubemus committi.

4 || Quotiens autem ex verbis, & sine ulla scriptis
prolata sententia, iidem fortissimi Scholares, vel eorum
matres seu conjuges (ut dictum est) aut liberi, aut servi
moneantur: nihil || pro d || ipsa executione sportularum
nomine penitus eos, vel eorum matres, seu conjuges, aut
liberos (secundum superius datam distinctionem) vel
servos præbere decernimus. Sed si talis sit negotii vi-
litas, ut e etiam sine scriptis, consentientibus videlicet
partibus, super eo possit cognosci: expectato sine scri-
ptis (sicut dictum est) habendæ cognitionis eventu, si
deteriorem calculum reportaverint, sportularum nomine
unum tantummodo solidum executori præstabit. Si
vero causæ qualitas habendam in scriptis cognitionem
flagitaverit: in hoc necesse est casu interlocutione in scri-
ptis proferenda, ea, quæ superius de quantitate sportula-
rum || decidendarumque || cognitionum disposita sunt,
observari.

DE CASTRENSI OMNIUM PALA- TINORUM PECULIO.

TIT. XXXI.

1. Imp. Constantinus A. ad Severum P. U.

OMnes f palatinos, quos Edicti nostri jam du-
dum certa privilegia superfundunt, rem, si quam,
dum in palatio nostro morantur, vel parsimonia
propria quæsierint, vel donis nostris fuerint con-
secuti, ut castrense peculium habere præcipimus. Quid
enim tam ex castris est, quam quod nobis consociis ac
prope sub conspectibus nostris acquiritur? Sed nec alie-
ni sunt a pulvere & labore castrorum, qui signa nostra
comitantur: qui præsto sunt semper actibus g: quos in-
tentos, & eruditos h studiis, itinerum prolixitas, & expe-
ditionum difficultas exercet. Ideoque Palatini nostri,
qui privilegiis Edicti uti potuerunt, peculia sua præcipua
retineant, quæ dum in palatio nostro constituti sunt, aut
labore (ut dictum est) proprio, aut donatione nostra
quæsierint. PP. 10. Kal. Jun. Constantino A. 6. & Con-
stantino Coss. 321.

DE EQUESTRI DIGNITATE.

TIT. XXXII.

1. Imp. Valentin. A. ad Mamertinum P. P.

Equites k Romanos secundum gradum post Clari-
ssimatus dignitatem obtinere jubemus. Dat. Prid.
Kal. Nov. Philippopoli, Divo Joviano & Varroniano
Coss. 364.

DE PERFECTISSIMATUS DIGNITATE.

TITULUS XXXIII.

1. Imp. Justinianus m A. ad Paternum Valerianum.

Codicillis n Perfectissimatus fruuntur, qui impe-
traverunt, si abhorreant a conditione servili, vel
fisco, aut curiæ obnoxii non sint, vel si pistores
non fuerint, vel non in aliquo negotio consti-
terint, nec sibi honorem venali suffragio emerint, nec
rem alicujus administraverint.

QUI

a Scholares (ii
militantes sunt) qui-
bus comitatus
datus est, intra
menses quinque
civiliter conve-
niri non possunt.
b juratoriæ: Ju-
ratoriæ seu adju-
ratoriæ cautio. v.
l. 12. sup. de prox.
sacr. servit.

c Privilegia libe-
rorum & marito-
rum extenduntur
saepè ad matres &
uxores. v. l. 4. §.
de Castrensi.

d al. de off.

e libellus estne
de substantia ju-
dicii? Negat Azo
arg. 11. q. 1. can. si
quis cum clerico.

45. cap. prout
extr. de dolo cum
possi expresso pa-
cto remitti, ut hic.

Alii contra pu-
tant libellum ad
iudicii substantiam
pertinere.

Auth. offeratur.
sup. de liti con-
test. c. 1. de libelli
oblat. cap. quo-
niam contra extr.

de probat. nec re-
mitti ullo modo
posse. sunt & qui
putant tacite re-
mitti posse, non
expresse. arg. l. 2.

§. sed quia. C. de
juram. calum. Alii
in vilioribus cau-
sis omitti posse
existimant. arg.

huius l.

f Peculii castren-
sis jus datur o-
mnibus in palatio
militantibus, in
iis, quæ tempore
militiæ adquisi-
verunt, vel ex do-
nis Principum,

vel ex sua parsimonia
sive tempore
ipsius militiæ,
sive ea com-
pleta. Synops. Basf.

57. tit. 8. ex lib.
55. tit. 2. c. 21.

g in actibus.
h eruditus.

i 6. C. Theod. 36.
περὶ ἀξιωμα-
τικῶν ἰππέων, ὅτι
περὶ ἀποστρά-
των, de dignita-
tibus equitum &
expressis. Syn.

Basf. 6. tit. 35.
k l. un. C. Th. eod.

l 6. C. Th. 37.
m al. Conf. A.
n l. un. C. Theod.
eod.

a De decurionum filiis, l. 2. co. lonis saltuensis, l. 3. curialibus, cohortalibus, l. 4. servis, l. 6. l. 7. inf. eod. Quid hactenus placet summo-
pore, quod ad Christianos milites pertinet pre-
cationis formula militibus a Con-
stantino in hanc sententiam pre-
scripta: Te unum Deum noverimus, te agnoscimus ve-
gem, te optulor nem invocamus. Tu victoria nostra es, per te hostes vincimus. Tibi ac-
cepta fecimus bo-
na, quibus frui-
mur omnia. Reli-
qua abs te uno expectamus, te supplices prece-
mur, ut Constanti-
num Principem nostrum, ejusque filios divissime servos incolumes, Euseb. 4. de vita Constantini. Hec magnus Imperator: cuius exem-
plo optabile esset, ut qui armato præsunt, formu-
lam precandi si-
miliem aliquam præferberent, ne-
que abesse plane milites esse sine-
rent.
b Litis causa mili-
tiam appetere non licet. l. 5. sup. ex quibus causis majores. l. 91. ff. de hæreditibus infest. adde Petr. Fabr. l. semest. 20.
c al. Alexander.
d fraude.
e al. Dioclet. & Maxim. A. A.
f armati, aut. ad. de l. 9. §. de agri-
colis.
g al. Justinus.
h Eis.
i Duas militias diver-
si generis, aut dignitatem & militiam eodem tempore quis ha-
bere non potest. Ex Bart.
k Duas militias, duasve dignitates nemo eodem tem-
pore habere potest, ut ne vel du-
plicem obeat mili-
tiam, vel digni-
tatem cum mili-
tia. Qui secus facit, pœna decem librarum auri multandus: nec quicquam ex eo fructus consequi-
tur. Syn. Basil. 56. tit. 1. c. 42. adde l. 10. sup. de prox. sac. serv. l. 1. §. illi quoque. sup. de præposit. agent. in reb. l. 10. ff. de mu-
ner.
l mereant, forte: aut certe nantur.
m Abiectis.
n adoptaverint.
o concedi.
p nec.
q objecerint.
r contra consensum.
t prospeximus.
u Militiarum plura sunt genera. Novell. 53. & 35.
x Militia quidam vendi possunt. Talis fuit militia silentiariore, l. 30. in fin. sup. de in-
officio so. testam. domesticorum, l. 6. in fin. sup. de advocat. divers. jud. adde Nov. 53. alix neque vendi neque pignori possunt. l. 5. sup. qua res pignori.

QUI A MILITARE POSSUNT, VEL NON POSSUNT: ET DE SERVIS AD MILITIAM VEL DIGNITATEM ADSPIRANTIBUS: ET UT NEMO DUPLICI MILITIA, VEL DIGNITATE ET MILITIA (SIMUL) UTATUR.

TIT. XXXIV.

Quibus militaturus se offerre debet.

1. De his, qui litis causa nomen militiae dederunt.

1. Imp. Severus & Antoninus Augusti Antonio.

SI militiæ nomen dare vultis, offerte vos his, qui pro-
bandi jus habent.

Non autem ignoratis eos, qui litis causa militiam appetierint, postulantibus adversariis soli-
vi sacramento solere.

De his, qui militia nomen dant in fraudem civilium munerum.

2. Imp. c. Dioclet. & Maxim. Augusti.

Non tantum decurionum filiis, sed omnibus in frau-
dem d. civilium munerum nomina armatae militiae
dantibus, fraudem prodesse displicuit.

De colonis & saltuensis.

3. Imp. Arcad. & Honor. Augusti & Mag. utriusque
militiæ.

Cura pervigili observare debet sublimitas tua, ne co-
loni, vel saltuenses, aut ultro se offerentes ad mili-
tiam suscipiantur armatam f, aut cogantur inviti.

De curialibus & cohortalibus.

4. Imp. Leo A. Dioscoro.

OMnes omnino curialis vel cohortalis conditionis con-
stituti, nullam armatam militiam in posterum arri-
pant.

Ut nemo duplici militia vel dignitate & militia simul utatur.

5. Imp. Justinianus g. A. * Mag. Offic.

His b quidem i, quibus indultum hactenus demonstra-
tur, quo binis k aut ternis pluribusve mereantur l
cingulis, non conjunctis, ex prisca consuetudine, sed ab-
fectis m, atque discrepantibus detur electio, quem re-
tendum sibi potius censeant, quem deferendum cogno-
scant: ut in eo quod optaverint n, firmiter maneat: eo
quod despexerint, sine dubitatione repellantur. In po-
sterum vero nemini prorsus facultas pateat eodem tem-
pore plus quam unius ordinis nomen affectare: interd-
cendis in commune cunctis (ut dictum est) binis pluri-
busve militiis, nec dignitatem conjungere cuilibet alii
cingulo concedendis o: ut & qui supplicandum de re ve-
rita nobis existimaverint, pœna decem librarum auri pro
temeritate quamvis infructuosa plestantur: & qui susce-
perint iussionem Augustam per surreptionem elicitam
(quod nonnunquam contingit) decem librarum auri mul-
ta feriantur; scriiniis etiam, necnon Officiis, quorum
hoc interfit, si non restiterint, & p hanc pragmaticam le-
gem abjecerint q, decem librarum auri || dispendio || pu-
niendis. Si quid autem contra hoc perpetraretur, sciant
omnes, quod extra r concessum admissum est, aut actum
fuerit, vel notis conscriptum publicis, simile habeatur, ac
si nec impetratum nec pronunciatum omnino, nec inser-
tum esset ullis matriculis: scituris etiam omnibus, qui me-
rentes in ordinibus armatis sive civilibus administrandas
provincias, seu gerendos quoslibet numeros, vel jam sunt
seu de cætero fuerint iussione nostra sortiti: & ut servetur
eis gradus, Augusta promeriti sanctione, patem indul-
gendam sibi licentiam, postquam deposuerint sollicitudi-
nem, aut in priori cingulo protinus persistendi, nullo vin-
dicando titulo dignitatis, quam sollicitudo media præstite-
rit: aut retinendi splendorem, quem acquisierint admi-
nistrationis obtentu, verum priore cingulo desistendi.
Monente s tamen innata nobis clementia, liberum
esse cunctis perspeximus t, si militia, qua deceden-
dum est, inter u eas habeatur, quas volentibus x li-
cet distrahere: & in alios eam conferendi, & pretia

consequendi: prout in iisdem agminibus consueverit hac-
tenus: excipiendis a videlicet, nec deducendis in hanc
perpetuo conservandam legem pragmaticam his, qui bi-
nas militias simul b compositas, & sociali nexas confor-
tio fuerint adsecuti: ut in Viris Devotissimis & Scholaribus
arque Candidatis fieri moris est: necnon in viris Devotis
Laterculensibus & pragmaticariis, vel a secretis contingit:
quos memorialium, aut etiam agentium in rebus adorna-
t cingulum d, & si qui simili stipendiorum junguntur
copula.

De servis.

6. Imp. Justinianus A. Mennæ P. P.

Super e servis, qui postea ad quandam militiam adspi-
rare tentaverint, vel scientibus, vel ignorantibus domi-
nis, præcipimus, si quidem ignorantibus his eam merue-
rint, licere dominis adire competentem Judicem, & suam
ignorantiam f (eo g quod contrarium minime probatur)
ostendere, eoque modo spoliatos eos militia in suum
dominium trahere h.

† Sin i vero scientibus k his servi militarint, cadere
quidem eos, non tantum dominio eorum, sed etiam omni
patronatus jure: illos vero ingenuos effectos, si quidem
utiles ad militiam eis datam visi fuerint, in ea durare: sin
vero minime idonei sint, ea privari. Super illis autem
servis, qui jam militaverint, & adhuc in eadem militia
perseverant, licentiam damus dominis intra triginta die-
rum spatium ab l eo tempore connumerandorum, quo
præsens sanctio divulgata fuerit, vel nostram adire cle-
mentiam, vel competentes judices & suam ignorantiam m
commendare, eosque in suum dominium recipere. Quo
tempore transacto simili modo tam dominio quam omni
patronatus jure cadere eos necesse est.

7. Idem A. Joanni P. P.

SI n quis o servum suum dignitatem habere, quemad-
modum militiam, fuerit passus; spoliatur & dominio
servi, & jure quod pertinet p ad patronos. Cui enim se-
rendum est, homines a nostra manu donationes accipientes, ad-
huc inter servos haberi, & forte cum suis dominis nostram pur-
puram adorantes? In his itaque casibus, in quibus non mi-
litia, sed dignitas, volentibus dominis, servis acquiritur,
eadem jura servantur q, quæ antea posita sunt: ne videat-
ur nostra sanctio aliquid habere imperfectum.

† Sciant autem domini ad exemplum præteritæ nostræ
constitutionis, quæ de hujusmodi servis loquitur, quod
nisi hoc intra 30. r dies, ex quo eis hoc fuerit notum, ma-
nifestaverint, & competentem judicem adierint, & spo-
liare eos dignitatibus curaverint: dominium eorum & jus
patronatus amittant: nobis deliberantibus postquam do-
minio servi fuerint liberati, & inter ingenuos s connume-
rari. si oporteat eos habere dignitatem, vel ea quasi indi-
gnos t spoliari u.

Ne quis duplicem habeat militiam.

8. Constitutio desideratur. Ejus sententia ex lib. 57. Basil.
hæc est, doctissimo Cujacio referente.

Hæc constitutio Græca confirmat primam constitutio-
nem hujus tituli, qua cavetur, ne quis eodem tempore
duas militias habeat, adjiciens, ne quis aliam militiam
habeat, & præterea tribunis notariis adnumeretur, &
exigit, ut apud acta quisque deponat, utrum malit digni-
tatem, an militiam. Et in eam rem statuit tempus trium
mensium, intra quos, ex quo præsens constitutio promul-
gata fuerit, adeat quisque in urbe Comitum privatarum,
in provinciis præfides, & suam voluntatem exponat,
Quo tempore elapso, præcipit Constitutio, ut si plures
habeat militias, unam tantum retineat: si militiam
& epistolas tribunorum notariorum, tribunus tan-
rum maneat: si militiam & Comitum dignitatem,

ut ingratum in servitutem, eo facto revocari posse notant: quorum neutrum probat Cuj. c.
10. de præscr. Quid negotiatores possint milites esse? non possunt, v. l. 1. in fine. J. tit. prox.

l vide quæ ad hunc locum scripsi l. 7. inf. eod. m innocentiam.

n Synops. Basil. d. tit. 1. c. 41. v. l. 1. D. de re milit. l. 6. sup. eod.

o Dominus patiens servum in dignitate esse, privabitur dominio, & jure patronatus. Bart.

p pervenit. q reservatur.

r Militiam adeptus servus ignorante domino, si militare eum postea compererit dominus, neque intra dies triginta a domino revocatus fuerit, in potestate domini esse desinit: neque libertus fit, sed ingenuus, ut hic, & l. 6. sup. eod. Spatium autem illud triginta dierum non omnibus servis præscribitur, sed iis, qui tempore constitutionis sextæ sup. eod. militabant: non iis, qui postea militaverint: quod & Latinos & Græcos interpretes non animadvertisse notat Cuj. cap. 10. de tempor. adde quæ scripsi ad l. 7. in fin. ff. de publ.

s d. l. 6. sup. eod.

t indigni sunt.

u expoliari.

a excipiendi.
b Militia duplices esse, hoc est, conjungi possunt. Ita beneficiarii, beneficia alia aliis adjungunt & cumulant.
c dicatissimis.
d cingulo, in ver. plerisque lib.
e Ecl. lib. 7. tit. 6. ex lib. 57. tit. 1. c. 43. & lib. 57. tit. 1. c. 4. v. l. 1. ff. de re milit.
f Innocentiam, Cujacius, ex ver. lib. & Græcis, qui vertunt; ἀνομήτεια.
g l. 7. inf. eod. l. 4. sup. de præposit. sacri cubic. Nov. 123. c. 17.
h Protrahere.
i Probatur aut præsumitur ignorantia facti alieni, nisi scientia probetur, ut hic, & l. 21. ff. de prob. nisi id, quod ignoratur dicitur, in fama vulgi fuerit, l. 30. §. 3. ff. de ad-
quir. hæred. aut notorium fuerit, l. 11. §. 3. ff. de insti-
tutoria, aut talem proprium etiam continere alieno conjunctum, l. ult. ff. pro socio, vel nisi agatur de factis vicinis, l. 9. sup. de nuptiis, l. 55. ff. locati, consanguinei, l. 7. sup. de in-
tegr. l. 37. sup. de lib. causa, domesticis, l. 8. §. 6. sup. de repud. l. ult. §. 10. sup. de jure de-
lib. l. 3. sup. de ne-
got. adde Nov. 90. cap. 1. Nominis etiam proprii ignorantia non præsumitur, adde Socin. reg. 176. 177.
k servus militiam vel dignitatem scientie domino adeptus, neque in potestate domini est, neque ejus libertus, sed ingenuus plane, ut hic, & l. 7. inf. eod. l. 3. §. 6. sup. de bon. lib. Aug. tamen neces-
sitate cogente li-
bertinis militibus usus est. Quin ser-
vos viris femi-
nisque pecunio-
sioribus indixit ac sine mora manu-
missos, sub priore vexillo habuit.
Suet. in Augusto 25. Quid libertus patrono consen-
tiente miles fa-
ctus, num patro-
natus jure solvi-
tur? Quidam ita
putant: alii ve-

mili-

a τὴν ἀξίαν
τῆς πόλεως,
τῆς ὑφ' ἡμέ-
ρας. id est,
dignitatem Comi-
tis consistoriani,
quoniam & is
Comes sit primi
ordinis. sic Nov.
13. h. τὸν ἀξι-
ωτάτων κο-
μητῶν τῆς ὑ-
φ' ἡμετέρας βί-
βας. h. τὸν
λαμπροτάτων.
vide Cujacium 7.
obs. 10.

b al. De negotia-
toribus ne, etc.
Militare negotia-
tores prohiben-
tur, ut hic, ut &
servi. vide l. 6. l. 7.
sup. sit. prox. l. 11.
ff. de re militari.
v. Sidonium pri-
mo epist. adde
Fornetium 2. se-
lect. 3.
c. l. 5. de digni-
tatis l. 1. de pra-
postris agendum
in reb. l. 12. in fin.
7. de cohortalib.
d. omnium.
e De negotiato-
rum utilitate &
prohibita militi-
bus negotiatione
vide Fornetium
2. select. 3.
f provincia.
g negotiatores.

h 7. C. Th. l. 49.
ff. 16.

i reverso.
k l. 9. §. quando
provocare. l. 3. in
pr. ff. de munerib.
Qui viginti annis
militavit, a for-
didis muneribus
immunitatem con-
sequitur. Synopsi
Basil. 57. tit. 3. c. 2.
Ita militia iustum
tempus viginti
anni. Idem et-
iam tempus civi-
lium munerum
vacationem prae-
stat. Iustum, in-
quam, tempus mi-
litiae 20. anni, ut
hic. c. l. 9. sup.
quando provoca-
re. l. 1. sup. de excu-
sat. veteran. l. ult.
sup. de his, qui non
implet stipend.
Idem etiam bene-
ficium Panonicis
legionibus datum
a Tiberio: Dion.
57. antea anni vi-
ginti quinque. 9.
Isidor. l. Servius 2.
Aeneidos. Sub Au-
gusto anni XII.
Praetoriani mili-
tiae adscribi. Sue-
ton. Tacit. l. Dion.
59. Atque ita re-
stringi potest for-
mula sacramenti
quae extat apud
2. Vegetii, scil.
quod milites ju-
rarent, se militiam
nunquam deser-
turos. Non tantum autem vicennio, sed vel valetudine vel aetate indulgentia vel missio im-
petrabatur. l. 2. ff. de veteranis.

l al. deest.

m l. 2. §. ignominia. ff. de his, qui norantur. l. un. sup. de infamibus. l. 2. §. de dignis.

n omnibus.

o arcentur. Cujacius & ita legitur in lib. Aured. & Dionysii.

p Si quis fossati (Graecis est φάσσατος) desertor factus, mortuus fuerit, bona ejus con-
fiscantur. Synopsi Basil. lib. 57. tit. 1. c. 1. & tit. 3. c. 4.

q l. 1. §. si reus vel accusator mortuus.

r l. 10. ff. eod.

militiam amittat, dignitatem a Comitibus primi ordinis re-
tineat, nulla pragmatica forma ex contrario locum obti-
nente. Quod si quis militiam habens fiat praeses provin-
ciae, & ut sibi gradus servetur a Principe promeritus sit,
jubeat Constitutio tunc gradum ei militiae servari, nec uti
cum dignitate ex provinciae administratione conquisita.
Quod si quidam utramque retinere studeant, & forte du-
plici militia utantur, utramque amittunt. Definit & in
eosdem poenam viginti librarum, etiam si sacram for-
mam hujus Constitutioni contrariam obtinuerint, atque
etiam in praesides, qui eam susceperint.

NEGOTIATORES & NE MILI- TENT.

TIT. XXXV.

1. Imp. Justinianus A. Mennæ P.P.

Eos, qui vel in hac alma urbe, vel in provinciis cui-
dam e ergasterio praesunt, militare de cetero pro-
hibemus, exceptis argenti distractoribus, qui in
hac alma Urbe negotiantur. Hos enim, utpote
utiles omnibus & contractibus armata quidem militia
penitus abstinere sancimus: aliam vero quamcunque sine
metu praesentis sanctionis posse sibi acquirere.

† Si qui vero negotiatores e, quos omni militia prohi-
bimus, jam militarunt: eis licentiam damus negotiatio-
nem quidem relinquere, militiam vero retinere: scienti-
bus, quod si postea negotiantes appareant, militia priva-
buntur. Quod & in argenti distractoribus hujus almae ur-
bis, si armatam militiam jam sortiti sunt, tenere volumus:
ut relicta negotiatione liceat eis in eadem militia f-
durare. Negotiantes g etenim post hanc sanctionem, hu-
jusmodi militia privabuntur: illis, qui ad armorum extru-
ctionem suam professionem contulerint, minime prohib-
endis ad competentem suae professionis venire militiam,
& hujusmodi negotiationem nihilominus retinere.

DE RE & MILITARI.

TIT. XXXVI.

De postliminio.

1. Imp. Antoninus A. Anna militi.

Stipendia & donativa temporis, quo apud hostes fuisse
ste dicis, restitui tibi postliminio regresso, restituito-
que, non jure desideras.

De his, qui XX. stipendia impleverunt.

2. Idem A. militibus cohortis primae.

Viginti & stipendia si implestis, sordida munera || mili-
tia || vobis non indicentur.

De ignominiosa missione.

3. Idem A. Julianus.

Milites || ignominia m missi cum infamia notentur:
nullis honoribus, qui integre dignitatis hominibus n
deferri solent, uti possunt. habeant autem morandi, ubi
velint, potestatem, praeterquam in eis locis, in quibus spe-
cialiter arguentur o.

De desertoribus.

4. Imp. Alexander A.

Defunctorum p in desertione q bona confiscari divus
Marcus & Antoninus Pater meus constituit.

5. Imp. Gordianus A. Valentino, & aliis militibus.

Cum allegatis septem annos in desertione egisse mari-
tum sororis vestrae, & indulgentia nostra esse restitu-
tum: non recte desideratis, ut id tempus, ac si in castris
fuerit, habeatur. Proinde excepto eo tempore, quod ad
desertores pertinet, restitutus ex indulgentia nostra, resi-
duo militare debet: ideoque nec r stipendia temporis
quo in desertione fuerit, exigere poterit.

De causaria missione.

6. Idem A. *

Semel causaria a missis militibus, instauration non solet
concedi obtentu recuperata valetudinis melioris:
quando non temere dimittantur, nisi quos constet medi-
cis b denuntiantibus, & Judice competente diligenter
examinante, vitium contraxisse.

De militari vel paganico delicto.

7. Idem A.

Frusta vereris, ne nota, quae propter delictum militare
intercessit, existimationem tuam jam veterani lassisse
videatur: maxime cum nec ex eo delicto, quod in paga-
norum potest cadere personam, notatos milites, post mis-
sionem placuerit esse famulos.

De causaria missione.

8. Imp. Philip. A.

Causaria c missus, nulla existimationis macula adspers-
gitur.

De eo, qui barbaris praedandi facultatem dedit vel cum eis
praedam divisit.

9. Imp. Constantinus A. & Caesar.

Si quid d barbaris e scelerata factione facultatem de-
spradationis in Romanos dederit, vel si quis alio modo
factam dividerit, vivus f comburatur g. Dat. 4. Kalend.
Maji, Severo & Rufino Consl.

De familie appellatione.

10. Idem A. Titiano P.P.

Quicumque militum ex nostra auctoritate familias suas
ad h se venire meruerint, non amplius quam conju-
ges, liberos, servos etiam de peculio castrensi emptos, ne-
que adscriptos censibus, ad eosdem excellentia tua dirigi
faciat. Dat. 3. Kal. Jun. Limenio & Catulino Consl. 349.

Ut tribuni vel milites in mansionibus solitis maneant.

11. Imppp. Grat. Valent. & Theod. Augusti Cynegio P.P.

Tribuni i vel milites nullam k evagandi per possessio-
nes habeant facultatem: sed cum signis propriis in
mansionibus solitis ac publicis maneant: ac si quis tam
necessaria scita contempserit, de eo, ac tribuno ejus ad
nostram scientiam Restorum ac Defensorum relationibus
protinus referatur, quatenus severissime in eos animad-
vertatur. Dat. 4. Id. April. CP. Richomere & Clearcho
Consl. 384.

Si exercitus in ripa consistat.

12. Idem Augusti Richomeri Comiti & Magistro utri-
usque militiae.

Cum l supra virentes fluminum ripas omnis legionum
multitudo consistit: ideo provida auctoritate decerni-
mus, ut nullus omnino immundo m fimo sorditatis spuen-
tis commune n poculum polluat: neve abluendo equo-
rum sudores o deproperans, publicos oculos nudatus in-
cestet, sed procul a cunctorum obrutibus in inferioribus
partibus fluviorum hoc ipsum faciat.

Ne milites sibi vacent, vel aliena obsequia peragant sine nutu
Principis. 1. De accessu ad Comitatum. 2. De
militibus vagis.

13. Impp. Arcad. & Honor. AA. Romuliano P. II.

Nemo p miles ex his, qui praesentes divino q obsequio
nostra Clementiae deputati sunt, & qui in hac alma r
Urbe praesente f comitatu concessi sunt, quive de aliis nu-
meris vel legionibus sunt, vel t sibi vacet, vel aliena u ob-
sequia sine nutu Principali peragere audeat: qui autem in
hujusmodi facinore fuerint convicti, militia exuti poenas
consentaneas luere compellantur: hi vero, qui in privato
obsequio militem retinere fuerint reperti, quinque libris
auri multae nomine feriantur. i ¶ Si vero quisquam
missus a numero x, vel a Tribuno ad Comitatum Serenita-

puerorum & servorum multitudine, ut & iustis ac lupanaribus impedimenta militaria one-
rari noluisse. His addenda quae de focariis militum alias dixi.

i l. 2. C. Th. eod.

k v. l. 13. in fin. inf. eod.

l l. 13. C. Th. eod. Quoties ad ripas legiones consistunt: nemo militem flumen sordibus inf-
cere (Graeci πυρσος) audeat: aut in oculis commilitonum nudari: sed infra tentoria sua
equos abluat. Syn. Basil. l. 57. tit. 3. c. 13. quod summo sane pudore factum, quodque nobis ho-
die probro est: in militibus etiam nudata corpora Principes non tulisse, qui summa inverec-
cundia nudos omnimodo in publicis fluvii lavari aetate sinimus & spectamus.

m v. l. 1. §. 1. D. de ext. criminib.

n Commune poculum appellat ipsa flumina, quorum usus omnibus patet.

o sudore. p l. 17. C. Th. eod.

q diutino. r clara.

f al. praesentes esse comitatus.

t l. 15. l. 16. J. eod. l. 31. §. de locato. Fornet. 2. select. 3.

u Miles aliena negotia sine nutu, i. e. permissu Principis tractare non potest.

x numerario.

a v. l. 38. §. 1. D.
de milit. test. l. 8.
J. eod.

b Probatio est
iustitia, medici
referentis de vul-
nere & cicatrice
vulneris, nisi ju-
dex vel adfessor in
acta iusserit refer-
ri, medicum, re-
tota diligentius
explorata, de vul-
nere retulisse. vi-
de Corsetum sin-
gulari. Medicus.
c Causaria missio
quid. adde l. 6. §.
eod. l. 2. sup. de his,
qui non impleta
stipend. l. 8. §. 5. ff.
de excus. tut.
d C. Th. lib. 7. tit. 1.
l. 1.
e Barbari qui di-
cerentur aut ha-
berentur, dixi ad
l. 6. in fin. ff. de bo-
nis damnis.

f κεφαλαικῶς
τιμωρεῖται hac
sententia: Quibus
hostes provocat aut
hostibus Romanos
tradit, capitali
poena adficiatur g.
Harm. 8. Porro de
ignis supplicio &
vivi comburio di-
xi ad l. un. sup. de
Nili aggerib.

g amburatur, in
C. Th.

h l. 3. C. Th. eod.
v. l. 26. §. 1. D. de
pactis dotalib. mi-
lites quibus per-
mittitur familias
suas ad se vocare,
non nisi uxores
liberos, servosque
suos castrenses, vel
accidere vel cir-
cumducere pos-
sunt: ut hoc ex
loco servemus,
militibus inter-
dam licuisse suas
conjuges circum-
ducere & comites
habere, ut hic,
quod & praesidibus
& magistratibus
Romanis permit-
sum Senatus con-
sulto quoque l. 4.
§. proficisci. D. de
off. procens. sic
Apostolis licuit
ἀδελφὴν γυναι-
κα ἀφείλεται.
i Cor. 9. vers. 5.
ut ad milites re-
vertar, eorum u-
xoribus, id priva-
legium datum est,
ut iisdem privile-
giis, quibus mili-
tes, donati sunt,
defenderentur. l.
1. l. 2. §. de uxori-
bus militum. Interim
hic quoque notan-
dum bonos Prin-
cipes mulierum,

a l. 11. §. cod. l. 4. in fin. ff. cod.
 b l. 16. C. Th. cod.
 c correptos.
 d l. ult. C. Th. cod.
 e concessa.
 f comitensibus.
 g l. 7. §. de palatinis. l. 2. §. de hereditatibus.
 h Pro inclus. leg. pseudo. comitens. legionibus seu de castris ripariensibus castris. l. 1. §. de locat.
 i Riparienses, qui in limitibus Imperii excubabant contra Barbaros. Alc.
 k v. ad hanc leg. Flor. de posthum. & Ambros. l. 1. off. & conjungit l. 31. §. de locat.
 l v. l. 12. sup. cod. l. 4. §. de offic. magistr. militum.
 m sciat & ab eo.
 n Militibus civilia negotia mandari non debent. l. 13. in princ. sup. cod.
 o nominis.
 p Miles fieri debet per probatoriam Principis tantum, non per probatoriam magistrorum militum, vel ducum.
 q quod in.
 r Praefatales milites, qui in praesenti comitatu: cujus appellationis duo magistri militum fuerunt, scilicet Marcellinus Comes: magistratus in praesenti dixit. Charisius l. ob avaritiam. 21. §. 1. ff. de test.
 s diximus, al. persequimur.
 t Forum fortium milites praefatales, non apud magistrum militum per Orientem, sed apud magistrum militum praefatales & duces: licet ipsi duces sint sub magistro militum per Orientem.
 u terrae praefatales.

tis nostrae pervenerit, (aliter enim eos hoc facere vetamus) illico se viris illustribus comitibus, sub quorum regimine constituti sunt, offerre festinet, & causas professionis exponat: ut & responsum coeleste mereatur, & citam remeandi accipiat facultatem.

2 ¶ Si a quos autem milites per Provincias relictis propriis numeris passim vagari b praesides earum cognoverint, correctos c facient custodiri, donec de his Clementiae nostrae auribus intimetur, & quid fieri oporteat decernamus. Dat. Kal. Feb. CP. Honorio A. 4. & Euty-chiano Coss. 398.

De militibus a numeris ad alios numeros non transferendis.

14. lidem AA. Stilichoni Magistro militum.

Contra d publicam utilitatem nolumus a numeris ad alios numeros milites nostros transferri. Sciant igitur Comites vel Duces, quibus regenda militia cura commissa e est, non solum a Comitatus f ac Palatinis g numeris ad alios numeros milites transferri non licere: sed ne ipsis quidem h, seu de Comitatus legionibus, seu de castris ripariensibus i castrensis, i ceterisque, cuiquam eorum transferendi militum copiam attributam: nisi hoc Augusta Majestas publicae utilitatis gratia fieri iusserit, quia honoris augmentum non ambitione, sed labore ad unumquemque convenit devenire: quod si quis contra fecerit, per singulos milites singulas auri libras a se noverit k exigendas. Dat. 14. Kal. April. Mediol. Stilichone & Aureliano Coss. 400.

Quibus rebus milites vacare debent.

15. Imp. Leo A. Aspari Magistro militum.

Milites l, qui a Republica armantur & aluntur, solis debent utilitatibus publicis occupari: nec agrorum cultui, & custodia animalium, vel mercimoniorum quaestui, sed propriae munis insudare militiae: nullum praeterea ex militibus posthac praedictis obsequiis vacare magnitudo tua patiat, sed frequentes in numero suo esse jubeat: ut armorum quotidiano exercitio ad bella se praeparant. Quod si quis ex militaribus Judicibus ullos militum tam divinis quam regis, vel privatis domibus ac possessionibus, diversisque aliis obsequiis contra interdictum Serenitatis nostrae crediderit deputandos: sciat se ab m eo, qui contra vetitum fecerit, & ab eo, qui ausus accipere militem fuerit, per singulos milites singulas auri libras a se noverit exigendas. Dat. Prid. Non. Jul. CP. Leone A. Coss. 458.

16. Idem A. Dioscoro.

Militares Viros, civiles n curas arripere prohibemus, si aut si aliquam hujusmodi sollicitudinem forte susceperint, & Militia statim & privilegiis omnibus denudari decernimus; formidantibus his motum nostrae Serenitatis, qui temeritate saluberrimis statutis obviam ire tentaverint.

Milites fieri per probatorias Principis tantum.

17. Imp. Zeno A. * Magist. milit.

Neminem in ullo numero equitum, vel peditum, vel in quolibet limite, sine nostri numinis o sacra probatoria in posterum sociari concedimus, consuetudine, quae hactenus tenuit, antiquata, quae Magisteriae potestati, vel Ducibus probatorias p militum facere, vel militibus adjungere licentiam tribuebat: ut hi tantum in numeris vel limitibus militent, qui a nostra divinitate probatorias consequuntur. Viros autem Eminentissimos pro tempore Magistros militum, nec non & viros spectabiles Duces, si supplere numeros pro his, qui fatalibus sortibus decreverint, necessarium esse putaverint, veritate discussa, per suggestionem suam nostrae mansuetudini declarare, qui, & quanti, & in quo numero vel limite debeant surrogari: ut ita demum, prout nostrae sedis majestati, divina subnotatione subnixi militiam sortiantur: officio, quod q tuae Sublimitatis actibus obsecundat, centum librarum auri dispendio feriendo, si ex aliqua parte, quae statuit nostra Serenitas, fuerint violata.

De Judicibus militum & controversiis dirimendis.

18. Imp. Anastasius A. Joanni Magist. milit. praesentalium r.

Tam Collatores & Provinciales, quam fortissimos milites, prout oportet, gubernari, minimeque lationem aliquam seu dispendium perpetui, properantes, esse necessarium prospeximus s, dicatissimos milites, qui r de diversis praesentalibus u numeris per Orientis partes noscun-

tur consistere, virorum spectabilium ducum jussionibus obedire: ut quicquid emerferit, quod pro communi securitate curandum est, hoc protinus, utpote militari praesidio in proximis locis constituto, competens possit mereri a remedium: ita videlicet, ut etiam agentibus causas tam criminaliter quam civiliter, praefati milites jam non apud magnificam magistratiam per Orientem potestatem, vel ex sententiis seu praepositionibus ejus, sed per interlocutiones seu dispositiones tam excelsae tuae Sedis, sub cujus jurisdictione consistunt b, quam eorundem ducum respondeant.

1 ¶ Eo scilicet observando, ut ad responsum c, quem de officio tuae Sublimitatis huc usque ad praedictam Magistratiam per Orientem potestatem moris erat destinari, viris spectabilibus ducibus inhaurus d mittatur, tam per se, quam per adjuutores suos eosdem judices observare, & jussiones eorum implere curaturus e: licentia i ei i non deneganda & ad responsum f, qui de officio alterius Viri Excelsi Magistri militum praesentalium g pro hac nostra dispositione destinatur, in locis, in quibus apparitionis tuae Sublimitatis ad responsum i non contigerit reperiri, suam sollicitudinem pro emergentibus maxime causis peragere: cujus etiam illi, qui de altero officio mittendus est, praebemus facultatem, ut non tantum per adjuutores suos adresponsum, sed etiam invicem se adjuvando, nec publicis, nec privatis causis vel executionibus abesse videantur: ad singulos etenim duces adresponsum de apparitoribus h nostris non perspeximus oportere destinari: ne per multitudinem eorum qualibet machinatione damna contra milites nostros augeri contingat.

2 ¶ Ut autem omnifariam tam publicae commoditati, quam fortissimis prospiciatur militibus, Sportularum i nihilominus exactionem merito censuimus moderandam k: & jubemus nec ipsis adresponsum, nec Adjutoribus eorum pro criminalibus seu civilibus causis, etiam si ex publicis causis descendere, vel ad publicam causam pertinere dicantur, licere aliquid plus quam unum solidum a singulis vel nolentibus vel spontanea voluntate offerentibus suscipere militibus: ita ut si l universitas numeri seu principiorum monenda sit, duplicata quantitate tantummodo sportulas accipiant. In his etenim causis nec m plures quam duos primates n, quorum nomina semel ac primum gestis intervenientibus fuerint publicata, patimur conveniri: syndico o videlicet, prout consuetudo deposcit, legibusque cautum, est ordinando.

3 ¶ Hoc quoque adjecto, ut pro omnibus p quibuslibet expensis faciendis q ingressus r in judicio duciano s unum tantummodo r solidum, nihilque amplius milites vel syndici litigantes dependere compellantur: ut hujusmodi solatium ad commodum adresponsum u, & ejus adjutorum & exceptorum proficiat: nihil sibi usurpare vel suo nomine percipere, vel viris devotis principibus x, qui ducianum observant y judicium vel ducianam apparitionem, de praefatis litibus concedendis: ita videlicet, ut super litis expensis, in personis etiam eorum quicumque milites pulsare maluerint, eadem forma servetur.

4 ¶ Erit autem arbitrii z atque aestimationis virorum spectabilium ducum pro qualitate negotiorum, vel quantitate, quae devotissimis militibus ab adversariis eorum ingeritur, vel a suam audientiam interponere litigiis, vel eorum discussionem dicatissimis principibus seu arbitris in locis degentibus committere.

5 ¶ Quibus Viris Spectabilibus Ducibus & eos observantibus adresponsum, seu Adjutoribus eorum cura sit, si quando ad eosdem Duces milites b accessit c fuerint, vel de locis, in quibus constituti sunt, moveri praepcepti ne quolibet modo curiales, seu Collatores d quibusdam afficiantur dispendiis: ita scilicet, ut pro militibus inspicendis quancumque voluerint viri spectabiles duces etiam praesentales devotissimos milites adhibere, non immodicam multitudinem eorum tempore pacis convocare e procurent.

6 ¶ Sin vero etiam necessitate poscente milites ad alia perveniant localitatem contra f curiales seu collatores nihil-

a adhiberi.
 b existunt.
 c Adresponsum conjunctum legendum est: erat autem dignitas, de qua hic tractat Cujac.
 d al. In mensuris mittantur, sed male.
 e curatores.
 f Adresponsum.
 g Praesentalium, al. Praesentalium, al. Praesentalium.
 h Apparitionibus.
 i Sportularum modus quis fuerit in judicio Duciano.
 k ordinandum.
 l Numerus militum, si qua forte sit causa, quae ad totum numerum pertineat, litigare per syndicum potest: ut hac parte possit conveniri per duos numeri primates.
 m ne.
 n Primates numerorum militum.
 o Syndicum, numeri etiam militum constituitur.
 p al. additur, q.
 q Sportulae dabantur judicibus in ingressu judicii.
 r in ingressu judicii, al. in ingressu in judicio.
 s al. duciano.
 t tantum.
 u Sportulae, de quibus hic, adresponso & adjutoribus ejus praestantur, non Principibus officii Duciani, officio Duciano.
 x principalibus.
 y ducianum servat.
 z pro arbitrato atque aestimatione.
 a Duces militum per se causas militares disceptare debent, vel delegare arbitris, aut Principis numerorum, in quibus ex praesentis consuetudine jus solebat reddi.
 b Milites vocati a ducibus, curiales vel collatores, sumptibus gravare non debent, nisi ultra dies 70 morari eis sit necesse.
 c accessuri.
 d l. 3. §. de evagat. militum annu.
 e provocare.
 f circa.

a ultiores.
b al. deff.
c Milites eadem
de re eodem tem-
pore non conve-
niendi apud ma-
gistrum militum
praesentium &
duces, ne divi-
dantur actiones.
d diversas quo-
que.
e pro iustione.
f accusatori al.
utrumque abest.
g sub versa vice.

h 49. D. 17.
i Praefecti e-
rant apparitores
praefecti prae-
torio, l. 2. & 3. de
apparitor. praef.
fict. praet. Ammi-
an. Marcell. lib.
27. Sunt qui le-
gant, praefecti-
riorum.
k v. l. 6. in princ.
3. de bon. qua. lib.
l Peculio ca-
strensi quae ce-
dant, add. l. 11. ff.
eod.
m l. 4. 5. familiae
eriscunde.
n Patria potesta-
te non liberat
militia. dixi l. 7.
8. de patria pos-
t. & Nov. 81.
o al. erat.
p Peculio ca-
strensi excepto, si-
lius familias nec
vendere nec alie-
nare sine volun-
tate patris potest.
Syn. Bas. 32. tit. 5.
ex lib. 16. tit. 2. c.
23.
q Sacramenti jus,
militia seu jus
militiae.
r Peculium ca-
strense, proprium
est ipsorum mili-
tum, licet sint fi-
lius familias. l. 4.
sup. familiae l. 12.
5. cum antem. l.
21. 4. de collat. l.
1. 5. nec castrense.
ff. de collat. bon. l.
4. ff. eod. l. 52. S.
Papinianus. 6.
ff. pro socio. 9.
ex hoc. Inj. qui-
bus non est per-
missum.
f l. 10. D. eod.
t Vel tibi lega-
rum. l. 5. l. 8. l. 11.
ff. eod.
u al. labor socia-
tus commilitie-
jus. & J. creden-
dus. al. commili-
tarius.

nihilominus modis omnibus abstineant: & si tam in eundem quam redeundo triginta tantum dies oporteat eos proficisci, ipsi suas expensas sibi praebeant (collatoribus seu curialibus minime praebeandis,) suscipere non ces- sent: sin autem ulteriore tempore in aliis locis necesse sit eos commorari: expensas eis ultioris a (ut dictum est) temporis, ad quae pervenerint loca, ministrari.

7 ¶ Quoniam vero comperimus quosdam temerario animo atque iniquo proposito, anteriore tempore certos de memoratis militibus tam in iudicio Sublimitatis tuae, quam apud excelsum magistrum per Orientem potesta- tem in accusationem deduxisse: & eosdem b eodem c tempore ad diversa quoque protraxisse iudicia: diversas- que d super iisdem personis, iisdemque causis & negotiis prolatas fuisse sententias: ne postea nihilominus tanta contra milites nostros infidiae, tantaque confusio querelis, quas eis ingeri contigerit, generentur: nemini liceat apud sedem Magnitudinis tuae accusationem contra militem seu milites praesentales deposita, conventionemque oblata, eun- dem vel eosdem criminaliter vel civiliter per iustionem virorum spectabilium iudicum vel ducum inquietare an- tequam negotium ex priori actione prioreque conventio- ne finem legitimum sortiatur.

8 ¶ Idemque versa vice observari, ut si quidem miles seu milites praesentales provisione e Viri spectabilis Ducis incusati ac admoniti fuerint: incusatori f licentia dene- getur agenti postulationem seu accusationem in iudicio tuae Sublimitatis contra eundem militem, vel eosdem mi- lites deponere: nec si eundem vel eosdem tam crimina- liter quam civiliter obnoxios esse firmaverit, facultatem eidem agenti superesse: & separatim intentionibus suis, pro criminalibus quidem tuae Celsitudinis iudicium, pro civilibus autem Viri Spectabilis Ducis Sublimitatem seu g versa vice occupare.

9 ¶ Si quis vero ad huiusmodi tam audacissimum, tam- que aequitati contrarium conamen profuerit: eum pro pecuniariis quidem negotiis, iactura litis, & damnorum, quae vitio ejus contigerunt, solutione percelli: pro cri- minalibus autem quasi calumniatorem convictum, legum aculeos sentire.

10 ¶ Dispositiones autem antelatas, non ad imminu- endam potestatem magistratuum per Orientem administra- tionis, sed pro tuitione locorum, ac securitate publica no- scimur praestitisse: cum non dubium sit, ipsos etiam du- ces, quibus fortissimi praesentales milites parere praecipi sunt, sub eadem excelsa potestate esse constitutos.

DE CASTRENSI PECULIO MILITUM, ET PRAEFECTIANORUM.

TIT. XXXVII.

1. Imp. Alexander A. Prisciano.

Si in potestate tua filius tuus fuit eo tempore, quo qua- dam nomine ejus emisti, ea & tua esse non dubitatur. Peculio l autem castrensi cedunt res mobiles quae eunti in militiam a patre vel a matre aliisve propin- quis vel amicis donatae sunt: item quae in castris per occa- sionem militiae quaruntur: in quibus sunt etiam haeredi- tates eorum, qui non alias noti esse potuerunt, nisi per mili- tia occasionem, etiam si res immobiles in his erunt. Matris autem haereditas, quamvis in militia delata sit, ad peculium castrense non pertinet. In castrensi vero pecu- lio praedium m donatum non esse constat: quamvis em- pta ex castrensi peculio praedia, ejus conditionis efficiantur.

2. Idem A. Felici.

Filius familias n alienationem nullius rei sine voluntate patris habet, nisi castrense peculium habeat.

3. Idem A. Feliciano.

Erat o, qui tibi persuasit, quod nexu paternae p pote- statis, jure q sacramenti solutus es. Manent enim nihilominus milites in potestate parentum: sed pecu- lio r castrense proprium habent: nec s in eo ullum jus patris est.

Haereditas fratris quaesita militanti in castris, in castrensi peculio numeratur. Bart.

4. Imp. Gordianus A.

Cum allegas te a fratre tuo eodemque commilito- ne in eisdem castris institutum t haeridem: succes- sionem ejus potius in castrensi peculio tuo, quam pa- tri tuo, cujus in potestate es, per te quamvis videri, rationis est. Etenim peregrinationis laborem u socia-

tum commilitii ejus, & obeundorum munerum confor- tium, affectioni fraternae nonnihil addidisse, quinimo vice mutua chariores invicem sibi eos a reddidisse, cre- dendum b est.

5. Imp. Dioclet. & Maxim. Augusti.

Intelligis, filio, qui militavit, defuncto, peculium ejus penes patrem remansisse, non haereditatem patri quasi- tam.

6. Imp. Theod. & Valent. Augusti Zoilo P. P.

Jus e castrensis peculii tam sciniarios, quam excepto- res, ceterosque, qui in officio tui culminis merendi li- centiam habere nesciunt, ac si in legione d prima ad- jutrice nostrae Reipublicae militent, inviolatum habere praecipimus.

DE EROGATIONE MILITARIS ANNONAE.

TIT. XXXVIII.

1. Imp. Constantinus A. & Julianus Caes. Helpidio P. P.

Repetita h consuetudo monstravit expeditionis tempore buccellatum i ac panem: vinum quo- que arque acetum, sed & lardum, carnem etiam vervecinam milites nostros ita solere percipere: in k duobus diebus buccellatum l, in tertio die panem: uno die vinum, alio die acetum: uno die lardum, biduo carnem vervecinam. Dat. 16. Kal. Jan. Hieropoli, Constan- tino 10. & Juliano Caes. 3. Coss. 360.

2. Imp. Jovianus A. Secundo P. P.

Vicesimo m non amplius lapide milites sibi jubemus paleas convectare. Dat. 5. Kal. Octobr. Aedesa, Jo- viano & Varoniano Coss. 364.

Milites ut aliquid in caena habeant, a provincialibus nihil possunt accipere. Bart.

3. Imp. Valent. & Valens Augusti ad Victorem Ma- gistrum militum.

Coenaticorum n nomine milites, & eorum super in- stantes o nihil penitus a provincialibus accipere aude- ant. Sciant etenim milites, quod oporteat eos commoda- sua, quae in annonarum perceptione adipiscuntur, accipien- tes, extrinsecus detrimentis provinciales non adicere. Dat. 6. Kal. Jan. Bonamansione, Divo Joviano & Valro- niano Coss. 364.

4. Idem Augusti p ad Auxonium P. P.

Sicut q fieri per omnes limites salubri prospectioe pra- cipimus, species annonas vicinioribus limitibus a provincialibus ordinabis r ad castra conferri: sed in vete- ranis s castris constituti milites, duas alimoniarum partes ibidem t deconditis fumant: nec amplius, quam tertiam par-

nomen erat Cyrenaica, sic enim Romae in antiquo marmore legitur: M. Pompeji M. F. Am. Aspro leg. XV. Apoll. cohort. 3. primop. leg. III. Cyrenaica. Quarta legio Macedoni- ca dicebatur. Tacit. 19. Septima Claudiana. Tacit. 19. & Galbiana. Tacit. 18. Octava, bis Augustalis, idque in saxo Viterbii ostenditur. Tre. Mil. leg. VIII. bis August. Q. Urban- no proque provinc. Crete & Cyrenarum aedili Pl. pr. legato D. Vespasiana leg. XIII. ge- minae Procos. provinc. Macedonae P. Tullius Varro optimo patri. Duodecima fulminat- trix. Sic enim in antiquo saxo Romae extat, Veterano leg. XII. Fulminat. Decimatercia Gemina appellata est, ut sup. Decimaquinta Apollinaris, ut sup. quoque constat. Vicesi- ma, Victrix, in saxo vetusto Praef. Castr. leg. XX. vict. Vigesima prima, Rapax. Tacit. 18. & 19. Extat Bononae monumentum, hac inscriptione: Q. Manilio C. F. Codor. tr. leg. XXI. Praef. equit. exalt. trib. civit. Gall. fac. cur. Rapac. certus lib. in agr. L. XLIX. Cujus in- scriptionis meminit Alciatus in annotationibus 17. Taciti. Vigesima secunda Primigenia nuncupata est: reperitur in marmore quodam Romae, P. Celia P. F. Ser. Balbino Vibulo Pio x. viro filitibus Judic. vi. viro equitum Rom. curm. quint. tr. milit. leg. XXII. Pri- migenia. Adde VValtherum i. Miscellaneorum 15. & Alciatum 6. p. 18. adde l. ult. 5. de off. Praef. praetor. l. 1. 5. de professorib. & medicis. Spartianum in Adriano. Dionem 55.

e l. 7. C. Th. 4. περὶ ἀννῶν καὶ πόρων αὐτῶν, &c. De annonis & earum erogationibus. Item paleas a militari vigesimo convectendas esse: Praeterea, conjugem liberos- que defuncti ab erogatore (παρὰ τὴν λογατῆσιν) quidquid ei debebatur ad mortem usque, consequi. Synops. Basl. 57. tit. 4. f Zonaras in cap. 83. Ἀποβαλὼν. differen- tiam facit inter διαβέβαιον στρατιωτικὴν & ὑποδοχὴν στρατιωτικὴν ἀποβαλὼν, add. l. 12. 5. 1. ff. de re militari. g al. erogatione militis & annona. h l. 6. C. Th. eod. i Buccellatum est fru- mentum a usus diuturnitatem coctum: Gallica lingua vocamus Biscuit. Ammia. Mar- cell. lib. 18. Huc refer Xenophontem lib. 3. ἀρόμην. ut hinc constet, sobriam & fru- galem annonam veteres militibus erogasse, ne rem militarem enervarent. Et ita quoque videtur Imperatores magni, ut frugalitatis & continentiae exemplum suis militibus es- sent. Hinc Hadrianus exemplo Traiani, Scipionis, Emiliani & Metelli, uti solitus erat ci- bis castrensis, lardo, caseo, posca. Spart. k ut militibus expeditionis tempore, biduo buccellatum, unodie panis, biduo caro vervecina, uno die lardum detur.

l al. sic, in duos dies buccellatum, in tres panem. al. biduo. m Milites paleas ultra vicesimum lapidem seu miliare quærere non debent. n Idem, pro coena. al. Venat- tiorum al. Menaticorum. Porro coenatica genus exactionis, quod milites exigebant a provincialibus quasi pro coena, quale est, quod Galli vocant la passade. adde quae scripti ad l. 7. 7. eod. l. 12. C. Th. eod. l. 18. 5. quibus 5. de re militari. Rolandum Vall. i. conf. 66. num. 10. Cujac. Nov. 130. o super his stantes, al. insuper stantes. p al. Imp. Valens Grat. & Valent. AAA. 6. PP. q l. 15. C. Th. eod. l. 6. 5. de annona & tributu. r Ordinatis, al. ordinalibus. s al. in veteranis. t idem.

a Abest a qui-
busd. lib.
b Praesumitur ex
frequenti conver-
satione augeri af-
fectio inter con-
sanguineos, de
qua praesumptio-
ne vid. Alciat. 1.
praesumptionum.
30.
c Peculii castren-
sis jus habent tam
sciniarii, quam
exceptores Praef.
Praetorio: viden-
tur enim primae
legionis esse, quae
Principis est ad-
jutrix. Syn. Basl.
lib. 6. tit. 4. ex lib.
57. tit. 2. c. 26. &
lib. 57. tit. 8. ex
lib. 55. tit. 2. c. 26.
d Legio prima
adjutrix appella-
ta, ut hic, Tacit.
18. Annal. Imo
secunda est, l. 5.
de professorib. v.
Alciatum 6. pa-
vergon. 18. & ita
quoque appella-
tur in veteribus
monumentis: P.
Aelio Mutiano
Spec. legionis se-
cundae adjutricis
Vitalianus & Vi-
talis avunculi.
Vere defendi pot-
est, adjutricem
legionem dupli-
cem fuisse, pri-
mam & secun-
dam. Ita in ma-
more Bude legi-
tur, schola legio-
num i & ii. ad-
jutricum pia-
rum. Fit ita men-
tio in itinerario
Antonini primae
& secundae legio-
nis adjutricis, a-
pud Ptolemaeum
a c. 15. auxiliaria
prima appella-
tur. Tacitus 19.
eam Italicam ap-
pellat: Minervi-
am Spartianus.
Tertiae legiois

a. l. 16. C. Th. cod. Actuarii (hi Graecis ὑπομνηματισταὶ καλεῖται, id est, actorum seu commentariorum custodes) intra dies triginta tradere authentica pittacia debent. Secundum ea pittacia, militibus si erogatio annonarum, & ideo dicuntur pittacia τὰν ἀποτρεφῶν.

b. Pittacia sunt rationes & commentarii annonarum militarium, & creditis.

d. l. 17. C. Th. cod. e. certo.

f. ac sibi debetam.

g. l. 7. J. cod. h. & id.

i. militum.

k. l. 20. C. Th. cod. Militibus non licet adarationis nomine (quae Graecis ἀπαρτυρισμός Nov. 43. 130.) id est, pretia pro annonis accipere, ut hic, nihil nomine ἀπὸ τοῦ μισθοῦ l. 10. J. de mensura Nov. 134. nihil denique coenatorum vel introituum nomine, vel quo alio titulo commentitio. l. 13. l. 6. S. cod. Novell. 130.

l. per.

m. l. 23. C. Th. cod. n. seu.

o. necdum ad oppidum.

p. l. 24. Cod. Th. cod.

q. v. quae scripti ad l. ult. J. cod.

r. Sic in ver. sed iidem & opinatores dicuntur, l. 7. S. de exactoribus trib. Cont. sed optio est erogator militaris annonae cui actarius adiungitur. l. ult. J. cod. l. 13. sup. de apochis. Novell. Martiani de Jud. deb. subscribendarius, l. 1. C. Th. cod. & numerarius, l. 3. C. Th. de numerariis.

s. l. 25. C. Th. cod.

t. al. Optionibus l. 26. Cod. Theod. cod. In exercitu pelegatores, (qui Harmenopulo 6. tit. 14. & lib. 14. in fin. legatarii) copias militibus, hoc est, militari annonae providebant: optiones (de quibus hic) erogabant, l. 7. J. de exactoribus, l. 3. S. de apochis pub. Unde optio militum, annonae divisio Graeci ad l. 1. ff. de munerib. His Novella 130. decimam quintam partem copiarum dant) sicut & aliarum rerum susceptoribus certa pars datur, l. 9. S. de susceptoribus.

u. al. Fravitta.

tem ipsi vehere cogantur. Dat. 5. Non. Maji. Martiano-pol. Valentiniano NB. P. & Victore Coss. 369.

5. Impp. Valens. Valens & Gratian. Augusti ad Probum P. P.

Actuarii a, nisi expleto triginta dierum spatio, pittacia b authentica confestim tradiderint, species, quas ex fiscalibus conditis c dissimulaverunt excludere, vel numero, cujus ratiocinia pertractant, superfederint erogare: de propriis facultatibus, vel militibus ipsis, vel fiscalibus horreis addicantur inferre. Dat. 6. Id. Ap. Sirmio, Valentiniano & Valente Augustis Coss. 370.

Militibus praestanda est annona singulis diebus & ante lapsum anni.

6. Idem Augusti ad Modestum P. P.

Fortissimi d ac devotissimi milites annonas & capita singulis diebus, aut certe e competenti tempore, id est, priusquam annus elabatur, de horreis consequantur: aut si perceptionem suam f ac si debitam studio voluerint g protelare: id h quod competenti tempore minime perceperint, fisci nostri commodis vindicetur. Dat. Frid. Non. April. Antiochia, Gratiano A. 4. & Merobauda V. C. Coss. 377.

7. Impp. Valens. Theod. & Arcad. Augusti Rufino P. P.

Nulli militarium i pro k his annonis, quae in provinciis delegantur, repudiata ad tempus specierum copia & inopia occasione captata, pretia liceat postulare: ita ut si quis propter l anni abundantiam suscipere oblata neglexerit, ac postea impositis pro necessitate rerum pretiis repudiata taxaverit: neque id, quod contra hanc legem expetit, finatur exigere: neque id, quod accipere dissimulaverit, consequatur. Dat. 3. Kal. Aug. CP. Theod. A. 3. & Abundantio V. C. Coss. 395.

8. Impp. Arcad. & Honor. Augusti Hilario P. P.

Provincialium m commodis nos convenit subvenire. Ad omnium itaque numerorum sive vexillationum aut etiam scholarum Tribunos, vel Viros Illustres Comites Sublimitas tua faciat pervenire, ut meminerint foenum n militibus iustis capitibus praestandum, juxta legem divi Valentiniani: nec o tamen ad oppidum deferendum. Dat. 16. Kal. Jul. Arcadio 4. & Honorio 3. Augustis Coss. 398.

9. Idem Impp. Augusti * P. P.

Excellentia tua p erogationis per susceptores facta modum quantitate brevium conferri perficiat, ita ut quod die numeris datum sit, diligentius exploretur: ac si quid amplius actuarios q vel Optiones r accepisse constiterit, quam brevium datorum scriniis nostris veritas continet, memorati in duplum reddere compellantur: susceptoribus ea summa imputanda, quam semel flagitantibus eodem erogasse monstraverint: nam ad illustres quoque viros Magistros utriusque militiae sacri apices cucurrerunt, quibus provida sanctione decrevimus, ut breves ante indicationis principium summa fide ac veritate confecti, ad nostra scrinia dirigantur, secundum quos a Susceptoribus erogatio celebretur. Dat. 8. Kal. Apr. CP. Honorio A. 4. & Eutychiano V. C. Coss. 400.

10. Idem Augusti Eutychiano P. P.

Jubemus s per omnes Provincias cunctis numeris ac militibus a Novembri mense de novello vino annonam dari: quoniam veteris dispendiosa videtur erogatio. Dat. 10. Kal. Jun. Honorio A. 4. & Eutychiano V. C. Coss. 400.

11. Idem Augusti provincialibus proconsularis.

Opinatoribus t, id est, exactoribus militaris annonae, nullum sit cum Provincialibus commercium: ita ut a Ducibus vel officio provinciali omnis summa debiti possuletur, intra anni spatium conferenda. Dat. Frid. Kal. Apr. Mediol. Vincentio & Fravitta u Coss. 403.

Septem diebus fori militibus non venduntur res pretio viliori.

Bart.

12. Idem Augusti & Theod. A. Anthemio P. P.

His Novella 130. decimam quintam partem copiarum dant) sicut & aliarum rerum susceptoribus certa pars datur, l. 9. S. de susceptoribus.

Septem diebus a, per quos Tribuni || Praetoriani || emolumentum gratia solenniter stellaturae b nomine species consequuntur, species resistentes c non aliter adarentur, nisi ut in foro rerum venalium distraherentur. Dat. 5. Id. April. CP. Arcadio A. 6. & Probo V. C. Coss. 406.

13. Impp. Honor. & Theod. Augusti Anthemio P. P.

Lege repetita d censemus, ut si quis militum interclusam specierum exactionem refricare e tentaverit, vel adarationes f statutas ausus fuerit immutare, tam vir spectabilis dux, centum librarum auri, quam ejus etiam officium pari condemnationis summa quatiatur g, adjecta sacrilegii h poena, quae divalium scitorum violatores palam insequitur. Dat. 10. Kal. Apr. CP. Honorio 8. & Theodosio 3. Augustis Coss. 409.

14. Idem Augusti Constantio Magistro militum.

His i scholaribus, quibus laborum intuitu regendos numeros dedimus, de arariis annonis singulos solidos per opinatores k, caballationis quoque rationem pro administrato tempore debitam, quando militibus erogatur, sine mora praebere oportet: vel si quis eorum, antequam accipiat, in fata concesserit, quod ex utraque causa ei debebatur l, haeredibus ejus restitui. Dat. 13. Kal. Dec. Constantio & Constante VV. CC. Coss. 414.

15. Idem Augusti Asclepiodoto P. P.

Annonas m omnes, quae universis officiis atque sacri Palatii ministeriis, & sacris sciniis ceterisque cunctarum administraculis dignitatum adsolent delegari, quaeque hi, qui ad earum exactionem mittuntur, pro cupiditate & libidine sua graviter ex Provincialium visceribus eruebant: ad similitudinem militum, quibus araria praebentur annona, ad arari n, praecipimus: ut omnibus supra o designatis emolumenta debita in pretiis dispositio cui culminis pro publica utilitate taxatis praecipiat erogari. Dat. 16. Kal. Mart. CP. Asclepiodoto & Marignano Coss. 423.

Erogator jurare debet se officium legaliter & secundum iustitiam peracturum.

Bart.

16. Imp. Anastasius Longino Magist. equitum ac peditum.

Jubemus per hanc divinam dispositionem eos, quibus ex officio tua Sublimitatis militarium meritorum seu ejuslibet praestationis committitur erogatio, in primis jurare p pro iustitiae ratione injunctam sibi sollicitudinem peracturos: & secundum praesentem saluberrimam nostrae dispositionis observationem solatium (sicut dictum est) publicum erogator manu sua sine ullo dolo & fraude singulis militibus enumeret, quatenus unusquisque miles accepto per suam manum solatio, ipse cum actuario de negotiatione q actuarius permittit secundum rationem agat iustitiae: hoc videlicet observando, ut r pro singulis solidis actuario, sive statim, sive post unum duosve seu amplius annos restitutum fuerit debitum, minus quidem uno tremisse s, pro temporis scilicet brevitate pacisci liceat: amplius autem quam unum tremissem nullus actarius pro quoquo tempore seu annorum spatio pacisci penitus permittatur, nec ulla possit actuarius machinatione pro temporis prolixitate unius quantitatem tremissis excedere. i ¶ Si qua tamen inter actuarium & militem super pacione, vel negotiatione tempore erogationis emerferit dubitatio: jubemus eidem militi dandas pecunias, ab erogatore Principis t dari,

debitum stipendium integre persolverit: quo in manus militum persoluto, potest eis vendere res necessarias, imo mutuum dare sub usuris legitimis: ita tamen ut statim atque trientem sortis requeverint, cessent, neque possint ulterius currere. Hac ille apud quem ibidem plura vide.

r Actuario permittitur negotiari cum militibus, ita ut in singulos solidos amplius quam unum tremissem pro quocunque temporis spatio accipere non possit, sed minus tremisse: unde colligitur, usurae cumulum non posse in fine cuiusque, sive brevis sive prolixi temporis, tertiam partem sortis excedere, sed infra tantum sublidere. Molinæus de usuris, quaestione 4. num. 105. ubi notat usurae duos esse supremos gradus. Primum in quantitate, pro rata cuiusque mensis vel alterius certi temporis successive currentis, cujus quantitas non sit uniformis, sed diversos habeat gradus. Alterum esse in cumulo seu totali summa & periodo seu fine finiente: in quo nulli sint gradus, sed unicus & idem terminus uniformis, & eadem periodus, quae hoc casu nostro fallat.

s Tremis, tertia pars solidi, ut semis, dimidia. Ita Alexander Severus tributa ab Heliogabalo imposita ad tricesimam partem reduxit, ita ut qui decem aurei sub Heliogabalo pendebat, tertiam tantum partem aurei praestaret: cumque primum semisses & tremisses formari.

t Principibus.

a Septem diebus. l. 28. C. Th. cod.

b Stellaturam interpretatur hic & in lib. praet. s. Alciat. esse privilegium quoddam militum, quo viliori pretio annonam consequuntur.

c resistentes.

d pars legis 30. C. Th. cod.

e replicare.

f Adaratio est taxatio pretii. Graeci ut antea dixi ἀπαρτυρισμός. al. legitur erogationes.

g quatiatur.

h Sacrilegi rei sunt, qui committunt in leges, dixi ad l. unicam. S. ut dignitatem ordo.

i l. 34. C. Th. cod. k options.

l v. l. 16. in fin. J. cod.

m l. 35. C. Th. cod. n Adarari. Re. de, sic enim in ver. lib. legitur & eo verbo usus est Ammianus Marcellinus lib. 31. v. Tauri. de milit. al. adharere.

o superius.

p Lege Solonis apud Aeschinem cautum est, ut iudices jurent secundum leges iudicaturas. Συναστὰς ὁπαρχα ἰνφιστάει κατὰ τὰς νόμους.

q Foeneratoria, negotiatio est, ut hic, & quidem licita. Novell. 106. adde Molinæum tract. de usuris num. 58. Idem ibidem num. 105. negat agi hic de negotiatione universali, vel mercabili quatuordecim militibus prohibita, s. negotiatores ne militent. sed de negotiatione particulari eorum quorum milites egent in expeditione, puta promemendis sagis, equis, victu & huiusmodi necessariis. Et prohibetur actuarius cum eis contrahere, antequam eis

& sc.

a In ver. lib. ad-
ditur negatio,
non, & Cujac. ex
Græcis negative
legendum existi-
mat.
b Obtenentem.
c Absunt a qui-
busd. lib. al. sales
pecuniar.
d al. deest.
e Teneri.
f al. Offerendo.
g Pro commeatu.
h Rationis.
i Absent a quibus-
lib.
k Discedat.
l Verò.
m Erogationis fa-
cta gesta confici
testata debent, de-
cem principio-
rum primatibus
& capite schola-
rum (si scholaribus
facta sit ero-
gatio) deponen-
te: De manu in
manum factam
esse erogationem,
adde quæ scripti
ad Novell. Le. nia.
q1.
n Primates prin-
cipiorum.
o Caput scholæ.
Ammon. 25.
p Militum.
q Factus.
r al. utrumque
absent.
f Facienda.
t Erogatoris mi-
litaris annonæ
mora si damnum
militi contigerit,
ob contractum si-
ve pactionem ha-
bitam cum actua-
rio, erogator ipse
id agnoscere de-
bet.
u Procuraverit.
x Apparitoris.
y Qui.
z Eorum.
a Absunt a ple-
ritque lib.
b Comitatus em-
mendat Cujacius
ex Græcis & Lat.
manuscriptis.
c Milite mortuo
erogator debitum
stipendium uxori
& liberis defun-
di persolvere te-
netur, ut l. 14. §.
eod. Quæri potest
cur non totius
anni, ut alias fit, l.
4. §. de domesti-
cis & protectori-
bus: Cujacius pu-
tat, ideo consti-
tutum, quod mi-
litibus stipendia
in annos non con-
stituerent, sed ut
quisque militæ
onus subiiceret.
Potest & hoc ad-
jici, rem in infi-
nitum abituram
fuisse, si in tanta
militum multitu-
dine id fuisset ad-
missum.

& a secundum hactenus observatam b consuetudinem
|| easdem pecunias c || vel ab erogatore || Principis d, ||
vel ab actuario retineri e: quatenus causa apud devotis-
sima principia, propositis sacrosanctis Scripturis inter
actuarius & militem tractetur: ut ex omni parte miles
nullum damnum sub quacunque occasione (præterquam
id quod cum ex iusta & permissa actuariis negotiatione
debere constituitur) patiatur.

2 ¶ Super his vero, quos datis forte commeatibus abes-
se contigerit, hoc volumus observari, ut pecuniæ, quæ ero-
gandæ sunt, usque ad triginta milites, quos tantummodo
dati commeatibus dimitti sacra Constitutio continet,
apud devotissima principia sequestrentur: illorum scilicet
tantummodo militum, quorum intra triginta com-
meatales viros constitutorum actuarius tempore erogati-
onis pyftacia, utpote, habita super pactione, protulerit,
quatenus cum iidem redierint milites, causa apud devo-
tissima principia secundum præfatum modum tractata
utriusque partis indemnitati similiter consulatur. Non
danda pro tempore tribuno licentia triginta viris amplius
sub commeatibus occasione dimittere.

3 ¶ Sin v. saluberrimam constitutionem offendendo f,
amplius quam triginta viros datis commeatibus Tribu-
nus dimittere ausus fuerit: pecunias quidem, quæ post
præfatorum triginta virorum numerum per commeatibus g
dimissis militibus erogandæ fuerant, publicæ rationi h
erogator non dubitet reportandas.

4 ¶ Sciat vero Tribunus, præter jam constitutas super
huiusmodi facinoræ interminationes, sese de propriis fa-
cultatibus singulis militibus, quibus ultra numerum tri-
ginta virorum sub nomine commeatuum eos dimitten-
do causa || non i || consequendi publica solatia dederit:
quicquid ob iniquam dimissionem amiserint, soluturum:
Nec prius idem tribunus ab eodem decedat k numero,
nisi omnes huiusmodi milites, id est, quos post permissam
triginta virorum quantitatem, commeatibus nomine dimi-
serit, indemnēs in hac parte atque illæfos reddiderit.

5 ¶ Hoc etiam l adjiciendo, ut sub gestorū testifica-
tione tam decem m ex devotissimis principis n primates
eorum videlicet, quam unusquisque caput o scholæ jura-
tus deponat sub præsentia sua rem sicut superius disposi-
tum est, fuisse subsecutam, & sub obtutibus suis unum-
quenque militem p solatium suum manu sua ab ergo-
ratoris dextra suscepisse: & huiusmodi gesta relatione a vi-
ro clarissimo tribuno, vel devotissimis principis intra tres
menses mittenda, ex quo profectus q fuerit, numerandos,
ad nostram referat pietatem.

6 ¶ Hoc videlicet ante omnia curando, ut pro tempore
erogator, postquam data fuerint ex r publico pecuniæ, in-
tra duos vel tres menses, seu quatuor, pro qualitate scilicet
spatiorum, commissam sibi sollicitudinem erogationis non
dubitet faciendam f: vel si t ulterius apud se pecunias
publicas, differendo erogationem, ausus fuerit retinere,
sciat se modis omnibus damnum, quod ex negotiatione mi-
les sustinuerit, ex propriis facultatibus militibus solu-
tuum. Scientibus his, qui præfata dispositionis observan-
tiam sive in differenda, ultra sigillatim definitum tempo-
ris spatium erogatione, sive in qualibet alia parte fuerint
egressi, non solum sese militiæ cinguli amissionem, ve-
rumetiam facultatum || quoque || suarum publicationem
pro tanto subituros flagitio: & insuper erogationum quo-
que sollicitudinem ab officio tuæ Celsitudinis, si imperato-
ria fuerit violata dispositio, ad alios transferendam.

7 ¶ Si vero idem officium simul atque huiusmodi fue-
rit a quolibet facinus perpetratum, ad notitiam nostræ
mansuetudinis, vel certe ad scientiam illustriissimæ Magi-
steriæ referre curaverit u potestatis, ut ejusdem appariti-
onis x periculo tale flagitium Principales minime possit au-
res latere: quatenus y ex omni parte eodem z delicto re-
velato, quicumque saluberrimas nostræ constitutionis vel a
pietatis ordinationes ausus fuerit violare, interminatas
minime possit pœnas evadere: ita ut singulis militibus,
qui non observato in eorum persona tenore dictæ disposi-
tionis lasi fuerint, liceat sacratissimum nostrum per unum
forte, vel etiam binos milites pro omnibus verba factu-
ros petere commeatum b: & porrectis precibus, quod
contra nostram dispositionem passi sunt, approbare: eo-
que facto, statutis violator Imperatoriæ dispositionis
supplicis percussatur.

8 ¶ Illud præterea omnibus modis observari decernimus,
ut erogator omnes pecunias, quæ mortuis c militibus usq;
ad diem mortis eorum debitæ fuerant, secundum jam

datam divalem dispositionem a uxoribus vel liberis co-
rum non dubiter ministrandas.

Milites deputati ad custodiam alicujus persone vel loci an-
nonam de publico non percipiunt. Bart.

17. Imp. Justinianus Augustus *P.P.

Cum sæpe contingat propter quasdam maximas & in-
excusabiles rationes, quibusdam ad b custodiam vel
ob aliam huiusmodi causam milites || deputari, vel etiam
jam c || deputatos esse, & non conveniat hoc modo publi-
cum aliquod damnum seu dispendium sustinere: jube-
mus, si qui fortissimi milites ex quocunque numero, curiis
vel quibusdam corporibus, vel sacrosanctis Eccl. vel aliis
personis pro custodia (ut dictum est) vel || tali || alia causa
a nostro numine deputati sunt, vel fuerint, ne per eorum
translationes, circa annonarum vel capitum d eis præ-
bendorum erogationem publicis rationibus quædam læ-
sio ingeratur: eandem rem de e proprio personam seu
etiam personas, cui vel quibus deputati sunt vel fuerint,
|| hæc || modis omnibus agnoscere, hoc tantummodo de
publico pro iisdem annis & capite præbendo & im-
putando, quod in locis ex quibus præfati milites pervē-
niunt seu pervenerint, imputabatur: vel si ante laram
præstationem supradictæ personæ recusaverint, eosdem
milites non recedere de suis locis, vel eos, qui recesserint f
sine quadam mora ad ea redire: hoc omnifariam custo-
diendo, ut nemo devotissimorum militum cuicunque
personæ seu corpori sine g speciali nostra Serenitatis jus-
sione scriptis proferenda deputetur: officio tuæ Celsitu-
dinis, si hanc nostræ Mansuetudinis formam, quoties
super militibus quibusdam deputandis aliquid statutum
fuerit, gestis insinuare, & quid eos quibus dati sunt, prout
nobis placuit, agnoscere || oportet ||, itidem publicare
minime curaverit: tam dispendium quodcumque pu-
blicum hac ex causa sustinuerit, ei h de proprio resarci-
re, quam triginta librarum auri multam propter desidiam
suam i, imo magis conniventiam, dependere cogendo:
Rectoribus nihilominus provinciarum, & Apparitoribus
eorum, si statuta nostra violaverint seu violari concesserint,
ejusdem condemnationis solutione percussendis.

18.

Constitutio jubet, ut in regionibus retineantur in pri-
mis ea, quæ militibus eroganda sunt, atque ita deinde
procedant reliquæ causæ fisci. Nec enim oportet solas
transmissiones urgere, & erogationes militares negligere.
Et si hanc constitutionem præfides violaverint aut municipia
vel quilibet alius tractator publicorum, ut de suo mi-
litibus pecunias exolvant, & hoc amplius multam C. li-
brarum auri.

19.

Constitutio jubet, si milites propriis angariis minime
cant operam personis quibusdam auxili gratia depu-
tati vel per comeatum dimissi, ut Actuarius eorum sti-
pendia in speciebus non accipiat, ne corrumpantur, sed in
auro, facta specierum æstimatione secundum k ratio-
nem mensæ, & jurejurando præfatio a Tribunis & Vica-
riis, & domesticis, & Actuariis, & Optionibus, a quibus
etiam si jusjurandum dederint, ratio postea nihilominus,
& si qua in re pejerasse inventi fuerint, duplum exigetur.
Sed & si milites adarari sibi velint annonas, eandem in
pretio rationem mensæ servari: si species dari, ut eas ac-
cipiant, quas regio parit, arbitrio religiosissimi Episcopi &
Clarissimi Defensoris Civitatis. Rursus si Actuarius a
milite emerit annonas ejus & eas accipiat a collatore quasi
sibi concessas, rationem mensæ servari, nisi malit collator
species ipsas inferre. At si velint sua sponte collatores
vendere quædam militibus, id non prohibemus, etiam si
ex eo lucrum facturi sint, minorem specierum quantita-
tem præbentes, quam exigit ratio mensæ publicæ. Ne
tamen ea propter liceat civibus lædere collatorem, puta si
curia sive civitas cum milite perperam conventionem ini-
erit præbendarum specierum, ne cogatur collator secun-
dum eam conventionem species inferre. Quia vero ple-
rique ex chartulariis fortissimorum numerorum, vel fœ-
deratorum cœmunt sibi frumentum, pretia a fisco accipi-
entes juxta nundinationem, quæ mensa continetur, sibi au-
tem quasi jam ante comparatas species retinentes, ideo ju-
bet Constitutio, ne quis collator invitatus eorum cœmptio-
ni parere cogatur. Sed si quis sua sponte eis vendere velit,
ne excedant illi pretia mensæ in quantitate ea, quæ anno-
narum nomine militibus præbenda est. Nam etiam ex-
trinsecus quantitatem specierum eo pretio emere prohi-
bentur sicut milites. Quæ omnia demonstrabit futura re-
tractatio, qua quantum apparuerit sibi quemque vindicas-

a l. 14. in fin. §.
eod.
b Militibus non-
nunquam uteban-
tur ad certas per-
sonas custodien-
das: imo & ec-
clesias, corpora, cu-
rias, corpora, ec-
clesias, ut hic.
c Absunt a qui-
busd. lib. manuscr.
d al. capitulum
& infra capitulum
præbendo.
e Militibus cu-
stodiz, certa per-
sonæ, ecclesiæ, cu-
ria, vel certi cor-
poris deputatis,
consuetas anno-
nas & capita Prin-
ceps ipse præstat:
id quod amplius
militibus necessa-
rium esse potest,
præstant illi ipsi
qui a militibus
custodiuntur.
f Decefferint.
g Milites tutio-
nis vel ex alia
causa deputari
non possunt, sine
Principis jussu.
h Eam de.
i Pro sua desidiam
k Adaratio spe-
cierum, (ἐξ ἀρ-
γυρίου) quæ
primipilari præ-
bentur, secundum
aliarum specie-
rum venditionem
fiat: hoc est se-
cundum rationem
mensæ: vel po-
tius accipiendum
est, hoc fieri de-
bere, prout fori
ratio postulat.
Syn. Bas. 56. tit. 17.
περὶ ἐξαργυρίου
σπ.σ.

a Adzrere est pretio munus redimere.
b Capita, pabula equorum. *sup. de annone & capit.*
c Adzarius jungitur optioni, *ut l. 9. sup. eod. l. 3. sup. de apachis publ. Nov. Martiani de ind. deb. ut & annuario, l. 3. C. Th. de numerariis, subscribendarius dicitur in l. 1. Cod. Theod. de apachis.*

d l. 7. C. Th. 5.
e Exactione, al. executione.
f Collatione.
g Optiones.
h al. famulus.
i al. Et Theodosius A.
k l. 2. C. Theod. eod.
l Solvatur.

m l. 7. C. Th. 6.
n l. 2. C. Th. eod.
o Omnes res suas obligantem, vestes suas non obligare hinc colligit Ripensis ad l. 6. D. de pign. & hyp.
p Indictiones incipiunt a mense Septembri, *ut hic, & l. n. t. sup. de annone & tributis, Nov. 128. in princ.*
q l. 3. C. Th. eod. l. 1. *sup. ut nemo ad suum patrocinium.*

r Tarsiacum Pyrrhus, al. Dacianum.
s al. tricena, al. quinquagena: ut notat Azo bic. Cont.
t Masia. Alc.
u Jura, capita l. 2. §. quod finit. *sup. ut nemo in liceat in cōmptione specierum.*
x In xxx. terris jugis.
y Orientis provinciam.
z In quibusd. lib. *Offroenae, & Odrohenia. Alciat. Odrohenia natis, vel Offroena natis, hic legit. verum excusa lectio rectissima est, & lib. manus confirmatur.*
a Redhibere.
b l. 4. C. Theod. eod.
c Singulis.
d l. 5. C. Th. eod.

se, in tantum damnabitur in duplum, ita ut simplum fiscus habeat, simplum actor. Omnibus quoque militibus personis quibusdam deputatis secundum rationem mensae adarentur a annona & capita b, nec petantur species, nisi a volente: eo, qui quid ante dictorum temerare ausus fuerit, maximum periculum subituro, siue tribunus sit, siue vicarius, aut domesticus, aut actarius c, aut Opro, aut numeri princeps, aut officialis magister militum: si quid horum contigerit non bona fide tractari, & id confestim minime denunciaverit. Retractatio enim, quidquid adversus constitutionem acciderit, coarguet & judicabit.

DE d EXCOCTIONE e ET TRANSLATIONE f MILITARIUM ANNONARUM.

TIT. XXXIX.

1. Imppp. Arcad. & Theod. Augusti Stilichoni Com. & Magist. utriusque militæ.

O Pinatores g, quibus species in diversis provinciis delegantur, contra omnem consuetudinem a nullis consuetudinibus familiis h excoctionem panis efflagitent. Illiutis igitur auctoritas tua novam usurpationem congrua auctoritate repellat: ut cum opinatores in provincias delegantur, vetus consuetudo servetur. Dat. Id. Sept. Mediolan. Theod. V. C. Cos. 399.

Ab excoctione panis nulla domus, etiam Principis, excusatur. Bart.

2. Idem Augusti i Adriano P. P.

I n k excoctione buccellati, quod devotissimis militibus convenit preparari, in translatione etiam annonæ, nullus excipiat personarum videlicet ut nec nostra quidem domus ab his habeatur immunis. Et si quisquam (quod non opinamur) implere, quæ sunt præcepta, neglexerit, in procuratorem ejus severissime vindicetur: ita ut si in ususmodi contumaciæ dominum l conscium l esse confiterit, quadruplum id, quod pro ejus capitatione poscitur, posthabita dilatione solvetur l. Dat. 9. Kal. April. Romæ, Honorio A. 6. & Ariltaneto Cos. 404.

DE m MILITARI VESTE.

TIT. XL.

Canonem vestium a Kalend. Septemb. usque ad Kalend. Apr. respub. solvet, Bart.

1. Imppp. Valent. & Valens Augusti Auxonio P. P.

O mnem n canonem vestium ex o Kalendis Septembris p ad Kalendas Aprilis nostris largitionibus tradi præcipimus: proposita poena Rectori provinciarum, vel ejus Officio, condemnationis, quæ l iuxta l iustitiæ videbitur. Dat. 14. Kal. Decemb. Martianop. Valentiniano & Valente Cos. 365.

2. Imppp. Valens, Gratian. & Valent Augusti Modesto P. P.

P rovinciarum q Thraciarum r per XX. s juga seu capita conferant vestem. Scythia & Myria in XXX. jugis u seu capitibus interim annua solutione dependant: per Aegyptum & Orientis partes in x trecentis ternis jugis: per Asiam vero & Ponticam diocesim ad eundem numerum in capitibus seu jugis annua vestis collatio dependat: ita ut per Orientem y Provinciarum in titulo auri comparatitii, quod per jugationem redditur, compensationis gratia persolvantur: exceptis z Ofroena, & Isauria. Nam eas deinde constat aurum comparatitium minime debere. a Dat. 5 Id. August. Hieropoli, Gratiano A. 4. & Mero-baude V. C. Cos. 377.

Ad vestem militis non præstabitur bini tremisses, sed unus solidus. Bart.

3. Imppp. Arcad. & Honor. AA. Martiano Com. S. L.

F ortissimis b militibus nostris per Illiricum non binos tremisses pro singulis chlamydibus, sed singulos c solidos dari præcipimus. Dat. 16. Kal. Feb. CP. Arcadio 4. & Honorio 3. Augustis Cos. 396.

4. Imppp. Honor. & Theod. Augusti Asclepiodoro P. P.

M ilitaris d adzratio vestis a collatoribus exigatur, satisfactissimis videlicet largitionibus inferenda, ita ut quinque ejus partes fortissimis militibus erogentur in pretio: sexta vero portio a gynæciariis clementiarum nostrarum

absque ulla vel ipsorum, vel publica incommoditate, pro eadem contextione suscepta, minoribus a gregariisque militibus in ipsa quam maxime eos desiderare constiterit, specie b præbeatur. Dat. 7. Id. Mart. CP. Asclepiodoro & Mariniano Cos. 423.

DE e METATIS d ET EPI-DEMETICIS, e.

TITULUS XLI.

1. Imppp. Theod. Arcad. & Honor. Augusti Theod. Mag. offic.

S i quis metatorum nostrorum manum, qua deputatas singulas quibusque domus denotant, & positibus hospitaturum nomem adscribunt, delere non dubitaverit: ad instar falsi reus f constituitur hujus auctoritate teneatur. Dat. 6. Kal. Novembr. CP. DN. Theodosio A. 3. & Abundantio V. C. Cos. 395.

2. Imppp. Arcad. & Honor. Augusti Ofio Magist. offic.

I n g qualibet vel nos ipsi urbe fuerimus, vel l in l qua hi, qui nobis militant, commorentur: omnium tam metatorum, quam etiam hospitem iniquitate summa, duas domus propria domus, tertia hospiti deputata, eatenus intrepidus ac securus possideat portiones, ut in tres domo h divisa partes, primam i eligendi dominus habeat facultatem: secundam hospes, quam voluerit, exequatur: tertia domino reliquenda. Plenum enim æquitate atque iustitia est, ut qui aut successionem fruitur, aut emptionem k vel extructionem gaudet, electam præcipue judicio suam partem teneat & relictam.

† Ergasteria vero, quæ mercimoniis deputantur, ad prædictam divisionis injuriam non vocentur, sed quieta sint & libera: & ab omni hospitem injuria defensiva, solis dominis conductoribusque deserviant. Sane si stabulum (ut adsolet) militari viro in tertia domus parte defuerit l: ex ergasteriis (nisi id dominus qualibet occasione providerit) pro animalium numero, vel domus qualitate deputabitur.

† Illustribus sane viris non tertiam partem domus, sed dimidiam m hospitalitatis gratia deputari decernimus: ea duntaxat conditione observata, ut alter ex his (si liber n atque maluerit) divisionem arbitraria æquitate faciat l l & o l alter eligendi habeat optionem, & firmissimum perpetuo, quod iussimus, persolveret: ita ut triginta librarum p auri, qui illustrissima sunt præditi dignitate, fisco nostro se l poenam l illaturos esse cognoscant: ceteri vero militia sciunt l se q l esse privandos, si generale præceptum amplius usurpando, quam iussimus, reprehensibili temeritate violaverint. Dat. 8. Id. Febr. CP. Honorio IV. & Eutychiano Cos. 398.

3. Idem Augusti Vincentio P. P.

C unctos Judices scire volumus, a r prætoris ordinariarum judicum his præsentibus abstinendum. Dat. 16. Kal. Febr. Mediolan. Stilichone & Aureliano VV. CC. Cos. 400.

4. Idem Augusti Æmiliano Mag. offic.

F abricensium s domibus ubicunque t constitutis omnem molestiam hospitem præcipimus amoveri: quod & Antiochenis, & ceterarum civitatum fabricis similis domorum excusatio præbeatur, absente scilicet sacro comitatu. Dat. 2. Kal. Febr. CP. Stilichone Cos. 400.

5. Imppp. Honor. & Theod. Augusti Joanni P. P.

D evotum possessorem ab omni inquietudine liberamus. Primo igitur omnium ad nullum prædium publicum, vel privatum domus nostræ, vel cujuscunque x juris ulus y metator accedat, si a quoquam fuerit destinatus. Licentiam z enim domino, actori, ipsique plebi Serenitas nostra commisit, ut eum, qui præparandi gratia ad possessionem venerit, expellendi a habeat facultatem, nec crimen aliquod pertimescat: cum sibi arbitrium ultionis suæ sciat esse concessum: recteque sacrilegum prior arceat, qui primus invenit. Administrantem vero ejusque officii

quidem ædium divisionem faciente, altero v. eligente. Quod si quis majorem ædium partem, prætextu metati occupaverit, illustris quidem 30. libris auri multetur: miles autem militia privetur. Syn. Bas. 57. tit. 12. c. 2. h Ut in tres domus divise partes. i In metatis principales ædium partes dominis reservandæ, adde Nov. 130. k Empto.

l al. additur id. m Mediam. n Quilibet, quive maluerint. o al. deest. p libras. q al. deest. r v. l. 14. §. de off. Refor. provinc. f Metatis non sunt obnoxie domus deputatorum fabricensium, (ὀρθοτοίαι), ubicunque sint. Syn. Bas. eod. c. 4. adde 2. Harmenop. §. 5. 9. t Ubique, sic usurpatur in l. urbana. 166. D. de verbor. signific. u al. xi. x Cujusque. y Nullus. z l. 4. sup. de jure fisci. l. 2. sup. de discussorib. l. 5. sup. de excusorib.

a Metatori, ut hic, ut & alias officiali injuste exequenti, licet ipsis privatis resistere, & eos repellere, dixi ad l. 5. sup. de excusorib.

a al. Junioribus.
b Species hic præveste accipitur, ut l. 2. §. de murilegulis. l. 11. l. 4. §. de vestib. habetur.

c l. 7. C. Th. 8. πρὸς μετὰ τὴν ἡτοὶ ἀπὸ τῆς αἰτίας. De metatis seu hospitibus, & quinam eis præbendis obnoxii non sint. Syn. Bas. lib. 57. tit. 12. c. 2. d Metata sunt hospitia, quæ supervenientibus militibus & aliis personis provinciales præbent. al. metatoribus. Dicuntur autem metatores, qui eligendi & præparandi hospitii causa præcurrunt. e Epidemeticæ sunt pretia, quibus se redimunt ab onere hospitium suscipiendorum, Nov. 130. Roland. a Valle 1. conf. 66. num. 1. Quidam legunt, epimetatica, al. epidemeticæ vide hic. Alciat. f Reus ex hac. g Quilibet domus, quæ metatorum (μετὰ τοῦ) præstare debet, in tres partes dividatur: ac partem quidem unam dominus ad mansionem suam eligat, alteram quam volet, miles accipiat: tertia, quæ restat, domino reliquatur: officina v. adherentes ædibus, παρὰ τὰ πὰρὰ κείνους τῆς οἰκίας, a metatis immunes sunt: nisi forte milites in electa a se parte tertia, stabulum non habeant. Tunc enim undecunque dominus stabulum præbere debet, aut si nullum habeat, ex adherentibus officinis deputet: non quale omnino ipse miles requirit, sed quale numerus animalium, quæ secum miles adducit, postulat. Et ea quidem lex est, metatorum militibus præstandorum. Nam illustribus quibus metatorum parandum est, non tertia pars domus, sed dimidia concedenda: domino

a Præcepto.

b Tempore.

c Recensuimus.

d l. 6. inf. eod. l.

e. J. r. r. prox.

f Possidere.

g erogator, al.

rogatus. Cujac.

emendat, togatus.

h sic legitur in

lib. Aur. i. e. Pa-

tronatus causa-

rum.

i al. abest ve, &

post ullum adjici-

tur. vel.

h Mavult. Cuj.

inter.

i Qui, al. quis.

k al. ne infau-

sta hospita' itatis

præbitio tollere-

tur. Hal. Est ve-

ro infau' sta hospi-

talis præbitio,

meretricum: so-

lebant interdum

milites scortum a

suis hospitibus

exigere.

l infanda.

m Quod & pri-

vatum, dixi ad l.

13. C. Th. eod. & 2.

Harm. 4. 5. 23. ad-

de Cuj. 9. obs. 2.

n Scilicet novi:

a Theodosio ju-

niore constructi,

de quib. Nov. 59.

e. 5. l. 13. sup. de

operibus publ.

o ὁπλιτῶν,

Ita milites olim

in media urbe

non hospitaban-

tur.

p A metatis sunt,

imunes tantisper

dum vivunt, Ar-

chiatrum palatii &

urbis Romæ, ma-

gistri literarum.

(γεγραμμένων

διδασκαλῶν,)

pro vere necessa-

riis artibus &

liberalibus disci-

plinis: ut & pi-

durae professores

si modo ingenui

sunt, Syn. eod. c. 1.

e. 2. Harm. 5. 9.

q Archiatrum

alii sacri palatii,

alii urbis Romæ,

adde l. 2. §. quibus

non obijciuntur lon-

gi temp. v. Hiero-

nymum Mercu-

rialem 4. Variar.

r Hospitalitatis.

f Nemo.

t Ex Novell.

Theod. quam in-

tegram edidit Pi-

thæus.

u al. metatum,

id est, diverso-

rum, & ita accipi-

tur, lib. 4. c. 25. ecclesiast. hist. sed excusa lectio extat in Nov. Th.

x al. additur, sive of-

ficia. y Metatum in alienis ædibus sub prætextu militiæ vindicare, nemo cujuslibet

gradus aut conditionis, potest: sive in urbe Constantinopoli, sive in provinciis. Quia il-

lustres excusationem a metatis non habent, εἴτε ἐξωστὸι εἰσιν, εἴτε ἀξωστὸι, sive

Procures, quorum præceptio a inhibita personam ad agrum aliquem destinaverit, in tempus b proscribi debere censuimus c.

† Solam fane hospitalitatem sub hac observatione concedimus, ut nihil d ab hospite quod vel hominum vel animalium pascuis necessarium creditur, postuletur: omniumque sit acceleratum iter atque continuum, nec ulli liceat residere e: ne diuturnitas commanentium ulla ex parte prædium vexet. Decem etiam librarum auri multa ferietur, quisquis administrator, rogator f, apparitor || ve g, || nullus militans scilicet, vel iter h agens ullo in loco aliquid ab hospite postulaverit. In tantum enim inhiberi sceleratum morem jubemus, ut ipsis quoque præbentibus impunitum esse non patiamur, si quid i sponte contra præceptum nostrum probati fuerint obtulisse. Dat. Prid. Id. Jun. Rav. post Consulatum Honorii 9. & Theod. 5. AA. 414.

6. Idem AA. Adriano Procur. Africæ.

Hoc prospectum est, ut k infau' sta hospitalitatis præbitio tolleretur, nec balneum m quisquam a domino ædium postulet. Dat. 5. Non. Mart. Rav. Constantio & Constante Coss.

7. Idem AA. Eustathio P.P.

Devotissimos milites ex procinctu redeuntes, vel proficiscentes ad bella, muri n sacratissima Urbis singulae turres in pedeplanis o suis suscipiant. Dat. 5. Non. Mart. CP. Honorio 13. & Theod. 10. AA. Coss. 422.

Medici sacri palatii, & urbis Roma Magistri liberalium artium, & pictores ingenui, quoad vivunt, sunt immunes ab onere hospitandi.

8. Imp. Theod. & Valent. AA. Helioni Magist. offic.

Archiatros p nostri Palatii, necnon q Urbis Romæ, & Magistros literarum, pro necessariis artibus, vel liberalibus disciplinis, necnon picturae Professores (si modo ingenui sunt) hospitali r molestia, quoad vivent, liberari præcipimus. Dat. 14. Kal. Sept. Hierio & Ardabure Coss. 427.

9. Idem AA. Nomo f P. Mag. offic.

O mnes r, qui metata u in suis domibus præstant x, sive hospitia præbuerint metatoribus, sive quolibet pacto satis eis fecerint, nullam vel pensionis vel discussionis domus gratia molestiam sustinere cogantur. Deinde y neminem volumus cujuslibet loci, vel ordinis in hac florentissima urbe domum propriam, excusantem metatum sibi in alienis ædibus privilegio militiæ vindicare, quod & in provinciis observari oportet: cæteris x vero, quibus illustri dignitas sub cingulo vel citra cingulum pro a suo solo honore delata est, excusandarum ædium licentiam penitus denegamus. Hoc juris etiam in his præcipimus observari, quos ipsa quidem administrationis conditio spectabiles novit: honor tamen additus a nostra liberalitate reddit illustres: Scituris omnibus quod si quis cum cingulo perfruat, & excusationem || ita || propriæ domus impetraverit, ut a pensione etiam portionis tertia sit immunis, & militiæ causa metatum || in b || alienis domibus sibi crediderit vindicandum: si quidem honore prædictus excusationis jus habeat, carebit legum privilegiis, quas fraudare conatus est. Si vero inter eos, quibus nulla suffragatur dignitas, numeretur, centum c librarum auri sacratissimis largitionibus pendendarum illatione multabitur. Datum 17. Kal. Febr. Constant. & Theod. A. Coss. d.

10. Imp. Valent. & Marcian. AA. *

Hac e lege sancimus, ut si quis Consulare ac Patriciam meruerit dignitatem, tres domos proprias, dum

a abest suo. a Nov. Theod. in al. deest, solo. b Abest a quibuslibet lib. sed extat in Nov. Th. c Centenarium, in Nov. Th. d Sic legitur in Nov. Th. sed in lib. Cujac. Theod. & Valentiniano. AA. Coss.

e A metatis excusandarum ædium, is modus est: ut qui consularis & patricius factus sit, tres domos suas a metatis excuset, dum superest: hæredes ipsius (sive filii succedant, sive pater sive mater, sive nepotes, sive fratres, sive sorores, sive uxor) domos duas, ut hic. Consularis tantum, duas semis tantum, hæres ejus unam semis vers. si quis vero. Patricius tantum idem privilegium habebit. vers. pari. Præfectorii & magistri militum duas: ipsorum hæredes unam. vers. Præfectorii. Magistri offic. seu quætores, unam semis, vers. magistri. Comites domesticorum, protectorum, largitionum (παροχῶν) rerum privatarum primicerii notariorum: singuli unam domum, hæredes ipsorum, dimidiam: ut residua dimidia partis portionem metato præbeant vers. Comites. Illustres vero in actu nullo constituti, sed honoraria dignitate duntaxat ornati, nullam: exceptis eorum ergasteriis, quæ in plateis, vel angustis sunt. vers. si qui illustres. Nullus autem vel ex sacro rescripto, vel ex pragmatica sanctione semet a metatis excuset, vers. ita ut nemo. Syn. ibid. c. 10.

superest, habeat hospitum immunitate securas: hæredes vero ejus filii, aut pater, aut mater, nepotes, aut frater, aut soror, aut uxor, duarum domorum suarum excusatione potiantur.

† Si quis vero Consulatu a tantummodo gloriatur, duas semis domos || suas b || immunes habeat: post fata vero ejus memorati hæredes unam semis domum suam habeant nullis hospitibus prægravatam.

† Pari privilegio perfruat cum memoratis hæredibus, qui solius patriciæ dignitatis sine consulatu decoratur insignibus.

† Præfectorii vero, necnon & Magistri militum duas domos suas habeant, quoad vixerint, hospitibus liberatas. Hæredes vero eorum memorati unam defendant domum suam simili excusatione munitam.

† Magistri vero officiorum, vel quætores unam semis domum suam, quoad vixerint, habeant hospitum onere liberatam. Hæredes vero eorum prædicti una ab hospitibus jure defendant.

† Comites autem domesticorum & protectorum, & sacrarum largitionum, || & rerum privatarum, || & Vir Spectabilis Primicerius c Notariorum, singulas domos suas ab hospitum gravamine, dum vivunt, gaudeant esse securas. Memorati vero hæredes eorum mediam partem unius domus suæ sciant excusatione muniti: residua vero partis dimidia tertiam portionem hospitibus deputandam esse cognoscant.

† Si qui d illustres honorarias dignitates quasunque sine actu coelitus impetraverunt, æquo animo suas domos hospitibus post hanc legem pandant, pro tertia, quæ legibus præfixa est, portione: exceptis videlicet ergasteriis, quæ in plateis vel angustis e esse noscuntur, quod in omnibus domibus, quæ hospitales sunt, observari jubemus: ita ut nemo vel ex sacro rescripto, vel ex divina annotatione, seu pragmatica sanctione contra hanc legem uti possit excusationis auxilio; his omnibus, quæ per hanc legem constituimus, in hac æterna urbe observandis.

11. Imp. Zeno f A.

Decem post Primicerium tribunos in domibus, quas in hac regia urbe possident, metatorum iussimus vacationem mereri.

12.

NE quid Præses, dum g per provinciam oberrat, hac specie exigit a Provincialibus, ne illos hospitio gravet, vel ut eis habere arma concedat. Qui secus fecerit, ut dignitate bonisque adeptis exilio perpetuo damnetur.

DE h SALGAMO i HOSPITIBUS NON PRÆSTANDO k.

TITULUS XLII.

1. Imp. Constantinus I Augustus.

NE m quis n Comitum, vel Tribunorum, aut Præpositorum, aut militum nomine, salgami gratia culcitras, lignum, oleum a suis extorqueat hospitibus, sed nec volentibus hospitibus in prædictis speciebus aliquid auferat: sed sint provinciales nostri ab hac præbitione securi: comitibus, tribunis, vel certe præpositis, militibusque gravi vexationi subjacentibus. Dat. 5. Id. Octob. *

DE q COMMEATU p.

TIT. XLIII.

Tempore expeditionis nullus militibus commearius dare potest: contra faciens, capite punitur. Bart.

1. Imp. Constant. & Constant q AA. Leontio P.P.

NE r cui liceat Præpositorum vel Tribunorum cohortium vel vicariorum & familiarium eorum s tempore expeditionis quocunque genere cuiquam de militibus a castris atque signis, vel his etiam locis, in quibus t præstant u, discedendi commeatum dare. Si quis vero contra hanc legem facere ausus fuerit, & militem contra interdictum commearum dimiserit eo tempore, in quo Barbarorum incursum x extiterit, & tunc, cum præsentem in castris atque apud signa milites esse debeant, quisquam abfuerit: capite vindicetur. Dat. 4. Kal. Maji, Severo & Rufino Coss.

2. Imp. Gratian. Valent. & Theod. Augusti Syagrio Mag. Offic.

a Consularum.

b Abest a quibuslibet.

c Et primicerius.

d l. 9. §. cæteris. §. eod.

e ἐν τοῖς στρατοῦ τοῖς σὺν.

f al. Leo.

g Id ὁπλιτῶν τικόν, Græcis Novell. 134. dixi ad l. 7. §. de erogat. militaria annonæ.

h l. 7. C. Th. 9.

i salgami appellatione significatur esculentia, quæ ad condiendum valent. Et hic sane culcitra, lignum, oleum numeratur. Hujus vocis etiam meminit & Columella.

k Præbendo.

l al. Constant AA. Leontio P.P.

m l. 2. C. Th. eod. Milites stipendiis suis contenti esse debent, quod & scriptura quoque jubet ac ut sint, quod esse debent, Reip. defensores & populi: non autem quod esse solent, prædones, vetat Constantinus milites a suis hospitibus exigere salgami nomine, culcitram, oleum, lignum, adde Forcatulum cap. 20. Penus. l. 5. §. solam. sup. tit. prox. adde Rol. a Vall. t. conf. 66. n. 4. & 9. n. Qui.

o l. 7. C. Th. 12.

p Commeatus est abeundi licentia, data militi ad tempus. Cuj. hie l. unie. §. in quibus causis militantes fori præsentii non possunt. l. 1. l. 14. D. de re militari. v. Fest. in Remear. l. 2. in fin. ff. ad munitionem.

q al. Constantinus A. al. A. A. & Honor. AA.

r l. 1. C. Th. eod.

s adde l. 12. §. 2. D. de re militari.

t Quibus & deest in C. Th.

u Præstendatur.

x Excursio.

a l. 2. C. Th. cod.

b Comes sacrarum & privatarum remunerationum ut hic, sacrarum remunerationum l. 10. 8. de palat. sacrar. largit. l. 41. Cod. Theod. de ap. pallat. is est, per quem Princeps largitiones publice & privatim facit, praesidebat donis imperialibus. Caliod. 6.

c Obsecundant. d Scribimus m. gisterianus, vel palatinus, qui comitatus accipit, si supra comitatus diem sex mensibus abfuerit, quinque sequentibus postponi debet. e l. 3. §. si ad diem comitatus. l. 14. in princ. D. de militari.

f His vero, g Miles, qui supra comitatus diem annum abfuerit, decem sequentibus postponi debet. h Vacationem.

i Transferatur. k ne post.

l al. nec post quadriennium quidem tempus militaverit, non, &c.

m al. Imp. Zeno A.

n Penates, domus cuiusque.

o Biennium talis, al. biennio talis.

p l. 7. C. Th. 13.

q Pars legis 6. C. Th.

r Tyroni vix fidentum: ita tyroni custodia non tuto committenda. l. 14. in princ. D. de custodia.

s Similis est constitutio. lib. 5. C. Th. tit. 9. l. 2. l. 11.

t al. Imp. Honorius & Theodosius AA. C. S. L.

u al. Anastasius A.

x l. 19. C. Th. cod.

y v. l. 7. 8. de proximo sacrorum scribimus.

z l. 7. C. Th. 16.

a al. litoribus.

b al. Imp. Grat. Valentin. & Th. AAA. male.

c l. ult. C. Th. cod. adde quae scripti ad l. 11. §. 3. D. de publ.

d v. l. 1. §. quae res exportari non debeant.

e mittuntur.

f v. l. 3. §. de n. vicularius.

g Qua provincia.

h Ex hoc.

i l. 7. C. Th. 18.

k al. Imp. Th. A.

l l. 4. C. Th. cod.

m Desertorem indicantis & pro-

Ulicunque a de Scribiis, aut Agentibus in rebus, vel etiam ex officiis Palatinis, his videlicet, qui sacrarum & privatarum remunerationem comitibus obsecundant c, sex d mensium spatium supra e diem comitatus, aut iurisdictionem electionis abfuerit: is in inferiorem locum, quinque antelatis posterioribus devolvatur. Is f vero, qui anni g vacationem h arbitrato proprio, iudicarii praeccepti oblitus assumpserit, a decem post se militantibus transeat i: ac deinde cum jam aliquis desidia quadriennio officium proprium adire neglexerit, quadraginta de sequentibus postferatur. Qui vero k nec post quadriennium quidem tempus l, militantium non immerito matriculis auferatur. Dat. Kal. Octob. Auxonio & Olybrio Coll. 379.

Qui sine comitatu biennio, aut triennio, vel quadriennio vacaverit, modo hic inserto punitur.

Bart.

3. Impp. m Honor. & Theod. Augusti Hausoni Com. & Mag. militum.

Si quis sine comitatu aliquo annum in penatibus n propriis, vel in quibuslibet locis desidia quiete transegerit, decem sequentibus postponatur: in quo vero biennalis o culpa deprehenditur, viginti sibi antepositos congemiscat: tertius autem annus triginta praetatos jure deficiat: ita ut quartus exempto matricula nullam veniam derelinquat. Dat. Prid. Id. Jun. Rav. post Consulatum Honorii 8. & Theod. 5. Augustis.

DE p TYRONIBUS.

TIT. XLIV.

1. Impp. Valent. & Theod. AA. Modesto P. P.

Nullus q tyro r vagus, aut veteranus, aut censibus obnoxius, ad militiam accedat. Dat. 14. Kal. Oct. Hierapoli, Valent. & Valentin. 3. Augustis Coll. 380.

2. Impp. Gratian. Valent. & Theod. Augusti.

Quisquis f alieni juris mancipium in tyrocinio militiae scribi curaverit: convictus ac proditus auri libram arario nostro cogatur inferre, mancipio sc. domino (si factum ignoraverit) reddendo. Dat. Id. Maji, Tyro Metropoli, PP. Beryto, Antonio & Syagrio Coll. 384.

3. 1 Imp. Honorius A. u.

Tyrones x in scholis loco semper posteriore ponantur: nec y eam patimur quemquam celsiorem gradum obtinere, nisi cui laborum assiduitas, & stipendiorum prolixitas suffragantur. Dat. 7. Kal. Dec. Rav. Basso & Philippo Coll. 408.

DE z LITORUM a ET ITINERUM CUSTODIA.

TITULUS XLV.

1. Impp. b Honor. & Theod. Augusti Eustachio, P. P.

Saluberrima c sanctione censemus d, ne merces illicita ad nationes barbaras deferantur: & quaecunque naves ex quolibet portu seu litore dimittuntur e, nullam f concussionem vel damna sustineant: ita tamen ut earum naucleri deponant, in quam g provinciam ituri sunt: uti h hoc manifestato, nulla contra eos postea indignatio seu concussio quoquo modo procedat. Dat. 14. Kal. Octob. CP. DN. Th. A. 9. & qui fuerit nunciatus. 420.

DE i DESERTORIBUS, ET OCCULTATORIBUS EORUM.

TIT. XLVI.

Recipiens scienter desertorem in agro vel in domo, si est Actor vel Procurator, capite punitur.

Bart.

1. Impp. k Grat. Valent. & Theod. Augusti Syagrio P. P.

Si l quis forte desertorem agro tectove suscepit, atque apud se diu passus f fuerit delitescere: actor quidem vel procurator loci, qui hoc sciens prudensque commiserit, capitali supplicio subijgetur: dominus vero si huius rei conscius fuerit, praedii in quo latuerit desertor, amissione puniatur. Si quis autem desertorem prodiderit m, mediocri loci ingenuus immunitate potiatur. Neque solum de his loquimur & qui proxime signis n felicibus applicati,

militia rudimenta timuerunt a: verum etiam qui stipendiis militaribus degenerem latebram praebuisse monstrantur.

Desertor b autem habebitur, quisquis belli tempore aberit a signis. Horum qui sponte processerit: peccati anterioris supplicium non timebit. Sin vero flagitiosa ignavia delitescat: per eum in cuius domo fuerit invigilantibus extrinsecus quoque officiis publicis, ubicunque correptus, severitati iudicis offeratur, degeneris mortis c gladium subiturus. Sin autem Rector provinciae propositam severitatem vel gratia vel dissimulatione distulerit, patrimonii atque existimationis damno subijciatur: & in officii primores capitaliter vindicetur. D. Id. Jul. Rom. Grat. 5. & Th. 1. Augustis Coll. 382.

Desertor inventus resistens, ut rebellis opprimitur.

Bart.

2. Impp. Arcad. Theod. & Honor. Augusti Adriano P. P.

Si d desertores inventi, resistendum e, atque armis oppugnandum f putaverint: tanquam rebelles g in ipsis temeritatis suae conatibus opprimantur: ita tamen ut provinciarum iudices sollicita cautione disquirant, ne sub falsarum tractatoriarum nomine, desertionis suae crimen defendere moliantur: nec h suppositis & i commentitiis epistolis evadendi habeant facultatem. Dat. 6. Kal. Mart. Rav. Theod. A. 1. & Rumorido Coll. 403.

3. Idem Augusti Longino P. P.

Qui k relictis militaribus castris, se ad depradationem vel latrocinium contulerint, severitatem iudicis non evadant. Dat. 9. Kal. Apr. Rav. Arcadio A. 6. & Probo V. C. Coll. 406.

DE l VETERANIS.

TIT. XLVII.

Veterani gaudent privilegiis hic insertis.

Bart.

1. Imp. Constantinus A.

Cum m introissent principia n, & salutatuse esset a Praefectis, & Tribunis, & Viris eminentissimis, acclamatum est: Auguste Constantine, DEUS te nobis servet vestra salus o || nostra salus: vere dicimus, jurati dicimus. Adunati veterani exclamaverunt: Constantine Auguste, quo nos veteranos factos, si nullam indulgentiam habemus i Constantinus Augustus dixit: Magis magisque con-veteranis mei beatitudinem augere debeo, quam munere. Victorinus veteranus dixit: Muneribus p & oneribus q universis locis conveniri non sinamur. Constantinus Augustus || dixit: || Apertius indica quae sunt maxima munera, quae vos contumaciter gravant. Universi veterani dixerunt: Ipse perspicis. Constantinus Augustus dixit: Jam nunc Magnificencia mea omnibus r veteranis id esse concessum perspicuum sit, ne quis eorum in ullo s munere civili, nec in operibus t publicis conveniatur, nec ulla collatione, nec a Magistratibus, nec u veltigalibus, in quibuscunque nudinis in-eruerint, ullam ob x venditionem proponendam dare debeant. Publicani quoque (ut adfuerint y agentibus supplere z) ab eisdem veteranis amoveantur: quiete post labores suos pereniter, usufruantur. Fisco quoque nostro eadem epistola interdiximus, ut nullum omnino ex his inquietet: sed liceat eis emere, & vendere, optimis negotiis pecuniam tractare, & mercimonia agitare: nec solum integra bene-ficia eorum sub seculi nostri otio & pace usufruantur a. se etiam nullo munere civili, id est, corporali seu personali vel de- portatorio onere eos affici concedimus. Dat. Kal. Mart. Civitate b Belovocorum, Constantin. A. 6. & Constantin. Cael. Coll. 321.

Veteranus factus protector nullis injuriis est pulsandus.

Bart.

2. Idem A. Maximo.

Providendum c est, ne veterani, qui protectoria dignitate cumulati, aut honores varios pro meritis suis consecuti sunt, incongruis pulsantur injuriis: quod si quis in hoc crimine fuerit deprehensus; Rectores provinciarum pro jurisdictione sua examinentes factum, pro sua qualitate eos coerceant. Dat. 4. Kal. Jun. Treveris, Januario & Justo Coll. 328.

3. Idem A. Evagrio P. U.

Veterani d, qui ex negligentia vitae, nec e rus colunt, nec aliquid honestum peragunt, sed latrocinii f sese dedunt: omnibus veteranorum privilegiis exuti, poenis competentibus a provinciarum Rectoribus subijciantur. Dat. 3. Id. Aug. Constantino A. 6. & Constante 3. Coll. 356.

e Veteranorum exercitia post missionem, rus colere, aut tale aliud honestum vitae genus sectari.

f Milites seu pro militibus non habendi latrones armati.

4. Imp.

a Tenuerunt.

b Desertor est qui belli tempore abest a signis, ad-

de l. 3. §. desertor, ff. de remilitari.

c Degeneri morte. al. degenerem mortem gladii.

d Pars l. 11. Cod. Th. cod. Desertor seu qui ad hostes transiit, tan-

quam hostis a quovis potest impune occidi. 6.

Harm. 8. §. 1. e v. l. 2. §. quando liceat unicuique sine iudice.

f al. obsequendum, in lib. Aur. obsequendum.

g des prohiuit ut hostes. 6. Har-

8. Rebelles tamen alio sensu, in fons, qui re-

bellat. h Ne suppositis. i Vel commen-

ris. k l. 15. C. Th. cod.

l 7. C. Theod. 29.

m l. 1. C. Th. 10.

n l. 1. C. Th. 10.

o l. 1. C. Th. 10.

p l. 1. C. Th. 10.

q l. 1. C. Th. 10.

r l. 1. C. Th. 10.

s l. 1. C. Th. 10.

t l. 1. C. Th. 10.

u l. 1. C. Th. 10.

v l. 1. C. Th. 10.

w l. 1. C. Th. 10.

x l. 1. C. Th. 10.

y l. 1. C. Th. 10.

z l. 1. C. Th. 10.

a l. 1. C. Th. 10.

b l. 1. C. Th. 10.

c l. 1. C. Th. 10.

d l. 1. C. Th. 10.

e l. 1. C. Th. 10.

f l. 1. C. Th. 10.

g l. 1. C. Th. 10.

h l. 1. C. Th. 10.

i l. 1. C. Th. 10.

j l. 1. C. Th. 10.

k l. 1. C. Th. 10.

l l. 1. C. Th. 10.

a al. Imp. Theod. dof. A.
b Sacramentum militare quid, dixi ad l. 2. ff. eod. l. 11. ff. de adulteriis.
c in ius vocatus, si postea militie nomen dederit, non potest in ea causa uti prescriptione fori, quasi preventus, ut hic, & l. 7. ff. de iudic. l. pen. ff. de iurisd. omnium iudicium.

d Syn. Bas. 57. tit. 7. & 7. C. Th. 22.
e l. 3. C. Th. eod. f erunt.
g al. Idem A. al. Imp. Arcad. & Honor. AA.
h facit l. 11. Cod. Th. eod.
i Ut defuncti militis filius natu major statim in locum patris sui succedat, & eadem annonas accipiat, usque ad Biarchi gradum. Syn. ibid.
k Primogenitis militum sua fuit prerogativa.
l Primogenitus frater, fraterum inferiorum curam gerere debet.

m 7. C. Theod. 24.
n al. De observatione votorum. al. De obligatione.
o De votis adde l. 23. §. 1. ff. de verbor. sign.
p l. 1. C. Th. eod.
q Obryzati solidi quid essent, dixi ad l. 3. §. de vef. numism. per. Sunt quia Ophir (quam provinciam Peru hodie vocari nonnulli putant) hanc vocem trahant.
r al. principalibus.

s 13. Cod. Theod. 1. de tabulariis. al. de chartulariis. al. de tabulariis & chartulariis, adiutoribus, sive scriniariis & exceptoribus tam civilium quam militarium iudicium. Syn. Bas. 6. tit. 36. adde l. 25. §. de sacros. eccl.
t executoribus.
u excelsa, id est, pratoriana.
x al. Imp. Valentin. & Valens AA.
y Voracitas seu concussio in officiali puniuntur. l. 4. C. Th. eod.
z aculeis.

a al. Imp. Grat. Valent. & Theod. AAA.
b l. 9. C. Th. eod.
c v. l. 1. §. de ex-act. tributor.
d Abiunt a quibus. ibi.
e vide l. 11. §. eod.
f l. 11. C. Th. eod.

4. Imp. a Honor. & Theod. AA.

Nullus eorum, qui sacramentis b inharere desierit, vel volens permittatur, vel invitatus militare cogatur, seu stare iudicium sententiis: quae non his observatis lata fuerint, nullam firmitatem habentibus: nisi c forte repariatur ibi tempore militiae coepta cognitio: tunc enim velut necdum cingulo deposito sub militari iudice rem tractari, finiri que praecipimus: nisi principali beneficio specialiter indulto quidam ex his sese defendant.

DE d FILIIS OFFICIALIUM MILITARIUM, QUI IN BELLO MORIUNTUR.

TIT. XLVIII.

1. Imp. Constantinus A. Evagrio.

Hic, qui || ex || officialibus quorumcumque officiorum geniti sunt, sive eorumdem parentes adhuc sacramento tenentur, sive iam dimissi sunt f, in parentum militiam vocentur. Dat. Prid. Non. Aug. Basio & Ablabio Coss. 331.

2. Imp. g Grat. Valent. & Theod. Augusti.

Filios h primipilatorum paternam sequi conditionem oportet.

3.

Si i quis quocumque modo militans in bello moriatur, filius ejus, si unus sit, vel ex multis major k natu, statim in locum ejus succedat, & eadem annonas accipiat, si pater usque ad Biarchi duntaxat gradum perverit. Quod si altiore obtinuerit (veluti ducenarii aut centenarii) filius ejus fiet tantummodo Biarchus. Manifestum autem est, majorem natu l, in quem ejusmodi solatium confertur, fratrum suorum curam habiturum.

DE m OBLATIONE n VOTORUM o.

TIT. XLIX.

1. Imp. Arcad. & Honor. AA. Basilio P. U.

Quando p votis communibus felix annus aperitur, in una libra auri & solidis obryzatis q Principibus offerendi devotionem animo libenti suscipimus: statuentes, ut deinceps sequentibus annis unus cujusque sedulitas Principibus r suis talia inferat semper & deferat. Dat. 3. Non. Mart. Mediol. Olybrio & Probino Coss. 395.

DE s NUMERARIIS, ACTUARIIS, ET CHARTULARIIS, ET ADJUTORIBUS, SCRINIARIIS, ET EXCEPTORIBUS: SEDIS EXCELSAE n, CETERORUMQUE JUDICUM TAM MILITARIUM QUAM CIVILIVM.

TITULUS L.

De numerariis & tabulariis.

1. Imp. Constantinus x A. ad Veronicianum Vic. Afia.

Vorax y & fraudulentum numerariorum propositum, qui diversis obsequiis Rectoribus obsequuntur, ita inhibendum est, ut antea sancivimus, & nunc itidem sancimus conditioni eos subdit tormentorum, & aculeis z || atque || lacerationibus subiacere. Dat. 14. Kal. Jun. Optato & Paulino Coss. 334.

2. Imp. a Valent. & Valens AA. Clearcho.

Qui b numerarii appellari consueverant Consularium atque Praefidum, duntaxat tabularii post hanc nostram sanctionem vocabuntur: scientes se tormentis esse subiectos, nisi c iudicibus, vel his, qui provecti nostro iudicio ad provincias venerint, vel exactoribus debitorum aut reliquorum || nomen & d || modum frequenter ingesserint sub actorum testificatione: quos scire oportet, cum his, qui debitores sunt, sese ad solutionem esse retinendos, nisi omnia debita ipsis fuerint iudicantibus persoluta. Triennii e tamen spatio tabulariorum decet tempus omne concludi. Dat. 14. Kal. Mart. Constantinop. Valentin. & Valente AA. Coss.

3. Idem AA. Rufino P. P.

Numerarios f Amplissimae tuae Sedis cingulum habere, & militiae ordinem tenere jubemus. Dat. Prid. Id. Dec. Parisiis, Valent. & Valente AA. Coss. 365.

Codex

In omni provincia duo Numerarii & Tabularii collocantur.

Bart.

4. Imp. a Grat. Valent. & Theod. Augusti omnibus Rectoribus Provinciarum.

In b provinciis singulis duo Numerarii, qui & Tabularii, collocantur: quo ad unum fiscalis arcae c ratiocinium, ad alterum largitionales pertinere tituli jubeantur: hoc scituri, quod si ex alterius d quicquam actibus ad alteram e partem illicita f fuerit usurpatione translatum: is, qui culpam iudicis dissimulatione tegerit g, gravissimo sit supplicio subjugandus. Dat. 3. Kal. April. CP. Anton. & Syagrio Coss. 382.

De exceptoribus.

5. Idem Augusti Principio P. P.

Exceptores h omnes iudicibus Provincialibus obsequentes, qui nec cohortalem militiam sustinere videntur, neque a fisco ulla consequuntur annonas, absque metu dare coepris operam, etiam si decutiones sint, minime prohibemus: dummodo munera i propriae civitatis agnoscant, & peracto secundum morem exceptionis officio, ad propriam sibi curiam redeundum esse non nesciant. Datum 4. Id. Decemb. Aquileja, Arcadio A. & Bautone Coss. 385.

De Numerariis Actuariis.

6. Imp. Arcad. & Honor. Augusti Severo P. U.

Ne k diutius ad cunctorum perniciem actuarii numerariorum consortiis adjuvantur, illustris auctoritas tua cunctos ex numerariis actuariis societate praeceptat l abstinere, atque ab eorum communione discedere: quod si hoc moniti custodire neglexerint, hisdem poenis se quibus actuarios, non ambigant subiacere. Datum 4. Kalend. Jun. Nicia, Honorio A. 4. & Eutychiano Coss. 398.

De Actuariis.

7. Imp. m Theod. & Valent. AA. Hierio P. U.

Actuarios n tam classium o urbis Constantinopolitanae, quam Thymela p, equorumque curulium q civitatum diversarum, non aliter, nisi ut consueverat r, manus sanxerit principalis, Sublimitas tua praecipiat ordinari. Quod s si quis talis sub tua fuerit iudicatione convictus, profecto irritis his, quae verita contrectaverit, etiam congruam indignationem incurrat. Datum 10. Kal. Jul. Nicomedia, Theod. 12. & Valentin. 2. AA. Coss. 426.

De scriniariis vel numerariis Praef. prat.

8. Idem AA. Protogeni P. P.

Scriniarios vel Numerarios officii Magnitudinis tuae jubemus nullatenus in posterum aut mutuum pecuniam sumere, aut polliceri cuiquam pro publicis expensis cogi: quos nullam post depositam militiam inquietudinem sustinere volumus.

De actuariis.

9. Imp. Leo Jun. & Zeno AA.

Nemini licere deinceps jubemus in quacumque militia connumerato, sollicitudinem actuarii subire: vel post depositam eandem curam ad militiam aspirare: quatenus inter privatos agens, omnique militari privilegio denudatus, nihil nundinationis vel fraudis circa commendanda ratiocinia, quibus obnoxius est, attentare valeat.

De Seriniariis, Numerariis, Adjutoribus, Chartulariis.

10. Imp. & Zeno A. * P. P.

Nulli r Seriniario liceat pro tempore Numerarios plus quam quaternis vicibus, nec his tamen continuandis, adjuvare. Idemque hoc super Chartulariis in praebenda pro tempore numerariis opera observari decernimus, ita ut Adjutorum quidem biennii, Chartulariorum vero unius anni intervallo continuatio interrumpatur: nulla Adjutoribus ad Chartulariorum sollicitudinem, quam semel designati sunt, descendendi u danda licentia: ita ut Orientalis quidem tractus pro tempore Numerariis, non nisi ab his scriniariis, qui inter triginta viros a Numerario retro numerandos; Asiana x vero dioeceseos numerariis non nisi ab his, qui intra quinquaginta a numerario similiter retro numerandos inveniuntur: Pontica vero & Thracica y dioeceseos passim, & pro suo libito ex omni multitudine eligendorum adjutorum tribuatur facultas.

i || Omnia sane commonitoria, vel praeceptiones, aut evictiones, seu quaelibet publica instrumenta, non solum Adjutoribus, verum etiam Provinciae illius, de qua disponitur, tractatori z inspicendi, itidemque subscribendi, s s s alio-

a al. Imp. Val. lent. Theod. & Arcad. AAA.
b l. 12. C. Th. eod.
c al. hastae.
d alienis.
e alienam.
f l. 36. ff. de reg. iur. l. 2. inf. de executorib.
g traxerit, al. tenuerit.
h l. 2. §. de prox. sacr. serin. adde l. 19. §. 2. ff. locati. i munia.
k l. 14. C. Th. eod. l. percipiat.
m al. Imp. Leo A.
n l. 4. in princ. §. de de muneribus patrimoniorum. l. 5. in princ. §. de spectac.
o al. clarissima.
p Chimela, al. Antiochia. Pyrrhus & Alciatus legunt Thymela; sed hanc legem ut excusa est, restituit Cujacius ex ver. lib. & l. 21. & 22. C. Th. de divid. offic. qui interpretatur Thymela, i. e. scenz.
q al. & quatuor. cumque curialium, alias quaque curialium Apulejus lib. 3. equum curulem nimia velocitate referant: Circenses dicuntur hi equi, l. 1. D. de muneribus & honoribus. quorum alendorum munus patri. moniale non personale: ut alia dixi.
r consueverant.
s quin.
t Seriniarii adiutores non debent sociari numerariis, nisi secundum modum hic declaratum.
Bart.
u discedendi.
x Afia.
y Thracia.
z Tractator hic paulo ante chartularius dictus est, a chartis tractandis, ut & l. 3. §. de canone & largitione. l. 6. inf. de executorib. Nov. 28. & 30. c. 2. & 128. 129. & 147.

a Contractant.
b Thraciaco.
c poenæ subja-
cent.
d al. dispositio-
nem, quæ super
uno tantummodo
anno promulgata
fuerit, revocavit.
l. 2. §. cod.
e Seriniarios o-
perum intelligit
Cujac. Nov. 128.
qui sub Præfeto
prætorio erant,
quibus interdicta
discussio est ra-
tionum ad civita-
tes pertinentium
d. Nov. 128.
f Cornicularius
est officialis, qui
præstet cornibus
secretarii, ut scri-
bit Calliodor. lib.
11. Variar.
g al. additur, quæ.

h 8. C. Theodof.
ἀπὸ τῆς δημο-
σίας δρόμους καὶ
τῶν τοῖς κοιν-
τάτοις χρηματι-
σίων. Syn. Basil. 57.
tit. 17. id est, de
cursu publico, &
de iis, qui contu-
eris utuntur. Galli
appellant *Poffes*.
i De cursu pu-
blico multa Al-
ciat. hic non a-
spicienda, itidem
& Budæus in an-
not. post. ad
Pandectas.
k Ecl. lib. 5. tit. 1.
l Angaria est,
qua cursus publi-
cus dispositus est:
parangaria alio-
versum. v. Syn.
Basil. 5. tit. 1. ex lib.
96. tit. 17. c. 22. ad-
de l. 18. §. 4. ff. de
muneribus.
m ἀπὸ τῶν δημο-
σίων ἰσχυροῦς
τῶν πλοῦτων, ἀλ-
λὰ μόνον περὶ
τῶν δημοσίων (id est,
flagellis,) ἐλατ-
τοῦται. Syn. cod.
cap. 1. addde l. 1.
§. impuberi. 33. ff.
de Sc. Silvaniano.
n vero.
o al. *Acyndino*.
p καὶ δολιχοῖς.
Præsidibus & ge-
neralibus cæteris.
que procuratori-
bus, & cuiusvis ali-
magistratui, ac
eorum animalibus
propterea ex pu-
blicis rationibus
alimenta deputa-
ta sunt, ne pu-
blico cursui mo-
lesti sint. 57. Sy-
nopf. 17. c. 2.
q Præterea.
r Republicæ, in
quib. *manuscript.*
id est, civitates.
s alius, submini-
strant.
t addde l. 10. §. cod.
u Veredi sunt publici equi cussuales: paraveredi videntur esse majores equi agminales,
quos vulgo Parafredos vocant. Cujac. ad hunc tit. Galli *Pallafredos*.
x al. Imperatores Arcad. & Honor. AA. * P. P.
y Evectiones, sunt diplomata sive codicilli, quibus cursus publico utendo facultas datur.
Cujac. quæ & synthemata & combinæ & tractatoria dicuntur. Apud Græcos (hoc est, au-
torem *Synopses* 57. tit. 17. c. 8.) hæc sententia est. A quovis iter faciente, licet maxime
vir dignitatis sit, præpositi cursus publici accipiant συνθηματα, reseras. Quod si resi-
stet, ad P. Prætorio & Comitem & magistrum officiorum de eo referatur. Cæteri vero pro-
tinus puniantur.
z Publicanos suspectos fraudati vectigalis, suspectis in locis iter instituentibus, manu injecta
retinere posse, hinc colligit Corsetus singulari, Gabelia si aliqui.

aliorum quoque, qui una cum eo tractant a in eadem
subscriptione mentione habenda, necessitatem incum-
bere.

2 ¶ Si quid autem sine hac observatione ex Orientali,
vel Africano, vel Thraciano b serinio fuerit emissum, falsi
suspicionem non careat: exceptis publicis instrumentis, quæ
a serinio Ponticæ dioceseos emittuntur, quod in iisdem
instrumentis solum Numerarium ejusdem dioceseos ejus-
que Adjutorem & Chartularium subscribere Magnitudo
tua disposuit: ita ut si quid hujus legis fuerit vio-
laturum, Numerarii quidem tam gradus sui quam solen-
nitatum seu solatiorum universi || unius || anni jactu-
ram: adjutores vero quinquaginta librarum auri, &
Chartularii quindecim itidem librarum auri poenam
subeant c.

De numerariis.

11. Idem A. Cotonii Magist. milit.

Officio tuæ Magnitudinis datis precibus postulante,
ut Numerariorum actus non in biennium, sed in
unum || annum || statuatur: nostra pietas hujusmodi pe-
titionibus annuens, dispositionem, quæ super biennio
promulgata fuerat, super uno tantummodo anno d revo-
cavit.

De Corniculariis, Chartulariis, Primiscriiniis & Numerariis.

12. Imp. Anastasius A. P. P. Illyrici.

Per hanc divinam pragmaticam sanctionem decerni-
mus, quod antea Tribunis Prætorianis, dum dignitas eis,
qui in seriniis e seu gradibus officii tuæ Celsitudinis depo-
nunt militiam, præbatur & custoditum fuisse dignosci-
tur, hoc super honore quoque Comitum dignitatis eis im-
pertiri: ut sententia pro fine eorum militiæ proferenda,
dignitatis etiam mentionem contineat. Hoc quoque tan-
tummodo, & sine speciali codicillorum vel divinorum
apicum sanctione ad eandem dignitatem adipiscendam &
privilegia eam sequentia sufficiat: ita tamen, ut primi or-
dinis Comitum per intercessionem ejusdem potestatis
mereantur || hi, id est || Cornicularius f & Chartularius,
Primiscriinius, & Numerarius serinii Macedoniæ, & scri-
nii Daciæ, & serinii operum, & serinii auri. Hoc eodem
in his etiam, qui post novellam dispositionem divæ me-
moræ Zenonis, quæ de eisdem poenis loquitur, & de iis-
dem personis g, quæ deposuerunt militiam, obtinente.

DE h CURSU i PUBLICO, ET k AN- GARIIS l ET PARANGARIIS.

TIT. LI.

1. Imp. Constant. A. Titiano.

Quos, qui publico cursui deputati sunt, non m
lignis vel fustibus, sed flagellis tantummodo agita-
ri decernimus: poena non n defutura contra eum,
qui aliter fecerit. Dat. Prid. Id. Maji, Sabino &
Rufino Coss. 316.

2. Idem A. o Cyndino P. P.

Præsidibus & Rationalibus p, cæterisque, quibus pro-
pterea q respublica r & annonas & alimenta pecori-
bus subministrat s, usurpandi t paraveredi u licentia de-
rogetur. Sed nec per aliam viam eundi quisquam habeat
facultatem: nisi per quam cursus publicus stare dignosci-
tur: excepta videlicet tua sublimissima Sede, cui cursus
publicus, & proficiendi per eum licentia, & ubi ratio
exegerit, præsto est. PP. 15. Kal. Mart. Constantino A. 7.
& Constantio Cæs. Coss. 326.

3. Imp. x Constant. A. Tauro P. P.

Evectiones y ab omnibus postulentur, & tam iudices
quam custodes publici cursus minime || transire || pa-
tiantur, antequam seriem evectionis aspexerint. Quod
si z quis putaverit resistendum, & sine evectione

iter facere detegatur, vel ultra tempus, quod evectioni
insertum est, publico cursu uti conatus sit: ubi repertus
fuerit, ibidem z jubemus retineri: & si quidem dignitate
præditus sit, de ejus nomine ad providentiam a tuam, &
ad illustrem virum comitem b, & magistrum officiorum
referri: adversus vero cæteros protinus indignatio com-
petens exercenda est, quos sinceritas tua pro loco gradu-
que militiæ ibidem coerceri posse crediderit. Dat. 8. Kal.
Jul. Mediolani, Constantio A. 9. & Juliano Cæs. 2. Coss.
359.

4. c Imp. d Julianus A.

Parhippum e eum f videri, & habendum esse, qui g
usurpato uno h vel duobus veredis, quos solos eve-
ctio continebit, alterum, tertiumve extra ordinem com-
moveat i. Nihil autem interesse debet, nec ad crimen
vocari, utrum agens in rebus suo itineri, an mulionis
subjugando, modo evectionis datæ formæ licentiam non
excedat. Datum 5. Id. Septemb. Mamertino & Nevitta
Coss. 362.

5. Imp. k Valent. & Valens AA. ad Symmachum Correctorem Lucaniæ & Brutiorum.

SI l quis per publicum cursum iter faciens, cujuscun-
que dignitatis, vel militiæ, ab itinere recto diverterit,
poena in eum competens proferatur. Dat. 3. Kal. April.
Mediol. Valentiniano & Valente AA. Coss. 365.

6. Idem AA. & Gratianus A. ad Amphilius.

Evectionum m copiam senatui, cum proficiendi ad
nos necessitas fuerit, serenitas nostra largita est: ita
tamen, cum aut a nobis evocatur, aut a clementiæ no-
stræ veneratione discedit. Si quis ergo posthac con-
tra vetitum sibi cursum publicum illicita temeritate
præsumperit, motum in se nostræ mansuetudinis exci-
tabit. Datum 3. Id. Dec. Trev. Gratiano A. 2. & Probo
Coss. 371.

7. Idem AA. ad Hisprinium P. P.

IN n omnibus provinciis veredorum quarta pars repa-
retur o: stabula autem ut impensis publicis extru-
antur, contra rationem est: cum provincialium sumptu,
in quorum locis stabula constituta sunt, citius arbitremur
apparanda, & utilius sit, tam publico, quam his, quos p
stercus || animalium pro || suo solatio habere concedimus.
Datum 3. Kalend. Mart. Trev. Gratiano A. 4. & Merobau-
de Coss.

8. Imp. q Valent. Gratian. & Valens Augusti Floro Com. R. P.

UT r agendi itineris possit esse moderatio, deni veredi
per dies singulos ex utraque parte dimittantur: poena
quinque librarum auri minime defutura contra eos, qui
statuta nostra s neglexerint.

Facienda evectionis copia omnibus iudicibus denegatur, ex-
cepto Præfeto prætorio & officiorum magistro.
Bart.

9. Imp. p Gratian. Valent. & Theod. Augusti Floro * P. P.

Judicibus u faciendæ evectionis copiam denegamus:
cum id tantum nostro numini x, & tuæ sedi, necnon y
viro illustri magistro officiorum sit reservandum: cum
neque præfeto urbi, nec magistris militum, nec z duci-
cus, nec vicariis, nec cuiquam a alii præter memoratas
duas potestates a nobis hoc concessum sit b. His enim c
tantum ambulandi facultatem iudices ex suo arbitrio præ-
bituri sunt, quos in transmissionem publicarum functio-
num persecutores d viderint constitutos: scituri, si defi-
nitionem nostram exceperint, se quidem vigintiquinque
auri libris, officia vero quinquaginta esse multandos. Dat.
10. Kal. Aug. CP. Antonio & Syagrio Coss. 382.

10. Idem Augusti Philagio Com. Ord.

Gravissimæ e poenæ acerbitate proposita, evectio-
num f contractus, animalium quoque publicorum
merces, & ementis & distrahentis coercitione prohibe-
mus. PP. Byato, Datum 15. Kal. Octob. Antonio & Sya-
grio Coss. 382.

11. Idem Augusti Cynegio.

Nullus g evectione utatur privatus, tamen si valuerit
impetrare. Dat. 6. Non. Mart. Richomere & Clear-
cho Coss. 384.

12. Imp. p.

z Eodem.
a prudentiam.
b Magister offi-
ciorum dicitur et-
iam Comes, ut in
l. 10. C. Theod. de
curiosis. & inseri-
ptione legis 3. §. de
officio magistri of-
fic. & l. 3. l. 4. §. d. e
castris. Ita
eandem vocat E-
lius Amidenus
medicus.
c al. Imp. Justi-
niano A. Mamertino P. P.
d al. Imp. Ho-
nor. & Theod. AA.
e Parhippus est,
qui usurpato uno
vel duobus vere-
dis, quos solos e-
vectio continet,
alterum tertium-
que extra ordi-
nem commoveret.
v. Calliodor. lib. 4.
et 5. variar. epist.
5.
f Publicanus po-
testatem Titio fa-
ciens rerum ex-
portandarum, Ti-
tius quoque uxori
earum exportan-
darum fecisse in-
telligitur: ut rea-
le quam personæ
beneficium sit ma-
gis. Corsetus sin-
gulari, Gabelia
gabelarii.
g i. e. si quis.
h l. 15. l. ult. inf.
cod.
i Commovere e-
quum, est eo uti.
v. l. ult. inf. cod.
k al. Imp. Theod.
Coss. A.
l l. 29. C. Th. cod.
m l. 32. C. Th. cod.
n l. 34. C. Th. cod.
o Reparari ita
dicitur quinquum
animal. l. 4. §. de
mutilatione.
p Fimerum seu
stercus equile pro
solatio hospitii re-
linquendum. v. l.
12. §. sed est peco-
rius. ff. de usu &
habitatione. Inst. de
usu.
q Imp. Valent. A.
r l. 38. C. Th. cod.
s al. additur, lege.
t Imp. Leo &
Anthemius.
u l. 40. C. Th. cod.
v l. 2. §. de cohortal.
x nomini.
y nec vero.
z l. 16. l. 20. inf.
cod.
a cuidam.
b est.
c etenim.
d persecutores.
e l. 41. C. Th. cod.
f l. 2. §. cod.
g l. 44. C. Th. cod.

a al. Imp. Leo A.
b Pars legis 47.
c. Th. cod.

c *ἵππων*: Quoniam & equorum habenda cura est, sexaginta libras sella cum freno habeat. *ἢ δὲ ἑρτα, vel ἄερετα, τετέστι τὸ ὑπομάσχαλον, ὅπερ ἐπιφύρονται κατὰ τὴν ὄψιν. καλεῖται δὲ βέρτα ἐν τῷ ἀποστρίψει.* Averta vero, i. e. lateralium, quod in tergo gestant: (vocatur autem averta ex eo, quod averfa sit) & ipsa librum sexaginta sit. Quod si quis præscriptum

hunc modum transcederit, ejus sella in frustra comminetur, & averta fisci juribus deputabitur: excepta tamen auri centenaria sunt. 57. Syn. Basil. 17. c. 12. d. Impetratio. al. *moderaminis imperii.*

e Contractanda. f Averta quid explicat Budz. in sit. ad l. Corn. de fals. g Ornamenta erant veredorum avertis applicata.

h necesse. i Hippocomi dicuntur stabularii, seu equorum curatores Gloss. *ἵπποκόμοι*.

k Agaso, Equilis. l l. 50. C. Theod. l veredarii. m Curiosi sunt, qui curam totius publici cursus gerunt. *Μαίστρες des Postes.*

n Moveatur. o l. 51. C. Th. cod. p l. 22. in fin. j. cod. Consuetudo publici cursus exhibitione servanda, ut hic.

Unde notant mulos equosve conductitios plus consuetudine recepta non esse onerandos. Corset. sing. Onus. q Cohortales apparitores, præsidum perpetui cohortalini, & beneficiarii, curam habentes mansionum equorum dicuntur Patricio apud Thaleum 45. Basil. 1. l. 7. C. de cohortal. l. officiales. *ἑ. de episc. & cleric. cetera v. in l. 10. j. de cohort. r quos.*

f al. Imp. Zeno A. t Pars legis 53. C. Th. Si quis vel unam mutationem (cursus subaudi) prætervectus fuerit, quadruplum animalis pretium persolvat. 57. Syn. 17. c. 36. u l. 4. *ἑ. cod. una mutatio, una poste.* x supradictorum. y viribus, quod magis probat Cujac. quia in lib. veter. frequentius reperitur. z al. Idem A.

a Pars legis 57. C. Th. cod. b v. l. 9. *ἑ. cod.*

c al. Vincentio P. P.

d Pars legis 58. C. Th. cod. e al. obreptionem.

f l. 60. C. Th. cod. g minore.

h l. 64. C. Th. cod.

i curialis.

k l. 9. *ἑ. cod. l. 66. C. Th. cod.* Cursu publico suis in negotiis duces & præfides provinciarum & ministrantes eis apparitores, ne urantur, si secus fecerint, in animalia singulas auri libras solvunt. lib. 57. Syn. Basil. sit. 17. c. 20.

12. Imp. a Valent. Theod. & Arcad. Augusti Cynegio P. P.

Quoniam b veredorum c quoque cura pari ratione d tractanda e est: sexaginta libras auri sella cum frenis, sexaginta f itidem g averta f non transeat: ea conditione, ut si quis præscripta moderaminis imperatorii libramenta transcederit, ejus sella in frustra cadatur: averta vero fisci juribus deputetur, exceptis auri centenariis g, quæ necessarium h est ab hippocomis i in solitis sacculis reportari. Dat. 15. Kalend. Jul. CP. Arcadio A. 1. & Bautone Coss.

Non debent rustici, qui hippocomi appellantur, perducendo equos, per publicum cursum indigna spoliatio vexari. Bart.

13. Idem Augusti Floro P. P.

Non k patimur hippocomos per eos, qui veredis utentur, indigna spoliatio vexari. Si quidem nonnulli veredarii l saga eorum dicuntur auferre, vel præcidere. Quocirca per omnes judices & curiosos m miserabilis removeatur n injuria: scientibus cunctis, quod si observata non fuerit nostra sanctio, non solum damna refarcire, verum etiam notam & multam, qui neglexerit, subire cogetur. PP. 15. Kal. Jul. Trev. Valentiniano A. 4. & Neobario Coss.

14. Idem Augusti Potamio P. P. Augustali.

Publici o cursus exhibitio secundum locorum consuetudinem p vel curialibus vel cohortalibus q debet committi, vel his, qui r suo periculo ab eminentissima præfectura sub competenti cautela excipiunt. Dat. 3. Kal. Aug. CP. Arcadio A. 2. & Rufino Coss. 394.

15. Imp. f Arcad. & Honor. Augusti Dextro P. P.

SI t quis vel pro una u mutatione veredum superducendum esse crediderit, in quadruplum superductorum x animalium pretium fisci juribus y inferat. Dat. 15. Kal. Apr. Mediol. Olybrio & Probino Coss. 395.

16. Idem z Augusti Remitheo duci Armeniæ.

Hls a tantummodo utendi cursus publici facultas concessa est, qui legati b de diversis gentibus ad nostram clementiam properare festinant.

17. Idem Augusti Lucentio c.

Nemo d mulionem mutationibus deputatum, vel per sollicitationem, vel per receptionem e subtrahere audeat, decem libras argenti poenæ nomine inferre reformidans. Dat. 12. Kal. Mart. Mediol. Honorio A. 4. & Eutycho Coss. 398.

18. Idem Augusti Messalæ P. P.

Animalia f publica dum longe majore g, ac periniquo pretio pabula æstimantur, per mancipēs, atque apparitores aperte vexantur. Ne id contingat, sublimitas tua disponat, ut nec pabula mutationibus desint, nec provinciales ultra quam justitiæ sint ratio, prægraventur. Dat. 15. Kal. Decemb. Stilichone & Aureliano Coss. 400.

19. Idem Augusti Theod. A. Septimio Procur. Afric.

Comperimus h provinciales & pabula & pecuniam pro || cursu || equorum cursualium solenni ratione conferre, & extrinsecus etiam paraveredorum onere prægravari. Provinciarum igitur Rectores procurent, ne unquam cursus publicus veniat in querelam, & occasio deceptionis curiales i vel provinciales animalia indebita præstare compellat. Dat. 7. Kalend. April. Rav. DN. Theodosio A. 1. & Rumorido Coss. 403.

Nullus dux postquam ducatum suum intravit, uti debet cursu publico, sed jumentis propriis. Bart.

20. Idem Augusti Anthemio P. P.

Nemo k ducum ingressus semel provinciam suam, postmodum || in || itineribus faciendis cursu at-

que angariis ipse || sive || suum a utatur officium, sed expeditionem militarem jumentis propriis exequatur. De cohortalibus b etiam officiis eadem lege sancimus, ne quis ex his per provinciam suam discurrens, veredo uti conetur in posterum, cum sacra prohibitum sanctione cognoscatur. Quod si quis ducum, vel apparitorum, vel cohortalium officiorum temerario animo ea, quæ decernimus, contemnenda putaverit: per singula animalia, quibus usus fuerit, singularum librarum auri illatione multabitur. Dat. 4. Non. Aug. CP. DD. NN. Honorio 7. & Theodosio 2. AA. Coss. 407.

21. Imp. Theod. & Valent. Augusti c.

Nullus d penitus e cujuslibet ordinis, seu dignitatis, vel sacrosancta ecclesia, vel domus regia tempore expeditionis f excusationem angariarum, seu parangariarum habeat.

22. Imp. Leo g A. * P. P.

Cursum h ambulare i ab omni Orientali tractu, necnon ab his civitatibus aliarum regionum, quarum instructio tui culminis meminit, tolli amputarique decernimus: ita tamen, ut in transitu fortissimorum militum, quando nostra serenitas disposuerit, ex aliis ad alia eos loca deduci, evectionesque animalium secundum consuetudinem a nostra fuerint serenitate consecuti, & in armorum tam confectio, quam translatione servata consuetudine, in profectio, quinetiam legatorum animalium dominis, qui ea solent accepta mercede locare, præbenda pensio, arcæ k tui culminis imputetur, tractatorias videlicet, animalium super memoratis causis nulli alii iudici, cujuscumque sit dignitatis, nisi tuo tantummodo culmini, faciendi licentiam patere decernimus.

23. Imp. l Anastasius A.

Jubemus nemini licere cujuscumque scholæ, vel officii, vel militiæ seu conditionis per totius Orientalis tractus partes, ob quamcumque causam proficiscenti seu redeunti m, supra unum veredum, unum que paraveredum, cum evectione tamen judiciali movere n: nisi specialis o ei præstita sit nostræ serenitatis quantitatem animalium continens evectio: exceptis proculdubio his, qui pecunias publicas devehant: cum in hac parte sine nostra quoque speciali auctoritate tanta conveniat animalia moveri, quanta transvehendæ pecuniæ summa & ejus tuitio deposcit: quinquaginta librarum auri his feriendis condemnatione, quicunque nostra jussa quolibet modo seu tempore violaverint, seu violare concesserint.

DE p TRACTATORIIS q, ET STATIVIS.

TIT. LII.

1. Imp. r Theod. Arcad. & Honor. Augusti Rufino P. P.

TRACTATORIA f cum stativis solitis tantummodo biduum tempus accipiant: nulli vero penitus cum necessariis sibi personis præbeantur, nisi his tantummodo, qui animalia t atque equos u sacro usui necessarios x profectuantur y: ita tamen, ut his dimissis in tractatoriarum corpore, quinque z dierum numerus adscribatur: ut nullus ultra a hoc temporis spatium ad residendum, in quo libitum fuerit loco, copiam nanciscatur. Dat. 7. Kal. Sept. CP. Arcad. A. 2. & Rufino Coss. 392.

DE APPARITORIBUS PRÆFECTORUM PRÆTORIO, ET PRIVILEGIIS EORUM.

TIT. LIII.

1. Imp. b Valent. & Valens Augusti Mamertino P. P.

stativis, id est, diversoriis & mansionibus, quibus alantur sumptu publico, Cujac. hic, 21. tractatoribus & stationariis. l. 2. Cod. Th. cod.

r al. Imp. Constantia. A.

c Tractatores.

d Cursus publici tractatorias, seu diplomata qui habent, jus stativa habendi, id est, ullo loco confidendi non habent, ultra biduum.

u de feriis v. *ἑ. sit. de venas. ferar.*

x necessario.

y Ut qui equos ad principem deducunt, s. duntaxat diebus resideant & alantur in singulis urbibus, ut hic. Hoc amplius colligit Corsetus sing. Gabella si alieni, Potestate alicuius facta, frumenti extra territorium evehendi 7. dierum spatium ad eam rem dari. Atque ita licet operarum exactio vetita sit, l. unie. *ἑ.* Ne opera a collatoribus exigantur. l. ad portum.

7. *ἑ. de oper. public.* & equorum persecutio, l. 1. *ἑ.* Ne rustici ad nullum obsequium, non tamen equorum prosectoribus ministerium prohibitum, ut hic.

z Profectio equorum dicitur hic, ut auri, l. un. *ἑ. de auri publici persecutoribus.* publicorum functionum, l. 9. *ἑ. de cursu public.* frumentorum. Cassiod. 4.

a intra.

b al. Imp. Leo A.

a Suo utatur officio.

b cohortalibus,

c al. Imp. Anastasius A.

d Eclog. lib. 5. tit. 1. ex lib. 56. tit. 27. c. 21. & 22. dist. ad l. 11. *ἑ.* de sacr. Eccl.

e Conjunge eam l. 11. *ἑ.* de sacros. Eccl. & l. 2. *ἑ.* de quibus mun. vel præstat. nem.

f l. 11. *ἑ.* de sac. Eccl. l. 1. l. 2. *ἑ.* de quib. mun. l. ult. in fin. ff. de mun. merib.

g al. Justinus.

h Eclog. libid.

i Quidam legunt clabularem. Est autem clabula, vehiculi genus, de quo vide hic Græcos. Synop. Basil. ex lib. 56. tit. 17. c. 22. dist. *ὁχημάτων.*

k Arca sive mensura P. P. in quæ canones seu tributa inferebantur, sit etiam mentio in l. 6. *ἑ.* de exact. tribus. l. 13. *ἑ.* de susce. p. r. lib. l. ult. *ἑ.* de apparit. P. Prætorio. l. 9. C. Th. de indul. debis. fuit & arca quæstoria, Symmach. in epist. arca theatralis P. urbi. Julian. Nov. 63. ad l. 14. *ἑ.* cod.

l al. Justinianus.

m v. l. 2. *ἑ.* cod.

n Movere equum, est eouri, ut hic. & l. 4. *ἑ.* cod. ita movere arma, armis uti, l. unie. *ἑ.* ut appor. usus.

o specialiter.

p 8. C. Th. 6.

q Tractatoria diplomata sunt, quæ dantur militibus vel evocatis a Principe cursu publico utentibus, adscriptis etiam

a Ex C. Th. lib. 12. tit. 10. l. 1. n. confer. valde e- nim immutata est l. 3. in pr. J. cod. b v. l. 1. J. tit. prox. l. 7. §. qui militare.

c i. e. obtine- rint, ut alias se- pius. d Praefectianos. Praefectiani autem hic sunt Praefecti Praetorio appari- tores, adde l. 3. J. cod. l. 8. §. de offic. Reclitoris provinc. adde tit. C. Th. Ne praefectianus. lib. 12. tit. 10.

e Apparitores Praefect. prat. ex- actores, horrearii, decuriones esse non possunt. f curiam, in C. Th. tit. ne praefect. exam. c. ex quo hac lex sumpta est. 12. C. Th. 10.

g Absunt a Cod. Theod.

h Imp. Anasta- sius A. i l. 1. §. cod.

k Praefectarius. l. 2. §. cod.

l Arca P. P. fit mentio in l. 22. J. de cursu publ. ubi dixi.

m inhxrent. n De legionibus dixi ad l. ult. §. de Castren. pecul. mil.

o al. severitatis. p l. 1. §. de propof. sacri cubic. l. 4. §. de consil. lib. l. 1. §.

tit. prox. Hujus- modi osculum Principis (quod sc. Princeps a su- is subditis accipe- re non dare sole- bat) labratum di- citur, a labro, ut ab ore osculum, quod fletor labris manu admota, & tacta deinde pur- pura Principis, vel genu flexo

φίλημα βασι- λικόν, ἀσπα- στικόν βασι- λικόν. Et hanc Principis adora- tio, veneratio Principis purpu- ra & imperii. l. 1. sup. de apparit.

Praefect. prat. l. 1. sup. de apparit. Praef. urb. v. Cuj. 21. obs. 28. in fin.

q al. Imp. Arcad. & Honor. AA.

r Ex lib. 14. tit. 3. l. ult. C. Th. ex quo hic quaedam sunt detracta.

s Concussio pi- storum vetita: & sic vetitum, ut ne Praefectus urbi, e- jusve apparitores cum pecuniam publicam ex arca frumentaria pi- storibus frumen- to publico emendo adnumerant, pistores concutiant, l. 2. §. de Praef. urb. Constantinop.

t al. concutierit. u perpetuus, in C. Theod.

x Panificii nexus, pistorum corpus.

y Panis species est corpori alicui addici: ut hic, urbanicianus, id est, officialis seu appa- ritor P. urbi, corpori pistorum addicitur, & in corpus pistorum damnatur, ut hic, sic monachi abjecta stola, vel tribonio in curiam vel cohortem transferuntur, Nov. 5. 6. dixi ad l. 38.

z Eclog. lib. 7. tit. 6.

a al. Imp. Theod. & Valent. AA

Praefectura a cornicularios, qui annis singulis ex- eunt, post transactos corniculos nostram adorare b purpuram volumus: quo honore perfunctis, cum jam missionem tenuerint c, liberum otium damus, ut ad susceptionem vel ejuslibet necessitatis officium mi- nime devocentur. Dat. 3. Kal. Febr. Mediol. Valentin. & Valente Augustis Coss. 367.

2. Idem Augusti Zosimo praefidi Epiri novae.

Praefectarios d ad perniciem provincialium exactioni- bus e in provinciis, vel potius lucris, & quæstibus suis sese immiscere vetamus: praeterea, vel horreorum gerere custodiam, vel curiarum f jus, atque arbitrium sibi pra- sumere || his denegamus g. || Horum si quis praesentis legis temerator existat, volumus eum competenti motu & indignatione percelli. Dat. 14. Kal. Decemb. Mediolan. Va- lentiniano & Valente 4. Augustis Coss. 373.

Cornicularii, primiscripii, & numerarii Praefecti praetorio, sortita laborum requie privilegii hic insertis gaudent. Bart.

3. Imp. h Theod. & Valent. Augusti Zoilo P. P.

Cornicularii i & primiscripii, numerarii insuper, qui in officio tuae sublimitatis per ordinem obsequiis mili- tia terminatis, desideratam laborum requiem sortiuntur: pro multis erga rempublicam sudoribus, ab omnibus in- dictionibus tam militarium quam civilium judicum sem- per habeantur immunes, & civilium tantum judicum, non etiam militarium jurisdictioni subiaceant. Huic sanctio- ni addendum esse censuimus, ut si quis praefectianus k dum militat, vel post depositum cingulum, sine testamento, quod legibus comprobatur, nullisque ab intestato succes- soribus derelictis, fatis munus impleverit: omnes ejus pa- trimonii facultates provisione magnifica tuae sedis non fi- sci iuribus, sed arca l tui culminis rationibus vindicentur. Scriptariis autem || & || exceptoribus, ceterisque, qui in officio tui culminis merent m: cum in legione n prima ad- jutrice nostra militant, audientiam tantummodo in causis, in quibus pulsantur, tuae Celsitudini deputamus. In pro- vinciiis vero commorantes, Reclitoris eorum eos respon- dere jubemus, nisi publicum officium aliquod eis injun- ctum sit.

DE APPARITORIBUS PRAEFECTI URBIS.

TIT. LIV.

Qui administraverunt officia, officio finito principis purpu- ram non adorant. Bart.

1. Imp. Grat. Valent. & Theod. Augusti Principio P. P.

Praeter eos, qui de officio eminentium potestatum, numero stipendiorum & curriculum evolutis, urbis- que praefectura Serenitatis o nostrae annis singulis attingere purpuram p venerarique praecipi sunt, nulli prorsus eorum, qui provincialia officia peregerint, tranquillitatis nostrae muricem adorare sit liberum, omni- um suffragiorum obreptione cessante. Dat. 14. Kal. Octob. Aquil. Arcad. A. & Bauto V. C. Coss. 385.

2. Imp. q Honor. & Theod. Augusti Palladio P. P.

Quicumque r illustri urbanae sedis apparitor clande- stina fraude pistorem s concusserit t, accusatus at- que convictus, perpetui u panificii x nexibus addicetur y. Dat. 7. Kal. Jan. Rav. Honor. A. II. & Constantio 2. V. C. Coss. 419.

DE z APPARITORIBUS MAGISTRORUM MILITUM, ET PRIVILEGIIS EORUM.

TIT. LV.

1. Imp. a Valent. & Valens Augusti ad Anthemium Correctorem.

u perpetuus, in C. Theod.

z Eclog. lib. 7. tit. 6.

a al. Imp. Theod. & Valent. AA

Qui sese in officiis magistrorum equitum ac pedi- tum militare monstraverint, ab omni nominatio- nis injuria excusentur. Datum 13. Kalend. Octob. Aquil. Acc. 15. Kalend. Nov. Salerni, Divo Jovia- no & Varroniano Coss. 364.

2. Idem Augusti Mamertino P. P.

Qui b in officio magistrorum equitum ac peditum mi- litiam sortiti sunt: ordinis sint militaris.

3. Imp. Theod. & Valent. Augusti Basio c P. P.

Probari apparitores magisteria potestatis, neque curia- les d in aliquo officio, neque cohortales, neque censu- bus e adscriptos volumus f. Dat. Prid. Non. Mart. CP. Cyro V. C. Coss. 441.

Numerarii illustrium, completa militia, & principatus mu- nere functi, gaudent privilegiis hic insertis. Bart.

4. Idem Augusti Appollonio.

Numerarios virorum illustrium magistrorum militum tam praesentalium quam Orientalium, qui ordine & stipendiis militiae fuerint decorati, exeantes, tribunis praetorianis partis militaris, sudoribus eorum beneficium de- ferentes, sociari praecipimus: ita videlicet, ut post com- pletam militiam ab omnibus indictionibus, tam militari- um quam civilium judicum semper habeantur immunes; principatus vero munere functos, tribunis vigiliam mili- tariibus aggregari volumus.

5. Imp. g Anastasius h * magistro militum.

Eos, qui in officiis veitris i merentes statutorum k tan- tummodo numero inserti sunt, fori l praescriptione muniri: ceteros m vero, qui supra hujusmodi numerum militare noscuntur, quasi nec militantes, & apud n illu- strissimas praefecturas, & apud clarissimos o provincia um rectores de quolibet pulsari & conveniri, & sine cinguli praescriptione respondere negotio sancimus. Dat. 2. Non. Mart. CP. Cyro V. C. Coss. 441.

DE APPARITORIBUS PROCONSULIS ET LEGATIP.

TIT. LVI.

1. Imp. q Valent. Theod. & Arcad. AAA. ad Flavium Proconsulem Africae.

Officio r, quod tuis meritis obsecundat, non curia- lem s quenquam, nec ex ceteris t corporibus volumus aggregari: at si qui erunt inter appari- tores hujusmodi, restitui eos munis debitis innox jubemus.

2. Imp. u Arcad. & Honor. Augusti Dominatori Pro- cons. Afric.

Apparitioni tuae & legatorum quadringentos x censui- mus deputandos, & de his duntaxat, quos esse sibi de- tractos Reipublicae membra non quaerantur.

3. Imp. Arcad. & Honor. Augusti y.

In proconsulari z provincia officium proconsulare po- stulet, quod exigere consuevit, nec alienis se partibus impudenter inserat.

DE APPARITORIBUS COMITIS ORI- ENTIS.

TIT. LVII.

1. Imp. a Arcad. & Honor. Augusti.

In officio comitis Orientis non amplius quam sexcen- ti b apparitores habeantur, quos quidem publicis ne- cessitatibus novimus abunde suppetere c.

DE d COHORTALIBUS e, PRINCIPIBUS, CORNICULARIIS, AC PRIMIPILARIIS.

TIT. LVIII.

De stationariis.

1. Imp. Constantinus A. edicto suo ad Afros.

Omnes stationarii f neque super exactionem audeant, neque carcerem g habeant, neve quis personam, licet pro manifesto crimine, apud

a al. Imp. Zeno, al. Theod.

c sufficere.

d 8. C. Th. 4. Cohortales qui, dixi ad l. 14. §. de cursu publico, & ad l. 10. J. cod.

e Cohortales sunt officiales praesidium, vel consularium & correctorum.

f Stationarii sunt ex cohortalibus. l. 1. §. de curios. l. 6. §. de dignitatib.

g Carcer interdictus stationariis. Imo omnibus privatis adde l. 1. & l. 4. in fin. §. de cari- riosis. Possunt tamen stationarii fugitivos prehendere. l. 4. ff. de fugitivis.

b Apparitores sexcentos Comes Orientis habuit.

b Apparitores mili- tum, milites esse videntur, ut hic. Hoc autem ideo dicitur, ut eos ca- strense peculium habere posse o- stendatur. Syn. Bas. 7. tit. 6. ex lib. 56. tit. 17. c.

30. c Ariovindo ma- gistro militum in Novell. Theod. tit. 14. l. 4. unde hac lex desumpta est §. probari autem. al. Imper. Maria- nus A.

d Apparitores, magisteria pote- statis esse non possunt, qui cu- riales, vel co- hortales, vel cen- sibus adscripti. e Adscripti cen- sibus, adscripti- ti.

f Multa tum in princ. tam in fin. in Nov. Th. detra- cta sunt, sed ea integra extat.

g al. Idem AA. Anobis magi- stro militum.

h al. Zeno. i al. novus.

k In schola ma- gistri officiorum apparitorum, alii statuti, sive intra numerum, alii su- pernumerarii, ut hic.

l Forum appa- ritores intra nu- merum seu nu- merarii magistri officiorum sorti- untur apud ma- gistrum officio- rum.

m l. 3. §. de officio magistri mili- tum.

n Forum sorti- untur apud Prae- fectum praetorio apparitores su- pernumerarii ma- gistri officiorum.

o viros clarissi- mos.

p legatis.

q Imp. Constanti- nus A.

r Apparitor pro- consulis esse non potest, qui vel curialis sit, vel alterius corporis.

s naturalem.

t puta pistorum aut trapezitarum.

u al. Imp. Va- lentin. Valens & Grat. AAA. Pro- consuli Africae.

x Apparitores quadringentos proconsul Africae olim habuit.

y al. Idem AA.

z Provinciali Provinciarum quaedam Procon- sulares: hoc au- tem verbo Graeci intelligunt Asiam & Corinthum: Cujac. Africam.

l. 11. §. de erogata. milia. annonae.

a al. habeant.
b v. l. 9. J. de
divers. offic.
c l. 9. §. de cursu
publico.
d Cursus publici
commoditas ad
publicam utilita-
tem pertinet.
e auctoritas.
f al. Impp. Ar-
cad. & Honor.
AA.
g Cohortaliū
consularium Sy-
rix quæ privile-
gia.
h Bastaga munus
erat ferendi res
necessarias ad ex-
ercitum. Alc. al.
bastaga, al. u-
trumque deest.
i Primipili pa-
stus, v. l. 7. J.
cod.
k Primipilum
hic accipit pro
annonæ militaris
exhibitione &
eura, v. l. 1. §. de
condict. ex lege.
l al. post primipili
competenti sedu-
litate functionem
transactam, sed
reclitor videtur
excusa lectio.
m Officiales Re-
clitoris provincie,
nomine cohorta-
les: privilegio le-
gionarii.
n & legionum, ex
Græcis legit Cu-
jac.
o inferendos.
p Imppp. Valen-
tinianus, Valens
& Grat. Modesto
P. P. in C. Theod.
lib. 12. tit. 1. l. 79.
unde hæc lex de-
sumpta est.
q Odroenam, in
C. Th. al. aliter.
r Sic legitur in C.
Th. al. Odrofene
sed Adella est urbs
provincie Os-
roenæ. Cujac.
hic.
s quam voluerit
militiam.
t autem.
u l. 13. C. Theod.
§. cod.
x excusatos.
y careant: sed
excusa lectio con-
firmatur C. Theod.
in quo hæc addi-
tur subscriptio:
Dat. 3. Non. Dec.
Antiochiæ post
Cof. Gra. A. III.
& Equiti V. C.
z al. Impp. Hon.
& Theod. AA.

a De cohortali
criminis reo &
latitante, præses
provincie cogno-
scit.
b al. Imp. Th. A.
c Speculatores di-
cuntur, non spi-
culatores, ut in l.
Divus. 6. D. de
bonis damnat. &
Mart. 6. vers. 27.
ἀποστειλάς ὁ
βασιλεὺς σπε-
κουλῶν, ἐνέ-
λαυσεν ἐν ἐχθρῶν
τὴν κεφαλὴν
αὐτοῦ. Hinc Sue-
tonio speculato-
ria caliga. Idem
Tellerarii, Plutarch. in Galba. vide plura apud Cujacium 6. obs. 33. d Primipili pa-
stus dicitur, ut l. 3. sup. cod. unde admonemur primipilum esse annonæ militaris exhibitio-
nem, ut & l. 6. C. Theod. cod. Theod. Hermopolites, §. tit. 9.

se a habeat in custodia, sciens quod si quid tale fuerit commissum, capite puniendus est. PP. 6. Id. Maji, Carthag. Constant. A. 4. & Licinio 4. Consil. 315.

De Sacra probatoria.

2. Impp. Constantin. & Constant. Augusti Tauro P. P.

Nullus judicum quemquam sine sacra & probatoria probare audeat, vel provehere. Excipimus tamen officia Provincialia & cursus publici sollicitudinem sustinentia: nec enim tanto muneri adimiculum denegari publica d permittit utilitas e. Datum 6. Kal. Jan. Mediol. Acc. 8. Id. Jul. Datiano & Cereale Cofl. 358.

De cohortalibus Syria.

3. Imppp. f. Valentin. Valens & Gratian. Augusti Festo Consulari Syria.

Solita cohortalibus g Syria privilegia, quæ a D. Dio-
scletiano porrecta sunt atque concessa, nos quoque por-
reximus: ac jubemus eos non ad sollicitudinem bastagæ h,
non ad functionem naviculariam devocandos, non in-
vitos curialibus cœtibus adscribendos: verum peracto
labore militiæ, pastus i primipili k competentem seduli-
tate functione transacta, prærogativam l his recusationis
offerimus. Datum 6. Novemb. Octob. Valent. & Valen-
te Augustis Cofl. 365.

De officialibus Reclitorum Provinciarum.

4. Idem Augusti, & Gratianus A. Probo P. P.

Officia Reclitorum Provinciarum tuæ Magnificentie li-
teris volumus admoneri, ut susceptos in officio pro-
prio vel probatos cohortium m nomine, vel n legio-
num privilegiis existiment inferendos o. Datum 16. Kal.
Jun. Modesto & Arintheo Cofl. 372.

De primipilario plures filios habente.

5. Idem p Augusti Modesto P. P.

Quicumque per Osroenam q primipilarius majore la-
tatur numero filiorum, unum loco suo veluti hæredi-
tario jure substituat, alterum pro amore patriæ R. defen-
sæ r curiæ tradat obsequiis: ceteris qua s voluerit militia
provisurus. Sin autem duos tantum procreaverit: co-
horti satisfacere cogatur, & curiæ. Quod si unum pro-
creaverit, eundem ordini patriæ restituat, nullo contra
hanc formam beneficio valituro. Damus sane t licen-
tiam tam patribus u eorum, quam ipsis, qui hujus legis
auctoritate civitatum obsequio aggregantur, ut si quos Cu-
riales patrocinio principalium invenerint excusati x, in
medium proferant: ut || & || ipsi similibus officiis deputa-
ti, pareant y imperatris. Datum 3. Non. Decembr. An-
tiochiæ, post Consulatus. Gratiani A. 3. & Equiti V. C. 375.

De delictis.

6. Imppp. z. Gratian. Valens. & Theod. Augusti Neotherio P. P.

Si apparitor defugerit criminosus a, Edictum, quo revo-
cari possit, adjecta conditione legibus subsequatur: cui
nisi fuerit satisfactum, merito in latitantem a iudice pro
qualitate peccati sententia proferetur. Veniam enim
talibus non permittimus, nec indulgentis crimina suble-
vamus. Dat. Frid. Id. Jun. Mediol. Arcadio A. 1. & Bau-
tone Cofl. 385.

De apparitorum laxatione & remissione.

7. Imppp. b Valent. Theod. & Arcad. Augusti Tatiano P. P.

Ordinariorum judicum apparitores, qui vel Specula-
torum c vel ordinariorum attigerint gradum, nullo
annorum numero, nulla stipendiorum contemplatione
laxentur, priusquam primipili d pastum digesta ratione
compleverint. Quod si ante debitum locum, qui huic
functioni habetur obnoxius, vel ægri corporis labem
vel defessæ senectutis extrema ad impetrandam quietem
crediderint prætendenda, non prius otio condonetur,
quam omne, quod primipilo debetur, expendit. Eos
etiam, qui pro scelere suis soluto militiæ cingulo ad-
dicuntur infamiae, ne integro peculio sub hac occasio-
ne latentur, ita condignæ ultioni eos volumus subja-
cere, ut functioni quoque, quæ extremæ militiæ debetur,

nihil ex eorum facultatibus subtrahatur. Datum 3. Non.
Maji, Mediol. & Promoto Cofl. 389.

De adaratione.

8. Impp. a Arcad. & Honor. Augusti Euthymio Vic. Afæ.

Speciebus primipilaribus adarandis b eadem pretiorum
staxatio servetur, quæ in venalibus publicis poterit re-
periri. Datum 5. Kalend. Mart. CP. Arcad. 4. & Honor.
3. Augustis Cofl. 396.

De apparitoribus per Illyricum.

9. Idem c Augusti.

Per Illyricum (in quo plurima ac maxima necessitatum
publicarum emolumenta officiis constat Præsidalibus
expediri) centeni numero singulis Judicibus obsecun-
dent: nec ultra hunc modum vel ad militiam ullus ad-
spiret, vel conniventia judicum perseveret. Adhibendi
autem sunt ad hujusmodi ministeriorum obsequia, non
illi, qui vano militiæ nomine immania lucra sectentur,
sed qui necessitatem officii sollicitudinibus debitis exe-
quantur.

De nomine in matriculis recipiendo.

10. Idem Augusti & Theod. A. Anthemio P. P.

Quicumque chartas d, vel tabulas, vel quodcunque
aliud ministerium cohortalis optaverit, non ante e
accedere permittatur, nisi ejus nomen matriculis rece-
ptum primitus fuerit: poena proposita his, qui contra sta-
tura caelestia crediderint suscipiendos aliquos, aut quod-
libet eis f officium injungendum. Datum 16. Kalend.
April. CP. DN. NN. Honorio 7. & Theodosio 2. Augustis
Cofl. 407.

De ignominiosa missione.

11. Impp. g Honor. & Theod. Augusti Anthe- mio P. P.

Si quis ex grege cohortalium, urgente criminis infe-
statione, stipendiis fuerit exemptus, aut otio traditus h
quietis artibus immoretur; aut si ad pristina sacramenta
precum miseratione maluerit repedare: indultum nostræ
Majestatis oraculum Amplissima tuæ Sedi offerat allegan-
dum. Datum 14. Kalend. Mart. CP. Honorio & Theod.
6. Augustis Cofl.

Ne cohortalium ad aliam adspirent dignitatem. 1. vel mili-
tiam. 2. sive fortunam. 3. De negotiatoribus
& ergasteriis adherentibus.

12. Impp. i Theod. & Valentin. AA. Isidoro P. P.

Si k Cohortalis l Apparitor, aut obnoxius cohorti, ad ul-
lam adspiraverit dignitatem: spoliatus omnibus impe-
trati honoris insignibus, ad statum pristinum revocetur:
liberis etiam in tali || ejus || conditione susceptis, fortuna
patriæ mancipandis.

1 || Quod si quis ex his ausus fuerit ullam affectare
militiam, nulla præscriptione temporis muniatur, præter
eam scilicet, quæ ex triginta m annis colligitur: sed ad
conditionem propriam retrahatur: nec n ipse, vel liberi
ejus post talem ipsius statum procreati, quod cohorti de-
betur, valeant declinare.

2 || Sed nec ad aliam cohortalium vel cohortalini fi-
lius audeat adspirare fortunam, cui majorum o suorum
exempla præjudicant.

3 || Sed etiam euntes, qui p diversarum rerum ne-
gotiationibus detinentur, trapezitas scilicet, vel gemma-
rum argentique vestiumve venditores, apothecarios q
etiam, ceterosque institores aliarum mercium, quibus-
cunque ergasteriis adherentes, jubemus a provinciali-
bus officiis removeri: ut omnis honor atque militia a con-
tagione hujusmodi segregetur r. Dat. 3. Non. Apr. Const.
Ibid. & Senat. Cofl. 436.

De his, qui ad aliam militiam, vel dignitatem adspirant.

13. Idem Augusti Florentio P. P.

Nullum ex Primipilaribus, nullum ex Principe s Co-
hortalis officii, vel ad aliam posse militiam adspirare,
vel ministeriis sibi contra publicam utilitatem blandiri,
vel ad quamlibet aliam dignitatem ad præjudicium z
præteriti status accedere concedimus. Quod si contra
hanc tam saluberrimam formam, vel responsa caelestia,
quædam militia aut dignitas audacter eliciatur: pro inge-
stis haberi, etiam si speciali adnotatione nostræ indulgen-
tiæ eam obtinuisse videatur: nec adfectionem ei quoquo
modo patere, quise memoratis artibus publica studet
commoditati u subtrahere: sed statim Civitatis, unde
oriundus est, Curia tradi præcipimus.

14. Imp. Leo x A. Constantino P. P.

Quiscunque Cohortalibus y adhuc obsequiis obligatus,
vel regimen provincie, vel cingulum cujuslibet mili-
tiæ, vel dignitatis z quoquo modo meruerit: ante omnia
contra

a al. Imp. Valent.
b In adrenda an-
nona militari,
servanda sunt,
pretia fori rerum
venalium.
c al. Item A &
Martian. A.
d Ex cohortalium
grege (de cohorta-
libus dixi ad l.
14. sup. de cursu
publico), plerum-
que assumeban-
tur, qui tabulas
vel chartas fisco-
rum debitorum
tractarent, age-
rent, administra-
rent, n. hic. Hi
quia chartas tra-
ctant, chartularii
quoque dicti.
e antecedere, al.
antea cedere.
f ejus.
g al. Imp. Leo. A.
h tributus.
i al. Imp. Ze-
no A.
k l. 13. l. 14. J. cod.
l. 13. sup. de off.
Recl. provinciae.
l C. Th. de tit. l. 1.
188.
m Legendum
quadragesima, ut
in C. Th. & meo-
res. manuscriptor.
Contius.
n ne ipse.
o Majores, qui
ante nos: hic
pater, ut l. 22.
virs. nec viro
domum, §. de ad-
ministr. tutor.
p v. l. unit. §.
negotiantes ne
militent. Huc re-
ferenda lex The-
banorum anti-
qua, qua cave-
batur, ut ne quis
ad honores ad-
mitteretur, nisi
10. annis a mer-
carura destitisset.
Arif. 3. Polit. c. 3.
q v. Cujac. 2. obs.
v. l. 1.
r nisi Princeps
concessit, l. 1. §.
quibus ex causis
servi.
s l. 12. §. cod.
t apud judicium.
u commoditate.
x al. Anastasius
A.
y l. 12. §. cod.
z alias additur,
sua.

z Motus pro-
prius Principis
quid, dixi l. 3. §.
de legib.
a speraverat,
b tantummodo,
c mansurus.
d ut &.

e al. Imp. An-
toninus A.
f inferant, ut l.
4. §. sis. prox.
g al. Imp. Con-
stantinus A.

h 8. C. Th. 7.
i probatoribus.
k al. Imp. Con-
stantinus.

l 11. C. Th. eod.
m al. deest.
n denotatur.
o revocari.
p assignantur.
q al. Imp. Con-
stantinus A.

r l. 13. C. Th.
eod.
f Augustis.
t al. idem A. &
Julian. Cef. &
P.P.

u officio.
x primiscripiis.
y strator.
z cogetur.

a al. Imp. Ju-
lian. A.
b l. 19. C. Theod.
eod.

c jam apparito-
rum.
d al. Imppp.
Grat. Valent. &
Theod. Augusti.

e l. 20. C. Theod.
eod.
f distridi.
g præscriperint.

contra licitum usurpatis impetratisve careat, etiam si
ultronea & nostra liberalitate jus gerendæ Provinciæ, vel
militiæ seu dignitatis cuiuspiam sibi iactaverit fuisse dela-
tum, dehinc universis solariis conditionis, quam spreverat
a, defraudatus, ne quid eorum omnino per se vel per
interpositam personam possit acquirere, Primipili tan-
tum b munus implere cogatur: mox curialibus civitatis,
in qua natus est, in diem vitæ suæ functionibus inhæsu-
rus c: ita scilicet, ut d etiam hi, qui post impletam ta-
lem militiam, quodlibet militiæ dignitatisve genus af-
fectaverint, curiæ || patriæ || suæ restituantur. Datum
6. Kalend. Jan. CP. Leone A. 4. & Probiano Coss. 471.

DE APPARITORIBUS PRÆFECTI ANNONÆ.

TITULUS LIX.

1. Imppp. e Valent. Gratian. & Valent. Augusti.

Apparitores urbanæ præfecturæ annonario officio
se se non inferant f: sed apparitorum æmulatione
secreta, ministerio suo annonæ Præfecturæ fun-
gantur.

2. Impp. g Arcad. & Honor. Augusti.

Præfectus annonæ canonem, qui ad officium suum per-
tinet, per compulsores suos exigit: & cum officio
suo retineatur obnoxius, qui ad implendum canonem de-
votionis suæ exactiorem non ostenderit.

DE b DIVERSIS OFFICIIS, ET AP- PARITORIBUS JUDICUM ET PRO- BATORIIS e EORUM.

TIT. LX.

1. Imppp. k Valent. Valens & Gratian. Augusti
Severo Mag. militum.

Si l quando Præfectus pratorio, vel Vicarius, aut
Rector Provinciæ significaverit eum, qui chartis
aut ratiociniis publicis invenitur obnoxius, ad præ-
positum castri ac militum transisse: retractus, illi
adsignetur officio || a m || quo ad necessitatem præstandi ra-
tiocinii devocatur n: in reiecti o vero locum is potissi-
mum destinetur, cui meritum adstipulantur p insignia.
Datum 10. Kal. Jan. Gratiano A. 2. & Probo Coss. 371.

Resolutus a militia ad eandem non aspirabit sine licen-
tia Principis.

2. Impppp. q Gratian. Valent. Theod. & Arcad. Augu-
sti Eufignio P. P.

Nullus r ex his, quos claruerit militia resolutos, inde-
bita denuo sacramenta sine Augusti s affatibus susci-
piat. Si quis autem id per obreptionem forte meruerit,
quinque librarum auri mulctetur incommodo. Dat. Prid.
Id. Jul. Mediolan. Honor. NB. P. & Evodio Coss. 388.

3. t Idem Augusti Eufignio P. P.

Nullus Apparitor Amplitudinis tuæ, vel de officiis Pa-
latinis ad eam provinciam, ex qua oriundus est, vel in
qua collocaverit larem, vel qui jam in huiusmodi officio
fuerit commoratus, obtentu publicæ necessitatis, vel exe-
cutor privati negotii dirigatur. Etenim officii u tuæ Cel-
situdinis primiscripiis x tres libras auri fisci utilitatibus sine dilatione per-
solvere, si statuta fuerint temerata: Apparitor vero, qui huic se muneri
passus est deputari, militia spoliabitur. Hæc vero poena etiam cæteris
irrogata est, ut si domesticus, aut protector, aut Stator y, vel Agens in
rebus, vel Palatinus utriusque officii, vel ad eandem Provinciam, in qua
natus est, vel ad eam, in qua collocaverit larem, cum huiusmodi usurpa-
tione perrexerit: matriculis quidem exemptus ipse, qui se voluerit mitti,
auti libram unam fisci juribus inferre cogatur z: Adjutores vero officio-
rum, || & || Palatinorum, ac numerarii Comitum Illustrium Virorum, sive
Actuarii, libram auri fisci juribus solvant, nisi statuta fuerint custodita.
Dat. 2. Non. Dec. Mediol. Honor. NB. P. & Evodio Coss. 388.

4. Imppp. a Theod. Arcad. & Honor. Augusti.

Qui b vel exiguam rei familiaris substantiam habent, militare in Ap-
paritorum c numero non vetentur.

5. Impp. d Honor. & Theod. Augusti Graccho P. U.

Quicunque e Apparitores ob culpam vel negligentiam fuerint judica-
to discincti f, || jam || ad nullam militiam habeant facultatem adspi-
randi: nec ex Rescripto his ullus aditus referetur, quos congruit poenæ
gravissimæ subjugari, si contra inhibita quoque sacratissimis constitutis
aspirare contempserint g. Datum 8. Kalend. Aug. Rav. Honorio 10. &
Theod. 6. Augustis Coss. 417.

6. Impp. a Theod. & Valent. Augusti Hie-
rio P. P.

In b his officiis, id est, Virorum Spectabilium Proconsu-
lis Asiæ, Comitibus Orientis, Præfecti Augustalis, & Vi-
cariarum, quos etiam monuimus sub 30. c interminatione
librarum auri, nemo aliter admittatur, nisi eum emissâ
sacri scrinii probatoria d consecraverit. Quod si quis || ta-
lis e || sub tua fuerit abdicatione f convictus: profe-
cto g irritis his, quæ vetita contrectaverit, etiam congru-
am indignationem incurret. Datum 10. Kalend. Jul. Ni-
comedie, DD. NN. Theod. 12. & Valente 2. Augustis Coss.
426.

7. Idem Augusti Anatolio mil.

Ad splendidiorem privilegia militiæ, posteaquam prio-
rem continuo labore compleverint, eos venientes ad-
mittimus, qui ea b voto adipiscendi honoris crediderint
expetenda i: non eos, qui studio exercendæ cupiditatis
ambierint, ut velut in meliori fortuna positi, aut ea scele-
ra, quæ prius commisisse doceantur, occultent, aut alia de-
inceps possint impune committere.

Duces & Apparitores & limitanei castrorum sub officiorum
Magistro conveniuntur. Bart.

8. Impp. k Leo & 1 Zeno Augusti Joanni
Mag. offic.

Viros spectabiles Duces, eorumque Apparitores, nec-
non Limitaneos, castrorumque Præpositos, tantum-
modo ex m sublimis tui iudicii sententia conveniri, nec
aliis subiacere Judicibus præcipimus: Illustribus scilicet,
ac Magnificis Viris, Magistris militum consuetudine ac
potestate, si qua ad limites aliquos Orientis, Thraciarum
& Illyrici, ex longo tempore hætenus obrinuit, reservata.

9. Idem Augusti Hilario Mag. offic.

Probatorias n memorialium & agentium in rebus, cæ-
terorumque nihilominus Apparitorum Prætoriana: per
Orientem amplissimæ Præfecturæ, eorum etiam, qui in
diversorum Judicum officiis numerantur, ex sacris proba-
toris solito more militiæ sacramenta sortiri decernimus:
non passim, nec licenter o, solis auctoritatibus p, vel sa-
crarum militarium literarum exemplaribus, sed ex au-
thenticis tantum sacris probatoriis manu nostra subscri-
ptis, & nostro arbitrio præstandis, ita ut nullis his dolus
aut fraus possit annecti: de his etiam qui sunt veræ q &
catholica fidei, jubemus admitti. Aliter vero militantes,
nisi ex his sint, quos solis auctoribus apparitioni aggregari
vetusta consuetudo perdociit: detecta fraude cuiuscun-
que accusandi studio, non solum mendaci carere militia,
sed & proscriptionis stylium r subire decernimus, & bo-
norum omnium amissione multamus.

10. Idem Augusti Erythrio PP.

Hac sanctione decernimus, ut in posterum nemini li-
centia sit edendi exemplaria his, qui sociandi sunt cui-
cunque militiæ, quam sine divinis probatoriis s adipisci
non possunt, sed periculo primatum uniuscujusque officii
ipsas authenticas || sacras, || quæ divinam nostræ pietatis
continent adnotationem cum subscriptione administran-
tium, sub quorum jurisdictione consistunt, his, qui milita-
re volunt, præstari: exemplaribus videlicet eorum cum
subscriptione eorundem Judicum apud singula quoque
officia, prout convenit, reservandis t. Quamvis autem
manifestum sit de huiusmodi probatoriarum observatio-
ne excepta esse cæterorum Judicum officia, tamen ne
ulla || ei || ignorantia relinquatur occasio, omnium of-
ficiorum, quibus necesse est per sacras probatorias militiæ
sociari, notitiam || in || sacris apicibus subdendam esse
censuimus. Sub hac igitur observatione omnes, qui sive
in hoc sacro Palatio nostro, sive in aliis quibuscunque
Officiis deinceps militare cupiunt: qui tamen (ut di-
ctum est) non possunt pro tenore sacrarum constitutio-
num, vel veteri consuetudine, nisi præcedentibus u sacris
probatoriis militiæ sociari, sicut subiecta x notitia de-
monstrat y, adipisci præcipimus: scientibus his, qui ex
aliqua parte præsentis nostræ Serenitatis legis formam
conniventia vel negligentia quadam colludere & tenta-

prolata probatoria suscipiatur ex constitutione Græca, Tit. supr. de Episcopali audientia.
r stylo. f l. 9. §. eod. t observandis.
u præsentibus.
x subnexa.
y demonstratur.
z vel colludio.

a al. Imp. Arc.
& Honor. AA.
P. P.
b l. 20. C. Th. eod.
c al. viginti.
d V. l. 9. §. eod.
e al. deest.
f judicatione.
g protectio quid
vetito contredam
vit.

h eam voto.
i expetendo.
k al. Imp. Theo-
dosius A. Magistro
officiorum.

l Citarur hæc
constitutio in
Nov. 109.
m Forum sortie-
bantur apud Ma-
gistrum officio-
rum, duces, limi-
tanei, castrorum
præpositi, vide
quæ scripsi ad ru-
bricam Tituli de
Quæstionibus, &
Magistris officio-
rum.

n Probatoria sa-
cræ, hic & l. ult.
§. de murilegalis.
o quæ & persecu-
toris in l. 14. §.
de murilegalis in
multis exigun-
tur, Editum Ju-
stiniani 2. & 13.
sic dictæ, quod
iis laudentur &
confirmantur, qui
eas consecuti
sunt, l. 7. C. Th.
de privilegiis co-
rum, qui in sacro
palatio militant.
adde l. 6. §. l. 10. §.
eod. l. 5. §. de officio
magistri officio-
rum. l. 3. in pu-
§. de agentibus
in rebus. l. 12. §.
de cohortalibus.
v. Cujacium Nov.
24.

o nec licere, al.
nec lasentur.

p Auctoritatem
a sacris litteris
distinguit, ut et-
iam auctoritas
senatus a SC. dif-
ferebat, quemad-
modum ex Cice-
rone in princip.
lib. 3. de Orat.
epist. Cæli ad Ci-
ceronem, & Dione
lib. 55. constat.

q Christiani tan-
tum ad dignitates
memorialium,
agentium in re-
bus & apparito-
rum admittendi.
Idem in defen-
sione civitatis, adde
l. 8. §. de defen-
sionibus ciuitat.
Nov. 15. advocato,
l. 15. §. de Episco-
pali audientia. l.
ult. §. de postulan-
do. Primatibus
Alexandrinis, l. 6.
§. de Episcopali
audientia, & ib.
l. 5. l. 19. l. 20. mi-
litibus, Cedrenus
idcirco constitutum
a Constantino re-
fert. Qua de re
quod ad hæc le-
gem attinet, te-
stari tres juratores
oportet apud a-
lta, priusquam

venit.

a Abest a quibusdam libris.
b Abest a plerisque libris.
c additur in quibusdam libris palatinorum.
d pratorio.
e Vicarii Orientis olim quatuor dioceses: Thraciarum, Ponticæ, Asiæ, Macedoniæ. Quod ad Vicarium Thraciarum attinet, zate Justiniani vicarius Longi Murivocabatur: longus enim murus, haud parvum fuit munimentum praefidiumque Thraciarum. Nov. 26. &c.
f Emendat Cujac. militia in praefenti, Orientis, &c.
g amissionalium.
h pedagogorum.
i Phœnicia Osdroena, legit Alciatus hic, Cujac. emendat, novi militia Phœnicis, Osdroena.
k Moëlia.

l 8. C. Th. 8. Ecl.
m vel.
n l. 6. C. Th. cod.
o l. 2. in princ.
p de Canone largitionum. tit.
q v. l. 7. 9. Judiciali. sup. de exact.
r l. 6. in fin. 8. de exact. trib.
s al. constituta, fimpleatur.
t al. VII.
u l. 7. C. Th. cod. Nec magisterianus, nec palatinus, nec alius quisquam apparitor illustrium magistratuum titulorum exigendorum nomine commens, vel mandatum adferens, & illud ipsum exequens, extra limites specialiter sibi praescriptos agat: nec quæ alii mandata sunt, alius facere praesumat. Syn. Bas. 7. tit. 4. ex lib. 56. tit. 17. cap. 53.

x curæ.
y Praesumitur pronuncio & officiali, v. Alciat. 3. praesumptionum 14.

z ne quod injunctum alteri fuerit collegii jure alter praesumat usurpare.

a l. 9. C. Th. cod. Tanti praefectiani quam palatini & omnes apparitores alii, qui ad executionem mittuntur, ad judicem suum intra spatium anni sese conferant: eique declarent, quid sit in residuis, & penes quos reliqua illa sint. Syn. ibid. c. 54.
b l. 4. sup. de susceptoribus.
c appositæ.
f al. viter.

verint, non tantum amissione bonorum omnium, sed etiam capitis periculo, utpote crimini falsitatis obnoxios, semet ipsos esse plectendos.

† Et est notitia || hæc a: || Scrinii memoria probatoria Agentium in rebus palatinorum || sacrarum b || largitionum c, rerum privatarum partis Augustæ. Item Scrinii Sacrarum epistolarum sic: in Officiis virorum illustrium praefectorum pratoris d Orientis & Illyrici, & Urbis, officii Proconsulis Asiæ & Africæ, officii Comitum Orientis, officii Praefecti Augustalis, officii Comitum divinarum domorum, officii Vicariorum Thraciæ e, Pontis & Asiæ, & Macedoniæ, & Thefaurenium classis. Item scrinii sacrorum libellorum sic: officii Virorum Magistrorum militum utriusque f Praefecti Orientis & Illyrici, invitorum, amissionalium g, memorialium, omniumq; pedagogorum h, cellariorum, mensurum, lampadariorum eorum, qui in sacris scriniis deputati sunt, decanorum partis Augusti, & cursum partis Augustæ, officii Virorum Spectabilium, Ducum Palæstinæ & Mesopotamiæ, nobilis Comitum Phœnicenses, Corsenæ i, Syriæ, & Augustæ Euphratenis, Arabiæ, & Thebaidis, Libyæ, Pentapoleos, utriusque Armeniæ, utriusque Ponti, Scythiæ, Mysiæ k primæ, || secundæ || Daciæ, Pannoniæ, officii Virorum Spectabilium Comitum Ægypti, Pamphiliæ, Isauriæ, Lycæoniæ, & Pisidiæ.

DE EXECUTORIBUS, ET EXACTORIBUS.

TITULUS LXI.

1. Imp. Arcad. & Honorius Augusti ad Provinciales & ad Proconsules.

NE n per diversas Provinciarum partes aut Palatinus o exactor accederet, aut Illustrium Virorum Apparitor p vagaretur, vel militaris terror inferret formidinem: hac lege sancimus, ut omnes memorati intenti sint ad q Provinciæ Rectorem, & cum eo agant: illo intistente r, disponente, & agnoscente, & suo periculo rem peragant, & impleant f universa. Datum t 17. Kalend. Jul. Mediol. Olybrio & Probino Coss. 395.

2. Idem Augusti Andromacho P. U.

QUicumque u ex Palatio nostro cujuslibet tituli ad Provincias commeaverit, compulsor, exactor, admonitor, portitorve præcepti, Agens in rebus, vel Palatinus, vel Apparitor Illustrium potestatum, hoc tantum potestatis arripiat, quod mandatum curiæ x suæ specialiter approbatur y, ne quod injunctum alteri fuerit, collegii jure praesumant: ne z dum hoc sibi invicem mutui officii licentia partiuntur, agant cuncti, quod singulis credebatur. Datum Prid. Id. Jul. Mediol. Olybrio & Probino Coss.

Exactor intra annum debet ostendere quid exegit: & si non exegit, causam denotare, cur non exegerit, alias punitur. Bart.

3. Imp. Honor. & Theod. Augusti Palladio P. P.

SIve ex a Prætorio officio, sive illustribus Comitibus sacrarum largitionum, necnon & rei privatae nostræ || militiæ, || vel ex quacunque apparitione ad quancunque necessitatem profligandam quis fuerit destinatus, sciat b se intra anni metas debere collectis ratiociniis ad proprium judicem remeare, eique suam efficaciam ostendere, & quid || in || ejus instantia exactum fuerit, quidve in debitis habeatur, & penes quos resederit, vel ejus culpa, aut qua causa in eadem provincia fuerit derelictum. Quod si exacto spatio anni in ejus regionis visceribus prædator insidians c, deprehensus fuerit remorari: tunc absolutus singulo militiæ abjicietur, primoribus d ejus militiæ decem librarum auri multa proposita e, si redire dissimulet: & per vices f officiorum ligatus ferreis nexibus, cura Provincialis officii ad debitum mittatur examen: nec ei liberum sit, ut hoc se privilegio aut occasione defendat, quod sibi aliud nego-

tium, vel aliam necessitatem post injunctam esse causetur, cum hisdem licentiam auferamus, in eadem provincia continuare exactorem. Datum 10. Kalend. Octob. DN. Theod. A. 7. & Palladio Coss. 416.

4. Idem a Augusti Joanni P. P.

Nullam possessionem alterius b pro alienis debitis publicis, vel privatis præcipimus conveniri. Dat. 5. Id. Jul. Ravenn. Honorio 13. & Theodosio 10. Augusti. Coss. 422.

5. Imp. c Honor. & Theod. Augusti Volusiano P. P.

Contra nostra præcepta si quisquam vetito || ac temerario d || ausu exactorem e audebit, licebit Provinciæ moderatori eundem correptum ad Sublimitatis tuæ judicium sub prosecutione f dirigere, & licebit g Provinciali, si h probetur obnoxius executor i contra vetitum exactorem sibi vindicans, temeritatem legitime repellere.

6. Imp. Zeno & Arcadio P. P.

Sancimus, ut eum, cui ex judicio tui Culminis quocunque modo, sive studio Numerariorum aut Tractatorum l, vel ipsorum jussu, qui pro tempore amplissimæ tuæ sedis administrationem suscipiunt, exactio publicarum pecuniarum injungatur, minime prius liceat, aliam sollicitudinem gerendam suscipere, quam reversus injunctæ sibi causæ responsum præbuerit. Si tamen ita fors tulerit, ut in ea Provincia, ad quam exequendi causa publici negotii aliquis proficiscitur, alia quoque causa sit exequenda, non prohiberi unum eundemque executorem ab hac urbe regia proficiscentem, duorum simul, non m plurium negotiorum executionem suscipere, dum ipsi n quoque tertii negotii non sit injungendi || licentia || antequam de superioribus responsum portaverit. Executoribus his, qui secundam, sive simul duas, vel etiam tertiam causam passi fuerint exequendam suscipere, non solum cinguli & bonorum suorum amissionem, verum etiam perpetui exilii supplicium subituris. Eandem hanc poenam Numerarium quoque, & ejus adjutores, ad quorum curam quod violatum est pertinet, formidare.

7.

Quilibet executor o divini jussionis prætorianive præcepti id prius insinuare præfidi debet, ut is inquirat, an sit in eo vitium aliquod falsi, aut legibus adversum aliquid, & an per obreptionem impetratum sit.

† Executio autem sit scripto vel sine scripto propositis sacris Evangelis & presentibus possessoribus omnibus, & una cum præfide inquirantibus, qui & opem executori ferent, si res digna videatur. Sed si quid manifesto in ea falsi vel illegitimi deprehenderit, suspendet exactorem, & relationem mittet ad Principem per agentem in rebus, vel sedem ejus, a quo res processit. Et interim executor quidem cautionem præstabit pro rei qualitate: reus personalem, se sibi puta, idque sine ulla impensa. Debet enim executor indemnem eum præstare, quem convenit, si temere forsitan eum convenerit, quam cautionem nisi præstiterit, impune ab eo, quem convenit, repellatur. Præfides ipse vel alius, ad quem jussio dirigitur, cautionem exiget ab executore pro rei qualitate. Sed & si potuerit quis executionem repellere, & repulerit, debet præfides executorem restituere, & ab eo cautionem exigere personalem, & rem deferre: quod si negligat, tam ipse, quam suum officium, isve ad quem literæ missæ sunt, de suo indemnitate convento præstabit durante vel deposito magistratu. Constitutio excipit eos, qui nomine tributorum obligati sunt. Quod si pretio victi præfides non inquirant, quæ de re superius diximus inquirendum esse: etiam si negligentia hic tantum argui videatur, & rei familiaris damnum patiantur & magistratu ejicientur, & circa saltem periclitabuntur. Omnis autem lex Præfecto prætorio prius insinuari debet, deinde in provinciam transmitti, & portitori dari aureos sex, Præfide curante per omnes civitates suæ provinciæ legem promulgari sine ulla impensa Præfidis vel Defensorum vel portitoris. Et si quis ex ea re quid perceperit, in duplum tenetur, & magistratus dignitatem amittit, officialis officium.

a al. Imp. Zeno.
b l. 10. C. Th. cod. Clarigationes seu Repressalix prohibita, ut l. ult. sup. de agro defer. 20. & Nov. 52. c. 1. Nov. 128. cap. 14. l. unic. sup. ut nulli ex vicaniis. Alius pro alio teneri non debet, ob id solum quod sit ejusdem civitatis vel vici. adde l. 1. §. ut nulli ex vicaniis. l. 4. sup. de jure fisci.
c al. Imp. Anastasius A.
d Absint a quibusdam libris.
e executor in vet. lib. al. exactorem exercere.
f al. prescriptio. ne.
g Officiali contra ius & æquum exequenti licet privatis ipsis resistere, ut l. 5. sup. de jure fisci. l. devotus. 5. sup. de metat. l. ult. sup. de discessoribus. adde quæ scripti ad l. 4. ff. de appell. h etiam, in quibus lib.
i executoris, & postea, vindicantis.
k al. Justinianus A.
l Tractatores qui, dictum in l. 10. §. 1. sup. de Numerariis.
m vel.
n ipse.
o Executores, ut & exactores canonicarii missi in provincias aliter non admittendi, quam mandatum & delegationem suam præfidi insinuaverint. Nov. 128. c. 10. Eadem ratione privatis in exactoribus procurator creatus exigendi debitoris causa non aliter admittendus, quam si judicii mandatum insinuaverit: quæ sententia Placentini fuit, a qua facit l. exigendi. 12. sup. de procurat. licet Accursi. de ea disputet in l. non solum. 37. §. 1. ff. de procur. v. Cujac. 12. obs. 22.
p 8. C. Th. 10.
q l. 1. C. Th. cod.

DE p LUCRIS ADVOCATORUM, ET CONCUSSIONIBUS OFFICIORUM SEU APPARITORUM 7.

TIT.

TIT. LXII.

1. Imp. Constantinus y A. ad Ailianum Procon-
sulem Africæ.

Si quis a Ducenariis a, vel Centenariis, vel fisci Advocatis læsum se esse cognoscit, adire iudicia, & probare injuriam non moretur: ut in eum, qui convictus fuerit, competenti severitate vindicetur. Dat. 6 Kal. Novembr. Trever. Constantino A. 4. & Licinio 4. Coss. 315.

2. Idem c A. Eubulidæ Vic. Africæ.

Præter d solennes & Canonicas pensationes, multa a provincialibus indignissime postulantur ab officialibus & scholasticis e non modo in Civitatibus singulis, sed ietiam i mansionibus f, dum ipsi & animalibus eorumdem alimoniam sine pretio ministrentur. Provinciales itaque cuncti iudices tueantur, nec injurias inultas transire permittant. Dat. 3. Kal. Jul. Leontio & Salustio Coss. 344.

3. Impp. Arcad. & Honor. Augusti Pompejano
Procon. Africæ.

Quotiens g compulsor arguitur in deprædatione convictus, etiam h non consulta Clementia nostra pœnam subeat legibus competentem. Dat. Frid. Kal. Jan. Mediol. Stilichone & Aureliano Coss. 400.

4. Impp. Honor. & Theod. Augusti Adriano P. P.

Curialibus & Naviculariis, omnibusque corporibus Cita subveniri k volumus, ut nihil apparitoribus univerforum iudicum liceat, quod ad prædam Provincialium pertinet.

DE PRIMIPILLO l.

TIT. LXIII.

1. Impp. m Valerian. & Gallien. Augusti Domitio.

Commoda Primipilatus n post administrationem incipiunt deberi: & si is, qui ea percipere debuit, prius rebus humanis eximatur, hæredibus petitio salva sit.

2. Impp. Dioclet. & Maxim. Augusti Alexandro.

Obtentu nominis Primipili civiles actiones ad alios Iudices transferendæ non sunt.

3. Idem Augusti Domnæ.

Utilitas o publica præferenda est privatorum contrahentibus: & ideo si p constiterit fisco satisfactum esse ob causam Primipili, poteris obligatam tibi possessionem dotis titulo petere, ut satis dori fieri possit.

Solum ex causa primipili filius non existens hæres patris potest conveniri pro patre, in aliis vero secus. Bart.

4. Idem Augusti Dionysio.

Cum q ex sola Primipili causa liberos, etiam si patribus hæredes non existant, teneri D. Aurelia-

y al. Constantius.
z Coniunge l. 3. §.
de exat. & l. 3. §.
de advoc. fisci.
a Ducenarii &
Centenarii qui
essent, dixi ad l. 5.
supr. de princip.
agen. in rebus.
b al. D. 6. Id. Nov.
Treveris. Acc. 15.
Kal. Mart. Cartha-
gine, Constantino
A. IV. & Licinio
IV. Coss.
c al. Constantin.
d l. 2. C. Th. cod.
e i. e. advocatis,
ut hic interpreta-
tur Cujac. & mul-
tis auctoritatibus
confirmat. Græci
συνηγορος. Quo
nomine primum
nuncupati Rhetor-
es (ut Cornelius
Tacitus scribit,
lib. de Oratoribus)
& declamatores
fictarum litium:
deinde a fidei li-
tibus transit ad
veras. Plin. 2.
epist.
f Mansiones hic
et l. 8. sup. de an-
non. & tribut. l.
2. sup. de conditio-
ne publicis hor-
reorum. l. 9. sup. de
susceptoribus. l. 9.
C. Th. de annon. l.
Claudiopolis. C. Th.
de decur. ad d. ad
mansus & diver-
soria milium,
vel sacri comita-
tus ab oppidis se-
parata, quæ an-
nonis & pabulis
instruebantur ex
collatione vici-
norum, non eo-
rum, qui procul
disiuncti. Galli
Estepes.
g l. 3. C. Th. cod.
h et si.
i omnibus quo-
que.
k subvenire.

l Primipilus est
decurio primæ
cohortis, regit au-
tem quatuor cen-
turias. Veget. Sed
Theodorus Her-
mopolit. lib. 9. §. 1.
9. Primipilum de-
finit annonam
quæ datur primi-
pili centurioni-
bus, ut inter milites distribuatur, v. hic. Alc. dixi ad l. 3. §. cod. ad l. 7. sup. de cohortalibus.
m al. Imp. Gordianus A. n Primipili. o Publica utilitas præferenda priva-
torum contrahentibus. l. 4. sup. qui postiores. Nov. 97. c. 4.
p Dotires mariti quidem tacite obligati sunt, primipilum tamen ei præfertur. Est vero
περιπύλον ή στρατιωτική άννονα, militaris annona. Quare si quis primipilum de-
beat & dotem, primipilum præfertur. Syn. Bas. 9. tit. 5. ex lib. 15. tit. 2. c. 23. ubi Scholiastes.
q ex tit. 17. c. 64. q Primipilicausa quod pater debet, liberos ejus hæredes obligat,
etiam si patris hæredes non sint: quod jus speciale est. Nam ex sola primipili causa tenentur,
qui hæreditatem paternam non adierunt liberi, ac non ab aliis patris creditoribus: quod jus
Græci autores πατρικός, insolens & novum appellant. Syn. Bas. 9. tit. 5. ex lib. 56. tit. 17.
c. 64. Harm. 3. tit. 5. §. 84. adde l. 3. sup. de revocandis hiis, quæ per fraudem alienata sunt.

nus a sanxerit: si neque successistis patri vestro, nec quicquam ex bonis ejus tenetis: consequens est, a paternis creditoribus vos non conveniri.

PUBLICÆ b LATITIÆ VEL CONSULUM NUNTIATORES, VEL INSINUATORES CONSTITUTIONUM ET ALIARUM SACRARUM VEL JUDICIALIUM LITERARUM EX c DESCRIPTIONE, VEL AB INVITIS NE QUID ACCIPIANT IMMO- DICUM.

TITULUS LXIV.

1. Imppp. Grat. Valent. & Theod. Augusti Flo-
ro P. P.

Quicquid d nostrorum e unquam nuntiari cœperit prosperorum, ut f bella si desinant, si oriuntur, victoriæ fastus g, si honor datus fuerit Regalium h, vel Consulium, vel Trabearum, compositave pacis erit offerenda tranquillitas, si i sacros vultus inhiantibus forte populis inferimus, hoc sine k immo- dico pretio nuntiari excipique sancimus: actum l esse jubemus castissimum, indigentibus, non numerariis m esse præbendum iudices statuimus esse sollicitos, ne turpi coludio quærat ex miseris pretium gaudiorum. Quod si id sacrilega fuerit dissimulatione violatum, & n accipientem pudoris fortunarumque manebit excidium, & cogentem par pœna multabit, & officium o triginta librarum auri vexatione quatietur. Dat. 4. Non. Febr. CP. Merobaldo 2. & Saturnino Coss. 385.

2. p.

Constitutio q vult a singulis provinciis insinuatoribus sacrarum literarum, vel generalium Constitutionum vel publicorum commonitoriorum r vel statuarum sex duntaxat solidos dari, & ab eo, qui amplius acceperit, quadruplum reddi, hoc inhibente Præsidi & Episcopo & Primoribus s Civitatis omnique tam civili quam fiscali adminiculo, nisi velit Episcopus in Principis indignationem incurrere, Præsides bonis & dignitate & civitate multari. Curet autem Officium nec descriptionem t fieri ex iis causis ultra 6. aureos, nec ab invitis & ab accipiente quadruplum inferri. At cum cives seipsum volunt describere operis publici vel frumenti coemendi causa, & hoc sibi concedi a Principe petunt, nihil oportet lædi ex hac causa, ne sacerdotes indignationem eandem incurrant, Præsides dignitatem amittant & publicentur: Officium in corpus torqueatur, nisi Principi detulerint, quicquid contra hanc Constitutionem fuerit admissum. Possunt enim descripti resistere describentibus: vel si nequeant resistere, licet eis invocare Præsidem, & deferre Principi. Sed non oportet Patres u Civitatum, vel Sitonas v, vel Susceptores ex rebus, quos habent in manu, quidquam præbere, sed eorum quantitatem destinare necessitati servare debent. Quod si Præsides violant, de suo eos reditus implebit. Fiscales enim & civiles res imminutas servari necesse est.

ex C. Th. & lib. manuscr. emendat. Cujac. & nummarios interpretatur lucri avidos.
m indicibus non nummariis. n in. o officio.
p Ecloga lib. 7. tit. 6. ex lib. 56. tit. 27. cap. 67. q Hæc lex est epitom. 2. part. 16.
conf. Græci sup. de episc. aud. quam suo loco restituiimus.
r συμβολαίων. Syn. Bas. 7. tit. 6. d. tit. περί συνθημάτων.
s Primores civitatum, locupletiores. l. ult. sup. ut nemini liceat in coemt. specier.
t Exactores publicorum tributorum, collectas pecunias jubentur statim Curatoribus Reipublicæ præstare, sine ulla diminutione vel sportularum, vel descriptionum specie.
u Patres hi civitatum, qui & curatores Reipublicæ.
v σιτῶναι curatores emendi frumenti. Hi ut & curatores seu patres civitatum & curatores operum, creabantur decreto episcopi & primorum civitatis. Nov. 128. c. 16.

a al. Trajanus.
b De consuetudinibus, quæ a provincialibus dantur perferentibus missas a Principe sacras five judiciales literas. Item de consuetudinibus, quæ dantur perferentibus constitutiones eorum, qui magistratum civilem vel militarem gesturi sunt. Synops. Bas. 7. tit. 6. περί συνθημάτων ex lib. 56. tit. 17. cap. 67.
c l. 2. inf. cod.
d Huc pertinet l. un. lib. 8. tit. 4. C. Theod.
e Qui publicas adferunt hilaritates five gaudia. (δημοσίας ή χαρμόσυνα επίσημοις) nihil omnino a provincialibus accipiunt: five hostium abutimur, five vi-
diorum, five consularum renunciationem, five pacem cum hostibus compolitam (εἰς λαόν ή τῶν αλλῶν λαοῦς) id est, laureatum renunciant. Syn. Bas. 56. circa fin. tit. περί συνθημάτων.
f ad.
g Ex vet. lib. emendat Cujac. f. sic enim legitur in lib. Aurel.
h regalium trabearum in lib. Aurel. & ita emendat Cujac.
i i. e. quoties urbem aliquam solenni ritu ingredimur.
k i. e. modo non excedat sex aureos. l. 2. inf. cod. l. 26. §. 2. §. de Episc. aud. 1. Cont. 1. diff. 14.
l gerulum jubemus esse castissimum: indices nummarios esse prohibemus. ita
m indicibus non nummariis. n in. o officio.
p Ecloga lib. 7. tit. 6. ex lib. 56. tit. 27. cap. 67. q Hæc lex est epitom. 2. part. 16.
conf. Græci sup. de episc. aud. quam suo loco restituiimus.
r συμβολαίων. Syn. Bas. 7. tit. 6. d. tit. περί συνθημάτων.
s Primores civitatum, locupletiores. l. ult. sup. ut nemini liceat in coemt. specier.
t Exactores publicorum tributorum, collectas pecunias jubentur statim Curatoribus Reipublicæ præstare, sine ulla diminutione vel sportularum, vel descriptionum specie.
u Patres hi civitatum, qui & curatores Reipublicæ.
v σιτῶναι curatores emendi frumenti. Hi ut & curatores seu patres civitatum & curatores operum, creabantur decreto episcopi & primorum civitatis. Nov. 128. c. 16.

CODICIS DOMINI JUSTINIANI SACRATISSIMI PRINCIPIS
EX REPETITA PRÆLECTIONE

F I N I S.

Godefroy, Denis, 1549-1622 / Godefroy, Denis, / Justinian

Corpus Juris Civilis Romani In quatuor Partes distinctum

Lipsiae ; Francof. ad Moenum 1705

4 J.rom.f. 19 a-3/5

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10520044-5

VD18 11357797